DİJİTAL KÜTÜPHANE KANALI

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

https://rantey.org

Yedek ve Duyuru Kanallarımız
Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

• Telegram: https://t.me/birkitapbir

• WhatsApp Kanalımız : https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4IvMoc0Y

STEVEN JAY SCHNEIDER
EDITOR

GÜNCELLENMİŞ 2. BASKI

DÜNYANIN
ÖNDE GELEN
SİNEMA
ELEŞTİRMENLERİNİN
YORUMLARIYLA

ÖLMEDEN ÖNCE GÖRMENİZ GEREKEN

1001 FİLM

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - https://rantey.org

ISBN 975 - 92722 - 4 - 5

80 YTL
80.000.000 TL

Günümüzde "İlk 10 Film" listeleri, tıpkı yıllık eleştirmen seçkileri gibi neredeyse hiç uzun ömürlü değil; "En İyi 100 Film" seçkileri belirli türlerle ya da ulusal sinemalarla sınırlandırılıyor. Tüm bunlar, bir "en iyi" ya da en değerli, en önemli veya en unutulmaz, adil olmayı ve sinemanın bütün tarihini kapsamayı amaçlayan bir filmler listesi hazırlamaya sıra geldiğinde 1000'den az bir rakamla yola çıkmanın olanaksızlığına işaret ediyor.

Şu anda elinizde tuttuğunuz kitap, tüm zamanlar, tüm türler, tüm dünya kapsamında, bir görülmesi gereken filmler listesi sunmakla büyük riske giriyor. Ama bu alınmaya değer bir risk ve eğer sizler gidip de burada ele alınan filmleri izlerseniz, mutlu bir sinema izleyicisi olarak öleceğinize emin olabilirsiniz. Kısacası; ne kadar çoğunu izlerseniz kendinizi o kadar iyi hissedeceksiniz.

Bu kitaba dahil edilecek 1001 filmi belirlemenin ilk adımı, var olan birtakım "en muhteşem", "top", "en sevilen" ve "en iyi" film listelerini yakından incelemeyi ve bu listelerde görünme sıklıkları temel alınarak film adlarını önem sırasına göre düzenlemeyi gerektiriyordu. Bu, kalite ve ün ortak paydasında kitapta yer almayı hak ettiğinden emin olduğumuz (modern ve çağdaş klasikler de dahil olmak üzere) bir dizi klasiği belirlememize olanak tanıdı.

Bu kitabın sayfalarında değerlendirilen ve hakkı teslim edilen 1001 filmin tamamını zaten izlemiş olsanız bile (bundan cidden kuşku duysam da, yine de tebrikler), eminim burada onlarla ilgili yazılanları okumanın inanılmaz faydasını göreceksiniz.

Ama zaman akıp geçiyor...

Dolayısıyla hemen okumaya başlayın ve izlemeye devam edin!

caretta

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖLMEDEN ÖNCE GÖRMENİZ GEREKEN

1001 FİLM

EDİTÖR
BELMA BAŞ

GENEL EDİTÖR
STEVEN JAY SCHNEIDER

caretta

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

YAZARLAR

Geoff Andrew (GA), *Time Out London*'ın baş sinema editörü, National Film Theatre'in program sorumlusu ve sinema üzerine pek çok kitabın yazarı. Bunların arasında Nicholas Ray, 1980'ler ve 90'ların Amerikan bağımsız sinemacıları ve Krzysztof Kieslowski'nin *Üç Renk* üçlemesi üzerine araştırmaları yer alıyor.

Linda Badley (LB), Middle Tennessee Eyalet Üniversitesi'nde İngilizce profesörü; aynı üniversitede sinema dersleri de veriyor. *Film, Horror, and the Body Fantastic* (Greenwood) kitabının yazarı ve fantastik, bilimkurgu, korku edebiyatı, sinema ve televizyon üzerine yayınlanmış makaleleri var.

Kathryn Bergeron (KB), Arizona Üniversitesi'nde Görsel Sanatlar üzerine yüksek lisans yapıyor. Çalışmaları temel olarak sinemada ırk ve marjinalleşme temalarının temsil edilişi üzerine odaklanıyor.

Joanna Berry (JB), kariyerine *Time Out*'ta sinema eleştirmenliği yaparak başladı ve daha sonra *Empire* dergisinin eleştiri yazıları editörü oldu. *The Observer*, *Maxim Magazine* ve *Radio Times*'ın da aralarında bulunduğu pek çok dergi ve gazeteye yazılar yazdı.

Edward Buscombe (EB), İngiliz Film Enstitüsü'nde yayın sorumlusu olarak görev yaptı. BFI'in Sinema Klasikleri serisinde *Stagecoach* ve *The Searchers* kitaplarının yazarı. 1970'ten itibaren dünya sinema tarihini ele aldığı kitabı *Cinema Today*, 2003'te yayımlandı.

Garrett Chaffin-Quiray (GC-Q), film festivallerine sponsor oldu, TV ve sinema tarihi dersi verdi, kitap, film, televizyon yayınları ve kültürel etkinlikler üzerine eleştiriler, çeşitli bilimsel makaleler, kitap bölümleri ve bir de öykü yayınladı.

Tom Charity (TCh), *Time Out London* dergisinin Sinema Editörü. *John Cassavetes: Life Works* (Omnibus Yayınları) ve *The Right Stuff* (BFI) adlı kitapların yazarı.

Travis Crawford (TCr), Philadelphia Film Festivali'nin küratörü. Onun hazırladığı "New Korean Cinema" ve "Danger After Dark" adlarını taşıyan festival programları Asya tarzı sinemacılığın en başarılı örneklerine ışık tuttu. *Film Comment*, *The Village Voice* ve *Fangoria*'da yazdı; *Filmmaker*'la *Moviemaker* dergilerinin süreklı yazarı.

Adrian Danks (AD), RMIT Üniversitesi (Avustralya) Uygulamalı İletişim Fakültesi'nde Sinema Araştırmaları Bölüm Başkanı. Halen Melbourne Sinemateki'nin başkanı, küratörlerinden biri ve sanal dergi *Senses of Cinema*'nın eki *Cteq*'in editörlerinden.

Ethan de Seife (EdeS), Wisconsin-Madison Üniversitesi'nde doktora öğrencisi. Halen Frank Tashlin filmleri üzerine bir doktora tezi hazırlıyor.

David Del Valle (DDV), *Films and Filming* (Britanya) ve *L'Ecran Fantastique* (Fransa) dergilerinin Hollywood muhabirliğini yaptı. *Video Watchdog*, *Psychotronic*, *Films in Review*, *Scarlett Street* vb. dergilerde yazdı. Vincent Price'la yaptığı enine boyuna röportajın DVD kaydı, "Vincent Price: The Sinister Image" adıyla piyasaya sürüldü. (AllDay Entertainment)
www.filmsinreview.com'da *Camp David* adlı bir köşesi var.

Roumiana Deltcheva (RDe), doktorasını tamamlamış olarak Montreal-Kanada'da yeni medya teknolojileri üzerine bağımsız araştırmalar yapıyor. Yayınlanmış sayısız çalışmasında totaliter rejim sonrası dönemde Doğu Avrupa'yı tanımlayan kültürel paradigmalar üzerine odaklanarak edebiyat, sinema ve basında kültürler ve disiplinlerarası araştırmalarını ortaya koydu.

Wheeler Winston Dixon (WWD), Lincoln, Nebraska Üniversitesi'nde İngilizce profesörü ve *Quarterly Review of Film and Video* dergisinin Yazı İşleri Müdür Yardımcısı. Yayınlanan çalışmalarından bazıları: *Vision of Paradise: Images of Eden in the Cinema (Rutgers UP)* ve *Film and Television After 9/11 (Southern Illinois UP)*.

Dana Duma (DD), Bükreş'teki Hyperion Üniversitesi'nde ve Ulusal Sinema ve Tiyatro Akademisi'nde sinema tarihi dersi veriyor. *Self-Portraits of the Movie* ve *Gopo* adlı kitapların yazarı ve çeşitli sinema ve kültür dergilerinde birçok makalesi yayımlandı.

Rachel Dwyer (RDw), Londra Üniversitesi Doğu ve Afrika Araştırmaları Fakültesi (SOAS) Hindistan Araştırmaları Bölümü'nde okutman. Yayımlanan çalışmalarından bazıları: *Pleasure and the Nation: The History, Politics and Consumption of Public Culture in India* (C. Pinney'le birlikte; OUP); *Yash Chopra* (BFI); *Cinema India: The Visual Culture of Hindi Film* (D. Patel'le birlikte; Rutgers, UP).

Angela Errigo (AE), San Francisco Eyalet Üniversitesi'nde sinema ve gazetecilik öğrenimi gördü. Serbest yazar ve yayıncı; *Empire* dergisi için yardımcı editörlük, BBC Radio 2'deki *Arts* programı için film eleştirileri yapıyor.

Chiara Ferrari (CFe), Los Angeles-California Üniversitesi'nde Sinema TV ve Dijital Medya Bölümü'nde doktora öğrencisi. Araştırmaları arasında kültür, medya ve toplum, Latin Amerika sineması, yeni medya kuramı yer alıyor.

Cynthia Freeland (CFr), Houston Üniversitesi'nde felsefe doçenti ve Kadın Araştırmaları Bölümü yöneticisi. Antik felsefe ve estetik üzerine pek çok çalışması yayınlanmış olan *Freeland, The Naked and the Undead: Evil and the Appeal of Horror* (Westview Press) ve *But is it art?* (OUP) kitaplarının yazarı ve *Philosophy and Film*'in de (Routledge) editörlerinden biri.

Jean-Michel Frodon (J-MF), günlük Fransız gazetesi *Le Monde*'un sinema editörü ve Institut de Sciences Politiques'de ders veriyor. L'Exception adlı sinema derneğinin kurucusu; aralarında *L'Age Moderne du Cinéma Français* (Flammarion), *La Projection Nationale* (Odile Jacob) ve *Conversation avec Woody Allen*'in (Plon) da bulunduğu çeşitli kitapları yayımlandı.

Chris Fujiwara (CFu), *Jacques Tourneur: The Cinema of Nightfall* (Johns Hopkins UP) kitabının yazarı. *Hermenaut* dergisinin yardımcı editörü ve *The Boston Phoenix*'in düzenli yazarı.

Tom Gunning (TG), Chicago Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde kıdemli profesör ve Sinema ve Medya Komitesi üyesi. *Fritz Lang: Allegories of Vision and Modernity* (BFI) ve *D.W. Griffith and the Origins of American Narrative Film* (University of Illinois Press) kitaplarının yazarı.

Rahul Hamid (RH), New York Üniversitesi Sinema Araştırmaları Bölümü'nde doktora öğrencisi; tezini İran sineması üzerine hazırlıyor. *Cineaste* dergisi de dahil olmak üzere çeşitli yayınlarda çağdaş uluslararası sinema üzerine yazılar yazdı.

Ernest Hardy (EH), sinema-müzik eleştirmeni ve şair. Sundance Film Festivali'nde jüri üyeliği yaptı ve çalışmaları *New York Times*, *LA Times*, *Village Voice*, *Rolling Stone* ve *Vibe*'da yayınlandı. LAFCA (Los Angeles Film Critics Association-Los Angeles Film Eleştirmenleri Derneği) üyesi.

Bernd Herzogenrath (BH), *An Art of Desire: Reading Paul Auster* (Editions Rodopi) kitabının yazarı ve *From Virgin Land to Disney World: Nature and Its Discontents in the USA of Yesterday and Today* (Editions Rodopi) kitabının editörü. Halen Köln Üniversitesi'nde ders veriyor.

Mark Holcomb (MH), *The Village Voice* dergisinde ve çeşitli yayınlarda sinema üzerine yazılar yazıyor. Brooklyn, New York'ta yaşıyor.

Anikó Imre (AI), Tacoma'da bulunan Washington Üniversitesi Disiplinlerarası Sanat ve Bilimler Bölümü'nde sinema araştırmaları dersleri veriyor. Doğu ve Orta Avrupa sinemaları, sinemada ırk ve cinsiyet, şiddet ve sömürgecilik sonrası dönem üzerine makaleleri yayınlandı.

Jyotsna Kapur (JKa), Güney Illinois Üniversitesi Sinema ve Fotoğrafçılık Bölümü'nde ders veriyor. En son hazırlamakta olduğu çalışma, çağdaş Amerikan çocuk sinemasında çocukluğun yeniden tanımlanması, çocuk ve televizyon üzerine genel tartışmalar, çocuklara yönelik pazarlama taktikleri hakkında bir araştırma kitabı.

Philip Kemp (PK), yazar ve sinema tarihçisi. *Sight and Sound*, *Total Film*, *International Film Guide* vb. yayınlara düzenli olarak yazı yazıyor. *Lethal Innocence: The Cinema of Alexander Mackendrick* (Heinemann) kitabının yazarı; Michael Balcon ve Coen kardeşler hakkındaki kitapları üzerinde çalışmalarını sürdürüyor.

James Kendrick (JKe), Bloomington'daki Indiana Üniversitesi İletişim ve Kültür Bölümü'nde öğretim üyesi. Araştırma alanları içerisinde medyada şiddet, kült filmler, korku

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

filmleri ve post-klasik Hollywood sinema tarihi yer alıyor. Aynı zamanda *www.QNetwork.com* sitesine düzenli olarak film eleştirileri yazıyor.

Joshua Klein (JKl), serbest yazar; Chicago'da yaşıyor. DVD'ler üzerine hazırladığı köşe yazıları *Chicago Tribune*, *Washington Post* ve *The Onion*'da yayınlandı.

Mikel J. Koven (MK), Aberystwyth'deki Galler Üniversitesi'nde Sinema ve Televizyon Araştırmaları üzerine ders veriyor. *Pocket Essentials Guide on Blaxploitation Films* kitabının yazarı ve şu sıralar giallo filmleriyle ilgili bir araştırma üzerinde çalışıyor.

Karen Krizanovich (KK), aralarında *Empire*, *NME*, *Word magazine*, *MS London* ve *Cosmopolitan UK*'in de bulunduğu çok çeşitli yayınlar için film eleştirileri yazdı.

Andrea F. Kulas (AK), kısa bir süre önce Arizona Üniversitesi'nde Medya Sanatları'nda yüksek lisansını tamamladı. *Ridley Scott: Interviews* (University Press of Mississippi) kitabının editörlerinden biri.

Frank Lafond (FL), Fransa'daki Lille Üniversitesi'nde doktora öğrencisi; estetik üzerine çalışıyor. Korku filmleri ve kara filmler üzerine makaleleri yayımlandı; modern Amerikan korku filmleri üzerine bir kitabın (Cauchemars américains) editörlüğünü yaptı. Aynı zamanda *Rendez-vous avec la peur* adlı yıllık derginin de editörü.

Colin MacCabe (CM), Pittsburgh Üniversitesi'nde İngiliz Dili ve Sinema kıdemli profesörü. *Godard: A Portrait of the Artist at 70* (Ocak 2004'te yayınlandı), *The Eloquence of the Vulgar* (BFI) ve *James Joyce and the Revolution of the Word* (2. baskı, Palgrave) en son yayımlanan kitapları.

Adrian Martin (AM), *The Age*'in film eleştirmeni; *The Mad Max Movies* (Currency), *Once Upon a Time in America* (BFI) ve *Phantasms* (Penguin) kitaplarının yazarı ve *Movie Mutations* (BFI) ile *Rouge*'un da (www.rouge.com.au) editörlerinden biri. Monash Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde doktora öğrencisi.

Ernest Mathijs (EM), Aberystwyth'teki Galler Üniversitesi'nde sinema dersleri veriyor. Son araştırma konuları: David Cronenberg, Benelux ülkelerinin sineması, Yüzüklerin Efendisi'nin kültürlerarası etkisi.

Annalee Newitz (AN), *Bad Subjects* adlı internet dergisinin kurucusu ve *White Trash: Race and Class in America*'yla (Routledge) *The Bad Subjects Anthology* (New York UP) kitaplarının yazarı. Çalışmaları *Feed*, *Gear*, *Alternative Press Review*, *New York Press*, *The San Francisco Bay Guardian*'da ve çeşitli akademik dergilerde yayımlandı.

Kim Newman (KN), roman yazarı, eleştirmen ve radyo-TV programcısı. *Nightmare Movies* (Bloomsbury), *Wild West Movies* (Bloomsbury), *Apocalypse Movies* (Griffin) ve *BFI Classics: Cat People* kitaplarının yazarı; The *BFI Companion to Horror* (Continuum) kitabının editörü. Romanları arasında *The Night Mayor*, *Anno Dracula*, *The Quorum* ve *Life's Lottery* yer alıyor.

Devin Orgeron (DO), Kuzey Carolina Eyalet Üniversitesi'nde Sinema Araştırmaları doçenti. *Road Pictures: The Transportation of American Cinema* adında bir kitap hazırlıyor. Yazıları *CineAction*, *COIL*, *Film Quarterly*, *College Literature* ve *Post Script*'te yayımlandı.

Marsha Orgeron (MO), Kuzey Carolina Eyalet Üniversitesi'nde Film Araştırmaları doçenti. Halen üzerinde çalıştığı kitap, sinema endüstrisinin Amerikan kültürü üzerindeki etkisini konu alıyor. *Cinema Journal*, *American Literature*, *Quarterly Review of Film & Video* ve *COIL*'de yazıları yayımlandı.

Corinne Oster (CO), kısa süre önce Amherst'teki Massachusetts Üniversitesi Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü'nde çağdaş Fransız kadın sinemasında marjinalliğin yeni temsilleri üzerine doktora tezini tamamladı.

R. Barton Palmer (RBP), Yale Üniversitesi'nde (Ortaçağ Araştırmaları) ve New York Üniversitesi'nde (Sinema Araştırmaları) doktora yaptı. Clemson Üniversitesi'nde Calhoun Lemon kürsüsünde edebiyat profesörü, aynı zamanda Güney Carolina Sinema Enstitüsü'nün yöneticisi. Hollywood sineması ve sinema kuramı üzerine yayımlanmış eserleri arasında *Hollywood's Dark Cinema: The American Film Noir* (Twayne) yer alıyor.

Richard Peña (RP), Columbia Üniversitesi'nde Sinema Araştırmaları doçenti ve Lincoln Center Sinema Derneği'nin program yönetmeni.

Murray Pomerance (MP), Ryerson Üniversitesi'nde profesör ve Sosyoloji Bölümü Başkanı. Kitapları arasında *Ladies and Gentlemen, Boys and Girls: Gender in Film at the End of the Twentieth Century* (State University of New York Press) ve *Sugar, Spice, and Everything Nice: Cinemas of Girlhood* (Wayne State UP) bulunuyor. *American Decades* serisinin (Rutgers UP) editörlerinden biri.

Phil Powrie (PP), Newcastle Üniversitesi Sinema ve Medya Araştırmaları Merkezi'nin yöneticisi. Fransız sinemasına ilişkin pek çok çalışması var; sonuncusu Jean-Jacques Beineix üzerine (Manchester UP).

Bérénice Reynaud (BR), *Nouvelles Chines, nouveaux cinémas* (Editions du Jeu de Paume) ve *A City of Sadness* (BFI) kitaplarının yazarı. California Sanat Enstitüsü'nde ders veriyor.

David Robinson (DR), *The Times*'ın (Londra) eski sinema eleştirmeni, bağımsız sinema tarihçisi ve Giornate del Cinema Muto'nun (Pordenone Sessiz Film Festivali) yöneticisi. Yayımlanmış pek çok çalışması arasında *World Cinema 1895-1980* (Eyre Methuen) ve *From Peepshow to Palace: The Birth of American Film* (Columbia UP) yer alıyor.

Jonathan Romney (JRom), *The Independent* gazetesinin pazar ekinde sinema eleştirileri yazmanın yanı sıra, *Sight and Sound*, *Film Comment* vb. gibi yayınlar için de yazılar yazıyor. Kitapları arasında Atom Egoyan (BFI) ve yazılarını topladığı *Short Orders* bulunuyor.

Jonathan Rosenbaum (JRos), *Chicago Reader*'ın film eleştirmeni; son olarak *Abbas Kiarostami* (Mehrnaz Saeed-Vafa'yla beraber Illinois Üniversitesi Yayınları), *Dead Man* (BFI) ve *Movies as Politics* (California Üniversitesi Yayınları) adlı kitaplara imza attı.

Martin Rubin (MR), Chicago'da bulunan Gene Siskel Film Merkezi'nde film programları hazırlıyor. Busby Berkeley (Columbia UP.) ve gerilim filmleri (Cambridge UP) üzerine kitaplar yazdı.

Marc Siegel (MS), kaçıklık kuramı ve deneysel sinema üzerine yazılar yazıyor. Şu sıralar Berlin'de bulunan Özgür Üniversite'de Misafir Öğretim Görevlisi olarak Sinema Araştırmaları dersi veriyor.

Adam Simon (AS), yazar ve yönetmen; çalışmaları arasında *Braindead* (1990), *Carnosaur* (1993), *The Typewriter, The Rifle and the Movie Camera* (1996), *The American Nightmare* (2000) ve *Bones* (2001) yer alıyor.

Peter Stanfield (PS), İngiltere'de bulunan Southamton Enstitüsü'nde Medya Sanatları alanında kıdemli öğretim üyesi. Kitapları arasında *Hollywood, Westerns and the 1930s: The Lost Trail* (Exeter Üniversitesi Yayınları) yer alıyor.

David Sterritt (DS), *The Christian Science Monitor*'ın film eleştirmeni, Long Island Üniversitesi C.W. Post Kampüsü'nde Tiyatro ve Sinema profesörü, Columbia Üniversitesi Sinema Araştırmaları Fakültesi'nin bir üyesi ve Columbia Üniversitesi Sinema ve Disiplinlerarası Yorum Semineri'nin başkanı.

Adisakdi Tantimedh (AT), yazar ve sinemacı. BBC için radyo oyunları ve televizyon metinleri, İngiltere ve Hollywood için aralarında BAFTA ödüllü *Zinky Boys Go Underground*'ın da bulunduğu çok sayıda senaryo yazdı. Son olarak *Open House* adlı bir kısa film gerçekleştirdi.

Michael Tapper (MT), *Film International*'ın editörü. Aralarında Lars *von Trier: Interviews*'ün de (Mississippi Üniversitesi Yayınları) bulunduğu pek çok eserde imzası var.

Ella Taylor (ET), *LA Weekly*'nin film eleştirmenlerinden. Eski bir öğretim görevlisi olan Taylor ayrıca her çeşit gazete ve dergide sinema yazıları yazdı.

Ginette Vincendeau (GV), Warwick Üniversitesi'nde Sinema Araştırmaları profesörü. *Jean-Pierre Melville: An American in Paris* (BFI), Fransız sineması üzerine yazdığı son kitaplar arasında.

K.A.Winnick (KW), film eleştirmeni. Los Angeles'ta yaşıyor.

Josephine Woll (JW), Howard Üniversitesi'nde ders veriyor ve Rus sineması ve edebiyatı üzerine yazılar yazıyor; sonuncusu: *Real Images: Soviet Cinema and Thaw* (I.B. Tauris).

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

CARETTA KİTAPLARI 3

ÖLMEDEN ÖNCE GÖRMENİZ GEREKEN

1001 FİLM

1. Baskı, Çin - Eylül 2005
2. Baskı, Çin - Eylül 2006

Genel Editör	:	Steven Jay Schneider
Yayına Hazırlayanlar	:	Belma Baş, G. Deniz Vural, Budak Akalın
Çevirmenler	:	Pınar Şengözer Şiraz, Filiz Ülgüt, Yasemin Reis, Tülay Dikenoğlu, Berke Göl, Deniz Koç Pala, Burcu Koray, Oytun Süngü, Evren Kaşer Üstüner, Serkan Mutlu, Özge Arasan, Melik Saraçoğlu, Erhun Geyisi
Uygulama	:	Serdar Cenan, Kadir Altın
Katkıda Bulunanlar	:	Mehmet Aksın, Ömer Tecimer, Serpil Ülker, Başak Soysal, Hülya Süngü, Nihan Şenleten
Yayıncı	:	Laura Price
Proje Editörü	:	Catherine Osborne
Araştırma	:	Richard Guthrie
Tasarım	:	Ian Hunt, James Lawrence
Yaratıcı Direktör	:	Richard Dewing

caretta reklam ve halkla ilişkiler tic.ltd.şti
Samanyolu sokak, 116/1, Şişli-İstanbul
telefon: +90 212 231 2943 faks: +90 212 231 3013

Kitabın ilk basımı, ABD ve Kanada için, Barron's Educational Series, Inc. tarafından 2003 yılında yapılmıştır.

QUINTET BOOK
Copyright © 2003 Quintet Publishing Limited

Her türlü yayın hakları saklıdır. Bu kitapta yer alan metinler ve fotoğraflar, Caretta Reklam'ın, yazarın ve fotoğrafçıların izni olmadan kullanılamaz. Kitabın tamamı ya da bir bölümü, ilgili kişilerden izin alınmadan fotokopi dahil, optik, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla kopyalanamaz, çoğaltılamaz, basılamaz, yayımlanamaz.

Uluslararası Standard Kitap numarası 0-7641-5701-9

Library of Congress katalog kart numarası 2003104860

Lee-Fung Asco, Printers Ltd. tarafından Çin'de basılmıştır.
9 8 7 6 5 4 3 2 1

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖLMEDEN ÖNCE GÖRMENİZ GEREKEN 1001 FİLM KİTABINA HOŞ GELDİNİZ!

Filmlere ilişkin bilgiler ve kitabın yapısı hakkında birkaç noktayı, kitabı okurken yolunuzu bulmanıza yardımcı olmak üzere aşağıda sıralıyoruz.

■ Filmler özgün dildeki adlarına göre listelenmiştir. [Kitapta, filmin özgün adının altında ve metnin içinde italik olarak filmin Türkçe adı kullanılmışsa bunlar çoğunlukla en az iki kaynaktan doğrulanan Türkiye'de sinemalarda, belli başlı festivallerde, kimi zaman televizyonlarda gösterildiğinde, ya da birkaç örnekte olduğu gibi, DVD olarak piyasaya sürüldüğünde kullanılmış olan nispeten kabul görmüş adlardır; gösterim adı bir kaynaktan doğrulanamamışsa, filmin adının çevirisi (çeviri mümkünse; ki genellikle İngilizce addan çeviridir), metnin içinde filmin adının ilk geçtiği yerde, bir kereye mahsus olarak belirtilmiştir.]

■ Filmlerin tarihlerinde, yaygın olarak gösterime çıktıkları yıl esas alınmıştır.

■ Filmin ülkesi, yapımın gerçekleştiği sırada yapımcının bulunduğu ülkedir; ardından yapımevi ya da yapımevlerinin adlarının kısaltmaları, filmin dakika olarak uzunluğu ve teknik özellikleri (siyah-beyaz veya renkli / sesli veya sesiz) belirtilmiştir.

■ Dili belirtilmeyen filmler İngilizce'dir.

■ Hollywood ödülleri Oscar ve Oscar adaylığı başlıkları altında sıralanmış, ardından da her yıl düzenlenen Cannes, Berlin ve Venedik Uluslararası Film Festivalleri'nde alınan ödüller ve mansiyonlar belirtilmiştir. Ödüllerin hangi dalda olduğu ve kategorisi kısaltma halinde verilmiştir.

■ 12-25. sayfalarda, filmlerin türlerine göre sınıflandırıldığı bir dizin bulabilirsiniz. Filmlerin çoğu, birden fazla türe girmektedir. Örneğin: 1940 yapımı Fantasia dört kategori altında yer almaktadır: Animasyon, müzikal, fantastik ve aile filmi.

■ Filmlerin hem özgün hem de İngilizce gösterim adlarını içeren genel dizini ve yönetmen dizinini kitabın sonunda bulabilirsiniz.

■ Metinlerin bazılarında, filmlerin içeriğine ilişkin ayrıntılar ya da filmin sonu açıklanmaktadır. Kitapta filmlerin ticari dolaşıma yönelik sınıflandırma bilgileri belirtilmemiştir.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 6
TÜR DİZİNİ 12
FİLMLER 26
FİLM DİZİNİ 950
YÖNETMEN DİZİNİ 956
FOTOĞRAF BİLGİLERİ 959

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ÖNSÖZ

Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Film, adından da anlaşılacağı üzere, hem bilgi vermeyi ve kılavuzluk etmeyi, hem de motive etmeyi hedefliyor: Kitap hevesli okurlarını istekli izleyicilere dönüştürmeye, zamanın çabucak akıp geçtiğini, izlenmeye değer filmler listesinin gerçekten çok uzadığını açıkça ortaya koymaya çabalıyor.

Günümüzde "İlk 10 Film" listeleri, tıpkı yıllık eleştirmen seçkileri gibi neredeyse hiç uzun ömürlü değil; "En İyi 100 Film" seçkileri de, ya komedi, korku, bilimkurgu, aşk, *western* gibi belirli türlerle ya da Fransa, Çin, İtalya, Japonya veya İngiltere gibi belirli ulusal sinemalarla sınırlandırılıyor. Tüm bunlar, bir "en iyi" ya da en değerli, en önemli veya en unutulmaz filmler listesi, (adil olmayı ve sinemanın bütün tarihini kapsamayı amaçlayan bir filmler listesi) hazırlamaya sıra geldiğinde 1000'den az bir rakamla yola çıkmanın olanaksızlığına -ya da en azından sorumsuzluk oluşuna- işaret ediyor.

Yukarıda söz ettiğimiz amaç dikkate alınacak olursa, 1001 bile, gözünüze hemen, fazlasıyla küçük bir sayı gibi görünmeye başlayabilir. Sessiz filmler listenin dışında tutulacak olursa belki bu sayı o kadar da az olmayabilirdi; ya da avangard filmler; ya da Ortadoğu filmleri; ya da animasyon filmler; ya da belgeseller; ya da kısa filmler... ama bu dışlama stratejileri sonuçta yalnızca sıkıntıyı azaltmaya, sinemanın kumuna rasgele çizgiler çekmenin ve birbirinden farklı tüm türlere ve sinema sanatını oluşturan geleneklerin hepsine hak ettikleri gibi ve eşit derecede saygıyla yaklaşan sınırlı bir seçki elde etmek için alınması gereken birçok zor kararı alma baskısından kaçınmaya yönelik yöntemler. Şu anda elinizde tuttuğunuz kitap, tüm zamanlar, tüm türler, tüm dünya kapsamında, bir görülmesi gereken filmler listesi sunmakla büyük riske giriyor. Ama bu

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

alınmaya değer bir risk ve eğer sizler gidip de burada ele alınan filmleri izlerseniz, mutlu bir sinema izleyicisi olarak öleceğinize emin olabilirsiniz. Kısacası; ne kadar çoğunu izlerseniz kendinizi o kadar iyi hissedeceksiniz.

Peki ölmeden önce hangi 1001 filmin görülmesi gerektiği nasıl belirlenecek? Eğer mesele ne pahasına olursa olsun uzak durulması gereken 1001 filmi belirlemek olsaydı bu iş çok daha kolay ve çok daha az ihtilaflı olurdu! Film eleştirisinin pozitif bilim olarak kabul görmediğini öğrenmek hiç şaşırtıcı değil; ve birisinin *Midnight Cowboy*'unun pekâla başkasının *Ishtar*'ı olabileceğini öne sürmek pek abartı sayılmaz. Büyük ölçüde sistemleşmiş ve tarihsel olarak belirli özellikler taşıyan dönem, akım ya da alt türleri, sözgelimi 1970'lerin İtalyan gerilim filmlerini, bu örneğin özelinde ele alacak olursak türün estetize edilmiş şiddet anlayışı, dolambaçlı öyküsü ve psikolojik yankıları temelinde belki de nesnel biçimde kıyaslamanın hatta sıraya dizmenin yolları var. Ayrıca belki de Hitchcock'un tartışmasız klasiklerini (*North .By Northwest-Gizli Teşkilat, Rear Window-Arka Pencere, Vertigo-Ölüm Korkusu*) genellikle yönetmenin daha zayıf işleri olarak görülen filmlerden (*Torn Curtain-Esrar Perdesi, Family Plot-Aile Oyunu, Topaz, The Paradine Case-Celse Açılıyor*) ayırmak gerçekten de akla yatkın bir iş. Ama Tsai Ming-liang'ın *Ni Neibian Jidian?*'ıyla *(Orada Saat Kaç?)* Robert Aldrich'in *What Ever Happened to Baby Jane?*'i *(Küçük Bebeğe Ne Oldu?)*; ya da George Méliès'in *Le Voyage dans la Lune*'üyle *(Ay'a Seyahat)* Marleen Gorris'ın *A Question of Silence*'ı *(Bir Sessizlik Sorgusu)* arasında karar kılabilmek için neyi temel alabiliriz ki? Bu kitabın amacı, esas olarak, kendi içine her şeyden birer parça dahil etmekse, o halde sonuçta or-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

taya çıkacak 1001 film listesini yalnızca bir sinemasal açık büfe, salt çeşitliliğin gerçek değerlerin önüne geçtiği bir vaka olmaktan kurtaracak şey nedir?

Hepsi de güzel sorular. Bu kitaba dahil edilecek 1001 filmi belirlemenin ilk adımı, var olan birtakım "en muhteşem", "top", "en sevilen" ve "en iyi" film listelerini yakından incelemeyi ve bu listelerde görünme sıklıkları temel alınarak film adlarını önem sırasına göre düzenlemeyi gerektiriyordu. Bu, kalite ve ün ortak paydasında kitapta yer almayı hak ettiğinden emin olduğumuz (modern ve çağdaş klasikler de dahil olmak üzere) bir dizi klasiği belirlememize olanak tanıdı. Bu kısa, bazen de tamamen kendine özgü listelerde karşımıza çıkan her filmin 1001 filmlik seçkimize dahil olduğunu asla söyleyemeyiz ama en azından bu egzersiz bize bazı kilit referans noktaları verdi ve seçim sürecinin doğasındaki kaçınılmaz öznelliği belirli ölçüde azalttı.

Başlangıçta yaklaşık 1300 film adında geçici olarak karar kıldıktan sonra, birbiriyle çelişen iki amaç güderek listenin üzerinden bir kez daha geçme aşamasına geldik (sonra bir kez daha, bir kez daha, bir kez daha...); bir yandan toplam sayıyı azaltmaya çalışırken diğer yandan da sinemanın çeşitli dönemlerinin, ulusal sinemaların, türlerin, akımların, geleneklerin ve önde gelen auteur'lerin yeterli kapsamda yer bulmasını sağlamak amacındaydık. *"Auteur"* (yaratıcı yönetmen) kavramını, yalnızca yönetmenleri (Woody Allen, Ingmar Bergman, John Cassavetes, Federico Fellini, Jean-Luc Godard, Abbas Kiarostami, Satyajit Ray, vs.) değil, oyuncuları (Humphrey Bogart, Marlene Dietrich, Toshiro Mifune), yapımcıları (David O. Selznick, Sam Spiegel, Irving Thalberg), senaryo yazarlarını (Ernest Lehman, Preston Sturges, Cesare Zavattini), görüntü yönet-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

menlerini (Gregg Toland, Gordon Willis, Freddie Young), bestecileri (Bernard Herrmann, Ennio Morcicone, Nino Rota) ve diğerlerini de kapsayacak şekilde mümkün olan en geniş anlamda ele aldık.

Ayrıca otomatik seçimler yapmamaya (birtakım filmlere genel kabuller çerçevesinde serbest geçiş hakkı vermemeye), yanı değeri kendinden menkul "kaliteli" yapımlara ya da yüksek sinematografik sanata (tarihsel epik filmler, Shakespeare uyarlamaları, biçimci Rus deneysel filmleri) öncelik verip sözümona "aşağı" kabul edilen türleri (*slapstick* komedi, 1930'ların gangster filmleri , blaxploitation sineması) hatta estetik değer açısından biraz tartışmalı *(Pink Flamingos-Pembe Flamingolar, Saturday Night Fever-Cumartesi Gecesi Ateşi, The Blair Witch Project-Blair Cadısı)*, samimi olarak popülist cazibe taşıyan *(Top Gun, Rain Man-Yağmur Adam, Big-Büyük, E.T.: The Extra-Terrestrial-E.T.)* ya da ideolojik veya etik değerler açısından kuşkulu *(The Birth of a Nation-Bir Ulusun Doğuşu; Freaks-Ucubeler; Triumph of the Will-İradenin Zaferi; Salo, The 120 Days of Sodom-Salo ya da Sodom'un 120 Günü)* filmleri göz ardı etmemeye özen gösterdik. Bunun yerine, seçkiye girmeye aday tüm filmleri kendi çerçeveleri içerisinde değerlendirmeye çalıştık ki, bu da ilk olarak söz konusu "çerçeve"yi neyin oluşturduğunu elimizden geldiği kadar belirlemeyi (bu her zaman çok kolay olmadı; örneğin Pink Flamingos'un kendi film sloganı "Zevksizlik üzerine bir deneme"ydi) ve daha sonra (ikisi arasındaki fark ayırt edilemeyecek kadar küçük ya da önemsiz gibi göründüğünde bile) sapla samanı birbirinden ayırmanın yollarını bulmayı gerektirdi.

Eski bir atasözü "her gün fleminyon yiyebilecek olsanız bile arada bir canınız ham-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

burger çeker" demez mi? Burada mesele şu ki, film tercihleriniz ağırlıklı olarak kabul görmüş dünya klasiklerine (*Yurttaş Kane*'lere, *Rashomon*'lara, *Kızgın Boğa*'lara, *Potemkin Zırhlısı*'na) ya da Avrupa sanat sinemasına (*L'Avventura*'lara, *Hiroshima mon Amour*'lara, *Paris'te Son Tango*'lara) dayanıyor olsa bile an gelir tamamen farklı içerikte bir film, belki hasılat rekorları kıran bir Hollywood yapımı (*Jurassic Park, The Empire Strikes Back, Titanic*), belki tuhaf bir underground film (*Scorpio Rising, Flaming Creatures, Hold Me While I'm Naked*) ya da bir kült (*El Topo, Seconds, Slacker, Mondo cane, Tetsuo*) izlemek istersiniz. Biz de bunu göz önünde tutarak bu kitabı, (genelde ya da kendinizi yeni bir şeyler denemeye hazır hissettiğiniz o günlerde) sinema zevkiniz ne yönde olursa olsun, her çeşnisi lezzetli bir menü olacak şekilde hazırlamayı kendimize başlıca görev edindik.

Nihayet listeyi "sadece" 1001'e indirgemek için yapmamız gereken en son ve acı verici elemeleri yaptıktan sonra bizim için geriye kalan son adım, saygın yazar grubumuzun getirdiği öneri ve geribildirimlere dayanan sonuçlara birazcık ince ayar yapmaktı. Yazarlarımızın ortak deneyimlerinin, uzmanlıklarının ve sinema filmlerini izlemeye, tartışmaya, yazmaya yönelik tutkularının da ortaya koyduğu gibi, hiçbir "tüm zamanların en iyileri" listesinin kusursuz (her ne demekse) ya da tamamen tartışmasız (bu çok sıkıcı olmaz mıydı?) olması söz konusu değildi; yine de elinizde tuttuğunuz kitap, söz konusu yazar grubunun nitelikleri sayesinde, emin olun, mümkün olabileceği kadar iyi. Öte yandan, özenle oluşturulan bu liste kadar, listede yer alan 1001 filmin her birine

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

eşlik eden, konuya ilişkin önemli ayrıntılarla derinlikli yorumları, kültürel-tarihsel bağlamı ve ilginç malumatfuruşlukları (*Apocalypse Now*'ı aslında George Lucas yönetecekti? Bilen var mıydı?) büyük bir incelikle harmanlayan özlü, özenli, teşvik edici değerlendirmeler de kitabı bu kadar özel kılıyor. Değerlendirme yazılarının böylesine rahat hazmedilir oluşu sizi yanıltmasın. *Casablanca* (*Kazablanka*), *The Searchers* (*Çöl Aslanı*) ya da *La règle du Jeu* (*Oyunun Kuralı*) gibi bir film hakkında yalnızca 500 sözcükle; *Boogie Nights* (*Ateşli Geceler*), *Viskingar och rop* (*Çığlıklar ve Fısıltılar*) ya da *The Night of the Hunter* (*Caniler Avcısı*) hakkında yalnızca 350 sözcükle veya *Marketa Lazarová*, *The Pianist* (*Piyanist*) ya da *Cléo de 5 à 7* (*5'ten 7'ye Cleo*) hakkında 200 sözcükle esaslı ve ilgi çekici bir yazı yazabilmek kesinlikle yetenek ister (dahası bunun bir sanat olduğunu bile söyleyebiliriz). Her nasılsa bu yazarlar büyük bir tutarlılıkla bunu gerçekleştirmeyi, hem de müthiş bir biçimde gerçekleştirmeyi başardılar.

Bu kitap üzerinde kendi çalışma deneyimime dayanarak ancak şunu söyleyebilirim: Kişisel favorim olan pek çok filmi listede es geçmek zorunda kalmanın acısını, bu kadar çok muhteşem sinema yazarının kaleme aldığı bu kadar çok müthiş film yazısı okumanın ve sinema tarihi, gelenekleri ve gizli hazineleri hakkında daha önce hiç bilmediğim şeyler öğrenmenin zevkiyle fazlasıyla giderdim. Bu kitabın sayfalarında değerlendirilen ve hakkı teslim edilen 1001 filmin tamamını zaten izlemiş olsanız bile (bundan cidden kuşku duysam da, yine de tebrikler), eminim burada onlarla ilgili yazılanları okumanın inanılmaz faydasını göreceksiniz.

Ama zaman akıp geçiyor... Dolayısıyla hemen okumaya başlayın ve izlemeye devam edin!

• • •

Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Film'in genel editörü olarak, bu tutkulu, zevkli ve son derece değerli projenin zamanında tamamlanmasından ve beklenen başarısından sorumlu olan herkese yazılı olarak teşekkür etme onur ve ayrıcalığına sahibim. Laura Price, Catherine Osborne ve Quatro Group'un bir kolu olan Quintet Yayıncılık'ın geri kalan tüm çalışkan ve özenli kadrosuna; British Film Institute'tan (İngiliz Film Enstitüsü) Andrew Lockett'a; bu kitabı oluşturan eğlenceli ve öğretici film yazılarını üretmek üzere sıkışık teslim tarihleri ve zalim bir editörle (şahsımla) çalışan sekiz farklı ülkeden 60'a yakın yazara; ve her zaman olduğu gibi destekleri ve yüreklendirmeleri benim gizli silahım olan aileme, dostlarıma ve iş arkadaşlarıma en derin şükranlarımı sunuyorum.

STEVEN JAY SCHNEIDER
Genel Editör

... mümkün olabildiği kadar iyi?

Kitabın genel editörü Steven Jay Schneider'ın da belirttiği gibi, elinizde tuttuğunuz kitap, "*emin olun, mümkün olabildiği kadar iyi*". Ama böylesine kapsamlı bir kitabın bu tanıma uyabilmesi için, yazıların İngilizce metinlerinin aynı özenle ve bilgi birikimiyle Türkçe'ye kazandırılması da gerekiyordu.

Ve bu ancak, en ince detayları bile atlamamaya çalışarak çeviri yapan bir kadronun yanı sıra; pek çok metni okuyarak mantık hatalarına ilişkin vs. düzeltme önerilerinde bulunan (Ömer Tecimer, Serpil Ülker, Başak Soysal, Hülya Süngü, Nihal Şenleten), görüntü yönetimiyle ilgili teknik terimlerin karşılığında yardımcı olan (Mehmet Aksın) bir ekibin varlığıyla sağlanabilirdi.

Tabii unutmadan ekleyelim...

Bu ekibin de, kitabının içindeki tüm yazıları gece gündüz demeden okuyan, düzelten, son haline getiren ve ekibi en iyi şekilde yönlendiren editörlere (Belma Baş, G. Deniz Vural, Budak Akalın) ihtiyacı vardı.

Adı geçen herkese ve adlarını tek tek sayamadığımız Caretta Ailesi'ne, kitabın hazırlanış sürecindeki katkılarından dolayı teşekkür ederiz.

CARETTA YAYINCILIK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

TÜRLERE GÖRE GENEL DİZİN

ADULT
Ai No Corrida 619
In the Realm of the Senses 619

AİLE
Adventures of Robin Hood, The 146
Babe 848
Back to the Future 723
Big 767
Brave-Hearted Will Take the Bride, The 856
Bringing Up Baby 149
Christmas Story, A 695
Day the Earth Stood Still, The 270
Dilwale Dulhaniya le Jayenge 860
Duck Soup 112-113
Dumbo 178
E.T. the Extra-Terrestrial 682
Fantasia 166
Gold Rush, The 60
It's a Wonderful Life 228-229
Jungle Book, The 483
Kid Brother, The 71
Lion King, The 836
Muppet Movie, The 660
My Fair Lady 433
Night at the Opera, A 127
Our Hospitality 49
Pinocchio 169
Princess Bride, The 755
Sen To Chihiro No Kamikakushi 920-921
Seven Chances 56
Sherlock Jr 54-55
Snow White and the Seven Dwarfs 143
Sound of Music, The 447
Spirited Away 920-921
Steamboat Bill, Jr. 76
Ten Commandments, The 336
Thief of Bagdad, The 50
Toy Story 851
Willy Wonka and the Chocolate Factory 538
Wizard of Oz, The 154-155

AKSİYON
'A' Gai Waak Juk Jaap 748
Adventures of Robin Hood, The 146
Akira 764
Alien 653
Aliens 737
Apocalypse Now 658-659
Batman 776
Ben-Hur 371
Beverly Hills Cop 713
Big Red One, The 670
Blade Runner 684-685
Braveheart 850
Captain Blood 126
Captains Courageous 138
Come Drink With Me 460
Crouching Tiger Hidden Dragon 912-913
Da Zui Xia 460
Die Hard 771
Die Xue Shuang Xiong 781
Do Ma Daan 742
Easy Rider 512-513
Empire Strikes Back, The 668
Enter the Dragon 569
Faster Pussycat! Kill! Kill! 453
Fight Club 898
Five Deadly Venoms 640
Full Metal Jacket 750-751
Get Carter 544
Gladiator 907
Goldfinger 429
Great Train Robbery, The 28-29
Harder They Come, The 582
Heat 852
Hsia Nu 505
Independence Day 864
Jaws 612
Killer, The 781
King of New York 791
Lola Rennt 885
Mad Max 662
Matrix, The 901
Mononoke Hime 872
Natural Born Killers 838
Once Upon a Time in China 799
Oldboy 934-935
Peking Opera Blues 742
Planet of the Apes 490
Potomok Chingis-Khana 76
Princess Mononoke 872
Project A, Part II 748
Public Enemy, The 95
Pulp Fiction 839
Raiders of the Lost Ark 674
Reservoir Dogs 818
Return of the Jedi 697
Rio Bravo 375
Rocky 615
Romper Stomper 819
Run Lola Run 885
Saving Private Ryan 882-883
Seven Samurai, The 304-305
Shaft 546
Shao Lin San Shih Liu Fang 647
Shaolin Master Killer 647
Spartacus 392
Star Wars 622-623
Storm over Asia 76
Superfly 564
Terminator 2: Judgment Day 808
Terminator, The 708-709
Thelma and Louise 808
Thief of Bagdad, The 50
Thin Red Line, The 888-889
Three Kings 895
Top Gun 743
Total Recall 799
Touch of Zen, A 505
Untouchables, The 756
Wo Hu Cang Long 912-913
Wong Fei-Hung 799
Wu Du 640

ANİMASYON
Akira 764
Alice 776
Animal Farm 299
Dumbo 178
Fantasia 166
Fantastic Planet 579
Grave of the Fireflies 768
Heaven and Earth Magic 412
Hotaru No Haka 768
Jungle Book, The 483
Lion King, The 836
Mononoke Hime 872
Neco z Alenky 776
Pinocchio 169
Planète Sauvage, La 579
Princess Mononoke 872
Sen To Chihiro No Kamikakushi 920-921
Snow White and the Seven Dwarfs 143
Spirited Away 920-921
Toy Story 851
Who Framed Roger Rabbit 773

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

AVANT-GARDE

Blonde Cobra 415
Deseret 849
Flaming Creatures 420
Hold Me While I'm Naked 455
Koyaanisqatsi 704
Még Kér A Nép 544
Meshes of the Afternoon 191
Red Psalm 544
Report 471
Scorpio Rising 430
Too Early, Too Late 681
Vinyl 442
Wavelength 479
Zu Fruh, Zu Spat 681

BELGESEL

Aileen Wuornos: The Selling of a Serial Killer 821
Battle of San Pietro, The 207
Bus 174 930
Chagrin et la Pitié, Le 538
Chelovek s kinoapparatom 78-79
Chronicle of a Summer 401
Chronique d'un été 401
Crumb 842
Deseret 849
Dog's Life, A 403
Fahrenheit 9/11 941
Fires Were Started 192
Gimme Shelter 532
Glaneurs et la Glaneuse, Les 903
Gleaners and I, The 903
Häxan 48
Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse 814-815
High School 514
Histoire de Vent, Une 772
Hoop Dreams 834
Hôtel Terminus:Klaus Barbie et Son Temps 765
Hotel Terminus:The Life and Times of Klaus Barbie 765
House is Black, The 425
Hurdes, Las 114
In the Year of the Pig 515
Khaneh Siah Ast 425
Koyaanisqatsi 704
Land Without Bread 114
Mad Masters, The 315
Maîtres fous, Les 315
Man with a Movie Camera, The 78-79
Méditerranée 425
Mondo cane 403
Nanook of the North 44-45
Night and Fog 323
Nuit et Brouillard 323
Olympia 1: Teil—Fest Der Volker & Olympia 2: Teil—Fest Der Schönheit 147
Olympia Part 1: Festival of the Nations & Part 2: Festival of Beauty 147
Ônibus 174 930
Roger & Me 784
Sans Soleil 698
Sherman's March 744
Shoah 730
Sorrow and the Pity, The 538
Sunless 698
Tale of the Wind, A 772
Thin Blue Line, The 763
Tokyo Olympiad 445
Tokyo Orimpikku 445
Tongues Untied 813
Triumph des Willens 118-119
Triumph of the Will 118-119
Woodstock 524-525

BİLİM-KURGU

2001 498-499
Abre Los Ojos 879
Akira 764
Alien 653
Aliens 737
Alphaville 448
Alphaville, une Étrange Aventure de Lemmy Caution 448
Back to the Future 723
Blade Runner 684-685
Brazil 724-725
Bride of Frankenstein 129
Close Encounters of the Third Kind 624
Dawn of the Dead 646
Day the Earth Stood Still, The 270
Delicatessen 802
Dernier Combat, Le 698
Dr. Strangelove 434-435
E.T. the Extra-Terrestrial 682
Empire Strikes Back, The 668
Fantastic Planet 579
Fly, The 736
Forbidden Planet 326
Frankenstein 94
Ghost Busters 713
Incredible Shrinking Man, The 343
Independence Day 864
Invasion of the Body Snatchers 334
Jetée, La 394
Jurassic Park 828
Last Battle, The 698
Mad Max 662
Man Who Fell to Earth, The 621
Matrix, The 901
Metropolis 62-63
Naked Lunch 804
Night of the Living Dead 502-503
Open Your Eyes 879
Pi 886
Pier, The 394
Planet of the Apes 490
Planète Sauvage, La 579
Quiet Earth, The 727
Return of the Jedi 697
Rocky Horror Picture Show, The 598-599
Seconds 461
Sleeper 575
Solaris 556-557
Solyaris 556-557
Stalker 652
Star Wars 622-623
Terminator 2: Judgment Day 808
Terminator, The 708-709
Tetsuo 881
Thing, The 683
Things to Come 137
Total Recall 799
Trip to the Moon, A 26-27
Videodrome 696
Voyage dans la Lune, Le 26-27
War Game, The 445

DENEYSEL

Blonde Cobra 415
Dead Man 859
Deseret 849
Flaming Creatures 420
Heaven and Earth Magic 412
Hold Me While I'm Naked 455
Meshes of the Afternoon 191
Report 471
Scorpio Rising 430
Too Early, Too Late 681
Vinyl 442
Wavelength 479
Zu Fruh, Zu Spat 681

DRAMATİK BELGESEL

Close-up 796
Downfall 939
Kandahar 917
Louisiana Story 245
Nema-Ye Nazdik 796
Safar e Ghandehar 917
Untergang, Der 939
W.R.—Misterje Organizma 534
W.R.—Mysteries of the Organism 534

FANTASTİK

Alice 776
Amélie 919
Andalusian Dog, An 74
Batman 776
Beauty and the Beast 221
Being John Malkovich 899
Big 767
Brazil 724-725
Brightness 745
Cabinet of Dr. Caligari, The 36-37
Celine and Julie Go Boating 590
Céline et Julie Vont en Bateau 590
Chinese Ghost Story, A 758
Crouching Tiger Hidden Dragon 912-913
Dawn of the Dead 646
Double Life of Veronique, The 816
Double Vie de Véronique, La 816
E.T. the Extra-Terrestrial 682
Edward Scissorhands 797
Empire Strikes Back, The 668
Eraserhead 634
Evil Dead, The 686
Fabuleux Destin d'Amélie Poulain 919
Fantasia 166
Ghost Busters 713
Ghost and Mrs. Muir, The 232
Giulietta deglie Spiriti 451
Groundhog Day 825
India Song 604
It's a Wonderful Life 228-229
Himmel über Berlin, Der 746-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

747
Juliet of the Spirits 451
Kabinett des Doktor Caligari, Das 36-37
King Kong 115
La Belle et la Bête 221
Last Wave, The 625
Lord of the Rings: The Return of the King, The 936
Matter of Life and Death, A 223
Mononoke Hime 872
Monty Python and the Holy Grail 601
Naked Lunch 804
Neco z Alenky 776
Night of the Shooting Stars, The 693
Notte di San Lorenzo, La 693
Orphée 255
Orpheus 255
Performance 531
Princess Bride, The 755
Princess Mononoke 872
Purple Rose of Cairo, The 722
Rekopis Znaleziony w Saragossie 447
Return of the Jedi 697
Saragossa Manuscript 447
Sen To Chihiro No Kamikakushi 920-921
Seventh Seal, The 338-339
Sinnui Yauman 758
Sjunde Inseglet, Det 338-339
Spirited Away 920-921
Star Wars 622-623
Suspiria 639
Toy Story 851
Un chien andalou 74
Videodrome 696
Who Framed Roger Rabbit 773
Willy Wonka and the Chocolate Factory 538
Wings of Desire 756-747
Wizard of Oz, The 154-155
Wo Hu Cang Long 912-913
Yeelen 745

GENEL

1900 620
2 ou 3 Choses Que Je Sais D'Elle 467
8 ½ 416-417
À Ma Soeur! 927
A One and a Two 908
Actor's Revenge, An 428
Actress, The 822
Adventures of Priscilla, Queen of the Desert, The 832
Affair to Remember, An 340
Affaire de Femmes, Une 775
Aguirre, Der Zorn Gottes 552
Aguirre: The Wrath of God 552
Ai No Corrida 619
Albero degli Zoccoli, L' 641
Ali Zaoua, Prince de la Rue 906
Ali Zaoua, Prince of the Streets 906
Ali: Fear Eats the Soul 594
All About Eve 259
All About My Mother 896-897
All Quiet on the Western Front 89
All That Heaven Allows 332-333
All That Jazz 655
Alphaville 448
Alphaville, une Étrange Aventure de Lemmy Caution 448
Amadeus 707
Amélie 919
American Beauty 900
American Friend, The 635
American Graffiti 568
Amerikanische Freund, Der 635
Amores Perros 910
Anatomy of a Murder 364
Andrei Rublev 518
Andrei Rublyov 518
And Your Mother Too 918
Angst Essen Seele Auf 594
Animal Farm 299
Aparajito 344
Apartment, The 390-391
Apocalypse Now 658-659
Apur Sansar 368-369
Ariel 762
Ascent, The 619
Ashes and Diamonds 356
Astenicheskij Sindrom 785
Asthenic Syndrome, The 785
Au Hasard Balthazar 466
Au revoir les enfants 753
Autumn Afternoon, An 405
Ba Wang Bie Ji 824
Babbete's Gaestebud 749
Bab El Hadid 352
Babe 848
Babette's Feast 749
Bad and the Beautiful, The 278
Bad Ma Ra Khahad Bord 900
Badkonake Sefid 854
Badlands 566-567
Ballad of Narayama, The 707
Balthazar 466
Barefoot Contessa, The 302
Barren Lives 424
Barry Lyndon 602
Battaglia di Algeri, La 446
Battle of Algiers, The 446
Battleship Potemkin 58-59
Beau travail 893
Beauty and the Beast 221
Before the Revolution 438
Being There 656
Beiqing Chengshi 788
Belle de Jour 472-473
Belle noiseuse, La 805
Ben-Hur 371
Best of Youth, The 933
Bharat Mata 346
Bicycle Thief, The 233
Big Chill, The 697
Big Red One, The 670
Bigamist, The 281
Bigger Than Life 335
Birth of a Nation, The 30-31
Biruma No Tategoto 327
Bitch, The 98
Bitter Tea of General Yen, The 116
Bitter Tears of Petra von Kant, The 561
Bitteren Tränen der Petra von Kant, Die 561
Black God, White Devil 441
Black Narcissus 227
Black Orpheus 366
Blade Runner 684-685
Blaue Engel, Der 82-83
Blechtrommel, Die 654
Blowup 456-457
Blue Angel, The 82-83
Blue Kite, The 830
Boat, The 675
Boogie Nights 875
Boot, Das 675
Boucher, Le 519
Brave-Hearted Will Take the Bride, The 856
Breakfast at Tiffany's 396
Breakfast Club, The 717
Breaking Away 654
Breaking the Waves 863
Bridge on the River Kwai, The 345
Brief Encounter 216
Brighter Summer Day, A 803
Broadcast News 754
Broken Blossoms 38
Bronenosets Potyomkin 58-59
Büchse der Pandora, Die 80-81
Buffalo 66 884
Bull Durham 762
Burmese Harp, The 327
Butcher Boy, The 873
Butcher, The 519
Cabaret 553
Cairo Station 352
Camille 135
Campanadas a Medianoche 449
Captive, La 904
Captive, The 904
Caravaggio 741
Carmen Jones 307
Caro Diario 844
Carrosse d'or, Le 281
Casablanca 184-185
Ceddo 635
Celebration, The 881
Celine and Julie Go Boating 590
Céline et Julie Vont en Bateau 590
Chant of Jimmy Blacksmith, The 640
Chariots of Fire 676
Charme Discret de la Bourgeoisie, Le 560
Chienne, La 98
Children of a Lesser God 739
Children of Paradise, The 210
Chimes at Midnight 449
Chong Qing Sen Lin 841
Chuen Gwong Tsa Sit 871
Chungking Express 841
Cinema Paradiso 765
Citizen Kane 172-173
City of Sadness, A 788
Cléo de 5 à 7 404
Cleo from 5 to 7 404
Clerks 837
Close Encounters of the Third Kind 624
Closely Watched Trains 486-487
Cloud-Clapped Star, The 384

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Color of Pomegranates, The 520
Color Purple, The 731
Come and See 720
Come Drink With Me 460
Condamné à Mort s'échappé ou Le Vent Souffle où Il Veut, Un 330
Constant Gardener, The 949
Conte d'hiver 821
Contempt 418
Conversation, The 584
Cook, the Thief, His Wife, & Her Lover, The 779
Cool Hand Luke 476-477
Cool World, The 415
Cow, The 489
Cría Cuervos 609
Cria! 609
Cries and Whispers 559
Crimes and Misdemeanors 778
Crouching Tiger Hidden Dragon 912-913
Crowd, The 72
Crying Game, The 824
Csillagosok, Katonák 482
Czlowiek Z Marmuru 630
Czlowiek z Zelaza 680
Da Hong Deng Long Gao Gao Gua 802
Da Zui Xia 460
Daisies 460
Dance, Girl, Dance 169
Dancer in the Dark 915
Dangerous Liaisons 768
Dao Ma Zei 745
David Holzman's Diary 496
Day for Night 573
Day in the Country, A 130
Days of Heaven 645
De Man Die Zijn Haar Kort Liet Knippen 455
Dead, The 757
Dear Diary 846
Decalogue, The 770
Déclin de l'Empire Américain, Le 735
Decline of the American Empire 735
Deep End 526
Deer Hunter, The 642-643
Deewar 600
Defiant Ones, The 353
Dekalog, Jeden 770
Dernier Metro, Le 665
Dersu Uzala 583
Deserto Rosso, Il 437
Deus E O Diabo Na Terra Do Sol 441
Diary of a Country Priest 268
Dilwale Dulhaniya le Jayenge 860
Diner 688-689
Discreet Charm of the Bourgeoisie, The 560
Do the Right Thing 782-783
Docks of New York, The 73
Dodsworth 136
Dog Star Man 404
Dolce Vita, La 378-379
Double Life of Veronique, The 816
Double Vie de Véronique, La 816
Down By Law 738
Drowning by Numbers 775
Dr. Zhivago 444
Dut Yeung Nin Wa 905
Madame de... 283
Ear, The 528-529
Earth 86-87
Earth Entranced 485
Eclipse, The 405
Eclisse, L' 405
Edward Scissorhands 797
Ehe Der Maria Braun, Die 650
El Norte 695
Elephant Man, The 669
Enfants du Paradis, Les 210
English Patient, The 870
Eraserhead 634
Espíritu del la Colmena, El 579
Europa '51 277
Europa Europa 793
Fabuleux Destin d'Amélie Poulain 919
Faces 491
Fanny and Alexander 694
Farewell My Concubine 824
Fast Times at Ridgemont High 681
Faster Pussycat! Kill! Kill! 453
Fat City 560
Fat Girl 927
Faustrecht Der Freiheit 603
Festen 881
Fight Club 898
Fitzcarraldo 690-691
Five Easy Pieces 522
Floating Weeds 377
Foolish Wives 49
Forbidden Games 272
Forbidden Planet 326
Fox and His Friends 603
Full Metal Jacket 750-751
Funny Games 877
Gaav 489
Gabbeh 865
Gallipoli 676
Garden of the Finzi-Continis, The 535
Gattopardo, Il 422-423
Gertrud 439
Ghandi 692
Giant 331
Giardino dei Finzi-Contini, Il 535
Giulietta deglie Spiriti 451
Gladiator 907
Glengarry Glen Ross 819
Glory 784
Go, See, and Become 944
Gohatto 892
Golden Coach, The 281
Golden River 454
Goodbye Children 753
Good Bye Lenin! 943
Gospel According to St. Matthew, The 440
Graduate, The 468-469
Grand Illusion 140
Grande Illusion, La 140
Grapes of Wrath, The 168
Grave of the Fireflies 768
Great Expectations 224-225
Greed 52-53
Guling Jie Shaonian Sha Ren Shijian 803
Hable con ella 932
Happiness 887
Happy Together 871
Harder They Come, The 582
Hayno 385
Heat 852
Heiress, The 246
Henry V 202
Hill 24 Doesn't Answer 315
Himmel über Berlin, Der 746-747
Hitlerjunge Salomon 793
Hong Gao Liang 757
Horse Thief, The 745
Hotaru No Haka 768
Housekeeping 755
Housemaid, The 385

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

How Green Was My Valley 182
Hsi Yen 830
Hsimeng Jensheng 827
Hustler, The 402
I Am a Fugitive from a Chain Gang 101
Ice Storm, The 874
Idi I Smotri 720
Idioterne 886
Idiots, The 886
If... 494
Ikiru 276
In the Heat of the Night 461
In the Mood for Love 905
In the Realm of the Senses 619
India Song 604
Intolerance 34-35
It's a Gift 117
Ivan Groznyj I 203
Ivan the Terrible, I 203
Jalsaghar 358-359
Jazz Singer, The 70
Jean Dielman... 597
Jeux interdits 272
Jezebel 145
Journal d'un curé de campagne 268
Joven, La 384
Jules and Jim 398
Jules et Jim 398
Juliet of the Spirits 451
Keeper of Promises 410
Kes 521
Killer of Sheep 632-633
Killing Fields, The 716
Killing of a Chinese Bookie, The 613
King of Comedy, The 702
King of New York 791
Kippur 908
Kiss of the Spider Woman 726
Kjælighetens Kjøtere 852
Körkarlen 41
Kramer vs. Kramer 657
Kumonosu Jo 343
La Belle et la Bête 221
Ladri di biciclette 233
Landscape in the Mist 769
Lan Feng Zheng 830
Lantana 926
Last Chants for a Slow Dance 628
Last Laugh, The 56
Last Metro, The 665
Last Picture Show, The 549
Last Seduction, The 838
Last Tango in Paris 553
Lawrence of Arabia 406-407
Le Mépris 418
Leopard, The 422-423
Letter from an Unknown Woman 234-235
Letzte Mann, Der 56
Life of Emile Zola, The 141
Lola 396
Lola Montès 326
Lolita 409
Lost Weekend, The 212-213
Loulou 670
Lucía 504
Ma Nuit Chez Maud 504
Magnificent Ambersons, The 188-189
Magnolia 892
Make Way for Tomorrow 142
Maman et la Putain, La 565
Man Escaped, A 330
Man in Grey, The 193
Man of Iron 680
Man of Marble 630
Man who had his hair cut short, The 455
Man Who Knew Too Much, The 331
Manhattan 661
Manila in the Claws of Brightness 605
Marketa Lazarová 483
Marriage of Maria Braun, The 650
Marty 316
Masculine-Feminine 466
Masculin-Féminin 466
Mat I Syn 879
Maynila: Sa Mga Kuko Ng Liwanag 605
Még Kér A Nép 544
Meghe Dhaka Tara 384
Meglio Gioventù, La 933
Memorias del Subdesarrollo 495
Memories of Underdevelopment 495
Metropolis 62-63
Midnight Cowboy 507
Mirror 586
Mishima: A Life in Four Chapters 728
Monsoon Wedding 926
Mortal Storm, The 170
Mother and Son 879
Mother and the Whore, The 565
Mother India 346
Moulin Rouge! 924-925
Mr. Smith Goes to Washington 153
Mujeres al Borde de un Ataque de Nervios 759
Murmur of the Heart 547
Music Room, The 358-359
Mutiny on the Bounty 126
My Brilliant Career 651
My Left Foot 780
My Life to Live 412
My Night with Maud 504
My Own Private Idaho 806-807
Naked Lunch 804
Napoléon 71
Narayama Bushi-Ko 707
Nashville 608
Nattvardsgasterna 419
Natural Born Killers 838
Natural, The 716
Network 618
Ni Neibian Jidian 918
Night of the Shooting Stars, The 693
Night, The 397
Nights of Cabiria, The 342
No Fear, No Die 789
No Man's Land 923
Notte di San Lorenzo, La 693
Notte, La 397
Notti di Cabiria, Le 342
Novecento 620
Now, Voyager 183
Nuit Américaine, La 573
Nuovo Cinema Paradiso 765
O Pagador De Promessas 410
October 68-69
Official Story, The 721
Oktyabr 68-69
Olvidados, Los 262
On the Waterfront 296-297
One Flew Over the Cuckoo's Nest 596
Only Angels Have Wings 157
Open City 211
Obchod Na Korze 443
Ordet 317
Ordinary People 664
Orfeu Negro 366
Orphans of the Storm 42
Ossessione 197
Ostre Sledované Vlaky 486-487
O Thiassos 610-611
Out of Africa 721
Paisà 217
Paisan 217
Pandora and the Flying Dutchman 266
Pandora's Box 80-81
Papillon 569
Paradise Now 945
Paris, Texas 710
Partie de Campagne, Une 130
Pasazerka 418
Passage to India, A 714
Passenger 418
Passion de Jeanne d'Arc, La 75
Passion of Joan of Arc, The 75
Pather Panchali 312-313
Paths of Glory 348
Patton 530
Performance 531
Persona 464-465
Phantom Carriage, The 41
Philadelphia 827
Pianist, The 931
Pianiste, La 922
Piano Teacher, The 922
Piano, The 829
Picnic at Hanging Rock 604
Pierrot le Fou 452
Platoon 740
Player, The 817
Playtime 470
Popiól I Diament 356
Potomok Chingis-Khana 76
Prima Della Rivoluzione 438
Prizzi's Honor 728
Public Enemy, The 95
Pulp Fiction 839
Puppetmaster, The 827
Queen Christina 114
Quiet Earth, The 727
Raging Bull 672-673
Rain Man 774
Raise the Red Lantern 802
Ran 718-719
Rapture, The 805
Rebel Without a Cause 320-321
Red and the White, The 482
Red Desert, The 437
Red Psalm 544

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Red Shoes, The 242-243
Red Sorghum 757
Reds 678
Règle du Jeu, La 162-163
Rekopis Znaleziony w Saragossie 447
Requiem for a Dream 909
Reversal of Fortune 789
Right Stuff, The 703
Road, The 303
Rocco and his Brothers 377
Rocco e i suoi fratelli 377
Rocky 615
Roma, Città Aperta 211
Roman Holiday 286
Romper Stomper 819
Room with a View, A 739
Roseaux Sauvages, Les 840
Rosemary's Baby 492-493
Rosetta 895
Roue, La 50
Royal Tenenbaums, The 929
Rules of the Game, The 162-163
Safe 850
Salò o le centoventi giornate di sodoma 606-607
Salo, or The 120 days of Sodom 606-607
Salt of the Earth 310
Salvador 742
Sanma No Aji 405
Sans Toit Ni Loi 729
Sanshō Dayū 308-309
Sansho the Baliff 308-309
Saragossa Manuscript 447
Såsom I En Spegel 400
Sátántangó 843
Saturday Night and Sunday Morning 380
Saturday Night Fever 631
Satyricon 508-509
Saving Private Ryan 882-883
Sayat Nova 520
Say Anything 787
Schindler's List 831
Se7en 855
Secrets & Lies 864
Sedmikrasky 460
S'en Fout La Mort 789
Sen To Chihiro No Kamikakushi 920-921
Senso 306
Sergeant York 178
Servant, The 428
Seven Samurai, The 304-305
Seventh Seal, The 338-339
Sex, lies, and videotape 786
Shadows 367
Shadows of Our Forgotten Ancestors 437
Shaft 546
Shame 497
Shanghai Express 105
Shao Lin San Shih Liu Fang 647
Shaolin Master Killer 647
Shawshank Redemption, The 840
Shine 862
Shock Corridor 421
Shop on Main Street, The 443
Short Cuts 826
Signs & Wonders 911
Sin of Lola Montes, The 326
Sjunde Inseglet, Det 338-339
Skammen 497
Slacker 812
Smiling Madame Beudet, The 42
Smoke 854
Smultronstället 341
Snake Pit, The 240
Solaris 556-557
Soldaat Van Oranje 638
Soldier of Orange 638
Solyaris 556-557
Sombre 890
Son's Room, The 922
Souffle Au Coeur, Le 547
Souriante Madame Beudet, La 42
Spartacus 392
Spider's Stratagem, The 526
Spirit of the Beehive, The 579
Spirited Away 920-921
Splendor in the Grass 392
Spring in a Small Town 237
Stachka 51
Stagecoach 150-151
Stand By Me 732
Stanza del Figlio, La 922
Star is Born, A 302
Stella Dallas 141
Storm over Asia 76
Story of the Late Chrysanthemums, The 152
Story of Women, The 775
Strada, La 303
Stranger than Paradise 715
Strategia del Ragno, La 526
Streetcar Named Desire, A 264
Strike 51
Stroszek 629
Subarnarekha 454
Suna No Onna 433
Sunrise 64-65
Superfly 564
Sweet Hereafter, The 876
Sweet Sweetback's Badasssss Song 548
Tabu 91
Tale of Winter, A 821
Tales of Ugetsu 293
Talk to Her 932
Ta'm e Guilass 878
Taste of Cherry 878
Taxi Driver 616-617
Temps retrouvé, Le 898
Ten Commandments, The 336
Terms of Endearment 701
Terra Em Transe 485
The 39 Steps, The 128
The Beautiful Troublemaker 805
The Wall 600
Thelma and Louise 808
Thin Red Line, The 888-889
Thirty Two Short Films About Glenn Gould 826
Three Brothers 679
Three Colors: Blue 829
Three Colors: Red 833
Throne of Blood 343
Through a Glass Darkly 400
Through the Olive Trees 844
Time Regained 898
Time to Live and the Time to Die, The 723
Tin Drum, The 654
Tini Zabutykh Predkiv 437
Titanic 880
To Kill A Mockingbird 408
To Live 276
Todo Sobre Mi Madre 896-897

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Tokyo Story 285
Tong Nien Wang Shi 723
Too Early, Too Late 681
Top Gun 743
Topio Stin Omichli 769
Trainspotting 867
Travelling Players 610-611
Tre Fratelli 679
Treasure of the Sierra Madre, The 244
Tree of Wooden Clogs, The 641
Tristana 521
Trois Couleurs: Bleu 829
Trois Couleurs: Rouge 833
Trust 795
Tsotsi 948
Turkish Delight 578
Turks Fruit 578
Two or Three Things I Know About Her 467
Two-Lane Blacktop 551
Ucho 528-529
Ugetsu Monogatari 293
Ukigusa 377
Ultimo Tango a Parigi 553
Umberto D 280
Unbelievable Truth, The 787
Untouchables, The 756
Unvanquished, The 344
Utu 700
Va, vis et deviens 944
Vagabond 729
Vangelo Secondo Matteo, Il 440
Vidas Secas 424
Viridiana 399
Viskingar och Rop 559
Vivre sa Vie: Film en Douze Tableaux 412
Voskhozhdenie 619
Voyage in Italy 292
Walkabout 540
Wanda 535
Way Down East 39
Wedding Banquet, The 830
Week End 474
West Side Story 402
What Time Is It There? 918
Wheel, The 50
White Balloon, The 854
Who's Afraid of Virginia Woolf 462-463
Wild Reeds 840
Wild Strawberries 341
Wind Will Carry Us, The 900
Wings of Desire 746-747
Winter Light 419
Within Our Gates 40
Wo Hu Cang Long 912-913
Woman in the Dunes, The 433
Woman Under the Influence, A 587
Women on the Verge of a Nervous Breakdown 759
World of Apu, The 368-369
Written on the Wind 330
Wuthering Heights 164
Xiao cheng zhi chun 237
Y tu mamá también 918
Yi yi 908
Yol 687
Young and the Damned, The 262
Young One, The 384
Yuen Ling-yuk 822
Yukinojo Henge 428
Zabriskie Point 533
Zangiku monogatari 152
Zemlya 86-87
Zerkalo 586
Zero Kelvin 852
Zire Darakhatan Zeyton 844
Zu Fruh, Zu Spat 681

GERİLİM

12 Angry Men 337
Adventure, The 382-383
Alphaville 448
Alphaville, une Étrange Aventure de Lemmy Caution 448
American Friend, The 635
Amerikanische Freund, Der 635
Anatomy of a Murder 364
Année dernière à Marienbad, L' 393
Avventura, L' 382-383
Big Sleep, The 222
Bird with the Crystal Plumage, The 533
Blair Witch Project, The 894
Blowup 456-457
Blue Velvet 733
Chinatown 588-589
Chong Qing Sen Lin 841
Chungking Express 841
Citizen Kane 172-173
Conversation, The 584
Diaboliques, Les 298
Don't Look Now 574
Double Indemnity 204-205
Dr. Mabuse, der Spieler 43
Dr. Mabuse, Parts 1 and 2 43
Gaslight 202
In a Lonely Place 263
In the Heat of the Night 461
Jacob's Ladder 791
JFK 810-811
Kingdom, The 847
Klute 541
L.A. Confidential 873
Last Wave, The 625
Last Year at Marienbad 393
Laura 201
Lone Star 866
Maltese Falcon, The 176-177
Memento 916
Mildred Pierce 208-209
Mulholland Dr. 928
Neuve Reinas 904
Nine Queens 904
Picnic at Hanging Rock 604
Rapture, The 805
Rashomon 256-257
Rear Window 300-301
Rebecca 165
Riget 847
Scream 868-869
Se7en 855
Seconds 461
Sixth Sense, The 902
Sleuth 554
Spellbound 207
Spider's Stratagem, The 526
Spoorloos 760-761
Stalker 652
Strategia del Ragno, La 526
The 39 Steps, The 128
Thin Man, The 124-125
Third Man, The 252-253
Uccello dalle Piume di Cristallo, L' 533
Usual Suspects, The 858
Vanishing, The 760-761
Vertigo 354-355
Wicker Man, The 572
Z 510

KARA FİLM

Angel Face 273
Asphalt Jungle, The 255
Big Carnival, The 263
Big Heat, The 290
Big Sleep, The 222
Detour 214
Double Indemnity 204-205
Farewell My Lovely 206
Fargo 860-861
Force of Evil 237
Gilda 230
Gun Crazy 248
High Sierra 179
I Am a Fugitive from a Chain Gang 101
In a Lonely Place 263
Killers, The 223
Kiss Me Deadly 319
Lady from Shanghai, The 240
Laura 201
M 96-97
Maltese Falcon, The 176-177
Mildred Pierce 208-209
Murder, My Sweet 206
Night of the Hunter, The 324-325
Notorious 226
Oldboy 934-935
Out of the Past 231
Phenix City Story, The 322
Pickup on South Street 288
Place in the Sun, A 269
Postman Always Rings Twice, The 217
Reckless Moment, The 251
Secret Beyond the Door 236
Shadow of a Doubt 196
Spellbound 207
Stranger, The 220
Strangers on a Train 265
Sunset Blvd. 260-261
Sweet Smell of Success 348
Third Man, The 252-253
Touch of Evil 350-351
White Heat 251
Wrong Man, The 335

KISA FİLM

Andalusian Dog, An 74
Battle of San Pietro, The 207
Blonde Cobra 415
Day in the Country, A 130
Dog Star Man 404
Great Train Robbery, The 28-29
Hold Me While I'm Naked 455
House is Black, The 425
Hurdes, Las 114
Jetée, La 394
Khaneh Siah Ast 425
Land Without Bread 114

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Zéro de conduite 107
Zero for Conduct 107

KOMEDİ

'A' Gai Waak Juk Jaap 748
À Nous la liberté 89
Adam's Rib 249
Adventures of Priscilla, Queen of the Desert, The 832
Age d'or, L' 84-85
Age of Gold, The 84-85
Airplane! 671
All About My Mother 896-897
Amarcord 580-581
Amélie 919
American Beauty 900
American Graffiti 568
American Werewolf in London 679
And Your Mother Too 918
Annie Hall 626-627
Apartment, The 390-391
Archangel 795
Ariel 762
Artists and Models 310
Atalante, L' 120
Awful Truth, The 144
Babbete's Gaestebud 749
Bab El Hadid 352
Babe 848
Babette's Feast 749
Back to the Future 723
Baker's Wife, The 148
Band Wagon, The 282
Bank Dick, The 171
Barbarian Invasions, The 938
Beat the Devil 295
Being John Malkovich 899
Being There 656
Beverly Hills Cop 713
Big 767
Big Chill, The 697
Big Lebowski, The 881
Blazing Saddles 591
Boogie Nights 875
Boudu Sauvé des Eaux 101
Boudu Saved from Drowning 101
Brave-Hearted Will Take the Bride, The 856
Brazil 724-725
Breakfast at Tiffany's 396
Breakfast Club, The 717
Breaking Away 654
Bringing Up Baby 149
Broadcast News 754
Buffalo 66 884
Bull Durham 762
Butcher Boy, The 873
Cairo Station 352
Campanadas a Medianoche 449
Caro Diario 846
Carrosse d'or, Le 281
C'est arrivé près de chez vouz 823
Charme Discret de la Bourgeoisie, Le 560
Chimes at Midnight 449
Christmas Story, A 695
City Lights 95
Clerks 837
Closely Watched Trains 486-487
Clueless 853
Crimes and Misdemeanors 778
Daisies 460
Dance, Girl, Dance 169
Dear Diary
Déclin de l'Empire Américain, Le 735
Decline of the American Empire 735
Deconstructing Harry 876
Delicatessen 802
Demoiselles de Rochefort, Les 474
Destry Rides Again 156
Dilwale Dulhaniya le Jayenge 856
Diner 688-689
Discreet Charm of the Bourgeoisie, The 560
Do Ma Daan 742
Do the Right Thing 782-783
Down By Law 738
Drowning by Numbers 775
Dr. Strangelove 434-435
Duck Soup 112-113
Fabuleax Destin d'Amélie Poulain 919
Fargo 860-861
Fast Times at Ridgemont High 681
Femme du Boulanger, La 148
Ferris Bueller's Day Off 737
Firemen's Ball, The 484
Fish Called Wanda, A 766
Forrest Gump 835
Four Weddings and a Funeral 837
Freedom for Us 89
General, The 66
Gentlemen Prefer Blondes 289
Ghost Busters 713
Gigi 353
Giulietta deglie Spiriti 451
Gold Rush, The 60
Golden Coach, The 281
Good Bye Lenin! 943
Good Morning Vietnam 752
Graduate, The 468-469
Grease 644
Groundhog Day 825
Gunga Din 161
Hable con ella 936
Hannah and Her Sisters 734
Happiness 887
Hard Day's Night, A 436
Harold and Maude 542-543
Hayno 385
Heartbreak Kid, The 551
High Society 336
His Girl Friday 164
Hori, Ma Panenko 484
Housemaid, The 385
Hsi Yen 830
Idioterne 886
Idiots, The 886
Invasions Barbares, Les 938
It Happened One Night 122-123
Jerk, The 660
Judge Priest 121
Juliet of the Spirits 451
Jungle Book, The 483
Kid Brother, The 71
Kind Hearts and Coronets 247
King of Comedy, The 702
Kingdom, The 847
Ladies Man, The 399
Lady Eve, The 174
Ladykillers, The 316
Lavender Hill Mob, The 266
Little Big Man 527
Lucía 504
M*A*S*H* 530
Man Bites Dog 823
Manhattan 661
Me and My Gal 107
Meet the Parents 911
Million, Le 90
Million, The 90
Modern Times 131
Mon oncle 357
Monsieur Verdoux 230

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Lavender Hill Mob, The 266
Little Big Man 527
Lost In Translation 938
Lucía 504
M*A*S*H* 530
Man Bites Dog 823
Manhattan 661
Me and My Gal 107
Meet the Parents 911
Million, Le 90
Million, The 90
Modern Times 131
Mon oncle 357
Monsieur Verdoux 230
Monsoon Wedding 926
Monty Python and the Holy Grail 601
Monty Python's Life of Brian 657
Moonstruck 756
Mr. Deeds Goes to Town 134
M. Hulot's Holiday 291
Mujeres al Borde de un Ataque de Nervios 759
Muppet Movie, The 660
Murmur of the Heart 547
Muriel's Wedding 846
My Fair Lady 433
My Man Godfrey 133
My Uncle 357
Naked Gun, The 767
Network 618
Night at the Opera, A 127
Ninotchka 161
No Man's Land 923
Nutty Professor, The 414
Once Upon a Time in China 799
One Flew Over the Cuckoo's Nest 596
Ostre Sledované Vlaky 486-487
Our Hospitality 49
Paleface, The 241
Palm Beach Story, The 183
Peking Opera Blues 742
Philadelphia Story, The 167
Pink Flamingos 563
Player, The 817
Playtime 470
Pretty Woman 794
Princess Bride, The 755
Prizzi's Honor 728
Producers, The 496
Project A, Part II 748
Purple Rose of Cairo, The 722
Quiet Man, The 271
Rain Man 774
Raising Arizona 749
Real Life 651
Règle du Jeu, La 162-163
Riget 847
Rocky Horror Picture Show, The 598-599
Roger & Me 784
Roman d'un tricheur, Le 138
Roman Holiday 286
Room with a View, A 739
Royal Tenenbaums, The 929
Rules of the Game, The 162-163
Rushmore 884
Saturday Night Fever 631
Sedmikrasky 460
Seven Brides for Seven Brothers 298
Seven Chances 56
She Done Him Wrong 111
Sherlock Jr. 54-55
She's Gotta Have It 735
Sideways 942
Singin' in the Rain 274-275
Slacker 812
Sleeper 575
Smiles of a Summer Night 322
Smoke 854
Some Like it Hot 362-363
Sommarnattens Leede 322
Sons of the Desert 116
Souffle Au Coeur, Le 547
Steamboat Bill, Jr. 76
Sting, The 564
Story of a Cheat, The 138
Stranger than Paradise 715
Strictly Ballroom 816
Sullivan's Travels 180-181
Sunset Blvd 260-261
Swing Time 132
Talk to Her 932
Tampopo 741
Terms of Endearment 701
There's Something About Mary 890
Thin Man, The 124-125
This is Spinal Tap 712
Three Kings 895
Three Lives and Only One Death 862
To Be or Not to Be 186
Todo Sobre Mi Madre 896-897
Tootsie 686
Top Hat 130
Toy Story 851
Trainspotting 867
Trois Vies & Une Seule Mort 862
Trouble in Paradise 102-103
Trust 795
Unbelievable Truth, The 787
Underground 856
Up in Smoke 647
Vacances de M. Hulot, Les 291
W.R.—Misterje Organizma 534
W.R.—Mysteries of the Organism 534
Wedding Banquet, The 830
When Harry Met Sally 777
Whiskey Galore! 250
Who Framed Roger Rabbit 773
Willy Wonka and the Chocolate Factory 538
Withnail and I 752
Women on the Verge of a Nervous Breakdown 759
Wong Fei-Hung 799

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Y tu mamá también 918
Young Frankenstein 587
Young Girls of Rochefort, The 474
Zéro de conduite 107
Zero for Conduct 107

KORKU

Alien 653
Aliens 737
American Werewolf in London 679
Bird with the Crystal Plumage, The 533
Birds, The 413
Black Cat, The 121
Blair Witch Project, The 894
Boucher, Le 519
Bride of Frankenstein 129
Butcher, The 519
Cabinet of Dr. Caligari, The 36-37
Carrie 613
Cat People 187
C'est arrivé près de chez vouz 823
Chinese Ghost Story, A 758
Cook, the Thief, His Wife, & Her Lover, The 779
Dawn of the Dead 646
Deliverance 555
Diaboliques, Les 298
Don't Look Now 574
Dr. Mabuse, der Spieler 43
Dr. Mabuse, Parts 1 and 2 43
Dracula 357
Dracula 92-93
Eraserhead 634
Evil Dead, The 686
Exorcist, The 576-577
Eyes Without a Face 365
Fly, The 736
Frankenstein 94
Freaks 106
Funny Games 877
Halloween 648-649
Haunting, The 426-427
Häxan 48
Henry: Portrait of a Serial Killer 798
Hills Have Eyes, The 636-637
Hour of the Wolf 500
I Walked with a Zombie 194
Invasion of the Body Snatchers 334
Jacob's Ladder 791
Jaws 612
Jurassic Park 828
Kabinett des Doktor Caligari, Das 36-37
King Kong 115
Kingdom, The 847
Man Bites Dog 823
Manhunter 732
Maschera del Demonio, La 388
Black Sunday 388
Masque of the Red Death, The 438
Midnight Song 139
Mulholland Dr. 928
Night of the Living Dead 502-503
Nightmare on Elm Street, A 711
Nosferatu, a Symphony of Terror 46-47
Nosferatu, eine Symphonie des Grauens 46-47
Nosferatu: Phantom der Nacht 663
One Flew Over the Cuckoo's Nest 596
Onibaba 442
Peeping Tom 389
Phantom of the Opera, The 57
Poltergeist 683
Psycho 386-387
Repulsion 450
Riget 847
Ring 891
Rocky Horror Picture Show, The 598-599
Rosemary's Baby 492-493
Salo o le centoventi giornate di sodoma 606-607
Salo, or The 120 days of Sodom 606-607
Scream 868-869
Seventh Victim, The 194
Shining, The 666-667
Silence of the Lambs, The 809
Sinnui Yauman 758
Sixth Sense, The 902
Spoorloos 760-761
Suspiria 639
Terminator, The 708-709
Tetsuo 881
Texas Chainsaw Massacre, The 585
Thing, The 683
Uccello dalle Piume di Cristallo, L' 533
Unknown, The 67
Vampire, The 99
Vampires, Les 32-33
Vampyr 99
Vanishing, The 760-761
Vargtimmen 500
Videodrome 696
Vij 488
What Ever Happened to Baby Jane? 411
Wicker Man, The 572
Wolf Man, The 175
Ye Ban Ge Sheng 139
Yeux Sans Visage, Les 365
Young Frankenstein 587

MACERA

2001 498-499
Adventures of Robin Hood, The 146
African Queen, The 267
Aguirre, Der Zorn Gottes 552
Aguirre: The Wrath of God 552
Akira 764
Back to the Future 723
Beat the Devil 295
Beauty and the Beast 221
Ben-Hur 371
Black Cat, The 121
Bridge on the River Kwai, The 345
Captain Blood 126
Captains Courageous 138
Close Encounters of the Third Kind 624
Crouching Tiger Hidden Dragon 912-913
Deliverance 555
Dersu Uzala 583
E.T. the Extra-Terrestrial 682
Easy Rider 512-513
Empire Strikes Back, The 668
Fitzcarraldo 690-691
Five Deadly Venoms 640
Goldfinger 429
Great Escape, The 421
Gunga Din 161
Hill 24 Doesn't Answer 315
Hsia Nu 505
It Happened One Night 122-123
Jaws 612
Jurassic Park 828
La Belle et la Bête 221
Lawrence of Arabia 406-407
Lion King, The 836
Lord of the Rings: The Return of the King, The 936
Man Who Knew Too Much, The 331
Mononoke Hime 872
Monty Python and the Holy Grail 601
Mutiny on the Bounty 126
North By Northwest 361
Princess Bride, The 755
Princess Mononoke 872
Raiders of the Lost Ark 674
Return of the Jedi 697
Right Stuff, The 703
Salaire De La Peur, La 287
Sen To Chihiro No Kamikakushi 920-921
Shanghai Express 105
Spirited Away 920-921
Stand By Me 732
Star Wars 622-623
Sullivan's Travels 180-181
Thief of Bagdad, The 50
Total Recall 799
Touch of Zen, A 505
Treasure of the Sierra Madre, The 244
Wages of Fear 287
Wizard of Oz, The 154-155
Wo Hu Cang Long 912-913
Wu Du 640

MÜZİKAL

42nd Street 108-109
All That Jazz 655
American In Paris, An 268
Artists and Models 310
Babes in Arms 152
Band Wagon, The 282
Cabaret 553
Carmen Jones 307
Dancer in the Dark 915
Demoiselles de Rochefort, Les 474
Duck Soup 112-113
Dumbo 178
Fantasia 166
Footlight Parade 110
Gentlemen Prefer Blondes 289
Gigi 353
Gimme Shelter 532

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Gold Diggers of 1933 110
Grease 644
Guys and Dolls 311
Hard Day's Night, A 436
High Society 336
Jungle Book, The 483
Lion King, The 836
Love Me Tonight 100
Meet Me in St. Louis 198-199
Moulin Rouge! 924-925
Muppet Movie, The 660
My Fair Lady 433
Nashville 608
Night at the Opera, A 127
On the Town 254
Parapluies de Cherbourg, Les 431
Producers, The 496
Rocky Horror Picture Show, The 598-599
Saturday Night Fever 631
Seven Brides for Seven Brothers 298
Singin' in the Rain 274-275
Snow White and the Seven Dwarfs 143
Sound of Music, The 447
Star is Born, A 302
Swing Time 132
Top Hat 130
Umbrellas of Cherbourg, The 431
West Side Story 402
Willy Wonka and the Chocolate Factory 538
Wizard of Oz, The 154-155
Woodstock 524-525
Yankee Doodle Dandy 190
Young Girls of Rochefort, The 474

POLİSİYE / GERİLİM

12 Angry Men 337
Abre Los Ojos 879
Akira 764
Alien 653
Aliens 737
All the President's Men 614
Alphaville 448
Alphaville, une Étrange Aventure de Lemmy Caution 448
American Friend, The 635
Amerikanische Freund, Der 635
Amores Perros 910
Bad Day at Black Rock 314
Badlands 566-567
Big Heat, The 290
Bird with the Crystal Plumage, The 533
Birds, The 413
Blackmail 77
Blair Witch Project, The 894
Blowup 456-457
Blue Velvet 733
Body Heat 677
Boucher, Le 519
Butcher, The 519
Caché 943
Cat People 187
Chinatown 588-589
Constant Gardener, The 949
Conversation, The 584
Crying Game, The 824
Dawn of the Dead 646
Day the Earth Stood Still, The 270
Daybreak 160
Deliverance 555
Diaboliques, Les 298
Die Hard 771
Die Xue Shuang Xiong 781
Dirty Harry 547
Don't Look Now 574
Dr. Mabuse, der Spieler 43
Dr. Mabuse, Parts 1 and 2 43
Evil Dead, The 686
Eyes Without a Face 365
Farewell My Lovely 206
Fargo 860-861
Fatal Attraction 758
Fight Club 898
Fourth Man, The 702
French Connection, The 545
Frenzy 562
Funny Games 877
Gaslight 202
Get Carter 544
Godfather, Part II, The 592-593
Godson, The 475
Goldfinger 429
Halloween 648-649
Haunting, The 426-427
Heat 852
Henry: Portrait of a Serial Killer 798
Hidden 943
High Noon 279
High Sierra 179
Hole, The 376
Invasion of the Body Snatchers 334
Jacob's Ladder 791
Jaws 612
JFK 810-811
Jour se lève, Le 160
Jurassic Park 828
Kill Bill: Vol 1 942
Killer, The 781
King Kong 115
Kiss Me Deadly 319
Klute 541
L.A. Confidential 873
Lantana 926
Last Seduction, The 838
Last Wave, The 625
Lola Rennt 885
M 96-97
Man Who Knew Too Much, The 331
Manchurian Candidate, The 409
Manhunter 732
Marnie 432
Matrix, The 901
Memento 916
Mulholland Dr. 928
Murder, My Sweet 206
Night of the Hunter, The 324-325
Night of the Living Dead 502-503
Nightmare on Elm Street, A 711
North By Northwest 361
Notorious 226
Odd Man Out 232
Oldboy 934-935
Once Upon a Time in America 705
Open Your Eyes 879
Out of the Past 231
Peeping Tom 389
Pi 886
Player, The 817
Point Blank 478
Poltergeist 683
Postman Always Rings Twice, The 217
Psycho 386-387
Pulp Fiction 839
Rear Window 300-301
Rebecca 165
Repulsion 450
Reservoir Dogs 818
Rope 239
Rosemary's Baby 492-493
Run Lola Run 885
Sabotage 135
Safe 850
Salaire De La Peur, La 287
Salvador 742
Samourai, Le 475
Scream 868-869
Se7en 855
Seconds 461
Shadow of a Doubt 196
Shining, The 666-667
Shoot the Piano Player 381
Silence of the Lambs, The 809
Sixth Sense, The 902
Sleuth 554
Soldaat Van Oranje 638
Soldier of Orange 638
Spellbound 207
Spoorloos 760-761
Stranger, The 220
Strangers on a Train 265
Straw Dogs 550
Suspiria 639
Targets 501
Taxi Driver 616-617
Terminator 2: Judgment Day 808
Terminator, The 708-709
Texas Chainsaw Massacre, The 585
The 39 Steps, The 128
Thing, The 683
Third Man, The 252-253
Tirez sur le pianiste 381
To Have and Have Not 200
Total Recall 799
Touch of Evil 350-351
Trou, Le 376
Uccello dalle Piume di Cristallo, L' 533
Usual Suspects, The 858
Vanishing, The 760-761
Vertigo 354-355
Videodrome 696
Vierde Man, De 702
Wages of Fear 287
What Ever Happened to Baby Jane? 411
Who Framed Roger Rabbit 773
Wicker Man, The 572
Yeux Sans Visage, Les 365
Z 510

ROMANTİK / AŞK

42nd Street 108-109
Abre Los Ojos 879

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Actress, The 822
Adventure, The 382-383
Affair to Remember, An 340
African Queen, The 267
Age d'or, L' 84-85
Age of Gold, The 84-85
Ali: Fear Eats the Soul 594
All That Heaven Allows 332-333
Alphaville 448
Alphaville, une Étrange Aventure de Lemmy Caution 448
Amélie 919
American In Paris, An 268
American Werewolf in London 679
And Your Mother Too 918
Angst Essen Seele Auf 594
Année dernière à Marienbad, L' 393
Annie Hall 626-627
Apartment, The 390-391
Ariel 762
Artists and Models 310
Atalante, L' 120
Atlantic City 665
Avventura, L' 382-383
Awful Truth, The 144
Ba Wang Bie Ji 824
Band Wagon, The 282
Barry Lyndon 602
Beat the Devil 295
Ben-Hur 371
Best Years of Our Lives, The 215
Big Parade, The 61
Birds, The 413
Braveheart 850
Brave-Hearted Will Take the Bride, The 856
Breakfast at Tiffany's 396
Breaking the Waves 863
Breathless 370
Brief Encounter 216
Brighter Summer Day, A 803
Bringing Up Baby 149
Broadcast News 754
Brokeback Mountain 946-947
Broken Blossoms 38
Bull Durham 762
Camille 135
Casablanca 184-185
Cat People 187
Children of Paradise, The 210
Chinese Ghost Story, A 758
Chong Qing Sen Lin 841
Chungking Express 841
Cinema Paradiso 765
City Lights 95
Clueless 853
Cook, the Thief, His Wife, & Her Lover, The 779
Cranes are Flying, The 347
Crouching Tiger Hidden Dragon 912-913
Crying Game, The 824
Dangerous Liaisons 768
Day in the Country, A 130
Delicatessen 802
Dilwale Dulhaniya le Jayenge 860
Dodsworth 136
Dr. Zhivago 444
Dut Yeung Nin Wa 905
Edward Scissorhands 797
Enfants du Paradis, Les 210
English Patient, The 870
Fabuleux Destin d'Amélie Poulain 919
Farewell My Concubine 824
Fatal Attraction 758
Four Weddings and a Funeral 837
From Here to Eternity 284
General, The 66
Ghost and Mrs. Muir, The 232
Giulietta deglie Spiriti 451
Gone with the Wind 158-159
Graduate, The 468-469
Groundhog Day 825
Guling Jie Shaonian Sha Ren Shijian 803
Hable con ella 932
Hannah and Her Sisters 734
Hard Day's Night, A 436
Harold and Maude 542-543
Heiress, The 246
Himmel über Berlin, Der 746-747
Hiroshima mon amour 374
His Girl Friday 164
How Green Was My Valley 182
Hsi Yen 830
I Know Where I'm Going! 214
In a Lonely Place 263
In the Mood for Love 905
India Song 604
It Happened One Night 122-123
It's a Wonderful Life 228-229
Juliet of the Spirits 451
Kid Brother, The 71
Lady Eve, The 174
Last Tango in Paris 553
Last Year at Marienbad 393
Laura 201
Letjat Zhuravli 347
Life and Death of Colonel Blimp, The 193
Lolita 409
Long dimanche de fiançailles, Un 940
Lost In Translation 938
Man of the West 349
Manhattan 661
Marketa Lazarová 483
Marty 316
Matter of Life and Death, A 223
Me and My Gal 107
Mildred Pierce 208-209
Monsoon Wedding 926
Moonstruck 756
Moulin Rouge! 924-925
Mulholland Dr. 928
Muriel's Wedding 846
My Brilliant Career 651
My Fair Lady 433
Natural Born Killers 838
Night at the Opera, A 127
Ninotchka 161
North By Northwest 361
Notorious 226
Now, Voyager 183
Nuovo Cinema Paradiso 765
On the Waterfront 296-297
Open Your Eyes 879
Out of Africa 721
Parapluies de Cherbourg, Les 431
Partie de Campagne, Une 130
Pepe le Moko 145
Philadelphia Story, The 167
Piano, The 829
Place in the Sun, A 269
Pretty Woman 794
Princess Bride, The 755
Prizzi's Honor 728
Producers, The 496
Purple Rose of Cairo, The 722
Queen Christina 114
Quiet Man, The 271
Rebecca 165
Red Shoes, The 242-243
Rio Bravo 375
Rio Grande 258
Roman Holiday 286
Room with a View, A 739

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Rushmore 884
Saturday Night Fever 631
Say Anything 787
Seven Brides for Seven Brothers 298
She's Gotta Have It 735
Shine 862
Shoot the Piano Player 381
Sideways 942
Singin' in the Rain 274-275
Sinnui Yauman 758
Smiles of a Summer Night 322
Some Like it Hot 362-363
Sommarnattens Leede 322
Spellbound 207
Stagecoach 150-151
Steamboat Bill, Jr. 76
Strictly Ballroom 816
Sullivan's Travels 180-181
Sunrise 64-65
Swing Time 132
Tabu 91
Talk to Her 932
There's Something About Mary 890
Tirez sur le pianiste 381
Titanic 880
Tootsie 686
Top Hat 130
Trouble in Paradise 102-103
Ultimo Tango a Parigi 553
Umbrellas of Cherbourg, The 431
Unknown, The 67
Very Long Engagement, A 940
Way Down East 39
Wedding Banquet, The 830
West Side Story 402
When Harry Met Sally 777
Wings of Desire 756-747
Wo Hu Cang Long 912-913
Y tu mamá también 918
Yuen Ling-yuk 822

SANAT

Flaming Creatures 420
Koyaanisqatsi 704
Spring in a Small Town 237
Vinyl 442
Xiao cheng zhi chun 237

SAVAŞ

African Queen, The 267
All Quiet on the Western Front 89
Andrei Rublev 518
Andrei Rublyov 518
Apocalypse Now 658-659
Ascent, The 619
Ashes and Diamonds 356
Barry Lyndon 602
Battaglia di Algeri, La 446
Battle of Algiers, The 446
Battle of San Pietro, The 207
Battleship Potemkin 58-59
Best Years of Our Lives, The 215
Big Parade, The 61
Big Red One, The 670
Biruma No Tategoto 327
Boat, The 675
Boot, Das 675
Braveheart 850
Bridge on the River Kwai, The 345
Bronenosets Potyomkin 58-59
Burmese Harp, The 327
Cabaret 553
Campanadas a Medianoche 449
Chagrin et la Pitié, Le 538
Chimes at Midnight 449
Come and See 720
Cranes are Flying, The 347
Csillagosok, Katonák 482
Dawn of the Dead 646
Deer Hunter, The 642-643
Dr. Strangelove 434-435
Dr. Zhivago 444
English Patient, The 870
Europa Europa 793
Fahrenheit 9/11 941
Forbidden Games 272
From Here to Eternity 284
Full Metal Jacket 750-751
Gallipoli 676
Gattopardo, Il 422-423
General, The 66
Glory 784
Gone with the Wind 158-159
Good Morning Vietnam 752
Grand Illusion 140
Grande Illusion, La 140
Grave of the Fireflies 768
Great Escape, The 421
Gunga Din 161
Henry V 202
Hill 24 Doesn't Answer 315
Hiroshima mon amour 374
Hitlerjunge Salomon 793
Hong Gao Liang 757
Hotaru No Haka 768
I Know Where I'm Going! 214
Idi I Smotri 720
Jeux interdits 272
Killing Fields, The 716
Kippur 908
Kumonosu Jo 343
Lawrence of Arabia 406-407
Leopard, The 422-423
Letjat Zhuravli 347
Life and Death of Colonel Blimp, The 193
Long dimanche de fiançailles, Un 940
M*A*S*H* 530
Napoléon 71
Night of the Shooting Stars, The 693
No Man's Land 923
Notte di San Lorenzo, La 693
Open City 211
Paisà 217
Paisan 217
Paths of Glory 348
Patton 530
Pianist, The 931
Platoon 740
Popiól I Diament 356
Potomok Chingis-Khana 76
Ran 718-719
Red and the White, The 482
Red Sorghum 757
Roma, Città Aperta 211
Salvador 742

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Saving Private Ryan 882-883
Schindler's List 831
Senso 306
Sergeant York 178
Shame 497
Sherman's March 744
Shoah 730
Skammen 497
Soldaat Van Oranje 638
Soldier of Orange 638
Sorrow and the Pity, The 538
Storm over Asia 76
Thin Red Line, The 888-889
Three Kings 895
Throne of Blood 343
To Be or Not to Be 186
To Have and Have Not 200
Underground 856
Very Long Engagement, A 940
Voskhozhdenie 619
War Game, The 445

SİYASİ

1900 620
Conformist, The 511
Conformista, Il 511
Novecento 620

SİYASİ POLİSİYE

All the President's Men 614
JFK 810-811
Manchurian Candidate, The 409
Z 510

SUÇ

12 Angry Men 337
400 Blows, The 360
All the President's Men 614
American Friend, The 635
Amerikanische Freund, Der 635
Angels with Dirty Faces 146
Argent, L' 699
Ariel 762
Asphalt Jungle, The 255
Atlantic City 665
Badlands 566-567
Beat the Devil 295
Big Heat, The 290
Bird with the Crystal Plumage, The 533
Black Cat, The 121
Blue Velvet 733
Bob le flambeur 318
Bob the Gambler 318
Body Heat 677
Bonnie and Clyde 480-481
Boyz N the Hood 800-801
Breathless 370
Bring Me the Head of Alfredo Garcia 595
Casino 851
C'est arrivé près de chez vouz 823
Chinatown 588-589
Clockwork Orange, A 536-537
Come Drink With Me 460
Conformist, The 511
Conformista, Il 511
Conversation, The 584
Cyclo 857
Da Zui Xia 460
Daybreak 160
Detour 214
Die Xue Shuang Xiong 781
Dirty Harry 547
Dog Day Afternoon 595
Double Indemnity 204-205
Dr. Mabuse, der Spieler 43
Dr. Mabuse, Parts 1 and 2 43
Drugstore Cowboy 779
Enter the Dragon 569
Farewell My Lovely 206
Fargo 860-861
Fish Called Wanda, A 766
Force of Evil 237
French Connection, The 545
Get Carter 544
Godfather, Part II, The 592-593
Godfather, The 558
Goodfellas 790
Great Train Robbery, The 28-29
Gun Crazy 248
Harder They Come, The 582
Heat 852
Heavenly Creatures 845
Henry: Portrait of a Serial Killer 798
Hole, The 376
I Am a Fugitive from a Chain Gang 101
JFK 810-811
Jour se lève, Le 160
Killer, The 781
Killers, The 223
King of New York 791
Klute 541
L.A. Confidential 873
Lady from Shanghai, The 240
Ladykillers, The 316
Last Seduction, The 838
Lavender Hill Mob, The 266
Little Caesar 88
Lone Star 866
Long Goodbye, The 572
M 96-97
Man Bites Dog 823
Manchurian Candidate, The 409
Mean Streets 570-571
Memento 916
Money 699
Murder, My Sweet 206
Natural Born Killers 838
Neuve Reinas 904
Nine Queens 904
Odd Man Out 232
On the Waterfront 296-297
Once Upon a Time in America 705
Out of the Past 231
Pépé le Moko 145
Pickpocket 372-373
Pink Flamingos 563
Point Blank 478
Postman Always Rings Twice, The 217
Prizzi's Honor 728
Public Enemy, The 95
Pulp Fiction 839
Quatre Cent Coups, Les 360
Question of Silence, A 693
Rashomon 256-257
Reservoir Dogs 818
Rope 239
Scarface 706
Scarface: The Shame of a Nation 104
Serpico 575
Shaft 546
Stilte Rond Christine M., De 693
Sting, The 564
Straw Dogs 550
Superfly 564
Targets 501
Taxi Driver 616-617
Thelma and Louise 808
Touch of Evil 350-351
Traffic 914
Trou, Le 376
Uccello dalle Piume di Cristallo, L' 533
Untouchables, The 756
Usual Suspects, The 858
Vampires, Les 32-33
White Heat 251
Wrong Man, The 335
Xich Lo 857

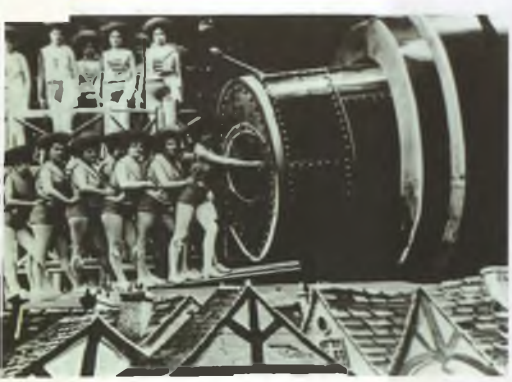
WESTERN

Big Sky, The 279
Blazing Saddles 591
Buono, Il Brutto, Il Cattivo, Il 458-459
Butch Cassidy and the Sundance Kid 506
C'era Una Volta il West 489
Dances with Wolves 792
Dead Man 859
Destry Rides Again 156
El Topo 523
Good, the Bad, and the Ugly, The 458-459
Great Train Robbery, The 28-29
Gunfight at the OK Corral 345
High Noon 279
High Plains Drifter 554
Hombre 471
Hud 419
Johnny Guitar 295
Little Big Man 527
Man From Laramie, The 319
Man of the West 349
Man Who Shot Liberty Valance, The 410
McCabe and Mrs. Miller 539
My Darling Clementine 218-219
Naked Spur, The 288
Once Upon a Time in the West 489
One-Eyed Jacks 395
Outlaw Josey Wales, The 614
Ox-Bow Incident, The 195
Paleface, The 241
Pat Garrett and Billy the Kid 582
Red River 238
Ride Lonesome 366
Rio Bravo 375
Rio Grande 258
Searchers, The 328-329
Seven Brides for Seven Brothers 298
Shane 294
Silver Lode 307
Stagecoach 150-151
Unforgiven 820
Wild Bunch, The 516-517
Winchester '73 258

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fransa (Star)
14dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Georges Méliès
Yapımcı: Georges Méliès
Senaryo: Georges Méliès, *Jules Verne'in Ay'a Seyahat isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Michaut, Lucien Tainguy
Oyuncular: Victor André, Bleuette Bernon, Brunnet, Jeanne d'Alcy, Henri Delannoy, Depierre, Farjaut, Kelm, Georges Méliès

İngilizce adı: *A Trip To The Moon*

LE VOYAGE DANS LA LUNE (1902)
Ay'a Seyahat

Ay'a Seyahat hakkında düşünüldüğünde, insanın aklına hemen sinemanın ilk dönemlerine ilişkin o özgün ve efsanevi anlayış gelir: "Kuralları" tam da üretim aşamasında belirlenen bir sanattı o zamanlar sinema. 1902 yılında gösterime giren bu Fransız filmi, süresi açısından (yaklaşık 14 dakika) geçen yüzyılın başında çekilen genellikle iki dakikalık kısa filmlere kıyasla o zaman için bir devrim niteliğindeydi.

Ay'a Seyahat, tiyatro oyunculuğu ve sihirbazlık geçmişinin etkileriyle filmi yapan yönetmen Georges Méliès'in sahne adamı kişiliğini doğrudan yansıtır. Filmde, daha sonra yaygın bir biçimde kullanılacak bindirme, zincirleme ve benzeri kurgu teknikleri gibi birçok ünlü film tekniği cesurca denenmiştir. *Ay'a Seyahat*, özel efektlerin basitliğine rağmen, genellikle bilimkurgu sinemasının ilk örneği kabul edilir. Türün ayırt edici unsurlarının pek çoğunu kullanır ("uzay gemisi", bilinmeyen bir yerin keşfi gibi) ve kurallarının, geleneklerinin çoğunun temelini atar.

Film, Profesör Barbenfouillis'nin (Méliès kendisi oynamıştır) bir bilim kongresinde meslektaşlarını Ay'ı keşif yolculuğuna katılmaya ikna etmeye çalıştığı sahneyle açılır. Barbenfouillis'nin planı kabul edildikten sonra, bilim adamlarından oluşan ekip bir uzay gemisiyle Ay'ı keşfe yollanır. Füze şeklindeki gemi insan biçimli bir varlık olarak temsil edilen Ay'ın tam gözüne iniş yapar. Yüzeye indikten sonra bilim adamları, Ay'ın saldırgan yerlileri Selenitler'le karşılaşır ve Kral'ın huzuruna çıkarılırlar. Düşmanlarının, basit bir şemsiye dokunuşuyla bir duman bulutunda kaybolduğunu keşfeden Fransızlar kaçmayı başarır ve Dünya'ya döner. İniş sırasında okyanusa düşen ekip denizin derinliklerini keşfeder; sonunda kurtarılarak Paris'e döndüklerindeyse kahraman olarak karşılanırlar.

Méliès, dünya sinema tarihindeki kilometre taşları arasında meşru bir yeri hak edecek bir film yaratır. Gerçeküstü görünümüne rağmen *Ay'a Seyahat*, tiyatronun hileleriyle sinematografik araçların sınırsız olanaklarını birleştiren eğlenceli ve çığır açan bir film. Yönetmenden çok orkestra şefine benzeyen sihirbaz Méliès, filme ayrıca senarist, oyuncu, yapımcı, dekor-kostüm tasarımcısı ve o zaman için olağanüstü kabul edilen özel efektleri yaratan bir görüntü yönetmeni olarak da katkıda bulundu. Bu ilk gerçek bilimkurgu filmini, daha sonra türün tamamını ve doğal olarak en ünlü örneklerini etkilemiş olan o geleneklerin çıkış noktasını merak eden sinemaseverler kaçırmamalı.

Ay'a Seyahat daha genel anlamda, kurgusal sinema ile kurgusal olmayan sinema arasındaki büyük farkı ortaya çıkaran film olarak da kabul edilebilir. Méliès, sinemanın günlük hayatı resmettiği bir dönemde bile (19. yüzyılın sonlarında Lumière Kardeşler'in filmlerinde görüldüğü gibi), sırf eğlence için yaratılmış bir hayal dünyasını seyirciye sunabilmişti. Yönetmen, yaratıcılığını, o dönemin filmlerinde kesinlikle çok az rastlanan türden bir görsellikle dışa vurarak sinemanın gelecekteki sanatçılarına kapıları açmıştır. **CFe**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD (Edison)
12 dk, Sessiz, SB (elle renklendirilmiş)
Yönetmen: Edwin S. Porter
Senaryo: Scott Marble, Edwin S. Porter
Görüntü Yönetmeni: Edwin S. Porter, Blair Smith
Oyuncular: A.C. Abadie, Gilbert M. "Bronco Billy" Anderson, George Barnes, Walter Cameron, Frank Hanaway, Morgan Jones, Tom London, Marie Murray, Mary Snow

THE GREAT TRAIN ROBBERY (1903)
Büyük Tren Soygunu

Birçok kaynak *Büyük Tren Soygunu*'nu, sadece birkaç yıl içinde Amerikan sinemasının en popüler türü haline gelecek olan western'lerin ilki kabul eder. Edison Company'nin 1903 Kasım'ında gerçekleştirdiği film, Amerikan sinemasının Griffith öncesi döneminin en büyük ticari başarı kazanan filmiydi ve çok sayıda taklidi yapıldı.

Edwin S. Porter'ın yönettiği filmin özelliği, bu kadar erken bir tarihte, karmaşık hikayeleme tarzında tutturduğu düzeydir. Her biri hikayeyi geliştiren bir düzineden fazla sahne vardır. Açılış sahnesinde iki maskeli soyguncu, trenin programda olmayan bir istasyonda durmasını sağlamak için, telgraf memurunu yanıltıcı bir mesaj göndermeye zorlar. Sonraki sahnede haydutlar trene biner. Posta vagonuna girip bir çatışmanın ardından kasayı açarlar. Bir sonraki sahnede makinist ve ateşçiyi etkisiz hale getiren iki soyguncu, adamlardan birini trenden atar. Hemen sonra soyguncular treni durdurup yolcuları soyar. Yolculardan biri kaçmaya çalışırken vurulur. Ardından soyguncular trenden kaçar; sonraki sahnede onları atlarıyla uzaklaşırken görürüz. Bu esnada trenin telgraf memuru yardım için mesaj gönderir. Bir kasaba barında, acemi bir dansçı silah zoruyla dans ettirilmektedir ama mesaj geldiğinde herkes tüfeğini kapıp salondan çıkar. Kesmeyle, kasaba ahalisi tarafından takip edilen soyguncular geçilir. Çatışmalar sonucunda soyguncular öldürülür.

Filmin en ünlü karesi olan fazladan bir planda, haydutlardan biri açıkça perdeden dışarı doğru ateş eder. Filmin bazen başında, bazen de sonunda verilen bu sahne, öyle ya da böyle izleyiciye doğrudan ateş hattında olduğu hissini veriyordu.

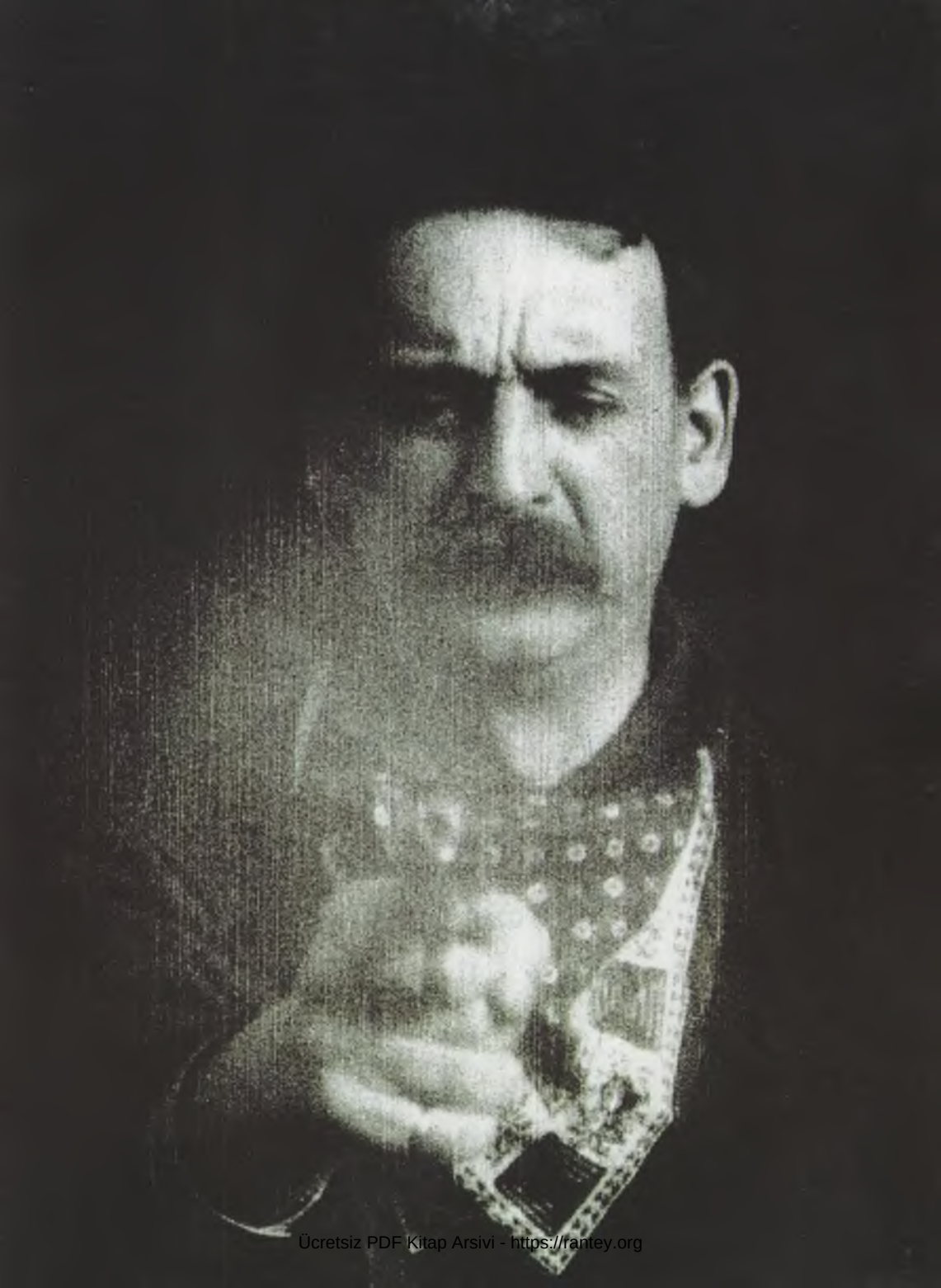
Filmin oyuncularından G.M. Anderson (asıl adı Max Aronson), başka rollerin yanı sıra vurulan yolcuyu da oynamıştı. Kısa bir sürede ilk western yıldızı olan Anderson, "Bronco Billy" rolüyle 1907'den itibaren yüzü aşkın filmde boy gösterdi.

Sonraki yıllarda, *Büyük Tren Soygunu*'nun ilk western kabul edilmesi gerektiği iddiasına, onun ilk olmadığı ya da western olmadığı gerekçeleriyle karşı çıkanlar oldu. Daha önce, Thomas Edison'un *Cripple Creek Bar-Room Scene* (1899) adlı filmi gibi western temalı filmler yapıldığı kesinlikle doğru, ancak bunlar Porter'ın filmindeki gibi tam anlamıyla geliştirilmiş bir öyküye sahip değildi. Filmin köklerini, görkemli demiryolu sahneleri içeren tiyatro oyunlarından ve western olmayan başka filmlerdeki gözü kara soygunlardan aldığı da doğru. *Büyük Tren Soygunu*'nun gerçek bir western olduğu iddiası, Delaware ve New Jersey'deki Lackawanna Demiryolu gibi gerçek mekanlarda çekilmiş olmasına da dayandırılamaz.

Öte yandan Jesse James günlerinden beri tren soygunları western kültürünün bir parçası olmuştu ve altıpatlarlar, kovboy şapkaları, atlar ve benzeri simgesel öğeler hep birlikte filme hakiki bir western ruhu kazandırır. **EB**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD (D.W. Griffith & Epoch)
190 dk, Sessiz, SB
Yönetmen: D.W. Griffith
Yapımcı: D.W. Griffith
Senaryo: Frank E. Woods, D.W. Griffith,
Thomas F. Dixon Jr.'un The Clansman: An Historical Romance of the Ku Klux Klan ile The Leopard's Spots isimli romanından ve The Clansman oyunundan
Görüntü Yönetmeni: G.W. Bitzer
Müzik: Joseph Carl Breil, D.W. Griffith
Oyuncular: Lillian Gish, Mae Marsh, Henry B. Walthall, Miriam Cooper, Mary Alden, Ralph Lewis, George Siegmann, Walter Long, Robert Harron, Wallace Reid, Joseph Henabery, Elmer Clifton, Josephine Crowell, Spottiswoode Aitken, George Beranger

THE BIRTH OF A NATION (1915)
Bir Ulusun Doğuşu

D.W. Griffith'ın *Bir Ulusun Doğuşu* adlı filmi, sinema tarihinin aynı zamanda hem en baştacı edilen hem de en yerden yere vurulan filmlerinden biridir ve özellikle birbirine taban tabana zıt bu tepkileri kışkırttığı için önemlidir. Aslında pek az film, birçok açıdan itibarını, sadece sinema tarihinde değil, temel bir tarihi sanat eseri (bazıları yadigar da diyebilir) olarak da artıran eşit derecede övgü ve aşağılamayı hak etmiştir.

Film, Thomas Dixon'ın, The Clansman: An Historical Romance of the Ku Klux Klan (Klan Üyesi: Ku Klux Klan'ın Tarihi Serüveni) adlı, bariz bir şekilde ırkçı oyununa dayanmasına rağmen, pek çok kişiye göre Griffith, konunun ırkçı eğilimlerine aldırış etmemiştir. Oyunun çirkin mesajını yaymada ne kadar suç ortağı olduğu, neredeyse yüz yıldır süren bir tartışmaya neden olmuştur. Bununla birlikte, filmin teknik ve sanatsal değeri üzerine hiçbir tartışma olmamıştır. Griffith her zaman olduğu gibi, mesajdan çok ortamın olanaklarıyla ilgiliydi ve bu anlamda modern Hollywood'un standartlarını belirledi.

Bir Ulusun Doğuşu, çok açık bir şekilde, sessiz sinema döneminde bile seyircilerin yaklaşık üç saatlik bir dram süresince koltuklarında oturmaya istekli olduğunu ispatlayan, ilk gerçek tarihi epik eserdir. Ancak Griffith meselenin özünde, sayısız sanatsal buluşla birlikte, çağdaş film dilini yaratmıştır; ve *Bir Ulusun Doğuşu*'nun öğeleri, günümüz standartlarıyla, biraz antika ya da modası geçmiş gibi görülse de neredeyse her film bir şekilde, biçim ya da tarz olarak ona bir şeyler borçludur. Griffith, dramatik yakın planları, kaydırmalı çekimleri ve diğer etkileyici kamera hareketlerini; paralel aksiyon sekanslarını, paralel kurgu ve diğer montaj tekniklerini; hatta orkestra için bestelenmiş film müziğini bile ilk kullanan yönetmendir. Sinemada çığır açan tüm bu öğelerin, değeri bu kadar şüpheli bir hikayeyle bağlantılı olması çok yazık.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Filmin ilk yarısı İç Savaş'tan önce, Amerika'ya köleliğin gelişini anlatarak başlar. Kuzeyli Stoneman ve güneyli Cameron aileleri tanıtılır. Hikaye hem bu iki aile hem de ırkçı bir yaklaşımla en kötü klişe tiplere örnekler verilerek, çoğunlukla uşakları aracılığıyla anlatılır. Ülke savaşla birlikte ikiye bölünürken, köleler ve köleliğin kaldırılmasından yana olan destekçileri, bütün bunların ardındaki yıkıcı güç olarak görülür. Yeniden yapılanma sırasında geçen ve filmin sözde kahramanları olarak tanıtılan Ku Klux Klan'ın yükselişini gösteren ikinci yarıda, filmin ırkçı söylemi daha da beter bir şekilde belirginleşir. Griffith'in, perdede yarattığı ırk savaşının ortasına bir de aşk hikayesi sıkıştırması kesinlikle cüretkar bir tavırdır. Bu aynı zamanda hem heyecan verici hem de rahatsız edicidir.

Bir Ulusun Doğuşu, şüphesiz ki güçlü bir propaganda eseri, ancak, tiksindirici bir politik mesajı var. Ülkeyi sadece bağnaz Ku Klux Klan'ın birleştirebileceğini söyler gibi göründüğü için, o dönemde bile filmin nefret uyandırmış olmasına şaşmamak gerek. Film, Siyahları Geliştirme Ulusal Derneği (NAACP) tarafından protesto edilmiş, isyanları ateşlemişti; daha sonra bizzat Griffith, daha da iddialı filmi *Intolerance*'la (*Hoşgörüsüzlük*, 1916) bu eleştirilere cevap vermek zorunda kalmıştı. Yine de, *Bir Ulusun Doğuşu*'nun konusuna rağmen bugüne kadar saygıdeğer kalması ve incelenmesi, filmin süregelen önemini ortaya koyuyor. **JKI**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Fransa (Gaumont)
440dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Louis Feuillade
Senaryo: Louis Feuillade
Müzik: Robert Israel
Oyuncular: Musidora, Edouard Mathé, Marcel Lévesque, Jean Aymé, Fernand Herrmann, Stacia Napierkowska

İngilizce adı: *Vampires*

LES VAMPIRES (1915)
Vampirler

Louise Feuillade'ın bu efsanevi yapıtı, kilometre taşı bir film dizisi (seriyal) ve sonraki yıllarda Jean Renoir'la Orson Welles'in daha üst düzeye taşıyacağı alan derinliği estetiğinin habercisi olmasının yanı sıra gerçeküstücülük akımının birinci dereceden kuzeni olarak nitelenir; ama etkisini en fazla, gerilim filmlerinin gelişimi üzerinde göstermiştir. En heyecanlı yerinde kesilme özelliğinden yoksun, birbiriyle pek bağlantılı olmayan, değişik uzunluklardaki on bölümden oluşan *Vampirler*, film dizileriyle dizi filmler arasında bir yerde durur. Genellikle tutarsız olan iç içe geçmiş olay örgüsü, bir grup gösterişli Parısli'den oluşan suç çetesi *Vampirler*'le amansız düşmanları olan muhabir Philippe Guérande'ın (Edouard Mathé) çevresinde gelişiyor.

Suç işlerken çoğunlukla baştan aşağı simsiyah daracık giysiler giyip kapüşon takan, kılık değiştirme ustası, *Vampirler*'e, hem *Vampirler*'in hem de *Vampirler* dizisinin can damarını oluşturan vampımsı Irma Vep'in (adı Vampire'ın anagramıdır) sadakatle hizmet ettiği, peş peşe öldürülen dört büyük vampir önderlik eder. Bu rolüyle bir yıldız olan Musidora'nın şehvetli bir enerjiyle perdeye yansıttığı Irma, filmin en çekici karakteridir; soluk benizli kahraman Guérande'yle rol kesen komik yardımcısı Mazmette'e (Marcel Lévesque) açık bir şekilde üstünlük sağlar. Onun karizması, filmin 'iyiyle kötünün savaşı' temasını baltalar ve bir ölçüde ahlak dışı olan yaklaşımını destekler; filmin bu yönü, iyi adamlarla kötü adamların çoğunlukla aynı hileli yöntemleri kullanmasıyla ve finalde *Vampirler*'in rahatsız edici düzeyde vahşice katledilmesiyle pekişir.

Vampirler, polisiye filmlere ve perili ev gerilimlerine çok benzer bir şekilde, bir yandan çok sağlam görünen bir burjuva dünya düzeni yaratırken bir yandan da bu düzeni baltalar. Her şatonun ve otelin kalın döşemeleri ve duvarları, tuzak kapılarla ve gizli geçitlerle geçirgen hale gelir. Kocaman şömineler, Paris'in çatılarında maymunlar gibi seğirten ve drenaj borularından inip çıkan suikastçılara ve hırsızlara geçit olarak hizmet eder. Taksilerin tepelerinde kaçak yolcular cirit atar ve zeminlerine kaçakları uygun mazgal deliklerinde bırakmak için kapaklar açılır. Bir noktada, kahraman üst kattaki dairesinin penceresinden, hiçbir şeyden şüphelenmeksizin başını uzattığı zaman aşağıdan savrulan bir tel boynuna dolanıp onu aşağı çeker; daha ağzını açıp 'Irma Vep'diyecek fırsatı bulamadan büyük bir sepetin içine tıkılır ve bir taksiyle oradan hızla uzaklaştırılır. Bir başka sahnede, şömineli bir duvar açılıp içinden büyük bir top çıkar; top pencereye doğru kayarak güllelerini yakındaki bir kabareye boşaltır.

Kararlı bir havalılık sergileyen bu atmosferi güçlendiren hikaye, kanunun her iki tarafındaki aldatıcı görünümleri içeren bir dizi dahiyane dönüşün çevresinde gelişir: 'ölü' karakterler canlanır, toplumun temel direklerinin (bir rahip, bir hakim, bir polis memuru) *Vampirler*'den olduğu ortaya çıkar ve *Vampirler*'in kılık değiştirmiş kanun adamları olduğu anlaşılır. Gerilim filmlerinin evriminde büyük önem taşıyan ve Feuillade'ı türün büyük öncülerinden biri yapan şey, yönetmenin aynı anda hem ciddi hem rüya gibi, hem çok tanıdık hem de heyecan verici düzeyde yabancı iki dünyayı, kapsamlı ve yaratıcı bir boyutta oluşturma yeteneğidir. **MR**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD (Triangle & Wark)
163dk, Sessiz, SB
Yönetmen: D.W. Griffith
Yapımcı: D.W. Griffith
Senaryo: Tod Browning, D.W. Griffith
Görüntü Yönetmeni: G.W. Bitzer, Karl Brown
Müzik: Joseph Carl Breil, Carl Davis, D.W. Griffith
Oyuncular: Spottiswoode Aitken, Mary Alden, Frank Bennett, Barney Bernard, Monte Blue, Lucille Browne, Tod Browning, William H. Brown, Edmund Burns, William E. Cassidy, Elmer Clifton, Miriam Cooper, Jack Cosgrave, Josephine Crowell, Dore Davidson, Sam De Grasse, Edward Dillon, Pearl Elmore, Lillian Gish, Ruth Handforth, Robert Harron, Joseph Henabery, Chandler House, Lloyd Ingraham, W.E. Lawrence, Ralph Lewis, Vera Lewis, Elmo Lincoln, Walter Long, Mrs. Arthur Mackley, Tully Marshall, Mae Marsh, Marguerite Marsh, John P. McCarthy, A.W. McClure, Seena Owen, Alfred Paget, Eugene Pallette, Georgia Pearce, Billy Quirk, Wallace Reid, Allan Sears, George Siegmann, Maxfield Stanley, Carl Stockdale, Madame Sul-Te-Wan, Constance Talmadge, F.A. Turner, W.S. Van Dyke, Guenther von Ritzau, Erich von Stroheim, George Walsh, Eleanor Washington, Margery Wilson, Tom Wilson

INTOLERANCE (1916)
Hoşgörüsüzlük

D.W. Griffith'in sinemada sansürle mücadele etmesi, yönetmenin *The Birth of a Nation* (*Bir Ulusun Doğuşu, 1915*) filmindeki ırkçı bildirisini ayıplayanlara sert bir cevap olarak görülebilir. Bu konu, *Hoşgörüsüzlük*'ün gösterime girdiği dönemde yayınlanan *The Rise and Fall of Free Speech in America* (*ABD'de İfade Özgürlüğünün Yükselişi ve Düşüşü*) adlı kitapçıkta açıkça ortaya konur. Griffith'in, bir önceki epik filminin gösterime girmesinden birkaç hafta sonra senaryosunun son halini verdiği bu filmde, tarihin farklı dönemlerinde geçen ve 'aşkın çağlar boyu süren mücadelesini' anlatan iç içe kurgulanmış şu dört farklı öykü yer alır: İsa'nın yaşamından bir bölüm; mezhepçiliği reddetmesine içerleyenlerin ihanet ettiği Babil Kralı'nın masalı; Fransa'da annesinin hainçe öğüdüne uyan Kral IX. Charles'ın Aziz Bartolomeos Günü'nde Protestanları katletmesi; ve son olarak, genç bir adamın bir dostunu öldürmek suçundan haksız yere hüküm giymesini ve sevgilisinin validen aldığı af mektubuyla idam edilmekten son anda kurtulmasını anlatan çağdaş bir öykü. Filmde bu öyküler arka arkaya sıralanmıyor. Bunun yerine öyküleri paralel kurguyla aktaran Griffith, kimi yerlerde öykülerin kendi içlerinde de gerilimi artırmaya yarayan bir paralel kurguya başvuruyor. Devrim niteliğindeki bu yapı, filmin üç saatten uzun sürmesinden de etkilenmiş olabilecek sinema izleyicisinin büyük çoğunluğunu fazlasıyla zorladı. Griffith filme iki milyon dolara yakın para harcadı; ama film, *The Fall of Babylon* (*Babil'in Düşüşü*) ve *The Mother and the Law* (*Ana ve Yasa*) adlarıyla ikiye bölünmüş olarak gösterildiğinde bile maliyetini karşılayacak geliri elde etmekten çok uzak kaldı.

Filmde tarihsel olayların canlandırılmasında hiçbir harcamadan kaçınılmadı. Babil öyküsünün devasa setlerinde 3.000 figüran kullanıldı. Bu rakam, Hollywood için uzun yıllar boyu bir kilometre taşı olarak kalacaktı. Fransa'da geçen öykünün, masraflı kostümleriyle özenle çekilmiş kalabalık sahnelerinin de bundan aşağı kalır yanı yoktu. Ara yazılarının bazılarını başkaları yazsa da çekimler sırasında üzerinde çalışmayı sürdürdüğü karmaşık senaryodan Griffith bizzat sorumluydu. Birçoğu alkışı hak eden geniş oyuncu kadrosunda Babil öyküsünün bahtsız prensi Baltazar'a (Alfred Paget) aşık olan 'Dağlar Kızı' rolündeki Constance Talmadge ve 20. yüzyılda geçen öyküde birbirine kavuşan aşıkları canlandıran Mae Marsh ve Bobby Harron özellikle dikkat çekiyordu.

Filmde Griffith *The Birth of a Nation*'da olduğu gibi politik söylemini kurmak için, Viktorya tarzı melodramdan yararlanıyor. *Hoşgörüsüzlük*'ün trajik aşk üzerinden ele alınması, öykülere duygusal bir enerji ve dokunaklılık katıyor. Babil öyküsünde Baltazar ve sevgilisi Asurya (Seena Owen) muzaffer Pers Kralı Kyros'un (George Siegmann) eline düşmektense ölmeyi yeğliyor. Fransa'da geçen öyküde de genç bir Katolik adamla Protestan sevgilisi katliamdan kaçamıyor.

O gün bugündür benzeri yapılamayan türünün tek örneği bir başyapıt olan *Hoşgörüsüzlük*, Griffith'in senaryo yazımı, oyuncu yönetimi, mizanseni ve kurgudaki ustalığının bir anıtı niteliğinde. İzleyicisini yönlendirmeyi amaçlayan film, Griffith'in ABD'deki çağdaşlarından ziyade, Sergey Ayzenştayn'ın ve diğer Sovyet yönetmenlerin devrimci sinemasını etkiledi. **RBP**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Almanya (Decla-Bioscop)
71dk, Sessiz, SB (hafifçe boyanmış)
Yönetmen: Robert Wiene
Yapımcı: Rudolf Meinert, Erich Pommer
Senaryo: Hans Janowitz, Carl Mayer
Görüntü Yönetmeni: Willy Hameister
Müzik: Alfredo Antonini, Giuseppe Becce, Timothy Brock, Richard Marriott, Peter Schirmann, Rainer Viertlböck
Oyuncular: Werner Krauss, Conrad Veidt, Friedrich Feher, Lil Dagover, Hans Heinrich von Twardowski, Rudolf Lettinger, Rudolf Klein-Rogge

İngilizce adı: *The Cabinet of Dr. Caligari*

DAS KABINETT DES DOKTOR CALIGARI (1919)
Dr. Caligari'nin Muayenehanesi

Dr. Caligari'nin Muayenehanesi, Almanya'da 1920'lerde gelişen ve biraz yanlış bir biçimde dışavurumcu sanat hareketiyle bağdaştırılan tuhaf, fantastik bir sinemanın temel taşı. Sinemanın icadından itibaren geçen ilk 20 yılda filmlere Lumière tarzı 'dünyaya açılan pencere' anlayışı hakimdi. Yani kurmaca ya da belgesel öyküleri duygulara seslenen bir biçimde sunulması yoluyla, izleyicinin bir film izlemekte olduğunu unutması amaçlanıyordu. Georges Méliès'in tarzına yakın duran Caligari ise sürekli olarak gerçekliği abartan ya da karikatürize eden stilize, büyülü, teatral efektler kullanıyordu. Filmde devlet memurları gülünç derecede yüksek taburelerde oturuyor; duvarlar ve insan yüzleri boyayla gölgelendirilmiş; tüm dekorlara eğri büğrü, keskin hatlı siluetler hakim; dış mekanların resim olduğu apaçık ortada; dekorlar ve oyunculuk histerik denecek kadar stilize ve gerçekdışı.

Senaristler Carl Mayer ve Hans Janowitz, çığırından çıkmış bir dünyada geçen bir film tasarlamış. Yönetmen Robert Wiene'yle dekor tasarımcıları Hermann Warm, Walter Roehrig ve Walter Reimann da her sahneye beklenmedik olaylar koyup ara yazılarıyla öyküyü desteklemiş. Yapımın ilk aşamalarında projede yönetmen sıfatıyla yer alan Fritz Lang, bu düşüncelere karşı çıkarak, biraz 'açıklama' yapılmazsa filmin radikal üslubunun izleyicileri zorlayacağını söylemiş. Lang'ın tasarladığı çerçeve öyküde, kahraman Francis (Friedrich Feher) hipnotizmacı şarlatan Dr. Caligari'nin (Werner Krauss), onun zombileşmiş uyurgezer kölesi Cesare'ın (Conrad Veidt) ve döküntü Holstenwall kasabasındaki bir dizi cinayetin öyküsünü anlatır.

Filmin sonunda anlaşılır ki Francis aslında bir akıl hastanesindedir ve *The Wizard of Oz*'daki (*Billur Köşk/Oz Büyücüsü*) gibi gündelik yaşamındaki insanları, hayalinde canlandırdığı öyküye dahil etmektedir. Bu da ana öyküde aklını kaçırmış bir hastane yöneticisi olarak resmedilen Dr. Caligari'nin aslında kahramanımıza yardım etmeye çalışan nazik bir adam olduğunu ortaya koyması açısından, filmin otorite karşıtı duruşunu baltalar. Bununla birlikte, çerçeve öyküdeki akıl hastanesi dekoru, geriye dönüş sahnelerinde karşımıza çıkan ve 'gerçek olmayan' akıl hastanesininkiyle aynıdır; bu da sırf Francis'in ayraç içinde verilen öyküsünün değil, filmin tamamının inandırıcılığını bir şekilde zedeler. Aslında dışavurumcu imgelemini bir delinin hayalleri olarak su-

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

nan film, bu haliyle tüm modernist sanatları deli saçması olarak gören tutucu kesimlere bile hitap edebiliyordu.

Birlikte çalıştığı kişilerin çoğundan daha az yenilikçi olan Wiene, üst üste bindirilen ve 'Caligari olması gerektiğini' bildirerek Krauss'u delirten direktifleri geriye dönüş içinde geriye dönüşle sunduğu sahne dışında, sinema tekniğinden beklenmedik ölçüde az yararlanıyor. Tümüyle tiyatronun araçlarından medet uman filmde, kamera sahneyi tam ortadan görüntülüyor, her türlü hareket ve etkileşim oyunculardan (özellikle Veidt'tan) bekleniyor. Lang'ın katkısıysa filme tuhaf bir melezlik kazandırmış: yenilikilerini takdir eden üst sınıf izleyicilere göre bir sanat filmi, ama aynı zamanda güzel bir yutturmacası olan bir korku filmi. Panayır gösterilerini andıran atmosferiyle, hain hipnozcu deli bilim adamıyla ve filmin kadın kahramanını kaçıran dar giysiler içindeki canavarıyla *Dr. Caligari'nin Muayenehanesi* korku türünün ilk önemli örneklerinden biri. Tod Browning'in *Dracula*'sı ve James Whale'in *Frankenstein*'ı (ikisi de 1931 yapımı) gibi filmlerin temel taşları olacak imge, tema, karakter ve yüz ifadeleri ilk kez bu filmde kullanıldı. **KN**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

BROKEN BLOSSOMS (1919)
Kırık Tomurcuklar/Kırık Çiçek

D.W. Griffith, sinema tarihinde, belki biraz abartılmış olsa da tartışmasız bir yer tutuyor. Onun katkıları olmasaydı Amerikan (ve dünya) sineması kuşkusuz çok farklı bir şey olurdu. *The Birth of a Nation (Bir Ulusun Doğuşu*, 1915) ve *Intolerance (Hoşgörüsüzlük*, 1916) öyküleme ve kurgu konusundaki ustalığıyla haklı olarak yönetmenin en ünlü filmleri. Ancak 1919'da çektiği *Kırık Tomurcuklar* da en iyi filmlerinden biri ve kesinlikle göze en hoş görüneni.

Kırık Tomurcuklar William Beaudine'in Mary Pickford'lı filmi *Sparrows*'la birlikte Hollywood'da 'yumuşak tarz' olarak bilinen türü örnekliyor. Bu tarz filmlerde görüntü yönetimi önem kazanır. Görüntü yönetmenleri yıldız oyuncuların güzelliklerini pürüzsüzleştirmek, vurgulamak ve altını çizerek belirtmek için bulabildikleri her şeyden yararlanır: pudralı makyaj, özel ışıklandırma araçları, merceğe sürülen yağ ve hatta stüdyonun tavanından sarkan yarı saydam tüller. *Kırık Tomurcuklar*'da ölümsüz Lillian Gish'in yüzü, kelimenin tam anlamıyla neredeyse ilahi bir ışıkla parıldar ve ekrandaki diğer her şeyi gölgede bırakır.

Kırık Tomurcuklar'ın insanın aklını başından alan güzelliği ancak filmi izleyince anlaşılabilir. Gish ve onunla başrolü paylaşan kusursuz Richard Barthelmess sis, karanlık ara sokaklar ve gizemli, 'oryantalist' setlerle tasarlanmış bir Londra'da büyülü bir biçimde süzülür. Filmin yasak aşkı konu alan basit öyküsü Joseph Stringer'ın ortaya koyduğu muhteşem, gizemli yapım tasarımıyla bütünleşir. Bu filmin bir benzeri daha yoktur.

Gish ve Griffith birlikteliği, Amerikan sinemasının en verimli ortaklıklarından biri: İkili *Intolerance, The Birth of a Nation, Orphans of the Storm (İki Yetime/Fırtına Çocukları)* ve *Way Down East*'te de (*Doğu Yolu*) birlikte çalıştı. Bu yönetmen-oyuncu eşleşmesi Scorsese-De Niro, Kurosawa-Mifune ve Leone-Eastwood birlikteliklerı kadar önemlidir. Hatta tüm bu diğer birlikteliklerın, Griffith-Gish birlikteliğine göre değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

Griffith öykünün sıradanlığıyla, filmin geçtiği ortamdakı diz boyu sefalet (büyük bölümü afyonkeşlerin izbe mekanlarında ve rıhtım kenarı batakhanelerinde geçiyor) arasında kusursuz bir denge tutturmuş. Biçimle işlev arasında böylesi bir dengeyi ancak Griffith kadar hünerli, kendinden emin bir yönetmen kurabilirdi ve bu filmde yeteneklerinin doruğunda. Gündelik olanla sıradışı olan arasındaki gerilim filmi sürüklüyor ve sinema tarihindeki yerini garantiliyor. **EdeS**

ABD (D.W. Griffith)
6,013ft, Sessiz, SB (hafifçe boyanmış sahneleri var)
Yönetmen: D.W. Griffith
Yapımcı: D.W. Griffith
Senaryo: Thomas Burke, D.W. Griffith
Görüntü Yönetmeni: G.W. Bitzer
Müzik: D.W. Griffith
Oyuncular: Lillian Gish, Richard Barthelmess, Donald Crisp, Arthur Howard, Edward Peil Sr., George Beranger, Norman Selby

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

WAY DOWN EAST (1920)

ABD (D.W. Griffith)
100dk, Sessiz, SB
Yönetmen: D.W. Griffith
Senaryo: Anthony Paul Kelly, Joseph R. Grismer, D.W. Griffith *Joseph R. Grismer ile William A. Brady'nin Way Down East ve Lottie Blair Parker'ın Annie Laurie isimli oyunlarından*
Oyuncular: Lillian Gish, Richard Barthelmess, Lowell Sherman, Burr McIntosh, Kate Bruce, Mary Hay, Creighton Hale, Emily Fitzroy, Porter Strong, George Neville, Edgar Nelson

D.W. Griffith, o zamana dek yapılmış en kârlı filmlerden biri olan *The Birth of a Nation'ın (Bir Ulusun Doğuşu,* 1915) hemen ardından, daha çok sinema izleyicisinin değişen taleplerine ayak uyduramaması yüzünden kariyerinde düşüşe geçtiğini gördü. Griffith, kadının iffetinin tehdit edildiği hikayeleri işleyen Viktoryen melodramları perdeye taşıma konusunda uzmanlaşmıştı. Bununla birlikte, 1920'ye gelindiğinde, izleyici namusun kurtarılması ya da korunması konularına daha az ilgi göstermeye başlamıştı. Hikayeye yeni bir soluk katma ve onu çok başarılı bir filme dönüştürebilme yeteneği bir tarafa, Griffith'in 1890'ların tiyatro melodramı Way Down East'i (Doğu Yolu) sinemaya uyarlamaya karar vermesi, bu yüzden bir sürpriz oldu.

Anna Moore (Lillian Gish), New England'daki küçük köyünü terk edip varlıklı akrabalarıyla birlikte yaşamak için Boston'a gider. Burada, Sanderson (Lowell Sherman) adlı çekici bir genç adamın büyüsüne kapılır. Onunla yatabilmek için düzmece bir evlilik ayarlayan Sanderson, daha sonra evlendiklerini kimseye söylememesini tembihleyerek onu New England'a geri gönderir. Hamile olduğu ortaya çıkınca, Anna onunla görüşür; ama bu, acı gerçeği öğrenmekten başka bir işe yaramaz. Sonrasında felaketler birbirini izler. Annesi ölür. Çocuğu da ölür. Sığındığı pansiyondan kovulur çünkü pansiyon sahibesi onun evli olmadığından şüphelenir. Şans eseri toprak ağası Barlett'ın (Burr McIntosh) yakınlarda bulunan çiftliğinde yeni bir pansiyon bulur ama Sanderson'ın yaşadığı yer fazla uzakta değildir. Anna, çiftlikte toprak ağasının oğlu David'le (Richard Barthelmess) tanışır ve ikisi çok geçmeden birbirine aşık olur.

Ama Anna'nın geçmişi peşini bırakmaz. Toprak ağasının verdiği işten kovulur, korkunç bir kar fırtınasına yakalanır ve kendisini donmuş bir nehrin üzerinde bulur. Anna, bir buz kütlesinin üzerinde çok büyük bir çağlayana doğru sürüklenirken, son anda David tarafından kurtarılır. Sanderson'ın alçaklığı ortaya çıkarılır; ve Anna, pişman toprak ağasıyla arasını düzeltir. Film, nikahlarıyla sona erer. Way Down East'in dramatik bölümleri, Griffith'in anlatı temposu ve güçlü oyuncu kadrosunun etkileyici performansı sayesinde canlı tutulmuştur. Bununla birlikte, filmin aksiyon içeriklı sonu, hem sekansın çekimi (donmuş Vermont Nehri üzerinde çekilmiş olan bölümler) hem de yüksek tempolu ve heyecan verici kurgusuyla, yönetmenin ustalığına dikkat çekiyor. **RBP**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD (Micheaux)
79dk, Sessiz, SB

Yönetmen: Oscar Micheaux

Yapımcı: Oscar Micheaux

Senaryo: Oscar Micheaux, Gene DeAnna

Müzik: Philip Carli

Oyuncular: Evelyn Preer, Flo Clements, James D. Ruffin, Jack Chenault, William Smith, Charles D. Lucas, Bernice Ladd, Mrs. Evelyn, William Stark, Mattie Edwards, Ralph Johnson, E.G. Tatum, Grant Edwards, Grant Gorman, Leigh Whipper

WITHIN OUR GATES (1920)

Başarılı yazar, yayımcı, çiftlik idarecisi, film yönetmeni ve yapımcısı Oscar Micheaux, geniş bir kesimin gözünde Afrikalı-Amerikan sinemasının babasıdır. Henüz ikinci filmi olan *Within Our Gates*, Micheaux'nun 1919 ve 1948 yılları arasında yazdığı, yönettiği ve bağımsız olarak yapımını üstlendiği 40 filmden biri. Sürükleyici öyküsünün ve sanatsal değerinin yanı sıra, bir Afrikalı-Amerikalı yönetmenden günümüze kalan en eski film olması açısından çok büyük bir tarihi değer taşıyor. Güçlü, ses getiren ve o devirde beyaz Amerikalıların siyahlara çektirdiği zulmü anlatma tarzıyla hâlâ akıllardan çıkmayan bu film, bir eleştirmenin sözleriyle, 'Bugün de en az 1920'de olduğu kadar güncel, güçlü ve aydınlatıcı bir kültürel belge.'

D.W. Griffith'in ırkçı başyapıtı *The Birth of a Nation'dan (Bir Ulusun Doğuşu, 1915)* sadece beş yıl sonra yapılan *Within Our Gates*, okulu için para toplamak amacıyla kuzeye giden güneyli siyahi öğretmen Sylvia Landry'nın (Evelyn Preer) mücadelesini anlatıyor. Ama bu, Afrika kökenli Amerikalılara uygulanan fiziksel, psikolojik ve ekonomik baskıları ilgi çekici bir bakışla senaryolaştıran Micheaux'nun film boyunca iç içe dokuduğu birkaç hikayeden sadece biri.

Filmi Micheaux'nun amaçladığı şekliyle birkaç kişi görebildi. 1919'da Chicago'da siyahların ayaklanmalarının ardından tecavüz ve linç etme sahnelerini fazla kışkırtıcı bulan sansürcüler, filmi defalarca makasladı. 70 yıl boyunca kayıp olan film, sonunda Madrid'deki Filmoteca Española'da bulundu ve hemen ardından restore edildi. **SJS**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

KÖRKARLEN (1921)

İsveç (Svensk) AB
93dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Victor Sjöström
Yapımcı: Charles Magnusson,
Senaryo: Victor Sjöström
Selma Lagerlöf'ün romanından
Görüntü Yönetmeni: Julius Jaenzon
Oyuncular: Victor Sjöström, Hilda Borgström, Tore Svennberg, Astrid Holm, Concordia Selander, Lisa Lundholm, Tor Weijden, Einar Axelsson, Olof Ås, Nils Ahrén, Simon Lindstrand, Nils Elffors, Algot Gunnarsson, Hildur Lithman, John Ekman

İngilizce adı: *The Phantom Carriage*

İlk gösterime girdiğinde dünya çapında büyük başarı kazanan *Körkarlen (Hayalet Araba)*, yönetmen-senarist-oyuncu Victor Sjöström'ün ve İsveç sessiz sinemasının ününü pekiştirmekle kalmadı, birçok büyük yönetmen ve yapımcı üzerinde de etraflıca teşhis edilmiş sanatsal bir etki bıraktı. Ruhani dünyayı, cennet ve cehennem arasındaki azap dolu Araf olarak sunması, filmin kuşkusuz en iyi bilinen yönü. Kahramanın (Sjöström'ün canlandırdığı nefret dolu ve öz yıkıcı alkolik David Holm) yeni yıl gecesi, gece yarısını vuran saatin çanlarıyla uyanıp, cehenneme mahkûm edildiğini bilerek gözlerini kendi cesedine diktiği sahne, sinema tarihinde en çok gönderme yapılan sahnelerden biridir.

Yönetmen, kameraman ve laboratuvar şefi, basit ama büyük bir titizlikle gerçekleştirilen ve çok zaman alan çifte pozlamalarla, sinemada daha önce görülmüş olan her şeyin ötesine geçen, bir hayalet dünyasının üç boyutlu yanılsamasını yaratmıştır. Belki de daha önemlisi, cesur bir yoksulluk ve düşüş öyküsünü şiirsel mükemmelliğe yükselten, filmin bir dizi geriye dönüşle (hatta geriye dönüş içinde geriye dönüşlerle) aktarılan karmaşık ama kolayca içine girilebilen anlatımıydı.

Sjöström'ün kariyerine baktığımızda, bu filmin, yönetmenin muhalif bir çıkış yaptığı *Ingeborg Holm* (1913) adlı filminde ortaya koyduğu sosyal temaların felsefi ve teolojik bir uzantısı olduğu görülür. İki film de kurbanlarını vahşet ve çılgınlığa sevk eden, soğuk ve kalpsiz bir toplumda insanın itibarını aşama aşama kaybedişini gözler önüne serer. *Ingeborg Holm* rolünde akıllardan çıkmayan bir oyunculuk sergileyen ve burada da ıstırap içindeki bir eşi (başka bir ümitsiz Bayan Holm) canlandıran Hilda Borgström'ün filmdeki varlığıyla, iki film arasındaki bağlantı vurgulanır. Borgström, yine müşfik ancak bu kez intihar ya da akıl hastanesi yolunda ilerleyen, zavallı bir anneyi oynar. Selma Lagerlöf'ün aslına sadık kalınarak uyarlanan romanının özündeki sofu naiflik, 80 yıl sonraki dünyevi bir izleyiciyi ara sıra güldürebilir; ama ölçülü ve 'gerçekçi' oyunculukla, baş karakterlerin, melodramatik final hariç, mantıksal sonucuna neredeyse ulaşan karanlık yazgısı, etkileyici olmayı kesinlikle başarıyor. **MT**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ORPHANS OF THE STORM (1921)

ABD (D.W. Griffith)
150dk, Sessiz, SB

Yönetmen: D.W. Griffith

Yapımcı: D.W. Griffith

Senaryo: D.W. Griffith
Eugène Cormon ve Adolphe d'Ennery'nin The Two Orphans oyunundan

Görüntü Yönetmeni: Paul H. Allen, G.W. Bitzer, Hendrik Sartov

Müzik: Louis F. Gottschalk, William F. Peters

Oyuncular: Lillian Gish, Dorothy Gish, Joseph Schildkraut, Frank Losee, Katherine Emmet, Morgan Wallace, Lucille La Verne, Sheldon Lewis, Frank Puglia, Creighton Hale, Leslie King, Monte Blue, Sidney Herbert, Lee Kohlmar, Marcia Harris

D.W. Griffith'in geniş kapsamlı tarihsel melodramlarının sonuncusu olan *Orphans of the Storm (İki Yetime/Fırtına Çocukları)*, Fransız Devrimi'nin kargaşasına yakalanan iki küçük kızın hikayesini anlatıyor. Lillian ve Dorothy Gish'in canlandırdığı Henriette ve Louise Girard, henüz iki bebekken, Henriette'in fakir düşen babasının kızını bir kilisede terk etmeyi düşünürken Louise'i bulması ve acıma duygusuyla iki kızı da büyütmek için evine götürmesi sonucunda 'kardeş' olur. Anne ve babaları vebadan ölünce, ne yazık ki küçük yaşta öksüz kalırlar. Louise hastalıktan kör olur, bunun üzerine kızlar tedavi için Paris'in yolunu tutar. Orada birbirlerinden ayrı düşerler. Kötü kalpli bir aristokratın yardımcılarının kaçırdığı Henriette'e, yakışıklı bir asilzade olan Vaudrey (Joseph Schildkraut) yardım elini uzatır. Seine Nehri'ne düşen Louise'i, kibar bir genç adam kurtarıp evine götürür; ancak adamın zalim ağabeyi onu işe koşar. Birbirini izleyen maceralar arasında, Bastille'de hapse düşüp Terör Dönemi'nde ölüme mahkûm edilmek; ve filmin en ateşli anlarından birinde, bu şekilde kan dökmeye bir son vermek gerektiğini savunan bir söylev çeken siyaset adamı Danton (Monte Blue) tarafından giyotinden kurtarılmak da var.

Her ne kadar önceki on yılda başarı kazanan bir tiyatro oyunundan uyarlanmış olsa da Griffith senaryoyu çekim esnasında yazmıştır. Bunun sonucunda ortaya çıkan güçlüklere rağmen *Orphans of the Storm*, Gish kardeşlerin kariyerlerinin belki de en iyi performansıyla, güzel bir sahneleme ve oyunculuk şaheseri. **RBP**

LA SOURIANTE MADAME BEUDET (1922)
Güler Yüzlü Madam Beudet

Fransa
54dk, Sessiz, SB

Yönetmen: Germaine Dulac

Senaryo: Denys Amiel, André Obey

Görüntü Yönetmeni: Maurice Forster, Paul Parguel

Oyuncular: Alexandre Arquillière, Germaine Dermoz, Jean d'Yd, Madeleine Guitty

İngilizce adı: *The Smiling Madame Beudet*

Germaine Dulac'ın ünlü filmi, hem feminist hem de deneysel sinemanın ilk örneklerinden biri kabul edilir. Film, boğucu bir burjuva evliliğinde kapana kısılmış, sıkılan bir taşralı ev kadınının hayatını konu alıyor. *Güler Yüzlü Madam Beudet*'nin en büyüleyici yönü, filme adını veren ev kadınının (Germaine Dermoz) monoton varoluşunun sınırları dışındaki bir yaşamı hayal ettiği ayrıntılı rüya sekansları. Dulac, radikal özel efektler ve kurgu tekniklerinin yardımıyla dönemin avangard estetik anlayışının bazı ilk örneklerini birleştirerek, Madam Beudet'nin düş yaşamının zengin ve canlı kadınsı gücünü, kocasıyla (Alexandre Arquilliére) paylaştığı hayatın kasvetiyle dengeliyor. Fantezi yoluyla özgürleşme potansiyelinin karmaşık görsel ayrıntıları (yüzünde gülümseme yaratabilen tek şey), kocasının gündüz düşlerinde de görünmesiyle kısa kesilince, elinde olası tek çözüm yolu kalır: onu öldürmek.

Madam Beudet'nin filmin sonunda kocasının hayatına kastedip başarısız olması, Mösyö Beudet'nin, karısının kendisine karşı isyanının farkına varmasıyla bile ödüllendirilmediği için, ne yazık ki yanlış anlaşılır. Sonuç olarak, Dulac kadınların ataerkillik içindeki bunaltıcı yabancılaşmasına açıkça dikkat çekmekle kalmaz, daha da önemlisi, izleyicilerine radikal ve öznel bir dişi perspektifi sunmak için, o günlerde hâlâ yeni bir mecra olan sinemayı kullanır. Bu da filmin, 1972'de New York'ta gerçekleştirilen ilk Kadın Filmleri Festivali programında yer almasıyla sonuçlanmıştır. **CO**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

DR. MABUSE, DER SPIELER (1922)
Dr. Mabuse, Kumarbaz

İki bölümden oluşan bu destansı film, 1922'de Almanya'da büyük bir ticari başarı elde etti. Şüphesiz bunun sebebi, ne var ne yoksa içine katılmış olmasıydı: gerilim, korku, politika, hiciv, cinsellik (çıplak sahneler dahil!), sihir, psikoloji, sanat, şiddet, kaba güldürü, özel efektler. Fantoma'nın, hatta Fu Manchu'nun maceraları, gerçeküstüyle ucuz edebiyat arasındaki bir cehennemde geçtiği halde, Dr. Mabuse başlangıçtan beri sırf tantanalı bir gerilim olarak değil, bin bir surat süper kötü adam figürünün dönemin gerçek kötülerini temsil ettiği politik mesaj kaygılı bir eser olarak düşünülmüştü.

Filmin her iki bölümünün de 'çağımız'a vurgu yapan alt başlığı (*'Büyük Kumarbaz: Çağımızın Aynası'* ve *'Cehennem: Çağımızın İnsanı'*) filmin başında açığa çıkan noktanın altını çizer. İlk sahnelerde, Mabuse'nin çetesi, İsviçre-Hollanda arasında yapılan bir ticari anlaşmayı çalar: Gizli bilgilerden yararlanmak için değil, borsada geçici bir panik yaratarak silindir şapka-kürk mantoyla karikatürize edilmiş plütokrat kılığındaki Mabuse'ye (Rudolf Klein-Rogge) kısa yoldan servet kazanma fırsatı vermek için. Mabuse, ayrıca, o zamanın Alman seyircisinin paraya değer vermeyen tutumuna katkıda bulunurcasına, bir grup kör adamı kalpazan olarak kullanır (geleceği gören Mabuse, adamlarına ABD parası basmaları emrini verir, ne de olsa markın gerçeğinin bile sahte dolar kadar değeri yoktur).

Filme adını veren kötü adam, fotoğrafları iskambil kağıdı destesiymişçesine kararak çeşitli kılıklar arasından o günkü kimliğini seçer; ama 'gerçek' adı ortaya çıkana dek neredeyse iki saat geçer. O zamana dek Mabuse'yi saygın psikiyatrdan dejenere kumarbaza ve otel müdürüne kadar birkaç farklı kılıkta görürüz. İkinci bölümde, tek kollu bir hokkabaz olarak görünür ve sonunda kimliğinin kırılgan özünün kontrolünü kaybederek sayıklayan bir deli haline gelir; öldürdüğü kişilerin avurtları çökmüş hayaletleri ve son gizli barınağında (hâlâ irkiltici olan bir sahnede) gıcırtılar içinde hayata dönen, büyük, grotesk heykeller ve makine parçaları ona işkence eder. Hem Fritz Lang hem de başkaları, özellikle ilk sesli filmlerden olan *Das Testament von Dr. Mabuse* (*Dr. Mabuse'nin Vasiyeti*, 1933) ve 1961 yapımı ileri teknoloji casusluk melodramı *Die Tausend Augen der Dr. Mabuse*'yle (*Dr. Mabuse'nin Bin Gözü*), çağın kötülüklerini temsil etmeyi sürdüren Mabuse karakterini yeniden perdeye taşıyacaktır. **KN**

Almanya Uco-Film/ Ullstein/ Universum
95dk (bölüm 1)
100dk (bölüm 2)
Sessiz, SB

Yönetmen: Fritz Lang

Yapımcı: Erich Pommer

Senaryo: Norbert Jacques, Fritz Lang, Thea von Harbou

Görüntü Yönetmeni: Carl Hoffmann

Müzik: Konrad Elfers

Oyuncular: Rudolf Klein-Rogge, Alfred Abel, Aud Egede Nissen, Gertrude Welcker, Bernhard Goetzke, Robert Forster-Larrinaga, Paul Richterll, Hans Adalbert Schlettow, Georg John, Grete Berger, Julius Falkenstein, Lydia Potechina, Anita Berber, Paul Biensfeldt, Karl Platen

İngilizce adı: *Dr. Mabuse, Parts 1 and 2*

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

ABD (Les Frères Revillon, Pathé) 79dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Robert J. Flaherty
Yapımcı: Robert J. Flaherty
Senaryo: Robert J. Flaherty
Görüntü Yönetmeni: Robert J. Flaherty
Müzik: Stanley Silverman
Oyuncular: Nanook, Nyla, Cunayou, Allee, Allegoo, Berry Kroeger (anlatıcı – 1939'da tekrar piyasaya sürüldüğünde)

NANOOK OF THE NORTH (1922)
Kuzeyli Nanook

Genellikle gerçekliğin dolaysızca, müdahale edilmeksizin kaydedilmesi yaklaşımının ürünü olarak görülen 'belgesel filmler'in tarihi, aslında sinemanın icadıyla başlamıştır; yine de 'belgeselin babası' sıfatı, doğru ya da yanlış, çoğunlukla Robert J. Flaherty'ye bahşedilir. ABD-Kanada sınırında büyüyen Flaherty, küçüklüğünden beri uzak, ıssız bölgeleri keşfetmekten hoşlanıyordu; öğrenimini tamamlayınca da maden tetkikçisi göreviyle Kanada'nın kuzey ucuna gitti. Bir seyahat öncesi, birisi ona yanına kamera almasını önerdi; sonraki beş yıl boyunca Flaherty, hem bölgenin hem de orada yaşayanların saatler süren filmlerini çekmekle meşguldü. 1916'da Toronto'da özel gösterimlerle seyirci önüne çıkardığı filmleri büyük coşkuyla karşılandı. Ama Flaherty çekimlerini ABD'ye göndermek üzereyken, üzerlerine sigara külü düşürdü ve bütün negatif (yaklaşık 9.000 metre) alev aldı. Flaherty'nin yeniden çekim yapmak için kuzeye dönmeye yetecek parayı biriktirmesi yıllar sürdü; sonunda bunu başardığında (Fransız kürk taciri Revillon Frères sayesinde), çabalarını Nanook adlı ünlü bir avcıyı çekmek üzerinde yoğunlaştırmaya karar verdi. Flaherty, önceki çekimlerinin en iyilerinden anımsadıklarına dayanarak, yeni filmde yer alacak olayları kafasında biçimlendirdi; bunların arasında Nanook'un her zaman yaptığı şeyler, hiç yapmamış olduğu şeyler ve eskiden yaptığı, ama bir süredir yapmadığı şeyler bulunuyordu. Sonuçta ortaya, derinden etkileyici, ama sonsuz tartışmalara konu olan *Kuzeyli Nanook* çıktı.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Flaherty'nin, Nanook ve ailesinin yaşamının birkaç haftasını ayrıntılarıyla anlatan bir dizi kısa öyküden oluşan filmi, özünde insana düşman ezici bir doğa karşısında gösterilen cesaret ve dayanıklılığa romantik bir övgü niteliğinde. Nanook filme adını vererek en büyük onura sahip olmuş olmasına rağmen, filmi izledikten sonra birçok izleyicinin aklında, Kuzey Kutup Bölgesi'nin çetin doğa koşulları kalıyor. Filmin tamamlanmasından kısa süre sonra Nanook ve ailesinin gerçekten şiddetli bir kar fırtınasında öldüğünün açıklanması, acı olsa da film için çok etkili bir reklam oldu; bunun bilinmesi, ailenin bir fırtınadan sığınacak yer aradığı olağanüstü ve zaten etkileyici olan final sekansını korkunç derecede dokunaklı kılıyor.

Günümüzde birçok sinema öğrencisi, büyük bölümü kamera için sahnelenmiş gibi olduğundan filme eleştirel yaklaşır (gerçekten de Flaherty'nin birkaç kez Nanook ve diğerlerine talimat yağdırdığını duyabilirsiniz). Ama yıllar geçtikçe, filmi savunan André Bazin gibi kişiler, Flaherty'nin buradaki en kayda değer başarısının, ailenin günlük yaşamının dokusunu görüntüleme tarzı olduğuna bilgece dikkat çekmiştir. Mors avına ilişkin ayrıntılar (örneğin silah kullanılıp kullanılmayacağı, kullanılacaksa ne zaman kullanılacağı) Flaherty'nin Nanook'un avına doğru yavaşça sürünmesini genel planda görüntülemeyi seçmesinden daha az önemli gibidir; oğlunun ellerini ısıtırken Nanook'un yüzünün ışık saçması rol gereğiyse, o halde Nanook'un 'sinema tarihi boyunca perdede boy göstermiş en büyük oyunculardan biri' olduğunu söyleyebiliriz. Adına ne derseniz deyin (belgesel, kurmaca ya da ikisinin karışımı) *Kuzeyli Nanook*, bir sinema klasiği olarak tanımlanmayı tam anlamıyla hak eden bir avuç filmden biri olmaya devam ediyor. **RP**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Almanya (Jofa-Atelier Berlin-Johannisthal, Prana-Film)
94dk, Sessiz, SB

Yönetmen: F.W. Murnau

Senaryo: Henrik Galeen

Görüntü Yönetmeni: Günther Krampf, Fritz Arno Wagner

Müzik: James Bernard (restore edilmiş versiyon)

Oyuncular: Max Schreck, Alexander Granach, Gustav von Wangenheim, Greta Schröder, Georg H. Schnell, Ruth Landshoff, John Gottowt, Gustav Botz, Max Nemetz, Wolfgang Heinz, Guido Herzfeld, Albert Venohr, Hardy von Francois

İngilizce adı: *Nosferatu, A Symphony of Terror*

NOSFERATU, EINE SYMPHONIE DES GRAUENS (1922)
Nosferatu, Korkunun Senfonisi

Sessiz sinemanın en etkileyici ürünlerinden biri olan bu filme, *Bram Stoker'ın Dracula'sı* esin kaynağı oldu. Kaynak alınan metin ve ortam, adeta tekinsiz bir biçimde birbiri için yaratılmış izlenimi veriyor. Stoker'ın daha çok bir dizi mektup biçiminde yazılmış, geleneksel anlamda az diyaloglu bol tasvirli romanı, sessiz filmlerin görsel ağırlıklı hikaye anlatma tarzı açısından kusursuz bir eser. Işıkla karanlık arasındaki ezeli çekişmeyi anlatan bir hikaye, neredeyse tamamen ışıkla karanlığın etkileşimi üzerine kurulu olan bir anlatım aracına ancak bu kadar denk düşebilir.

Yönetmen F.W. Murnau, Stoker'ın romanını sinemaya uyarlamaya karar verdiğinde, Alman dışavurumcu hareketinin yıldızları arasındaki yerini çoktan almıştı. Yazarın varislerinin yasal tehditleri nedeniyle filmin adını *Nosferatu* olarak değiştirdi. Hatta film, bittikten sonra bütün kopyaların yakılması yönündeki mahkeme kararından paçayı zor kurtardı; ama sonuçta karakterlerin adları hariç, Stoker'ın romanındaki çok az şey büyük bir değişikliğe uğramıştı ve *Nosferatu*'nun başarısı (çoğu yasal onay almış) düzinelerce *Dracula* uyarlamasına yol açtı.

Ancak *Nosferatu*, bunca yıl sonra bile, çoğu *Dracula* filminden ayrı bir yerde duruyor. Önemli farklardan biri, soyadının anlamı 'korku' olan yıldız Max Schreck'in göz alıcı varlığı. Schreck, filme adını veren vampiri neredeyse vahşice bir yalınlıkla canlandırıyor. Geceleri aktif olan bu yaratık, nerede kan görseler açık bir şehvetle, içgüdüsel olarak ona doğru seğirten, emrindeki sıçanlardan çok az farklı.

Bu, Karpat Dağları'nın tepesindeki tenha bir şatoda yaşayan Kont Orlok'la bazı yasal konuları görüşmeye giden Hutter'in (Gustav von Wangenheim) içine düştüğü dehşeti gayet iyi açıklıyor. Orlok'un sırf adının anılmasının dahi kasaba halkında korku dolu bir suskunluk yaratması ve kendisini şatoya götüren posta arabasının sürücüsünün olmadığını fark etmesi, Hutter'in şüphelerini artırır. Bizzat Orlok da bu şüpheleri pek gidermez. Tuhaf saatlerde ayakta olan Orlok, Hutter'ı bir kuleye kilitler. Hutter hayatından (ve özellikle kendisini kilit altında tutan kişinin kana susamışlığından) endişe edip kaçar ve Almanya'ya, Bremen'e döner. Ama Orlok onu takip eder; göz koyduğu kişi Hutter değil, masum karısı Ellen'dir (Greta Schröder): 'Karınızın çok güzel bir boynu var,' der Orlok, Hutter'e. Kocasının onun sayesinde Orlok'un pençesinden kurtulduğunu gören Ellen, tuzak kurarak bu şeytanı yaratığı (ebedi) ölümüne götürebileceğini, yani sabah güneşinin ışınlarıyla buharlaşmasını sağlayabileceğini keşfeder.

Murnau, *Nosferatu*'yla sinemanın en uzun soluklu ve unutulmaz görüntülerinden bazılarını yaratmıştır: Kont Orlok'un şatosunda sinsice dolaşması, Hutter'i takip ederken ürpertici gölgeler oluşturması; Orlok'un tabutundan dimdik yükselmesi; gün ışığına yakalanan kontun gözden kaybolmadan önce dehşet içinde büzülmesi gibi. Ayrıca önünü açtığı çeşitli vampir mitleri, hem başka *Dracula* filmlerine malzeme olmuş hem de popüler kültüre nüfuz etmiştir. **JKI**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

Danimarka / İsveç (Aljosha, Svensk)
87dk, Sessiz, SB

Yönetmen: Benjamin Christensen

Senaryo: Benjamin Christensen *Frank Norris'in McTeague isimli romanından*

Görüntü Yönetmeni: Johan Ankerstjerne

Müzik: Launy Grøndahl (1922), Emil Reesen (1941 versiyonu)

Oyuncular: Elisabeth Christensen, Astrid Holm, Karen Winther, Maren Pedersen, Ella La Cour, Emmy Schønfeld, Kate Fabian, Oscar Stribolt, Clara Pontoppidan, Else Vermehren, Alice O'Fredericks, Johannes Andersen, Elith Pio, Aage Hertel, Ib Schønberg

HÄXAN (1923)

Danimarkalı öncü sinemacılardan Benjamin Christensen'in kötü şöhretli 'belgeseli' *Häxan (Büyücü)*, sinemaya özgü çeşitli yöntemlerle (durağan kareler, maketler ve yaşanmış bazı olayların canlı ve dramatik bir biçimde yeniden canlandırılışı gibi) eski Perslerden modern zamanlara kadar cadılığın ve büyücülüğün doğasını keşfe çıkan, sessiz film dönemine ait nevi şahsına münhasır, tuhaf bir film. Hiçbir türün, özellikle 1920'lerde henüz sınırları çizilmemiş ve tanımsız olan belgesel sinemanın kalıbına sığmayan bu filmi nereye koyacağımızı saptamak zor. Eski korkuları akıl hastalıklarının yanlış anlaşılmasına bağlamasıyla yer yer ciddi bir akademik çalışma yer yer de müstehcen bir korku filmi olan *Häxan*, bu hikayelerden bezdiğimiz bugün bile hâlâ tüylerimizi diken diken edecek güce sahip gerçekten de eşi benzeri olmayan bir film.

Christensen konusunu görselliğe dökerken, tarihi kayıtlardan çıkardığı her türlü korkunç imgeden yola çıkıp, gerçekle hayali çoğu zaman serbestçe harmanlayarak filmin karelerini doldurmuş. Eciş bücüş, yaşlı bir cadının bir yığın çubuk arasından kopmuş ve çürümüş bir el çıkarışını izleriz. Bir kadının kocaman iki iblis doğuruşuna tanık olduğumuz, bir cadı ayini izlediğimiz ve engizisyon yargıçlarınca uygulanan işkencelere katlandığımız dudak uçuklatan sahneler de yok değil. Kimi az çok insana benzeyen ama çoğu neredeyse tamamen hayvan görünümlü (domuzlar, çarpık çurpuk kuşlar, kediler gibi) her türden ve boydan iblisin bitmek tükenmek bilmeyen geçidini izleriz.

Sinematografik anlamda tartışmasız bir düşgücüne sahip olan Christensen mizansenin güçlü etkilerini kullanmakta da ustaydı. *Häxan* daha çok *The Exorcist (Şeytan, 1973)* gibi şeytanın ruhu ele geçirmesi teması üzerine yapılan çağdaş filmlerin başlıca öncülerinden sayılsa da, buram buram şiddet kokan atmosferini yaratan aksesuar kullanımı ve arka plan ayrıntılarıyla Tobe Hooper'ın filmi *Texas Chain Saw Massacre*'ı da *(Teksas Kasabı, 1974)* akla getiriyor. *Häxan*'ın set tasarımını ve dekorunu (korkunç aksesuarlar, klostrofobik dekorlar ve filmin görsel tonunu belirleyen keskin kontrastlı ışık-gölge kullanımı) tam olarak kavrayabilmek için filmi birkaç kez izlemek gerek. Gerçeküstücüler filmi doğal olarak çok sevdiler, öyle ki 1960'ların sonunda geceyarısı gösterimleri için yenilenmesiyle filmin ömrü uzadı; filme eklenen anlatıcıyı seslendirense, William S. Burroughs'dan başkası değildi. **JKe**

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - https://rantey.org

FOOLISH WIVES (1922)

ABD (Universal)
85dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Erich von Stroheim
Senaryo: Marian Ainslee, Walter Anthony, Erich von Stroheim
Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels, Ben F. Reynolds
Müzik: Sigmund Romberg
Oyuncular: Rudolph Christians, Miss DuPont, Maude George, Mae Busch, Erich von Stroheim, Dale Fuller, Al Edmundsen, Cesare Gravina, Malvina Polo, Louis K. Webb, Mrs. Kent, C.J. Allen, Edward Reinach

Eric von Stroheim'ın en ünlü filmi *Greed* (*Tutku*, 1924) olsa da başyapıtı *Foolish Wives*'tır (*Budala Eşler*). *Tutku* gibi yine kuşa çevrilen bu filmden de günümüze kalan (özellikle 1972'deki büyük yenilemeden sonra) çok daha derli toplu ve tutarlı bir uyarlama. Filmde bir Amerikan diplomatının ihmal edilmiş karısını ayartmaya çalışan, kökleri sözde Monte Carlo'ya dayanan ahlaksız ve sahte aristokrat Kont Karamzin'i bizzat Stroheim canlandırıyor.

Bu nükteli ve acımasız denilecek ölçüde nesnel film, Stroheim'ın sinemada ironinin ilk büyük ustası olduğunun kanıtı. Absürd bir aptallığı olan, önüne gelen kadınla kırıştıran, pişkin bir sahtekar ve işler sarpa sarınca da tabanları yağlayan anti kahraman Karamzin, baştan sona şeytani özelliklerle donatılsa da o ve kendisi gibi yoz arkadaşları, erdemli Amerikalı koca ve onun basmakalıp karısından çok daha eğlenceli. Filmin tonunu belirleyen bu serinkanlılık ve belirgin yansızlık, karakterlerin çevresindeki dünyanın ayrıntılı ve kapsamlı bir betimlemesiyle pekiştiriliyor; çeşitli görsel taktikler (katmerli derinlik, çerçevenin kenarındaki kıyısındaki devinim ve birden çok çekim açısı) her sahnenin geçtiği yerin köşe bucak, 360 derece farkında olmamızı sağlıyor ve böylece mekan perdede bütünleniyor. Stroheim kartlarını dağıtırken, yavan Amerikalılarını sıkıcı, yavan mekanlara yerleştiriyor; bunun dışındaysa neredeyse tüm planlarda, ayrıntıların, ışığın, jestlerin ve hareketlerin zengin ve titreşen etkileşimleriyle gözümüz kamaşıyor. **MR**

OUR HOSPITALITY (1923)

ABD (Joseph M. Schenck)
74dk, Sessiz, SB
Yönetmen: John G. Blystone, Buster Keaton
Yapımcı: Joseph M. Schenck
Senaryo: Clyde Bruckman, Jean C. Havez
Görüntü Yönetmeni: Gordon Jennings, Elgin Lessley
Oyuncular: Joe Roberts, Ralph Bushman, Craig Ward, Monte Collins, Joe Keaton, Kitty Bradbury, Natalie Talmadge, Buster Keaton Jr., Buster Keaton

Buster Keaton'ın, daha ünlü filmi *The General* (*General*, 1927) kadar iyi sayılabilecek, Güneylilerin töreleri üzerine yaptığı usta işi bir taşlama olan *Our Hospitality* (*Konukseverliğimiz*), iki aile arasında kökleri eskilere uzanan bir kan davasının saçma cinayetler tarihini anlatan nefis canlandırılmış dramatik bir giriş bölümüyle başlıyor. Bunu asıl öykü izliyor: Buster'ın canlandırdığı Willie McKay, 20'li yaşlarında, New York'ta büyümüş ve kasabasına dönen (ilkel bir trende geçen müthiş komik bir yolculukla) saf bir gençtir. Yolculuk sırasında tanışıp hoşlandığı genç kızla (kanını dökmeye hâlâ yeminli ailenin kızı çıkınca) yakınlaşması yüzünden canından olma tehlikesiyle karşılaşır ve içinden çıkılmaz bir duruma düşer; öte yandan düşmanlarının Güneyli konukseverliği, çatılarının altında olduğu sürece kendisine adabınca davranılmasını gerektirmektedir.

Bundan sonra esprilerin çoğu Willie'nin durumundaki karanlık ironiden çıkar: müstakbel katilleri gülümseyerek onun gitmesini sağlamaya çalışırken, Willie onların misafiri olarak kalmaya kararlıdır. Keaton'ın zeki esprileri tek tek gag'lere (gülütlere, komik durumlara) değil, karakterin, içine düştüğü çıkmazın, dönemin, mekanın ve kadrajın (kamerayla yan yana giderken Keaton o komik bisikletten düştükten sonra, kameranın yoluna devam etmesine dikkat edin) üzerinde özenle durmasına dayanıyor. Sonuç hem komik hem de dramatik bir ağırlığa ve gerilime sahip; en çok da Willie'nin sevgilisini şelaleye yuvarlanmaktan kurtardığı o ünlü sahnede. Keaton'ın zamanlama duygusu hiç bu kadar mükemmel olmamış, aynı anda hem kahkahaya hem de heyecana boğma becerisi bu kadar görkemli bir biçimde gözler önüne serilmemiştir. **GA**

LA ROUE (1923)

Fransa (Abel Gance)
Sessiz, SB
Yönetmen: Abel Gance
Yapımcı: Abel Gance, Charles Pathé
Senaryo: Abel Gance
Görüntü Yönetmeni: Gaston Brun, Marc Bujard, Léonce-Henri Burel, Maurice Duverger
Müzik: Arthur Honegger
Oyuncular: Severin-Mars, Ivy Close, Gabriel de Gravone, Pierre Magnier, Gil Clary, Max Maxudian, Georges Térof

İngilizce adı: *The Wheel*

Görsellik ustası Fransız yönetmen Abel Gance'ın *La Roue*'su (*Tekerlek*) hızlı kurgulanmış, görülmeye değer bir tren kazasıyla başlar; Lumière'lerin istasyona giren treni 1895'te izleyici için nasıl bir devrimse, bu sahne de 1922'nin seyircisi için öyledir. Demiryolunda çalışan Sisif (Severin-Mars) kazadan kurtardığı Norma'yı (Ivy Close) kendi kızıymış gibi büyütür. Hem kendisi hem de oğlu Elie (Gabriel de Gravone) Norma'ya aşık olunca, Sisif onu zengin bir adamla evlendirir. Daha sonra Norma'yla Elie birbirlerine aşık olur; ancak Elie de kocası da şiddetli bir kavgadan sonra ölür. Sisif kör olunca, Norma onun bakımını üstlenir ve bir süre sonra Sisif de ölür.

O gün olduğu gibi bugün de, orijinal hali dokuz saate yayılan bu filmle ilgili görüşler ikiye bölünmüştür. *La Roue*'nun melodramatik öyküsünde, Sisif'in adının (Sisyphos) çağrıştırdığı Yunan trajedisinden tutun da ve körlüğünün Oidipus efsanesindeki gibi ensest arzuyla ilişkilendirilmesine kadar geniş bir yelpazeye yayılan edebi göndermeler bulmak mümkün. Entelektüellere göre bu 'ağır edebi temalar', filmi, avangard bir yaklaşımla 'saf' bir sinema arayışına, modernitenin simgesi olan makineler nedeniyle de kübist kaygılara yaklaştıran olağandışı sinematografik tekniklerle (örneğin müziğe göre kurgulanmış gittikçe hızlanan montaj sekanslarla) çelişiyordu. Tüm bu çelişkiler, filmin özgün adının içerdiği çark metaforunda mütthiş bir biçimde bir araya geliyor: feleğin çarkı (Sisif-Sisyphos, Mont Blanc'ta bir aşağı bir yukarı gidip gelen kablolu demiryolu katarını kullanırken ölür); arzunun çarkı; ve birçok döngüsel tekrarıyla birlikte filmin kendi çarkı. **PP**

THE THIEF OF BAGDAD (1924)
Bağdat Hırsızı

ABD (Douglas Fairbanks)
155dk, Sessiz, SB (hafif renklendirilmiş)
Yönetmen: Raoul Walsh
Yapımcı: Douglas Fairbanks
Senaryo: Douglas Fairbanks, Lotta Woods
Görüntü Yönetmeni: Arthur Edeson
Müzik: Mortimer Wilson
Oyuncular: Douglas Fairbanks, Snitz Edwards, Charles Belcher, Julanne Johnston, Sojin, Anna May Wong, Brandon Hurst, Tote Du Crow, Noble Johnson

Bağdat Hırsızı, kariyerinin zirvesindeki Douglas Fairbanks'e, gösterişli dönem filmlerinin en büyük kahramanı damgasını vurdu. Görsel açıdan da şimdiye dek yapılmış en nefes kesici filmlerden biri olan *Bağdat Hırsızı*'nın eşsiz ve bütünlük arz eden tasarımı, bu konuda bir dahi olan William Cameron Menizes'in eseri. Masallardaki Bağdat'ını 26 bin metrekarelik bir alan (Hollywood tarihinde daha büyüğü henüz görülmedi) üzerine kuran Menzies, ışıltılı ve sihirli bir dünya yarattı; pırıl pırıl zeminleri, göklere uzanan minareleri, uçan halıları, korkunç ejderhaları ve kanatlı atlarıyla ayaklan yere basmayan ama aynı zamanda bir düş kadar gerçek ve akıldan çıkması zor bir dünya.

Prensesini arayan Bağdat Hırsızı Ahmet rolündeki Fairbanks (tüysüz göğsü ve tiril tiril ipek giysileriyle) ekranda yarattığı karakterle yeni bir tür erotizmin tadını keşfe çıkmış, Mongol köle kız rolündeki Anna May Wong da ona uygun bir rol arkadaşı. Filmin yönetmen koltuğunda her ne kadar yetenekli ve işinin ehli Raoul Walsh otursa da, bizzat yapımcı, senarist, başrol oyuncusu, dublör ve şovmen olarak filme sonsuz bir tutkuyla dört elle sarılan Fairbanks, *Bağdat Hırsızı*'na toplamda damgasını vuran kişi. (Küçük bir not: jenerikte adı geçmeyen Pers Prensi'ni bir kadın oyuncu, Mathilde Comont canlandırıyor.) **DR**

STAÇKA (1924)
Grev

SSCB (Goskino, Proletkult)
82dk, Sessiz, SB

Yönetmen: Sergei M. Eisenstein

Yapımcı: Boris Mikhin

Senaryo: Grigori Aleksandrov, Sergei M. Eisenstein

Görüntü Yönetmeni: Vasili Khvatov, Vladimir Popov, Eduard Tisse

Oyuncular: Grigori Aleksandrov, Aleksandr Antonov, Yudif Glizer, Mikhail Gomorov, I. Ivanov, Ivan Klyukvin, Anatoli Kuznetsov, M. Mamin, Maksim Shtraukh, Vladimir Uralsky, Vera Yanukova, Boris Yurtsev

İngilizce adı: *Strike*

Sergey M. Ayzenştayn, her yönden bir devrimciydi. Marksist felsefenin, yapısalcı estetiğin ve filmin kendi dinamikleriyle oluşan görsel kontrastlara, çatışkılara ve aykırılıklara duyduğu özel ilginin daha önce benzeri görülmemiş bir birleşimi olan, montaja dayalı tamamen yeni bir tür sinema anlayışı ortaya koydu.

Yönetmenin ilk filmi olan *Grev*, Marksist-Leninist yönetimin yükselişi üzerine yapılacak bir film dizisinin ilk bölümü olarak düşünüldü. Sonraki yıllarda, yeni hükümetin uyguladığı sansür Ayzenştayn'ın hayallerini suya düşürdü; film dizisi de bu ilk filmden ibaret kaldı. Ne var ki ateşli enerjisiyle *Grev*, etkili propagandanın güç gösterisi ve Ayzenştayn'ın daha sonraki sessiz sinema başyapıtlarında işlenen (*Bronenosets Potyomkin-Potemkin Zırhlısı, 1925*; *Oktiyabr-Ekim, 1927*; *Staroye i novoye-Eski ve Yeni, 1928*) fikirlerin kıvamını bulması için ilk kez denendiği bir laboratuvar olarak tek başına ayakta kaldı.

Grev, bir Rus fabrikasında açgözlü patronun riyakarlığının canlarına tak ettiği işçilerin adım adım ayaklanmaya doğru ilerleyişini konu alır. İşçilerin huzursuzluğu alttan alta kaynarken, bir ihanet bardağı taşıran son damla olur. Direnişin heyecanı yerini uzun süren işsizliğin zorluklarına bırakır ve en sonunda fabrikanın patronları işçileri katleden kolluk kuvvetlerinin de yardımıyla grevi kırarlar. Film, Ayzenştayn'ın 'entelektüel montajı'nın çarpıcı bir örneğiyle biter: Katledilen işçilerle mezbahada kesilen hayvanların görüntüleri bir arada kurgulanır.

Grev'deki oyunculuklar da en az filmin kurgu teknikleri kadar sıradışı; doğallıkla çizilen işçi portreleriyle patronların ve ajanlarının stilize portreleri bir arada sunulmuş. Filmde, tipleme (oynadıkları tiplere benzeyen oyuncularla çalışmak) ve kolektif kahraman (öykünün kahramanının tek bir kişi yerine tarihin doğru safında yerini almış tüm insanlar olması) gibi çeşitli Sovyet kuramları da ifade buluyor.

Grev'in siyasi arka planı, filmin ilk gösteriminin yapıldığı 1925'lere gelindiğinde çoktan tarih olmuştu, yine de film görsel gücünden hiçbir şey yitirmedi. Ayzenştayn bir keresinde çağdaşı ve rakibi olan Dziga Vertov'un sloganına (sine-göz) gönderme yaparak 'ben sine-yumruğa inanıyorum' demişti. Vurduğunu deviren bu felsefe, eşi benzeri olmayan bu filmin her sahnesinde ateşleyici olmuş. **DS**

ABD (MGM)
140dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Erich von Stroheim
Yapımcı: Louis B. Mayer
Senaryo: Joseph Farnham, June Mathis
Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels, Ben F. Reynolds
Oyuncular: Zasu Pitts, Gibson Gowland, Jean Hersholt, Dale Fuller, Tempe Pigott, Sylvia Ashton, Chester Conklin, Frank Hayes, Joan Standing

GREED (1924)
Tutku

Baştan sona gerçek mekanlarda çekilen ilk film olan *Tutku* hatırı sayılır sanatsal gücü kadar kamera arkasında yaşananlarla da ünlü. Yönetmen Eric von Stroheim, Frank Norris'in San Franciscolu, işçi sınıfına hizmet eden ruhsatsız bir dişçi John 'Mac' McTeague'nin yükselişi ve kanlı bir cinayete kurban gidişi üzerine yazdığı *McTeague* adlı romandan uyarladığı bu filmin, olabilecek en gerçekçi film olmasını istiyordu. Ancak projesi, yönetmenlerine kolaylık gösteren Goldwyn tarafından onaylanmasına rağmen, şirket Metro-Goldwyn-Mayer'a (MGM) dönüşüp genel müdür görevine de von Stroheim'ın hasmı Irving Thalberg geçince film heba oldu.

MGM ticari bir film istiyordu, von Stroheim'sa 1990'ların Dogma akımına yaraşacak, sinematografik bir gerçekçilik deneyinin peşindeydi. İki yıl süren çekim sırasında Mac'in (Gibson Gowland) muayenehanesindeki bekleme odası seti için San Francisco'da, Laguna Sokağı'nda bir ev kiraladı. Birçok sahne neredeyse tamamen doğal ışıkla çekildi. Ayrıca von Stroheim, rollerini iyice benimsemelerine faydası olur düşüncesiyle oyuncularının da bu evde yaşamasını istedi. *Tutku*'yu izlemenin en büyüleyici yanlarından biri de San Francisco'nun tüm o tarihi mekanlarını 1920'lerdeki halleriyle görmektir. Öykünün Ölüm Vadisi'nde geçen vurucu final sahnelerini çekme zamanı gelip çattığındaysa, von Stroheim tüm ekibini toplayıp 49°C sıcaklıktaki çöle taşıdı; kameralar o kadar ısındı ki onları buzlu havlularla sarmak gerekti.

İlk hali neredeyse dokuz saat uzunluğunda olan film, Norris'in zaten 1880'lerde geçen gerçek bir cinayetten aktardığı romanının bir kere daha ve zahmetli bir tekrarıydı. Sahte bir doktor, Mac'in çocukluğunun geçtiği Kuzey Kaliforniya'daki madenci kasabasından kaçmasına yardım eder ve San Francisco'ya giden Mac dişçilik yapmaya başlar. Unutulmaz ve tüyler ürpertici bir diş oyma sahnesi sırasında tanıştığı Trina'ya (Zasu Pitts) aşık olur. En iyi arkadaşı ve Trina'ya ilgisinde rakibi Marcus (Jean Hersholt) Trina'yla evlenme onurunu Mac'e bahşeder; ne var ki Tri-

na piyangodan para kazanınca fikri değişir. Yerel yöneticilerle olan bağlantılarını kullanarak Mac'in işsiz kalmasını sağlayan Marcus, eski arkadaşının, belini büken gündelik bir işte çalışıp kendini içkiye verdiği ve karısını dövdüğü bir sefalete doğru hızla yuvarlanmasına neden olur.

Trina'ysa kendisi ve Mac açlıktan sürünürken piyangodan kazandığı binlerce doları çil çil altınlar halinde bir tatmin aracı olarak saklar. *Tutku*'nun en ünlü sahnelerinden birinde Trina paralarla dolu yatağa tırmanır, onları okşar ve erotik bir coşkunlukla aralarında yuvarlanır. Çok geçmeden Mac karısını öldürür ve paraları alarak Ölüm Vadisi'ne kaçar; Marcus'un kendisini haklayacağı acı bir son orada onu beklemektedir.

Tutku'nun orijinal dokuz saatlik halini gören çok az kişi vardır. Von Stroheim'a bir arkadaşı filmi 18 bobine ya da yaklaşık dört saate indirmesi için yardım ettikten sonra, stüdyo filmi elinden alır ve rasgele bir kurgucunun eline vererek 140 dakikaya indirilmesini sağlar. Von Stroheim'ın deyimiyle 'MGM yöneticilerinin ellerinde kötürüm olmuş samimi eseri(mi)n' bu hali yine de haşin, çarpıcı ve içten bir biçimde yalındır.

1999'da filmleri onaran Rick Schmidlin, yapım aşamasında çekilmiş orijinal fotoğrafları kullanarak *Tutku*'nun, von Stroheim'ın çekim senaryosuna göre yeniden kurgulanmış dört saatlik bir uyarlamasını yaptı. **AN**

ABD (Buster Keaton)
44 dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Roscoe "Fatty" Arbuckle, Buster Keaton
Yapımcı: Joseph M. Schenck, Buster Keaton
Senaryo: Clyde Bruckman, Jean C. Havez
Görüntü Yönetmeni: Byron Houck, Elgin Lessley
Müzik: Myles Boisen, Sheldon Brown, Beth Custer, Steve Kirk, Nik Phelps
Oyuncular: Buster Keaton, Kathryn McGuire, Joe Keaton, Erwin Connelly, Ward Crane

SHERLOCK, JR. (1924)
Genç Sherlock

Genç Sherlock, Buster Keaton'ın uzun metrajlı filmlerinin en kısası olmakla birlikte, sımsıkı bir biçimde örülmüş hikayesi, şaşırtıcı akrobasisi (hiç dublör kullanmayan Keaton filmin tehlikeli sahnelerinden birinde farkında olmadan boynunu kırmıştı), sanatsal ustalığı ve ebedi yanılsama ve gerçeklik ikiliğini avangard bir biçimde irdelemesi açısından kayda değer bir başarı. Keaton filmde, haksız yere kız arkadaşının babasını soymakla suçlanan, dedektif olma meraklısı bir sinema makinistini oynuyor. Rakip bir talibin (Ward Crane) iftirasına uğrayan genç adam, kızın evinden kovuluyor. Mahzunlaşan kahramanımız iş başında uyuyakalıyor ve rüyasında (çok başarılı görsel efektlerin kullanıldığı bir sekans) perdenin içine girerek dünyanın en büyük ikinci dedektifi, şık kahraman Sherlock, Jr. oluyor.

İnanılmaz bir akrobasi ve karmaşık gag'ler (gülütler, komik durumlar), bu 44 dakikalık filme muhteşem bir heyecan katıyor. Sinemanın gerçekliği, başlangıçta bu yeni kahramanı kabul etmeyi reddediyor; ve iki dünya arasındaki gerilim, şaşkın kahramanımızı bir aslanın inine, kükreyen dalgaların arasına ve bir kar yığınının içine indirerek mekan mekan dolaştıran bir montaj aracılığıyla muhteşem bir şekilde sunuluyor. Kahramanımız yavaş yavaş filmin dünyasına tümüyle asimile oluyor. Mise-en-abyme (film içinde film) hikaye akışı içinde kötü adam (yine Ward Crane tarafından canlandırılıyor) kahramanımızı çalınan incilerin gizemini çözmeden öldürmeye çalışıyor ama başaramıyor.

Genç Sherlock, Keaton'ın ünlenmesini sağlayan inanılmaz akrobası gösterilerini sergilemekle kalmıyor, bazı ciddi meselelere de parmak basıyor. Film toplumsal açıdan, Amerikan toplumundaki sınıf atlama hayallerine ilişkin bir yorum olarak okunabilir. Psikolojik düzlemde, olağan ve somut gerçeklikte tatmin bulamayan insanoğlunun hayali mekanlarda çifte tatmin arayışı motifini işliyor. Her şeyden önce film, sanatın doğası üzerine bir tefekkür olarak değerlendirilebilir; ki Keaton'ın, odak noktasını araçtan izleyiciye kaydırdığı *The Cameraman (Kameraman, 1928)* filminde yeniden ele aldığı bir tema bu.

Keaton'ın filmleri bugün de ilginçliklerini koruyorlarsa bunu, kısmen yönetmen-yıldızın (Chaplin'in pathos'una karşılık gelen) neredeyse uhrevi denilebilecek stoisizmine; kısmen, yer yer su yüzüne çıkan (Luis Bunuel ve Federico Garcia Lorca'nın hayran olduğu) gerçeküstü doğalarına ve hem sinemanın hem de varoluşun doğasını derinlemesine araştırmalarına borçlular. Chuck Jones, Woody Allen, Wes Craven, Jackie Chan ve Steven Spielberg, Keaton'ın karşı konulmaz muzipliklerine saygılarını sunması gereken yönetmenler arasında yer alırken, Buster Keaton filmleri, tüm sessiz sinemanın belki de en kolay içine girilebilen örnekleri olmaya devam ediyor. **RDe**

HOW-TO BE
A
DETECTIVE

Almanya (Universum, UFA)
77 dk, Sessiz, SB
Yönetmen: F.W. Murnau
Yapımcı: Erich Pommer
Senaryo: Carl Mayer
Görüntü Yönetmeni: Robert Baberske, Karl Freund
Müzik: Giuseppe Becce, Timothy Brock, Peter Schirmann
Oyuncular: Emil Jannings, Maly Delschaft, Max Hiller, Emilie Kurz, Hans Unterkircher, Olaf Storm, Hermann Vallentin, Georg John, Emmy Wyda

İngilizce adı: *The Last Laugh*

DER LETZTE MANN (1924)
Son Adam

F.W. Murnau'nun *Son Adam*'ı, UFA Stüdyoları'nın ısrarıyla sonradan eklenen, gülünç denilecek kadar inandırıcılıktan uzak, mutlu sonuna karşın, hikayeyi ara yazılar olmaksızın anlatma girişimi açısından son derece etkileyici bir film. Senaryoda özel hiçbir şey yok: İlerleyen yaşı nedeniyle tuvalet bekçiliğine getirilince statü kaybı yüzünden küçük düşen bir otel kapıcısı, çok sevdiği (mesleki onurunun sembolü) üniformasını çalmaya teşebbüs edecek kadar düşüyor. Bazı açılardan film, sadece Emil Jannings'in tribünlere oynadığı tipik performanslarından birini sergileyebilmesi için uygun bir ortam sunmanın ötesine geçmiyor.

Ancak bu acıklı ibret hikayesinin ötesinde Murnau, tipik bir anlatım gücüyle sinematografik uzamı keşfe çıkıyor: Kamera şaşırtıcı bir akıcılıkla etrafta dolanıyor ve kahramanı otelin çevresinde, şehrin caddelerinde ve kenar mahalledeki evinde izlerken dünyayla ilişkisini açıkça ortaya koyuyor. Bazı kamera hareketleri, kahramanın sarhoş algılamalarının görüntülerin bozulmasıyla verildiği sahnede olduğu gibi, gayet "öznel". Bazen de doğrudan kameranın devingenliği birtakım çağrışımlar yapma işlevini üstleniyor; kameranın kaderi simgeleyen döner kapıdan geçtiği sahnede örneğin. Kullanılan bu göz kamaştırıcı teknik, yaşlı bir adamın basit hikayesi için biraz fazla olabilir; ama Murnau'nun mizanseninin ya da Karl Freund'un kamera hareketlerinin ustalığını inkar etmek mümkün değil. **GA**

ABD (Buster Keaton)
60dk, SB/Technicolor
Yönetmen: Buster Keaton
Yapımcı: Joseph M. Schenck, Buster Keaton
Senaryo: Clyde Bruckman, Jean C. Havez, Joseph A. Mitchell
Görüntü Yönetmeni: Byron Houck, Elgin Lessley
Oyuncular: Buster Keaton, T. Roy Barnes, Snitz Edwards, Ruth Dwyer, Frances Raymond, Erwin Connelly, Jules Cowles

SEVEN CHANCES (1925)
Yedi Şans

Seven Chances'da *(Yedi Şans)*, her tür sinemasal gag (gülüt, komik durum) kullanılarak, zaman, uzam ve fiziksellığın şaşırtıcı etkileşiminden kahkaha malzemesi çıkarılmış. Kilisenin içindeki ünlü kamera açısını gözünüzün önüne getirin örneğin Buster, arkasındaki boşluğu tümüyle dolduran yüzlerce grotesk kadına görünmeksizin ön sırada uyuyor (Filmin 1999'da gerçekleştirilen ve tam bir felaket olan yeniden çevrimi *The Bachelor-Şahane Bekar*'da kullanılan tek sahne).

Keaton'ın gag anlayışının dingin kaçıklığı, çağdaşı gerçeküstücülerin kalbini fethetmişti: Örneğin senaryonun yedi sayısına yönelik mantıksız saplantısı (Buster'ın 27. yaş gününde saat yediye kadar evlenmek için yedi şansı vardır); ya da sözümona beyaz ve Amerikalı bir grup yetişkin kadının, aslında (sırasıyla) küçük bir kız, Musevi, zenci ve erkek olduğunun ortaya çıktığı sekansta olduğu gibi insanların sahip olduğu herhangi bir sabit kimliği tümüyle anlamsızlaştıran olağanüstü gag'ler.

Keaton'ın en iyi ve en uzatılmış gag sekansları, dinamik olmanın yanı sıra dönüştürücü bir güce sahip. Gözlerimizin önünde tüm dünya adeta biçimini kaybedip yepyeni bir şekle bürünür. Filmin düğüm noktasındaki kovalamaca sekansında Buster devasa bir intikamcı kadınlar ordusu tarafından takip edilir. Birkaç kayanın üzerinden atladıktan sonra, bir anda cümle alem kocaman bir çığ gibi arkasında belirir. **AM**

THE PHANTOM OF THE OPERA (1925)
Operadaki Hayalet

1925 yapımı bu sessiz film, yazar Gaston Leroux'nun ikinci sınıf başyapıtının; diğer bir deyişle, olağanüstü bir mekanda geçmesine ve muhteşem bir ana karaktere sahip olmasına rağmen her noktasında çatırdayan bir olay örgüsüne sahip romanının en sadık uyarlaması olmaya devam ediyor. Film, ağır aksak bir rejiyle (başkaları da işe karışmış olsa da çoğunlukla Rupert Julian'a ait) inanılmaz Universal Pictures dekor tasarımının garip bir karışımı; öylesine ki tek boyutlu karakterler (özellikle çelimsiz kahraman Norman Kerry rahatsız edici) son derece etkileyici tabloların önünde poz veriyor. Film, zor ayakta duran yapısını örtbas eden bir dizi maharetli an sunuyor: Hayalet'ın Edgar Allen Poe'nun Kızıl Ölüm'ü kılığında ortaya çıktığı maskeli balo (technicolor'la çekilmiş kısa bir sekans); yine Hayalet'in seyircilere sahnedeki diva hakkında ne düşündüğünü gösterdiği avizeyi düşürme sahnesi; Paris Opera Binası'nın altındaki büyülü dünyada çeşitli geziler; ve hepsinden iyisi, maskenin düşerek trajik kötü adamın sadece kemikten ibaret biçimsiz yüzünün ilk kez görüldüğü an (öylesine şoke edici ki kamera bile dehşete düşüyor ve kısa bir süre netlik bozuluyor). Filmin bir klasik olmasının nedeni, Lon Chaney'nin grantuvalet giyinmiş, aşk acısı çeken, haşin hortlak-dahi rolünde sessiz sinema tarihinin en muhteşem melodramatik oyunculuğunu sergilemesidir. Favori ara yazı: "Azap çeken insanların mezarları üstünde dans ediyorsunuz!" **KN**

ABD (Universal Pictures)
93dk, Sessiz, SB/Renkli (çift kuşak, Technicolor)

Yönetmen: Rupert Julian, Lon Chaney

Yapımcı: Carl Laemmle

Senaryo: Gaston Leroux

Görüntü Yönetmeni: Milton Bridenbecker, Virgil Miller, Charles Van Enger

Müzik: Gustav Hinrichs (1925 versiyonu), David Broekman, Sam Perry, William Schiller (1929 versiyonu)

Oyuncular: Lon Chaney, Mary Philbin, Norman Kerry, Arthur Edmund Carewe, Gibson Gowland, John St. Polis, Snitz Edwards

Sovyetler Birliği
(Goskino, Mosfilm)

75dk, Sessiz, SB

Yönetmen: Grigori Aleksandrov, Sergei M. Eisenstein

Yapımcı: Jacob Bliokh

Senaryo: Nina Agadzhanova, Sergei M. Eisenstein

Görüntü Yönetmeni: Vladimir Popov, Eduard Tisse

Müzik: Nikolai Kryukov, Edmund Meisel, Dmitri Shostakovich

Oyuncular: Aleksandr Antonov, Vladimir Barsky, Grigori Aleksandrov, Mikhail Gomorov, Ivan Bobrov, Beatrice Vitoldi, N. Poltavseva, Julia Eisenstein

İngilizce adı: *The Battleship Potemkin*

BRONENOSETS POTYOMKIN (1925)
Potemkin Zırhlısı

Potemkin Zırhlısı... Bu filmin ününü duymayan var mıdır! Sergey Ayzenştayn'ın ikinci uzun metrajı, sadece Doğu ve Batı, Sol ve Sağ arasında ideolojik bir çatışma noktası olmakla kalmamış, gezegendeki her sinema tutkununun görmesi gereken bir film olmuştur. Onlarca yıllık sansür ve militan destek; yapısını, sembolizmini, kaynaklarını ve efektlerini analiz eden sayısız kelime ve binlerce görsel gönderme, filmin ardındaki hikayeyi görmemizi hayli zorlaştırdı. Ayzenştayn'ın *Potemkin Zırhlısı* tarihsel açıdan doğru olmayabilir; ama baskı ve başkaldırıya, bireysel ve toplu eyleme efsanevi bakışının yanı sıra; bedenler, ışık, sıradan nesneler, simgeler, yüzler, hareketler, geometrik şekillerle eşzamanlı olarak çalışmaya yönelik eşsiz bir sanatsal azim sergiliyor. Yönetmen, gerçek bir sinema sanatçısı olarak, her bir parçasını özenle işlediği muhteşem ve dokunaklı bir mit yaratmayı başarıyor.

Öte yandan, bu estetik duyarlılığın o günlerde hayal edilen ve "Devrim" terimiyle ifade edilen "dünyanın bilinçli insanlarca değiştirilmesi" gibi bir politik anlamı da içinde barındırdığı unutulmamalı. Ancak bunun taşıdığı anlam bilinmese de, ya da (daha da iyisi) ileride neye dönüştüğü hakkında kesin bir fikre sahip olunmasa da, destansı bir maceranın rüzgarı hâlâ bu filmle birlikte perdede esmeye ve onu titretmeye devam ediyor. Ne ad verirseniz verin, bu macerayı, Odessa halkını özgürlüğe; filme adını veren zırhlıdaki denizcileri açlığa ve aşağılanmaya karşı sa-

vaşmaya; yönetmeniyse, yeni sinema biçimleri ve ritimleri yaratmaya iten benzersiz bir saik olarak değerlendirmek gerek.

Potemkin Zırhlısı genelde seçme parçalar şeklinde ya da en ünlü sahne ve sekansları temel alınarak gösterildi. Filmi, fırsat buldukça içinden parçaların tek tek çıkarılması gereken paha biçilmez bir mücevher kutusu olarak ele almak yerine, bir bütün olarak, yani dramatik ve dokunaklı bir hikaye olarak seyretmenin ne kadar güçlü bir etki yaratacağını görmek büyük bir sürpriz olabilir.

Filmi böylesine yeni ve masum bir yaklaşımla ele almak, hepimizin yakından tanıdığı simgelere asıl gerçekliğini geri verecektir: merdivenlerdeki bebek arabası, iskelenin ucundaki çadırın altında ölü denizcinin yüzü, etteki kurtçuklar, deri çizmeler, bedenlere ve yüzlere doğrultulmuş çelik namlular, kör bir politik, askeri ve dini iktidarın gözlüğünün boşlukta asılı kalması. Ardından, her şey ideolojik bir yoruma dönüşmeden önce, canlanarak öfke ve yaşam arzusuyla kükreyen taş aslan, film ve filmin içerdiği ulu ve cesur sinema fikri için de bir metafor olacak; kendisine ilk kez bakan her göz tarafından yeniden canlı ve taze olarak keşfedilmek üzere anıtsal konumundan kurtulacaktır. **J-MF**

THE GOLD RUSH (1925)
Altına Hücum

Altına Hücum, Charles Chaplin'in trajedi ve komedinin kesinlikle birbirinden çok uzak olmadığı yolundaki inancını doğrulamıştır. Bu olanaksız gibi görünen çift yönlü esinini, 1896-98 yıllarında Klondyke'ta yaşanan "Altına Hücum" olayı sırasında altın arayıcılarının içinde bulunduğu yoksunluğu gösteren bazı stereoskop slaytlardan; bir de 1846 yılında Sierra Nevada'da kar yüzünden mahsur kalan bir göçmen kafilesinin en sonunda mokasenlerini ve ölü arkadaşlarının cesetlerini yemesiyle son bulan "Donner Kafilesi Felaketi"yle ilgili okuduğu bir kitaptan almıştır. Chaplin, bu kasvetli ve olağandışı temalardan muhteşem bir komedi yaratmıştır. Bildiğimiz "Küçük Serseri" bir altın arayıcısı olmuş ve soğuk, açlık, yalnızlık ve bir boz ayının aralıklı saldırıları gibi tehlikelerle mücadele etmek üzere cesur iyimserler kitlesinin arasına katılmıştır.

Film her açıdan, Chaplin'in kariyerinin en özenli girişimi. Ekip karlar ülkesi Sierra Nevada'daki Truckee'de çekim yaptı. Chaplin orada Chilkoot Geçidi'ni binbir güçlükle aşmaya çalışan altın arayıcılarının tarihi görüntüsünü yeniden oluşturdu. Çoğu, Sacramento'nun evsiz barksız ve kimsesizlerinin arasından seçilip trenle getirtilen 600 civarı figüran, dağı kaplayan karın içine açılan 700 metre uzunluğundaki geçidi tırmanarak aştı. Ekip, ana çekimler için kereste, tel, çuval, alçı, tuz ve undan, son derece inandırıcı minyatür bir sıradağın yaratıldığı Hollywood stüdyosuna geri döndü. Ayrıca stüdyo teknisyenleri Chaplin'in istediği özel efektleri üretebilmek için olağanüstü maketler tasarladı; örneğin, fırtınayla savrularak bir uçurumun kenarında sallanan madenci kulübesi bunlardan biriydi ve böylece sinema tarihinde, etkisini baştan sona aynı güçle sürdüren en komik gerilim sekanslarından biri yaratıldı. Filmde genelde, maketten gerçek ölçekli sete geçişleri fark etmek neredeyse olanaksızdır.

Altına Hücum, artık klasik olmuş komedi sahneleriyle doludur. 19. yüzyıl öncülerinin tarihi açlık dehşeti, Charlie ve ortağı Koca Jim'in (Mack Swain) kar altında mahsur kalıp kurt gibi acıktığı sekansa esin kaynağı olmuştur. Charlie bir gurmenin afra tafrasıyla postalını pişirir. Açlık başına vuran Big Jim, belli aralıklarla Charlie'yi tam fırınlanacak bir piliç olarak görür; hem bu zahmetli hileyi tamamen kamerada çözmek zorunda olan kameramanın hem de bir kuşun davranışlarını büyüleyici bir şekilde canlandırmayı başaran Chaplin'in büyük zaferi!

Yalnız altın arayıcısının, yılbaşı yemeğinde güzel dansçı kızı (hamile kalıp Chaplin'le evlenen 16 yaşındaki Lita Grey'in yerini alan Georgia Hale) ağırlama hayali, Chaplin'e bir başka ünlü numarasını sergileme fırsatı vermiştir: ekmeklerin dansı. Bu gag daha önce başka filmlerde de görülmüştü; ama Chaplin, çatal ve ekmekten yapılmış dans eden ayaklara benzersiz bir kişilik kazandırır.

Altına Hücum günümüzde Chaplin'in en mükemmel filmlerinden biri olarak karşımıza çıkar. Chaplin'in eseriyle ilgili duyguları zamanla değişse de en çok Altına Hücum filmiyle hatırlanmayı istediğini ömrünün sonuna kadar sık sık dile getirmiştir. **DR**

ABD (Charles Chaplin)
72dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Charles Chaplin
Yapımcı: Charles Chaplin
Senaryo: Charles Chaplin
Görüntü Yönetmeni: Roland Totheroh
Müzik: Max Terr (1942 versiyonu)
Oyuncular: Charles Chaplin, Mack Swain, Tom Murray, Henry Bergman, Malcolm Waite, Georgia Hale

THE BIG PARADE (1925)

ABD (MGM)
141dk, Sessiz, SB (hafif renklendirilmiş sahneleri var)
Yönetmen: King Vidor
Yapımcı: Irving Thalberg
Senaryo: Harry Behn, Joseph Farnham
Görüntü Yönetmeni: John Arnold
Müzik: William Axt, Maurice Baron, David Mendoza
Oyuncular: John Gilbert, Renée Adorée, Hobart Bosworth, Claire McDowell, Claire Adams, Robert Ober, Tom O'Brien, Karl Dane, Rosita Marstini, George Beranger, Frank Currier

Çok tutulan Broadway oyunu *What Price Glory*'nin *(Zaferin Bedeli)* yazarı Laurence Stallings'in bir hikayesine dayanan bu destansı King Vidor filmi, ABD'nin 1. Dünya Savaşı deneyimini anlatırken, farklı geçmişlerden gelip kendilerini Fransa'da bulan üç askerin maceralarını konu alır. Zengin bir ailenin çocuğu olan ve nişanlısının teşvikiyle savaşa katılan Jim (John Gilbert), birliğinin mevzilendiği kasabada güzel bir Fransız kadınla (Renée Adorée) tanışır. *The Big Parade*'in *(Büyük Resmigeçit)* en duygulu anlarından biri, kadının, askerler cepheye ilerlerken, Jim'in geride bıraktığı çizmesine sarılmasıdır. Askerler siperlere ulaşır ulaşmaz Belleau Wood savaşı başlar. Bir makineli tüfek yuvasına yapılan saldırı sırasında Jim yaralanır, iki arkadaşı da ölür. Bir top mermisinin açtığı çukura saklanan Jim, içeride son nefesini vermekte olan bir Alman askeriyle karşılaşır; ikisi aynı sigarayı paylaşırlar. Sonuçta Jim bulunup bir sahra hastanesine götürülür ve çiftlik evine ulaşma çabaları başarısızlıkla sonuçlanır.

Amerika'ya geri dönen Jim, ailesiyle yeniden bir aradadır ama bacağını kaybettiği için son derece mutsuzdur. Üstelik nişanlısı, erkek kardeşine aşık olmuştur. En sonunda Jim annesinin tavsiyesini dinleyerek Fransa'ya döner. Orada, Jim'in kaybettiği aşkını, tarlada annesine yardım ederken görmesi filmin en dokunaklı sahnesidir. Fiziksel komediyle (özellikle Fransız çiftlik evindeki sahneler) çok iyi sahnelenmiş aksiyonu ustalıkla harmanlayan *The Big Parade*, yapımcı Irving Thalberg'in projeyle ilgili önsezilerini doğrularcasına, gişede muazzam bir başarı kazanmıştır ve sessiz film döneminin son günlerinin zaferlerinden biri olarak kabul edilir.

Gilbert, Jim rolünde, dönemin en büyük yıldızlarından biri olmasını sağlayan ve gişeyi garantileyen cazibesini sergilediği çok iyi bir performans gösteriyor; Adorée'yse sevgilisi rolünde en az onun kadar göz dolduruyor. *The Big Parade*, savaşın dehşetini gösterdiği için genelde barış yanlısı bir film olarak değerlendirilir ama aslında politik yönü yumuşatılmıştır. Thalberg'in istediği gibi, film daha çok romantik komedidir; savaş da, Jim'in erkekliğe adım atmasını ve aslında ne tür bir yaşam istediğini keşfetmesini sağlayan bir araç işlevi görür. **RBP**

Almanya (Universum/UFA)
120dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Fritz Lang
Yapımcı: Erich Pommer
Senaryo: Fritz Lang, Thea von Harbou
Görüntü Yönetmeni: Karl Freund, Günther Rittau
Müzik: Gottfried Huppertz
Oyuncular: Alfred Abel, Gustav Fröhlich, Brigitte Helm, Rudolf Klein-Rogge, Fritz Rasp, Theodor Loos, Heinrich George

METROPOLIS (1927)

Fritz Lang'ın orijinali iki saatten uzun süren filmi *Metropolis*; devasa setleri, binlerce figüranı, o zaman için son derece gelişmiş özel efektleri, içerdiği bol miktarda cinsellik ve şiddet, ağır kıssadan hissesi, büyük oyunculuğu, Alman gotik tarzının izleri ve çığır açan rüya sekanslarıyla, ilk bilimkurgu epiğidir. Almanya'daki dev film stüdyosu UFA'nın finanse ettiği *Metropolis*; o zaman için tartışmalı bir filmdi ve stüdyoyu iflasın eşiğine getiren bir gişe faciası oldu.

Filmin olay örgüsü neredeyse peri masallarındaki kadar basit: Metropolis'in Efendisi'nin (Alfred Abel) bolluk ve refah içinde yetiştirilmiş oğlu Freder Fredersen (Gustav Fröhlich), ışıltılı dev kentin varlığını sürdürmesini sağlayan işçi ordusunun sefalet içinde yaşadığını öğrenir. Freder, yöneticilerle işçiler arasındaki anlaşmazlıkların bir "arabulucu"yla çözülmesi gerektiği konusunda sürekli vaaz veren azize konumundaki barış yanlısı Maria (Brigitte Helm) sayesinde, ayrıca on saatlik cehennem gibi bir vardiyada gizlice öğütme makinelerinden birinde çalıştıktan sonra, düzenin nasıl işlediğini anlar. Efendi; çılgın bilim adamı Rotwang'a (Rudolf Klein-Rogge) akıl danışır ve bilim adamı, kadın biçiminde yaptığı bir robotu Maria'nın şeytani bir kopyası haline getirerek şehre gönderir. Kadın robot, bir batakhanede çıplak dans eder, ardından, Lang'ın havaya uçurduğu ve/veya su baskınına uğrattığı devasa fabrika dekorundan mümkün olan en iyi şekilde yararlanmasını sağlayan yıkıcı bir ayaklanmayı kışkırtır; ancak Freder ve gerçek Maria, kentin çocuklarını selden kurtarmayı başarır. Maria'nın, kalbin (Freder), kafayla (Efendi) kol (işçiler) arasında arabuluculuk yapması gerektiği yolunda verdiği söylevin ardından, toplumda yeniden birlik sağlanır.

Bu pahalı film, ilk gösteriminden kısa bir süre sonra vizyondan kaldırıldı ve Lang istemediği halde yeniden kurgulandı: Kesilen ve basitleştirilen bu hali, 1980'lerin renklendirilmiş Giorgio Moroder versiyonu da dahil, hâlâ filmin en bilinen hali. Ancak 21. yüzyılda kısmi bir restorasyonla (tamamen kaybolan sahnelerin yeri, konuyu bağlayıcı yazılarla incelikle dolduruldu) film, Lang'ın ilk tasarladığı biçime daha çok yaklaştırıldı. Bu versiyonda, hem onlarca yıl görülmemiş birçok sahne filme eklendi; bunlar hem ilk versiyondaki sıraya göre düzenlendi, hem de aralara uygun yazılar kondu. Bu noktaya kadar, görsel bir şölen olmasına karşın fazlasıyla basite indirgenmiş bir bilimkurgu diye nitelendirilen filmin bu yeni-eski karışık versiyonu, fütüristik dekorun kehanet değil, mit yaratmaya yönelik olduğunu ortaya koydu. Çarpıcı ve bir o kadar da alışılmadık görüntülerin yaratılması için, dekorda 1920'lerin mimari, endüstriyel, tasarımsal ve politik öğeleri, ortaçağa özgü ve İncil'den alınma öğelerle harmanlanmıştı: kazıkta yakılan fütüristik bir robot, aynı zamanda 15. yüzyıl simyacılarından farksız olan çelik elli bir çılgın bilim adamı, aynı zamanda antik tanrı Moloch olan bir makinenin ağzından içeriye ağır adımlarla ilerleyen yorgun fabrika işçileri gibi. Fröhlich'in, kalbi temsil eden kahraman rolündeki oyunculuğu hâlâ aşırı abartılı duruyor; ama Klein-Rogge'nin bilim adamı Rotwang'te; Abel'in Metropolis'in Efendisi'nde ve özellikle Helm'in, azize kurtarıcı ve metalik meşum kadın olarak üstlendiği çift rolde gösterdiği oyunculuk düzeyi şaşırtıcı. Karakterlerin karışık motivasyonlarının derinlemesine işlendiği senaryo öğelerinin filme büyük ölçüde geri kazandırılmasının ardından, bu çılgın hikaye şimdi daha anlamlı. Biz de onu artık baskı, devrim ve uzlaşmayı işleyen bir epiğin yanı sıra, sürprizlerle dolu bir aile dramı olarak izleyebiliyoruz. **KN**

ABD (Fox)
97dk, Sessiz, SB
Yönetmen: F.W. Murnau
Yapımcı: William Fox
Senaryo: Hermann Sudermann, Carl Mayer
Görüntü Yönetmeni: Charles Rosher, Karl Struss
Müzik: Timothy Brock, Hugo Riesenfeld
Oyuncular: George O'Brien, Janet Gaynor, Margaret Livingston, Bodil Rosing, J. Farrell MacDonald, Ralph Sipperly, Jane Winton, Arthur Housman, Eddie Boland, Barry Norton
Oscar: William Fox (benzersiz sanatsal film), Janet Gaynor (kadın oyuncu), Charles Rosher, Karl Struss (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylığı: Rochus Gliese (sanat yönetmeni)

SUNRISE (1927)
Şafak

Birçok tarih kitabı, Oscar Ödülleri'nde ilk En İyi Film Ödülü'nü genellikle *Wings*'in *(Kanatlar, 1928)* kazandığını belirtse de, bu onura aslında iki film erişti: Ödül, "en iyi yapım" dalında William Wellman'ın *Kanatlar*'ına; "benzersiz sanatsal film" dalındaysa F.W. Murnau'nun *Şafak* filmine verilmişti. İkinci kategori kulağa birinciden daha etkileyici geliyorsa, bu durum neden *Kanatlar*'ın değil de *Şafak*'ın tüm zamanların en beğenilen filmlerinden biri olmaya devam ettiğini en azından bir noktaya kadar açıklayacaktır. William Fox'un büyük bir bütçe ve tam bir yaratıcı özgürlük vaadiyle Amerika'ya gelmesi için kandırdığı Murnau, bunlardan sonuna kadar yararlanarak bu çarpıcı başyapıtı ortaya koydu ve bir sinema dahisi olarak rakipsiz ününü pekiştirdi.

Şafak, ilk bakışta çok basitmiş izlenimi verir. Alt başlığı biraz muğlak bir şekilde A Song of Two Humans (İki İnsanın Şarkısı) olan film, taşralı evli bir çiftin yaşamının, şehirli bir kadının ayartmaları sonucunda altüst olmasını konu alır. Ancak Murnau sıradan bir melodram olabilecek bir hikayeden, çığır açan sinema teknikleriyle, fazlasıyla güçlendirilmiş duygu dalgaları yaratır. Filmin en unutulmaz yanı, sessiz sinemayı sesli sinemaya bir adım daha yaklaştıran ses efektlerinin kullanılmış olmasıdır (yine 1927 yılında, daha sonra gösterime giren *The Jazz Singer-Caz Şarkıcısı* filminin haksız yere gölgesinde kalan bir başarı). Üç yıl önce *The Last Laugh-Son Adam* filmini ara yazısı olmadan çeken Murnau, ara yazılarını da gayet yaratıcı bir şekilde ve efekt olarak kullanır.

Şafak'ın en çarpıcı yanı, kamera hareketleri. Charles Rosher ve Karl Struss adlı iki görüntü yönetmeniyle çalışan Murnau, Alman dışavurumculuk akımı içindeki kendi deneyimlerinden olduğu kadar, özellikle Jan Vermeer başta olmak üzere Hollandalı ustaların pastoral portrelerinden de esinlendi. Birbirine zarif ve yaratıcı kamera hareketleriyle bağlanan ve kamera hileleriyle (üst üste pozlama gibi) vurgulanan her sahne bir fotoğraf karesi gibi görünür.

Görüntüleri ne kadar büyüleyici olursa olsun, hikayenin basitliği filme muhteşem bir dramatik ağırlık katıyor. Masum karısı Janet Gaynor'ı öldürmeyi planlayan George O'Brien, suçluluk duygusunun altında ezilmektedir; adamın niyeti açığa çıktığında, bekleneceği üzere, karısı dehşete düşer. Kadının ölmesinin planlandığı kayık gezintisi, yufka yürekli O'Brien canice düşüncelerini gerçekleştirme mücadelesi verirken hem gerilim hem de garip bir hüzün duygusuyla yüklüdür. Margaret Livingston, O'Brien'ı ayartan şehirli kadın rolünde birçok açıdan Murnau'nun vampiri (1922 yapımı *Nosferatu* filminden) *Kont Orlok*'un dışı versiyonu gibidir ve acımasızca zavallı O'Brien'ın ruhuyla beslenir.

Ne yazık ki film gişe açısından tam bir fiyasko oldu ve Murnau birkaç yıl sonra bir trafik kazasında öldü. Ancak *Şafak*, diğer tüm filmlerin değerlendirilmesinde denektaşı olarak kullanılması gereken bir film; daha ilkel bir çağda, o günlerde sahip olunan kaynakların yetersizliğini hiç belli etmeyen karmaşıklığıyla tam bir ustalık gösterisi olmaya devam ediyor. Orson Welles'in *Citizen Kane*'inden *(Yurttaş Kane, 1941)*, Jean Cocteau'nun *Beauty and the Beast*'ine *(Güzel ve Çirkin, 1946)* kadar uzanan bir yelpazede, ardılı olan birkaç filmde gölgesi güçlü bir biçimde hissedilse de, ihtişamıyla taklit edilemez olma özelliğini de koruyor. **JKI**

ABD (Buster Keaton, United Artists) 75dk, Sessiz, SB (Sepiatone)

Yönetmen: Clyde Bruckman, Buster Keaton

Yapımcı: Buster Keaton, Joseph M. Schenck

Senaryo: Al Boasberg, Clyde Bruckman

Görüntü Yönetmeni: Bert Haines, Devereaux Jennings

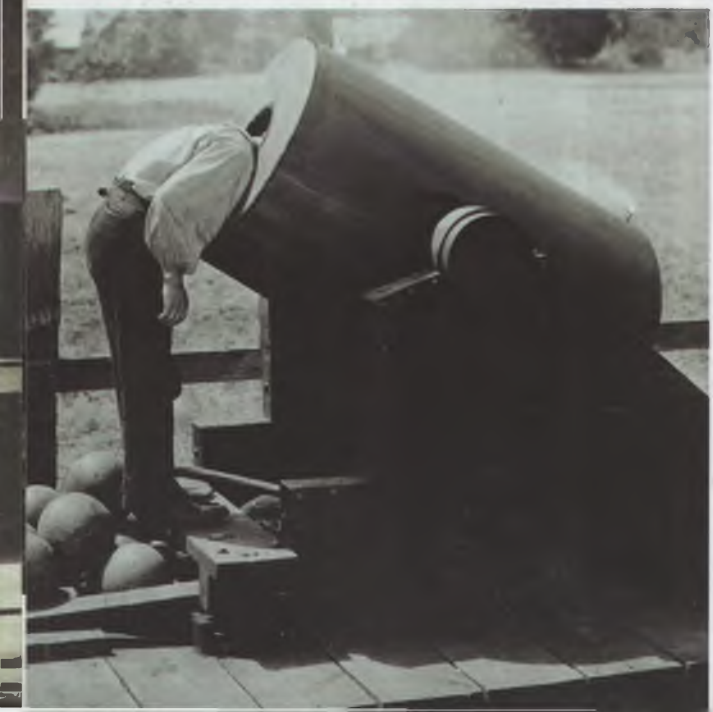
Müzik: Robert Israel, William P. Perry

Oyuncular: Marion Mack, Charles Smith, Richard Allen, Glen Cavender, Jim Farley, Frederick Vroom, Joe Keaton, Mike Donlin, Tom Nawn, Buster Keaton

THE GENERAL (1927)
General

Keaton, *Our Hospitality (Misafirperverliğimiz, 1923), Sherlock, Jr. (Genç Sherlock, 1924), Steamboat Bill Jr. (1928)* gibi, sinemanın tüm komik eserlerinin en iyileri (ve en komikleri) olarak değerlendirilebilecek birkaç film yaptı; ama bunların hiçbiri, tüm zamanların en büyük komedisi unvanına, zamana karşı direnen bu şaheser kadar güçlü bir aday değil. Bunu sadece olağanüstü gag'lerin (komik durumların) aman vermez akışına ya da bunların filmin dramatik yapısından kopuk bir biçimde var olmayıp tümüyle durum ve karakterden kaynaklanıyor olmasına borçlu değil. *General*'i böylesine olağanüstü yapan asıl unsur; mizah, gerilim, tarihi olayları yeniden canlandırma, karakter analizi, görsel güzelliği ve teknik kusursuzluğu dahil her seviyede üstün olması. Hatta, kusursuzluğa, komedi olsun, başka tür olsun gelmiş geçmiş tüm filmlerden daha yakın olduğu bile ileri sürülebilir.

Filmi izlemenin verdiği zevkin büyük bölümü doğrudan hikayeden kaynaklanıyor: İç Savaş sırasında, Federal Birlikçi arkadaşlarına katılmak üzere kuzeye gitmek için Güneyli kılığına girip bir tren çalan, sonunda da yakalanıp infaz edilen bir grup Kuzeyli askerin gerçek hayattaki kahramanlıklarını konu alan bir kitaptan esinlenilmiş. Keaton, bir komedi filmi çektiği için, hikayenin infaz kısmını anlaşılır biçimde bir kenara atmış ve olayı Güneyli bir kahramanın perspektifinden anlatmış. Güneyli demiryolu makinisti Johnny Grey, General adlı sevgili lokomotifini, içinde bulunan kalbinin öteki sahibi Annabelle Lee'yle (Marion Mack) birlikte kaçıran Birlik casuslarını metanetle ve biraz da saçma bir şekilde tek başına takip eder. Filmin ilk yarısında, Johnny'nin orduya katılma talebinin reddedilmesi, treni kovalaması, sonra da treni düşman hatlarının ardında ele geçirmesini izleriz; ikinci yarıysa Birlik askerlerinden (Annabelle'le birlikte) kaçarak kasabasına geri dönen Johnny'nin, Annabelle'i, General'i ve farkında olmadan yanında getirdiği gerçek bir Kuzeyli generali teslim etmesi üzerine, bir kahraman gibi karşılanmasını anlatır.

Bu zarif simetrik hikaye akışı, biçimsel olarak eğlenceli olmasının yanı sıra tam bir gerilim ve gag kaynağı; öte yandan yolculuk, filme destansı bir ton da katıyor ve buna bir de Keaton'ın her zamanki titizliğiyle işlediği tarihi detaylar eklenince, ortaya belki de şimdiye dek yapılmış en güzel İç Savaş filmi çıkıyor. Tüm bunların ötesinde bir de Buster'ın, Johnny'si var: hafif komik, cesur kararlılığıyla gülümsemese de güzel (bu ciddi-komik şaheserin bir özeti gibi); ayrıca sinemanın bize sunup sunabileceği en insani kahraman. **GA**

THE UNKNOWN (1927)

ABD (MGM)
65dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Tod Browning
Yapımcı: Tod Browning, Waldemar Young
Görüntü Yönetmeni: Merritt B. Gerstad
Oyuncular: Lon Chaney, Norman Kerry, Joan Crawford, Nick De Ruiz, John George, Frank Lanning, Polly Moran

The Unknown (Bilinmeyen), Bela Lugosi'li 1931 Universal yapımı korku klasiği *Dracula*'yla (1931) ünlenen, 1932 tarihli garip filmi *Freaks*'le de *(Ucubeler)* kötü şöhret edinen, eski sirk cambazı yönetmen Tod Browning'ın her açıdan en muhteşem filmi. Sessiz film döneminin değeri pek bilinmemiş bir cevheri olan filmde başrolü, yazar-yönetmenin en gözde (ve en ünlü) aktörü "Binbir Surat" Lon Chaney oynuyor.

Fiziksel engelli antagonist ya da anti-kahramanları oynarken sık sık fiziksel acılara katlanmasıyla tanınan ve takdir edilen Chaney, bu filmde de, bir elinde fazladan bir başparmağı olan ve yakayı ele vermemek için bir çingene sirkinde kolsuz bir bıçak atıcısıymış gibi yapan Alonzo adlı katil rolünde kendini aşıyor. Kolsuz numarasının bir faydası daha var: Alonzo'nun güzel asistanı, sirk sahibinin kızı Nanon (ilk başrollerinden birinde Joan Crawford) erkeklerin kendisine sarılmasına dayanamaz; özellikle de sevgisini kazanma konusunda Alonzo'nun bir numaralı rakibi olan halterci Kudretli Malabar'ın (Norman Kerry).

Nanon'un babasının tesadüfen Alonzo'nun kollarını görmesinin ardından, Alonzo sırrının açığa çıkmasını önlemek için adamı öldürür. Bu arada Nanon katilin yüzünü görmese de çift baş parmağı gözüne takılır. Nanon'u bir saplantı haline getiren ve onun er ya da geç kendisinin gerçek kimliğini keşfetme olasılığı karşısında çılgına dönen Alonzo, cüce yardımcısı Cojo'nun (John George) tüm itirazlarına rağmen kollarını ameliyatla kestirir. Ancak The Unknown'un en enfes ve rahatsız edici ironilerinden birinde Alonzo, uzun bir nekahet döneminden sonra sirke geri döner ve Nanon'un erkeklerin kendisine sarılması fobisinden kurtulduğunu, dahası Malabar'a delicesine aşık olduğunu görür.

Artık gerçekten kolsuz olan Alonzo, kaderin bu fazlasıyla acımasız oyunu karşısında ilahi adalet (ya da bayağı bir intikam) peşine düşer; Malabar'ın, kollarını aksi yöne giden bir çift ata bağladığı en son numarasına hile karıştırmaya kalkışır; böylece rakibi de kolsuz kalacaktır. Ancak planı son anda bozulur ve Alonzo, Nanon'u atlardan birinin altında ezilmekten kurtarmaya çalışırken ölür.

Chaney'den muhteşem ve akıllardan çıkmayacak bir performans çıkartan, senaryoyu çarpıcı sürprizler ve unutulmaz karakterlerle dolduran Browning, tüyler ürpertici bir psikolojik (ve psikoseksüel) dram başyapıtı ortaya koymuş. Michael Koller'in de yazdığı gibi, "*The Unknown*, bizleri insan ruhunun en karanlık köşelerine götüren gerçekten korkutucu bir film." **SJS**

Sovyetler Birliği (Sovkino)
95dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Grigori Aleksandrov, Sergei M. Eisenstein
Senaryo: Grigori Aleksandrov, Sergei M. Eisenstein
Görüntü Yönetmeni: Vladimir Nilsen, Vladimir Popov, Eduard Tisse
Müzik: Alfredo Antonini, Edmund Meisel
Oyuncular: Vladimir Popov, Vasili Nikandrov, Layaschenko, Chibisov, Boris Livanov, Mikholyev, N. Podvoisky, Smelsky, Eduard Tisse

OKTYABR (1927)
Ekim

Sergey M. Ayzenştayn, 1926'da yeni filmi *Bronenosets Potyomkin'i (Potemkin Zırhlısı)* tanıtmak için Almanya'ya gitti. Ülkesinden ümit vaat eden genç bir yönetmen olarak ayrılmış, dönüşteyse uluslararası çapta kültürel bir süperstar olmuştu. Bolşevik zaferin onuncu yıl dönümünü kutlamaya yönelik bir dizi büyük film projesi hazırlanıyordu. Ayzenştayn, Rusya'daki devrim sürecini (ülkenin Aleksandr Kerenski'nin Çar'ın tahttan indirilmesinin ardından kurulan "Geçici Hükümeti"nden, Lenin ve yandaşlarının ilk zaferlerine kadar uzanan hikayesini) beyazperdeye taşımak gibi zorlu bir görevi büyük bir hevesle kabul etti.

Hiçbir masraftan kaçınılmadı. Muazzam kalabalık sahneler organize edildi ve Ayzenştayn'ın tasvir edilen olayın geçtiği yerlerde çekim yapabilmesi için şehir trafiğinin yönü değiştirildi. Yaygın inancın aksine, filmin tek bir metresi bile belgesel görüntü içermez; her bir sahne yeniden canlandırmadır. Harıl harıl çalışan Ayzenştayn, filmi yıl dönümü kutlamaları için tam zamanında bitirdi ama resmi ya da gayri resmi tepkiler pek coşkulu olmadı. Çoğu insan filmi akıl karıştırıcı ve izlenmesi zor buldu. Diğerleri, Lenin rolüne neden bu kadar az yer verildiğini (Lenin'i canlandıran aktör, Vasili Nikandrov, perdede sadece birkaç kez görünür) sorguladı. Potemkin'i desteklemiş olan birkaç eleştirmen, Ayzenştayn'ın kurgu odasına dönüp çalışmaya devam etmesi gerektiğini öne sürdü.

Ekim'in, öyle ya da böyle, bir başyapıt olduğuna hiç kuşku yok ama ne tür bir başyapıt olduğunu belirlemek tam anlamıyla mesele. Didaktik bir araç, yurtiçi ve yurtdışındaki kitlelere devrimi "anlatma" yöntemi olarak film kesinlikle yetersiz. Çoğu izleyici için filmi sonuna kadar oturup izlemek tam bir eziyet. Karakterlerin hepsi son derece sığ ve kulaktan dolma tarih bilgisi olan herkes, filmin kaba propagandasını görebilir. Yine de *Ekim*'in belki de en güçlü ve etkileyici yanı, tutkusunun yoğunluğundan başka bir şey değil. Sinemanın potansiyeline sınırsız bir inanç besleyen ve inanılmayacak kadar engin bilgi sahibi olan Sergey M. Ayzenştayn hiç kuşkusuz sinemanın ilk 50 yılına en çok ağırlığını koyan şahsiyetti. Ayzenştayn, en çılgın döneminde, sinemanın "görsel olarak düşünme"yi (akıl yürütmeleri olduğu kadar zihnin bu akıl yürütmeleri gerçekleştirme sürecini de) temsil edebileceğini hayal ediyordu. Filmin insanlar ya da eşyalar dışında, kavramları da gözler önüne serebilmesi için, sinemanın hammaddesi olan fotoğraf görüntülerinin, duyumlar ve uyaranlar seviyesinde "nötrleştirilmesi" gerekiyordu. Ayzenştayn'ın anladığı anlamıyla, sinema mekanizmasına asıl hareket kazandıran şey; montaj, yani kurgu denilen ve film şeridinin iki ayrı parçası bir araya getirildiğinde ortaya çıkan "gizemli" etkileşimdi.

Ekim, Ayzenştayn'ın sinema kuram ve uygulamasının en saf, en inandırıcı örneğidir. Filmde çok sayıda nefes kesici sekans bulabilirsiniz: Çar'ın heykelinin devrilmesi, köprünün kaldırılması ve özellikle sık sık alıntılanan "Tanrı ve Ülke İçin" sekansı. Ayzenştayn'ın aslında başlangıçta aldığı mühendislik eğitiminin verdiği soğukkanlılığın kanıtını, kurgusunun katedrallere özgü karmaşıklığında bulmak mümkün. Ancak filmin yüzeyini kazıdığınızda, gerçekleşeceğine inandığı cesur bir yeni dünyanın eşiğinde duran bir sanatçının hafif çılgınlıkla karışık coşkusunu hissedebilirsiniz. **RP**

ABD (Warner Bros.)
88dk, SB
Yönetmen: Alan Crosland
Senaryo: Alfred A. Cohn, Jack Jarmuth
Görüntü Yönetmeni: Hal Mohr
Müzik: Ernie Erdman, James V. Monaco, Louis Silvers, Irving Berlin
Oyuncular: Al Jolson, May McAvoy, Warner Oland, Eugenie Besserer, Otto Lederer, Bobby Gordon, Richard Tucker, Cantor Joseff Rosenblatt
Oscar: Alfred A. Cohn, Jack Jarmuth (sesli filmin yaratıcısı olduğu için onur ödülü)
Oscar Adaylığı: Alfred A. Cohn (senaryo)

THE JAZZ SINGER (1927)

Sinema tarihi boyunca bazı filmler, estetiği için olmasa bile sinemanın gelişimindeki rolleri nedeniyle özel ilgi odağı olmuştur. Alan Crosland'in *The Jazz Singer'ı (Caz Şarkıcısı)* kuşkusuz sinema filmlerinin, bir sanat biçimi ve kârlı bir endüstri olarak gelişimine damgasını vuran filmlerden biridir. 1927 yılında Warner Brothers'ın gösterime soktuğu ve başrolünde zamanının en ünlü ses sanatçılarından biri olan Al Jolson'ın oynadığı *The Jazz Singer*, herkesçe ilk uzun metrajlı sesli film kabul edilir. Filmdeki ses kullanımı, her ne kadar çalınan müzik ve bu müziğin önüne ve arkasına konulan birkaç diyalogla sınırlı olsa da, sektöre getirdiği yenilikçi değişikliklerle, zaman içinde Hollywood'da başka hiçbir filmin kolay kolay yaratamadığı türden bir devrim yaratmıştır.

Filmin, vodvil ve melodramı harmanlayan nispeten basit bir konusu var. Dinine bağlı Kantor Rabinowitz'in (Warner Oland), biricik yeniyetme oğlu Jakie'yi (Jolson) kuşaklardır aile mesleği olan kantorluğu sürdürmeye teşvik etmektedir. Yahudi kökenlerinden derinden etkilenmesine rağmen, Jakie'nin tutkusu cazdır ve sesini çok beğenen bir seyirci kitlesinin hayalıyle yaşar. Bir aile dostunun, Kantor Rabinowitz'e, Jakie'yi bir cafe'de şarkı söylerken gördüğünü itiraf etmesinin ardından, öfkeli baba oğlunu cezalandırarak, aile ocağından ve kalbi kırık anne Sara'dan (Eugenie Besserer) kaçmasına yol açar. Yıllar sonra Jakie, namı diğer Jack Robin, ailesiyle barışmak için kendini kanıtlamış bir caz şarkıcısı olarak geri döner. Babasının kızgınlığının hâlâ geçmediğini, üstelik hasta olduğunu gören Jack, yüzünü siyaha boyayan bir komedyen olarak kariyerini sürdürmekle Yahudi kimliği arasında bir seçim yapmak zorunda kalır. Sinema tarihinde, yeni bir eğlence ve yeni bir film türüne doğru atılan kararlı bir adımı temsil eden *The Jazz Singer*, ilk "sesli" film olmaktan daha fazlasını ifade eder. Ünlü siyaset bilimcisi Michael Rogin'in de öne sürdüğü gibi film, Yahudilerin ABD toplumu içinde yaşadığı dönüşüme tipik bir örnek olarak gösterilebilir: Yani ırksal açıdan beyaz Amerika'ya asimilasyon, dinsel açıdan daha esnek bir manevi dogmanın kabulü ve girişimcilik açısından sinemaya sesin geldiği dönemde Amerikan film endüstrisine entegrasyon. **CFe**

NAPOLEON (1927)
Napolyon

Fransa / İtalya / Almanya / İspanya / İsveç / Çekoslavakya
(Gance, Soc. générale)
378dk (orijinal), Sessiz, SB (bazı bölümleri renkli)
Yönetmen: Abel Gance
Yapımcı: Robert A. Harris
Senaryo: Abel Gance
Görüntü Yönetmeni: Jules Kruger, Joseph-Louis Mundwiller, Torpkoff
Müzik: Arthur Honegger
Oyuncular: Albert Dieudonné, Vladimir Roudenko, Edmond Van Daële, Alexandre Koubitzky, Antonin Artaud, Abel Gance, Gina Manès, Suzanne Bianchetti, Marguerite Gance, Yvette Dieudonné, Philippe Hériat, Pierre Batcheff, Eugénie Buffet, Acho Chakatouny, Nicolas Koline

Abel Gance'ın, günümüze kadar ulaşan en uzun versiyonu 333 dakika olan 1927 yapımı biyografik filmi, konu aldığı tarihi kişiliği tatmin edecek boyutta bir destan. Bonaparte'ın hayatını, 1780'deki kartopu savaşlarını yönettiği okul günlerinden başlayıp 1796'daki muzaffer İtalya seferine dek izleyen film, buna karşın çağdaş standartlara göre derinlikten yoksun. Gance'ın gözünde Napolyon psikolojik bir kahraman değil, bir "kader adamı"ydı. Gance'ın Fransa İmparatoru'na övgüsü, Sergey Ayzenştayn'ın Alexandr Nevski'siyle *(Şımal Hücum Taburu, 1938)* ortak bir nokta taşıyor ve bu iki muhteşem sinema eseri de milliyetçi propagandaya hizmet ediyor.

Eğer Gance sanatçıdan çok bir öncüyse, *Napolyon*'un bugün bile enerji ve yaratıcılıkla dolup taşması yönetmenin dehasının bir göstergesidir. Muhteşem bir sekansta kamerayı, sanki bir trapezdeymişçesine dekorun üstünde sallayarak "La Marseilles"in galeyana getirici (sessiz) bir yorumundaki devrimci ruhu yakaladı. Ancak en görkemli başarısı, Cinerama'nın ortaya çıkmasından neredeyse 30 yıl önce kullandığı Polyvision tekniğidir (üç projektör kullanılarak üçlü perde görüntüsü yaratılan bölünmüş perde efekti). **TCh**

THE KID BROTHER (1927)

ABD (Paramount, Harold Lloyd)
84dk, Sessiz, SB
Yönetmen: J.A. Howe, Ted Wilde
Yapımcı: Jesse L. Lasky, Harold Lloyd, Adolph Zukor
Senaryo: Thomas J. Crizer, Howard J. Green, John Grey, Lex Neal, Ted Wilde
Görüntü Yönetmeni: Walter Lundin
Oyuncular: Harold Lloyd, Jobyna Ralston, Walter James, Leo Willis, Olin Francis, Constantine Romanoff, Eddie Boland, Frank Lanning, Ralph Yearsley

Harold Lloyd genellikle ABD'nin sessiz komedi sinemasının "üçüncü dahisi" olarak görülür ve 1920'lerdeki filmleri genelde Buster Keaton, hatta Charlie Chaplin filmlerinden çok daha fazla seyirci çekmiştir. Doğrudan Caz Çağı Ruhu ile özdeşleştirilen Lloyd'un perdedeki persona'sı her zaman "hızı"yla ve her şeyi yapabileceğine inanan iyimserliğiyle dikkat çeker; filmlerinin ayırt edici özelliğiyse, korkusuz ve çoğunlukla tehlikeli akrobasi gösterileri içermesidir. Filmlerinin çoğunun ana meselesi, modernliğin harikalarıyla bunların kalabalık şehir yaşamındaki tezahürleridir. Lloyd'un Paramount için yaptığı ikinci uzun metraj olan *The Kid Brother (Küçük Kardeş)*, genelde gözlüklü komedyenin en iyi ve en kapsamlı filmi kabul edilir. Film, birçok açıdan, sırtını bilerek 1920'lere dönerek 1922 yapımı *Grandma's Boy'un (Büyükannenin Oğlu)* "pastoral" havasına yönelir.

Filmin en çarpıcı iki sekansı, Lloyd'un en iyi performansı olduğu söylenebilecek hem zarif hem de daha sert bir akrobasinin bileşimini örnekleyen bir tür tezat denemesi sunar. İlk sekansta Lloyd yeni tanıştığı (ve aşık olduğu) kadına biraz daha uzun süre bakabilmek için yüksek bir ağaca tırmanırken gösterilir. Bu sekans, Lloyd sinemasının genel olarak müşkülpesent ve teknik açıdan gözünü budaktan sakınmayan (yükselen kamerayı yerleştirmek için bir asansör inşa edildi) yönlerinin yanı sıra bunların karakter ve durum öğeleriyle nasıl girift bir biçimde iç içe örüldüğünü ortaya koyar (ayrıca Lloyd'un ustalıklı aksesuar kullanımını da gözler önüne serer). Uzun ikinci sekans, Lloyd'la baş rakibi arasındaki bir kavgayı gösterir ve soluk aldırmayan gaddarlığının yanı sıra, özenli sahnelenmesiyle dikkat çeker. İki sekans da, Lloyd'un karakterinin görünürdeki yetersizliklerini aşıp dış görünüşün ötesine geçmesini; ve muhallebi çocuğu olmaktan çıkıp başarılı "sıradan" bir Amerikan vatandaşı olmaya uzanan o bildik yolculuğu tamamlamasını gösterir. **AD**

THE CROWD (1928)

ABD (MGM)
104dk, Sessiz, SB
Yönetmen: King Vidor
Yapımcı: Irving Thalberg
Senaryo: King Vidor & John V.A. Weaver
Görüntü Yönetmeni: Henry Sharp
Oyuncular: Eleanor Boardman, James Murray, Bert Roach, Estelle Clark, Daniel G. Tomlinson, Dell Henderson, Lucy Beaumont, Freddie Burke Frederick, Alice Mildred Puter
Oscar Adaylıkları: Irving Thalberg (film–benzersiz sanatsal film), King Vidor (yönetmen)

Genç John, New York'u, bu ürkütücü metropolü ilk görüşünde, özel yetenekleri sayesinde sürünün arasından sıyrılacağı inancıyla "Bu şehirde ancak iyi olursan, kalabalığı alt edebilirsin" der. Ne var ki işler *The Crowd'ın (Kalabalık)* kahramanının planlandığı gibi gitmez. Aslında, yönetmen King Vidor'un niyeti, filme adını veren şehir kalabalığı arasından rasgele seçilmiş gibi görünebilecek kadar sıradan bir adam portresi çizmek olduğu için, ona bir kahraman demek de doğru olmaz. John, hikayenin başında, başka bebeklerden hiçbir şekilde ayırt edilemeyen yeni doğmuş bir bebek, sonunda ise başkalarından hiçbir şekilde ayırt edilemeyen New York'lu bir burjuvadır. Bu iki nokta arasında öylesine sıradan deneyimler yaşar ki, sadece Irving G. Thalberg yönetimindeki MGM kadar maceraperest bir stüdyo, bu filmden bir Hollywood dramı çıkacağı hükmüne varabilirdi.

Vidor konuyu öylesine sarsıcı bir hayal gücüyle ele alır ki, ortaya 'birşeyler' çıkar. John'ın babasının zamansız ölümünü öğrendiği (Alman sinemasının dışavurumculuğundan ödünç alınarak merdiven boşluğunda dar bir açıyla çekilmiş) stilize sahneden, bu özelliksiz isimli filmin özelliksiz isimli kahramanları John ve karısı Mary'nin sinemaya giderken sürü içgüdüsünün yönlendirdiği benliklerini (ve şaşmaz ve acımasız bir şekilde bizimkini de) yansıtan düşünme yetisinden yoksun insanlar kalabalığının içinde kaybolduğu kapanış sahnesine kadar, Vidor, hayal gücünü konuşturur.

Vidor, filmi yaptığı günlerde, iki yıl önce çektiği 1. Dünya Savaşı epiği *The Big Parade'in (Büyük Resmigeçit, 1925)* başarısının verdiği dinamizmle Hollywood'da hayli revaçtaydı. Mary'yi canlandırmak üzere aynı zamanda karısı da olan çekici yıldız Eleanor Boardman'ı seçmesine karşın, John rolü için çok az denenmiş James Murray'le şansını denedi (Murray'nin istikrarsız oyunculuk yaşamı on yıldan az bir süre sonra intiharla son buldu).

İkisi de çok başarılı olsa da Murray, Vidor'un işinin ehli rehberliğinde tüm ışıltısıyla öne çıkıyor; kanıt isterseniz, çiftin şoke edici ve beklenmedik bir trajediyle karşı karşıya kaldığı sekansa bir bakın. Tüm sessiz sinema tarihinin en unutulmaz anlarından birini yaratmak için büyüleyici bir oyunculukla saliselik kurguyu ve tam anlamıyla kusursuz kamera hareketlerini birleştiren bu sahne, tıpkı başından sonuna tüm filmin yaptığı gibi, arasından sıyrıldığı kalabalığı fersah fersah aşmayı başarıyor. **DS**

THE DOCKS OF NEW YORK (1928)
Deniz Şeytanları

ABD (Famous Players-Lasky, Paramount)
Sessiz, SB
Yönetmen: Josef von Sternberg
Yapımcı: J.G. Bachmann
Senaryo: Jules Furthman, John Monk Saunders'ın The Dock Walloper isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Harold Rosson
Oyuncular: George Bancroft, Betty Compson, Olga Baclanova, Clyde Cook, Mitchell Lewis, Gustav von Seyffertitz, Guy Oliver, May Foster, Lillian Worth

Hollywood'un sessiz döneminin son yılı olan 1928; *The Cameraman (Kameraman), The Crowd (Kalabalık), Street Angel (Sokak Meleği), The Wedding March (Düğün Alayı), The Wind (Rüzgar)* gibi dönemin en büyük başyapıtlarının yaratılmasına tanık olurken, çok yakında yok olup gidecek bir türün nihai olgunluğunu da gözler önüne serdi. Diğerleri gibi Josef von Sternberg'in *Deniz Şeytanları* adlı filmi de son derece ekonomik ve incelikli bir yapım. Olay örgüsü asgarı düzeyde, karakter sayısı az; bu da filmin, atmosfer ve harekete gösterdiği maksimum özene daha fazla yer bırakıyor.

Filmin karakterleri sanki bir Eugene O'Neil oyununun kaderci doğalcılığından yola çıkmış ve bir masalın arketipsel hayal dünyasına ayak basmıştır: *Anna Christie* ve *The Hairy Ape (Allahın Ayısı), Beauty and the Beast'le (Güzel ve Çirkin)* buluşur. Sternberg'in rıhtım romansı, gece ve gündüz olmak üzere iki ana bölümden oluşuyor. Gece; sis, duman, ışık huzmeleri ve dalgalanan yansımalardan oluşan parlak bir gölgeler ülkesidir. Bu büyülü evrende, iri cüsseli kazancı Bill (George Bancroft), intihara kalkışan derbeder Mae'yi (Betty Compson) boğulmaktan kurtarır. İkili gürültülü bir bara gider; orada konuşurlarken akıllarına eser, samimi olabileceği kadar tek gecelik bir ilişkinin bahanesi de olabilecek şekilde evlenmeye karar verirler. Gündüzün soğuk ve berrak ışığı, firar, bazı gerçekleri idrak etme ve kökten bir fikir değişikliğini beraberinde getirir: Bill olacakları düşünmeden gemiden atlar ve Mae'ye verdiği çalıntı bir elbisenin suçunu üstlenmek için geri döner.

Oyunculukların ölçülülüğü ve duyarlılığı (Bancroft'un ihtiyatlı kayıtsızlığı, devasa gövdesini temkinli bir zarafetle hareket ettirişi ve Compson'ın kendini salmış bezginliği, altüst olmuş gözlerindeki kırgınlık ve umudun hassas dengesi), ana karakterlerin iç dünyasını ve duygularını, sürekli dalgalanan bir spekülasyon perdesinin ardına gizler. Bill ve Mae birbirlerine ne derece blöf yapar, hem birbirlerini hem de kendilerini ne derece aldatırlar? Sternberg, herkesin (kendisi dahil) söylediğine göre, sinemanın en soğuk yönetmeniydi; yine de hepimizi tongaya düşürecek şekilde, aşkın gücünü vasiyet eden en dokunaklı filmlerin bazıları onun eseridir. *Deniz Şeytanları* da bu filmlerden biri; üstelik deli yüreğinden geçenleri fazla alçakgönüllü bir ketumlukla açığa vurması, onu çok daha inandırıcı yapıyor. **MR**

UN CHIEN ANDALOU (1928)
Endülüs Köpeği

Fransa 16dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Luis Buñuel
Senaryo: Luis Buñuel, Salvador Dalí
Görüntü Yönetmeni: Albert Duverger
Oyuncular: Pierre Batcheff, Simone Mareuil, Luis Buñuel, Salvador Dalí

İngilizce adı: *An Andalusian Dog*

Luis Buñuel'in ressam Salvador Dalí'yle birlikte yönetmenliğe adım attığı film, özellikle göz küresinin usturayla kesildiği o ünlü planla belleğimize kazınmıştır. Nedir bu? Şok etme taktiği mi, modernist bir "bakış"ın simgesi mi, erkeğin kadına yönelik saldırganlığı mı? Filmi içerdiği "toplumsal bilinç" dolayısıyla alkışlayan Jean Vigo'ya göre, Buñuel'in çağrışımsal montajı, felsefi bir soru ortaya atar: "Bu görüntü, dolunayı örten bir bulutun görüntüsünden daha mı korkunçtur?" Kesin olan bir şey varsa o da şu: Söz konusu görüntü, kurumlar ve törelerce hep yadsınan, hep kösteklenen klasik bir gerçeküstücü Eros meselini başlatır.

Endülüs Köpeği, rock müzik klipleri üzerindeki güçlü etkisi nedeniyle çoğunlukla piyanonun üzerinde ölü at, elin içindeki karıncalar gibi, birbirinden kopuk, çarpıcı, bağdaşmaz imgeler toplamına indirgenmiş ve bu şekilde yeniden dolaşıma sokulmuştur. Ancak bu görüş, filmin parçalarını bir arada tutan gücün kaynağını göz ardı eder: yani Buñuel'in birçok açıdan, devamlılık ve bağlantıya ilişkin oturmuş bazı klasik kurallara titizlikle uyarak, bilinçdışından gelen bu parçalar arasında, tedirgin edici belli bir hikayesel anlam oluşturduğu gerçeğini. Bu, Buñuel'in meslek yaşamının sonuna kadar araştırmaya devam edeceği "İd"in derin, çalkantılı güçlerine karşı yüzeysel rasyonelliğin diyalektiğidir. **AM**

LA PASSION DE JEANNE D'ARC (1928)
Jeanne d'Arc'ın Tutkusu

Fransa (Société générale)
110dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Carl Theodor Dreyer
Yapımcı: Joseph Delteil, Carl Theodor Dreyer
Görüntü Yönetmeni: Rudolph Maté
Oyuncular: Renée Falconetti, Eugene Silvain, André Berley, Maurice Schutz, Antonin Artaud, Michel Simon, Jean d'Yd, Louis Ravet, Armand Lurville, Jacques Arnna, Alexandre Mihalesco, Léon Larive

İngilizce adı: *The Passion of Joan of Arc*

Carl Dreyer'ın son sessiz filmi ve tüm Jeanne d'Arc filmlerinin en muhteşemi olan 1928 yapımı bu başyapıt, yönetmeni dünya çapında üne kavuşturdu; ancak daha sonraki filmlerinin çoğu gibi, büyük övgüler almasına karşın gişede başarısız oldu. Yarım yüzyıl boyunca kayıp olan orijinal versiyonun bir kopyası, 1980'lerde Norveç'teki bir akıl hastanesinde bulundu. Diğer kopyaları bir depo yangınında yanıp kül olmuştu, sonradan dolaşıma sokulan iki versiyon da filmin kurgusunda kullanılmayıp atılan çekimlerden oluşuyordu.

Dreyer'in filmlerinin hepsi öykü, roman ya da oyunları temel alırken, bunun tek istisnası, özünde Jeanne d'Arc'ın davasının resmi duruşma tutanaklarına (daha doğrusu söz konusu tutanakların sıkı bir elemeden geçirilmiş ve büyük oranda kısaltılmış bölümlerine) dayanan *Jeanne d'Arc'ın Tutkusu* oldu. Dreyer, Jeanne'ın Fransa'da resmen azize mertebesine çıkarılmasından sadece sekiz yıl sonra ve 1. Dünya Savaşı'nın bitmesinden on yıl sonra yapılan filmde bu iki olayı da filmin merkezine oturttu. 1431'de işgalci İngilizlerin taktığı miğferler yakın zamandaki savaşta takılanlara benziyordu ve 1928 yılının izleyicileri filmi, daha çok Peter Watkins'in sonraki filmleri gibi, tarihi bir "belgesel" olarak gördü.

Jeanne'ı, Dreyer'in bir bulvar komedisinde keşfettiği tiyatro oyuncusu Renée Falconetti canlandırdı ve yönetmeninin direktiflerine uyarak rolünü makyajsız oynadı. Hem o, hem de onunla sahnesi olan diğer oyuncular neredeyse hep yakın planla çekildi. Falconnetti, sinema tarihinin en önemli performanslarından birini sergilemiş olduğu halde başka hiçbir filmde oynamadı. Antonin Artaud da, perdede sempatik rahip Jean Massieu'yu canlandırdığı en akılda kalıcı rolüyle boy gösteriyor. Dreyer'in perdede uzam oluşturmaya yönelik radikal yaklaşımı ve hareketli kamera tarzının ağır yoğunluğu; tüm büyük filmler gibi dünyayı yeniden, sıfırdan yaratması açısından bu filmi "zor" bir film yapıyor. *Jeanne d'Arc'ın Tutkusu* ayrıca Dreyer'in tüm trajedilerinde olduğu gibi acı veren bir film; ama ticari filmlerin çoğu hafızalardan silindikten çok uzun zaman sonra bile varlığını sürdürecek. **JRos**

ABD (Buster Keaton)
71dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Charles Reisner, Buster Keaton
Yapımcı: Joseph M. Schenck
Senaryo: Carl Harbaugh
Görüntü Yönetmeni: Bert Haines, Devereaux Jennings
Oyuncular: Buster Keaton, Tom McGuire, Ernest Torrence, Tom Lewis, Marion Byron

STEAMBOAT BILL, JR. (1928)

Our Hospitality (Misafirperverliğimiz, 1923) ve *The General'la (General, 1927)* birlikte bu film, Keaton'ın komedyen olarak üstün yeteneklerinin ötesinde ne kadar büyük bir yönetmen olduğunu, deneysel bir biçime sahip olan *Sherlock, Jr.'dan (1924)* daha fazla ortaya koyuyor. *Steamboat Bill, Jr.*'da kamerayı adeti olduğu üzere mesafeli ama her zamanki gibi ustalıkla yerleştirerek, eğitimli şehir çocuğu Buster'ın başı sıkışmış vapur işletmecisi babasını görmek için döndüğü Mississippi kıyısındaki küçük kasabaya gerçeklik hissi kazandırıyor. Kaba saba Baba Bill, oğlunun hafif züppe tavırları karşısında dehşete kapılır; hele de oğlu, kendisini işinden etmeye kararlı varlıklı rakibinin kızına aşık olunca, mutsuzluğu bir kat daha artar.

Buster'ın, kabul edilebilir/edilemez erkeksi davranış anlayışıyla bol miktarda dalga geçilmesinin ardından, erkekliğini en sonunda, filmin en can alıcı noktasında patlak verip kasabayı yerle bir eden bir tayfun sırasında upuzun usta işi akrobasi sekansında (titizlikle sahnelenmiş aksiyon sekansları ve baş döndürücü bir hıza sahip gerilim) kanıtlamayı başardığını söylemeye gerek bile yok herhalde. Özellikle babayla oğulun şapka aldıkları (sanki bir aynaymışçasına doğrudan kameraya oynanan) sahne gülünç olmakla kalmıyor, Keaton'ın kendi komik persona'sının hayli "modern" ve muzip bir tarzda farkında olduğunu da çok iyi örnekliyor. Tek kelimeyle, büyüleyici! **GA**

SSCB (Mezhrabpomfilm)
93dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Vsevolod Pudovkin
Yapımcı: Osip Brik, I. Novokshenov
Görüntü Yönetmeni: Anatoli Golovnya
Oyuncular: Valéry Inkijinoff, I. Dedintsev, Aleksandr Chistyakov, Viktor Tsoppi, F. Ivanov, V. Pro, Boris Barnet, K. Gurnyak, I. Inkishanov, L. Belinskaya, Anel Sudakevich

İngilizce adı: *Storm Over Asia*

POTOMOK CHINGIS-KHANA (1928)
Asya Üzerinde Fırtına: Cengiz Han'ın Torunu

Vsevolod Pudovkin, 1927'de *Konets Sankt-Peterburga'yı (St. Petersburg'un Sonu)* tamamlamasından sonraki bir ay içinde, göründüğü kadarıyla hem I. Novokshenov'un büyük bir lider olacak kadar yükselen bir çobanı anlatan özgün hikayesinin hem de egzotik Dış Moğolistan'ın bakir topraklarında çekim yapma olasılığının verdiği esinle bu destansı masal üzerinde çalışmaya koyuldu. Pudovkin'in Devlet Sinema Enstitüsü'nden sınıf arkadaşı olan Valéry Inkijinoff, isimsiz bir kahramanı; gümüş renginde nadide bir tilki kürkünü satmak zorunda kaldığı Batılı bir kürk tacirinden kazık yiyince kapitalistlere güvenmemesi gerektiğini öğrenen bir Moğol'u canlandırıyor. Yıl 1918 ve kahramanımız kendini Sosyalist partizanlarla birlikte emperyalist işgalci Britanya ordusuna karşı savaşırken buluyor. Yakalanarak kurşuna dizilme cezasına çarptırılıyor ("Moskova" kelimesini bildiği için) ama üzerinden, "her kim taşıyorsa doğrudan Cengiz Han'ın soyundan gelmektedir" ibareli eski bir tılsım çıkınca hayatı kurtuluyor. İngilizler onu kukla hükümdar olarak tahta çıkarıyor; ama o kaçarak halkını inanılmaz bir zafere götürüyor.

Sovyet sosyalist propagandası, etnografik belgesel ve gürültülü patırtılı serüven filmlerinin ilginç bir karışımı olan *Asya Üzerinde Fırtına*'nın eğlenceli olmadığını söylemek mümkün değil. Film, Pudovkin'in, tüm ufka yayılmak için birbirinden ayrılan süvari kollarında ve kübistvari montajlanmış bazı çarpıcı sekanslarda kendini gösteren destansı kompozisyon anlayışını olduğu kadar Budist ritüellere ve Batı'nın inançsızlığına yönelik alaycı yergisiyle öne çıkıyor. **TCh**

BLACKMAIL (1929)
Şantaj

Britanya (BIP, Gainsborough)
96dk, SB
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: John Maxwell
Senaryo: Alfred Hitchcock, Charles Bennett'in oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Jack E. Cox
Müzik: James Campbell, Reg Connelly
Oyuncular: Anny Ondra, Sara Allgood, Charles Paton, John Longden, Donald Calthrop, Cyril Ritchard, Hannah Jones, Harvey Braban, Ex-Detective Sergeant Bishop

Gerçi Alfred Hitchcock, sessiz filmi *The Lodger'da (Kiracı, 1927)* yönetmenlik hayatı boyunca tekrar tekrar ele aldığı birçok temayı ortaya koymuş, gerilim sinemasının tahtına göz diktiğini göstermişti ama 1929 yapımı bu film ününü tam anlamıyla pekiştirdi ve Hitchcock'un önünde olağanüstü bir kariyere uzanan yolu açtı. *Şantaj*'ın yapımına sessiz film olarak başlanmasına karşın çekimlerin ortalarında vazgeçilip İngiltere'nin ilk sesli filmi olacak şekilde sesli çekilmesine karar verildi. Böyle bir kararın alınması, Hitchcock'un kariyerinin o aşamasında bile ne kadar hırslı olduğunu göstermesinin yanı sıra, yapımcı patronları teknik yenilikleri finanse etmeye ikna edecek kadar tartışmasız bir yeteneğe sahip olduğunu da kanıtlıyor. Hitchcock'un en büyük hünerlerinden biri, aynı anda hem avangard olup hem de ticari başarı getiren filmler yapabilmesiydi: Bu filmde, birçoklarının hâlâ gelip geçici bir heves diye kuşkuyla baktığı türden yeni moda bir teknolojiyi, psikolojik açıdan ağır ve ciddi diye nitelenebilecek olsa da yine de korku (ve haz) tattırma konusunda başarılı bir melodramın hizmetine koşuyor.

Alice White (Anny Ondra) polis sevgilisi Frank'le (John Longden) kavga eder ve fevri bir kararla çapkın bir ressama (Cyril Ritchard) dairesine kadar eşlik eder. Zampara ona tecavüz etmeye kalkışınca Alice kendini savunmak için adamı bıçaklayıp kaçar. Ancak ailesiyle kahvaltı sofrasındayken konuşmalarda geçen "bıçak" kelimesi, yaşadığı travmayı hatırlatarak her seferinde zihnine bir bıçak gibi saplanır ve ekmek bıçağının görüntüsü neredeyse histeri krizi geçirmesine yol açar. Sesli filme geçen diğer yönetmenler, her replığın sanki bir diksiyon sınavı verilecekmişçesine kaydedilmesine çabalarlarken Hitchcock, anahtar kelimeyi iyice belirginleştirmek için bu sahnenin ses kuşağıyla oynayarak konuşmanın büyük bölümünü anlaşılmaz bir uğultuya dönüştürür. Bu belki de, sesli filmlerin sırf konuşma ve şarkıdan ibaret olmaktan çıkıp sesin asıl potansiyelinin apaçık kendini ortaya koyarak yönetmenin cephaneliğine katıldığı andır.

Halihazırda başrolün verildiği Çek aktrisin İngilizcesinin standarda uygun olmaması yüzünden sıkıntı yaşayan Hitchcock, bu nedenle bir dublaj denemesi de yaparak replikleri sanki Ondra'nın ağzından çıkıyormuşçasına çerçeve dışındaki Joan Barry'ye okuttu. Bu alışılmamış (ve çok az denenen) yaklaşım, oyunculuk-gücü açısından da başarılı bir senteze olanak tanıyor. Hitchcock'un ilk şeytansı sarışınlarından olan Ondra, son derece körpe ve alımlı görünümüyle masum katili sempatik kılarken, ona sülük gibi yapışan sırnaşık şantajcı gerçek kötü olarak resmediliyor. **KN**

SSCB (VUFKU)
80dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Dziga Vertov
Senaryo: Dziga Vertov
Görüntü Yönetmeni: Dziga Vertov

İngilizce adı: *The Man With the Movie Camera*

CHELOVEK S KINOAPPARATOM (1929)
Kameralı Adam

Dziga Vertov (Denis Kaufman) sinema kariyerine, Rus İç Savaşı (1918-21) sırasında Kızıl Ordu'yu savaşırken görüntülediği haber filmleriyle başladı ve çektiği görüntüleri, köy ve kasabalara propaganda malzemesi götüren "ajitasyon trenleri"ni dolduran izleyiciye gösterdi. Bu deneyim Vertov'un sinema hakkında edindiği ve kendilerine Kino-glaz (Sine-Göz) diyen, benzer anlayıştaki genç yönetmenler grubu tarafından da paylaşılan düşüncelerini formüle etmesine yardımcı oldu. Grubun prensipleri (kurmaca filme karşı belgeselin "dürüstlüğü", insan gözü karşısında sinema gözünün "kusursuzluğu"), Vertov'un en olağanüstü filmi olan büyüleyici *Kameralı Adam*'ın habercisiydi.

Vertov bu filmde, radikal politikayla devrim estetiğini birleştirerek coşkulu, hatta sersemletici bir etki yaratır. Film yapımının iki bileşeni, kamera ve kurgu, eşit (ve cinsiyet kazanmış) iki ortak gibi çalışır. Vertov'un erkek kameramanı (erkek kardeşi Mikhail Kaufman) modern kent yaşamının bir gününü, Vertov'un deyimiyle "gafil avlanan hayat"ı kaydederken, kadın kurgucusu (karısı Elizaveta Svilova) film şeridini kesip yapıştırarak o hayatı yeniden biçimlendirir. Filmin sonuna gelindiğinde Vertov, film çekimi ve kurgunun mevcut tüm olanaklarından (ağır çekim, çoklu görüntüler, bölünmüş çerçeve, açı daraltma ve genişletme, bulanıklaştırma, donuk kareler) yararlanarak film tekniğinin kitabını yazmanın yanı sıra, yeni kurulmuş Sovyet devletine bir methiye düzüyordu.

Şehir yavaş yavaş uyanırken kamera da çalışmaya başlar ve otobüsler ve tramvaylar hangarlarından çıkıp boş sokaklar doldukça kent sakinlerini (Moskova ağırlıklı olmak üzere Kiev, Yalta ve Odessa'da çekilmiş uzun görüntüler) iş ve eğlence yaşamlarının rutini içinde izler. Kamera bir kadının bacaklarının arasından bir bebeğin doğumuna tanık olurken, büyülenmiş bir halde bir sokak sihirbazını seyreden çocukları uzaktan gözlerken, bir kaza kurbanını taşıyan ambulansı takip ederken, bütün bir ömür o güne sıkıştırılmıştır. Çiftler kilise yerine resmi dairelerde evlenir, ayrılır ve boşanırken yeni adetler eskilerinin yerini alır.

Vertov, el işçiliğinin makineleşmiş iş gücüne dönüşümünü (kadınlar elde dikişten makinede dikişe, abaküsten yazar kasaya geçer) izleyen ve montaj hattının hızını, verimini ve hatta hazzını yücelten çarpıcı bir kurguyla, Marksist ilkelere görsel bir biçim kazandırır. İşçiler yeni buldukları boş zamanlarını, devlet teşvikli kulüpler ve birahanelerde sosyalleşerek, müzik çalıp satranç oynayarak, yüzüp güneşlenerek, sırıkla atlayarak, futbol oynayarak değerlendirir. Moskova'nın "sıradan insanları" kendilerini perdede gördükçe kendi hayatlarının yıldızına dönüşürler. Vertov, Bolşoy Tiyatrosu'nu ikiye bölerek eskiye şiddetli bir şekilde veda edene kadar, sinemanın devrimsel potansiyelinin kanıtlarını sunar.

Vertov daha sonra Sosyalist Gerçekçilik'e ayak uyduramadı ve kariyeri sekteye uğradı. Yine de *Kameralı Adam*'la hedefine ulaşmıştır: sinemaya doğrusal olmayan bir anlatı formu kazandırmış, sinemanın barındırdığı tüm olasılıkların şanını yüceltmiştir. **JW**

Almanya (Nero-Film)
97dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Georg Wilhelm Pabst
Yapımcı: Seymour Nebenzal
Senaryo: Joseph Fleisler, Georg Wilhelm Pabst; Frank Wedekind'ın Erdgeist ve Die Büchse der Pandora oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Günther Krampf
Oyuncular: Louise Brooks, Fritz Kortner, Francis Lederer, Carl Goetz, Krafft-Raschig, Alice Roberts, Gustav Diessl

İngilizce adı: *Pandora's Box*

DIE BÜCHSE DER PANDORA (1929)
Pandora'nın Kutusu

G.W. Pabst, zamana meydan okuyan başyapıtı *Pandora'nın Kutusu*'nu, Frank Wedekind'in "Lulu" oyunlarından uyarlamıştır. Film, Lulu (Louise Brooks) karakterinde, dobra cinselliğiyle çevresindeki herkesin yaşamını bir şekilde mahveden masum baştan çıkarıcı kadın arketipini yaratmasıyla hatırlanır. Her ne kadar Pabst, o dönemde Almanların simgelerinden biri gibi görülen bir rolün yabancı bir oyuncuya verilmesi nedeniyle eleştirilmiş olsa da filmin akıllarda yer etmesinin nedeni her şeyden çok Amerikalı yıldız Brooks'un performansıdır. Aktris perdede öylesine güçlü ve cinsel bir varlık ortaya koyuyordu ki sessiz filmlerdeki "serbest kadın" rollerinden Shirley Temple'ın hakimiyetindeki Hollywood'da hak ettiği sesli rollere bir türlü geçemedi. Brooks, bugüne dek "Louise Brooks" veya "Lulu" modeli olarak bilinen küt kaküllü kısa saç kesimiyle, tam bir afacan vamp görünümündeydi.

Tiyatrodaki gibi perde perde sunulan filmin başında Lulu'yu, Berlin'de bir burjuva evinin salonunda görürüz. Lulu, dul gazete patronu Peter Schön'ün (Fritz Kortner) taptığı metresidir; bu arada sevgilisinin yetişkin oğlu Alwa (Franz Lederer) ve hatta ya babası ya da ilk sevgilisi olan beberuhi tipli muhabbet tellalı Schigolch'la (Carl Goetz) dostça bir yakınlık içindedir. Schön, Lulu'ya yeniden evleneceğini açıklar; Lulu da bir gece kulübü patronuna (Krafft-Raschig) kapağı atmak üzeredir. Ancak Lulu, oğluna "onun gibi bir kadınla evlenilmez" diyen Schön'ü nişanlısından ayırmak için dans ettiği müzikholün kulisinde bir komplo kurarak kodamanın kendisiyle evlenmesini sağlar; ne var ki Schön, bu evliliğin kendisine ölüm getireceğini anlar.

Aslında kocası intihar etmiş olduğu halde Lulu onu öldürmekle suçlanır. Kaçmayı başarır ve Alwa, Schigolch ve lezbiyen hayranı Kontes Geschwitz'le (Alice Roberts) birlikte Seine Nehri üzerinde afyon dumanına boğulmuş bir kumarhane gemisine binerler. Gemide Lulu'nun bir Mısır genelevine satılmasına ramak kalır; Alwa küçük düşürücü bir şekilde, hile yaparken yakalanır ve en sonunda Noel kutlamalarının telaşı içindeki Londra'ya ulaşırlar. Orada da Lulu Karındeşen Jack'in (Gustav Diessl) eline düşer. Pabst, Brooks'u şaşırtıcı yan karakterler ve baş döndürücü dekorlarla (kabarenin kalabalık kulislerindeki muhteşem manzara, sahnede meydana gelen her şeyi gölgeler) çevreler ama modern seyircıyı hâlâ cezbeden şey; aktrisin canlı, erotik, korkunç ve yürek paralayıcı kişiliğidir. Brooks, imaj ve tarzın öylesine güçlü ve taze bir karışımını sunar ki Madonna onun yanında Phyllis Diller gibi kalırdı; ayrıca mim sanatının hilelerinden ve dışavurumcu makyajdan destek almaksızın sergilediği oyunculuk tarzı, sessiz sinema dönemi için inanılmaz doğaldır. Ayrıca oyunculuğu da son derece dürüsttür: hiçbir zaman yüzeysel duygulara yönelik oynamaz; seyirciyi, Lulu'nun büyüsüne kapılmış da olsalar, onun ne kadar yıkıcı olduğunu anlamaya zorlar.

Filme kaynaklık eden tiyatro oyunları, Karındeşen Jack'in cinayetlerini işlediği 1888 yılında geçer; buna karşın Pabst, fantastik ama çağdaş bir ortam tasarlar. Sanki olaylar 1920'lerin modern Berlin'inde başlamış, sonra da sinemada bir seri katilin zihnine ilk olağanüstü bakışı sunan bir ölüm sahnesi için zamanda geriye yolculuk edilerek eski günlerin sisli Londra'sına dönülmüştür. Schigolch'un son kez Noel pudingi yiyebilmesi için fahişelik yapmaya başlayan Lulu, ketum Jack'i büyüler ve Jack bıçağını bir kenara atarak bir daha öldürmemek için sahici bir çaba gösterir ancak bıçaklama dürtüsü, karşı konulmazdır. **KN**

Almanya (Universum Film A.G.–UFA) 99dk, SB
Dili: Almanca, ingilizce
Yönetmen: Josef von Sternberg
Yapımcı: Erich Pommerr
Senaryo: Carl Zuckmayer; Heinrich Mann'ın Professor Unrat isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Günther Rittau
Müzik: Frederick Hollander
Oyuncular: Emil Jannings, Marlene Dietrich, Kurt Gerron, Rosa Valetti, Hans Albers, Reinhold Bernt, Eduard von Winterstein, Hans Roth, Rolf Müller, Roland Varno, Carl Balhaus, Robert Klein-Lörk, Charles Puffy, Wilhelm Diegelmann, Gerhard Bienert
İngilizce adı: *The Blue Angel*

DER BLAUE ENGEL (1930)
Mavi Melek

Marlene Dietrich'in starlığa ilk adımı olan (ancak kesinlikle ilk rolü değildi) filmin, Dietrich'in Lola Lola olarak posterinin ardında cam temizleyen ve kendisini bu ideal kadınla karşılaştıran bir kadınla başlaması ne kadar yerinde! Bu denklemde, yönetmen Josef von Sternberg aslında bu hayali idealden çok sokağın (ya da daha sonra sahnenin) sıradan gerçekliği ile ilgileniyordu (zaten *Mavi Melek*'in acımasız mantığının motifini de bu ilgi belirler).

Sternberg'in Hollywood'da Dietrich'le birlikte yapmaya devam ettiği filmler, cafcaflı, barok ve genelde camp (kasıtlı olarak abartılı ve banal, kitsch) işlerdir. Eşzamanlı olarak birbirinden hafif farklı İngilizce ve Almanca versiyonlarla çekilen *Mavi Melek*'te yönetmen hâlâ dışavurumcu dönemindedir ve Emil Jannings'in güçlü oyunculuğunu vurgulamak için karanlık ve ağır bir tarz benimser. Jannings, erkek öğrencilerinin ahlaksız saplantısını araştırmak üzere "*Mavi Melek*" olarak bilinen bir şer yuvasına gitmesinin ardından, Lola'nın büyüsüne kapılan saygın bir öğretmeni, Profesör Immanuel Rath'i canlandırıyor.

Heinrich Mann'ın romanından alınan bu öykü, tepe taklak düşüşü, "toplumsal statü kaybı"nı konu alıyor. Hikayenin akışı içinde Rath, neredeyse insanlıktan çıkmış bir palyaço konumuna düşecektir (böylece filmde daha önce karşımıza çıkan ve talihsiz kahramanın birkaç ironik dublöründen biri işlevi gören palyaçonun bir yansıması olur). Sternberg, örnek teşkil edecek sistematik bir şaşmazlıkla, filmdeki uzamsal ilişkilerin dikeyliğini vurgular: Rath daima Lola'nın görüntüsüne bakmak için kafasını kaldırması gereken alçak bir konumdadır (Lola'nın külotunu profesörün kafasına attığı sahnede olduğu gibi); sadece otoriter konumunun parodisi olan bir sahnede, tiyatronun fesat müdürü onu Tanrılar arasında sergiler.

Lola, erkekleri ayartıp sonra sıkılınca yoluna devam etmesi ve bu süreç içinde onlara köle gibi davranmaktan hoşlanması anlamında klasik bir femme fatale'dır. Yine de kısa bir süre için de olsa Rath'le ilişkisinin sevecen ve sadık bir yanı da vardır; ünlü "Falling in Love Again"i söylerken onun romantik derbeder kaderini pasifçe kabullendiğine ("I know I'm not to blame") neredeyse bizler de ikna oluruz. **AM**

Fransa (Corinth)
60dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Le Vicomte de Noailles
Senaryo: Luis Buñuel, Salvador Dalí
Görüntü Yönetmeni: Albert Duverger
Müzik: Georges Van Parys
Oyuncular: Gaston Modot, Lya Lys, Caridad de Laberdesque, Max Ernst, Josep Llorens Artigas, Lionel Salem, Germaine Noizet, Duchange, Ibanez

İngilizce adı: *The Age of Gold*

L'ÂGE D'OR (1930)
Altın Çağ

1928'de Paris'te, iki genç İspanyol, 28 yaşındaki Luis Buñuel ve 24 yaşındaki Salvador Dalí, hakiki bir gerçeküstücü kısa film olan *Un Chien Andalou*'yu (*Endülüs Köpeği*) tasarlar. İki haftada çekilen film entelektüel kesimi sarsar, şaşırtır ve memnun eder; ayrıca Noailles Vikontunu da ikiliye uzun metrajlı bir filmi finanse edecek parayı vermeye teşvik eder. Ancak Dalí kısa bir süre sonra projeden ayrıldığından (gerçi adı jenerikte kalır) ortaya çıkan *Altın Çağ*'ın yalnızca Buñuel'in filmi olarak değerlendirilmesi gerekir. Yönetmenin kendi sözleriyle, "Filmin özünü cinsel içgüdü ve ölüm duygusu oluşturur. Bu, tümüyle gerçeküstücü bir çılgınlıkla gerçekleştirilmiş romantik bir filmdir."

Altın Çağ'ı gerçeküstücü l'amour fou (çılgın aşk) düşüncesi sürüklemektedir ve bir ölçüde gerçeküstücü ilkeleri yadsıyan, kendine özgü bir epizodik öyküleme tarzı vardır. Film, akreplerle ilgili bir belgeselle (aslında Buñuel'in bilimsel bir açıklama eklediği 1921 yapımı bir film) açılır. Açıktan ölmek üzere olan bir grup haydut kulübelerinden dışarı çıkmaya çabalarken, dört piskopos deniz kıyısında tuhaf ayinler düzenler. Perdedeki görüntüler kaybolur ve tekrar piskoposlara döndüğümüzde iskelete dönüşmüşlerdir. Gemiler besbelli piskoposların anısını onurlandırmak için bir seçkin insanlar kalabalığını getirir ama tören bir adamla kadının sevişme çığlıklarıyla kesilir. Adam tutuklanıp sokaklarda sürüklenir. İzleyen sekanslar, kadının evinde ve bir villanın bahçesindeki şık bir partide geçer; kadınla adam yine birlikte olurlar ama ilişkileri çeşitli şekillerde kesintiye uğrar. Gerçeküstücü çılgınlık sahneleri, De Sade'ın sefihlerinin Sellini Şatosu'ndaki orjilerinden ayrılmasıyla son sekansa ulaşır. Liderleri açıkça İsa olarak resmedilmiştir.

Hiç de şaşırtıcı olmayan bir şekilde, film gerçeküstücüler ve sağcı kurumlar, Vatanseverler Birliği arasında taşkınlığa ve polemiklere neden oldu; Yahudi Aleyhtarları Birliği sinema salonunda ciddi hasara, polisin filmin gösterimini yasaklamasına, ayrıca politik ve eleştirel polemiklere yol açan gösteriler düzenledi. Özellikle Henry Miller film ve yaratıcısı hakkında uzun uzun yazılar yazdı: "Ya medeni insanlığın geri kalanı gibisindir ya da Buñuel gibi gururlu ve sağlamsındır. Ve eğer sağlam ve gururluysan, bir anarşistsindir ve bombalar atarsın."

Gerçeküstücülerin "sanat yapmama" ilkesine uyan Buñuel, yetenekli kameramanı Albert Duverger'den düz, yalın ışıklandırılmış görüntüler istedi. De Noailles'ın, müziklerin Stravinsky tarafından bestelenmesi talebini de reddederek, edepsizce görüntülerinden, romantik senfonilerden (Wagner, Schubert, Debussy) ve doğum yeri Calanda'da (İspanya) kutsal günlerde çalınan trampetlerin kulak tırmalayıcı gürültüsünden muzır bir birliktelik yarattı.

Altın Çağ, sinemaya en unutulmaz sahnelerinden bazılarını miras bırakmıştır: mumyalanmış piskoposlar; zayıf ve ölmekte olan bir haydut olarak ressam Max Ernst; şık bir yüksek burjuva villasında yatağın üzerinde bir inek; bir heykelin ayak parmağını emen Lya Lys; Gaston Modot'nun çılgın suratı; şatonun kaldırma köprüsünde meleksi İsa ve onun hazdan bitkin düşmüş sefih yoldaşları. Bu, zamanın dışında var olan, 21. yüzyılda da daha ötesinde de insanları heyecanlandırmaya ve şoke etmeye devam edecek olan bir film. **DRob**

ZEMLYA (1930)

SSCB (Wufku)
75dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Aleksandr Dovzhenko
Yapımcı: Aleksandr Dovzhenko
Görüntü Yönetmeni: Daniil Demutsky
Müzik: Lev Revutsky (restore edilmiş versiyonu)
Oyuncular: Stepan Shkurat, Semyon Svashenko, Yuliya Solntseva, Yelena Maksimova, Nikolai Nademsky, I. Franko, Arkhip, Pyotr Masokha, V. Mikhajlov, Pavel Petrik, P. Umanets, E. Bondina, L. Lyashenko, M. Matsyutsia, Nikolai Mikhajlov

İngilizce adı: *Earth*

Tartışılabilir de olsa Aleksandr Dovzhenko'nun *Zemlya (Toprak)* filmi, etkileyiciliği hep daha da artmış Sovyet sessiz sinemasının en büyük başarısıdır. Çağdaşları Marc Chagall ve Sholem Aleichem gibi folklorik sanattan derinlemesine esinlenen bir modernist olan Dovzhenko'nun, Ukrayna'da kolektivizmin başlangıcına düzdüğü bu övgü, dalgalanan buğday tarlaları, olgunlaşan meyveler ve panik halinde kaçışan atlardan oluşan çılgın tasvirlerin başkaldırısıdır. Traktörün gelişi, kendileri için yeni hayatların hayalini kuran köylüler tarafından neşeyle karşılanır ama hâlâ hayatta kalmayı başarmış kulaklar (toprak sahipleri) Parti'nin köy komitesinin etkileyici genç liderini öldürmek için komplo kurarlar. Ancak genç partilinin ölümü köylülerin kararlılığını artırır; şaşırtıcı final sahnesinde, ölü adam çok sevdiği toprakla yeniden buluşurken Dovzhenko doğum, ölüm, hasat, ilerleme ve dayanışma temalarını bir araya getirir.

Ancak filmin, Sovyet sansürcülerinin pek takdir etmediği olağanüstü şehvetini hiçbir özet hakkını vererek anlatamaz. Piyasaya ilk sürülen versiyonlardan çıkarılmış seçme parçalar arasındaki bir sahnede, köylüler, birlik beraberliğin bir simgesi olarak traktörün radyatörüne işer; bir başkasında da adamlar ellerini yanlarındaki kadınların bluzlarının içine sokarak güç ve moral kazanırlar. Andrey Tarkovski sinemasının kökenlerini merak edenler öncelikle *Zemlya*'ya bir göz atmalı. **RP**

LITTLE CAESAR (1930)

Bir film türü, tarihi okumaya ve geçmişteki bazı anları yorumlamaya yarayabilir. Bu bağlamda Mervyn LeRoy'un *Little Caesar*'ı da gangster sinemasının tanımlanmasına katkıda bulunmasının yanısıra, Büyük Buhran sırasında çekilmiş olması nedeniyle, yapım koşullarının da bir alegorisi oldu. Filme, ekonomik yıkım karşısında bireysel başarıya yönelik büyük çaplı bir paranoya sinmiştir. Filmde 1930'ların başlarındaki toplumsal mutabakat taleplerinin yanı sıra bu temanın da çeşitli katkılarla geliştirilmesi, LeRoy'un bu klasikleşmiş filminin, sırf parçaların toplamı olmaktan çok daha fazlasını başardığının bir kanıtı.

Caesar "Rico" Bandello (Edward G. Robinson), Joe (Douglas Fairbanks Jr.) adlı bir ortakla küçük çaplı işler çeviren bir hırsızdır. Chicago'nun kalbine giderler; Joe gösteri dünyasında çalışmaya başlar ve Olga adlı bir dansçıya (Glenda Farrell) gönlünü kaptırır; Rico "yaşamı" tadar ve keyfini çıkarmaya koyulur. Rico, psikotik acımasızlığıyla yavaş yavaş yeni bir güç olarak sahnede boy gösterir ama sonunda egosuna ve örgütü dağıtan polis gücüne yenik düşer. Joe ve Olga'nın gösterisinin tanıtımını yapan bir reklam panosunun altında vurulan ve ölmek üzere olan Rico, son nefesinde hür iradeye ilişkin birtakım sözler mırıldanırken kendi tutkusunun belirlediği kurallara göre yaşadığı için hiçbir zaman yakalanamayacağını vurgular.

Seyirci için Rico'nun katili, hiç şüphesiz dünyanın o dönemdeki durumundan kaynaklanan gerginliklerin açık bir haykırışıydı. Uzun metrajlı filmin yapısıyla sınırlı olmasına karşın Sinema Yapım Yönetmeliği öncesi günlerde sansürle köreltilmemiş olan *Little Caesar*, uç noktasına kadar götürülmüş serbest girişimciliğe küçümseyici bir bakıştır. Tarihin uzak görüşlülüğü aracılığıyla ve haksız kazanç üzerine odaklanarak bakıldığında, bizzat zayıf kurallar üzerine kurulu Wall Street'in, kitle spekülasyonunun ve çoğunluğu harcayarak azınlığa fayda sağlamak adına hileyle yönlendirilen histerinin sonucunda çöküşünün doğal bir sonucudur bu.

Pastadan daha büyük bir dilim almak için harekete geçen Rico, kayıtsız bir dünyada kabul edilme arzusu ve başarı dürtüsünü temsil eder. Masumları korkutup, kontrol etmeyi istediği toplumu mahveden Rico, sesli sinemanın ilk yıllarında yeni ufuklar açan bu filmde, canice izler taşıyan güç taleplerini aydınlatır duruma düşer. **GC-Q**

ABD (First National)
79dk, SB
Yönetmen: Mervyn LeRoy
Yapımcı: Hal B. Wallis, Darryl F. Zanuck
Senaryo: Francis Edward Faragoh, Robert N. Lee, W.R. Burnett'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Tony Gaudio
Müzik: Erno Rapee
Oyuncular: Edward G. Robinson, Douglas Fairbanks Jr., Glenda Farrell, William Collier Jr., Sidney Blackmer, Ralph Ince, Thomas E. Jackson, Stanley Fields, Maurice Black, Armand Kaliz, Nicholas Bela
Oscar Adaylığı Francis Edward Faragoh, Robert N. Lee (senaryo)

ALL QUIET ON THE WESTERN FRONT (1930)
Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok

Erich Maria Remarque'ın romanından uyarlanan ve zamanın eskitemediği (1998 yılında restore edilmiştir) bu klasik savaş karşıtı film, "Büyük Savaş"ın trajedisinin bir Alman askerinin bakış açısından anlatılan canlı bir tasviri; teknik anlamda yaratıcı ve görkemli savaş sahneleri (sesli sinemanın ilk yıllarında); ve fanatik milliyetçilik ve militarizme karşı kahince bir uyarı olması açısından bir dönüm noktasıdır. Sadece 21 yaşında olan Lew Ayres, hizmet etmek için can atan ama savaşın faydasızlığı ve dehşeti karşısında hayal kırıklığına uğrayan okul çocuğu rolündeki son derece doğal oyunculuğuyla uluslararası bir yıldız oldu. Elinin bir kelebeğe uzanışı, bir silahın patlamasıyla birlikte titreyişi ve hareketsiz yere düşüşünü yakın planla gösteren final sahnesi son derece dokunaklıdır.

Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok, En İyi Film dalında Oscar kazanan üçüncü filmdi ve savaş gazisi Lewis Milestone da yönetmenlik dalında ikinci Oscar'ını kazanmıştı. Nazi gruplarının şiddetli protestolarına rağmen, filmin Alman sansürcülerinden geçmesi ilginçtir. Diğer yandaysa talihin garip bir cilvesi söz konusuydu: 2. Dünya Savaşı'nda muharip olarak değil, doktor olarak verdiği kahramanca hizmete rağmen, savaş karşıtı tavrının kamuoyu tarafından kınanması, Ayres'in kariyerini neredeyse mahvediyordu. **AE**

ABD (Universal Pictures)
131dk, SB
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Lewis Milestone
Yapımcı: Carl Laemmle Jr.
Senaryo: Erich Maria Remarque, Maxwell Anderson
Görüntü Yönetmeni: Arthur Edeson, Karl Freund
Müzik: David Broekman, Sam Perry, Heinz Roemheld
Oyuncular: Louis Wolheim, Lew Ayres, John Wray, Arnold Lucy, Ben Alexander, Scott Kolk, Owen Davis Jr., Walter Rogers, William Bakewell, Russell Gleason, Richard Alexander, Harold Goodwin, Slim Summerville, G. Pat Collins, Beryl Mercer
Oscar: Carl Laemmle Jr. (film), Lewis Milestone (yönetmen)
Oscar Adaylıkları: George Abbott , Maxwell Anderson, Del Andrews (senaryo), Arthur Edeson (görüntü yönetmeni)

À NOUS LA LIBERTÉ (1931)
Özgürlük Bizimdir/Hürriyete Can Feda

Louis (Raymond Cordy) ve Emile (Henri Marchand) adlı iki dolandırıcı hapisten kaçmayı planlar. Emile dışarı çıkar çıkmaz yakalanır; kaçmayı başaran Louis'yse montaj hattı ilkesi üzerine bir imparatorluk kurar. Bir süre sonra Emile şartlı tahliye kararıyla hapisten çıkınca doğruca Louis'nin fabrikasının yolunu tutar. Orada Jeanne adlı bir sekretere (Rolla France) aşık olan Emile eski dostundan yardım ister. Bu arada, hak edilen ceza kuralları uyarınca Louis'in kaçak bir suçlu olduğunun anlaşılması tehdidi ortaya çıkar ve iki adam sonunda daimi özgürlüğü ancak yollarda gezinen iki aylak olarak yakalayabilir.

Rene Clair'in filmi, daha sonra yapım şirketi Tobis'in intihalle suçladığı Charlie Chaplin'in filmi Modern Times'ın (Asri Zamanlar) aksine, sanayi toplumunu yüceltir. Bir montaj hattında başlayan ve mekanize bir fabrikada biten filmde genelde modernleşmeyle özdeşleştirilen korkulara yer verilmemiştir. Aksine, bu korkular yerlerini sadakat ve durum komedisine bırakmıştır.

Özgürlük Bizimdir'de mizahın büyük bölümünün, perdedeki mekan ve ardıllıkla özenli bir biçimde oynanmasından kaynaklanması ilginçtir. Önce montaj hattı tekler. Sonra işçilerden biri yerini unutur, bir başka işçiye engel olur, patronunu kızdırır vs. Kısacası, diyalogdan arındırılan, doğrudan sessiz sinemadan alınıp sesli filmlere geçiş aracı olarak kullanılan bir formül tercih edilmiştir. **GC-Q**

Fransa (Sonores Tobis)
104dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: René Clair
Yapımcı: Frank Clifford
Senaryo: René Clair
Görüntü Yönetmeni: Georges Périnal
Müzik: Georges Auric
Oyuncular: Raymond Cordy, Henri Marchand, Paul Ollivier, André Michaud, Rolla France, Germaine Aussey, Léon Lorin, William Burke, Vincent Hyspa, Jacques Shelly

İngilizce adı: *Freedom For Us*

LE MILLION (1931)

René Clair'in *Le Million (Milyon)* adlı filmi, Paris'te bir çatıda başlar. İki aşık flört edip kendi dairelerine çekildikten sonra, perspektif yanılsaması, maketler ve elle resimlendirilmiş maskeleme çekimi gibi sinema hilelerinin kullanıldığı bir plan-sekansta, kamera ufuk çizgisi boyunca kaydırılır. Böylesi zor bir sekans son derece gelişmiş bir sinema tarzının yanı sıra, Clair'in filmlerinin sıradan birer müzikal komedi olmadığını ortaya koyar.

Michel (René Lefèvre) adlı yoksul bir ressamın peşinde birçok alacaklı vardır. Saf yürekli Beatrice'le (Annabella) nişanlı olan Michel, fettan Wanda'nın (Vanda Gréville) peşinde koşarken Beatrice'i ihmal eder ve diğer yandan da arkadaşı Prosper'a (Louis Allibert) ayak uydurmaya çalışır. Gangster Tulipe (Paul Ollivier) polisten kaçmak için binaya girince, Beatrice nispet olsun diye ona Michel'in eski ceketini verir. Daha sonra Michel ve Prosper satın aldıkları piyango biletine milyonluk ödül çıktığını fark ederler ama bilet, Beatrice'in Tulipe'e verdiği, onun da yakında Amerika'ya gidecek olan tenor Sopranelli'ye (Constantin Siroesco) rehin bıraktığı ceketin cebindedir. Böylece *Le Million*'un zıpır komedisi başlar. Birbirini izleyen karışıklıklar, insanları birbirine karıştırmalar, kılık değiştirmeler, küskünlükler, barışmalar ve müzikler, hepsi de sonunda Michel ve Beatrice'i bir araya getirip piyango biletinin de asıl sahibine dönmesi içindir. O noktaya gelinceye kadar smokinli bir gangster bir aşk şarkısı söyler, yarış halinde ceketin peşinden koşma görüntüleri futbol maçı tezahüratlarının sesiyle eşlenir ve Michel'in serveti duyulunca alacaklıları ve komşuları fırsatçı talepleriyle onu bunaltırlar.

Filmin belki de en çarpıcı özelliği, eşlemeli (senkronize) ses kaydı entegrasyonudur. Açıklayıcı diyaloglar hareketsiz kamera karşısında yapılırken, genellikle karakterler arasındaki fısıldaşmalar halinde görülen daha önemsiz konuşmalar sessiz geçilir. Konuşmalı bölümler arasındaki bu boşlukları doldurmak için yer yer ani şarkı çıkışlarıyla süslenen fon müziği her sahneyi birbirine bağlar. İlk dönem sesli filmlerin çoğundan daha akıcı ve görsel açıdan daha dinamik olan *Le Million*, ardılı birçok sesli filmden de daha eğlencelidir. Bu başarı büyük oranda Clair'in senaryosu ve usta yönetmenliğinden kaynaklanırken, hoş bir fantezinin gereklerini sonuna kadar yerine getirmeye istekli bir oyuncu kadrosunun katkısını unutmamak gerekir. **GC-Q**

Fransa (Sonores Tobis)
89dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: René Clair
Senaryo: René Clair; Georges Berr ve Marcel Guillemaud'un oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Georges Périnal, Georges Raulet
Müzik: Armand Bernard, Philippe Parès, Georges Van Parys
Oyuncular: Jean-Louis Allibert, Annabella, Raymond Cordy, Vanda Gréville, René Lefèvre, Paul Ollivier, Constantin Siroesco, Odette Talazac

İngilizce adı: *The Million*

TABU (1931)

Tabu, tüm sessiz film yönetmenleri arasında belki de en büyüğü olan F.W. Murnau'nun son filmi. Sesli film yapacak kadar uzun yaşayamayan Murnau, bu başyapıtın müziklerini tamamladıktan birkaç gün sonra ve filmin New York prömiyerinden bir hafta önce trafik kazasında öldü. 1929 yılında amatör bir oyuncu kadrosu ve Floyd Crosby'nin muhteşem görüntü yönetimiyle, tamamı Güney Denizleri'nde çekilen *Tabu*, büyük belgeselci Robert Flaherty'yle işbirliği içinde başladı (halen haklı olarak, hikayeye emeği geçenler arasında sayılır). Ancak Murnau'nun Alman romantizminin baskınlığı, özellikle ada sakinlerinin hamasi pozlarında ve kompozisyonlardaki meşum diyagonal açılarda açıkça kendini gösterir. Bugün bilindiği üzere, tüm mali kontrolü elinde bulunduran Murnau'nun mizacı, yönetmenlik payesini paylaşmaya hiç uygun olmadığından, Flaherty en sonunda projeden uzaklaştırıldı. Bu durum ne yazık ki birçok yorumcunun hatalı bir biçimde Flaherty'yi ortak yönetmen olarak anmaya devam etmesini engellemedi.

Murnau'nun büyüklüğü kısmen *Der Letzte Mann* (*Son Adam*, 1924), *Faust* (1926) ve *Sunrise* (*Şafak*, 1927) gibi büyük yapımlarda olduğu gibi stüdyo hilelerindeki başarısının yanı sıra Der brennende *Acker* (1922), *Nosferatu* (1922) ve *Tabu*'daki gibi belgesel doğalcılığından kaynaklanıyordu. Bu çokyönlülük Almanya'da ve ABD'de çektiği filmler arasında köprü kurar. Doğal mekanlarda çekilen ve kesinlikle ne Almanca ne de İngilizce konuşulan *Tabu*, bu iki yeteneğin farklı yüzlerini sergiler. "Cennet" ve "Kayıp Cennet" şeklinde adlandırılan iki "bölüm"den oluşan basit senaryo, erotik bir aşk hikayesini konu alır: Genç bir kadın, köyün yaşlısı (Murnau'nun en ürkütücü kıyamet habercilerinden biridir) tarafından yeni ölen kutsal bakirenin yerine geçmek üzere seçilince cinsel tabu haline gelir. "Uygarlığın" (özellikle de paranın) ada sakinlerinin masum hazcılığı üzerindeki yozlaştırıcı gücü de yan tema olarak işlenir. Murnau şahsen filmi yaptığı sırada Hollywood stüdyolarından bucak bucak kaçıyordu ama sonunda 1931 yılında filmi gösterime sokmak Paramount'a düştü. Bugün *Tabu*'nun etnografik idealizmi ne kadar demode görünürse görünsün, nefes kesen güzelliği ve sanatsal niteliği filmin mutlaka izlenmesini gerektirirken, müzik ve ritim açısından adım adım yavaşlayan bir dekreşendo olarak tasarlanan enfes trajik sonu, sessiz sinemanın doruklarından biridir. **JRos**

ABD (Murnau-Flaherty, Paramount)
84dk, Sessiz, SB
Yönetmen: F.W. Murnau
Yapımcı: F.W. Murnau
Senaryo: Robert J. Flaherty, F.W. Murnau
Görüntü Yönetmeni: Floyd Crosby
Tema Müziği: Hugo Riesenfeld, W. Franke Harling, Milan Roder, Chopin, Smetana
Oyuncular: Reri, Matahi, Hitu, Jean, Jules, Ah Kong, Anne Chevalier
Oscar: Floyd Crosby (görüntü yönetmeni)

ABD (Universal)
75dk, SB
Dili: İngilizce / Macarca
Yönetmen: Tod Browning
Yapımcı: E.M. Asher, Tod Browning, Carl Laemmle Jr.
Senaryo: Garrett Fort, *John L. Balderston ve Hamilton Deane'in oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Karl Freund
Tema Müziği: Schubert, Tchaikovsky, Wagner
Oyuncular: Bela Lugosi, Helen Chandler, David Manners, Dwight Frye, Edward Van Sloan, Herbert Bunston, Frances Dade, Joan Standing, Charles K. Gerrard, Tod Browning, Michael Visaroff

DRACULA (1931)

Aslında Bram Stoker'ın 1897'de yazdığı yeni ufuklar açan vampir romanı, 1922 yılında F.W. Murnau tarafından Nosferatu adıyla filme çekilmiş; yönetmen Tod Browning de, *London After Midnight* (*Gece Yarısından Sonra Londra*, 1927) adlı sessiz filminde Lon Chaney'yi sahte vampir rolünde oynatmıştı. Buna karşın korku filmlerinin ayrı bir tür, vampir filmlerinin de bu türün en popüler alttürü olarak gerçek anlamda rüştünü ispatlaması, sesli sinemanın ilk örneklerinden biri olarak 1930'ların sonunda çekilen ve 1931 yılı Sevgililer Günü'nde gösterime giren bu filmle başlamıştır.

Görüntü yönetmeni Karl Freund, Alman dışavurumcu gölge kullanımı konusunda sağlam temeli olan bir isim, Browning de Amerikan grotesk sinemasının çığırtkan kralıydı; dolayısıyla Dracula, sessiz korku filmlerinde görülen iki büyük tarzın sentezini temsil eder. *The Cat and the Canary (Kedi ve Kanarya*, 1927), *The Bat (Yarasa*, 1927) ve benzeri önemli Amerikan korku filmleri gibi bu *Dracula* da perdeye klasik gotik edebiyatının sayfalarından değil, doğrudan tiyatro sahnesinden geldi: Senaryonun başlıca kaynakları Stoker'ın romanından uyarlanarak Hamilton Deane ve John L. Balderston tarafından sahneye konan iki tiyatro oyunuydu. Yeni türün çıkış yapan yıldızı, Broadway'de *Dracula*'yı oynamış olan ve Browning'in gözde yıldızı Chaney'nin erken ölümünün ardından filmin oyuncu kadrosuna alınan Bela Lugosi oldu. Chaney'nin ölümü Browning'in yönetmenlik heyecanını belki biraz söndürmüş olabilir; çünkü George Melford'ın eşzamanlı olarak (tam da aynı setlerde) çekilen İspanyol versiyonu simgeselleşen bir *Dracula*'dan yoksun olmasına ve tamamen çekim senaryosuna sadık kalmasına rağmen, toplam 20 dakikalık fazlalığın kesilip atıldığı bir kurguyla önemli ölçüde kısaltılan İngilizce *Dracula* aslında daha az etkileyici.

İlkel sinema tekniğine ve bir salona tıkılıp kalmış senaryosuna rağmen, Browning'in filmi yine de Lugosi'nın "Cheeldren of the naight, leesten to thaim" ("Geceynin çocukları, dinleyiin onnarı") ya da "I nevair dreenk vine!" ("Aslağ şarab içmemm") gibi cümlelerde bile, herbir heceye Macarca bir tehdit ve korku unsuru katan vampir rolünde Lugosi'nin yıldızlaşan yeteneğine ışık tutan (kelimenin gerçek anlamıyla, şeytani gözlerini hedefleyen bir nokta aydınlatmayla) şüpheli ve meşum gücüyle dikkat çeker. Film, muhteşem bir Swan Gölü manzarası ve bizi ve emlakçı Renfield'i (Dwight Frye), Lugosi'nin örümcek ağları ve böceklerle dolu şatosuna (Transilvanya'da bir mahzende armadillolar yuva yapar) götüren köhne bir posta arabasıyla başlar. Dracula örümcek ağlarının ardından ortaya çıkar, misafiri ekmek dilimlerken parmağını kestiğinde, kana susamışlıkla tepeden tırnağa titrer; ve üç ruhsuz vampir gelin, konuğu gafil avlayarak üstüne çullanır.

Hayal kırıklığı yaratan bir şekilde, hikaye tehlikeli bir deniz yolculuğuna (arşiv görüntüleri kullanılmış) atlayıp ardından Kont Londra'da karşımıza çıktığında, Lugosi sakinleşir. Ancak Edward Van Sloan vampir avcısı Profesör Abraham Van Helsing rolünde samimi bir oyun sergiliyor; unutulmuş Helen Chandler, kanı tamamen emilmiş yarı-vampir kadın kahraman Mina rolünde büyüleyici; Frye'sa Renfield sinek yiyen, kırkırdayan bir manyağa dönüştüğünde çakılıp kalmadığı her sahneyi çalıyor. Beş katlı bina yüksekliğinde gotik pencereleriyle Dracula Şatosu, filmin sanat yönetiminin doruk noktasını oluşturuyor ama Londra sahneleri, Dracula'nın İngiltere'deki barınağı etkileyici bir merdiven ve yeraltı mezarı sunuyor. Buna karşın Browning, Kont'un çok kolay yenilgiye uğradığı, ölümünün kalbine kazık saplandığında görüntü dışı bir inilttiyle verildiği zayıf finalde bocalıyor. **KN**

DRACULA
The BLOODY TERROR of TRANSYLVANIA
as the Count, BELA LUGOSI
HELEN CHANDLER
Directed by TOD BROWNING
From a novel by ABRAHAM STOKER

FRANKENSTEIN (1931)

Gelmiş geçmiş en önemli korku filmi. James Whale, Mary Shelley'nin kallavi romanından, boyundan büyük işlere kalkışan bir bilim adamı ve onun suistimal edilip toplum dışına itilen çocuksu canavarının masalını yarattı. Colin Clive'ın nevrotik *Frankenstein*'ı, Dwight Frye'ın kambur cüce asistanı kusursuz olsa da filmde asıl çıkışı, ailesinin ona sunduğu ayrıcalıklı bir yaşama sırtını dönüp Kanada'da kamyon şoförlüğü yapan ve ABD'de küçük rollere çıkan 42 yaşındaki İngiliz William Henry Pratt yaptı.

Universal Stüdyoları'nın makyaj dahisi Jack Pierce, yassı kafayı, boyundaki metal uçları, ağır göz kapaklarını ve yara izi dolu uzun elleri yaparken, Whale yaratığa, o dönemde trenlere musallat olmuş asker eskisi serserilerin giydiklerine benzer eski püskü bir kıyafet giydirdi ve kostümü asfalt dökenlerin yürüyüşü zorlaştıran botlarıyla tamamladı. Ancak Canavarı, hırıldayan bir umacıdan, yaptığı kötülükler (küçük kızı boğması) tamamen kazayla ya da haklı bir gerekçeyle (kendisine ateşle işkence yapan cüceyi asması) olan, özlem dolu ve sempatik bir klasik karaktere dönüştüren Pratt oldu. Açılış jeneriğindeki oyuncu kadrosunda, Canavar'ın karşısında "?" yazılıdır; seyirci ancak filmin en sonunda onları korkutan, duygulandıran ve etkileyen yaratığın, Boris Karloff (Pratt'in sahne adı) adında bir adam olduğunu öğrenir.

Frankenstein birçok dramatik sahne sunar: Kulenin ve bir ameliyat masasının üstünde canlandırılan Canavar'ın etrafında çakan şimşeklerle "yaradılış" anı; Canavar'ın ilk göründüğü sahne (önce arkadan görürüz, sonra bize yüzünü döner ve kamera titreyerek yaklaşır); suya bırakınca 'yüzmeyen' küçük kızın yürek paralayıcı sekansı; kadın kahramana düğün günü yatak odasında yapılan saldırı (kitaptan alınan ender bölümlerden biri) ve köylülerin ellerinde meşalelerle Canavar'ı eski değirmene kadar izlemesinin ardından yaratıcıyla yaratığın, korku filmlerinin cehennemi finallerinin ilk örneklerinden birinde karşı karşıya gelmesi. Universal Stüdyoları, korku çemberinde kusursuzluktan pastişe, ucuzdan parodiye geçiş yaptı ama *Frankenstein* bütün bir sinema türünün dönüm noktası olarak ürkütücü ve güçlü olmaya devam ediyor. **KN**

ABD (Universal)
71dk, SB
Yönetmen: James Whale
Yapımcı: E.M. Asher, Carl Laemmle Jr.
Senaryo: John L. Balderston, Francis Edward Faragoh, Garrett Fort,
Peggy Webling'in oyunundan ve Mary Shelley'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Arthur Edeson, Paul Ivano
Müzik: Bernhard Kaun
Oyuncular: Colin Clive, Mae Clarke, John Boles, Boris Karloff, Edward Van Sloan, Frederick Kerr, Dwight Frye, Lionel Belmore, Marilyn Harris

CITY LIGHTS (1931)
Şehir Işıkları

ABD (Charles Chaplin)
87dk, Sessiz, SB
Yönetmen: Charles Chaplin
Yapımcı: Charles Chaplin
Senaryo: Charles Chaplin
Görüntü Yönetmeni: Gordon Pollock, Roland Totheroh, Mark Marklatt
Müzik: Charles Chaplin, José Padilla
Oyuncular: Virginia Cherrill, Florence Lee, Harry Myers, Al Ernest Garcia, Hank Mann, Charles Chaplin

Beyazperdede mimin en büyük yandaşı olan Charlie Chaplin, konuşmanın sinemanın güzelliğini bozacağı inancıyla ses teknolojisine savaş açtı ve tüm tavsiyelere rağmen ses kullanmamaya karar verdi. 1931 yılında "pandomimli bir romantik komedi" olarak lanse edilen, meydan okurcasına sessiz çektiği filmi *Şehir Işıkları*, her açıdan büyük bir zafer oldu; yürek paralayıcı melodramı ve herkesi güldüren komikliğiyle seyircinin sesli film iştahına karşı durmayı başardı. Yine de Chaplin, daha sonraki filmlerinde de yaptığı gibi çekimleri bitirdikten sonra ses efektleri ekledi ve müzikleri kendi yazıp orkestrayı kendi yönetti.

Küçük Serseri (Little Tramp), kör bir çiçekçiden etkilenir (zarif Virginia Cherrill) ve intihara teşebbüs eden eksantrik bir milyonerin hayatını kurtarır. Kıza kibarca yaptığı kurlar ve yeniden görmesini sağlama konusundaki kararlılığı, onu sonunda ters giden bir sürü işe (unutulmaz "şikeli" boks müsabakası gibi) girip çıkmaya iterken sarhoş ve sağı solu belli olmayan kodamanla gelgitli ilişkisi de paralel bir gülünç durumlar silsilesi sunar. Chaplin'in tüm sessiz filmlerinde olduğu gibi burada da koreografisi ustaca yapılmış komik bir yemek sahnesi (bu kez unutkan Charlie'nin spagettisine kağıt bir serpantin dolanır) ve kanunla başının derde girdiği kaba güldürü tarzı bir sekans vardır. Muhteşem bir oyunculuk sayesinde kahkahayla dokunaklılık arasında kurulan bu kusursuz denge, derinden etkileyen bir finalle doruğa ulaşır. Dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek gerçek başyapıtlardan biri. **AE**

THE PUBLIC ENEMY (1931)
Halk Düşmanı

ABD (Warner Bros.)
83dk, SB
Yönetmen: William A. Wellman
Yapımcı: Darryl F. Zanuck
Senaryo: Harvey F. Thew, *John Bright ve Kubec Glasmon'ın hikayesinden*
Görüntü Yönetmeni: Devereaux Jennings
Müzik: David Mendoza
Oyuncular: James Cagney, Edward Woods, Jean Harlow, Joan Blondell, Beryl Mercer, Donald Cook, Mae Clarke, Mia Marvin, Leslie Fenton, Robert Emmett O'Connor, Murray Kinnell, Snitz Edwards, Rita Flynn, Frank Coghlan Jr., Frankie Darro
Oscar adaylığı: John Bright, Kubec Glasmon (senaryo)

William Wellman'ın, gangster Tom Powers'ın (James Cagney) yükseliş ve düşüşünün tarihçesini anlatan bu melodramı, 1930'ların başlarında çekilmiş en muhteşem gangster filmlerinden biri. Bu türdeki filmlerin, bazen başkalarını kasten ve yasadışı yollarla harcama pahasına Amerikan rüyasını gerçekleştirmeye can atan acımasız suçluların sempatik portrelerini çizmesi, Hollywood filmlerinin kuşkulu ahlaki değerini denetlemek üzere Sinema Yapım Yönetmeliği İdaresi'nin kurulmasına yol açtı. Chicago'nun kenar mahallelerinde büyüyen Powers küçük yaşta suça bulaşır; genç bir adam olduğundaysa sıra silahlı soyguna ve polis cinayetine gelir. Daha sonra içki kaçakçılığına karışıp ilk kez gerçek anlamda para kazanır. Ağabeyi ve annesi doğru yola dönmesi için yalvarsa da Tom çetenin içinde yükselir; ama rakiplerle yaşanan bir çatışmada ciddi şekilde yaralandıktan sonra ailesine geri dönmeye razı olur. Ne var ki hastaneden kaçırılıp öldürülür, cesedi de ailesinin evinin kapı eşiğine bırakılır.

Halk Düşmanı'nın öyküsü, fazla basite indirgenmiş ahlakçılığı nedeniyle bugün etkisini kaybetmiştir. Ancak Powers rolünde güç ve enerjisini halen koruyan Cagney, her sahnede perdeye hakim ve *The Godfather (Baba)* serisi dahil, sonraki tüm gangster filmleri için model oluşturuyor. Filmi güçlü bir görsel yaklaşımla yöneten Wellman, Powers'ın ani bir öfke patlaması anında kız arkadaşı Kitty'nin suratına greyfurdu yapıştırdığı sahne gibi unutulmaz sahneler tasarlamış. **RBP**

Batı Almanya (Nero-Film AG) 117dk, SB
Yönetmen: Fritz Lang
Yapımcı: Seymour Nebenzal
Senaryo: Egon Jacobson, Fritz Lang
Görüntü Yönetmeni: Fritz Arno Wagner
Tema Müziği: Grieg
Müzik: Peter Lorre, Ellen Widmann, Inge Landgut, Otto Wernicke, Theodor Loos, Gustaf Gründgens, Friedrich Gnaß, Fritz Odemar, Paul Kemp, Theo Lingen, Rudolf Blümner, Georg John, Franz Stein, Ernst Stahl-Nachbaur, Gerhard Bienert

M (1931)
M - Bir Şehir Katilini Arıyor

1930'ların başlarında MGM'in prodüksiyon dehası Irving Thalberg, Fritz Lang'ın yönettiği Alman korku filmi *M*'i izlemeleri için tüm senaristlerini ve yönetmenlerini bir araya toplar; sonra da hepsini topluca bu kadar yenilikçi, heyecan verici, derin ve ticari filmler yapamadıkları için eleştirir. Kuşkusuz Thalberg şunu da kabul ediyordu: sonuçta trajik bir kurban olan ve toplumun tüm katmanlarını kendi psikozundan daha derin bir çürüme yaşamakla suçlayan bir seri çocuk katiliyle ilgili bir hikayeyi stüdyoya getiren biri, o dakikada kapı dışarı edilirdi.

Hollywood başlangıçta sesli filmleri baştan sona şarkılı müzikallere ve salonlarda geçen baştan sona konuşmalı tiyatro uyarlamalarına uygun görse de Avrupalı yönetmenler kuşağı, heyecan ve psikolojik etki yaratma açısından yeni mecranın potansiyelini gördü. Belki de Alfred Hitchcock'un 1927 yapımı sessiz filmi *The Lodger*'ın *(Kiracı)* temasından ve 1929 yapımı sesli filmi *Blackmail*'in *(Şantaj)* tekniklerinden esinlenen Lang, gerçek değerleri anlaşılmadan önce ikisine de pahalıya mal olmuş fiyaskolar gözüyle bakılan *Metropolis* (1927) ve *Frau im Mond (Aydaki Kadın, 1929)* filmleriyle sessiz film kariyerini bitirdi ve yeniden popüler bir sanatçı olarak kendini kabul ettirme yolunda ilerlemeye başladı. Buna karşın *M*, sıradışı bir öyküleme örneği sunarak montaj gibi görünen bir dizi sahnenin (genelde yeni bir yöntem olan dış sesle veriliyor) katkısıyla, dehşet içindeki bir Alman kentinin portresini çızıyor. Bu dehşetin kaynağıysa, öldürdüğü (ve ima edildiği üzere cinsel tacizde bulunduğu) çocuklara yaklaşırken, gayri ihtiyari olarak ıslıkla Edvard Grieg'in "Hall of the Mountain King"ini çalan bodur genç adam Franz Becker'dir (Peter Lorre). Cinayetleri, telefon tellerine doğru uçan kayıp bir balon ya da terk edilmiş bir top gibi çarpıcı ve acıklı görüntülerle yansıtılır. Seri katil filmlerinde hâlâ kullanılan klişelerin temellerini atan Lang ve senarist Thea von Harbou, katilin acınası yaşamını, polisin bu çirkin cinayetlerle ilgili çılgın soruşturmasıyla paralel kurgular; ve cinayetlerle ilgili gazetelerde çıkan haberler, çocukların saati sorduğu bir masumun öfkeli bir kalabalık tarafından sarıldığı teyakkuz anlan ve polisi cesaretlendirdiği kadar engelleyen politikacı baskısı gibi yan konulara önem verilir. Alaycı bir yaklaşımla, katili yakalamak için tüm suç eylemlerine yönelik çok sıkı önlemler alan polis, profesyonel adi suçlulardan oluşan gölge toplumun, bir hayvanmış gibi katilin peşine düşmesini sağlar.

Becker, güçlü final sahnesinde yeraltı dünyası tarafından yargılanır ve savunmasını etkileyici ve şaşırtıcı bir şekilde, onu suçlayanlar suç işlemeyi seçtiği halde kendisinin suç işlemeye mecbur olduğu temeline dayandırır. Filmde, her ne kadar Lang'ın Das Testament des Dr. Mabuse'sine (Dr. Mabuse'nin Vasiyeti, 1933) adını veren şeytani karakteri (Rudolf Klein-Rogge) yakalamak için geri gelecek olan Müfettiş Karl "Fatty" Lohmann'la (Otto Wernicke) suçluların siyah eldivenli elebaşısı Schranker (Gustaf Gründgens) ezeli hırsız-polis hasımlar olarak sunulsa da, Lorre'un çaresiz, zeki bakışlı ve hayvani güdülerle cinayet işleyen katili, *M*'in nihai sesidir ve ona zulmedenleri (ve bizi) kendi içimize bakarak onunkine denk bir psikozun tohumlarını görmeye zorlar. Lang'ın sesli film teknolojisindeki gelişmeleri yaratıcı bir biçimde öne çıkarmasıyla katili görmeden önce duyarız (Lorre'un ıslığını yönetmenin bizzat seslendirdiği iddia edilir) ve sonuçta onu kör bir tanık teşhis eder. **KN**

LA CHIENNE (1931)

Jean Renoir'ın kariyerinin ilk önemli filmi *La Chienne (Kancık)*, en muhteşem dönemi olan 1930'larda yönettiği başyapıtlar dizisinin başlangıcı oldu. Film ayrıca tüm Fransız aktörler içinde, en şanlı biçimde nevi şahsına münhasır olanı Michel Simon'a ilk baş rolüne çıkma fırsatı verdi. Georges de la Fouchardière'in bir romanından uyarlanan film, daha sonra Fritz Lang tarafından *Scarlet Street* (Kırmızı Fener, 1945) adıyla yeniden çevrildi. Ancak Lang'ın filmi, psikolojik bir vaka incelemesinin planlı gerilimi ve mesafeli tarafsızlığıyla izleyiciyi büyülerken, Renoir bizi doğup büyüdüğü Montmartre'ın gözüpek bir kargaşa içindeki hayat dolu ortamına daldırıyor.

Simon, Maurice Legrand adlı orta yaşlı bir banka memurunu canlandırıyor; işinde küçümsenen ve şirret karısının zulmü altında ezilen adam, huzuru amatör resim tutkusunda bulur. Zaman içinde genç fahişe Lulu'ya (Janie Marèze) saplantılı bir aşkla bağlanır; Lulu'ysa, muhabbet tellalı Dédé'nin (Georges Flamant) dayatmasıyla onu kullanmaya başlar: Ondan para sızdırır, resimlerini kendine mal eder. Ancak Legrand, kızı Dédé'yle yakalayıp kıskançlık yüzünden öldürünce, Dédé suçlanıp cezalandırılır. Legrand bir sokak serserisine dönüşürken, çalınan resimler yüksek rakamlara satılır.

İlk dönem sesli film tekniklerinin kısıtlamalarını umursamayan Renoir, dış çekimlerini Montmartre'da yaparak filme zengin bir görsel-işitsel doku kazandırdı. Her zamanki gibi tam formunda olan Renoir, görüntü dışı uzamda hikayenin çevresinde ve içinde devam eden karmaşık ve zengin hayatı güçlü bir biçimde hissetmemizi sağlar. Marèze'in Lulu rolünde utanmaz, vahşi ve kayıtsız bir kösnüllüğü başarıyla yansıtan performansı erken ölümünü (çekimlerin tamamlanmasından iki hafta sonra bir trafik kazasında öldü) daha da üzücü kılıyor.

Yine de filmde asıl başarıyı, bu fırsata hırsla sarılan Michel Simon kazanıyor. Lulu'nun peşinden sürüklenirken çenesi teslimiyetle titreyen Legrand, hem gülünç hem de acınası bir görünüm sergiliyor. Ancak Lulu'yla aralarında geçen sahnelere, bir adamın hayvansı bir dürtüyle beklenmedik bir anda karşısına çıkan son bir cinsel taşkınlık şansını yakalama çabasını katıyor. Simon'un dokunaklı oyunculuğu ve Renoir'ın anlayışlı bakışının sıcaklığı, *La Chienne*'i önemsiz bir melodram olmaktan çıkararak sıradan bir hikayeyi, etkileyici ve evrensel bir filme dönüştürüyor. **PK**

Fransa (Jean Renoir, Braunberger-Richebé)
91dk, SB
Yönetmen: Jean Renoir
Yapımcı: Charles David, Roger Richebé
Senaryo: André Girard, *Georges de La Fouchardière'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Theodor Sparkuhl
Müzik: Eugénie Buffet
Oyuncular: Michel Simon, Janie Marèze, Georges Flamant, Roger Gaillard, Romain Bouquet, Pierre Desty, Mlle Doryans, Lucien Mancini, Jane Pierson, Argentin, Max Dalban, Jean Gehret, Magdeleine Bérubet

İngilizce adı: *The Bitch*

VAMPYR (1932)

Carl Theodor Dreyer'in ilk sesli filminin büyüklüğü, kısmen vampir temasının cinsellik ve erotizm açısından ele alınmasından, kısmen de son derece farklı, düşsel bir bakış açısına sahip olmasından kaynaklanır. Öte yandan, yönetmenin anlatı biçiminde yaptığı köklü değişiklikleri de unutmamak gerek. Filmi özetlemek ona ihanet etmek olacağı kadar, yanlış yorumlamaya da neden olacaktır: Film, kesinlikle büyüleyici olmasının yanı sıra, bakış açısı ve devamlılığa ilişkin farklı eğilimleri birbirine katıp karıştırıyor ve tümüyle kendine özgü bir anlatı dili icat ediyor. Bu dilin aktardığı ruh halleri ve görüntülerin bazıları gerçekten anlaşılmaz: bir tabutun, açıkça içindeki cesedin görüş açısından verilen uzun yolculuğu; bir ahırda hayaletimsi gölgelerin dansı; dişi bir vampirin narin kız kardeşi için hissettiği cinsel arzuyu dışa vurması; şeytani bir doktorun bir un değirmeninde gizemli bir şekilde boğularak ölmesi ve asıl hikayeye ürkütücü bir şekilde cuk diye oturmayı başaran uzun bir rüya sekansı.

Hollandalı bir sinemasever olan ve başkarakter David Gray'i, Julian West takma adıyla canlandıran Baron Nicolas de Gunzburg tarafından finanse edilen *Vampyr (Vampir)*, Sheridan Le Fanu'nun In a Glass Darkly adlı öykü kitabında (filmin jeneriğine yanlışlıkla yazıldığı gibi roman değil) yer alan "Carmilla" (Karanlıklar Prensesi Vampir Carmilla) adlı bir öyküsünden serbestçe uyarlandı. Dreyer'in diğer sesli filmlerinin çoğu gibi bu da gösterime girdiğinde ticari açıdan başarısızlığa uğradı ve daha sonra hiçbir kategoriye tam uymamakla birlikte, korku ve fantezi türünün başlıca ürünlerinden biri (aynı zamanda bir sanat filmi) olarak değerlendirildi.

Hepsi gerçek mekanlarda çekilen görüntülerin aksine, tümüyle stüdyoda yaratılan etkileyici ses ve müzikler, filmin şehvetli ve unutulmaz doğaüstü gizeminin ayrılmaz bir parçasını oluşturuyor. Dreyer, *Vampyr*'i başlangıçta dört ayrı versiyon (Fransızca, İngilizce, Almanca ve Danca) halinde piyasaya sürdü. Günümüzde dolaşımda olan kopyaların çoğu bu versiyonların iki ya da üç bölümünü içeriyor ama diyaloglar haylı az. Hayatınızda hiç Dreyer filmi görmediyseniz ve birçok eleştirmenin neden onu yönetmenlerin belki de en büyüğü olarak gördüğünü merak ediyorsanız, bunu anlamak için bu tüyler ürpertici fantastik korku filminden iyisini bulamazsınız. **JRos**

Almanya (Tobis Klangfilm)
83dk, SB
Yönetmen: Carl Theodor Dreyer
Yapımcı: Carl Theodor Dreyer, Julian West
Senaryo: Carl Theodor Dreyer, Christen Jul,
Sheridan Le Fanu'nun Carmilla isimli hikayesinden
Görüntü Yönetmeni: Rudolph Maté, Louis Née
Müzik: Wolfgang Zeller
Oyuncular: Julian West, Maurice Schutz, Rena Mandel, Sybille Schmitz, Jan Hieronimko, Henriette Gérard, Albert Bras, N. Babanini, Jane Mora

İngilizce adı: *The Vampire*

ABD (Paramount)
104dk, SB

Yönetmen: Rouben Mamoulian

Yapımcı: Rouben Mamoulian

Senaryo: Samuel Hoffenstein, Waldemar Young, George Marion Jr. *Paul Armont ve Lepold Marchand'ın Tailor in the Château isimli oyunundan*

Görüntü Yönetmeni: Victor Milner

Müzik: Richard Rodgers, John Leipold

Oyuncular: Maurice Chevalier, Jeanette MacDonald, Charles Ruggles, Charles Butterworth, Myrna Loy, C. Aubrey Smith, Elizabeth Patterson, Ethel Griffies, Blanche Frederici, Joseph Cawthorn, Robert Greig, Bert Roach

LOVE ME TONIGHT (1932)

Rouben Mamoulian'ın ne yazık ki değeri bilinmeyen en muhteşem filmlerinin çoğunda olduğu gibi, romantik Ruritania (Anthony Hope'un *Prisoner of Zenda-Zenda Mahkumu* adlı 1897 tarihli romanında geçen hayali ülke) müzikalinin bu ustalıklı versiyonunun hoş yanı, yönetmenin kendine özgü bir ters mizah ve teknik yenilik kombinasyonu aracılığıyla, eşzamanlı olarak kurmaya ve yaymaya çalıştığı türün geleneklerini yıkmasıdır. Yönetmen bu filmde, türün o dönemde çok beğenilen ustaları Ernst Lubitsch ve René Clair'in başarılarını aşmaya çalışır ama bunu sanki en küçük bir çaba harcamıyormuş gibi görünerek yaparken, ortaya son derece sakin, mülayim ve bir şekilde kusursuz bir bütün çıkarır. Elbette Richard Rodgers ve Lorenz Hart'ın son derece nükteli, yine de kolayca mırıldanılabilecek kadar melodik şarkılarının büyük yardımı olmuştur; ancak çoğu Lubitsch filminden çok daha hafif olan Mamoulian üslubunu ortaya koyan, gerçek sinema yaratıcılığıyla birlikte kendini gösteren incelikli gülmece duygusudur.

Köhne bir şatoda tutulan kibirli ama sıkkın (ve cinsel açıdan hüsrana uğramış) prenses ve ziyaret ettiği prensesten, düşük statüsünü unutacak kadar etkilenen terzi (Paris'in en iyisi) olarak, romantik rollerini duygusal bağlılık ve ince bir parodimsi ironiyle canlandıran Jeanette MacDonald ve Maurice Chevalier'nin de saygıyla anılması gerekir. Yardımcı oyuncu kadrosu da olağanüstü: Myrna Loy, Charles Ruggles, Charles Butterworth ve eşsiz Sir C. Aubrey Smith (son üçünün özellikle 'Mimi'yi solo söylemeye gönüllü olmaları çok hoş) en unutulmazları. Ancak filmin asıl etkileyiciliği, müziğin, dansın, diyaloğun, oyunculuğun, dekorun, ışığın, kameranın, kurgunun ve özel efektlerin bir araya gelerek, her unsurun anlatıya, tanımlamaya ve temaya hizmet ettiği inandırıcı bir 'komik-dramatik bütün' yaratmasından kaynaklanır. Örneğin, Paris'te Chevalier ve bir müşterisiyle başlayan, şarkının birçok yan karakter tarafından (bir noktada, bütün bir asker müfrezesi tarafından seslendirilir!) söylenmesiyle ilerleyen ve en sonunda MacDonald's'ın yatak odasında biterek, henüz tanışmamış iki müstakbel aşığın ilk bağlantısını oluşturan 'Isn't It Romantic?' sekansı en az finaldeki kritik av sekansı kadar etkileyicidir. Uzun sözün kısası, inanılmaz derecede eğlenceli bir başyapıt. **GA**

BOUDU SAUVÉ DES EAUX (1932)

René Fauchois'nın bir tiyatro oyununu sinemaya uyarlamaya karar veren Michel Simon, *Boudu sauvé des eaux*'yu *(Sulardan Kurtarılan Boudu)* çekmek için Renoir'ı seçmeden önce 11 film çekmişti. İkili daha önce üç kez birlikte çalışmıştı, ikisi de sinemayla yaşıttı ve özgürlük arzusuyla, bilinmeyen toprakları keşfetme özlemiyle doluydu.

Dolayısıyla Simon'un serseri Boudu'sü, terk etmek istediği hayata Lestingois ailesinin nezaketi, cömertliği ve zenginliği aracılığıyla geri getirilerek, tıpkı Afrodit'in canavarımsı bir versiyonu gibi suyun içinden yeniden doğdu. Elbette bu noktada Charlie Chaplin'in benzer durumdaki karakteriyle karşılaştırma yapma ihtiyacı duyulabilir. Gerçekten de iki serserinin birçok ortak noktası bulunuyor: yaşamın zorlukları karşısında ayakta kalma mücadelesi, toplumun kurallarıyla ahlakdışı ilişki, zengin-yoksul karşıtlığına odaklanma ve cinsel dürtü. Ancak filmin vodville bağlantısı ve ondan ayrıldığı nokta (burjuva tiyatrosunun kuralları) ve Simon'un bedeni ve diksiyonuyla ilgili bu reçetenin gücü, iki karakter arasındaki farklardan kaynaklanır.

Boudu karakterinde, ses ve fiziksel varlık, bir şehvet patlaması halinde birlikte çalışır; dünyanın kendi çevrelerinde dönmesini isteyen hoş insanlarla dolu hoş bir evin mutlu kuartetini bozan akortsuz ama büyüleyici bir viyolonsel gibidir. Boudu'nün en sonunda antik pınara geri dönüşü, epiküryen bir masalın gülümseyen sürprizi olmakla kalmaz, aynı zamanda en eski geçmiş ve nehrin aktığı gelecek arasındaki devamlılık kuramının rahatsız edici bir değerlendirmesidir. **J-MF**

Fransa (Pathé, Sirius)
90dk, SB

Dili: Fransızca

Yönetmen: Jean Renoir

Yapımcı: Jean Gehret, Michel Simon

Senaryo: Jean Renoir, Albert Valentin
René Fauchois'nın Boudu sauvé des eaux isimli oyunundan

Görüntü Yönetmeni: Léonce-Henri Burel, Marcel Lucien

Müzik: Léo Daniderff, Raphael, Johann Strauss

Oyuncular: Michel Simon, Charles Granval, Marcelle Hainia, Severine Lerczinska, Jean Gehret, Max Dalban, Jean Dasté, Jane Pierson, Georges D'Arnoux, Régine Lutèce, Jacques Becker

İngilizce adı: *Boudu Saved From Drowning*

I AM A FUGITIVE FROM A CHAIN GANG (1932)
Ben Bir Pranga Kaçağıyım

Mervyn LeRoy'un, dönemin yaygın ceza uygulamalarını sert biçimde eleştiren ve hapishane filmlerinin atası kabul edilen filmi, Paul Muni'nin (aynı yıl *Scarface*'te bununla taban tabana zıt bir gangster rolünü canlandırmıştır) muazzam oyunculuğuyla, Warner Brothers'ın 1930'lar boyunca uzmanlaştığı yıkıcı toplumsal protesto dramlarının belki de en iyisi.

Robert E. Burns'ün otobiyografik hikayesini temel alan, *Ben Bir Pranga Kaçağıyım*, şansı yaver gitmeyen bir 1. Dünya Savaşı gazisi olarak, uydurma bir suç yüzünden prangaya vurulup, uzak güney eyaletlerinde ağır işçiliğe mahkum edilmesinin ardından, merhametsiz bir suçluya dönüşen masum bir adamın canlı bir portresini sunar. Adam dürüst bir hayat sürmek için kaçar, ihanete uğrar, yeniden kaçar ve yakalanmış bir kaçak olarak ömür boyu hapis cezasına çarptırılır. Kayayı bile orta yerinden çatlatacak sadist gardiyanlar, firarlar (birçok filme temel oluşturmuş, uluyan tazıların bataklıktaki takip sahnesi dahil), hücre cezası, parmaklıkların ardındaki kendine özgü dil başarılı bir biçimde perdeye taşınır. Sırf defalarca gönderme yapılmış bir film olması (en son Coen Kardeşler'in *O Brother, Where Art Thou? / Nerdesin Be Birader?* filminde) açısından seyredilmeye değer bir yapım. Modası geçmiş olsa da halen ünlü ve unutulmaz son cümlesiyle seyirciyi derinden etkiliyor. **AE**

ABD (Vitaphone, Warner Bros.)
93dk, SB

Yönetmen: Mervyn LeRoy

Yapımcı: Hal B. Wallis

Senaryo: Howard J. Green
Robert E. Burns'ün anılarından

Görüntü Yönetmeni: Sol Polito

Müzik: Leo F. Forbstein, Bernhard Kaun

Oyuncular: Paul Muni, Glenda Farrell, Helen Vinson, Noel Francis, Preston Foster, Allen Jenkins, Berton Churchill, Edward Ellis, David Landau, Hale Hamilton, Sally Blane, Louise Carter, Willard Robertson, Robert McWade, Robert Warwick

Oscar adaylıkları: Hal B. Wallis (film), Paul Muni (erkek oyuncu), Nathan Levinson (ses)

ABD (Paramount)
83dk, SB
Yönetmen: Ernst Lubitsch
Yapımcı: Ernst Lubitsch
Senaryo: Grover Jones
Aladar Laszlo'nun The Honest Finder isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Victor Milner
Müzik: W. Franke Harling
Oyuncular: Miriam Hopkins, Kay Francis, Herbert Marshall, Charles Ruggles, Edward Everett Horton, C. Aubrey Smith, Robert Greig

TROUBLE IN PARADISE (1932)

Ernst Lubitsch, sessiz sinema döneminin son günlerinde Avrupa'dan göç edip Hollywood'a gelmesinden kısa süre sonra, kendisini, komedinin ritmini iyi tartan 'kulağıyla' teknik yönden bir usta olarak kabul ettirdi. Hayranları özel yeteneklerini 'Lubitsch Tarzı' olarak adlandırdı ama Lubitsch herhangi bir formül ya da sistemle çalışmıyordu. Daha çok, Avrupa'dan Hollywood'a yumuşak şok dalgaları yayan incelikli bir duyarlılık getirerek, Amerikan komedilerinin tonunu değiştirdi ve Howard Hawks ve Billy Wilder (ikisi de Lubitsch'e büyük hayranlık duyardı) gibi yönetmenlerin 'screwball' klasiklerinin önünü açtı.

Ancak aynı incelik, Lubitsch'i, slapstick (kaba komedi) ya da daha bariz biçimde bir fiziksel komedinin uçurumuna düşmekten alıkoydu. O meşhur 'Lubitsch Tarzı', cinselliğe ilişkin görüşleri, zorlukla fark edilebilecek bir göz kırpmasıyla aktaran ustalıklı bir yöntemdi ve bu da nispeten dar görüşlü Amerikan standartlarını (halen 'Hays Yasası', yani Sinema Yapım Yönetmeliği öncesi olmakla birlikte), sözcükler ve hikayelerle yıkmanın, aşmanın ya da kibarca dürtüklemenin zekice bir yoluydu.

'Lubitsch Tarzı'nın en cinsel ve zekice yönleri, yönetmenin ilk sesli filmlerinden biri olan *Trouble in Paradise'ın (Cennette Bela)* ilk karesinden itibaren açıkça ortaya konur. Filmin adının önce bir bölümü perdede belirir; dolayısıyla bir süre 'Trouble in...' (Bela...') kelimesi, bir yatak görüntüsünün üstünde kalır. '...Paradise' ('Cennette...') kelimesi nihayet ortaya çıktığında Lubitsch *'Trouble in Paradise'* ile ne demek istediğini çoktan açıklamıştır: Filme 'Trouble in Bed' ('Yatakta Bela') adı da verilebilirdi. Elbette *Trouble in Paradise* cinsellikten sadece dolaylı olarak söz eder ama Lubitsch'in büyük öncülerinden olduğu romantik komedilerin hepsi öyledir.

Herbert Marshall ve Miriam Hopkins 'cennetten çıkma' bir çifttir. İkisi de usta birer hırsız ve dolandırıcı olarak, Venedik'te kaderlerini belirleyen bir gecede birbirlerini çaktırmadan soymak suretiyle flört ederler. Akşam yemeği boyunca alışılmış kurlar yerine, bir diğerinden çaldıkları kişisel eşyaları göstererek birbirlerine kaçamak kompliman yaparlar. Onlarınki, ironik bir afrodizyak olan aldatmaca üzerine kurulu bir romantizmdir ve diğerinin seçtiği mesleğin üzerinde durmazlar. 'Baron, sen bir dolandırıcısın,' der Hopkins ve sözlerine, 'Tuzu uzatır mısın?' diye devam eder. İkili, mirasyedi Kay Francis'e göz dikene kadar her şey yolundadır. Hopkins, kadını kabarık bir banka hesap cüzdanı olarak görür; öte yandan Marshall için daha fazlası söz konusudur. Kadını ayartarak kasasına giden yola ulaşmaya çalışır ama çok geçmeden duygularının araya girdiğini fark eder.

Hikayedeki entrikalar, karakterleri bir araya getirmek için gerekli olsa da *Trouble in Paradise* dolandırıcılıktan çok dostlukla ilgili bir film. Marshall başlangıçta Francis'in parasının peşindedir ama yalnızlık çeken Francis, sadece Marshall'ı ister; ve ikilinin çok geçmeden sevgili olması, Hopkins'i hüsrana uğratır. Ancak *Trouble in Paradise* kesinlikle göründüğü gibi, bir sonraki sahnenin kolayca kestirilebileceği bir film değil. Aşkın çalınabilecek ya da satın alınabilecek bir şey olmaması, Lubitsch'in dürtüsel olarak hırsızlık yapan baş karakterlerinin kararsızlığını açıklar. Marshall ve Hopkins, kendi ilişkilerini feda etme pahasına Francis'in servetini ele geçirmek için çabalarken, onları herkesten farklı kılan hırsız yaratılışları nedeniyle birbirlerine fazlasıyla uyduklarını anlarlar. **JKl**

ABD (Caddo, United Artists) 99dk, SB

Yönetmen: Howard Hawks

Yapımcı: Howard Hawks, Howard Hughes

Senaryo: Ben Hecht, Fred Pasley, Seton I. Miller, John Lee Mahin, W.R. Burnett, Seton I. Miller *Armitage Trail'in romanından*

Görüntü Yönetmeni: Lee Garmes, L. William O'Connell

Müzik: Shelton Brooks, W.C. Handy

Oyuncular: Paul Muni, Ann Dvorak, Karen Morley, Osgood Perkins, C. Henry Gordon, George Raft, Vince Barnett, Boris Karloff, Purnell Pratt, Tully Marshall, Inez Palange, Edwin Maxwell

SCARFACE: THE SHAME OF A NATION (1932)

Her gangster filminin kalbinde yatan sapık Horatio Alger efsanesiyle, sinema tarihinin en fazla nam salmış Makyavelcı canavarlarından birini yaratan *Scarface: The Shame of a Nation (Yaralı Yüz: Bir Ulusun Utancı),* türünün doruk noktası. 1983 tarihli Brian De Palma versiyonunun, büyük övgü toplamasına karşın, Howard Hawks'ın yönettiği orijinal filmin gücüne gölge düşürmemiş olması da bunun açık bir göstergesi. Tam tersine, Shakespeare'in en muhteşem eserlerinde olduğu gibi (en belirgin referans *Macbeth* olur), filmin kokuşmuş kahramanı ve en az onun kadar kokuşmuş dünyasıyla aramızdaki çekim ve uzaklaşmanın ayartıcı kombinasyonu, filmin temel dokusunu oluşturuyor.

Hollywood'un 1934 yılında daha katı bir biçimde uygulanmaya başlanan muhafazakar Sinema Yapım Yönetmeliği'nden önce tamamlanan filmin senaryosunu, eski gazeteci Ben Hecht yazmıştır. Senaryoda, Al Capone efsanesini kaynak alan Hecht, Sevgililer Günü Katliamı'yla Big Jim Colosimo cinayetini de öyküye katarak İçki Yasağı döneminin Chicago'sunu, çağdaş bir Sodom ve Gomorra olarak kurar. Ahlaksızlığın sınır tanımadığı bir dünya: Polisler gaddar ve rüşvet alıyor; gazeteciler küçümseyen tavırlarıyla sürekli yeni skandalların peşinde. Buna karşın filmin Capone benzeri kahramanı 'Yaralı Yüz' lakaplı Tony Camonte (Paul Muni), en azından gücün ve dolarların peşindeki açgözlü arayışında gayet dürüst.

Tony'nin, işlediği cinayetlere sırf iş olarak baktığı sürece her şeyin yolunda gitmesi, *Scarface*'in en ironik yönü; duyguları işe karıştığı andan itibarense yıkıma sürükleniyor. Tony'nin kız kardeşi Cesca (Ann Dvorak) ve en iyi arkadaşı Guino Rinaldo (George Raft) arasındaki aşk ilişkisini şiddetle kıskanması yüzünden, kontrolünü kaybettiğinde ortaya çıkan tuhaf düğümden, birçok anlam çıkarılabilir. Bu kıskançlık, öz kardeşine duyduğu ensest arzudan kaynaklanabileceği gibi arkadaşıyla arasındaki bastırılmış bir eşcinsel bağı da ima ediyor olabilir. Hawks, Tony'yi yıkıma götüren yolu, dramatik ışıklandırma ve sokak levhalarıyla ulaşılan ağır bir sembolizmle, etkili bir biçimde vurguluyor. Gangster filmin başlarında ilk cinayetini işlerken, duvara yansıyan gölgesi Nosferatu'nun siluetini anımsatır. Final sahnesine haç biçimli gölgeler damgasını vurur ve cansız bedeni bir hendeğin içinde, ironik şekilde 'Dünya sizindir' yazısının yanıp söndüğü bir seyahat reklamının altında yatar. **MT**

SHANGHAI EXPRESS (1932)
Şanghay Ekspresi

Josef von Sternberg, birlikte yaptıkları yedi filmle Marlene Dietrich saplantısını, yoğunluk ve üslup açısından öylesine uç noktalara taşıdı ki hem yıldız hem de hikaye bir gösteri ve tasarım karmaşası içermenin ötesinde bir noktaya ulaştı. Çemberin ortalarında bir yerlerde bulunan *Şanghay Ekspresi*, bu unsurları mükemmele yakın bir denge içinde tutar.

Sternberg filmlerini, ışık ve gölge oyunlarıyla kontrollü deneyler olarak ele almayı seviyordu; dolayısıyla olay örgüsündeki aksiyonun büyük oranda filme adını veren trenle sınırlı olması onun için çok uygundu. Film, Pekin'den Şanghay'a yapılan ve haydutların saldırısıyla kesintiye uğrayan bir tren yolculuğunu konu alıyor. Ancak filmin asıl öznesi, Dietrich'in bin bir şekilde gösterilen yüzü: örtülü, gölgeli, dumanla kaplı, kürklerin ya da tüylerin içine gömülü, beyaz üzerine siyah girift desenlerle çerçeveli. Bizzat Dietrich de Şanghay Lily rolünde yarı açık ve tetikte gözleriyle gizemini korurken, Sternberg (ve her zamanki görüntü yönetmeni Lee Garmes) Dietrich'in yüzünü uygun duyguları yansıtacağı kusursuz bir perde olarak kullanıyor.

Şanghay Ekspresi'nin, Sternberg'in daima tercih ettiği gibi stüdyoda kurulan dekoru, filmin açılış sekansında vücut bulan incelikle tasarlanmış, tümüyle hayal ürünü bir Çin'dir: devasa ve bembeyaz bir lokomotif dumanlar içinde Pekin İstasyonu'ndan hareket ederek, abajur şapkalı hamallar, pazarcılar, çocuklar ve hayvanlarla kaynayan dar bir sokağın ortasından yoluna devam eder. Sternberg yıllar sonra Çin'i ilk kez ziyaret ettiğinde gerçeğin tümüyle farklı olduğunu görmekten memnun olmuştu.

Lily'nin eski sevgilisi, bir İngiliz yüzbaşı rolündeki Clive Brook, çelikten sert iradeli, tıpık soğukkanlı İngiliz'i başarıyla canlandırırken, Anna May Wong da karikatürize edilmiş sinsi bir şark kurnazı rolünde zevkle izleniyor. Ancak film, özünde Sternberg'le Dietrich'in ve aralarındaki fetişist, garip elektriğin filmi. İkisi birlikte, sinemada benzersiz bir şey yarattılar; ayrı ayrı asla aynı büyüyü yakalayamazlardı. **PK**

ABD (Paramount)
84dk, SB
Dili: İngilizce / Fransızca / Kantonez / Almanca
Yönetmen: Josef von Sternberg
Yapımcı: Jules Furthman
Görüntü Yönetmeni: Lee Garmes
Müzik: W. Franke Harling
Oyuncular: Marlene Dietrich, Clive Brook, Anna May Wong, Warner Oland, Eugene Pallette, Lawrence Grant, Louise Closser Hale, Gustav von Seyffertitz, Emile Chautard
Oscar: Lee Garmes (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: (film), Josef von Sternberg (yönetmen)

ABD (MGM)
64dk, SB
Yönetmen: Tod Browning
Yapımcı: Tod Browning
Senaryo: Clarence Aaron "Tod" Robbins
Spurs isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Merritt B. Gerstad
Oyuncular: Wallace Ford, Leila Hyams, Olga Baclanova, Roscoe Ates, Henry Victor, Harry Earles, Daisy Earles, Rose Dione, Daisy Hilton, Violet Hilton, Schlitze, Josephine Joseph, Johnny Eck, Frances O'Connor, Peter Robinson

FREAKS (1932)

Tod Browning'in *Freaks (Ucubeler)* adlı filmi, tüm beklentileri aşıp daha önce görülmemiş ölçüde rahatsız edici olacak (Dwain Esper'in filmi, *Forbidden Love-Yasak Aşk, Monster Show-Canavar Gösterisi* ve *Nature's Mistakes-Doğanın Hataları* gibi belirsiz ve yanıltıcı isimlerle gösterime çıkarması aracılığıyla) bir korku filmi olarak tasarlanmasından başlayıp, Luis Bunuel ve Alain Robbe-Grillet geleneğinde bir avangard film olarak yeniden keşfedilmesine kadar uzanan geniş bir yelpazede korku, sanat ve belgesel filmi olarak tanımlandı. Sonuncusu, yani belgesel olarak tanımlanmasının nedeniyse 'hakiki ucubelerin' kullanılmasıyla kendini gösteren gerçekçiliğinde yatar. Ancak kavram ve tasarımının orijinalliğine ve seyirciyi bir yandan duygulandırırken diğer yandan da korkutabilme yeteneğine rağmen, *Freaks* bugüne kadar değeri bilinmeyen bir film olarak kaldı.

Freaks, meraklı izleyicilere seslenen bir karnaval çığırtkanıyla açılır. İnsan kalabalığı, programın kadın ucube kahramanını fark ettiğinde, birçok kadın çığlık atar ve çığırtkan ucube kadının hikayesini anlatmaya başlar. Karnavalın güzel trapezcisi Cleopatra'yı (Olga Baclanova), Hans (Harry Earles) adlı bir cüce büyük bir aşkla sevmektedir. Ancak Cleopatra'nın, Güçlü Adam Hercules ile (Henry Victor) ilişkisi vardır ve iki aşık Hans'ın yakınlarda miras kalan servetini ele geçirmek için bir komplo kurar: Cleopatra iğrendiği cüceyle evlenecek ve onu zehirleyecektir. Unutulmaz bir düğün-kabul töreni ayini sırasında, Cleopatra toplanan ucubeleri (Browning, oyuncu elemeleri sırasında, daha önce hiç görülmediği kadar kalabalık bir grup oluşturan profesyonel ucube oyuncuyu bir araya toplamıştı) tersler, acımasızca alay eder; onlara 'pislik' ve 'sümüklü' gibi isimler takar. Cleopatra vagonuna geri döndüğünde, Hans'ın içkisine zehir karıştırır ama planı ortaya çıkar ve korkunç bir intikam için toplanan ucubelerin saldırısına uğrar. En sonunda şimdiki zamana, karnaval çığırtkanına geri dönerek, ucubelerin Cleopatra'ya saldırısının sonuçlarını görürüz: Cleopatra artık bacaksız, yarı kör bir kütüğe, gıdaklayan bir tavuk-kadına dönüşmüştür. Stüdyonun mutlu son için ısrar etmesi üzerine, sonradan eklenen bir final sahnesi, Hans'ı şık bir evde tekrar barıştığı eski cüce sevgilisi Frieda'yla (Daisy Earles) birlikte bir milyoner hayatı sürerken gösterir.

Ancak hiçbir konu özeti, 'inanılması' için mutlaka görülmesi gereken bu dehşet verici ama derin filmi hakkıyla anlatamaz. Birçok insanın Dracula'nın ilk versiyonunu da (1931) gerçekleştirmiş bir yönetmenin meslek yaşamının en dikkat çekici filmi olarak değerlendirdiği, üstün bir sinematografik tuhaflık (ya da ucube). **BH**

ME AND MY GAL (1932)

ABD (Fox)
79dk, SB

Yönetmen: Raoul Walsh

Senaryo: Philip Klein, Barry Conners, Arthur Kober

Görüntü Yönetmeni: Arthur C. Miller

Müzik: James F. Hanley

Oyuncular: Spencer Tracy, Joan Bennett, Marion Burns, George Walsh, J. Farrell MacDonald, Noel Madison, Henry B. Walthall, Bert Hanlon, Adrian Morris, George Chandler

Manhattan'da geçen film, yumuşak başlı, fazla zeki olmayan bir polisin (Spencer Tracy) öyküsünü konu alıyor. Bir balık restoranının garsonuyla (Joan Bennett) ilişkisi olan kahramanımız, şans eseri, saklanmak için tam da sevgilisinin kız kardeşinin çatı katını seçen ünlü bir gangsteri yakalar. Görünüşe bakılırsa, Raoul Walsh ve senaristleri, bu cılız konuyu istedikleri şeyi yapmak için çıkış noktası olarak almışlar. Ortaya hoş, iddiasız ve genel olarak tam anlamıyla çılgın bir film çıkmış.

Me and My Gal'in popülizmi kulağa gerçek gibi geliyor; Büyük Buhran dönemi New York'unda, İrlanda kökenli Amerikalıların yaşamının portresi şüphesiz idealleştirilmiş olsa da bu idealleştirmenin ardında paylaşılan deneyimin gerçek iyimserliği, şefkati, sıcaklığı ve derinliği aşikar. İçki Yasağı'nın iptal edilmesinden önce yapılan bu filmde, hem küçük bir kavgacı sarhoş (eksantrik Will Stanton) çevresinde dönen genel bir komiklik hem de gelinin babasının (J. Farrell MacDonald) yakına gelip kameraya, 'Kim içki ister, ha?' diyerek kaygısız bir davet savurduğu, içki içmeyi isyankarca kutlayan bir düğün sahnesi var.

Me and My Gal'deki tüm komedinin, senaryonun ciddi yanını gölgelemesi ne şaşırtıcıdır ne de üzücü. Walsh'ın mekan kullanımındaki kaygısız gözüpekliği, katılaşmış ve iyi kalpli insanlara duyduğu sevgi ve elindeki malzemenin her bir ayrıntısı üzerindeki ustalığı, mucizevi şekilde asla geleneksellik hatasına düşmeyen film boyunca kendini gösterir. **CFu**

ZÉRO DE CONDUITE (1933)
Hal ve Gidiş Sıfır

Fransa (Argui-Film)
41dk, SB

Dili: Fransızsca

Yönetmen: Jean Vigo

Yapımcı: Jacques-Louis Nounez, Jean Vigo

Senaryo: Jean Vigo

Görüntü Yönetmeni: Boris Kaufman

Müzik: Maurice Jaubert

Oyuncular: Jean Dasté, Robert le Flon, Du Verron, Delphin, Léon Larive, Mme. Emile, Louis De Gonzague-Frick, Raphaël Diligent, Louis Lefebvre, Gilbert Pruchon, Coco Golstein, Gérard de Bédarieux

İngilizce adı: *Zero For Conduct*

Hal ve Gidiş Sıfır'ın ikinci adı olan *'Küçük Şeytanlar Okulda', Carry On* (İngiltere'de 1958 ve 1992 yılları arasında çekilmiş 31 filmden oluşan komedi serisi) tarzı, tatlı bir yaramazlık hikayesini akla getiriyor; ama Jean Vigo'nun klasik kısa filminin şakası yok. Çocukların baskıcı okul kurumuna karşı isyanını anlatan bu öykü, çatıya çıkmış muzaffer küçük şeytanların uçmaya hazırmış gibi göründüğü final sahnesiyle kozmik boyutu pekiştirilen, tam bir gerçeküstücü manifesto.

Bu müthiş film, görecekleri şeye hazır olmayan öğrencileri gafil avlar: çırılçıplaklık, müstehcen ve vücut saplantılı mizah, dine saygısızlık, ısrarcı bir eşcinsel erotizm. Ancak basit 'gençliğin karşısında otorite' ikilemini (1968 yapımı serbest yeniden çevrimi *If...*'in aksine) kaçınılmaz ve çok aşamalı sapıklık görüşüyle aşar: En eski kafalı öğretmenler bile sapıkça duygular taşır ve içten içe çılgındır.

Cesur kışkırtmalar, içerik kadar, form düzeyinde de kendini gösteriyor: ağır çekim, animasyon ve kamera oyunlarıyla yapılan deneyler olağanüstü ve şaşırtıcı. Vigo, Luis Bunuel ve René Clair'in avangardlığını özümsemiştir ama eşsiz bir estetik form yakalamayı da başarmıştır: mümkün olan her köşe ve boşluktan tuhaf görüntülerin üretildiği klostrofobik bir uzam olan 'akvaryum çekimi'; işte bir büyü gösterisi olarak sinema. **AM**

42ND STREET (1933)

ABD (Warner Bros.)
89dk, SB
Yönetmen: Lloyd Bacon
Yapımcı: Hal B. Wallis, Darryl F. Zanuck
Senaryo: Rian James, James Seymour
Bradford Ropes'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Sol Polito
Müzik: Harry Warren
Oyuncular: Warner Baxter, Bebe Daniels, George Brent, Ruby Keeler, Guy Kibbee, Una Merkel, Ginger Rogers, Ned Sparks, Dick Powell, Allen Jenkins, Edward J. Nugent, Robert McWade, George E. Stone
Oscar adaylıkları: Hal B. Wallis, Darryl F. Zanuck (film), Nathan Levinson (ses)

"Sawyer, bir çocuk olarak gidiyorsun ama yıldız olarak geri dönmek zorundasın!" Kulis müzikallerinin 'büyükannesi' cazibesinden ve büyüleyiciliğinden hâlâ bir şey yitirmemiş (50 yıl sonra bir Broadway oyununa uyarlanması mükemmel bir kanıt) ama bunun da ötesinde, birçok cazip nedenden ötürü sinema tarihinde özel bir yere sahip.

42nd Street'in *(42. Sokak)* senaryosu, gösteri dünyasının en sevilen baş belalarından biri haline geldi. Büyük Buhran sırasında New York'a yeni gelen dansçı Peggy Sawyer (Ruby Keeler), Pretty Lady adlı bir müzikalin korosunda iş bulur. Gösterinin asabi starı Dorothy Brock (Bebe Daniels), gösterinin başlamasından önceki gece bileğini sakatlar; böylece 'gerçek küçük tiyatrocu' Peggy başrolü kapar, ölesiye çalışır ve kumpanyanın kaderinin omuzlarının üstünde olduğunun bilinciyle, cesurca sahneye çıkıp herkesi kendine hayran bırakır. 70 yıl sonra bu hikaye, saflığın, kurnaz inatçılığın ve küstah hazırcevaplığın büyüleyici ve yatıştırıcı bir karışımı.

Her biri birer prototip olan karakterler drama hayat verir: stresli ve hastalıklı yönetmen (kumpanyasıyla tehditkar ve teşvik edici konuşmaları bir klasik olan Warner Baxter); bezgin dans yönetmeni (George E. Stone); şımarık ve şakacı koro kızları (Una Merkel ve Ginger Rogers); züppe genç (Dick Powell); başrol oyuncusuyla ilgili planları olan, parası bol çapkın koruyucu (Guy Kibbee) ve şansı ters dönmüş bir vodvil oyuncusuyla (George Brent) gizli bir ilişki sürdürürken, bir yandan da çapkın koruyucusuyla gönül eğlendiren başrol oyuncusu. Filmin, yabana atılmayacak bir oyuncu kadrosu var: Muhteşem Baxter, *In Old Arizona*'nın (*Eski Arizona'da*) cesur haydut kahramanı The Cisco Kid rolüyle En İyi Erkek Oyuncu Oscarı'nı kazanmıştı. Daniels aynı anda şarkı da söyleyebilen bir sessiz film yıldızıydı. Brent kendini kabul ettirmiş bir başka romantik oyuncuydu. Yarım düzine yardımcı oyuncu da, kısa süre sonra Fred Astaire'le eşleşecek olan Rogers da dahil olmak üzere, çoktan popüler olmuş isimlerdi. Bebek yüzlü ve ateşli Dick Powell da kariyerine *42nd Street*'le başlayanlar arasındaydı. Broadway'in sevgilisi ve Al Jolson'ın karısı Ruby Keeler'sa ilk film denemesinde büyük bir keşif olarak kabul gördü. Pek şarkıcı olduğu söylenemezdi ama bu güzel, tatlı ve neşeli kadın olağandışı bir tap dansçısıydı.

Genelde Warner Brothers filmleri gerçekçiliğiyle tanınırdı. Ancak müzikal servetlerini artırmak için Mervyn LeRoy (hastalığı yüzünden yönetmenliği Lloyd Bacon'a devretmek zorunda kalmadan önce projeyi o geliştirmişti) daha sonra Warner Brothers'ın baş tonmaysterleri olacak şarkı sözü yazarları Dubin ve Warren'ı getirdi. LeRoy ayrıca Sam Goldwyn'in birçok müzikal komedisini canlandırmış olan yaratıcı dans yönetmeni Busby Berkeley konusunda da ısrar etti. Berkeley, 'Shuffle off to Buffalo', 'Young and Healthy', 'You're Beginning to be a Habit with Me' gibi canlı şarkılardan büyük iş çıkardı. Gösteriyi bitiren şarkının söylendiği final için Berkeley, Ruby'nin bir taksinin tepesindeki dansının, çok yukarıdan çekilmiş geometrik motifler halinde düzenlenmiş yarı çıplak güzelliklerin duygusal bir ritmik kaleydoskop oluşturduğu ölümsüz bir yapım yarattı. Warner Brothers, hemen sözleşme imzaladığı Berkeley'e tam yetki verdi ve böylece 30'lu yılları neşelendiren ve sinema müzikallerinin en çarpıcı örnekleri olmaya devam eden dans gösterileri dönemi başlamış oldu. **AE**

ABD (Warner Bros.)
104dk, SB
Yönetmen: Lloyd Bacon
Yapımcı: Robert Lord
Senaryo: Manuel Seff, James Seymour
Görüntü Yönetmeni: George Barnes
Müzik: Al Dubin, Sammy Fain, Irving Kahal, Harry Warren, Walter Donaldson, Gus Kahn
Oyuncular: James Cagney, Joan Blondell, Ruby Keeler, Dick Powell, Frank McHugh, Ruth Donnelly, Guy Kibbee, Hugh Herbert, Claire Dodd, Gordon Westcott, Arthur Hohl, Renee Whitney, Barbara Rogers, Paul Porcasi, Philip Faversham

FOOTLIGHT PARADE (1933)

Büyük Buhran dönemi müzikallerinin en muhteşemi olan *Footlight Parade*, tek film içinde iki film sunuyor aslında. İlki, sinema salonlarında, perde arasında, canlı müzikal piyesleri sahneleme çabaları hakkında hızlı ve komik bir kulis hikayesi ve odak noktasında da kendisine hayran olan sekreterini (Joan Blondell) fark edemeyecek kadar meşgul olan enerjik bir yapımcı rolünde James Cagney yer alıyor. İkinci filmse, koreograf Busby Berkeley'in yaratıcılığının doruğunda olduğu, tasarımlarının titizliğiyle dizginlenmemiş hayal gücü açısından birbiriyle eşdeğer olan peş peşe üç ihtişamlı Busby Berkeley gösterisinin can alıcı güç gösterisi.

Evlilik gibi mutluluğa adanmış bir kurumda, balayı geleneğine tümüyle edepsiz bir bakışla yaklaşan *'Honeymoon Hotel'i (Balayı Oteli)* ve doğunun ahlaki çöküşünü Yeni Düzen'in yol açtığı heyecan verici bir ahlak yükselişine dönüştüren *'Shanghai Lil'*i hızla geçerek, *'By a Waterfall'*a konsantre olacağım. Bir grup su perisinin ışıltılı vücutlarını ve geometrik gruplaşmalarını sergileyen bu su rapsodisi, biçim ve beden arasındaki merkezi gerilimi zorladıkça zorlar ve en sonunda derinliğin çöktüğü soyut bir dış boşluğa ulaşır. Hava ve su arasındaki ayrım silinir ve insan bedenleri maddesel hücre benzeri birimlere dönüşür. Burada, *2001: A Space Odyssey*'in *(2001: Uzay Macerası)* 'Yıldız Geçidi' sahnesinde ulaşılan doruğu hissedebilirsiniz; bilinç açıcı sinema yolculukları söz konusu olduğunda Berkeley'in *'Waterfall'*una *('Şelale'sine)* düşünmeden dalabilirsiniz. **MR**

ABD (Warner Bros.)
96dk, SB
Yönetmen: Mervyn LeRoy
Yapımcı: Robert Lord, Jack L. Warner, Raymond Griffith
Senaryo: David Boehm, Erwin S. Gelsey
Görüntü Yönetmeni: Sol Polito
Müzik: Harry Warren
Oyuncular: Warren William, Joan Blondell, Aline MacMahon, Ruby Keeler, Dick Powell, Guy Kibbee, Ned Sparks, Ginger Rogers
Oscar adaylıkları: Nathan Levinson (ses)

GOLD DIGGERS OF 1933 (1933)
Altın Arayıcıları

1930'ların başlarında Busby Berkeley'nin gösterilerini içeren klasik Warner Brothers müzikalleri serisi içinde *Altın Arayıcıları*, Büyük Buhranı en güçlü şekilde hatırlatan film. Müstehcen ve esprili senaryo, aç kalmamak için zengin kazlar üzerinde 'altın arama' tekniklerini kullanmak dahil ne gerekiyorsa yapan Broadway gösteri kızlarına odaklanıyor. Filmin son sahneleri, üç göz alıcı Berkeley gösterisinin egemenliğinde: ateşli 'Pettin' in the Park', zarif 'Shadow Waltz' ve tartışmalı 'Remember My Forgotten Man.'

Açılış gösterisi 'We're in the Money'de üstleri para kaplı koro kızlarının prova ettiği canlı bir zenginliğe övgü şarkısı, alacaklılar tarafından kesildiğinde sahnedeki zenginlik ve sahne dışındaki ekonomik kriz arasında ironik bir uyumsuzluk yaratılıyor. Açılış gösterisinin seks ve para ilişkisi; bir sokak serserisinin (Joan Blondell) çoktan unutulmuş 1. Dünya Savaşı zaferleriyle keskin bir tezat oluşturacak şekilde, sıradan erkeğin gücünü ve cinselliğini kaybetmesinin birbirine yakından bağlı olmasından yakındığı, can alıcı 'Remember My Forgotten Man'in habercisi. İşsiz gazilerin tartışmalı 1932 İkramiye Yürüyüşü'ne partizan atıflar; ve savaşı, zayıflığı ve işsizliği ilişkilendiren canlı tablolarıyla 'Remember My Forgotten Man', Hollywood'un 1930'lardaki en sert politik söylemlerinden biri. **MR**

SHE DONE HIM WRONG (1933)

1930'ların başlarında sesli sinemaya dönüşümden kaynaklanan maddi sıkıntılar ve prodüksiyon sorunlarıyla bunalan Hollywood, seyircileri sinemalara yeniden çekmek için popülaritesi kanıtlanmış tiyatro oyuncularına döndü. Bu oyuncuların en önemlilerinden olan Mae West, (çeşitli yeteneklerini sergilemek amacıyla yazdığı) Diamond Lil oyunuyla Broadway ve daha birçok yerde muazzam başarılar kazanmıştı. West, Paramount için iyi bir seçim olduğunu kanıtladı; çünkü inceliki ama deli dolu mizahı perdeye kolayca taşınabiliyordu ve ilk filmi *Night After Night (1932)* seyirci üzerinde inanılmaz bir etki yaratmıştı. West'in tuhaflıkları, özellikle de ünlü çift anlamlı sözleri ve bayağı tarzı, dönemin dindar tutucularını öfkelendirdi ve 1934'te (1930'ların başında yürürlüğe konan ama yaygın olarak göz ardı edilen) Sinema Yapım Yönetmeliği'ne geçerlik kazandırmak için Breen Bürosu'nun kuruluşunu hızlandırdı. West'in 1934 sonrası filmleri, ilginç olmalarına rağmen, asla daha önceki çalışmalarının albenisine ulaşamadı; Diamond Lil'in sinema uyarlaması olan *She Done Him Wrong* bu ilk dönem filmlerinin en dikkat çekici örneği, hatta Oscar'a bile aday gösterildi.

West filmde, New York'un sayfiyesinde çevredeki çeşitli suçlularla ilişkisi olan 'bar patroniçesi' Leydi Lou'yu canlandırıyor. Lou, iki yerel organizatörü yakın takiptedir ve nişanlısı hapisten yeni çıkmıştır; ama barının üst katında, hizmetçiler ve etkileyici bir elmas mücevher koleksiyonuyla dopdolu lüks bir evde yaşarken, hayatında bir erkeğe ihtiyaç yoktur. Lou, buna karşın, barın bitişiğine taşınan misyonerliğin başındaki yeni komşusuna (Cary Grant) abayı yakar. Genç adamın çekiciliğini ilk kez övdüğü sahne, bir Hollywood efsanesidir. West, Grant'e şu meşhur cümleyi söyler: 'Bir ara beni görmeye yukarı gelsene.' İlgisinin bir göstergesi olarak Grant'in istediği görevi satın alarak, ona hediye etmek için büyük bir elmas yığınını kullanır. Sonunda dedektif olduğu ortaya çıkan Grant, tüm dolandırıcıları hapse atar ama Lou'yu hayli farklı bir şekilde, bir alyansla tutuklar. Haylazca ve neşe dolu, klasik bir Hollywood komedisi. **RBP**

ABD (Paramount)
66dk, SB

Yönetmen: Lowell Sherman

Yapımcı: William LeBaron

Senaryo: Mae West, Harry Thew, John Bright
Mae West'in Diamond Lil oyunundan

Görüntü Yönetmeni: Charles Lang

Müzik: Ralph Rainger, Shelton Brooks, John Leipold, Stephan Pasternacki

Oyuncular: Mae West, Cary Grant, Owen Moore, Gilbert Roland, Noah Beery, David Landau, Rafaela Ottiano, Dewey Robinson, Rochelle Hudson, Tammany Young, Fuzzy Knight, Grace La Rue, Robert Homans, Louise Beavers

Oscar adaylıkları: William LeBaron (film)

DUCK SOUP (1933)
Ördek Çorbası

ABD (Paramount)
70dk, SB
Yönetmen: Leo McCarey
Yapımcı: Herman J. Mankiewicz
Senaryo: Bert Kalmar, Harry Ruby
Görüntü Yönetmeni: Henry Sharp
Müzik: Bert Kalmar, John Leipold, Harry Ruby
Oyuncular: Groucho Marx, Harpo Marx, Chico Marx, Zeppo Marx, Margaret Dumont, Raquel Torres, Louis Calhern, Edmund Breese, Leonid Kinskey, Charles Middleton, Edgar Kennedy

1933 yılında gösterime giren bu zıpır komedi, oyunculuk yeteneklerini vodville bileyen ve *The Cocoanuts (Hindistancevizleri, 1929)* ve *Animal Crackers* da *(Hırsız Kim?, 1930)* dahil olmak üzere bir dizi komediyle Broadway'de büyük beğeni kazanan bir New York fenomeni olarak değerlendirilebilecek komik *Marx Kardeşler (Üç Ahbap Çavuşlar)* ekibinin en parlak zaferi. Orijinal oyunlarının ötesinde Kardeşler'in zamanlaması da birçok açıdan mükemmeldi: New York sahnelerinde doruk noktasına ulaşmışken ve fethedecek yeni seyirciler ararlarken ses teknolojisi filmlerde ön plana çıkıyordu.

Groucho, Harpo, Chico ve Zeppo kardeşlerin Paramount'un New York stüdyolarında yaptığı beş film arasında *Ördek Çorbası*, hepsinin birlikte yer aldığı son film (Kardeşler'in en genci ve grubun namuslusu Zeppo menajer ve mucit oldu). Film, çoğu bugün bile 1933'te olduğu kadar yeni ve komik olan görsel ve sözel esprilerle dolu. Çoğu klasik gibi *Ördek Çorbası* da gişede çok fazla iş yapmadı ve Paramount Marx Kardeşler'in sözleşmesini iptal etti. Bunun üzerine Kardeşler batıya, Hollywood ve MGM'e yönelerek *A Night at the Opera (Üç Ahbap Çavuşlar Operada, 1935)* ve *A Day at the Races'i (Üç Ahbap Çavuşlar At Yarışlarında, 1937)* yaptılar.

Ördek Çorbası sadece 70 dakikadır ama kahkaha yaratabilecek her şey ardı arkası kesilmeksizin birbirini izler: Paul Revere'e yönelik iğnelemeler ve dönemin müzikalleri hakkında küçümseyici iç monologlar; beklenmedik bir biçimde arşiv görüntülerinin kullanılmasına ve Kardeşler'in sahnede yıllarca oynadığı 'üç-şapka oyunu' ve ünlü ayna sekansı gibi şaşırtıcı şekilde yaratıcı fiziksel skeçler. Komedyenlerce bugün bile taklit edilen ayna esprisinde, gecelikli ve takkeli, bıyıklı ve purolu Groucho'nun, kapının diğer tarafında 'kendisi'yle (yani onunla tıpa tıp aynı görünümdeki Harpo'yla) karşılaşmasını görürüz.

Hikayeye göre Groucho, Freedonia ülkesinin Rufus T. Firefly adlı diktatörüdür. Patronu varlıklı Mrs. Teasdale'i iradesi dışında tarifsiz bir ağırbaşlılık ve zarafetle canlandıran Margaret Dumont, yine Groucho'nun etkili ve unutulmaz yergilerinin çoğunun kusursuzca acımasız aynası ve öznesidir. Fiziksel şakalar ve Groucho'nun taklit edilemez diyalog tarzı tümüyle Kardeşler'e ait olsa da senaryolarda, S.J. Perelman dahil birçok büyük komedi yazarının da katkısı olmuştur. Muhteşem birer fiziksel komedi oyuncusu olmanın ötesinde Marx Kardeşler nükteli diyalog ve keskin gözlem gücüne sahip olma şansı yakalamış komedyenlerdi; örneğin Ritz Kardeşler'in filmleri saygı görmezken *Ördek Çorbası*'nın günümüze kadar gelmesinin bir başka nedeni de bu.

Sylvania Büyükelçisi Trintino (Louis Calhern) Freedonia'yı hakimiyeti altına almak ister ve Harpo'yla Chico'yu ajan olarak tutar. Bu zayıf olay örgüsü, bugüne kadar çekilmiş en iyi komedi sekanslarını destekleyecek kadar güçlü ve bazılarına göre gerçeküstücü hiciv sayılabilecek kadar saldırgan. Groucho'nun rolünü kişisel bir saldırı olarak alan Benito Mussolini, filmi İtalya'da yasakladı; başka hiçbir şey Kardeşler'i daha mutlu edemezdi. Filmin piyasaya sürülmesinden önce, New York eyaletindeki Fredonia adlı küçük bir kent, filmde kentin adının kullanılmasından ve araya eklenen 'e' harfinden şikayet edince, Marx Kardeşler'den şu cevap geldi: 'Şehrinizin adını değiştirin, filmimize zarar veriyor.'' **KK**

ABD (MGM)
97dk, SB
Yönetmen: Rouben Mamoulian
Yapımcı: Walter Wanger
Senaryo: S.N. Behrman, H.M. Harwood
Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels
Müzik: Herbert Stothart
Oyuncular: Greta Garbo, John Gilbert, Ian Keith, Lewis Stone, Elizabeth Young, C. Aubrey Smith, Reginald Owen, Georges Renavent, David Torrence, Gustav von Seyffertitz, Ferdinand Munier
Venedik Film Festivali: Rouben Mamoulian (Mussolini Cup ödülüne aday oldu)

QUEEN CHRISTINA (1933)
Kraliçe Kristina

Rouben Mamoulian'ın 17. yüzyıl İsveç kraliyet sarayını bu film için yeni baştan yaratması, Greta Garbo'ya beyazperdeyi hakimiyeti altına alması için eşsiz bir fırsat sundu. Gustaf Adolf'un kızı efsanevi Kristina, münzevi bir estetti ve istediği gibi bir hayat sürebilmek için tahttan çekilmiş, Protestanlıktan vazgeçip Katolik olmuştu. Garbo'nun canlandırdığı Kristina, karşıtlıkları vurgulamak yoluyla erkeksi ve kadınsı niteliklerin cazip bir karışımını sunuyor. Eğitimli, kararlı bir kadın olan Kristina cinsel açıdan da deneyimli, hatta girişken ve özgürlüğüne düşkün.

İngiltere kraliçesi I. Elizabeth üzerine yapılan filmlerden birçok şey ödünç alındığı izlenimi veren film, danışmanları, Kristina'nın Fransa kralı Charles'la evlenmesini istediğinde gelişen olayları konu alıyor. Kristina ve iriyarı 'refakatçisi' Kont Magnus, bu duruma çok öfkelenir. Kristina, erkek gibi giyinip, saraydan ve bir kadın olarak maruz kaldığı kısıtlamalardan kaçar; sonra geceyi geçirdiği bir handa, şans eseri İspanya Büyükelçisi Antonio'yla (o dönemde Greta Garbo'nun aşk yaşadığı John Gilbert) karşılaşır. Kristina'nın Antonio'ya aşık olmasıyla birlikte, karşı cinsin kılığına bürünme ve gizli erotizmle ilgili komik sahneler birbirini izler. Antonio, Kristina'nın onurunu korurken öldürülünce, Kristina tahttan feragat eder. Böylece, en başından beri mevkisi ve kişisel niteliklerinden ötürü kaçınılmaz yazgısıymış gibi göründüğü üzere, inzivaya çekilir. Mamoulian'ın kamerasının cazibesine cazibe kattığı Garbo, kusursuz bir oyunculuk sergiliyor. Başarılı sanat tasarımı, kurgu ve müzik de *Kraliçe Kristina*'yı heyecan verici bir seyre dönüştürüyor. **RBP**

İspanya (Ramón Acín)
27dk, SB
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Ramón Acín, Luis Buñuel
Senaryo: Luis Buñuel, Rafael Sánchez Ventura
Görüntü Yönetmeni: Eli Lotar
Tema müziği: Brahms
Oyuncular: Abel Jacquin (ses)

İngilizce adı: *Land Without Bread*

LAS HURDES (1933)
Ekmeksiz Toprak

Luis Buñuel'in, uygar geçinen bir Hıristiyan ülkesinde var olmasına izin verilen yoksulluk, hastalık, kötü beslenme ve cahillik üstüne olağanüstü güçlü ama duygusallıktan tümüyle uzak belgeseli *Ekmeksiz Toprak,* 1932'de Las Hurdes'de çekilmiştir; bu küçük ve ücra dağlık bölge, Extremadura'nın hemen kuzeyine ve üniversite kenti Salamanca'nın şaşaasının yaklaşık 100 kilometre güneyine düşer. Görüntülerin her şeyi açıkça anlattığını fark eden Buñuel, fiziksel, ruhsal ve toplumsal hastalıkları tarafsız bir kamerayla sakince gözlemler. Yine de bu görüntülerin yanına, Katolik kiliselerindeki zenginliği gösteren kareleri de koyar ve sonradan öğrenildiğine göre, tezinin altını çizmek için bir keçiyi vurmaktan ya da hasta bir eşeği (öldürücü bir arı sürüsü başına üşüşsün diye) balla sıvamaktan geri kalmaz.

Peki tüm bunların bir gerçeküstücüyle ne ilgisi var? Dehşet, sergilenmekle kalmaz, bir kabusun hammaddesini de oluşturur; Buñuel, Hurdano'ların dayanılmaz acılarından tek kurtuluş yolunun (Devlet ve Kilise müdahale etmediği sürece) ölüm olduğunun farkındadır ve açlıkla acıyı dindirmek için yapılanların çoğu, sapkın bir yok olma arzusuyla biçimlenmiş gibi görünür. Acımasız, soğuk, tuhaf bir biçimde güzel ve ustura kadar keskin. **GA**

KING KONG (1933)

Tüm canavar filmlerinin tartışmasız şampiyonu ve Hollywood'un ilk özel efekt harikası olan *King Kong*, en kalıcı ve en sevilen sinema başyapıtlarından biri olmaya devam ediyor. Merian C. Cooper ve Ernest B. Schoedsack'in aslında *Güzel ve Çirkin* masalının mutlu sondan yoksun, dev ölçekte yapılmış gorilli bir uyarlaması olan film, çarpıcı bir maket çalışmasını ve duygusal titreşimi birbiriyle öyle bir harmanlamıştır ki, gayet doğal bir sonuç olarak yüzlerce taklidi yapıldığı halde bu düzeyi yakalayabilene az rastlanır.

Hikaye, özünde, kent ve doğa yaşamı arasındaki şu ezeli çatışmayı anlatır. Bir keşif ekibi, yerlilerin huşu içinde taptığı, tarih öncesinden kalma dev bir gorili teşhir edip üzerinden para kazanmak amacıyla New York'a getirmek için, adı bile insanı ürküten Skull (Kurukafa) Adası'na gelir. Ancak devasa Kong kafeslenmekten hiç hoşlanmaz ve ortalığı birbirine katarak New York'tan kaçar.

Kong'un perdede tüm haşmetiyle ilk göründüğü andan başlayıp, onun ve keşif ekibinin kaçırılan Ann Darrow'u (Faye Wray) biri korur diğerleri ararken karşılaştıkları başka tarih öncesi yaratıklara kadar, Kurukafa Adası'ndaki tüm sahneler, bugün bile etkileyiciliğini koruyor. Kong, Ann'in güzelliği karşısında yelkenleri suya indirmiştir ve tutsaklıktan kurtulup New York sokaklarında başıboş gezinirken yaptığı ilk şey, genç kadını yakalayıp aşk esiri olarak tutmak olur. Empire State binasının tepesine çıkıp başına üşüşen uçakları sinek gibi avlayan King, en sonunda Ann'i incitmektense kendi hayatını feda ederek filme o ünlü ve dokunaklı sonu kazandırır: 'Canavarı, güzellik öldürdü.'

Dev gorilin, takipçilerinin gözünde korkutucu bir düşmanken, sempatik bir kahramana dönüşmesi, Willis O'Brian'ın karmaşık ve etkileyici tek kare animasyon tekniğinin başarısını gösterir (geleceğin tek kare animasyon dahisi Ray Harryhausen, O'Brian'ın asistanı olarak çalışmıştır). Özünde B sınıfı bir film olmasına rağmen, Hollywood'un özel efekt fetişini hızla ileri bir aşamaya götüren *King Kong* sayesinde, günümüz filmlerinin çoğunun, hikayeden çok çarpıcı görüntülere odaklandığını söylemek mümkün. Ancak çağdaş özel efekt uygulamalarının aksine *King Kong*, heybetini büyük oranda dev başrol oyuncusunun 'performansı' sayesinde koruyabiliyor. **JKl**

ABD (RKO)
100dk, SB

Yönetmen: Merian C. Cooper, Ernest B. Schoedsack

Yapımcı: Merian C. Cooper, Ernest B. Schoedsack, David O. Selznick

Senaryo: James Ashmore Creelman, Ruth Rose, Edgar Wallace

Görüntü Yönetmeni: Edward Linden, J.O. Taylor, Vernon L. Walker, Kenneth Peach

Müzik: Max Steiner

Oyuncular: Fay Wray, Robert Armstrong, Bruce Cabot, Frank Reicher, Sam Hardy, Noble Johnson, Steve Clemente, James Flavin

THE BITTER TEA OF GENERAL YEN (1933)

ABD (Columbia)
88dk, SB
Dili: İngilizce / Mandarin / Fransızca
Yönetmen: Frank Capra
Yapımcı: Walter Wanger
Senaryo: Edward E. Paramore Jr., Grace Zaring Stone
Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker
Müzik: W. Franke Harling
Oyuncular: Barbara Stanwyck, Nils Asther, Toshia Mori, Walter Connolly, Gavin Gordon, Lucien Littlefield, Richard Loo, Helen Jerome Eddy, Emmett Corrigan

Alışılmamış türden bir Frank Capra melodramı olan film, Şanghay'daki bir Amerikalı misyoneri (Barbara Stanwyck) konu alır. Megan Davis adındaki bu soğuk ve ciddi, New England'lı kadın, çocukluk aşkı olan bir başka misyonerle nişanlıdır. İç savaşın patlak vermesiyle birlikte Yen adında bir Çinli askeri lider (Nils Asther) Megan'ı esir alır. Aralarında doğan imkansız aşkın hikayesi, Capra'nın adı sanı duyulmamış başyapıtının ana malzemesi olduğu kadar, 1930'ların en büyük Hollywood aşk hikayelerinden de biridir: Hassas, ince, umutsuz, mistik ve tutkulu bir aşktır bu. Joseph Walker, filmi Josef von Sternberg'in çalışmalarını çağrıştıran filtreler ve dokulu gölgelerle görüntüler. Senaryosunu Edward Paramore'un, Grace Zaring Stone'un bir hikayesinden uyarlayarak yazdığı bu ahlaksız ve güzel filmin, 1933 yılında, Radio City Music Hall'ün açılışı için seçilmiş olması ilginçtir. Capra'nın gişede başarı kazanan filmlerinden biri olmasa da diğer filmlerini 'fersah fersah' aştığı ve hem Stanwyck'in hem de Asther'ın olağanüstü olduğu söylenebilir.

Filmin en ilgi çekici bölümlerinden biri olan unutulmaz rüya sekansında, Megan'ın yatak odasına Yen olduğunu sandığımız saldırgan bir Çinli ('sarı tehlike') dalar; ve Megan'ı, nişanlısı olduğunu sandığımız batılı giysiler içindeki maskeli bir adam kurtarır. Ancak Megan maskeyi çıkardığında, kurtarıcının Yen olduğu ortaya çıkar ve Megan rüyadan uyandığında yanı başında yine Yen'i görür. Tatlılık ve zarafetle sunulmasına rağmen, Hollywood tarzı popüler Budizm olarak yorumlanabilecek enfes final sahnesi de en az diğeri kadar unutulmaz. **JRos**

SONS OF THE DESERT (1933)
Laurel-Hardy Çölün Oğulları

ABD (Hal Roach, MGM)
68dk, SB
Yönetmen: William A. Seiter
Yapımcı: Hal Roach
Senaryo: Frank Craven
Görüntü Yönetmeni: Kenneth Peach
Müzik: William Axt, George M. Cohan, Marvin Hatley, Paul Marquardt, O'Donnell-Heath, Leroy Shield
Oyuncular: Stan Laurel, Oliver Hardy, Charley Chase, Mae Busch, Dorothy Christy, Lucien Littlefield, John Elliott, William Gillespie, John Merton

Aslında yine kendilerine ait 1930 yapımı *Be Big* filminin yeniden çevrimi olan bu uzun metrajlı Stan Laurel ve Oliver Hardy komedisi, ikilinin dördüncü ve muhtemelen en iyi filmiydi. Diğer Laurel-Hardy filmleri, en azından öznel olarak bu filme eşit olmalarına rağmen, alışılmamış dünyalarda geçer (örneğin, *Babes in the Wood*'un masal alemi ya da *Way Out West-Laurel-Hardy Batıya Gidiyor*'un kovboy fantezisi). *Çölün Oğulları, Laurel ve Hardy*'nin en klasik komedilerinden biri olduğu halde, ikilinin en muhteşem eserlerinde yaşadıkları garip ev cehennemini; yani otoriter eşler, gizli eğlenceler, yasak sigara ve içki alemleriyle dolu tuhaf, çocuksu dünyayı en iyi temsil eden film.

Filme adını veren Mason benzeri bir örgütle Hawaii yolculuğu ve Stan'le Ollie'nin bu gezintiyi karılarından gizleme girişimleri çevresinde gelişen *Çölün Oğulları*, temeli fars olan bir öyküyü alıp, sinemanın en muhteşem komedi ikilisi performansının aracı haline getiriyor. Yardımcı oyuncuların, özellikle de Bayan Hardy rolünde Mae Busch'un ve kendisinin sarhoş türevini canlandıran komedyen-yönetmen Charlie Chase'in muhteşem oyunculuğunun yanı sıra, William A. Seiter'ın (bir başka kayda değer komedisi de Marx Kardeşler'in 1938 yapımı usta işi filmi *Room Service-Oda Servisi*'ydi) yetenekli yönetmenliği, *Çölün Oğulları*'nı 70 yıllık bir komedi filmini alışılmışın tersine hala seyredilir kılıyor. **KK**

IT'S A GIFT (1934)

W.C. Fields'ın tüm komedileri içinde hiç şüphesiz en muhteşemi olan *It's a Gift (Bu Bir Armağan), Never Give a Sucker an Even Break (Enayilere Hiçbir Zaman Eşit Şans Tanıma, 1941)* ya da unutulmaz kısa filmi *The Fatal Glass of Beer (1933)* gibi dik başlı gerçeküstücü cevherlerin coşkun çılgınlığını sunamayabilir ama yönetmenin en tutarlı ve en komik filmi olduğu kesin.

Norman Z. McLeod'un *It's the Old Army Game'i (1926)* gibi daha eski filmlerin, eski revü skeçlerinin ve sahnelerinin kabaca birleştirilmesiyle ortaya çıkan *It's a Gift*, aslında gerçek bir hikayedekine benzer öğeler sunuyor. Harold Bissonette (Fields) aile yaşamının sürekli baskılarından ve bir market işletmekten öylesine sıkılır ki dışından tırnağından artırdığı parasıyla, Kaliforniya'da portakal bahçesi içindeki rüyalarının evini gizlice satın alır ve ailesiyle birlikte yola koyulur (aile bireyleri doğal olarak Harold'ın yaptıkları karşısında dehşete düşer ve bunu sözlü olarak da dışa vurur); ancak aldığı yerin hiç de ilanda resmedilen saray yavrusuna benzemediğini görürler. Elbette bu 'olay örgüsü' Fields'ın ebeveynlik, evlilik, komşular, içki yasağı gibi tehlike ve tehditler üzerine son derece düşmanca denemelerinden biri için bir bahane oluşturur; ve yönetmen, izleyiciden, tüm dünyanın kendisine kötü davrandığını düşünen huysuz bir ihtiyara sempati duymasını bekleme özgürlüğü edinir.

Böylesine alabildiğine dengeli sahneler dizisinin içinden, en can alıcı sahneleri seçmek çok zor; ama cılız, sağır, kör ve son derece kavgacı Mr. Muckle'ın (Charles Sellon), Fields'ın dükkanına yaptığı felaket derecede yıkıcı ziyaret, siyasi açıdan doğrucu olmayan bu şamatada, bir tür doruk noktası olarak görülmeli. Kahramanın gürültücü komşulara, dırdırcı karısına (eşi bulunmaz Kathleen Howard), Baby LeRoy'un öldürücü bir biçimde savurduğu tornavidaya, yuvarlanan hindistancevizine, çöken hamağa, tüfeğe ve Karl LaFong ('Büyük K, küçük A, küçük R') diye birini arayan, çılgıncasına neşeli sigorta satıcısına rağmen, ümitsizce verandada uyuma çabası, ifadesiz bakışlı Hollywood komedisinin bugüne kadar ulaşamadığı kadar parlak ve karabasandan farksız bir gündelik yaşam portresi sunuyor. Tıraş sekansının da gayet muhteşem olduğunu belirtmeden geçmemek gerek. Ah, bir de aileyle akşam yemeği var. Tek kelimeyle, dahiyane. **GA**

ABD (Paramount)
73dk, SB

Yönetmen: Norman Z. McLeod

Yapımcı: William LeBaron

Senaryo: Jack Cunningham, W.C. Fields

Görüntü Yönetmeni: Henry Sharp

Müzik: Lew Brown, Buddy G. DeSylva, Ray Henderson, Al Jolson, John Leipold

Oyuncular: W.C. Fields, Kathleen Howard, Jean Rouverol, Julian Madison, Tommy Bupp, Baby LeRoy, Tammany Young, Morgan Wallace, Charles Sellon, Josephine Whittell, T. Roy Barnes, Diana Lewis, Spencer Charters, Guy Usher, Dell Henderson

Almanya (Leni Riefenstahl, NSDAP-Reichsleitung)
114dk, SB

Dili: Almanca

Yönetmen: Leni Riefenstahl

Yapımcı: Leni Riefenstahl

Senaryo: Leni Riefenstahl, Walter Ruttmann

Görüntü Yönetmeni: Sepp Allgeier, Karl Attenberger, Werner Bohne, Walter Frentz, Willy Zielke

Müzik: Herbert Windt

Oyuncular: Adolf Hitler, Max Amann, Martin Bormann, Walter Buch, Walter Darré, Otto Dietrich, Sepp Dietrich, Hans Frank, Josef Goebbels, Hermann Göring, Jakob Grimminger, Rudolf Hess, Reinhard Heydrich, Konstantin Hierl, Heinrich Himmler, Robert Ley, Viktor Lutze, Erich Raeder, Fritz Reinhardt, Alfred Rosenberg, Hjalmar Schacht, Franz Xaver Schwarz, Julius Streicher, Fritz Todt, Werner von Blomberg, Hans Georg von Friedeburg, Gerd von Rundstedt, Baldur von Schirach, Adolf Wagner

İngilizce adı: *Triumph of the Will*

TRIUMPH DES WILLENS (1934)
İradenin Zaferi

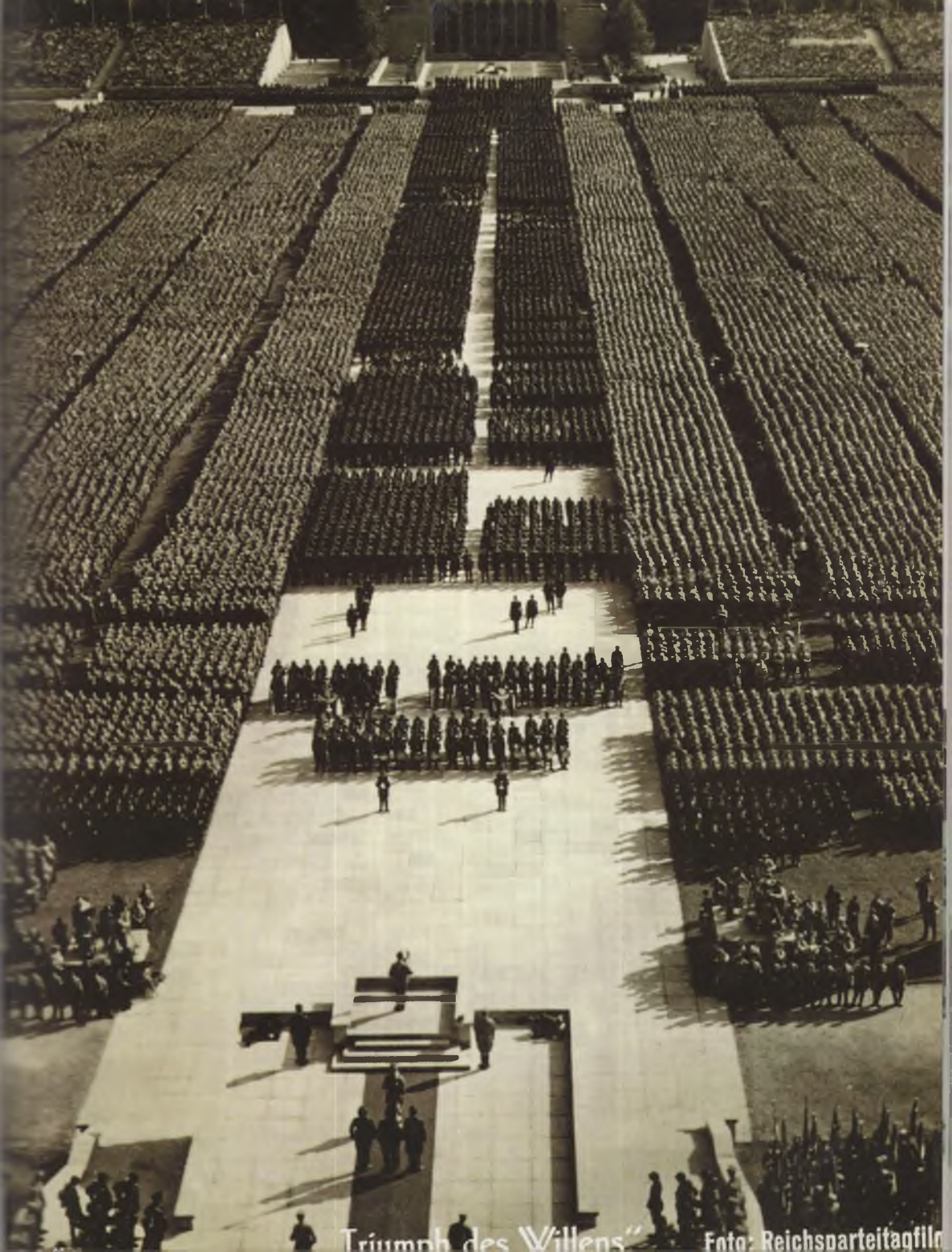
Dansçılık ve oyunculuktan yönetmenliğe geçen Leni Riefenstahl'ı, Nazi Partisi-'nin Eylül 1934'te Nürnberg'de (Bavyera'da ortaçağa ait görülmeye değer bir mekan ve 1945-46'da muzaffer İttifak güçlerinin, kasıtlı bir ironiyle, III. Reich'ın savaş suçlularını yargılamak amacıyla topladıkları mahkemenin yeri) gerçekleştirilen 6. Kongresi'nin görkemli ve kutlama amaçlı filmi için bizzat Adolf Hitler görevlendirmişti. Ayrıca filmin adını da Hitler koydu. Riefenstahl, yaratıcı yeteneğinin yanı sıra, mesleki hırsları da olan bir kadındı; ve savaş sonrasında aksini iddia etmesine karşın, faşizm coşkusunun, belki (tartışmalı olarak) toyluktan ileri gelse de, kurnazca olduğuna dair kanıtlar bulunmaktadır (sadece bu filmde değil, foto muhabir olarak çektiği Polonya istilası fotoğraflarında ve daha sonra toplama kampı tutsaklarını 'figüran' olarak kullanmasında da). Ancak nasıl çekilmiş olduğuna dair tartışmalar, filmin izleyici üzerinde darbe etkisi yaratan gücünü azaltamaz. Ortaya kaba ama mitolojik bir gövde gösterisi ve teknik açıdan kuvvetli ve kesin bir başarı çıkmıştır.

Riefenstahl, bir belgeselcinin isteyebileceği tüm kaynaklara sahipti. Nürnberg, bir sürü zengin dekoru barındıran muazzam bir stüdyoymuşçasına özenle hazırlandı. Yönetmen kent merkezinde yeni köprüler ve girişler, aydınlatma kuleleri ve kamera rayları istedi ve hepsi de tam istediği şekilde yapıldı. 30 kamera ve 120 teknisyenle çalışan Riefenstahl, Nazi devletinin kudretini yüceltmek ve Almanya'nın kalbindeki ve zihnindeki etkiyi güçlendirmek amacını taşıyan Nürnberg görevini, netameli ve epik ölçekte, nefes kesici görüntüler sayesinde başarıyla yerine getirerek, halen bugüne dek yapılmış, en güçlü propaganda filmi olarak değerlendirilen lanetli bir başyapıt yarattı.

Altı aylık bir montajın sonunda özenle seçilmiş iki saatlik süresi, toplam çekimlerin yaklaşık yüzde üçünü temsil eden belgesel, Hitler'in uçakla gelişiyle başlarken, bulutların arasından başının etrafında bir güneş halesiyle inişine, bir Wagner kahramanının giriş havası verilir. Führer'i selamlayan kalabalıkların alkışları ve yaltaklanması, Hitler'in dünyayı tiyatro sahnesi olarak gören politik felsefesinin sunumunun merkezinde yer alırken, Hitler'e haber arşivlerinden, tarihi dramlardan ve Charlie Chaplin'in *The Great Dictator'ı (Büyük Diktatör, 1940)* gibi ustalıklı parodilerden tanıdığımız duruşu ve tiz sesine rağmen rahatsız edici bir karizma kazandırır. Hitler, bir şaşırtıcı görüntüler kaleydoskopuyla öne çıkar: eğlenen dinç erkekler, meşaleli kortejler, göndere gamalı haçlı bayrak çekme töreni, askeri gösteri, Hareket'e katılma andı içen binlerce talimli çocuk ve Nazi marşıyla biten kesintisiz bir folklorik geçit töreni.

İradenin Zaferi, başarılı kamera açıları ve çarpıcı kompozisyonlardan, zekice montajının amansız süratine kadar her noktasıyla, ustalıklı olmasa da yenilikçi bir teknik gösterisi; sinemanın, açıkça politik olan bir şeye sahte bir manevi estetik katma gücünün, kalıcı, büyüleyici ve ürkütücü kanıtıdır. 2. Dünya Savaşı'nın ardından Amerikalılar ve Fransızlar, Riefenstahl'ın ısrarla, 'sadece tarihi bir film, bir film vérité (gerçeğin filmi)' yaptığını söylemesine rağmen, Nazi propaganda mekanizmasında oynadığı rol nedeniyle onu dört yıl hapis cezasına çarptırdılar. Riefensthal, kariyerini defalarca yeniden canlandırmayı denediyse de başarısız oldu. Daha sonra sualtı fotoğrafçılığını keşfetti ve hâlâ bir sanatçı gözüne sahip olduğunu gösterdi. **AE**

Triumph des Willens" Foto: Reichsparteitagfilm

L'ATALANTE (1934)

Toplumsal cinsiyet politikası konusunda bu derece aydınlandığımız bir zamanda böyle ifadeler kullanmak belki aykırı kaçacak ama, Jean Vigo'nun başyapıtı *L'Atalante*, sinemanın karşı cinse duyduğu tutkuya en büyük övgüsüdür. Cinsiyetler arası romantik karşıtlıklar dizisine, mümkün olan her düzeyde (ruhsal, fiziksel, erotik ve duygusal) yapılan karşılaştırmalara kendinizi bırakmadan filmin esrik şiirselliğine girmeniz olanaksız. Sevgililer arasında hem uyuşmazlık ıstırabını hem de nihai birleşmelerinin yüceliğini olası kılan, bu mutlak 'ötekilik' korkusu.

Film, dönemin tipik aşk filmlerinden çok ayrı bir yerde duruyor. Vigo'nun bir defasında yakınırcasına söylediği unutulmaz sözleri gibi, 'birleşmek için iki çift dudak ve üç bin metre film, yeniden ayrılmak için de bir o kadar daha gerekir.' Stanley Kubrick'in *Eyes Wide Shut'ı (Gözü Tamamen Kapalı, 1999)* gibi *L'Atalante* de, ölümsüz aşk hikayesini, bir macera öyküsünün içine yediriyor: adam (Jean rolünde Jean Dasté) denizci bir maceraperest, kadın (Juliette rolünde Dita Parlo) kent yaşamını özleyen yerleşik bir karakter. Çifti birbirinden geçici olarak ayıran baştan çıkarmalar ve sürüklenmeler, neredeyse metafiziksel ıstırapla yüklü bir anda ortaya konur: Jean, yoğun siste mavnanın üstünde körlemesine ilerler, sonunda bulduğu genç karısını hem öfkeli hem de rahatlamış bir ifadeyle kucaklar ve bu kucaklaşmanın tahrikiyle çift hemen güvertenin altına inip sevişir.

Bu kadın ve erkek kutuplarının arasında, bir de geminin kaptanı Jules Baba (Michel Simon) var. Vigo'nun hayal gücünün, bu coşkun ve çılgın adamın hem heteroseksüel idealine hem de değişken kimliğine tümüyle yansıması, Vigo'nun büyüklüğünün tartışmasız kanıtı. Jules sınır tanımaksızın erkek ve kadın, çocuk ve yetişkin, dost ve sevgili olabiliyor; hatta kendisiyle güreştiği sahnede bu çift yönlülüğü görsel olarak da sergileniyor. Abartılı dövmelerle kaplı ayaklı bir kitaptan farksız; sinema aygıtının ta kendisi, öyle ki elektrik yüklenen parmağıyla plaklardan ses çıkarabiliyor. Jules için, Vigo'nun, şaşırtıcı derecede kural tanımaz ve içgüdüsel bir oyuncu olan Simon'un ete kemiğe büründürdüğü gerçeküstücü duyarlılığı olduğu söylenebilir.

Vigo, önceki filmi *Zéro de Conduite'in (Hal ve Gidiş Sıfır, 1933)* biçim arayışlarını geliştirip derinleştiriyor. Giriş bölümünde, hem sessiz sinemanın hicivsel örneklerinden, hem de Clair'den ödünç alınan bir geçit töreni esprisi kullanılıyor: Çiftin cenaze töreni gibi kasvetli düğün töreni sırasında, kameranın önünden resmi giyimli adamlar geçer ve gittikçe daha da hızlanarak en sonunda darmadağınık bir kalabalığa dönüşürler. Vigo geminin, kediler, tuhaflıklar ve mucizelerle dolu kapalı odalarında (Jules'ün egzotik ıvır zıvırlarla dolu kamarası gibi) çok sevdiği 'akvaryum mekânları' bulur; güvertedeyse, hayaletimsi gece ışıkları kullanır. Zaman zaman müzikale yakınlaşan ritmik ve dokunaklı muhteşem bir ton, filme bütünlük kazandırıyor. Vigo'nun 29 yaşında ölmesi son derece acı bir kayıp. Ama *L'Atalante*, onun bıraktığı mirası eşsiz bir biçimde tamamlıyor. Ve şundan daha erotik bir sahne var mıdır acaba sinemada: Jean ve Juliette'in bedenlerinin, birbirlerinden uzaktayken, Ayzenştayn tarzı muhteşem bir montajla karşılıklı tahrik eden duruşlarda eşleştirildiği o aşk sahnesi, ancak filmlerin duygu yüklü diliyle mümkün kılınabilirdi. **AM**

Fransa (Gaumont-Franco Film-Aubert)
89dk, SB

Dili: Fransızca

Yönetmen: Jean Vigo

Yapımcı: Jacques-Louis Nounez

Senaryo: Jean Guinée, Albert Riéra

Görüntü Yönetmeni: Jean-Paul Alphen, Louis Berger, Boris Kaufman

Müzik: Maurice Jaubert

Oyuncular: Michel Simon, Dita Parlo, Jean Dasté, Gilles Margaritis, Louis Lefebvre, Maurice Gilles, Raphaël Diligent

THE BLACK CAT (1934)

The Black Cat (Kara Kedi), 1930'ların muhteşem canavar starları Boris Karloff (sadece 'KARLOFF' olarak lanse edilen) ve Bela Lugosi'yi buluşturan ilk film. Ayrıca yönetmen Edgar G. Ulmer'in (yüksek sanat ve B tipi filmler arasında savrulmaya başlıyordu) ve şiirsel pulp (ucuz edebiyat) tarzı senaryolar yazan senarist Peter Ruric'in tuhaf hassasiyetleri dolayısıyla film, orijinal Universal Stüdyosu korku filmleri serisinin en sapkın ve en sanatsal görünen üyesi olmuştur.

Edgar Allan Poe'nun hikayesini sadece kavramsal olarak temel alan filmin, son Alman dışavurumcu korku filmi olduğu söylenebilir: Hastalıklı Satanist mimar Hjalmar Poelzig'in (Karloff) 1. Dünya Savaşı sırasında düşmana sattığı askerlerin toplu mezarları üstüne inşa ettiği modernist bir şatoda (çağdaş gotiğin nadide örneklerinden biri) geçen şeytana tapma, intikam, nekrofili, ihanet ve sapkınlık üzerine bir film. *The Rocky Horror Picture Show'daki (1975)* Brad ve Janet'in prototipi olarak tanımlanabilecek, korku filmlerine özgü balayı çifti David Manners ve Jacqueline Wells, zoraki misafirler olarak metreslerini mahzendeki kasalarda balmumu heykeller gibi saklayan Poelzig'le şato havaya uçmadan önce kötü adamın derisini canlı canlı yüzerek tuhaf satranç komplosunu bozan intikam saplantılı Vitus Werdegast (Lugosi) arasında sıkışıp kalırken, neredeyse gülünç denecek kadar derinlikten yoksun. Karloff'un kasten aşırı abartılı ama aslında muzip olan şık ayinleri, peltek bir Latince'yle söylenen sıradan klişeler... **KN**

ABD (Universal)
65dk, SB
Yönetmen: Edgar G. Ulmer
Yapımcı: Carl Laemmle Jr.
Senaryo: Edgar G. Ulmer
Edgar Allan Poe'nun House of Doom isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: John J. Mescall
Müzik: James Huntley, Heinz Roemheld
Tema müziği: Tchaikovsky, Liszt
Oyuncular: Boris Karloff, Bela Lugosi, David Manners, Julie Bishop, Lucille Lund, Egon Brecher, Harry Cording, Henry Armetta, Albert Conti

JUDGE PRIEST (1934)

John Ford ilk Oscar'ını prestijli ve ağır *The Informer'la (Muhbir, 1935)* kazandı ama bir yıl önce gösterime giren, daha az tanınan bu filmi; daldan dala atlayan yapısına, ağdalı duygusallığına ve siyasi doğruculuktan yoksunluğuna karşın, zamana daha iyi direndi. 1890'ların Kentucky kasabalarından birinin yargıcı olan Billy Priest (Will Rogers) yeğeninin doğru kızla evlenmesine yardımcı olur ve ketum bir nalbanta karşı açılan haksız bir davayı önler. Bu hikaye bir dizi skecin (çoğunda pek beğenilmeyen ama başarılı siyahi komedyen Stepin Fetchit yer alıyordu), şarkının, aralıksız esprilerin, mırıldanılan iç monologların ve gösterişin söndürüldüğü, hoşgörüsüzlüğün kontrol altında tutulduğu ve siyahlarla beyazların alacalı bir uyum içinde yan yana yaşadığı idealleştirilmiş bir Eski Güney toplumunu hatırlatan tesadüfi karakterlerin yanında ikinci planda kalır.

Yönetmeni Ford'la filme adını veren kahramanı birbirine bağlayan birçok gizli referans ve genel paralellik bulunuyor: *Priest*, başlangıç jeneriği sahnesinde seyirciyi sükunete davet ediyor, mahkeme salonunu yönetmek için yargılama yöntemini harfiyen uygulamak yerine sapmalara izin veriyor ve mahkemenin kritik bir anında bir bandonun 'Dixie'yi çalmasını ayarlayarak seyircinin duygularıyla utanmazca oynuyor.. *Judge Priest, (Yargıç Priest)* Amerikan sinemasında masumiyete ilişkin en hoş tasavvurlardan biri; Yargıç Ford'sa bize efsanenin gerçeğe baskın çıkması için ne çok hile gerektiğini sağgörülü bir biçimde hatırlatıyor. **MR**

ABD (Fox)
80dk, SB
Yönetmen: John Ford
Yapımcı: Sol M. Wurtzel
Senaryo: Irvin S. Cobb, Dudley Nichols
Görüntü Yönetmeni: George Schneiderman
Müzik: Cyril J. Mockridge, Emil Gerstenberger, Samuel Kaylin
Oyuncular: Will Rogers, Tom Brown, Anita Louise, Henry B. Walthall, David Landau, Rochelle Hudson, Roger Imhof, Frank Melton, Charley Grapewin, Berton Churchill, Brenda Fowler, Francis Ford, Hattie McDaniel, Stepin Fetchit

ABD (Columbia)
105dk, SB

Yönetmen: Frank Capra

Yapımcı: Frank Capra, Harry Cohn

Senaryo: Samuel Hopkins Adams, Robert Riskin

Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker

Müzik: Howard Jackson, Louis Silvers

Oyuncular: Clark Gable, Claudette Colbert, Walter Connolly, Roscoe Karns, Jameson Thomas, Alan Hale, Arthur Hoyt, Blanche Frederici, Charles C. Wilson

Oscar: Frank Capra, Harry Cohn (film), Frank Capra (yönetmen), Robert Riskin (senaryo), Clark Gable (erkek oyuncu), Claudette Colbert kadın oyuncu)

Venedik Film Festivali: Frank Capra (Mussolini Cup)

IT HAPPENED ONE NIGHT (1934)
Bir Gecede Oldu

Peter (Clark Gable) sözünü esirgemeyen bir gazeteci, Ellie (Claudette Colbert), evden ve babasından kaçan bir 'şaşkın kız'. İkisi yolda karşılaşır ve istemeye istemeye işbirliği yapmak zorunda kalırlar. Adam örnek bir halk çocuğudur, kızsa şımarık zengin kızı ve birbirlerini kullanırlar: Peter için Ellie büyük bir gazete haberi; Ellie için Peter, New York'a ve ailesince görmesi yasaklanan nişanlısına ulaşmanın yoludur. Bu film, pekala 1930'lar ya da 40'larda yüzlercesi yapılmış sıradan Amerikan romantik komedilerinden biri olabilirdi.

Ancak bu sizi yanıltmasın, Frank Capra'nın filminde, sinema büyüsü var. Bunu kısmen filmin geçtiği ortam ve koşulların tamamını adeta bir sihirli değnekle yaratmasına borçlu: ihtimal verilmeyen sahtekarlarla ve her zaman bir öykü ya da şarkıyı paylaşmaya veya sevimli tuhaflıklarını sergilemeye hazır iyi yürekli yurttaşlarla dolu bir 'halkın Amerikası.' Ancak film aynı zamanda genel kuralın istisnalarını keşfetme konusunda da dikkatli: Ellie'nin babası Andrews'un (Walter Connolly) hayli kıyak bir adam olduğu ortaya çıkarken geveze otobüs yolcusu Shapeley'nin de (Roscoe Karns) kurnaz biri olduğunu anlarız.

Capra, yemek yemek, argo ('tam bir zırvalık'), giyinme ve soyunma gibi tümüyle bildik ve sıradan motiflerden hikaye dokuma konusunda uzmandı. Romantik komedi formülüne uygun olarak, ne zaman bir kılık değiştirme gerekse ya da gizli eğlence için kullanılması mümkün olsa, kimlikler geçici olarak çözülürken, Peter ve Ellie karı-koca rolü oynadığında daha ciddi olasılıklar ve akıbetler kendini gösterir.

Bir Gecede Oldu, günümüzde Farrelly Kardeşler'in yaptığı tarzda, sulu zırtlak 't-rash komedisi' tarzının uzak bir atası. Eşek şakaları bol ('Üstünde oturduğun o şey, benim'); zenginlerin gösteriş merakı ve ayrıcalıklarıyla acımasızca dalga geçiliyor (isimleri bile komik: King Westley! yani Kral Westley); Colbert'in ünlü çıplak bacakları trafiği durduruyor. İşin bir de cinsel gerginlik yönü var: Peter ve Ellie'nin birlikte geçirdiği dört geceyi sabırla işleyen filmin tamamı, Eski Ahit'te yedi günün sonunda iman gücüyle yıkılan 'Eriha surları' simgesine dayanıyor: Büyüyen aşklarını tamamına erdirmelerinin önünde zayıf ve sallantılı bir duvar olan battaniyeden sonunda kurtuluyorlar.

Capra'nın montaj ya da mizansendeki gücü eleştirmenlerde övgüler düzecek kadar heyecan uyandırmaz; üslup Capra için işlevseldi ve bu konuda yerleşik kurallara uyuyordu. Ancak asıl başarısı (hem genel yapıda, hem de küçük ayrıntılarda) senaryoya kusursuz bir biçimde hakim olduğu hissini vermesi ve karizmatik oyuncularıyla kurduğu olağanüstü ilişki. Gable ve Colbert, senaryonun, proleter erkeklerin şımarık kızlara gerçek yaşam hakkında birkaç şey öğretmesi gerektiği yönündeki ideolojisini sulandırarak, cinsiyetlerarası üstünlük sağlama mücadelesinin tam olarak dengelenmesine katkıda bulunuyor. İki yıldızın karşılıklı gülüp oynama, kırılma darılma, şaka yapma ve şaka kaldırma vb. şeylere yönelik istekliliklerinde, perdenin dışına taşıp izleyiciye bulaşan bir etkileşim söz konusu. Ve bu etkileşimde, çağdaş sinemanın genel eğilimlerinde tümüyle kaybolan bir idealle karşılaşıyoruz: cinsiyetler arasında, karşılıklılık ilkesine dayalı bir mücadele. **AM**

ABD (Cosmopolitan, MGM) 93dk, SB
Yönetmen: W.S. Van Dyke
Yapımcı: Hunt Stromberg
Senaryo: Albert Hackett, *Dashiell Hammett'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe
Müzik: William Axt
Oyuncular: William Powell, Myrna Loy, Maureen O'Sullivan, Nat Pendleton, Minna Gombell, Porter Hall, Henry Wadsworth, William Henry, Harold Huber, Cesar Romero, dward Brophy, Edward Ellis
Oscar adaylıkları: Hunt Stromberg (film), W.S. Van Dyke (yönetmen), Frances Goodrich, (senaryo), Albert Hackett (senaryo), William Powell (erkek oyuncu)

THE THIN MAN (1934)

1934 yapımı Manhattan Melodrama filminde Myrna Loy ve William Powell arasındaki elektrik öylesine güçlüydü ki; filmin yönetmeni W.S. Van Dyke, ikiliyi aynı yıl bir kez daha birlikte oynatarak, Nick ve Nora Charles olarak sinema tarihinde benzersiz bir çift oluşturdu. İlk popüler karı-koca dedektif ekibi olan Nick ve Nora, birbirlerini sevmekle kalmaz; ruhsuz, saygısız ya da donuk olmaksızın birbirlerinden hoşlanırlar da.

The Thin Man'in (Sıska Adam) olay örgüsü hayli karışıktır. Nick Charles resmen emekliye ayrılmış bir dedektiftir; ne var ki kızını (Maureen O'Sullivan) uzun süredir tanıdığı acayip bir mucidin (filme adını veren 'sıska adam') ortadan kaybolmasıyla kişisel düzeyde ilgilenir. Mucidin şüpheli metresi, tamahkar eski karısı ve onun paragöz kocasının (Cesar Romero) dahil olduğu karışıklıklar ortaya çıkınca, mucidin güvenliği iyiden iyiye kuşkulu bir hal alır. Envai çeşit gangster, polis ve fahişenin de işin içine girmesiyle birlikte, neredeyse tüm suç dünyası Charles çiftinin lüks otel süitini yol geçen hanına çevirir.

Hikayeye anlam kazandırma çabalan, asıl önemli olan şeyin, yani sosyetik ve kültürlü Nora'yla içkici kocası arasında gıpta edilecek hazırcevap espirilerle dolu repliklerin önüne geçiyor. Nick bir gece davetsiz bir silahlı misafiri etkisiz hale getirir ve olay ertesi sabah gazetelere çıkar. 'Tribune'e göre bana iki el ateş edilmiş,' der Nick. 'Tabloitlerde beş el diye okudum,' der Nora. 'Yalan. Adam tabloitlerimin yanına bile yaklaşamadı.' Rahatlıkla söyleniveren bu cümleler, öyle olduğunu yüzünüze vurmaksızın komiktir. Nick alkolik gibi görünebilir ama göz açıp kapayıncaya kadar hafif bir çakırkeyiflikle tam bir ayıklık arasında gidip gelir. Çiftin aşırı içki tutkusunun, eylemleri üstünde pek etkisi yok gibi görünür; içki daha çok Büyük Buhran'dan yeni çıkmış bir ülke için yaşamsal bir unsur, hayatın şık bir tamamlayıcısıdır.

Dashiell Hammett'ın aynı yıl yazdığı bir romandan alınan Nick'le Nora karakterinin, Hammett'la oyun yazarı Lillian Hellman'ın ilişkisi örnek alınarak yaratıldığı rivayet edilir. 14 günde çekilen bu screwball komedisi tarzı polisiye film, iki milyon dolardan fazla hasılat yaptı ve dört dalda Oscar'a aday gösterildi. Doğal olarak kazanılan popülarite, dört filmin yanı sıra, radyo ve televizyon dizilerinin çekilmesine yol açarken *McMillian & Wife (McMilllan ve Karısı)* ve *Hart to Hart (Tehlike Çemberi)* benzeri televizyon dizilerine de esin kaynağı oldu. **KK**

ABD (Cosmopolitan, First National,Warner Bros.)
119dk, SB

Dili: İngilizce / Fransızca

Yönetmen: Michael Curtiz

Yapımcı: Harry Joe Brown, Gordon Hollingshead, Hal B. Wallis

Senaryo: Casey Robinson
Rafael Sabatini'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Ernest Haller, Hal Mohr

Müzik: Erich Wolfgang Korngold, Liszt

Oyuncular: Errol Flynn, Olivia de Havilland, Lionel Atwill, Basil Rathbone, Ross Alexander, Guy Kibbee, Henry Stephenson, Robert Barrat, Hobart Cavanaugh, Donald Meek, Jessie Ralph, Forrester Harvey, Frank McGlynn Sr., Holmes Herbert, David Torrence

Oscar adaylıkları: Michael Curtiz (yönetmen), Casey Robinson (senaryo), Leo F. Forbstein (müzik), Nathan Levinson (ses miksajı)

CAPTAIN BLOOD (1935)
Kanlı Korsan

Michael Curtiz gibi bir ustanın yönettiği olağanüstü bir korsanlık macerası olan Kanlı Korsan, ilahi bir çekiciliğe sahip Errol Flynn'i bir gecede yıldızlaştırdı. Onun vahşi cazibesinden derinden etkilenen Jack Warner, Robert Donat'ın rolü reddetmesi üzerine, Flynn'e teklif götürmüştü. *Kanlı Korsan*, Flynn'in taşkınlığını ve atletik seksapelini soylu güzelliğiyle büyüleyici bir biçimde tamamlayan Olivia de Havilland'la birlikte rol aldığı bir dizi hoş romantik tarih filminin de ilkiydi.

Flynn, İrlandalı saygın bir 17. yüzyıl doktoru olan Peter Blood'ı canlandırıyor. Blood, haksız yere sınır dışı edilerek Karayipler'de esarete mahkum edilir; orada narın de Havilland'a küstah sözler söyleyip imalı bakışlar fırlatır. Bir firara önderlik ederek korsan olur ve açık denizlerin intikam yemini etmiş musibeti olarak alçak Fransız korsan Basil Rathbone'la ittifak kurar. Ganimet ve tutsak güzel kadın, yani de Havilland üzerinde anlaşmazlığa düşünce ilişkileri bozulan ikili, beyazperdedeki meşhur ve ürkütücü kılıç dövüşlerinin ilkinde ölümüne düelloya tutuşurlar. *Kanlı Korsan*'da bir korsan macerasından isteyebileceğiniz her şey var: deniz savaşları ve şakırdayan kılıçlar, gözüpek bir erkek kahraman, tehlike altında olmasına rağmen cesur bir kadın kahraman, azılı caniler, tüylü şapkalar, düzeltilen haksızlıklar, gemi direklerinde akrobatlar gibi sallanan denizciler ve Erich Wolfgang Korngold'dan coşkulu müzikler. Dört dörtlük bir eğlence. **AE**

ABD (MGM)
132dk, SB

Yönetmen: Frank Lloyd

Yapımcı: Albert Lewin, Irving Thalberg

Senaryo: Talbot Jennings, Jules Furthman,
Charles Nordhoff ve James Hall'un kitabından

Görüntü Yönetmeni: Arthur Edeson

Müzik: Herbert Stothart, Walter Jurmann, Gus Kahn, Bronislau

Oyuncular: Charles Laughton, Clark Gable, Franchot Tone, Herbert Mundin, Eddie Quillan, Dudley Digges, Donald Crisp, Henry Stephenson, Francis Lister

Oscar: Albert Lewin, Irving Thalberg (film)

Oscar adaylıkları: Frank Lloyd (yönetmen), Jules Furthman, Talbot Jennings, Carey Wilson (senaryo), Clark Gable, Franchot Tone,.Charles Laughton (erkek oyuncu), Margaret Booth (kurgu), Nat W. Finston (müzik)

MUTINY ON THE BOUNTY (1935)
Deniz Ejderi/Denizde İsyan

Frank Lloyd'un klasik Hollywood ruhunu özetleyen filmi *Deniz Ejderi*, stüdyoda çekilmiş filmlerin şahıdır. Film, hiçbir masraftan kaçınılmayan dekorları, seyir defteri özelliği taşıması ve kıssadan hisse anlayışıyla muhteşem güzellikte bir macerayı konu alıyor. Elbette filmi izlerken, çoktan geçmişte kalmış bir oyunculuk tarzına göz yumulması gerekiyor. Bu tuhaf İngiliz ibret öyküsünü, Amerikalı bir oyuncu kadrosunun Büyük Buhran sonrası iyimserliğiyle doldurarak canlandırmış olması da cabası. Yine de MGM'in özel tarzının, aynı anda kârâ odaklandığı, hem gerçeklerden kaçış, hem de mümkün olduğunca geniş bir yelpazeye yayılan eğlenceyi hedeflediği dikkate alındığında, bu küçük eleştiriler filmin ne kadar iyi bir prodüksiyon olduğunu kanıtlamaya yarıyor ancak.

Britanya İmparatorluğu donanmasının en parlak dönemini yaşadığı 18. yüzyıl sonlarında geçen filmde, Bounty gemisinin mürettebatı aylar süren kötü muamelenin sonunda isyan çıkarır. Fletcher Christian'ın (Clark Gable) liderliğindeki mürettebat, acımasız Kaptan Bligh'ı (Charles Laughton) denize bırakır. Kaptan olağanüstü şaşırtıcı bir gayretle limana geri dönmeyi başarırken, Bounty'yse çeşitli zorluklarla mücadele ederek Güney Pasifik'e yelken açar.

Gable filmde bıyıksız olarak görünüyor ve Laughton'ın arı sokmuş gibi şiş dudakları, katı disiplinini uygularken titriyor. Arada bir sürü itibari yan olay yaşansa da sonuç olarak film belki de en çok, yapım tasarımı sanatının çığır açan örneklerinden olmasıyla hatırlanıyor. **GC-Q**

A NIGHT AT THE OPERA (1935)
Üç Ahbap Çavuşlar Operada

Üç Ahbap Çavuşlar Operada'yı izlemek üzere Fransa'da bir sinemaya girdiğimde (daha doğrusu Marx Kardeşler hakkında benim kadar az bilgisi olan bir yetişkin, beni filme gönderdiğinde) çok küçüktüm, on yaşında ya var ya yoktum. O yaşta altyazı okumak çok daha zordu; özellikle de sürekli zıplayan, bıyıklı, purolu bir tip, çılgın bir makineli tüfek gibi seyirciye durmadan bağırarak bir şeyler söylerken. Ama bunu dert edecek halde değildim: Kendimi yere atmış, öyle çok, öyle durmamacısına ve öyle dolu dolu gülüyordum ki film süresinin büyük bölümünü yerde, koltukların arasında geçirdim. O zamandan beri *Üç Ahbap Çavuşlar Operada*'yı Marx Kardeşler'in diğer filmleriyle birlikte defalarca izleme şansım oldu. Filmlerindeki devamlılığın da çeşitlemelerin de farkındayım ve olağanüstü oyunculukları beni hep büyülemiştir. Ancak yüzeyde olduğu kadar derinlerde bir yerlerde de bu özel filmin içerdiği yaratıcılığın ve kuralları çiğneme, yasakları aşma gücünü hâlâ hissediyorum.

Gemi kamarasında toplanan kalabalık gibi ana sahnelerin ötesinde, film inanılmaz bir ritim duygusuyla oynanan tek bir kelime ya da jest gibi en basit anları sayesinde böylesine güçlü ve göz alıcı bir komedi olmayı sürdürebiliyor. Üç kardeşin kuralları çiğneme silahlarının bir opera gösterisinde krize yol açmasıyla ilgili söylenecek çok fazla şey var daha. Dördüncü kardeş, doğrucu Zeppo bu aşamada fazlalık. Groucho'nun dizginlenmemiş kelime sarfiyatı ve bedenini deforme etmesi, Harpo'nun doğal olmayan sessizliği ve çocuksu tahrip gücü, Chico'nun virtüözlüğü ve 'yabancı özellikleri'; bunların hepsi bir araya gelerek sanat, açgözlülük ve yozlaşmaya duyulan nefret üzerine kurulu bir operayı mahveder. Bu unsurlar filmde gerçekten var; ve kesinlikle ilginçler ama daha belirgin bir özelliğin yanında ikinci planda kalıyorlar: *Üç Ahbap Çavuşlar Operada* kesinlikle 'felaket' komik bir filmdi, hâlâ da öyle. **J-MF**

ABD (MGM)
96dk, SB
Dili: İngilizce / İtalyanca
Yönetmen: Sam Wood
Yapımcı: Irving Thalberg
Senaryo: James Kevin McGuinness, George S. Kaufman
Görüntü Yönetmeni: Merritt B. Gerstad
Müzik: Nacio Herb Brown, Walter Jurmann, Bronislau Kaper, Herbert Stothart
Oyuncular: Groucho Marx, Chico Marx, Harpo Marx, Kitty Carlisle, Allan Jones, Walter Woolf King, Sig Ruman, Margaret Dumont, Edward Keane, Robert Emmett O'Connor

Britanya (Gaumont British) 86dk, SB

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: Michael Balcon, Ivor Montagu

Senaryo: Charles Bennett *John Buchan'ın romanından*

Görüntü Yönetmeni: Bernard Knowles

Müzik: Jack Beaver, Hubert Bath

Oyuncular: Robert Donat, Madeleine Carroll, Lucie Mannheim, Godfrey Tearle, Peggy Ashcroft, John Laurie, Helen Haye, Frank Cellier, Wylie Watson, Gus McNaughton, Jerry Verno

THE 39 STEPS (1935)
39 Basamak

39 Basamak, zamanından önce atılmış deneme niteliğinde birkaç adım ve birkaç küçük hamlenin ardından, Alfred Hitchcock'ın İngiltere döneminde ilk kez tartışmasız bir biçimde yaratıcılığın doruğuna çıktığı filmdi. Ayrıca ortaya koyduğu eserlerin sayısı hızla artarken, tartışmalı olarak, her açıdan başarı kazanan ilk filmiydi (sessiz film döneminin sonlarından *39 Basamak*'ı yaptığı döneme kadar 18 film çekmişti). Filmin hem gişede iş yapması hem de eleştirmenlerden övgü almasının ardından Hitchcock, usta bir yönetmen olarak ününü daha da pekiştirdi ve neredeyse eşi benzeri görülmemiş bir çizgide, onlarca yılı kapsayan bir zaman diliminde, son derece etkileyici ve eğlenceli bir dizi gerilim filmi çekeceği parlak bir geleceğe doğru yelken açtı. *North by Northwest (Gizli Teşkilat, 1959)* dahil, en popüler filmlerinin çoğunun kökeni bu ilk başyapıttır.

39 Basamak, pek çok kayda değer başarının yanı sıra, Hitchcock sinemasının anahtar niteliğindeki ilk temalarından birini ortaya koyar: 'yanlış adam'. Yani olayların masum bir seyircisi olduğu halde, iftiraya uğrayan; işlemediği bir suç yüzünden suçlanan, takibe alınan ya da cezalandırılan adam (yönetmenin tekrar tekrar ele aldığı bu temanın en açık örneği, 1956 yapımı *The Wrong Man-Lekeli Adam* adlı filminde görülür). İngiltere'de tatil yapan Kanadalı Richard Hannay'in (Robert Donat) tanıştığı bir kadın, gizemli bir biçimde öldürülür. Richard '39 Basamak' denilen bir şeyle ilgili bir casusluk komplosuna karışmıştır ve ancak bu bilgiye ulaşırsa başını beladan kurtarabileceğini anlar. Gönülsüzce suç ortağı olan bir kadına (Madeleine Carroll) kelepçelenen Hannay'in, hem polisin hem de bir parmağı eksik bir caninin amansız takibinden kaçıp kurtulması ve iş işten geçmeden sırrı çözmesi gerekir.

Geleneksel Hitchcock tarzına uygun bir biçimde, '*39 Basamak*'ın aslında ne olduğunun, hatta tüm casusluk komplosunun çözülmesi, iki baş kahramanın birbirlerine kur yapıp sataşmalarının yanında adeta ikinci planda kalır. Evliliğin muzipçe alaya alındığı sahnelerde kelimenin tam anlamıyla birbirlerine kelepçelenen Donat ve Carroll, ağız kavgalarını küçük kinayelerle süsleyerek (elbette kovalamacadan vakit bulduklarında) bu casusluk filmini en ihtimal dışı olanından bir aşk hikayesine dönüştürürler. İlişkileri gibi film de hızlı adımlarla, yer yer esprili diyaloglar ve heyecan verici gerilimle kesilen dur durak bilmez aksiyon sekansları ve kovalamaca sahneleriyle ilerler. **JKl**

BRIDE OF FRANKENSTEIN (1935)
Frankenstein'ın Nişanlısı

ABD (Universal)
75dk, SB

Yönetmen: James Whale

Yapımcı: Carl Laemmle Jr., James Whale

Senaryo: William Hurlbut, John L. Balderston

Görüntü Yönetmeni: John J. Mescall

Müzik: Franz Waxman

Oyuncular: Boris Karloff, Colin Clive, Valerie Hobson, Elsa Lanchester, Ernest Thesiger, Gavin Gordon, Douglas Walton, Una O'Connor, E.E. Clive, Lucien Prival, O.P. Heggie, Dwight Frye, Reginald Barlow, Mary Gordon, Anne Darling

Oscar adaylıkları: Gilbert Kurland (ses)

Universal Stüdyoları, James Whale'e 1931'de gişede parlak bir başarı yakalayan filmi *Frankenstein*'ın devamını çekmeyi kabul ettirene dek, neredeyse dört yıl beklemek zorunda kaldı. Ama sonuç beklediklerine değdi: Neredeyse yönetmenin tam denetiminde çekilen (yapımcı Carl Laemmle Jr., çekimlerin çoğunda Avrupa gezisindeydi), korku ve komedinin şaşırtıcı bir karışımı olan *Frankenstein'ın Nişanlısı*, birçok açıdan ilk filmden üstün bir film oldu.

Boris Karloff'un gönülsüzlüğüne rağmen, Canavar'ın bu sefer belli birkaç kelimeyi söyleyebilecek düzeyde olmasına karar verildi. Buradaki insanlaştırma, onun daha oturmuş ve Mary Shelley'nin romanındakine daha sadık bir karakter olmasını sağladı; çaresizce bir can yoldaşı araması, bundan daha dokunaklı verilemezdi. Kuşkusuz sansür kurulunun talepleri doğrultusunda iyice kırpılmış olsa da *Frankenstein'ın Nişanlısı*'ndaki Canavar daha çok, içinde bulunduğu koşulların ve toplumda yarattığı korkunun cinayet işlemeye ittiği İsa benzeri bir figür olarak çizilmiştir. Sırf kendisi için yaratılan canavar eşi bile, fiziksel görünümü nedeniyle, gördüğü ilk anda onu reddeder. Kuşkusuz, Elsa Lanchester'ın canlandırdığı gelin, bugün beyazperdenin gelmiş geçmiş en şaşırtıcı canavarlarından biri olmayı sürdürüyor; ve perdede, grotesk bir düğün olduğu söylenebilecek türden bir törende boy gösterdiğinde, mumyalanmış bedeni, kuğu gibi tıslaması ve Mısır kraliçelerinin saç modelini andıran beyaz hareli siyah saçlarıyla, hâlâ korku türünün en göze çarpan tiplemelerinden.

Frankenstein'ın Nişanlısı'nın olay örgüsü ağırlıklı olarak, seyircide bir korku, bir acıma uyandıran ya da bir anda komediye sıçrayan keskin karşıtlıklara dayanıyor. Whale'ın genellikle camp (bayağı, kaba, popüler öğelerin kasıtlı olarak abartılı bir biçimde kullanılması) olarak nitelenen kendine özgü mizah anlayışı, çoğunlukla evdeki hizmetçi Minnie (Una O'Connor) ve şeytani Dr. Pretorius'u canlandıran Ernest Thesiger'in aşırı kadınsı oyunu aracılığıyla veriliyor.

Frankenstein'ın Nişanlısı'na gösterilen çoğun ilginin bir başka nedeni de filmin cinsel ilişkileri, çoğunluğun, en azından potansiyel olarak yasakları çiğnediğini düşündüğü bir tarzda ele almasıdır. İkinci bir çılgın bilim adamının (Pretorious) filme dahil edilip, Colin Clive'ın oynadığı Henry Frankenstein'ı yeniden bir 'can yaratmaya' zorlaması, Shelley'nin mitinde gizli çok temel ve rahatsız edici anlamlardan birinin altını çizer: insanın kendi başına yaratmayı (yoktan var etmeyi) başarması. Dört yıl sonra Whale'in başyapıtının kendisi de bir 'oğul' doğurur, fakat gelinin babasının bununla bir ilgisi yoktur. **FL**

TOP HAT (1935)

ABD (RKO)
101dk, SB
Yönetmen: Mark Sandrich
Yapımcı: Pandro S. Berman
Senaryo: Allan Scott, Dwight Taylor
Görüntü Yönetmeni: David Abel
Müzik: Irving Berlin, Max Steiner
Oyuncular: Fred Astaire, Ginger Rogers, Edward Everett Horton, Erik Rhodes, Eric Blore, Helen Broderick
Oscar adaylıkları: Pandro S. Berman (film), Carroll Clark, Van Nest Polglase (sanat yönetmeni), Irving Berlin (müzik), Hermes Pan (dans)

1930'ların ortasında çekilmiş Fred Astaire-Ginger Rogers müzikalleri arasından belirgin bir şekilde sivrilerek klasikleşen bir örnek olmasa da (hepsi de genelde muhteşem, ancak önemli zaafları olan filmler), bu sıfat galiba en çok *Top Hat'e (Silindir Şapka)* yakışıyor. Filmin konusu, müzikal dizisinin temel formülünü izliyor: Fred, Ginger'a ilk bakışta aşık olur, ne var ki saçma sapan bir yanlış anlama (bu filmde Ginger, Fred'i evli olan bir başka arkadaşıyla karıştırır) filmin son dakikalarına kadar Ginger'ın düşmanlığını körükler.

Değeri bilinmemiş bir yönetmen olan Mark Sandrich, kusursuz bir yüzeysel yaklaşımla, bu serinin özündeki debdebeli ve aksak ritimli akışı en üst düzeye çıkarıyor. Fred ve silindir şapkalı erkeklerden oluşan koronun bastonla yaptığı fantezi dansları eşliğindeki *'Top Hat'*, müzikalin en ünlü dans gösterisi; yine de filmin kalbinde iki büyük romantik düet var: 'Isn't it a Lovely Day' ve 'Cheek to Cheek'. Birincisi bir fırtına sırasında Londra'da, açık havadaki bir sahnede, ikincisi de, RKO stüdyolarında kurulan Art Deco tarzındaki gülünç denecek kadar gıcır gıcır bir Venedik'te, ışıltılı kanalların kıyısında geçiyor. Direnişten teslim olmaya uzanan bir çizgide ilerleyen bu danslar, Fred'in Ginger'ı elde etme yolundaki esas silahları. Ama bunu, cinsel anlamda basit bir fethetme süreci gibi algılamak hata olur. Ginger'ın bastırılmış heyecanının da gösterdiği gibi, iki karakter de kendi rollerine (biri hızlı çapkın, diğeri zor elde edilen kadın) oyunbaz bir ironiyle yaklaşıyor; ve zarif bir erotik oyunu yoğunlaştırıp uzatmak için işbirliği yapıyorlar. **MR**

UNE PARTIE DE CAMPAGNE (1936)
Bir Kır Eğlencesi

Fransa (Pantheon)
40dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean Renoir
Yapımcı: Pierre Braunberger
Senaryo: Jean Renoir
Guy de Maupassant'ın hikayesinden
Görüntü Yönetmeni: Jean Bourgoin, Claude Renoir
Müzik: Joseph Kosma
Oyuncular: Sylvia Bataille, Georges St. Saens, Jane Marken, André Gabriello, Jacques B. Brunius, Paul Temps, Gabrielle Fontan, Jean Renoir, Marguerite Renoir

İngilizce adı: *A Day in the Country*

Beyazperdedeki kurmacanın en güçlü ve en huzursuz edici araçlarından biri, 'yıllar sonra' olanların gösterildiği sonsözler, kapanış bölümleridir. Genellikle, bizi bir hikayenin her şeyin kısa bir süre için olanaklı olduğu sıkıştırılmış zamanından hüzünlü bir hasret duygusuyla çıkarıp, sonuçtaki biricik kader anına götürür. Jean Renoir'ın bu filminin sonunda Henriette, filmin başında nişanlısı olan ahmak tezgahtar Anatole'le (Paul Temps) mutsuz bir evlilik yapar. Ancak bu iki an arasındaki hiçbir şey bu kadar net ya da kesin değildir.

Guy de Mauppassant'ın bir öyküsünden uyarlanan film, Jean Renoir'ın ilk tasarladığı biçime göre tamamlanmamış, yarım kalmıştır. Bu haliyle yine de kendine yeten, mücevher gibi bir filmdir. Film, Rodolphe (Jacques Borel) ve Henri (Georges D'Arnoux) adlı taşralı iki maceraperestin, Henriette ve annesi Juliette'le (Jeanne Marken) yaptıkları kaçamak çevresinde gelişir. Renoir bu karakterler arasında mükemmel bir zıtlıklar şeması kurar: Rodolphe ve Juliette tutkulu ve uçarıyken, Henri ve Henriette kendilerini yoğun bir duygusallığa kaptırırlar. Böylece, Henriette'in deyişiyle, 'belli belirsiz bir arzu' olarak başlayıp doğanın hem güzelliğini hem de haşinliğini öne çıkaran şey, kötü bir şekilde sona erer; 'yıllar geçer ve pazarlar da pazartesiler kadar kasvetli olur.' **AM**

MODERN TIMES (1936)
Asri Zamanlar

ABD (Charles Chaplin, United Artists)
87dk, SB
Yönetmen: Charles Chaplin
Yapımcı: Charles Chaplin
Senaryo: Charles Chaplin
Görüntü Yönetmeni: Ira H. Morgan, Roland Totheroh
Müzik: Charles Chaplin
Oyuncular: Charles Chaplin, Paulette Goddard, Henry Bergman, Tiny Sandford, Chester Conklin, Hank Mann, Stanley Blystone, Al Ernest Garcia, Richard Alexander, Cecil Reynolds, Mira McKinney, Murdock MacQuarrie, Wilfred Lucas, Edward LeSaint, Fred Malatesta

Asri Zamanlar, Charlie Chaplin'in 1914'te yarattığı ve onun aracılığıyla kendisini tüm dünyaya tanıtıp sevdirdiği *Küçük Serseri ('Şarlo')* tiplemesinin son filmidir. Aradan geçen yıllar boyunca dünya değişmiştir. Küçük Serseri doğduğu sırada, 19. yüzyıl hâlâ daha dünmüş gibiydi. Chaplin, 1936'da, Büyük Buhran'ın ardından, 21. yüzyıldakinden çok da farklı olmayan sorunlarla yüz yüze geldi: yoksulluk, işsizlik, grev ve grev kırıcılar, politik hoşgörüsüzlük, ekonomik eşitsizlik, makinelerin tiranlığı ve uyuşturucu gibi.

Bunlar Chaplin'in 1931-32'de milliyetçiliğin yükselişini ve Buhran'ın toplumsal sonuçlarını, işsizliği ve makineleşmeyi gözlemlediği 18 aylık bir dünya gezisi sırasında, aklını sürekli kurcalayan meselelerdi. 1931'de, bir gazete röportajında 'İşsizlik hayati bir mesele... Makineler insanlara faydalı olsun diye var, onları trajediye sürükleyip işlerinden etmek için değil,' demişti.

Chaplin, bu sorunları mizahın ışığıyla aydınlatmak için, *Küçük Serseri*'yi tüm dünyadaki fabrikalarda çalışan milyonlarca işçiden birine dönüştürür. Bir taşıma bandındaki, insanlık dışı monoton işinden ve çalıştıkları sırada işçileri besleyen bir makinenin deneme tahtası olmaktan deliye dönmüştür. Neyse ki Küçük Serseri bu yeni dünyayla savaşımında, kendisine bir yoldaş bulur; babası bir grev sırasında öldürülen bir genç kızla (Paulette Godard) güçlerini birleştirirler. Chaplin, bu çiftin, asi de, kurban da olmadığını söyler; 'bu makineler dünyasında tek canlı varlık onlardır sadece.

Asri Zamanlar gösterime girdiğinde, filmler neredeyse on yıldır sesli çekiliyordu. Chaplin de diyalog kullanmayı düşündü, hatta bir senaryo bile yazdı; ne var ki sonunda Küçük Serseri'nin sessiz pandomime göbekten bağlı olduğunu fark etti. Yine de filmin bir yerinde, şarkı söyleyen garson olarak çalıştığı sırada, Chaplin'in sesini duyuyoruz: mükemmel bir İtalyanca taklidiyle sözlerini mırıldandığı, doğaçlama bir şarkı söylüyor.

Her biri, yönetmenin eski, iki bobinlik filmlerinin uzunluğunda dört 'perde' olarak düşünülen *Asri Zamanlar*, Chaplin'in hâlâ görsel komedinin doruğundaki tek isim olduğunu gösterir. Film, 20. ve belki de 21. yüzyılın endüstriyel, ekonomik ve toplumsal koşullarında, insanın yaşamını sürdürebilmesi üzerine bir yorum olarak değerinden hiçbir şey kaybetmeden hâlâ geçerliliğini koruyor. **DR**

ABD (RKO)
103dk, SB
Yönetmen: George Stevens
Yapımcı: Pandro S. Berman
Senaryo: Erwin Gelsey, Howard Lindsay, Allan Scott
Elwin Gelsey'in Portrait of John Garnett isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: David Abel
Müzik: Jerome Kern, Dorothy Fields
Oyuncular: Fred Astaire, Ginger Rogers, Victor Moore, Helen Broderick, Eric Blore, Betty Furness, Georges Metaxa
Oscar: Jerome Kern, Dorothy Fields (müzik)
Oscar adaylıkları: Hermes Pan (dans)

SWING TIME (1936)
Dans Vakti

George Stevens'ın yönettiği *Dans Vakti*, bir "kulis müzikali" etrafında dönen, hem göze hem kulağa hitap eden bir müzik ve dans ziyafeti. 1930'ların ortası için kuşkusuz zirvedeki müzikallerden olan film, aynı zamanda Fred Astaire-Ginger Rogers birlikteliğinin doğal olarak perdeye taşıdığı cazip unsurları bünyesinde barındırıyor.

Kadrosunu RKO'nun efsanevi yapımcısı Pandro S. Berman'ın bir araya getirdiği *Dans Vakti*, hoş ama ruhsuz Margaret Watson'la nişanlı ünlü dansçı Lucky Garnett'ın (Fred Astaire) öyküsünü konu alıyor. Garnett'ın, nişanı sürdürmesi için hatırı sayılır bir başlık parası sunması gerekince, evlilik planları askıya alınır ve genç adam para kazanmak amacıyla New York'un yolunu tutar. New York'ta, gerçek aşkı olacak Penny'yle (Gingers Rogers) tanışır. Bundan sonra film irili ufaklı engellerle karşılaşarak ilerler ve ikili nihayet birbirlerinin kollarında mutluluğu bulur.

Filmde doğal olarak, yanlış anlamalar üzerine kurulu birçok sahne, trajik olmayan birkaç düğüm noktası var; ve bazı kısa acı ve yürek burkucu sahnelere rağmen mutlu sonla bitiyor. Yine de filmin amacının, bazıları türe özgü kuralların yerine getirilmesine yönelik müzikal gösterileri sunmak olduğu kuşkusuz. Müzikler Jerome Kern'e, şarkı sözlerinin çoğu da Dorothy Fields'a ait. Filmin müziklerinin temelini bu ikilinin ortak çabası oluşturmuş olsa da her parça, Astaire ve Rogers'ın hareketleri ve tap dansıyla birleşen saf enerjileri, canlılıkları ve neşeli coşkularıyla ışıldıyor.

Öne çıkan şarkılar arasında Lucky'nin iki solosu var: Bildik bir gece kulübü şarkısı olan "The Way You Look Tonight" ve Astaire'in ünlü havada yürüme yeteneğinin sergilendiği, acıklı ve ironik bir şarkı olan "Never Gonna Dance." Astaire ve Rogers'ın "Waltz in Swing Time" ve tabii ki ünlü performanslarını sergiledikleri "A Fine Romance" düetleriyse, adeta perdeye sığmaz. Ama en çok alkış alan şarkı Fred Astaire'in bir koroyla beraber, yüzü siyaha boyanmış olarak söylediği "Bojangles of Harlem"dir. Her ne kadar, kültürel tarihin modası geçmiş ve günümüz ölçülerine göre siyaseten doğrucu olmayan bir yansıması olsa da, eğitimine ve devraldığı mirasa kesinlikle bir saygı duruşu niteliğinde olan bu parça, perdeye yansıtılmış kendi görüntüleri eşliğinde üçlü gösteri yapan Astaire'in dansının doruk noktasını oluşturuyor. **GC-Q**

MY MAN GODFREY (1936)

Sofistike salon komedilerinin ustası Gregory La Cava, 1930'ların Hollywood'unda, toplumsal konularda en bilinçli yönetmen değildi belki; ama *Gabriel Over the White House (1933), She Married Her Boss (1935)* ve özellikle, en unutulmaz eseri *My Man Godfrey* gibi filmlerinin de açıkça ortaya koyduğu gibi toplumsal ve politik taşlama konusunda yetenekliydi. Büyük Buhran'ın sonlarına denk gelen bu screwball komedi klasiği, Park Avenue'da, bir yüksek sosyete partisi oyunu için tutulan düşkün serseri Godfrey'in (William Powell) öyküsünü anlatıyor. Havada uçuşan yüzlerce esprili, ukala replikten sonra, zengin insanların evindeki tüm idareyi ele alan Godfrey, güzel Irene'i (Carole Lombard) büyüler, kuşbeyinli annenin genç "oyuncağı"nın (Sinema Yapım Yönetmeliği nedeniyle protégé, yani himayesi altındaki kişi denilir) sahtekarın teki olduğunu ortaya çıkarır ve ailenin dolandırıcılıkla suçlanan aksi babasını iflastan ve hapse girmekten kurtarır.

Zenginler gelip kendisini bulduğunda, Godfrey'in sonunda düşlerindeki sosyete kızıyla evlenecek, çöplükte yaşayan bir evsiz olarak sunulması doğal. Ne var ki bunun ardından üst sınıfın, kendini beğenmiş, şımarık budalalar sürüsü olarak, perdede geçit yapması geliyor. Filmin o günlerde geniş çapta izleyici toplayıp büyük bir başarı kazanmasının altında yatan nedenlerden biri bu kuşkusuz. My Man Godfrey'in ikinci yarısına baskın olan peri masalıysa, filmin sivriliğini törpülüyor ve şu aptalca açıklamayla bitiyor: 'Para her şey demek değildir!' Ama film o zaman bile, roman yazarı Eric Hatch ve Morrie Ryskind'in yazdığı senaryodaki zekice espirilerle izleyiciyi kendine çekmeyi başarır. Kötü yazılmış tek bir replik ya da zayıf çizilmiş tek bir karakter olmaması açısından, büyük bir filmin alameti farikası olan özelliklere sahiptir. La Cava, bazen baş döndürücü bir hızla ilerleyen ve karakterlerinin nerdeyse her sahnede makineli tüfek hızıyla birilerine laf yetiştirdiği anlatısını o kadar hesaplı ve rahatça kurar ki film klasik Hollywood sinemasının ilk örneği sayılabilir. İlk kez 70 yıl önce izleyici karşısına çıkmış olmasına karşın *My Man Godfrey* güncelliğini o kadar dikkate değer bir biçimde koruyor ki her dönemin izleyici kitlesinin beğenisine sunulacak bir yeniden çevrimi rahatlıkla yapılabilir. **MT**

ABD (Universal)
94dk, SB

Yönetmen: Gregory La Cava

Yapımcı: Gregory La Cava, Charles R. Rogers

Senaryo: Eric Hatch, Morrie Ryskind
Eric Hatch'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Ted Tetzlaff

Müzik: Charles Previn, Rudy Schrager

Oyuncular: William Powell, Carole Lombard, Alice Brady, Gail Patrick, Eugene Pallette, Alan Mowbray, Jean Dixon, Molly, Mischa Auer, Carlo, Robert Light, Pat Flaherty

Oscar adaylıkları: Gregory La Cava (yönetmen), Eric Hatch, Morrie Ryskind (senaryo), William Powell (erkek oyuncu), Mischa Auer (yardımcı erkek oyuncu), Carole Lombard (kadın oyuncu), Alice Brady (yardımcı kadın oyuncu)

ABD (Columbia)
115dk, SB
Yönetmen: Frank Capra
Yapımcı: Frank Capra
Senaryo: Clarence Budington Kelland, Robert Riskin
Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker
Müzik: Howard Jackson
Oyuncular: Gary Cooper, Jean Arthur, George Bancroft, Lionel Stander, Douglass Dumbrille, Raymond Walburn, H.B. Warner, Ruth Donnelly, Walter Catlett, John Wray
Oscar: Frank Capra (yönetmen)
Oscar adaylıkları: Frank Capra (film), Robert Riskin (senaryo), Gary Cooper (erkek oyuncu), John P. Livadary (ses)

MR. DEEDS GOES TO TOWN (1936)
Bay Deeds Şehre Gidiyor

Screwball komediyi (ağırlıklı olarak cinsler arası çatışma, çılgın aşk, hazırcevap espri ve sataşmalar üzerine kurulu romantik komedi) icat eden film, yönetmen Frank Capra'nın Amerikan yaşamına bakışını, geleneksel küçük kasaba değerlerini bencil kent karmaşasının karşısına koyarak güçlendiriyor.

Longfellow Deeds (Gary Cooper) Vermont'lu, taşralı bir şairdir. Milyarder amcasının ölümü üzerine kendisine kalan mirasla hayatı değişir; ama kötü yönde. Amcasından para söğüşlemeye alışmış avukatlar, kendilerine ücret ödemeyi sürdürmesi için onu ikna etmeye çalışır. Deeds, paranın kendisine bir yararı olmayacağına inanır ve kırsal kesimdeki topraklarından sürülmüş çiftçilere bağışlayarak ondan kurtulmaya kalkışır. Aklı başında hiç kimsenin bu kadar paradan vazgeçmeyeceğini savunan avukatlar, deli olduğu iddiasıyla Deeds'i derhal mahkemeye verir. Deeds'in nihai kurtuluşuysa, onun taşralı naifliğinden ilk faydalanan hazırcevap gazeteci Babe Bennett'ın (Jean Arthur) ellerindedir. Gazetesinde "Bay Külkedisi" hakkında acımasız haberler yapan ancak daha sonra Deeds'in idealizminden etkilenip değişen Babe, verdiği ifadeyle davayı bu talihsiz adamın lehine çevirir. Parlak esprilerle (Deeds'in düşünmek için tuba çalması ya da atlara çörek yedirmesi gibi) dolu film, Henry David Thoreau tarzı en iyisinden bir sade kır yaşamına ve maddiyatçılık karşıtlığına düzülen bir övgüdür. **RBP**

CAMILLE (1936)
Kamelyalı Kadın

Sesli sinemanın ilk dönemlerinin zirvedeki filmlerinden olan George Cukor'un *Kamelyalı Kadın*'ı, başrollerde Greta Garbo ve Robert Taylor'ın, yan rollerde ise stüdyonun önde gelen oyuncuları Lionel Barrymore ve Henry Daniell'in olduğu müthiş bir oyunculuk gösterisi. Cukor, oğul Alexandre Dumas'nın yine yazar tarafından sahneye uyarlanan ve belki de şimdiye kadar yazılmış en ünlü oyun olan sansasyonel romanının, melodramatik tarzını hissettirmek için tam kararında bir 19. yüzyıl ortası Paris havası yaratıyor. Romanın karakterleri, senaryodaki zeki ve imalı diyaloglar aracılığıyla, bir başka dönemin Amerikalı seyircisi için canlanıyorlar.

Marguerite Gautier (Garbo) Kamelyaları sevmesi nedeniyle Camille denilen bir sosyete fahişesidir. "Can yoldaşı" ve nüfuzlu bir ailenin genç oğlu Armand Duval'e (Taylor) aşık olur. Camille'in şaibeli geçmişi nedeniyle asla meşrulaşamayacak olan bu beraberliğin bitmesi gerekir; ve aktrislerin pek sevdiği türden iki ünlü sahneyle biter. İlkinde, Armand'ın babası, oğlunun diplomatik bir kariyer edinmesi için Camille'i, Armand'ı bırakmaya ikna eder. Kalbi kırılan Camille, artık ondan sıkıldığı yalanıyla Armand'ı terk eder. Armand daha sonra döndüğünde, onu ölüm döşeğinde bulur. Camille, Armand'ı hıçkırıklar içinde bırakarak ölür. Hollywood'un o zamanki gerici Yapım Yönetmeliği'ni uygulamakla görevli Breen Bürosu da bu yasak ve trajik aşk öyküsünden etkilenmiş olacak ki yalnızca romantik çiftin birbirlerine ölümsüz aşklarını ilan ettikleri bir sahneyi teknik olarak "uygunsuz" saymıştır. **RBP**

ABD (MGM)
109dk, SB

Yönetmen: George Cukor

Yapımcı: David Lewis, Bernard H. Hyman

Senaryo: Zoe Akins
Alexandre Dumas'nın La Dame aux camélias isimli romanı ve oyunundan

Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels, Karl Freund

Müzik: Herbert Stothart, Edward Ward

Oyuncular: Greta Garbo, Robert Taylor, Lionel Barrymore, Elizabeth Allan, Jessie Ralph, Henry Daniell, Lenore Ulric, Laura Hope Crews, Rex O'Malley

Oscar adaylıkları: Greta Garbo (kadın oyuncu)

SABOTAGE (1936)
Sabotaj

Alfred Hitchcock, W. Somerset Maugham'ın öykülerinden uyarlanan *Gizli Ajan* adlı bir filmi daha yeni çekmişti, dolayısıyla Joseph Conrad'ın Gizli Ajan romanından uyarlanan bir sonraki projesinin adını *Sabotaj* olarak değiştirdi. Oscar Homulka, Bay Verloc adında, yabancı karanlık güçler adına sabotaj eylemleri düzenleyen tekinsiz bir ajan rolünde. Ayrıca, romandan farklı olarak, filmde Verloc ve karısı (Sylvia Sydney), Hitchcock'un perdedeki filmlerle, öyküdeki olaylar arasında bağlantı kurarak eğlenmesine yarayan küçük bir sinema işletirler.

Sabotaj'da iki unutulmaz sahne öne çıkar. Birincisinde Bay Verloc, karısının erkek kardeşi Stevie'yi bir kutu filmi teslim etmeye gönderir. Stevie kutuda, öğleden sonra 1.45'te patlamaya ayarlı bir bomba olduğunun farkında değildir. Londra sokakları boyunca izlediğimiz Stevie, bir dizi engel yüzünden gecikir ve en sonunda otobüsteyken bomba patlar. Seyircinin yakınlık duymasını teşvik ettiği bir karakteri öldürmesi, bir yönetmen olarak seyirciyle arasındaki anlaşmayı çiğnemesi anlamına geldiği için Hitchcock daha sonra bundan pişmanlık duydu; ama tam olarak aynı şeyi *Sapık*'ta (1960) yine yaptı. Yine de Stevie'nin ölümü, filmin ikinci görkemli sahnesini, Bayan Verloc'un, kardeşinin intikamını almak için kocasını öldürdüğü sahneyi hazırlar. **EB**

Britanya (Gaumont British)
76dk, SB

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: Michael Balcon, Ivor Montagu

Senaryo: Charles Bennett, Ian Hay, Helen Simpson, E.V.H. Emmett
Joseph Conrad'ın The Secret Agent isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Bernard Knowles

Müzik: Louis Levy

Oyuncular: Sylvia Sidney, Oskar Homolka, John Loder, Desmond Tester, Joyce Barbour, Matthew Boulton, S.J. Warmington, William Dewhurst

ABD (Samuel Goldwyn)
101dk, SB

Yönetmen: William Wyler

Yapımcı: Samuel Goldwyn, Merritt Hulburd

Senaryo: Sidney Howard
Sinclair Lewis'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Rudolph Maté

Oyuncular: Walter Huston, Ruth Chatterton, Paul Lukas, Mary Astor, David Niven, Gregory Gaye, Maria Ouspenskaya, Odette Myrtil, Spring Byington, Harlan Briggs, Kathryn Marlowe, John Payne

Oscar: Richard Day (sanat yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Samuel Goldwyn, Merritt Hulburd (film), William Wyler (yönetmen), Sidney Howard (senaryo), Walter Huston (erkek oyuncu), Maria Ouspenskaya (yardımcı kadın oyuncu), Oscar Lagerstrom (ses)

DODSWORTH (1936)

William Wyler'ın, varlıklı bir Amerikalı çiftin evliliğinin çözülüşünü anlatan bir Sinclair Lewis romanından uyarladığı, ikna gücü son derece yüksek filmi, Hollywood'un zekice çekilmiş filmlerinde üstün bir seviyeyi temsil ediyor. Walter Huston, işini devrettikten sonra, bu bolluk içindeki zengin emekliliğin sıkıntılarıyla yüzleşen ve karısı Fran'le (Ruth Chatterton) birlikte büyük bir Avrupa gezisine çıkmaya karar veren otomobil sanayicisi Dodsworth rolünde. Çift, Avrupa kültürünü ve zarafetini keşfetmek üzere ABD'den ayrılır. Avrupa'da, ikisi de birbirlerinin hayattan beklentisinin farklı olduğunu keşfederler; ama ikisi de kendi tarzında yaşlanmayı geciktirme arzusu içindedir. Zenginlerin ve sosyetiklerin çevresinde dolaşan playboy'larla flört etmeye başlayan Fran'in, Dodsworth'un inatçı Amerikalı ve taşralı tavırlarına karşı sabrı gittikçe tükenir. Dodsworth, Fran'le uzlaşmanın yolunu bulamaz; umutsuzluğa, işe yaramaz olarak görüleceği korkusuna kapılır. Yolculukları sırasında tanıştıkları Amerikalı göçmen Edith Cortright'sa (Mary Astor), yaşamak ve dinç kalmak için yeni bir yol bulmuştur ve Dodsworth'a önerebileceği bir çözüm vardır.

Filmin en belirgin özellikleri, ahlaki karmaşıklığı ve acı tatlı tonudur. Wyler, Fran'i tamamen kötü olarak çizmemeye özen gösterir. Hem kocayı hem de karısını anlamamız ve ikisine de yakınlık duymamızı sağlar. Fran'in, yaratmaya çalıştığı yanılsamadan ibaret hayatın ellerinden kaydığını farkettiği sahneler filmin en dokunaklı anlarından bazılarını oluşturur. En İyi Erkek Oyuncu dalında Oscar'a aday gösterilen Huston, bu çok yönlü role cuk oturuyor. *Dodsworth*, güvenli, kendi kendini yetiştirmiş bir para babasından, mahzun ve daha düşünceli yaşlı bir adama dönüşüyor. Yardımcı rollerde, çok genç ve cıvıl cıvıl bir David Niven'ın (Astor) yanı sıra Maria Ouspenskaya da gerçekten muhteşem. Hollywood'un egemen anlayışının 14 yaşındaki gençlerin beğenisine sesleniyor göründüğü bir zamanda *Dodsworth*, gayet hoş bir biçimde, bir zamanlar Hollywood'da yetişkinler için de film yapıldığını anımsatıyor. **RH**

THINGS TO COME (1936)

Britanya (London)
100dk, SB
Yönetmen: William Cameron Menzies
Yapımcı: Alexander Korda
Senaryo: H.G. Wells
The Shape of Things to Come isimli kendi romanından
Görüntü Yönetmeni: Georges Périnal
Müzik: Arthur Bliss
Oyuncular: Raymond Massey, Edward Chapman, Ralph Richardson, Margaretta Scott, Cedric Hardwicke, Maurice Braddell, Sophie Stewart, Derrick De Marney, Ann Todd, Pearl Argyle, Kenneth Villiers, Ivan Brandt, Anne McLaren, Patricia Hilliard, Charles Carson

H.G. Wells'in Avrupa uygarlığını yerle bir eden bir 2. Dünya Savaşı felaketi üzerine yarattığı spekülasyonları perdeye taşıyan bu uyarlama, belki de ilk gerçek bilimkurgu filmi. Bir tek Fritz Lang'ın *Metropolis'i (1926)*, teknolojik değişimin ve bunun yol açtığı politik evrimin sonucu olan bir gelecek tasarlama konusunda bu filmden önce davranmıştı; ancak *Metropolis*'te tarihin hangi yönde ilerleyeceğinin böyle ayrıntılı bir çözümlemesi yoktu. Aslında, çok az bilimkurgu filmi, kurgulanmış bir kehanete, *Things to Come*'daki kadar titiz bir tarihsel yaklaşım getirir, bu da büyük olasılıkla Wells'in, popüler kitabı *The Outline of History'deki (Kısa Dünya Tarihi, 1922)* fikirleri temel alarak senaryoyu da kendisinin yazmış olmasından kaynaklanır.

Ne Wells ne de Menzies karakterlere dayanan anlatılarla ilgileniyorlardı (ana karakterlerin tümü de önemli fikirleri temsil ederler), öykünün tüm bir yüzyılın tarihini kapsaması, filmi mesafeli bulan birçok kişiye çekici gelmemişti. 25 yıl süren Avrupa'daki ikinci savaş sonucunda, dünyanın çoğu yerle bir olur ve astığı astık kestiği kestik ortaçağ feodalizmine benzeyen bir düzene geri dönülür. Neyse ki insanın entelektüel ve ussal özellikleri, her zaman doğuştan gelen öz yıkım dürtüsüne üstün gelmiştir; bu yüzden de insanlığın ilerlemesi kaçınılmazdır. Things to Come, Freud'un Eros ve Thanatos; yani aşk ve ölüm arasındaki ve insan ilişkilerindeki ebedi çelişki anlayışına daha iyimser bir yaklaşım getiriyor. Birçok ütopyacı yazar gibi, Wells için de geleceğin en belirgin özelliği insanın doğa üzerindeki denetiminin artmasıdır. Filmin ilerleyen sekanslarına, Metropolis'teki gibi bir gelecek şehrinin görüntüleri egemen. Menzies, en önemli ve anlamlı katkısını filmin mimari ve sanatsal tasarımı konusunda yapmış. Epizodik anlatısına rağmen izlemeye değer bir görsellik sunan *Things to Come*, Ridley Scott'ın *Blade Runner'ı (Bıçak Sırtı, 1982)* gibi, geleceğin kentlerini hayal eden diğer bilimkurgu filmlerinin atası.

Tanınmış oyuncular içermesine rağmen (Raymond Massey, Cedric Hardwicke ve Ralph Richardson), bu alışılmadık filmle ilgili en çok akılda kalan şey, tarih ve insan doğasının felsefesiyle haşır neşir olması. Film, 1930'ların İngilteresi'nin kaygılarını ve umutlarını mükemmel bir biçimde yansıtıyor ve dört yıl gibi kısa bir süre sonra, Londra'ya yapılacak olan ani hava saldırısını ürpertici bir biçimde öngörüyor. **RBP**

Fransa (Cinéas)
85dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Sacha Guitry
Yapımcı: Serge Sandberg
Senaryo: Sacha Guitry
Görüntü Yönetmeni: Marcel Lucien
Müzik: Adolphe Borchard
Oyuncular: Sacha Guitry, Marguerite Moreno, Jacqueline Delubac, Roger Duchesne, Rosine Deréan, Elmire Vautier, Serge Grave, Pauline Carton, Fréhel, Pierre Labry, Pierre Assy, Henri Pfeifer, Gaston Dupray

İngilizce adı: *The Story of a Cheat*

LE ROMAN D'UN TRICHEUR (1936)
Bir Üçkağıtçının Anıları

Genellikle Sacha Guitry'nin başyapıtı olarak bilinen (oysa 1937'deki Les perles de la couronne gibi bir rakibi olan) ve Guitry'nin yeteneklerini döktürdüğü 1936 yapımı bu film, yazar-yönetmen-oyuncunun kendine has ince zekasının bir konçertosu sayılır. Filmin oyuncularını ve ekibini tanıtan jenerikten sonra *Bir Üçkağıtçının Anıları,* filme adını veren kahramanın (Guitry'nin kendisi oynuyor) üçkağıtçılıkla yolunu bulmayı nasıl öğrendiğini gösteren bir geriye dönüşle başlar.

İlk aşkı tiyatro olan Guitry'nin, sinema karşıtlığıyla ünlü olsa da kendi oyunlarını (ya da bu filmdeki gibi romanını) sinemaya uyarlarken, yeteneği ortaya çıkar. *Bir Üçkağıtçının Anıları*, Guitry'nin karakterinin dış ses anlatımıyla, canlı ve stilize bir sessiz film. François Truffaut, Guitry'yi, Ernst Lubitsch'in Fransız kardeşi olarak tanımlamakta ısrarlı olsa da, kişiliği canlandırdığı karakterlere her zaman baskın gelen Guitry'nin, Avrupai romansların bu büyük ustasından farklı olduğu apaçık ortada. **JS**

ABD (MGM)
115dk, SB
Yönetmen: Victor Fleming
Yapımcı: Louis D. Lighton
Senaryo: Marc Connelly, John Lee Mahin, Dale Van Every
Rudyard Kipling'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Harold Rosson
Müzik: Franz Waxman
Oyuncular: Freddie Bartholomew, Spencer Tracy, Lionel Barrymore, Melvyn Douglas, Charley Grapewin, Mickey Rooney, John Carradine, Oscar O'Shea, Jack La Rue, Walter Kingsford, Donald Briggs, Sam McDaniel, Bill Burrud
Oscar: Spencer Tracy (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Louis D. Lighton (film), Marc Connelly, John Lee Mahin, Dale Van Every (senaryo), Elmo Veron (kurgu)

CAPTAINS COURAGEOUS (1937)
Korkusuz Kaptanlar

1936'da ölen Rudyard Kipling, ölümünden bir yıl sonra üç kitabının sinemaya uyarlandığını göremedi; bunların arasında, Victor Fleming'in heyecanlı çocukluk destanı *Korkusuz Kaptanlar* da vardı. Freddie Bartholomew, altı dondurmalı gazozun ardından, babasıyla (Melvyn Douglas) birlikte yolculuk yaptığı transatlantikten düşen şımarık zengin çocuğu Harvey Cheyne rolünde. Neyse ki şansı yaver gider ve iyi huylu Manuel Fidello'nun (Spencer Tracy) da aralarında olduğu ve kimsenin zenginliği veya "konumuyla" ilgilenmediği bir balıkçı teknesi tarafından Gloucester açıklarında kurtarılır. Küçük düşmüş olan Harvey, başının çaresine bakması için bırakılır ama Manuel'in "sıkı gözetimi" altında, sıkı çalışmanın ve gerçek başarının değerini öğrenir. Ne var ki limana dönmeden önce, Manuel bir kazada ölür. Harvey limanda, babasıyla karşılaşır ama balıkçılarla birlikte kalmak ister. Buna karşın ölen dostu için yapılan dokunaklı bir anma töreninden sonra baba ve oğul yeniden bir araya gelir.

Çocuk yıldız Bartholomew, hem sevimsiz hem de çekici olmasını gerektiren bu rolde, kusursuz bir oyunculuk sergiliyor. Spencer Tracy de, kıvırcık saçları ve makyajla esmerleştirilmiş yüzüyle Portekizli balıkçı rolüne müthiş uymuş. Mizah, dokunaklılık ve ilginç bir kıssadan hisse içeren film, Hollywood'un yaptığı gelmiş geçmiş en iyi çocuk filmlerinden biri. **RBP**

YE BAN GE SHENG (1937)

Çin (Xinhua)
123dk, SB
Dili: Mandarin
Yönetmen: Weibang Ma-Xu
Yapımcı: Shankun Zhang
Senaryo: Weibang Ma-Xu
Görüntü Yönetmeni: Boqing Xue, Xingsan Yu
Müzik: Xinghai Xian (film şarkısı)
Oyuncular: Menghe Gu, Ping Hu, Shan Jin, Chao Shi

Gaston Leroux'nun 1919'da yazdığı *Le Fantome de l'opéra (Operadaki Hayalet)* adlı romanı, birçok filme esin kaynağı oldu. Weibang Ma-Xu'nun 1936'da Şanghay'da yaptığı *Ye ban ge sheng* de *(Geceyarısı Şarkısı)* kuşkusuz en önde gelen uyarlamalardan biri. Sinemaya jenerik tasarımcısı olarak başlayan Ma-Xu (1905-1961), sırasıyla set tasarımcılığı, oyunculuk ve yönetmenliğe yükseldi. *Ye ban ge sheng*, sessiz sinema dönemini altı filmle kapatmış olan Ma-Xu'nun ikinci sesli filmi.

Ye ban ge sheng, karanlık ve ürkütücü havasını, turnedeki bir opera topluluğunun, büyük opera yıldızı Song Danping'in on yıl önce orada herkesin gözü önünde ölmesinden beri boş ve döküntü olan harap tiyatroya gelmesiyle daha en başında hissettirir. Topluluğun genç yıldızı, tiyatroda tek başına prova yaparken, şarkısında ona yol gösteren güzel bir ses duyar. Sesin sahibi elbette ki artık bir ucubeye dönüşmüş olan kaçak Song Danping'dir; genç şarkıcıya kendisini gösterir ve geri dönüşler aracılığıyla öyküsünü anlatmaya koyulur. Çirkinliği, Song'un, kızına aşık olmasına öfkelenen zalim derebeyinin emriyle kendisine verilen ceza yüzündendir. O günden beri de tiyatroda saklanarak, kendi yerine geçip büyük operasını sahneleyecek şarkıcıyı bekler. Genç şarkıcı hem bu görev için hem de Song'un acıdan aklını yitirmiş eski aşkı Li Xiaoxia'ya elçi olarak gitmek üzere seçilir.

Filmin, Leroux'nun Batılı uyarlamalarından temel farkı, Hayalet'in pusuya yatmış bir baş belası yerine sempatik ve iyiliksever bir baş karakter olmasıdır. Diğer bütün uyarlamalarda, Hayalet'in himayesine aldığı sanatçı, bir kadın şarkıcıdır ve kadının nişanlısı Hayalet'i kıskanır. Ma-Xu sanatçıyı erkek yaparak, daha karmaşık ve belirsiz ilişkiler sunar. Song Li genç adamı, Xiaoxia'yla arasındaki bağda kendisinin vekili olarak görür ve adamın bir kız arkadaşı olduğunu keşfettiğinde, Li Xiaoxia adına kıskanarak acı çeker.

Tüm bunlar Alman dışavurumculuğundan esinlenildiği belirgin olan usta ışık ve gölge kullanımıyla zenginleşen bir atmosferde gerçekleşir. Çin'de tutularak kalıcı olmuş şarkılar da filmin popülaritesini artıran başlıca etkenlerdendi. 1941'de Ma-Xu, *Ye ban ge sheng xu ji* adında bir devam filmi yapmak zorunda kalır; ayrıca bu film, *Ye ban ge sheng - Shang ji (1962)* ve *The Phantom Lover (1995)* adlı, Hong Kong yapımı iki yeniden çevrime de esin kaynağı olmuştur. **DR**

İngilizce adı: *Midnight Song*

LA GRANDE ILLUSION (1937)
Büyük Aldanış/Harp Esirleri

Savaşın dehşetinin yarattığı ortak duyguları açığa vurmak zaman alır. 1. Dünya Savaşı sırasında geçen ve bir Alman esir kampında ciddiyetsizlik ve kardeşlik ortamı bulan Jean Renoir'ın başyapıtı *Büyük Aldanış*, bu insancıl ironinin etrafında gelişiyor. İki Fransız askeri, Teğmen Maréchal (Jean Gabin) ve Yüzbaşı de Boeldieu (Pierre Fresnay), nazik Alman komutanı von Rauffenstein'ın (Erich von Stroheim) gözetimi altındadır ve adamlarıyla beraber bulundukları konum, olabileceklerin en iyisidir. Esir kampında, onur ve düzen üstüne temellendirilen, yıllar süren geleneklere dayanan karşılıklı saygı ve davranış kuralları üzerine kurulu bir sistem olan aristokrat topluma ayna tutarlar.

Ancak bu, taş üstünde taş bırakmayan savaşın ortasında, bir vahadan, hatta seraptan başka bir şey değildir; filmin adı gibi, ait olunan sınıf ve alınan terbiyenin, kurşunların iki tarafın da soyunu bilmediği bir savaşta, askerleri savaşın bayağılığının üstünde tutan büyük bir aldanıştır. Kaçmak için yorulmak bilmeden tünel kazan askerler, esaretin teşvik ettiği bu geçici kardeşliğin, özgürlüklerine kavuştuklarında yine yaşamın acı gerçeklerine yenileceğini hesaba katmazlar.

Büyük Aldanış'ın en dokunaklı yönlerinden biri, ana karakterlerin, bilinçaltlarında başka arzular yatsa da, aslında gerçeğin fazlasıyla farkında olduğu hissidir. Stroheim'ın canlandırdığı melankolik komutanın Fransız askerleriyle, bu kadar çetin olmayan başka koşullarda tanışmış olmayı yürekten istediği sezdirilir. Kamptaki esirlerden biri de Rosenthal'dır. Dışarıda yalnızca bir Yahudi olan Rosenthal, 2. Dünya Savaşı'nın fazla uzak olmayan felaketlerini sinir bozucu bir şekilde anımsatır. Gerçekten de, Almanlar daha sonra Fransa'yı işgal ettiklerinde, insani bakış açısındaki doğru zamanlamasının katkısıyla büyük etki uyandıran bu filmi yasaklamışlardı. Film, sinemanın ve kurmacanın yaşamımıza yön vermesi gereken büyük doğruları ve ahlaki dersleri aktarma gücünü sivri bir biçimde anımsatan politik bakış açısı nedeniyle, tüm unutulmaz karakterleri, düşündürücü temaları ve sürükleyici diyaloglarıyla birlikte sonsuza dek tarihe gömülebilirdi. **JKI**

Fransa (R.A.C.)
114dk, SB
Dili: Fransızca / Almanca / İngilizce
Yönetmen: Jean Renoir
Yapımcı: Albert Pinkovitch, Frank Rollmer
Senaryo: Jean Renoir, Charles Spaak
Görüntü Yönetmeni: Christian Matras
Müzik: Joseph Kosma
Oyuncular: Jean Gabin, Dita Parlo, Pierre Fresnay, Erich von Stroheim, Julien Carette, Georges Péclet, Werner Florian, Jean Daste, Sylvain Itkine, Gaston Modot
Oscar adaylıkları: Frank Rollmer, Albert Pinkovitch (film)
Venedik Film Festivali: Jean Renoir (Yaşam Boyu Başarı ödülü), Jean Renoir (Mussolini Cup ödülüne aday oldu)
İngilizce adı: *Grand Illusion*

STELLA DALLAS (1937)

King Vidor'un *Stella Dallas*'ı, kızının toplumda daha iyi bir yer edinmesi uğruna kendini feda edecek kadar güçlü, işçi sınıfından bir kadının heyecanlı ve sürükleyici portresini çiziyor. Olive Higgins Prouty'nin bu ünlü romanı 1925'te de başarılı bir biçimde sinemaya uyarlanmıştı. Vidor'un filminin Henry King'in sessiz uyarlamasına göre avantajı, başrolünde Barbara Stanwyck'in olması. Stanwyck'in Stella'sı dayanıklı, çekici ve zeki bir kadın. Bu yüzden, hali vakti yerinde Stephen Dallas'ın (John Boles), neden Stella uğruna ailesini bırakıp kendi hayatını kurduğunu anlamak zor değil. Ancak kızları Laurel'in (Anne Shirley) doğumundan kısa bir süre sonra Stephen eski kız arkadaşına dönmek ister. Stella, Laurel'ı tek başına büyütür, hayatını kızının mutluluğuna adar, ne var ki genç bir kız olan Laurel, babasının zengin yaşamına özenir ve onunla birlikte yaşamak ister. Başlangıçta buna karşı çıkan Stella sonunda kızına acır ve sarhoş numarası yapıp artık genç kızı yanında istemiyormuş gibi davranarak kızı gitmeye zorlar. Laurel babasının yanına gider ve annesinin gözlerinden yaşlar boşanarak ancak pencerenin dışından görebildiği gösterişli bir törenle üst sınıftan biriyle evlenir.

Stella yoluna devam eder ama bir daha asla toplumun kendisini Laurel'dan ayıran çizgisini aşmaz. Dokunaklı ve yürekten bir öykü olan *Stella Dallas*, Vidor'un usta yönetmenliği sayesinde bir an bile ağdalı duygusallığa yüz vermiyor. **RBP**

ABD (Samuel Goldwyn)
105dk, SB
Yönetmen: King Vidor
Yapımcı: Samuel Goldwyn, Merritt Hulburd
Senaryo: Joe Bigelow, Harry Wagstaff Gribble, Sarah Y. Mason, Gertrude Purcell, Victor Heerman
Olive Higgins Prouty'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Rudolph Maté
Müzik: Alfred Newman
Oyuncular: Barbara Stanwyck, John Boles, Anne Shirley, Barbara O'Neil, Alan Hale, Marjorie Main, George Walcott, Ann Shoemaker, Tim Holt, Nella Walker, Bruce Satterlee, Jimmy Butler, Jack Egger, Dickie Jones
Oscar: Barbara Stanwyck (kadın oyuncu), Anne Shirley (yardımcı kadın oyuncu)

THE LIFE OF EMILE ZOLA (1937)
Emile Zola'nın Hayatı

William Dieterle'nın çok başarılı biyografik filmi *The Story of Louis Pasteur*'ün (*Louis Pasteur'ün Yaşamı*, 1935) devamı olan ve Paul Muni'nin oynadığı *Emile Zola'nın Hayatı*, yine aydın ve ilkeli bir Fransız'ın önyargıları alt etmesini anlatıyor. Başlangıçta, kendisini bir yazar olarak kanıtlamaya uğraşan Zola, bir fahişeyi anlatan sansasyonel romanı Nana'nın yayımlanmasıyla bunu başarır. Başarı üstüne başarı kazanır ve Zola, refah içinde yaşlılığının tadını çıkarır. Bir gün Almanlar için ajanlık yaptığı gerekçesiyle haksız yere suçlanıp Şeytan Adası'na gönderilen Fransız yüzbaşı Alfred Dreyfus'un karısı kendisini ziyaret eder. Dreyfus Olayı'ndan vicdanı sızlayan Zola (Paul Muni için biçilmiş kaftan olan unutulmaz bir sahnede) ünlü makalesi "J'Accuse"ü *(İtham Ediyorum)* bir gazetenin editörüne yüksek sesle okur. Warner Brothers tarzı tipik bir montaj sekansı (derleme görüntüler), makaleyi dinlemek için toplanan gazete çalışanlarını, basılan gazetelerin matbaadan çıkışını ve gazeteyi almaya koşan insanları gösterir.

En İyi Film Oscarı'nı kazanan filmin altında yatan ciddiyet gerçekten de etkileyici. Dreyfus, Yahudi karşıtı önyargının kurbanı olsa da filmde "Yahudi" kelimesi bir kere bile geçmez. Anlaşılan, Warner Brothers yetkilileri 1937'de, Avrupa'da Yahudi karşıtlığının dalga dalga yükselişini göz önüne alıp, antisemitizmi konu alan filmlerin tam da teşhir ettikleri o önyargıyı kışkırtmasından korkmuştu. **EB**

ABD (Warner Bros.)
116dk, SB
Yönetmen: William Dieterle
Yapımcı: Henry Blanke
Senaryo: Norman Reilly Raine, Heinz Herald, Geza Herczeg
Matthew Josephson'ın kitabından
Görüntü Yönetmeni: Tony Gaudio
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: Paul Muni, Gale Sondergaard, Joseph Schildkraut, Gloria Holden, Donald Crisp, Erin O'Brien-Moore, John Litel, Henry O'Neill, Morris Carnovsky, Louis Calhern, Ralph Morgan, Robert Barrat
Oscar: Henry Blanke (film), Heinz Herald, Geza Herczeg, Norman Reilly Raine (senaryo), Joseph Schildkraut (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: William Dieterle (yönetmen), Paul Muni (erkek oyuncu), Anton Grot (sanat yönetmeni), Russell Saunders (yardımcı yönetmen), Max Steiner (müzik), Nathan Levinson (ses)

ABD (Paramount)
91dk, SB

Yönetmen: Leo McCarey

Yapımcı: Leo McCarey, Adolph Zukor

Senaryo: Viña Delmar
Josephine Lawrence'ın The Years Are So Long isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: William C. Mellor

Müzik: George Antheil, Victor Young, Sam Coslow, Leo Robin, Jean Schwartz

Oyuncular: Victor Moore, Beulah Bondi, Fay Bainter, Thomas Mitchell, Porter Hall, Barbara Read, Maurice Moscovitch, Elisabeth Risdon, Minna Gombell, Ray Mayer, Ralph Remley, Louise Beavers, Louis Jean Heydt, Gene Morgan

MAKE WAY FOR TOMORROW (1937)

ABD'nin büyük yönetmenlerinden birinin elinden çıkma bu türünün tek örneği başyapıtta, Victor Moore ve Beulah Bondi, evlerinin ellerinden alınması sonucunda orta yaştaki çocuklarının yanına sığınmak zorunda kalan yaşlı çift Bark ve Lucy Cooper'ı canlandırıyor. Çocukların ilk işi, onları ağırlama zahmetini paylaşmak için çifti ayırmak olur. Özgüvenleri ve özsaygıları gittikçe azalan ihtiyarlar, sonunda, birisinin New York'ta diğerinin Kaliforniya'da bir bakım evine yerleştirilmesi için yapılan ayarlamalara boyun eğerler.

Leo McCarey'nin bu filmdeki rejisi ne kadar övülse azdır. Oyuncuların tümü samimi ve doğal, McCarey de karakterlerinden cömertliğini esirgemiyor. McCarey, filmin merkezindeki çiftten diğer karakterlere geçeceği yerleri iyi biliyor ve bunu da onların gösterdikleri şefkatin küçümseyici ya da ilgisizliklerinin kötü olup olmadığı hakkında bir yorum yapmadan ve bizi gözyaşlarına ya da öfkeye boğmadan (ki bu da onları cezalandırmanın bir yolu olurdu) beceriyor. McCarey'nin öyküyü ele alışında zorlama hiçbir şey yok, bu yüzden filmin dokunaklılığından kaçmak da olanaksız.

Filmin olağandışı olgunluğunu gözler önüne sermek için iki örnek yeterli. Lucy'nin evdeki mevcudiyetinin istemeyerek de olsa, gelininin briç partisiyle çakıştığı acıklı sekansta, Lucy'ye Bark'tan bir telefon gelir. Lucy'nin telefonda yüksek sesle konuşması nedeniyle (McCarey ve senarist Viña Delmar'ın yaşlı çifte vermekte çekinmediği birkaç rahatsız edici özellikten biri) oyunu bırakıp telefon konuşmasını dinlemeye başlayan misafirlerin vurgulanmaksızın yalnızca gösterilen tepkilerinde sıkıntı, gerginlik ve acıma okunur.

Çiftin Manhattan'da kısa süreliğine buluşup aşklarının sonbaharında bir kaçamak yaşadıkları filmin son sahnesiyse müthiş. McCarey diğer insanların (bir araba satıcısı, vestiyerdeki kız, otel yöneticisi ve bir dans orkestrasının şefi) onlara duyduğu sempatinin farkına varmamızı sağlar ama asla gereksiz karşı açı çekimi kullanarak bunun altını çizmez. Aynı kompozisyonların içinde, Lucy'yle Bark da sürekli birlikte görünür. Onların özel dünyasına tutku dolu bir bağlılıkla yaklaşan *Make Way for Tomorrow*, gerçekten çok dokunaklı bir film. **CFu**

SNOW WHITE AND THE SEVEN DWARVES (1937)
Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler

Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler'in başında, devasa bir şatoya doğru yavaş yavaş yaklaşırız ve şatonun içindeki kötü Kraliçe, ölümsüz sözleriyle sihirli aynasına sorar: "Ayna, ayna, söyle bana, kim en güzel bu dünyada?" Aynanın cevabı elbette kısa bir süre sonra kraliçenin kibrinin kurbanı olacak bakire rakibi Pamuk Prenses'tir. Filmin temel aldığı Grimm Kardeşler'in klasik masalındaki gibi, bu sihirli ve bazen korkutucu dünya sizi bir anda içine alır. Yine de o tarihte Hollywood'da, Walt Disney'nin bu ilk uzun metraj çizgi film girişimi çılgınlık sayılmıştı. Kim oturup 90 dakikalık bir çizgi filmi izlerdi ki?

Pamuk Prenses'in bu soruyu, sinema tarihinin en yüksek gişe hasılatlarından birini yaparak ve Disney'nin dünyanın en önde gelen canlandırma film stüdyosu olmasını sağlayarak yanıtladığını söylemek gereksiz. Gerçekten de konumunu sağlamlaştırmak Walt Disney'nin bu filmle ilgili öz hedeflerinden biriydi. Disney, çizgi filmlerdeki ses engelini Steamboat Willy'yle çoktan aşmıştı; ve birkaç yıl sonra ses, renk de eklendi. *Pamuk Prenses*, hem sanatsal hem de mali kaygılar açısından bir sonrakı adımlarıydı, uzun metraj demek gişede daha fazla kazanç demekti. Grimm Kardeşler'in masalını, fazla sadık olmayan bir şekilde kullanan Disney, canlandırma ekibine böyle yaratıcı bir hamleyi geliştirmeleri için büyük özgürlük tanıyarak, malzeme üzerinde serbestçe çalışmalarını sağladı. Film esprilerle renklendirilmiş olsa da güzel görüntülerin ve "Whistle While You Work" ve neredeyse popüler bir şarkı olan "Some Day My Prince Will Come" gibi güçlü ve kalıcı şarkıların havada süzülen bileşiminden oluşan bir duygusallıkla yüklü. Sırası gelmişken, *Pamuk Prenses* aynı zamanda, müzikleri piyasaya sunulan ilk film.

Pamuk Prenses'in uyandırdığı etki abartılı değildir. Hem Disney'yi dünyanın önde gelen stüdyolarından biri yaptı hem de canlandırma sinemasını öyle üst bir düzeye çıkardı ki, gerçek anlamda ancak bilgisayarların işin içine girmesiyle bu seviye (tartışmalı olarak) aşılabildi. Yaratıcılığın bir doruğu olan *Pamuk Prenses*'in yüzlerce taklidi yapıldı; filmden bir çizgi film imparatorluğu doğdu ve bugüne kadar yapılan neredeyse tüm canlandırma filmlerinin temel kalıbı olarak kaldı. **JKI**

ABD (Walt Disney)
83dk, Technicolor

Yönetmen: Walt Disney

Yapımcı: Ted Sears, Richard Creedon

Görüntü Yönetmeni: Maxwell Morgan

Müzik: Frank Churchill, Leigh Harline, Paul J. Smith

Oyuncular: Roy Atwell, Stuart Buchanan, Adriana Caselotti, Eddie Collins, Pinto Colvig, Marion Darlington, Billy Gilbert, Otis Harlan, Lucille La Verne, James MacDonald, Scotty Mattraw, Moroni Olsen, Harry Stockwell

Oscar: (Onur Ödülü – bir heykel ve yedi küçük heykel)

Oscar adaylıkları: Frank Churchill, Leigh Harline, Paul J. Smith (müzik)

ABD (Columbia)
91dk, SB
Yönetmen: Leo McCarey
Yapımcı: Leo McCarey, Everett Riskin
Senaryo: Viña Delmar
Arthur Richman'ın oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker
Müzik: Ben Oakland, George Parrish
Oyuncular: Irene Dunne, Cary Grant, Ralph Bellamy, Alexander D'Arcy, Cecil Cunningham, Molly Lamont, Esther Dale, Joyce Compton, Robert Allen, Robert Warwick, Mary Forbes
Oscar: Leo McCarey (yönetmen)
Oscar adaylıkları: Leo McCarey, Everett Riskin (film), Viña Delmar (senaryo), Irene Dunne (kadın oyuncu), Ralph Bellamy (yardımcı erkek oyuncu), Al Clark (kurgu)

THE AWFUL TRUTH (1937)
Korkunç Gerçek

Leo McCarey'nin *Korkunç Gerçek* adlı filmiyle ilgili efsaneye göre, film büyük oranda günü gününe yapılan doğaçlamalarla çekilmiştir. Bu efsane, filmin büyüleyici ve sıcak mizah anlayışındaki ve bir evliliği nasıl yürütmeli sorusuna yanıt arayışındaki doğallık, muziplik ve kendi "oyununa" gülebilme yeteneğinden (aynı zamanda, o sırada sizin aklınızı okuyan kişinin gözünden kendinize bakmak gibi tıpkı) oluşan filmin ruhuna da aykırı düşmüyor.

Senaryonun iskeleti, başlangıçta nasıl olursa olsun, izleyicinin hevesini kursağında bırakmaz. Film bir ayrılıkla başlar: Birbirlerinin sadakatsizliğini, yalanlarını, en kötüsü de, güven eksikliğini yakaladıklarına inanan Jerry'yle (Cary Grant) Lucy (Irene Dunne) boşanmaya karar verir. Filmin ilk yarısı boyunca Dan'le (Talph Bellamy) flört eden Lucy ancak filmin ortalarında Jerry'yi hâlâ sevdiğini fark eder. Ama bu sefer bir sevgili bulma sırası Jerry'ye gelmiştir ve "delişmen bir mirasyedi"yle flört etmeye başlar. Bütün bu iddialaşmalar, inatlaşmalar bittiğinde, hikaye ormandaki bir kulübede sonlanacak bir yol filmine dönüşür, iki yatak vardır ve çiftin boşanmasının kesinleşmesine yalnızca yarım saat kalmıştır.

McCarey bu filmde, New York'lular ve Güneyliler arasındaki farklardan, karakterlerin birbirlerine olan düşkünlük ve bağlılıklarını hesaplamalarına yarayan oyunlara, şarkılara ve danslara dek romantik komedinin bütün malzemelerini mükemmel bir biçimde kullanmış. Birçok muhteşem yan karakter ve yer yer mülhem oyunculuk gösterileriyle bezeli *Korkunç Gerçek*'te yürek burkan ciddi anlar da var: Jerry'yle Lucy'nin resmi olmayan evlilik yeminlerini ("Seni ölünceye kadar tüm kalbimle seveceğim") anımsadıkları sahne gibi.

Bütün büyük filmler arasında bu filmin, sözcüklerle anlatması en zor olanı olduğu söylenebilir. Bunun en büyük nedeni de günlük deyimleri, zamanlama, ritim ve tonlamayla değiştirerek elde edilen, üstü kapalı söz oyunlarına dayanan espriler: Lucy'nin kendisini savunma amaçlı tekrarlayıp durduğu "gitsem iyi olacak"tan Jerry'nın "Tulsa" diye dilinin sürçmesine, Dan'in insanın sabrını taşıran "Anne!"sinden Jerry'nin sahte bronzluğuna "Çoook iyi görünüyorsunuz" diyen siyahi uşağa kadar. Hepsinin ötesinde film, kadrosundaki yıldızların su katılmamış büyüleyici sevimliliğinin bir abidesi olarak hâlâ ayakta. **AM**

PÉPÉ LE MOKO (1937)
Cezayir Batakhaneleri

Cezayir Batakhaneleri, Jean Gabin'in yıldızının iyice parlamasını sağladı ve alaycı kabuğunun altında sonunda onu yıkıma sürükleyecek romantik bir mizacı olan sert hayat adamı kişiliğiyle perdedeki imajını belirginleştirdi. Kasbah'da (Cezayir'in Arap mahallesi) dizginleri ele geçiren, sürgündeki Fransız tetikçisi Pépé, gücünün tadını çıkarsa da Paris özlemiyle yanıp tutuşmaktadır. Özlediği vatanı, dikkatini çeken güzel bir Fransız turistte (Mireille Balin) vücut bulduğunda, özlemi dayanılmaz olur. Ama Kasbah dışına çıkması tehlikelidir çünkü yılmaz bir polis memuru (Lucas Gridoux) pusuda beklemektedir.

Yönetmen Julien Duvivier'in atmosfer yaratma yeteneği, dolambaçlı ara yollarının egzotik labirentiyle Kasbah'ın titiz ayrıntılarla dolu ve biraz romantizme bulanmışsa da canlı bir görüntüsünü yaratıyor. Klasik Hollywood gangster filmlerinden ödünç alınan motiflerin tipik karamsar Fransız romantizmiyle çeşnilendirildiği *Cezayir Batakhaneleri*, kara filmlerin habercisidir. Film boyunca sürekli gösterilen parmaklıklar, ızgaralar ve kafesler Pépé'nin küçük arpalığında sıkışıp kalmış olduğunun altını çizer. Yitik gençlik hayallerinin ve asla gerçekleşemeyecek arzuların özlemi filmin havasına sinmiştir. Bu kadercilik, filmin savaş sırasında Vichy hükümeti tarafından yasaklanmasına neden olsa da bu geçici ayrılıktan sonraki sıcak karşılama filmin klasikleştiğinin kanıtı oldu. **PK**

Fransa (Paris)
90dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Julien Duvivier
Yapımcı: Raymond Hakim, Robert Hakim
Senaryo: Jacques Constant, Julien Duvivier
Görüntü Yönetmeni: Marc Fossard, Jules Kruger
Müzik: Vincent Scotto, Mohamed Ygerbuchen
Oyuncular: Jean Gabin, Mireille Balin, Gabriel Gabrio, Lucas Gridoux, Gilbert Gil, Line Noro, Saturnin Fabre, Fernand Charpin, Marcel Dalio, Charles Granval, Gaston Modot, René Bergeron, Paul Escoffier, Roger Legris, Jean Témerson

JEZEBEL (1938)

Hollywood'un şımarık bir Güneyli dilber hakkındaki ikinci ünlü filmi, Bette Davis'e bu zor rolde yeteneklerini sergilemesi için mükemmel bir fırsat tanıyan *Jezebel*'dir. Davis, 1850'lerin New Orleans'ında, sosyetede en çok rağbet gören ve bu topluluğun sıkı görgü kurallarını pek kısıtlayıcı bulan genç Julie Mardsen rolünde. Preston Dillard'la (Henry Fonda) nişanlanan Julie, saygıdeğer bir Güneyli olan, filmin en sempatik karakteri Buck Cantrell'le (George Brent) ilişkisini de bitirmez. Preston kuzeye gitmek için New Orleans'tan ayrılır ve geri döndüğünde başka bir kadınla evlenmiştir. Julie huysuzluğuyla Buck'ın öldürüleceği bir düelloya neden olur ve ailesi için bile istenmeyen bir kişi haline gelir. Ama sarıhumma salgını sırasında, hastalığa yakalanan Preston'la beraber hastaların karantinaya alındığı sefil adaya gidip kendini kahramanca feda ederek, yaptıklarının kefaretini öder.

William Wyler, bol bütçesi ve kılı kırk yaran sanat tasarımıyla bu dönemi karmaşık bir biçimde yeniden kurar. Karakter çözümlemesine *Rüzgar Gibi Geçti*'dekine (1939) kıyasla çok daha fazla ağırlık veren *Jezebel*, ayrıca orada öne çıkan "büyük çiftlik miti"nden de uzak duruyor. *Jezebel*'in New Orleans'ı, dans eden zencilerin olmadığı, onuru kıskançlık olarak algılayan çiftçiler tarafından yönetilen yozlaşmış bir yerdir. **RBP**

ABD (First National, Warner Bros.)
103dk, SB
Yönetmen: William Wyler
Yapımcı: Henry Blanke, Hal B. Wallis, William Wyler
Senaryo: Clements Ripley, Abem Finkel, John Huston, Robert Buckner
Owen Davis'in oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Ernest Haller
Müzik: Al Dubin, Max Steiner, Harry Warren
Oyuncular: Bette Davis, Henry Fonda, George Brent, Margaret Lindsay, Donald Crisp, Fay Bainter, Richard Cromwell, Henry O'Neill, Spring Byington, John Litel, Gordon Oliver, Janet Shaw, Theresa Harris
Oscar: Bette Davis (kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Hal B. Wallis, Henry Blanke (film), Fay Bainter (kadın oyuncu), Ernest Haller (görüntü yönetmeni), Max Steiner (müzik)

THE ADVENTURES OF ROBIN HOOD (1938)
Ormanlar Kralı Robin Hood/ Vatan Kurtaran Aslan

ABD (First National, Warner Bros.)
102dk, Technicolor
Yönetmen: Michael Curtiz, William Keighley
Yapımcı: Henry Blanke, Hal B. Wallis
Senaryo: Norman Reilly Raine, Seton I. Miller
Görüntü Yönetmeni: Tony Gaudio, Sol Polito
Müzik: Erich Wolfgang Korngold
Oyuncular: Errol Flynn, Olivia de Havilland, Basil Rathbone, Claude Rains, Patric Knowles, Eugene Pallette, Alan Hale, Melville Cooper, Ian Hunter, Una O'Connor, Herbert Mundin, Montagu Love, Leonard Willey, Robert Noble, Kenneth Hunter
Oscar: Carl Jules Weyl (sanat yönetimi), Ralph Dawson (kurgu), Erich Wolfgang Korngold (müzik)
Oscar adaylıkları: Hal B. Wallis, Henry Blanke (film)

Ormanlar Kralı Robin Hood, ister bir haydutluk öyküsü, ister tarihi bir aşk-macera filmi ya da tarihle dalga geçen bir film olarak görülsün, gerçekten bu türde şimdiye kadar yapılmış en iyi film. Kral Richard Haçlı seferindeyken, krallığı, işkence odasındaki iniltileri tesadüfen duyacak olsa "Ah, Sakson dostlarımız yine yeni vergilerden şikayetçi," yorumunda bulunacak kadar zalim bir despot olan ahlaksız kardeşi John (Claude Rains) yönetmektedir. John kadar matrak olmasa da acımasızlıkta onu geçen sağ kolu Gisbourne'lu Sir Guy'ıysa jilet gibi keskin kötü adam portresiyle zalimlikte bir eşi daha olmayan Basil Rathbone canlandırıyor.

Ülkenin en güzel kadını Marian'ı, Technicolor'a özel ten renkleriyle bir masal perisi gibi görünen Olivia de Havilland canlandırıyor. Ama bu entrikalar krallığına asıl hayat getiren, malına mülküne el konmuş kanun kaçağı Locksley'li Robin'dir, Errol Flynn'in sevimli keçi sakalı ve Tasmanyalı pırıltısıyla Robin, bir an kaygısız bir hırsızken göz açıp kapayıncaya kadar bir sürede yılmaz bir asiye ("Norman ya da Sakson ne fark eder ki? Ben adaletsizliğe karşıyım, Normanlara değil") ya da balkonlara tırmanan romantik bir aşığa dönüşebilen eşine az rastlanır bir kahraman.

Hayret verici derecede hızlı ve dopdolu bir film bu: Öyküsü Shakespeare komedileri kadar karmaşık, kılıçların şaklamasını ve ok atışlarını izlemek gerçekten zevkli ve bütün öykülerin sona ermesi gerektiği gibi, zaferle ve aşıkların kavuşmasıyla bitiyor. **KN**

ANGELS WITH DIRTY FACES (1938)
Kirli Yüzlü Melekler

ABD (First National)
97dk, SB
Yönetmen: Michael Curtiz
Yapımcı: Samuel Bischoff
Senaryo: Rowland Brown, John Wexley, Warren Duff
Görüntü Yönetmeni: Sol Polito
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: James Cagney, Pat O'Brien, Humphrey Bogart, Ann Sheridan, George Bancroft, Billy Halop, Bobby Jordan, Leo Gorcey, Gabriel Dell, Huntz Hall, Bernard Punsly, Joe Downing, Edward Pawley, Adrian Morris, Frankie Burke
Oscar adaylıkları: Michael Curtiz (yönetmen), Rowland Brown (senaryo), James Cagney (erkek oyuncu)

Micheal Curtiz, filmlerinde toplumsal sorumluluk vaaz eden bir yönetmendir ve bu filmde vaazlarının en güçlüsünü veriyor. Rocky ve Jerry, New York'un belalı bir semtinden arkadaştır; büyüdüklerinde, biri ünlü bir gangster (James Cagney), diğeri de mücadeleci bir rahip olur. Gençlerden oluşan bir çetenin gözünde Rocky bir kahramandır, ta ki Peder Jerry, idama mahkum edilen arkadaşını, infazı sırasında "ödlekçe" davranması için kışkırtana dek. Didaktik işlevine sonuna kadar bağlı kalan filmin görselliği ve oyunculuk tarzıysa vurgulu ve karikatürize denilecek kadar keskin hatlı. Gerçekten de Cagney'nin bu filmdeki tüm kendini beğenmiş kasılmaları ve kabarık omuzları Frank Gorshin ve Rich Little gibi izlenimcilere örnek olmuştur.

Curtiz bir ahlakçı olabilir ama işin kolayına kaçmaz. Rocky'nin filmin sonundaki infazı kolay yutulur lokma olmasa da yönetmen bunun üstünü örterek yumuşatmaya çalışmaz. Rocky karizmatik bir asidir, Peder Jerry'yse dindarlık taslayan bir nasihatçi ama film yine de hangi seçimin daha iyi olduğu konusunda kuşku bırakmaz. Filmin asap bozucu düğüm noktasında, Rocky'nin tüyler ürpertici ayrıntılar ve dışavurumcu gölgeler eşliğinde inleyip sızlanarak elektrikli sandalyeye doğru sürüklendiği kabustan farksız sahne, filmin katı ahlaki bakış açısını kabul etmeyenleri hâlâ öfkelendirme gücüne sahip olsa da Peder Mike'ın gözünde bu davranışlar en iyi ihtimalle duygusal, en kötü ihtimalle de sorumsuzcadır. Amin. **MR**

OLYMPIA (1938)
OLYMPIA 1. TEIL - FEST DER VÖLKER
OLYMPIA 2. TEIL - FEST DER SCHÖNHEIT

Stad İlahları
1. Bölüm: Ulusların Bayramı
2. Bölüm: Güzelliğin Bayramı

Leni Riefenstahl'ın 1936'da Berlin'de düzenlenen Olimpiyatlar üzerine çektiği destansı belgeseli, siyasi yönü nedeniyle kimi eleştirilere maruz kaldı. Hitler'in desteğiyle yapılan filmde, "Ari ırk"ın üstünlüğü fikrini destekler gibi görünen bazı bölümler var kuşkusuz. Yine de 1948'de, Hitler'in 1000 yıllık imparatorluk düşleri çoktan tarihe karışmışken, Olimpiyat Komitesi, çabalarının karşılığında filmin yönetmenini altın madalyayla ödüllendirdi. Bu, *Stad İlahları*'nın bir propaganda filmi olduğunun yadsınması anlamına gelmiyor; Riefenstahl, sonuçta siyasi açıdan bir işe yaramayacak olsaydı, bu film için gereken inanılmaz bütçeyi sağlayamaz, bu kadar katkı ve destek göremezdi. Yine de belgesel, birçok yönden siyasetin ötesine geçiyor. Filmin tamamı, daha çok atletik yeteneğe ve hareket halindeki insan bedenine bir güzelleme niteliğinde.

Çok az yönetmen, fiziksel biçim ve harekete Riefenstahl kadar estetik bir kaygıyla yaklaşmıştır; bu belgeseli gerçekleştirirken ortaya koyduğu ustalık ve becerininse bir eşi daha görülmemiştir. Bugün bile olimpiyat oyunlarını çekmek ve kurgulamak her babayiğidin harcı değil. Kaldı ki 1930'ların sonunda bu iş ilkel aletlerle yapılıyordu. Apaçık siyasi mesajına rağmen (filmin başında Olimpiyat meşalesi, kutsal bir emanet olarak Yunanistan'dan Almanya'ya getirilir), film hem Riefenstahl'ın kişisel yeteneğinin ve görselleştirme gücünün hem de yüzlerce asistandan oluşan ekibinin enerji ve yetkinliğinin kanıtı olan sanatsal bir zafer.

Bu film için kapsamlı bir hazırlık aşaması gerekiyordu. Stadyuma çelik kamera kuleleri dikildi, kaydırmalı çekimler için platformlar kuruldu. Almanya bu iş için en yetenekli kişileri arayıp buldu. Neredeyse 250 saatlik çekim yapıldı ve filmin kurgu aşamasını (ses efektleri ve müziğin eklenmesi de dahil olmak üzere) bizzat Riefenstahl üstlendi. Filmin son hali, kusursuzca eşleştirilen çekimler ve tekrarlanan olayların (atletizm ve karşılaşmaların dönüşümlü gösterilmesi gibi) izleyiciyi sıkmayacak kadar çeşitlendirilmesiyle, Alman belgesel geleneğinin en üst seviyesinde büyük bir ustalıkla kurgulanmıştı. Riefenstahl'ın siyasi açıdan masumiyet iddiaları inandırıcı olmayabilir ama filmin daha kalıcı bir başka yönü var: Özetlemek gerekirse, *Stad İlahları* spor ve fiziksel rekabet üzerine yapılan gelmiş geçmiş en sürükleyici film. **RBP**

Almanya (IOC, Olympia Film, Tobis) 118dk ve 107dk, SB

Dili: Almanca

Yönetmen: Leni Riefenstahl

Yapımcı: Leni Riefenstahl

Senaryo: Leni Riefenstahl

Görüntü Yönetmeni: Wilfried Basse, Werner Bundhausen, Leo De Lafrue, Walter Frentz, Hans Karl Gottschalk, Willy Hameister, Walter Hege, Carl Junghans, Albert Kling, Ernst Kunstmann, Guzzi Lantschner, Otto Lantschner, Kurt Neubert, Erich Nitzschmann, Hans Scheib, Hugo O. Schulze, Károly Vass, Willy Zielke, Andor von Barsy, Franz von Friedl, Heinz von Jaworsky, Hugo von Kaweczynski, Alexander von Lagorio

Müzik: Herbert Windt, Walter Gronostay

Oyuncular: David Albritton, Jack Beresford, Henri de Baillet-Latour, Philip Edwards, Donald Finlay, Wilhelm Frick, Josef Goebbels, Hermann Göring, Ernest Harper, Rudolf Hess, Adolf Hitler, Cornelius Johnson, Theodor Lewald, Luz Long, John Lovelock, Ralph Metcalfe, Seung-yong Nam, Henri Nannen, Dorothy Odam, Martinus Osendarp, Jesse Owens, Leni Riefenstahl, Julius Schaub, Fritz Schilgen, Kee-chung Sohn, Julius Streicher, Forrest Towns, Werner von Blomberg, August von Mackensen, Glenn Morris, Conrad von Wangenheim

Venedik Film Festivali: Leni Riefenstahl (Mussolini Cup–film)

İngilizce adı: *Part 1: Festival of the Nations / Part 2: Festival of Beauty*

LA FEMME DU BOULANGER (1938)
Ekmekçi Kadın

Fransa (Marcel Pagnol)
133dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Marcel Pagnol
Yapımcı: Leon Bourrely, Charles Pons
Senaryo: Marcel Pagnol
Jean Giono'nun Jean le Bleu isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Georges Benoît
Müzik: Vincent Scotto
Oyuncular: Raimu, Ginette Leclerc, Robert Vattier, Robert Bassac, Fernand Charpin, Edouard Delmont, Charles Blavette, Marcel Maupi, Maximilienne, Alida Rouffe, Odette Roger, Charles Moulin, Yvette Fournier, Charblay, Julien Maffre
İngilizce adı: *The Baker's Wife*

Orson Welles'e göre Raimu, döneminin en büyük oyuncularındandı; *La femme du Boulanger (Ekmekçi Kadın)* filmi de bunu kanıtlıyor. Jean Giono'nun bir öyküsünden uyarlanan ve Marcel Pagnol'un yönettiği film, Fransa'nın Provence bölgesindeki küçük bir köyün fırıncısı olan orta yaşlı Aimable Castainer'in başından geçenleri anlatıyor. Genç karısı Aurélie (Ginette Leclerc) onu yakışıklı bir çoban için terk edince, perişan olan fırıncı işini yapamaz olur ve ekmeksiz kalan köyde yaşam sekteye uğrar. Katolik rahip, solcu öğretmen, toprak ağası ve bütün köylüler eski düşmanlıklarını unutup yoldan çıkmış kadını geri getirmek için hep beraber hareket geçer. Ve sonra hayat kaldığı yerden mutlu mesut devam eder.

Pagnol böylesine basit bir malzemeden bir komedi şaheseri ve insancıl bir başyapıt çıkarmış. Her zamanki oyuncularıyla (Raimu, Fernand Charpin, Robert Vattier ve diğerleri) hem güldüren hem de ağlatan karakterler seçkisine can veriyor. Onun yumuşak dokunuşu ve oyuncuların yetenekleri, kabataslak çizilmiş basmakalıp rollerin (hovarda aristokrat, bilgiçlik taslayan öğretmen, yaşlı cadı hizmetçi, aldatılan koca) ötesine geçerek, her bir rolün açık seçik bir tanımının olduğu bir dünya yaratıyor. Giono ve Pagnol'un Provence'ı, tutucu ve ataerkil (kadınlara fazla söz hakkı verilmiyor) bir yer olsa da, paylaşılan temel değerlerin (bu filmde hem Hıristiyanlara hem de paganlara ait bir sembol olan ekmekle temsil ediliyor) toplumsal kaynaşmayı sağladığı bir dünya.

Raimu'ysa zirvedeki oyununu teatral komediyle, minimalist gerçekçilik arasında rahatça gidip gelerek aldatılan gülünç kocayı trajik bir kahramana dönüştürüyor. Kendisi de Fransa'nın güneyinden olan Raimu, tiyatroda eşsizdi; hiç zorlanmadan hem ağdalı bir Fransızca'yla hem de Marsilya yöresine özgü aksanla konuşabiliyordu. Ancak perdedeki oyunculuğunun içerdiği modern tat, filmin en ünlü sahnesinde de görüldüğü gibi, es geçilen anlara birdenbire sıradışı bir duygusallık katabilme yeteneğinden kaynaklanıyordu. Karısı pişman olup geri döndüğünde, Raimu onu hiçbir şey olmamış gibi iyi karşılar ve sinirini onun yerine, en canlı ve etkileyici haliyle dişi sokak kedisi "Pomponnette"ten çıkarır. Yüksek komedinin incelikle hesaplanmış bu anında, gözyaşlarını tutabilene aşkolsun. Adı fırıncının karısına atfediliyor olabilir ama bu kesinlikle bir Raimu filmi. **GV**

BRINGING UP BABY (1938)
Tehlikeli Bebek

ABD (RKO)
102dk, SB
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks, Cliff Reid
Senaryo: Hagar Wilde, Dudley Nichols
Görüntü Yönetmeni: Russell Metty
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: Katharine Hepburn, Cary Grant, Charles Ruggles, Walter Catlett, Barry Fitzgerald, May Robson, Fritz Feld, Leona Roberts, George Irving, Tala Birell, Virginia Walker, John Kelly

Screwball komediye (bir eleştirmenin tanımına göre "cinsellik içermeyen cinsellik komedisi") kusursuz bir örnek oluşturan *Tehlikeli Bebek*, Howard Hawks'ın RKO stüdyosuyla 1937'de yaptığı altı filmlik anlaşmanın ilk filmi. Genç bir çift ve evcil bir leoparı konu alan bir öyküden uyarlanan bu şanssız filmin çekimleri kırk gün gecikmeli ve bütçeyi aşmış olarak tamamlandı. 1938'de gösterime girdiğinde gişede de başarısız oldu ve bunun üzerine Howard Hawks, RKO'dan kovuldu; Katherine Hepburn de kontratını iptal ederken geri ödeme yapmak zorunda kaldı. Zamanının ilerisinde olan film, son sürat temposu ve izleyiciyi savunmasız bırakan zekice diyaloglarıyla bu tür komedinin daha sonraki tüm örnekleri için yeni kıstaslar belirledi.

Tuhaflığının zirvesindeki Cary Grant, günlerini bir dinozor iskeletini birleştirmekle geçiren ve bu yüzden sürekli başının etini yiyen nişanlısını ihmal eden, yakışıklı ve dikkati kolayca dağılan paleontolog David Huxley rolünde. Huxley, dört yıllık müze projesinin tamamlanması için son bir iki kemik kalmışken, projesini desteklemesini umduğu kalburüstü birinin avukatıyla golf sahasındaki buluşmasını yüzüne gözüne bulaştırmayı becerir. Golf sahasında ayrıca Susan Vance'le (Hepburn) tanışır ve hayatı bir daha asla rayına oturmaz. Huxley'nin başkasıyla evlenmesini önlemek için elinden geleni ardına koymayan Vance, Güney Amerika'daki kardeşinin gönderdiği Bebek adlı evcil leoparı kullanır.

Tehlikeli Bebek'teki kahkahadan kırıp geçiren espriler, filmin 1930'lara has toplumsal cinsiyet kalıpları, cinsellik ve evliliğe ilişkin ustaca çözümlemelerini neredeyse tamamen örtbas ediyor. Sansür kurulu Huxley'nin "kayıp kemiği" aramasının, onun, yitik erkekliğine bir gönderme olup olmadığını sorgulayarak senaryodaki derin ve olası cinsel anlamlardan epey kuşkulandı. Huxley'nin, Vance'e ait tüylü kadın bornozunu giydiği ve "gay" kelimesinin, popüler düzeyde "aşırı neşeli"den başka bir anlamda ilk kullanımlarından birinin olduğu sahne de bu kuşkunun üstüne tuz biber ektı. Eleştirmenler nefret etse, seyirciler yanına uğramasa, Oscar uzaktan gülümsemese bile, kendisine çamur atanlara son gülen *Tehlikeli Bebek* oldu. Film, zekı komedilerin gerçek başyapıtlarından biri olmaya devam ediyor. **KK**

ABD (Walter Wanger)
96dk, SB

Yönetmen: John Ford

Yapımcı: Walter Wanger, John Ford

Senaryo: Ernest Haycox, Dudley Nichols

Görüntü Yönetmeni: Bert Glennon

Müzik: Louis Gruenberg, Richard Hageman, Franke Harling, John Leipold, Leo Shuken

Oyuncular: Claire Trevor, John Wayne, Andy Devine, John Carradine, Thomas Mitchell, Louise Platt, George Bancroft, Donald Meek, Berton Churchill, Tim Holt, Tom Tyler

Oscar: Thomas Mitchell (yardımcı erkek oyuncu)

Oscar adaylıkları: Walter Wanger (film), John Ford (yönetmen), Bert Glennon (görüntü yönetmeni), Alexander Toluboff (sanat yönetimi), Otho Lovering, Dorothy Spencer (kurgu), Richard Hageman, W. Franke Harling, John Leipold, Leo Shuken (müzik)

STAGECOACH (1939)
Cehennem Dönüşü/Posta Arabası

1930'lu yıllar western'ler açısından pek parlak bir dönem değildi. *The Big Trail* (*Büyük Patika*, 1930) ve *Cimarron* (1931) gibi birkaç masraflı fiyaskodan sonra büyük stüdyolar çoğunlukla bu türden uzaklaştı ve western, ucuz B sınıfı filmler çeken küçük yapımevlerine kaldı. John Ford, John Wayne ve Claire Trevor'la, tehlikeli Kızılderili bölgesinden geçecek bir posta arabasını konu alan bir filme kalkıştığında, çektiği son western'in üzerinden 12 yıl geçmişti. Ford, projeyi yapımcı David O. Sleznick'e satmaya çalışırken, *Cehennem Dönüşü*'nü, Wayne'in o sıralarda oynadığı B sınıfı filmlerin bir gömlek üstü "klasik bir western" olarak tanımladı. Bunun bir anlamı kadın izleyicilerin de hesaba katılacak olmasıydı. Bu yüzden, Ford ve senarist Dudley Nichols, Ernest Haycox'un özgün eserindeki aşk öyküsünü biraz daha geliştirip senaryoya bir de doğum ekledi. Ne var ki projeyi küçümseyen ve es geçen Selznick için bu da yeterli değildi.

Cehennem Dönüşü'nün daha geleneksel western zevklerini tatmin edecek unsurları izleyiciden esirgemesi değildi sebep. Filmin son bölümü aksiyon doludur örneğin: Wayne'le Plummer çetesi arasındaki silahlı çatışma ve posta arabasının çölün ortasından hızla geçerken Kızılderililerin saldırısına uğradığı heyecanlı sahnede olduğu gibi. Bu sahne, Apaçiler'den birini oynayan Yakima Canutt'un eşsiz akrobasisiyle zenginleşir. Posta arabasının atlarından birine sıçrayan Apaçi vurulur, atların ayaklarıyla tekerlerin altına yuvarlanır.

Bu film, *The Big Trail*'in başarısızlığından sonra, Wayne'e ikinci büyük başrol fırsatını verdi ve o da işe dört elle sarıldı. Çölün ortasında dikilip arabaya el sallarken gördüğümüz ilk andan itibaren Wayne, babasını ve kardeşini öldüren Plummer'lardan intikam almak üzere hapisten kaçan Ringo Kid rolünde çok etkileyici. Gerçi Ford arabadaki diğer yolcuları tanıtmaya giriştiğinden, Wayne'in ortaya çıkışı biraz ertelenir. Her karakter ustaca ve akılda kalıcı biçimde çizilmiş: olması gerektiği kadar iyi bir kız olan Dallas (Claire Trevor), Asayiş Derneği'nin katı ahlakçı hanımefendilerinin kasabadan onunla birlikte kovduğu ayyaş Dr. Boone (Thomas Mitchell), çekingen viski satıcısı Peacock (Donald Meek), Güneyli kumarbaz Hatfield (John Carradine), bir süvarinin hamile karısı Mrs. Mallory (Louise Platt) ve zimmetine geçirdiği paralarla sıvışan bankacı Gatewood (Berton Churchill). Arabanın dışındaysa, şişman sürücü Buck (Andy Devine) ve bölge şerifi Curly (George Bancroft) vardır. Bu her telden çalan grubun üyeleri arasındaki etkileşim, Ford'un gözde bir temayı irdelemesini sağlar: "saygıdeğer" toplumun küçümsediği insanların üstün ahlaki yönleri.

Cehennem Dönüşü, Ford'un, Utah ve Arizona arasındaki bölgede kumtaşlarının kule gibi yükseldiği Anıtlar Vadisi'nde çektiği ilk film. Küçük araba çölün enginliğinde ilerledikçe, kamera onları gözleyen bir grup Kızılderili'ye doğru kayar ve yolcuların savunmasızlığı iki kat daha vurgulanmış olur. Ford Kızılderilileri birey olarak göstermez, onlar yalnızca doğadaki güçlerden biridir. *Cehennem Dönüşü*'nün gişe başarısı, western türünün canlanmasına yardımcı oldu. **EB**

ZANGIKU MONOGATARI (1939)

Japonya (Shochiku)
143dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Kenji Mizoguchi
Senaryo: Matsutarô Kawaguchi, Yoshikata Yoda
Shôfû Muramatsu'nun romanından
Görüntü Yönetmeni: Yozô Fuji, Minoru Miki
Müzik: Shirô Fukai, Senji Itô
Oyuncular: Shôtarô Hanayagi, Kôkichi Takada, Gonjurô Kawarazaki, Kakuko Mori, Tokusaburo Arashi, Yôko Umemura

İngilizce adı: *The Story of the Late Chrysanthemums*

19. yüzyılda ünlü bir ailenin oğlu olan tembel ve yeteneksiz bir Kabuki oyuncusu, kardeşinin süt annesi Otoku'ya aşık olur. İlişkilerine karşı çıkan ailesi, Otoku'yu evden kovar. Bunun üzerine Kikunosuke de hayatını onun sanatını geliştirmesine adayacak ve bu uğurda ölecek olan Otoku'nun ardından gider. Filmin finalindeyse, en sonunda iyi bir oyuncu olarak tanınabilmiş Kikunosuke, Osaka boyunca tekneyle kumpanyasına zafer turu attırırken, Otoku evde ölür.

Göz kamaştıran bir zarafet ve titizlikle yapılan; ve kadınlara fedakar kurbanlar rolünü biçen toplumsal yapıya güçlü bir saldırı niteliği taşıyan *Zangiku Monogatari (Son Krizantemlerin Öyküsü)* Kenji Mizoguchi'nin en önemli filmleri arasında sayılır. Mizoguchi'nin uzun planları, anlatıdaki olayların amansız mantığını gittikçe genişleyen ve karmaşıklaşan bir yapıda gözler önüne sererek yavaşça akar. Konumlarını iktidarın kalıpları içinde tanıyan karakterler korku, dehşet, üzüntü ya da isyanla tepki verirken, film düşünmeye ve içselleştirmeye zaman bırakır. Mizoguchi, kumpanyanın göçebeliği ve kahramanın sanatsal mükemmelliğe giden yolu gibi metaforik yolculukların altını çizerek anlatıyı iki aşamalı bir metaforik süzgeçten geçirir. Çünkü yönetmene göre, sinema da tiyatro da güzelliği damıtmaya ve trajik kavrayışa ulaşmaya yarayan araçlardır. **CFu**

BABES IN ARMS (1939)
Bahar Çiçekleri

ABD (MGM)
93dk, SB
Yönetmen: Busby Berkeley
Yapımcı: Arthur Freed
Senaryo: Jack McGowan, Kay Van Riper
Görüntü Yönetmeni: Ray June
Müzik (film şarkıları): Harold Arlen, Nacio Herb Brown, Richard Rodgers
Oyuncular: Mickey Rooney, Judy Garland, Charles Winninger, Guy Kibbee, June Preisser, Grace Hayes, Betty Jaynes, Douglas McPhail, Rand Brooks, Leni Lynn, Henry Hull, Barnett Parker, Ann Shoemaker, Margaret Hamilton, Joseph Crehan
Oscar adaylıkları: Mickey Rooney (erkek oyuncu), Roger Edens, George E. Stoll (müzik)

Warner Brothers'ın yavaş yavaş devri kapanan görsellik ağırlıklı müzikallerinde en çok payı olan Busby Berkeley, edebiyat uyarlamalarının ağırlıklı olduğu MGM'e geçtikten kısa bir süre sonra *Bahar Çiçekleri*'ni yaptı ve film o kadar başarılı oldu ki Berkeley'yle çocuk yıldızlar Mickey Rooney ve Judy Garland benzer üç filmde daha bir araya geldi.

Film, MGM'in 1939 yapımı filmlerine özgü bir kuşak çatışması temasını işliyor. Bu çatışmayı çözmek için de iki taraf arasında gidip geliyor: anne babalarının uğraştığı, tarih olmak üzere olan bir geleneksel eğlence türünün (beyazların yüzlerini siyaha boyayıp şarkı söyledikleri minstrel gösterileri, vodvil) nostaljik hatırası ve ailelerinin itirazına rağmen sahne ışıklarının altında olma haklarını savunan çocuklar. Bu sabırsızlık, filmin en etkileyici şarkısı "*Babes in Arms*"da doruk noktasına ulaşır. Rooney'nin liderliğindeki bir grup meşaleli genç ("Bize kucaktaki bebekler diyorlar/Biz artık silahlı bebekleriz"), arka sokaklarda dolaşırlar ve anaokulu şarkılarının kendi şarkılarına tezat oluşturduğu bir çocuk parkına gelirler; meydanda yaktıkları şenlik ateşiyse, çocukça şeylerin kurban edilişini simgeler. Bu büyümüş de küçülmüş çocuklar kimi zaman çocuklaşabildiklerinden, *Bahar Çiçekleri*, sevimli ve kibirli eski çocuk yıldızlardan June Presier'ın ve çocukların tüm bu sahne saçmalıklarına son verip eyalet meslek okuluna gitmelerini savunan ihtiyar rolündeki, Oz Büyücüsü'nün mükemmel Lanetli Cadısı Margaret Hamilton'ın daha oturaklı varlıklarından faydalanıyor. **MR**

MR. SMITH GOES TO WASHINGTON (1939)
Bay Smith Washington'a Gidiyor

Frank Capra'nın Amerikan hükümet sistemine güzellemesi *Bay Smith Washington'a Gidiyor*, kişisel çıkarlara hizmet eden yolsuzlukları eleştirmesi açısından fazla sivri dilli görülmüş olacak ki Washington'da kimileri, dünya savaşın eşiğindeyken filmin gösterime girmemesinin daha uygun olacağını düşündü. Ne var ki Capra'nın, sistemin işlediğini göstermek için, sistemin kendi kendisini nasıl düzeltebileceğini de göstermesi gerekiyordu. Filmde cumhuriyetçilik (demokrasi değil), azimli idealist Jefferson Smith'in kahramanca çabaları sayesinde kurtulur; Smith, adını taşıdığı Jefferson'ın bireycilik geleneğinin sıkı bir takipçisi olarak, kendisini karalayacak oyunu hazırlayan parti kodamanlarıyla anlaşmayı reddeder. Adına kara çalmakla görevlendirilen, "siyaset çarkı"nın temsilcilerinden laf cambazı politikacılardan biri de utanmış halde herkesin önünde kumpası itiraf eder.

Jimmy Stewart, başlıca özelliği dünyadan habersiz fazla saf bir adam olmak olan ve tüm zamanını bir grup küçük "izci"ye rehberlik yaparak geçiren Jefferson Smith rolünde tek kelimeyle mükemmel. Ama bu taşralı, hiç de sanıldığı gibi aptal ya da korkak çıkmaz. Smith, erdemliliği ve şevki konusunda, onun işlerini çekip çevirmekten sorumlu alaycı sekreterini (Jean Arthur) ikna eder önce. Ardından, tam da "çark"ın kendi projesi için göz koyduğu araziye ulusal çapta bir izci kampı yapılmasını önererek farkında olmadan sorun yaratınca, kendisine yöneltilen iftiralara karşı, saatlerce süren, sonunda neredeyse nefesi tükenip ayakta duramayacak hale gelene kadar aralıksız konuştuğu bir savunma yapar. Smith'ın aklanmasında kilit rolü Senatör Joseph Paine (Claude Rains) oynar. Paine, tam anlamıyla satılık bir siyasi kodaman olan Jim Taylor'ın (Edward Arnol) aksine, Amerikan sistemine inandığı halde uzlaşma ve anlaşma politikasının baştan çıkardığı bir adamdır. Smith'i ancak Paine'i kendi tarafına çekmek kurtarabilir. Smith, Amerikan senatosuna özgü, bir kanunu engellemek üzere bireye verilen sınırsız konuşma hakkı (bu hakkın gruplara değil bireye verilmiş olması yeterince semboliktir) sayesinde kendisini savunabilir. Böylece onu suçlu çıkarmaya çalışan gruba karşı elinde kullanabileceği bir güç olur ve adının temize çıkması sağlama alınır.

Capra'nın, Amerikan tarih ve kültürüne etkileyici bir bakış olan filmi, şehre yeni gelmiş senatörü, Lincoln anıtı başta olmak üzere Washington'daki anıtları peş peşe gezerken gösteren derleme sekans gibi unutulmaz anlarla dolu. **RBP**

ABD (Columbia)
125dk, SB
Yönetmen: Frank Capra
Yapımcı: Frank Capra
Senaryo: Lewis R. Foster, Sidney Buchman
Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Jean Arthur, James Stewart, Claude Rains, Edward Arnold, Guy Kibbee, Thomas Mitchell, Eugene Pallette, Beulah Bondi, H.B. Warner, Harry Carey, Astrid Allwyn, Ruth Donnelly, Grant Mitchell, Porter Hall, Pierre Watkin
Oscar: Lewis R. Foster (senaryo)
Oscar adaylıkları: Frank Capra (film), Frank Capra (yönetmen), Sidney Buchman (senaryo), James Stewart (erkek oyuncu), Claude Rains (yardımcı erkek oyuncu), Harry Carey (yardımcı erkek oyuncu), Lionel Banks (sanat yönetimi), Gene Havlick, Al Clark (kurgu), Dimitri Tiomkin (müzik), John P. Livadary (ses)

ABD (MGM)
101dk, SB
Yönetmen: Victor Fleming
Yapımcı: Mervyn LeRoy, Arthur Freed
Senaryo: Noel Langley, Florence Ryerson, Edgar Allan Woolf
L. Frank Baum'un The Wonderful Wizard of Oz isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Harold Rosson
Müzik: Harold Arlen, E.Y. Harburg, George Bassman, George E. Stoll, Herbert Stothart
Oyuncular: Judy Garland, Frank Morgan, Ray Bolger, Bert Lahr, Jack Haley, Billie Burke, Margaret Hamilton, Charley Grapewin, Pat Walshe, Clara Blandick, Terry the dog, The Singer Midgets
Oscar: Herbert Stothart (müzik), Harold Arlen, E.Y. Harburg (film şarkısı)
Oscar adaylıkları: Mervyn LeRoy (film), Harold Rosson (görüntü yönetmeni), Cedric Gibbons, William A. Horning (sanat yönetimi), A. Arnold Gillespie (görsel efekt), Douglas Shearer (ses efekti)
Cannes Film Festivali: Victor Fleming (Altın Palmiye)

THE WIZARD OF OZ (1939)
Oz Büyücüsü/Billur Köşk

L. Frank Baum'un 19. yüzyılın sonunda yazdığı çocuk romanı *The Wonderful Wizard of Oz*'dan (*Sihirbaz Oz*) uyarlanan ve sinemanın en büyük peri masallarından biri olan, bu her dem taze klasik, Judy Garland'ı da yetenekli çocuk oyuncudan, kalıcı ve ikonumsu bir yıldıza dönüştüren birinci sınıf bir müzikal. *Oz Büyücüsü*, ilk gösterime girdiğinde, belki de pahalı bir yapım olduğundan fazla kâr getirmese de daha sonraki kuşakların sevgilisi haline geldi. Tıpkı *It's a Wonderful Life* (*Şahane Hayat*, 1946) gibi, 50'li yıllarda her yılbaşı televizyonda gösterilmesi popülaritesini pekiştirdi ve böylece tüm filmlerin en sevilenlerinden biri olmasını sağladı. Küçük köpeği Toto'yla birlikte bir hortuma kapılıp, sepya tonlardaki Kansas'tan, Technicolor'ın büyüleyici renklerine bürünmüş Oz diyarına fırlatılan Garland'ın (daha genç görünmesi için göğüsleri sargılarla bastırılmıştı) canlandırdığı Dorothy Gale, üstüne düşerek bir cadının evini ezer. Bunun üzerine İyi Kalpli Glinda (Billie Burke), onu ölen cadının kırmızı pabuçlarıyla ödüllendirir. Sonra da, bir zamanlar kaçmayı dilediği çiftliğe kendisini geri götürecek yolu bulmak üzere Zümrüt Şehir'e giden sarı taşlı yola koyulur. Bütün karakterlerin kendi arayış yolculuklarına odaklanmasını sağlamak açısından senaristlerin çok işine yarayan "ev gibisi yok" teması, her zaman biraz işin kolayına kaçıldığı hissi verir (insan neden Oz'un harikalarını bırakıp Kansas'a dönmek istesin ki?). Tüm filmin, Dorothy'nin tanıdığı herkesi, Oz diyarındaki dostları ve düşmanları diye ayırdığı hezeyanlı bir rüya olduğu yorumu, bu temayla çelişir ve oyunbozancadır.

Filmde görkemli birçok şey var: muhteşem Harold Arlen-E.Y. Harburg şarkıları (hülyalara daldıran "Over the Rainbow" ve neşesi bulaşıcı "Off to See the Wizard"tan tutun da "Ding-Dong, the Witch is Dead" ve komik klasik "If I Only Had a Brain"e kadar), MGM'in inanılmaz dekor tasarımları, cıyak cıyak bağıran yüzlerce Munchkin (cüce) ve uçan maymun; "başka renkte at" esprisi ve bütün oyunculuklar. Ayrıca birkaç unutulmaz sahne de öne çıkıyor: Teneke Adam'ın (Jack Haley) parça parça olmuş Korkuluk'u (Ray Bolger) görünce, "Her yere dağılmışsın," diye hayıflanması; Yüreksiz Aslan'ın (Bert Lahr) korkunç olmaya çalışması ("Sizi tek pençem arkada bile yenerim"); Lanetli Cadı Margaret Hamilton'ın bir kova suyla gelen sonu ("Eriyorum, eriyorum"); Frank Morgan'ın perdenın arkasından çıkması ("Ben çok iyi bir adamım, yalnızca kötü bir büyücüyüm") gibi. *Oz Büyücüsü*'nü, aynı yıl yapılan bir başka ölümsüz MGM klasiği *Rüzgar Gibi Geçti*'nin gerçek bir profesyonel olan yönetmeni Victor Fleming yönetmiş; ama film, pek de kolay olmayan çekimlerdeki farklı farklı unsurları bir araya getiren Mervyn LeRoy sayesinde daha çok bir yapımcılık harikası özelliği taşıyor. Buddy Ebsen, önce Korkuluk rolü için seçilmiş, sonra da makyaja alerjisi olduğu anlaşılıncaya dek Teneke Adam'ı canlandırmıştı; "Jitterburg" dansı sahnesinin tamamı çıkarıldı ve *That's Entertainment*'ta (1974) ortaya çıkarılana dek gizli kaldı; ve rivayete göre Munchkinler'ı oynayan cüceler çekimler sırasında tamamen kontrolden çıktı. Filmin en iyi repliğiyse şu: "Kalpler kırılamaz hale getirilene dek asla kullanışlı olamazlar." **KN**

ABD (Universal)
94dk, SB
Yönetmen: George Marshall
Yapımcı: Islin Auster, Joe Pasternak
Senaryo:: Felix Jackson
Max Brand'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Hal Mohr
Müzik: Frederick Hollander, Frank Skinner, Ralph Freed
Oyuncular: Marlene Dietrich, James Stewart, Mischa Auer, Charles Winninger, Brian Donlevy, Allen Jenkins, Warren Hymer, Irene Hervey, Una Merkel, Billy Gilbert, Samuel S. Hinds, Jack Carson, Tom Fadden, Virginia Brissac, Edmund MacDonald

DESTRY RIDES AGAIN (1939)
Kovboy ve Yosma

Birçok western komedisi gibi, George Marshall'ın *Kovboy ve Yosma*'sı da maço kahramanlık klişeleriyle dalga geçer. Belalı bir kasaba olan Bottleneck'in şerifi Destry (en "Tüh, kahretsin" hallerinden birinde çok iyi olan James Stewart) viski yerine süt içen ve silah taşımayan bir şeriftir. Bunlar ona, *Der Blaue Engel*'daki (*Mavi Melek*, 1930) rolünün geç bir tekrarında Dietrich'ın canlandırdığı bar şarkıcısı Frenchy'nin gözünde özel bir çekicilik kazandırır. Filmde Dietrich, Son Şans Barı'nda, "See What the Boys in the Back Room Will Have" başta olmak üzere kışkırtıcı birkaç şarkı söyler. Filmin, türün klişelerini tersine çevirdiği bir başka sahnesinde de her zamanki "bar dövüşü" erkekler yerine iki kadın arasında geçer, Frenchy ve Lily Belle (Una Merkel) hanımefendiliğe yakışmayan bir biçimde güreşirler.

İlgisi kumarbaz Kent'ten (Brian Donlevy) Destry'e kayan Frenchy, Destry'yi kurşunlardan korumak için kendisini onun önüne atmadan önce, kötü adamları bozguna uğratmak üzere kasabanın kadınlarını toplar. Western yazarlarının en üretkeni olan Max Brand'in, ilk kez 1932'de Destry rolünde Tom Mix'le çekilen, 1954'te de Audie Murphy'yle yeniden çekilecek olan romanının ustaca işlenmiş bu uyarlamasının ruhu, romandan epeyce farklı. **EB**

ONLY ANGELS HAVE WINGS (1939)
Melekler Kanatlıdır

ABD (Columbia)
121dk, SB
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks
Senaryo: Jules Furthman, Howard Hawks
Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker
Müzik: Dimitri Tiomkin, Manuel Álvarez Maciste
Oyuncular: Cary Grant, Jean Arthur, Richard Barthelmess, Rita Hayworth, Thomas Mitchell, Allyn Joslyn, Sig Ruman, Victor Kilian, John Carroll, Don "Red" Barry, Noah Beery Jr., Manuel Maciste, Milisa Sierra, Lucio Villegas, Pat Flaherty
Oscar adaylıkları: Joseph Walker (görüntü yönetmeni), Roy Davidson (görsel efekt), Edwin C. Hahn (ses efekti)

30'ların başlarında *The Dawn Patrol* (*Şafak Devriyesi*, 1930), *The Crowd Roars* (*Kalabalık Kükrüyor*, 1932) ve *Ceiling Zero* (1936) gibi macera filmlerinde, tehlikeli mesleklerde (özellikle havacılık) çalışan erkekler arasındaki dostluğu anlatmaya yönelen Howard Hawks, 1939'da yaptığı bu dramatik filmle tarzını değiştirir ve daha sonra *To Have and Have Not* (*Sahip Olmak ya da Olmamak*, 1944), *Rio Bravo* (*Kahramanlar Şehri*, 1959) ve *El Dorado* (1967) gibi filmlerde de sürdüreceği hamasi-komik-romantik havası olan melodram türüne damgasını vurur (hep beraber söylenen şarkılara, şakalaşmalara, günlük ev işlerinin paylaşılmasına, takma adlara ve dedikodulara, sert erkeklerin matrak titizlik huyuna ve dürüst duyguların üstündeki alaycılık maskesine dikkat edin).

Melekler Kanatlıdır'da, özellikle uçağın, yüksek bir And platosunda yaptığı çok tehlikeli iniş ve kalkış gibi öne çıkan, heyecanlı akrobatik uçuş sekansları da var; ama yine de beyaz şapkalı kahraman Geoff Carter'ın (Cary Grant) etrafındaki bu grubun, birbirine hiç benzemeyen üyeleri arasındaki bağlılığı gözlemleyen filmin çoğu havada değil yerde geçer. Geoff, Güney Amerika'da uçak postası hizmeti yürütür ve savaşta yaralanmış bir grup eski askere, yeniyetmeye ve aylağa, külüstür uçaklarla And Dağları üzerinde uçmaları için ilham verir. Havaalanında mahsur kalan dansçı kız Bonnie Lee (Jean Arthur) ise zamanla onların hassas yönünü görmeye başlar.

Özünde sert bir pembe dizi olan bu filmde, değerleri, kriz zamanında ve karadaki komik, küstah ve seksi diyalogların arasında anlaşılan bir grup "kanadı kırık" insan ve havada geçen, etkisini hâlâ yitirmemiş aksiyon sahneleri var. Ayrıca tanıdık yüzlerden oluşan yardımcı oyuncu kadrosu da müthiş: Yere çakılan uçağını içindeki mühendisle bırakıp kaçtığı için yediği korkak damgasına göğüs germeye çalışan Richard Barthelmess; yaşlanan ve gittikçe ilerleyen körlüğünü gizlemeye çalışan, Geoff'un sağ kolu Thomas Mitchell; Noah Beery Jr.; Sig Rumann ve erkeklerin bulaşmaması gereken ama yine de bulaştıkları türden kadın rolünde Rita Hayworth. Bu dünyanın iki parolası ise "Barranca'yı arıyorum" ve "Joe da kim?" **KN**

ABD (Selznick)
222dk, Technicolor
Yönetmen: Victor Fleming, George Cukor
Yapımcı: David O. Selznick
Senaryo: Sidney Howard
Margaret Mitchell'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Ernest Haller, Ray Rennahan, Lee Garmes
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: Clark Gable, Vivien Leigh, Leslie Howard, Olivia de Havilland, Thomas Mitchell, Barbara O'Neil, Evelyn Keyes, Ann Rutherford, George Reeves, Fred Crane, Hattie McDaniel, Oscar Polk, Butterfly McQueen, Victor Jory, Everett Brown
Oscar: William Cameron Menzies (Onur Ödülü–renk kullanımı nedeniyle), David O. Selznick (film), Victor Fleming (yönetmen), Sidney Howard (senaryo), Vivien Leigh (kadın oyuncu), Hattie McDaniel (yardımcı kadın oyuncu), Lyle R. Wheeler (sanat yönetimi), Ernest Haller, Ray Rennahan (görüntü yönetmeni), Hal C. Kern, James E. Newcom (kurgu)
Oscar adaylıkları: Clark Gable (erkek oyuncu), Olivia de Havilland (yardımcı kadın oyuncu), Max Steiner (müzik), Thomas T. Moulton (ses), Jack Cosgrove, Fred Albin, Arthur Johns (özel efekt)

GONE WITH THE WIND (1939)
Rüzgar gibi Geçti

Margaret Mitchell'ın Amerikan İç Savaşı hakkındaki çoksatan romanının haklarını kapan megaloman yapımcı David O. Selznick, yazarın Rhett Butler rolü için Basil Rorthborne'u önermesine aldırmayıp, rolü hayranların tek seçimi olan Clark Gable'a verdi. Güneyli dilber Scarlett O'Hara rolü içinse, ülke çapında bir arama ve Hollywood'un ünlü oyuncuları arasındaki bir yarıştan sonra Selznick, İngiliz Vivian Leigh'i seçti. Hiçbir ayrıntının atlanmaması konusunda baştan beri ısrarcı olan Selznick, üç yönetmen eskitti (Sam Wood, George Cukor ve Victor Fleming) ve King Kong'tan kalan dekorları Atlanta'daki yangın sahnesi için yaktı, İç Savaş'ı yeniden canlandırmaya yetecek kadar figüran kullandı ve sonra da arkasına yaslanıp Oscarların ve övgülerin yağmasını izledi.

Başından beri tam bir Hollywood filmi gibi tasarlanan *Rüzgar Gibi Geçti*, kendinden sonraki popüler sinema destanları için bir ölçü oldu. Filmin, eleştirilerin ötesinde anıtsal bir değeri olsa da gerçekten enfes sahnelerin çoğu, yetenekli elleriyle karakterleri işleyen ve bu destanın malzemesini tarayarak küçük nüanslar katan Cukor'un yönettiği ilk yarıda geçer. O sırada, maço macera filmlerinin yönetmeni olarak ünlenmiş Fleming de baş karakterleri bir araya getiren, savaşın parçaladığı, karşılıklı çıkarlara dayanan aşk hikayesi kısmından çok daha az zorlayıcı olan, savaş sonrasının iniş çıkışlarıyla tekleyen evliliklerinin anlatıldığı filmin, daha pembe dizi tarzı kısımlarını yönetmek üzere, bir şekilde bu işe bulaştı.

Öyküyü ilerleten, Leigh'in başlangıçta hercai, daha sonraysa sert bir karakter olarak canlandırdığı Scarlett'ın ayran gönüllülüğüdür. Bir beyefendi olan Ashley Wilkes'a (Leslie Howard) o kadar tutkundur ki, Ashley eş olarak daha görgülü bir kadın olan Melanie'yi (Olivia de Havilland) seçince, Scarlett de parmağında oynatabileceği türden erkeklerle birkaç evlilik yapar. İdealistten çok pragmatist bir adam olan Rhett Butler öyküye girer; savaş Güney'deki yaşamı altüst ettiğinde, Scarlett, Rhett'in çekimine kapılır ve bir daha açlık çekmemek ve Kuzeyli yağmacılara ve fırsatçılara rağmen babasından kalan çiftliği Tara'yı her ne pahasına olursa olsun korumak adına yemin ettiğinde de onunla evlenir.

Rüzgar Gibi Geçti de tıpkı *The Birth of a Nation* (*Bir Ulusun Doğuşu*, 1915) gibi, yalnızca kendilerini efendilerine adamış mutlu köleleri göstererek ve Ashley'nin savaş sonrasında bir Ku Klux Klan örgütüne katılmasını gerçekten kahramanca bir çabaymış gibi sunarak, karmaşık bir tarihin yalnızca temiz yüzünü gösterir. Ama filmin sürükleyiciliğine kapılmamak neredeyse olanaksız; Selznick'in özellikle üzerinde durduğu bazı çarpıcı sahnelerin, sinema tarihinde sembolik değerleri var: durulmuş olan Scarlett, yaralı askerlere hastabakıcılık yaparken, çerçevenin, boydan boya griler içindeki yaralı askerlerle dolması, Atlanta yanarken alevlerin içinden geçmeleri, Cable'nin Leigh'i kucağına alarak, cinsel çağrışımlar yapan gölgeler arasında üst kata taşıması gibi. Elbiseler için hoş pastel tonların, tutkuları vurgulamak içinse ateş kırmızısının kullanıldığı göz alıcı Technicolor renkleri ve Max Steiner'ın coşkulu müziğiyle, bu filmin Hollywood sinemasının son sözü olduğunu iddia etmeye hâlâ fazlasıyla hakkı var. **KN**

Fransa (Sigma, Vauban)
93dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Marcel Carné
Senaryo: Jacques Prévert, Jacques Viot
Görüntü Yönetmeni: Philippe Agostini, André Bac, Albert Viguier, Curt Courant
Müzik: Maurice Jaubert
Oyuncular: Jean Gabin, Jules Berry, Arletty, Mady Berry, René Génin, Arthur Devère, René Bergeron, Bernard Blier, Marcel Pérès, Germaine Lix, Gabrielle Fontan, Jacques Baumer, Jacqueline Laurent
Venedik Film Festivali: Marcel Carné (Mussolini Cup—en iyi film adayı)

İngilizce adı: *Daybreak*

LE JOUR SE LÈVE (1939)
Gün Ağarıyor

Marcel Carné'nin *Gün Ağarıyor*'u, erimeli (zincirleme) geçme efektiyle hikayede geriye dönüşler yapan ilk film olmasa da 1939'da çok yenilikçi bir film sayıldı ve yapımcılar olası bir karışıklığı gidermek amacıyla ön bilgi veren bir broşür basılması konusunda ısrar ettiler: "Bir adam cinayet işler. Bir odada tuzağa düşmüş, kapı üstüne kilitli beklerken, cinayete nasıl sürüklendiğini anımsamaya başlar."

Katil, kurbanı olacak olan Valentin (Jules Berry) adındaki ahlaksız ve kurnaz bir vodvil oyuncusu tarafından ayartılan sıradan bir fabrika işçisi François'dır (Jean Gabin). Kaderleri iki kadının elindedir: François'yla takılmak için Valentin'i terk eden incelikten yoksun, şehvetli Clara (Arletty) ve François'nın sevdiği ama Valentin'le ilişkisi yüzünden ahlakı bozulan saf ve yüceltilmiş Françoise (Jacqueline Laurent).

Gün Ağarıyor, Carné ve senarist Jacques Prévert işbirliğinin ürünü olan bir dizi unutulmaz film arasında (diğerleri *Quai de brumes-Sisler Rıhtımı*, 1938; *Les Visiteurs du soir-Gece Ziyaretçileri*, 1942; ve hepsinden önce *Les enfants du paradis-Cennetin Çocukları*, 1945) muhtemelen en etkileyici olanı. Ekip bu filmde hiç kuşkusuz, *Cennetin Çocukları*'nda geri dönecekleri temaların provasını yapar. Filmdeki alegoriler fazla ağır olmasa da François'nın Fransız işçisini temsil ettiği açıktır. Film, hükümetin ilerici sosyalist reformları bir kenara attığı ve faşizmin hayaletinin uzakta belirdiği 1930'ların sonunda, Halk Cephesi destekçilerinin kapıldığı ümitsizliği de dile getiriyor. Kilitli kaldığı binanın etrafında toplanan kalabalıktan bir arkadaşı bağırarak hâlâ umut olduğunu söylediğinde François'nın cevabı; "Her şey bitti, artık François yok... Artık hiçbir şey yok," olur.

Filmin karamsarlıkla yüklü, varoluşçu yabancılaşma duygusu ve sert, klostrofobik atmosferi, apaçık bir biçimde Amerikan kara filmlerini önceliyordu. Gerçekten de RKO Stüdyoları 1946'da, Henry Fonda ve Vincent Price'la bu filmi *The Long Night* (*Uzun Gece*) adıyla yeniden çekti (stüdyo orijinal filmin bütün kopyalarını yok etmeye giriştiyse de neyse ki başarısız oldular, dahası neredeyse tamamen ortadan kaybolan film *The Long Night* oldu). Benzer şekilde, Gabin'in kaba saba romantik karakteri de, simgeleşmiş bir işçi sınıfı kahramanı olarak, ABD'deki karşılığı John Garfield ve Humphrey Bogart'tan önce geliyordu. *Gün Ağarıyor*, Fransız şiirsel gerçekçiliğinin muhtemelen başyapıtı olarak hâlâ önemini koruyor. **TCh**

GUNGA DIN (1939)
Fedailer Mangası

ABD (RKO)
117dk, SB
Yönetmen: George Stevens
Yapımcı: George Stevens
Senaryo: Ben Hecht,
Rudyard Kipling'in şiirinden
Görüntü Yönetmeni: Joseph H. August
Müzik: Alfred Newman
Oyuncular: Cary Grant, Victor McLaglen, Douglas Fairbanks Jr., Sam Jaffe, Eduardo Ciannelli, Joan Fontaine, Montagu Love, Robert Coote, Abner Biberman, Lumsden Hare
Oscar adaylıkları: Joseph H. August (görüntü yönetmeni)

Klasik Hollywood'un en su katılmamış macera öyküsü olan bu filmin tuhaf bir oluşum süreci var; Ben Hecht ve Charles MacArthur öyküyü, yalnızca atmosfer ve şiirin adındaki önemsiz karakterler konusunda kendilerini aydınlatan, Rudyard Kipling'in bir şiirinden yola çıkarak yazmışlar.

Beyaz adamın sorumluluğunu yüklenen Britanya askerlerini övmek üzere 1930'larda peş peşe çekilen bir dizi yapımın en ünlüsü *Gunga Din*, "İmparatorluk Süvari Alayı"ndaki üç İngiliz askerinin (Cary Grant, Douglas Fairbanks Jr. ve Victor McLaglen) öyküsünü anlatır. Başlangıçta bu üçlü, aralarından biri dışarıya kapalı bu erkekler dünyasında ölümden de beter bir son olan evlenmenin eşiğinde olduğu için kopma noktasındaymış gibi görünür. Ancak bu sırada, fanatik bir tarikat olan Thuggee'lerin ayinlerindeki cinayetler, toplumu gittikçe daha çok tehdit etmeye başlamıştır. Film, Stevens'ın ustalıkla tasarladığı iki kavga sahnesiyle devam eder. Filmin doruk noktasında ise Thuggee'lerin lideri, üç askeri, süvarı alayını tuzağa düşürmek için yem olarak kullanmak ister ve kahramanlarımız tarikatla birlikte bir mağaraya kapatılır. Ama Gunga Din (Sam Jaffe) son nefesinde alayı kurtarmak için borusunu çalar ve onlar da gelip fanatik tarikatı katleder. Üçlü yeniden alaylarıyla bir araya gelip ölen arkadaşlarının kahramanlığını kutlar.

O zamana göre yüksek bir bütçeyle yapılan film, gelmiş geçmiş en etkileyici ve izlemeye doyulmaz macera filmleri arasında yer alıyor. Tüm dostluk filmlerine son noktayı koyacak bir dostluk filmi. **RBP**

NINOTCHKA (1939)
Gülmeyen Kadın

ABD (Loew's, MGM)
110dk, SB
Yönetmen: Ernst Lubitsch
Yapımcı: Ernst Lubitsch
Senaryo:: Melchior Lengyel, Charles Brackett
Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels
Müzik:: Werner R. Heymann
Oyuncular: Greta Garbo, Melvyn Douglas, Ina Claire, Bela Lugosi, Sig Ruman, Felix Bressart, Alexander Granach, Gregory Gaye, Rolfe Sedan, Edwin Maxwell, Richard Carle
Oscar adaylıkları: Sidney Franklin (film), Melchior Lengyel, Charles Brackett, Walter Reisch, Billy Wilder (senaryo), Greta Garbo (kadın oyuncu)

Ernst Lubitsch'in Avrupai yaşam biçimiyle ilgili bu en büyüleyici ve en komik filminde, Greta Garbo, nadir rastlanan komik rollerinden biriyle karşımızda. 1920'lerin Parisi'nde geçen filmin konusu, Sovyet hükümetinin, sürgündeki Düşes Swana'nın (Ina Claire) paha biçilmez mücevherlerini satma girişimi etrafında gelişir. Bu görevde başarısız olan üç mıymıntı bürokrat, kendilerini Batı toplumunun sunduğu lüks ve özgürlüğün baştan çıkarıcılığına kaptırır. Böylece Düşes'in sevgilisi Leon'la (Melvyn Douglas) uğraşarak mücevherleri geri alma işi Ninotchka'ya (Greta Garbo) kalır.

Filmin sonunda, Ninotchka mücevherleri ancak Leon'dan ayrılıp Moskova'ya dönerek alabilir; ama Leon'un, onun peşini bırakmaya niyeti yoktur. Birbirlerine aşık olmalarına rağmen Ninotchka ülkesine ihanet etmeyi reddeder ve kurnazlıkla onun İstanbul'a gelmesini sağlayan Leon orada onun karşısına çıkar; sonuçta evlenmeye karar verirler. Filmin politik yönünün pek ciddi olduğu söylenemese de birbiri ardına gelen espriler için zemin hazırlar. Bu esprilerin en unutulmazı da büyük olasılıkla, Ninotchka'nın şık bir Paris gece kulübünde, kadınlar tuvaletindeki çalışanları greve kışkırtmaya çalışmasıdır. Cazibeli ve keyfine düşkün Leon rolünde Douglas mükemmel, ne var ki bu film Garbo'nun filmi ve onun beyazperdedeki son büyük rolü. **RBP**

Fransa (Les Nouvelles Editions Françaises)
110dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean Renoir
Yapımcı: Claude Renoir
Senaryo:: Carl Koch, Jean Renoir
Görüntü Yönetmeni: Jean-Paul Alphen, Jean Bachelet, Jacques Lemare, Alain Renoir
Müzik: Roger Désormières
Oyuncular: Nora Gregor, Paulette Dubost, Mila Parély, Odette Talazac, Claire Gérard, Anne Mayen, Lise Elina, Marcel Dalio, Julien Carette, Roland Toutain, Gaston Modot, Jean Renoir, Pierre Magnier, Eddy Debray, Pierre Nay

İngilizce adı: *The Rules of the Game*

LA RÈGLE DU JEU (1939)
Oyunun Kuralı

Jean Renoir, *La Grande illusion* (*Harp Esirleri/Büyük Aldanış*, 1937) ve *La Bête Humaine*'nin (*Hayvanlaşan İnsan*, 1938) büyük başarısının ardından, erkek kardeşi Claude ve üç arkadaşıyla birlikte kendi yapım şirketini kurar: Les Nouvelles Editions Françaises. NEF'in ilk projesi Pierre de Marivaux'nun *Les Caprices de Marianne* (*Marianne'ın Kaprisleri*) adlı eserinin güncellenmiş bir uyarlaması olarak duyurulur; nasıl bir film olacağı sorusunu ise Renoir "Günümüzün burjuvasını tıpatıp yansıtacak bir film," diye yanıtlar. Bu, sonunda *Oyunun Kuralı* adıyla ortaya çıkacak filmdir.

Atlas Okyanusu'nu rekor sürede aşmayı başaran havacı André Jurieux (Roland Toutain), radyoda, ismi lazım olmayan bir kişinin kendisini havaalanında karşılamaya gelmemesinden dolayı uğradığı hayal kırıklığını dile getirir. "O ismi lazım olmayan kişi"yse mekanik kuş koleksiyoncusu Robert de la Cheyniest'nin (Marcel Dalio) karısı Avusturyalı Christine'dir (Nora Gregor). Hem André'nin hem de Christine'in dostu ve sırdaşı olan Octave (bizzat Renoir), görünüşü kurtarmak için Robert'ı, La Colinière'deki görkemli şatosunda bir av partisine André'yi de davet etmesi için ikna eder; Robert'sa kendi hesabına, kendisi uzatmalı metresi Geneviève'le (Mila Parély) kozlarını paylaşırken André'nin de Christine'i oyalayacağını umar. "Efendiler" arasında olan biten budur. "Uşaklar" arasında da benzer şeyler dönmektedir; Christine'in hizmetçisi Lisette (Paulette Dubost) La Colinière'in av bekçisi Schumacher'le (Gaston Modot) evlidir ve Robert'in uşak olarak işe aldığı kaçak avcı Marceau'yla (Julien Carette) kurlaşır. Renoir'nın senaryosunda hem efendilerin hem de uşakların çeşitli aşk maceraları, en sonunda bu yozlaşmış toplumsal düzene dokunulmaması için kurban edilen André'nin "kazara" vurulduğu sona doğru ilerler.

Renoir, perdenin hem içinde hem de dışındaki teatral havanın altını çizdikçe, filmin alan derinliği ve fazlasıyla hareketli kamera kullanımıyla desteklenen görsel tarzı, mükemmelliğe erişiyor. Oyunculukların çoğu kusursuz: Robert rolündeki Dalio, Marceau rolündeki Carette, Lisette rolündeki Dubost ve Schumacher rolündeki Modot eşsizler. Yıllardır eleştirmenler, Christine rolündeki Gregor'un oyunculuğu üzerine tartışır durur ve filmde neden bu kadar çok erkeğin ona aşık olduğu sorusuna cevap ararlar ama belki de meselenin özü buradadır. Bizzat Renoir çekinmeden Octave rolünü canlandırır; ve bu rolde, kendi hayatındaki boşluğu doldurmak için başkalarının ilişkilerine aracılık eden bir adamın etkileyici portresini çizer.

Oyunun Kuralı, 1939 yazında ilk gösterime girdiğinde, gişede tam bir felaket oldu, tekrar tekrar kurgulanması da bir işe yaramadı; ve sonbaharda, savaşın başlamasından kısa bir süre sonra genel ahlak için tehlike oluşturduğu gerekçesiyle yasaklandı. Bu filmin, *Yurttaş Kane*'le (1941) birlikte, çağdaş sinemanın müjdecisi olduğunu savunan André Bazin ve Cahiers du Cinéma'daki yandaşları, 1940'ların sonlarında ve 50'lerde filmin efsanesini yaşattı; ancak filmin aşırı kısaltılmış (88 dakika) bir uyarlaması biliniyordu yalnızca. 1956'da neredeyse orijinal uzunluğunda (113 dakika ama hâlâ bir sahne eksikti) yeniden kurgulanıp 1959'daki Venedik Film Festivali'nde gösterildi. Sonrası malum; Oyunun Kuralı sinema tarihinde en sonunda hak ettiği yere kavuştu ve dünya çapında bir başyapıt olarak baş tacı edildi. **RP**

ABD (Samuel Goldwyn)
103dk, SB
Yönetmen: William Wyler
Yapımcı: Samuel Goldwyn
Senaryo: Charles MacArthur
Emily Brontë'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Gregg Toland
Müzik: Alfred Newman
Oyuncular: Merle Oberon, Laurence Olivier, David Niven, Flora Robson, Donald Crisp, Geraldine Fitzgerald, Hugh Williams, Leo G. Carroll, Miles Mander, Cecil Kellaway, Cecil Humphreys, Santa Wooton, Rex Downing
Oscar: Gregg Toland (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Samuel Goldwyn (film), William Wyler (yönetmen), Ben Hecht, Charles MacArthur (senaryo), Laurence Olivier (erkek oyuncu), Geraldine Fitzgerald (yardımcı kadın oyuncu), Alfred Newman (müzik), James Basevi (sanat yönetmeni)

WUTHERING HEIGHTS (1939)
Ölmeyen Aşk/Rüzgarlı Bayır

Emily Brontë'nin Uğultulu Tepeler romanından uyarlanan bu William Wyler filmi, toplumsal koşulların ve şanssızlığın engellediği, söndürülemez bir tutkunun eşsiz gotik öyküsünü konu alır. Yolu İngiltere'nin kuzeyindeki fundalık arazilerden geçen Dr. Kenneth (Donald Crisp), geceyi Uğultulu Tepeler'de geçirir ve evin yaşlı uşağı ona, evin şimdiki sahibi olan Heathcliff'in (Laurence Olivier) trajik öyküsünü anlatır. Earnshaw'lar, kimsesiz bir çingene olan Heathcliff'i evlat edinip kendi iki çocuklarıyla beraber büyütmüşlerdir. Heathcliff ve küçük Cathy (Merle Oberon) birbirlerinden ayrılmazken, Cathy'nin ağabeyi Hindley (Hugh Williams) Heathcliff'i hor görür. Büyüdüklerinde, zengin komşu Edgar Nilton (David Niven) Cathy'ye aşık olunca, Cathy Heathcliff'e sırt çevirir; o da bunun üzerine Amerika'ya gider. Heathcliff'i unutan Cathy, Edgar'la evlenir. Zengin bir adam olarak İngiltere'ye dönen Heathcliff, Cathy'nin ihanetine çok öfkelenir; Edgar'ın zavallı kız kardeşiyle (Geraldine Fitzgerald) evlenerek onu intikamına alet eder. Perişan olan Cathy hastalanır ve ölmeden önce eski aşıklar kısa bir süre için de olsa yeniden kavuşurlar.

Heathcliff'in beraber yaşayacakları bir ömür üzerine yaptığı konuşma, tüm Hollywood sinemasının en dokunaklı anlarından biridir. Filmi unutulmaz yapan, kara bahtlı aşıklar rolündeki Olivier ve Oberon'un, film platosunda kurulan fundalıklarla kaplı tepeler dekorunun haşin yabanıllığıyla çerçevelenmiş oyunculuklarıdır. **RBP**

ABD (Columbia)
92dk, SB
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks
Senaryo: Ben Hecht, Charles MacArthur
Görüntü Yönetmeni: Joseph Walker
Müzik: Sidney Cutner, Felix Mills
Oyuncular: Cary Grant, Rosalind Russell, Ralph Bellamy, Gene Lockhart, Porter Hall, Ernest Truex, Cliff Edwards, Clarence Kolb, Roscoe Karns, Frank Jenks, Regis Toomey, Abner Biberman, Frank Orth, Helen Mack, John Qualen

HIS GIRL FRIDAY (1940)
Cuma Kızı

Senaryosunu Ben Hecht ve Charles Lederer'in yazdığı 1939 yapımı bu mükemmel film, Hecht ve Charles MacArthur'un gazetecilere ilişkin klasik oyunu *The Front Page*'in (*Ön Sayfa*) ne ilk ne de son uyarlamasıydı. Ama zeki ve muzip yönetmen Howard Hawks, erkek gazeteci Hildy Johnson'ı kadın yaparak, basit ve dahice bir değişiklikle filme renk katmayı başardı. Ve işte karşınızda romantik screwball komedileri tarihindeki karşı cinsler arası en hızlı laf yetiştirme yarışı *Cuma Kızı*.

Cıvıl cıvıl Rosalind Russell'ın canlandırdığı Hildy Johnson, çalıştığı gazetenin yıldızı olan zeki ve bilgiç bir muhabirdir. Aynı zamanda editörü olan eski kocası (hınzır ve saldırganca bir cazibesi olan Walter Burns rolündeki Cary Grant) sıcak bir cinayet öyküsünün ortasında onu kaybetmeye hiç niyetli değildir. Walter, Hildy'nin işi bırakıp halim selim bir sigortacıyla (Ralph Bellamy) evleneceğini öğrendiğinde, inançsızlığı ve mesleki kaygıları nedeniyle kimi hinlikler yapmakta sakınca görmez. Kurnaz Walter'ın da hesapladığı gibi Hildy son bir büyük habere dayanamaz ve o komik şapkasıyla bir hapishane ayaklanmasına ve bir yolsuzluğu açığa çıkarma işine dalar. Grant ve Russell, sakız çiğneyen, sigara dumanına boğulmuş, poker oynayan gazetecilerden oluşan alaycı bir koro eşliğinde, farsın zirvelerine ulaşan bir hikayede, makineli tüfek hızıyla baş döndürücü kelime oyunlarına girişirler. Teatral ve şık bir film olan *Cuma Kızı*, zamanlaması harika esprileri ve hazırcevap canlı konuşmalarıyla eşsiz bir çalışma. **AE**

REBECCA (1940)

Alfred Hitchcock'a, uzun ve üretken kariyerine (ve sonradan birçok kez bu ödüle aday gösterilmesine) rağmen, En iyi film dalında Oscar getiren tek filminin, Amerika'da çektiği ilk filmi *Rebecca* olması gariptir. Bu durumda yine, yapımcı David O. Selznick'in ikna gücünü anmadan geçmemek gerek. 1939 yapımı *Rüzgar Gibi Geçti*'nin başarısıyla gaza gelen Selznick, Hitchcock'la çalışma fırsatını yakaladı; sonra da yönetmeni, Daphne Du Maurier'in gotik hayalet öyküsüyle baş başa bıraktı.

Yüksek bir bütçeyle çalışan Hitchcock, daha sonra *Citizen Kane*'deki (*Yurttaş Kane*, 1941) heybetli Xanadu'ya esin kaynağı olacak Manderley malikanesinden, başlı başına bir karakter yarattı. Joan Fontaine ve Laurence Olivier arasındaki gerilimli aşkın atmosferini deniz kenarındaki bu görkemli yapı oluşturdu. Olivier, böyle sevgi dolu bir adam karşısına çıktığı için kendisini şanslı sayan ve bunun altında hiçbir şey aramayan masum Fontaine'e kur yapan zengin dul rolünde. Aşıklar kısa süre içinde evlenir ama ilişkileri derinleştikçe kocasının eski karısı *Rebecca*'nın hayaleti Fontaine'e gittikçe daha sık görünmeye başlar. Hayalet yalnızca onun hayal gücünün ya da paranoyasının ürünü müdür, yoksa ortada dönen bir dolap mı vardır? Peki ruhsal çöküntünün eşiğindeki Fontaine'in etrafında dolanıp duran, kuşkulu tavırlar sergileyen hizmetçi Bayan Danvers'ın (Judith Anderson) bu olan bitenle nasıl bir ilgisi olabilir?

Rebecca, Hitchcock'un Amerika'ya gelişini müjdeledi. Garıptir ki film, gerçekten de Oscar ödüllerinde Hitchcock'un İngiltere'deki son filmi *Foreign Correspondent*'ı (*Yabancı Muhabir*, 1940) gölgede bıraktı. Bu filmde yönetmenin sanatının tüm öğelerinden faydalanılmış: puslu, gizemli bir geçmiş, zar zor bastırılan şüpheler, sinsi geçmişin el uzattığı peri masalı gibi bir aşk hikayesi ve elbette ki bu hileli oyunun uzakta beliren hayaleti. *Rebecca*, Hitchcock filmlerinin kendine has oyunlarından ve mizah duygusundan yoksun; bu da Du Maurier'in melodramatik romanının böyle bir hafifliğe yer bırakmayacak kadar sıkı bir kasvetle örülmüş gotik doğasından kaynaklanıyor. Manderley'nin etkisi uzun süren sırları, masum Fontaine'i neredeyse deliliğe sürüklese de Hitchcock akıldan çıkması güç sona doğru, gerilimi büyük bir zevkle gittikçe artırıyor. **JKI**

ABD (Selznick)
130dk, SB
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: David O. Selznick
Senaryo: Philip MacDonald
Daphne Du Maurier'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: George Barnes
Müzik: Franz Waxman
Oyuncular: Laurence Olivier, Joan Fontaine, George Sanders, Judith Anderson, Gladys Cooper, Nigel Bruce, Reginald Denny, C. Aubrey Smith, Melville Cooper, Florence Bates, Leonard Carey, Leo G. Carroll, Edward Fielding, Lumsden Hare, Forrester Harvey
Oscar: David O. Selznick (film), George Barnes (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Alfred Hitchcock (yönetmen), Robert E. Sherwood, Joan Harrison (senaryo), Laurence Olivier (erkek oyuncu), Joan Fontaine (kadın oyuncu), Judith Anderson (yardımcı kadın oyuncu), Lyle R. Wheeler (sanat yönetmeni), Hal C. Kern (kurgu), Jack Cosgrove, Arthur Johns (özel efekt), Franz Waxman (müzik)

ABD (Walt Disney)
120dk, Technicolor
Yönetmen: Ben Sharpsteen (süpervisör)
Yapımcı: Walt Disney, Ben Sharpsteen
Senaryo: Joe Grant, Dick Huemer
Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe, Maxwell Morgan
Tema müziği: Bach, Beethoven, Dukas, Mussorgsky, Schubert, Stravinsky, Tchaikovsky
Oyuncular: Leopold Stokowski (Philadelphia Orkestrası şefi), Deems Taylor (anlatıcı), Julietta Novis (müzisyen)
Oscar: Walt Disney, William E. Garity, J.N.A. Hawkins (Onur Ödülü), Leopold Stokowski & ortakları (Onur Ödülü)

FANTASIA (1940)
Fantazya

Bugün artık sıradan olsa da Walt Disney stüdyolarında tasarlanıp yapılan ve stüdyonun tüm dünyada hayretle karşılanmasına ve ünlenmesine neden olan, animasyon ve stereo(fonik) ses kaydındaki bu cesur dönüm noktasının, yapıldığı tarihte, müziği yorumlayan görüntüler yaratmak devrim sayılıyordu. Philedelphia Orkestrası'nı yöneten üstün senfoni yıldızı Leopold Stokowski'nin onurlandırdığı *Fantazya*, Çaykovski, Mussorgski, Schubert ve diğer bestecilerin eserlerine, tutkulu, eğlenceli, olağanüstü ve deneysel çizgi film karakterlerin eşlik ettiği sekiz uzun bölümlük bir konserden oluşuyor.

Disney'nin 1940'ta canlandırma sinemasına koyduğu bu değerli mihenk taşı, birçok yenilenmiş yıldönümünde, yeniden kayıtlarında ve yeniden gösterimlerinde, hatta en yeni gösterim tercihi olan IMAX perdesinde bile izleyiciyi hayal kırıklığına uğratabilir (güncelleştirilmiş hali olan *Fantasia 2000* beş yeni bölümüyle makul bir başarı elde ederek durumu kurtardı); çünkü ne kadar etkileyici ve yenilikçi bir film olursa olsun hâlâ fazlasıyla kitcsh'tir. Filmin en büyük hayranları, büyük olasılıkla filmi, gençliklerinde izleyip sanrılar içinde tadını çıkartmış olan savaş sonrası nesildir. Yine de Ben Sharpsteen'in idaresi altında en az 11 yönetmenin ve 60 animasyoncunun çalıştığı bir filme yakışan, kalıcı birkaç sihirli sahne de var elbet.

En izlemeye değer olanlarıysa, zamanının önünde giden, perdenin dışına taşacakmış hissi veren, çizimlerle mükemmel eşleşmiş çok kanallı sesin kullanıldığı, Bach üzerine yapılan soyutlamalardır. Sihirbazın Çırağı olarak her zamankinden daha eğlenceli olan ve işlerini yaptırmak için büyülediği süpürgelerin kendi kendilerine çoğalmalarını durdurmak için çaresizce koşuşturan Miki Fare; dans eden Çin mantarları; kirpiklerini kırpıştıran hipopotamların, "The Dance of the Hours" eşliğindeki sevimli gösterisi; bale eteği giymiş tatlı tatlı sıçrayan su aygırları ve zıplayan timsahlar; sizi bugün bile gülmekten kırıp geçirebilir. Hepsi birlikte size harika ve zevkli bir saat geçirtiyor. Aralarda hâlâ eskimemiş bölümler de var. Çıplak olsalar da sevimli bir biçimde cinsel organdan yoksun muzip periler, Stravinski'nın Bahar Ayini eşliğinde tükenmek bilmez dinozorlar ve Beethoven'in Pastorale'sinin maruz kaldığı kaba absürdlük (hepsinin saçı Joan Crawford gibi yapılmış, pek de yetişkin görünmeyen cilveli at kadınların peşinden koşan at erkekler), hepsinin bu inanılmaz çorbada biraz tuzu var. **AE**

THE PHILADELPHIA STORY (1940)
Philadelphia Öyküsü

Philip Barry'nin teatral farsından, George Cukor'ın uyarladığı 1940 yapımı bu film, hareketli, fiziksel güldürü unsurlarına dayalı tüm sofistike slapstick komedileri arasında rakipsiz bir klasik. Phillip Barry'nin oyundaki baş karakteri, aynı rolü Broadway'de de oynayan Katherine Hepburn'ün o zamanki ününe dayanarak yazdığı söylenir. RKO Stüdyoları'ndan pek de iyi olmayan koşullarla ayrılan ve halkın despot ve erkeksi gördüğü Hepburn, kesinlikle 1930'ların ideal kadını değildi.

Filmin o neredeyse sessiz hiddetiyle ünlü giriş sahnesinde, zengin bir ailenin kızı olan Tracy Lord (Hepburn) yeni boşandığı kocası Dexter Haven'ın (Cary Grant) birkaç parça eşyasını arabasına koymasını izler ve sinirinden Dexter'ın golf sopasını bacağında kırarak ikiye böler. Sevilmesi olanaksız biri olmadığını kanıtlamaya uğraşan Tracy, aile malikânesinde saygıdeğer ama renksiz bir adamla evlenmeye karar verir; bu sırada Dexter, özellikle düğünü mahvetmek için, yanında Mike Connor (James Stewart) ve Liz Imbrie (Ruth Hussey) adlı iki gazeteciyle çıkagelir. Hepburn bu rolde kendini aşıyor. Kaçınılmaz evliliğinden bir gece önce, Stewart'la bahçedeki sahnelerinde, ikilinin birdenbire kapıldıkları çekimin özü yakalanmış.

Philadelphia Öyküsü, bugün var olduğu şekliyle hayata geçirilmesini Hepburn'e borçlu. Projenin film haklarını satın alan Hepburn akıllıca davranarak bizzat başrolü oynaması ve yönetmenle oyuncuları seçmesi koşuluyla, haklarını MGM'e sattı. MGM, Dexter rolü için Clark Gable'ı, Mike için de Spencer Tracy'yi istemişti ama programları çakıştığı için ikisi de olmadı. Onların yerine Hepburn'ün daha önceki üç filminden rol arkadaşı Grant'le Stewart kadroya katıldı. Yönetmen George Cukor, hep yanlış anlaşılmış güzel bir kadın için acıma duyguları uyandırarak Hepburn'ün halkın gözündeki olumsuz imajının bu rolde onun yararına işlemesini sağladı. Komedi ve toplumsal yorumları birleştiren ödüllü senaryosuyla film müthiş bir başarı elde etti. Aynı oyun, 1956'da birkaç yeni şarkının eklenmesiyle *High Society* (*Yüksek Sosyete*) adı altında yeniden sinemaya uyarlandı. **KK**

ABD (MGM)
112dk, SB
Yönetmen: George Cukor
Yapımcı: Joseph L. Mankiewicz
Senaryo: Donald Ogden Stewart, *Philip Barry'nin oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Joseph Ruttenberg
Müzik: Franz Waxman
Oyuncular: Cary Grant, Katharine Hepburn, James Stewart, Ruth Hussey, John Howard, Roland Young, John Halliday, Mary Nash, Virginia Weidler, Henry Daniell, Lionel Pape, Rex Evans
Oscar: Donald Ogden Stewart (senaryo), James Stewart (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Joseph L. Mankiewicz (film), George Cukor (yönetmen), Katharine Hepburn (kadın oyuncu), Ruth Hussey (yardımcı kadın oyuncu)

ABD (Fox)
128dk, SB

Yönetmen: John Ford

Yapımcı: Nunnally Johnson, Darryl F. Zanuck

Senaryo: Nunnally Johnson
John Steinbeck'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Gregg Toland

Oyuncular: Henry Fonda, Jane Darwell, John Carradine, Charley Grapewin, Dorris Bowdon, Russell Simpson, O.Z. Whitehead, John Qualen, Eddie Quillan, Zeffie Tilbury, Frank Sully, Frank Darien, Darryl Hickman, Shirley Mills, Roger Imhof

Oscar: John Ford (yönetmen), Jane Darwell (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Darryl F. Zanuck, Nunnally Johnson (film), Nunnally Johnson (senaryo), Henry Fonda (erkek oyuncu), Robert L. Simpson (kurgu), Edmund H. Hansen (ses)

THE GRAPES OF WRATH (1940)
Gazap Üzümleri

1930'lardaki çok az Amerikan filmi, Büyük Buhran'ın neden olduğu acıları ve topraksız bırakılan çiftçileri ciddi olarak işledi. Hollywood bu ulusal felaketi belgeleme işini, daha çok tiyatro, roman ve fotoğraf gibi diğer sanat dallarına bırakmıştı. John Steinbeck'in, ilk baskısı 1939'da yapılan ve meyve bahçelerinde herhangi bir iş bulma umuduyla, Oklahoma'dan Kaliforniya'ya giden toprakları ellerinden alınmış çiftçi ailelerini anlatan romanı *Gazap Üzümleri* gerçekçi bir araştırmaya dayanır. Stüdyoyu denetleyen tutucu finansörlerin itirazlarına rağmen Darryl Zanuck, Twentieth Century Fox için kitabın film haklarını satın aldı. Amerikan halkını ve tarihini tanıması nedeniyle, John Ford'un bu filmi yönetecek doğru kişi olduğunu biliyordu. Ford ayrıca, Joad ailesinin sefaletindeki en yürek parçalayıcı noktayla da özdeşleşmişti; bu, ailenin korkunç yoksulluğu değil, yurtlarından edilmiş, yollara düşmüş ve yersiz yurtsuz olmanın yarattığı ruhsal travmaydı. Unutulmaz sahnelerden birinde, Ma Joad (Jane Darwell) çiftliği boşaltmaları gereken günden önceki gece, yanlarında götüremeyecekleri eşyaları yakar.

Ford, filmin kahramanı Tom Joad rolünü, Amerikalılıkla ilgili *Young Mr. Lincoln* (1939) ve *Drums Along the Mohawk* (1939) adlı iki filminde daha oynamış olan Henry Fonda'ya verdi. John Ford'un gayri resmi kumpanyasının diğer üyelerinden Russell Simpson, Pa Joad; John Qualen'ın arkadaşları Moley ve John Carradine de gezgin vaiz rolündeler. Ford, görüntü yönetmeni için en doğru seçimi yaptı. Gregg Toland, Buhran sonrası sefalet yıllarının fotoğraflarını çeken Dorothea Lange gibi devlet fotoğrafçılarının fotoğraflarındaki belgeselci bakışını ustalıkla yakaladı. Bu en çok, Joad ailesinin de kaldığı gecekondu bölgesinde, kameranın kamp sakinlerinin acı yüzlerinde ve yaşadıkları derme çatma barakalarda uzun uzun kaldığı sahnede belirgindir.

Gazap Üzümleri, her ne kadar romandaki korkunç sefaleti gösterirken, aslına sadıksa da romandan önemli bir farkı var. Steinbeck'ın kitabında, önce devlete ait bir kampta daha kolay koşullarla karşılaşan Joadlar, aldıkları ücretin zamanla azalmasıyla açlık sınırına dayanırlar. Filmdeyse, devlet kampına sonra kavuşurlar; yani durumları sona doğru düzelir ve Ma'nın son sözleriyle mühürlenir: "Biz halkız... Sonsuza dek ayaktayız." **EB**

DANCE, GIRL, DANCE (1940)

Lucille Ball'u yalnızca 1950'lerdeki popüler televizyon dizilerinden tanıyanlar onun Dorothy Arzner'ın camp klasiği *Dance, Girl, Dance*'teki rolüne de bir baksalar iyi olur. "Bubbles"/ "Tiger" Lili White rolündeki Ball, kabarede çalışmak ya da aç kalmak arasında seçim yapması gereken, kendini işine adamış balerin rolündeki Maureen O'Hara'nın elinden filmi alıp götürüyor.

Dance, sefil kabare dünyasındaki sıradan yaşam kesitlerini, öğrencisi yeteneğini sergileyemeden önce, ne yazık ki bir kamyonun altında ezilen Madam Basilova'nın (her zaman camp olan Maria Ouspenskaya) umutlandırdığı heveslı balerin Judy O'Brıan'ın (O'Hara) gözünden aktarır. Bubbles Judy'ye kabarede kendi yardımcısı olmasını önerir. Çok geçmeden Judy'nin canına tak eder ve hepsi erkek olan izleyicilere bağırarak öfkesini kusar: "Durmayın, bakın. Bakın da elli sentinizin karşılığını alın." Birçok kişi bu sahneyi feminizmin moda olmasına henüz ışık yılı varken, Arzner'ın feminist duruşunun bir göstergesi olarak yorumladı. Yine de Arzner'ın filmine asıl renk katan Ball'dur; Lucy'nin hula hula dansı ve "Jitterburg Bite" eşliğinde eteğini çıkartması unutulacak gibi değil.

Eğer kulisteki kadın kavgaları ve seyirlik nesne olarak kadınları izlemek hoşunuza gidiyorsa, o zaman *Dance, Girl, Dance*'e bir göz atmalısınız. Bubbles'ın da söyleyeceği gibi "Dinle velet, ben sokağa düşmem, tamam mı; kendi yerimi kendim seçerim." Kaderin cilvesine bakın ki Ball bir gün bizzat bu filmi yapan stüdyoyu, RKO'yu satın alacaktır. **DDV**

ABD (RKO)
90dk, SB
Yönetmen: Dorothy Arzner
Yapımcı: Harry E. Edington, Erich Pommer
Senaryo: Tess Slesinger, Frank Davis
Vicki Baum'un öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Russell Metty, Joseph H. August
Müzik: Chet Forrest, Edward Ward, Bob Wright
Oyuncular: Maureen O'Hara, Louis Hayward, Lucille Ball, Virginia Field, Ralph Bellamy, Maria Ouspenskaya, Mary Carlisle, Katharine Alexander, Edward Brophy, Walter Abel, Harold Huber, Ernest Truex, Chester Clute, Lorraine Krueger, Lola Jensen

PINOCCHIO (1940)
Pinokyo

Carlo Collodi'nin bu İtalyan masalındaki kimi karanlık kısımlar, elbette ki hikayeyi satın alan Disney tarafından çıkartıldı. Ama yalnızca bir kısmı. Çizgi film *Pinokyo*'nun kalıcı cazibesinin de gösterdiği gibi, stüdyonun canlanan tahta bir kukla öyküsünde yaptığı değişikliklerin tümü, öyküyü ille de daha kötü hale getirmiş değil; ve en korkunç ayrıntıların çoğu hâlâ baskınlığını koruyor. Pinokyo kendisini gerçek bir insan olma yolundan uzaklaştıran arkadaşlarına uyduğunda, karşısına çıkan tehlikeler bu klasiğe bugün bile fazlasıyla korku öğesi katmakta. "Vicdanı" cırcır böceği Jiminy Cricket'in (sözünü her zaman dinletemese de) kılavuzluğunda, insan olmak üzere çıktığı bu kurnaz ama masum yolda, Pinokyo'nun hem sorumluluk duygusunu hem de cesareti ve sevgiyi öğrenmesi gereklidir.

Disney'nin *Pamuk Prenses*'ten sonra ikinci uzun metraj filmi olan *Pinokyo* henüz bakir olan animasyon dünyasının olanaklarını kasıp kavurdu; ışıltılar içindeki Mavi Peri gibi sihirli ve gökten inen yaratıklara, Lanetli Keyif Adası'ndan kaçışları ve adına cuk oturan Balına Monstro'yla heyecanlı karşılaşmaları gibi inanılmaz sahnelere yer verdi. Bunlara ek olarak, artık bir klasik olan "When You Wish Upon a Star" gibi şarkıların da olduğu *Pinokyo*'nun, canlandırma sinemasının ölçütlerine göre hâlâ zirvede olması sizce şaşırtıcı mı? **JKI**

ABD (Walt Disney)
88dk, Technicolor
Yönetmen: Hamilton Luske, Ben Sharpsteen
Yapımcı: Walt Disney
Senaryo: Aurelius Battaglia
Carlo Collodi'nin romanından
Müzik: Leigh Harline, Paul J. Smith, Ned Washington
Oyuncular: (sesler) Dickie Jones, Don Brodie, Walter Catlett, Frankie Darro, Cliff Edwards, Charles Judels, Christian Rub, Evelyn Venable
Oscar: Leigh Harline, Paul J. Smith, Ned Washington (müzik), Leigh Harline, Ned Washington (ses)

THE MORTAL STORM (1940)

ABD (Loew's, MGM)
100dk, SB
Yönetmen: Frank Borzage
Yapımcı: Frank Borzage
Senaryo: George Froeschel, Hans Rameau, Claudine West
Phyllis Bottome'un romanından
Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels
Müzik: Bronislau Kaper, Eugene Zador
Oyuncular: Margaret Sullavan, James Stewart, Robert Young, Frank Morgan, Robert Stack, Bonita Granville, Irene Rich, William T. Orr, Maria Ouspenskaya, Gene Reynolds, Russell Hicks, William Edmunds, Esther Dale, Dan Dailey, Granville Bates

Hollywood'un Pearl Harbor öncesi yaptığı az sayıdaki Nazi karşıtı filmden biri olan ve ayrıntılı ve ateşli bir Nazizm aşağılaması olan Frank Borzage'ın *The Mortal Storm*'u (*Ölümcül Fırtına*), Adolf Hitler'in Almanya'nın Başbakanı olduğu gün başlar. O gün ayrıca Almanya'nın güneyindeki bir üniversitede sevilen bir profesör olan Viktor Roth'un (Frank Morgan) 60. doğum günüdür. Film, "Ari ırktan olmayan" Roth'un, karısı, Ari ırktan iki üvey oğlu (ki azılı birer Nazi olurlar) ve öz kızı Freya'dan oluşan ailesinin parçalanması aracılığıyla Nazi Almanyası'nın güçlenmesini anlatır.

Borzage, Nazizmi, birçok erkeğin ve gördüğümüz kadarıyla yalnızca bir kadının birbirine bulaştırarak veya doğal yatkınlıkları sonucu yakalandıkları bir tür akıl hastalığı gibi çizer. Nazizmin sosyoekonomik kökenlerine değinmek yerine, onun hâlâ kımilerinde kalmış olan insanlık kırıntılarıyla çelişkisini gösterir. Filmin görkemli son sahnesinde bu çelişki, Robert Stack'in oynadığı karakterle yerine oturur. Stack, üvey babasının evinde tek başına boş odaları dolaşır. Onu arkasından izleyen kamera, geçmişin gölgeleriyle dolu bu mekânı keşfe çıkar, fondaysa daha önceki sahnelerin diyalogları vardır, evden çıkarken genç adamın ayak seslerini duyarız.

The Mortal Storm Amerikan sinemasındaki en büyük aşk hikayelerinden biridir. Borzage'ın, Freya'yla Martin arasındaki ilişkiyi ele alışındaki keskinlik ve belirsizlik, yönetmenin kariyeri boyunca aşkın üstün gücüne olan bağlılığının bir devamıdır; Sullavan ve Stewart'ın büyüleyici oyunculukları da bu idealizme sonuna dek sadık kalır. Avusturya sınırını geçmek üzere dağlardaki yürüyüşlerinden önce Martin'in annesi (Maria Ouspenskaya) birleşmelerini kutlamak üzere onlara, düğün kupasından şarap sunar. Borzage'ın tüm çalışmaları içinde, en çok öne çıkan sahne budur.

Filmin jenerikte adı geçmeyen ortak yapımcısı Victor Saville, filmin büyük bölümünü yönettiğini çoğu yerde tekrarlasa da filmin oyuncu ve yapım kadrosundan birçok önemli isim bu iddiayı yalanladı. *The Mortal Storm*'un tarzı, felsefesi ve konusuyla, tamamen Frank Borzage'ı yansıttığı kuşku götürmez. **CFu**

THE BANK DICK (1940)

ABD (Matty Fox, Universal)
74dk, SB
Yönetmen: Edward F. Cline
Yapımcı: Jack J. Gross
Senaryo: W.C. Fields
Görüntü Yönetmeni: Milton R. Krasner
Müzik: Charles Previn
Oyuncular: W.C. Fields, Cora Witherspoon, Una Merkel, Evelyn Del Rio, Jessie Ralph, Franklin Pangborn, Shemp Howard, Dick Purcell, Grady Sutton, Russell Hicks, Pierre Watkin, Al Hill, George Moran, Bill Wolfe, Jack Norton

W.C. Fields'ın kendi tutkularıyla ilgili bir çağrışımı olan "Mahatma Kane Jeeves" takma adıyla yazdığı; ve işi, Fields çok yönlü yeteneklerini döktürsün diye yolu açmak olan sevimli trafik polisi Eddie Cline'nın yönettiği *The Bank Dick*'in (*Banka Dedektifi*) yıldızı olan karakter, her zamanki gibi, rahat bırakılmak istediği halde, şekerlemesini kabaca bölenlere çaba gösterip karşılık vermesi için bu mantıksız dünyanın dırdırlanıp durduğu yumuşak başlı ama çileden çıkmış bir aylak.

Ömrünü barlarda geçirip iyice sarhoş olmaktan başka bir derdi olmayan, boş gezenin boş kalfası Egbert Souse'un, cadı karısı (Cora Witherspoon), hasta kaynanası (Jessie Ralph), sevimsiz kızı (Una Merkel), onun kişiliksiz sersem nişanlısı (Grady Sutton) ve küçük kızı, bir baltaya sap olması için habire başının etini yerler. Hırsıza çarparak tesadüfen bir banka soyguncusunu yakalayan Souse, bankada üniformalı bir güvenlik görevlisi olarak işe alınır ve böylece kendisini burnu havada memurların (örneğin çıldırttığı banka müfettişi rolündeki Franklin Pangborn), pişkin hırsızların (soyguncu adaylarından biri sessiz sinemanın kaba komedisine eş müthiş bir araba kovalamacası sahnesinde sürüklenir) ve kaba müşterilerin karşısında bulduğu mükemmel bir rutinde bir dizi sorun yaratmasına zemin hazırlanmış olur.

Fields'ın bütün iyi filmleri gibi (*It's a Gift*, 1934; *Never Give a Sucker an Even Break*, 1941), bu filmde de konu, kahramanın karşısında doğru dürüst bir adam olamayacak kadar acayip ama kurban da olamayacak kadar kötü bir diğer karakterin olduğu bir dizi vodvilimsi skeç için yalnızca bahane. *The Bank Dick*'teki kimi sahneler (Souse'un nasıl olduysa kendisini bir film setinde yönetmen koltuğunda bulması gibi) banka kısmından kopuk ama ticaretin ve paranın mermer ve gösterişli koridorlarında, para torbacıklarına hoş geldin diyen Souse zenginleşip "ıslah" edildikçe herkesin hak ettiğini bulduğu kargaşa ve anarşiyi anlatmak için ideal ortamı sağlıyor. Küçük bir çocuğun boğuluşunu gösterirken bile güldürmeyi başaran Fields, az bulunur bir komedi ustası ve 75 dakikalık bu değerli film de onun en iyi fimleri arasında. **KN**

ABD (Mercury, RKO)
119dk, SB

Yönetmen: Orson Welles

Yapımcı: Orson Welles, Richard Baer, George Schaefer

Senaryo: Herman J. Mankiewicz, Orson Welles

Görüntü Yönetmeni: Gregg Toland

Müzik: Bernard Herrmann, Charlie Barnet, Pepe Guízar

Oyuncular: Orson Welles, Joseph Cotten, Dorothy Comingore, Agnes Moorehead, Ruth Warrick, Ray Collins, Erskine Sanford, Everett Sloane, William Alland, Paul Stewart, George Coulouris, Fortunio Bonanova, Gus Schilling, Philip Van Zandt, Georgia Backus, Harry Shannon

Oscar: Herman J. Mankiewicz, Orson Welles (senaryo)

Oscar adaylıkları: Orson Welles (film), Orson Welles (yönetmen), Orson Welles (erkek oyuncu), Perry Ferguson, Van Nest Polglase, A. Roland Fields, Darrell Silvera (sanat yönetmeni), Gregg Toland (görüntü yönetmeni), Robert Wise (kurgu), Bernard Herrmann (müzik), John Aalberg (ses)

CITIZEN KANE (1941)
Yurttaş Kane

Sight & Sound dergisinin, sık sık sözü edilen, eleştirmenlerin gelmiş geçmiş en iyi film oylamasında, 1962'den beri Orson Welles'in olağanüstü çıkış filmi *Yurttaş Kane* en üst sırada. 1998'de Amerikan Film Enstitüsü, bu filmi tüm zamanların en iyi filmi olarak nitelendirdi. Ayrıca *Yurttaş Kane*, New York Film Eleştirmenleri ve ABD Ulusal Film Eleştirmenleri Birliği'nin (NBR) En İyi Film Ödülleri'ni topladı ve senaryosuyla Oscar kazandı. *Yurttaş Kane* efsanesini ateşleyen faktörlerden biri, Orson Welles'in bu filmi yaptığı sırada 24 yaşında olmasıydı ama aynı zamanda filmin yapılmasını engellemek için yeri göğü birbirine katan, filmin dağıtıma girmesini engelleyemeyince de karalamaya kalkışan nüfuzlu gazete patronu William Randolp Hearst'le Kane karakteri arasındaki bariz benzerlikler de bu efsanenin büyümesine katkıda bulundu. Ne var ki tek bir filmi "tüm zamanların en iyi filmi" sayma saçmalığının ötesinde, *Yurttaş Kane* birkaç nedenden dolayı bu büyük ilgi ve önemi hak ediyor.

Yoksul biri olarak doğan Charles Foster Kane (harika bir oyun çıkaran bizzat Welles), annesine miras kalan bir altın madeniyle birden zengin olur. Henüz genç yaşta, popülist bir gazete ve bir radyo imparatorluğu kurmaya başlar, ardından Amerikan Başkanı'nın yeğeniyle evlenerek valilik için yarışır. Ne var ki gerçek iktidar için duyduğu bütün tutkular felce uğramıştır. Kendi gücüne yabancılaşan Kane, hayatındaki kadınlara gittikçe daha sert davranmaya başlar, önce karısına, sonra da metresine. Yeniden inşa edilen ama tamamlanmamış şatosunda, çocukluğunun basitliğine duyduğu özlemle neredeyse yapayalnız ölür. Yeni Düzen'in (Büyük Buhran sonrası uygulanan devletçi ekonomi politikaları) popülizmine sıkı sıkıya bağlı olan *Yurttaş Kane*, tam bir Amerikan bakış açısı olan, mutluluğun parayla satın alınamayacağı düşüncesini yüceltir; ama son derece kuru, neredeyse Dickensvari bir tarzda.

Daha da önemlisi *Yurttaş Kane*, Kane'in ölümüyle ve son sözü olan gizemli bir sözcükle başlar: "Rosebud." Bir grup gözü pek gazeteci, bu son sözün anlamını keşfe çıkar ve Kane'i tanıyan çeşitli kişilerle görüşür. Kane'in yaşamı geriye dönüşlerle verildiği kadar, sırası gelen herkes kendi tanıdığı Kane'i anlatır.

Hikayede, klasik Hollywood anlatı yapısının devamlılık ve nedensellik ilkelerini hiç bozmadan kurulan bu karmaşıklık, müthiş bir ustalık gösterisi; ayrıca eleştirmen Pauline Kael'in filmin asıl dahisinin, harika çocuk Welles değil, senarist Herman J. Mankiewicz olduğu iddiasının ardında yatan en büyük neden.

Filmin asıl gücü yine de görüntü yönetiminden kaynaklanıyor: Gregg Toland, en ön, orta ve arka planın tümünün birden aynı anda net olduğu ve izleyenin resmin her hangi bir noktasına odaklanabileceği net alan derinliği için bir teknik geliştirdi. Zamanında bu teknik, dikkatı üzerine çektiği ve bu da en iyi tekniğin görünmeyen teknik sayıldığı klasik Hollywood sinematografi yönetmeliklerine doğrudan bir saldırı olduğu için eleştirilere maruz kaldı. Bugünün değişmiş standartlarına göre bile *Yurttaş Kane*'in sinematografisi hâlâ çarpıcı ve unutulmaz. **MK**

AN E

ABD (Paramount)
97dk, SB
Yönetmen: Preston Sturges
Yapımcı: Paul Jones
Senaryo: Monckton Hoffe, Preston Sturges
Görüntü Yönetmeni: Victor Milner
Müzik: Clara Edwards, Sigmund Krumgold
Oyuncular: Barbara Stanwyck, Henry Fonda, Charles Coburn, Eugene Pallette, William Demarest, Eric Blore, Melville Cooper, Martha O'Driscoll, Janet Beecher, Robert Greig, Dora Clement, Luis Alberni
Oscar adaylıkları: Monckton Hoffe (senaryo)

THE LADY EVE (1941)
Kadının Fendi/Bayan Eve

Klasik bir screwball komedisi olan *Kadının Fendi*, aşkı en büyük üçkağıtçılık olarak gören yazar-yönetmeninin, bu görüşünü yansıttığı tam bir Preston Sturges filmi. Senaryo enfes diyaloglarla dolu, konuşmalar hızlı ve zekice; ve konusu da bildik karşı cinslerin savaşı motifinin bir çeşitlemesi.

Film, becerikli ve akıllı servet avcısı Jean Harrington'ın (Barbara Stanwyck) saf, yılan aşığı Charles "Hopsie" Pike'ı (Henry Fonda), "Pike's Ale"deki servetine konmak için baştan çıkarmaya çalıştığı bir gemi yolculuğunda başlar. Hikayenin inandırıcılıktan fazlasıyla uzak ama yine de zevkli bir şekilde çark edişiyle, olaylar Jean'ın, İngiliz sosyetesinden Leydi Eve Sidwich kimliğinde yeniden ortaya çıktığı, Hopsie'nin Connecticut'taki malikânesine sıçrar. Jean, Hopsie'yi tekrar baştan çıkartır ve kendisiyle evlenmeye ikna eder ancak daha önce kendisini bırakıp gitmesinin cezası olarak evlendikten sonra onu terk etmek niyetindedir. Ne var ki sonunda ona gerçekten aşık olur ve çevirdiği tüm dolaplar boşa çıkar.

O zamanki sansürün kısıtlamalarına rağmen Sturges, *Kadının Fendi*'ne haddinden fazla cinsellik yüklemeyi başarır. Sayısız göndermelerle, cennetten kovulma hikayesine gidip gelerek cinselliği, o zamanlar çok az yönetmenin cesaret edeceği biçimde vurgular. *Kadının Fendi*, ilkine göre aşağılarda kalan, başrollerinde Gaynor ve Niven'ın olduğu The Birds and the Bees adıyla 1956'da yeniden çevrildi. **RDe**

THE WOLF MAN (1941)
Kurt Adam

ABD (Universal)
70dk, SB
Yönetmen: George Waggner
Yapımcı: Jack J. Gross, George Waggner
Senaryo: Curt Siodmak
Görüntü Yönetmeni: Joseph A. Valentine
Müzik: Charles Previn, Hans J. Salter, Frank Skinner
Oyuncular: Claude Rains, Warren William, Ralph Bellamy, Patric Knowles, Bela Lugosi, Maria Ouspenskaya, Evelyn Ankers, J.M. Kerrigan, Fay Helm, Lon Chaney Jr., Forrester Harvey

Hepimizin içindeki Jekyll-Hyde bölünmesinin (üst benlik-ilkel benlik) önemli bir temsilcisi kurt adam arketipinin beyazperdeye uyarlaması olan iki ayaklı kurt adam figürü ilk olarak Universal Stüdyoları'nın *Werewolf of London*'da (*Kurt Adam Londra'da*, 1935) filmiyle karşımıza çıktı. Henry Hull'un bu filmde oynadığı rolü uzun yıllar sonra Wolf'ta (*Kurt Adam*, 1998) Jack Nicholson tekrarlayacaktı. Bundan kısa bir süre sonra Curt Siodmak, Universal Stüdyoları'nın *Dracula* (1931), *Frankenstein* (1931) ve *The Mummy*'den (*Ölmeyen Mumya*, 1932) sonraki en son korku klasiği olacak olan, George Waggner'in yöneteceği *Kurt Adam*'ın senaryosunu bitirdi. *Kurt adam* mitinin hâlâ en tanınan ve sevilen uyarlaması olan bu filmde Lon Chaney Jr., dolunay zamanında bastırılamayan bu illetten kurtulmayı her şeyden çok isteyen Amerika'da eğitim görmüş Galli Lawrence Talbot'ı canlandırıyor.

Makyaj kralı Jack Pierce, Chaney için özene bezene, sayısız Cadılar Bayramı maskesine model olacak uzun tüylü bir kostüm tasarlamıştır. Siodmark'ın öyküsünü daha önceki *Kurt Adam* hikayelerinden ayıran yön, Talbot'un dolunaydaki dönüşümlerinin arkasındaki itici güç olarak, bastırılmış cinsel enerjisine yapılan gizli vurguydu. Çingene kadın Maleva'nın da (Maria Ouspenskaya) söylediği gibi "kalbi saf da olsa kişinin; ve her gece etse de dua, kurdun kanı kaynadığında ve ay parlaksa güz göğünde, dönüşebilir kurda."

Waggner'in filminin başarısının ardından, sadece 1940'larda başrolünde yine Chaney'nin olduğu dört *Kurt Adam* filmi yapıldı. Düzinelerce taklit film, güncelleştirilmiş uyarlamalar, esinlenmeler ve parodiler bunları izledi. **SJS**

ABD (First National, Warner Bros.) 101dk, SB

Yönetmen: John Huston

Yapımcı: Henry Blanke, Hal B. Wallis

Senaryo: John Huston
Dashiell Hammett'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Arthur Edeson

Müzik: Adolph Deutsch

Oyuncular: Humphrey Bogart, Mary Astor, Gladys George, Peter Lorre, Barton MacLane, Lee Patrick, Sydney Greenstreet, Ward Bond, Jerome Cowan, Elisha Cook Jr., James Burke, Murray Alper, John Hamilton

Oscar adaylıkları: Hal B. Wallis (film), John Huston (senaryo), Sydney Greenstreet (yardımcı erkek oyuncu)

THE MALTESE FALCON (1941)
Malta Şahini / Malta Kartalı

1941'de, Hammett'ın yazdığı usta dedektif romanının halihazırda iki düzgün sinema uyarlaması vardı; 1931 yapımı olan birincisi romanla aynı adı taşıyordu ve Sam Spade rolünü Ricardo Cortez canlandırıyordu; ikincisiyse 1935'te *Satan Met a Lady* adıyla çekildi ve Spade'i Warren William oynadı (şahin McGuffin de bu filmde Roland'ın Boynuzu olmuştu). Bizzat yardımcı yazarlık yapmış olan John Huston, Warner Brothers'ın haklarını aldığı kitapların kataloğundan bu romanı seçti ve malzemesinin gücüne o kadar inandı ki yazdığı senaryo aslında Hammett'ın diyaloglarını kopyalamaktan ibaretti. En küçük rollere kadar kusursuz bir oyuncu kadrosuna sahip olacak kadar şanslı, aşırıya kaçmayacak kadar kontrollüydü. Yönetmenin bu ilk filmi, aynı yıl yapılan ve hem yetenekli bir "yaramaz çocuğun" hem de eşsiz bir profesyonelin gelişini müjdeleyen *Yurttaş Kane*'nin yarattığı keşmekeşten hayli uzaktı.

Kara filmin dönüm noktalarından sayılan *Malta Şahini*'nde sembolik gölgeler idareli kullanılır ve asansör kapısı ikili oynayan kadın kahramanın yüzüne parmaklık gölgesi düşürünceye kadar izleyiciden esirgenir; ayrıca *Big Sleep* (*Büyük Uyku*, 1946) ve *Murder, My Sweet*'in (*Cinayet Sevgilim*, 1944) çekici pejmürdeliğinin aksine, filmin tamamı adı belirtilmemiş düzenli otel odalarında ve iş yerlerinde geçer. San Francisco'lu özel dedektif Sam Spade rolündeki Humphrey Bogart, bu filmdeki rolüyle, kötü adamlıktan, romantik kahramanlığa terfi eder. Ortağının katilini bulmaya çalışırken, kendilerini, filme adını veren efsanevi mücevherli kuşu bulmaya fazlasıyla kaptırıp başkalarının da kendileri kadar yoz ve hırslı olduğunu düşünmek gibi ölümcül bir hataya düşen bir grup hain maceraperestin önünü kesen Spade, şık giyimli bir iş adamıdır. Mary Astor ilk bakışta, öldürücü cazibeye sahip bir kadın için biraz anaç kaçsa da vücudunu saran elbiseleri ve kafasına yapıştırılmış saçlarındaki tuhaf yapmacıklık, garip bir şekilde, hazırda her zaman söyleyecek bir yalanı olan bir kadına uygun düşer. Suç dünyasının Bing ve Bob'u ya da Laurel ve Hardy'si olan Sydney Greenstreet'ın geveze, şişman, keyfine düşkün Kaspar Gutman'ı ve Peter Lorre'un kibar, hüzünlü, duyarlı ve mıymıntı Joel Cairo'su, kaybeden adam rollerinin vazgeçilmez Elisha Cook Jr.'ın canlandırdığı, kaderi anlaşmanın dışında kalmak olan, öfkeli küçük gangster Wilmer'la beraber beyazperdenin ölümsüzleri arasındalar.

Hammett'ın ünü, Amerikan polisiye öykülerine, süper hafiyeler yerine, ayağı yere basan profesyoneller olan dedektifleriyle bir miktar toplumsal gerçekçilik katmasına dayanıyor. Ayrıca Jacoben dramlar kadar dolambaçlı ve tuhaf öykülerin de tiryakisi. *Malta Şahini*, hem herkesin sahip olmak için dolaplar çevirip birbirlerini öldürdüğü siyah kuş efsanesinin aslında düzmece olduğunun anlaşıldığı histerik son darbeyle hem de dedektifin katile aşık olduğunu kabul edip onu yine de hapse gönderdiği klasik anla zirveye ulaşıyor. Diğer yönetmenler kendi bakış açılarını getirseler de Huston, *The Treasure of the Sierra Madre*'den (*Altın Hazineleri/Sierra Madre Hazineleri*, 1948), *The Asphalt Jungle* (*Elmas Hırsızları*, 1950), *Fat City* (*Boksörün Dünyası*, 1972), *Wise Blood* (1979) ve *The Dead*'e (*Ölüler*, 1987) kadar küçük çaplı klasik romanlara sadık kalan uyarlamalarıyla iyi işler çıkarmayı sürdürdü. **KN**

ABD (Warner Bros.)
134dk, SB
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks, Jesse L. Lasky, Hal B. Wallis
Senaryo: Harry Chandlee, Abem Finkel
Görüntü Yönetmeni: Sol Polito
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: Gary Cooper, Walter Brennan, Joan Leslie, George Tobias, Stanley Ridges, Margaret Wycherly, Ward Bond, Noah Beery Jr.
Oscar: Gary Cooper (erkek oyuncu), William Holmes (kurgu)
Oscar adaylıkları: Jesse L. Lasky, Hal B. Wallis (film), Howard Hawks (yönetmen), Harry Chandlee, Abem Finkel, John Huston, Howard Koch (senaryo), Walter Brennan (yardımcı erkek oyuncu), Margaret Wycherly (yardımcı kadın oyuncu), Sol Polito (görüntü yönetmeni), John Hughes, Fred M. MacLean (sanat yönetmeni), Max Steiner (müzik), Nathan Levinson (ses)

SERGEANT YORK (1941)
Kahraman Çavuş

Howard Hawks'ın *Kahraman Çavuş*'u, ABD 2. Dünya Savaşı'nın eşiğindeyken yapılan ve 1. Dünya Savaşı'nın kahramanlıklarını öven bir film. Filmin her karesine sinmiş savaş yanlısı belirgin bir alt metin olsa da bu, filmin kahramanı York'un kendi manevi yaşamı çerçevesine kolaylıkla indirgenebilir.

Gary Cooper'ın canlandırdığı Alvin York, argo konuşan sıradan ve görgüsüz bir taşralıdır. York'un Tenessee'li duyarlı bir çiftçiden, Hıristiyan bir pasifiste ve en sonunda da kahraman bir askere dönüşmesi, kutsal anneleri ve tarafsız liderleri de içeren bir dizi Hollywood klişesini yüceltir. Fazla mı beylik? Evet. Ama bu değerli filmin önemi, süngülerle yapılan savaşın gerçekçi bir resmini çizmese de *Pearl Harbor*'dan yalnızca birkaç ay önce Cooper'ı bir yıldız yapmasında yatar.

Filmde, 1. Dünya Savaşı için daha geniş bir bağlam sunulmaması, tam da söylenilmek istenen şeyi vurgular. *Kahraman Çavuş*, daha dar bir bağlamda cesaret ve fedakârlıkla ilgilenir. Bundan fazlası zaten filmin belirttiği, asıl hedefin özgürlüğün savunulması olduğu önermesinin altını çizmek olurdu. İncil'deki erdemleri sevdiği kadar, iyi bir silahşor de olan kahramanıyla bu filmde, arkadaşlığın, temiz aşkın ve yumruk yumruğa dövüşmenin tadına varılır. Kısacası, bu yaşam öyküsü filmine aktarılan, ağırlığın küçük kasaba değerlerine verildiği ve gerçek hayattaki Alvin York'u ünlü yapan şiddetli çatışmaların arka planda kaldığı bir Hawk dünyasıdır. **GC-Q**

ABD (Walt Disney)
64dk, Technicolor
Yönetmen: Ben Sharpsteen
Yapımcı: Walt Disney
Senaryo: Otto Englander
Helen Aberson'un kitabından
Müzik: Frank Churchill, Oliver Wallace
Oyuncuların sesleri: Herman Bing, Billy Bletcher, Edward Brophy, Jim Carmichael, Hall Johnson Choir, Cliff Edwards, Verna Felton, Noreen Gammill, Sterling Holloway, Malcolm Hutton, Harold Manley, John McLeish, Tony Neil, Dorothy Scott, Sarah Selby, Billy Sheets, Charles Stubbs, Margaret Wright
Oscar: Frank Churchill, Oliver Wallace (müzik)
Oscar adaylıkları: Frank Churchill, Ned Washington (film şarkısı)
Cannes Film Festivali: Walt Disney (animasyon)

DUMBO (1941)
Uçan Fil Dumbo

Bugün bile, Walt Disney'nin canlandırma filmleri fabrikası, geleneksel peri masallarından ve sevilen halk hikâyelerinden ilham alır. Ancak Disney'nin dördüncü uzun metrajlı çizgi filmi *Dumbo*, hemen arkasından gelen Bambi gibi, pek dikkat çekmeyen bir kitaptan türetildi ve açıkçası bu da animasyoncuları prens prensesi kurtarır romantizminin kalıbından kurtardı.

Dumbo, hâlâ fazlasıyla duygusallık yüklü olsa da, insan özellikleri katılmış iki ana karakteri, yani kocaman kulakları ve beceriksizliğiyle dalga geçilen dışlanmış yavru sirk fili Dumbo'yla arkadaşı fare Timothy, kendilerini neşeli, karmaşık maceralara ve yaratıcı sirk numaralarına bırakır. Ama Dumbo'nun tutunacak bir dal arayışında olduğu iki sahne, hepsine bedeldir: beyazperdedeki psikodelik sahnelerin öncülü denilebilecek bir pembe fil halüsinasyonu ve Dumbo'nun, yanlışlıkla "kafese konmuş" annesiyle dokunaklı ve yürek burkan buluşması.

Canlandırma sinemasının hiç unutulmaz şarkılarla eşleşmiş bu iki sahnedeki kadar yaratıcı, sürükleyici ve hayat dolu olduğu nadiren görülmüştür. Dumbo'nun sonunda kaderine galip gelip annesiyle yeniden birleşeceği filmin başından anlaşılsa da filmin duygusal yayı o kadar dikkatli gerilmiş ki bu zavallı filin karşısına çıkan halkaların içinden sıçrarken yaşadığı zorluklar, yürekleri ısıtan bu sonun ancak değerini artırmaya yarıyor. **JKI**

HIGH SIERRA (1941)

Gangster filmleri türünün kilometre taşlarından ve Humphrey Bogart'ın kariyerinde bir dönüm noktası olan *High Sierra*, Raoul Walsh'ın yönettiği varoluşçu bir macera filmi örneği. Walsh'ın daha önceki filmi *The Roaring Twenties* (*Cümbüşlü Yıllar*, 1939) gibi *High Sierra* da sansürün hüküm sürdüğü bu dönemde, modası geçmiş ve dışlanmış bir gangstere yaklaşımındaki sempatiyle alışılmadık bir gangster filmi. Mertliğiyle ünlü kahramanımız eski tüfek Roy Earle (Bogart), talihsiz bir otel soygununa liderlik ederken karşılaştığı, kanunun her iki tarafındaki serserilerden ve sahtekarlardan her yönden daha üstündür. Aptal gibi, namuslu bir kızın (Joan Leslie) peşinden koşarken, kendisine daha uygun, dışlanmış bir kadınla da (Ida Lupino) takılır. Toplumun ya da bir grubun değerlerini vurgulayan çağdaşları John Ford, Howard Hawks, Frank Capra ve Michael Curtiz'in aksine Walsh, bu dönemde ağırlığı, kahramanlarının benciliği, uyumsuzluğu ve asosyal özelliklerine yükler. Peşinden koştuğu prensesin Roy'u, konformist erkek arkadaşı uğruna aşağılayarak reddettiği sahnede doruk noktasına çıkan, *High Sierra*'nın düz ve dar kafalı topluma yönelttiği eleştiri fazlasıyla ağır.

Serseri ve kaba adam rolleriyle geçirdiği on yıldan sonra Bogart, en önemli rolünü ancak *High Sierra*'da alır. 1941'deki diğer önemli filmi *Malta Şahini*'nde, her yere kolu uzanan, ukala ve ortalığı kasıp kavuran bir karakterdi. *High Sierra*'nın Walshvari dünyasındaysa Bogart, daha derinleşen oyunculuğuyla bambaşka bir kişilik çiziyor: değişken, içine kapanık ve gergin, karakterin ıssız doğasını vurgulamak üzere omuzları kambur ve hareketleri tutuk. Roy'un ruh eşi Marie'yle (Lupino) olan daha samimi sahnelerde bile Walsh, onların özündeki yalıtılmışlığın altını çizmek üzere aşıkların arasına engeller koyar.

High Sierra boyunca görünen Whitney Dağı, varlığıyla kahramanı yalnız kaderine çağıran bir sirenden farksız; film onun heybetli doruklarında başlar ve sona erer. Yeraltından bir başka adamın Roy'a söylediği sözler filmi özetler: "John Dillinger'ın kendisi ve senin gibi adamlar hakkında ne söylediğini hatırlıyor musun? Sizin sadece ölüme koştuğunuzu söylerdi. Evet, bu kadar işte, ölüme koşuyorsunuz!" Polislerin Roy'u, öleceği dağın tepelerine doğru takip ettikleri müthiş araba kovalamaca sahnesindeyse, bu dünyaların dili aksiyon filmlerinin hareketli görsel diline ustaca çevriliyor; filmin tümündeki sıkı, patlamaya hazır bekleyen enerjinin görülmeye değer ödülü. **MR**

ABD (Warner Bros.)
100dk, SB
Yönetmen: Raoul Walsh
Yapımcı: Mark Hellinger, Hal B. Wallis
Senaryo: John Huston
W.R. Burnett'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Tony Gaudio
Müzik: Adolph Deutsch
Oyuncular: Ida Lupino, Humphrey Bogart, Alan Curtis, Arthur Kennedy, Joan Leslie, Henry Hull, Henry Travers, Jerome Cowan, Minna Gombell, Barton MacLane, Elisabeth Risdon, Cornel Wilde, Donald MacBride, Paul Harvey, Isabel Jewell

ABD (Paramount)
90dk, SB
Yönetmen: Preston Sturges
Yapımcı: Paul Jones, Buddy G. DeSylva, Preston Sturges
Senaryo: Preston Sturges
Görüntü Yönetmeni: John F. Seitz
Müzik: Charles Bradshaw, Leo Shuken
Oyuncular: Joel McCrea, Veronica Lake, Robert Warwick, William Demarest, Franklin Pangborn, Porter Hall, Byron Foulger, Margaret Hayes, Robert Greig, Eric Blore, Torben Meyer, Victor Potel, Richard Webb, Charles R. Moore, Almira Sessions

SULLIVAN'S TRAVELS (1941)
Aşk Yıldızı

Amerikan sinemasının ilk yaratıcı-yönetmenlerinden biri olan ve oldukça farklı, modern bir kişilik çizen (annesinin en yakın arkadaşı Isadora Duncan'dı, gençliği Atlantik'in iki yakası arasında mekik dokumakla geçti ve patentli icatları arasında "öpüşmeye dayanıklı" ruj ve şeritli daktilo da vardır) Preston Sturges, bugün klasikleşmiş filmlerin 1940'lardaki patlamasına yol açtı. Bu filmler sofistike ve zeki konuşmaları, kahkahadan kırıp geçiren harekete dayalı esprileri ve bazen başrollerin önüne geçen eksantrik yan karakterlerin sıcak tasvirleriyle ünlüdür. Bunların dışında, Sturges'ın filmlerinin bir başka takıntısı, insanı kimi zaman vezir, kimi zaman rezil eden hayatın cilvelerinin getirdiği olanakları ve umutları keşfetmektir. Sturges daha önce *The Great McGinty* (1940), *Christmas in July* (1940) ve *The Lady Eve*'de (*Kadının Fendi*, 1941) yaptığı gibi en karmaşık, belki de en hoş filmi olan *Aşk Yıldızı*'nda toplumsal kimliği bir kez daha, kılık değiştirme, karmaşa ve kendini kandırma gibi en ucuz yollarla bile devasa bir dönüşme kapasitesi olan, oldukça esnek bir kavram olarak sunar ve kaba mizahla toplumsal eleştirinin harika bir karışımını yakalar.

John L. Sullivan (Joel McCrea), 1939 yapımı *Ants in Your Pants* gibi slapstick komedileri içeren hafif eğlence filmlerinin uzmanı, tuttuğunu koparan bir Hollywood yönetmenidir. Yemek fişleriyle zerre kadar ilgilenmeyen, film türleriyle oynayan ve yönetmenlerinin sinemasal arayışlarına aşırı ilgi gösteren, hevesli bir ekiple çevrili naif Sully bunlara rağmen Büyük Buhran dönemi Amerikası'nın geçirdiği zor zamanlar üzerine, *O Brother, Where Art Thou* (*Nerdesin Be Birader*) adında (Sturges'a zekice bir ithafta bulunan Coen Kardeşler 2000 yılında yaptıkları filme bu hayali adı verirler), destansı bir toplumsal yorum filmi yönetmeye gözünü diker. Filminin konusu olan acı, mahrumiyet ve ırksal eşitsizlikleri yerinde araştırmak üzere Sully, evsiz barksız bir serseri kılığına girip yollara düşerek "gerçek hayatı" bizzat deneyip görmekte ısrar eder.

Yola koyulduğunda karşısına çıkan çeşitli maceralar, insanlar (özellikle şansı yaver gitmemiş masum kız rolündeki Veronica Lake) ve kimi eğlenceli kimi de tuhaf bir şekilde dokunaklı aksilikler, Sully'nin nihayet insanları güldürme yeteneği olan kültürsüz bir yönetmen olarak yaptığı işle barışmasını sağlar. Buradan çıkarılacak ders, kasıntı ciddiyetin ve zorlama bilgeliğin insanlara, kısa bir süreliğine de olsa dertlerini unutturan eski moda iyi komedilerden çok daha az faydasının dokunduğudur.

Hollywood'un daha ağırbaşlı ve "toplumcu" yönetmenlerinin havadaki burunlarını indiren *Aşk Yıldızı*'nın aynı zamanda, Sturges'ın bizzat en iyi yaptığı iş olan kıpır kıpır zeki komedilerin değerini onaylayan otobiyografik bir boyutu da olduğu kesin. Kişisel açıklamalar bir yana filmin bir hüner gösterisi olan senaryosu slapstick komediden aksiyon filmine, melodramdan toplumsal belgesele, aşk filminden müzikale ve hapishane filmlerine dek dikkate değer bir türler yelpazesi kurar. Tek bir dalda bile Oscar adaylığı olmasa da *Aşk Yıldızı*, Amerika'nın en büyük yönetmenlerinden birinin kariyerindeki en önemli film. **SJS**

HOW GREEN WAS MY VALLEY (1941)
Vadim O Kadar Yeşildi ki

John Ford kuşkusuz asıl ününü çektiği western'lere borçlu olsa da İrlandalı olan her şeye karşı da bir ilgisi vardı. Ford'un bu ilgisini, Richard Llewellyn'in romanından uyarlanan bu Oscar ödüllü filmin, öykünün geçtiği Galler'deki kömür madeni vadilerinden İrlanda Denizi'nin öte yakasına taşınmasından değil; daha çok 1952 yapımı *Quiet Man*'i de (*Kadın Satılmaz*) farklı kılan, geldikleri ülkedeki aile yaşamının geçmişte kalan tuhaf mutluluklarına duyulan aşırı nostaljiyle yüklü olmasından anlarız. Ford'un Galler'i de aslında sevgili İrlanda'sı gibi hayal ürünü bir ülke (en azından perdeye ve konuşmalara yansıdığı kadarıyla). Richard Day'in güzel tasarımıyla Fox setlerinde kurulan, her ayrıntının özenle uygulandığı bu madenci köyünün neden gerçek bir köy değil de düşsel bir Galler arketipi hissi uyandırdığı böylece açıklık kazanır.

Ne var ki tüm bunlar *Vadim O Kadar Yeşildi ki*'yi başından sonuna dek körükleyen nostaljik havayla uyum içindedir. Öyküyü anlatan adam Morgan ailesinin en genç oğludur (Roddy McDowall); babasını ve dört ağabeyini madene giden her zamanki yokuş yolda gördüğü günlere dönerek, artık uzaklarda kalan çocukluğunu anlatır. Anımsadığı şeyler arasında tehlikeli çalışma koşulları, yoksulluk tehdidi, soğuk ve açlık gibi zorluklar ve trajik ölümler olsa da hem ailesinin hem de tüm köyün yaşamını yönlendiren o sıcak, sevgi dolu bağlılık hissini de unutmaz. Ne var ki maaşlarda yapılan kesintiler greve yol açınca müşfik ama geleneklere de bağlı babayla, ona göre (marjinallik derecesinde) militan oğulları arasında çatışmalar başlar, böylece mutlu beraberlik sonsuza dek yiter; oğullar daha çok para getiren bir iş bulmak amacıyla Vaat Edilmiş Topraklar'a (elbette ki Amerika'ya, başka neresi olabilir ki?) gider.

Filmin tamamı, acı tatlı anılarla renklendirilmiş: ailenin yitirilişi, çocukluk çağının masumiyeti, vatan, katı ama adil bir baba. Ford'un çizdiği bu dünyanın idealize edildiği doğru; ne var ki bu dünyayı etkileyici kılan da bu. Evet, bu film sulu duygusallıkla ve klişelerle dolu (şarkı söyleyenler sanki hiç susmazlar) ve filmdeki aksanlar Birleşik Krallık ve İrlanda'nın dört bir yanından derlenen tuhaf bir karışım; ama rüyalar da biraz böyle değil midir? **GA**

ABD (Fox)
118dk, SB

Yönetmen: John Ford

Yapımcı: Darryl F. Zanuck

Senaryo: Philip Dunne
Richard Llewellyn'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Arthur C. Miller

Müzik: Alfred Newman

Oyuncular: Walter Pidgeon, Maureen O'Hara, Anna Lee, Donald Crisp, Roddy McDowall, John Loder, Sara Allgood, Barry Fitzgerald, Patric Knowles, Morton Lowry, Arthur Shields, Ann E. Todd, Frederick Worlock, Richard Fraser, Evan S. Evans

Oscar: Darryl F. Zanuck (film), John Ford (yönetmen), Donald Crisp (yardımcı erkek oyuncu), Richard Day, Nathan Juran, Thomas Little (sanat yönetmeni), Arthur C. Miller (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Philip Dunne (senaryo), Sara Allgood (yardımcı kadın oyuncu), James B. Clark (kurgu), Alfred Newman (müzik), Edmund H. Hansen (ses)

THE PALM BEACH STORY (1942)

Aynı anda hem duyarlı hem de içe işleyen 1942 yapımı bu parlak screwball komedide Rudy Vallee çelimsiz, kibar milyoner III. John D. Hackensacker rolünde kariyerinin en iyi oyununu çıkartıyor. Tutkulu ama meteliksiz bir mimarla (Joel McCrea) evli olan Claudette Colbert çıkan bir tartışmanın ardından Florida'ya gider ve yolda tanıştığı Hackensacker'ı kendisine aşık eder. McCrea da Florida'ya gelince, ona erkek kardeşiymiş numarası yapmasını söyler. Bunlara ek olarak Sturges'ın değişmez tayfası bu filmde de iş başında: Weenie King, delicesine yıkıcı Ale ve Quail Club, Hackensacker'ın huysuz kız kardeşi (Mary Astor), onun kimbilir hangi ülkeden gelen Avrupalı erkek arkadaşı ve diğerleri.

Sturges'ın kendi parodisini yapma geleneği bu filmde en çok Hackensacker karakteriyle ortaya çıksa da *The Palm Beach Story*'deki dopdolu alaycı bilgelik ve mizah, filmin kişisel doğasını aşıyor. Vallee'yi müzikal bir filmde gören Sturges, onun ağzını açmasıyla izleyiciyi kahkahalara boğduğunu fark etti ve Hackensacker rolünü doğru dürüst tanımadan müthiş komik olduğuna karar verdiği bu oyuncu için yazdı. Bu gözü kapalı atlayış, karakterler kadar seyircilerin saflığını da hesaba katan Sturges'ın komedi anlayışında büyük rol oynar. Filmin delidolu ilk sahnesi seyirci daha ne olup bittiğini çözemeden öykünün sürpriz sonunu "ele verir." Eleştirmen James Harvey'nin film için makul tespiti gibi, "Bu filmde kimi şeyler, örneğin Frank Faylen'ın oynadığı taksi şoförünün, Colbert'i Penn İstasyonu'na para almadan götürdüğü sahnedeki gibi gerçeğe uymazsa, yapılacak tek şey vardır: gerçekliği geçersiz kılmak." **JRos**

ABD (Paramount)
88dk, SB
Yönetmen: Preston Sturges
Yapımcı: Paul Jones
Senaryo: Preston Sturges
Görüntü Yönetmeni: Victor Milner
Müzik: Victor Young
Oyuncular: Claudette Colbert, Joel McCrea, Mary Astor, Rudy Vallee, Sig Arno, Robert Warwick, Arthur Stuart Hull, Torben Meyer, Jimmy Conlin, Victor Potel, William Demarest, Jack Norton, Robert Greig, Roscoe Ates, Dewey Robinson

NOW, VOYAGER (1942)

Irving Rapper'ın *Now, Voyager*'ı bugün hâlâ popülerliğini koruyorsa bunu içerdiği utanıp sıkılmadan duygusal çıkışlar yapmasına, kadrosundaki yıldızların gücüne ve özellikle ne kadar sapkın olursa olsun, Bette Davis'in (bu filmdeki oyunculuğuyla Oscar'a aday gösterilmişti) çirkin ördek yavrusundan kuğuya dönüşmesini izlemekten aldığımız zevke borçlu.

Birçok yeniden yapıma örnek olmuş klasik bir Amerikan melodramı olan *Now, Voyager*, Boston'lu despot bir annenin aşırı derecede bakımsız (kalın kaşları ve gözlükleri her şeyi anlatır) yaşı geçkin bekar kızı Charlotte Vale'in (Davis) öyküsünü titizlikle işler. Psikiyatr Dr. Jaquith (Claude Rains) kızı kurtarmak için bir sanatoryuma gönderir ve orada tedavisinin sona erdiğini onaylamak için doktor, Charlotte'un gözlüklerini kırar ("normal" bir kadın niye gözlük taksın ki?). Böylece dramatik bir Max Steiner parçası eşliğinde, alınmış kaşları ve çift renkli topuklu ayakkabılarıyla göz kamaştırıcı olan, film yıldızı Bette Davis ortaya çıkar. Kozasından yeni çıkmış bu kelebek bir gemi yolculuğunda tanıştığı Jerry Durrance'a (Paul Henreid) aşık olur ama Jerry evlidir. Çiftin aşkları çoğunlukla, perdede gösterilmeyen cinselliği ima eden dışavurumcu sigara içimiyle anlatılır. Buradan itibaren müthiş bir biçimde dönüp dolaşan öykü, Charlotte'un dostluktan fazlasını istememe kararını bildiren şu ünlü ve gizemli sözlerle son bulur: "Oh, Jerry, Ay'ı istemeyi bırakalım artık. Bizim yıldızlarımız var." **MO**

ABD (Warner Bros.)
117dk, SB
Yönetmen: Irving Rapper
Yapımcı: Hal B. Wallis
Senaryo: Casey Robinson *Olive Higgins Prouty'nin romanından*
Görüntü Yönetmeni: Sol Polito
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: Bette Davis, Paul Henreid, Claude Rains, Gladys Cooper, Bonita Granville, John Loder, Ilka Chase, Lee Patrick, Franklin Pangborn, Katharine Alexander, James Rennie, Mary Wickes
Oscar: Max Steiner (müzik)
Oscar adaylıkları: Bette Davis (kadın oyuncu), Gladys Cooper (yardımcı kadın oyuncu)

ABD (Warner Bros.)
102dk, SB
Dili: İngilizce / Fransızca / Almanca
Yönetmen: Michael Curtiz
Yapımcı: Hal B. Wallis, Jack L. Warner
Senaryo: Murray Burnett, Joan Alison
Görüntü Yönetmeni: Arthur Edeson
Müzik: M.K. Jerome, Jack Scholl, Max Steiner
Oyuncular: Humphrey Bogart, Ingrid Bergman, Paul Henreid, Claude Rains, Conrad Veidt, Sydney Greenstreet, Peter Lorre, S.Z. Sakall, Madeleine LeBeau, Dooley Wilson, Joy Page, John Qualen, Leonid Kinskey, Curt Bois
Oscar: Hal B. Wallis (film), Michael Curtiz (yönetmen), Julius J. Epstein, Philip G. Epstein, Howard Koch (senaryo)
Oscar adaylıkları: Humphrey Bogart (erkek oyuncu), Claude Rains (yardımcı erkek oyuncu), Arthur Edeson (görüntü yönetmeni), Owen Marks (kurgu), Max Steiner (müzik)

CASABLANCA (1942)
Kazablanka

Akademi ödüllü filmler arasında en sevileni olan bu savaş zamanı melodramı, 1940'ların stüdyoda çekilmiş egzotik filmler modasının belli başlı örneklerindendir; Warners'ın her zamankı malzemesi, sıradan herhangi bir yerden çok daha fazla çağrışımlar içeren fantastik Kuzey Afrika'ya taşınır. Bunların yanı sıra *Kazablanka*'da sinemanın altın çağındaki diğer filmlere oranla, daha fazla kült oyunculuk, unutulmaz replikler, hazır klişeler ve Hollywood ukalalığı bulmak da mümkün.

Filmin görüntüleri bir Kuzey Afrika şehrinden çok bir stüdyoya yakışıyor: Şık beyaz ceketi ya da kemerli trençkotuyla Humphrey Bogart'ın Rick'i ("o kadar bar varken...") ve Ingrid Bergman'ın Ilsa'sı ("Biliyorum, bir daha asla seni terk etmeye gücüm olmayacak") gazinoda, ay ışığı altındayken, fonda onları, savaş her şeyin tadını kaçırmadan önceki basit yaşamlarına geri götüren o unutulmaz melodi ("As Time Goes By") işitilir. Ne var ki oyunculuğu için asıl alkışı hem işini bilir bir fırsatçı hem de hayatın saçma yanlarıyla dalgasını geçen alaycı ama romantik polis şefi Renault ("olağan şüphelileri toplayın") rolündeki Claude Rains hak eder; özellikle kendisini artık özgürlüğe adamış kahraman Rick'in yanına, Ilsa'dan çok yakışacağını ("Bu güzel bir dostluğun başlangıcı olabilir") gösteren filmin ünlü son sahnesinde.

Filmin yan rollerdeki müthiş oyuncu kadrosu da unutulmaz: Nazilerin tek sesli Nazi şarkısını bastıran "La Marseilleise"i söylemeye başlayarak Avrupa'nın ayak takımını canlandırıp en ateşli işbirlikçileri ve asalakları bile yeniden vatan aşkıyla dolduran Çek vatansever Victor Laszlo rolündeki Paul Henried; Rick'e kendisini hor gördüğü için güvendiğini utangaç bir tavırla itiraf eden Peter Lorre'un kalpazanı Ugarte; asla tamamlayamayacağı bir telefon görüşmesi yapmaya uğraşan ve topuklarını vurmasıyla anımsanan filmin kötü adamı Nazi Binbaşısı Strasser rolündeki Conrad Veidt; piyanosunun tuşlarına dokundukça kahramanlarımızla bakışan sadık Sam'i oynayan Dooley Wilson; tavandaki vantilatöre rağmen terleyip duran Avusturya-Macaristanlı şişman vekilharç Carl rolündeki S.Z. Sakall ve sihirli halıya benzeyen bir şeyin üstünde fesiyle bağdaş kurup oturmuş, pek benzemese de Arap-İtalyan girişimci Ferrari rolündeki Sydney Greenstreet. Filmin figüran kadrosu bile çok başarılı, öyle ki filmin hayranlarında her şeyden çok bu canlı, baştan çıkartıcı ve kalabalık filmin içinde olma hissini uyandırıyor; Woody Allen'un bu filme muhteşem bir saygı duruşu olan filmi Play it Again Sam'ı yapmaya iten de bu dürtüdür.

Curtiz'in açıklamalarla ağırlığı azalan ve filmin ortasında girip senaryo kurallarının çoğunu alt üst eden, Paris'teki bir geri dönüş sekansı etrafında kurduğu senaryosu, Bergman'ın filmin son sahnesi çekilene dek Henreid'le mi gidecek yoksa Bogey'le mi kalacak sorusunun yanıtını bilmediği, görünüşte gün be gün yazılmış olsa da gayet sorunsuz akan, çok az telaş ve fazlaca güvenle kurnaz bir öykü anlatır. Filmin kalıcı kült statüsü, "tarz" oluşundan kaynaklanır, yine de tamamlanmamışlık hissinin bunda payı var: Film savaş bitmeden önce yapılmıştır, karakterlerini "havada" ya da çölde bırakarak bitme cesaretini gösterir, (kendi küçük sorunları "incir çekirdeğini bile doldurmayacak" olan) ilk izleyicilerini ve filmi yıllar sonra keşfedenleri daha sonraki çalkantılı birkaç yıl boyunca bu insanlara ne olduğu sorusuyla merakta bırakır. **KN**

ABD (Romaine)
99dk, SB

Yönetmen: Ernst Lubitsch

Yapımcı: Alexander Korda, Ernst Lubitsch

Senaryo: Melchior Lengyel, Edwin Justus Mayer

Görüntü Yönetmeni: Rudolph Maté

Müzik: Werner R. Heymann, Miklós Rózsa

Oyuncular: Carole Lombard, Jack Benny, Robert Stack, Felix Bressart, Lionel Atwill, Stanley Ridges, Sig Ruman, Tom Dugan, Charles Halton, George Lynn, Henry Victor, Maude Eburne, Halliwell Hobbes, Miles Mander

Oscar adaylıkları: Werner R. Heymann (müzik)

TO BE OR NOT TO BE (1942)
Olmak ya da Olmamak

"Onun Shakespeare'e yaptığını biz şimdi Polonya'ya yapıyoruz"; Ernst Lubitsch'in sınırları zorlayan bu savaş zamanı kara mizah öyküsünde, Alman yarbayın bir tiyatrocu hakkındaki esprisi bu. Dalga geçilmeyecek kadar kutsal ya da ciddi hiçbir şeyin kalmadığı bir çağda, Lubitsch'in zeka kıvılcımları saçan ve kahkahadan kırıp geçiren bu Nazi karşıtı screwball komedisinin vaktiyle yol açtığı tartışmaları hayal etmek çok da kolay değil.

1920'lerde Amerika'ya yerleşmiş bir Alman Yahudisi olan Lubitsch, kahkaha tufanı, eşsiz ve tarzı olan bir dizi komediye imza attı. Yine de *Ninotchka*'yı da (*Gülmeyen Kadın*, 1939) yazan Melchior Lengyel Polonyalı direnişçileri kurtarmak için Gestapo kılığına giren bir grup tiyatrocunun öyküsüyle çıkageldiğinde ikircikliydi. Ama en sonunda ünlü Lubitsch Tarzı'nı (Edwin Justus'un yazdığı sofistike bir senaryoyla) Nazilere ve onların düşmanlarına uygularsa, kahkaha yoluyla da olsa Amerikalıların sempatilerini uyandırabileceğini ve ilgilerini Polonya'ya çekebileceğini hissetmiş ve ummuştu.

Bir tiyatro kumpanyasının kibirli oyuncusu ve yöneticisi Josef Tura rolünde, eşref saatindeki komik Jack Benny var; kavgalarının eksik olmadığı, kumpanyanın kadın yıldızı ve işveli karısı rolünde de (kocası Clark Gable'ın endişelerine rağmen rolü alan ve film gösterime girmeden önce trajik bir biçimde ölen) nefes kesen Carole Lombard. Karı koca kavgalarının ardından Tura'lar için Polonya'nın işgali gibi daha ciddi kaygılar boy gösterir ve böylece casusluğa başlarlar. İşlerin rengini değiştiren bir ihanet, Tura'nın sürekli kavga eden kumpanyasının, aralarındaki çekişmeleri bir yana bırakıp Maria'yı ve onun hayranı olan kahraman direnişçiyi (Robert Stack) Gestapo kampından kurtarmak üzere cesur bir kılık değiştirme oyunu tertiplemesine neden olur.

Bu filmin Lubitsch'in en komik filmi olduğu yönündeki genel kanıya göre, film bu özelliğini, yönetmenin aynı zamanda en ciddi filmi olmasına borçludur; çok eğlenceli bir kılık değiştirme hikayesi anlatsa da kapana kısılmışlığın getirdiği çaresizce çıkış yolları aramanın kaçınılmazlığından yoksun olan Mel Brooks'un 1983'teki uyarlaması da bu yargıyı doğrular. Alaycı kahkahalar (örneğin Tom Dungan'ın zalim Hitler taklidi) hicvin özündeki malzemeyi gizlemez; filmin, gücün tadını alan sıradan insanların içindeki kötülüğe bakışı ya da bencil oyuncuların bile insan gibi davrandıklarında çok iyi şeyler yapabilecekleri yolundaki hoş mesajı gibi. **AE**

CAT PEOPLE (1942)
Kedi Kız

ABD (RKO)
73dk, SB
Yönetmen: Jacques Tourneur
Yapımcı: Val Lewton, Lou L. Ostrow
Senaryo: DeWitt Bodeen
Görüntü Yönetmeni: Nicholas Musuraca
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: Simone Simon, Kent Smith, Tom Conway, Jane Randolph, Jack Holt

1940'ların Val Lewton-RKO yapımı korku filmleri, korku türünün ulaştığı doruk noktalarından birini temsil eder; bu filmler abartılı özel efektler yerine belirsiz bir dehşet havasıyla ünlüdür. Jacques Tourneur'ün yönettiği *Kedi Kız* da en yakınındaki sevdiklerine zarar vermekten korkan kedi kadın Irena'nın trajik öyküsünü anlatır.

Hayvanat bahçesindeki kara panterin resmini yaparken gördüğü tatlı ve çekici Irena Dubrovna (Simone Simon) Ollie Reed'in (Kent Smith) ilgisini çeker. Çiftin yıldırım aşkı evlilikle sonuçlanır, ne var ki tehlike işaretleri çok geçmeden ortaya çıkar. Irena'nın koca kedilere karşı bir takıntısı var gibidir ve geceleyin onların çığlıklarını ("bir kadın gibi") dinler. Ancak Ollie'nin onun için getirdiği şirin kedicik Irena'yı görünce tıslar ve salya akıtır. Kediyi aldığı dükkanın sahibi Ollie'ye, "Tuhaf," der, "bir insanda yanlış giden bir şeyler varsa, kediler her zaman bunu sezebilir."

Irena'da yanlış gidenin ne olduğu tam olarak açıklanmaz; filme gücünü veren de budur. Irena, psikiyatrının (Tom Conway) ima ettiği gibi gerdek gecesinden korkan cinselliği bastırılmış genç bir kadın mıdır yoksa Sırbistan'daki köyünün şeytana tapan cadılarının varisi mi? Irena şiddetli şehvet, kıskançlık ve öfke nöbetlerinin, içindeki katil panterin iplerini salacağından korkar. Bu güçlü duygular gerçekten de kontrolden çıkar: Bir sahnede kendisine sarkıntılık eden psikiyatrını öldürür; diğer korkunç sahnelerde de Ollie'nin birlikte çalıştığı ve ona aşık olan rakibi Alice'i (Jane Randolph) gizlice takip eder.

Kedi Kız, ne ödünüzü patlatacak kadar korkutuyor sizi ne de cinsellik vurgusunda Paul Schrader'in yönettiği 1982 yapımı yeniden çevriminin kafes sahneleri ve açıkça gösterilen şiddetle yaptığı kadar aşırıya kaçıyor. Tüyler ürpertici bir etkisi var, bu etkiyi de özellikle ışık ve gölge kullanımıyla yakalıyor. Ününün hakkını veren bir sahnede Irena, Alice'i zemin kattaki bir yüzme havuzuna kadar takip eder ve yükselen gizemli sesler ve sudaki ışığın yansımalarıyla bir görünüp bir kaybolan gölgeler arasında, kadının paniğe kapılıp suya düşmesine neden olur.

Filmde biraz modası geçmiş olsa da zekice diyaloglar var. Akıllı, bağımsız, terbiyeli ve şefkatli "yeni bir öteki kadın türünü" temsil eden Alice, sempati uyandırıyor. Ollie, belki de böyle kadınların aşkını hak etmeyecek kadar yavan. Öykünün merkezindeyse, izleyicinin aklından kolay kolay çıkmayan, korku dünyasının en sempatik canavarlarından (Boris Karloff'un *Frankenstein*'ı gibi) biri olan Irena var. Kedi gibi tipiyle biraz "farklı", tatlı, üzgün ve istemeden de olsa tehlikeli olan Simon, tek kelimeyle büyüleyici. **CFr**

ABD (Mercury, RKO)
88dk, SB

Yönetmen: Orson Welles, Fred Fleck

Yapımcı: Jack Moss, George Schaefer, Orson Welles

Senaryo: Orson Welles
Booth Tarkington'un romanından

Görüntü Yönetmeni: Stanley Cortez

Müzik: Bernard Herrmann, Roy Webb

Oyuncular: Joseph Cotten, Dolores Costello, Anne Baxter, Tim Holt, Agnes Moorehead, Ray Collins, Erskine Sanford, Richard Bennett, Orson Welles (anlatıcı)

Oscar adaylıkları: Orson Welles (film), Agnes Moorehead (yardımcı kadın oyuncu), Stanley Cortez (görüntü yönetmeni), Albert S. D'Agostino, A. Roland Fields, Darrell Silvera (sanat yönetmeni)

THE MAGNIFICENT AMBERSONS (1942)
Muhteşem Ambersonlar

Orson Welles'in 1940'ta RKO'yla imzaladığı iki filmlik benzeri görülmemiş sözleşme, yönetmene kısıtlı bütçeyle de olsa yaratıcılıkta tam bağımsızlık tanıyordu. *Muhteşem Ambersonlar*, bu sözleşme çerçevesinde yapılan ve çoğunlukla gözden kaçan ikinci film. Filmin yapımına *Citizen Kane* (*Yurttaş Kane*, 1941) tamamlandıktan sonra ama William Randolph Hearst'ün gazabı ve sağlıksız dehası Welles'in Hollywood'daki yönetmenlik kariyerini "mahvetmeden" önce başlandı. Booth Tarkington'ın Ambersonlar romanını (tümü de sinemaya uyarlanmış olan Alice Adams, Monsieur Beaucaire ve Penrod öykülerinin de yazarı) beyazperdeye uyarlama arzusu belli ki Welles için Kane'den çok daha kişisel bir projeydi. Romanın radyoda yayınlanan bir uyarlamasını Mercury Tiyatrosu'yla zaten yapmıştı.

Welles'in kendi çocukluğundan anımsadığı yüzyıl sonu yüksek burjuva dünyasında geçen *Muhteşem Ambersonlar*, başına gelenler yüzünden herkese hak yerini buldu dedirten, aristokrat bir ailenin sevimsiz oğlu George Amberson Minafer'ın (Tim Holt) öyküsünü anlatıyor. Diğer paralellikler bir yana, Welles'in pek bilinmeyen ön adı George'tur. Filmin hem otobiyografik hem de dehşetli, kahince bir yönü var; başrolü, nadiren ciddi rollerde görülen (bunun dışında bir de 1948'teki *The Treasure of the Sierra Madre-Sierra Madre Hazineleri*'nde böyle bir rol alacaktır) genç kovboy Holt'a vermesinin nedeninin kendi egosu olduğunu bizzat Welles söylemiştir.

Filmin ilk 70 dakikası *Yurttaş Kane*'i bile aşacak derecede yaratıcı bir deha ürünü. Film, Joseph Cotton'ın oyununa anlatıcı olarak eşlik eden Welles'in, erkeklerin adetleri üzerine çarpıcı ama iğneli konuşmasıyla başlar; daha sonra da önsezili olarak arabayla simgelenen 20. yüzyılın ve açık vermedikleri kendi zayıflıklarının yavaş yavaş dağıttığı Ambersonlar'ın kalabalık, kibirli, canlı ve tuhaf dünyasını harfi harfine kurar. Görüntü yönetmeni olarak Gregg Toland yerine Stanley Cortez'le çalışan Welles, görsel açıdan en az Kane kadar çarpıcı bir film yapar; ayrıca her ne kadar sınıflara dayanan bu toplumdaki kısıtlamaların namuslu bir adamı ömür boyu sürecek bir sefalete sürükleyişini anlatsa da kızak kaymaya ve kartvizitlere karşı, Kane'e oranla daha sıcak ve melankolik bir nostaljiyi de yakalar. Girişimci Eugene (Cotton) asıl aşkı Isabel'i (Costello) zengin bir ailenin budala oğluna kaptırarak kaybetse bile, Amberson'ların ihtişamından kopamaz; her ne kadar zamanla bu ihtişamdan geriye hazin parçalar kalmış olsa da.

Yurttaş Kane, özellikle etki uyandırmak için tasarlanmış sahnelerden oluşmasına karşın, *Muhteşem Ambersonlar* dikiş yerlerini belli etmeden, klasik bir devamlılık içinde akıyor: kameranın dans edenlerin etrafında dönüp, konuşmalara ve olan bitene şöyle bir kulak misafiri olduğu, filmin geniş kadrosunu izleyerek müziğe ve tarihe kendini bıraktığı balo sahnesi bunun tipik bir örneği. Welles'in özgün kurgusunun, güya o Brezilya'da eğlenir ve telefonlara cevap vermezken kesilip kısaltılmasıysa tam bir trajedi. Filmin son on dakikasında oyuncular sanki başka birinin (büyük olasılıkla yapımcı Robert Wise'ın) komutuyla mutlu sona varmak için çırpınıyorlarmış gibi zorlama ifadeler takınıyorlar. Bu kısım Mona Lisa'ya eklenmiş Groucho Marx bıyığı gibi duruyor. Alfonso Arau'nun 2002 tarihli uyarlamasındaki finalin, Welles'in orijinal senaryosuna sadık kalması da pek işe yaramamıştır; belli ki büyü tek seferliktir. **KN**

YANKEE DOODLE DANDY (1942)

ABD (Warner Bros.)
126dk, SB

Yönetmen: Michael Curtiz

Yapımcı: William Cagney, Hal B. Wallis, Jack L. Warner

Senaryo: Robert Buckner, Edmund Joseph

Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe

Müzik: George M. Cohan, Ray Heindorf, Heinz Roemheld

Oyuncular: James Cagney, Joan Leslie, Walter Huston, Richard Whorf, Irene Manning, George Tobias, Rosemary DeCamp, Jeanne Cagney, Frances Langford, George Barbier, S.Z. Sakall, Walter Catlett, Douglas Croft, Eddie Foy Jr., Minor Watson

Oscar: James Cagney (erkek oyuncu), Ray Heindorf, Heinz Roemheld (müzik), Nathan Levinson (ses)

Oscar adaylıkları: Jack L. Warner, Hal B. Wallis, William Cagney (film), Michael Curtiz (yönetmen), Robert Buckner (senaryo), Walter Huston (yardımcı erkek oyuncu), George Amy (kurgu)

Postmodern, siyaseten doğrucu, ukalaca bir bakış açısından bakılacak olursa, *Yankee Doodle Dandy*'yi şovenist bir propaganda olarak görmek ne yazık ki çok kolay. Gerçekten de vatansever, İrlanda kökenli Amerikalı şarkıcı ve dansçı George M. Cohan'ın (Kongre'nin Onur Madalyası'nı almış tek sanatçı) yaşamını ayrıntılarıyla inceleyen, bu bayrak sallayan, oldukça abartılı müzikal biyografi, Cohan'ın alameti farikası, dizlerini kırmadan yaptığı coşkulu ve sert dansıyla nitelik kazanan ve sözleriyle en duygusuz Amerikan kurumlarını destekleyen (isim vermek gerekirse "Grand Old Flag", "Give My Regards to Broadway", "Over There" ve filme adını veren şarkı gibi) aşırı duygusal ve basit şarkılarla gürül gürül coşuyor. Alçakgönüllü Cohan'ın Franklin D. Roosevelt'e anlattıklarını geriye dönüşlerle veren film, açıkça ülkenin reklamını yaparak biter: "Senin yerinde olsam bu ülke için endişelenmezdim. Bizde bu az bulunur şeyden var. Dünyanın başka hangi ülkesinde, benim gibi sıradan bir adam gelip de başkanla bunları görüşebilir ki?"

Ancak böyle alaycı bir okumayla, film boyunca temiz bir ırmak gibi akan şaşırtıcı, dokunaklı ve büyük bir şeyi ne yazık ki kaçırabiliriz: başroldeki James Cagney'nin müthiş içtenliğini. Düşüncelerini noktalarken yüzünde beliren mahcup gülümsemesi, yumuşak ve uygar bir ses tonuyla konuşması, hem çocuksu, oyunbaz ve hoş bir biçimde anlamsız hem de fazlasıyla atletik olan inandırıcı ve orijinal dansındaki şaşırtıcı ustalık ve Cagney'nin yaptığı işe canı gönülden inanması (ki klasik Hollywood oyunculuğu yabancılaşma mesafesine yenik düştüğünden beri perdede nadiren görebildiğimiz bir şeydir bu) bunun kanıtıdır. Michael Curtiz'in rejisi oyunculuğunu gölgede bırakmazken, James Wong Howe'un zengin siyah-beyaz görüntüleri, ışık kullanımındaki vurgularla, duruşundaki ve ifadesindeki en ince değişiklikleri bile yakalar. Georgie'nin ölüm döşeğindeki dansçı babasının (Walter Huston) yanı başında olduğu sahnede, Cagney içinden gelen duygu seline teslim olur ve göz yaşlarını tutamaz. Gerçekten de bu adamı o kadar önemseriz ki bunun bir film olduğunu unuturuz. Cagney artık Cohan'dır. Hatta sinemanın iyimser ruhunun ta kendisi olmuştur.

MP

MESHES OF THE AFTERNOON (1943)

ABD
18dk, Silent SB
Yönetmen: Maya Deren, Alexander Hammid
Yapımcı: Maya Deren
Görüntü Yönetmeni: Alexander Hammid
Müzik: Teiji Ito (1952'de eklendi)
Oyuncular: Maya Deren, Alexander Hammid

Bir avangard klasiği olan *Meshes of the Afternoon*'un ünlü bir karesinde filmin yaratıcı-yönetmeni ve yıldızı Maya Deren'i bir pencerede, ağaç yapraklarının camdaki lirik yansımasının ardında, ellerini cama dayamış dalgın dalgın dışarı bakarken görürüz. Bu imgenin çeşitlemeleri başka birçok filmde kullanılmıştır: fütüristik bir otel penceresinden bakan *Anna Karina* (*Alphaville*, 1956); yastık duvarlı bir hücredeki *Annette Bening* (*In Dreams-Rüyada*, 1998); ışıl ışıl ve bembeyaz apartmanındaki *Caroline Duley* (*Romance*, 1999). Ne denli değişikliğe uğrarsa uğrasın, imge özünde aynıdır: kadınların kısıtlanmışlığının canlı, düşsel ve korkunç bir resmi.

Meshes, Amerikan avangardının özel bir hikaye anlatma türünden; bir figürün sürekli değişen düşsel mekanlar boyunca gerçeküstücü yolculuğu. Kendi fantezilerinden yola çıkan ve çekimleri kendi evinde yapan Deren, sezgileriyle filme kalıcı tınısını veren bir sıçrama yapar. Deren'in Los Angeles'ı, ürkütücü ve tehdit dolu havası bir yana, mimarisi ve iç mekan tasarımıyla bile bu mitik-şiirsel atağın atmosferinin, kara filmin öncüsü sayılmasına yeter.

Bu film, kimlik bölünmesi yaşayan, görüntülerin aldattığı ve farklı gerçeklikler arasında gidip gelen bir kadının yaşadığı gotik kopuşu, tüm önemsiz ayrıntıların (oturma odasının merdivenindeki eğimden, mutfak masasının üstündeki ekmek bıçağına kadar) abartıldığı evin aydınlık mekanlarına unutulmaz bir biçimde bağlayan ilk çalışmalardan biri. Deren'e göre, kadınların düştüğü tuzağın ağlarını ören ve onları donuklaştıran günlük ev yaşantısıdır.

Deren'in bizzat ilgilendiği birçok sanat dalı arasında dans önde gelir. Meshes'ta olağanüstü beden diliyle günlük işleri birleştiren bir koreografi kurar; bu bileşim de kadın sinemacıları uzun süre etkilemiştir. Deren'in beden hareketleri, montajı belirleyen, ritmik formlar bulan ve grafik düzenlemeler yaratan bir araç olur. Düşlerin yansıyıp aktığı bu filmin tutunduğu tek dal, Deren'dir.

Yine de filmin bütün hareketliliğine rağmen son planda, bu modern kadın kahramanın muhtemelen sandalyesinden bile kıpırdamadığı ortaya çıkar. Ne var ki hayalleri onu bitirmiştir; bu bir ölüm yolculuğunun, öldüren bir düşün öyküsüdür.
AM

Britanya (Crown)
80dk, SB
Yönetmen: Humphrey Jennings
Yapımcı: Ian Dalrymple
Senaryo: C.M. Pennington-Richards
Müzik: William Alwyn
Oyuncular: Philip Dickson, George Gravett, Fred Griffiths, Johnny Houghton, Loris Rey

FIRES WERE STARTED (1943)

Humphrey Jennings'in bu savaş dönemi klasiğinin ilk hali daha uzundu ve filmin şaşmaz toplumcu bir çizgiyle sunduğu hava saldırısı altındaki İngiltere görüntüsüne uymayan daha dikkat çekici bir adı vardı: *I was a Fireman* (*Ben Bir İtfaiyeciydim*). 1942'de bir "belgesel" olarak tasarlanan ve ticari sinema geleneğinin karşısına yerleştirilen *Fires were Started* aynı konuyu işleyen bir başka kurmaca İngiliz filminden, *The Bells Go Down*'dan daha otantik bulunmuştu. Bugünse, bir iş gününde ve dolunaylı bir gecede çıkan yangın sırasında geçen bu öyküdeki, kurmaca isimler verilmiş itfaiyecilerden oluşan oyuncularıyla film yeni gerçekçiliği, hatta ilk anda Hollywood dışı filmleri çağrıştırıyor. Filmin kimi yerlerinde arşiv görüntüleri kullanılmış ama itfaiye binasındaki sahneler sette çekilmiş ve yangın da özel efektlerden oluşuyor. Birkaç oyuncunun ara sıra yaptığı sakarlıklar kaba taslak bir inandırıcılık sağlasa da ekibin en sevilen üyesinin trajik ölümüne verilen tepkiler zorlama ve verilen mesajın ("ölenle ölünmez") *Only Angels Have Wings*'ten (*Melekler Kanatlıdır*, 1939) tek farkı "Joe da kim?" repliğinin olmaması.

Oyunculardan Fred Griffiths bu mesleği sürdürüp bilinen bir karakter oyuncusu olur; ipleri tanıttıkları çömez memur rolündeki William Samson'sa, daha sonra kısa korku öyküleri yazar. Film Agnus Calder'ın *Myth of the Blitz*'inin özeti gibi; işlerini ciddiyetle yapan, sınıflararası, hatta çok kültürlü bir grup (Londra'nın doğu yakasından Çinli bir adam görürüz) vardır ve düzgün konuşan bürokratlar ya da yangında en az itfaiyecilerin ki kadar hayati görevleri olan santral memurları arasında kibirli resmiyetin izine bile rastlanmaz (bomba atılınca masanın altına saklanan santral memurunun hattı beklettiği için özür dilediği sahne, filmin daha sonra çok parodisi yapılan anlarından biridir).

Donanma gemisine sıçramak üzere olan bir yangının kontrol altına alındığı, filmin alevler içindeki sonuysa macera ve gerilim yüklü. Ancak Jennings'i asıl heyecanlandıran bu sahneden çok, keskin gözlemlere dayanarak kurduğu ve filmin temelini oluşturan, itfaiyecilerin piyanonun etrafında şarkı söyledikleri, masa tenisi oynadıkları, eğitim yaptıkları, işleriyle ilgili daha sıradan görevleri yerine getirdikleri, kısacası gerçek insanlar gibi davrandıkları sahneler. **KN**

THE MAN IN GREY (1943)

İngiliz sineması belki gerçekçi dramlarıyla daha ünlü olsa da bunların hemen ardından tarihi melodramlar gelir; Gainsborough Stüdyoları'nın yaptığı en popüler filmlerden olan *The Man in Grey* (*Grili Adam*) de bunların en iyi örnekleri arasında sayılabilir. Hayatları ilginç bir biçimde kesişen iki kadını anlatan filmin konusu fazla akılda kalıcı değil. Clarissa'nın (Phyllis Calvert) evlendiği Markı Rohan (James Mason) ona karşı zalimce ilgisizdir, arkadaşı Hesther (Margaret Lockwood) onu küstah ve ahlaksız bir serseri olan Rokeby'le (Stewart Granger) tanıştırınca iki kadın bir anlamda eş değiştirir. Ne var ki işin sonu kötü biter, Clarissa acılar içinde ölürken, çılgına dönen Markı, Hesther'ı döverek öldürür.

Ancak Leydi Eleanor Smith'in edebi değeri olmayan romanından uyarlanan filmin hikayesi, yönetmen Leslie Arliss'ın asıl ilgi odağını oluşturmuyor. Calvert ve Lockwood, sarışın ve esmer zıtlığıyla iki baş karaktere uygun yoğunlukta bir oyunculuk çıkarıyor; Mason ise güvenilmez Markı rolünde etkileyici. Yine de filmin asıl yıldızının, sanat tasarımı olduğunu söylemek yanlış olmaz. İç mekanlarda, İngiliz Regency stilini yansıtan özenli dekor, Avrupa mobilyaları ve oyuncuların aynı şekilde özenli ve zarif giysileriyle aslına sadık kalınarak yeniden yaratılmış. *The Man in Grey*'in şaşaalı görüntüleri, izleyicinin merakını uyandıran ve sürükleyici öyküdeki gotik unsurlarla ve filmin keşfe çıktığı aristokrat yaşamın karanlık iç yüzüyle kusursuz bir tezat oluşturuyor. **RBP**

Britanya (Gainsborough)
116dk, SB
Yönetmen: Leslie Arliss
Yapımcı: Edward Black
Senaryo: Leslie Arliss, Margaret Kennedy
Görüntü Yönetmeni: Arthur Crabtree
Müzik: Cedric Mallabey
Oyuncular: Margaret Lockwood, James Mason, Phyllis Calvert, Stewart Granger, Helen Haye, Raymond Lovell, Nora Swinburne, Martita Hunt, Jane Gill-Davis, Amy Veness, Stuart Lindsell, Diana King, Beatrice Varley

THE LIFE AND DEATH OF COLONEL BLIMP (1943)

Clive Wyne-Candy (Roger Livesey) hem Boer Savaşı'nda hem de 1. Dünya Savaşı'nda savaşmış, iki kere emekli olmuş, hayattaki bütün karşıtlıkların şeref ve terbiyeyle çözülebileceğine inanan bir savaş gazisidir. Dünyanın değiştiğinin ve kendi eski kafalı görüşlerinin 2. Dünya Savaşı için geçerli olmadığının farkında değildir; ve iyi bir askerin vazifeşinaslığıyla inançlarına sıkı sıkıya bağlı kalarak savaşa katılır.

Michael Powell ve Emeric Pressburger *The Life and Death of Colonel Blimp*'i (*Albay Blimp'in Hayatı ve Ölümü*) 2. Dünya Savaşı'nın en hareketli zamanlarında, Almanya her gece Londra'yı bombalarken yaptılar. Günün olaylarına yaklaşmak için gelenekler ve görgü üzerine bir komedinin sırası değilmiş gibi görünse de Powell-Pressburger ikilisi bu titiz filmlerinde, modern savaşın korkunç gerçeğini zarafet ve mizah aracılığıyla ortaya koymayı bir kez daha başarıyor. Filmin, Livesey'in, yıllar geçtikçe üç farklı rolde görünen ve her daim göz kamaştıran Deborah Kerr'e kur yaptığı üç aşk hikayesi çerçevesinde gelişmesi, bir sakınca doğurmuyor. Film, Powell ve Pressburger'ın olduğu kadar tüm İngiliz sinemasının en büyük başarılarından biri. **JKl**

Britanya (Independent, Archers)
163dk, Technicolor
Yönetmen: Michael Powell, Emeric Pressburger
Yapımcı: Michael Powell, Emeric Pressburger, Richard Vernon
Senaryo: Michael Powell, Emeric Pressburger
Görüntü Yönetmeni: Georges Perinal
Müzik: Allan Gray
Oyuncular: James McKechnie, Neville Mapp, Vincent Holman, Roger Livesey, David Hutcheson, Spencer Trevor, Roland Culver, James Knight, Deborah Kerr, Dennis Arundell, David Ward, Jan Van Loewen, Valentine Dyall, Carl Jaffe, Albert Lieven

ABD (RKO)
69dk, SB
Yönetmen: Jacques Tourneur
Yapımcı: Val Lewton
Senaryo: Inez Wallace, Curt Siodmak
Görüntü Yönetmeni: J. Roy Hunt
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: James Ellison, Frances Dee, Tom Conway, Edith Barrett, James Bell, Christine Gordon, Theresa Harris, Sir Lancelot, Darby Jones, Jeni Le Gon

I WALKED WITH A ZOMBIE (1943)

Val Lewton-Jacques Tourneur ikilisinin ikinci korku filmi olan *I Walked with a Zombie* (*Bir Zombiyle Yürüdüm*), genç bir hemşirenin (Frances Dee), patronunun görünürde kaskatı olan (katatonik) karısının, aslında Vudu'yla yaşayan bir ölüye dönüştürüldüğünü keşfettiği, Karayipler'de geçen bir Jane Eyre uyarlaması. Hikayenin fonunu dolduran folklorik öğeler ve kalipso ritimleriyle çerçevelenmiş ("Ailedeki Utanç ve Acı") dikkate değer bir korku filmi.

Filmin kahramanı Betsy Connell (Dee) doğaüstü güçlerin hakim olduğu bu son derece büyülü atmosfere kendini teslim ediyor; yine de başka filmlerde batıl inanç diye bir kenara atılacak yerli kültürünü tanımaya çalışıyor. Zaten bu filmde yerliler, neler olup bittiğiyle, görünürde uygar olan diğer karakterlerden çok daha ilgili çıkıyorlar. Lewton'ın birçok filminde olduğu gibi bu filmde de Dee'nin sarışın zombiyi, kamış tarlalarından geçirdiği ve akıldan çıkması zor, pörtlek gözlü bir yaratıkla (Darby Jones) karşılaştığı unutulmaz bir gece yürüyüşü sahnesi var. *I Walked with a Zombie* kimse için mutlu bitmeyen ve kötü adamın sevgilisinin ardından dalgalara kapılarak boğulduğu bu aşk düğümünü renklendirmek için Karayip folklorundan ve St. Sebastian'ın büstü gibi tuhaf dinsel imgelerden faydalanıyor. Buradaki zombi ise *The Corpse Vanishes*'daki Bela Lugosi'den alabildiğine farklı.
KN

ABD (RKO)
71dk, SB
Yönetmen: Mark Robson
Yapımcı: Val Lewton
Senaryo: DeWitt Bodeen, Charles O'Neal
Görüntü Yönetmeni: Nicholas Musuraca
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: Tom Conway, Jean Brooks, Isabel Jewell, Kim Hunter, Evelyn Brent, Erford Gage, Ben Bard, Hugh Beaumont, Chef Milani, Marguerita Sylva

THE SEVENTH VICTIM (1943)

1940'larda Val Lewton yapımcılığındaki, RKO film stüdyolarının müthiş korku filmleri arasında belki de en iyisi olan *The Seventh Victim* (*Yedinci Kurban*), çarpıcı bir biçimde modern ve şiirsel bir karamsarlıkla yüklü. Naif bir yetim olan Mary Gibson (Kim Hunter), tuhaf ablası Jacqueline'i (unutulmaz Kleopatra peruğuyla Jean Brooks) bulmak üzere Manhattan'a gelir ve ablasının şık bir satanist tarikata bulaştığını ve onlara ihanet ettiği için tarikatın onu intihara sürüklemeye çalıştığını öğrenir.

Filmde dikkat çekici birçok gerilimli sahne kuran (iki satanistin kalabalık metroda yanlarındaki cesetten kurtulmaya çalışmaları ve Brooks'un şehir boyunca karanlık iki kişi tarafından izlenmesi ve kendi nevrozu) yönetmen Mark Robson ayrıca, korku filmini sıradan büyücülük oyunlarından uzağa, bir tür varoluşçu bunalıma taşıyan alışılmadık sanatsal dokunuşlar katma eğilimi gösteriyor. *The Seventh Victim*, 1943 yılının seyircisini çok ürkütmüş olması gereken, bugün için bile fazla gelebilecek şeylerle dolu: sözgelimi, çeşit çeşit lezbiyenden oluşan bir grup (hepsi de antipatik gösterilmemiş), filmin kadın kahramanının en az kötüler kadar hesapçı gözükmesi; ve süslenip püslenip şehirde son kez yemeğe çıkan ölmek üzere olan bir kadınla (Elizabeth Russell), tuttuğu çirkin odaya kapanıp kendisini asan, gücü tükenmiş Jacqueline arasındaki karşıtlığı vurgulayan karamsar son sahnesi.
KN

THE OX BOW INCIDENT (1943)
Ox Bow Olayı

ABD (Fox)
75dk, SB
Yönetmen: William A. Wellman
Yapımcı: Lamar Trotti
Senaryo: Lamar Trotti
Walter Van Tilburg Clark'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Arthur C. Miller
Müzik: Cyril J. Mockridge
Oyuncular: Henry Fonda, Dana Andrews, Mary Beth Hughes, Anthony Quinn, William Eythe, Harry Morgan, Jane Darwell, Matt Briggs, Harry Davenport, Frank Conroy, Marc Lawrence, Paul Hurst, Victor Kilian, Chris-Pin Martin, Willard Robertson
Oscar adaylıkları: Lamar Trotti (film)

1940'larda bol bol yapılan ve daha önce pek de ciddiye alınmayan bir tür olan western'in önemli meselelere de değinebileceğini gösteren, bu türün tarihindeki mihenk taşlarından biri. 1885'te, küçük bir Nevada kasabasında, bir çiftlik sahibinin sığır hırsızlarınca öldürüldüğü dedikodusu yayılır. Şerif kasaba dışındadır ve toplanan bir kalabalık yoldan geçen üç yabancıyı linç etmek üzere yakalar. Yabancılar, masum olduklarını söyleyip karşı çıkmalarına rağmen bir hiç uğruna asılırlar ve daha sonra çiftlik sahibinin ölmediği, hırsızların da yakalandığı anlaşılır.

Bu kısa ve öz film (yalnızca 75 dakika) kadrosunda birçok yıldızı barındırıyor. Bölgede yaşayan bir kovboy rolündeki Henry Fonda, başta barlarda kavga eden başına buyruk biri gibi gösteriliyor ama daha sonra kalabalığın karşısına dikilen o oluyor. Asılanlarsa masum olduğu apaçık aile babası rolündeki Dana Andrews, Meksikalı bir aylak olan Anthony Quinn ve bunak bir ihtiyarı canlandıran, kardeşi John Ford kadar tanınmayan Francis Ford. Frank Conroy ve John Ford'un üç yıl önce çektiği *Gazap Üzümleri*'nin Ma Joad'u olarak anımsayacağınız, katı yürekli sığır yetiştiricisi rolünde Jane Darwell'sa müthişler.

Ox-Bow Olayı, uygarlığın temeli olarak kanunların savunuculuğunu yapan güçlü bir film. Fonda'nın yanı sıra, kasabadan bir satıcı (Harry Davenport) ve kendi kardeşinin linç edilişini gördüğünden, karşı çıkmak için diğerlerinden daha fazla nedeni olan siyahi vaiz de (Leigh Wipper) kasaba halkının kapıldığı histeriye direnen az sayıdaki insan arasında. Filmin sonunda gerçek ortaya çıktığındaysa, Fonda'nın, Andrews'in oynadığı karakterin karısına yazdığı mektubu okuması kalabalığı utanca boğar.

O tarihte 20th Century Fox'un başında olan Darryl Zanuck filmin ucuza çıkması için stüdyoda çekilmesinde ısrar etti; ve açıkçası kısıtlanmış mekanlar, *Ox-Bow Olayı*'na Amerikan Batısı'nın doğal manzaralarının verebileceğinden çok daha fazla bir yoğunluk kattı. Filmin senaryosuysa, daha sonraki romanı *Track of the Cat (Kedinin İzinde)* yine William Welman tarafından filme alınacak olan Nevadalı yazar Walter Van Tilburg Clark'ın hayli başarılı ilk romanından uyarlanmış. **EB**

SHADOW OF A DOUBT (1943)
Şüphenin Gölgesi

Hayranı ve ünlü takipçisi François Truffaut'nun yaptığı röportajda, Alfred Hitchcock, *Şüphenin Gölgesi*'nin en sevdiği filmi olduğunu söyler. Ayrıca küçük kasaba hayatının kalbinde geçen, dingin bir karakter çözümlemesi üzerine kurulu bu filmin, yönetmenin en gösterişten uzak filmlerinden olduğunu da eklemek gerek. Bu küçük kasaba, cinayet ve düzenbazlık fikirleriyle çürümüş olsa da Hitchcock, kılı kırk yararak kurduğu sahnelerde geleneksel gerilimin ayak seslerini vurgulayarak öyküyü en az filmdeki gerilim unsuru kadar huzursuz edici bir mizahla doldurur.

Charlie (Teresa Wright), adaşı Charlie dayısı (mükemmel bir yapmacıklıkla oynayan Joseph Cotton) hasta annesiyle onu ziyarete geldiğinde havalara uçar. Ne var ki çok geçmeden sevgili dayısının aslında "Şen Dullar Katili" olarak anılan seri katil olduğundan ve son cinayeti nedeniyle saklandığından kuşkulanmaya başlar. Bu kuşkuları fark eden Charlie dayı, işini yarım bırakmak istemezken, genç Charlie bu korkuyu, dayısına olan sevgisiyle nasıl bağdaştıracağını bilemez.

Hitchcock, nice sırların kaynadığı bu zararsız, güvenli küçük kasaba yaşamının üstündeki ince esrar perdesini daha kolay yırtmak için *Şüphenin Gölgesi*'ni gerçek mekânda, Kaliforniya'daki Santa Rosa kasabasında çekti. Thornton Wilder'ın, Hitchcock'un karısı Alma Reville'in katkısıyla yazdığı senaryoda, kasabalıların sapkın neşesi, sessiz, küçük kasaba yaşamı önyargılarını yıkmanın aracıdır. Film ayrıca güvenilir ve masum Charlie'yle tehlikeli ve sahtekâr dayısı arasında koşutluklar kurarak ikizliğe ve iyi-kötü ikiliğine yapılan göndermelerle renklendirilmiş.

Filmin Dimitri Tiomkin'e ait müzikleri, özellikle sık sık tekrarlanan melodisiyle, Charlie Dayı'nın saklamakta ve bastırmakta zorlandığı korkunç eğilimlerini temsil eden ve suçluluğunun göstergesi olan "Merry Widow" valsi gerilimi hep askıda tutuyor. Cinayet işleme ve örtbas etme yollan ve yöntemleri üzerine tartışan bir grup komşu da filme içerden yorum getirirler. Hemen yan komşuda, pusuda bekleyen bir cinayetin varlığı da duruma fazlasıyla ironik bir mizah katar. Dayısı kendisiyle ilgili niyetini kalıcı olarak uygulamadan önce, Charlie'nin düşüncelerini acele bir karara bağlaması gerekirken, komşular akıllarında cinayet senaryolarını evirip çevirmeye devam eder. **JKl**

ABD (Skirball, Universal)
108dk, SB
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Jack H. Skirball
Senaryo: Gordon McDonell, Thornton Wilder
Görüntü Yönetmeni: Joseph A. Valentine
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Teresa Wright, Joseph Cotten, Macdonald Carey, Henry Travers, Patricia Collinge, Hume Cronyn, Wallace Ford, Edna May Wonacott, Charles Bates, Irving Bacon, Clarence Muse, Janet Shaw, Estelle Jewell
Oscar adaylıkları: Gordon McDonell (senaryo)

İtalya (ICI)
142dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Luchino Visconti
Yapımcı: Libero Solaroli
Senaryo: Luchino Visconti, Mario Alicata
Görüntü Yönetmeni: Domenico Scala, Aldo Tonti
Müzik: Giuseppe Rosati
Oyuncular: Clara Calamai, Massimo Girotti, Dhia Cristiani, Elio Marcuzzo, Vittorio Duse, Michele Riccardini, Juan de Landa

OSSESSIONE (1943)
Tutku

Sinema tarihine bakıp oynanabilecek en büyük tahmin yürütme oyunlarından birinde, Luchino Visconti'nin *Tutku*'su başroldedir: İtalya'dan yeni ve heyecanlı bir film akımının çıkışını, 1945'te Roberto Rossellini'nin çektiği *Roma Açık Şehir* yerine, bu film müjdeleseydi ne olurdu? Gerçekten ilginç olurdu ama ne yazık ki sorunun yanıtını hiçbir zaman bilemeyeceğiz; çünkü Visconti'nin, senaryosunu açıkça James M. Cain'in Postacı Kapıyı İki Kere Çalar romanından çalmış olan bu filmi, 1976'da New York Film Festivali'ndeki fazlasıyla gecikmiş prömiyerine dek, Cain ve yayıncılarının engellemeleri nedeniyle ABD'de gösterilmedi. 1976'da Cain yeni ölmüştü ve büyük olasılıkla filmi göremedi; yazık, çünkü kitabının en iyi sinema uyarlamasını keşfedecekti.

Massimo Girotti, opera tutkunu şişman Bragana'nın (Juan de Landa) işlettiği, yol üstündeki bir cafe'de işe giren, terli, tişörtlü, evsiz barksız Gino Costa'yı canlandırıyor. Gino ve Bragana'nın karısı Giovanna'nın (Roberto Rossellini'nin Roma Açık Şehir'de Anna Magnani'nin oynadığı rol için ilk seçimi olan göz alıcı Clara Calamai) birbirlerinin kollarına atılmaları ve kaçma planlarına başlamaları fazla uzun sürmez. Cain'in öyküsünün akışına sıkı sıkıya bağlı kalan Visconti'ye, Calamai ve Girotti arasındaki yoğun fiziksel uyumun epey yardımı dokunmuş; Cain'in bütün o ten yangını ve hayvansal arzu betimlemeleri, *Tutku*'da neredeyse korkutucu bir yoğunlukla vücut buluyor. Bu yüzden de er geç işlenecek olan cinayetin ekonomik nedenleri bu filmde biraz geri planda kalmış. Visconti, Gino'nun yollarda bir süre takıldığı İspanyol sokak çalgıcısı "lo Spagnolo"yla (Elio Marcuzzo) arasındaki apaçık eşcinsel erotik çağrışımların da önüne geçmiyor; filmin faşist rejim sırasında yapıldığı düşünülecek olursa, bu oldukça dikkate değer.

Bragana'nın da katıldığı yerel opera yarışması sahnesi kendisi de bir opera şarkıcısının oğlu olan Cain'in kesinlikle çok hoşuna giderdi. Tay Garnett'ın 1946 yapımı Hollywood uyarlamasında Cecil Kellaway'in canlandırdığı mıymıntı aptal karakterden fazlasıyla uzak, sert ve yaklaşılması zor bir tip olan Bragana, aryasına kapılarak birden canlanır ve yaptığı son hamleyle ayakta alkışlanır. *Tutku*, Amerikan Kara Filmi ve İtalyan yeni gerçekçiliğinin birleşimi için harika bir örnek olabilirdi ama bunun yerine bu iki akımın soyundaki kayıp bir bağlantı olarak kaldı. **RP**

ABD (MGM)
113dk, Technicolor

Yönetmen: Roscoe Vincente Minnelli

Yapımcı: Roger Edens, Arthur Freed

Senaryo: Irving Brecher, Fred F. Finklehoffe
Sally Benson'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: George J. Folsey

Müzik: Ralph Blane, Hugh Martin, Nacio Herb Brown, Arthur Freed, George E. Stoll

Oyuncular: Judy Garland, Margaret O'Brien, Mary Astor, Lucille Bremer, Leon Ames, Tom Drake, Marjorie Main, Harry Davenport, June Lockhart, Henry H. Daniels Jr., Joan Carroll, Hugh Marlowe, Robert Sully, Chill Wills, Gary Gray, Dorothy Raye

Oscar adaylıkları: Irving Brecher, Fred F. Finklehoffe (senaryo), George J. Folsey (görüntü yönetmeni), George E. Stoll (müzik), Ralph Blane, Hugh Martin (film şarkısı)

MEET ME IN ST. LOUIS (1944)
St.Louis'de Buluşalım

Tootie (Margaret O'Brien) adlı küçük kız, öfke içinde ağlayarak evden çıkar ve karlara doğru koşar. Kendi aile yaşantısındaki kalıcı ve güven veren her şeyi simgeleyen, çok sevdiği kardan adamları fazlasıyla irkiltici bir gayret ve hınçla yıkmaya koyulur. Judy Garland'ın 'Have Yourself a Merry Little Christmas' şarkısını söylemesinin, bir çocuğun kırılgan ruhunda, hatta bizimkinde, böylesine harap edici bir etki yaratabileceği kimin aklına gelirdi?

Vincente Minnelli'nin *St. Louis'de Buluşalım* adlı filmi, Hollywood tarihinin en alışılmamış ve duygu yüklü müzikallerinden biridir. Bu film, Minelli'nin en usta olduğu iki türü, müzikalle melodramı harmanlar; hatta en karanlık anlarında (Cadılar Bayramı sekansında olduğu gibi) neredeyse korku filmine dönüşür. Bu aynı zamanda, o günlerde olduğu gibi şimdi de birbirine tamamen zıt biçimlerde okunmaya açık bir filmdir: Geleneksel aile değerlerinin bütünüyle masum ve naif bir anlatımı olarak; ya da tam tersine, ailenin birliğini içeriden parçalayan her şey üzerine derinlemesine bir değerlendirme olarak okunabilir. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa: Bu, statükonun işini kolaylaştırmak ve onu güçlendirmek amacıyla sorunun varlığını sadece belirli sınırlar içerisinde kabul eden avutucu, 'emniyet sübapı' türünden bir eğlencelik midir; yoksa Hollywood sisteminin göbeğinde (neredeyse kendisine ters düşerek) yıkıcı bir hareket, Tootie'nin düşsel kardan adamlarını katletmesi gibi gemlenmemiş bir hiddetin dışavurumu mudur?

Evet, Garland'ın dalgın dalgın 'The Boy Next Door'u mırıldandığı, filmin en akılda kalıcı sahnelerinden birinde, rengarenk giysiler içindeki bir grup yolcuyla beraber sallanarak, coşkuyla 'The Trolley Song'u ('Zing, zing, zing went my heartstrings...') söylediği filmden söz ediyorum. Minnelli bu projesinde önüne hayli büyük hedefler koymuş: Onun derdi sadece, sevimli 'sıradan' bir ailenin (ve bu ailenin güçlüklere sabırla göğüs germesinin) hikayesini anlatmak değil, aynı zamanda, Dünya Fuarı gibi etkinliklerin karakterini ortaya koyduğu yeni cesur 20. yüzyıl toplumunun tarihini ana hatlarıyla ortaya koymak.

Minnelli'nin sanatçı duyarlılığı (bu arada cinsel kimliği, Hollywood tarihiyle ilgili başvurduğunuz kaynağa bağlı olarak ya yanıtı bulunamamış bir soru ya da herkesin bildiği bir sırdır), kadınların özlemlerinin de erkeklerin vesvesesinin de çok iyi üstesinden gelmesini sağlıyor ve bu ikisinin aşırı kullanımı, bu müzikali şaşmaz bir biçimde melodramatik yapıyor. Ataerkillik, kadınlarla dolu bu evde otoritesini mertçe kabul ettirmeye çalışan Leon Ames'in babacan, aksi tavırlarıyla kendisini hissettirir. Keza kızların kapısına erkek arkadaşların dizilmesinin de özendirilmesi, yönlendirilmesi, ayrıca yazgılarındaki doğru eş konusunda bilgilendirilmeleri gerekli görülür.

Minnelli ve ekibi, şarkı ve dansları, olayların peri masalı kıvamındaki hercai akışına yedirerek müzikalin estetik açıdan ortaya koyduğu zorlukların üstesinden gelmeyi çok iyi başarmış. Şarkılar, sokakta ya da kapı önünde söylenen veya mırıldanılan gelişigüzel cümlelermiş gibi başlıyor; hikayede ilginç bir gelişme olduğu anda da usulca kesiliyorlar. Sinemasal tarzın zarafetle sergilenişinin ve karakterlerin medeni tavırlarının cilası altında, Judy'le birlikte 'Under The Bamboo Tree' şarkısı eşliğinde gerçekleştirdikleri 'egzotik' düetin de gayet şenlikli bir biçimde işaret ettiği gibi, yabani, ehlileştirilmemiş duygularını ifade edebilen tek kişi Tootie'dir. **AM**

ABD (Warner Bros.)
100dk, SB

Yönetmen: Howard Hawks

Yapımcı: Howard Hawks, Jack L. Warner

Senaryo: Jules Furthman
Ernest Hemingway'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Sidney Hickox

Müzik: Hoagy Carmichael, William Lava, Franz Waxman

Oyuncular: Humphrey Bogart, Walter Brennan, Lauren Bacall, Dolores Moran, Hoagy Carmichael, Sheldon Leonard, Walter Szurovy, Marcel Dalio, Walter Sande, Dan Seymour, Aldo Nadi

TO HAVE AND HAVE NOT (1944)

Senaryosunu Nobel ödüllü iki yazarın, Ernest Hemingway ve William Faulkner'ın, söylentiye göre Hemingway'in aynı adlı romanından uyarladığı *To Have and Have Not (Ya Hep Ya Hiç/Malik Olmak ya da Olmamak),* aslında yönetmen Howard Hawks ve yönetmenin emsalsız oyuncu kadrosu tarafından doğaçlama olarak yaratıldı. Humphrey Bogart'ın *Casablanca'yla (Kazablanka, 1942)* elde ettiği başarının ardından çekilen bir dizi filmden biri olan bu romantik film, perde arkasında 2. Dünya Savaşı'nın eşiğine dayanma işaretleri veren bir aşk ilişkisinin etrafında döner. Lauren Bacall'ı, Bogart'tan önce keşfeden Hawks, bu iki yıldızın evlenmesiyle kendisini aldatılmış hissetti ancak sonuçta çiftin gerçek hayatta oynadığı karakterleri de büyük ölçüde o yaratmıştı.

Romandaki gibi Küba'da değil Vichy, Martinique'de geçen *To Have and Have Not*'ta yine ülkesinden uzakta yaşayan bir Amerikalıyı canlandıran Bogart, Özgür Fransa hareketiyle tanışır ve sonunda davalarında onlara ortak olur. Bogart ve Bacall arasındaki gerçek hayata dayanan elektriklenme, izleyenleri evlerine, Casablanca'daki hazin tevekkülün yarattığından daha da büyük bir sıcaklık duygusuyla gönderen, etkin bir mutlu sona ulaşıyor. Diğer filmdeki, iyiliği aşka tercih eden Rick (Bogart) ve Ilsa'nın (Ingrid Bergman) aksine Harry ve Slim (sıska) birbirlerini yalıtılmışlıktan kurtarıp ilişkilerini sürdürebilirler; çünkü savaşı kazanmak için birlikte çalışmak isterler. Hawks, işini kahraman için mutlu bir ev hayatı yaratmaktan ibaret gören bir kadına asla tahammül edemezdi. Dolayısıyla Bacall'ın Slim'i de en az Bogart'ın Harry'si kadar cesur ve cüretkar kılınmıştır, aralarındaki ilişki hem aşk ilişkisi hem de ortaklıktır.

Hawks, *To Have and Have Not*'taki her bir sahneyi tatmin edici biçimde doldurur: Yıldız oyuncular arasındaki komik olduğu kadar erotik aşk konuşmaları ('Islık çalmayı biliyorsun, değil mi?'), komedi unsuru arkadaş rolündeki Brennan'ın 'Daha önce seni hiç ölü bir arı soktu mu?' diye soruşu, Carmichael'ın 'Hong Kong Blues'u söyleyişi ve 'How Little We Know?'da Bacall'ın buğulu sesine (yoksa Andy Williams'ın sesine mi demeli?) eşlik edişi ve Bogie'nin bazı resmi görevlilere ve arsız faşistlere, hiçbir totaliter zırvalığa pabuç bırakmayan bilgiç bir demokratın samimi ses tonuyla çıkışması gibi. John Huston, 1948'de çektiği Bogart-Bacall filmi *Key Largo (Ölüm Gemisi)* için bir final sahnesi bulamadığında, Hawks bu filmde kullanmadığı, ancak Hemingway'in romanında yer alan 'gemide silahlı çatışma' finalini ona verdi. **KN**

LAURA (1944)
Kanlı Gölge

Erkekler ona tapıyor. Kadınlar ona hayran. Yine de genç reklam tasarımcısı Laura Hunt (Gene Tierney) filmde duygusuz ve sosyetik arkadaşı Ann'den (Judith Anderson), iki yüzlü aşığı Shelby'den (Vincent Price); ya da onun katilini ararken hayaletine aşık olan kül yutmaz dedektif Mark McPherson'dan (Dana Andrews) daha fazla öne çıkmıyor. Ancak Laura'yı himayesi altına alan, ona şöhret kazandıran ve onu saplantı haline getiren dejenere ve samimiyetsiz yazar-radyo programcısı Waldo Lydecker (Clifton Webb) son derece ilgi çekici bir karakter.

Preminger'in *Laura*'sı sarsıcı tür karışımı içerisinde (kara bir psikolojik dram, melodram ve cinayet filmi) merak uyandırma becerisine sahip olmakla birlikte, karakter tasviri yaptığı kısa bölümlerde de efsaneleşiyor. Bazı sahneler özellikle dikkate değer: Ann'in Laura'ya, neden Shelby'ye sahip olması gerekenin kendisi olduğunu açıklaması; ya da karakolda, yüzüne vuran sorgu ışıklarını kapattığında, Mark'ın, Laura'nın gerçek ışıltısını gördüğü romantik buluşma. Ama hepsinden daha ağır basan, Lydecker'in Laura'ya, Shelby'nin kabahatlerini anlatarak onu doldurusa getirirken takındığı iğneleyici tavır. Laura, 'Ona telefon edeceğim,' der endişeli bir biçimde; Waldo, 'Orada değil,' diye karşılık verir, 'Ann'le akşam yemeğinde, bilmiyor muydun?' Laura'nın hayatını gözetmekten öte, ele geçirerek, anlatısal sinemada, 'kadın olmak isteyen erkek' temasının belki de ilk örneğini oluşturuyor. **MP**

ABD (Fox) 88dk, SB

Yönetmen: Otto Preminger, Rouben Mamoulian

Yapımcı: Otto Preminger

Senaryo: Jay Dratler, Samuel Hoffenstein, Elizabeth Reinhardt *Vera Caspary'nin romanından*

Görüntü Yönetmeni: Joseph LaShelle, Lucien Ballard

Müzik: David Raksin

Oyuncular: Gene Tierney, Dana Andrews, Clifton Webb, Vincent Price, Judith Anderson, Cy Kendall, Grant Mitchell

Oscar: Joseph LaShelle (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Clifton Webb (yardımcı erkek oyuncu), Otto Preminger (yönetmen), Jay Dratler, Samuel Hoffenstein, Elizabeth Reinhardt (senaryo), Lyle R. Wheeler, Leland Fuller, Thomas Little (sanat yönetmeni)

ABD (MGM)
114dk, SB
Yönetmen: George Cukor
Yapımcı: Arthur Hornblow Jr.
Senaryo: John Van Druten, Walter Reisch, John L. Balderston
Patrick Hamilton'ın Angel Street ısımli oyunundan
Görüntü Yön: Joseph Ruttenberg
Müzik: Bronislau Kaper
Oyuncular: Charles Boyer, Ingrid Bergman, Joseph Cotten, Dame May Whitty, Angela Lansbury, Barbara Everest, Emil Rameau, Edmund Breon, Halliwell Hobbes, Tom Stevenson, Heather Thatcher
Oscar: Ingrid Bergman (kadın oyuncu), Cedric Gibbons, W.Ferrari, Edwin B. Willis, Paul Huldschinsky (sanat yönetmeni)
Oscar adaylıkları: A Hornblow Jr. (film), J.L.Balderston, W.Reisch, John Van Druten (senaryo), Charles Boyer (erkek oyuncu), Angela Lansbury (yardımcı kadın oyuncu), Joseph Ruttenberg (görüntü yönetmeni)

GASLIGHT (1944)
Işıklar Sönerken

Eski bir İngiliz gotik aşk/macera filminin George Cukor imzalı Hollywood versiyonu olan bu film, tüyler ürperten sürükleyici hikayesiyle tehditkar bir atmosfer yaratmakta çok başarılı olmuştur. Çekici ve tuhaf bir biçimde tahakküm kurma eğilimindeki bir adam olan Gregory Anton (Charles Boyer), Paula Alquist'e (Ingrid Bergman) kur yapmaktadır; ancak bu adam, aslında hayli ürkek bir kadın olan Paula'nın kendisinden çok, sahibi olduğu Londra'daki evinin peşindedir. Sonradan Anton'un, on yıl kadar önce Paula'nın halasını, kadına ait olan ünlü mücevherleri çalmaya yönelik başarısız girişimi sırasında öldüren kurnaz bir hırsız olduğu anlaşılır. Geceleri Paula'nın evini sistematik olarak araştırırken bir yandan da onu ve çevresindekileri, kadının aklını kaçırmakta olduğuna inandırmak için elinden geleni yapar. Amacı Paula'yı bütünüyle kendi kontrolü altına almaktır; böylelikle evi istediği gibi özgürce araştırabilecektir. Ne var ki Anton'ın planı, Paula'ya aşık olan, ona kötü davranıldığını görerek tam zamanında duruma el koyan Brıan Cameron (Joseph Cotten) tarafından açığa çıkarılır.

Işıklar Sönerken'in hikayesi biraz zayıf olmakla birlikte Cukor, aralarında, evdeki her şey ve herkes gibi evin sözde hanımına komplolar kuran küstah hizmetçi rolüyle ilk kez kamera karşısına geçen Angela Lansbury'nin de bulunduğu eşit ağırlıktaki oyuncu kadrosundan mükemmel performans elde ediyor. Film, insanın imgeleminde yarattığı eziyet ve paranoya duygusuyla, söz konusu dönemde gerçekleştirilen kara film serisinin seçkin örneklerinden birini oluşturuyor. **RBP**

Britanya (Two Cities)
135dk, Technicolor
Yönetmen: Laurence Olivier
Yapımcı: Dallas Bower, Filippo Del Giudice, Laurence Olivier
Senaryo: Dallas Bower, Alan Dent
William Shakespeare'in oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Jack Hildyard, Robert Krasker
Müzik: William Walton
Oyuncular: Felix Aylmer, Leslie Banks, Robert Helpmann, Vernon Greeves, Gerald Case, Griffith Jones, Morland Graham, Nicholas Hannen, Michael Warre, Laurence Olivier, Ralph Truman, Ernest Thesiger, Roy Emerton, Robert Newton, Freda Jackson
Oscar: Laurence Olivier (Onur Ödülü)
Oscar adaylıkları: Laurence Olivier (film), Laurence Olivier (erkek oyuncu), Paul Sheriff, Carmen Dillon (sanat yönetmeni), William Walton (müzik)

HENRY V (1944)
V. Henry

V. Henry, İngiliz hükümeti tarafından yurtseverlik duyguları uyandıran, ideal bir savaş dönemi propagandası olarak görüldü ve Donanma Hava Birlikleri'nde görevli Laurence Olivier, hem başrolü oynamak hem de (William Wyler kendisine götürülen teklifi geri çevirince) filmi yönetmek üzere terhis edildi. Olivier, hem Shakespeare'in kendine özgü teatral dehasını hem de onun hayal gücünün sinema öncesi dönemdeki görkemli başarısını korumak amacıyla, filmi, Globe Tiyatrosu'nda sahnelenen bir eserin içerisine yerleştirme yoluna gitmiş. *V. Henry*'nin başlangıcında kamera, Elizabeth dönemi Londrası'nın son derece ayrıntılı bir maketi üzerinden Globe'daki izleyici kalabalığı üzerine, oradan da sahnedeki gösterişli performansa doğru süzülür, sinematografik uzama doğru etkin bir genişleme gerçekleşirken, aksiyon Fransa'ya doğru kayar.

Filmde, Fransa sarayındaki sahnelerden; ki bu sahneler ortaçağ minyatür resimlerinin muhteşem renklerini ve naif perspektiflerini ödünç alır, coşkulu dinamizmi Sergey Ayzenştayn'ın *Aleksandr Nevski'sinden (1938)* esinlenen savaş sahnelerinin gerçekçiliğine kadar çeşitli stilizasyon düzlemleri görülüyor. Shakespeare'in metnindeki, dönemin savaş koşullarına uygun düşmek üzere ihtiyatlı bir şekilde yeniden düzenlenen ritim (örneğin İngiliz vatan hainleriyle ilgili üç sahnesi çıkarılmıştır), Olivier'nin çarpıcı performansının ve William Walton'ın etkileyici müziklerinin enerjisiyle daha da canlılık kazanmış. *V. Henry*, gerçekten Shakespeare'e özgü ve bütünüyle sinematografik olmayı başarabilen ilk Shakespeare filmi. **PK**

IVAN GROZNYJ I i II (1944)
Korkunç İvan I - II

SSCB (Alma Ata)
100dk, SB
Dili: Rusça
Yönetmen: Sergei M. Eisenstein
Yapımcı: Sergei M. Eisenstein
Senaryo: Sergei M. Eisenstein
Görüntü Yönetmeni: Andrei Moskvin, Eduard Tisse
Müzik: Sergei Prokofiev
Oyuncular: Nikolai Cherkasov, Lyudmila Tselikovskaya, Serafima Birman, Mikhail Nazvanov, Mikhail Zharov, Amvrosi Buchma, Mikhail Kuznetsov, Pavel Kadochnikov, Andrei Abrikosov, Aleksandr Mgebrov, Maksim Mikhajlov, Vsevolod Pudovkin

İngilizce adı: *Ivan Grozny I i II*

Sergey Ayzenştayn, sinema kuramı ve estetik araştırmaları yaparken kaçınılmaz olarak karşınıza çıkan isimlerden biri. Özellikle *Potemkin Zırhlısı'ndaki (1925)* çarpıcı Odessa merdivenleri sekansıyla tanınan Rus yönetmen, *Korkunç İvan*'la olağanüstü yeteneğinin başka kanıtlarını da ortaya koyar. Despot Çar'ın hayatını anlatan bu epik film, aslında bir üçleme olarak tasarlanmış ve 1940'ların başında Stalin'in isteği üzerine çekilmeye başlanmıştır. Ancak Ayzenştayn, zamansız ölümü nedeniyle sadece birinci ve ikinci bölümleri tamamlayabilmiştir. Filmin birinci bölümü, 1945 yılında gösterime girdi ama ikinci bölüm devlet sansüründen geçemedi. Korkunç İvan'da kendi despotizminin eleştirisini gören Stalin, filmi yasakladı. İkinci bölüm sonunda 1958 yılında, hem Ayzenştayn'ın hem de Stalin'in ölümlerinden sonra gösterildi.

Korkunç İvan, Rusya'nın en ünlü çarlarından birinin, ortaçağın sonlarına doğru ülkeyi kendi etrafında birleştirmeyi başarmış IV. İvan'ın yükselişini ve düşüşünü anlatır. İlk film, İvan'ın (Nikolai Cherkasov) taç giyme töreni ve boyarları (devlet yönetimindeki yüksek zümreyi) bozguna uğratma yönündeki niyetiyle açılır. Birinci bölüm, İvan'ın iktidarını kurması üzerine odaklanır ve köylülerin ona verdiği desteği gösterir. İkinci bölüm, boyarların İvan'a suikast gerçekleştirmek üzere giriştikleri entrikaları konu alır ve ülkeyi kontrol altında tutabilmek için kendi polis teşkilatını yaratan Çar'ın gittikçe artan zulümlerini açığa vurur. İvan kendisine karşı düzenlenen komploları fark eder ve düşmanlarını onları öldürerek alt eder. Filmde, oyunculuklar özellikle vurgulanır: Ayzenştayn bol bol yakın plan kullanır ve doğrudan olaylardan çok karakterlerin olaylara verdikleri tepkilerle ilgilenir. İkinci bölümde, filmin geneli siyah-beyaz olduğu halde renkli çekilmiş iki sahne kullanılması ilginçtir.

Aleksandre Nevski (1938) ve *Korkunç İvan*, Ayzenştayn'ın yegane sesli filmleridir. Bunlar 1920'lerde yönettiği sessiz filmlerle kıyaslanacak olursa, her şeyden önce sesin eklenmesinden kaynaklanan biçemsel değişiklikler olduğu kadar ele alınan temalardaki önemli değişiklikler de fark edilecektir. Ayzenştayn burada, önceki filmlerinin özünde yer alan proleter mücadele betimlemelerini terk eder; bunun yerine yüzünü, çağdaş politik olayların apaçık eleştirisini barındırmayan, 'tehlikesiz' bir geçmişle bağlantılı epik hikayeye döner. **CFe**

DOUBLE INDEMNITY (1944)
Çifte Tazminat

ABD (Paramount)
107dk, SB
Yönetmen: Billy Wilder
Yapımcı: Joseph Sistrom
Senaryo: Billy Wilder, Raymond Chandler
James M. Cain'in Double Indemnity in Three of a Kind isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: John F. Seitz
Müzik: Miklós Rózsa
Oyuncular: Fred MacMurray, Barbara Stanwyck, Edward G. Robinson, Porter Hall, Jean Heather, Tom Powers, Byron Barr, Richard Gaines, Fortunio Bonanova, John Phillíber
Oscar adaylıkları: Joseph Sistrom (film), Billy Wilder (yönetmen), Raymond Chandler, Billy Wilder (senaryo), Barbara Stanwyck (kadın oyuncu), John F. Seitz (görüntü yönetmeni), Miklós Rózsa (müzik), Loren L. Ryder (ses)

Yönetmen Billy Wilder ve yazar Raymond Chandler'ın James M. Cain'in polisiye romanından uyarladığı *Çifte Tazminat*, kara film tarzının ilk örneğidir. Gözü kara bir kadınla tamahkar bir adamın, bayağı çıkarlar için işlenen bir cinayetin ve beklenmedik, şiddetli bir ihanetin hikayesini anlatır. Filmin, yine de tuhaf, romantizmi çağrıştıran bir yanı vardır ('Cinayetin bazen hanımeli gibi kokabileceğini nereden bilebilirdim?') ve hem cinayetin hem de 1944 için oldukça alışılmadık bir biçimde, iki erkek arasındaki sevginin itirafıyla son bulur. Ölmekte olan Fred MacMurray'in kalbi kırık Edward G. Robinson'a söylediği son cümle, 'Ben de seni seviyorum' olur.

Yaralı bir adam, gece vakti Los Angeles'taki bir sigorta şirketinin ofisine sendeleyerek girer ve 'Dietrichson tazminat talebi' üzerine itiraflarını ses kayıt cihazına kaydetmek üzere masasına oturur. Kendisini, 'Walter Neff, sigorta satış temsilcisi, 35 yaşında, bekar, gözle görülür bir yara izi yok; yani bir süre öncesine kadar yoktu,' diye tanıtır. MacMurray kariyeri boyunca, önce Paramount'ta sonra Disney'de ve nihayet sit-com'larda (durum komedisi) nazik, daima güler yüzlü, daima cana yakın, iyi adamları oynadı; sevimli ifadesinin dışına yalnızca iki kez çıktı (ikincisi de yönetmenliğini yine Wilder'ın yaptığı The Apartment-Garsoniyer'di); kötü adamları muhteşem bir şekilde canlandırdı. Bu sıradan adamı oltaya düşürüp yoldan çıkaracak yem, güneşlenmesine ara verip bir havluya gelişigüzel sarınarak, bileğinde halhalıyla çıkagelir. Los Feliz Bulvarı'nda bulunan İspanyol tarzı malikaneye bir otomobil sigortası poliçesini yenilemek için uğrayan Neff, Bayan Phyllis Dietrichson'la (Barbara Stanwyck) karşılaşır ve onu sözleriyle etkilemeye çalışmaktan kendini alıkoyamaz. Kadın masum bir edayla, kendisinden yaşlı kocasını (Tom Powers), kaza sonucu ölüme karşı, onun haberi olmadan sigortalamanın mümkün olup olmadığını sorunca, Neff geri adım atar. Sonra konuyu zihninde tartar ve kendi dairesindeki kucaklaşmalarının ardından cinayet planına ortak olmayı kabul eder.

İkili Bay D'yi kandırarak, bir trende ölmesi halinde, iki katı tazminat ödenecek bir poliçe imzalatır; ardından, boynu kırılmış adamın cesedinin rayların üzerinde bulunacağı şekilde kaza sahnesini düzenler. Bu aşamada işin içine, yegane kör noktası Neff'e bağlılığı olan, Komiser Columbo tarzı tazminat dedektifi Barton Keyes (Robinson) girer. Keyes olayı etraflıca araştırır; trenden atlayarak intihar etmenin mantıksızlığına dair mükemmel bir konuşmanın ardından, bunun bir intihar olmadığı ve kadının katil olduğu sonucuna ulaşarak onun suç ortağını bulmaya çalışır. Keyes'in pek fazla uğraşması gerekmez çünkü cinayet sonrası yaşadıkları baskı, süpermarkette gerçekleştirdikleri buluşmalar sırasında paniğe kapılmamaya çalışan ve diğerinin iki taraflı oynadığından şüphe etme noktasına gelen Neff ve Phyllis'i birbirinden uzaklaştırmaktadır. O boğucu ve kasvetli malikanede, aşıklar birbirlerini kurşunlar. Neff, itirafta bulunmak üzere sendeleyerek oradan ayrılır. Keyes onu ofiste bulur ve hikayenin sonunu anlatışına tanık olur. Neff ondan Meksika'ya kaçabilmesi için dört saat ister ama Keyes durumun farkındadır; 'Sınıra ulaşman mümkün değil. Hatta asansöre bile ulaşamazsın.' **KN**

MURDER, MY SWEET (1944)
FAREWELL MY LOVELY

Raymond Chandler'ın ikinci romanı *Farewell My Lovely'nin (Elveda Güzelim)* ilk sinema uyarlaması, Chandler'ın özel dedektifi Philip Marlowe'un yerini George Sanders'ın centilmen hafiyesinin aldığı 1942 yapımı *The Falcon Takes Over*'dı. Chandler'ın şöhreti artınca RKO film stüdyoları, romana daha sadık kalmasının yanı sıra eski şarkıcı Dick Powell'ın alaycı sertliği ve hüzünlü romantizmiyle Marlowe'u beyaz perdeye ilk kez layıkıyla yansıtarak izleyicileri şaşırttığı bu uyarlamayı, tekrar para ödemeleri gerekmeden çekebileceklerini fark etti. Filmin adının değiştirilmesinin nedeni, izleyicilerin bunu duygusal bir savaş dönemi hikayesi sanabileceğinden çekinmeleriydi. Yine de Chandler'ın halihazırda saygı duyulan bir isim olarak kabul gördüğü İngiltere'de romanın adı aynen korundu.

Kitap, Chandler'ın daha önce yazdığı çeşitli "ham" kısa romanlarından derlemeler yaparak oluşturduğu birkaç Marlowe romanından biriydi (ki bu durum, tuhaf ve beklenmedik rastlantılar sonucu kesişen çeşitli hikaye akışları barındırmasının nedenini de açıklıyor. *Murder, My Sweet (Cinayet Sevgilim)* gözleri bağlı Marlowe'un polisler tarafından sorgulanmasıyla başlar. Geriye dönüşler, kahramanı, hapisten yeni çıkmış "Moose" Malloy'un (Mike Mazurki) kendi çıkarları için onu ele vermiş olan ama hâlâ aşık olduğu eski kız arkadaşını bulmak üzere, Marlowe'u tutmasıyla başlayan bir bulmacanın içine sürüklerken, Chandler'ın ilk ağızdan anlatım geleneğinin büyük ölçüde sürdürülebilmesine olanak tanır. Aynı zamanda fettan bir sosyete güzeli olan Helen Grayle (Claire Trevor) tarafından, çalınan bir kolyeyi bulup getirmek ve şantajcı bir "psikolojik danışman"la (Otto Kruger) ilgilenmek üzere tutulmasıyla hikaye başka bir yöne doğru kaymaya başlar.

Yönetmen Edward Dmytryk'in kullandığı gölgeler, yağmur, uyuşturucu hap etkisiyle görülen sanrılar ("kara bir havuz peyda oldu"), vamp kadınlar, goril beyinli gangsterler, bıkkın polisler ve şarlatan doktorlar düşünülecek olursa başka hiçbir film, kara filmin verebileceği hazzı bu denli kusursuz biçimde barındırmaz. Kibritini Eros'un mermerden kalçalarına sürterek yakan ve bir milyonerin malikanesinin mozaik döşemeleri üzerinde seksek oynayan Powell'ın Marlowe'u, Chandler'ın çocuksu küstahlık tonuna, rolün daha ünlü yorumlarını canlandıran Humphrey Bogart ya da Robert Mitchum'ınkilerden daha yakın. Chandler'ın hikayelerinde her zaman olduğu gibi, sonunda suçlu, hikayedeki en güçlü kadın çıkar. **KN**

ABD (RKO)
95dk, SB
Yönetmen: Edward Dmytryk
Yapımcı: Sid Rogell, Adrian Scott
Senaryo: John Paxton
Raymond Chandler'ın Farewell, My Lovely isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Harry J. Wild
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: Dick Powell, Claire Trevor, Anne Shirley, Otto Kruger, Mike Mazurki, Miles Mander, Douglas Walton, Donald Douglas, Ralf Harolde, Esther Howard

THE BATTLE OF SAN PIETRO (1945)

ABD (U.S. Army)
33dk, SB
Yönetmen: John Huston
Yapımcı: Frank Capra
Senaryo: John Huston
Görüntü Yönetmeni: Jules Buck
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: John Huston (anlatıcı)

John Huston'ın, ordu için bir propaganda filmi olarak yapılan *The Battle of San Pietro*'su *(San Pietro Çarpışması)*, sivil izleyiciler açısından çok rahatsız edici olabileceği düşünülerek, bazı parçaların çıkarılmasına rağmen, bugüne dek yapılmış en iyi savaş belgeseli olma niteliğini koruyor. Film, bir İtalyan dağ şehrinin çok kuvvetli ve iyi konuşlandırılmış Alman savunma kuvvetlerinin elinden alınışını ayrıntılı biçimde anlatır. Bu savaşta Amerikan birlikleri 1.000'den fazla zayiat vermiştir.

Her ne kadar mücadelenin sonuca ulaşmakta yetersiz kalışı, dolaylı olarak kusurlu bir Amerikan stratejisine işaret etse de (yönetmenin yurtseverlik duyguları uyandırmayı hedefleyen dış sesine rağmen), Huston'ın asıl amacı, savaş deneyimini savaşarak yaşayan ve daha büyük kayıp-kazanç hesaplarıyla ilgilenmeyenlerin gözünden betimlemekti. Huston'ın ekibi, muharebenin içindeki dehşeti ve karmaşayı olduğu gibi perdeye yansıtır: Amerikan askerlerinin yaralanışı; sivillerin çektiği acılar; bıkkınlık ve evlerinden çok uzakta olan askerlerin seferberlik hali ve "zafer"in kaçınılmaz bedeli olan, kamyonlara yüklenmiş çok sayıda ceset torbası; ve onları yerleştirmek için kazılmış sıra sıra geçici mezarlar.

Film ABD'de, ancak Avrupa'daki nihai zaferden sonra gösterime girdi ve dolayısıyla savaş hakkındaki fikirleri etkileyebilecek bir rol oynaması için iş işten geçmişti. Arşiv görüntülerinin ve kurmaca sahnelerin bütünsel anlamda gerçekliğe ve nesnelliğe gölge düşürmediği *The Battle of San Pietro*, hem savaşın hem sonuçlarının dokunaklı ve çarpıcı bir biçimde işlendiği bir film olmasının yanı sıra aynı zamanda Huston'ın aralarında yaşadığı cesur insanlara bir hediyesiydi. **RBP**

SPELLBOUND (1945)
Öldüren Hatıralar

ABD (Selznick)
111dk, SB
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: David O. Selznick
Senaryo: Angus MacPhail, Ben Hecht
Görüntü Yönetmeni: George Barnes
Müzik: Miklós Rózsa
Oyuncular: Ingrid Bergman, Gregory Peck, Michael Chekhov, Leo G. Carroll, John Emery, Steven Geray, Paul Harvey, Donald Curtis, Rhonda Fleming, Norman Lloyd, Wallace Ford, Bill Goodwin, Art Baker, Regis Toomey, Irving Bacon
Oscar: Miklós Rózsa (müzik)
Oscar adaylıkları: David O Selznick (film), Alfred Hitchcock (yönetmen), Michael Chekhov (yardımcı erkek oyuncu), George Barnes (görüntü yönetmeni), Jack Cosgrove (özel efektler)

Alfred Hitchcock'un *Öldüren Hatıralar*'ı, merak uyandıran ve beklenti yaratan, bilmecemsi bir hikayeyi konu alıyor. Aslında olduğunu sandığı kişi olmadığını fark eden belleğini kaybetmiş Gregory Peck, hem gerçek kimliğini hem de kimliğine büründüğü kişinin akıbetini ortaya çıkarmak üzere Dr. Constance Peterson'dan (Ingrid Bergman) yardım alır. Ancak psikanalizin getirdiği yeni açılımların çekiciliğine kapılan film, bilinçaltı üzerinde gereğinden fazla bir süre oyalanarak gerilim yaratan asıl duruma yeterince odaklanamaz. Merkezdeki gizem bakımından o kadar olmasa da oyunculuk, sahne tasarımı ve müzik açısından hayli kayda değer olan bu film, Hitchcock'un nispeten ilginç "başarısızlık"ları arasında sayılır.

Öte yandan, usta yönetmen Hitchcock akıllıca bir iş yaparak (ve tevazu göstererek), filmde, hipnoz etkisi altındaki Peck'in gözünden görülen ünlü rüya sekanslarının tasarlanmasında Salvador Dali'den yardım almıştır. Bu sekanslardaki akıllardan çıkmayan sanrısal iskambil oyunları, gözler ve tuhaf manzara görüntüleri günümüzde de, hak ettikleri üzere, başlı başına minik sanat eserleri olarak kabul edilir. Aynı derecede etkileyici olan bir başka nokta da Miklos Rozsa'nın Oscar ödüllü müzikleridir. Tekinsiz ve titrek sesiyle, daha sonra çekilen benzer tarzdaki pek çok filme de eşlik edecek theremin (manyetik etkileşimle çalınan bir elektronik müzik aleti) ilk kez bir film müziğine dahil edilmişti. Ben Hecht'in senaryosu dolambaçlı bir psikoloji jargonuna fazlaca bulanmış olsa da *Öldüren Hatıralar*, Hitchcock'un bilinçaltına yönelik giderek artan ilgisini ilk kez ortaya koymasına aracı oldu. **JKI**

ABD (Warner Bros.)
111dk, SB
Yönetmen: Michael Curtiz
Yapımcı: Jerry Wald, Jack L. Warner
Senaryo: Ranald MacDougall, *James M. Cain'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Ernest Haller
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: Joan Crawford, Jack Carson, Zachary Scott, Eve Arden, Ann Blyth, Bruce Bennett, Lee Patrick, Moroni Olsen, Veda Ann Borg, Jo Ann Marlowe
Oscar: Joan Crawford (kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Jerry Wald (film), Ranald MacDougall (senaryo), Eve Arden (yardımcı kadın oyuncu), Ann Blyth (yardımcı kadın oyuncu), Ernest Haller (görüntü yönetmeni)

MILDRED PIERCE (1945)
Ömre Bedel Kadın

Gecenin içinde silah sesleri yankılanır ve ölmek üzere olan bir adam son nefesinde "Mildred!" der. Olayların ve cinayetin başlangıç noktasına uzanan bir "geçmişe dönüş" klasiğinde, kürkler içindeki itirafçı Mildred Pierce (Joan Crawford'a Oscar kazandıran bu rol, unutulmaya yüz tutan 41 yaşındaki yıldızın kariyerini yeniden canlandırdı), polis sorgusunda kızı Veda'nın (Ann Blyth) daha iyi bir yaşam sürme arzularını karşılayabilmek için ev kadınlığı, garsonluk ve pastacılıktan, başarılı bir restoran sahipliğine ne zorluklarla yükseldiğini anlatır. Kibar tavırlarıyla insanı kandıran, iki yüzlü, aşağılık bir adam (Zachary Scott) ikisini de baştan çıkarınca, kızına nevrotik ve boğucu derecede düşkün Mildred'ın sahiplenme güdüsü ve nankör Veda'nın erken yaşta gelişmiş arzuları, cinsel ihanet ve öfkeyi beraberinde getirir ve kaçınılmaz olarak işler çığırından çıkar.

James M. Cain'in *(Double Indemnity-Çifte Tazminat* ve *The Postman Always Rings Twice-Postacı Kapıyı İki Kere Çalar'ın ünlü yazarı)* nefes kesen romanından Ranald MacDougall'ın uyarladığı film, 1940'ların kadın filmlerine kusursuz bir örnek oluşturmasının yanı sıra, aile meseleleriyle ilgili heyecan dolu bir melodram (ya da pembe dizi) tadı veriyor. Bu aynı zamanda, dönemin kendini çocuğuna adamış, evde elmalı turta yapan özverili anne ideallerini alaşağı eden fevkalade ağır bir kara film. Mildred, çalışkanlığı ve fedakarlığıyla hayranlık uyandırıyor. İyi ama başarısız kocasından (Bruce Bennett) ayrılışını, küstah Veda'yı, şirin küçük kızına tercih etmesini ve çocuğun ölümünü belirgin bir sarsıntı yaşamadan geride bırakışını izledikçe, yavaş yavaş Mildred'ın iç dünyasında sağlıksız, hatta patolojik bir yan olduğunu hissetmeye başlıyoruz.

Böyle çarpıcı bir melodram, daha inandırıcı bir biçimde ortaya konamazdı. Mildred rolündeki Crawford, kendisini genellikle itici bulanlara bile çok gerçekçi ve ikna edici gelmiştir; Blyth, küstah vamp rolünde müthiş bir başarı sergiler. Her türden filme kendi kişiliğinin damgasını vurmuş bir yönetmen olan Curtiz'in, rol dağıtımındaki ustalık (filmde, Eve Arden, Jack Carson ve Lee Patrick gibi üstün nitelikli yardımcı oyuncular yer alır) ve kıyas kabul etmez teknik unsurlar *(Gone with the Wind-Rüzgar Gibi Geçti'*nin Oscar ödüllü görüntü yönetmeni Ernest Haller'ın güneşli bir kenar mahalle görüntüsünden, gölgeler içindeki bir kabusa etkileyici geçişleri ve Max Steiner'ın çarpıcı müziği) seyirciyi kendinden geçiriyor. **AE**

Fransa (Pathé)
190dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen:: Marcel Carné
Yapımcı: Raymond Borderie, Fred Orain
Senaryo: Jacques Prévert
Görüntü Yönetmeni: Marc Fossard, Roger Hubert
Müzik: Joseph Kosma, Maurice Thiriet
Oyuncular: Arletty, Jean-Louis Barrault, Pierre Brasseur, Pierre Renoir, María Casares, Gaston Modot, Fabien Loris, Marcel Pérès, Palau, Etienne Decroux, Jane Marken, Marcelle Monthil, Louis Florencie, Habib Benglia, Rognoni
Oscar adaylıkları: Jacques Prévert (senaryo)

İngilizce adı: *The Children of Paradise*

LES ENFANTS DU PARADIS (1945)
Cennetin Çocukları

Cennetin Çocukları, 1945 yılında, özgürlüğüne yeni kavuşmuş Fransa'da gerçekleştirilen başarılı ilk gösteriminden bu yana, tüm zamanların en iyi Fransız filmlerinden biri olma özelliğini korudu. Bu film, genellikle "şiirsel gerçekçilik" adı verilen (aslında "karamsar romantizm" daha uygun bir terim olabilirdi) türün ve aynı zamanda bu türü mükemmelleştiren işbirliğinin (senaryo yazarı Jacques Prévert'le yönetmen Marcel Carné'nin işbirliği) doruk noktasını oluşturur. İkisi, birbirinden çok farklı nitelikleri, ender rastlanır biçimde bir araya getiriyordu: Prévert başkalarıyla beraber olmayı seven, tutkulu, politik inançlarına son derece bağlı biri olmanın yanı sıra yüzyılın popüler Fransız şairlerinin en iyileri arasındaydı; Carné ise mesafeli, titiz, içine kapanık, soğukkanlı bir mükemmeliyetçiydi. Buna karşılık birlikteyken, birbirlerinden ayrıldıktan sonra her ikisinin de bir daha ulaşamayacağı bir sinema büyüsü yarattılar. *Cennetin Çocukları* onların son büyük başarısıydı.

Filmin yapım aşaması 18 ay kadar sürdü ve bu süreçte Fransız sinema tarihindeki en büyük film platosu kuruldu. 400 metrelik bu sokak dekoru 1830'larda ve 40'larda Paris'in tiyatrolar bölgesi olan "Boulevard du Crime"ın en ince ayrıntılarına kadar kopyalanmış haliydi.

İtalya teslim olduğunda, İtalyan yapım ortakları ayrıldı. Filmin ilk Fransız yapımcısı, Nazilerce hakkında tahkikat başlatılınca çekilmek zorunda kaldı. Nazi yanlısı olduğu bilinen bir başrol oyuncusu, Normandiya Çıkarması'ndan sonra Almanya'ya kaçınca yapımcılar onun yerine son anda bir başkasını getirtmek zorunda kaldı. Her ikisi de Yahudi olan, çok yetenekli dekor tasarımcısı Alexandre Trauner ve besteci Joseph Kosma gizlenerek çalışmaya mecbur kalıp fikirlerini aracılar yardımıyla ilettiler.

Tüm bunlara rağmen *Cennetin Çocukları*, muazzam bir 19. yüzyıl romanının tüm zenginliğini ve karmaşıklığını barındıran dört dörtlük bir başarı. Gösterişli ve hareketli bulvardaki kalabalık sahnelerde, perdenin her köşesini canlı ayrıntılarla dolduran 1.500 figüran kullanılmış. Ülkenin ele geçirilip işgal edildiği bir dönemde, Fransa'nın teatral kültürünün meydan okurcasına gözler önüne serildiği bu film, maskeli balo, düşgücü ve temsil kavramlarının doğası üzerine çok katmanlı bir meditasyon niteliğinde. Tüm diyaloglar klişelerin üzerine çıkarılmış, tüm eylemler ustalıkla sahnelenmiş. Erkek başrol oyuncularının üçü de gösteri dünyasından: büyük romantik aktör Lemaitre (Pierre Brasseur), olağanüstü mim sanatçısı Debureau (Jean-Louis Barrault) ve sonradan usta bir hayduta dönüşen başarısız oyun yazarı Lacenaire (Marcel Herrand). Üçü de gerçek tarihi kişilikler. Hepsinin aşık olduğu muhteşem kadın Garance ise (Arletty'nin beyazperdede canlandırdığı en iyi rol) kurmaca: Gerçek bir kadın olmaktan çok ezeli ve ebedi dişiliğin simgesi, ele geçmez, sonsuza dek arzulanan bir varlık.

Cennetin Çocukları, üç saatten uzun sürmesine rağmen hiçbir anında gerektiğinden bir dakika olsun uzunmuş izlenimi vermiyor. 19. yüzyılın müthiş popüler sanatı tiyatroyu (tıpkı 20. yüzyılda sinemanın olduğu gibi) yücelten film, fars (kaba güldürü), romans (aşk-macera), melodram ve trajediyi karşı konulmaz bir öyküleme gücüyle harmanlıyor. Her şeyden önce oyuncu yönetiminde üstün bir yönetmen olan Carné, seyirciye muhteşem bir Fransız sinema oyunculuğu şöleninin yanı sıra ince espriler, zarafet, tutku ve tüm filme sinmiş bir fanilik hissi (tüm romantik sanat eserlerinin temelini oluşturan o melankoli) sunuyor. **PK**

ROMA, CITTÁ APERTA (1945)
Roma, Açık Şehir

Sinemada estetik bir devrimin öncüsü olarak kabul edilen Roberto Rossellini'nin *Roma, Açık Şehir*'i, İtalyan yeni gerçekçiliğinin ilk büyük eseriydi ve 1940'ların başında İtalya'da revaçta olan Mussolinici "beyaz telefon sineması"nın yerleşik kurallarını yerle bir etmeyi başardı. Rossellini'nin, İtalyan direnişini anlatan filminin senaryosu, Nazilere karşı sürdürülen yeraltı mücadelesi günlerinde yazılmıştır. Sergey Ayzenştayn'ın "koral sinema" formülünü hatırlatacak bir biçimde, Francesco (Francesco Grandjaquet) adındaki bir litografyacının dairesinde saklanan bir grup yurtseveri konu alır. Gruba önderlik eden komünist Manfredi (Marcello Pagliero), Gestapo tarafından izlenir ve sonuçta yakalanıp idam edilir. Francesco'nun karısı Pina (Anna Magnani) ve iyi kalpli bir rahip olan Don Pietro da (Aldo Fabrizi) Manfredi'nin kaçmasına yardımcı olmaya çalışırken ölürler. Ama Roma'daki topyekün dayanışma, işgalcilere karşı nihai zaferin işaretidir.

Rossellini'nin ulaşabildiği teknik ve mali kaynakların kıt oluşu, belgesel tarzında çekilen film için sonuçta bir avantaj oldu. Gerçek mekanlarda gerçek insanları gösteren film, o günün Batı sinemasına taze bir soluk getirdi. Kamera hareketlerinin özgürlüğü ve karakterlerin sahiciliğinin bileşimiyle yeni bir öyküleme tarzı ortaya çıktı; tüm bunlar filmin, 1946 Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye'yle ödüllendirilmesine katkıda bulundu. Kısa süre içerisinde yeni gerçekçilik, tarihin ve toplumun canlı bir betimlemesini yapmak isteyen yönetmenler için estetik bir model haline geldi.

Filmin en etkileyici yanlarından biri Rossellini'nin, her karakterin dramatik durumuna yönelik olarak benimsediği yaklaşım tarzıdır. Filmdeki kahramanlardan bazıları izleyicilerin kalplerinde sonsuza dek yaşayacaktır. Hamile Pina'nın kurşunlar arasında koşarken perdeye yansıyan görüntüsünü ya da iyiliksever rahibin dehşet içerisindeki çocukların gözleri önünde vurulmasını kim unutabilir? Hikaye, yer yer melodrama kaymakla beraber, bugün de en az o zaman olduğu kadar etkileyici. Ve Magnani'nin bu rolden sonra İtalyan sinemasının en önemli aktrisleri arasına katıldığını öğrenmek kimseyi şaşırtmamalı. **DD**

İtalya (Excelsa, Minerva)
100dk, SB
Dili: İtalyanca / Almanca
Yönetmen: Roberto Rossellini
Yapımcı: Giuseppe Amato, Ferruccio De Martino, Roberto Rossellini
Görüntü Yönetmeni: Ubaldo Arata
Senaryo: Sergio Amidei, Federico Fellini
Müzik: Renzo Rossellini
Oyuncular: Aldo Fabrizi, Anna Magnani, Marcello Pagliero, Maria Michi, Harry Feist
Oscar adaylıkları: Sergio Amidei, Federico Fellini (senaryo)
Cannes Film Festivali: Roberto Rossellini (Festival büyük ödülü)

İngilizce adı: *Open City*

ABD (Paramount)
101dk, SB
Yönetmen: Billy Wilder
Yapımcı: Charles Brackett
Senaryo: Charles Brackett, Billy Wilder
Charles R. Jackson'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: John F. Seitz
Müzik: Miklós Rózsa
Oyuncular: Ray Milland, Jane Wyman, Phillip Terry, Howard Da Silva, Doris Dowling, Frank Faylen, Mary Young, Anita Sharp-Bolster, Lillian Fontaine, Frank Orth, Lewis L. Russell, Clarence Muse
Oscar: Charles Brackett (film), Billy Wilder (yönetmen), Charles Brackett, Billy Wilder (senaryo), Ray Milland (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: John F. Seitz (görüntü yönetmeni), Doane Harrison (kurgu), Miklós Rózsa (müzik)
Cannes Film Festivali: Billy Wilder (Festival büyük ödülü), Ray Milland (erkek oyuncu)

THE LOST WEEKEND (1945)
Yaratılan Adam

Yaratılan Adam'dan önce Hollywood filmlerindeki sarhoşlar çoğunlukla eğlence unsuruydu. Billy Wilder ve değişmez senaryo ortağı Brackett, farklı bir şeyler yapma cesareti göstererek, Amerikan sinemasının, alkolizmin insanı nasıl insafsızca küçülttüğünü anlatan ilk olgun, kavrayışlı ve sözünü esirgemeyen eserini yarattılar. Bazı sahneler günümüz izleyicisi açısından bile fazlasıyla yürek burkucu olabilir.

Ray Milland, ilk Oscar'ını kazanmasını sağlayan ve kariyerinde dönüm noktası olan filmde, yazın uzun ve sıcak günlerinde bir hafta sonu boyunca, içki içmek için duyduğu dayanılmaz arzuyla mücadele eden ve sonunda arzusuna yenik düşen New York'lu yazar Don Birnam'ı canlandırıyor. Wilder, *Çifte Tazminat*'ta (1944) Fred MacMurray'le yapmış olduğu gibi, Milland'ın da mülayim "perde kişiliği"nin ardında yatan muğlaklığı ortaya çıkarıp sonuna kadar kullanıyor. Arkamıza yaslanıp mesafeli bir acıma duygusuyla olup bitenleri yargılamamıza izin vermek yerine, düşüşü sırasında Birnam'la birlikte bizi de aşağı çeker. Son ahlaki çekincelerinden de kurtulup içki parası bulabilmek için yalan söylemeye, üçkağıtçılığa ve hırsızlık yapmaya hazır olduğunu gösterdiği; sonunda da bir devlet hastanesinin alkolikler koğuşuna yatırılıp titreme ve sayıklamalar arasında gördüğü sanrılar karşısında dehşetli çığlıklar attığı anlara kadar biz de ona eşlik etmek durumunda kalırız.

Filmin bazı bölümleri Manhattan'da gerçek mekanlarda çekilmiş; Wilder, görüntü yönetmeni John F. Seitz'ın, kasvetli ve itici görünecek şekilde (sanki Birnam'ın kendisinden tiksinen bulanık bakışlarıyla görülüyormuş gibi) görüntülediği, güneşin kavurduğu kupkuru sokaklardan olabildiğince çok faydalanıyor. Unutulmaz sekanslardan birinde, içki alacak para bulabilmek için daktilosunu rehin bırakacak duruma düşen yazar, ağır makineyi 3. Cadde'nin tozlu yolları boyunca taşıyarak yürür ancak daha sonra o günün Yom Kippur (Kefaret Günü) olduğunu, dolayısıyla tüm rehinci dükkanlarının kapalı olduğunu fark eder. Şık bir gece kulübünde Birman'ın dürtülerine karşı koyamayıp bir kadının çantasından para çalmaya çalışırken yakalandığı; sonra da kulüp piyanisti, müşterilere koro halinde "Somebody Stoke My Gal"in melodisiyle "Somebody stole her purse"ü ("Kadının cüzdanı çalındı") söyletirken aşağılayıcı biçimde dışarı atıldığı sahne daha da acıklı. Ve Miklos Rozsa'nın müziği, ürkütücü, inişli çıkışı tınısı, Birnam'ın dünyaya bulanık ve kontrolden çıkmış bir biçimde bakışına mükemmel uyan ve ilk elektronik enstrümanlardan biri olan theremin'den ustaca yararlanıyor.

Hays Yasası'nın getirdiği kısıtlamalar, filmin mutlu sonla bitmesini zorunlu kılıyordu ama yine de Wilder ve Brackett, mantıksız olacak derecede güven verici bir sondan kaçınmayı başardılar. Buna rağmen Paramount, filmin başarısızlığa mahkum olduğuna inanıyordu ve kendini tehlike altında hisseden içki endüstrisi, filmi tamamen ortadan kaldırması için stüdyoya 5 milyon dolar teklif etmişti. Öte yandan içki yasağı taraftarları, filmin insanları içki içmeye teşvik edeceğini öne sürerek ayağa kalkmıştı. Tüm bunlar bir yana, *Yaratılan Adam* gerek sanatsal gerekse ticari açıdan büyük bir başarıydı. Wilder, "İnsanlar beni bu filmden sonra ciddiye almaya başladı," diyordu. Daha sonra alkolizm ya da başka herhangi bir bağımlılık türü üzerine yapılan hiçbir film, *Yaratılan Adam*'a göndermede bulunmaktan kaçınamamıştır. **PK**

ABD (PRC)
67dk, SB
Yönetmen: Edgar G. Ulmer
Yapımcı: Leon Fromkess, Martin Mooney
Senaryo: Martin Goldsmith, *kendi romanından*
Görüntü Yönetmeni: Benjam H. Kline
Müzik: Leo Erdody, Clarence Gaskill, Jimmy McHugh
Oyuncular: Tom Neal, Ann Savage, Claudia Drake, Edmund MacDonald, Tim Ryan, Esther Howard, Pat Gleason

DETOUR (1945)

"Kader ya da gizemli bir güç, ortada açık bir neden olmaksızın senin başına da çorap örebilir benim başıma da." B sınıfı filmlerin en önemlileri arasında olan *Detour (Dönüş)*, düşük bütçesinin ve çekim süresinin kısalığının izlerini kapatmak için hiçbir zahmete girmez, ucuza mal olmuşluğunun tadını çıkarır; insan yaşamının maliyetinin düşük, perdede oynama süresinin kısa olduğu bir noktada, ucuz romanla varoluşçuluk arasında bir yerlerde duran bir dünyayı izleyicilere sunar.

Sıradan bir caz müzisyeni (Tom Neal) ülkenin bir ucundan bir başka ucuna gitmek üzere otostop çeker ve onu arabasına alan sürücü, suç onun üzerine kalacak biçimde ölünce, kendisini bir "yol cehennemi"nin içinde bulur. Bu sırada karşısına hafifmeşrep bir kadın (Ann Savage) çıkar. Bu kadın onu alçalma ve cinayete sürükleyecek, sonunda ucuz bir motel odasında yaşanan unutulmaz bir kapışmanın doruk noktasında, telefon kablosu kadının boynuna dolanacaktır.

"Poverty Row" (B sınıfı filmler çeken küçük stüdyolar) içerisinde zorluklarla çalışan Alman dışavurumcu Edgar G. Ulmer, hayranlarının kabul edeceğinden daha iddialı bir yönetmendi. Bununla birlikte *Detour*, onun yokluklar içerisinde çektiği gerçek bir başyapıt. Tanınmamış başrol oyuncuları (gerçek hayatta da bir "kaybeden" olan Neal cinayetten hüküm giydi) yıldızların romantik cazibesinden şüpheye yer bırakmayacak kadar uzak; ve stüdyo dekorları, neresi olduğu belli olmayan yol kenarları, fona yansıtılan dış mekan görüntüleri, hızla kontrolden çıkmakta olan bir dünya hissi verir; rasgele bir B tipi film senaryosunun tesadüflerle dolu olay örgüsünün, acımasız kaderin uğursuz ellerini hissettirebildiği bir dünya. **KN**

Britanya (Rank, The Archers)
92dk, SB
Dili: İngilizce / Gal dili
Yönetmen: Michael Powell & Emeric Pressburger
Yapımcı: George R. Busby, Michael Powell, Emeric Pressburger
Senaryo: Michael Powell & Emeric Pressburger
Görüntü Yönetmeni:: Erwin Hillier
Müzik: Allan Gray
Oyuncular: Wendy Hiller, Roger Livesey, George Carney, Pamela Brown, Walter Hudd, Captain Duncan MacKenzie, Ian Sadler, Finlay Currie, Murdo Morrison, Margot Fitzsimmons, Captain C.W.R. Knight, Donald Strachan, John Rae, Duncan McIntyre, Jean Cadell

I KNOW WHERE I'M GOING! (1945)

I Know Where I'm Going! (*Nereye Gittiğimi Biliyorum!*), 1940'larda Michael Powell ve Emeric Pressburger ekibi tarafından gerçekleştirilen bir dizi başyapıtın en mükemmellerinden biridir. Şık kıyafetler içerisinde çok seksi görünen Joan Webster (Wendy Hiller), babası yaşında bir milyarderle evlenmek üzere Hebrides'e yolculuk etmekte olan, pratik zekaya sahip, genç bir savaş sonrası dönemi İngiliz kadınıdır. Ancak yaşlı adamla evlenip paraya konma yönündeki kararlı adımları, bir ada dolusu tuhaf İskoç'un onu kaderine yazılmış olan aşığı, meteliksiz bir asilzade ve savaş kahramanı Torquil MacNeil'in (Roger Livesey) kollarına itmesiyle yolundan sapar.

Powell ve Pressburger, romantik bir kahramana "Torquil" adını verip de bundan zarar görmeyecek yegane yönetmen olmalarının yanı sıra, Ealing Stüdyoları'nın 1949 yapımı Whisky Galore'sindeki (Viski Galore) içki düşkünü, çıkarcı adalı İskoçlar imajına karşı koyup beyazperdeye yine onlar kadar dalavereci ama bu kez iyi amaçlar için çalışan bir topluluk yansıtırlar. Joan'ın kentlilere özgü katılığı, filmin geçtiği yöredeki, tanrıları temsil eden ve heyecanlı bir "denizde kurtarma" finaline zemin hazırlayan girdabın da dahil olduğu pek çok Kelt efsanesiyle kısa süre içerisinde kırılır. Kalabalık yardımcı oyuncu kadrosu içerisinde, özellikle tekinsiz bir cazibesi olan Catriona Potts rolündeki Pamela Brown anmaya değer. **KN**

THE BEST YEARS OF OUR LIVES (1946)
Hayatımızın En Güzel Yılları

Sivil hayata dönen 2. Dünya Savaşı'nda savaşmış üç Amerikalı hakkındaki 172 dakikalık, dokuz Oscar ödüllü bu Hollywood destanı, günümüzde pek rağbet görmüyor. Film ilk gösterime girdiğinde, Manny Farber ve Robert Warshow gibi sert eleştirmenler, birbirlerine zıt politik bakış açılarından değerlendirmelerine rağmen, filmi haylı aşağılamıştı. Muhafazakar bir bakış açısıyla yaklaşan Farber filmi liberal bir zırvalık olarak görürken, Warshow daha Marksist bir perspektiften verip veriştirmişti. Hem filmin yönetmeni William Wyler hem de filme kaynaklık eden MacKinlay Kantor romanı, günümüzde popüler olmaktan çok uzak. Üç malulden birini oynayan ve ellerini gerçekten savaşta kaybetmiş olan Harold Russell, Warshow'un öfkeli eleştirilerinden ve hatta yıllar sonra mizahçı Terry Southern'ın ağır şakalarından bol bol nasibini aldı. Her şeye rağmen, eve geri dönen askerlere ilişkin, izlenip izlenebilecek en iyi Amerikan filmlerinden biri var karşımızda; ayrıca hepsinin içinde en dokunaklısı ve en derinden hissedileni. Söz konusu süreçte çekilen çok az Hollywood filmi, döneme böyle tanıklık edebilme niteliği taşıyor ve Gregg Toland'ın net alan derinliğini başarıyla kullandığı görüntü yönetimi, yaptığı işler arasında en iyilerinden biri.

Hayatımızın En Güzel Yılları'nı bir Hollywood filmi olarak alışılmadık kılan şeylerin başında sınıf ayrımını ortaya koyması gelir; zengin (March), orta sınıftan (Russell) ve işçi sınıfından (Andrews) gazilerin farklı kader ve tecrübeleri yan yana getirilmiştir. Kuşkusuz hepsinin, Hoagy Carmichael'ın işlettiği bir barda birbirleriyle buluşması, biraz fazla tertip kokar; ama yine de sınıflar arası çizgilerin, askerlikteki belirsizliğin kısa bir süre için sivil hayata da taşınmasının, akla yakın bir tarafı vardır. Keza Russell'ın bir oyuncu olarak yeteneklerinin sınırlı oluşunun suçu filme yüklenmiştir; oysa onu, gerçekte olduğu gibi bir savaş malulü olarak kabul etme olgusu çok daha önemli görünür; bu örnekte belgesel gerçekliği, kurmacanın sunduğu avantajların yerine geçer. Onunla (kurmaca) nişanlısı arasında, her ikisinin de yeniden şekillenen ilişkilerine uyum sağlama mücadelesi verdiği sahneler, dokunaklılıklarıyla olduğu kadar dürüstlükleriyle de ıstırap verici ve Amerikan sinemasında bunlarla boy ölçüşebilecek çok az sahne bulabilirsiniz. **JRos**

ABD (Samuel Goldwyn)
172dk, SB
Yönetmen: William Wyler
Yapımcı: Samuel Goldwyn
Senaryo: Robert E. Sherwood, *MacKinlay Kantor'un Glory for Me isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Gregg Toland
Müzik: Hugo Friedhofer
Oyuncular: Myrna Loy, Fredric March, Dana Andrews, Teresa Wright, Virginia Mayo, Cathy O'Donnell, Hoagy Carmichael, Harold Russell, Gladys George, Roman Bohnen, Ray Collins, Minna Gombell, Walter Baldwin, Steve Cochran, Dorothy Adams
Oscar: Harold Russell (Onur Ödülü), Samuel Goldwyn (film), William Wyler (yönetmen), Robert E. Sherwood (senaryo), Fredric March (erkek oyuncu), Harold Russell (erkek oyuncu), Daniel Mandell (kurgu), Hugo Friedhofer (müzik)
Oscar adaylıkları: Gordon Sawyer (ses)

Britanya (Cineguild, Rank)
86dk, SB
Yönetmen: David Lean
Yapımcı: Noel Coward, Anthony Havelock-Allan, Ronald Neame
Senaryo: Anthony Havelock-Allan, David Lean
Noel Coward'ın Still Life isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Robert Krasker
Tema müziği: Rachmaninov
Oyuncular: Celia Johnson, Trevor Howard, Stanley Holloway, Joyce Carey, Cyril Raymond, Everley Gregg, Marjorie Mars
Oscar adaylıkları: David Lean (yönetmen), Anthony Havelock-Allan, David Lean, Ronald Neame (senaryo), Celia Johnson (kadın oyuncu)
Cannes Film Festivali: David Lean (Festival büyük ödülü)

BRIEF ENCOUNTER (1946)
Kısa Tesadüfler/Kısa Buluşma

David Lean'ın daha sonraki yıllarda çektiği görkemli filmler, yönetmenin zaman zaman önceki dönemlere ait görece mütevazı işlerini gölgede bırakma riski doğurur; ancak sırf *Lawrence of Arabia'nın (Arabistanlı Lawrence, 1962)* ya da *Doctor Zhivago'nun (Doktor Jivago, 1965)* çerçevesine odaklanıp kalmak Lean'in en önemli başarılarından bazılarını gözden kaçırmak olacaktır. Sonuçta *Arabistanlı Lawrence*'ı ancak üstün nitelikli bir yönetmen yönetebilirdi; aynı biçimsel ustalık, çok daha küçük ölçekte de olsa Lean'in erken dönem filmlerinde de sergilenmiştir.

Lean, Noel Coward'ın tek perdelik oyunu Still Life'tan uyarlanan *Kısa Tesadüfler*'e başladığında, halihazırda Coward'ın yapıtlarından üçünün sinema uyarlamasını yönetmişti. Ancak oyunun kısalığı nedeniyle Lean, elindeki malzemeyi genişletmek durumunda kaldı ve bu süreçte kendi sinema dağarcığını da genişletti. Geriye dönüşlerle anlatılan *Kısa Tesadüfler*, bir tren istasyonunda tesadüfen tanışan ev kadını Laura'yla (Celia Johnson), doktor Alec (Trevor Howard) arasındaki platonik aşkı konu alır. Lean'in, sinema tarihindeki mendil ıslatan hikayelerin en etkileyicilerinden birini işlerken yaptığı bir dizi biçimsel hamle, çok geçmeden yönetmeni sırf Noel Coward'ın başarısının ekmeğini yiyen bir adam olmanın ötesine taşıdı. Her şeyden önce, hüsranla sonuçlanmaya mahkum ilişkiye daha çok ayrıntı ekleyerek hikayeyi tren istasyonunun dışına çıkardı. Ayrıca kendi tasarrufundaki tüm sinematografik araçları sonuna kadar kullandı; örneğin ışığın kullanılışı, karanlık ve puslu istasyona en iyi simgesel anlamını yükleyerek, Lean'in sonraki Dickens uyarlamalarındaki kasvetli görünüme yaklaşır. Lean, tema müziği olarak belirlenen Rachmaninoff'un 2 No.'lu Piyano Konçertosu'nun da dahil olduğu tüm müzikler kadar, ses efektlerini de (özellikle hızla giden tren sesi) çok iyi kullanır.

Ama en önemlisi, Lean, Johnson'ın bir hikayeyi pek çok senaryodan daha iyi anlatabilen gözlerine sık sık yakın çekim yapar. Johnson ve Howard, bu çok hüzünlü hikayede mükemmel bir oyunculuk sergiliyor. Bu bahtsız aşıkların yaşamalarına izin verilen şeyler, neredeyse kaçamak bir bakış, bir parmağın bir ele hafifçe dokunması ve paylaşılan bir kahkahadan ibaret ve Johnson'la Howard bu hüzünlü durumu çok güzel aktarıyor. **JKI**

PAISÀ (1946)

Paisà'yı, filmin yeni gerçekçi bir başyapıt olarak statüsünü bilmeden izleyen birinin daha başlarda pes etmesi mazur görülebilir: İtalya'daki Amerikan seferberliğinin arşiv görüntüleri, Hollywood tarzı müzik, askeri emirler yağdıran kötü aktörler. Roberto Rossellini'nin yalın üslubu, etkileyici büyüsünü ancak birbirinden bağımsız altı bölümden ilkinin sonlarında sergilemeye başlar; hayat hikayesini anlatan bir askerin, bir kurşunla aniden öldürülmesinden kısa bir süre sonra, bu askerin sohbet ettiği kişinin cesedini görürüz; Almanlar tarafından öldürülmüştür ve hayatta kalan durumdan habersiz Amerikalılar tarafından "pis bir İtalyan" diye nitelendirilerek önemsenmez.

Rossellini'nin bu 1943-46 vakayinamesi her düzlemde yıkım, acımasızlık ve anlayışsızlıkla dolu. Bir Amerikalı, karşısındaki fahişenin altı ay önce aşık olduğu kadın olduğunu farketmez; bir sokak çocuğu, sarhoş bir siyahi askerle arkadaş olur ve o uykuya dalar dalmaz ayakkabılarını çalar; filmdeki son görüntü (unutulmaz biçimde kasvetlidir) bir grup partizanın acımasızca idam edilişini gösterir.

Rossellini, birbirini takip eden bu olayların akışına uygun olarak şaşırtıcı bir eksiltili (eliptik) anlatıma, farklı dillerdeki zıt amaçlı diyaloglara ve dehşetin katı bir duygusuzlukla sunumuna dayalı bir yapı geliştirir. Paisà, kişisel hayatın etkileyici emarelerini savaşın acı ve korku veren tarihi dramının içine yerleştirir. **AM**

İtalya (Foreign Film, OFI)
120dk, SB
Dili: İtalyanca / İngilizce / Almanca
Yönetmen: Roberto Rossellini
Yapımcı: Mario Conti, Rod E. Geiger, Roberto Rossellini
Senaryo:: Sergio Amidei, Federico Fellini
Görüntü Yönetmeni:: Otello Martelli
Müzik: Renzo Rossellini
Oyuncular: Carmela Sazio, Robert Van Loon, Benjam Emmanuel, Harold Wagner, Merlin Berth, Dots Johnson, Alfonsino Pasca, Maria Michi, Gar Moore, Harriet Medin, Renzo Avanzo, William Tubbs, Dale Edmonds, Cigolani, Allen Dan
Oscar adaylıkları: Alfred Hayes, Federico Fellini, Sergio Amidei, Marcello Pagliero, Roberto Rossellini (senaryo)

İngilizce adı: *Paisan*

THE POSTMAN ALWAYS RINGS TWICE (1946)
Postacı Kapıyı İki Kere Çalar

Filmde Cora Smith'i canlandıran Lana Turner, hiçbir rolünde bu kadar çekici olmamıştı. Cora, yoksulluktan kurtulmak için kendisinden çok yaşlı ve sevimsiz bir adamla (Cecil Kellaway) evlenen ama derin bir tatminsizlik içerisinde, Frank Chambers (John Garfield) adlı genç bir serseriye duyduğu çekimin gücüne teslim olan bir kadındır. Pek çok kara filmde olduğu gibi, trajik bir sona mahkum olan bu çiftin yasak ilişkisinin geleceği de bir cinayete, Cora'nın kocasının öldürülmesine bağlıdır. Dalavereci bir avukatın yardımıyla çift beraat eder. Yine de mutluluğu yakalayamazlar: Cora bir otomobil kazasında ölür ve Frank bu "cinayet"ten dolayı idam edilir.

Yönetmen Tay Garnett'ın dar çerçevelemesi, ölümcül aşıkların hapsedilmişliğini vurgular ve filmin kasvetli, ürkütücü mizanseni onların karanlık hikayesi için mükemmel bir zemin oluşturur. Beyaz kostümler ve onu olduğundan da çekici kılan ışıklandırma sayesinde Turner, James M. Cain'in on yıl önce yayımlanmış romanından uyarlanan filmin görsel odağı haline gelir. Cora, alışılmış bir femme fatale (meşum kadın) değildir. Frank'e karşı duyguları samimidir; onu kurnazca parmağında oynatma amacı gütmez. 1930'ların Büyük Buhran kültürünü yansıtan filmin çoğu sahnesi, köksüzlük ve kısıtlı olanaklara ilişkin güçlü bir imaj sunan derme çatma yol kenarı lokantalarında geçer. Geriye dönüşlü öyküleme tarzı, kara filmlerin daimi karamsarlığına uygun düşer ve bu film söz konusu türün şöhretini en çok hak eden örneklerinden biridir. **RBP**

ABD (MGM)
113dk, SB
Yönetmen: Tay Garnett
Yapımcı: Carey Wilson
Senaryo: Harry Ruskin,
James M. Cain'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Sidney Wagner
Müzik: George Bassman
Oyuncular: Lana Turner, John Garfield, Cecil Kellaway, Hume Cronyn, Leon Ames, Audrey Totter, Alan Reed, Jeff York

ABD (Fox)
97dk, SB
Yönetmen: John Ford
Yapımcı: Samuel G. Engel, Darryl F. Zanuck
Görüntü Yönetmeni: Joseph MacDonald
Senaryo: Samuel G. Engel, Sam Hellman
Müzik: Cyril J. Mockridge
Oyuncular: Henry Fonda, Linda Darnell, Victor Mature, Cathy Downs, Walter Brennan, Tim Holt, Ward Bond, Alan Mowbray, John Ireland, Roy Roberts, Jane Darwell, Grant Withers, J. Farrell MacDonald, Russell Simpson

MY DARLING CLEMENTINE (1946)
Kanun Harici

Gunfight at the OK Corral (Vahşi Mücadele, 1957), Hour of the Gun (1967), Doc (1971), Tombstone (Kasabanın Namusu, 1993), Wyatt Earp (1994) gibi filmler, belki (ne olursa olsun) "tarihsel açıdan daha doğru"ydu ama John Ford'un bu çok eski hikayeyi, romantik bir şiirsellikle işlediği Kanun Harici, hakiki "*Wyatt Earp-Dr. Holliday-OK Corral* filmi" olma özelliğini koruyor.

Kendi halindeki sığır yetiştiricisi Wyatt (Henry Fonda) şiddetin kol gezdiği Tombstone kasabasına gelir, sarhoş bir Kızılderili'ye haddini bildirecek cesarete sahip tek kişi olduğunu gösterir ama şeriflik teklifini geri çevirir. Ancak kardeşlerinden birini hayvan hırsızları öldürünce, delikanlının mezar taşıyla Ford usulü bir konuşma yapar, sonra da sorumluluğu cesaretle omuzlanarak şerif rozetini takar. Earp, bu kanunsuz kasabayı haydutlardan temizleyerek, o güne dek zalım Clanton'la (Walter Brennan) oğullarından oluşan amansız çetenin gazabından köşe bucak kaçan, topluca kiliseye gitmek ve dans edip eğlenmek gibi alışkanlıkları olan sıradan insanlar için daha güvenli bir yer haline getirir. Ancak Anıtlar Vadisi'nin (bilinen manzaraya pitoresk kaktüsler eklenmiş) tüm görkemine ve Fonda'nın tavizsiz ahlakı dürüstlüğüne rağmen, toplumsal amaçlar uğruna verilen mücadelenin, iyi kalplı bir kanun kaçağı olan Dr. Holliday'in (Victor Mature) hayatı pahasına kazanılmasında; ve Holliday'in mermiler ve verem yüzünden kötü unsurlarla beraber yok edilmesinde olumsuz bir yan vardır. Bu karanlık tema daha sonra, Ford'un "kasabaya düzen getirme konulu western" anlayışını daha gerçekçi olacak biçimde değiştirdiği *The Man Who Shot Liberty Valance'ta (Kahramanın Sonu, 1962)* yeniden ortaya çıkacaktır.

Fonda'nın oynadığı baş kahramanın yavaş yavaş gevşeyip, Ford'un alametı farikası olan toplu dans sahnelerinden birinde çekirge zarafetiyle dans ettiği ve bir verandada tek ayağını direğe dayayarak sandalyenin iki ayağı üzerinde mükemmel biçimde dengede durduğu kareler, filmin unutulmazları arasındadır. Ford'un vahşi batısında daima olduğu gibi, özenle hazırlanmış son bir silahlı çatışmayla sonuçlanan heyecanlı aksiyonlar komik unsurlarla mayalandırılır: Holliday'in "Olmak ya da olmamak" tiradının ortasında sözleri unutan sarhoş Shakespeare oyuncusuna suflörlük yapması; göz alıcı Chihuaha (Linda Darnell); öğretmen Clementine'la (Cathy Downs) ilgili duygusal karmaşa vb. gibi. Film, kimi zaman görüntülerin güzelliği sayesinde, hüzünlü ya da huşu uyandıran bir atmosfere kavuşuyor, kimi zaman da eğlenceli ve vurdulu kırdılı bir cumartesi matinesi filmi formuna bürünüyor. **KN**

ABD (Haig, International, RKO) 95dk

Yönetmen: Orson Welles

Yapımcı: Sam Spiegel

Senaryo: Anthony Veiller, Victor Trivas, Decia Dunning

Görüntü Yönetmeni: Russell Metty

Müzik: Bronislau Kaper

Oyuncular: Edward G. Robinson, Loretta Young, Orson Welles, Philip Merivale, Richard Long, Konstantin Shayne, Byron Keith, Billy House, Martha Wentworth

Oscar adaylıkları: Victor Trivas (senaryo)

Venedik Film Festivali: Orson Welles (Altın Aslan adaylığı)

THE STRANGER (1946)

Orson Welles'in yönettiği filmler arasında en az bilineni olan *The Stranger (Yabancı),* Welles'in "doğru düzgün bir ticari film" yapabileceğini kanıtlamak üzere, yapımcı Sam Spiegel'den aldığı orta bütçeli bir projeydi. Nazi savaş suçlularının izlerini takip etmeye dair, savaştan hemen sonra çekilmiş bir dizi polisiye filmden biri olan (diğerleri arasında 1945 yapımı *Cornered* ve 1946 yapımı *Notorious-Aşktan da Üstün* bulunuyordu) bu film, Welles'in ünlü Julius Caesar sahnelemesiyle ortaya koyduğu antifaşist kimliğini yeniden gündeme getiriyor ve hatta *Citizen Kane*'de *(Yurttaş Kane,* 1941*)* karar kılmadan önce, ilk filmi olarak çekmeyi düşündüğü bir romandan, Nicholas Blake'in İngiliz faşizmine dair savaş öncesi döneme ait hikayesi *The Smiler With a Knife*'tan esintiler taşıyordu.

Devletçe görevlendirilmiş dedektif Wilson (Edward G. Robinson) Franz Kindler adlı bir Nazi'nin (ölüm kamplarını onun icat ettiği sanılmaktadır) izini sürerek, Connecticut'ta küçük bir üniversite şehrine gelir. Tarih profesörü Charles Rankin kimliğine bürünmüş Kindler, kısa süre önce bir temyiz mahkemesi yargıcının kızı Mary'le (Loretta Young) evlenmiştir. *Aşktan da Üstün*'ün aşk-politika üçgeni kadar karmaşık olmamakla birlikte *The Stranger* da benzer bir tema üzerinde ilerler. Wilson, film kötü kalpli kocaların masum karılarını öldürmeyi planladıkları 1940'ların popüler polisiyelerinin *(Gaslight-Işıklar Sönerken,* 1944*; The Two Mrs. Carrolls,* 1947*)* bir türevine dönüşmeden önce, Mary'yi kocasının kimliğinin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaya ikna eder.

Bir konuşma sırasında "Marx, Alman değildi; o bir Yahudi'ydi," diyerek kendini ele veren Welles, inandırıcı bir cani ruhlu üstinsan (übermensch) portresi çizer ve antika bir saatı tamir ederek saplantılı hobisiyle uğraşmayı sürdürürken, onun ahlaki yozluğu, pitoresk küçük şehrin sıradan dünyasına yavaş yavaş nüfuz eder. *The Stranger* elbette Welles tarzı görsel tatlar içerir ancak 1946 yılına gelindiğinde kara filmler artık onun gölgelere ve groteskliklere olan aşkına ortak olduğundan bu film, kendi türündeki diğer örneklerle temel olarak uyum içerisinde.

Film, saat kulesindeki sabote edilmiş çürük bir merdivenin tepesinde geçen final sahnesinde özellikle melodramatik bir havaya bürünür. Kindler, tıpkı King Kong gibi köşeye sıkıştırılır ve mekanik bir saat figürünün kılıç darbesiyle ölür; eğer kötü adam yaptıklarından pişmanlık duymayan bir Nazi olmasaydı bu derece aşikar bir şiddetin 1946 yapımı bir Hollywood filminde sergilenmesi söz konusu olamazdı. On yıllar öncesinden David Lynch'e öncülük eden Welles, samimi bir küçük şehir atmosferi yaratır ve müfettişleri aldatan eczane filozoflarıyla, faşistlerle evlenen mezuniyet balosu kraliçeleriyle bu atmosferi çökertir. **KN**

LA BELLE ET LA BÊTE (1946)
Güzel ve Çirkin

Fransa (DisCina)
96dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean Cocteau
Yapımcı: André Paulvé
Senaryo: Jean Cocteau, Jeanne-Marie Leprince de Beaumont
Görüntü Yönetmeni: Henri Alekan
Müzik: Georges Auric
Oyuncular: Jean Marais, Josette Day, Mila Parély, Nane Germon, Michel Auclair, Raoul Marco, Marcel André

İngilizce adı: *Beauty and the Beast*

Jean Cocteau aslında kendisine hiçbir zaman tek başına sinemacı sıfatını uygun görmedi. O kendisini bir şair olarak görüyordu; sinema, sadece kariyeri boyunca uğraştığı çeşitli sanat biçimlerinden biriydi. Bununla beraber, Cocteau kendini "sırf" sinemacıdan ziyade bir şair olarak değerlendirmiş olsa da onun bu klasik halk masalına getirdiği mükemmel ve düşsel yorum, söz konusu iki sıfatın birbirini dışlamadığını kesin olarak kanıtlamıştır. Üstelik, tüm projeleri arasında en beğenileninin hâlâ *Güzel ve Çirkin* olması sadece hem muazzam çok yönlülüğünü hem de yeteneğini değil aynı zamanda filmin Cocteau'nun diğer tüm işlerine oranla ne kadar kalıcı olduğunu ve büyük kitlelerden nasıl kabul gördüğünü de ortaya koyar.

Cocteau, *Güzel ve Çirkin*'e (henüz ikinci uzun metraj filmiydi) elindeki malzemenin kapasitesinin tamamen bilincinde ve koşulların dayatmasının bir sonucu olarak başladı. Bir taraftan çevresindekiler, Alman işgalinin neden olduğu büyük kültürel gerilemenin ardından Fransız sinemasının yeniden adını duyurması için gözlerini ona dikmişti; *Güzel ve Çirkin*, fiilen, Fransa sanat dünyasının ulusal manifestosu olacaktı. Diğer taraftan Cocteau, kendisini seçkincilikle ve halkın beğenilerinden uzak olmakla suçlayan eleştirmenlerce kışkırtılıyordu. Acaba sinema dünyasındaki egemen anlayışa uygun, halkın kucaklayacağı bir filmi yapabilecek miydi?

Cocteau, aklında bu iki çetin yükümlülükle, yüzlerce yıllık "*Güzel ve Çirkin*" masalına (kendisinin bile) en tuhaf ve fantastik yaratıcı güdüleri için bir çıkış kapısı olarak yaklaştı. Aslına bakılırsa, orijinal hikayenin nispeten basit iskeleti, böylesi bir deneyselliği teşvik ediyordu. Görünüşte korkunç ve çok çirkin olan bir yaratık (Jean Marais) babasını ücra bir şatoda esir alınca Güzel (Josette Day), babasının yerine geçmeye gönüllü olur. Ne var ki bu pazarlıkta Çirkin bundan daha fazlasını ister: Güzel'e kendisiyle evlenmek istediğini söyler ve Güzel de kararını vermeden önce görünüşün ötesine, tüylerle kaplı talibinin iyilikle dolu kalbine bakabilmek durumundadır.

Cocteau, ikisinin flört dönemini, birçok güzel efekt için deneme alanı sağlayan büyülü bir şatoda kurgular. Güzel, koridorlarda öylesine yürümez; sessizce ve kayar gibi süzülür. Mumlar geleneksel şamdanların içine değil, duvarlara sabitlenmiş insan kolu şeklindeki tutamaçlara yerleştirilmiştir. Aynalar şeffaf geçitlere dönüşür, alevler kendi istediklerince parlayıp söner ve heykeller canlanır. Kale, hem cisimlenen yaratım süreci için metafor hem de çok sayıdaki Freudyen imge için mazeret işlevi görür. Çirkin, bir dönüşüme uğramadan, Güzel onunla olan ilişkisini cinsel anlamda tamamına erdiremeyeceğinden, Cocteau, bilinçaltı arzularını açığa vurmak üzere ona bıçakları okşatır ve onu uzun koridorlarda dolaştırır.

Ancak Cocteau'nun en büyük başarısı, bir ucube olan Çirkin'i hem inandırıcı hem de çekici kılabilmesidir. Marais özenle yapılmış çok ayrıntılı bir makyajın altında gömülü olduğundan, Çirkin'in özündeki iyilik davranışları ve eylemleri üzerinden açığa çıkarılmak durumundadır, böylelikle hem gerçek hem de mecazi anlamda kürkünün ve uzun sivri dişlerinin altında yatan insanlığı ortaya konur. Aslında Marais'in çizdiği portre öylesine başarılıdır ki Çirkin sonunda eli yüzü düzgün, yakışıklı bir prense dönüşüp Güzel'le birlikte muratlarına erdiklerinde, filmin galasında aktris Greta Garbo'nun "Bana çirkinimi geri verin!" diye bağırması ünlüdür. **JKI**

ABD (First National, Warner)
114dk, SB
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks, Jack L. Warner
Senaryo: William Faulkner
Raymond Chandler'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Sidney Hickox
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: Humphrey Bogart, Lauren Bacall, John Ridgely, Martha Vickers, Dorothy Malone, Peggy Knudsen, Regis Toomey, Charles Waldron, Charles D. Brown, Bob Steele, Elisha Cook Jr., Louis Jean Heydt

THE BIG SLEEP (1946)
Büyük Uyku/ Birleşen Kalpler

Söylentiye göre, yönetmen Howard Hawks, romancı Raymond Chandler'dan kitabı *Büyük Uyku*'daki çeşitli ikili oynamalara, ihanetlere ve sürprizlere bir açıklama getirmesini istediğinde, yazar dürüstçe "Hiçbir fikrim yok," yanıtını vermiş. Bu, *Büyük Uyku*'nun içerisindeki söz konusu durumların önem taşımadığı ya da kitapta yer almalarının nedeninin kafa karıştırmaktan ibaret olduğu anlamına gelmez. Chandler'ın karmaşıklığıyla ünlü bu "polisiye hikaye"si, daha ziyade Los Angeles'taki yozlaşmışlığın zaten karmaşık olan öyküsünü, içine neredeyse sonsuz bir aşağılık karakterler geçidi katarak, sadece anlaşılması biraz daha zor hale getirir.

Bu nedenle Hawks'un sinema uyarlamasının odağını, yumuşak bir şekilde hafiyelikten hafiyeye, yani usta özel dedektif Philip Marlowe rolündeki Humphrey Bogart'a kaydırması şaşırtıcı değildir. 1944 yapımı *To Have or Have Not'ın (Sahip Olmak ya da Olmamak)* başarısından faydalanan Hawks, Bogart'ı yeniden Lauren Bacall'la bir araya getirir ve onların arasındaki çekimi ön plana çıkarır. Bu ikili aynı karede göründüğünde, polisiye hikaye ikinci planda kalır (çekimler bittikten altı ay sonra evlenmişlerdi). Hawks, iki oyuncunun birlikte yer aldığı fazladan sahneler ekleyerek ve dönemin Sinema Yapım Yönetmeliği düşünülürse, biraz fazla müstehcen sayılabilecek (özellikle atlar ve eyerler hakkındaki konuşma) imalarla süslenmiş diyalogları vurgulayarak bu cinsel tansiyondan sonuna kadar faydalandı.

Peki ya polisiye hikaye? Temel soruşturma, biraz kafa karıştırıcı olmakla birlikte, yine de seyir zevki veriyor. Marlowe, Hollywood'un en karanlık en pis köşelerine girip çıkarken bizim rehberimiz olur; pornocuları, nemfomanları, öldürülmeden önce hikayedeki daha fazla dönüm noktasını açığa vurmaya (ya da ilgiyi başka yöne çekmeye) zar zor vakit bulabilen bir grup kiralık haydutu kapsayan bir cinayet-şantaj olayının üzerindeki esrar perdesini kaldırır.

Büyük Uyku, ölümden bahseden bir film. Aslında ölüm filmin her yanına işlemiş. Bu, standart kara film ilkelerinin çoğundan yoksun bir kara film başyapıtı. Pek çok meşum kadın var, ama geriye dönüş sahneleri yok; ışık-gölge karşıtlığı var ama dış ses yok. Daha da önemlisi, Bogart'ın Marlowe'u, yalan dolanla dolu bir dünyada kaybolmuyor, tersine daima kendinden emin ve kontrolü mutlak olarak elinde tutuyor. O, gaddarlık karşısında hiç istifini bozmayan, ucuz şehvet oyunlarına prim vermeyen ve güzel bir yüzün değerini her zaman bilen tuhaf bir antikahraman. **JKI**

THE KILLERS (1946)

Robert Siodmak'ın bu klasik kara filminin ilk on dakikasında, Hemingway'in 1927 tarihli öyküsü neredeyse harfi harfine kopyalanmıştır: İki kiralık katil, yaşama arzusunu tamamen kaybetmiş, hiçbir direnç göstermeyen bir İsveçli'yi (Burt Lancaster) öldürmek üzere sakin bir kasabaya gelir. Senaryo yazarları Anthony Veiller ve John Huston'ın, hikayeye hayal güçlerini katarak yarattıkları azımlı sigorta müfettişi Riordan (Edmond O'Brien), İsveçli'nin geçmişi üzerindeki esrar perdesini kaldırır: Bu adam, gizemli bir kadınla (Ava Gardner), bir fabrikada maaşların çalınmasıyla ve bir ihanetle ilişkisi olan eski bir boksördür.

Citizen Kane'in (Yurttaş Kane) hikayesi, farklı anlatıcılarla ilgili geriye dönüş sahneleriyle bölümlenmişti; *The Killers (Katiller)*, geriye dönüş sahnelerinin zamansal sıralamasını da karıştırarak bu düşünceyi bir adım daha ileri götürüyor. Bu yapbozu bir araya getirme süreci, izleyiciyle Riordan arasında bir bağ kurulmasını gerektiriyor. Şirketinin çıkarlarına sonuna kadar bağlı Riordan, İsveçli'nin geçmişini araştırırken, kara filmlere özgü bir yaşam sürmenin heyecanını, geleneksel olarak ödenen bedelleri ödemek zorunda kalmaksızın, bir başkasının yaşamına dahil olduğunu hayal ederek yaşar. Riordan'la İsveçli'nin yasadışı dünyası arasındaki ilişki, izleyiciyle film arasındaki ilişkiyle paralel hale gelir; olaylar açıklığa kavuşmadan hemen önce, Riordan sanki bir sinema salonunun ön sırasında oturuyormuş gibi siluet halinde otururken bu düşünce iyice belirginleşir. *The Killers*, hem muhteşem bir kara film hem de tekdüze bir güven ortamından tehlike ve maceraya kaçış olarak gördüğümüz kara filmlerden neden hoşlandığımıza dair açıklama niteliğinde. **MR**

ABD (Mark Hellinger, Universal)
105dk, SB

Yönetmen: Robert Siodmak

Yapımcı: Mark Hellinger

Senaryo: Anthony Veiller
Ernest Hemgway'in öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Elwood Bredell

Müzik: Miklós Rózsa

Oyuncular: Burt Lancaster, Ava Gardner, Edmond O'Brien, Albert Dekker, Sam Levene, Vince Barnett, Virginia Christine, Jack Lambert, Charles D. Brown, Donald MacBride, Charles McGraw, William Conrad

Oscar adaylıkları: Robert Siodmak (yönetmen), Anthony Veiller (senaryo), Arthur Hilton (kurgu), Miklós Rózsa (müzik)

A MATTER OF LIFE AND DEATH (1946)

Michael Powell ve Emeric Pressburger'ın 1946 yapımı fantastik filmi A *Matter of Life and Death (Ölüm Kalım Meselesi; ABD'de Stairway To Heaven adıyla gösterilmiştir)*, İngiltere ve Amerika arasındaki gergin ilişkiyi yumuşatmak üzere bir propaganda filmi olarak tasarlanmıştı. Ancak sonunda ortaya, asıl hedefini aşarak aşk ve insanın iyiliği üzerine, görsel açıdan heyecan verici, diyaloglarıyla eğlenceli bir film çıktı.

Yanmakta olan uçağından mutlak bir ölüme atlamaya hazır bir 2. Dünya Savaşı pilotu (David Niven), Amerikalı telsiz operatörünün (Kim Hunter) sesine aşık olur. Daha sonra bir sahilde kendine gelir ve cennette olduğunu zanneder. Hayatta olduğunu anlayınca, Amerikalı kızla yüz yüze görüşebilme şansı olduğunu fark eder. Ne var ki ilahi güçler bir hata yapmıştır; ona gerçeği söyleyip ait olduğu yere, cennete götürmek üzere göklerden Ulak 71 (Marius Goring) gönderilir. Alfred Junge imzalı çarpıcı dekor tasarımı, bu filmi zaten etkileyici olan duygusal idealizminin ve (renkli çekilmiş) dünyayla cennetin dünyevilikten uzak siyah beyazlığı arasında kolaylıkla gidip gelen zekice yazılmış senaryosunun yukarısına taşır. Kullanılan donuk karelerin ve öteki dünyanın nefes kesen dekorunun yanı sıra, filmde Salvador Dali'nin beğeneceği türden "göz küresinin ardından" yapılmış bir çekim de var. **KK**

Britanya (The Archers, Independent, Rank)
104dk, SB & Technicolor

Yönetmen: Michael Powell & Emeric Pressburger

Yapımcı: George R. Busby, Michael Powell, Emeric Pressburger

Senaryo: Michael Powell & Emeric Pressburger

Görüntü Yönetmeni: Jack Cardiff

Müzik: Allan Gray

Oyuncular: David Niven, Kim Hunter, Robert Coote, Kathleen Byron, Richard Attenborough, Bonar Colleano, Joan Maude, Marius Goring, Roger Livesey, Robert Atkins, Bob Roberts, Edwin Max, Betty Potter, Abraham Sofaer, Raymond Massey

Britanya (Cineguild, Rank)
118dk, SB

Yönetmen: David Lean

Yapımcı: Anthony Havelock-Allan, Ronald Neame

Senaryo: Anthony Havelock-Allan, David Lean, Ronald Neame
Charles Dickens'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: Guy Green

Müzik: Walter Goehr, Kenneth Pakeman

Oyuncular: John Mills, Anthony Wager, Valerie Hobson, Jean Simmons, Bernard Miles, Francis L. Sullivan, Finlay Currie, Martita Hunt, Alec Guinness, Ivor Barnard, Freda Jackson, Eileen Erskine, George Hayes, Hay Petrie, John Forrest

Oscar: John Bryan, Wilfred Shingleton (sanat yönetmeni), Guy Green (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Ronald Neame (film), David Lean (yönetmen), David Lean, Ronald Neame, Anthony Havelock-Allan (senaryo)

GREAT EXPECTATIONS (1946)
Büyük Umutlar

1946 yılında, *Brief Encounter (Kısa Tesadüfler, 1946)* ve Blithe Spirit'in *(Ben Çağırmadım, 1945)* başarılarının ardından yapımı gerçekleştirilen bu film, David Lean'in 1948'de *Oliver Twist*'i çekmeden önce sinemaya uyarladığı ilk Charles Dickens romanıydı. Bu edebi başyapıtı kelimenin tam anlamıyla sinematografik bir görev olarak ele alan Lean, hikayenin engin duygusal ufkunu keşfeder, kullanır ve onu görsel anlamda da geniş kapsamlı, büyüleyici bir yolculuk haline getirir. Sonuçta ortaya hem gelmiş geçmiş en iyi İngiliz filmlerinden biri hem de filme çekilen en iyi edebiyat uyarlaması çıkar.

Pek çok korku filmiyle ortak noktalar içeren *Büyük Umutlar*, ıssız ve bakımsız bir mezarlığa uzanan geniş bir bataklıkta açılır. Bu açılış sahnesi o kadar önemliydi ki filmde neyin nasıl görünmesi gerektiğine dair düşünceleri çok kesin olan Lean, ilk görüntü yönetmeni Robert Krasker'in yerine Guy Green'i getirdi. Bu sahnede filmin genç kahramanı Pip, Magwitch (Finlay Currie) adındaki acımasız ve çaresizlikten gözü dönmüş bir hapishane kaçkınıyla karşılaşır. Kaçak, Pip'i tehdit edip kendisine yemek ve zincirlerinden kurtulmak için bir eğe getirmesini ister. Daha sonra Pip, hayata küsmüş harap bir kadın olan Miss Havisham'ın (Martita Hunt) en az kendisi kadar harap malikanesine götürülür. Yıllar önce düğün yemeğinde terk edilen Miss Havisham, hâlâ gelinliğinden geriye kalan kumaş parçalarını giymektedir. Miss Havisham'ın, vesayeti altındaki genç ve güzel Estella'yı (Jean Simmons) tüm erkeklerden intikam alacak bir kadına dönüştürme yönünde korkunç bir planı vardır. Estella'ya aşık olan Pip de bu erkekler arasında yer alır. Ancak esrarengiz bir hayırseverin, Londra'ya taşınıp zengin bir beyefendi olarak yaşaması için Pip'i finanse etmesiyle, olayların akışı değişir. Bir apartman dairesini Herbert Pocket'la (Alec Guinness'in ilk önemli rolü) paylaşmaya başlayan yetişkin Pip (John Mills), yardım eden kişinin Miss Havisham olduğuna ve yazgısının bir gün Estella'yla evlenmek olduğuna inanarak züppe bir yaşam sürer. Dickens okurları, anlatılmak isteneni daha iyi anlayacaktır.

38 yaşındaki Mills'in, romanda 20'sini bitirip 21'ine girdiği belirtilen bir karakteri oynamak için çok yaşlı olduğunu iddia edenler oldu. Bununla birlikte meselenin aslına bakıldığında, Pip, kendi yazgısını belirleyen olaylara etkin bir biçimde müdahil olmaktan çok etrafında oynanan dramın tanığı olmalıydı. İlk filmini yönetmeden önce yedi yıl kurguculuk yapan Lean, bunu çok iyi biliyordu ve dolayısıyla Mills'i sağlam ve renkli bir yardımcı oyuncu kadrosuyla çevreledi. Pip'in, avukatının asıstanı Wemmick'in (Ivor Barnard) evini ziyaret edip, onun oldukça yaşlı ve biraz bunak babası "İhtiyar B."yle (ihtiyar babanın kısaltılmışı) tanışma sahnesi gibi bazı sahneler inanılmaz haz verir. Olay örgüsü açısından çok gerekli olmasa da seyircinin içini ısıtan, unutulmaz ve eğlenceli bir sahnedir bu ve filme önemli ölçüde Dickensvari çekicilik katar.

Büyük Umutlar, eski olmasına rağmen güzelliğinden ve dokunaklılığından hiçbir şey kaybetmemiş bir film. İngiliz Film Enstitüsü'nün tüm zamanların en iyi İngiliz filmleri listesinde beş numarada yer alan bu film, kapsam, yaratıcılık ve tutarlılık bakımından, Dickens'ın eserlerine dayanılarak yapılan en iyi film olma özelliğini halen koruyor. **KK**

ABD (RKO, Vanguard)
101dk, SB
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Alfred Hitchcock
Senaryo: Ben Hecht
Görüntü Yönetmeni: Ted Tetzlaff
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: Cary Grant, Ingrid Bergman, Claude Rains, Louis Calhern, Leopoldine Konstantin, Reinhold Schünzel, Moroni Olsen, Ivan Triesault, Alex Minotis
Oscar adaylıkları: Ben Hecht (senaryo), Claude Rains (yardımcı erkek oyuncu)

NOTORIOUS (1946)
Aşktan da Üstün

Yapımcı David O. Selznick, Hitchcock'un psikanalitik dramı *Spellbound'ın (Öldüren Hatıralar, 1945),* yönetmen Alfred Hitchcock, yıldız oyuncu Ingrid Bergman ve yazar Ben Hecht'ten oluşan başarılı ekibini yeniden bir araya getirmiş ve romantik bir casusluk hikayesiyle ilgili bu olağanüstü projeye gelişme aşamasında önderlik etmiş olsa da (adeti olduğu üzere kadroyu memorandum sağanağına tutarak) sonunda tüm paketi RKO Stüdyoları'na sattı ve Hitchcock'un filmin yapımını bizzat üstlenmesine olanak sağladı. Selznick'in yaşam öyküsünü yazan David Thomson bile Selznick'in işin içinde olmayıp filmi mahvedememiş olması sayesinde filmin bu kadar güzel olduğunu itiraf eder.

2. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru, çekici ajan T.R. Devlin (Cary Grant), hüküm giymiş bir vatan haininin kızı olan ve serbest bir yaşam süren Alicia Huberman'ı (Bergman), Arjantin'deki bir grup Nazi'nın arasına sızmak üzere ikna eder. Kendisini başıboş, amaçsız bir yaşamdan kurtaran bu adama aşık olan Alicia, Devlin'in onu başka bir adamın kollarına bıraktığını hissedince, kendisine babacan bir tavırla yaklaşan faşist Alexander Sebastian'la (Claude Rains) evlenir. Alicia, Sebastian'ın canavar ruhlu otoriter annesinin (Sapık filmindeki Norman Bates'in annesi Bayan Bates'in sağ kalmış hali olabilecek türden bir kadın) nefretini kazanır. Hitchcock'un, klasik gerilim mekanizmasını işleterek çektiği bir sahnede, meleksi Alicia ve şeytani Devlin'in şarap mahzeninde gizlice araştırma yaptığı bir parti esnasında bir uşak mahzene iner. Bu sahnede, en basit ama konu açısından en belirleyici ayrıntı ortaya konur: Şarap şişeleri, Nazi'lerin atom bombası yapımında kullanacağı uranyumla doludur. Sonuç, Alicia ve Devlin'in sırrının keşfedildiği işkence gibi bir an olur, ancak Sebastian, karısının casus olmadığına, sadece sadakatsiz olduğuna inandırılır.

Aşktan da Üstün'ün yoğun aşk üçgeni dramı, izleyiciyi üç başrol oyuncusu hakkındaki hislerini sürekli değiştirmeye zorlar. Film aynı zamanda, Grant ve Bergman arasında dönemin beyazperdedeki en uzun yakın plan öpüşmesinin yaşandığı görkemli bir aşk hikayesi. Pırıl pırıl siyah-beyaz görüntülerin ortaya konduğu ve oyuncuların müthiş çekicilik (ve oyunculuk) sergilediği filmin son bölümünde, canavar ruhlu annenin, Alicia'nın zehirlenmesine nezaret etmesi, fazlasıyla sinir bozucudur. **KN**

BLACK NARCISSUS (1946)

Britanya (Independent, Rank, The Archers)
100dk, Technicolor
Yönetmen: Michael Powell, Emeric Pressburger
Yapımcı: George R. Busby, Michael Powell, Emeric Pressburger
Senaryo: Michael Powell, Emeric Pressburger
Rumer Godden'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Jack Cardiff
Müzik: Brian Easdale
Oyuncular: Deborah Kerr, Sabu, David Farrar, Flora Robson, Esmond Knight, Jean Simmons, Kathleen Byron, Jenny Laird, Judith Furse, May Hallatt, Eddie Whaley Jr., Shaun Noble, Nancy Roberts, Ley On
Oscar: Alfred Junge (sanat yönetimi), Jack Cardiff (görsel yönetmen)

David Thomson, *Black Narcissus'tan (Siyah Nergis)* "rahibelerin fantezileri hakkında erotik bir İngiliz filmi, nadir görülen bir şey," diye bahsederken muhtemelen durumu biraz hafife alıyordu. Film, kendilerine hediye edilen Himalayalar'ın tepesindeki binayı bir "manastır-okul-hastane"ye dönüştürme çabasında olan küçük bir rahibeler grubunun hikayesini anlatıyor. Bir zamanlar harem olan binanın duvarları hâlâ müstehcen resimlerle süslüdür ve sefahat günlerinden kalma geveze bir Hintli hizmetçi neşeli bir edayla rahibelerin mekanın atmosferine karşı koyamayacağı kehanetinde bulunur.

Black Narcissus, bir anlamda imparatorluğun zaaflarının gerçekçi bir hikayesi. Bu aklı başında Hıristiyanlar, buraya iyi niyetlerle gelmişlerdir, ne var ki gülünç bir durumdadırlar: sırf kendileri için hiçbir şey ifade etmeyen derslere katılmaları için bölgenin mihracesinin para ödediği öğrencilere eğitim verir, sadece önemsiz vakaları tedavi ederler; çünkü bir hastanın hayatını kurtarmada başarılı olamazlarsa hastane lanetli kabul edilip tamamıyla terk edilecektir. Yönetmenler Powell ve Pressburger, rahibelerin düş kırıklıklarının içindeki mizahı yanı görüp bir kültür çatışmasını hem rasyonel hem de primitif bakış açısını göz ardı etmeden gözlemliyor; en mantıklı karakterlerin en koyu dindarlar olmasının (oysa her türden asılsız inançlara eğilimi olanlar onlar olmalıydı), hurafelere en çok prim verenlerinse, inançsızlar olmasının altında yatan ironinin tadını çıkarıyorlar.

Çok genç yaşta terfi almış olan Rahibe Clodagh (Deborah Kerr), tıpkı bir savaş filmindeki deneyimsiz bir subay gibi, misyonu ayakta tutmaya çalışıyor. Kötü bir üne sahip Bay Dean'le (David Farrar) tesadüfen bir araya gelince rahibeler arasında duyguları en fazla bastırılmış olan Rahibe Ruth'un (Kathleen Byron) sonuçta cinai boyutlara varacak kıskançlığını üzerine çekiyor. Saplantılar su yüzüne çıkmaya başladıkça film, Jack Cardiff'in tüm dekora yayılmış ışıl ışıl bir egzotikliği Technicolor tekniğiyle canlı bir tablo gibi perdeye aktarmasıyla ve Kerr'le Byron'ın baş örtülerinin altında ihtirasla titreyişleriyle daha da gerçeküstü bir hal alıyor. Rahibe kıyafetini çıkarmış Ruth'un postayla sipariş edilen bir elbise içerisinde, kan kırmızı rujuyla "açığa çıktığı" ve manastır çanını çalmakta olan Clodagh'ı uçurumdan aşağı itmeye çalışan bir canavara dönüştüğü sahneyse, İngiliz sinemasının en şaşırtıcı anlarından biri. Yetişkinliğe adım atmaya hazırlanan *Sabu (1942 yapımı Jungle Book-Orman Çocuğu'ndaki Mowgli)* ve genç Jean Simmons (burnunda süslü hızmasıyla) filmde, diğerleri için kötü örnek teşkil eden, tensel arzularla yanıp tutuşan masumları canlandırıyor. **KN**

ABD (Liberty, RKO)
130dk, SB
Yönetmen: Frank Capra
Senaryo: Philip Van Doren Stern, Frances Goodrich
Oyuncular: James Stewart, Donna Reed, Lionel Barrymore, Thomas Mitchell, Henry Travers, Beulah Bondi, Frank Faylen, Ward Bond, Gloria Grahame, H.B. Warner, Frank Albertson, Todd Karns, Samuel S. Hinds, Mary Treen, Virginia Patton
Oscar adaylıkları: Frank Capra (film), Frank Capra (yönetmen), James Stewart (erkek oyuncu), William Hornbeck (kurgu), John Aalberg (ses)

IT'S A WONDERFUL LIFE (1946)
Şahane Hayat

1930'ların *It Happened One Night (Bir Gecede Oldu, 1934), Mr. Deeds Goes To Town (Bay Deeds Şehre Gidiyor, 1936), You Can't Take It With You (Para Beraber Gitmez, 1938)* gibi klasikleşen filmlerinde sokaktaki adamı konu alan Frank Capra'nın savaş sonrası döneme ait bu ilk filmi, sıradan insanların erdemleri kadar, gerçekleşmeseler bile mütevazı düşlerin değerini de açıkça ortaya koyar. Film, konusunu Philip Van Doren Stern'in bir Noel kartpostalı üzerine yazdığı hikayeden (The Greatest Gift-En Güzel Hediye) alır. Savaş yorgunu James Stewart, filmin kahramanı olan, sorumluluklar altında ezilmiş genç adam rolünü neredeyse geri çevirecekti. 1946 yılında gösterime giren ve hem olumlu hem de olumsuz eleştiriler alan film, yine de beş dalda Oscar'a aday gösterildi (En İyi Film ve En İyi Erkek Oyuncu da dahil) ama hiçbir kategoride ödül kazanamadı. Bu filmin değerinin tam olarak anlaşılabilmesi için sık sık gösterilmesi mi gerektiği yoksa sadece yanlış zamanda mı yapılmış olduğu hâlâ tartışma konusu. 1960'lı yıllar itibariyle filmin telif süresinin dolması, "kamuya mal olmuş" versiyonunun televizyonlarda ucuza ve sık sık yayınlanmak üzere dağıtılmasının kapılarını açtı. 1970'li yıllarda devlet televizyonları, filmi, özel kanalların maddiyatçı tatil programlarının karşısına koyarak, filmin pek çok kuşak için duygusal anlamda bir mihenk taşı olma niteliğini güçlendirdi.

Zayıf, uzun boylu ve iyi kalpli George Bailey (Stewart), Connecticut'ın küçük bir kasabası olan Bedford Falls'da büyür ama dünyayı gezmeyi hayal eder. Ne var ki görevleri, George'un hayalini gerçekleştirmesini sürekli engeller. Özgürlüğünden yoksun oluşunun tesellisi olan şeyler güzel Mary'yle (Donna Reed) evlenmesi, ilerleyen süreçte de ailesi ve Bedford Falls'un çalışkan insanlarına kendi evlerini satın alabilmeleri için yardım etmesidir. Sonunda işleri iyice kötüye giden ve açgözlü kasaba bankacısı Bay Potter'ın (Lionel Barrymore bundan daha itici bir karakter oynamadı) haciz tehdidiyle karşı karşıya kalan George'un sırtındaki yükler, kendisine o kadar ağır gelmeye başlar ki kasabadaki köprüden atlayarak intihar etme girişiminde bulunur.

Ama bir mucize olur: George'a dileği gerçekleşip de hiç yaşamamış olsaydı kasabanın ne durumda olacağını göstermek üzere cennetten Clarence (Henry Travers) adında bir melek gönderilir. İntiharı, ancak George kendi değerine ikna olursa gerçekleşmemiş kabul edilecek, kasaba ancak o zaman normale dönecek ve ikinci sınıf bir melek olan Clarence kanatlarını kazanacaktır.

Şahane Hayat, yapımının gerçekleştirilmesinin üzerinden neredeyse 60 yıl geçtikten sonra, "ya öyle olsaydı" düşüncesini akıllara getirerek verdiği umutlu mesajla hâlâ tatil günlerinin favori filmi olma niteliğini koruyor. Film, aslen aşk, cinsellik ve topluma dair gözlemleri dile getiren hızlı ve sivri diyaloglarla dolu, hoş ve uçuk bir screwball komedi. Mizah kalitesinin bu denli yüksek oluşu özellikle, senaryoya katkıda bulunan fakat jenerikte adları geçmeyen Dorothy Parker, Dalton Trumbo ve Clifford Odets sayesindedir. Film, renklendirme çılgınlığının ilk kurbanlarından biri olunca, gerek Capra gerekse Stewart buna büyük tepki gösterdi çünkü bu film her ikisinin de gözdesiydi. **KK**

ABD (Columbia)
110dk, SB
Yönetmen: Charles Vidor
Yapımcı: Virginia Van Upp
Senaryo: Jo Eisinger, E.A. Ellington
Görüntü Yönetmeni: Rudolph Maté
Müzik: Doris Fisher, Allan Roberts, Hugo Friedhofer
Oyuncular: Rita Hayworth, Glenn Ford, George Macready, Joseph Calleia, Steven Geray, Joe Sawyer, Gerald Mohr, Robert E. Scott, Ludwig Donath, Donald Douglas

GILDA (1946)
Şeytanın Kızı Gilda/Şeytan Kadın

"İstatistikler dünyadaki kadın sayısının diğer her şeyden fazla olduğunu gösteriyor," diye lafını koyar alaycı kahraman Johnny Farrell (Glenn Ford) ve alışılmamış bir nefretle ekler: "böcekler hariç!" Yönetmen Charles Vidor'un filminde, söz konusu kadın düşmanlığı, muhteşem güzellikteki Gilda'yla (Rita Hayworth) bir arada bulunur. Aynı anda hem bir budala hem de usta bir alaycı olan bu karakterin alameti farikası haline gelen "Put the Blame on Mame" (bu şarkı eşliğinde aslında sadece dirseklerine kadar uzanan kadife eldivenleri çıkarmaktan ibaret olan olağanüstü ilgi çekici bir striptiz yapar), kadınların, kendilerini takıntı haline getiren erkeklerin gerçekleştirdiği kötülüklerin sorumlusuymuş gibi gösterilmesine dair anlamlı bir vurgu taşır.

Smokin içerisinde hoş ancak rahatsız görünen usta kumarbaz Johnny, Buenos Aires'te bir kumarhanenin yöneticiliğine getirilir. Johnny, hançere dönüşebilen bir baston taşıyan, kumarhanedeki kontrol odasından müşterilerini ve iş arkadaşlarını gizlice izlemekten zevk alan ve hikayeyi tetikleyen aşk üçgeninin tepe noktasını oluşturan büyük patron Ballin Mundson (George Macready) için çalışmaktadır.

Filmde, yetenekleri sınırlı ancak çekici ve fotojenik oyuncular Ford'la Hayworth'tan kusursuz performanslar çıkarılmış; Macready de filmin karmaşık kötü adamı olarak hayatının rolünü oynuyor. Afişlerde de iddia edildiği gibi, "Gilda gibi bir kadın daha gelmemiştir dünyaya!" **KN**

ABD (Charles Chaplin, United Artists)
124dk, SB
Yönetmen: Charles Chaplin
Yapımcı: Charles Chaplin
Senaryo: Charles Chaplin
Görüntü Yönetmeni: Roland Totheroh
Müzik: Charles Chaplin
Oyuncular: Charles Chaplin, Mady Correll, Allison Roddan, Robert Lewis, Audrey Betz, Martha Raye, Ada May, Isobel Elsom, Marjorie Bennett, Helene Heigh, Margaret Hoffman, Marilyn Nash, Irving Bacon, Edwin Mills, Virginia Brissac
Oscar adaylıkları: Charles Chaplin (senaryo)

MONSIEUR VERDOUX (1947)
Mösyö Verdoux

Charles Chaplin, bu en kara komedisi için fikri, evlendiği kadınları öldüren efsaneleşmiş Fransız seri katil Henri Desire Landru hakkında dramatize edilmiş bir belgesel çekmeyi planlayan Orson Welles'ten (5000 dolar karşılığında) satın aldı. Chaplin, Soğuk Savaş yıllarında, o dönemin gittikçe artan politik paranoyasına yanıt olarak hikayeye yeni ve keskin bir toplumsal hiciv boyutu kattı. Kibar ve sevimli bir küçük burjuva olan Verdoux (Chaplin), ekonomik kriz yüzünden banka memuru olarak dürüst bir biçimde hayatını kazanabilme olanağı ortadan kalkınca, zengin dullarla evlenmek ve onları öldürmek gibi kazançlı bir meslek seçer. Sonunda mahkeme önüne çıkarıldığında savunması, kişisel nedenlerle işlenen cinayetler cezalandırılırken, toplu cinayetlerin (savaş kisvesi altında) göklere çıkarıldığı yönünde olur: "Tek bir cinayet insanı katil yapıyor, milyonlarcasıysa kahraman. Büyüyen rakamlar insanı suçundan arındırıyor." Bunlar 1946'da ABD'de hoş karşılanan düşünceler değildi ve Chaplin sağ kesimin hedefi haline gelmeye başladı. Bu "cadı avı", Chaplin'in 1952'de ABD'den bir daha dönmemek üzere ayrılmasına yol açtı.

Neşeli bir tema müziği (Chaplin her zamanki gibi kendi müziğini kendi besteledi) eşliğinde karşımıza çıkan Verdoux, canlı ve renkli bir karakterdir. Savaş sonrası dönemin çetin ekonomik koşulları, Chaplin'i önceki filmlerine göre daha hızlı ve daha planlı çalışmak zorunda bırakmıştı. Sonuçta ortaya, kendisinin de açık açık "kariyerimin en zekice ve en parlak filmi" olarak değerlendirdiği, olay örgüsü en başarılı olan anlatılarından biri çıktı. **DR**

OUT OF THE PAST (1947)
Geçmişten Kaçış

Acapulco'da bir sahilde, deniz, balıkçı ağlarının arasından yumuşak ve titrek bir ışıkla parıldarken, özel dedektif Jeff Markham (Robert Mitchum), gangster Whit Sterling'in (Kirk Douglas) kendisini bulmak üzere kiraladığı kadını, yani Sterling'in eski kız arkadaşı Kathy Moffat'ı (Jane Greer) öper. Kathy, Jeff'in yanına oturur ve onun kendisini bulmak üzere gönderildiğini bildiğini açıklar. Whit'i vurduğunu itiraf ettiği halde 40.000 dolarını aldığını yalanlar. Kadın, Jeff'ten kendisine inanmasını ister. Onu öpmek üzere öne doğru eğilen Jeff, fısıldarcasına yanıtlar: "Umurumda değil bebeğim."

Mainwaring'in Build My Gallows High (Darağacımı Yüksek Kurun) adlı romanından uyarlanan *Geçmişten Kaçış*, kara film tarzının başyapıtı sayılabilir. Film bu tarzın tüm unsurlarına sahip: Yalan söyleyen ancak çok güzel olan ve bu yüzden insanın her şey için affedebileceği ya da en azından onun için ölebileceği türden bir kadın. Su yüzüne çıkan ve ana karakteri mahveden kötü bir geçmiş. En az bir kez tutkularına teslim olma hatasına düşen, zeki ve becerikli bir özel dedektif. Mitchum bu figürü kusursuz bir biçimde canlandırıyor. Karakterlerden birinin onun için söylediği gibi, "o her şeyi kendi içinde yaşar."

Kathy'nin Jeff'e olan aşkı gerçek midir? Onun uğruna zorluklara katlanabilme gücünden yoksun oluşuna ve aşka karşı olan kaderci tutumuna rağmen, acaba onu gerçekten sever mi? Ya Jeff ona olan derin tutkusunda samimi midir? Finaldeki kaçışlarını bir pusuya dönüştürmek üzere polise telefon etmesine rağmen bir kez daha onun cazibesine tutsak olmuş mudur? Bu, filmin sonunda Jeff'in kasabalı kız arkadaşı Ann'in (Virginia Huston) onun yanında çalışan sağır-dilsiz çocuğa (Dickie Moore) sorduğu sorudur. Çocuk, evet anlamında başını sallar. Acaba doğru mu söylemiştir? İzleyici, bu jestin Ann'i gelecekte, Jeff'in anılarına takılıp kalmaktan kurtaracağını hisseder. Ama bu, yalan söylediği anlamına gelir mi? Geçmişten Kaçış, genel olarak tüm kara filmlerde olduğu gibi bizi ölümcül tutkuların muammalarıyla, korkuyla iç içe geçmiş aşkların muğlaklığıyla baş başa bırakır. **TG**

ABD (RKO)
97dk, SB
Yönetmen: Jacques Tourneur
Yapımcı: Warren Duff
Senaryo: Daniel Mainwaring, *Build My Gallows High isimli kendi romanından*
Görüntü Yönetmeni: Nicholas Musuraca
Müzik: Roy Webb
Oyuncular: Robert Mitchum, Jane Greer, Kirk Douglas, Rhonda Fleming, Richard Webb, Steve Brodie, Virginia Huston, Paul Valentine, Dickie Moore, Ken Niles

THE GHOST AND MRS. MUIR (1947)

ABD (Fox)
104dk, SB
Yönetmen: Joseph L. Mankiewicz
Yapımcı: Fred Kohlmar
Senaryo: R.A. Dick, Philip Dunne, *R.A. Dick'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Charles Lang
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: Gene Tierney, Rex Harrison, George Sanders, Edna Best, Vanessa Brown, Anna Lee, Robert Coote, Natalie Wood, Isobel Elsom, Victoria Horne
Oscar adaylıkları: Charles Lang (görüntü yönetmeni)

Romantik, yumuşak ve hiç de korku vermeyen bir hayalet öyküsü olan *The Ghost and Mrs. Muir*, ruhların zamanın bir noktasında buluşması fikriyle ve hayal gücünün özgürleştirici kuvvetiyle, eğlenceli bir biçimde oyun oynar. Hüzünlü güzelliği bu filmde çok iyi kullanılan Gene Tierney, sarp bir kayalığın tepesinde hayaletli bir ev kiralayan genç ve güzel dul rolünde. Yönetmen Joseph L. Mankiewicz'in en gözde aktörlerinden olan Rex Harrison'sa dul kadının yol göstericisi ve akıl hocası haline gelen ve kadını, anılarını kendi imzası altında yayımlaması için teşvik eden hayalet kaptanı canlandırıyor. Aralarındaki sıcak ama (apaçık nedenlerden dolayı) cinsellikten yoksun ilişki, filmin büyüsünü ayakta tutup ona dokunaklı bir hava katıyor. Harrison'ın hırçın performansı ve Tierney'nin muhtemel aşığı olarak George Sanders'ın çizdiği kendinden emin ve kaba adam portresi, fantastik hikayenin gülünçlüğe doğru kaymasını ve aşırı duygusallığın filme zarar vermesini önlüyor.

Döneme egemen olan sansürcü zihniyetin getirdiği kısıtlamalara rağmen, Philip Dunne'ın incelikli senaryosu, kaptanın sözcük dağarcığındaki kabalığı hünerli bir biçimde insana hissettiriyor.

Film, Charles Lang'in yarısaydam görüntü yönetimiyle Bernard Herrmann bestelerinin en yumuşak, en lirik örneklerinden güç alıyor. Film, 1960'ların sonlarında başarılı bir televizyon dizisine de esin kaynağı olmuştur. **PK**

ODD MAN OUT (1947)
Ölümden Kuvvetli

Britanya (Two Cities)
116dk, SB
Yönetmen: Carol Reed
Yapımcı: Carol Reed, Phil C. Samuel
Senaryo: R.C. Sherriff *F.L. Green'ir romanından*
Görüntü Yönetmeni: Robert Krasker
Müzik: William Alwyn
Oyuncular: James Mason, Robert Newton, Cyril Cusack, Peter Judge, William Hartnell, Fay Compton, Denis O'Dea, W.G. Fay, Maureen Delaney, Elwyn Brook-Jones, Robert Beatty, Dan O'Herlihy, Kitty Kirwan, Beryl Measor, Roy Irving
Oscar adaylıkları: Fergus McDonnell (kurgu)

Carol Reed'in bir IRA militanının hikayesini anlattığı filmi dışavurumcu bir rüya gibi gelişiyor. James Mason'ın canlandırdığı Johnny McQueen, davalarına maddi katkıda bulunmak üzere bir soygun planlayan İngiltere karşıtı bir grubun lideridir. Soygun gecesi Johnny bir adamı öldürür; kendisi de vurulur. Öte yandan onu ve arkadaşlarını yakalamak üzere tüm şehri ablukaya alan polis güçlerinden kaçmak durumundadır. Filmin tamamı, gecenin geri kalan bölümünde Johnny'nin sığınacak bir yer araması ve kız arkadaşı Kathleen'in de (Kathleen Ryan) onu bulmaya çalışmasıyla geçer.

Johnny, güvendiği ya da davasını desteklediklerini düşündüğü insanların onun için kendilerini tehlikeye atmayacağını öğrenir. Sürekli yer değiştirmek durumunda kalır ve herkes onu bir şekilde başından atmaya çalışır; hepsinin ona yardım etmemek ya da onu kendi amaçları için kullanmak için bir gerekçesi vardır. Yarası daha da kötüye gidince Johnny felsefi bir hezeyan yaşar ve aslında dünyada yalnız olduğunu anlamaya başlar. Filmin müziği ve gölgelerle kaplı siyah-beyaz görüntüler, yaratılan genel belirsizlik hissine katkıda bulunur. *Ölümden Kuvvetli*'nin politik gerilim türünün sınırlarını zorlayışı ve toplumsal varoluş üzerine dokunaklı, incelikli ve etkili bir uzlaşmaya delalet eder hale gelişi, sinema seyircisini şaşırtmaya hep devam edecektir. **RH**

LADRI DI BICICLETTE (1948)
Bisiklet Hırsızları

Savaş sonrası Roma'sında uzun süre işsiz kalan Antonio Ricci (Lamberto Maggiorani), sonunda sinema afişleri yapıştırma işi bulur ancak bunun için bisikletinin olması şarttır. Bunun üzerine karısı rehinde olan bisikleti geri alabilmek için evdeki yatak çarşaflarını rehine koyar. Ne var ki Ricci işe başlar başlamaz bisikleti çalınır; oğluyla beraber Bruno'yla şehri dolaşarak bisikletini bulmaya çalışırken, Roma toplumunun çeşitli yüzleriyle, dahası keskin sınıf farklılıklarıyla karşı karşıya gelir.

Bu başyapıt, hak ettiği gibi, genellikle İtalyan yeni gerçekçiliğinin en önemli yapıtları arasında görülür. Fransız eleştirmen André Bazin, onu aynı zamanda en muhteşem komünist filmler arasında saymıştır. 1949 yılında en iyi yabancı film dalında Oscar almış olması, filmin o dönemde ABD'de böyle algılanmadığını gösterir. İlginçtir ki Amerikan sansürcülerinin gözüne batan tek şey, küçük çocuğun sokağa çişini yaptığı sahne olmuştur. Auteur kuramının, yani yönetmen sineması yaklaşımının bazı taraftarları, tek bir yaratıcı aklın ürünü olmamasından dolayı filmin gücünden bir şeyler yitirdiğini savunur. Senaryo yazarı Cesare Zavattini, yönetmen Vittorio De Sica, amatör oyuncular ve daha pek çok kişinin işbirliğinin ürünü olan yapım, ortak bir amaçta birleşme duygusuyla o kadar yüklüdür ki filmin başarılı yönlerini ekibin farklı üyelerine atfetmeye çalışmak bile anlamsız.

Bisiklet Hırsızları, tüm sinema tarihinde baba-oğul ilişkisinin belki de en olağanüstü portresini çizer. Bu ilişki, belli belirsiz dalgalanmalarla ve iki karakter arasındaki saygı ve güven bağlamında meydana gelen iniş çıkışlarla dolu; film müthiş bir dokunaklılığa sahip. Filmde Chaplin tarzı komedi öğeleri de (örneğin aynı restoranda yemen yiyen iki küçük çocuğun birbirine zıt davranışları) mevcut. Bisiklet Hırsızları, *La Vita é bella (Hayat Güzeldir, 1997)* gibi bir filmle karşılaştırıldığında, son yarım yüzyıl içinde dünyadaki egemen sinema anlayışının ve bu sinemanın gerçeklikle olan ilişkisinin ne kadar çocuksulaştırıldığına dair bir fikir veriyor. **JRos**

İtalya (De Sica)
93dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Vittorio De Sica
Yapımcı: Giuseppe Amato, Vittorio De Sica
Senaryo: Cesare Zavattini, Oreste Biancoli, Suso d'Amico, Vittorio De Sica, Adolfo Franci, Gerardo Guerrieri
Luigi Bartolini'nin Ladri di biciclette isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Carlo Montuori
Müzik: Alessandro Cicognini
Oyuncular: Lamberto Maggiorani, Enzo Staiola, Lianella Carell, Gino Saltamerenda, Vittorio Antonucci, Giulio Chiari, Elena Altieri, Carlo Jachino, Michele Sakara, Emma Druetti, Fausto Guerzoni
Oscar: Giuseppe Amato, Vittorio De Sica (Onur Ödülü–yabancı film)
Oscar adaylıkları: Cesare Zavattini (senaryo)

İngilizce adı: *The Bicycle Thief*

ABD (Rampart, Universal)
86dk, SB
Yönetmen: Max Ophüls
Yapımcı: John Houseman
Senaryo: Howard Koch, Stefan Zweig
Stefan Zweig'in Brief einer Unbekannten isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Franz Planer
Müzik: Daniele Amfitheatrof
Oyuncular: Joan Fontaine, Louis Jourdan, Mady Christians, Marcel Journet, Art Smith, Carol Yorke, Howard Freeman, John Good, Leo B. Pessin, Erskine Sanford, Otto Waldis, Sonja Bryden

LETTER FROM AN UNKNOWN WOMAN (1948)
Meçhul Bir Kadının Mektupları

Konser piyanisti ve 19. yüzyıl sonları Viyanası'nın kibar züppelerinden Stefan Brand (Louis Jourdan), her zamanki sefahat gecelerinin birinden daha evine döner. Dilsiz uşağı ona bir mektup uzatır. Mektup bir kadından gelmiştir ve ilk sözcükler, onu tam anlamıyla olduğu yere mıhlar: "Sen bu mektubu okuduğunda ben ölmüş olacağım."

Bu alışılmadık girişle başlayan film, hem yönetmen Max Ophüls'ün en iyi filmi ve genellikle insafsızca hor görülen melodram tarzında verilmiş çok başarılı bir örnek kabul edilir hem de dünya sinema tarihinin en önemli filmleri arasında sayılır. Kendi çapında, en küçük ayrıntısına varıncaya kadar kusursuz sıfatını hak eden çok az filmden biridir bu. Stefan Zweig'ın uzun öyküsünden Howard Koch'un mükemmel biçimde uyarladığı film, "imkansız aşk" edebiyatını yüceltip idealleştirir. Genç Lisa Berndl'ın (Joan Fontaine) Stefan'a duyduğu kara sevdanın izini sürmek üzere geriye dönüşler yapan Ophüls, bize asla yaşanmamış olması gereken bir aşkın çok canlı ve dokunaklı bir portresini çizer: Kadının sanatsal yönü olan erkekleri naif bir biçimde romantikleştirmesiyle, adamın, elde edilebilir kadınları duygusuzca birer nesne olarak görmesi arasındaki çelişki, bu kasvetli trajediyi daha da derinleştirir. Ophüls'ün 20. yüzyıl Batı toplumlarında cinsiyet rolleri arasındaki adaletsizliği ele alış biçimi gerçekten nefes kesici.

Ophüls, mükemmel bir denge tutturmuş. *Meçhul Bir Kadının Mektupları,* bir yandan bizi Lisa'nın tutkusuyla ve popüler kültürle beslenen bir toplumun hayalleriyle (daha sonraki bir dönemin filmlerinde kendisine yer bulacak değişken bir teatral zemin) özdeşleşmeye teşvik ederken bir yandan da romantik aşk mitiyle ideolojisine yıkıcı bir eleştiri getiriyor. Hikayeyi kavrayışımız, onun atmosferindeki ve bakış açısındaki incelikli geçişlere bağlı. Ophüls'ün mizansenleri, Lisa'yı sarmalayan hayal dünyasının perdelerini acımasızca ve hipnotik bir biçimde kaldırır. Bu hayalleri çerçeveleyen gerçekliğin bayağı koşulları ya düzenlemeyle açığa çıkarılır ya da kamera (hikayenin geçtiği dünyayla aramıza belli belirsiz mesafe koyan açı ve hareketlerle) karakterlerin göremeyeceği kurnazca bir perspektif telkin eder.

Filmin parlak başarısı, anlam yüklü ve etkileyici bir üsluptan olduğu kadar öyküleme yapısının elverişliliğinden de kaynaklanır. Lisa'nın dokunaklı dış ses anlatımıyla, on yıllar arasında köprüler kurulur. Tema olarak belirlenen ve tekrarlanan jestlerde (çiçek verilmesi gibi), diyaloglarda (sık sık zamanın geçişine gönderme yapılır) ve kilit önem taşıyan objelerde (Stefan'ın apartmanına uzanan merdiven) yoğunlaşan önemli ayrıntıların arka arkaya sıralanması sayesinde, en önemli yıllar kurnazlıkla geçiştiriliverir. Ophüls, Hollywood'da sık rastlanan bir sahneye (genç Lisa'nın Stefan'ın gözünün önüne gelen anılarda bir hayalet gibi ortaya çıkması) ulaştığında, büyük bir başarıyla, klişenin çok ötesine geçer ve böylesi eski moda "melodramlara" direnç gösteren çağdaş izleyiciler bile gözyaşlarını tutamaz.

Meçhul Bir Kadının Mektupları sayısız sinemaseveri, temasını, olay örgüsünü, göndermelerini ve ironilerini çözümlemeye yönelten olağanüstü zengin bir film. Ancak hiçbir kesin çözümleme, filmin yarattığı müthiş duyguyu ortadan kaldıramaz. **AM**

ABD (Diana)
99dk, SB
Yönetmen: Fritz Lang
Yapımcı: Fritz Lang, Walter Wanger
Senaryo: Rufus King, Silvia Richards
Görüntü Yönetmeni: Stanley Cortez
Müzik: Miklós Rózsa
Oyuncular: Joan Bennett, Michael Redgrave, Anne Revere, Barbara O'Neil, Natalie Schafer, Anabel Shaw, Rosa Rey, James Seay, Mark Dennis, Paul Cavanagh

SECRET BEYOND THE DOOR (1948)

Fritz Lang hayranları genellikle, *M (1931), Metropolis (1926) ve The Big Heat (Ölüm Korkusu/Yeraltı Dünyası, 1953)* gibi başarısı kanıtlanmış, entelektüel klasikleri sevenler ve yönetmenin *Rancho Notorious (Yaylalar Fahişesi/Kulübe, 1952), Moonfleet (1955)* gibi, popüler kültürün daha az muteber alanlarına eğildiği daha tuhaf, gizemli ve sıradışı filmlerini sevenler olarak ikiye ayrılır. Kimileri için *Secret Beyond the Door (Kapının Ardındaki Sır)*, hatırı sayılır bir kara film; ama aslında bu filmi, yönetmenin kariyeri açısından böylesine özel ve unutulmaz kılan şey, pek çok tarzın (kadın melodramı, Freudyen vaka incelemesi, seri katil muamması ve sanatsal-yaratıcı sürecin alegorisi) cezbedici biçimde bir araya getirilmiş olması.

Film, bir kadının (Joan Bennett) hem gizemli, hem baştan çıkarıcı, hem de (olay örgüsünün ilerleyen bölümlerinde açığa çıkacağı üzere) tehditkar bir erkeğe (Michael Redgrave) duyduğu endişe verici bağlılığı irdeleyen Hollywood'un "Female Gothic" (kadın gotiği) anlayışını paylaşır. Hitchcock'un Lang'a ilham kaynağı olan filmi *Rebecca'da (1940)* olduğu gibi, kadın kahraman, bir yabancının geçmişte yaşanmış, açığa vurulmamış travmalarla ve gizli saklı, hastalıklı ilişkilerle dolu evine yerleşir.

Lang bu hikayenin açıkça sadomazoşistliğe dönük bir kuşku içeren yanlarını (Erkeğin doğasının özünde duyarlılık mı yoksa saldırganlık mı vardır? Kadının aslında erkekten istediği şey sevgi mi yoksa ölüm müdür?), ürkütücü derecede tuhaf bir bağlamda yerlerine oturtur: Redgrave, her birinde tüyler ürpertici, açıkça psikoseksüel birer cinayetin yeniden canlandırıldığı "uygun odalar"la dolu bir ev inşa eden, dahi bir mimardır.

Secret Beyond the Door, aralarında Jean Renoir'ın *The Woman on the Beach'inin (Sahildeki Kadın, 1947)* ve Val Lewton'ın yapımcılığını üstlendiği *The Seventh Victim'in de (Yedinci Kurban, 1943)* bulunduğu, 1940'ların özel bir grup filmi arasına girer. Bu filmlerin etkileyici düşsel atmosferleri, "B tipi film" tarzı yalınlıkları ve özgür çağrışımlı senaryoları sayesinde, neredeyse garanti altına alınmıştır. Ayrıca bu örnekte buna bir de kafa karıştırıcı biçimde, Bennett'tan Redgrave'e sonra tekrar Bennett'a geçen dış ses anlatımı eklenir.

Yönetmen sinemasının ateşli bir savunucusunun bunu dile getirmesi belki aykırı düşecek ama Universal Stüdyoları'nın, Lang'ın orijinal kurgulamasına getirdiği kesintiler, bu düşsel niteliği büyük olasılıkla artırdı. Ortaya çıkan sonuç mantıklı bağlantılar ve anlam bakımından eksiklikler taşıyor olabilir ama *Secret Beyond the Door*, Lang'ın bildik kaderciliğine görkemli bir şiirsel boyut eklemeyi başardığı ender filmlerden biri. Stanley Cortez'in barok sinematografisi ve Miklôs Rôzsa'nın zengin müziğinin de bunda büyük katkısı var. **AM**

FORCE OF EVIL (1948)
Şeytanın Gücü

The Night of the Hunter (Caniler Avcısı, 1955) gibi *Şeytanın Gücü* de Amerikan sinema tarihinde eşi benzeri olmayan bir vaka. Filmin yönetmeni Abraham Polonsky, çok sonraları iki film daha çekti ve başka filmlerin de senaryosunu yazdı; ama McCarthy döneminde kara listeye alınıp sektörden dışlanmadan önce, gelecek vaat eden dehasını her yönüyle sergilediği tek film bu.

Şeytanın Gücü, çağdaş kent yaşamında ayakta kalma becerisi gerektiren, çetin ceviz adamların cirit attığı polisiye filmleriyle tanınan bir yıldız oyuncunun (John Garfield) varlığına rağmen, kara film türü içine tam olarak oturmaz. Her şeyden önce bu, "uyaksız şiir" tadındaki bir dış sesle ve 1940'ların sinemasındaki en şaşırtıcı ve radikal yenilikler arasında sayılan ve Malick'in Badlands'ini *(Kanlı Toprak, 1973)* daha o zamandan müjdeleyen son derece stilize, kendine has bir müziği olan, diyaloglarla desteklenen şiirsel bir film.

Ayrıca, kardeşler arasındaki, kutsal kitaplarda anlatılana benzer türden bir hıyanet üzerinden dramatize edilen bir ahlak dışılık, günahkarlık ve kefaret öyküsü. Polonsky, hikayenin kaçınılmaz kasvetini (merdivenlerden çöplerin arasındaki cesedin yanına doğru iniş sahnesi son derece ürpertici), Garfield ve Beatrice Pearson arasındaki dokunaklı ve hayli çağdaş aşk öyküsüyle kırıyor.

Film, en ufak ayrıntıya varana kadar şiirsel amacına uygun olarak stilize edilmiş: Ses, görüntü ve oyunculuk özgür bırakılmış ve bunların üçünün, sarhoş edici bir çokseslilik içerisinde birbirlerini etkilemesi sağlanmış. **AM**

ABD (Enterprise, MGM)
78dk, SB
Yönetmen: Abraham Polonsky
Yapımcı: Bob Roberts
Senaryo: Abraham Polonsky, Ira Wolfert
Ira Wolfert'in Tucker's People isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: George Barnes
Müzik: David Raksin
Oyuncular: John Garfield, Thomas Gomez, Marie Windsor, Howland Chamberlain, Roy Roberts, Paul Fix, Stanley Prager, Barry Kelley, Paul McVey, Beatrice Pearson, Fred O. Sommers

XIAO CHENG ZHI CHUN (1948)

Eğer iyi bir filmin özelliklerinden biri karakterleri verimli biçimde tanıtabilme yeteneğiyse, Fei Mu'nun *Xiao Cheng Zhi Chun'u (Küçük Bir Kasabada Bahar)* ne kadar iyi olduğunu çabucak ortaya koyuyor demektir. Film, beş ayrı kişiliği ustaca ve insanın içine işleyen bir şekilde gözlerimizin önüne serer: Yalnız ve gündelik işlerden usanmış "Kadın" (Wei Wei); hastalık derecesinde melankolik "Koca" (Shi Yu); hayat dolu "Kız kardeş" (Zhang Hongmei); daima uyanık "Uşak" Lao Huang (Cui Chaoming); ve değişim için katalizör olmak üzere kasabaya gelen (üstelik geçmişten çıkıp gelen) "Misafir" (Li Wei).

Film, kendi savaş sonrası dramını ekonomik bir biçimde inşa eder: Bu karakterler arasında hayat bulan arzular, umutlar, düşler ve acılar, tiplemelerin çerçeveye yerleştirilme biçimiyle, kaçamak bakışlardan oluşan bir koreografiyle ve ani karşı koyma ya da boyun eğme jestleriyle verilir. Öte yandan, filmde modernist bir unsur da var: kadının, açıkça görülebilir olanı şiirsel bir biçimde tekrarlayan, tanık olmadığı olayları anlatan ve üzücü gerçekleri acımasız sözcüklere döken dış sesi.

Çin sinemasına ait bu başyapıt, ancak Wong Kar Wai'nin *Dut yeung nin wa (Aşk Zamanı, 2000)* filmine esin kaynağı olduktan ve 2002 yılında saygın bir yeniden çevrimi yapıldıktan sonra hak ettiği gibi dünya çapında tanınmaya başladı. Sinemanın en güzel, en zengin ve en dokunaklı melodramları arasında yerini koruyan bir film. **AM**

Çin
85dk, SB
Dili: Mandarin
Yönetmen: Fei Mu
Senaryo: Li Tianji
Görüntü Yönetmeni: Li Shengwei
Müzik: Huang Yijun
Oyuncular: Cui Chaoming, Li Wei, Shi Yu, Wei Wei, Zhang Hongmei

İngilizce adı: *Spring in a Small Town*

ABD (Charles K. Feldman, Monterey)
133dk, SB

Yönetmen: Howard Hawks, Arthur Rosson

Yapımcı: Charles K. Feldman, Howard Hawks

Senaryo: Borden Chase, Charles Schnee

Görüntü Yönetmeni: Russell Harlan

Müzik: Dimitri Tiomkin

Oyuncular: John Wayne, Montgomery Clift, Joanne Dru, Walter Brennan, Coleen Gray, Harry Carey, John Ireland, Noah Beery Jr., Harry Carey Jr., Chief Yowlachie, Paul Fix, Hank Worden, Mickey Kuhn, Ray Hyke, Wally Wales

Oscar adaylıkları: Borden Chase (senaryo), Christian Nyby (kurgu)

RED RIVER (1948)
Nehir/Kanlı Nehir

Mutiny on the Bounty'nin (Deniz Ejderi, 1935) western tarzında yeniden çevrimi olan ve Bligh/Christian ilişkisini bir baba-oğul çatışması olarak ele alan *Red River*, kendisine esin kaynağı olan filmden çok daha derinlikli. Hawks, yıldız oyuncu John Wayne'in karşısına fotojenik Montgomery Clift'i, başka bir deyişle sonraki on yılda moda haline gelecek bir duyarlılık ve erkekçe nevrozun ideal örneğini koyar.

Filmin giriş bölümünde, 1851 yılında meydana gelen bir Kızılderili saldırısının kötü sonuçlarını ve sevgilisinden mahrum kalan Tom Dunson'la (Wayne) öksüz kalan Matthew Garth'ın (Clift) bir büyükbaş hayvan imparatorluğu kurmak üzere hayvanlarını nasıl bir araya getirdiklerini gördükten sonra, iç savaş sonrası dönemin ekonomik kriz ortamında Red River D'nin (hayvanların üzerine vurdukları damga; "D" Dunson'ın D'sidir) durumunun güçleşmesine tanıklık ederiz. Dunson, Missouri'ye götürmeye çalıştıkları sürüye liderlik ederken gittikçe zorbalaşır; sonuçta onun bu davranışları, Matt'i, isyan edip idareyi ele geçirerek sürüyü daha güvenli bir rota üzerinden Abilene'e götürmeye sevk eder. Dunson genç adamın cesaretine hayranlık duyar ama yine de onu yakalayıp öldürmeye yemin eder.

Maçoluk hallerini sinemaya çok başarılı biçimde yansıtan Hawks, burada, çok güzel, lirik ve heyecan verici sığır kaçışması, fırtınalı hava, kovboyluk ve Kızılderili çatışması sekanslarıyla kusursuz bir etki yaratarak, hayvan sürüsünü bir yerden bir yere götürmeyi konu alan diğer tüm western filmlerini gölgede bırakıyor. Şaşkınlık verici biçimde Wayne, incelik bakımından Clift'ten aşağı kalmıyor; dişsiz arkadaş rolündeki Brennan, başarılı bir silahşoru canlandıran Ireland ve omzuna saplanan ok karşısında kılını bile kıpırdatmayan cengaver ruhlu kadın rolünde Joanne Dru, yardımcı oyuncular olarak harikalar yaratıyor. Hawks, western'leriyle ünlü olmasına rağmen, bu türde çok az film çekmiştir. Bunun bir anlamda, John Ford'a saygı filmi ("ben de yapabilirim" tavrıyla karışık) olduğu söylenebilir çünkü Hawks, meslektaşının geleneksel oyuncu kadrosundan birçok kişiyi filminde kullanmış: Baba-oğul Harry Carey'ler, Hank Worden ve hatta bizzat Wayne. Hawks, western dünyasının tehlikeli ihtişamına Fordvari bir üslupla yaklaşıyor; ve bu görüntülere, Ford filmlerinde olduğu gibi, Dimitri Tiomkin'in folk temelli müziği eşlik ediyor. **KN**

ROPE (1948)
İp/ Ölüm Kararı

Alfred Hitchcock, şöhretini şovmenliğine ve korku filmlerine borçlu olmasına rağmen, daima en deneysel ticari film yönetmenleri arasında yer aldı. Patrick Hamilton'ın *(Gaslight-Işıklar Sönerken'*le ünlenmiştir), gerçek hayattaki Leopold ve Loeb vakasına dayanan ve 1959 yapımı *Compulsion* filminde daha alışılageldik biçimde dramatize edilen oyunu temel alınarak çekilen *Ölüm Kararı*, filmin kesintisiz çekilmiş gibi görünmesini sağlayan, kameraya takılı film bitene kadar süren planların neredeyse görünmez biçimde bağlanmasıyla oluşturulan tiyatroya özgü "tek dekorlu oyun" havasına dikkat çekiyor. 1948'de çoğu sinema izleyicisinin, filmlerin dramatik etki için kurgulanan kısa parçalardan meydana geldiğinin bilincinde olmadığı düşünülecek olursa, Hitchcock'un aslında daha çok meslektaşlarına seslendiği ve onlara (daha sonraları Dogma 95 hareketinin ya da 1999 yapımı *The Blair Witch Project-Blair Cadısı'*nın amaçladığına benzer biçimde) sinemada hikaye anlatmanın farklı bir yolunu göstermek derdinde olduğu söylenebilir.

Hikaye "gerçek zamanlı" anlatılırken, Ölüm Kararı, aynı evde yaşayan iki öğrencinin (John Dall ve Farley Granger) felsefi bir düşünceyi kanıtlamak üzere işledikleri rasgele cinayeti mazur göstermeye çalışmaları gibi hayli kendine özgü bir odak noktasına sahip. Aynı anda hem güçlü bir psikolojik dram hem de *Arsenic and Old Lace (Arsenik Kurbanları, 1944)* tarzında bir kara komedi olan film, katillerin üniversiteden hocaları rolündeki Jimmy Stewart'ı zekalarıyla etkilemek üzere eve davet etmeleriyle (zihinsel düzeyde değil sadece; açıkça başka anlamlara gelebilecek bir ilgi de söz konusu) bir kedi-fare oyununa dönüşüyor.

Kullanılan çekim tekniği sanıldığı kadar dikkat dağıtıcı değil ve Stewart'la Doll'un, cinayet kavramı ve etik doğruluk hakkında muhteşem bir çekişmeye girerek yüzleşmelerine zemin hazırlıyor. Katiller arasındaki eşcinsel çağrışımlı ilişkinin alışılmadık derecede açıkça betimlenmesi (bu konu diyaloglarda geçmez ama birlikte yaşadıkları apartman dairesinde tek yatak odası vardır), sansür görevlilerinin gözünden kaçmıştır. Planların insafsızca uzunluğu Granger'ın oyunculuğu açısından pek olumlu olmamış; ancak Dall ve Stewart, zoru başarabileceklerini gösteriyor ve filmin zorlayıcı çekim ortamında, aynı düzeyin korunduğu, güçlü bir tiyatro oyunculuğu tarzı sergilemeyi başarıyorlar. **KN**

ABD (Transatlantic, Warner Bros.) 80dk, Technicolor

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: Sidney Bernstein

Senaryo: Hume Cronyn, Arthur Laurents
Patrick Hamilton'ın Rope's End isimli oyunundan

Görüntü Yönetmeni: William V. Skall, Joseph A. Valentine

Müzik: David Buttolph

Oyuncular: James Stewart, John Dall, Farley Granger, Cedric Hardwicke, Constance Collier, Douglas Dick, Edith Evanson, Dick Hogan, Joan Chandler

ABD (Fox)
108dk, SB
Yönetmen: Anatole Litvak
Yapımcı: Robert Bassler, Anatole Litvak, Darryl F. Zanuck
Senaryo: Millen Brand, Frank Partos,
Mary Jane Ward'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Leo Tover
Müzik: Alfred Newman
Oyuncular: Olivia de Havilland, Mark Stevens, Leo Genn, Celeste Holm, Glenn Langan, Helen Craig, Leif Erickson, Beulah Bondi, Lee Patrick, Howard Freeman, Natalie Schafer, Ruth Donnelly, Katherine Locke, Frank Conroy, Minna Gombell
Oscar adaylıkları: Robert Bassler, Anatole Litvak (film), Anatole Litvak (yönetmen), Frank Partos, Millen Brand (senaryo), Olivia de Havilland (kadın oyuncu), Alfred Newman (müzik)

THE SNAKE PIT (1948)
Talihsizler Yuvası

Hollywood'un savaş sonrası dönemde daha yoğun bir gerçekçiliğe yönelmesiyle ortaya çıkan etkileyici eserler arasında, Anatole Litvak'ın akıl hastalığını ve hastalığın modern bir akıl hastanesinde tedavi edilişini sert bir dürüstlükle işlediği bu film de yer alır. Filmin en gerilimli sahneleri dermansız hastaların kapatıldığı aşırı kalabalık bir koğuşta (filme adını veren "snake pit" tımarhane anlamına geliyor) geçer. *Talihsizler Yuvası*, zihinsel hastalıklara, *One Flew over the Cuckoo's Nest de (Guguk Kuşu, 1976)* dahil olmak üzere yakın tarihlerde çekilen pek çok filmden daha dengeli bir bakış açısıyla yaklaşır. İlk bakışta ümitsiz bir deli gibi görünen Virginia Cunningham (Olivia de Havilland), iyi kalpli doktor Mark Kick'in (Leo Genn) tedavisi sayesinde "konuşma sağaltımı" yöntemine yanıt verebilir duruma gelir. Geriye dönüşler, Virginia'nın hem anne sevgisinden hem de o çok küçükken ölen babasının ilgisinden yoksun bir çocukluk geçirdiğini gösterir. "En iyi" koğuşa terfi eder ama gaddar bir hemşirenin zorbalıklarına maruz kalır. Daha sonraki davranış bozuklukları, onun söz konusu dermansız hastalar koğuşuna konulmasına yol açar ama bu dehşet verici deneyimin her nasılsa sağaltıcı bir etkisi olur. Sonuçta Virginia, yaşadığı suçluluk duygusunun mantık dışı olduğunu idrak ederek taburcu olmaya hak kazanır. Filmde Virginia'nın, hastalığı yüzünden nasıl ıstırap çektiğinin yansıtılış biçimi hatırlanmaya değer. *Talihsizler Yuvası*'nın iyimser gerçekçiliği, Hitchcock'un *Spellbound'ı da (Öldüren Hatıralar, 1945)* dahil olmak üzere, dönemin diğer filmlerindeki sözde Freudyen çözümlerle tezat oluşturuyor. **RBP**

ABD (Columbia, Mercury)
87dk, SB
Dili: İngilizce / Kantonez
Yönetmen: Orson Welles
Yapımcı: William Castle, Orson Welles, Richard Wilson
Senaryo: Orson Welles
Sherwood King'in If I Die Before I Wake isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Charles Lawton Jr.
Müzik: Doris Fisher, Allan Roberts, Heinz Roemheld
Oyuncular: Rita Hayworth, Orson Welles, Everett Sloane, Glenn Anders, Ted de Corsia, Erskine Sanford, Gus Schilling, Carl Frank, Louis Merrill, Evelyn Ellis, Harry Shannon

THE LADY FROM SHANGHAI (1948)
Şanghaylı Kadın

The Stranger'la (Yabancı, 1946) isteyince "düzgün" bir film yapabileceğini kanıtlayan Orson Welles, bu filmle yeniden kara film türüne döndü. Neredeyse rasgele sansasyonel bir roman (Sherwood King'in If I Die Before I Wake'ini) bulan Welles, ondan öyle mükellef ve tuhaf bir sonuç elde etti ki bu sonucun Colombia'nın patronu Harry Cohn'un canını sıkacağı aşikardı. Welles, Colombia'nın anlaşmalı yıldızı Rita Hayworth'un alameti farikası olan uzun saçlarını kısacık kestirip sarıya boyatarak eski karısının stüdyonun gözündeki değerini kasten düşürdü; üstelik bunu, Gilda'daki *(Şeytan Kadın, 1946)* gibi sempatik ve etkileyici bir kadını değil, su götürmez cinsel cazibesini bile itici hale getirecek derecede kötü ruhlu bir caniyi canlandıracağı henüz belli bile değilken yaptı.

Tutarsız bir İrlanda aksanıyla konuşan Welles, kötürüm bir avukatın (Everett Sloane, sinsi ve ürkütücü) yatında tayfalık yapmak ve belki de (Welles'in 1968 tarihli *The Immortal Story-Ölümsüz Hikaye*'de dile getirdiği anekdotta olduğu gibi) onun güzel karısına hizmet etmek üzere işe aldığı bir denizciyi canlandırıyor. Bir cinayet işlenir ve ardından herkesin en iyi tabirle ahlaksızca davrandığı bir yargılama süreci yaşanır. Finalde ayna oyunlu bir odada (onlarca aynanın karşılıklı olarak aynı görüntüleri yansıttığı bir oda) silahlar çekilir ve görüntü karmaşasının yarattığı çıldırtıcı kaleydoskop tuzla buz olur. *Şanghaylı Kadın* da, içerisindeki deha parçacıkları kesinlikle anlamlı bir bütün oluşturulabilecek biçimde bir araya getirilemeyen kırık bir aynadan farksız. **KN**

THE PALEFACE (1948)
Korkak Kahraman

ABD hükümeti Calamity Jane'i (Jane Russell), Kızılderililere silah satan bir grup beyaz hainin ele geçirilmesine yardımcı olmak üzere görevlendirir. Batı'ya giden bir yük treniyle göç etmekte olan bir karı koca numarası yapmak üzere halka açık bir banyoda rastladığı (insan böyle bir filmde inandırıcılık aramamalı!) diş doktoru, beceriksiz ve korkak "Painless" (ağrısız sızısız) Peter Potter'la evlenir. "Painless" rolündeki Bob Hope, olağanüstü bir başarı sergiliyor ve "eğer bunu beğenmediyseniz bir dakika içerisinde yenisi geliyor" anlayışıyla, espirileri ardı ardına sıralıyor. *Korkak Kahraman*'daki mizah unsurlarının çoğu Kızılderililerin, dişçinin gülme gazını soluması ve Hope'un türlü korkaklıklar yapıp daha sonra da yürekli bir Kızılderili avcısı sanılmasıyla birlikte kestirilebilir bir çizgide ilerliyor. Hope elbette ki "dolgun" bir kadın olan Russell'a fena halde ilgi duymaktadır ("Senınki tam da üzerinde çalışmayı sevdiğim türden bir ağız"). Evliliği tamamına erdirmeyi durmadan ertelemekle ilgili bir espri, film boyunca sürüp gider; Russell ise kötü adamları yenilgiye uğratmakla meşguldür.

Daha sonra, "Painless" ve Calamity Jane kaçırılıp bir Kızılderili kampına götürülür. Buradaki Kızılderilileri Şef Yowlachie (gerçek bir Amerikan Yerlisi) ve Iron Eyes Cody (Amerikan Yerlisi gibi yaşayan İtalyan kökenli bir Amerikalı) canlandırıyor.

Hope, Victor Young'ın Oscar kazanan şarkısı "Buttons and Bows"u çok güzel seslendiriyor. Bu tür filmlerde, kadınların yeniden Doğu'ya dönüp güzel kıyafetler giymeye başlamaları adettendir; ama Russell, saten elbiseler ve güderi pantolonlarla da bir o kadar çekici görünüyor. Dört yıl sonra, *Son of Paleface (Korkak Kahramanın Oğlu)* adıyla çekilen devam filminde (filmi *Korkak Kahraman*'ın yazarı Frank Tashlin yönetmiştir) "Buttons and Bows" şarkısı bir kez daha söylenir. Söz konusu filmde Hope ve Russell yeniden bir araya getirilmiş, onlara ayrıca Roy Rogers'la ("A Four-Legged Friend" diye bir şarkısı vardır) atı Trigger da eşlik etmiştir. **EB**

ABD (Paramount)
91dk, Technicolor

Yönetmen: Norman Z. McLeod

Yapımcı: Robert L. Welch

Senaryo: Edmund L. Hartmann, Frank Tashlin

Görüntü Yönetmeni: Ray Rennahan

Müzik: Ray Evans, Jay Livingston, Victor Young

Oyuncular: Bob Hope, Jane Russell, Robert Armstrong, Iris Adrian, Bobby Watson, Jackie Searl, Joseph Vitale, Charles Trowbridge, Clem Bevans, Jeff York, Stanley Andrews, Wade Crosby, Chief Yowlachie, Iron Eyes Cody, John Maxwell

Oscar: Jay Livingston, Ray Evans (film şarkısı)

Britanya (Independent, Rank, The Archers)
133dk, Technicolor

Yönetmen: Michael Powell, Emeric Pressburger

Yapımcı: George R. Busby, Michael Powell, Emeric Pressburger

Senaryo: Emeric Pressburger, Michael Powell, Keith Winter
Hans Christian Andersen'in öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Jack Cardiff

Müzik: Brian Easdale

Oyuncular: Anton Walbrook, Marius Goring, Moira Shearer, Robert Helpmann, Léonide Massine, Albert Bassermann, Ludmilla Tchérina, Esmond Knight

Oscar: Hein Heckroth, Arthur Lawson (sanat yönetmeni), Brian Easdale (müzik)

Oscar adaylıkları: Michael Powell, Emeric Pressburger (film), Emeric Pressburger (senaryo), Reginald Mills (kurgu)

THE RED SHOES (1948)
Kırmızı Pabuçlar

1948 tarihli bu Michael Powell-Emeric Pressburger yapımı, kuşaklar boyunca, büyüdüklerinde balerin olmak isteyen genç kızların gönlünü fethetti; gerçi filmin onlara verdiği mesaj açık bir şekilde çift yönlüydü. Gösteri dünyasındaki o eski "bir yıldız doğuyor" hikayesinin bildik akışına bir büklüm veren filmde, sevimli, iradeli, yetenekli dansçı ve "sahnelerin yeni yüzü" Victoria Page (Moira Shearer), bale topluluğunun Svengali-Rasputin-Diaghilev karışımı yöneticisi Boris Lermontov'un (Anton Walbrook) büyüsüne kapılır. Özel yaşamını (besteci Marius Goring'le yaşadığı aşk ilişkisi) sanatına olan tutkulu ve neredeyse hastalıklı denilebilecek bağlılığı nedeniyle ikinci plana atar; başarılı balerini, güzel bir koreografiyle sunulan trajik bir son beklemektedir. Evlenmek isteyince Lermontov tarafından kovulan baş balerin Boronskaja'nın (Ludmilla Tchérina) ayrılışından sonra Vicky, Hans Christian Andersen'in filme adını veren masalının özel bale versiyonunda ilk başrolüne çıkar; masal, pabuçlarının ölene dek durmaksızın dans ettirdiği bir genç kızı konu almaktadır. Bu da Powell ve Pressburger'ı (dansçı Robert Helpmann, oyuncu Leonide Massine ve orkestra şefi Sir Thomas Beecham'ın da katkılarıyla) 20 dakikalık fantastik bir dans sekansı çekmeye sevk etmiştir. Söz konusu sekans daha sonra, müzikallerde stilize bir üst kültürü temsil eden bu tür ara bölümler kullanma modasını başlattı (*An American in Paris-Paris'te Bir Amerikalı, 1955; On the Town-Denizciler Geliyor, 1949; Oklahoma! 1955*). Bu sekans, bir yandan başlı başına bir gösteri olarak görülebilecek kapasitede bir inandırıcılık sergilerken, bir yandan da filmin ana hikayesini minyatür biçimde yinelemeyi, taklitlerinin hepsinden çok daha iyi başarır.

Vicky'nin sahne dışı yaşamı, elbette ki Andersen'in kahramanınınkiyle hüzünlü bir paralellik gösterir. Hikaye, Vicky'nin balerin sıçrayışıyla bir trenin önüne atlaması ve üzüntüye boğulan rol arkadaşlarının, *Kırmızı Pabuçlar* balesini onun anısına yeniden sahneledikleri ve sahnede Vicky'nin yerini sadece pabuçların tuttuğu unutulmaz gösteriyle doruk noktasına ulaşır. Bu ilk beyazperde deneyiminde şaşırtıcı derecede başarılı olan ufak tefek Shearer, olağanüstü enerjiyle dolu varlığıyla, Walbrook'un ezici oyununun tüm gücüne direnmeyi bilir; hem daracık bir salonda üçüncü sınıf bir bale topluluğuyla dans eden deneyimsiz balerini hem de dünyanın taptığı ünlü yıldızı inandırıcı bir biçimde canlandırır. Balenin gösterişli dekoru içerisinde, kadın kahraman, esrarengiz, masalsı fonlarla çevrelenmiştir.

Kapkara bir gözlüğün ardında saklı olmadıkları zaman gözleri kor gibi parlayan Walbrook, hak verilmemesi mümkün olmayan bir kendini beğenmişlikle Mefistovari cümleler kurar; etrafındaki her şeyi büyük bir ustalıkla, kolayca yönetir ama yine de baleye olan ilahi adanmışlığı içerisinde, trajik biçimde yalnızdır. *Kırmızı Pabuçlar*, teatral performansın büyüsünü, böylesi bir haz vasıtası yaratmak için sarf edilen işkenceli, yorucu çabayı göz ardı etmeden yakalamayı bilen nadir müzikallerden biri. Verdiği içten duygu sayesinde, üst sınıftan bir izleyici kitlesine hitap ettiği varsayılan (en ön koltuklara yerleşmiş iyi giyimli ensesi kalınların yukarıdan bakan tavırlarıyla, en ucuz koltukları dolduran müzik öğrencilerinin sabırsız bekleyişlerinin oluşturduğu tezata rağmen) baleyi bu kitlenin dışında kalanlar için de ulaşılabilir kılmak bakımından önemli bir yol kat etmiştir. Klasik müzik seçkilerinin o muhteşem, pırıltılı renkleriyle sarmalanmış ve Disney'in peri masallarının aksine, geleneksel masalların belirsizliğini kusursuz biçimde yakalayan meşum bir yönü de olan bu film, ışıltısıyla göz kamaştıran bir başyapıt. **KN**

ABD (Warner Bros.)
126dk, SB

Yönetmen: John Huston

Yapımcı: Henry Blanke, Jack L. Warner

Senaryo: John Huston, B. Traven, *B. Traven'ın romanından*

Görüntü Yönetmeni: Ted D. McCord

Müzik: Buddy Kaye, Max Steiner

Oyuncular: Humphrey Bogart, Walter Huston, Tim Holt, Bruce Bennett, Barton MacLane, Alfonso Bedoya, Arturo Soto Rangel, Manuel Donde, José Torvay, Margarito Luna

Oscar: John Huston (yönetmen) (senaryo), Walter Huston (yardımcı erkek oyuncu)

Oscar adaylıkları: Henry Blanke (film)

THE TREASURE OF THE SIERRA MADRE (1948)
Sierra Madre Hazineleri

Tutkuyla güdülenen, açgözlülük ve iç ihtilafla kösteklenen ve başarısızlıkla sonuçlanan bu macera, John Huston için biçilmiş kaftandı; onun karakterini oluşturan romantizm ve alaycılık karışımına hitap ediyordu. *The Maltese Falcon*'dan *(Malta Şahini, 1941) The Man Who Would Be King*'e *(Kral Olacak Adam, 1975)* kadar bu temanın yinelenen çeşitlemeleri üzerinde oynadı ancak *Sierra Madre Hazineleri* konuyu orijinal formuna en yakın biçimde işleyen filmdi. Üç Amerikalı serseri Meksika'da altın aramak üzere güçlerini birleştirir; altını bulurlar ve sonuçta zafer sarhoşluğu içerisinde (kaçınılmaz olarak) tekrar kaybederler. Edebiyat yapıtlarını sinemaya uyarlamakta her zaman çok başarılı olan Huston, bu hikayeyi gizemli ve münzevi yazar B. Traven'ın bir romanından esinlenerek oluşturdu ve Traven'ın özlü diyaloglarıyla alaycı bakış açısını büyük ölçüde koruyarak, her zamanki gibi kaynak aldığı eseri saygılı ve özenli biçimde işledi.

Yapım şirketinin itirazına rağmen (çünkü o dönemlerde, en azından "A sınıfı" Hollywood yapımlarında, stüdyo dışındaki gerçek mekanlarda çekim pek yapılmıyordu) Huston filmin neredeyse tamamını Meksika'da, başkente yaklaşık 225 km. uzaklıktaki bir köyün yakınlarında çekmekte ısrar etti. Sonuçta bu ısrarının faydasını da gördü. Bu durum *Sierra Madre Hazineleri*'nin ana temasına da uygun düşer: İnsanlar baskı altındayken nasıl davranır? Yaşlı altın avcısı (yönetmenin babası Walter Huston canlandırır) ve saf genç adam (kovboy, sinema oyuncusu Tim Holt) güçlükler ve altının baştan çıkarıcılığı karşısında ilkelerine sıkı sıkıya tutunurken, paranoyak Fred C. Dobbs (Humphrey Bogart'ın en akılda kalıcı rollerinden biri) bu baskıya dayanamaz ve bir çeşit sinir krizi geçirir.

Huston'ın *Sierra Madre Hazineleri*'ni kendi istediği şekilde çekme konusundaki kararlılığı, yapım şirketi açısından da faydalı olur. Jack Warner'ın ilk başta nefret ettiği film, Warner Brothers'a hem büyük bir gişe başarısı sağlar hem de Akademi Ödülleri'nde zaferler getirir. Huston, En İyi Yönetmen ve En İyi Senaryo Oscarları'nı kucaklarken babası da En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu kategorisinde ödüle layık görülür. Akademi'nin tarihinde ilk kez (ve şimdiye kadar tek örnek) bir baba-oğul aynı anda Oscar almıştır. **PK**

LOUISIANA STORY (1948)

Usta belgeselci Robert J. Flaherty, son filmi *Louisiana Story (Louisiana Hikayesi)* için, Louisiana gölündeki petrol aramalarına dair bir film yapmak üzere Standard Oil petrol şirketinin sponsorluğunu kabul etti. Mali destek herhangi bir koşula bağlı olmadan geldi ama yine de Flaherty'nin, petrol şirketini betimlerken onu vahşi doğaya zarar vermeyen hayırlı bir güç olarak göstermekle biraz yumuşak başlı davrandığı söylenebilir. Bununla beraber film, naif bir bakış açısından tamamen yoksun değil; göldeki olaylar ve petrol şirketinin adamlarının yöreye gelişi bizlere 12 yaşındaki bir çocuğun (Joseph Boudreaux) gözünden gösterilir. Issız, sularla çevrili bir arazi, yeşilliklerle ve egzotik vahşi hayatın cazibeleriyle dolu, petrol sondaj aletinin tüm görkemiyle su yolu boyunca sessizce süzülüşünün, çocuğun hayalindeki kurt adamlar ve deniz kızları kadar akıl sır ermez ve masalsı göründüğü büyülü bir yer haline gelir.

Diyaloglar asgari düzeyde tutulmuştur; Flaherty, anlatıyı taşımak üzere, esas olarak kendi duygu yüklü, lirik görüntülerine ve Virgil Thomson'ın müziğine bel bağlar. Thomson'ın özgün Cajun (18. yüzyılda söz konusu yöreye yerleşmiş Fransız kökenli Kanadalılar) temalarından esinlenerek, ustalıklı bir biçimde bestelediği müzik, Pulitzer Ödülü (bu ödüle layık görülen ilk film müziği) almıştır. Flaherty, başarılı yapıtlarının tümünde olduğu gibi Louisiana Story'de de dünyanın yabanıl bölgelerinin güzelliğini, tehlikesini ve cazibesini gözler önüne serer. **PK**

ABD (Robert Flaherty)
78dk, SB
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Robert J. Flaherty
Yapımcı: Robert J. Flaherty
Senaryo: Frances H. Flaherty, Robert J. Flaherty
Görüntü Yönetmeni: Richard Leacock
Müzik: Virgil Thomson
Oyuncular: Joseph Boudreaux, Lionel Le Blanc, E. Bienvenu, Frank Hardy, C.P. Guedry
Oscar adaylıkları: Frances H. Flaherty, Robert J. Flaherty (senaryo)

ABD (Paramount)
115dk, SB

Yönetmen: William Wyler

Yapımcı: Lester Koenig, Robert Wyler, William Wyler

Senaryo: Augustus Goetz, Ruth Goetz
Henry James'in Washington Square isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Leo Tover

Müzik: Aaron Copland

Oyuncular: Olivia de Havilland, Montgomery Clift, Ralph Richardson, Miriam Hopkins, Vanessa Brown, Betty Linley, Ray Collins, Mona Freeman, Selena Royle, Paul Lees, Harry Antrim, Russ Conway, David Thursby

Oscar: William Wyler (film), William Wyler (yönetmen), Olivia de Havilland (kadın oyuncu), John Meehan, Harry Horner, Emile Kuri (sanat yönetmeni), Edith Head, Gile Steele (kostüm tasarımı), Aaron Copland (müzik)

Oscar adaylıkları: Ralph Richardson (yardımcı erkek oyuncu), Leo Tover (görüntü yönetmeni)

THE HEIRESS (1949)
Miras

"Nasıl bu kadar zalim olabilirsin?" "Ne de olsa ustalarından öğrendim." William Wyler'ın, Henry James romanı Washington Square'den (Washington Meydanı; anlamsız bir şekilde 1997'de yeniden filme çekildi) sinemaya uyarladığı *Miras*, yönetmenin alameti farikası olan uzun planlarla ve çok özenli bir atmosfer, aydınlatma ve kamera tekniği çalışmasıyla daha da güçlendirilen unutulmaz oyunculukları gözler önüne serer. İkinci kez Oscar'a değer bulunan Olivia de Havilland babasından (Ralph Richardson) kalacak olan büyük mirasa rağmen evlenememiş, fazlasıyla silik ve zarafetten yoksun genç kız rolünde muhteşem.

Yakışıklı servet avcısı, işsiz güçsüz Montgomery Clift, kızın gönlünü çalar; adam, çekici olduğu kadar samimiyetsizdir de. Catherine, babasının aşağılayıcı bir biçimde bu birlikteliğe itiraz etmesi üzerine ve budalalık derecesinde romantik halasının (Miriam Hopkins) suç ortaklığıyla bir kaçış planı yapar. Saf Catherine, sevgilisinin onu yüzüstü bıraktığını fark ettiğinde, de Havilland'ın merdivenleri ağır ağır ve tükenmiş bir halde tırmanışı akıllardan silinecek gibi değildir. Finalde, ona geri dönen aşığı kapıya doğru umutsuzluk içerisinde yürürken, buruk bir zafer kazanmış olarak yeniden merdivenleri tırmanışı da etkileyicilik bakımından diğer sahneden aşağı kalmaz. Aaron Copland'ın duyguları harekete geçiren ve özgün Oscar'lı müziği, yapımın bütünündeki mükemmelliğin altını çizer. **AE**

KIND HEARTS AND CORONETS (1949)
Yumuşak Kalpler

Sir Michael Balcon'ın Batı Londra'daki yapım şirketince çekilen "Ealing Komedileri"nin ilklerinden biri ve bu stüdyonun İngiliz tarzı tipik mizah anlayışının çok iyi bir örneği olan *Yumuşak Kalpler*, özenli yapısı ve verdiği tat bakımından kara komedi türünde eşi benzeri olmayan bir yapıt. İncelikli, hoş bir hınzırlığı var ve bir başka Ealing alameti farikası olan zekice bir sonla noktalanıyor.

Acımasız, soğukkanlı, yoksul Louis Mazzini'nin (masum yüzlü Dennis Price) sahip olabileceği Düklük unvanıyla arasında züppe, varlıklı ve aristokrat D'Ascoyne ailesinin sekiz üyesinden başka bir engel olmaması, Robert Hamer'ın sınıf ayrımcılığını cüretkarlıkla ele aldığı bu üstün nitelikli kara komedide Mazzini'yi bir toplu katliama teşvik eder. Film, Roy Horniman'ın bir toplumsal çöküşe işaret ettiği Israel Rank adlı sert romanından Hamer ve John Dighton tarafından uyarlanmıştı ama aynı zamanda Charlie Chaplin'in *Monsieur Verdoux*'sunun *(Mösyö Verdoux,* 1947*)* da etkisi altında kaldığı söylenir. Price'ın Makyavelist Mazzini'sinin başı, vicdansız ve ilkesiz yükselişi sırasında kaderin bir cilvesi sonucu iki farklı kadınla derde girer: Kurbanlarından birinin dokunaklı bir güzelliğe sahip dul karısı Edith D'Ascoyne ve Ealing Stüdyoları'nın gözdesi Joan Greenwood'un canlandırdığı seksi, tehlikeli biçimde kurnaz Sibella.

Aynı soydan geldikleri açıkça görülebilen yarım akıllı D'Ascoyne'ların sekizini de (bir balonda vurulan, kadınlara oy hakkı verilmesi savunucusu kırışık suratlı Leydi Agatha, patlayıcı içeren bir kase havyarla havaya uçan general ve teknesiyle birlikte denizin dibini boylayıp Mazzini'nin işini kendi kendine halleden çılgın amiral de dahil olmak üzere) Ealing'in bin bir suratlı adamı, bir filmden diğerine tanınmaz hale gelen müthiş Alec Guinness canlandırır.

Hamer'ın yönetmenlik hayatının fazlasıyla kısa süren altın çağı, *Yumuşak Kalpler*'le doruk noktasına ulaşır. Sinemasına çok değerli bir temel sağlayan kurguculuktan yönetmenliğe geçmiş biri olarak, bu filmde akıllı diyaloglarla etkileyici, hicivli görsel malzemeler arasında denge kurmayı bilmiştir. Savaş foto-muhabirliğinden gelme görüntü yönetmeni Douglas Slocombe'yse, bu filmdeki ustalıklı siyah-beyaz görüntüleriyle kendisine çok daha uzun ömürlü ve üretken bir kariyerin kapılarını açtı: Slocombe, 1960'ların klasikleşen pek çok İngiliz filmine, daha sonra da Indiana Jones üçlemesi'ne görüntü yönetmeni olarak imza attı. **AE**

Britanya (Ealing studios)
106dk, SB

Yönetmen: Robert Hamer

Yapımcı: Michael Balcon, Michael Relph

Senaryo: Robert Hamer, Roy Horniman, John Dighton
Roy Horniman'ın Israel Rank isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Douglas Slocombe

Müzik: Ernest Irving

Oyuncular: Dennis Price, Valerie Hobson, Joan Greenwood, Alec Guinness, Audrey Fildes, Miles Malleson, Clive Morton, John Penrose, Cecil Ramage, Hugh Griffith, John Salew, Eric Messiter, Lyn Evans, Barbara Leake, Peggy Ann Clifford

Venedik Film Festivali: Robert Hamer (Altın Aslan adaylığı)

ABD (King, Pioneer)
86dk, SB
Yönetmen: Joseph H. Lewis
Yapımcı: Frank King, Maurice King
Senaryo: MacKinlay Kantor, Millard Kaufman
Görüntü Yönetmeni: Russell Harlan
Müzik: Victor Young
Oyuncular: Peggy Cummins, John Dall, Berry Kroeger, Morris Carnovsky, Anabel Shaw, Harry Lewis, Nedrick Young, Russ Tamblyn, Ross Elliott

GUN CRAZY (1949)

Joseph H. Lewis'in kült eseri *Gun Crazy (Çılgın Silah*; diğer adıyla *Deadly Is The Female, yani "ölümcül kadın"*), günümüzde kara film teriminin ihtilaflı anlamı üzerine yapılan tartışmalara açıklık getirebilecek bir örnek adeta. 1930'ların ünlü haydutları Bonnie Parker ve Clyde Barrow'un hikayesinden esinlenen (senaryoyu MacKinlay Kantor ve McCarthy döneminde kara listeye alındığı için adı jenerikte Millard Kaufman olarak geçen yazar Dalton Trumbo yazmıştır) bu kırsal "kaçak aşıklar" hikayesinin, kara film geleneğinde belirleyici olan karanlık, sert, kentsel yeraltı dünyasıyla pek ortak yönü yokmuş gibi görünür. Ancak *They Live By Night*'taki *(Gece Yaşayanlar, 1948)* bahtsız aşıkların ya da *Desperate (Umutsuz, 1947), Thieves' Highway (Hırsızların Otoyolu, 1949)* ve *The Sound of Fury*'deki *(Öfkenin Sesi, 1951)* alnının teriyle para kazanmak isteyen ama yakasını şansızlıklardan kurtaramayan kişilerin benzer hikayeleriyle yan yana koyulduğunda *Gun Crazy*, ikisi de başıboş insanların yazgısal öykülerini anlatan *The Postman Always Rings Twice (Postacı Kapıyı İki Kere Çalar, 1946)* ve *Detour (1945)* gibi hakkı teslim edilmiş kara filmleri karakterize eden köksüz, marjinal adam temasını paylaşır.

Bart Tare (John Dall), küçük yaşlardan beri silahlara takıntı derecesinde ilgi duymaktadır. Ordudan ayrıldıktan sonra, çok güzel bir kız olan ve silah fetişizmini paylaşan Annie Laurie Starr'la (Peggy Cummins) tanışır ve keskin nişancılığını gezici bir panayırda kanıtlayan kıza hemen aşık olur. Adaletin kollarında yaşamlarını yitirmelerinden önce, büyük bir mezbahanın vezne bölümünde gerçekleştirdikleri silahlı soygunla doruk noktasına ulaşan bir dizi hırsızlığa girişirler.

İstemediğiniz kadar bol "B sınıfı" filmler arasında, *Gun Crazy*'nin biçimsel düzeyde ayrıcalıklı bir yere sahip olduğu iddiası, düşük bütçenin getirdiği kısıtlamalar içerisinde filmin kotardığı estetik yenilikler (banka soygununun olduğu uzun plan-sekans, mezbahadaki kovalamaca) ve Cummins'in psikozlu bir vamp kadını benzersiz biçimde canlandırması sayesinde kanıtlanmıştır. Ölümsüz nitelikteki bu "çılgın aşk" hikayesi Jean-Luc Godard'ın Fransız Yeni Dalga klasiği *A bout de souffle'a da (Serseri Aşıklar, 1960)* ilham kaynağı olmuştur. **PS**

ADAM'S RIB (1949)
Adem'in Kaburgası/İki Ateş Arasında

"Hepimizin kendine göre numaraları var." Bu seçkin "cinsiyetler çatışması" komedisi, kavgacı ama cinsel açıdan ateşle barut gibi olan çiftlere dair sayısız başka filme ve televizyon dizisine ilham kaynağı olmuştur. Esprili diyaloglarla, çifte standartlar ve geleneksel cinsiyet rolleri üzerine ateşli tartışmalarla ve oyuncuların muhteşem performanslarıyla dolu *Adem'in Kaburgası*, efsanevi çift Spencer Tracy ve Katharine Hepburn'ün, 1942-1967 arasında birlikte çevirdiği dokuz filmden biri, belki de en iyisidir. Senaryoyu, Tracy'le Hepburn'ün yakın dostları Ruth Gordon (1968 yapımı *Rosemary's Baby-Rosemary'nin Bebeği* filmiyle Oscar alan aktris) ve Garson Kanin çifti yazmıştı. Projeye esin kaynağı olan gerçek hikaye, Bay ve Bayan Raymond Massey'in boşanma davasında onları temsil eden avukat William ve Dorothy Whitney çiftinin daha sonra boşanıp müşterileriyle evlenmelerinin hikayesidir.

Adem'in Kaburgası'ysa bu şekilde sonuçlanmaz. Sevimli aptal sarışın Doris Attinger (olağanüstü bir komedi yeteneği bahşedilmiş Judy Holliday'in parlak kariyerini başlatan ilk rolü), zampara kocası Warren'ı (Tom Ewell) öldürmeye teşebbüsle suçlanınca proto-feminist avukat Amanda "Pinkie" Bonner (Hepburn) onun savunmasını üstlenir. Ancak davanın savcısı da Amanda'nın kocası Adam "Pinky" Bonner (Tracy) olunca mahkeme salonundaki mücadeleleri çok geçmeden yatak odasına kadar uzanır. Çatışmanın şiddeti Amanda'ya vurgun olan ve onun için "Farewell Amanda"yı (Cole Porter'ın yazdığı bir parça) besteleyen şarkı yazarı Kip'in (David Wayne) Amanda'ya yönelik ilgisi nedeniyle körüklenir. George Cukor, Doris'in Warren'ı takip etmesi ve onu beceriksizce vurmasını kapsayan komik-gerilimli açılış sekansından sonra gelişmeleri kasıtlı olarak tiyatrovari bir düzlemde tutar. Filmin uzun plan sekansları, Hepburn'e mahkemedeki sunumlarında hareket özgürlüğü sağlar ve Tracy'nin onun taktiklerine ve kullandığı yöntemlere karşı duyduğu öfkeyi dışa yansıtmasına olanak tanır. Filmin en ilgi çekici sahneleri arasında, zeki bir kadın olan Amanda'nın, kalın kafalı Doris'e sorular sorduğu ve Adam'ın karısının sempatisini yeniden kazanmak için, gözlerinde yaşlarla kendi kadınsı yanını ortaya koyduğu sahneler sayılabilir. Tartışma konularından bazıları, günümüzde önemini yitirmiş olsa da film, incelikli yapısından hiçbir şey kaybetmemiştir. **AE**

ABD (MGM)
101dk, SB

Yönetmen: George Cukor

Yapımcı: Lawrence Weingarten

Senaryo: Ruth Gordon, Garson Kanin

Görüntü Yönetmeni: George J. Folsey

Müzik: Cole Porter, Miklós Rózsa

Oyuncular: Spencer Tracy, Katharine Hepburn, Judy Holliday, Tom Ewell, Francis Attinger, David Wayne, Jean Hagen, Hope Emerson, Eve March, Clarence Kolb, Emerson Treacy, Polly Moran, Will Wright, Elizabeth Flournoy

Oscar adaylıkları: Ruth Gordon, Garson Kanin (senaryo)

Britanya (Ealing Studios, Rank) 82dk, SB

Dili: İngilizce / Gal dili

Yönetmen: Alexander Mackendrick

Yapımcı: Michael Balcon, Monja Danischewsky

Senaryo: Angus MacPhail & Compton MacKenzie
Compton Mackenzie'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Gerald Gibbs

Müzik: Ernest Irving

Oyuncular: Basil Radford, Catherine Lacey, Bruce Seton, Joan Greenwood, Wylie Watson, Gabrielle Blunt, Gordon Jackson, Jean Cadell, James Robertson Justice, Morland Graham, John Gregson, James Woodburn, James Anderson, Jameson Clark, Duncan Macrae

WHISKY GALORE! (1949)
Viski Galore

Passport to Pimlico (Pimlico Krizi, 1949) ve *Kind Hearts and Coronets (Yumuşak Kalpler, 1949)* gibi *Viski Galore* de babacan yapımcı Sir Michael Balcon yönetimindeki İngiliz Ealing Stüdyoları'nın ünlü savaş sonrası dönem komedilerinin ilk ve harikulade hasadının ürünlerindendi. Tüm dünyada büyük beğeni toplayan film daha sonra yapılan filmlerdeki ayırt edici, kendisini alaya alan, hicivli formun oluşumunda olduğu kadar baş kaldıran sıradan insanların güçlüler karşısında zafer kazanması temasının oluşumunda da kilit rol oynadı.

Alexander "Sandy" Mackendrick'in bu çarpıcı kültür çatışması komedisi, gerçek mekanda, Dış Hebrid Adaları'ndan biri olan Barra'da, sözde belgesel tarzında çekilmiş. Basil Radford'un canlandırdığı sofu geçinen, kuralcı, ağzına içki sürmeyen İngiliz gönüllü muhafız kaptanı, batık bir gemiden "kurtarılan" malt viskinin peşindedir; Amerika'ya götürülmek üzere yola çıkarılan ancak içkiye susamış adalılarca ele geçirilen kargoyu ararken, Todday adasının sakinleri, onun ve vergi memurlarının etrafını çevirip viskiye ulaşmalarını engeller. Yazar MacKenzie'nin ölümsüzleştirdiği hikaye, Eriskay adası açıklarında batan bir yük gemisindeki 50.000 kasa viskinin "ortadan kaybolması" olayından esinlenerek yazılmıştı. Romancı-senaryo yazan MacKenzie, filmde S.S. Cabinet Minister'ın kaptanı olarak görünür.

Viski Galore, diğer Ealing komedilerinin bazılarından daha eski moda; ama bu durum filmin hareketli ve neşeli oluşuyla, müşfik ve zekice toplumsal gözlemleriyle, Hebrid Adaları'ndaki yaşamın otantikliğiyle ve muhteşem oyunculuklarla dengeleniyor. Ealing Stüdyoları'nın önde gelen İngiliz kadın oyuncusu Joan Greenwood, kurnaz hancı Macroon'un (Wylie Watson) işveli kızı rolünde müthiş. Aynı şekilde gerçekten İskoçyalı olan James Robertson Justice, Gordon Jackson ve matrak anlatıcı Finlay Currie gibi oyuncular da çok başarılı. Filmi dünya çapında beğenilir kılan otorite karşıtı mizahı, kendini beğenmiş ve bürokratik tiplere karşı gelerek onların havasını söndüren, tuhaf, eğlenceli, cesur insanlarla ve güzel kızlarla dolu bu uzak, izbe köyün idealleştirilmesi üzerine kurulu.

Ealing'in en pırıltılı yapımlarından üçünü (diğer ikisi: *The Man in the White Suit-Beyaz Takım Elbiseli Adam, 1951;* ve *The Ladykillers-Kadın Avcıları, 1955)* yöneten İskoçya kökenli Mackendrick, kariyerinin ilerleyen dönemlerinde dramatik filmler yönetirken de aynı başarıyı göstermiştir; özellikle, ABD'ye taşındıktan sonraki 1957 tarihli filmi *Sweet Smell of Success*'te *(Başarının Tatlı Kokusu, 1957).* **AE**

WHITE HEAT (1949)
Cehennem Alevi

Cesaret isteyen bir tren soygununun başında Cody (James Cagney) arkadaşına "Ne yapacağını biliyor musun?" diye bağırır; adam yanıt vermeye başlayınca Cody onun sözünü keser: "Gevezelik etmeyi bırak da işe koyul!" Bu aceleci, aksiyona yönelik tavır, Raoul Walsh'ın (bir keresinde Peter Lloyd'un söylediği gibi) "bireysel bir enerjinin nabzını alıp" onu "içinden bir ritmin yapılanışının doğduğu çılgın bir yörüngeye" yerleştiren filmlerinin itici gücünü özetler. Anlatım bakımından çok az film *Cehennem Alevi* kadar gerilimli, baştan sona tempolu ve ekonomiktir.

Walsh'ın, amansızca doğrusal bir çizgi tutturan, hareketin daima ileriye aktığı filmleri sessiz sinema dönemini çağrıştırır (otomobilin trenle karşılaştığı açılış sahnesinde olduğu gibi). Ama yönetmen, aynı zamanda, 20. yüzyıl psikolojisinin merak uyandırıcı, karmaşık olanaklarını da araştırır. Cody, iş üstündeyken acımasızca cinayet işler. Çetesiyle beraber kapana kısılmış bir hayvan gibi saklanırken (sonradan hapse de girecektir) psikopatolojisi su yüzüne çıkmaya başlar: başkalarının acısına karşı umursamazlık, katı yürekli bir anneyi saplantı haline getirme ve onu öfkeden deliye döndüren korkunç migren krizleri.

Cagney'in olağanüstü oyunculuğuyla ölümsüzleştirilen Cody, sinema gangsterlerinin sonunu hazırlayan nihai çelişkiyi temsil eder: Aşırı egoistlik ve tamamen insani bağımlılıklar ve savunmasızlıklarla baltalanan yenilmezlik hayalleri ("Bak anne, dünyanın zirvesindeyim!"). **AM**

ABD (Warner Bros.)
114dk, SB
Yönetmen: Raoul Walsh
Yapımcı: Louis F. Edelman
Senaryo: Virginia Kellogg, Ivan Goff, Ben Roberts
Görüntü Yönetmeni: Sidney Hickox
Müzik: Max Steiner
Oyuncular: James Cagney, Virginia Mayo, Edmond O'Brien, Margaret Wycherly, Steve Cochran, John Archer, Wally Cassell, Fred Clark
Oscar adaylıkları: Virginia Kellogg (senaryo)

THE RECKLESS MOMENT (1949)
Fedakar Ana

Fedakar Ana, masum bir kişinin baştan çıkarıcı, kötü ruhlu biriyle ilişkiye girmesi ve suça bulaşması çerçevesindeki bildik hikayede, *Double Indemnity (Çifte Tazminat, 1944)* ve *Scarlet Street'te (Kırmızı Fener, 1945)* olduğu gibi, cinsiyet rollerini tersine çevirmiş olması açısından sıradışı bir kara film. Burada, genellikle cinsellik ve paranın oynadığı rol, sınıfsal konum ve saygınlığa yüklenir. Kızıyla (Geraldine Brooks) ilişkisi olan aşağılık adam (Sheppard Strudwick) kısmen kaza eseri öldürülünce, ev kadını Lucia Harper (Joan Bennett) durumu kurtarmak için cesedi ortadan kaldırır ve kendisini beklenmedik gelişmelerin içinde bulur.

Lucia'ya şantaj yapmak üzere gönderilen; ama sonradan, rahatsız edici biçimde, içten, romantik teklifler yapmaya başlayan İrlandalı gangster rolünde James Mason'ı izleriz. Haydut, kadın kahramanın yaşamını eski haline geri döndürecek bir özveride bulunmak durumunda kalınca, filmin odağı değişir ama bu durum aynı zamanda Bennett'ın (ne de olsa Kırmızı Fener'de fahişeyi oynamıştı) onu öteden beri istemeden de olsa kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirmiş olabileceğini de akla getirir. Viyanalı yönetmen Max Ophüls, suç ve dramdan çok, filme benzersiz sinir bozucu bir nitelik kazandıran ironi ve heyecana ağırlık veren yaklaşımıyla, başrol oyuncularından dokunaklı, alışılmadık bir oyunculuk çıkarmış. **KN**

ABD (Columbia)
82dk, SB
Yönetmen: Max Ophüls
Yapımcı: Walter Wanger
Senaryo: Mel Dinelli, Henry Garson
Görüntü Yönetmeni: Burnett Guffey
Müzik: Hans J. Salter
Oyuncular: James Mason, Joan Bennett, Geraldine Brooks, Henry O'Neill, Shepperd Strudwick, David Blair, Roy Roberts

Britanya (British Lion, London) 104dk, SB

Dili: İngilizce / Almanca

Yönetmen: Carol Reed

Yapımcı: Hugh Perceval, Carol Reed

Senaryo: Graham Greene, Alexander Korda

Görüntü Yönetmeni: Robert Krasker

Müzik: Henry Love, Anton Karas

Oyuncular: Joseph Cotten, Alida Valli, Orson Welles, Trevor Howard, Paul Hörbiger, Ernst Deutsch, Erich Ponto, Siegfried Breuer, Hedwig Bleibtreu, Bernard Lee, Wilfrid Hyde-White

Oscar: Robert Krasker (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Carol Reed (yönetmen), Oswald Hafenrichter (kurgu)

THE THIRD MAN (1949)
Üçüncü Adam Kim?

Graham Greene'in özellikle filme çekilmesi için yazdığı (hâlâ baskısı tükenmemiş kitap aslında "filmden romana uyarlama"dır!) ve Carol Reed'in yönettiği *Üçüncü Adam Kim?*, 1940'ların Hollywood kara filmlerindeki kentsel kabus dünyasını, başarılı bir biçimde Avrupa ortamına taşır. Kargaşa içindeki savaş sonrası ortamını ele alan ve İngiliz polisiye roman yazarlarıyla Avrupalı mülteci sinemacıların yapıtlarının izlerini beş yıllık bir süreç sonrasında izleyebilmeyi sağlayan bu film, Hitchcock'un *The Lady Vanishes (Bir Kadın Kayboldu,* 1938*)* ve *Secret Agent (Gizli Ajan,* 1936*)* gibi ilk dönem filmlerinde; Fritz Lang'ın senaryosu Greene imzalı *Ministry of Fear'inde (Korku Bakanlığı,* 1944*),* Geoffrey Household esinli *Man Hunt'ında (İnsan Avı,* 1941*)* ya da *Journey into Fear (Korkuya Yolculuk,* 1942*)* ve *The Mask of Dimitrios (Dimitrios'un Maskesi,* 1944*)* gibi Eric Ambler uyarlamalarında sözü edilen hareketlerin savaş sonrası sonuçlarını gösterir. Stüdyoda kurulacak dekorun, işgal edilmiş, dört askeri güç arasında paylaşılmış ve karaborsacıların akınına uğramış Viyana kadar egzotik olmaması için bir neden yoktu; ama Reed ve ekibi, filmi yıkıntıların ve şatafatın içinde çekerek, tamamen gerçek bir korku dünyasını olduğu gibi perdeye yansıttı.

Filmin başında, bu harap olmuş ve yozlaşmış dünyaya, masum Amerikalı Holly Martins (Joseph Cotten) gelir. Ucuz western romanları yazan Martins'ten, içe kapalı bir kültürel gruba, edebiyat üzerine ciddi bir konferans vermesi istenmiştir. Onun kitaplarından birini daha önce okumuş olan tek kişi, salonun en arkasında oturan askeri inzibat çavuşudur (Bernard Lee). Holly, çocukluk arkadaşı Harry Lime'ın (Orson Welles) kısa süre önce gizemli bir biçimde öldüğünü öğrenince sarsılır ve bu ölümün alçakça bir para sızdırma üçkağıdıyla ilgisi olduğundan şüphelenir. Lime'ın cesedini taşıyan "üçüncü adam"ı ararken Harry'nin kız arkadaşlarından biriyle (Alida Valli) ve hiç de tekin olmayan bir takım adamlarla bağlantı kurar. Holly hariç herkesin bildiği gibi Harry'nin, Calloway (Trevor Howard) adındaki polisten paçayı kurtarmak için ölmüş numarası yaptığı anlaşılır.

Welles'in Harry'sinin, ayakkabısına sürtünen bir kediyle beraber sokak lambasının ışığıyla ortaya çıkması bizler için şaşırtıcı olmayabilir; yine de sihirli bir aydınlanma anıdır bu. Welles, Anton Karras'ın kanuna benzer bir müzik aletiyle yaptığı unutulmaz fon müziği eşliğinde, beyaz perdenin en büyüleyici kötü adamlarından birine hayat verir. *Üçüncü Adam Kim?*'in en ünlü tiradını (Viyana'daki bir dönme dolabın tepesinde anlatılan "guguklu saat" anektodu), Welles, Greene'in senaryosuna o anda eklemiş ve karakterin içini doldurarak belki de filmin ölümsüzlüğüne en büyük katkıyı yapmıştır.

Teknik açıdan Hollywood'un klasikleşen filmlerinin en iyileri kadar başarılı nadir İngiliz filmlerinden biri olan (Reed bir daha hiç bu kadar ustaca bir film çekmedi) *Üçüncü Adam Kim?*, politik gerilimle maceranın, gotik gizemin ve "siyah-beyaz" romantik ıstırabın sıradışı bir karışımı. Welles, beş dakikalık muhteşem performansıyla tüm ilgiyi üzerine çekmiş olsa da aslında film kusursuz oyunculuklardan geçilmiyor: Şaşkın ve hayal kırıklığına uğramış kahraman rolünde Cotten ("edebiyat konferansı" paha biçilmez nitelikte) ve "hükmen kadın kahraman" olarak güzelliğiyle ışık saçan İtalyan yıldız Valli çok başarılı. Bu, kentin gece manzaralarıyla, akıllardan çıkmayan ürpertici suratlarla ve finalde, Lime'ın içinde öldüğü kanalizasyonun taşkın sularıyla, daima pırıldayan bir film. **KN**

ABD (MGM)
98dk, Technicolor
Yönetmen: Stanley Donen, Gene Kelly
Yapımcı: Roger Edens, Arthur Freed
Senaryo: Adolph Green & Betty Comden
kendi oyunlarından
Görüntü Yönetmeni: Harold Rosson
Müzik: Leonard Bernstein, Saul Chaplin, Roger Edens
Oyuncular: Gene Kelly, Frank Sinatra, Betty Garrett, Ann Miller, Jules Munshin, Vera-Ellen, Florence Bates, Alice Pearce, George Meader, Judy Holliday
Oscar: Roger Edens, Lennie Hayton (müzik)

ON THE TOWN (1949)
Denizciler Geliyor

İki denizci, Gabey (Gene Kelly) ve Chip (Frank Sinatra), taksi şoförü Brunhilde'nin (Betty Garret) eşliğinde, bir güzel sanatlar okulunda canlı bir modelin resmedildiği bir derse dalarlar. Bir an için arkadan gördükleri çıplak kadın karşısında dilleri tutulur. Model yüzünü dönünce kadının sadece arkası açık bir elbise giymiş olduğu anlaşır. Daha sonra üç kahramanımız girdikleri kapıdan koşarak çıkar: Bu arada üçüncü denizci Ozzie'yle (Jules Munshin) antropolog sevgilisi Claire'in (Ann Miller) gizli öpüşmeleri gözler önüne serilir.

Denizciler Geliyor'un hafiften "tabuları yıkan" eğlence anlayışı, bu abartılı gag'in (komik durumun) içinde saklı. Bu film temel olarak rasgele seks arayışını konu alıyor: 24 saatliğine izinli olan üç denizci, cinsel ilişki yaşamak ister. Elbette ki görünüşte film, bu temel güdüyü reddetmeye çalışıyor; sonuçta Gabey, tatlı, masum "Bayan Turnstiles"a, yani Ivy'ye (Vera-Ellen) aşıktır. Ama kanıtlar her yerde görülebilir: kültürel referanslarda (gerçeküstücü sanat; bir müze tamamen "homo erectus"a adanmıştır), iki anlama çekilebilecek sözlerde (Brunhilde: "Manzara görmek istedi, ben de ona bol bol manzara gösterdim") ve her şeyden öte tüm erotizmin kurnazca yerleştirildiği şarkı-dans oyunlarının taşkın enerjisinde), bununla beraber Miller'ın "Tarihöncesi İnsan!" yorumunda gizli saklı hiçbir şey yok.

Denizciler Geliyor, basit ama sürükleyici "bir ömre değer gün" iddiası içerisinde birbirinden farklı pek çok keyif verici unsur barındırıyor. Denizciler birbirlerinden ayrıldıklarında, film giderek hareketleniyor ve ucuz eğlencelerden ("You Can Count On Me") dans gösterilerine (Leonard Bernstein'ın caza yakın bir üslupla bestelediği Sinatra-Garret düeti "Come Up to My Place" eşliğinde) kadar çeşitli unsurlarla zenginleşiyor. Kelly'nin hem özel hem meslek yaşamındaki solcu yön, genellikle görmezden gelinir. *Denizciler Geliyor*'da, yüzeydeki tüm o cinsel motiflerin yanı sıra yüzeyin altına gizlenmiş bir politik amaç var: Bu "kent senfonisi" (bazı mükemmel gerçek mekan görüntülerinin de yardımıyla) yaşamlarını yorucu bir günlük plan programın küçük boşluklarına sıkıştırmaya çalışan sıradan emekçilerin sevinç ve kederlerine yazılmış gerçek bir methiye. **AM**

ORPHÉE (1949)
Orfe

"Ölümsüzlük, efsanelerin ayrıcalığıdır," der anlatıcı filmin başlangıcında. Bu, Jean Cocteau'nun fantastik filmi, sınırsız bir sıradışılığa ve cezbedici bir alegoriye sahip, aynı zamanda şifreli bir otobiyografi olan *Orfe* için de geçerli. Orphée (Cocteau'nun sevgilisi Jean Marais canlandırır), bir zamanlar çok beğenilen ama artık rağbet görmeyen bir şairdir. Hor gördüğü bir rakibinin iki üniformalı motosikletçi tarafından ezilmesi sonucu "Prenses Ölüm"le (Maria Casarés) karşılaşır ve ondan çok etkilenir; ama ihmal ettiği karısı Eurydice (Marie Déa) ölünce, Orphée, onun geri verilmesini istemek üzere ölüler diyarına gider.

Yüzeysel bakıldığında bir özel efekt filmi gibi gözükse de *Orfe*, Cocteau'nun ters çekim (tersine hareket) ve arka görüntü (canlı aksiyonun, fona yansıtılan görüntüler önünde çekilmesi) tekniklerini ustalıkla kullanması bakımından dönüm noktası niteliğinde bir film. Aynalar, öte tarafa açılan kapılardır ("Hayatın boyunca bir aynaya bakarsan, 'Ölüm'ü iş başındayken görebilirsin"); ne var ki onların içinden sadece şairler istedikleri zaman geçebilir. Araf, fizik kurallarının askıya alındığı ağır çekimli bir belirsizlik bölgesidir. Gizemli anlatım yer yer kafa karıştırıcı olsa da (Orphée ve Cocteau'nun benzer bir biçimde Eurydice'den çok "Ölüm"le meşgul olmalarına açıklık getirmiyor) filmin şiirsel düşgücü büyüleyici. **TCh**

Fransa (Andre Paulve, Palais Royal)
112dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean Cocteau
Yapımcı: André Paulvé
Senaryo: Jean Cocteau
Görüntü Yönetmeni: Nicolas Hayer
Müzik: Georges Auric
Oyuncular: Jean Marais, François Périer, Maria Casarès, Marie Déa, Henri Crémieux, Juliette Gréco, Roger Blin, Edouard Dermithe, Maurice Carnege, René Worms, Raymond Faure, Pierre Bertin, Jacques Varennes, Claude Mauriac

İngilizce adı: *Orpheus*

THE ASPHALT JUNGLE (1950)
Elmas Hırsızları

Hollywood'un ürettiği belki de en ince detaylandırılmış "suç" filmi olan *Elmas Hırsızları*'nda John Huston'ın kuyumcu dükkanı soygununu ele alışı, bizlere farklı mesleki tecrübelere sahip haydutlar arasındaki (ustaca plan yapan bir "beyin"den, bir kasa hırsızına ve bekçilerle ilgilenecek "kas gücü"ne kadar) iş ilişkisini gösterir. Çalınan malları elden çıkaracak olan "saygın" iş adamına göre, böyle bir suç, "emeğin solak hali"nden başka bir şey değildir.

Elmas Hırsızları, soyguna olduğu kadar, çete üyelerinin özel hayatları üzerine de odaklanır ve her birine dikkat çekici konuşma tarzı ve görsel farklılıklarla bireysellik kazandırır. Huston, aralarında Marilyn Monroe'nun (ilk rolleri arasında en önemlilerinden biri olan bu rolde yaşlı bir adamın aptal sevgilisini canlandırır) bulunduğu başarılı bir oyuncu topluluğunu ustalıkla yönetmiş. Çoğu Huston filminde olduğu gibi, erkekler arasındaki dostluk bağlarının sevinç ve üzüntü veren yanları, tematik açıdan öne çıkıyor; kaçınılmaz olarak kanuna (ve kendi zaaflarına) yenik düşen haydutlar, neredeyse kahramanlaştırılıyor. Çete lideri Doc Riedenschneider (Sam Jaffe), kendisini bir café'de genç ve güzel bir kızın dans edişini seyretmekten alıkoyamadığı için yakalanırken sert adam Dix (Sterling Hayden) kasabasına ve çok sevdiği atlara kavuşmaya çalışırken kan kaybından ölüyor. Bu melodramatik unsurlar, filmin yabancılaşma, ihanet ve sosyopatlığı tasvir edişiyle ilginç bir çelişki oluşturuyor. **RBP**

ABD (MGM)
112dk, SB
Yönetmen: John Huston
Yapımcı: Arthur Hornblow Jr.
Senaryo: W.R. Burnett, Ben Maddow, John Huston
W.R. Burnett'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Harold Rosson
Müzik: Miklós Rózsa
Oyuncular: Sterling Hayden, Louis Calhern, Jean Hagen, James Whitmore, Sam Jaffe, John McIntire, Commissioner Hardy, Marc Lawrence, Barry Kelley, Anthony Caruso, Teresa Celli, Marilyn Monroe, William "Wee Willie" Davis, Dorothy Tree, Brad Dexter, John Maxwell
Oscar adaylıkları: John Huston (yönetmen), Ben Maddow, John Huston (senaryo), Sam Jaffe (yardımcı erkek oyuncu), Harold Rosson (görüntü yönetmeni)

Japonya (Daiei)
88dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Akira Kurosawa
Yapımcı: Minoru Jingo, Masaichi Nagata
Senaryo: Ryunosuke Akutagawa, Akira Kurosawa, Shinobu Hashimoto
Ryunosuke Akutagawa'nın Rashomon and In a Grove isimli öykülerinden
Görüntü Yönetmeni: Kazuo Miyagawa
Müzik: Fumio Hayasaka
Oyuncular: Toshirô Mifune, Machiko Kyô, Masayuki Mori, Takashi Shimura, Minoru Chiaki, Kichijiro Ueda, Fumiko Honma, Daisuke Katô.
Oscar: Akira Kurosawa (Onur Ödülü)
Oscar adaylıkları: So Matsuyama, H. Motsumoto (sanat yönetmeni)
Venedik Film Festivali: Akira Kurosawa (Altın Aslan), Akira Kurosawa (İtalyan Film Eleştirmenleri Ödülü)

RASHOMON (1950)

Üç yolcu; Oduncu (Takashi Shimura), Rahip (Minoru Chiaki) ve Hizmetkar (Kichijiro Ueda) fırtına sırasında yıkık bir tapınağa sığınır. Bir ateş yakıp akıllarını kurcalayan bir hikaye üzerine konuşurlar. Böylelikle, ormanda karşılaşan evli bir çift ve bir haydut hakkındaki "öykü içinde öykü" başlar. Oduncu, polis yetkilileri henüz ne olduğunu araştırmaya başlamadan önce kocanın cesedini bulmuştur. Anlatılan öykü Rahip'i öyle dehşete düşürmüş, Hizmetkar'a öyle hoşça vakit geçirtmiştir ki fırtınanın devam ettiği süre boyunca, bir cinayetin dört farklı bakış açısından anlatımıyla zaman geçirirler.

Birbiriyle çelişen bakış açılarının geriye dönüşlerle anlatıldığı, akıcı, hareketli bir kamerayla çerçevelenmiş ve alacalı bir ışığın gölgeleri altında çekilen *Rashomon*, inandırıcılıktan yoksun perspektifleri ince ayrıntılarıyla verir. Dolayısıyla filmdeki karakterlerin dürüstlüğü ve betimledikleri olaylar asılsız ve sahte olarak gösterilir. Olaylar kanıtlara dayandırılır ama hemen kuşkulu bir hal alırlar. Koca, kadın ve haydutun üst üste bindirilen hikayeleri arasındaki uyuşmazlık, basit olayı karmaşıklaştırır. Kısacası, tüm anlatıcılar güvenilmezdir; filmin tamamı da öyle.

Akira Kurosawa'nın epistemolojik bir kâbustan geri kalır yanı olmayan Oscar ödüllü filmi yine de bir ahlaki erdem boyutu katılarak sonuca ulaşır. Her ne kadar *Rashomon*, üstü kapalı olarak, kaybolmuş arınma ve kefaret olasılıklarını araştırsa da iyiyle kötü arasındaki ayırt edici şey olarak gerçeğin keşfedilmesiyle ilgili ana teması, basit iyilikseverlik ve özveri eylemleri üzerinden doğrulanır. Orman, haydut Tajomaru'nun (Toshirô Mifune) bakış açısıyla anlatılırken Tajomaru haylaz bir çocuk gibi karakterize edilir. Tajomaru, Masako'yu (Machiko Kyo) görüp ona vurulduktan sonra, samuray kocası Takehiro'yu (Masayuki Mori) etkisiz hale getirip kendisine itaat eden kadına sahip olur ve daha sonra da iki adamın dövüşmesi sonucu Takehiro ölür. Masako'nun bakış açısına göreyse kendisi tecavüze uğramış, utanç duymuş, daha sonra kocası tarafından reddedilmiş ve histerik öfkesine teslim olarak onu öldürmüştür. Bir tek ölmüş olduğu noktasında diğerleriyle hemfikir olan Takehiro'ysa, bir medyum (Fumiko Honma) aracılığıyla karısının, Tajomaru'nun tutkusuna nasıl aynı şekilde karşılık verdiğini ve bunun üzerine hayduttan nasıl kendisini öldürmesini istediğini açıklar. Cinayette hiçbir hayır görmeyen Tajomaru gibi Masako da kaçar ve Takehiro'yu intihar etmek üzere yalnız bırakırlar.

Tüm hikayeler anlatıcıların kendi çıkarlarına hizmet etmektedir. Dolayısıyla Tajomaru acımasız bir suçlu, Masako saldırıya uğramış bir masum, Takehiro gururlu bir savaşçıdır. Görünüşe bakılırsa hepsi doğrudur. Ta ki Oduncu gölgelerin arasından neler gördüğünü anlatana kadar. Onun perspektifi kadının zayıflığını, haydutun kabadayılığının asılsız oluşunu ve kocanın cesaretsizliğini doğrular. Aynı zamanda hakikat arayışına sekte vurarak suça kendisinin nasıl karıştığını da gizler ama Hizmetkar bunu ortaya çıkarır.

Kurosawa, kasvetli hikayeyi olumlu bir işaretle noktalar. Tapınak harabesinin altında terk edilmiş bir bebek bulunur. Oduncu (yaptığı kötülüğün kefareti olarak) öksüz bebeğe sahip çıkarak insanın özünde iyilik olduğu fikrini ortaya koyar. Kurosawa'nın ilk büyük yapıtı Rashomon'un hayranlık uyandıran bir anlatı yapısı içerisinde taşıdığı şizofreni düşünülecek olursa, bu tutarlı bir sondur. **GC-Q**

ABD (Universal)
92dk, SB
Yönetmen: Anthony Mann
Yapımcı: Aaron Rosenberg
Senaryo: Borden Chase, Stuart N. Lake, Robert L. Richards
Stuart N. Lake'in öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: William H. Daniels
Müzik: Walter Scharf
Oyuncular: James Stewart, Shelley Winters, Dan Duryea, Stephen McNally, Millard Mitchell, Charles Drake, John McIntire, Will Geer, Jay C. Flippen, Rock Hudson, John Alexander, Steve Brodie, James Millican, Abner Biberman, Tony Curtis

WINCHESTER '73 (1950)
Korkunç İntikam

Yönetmen Anthony Mann'la oyuncu James Stewart'ın birlikte çevirdiği sekiz filmden ilki olan *Korkunç İntikam*, bu efsanevi ortaklığın şeklini belirler. Bu iki adamın birlikte yaptığı western'lerin alışılmadık derecede sert olmanın yanı sıra çok güzel, sade bir üslubu vardır.

Film, defalarca el değiştiren bir tüfeğin etrafında döner. Ona sahip olan herkes bir şekilde değişir, bazen iyiye bazen de kötüye doğru. Her şey, söz konusu tüfeğin ödül olduğu bir atıcılık yarışmasında başlar.

Oyuncu kadrosu olağanüstü güçlü. Shelley Winters mükemmel bir oyun çıkarıyor; yardımcı oyuncular arasında Millard Mitchell, Stephen McNally, Will Geer ve emsalsiz Dan Duryea gibi çok yetenekli karakter oyuncuları var. (Bakalım Kızılderili savaşçı rolündeki Rock Hudson'la genç Tony Curtis'i tanıyabilecek misiniz!)

Günümüzde ender rastlanır yetenekte bir aktör olarak kabul edilen Stewart, filmin çekildiği dönemde yeterince iyi bir oyuncu olmadığına yönelik iddialardan endişe duyuyordu. Canlandırdığı Lin McAdam karakteri alışılmadık bir kahramandır; filmin iyilik odağı olmasına rağmen biraz çelişkilidir. Stewart'ın Mann için ortaya koyduğu oyunculuk *The Man from Laramie (İntikam Kanunu, 1955) ve The Naked Spur (İdam Mahkumu, 1953)* gibi filmlerde gitgide daha karmaşık ve kinik bir hal alacak ve sanatının ustası olan bu adamın kendisine verilen her rolün altından kolayca kalkabileceğini kanıtlayacaktır. **EdeS**

ABD (Argosy, Republic)
105dk, SB
Yönetmen: John Ford
Yapımcı: Merian C. Cooper, John Ford, Herbert J. Yates
Senaryo: James Warner Bellah, James Kevin McGuinness
James Warner Bellah'ın Mission With No Record isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Bert Glennon
Müzik: Dale Evans, Stan Jones, Tex Owens, Victor Young
Oyuncular: John Wayne, Maureen O'Hara, Ben Johnson, Claude Jarman Jr., Harry Carey Jr., Chill Wills, J. Carrol Naish, Victor McLaglen, Grant Withers, Peter Ortiz, Steve Pendleton, Karolyn Grimes, Alberto Morin, Stan Jones, Fred Kennedy

RIO GRANDE (1950)
Kahramanlar Diyarı

John Ford'un "Süvari Üçlemesi"nin son filmi olan (ilk ikisi *Fort Apache-Kan Kalesi, 1948;* ve *She Wore a Yellow Ribbon-Sarı Kurdelalı Kız, 1949) Kahramanlar Diyarı,* önemli bir yapıt olmasına rağmen daha ufak çaplıdır ve iddiaya göre yönetmenin kişisel projesi *The Quiet Man (Kadın Satılmaz, 1952)* için maddi kaynak sağlamak üzere çekilmiştir. Sabun köpüğü olayları, kışla eğlencelerini ve at üstünde aksiyon sahnelerini harmanlayan film, önceki süvari filmlerine göre çarpıcılıktan, efsanevilikten ve ağıtımsı hüzünden daha az nasiplenmiştir.

Kuzey Amerikalı aksi Yüzbaşı Kirby York (John Wayne, Fort Apache'deki Kirby York'u aynı şekilde canlandıramamış), İç Savaş sırasında evini yakıp kül ettiği ve kendisinden ayrı yaşayan güneyli karısı Kathleen'le (Maureen O'Hara) acemi er olan oğullarının (Claude Jarman, Jr.) hatırına barışır. Oğlan, babasının etkisi altında bir erkek haline gelir ama annesinden aldığı duyarlılığını da kaybetmez. York, adam kaçırmak üzere Meksika'dan gizlice ülkeye giren Kızılderili haydutların peşinden giderken adamlarına önderlik eder; bu hikaye Ford ve Wayne'in başyapıtı *The Searchers*'ın *(Çöl Aslanı, 1956)* başlangıcını çağrıştırır. Bu, daha az nevrotik, daha aksiyon-merkezli bir maceradır ve Kızılderili savaşlarının "iyilere karşı kötüler" anlayışını sorgulamadan benimseyen nadir Ford filmlerinden biridir.

Ben Johnson, rodeo yeteneğini gözler önüne serer; "Sons of the Pioneers" adlı müzik grubu söyledikleri baladlarla folklorik atmosfere katkıda bulunur. **KN**

ALL ABOUT EVE (1950)
Perde Açılıyor

ABD (Fox)
138dk, SB
Yönetmen: Joseph L. Mankiewicz
Yapımcı: Darryl F. Zanuck
Senaryo: Joseph L. Mankiewicz, *Mary Orr'un The Wisdom of Eve isimli öyküsünden*
Görüntü Yönetmeni: Milton R. Krasner
Müzik: Alfred Newman
Oyuncular: Bette Davis, Anne Baxter, George Sanders, Celeste Holm, Gary Merrill, Hugh Marlowe, Gregory Ratoff, Barbara Bates, Marilyn Monroe, Thelma Ritter, Walter Hampden, Randy Stuart, Craig Hill, Leland Harris, Barbara White
Oscar: Darryl F. Zanuck (film), Joseph L. Mankiewicz (yönetmen), Joseph L. Mankiewicz (senaryo), George Sanders (yardımcı erkek oyuncu), Edith Head, Charles Le Maire (köstüm tasarımı)
Oscar adaylıkları: Anne Baxter, Bette Davis (kadın oyuncu), Celeste Holm, Thelma Ritter (yardımcı kadın oyuncu), Lyle R. Wheeler, George W. Davis, Thomas Little, Walter M. Scott (sanat yönetmeni), Milton R. Krasner (görüntü yönetmeni), Barbara McLean (kurgu), Alfred Newman (müzik)
Cannes Film Festivali: Joseph L. Mankiewicz (Özel Jüri Ödülü), Bette Davis (kadın oyuncu)

Şov dünyası hakkında yapılan en keskin ve en karanlık filmlerden biri olarak kabul edilen 1950 yapımı bu Joseph L. Mankiewicz dramı, 1946 yılında Cosmopolitan dergisinde yayınlanan, daha sonra radyo prodüksiyonu da yapılan *The Wisdom of Eve* adlı öyküden esinlenmişti. Diğer stüdyoların dört yıl boyunca çekmeye yanaşmadığı öykü, Mankiewicz'in iğneleyici, esprili senaryosuyla parlak bir oyuncu kadrosunun bileşimi sayesinde muazzam bir sinematografik başarıya dönüştü. 14 dalda Oscar'a aday gösterildi (o dönem için bir rekordu) ve Mankiewicz'in aldığı En İyi Yönetmen ve En İyi Senaryo ödüllerinin yanı sıra En İyi Film ve En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu da (George Sanders) dahil olmak üzere altı ödül kazandı. Bette Davis, Anne Baxter, Celeste Holm ve Thelma Ritter de ödüle aday gösterildiler ve böylece tek bir filmde ödüle aday gösterilen kadın oyuncu rekoru elde edilmiş oldu.

Film, genç ve güzel aktris Eve Harrington'ın (Anne Baxter) bir ödül töreninde yaptığı konuşmayla başlar ve kamera törende hazır bulunanları panoramik olarak tarar. Addison DeWitt (Sanders), elde edilen başarının gerçek öyküsünü anlatmak üzere bizleri zamanda geriye doğru bir yolculuğa çıkarır. Artık yaşlanma belirtileri gösteren 40 yaşındaki Margo Channing (Bette Davis), zorlu bir yaşamın içerisinde acılar çekmiş genç hayranı Eve'e yardım eli uzatan bir Broadway oyuncusudur. Margo'nun kostümcüsü Birdie (Ritter), "Ne hikaye ama! Anlaşılan bela onun peşini hiç bırakmamış," diyerek Eve'in acıklı hikayesinin ardındaki gerçeği alaycı bir imayla öngörebilen ilk kişi olur. Eve, Margo'nun güvenine çeşitli düzenlerle, idolünün mesleki ve özel yaşamına sinsice sızarak karşılık verir. Önce Margo'nun en iyi arkadaşını (Holm) kandırır, vefalı ama kaypak eleştirmenin (Sanders) aklını çeler ve nişanlısı Bill'i (Gary Merrill, gerçek hayatta Davis'in kocasıdır) onun elinden alma girişiminde bulunur. Marilyn Monroe, Margo'nun partisinde, kısa ama göz kamaştırıcı bir sahnede DeWitt'in kolunda görünür; bu parti Margo'nun ünlü "Kemerlerinizi bağlayın. Bu çok sarsıcı bir gece olacak" cümlesini söylediği partidir.

Kimileri, 1949 yapımı *A Letter to Three Wives'la da (Üç Kadına Bir Mektup)* Oscar kazanmış olan Mankiewicz'in *Perde Açılıyor*'la elde ettiği zaferin, *Citizen Kane'le (Yurttaş Kane)* En İyi Özgün Senaryo ödülünü alan kardeşi Herman'a kıyasla yeteneğinin daha büyük olduğunun son bir kanıtı olarak görür. Bu tartışmayı bir kenara bırakacak olursak, birçok kişi *Perde Açılıyor*'u, Davis'in uzun oyunculuk yaşamının en parlak başarısı kabul eder. Filmin tek kusuruysa, kadın görünümlü su katılmamış hırstan başka bir şey değilmiş izlenimi veren Baxter'dır.
KK

ABD (Paramount)
110dk, SB
Yönetmen: Billy Wilder
Yapımcı: Charles Brackett
Senaryo: Charles Brackett, Billy Wilder, D.M. Marshman Jr
Charles Brackett ve Billy Wilder'in A Can of Beans ısımlı öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: John F. Seitz
Müzik: Jay Livingston, Franz Waxman
Oyuncular: William Holden, Gloria Swanson, Erich von Stroheim, Nancy Olson, Fred Clark, Lloyd Gough, Jack Webb, Franklyn Farnum, Larry J. Blake, Charles Dayton, Cecil B. DeMille, Hedda Hopper, Buster Keaton, Anna Q. Nilsson
Oscar: Charles Brackett, Billy Wilder, D.M. Marshman Jr (senaryo), Hans Dreier, John Meehan, Sam Comer, Ray Moyer (sanat yönetmeni), Franz Waxman (müzik)
Oscar adaylıkları: Charles Brackett (film), Billy Wilder (yönetmen), William Holden (erkek oyuncu), Gloria Swanson (kadın oyuncu), Erich von Stroheim (yardımcı erkek oyuncu), Nancy Olson (yardımcı kadın oyuncu), John F. Seitz (görsel yönetmen), Doane Harrison, Arthur P. Schmidt (kurgu)

SUNSET BLVD. (1950)
Sunset Bulvarı

Bir havuzda ölü vaziyette yüzüstü yatmakta olan işsiz senaryo yazarı Joe Gillis (William Holden), sessiz sinemanın kraliçesi megaloman Norma Desmond'la (Gloria Swanson) kişisel ve mesleki düzeydeki uğursuz ilişkisini anlatır. Genç görünme çabası içerisinde olan ne var ki bu çabaları onu paradoksal olarak bin yaşındaymış gibi gösteren ellili yaşlarındaki Norma, Sunset Bulvarı'ndaki eski bir malikanede yaşamaktadır. Kadın, evcil maymunu için bir gece yarısı cenazesi düzenler (Joe imalı biçimde "herhalde çok önemli bir şempanzeydi" der), çekilmesi olası olmayan bir senaryo karalar ve Salome rolüyle oyunculuğa dönmeyi hayal eder ("Bu dünyadan nefret ediyorum! Bu muhteşem bir dönüş olacak!"); ki bu imkansızdır. Ona eski yönetmeni ve bu arada da ilk kocası olan kötü ruhlu bir uşak (Erich von Stroheim) hizmet etmektedir.

Bu senaryo, cafcaflı görüntülere genelde pek prim vermeyen bir sinemacı olan Wilder'ı *Phantom of the Opera'nın (Operadaki Hayalet)* ve *Kane'in Xanadu'*sunun atmosferini çağrıştıracak kompozisyonlar yaratmaya teşvik etmiştir. Buna örnek olarak, kapana kısılmış jigolo arka planda telaş içerisindeyken, yakın çekimle beyaz eldivenli ellerin org çalışının gösterilmesi verilebilir. Wilder'ın sinema endüstrisinin perili evinde yaptığı bu iğneleyici olmakla birlikte nostaljik gezinti, etkisi korku filmi türünün içine sızdıktan (Robert Aldrich'in *Whatever Happened to Baby Jane-Bebek Jane'e Ne Oldu?, 1962)* ve Andrew Lloyd Webber tarafından oyunlaştırıldıktan sonra bile, tekrar tekrar seyredilebilecek bir filmdir. Bir zamanlar şöhreti yakalamış olan Norma ve asla şöhret olamayan Joe için duyulan tuhaf acıma duygusunu, sessiz sinemanın Buster Keaton, H.B. Warner ve Anna Q. Nilsson gibi zamanın etkisiyle tahrip olmuş ve dondurulmuş gibi görünen yüzlerinin kullanılmasıyla bir bakıma sadistçe denilebilecek şekilde birleştirir.

Sunset Bulvarı'nın çok da ön plana çıkarılmayan ironik yanlarından biri, Norma'nın kendi cinnet halleriyle baş edemeyişi bir tarafa ("kimse bir yıldızı terk edemez!"), sinema endüstrisinin herkesin birer ucube gibi davranmasına olanak tanıması hatta bunu teşvik etmesidir: Cecil B. DeMille (filmde kendisini oynar), Norma'ya sinema sektörünün değiştiğini kibarca hatırlatır ama Wilder bu sahneyi kamerayı DeMille'in cilalı binici botlarına ve sanki setteymiş gibi gülünç bir biçimde kasılarak yürüyüşüne yönelterek noktalar.

Bu, kötü sonla bitmeye mahkum ama hoş ve "normal" bir aşk ilişkisiyle mücadele halinde olan sert ve iğneleyici bir film: Sonunda Norma, Joe'nun hem sektörün içinden bir kızla, Nancy Olson'la birlikte bir senaryo ("İsimsiz Aşk Hikayesi") yazıyor olmasından hem de kendisini bu genç rakibi için terk edeceğini düşündüğünden dolayı dehşete kapılır. Swanson'ın ("Ben hâlâ büyüğüm, artık filmler küçüldü"), muhteşem bir oyunculuk sergilediği cinnet nöbeti, cinayetten tutuklandığı sırada gazetecilerin haber amaçlı kameralarına doğru bir konuşma yapıp artık yakın çekim için hazır olduğunu haber vermesiyle doruk noktasına ulaşır ve daha sonra Wilder, bir ünlünün cinayet skandalının yarattığı karnaval başlarken, kadının kendi deliliği içerisinde nasıl da yalıtılmış olduğunu vurgulamak üzere onu yeniden geniş planda çerçeveler. Bu film, yarım yüzyıldan uzun süredir hâlâ korkunç bir biçimde diri kalan "medya tarafından sömürülen suç" kültürünün işaretlerini verir. **KN**

LOS OLVIDADOS (1950)
Unutulmuşlar

Unutulmuşlar, sosyal içerikli filmlerin yerleşik kurallarının çoğunu yerine getirse de onların çok ötesine geçer. Meksiko'nun gecekondu mahallelerinde çekilen bu yakıcı Luis Buñuel başyapıtı, merkezine iki kadersiz oğlan çocuğunu yerleştirir: İyi olabilmek için çabalayan Pedro (Alfonso Mejía) ve Pedro'yu yoldan çıkarmak için sürekli bir şeyler yapan, ondan daha büyük, ıslah olmaz Jaibo (Roberto Cobo). İtalyan yeni gerçekçiliğine eleştirel biçimde yaklaşan Buñuel, gerçekçilik kavramının düş, şiir ve usdışılığı da içine alacak şekilde (Pedro'nun, birbirinin içine geçmiş düşünce silsilesi, suçluluk duygusu ve arzu tatmini, karnı aç olan çocuğun annesi tarafından kendisine sunulan çiğ et parçası imgesi içerisinde çözünen kabusuyla ve Jaibo'nun ölürken gözlerinin önüne gelen, ölüm meleğinin uzun, karanlık bir yol boyunca kendisine kılavuzluk eden uyuz bir köpek şeklinde göründüğü hayalle temsil edilir) genişletilmesini istiyordu.

Buñuel'in lanetliler şehrindeki diğer kayıp ruhlar arasında, kör dilenci Carmelo (Miguel Inclán); Carmelo'nun himayesi altına aldığı terk edilmiş çocuk Ojitos (Mário Ramírez); filmin pek çok kışkırtıcı görüntüsünden birinde çıplak bacaklarını sütle yıkayan çekici genç kız Meche (Alma Delia Fuentes); ve çok geçmeden Jaibo tarafından öldürülecek olan erdemli Julien (Javier Amézcua) vardır. *Nashville'den (1975)* bir deyiş ödünç alacak olursak, filmin son ana karakteri sizsiniz, yani ikiyüzlü izleyici. *Unutulmuşlar*'ı diğer sosyal içerikli filmlerin ötesine taşıyan önemli etkenlerden biri izleyiciyi agresif bir biçimde rahatsız etmesi; en çok da Pedro'nun ıslah evinde kameraya yumurta fırlatışıyla. O kadar vurucu olmayan ama yine de etkileyici bazı yöntemlerle *Unutulmuşlar*, izleyiciyi liberal mesajlı filmler tarafından genel olarak alıştırıldığı şekilde asil bir duyarlılık konumuna yerleşmekten alıkoyar. Bunu, anlatım biçiminin fazlasıyla iğneleyici, mesafeli ve aykırı olmasıyla gerçekleştirir; örneğin Jaibo'nun çetesi onu döverken, gözleri görmeyen Carmelo'nun acıklı görünümü, aval aval bakan bir tavuğun gülünç görüntüsüyle perdelenir. Ayrıca Buñuel, esas sorunu daha katlanılabilir kılmak amacıyla bizlerin duygularını ve belirli olaylara yönelik konsantrasyonumuzu yönlendirmek için bir "vekil" figür kullanımı da dahil olmak üzere, çok çeşitli yöntemler kullanarak, filmde doğrudan mesaj vermekten kaçınmayı hakkıyla başarır. *Unutulmuşlar*, katılıkla ve yapıcı çözümlerden yoksun oluşuyla eleştirilmiştir ama Buñuel, bir yasa koyucu değil bir sanatçıdır ve bu olağanüstü dürüst filmin içindeki şefkatin kolayca algılanamayabilir oluşunun tek nedeni, aşırı duygusallıkla sarmalanmamış olmasıdır. **MR**

Meksika (Ultramar)
85dk, SB
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Óscar Dancigers, Sergio Kogan, Jaime A. Menasce
Senaryo: Luis Alcoriza, Luis Buñuel
Görüntü Yönetmeni: Gabriel Figueroa
Müzik: Rodolfo Halffter, Gustavo Pittaluga
Oyuncular: Alfonso Mejía, Estela Inda, Miguel Inclán, Roberto Cobo, Alma Delia Fuentes, Francisco Jambrina, Jesús Navarro, Efraín Arauz, Sergio Villarreal, Jorge Pérez, Javier Amézcua, Mario Ramírez
Cannes Film Festivali: Luis Buñuel (yönetmen)

İngilizce adı: *The Young and the Damned*

IN A LONELY PLACE (1950)
Tehlike İşareti

Tehlike İşareti, pek çok açıdan bir başyapıt niteliği taşır: kült yönetmen Nicholas Ray'in tek "en iyi" filmi olarak; benzersiz biçimde romantik ve kötü sonla bitmeye mahkum bir kara film olarak; Humphrey Bogart ve Gloria Grahame'in en iyi kişisel oyunculuklarını sergiledikleri bir vitrin olarak; ve Hollywood'un iç yüzünü en iyi ortaya koyan filmlerden biri olarak.

Saldırgan mizaçlı senaryo yazarı Dix Steele (Bogart), bir cinayetten sorumlu tutulur ama yan komşusu Laurel Gray (Grahame), suç işlendiği sırada onun orada bulunmadığına dair tanıklık eder. Bu durum ikisi arasında tutkulu bir ilişkinin başlamasına yol açar; ne var ki Laurel, Dix'in vahşi yanıyla karşılaşınca çok korkar ve cinayeti gerçekten onun işleyip işlemediği noktasında şüpheye düşer. Bogart, yıllar boyunca romantik sert adamları canlandırdıktan sonra, bu filmde kendi beyazperde kişiliğinin daha derinlerine iner ve Sam Spade'e ya da Rick Blaine'e yakışmayacak bir nevrotik keskinlik sergiler. Gerek hak edenlere gerekse etmemiş olanlara tekme tokat saldırdığı öfke nöbeti sekanslarında fazlasıyla korkutucu hale gelir.

Ray'in esrarlı görüntüleri ve neredeyse gerçeküstücü sayılabilecek şiirselliği, filmin karamsar temasına heyecan katar. Dorothy B. Hughes'un başarılı romanı senaryoya ilginç bir biçimde uyarlanmıştır: kitapta Steele gerçekten katil çıkar; ama senaryo, esas önemli olanın onun masum olup olmadığı değil bu masumiyetinin her an bozulabileceği olduğunu gösterdiğinden daha iç karartıcı bir sonla biter. **KN**

ABD (Columbia, Santana)
94dk, SB
Yönetmen: Nicholas Ray
Yapımcı: Henry S. Kesler, Robert Lord
Senaryo: Dorothy B. Hughes, Edmund H. North, Andrew Solt
Dorothy B. Hughes'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Burnett Guffey
Müzik: George Antheil
Oyuncular: Humphrey Bogart, Gloria Grahame, Frank Lovejoy, Carl Benton Reid, Art Smith, Jeff Donnell, Martha Stewart, Robert Warwick, Morris Ankrum, William Ching, Steven Geray, Hadda Brooks

THE BIG CARNIVAL (1951)

The Big Carnival (Büyük Karnaval), iki özelliğiyle bilinir: Kirk Douglas'la Billy Wilder'ın tek ortak çalışmasıdır ve Hollywood stüdyo sisteminden çıkabilecek en hiddetli, en keskin filmler arasındadır.

Douglas, filmde, çeşitli büyük şehir gazetelerinden kovulduktan sonra New Mexico'da yerel bir gazetede çalışmak durumda kalan menfaatçi, burnu büyük muhabir Chuck Tatum'u canlandırıyor. Tatum, toprak kayması sonucu kayaların altında mahsur kalan bir madenci (Richard Benedict) hakkında haber yapmak üzere olay yerine gidince yeniden mesleğinin zirvesine ulaşabilmesi için bir fırsat yakalar. Bu heyecanlı olayın, turistleri, macera avcılarını ve diğer birçok kişiyi yöreye çekeceği bahanesiyle şerifi, kurtarma çalışmalarını geciktirmeye ikna eder. Medyayı ayağa kaldıran Tatum, haber atlatan muhabir havasına girer ve olayı bir karnavala dönüştürür. Talihsiz madencinin karısı (Jan Sterling) bile Tatum'un numarasına dahil olur ve bencillikte ondan aşağı kalır yanı olmadığını kanıtlar. Her şey, tahmin edebileceğiniz gibi, çok ama çok feci bir şekilde sonuçlanır.

Duyduğunuz öfke, hikayenin bitmesinden çok sonra bile kolay kolay geçmez ve Wilder'ın alameti farikası olan alaycı ve iğneleyici diyaloglar, hikayenin özündeki, hepimizi suçlayıcı nitelikteki acımasızlığı yumuşatmaz. Dokunaklı ve düşündürücü bir film. **AT**

ABD (Paramount)
111dk, SB
Dili: İngilizce / Latince
Yönetmen: Billy Wilder
Yapımcı: William Schorr, Billy Wilder
Senaryo: Walter Newman, Lesser Samuels, Billy Wilder
Görüntü Yönetmeni: Charles Lang
Müzik: Hugo Friedhofer
Oyuncular: Kirk Douglas, Jan Sterling, Robert Arthur, Porter Hall, Frank Cady, Richard Benedict, Ray Teal, Frank Jaquet
Oscar adaylıkları: Billy Wilder, Lesser Samuels, Walter Newman (senaryo)
Venedik Film Festivali Billy Wilder (Uluslararası Ödül), (Altın Aslan adaylığı)

A STREETCAR NAMED DESIRE (1951)
İhtiras Tramvayı

ABD (Charles K. Feldman, Warner Bros.)
122dk, SB
Yönetmen: Elia Kazan
Yapımcı: Charles K. Feldman
Senaryo: Tennessee Williams, Oscar Saul
Tennessee Williams'ın oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Harry Stradling Sr.
Müzik: Alex North
Oyuncular: Vivien Leigh, Marlon Brando, Kim Hunter, Karl Malden, Rudy Bond, Nick Dennis, Peg Hillias, Wright King, Richard Garrick, Ann Dere, Edna Thomas, Mickey Kuhn
Oscar: Vivien Leigh (kadın oyuncu), Karl Malden (yardımcı erkek oyuncu), Kim Hunter (yardımcı kadın oyuncu), Richard Day, George James Hopkins (sanat yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Charles K. Feldman (film), Elia Kazan (yönetmen), Tennessee Williams (senaryo), Marlon Brando (erkek oyuncu), Harry Stradling Sr. (görüntü yönetmeni), Lucinda Ballard (kostüm tasarımı), Alex North (müzik), Nathan Levinson (ses)

"Yabancıların nezaketine her zaman güvenmişimdir." Tennessee Williams'ın oyunu aslında tamamen Blanche DuBois'nın umutsuz, şiirsel hikayesiyle ilgiliydi ama Vivien Leigh'in canlandırdığı zayıf, soluk karakter karşısında beyazperdeye damgasını vuran, Marlon Brando'nun hoyrat, kabaca hayvani cazibesi oldu. Dört yıl önce Broadway'de (yine Elia Kazan'ın yönettiği bir prodüksiyonda) Jessica Tandy'nin Blanche'ına karşılık tiyatro izleyicilerini heyecanlandıran unsur yine Brando olmuştu. Brando'nun çarpıcı doğallığı, kaba cinsel çekiciliği ve "Stell-ahhhh!" haykırışları, sonradan hoyrat Stanley Kowalski rolünü canlandırmayı deneyen aktörler açısından taklit edilmesi neredeyse olanaksız bir oyunculuk gösterisi olageldi.

İlginçtir ki Kazan'ın, senaryosu da Williams tarafından kaleme alınan fakat birtakım müstehcen sahnelerden dolayı sansüre uğrayan bu filmi, oyunculuk dalındaki dört Oscar ödülünden üçünü kazandı; bu üç Oscar'dan birini daha önce Londra'nın tiyatro merkezi West End'de kocası Sir Laurence Olivier'nin yönettiği oyunda da Blanche'ı canlandıran Leigh aldı. Yardımcı oyuncular Kim Hunter ve Karl Malden da Oscar'la ödüllendirildi ama Brando ödülü son anda Humphrey Bogart'a *(The African Queen-Afrika Kraliçesi'*ndeki rolüyle aday gösterilmişti) kaptırdı.

Borçları kapatabilmek için aileden kalan evi, kendini unutuşun kollarına bırakmak ve avuntu bulmak isterken de saygınlığını kaybeden Blanche, hamile kız kardeşi Stella ve aksi kayınbiraderi Stanley'yle onların dar, bunaltıcı apartman dairesinde kalmak üzere New Orleans'a gelir. Soylu geçmişine ve hayallerine ümitsizce tutunan bu nevrotik kadın, farazi bir mirası gizlediğine inanan Stanley'yi çileden çıkarır. Blanche, son umutları da Stanley'nin yıldırıcı öfkesiyle zalimce yok edildiğinde, ruh sağlığını yitirir.

Kazan'ın yedinci sinema filmi olsa da, *İhtiras Tramvayı* sinematografik olmaktan ziyade teatraldir. Film, gücünü oyunculuk düzeyinden, özellikle Blanche ve Stanley'nin kişilikleri birbirinden ne kadar farklıysa, oyunculuk tarzları bakımından birbirinden o kadar farklı olan dokunaklı, narin, klasik (azimli de diyebiliriz) ve tiyatrovari Leigh'le patlamaya hazır, içgüdüleriyle hareket eden Brando arasındaki sürükleyici düellodan alır. 1947 yılında Actors Studio'yu kuranlar arasında olan ve dönemin Amerikan tiyatrosu üzerinde etkisini sürdüren Kazan'ın, elindeki aracın görsel olanaklarına pek ilgi göstermemiş olsa da oyunculara istediğini yaptırmakta ne kadar usta olduğu bu filmde gayet net görülür. **AE**

STRANGERS ON A TRAIN (1951)
Trendeki Yabancı

ABD (Warner Bros)
101dk, SB
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Alfred Hitchcock
Senaryo: Raymond Chandler, Whitfield Cook, Czenzi Ormonde, *Patricia Highsmith'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Robert Burks
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Farley Granger, Ruth Roman, Robert Walker, Leo G. Carroll, Patricia Hitchcock, Kasey Rogers, Marion Lorne, Jonathan Hale, Howard St. John, John Brown, Norma Varden, Robert Gist
Oscar adaylıkları: Robert Burks (görsel yönetmen)

Yazar Patricia Highsmith'in Trendeki Yabancılar romanının Alfred Hitchcock'a neden cazip geldiğini açıklamaya gerek var mı? Yazarın ilk romanı olan Trendeki Yabancılar, Hitchcock'un hemen hemen tüm filmlerinde bulunan bir takım unsurları içerir: cinayet tutkusu, yanlış anlamalar, zorlukla bastırılan homoseksüel dürtüler. Sonuçta, Raymond Chandler'ın (başka bazı isimlerin yanı sıra Ben Hecht de senaryoya rötuşlar yaptı) harika senaryosunun da etkisiyle, ortaya Hitchcock'un en iyi filmlerinden biri çıktı.

Trendeki Yabancı filmi, gayet masum bir biçimde başlar. Başarılı bir tenisçi olan Guy Haines (Farley Granger), tesadüf eseri aynı trende yolculuk eden tuhaf ve heyecanlı yabancı Bruno Anthony'yle (Robert Walker) tanışır. İkisinin de yaşamlarında aslında olmamasını tercih edecekleri birisi vardır. Guy karısından, Bruno da zorba babasından kurtulmak ister. Bunun üzerine Bruno, ikisinin de sorunlarını çözecek "kusursuz" cinayeti planlar: Kurbanları değişeceklerdir. Guy bu çılgın fikri unutur gider ama çok geçmeden Bruno, anlaşmanın kendisine düşen kısmını yerine getirmesi için ona şantaj yapmaya başlar.

Neredeyse bir kara komedi sayılabilecek *Trendeki Yabancı*, aynı zamanda Walker'ın aşırı davranışlarıyla dikkat çeken kaçığına karşılık, Granger'ın heteroseksüel adamı oynadığı garip bir kur yapma ritüeli üzerinden işler. Hitchcock, her zamanki gibi, kahramanının içine düştüğü kötü durumu sonuna kadar sömürmekten özel bir zevk alır. Walker, sinema tarihindeki en gerilimli tenis maçına doğru giden yolda, Granger'ın etrafındaki çemberi daraltırken, diyaloglar mücevher gibi parlar. Ancak söz konusu olan Hitchcock olduğundan, heyecanlı final başka bir yerde değil, Granger ve Walker üzerinde boğuşurlarken kontrolden çıkarak gittikçe daha hızlı dönen bir atlıkarıncada geçer.

Bu, delilik, şantaj ve suçluluğa dair büyük ölçüde öznelleştirilmiş bir film için sinir bozucu bir finaldir ama Hitchcock mükemmel bir biçimde bunun üstesinden gelir. Walker'ın banal ama sofistike bir haz sağlamaktan geri kalmayan büyülü etkisi gitgide daha açık bir biçimde cinai kışkırtmaya zemin hazırlarken, kötü adam olarak onun önemi de artar ve bu noktada o artık ancak epik kişiliğine yakışır bir biçimde ortadan kaldırılabilir. İşin doğrusu Walker (oynadığı son rolde) filmi egemenliği altına alır. Zincirlerinden salıverilmiş bir ego olarak o, Hitchcock'un dokuz yıl sonra Psycho'da (Sapık) irdeleyeceği bastırılmış deliliğin göz kamaştırıcı olan diğer yüzüdür. **JKl**

Britanya (Ealing, Rank)
78dk, SB
Yönetmen: Charles Crichton
Yapımcı: Michael Balcon, Michael Truman
Senaryo: T.E.B. Clarke
Görüntü Yönetmeni: Douglas Slocombe
Müzik: Georges Auric
Oyuncular: Alec Guinness, Stanley Holloway, Sid James, Alfie Bass, Marjorie Fielding, Edie Martin, John Salew, Ronald Adam, Arthur Hambling, Gibb McLaughlin, John Gregson, Clive Morton, Sydney Tafler, Marie Burke, Audrey Hepburn
Oscar: T.E.B. Clarke (senaryo)
Oscar adaylıkları: Alec Guinness (erkek oyuncu)

THE LAVENDER HILL MOB (1951)
Altın Hırsızları

Altın Hırsızları, Sir Michael Balcon'ın yapımcısı olduğu ve patavatsız, ironik, taklit edilemez İngiliz tarzı mizah anlayışları sayesinde dünya çapında beğeni toplayan ünlü Ealing Komedileri arasında, yine bir soygun hikayesi olan 1955 yapımı *The Ladykillers'la (Kadın Katilleri)* beraber, en çok güldüren filmdir. Eşsiz oyuncu Alec Guinness, yıllar boyu verdiği sadık hizmetlerinin ödülü olarak, standartları yüksek bir emeklilik hayatının masraflarını karşılayabilmek isteyen gözlüklü, silik banka memurunu canlandırıyor. Eski polis T.E.B. "Tibby" Clarke'ın Oscar ödüllü senaryosunda kahramanımız, hatıra eşya yapan Stanley Holloway ve beceriksiz hırsızlar Sid James ve Alfie Bass'la birlikte cüretkar bir külçe altın soygunu planlar.

Charles Crichton'ın, özellikle Eyfel Kulesi'ndeki kargaşada (Guinness ve Holloway, Paris'in simgesi haline gelmiş olan kulenin altından yapılma minyatürlerini yanlışlık sonucu satın alan İngiliz kız öğrencilerin peşinde spiral merdivenlerde koştururken) ve kovalamacanın doruğa ulaştığı tantanalı sahnede (bir ara şarkı söyleyen Galli bir polis memuru korku içinde donakalmış ikilinin otomobilinin kenar basamağına çıkar), ortaya koyduğu başarılı yönetmenliğin büyük faydasını gören film, işleyiş ve olay örgüsü bakımından birinci sınıftır. Filmin Rio'daki açılış sahnesinde, şık kıyafetler içindeki Guinness'in hikayesini meraklı dinleyicilere anlattığı sırada orada bulunan genç Audrey Hepburn'e göz atmayı unutmayın. **AE**

Britanya (Dorkay, Romulus)
122dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Albert Lewin
Yapımcı: Joseph Kaufman, Albert Lewin
Senaryo: Albert Lewin
Görüntü Yönetmeni: Jack Cardiff
Müzik: Alan Rawsthorne
Oyuncular: James Mason, Ava Gardner, Nigel Patrick, Sheila Sim, Harold Warrender, Mario Cabré, Marius Goring, John Laurie, Pamela Mason, Patricia Raine, Margarita D'Alvarez, La Pillina, Abraham Sofaer, Francisco Igual, Guillermo Beltrán

PANDORA AND THE FLYING DUTCHMAN (1951)

Bir zamanlar abartılı ve mantığa aykırı olduğu gerekçesiyle ciddiye alınmayan bu büyülü romantik fantezinin saygınlığı zaman içerisinde gittikçe arttı. 1930'ların başında, "İspanya'nın Akdeniz'e bakan kıyısında" bulunan, zengin ve aylak göçmenlerin ve geçimini balıkçılıkla sağlayan yerli halkın birlikte yaşadığı Esperanza (Umut) adlı kasabada geçen Pandora and the *Flying Dutchman (Pandora ve Uçan Hollandalı)*, elleri birbirine kenetli, boğulmuş iki insan cesedinin bulunmasıyla başlar. Geriye dönüşlü anlatımda erkekleri ölüme ve umutsuzluğa sürüklemekte uzmanlaşmış Amerikalı şarkıcı Pandora Raynolds (Ava Gardner), lüks bir yatın kaptanı ve tek mürettebatı olan ve sonradan, kendisi için canını feda edebilecek bir kadın bulana kadar denizlerde dolaşmakla lanetlenmiş Uçan Hollandalı olduğu anlaşılan mukadder aşığıyla tanışır.

Hollywood'un az sayıdaki gerçek entelektüellerinden biri olan yapımcı, yönetmen ve senaryo yazarı Albert Lewin, gösterişli edebi göndermeleri (onun filmleri bol bol alıntılanmış şiirlerle doludur; öyle ki bir ara Pandora, insanların ona söylediği her şeyin kendisine birer alıntı gibi geldiğini dile getirir) ve fantastik romantizmi (tüm filmleri lanetler arasında yeşeren imkansız aşklara dairdir) çok seviyordu. Görüntü yönetmeni Jack Cardiff'in koyu tonlarda ama büyüleyici Technicolor renkleriyle çekilen film, Ava Gardner'ın güzelliğine yazılmış bir methiye olduğu kadar James Mason'ın güçlü oyunculuğunun da bir göstergesi. **KN**

THE AFRICAN QUEEN (1951)
Afrika Kraliçesi

Britanya (Horizon, Romulus)
105dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Almanca / Swahili
Yönetmen: John Huston
Senaryo: James Agee, John Huston
C.S. Forester'ın romanından
Oyuncular: Humphrey Bogart, Katharine Hepburn, Robert Morley, Peter Bull, Theodore Bikel, Walter Gotell, Peter Swanwick, Richard Marner
Oscar: Humphrey Bogart (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: John Huston (yönetmen), James Agee, John Huston (senaryo), Katharine Hepburn (kadın oyuncu)

1951 yapımı bu John Huston klasiği, Hollywood'un en etkileyici, eğlenceli ve sürükleyici macera öykülerinden biridir. C.S. Forester'ın 1935 tarihli aynı adlı romanından uyarlanan *Afrika Kraliçesi*, serseri ruhlu tekne kaptanı Charlie Allnut'la (Humphrey Bogart) katı kuralları olan bakire misyoner Rose Sayer (Katherine Hepburn) arasındaki beklenmedik aşk ilişkisini anlatır. Rose, Charlie'ye güçlükle tahammül edebildiği halde kader onları bir araya getirir. Yeni yeni alevlenmekte olan 1. Dünya Savaşı vahşetinin ortasında kalan Rose, bulunduğu yerden Charlie'nin köhne teknesiyle kaçmak zorunda kalır. Ne var ki bir Alman savaş gemisi nehirdeki çıkış rotalarını bloke eder ve Rose, kaçmanın yolunu bulabilmek için Charlie'nin teknesine patlayıcı maddeler yükleyip Almanları atlatacakları bir plan yapar.

Ancak macera öyküsü Charlie'yle Rose arasındaki sert ilişkinin yanında ikinci planda kalır; savaş anlatısında açık bir şekilde gözler önüne serilen politik içeriğe rağmen, *Afrika Kraliçesi*'ndeki asıl ilginç alegori, çiftin aşk hikayesi üzerinden işlenir. Charlie'nin tıraşsız, içki düşkünü Amerikan tarzı erkeksiliği; duyguları bastırılmış, ciddi İngiliz kadını Rose'u baştan çıkarır. Film 1914 yılında geçiyor olsa da, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde, geleneksel sömürgeci güçlerin etkisi azalırken, ABD'nin önde gelen uluslararası figür olarak ortaya çıkışını ifade eden alt metin aşikardır.

Hepburn ve Bogart, başrol oyuncuları olarak olağanüstü bir seyir zevki sunuyorlar. Saçlarına ak düşmüş, deneyimli yıldız oyuncular olarak ikisi de kendilerine has jest ve mimiklerini en etkili şekilde kullanıyor ve filmi, aksiyonu zayıflatmayan hafif, eğlendirici bir atmosfere bürüdürüyorlar. Aralarındaki çekim mükemmel; ve birbirlerinin boğazına sarıldıkları anlar en eğlendirici sahneler olsa da "zıt kutuplar"dan kader ortaklığına ve sevgililiğe kolayca ve inandırıcı biçimde geçiyorlar. Renkli görüntüler ve gerçek mekanlardaki inanılmaz başarılı orman çekimleri *Afrika Kraliçesi*'nin olağanüstü cazibesine katkıda bulunuyor. Bogart, tek Oscar'ını bu filmle kazandı; ayrıca Huston (en iyi yönetmen ve senaryo dallarında), Hepburn ve senaryo yazarı James Agee de ödüle aday gösterildiler. Her nasılsa, ne bu yazı ne de filmin aldığı diğer coşku dolu övgüler onun büyüsünü tam anlamıyla yansıtmayı başarabiliyor. Defalarca izlemek bile beni asla bu filmin sonunda gülümsemekten ve olumlu bir ruh haline girmekten alıkoymadı, bu kitapta özetlenen birçok harika film arasında, bu gerçekten görülmesi gerekenlerden biri. **RH**

Fransa (UGC) 110dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Robert Bresson
Senaryo: Robert Bresson
Georges Bernanos'un romanından
Yapımcı: Léon Carré, Robert Sussfeld
Görüntü Yönetmeni: Léonce-Henri Burel
Müzik: Jean-Jacques Grünenwald
Oyuncular: Claude Laydu, Léon Arvel, Antoine Balpêtré, Jean Danet, Jeanne Étiévant, André Guibert, Bernard Hubrenne, Nicole Ladmiral, Martine Lemaire, Nicole Maurey, Louise (Mme. Louise) Martial Morange, Jean Riveyre, Gaston Séverin, Gilberte Terbois, Marie-Monique Arkell
Venedik Film Festivali: Robert Bresson (Uluslararası Ödül), (İtalyan Film Eleştirmenleri Ödülü (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *Diary of a Country Priest*

JOURNAL D'UN CURE DE CAMPAGNE (1951)
Bir Taşra Papazının Güncesi

Sinemanın en önemli sanatkarlarından biri, bir ilham kaynağı arıyordu ve bunu *Bir Taşra Papazının Güncesi*'nde buldu. Robert Bresson, hayal gücü, cesaret ve özen olduktan sonra sinema yapmak için büyük bütçeler, yıldız oyuncular ya da özel efektler gerekmediğini keşfetti. Sinema, kendi doğasında bulunan en temel unsurlar aracılığıyla her öyküyü anlatabilir, her duyguyu yaratabilir, kendini maddi ya da manevi, özel ya da genel her temaya açabilirdi.

Georges Bernanos'un romanı, taşrada yaşayan, bir yandan günlük hayatın zorluklarıyla uğraşırken diğer yandan kendi davranışlarını, inancını sorgulayan genç bir papazın öyküsünü anlatır. Bernanos, somut dünyada derin yarıklar açar ve bu sayede ne inananlara ne de ateistlere rahat yüzü gösterir. Bresson'un *Bir Taşra Papazının Güncesi* uyarlaması, Hıristiyanlığın mesajının (sinemanın görüntü ve sese dönüştürmeyi hedeflediği bir mesaj: sözcüklerin ete kemiğe bürünmesi) neye dayandığını ortaya koyan, gösterişsiz bir eserdir.

Sinema, Tanrı'nın İsa'da vücut bulması sırrının somut ve ortaklaşa icrasıdır. Bresson'un filmi her şeyin olası olduğunu örneklerle gösterir: Ölümle alay etmenin, beyazperdeye yazı yazmanın, arzularla oynamanın, ruhun derinliklerini izlemenin, 20. yüzyıl ortası Fransa'sında taşra hayatını merak konusu haline getirmenin ve dinsel kuşkularla yüzleşmenin. **J-MF**

ABD (MGM) 113dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Vincente Minnelli
Yapımcı: Roger Edens, Arthur Freed
Senaryo: Alan Jay Lerner
Görüntü Yönetmeni: John Alton, Alfred Gilks
Müzik: Saul Chaplin
Oyuncular: Gene Kelly, Jerry Mulligan, Leslie Caron, Lise Bouvier, Oscar Levant, Adam Cook, Georges Guétary, Henri Baurel, Nina Foch, Milo Roberts
Oscar: Arthur Freed (film), Alan Jay Lerner (senaryo), Cedric Gibbons, E. Preston Ames, Edwin B. Willis, F. Keogh Gleason (sanat yönetmeni), Alfred Gilks, John Alton (görüntü yönetmeni), Orry-Kelly, Walter Plunkett, Irene Sharaff (kostüm tasarımı), Johnny Green, Saul Chaplin (müzik)
Oscar adaylıkları: Vincente Minnelli (yönetmen), Adrienne Fazan (kurgu)

AN AMERICAN IN PARIS (1951)
Paris'te Bir Amerikalı

Paris'te Bir Amerikalı, koreograf-oyuncu Gene Kelly'ye verilen özel ödülün ve MGM yapımcısı Alan Freed'e sunulan Thalberg Memorial ödülünün yanı sıra altı Oscar'ın *(A Streetcar Named Desire-Arzu Tramvayı* ve *A Place in the Sun-İnsanlık Suçu* gibi favoriler karşısında, En İyi Film de dahil olmak üzere) sahibi. Vincente Minnelli'nin bu neşeli müzikali filme çekilmek üzere yazıldı, Freed başrole Kelly'yi uygun gördü ve George Gershwin'in en popüler şarkılarından ("I Got Rhythm," "'S Wonderful" gibi) oluşan bir müzik seçkisi etrafında kuruldu.

Cebi delik ressam Kelly, atletik coşkunluğuyla Montmartre'ın steril ortamına gelir, çocuklarla tap dansı yapar, kimsesiz ilham perisi Leslie Caron'a aşık olur ve onun için kibar Fransız şarkıcı Georges Guétary'yle rekabet eder. Bu arada kıskanç patron Nina Foch hırsından köpürür ve tüm bunlar piyanist ve Gershwin yorumcusu Oscar Levant'ın canlandırdığı besteci arkadaş tarafından soğukkanlı bir biçimde gözlemlenir. Savaş sonrası dönemin kayıp kuşağından bazı hevesli Amerikalıları, Fransız kültürüyle biraz haşır neşir olmaya gönderen Minelli, filmi canlılık, romantizm ve renk cümbüşüyle dolduruyor. Filmin en ilgi çekici bölümleri, Kelly'nin filmle aynı adı taşıyan şarkı eşliğinde gerçekleştirdiği orijinali 18 dakika süren ve Fransız ressamların, özellikle Toulouse Lautrec'in üslubuyla bezenmiş setlerde sahnelenen balesi ve Kelly'yle Caron'un Seine nehrinin kıyısında sergiledikleri neşeli bir romantizm taşıyan "Our Love Is Here To Stay" dans gösterisidir. **AE**

A PLACE IN THE SUN (1951)
İnsanlık Suçu

ABD (Paramount) 122dk, SB
Yönetmen: George Stevens
Yapımcı: Ivan Moffat, George Stevens
Senaryo: Harry Brown, Theodore Dreiser, Patrick Kearney, Michael Wilson
Theodore Dreiser'ın An American Tragedy isimli romanından ve Patrick Keamey'nın A Place in the Sun isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: William C. Mellor
Müzik: Franz Waxman
Oyuncular: Montgomery Clift, Elizabeth Taylor, Shelley Winters, Anne Revere, Keefe Brasselle, Fred Clark, Raymond Burr, Herbert Heyes, Shepperd Strudwick, Frieda Inescort, Kathryn Givney, Walter Sande, Ted de Corsia, John Ridgely
Oscar: George Stevens (yönetmen), Michael Wilson, Harry Brown (senaryo), William C. Mellor (sinamatografya SB), Edith Head (kostüm tasarımı), William Hornbeck (kurgu), Franz Waxman (müzik)
Oscar adaylıkları: George Stevens (film), Montgomery Clift (erkek oyuncu), Shelley Winters (kadın oyuncu)

Yönetmen George Stevens, Theodore Dreiser'ın *An American Tragedy*'sini sinemaya uyarlarken, yazarın katı bir doğalcılıkla sınıf çatışmasını anlatan öyküsünü, 1950'lerin politik bilgilenmeden öte eğlence isteyen izleyicisi için ilginç kılabilme sorunuyla karşı karşıya kaldı. Bulduğu çözüm çok etkiliydi: George Eastman'ın (Montgomery Clift) güzel Angela Vickers'a (Elizabeth Taylor) duyduğu erotik arzuları vurgulamak. Zengin bir sanayicinin yoksul akrabası olan George, iyi bir gelecek edinsin diye annesi tarafından bu adama gönderilir. Ancak yoksunluk ve dışlanma duygularının etkisi altındaki George, yükselmek için gereken güdüye de iradeye de sahip değildir. Nitekim öyle sebatsızdır ki fabrikada çalışmaya daha yeni başlamışken, en önemli kurallardan birini çiğner. Aynı iş yerinde çalışan bir kadınla ilişki yaşamaya başlar ve sonunda artık zaten ilgisini yitirmiş olduğu zavallı umutsuz kadını hamile bırakır.

Clift'in acınası bir naif olarak canlandırdığı George'un en değerli varlığı, kendisine yarar getiren yakışıklılığı ve nezaketi olur. *İnsanlık Suçu*, Stevens'ın başrol oyuncularını (onlara diyaloglardan çok vücut dilini öne çıkarmaları söylenmişti) özenli bir biçimde yönlendirmesinin ve birbirine zıt iki tarzı ustalıkla kullanmasının sonucu olarak, klasik Hollywood'un en dokunaklı ve trajik öykülerinden biri haline gelir. George'un masum Angela'yla peri masallarındakine benzer karşılaşması, özellikle yumuşak odaklı, yani duygusal bir hava yaratmak için netliğin hafifçe bozulduğu, özenle peş peşe oturtulmuş samimi yakın planlarla işlenir. İlk kız arkadaşı Alice'le (Shelley Winters) fabrikadaki ve daha sonra mahkeme salonundaki görüntüleriyse, ışık-gölge oyunlarını ve George'un "güneşli bir yer" arzusuna koşullarının yönelttiği tehdidi başarıyla açığa vuran dengesiz kompozisyonları ön plana çıkaran bir kara film üslubuyla çekilmiştir.

Hamile Alice, George'u eğer kendisiyle evlenmezse her şeyi ailesine açıklamakla tehdit eder; George bu yazgıdan, tatil nedeniyle belediye binasının kapalı olması sayesinde kurtulur. Genç adam küçük bir sandalla gölde gezinti yapmayı önerir; niyeti orada meydana gelecek bir "kaza" sonucu Alice'in boğulmasıdır. Cinayeti gerçekleştiremez ama daha sonra, paniğe kapılan genç kadın sandaldan düşer. Alice, George onu kurtarmaya çalışmadığı için boğulur; kahramanımızsa kayıtsızlığının bedelini yaşamıyla öder. Bununla beraber yönetmen Stevens, onu bir sosyo-politik ibret vesilesi olarak değil, talihsiz bir aşık olarak belleklere kazır. **BP**

THE DAY THE EARTH STOOD STILL (1951)
Uçan Dairenin Esrarı/Dünyanın Durduğu Gün

ABD (Fox)
92dk, SB
Yönetmen: Robert Wise
Yapımcı: Julian Blaustein
Senaryo: Harry Bates, Edmund H. North
Harry Bates'in Farewell to the Master isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Leo Tover
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: Michael Rennie, Patricia Neal, Hugh Marlowe, Sam Jaffe, Billy Gray, Frances Bavier, Lock Martin

Harry Bates'in yazdığı *Farewell to the Master* adlı öyküden Robert Wise'ın uyarladığı 1951 yapımı bu dramatik bilimkurgu, dönemin nükleer savaş korkusundan bitkin düşmüş ve politikacılara mesafeli bir tavır almış izleyicisinin bam teline dokunur. Neredeyse bir belgesel tarzında başlayan film, olağanüstü özel efektler ve akıllardan silinmeyen tiplemeler aracılığıyla ürpertici bir savaş karşıtı mesaj verir. "B sınıfı" film anlayışının ötesine geçen yapıt, insanlık hakkında gerçek bir mesaj veren ve yetişkinlere seslenen ilk popüler bilimkurgu filmidir.

Klaatu (Michael Rennie) adındaki yıldızlararası elçi, dünya üzerindeki savaşın sona ermesi gerektiği mesajını iletmek üzere Washington'a iner. Uzay gemisinin etrafı silahlar ve tanklarla sarılan Klaatu kazara yaralanır, apar topar bir askeri hastaneye götürülür ve gemiyi yönetmek üzere geride bir tek iki metre boyundaki Gort (Lock Martin) adlı robot kalır. Yüzü olmayan, konuşmayan ve lazere benzer ölümcül bir ışına hükmeden Gort, yenilmezdir. Onu, uzay gemisini savunmak üzere saldırıya geçmekten ancak "Gort, Klaatu barada niktoh," cümlesi alıkoyabilir. Filmi seyreden her çocuk bu cümleyi ezbere bilir.

Klaatu hastaneden kaçtıktan sonra, olağanüstü zekaya sahip güzel bir kadın olan Helen (Patricia Neal) ve oğlu Bobby'yle (Billy Gray) tanışır. Tehlikeli Gort'u durdurmakla yükümlü olan kişi Helen'dir. Klaatu, gücünü kanıtlamak ve getirdiği barış mesajına bir ağırlık katmak için dünyadaki tüm mekanik hareketi (uçaklar ve hastaneler hariç) durdurmak yönünde bir plan yapar.

Klaatu rolü için ilk olarak Claude Rains düşünülmüştü ama çekim takviminde yaşanan bir karmaşa sonucu rol, köşeli suratı ve soğukkanlı tavırlarıyla, karaktere asil bir hava katan Rennie'nin oldu. Kadınsal cesaretin sembolü olan Neal, insanlığın sahip olduğu en iyi nitelikleri bünyesinde topluyordu. Gort'u, Los Angeles'taki ünlü sinema salonu Graumann Chinese Theatre'ın yer göstericisi, 2 metre 30 santimlik Martin canlandırdı. Ağır kostümün yükü altında ezilen Martin'in, Neal'ı kucağında taşımak için yardıma ihtiyacı vardı; ona yardımcı olan teller bazı sahnelerde rahatlıkla görülebilir. Uzay gemisinin kaynak yerlerinin belli olmaması için kapı yarığı cam macunuyla doldurulup boyandı. Pek çok açıdan bir klasik olan Uçan Dairenin Esrarı, hem savaş karşıtı mesajı ve zekice görsel efektleriyle hem de Herrmann'ın ilk elektronik müzik aletlerinden biri olan theremin'i unutulmaz bir ustalıkla kullanışıyla zihinlerde yer etmiş ve kendi türünde üstüne daha iyisi çekilememiştir. **KK**

THE QUIET MAN (1952)
Kadın Satılmaz/Sessiz Adam

Yönetmen John Ford, en çok Amerikan tarihini ve kültürünü ön plana çıkardığı yapıtlarıyla tanınır ama aynı zamanda kendi Kelt, özelde İrlandalı köklerini keşfe çıktığı filmler de yapmıştır. *Kadın Satılmaz* bunların arasında belki de en başarılısı. Dram ve komedinin ilginç bir karışımı olan film, İrlanda kökenli Amerikalı Sean Thornton'ın (John Wayne), anavatanı İrlanda'ya geri dönüşünü ve burada Mary Kate Danaher'la (Maureen O'Hara) tutkulu ve fırtınalı bir ilişkiye başlamasını konu alıyor. Galway'de (Ford'un ailesi ABD'ye buradan göçmüş) çekilen *Kadın Satılmaz*, Ford usulü aksiyon sahneleriyle dolu; bu sahnelerin filme yakışan, epik doruk noktası eski boksör Sean'ın, Mary'nin kardeşi Will Danaher'la (Victor McLagen), adamın, Mary'nin onunla evlenmesine razı olmaması üzerine yumruk yumruğa dövüştüğü sahne.

Kavga, iki adamın da devam edemeyecek kadar sarhoş olması (verdikleri aralar sırasında) sonucu biter; sonuçta arkadaş olurlar ve Will'in evliliğe onay vermesinden sonra da aile haline gelirler. Yine de film tamamen erkekliğe özgü değerler hakkında değil. Mary, onların üzerinde çekişme yaşadıkları bir konu olmaktan çok daha öte. Her ne kadar Sean'ı arzu etse de onunla evlenmek için kardeşine karşı çıkmayı reddeder. Bu koşullar altında Sean'la evlenmek onun için onur kırıcı olacaktır. Daha önce ringde bir adamın ölümüne sebep olmuş olan Sean, başlarda dövüşmeyi reddeder ve Mary de onun, kardeşiyle kavga etmeyi göze alabilecek kadar kendisini sevmediğini düşünür. Danaher'ı evliliğe rıza göstermesi için ikna etmek üzere, köydeki diğer bazı kişiler bir plan yapar ve sonuçta çift evlenir. Ancak erkek kardeş çok geçmeden bu düzeni fark eder ve kadının çeyizine el koyar. Mary, kendi bağımsız varlığını temsil eden çeyizinin bedeli ödenmeden, Sean'la birlikte olmayı kabul etmez. Bir boks maçı her iki sorunu da çözer ve böylelikle çift yeniden barışır.

Kadın Satılmaz, Ford'un başarılı yönetmenliği altında köy hayatının geleneksel tuhaflıklarını güzel bir doğa manzarası içinde anlatıyor ve sonuçta ortaya, etkili olabilecek kadar ciddi ama aynı zamanda da eğlendirici bir film çıkıyor. **BP**

ABD (Argosy, Republic)
129dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Gal dili
Yönetmen: John Ford
Yapımcı: Merian C. Cooper, G.B. Forbes, John Ford, L.T. Rosso
Senaryo: Frank S. Nugent, Maurice Walsh
Maurice Walsh'ın Green Rushes isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Winton C. Hoch
Müzik: Victor Young
Oyuncular: John Wayne, Maureen O'Hara, Barry Fitzgerald, Ward Bond, Victor McLaglen, Mildred Natwick, Francis Ford, Eileen Crowe, May Craig, Arthur Shields, Charles B. Fitzsimons, James Lilburn, Sean McClory, Jack MacGowran, Joseph O'Dea
Oscar: John Ford (yönetmen), Winton C. Hoch, Archie Stout (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: John Ford, Merian C. Cooper (film), Frank S. Nugent (senaryo), Victor McLaglen (yardımcı erkek oyuncu), Frank Hotaling, John McCarthy Jr., Charles S. Thompson (sanat yönetmeni), Daniel J. Bloomberg (ses)
Venedik Film Festivali: John Ford (Ulaslararası Ödül), (OCIC Ödülü) (Altın Aslan adaylığı)

JEUX INTERDITS (1952)
Yasak Oyunlar

İnsan yaşantısının saçma ve cefalı yanlarını, çocukların gözünden betimleyerek, daha etkili bir biçimde anlatan pek çok film var; ama bunlardan çok azı bu işi René Clément'in en kusursuz filmi *Yasak Oyunlar* kadar etkileyici ya da keskin bir şekilde yapabiliyor. Clément'in en başarılı yapıtlarının çoğu gibi bu film de 2. Dünya Savaşı sırasında geçiyor: Beş yaşındaki kız çocuğu Paulette (Brigitte Fossey), ailesi Paris'ten kaçarken bir hava saldırısında öldürülünce, kimsesiz kalır. Bir köylü ailenin gönülsüzce yanlarına aldığı küçük kızla, onların 11 yaşındaki oğlu Michel (Georges Poujouly) arasında bir bağ kurulur ve ikisi birlikte, dört bir taraflarında gördükleri ölümleri yansıtan gizli bir dünya yaratır. Hayvan ve böcek ölülerini toplayarak onlar için dinsel törenler düzenler ve Katolik cenaze törenlerinden öğrendikleri yarım yamalak cümleleri mırıldanarak onları kullanılmayan bir ambara gömerler. Filme adını veren bu "yasak oyunlar" onların ne yaptığını fark eden yetişkinleri öfkelendirir ve çocuklar (üzgün ve şaşkındırlar) birbirlerinden koparılırlar.

Clément adını, Fransız direnişçilerin demiryolu ağı üzerinde yaptıkları operasyonlar hakkında dramatize edilmiş bir belgesel olan *La Bataille du rail'la (Demiryolu Savaşı, 1946)* duyurmuştu. *Yasak Oyunlar*'sa Alman savaş uçaklarının dağınık bir mülteci konvoyunu bombalayıp makinelilerle taradıkları gerçekçi ve etkili bir girişle başlar. Tamamen doğal seslerin kullanılması, fonda müzik olmaması ve olayın Fransa kırlarının yumuşak yaz güneşi altında geçmesi, saldırı sekansını çok daha dehşet verici kılar. Ancak bu sekanstan sonra film, daha yapay bir hal alır. Bir yanda, çocukların şaşkın ve büyülenmiş gözlerinden görülen, köylülerin yetişkinler dünyası vardır; pirenin deve yapıldığı düşmanlıklar ve ağız dalaşları, yaşamlarını açgözlülük ve kötü niyetlerle sürdürenlerin dine olan sahte bağlılığı karikatürize edilir. Öte yandan, çocukların kendi gizli hayal dünyalarını inşa edişi, şefkat ve sempatiyle gözlemlenir ve finalde birbirlerinden koparılmaları yürek parçalayıcıdır.

Clément, başroldeki çocuk oyunculardan gerçekten dokunaklı ve inandırıcı, sevimliliğin çok ötesine geçen performanslar elde etmiş; oğlan çocuğunun küçük arkadaşına yönelik özenli yaklaşımında içgüdüsel bir merhamet hissediliyor. Narciso Yepes'se filme, solo gitarla yaptığı, yalınlığıyla dokunaklı lirik müziğiyle katkıda bulunuyor. **PK**

Fransa (Silver)
102dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: René Clément
Yapımcı: Robert Dorfmann
Senaryo: François Boyer, Jean Aurenche, Pierre Bost, René Clément
François Boyer'in Les Jeux Inconnus isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Robert Juillard
Müzik: Narciso Yepes
Oyuncular: Georges Poujouly, Brigitte Fossey, Amédée, Laurence Badie, Madeleine Barbulée, Suzanne Courtal, Lucien Hubert, Jacques Marin, Pierre Merovée, Violette Monnier, Denise Péronne, Fernande Roy, Louis Saintève, André Wasle
Oscar: Fransa (Onur Ödülü, yabancı film)
Oscar adaylıkları: François Boyer (senaryo)
Venedik Film Festivali: René Clément (Altın Aslan)

İngilizce adı: *Forbidden Games*

ANGEL FACE (1952)
Muhteris Ruhlar

ABD (RKO)
91dk, SB
Yönetmen: Otto Preminger
Yapımcı: Otto Preminger, Howard Hughes
Senaryo: Chester Erskine, Oscar Millard, Frank S. Nugent
Görüntü Yönetmeni: Harry Stradling Sr.
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Robert Mitchum, Jean Simmons, Mona Freeman, Herbert Marshall, Leon Ames, Barbara O'Neil, Kenneth Tobey, Raymond Greenleaf, Griff Barnett, Robert Gist, Morgan Farley, Jim Backus

Amerikan kara film akımı, kötü sonla bitmeye mahkum aşk öykülerinin ve kolay aldanan erkekleri parmaklarında oynatıp felaketlerine doğru sürükleyen meşum kadınların (femme fatale) egemenliği altındadır. Otto Preminger'in *Muhteris Ruhlar*'ı bu serinin sonraki örneklerinden ve Jacques Tourneur'ün *Out of the Past*'ı *(Geçmişten Kaçış, 1947)* gibi, kendisinden önce yapılmış filmlere birçok şey borçlu olduğu açıkça ortada. Bu filmde Robert Mitchum, Tourneur'ün filmindekine benzer bir rolde karşımıza çıkar. Mitchum, aşık olduğu, ahlaki değerlerden yoksun kadının entrikalarını keşfeden ancak bunlardan kaçamayan bir özel dedektifi canlandırıyor.

Bununla beraber öncellerinden daha sert ve alaycı olan bu film, işçi sınıfından Frank Jessup'ın (Mitchum) zengin ve güzel bir kadına olan saplantısının izlerini sürer. Bu kadın onu, üvey annesini öldürmek üzere yaptığı plana dahil edecektir. Diane Tremayne (Jean Simmons, bu role çok uygun bir oyuncu), Frank'in onunla tanıştıktan ve varlıklı bir yaşamın tadını aldıktan sonra, artık kendisine yetmez olan normal bir hayatı temsil eden "iyi" kadın Mary'yle (Mona Freeman) ilişkisini kasıtlı olarak bozar. Cinayet planı başarıya ulaşır ama bu arada beklenmedik bir biçimde Diane'in babası da ölmüştür. Diane yine de biraz olsun suçluluk duygusu hissetmez. Çok geçmeden ortada bir suç olduğu kuşkusunun açığa çıkması sonucu çift, cinayetle ıtham edilir ama *The Postman Always Rings Twice (Postacı Kapıyı İki Kere Çalar, 1946)* geleneği devam ettirilerek Diane'ın onları savunmak üzere tuttuğu dalavereci avukat sayesinde aklanırlar. Davadan sonra Diane'den ayrılmaya ve eski yaşamına devam etmeye niyetlenir. Kaçınılmaz sonuna zemin hazırlayan bir şey yapar (yine Mitchum'un *Geçmişten Kaçış*'taki rolünü anımsatıyor) ve Diane'ın onu arabayla otobüs durağına bırakmasına izin verir. Ne var ki kadın Frank'ten vazgeçmektense, ölmeyi tercih eder. Diane, daha önce planladığı "kaza"yı anımsatan bir hareketle, otomobili uçurumdan aşağı sürerek her ikisini de öldürür. Etkileyici bir oyunculuk sunan *Muhteris Ruhlar*, tam anlamıyla bir kara film klasiği. **BP**

SINGIN' IN THE RAIN (1952)
Yağmur Altında

ABD (MGM)
103dk, Technicolor
Yönetmen: Stanley Donen, Gene Kelly
Yapımcı: Arthur Freed
Senaryo: Betty Comden, Adolph Green
Görüntü Yönetmeni: Harold Rosson
Müzik: Nacio Herb Brown, Lennie Hayton
Oyuncular: Gene Kelly, Donald O'Connor, Debbie Reynolds, Jean Hagen, Millard Mitchell, Cyd Charisse, Douglas Fowley, Rita Moreno
Oscar adaylıkları: Jean Hagen (yardımcı kadın oyuncu), Lennie Hayton (müzik)

Bazı filmler ünlü "ilk"leri, yani etkileyici sanatsal buluşları ya da sonradan ünlü olan oyuncuların ilk beyazperde deneyimlerini barındırmaları nedeniyle yüksek itibar görür, bazılarıysa sırf türlerinin en iyisi oldukları için. *Yağmur Altında* işte bu ikinci kategoriye giriyor. Herhangi bir bakımdan öncü niteliği taşımıyor ya da sinema dilini önemli ölçüde geliştirmiyor ama sinemayla ilgili iyi olan ne varsa hepsini, neşeli doruklarla acıklı dibe vuruşları ve bu iki kutup arasında gidiş-gelişleri, kolayca ve ustalıkla içine alan başka çok az film var.

Tüm başarılı Hollywood müzikallerinin aslında "ses"in doğrudan kendisiyle ilgili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Ya da en azından "ses"in kullanılmaya başlanmasıyla. Takvimler 1927 yılını göstermektedir ve Don Lockwood (Gene Kelly) ünlü bir sessiz film yıldızıdır. Partneri Lina Lamont'la (Jean Hagan) yeni bir macera filmi çektikleri sırada stüdyo *The Jazz Singer (Caz Şarkıcısı)* adlı bir filmin yakında gösterime gireceğini öğrenir ve yapımı durdurur. Filmin tamamlanmasının tek yolu onu bir müzikale dönüştürmektir ancak iki sorun vardır: Don, diğer başrol oyuncusu Lina'ya katlanamamaktadır ve New York aksanı, bu yeni sesli film döneminde asla iyi sonuç vermeyecektir. Çözüm mü? Lamont'un berbat ses tonuna masum Kathy'nin (Debbie Reynolds) sesiyle dublaj yapmak ve halkın bunu fark etmemesini umut etmek. Ancak geçici önlem yeni bir sorunun daha ortaya çıkmasına yol açar: Don, Kathy'ye aşık olmuştur ve bu da onun Lina'yla iş ilişkisinde ipleri tamamen koparır.

Kelly'nin Stanley Donen'la ortaklaşa yönettiği Yağmur Altında, birçok muhteşem şarkı-dans gösterisi içeriyor; bunlar arasında en dikkat çekici olanlar, Donald O'Connor'ın "Make 'Em Laugh" atraksiyonuyla Kelly'nin filme adını veren şarkı eşliğinde gerçekleştirdiği ünlü solo dans. Yaşamındaki yeni aşktan dolayı aklı başından gitmiş Kelly, üzerinde sarı bir yağmurlukla bir sokak lambasının direğine tırmanır ve su birikintileri içerisinde estetik bir tap dansı yapar. İlginçtir ki Yağmur Altında'daki şarkıların pek çoğu aslında, MGM'nin daha önce başka yerlerde kullanılmış müziklerin bulunduğu arşivinden çıkarılmıştı ama Kelly ve ekibin geri kalanı bu şarkılara öyle büyük bir başarıyla yeniden hayat verdiler ki bunların hepsi artık Yağmur Altında'yla özdeşleşmiş durumda. Adolph Green ve Betty Comden'ın yazdığı senaryo, akıcı ve eğlenceli; sesli filmlere geçişte yaşanan zorlukları, sesli filmler için senaryo yazan kuşağın benimseyebileceği keskin bir mizah anlayışıyla parodileştirmişler.

Yağmur Altında, filme uygun düşen bir ironiyle, önceleri görece kayıtsızlıkla karşılandı ve Akademi Ödülleri'nde büyük ölçüde görmezden gelindi. Ancak zaman geçtikçe filmin eğlenceli sekansları ve karizmatik oyuncuları karşı konulmaz bir cazibeye kavuştular. Yağmur Altında'yı taçlandırarak tüm müzikallerin kralı haline getirdiği için müzik repertuarını hazırlayanlara, "ilk on" listelerinde onu en tepeye yerleştiren sayısız sinema eleştirmenine ve gruba, ama en çok da bu filmi yaptıkları için Donen ve Kelly'ye, teşekkür etmek gerek. Sinema dünyası Yağmur Altında'yla daha da güzel bir yer haline geldi. **JKI**

EUROPA '51 (1952)

İtalya (Ponti-De Laurentiis)
113dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Roberto Rossellini
Yapımcı: Dino De Laurentiis, Roberto Rossellini
Senaryo: Sandro De Feo, Mario Pannunzio, Ivo Perilli, Brunello Rondi, Roberto Rossellini
Görüntü Yönetmeni: Aldo Tonti
Müzik: Renzo Rossellini
Oyuncular: Ingrid Bergman, Alexander Knox, Ettore Giannini, Giulietta Masina, Teresa Pellati, Sandro Franchina, William Tubbs, Alfred Brown
Venedik Film Festivali: Roberto Rossellini (Uluslararası Ödül), (Altın Aslan adaylığı)

Roberto Rossellini'nin filmi *Europa '51*, en beklenmedik malzemeleri bir araya getiren bir karışım; tadına bakmakta tereddüt edebileceğiniz bir "türlü". Bu türlünün içinde neler yok ki? İskandinav kökenli bir Hollywood yıldızı, İtalyan yeni gerçekçiliğinin babası, savaş sonrası dönemde Avrupa kentlerinin toplumsal koşullan üzerine bir analiz, iyiliğin ve kötülüğün doğası ile vazgeçilemez bir hak olan özgür irade hakkında fizik ötesi bir meditasyon, burjuvaziyle halk sınıfının her düzeyde karşıtlığı, bir çocuğun ölümü, bir annenin ihaneti ve ödediği diyet... mamma mia! Ardından karanlıkta oturuyorsunuz, perde aydınlanıyor, film başlıyor. Her şey yalın, her şey net. İncelikli, çok etkileyici, son derece hareketli.

Rossellini, bir yıl önce Stromboli'de Ingrid Bergman'ı gönül rızasıyla, Tanrı'nın ve yönetmeninin (ayrıca sevgilisidir) ellerine eşzamanlı olarak teslim edilmiş olağanüstü bir kuklaya dönüştürmüştü. Bu kez böyle bir şey söz konusu değil; sadece popüler bir tür olarak melodramla etik ve toplumsal kaygıları olan yönetmen sinemasının daha önce bilinmeyen bir bileşimiyle meydana getirilen (aynı yönetmen ve oyuncu tarafından) cüretkâr bir yenilikti. *Europa '51*'deki tüm durumlar alışılageldik öğelerden oluşuyor; ve rahatsız edici bir gerçeklik duygusuyla, gerçek yaşamla olan gizli bağlantılarla dolu her sahne, izleyiciye beklenmedik bir şeymiş hissi uyandırıyor. Oysa bu sahneler, görünüşte hem romanesk hem de tematik açıdan, yalnızca alışılmış göndermeler içeriyor. Ve her şey, herhangi bir abartılı dramatik etki, herhangi bir şatafatlı teşhir olmaksızın gerçekleşiyor; aksine hikayenin anlatılma, filme çekilme ve oynanma biçimlerinde inanılmaz bir alçakgönüllülük (hem yönetmenin hem aktrisin alçakgönüllülüğü) söz konusu.

Europa '51, sinemada nadiren ulaşılabilmiş esaslı bir hümanizm düzeyine erişerek, ilişkiliymiş gibi göründüğü tüm yapıların ötesine geçiyor ve bunu yaparken asla anlaşılması güç araçlar kullanmıyor. Bergman'ın canlandırdığı karakter Irene Girard, önündeki engelleri aşarak, insanların azize olarak nitelendireceği bir noktaya doğru ilerlerken, filmin kendisi de işlemek zorunda kalmış olduğu günahlardan arınıyor. "Azizlere yakışır" bir film mi? Neden olmasın? **J-MF**

ABD (Loew's, MGM)
118dk, SB

Yönetmen: Vincente Minnelli

Yapımcı: John Houseman

Senaryo: George Bradshaw, Charles Schnee

Görüntü Yönetmeni: Robert Surtees

Müzik: David Raksin

Oyuncular: Lana Turner, Kirk Douglas, Walter Pidgeon, Dick Powell, Barry Sullivan, Gloria Grahame, Gilbert Roland, Leo G. Carroll, Vanessa Brown, Paul Stewart, Sammy White, Elaine Stewart, Ivan Triesault

Oscar: Charles Schnee (senaryo), Gloria Grahame (yardımcı kadın oyuncu), Cedric Gibbons, Edward C. Carfagno, Edwin B. Willis, F. Keogh Gleason (sanat yönetmeni), Robert Surtees (görüntü yönetmeni), Helen Rose (kostüm)

Oscar adaylıkları: Kirk Douglas (erkek oyuncu)

THE BAD AND THE BEAUTIFUL (1952)
Çıplak Ruhlar

Bugüne dek Hollywood'un Hollywood üzerine yaptığı en iyi film olma özelliğini hâlâ, koruyan *Çıplak Ruhlar*, bir ölçüde, David O. Selznick'in yapımcılık hayatında yaşadıklarına dayanır. Film, Val Lewton, Orson Welles, Raymond Chandler, Diana Barrymore, Alfred Hitchcock gibi sektörün içinden bazı isimlerin hayatlarından anekdotları da içine alacak şekilde dolambaçlı bir yol izler. Daha çok Hitchcock filmlerinden tanınan Leo G. Carroll'ın canlandırdığı İngiliz yönetmenin sessiz ama etkili karısına ayrıca dikkat edin.

Yapımcı Jonathan Shields'tan (Kirk Douglas) nefret etmek için haklı gerekçeleri olan üç kişi, artık yıldızı sönmüş olan Shields'tan gelecek telefona (Shields onları yeni bir projede birlikte çalışmaya ikna etmek amacıyla arayacaktır) yanıt vermek üzere bir araya gelir. Geriye dönüşlerde onun "Poverty Row"dan, yani "B sınıfı" ucuz filmler yapan küçük yapım şirketlerinden yükselişe geçen kariyerini ayrıntılarıyla aktarırken, ondan neden bu kadar nefret ettiklerini hatırlarlar. Shields'ın eski ortağı olan yönetmen Fred Amiel (Barry Sullivan), onun sayesinde *The Doom of the Cat Man (Cat People-Kedi Kız* filmine gönderme) adında düşük bütçeli bir gerilim filmi çekme olanağı bulmuş ama daha sonra yine Shields onu kandırmış ve hayallerindeki proje olan, Meksika'da çekilecek *The Faraway Mountain* adındaki olağanüstü "önemli" filmin dışında bırakmıştır.

Bu hırslı megalomanı kimse Douglas kadar iyi canlandıramazdı; ortaya çıkan, amacına ulaşma tutkusuyla yanıp tutuşan bu gözü kara adam portresi onun en iyi performansları arasında. Vincente Minnelli'nin mükemmel melodramatik rejisi ve David Raksin'in sürükleyici müziği, sermayesi dedikodu olan bu senaryoya (bir Oscar'ı da senaryo yazarı Charles Schnee cebe atmıştı) olağanüstü bir tat katıyor. Selznick'in itibarının tepetaklak düşüşe geçmesiyle son 50 yıl içinde film daha trajikomik bir etki uyandırır oldu. Shields'ın, başka insanların hayatlarını uğrunda feda etmeye değecek denli yüce bir sanat ortaya koyduğu yönündeki (muhasebecisinin de paylaştığı!) inancı; Minnelli bizlere, bugünlerde alçakgönüllü çabalardan çok daha makbul sayılan o küstah ve kibirli tavırları yakından tanıma fırsatı verdiğinde daha da rahatsız edici bir hale gelir. İnsan, Shields filmografisi içinden *The Faraway Mountain*'dan *(Uzak Dağlar)* çok *The Doom of the Cat Man*'i *(Kedi Adam'ın Sonu)* izlemeyi tercih edeceğini hissediyor. **KN**

THE BIG SKY (1952)

Filmde Kirk Douglas ve Dewey Martin, 1830'larda bir tekneyle Missouri nehrinden yukarı, Karaayak yerlilerinin topraklarına doğru yolculuk eden kürk tüccarlarını canlandırıyor. Film, *Shane*'in de (*Vadiler Aslanı*, 1953) senaristi olan ve These Thousand Hills, The Way West adlı romanları, western türünde filmlere dönüştürülen A.B. Guthrie Jr.'ın yazdığı mükemmel bir romandan uyarlanmış. Yolculuk sırasında Douglas ve Martin hem doğadan hem de insanlardan kaynaklanan tehlikelerle karşı karşıya kalır ve mürettebatı, yönetmen Hawks'a yaraşır, işinin ehli profesyonellere dönüştürürler. Bu yoldaşlık, can güvenliklerini sağlamak için Teal Eye (Elizabeth Threatt) adlı bir Yerli kızı rehin aldıklarında tehdit altına girer. İki adam da kıza aşık olur ama sonunda sorun çözülür.

Hawks'un bazı etkileyici doğa manzaraları içeren bu siyah-beyaz filmi, nihai olarak öykünün destansı olanaklarından çok, aralarında yaşlı çatlak Kızılderili rolünde Hank Worden'ın, huysuz ihtiyar rolünde Arthur Hunnicutt'ın ve teknenin kaptanı Frenchy rolünde Steven Geray'in de bulunduğu zengin karakter galerisine daha fazla yoğunlaşır. Filmde ayrıca Hawks tarzı kara mizahın tipik örnekleri de kendini gösteriyor; örneğin, önceden *Red River*'da (*Kanlı Nehir*, 1948) John Wayne'in rolü için düşünülmüş olan, Douglas'ın parmağını kestirmek zorunda kaldığı sahnede. **EB**

ABD (Winchester)
140dk, SB
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks, Edward Lasker
Senaryo: A.B. Guthrie Jr, Dudley Nichols
A.B. Guthrie Jr.'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Russell Harlan
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Kirk Douglas, Dewey Martin, Elizabeth Threatt, Arthur Hunnicutt, Buddy Baer, Steven Geray, Henri Letondal, Hank Worden, Jim Davis
Oscar adaylıkları: Arthur Hunnicutt (yardımcı erkek oyuncu), Russell Harlan (görüntü yönetmeni)

HIGH NOON (1952)
Kahraman Şerif

Bir pazar sabahı, New Mexico'da, ehlileştirilmiş bir kasaba olan Hadleyville'de, Şerif Will Kane (Gary Cooper) şiddet karşıtı bir Quaker'la (Grace Kelly) evlenmek üzereyken, Kane'in daha önce içeri tıktığı psikopat Frank Miller'ın affa uğradığı ve öğlen 12 treniyle kasabaya geleceği haberi ulaşır. Miller'ın en azılı suç ortakları (aralarında mızıka çalan Lee Van Cleef de vardır) istasyonda oyalanıp onu beklerlerken, Şerif de kendisine yardımcı olacak birilerini bulmaya çalışır. Ne var ki kasaba halkı yaşamlarını riske atmayı ve hem intikam hem de Hadleyville'i yeniden yönetmek peşinde olan hayduta karşı ona arka çıkmayı reddeder.

Öğle vakti yaklaştıkça, herkes Kane'e kasabayı terk etmesi için ısrar eder; ancak Cooper'ın perdedeki genel imajıyla tutarlılık gösteren kahramanımız, sorumluluklarını yerine getirmek durumundadır. Gerçek zamanlı olarak kurgulanan *Kahraman Şerif*'te hesaplaşma vakti gittikçe yaklaşırken filmin ana ezgisi ("Do Not Forsake Me Oh My Darling") bu durumu daha da öne çıkarır ve Şerif'in kendisine yardım edeceğini düşündüğü insanlar birer birer ona sırt çevirir. Aksiyon filmlerinde, "bir orduya karşı tek başına" mücadele eden kahramanlarla sık sık karşılaştığımız bugünlerde bile etkileyiciliğini koruyan final sahnesinde, Şerif, dört azılı hayduta karşı neredeyse yalnız başına bırakılır. Fred Zinneman'ın bu filmi hem son derece gerilimli bir western hem de McCarthy döneminde hüküm süren korku ve kuşku iklimine doğrudan bir gönderme niteliğinde. **KN**

ABD (Stanley Kramer)
85dk, SB
Yönetmen: Fred Zinnemann
Yapımcı: Carl Foreman, Stanley Kramer
Senaryo: John W. Cunningham, Carl Foreman
John W. Cunningham'ın The Tin Star isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Floyd Crosby
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Gary Cooper, Thomas Mitchell, Lloyd Bridges, Katy Jurado, Grace Kelly, Otto Kruger, Lon Chaney Jr., Harry Morgan, Ian MacDonald, Morgan Farley, Harry Shannon, Lee Van Cleef
Oscar: Gary Cooper (erkek oyuncu), Elmo Williams, Harry W. Gerstad (kurgu), Dimitri Tiomkin (müzik), Dimitri Tiomkin, Ned Washington (film şarkısı)
Oscar adaylıkları: Stanley Kramer (film), Fred Zinnemann (yönetmen), Carl Foreman (senaryo)

İtalya (Amato, De Sica, Rizzoli) 91dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Vittorio De Sica
Yapımcı: Giuseppe Amato, Vittorio De Sica, Angelo Rizzoli
Senaryo: Cesare Zavattini
Görüntü Yönetmeni: Aldo Graziati
Müzik: Alessandro Cicognini
Oyuncular: Carlo Battisti, Maria-Pia Casilio, Lina Gennari, Ileana Simova, Elena Rea, Memmo Carotenuto
Oscar adaylıkları: Cesare Zavattini (senaryo)

UMBERTO D (1952)

Emekli bir devlet memuru (Carlo Battisti) ve köpeği Flike hakkındaki bu yürek burkucu film, izleyenlerin belleklerinde sonsuza dek yer eder. 1948'de yeni gerçekçiliğin klasikleşen yapıtlarından *Bisiklet Hırsızları*'nı birlikte yapan yönetmen Vittorio De Sica ve senaryo yazarı Cesare Zavattini, *Umberto D*'yle benzer bir içerik ve yönteme döndüler. Onların tekniği, filmi, anlatım sırasında öykünün içinde geçtiği genel toplumsal koşulları ortaya koyan, duygusal yönden dopdolu ve son derece hayatın içinden bir kişisel öykü etrafında yapılandırmaktır.

Roma sokaklarında çekilen *Umberto D*'de, belli başlı rolleri amatör oyuncular canlandırmıştır ki bu da filmin dolaysız içtenliğine ve inandırıcılığına katkıda bulunuyor. Yeni gerçekçiliğe getirilen eleştirilerin en önemlilerinden biri, küçük öykünün melodramatik işlenişinin, daha kapsamlı toplumsal mesajı sulandırdığı ve filmin gerçekçilik iddiasını kuşkulu hale getirdiği yönündedir. *Umberto D*, yaşlı bir adamın umutsuzluğuna ve köpeğine duyduğu sevgiye dair, herhangi bir mazerete sığınılmadan ortaya konan trajik hikayesi ve toplumsal adaletsizlik üzerine keskin gözlemleriyle, izleyiciye sinema tarihindeki en etkili akımlardan birine yönelik bu eleştiriyi değerlendirmek açısından mükemmel bir fırsat sunuyor.

Emekli bir öğretim üyesi olan Battisti, filme adını veren karakteri, rolün gerektirdiği üzere abartısız bir vakar ve teslimiyet duygusuyla canlandırıyor. Yetersiz emekli maaşıyla kıt kanaat geçinen Umberto, kiralık odasının ücretini kendisinden kurtulmak isteyen katı yürekli ev sahibesinin merhametine sığınarak güçbela ödeyebilmektedir. Bir hayır kurumundan aldığı yemeği, tek can yoldaşı ve avuntu kaynağı köpeğiyle paylaşır. Umberto açısından işler her geçen gün daha da kötüye gidince yaşlı adam birkaç kez kendi yaşamıyla Flike'nin yaşamı arasında seçim yapmak durumunda kalır. Filmin en önemli sekanslarından birinde, Flike ortadan kaybolunca Umberto onun başıboş hayvanların toplandığı bir merkezde itlaf edileceğinden korkar. *Bisiklet Hırsızları*'nda olduğu gibi, gitgide daha umutsuz bir hal alan arayışın etrafında kurulan gerilim, Hitchcock filmleriyle rekabet edebilecek düzeydedir. Kederli bir yaşama mutluluk katan bir evcil hayvanın (ya da işe çok gereksinimi olan birine iş sağlayabilecek bir bisikletin), daha fantastik bir senaryoda, gizli bir silahı ya da çalıntı mücevherlerin saklandığı yeri bulmak üzere yapılan bir dizi planla aynı ilgi ve heyecanı yaratabilme gücüne sahip olduğu böylelikle kanıtlanmış olur. Burada De Sica, Umberto'nun, kendisinden başka güvenecek kimsesi olmayan köpeğine sevgisinin kendisini ayakta tutmaya yetecek bir şey mi yoksa nafile bir avuntu mu olduğu konusunda bizleri zihnimizde bir soru işaretiyle baş başa bırakır. **RH**

LE CARROSSE D'OR (1952)
Altın Araba

İtalya / Fransa (Hoche, Panaria)
103dk, Technicolor
Yönetmen: Jean Renoir
Yapımcı: Francesco Alliata, Renzo Avanzo
Senaryo: Renzo Avanzo, Jack Kirkland, Ginette Doynel, Giulio Macchi, Jean Renoir
Prosper Mérimée'nin Le Carrosse du Saint-Sacrement isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Claude Renoir
Tema müziği: Antonio Vivaldi
Oyuncular: Anna Magnani, Odoardo Spadaro, Nada Fiorelli, Dante, Duncan Lamont, George Higgins, Ralph Truman, Gisella Mathews, Raf De La Torre, Elena Altieri, Paul Campbell, Riccardo Rioli, William Tubbs, Jean Debucourt

İngilizce adı: *The Golden Coach*

Jean Renoir'ın "tiyatro" üçlemesinin ilki olan (diğerleri *French Cancan-Paris Eğleniyor*, 1955; ve *Elena et les hommes-Elena ve Erkekler*, 1956), İtalya-Fransa ortak yapımı bu filmde, yorulmak nedir bilmeyen Anna Magnani'nin başını çektiği İngiliz ve İtalyan karması bir oyuncu kadrosu rol alıyor. Filmin İngilizce versiyonunda Magnani, koyu İtalyan aksanıyla yabancı bir dilde rol yapmanın olanaksızlığından yakınır. Magnani filmde 18. yüzyılda Yenidünya'ya, Peru'ya gelen bir commedia dell'arte topluluğunun yıldızı Camilla'yı canlandırıyor. Topluluk üyeleri taşı toprağı altın sanarak geldikleri bu yerde taş ve topraktan başka bir şey bulamaz, hatta anlaşmalı olarak geldikleri tiyatroyu bile kendileri inşa etmek durumunda kalırlar. "'Yeni dünya'yı nasıl buldunuz?" "Bittiğinde güzel olacak"

Camilla'nın burayla ilgili ilk izlenimleri hiç de iyi olmamakla birlikte çok geçmeden, aralarından biri, ona, filme adını veren, atların çektiği *Altın Araba*yı hediye eden İspanyol krallığının temsilcisi genel vali (Duncan Lamont) olmak üzere üç münasip talip ona kur yapmaya başlar. Ne yazık ki bir oyuncu için yaşamda dürüst olmak mutlu sonun garantisi değildir. Filmin yüzeydeki uçarılığı ve fars tarzı olay örgüsü, aşk, sanat ve yaşam arasındaki gergin ilişkilere dair olgun, hatta melankolik bir bakış açısını perdeler. Truffaut film için, "Bugüne dek yapılmış en yüce ve en rafine film... tiyatronun içinde yapılmış tiyatro hakkında bir film," demişti. Müzikler Vivaldi'nin, nefis renkli görüntüler de Renoir'ın kardeşi Claude'un eseri. **TCh**

THE BIGAMIST (1953)

ABD (Filmmakers)
80dk, SB
Yönetmen: Ida Lupino
Yapımcı: Collier Young
Senaryo: Larry Marcus, Lou Schor, Collier Young
Görüntü Yönetmeni: George E. Diskant
Müzik: Leith Stevens
Oyuncular: Joan Fontaine, Edmund Gwenn, Ida Lupino, Edmond O'Brien, Kenneth Tobey, Jane Darwell, Peggy Maley

Bu unutulmaz film, 1940'larda görmüş geçirmiş sert kadın rollerine çıkan bir Warner Brothers yıldızıyken "yoksulların Bette Davis'i" olarak anılan Ida Lupino'nun, saman alevi gibi kısa ömürlü yönetmenlik serüveni içerisinde çektiği kendine özgü birkaç şaheserden biri. Filmde Edmond O'Brien, yaşamında bir o yana bir bu yana yalpalarken kendisini aynı anda iki kadınla, birbirlerinin varlığından habersiz Eve (Joan Fontaine) ve Phyllis'le (Lupino) evli bulan buzdolabı satıcısı Harry Graham'ı canlandırır. Lupino'nun yalın ama etkileyici yönetimi karakterleri özenli bir şefkatle sarmalar.

The Bigamist'teki dram, üç insanın mutsuzluğundan doğar: Harry'nin yalnızlığı, Eve'in babasının ölümden ve çocuk dünyaya getirememesinden dolayı duyduğu üzüntü ve Phyllis'in Harry'ye yük olmak istemediği için onu kendisine yasal olarak bağlamaktaki gönülsüzlüğü. Filmin tamamı bu ortak mutsuzluğun, ortamla (Harry'nin ikili yaşamının mekânları olarak San Francisco ve Los Angeles), davranışla (Harry'nin duyarsızlaşmış, sıkıntılı edilgenliği; Phyllis'in nasırlaşan yalıtılmışlığı; Eve'in hem mükemmel bir eş hem de mükemmel bir iş kadını olma yönündeki umutsuz ve acınası çabaları) ve hepsinden önemlisi, insanlar arasındaki, paylaşılan ya da kısmen kaçınılan bakışmalarla somutlaştırılmasından ibarettir. Finaldeki sarsıcı mahkeme sahnesinde, bu bakışların orkestrasyonu, hem Carl Dreyer'ı hem de Nicholas Ray'i anımsatan bir belirsizlik ve yoğunluk bileşimine ulaşır. **CFu**

ABD (MGM)
111dk, Technicolor
Yönetmen: Vincente Minnelli
Yapımcı: Arthur Freed
Senaryo: Betty Comden, Adolph Green
Görüntü Yönetmeni: Harry Jackson
Müzik: Arthur Schwartz (şarkılar)
Oyuncular:: Fred Astaire, Cyd Charisse, Oscar Levant, Nanette Fabray, Jack Buchanan, James Mitchell, Robert Gist
Oscar adaylıkları: Betty Comden, Adolph Green (senaryo), Mary Ann Nyberg (kostüm), Adolph Deutsch (müzik)

THE BAND WAGON (1953)
Asri Aşıklar

Vincente Minnelli'nin *Asri Aşıklar*'ı, bir önceki yıl gösterime giren *Singin' in the Rain* (*Yağmur Altında*) gibi, kendi türünün tarihine sevgiyle dönüp bakan bir müzikal. Film, bir yandan eski "revü" tarzının avantajlarından faydalanır, bir yandan da karakterlere ve olay örgüsüne dayanan "derli toplu" yeni bir tarza öncülük eder. *Top Hat*'in (*Silindir Şapka*, 1935) başrol oyuncusu Fred Astaire'i modern şov dünyasının dinozorlarından biri yapıp başına da Orson Welles tipi bir yönetmenin (Jack Buchanan) kibirli vizyonuyla boğuşma derdini sardırır ve sonunda çok başarılı ve dinamik bir şovda, eski moda ama yeniliklere kolayca uyum sağlayabilen bir "profesyonel dansçı" olarak onun hakkını teslim eder.

Çoğu müzikal gibi *Asri Aşıklar* da uzlaşmayı, karşıt eğilimlerin evliliğini konu alıyor. Karakterler alt ve üst kültürel tabakaların aşırı uçlarını simgeler: Tony Hunter (Astaire), başrolü gönülsüzce kendisiyle paylaşan balerin Gabrielle Gerard'ın (Cyd Charisse) tam tersi bir mizaca sahiptir. Ancak iş sıkıya geldi mi bu kültürel ayrımlar kolayca atlatılır: Tony bir güzel sanatlar uzmanı kesilir ve Gaby de şarkılı oyunlarda oynayan herhangi bir oyuncu gibi sahnede "I See a New Sun"ı söyler. Bu estetik karışım aynı zamanda, "Dancing in the Dark" eşliğinde Central Park'taki unutulmaz ikili dans sahnesiyle perçinlenen gerçek bir aşk masalı.

Bununla beraber *Asri Aşıklar*, ağırlıklı olarak, perdede senaryo yazarları Betty Comden ve Adolph Green'i temsil eden rollerdeki Nanette Fabray ve Oscar Levant'nın yüksek enerjili komik katkılarından başlamak üzere, rengarenk ve hoş bir "çarpıcı montaj" (Ayzenştayn kuramında söz edilen anlamda). Minnelli çeşit çeşit mizansen sergiliyor: Buchanan kendi "Faust"unu oynarken bitişik üç odadaki karakterlerin kulak kesildiği sahnede, dekor ve mimariyle oynuyor; unutulmaz "That's Entertainment" sekansında, oyuncuları kolayca bir ruh halinden diğerine geçiriyor; "Triplets" sekansında, bu şarkılı dans gösterisinin su katılmamış teatral yeniliğinin tadını çıkarıyor.

Ama asıl görülmeye değer bölüm, Michael Kidd'in dans koreografisinin bildik jestlerle (ateş etme, sigara içme, dövüşme) süslenerek göz alıcı bir yapıya büründüğü ve yıldız oyuncuların erotik teşhir (Charisse) ya da sırf yürümenin verdiği zevk üzerinden çekiciliklerini (canlı renklerle) gözler önüne serdiği bir kara film parodisi sunan, 11 dakikalık olağanüstü "Girl Hunt: A Murder Mystery in Jazz" sekansı. **AM**

MADAME DE... (1953)

Fransa / İtalya (Franco London, Indus, Rizzoli)
105dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Max Ophüls
Yapımcı: Ralph Baum
Senaryo: Marcel Achard, Max Ophüls, Annette Wademant
Louise de Vilmorin'in Madame de isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Christian Matras
Müzik: Oscar Straus, Georges Van Parys
Oyuncular: Charles Boyer, Danielle Darrieux, Vittorio De Sica, Jean Debucourt, Jean Galland, Mireille Perrey, Paul Azaïs, Josselin Hubert Noël, Lia Di Leo
Oscar adaylıkları: Georges Annenkov, Rosine Delamare (kostüm)

Bu kadar çok düzlemde bu kadar çok şeyi, Max Ophüls'ün muhteşem *Madame de...*'sündeki kadar hayranlık uyandırıcı bir tutumlulukla yerleştirmeyi başaran çok az film vardır. Louise (Danielle Darrieux), ait olduğu ayrıcalıklı sınıfın tipik özelliklerini taşıyan bir üyesi olarak bu sınıftan herhangi biri olabileceği için "*Madame de...*"dür; yani isimsizdir. Onu bir dramın içine sürükleyen şey, filmin ilk karelerinde, rehine verilmek üzereyken gördüğümüz küpelerden başka bir şey değildir. Küpelerin hareket ettirilmesiyle kamera da onlarla beraber hareket eder ve sonuçta mücevherler içinde aynada yansıyan Louise'ı gösterir. O andan itibaren Ophüls, bizim bu zenginler dünyasının temellerini oluşturan şeyleri (para ve borç dolaşımı, her zaman hazır ve nazır olan uşaklar, halk içine çıkmadan önce yapılan hazırlıklar) gözden kaçırmamıza asla izin vermez. Yatak odasından ön kapıya kadar olan yolculuk bile mükemmel bir sosyolojik teşhir haline gelir.

Ev ve rehinci dükkanından sonra karşımıza her şeyin gösterişten ibaret olduğu kilise (burjuva ikiyüzlülüğünün mekanı) ve opera çıkar; burada Louise'in kocası André'yle (Charles Boyer) tanışırız. André, bu "masumiyetini yitirmiş" evlilikte belirleyici rol oynayan ilişkileri (hem kendisinin hem de karısınınkileri) kontrol edebildiği sürece "nazik" bir adamdır. Küpeler André'nin eline üçüncü kez geri gelip Louise tehlikeli bir biçimde Donati'ye (Vittorio De Sica) aşık olana dek, kolaylıkla hoş bir kurnazlık olarak geçiştirilebilecek durum (küpelerin tüm karakterleri birbiriyle ilişkilendirmesi, Ophüls'ün 1950 tarihli filmi *La Ronde-Aşk Zinciri*'ni anımsatır), sonuçta olay örgüsünün ve konunun tüm ince, önemli ayrımlarını birbirine eklemleyen şey olur. Sözde özgürlüğünü mümkün kılan koşulları yadsıyan Louise için küpeler, Donati'ye duyduğu aşkın sembolüdür; André içinse mülkiyetin, diğer insanların kaderleri üzerinde etkili olmak amacıyla kullandığı ataerkil, askeri ve aristokrat gücün simgesi...

Madame de... bazen kırılgan, bazen gaddar, bazen sevecen, bazen de dokunaklı. Ophüls, bu dünyayı Brecht tarzı bir kesinlikle betimler; ancak bireysel arzuların gücünü ya da önemini hiçbir şekilde küçültmez. Kendi metaforik hapishanelerinde kıvranırken ya da birbirlerini kapana kıstırırken bile kahramanların tutkularını hissederiz: En çok da André bir gardiyan gibi Louise'in üzerine pencereleri kapatırken, yarı fısıltıyla, gizlice, "Seni seviyorum," dediğinde. **AM**

FROM HERE TO ETERNITY (1953)
İnsanlar Yaşadıkça

ABD (Columbia)
118dk, SB
Yönetmen: Fred Zinnemann
Yapımcı: Buddy Adler
Senaryo: James Jones, Daniel Taradash
James Jones'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Burnett Guffey
Müzik: George Duning, James Jones, Fred Karger, Robert Wells
Oyuncular: Burt Lancaster, Montgomery Clift, Deborah Kerr, Donna Reed, Frank Sinatra, Philip Ober, Mickey Shaughnessy, Harry Bellaver, Ernest Borgnine, Jack Warden, John Dennis, Merle Travis, Tim Ryan, Arthur Keegan, Barbara Morrison
Oscar: Buddy Adler (erkek oyuncu), Fred Zinnemann (yönetmen), Daniel Taradash (senaryo), Frank Sinatra (yardımcı erkek oyuncu), Donna Reed (yardımcı kadın oyuncu), Burnett Guffey (görüntü yönetmeni), William A. Lyon (kurgu), John P. Livadary (ses)
Oscar adaylıkları: Montgomery Clift (erkek oyuncu), Burt Lancaster (erkek oyuncu), Deborah Kerr (kadın oyuncu), Jean Louis (kostüm tasarımı, SB), Morris Stoloff, George Duning (müzik)

Burt Lancester'la Deborah Kerr'in Hawaii sahillerinde sarmaş dolaş oldukları ünlü sahne bir kenara bırakılacak olursa, James Jones'un 1941 yılında, Japonların Pearl Harbor baskınının hemen öncesinde bir Amerikan askeri üssündeki yaşamı anlattığı çoksatan romanının Fred Zinnemann versiyonu, içerik bakımından romanla bazı farklılıklar gösterir. Dilin, cinselliğin ve şiddetin dozu hafifletilmiş olmakla birlikte, zina, fahişelik, yozlaşma ve sadistçe zorbalık üzerine odaklanmış olması *İnsanlar Yaşadıkça*'nın sekiz Oscar'lık alışılmadık bir Hollywood filmi olarak kabul görmesini sağladı. Zaman geçtikçe filmin sansasyon yaratan unsurları artık o kadar da cüretkar sayılmamaya başlandı ve insanların akıllarında yer eden şey, yıldızlarla dolu kadrosunun sergilediği parlak oyunculuklar oldu. Filmde Lancaster, ilkeli ama pragmatik Çavuş Warden'ı canlandırıyor. Montgomery Clift, birliğe yeni gelen borazancı Prewitt (vicdani gerekçelerle müfreze takımı için boks yapmayı reddetmesi, üslerinde onun hakkında önyargı uyandırır); Frank Sinatra da Prewitt'in arkadaşı ve zorba çavuş Fatso'nun (Ernest Borgnine'in unutulmaz rolü) sürekli kötü davrandığı Maggio rolünde. Genel olarak toplumun konformist beklentileriyle uyuşmazlık içerisinde olan, cesaret ve bireysel onurun bu derinlemesine "erkek egemen" bir tarzda işlenişi, belki de kaçınılmaz olarak kadın oyuncular açısından o kadar da iyi sonuç vermemiştir. İngiliz oyuncu Kerr, kocasını aldatan baştan çıkarıcı Amerikalı kadın rolünde; Donna Reed'se dans salonunda garson kisvesi altında fahişelik yapan bir kadını canlandırıyor.

Zinnemann böyle bir filmi yönetmek için en uygun kişi değildi büyük olasılıkla. Mütevazı ama hayli etkileyici işlerden "önemli" filmlere geçiş yapan, kılı kırk yaran bir sanatkar olduğu söylenebilecek yönetmen, ilerde anlaşılacağı üzere, bu filmle kariyerinde bir dönüm noktasına gelmişti. Kazanılan Oscar ödülleri daha çarpıcı, "nitelikli" filmler çekebileceği anlamına geliyordu; öte yandan bu film, belki de daha az özenli bir "gerçekçi" dokunuşun faydasını görmüştü. Zinnemann, oyuncularından güçlü performanslar elde etmeyi de başarmış. Ayrıca plajdaki o yuvarlanma sahnesinden sonra kıyı birliklerindeki hayat, bir daha gözünüze asla aynı görünmüyor. **GA**

TOKYO MONOGATARI (1953)
Tokyo Hikayesi

Japonya (Shochiku)
136dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Yasujiro Ozu
Yapımcı: Takeshi Yamamoto
Senaryo: Kôgo Noda, Yasujiro Ozu
Görüntü Yönetmeni: Yuharu Atsuta
Müzik: Kojun Saitô
Oyuncular: Chishu Ryu, Chieko Higashiyama, Setsuko Hara, Haruko Sugimura, Sô Yamamura, Kuniko Miyake, Kyôko Kagawa, Eijirô Tono, Nobuo Nakamura, Shirô Osaka, Hisao Toake, Teruko Nagaoka, Mutsuko Sakura, Toyoko Takahashi, Toru Abe

İngilizce adı: *Tokyo Story*

"Hayat insanı düş kırıklığına uğratıyor değil mi?" diye sorar genç bir kız, annesının cenazesinde dul yengesine; "Evet," diye yanıt gelir, bir gülümsemeyle beraber. Yasujiro Ozu'nun başyapıtının sonuna yakın gerçekleşen bu kısa konuşma, onun yapıtlarını diğerlerinden ayıran duygusallıktan uzak soğukkanlı kabullenme atmosferine tipik bir örnek. Oyunculuklar, mekan (kızın şimdiye dek yaşlı anne babasıyla paylaştığı orta sınıf ev) ve diyaloglar tamamen doğaldır ve bir an için olsun büyük bir düğüm noktasının parçası olarak düzenlenmiş oldukları hissini vermezler; bununla beraber sözcükler dile getirildiklerinde, muazzam bir duygusal ye felsefi ağırlık taşırlar. Ozu'nun filmleri olağanüstü yalın, aldatıcı düzeyde basittir ve çoğunlukla orta sınıf Japonların günlük ev ve iş yaşamlarındaki alışkanlıkları, dikkatsiz izleyicide banal olduğu yanılgısı uyandıracak, kendine has bir vurgu yoksunluğuyla (hem dramatik düzeyde hem de üslup açısından) betimler. Burada bütün olay, yaşlı çiftin en küçük kızlarını taşradaki evlerinde bırakarak diğer çocuklarını ziyaret etmek üzere Tokyo'ya gelmesinden ibaret. Daha önce başkente hiç gelmemiş olan çift, az bir zamanları kaldığının bilincinde olarak bu yolculuğa çıkmayı göze alır. Ne var ki çocukların artık kendi aileleri vardır ve savaş sonrası Japonya'sında, yoğun olarak işleriyle ilgilenmeleri gerektiği bahanesinin arkasına sığınarak, ebeveynlerini başlarından savarlar. Görünüşe bakılırsa bir tek, kocasını savaşta kaybetmiş olan gelinlerinin onlara ayıracak vakti vardır. Bu durumdan iki taraf da şikayetçi olmaz.

Tüm bunlar, Ozu geleneğine uygun biçimde, yerden biraz yukarıya yerleştirilmiş durağan bir kamera aracılığıyla gözlemlenir; filmde hareketli tek bir çekim vardır (onda bile kolayca fark edilemeyecek kadar yavaş bir kaydırma çekimi yapılır); bu tam da ihtiyarların eve dönmeye karar verdiği andır. Peki gördüğümüz ya da duyduğumuz şeyler, çoğu izleyicinin dramatik ya da alışılmadık olarak göreceği bir biçimde bu kadar monotonken, Ozu ilgimizi nasıl sürekli kılar? Her şey, onun yöntemindeki, ne kadar "önemsiz" olursa olsun insanın tüm eylemlerinin dikkate değer olduğunu ima eden derinlikli nitelikte gizlidir. Onun kahramanlarının deneyimleri, duyguları ve düşünceleri, kendine özgü (ve bu haliyle aydınlatıcı) sinematografik tarzıyla tezat oluşturacak biçimde, filmdeki her şey gibi "evrensel"dir; filmin gelmiş geçmiş en iyi sinema örneklerinden biri olarak şöhretini, hak ettiği gibi kutsal bir yere yerleştiren paradoks da bu zaten. **GA**

ABD (Paramount)
118dk, SB
Yönetmen: William Wyler
Yapımcı: Robert Wyler, William Wyler
Senaryo: Ian McLellan Hunter, John Dighton
Müzik: Georges Auric
Görüntü Yönetmeni: Henri Alekan, Franz Planer
Oyuncular: Gregory Peck, Audrey Hepburn, Eddie Albert, Hartley Power, Harcourt Williams, Margaret Rawlings, Tullio Carminati, Paolo Carlini, Claudio Ermelli, Paola Borboni, Alfredo Rizzo, Laura Solari, Gorella Gori, Heinz Hindrich, John Horne
Oscar: Audrey Hepburn (kadın oyuncu), Edith Head (kostüm), Ian McLellan Hunter (Dalton Trumbo) (senaryo öyküsü)
Oscar adaylıkları: William Wyler (film), William Wyler (yönetmen), Ian McLellan Hunter (Dalton Trumbo), John Dighton (senaryo yazımı), Eddie Albert (erkek oyuncu), Hal Pereira, Walter H. Tyler (sanat yönetmeni), Franz Planer, Henri Alekan (görüntü yönetmeni), Robert Swink (kurgu)

ROMAN HOLIDAY (1953)
Roma Tatili

Bu filmi gerçekleştirenler, o dönemde ellerindekinin kıymetini tam olarak bilselerdi, filme *Roma Tatili* yerine Bir Yıldız Doğuyor adını verirlerdi. William Wyler'ın bu filminde prenses rolü Audrey Hepburn'e verildiğinde, ünlü yıldız o güne dek sadece birkaç Avrupa filminde ve Gigi'nin Broadway prodüksiyonunda sahne almıştı. Söylemeye bile gerek olmadığı gibi, rol onun için biçilmiş kaftandı, film çok tutuldu ve Hepburn bir anda Hollywood'un yaldızlı dünyasının kral ve kraliçeleri arasına yükseldi. Onun hikayesi, Hollywood'un büyüsü sayesinde gerçeğe dönüşen bir Sindrella masalıydı.

Aslında *Roma Tatili*, Sindrella masalının öteki yüzünü temsil eder. Hepburn'ün canlandırdığı Prenses Ann, tabi olduğu resmi protokol ve seremonilerden sıkılmıştır. Bir gece nedimelerinin elinden kaçar ve sıradan bir kız görünümünde, Amerikalı gazeteci Joe Bradley'le (Gregory Peck) karşılaşır. Bradley, prensesi, haber atlatıp mesleğinde terfi edeceği büyük bir fırsat olarak görür ama onu yakından tanımaya başladıkça Ann'in masumiyetinden yararlandığı için vicdan azabı duyar. Birlikte kenti dolaşırlarken birbirlerine aşık olmaya başladıklarını fark ederler ama ait oldukları toplumsal konumlar böyle bir ilişkiyi olanaksız kılacaktır.

Peck ve Hepburn mükemmel bir oyunculuk sergiliyor; Eddie Albert da Peck'in kurnaz foto muhabiri arkadaşı rolünde kusursuz. Hollywood'un en saygın yönetmenlerinden Wyler, filmi Roma'da çekmiş ve kentin kendine özgü atmosferi, zaten masalsı bir yapısı olan hikayeyi daha da etkileyici kılmış. Kara listede yer alan senarist Dalton Trumbo kaleme aldığı için tartışma konusu edilen senaryonun da filmin başarısında büyük payı var. Trumbo, böyle muhteşem bir filmin yaratılmasına yardımcı olduğu için hak ettiği övgüyü ancak yıllar sonra alabildi. Ama ekibin diğer üyelerinin o kadar beklemesi gerekmedi; *Roma Tatili*, on dalda Oscar'a aday gösterildi ve o dönemde pek ünlü olmayan Hepburn ödülün sahibi oldu. Hepburn, oyunculuk yaşamı boyunca sayısız masum kız rolü oynadı ama onun sinemadaki başarısını resmen ve uğurlu bir biçimde müjdeleyen film buydu. **JKI**

LE SALAIRE DE LA PEUR (1953)
Dehşet Yolcuları

Kapitalizmin yozlaştırıcı etkisinin ve açgözlülüğün insanın kanını donduran betimlemesi, Henri-Georges Clouzot'nun *Dehşet Yolcuları*'nda bir macera filmi kılığına girer ve haklı olarak bugüne dek yapılmış belki de en gerilim dolu film olarak sinema tarihindeki yerini alır. Güney Amerika'da geçen filmde iki ekip, nispeten basit bir görevi tamamlamak için birbirleriyle yarışır: nitrogliserin yüklü kamyonları 480 kilometre uzunluğundaki bir dağ yolundan, bir petrol rafinerisi yangınının çıktığı yere taşımaları gerekmektedir ki petrol şirketi alev alan boru hattını patlatıp yangını sona erdirebilsin. İşin içindeki bit yeniği mi? Eğer şoförler yeterince dikkatli olmazlarsa, son derece kararsız ve hassas olduğu bilinen nitrogliserin patlayarak onları toz bulutuna çevirecektir.

Clouzot, sadistçe keşiflerde bulunarak, yarışmakta olan (salyangoz hızında) iki kamyonun yoluna, engebeli dağ geçidi boyunca mümkün olduğunca fazla engel çıkarır. Kamyonların kendiliğinden patlama riski olmadığı noktalarda, keskin virajlar ve sarsıntılı köprüler sorun olur ve her derin çukur ya da yuvarlanan kaya ani bir ölüm olasılığını beraberinde getirir. İki kişilik sürücü ekiplerini böyle tehlikeli bir göreve yönelten şey, şan şöhret değil, nakit para vaadidir ve film ilerledikçe siz de parayı elde edebilmek için ne kadar ileri gidebileceklerini merak etmeye başlarsınız.

Clouzot, ölümle burun buruna aksiyonu başlatmadan önce; Güney Amerika'da, gidecek başka bir yerleri kalmayan avare ve başıboş insanların sonunda mesken tuttuğu yoksul bir kavşak noktasında geçen ve yaşamlarını para için riske atmaya hevesli serserilerin birçok açıdan neredeyse tanınmaya bile değmez olduğunu öğrendiğimiz, olmazsa olmaz nitelikte uzun bir giriş bölümüne yer verir (politik bir hassasiyet nedeniyle belli bir noktada kesilmiştir). Onların bencillik ve çaresizlikle güdülenen intihar kabilinden eylemleri, fırsatçı petrol şirketince sömürülür. Güvensizlik ve nefretle dolu bu paragözler ekibi, ilkel, vahşi davranış biçimleriyle birbirlerine karşı en az kamyonlardaki patlayıcı maddeler kadar büyük bir tehdit oluşturur. Bitiş çizgisinde manevi yıkım pahasına maddi kazanç vaat edildiğinden, bu her durumda herkesin kaybetmeye yazgılı olduğu bir yarıştır. **JKl**

Fransa / İtalya (CICC, Filmsonor, Fono, Vera)
141dk, SB
Dili: Fransızca / İngilizce / İspanyolca / Almanca
Yönetmen: Henri-Georges Clouzot
Yapımcı: Raymond Borderie, Henri-Georges Clouzot, Louis Wipf
Senaryo: Henri-Georges Clouzot, Jérôme Géronimi
Georges Arnaud'nun romanından
Görüntü Yönetmeni: Armand Thirard
Müzik: Georges Auric
Oyuncular: Yves Montand, Charles Vanel, Peter van Eyck, Antonio Centa, Darling Légitimus, Luis De Lima, Jo Dest, Dario Moreno, Faustini, Seguna, William Tubbs, Véra Clouzot, Folco Lulli, Jeronimo Mitchell
Uluslararası Berlin Film Festivali: Henri-Georges Clouzot (Altın Ayı)
Cannes Film Festivali: Henri-Georges Clouzot (Büyük Ödül), Charles Vanel (Büyük Ödül-mansiyon–erkek oyuncu)

İngilizce adı: *Wages of Fear*

ABD (Loew's, MGM)
91dk, Technicolor
Yönetmen: Anthony Mann
Yapımcı: William H. Wright
Senaryo: Sam Rolfe, Harold Jack Bloom
Görüntü Yönetmeni: William C. Mellor
Müzik: Bronislau Kaper
Oyuncular: James Stewart, Janet Leigh, Robert Ryan, Ralph Meeker, Millard Mitchell
Oscar adaylıkları: Sam Rolfe, Harold Jack Bloom (senaryo)

THE NAKED SPUR (1953)
İdam Mahkumu

Yönetmen Anthony Mann'ın 1950'lerde James Stewart'la birlikte yaptığı bir dizi western'in üçüncüsü olan *İdam Mahkumu*'nda Stewart karşımıza, iç savaş sırasında karısının ihaneti yüzünden kaybettiği çifliğini geri almak üzere para kazanmaya çalışan, hayata küsmüş ödül avcısı Howard Kemp rolüyle çıkar. Ödülün peşinde iz sürerken yolu yaşlı altın arayıcısı Jesse (Millard Mitchell) ve firari asker Anderson'la (Ralph Meeker) kesişir. Sonunda Stewart başına ödül konan şeytani katil Ben'i (Robert Ryan) yakalar ama Kemp'in sorunları daha yeni başlamaktadır. Ben'i adalete teslim etmek için vahşi arazilerde yapacağı çetin yolculuk Kemp'i büyük bir sınavdan geçirecektir.

Bu filmi olağanüstü kılan şey öncelikle, karakterler arasındaki gerilimin, senaryoda başarıyla yansıtılması ve oyuncular tarafından çok iyi canlandırılmasıdır. Kemp ve Ben karşılıklı psikolojik üstünlük kazanmaya çabalarlarken, Kemp'in sert dış görünümünün altındaki hassaslığı fark eden Ben, kız arkadaşı Lina'yı (Janet Leigh) ona karşı yem olarak kullanır. James Stewart, histerinin eşiğinde bir adamın mükemmel bir portresini çizer. Ayrıca Mann, arazinin zorlu koşullarını karakterler açısından fiziksel bir kıstas olarak kullanmakta çok başarılıdır. Filmin neredeyse tamamı gerçek mekanlarda çekilmiştir. **EB**

ABD (Fox)
80dk, SB
Yönetmen: Samuel Fuller
Yapımcı: Jules Schermer
Senaryo: Samuel Fuller, *Dwight Taylor'ın hikayesinden*
Görüntü Yönetmeni: Joseph MacDonald
Müzik: Leigh Harline
Oyuncular: Richard Widmark, Jean Peters, Thelma Ritter, Murvyn Vye, Richard Kiley, Willis Bouchey, Jerry O'Sullivan, Harry Carter, George E. Stone, George Eldredge, Stuart Randall, Frank Kumagai, Victor Perry, Emmett Lynn, Parley Baer
Oscar adaylıkları: Thelma Ritter (yardımcı kadın oyuncu)
Venedik Film Festivali: Samuel Fuller (Altın Aslan adaylığı)

PICKUP ON SOUTH STREET (1953)

Soğuk savaş döneminin başlarında ufak çaplı bir fenomen haline gelen komünizm karşıtı casusluk filmleri türü, bir başyapıt üretti: *Pickup on South Street* (*Güney Caddesindeki Kamyonet*). Filmde çok gizli bir mikrofilmi çalan bir yankesici, yurtseverlikle kişisel çıkarları arasında seçim yapmak zorunda kalır. *Pickup on South Street*, dinamik temposu ve New York ayak takımının yaşamına ilişkin canlı bir tasvir sunmasıyla ait olduğu alt türün ötesine geçer. Samuel Fuller, neredeyse her sahne için yepyeni görsel konseptler bularak, geniş bir stilistik yenilik yelpazesi sunar. Kilit unsur, yakın plan çekimlerdir; kamera, oyuncuların yüzlerine öylesine mütecaviz yaklaştırılır ki neredeyse nefeslerinin objektifi buğulandırdığını görebilirsiniz. Bu etkileyici yakın planlar, filmde mahremiyet ve içtenliğin ideolojinin önüne yerleştirildiğini gösterir; gerçekleştirilen eylemler, soyut düşüncelerle değil en kişisel düzeyde aşk, sadakat ve suçluluk duygusuyla desteklenir.

Başrolleri paylaşan oyuncular görüp görebileceğiniz en iyi performanslarını sergiliyorlar: kendini beğenmiş, çıkarcı Richard Widmark, başkalarının kendisini kullanmasına izin veren iyi kalpli Jean Peters, hain Richard Kiley ve özellikle de muhbir Thelma Ritter. Bitkin düşmüş Ritter'ın tetikçi Kiley tarafından yok edilme tehdidiyle karşı karşıya kaldığı sahne filmin en etkileyici sahnesi. Ritter'ın en büyük korkusunun aslında ölüm değil mezarının belirsizliği olması, kişisel olanı böylesine derinden irdeleyen bir filmin ruhuna çok uygun düşer. Senaryodaki pek çok güçlü replikten birinde bu korkusunu dile getirir, "Kimsesizler mezarlığına gömülürsem ölürüm!" **MR**

GENTLEMEN PREFER BLONDES (1953)
Erkekler Sarışınları Sever

ABD (Fox)
91dk, Technicolor
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Sol C. Siegel
Senaryo: Charles Lederer
Anita Loos'un romanı ve Joseph Fields ile Anita Loos'un oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Harry J. Wild
Müzik: Harold Adamson, Hoagy Carmichael, Leo Robin, Jule Styne
Oyuncular: Jane Russell, Marilyn Monroe, Charles Coburn, Elliott Reid, Tommy Noonan, George Winslow, Marcel Dalio, Taylor Holmes, Norma Varden, Howard Wendell, Steven Geray, Henri Letondal, Leo Mostovoy, Alex Frazer, George Davis

Erkekler Sarışınları Sever'in en ünlü sahnesi bu olmayabilir ama "When Love Goes Wrong" şarkısı, bu gösterişli ve neşeli müzikalde insanı cezbeden her şeyi içinde barındırır. Dorothy (Jane Russell) ve Lorelei (Marilyn Monroe), Paris usulü bir sokak kahvesinde, erkeklerle uzun vadeli aşk ilişkileri kurmanın zorluğundan yakınırlar. Kalabalık toplandıkça iki kadın bu dertli hallerinin ritmine kendilerini iyice kaptırır ve çok geçmeden oturdukları yerlerden kalkarak izleyicilerle beraber, Jack Cole koreografisiyle dans ederler. Daha sonra ortalık sakinleşir: Müzik zayıflar, kalabalık ortadan kaybolur ve kahramanlarımız yeniden eski coşkularını yakalamış olarak bir taksiyle biner, tüm güzellikleriyle süzülüp giderler. 1950'lerin tipik özelliğine uygun olarak *Erkekler Sarışınları Sever* de duygusal düşleri sert bir alaycılıkla, romantik bir büyüyü, bir kadının geçinmek için ne yapması gerektiğine dair maddiyatçı bir bakış açısıyla (Monroe'nin sık sık taklit edilen "Diamonds are a Girl's Best Friend" performansıyla ölümsüzleşen bir dizi eğlenceli sahnede karşımıza çıkar) karıştırmaktan çekinmeyen iğneleyici bir komedi. Eleştirmen Jonathan Rosenbaum'un yazdığı gibi bu film, "Gerçekleştirilmesi olanaksız bir hayal, insan zihninin sinemaskop yansıması, kapitalist bir Potemkin"dir.

Film (kuramcıların dediği gibi), Anita Loos'un romanındaki ve Broadway uyarlamasındaki saçma bölümleri ayıklayıp çıkaran, Leo Rubin-Jule Styne ve Hoagy Carmichael-Harold Adamson ekiplerinin şarkılarıyla ve her şeyden önemlisi, iki olağanüstü yıldızı için genişletilmiş olanaklarıyla, bir yaz-boz tahtası. Russell'ın canlandırdığı karakter edepsizlik ve pratikliği bir arada barındırıyor; Monroe, ustaca bir manipülasyonla süslenmiş şuh bir erotizmle çocuksu masumiyetin etkili bir karışımı. Komedi unsuru, Dorothy'nin mahkemede cüretkârca Lorelei'yi taklit ettiği rol değişimiyle doruğa ulaşıyor.

Howard Hawks genellikle çok klasik, gösterişsiz bir üslubu olan bir yönetmen kabul edilir ama burada Frank Tashlin'in çılgın, görsel açıdan zengin kaba komedilerine doğru çark ediyor ve bu bağlantı muhteşem bir biçimde acayip çocuk oyuncu George Winslow'un varlığıyla perçinleniyor.

İnceden inceye düşünülmüş bazı sahnelerdeki abartılı ve tuhaf yanlar (Russell'ın kayıtsız kaslı adamlara yönelik ölümsüz serenadı "Ain't There Anyone Here for Love?" gibi) ve bunların sık sık esas konuya teğet geçişi, filmi günümüz izleyicisi açısından bu kadar zevkli kılan şeylerden bazıları. **AM**

THE BIG HEAT (1953)
Ölüm Korkusu/Yeraltı Dünyası

Fritz Lang'ın 1952 yapımı western'i *Rancho Notorious* (*Yaylalar Fahişesi/Kulübe*) gibi *Ölüm Korkusu* da bir "nefret, cinayet ve intikam" öyküsü: Film rüşvetçi polis Tom Duncan'ın intihar etmek için kullanacağı silahın yakın çekimiyle başlar ve kahramanları derinden etkileyen sarsıcı olayların içinden hızla ilerler. Polis Dave Bannion (Glenn Ford), karısının (Jocelyn Brando) aslında kendisi için düzenlenmiş olan bombalı suikasta kurban gitmesiyle, mutlu bir aile babasından saplantılı bir adama dönüşür. Debby ise (Gloria Grahame), Vince (Lee Marvin) adlı gangster sevgilisi yüzüne sıcak kahve dökerek onu çirkinleştirince, adama duyduğu nefretle Bannion'ın kendisine yardım etmesi yönündeki teklifini kabul eder. Ne var ki acılı kahramanımız soğukkanlı biçimde cinayet işleyebilecek biri olmadığından adaletin yerine gelmesi için tetiği çekecek biri gerekir: Debby, kanun dışı işler yapan polisin açgözlü dul karısı olan "vizon kürklü kız kardeş"iyle yüzleşip onu öldürünce, çete lideri Lagana'nın (Alexander Scourby) sonunu getirecek olan plan da öne alınmış olur.

Politik gerçekliğe Lang'ın kara filmlerinin çoğundan daha fazla oturan *Ölüm Korkusu*, 1950'lerin "kenti çeteler yönetiyor" anlayışının işlendiği filmlerden biridir; benzer konuları işleyen filmler arasında *The Phenix City Story* (1955) ve *The Captive City* (1952) yer alır. Lang'ın yönetimi bu filmde hâlâ dışavurumculuğun izlerini barındırır; bu izlere karakterlerin ağır basan kişilik özelliklerini yansıtan mekanlarda rastlarız: Duncan'ların kirli parayla satın alınmış, soğuk bir lükse sahip evinde; gangsterin ölmüş annesinin çirkin portresi ve verilen parti gibi zevksiz zenginlik belirtilerinin bulunduğu Lagana malikanesinde; polis memurunun katillerle kağıt oynadığı Vince'le Debby'nin garsoniyerinde; ve yaşamının sınırları intikam arzusuyla daralmış Bannion'ın yerleştiği otel odasında. Final pek de yüreklere su serpecek cinsten değildir: suç örgütünün çökertilmesinden sonra kahramanımız cinayet masasındaki işinin başına döner. İş arkadaşlarının onu hoş karşıladıklarının bir ifadesi olarak önerdikleri kahve, yeni bir işin çıkmasıyla başka zamana ertelenir; ve Bannion, "South Caddesi'ndeki bir vur-kaç olayı"yla ilgilenmek üzere şapkasını ve paltosunu giyerken "SON" yazısıyla karşı karşıya kalırız. **KN**

ABD (Columbia)
89dk, SB
Yönetmen: Fritz Lang
Yapımcı: Robert Arthur
Senaryo: Sydney Boehm
William P. McGivern'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Charles Lang
Müzik: Daniele Amfitheatrof, Arthur Morton
Oyuncular: Glenn Ford, Gloria Grahame, Jocelyn Brando, Alexander Scourby, Lee Marvin, Jeanette Nolan, Peter Whitney, Willis Bouchey, Robert Burton, Adam Williams, Howard Wendell, Chris Alcaide, Michael Granger, Dorothy Green, Carolyn Jones

LES VACANCES DE M. HULOT (1953)
Bay Hulot'nun Tatili

Fransız sinemasının zamana meydan okuyan bu sevimli klasiği, yönetmen olarak henüz ikinci filmini çeken Jacques Tati'nin, çağın en yenilikçi ve özgün biçemcilerinden biri olduğunu ortaya koydu. Deniz kıyısındaki bir tatil yerinde ardı ardına meydana gelen neredeyse konusuz ve konuşmasız olaylardan oluşan film, günlük yaşamın görünüşte en sıradan ayrıntılarından gülünecek şeyler yaratır. Özenle sahnelenen olayların (bir grup yolcunun anlaşılmaz bir biçimde değiştirilen hoparlör mesajlarının cızırtısıyla bir tren peronundan diğerine koşuşturması gibi) yanı sıra, aslında önemli hiçbir şeyin olup bitmediği pek çok eğlenceli, sevimli sahne vardır. Her anlarını tatil atmosferi içinde geçirmeye kararlı insanlar sadece oturur, yemek yer, bir şeyler okur ve etrafa bakınır. Tüm bunların yarattığı kayıtsız ahmaklık hali fena halde bulaşıcı, neşeli bir etkiye sahiptir.

Tati, mizansenin sinemacılar tarafından empoze edilen bir şey değil, günlük hayatın ritüelleri içerisinde keşfedilen bir şey olduğunu en az Alfred Hitchcock kadar iyi biliyordu: insanların bir yemek odasında birbirlerine ne yakınlıkta oturduğu; birbirlerine bakmalarına olanak tanındığında hangi kodlarla hareket ettikleri; özgür ama planlanmış Fransız tarzı tatil süreci esnasında gündeme gelen tüm görgü kuralları ve toplum içinde sergilenen davranış kalıpları. Tati, kendi komedi anlayışının ilham kaynağını bu keskin gözlemlerde buluyordu.

Film komedi unsurlarının zamanlamasını, mekansal düzenlemeleri ve mükemmel tasarlanmış şakalarının sonradan senkronize edilen seslerini kesin bir biçimde kontrol eder; sık tekrarlanan yaylı kapı sesi bile, Tati'nin "müzikalize" etme biçimi sayesinde komiktir. Bildik komedi formlarını (kahramanımızın Keaton'a has bir tarzda, bir egzersiz manyağının hareketlerini çılgınca taklit etmesi gibi) kullanır, daha sonra bunları, aksiyonun çekimi ve montajı sırasında, genellikle ilgiyi hemen ardından başlayan bir başka komikliğe çekerek ilginç hale getirir.

Tati, sonraki filmlerinde kendi kamera önü deneyimlerini kasten sınırlamış olsa da, bu filmde canlandırdığı ünlü ince uzun, sakar kahraman Hulot, çok büyük cazibe ve neşe kaynağıdır; üstelik bir de kaçırılmış bir aşk fırsatının dokunaklı izlerini taşır. Herhangi bir yere girerken daima tereddüt eden, daima özür dileyen ve gittiği her yerde herkesi kibarca selamlayan Hulot, aşırı telaşlı vücut hareketleriyle, bir şekilde belayı kendi üzerine çekmeden edemez; böylelikle sinemanın en etkileyici havai fişek gösterilerinden birine yol açar. **AM**

Fransa (Cady Films, Specta Films) 114dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jacques Tati
Yapımcı: Fred Orain
Senaryo: Jacques Tati, Henri Marquet, Pierre Aubert, Jacques Lagrange
Görüntü Yönetmeni: Jacques Mercanton, Jean Mousselle
Müzik: Alain Romans
Oyuncular: Nathalie Pascaud, Michèle Rolla, Raymond Carl, Lucien Frégis, Valentine Camax
Oscar adaylıkları: Jacques Tati, Henri Marquet (senaryo)

İngilizce adı: *M. Hulot's Holiday*

VIAGGIO IN ITALIA (1953)

Fransa / İtalya (Titanus, Italia, Junior, Ariane, S.E.C., SCG, Sveva) 100dk, SB

Yönetmen: Roberto Rossellini

Senaryo: Vitaliano Brancati, Roberto Rossellini

Görüntü Yönetmeni: Enzo Serafin

Müzik: Renzo Rossellini

Oyuncular: Ingrid Bergman, George Sanders, Leslie Daniels, Natalia Ray, Maria Mauban, Anna Proclemer, Jackie Frost, Paul Müller

Jacques Rivette bir keresinde Roberto Rossellini'nin *Viaggio in Italia*'sının (*İtalya'da Yolculuk*) "tüm sinema dünyasının hayatı pahasına içinden geçmesi gereken bir yarık açtığını" yazmıştı. Bu, daha ilk karelerden itibaren kendini açıkça gösterir. Napoli'ye doğru ani ve dosdoğru bir giriş; geçip giden manzaraya bir anlık bir bakış; ve nihayet iki yıldız oyuncunun, Ingrid Bergman ve George Sanders'ın görüntüsü. Ta Hollywood'dan gelen bu çift, kısa ve özlü klişelerle basit, sıradan jestler üzerinden, karakterlerinin en derin katmanlarını ifade ettikleri plansız, pek de maceralı olmayan bir yolculuğa çıkmışlardır.

Bugünlerde eleştirmenler "yeniden evlenme komedisi" adını verdikleri, çiftlerin birlikteliklerini bir sınavdan geçirip pek çok karışıklığı aştıktan sonra yeniden onayladıkları bir türden söz ediyorlar. *Viaggio in Italia*, daha az rastlanan bir türün temsilcisi: ilişkiyi canlandıracak kıvılcımın, günlük birlikteliğin hiç de çarpıcı olmayan akışında bulunması gerektiği bir yeniden evlenme dramı. Birbirlerinden bıkmış ve birbirlerine karşı kırgın bir çift olan Alex (Sanders) ve Katherine (Bergman) Joyce, gergin bir ruh hali içindedir. "Tatilde" olmak onları huzursuz eder ve bazen de etraflarını çeviren yabancı kültürden dolayı sıkıntı duyarlar. Yemekler farklıdır, güneşin altında olmadık saatlerde insana uyku bastırır, oyalayıcı ya da ayartıcı yabancılarla karşılaşma durumları söz konusudur.

Sonra bir de içinde bulundukları güzel kentsel görüntüler vardır: Napoli, Capri ve Pompei şehirleri. *Viaggio in Italia*, Rossellini'nin 1950'lerde ortaya koyduğu işlerdeki radikal değişikliğin tıpık bir örneği: Artık "toplumsal sorun"lara eğilen yeni gerçekçilik yerine Michelangelo Antonioni'ye ve özellikle de Le Mepris'in (Nefret, 1963) yönetmeni Jean-Luc Godard'a öncülük eden daha içsel bir duygusal gerçekçiliği tercih eder. Yine de Katherine'in otomobilinden gördüğü manzaralarda; kiliselerde, yeraltı mezarlarında, çamur birikintilerinde, arkeolojik kazılarda hâlâ bir belgesel gerçekçilik hissi vardır. Bu zorlayıcı ortam, evlilikle ilgili bu kişisel öyküye bağlam, tarih ve hatta mitolojik boyut katar. Geçmişi bugünle ilişkilendirerek, kahramanları durmadan ilişkilerinin gelişiminde etkili olan anları hatırlamaya sevk eder. Ayrıca bu tekil, küçük bunalımı, doğum, ölüm ve yeniden doğumla oluşan muazzam kozmik döngünün içine yerleştirir.

Viaggio in Italia'da çok az şey açıklanır ama her şey hissedilir: Bu, gururla sona ermeyi hak eden bir film; gelip geçen sıradan kalabalığın görüntülendiği panoramik bir vinç çekiminden ve o alışılmış, bin yıllık "ilanı aşktan" hemen sonra. **AM**

İngilizce adı: *Voyage in Italy*

UGETSU MONOGATARI (1953)

1950'lerin ortalarında, uluslararası film festivalleri döngüsü başladığında, Batılı sinemacılar Japon meslektaşlarının yıllardır bildiği bir şeyi nihayet keşfetti: Kenji Mizoguchi adlı bu şahısta gerçekten özel bir şey vardı. *Ugetsu monogatari (Yağmurdan Sonraki Soluk Ayın Öyküleri)* dünya çapında tüm bakışların odaklandığı film oldu. Bu ille de Mizoguchi'nin en iyi filmi olduğu anlamına gelmiyor (bu şeref kolaylıkla 1939 yapımı son derece etkileyici bir film olan *Zangiku monogatari-Son Krizantemlerin Öyküsü*'ne verilebilir); ancak Avrupa'da ve Amerika'da hâlâ, onun en bilinen filmi ve kesinlikle dünya sinemasının en önemli başyapıtları arasında.

Mizoguchi, 1920'lerden beri filmler yazıp yönetiyordu ama onun yapıtlarının Batı'da uzun süre bilinmemesinin suçunu kimsenin üzerine atamayız; çünkü Japonya apayrı bir sinema piyasasıydı. Ama *Ugetsu*, Batı sahillerine vurduğunda bu gerçekten sert bir darbe oldu: Gerek Avrupalı gerekse ABD'li eleştirmenler, sinema yapmanın yepyeni bir biçimine önderlik ettiğini müjdeleyerek onu göklere çıkardılar. Belki de haklıydılar. Ama Ugetsu'yu bu kadar olağanüstü kılan şey nedir?

Filmin kilit noktası, gerçekle doğaüstü olanı iç içe geçirmesi; bu, Mizoguchi'nin kadrajlarına ve oyuncularının performanslarına her durumda nüfuz eden bir tema. Usta yönetmen bizi bir varlık diyarından ötekine, bazen önceden uyararak bazen de uyarmadan sürüklüyor. Mizoguchi'nin filmin atmosferi üzerindeki kontrolü çok net: Dünyevi olmayanın ve kutsal olmayanın gizemli havası asla kolay kolay dağılmaz.

Ama bu sıradan bir hayalet öyküsü değil. *Ugetsu*, gerçek-doğaüstü ayrımını, aşk, onur, sorumluluk ve aile meselelerini irdelemek için kullanıyor; Mizoguchi'nin bildiğimiz dünyanın üzerine özenle yerleştirdiği hayalet dünya, bu temalardan her birine bir şekilde temas eder ve hiçbiri değişimden kendini kurtaramaz. *Ugetsu*'daki sersem adamların ve uzun süre acı çeken kadınların hepsi de doğaüstü olanın, gerçekle etkileşiminden kaynaklanan acı verici dönüşümlerden geçer.

Ugetsu, rahatsız edici, akıl karıştırıcı ve güzel bir film. Aslına bakılırsa, diğer her şeyden çok, güzel bir film. Ve önünde gerçekten eğiliyorsunuz: Onu seyretmek, yüce bir şeyin huzuruna çıkmak demek. **EdeS**

Japonya (Daiei)
94dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Kenji Mizoguchi
Yapımcı: Masaichi Nagata
Senaryo: Matsutarô Kawaguchi, Akinari Ueda, Yoshikata Yoda
Akinari Ueda'nın Asaji Ga Yado ve Jasei No isimli öykülerinden
Görüntü Yönetmeni: Kazuo Miyagawa
Müzik: Fumio Hayasaka, Tamekichi Mochizuki, Ichirô Saitô
Oyuncular: Masayuki Mori, Machiko Kyô, Kinuyo Tanaka, Eitarô Ozawa, Ikio Sawamura, Mitsuko Mito, Kikue Môri, Ryosuke Kagawa, Eigoro Onoe, Saburo Date, Sugisaku Aoyama, Reiko Kondo Shozo Nanbu, Kozabuno Ramon, Ichirô Amano
Oscar adaylıkları: Kusune Kainosho (kostüm)
Venedik Film Festivali: Kenji Mizoguchi (Gümüş Aslan), (Altın Ayı adaylığı)
İngilizce adı: *Tales of Ugetsu*

ABD (Paramount)
118dk, Technicolor

Yönetmen: George Stevens

Yapımcı: Ivan Moffat, George Stevens

Senaryo: A.B. Guthrie Jr.
Jack Schaefer'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Loyal Griggs

Müzik: Victor Young

Oyuncular: Alan Ladd, Jean Arthur, Van Heflin, Brandon De Wilde, Jack Palance, Ben Johnson, Edgar Buchanan, Emile Meyer, Elisha Cook Jr., Douglas Spencer, John Dierkes, Ellen Corby, Paul McVey, John Miller, Edith Evanson

Oscar: Loyal Griggs (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: George Stevens (film), George Stevens (yönetmen), A.B. Guthrie Jr. (senaryo), Brandon De Wilde (yardımcı erkek oyuncu), Jack Palance (yardımcı erkek oyuncu)

SHANE (1953)
Vadiler Aslanı

Vadiler Aslanı belki en muhteşem western değil (benim açımdan en muhteşemi El Dorado, 1967) en erkeksi olanı da değil (bunu 1948 yapımı *Red River-Kanlı Nehir* için söyleyebiliriz), en orijinali (*McCabe & Mrs. Miller, 1971*), en ilginci (*Johnny Guitar-Dişi Kartal, 1954*) ya da en dramatiği de (*Stagecoach-Cehennem Dönüşü, 1939*) değil. Ama şurası kesin: İçlerinde en fazla ikonlaşmış olan Vadiler Aslanı, kendisini hafızalarımıza kazıyan, izleyen hiç kimsenin bir daha unutamayacağı bir western. Aslına bakarsanız filmdeki her şey, saf birer imge: Atıyla kasabaya giden beyaz pantolonlu kahraman (Alan Ladd); berbat görünümlü, terbiye yüzü görmemiş kovboylarıyla gizlice işbirliği yapan çiftlik sahibi (Emile Meyer); kendisine düşkün, sorumluluk sahibi, evi çekip çeviren karısıyla (Jean Arthur) ve gözleri pırıl pırıl parlayan oğluyla (Brandon De Wilde) birlikte devletin ekip biçmek üzere verdiği arazide yaşayan alçakgönüllü adam (Van Heflin); sakıngan, kocamış barmen ve market sahibi (Paul McVey); korkak İsveçli yerleşimci (Douglas Spencer); Şeytan'ın insan kılığına girmiş hali olan korkutucu, karanlık, yaltakçı kiralık silahşor Wilson (baştan aşağıya siyahlar giyen Jack Palance). Özünde bu karakterler başlı başına bir öykü oluşturuyor.

Çiftlik sahibi, Van Heflin'in canlandırdığı Joe Starrett'in arazisini istemektedir. Shane, Starrett'in arazisini korumasına yardımcı olmak üzere onun yanına yerleşir ve bu süreçte onun karısını (belki biraz fazlaca) ve çocuğunu etkisi altında bırakır. Wilson, yerleşimcileri topraklardan çıkarsın diye getirtilmiştir ve Shane'in duruma müdahale etmesine rağmen (silaha silah, göze göz; asalete karşı kötülük) mutlaka başarıya ulaşacaktır. Ama iyiler kazanır. Shane bu sevimli küçük aile üzerindeki etkisini görmek üzere geri gelir, itaatkâr atını mahmuzlar ve filmin sonunda tüm gün batımlarını gölgede bırakan bir gün batımına doğru gider. Küçük Joey, arkasından bağırır: "Shane! Seni seviyorum Shane!"

Jackson Hole'da çekilen ve yapım tarihi Dolby Stereo ve sinemaskop teknolojilerinden önceye rastlayan *Shane*, simge haline gelen görüntülerle donatılmıştır. Teton sıradağlarının arka plandaki mor dorukları; çocuk oyuncak tüfeğiyle gelişigüzel ateş ederken, bir su birikintisinin yansımasında görünen geyik; Starrett arazisinden vazgeçmeyi reddedince, çiftlik sahibinin yüzünde beliren küçümseme ifadesi; Frank "Stonewall" Torrey'i (Elisha Cook Jr.) vurup çamurların içinde yere serdiğinde, Palance'ın gözlerindeki bakış. Yönetmen George Stevens, çamurun erimiş çikolata gibi görünmesini sağlamıştır.

Sırf iki görüntü için bu film defalarca izlenmeye değer. Bu görüntüler tarihe değilse bile sinemaya tanıklık ediyor. Wilson, mahmuzlu çizmelerini çınlatarak ahşap kaldırımda çalımla yürürken, kasabadaki sokak köpeklerinden birinin kuyruğunu bacaklarının arasına kıstırıp oradan uzaklaşması yakın planda gösterilir. Bir de Shane, Starrett'lerle tanışıp onların akşam yemeği teklifini kabul ettikten sonra bir elmalı turtanın tadını çıkarır. Batı Amerika'yı Batı Amerika yapan şeyin silahlar, sığırlar, ufka doğru hülyalı bakışlar değil böyle elmalı turtalar olduğunu söylersek yalan olmaz. **MP**

BEAT THE DEVIL (1953)
Sarışın Şeytan

Britanya / ABD / İtalya (Rizzoli-Haggiag, Romulus, Santana)
100dk, SB
Yönetmen: John Huston
Yapımcı: Jack Clayton
Senaryo: Truman Capote, John Huston
James Helvick'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Oswald Morris
Müzik: Franco Mannino
Oyuncular: Humphrey Bogart, Jennifer Jones, Gina Lollobrigida, Robert Morley, Peter Lorre, Edward Underdown, Ivor Barnard, Marco Tulli, Bernard Lee, Mario Perrone, Giulio Donnini, Saro Urzì, Aldo Silvani, Juan de Landa

Hollywood çatısı altında yapılan en iğneleyici, en alaycı filmlerden biri olan *Sarışın Şeytan*, pek çok nedenle benzerleri arasından öne çıkar. Öncelikle bu filmde bir araya gelen yeteneklerin miktarı ve düzeyi gerçekten olağanüstü. John Huston, Truman Capote'la birlikte yazdıkları esprili, keskin senaryoyu yönetir; görüntü yönetmeni Oswald Morris'e geleceğin dev görüntü yönetmeni Freddie Francis asistanlık eder; hatta genç Stephen Sondheim ekibe klaketçi olarak dahil olmuştur!

Sonra bir de oyuncu kadrosu var tabii. Humphrey Bogart, yapımcılar arasındadır ve daha baştan filmin çekilebilmesine olanak sağlayan onun nüfuzu olmuştur. Kamera önünde Bogart'a, Gina Lollobrigida ve Jennifer Jones'un yanı sıra tüm zamanların en iyi aktörlerinden Peter Lorre ve Robert Morley eşlik eder. Bu, oyuncuların sette bol bol eğlendiğini hissedebildiğiniz türden bir yapım.

Öykü, Afrika'daki uranyum madenleriyle bir şekilde bağlantılı ama aslında bunun çok da önemi yok. Büyük ölçüde filmin bağımsız, uluslararası bir ortak yapım olması sayesinde burada geleneksel neden-sonuç kuralları gevşetilmiş. Bu, yaratıcı özgürlüğün ve maddi özerkliğin artmasına yol açmış; *Sarışın Şeytan*'ın arkasındaki yeteneklerin de bu durumdan yararlandığı belli oluyor. *Sarışın Şeytan*, tehlikeli bir tünelden kolayca süzülüp geçen benzersiz bir film. **EdeS**

JOHNNY GUITAR (1954)
Dişi Kartal

ABD (Republic)
110dk, Trucolor
Yönetmen: Nicholas Ray
Yapımcı: Herbert J. Yates
Senaryo: Philip Yordan
Roy Chanslor'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Harry Stradling Sr.
Müzik: Victor Young
Oyuncular: Joan Crawford, Sterling Hayden, Mercedes McCambridge, Scott Brady, Ward Bond, Ben Cooper, Ernest Borgnine, John Carradine, Royal Dano, Frank Ferguson, Paul Fix, Rhys Williams, Ian MacDonald

Bu melodram, türün niteliklerini öyle çok barındırır ki onu gülünç bulanlar olabilir. Kimileriyse filmin hipnotize edici gücünün büyüsüne kapılır. Joan Crawford, tren yolunun değer kattığı bir arazi üzerindeki barın sahibi olan Vienna'yı canlandırıyor. Mercedes McCambridge de, bir büyük arazi sahibinin siyahlar giyen evde kalmış kızı Emma Small rolünde. Emma, Dancing Kid'e (dansçı delikanlı, Scott Brady), o da Vienna'ya tutkundur. Vienna'nın geçmişinde bir başka erkek vardır: Sterling Hayden'ın canlandırdığı *Johnny Guitar*. Engellenen tutkusu yüzünden deliye dönen Emma, Vienna'nın barını yakıp yıkmak ve Kid'i asmak üzere bir linç çetesine liderlik eder. Ama Vienna onların karşısına dikilir. Sonuçta Emma ile Vienna arasında geçen bir karşılıklı silah çekme sahnesi vardır ki gelenekleri tersine çeviren bu sahne bazı eleştirmenlerin filme, feminist bir bakış açısıyla sahip çıkmalarına yol açmıştır. Film aynı zamanda, çetecilik histerisine karşı çıkan ve ilkeleri doğrultusunda direnenleri savunan McCarthy karşıtı bir alegori olarak da okunmuştur.

Nihai yorumu her ne olursa olsun, küçük bir stüdyo olan Republic tarafından finanse edilen bu film, güçlü renklerin kullanımı, mükemmel oyunculuk tarzları (özellikle Crawford'un çarpıcı performansıyla) ve muhteşem Peggy Lee tarafından seslendirilen film müziğinin unutulmaz güzelliğiyle barok bir yapım. Eğer bu kadar tertip düzen fazla gelir diyorsanız, belki de belgesel filmler seyretmeniz daha isabetli olabilir. **EB**

ABD (Columbia, Horizon)
108dk, SB

Yönetmen: Elia Kazan

Yapımcı: Sam Spiegel

Senaryo: Malcolm Johnson, Budd Schulberg
Malcolm Johnson'ın makalesinden

Görüntü Yönetmeni: Boris Kaufman

Müzik: Leonard Bernstein

Oyuncular: Marlon Brando, Karl Malden, Lee J. Cobb, Rod Steiger, Pat Henning, Leif Erickson, James Westerfield, Tony Galento, Tami Mauriello, John F. Hamilton, John Heldabrand, Rudy Bond, Don Blackman, Arthur Keegan, Abe Simon

Oscar: Sam Spiegel (film), Elia Kazan (yönetmen), Budd Schulberg (senaryo), Marlon Brando (erkek oyuncu), Eva Marie Saint (yardımcı kadın oyuncu), Richard Day (sanat yönetmeni), Boris Kaufman (görüntü yönetmeni), Gene Milford (kurgu)

Oscar adaylıkları: Lee J. Cobb (yardımcı erkek oyuncu), Karl Malden (yardımcı erkek oyuncu), Rod Steiger (yardımcı erkek oyuncu), Leonard Bernstein (müzik)

Venedik Film Festivali: Elia Kazan (OCIC Ödülü), (Gümüş Aslan), (İtalyan Film Eleştirmenleri Ödülü), (Altın Aslan adaylığı)

ON THE WATERFRONT (1954)
Rıhtımlar Üzerinde

"Şimdi belli bir seviyede olabilirdim. Şampiyonluk için mücadele edebilirdim. Bir serseri olmak yerine belli bir kimliğim olurdu hiç olmazsa. Şu an sadece bir serseriyim bunu ikimiz de kabul edelim." Tüm zamanların en iyi Amerikan filmleri arasında sayılan *Rıhtımlar Üzerinde*, antikomünist paniğin yarattığı ihanet ve paranoyayla sarsılmış ülkede, bomba düşmüş etkisi yarattı. Bu yakıcı ve dokunaklı film, Hollywood'a yeni bir tür sert toplumsal gerçekçilik getirdi. Çünkü film, New York tiyatro çevresinden savaş sonrası dönemde yetişen doğalcı "metot" oyuncuları kuşağından bazı isimlerin sergilediği unutulmaz oyunculuklara sahne oluyordu. Başarısızlıkla sonuçlanan bir boksörlük yaşantısından liman işçiliğine geçen ve namussuz sendika ağası Johnny Friendly'nin (Lee J. Cobb) ayak işlerine koşturduğu biraz kavrayışı kıt ama duygulu Terry Malloy (Marlon Brando, hiç bu kadar harika olmamıştı), asi bir işçinin öldürülmesinde kasıtsız olarak rol oynamasından dolayı büyük üzüntü duyar. Ölen adamın kız kardeşi Edie Doyle'a (Eva Marie Saint'in ilk sinema deneyimi) aşık olunca vicdan azabı daha da dayanılmaz hale gelir ama onu esas kendine getiren şey, yaşça daha büyük ve daha akıllı, aynı zamanda Friendly'nin katı bir savunucusu ve sağ kolu olan ağabeyi Charley'nin (Rod Steiger) onu sattığını fark etmesi olur. Edie, ilk başlarda insanlar üzerinde bir etkisi olmayan rahibi (Karl Malden), liman sendikasındaki çeteci anlayışa karşı verilecek savaşıma liderlik etmesi içi ikna edince, Friendly'nin göz korkutmaları daha da ölümcül bir hal alır. Terry, suskunluk kuralına karşı gelir ve toplanan komisyonda tanıklık eder. Doğru olanı yapmış olmasına rağmen Terry, rıhtım işçileri tarafından "döneklik" ettiği için dışlanır ve tersanede fena halde dayak yer ama daha sonra korku içerisindeki yoldaşları onun saflarına geçerler ve Friendly'nin kendi hayatları ve emekleri üzerindeki hâkimiyetine son verirler.

Film, en belirgin biçimde, New York-New Jersey tersanelerindeki çeteciliği açığa çıkaran, Malcolm Johnson tarafından yazılmış, "Rıhtımlar Üzerinde Suç" başlıklı bir yazı dizisinden esinlenmiştir. Oyun yazarı Arthur Miller, yönetmen Elia Kazan'ın ricasıyla senaryo üzerinde çalışmaya başlamıştı. Ne var ki Kazan, Amerikan Karşıtı Etkinlikler Komitesi'nde tanıklık edince Miller onunla olan ilişkisini kesti. Kazan kendisi gibi bir "tanık" olan yazar Budd Schulberg'ten yardım istedi. İki sinemacının da isimleri kalıcı olarak lekelenmişti ve *Rıhtımlar Üzerinde* çoğu kez onların özürü ya da savunması olarak etiketlendi. Kazan, Terry Malloy'un yaşadığı bağlılıklar çatışmasıyla özdeşleştiğini itiraf etti. İnsan ne tarafa sempati duyarsa duysun arka plandaki zorlu gerçek yaşam, filmi, konusunun yürek burkan, dürüst duygusal odağındaki gerçekçilikle ve olayların geçtiği mekânla ve oyunculuklardaki doğallıkla (Leonard Bernstein'ın etkileyici müziğinin de katkısı sayesinde) çok değerli kılıyor.

Terry'nin bir taksinin arka koltuğunda Charley'le yüzleşmesi genelde filmin en klasik sahnesi olarak kabul edilir ama başka pek çok unutulmaz sahne daha var: Brando'nun Saint'in küçük eldiveniyle oynayarak onu kendi eline takması; Terry'nin özenle baktığı güvercinlerinin kendisine hayran olan bir komşu çocuğu tarafından öldürüldüğünü keşfetmesi; Terry'nin, Eddie'nin kapısını yumruklamasının ve zorla içeri girmesinin ardından tutkulu bir öpüşmeyle yere yuvarlanmaları.

Çekilmesinden 50 yıl sonra film, hâlâ, ele verme üzerine korkusuz ve soğukkanlı bir gözlem olarak yıllara meydan okuyor. **AE**

ABD (MGM) 102dk, Anscocolor
Yönetmen: Stanley Donen
Yapımcı: Jack Cummings
Senaryo: Albert Hackett, Frances Goodrich, Dorothy Kingsley
Stephen Vincent Benet'in The Sobbin' Women isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: George J. Folsey
Müzik: Adolph Deutsch, Saul Chaplin, Johnny Mercer, Gene de Paul
Oyuncular: Jane Powell, Howard Keel, Jeff Richards, Russ Tamblyn, Tommy Rall, Marc Platt, Matt Mattox, Jacques d'Amboise, Julie Newmar, Nancy Kilgas, Betty Carr, Virginia Gibson, Ruta Lee, Norma Doggett, Ian Wolfe
Oscar: Adolph Deutsch, Saul Chaplin (müzik)
Oscar adaylıkları: Jack Cummings (film), Albert Hackett, Frances Goodrich, Dorothy Kingsley (senaryo), George J. Folsey (görüntü yönetmeni), Ralph E. Winters (kurgu)

SEVEN BRIDES FOR SEVEN BROTHERS (1954)
Yedi Kardeşe Yedi Gelin

Michael Kidd'in müthiş akrobatik koreografisi ve Stanley Donen'ın ortalamanın üstünde yönetmenliğiyle, 1954 yapımı *Yedi Kardeşe Yedi Gelin* (dış çekim gibi görünür ama büyük ölçüde stüdyodaki setlerde çekilmiştir), son derece cinsel ayrımcı ve çok hareketli bir müzikaldir. Konusunu, mitolojideki Sabine'li kadınların kaçırılması olayına dayanan bir Stephen Vincent Benet öyküsünden alan film, büyük ağabey Adam'ın (Howard Keel) Milly'yle (Jane Powell) evlenmesinden sonra kendilerine birer eş bulmak üzere şehre inen altı pasaklı kardeşi anlatır. Sonunda içgüdülerinin izinden giderek evlenmek istedikleri kadınları kaçırırlar ama hazırlıksız gelinler baharda onları affetmeye karar verene kadar, kış boyunca eziyet çekerler.

Johnny Mercer ve Gene DePaul'ün akılda kalıcı müzikleriyle, o dönemde iyi niyetli ve hatta "sevimli" kabul edilen ataerkil kız kaçırma fantezileri üzerine sürükleyici bir film olan *Yedi Kardeşe Yedi Gelin*'de Russ Tamblyn, Virginia Gibson ve Tommy Rall gibi isimler de rol alır. Bazıları filmin cinsel politikasına doğrudan denk düşen unutulmaz parçalar arasında "Bless Your Beautiful Hide", "Sobbin' Women", "Goin' Courtin'", "I'm a Lonesome Polecat" ve "Spring, Spring, Spring" sayılabilir. **JRos**

Fransa (Filmsonor,Vera) 114dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Henri-Georges Clouzot
Yapımcı: Henri-Georges Clouzot
Senaryo: Henri-Georges Clouzot, Jérôme Géronimi, Frédéric Grendel, René Masson
Pierre Boileau & Thomas Narcejac'ın Celle qui n'était plus isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Armand Thirard
Müzik: Georges Van Parys
Oyuncular: Simone Signoret, Véra Clouzot, Paul Meurisse, Charles Vanel, Jean Brochard, Pierre Larquey, Michel Serrault, Thérèse Dorny, Noël Roquevert, Yves-Marie Maurin, Georges Poujouly, Georges Chamarat, Jacques Varennes, Robert Dalban, Jean Lefebvre

LES DIABOLIQUES (1954)
Şeytan Ruhlu İnsanlar

Eski bir yatılı okulda, ölümcül tutkular yüzeyin hemen altında kaynaşmaktadır. Sadist bir okul müdürünün (Paul Meurisse) kullanılmaya müsait, zayıf karakterli karısı (Véra Clouzot) ve gizemli metresi (Simone Signoret) müdürü öldürüp cesedini okulun yüzme havuzuna atarlar. Havuzun suyu boşaltıldığında cesedin kaybolmuş olduğunu gören kadınlar yavaş yavaş akıllarını yitirmeye başlar; üstüne üstlük öğrencilerden biri bir hayalet gördüğünü iddia eder. Çok geçmeden kadınlar da tuhaf olaylara tanık olur ve banyoda korkunç bir şey ortaya çıkar.

Her ne kadar onlarca film (*Deathtrap-Ölüm Tuzağı*, *Hush... Hush, Sweet Charlotte* vb.), bu filmin zekice yazılmış konusunu ödünç almış ve en korkunç sahnelerine benzer sahneler kullanmış olsa da 1954 yılında dünya çapında büyük bir başarı kazanan *Şeytan Ruhlu İnsanlar*, insanı tedirgin edici gücünden çok az şey yitirmiştir. Henri-Georges Clouzot, Hitchcock'a (usta yönetmenin kısa bir süre için Clouzot'ya geçen "Gerilimin Kralı" unvanını geri almak için *Psycho-Sapık*'ı yaptığı söylenir) yakışır bu korkutucu senaryoyu üç güçlü başrol oyunculuğu ve olağanüstü etkileyici mekanlarla birleştirerek filme ürkütücü bir atmosfer katar. Filmde fiziksel dehşet sahneleri vardır (kontaklenslerle yapılan bir numara unutulmaz biçimde tüyler ürperticidir) ama Clouzot, sıradan kötülüğün sergilenişi sırasında da (mesela Meurisse'in, karısını iğrenç bir okul yemeğini yemeye zorlaması gibi) insanın tüylerini diken diken eder. **KN**

ANIMAL FARM (1954)
Hayvan Çiftliği

Hayvan Çiftliği, ilk uzun metrajlı İngiliz animasyon filmiydi (1945 yapımı savaş zamanının eğitsel filmi *Handling Ships* sayılmazsa). George Orwell'ın 1945 tarihli iğneleyici politik fablına dayanan filmin yönetmenliğini Halas-Batchelor (Macaristan doğumlu John Halas ve İngiliz Joy Batchelor, karı kocadırlar) çifti yaptı.

Filmin çekildiği süreçte uzun metrajlı animasyon filmleri Walt Disney'nin tekelindeydi. Disney'nin sevimli, cana yakın hayvanlara yer veren üslubundan uzak durmaya kararlı olan Halas ve Batchelor, ABD'li yapımcı Louis De Rochement'ın (March of Time adlı haber-aktüel filmleri dizisiyle tanınır) komünist bloğun dışında, ilk kez yetişkinlere yönelik ciddi bir canlandırma filmi yapma teklifini seve seve kabul ettiler. *Hayvan Çiftliği*, son bölümüne kadar Orwell'ın Rus Devrimi'nin ideallerine ihanet edilmesine yönelik bir taşlama olarak yazdığı romana sadık kalır. Manor Çiftliği'nde hayvanlar içkiye düşkün, baskıcı sahiplerine başkaldırıp "Tüm Hayvanlar Eşittir" mantığıyla insanlardan bağımsız demokratik bir düzen kurar. Ne var ki en akıllı hayvan olan domuzlar, bir süre sonra domuz Napolyon'un diktatörlüğü altında "Tüm Hayvanlar Eşittir Ama Bazıları Daha Eşittir" anlayışıyla totaliter bir devlet inşa eder. Hayvanların baskı altında tutulan ve yıldırılan büyük çoğunluğu, bir çarın yönetiminden diğer bir çarın yönetimine geçmiştir. Filmin çekilebilmesi için Halas ve Batchelor'un şirketi Batı Avrupa'daki en büyük animasyon ünitesi olacak şekilde genişletilmişti. *Hayvan Çiftliği*, stilizasyonla doğalcılık arasında kurnazca bir denge kurar; hayvanlar insansılaştırılmamış ve arka plandaki çiftlik görüntüleri gerçekçi bir hale getirilmiştir.

Film müziği için gerçek hayvan çiftliği sesleri kaydedilir. Klasik müzik bestecisi Matyas Seiber (Halas gibi o da Macaristan doğumlu bir İngiliz'dir), folk unsurlarını modernizmle harmanlayan güçlü, heyecanlandırıcı bir müzikle filme katkıda bulunur ve tüm hayvanları, aktör Maurice Denham (hayranlık uyandırıcı bir beceriyle) seslendirmiştir. *Hayvan Çiftliği*, Orwell'ın romanındaki öfkeyi, merhameti ve alaycı mizahı aynen korur. Belli bazı olayların içerdiği vahşet yumuşatılmadığından Disneyvari bir duygusallık beklentisiyle çocuklarını filme götüren aileler o dönemde yaygara çıkarmıştır. Sadece final bölümü değiştirilerek daha iyimser hale getirilmiştir. De Rochemont ve Halas-Batchelor, özgün yapıtta bulunan iç karartıcı umutsuzluk halinin izleyicilere fazla geleceği konusunda aynı fikirdeydi. Bu değişikliğin, tarihsel bir gerekçesi olması da mümkün; film yapım aşamasındayken Stalin ölmüştür. **PK**

Britanya (Halas and Batchelor) 72dk, Technicolor
Yönetmen: Joy Batchelor, John Halas
Yapımcı: Louis De Rochemont, John Halas
Senaryo: Joy Batchelor, John Halas, Borden Mace, Philip Stapp, Lothar Wolff
George Orwell'in romanından
Görüntü Yönetmeni: S.G. Griffiths, J. Gurr, W. Traylor, R. Turk
Müzik: Matyas Seiber
Oyuncular: Gordon Heath (anlatıcı), Maurice Denham (tüm hayvanlar)

ABD (Paramount, Patron)
112dk, Technicolor

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: Alfred Hitchcock

Senaryo: John Michael Hayes, *Cornell Woolrich'in It had to be Murder isimli öyküsünden*

Görüntü Yönetmeni: Robert Burks

Müzik: Franz Waxman

Oyuncular: James Stewart, Grace Kelly, Wendell Corey, Thelma Ritter, Raymond Burr, Judith Evelyn, Ross Bagdasarian, Georgine Darcy, Sara Berner, Frank Cady, Jesslyn Fax, Rand Harper, Irene Winston, Havis Davenport

Oscar adaylıkları: Alfred Hitchcock (yönetmen), John Michael Hayes (senaryo) Robert Burks (görüntü yönetmeni), Loren L. Ryder (ses)

REAR WINDOW (1954)
Arka Pencere

Alfred Hitchcock'un kaynama noktasında olan ve güçbela bastırılan psikoseksüel saplantılarına mükemmel bir örnek teşkil eden *Arka Pencere*, aynı zamanda büyük olasılıkla yönetmenin olağanüstü kariyerindeki en başarılı (belki 1958 yapımı Vertigo hariç) eğlence, entrika ve psikoloji karışımıdır. Saplantı ve röntgencilik üzerine etkileyici bir çalışma olan *Arka Pencere*, kusursuz bir oyuncu kadrosuyla kusursuz bir senaryoyu ve özellikle kusursuz bir çekim ortamını bir araya getirir; ortaya çıkan film, bileşenlerinin toplamından bile daha iyidir.

Hitchcock, azami özgürlük elde edebilmek için kalabalık ve sürekli bir koşuşturmaya sahne olan bir New York apartmanının ve onun aynı derecede hareketli iç bahçesinin girift bir örneğini inşa eder. Burada her pencere, bir başka yaşama açılır ve aslında başka bir öykü anlatır.

L.B. "Jeff" Jeffries (James Stewart), kırılan bacağı yüzünden mesleğinden uzak kalan başarılı bir foto muhabiridir. Tüm gün tekerlekli sandalyeye mahkum olduğundan komşularını gözetlemekten başka yapacak bir şey bulamaz. Ya da en azından onun iddiası böyledir çünkü manken kız arkadaşı (ve müstakbel karısı) Lisa (emekli olmadan önce oynadığı son rollerden birinde şaşırtıcı biçimde cinsellik yüklü bir portre çizen Grace Kelly) ve aksi bakıcısı Stella (Thelma Ritter) onun, kendini röntgenciliğin heyecanına kaptırdığını gözlemlerler.

Herhangi birinin Lisa kadar güzel ve pırıltılı bir kadından gözlerini alabileceği

düşüncesi, Jeff komşularından birinin (öfkeli bakışlarıyla Raymond Burr) karısını öldürdüğünden kuşkulanmaya başlayana kadar pek inandırıcı değildir. Çok geçmeden Jeff, Lisa ve Stella'yı da bu gizemin içine çekerek saplantılı bir biçimde, suçunu kanıtlayacak bir işaret bulmak amacıyla Burr'ün canlandırdığı karakterin davranışlarını inceler. Jeff'in gizli araştırması ilerlerken, burunlarının dibinde dönen karanlık işlerden habersiz olan diğer tüm komşuların öyküleri de gelişir.

Arka Pencere'nin her anı, tıpkı büyük bir özenle hazırlanmış olan seti gibi ince ince işlenmiştir. Bu filmi izlemek, yaşayan, nefes alan bir ekosistemi izlemeye benzer; üstelik işin içine bir de cinayet öyküsünün getirdiği heyecan ve gerilim girer. Hitchcock, filmin alışılmadık ölçüde postmodern senaryosuna daha bir lezzet katar: İzleyiciler olarak bizler, bu karakterlerin yaşadıkları şeylerin etkisinde kalırız, öte yandan o karakterler de başkalarının yaşadıkları şeylerin etkisinde kalır. Bu, kara mizah ve bir tutam erotizmle süslenmiş bir saplantı kısır döngüsüdür.

Meraklı Jeff, kentsel küçük dünyasında bir cinayeti ortaya çıkarmış olsa da aslında onu en başta arka pencereden röntgencilik yapmaya yönelten şey, diğer dairelerde yaşanan pek çok farklı aşk macerasıdır. Komşularının aşk yaşamlarına yönelik saplantısının, kendisini Lisa'nın romantik ilgisine karşılık vermekten alıkoyması ise bütünüyle ironiktir. Nitekim Jeff'in içindeki bekar kalmak isteyen yan, komşularını, kadının onun tepkisini ölçmek amacıyla ortaya attığı çekingen imaları savuşturmanın bahanesi olarak kullanır. Ne zaman ki kendi yaptığı şeyler yüzünden Lisa'nın hayatı tehlikeye girer, işte ancak o zaman gözlerinin önündekinin pencereden görebileceği başka her şeyden daha iyi olduğunu anlar. **JKl**

A STAR IS BORN (1954)
Bir Yıldız Doğuyor

ABD (Transcona, Warner Bros.)
181dk, Technicolor
Yönetmen: George Cukor
Yapımcı: Vern Alves, Sidney Luft
Senaryo: Moss Hart
1937'de Alan Campbell ve Dorothy Parker'ın senaryosundan, *William A.Wellman'ın öyküsünden*
Görüntü Yönetmeni: Sam Leavitt
Müzik: Harold Arlen, Ray Heindorf
Oyuncular: Judy Garland, James Mason, Jack Carson, Charles Bickford, Tommy Noonan, Lucy Marlow, Amanda Blake, Irving Bacon, Hazel Shermet
Oscar adaylıkları: James Mason (erkek oyuncu), Judy Garland (kadın oyuncu), Malcolm C. Bert, Gene Allen, Irene Sharaff, George James Hopkins (sanat yönetmeni), Jean Louis Mary, Ann Nyberg, Irene Sharaff (kostüm), Ray Heindorf (müzik), Harold Arlen, Ira Gershwin (film şarkısı)

Bir Yıldız Doğuyor, genç bir kadının hızla yıldızlığa yükselişi ve aşık olduğu idolü/akıl hocasının, meslek yaşamında düşüşe geçerek kendi kendine zarar vermesi sonucu tehlikeye giren bir evliliği konu alan dört filmin üçüncüsü (George Cukor'ın yönetmenliğini yaptığı ikincisi) ve aralarında en iyisi. Fredric March ve Janet Gaynor'ın başrollerini paylaştığı 1937 yapımı William Wellman versiyonu, dokunaklı bir dram olma özelliğini hâlâ koruyor; 1976'da çekilen Barbra Streisand ve Kris Kristofferson'lı rock versiyonuysa sırf Streisand'ın şarkıcılık performansı dolayısıyla bile kayda değer. Oysa Cukor'ın her ikisi de muhteşem oyunculuklar sergileyen Judy Garland (bu filmle sinemaya çok başarılı bir dönüş yapmıştı) ve James Mason'la çektiği müzikal, dramatik hikayeyi şarkılarla tetikleyerek (özellikle de Garland'ın "The Man That Got Away"ı ve olağanüstü "Born In A Trunk" sahnesiyle) kendi türünde bir çığır açmıştır. Mason'ın canlandırdığı Norman Maine'in Oscar törenindeki muhteşem sarhoşluk gösterisi de Garland'ın performansından geri kalmaz.

Kısmen Hollywood'a yönelik bir taşlama (silik Blodgett'in göz alıcı Vicky Lester'a dönüştürülmesinde eğlenceli, şöhret mekanizmasının Esther ve Norman'ı kapana kıstırmasında yakıcı bir biçimde) sayılabilecek bu film, müzikle yaratıcılık ve romantik trajediyi, sağlam bir düşünsel doktrinle harmanlıyor. 1983'te daha önce kesilmiş olan 20 küsur dakikalık bölüm yeniden filme eklendi; bu bölümler arasında Harold Arlen ve Ira Gershwin'in Garland için yazdığı iki parça daha bulunuyordu. **AE**

THE BAREFOOT CONTESSA (1954)
Çıplak Ayaklı Kontes

ABD / İtalya (Figaro, Rizzoli-Haggiag)
128dk, Technicolor
Yönetmen: Joseph L. Mankiewicz
Yapımcı: Franco Magli
Senaryo: Joseph L. Mankiewicz
Görüntü Yönetmeni: Jack Cardiff
Müzik: Mario Nascimbene
Oyuncular: Humphrey Bogart, Ava Gardner, Edmond O'Brien, Marius Goring, Valentina Cortese, Rossano Brazzi, Elizabeth Sellars, Warren Stevens, Franco Interlenghi, Mari Aldon, Alberto Rabagliati, Enzo Staiola, Maria Zanoli, Renato Chiantoni, Bill Fraser
Oscar: Edmond O'Brien (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Joseph L. Mankiewicz (senaryo)

Joseph Mankiewicz'in *Çıplak Ayaklı Kontes*'indeki cazibenin yüzeysel gerekçeleri apaçık ortada. Çekiciliğinin doruğunda olan Ava Gardner, sefaletin içinden çıkıp zenginlik ve şöhrete kavuşan yıldız Maria Vargas'ı canlandırırken, Humphrey Bogart da sinemacı Harry Dawes tiplemesiyle hem en sert hem de en müşfik rolünü oynar; diyaloglar çok akıcı ve akılda kalıcı ("Karakter geliştirmek için asla çok geç değildir"); ve gerçek yaşamdaki ünlülere yönelik ilgi çekici göndermeler var. Ancak film, yüzeyde görünenden çok daha fazlasını içeriyor.

Çıplak Ayaklı Kontes, *Citizen Kane*'e (*Yurttaş Kane*, 1941) çok şey borçlu; özellikle de bir karakter üzerinde çeşitli bakış açıları sunan (ve sonuçta sadece o kişinin gizemliliğinin onaylanmasına zemin hazırlayan) mozaikli yapısını. Maria'nın, filmin başlangıcında "sıçrama tahtası" işlevi gören cenazesinden itibaren sekiz geriye dönüş, dört anlatıcı aracılığıyla aktarılır. Mankiewicz, *Pulp Fiction*'dan (*Ucuz Roman*, 1994) çok önce Maria'nın, Bravano'dan (Marius Goring) Vincenzo'ya (Rossano Brazzi) geçişini iki farklı bakış açısından gösteren bir sekans çekmiştir.

Mankiewicz'in filmleri zaman zaman haklı olarak teatral ve söze dayalı olmakla eleştirilir ancak *Çıplak Ayaklı Kontes*'in zenginliği ve tutarlılığı, teatral görüntüyü eğretilemesinden gelir. Mankiewicz'in alameti farikası, olay örgüsünün sekteye uğradığı ve bir anlatıcının bizi bir masanın etrafındaki tüm "oyuncu"ların karakteri ve geçmişiyle ilgili bilgilendirdiği "süslemeler"dir. **AM**

LA STRADA (1954)
Sonsuz Sokaklar

İtalya (Ponti-De Laurentiis)
94dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Federico Fellini
Yapımcı: Dino De Laurentiis, Carlo Ponti
Senaryo: Federico Fellini, Tullio Pinelli
Görüntü Yönetmeni: Otello Martelli, Carlo Carlini
Müzik: Nino Rota
Oyuncular: Anthony Quinn, Giulietta Masina, Richard Basehart, Aldo Silvani, Marcella Rovere, Livia Venturini
Oscar: İtalya (yabancı film)
Oscar adaylıkları: Federico Fellini, Tullio Pinelli (senaryo)
Venedik Film Festivali: Federico Fellini (Gümüş Aslan) (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *The Road*

Sonsuz Sokaklar, Federico Fellini'nin dördüncü filmidir; onu uluslararası üne kavuşturan da bu film olmuştur. "Güçlü Adam Zampano" rolünde Anthony Quinn'in ve kimsesiz Gelsomina rolünde yönetmenin eşi Giulietta Masina'nın oynadığı *Sonsuz Sokaklar*, Fellini'nin filmlerinde tekrar tekrar kullandığı sirk atmosferinde geçen bir aşk ve kıskançlık öyküsü. Vücutçu Zampano, kasaba kasaba dolaşıp göğsünün etrafına dolanmış zincirleri kırdığı beylik bir gösteriyle hayatını kazanır. Bir yardımcıya ihtiyaç duyması nedeniyle yolda kendisine eşlik etmek üzere Gelsomina'yı annesinden satın alır. Gelsomina, palyaço olur (jestleri Charlie Chaplin'inkileri anımsatır). Gezgin bir sirke katıldıklarında Gelsomina geçici bir süre için, Richard Basehart'ın canlandırdığı akrobat "Soytarı"dan çok etkilenir. Kıza kötü davranmakla birlikte Soytarı'yı kıskanan Zampano'nun daha sonra yaptıkları, filmi dokunaklı bir sona doğru sürükler.

Sonsuz Sokaklar, savaş sonrası dönemde İtalyan sinemasını büyük ölçüde etkisi altına alan ve Fellini'nin bir senaryo yazarı olarak yakından ilişkili olduğu yeni gerçekçilik akımından uzaklaşmaya başlayan masalsı bir üslupla anlatılır. Film, gerçek mekanlarda çekilmiş olsa da pekala şimdiki zamanda ya da bundan yüz yıl öncesinde de geçebilirmiş izlenimi verir. Zampano ve Gelsomina, en temel duygu ve dürtülerle hareket eden yalın karakterlerdir. Filmde olaylar, sanki her şey bir yazgıyla önceden belirlenmiş ve karakterler başka türlü davranamazmış gibi gelişir; bu durum da öyküyü trajikleştirir. Masina'nın ezik ama cesur Gelsomina portresi, onun sonraki pek çok Fellini filminde ve oyuncu olarak yer aldığı diğer işlerin büyük bölümünde canlandıracağı beyazperde kişiliğini tanımlar. Aynı şekilde, Gelsomina'ya karşı olan duygularını anlamaktan aciz, güçlü kuvvetli, kaba adam rolünde Quinn de bir o kadar unutulmaz. İki oyuncu da canlandırdıkları karakterin sahnedeki performansıyla yaşamlarının gerçekleri arasındaki ayrımı çok iyi verir.

Fellini, bir karakterin yanıltıcı teatral görünümüyle onun keşfedilmemiş, karmaşık iç dünyası arasındaki gerilimi, yapıtının başından sonuna dek ustalıkla kullanır. *Sonsuz Sokaklar*, yabancı dildeki en iyi film dalında Oscar kazandı; ve bu film, yönetmenin belki de izleyicinin içine en kolay girebildiği, en çok sevilen filmi oldu. Yine de bu özelliği, züppece bir tutumla, filmin aleyhine kullanılmamalı. Bu karmaşık ve dokunaklı film, insanı her izleyişte yeni kavrayış ve düşüncelere götürmeye devam ediyor. **RH**

Japonya (Toho)
155dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Akira Kurosawa
Yapımcı: Sojiro Motoki
Senaryo: Shinobu Hashimoto, Akira Kurosawa, Hideo Oguni
Görüntü Yönetmeni: Asakazu Nakai
Müzik: Fumio Hayasaka
Oyuncular: Takashi Shimura, Toshirô Mifune, Yoshio Inaba, Seiji Miyaguchi, Minoru Chiaki, Daisuke Katô, Isao Kimura, Keiko Tsushima, Yukiko Shimazaki, Kamatari Fujiwara, Yoshio Kosugi, Bokuzen Hidari, Yoshio Tsuchiya, Kokuten Kodo, Jiro Kumagai
Oscar adaylıkları: So Matsuyama (sanat yönetmeni), Kôhei Ezaki (kostüm)
Venedik Film Festivali: Akira Kurosawa (Gümüş Aslan) (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *The Seven Samurai*

SHICHININ NO SAMURAI (1954)
Yedi Samuray

Akira Kurosawa, dünya çapında en çok tanınan Japon yönetmendir. Kurosawa'nın destansı filmi *Yedi Samuray*, heyecan vericiliği ve içe işleyen insancıllığıyla popülerliğini en uzun süre koruyan, en fazla izleyiciye ulaşan başyapıtıdır. Aslı kadar derin olmamakla birlikte hareketli, silahların konuştuğu Hollywood yapımı tekrar çevrimi *The Magnificent Seven* (*Yedi Silahşörler*, 1960), Kurosawa'nın yapıtlarını örnek alan pek çok western arasında en başarılısıdır; ki bu filmler arasında *Rashomon*'un (1950) yeniden çevirimi olan 1964 yapımı *The Outrage* ve Sergio Leone'nin toptan *Yojimbo*'dan (*Şövalyenin Fedaisi*, 1960) aparttığı, dönüm noktası niteliğindeki "spagetti western"i *A Fistful of Dollars* (*Bir Avuç Dolar İçin*, 1964) gibi filmler de var. John Ford'un western'lerinden ilham alan Kurosawa, bir düş ülkesi olarak betimlenen ortaçağ Japonya'sında geçen kılıç dövüşlerinin ön plana çıkarıldığı, tarihi kostümlerle çekilen tipik Japon jidai-gekileri'nin (dönem filmleri) sınırlı geleneklerinden cesurca uzaklaşmıştı. *Yedi Samuray*, hepsi de gerçekçi olmaları için kusursuz bir özenle işlenmiş şaşırtıcı bir aksiyon, mizah, talihsizlik, toplumsal dram, başarılı karakter çözümlemesi, arzularla yükümlülükler arasında kalma gibi öğelerle sarmalanmış.

Yoksul bir köydeki çiftçiler, her yıl köylerini basıp insanları taciz eden, öldüren ve mallarını çalan haydutlardan kendilerini kurtaracak ronin'leri (gezgin, efendisiz samuraylar) kiralayıp bu haydutlarla mücadele etmek yönünde radikal bir karar alırlar. Ancak karşılığında az miktarda pirinçten başka verebilecekleri bir şeyleri yoktur. Kiralık kılıç ustası aramak için gönderilen elçilerin tüm endişelerine karşın şansları yaver gider ve karşılığında bir kazancı olmayacağını bildiği halde bir erkeğin yapması gereken şeyleri yakınmadan kabul edecek, onurlu ve merhametli *Kambei*'ye (*Takashi Shimura*) rastlarlar. Tam bir kahraman figürü olan Kambei, yiyecek için ya da sırf eğlence olsun diye dövüşmeye hevesli beş gezgin daha bulur; bunların arasında iyi kalpli bir eski arkadaş, saf ve genç bir çömez ve az konuşan büyük bir kılıç ustası vardır. Fevri, atak ve maskara Kikuchiyo (Toshiro Mifune), diğer deneyimli adamlarca reddedilir ama kendisini kanıtlayıp Kambei'yi etkilemek için yanıp tutuşan genç köylü, yine de kendini samuray gibi göstererek peşlerine takılır. Köylüler önce onlara pek güvenmez ama yavaş yavaş aralarında bağlar oluşmaya başlar; bir aşk ilişkisi filizlenir, çocukların kahramanı olurlar ve Kambei, saldırganları önce şaşkınlığa uğratan, sonra öfkelendiren, en sonunda da alt eden ateşli bir direniş örgütler.

Bu hızlı tempolu film, gereksiz ayrıntılara girmeyecek derecede ekonomik bir anlatı sunuyor. İnsanda merak uyandırıyor ve endişe hissini (köylülerin potansiyel kurtarıcı arayışlarını ve dertlerini Kambei'ye anlatışlarını hızlı kurgu ve kısa planlarla vererek) uzun süre devam ettiriyor. Görsel ve duygusal açıdan son derece güçlü birçok sahne var. Örneğin yanan bir değirmenden sürünerek dışarı çıkan ölmek üzere olan bir kadın, bebeğini Kikuchiyo'ya uzatır. Dehşete kapılan Kikuchiyo, değirmenin çarkı alevler içinde yanarak dönerken bir derenin içine çömelerek ağlamaya başlar ve "Bu bebek 'ben'im. Aynı şey benim başıma da geldi," diye haykırır. Ama filmin en muhteşem anı, sonuç bölümündedir: Hayatta kalan üç kahraman, yoldaşlarının mezarlarına bakarlarken vefasız köylüler tüm ilgilerini neşeli pirinç ekme ritüeline yöneltir. **AE**

İtalya (Lux)
117dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İtalyanca
Yönetmen: Luchino Visconti
Yapımcı: Domenico Forges Davanzati
Senaryo: Carlo Alianello, Giorgio Bassani, Paul Bowles, Suso Cecchi d'Amico, Giorgio Prosperi, Luchino Visconti, Tennessee Williams *Camillo Boito'nun romanından*
Görüntü Yönetmeni: Aldo Graziati, Robert Krasker
Müzik: Anton Bruckner
Oyuncular: Alida Valli, Farley Granger, Heinz Moog, Rina Morelli, Christian Marquand, Sergio Fantoni, Tino Bianchi, Ernst Nadherny, Tonio Selwart, Marcella Mariani, Massimo Girotti
Venedik Film Festivali: Luchino Visconti (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *The Wanton Countess*

SENSO (1954)
Günahkar Gönüller

Günahkar Gönüller, Kont Luchino Visconti'nin çektiği üçüncü filmi ve ilk renkli filmi. 1860'larda, Giuseppe Garibaldi'nin Avusturyalıları topraklarından çıkarmasının ve modern İtalyan devletinin kurulmasının eşiğinde, Venedik ve Verona'da geçen film, yönetmenin daha önceki *Ossessione* (*Tutku*, 1942) ve *La Terra Trema* (*Yer Sarsılıyor*, 1948) gibi filmlerindeki işçi sınıfı atmosferinden tamamen uzaktır. Bununla birlikte *Günahkar Gönüller*'in kasıtlı teatralliği, Ossessione'deki abartılı tutkulardan çok farklı değil; ve şatafatlı, aristokratik çekim ortamı (yönetmen, içinde çekim yapılacak olsun olmasın, setteki her odada taze çiçekler bulundurulması konusunda ısrarcıydı) bakımından da "sahicilikte" ondan geri kalmaz.

Alida Valli'nin canlandırdığı Garibaldi yandaşı Kontes Livia Sepieri, neredeyse intihar denilebilecek biçimde, Avusturyalı bir subaya meydan okuyarak düelloya davet eden kuzenini korumak için araya girer. Teğmen Franz Mahler (Farley Granger), korkaklığından ötürü düellodan çekilir. Yakışıklı ama kişiliksiz bir adam olan Mahler, Kontes'i baştan çıkarınca, kadın aşkı için kocasına, onuruna ve ülkesine ihanet eder.

Senaryosunda Tennessee Williams ve Paul Bowles'ın da imzası olan (toplam altı yazar) *Günahkar Gönüller*, birinci sınıf bir melodram. Gençliğinin en güzel çağını geride bırakmış bir kadını canlandıran Valli, korkaklığını açık açık itiraf eden değersiz bir adam için her şeyini tehlikeye atarken, davranışlarına kendisi bile zar zor anlam verir. (Valli'nin müthiş oyunculuğu, filmin, gecikmeli ABD gösterimi için Wanton Kontesi olarak adlandırılmasına yol açmıştı.) Farley Granger, Valli'den bile iyi bir oyunculuk sergiliyor; özellikle de filmin sonundaki o can alıcı sahnede. Benzer biçimde dengesiz, sadomazoşist ilişkiler Visconti'nin sonraki filmlerinde, özellikle *La caduta degli dei* (*Lanetliler*, 1969) ve *Morte a Venezia*'da (*Venedik'te Ölüm*, 1971) yeniden karşımıza çıkar ama hiçbiri burada sergilenen şiddetle boy ölçüşemez.

Film bir opera salonunda başlar ve Anton Bruckner'ın müziği, filmdeki her çarpıcı dönüm noktasını, operaya has nitelikler taşıyan bir gök gürültüsüyle vurgular. Kontes, Mahler'i, kuzeniyle düelloya tutuşmaktan vazgeçirmeye çalışırken "Operayı çok severim ama sahne dışında olduğu zamanlarda değil," der. İtalya'nın en ünlü opera yönetmeni Visconti, anlaşılan bunun aksini düşünüyordu. **TCh**

SILVER LODE (1954)

ABD (Pinecrest)
81dk, Technicolor
Yönetmen: Allan Dwan
Yapımcı: Benedict Bogeaus
Senaryo: Karen DeWolf
Görüntü Yönetmeni: John Alton
Müzik: Louis Forbes
Oyuncular: John Payne, Lizabeth Scott, Dan Duryea, Dolores Moran, Emile Meyer, Robert Warwick, John Hudson, Harry Carey Jr., Alan Hale Jr.

Bu sürükleyici western'de John Payne, son iki yıldır yaşadığı küçük kasabada saygı duyulan ve sevilen bir adam olan Dan Ballard karakterini canlandırıyor. 4 Temmuz kutlamaları sırasında kasabaya, devlet görevlisi olduğunu söyleyen ve Ballard'ın cinayetten tutuklanmasına yönelik resmi bir belge taşıyan kavgacı ve kaba bir haydutun (Dan Duryea) başını çektiği dört yabancı gelir. Olayların akışı içerisinde kasaba halkı Ballard'ın aleyhine döner ve sonuç olarak Ballard suçsuzluğunu kanıtlamak için çabalarken, kasabalılar da onu yakalamak üzere bir grup oluşturur.

Allan Dwan'ın yönettiği *Silver Lode* (*Gümüş Madeni*), türünün en iyi örneklerinden biri: Vurucu, yalın, yaratıcı, akıcı, ironik; görsel bir şölen değil ama güzel görüntülere sahip. Büyük olasılıkla hiçbir western'de bu kadar çok "pencereden çekim" yoktur (Dwan sahnelere derinlik vermeyi ve karakterlerin birbirlerini gözlediği durumları vurgulamaktan hoşlanıyor) ve çok azı Hollywood'un bilindik western kasabası mimarisi ve dekorundan bu kadar kusursuzca faydalanır. Nefis bir kesintisiz planda, Dwan'ın kamerası, kasabada dört blok boyunca koşan Payne'i takip eder. Yönetmenin görsel yetkinliği (ve John Alton'ın ışık kullanımındaki dehası) sayesinde *Silver Lode*, Amerikan sinemasının hak ettiğinden az değer verilen pek çok western'i arasında en iyilerinden biri. **CFu**

CARMEN JONES (1954)
Siyah Carmen

ABD (Fox, Carlyle)
105dk, Renkli
Yönetmen: Otto Preminger
Yapımcı: Otto Preminger
Senaryo: Harry Kleiner, *Prosper Mérimée'nin Carmen isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Sam Leavitt
Müzik: Georges Bizet, Oscar Hammerstein
Oyuncular: Harry Belafonte, Dorothy Dandridge, Pearl Bailey, Olga James, Joe Adams, Brock Peters, Roy Glenn, Nick Stewart, Diahann Carroll, LeVern Hutcherson, Marilyn Horne, Marvin Hayes
Oscar adaylıkları: Dorothy Dandridge (kadın oyuncu), Herschel Burke Gilbert (müzik)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Otto Preminger (Bronz Ayı)

Çetin bir hayat süren efsanevi güzellikteki siyahi oyuncu Dorothy Dandridge, seks sembolü haline gelen başka pek çok oyuncu gibi yaşamında güzelliğinin kurbanı oldu ve kendi mitosunun altında ezildi. Bu aldatmacanın kökenindeki *Siyah Carmen*, onun cazibesini ve ölümünden çok sonra bile akıllardan çıkmamış olmasının nedenini etkileyici bir biçimde ortaya koyar.

Bizet'nin Carmen operasından uyarlanan *Siyah Carmen*, kendini beğenmişliği ve açgözlülüğüyle, kendisini yürekten seven iyi kalpli Joe'nun (Harry Belafonte) yıkımına yol açan doymak bilmez, ihtiraslı bir kadının öyküsü. Klasik müzik yapıtlarıyla (müzikler ve senaryo efsanevi Oscar Hammerstein'a ait) ve birinci sınıf bir yardımcı oyuncu kadrosuyla (aralarında Pearl Bailey ve genç Diahann Carroll da bulunuyor) dolu olan film, yapıtın ayrılmaz bir parçası olan çarpıcı müzikal gösterilerle (çoğunu, yönetmen Otto Preminger plan sekanslar şeklinde çekmiştir) donatılmıştır. Her ne kadar yönetmen, set ekibi ve yardımcı oyuncular kusursuz olsalar da; baştan sona filme damgasını vuran kişi Dandridge'tir. Onun canlandırdığı Carmen, beyaz perdeye yansıyan en ateşli, en çekici seks tanrıçalarından biridir; zarif yürüyüşü, kıvrımlı vücudu, pırıl pırıl parlayan gözleri ve tuzağına düşen erkeklere yönelik şehvet ve aşağılama karışımı davranışları insana onun bu dünyadan olmadığını düşündürür. Mükemmel bir filmi, klasiklik mertebesine yükselten, olağanüstü enerjiye sahip bir oyunculuktur bu. **EH**

Japonya (Daiei)
120dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Kenji Mizoguchi
Yapımcı: Masaichi Nagata
Senaryo: Yahiro Fuji, Ogai Mori, Yoshikata Yoda
Ogai Mori'nin öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Kazuo Miyagawa
Müzik: Fumio Hayasaka, Tamekichi Mochizuki, Kanahichi Odera
Oyuncular: Kinuyo Tanaka, Yoshiaki Hanayagi, Kyôko Kagawa, Eitarô Shindô, Akitake Kôno, Masao Shimizu, Ken Mitsuda, Kazukimi Okuni, Yôko Kosono, Noriko Tachibana, Ichirô Sugai, Teruko Omi, Masahiko Kato, Keiko Enami, Bontarô Akemi
Venedik Film Festivali: Kenji Mizoguchi (Gümüş Aslan) (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *Sansho the Baliff*

SANSHÔ DAYÛ (1954)
Efendi Sansho

"Merhamet duygusu olmayan biri artık insan değil demektir." Ortaçağ Japonya'sında özgürlükçü politikaları yüzünden sürgüne gönderilen vali Taira, oğlu Zushio'ya böyle söyler. Zushio, annesi Tamaki (muhteşem Kinuyo Tanaka) ve kız kardeşi Anju'yla beraber ailesinin topraklarından kaçar. Bir rahibenin ele verdiği Zushio ve Anju, zalim Sansho'nun (Eitaro Shindo) yönettiği çok büyük bir esir kampına gönderilirler; anneleri de kaçırılarak uzaktaki bir adaya götürülüp fuhşa itilir. Böylece, sinema adına yapılmış en dokunaklı ve felsefi yolculuklardan biri başlar. Kenji Mizoguchi'nin, ölümünden kısa bir süre önce çektiği bir dizi başyapıtın belki de doruk noktası olan *Efendi Sansho*, büyük ölçüde, ağır kamera hareketleriyle ilerleyen karmaşık biçimde tasarlanmış genel planlardan oluşan, yönetmenin imzası haline gelmiş bir görsel üslubun mükemmeliyetini sergiler; Mizoguchi bu tarzı 1930'lardan itibaren geliştirmeye başlamıştır.

Bu acıklı başlangıçtan sonra öykü birkaç yıl ileri sıçrar. Artık bir yetişkin olan, güçlü ama duyguları tümüyle körelmiş Zushio (Yoshiaki Hanayagi), Sansho'nun en güvenilir adamlarından biri haline gelmiştir; işkence ve sakatlama emirlerini gözünü kırpmadan yerine getiren gaddar bir karaktere sahiptir. Bir gün Zushio'ya, yaşlı ve hasta bir kadını, ölsün diye kampın duvarlarının dışına bırakması emredilir; Anju da (Kyoko Kagawa) sözde yardımcı olmak için onu takip eder ancak o sırada başlarına gelen küçük bir kaza (bir ağacın dalını kırmaya çalışırlarken ikisi de yere yuvarlanırlar) esir düşmeden önce birlikte geçirdikleri günlerden kalma bir çocukluk anısının zihinlerinde canlanmasına yol açar. Zushio ne kadar korkunç bir insan haline geldiğini fark eder; Anju'yla beraber kaçmaya karar verirler ama birlikte kaçarlarsa yakalanacaklarından korkan Anju, kardeşinin kaçabilmesi için kendisini feda eder.

Zushio kaçar ve sonunda ailesinin itibarının iade edilmesini talep edebilecek bir noktaya gelir. Sansho'nun esir kampına bu kez bir resmi görevli olarak geri döner; Sansho'yu oradan kovarak, kampı orada yaşayan kölelere teslim eder ve onlar da olağanüstü bir toplu çılgınlık sahnesinde kampı yakıp kül ederler. Resmi görevini terk eden Zushio, annesini aramaya gider. Yıllar öncesinde Anju'yla ikisi, bir adada sürekli kayıp çocuklarıyla ilgili bir ağıt söyleyen yaşlı, topal bir fahişeye dair bir hikaye duymuşlardır; Zushio adaya gider ve sahilin ıssız bir bölümünde annesiyle yeniden buluşur. Sinirleri boşalır ve yaptığı tüm kötülükler için af diler; öte yandan annesi onu, oğlunun kendi öğretilerine bu kadar sadık yaşadığını bilse, babasının onunla gurur duyacağına inandırmaya çalışır.

Eğer bu noktada hıçkıra hıçkıra ağlamıyorsanız, ruhunuzda bir delik var demektir. Mizoguchi'nin dünyaya bakış açısı zifiri karanlıktır: şiddet, ihanet ve sebepsiz zulüm temalarını işler. Yine de kişi bunları değiştiremiyorsa, belirli bir ideale sadık kalarak direnebilir. İyiyle kötü arasındaki savaş sonuçta insanın kendi içindeki bir savaştır ve filmin muhteşem final sekansında, anneyle oğul ağlayarak birbirlerine sarılırlarken insan, onların arasındaki sevginin evrendeki en büyük güç olduğunu hisseder; bu sevgi dünyanın hakkından gelemese de onun ötesine geçebilir. **RP**

SALT OF THE EARTH (1954)

ABD (Independent, Intl Union of Mine, Mill & Smelter Workers)
94dk, SB
Yönetmen: Herbert J. Biberman
Yapımcı: Adolfo Barela, Sonja Dahl Biberman, Paul Jarrico
Senaryo: Michael Biberman, Michael Wilson
Görüntü Yönetmeni: Stanley Meredith, Leonard Stark
Müzik:: Sol Kaplan
Oyuncular: Rosaura Revueltas, Will Geer, David Wolfe, Mervin Williams, David Sarvis, Juan Chacón, Henrietta Williams, Ernesto Velázquez, Ángela Sánchez, Joe T. Morales, Clorinda Alderette, Charles Coleman, Virginia Jencks, Clinton Jencks, Víctor Torres

Sinemalarda çok az gösterilen bu klasik film, komünist sinemacıların elinden çıkmış dişe dokunur tek uzun metrajlı, bağımsız ABD yapımı. O dönemler Anglosakson işverenlerine karşı greve çıkmış olan New Mexico'daki Meksika kökenli Amerikalı çinko madencileri hakkında, kurmaca bir öykü olan *Salt of the Earth* (*Toprağın Tuzu*), çekildiği dönemde çok nadiren rastlanabilecek bir feminist bakış açısıyla donatılmıştı. Filmi, hepsi de kara listede yer alan yönetmen Herbert Biberman, senaryo yazarı Michael Wilson, yapımcı ve eski senaryo yazarı Paul Jarrico'yla besteci Sol Kaplan gerçekleştirdi. Jarrico'nun daha sonraları ifade ettiğine göre, rejimi devirmeyi planladıkları iddiasıyla Hollywood'tan dışlanmış oldukları için, rejim karşıtı bir film yaparak "cezaya uygun bir suç" işlemeye karar vermişlerdi. Film, zamanında acemice ve modası geçmiş diye nitelendirilmiş olsa da ortaya çıkan sonuç çok yüksek düzeyde, güçlü ve zekice bir sol propagandadır.

1965'e kadar Amerikan sinemalarından genellikle uzak tutulan film, Avrupa'da pek çok yerde gösterilmiş ve saygınlık kazanmış ama ABD'de hak ettiği üne hiçbir zaman kavuşamamıştır. Ne yazık ki bu filmle ilgili ABD'deki en bilinen eleştiri, Pauline Kael'in filmi "propaganda" nitelemesiyle aşağıladığı saldırgan bir yazıdır. Kael, *Salt of The Earth*'teki bazı solcu klişeler konusunda haklı olsa da verdiği örneklerden bazılarını filmden değil, orijinal senaryodan gelişigüzel almıştır; ve yazısında, filmin yarım yüzyıl sonra neden hâlâ öneminden bir şey yitirmeden ayakta kalabildiğine dair hiçbir ipucu vermez. **JRos**

ARTISTS AND MODELS (1955)
Çılgın Modeller

ABD (Paramount)
109dk, Technicolor
Yönetmen: Frank Tashlin
Yapımcı: Paul Nathan, Hal B. Wallis
Senaryo: Don McGuire, Frank Tashlin
Michael Davidson ve Norman Lessine'in Rock-A-Bye Baby isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Daniel L. Fapp
Müzik: Harry Warren
Oyuncular: Dean Martin, Jerry Lewis, Shirley MacLaine, Dorothy Malone, Eddie Mayehoff, Eva Gabor, Anita Ekberg, George Winslow, Jack Elam, Herbert Rudley, Richard Shannon, Richard Webb, Alan Lee, Otto Waldis

Douglas Sirk'ün melodramları gibi Frank Tashlin'in çılgın komedileri de 1950'lerdeki Amerikan popüler değerlerini yıkıcılığa varacak kadar abartır. Tashlin'in uzmanlık alanı, reklam, televizyon, sinema ve gösteri dünyasının medyatik yüzüydü: Klişeler ve basmakalıplıklardan oluşan bu "plastik" arenayı neşeli bir anlatımla sarmalayıp muzipçe hicvederken, Pop Art'ı önceliyordu.

Dean Martin-Jerry Lewis ikilisine hünerlerini sergilemeleri açısından çok uygun bir sinema ortamı sunan *Çılgın Modeller*, kendine ayna tutan, baş döndürücü bir film. Rick Todd (Martin), çizgi roman delisi ev arkadaşı Eugene Fullstack'in (Lewis) renkli rüyalarını kağıda döküp gizlice satar. Onlara denk iki de kadın vardır: çekici çizgi roman çizeri Abby (Dorothy Malone) ve şaşkın Bessie (Shirley MacLaine). Tashlin'in bu dört karakter arasındaki, durmaksızın yeniliklerle beslenen permütasyon-kombinasyon oyunu, Eugene ve Bessie'nin kitsch aşk şarkısı "Inamorata"yı çarpıtarak ve karmaşa içinde seslendirdiği bir çeşit gülünç kaosa doğru tırmanır.

Fark ettirmeden uluslararası bir casusluk macerasına doğru (Eva Gabor olaya dahil olur) giden öyküsü ve görüntüyle sesin mükemmel bir uyum oluşturduğu müzikal gösterisiyle ("When You Pretend"), *Çılgın Modeller*'in izlediği stratejinin Jacques Rivette (*Céline et Julie vont en bateau*), P.T. Anderson (*Punch-Drunk Love-Aşk Sarhoşu*, 2002) ve Avustralyalı Yahoo Serious'ın (*Mr. Accident-Bay Sakar*, 2000) çağdaş komedi filmlerinde yankı bulduğunu söylemek yanlış olmaz. **AM**

GUYS AND DOLLS (1955)
Gönül Yolu

ABD (Samuel Goldwyn)
150dk, Eastmancolor
Yönetmen: Joseph L. Mankiewicz
Yapımcı: Samuel Goldwyn
Senaryo: Joseph L. Mankiewicz *Jo Swerling ile Abe Burrows'un oyunundan ve Damon Runyon'un The Idyll of Miss Sarah Brown isimli öyküsünden*
Görüntü Yönetmeni: Harry Stradling Sr.
Müzik: Jay Blackton, Frank Loesser
Oyuncular: Marlon Brando, Jean Simmons, Frank Sinatra, Vivian Blaine, Robert Keith, Stubby Kaye, B.S. Pulley, Johnny Silver, Sheldon Leonard, Danny Dayton, George E. Stone, Regis Toomey, Kathryn Givney, Veda Ann Borg, Mary Alan Hokanson
Oscar adaylıkları: Oliver Smith, Joseph C. Wright, Howard Bristol (sanat yönetmeni), Harry Stradling Sr. (görüntü yönetmeni), Irene Sharaff (kostüm), Jay Blackton, Cyril J. Mockridge (müzik)

Hollywood'un ulusal kültürleri belirli bir kalıba sokarak yansıtması normalde insana rahatsızlık verir ama *Gönül Yolu*'nun önemli bir sahnesinde gözümüze ilişen Havana-Küba görüntüsüne kim karşı çıkabilir ki? Kibar kumarbaz Sky Masterson (Marlon Brando), bir sosyal yardım kurumunun üyesi olan ağırbaşlı Sarah Brown'ı (Jean Simmons) bir uçağa atlayıp burada onunla akşam yemeği yemeye ikna etmiştir. Sarah sarhoş olup da cüretkâr dürtülerine teslim olunca, gözlerinin önünde cereyan eden esaslı Latin Amerikan dramı kanını tutuşturur: Bir anda ortaya çıkan rakibesi, bir egzotik dansçı, Sky'ı baştan çıkarmaya çalışır. Çok geçmeden içkinin açığa çıkardığı tutkuların dansı, ateşiyle ortalığı kasıp kavurur.

Bu sahne, Michael Kidd'in film için hazırladığı devrim niteliğindeki koreografinin eşsiz bir örneğini sunar. Yürümek ya da parmakla işaret etmek gibi normal, sıradan jestler, dansın doruğuna ulaştığı noktaya dek aşamalı olarak stilize edilir, köşeli ve ritmik hale getirilir. Bireysel figürler, grup figürleriyle iç içe örülür. Ayrıca her şeyden önemlisi bu sahneleme, Sarah'nın sarhoş hamleleri ve salınışları gibi kasıtlı olarak hantal, biçimsiz ve görünüşte amatörce hareketleri de içine alır.

Gönül Yolu, iki erkek yıldızın varlığı açısından iki ayrı film gibidir; Brando'yla Frank Sinatra arasında, 40 yıl sonra çekilecek *Heat*'teki (*Büyük Hesaplaşma*, 1995) Al Pacino ve Robert De Niro karşılaşmasını hatırlatan bir meydan okuma diyaloğu geçer. Nathan Detroit (Sinatra) tiplemesi, senaryoyu da yazan yönetmen Joseph Mankiewicz'in kaynak olarak aldığı Damon Runyan imzalı cana yakın, uyanık serseri öyküsüne daha sadıktır (New York tarzı konuşma ve davranış biçimlerinin tüm "etnik" tikleri başarıyla abartılmıştır). Nathan'ın, Adelaide (Vivian Blaine) adında bir uzatmalı sevgilisi vardır ve onlar arasındaki gerginlik Frank Loesser'ın canlı müziği eşliğinde "Adelaide's Lament" gibi hoş bir malzemenin kullanılmasına zemin hazırlar. Ama (Broadway hayranları "Luck Be a Lady" ve "Sit Down, You're Rockin' the Boat" gibi daha geleneksel, etkileyici grup performanslarını tercih etseler de) heyecanı asıl yükselten, filme daha romantik bir tat katan Sky ve Sarah ikilisidir; Mankiewicz bu seferlik gereksiz diyaloglara ağırlık verme huyunu bir kenara bırakmıştır. "If I Were a Bell" ve "I'll Know When My Love Comes Along" şarkıları aşkı muhteşem biçimde dile getirir ve Mankiewicz bu şarkıları, iki övgüye değer oyuncu arasındaki harika mizansenlerle donatır. **AM**

PATHER PANCHALI (1955)

Hindistan(Government of West Bengal)
115dk, SB
Dili: Bengal dili
Yönetmen: Satyajit Ray
Senaryo: Satyajit Ray
Bibhutibhushan Bandyopadhyay'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Subrata Mitra
Müzik: Ravi Shankar
Oyuncular: Kanu Bannerjee, Karuna Bannerjee, Subir Bannerjee, Uma Das Gupta, Chunibala Devi, Runki Banerjee, Reba Devi, Aparna Devi, Haren Banerjee, Tulsi Chakraborty, Nibhanani Devi, Roma Ganguli, Binoy Mukherjee, Harimohan Nag, Kshirod Roy, Rama Gangopadhaya
Cannes Film Festivali Satyajit Ray (OCIC Ödülü–mansiyon)

Bengalli yazar Bibhutibhusan Bandyopadhyay'ın klasik romanından uyarlanan ve Satyajit Ray'ın ilk filmi olan *Pather Panchali (Yol Türküsü)*, daha sonra *Aparajito (Yenilmez, 1957)* ve *Apu Sansar'la (Apu'nun Dünyası, 1959)* birlikte Apu üçlemesini oluşturur. O dönemde Kalküta'da bir reklam ajansında çalışmakta olan Ray, filmini çekmek üzere para bulmakta büyük zorluk yaşar. Sonunda çekimlere başlamasına yetecek kadar borç bulur ve elindeki görüntülerin, kendisine destek sağlayabilecek olan kimseleri ikna edeceği umudunu taşır. Çekimlere Ekim 1952'de başlanmış olmasına rağmen *Pather Panchali*'nin tamamlanabilmesi 1955 yılının başlarını bulur.

Apu (Subir Bannerjee), Bengal'de uzak bir taşra köyünde yaşayan küçük bir erkek çocuğudur. Ailesi yoksuldur ve bırakın Hala (Chunibala Devi) olarak anılan ve onlarla birlikte yaşayan yaşlı kadını, Apu'yla ablası Durga (Uma Das Gupta) için bile güçbela yiyecek bulabilmektedir. Filmin başlarında Durga bir miktar mango çalıp Hala'ya verir ama çocukların annesi Sarbajaya (Karuna Bannerjee) onu azarlar. İlerleyen bölümlerde nispeten zengin bir komşuları, Durga'yı bir kolyeyi çalmakla suçlar. Bu iddiadan büyük utanç duyan Sarbajaya, Durga'yı evden kovar. Burada hem anneyle kızın üzüntülerini hem de üstü örtülü olarak ablasının tarafını tutan Apu'nun tepkisini görürüz.

Bu ufak dram anları büyük trajedilerle bölünür. Filmin en ünlü sahnelerinden biri çocukların kavga etmesi ve annesinin Durga'yı bir kez daha evden kovmasıyla yaşanır. Kız kırlara kaçar; Apu da onu takip eder. Önce kara bir dumanın yükseldiğini, sonra da bir treni görürüz. Köylerinin dışındaki engin dünyadan gelen bu şeyin görüntüsüyle heyecanlanan Apu ve Durga trene doğru koşarlar. Kavgalarını tatlıya bağlamış biçimde çene çalarak geriye dönerlerken, bir bambu korusunda oturmakta olan Hala'ya rastlarlar. Durga ona dokununca kadın devrilir. Hala, ölmek üzeredir.

Baba Harihar (Kanu Bannerjee), para kazanmaya çalışmak amacıyla şehre gider. O uzaklardayken Durga zatürreye yakalanıp ölür. Durumdan habersiz baba, başarının coşkusu içerisinde, eli kolu ailesi için aldığı hediyelerle dolu olarak eve döner; bu hediyelerin arasında Durga'ya alınmış bir sari de vardır. Sarbajaya'nın sinirleri boşalır, ağlamaya başlar. Harihar yıkılır. Apu'nun, babasının ağlamasını dinleyişini izleriz. Sonunda Harihar, ailesinin geri kalanını şehre götürmeye karar verir. Eşyaların toparlanmasına yardım eden Apu, etkileyici bir sahnede, bir çanağın içinde gizlenmiş bir kolye bulur. Yani Durga gerçekten de kolyeyi çalmıştır; bunu öğrenmek Apu'nun üzüntüsünü daha da artırır. Apu'nun bir gölcüğe attığı kolyenin üzeri, yabani otlarla örtülür.

Ray'ın mizansenlerinde büyük bir incelik gözlenir. Bu mizansenler hem güçlü duyguları hem de şiirsel tatları ifade etme kapasitesi taşır. Apu ve Durga'nın seyyar şekerleme satıcısının sesini duydukları sekans, izleyenlerin büyük çoğunluğu için unutulmaz niteliktedir. Satın alacak paraları olmamasına rağmen, meraklı bir köpek tarafından takip edilen adamın peşinden giderler; bu kısa geçit töreninin bir su birikintisinden yansımasını görürüz. Ravi Shankar'ın olağanüstü müziklerinin de yardımıyla *Pather Panchali* dünya çapında başarı elde etti ve Ray'a 1956 Cannes Film Festivali'nde ödül getirdi. **EB**

ABD (MGM) 81dk, Eastmancolor
Yönetmen: John Sturges
Yapımcı: Herman Hoffman, Dore Schary
Senaryo: Howard Breslin, Don McGuire, Millard Kaufman
Howard Breslin'in Bad Day at Hondo isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: William C. Mellor
Müzik: André Previn
Oyuncular: Spencer Tracy, Robert Ryan, Anne Francis, Dean Jagger, Walter Brennan, John Ericson, Ernest Borgnine, Lee Marvin, Russell Collins, Walter Sande
Oscar adaylıkları: John Sturges (yönetmen), Millard Kaufman (senaryo), Spencer Tracy (erkek oyuncu)
Venedik Film Festivali: Spencer Tracy (erkek oyuncu), ödülü Bolshaya Semya filminin oyuncularıyla paylaştı

BAD DAY AT BLACK ROCK (1955)
Zafer Madalyası

Yıl 1945, 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonrası. Tek kollu savaş gazisi, Spencer Tracy, Kaliforniya'daki uzak bir çöl kasabası olan Black Rock'ta trenden iner. İlk başta onun buraya neden geldiğini bilmeyiz, kasaba sakinleri de bilmez. Ne var ki ona karşı düşmanca davranırlar ve kısa bir süre sonra bir şey sakladıkları anlaşılır. Tracy, kasabanın sırrını öğrenmek için daha fazla çaba gösterdikçe, yönetmen John Sturges de gerilimin dozunu artırır; bu sırada kasaba sakinleri telefon kablolarını keser ve yabancının kasabadan ayrılmaya çalıştığı otomobili bozarlar.

Filmin sinemaskop olması, mekan olarak kullanılan kıraç western topraklarının en iyi şekilde beyazperdeye aktarılmasını sağlar. Çoğunlukla göz kamaştırıcı gün ışığı altında renkli çekilen *Zafer Madalyası*, aralarında *Escape from Fort Bravo (Kahramanlar Kalesi)* ve *Gunfight at the OK Corral*'ın da (*Vahşi Mücadele*, 1957) bulunduğu bir dizi unutulmaz Sturges western'inin arasına sıkışıp kalmıştır. Oysa *Zafer Madalyası*, ilk bakışta farklı bir izlenim vermesine rağmen geçmişteki karanlık sırlara dayanan öyküsüyle aslında daha çok bir kara filmdir. Fiziksel aksiyon çok azdır ve neredeyse hiç silah görünmez; bununla beraber Tracy'nin Ernest Borgnine'le dövüşmeye kışkırtıldığı sahne unutulmazdır. Tek kollu adam, düşmanını yere seren bir karate vuruşları repertuarı sergiler. Tracy bu filmde, aralarında, isteri krizi geçirmeye her an meyilli elebaşı Robert Ryan'ın ve en tehditkar rollerinden birinde Lee Marvin'in de bulunduğu etkileyici bir kötü adam kadrosuyla karşı karşıya. Tracy, kendisine yardım etmek üzere kasaba halkının daha zayıf üyelerine bel bağlamak durumunda kalıyor: Münzevi Doc (Walter Brennan) ve ayyaş Şerif (Dean Jagger). Sonunda Tracy onlara kendi cesaretinden bir parça aşılamayı başarır ve onlar da adamın kaçmasına yardımcı olurlar; ama tek kollu yabancı, nihai olarak bir tek kendi becerisine güvenmek zorunda bırakılır.

Kasabanın karanlık sırrının Pearl Harbor olayını izleyen günlerde Japon kökenli bir Amerikalı'nın öldürülmesi olduğu ortaya çıkar. *Zafer Madalyası*, farklı ırklara yönelik hoşgörüye ilişkin hayli açık bir mesaj veren, ustaca oynanmış ve yönetilmiş bir film. Öte yandan erdemli maksadı her ne olursa olsun, filmden insanın en çok aklında kalan şey Tracy. Saf iyiliği çok az aktör bu kadar başarılı, bu kadar riyadan uzak canlandırabilirdi. **EB**

LES MAÎTRES FOUS (1955)

Fransa (Pléiade)
36dk
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean Rouch
Görüntü Yönetmeni: Jean Rouch
Oyuncular: Jean Rouch (anlatıcı)

İngilizce adı: The Mad Masters

1954 yılında, Accra'da yaşayan küçük bir grup Hausa, etnografik sinemanın ustalarından Jean Rouch'u, yıllık dinsel ritüellerini görüntülemek üzere Batı Afrika'ya davet etti. Bu ayin sırasında Hausalar, trans benzeri bir duruma geçiyor ve Batılı sömürgecileri temsil eden ruhların (mühendis, doktorun karısı, genel vali, zalim binbaşı, vb.) etkisi altına giriyorlardı.

Sadece 36 dakika sürse de *Les Maîtres fous* (*Çılgın Efendiler*), son derece çarpıcıdır ve kimi bölümleri dehşet verici: Gözleri fırıl fırıl dönen, ağızlarından köpükler saçan, meşalelerle vücutlarını yakan, ruhları ele geçirilmiş insanlar. Bunlar o derece etkileyici görüntülerdir ki Peter Brook, 1966 yapımı filmi Marat-Sade'da, Rouch'un kaydettiği bu teatral gösteriyi ve uydurma dili referans almıştır.

Ancak yönetmenin bizzat dile getirdiği gibi, Hausalar için ruhlar tarafından ele geçirilmek sanat değil gerçektir. Film, ritüelin ardındaki anlamı hiçbir zaman tam olarak açıklamasa da Rouch'un anlatım biçimi, bu dinsel ayine katılmanın, Hausalara (çoğunlukla kırsal kesimde yaşayan göçmen işçilerden oluşur) kendilerine olan saygılarını korumaları, çetin ve ağır koşullarda çalışmaya devam edebilmeleri için gereksinim duydukları gücü veren bir çeşit katharsis (arınma) sağladığına işaret eder. Konuyla ilgili bir uzmanın gözlemlemiş olduğu gibi, *Les Maîtres fous*'nun (içinde "ezilmişlerin bir gün için ruhlara hükmeden kudretli insanlar haline geldikleri" film) en ilgi çekici yanı, Hausa tarikatının kendi sömürgecilik deneyimiyle olan karmaşık ilişkisidir. Bu film, etnografik sinemanın başyapıtlarından biri. **SJS**

HILL 24 DOESN'T ANSWER (1955)

İsrail (Israel Motion Picture, Sik'or)
101dk, SB
Dili: İngilizce / İbranice
Yönetmen: Thorold Dickinson
Yapımcı: Thorold Dickinson, Peter Frye, Zvi Kolitz, Jack Padwa
Senaryo: Peter Frye, Zvi Kolitz
Görüntü Yönetmeni: Gerald Gibbs
Müzik: Paul Ben Chayim
Oyuncular: Edward Mulhare, Michael Wager, Margalit Oved, Arik Lavi, Michael Shillo, Haya Harareet, Eric Greene, Stanley Preston, Haim Eynav, Zalman Lebiush, Azaria Rapaport

Ordu hakkında bir belgesel (The Red Background) yapmak üzere İsrail'e giden İngiliz yönetmen Thorold Dickinson'ın çektiği *Hill 24 Doesn't Answer* (*24. Tepe Cevap Vermiyor*), uluslaşma sürecini konu alan uluslararası başarı kazanmış ilk filmdir. 2. Dünya Savaşı sırasında İngiltere'de çekilen belgesel/kurmaca filmlerden etkilenen Dickinson, 1948 savaşında Arap saldırısına karşı Kudüs yakınlarındaki stratejik bir tepeyi savunan küçük bir İsrail birliğinin hikayesini anlatırken, bu türün zaman içerisinde etkisi kanıtlanmış tekniklerini (açıklayıcı haritalar, güvenilir bir dış ses) kullanır.

Dickinson, David Lean'in *In Which We Serve*'de (*Denizler Hakimi*, 1942) kullandığı üsluba benzer bir biçimde, filmin aksiyon yönüne çok az zaman harcar. Bu aksiyon, dört ana karakterin öykülerini anlatmak için bir iskelet işlevi görür: Bir Amerikalı Yahudi, bir İrlandalı, bir doğma büyüme İsrailli, ve bir Seferad Yahudisi. Hepsi de bir BM gözlemcisinin ziyaretinden sonra İsrail'e ait olduğu güvenceye alınan mevzinin başarıyla savunulması sırasında ölürler. Geriye dönüşler, askerlerden her birinin neden savaşmayı seçtiğini ayrıntılarıyla ortaya koyar. Dürzi ve İngiliz karakterlerin dostane, neden saldırdıkları asla açıklanmayan Arapların ise anonim, düşman ve yıkıcı bir güç olarak sunulduğu bu film hararetli bir biçimde Siyonizm yanlısıdır. Açıkça yapılan propagandaya rağmen, Dickinson'ın filmi küçük çaplı bir başyapıt, ölümcül bir ideolojik mücadelenin tam ortasında yapılmış, merak uyandırıcı bir motivasyon ve kahramanlık sorgulamasıdır. **BP**

Britanya (Ealing, Rank)
97dk, Technicolor
Yönetmen: Alexander Mackendrick
Yapımcı: Michael Balcon, Seth Holt
Senaryo: William Rose
Görüntü Yönetmeni: Otto Heller
Müzik: Tristram Cary
Oyuncular: Alec Guinness, Cecil Parker, Herbert Lom, Peter Sellers, Danny Green, Jack Warner, Katie Johnson, Philip Stainton, Frankie Howerd
Oscar adaylıkları William Rose (senaryo)

THE LADYKILLERS (1955)
Kadın Katilleri

Alexander Mackendrick'in Hollywood'a geçip sinema tarihine *Sweet Smell of Success* (*Başarının Tatlı Kokusu*, 1957) gibi unutulmaz bir yapıt kazandırmadan önce çektiği son Ealing filmi (aynı zamanda en karanlık filmi) olan *Kadın Katilleri*, İngiliz üslubunda, son derece zevkli bir kara komedi. Masum ve saygıdeğer yaşlı kadın Katie Johnson'ın, Edward tarzı soylu bir atmosfere sahip evinde, kendilerine müzisyen beşlisi süsü vererek gizlenen hırsızlar çetesi, ev sahibeleri kısa süre önce gerçekleştirdikleri soygunu öğrenip ganimetlerini iade etmeleri konusunda ısrar edince onu öldürmeleri gerektiğine karar verir. Ancak bu hırsızlardan hiçbiri bir diğerine söz geçirecek pozisyonda olmadığından ve hiçbiri bu sevimli yaşlı kadını öldürmeye kıyamadığından, eylemi bir türlü gerçekleştiremezler.

Kadın Katilleri, aslında klasik "soygunculukta işlerin ters gitmesi" temasının gülünç bir çeşitlemesi olmakla beraber, hem başarılı oyunculukları (çete, üçkağıtçı bir "beyin", kaba saba bir eski asker, İtalyan tipi bir kiralık katil, düzenbaz bir "serseri" ve aklı kıt bir kas yığınından oluşuyor) hem de eski bir dönemde takılıp kalan savaş sonrası İngiltere'sinin modern çağa doğru ilerleyemeyecek biçimde parçalanmış oluşunu ortaya koyması nedeniyle çok etkileyici. Otto Heller'in renkli görüntüleri ve Jim Morahan'ın sanat yönetmenliği, geçmişine kıstırılmış toplum hissini güçlendirmeye yardımcı oluyor. **GA**

ABD (Hecht, Hill & Lancaster, Steven) 91dk, SB
Yönetmen: Delbert Mann
Yapımcı: Harold Hecht
Senaryo: Paddy Chayefsky
Görüntü Yönetmeni: Joseph LaShelle
Müzik: George Bassman, Harry Warren, Roy Webb
Oyuncular: Ernest Borgnine, Betsy Blair, Esther Minciotti, Augusta Ciolli, Joe Mantell, Karen Steele
Oscar: Harold Hecht (film), Delbert Mann (yönetmen), Paddy Chayefsky (senaryo), Ernest Borgnine (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Joe Mantell (yardımcı erkek oyuncu), Betsy Blair (yardımcı kadın oyuncu), Ted Haworth, Walter M. Simonds, Robert Priestley (sanat yönetmeni), Joseph LaShelle (görüntü yönetmeni)
Cannes Film Festivali: Delbert Mann (Altın Palmiye) ve (OCIC Ödülü)

MARTY (1955)

Televizyonun altın çağında, Paddy Chayefsky, *Marty*'yi bir televizyon oyunu olarak yazdı. Bekar bir kasabın sıradan yaşamına odaklanan oyun dikkate değer bir başarı kazandı. Daha sonra Chayefsky, senaryoyu sinemaya uyarladı ve başrolü Ernest Borgnine canlandırdı. Bu noktadan sonra Marty Pilletti, mutluluğu 1950'lerin ortalarındaki uyum ve uzlaşma kalıplarının dışında yakalamak için bir motivasyon kaynağı haline geldi.

"İsimsiz bir kahramanın aşk hikayesi!" olarak nitelendirilen *Marty*, İtalyan tipi baskın kadın karakterine sahip annesiyle birlikte yaşayan bir adamı anlatan öyküsüyle izleyicileri etkiledi. En iyi arkadaşı Angie'yle (Joe Mantell) beraber kendisine uygun birilerini arayıp duran Marty, Clara'yla (Betsy Blair) tanışır ve kısa süre içinde flört etmeye başlarlar. Angie derhal kıskançlığa kapılır ve Bayan Pilletti (Esther Minciotti) terk edilmişlik bunalımları yaşayarak meseleyi daha da karmaşık hale getirir ama Marty sonunda Clara'nın peşinden gider çünkü onu sevmektedir.

Bu şekilde anlatıldığında *Marty*, sıkıcı bir film izlenimi veriyor; ama dönemin, özellikle de aile içi huzura dair savaş sonrası nevrozların portresini çizen film, içerdiği sosyolojik değerle zenginleşir. Döneme egemen olan kültürel yapı bir tarafa, yalnız insanların aşk ve onaylanma arayışı içerisinde verdikleri mücadele bile tek başına güçlü bir tema kuşkusuz. Filme sürükleyicilik katan bu motif, aynı zamanda birbirinin aynı ama yine de güzel olan gündelik hayata bir övgü niteliğinde. **GC-Q**

ORDET (1955)
Söz

Sıradışı bir yapıt olan *Söz*, usta yönetmen Carl Theodor Dreyer'in belki de en büyük başarısı. Dreyer'in Kaj Munk'un oyunundan uyarladığı bu film, mümkün olan en yalın anlatım biçimini kullanıp özel efektlere ya da benzeri tekniklere asla yer vermeden, izleyiciyi bir mucizenin gerçekten olabileceğine inandırmasıyla sinemada az rastlanan bir şey gerçekleştiriyor.

Söz, birbirlerini seven ve birbirlerine yakın ama aynı zamanda birkaç anlaşmazlık ve talihsizlikten kaynaklanan gerginlikle kuşatılmış çiftçi ailesi Borgen'lerin öyküsünü anlatır. Talihsizliklerin başında da, dinsel öğretileri incelerken çektiği büyük sancılardan dolayı delirmiş gibi görünen yetişkin kardeşlerden birinin dengesiz davranışları gelmektedir. Ancak herkes Johannes'in (Preben Lerdorff Rye) deli olduğunu düşünmez; bir başka kardeşin karısı Inger (Birgitte Federspiel) ölünce çocuklarından biri Johannes'ten onu geri getirmesini ister ve filmin sonunda Johannes görünüşe göre bunu başarır. Gerçekte Dreyer, onun yeniden canlanmasının sadece bilimin umulmadık bir olayı anlayabilmek konusunda yetersiz kalışından mı yoksa iman gücünden mi kaynaklandığına karar vermeyi izleyiciye bırakır ama bu çok güçlü bir sahnedir; çünkü yönetmen filmin dramatik motorlarını açıklamayı ya da onların devrini yükseltmeyi reddeder. Sahne genel olay örgüsünden ötürü inandırıcıdır.

Aslına bakılırsa bu film pek çok açıdan inancın, sevginin (her anlamda) ve doğaüstü şeylerin gücünün işlendiği en "gerçekçi" film; Dreyer her türlü hilekarlıktan uzak durur. Her ne kadar Henning Bendtsen'in yalınlaştırılmış ama yine de son derece güzel siyah-beyaz görüntüleri Borgen'lerin kulübesini ve çayırları parlaklıkla sergilese de Dreyer'in sakin temposu, uzun planları ve yanıltıcı biçimde basitmiş gibi görünen mizansenleri, filmin sıradan çiftçilerle ilgili dürüst bir dram olduğunu ortaya koyar. Bir tek Johannes'in sesi insana olağandışı gelir; ama o da sonuçta pek normal bir adam değildir. *Söz*'ü bu kadar önemli bir film yapanın ne olduğuna gelince: "Mucize"nin meydana geldiği ana kadar film dürüstlüğüyle bizim güvenimizi kazanmıştır; perdedeki insanları anlarız çünkü onların davranışları, duyguları sanki bize aittir. Ayrıca Inger yeniden gözlerini açtığında biz de onların duygularını paylaşırız: şaşkınlık, mutluluk ve samimi bir mucize hissi. *Söz* bizi dinsel inançlarımız bakımından değiştirmese de en azından en üst düzeyde bir sinematografik sanata tanıklık ederiz. **GA**

Danimarka (Palladium)
126dk, SB
Dili: Danimarkaca
Yönetmen: Carl Theodor Dreyer
Yapımcı: Carl Theodor Dreyer, Erik Nielsen, Tage Nielsen
Senaryo: Kaj Munk
kendi oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Henning Bendtsen
Müzik: Poul Schierbeck, Sylvia Schierbeck
Oyuncular: Hanne Agesen, Kirsten Andreasen, Sylvia Eckhausen, Birgitte Federspiel, Ejner Federspiel, Emil Hass Christensen, Cay Kristiansen, Preben Lerdorff Rye, Henrik Malberg, Gerda Nielsen, Ann Elisabeth Rud, Ove Rud, Susanne Rud, Henry Skjær, Edith Trane
Venedik Film Festivali: Carl Theodor Dreyer (Altın Aslan)

Fransa (OGC, Play Art, Cyme) 98dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen Jean-Pierre Melville
Yapımcı: Jean-Pierre Melville
Senaryo: Auguste Le Breton, Jean-Pierre Melville
Görüntü Yönetmeni: Henri Decaë
Müzik: Eddie Barclay
Oyuncular: Isabelle Corey, Daniel Cauchy, Roger Duchesne, Guy Decomble, André Garet, Gérard Buhr, Claude Cerval, Colette Fleury, René Havard, Simone Paris, Howard Vernon, Henry Allaume, Germaine Amiel, Yvette Amirante, Dominique Antoine

İngilizce adı: *Bob the Gambler*

BOB LE FLAMBEUR (1955)
Kumarbaz Bob

Jean-Pierre Melville'in dördüncü filmi *Kumarbaz Bob*, hem insanlık hem de sinema tarihinde çok özel bir noktaya karşılık geliyor. Bu film, hassas bir dönüm noktasına işaret eden bir kilometre taşı ve bu noktanın tüm çeşnisini içinde barındırır. Önceden, bir Avrupa sineması bir de Amerikan sineması vardı. Klasik sinema ve modern sinema vardı. Gangster filmleri, komediler ve dönem filmleri vardı. Yönetmenlik için biraz genç ama şimdiden 39 yıllık ömrüne birkaç yaşamı birden sığdırmış, inanılmaz yoğunlukta bir savaş filmi (*Le Silence de la mer-Denizin Sessizliği*, 1949), bir Jean Cocteau romanı uyarlaması (*Les Enfants terribles-Müthiş Çocuklar*, 1950) ve zayıf bir melodram (*Quand tu liras cette lettre-Sen Bu Mektubu Okurken*, 1953) çekmiş bir adam vardı. Sonraki yıllarda bu adam, Yeni Dalga'nın "amca"sı, kara filmlerin Fransız ustası, önden giderek Sergio Leone, John Woo ve daha pek çoklarının yollarını açan bir yönetmen, bir film stüdyosu sahibi (kısa sürede battı) ve Avrupa sinemacılığının yüce züppesi haline geldi. Ama sözünü ettiğimiz noktada Melville, 20. yüzyılın ilk yarısının araçlarını kullanarak ikinci yarısının modernitesini geliştiriyordu. *Kumarbaz Bob*, nostaljik ve gülünç olmakla birlikte sevecenlikle ve mekânlara, nesnelere, sözcüklere, herkesin paylaşmaya hakkı olan düşlere karşı titiz ve saygılı bir özenle doludur.

Kumarhane baskınları, güçlü kuvvetli gangsterler, maço sohbetler, karanlıkta hızla giden otomobiller, ihanet... tekmili birden! Film, insan malzemesinin ve seslerin en iyi şekilde kullanıldığı bir zemin, asla var olmamış altın çağlara yönelik bir anmadır. Büyük filmlerin evrensel ve zamanın ötesinde olduğu söylenir. Ama *Kumarbaz Bob*, tam aksi bir nedenden dolayı büyük bir film: Kendi zamanına ve mekânına ait; ve bu özelliğiyle, bilinçli ya da bilinçsiz, bundan tamamen farklı bir geleceğe yönelik olarak ince ince işlenmiş. İçerdiği tuhaf hikaye tabii ki önemli ama filmin asıl cevheri, güzelliğinde ve melankolisinde gizli. Hiç kuşkusuz *Kumarbaz Bob*'tan sonra dünya dönmeye devam etti. Ama bu filmde bir şeyler, sanki camdan bir kürenin içindeymiş gibi özelliğini yitirmeden saklanmış; bizler bakıp hatırlayalım diye. Ayrıca bu kürenin içinde iç karartıcı hiçbir şey yok. **J-MF**

KISS ME DEADLY (1955)

Kiss Me Deadly (*Öp Beni Öldüresiye*), yönetmen Robert Aldrich ve senaryo yazarı A.I. Bezzerides tarafından Mickey Spillane'nın "ucuz" romanından uyarlanmış, içine şiir (Christina Rosetti'nin yazdığı "Remember Me"), tarifsiz bir şiddet (kerpetenle vajinasına işkence edilen bir kadının çıplak bacaklarına tekme atılması), uçuk argo konuşmalar, tuhaf karakterler ve fantastikliğin sınırında unsurlar katılarak çekilmiş tokat gibi bir başyapıttır.

Jeneriğin şaşırtıcı bir biçimde filmin başında akmasından ve otomobille yapılan bir gece yolculuğunun görüntülenmesinden sonra üzerinde sadece bir pardösü bulunan çaresizlik içindeki Cloris Leachman, sert görünümlü özel dedektif Mike Hammer'ın (Ralph Meeker) yolunu keser ve onu içinde casuslar, sokak serserileri, polisler, bir elebaşı (öyle bir bilgi birikimine sahiptir ki aptal bir sarışını üstüne vazife olmayan ölümcül işlere bulaşmaması için uyarırken bile ancak metaforlarla konuşabilir), şifre çözücü gizli ajanlar ("Los Alamos...Trinity... Manhattan Projesi") ve "büyük zımbırtı"nın (içinde ya saf plütonyum ya da Medusa'nın kafası olan hazine değerindeki çanta) olduğu bir hikayeye doğru sürükler. Meeker'in canlandırdığı rahatsız edici kahraman (masum tanıklara yeri doldurulamaz opera plaklarını kırarak ya da ellerini çekmecelere sıkıştırarak azap çektirirken, yüzündeki gülümsemeye dikkat edin) sapıkların ve fahişelerin arasından kendisine yol açmaya çalışır ve sonra (en azından filmin çekilen iki ayrı final versiyonundan birinde) kıyamet gibi bir finalde sahil kenarındaki evden yükselen bulutlarla beraber buhar olup uçar. **KN**

ABD (Parklane)
106dk, SB
Yönetmen: Robert Aldrich
Yapımcı: Robert Aldrich
Senaryo: Mickey Spillane, A.I. Bezzerides
Mickey Spillane'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Ernest Laszlo
Müzik: Frank De Vol
Oyuncular: Ralph Meeker, Albert Dekker, Paul Stewart, Juano Hernandez, Wesley Addy, Marian Carr, Marjorie Bennett, Maxine Cooper, Fortunio Bonanova, Cloris Leachman, Gaby Rodgers, Robert Cornthwaite, Nick Dennis, Jack Lambert, Jack Elam

THE MAN FROM LARAMIE (1955)
İntikam Kanunu

Film, kısa bir süre sonra *El Cid* (1961) gibi daha büyük (ve belki de daha az ilgi çekici) projelere el atacak olan Anthony Mann'in, 1950'lerde bunalımlı kovboy tiplemeleriyle kendinden şüphe eden Hitchcock kahramanlarını birbirlerine paralel olarak canlandıran James Stewart'la çektiği bir dizi sıradışı western'ın sonuncusu. 1971 yapımı Get Carter'ı andıran öykü neredeyse kara filmlerde görülebilecek türden. Kardeşinin ölümünün ardındaki gerçekleri araştıran Will Lockhart (Stewart), kör olmak üzere olan, çok sevdiği oğlu (Alex Nicol) sadistçe eğilimler gösteren zengin bir çiftlik sahibinin (Donald Crisp) Kral Learvarı aile ilişkilerine bulaşır. Nicol'un, adamlarına Stewart'ı yakalatıp bir yaranın diyeti olarak kahramanın eline kısa mesafeden ateş ettiği sahne, o dönemin izleyicilerini şoke etmiştir.

Kâhya Vic Hansbro (Arthur Kennedy), mertlikte esas kahramana neredeyse denktir (Mann'in 1952 tarihli western'i *Bend of the River-Fedailer Kervanı*'nda olduğu gibi) ama çiftliklerini yönettiği, ne var ki isyancı Apaçilere tüfek satmak gibi kirli bir işe bulaştığı için asla varisi olamayacağı ailenin kendisine içerlemesiyle onun düşmanı olur. *İntikam Kanunu*, unutulmaz müziği ("The West will never see a man with so many notches on his gun") ve Mann'in alameti farikası haline gelen "umutsuz ve saplantılı adamların birbirleriyle ilişki biçimleri ve onların uçlardaki psikolojik durumlarını öne çıkaran tehlikeli atmosfer"le gerilimli ve trajik bir masal. **KN**

ABD (Columbia)
104dk, Technicolor
Yönetmen: Anthony Mann
Yapımcı: William Goetz
Senaryo: Philip Yordan, Frank Burt
Thomas T. Flynn'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Charles Lang
Müzik: George Duning
Oyuncular: James Stewart, Arthur Kennedy, Donald Crisp, Cathy O'Donnell, Alex Nicol, Aline MacMahon, Wallace Ford, Jack Elam, John War Eagle, James Millican, Gregg Barton, Boyd Stockman, Frank DeKova

REBEL WITHOUT A CAUSE (1955)
Asi Gençlik

ABD (Warner Bros.)
111dk, Warnercolor
Yönetmen: Nicholas Ray
Yapımcı: David Weisbart
Senaryo: Nicholas Ray, Irving Shulman, Stewart Stern
Müzik: Leonard Rosenman
Oyuncular: James Dean, Natalie Wood, Sal Mineo, Jim Backus, Ann Doran, Corey Allen, William Hopper, Rochelle Hudson, Dennis Hopper, Edward Platt, Steffi Sidney, Marietta Canty, Virginia Brissac, Beverly Long, Ian Wolfe
Oscar adaylıkları: Nicholas Ray (senaryo), Sal Mineo (yardımcı erkek oyuncu), Natalie Wood (yardımcı kadın oyuncu)

Bu ünlü klasik, trajik derecede kısa yaşamında James Dean'in oynadığı üç filmden en iyisi olmak gibi zayıf bir övgüyle, farkında olmaksızın hafife alınır. Oysa *Asi Gençlik*, o dönemler için yeni olan "gençliğin suça yatkınlığı" fenomeniyle ilgili 1950'lerde çekilmiş açık farkla en iyi film. Bu aynı zamanda olağanüstü yetenekli ve farklı olmasına karşın Hollywood'da çalıştığı dönemlerde olduğu gibi bugün de kendisine hak ettiği değer verilmeyen Nicholas Ray'in en önemli yapıtlarından biri.

Dean'in canlandırdığı Jim Stark, kavga eden ailesine "Siz beni ikiye bölüyorsunuz!" diye bağırışıyla, Ray'in kahramanlarının çoğunun yaşadığı kafa karışıklığı ve yabancılaşma duygularını dile getirir. Yönetmen, ilk filmi *They Live By Night*'tan (*Dönülemeyen Yol*, 1949) itibaren, ABD'nin dışlanan kesimlerinin içine düştüğü yalnızlığı sık sık işlemiş, kendilerinden daha sağgörülü ya da mutlu olmayan daha yaşlı bir kuşaktan kılavuzluk bekleyen savunmasız gençliğe yakın bir duruş sergilemiştir. Jim ailesinin, öğretmenlerinin, polislerin ve arkadaşlarının çoğunun kendisini hayal kırıklığına uğrattığını hisseder. Gençlerin sürekli heyecan arayışı, en az yetişkinlerin manevi ikilemlerle yüzleşmeyi reddetmesi kadar sorumsuzcadır. Jim, diğer kayıp ruhlar Judy (Natalie Wood) ve Plato'yla (Sal Mineo) birlikte, karşılıklı anlayışa dayanan kendi alternatif ailesini oluşturmaya çalışır. Bir arkadaşlarının can sıkıntısından, cesaretini uçurum kenarında yapılan bir araba yarışında sınamaya kalkması sonucu, boşu boşuna ve saçma bir biçimde ölmesiyle bir araya gelen ve idealistçe bir "samimiyet" anlayışının birleştirdiği bu üçlünün, neden Los Angeles'ın tepelerindeki metruk bir "rüya evde", diğer insanlardan uzakta yaşamayı seçtiğini anlamak zor değil.

Ray'in, genç hayalperestlerin romantik idealizminin nasıl yansıtılacağı sorusuna verdiği yanıt, hayranlık uyandırıcı ve heyecan verici biçimde somuttur. Film ilk başta siyah-beyaz çekilecekti ama Ray, Warners'ı filmi renkli çekmesine olanak sağlamaları için ikna etti. Kullanılan dışavurumcu tonlar ve Ray'in her zamanki gibi dopdolu sinemaskop kompozisyonları ergenlik deneyiminin hararetli doğasını çağrıştırır. Aynı şekilde Ray, mimariyi, dokuyu ve dekorları, özellikle kamusal ve özel alanlar arasındaki farkı, karakterlerin duygularını daha iyi anlamamız için kullanır. Bir gözlemevinin içindeki karanlık, bir sığınak ve hayal kurmak için, hatta bireyin kozmostaki yerini düşünmek için uygun bir ortam haline gelir. Dışarıdaki taraça daha sonra yüksek bir kamera açısı sayesinde boğa güreşine benzeyen bıçaklı dövüşün abartılı jestlerle gerçekleştirildiği, gün ışığıyla aydınlatılmış bir arenaya dönüşür. Ray, özellikle gençken, yaşamlarımızı nasıl da birer tiyatro oyunu gibi gördüğümüzü iyi bilir. Onun kusursuz renk, kompozisyon, çekim, aydınlatma ve oyuncu yönetimi anlayışı, perdede izlenen aksiyonun önemini daha da artırır.

Ray'le Dean'in birbirleri için biçilmiş kaftan olmasının nedenlerinden biri şudur: aktör, karakterin içsel karmaşasına, sırf oyunculuk tarzıyla değil, tüm varlığıyla dramatik bir ruh katar. Dean'in Jim'ini izlemek, bir karakterin gözlerimizin önünde doğumuna ve giderek büyümesine tanıklık etmektir. Bu elbette ki *Asi Gençlik*'in konusuna çok uygun düşer; ama aynı zamanda, içindeki acı çekmiş ama hayat dolu ruhun perdeye yansıtılması anlamında Ray'in yönetmenliğini tamamlayıcı niteliktedir. Ray ve Dean'in birlikte çalışmayı düşündüğü projelerin asla gerçekleşememiş olması çok üzücü. **GA**

THE PHENIX CITY STORY (1955)

ABD (Allied Artists)
100dk, SB
Yönetmen: Phil Karlson
Yapımcı: Samuel Bischoff, David Diamond
Senaryo: Daniel Mainwaring, Crane Wilbur
Görüntü Yönetmeni: Harry Neumann
Müzik: Harry Sukman
Oyuncular: John McIntire, Richard Kiley, Kathryn Grant, Edward Andrews, Lenka Peterson, Biff McGuire, Truman Smith, Jean Carson, Kathy Marlowe, John Larch, Allen Nourse, Helen Martin, Otto Hulett, George Mitchell, Ma Beachie

Dürüst vatandaşlar, yaşadıkları Alabama şehrine "Günah Şehri, ABD" unvanını kazandıran kanunsuzlar çetesini ortadan kaldırmak üzere kanlı bir savaşa girişir. Phil Karlson'ın, konusunu gerçek bir olaydan alan ve gerçek mekânlarda çekilen filmi, *The Phenix City Story* (*Phenix Şehrinin Hikayesi*), yarı belgesel, çürümüş kent dokusunun teşhiri ve gangster çetesi filmi gibi savaş sonrası akımlarla bağlantılı ama bu terimler filmin sıradışı derinlikteki gücünü açıklamakta yetersiz kalır.

İçerdiği betimsel şiddet o güne dek Hollywood'da neredeyse benzeri görülmemiş düzeyde olsa da bu düşük bütçeli sarsıcı filmi gerçekten yenilikçi kılan şey, yeni özün yeni biçim gerektirdiğine dair saptaması. *The Phenix City Story*, çirkin dar kafalı cahillerle, çirkin meyhanelerle, çirkin kamera açılarıyla ("iyi" kompozisyonun herkesçe kabul edilmiş uygulamalarını hiçe sayması anlamında) ve çirkin, estetize edilmemiş şiddetle dolu, kasti olarak çirkin yapılmış bir film. Küçük bir kızın cam gibi gözlerle bakan cesedi bir banliyö çayırına atılır, yaşlı ve özürlü bir adam yakın mesafeden ağzından vurulur, şehrin insanları öldürülür ve kanlar içinde bırakılır; tüm bunlar bir savaş alanının olağan görüntüleriymiş gibi perdeye yansıtılır. Yapılan gaddarlıklar, ya ansızın gözlerimizin önünde meydana gelir ya da sanki filmin onları gerektiği gibi gösterebilme kapasitesini aşıyorlarmış gibi şaşırtıcı bir uzaklıkta olup biterler. O günden bu yana birçok film, şiddeti daha net ve daha ayrıntılı biçimde sergiledi ama bunlardan pek azı şiddetin kaotik gücünü böylesine ustaca bir su katılmamışlıkla ifade edebildi. **MR**

SOMMARNATTENS LEENDE (1955)
Bir Yaz Gecesi Tebessümleri

İsveç (Svensk)
108dk, SB
Dili: İsveççe
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Allan Ekelund
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Gunnar Fischer
Müzik: Erik Nordgren
Oyuncular: Ulla Jacobsson, Eva Dahlbeck, Harriet Andersson, Margit Carlqvist, Gunnar Björnstrand, Jarl Kulle, Åke Fridell, Björn Bjelfvenstam, Naima Wifstrand, Jullan Kindahl, Gull Natorp, Birgitta Valberg, Bibi Andersson
Cannes Film Festivali: Ingmar Bergman (Şiirsel Mizah Ödülü)

İngilizce adı: *Smiles of a Summer Night*

Ingmar Bergman'ın bu ilk uluslararası başarısı geçmişe bakıldığında onun kariyerinde kural dışı bir durum olarak algılanabilir. Bergman verdiği röportajlarda çoğu kez komediye yeteneği olmadığını iddia eder ve bu türde daha sonra yaptığı filmler (*Djävulens öga-Şeytan'ın Gözü*, 1960; ve *För att inte tala om alla dessa kvinnor- Bütün O Kadınlardan Söz Etmeksizin*, 1964), görünüşe bakılırsa bu iddiayı doğrular niteliktedir. Öte yandan, birbirlerine eğlenceli ezıyetler çektiren orta yaşlı çift rolünde iki mükemmel oyuncunun, Gunnar Björnstrand ve Eva Dahlbeck'in (yönetmen ondan sevgiyle, "Kadınsılığın Savaş Gemisi" diye bahseder) oynadığı *Kvinnors vntan* (*Bekleyen Kadınlar*, 1952) ve özellikle *En lektion i krlek*'le (*Bir Aşk Dersi*, 1954) esprili, sofistike komediler için başarılı bir formül bulmuştur.

Bir Yaz Gecesi Tebessümleri, bu formülün bir 19. yüzyıl komedisine aktarılmış halidir. Bu filmde Björnstrand, orta yaşlı bir materyalisti, Dahlbeck'se yaşlanmakta olan bir aktristi canlandırır. İkisi de kibirli insanlardır ve başkalarıyla yıpratıcı ilişkiler yaşamaktadırlar. Afrodizyak bir şarabın ve bir yaz gecesinin büyülü alaca karanlığının tetiklemesiyle hem onların hem de ilişkide oldukları insanların gerçek duygularını açığa çıkar. Herkes gerçek eşini bulur. Ne var ki Bergman, *Scener ur ett ktenskap* (*Bir Evlilikten Sahneler*, 1973) ve *Aus dem Leben der Marionetten* (*Kuklaların Yaşamından*, 1980) filmlerindeki korkunç evlilik ve orta yaş krizi betimlemeleriyle, burjuva mutluluğunun bu yeni dengesini altüst edecektir. **MT**

NUIT ET BROUILLARD (1955)
Gece ve Sis

İnsanın insana yaptığı zalimliğin belgelenmesi, tarihin kendisi kadar eskiye dayanır. Yine de tüm bu belgeler dünyayı, Holocaust'un (Yahudi soykırımı) zalimliklerine, insana hâlâ ürküntü veren o korkunç olaylar dizisine hazırlayamamıştır. Zamanın, hatıraları ne kadar güçlü olurlarsa olsunlar bir şekilde sildiğinin bilincinde olan sinemacı Alain Resnais (daha sonra *Hiroshima, mon amour-Hiroşima Sevgilim* ve *L'Année dernière Marienbad-Geçen yıl Marienbad*'da gibi filmlerle yönetmen olarak daha da büyük bir ün kazanır), Nazi zulmünü filme almaya karar verdi; hem bu zulüm gelecek kuşaklara aktarılabilsin hem de birbirimize neler yapabildiğimizi hatırlatan kalıcı bir yapıt olsun diye.

2. Dünya Savaşı'nın izleri, özellikle Avrupa'da, hâlâ tazeyken soykırımı tam anlamıyla ifade edebilen ilk film olan *Gece ve Sis*, toplama kamplarının ve bu kampların kurbanlarının siyah-beyaz arşiv görüntülerini, binaların ve mekanların on yıl sonraki hallerini gösteren pastoral renklerdeki görüntülerle arka arkaya sıralar. Üçüncü Reich'in çöküşünden on yıl sonra bile varlığını sürdüren kuşkuculuk ve yadsımanın altında yatanları açığa çıkaran Resnais, Fransa, Belçika ve Polonya'dan görüntüler kullanmasına karşın dikkat çekici bir biçimde Almanya'dan görüntü kullanmaz. İzleyiciye, ölüm kamplarıyla bağlantısı olan insanların kendi işledikleri suçlarla nasıl başa çıkacaklarını bilmediklerini ya da bilmek istemediklerini gösterir.

Yadsıma, *Gece ve Sis*'in itici gücüdür. Resnais, buldozerlerle toplu mezarlara taşınan ölülerin, dikenli tellere asılı cesetlerin, korkuyla donup kalmış bir deri bir kemik suratların, aşağılanmak amacıyla geçit yaptırılan iskelet gibi çıplak bedenlerin; ve kim bilir neleri, kim bilir nereye taşıyan meçhul tren ve kamyonların görüntülerini filme dahil eder. Gaz odalarının ve krematoryumların yanı sıra Nazilerin, eşyaları, kemikleri, derileri ve kurbanlarının vücutlarını işlevsel hale getirmek yönündeki tüyler ürpertici girişimlerini de belgeler.

Resnais, kendi çektiği görüntülerde bu ölüm kamplarının ırak ve ücra bölgelerde değil, büyük şehirlerin yakınlarında bulunduğunu belirterek, olup biten her şeyin en azından belirli bir ölçüde sivillerin bir kısmının suç ortaklığıyla gerçekleştiğini ima eder. Bununla beraber kamplardan sorumlu olan Naziler bile suçlanmayı reddederler. Hepsi de ardı ardına "Ben sorumlu değilim," diye iddia eder. Peki onlar değilse, diye sorar film, kim sorumlu o zaman?

Gece ve Sis, belirli kişileri suçlu olarak öne çıkarmak yerine ortak bir suçun varlığını ortaya koymaya çalışır. Resnais, hafızanın kolay unutan doğasının savaştan bu kadar kısa süre sonra bile, Nazi dehşetini silme riski taşıdığını fark eder. Anlatıcı, "Bir krematoryum, kartpostal kadar sevimli görünebilir," yorumunda bulunur. "Bugün turistler bu binaların önünde fotoğraf çektiriyor." Soykırımdan canlı kurtulmayı başaran Jean Cayrol'un yazdığı metinlerden yola çıkan ve Hanns Eisler'ın (Hollywood'un komünistleri tasfiyesi sırasında Amerika'dan sınır dışı edilen bir Marksist ve Alman sığınmacı) garip, inişli çıkışlı müziğinden faydalanan Resnais, arka arkaya yığılmış ölüm ve dehşet görüntülerinin, bir daha böylesi zulümlere sırt çevirmeye yeltenebilecek herkese, hata yapacaklarını gösteren canlı birer kanıt olarak işlev görmesini sağlar. Eğer kısa ama etkili *Gece ve Sis*, sonuçta bir kartpostalın özlü üslubuyla benzerlik taşıyorsa, bunun sonsuza dek geçerli bir mesaj taşıyan bir kartpostal olduğu; kötülüğün daima yeniden su yüzüne çıkabileceği unutulmamalı. **JKİ**

Fransa (Argos)
32dk, SB / Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Alain Resnais
Yapımcı: Anatole Dauman, Samy Halfon, Philippe Lifchitz
Senaryo: Jean Cayrol
Görüntü Yönetmeni: Ghislain Cloquet, Sacha Vierny
Müzik: Hanns Eisler
Oyuncular: Michel Bouquet, Reinhard Heydrich, Heinrich Himmler, Adolf Hitler, Julius Streicher

İngilizce adı: *Night and Fog*

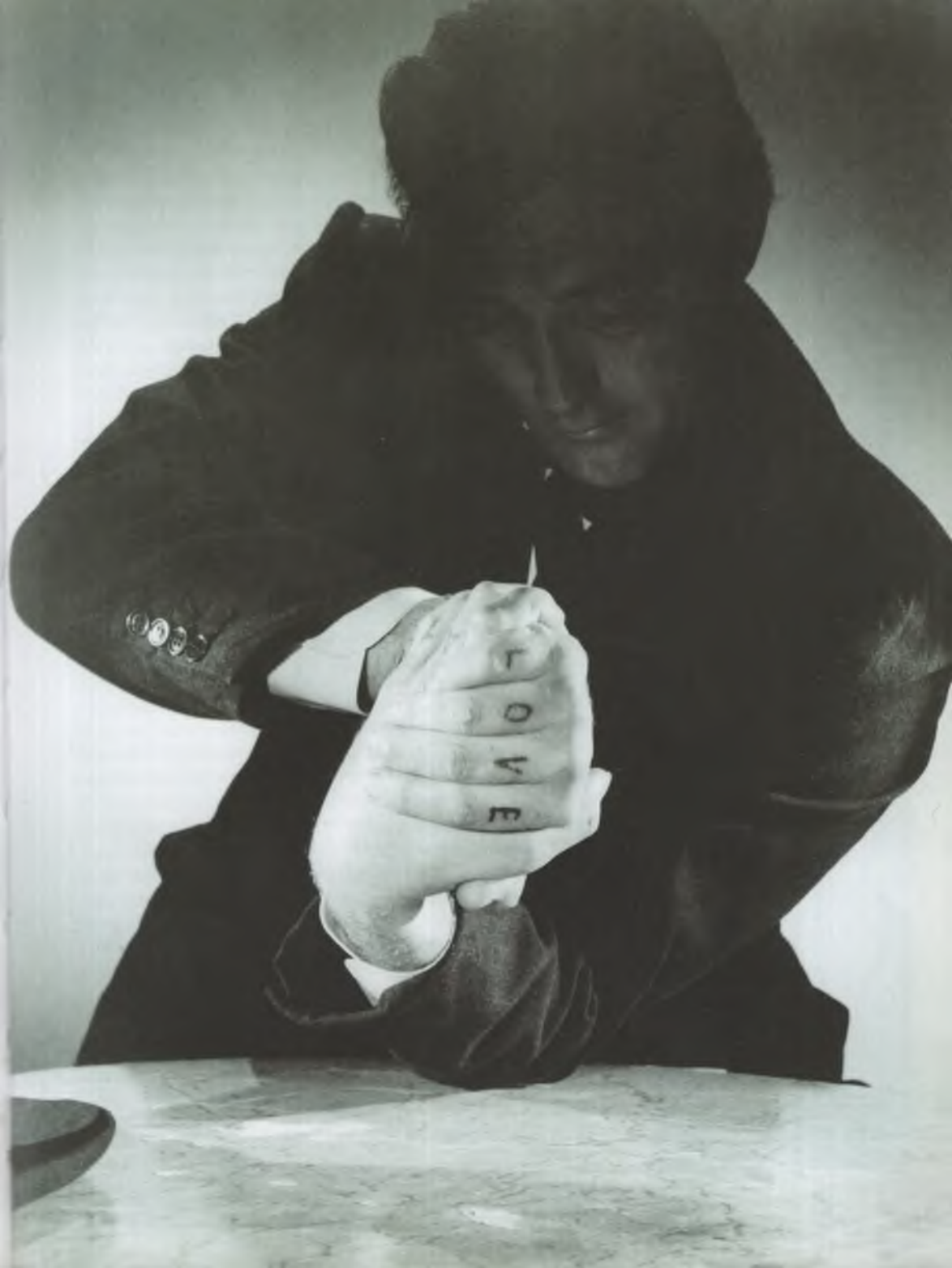
ABD (Paul Gregory, United Artists) 93dk, SB
Yönetmen: Charles Laughton
Yapımcı: Paul Gregory
Senaryo: James Agee
Davis Grubb'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Stanley Cortez
Müzik: Walter Schumann
Oyuncular: Robert Mitchum, Shelley Winters, Lillian Gish, James Gleason, Evelyn Varden, Peter Graves, Don Beddoe, Billy Chapin, Sally Jane Bruce, Gloria Castillo

THE NIGHT OF THE HUNTER (1955)
Caniler Avcısı

Davis Grubb'ın zayıf, yalın bir romanına dayanan ve Charles Laughton'ın yönettiği ilk ve tek film olma özelliğini taşıyan *Caniler Avcısı*, Büyük Buhran döneminde geçen, fena halde uğursuz ama yine de derin bir biçimde insancıl bir psikoz ve inanç masalı. Büyük ölçüde çocukların bakış açısından anlatılan öykü, basitliğiyle bir peri masalını andırır ama yetişkinlerin yarattığı sorunlarla dolup taşar. Olayları tetikleyen şey, geçimini sağlayamayan haydut Ben Harper'ın çaldığı parayı saklaması ve yerini bir tek, çocukları John (Billy Chapin) ve Pearl'e (Sally Jane Bruce) söylemesidir. Bu durum Ben'in dul kalan çaresiz karısı Willa'yı (Shelley Winters) beyazperdenin en unutulmaz kötü adamlarından birinin ilgi odağı haline getirir. Siyah-beyaz kâtip kıyafeti ve kendisine şeytanı bir hava veren boynuz şeklindeki kaküllerine inen şapkasıyla "Muhterem" Harry Powell (Robert Mitchum), hem İncil'le hem de sustalı bıçakla ilişki içindedir; yaptığı dinsel içerikli bir konuşma sırasında, parmaklarının üzerindeki "love" (sevgi) ve "hate" (nefret) dövmeleriyle, bu iki kelimenin temsil ettiği güçlerin çatışmasını ellerini güreştirerek betimler. Powell, Willa'ya kur yaparak kadını tuzağına düşürür (sonunda soğukkanlı bir biçimde öldürülür) ama cinayetten sonra küçük kızın oyuncak bebeğinin içine saklanmış olan parayla beraber kaçan çocukları bir türlü tuzağına düşüremez.

Genellikle hiçbir değere bağlı olmayan alaycı kahramanları canlandıran Mitchum, bu filmde kendini inandığı şeye içtenlikle adamış bir kötü adamı oynuyor. Bu adam, hafif kadınları öldüren bir seri katil olarak ikinci bir yaşam sürer. Ama aslında inancı uğruna verdiği kanlı savaşı finanse etmek için ihtiyacı olduğunu düşündüğü para konusunda cinsel anlamda saplantılı biridir. Kötü-nefret imgesinin çok güçlü bir biçimde ifade edildiği *Caniler Avcısı*, iyi-sevgi imgesini temsil edecek aynı şekilde etkili bir güce gereksinim duyuyor. Bu olağanüstü finalde, Mitchum'un monoton ve tehdit edici bir sesle, sözlerini değiştirerek söylediği ilahiye ("Leanin' "), doğru sözleri ("Lean on Jesus") bilen Gish eşlik eder ve kendi sesini adamınkine katarak, henüz gerçek anlamda yenilgiye uğratılmadan önce kötülüğü sesiyle alt eder. **KN**

LOVE

Fransa / Batı Almanya (Florida, Gamma, Oska-Film)
110dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca / İngilizce / Almanca
Yönetmen: Max Ophüls
Yapımcı: Albert Caraco
Senaryo: Max Ophüls, Annette Wademant, Jacques Natanson *Cécil Saint-Laurent'in La Vie Extraordinaire de Lola Montès isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Christian Matras
Müzik: Georges Auric
Oyuncular: Martine Carol, Peter Ustinov, Anton Walbrook, Henri Guisol, Lise Delamare, Paulette Dubost, Oskar Werner, Jean Galland, Will Quadflieg, Héléna Manson, Germaine Delbat, Carl Esmond, Jacques Fayet, Friedrich Domin, Werner Finck

İngilizce adı: *The Sins of Lola Montes*

LOLA MONTÈS (1955)
Lola Montès'in Günahları

Almanya doğumlu, Fransa uyruklu, Viyana'ya gönülden bağlı Max Ophüls, en önde gelen kozmopolit femme fatale'lerden biri olan Lola Montès'in yaşamını filme çekmek için çok uygun bir isimdi. Sıradışı dansçı ve courtesan (zengin ve üst düzey kişilerle düşüp kalkan fahişe) Montès, 19. yüzyıl ortalarında Avrupa'da bir skandal dalgası yaratmıştı. Sevgili listesinde Liszt ve Bavyera Kralı da yer alıyordu.

Ophüls'ün bu son (ve yegane renkli çekilmiş) filmi, kanıksanmış türden bir biyografik film değil. Yönetmen burada daha çok, geriye dönüşlerle dolu, zarif hayal gücüne dayanan cömertçe gösterişli bir yapı kurup hareketliliğiyle bilinen kamerasını ayrıntılı ve özenli dekorun içinde dolaştırıyor. Başroldeki Martine Carol duygusal açıdan taşlaşmış, sert bir portre çiziyor ve Walbrook'un oynadığı dertli kral, filmde bütün ilgiyi üzerine çekiyor. Yine de Carol, yetenekleri sınırlı olsa da, Ophüls'ün tasarladığı şeye uygun düşüyor. Her zaman olduğu gibi, yönetmenin asıl ilgilendiği nokta, aşk idealiyle onun kusurlu, çekiciliğini yitirmiş gerçekliği arasındaki uçurum. Onun Lola'sı, erkeklerin, üzerine fantezilerini yansıttığı edilgen bir beyaz sayfa; yazgısının sirkte bir dolar için öpücük veren bir gösteri malzemesi olmakla son bulması, Lola'nın mesleğini en ilkel haline indirgiyor. Hak ettiği değeri bulamamış bir klasik olan *Lola Montès*, dağıtımcılar tarafından kesilmiştir. Uzun süre sadece bu hali piyasada dolaştıktan sonra yakın zamanlarda yapılan eklemeler sayesinde, artık Ophüls'ün eserini dokunaklı büyüsü içinde izleyebiliyoruz. **PK**

ABD (MGM)
98dk, Eastmancolor
Yönetmen: Fred M. Wilcox
Yapımcı: Nicholas Nayfack
Senaryo: Irving Block, Allen Adler, Cyril Hume
Görüntü Yönetmeni: George J. Folsey
Müzik: Bebe Barron, Louis Barron
Oyuncular: Walter Pidgeon, Anne Francis, Leslie Nielsen, Robby the Robot, Warren Stevens, Jack Kelly, Richard Anderson, Earl Holliman, George Wallace, Robert Dix, Jimmy Thompson, James Drury, Harry Harvey Jr., Roger McGee, Peter Miller
Oscar adaylıkları: A. Arnold Gillespie, Irving G. Ries, Wesley C. Miller (özel efekt)

FORBIDDEN PLANET (1956)
Yasak Gezegen

Fred M. Wilcox'un yönetmenliğini yaptığı, 1950'lerin bu iddialı sinemaskop bilimkurgusu, konusunu dönemin McCarthyci paranoyaklığının eseri olan, uzaydan gelen düşman istilacılar anlayışından değil, William Shakespeare'in *The Tempest* (*Fırtına*) adlı eserinden ve en tehlikeli canavarların bilinçaltındaki ilkel dürtülerin altında gizlenenler olduğu yönündeki karmaşık psikolojik önermeden alır.

Kumandan John J. Adams'ın (Leslie Nielsen) yönetiminde bir ekip, daha önce Dünya'dan gönderilmiş olan ama uzunca bir süredir haber alınamayan koloniye ne olduğunu araştırmak üzere Altair 4 gezegenine gönderilir. Koloniden geriye bir tek burnu havada bilim adamı Edward Morbius'la (Walter Pidgeon) onun mini etekli, baştan çıkarıcı kızı Altaira (Anne Francis), bir de beyazperdenin en sevilen metalik karakterlerinden becerikli, yardımsever Robot Robby kalmıştır. Doktor Morbius, yok olmuş Krell uygarlığına ait bazı esrarengiz kalıntılar bulur ve bu uygarlığın teknolojik mucizelerini acemice kurcalamak herkese felaket getirir. Çarpıcı efektleri ("ilkel benlikten gelen canavarlar" da dahil olmak üzere), yeraltındaki gizemli Krell laboratuvarı, elektronik tonlardaki ürkütücü müziği, sık sık gönderme yapılan ve kendisinden sonraki birçok bilimkurgu filmine esin kaynağı olan bu filmin hoş sürprizleri arasında. **AE**

BIRUMA NO TATEGOTO (1956)

Akira Kurosawa, Batı'da en çok tanınan Japon sinemacıysa da onun çağdaşı olan Kon Ichikawa, aralarında kaybolan masumiyete ağıt niteliğindeki *Biruma no tategoto*'nun da (*Birman Arpı*) bulunduğu onlarca filmde, benzer bir sanatsal beceri sergilemiştir. 2. Dünya Savaşı'nın sonunda başlayan filmde yüzbaşı Inouye (Rentaro Mikuni) Burma'ya gitmekte olan birliğine, disiplin ve müzikal talimatların sağlıklı bir karışımıyla liderlik eder. Kumandan tarafından savaşmak ama aynı zamanda da şarkı söyleyebilmek üzere eğitilmiş olan askerler tuhaf bir birlik oluşturur ve ateşkes tarihine kadar bu böyle sürüp gider.

Savaş esirlerinin tutulduğu bir İngiliz kampında evlerine geri gönderilmeyi beklerlerken teslim olmayı reddeden, etrafı kuşatılmış bir Japon birliğinin varlığına dair söylentiler duyarlar. Inouye'nin arpçısı ve birliğin manevi yaşamının odağı olan Mizushima (Shoji Yasui), onların topçu ateşi altında ölmelerine izin vermektense, gidip teslim olmaya ikna etmeye gönüllü olur. Siperde saklanan birlik onun yakarışlarını dinlemez ve İngilizler tarafından yok edilir. Mizushima'nın da öldüğü düşünülür ama birliği onun kurtulmuş olduğuna dair söylentilere sıkı sıkıya bağlanır.

Daha sonra saldırıdan kurtulan, yaralı ve korkmuş Mizushima'yı dokunaklı bir yolculuk beklemektedir. Köylülerin yardımıyla yeniden Inouye'nin yanına gitmeye çalışır ama bu sırada daha önemli bir amaç için uğraşması gerektiğini fark eder. Budist rahip kılığında, Güneydoğu Asya'nın dört bir yanına saçılmış ve bir cenaze töreninden ya da ailelerine gönderilecek son bir mesajdan bile yoksun savaş mağduru cesetleri gömmeye koyulur. Yas tutmanın bir gereksinim olduğunun ama aynı zamanda da barışın karşılıklı özen ve kişisel sadakat üzerine kurulacağının ayrımına varır ve böylelikle ihtiyaç olan her yerde elinden gelen yardımı yapmak üzere eski yaşamından vazgeçer. Yolu sonradan birkaç kez Inouye'yle kesişir; ama sonuçta ona, ister masum ister suçlu, ister iyi ister kötü olsun, tüm ölülere karşı yerine getirmesi gereken bir görev olduğunu, çünkü geleceğin onların sırtında yükseleceğini açıklar.

Ürpertici bir senaryonun üzerine sıcak bir duyarlılık ekleyen *Biruma no tategoto*, soyluluk ve iyi yüreklilikle ilgili tüm değerleri içinde barındırıyor. Filmde Burma'nın kendisi de edilgen bir yardımcı oyuncu haline geliyor; ama dogmalardan ya da propagandacı itkilerden arınmış biçimde sunulan manevi yenilenme fikri, Ichikawa'nın bu başyapıtında 2. Dünya Savaşı'nın dehşetine hüzünlü ama hoş bir nokta koyuyor. **GC-Q**

Japonya (Nikkatsu)
116dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Kon Ichikawa
Yapımcı: Masayuki Takaki
Senaryo: Natto Wada
Michio Takeyama'nın romanından
Görüntü Yönetmeni: Minoru Yokoyama
Müzik: Akira Ifukube
Oyuncular: Rentaro Mikuni, Shôji Yasui, Jun Hamamura, Taketoshi Naitô, Ko Nishimura, Hiroshi Tsuchikata, Sanpei Mine, Yoshiaki Kato, Sojiro Amano, Yôji Nagahama, Eiji Nakamura, Shojiro Ogasawara, Tomoko Tonai, Tatsuya Mihashi, Yunosuke Ito
Oscar adaylıkları: Japan (yabancı film)
Venedik Film Festivali: Kon Ichikawa (OCIC Ödülü—Onur Mansiyonu) (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *The Burmese Harp*

ABD (Whitney, Warner Bros.)
120dk, Technicolor
Yönetmen: John Ford
Yapımcı: Merian C. Cooper, Patrick Ford, C.V. Whitney
Senaryo: Frank S. Nugent
Alan Le May'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Winton C. Hoch
Müzik: Stan Jones, Max Steiner
Oyuncular: John Wayne, Jeffrey Hunter, Vera Miles, Ward Bond, Natalie Wood, John Qualen, Olive Carey, Henry Brandon, Ken Curtis, Harry Carey Jr., Antonio Moreno, Hank Worden, Beulah Archuletta, Walter Coy, Dorothy Jordan

THE SEARCHERS (1956)
Çöl Aslanı

Çöl Aslanı, çöl manzarasının evin içinden göründüğü bir kareyle başlar. Bir atlı yaklaşmaktadır. Bu, İç Savaş'tan kardeşinin Teksas'taki çiftliğine dönen Ethan Edwards'tır. Bir dizi bakış ve jestten, Ethan'ın kardeşinin karısı Martha'ya (Dorothy Jordan) aşık olduğunu anlarız. Ertesi gün, sığır çalan Kızılderililerin peşinden giden bir grup kanun adamıyla beraber oradan ayrılır. O çiftlikten uzaktayken Komançiler saldırır ve Ethan'ın kardeşiyle yengesini öldürerek iki kızlarını da kaçırırlar. Filmin geri kalanı, beş yıla yayılan bir aksiyonu içerir. Ethan ve yarı-Kızılderili can yoldaşı Martin (Jeffrey Hunter) kızları bulabilmek için bütün Batı'yı baştan başa dolaşır.

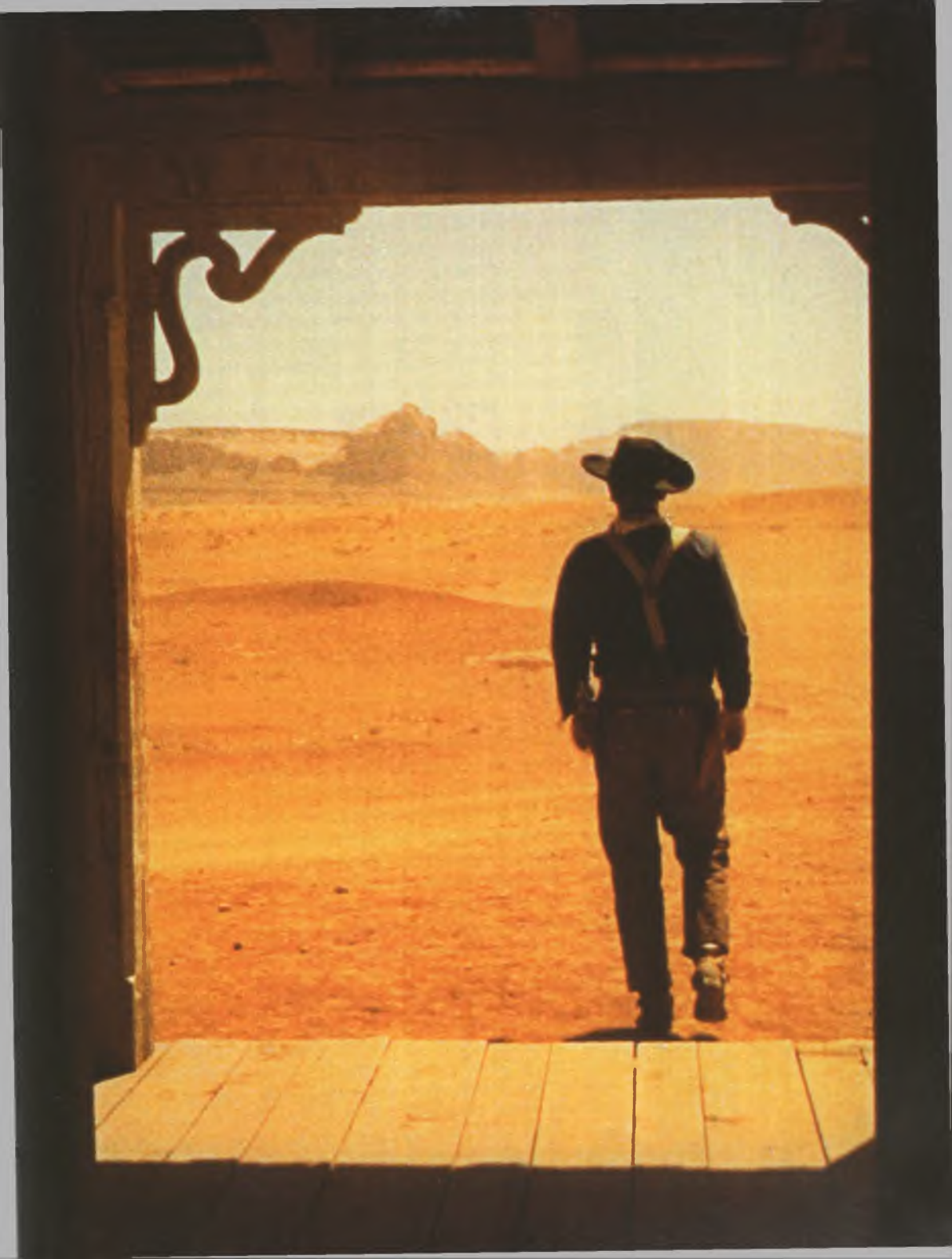
Peki John Ford bu basit öyküyü nasıl olup da en büyük western'lerden birine dönüştürmüştür? Öncelikle olayın geçtiği mekan önemli. Ford, Utah'la Arizona arasındaki sınırda ıssız bir bölge olan Anıtlar Vadisi'nde pek çok western çekti. Aşınmış kırmızı kayalar, olağanüstü bir görüntü veriyor ve Ford'un şaşmaz kompozisyon yeteneği onları özel bir atmosferle kuşatıyor. Manzaranın heybetli görünümü, insan figürlerinin daha savunmasız, Teksaslı yerleşimcilerin yaşamının da daha tehlike altında görünmesine yol açıyor. İnsan böylesine kıraç bir arazide yaşamaya nasıl katlanabilirdi ki?

Bununla beraber öykünün kalbinde Ethan Edwards figürü yer alır. Wayne'in canlandırdığı Ethan, heybetli, karşı konulmaz ve boyun eğmez bir adamdır. Ama talihsiz bir kusuru vardır. Kızılderililere yönelik nefreti onu yıyıp bitirir ve onun bu arayış serüvenindeki motivasyon kaynağının amansız bir ırkçılık olduğu anlaşılır. Martin'in fark ettiği gibi, onun niyeti hayatta kalan yeğeni Debbie'yi (Natalie Wood) kurtarmak değil, öldürmektir. Ethan'a göre kız, kendisini kaçıran Komançilerle temas halinde olduğundan onulmaz biçimde kirlenmiştir. Yavaş yavaş, Komançi şefi Scar'ın (Henry Brandon), Ethan'ın aynadaki yansıması gibi bir işlev gördüğünü fark ederiz. Martha'yı öldürmeden önce ona tecavüz etmekle Scar, Ethan'ın gizliden gizliye gerçekleştirmeyi hayal etmiş olduğu eylemin dehşet verici bir kopyasını ifa eder. Ethan'ın, hem Scar'ı hem de Debbie'yi öldürme isteği, onun kendi gayri meşru arzularını giderme gereksiniminden kaynaklanır.

Çöl Aslanı'nın asıl dehası, izleyicinin Ethan'a olan sempatisini, onun ölüm saçan bir ırkçı olduğu gerçeğinin açıkça bilinmesine rağmen, koruyabilmesinden gelir. Bunu yaparken, söz konusu tarzdaki, *Broken Arrow* (*Kırık Ok*, 1950) gibi açıkça daha liberal filmlerden çok daha karmaşık ve sonuç getiren bir yol izler. Bir mesajı vaaz çekerek vermek yerine, Ford, bizi Amerika'nın ırk farklılıkları deneyiminin karmaşıklığı içinde bir gezintiye çıkarır.

Bu gezinti sırasında, Max Steiner'ın muhteşem müziğiyle ve Harry Carey Jr., Ken Curtis, Hank Worden ve Ward Bond gibi John Ford kumpanyasının pek çok sağlam oyuncusuyla karşılaşırız. Vera Miles, Marty'nin kız arkadaşı Laurie rolünde kusursuz bir oyunculuk sergilerken, onun annesini de Ford'un ilk western yıldızı Harry Carey'nin dul eşi Olive Carey canlandırıyor.

1992 yılında Sight & Sound dergisinin uluslararası film eleştirmenleri arasında düzenlediği ankette, *Çöl Aslanı* tüm zamanların en iyi beşinci filmi seçildi. Bu gerçekten büyük bir övgü; ama Ford'un filmi bunu hak ediyor. **EB**

Fransa (Gaumont, Nouvelles Éditions)
99dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Robert Bresson
Yapımcı: Alain Poiré, Jean Thuillier
Senaryo: Robert Bresson
André Devigny'nin anılarından
Görüntü Yönetmeni: Léonce-Henri Burel
Tema müziği: Wolfgang Amadeus Mozart
Oyuncular: François Leterrier, Charles Le Clainche, Maurice Beerblock, Roland Monod, Jacques Ertaud, Jean Paul Delhumeau, Roger Treherne, Jean Philippe Delamarre, César Gattegno, Jacques Oerlemans, Klaus Detlef Grevenhorst, Leonhard Schmidt
Cannes Film Festivali: Robert Bresson (yönetmen)

İngilizce adı: *A Man Escaped*

UN CONDAMNÉ À MORT S'EST ÉCHAPPÉ OU LE VENT SOUFFLE OÙ IL VEUT (1956)
Bir İdam Mahkumu Kaçtı

Bir İdam Mahkumu Kaçtı, sinemada minimalizmin tadına varmak isteyenler için en iyi başlangıç noktası. Filmin büyük bölümü, Fontaine'i (François Leterrier) hücresinde yalnız başına, kendisi gibi tutsak olanlarla iletişim kurarken ve özgürlüğüne doğru adım adım ilerlerken gösterir. Tüm Bresson filmleri gibi bu film de, Bresson'un uzun çalışmalardan sonra geliştirdiği, "sinematograf" üzerine kuramlarını ortaya koyar: Dramatiklikten tamamen uzak bir oyunculuk sergileyen amatör oyuncular; görüntü dışı seslere ve onların aktardığı bilgiye olağanüstü bir vurgu; son ve görkemli ana kadar müziğin kullanılmaması. Fransız sinemasının diğer muhteşem hapishane filmleri olan *Jaques Becker'in Le trou* (*Delik*, 1960) ve *Jean Genet'nin Un chant d'amour* (*Aşk Şarkısı*, 1950) filmleri gibi, *Bir İdam Mahkumu Kaçtı* da insan ruhunun çektiği acıların ve kurtuluşa yönelten dürtülerin olağanüstü güçlü bir alegorisini sunar. Aynı zamanda, Hitchcock'un en iyi işleriyle boy ölçüşebilecek, diken üzerinde tutan, seyreltilmiş, kuşkulu bir gerilim biçimi elde eder.

Bir İdam Mahkumu Kaçtı, uzun yıllar boyunca varoluşsal ve tinsel boyutlarından ötürü takdir topladı; yakın zamanlardaysa, Bresson'un Fransız Direniş Hareketi'ndeki deneyiminin bir yansıması olarak filmin politik boyutları ön plana çıkarıldı ve işlediği "boyun eğdirilerek özgürlüklerin sınırlanması" ve "acı çeken ruhlar" temalarıyla, Bresson'un meslek yaşamına, toplumsal temelli bir önem atfedildi. **AM**

ABD (Universal)
99dk, Technicolor
Yönetmen: Douglas Sirk
Yapımcı: Albert Zugsmith
Senaryo: George Zuckerman, *Robert Wilder'ın romanından*
Görüntü Yönetmeni: Russell Metty
Müzik: Frank Skinner, Victor Young
Oyuncular: Rock Hudson, Lauren Bacall, Robert Stack, Dorothy Malone, Robert Keith, Grant Williams, Robert J. Wilke, Edward Platt, Harry Shannon, John Larch, Joseph Granby, Roy Glenn, Sam, Maidie Norman, William Schallert, Joanne Jordan
Oscar: Dorothy Malone (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Robert Stack (yardımcı erkek oyuncu), Victor Young, Sammy Cahn (film şarkısı)

WRITTEN ON THE WIND (1956)
Aşk Rüzgarları

Sarhoş ve öfkeli Robert Stack, bir içki şişesini duvara fırlatır. Yatak odasının penceresinden bakan Lauren Bacall bayılır. Ateşlenen silahlar, ölüm, gözyaşı. Ve fonda bir erkekler korosu şarkıya başlar: "Our night of stolen bliss was written on the wind" (Çalıntı mutluluğu yaşadığımız o gece, rüzgara yazıldı). Daha ilk anlarından itibaren bu filmin, elektrikli, yoğunlaştırılmış, güçlü bir şiirselliğe sahip üslubuyla diğerlerinin tümünü birden kapsayan bir Hollywood melodramı olduğu anlaşılır. *Aşk Rüzgarları*, seks, güç ve para arasındaki çarpık ve ölümcül ilişkileri konu alır. Karakterler, birbirlerinin karşıtı olarak saptanmıştır; iyiyle kötü karşı karşıya gelir ama sonuçta herkes, olayların yakışıksız gidişatı içerisinde karmaşık ve çelişkili bir konum edinir. İçki ve sigara içen, caz seven, petrol kuyusu kulelerinde erkekleri ayartan ve babasının merdivenlerden aşağı yuvarlanmasına yol açan, özünde kötü bir genç kız rolünde olağanüstü Dorothy Malone'un oyunculuğu özellikle heyecan verici.

Çok az film tutku, ciddiyet ve zeka dolu bir melodram olan *Aşk Rüzgarları* gibi aynı anda hem duygu hem de mantıkla örülmüştür. Yönetmen Douglas Sirk, bir zamanlar gerek aydınlar gerekse sanattan anlamayanlar tarafından "kadınlara yönelik ağlamaklı işler" olarak görülüp es geçilen filmlerde uzmanlaştı. Bu filmler nihayet 1970'lerin başlarında dünya çapındaki festivallerde yeniden keşfedildiğinde, onun yapıtlarındaki cüretkarlık ve su katılmamış yıkıcılık ilk kez takdir gördü. **AM**

THE MAN WHO KNEW TOO MUCH (1956)
Çok Şey Bilen Adam

ABD (Paramount)
120dk, Technicolor
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Herbert Coleman
Senaryo: Charles Bennett, D.B. Wyndham-Lewis, John Michael Hayes
Görüntü Yönetmeni: Robert Burks
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: James Stewart, Doris Day, Brenda De Banzie, Bernard Miles, Ralph Truman, Daniel Gelin, Mogens Wieth, Alan Mowbray, Hillary Brooke, Christopher Olsen, Reggie Nalder, Richard Wattis, Noel Willman, Alix Talton, Yves Brainville
Oscar: Jay Livingston, Ray Evans (film şarkısı)

Hitchcock'un kendi filmlerinden birini yeniden çevirdiği tek örnek olan *Çok Şey Bilen Adam*, yönetmenin ABD'de gerçekleştirdiği filmlerin İngiltere'de çektiklerine üstünlüğü meselesini gündeme getirir. 1934'te çekilen ilk versiyon zekice kotarılmış olsa da yeniden çevrim, daha gösterişli ve usta işidir ve Hitchcock'un en etkileyici sahnelerinden bazılarını içerir. James Stewart, ailesiyle beraber Fas'ta tatil yapan ve rastlantı sonucu yakın gelecekte düzenlenecek siyasi bir suikasttan haberdar olan Amerikalı bir doktoru canlandırıyor. Tanıştıkları cana yakın İngiliz çift aslında suikastta parmağı olan iki casustur ve Stewart'ın dilini tutmasını garantilemek için oğlunu kaçırırlar. Dolayısıyla onun, oğlunu tehlikeye atmadan cinayeti engellemesi gerekir. Çoğu Hitchcock filminde olduğu gibi ortalıkta dönen uluslararası entrika, kahramanın uzun ve maceralı yolculuğundan daha az önem taşır. Karısının (Doris Day) potansiyelini hafife alan Stewart gerçekten de "çok şey bilmektedir." Film Albert Hall konser salonunda geçen, Hitchcock'un en unutulmazları arasında yer alan sahneyle doruğa ulaşır. Filmde orkestrayı yönetirken gördüğümüz Bernard Herrmann'ın müziği, ünlü bestecinin en iyi eserleri arasındadır. **BP**

GIANT (1956)
Devlerin Aşkı

ABD (Giant, Warner Bros)
197dk, Warnercolor
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: George Stevens
Yapımcı: Henry Ginsberg, George Stevens
Senaryo: Fred Guiol, Ivan Moffat *Edna Ferber'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: William C. Mellor
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Elizabeth Taylor, Rock Hudson, James Dean, Carroll Baker, Jane Withers, Chill Wills, Mercedes McCambridge, Dennis Hopper, Sal Mineo, Rod Taylor, Judith Evelyn, Earl Holliman, Robert Nichols
Oscar: George Stevens (yönetmen)
Oscar adaylıkları: George Stevens, Henry Ginsberg (film), Fred Guiol, Ivan Moffat (senaryo), James Dean (erkek oyuncu), Rock Hudson (erkek oyuncu), Mercedes McCambridge (yardımcı kadın oyuncu), Boris Leven, Ralph S. Hurst (sanat yönetmeni), Moss Mabry, Marjorie Best (kostüm), William Hornbeck, Philip W. Anderson, Fred Bohanan (kurgu), Dimitri Tiomkin (müzik)

Edna Ferber, bazıları Batı'da geçen ve büyük ilgi uyandıran aile öyküleri yazmakta uzmanlaşmıştı. 1930 tarihli romanı Cimarron, Hollywood'da iki kez filme alındı; 1926'da çekilen ve ABD'nin güneydoğu bölgesinde geçen *Show Boat* da (*Eğlenceler Gemisi*), sinemacıların ilgisini daha sonra birkaç kez yeniden uyandırdı. 1950 yılında yazılan *Devlerin Aşkı*'nda Teksaslı hayvan çiftliği sahibi Bick Benedict (Rock Hudson), Maryland'li hayat dolu, güzel bir kadın olan Leslie'yle (Elizabeth Taylor) evlenir. Bick'in kız kardeşi, eski bir çalışanları olan Jett Rink'e (James Dean) küçük bir arazi bırakmıştır. Rink petrol bulur ve son derece zengin olur ama özel yaşamı tam bir hayal kırıklığıdır (Leslie'ye vurgundur); sonuçta kendisini içkiye verir. Bick ve Leslie yaşlandıkça kendileri öldükten sonra çiftliği kimin yöneteceği konusunda kaygılanmaya başlarlar. Kızları (Carroll Baker) sorumluluğu üstlenmek ister ama Leslie bunu uygun bulmaz. Oğulları (Dennis Hopper), Bick'in beklentilerini boşa çıkararak Latin Amerika kökenli bir kadınla evlenmiş ve doktor olmuştur. Sonunda Bick ve Leslie yaşama ayak uydurmayı başarırlar.

Üç saati aşan süresiyle *Devlerin Aşkı* gerçekten adına uygun düşecek şekilde dev gibi; ama başta, filmin çekimleri tamamlandıktan kısa bir süre sonra bir trafik kazasında trajik biçimde yaşamını yitiren James Dean'inki olmak üzere, oyunculuk düzeyi çok üstün. Yönetmen George Stevens, Teksas'ın genel görünümünün görkemine yakışır bir iş çıkarıyor; film ayrıca, o dönem açısından alışılmadık bir biçimde hem ırksal hem de sınıfsal farklılıklara eğiliyor. **EB**

ABD (Universal)
89dk, Technicolor
Yönetmen: Douglas Sirk
Yapımcı: Ross Hunter
Senaryo: Peg Fenwick, Edna L. Lee, Harry Lee
Edna L. Lee'nin öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Russell Metty
Müzik: Frank Skinner
Oyuncular: Jane Wyman, Rock Hudson, Agnes Moorehead, Conrad Nagel, Virginia Grey, Gloria Talbott, William Reynolds, Charles Drake, Hayden Rorke, Jacqueline deWit, Leigh Snowden, Donald Curtis, Alex Gerry, Nestor Paiva, Forrest Lewis

ALL THAT HEAVEN ALLOWS (1956)
Her Şey Senin İçin

Belirli bir açıdan bakıldığında Douglas Sirk'ün *Her Şey Senin İçin*'i, oyunculuk sanatının müthiş ve ironik bir örneği; sonradan televizyon melodramlarında yozlaştırılacak bir 20. yüzyıl ortası film türünün kutsal emaneti adeta. Ama filmdeki uzak hayatların duygusal deneyimlerinin özü, her zaman geçerli olacak biçimde ikna edici. Bu film, 1950'lerin görkemli Technicolor melodramlarının belki de en iyi örneği ve Yahudi karısını Nazi Almanyası'ndan Hollywood'a kaçıran sol görüşlü "tiyatro yönetmenliğinden gelme film yönetmeni", Danimarka doğumlu Sirk'ün (esas adı Detlef Sierck) Universal Stüdyoları için yaptıkları arasındaki en klasik filmi. Tanınmamış bir göçmen olarak her şeye sıfırdan başlayan Sirk, görünüşte iddiasız ve beylik film projelerini ayırt edici bir tarzda çekmiştir. Avrupa tarzı kültürlülüğü ve biçimsel görsel üslubuyla, saçma ve aşırı duygusal öykülerden çılgınca eğlendirici bir biçimde, gerçeklik duygusu artırılmış mendil ıslatan aile içi dramlar çıkarmıştır.

Her Şey Senin İçin'de hoş bir dul olan Cary Scott (Jane Wyman), kendisinden çok daha genç bahçıvan Ron Kirby'ye (Rock Hudson; Hudson Sirk'in en gözde oyuncularından biriydi ve Magnificent Obsession'da da Wyman'la başrolü paylaştı) aşık olunca, bencil yetişmiş çocuklarıyla sorunlar yaşar ve içinde bulunduğu sığ çevreden dışlanır. Cary'nin soğuk oğlu Ned'in (William Reynolds) gözü kariyerinden başka bir şey görmez ve şımarık kolejli kızı Kay de (Gloria Talbott) annesinin ihtiyaçları olan bir kadın olmasından utanç duyar. Annelerinin boş zamanlarını doldursun diye almayı akıl ettikleri sözde muhteşem hediye, bir televizyondan ibarettir. Sonunda aşk kazanır; ama bu arada aşk, acımasız dedikodular, özveriyle gerçekleştirilen gözyaşı dolu bir ayrılık ve kahramanlarının yaşamlarını tehdit eden bir krizle sınanmıştır. Tüm bunlar o dönemde yapılan kadın filmlerinin geleneksel hammaddeleridir ama Sirk bunları 1950'lerin Amerikası'nda idealize edilen steril banliyö yaşamının altındaki karanlık dürtüleri ön plana çıkarır ve bu yaşamın bastırılmış güvensizliğini ustalıkla yansıtır.

Imitation of Life'la *(Zehirli Hayat, 1959)* beraber *Her Şey Senin İçin* de, Todd Haynes'in Sirk'e hürmeten çektiği cesur ve gösterişli melodramı *Far From Heaven (Cennetten Çok Uzakta, 2002)* için ilham kaynağı olmuştur. Aynı zamanda Rainer Werner Fassbinder'in sosyoekonomik skalanın çok daha alt tabakalarını ırkçılık meselelerini de işin içine katarak işlediği filmine de dayanak oluşturur. Fassbinder'in filmi *Angst Essen Seele Auf (Korku Ruhu Kemirir, 1974)*, kendisinden çok daha genç, nazik ve bir o kadar da yalnız Kuzey Afrikalı göçmen Ali'ye aşık olunca önyargılara ve aşağılanmaya maruz kalan yoksul, dul bir Alman kadının öyküsünü anlatır. Öte yandan, *Her Şey Senin İçin*'in kostüm tasarımı da daha sonra yeniden karşımıza çıkar: Fars tarzı Fransız filmi *8 Femmes'da (Sekiz Kadın, 2002)* Catherine Deneuve'ün tatil için eve dönen kızının üzerinde Gloria Talbott'ınkiyle aynı kasket ve kıyafet vardır. En iyi işlerinin çoğunu Sirk'le beraber çıkaran Hudson, Wyman'ın canlandırdığı duygusal ev kadınının sıcaklık ve anlayış bulduğu bakımsız ama duyarlı genç adam rolünde kusursuz derecede içten. Film, muhteşem renkleri, kompozisyonları, aydınlatması, sanat yönetimi, kostümleri ve görüntü yönetimiyle çok başarılı bir grafik çiziyor. Ama bu melodramda biçim, esas olarak, insan doğasına yönelik sağlam bir gözlemi aktaran içeriğe hizmet ediyor. **AE**

INVASION OF THE BODY SNATCHERS (1956)
Beden Yiyenlerin İstilası

ABD (Allied Artists, Walter Wanger)
80dk, SB
Yönetmen: Don Siegel
Yapımcı: Walter Wanger
Senaryo: Daniel Mainwaring
Jack Finney'in The Body Snatchers isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Ellsworth Fredericks
Müzik: Carmen Dragon
Oyuncular: Kevin McCarthy, Dana Wynter, Larry Gates, King Donovan, Carolyn Jones, Jean Willes, Ralph Dumke, Virginia Christine, Tom Fadden, Kenneth Patterson, Guy Way, Eileen Stevens, Beatrice Maude, Jean Andren, Bobby Clark

Amerikan bilimkurgu sinemasının altın çağında üretilmiş en popüler ve paranoyak filmlerden biri olan Don Siegel'in *Beden Yiyenlerin İstilası* aynı anda hem muğlak-çelişkili bir Soğuk Savaş alegorisi hem de dünyanın işgal edilmesiyle ilgili bir dehşet öyküsü.

"B sınıfı" bir film hissi vermesine rağmen, Siegel'in filmi (Jack Finney'nin romanından uyarlanmıştır), alışılmış bilimkurgu geleneğini devam ettirmekten çok, toplumsal konformizmin tehlikelerini ve kişinin kendi toplumunun hem içinden hem de dışından gelen istila tehditlerini dramatize etmekle uğraşır. Gözle görülür canavarların olmayışı (büyük ölçüde ekonomik nedenlerden dolayı; "bedenleri istila etme" teması yaratıcı bir masraf kısma taktiği olarak işe yaradı) artık o kadar da normal olmayan "normal hayat"ın ürkütücü betimlemesiyle fazlasıyla telafi edilir. Kim Newman'ın yazdığı gibi, "Film korku unsurunu, plastik pençeler, anime edilmiş dinozorlar ve öldürücü ışınlar yerine çimleri biçen bir amcada, yol kenarındaki terk edilmiş bir zerzevatçı dükkanında, süreklı müşterilerinin gelmediği boş bir barda, bebeğinin oyun kafesine istilacı tohumları yerleştiren bir annede ya da bir cumartesi sabahı saat 7.45'te şehir meydanında belirli bir amaç için toplanan kalabalıkta buluyor."

Dr. Miles Bennell (Kevin McCarthy), bir tıp kongresinden Kaliforniya eyaletindeki küçük bir şehir olan Santa Mira'daki evine döndüğünde, hastalarından bazılarının, görünüşte çok iyi olan akrabalarının, aslında başka bir kişiliğe sahip olduğu yönündeki tuhaf şikayetleriyle karşılaşır. İlk başta duruma kuşkuyla yaklaşan Miles, arkadaşlarıyla beraber barbekü yaparken içlerinde, kabarcıklı bir sıvı ve biri tıpkı kendisine benzeyen iki tamamlanmamış insan kopyası bulunan iki dev tohum bulunca ikna olur. Garip bir uzaylı istilasının gerçekleşmekte olduğunu düşünen Miles ve sevgilisi Becky (Dana Wynter), tüm şehir, kozaların insanlıktan çıkaran etkisine teslim olurken, kaçıp kurtulmaya çalışırlar.

Potansiyel komünist tehdidiyle ilgili sinematik bir kabus mu yoksa bilimkurgunun koruyucu şemsiyesi altına girmiş McCarthycilik karşıtı bir "mesaj" filmi mi? *Beden Yiyenlerin İstilası* her iki yorumu da destekleyecek kanıtlar barındırıyor. Ayrıca filmin kötümserliğini açıkça ortaya koyan finalde, Miles'ın bir otoyola çıkarak kameraya doğru "Sıradaki sensin!" diye bağırmasıysa, insana aklında gece yanında yatanın aslında kim olduğu sorusunu uyandırıyor. **SJS**

THE WRONG MAN (1956)
Lekeli Adam

Lekeli Adam, Hitchcock'un çektiği en iç karartıcı filmlerden biri. Henry Fonda, yanlışlıkla, bir sigorta şirketini soyan kişi olarak teşhis edilen caz müzisyeni Manny Balestrero'yu canlandırıyor. Balestrero'nun kefaletle tahliye edilmesine rağmen, bu olayın yarattığı endişe ve utanç, karısı Rosa'yı (Vera Miles) etkilemeye başlar. Birlikte Manny'nin suçun işlendiği sırada başka bir yerde olduğunu kanıtlayacak insanları bulmaya çalışırlar ama başarısız olurlar. Rose davadan önce bir sinir krizi geçirir ve akıl hastanesine kapatılır. Sonunda, şans eseri, gerçek soyguncu ortaya çıkar; ama bu, kadının ruhsal durumunda pek bir değişiklik yaratmaz.

Neredeyse belgesel tarzı bir gerçekçilikle siyah-beyaz çekilen *Lekeli Adam*, bizzat Hitchcock'un kısa bir öndeyişte ifade ettiğine göre, gerçek bir öyküye dayanır. Bu film, Hitchcock'un değişmez temalarından birini, işlemediği bir suçla itham edilen bir adamın öyküsünü (Hitchcock'un 1959 yapımı filmi *North By Northwest-Gizli Teşkilat*'ta da benzer bir durum vardır) ele alır. Yönetmen suçlama ve mahkum etme süreçlerinin masum bir insanı bile nasıl da kolaylıkla suçlu pozisyonuna düşürdüğünü mükemmel biçimde aktarır. Öznel kamera tekniğinin ustalıkla kullanıldığı bir sekansta, Manny'yi, fişlenmenin, aranmanın, parmak izinin alınmasının getirdiği aşağılanma duygusunu yaşarken görürüz; parmaklarındaki mürekkep sanki suçlu olduğunun doğrulanmasıymış gibi görünür. **EB**

ABD (First National, Warner Bros.)
105dk, SB
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Herbert Coleman, Alfred Hitchcock
Senaryo: Angus MacPhail, Maxwell Anderson
Maxwell Anderson'ın The True Story of Christopher Emmanuel Balestrero isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Robert Burks
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: Henry Fonda, Vera Miles, Anthony Quayle, Harold Stone, John Heldabrand, Doreen Lang, Norma Connolly, Lola D'Annunzio, Robert Essen, Dayton Lummis, Charles Cooper, Esther Minciotti, Laurinda Barrett, Nehemiah Persoff, Kippy Campbell

BIGGER THAN LIFE (1956)

Nicholas Ray'in filmleri arasında en iyisi olan *Bigger Than Life*, savaş sonrası dönemde Amerikan Rüyası'nı tanımlayan materyalist, orta sınıf konformizmine müthiş bir eleştiri getirmek için, "mucize ilaç" kortizonun keşfi ve yayılmasıyla ilgili o dönemlerde gündemde olan tartışmaları kullanır.

James Mason (aynı zamanda filmin yapımcısıdır), para ve yaş konusunda sıkıntılarla kuşatılmış bir küçük şehir öğretmeni olarak mükemmel bir oyunculuk sergiler. Doktorların verdiği kortizonu kullanan öğretmen, ilaçların sağladığı kendini iyi hissetme duygusuna bağımlı hale gelir. Bu durum onu, karısına, oğluna ve etrafındaki herkese karşı kötü davranan huysuz bir nevrotiğe, megaloman bir zorbaya dönüştürür. İlaç, sadece onun kendisine ve içinde sıkışıp kaldığı boğucu dünyaya yönelik nefretini ateşleyen bir katalizördür elbette. Hatta umutsuzluğu öyle derinlere iner ki sonunda oğlunu, insanlığın yozlaşmışlığından kurtarmak için öldürmesi gerektiğine karar verir ve karısı (Barbara Rush) ona İbrahim peygamberin oğlu İshak'ı öldürmesini Tanrı'nın engellediğini hatırlatınca, Mason basit bir yanıt verir: "Tanrı hata yapmış."

O dönemler için son derece radikal bir Hollywood filmi olan *Bigger Than Life*, sadece küçük şehirde yaşayanların "normallik" kavramlarına yönelik hoşnutsuzluğuyla değil aynı zamanda yoğun renklere sahip çekimlerinin kabus havası yaşatan berraklığıyla da diğerlerinden ayrılır. Gerçek bir başyapıt. **GA**

ABD (Fox)
95dk, DeLuxe
Yönetmen: Nicholas Ray
Yapımcı: James Mason
Senaryo: Cyril Hume, Richard Maibaum
Burton Roueche'un makalesinden
Görüntü Yönetmeni: Joseph MacDonald
Müzik: David Raksin
Oyuncular: James Mason, Barbara Rush, Walter Matthau, Robert F. Simon, Christopher Olsen, Roland Winters, Rusty Lane, Rachel Stephens, Kipp Hamilton
Venedik Film Festivali: Nicholas Ray (Altın Aslan)

ABD (Bing Crosby, MGM, Sol C. Siegel) 107dk, Technicolor
Yönetmen: Charles Walters
Yapımcı: Sol C. Siegel
Senaryo: John Patrick
Philip Barry'nin The Philadelphia Story isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Paul Vogel
Müzik: Saul Chaplin, Cole Porter
Oyuncular: Bing Crosby, Grace Kelly, Frank Sinatra, Celeste Holm, John Lund, Louis Calhern, Sidney Blackmer, Louis Armstrong, Margalo Gillmore
Oscar adaylıkları: Edward Bernds, Elwood Ullman (senaryo)*, Johnny Green, Saul Chaplin (müzik), Cole Porter (film şarkısı)
* Academy üyelerinin Bernds ve Ullman'ın High Society filmiyle Sol Siegel'in yapımını karıştırdıkları ortaya çıkınca ödül geri alındı

HIGH SOCIETY (1956)
Yüksek Sosyete

George Cukor'ın üst sınıfın ilişkilerini anlattığı romantik öyküsü *The Philadelphia Story*'nin (*Philadelphia Öyküsü*) müzikal yeniden çevirimi olan *Yüksek Sosyete*, Bing Crosby, Frank Sinatra ve Louis Armstrong'un rakipsiz melodik yeteneklerini, Monaco Prensesi Grace olmak üzere Hollywood'u terk etmeden önceki son rolüne çıkan Grace Kelly'nin güzelliğiyle buluşturuyor.

Soğuk ve şımarık Tracy (Kelly), silik ama güvenilir aşığı George'la (John Lund) evlenmek üzeredir. Ne var ki düğün arifesinde, eski kocası Dexter (Crosby) bu evliliğe engel olmak için çıkagelir. Yılın olayının arkasında dönen dolapları haber yapmak üzere gazeteciler Liz (Celeste Holm) ve Mike (Sinatra) oradadır ve caz devi Armstrong da (kendisini oynar) bir çeşit Yunan korosunu yöneterek, izleyicilerin Dexter ve Tracy'nin karmaşık ilişkilerinin hızına ayak uydurmasını sağlar.

1940'larda ve 50'li yılların başlarında bir furya olan, özenli şarkı ve dans gösterileriyle süslenmiş müzikallerin izinden giden yönetmen Charles Walters, dokuz Cole Porter şarkısı yorumunu filmin akışı içerisine başarıyla yedirir ve şarkıların filmi ele geçirmesine izin vermez. Armstrong, "*High Society*"yi seslendirirken, Sinatra ve Holm artık klasikleşmiş "Who Wants to be a Millionaire?"i coşkuyla söyler. Hafif, sabun köpüğü gibi ve daima zevkle seyredilecek bir müzikal komedi. **JB**

ABD (Cecil B. DeMille, Paramount) 220dk, Technicolor
Yönetmen: Cecil B. DeMille
Yapımcı: Cecil B. DeMille, Henry Wilcoxon
Senaryo: Æneas MacKenzie, Jesse Lasky Jr., Jack Gariss, Fredric Frank
J.H. Ingraham'in Pillar of Fire; A.E. Southon'in , On Eagle's Wing ve Dorothy Clarke Wilson'ın Prince of Egypt isimli romanlarından
Görüntü Yönetmeni: Loyal Griggs
Müzik: Elmer Bernstein
Oyuncular: Charlton Heston, Yul Brynner, Anne Baxter, Edward G. Robinson, Yvonne De Carlo, Debra Paget, John Derek, Cedric Hardwicke, Nina Foch
Oscar: John P. Fulton (özel efekt)
Oscar adaylıkları: Cecil B. DeMille (film), Hal Pereira, Walter H. Tyler, Albert Nozaki, Sam Comer, Ray Moyer (sanat yönetmeni), Loyal Griggs (görüntü yönetmeni), Edith Head, Ralph Jester, John Jensen, Dorothy Jeakins, Arnold Friberg (kostüm), Anne Bauchens (kurgu), Loren L. Ryder (ses kayıt)

THE TEN COMMANDMENTS (1956)
On Emir

Cecil B. De Mille'in neredeyse dört saat süren bu son ve en şatafatlı bombası, saçmalıklarla ve bayağılıklarla dolu; ama renkleri büyüleyici ve De Mille'in, filmdeki anlatıcı rolünü de kapsayan şovmenlik formu hiçbir şekilde aksamıyor. Charlton Heston'ın Musa rolünde ilahlaştığı söylenebilir.

Aynı anda hem saçma hem muhteşem olan bu epik film, kendisinden sonra yapılan diğer Hollywood abidelerinde bir daha neredeyse hiç rastlanmayan türden, sarsılmaz bir kişisel inancın üzerinde yükseliyor. İnsan bu filmi doğru okuyabilmek için onu özellikle De Mille'in 1956'da Soğuk Savaş dünyasını nasıl gözlemlediğiyle ilgili ideolojik, tinsel bir manifesto olarak görmek durumunda. Filmin girişinde, Musa altın rengi püsküllleri olan bir perdenin önünde göründüğünde esas anlatmak istediği şey, Musa'nın hayatının İncil'de geçmeyen 30 yılını Philo ve Josephus gibi eski kaynaklara dayanarak hikaye ettiği; ama aynı zamanda şunları da dile getiriyor: "Bu filmin ana fikri insanların Tanrı'nın kurallarıyla mı yoksa... Ramses gibi bir diktatörün kurallarıyla mı yönetilmesi gerektiği." "Diktatör" kelimesiyle Mao Zedung'u kastettiği belli ve Yul Bryner'ın Ramses'indeki oryantalizm, bunu daha da kesinleştiriyor.

Film zaman zaman, anamorfik geniş perde formatında, yani her karenin üst ve alt kısımları kesilmiş olarak, yeniden gösterime sokuldu (en son 1990'da). Bunda ilahi bir gücün parmağı olabilir; De Mille'in ayak fetişisti olduğu bilinirdi ve bu stüdyo hilesi sayesinde De Mille'in ön plandaki oyuncularının çoğu ayaklarından mahrum bırakılmış oldu. **JRos**

12 ANGRY MEN (1957)
12 Öfkeli Adam

Sidney Lumet'nin bu mahkeme salonu dramı hâlâ popülerliğini koruyor çünkü içinde pek çok usta oyuncu, ani sapmalar ve yoğun monologlar barındırıyor. Benzersiz, mükemmel biçimde yalın ve sürükleyici bir dram olan *12 Öfkeli Adam*, aslında bir mahkeme salonunda değil (jürinin yargıçtan aldıkları talimatla karar vermeye gönderildiği kısa giriş bölümü hariç) çok sıcak ve bunaltıcı bir öğle sonrasında, jüri odasında geçer.

Henry Fonda, mantıklı şüphesi ve haklı gerekçelere sahip direnişiyle diğer 11 jüri üyesini, babasını öldürmekle suçlanan bir gencin davasında ilk olarak verdikleri "suçlu" kararından yavaş yavaş caydıran sekiz numaralı jüri üyesini canlandırır. Fonda, Reginald Rose'un, 1954'te CBS'te canlı olarak yayınlanan (ve bantın bulunduğu 2003 yılına kadar kaybolduğu sanılan) ustalıkla örülmüş televizyon oyununun gücünden etkilenmişti. Kendi soğukkanlı içtenliğine tam olarak oturan bir rol olduğunu fark edip bunu sürükleyici bir film yapabilme fırsatı olarak görünce filmi çekmek için bizzat para yatırdı. Yönetmenliğe, canlı yayınlanan televizyon dramlarının dinamik ve deneyimli ismi Lumet'yi getirdi. Lumet'nin bu alanda uzmanlaşmış olması, yönetmen olarak onun ve görüntü yönetmeni Boris Kaufman'ın (kısıtlı alanlarda çalışmak ve siyah-beyaz çekim konularında uzmandı) Rose'un sıkı dokunmuş senaryosundaki tansiyonu tırmandırmalarını ve filmi 20 günden az bir zamanda tamamlamalarını sağladı.

Lumet'nin bu çok sevilen, sürükleyici ilk filmi, teatral özellikler taşımasından kaynaklanan hiçbir handikap yaşamaz ve klostrofobik, bunaltıcı yoğunluğunu kendi lehine çevirir. Martin Balsam'ın kendine güveni olmayan jüri başkanı tiplemesinden, Lee J.Cobb'un kavgacı ve sivri dilli üç numaralı jüri üyesi tiplemesine kadar her çeşit olağanüstü karakter oyunculuğunun ve grup dinamiğinin sergilendiği bu vitrinde, her oyuncu üstüne düşeni en iyi şekilde yerine getirir. İlginçtir ki oyunculardan iki tanesi, yaşlı ve sağgörülü dokuz numaralı jüri üyesi Joseph Sweeney'le zihni metodik çalışan 11 numaralı jüri üyesi George Voskovic, orijinal televizyon yapımında da yer almıştır. Filmde sınıfsal ve etnik önyargılar, kişisel varsayımlar ve kişilik özellikleri, bu muazzam karar mücadelesinde ortaya dökülür. **AE**

ABD (Orion-Nova)
96dk, SB
Yönetmen: Sidney Lumet
Senaryo: Reginald Rose
Görüntü Yönetmeni: Boris Kaufman
Müzik: Kenyon Hopkins
Oyuncular: Henry Fonda, Lee J. Cobb, Ed Begley, E.G. Marshall, Jack Warden, Martin Balsam, John Fiedler, Jack Klugman, Ed Binns, Joseph Sweeney, George Voskovec, Robert Webber
Oscar adaylıkları: Henry Fonda, Reginald Rose (film), Sidney Lumet (yönetmen), Reginald Rose (senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Sidney Lumet (Altın Ayı), Sidney Lumet (OCIC Ödülü)

İsveç (Svensk)
96dk, SB
Dili: İsveçce
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Allan Ekelund
Senaryo: Ingmar Bergman
Ingmar Bergman'ın Trämålning isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Gunnar Fischer
Müzik: Erik Nordgren
Oyuncular: Gunnar Björnstrand, Bengt Ekerot, Nils Poppe, Max von Sydow, Bibi Andersson, Inga Gill, Maud Hansson, Inga Landgré, Gunnel Lindblom, Bertil Anderberg, Anders Ek, Åke Fridell, Gunnar Olsson, Erik Strandmark
Cannes Film Festivali: Ingmar Bergman, "Kanal" adlı filmle paylaştı (Özel Jüri Ödülü)

İngilizce adı: *The Seventh Seal*

DET SJUNDE INSEGLET (1957)
Yedinci Mühür

Siyah pelerinli, bembeyaz suratlı Azrail'in (Bengt Ekerot) sahilde bezgin düşmüş, sürekli sorular soran bir şövalyeyle (Max von Sydow) satranç oynadığı sahne, tıpkı Empire State binasının tepesindeki King Kong, Humphrey Bogart'ın Ingrid Bergman'ı hava alanında reddetmesi, Janet Leigh'in duşta bıçaklanması ya da kameranın önünden geçen dev uzay gemisi gibi, sinema izleyicilerinin toplu belleğinde yer etmiştir. İsveç sanatsal sinemasının ürünü olan *Yedinci Mühür*'deki bu sahne, Hollywood duraklama dönemindeyken ortaya çıkan yeni sinema türlerinin taşıdığı büyük önemin, heyecanın ve etkinin somut bir örneği: Yoksa Roger Corman'ın *Masque of the Red Death*'inden (*Kızıl Ölümün Maskesi*, 1964) Woody Allen'ın *Love and Death*'ine (*Aşk ve Ölüm*), John McTiernan'ın *Last Action Hero*'sundan (*Son Kahraman*, 1993) Peter Hewitt'in *Bill & Ted's Bogus Journey*'ine (*Bill'le Ted Yaşlanıyor*, 1991) kadar pek çok filmde görülen parodi ya da göndermeleri nasıl açıklayabiliriz?

Bu sahne pek çok kez parodileştirildi ve ne yazık ki popüler imgelemde tüm filmi temsil eder hale geldi. Yazar-yönetmen Ingmar Bergman'ın, ağırlık ve sanatsallığın arketipi olmaya aday bir film yapmaya koyularak, aşırı bir ciddiyete soyunduğu yönünde haksız bir kanı söz konusu. Oysa *Yedinci Mühür*, çok neşeli, çoğu kez de komik bir film; Bergman'ın Akira Kurosawa'nın samuray filmlerine olan beğenisinin ilham verdiği bir ortaçağ masalı ve karmaşık düşünsel sancıları sorgulama kaygısı kadar, basit zevkleri yüceltme kaygısı da taşıyor.

Artık ceset soyarak geçimini sağlayan sahtekar bir adamın başlattığı kanlı Haçlı Seferi'nden on yılın ardından sonra dönen Antonius Block (Sydow), Tanrı'ya olan inancının, insanoğlunun kökünü kazıması gereken bir hastalık olduğunu hissetmektedir. Block, yardımcısı olduğu kadar fikir alışverişi partneri de olan silahtarıyla (Gunnar Björnstrand) beraber, vebadan ölmüş bir insan cesedi formunda

ölümle karşılaşır ve daha sonra bizzat Azrail'in kendisiyle tanışır. Film boyunca Azrail'le şövalye arasında oynanan satranç oyununun ucunda, sadece şövalyenin yaşamı değil aynı zamanda Tanrı, din ve insanlıkla ilgili duyguları da vardır. Sonuçta umut, Block'un ölüm dansına kendi iradesiyle katılarak vebadan kurtardığı alternatif bir Kutsal Aile'den gelir (neşeli bir jonglör (Nils Poppe), onun hayat dolu karısı (Gunnel Lindblom) ve onların masum, sevimli çocuğu).

Tanrı ve yokluk hakkındaki merakı yüzünden sürekli olarak düşünsel sancılar içinde olan şövalye (Şeytan'ın Tanrı hakkında ne bildiğini sormak için cadı olduğu iddia edilen ve yakılmak üzere olan bir kadını bile ziyaret eder), Bergman'ın bir yanını temsil ediyorsa, somut düşünen karısı tarafından nazikçe eleştirilen ("Sen ve senin hayallerin ve senin kuruntuların,") basit gösteri dünyası adamı da diğer yanını temsil eder; adam, kefareti dürüstçe çalışmakta arar ve masum gösterisi Kilise onaylı korkunç bir kamçılama ve işkence manzarasının gölgesinde kalınca dehşete düşer. Bergman, insani kötülüklere, özellikle din kisvesi altında yapılanlara karşı sürekli bir öfke duyar ve bunlar karşısında kederlenir ama film aynı zamanda fiziksel ve tinsel aşkı, ortak sanatsal anlatım biçimlerini, yemeyi, içmeyi ve doğal güzelliği de yüceltir. **KN**

ABD (Fox)
119dk, DeLuxe
Yönetmen: Leo McCarey
Yapımcı: Leo McCarey, Jerry Wald
Senaryo: Leo McCarey, Mildred Cram, Delmer Daves, Donald Ogden Stewart
Görüntü Yönetmeni: Milton R. Krasner
Müzik: Hugo Friedhofer, Harry Warren
Oyuncular: Cary Grant, Deborah Kerr, Richard Denning, Neva Patterson, Cathleen Nesbitt, Robert Q. Lewis, Charles Watts, Fortunio Bonanova, George Winslow
Oscar adaylıkları: Milton R. Krasner (görüntü yönetmeni), Charles Le Maire (kostüm), Hugo Friedhofer (müzik), Harry Warren, Harold Adamson, Leo McCarey (film şarkısı)

AN AFFAIR TO REMEMBER (1957)
Unutulmayan Aşk

"Sevgilim, sen resim yapabiliyorsan ben de yeniden yürüyebilirim!" Cary Grant'le Deborah Kerr'in *Unutulmayan Aşk*'taki cefalı ilişkisi yıllar boyunca neredeyse tapınma derecesinde yüceltildi. Daha sonra 1993 yapımı, ideal olarak bol bol çikolata ve bir kutu mendil eşliğinde izlenmesi gereken benzeri bir film (*Sleepless in Seattle-Sevginin Bağladıkları*), *Unutulmayan Aşk*'ın pabucunu dama attı. Film (Irene Dunne ve Charles Boyer'in başrolleri paylaştığı, 1939 yapımı, komedidram *Love Affair*'in yeniden çevrimiydi), yapımcı-yazar-yönetmen Leo McCarey'nin birbiriyle rekabet halindeki iki yanını yansıtır. Yıldızının en parlak olduğu günlerde bu komedi dehası, Laurel'i Hardy'yle bir araya getirmiş, *Duck Soup*'ta (*Ördek Çorbası*) Marx Kardeşleri yönetmiş ve 1930'larda Grant'i yönettiği screwball klasiği *The Awful Truth*'la (*Korkunç Gerçek*) ilk Oscar'ını kazanmıştı. Ne var ki McCarey aynı zamanda 40'larda çok rağbet gören *Going My Way*'de (*Yoluma Giderken*; bu filmle En İyi Film, Yönetmen ve Yazar kategorilerinde Akademi Ödülü kazandı) sergilediği bir aşırı duygusallığa da sahipti.

Grant'in canlandırdığı, başarısız bir ressam olan espirili ve çapkın Nickie Ferrante'yle Kerr'in sakıngan gece kulübü şarkıcısı Terry McKay (vokallerini, *The King and I-Kral ve Ben*'de de Kerr'i seslendiren başarılı stüdyo şarkıcısı Marnie Nixon seslendirmişti), lüks bir gemi yolculuğu sırasında tanışıp (nitelikli bir mizah söz konusudur) birbirlerinin cazibesine kapılırlar. Ne yazık ki ikisi de başka ilişkilerin boyunduruğu altındadır. Romantik bir anlaşma yaparlar. Altı ay sonra eğer bu ilişkileri bitirip işlerini yoluna koyabilirlerse, Empire State binasının tepesinde buluşacak ve ondan sonra birlikte sonsuza dek mutlu yaşayacaklardır. Zaman gelip çattığında, artık değişmiş olan Grant resim fırçalarını bir kenara bırakır ve gökdelene doğru mutlulukla yola koyulur ama heyecanla ona doğru koşan Kerr'e o sırada bir araba çarpar.

Bunun ardından yaşananlar, cep telefonlu bir kuşağın pek anlam veremeyeceği türdendir; ama ekildiğini düşünen Grant, durumunu ona anlatamayacak kadar gururlu olan Kerr'in cesaretle felcin üstesinden gelmeye çalıştığından habersiz, keskin bir kinizm içine gömülür. Filmin yürek burkucu ikinci yarısında, izleyici, başarılı bir biçimde uzatılan "bir araya gelecekler mi gelemeyecekler mi" ıstırabı içinde kıvrandırılırken, komedi unsuru terk edilir. McCarey şarkılarla durumu daha da vahim hale getirir ama Kerr'in fazlasıyla sevimli çocuklardan oluşan bir koroya liderlik etmesi bile yeniden buluşmayı, gerçeklerin açığa çıkmasını, yani büyük finali bozamaz. **AE**

SMULTRONSTÄLLET (1957)
Yaban Çilekleri

Ingmar Bergman'ın başyapıtları içinde belki de en sıcağı olan *Yaban Çilekleri*, yaşlı profesör (Victor Sjöström) Isak Borg'un (ismi İsveççe'de aşağı yukarı "buzdan kale" gibi bir anlama geliyor) çıktığı coğrafi ve tinsel yolculuğu anlatır. Borg, fahri doktora ünvanı almak üzere gelini Marianne'le (Ingrid Thulin) beraber, otomobille Stockholm'den Lund Üniversitesi'ne gider. Yolda, kendisine hem ismen hem de yapı itibariyle hayatının aşkını anımsatan yaşam dolu Sara'nın da (Bibi Andersson) aralarında olduğu üç genç otostopçuyu ve orta yaşlı bir çifti arabasına alır. Marianne'in terk etmeyi düşündüğü, insanların arasına karışmaktan hoşlanmayan alaycı oğlu Evald'la (Gunnar Björnstrand) nihayet içten bir konuşma yapmaya çalışmadan önce, artık çok yaşlanmış olan annesini ziyaret eder. Borg'un Evald'la yaptığı konuşma can alıcı bir öneme sahiptir; sırf oğlunun evliliğini kurtarabileceği için değil, profesörün yolculuğunun onu belirli bir kendini tanıma düzeyine getirdiğini gösterdiği için de. Borg, kendi ölümlülüğünün yanı sıra, duygularını dile getirme konusundaki ketumluğunun da (ailesinden miras aldığı, yaşamın düş kırıklıkları ve işine olan düşkünlüğüyle pekişen) farkına varır. Bilmeden bunu bir virüs gibi Evald'a da bulaştırmıştır.

Bergman'ın yaşamdan bir günü (ya da daha ziyade bir gün içerisinde bir yaşamı, çarpıcı anıları yeniden canlandıran bir günlük uzun bir yolculuğu) anlattığı öykünün en güçlü yanı, Borg'un hayatındaki nesnel ve öznel gerçeklikleri birleştirirken takındığı kendinden emin tavrıdır. İçsel ve dışsal ayrıntılar yaşlı adamın üzerine gitgide daha fazla ışık tutar. Onu kavrayışımızı (ve onun kendini kavrayışını) aydınlatan şey sadece düşleri ve anıları değil aynı zamanda muhtelif karşılaşmaları ve diyalogları. Marianne, nazik ve sevecen olmasına rağmen Borg'un başarısızlıklarını ima ederken oldukça açık ve net. Sara ona tutkulu gençlik günlerini anımsatıyor. Tartışma yaşayan çift, hem onun kendi huysuzluğunu hem de Marianne'in Evald'la yaşayabileceği geleceği akla getiriyor.

Borg'un kendisiyle ilgili şeylerin bilincine varması çevresindekileri de etkiliyor ve *Yaban Çilekleri*'nin mucizesi, Bergman'ın varılan bu sonucu aşırı duygusallıkla kesinlikle zedelememesi. Bergman'dan önce İsveç'in en büyük yönetmeni olan Sjöström, ışık saçmakla birlikte, kendini sevdirme çabasından cesur bir biçimde uzak duran oyunculuğuyla filmi taçlandırıyor. Defalarca taklit edilmiş bu olağanüstü film, duygusal açıdan, baş kahramanın yolculuğuyla tamamen uyumlu bir dürüstlüğe sahip. **GA**

İsveç (Svensk)
91dk, SB
Dili: İsveçce / Latince
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Allan Ekelund
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Gunnar Fischer
Müzik: Erik Nordgren
Oyuncular: Victor Sjöström, Bibi Andersson, Ingrid Thulin, Gunnar Björnstrand, Jullan Kindahl, Folke Sundquist, Björn Bjelfvenstam, Naima Wifstrand, Gunnel Broström, Gertrud Fridh, Sif Ruud, Gunnar Sjöberg, Max von Sydow, Åke Fridell, Yngve Nordwall
Oscar adaylıkları: Ingmar Bergman (en iyi senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Victor Sjöström (FIPRESCI Ödülü), Ingmar Bergman (Altın Ayı)
Venedik Film Festivali: Ingmar Bergman (İtalyan Film Eleştirmenleri Ödülü)

İngilizce adı: *Wild Strawberries*

Italya / Fransa (De Laurentiis, Marceau)
110dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Federico Fellini
Senaryo: Federico Fellini, Ennio Flaiano, Tullio Pinelli, Pier Paolo Pasolini
Oyuncular: Giulietta Masina, François Périer, Amedeo Nazzari, Aldo Silvani, Franca Marzi, Dorian Gray, Mario Passante, Pina Gualandri, Polidor, Ennio Girolami, Christian Tassou, Jean Mollier, Riccardo Fellini, María Luisa Rolando, Amedeo Girardi
Oscar: İtalya (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Giulietta Masina (kadın oyuncu), Federico Fellini (OCIC Ödülü– mansiyon)

İngilizce adı: *The Nights of Cabiria*

LE NOTTI DI CABIRIA (1957)
Cabiria'nın Geceleri

Federico Fellini'nin 1957 tarihli bu klasiğine adını veren kahramanı, yönetmenin eşi Giulietta Masina canlandırır; Masina, çizdiği naif fahişe portresiyle, Cannes'da En İyi Kadın Oyuncu ödülünü bileğinin hakkıyla kazanmıştır. Mesleğinden utanan hassas Cabiria, umutsuzca, kendisini bu alemden çekip çıkaracak zengin bir erkek aramaktadır ama kalbinin derinlerinde esas aradığı ölümsüz bir aşktır.

Filmin galası yapıldıktan sonra, içinde din adamı sınıfından olmayan merhametli bir adamın elinde torbasıyla yoksullara yemek dağıtmasının geçtiği bir bölüm, Katolik Kilisesi'nin karşı çıkması sonucu kesilmişti. Anlaşılan kiliseye göre, içten gelen cömertlik sadece din adamlarına ait bir özellikti ama neyse ki bu bölüm sonunda tekrar filme eklendi. Aslında iyi yüreklilik meselesi, Fellini'nin, maddeci görünümünün altında sadece, mutlu olmayı isteyen Cabiria'nın öyküsünü anlattığı bu filminde en can alıcı meseledir. Altın kalpli Cabiria, sonuçta bir fahişe olsa da güzel bir mambo ya da bir sokak panayırı daima onun hüznünü dağıtmaya yeter.

Cabiria içindeki iyiliği dört bir yana saçmadan edemez ama bu durum genelde onun için ya düş kırıklığı ya da daha kötüsü, aşağılanmayla sonuçlanır. Şans eseri, içindeki arzuları su yüzüne çıkaran bir karnaval hipnotizmacısıyla (Aldo Silvani) karşılaştığı bölüm oldukça etkileyici ama daha iyi bir yaşama yönelik düş ve fantezilerinin gerçeğe dönüşebilir olduğu umudunun altını çizdiği için biraz da zalimcedir. Çapkın film yıldızının (Alberto Lazzari) ilgisi, Cabiria'nın kalbini yine sahte umutlarla doldurur. Cabiria'nın düşleri asla gerçek olmaz ve çoğu kez masumiyetinin talan edilmesiyle sonuçlanır. Yine de Fellini, Cabiria'nın öyküsünü, zahmetsizce acıma duygusu yaratmak için sömürmez. O, mücadele eden ve her seferinde yeni ve daha iyi bir yaşama doğru yürüyüşüne en baştan başlayan güçlü, gururlu bir kadındır. *Cabiria'nın Geceleri*, Fellini'nin *La Dolce Vita*'sı (*Tatlı Hayat*, 1960) gibi en alt toplumsal sınıfa ait olanların perspektifinden anlatılır; bu taraftan diğer tarafa doğru atılan bir anlık bir bakış, önce iyimser bir mutlulukla kaplanır ama sonuçta hüznün derinliklerine saplanır. **JKI**

KUMONOSU JO (1957)
Kanlı Taht

Japonya (Toho) 105dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Akira Kurosawa
Yapımcı: Akira Kurosawa, Sojiro Motoki
Senaryo: Shinobu Hashimoto, Ryuzo Kikushima, Akira Kurosawa, Hideo Oguni
William Shakespeare'in Macbeth isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Asakazu Nakai
Müzik: Masaru Satô
Oyuncular: Toshirô Mifune, Isuzu Yamada, Takashi Shimura, Akira Kubo, Hiroshi Tachikawa, Minoru Chiaki, Takamaru Sasaki, Kokuten Kodo, Kichijiro Ueda, Eiko Miyoshi, Chieko Naniwa, Nakajiro Tomita, Yu Fujiki, Sachio Sakai, Shin Otomo
Venedik Film Festivali: Akira Kurosawa (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *Throne of Blood*

Akira Kurosawa'nın usta işi, biçimsel olarak konuya çok uygun ve neredeyse birebir denilebilecek *Macbeth* uyarlaması, birçok kişi tarafından Shakespeare'in oyununun en nefes kesici sinema versiyonlarından biri olarak kabul edilir. Olay örgüsü ve psikoloji, feodal Japonya'ya başarıyla aktarılmıştır. Filmde, samuray kökenli cesur asker General Washizu (Toshiro Mifune) ve şeytani karısı Leydi Asaji (Isuzu Yamada) amansız bir hırsın esiri olurlar ve bir cadının kehanetinden etkilenerek imparatorlarını öldürür, hükümdarlığı ele geçirir ve asla kurtulamadıkları bir kan, paranoya, çılgınlık ve yıkım fırtınasıyla sona doğru sürüklenirler.

Muhteşem Mifune (Kurosawa'nın en gözde başrol oyuncusu; en az Martin Scorsese'nin Robert De Niro'yla olan işbirliği kadar dikkate değer bir süre boyunca, 16'yı aşkın filmde birlikte çalıştılar) buradaki oyunculuğuyla, Japonya'nın en seçkin uluslararası yıldızı olarak ününü daha da pekiştirdi. Yağmur gibi yağan oklarla mıhlandığı, olağanüstü başarıyla canlandırılan ölüm sahnesi, dünya sinemasının simgesel hale gelen en önemli görüntülerinden biridir. No tiyatrosu, geleneksel Japon savaş sanatı ve tarihsel gerçekçilik unsurlarıyla iyiyle kötünün doğasına ilişkin çağdaş düşünce tarzı bu filmde, ormandaki ve kaledeki uğursuz ve büyülü kehanetlerin kuşatılmış ve sislerle örtülü dünyasında (Fuji Dağı'nın tepelerinde geçer; kale, yakınlarda üslenmiş olan ABD Deniz taburunun yardımlarıyla inşa edilmiştir) eriyerek birbirine karışır. **AE**

THE INCREDIBLE SHRINKING MAN (1957)
Kendi Kendine Küçülen Adam

ABD (Universal)
81dk, SB
Yönetmen: Jack Arnold
Yapımcı: Albert Zugsmith
Senaryo: Richard Matheson, Richard Alan Simmons
Richard Matheson'un The Shrinking Man isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Ellis W. Carter
Müzik: Foster Carling, Earl E. Lawrence
Oyuncular: Grant Williams, Randy Stuart, April Kent, Paul Langton, Raymond Bailey, William Schallert, Frank J. Scannell, Helene Marshall, Diana Darrin, Billy Curtis

Bir deniz yolculuğu sırasında gizemli, muhtemelen radyoaktif bir bulutun etkisine maruz kalan Scott Carey (Grant Williams), yavaş yavaş küçüldüğünü fark eder. Yönetmen Jack Arnold'un görsel duruluğu, Richard Matheson'un öyküsündeki ana temanın abesliğine ve kuşkulu oluşuna son derece uygun. *Kendi Kendine Küçülen Adam*'ın ilk yarısı (kahramanın içinde bulunduğu zor durumu sırasıyla tıbbi, ev hayatıyla ilgili ve sosyoekonomik bir sorun olarak betimleyen bölüm), Amerikan orta sınıf yaşamının altüst oluşunu ironik ve ürkütücü biçimde betimlemesiyle Nicholas Ray'ın *Bigger Than Life*'ı (1956) ve Douglas Sirk'ün *Written on the Wind*'iyle (*Aşk Rüzgarları*, 1956) aynı kefede değerlendirilmeyi hak eder. Ama filmin ikinci yarısında (artık bir ayakkabı topuğundan bile kısa olan Scott'ın kendi bodrumunda kapana kısıldığı ve çeşitli doğal tehditlerle mücadele etmek durumunda kaldığı bölüm) *Kendi Kendine Küçülen Adam*, sürükleyici ve şiirsel bir bilimkurgu macerası haline gelerek uçuşa geçer. Vardığı etkileyici sonuç ("Tanrı için sıfır noktası diye bir şey yoktur") popüler sinemanın açıkça metafizikle ilgilenmesinin nadir örneklerinden biri. Film, gücünü büyük ölçüde psikolojik derinliğinden ve nesneleri dinamik ve etkin biçimde kullanmasından (merdivenlerin, sandıkların, kibrit kutularının ve boya kutularının mimari unsurlar olarak kullanımı) alıyor. Matheson ve Arnold için Scott Carey, sıradan bir atom çağı adamı: Onun macerası, yapay çevrenin düşmanlığı ve insanoğlunun kendisini her şeyin ölçüsü yapma yönündeki engellenemez arzusu bakımından ibret verici. **CFu**

APARAJITO (1957)

Hindistan (Epic)
127dk, SB
Dili: Bengali
Yönetmen: Satyajit Ray
Yapımcı: Satyajit Ray
Senaryo: Satyajit Ray
Bibhutibhushan Bandyopadhyay isimli romandan
Görüntü Yönetmeni: Subrata Mitra
Müzik: Ravi Shankar
Oyuncular: Kanu Bannerjee, Karuna Bannerjee, Pinaki Sengupta, Smaran Ghosal, Santi Gupta, Ramani Sengupta, Ranibala, Sudipta Roy, Ajay Mitra, Charuprakash Ghosh, Subodh Ganguli, Mani Srimani, Hemanta Chatterjee, Kali Bannerjee, Kalicharan Roy
Venedik Film Festivali: Satyajit Ray (Altın Aslan)

İngilizce adı: *The Unvanquished*

Aparajito (*Yenilmez*), Satyajit Ray'ın muhteşem Apu üçlemesinin ikinci filmi. *Pather Panchali*'de (*Yol Türküsü*) ablasının ölmesinin ardından küçük Apu (Pinaki Sengupta) ve ailesi Benares'e taşınmıştır. Babası Harihar (Kanu Bannerjee) Ganj kıyılarında rahiplik yaparak hayatını kazanırken çocuk da içinde barındırdığı zengin görüntü ve ses karışımından büyülenmiş ve hoşnut bir halde kenti dolaşır. Ne var ki Harihar bir hastalığa yakalanıp ölür ve Apu'nun tek başına ayakta kalmaya gücü yetmeyen annesi Sarbojaya (Karuna Bannerjee), oğlunu yeniden taşraya, kayınpederinin evine götürür. Daha büyük bir dünyanın tadını almış olan Apu, içinde büyüdüğü basit köy hayatıyla yetinemeyecek duruma gelmiştir; köyün öğretmeni de onun tutku ve meraklarını teşvik eder. 16 yaşında Kalküta'da öğrenim görmek için bir burs kazanır. Kent yaşamına kendini kaptıran Apu (artık Smaran Ghosal tarafından canlandırılmaktadır) eve çok seyrek ve gönülsüzce döner. Yalnız ve umutsuz derecede hasta olan Sarbojaya, oğlunun eğitimine engel olmaktan korktuğu için, onun merhametine sığınmayı reddeder. Sonunda, Apu'nun amcasından aldığı bir mektup onu eve getirir; ama bir gün geç kalmıştır. Cenazeden sonra Apu, babasının izinden giderek rahip olmayı reddeder ve yeniden Kalküta'ya döner.

Aparajito, Ray'ın üçlemesi arasındaki olmazsa olmaz köprüyü oluşturur. Pather Panchali'nin Bengal köyündeki değişmeyen, kendiyle sınırlı yaşantıyı kentin yıkıcı etkisine doğru taşır ve bu arada Ray'ın genç kahramanının iki dünya arasında bölünmesini, yavaş yavaş ve kaçınılmaz olarak ailesinden uzaklaşmasını anlatır. Her zaman olduğu gibi Ray, bir karakterin ya da diğerinin lehine zar tutmaz. Apu'nun daha büyük bir dünya arayışını anlarız; öğrenmekten aldığı zevki, kişisel başarı duygusunu paylaşırız. Ancak aynı zamanda Sarbojaya'nın acısını da görürüz; kızını erken yaşta kaybetmiştir ve şimdi de oğlunu kaybetmektedir. Filmin en dokunaklı anında, ölümün eşiğindeki Sarbojaya, geceleyin, Apu'yu son bir kez ona getireceğini umduğu treni bekler. Uzaklardan bir tren gelir; kadın zar zor ama istekle doğrulur, gözünü dikip karanlığa bakar. Dışarıda sessizlikten ve ateş böceklerinin dansından başka bir şey yoktur. **PK**

GUNFIGHT AT THE OK CORRAL (1957)
Vahşi Mücadele

John Sturges'ün Wyatt Earp'le Clanton çetesi arasında 26 Ekim 1881'de Tombstone, Arizona'da geçen ünlü dövüşü konu aldığı *Vahşi Mücadele*, bu öykünün ilk sinema uyarlaması değildi. Ama Sturges'ün filmi, gerçeklere, John Ford'un *My Darling Clementine*'inden (*Kanun Harici*, 1946) biraz daha fazla ağırlık verir. Örneğin, Ford'un filminde Earp'ün arkadaşı Doc Holliday dövüş sırasında öldürülür; gerçekte altı yıl daha yaşamıştır. *Vahşi Mücadele*, teknik açıdan kusursuz, büyük bir bütçeyle çekilmiş parlak bir prodüksiyondur ve başarılı bir oyuncu kadrosuyla desteklenmiştir. Burt Lancaster, Earp rolünde büyük bir otorite sergiler ve zaman zaman kararlılığıyla insanın kanını dondurur. Kirk Douglas'ın canlandırdığı veremli Holliday'se daima gülümsemeye hazır ama bir yılan kadar da ölümcüldür.

High Noon (*Kahraman Şerif*, 1952), *Rio Bravo* (*Kahramanlar Şehri*, 1959) gibi, "kasabaya düzen getirme" western'lerinin de müziklerini yapan Dimitri Tiomkin'in melodik ezgileri, filmin önemli bir parçasıdır ve Frankie Laine imzalı tema şarkısı o dönem çok popüler olmuştur. Earp'ün daha gerçekçi biçimde işlendiği bir öykü arayanlar, Sturges'ün 1967 yapımı devam filmi *Hour of the Gun*'ı izlemeli. **EB**

ABD (Paramount)
122dk, Technicolor
Yönetmen: John Sturges
Yapımcı: Joseph H. Hazen, Paul Nathan, Hal B. Wallis
Senaryo: George Scullin, Leon Uris
George Scullin'in The Killer başlıklı makalesinden
Görüntü Yönetmeni: Charles Lang
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: Burt Lancaster, Kirk Douglas, Rhonda Fleming, Jo Van Fleet, John Ireland, Lyle Bettger, Frank Faylen, Earl Hollıman, Ted de Corsia, Dennis Hopper, Whit Bissell, George Mathews, John Hudson, DeForest Kelley, Martin Milner
Oscar adaylıkları: Warren Low (kurgu), George Dutton (ses)

THE BRIDGE ON THE RIVER KWAI (1957)
Kwai Köprüsü

Hırsızlar arasında gurur meselesi diye bir şey olmayabilir ama savaş dönemi düşmanlıkları farklı bir konu. En azından *Kwai Köprüsü*'nde, Burma'daki (Myanmar) cehennem gibi bir esir kampının Japon yöneticilerinin, adamlarına ve kendisine saygılı davranmasında ısrarcı olan, Alec Guinness'in canlandırdığı Albay Nicholson, böyle olduğuna inanıyor.

Yönetmen David Lean, Holden'ın gerçekçi ve kararlı Amerikalısının karşısına onun trajik sureti olarak Guinness'i yerleştirerek olayın içindeki çelişkiye azami derecede ironi katar. Lean, her zaman olduğu gibi filmini tonlarca ayrıntıyla yükler ve beyazperdedeki görüntüyü ince ince işlenmiş bir aksiyon ve kusursuz inşa edilmiş dekorlarla doldurur. Ancak bu epik 2. Dünya Savaşı filmini ayakta tutan, başroldeki üç efsanevi oyuncusunun performansı: katı ve geleneksel Guinness, ahlaksız ve alaycı Holden ve bilmeden Atlantik'in iki yakasını yönetenlerin emelleri doğrultusunda gerçekleştirilen bir savaşın tam ortasına saplanıp kalmış Japon albay Sessue Hayakawa. Finaldeki yıkım sahneleri, ortaya koyulan hünerli iş, koreografi ve kurgu bakımından haklı olarak övgülere konu olsa da *Kwai Köprüsü*'nün en unutulmaz unsurlarından biri Malcolm Arnold'ın ıslıkla çaldığı "The Colonel Bogey March"tır. **JKI**

Britanya (Columbia, Horizon)
161dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Japonca / Tayland dili
Yönetmen: David Lean
Yapımcı: Sam Spiegel
Senaryo: Carl Foreman, Michael Wilson
Pierre Boulle'nin Le pont de la rivière Kwai isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Jack Hildyard
Müzik: Malcolm Arnold
Oyuncular: William Holden, Alec Guinness, Jack Hawkins, Sessue Hayakawa, James Donald, Geoffrey Horne, André Morell, Peter Williams, John Boxer, Percy Herbert, Harold Goodwin, Ann Sears, Heihachiro Okawa, Keiichiro Katsumoto, M.R.B. Chakrabandhu
Oscar: Sam Spiegel (film), David Lean (yönetmen), Pierre Boulle, Carl Foreman, Michael Wilson (senaryo)*, Alec Guinness (erkek oyuncu), Jack Hildyard (görüntü yönetmeni), Peter Taylor (kurgu), Malcolm Arnold (müzik) * Kara listedeki yazarlardan Carl Foreman ve Michael Wilson, komik bir biçimde 1984'te Oscar aldı.
Oscar adaylıkları: Sessue Hayakawa (yardımcı erkek oyuncu)

BHARAT MATA (1957)

Mebhoob Khan'ın filmi *Bharat Mata* (*Hindistan Ana*), gösterime girmesinden neredeyse 50 yıl sonra bile hâlâ Hindistan sinemasının en güzel örneği olarak yerini koruyor. Film, bir kadının, Radha'nın (Nargis), geleneksel değerler ve köy yaşamıyla vaat edilmiş modern ütopyayı bağdaştırma mücadelesini anlatıyor. Asya ve Afrika'nın büyük bölümünde izleyiciye ulaşarak uluslararası başarı yakalayan *Bharat Mata*, Oscar'a aday gösterilen birkaç Hint filminden biri olarak Avrupa ve Amerika'da da ün yaptı.

Renkleri olağanüstü bir verimlilikle kullanan ilk Hintli yönetmenlerden biri olan Mehboob Khan, tarihsel filmlerinde epik bir tarz izledi ve yeteneklerini, köy yaşamı üzerine bir inceleme olan bu filminde, ulusal bir destan yaratma süreci içerisinde kullandı; yeni bir ulusa yeni bir öykü kazandırdı. *Bharat Mata*, kadın kahramanı evlilikten yaşlılığa kadar izleyen çok güçlü bir hikayeye sahip ve karakterlerin isimlerini Hindu panteonundan alması bağlamında yoğun mitolojik göndermelerle dolu.

Film, Nargis, Raaj Kumar ve Sunil Dutt gibi dönemin en büyük yıldızlarını barındırıyor. Film tamamlandıktan sonra Nargis'in Sunil Dutt'la evlenmesi, hem Dutt'ın beyazperdede onun oğlunu canlandırmış olması nedeniyle, hem de o sıralarda Nargis'in efsanevi Raj Kapoor'la romantik bir ilişki yaşamış olmasından dolayı yankı uyandırdı. *Bharat Mata*'nın uzun süre popülerliğini koruyan Naushad Ali imzalı müzikleri, halk şarkılarının tınılarıyla klasik raga'ların (melodi) harmanlanarak Batı tarzında, 100 enstrümanlı bir orkestra tarafından çalınmasıyla oluşturulmuştu; Hint filmlerinin simgesi haline gelen bu tarzı, Ali'nin başlattığı söylenir. *Bharat Mata* aynı zamanda olağanüstü görüntülere sahip; kadın kahramanın sanki bir yük hayvanıymışçasına pulluk çekmesi ve hasattan sonra Radha ile oğullarının, parlak bir geleceğe doğru bakan mutlu yüzleri, Sovyet gerçekçiliği tarzında birer simge haline gelmiştir.

Bharat Mata, karmaşıklığı ve farklı okumalara açık olması sayesinde, hâlâ ne zaman gösterilse, izleyicileri sinemaya çekebilen az sayıdaki filmden biri. Bu, dünya sinemasına ilgi duyan herkesin izlemesi gereken ilk Hint filmi. **RDw**

Hindistan (Mehboob)
172dk, Technicolor
Yönetmen: Mehboob Khan
Yapımcı: Mehboob Khan
Senaryo: Mehboob Khan, Wajahat Mirza, S. Ali Raza
Görüntü Yönetmeni: Faredoon A. Irani
Müzik: Naushad
Oyuncular: Nargis, Sunil Dutt, Raaj Kumar, Rajendra Kumar, Kanhaiyalal, Kumkum, Master Sajid, Sitara Devi, Mukri, Sajid Khan, Azra, Chanchal, Kanan Kaushal, Sheela Naik
Oscar adaylıkları: Hindistan (yabancı film)

İngilizce adı: *Mother India*

LETJAT ZHURAVLI (1957)

Rusya (Mosfilm)
97dk, SB
Dili: Rusça
Yönetmen: Mikheil Kalatozishvili
Yapımcı: Mikheil Kalatozishvili
Senaryo: Viktor Rozov
Letjat zhuravli isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Sergei Urusevsky
Müzik: Moisej Vajnberg
Oyuncular: Tatyana Samojlova, Aleksei Batalov, Vasili Merkuryev, Aleksandr Shvorin, Svetlana Kharitonova, Konstantin Nikitin, Valentin Zubkov, Antonina Bogdanova, Boris Kokovkin, Yekaterina Kupriyanova
Cannes Film Festivali: Mikheil Kalatozishvili (Altın Palmiye), Tatyana Samojlova (mansiyon)

İngilizce adı: *The Cranes Are Flying*

Stalin'in ve Stalinizm'in son yıllarında, Sovyet sineması neredeyse tamamen yok oldu. Savaşın getirdiği süregiden ekonomik yıkımın yanı sıra, günlük yaşama damgasını vuran yaygın korku, bir zamanlar başarıyı yakalamış olan Sovyet yapımevlerinin neredeyse tümünün kepenk indirmesine yol açtı. 1953 yılında Stalin'in ölmesinin ardından yeniden doğan Sovyet sineması yavaş yavaş kendisini göstermeye başladı ve bu yeniden doğumu simgeleyen film de Mikhail Kalatozov'un *Letjat Zhuravli*'siydi (*Leylekler Geçerken*). Görünüşte, savaşın başlamasından kısa süre sonra ayrı düşen Boris (Aleksei Batalov) ve Veronika (Tatiana Samoilova) adlı sevgililerin savaş dönemindeki aşkını anlatan film, söz konusu türün tüm klişelerine cesaretle meydan okuyor. *Letjat Zhuravli*, Kızıl Ordu'nun parlak zaferlerini yüceltmek yerine, fazlasıyla profesyonel ve ürkütücü Alman savaş makinesinin, kahramanlık nitelikleri taşısa da zayıf organize edilmiş ve donatılmış Rus ordusunu kolaylıkla bozguna uğrattığı, savaşın o en karanlık bazı anlarının üzerine odaklanıyor.

Cephe gerisinde, umutsuzluk ve insanın önce kendini kurtarması gerektiği hissinden başka bir şey yoktur. Sovyet izleyicileri, kendi savaş dönemi deneyimlerini yansıtan bu filmi övgüye değer bir biçimde coşkuyla kucakladılar; büyük olasılıkla propagandadan bıkıp usanmış olan izleyiciler, savaşın aslında her alanda çok az kahraman yarattığını iyi biliyorlardı. Batalov ve Samoilova, genç aşıklar olarak olağanüstü etkileyici, seksi ve çekiciler ama filmin esas yıldızı, görüntü yönetmeni Sergei Urusevsky'nin duyulara hitap eden kamera çalışması. Nefes kesici vinç çekimleri, süzülürcesine kayan görüntüleri ve dinamik el kamerası çekimleriyle Urusevsky (muhteşem savaş dönemi belgeseli Bitva za nashu Sovetskuyu Ukrainu'da Dovzhenko'yla birlikte çalışmıştı), kerteriz noktalarını ya da referans alınabilecek, kesinlik taşıyan her türlü (etik, politik ya da başka alanlarda) sabit noktasını yitirmiş bir dünya hissini başarıyla yaratıyor. Urusevsky, daha sonra Kalatozov'la beraber *Ya Kuba* (*Ben Küba*, 1964) adlı, kimilerinin çok beğendiği kimilerinin aşağıladığı filmi yapacaktı; bu film bazılarına barok üslubuyla boğucu gelir ama *Letjat Zhuravli* neyse ki görsel efektlere hiç bulaşmıyordu. Film, aynı zamanda Soğuk Savaş döneminde ABD'de geniş dağıtımı yapılan (Warner Brothers tarafından) ilk Sovyet filmi oldu. **RP**

ABD (Bryna, Harris-Kubrick)
87dk, SB
Dili: İngilizce / Almanca
Yönetmen: Stanley Kubrick
Yapımcı: Kirk Douglas, James B. Harris, Stanley Kubrick
Senaryo: Stanley Kubrick, Calder Willingham, Jim Thompson, *Humphrey Cobb'un romanından*
Görüntü Yönetmeni: Georg Krause
Müzik: Gerald Fried
Oyuncular: Kirk Douglas, Ralph Meeker, Adolphe Menjou, George Macready, Wayne Morris, Richard Anderson, Joe Turkel, Christiane Kubrick, Jerry Hausner, Peter Capell, Emile Meyer, Bert Freed, Kem Dibbs, Timothy Carey, Fred Bell

PATHS OF GLORY (1957)
Zafer Yolları

Stanley Kubrick, pek çok filminde savaş temasını işledi. Humphrey Cobb'un 1. Dünya Savaşı sırasında Fransız ordusunda meydana gelen utanç verici gerçek bir olay hakkındaki romanı, güçlü bir filme uyarlandı (Kubrick, Jim Thompson ve Calder Willingham tarafından); bu film, yönetmenin inanılmaz derecede dehşetli şeylerle uğraşırken elden bırakmadığı gerçekçi soğukkanlılığını en etkili biçimde ortaya koyuyordu.

Bir çift acımasız ama beceriksiz general (Adolphe Menjou, George Macready), adamlarına intihar sayılabilecek bir biçimde Alman mevzilerine taarruz emri verir; birliğin neredeyse tamamı yok edildikten sonra hayatta kalan birkaç asker geri döndüklerinde, birlik korkaklıkla suçlanır ve aralarından gelişigüzel seçilen üç piyade mahkemeye çıkarılır. Kendini mesleğine adamış olan Albay Dax (Kirk Douglas), adamlarını savunur ama mahkeme üç sıradan, masum askerin (kesinlikle hayal edilebilecek en cesur askerler) kurşuna dizilmesine karar verir. Mükemmel oyunculukların sergilendiği, acımasız ve zekice bir film olması açısından *Zafer Yolları* en iyi türden bir savaş filmi: izleyiciyi öfkelendiriyor. Aynı zamanda, idamlardan sonra, bir oda dolusu alaycı askerin tutsak alınmış bir Alman kızını (Susanne Chirstian, daha sonra Chirstiane Kubrick oldu) kendilerine şarkı söyleyerek onları eğlendirmeye zorladığı ancak kızın duruma hiç de uygun olmayan, içten, melankolik performansıyla sessizliğe gömüldükleri film, Kubrick'in tüm kariyerinde yönettiği bu en duygusal sahneyle doruğa ulaşıyor. **KN**

ABD (Hecht, Hill & Lancaster, Norma-Curtleigh)
96dk, SB
Yönetmen: Alexander Mackendrick
Yapımcı: Tony Curtis, Harold Hecht, James Hill, Burt Lancaster
Senaryo: Clifford Odets, Ernest Lehman, Alexander Mackendrick *Ernest Lehman'ın romanından*
Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe
Müzik: Elmer Bernstein
Oyuncular: Burt Lancaster, Tony Curtis, Susan Harrison, Martin Milner, Sam Levene, Barbara Nichols, Jeff Donnell, Sally, Joe Frisco, Emile Meyer, Edith Atwater, Chico Hamilton

SWEET SMELL OF SUCCESS (1957)
Başarının Tatlı Kokusu

Bu film, dalkavuk basın danışmanı Sidney Falco'nun (Tony Curtis), muazzam derecede etkili köşe yazarı J.J. Hunsecker'a (Burt Lancester) yaranmaya çalışması ama bu arada da başarı hırsı yüzünden kendi yaşamını mahvetmesini anlatan, ünlüler dünyasına yönelik olağanüstü keskin bir taşlama. *Başarının Tatlı Kokusu*, Chico Hamilton'ın muhteşem ve dumanlı caz müziğiyle bizleri, 1957 yılı dolaylarında New York şehrinin pırıltılı gece ışıkları altında umutsuzların kaçıklara yaranmaya çalıştığı ve ruhların, gazete sütunlarında yer almak karşılığında satıldığı yerlerden, yozlaşmış, acımasız polislerin caz müzisyenlerinin üzerine uyuşturucu yerleştirdiği ya da J.J.'in düşmanlarını öldüresiye dövdüğü yağmurlu sokaklara götürür.

Yönetmen Alexander Mackendrick, Ernest Lehmann'ın daha önce basında tefrika edilmiş olan sert senaryosundaki alaycı ve gözlemci tavrı benimseyip buna bir de gotik gölgeler ekleyerek, Ealing'in muzip komedilerinden, şiddetli ve haşin bir türe oldukça keskin bir geçiş yaptı. Frankenstein'ın canavarı gibi fitili ateşlenmiş olan Lancester, şaşılacak derecede nefret doludur ("Ateşle beni Sidney") ve Curtis, J.J.'e bir iyilik -J.J.'in açıkça ensest türünden bir sevgiyle boğduğu hassas kız kardeşiyle (Susan Harrison'dan kısır bir oyunculuk) aşk yaşayan bır caz müzisyeninin (Mart Milner) arasını bozmakla ilgili, fena halde geri tepen bir iyilik- yapayım derken kendi kendini tüketen sarsak dalkavuk rolünde beyaz perdedeki en iyi performansını sergiliyor. **KN**

MAN OF THE WEST (1958)
Batıdan Gelen Adam

ABD (Ashton)
100dk, Renkli
Yönetmen: Anthony Mann
Yapımcı: Walter Mirisch
Senaryo: Reginald Rose
Will C. Brown'ın The Border Jumpers isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Ernest Haller
Müzik: Leigh Harline
Oyuncular: Gary Cooper, Julie London, Lee J. Cobb, Arthur O'Connell, Jack Lord, John Dehner, Royal Dano, Robert J. Wilke

Anthony Mann, 1950'li yıllar boyunca başrollerinde James Stewart'ın oynadığı bir dizi olağanüstü western yaptıktan sonra bu kez, yaşlanmaya başlayan Gary Cooper'ın, arkasında bıraktığını sandığı bir geçmişle yüzleşmek zorunda kalan bir adamı canlandırdığı *Batıdan Gelen Adam*'ı çeker. Mann'in western'lerinde alışılmış olduğu üzere bu filmde de kişisel tarih, karakterlerin üzerinde ancak ölümün gevşetebileceği bir baskı kurar. Cooper, kasabasına bir öğretmen tutmak için bir yolculuğa çıkmış saygın bir yurttaş olan Link Jones'u canlandırır. Yolculuk yaptığı tren soyulunca Link kendisini Billie (Julie London) adındaki bar şarkıcısı bir kadınla beraber ıssızlığın ortasında bulur ve çaresizlik içinde yakınlardaki bazı eski tanıdıklarından yardım istemeye karar verir. Ne var ki Link'in kirli bir geçmişi olduğu anlaşılır ve bir zamanlar arkadaşları olan bu insanlar, emektar western oyuncuları Royal Dano, Robert Wilke ve John Dehner'ın canlandırdığı bir çetedir. Çok geçmeden aralarında halledilmesi gereken bazı meseleler olduğu açığa çıkar; ve çete, Billie'yi tecavüzle tehdit ederek, Link'i onlara bir soygun için yardım etmeye zorlar. Onların bu davranışları o ana dek munis bir görüntü çizen Link'i öfkeden deliye döndürür; ve Link, çete üyelerinden birini acımasızca döver.

Çetenin lideri Dock Tobin'dir (Lee J. Cobb'dan çok güçlü bir oyunculuk). Mann'in western'lerinde aile bağları, daima toplumun diğer kesimleriyle olan bağlardan daha sıkı çıkar ve Tobin'in çetesi de akrabalık ilişkilerinin adı bir taklidi işlevi görür. Dock gerçekten de Link'i manevi oğlu olarak görmektedir. Mann'in bir hayalet kasabada çok güzel bir biçimde sahnelediği finaldeki yüzleşmede, doğrudan bir provokasyon olarak Billie'ye sonunda tecavüz etmiş olan Dock, Link'i bir çeşit baba katili olması için doldurusa getirir. Ancak tehditkar "baba"sını mezara gömen Link, içindeki, güçbela kontrol altında tutabildiği amansız şiddeti açığa çıkarmıştır.

Bir Mann western'i için alışılmadık bir biçimde, birçok aksiyon sahnesi, Link'le çete arasındaki ipler gerilirken, karanlık ve kasvetli iç mekanlarda geçer. Ama Mann'in görüntüleri her zamanki gibi çok başarılı. Bu filmi mutlaka sinemaskop olarak izleyin! **EB**

ABD (Universal)
95dk, SB
Yönetmen: Orson Welles
Yapımcı: Albert Zugsmith
Senaryo: Orson Welles
Whit Masterson'un Badge of Evil isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Russell Metty
Müzik: Henry Mancini
Oyuncular: Charlton Heston, Janet Leigh, Orson Welles, Joseph Calleia, Akim Tamiroff, Joanna Cook Moore, Ray Collins, Dennis Weaver, Valentin de Vargas, Mort Mills, Victor Millan, Lalo Rios, Risto, Michael Sargent, Phil Harvey, Joi Lansing

TOUCH OF EVIL (1958)
Bitmeyen Balayı

"O bambaşka bir adamdı." On yıllar boyunca sinemacılar Orson Welles'in 1950'lerde yaptığı son derece etkili kara film *Bitmeyen Balayı*'na saygıda kusur etmediler. Bu film, pespaye bir sınır kasabasının striptiz kulüplerinde ve motellerinde geçen çarpıcı bir çürümüşlük ve dürüstlük hikayesi. Meksikalı narkotik görevlisi Charlton Heston ve yozlaşmış Amerikan polisi Welles, kimin görev alanına girdiği tartışmalı bir cinayet olayıyla ilgili olarak anlaşmazlığa düşer; bu arada Janet Leigh, onların irade savaşı içinde tehdit altında kalan bir piyon haline gelir.

Heston, filmi yönetmek ve aynı zamanda Hank Quinlan rolünü oynamak üzere Hollywood'un paryası Welles'i tutmaları için Universal Stüdyoları'na büyük baskı yaptı ve isteğini kabul ettirdi. Welles derhal senaryoyu bir kenara attı ve Whit Masterson'ın piyasa romanı Badge of Evil'dan kendi özgün uyarlamasını yazarak, ucuz ve basit bir macerayı muhteşem bir sanat eserine dönüştürdü. Tekinsiz bir atmosferde geçen film, dikkate değer bir kesintisiz kaydırmalı çekimin kullanıldığı açılış bölümüyle hâlâ övgü toplar; bu üç dakikalık, göz kamaştırıcı plan sekansta Miguel "Mike" Vargas (Heston) ve onun neşeli, sarışın, Amerikalı yeni karısı Susan (Leigh) dondurmalı gazoz içmek üzere ABD'ye gezmeye gelmiş ortalıkta dolaşırlarken, kamera vinci bir çırpıda hareketli gece manzarasının arasından geçer. Kim olduğu anlaşılamayan bir adam üstü açılabilen bir arabaya bomba yerleştirir; yaya insanlar ortalıkta koşuşturur; bir sürücünün yanındaki fahişe, "Kafamın içinde tik tak eden bir ses var," diye yakınır; yeni evliler bir sınır devriyesiyle onların hikayesini öğrenmemizi sağlayan kısa bir konuşma yaparlar; ve bum, balayı sona erer.

Polis şefi Quinlan, soruşturmayı yürütmek üzere sınırın ABD tarafından gelir ve bu sırada Susan'ın yolunu, Vargas'ın bir süredir içeri tıkmaya uğraştığı uyuşturucu satıcıları keser. Birkaç dakika içerisinde bu kötü niyetli, alçakça oyunda kartlar dağıtılmıştır. Vargas'ın kendisini bir suçlu olarak teşhir etmesini engellemek amacıyla Quinlan, Susan'ı kaçırtacak ve ona uyuşturucu (Mercedes McCambridge'in canlandırdığı deri giysiler içindeki lezbiyen tiplemesi ve onun esrar çekerek kafayı bulmuş haydutları tarafından) verdirecektir. Kara filmlerin en muazzam psikopatlarından olan Quinlan, elinde tuttuğu gücü kötüye kullanması sonucu canavara dönüşen (zaten iri yarı olan Welles, dolgu malzemeleri ve takma bir burunla iyice irileştirilmiştir), Marlen Dietrich'in canlandırdığı eski sevgilisi olan gizemli fahişe, bir an için tanıyamadığı heybetli bir figürdür. En çarpıcı olan, Quinlan'ın kendisine tapan çömezi, gecikmeli olarak saygınlık kazanan trajik Pete Menzies (Joseph Calleia) karakteridir.

Bitmeyen Balayı'na kara filmin mezartaşı kitabesi olma şöhretini kazandıran, açılış sahnesiyle boy ölçüşebilecek nitelikteki bir dizi cesur, karmaşık ve unutulmaz sahnedir. Welles üslubu belirleyen unsurları teatral biçimde abartılı hale getirirken, bir yandan da Russell Means'in keskin siyah-beyaz görüntü yönetimi ve Henry Mancini'nin Latin-caz-rock karışımı müziğiyle olağanüstü bir gerçekçilik elde eder. Finaldeki kovalamaca, gösterişli görüntülerle deneysel ses efektlerinin ve her yere yayılan bir felaket havasının taşkın bileşiminden oluşur. Welles, Universal Stüdyoları'nın kurgusundan memnun kalmayınca, 1998 yılında onun notlarına dayanarak titizlikle restore edilmiş bir versiyon gösterime girdi. Birkaç dakika daha uzun olan bu versiyondaki en tatmin edici değişiklikler, ünlü açılış sekansının üzerindeki jenerik akışının kaldırılması ve Susan'ın motelde yaşadığı işkenceyle, Vargas'ın Quinlan'la olan endişe verici mücadelesi arasında daha girift bir kurgu oluşturulmasıydı. **AE**

Mısır (Gabriel Talhami)
95dk, SB
Dili: Arapça
Yönetmen: Youssef Chahine
Yapımcı: Gabriel Talhami
Senaryo: Mohamed Abu Youssef, Abdel Hay Adib
Görüntü Yönetmeni: Alevise Orfanelli
Müzik: Fouad El-Zahry
Oyuncular: Farid Shawqi, Hind Rostom, Youssef Chahine, Hassan el Baroudi, Abdel Aziz Khalil, Naima Wasfy, Said Khalil, Abdel Ghani Nagdi, Loutfi El Hakim, Abdel Hamid Bodaoha, F. El Demerdache, Said El Araby, Ahmed Abaza, Hana Abdel Fattah, Safia Sarwat

İngilizce adı: *Cairo Station*

BAB EL HADID (1958)
Merkez Garı

Önceleri hiçbir şey yoktu. Bu bakış açısı hatalı ve aptalcaydı tabii çünkü Mısır'da, Arap ülkelerinde, Afrika'da pek çok film yapılıyordu; pek çok hikaye anlatılıyor, görüntüler bir araya getiriliyordu. Ama bu hikayelerin, görüntülerin ve filmlerin hiçbiri üretim yerlerinin dışında görülemiyor, hiç bilinmiyorlardı. Daha sonra sömürgecilik karşıtı bir dalga oluştu, Güney'in ulusları, Nasır ve Süveyş hareketleniyordu ve aynı tarihlerde örtünmüşlüklerinin (az ya da çok) altında cinsellik taşıyan güzel kadınların ve yakıcı gözleri ve sesleriyle genç erkeklerin oynadığı müzikal komediler ve aşırı duygusal dramlar da ortaya çıktı. Bunlar, hoş, egzotik ve kimi zaman oldukça kayda değer filmlerdi; eğer bu filmlerden birini izleme fırsatı bulsanız, biraz hoşgörüyle birlikte takdir ederdiniz.

Daha sonra *Merkez Garı* karşımıza çıktı. Sanki ergenlik dönemine erişmiş sinema, birdenbire kendi dünyasının o güne dek bilinmeyen bir yanını ortaya çıkararak yeniden çocukluk günlerine dönmüştü. Bu yeni sinema, kendine ait bir form inşa etmek üzere, Hollywood'tan ve İtalyan yeni gerçekçiliğinden ders almıştı. Mizah, bilgelik ve kederle doluydu; kentin günlük yaşamındaki çok ufak ayrıntılara önem veriyordu; ihtiras ve arzunun ilkel güçlerini betimliyordu; klasik ve Doğu'ya özgü ikonografiyi derinlemesine inceliyordu. Bütün bunlar fantezi ve gerçekliğin karışımı içerisinde sunuluyordu. *Merkez Garı*, canlı ve etkileyici, çizdiği portrelerde tıtız, hem tek bir bireyin yaratımı hem de Batı'nınkine çok yakın ama aynı zamanda çok farklı laik bir kültürün cisimlendirilmesi bakımından orijinal.

Peki kimdir bunun sorumlusu? Yusuf Şahin. İstek ve umutsuzlukla dolu, ufak tefek, "çılgın" bir adam. Şahin, kendisi ve yaşam hakkındaki rahatsız edici açığa vuruşları beyaz perdeye taşırken, çekici bir limonata satıcısına (Hind Rostom) karşılıksız bir aşk besleyen Kenaoui adındaki özürlü bir gazete satıcısını canlandırıyor. Hikayenin bileşenleri basit olsa da burada betimlenen dünya hem tehlikeli hem de karmaşık. Olayların gelişimi kentin yaşamında karanlık bir cehennem çukuru açıyor. İlk gösterime girdiğinde, Mısırlı izleyiciler tarafından çok sert biçimde eleştirilen *Merkez Garı*, 20 yıl kadar sonra yeniden keşfedildiğinde, hak ettiği gibi bir başyapıt olarak selamlandı. **J-MF**

GIGI (1958)

ABD (MGM)
119dk, Metrocolor
Yönetmen: Vincente Minnelli
Yapımcı: Arthur Freed
Senaryo: Alan Jay Lerner, Anita Loos
Colette'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Joseph Ruttenberg
Müzik: Frederick Loewe
Oyuncular: Leslie Caron, Maurice Chevalier, Louis Jourdan, Hermione Gingold, Eva Gabor, Jacques Bergerac, Isabel Jeans, John Abbott
Oscar: Arthur Freed (film), Vincente Minnelli (yönetmen), Alan Jay Lerner (senaryo), William A. Horning, E. Preston Ames, Henry Grace, F. Keogh Gleason (sanat yönetmeni), Joseph Ruttenberg (görüntü yönetmeni), Cecil Beaton (kostüm), Adrienne Fazan (kurgu), André Previn (müzik), Frederick Loewe, Alan Jay Lerner (film şarkısı)

Vincente Minnelli'nin muhteşem MGM müzikali, aralarında En İyi Film ve En İyi Yönetmen ödüllerinin de bulunduğu dokuz Oscar'ı evine götürerek *Rüzgar Gibi Geçti*'nin elindeki Akademi Ödülü rekorunun nihayet kırılmasını sağladı. Colette'in, büyükannesi ve büyük teyzesi tarafından aile geleneğine göre bir courtesan (sosyete fahişesi) olarak yetiştirilen ufak tefek bir Parisli kızı anlattığı öyküsüne dayanılarak çekilen *Gigi*, Alan Jay Lerner ve Frederick Loewe'ün hazırladığı esprili müzik repertuarıyla beyazperdeye uyarlandı. Bu şarkıların en beğenilenleri arasında "Thank Heaven for Little Girls", "I'm Glad I'm Not Young Anymore" (ikisini de bu filmle kariyeri yeniden dirilen, salon adamı rollerinin mükemmel oyuncusu Maurice Chevalier seslendirmişti) ve eski bir kaçak ilişkiyi anımsatan eğlenceli Chevalier & Hermione Gingold düeti "I Remember it Well" bulunuyordu.

Leslie Caron, kaçınılmaz olarak ansızın özgüvenli ve çekici bir kadına dönüşmeden önce, görgü kuralları, işvebazlık, baştan çıkarma ve mücevherlere değer biçme konularında ders görme eziyeti çeken şen şakrak çocuk rolünde kusursuz. Salon adamı rolünde Louis Jordan da aynı şekilde mükemmel. 19. yüzyıl sonu Paris'i perdede hiç bu kadar güzel görünmemişti ve Cecil Beaton'ın kostümleri Lerner ve Loewe'ün *My Fair Lady*'sindeki (*Benim Güzel Meleğim*, 1964) çalışmasıyla rekabet edebilecek düzeyde. *Gigi* daima büyüleyici. **AE**

THE DEFIANT ONES (1958)
Kader Bağlayınca

ABD (Curtleigh, Lomitas)
97dk, SB
Yönetmen: Stanley Kramer
Yapımcı: Stanley Kramer
Senaryo: Nedrick Young, Harold Jacob Smith
Görüntü Yönetmeni: Sam Leavitt
Müzik: Ernest Gold
Oyuncular: Tony Curtis, Sidney Poitier, Theodore Bikel, Charles McGraw, Lon Chaney Jr., King Donovan, Claude Akins, Lawrence Dobkin, Whit Bissell, Carl "Alfalfa" Switzer, Kevin Coughlin
Oscar: Nedrick Young, Harold Jacob Smith (kurgu), Sam Leavitt (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Stanley Kramer (film), Stanley Kramer (yönetmen), Tony Curtis (erkek oyuncu), Sidney Poitier (erkek oyuncu), Theodore Bikel (yardımcı erkek oyuncu), Cara Williams (yardımcı kadın oyuncu), Frederic Knudtson (kurgu)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Sidney Poitier (Gümüş Ayı)

Stanley Kramer'ın, açıkça bir "mesaj" filmi olan *Kader Bağlayınca*'sı, Amerikan ırklar arası ilişkilerin etkileyici bir simgesi niteliğinde: Biri beyaz, diğeri siyah iki mahkum (Tony Curtis ve Sidney Poitier), onları hapishaneye götüren araç devrildiğinde birbirlerine zincirle bağlıdır. İki adam da ırkçı duygulara sahiptir ve ilk fırsatta birbirlerinden ayrılmak isterler; ama Amerikan tarihinin bu alegorisine uygun olarak, ayrılamazlar. Kaçınılmaz yakınlıkları onları klişelerin ve öfkeli sözcüklerin ötesine taşır ve birbirlerini birer birey olarak tanımaya başlamalarını sağlar.

Yemek bulmak için giriştikleri bir soygun ters gider ve ikisini birden linç etmek isteyen bir çete peşlerine düşer. Yalnız, beyaz bir kadının idare ettiği bir çiftlik evine geldiklerinde nihayet zinciri kırmanın yolunu bulurlar. Yine de bu noktadan sonra, kadın onları ayırmaya çalışsa bile kendi yollarına gitmezler. Bir bataklıktan geçip daha sonra da bir yük trenine binerek, özgürlüğe doğru son bir hamle yaparlar; ama bu girişimleri başarısızlıkla sonuçlanınca yeniden ele geçirilirler.

Gerek Curtis'in gerekse Poitier'ın başarılı oyunculukları, kolayca sıradan bir melodrama dönüşebilecek öyküye hem hayat hem de düşünsel güç katıyor. *Kader Bağlayınca*, 1950'lerde, Amerikan toplumunun Afrika kökenli Amerikalıların mevcudiyeti olgusuyla uzlaşma girişiminde bulunduğu dönemde, "gerçekçi" liberallerin gündemini belki de en iyi şekilde yansıtan film. **BP**

ABD (Alfred J. Hitchcock, Paramount)
128dk, Technicolor
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Alfred Hitchcock
Senaryo: Samuel A. Taylor, Alec Coppel
Pierre Boileau ve Thomas Narcejac'ın d'Entre les Morts isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Robert Burks
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: James Stewart, Kim Novak, Barbara Bel Geddes, Tom Helmore, Henry Jones, Raymond Bailey, Ellen Corby, Konstantin Shayne, Lee Patrick
Oscar adaylıkları: Hal Pereira, Henry Bumstead, Sam Comer, Frank R. McKelvy (sanat yönetimi), George Dutton (ses)

VERTIGO (1958)
Ölüm Korkusu

Alfred Hitchcock, başarısının ve ticari ününün doruğunda olduğu halde, *Ölüm Korkusu*, gösterime girdiği dönemde çok beğenilen bir film olmadı. Eleştirilerin çoğu, kuşkulu ve anlaşılması güç senaryoya yönelikti. Cinayet planını, ortaya çıkışı olsa olsa ortalama bir Scooby-Doo çizgi filminin sonu kadar şaşırtıcı, zayıf karakterize edilmiş kötü adam tarafından yapılması insanlara hiç inandırıcı gelmemişti. Filmin sonu başka bir şeye o kadar çok ağırlık veriyordu ki Hitchcock, katilin hak ettiği cezayı bulduğunu belirtmek üzere, televizyon için yaptığı çalışmalardakine benzer gereksiz bir açıklama bölümü çekmesine rağmen katil yine de bu işten paçayı sıyırmış gibi görünüyordu. Filmin odağını oluşturan, James Stewart'la Kim Novak arasındaki ilişkide rahatsız edici bir şeyler de vardı. Ama *Ölüm Korkusu*'nun, bazı telif hakkı sorunlarından kaynaklanan nedenlerle gösterilemediği uzun yıllar içerisinde, film yeniden değerlendirildi. Şimdilerde "Usta"nın en önemli işleri arasında sayılıyor.

John "Scottie" Ferguson (Stewart), filmin başında yükseklik korkusu yüzünden bir meslektaşının hayatını kurtaramayan ve bu yüzden görevinden istifa eden bir San Francisco polisidir. Zaman zaman özel dedektif olarak çalışan Scottie, eski arkadaşı Gavin Elster (Tom Elmore) tarafından tutulur. Gavin, Scottie'den, ağırbaşlı kıyafetler giyen, soğuk tavırlı bir sarışın olan ve 19. yüzyılda boğularak ölmüş, kendisine benzeyen bir aile büyüğünü belli ki saplantı haline getirmiş karısı Madeleine'i (Novak) gizlice takip etmesini ister. Scottie'nin, nevrotik Madeleine'e aşık olması, bu durumun akıllara, kadının dirilmesinin ironik olarak onun ölümüyle gerçekleşeceği düşüncesini getirir ve filmin ilk yarısı böylelikle neredeyse bir hayalet hikayesine dönüşür. Bu noktada devreye gerilim kadar atmosferin de ustası olan Hitchcock ve doğaüstü güçler girer. Madeleine'in bir çan kulesinden atlayıp ölmesinden sonra film yön değiştirir ve çok daha heyecanlı bir hal alır. Scottie, ölen Madeleine'e çok benzeyen kaba saba, koyu saçlı tezgahtar kız Judy Barton'a (yine Novak) rastlayınca aklını kaçırmanın eşiğine gelir ve onunla ilişki kurar. Scottie'nin kaybettiği aşkının reenkarnasyonunu yaratmaya çalışarak, Judy'yi kendi amacı doğrultusunda yönlendirdiği, kızı yeni bir saç stili ve giysilerle Madeleine'e dönüştürdüğü sahneleriyle *Ölüm Korkusu* kadar rahatsız edici olmayı göze alabilen çok az ana akım (egemen sinema anlayışa uygun) Hollywood filmi vardır. *Psycho*'daki (*Sapık*) duş sahnesi fiziksel olarak ne kadar şoke ediciyse, nihayet dönüşümünü tamamlayan Judy'nin Scottie'yi vampirce bir açlıkla kucaklaması da duygusal bakımdan o kadar sarsıcıdır.

Başka bazı müthiş Hitchcock filmleri gibi *Ölüm Korkusu* da bol bol taklit edildi, övgü topladı ve üzerinde değişiklikler yapıldı. Brian De Palma'nın *Obsession*'ı (*Saplantı*) gibi filmler, bu orijinal filmin uzun metrajlı dipnotlarıdır. Filmde kullanılan teknik hileler (Stewart'ın yükseklik korkusunu ifade etmek için kullanılan eşzamanlı zumlama ve geriye kaydırma) sinema repertuarına dahil oldu (Steven Spielberg bu teknik hileleri *Jaws-Denizin Dişleri*'nde kullandı). Hatta bazı sahneler başka filmlere (Terry Gilliam'ın *Twelve Monkeys-12 Maymun*'u gibi) ruh katmak üzere kullanıldı. Sonuçta *Ölüm Korkusu*, çelik grisi Technicolor görüntüleri, gerçeküstücü dinamikleri ve Bernard Herrmann'ın çarpıcı, deneysel nitelikler taşıyan müziğiyle göz kamaştırıcı, rahatsız edici ve soğuk bir romantizm taşıyan bir film. **KN**

POPIÓL I DIAMENT (1958)
Küller ve Elmaslar

1950'lerin sonlarında, İtalyan yeni gerçekçiliğinin etkisini yitirmesiyle Fransız Yeni Dalga akımının ortaya çıkışı arasında kalan birkaç yıl boyunca, sanat sineması denince akla Polonya sineması gelirdi. Polonyalılar, savaş yıllarındaki dayanışma, özveri ve sadakati anlatan karmaşık ve genellikle yoruma açık hikayeleriyle, sosyalizmin insani yüzünün gelmiş geçmiş en inandırıcı tasvirlerini sundular. Aleksandr Ford, Andrzej Munk, Jerzy Kawalerowicz gibi yönetmenlerin filmleri, festivallerde ödül üstüne ödül kazandı ve dünya çapında ilgi gördü. Bu dönemde çekilen Polonya filmleri arasında belki de en iyisi, Andrzej Wajda'nın, Doğu Avrupa'da yeni filizlenen bir sanatçı ve aydın kuşağını temsil eden, *Küller ve Elmaslar* adlı filmiydi.

Wajda'nın, Jerzy Andrzejewski'nin tartışma yaratan romanına dayanan başyapıtı, 2. Dünya Savaşı'nın son gününde gelişen olayları konu alır. Düşman teslim olmuştur ancak kazanan taraf ne kazandığından tam olarak emin değildir: Hem komünistler hem de milliyetçiler savaş döneminde kurdukları bıçak sırtındaki ittifakın çözülmekte olduğunu şimdiden hissedebilmektedir. Bu sırada sahneye bir taşra kasabasındaki milliyetçi yeraltı örgütüne bağlı fevri bir genç olan Maciek (Zbigniew Cybulski) çıkar; yeni göreve gelen komünist bölge liderini öldürmekle görevli Maciek, o gece bir otelde saklanır. Ancak bu, Maciek'in yetişkinlik yaşamında yaşadığı neredeyse ilk barış gecesidir; ve genç adam, yaşamın kendisine başka neler sunabileceğini öğrenme hevesindedir. Genç ve güzel bir kadınla tanışır ve ona ilgi duymaya başlar. Kadına duyduğu ilgi, görevin önüne geçme tehdidi taşımaktadır.

Wajda, hem karşıt siyasi görüşlere hem de birbirinden bütünüyle farklı karakterlere perdede eşit ağırlık vermek için filmin başından sonuna kadar net alan derinliği kullanır. Bununla beraber filmde asıl seyre değer olan, Wajda'nın Maciek rolü için keşfettiği Polonyalı aktör Cybulski'dir. Sürekli güneş gözlüğünün ardına gizlenmiş gözleri ve hafif kaba saba ancak sevimli tavırlarıyla Cybulski'ye "Doğunun James Dean'i" yakıştırması yapılmış; ve aktör, siyasi etiketleri bir kenara bırakıp bireyin insani niteliklerine odaklanmak isteyen bir kuşağın simgesi haline gelmiştir. Finalde ölümcül bir kurşun yarası aldıktan sonra, çöp yığınları arasında sendeleyerek yürürken, tüyler ürpertici gülüşüyle "ölüm dansı"nı yaptığı sahne, hiç şüphesiz sinema tarihinin en güçlü (ve pek çok kez tekrarlanan) sonlarından biridir. **RP**

Polonya Poland (Polski, ZRF) 105dk, SB
Dili: Polonyaca
Yönetmen: Andrzej Wajda
Yapımcı: Stanislaw Adler
Senaryo: Jerzy Andrzejewski, Andrzej Wajda
Jerzy Andrzejewski'nin Popiół i diament isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Jerzy Wójcik
Müzik: Jan Krenz, Filip Nowak
Oyuncular: Zbigniew Cybulski, Ewa Krzyzewska, Waclaw Zastrzezynski, Adam Pawlikowski, Bogumil Kobiela, Jan Ciecierski, Stanislaw Milski, Artur Mlodnicki, Halina Kwiatkowska, Ignacy Machowski, Zbigniew Skowronski, Barbara Krafftówna, Aleksander Sewruk, Zofia Czerwinska, Wiktor Grotowicz
Venedik Film Festivali: Andrzej Wajda (FIPRESCI Ödülü)

İngilizce adı: *Ashes and Diamonds*

DRACULA (1958)

Britanya (Hammer)
82dk, Technicolor
Yönetmen: Terence Fisher
Yapımcı: Michael Carreras, Anthony Hinds, Anthony Nelson Keys
Senaryo: Jimmy Sangster
Bram Stoker'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Jack Asher
Müzik: James Bernard
Oyuncular: Peter Cushing, Christopher Lee, Michael Gough, Melissa Stribling, Carol Marsh, Olga Dickie, John Van Eyssen, Valerie Gaunt, Janina Faye, Barbara Archer, Charles Lloyd Pack, George Merritt, George Woodbridge, George Benson, Miles Malleson

Hammer Stüdyoları'nın Bram Stoker'ın ünlü romanından uyarladığı bu film, gelmiş geçmiş en muhteşem korku filmlerinden biri. Montaj masasında gelişmiş, belirgin kontrastlar yakalamada usta keskin gözünü, uzamın mantıksal açılımından aldığı hazla birleştiren yönetmen Terence Fisher, melodramatik üslup bakımından dört dörtlük bir ustalık sergiliyor. Jack Asher'ın dinamik görüntü yönetmenliği, James Bernard'ın korkutucu ve heyecan verici müziği ve bu filmdeki başarılarının kariyerlerinde belirleyici rol oynadığı iki oyuncunun performansı (Peter Cushing'in entelektüel, zarif ve atletik Van Helsing'i ve Christopher Lee'nin soğuk, otoriter, yakışıklı Kont'u) yönetmene destek veriyor.

Hammer'ın bir önceki filmi *The Curse of Frankenstein (Frankenstein'ın Laneti)* gibi *Dracula* da ilk izleyici ve eleştirmenlerine çok sarsıcı geldi ve Hammer'ın korkunun fiziksel yanına yaptığı vurgu, ancak 1970'lerin başlarında genel anlamda kabul görmeye başladı. *Dracula* kendisinden önceki korku filmleri tarafından belirlenen sınırları cesaretle aşar. Bu durum en net biçimde Dracula'nın vahşi gözlerinde, uzun ve sivri dişlerinde, kalbine kazık saplanmış vampir kadınların üzerlerinden oluk oluk akan kanda ve vampirle kurbanları arasındaki ilişkinin kuşku götürmez cinsel karakterinde gözlemlenir. Filmin bir yerinde Dracula, kurbanının yatak odasına girer ve kapıyı koridora yerleştirilmiş kameranın yüzüne kapatır. İncelik açısından sahnenin burada sonlandırılması gerekir ve bu beklenir; ne var ki Fisher kurguda doğrudan odanın içine kesme yapar ve Dracula'nın genç kadını yatağına doğru itişini gösterir. Salt bu kesme bile acımasızlık, taciz ve dehşet taşır. **CFu**

MON ONCLE (1958)
Dayım (Amcam)

Fransa / İtalya (Alter, Centauro, Gray, Specta)
110dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jacques Tati
Yapımcı: Louis Dolivet, Jacques Tati, Alain Terouanne
Senaryo: Jacques Lagrange, Jean L'Hôte, Jacques Tati
Görüntü Yönetmeni: Jean Bourgoin
Müzik: Franck Barcellini, Alain Romans
Oyuncular: Jean-Pierre Zola, Adrienne Servantie, Lucien Frégis, Betty Schneider, Jean-François Martial, Dominique Marie, Yvonne Arnaud, Adelaide Danieli, Alain Bécourt, Régis Fontenay, Claude Badolle, Max Martel, Nicolas Bataille, Jacques Tati
Oscar: Fransa (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Jacques Tati (Özel Jüri Ödülü)
İngilizce adı: *My Uncle*

Jacques Tati, ilk iki sinema filmi olan *Jour de Fête* (*Tatil Günü*, 1948) ve *Les Vacances de M. Hulot*'da (*Bay Hulot'nun Tatili*, 1953), taşralıların, sıradan insanların ve ezilmişlerin etkileyici yanlarını sevecenlikle yücelttı. Bu filmindeyse eleştiri oklarını, o eski, uysal yaşam biçimlerini tehdit eden makineleşme çılgınlığına yöneltir.

Tati'nin değişmez beyazperde karakteri, neredeyse konuşmayan Mösyö Hulot, Paris'in eski ve köhne bir mahallesinde yaşar. Pek de uzak sayılmayacak bir yerde kız kardeşi ve eniştesi olan Arpel'ler (Adrienne Servantie ve Jean-Pierre Zola), modaya uygun biçimde küçük ev aletleriyle donatılmış modern bir evde otururlar. Bu aletlerin çoğu, kaçınılmaz olarak arızalanır; özellikle iyi niyetli Hulot etraftayken.

Tati filmlerinde her zaman olduğu gibi, mizah neredeyse tamamen görsel ve işitsel. Çok az komedyen filmdeki sesleri bu derece yaratıcı biçimde kullanmıştır; Arpel'lerin çeşit çeşit ev aletinden ve eniştenin bir hataya düşerek kayınbiraderine iş verdiği fabrikadaki makinelerden çıkan çıtırtı, vızıltı, tıslama ve puflamalar çoğu kez kontrollü bir cinnet derecesine ulaşır. Tati, güya yaşam kalitesini artırmak üzere tasarlanmış olan makinelerin, nasıl konforun, huzurun ve hazzın aleyhine işlediğini göstermekten muzipçe keyif alır, bir "ayaklı afet bölgesi" olan Hulot tarafından temsil edilen insan unsuru da göz ardı edilemez. Filmde alttan alta bir melankoli kendini hissettirir (matkaplar jenerikte akan isimlerin üzerinde kötüye alamet olacak şekilde dolaşıp durur) ama hüzünlü bir iyimserlik de söz konusu. **PK**

JALSAGHAR (1958)

Hindistan (Aurora)
100dk; SB
Dili: Bengal dili
Yönetmen: Satyajit Ray
Yapımcı: Satyajit Ray
Senaryo: Satyajit Ray
Tarashankar Banerjee'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Subrata Mitra
Müzik: Ustad Vilayat Khan, Asis Kumar, Robin Majumder, Dakhin Mohan Takhur
Oyuncular: Chhabi Biswas, Padma Devi, Pinaki Sen Gupta, Gangapada Basu, Tulsi Lahiri, Kali Sarkar, Waheed Khan, Roshan Kumari, Sardar Akhtar, Tulsi Chakraborty, Bismillah Khan, Salamat Ali Khan

İngilizce adı: *The Music Room*

Satyajit Ray, yoksul bir Bengalli köylünün çocukluktan yetişkinliğe kadar olan yaşamını üç film halinde anlatan Apu üçlemesiyle ünlüdür daha çok. Bu filmler, yalnızca Bollywood müzikallerinin düşsel ve tuhaf görüntülerine aşina olan dünyayı Hindistan sanat sinemasıyla tanıştırdı. Ray farklı bir Hindistan'ı, geleneksel köy yaşamını, kıtlığın, kuraklığın ve yoksulluğun kırıp geçirdiği yaşamları ortaya seriyordu. Büyük ölçüde İtalyan yeni gerçekçiliğinin etkisinde kalan Ray'ın güzel ve dokunaklı filmleri, manevi ve toplumsal adaletsizlikleri irdeleme arayışındaydı. Taşrada, çok başarılı biçimde çekilmiş olan bu filmler, Hindistan yaşamının gerçek ve güvenilir belgeleri olmak için her türlü çabayı gösteriyordu. Ne var ki *Jalsaghar*'da (*Müzik Odası*) Ray'ın tarzı ve amaçları değişiklik gösterir. Bu karamsar, değişik atmosferlere keskin geçişler yapan, hüzünlü film, Apu üçlemesinin ya da Ashani Sanket'in (*Uzaktaki Gök Gürültüsü*, 1973) Ray'ını bekleyenlere büyük bir sürpriz olacaktır. Ray, bu hüner gösterisiyle, özellikle "Üçüncü Dünya" ülkeleri bağlamındaki tipik ulusal sinema anlayışımızın ötesine geçer.

Jalsaghar, gücünü yitirmekte olan bir Lordun, "Huzur" Roy'un, 1920'lerde geçen Çehov tarzı öyküsünü anlatıyor. Karakteri, Ray'ın en gözde aktörlerinden Chhabi Biswas, hüzünlü bir çekicilik ve etkileyici bir asaletle canlandırıyor. Roy'un gücü ve serveti yavaş yavaş tükenmiş ve geriye hiçbir şey kalmamıştır. Sarayı harabeye dönmüş, hizmetkârlarının sayısı gittikçe azalmıştır ve yaşlı adam günlerini çatısında oturup geçmişteki görkemli zamanların hayaline dalarak geçirir. Kıraç bir manzaraya bakarak oturup durur. Mahim Ganguly (Gangapada Basu), artan gücüne ve yükselen statüsüne uygun düşen materyalist bir anlayışa sahip bir tefecidir. Ganguly, Roy'un yitirdiği şeylerin temsilcisidir ve onun varlığını tehdit eder. Ganguly bir konsere ev sahipliği yapacağını ilan ettiğinde, Roy da eskiyle yeniyi son bir yüzleşmede karşı karşıya getirmek üzere aynı gece bir konser düzenlemeye karar verir. Roy'un gösterişli müzik odası onun en büyük tutkusudur, bir geriye dönüş sahnesiyle eski refah günlerinde odada verilen konserler gösterilir. Bu son konser her ne kadar Roy'un hazinesini tamamen silip süpürecek olsa da onun son soylu davranışı olacaktır. Bu, onun için bir zamanlar alışkın olduğu gibi yaşama ve kaçınılmaz sonunu, son bir müzik ve güzellik gecesi boyunca uzak tutmak için bir fırsattır.

Filmin çöküş ve melankoli atmosferi insanda neredeyse sarhoş edici bir etki yapıyor ve buna bağlı bir iyimserliğe yol açıyor. Roy'un yaşamının artık sonuna geldiğini içten içe hissediyor, yine de tıpkı onun gibi, olanaksız olduğunu bile bile bu yaşamın sona ermemesini umut ediyoruz. Ray'ın yeni gerçekçi filmlerini karakterize eden, zamanın ve mekanın yakın gözlemi ve özenli kurgusal yeniden yaratımı, bu filmde çok iyi sonuç veriyor ama daha dışavurumcu sonuçlara ulaşıyor. Sarayı bitkiler ve böcekler ele geçirirken, geride kalan iki uşağın da mücadelelerini kaybetmekte olduklarını görüyor, Roy'un yukarıdan baktığı çıplak düzlükte sürünerek ölüşüne tanık oluyoruz. Bu filmde yeni fikirleri ve teknikleri keşfe çıkan Satyajit Ray'ın tarzının daha da gelişmesini izlemek çok etkileyici. *Jalsaghar*, duyusal bir zevk kaynağı ve dünya sinemasının olmazsa olmaz başyapıtlarından biri. **RH**

Fransa (Carrosse, Sédif)
94dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: François Truffaut
Yapımcı: François Truffaut
Senaryo: François Truffaut
Görüntü Yönetmeni: Henri Decaë
Müzik: Jean Constantin
Oyuncular: Jean-Pierre Léaud, Claire Maurier, Albert Rémy, Guy Decomble, Georges Flamant, Patrick Auffray, Daniel Couturier, François Nocher, Richard Kanayan, Renaud Fontanarosa, Michel Girard, Henry Moati, Bernard Abbou, Jean-François Bergouignan, Michel Lesignor
Oscar adaylıkları: François Truffaut, Marcel Moussy (senaryo)
Cannes Film Festivali: François Truffaut (yönetmen) (OCIC Ödülü)

İngilizce adı: *The 400 Blows*

LES QUATRE CENTS COUPS (1959)
400 Darbe

François Truffaut, ilk filmi *400 Darbe*'yle, 1959 yılında Cannes Uluslararası Film Festivali'nde En İyi Yönetmen Ödülünü kazandı. Bir anda uluslararası sinema kültürü haritasına girdi ve Jean-Luc Godard, Eric Rohmer gibi kendi yenilikçi projelerinin içine dalıp gitmiş Yeni Dalga akımından meslektaşlarının yolunu açtı.

Diğer Yeni Dalga yönetmenleri gibi Truffaut da görüşlerinin temel hatlarını, André Bazin'in yönettiği nitelikli sinema dergisi Cahiers de Cinéma için makaleler yazarak geliştirdi. Çoğunlukla onun kendine özgü estetik ve felsefi kaygılar bütününden uzak düşseler de Bazin, eleştirmenlerini kendi inançlarının peşini bırakmamaları için yüreklendiriyordu. Truffaut, grubun içindeki en atak yazardı. Fransız sinemasının "kalite geleneği"ni sert bir dille eleştirirken bir yandan da güçlü bir biçimde yaratıcı olan yönetmenleri, filmlerinin asıl sahibi ve yaratıcısı olarak gören politique des auteurs'ü ("yaratıcı-yönetmen" politikası/kuramı) formüle ediyordu.

400 Darbe, Truffaut'nun bir eleştirmen olarak yüceltmiş olduğu kişisel bir sinemanın ruhuyla dolup taşıyor. Filmin kahramanı Antoine Doinel (Jean-Pierre Léaud), yaratıcı yönetmenin bizzat pek de kurmacaya kaçılmadan perdede hayat bulan hali; Truffaut sonradan, 15 yaşındaki aktörün oyunculuğundaki güçlülüğü, onunla beraber oyuncu kadrosu ve çekim ekibine karşı özel bir ittifak kurarak desteklediğini açıklamıştır. Usta görüntü yönetmeni Henri Decaë, filmi Paris'teki gerçek mekânlarında çekti ve Truffaut, dokunaklı bir biçimde ifade edilen duygusal ayrıntıların sergilendiği anlarda, öyküden kısa süreler için sapmakta asla tereddüt etmedi. Bu sekanslardan biri, Antoine'ın lunaparkta merkezkaç kuvveti uygulayan bir eğlence aracına bindiğinde vücudunu, toplumun kısıtlayıcı normlarına baş kaldırma yönündeki dürtüsünün dirençsiz olduğunu ifade edecek şekilde eğip büktüğü bölüm. Diğeriyse filmin sonunda; Truffaut'nun kamerası Antoine'la birlikte ıslahevinden kaçar ve nereye gittiğini bilmeksizin nefes nefese koşan Antoine'ı takip eder. Daha sonra, belki de Yeni Dalga sinemasının en güçlü anı sayılabilecek bir donuk karede, varoluş kaygısının portresini zapt edercesine onun yüzüne zum yapar.

Truffaut ve Léaud, Antoine'ın maceralarını dört filmde daha sürdürdü ve seriyi, Truffaut'nun zamansız ölümünden dört yıl önce, 1979'da çekilen *L'Amour en Fuite*'le (*Kaçan Aşk*, 1979) sona erdirdiler. Bu devam filmleri ayrı bir cazibeye sahip olmakla beraber *400 Darbe*, Yeni Dalga'nın en bereketli yaratıcı içgüdülerinin damıtılmış hali olarak eşsiz benzersizliğini koruyor. **DS**

NORTH BY NORTHWEST (1959)
Gizli Teşkilat

Cary Grant'ın canlandırdığı karakter olan reklam ajansı yöneticisi Roger O. Thornhill, bir kadınla tanıştıktan kısa süre sonra, kadın ona ismindeki "O"nun ne anlama geldiğini sorar. Grant'ın ünlü yanıtı mı? "Hiç." Bununla bir yandan Alfred Hitchcock'un eski yapımcısı David O. Selznick'e kurnazca bir dokundurma yapılır, öte yandan Hitchcock'un en eğlenceli filmi *Gizli Teşkilat*'taki diğer pek çok öğe gibi "O" da aksiyonu destekleyen başka bir konu dışı ayrıntıdır yalnızca.

Aslında *Gizli Teşkilat*, zaman zaman kendi bütünlüğü içinde konu dışı büyük bir ayrıntı gibi görünür ki bu da tuhaf bir biçimde, filmin dikkate değer çekiciliğine önemli ölçüde katkıda bulunuyor. Film tam bir lunapark gibi: Bir casusla karıştırılan ve bir BM diplomatının öldürülmesiyle ilgili zan altında bulunan Thornhill (tek silahı engin cazibesi ve esprili yanıtlarıdır), peşinde kötü adamlardan (bunların başını James Mason ve ürpertici Martin Landau çeker) ve ajanlardan kaçmaktadır. Arada bir yerlerde de, iyi adamlarla kötü adamlar arasında gidip gelen son derece güzel ve utanmazca şehvetli Eve Kendall (Eva Marie Saint) vardır.

Ernest Lehman'ın kaleme aldığı, gelmiş geçmiş en güzel senaryoların birinden yola çıkarak sinemanın en müthiş aksiyon sekanslarından bazılarını (uçak saldırısı, Rushmore Dağı'nda yüz heykellerinin arasındaki kovalamaca) sergileyen Hitchcock, *Gizli Teşkilat*'la altın çağını en etkileyici biçimde noktalamış oldu. Saul Bass tasarımı olan başlangıç jeneriği bile unutulmaz ve Bernard Herrmann'ın müziği, en az *Psycho* (*Sapık*, 1960) ve *Vertigo*'nun (*Ölüm Korkusu*, 1958) simge haline gelen ezgileri kadar başarılı.

Gizli Teşkilat'tan önce çekilen *Vertigo*'da Kim Novak'ın canlandırdığı soğuk sarışından çok farklı olan Saint, Hitchcock'un daha savunmasız kadın başrol oyuncularından biri ve Grant'le ilk karşılaştıkları andan itibaren birbirleri için yaratılmış oldukları anlaşılıyor. Bu, müzmin bekarın mutlu bir yuva kurma yolunda karşısına çıkan, ateşle son sınavıdır ve mesele, çiftin sonuçta birlikte olup olmayacağı değil ne yapıp da birlikte olabilecekleri meselesidir. Grant'in Saint'le paylaşacakları geleceğe de yönelen tehditlerin üstesinden gelmesi gerekmektedir ve Hitchcock'un elinde, yolu engellerle kapatan sihirli bir değnek vardır. **JKl**

ABD (MGM)
136dk, Technicolor
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Senaryo: Ernest Lehman
Görüntü Yönetmeni: Robert Burks
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: Cary Grant, Eva Marie Saint, James Mason, Jessie Royce Landis, Leo G. Carroll, Josephine Hutchinson, Philip Ober, Martin Landau, Adam Williams, Edward Platt, Robert Ellenstein, Les Tremayne, Philip Coolidge, Patrick McVey, Ed Binns
Oscar adaylıkları: Ernest Lehman (senaryo), William A. Horning, Robert F. Boyle, Merrill Pye, Henry Grace, Frank R. McKelvy (sanat yönetimi), George Tomasini (kurgu)

SOME LIKE IT HOT (1959)
Bazıları Sıcak Sever

Talihsiz caz müzisyenleri Joe (Tony Curtis) ve Jerry (Jack Lemmon), 1929 yılı Sevgililer Günü Katliamı'na tanık olurlar ve "Josephine"le "Daphne" kılığına girerek, Miami'ye gitmekte olan bir kızlar orkestrasıyla beraber Chicago'dan kaçarlar. İkisi de hassas, aklı bir karış havada şarkıcı Sugar Kane Kowalczyk'e (Marilyn Monroe) vurulur. Ne var ki Daphne, cazibesine kapılan zengin çapkın III. Osgood Fielding'in (Joe E. Brown) ısrarlı ilgisine maruz kalır ve kahramanlarımızın kaçmak istediği gangsterler, Chicago'lu çete reisi Spats Columbo (George Raft) ve adamlarının bir yeraltı dünyası zirvesi için Florida'daki otele gelmeleriyle işler daha da karışır.

ABD (Ashton, Mirisch)
120dk, SB
Yönetmen: Billy Wilder
Yapımcı: I.A.L. Diamond, Doane Harrison, Billy Wilder
Senaryo: I.A.L. Diamond, Billy Wilder
Görüntü Yönetmeni: Charles Lang
Müzik: Adolph Deutsch, Gus Kahn, Bert Kalmar, Leo Wood
Oyuncular: Marilyn Monroe, Tony Curtis, Jack Lemmon, George Raft, Pat O'Brien, Joe E. Brown, Nehemiah Persoff, Joan Shawlee, Billy Gray, George E. Stone, Dave Barry, Mike Mazurki, Harry Wilson, Beverly Wills, Barbara Drew
Oscar: Orry-Kelly (kostüm)
Oscar adaylıkları: Billy Wilder (yönetmen), I.A.L. Diamond, Billy Wilder (senaryo), Jack Lemmon (erkek oyuncu), Ted Haworth, Edward G. Boyle (sanat yönetimi), Charles Lang (görüntü yönetmeni)

Erkek başrol oyuncularının kadın kılığına girdiği bu efsanevi komedi, içerdiği müthiş olaylar, zekice kotarılmış espriler ve mükemmel oyunculuk düzeyiyle başından sonuna olağanüstü eğlenceli ve komik. En büyüleyici dönemini yaşayan 1950'lerin bir numaralı seks tanrıçası Monroe'nun mahzunluktan gülünçlüğe geçişini yakalayabilmek, rol arkadaşları ve yönetmeni açısından çıldırtıcı olmakla birlikte, efsanevidir. Curtis'in kadın kıyafetleri içinde rahat hissetmemesi, hareketlerinde tamamen özgür komik olan Lemmon'ın aksine ona soğuk bir kontrollülük vermiştir.

Bazıları Sıcak Sever'in bağımsız yapımcılığını ve yönetmenliğini Billy Wilder yaptı ve senaryoyu, ikinci kez bu konuda işbirliği yaptığı I.A.L. "Iz" Diamond'la yazdı. Film, iki işsiz müzisyenin bir kızlar orkestrasına katılmaları, bir tren yolculuğuna çıkmaları ve hızlı kostüm değiştirme çabaları içerisinde, orkestranın vokalistiyle aşk macerası yaşamalarını konu alan Alman farsı *Fanfaren der Liebe*'den (1951) hareketle çekildi. Wilder, kahramanlarının kadınsı olmalarını istemedi; fazlasıyla heteroseksüel olmalıydılar ki etrafları baştan çıkarıcı kadınlarla doluyken, trene binip kaçışları dayanılmaz biçimde komik olsun. Dolayısıyla kadın kılığına girmeleri için fena halde iyi bir gerekçeleri olması gerekiyordu. Hayatta kalabilmek amacıyla acımasız katillerden kaçmak, güçlü bir motivasyon kaynağı sağladı.

Filmin ünlü son repliği, böyle bir replik koyup koymamakta kararsız olan Wilder'a, bunun beklenmedik olduğu için komik olduğunda ısrar eden Diamond'ın çekimleri bitirmesinden bir gece önce yazıldı; izleyicinin, Jerry'nin "Ben ERKEĞİM!" diyerek gerçek kimliğini açıklamasına karşılık beklediği son tepki, Osgood'un felsefi bir bakış açısıyla omuz silkerek, "Kimse mükemmel değildir," demesiydi. Zevkle anımsanan bir başka an da, Daphne'nin nişanlandığını ilan ettiği andır. Lemmon, gülünç bir heyecan içinde marakasını sallarken, Wilder'ın replikler arasında izleyicilere gülecek boşluk bırakmak için neşeli marakas seslerini kullanmakta ısrar etmesiyle bu sahne, komedi zamanlaması açısından başyapıt niteliği taşır. Wilder aynı zamanda, hem dönem dekorunun değerini artırmak hem de kurnazca, erkek kahramanların makyajlarını abartıdan uzaklaştırmak üzere filmi siyah-beyaz çekmesine yönelik itirazlara prim vermemiştir. Aktörlerin geçirdiği dönüşüm şaşırtıcı ve eğlencelidir ama Technicolor renklerle çekilmiş olsaydı fazlasıyla grotesk olabilirdi. Sektörün duayenleri, komedi filmlerinin geleneksel kurallarından bazılarını ihlal ettiği için (öyküye tüyler ürpertici bir toplu katliamla giriş yapılır, çekimler başladığında senaryonun ancak yarısı yazılmıştır ve film iki saat sürer) filmin başarısız olacağını öngörüyorlardı ama seyirciler *Bazıları Sıcak Sever*'e bayıldı. Amerikan Film Enstitüsü'nün, onu Tüm Zamanların En İyi Komedi Filmi seçmesinden çok sonra bile hayranlar toplamaya devam ediyor. **AE**

ANATOMY OF A MURDER (1959)
Bir Cinayetin Anatomisi

Robert Traver'ın (Michigan Yüksek Mahkemesi yargıcı John D. Voelker'ın takma adı) 1957 tarihli romanından 1959 yılında Otto Preminger'in sinemaya uyarladığı film, çekildiği dönemde tartışma yaratmıştı (o dönemler için alışılmamış olan "külot", "tecavüz", "sperm üretimi" gibi sözcükleri perdede açıkça kullanmasıyla) ve ABD hukuk sistemine keskin, sert, zehir gibi ve zekice bir biçimde neşter vuran niteliğini hâlâ koruyor.

Bir Cinayetin Anatomisi, Saul Bass'ın tasarladığı çarpıcı başlangıç sekansı (afişte de kullanılır) ve Duke Ellington'un caz temalı müzikleriyle, kendi dönemindeki Hollywood filmleri için alışılmadık olan, her açıdan karmaşık ve incelikli bir yaklaşım benimsiyor. Bu yaklaşımın en radikal izdüşümü, mahkemede anlatılan cinayetin ya da diğer özel olayların gösterilmemesi; ve böylelikle aksi, kayıtsız bir adam olan Teğmen Frederick Manion'un (Ben Gazzara) hafifmeşrep karısı Laura'ya (aşırı dar pantolonuyla Lee Remick) tecavüz ettiği iddia edilen iri yarı bar sahibi Barney Quill'i öldürdüğünde, cinnete eşdeğer "karşı konulmaz bir dürtü"nün esiri olup olmadığına karar vermeyi jüriyle beraber bizlere bırakması. Manion, kendisini savunmak üzere, yerini alanlarla kapışmak için yeniden mahkeme salonlarına dönmeye hevesli eski bölge savcısı Paul "Polly" Biegler'ı (James Stewart) tutar ve Biegler de sivri dilli sekreteriyle (Eve Arden) içkici ama zeki araştırma ortağının (Arthur O'Connell) yardımlarına başvurur. Bu durum karşısında ne yapacağını şaşıran bölge savcısı, iddia makamını temsil etmesi için, şehirden, kılı kırk yaran deneyimli avukat Claude Dancer'i getirtir. Dancer'ın jilet gibi görünümü ve sinsi zarafeti, Beigler'ın "Jimmy Stewart tarzı" kurnazlığıyla ilginç bir tezat oluşturur.

Hayranlık uyandıran ama fazlasıyla teatral nitelikler taşıyan *12 Angry Men*'den (*12 Öfkeli Adam*) çok daha az yapmacıklık içeren *Bir Cinayetin Anatomisi*, gelmiş geçmiş en iyi mahkeme filmi. Stewart ve Scott (ikisi de Oscar'a aday gösterildi), avukatların çok başarılı aktörler olmakla kalmayıp yıldız oyuncular olmaları da gerektiğini çok iyi kavrıyor ve özbenliklerini abartılı biçimde ortaya koyarak, bütün çıkışlarını ve itirazlarını jüri sandalyesinde oturan, kandırılmaya açık zavallı insanların üzerinde bırakacağı etkiye göre ölçüp biçen kişiliklere bürünüyorlar. **KN**

ABD (Carlyle, Columbia)
160dk, SB
Yönetmen: Otto Preminger
Yapımcı: Otto Preminger
Senaryo: Wendell Mayes
John D. Voelker'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Sam Leavitt
Müzik: Duke Ellington
Oyuncular: James Stewart, Lee Remick, Ben Gazzara, Arthur O'Connell, Eve Arden, Kathryn Grant, George C. Scott, Orson Bean, Russ Brown, Murray Hamilton, Brooks West, Ken Lynch, John Qualen, Howard McNear, Alexander Campbell
Oscar adaylıkları: Otto Preminger (film), Wendell Mayes (senaryo), James Stewart (erkek oyuncu), Arthur O'Connell (yardımcı erkek oyuncu), George C. Scott (yardımcı erkek oyuncu), Sam Leavitt (görüntü yönetmeni), Louis R. Loeffler (kurgu)
Venedik Film Festivali: James Stewart (Volpi Kupası—erkek oyuncu)
Venedik Film Festivali: Otto Preminger (Altın Aslan adaylığı)

LES YEUX SANS VISAGE (1959)

Georges Franju'nun *Les yeux sans visage*'ı (*Yüzsüz Gözler*) hakkında pek çok şey yazılıp çizildi; bu film Paris Sinemateki'nin kurucularından olan yönetmenin korku filmi türüne el attığı tek çalışmasıydı. Film, layık olduğu gibi, başyapıt sıfatıyla yüceltilirken, çoğu kez de basit senaryosuyla görüntü yönetiminin şiirselliği arasında "Jean Cocteau'nun bir Edgar Allen Poe yapıtı çekmesi" benzeri bağlantılar kurulur. Organ naklinde doku uyuşmazlığı sorununun üstesinden gelmek üzere deneyler yapan dahi doktor Génessier (Pierre Brasseur), yüzünü, kendisinin sorumlu olduğu bir otomobil kazası sonucu yüzü deforme olan kızı Christiane'ın (Edith Scob) yüzüyle değiştirebileceği genç bir kadın bulmaya kararlıdır.

Franju, çılgın bilim adamı ve asistanı (Alida Valli) ve tabii ki yarattığı "canavar" türünden beylik tiplemelere duyarlılık ve karmaşıklık katıyor; izleyicinin yüzü olmayan Christiane'la daha filmin başlarında özdeşleşmesini sağlamak gibi zor bir şeyi başarıyor. İlk planda, Fransa'nın kırsal bir bölgesinde karanlığı delip geçen iki far ışığının otomobilin içinden gördüğümüz görüntüsü, Christiane'ın ifadesiz maskesinin içeriden görünümünü yansıtıyor. Filmin ilk karelerini bu maskenin ardından izledikten sonra nihayet Christiane'ın yüzünü gördüğümüzde, karşımızdaki ne onun maskesinin plastik çehresi ne de (maske çıktığında) dikkatimizi cezbeden bulanık kas yığını görüntüsü oluyor; bunun yerine, daha önce o yansıtmalı ilk planı genç kadının kendi bakışından gördüğümüz gözleriyle tanışıyoruz. Filme içerdiği anlamı kazandıran şey de bu: Doktor Génessier, bir canavar adına korkunç suçlar işliyor ve o "canavar" biziz.

Les yeux sans visage, Grand Guignol tiyatrosunun beyazperdeye taşınmış hali olarak görülebilir: Film, bizlere Christiane'ın maskesinden başlayıp genç bir kurbanın yüzünün çıkarılmasına (diğer tıbbi korkunçlukların yanı sıra), Christiane'ın olmayan yüzünün kısa bir süre için görünmesine ve nihayet Doktor Génessier'nin kendi köpeklerinin saldırısına uğramasına kadar bir dizi, groteskliği gittikçe artan görüntü sunar. Franju, bize yüksek ve düşük kültürel zevklerin bir karışımını verir; yönetmenin şekilsel imgeleri sömürmeyi ya da bunlara yüz çevirmeyi reddetmesinden ötürü bizlere korkunun içinden güzellik ve şiirsellik gösterilir. Film bize, "Aslında canavar bizsek, tasvir edilen olayları ille de 'korkunç' olarak görmemiz gerekmez," demek ister gibidir. **MK**

Fransa / İtalya (Champs-Élysées, Lux)
88dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Georges Franju
Yapımcı: Jules Borkon
Senaryo: Pierre Boileau, Claude Sautet, Pierre Gascar, Thomas Narcejac
Jean Redon'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Eugen Schüfftan
Müzik: Maurice Jarre
Oyuncular: Pierre Brasseur, Edith Scob, Alida Valli, François Guérin, Alexandre Rignault, Béatrice Altariba, Juliette Mayniel, Charles Blavette, Claude Brasseur, Michel Etcheverry, Yvette Etiévant, René Génin, Lucien Hubert, Marcel Pérès

İngilizce adı: *Eyes Without a Face*

RIDE LONESOME (1959)

ABD (Columbia)
73dk, Eastmancolor
Yönetmen: Budd Boetticher
Yapımcı: Budd Boetticher, Harry Joe Brown
Senaryo: Burt Kennedy
Görüntü Yönetmeni: Charles Lawton Jr.
Müzik: Heinz Roemheld
Oyuncular: Randolph Scott, Karen Steele, Pernell Roberts, James Best, Lee Van Cleef, James Coburn

Budd Boetticher'ın çektiği ve başrollerinde Randolph Scott'ın oynadığı yedi western, Scott'ın alaycı, az ama öz konuşan, feleğin çemberinden geçmiş karakterleri ustaca canlandırmasıyla; renkli yardımcı karakterleriyle; görsel zariflikleriyle; yalın, gösterişsiz mekanlarıyla; ve verdikleri abartısız ama yürek burkucu trajedi hissiyle dikkate değerdir. Bu seride eğer *Ride Lonesome* (*Yalnız Kovboy*) bir adım öne çıkıyorsa bunun nedeni finalindeki iyimserlik, Boetticher'ın iki sempatik haydutu Pernell Roberts ve James Coburn arasındaki yumuşak etkileşim ve Burt Kennedy'nin senaryosunun kusursuzluğudur.

Scott, Ben Brigade adlı bir ödül avcısını canlandırıyor. Brigade, filmin ilk sahnesinde kötülüğüyle ün salmış bir katili (unutulmaz biçimde çocuksu James Best) yakaladıktan sonra, ödülünü almak üzere onu teslim edeceği yere götürmek amacıyla açık arazide bir yolculuğa çıkar. Bu uzun ve zor yolculukta, kendi iradesi dışında üç yol arkadaşı edinir: istasyon şefinin seksi karısı (Karen Steele) ve esirini Brigade'in elinden çalmayı planlayan, yukarıda sözü geçen iki iyi "kötü adam". Bu arada esirin kanun kaçağı kardeşi (Lee Van Cleef) grubu yakından takip etmektedir.

Karakterler birbirlerine rakip ya da birbirlerinin tamamlayıcısı olan hedefler içinde sıkışıp kalırlar (hiçbiri bir diğerinin karşı hamlesi olmaksızın hamle yapamamaktadır); hepsi de hep beraber ölümcül bir nihai yüzleşmeye doğru gittiklerinin farkındadır. Boetticher, hem senaryonun güzelliğinin hem de kahramanının mitsel yalnızlığının hak ettiği özeni, filmi sinemaskop çekerek göstermiş. **CFu**

ORFEU NEGRO (1959)
Siyah Orfe

Brezilya / Fransa / İtalya
(Dispat, Gemma, Tupan Filmes)
100dk, Eastmancolor
Dili: Portekizce
Yönetmen: Marcel Camus
Yapımcı: Sacha Gordine
Senaryo: Vinicius De Moraes, Marcel Camus, Jacques Viot
Vinicius De Moraes'in Orfeu do Carnaval isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Jean Bourgoin
Müzik: Luiz Bonfá, Antonio Carlos Jobim
Oyuncular: Breno Mello, Marpessa Dawn, Lourdes de Oliveira, Léa Garcia, Ademar Da Silva, Alexandro Constantino, Waldemar De Souza, Jorge Dos Santos, Aurino Cassiano
Oscar: Fransa (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Marcel Camus (Altın Palmiye)

İngilizce adı: *Black Orpheus*

Marcel Camus'nün, Orpheus mitini Rio de Janeiro'da, karnaval atmosferi içinde yeniden sahnelediği bu film, önce Cannes'da Altın Palmiye'nin daha sonra da Yabancı Dilde En İyi Film dalında Oscar'ın sürpriz sahibi oldu. Yeni gerçekçi teknikler (amatör oyuncular ve tıklım tıklım sokaklarda gerçekleştirilen kapsamlı gerçek mekan çekimleri) kullanılarak yapımı gerçekleştirilen film, Brezilya yaşam tarzını ve folklorunu canlı bir biçimde betimlediği için büyük övgü topladı. Konusunu büyük ölçüde mitolojik bir öyküden alan *Siyah Orfe*, aynı zamanda tamamen siyahi bir oyuncu kadrosuna sahip ilk uluslararası sanat filmlerinden biri olduğu için "devrimci" nitelemesiyle baş tacı edildi. Bu övgülere ve otantiklik duygusuna, filmin cazibesini hâlâ koruyan unsurlarından biri de katkıda bulunuyor: yani, Afrika-Brezilya sambalarının önde gelen iki bestecisi Bonfá ve Carlos Jobim'in bestelediği muhteşem müzikler (1967 yapımı "The Girl from Ipanema" şarkısını Jobim bestelemişti).

Film Brezilya'da uzun bir süre, ülkeyi, kanı kaynayan Latin nüfusun sabahlara kadar parti yaptığı bir yer olarak egzotikleştirmekle eleştirildi. Şeffaflık politikalarıyla ilgili pek çok güncel tartışmayı gündeme getiren bu eleştirilere karşı çıkmak güç olsa da bu filmi değerlendirmenin en iyi yöntemi, onu kendi bütünselliği içerisinde ele almak. *Siyah Orfe*, muhteşem görüntülere sahip ve Marpessa Dawn'la Breno Mello'nun harika oyunculuğu filme zenginlik katıyor. Camus'nün Styks Irmağı betimlemesi ve gece bekçisi olarak gördüğümüz Kayıkçı Kharon'un ayaklarının üzerinden kağıt parçaları uçuşup giderken öylece dikilmesi unutulmaz. **RH**

SHADOWS (1959)
Gölgeler

John Cassavetes'in 16mm'yle çekilip ardından 35mm'ye aktarılmış bu keskin ve dokunaklı ilk uzun metrajlı filmi, Manhattan'da birlikte yaşamakta olan iki erkek ve bir kız kardeşe odaklanıyor. Kardeşlerden en büyüğü (Hugh Hurd), üçüncü sınıf bir gece kulübü şarkıcısı; diğer ikisi (Ben Carruthers ve Lelia Goldoni) beyaz sanılabilecek kadar açık renkli tenlere sahipken, o, gözle görülür biçimde karaderilidir. Cassavetes uzmanı Ray Carney, filmin kapanışında çıkan "Az önce izlediğiniz film bir 'doğaçlama'dır" yazısının nesnel bir tanımlamadan çok bir pazarlama taktiği olduğuna işaret etmiş olsa da bu, alışılmış anlamda bir senaryo olmaksızın çekilen tek Cassavetes filmidir. Aslında Cassavetes ve Robert Alan Arthur, *Gölgeler*'in büyük bölümünü daha önce Cassavetes'in gözetiminde yapılan bir doğaçlama atölyesine dayanarak yazmıştır. Filmin, söylentiye göre anlatısal bir yapıyla daha az sınırlandırılmış ilk ve daha kısa versiyonu, bilindiği kadarıyla kayıptı; ancak Ray Carney, 2003 yılında bu kayıp versiyonu buldu.

Gölgeler, aynı zamanda Cassavetes'in özünde genç insanlar üzerine odaklandığı tek filmi; sahicilik hissini artırmak için oyuncular kendi ön adlarını kullanmışlar. Bu derece bir sıcaklık, duyarlılık, incelik ve duygusal el değmemişlik, bir Amerikan filmindeki oyunculuklarda böylesine doğal ve güzel bir biçimde çok seyrek karşımıza çıkar. Bu film, Fransız Yeni Dalga akımının *Serseri Aşıklar* ve *400 Darbe* gibi erken dönem başyapıtlarıyla aynı dönemde çekilmiştir ve anlatımındaki tazelik ve özgürlükle onlarla aynı kefeye konulmayı hak ediyor. Film ayrıca, artık canlılığını yitirmiş olan Manhattan'ın en hareketli döneminin bir portresini ortaya koymasıyla, dokunaklı bir zaman kapsülü işlevi görüyor. Tony Ray (yönetmen Nicholas Ray'in oğlu), Rupert Crosse, Dennis Sallas, Tom Allen ve Davey Jones'un oyunculuklarıyla Cassavetes'in daha sonraki tüm filmlerinde oynatacağı Seymour Cassel; ve yönetmenin bizzat konuk oyuncu olarak filmde boy göstermeleri, oyuncu kadrosuna zenginlik katıyor.

Alto saksofoncu Shafi Hadi'nin seslendirdiği Charles Mingus imzalı muhteşem caz müziği, filmin duygusal tonunu aktarmada çok önemli bir rol oynuyor. Cassavetes'in daha başarılı filmler çektiği düşünülebilir ama son başyapıtı olan 1984 yapımı *Love Streams*'le (*Aşk Irmakları*, kardeşler arasındaki sıcaklığa ve duygudaşlığa odaklanan bir başka film) birlikte el üstünde tutulması gereken bir film bu. **JRos**

ABD (Lion)
81dk, SB
Yönetmen: John Cassavetes
Yapımcı: Seymour Cassel, Maurice McEndree
Senaryo: John Cassavetes
Görüntü Yönetmeni: Erich Kollmar
Müzik: Shifi Hadi
Oyuncular: Ben Carruthers, Lelia Goldoni, Hugh Hurd, Anthony Ray, Dennis Sallas, Tom Allen, David Pokitillow, Rupert Crosse, David Jones, Pir Marini, Victoria Vargas, Jack Ackerman, Jacqueline Walcott, Cliff Carnell, Jay Crecco

APUR SANSAR (1959)

Hindistan (Satyajit Ray)
117dk, SB
Dili: Bengal dili
Yönetmen: Satyajit Ray
Yapımcı: Satyajit Ray
Senaryo: Satyajit Ray
Bibhutibhushan Bandyopadhyay'ın Aparajita isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Subrata Mitra
Müzik: Ravi Shankar
Oyuncular: Soumitra Chatterjee, Sharmila Tagore, Alok Chakravarty, Swapan Mukherjee, Dhiresh Majumdar, Sefalika Devi, Dhiren Ghosh, Belarani, Shanti Bhattacherjee, Abhijit Chatterjee

İngilizce adı: *The World of Apu*

Apur Sansar (*Apu'nun Dünyası*), Satyajit Ray'a ün kazandıran ve Hindistan sinemasını dünyaya tanıtan Apu üçlemesini tamamlayan filmdir. Artık ebeveynlerinin ikisi de ölmüş olan Apu (Soumitra Chatterjee), Kalküta'da, tren yolunun yanındaki eski püskü bir kiralık odada yaşamını sürdürmekte ve yazar olarak isim yapmaya çalışmaktadır. Arkadaşı Pulu (Swapan Mukherjee), onu kız kardeşinin Bengal'in küçük bir köyünde yapılacak düğününe davet eder. Ne var ki şenlik bozulur; müstakbel damadın zeka özürlü olduğu ortaya çıkar. Gelin kararlaştırılan saatte evlenmezse, fena halde küçük düşecektir. Apu'nun şaşkınlığına ve itirazlarına rağmen damatlık görevi zorla ona verilir ve sonunda genç gelinini alıp kentteki mezbelesine getirir. Beklenenin aksine bu evlilikle turnayı gözünden vurmuştur. Bir yıllık mutlu birlikteliklerinin ardından Aparna (Sharmila Tagore) çocuğunu doğurmak için eve döner. Sonra kötü haber gelir; Aparna doğumda yaşamını yitirmiştir. Yıkılan Apu, oğlunu görmeyi bile reddeder. Beş yıl sonra Pulu onu uzaklarda bir kömür madeninde çalışırken bulur ve büyüyüp haşarı ve ele avuca sığmaz hale gelen çocuğunun sorumluluğunu üzerine alması için ikna eder. İlk başlarda çocuk, babası olduğunu söyleyen bu yabancıyı ölümüne reddeder ama yavaş yavaş aralarında çekingen bir güven oluşur; ve Apu, omuzlarında oğlu olduğu halde yeniden kente ve dünyaya döner.

Bu sonuç (Apu simgesel olarak doğduğu köye geri dönmüş ve kendi çocukluğuyla yüzleşmiştir), üçlemenin bütününe bir mitin tatmin edici, döngüsel biçimini verir. Apu filmlerinin hepsi de iki ölüm etrafında kurulmuştur ancak *Apur Sansar*'da ikinci ölüm, Apu'nun kendi ölümüdür. Aparna'yı kaybettikten sonra tinsel olarak ölür ve intihardan şans eseri kurtulur; oğlunu geri isteyinceye kadar da yeniden doğumu gerçekleşmez. İntihar girişiminin seçilmiş aracı bir trendir; üçleme-

nin tamamında olduğu gibi burada da trenler, değişiklik, ayrılık ve ölüm getiren dayanılmaz, insani olmayan güçleri simgeler.

Apur Sansar'ın merkezinde Apu'yla Aparna'nın kısa evliliği yer alıyor. Bu evlilik perdeye yansıma süresi bakımından da kısa; yarım saati zor buluyor ama güçlü bir duygusal ve erotik etki taşıyor. Üstelik Ray, en ufak bir cinsel temas göstermediği halde; zaten istese de, Hindistan'ın ahlaki yapısı buna izin vermezdi. Bunun yerine Ray, Apu'nun tek başına yattığı yatağında uyanıp Aparna'nın neşeyle kahvaltı hazırlayışını dinlerken, yanındaki yastığın üzerinde bir saç tokası keşfetmesi gibi anlarda pek çok erotik gönderme yapıyor. Ray, ilk kez beyazperdeye çıkan Chatterjee ve Tagore'den hayranlık uyandırıcı derinlik ve inandırıcılıkta bir oyunculuk düzeyi elde etmiş, ikisinin de Ray'in filmlerinde kadrolu oyuncu olmalarının yanı sıra, Hindistan sinemasının en önemli yıldızları haline gelmelerine şaşmamalı. Aparna rolünde büyüleyici bir cazibe saçan Tagore, film çekildiğinde henüz 14 yaşındaydı. Onların oyunculuğu ve Ray'in yönetimindeki sıcaklık ve sadelik sayesinde bu, sinema tarihindeki en dokunaklı ve yürekten evlilik aşklarından biri oldu. *Apur Sansar*, hem Ray'ın ustaca çekilmiş üçlemesine kusursuz biçimde noktayı koyuyor hem de aşık olmak ve kaybetmek üzerine yürek burkucu bir hikaye anlatıyor. **PK**

Fransa (Imperia, Georges de Beauregard, SNC)
87dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: Georges de Beauregard
Senaryo: Jean-Luc Godard, François Truffaut
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Martial Solal
Oyuncular: Jean-Paul Belmondo, Jean Seberg, Daniel Boulanger, Jean-Pierre Melville, Henri-Jacques Huet, Van Doude, Claude Mansard, Jean-Luc Godard, Richard Balducci, Roger Hanin, Jean-Louis Richard, Liliane David, Jean Domarchi, Jean Douchet, Raymond Huntley, André S. Labarthe, François Moreuil, Liliane Robin
Uluslararası Berlin Film Festivali: Jean-Luc Godard (Gümüş Ayı), (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *Breathless*

A BOUT DE SOUFFLE (1959)
Serseri Aşıklar

Sıçramalı kurgu (jump cuts) iki televizyon reklamından birinde kullanılırken, yıldız oyuncuları ya çoktan ölmüş (Jean Seberg) ya da kariyerlerinin alacakaranlık kuşağındayken (Jean-Paul Belmondo), Amerikalıları Avrupalılara karşı kışkırtan "adabımuaşeret komedileri" alıp başını gitmişken ve dağınık bir gangster-suç öyküsüyle gösterişli tavırların, yüksek ve düşük kültür düzeylerinden yapılan son moda alıntıların karışımı, bu işin özgün ustası Jean-Luc Godard'dan ziyade onun ardılı Quentin Tarantino'ya yakıştırılırken, *Serseri Aşıklar*'dan geriye ne kalmıştır? Günümüzün genç izleyicilerine hitap eden şey nedir?

Godard'ın *Serseri Aşıklar*'ı, karşımızda çok hızlı ve hırslı bir evrim geçirmiş sanatsal bir putkırıcı olduğu düşünüldüğünde şaşırtıcı olmakla birlikte, alçakgönüllü bir ilk film. İhanet, polislerin takibi ve finalde silahların konuşmasıyla bir macera filmi senaryosunu andıran yanları var. Martial Solal imzası taşıyan, kara filmlere yakışır türden, caz temelli müziği, güzel ama basmakalıp. Belmondo'nun geveze serserisinin ağzından küstahça, biraz edepsizce şeyler dökülüyor ama bu bile Chandler, Hammet ve Spillane türü sert diyaloglar geleneğine pek ters düşmez.

Ancak *Serseri Aşıklar*'ın sunduğu incelikli, biçimsel hazların hakkı verilmelidir. İster rastlantısal ister tasarlanmış olsun, Godard'ın düşük bütçeli, dinamik çekim tarzı sinema sanatına dikkate değer yenilikler getirdi. Sesli çekimden kaçınılması ve tamamen sonradan seslendirilmesi, filmin, hem diyalogların akışında Orson Welles tarzı bir hız ve yaratıcı düşgücü elde etmesine neden oldu hem de öykünün içinde oluşan "gerçek" seslerle yönetmenin sonradan eklediği sesler arasındaki farkın anlaşılamayacağı radikal bir ses miksajına zemin hazırladı. Keza, iç mekanlarda yakın mesafeden çekim yapılması, yeni bir sinematografik düşünme biçimine yol açtı: "Görsel tetkik" olarak nitelenebilecek bu biçimde, birbirinden birazcık farklı görüntülerden oluşan bir sekans, filmde rol alan sıradışı yıldız oyuncuların çok çeşitli ruh halleri ve duruşlarını barındıran kübist bir mozaik meydana getiriyordu.

Ama 2. Dünya Savaşı ertesinin nüfus patlaması kuşağı ve sonraki kuşaklar için *Serseri Aşıklar*, sonsuz cazibesini modern bir aşk öyküsü olması sayesinde koruyor. Varoluşçu düşüncenin, savaş sonrası refahın, Beat kültürü serinkanlılığıyla pop kültürü küstahlığının çocuğu olan bu antikahramanlar, aşkı bir oyun, kendi kimliklerini de geçici maskeler olarak görürler. Kabul etmedikleri geleneksel değerlerle henüz cisimlenmemiş, geleceğe ait bir sevme biçimi arasında sıkışıp kalmışlardır. Bir yerlerden tanıdık geliyor mu? **AM**

BEN-HUR (1959)

William Wyler'ın, 19. yüzyılda yaşamış bir iç savaş generali olan Lew Wallace'ın romanına dayanan filmi *Ben-Hur*, zorba Roma yönetiminin hüküm sürdüğü yıllarda Hıristiyan bağışlayıcılığını konu alan efsanevi bir hikayenin üçüncü ve en ünlü film versiyonu. Sadece tasarlanması 1 milyon dolara mal olan heyecanlı, aksiyon yüklü, mitolojik atlı araba yarışı sahnesiyle efsane haline gelen filmde, 350 oyuncu rol almış, 50.000'i aşkın da figüran kullanılmıştı. Film 12 dalda Oscar'a aday gösterilip bunlardan 11 tanesini alarak, ancak 40 yıl sonra Titanic'in egale edebildiği bir rekor kırmıştır. Prodüksiyonun dillere pelesenk olacak kadar büyük olması, entelektüel çevrenin filmi umursamamasına yol açmış; sözgelimi Morth Sahl, filmle ilgili eleştirisini "Ben tarafı iyi, Hur tarafında iş yok," diyerek kelime oyunlarıyla geçiştirmiştir. Bu belki de, filmin gösterime çıkışıyla birlikte erkekler için "Ben-His", kadınlar için "Ben-Hers" havlularının satışa sunulmasında kendini gösteren, emsali görülmemiş ticari anlayışa tepki olarak yapılmış bir yorumdu.

Görünürde Hz. İsa'yla ilgili olan film, aslında Messala'yla (Stephen Boyd) Judah Ben-Hur (Charlton Heston) arasındaki dostane ilişkiye odaklanır. *Ben-Hur*, Roma valisine suikast düzenlemekle suçlanır ve bunun sonucunda hayatı bir intikam arayışına dönüşür. Kürek mahkumu olan, karısı ve kız kardeşi kaçırılan Ben-Hur, o zaman bir Roma subayı olan Messala'yla dövüşmek zorunda bırakılır. Düello gerçekten tehlikeli olan atlı arabalarla yapılır ve Ben-Hur tüm öfkesini bu eski dostundan çıkarır. Senaryosu 40'tan fazla farklı sona sahip olan filmin senaristlerinden Gore Vidal, bir versiyonda Ben-Hur'la Messala arasında eşcinsel bir ilişkinin kanıtı olabilecek bir öğe bulunmasında ısrar etmiştir. Boyd'un performansına dikkat ettiğimizde, aktöre, Ben-Hur'la olan ilişkisinin bir erkek-erkeğe aşk ilişkisi olduğu yönünde motivasyon verildiğini gözlemleyebiliriz.

Ben-Hur'un film olarak mesajı aşksa, amacı paraydı: MGM stüdyosu şiddetli finansal zorluklar içerisindeydi. Filmin devasa prodüksiyon problemlerine (bazıları hipodromun nasıl görünmesi gerektiği ya da kameranın gemiye büyük gelmesiyle ilgili gözden kaçmış detaylardı) rağmen, filmin büyük cazibesi gişe hasılatını garantilemişti. Bu, stüdyoyu iflastan kurtarmış ve Heston'ı delicesine sevilen bir idol haline getirmişti. **KK**

ABD (MGM)
212dk, Technicolor
Yönetmen: William Wyler
Yapımcı: Sam Zimbalist
Senaryo: Karl Tunberg
Lew Wallace'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Robert Surtees
Müzik: Miklós Rózsa
Oyuncular: Charlton Heston, Jack Hawkins, Haya Harareet, Stephen Boyd, Hugh Griffith, Martha Scott, Cathy O'Donnell, Sam Jaffe, Finlay Currie, Frank Thring, Terence Longdon, George Relph, André Morell
Oscar: Sam Zimbalist (film), William Wyler (yönetmen), Charlton Heston (erkek oyuncu), Hugh Griffith (yardımcı erkek oyuncu), William A. Horning, Edward C. Carfagno, Hugh Hunt (sanat yönetimi), Robert Surtees (görüntü yönetmeni), Elizabeth Haffenden (kostüm), A. Arnold Gillespie, Robert MacDonald, Milo B. Lory (özel efektler), Ralph E. Winters, John D. Dunning (kurgu), Miklós Rózsa (müzik), Franklin Milton (ses)
Oscar adaylıkları: Karl Tunberg (senaryo)

Fransa (Lux)
75dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Robert Bresson
Yapımcı: Agnès Delahaie
Senaryo: Robert Bresson
Görüntü Yönetmeni: Léonce-Henri Burel
Müzik: Jean-Baptiste Lully
Oyuncular: Martin LaSalle, Marika Green, Jean Pélégri, Dolly Scal, Pierre Leymarie, Kassagi, Pierre Étaix, César Gattegno
Uluslararası Berlin Film Festivali: Robert Bresson (Altın Ayı adaylığı)

PICKPOCKET (1959)
Yankesici

Robert Bresson hayatın manevi anlamda bayağılığını, eşsiz bir paradoksla anlatmak için film yapar: somut görüntü ve sesler üzerine çok yoğun bir biçimde odaklanarak anlatılmaz olanı ortaya çıkarır. Maddi dünya, tüm ayrıntı ve nüanslarıyla birlikte, Bresson'un dikkatlice ayarlanmış kamerasıyla açığa vurulur. Heyecanlı aktörlerin, melodramatik olayların, entrikalı olay örgüsünün sağladığı geleneksel dramatizasyon tekniklerinden kaçınan Bresson, hareketi aksiyonu anlatması için serbest bırakır. Duygusuz dış ses, karakterlerin hislerini ve olayları önemsiz birer ayrıntıymışçasına anlatmak için kullanılır. Bresson genellikle "modeller" dediği amatör oyuncularla çalışır, onları teatrallikten uzaklaştırmak ve sadece filmin gidişatına adapte etmek için titizlikle uğraşır. Müzik kullanımındaysa oldukça tutucudur; müzik yalnızca filmin önemli anlarında, sözlü bir şekilde anlatılamayacak olaylarda duyulur. Filmleri, temel bileşenlerine indirgenmiştir. Bu sade ve manipülasyondan kaçınan sinema görüşü, izleyiciye perdeye yansıyan olayları özgürce yorumlama izni verir; böylece izleyiciyle filmin karakteri, filmin ortaya koyduğu ikilemleri beraberce anlamaya çalışırlar.

Yankesici, Bresson'un üslubunu en iyi örnekleyen filmleri arasındadır. Film, Michel (Martin LaSalle) adında entelektüel ve asi bir gencin yankesicilik takıntısına kapılmasının hikayesini anlatır. Michel başlangıçta, yankesiciliği basit ve geçimini sağlayan bir iş olarak görür; ancak zamanla yankesicilik bir işten çok, bir amaca ve yaratıcı bir edime dönüşür. Neredeyse anında paçayı ele verdiği amatör bir hırsızlık denemesinden sonra, kendisini eğitmesi için usta bir hırsızın yanına çırak olarak girer. Filmdeki yankesicilik sahneleri, heyecanı ve sinema dilini kullanmadaki ustalığıyla nefes kesicidir. Michel, hasta annesi ve kız arkadaşı Jeanne'la (Marika Green) görüşüyorsa da yankesicilik ona en duygusal ve manevi anlamda doyurucu insan ilişkilerini sunar. Bu durum Michel'in çalma sebebinin, sırf para kazanmak olmadığı anlaşılmaya başladığında, daha da açık bir şekilde görülür. Filmin sonunda, artık yakalanmak umurunda bile değilmiş gibidir.

Bresson, alışılmış dramatik araçları kullanmayı reddetse de *Yankesici* başından sonuna sürükleyici bir film. Michel'in ahlakı sorgulayışı ve yersiz yurtsuzluk duygusu son derece etkileyici. Sinemanın ne olduğu ya da ne olabileceği konusunda insanın düşüncesini kökten değiştirebilecek nitelikteki filmlerden biridir bu. Edebiyata en yatkın yönetmenler arasında olan Bresson karakterlerin iç dünyasını tasvir etmek ve yazıyla çok daha kolay bir şekilde anlatılabilecek felsefi kavramları özetlemek konusunda özel bir yeteneğe sahiptir. Bu filmdeyse çok daha büyük bir ustalık sergiler; çünkü gerçek dünyanın malzemelerinden yararlanıp bunları şekillendirerek sinemanın tüm niteliklerini harfi harfine kullanarak amacına ulaşır. *Yankesici*, sinema dilinin dağarcığını genişleten bir film. Bir Bresson filmi izlemek biraz çaba gerektirse de ziyadesiyle tatmin edici ve eğlendirici bir deneyimdir. **RH**

Fransa / Japonya (Argos, Como, Daiei, Pathé)
90dk, SB
Dili: Fransızca / Japonca / İngilizce
Yönetmen: Alain Resnais
Yapımcı: Anatole Dauman, Samy Halfon, Sacha Kamenka, Takeo Shirakawa
Senaryo: Marguerite Duras
Görüntü Yönetmeni: Michio Takahashi, Sacha Vierny
Müzik: Georges Delerue, Giovanni Fusco
Oyuncular: Emmanuelle Riva, Eiji Okada, Stella Dassas, Pierre Barbaud, Bernard Fresson
Oscar adaylıkları: Marguerite Duras (senaryo)

HIROSHIMA MON AMOUR (1959)
Hiroşima Sevgilim

Alain Resnais bu ilk uzun metrajlı filminde, kısa belgesel filmlerinden edindiği tecrübesini ortaya koyar. Bir filmde oynamak üzere Hiroşima'ya gelen bir Fransız aktris (Emanuelle Riva), burada Japon bir mimarla (Eiji Okada) bir ilişki yaşar. Resnais, 1945'teki nükleer saldırının belgesel görüntülerini, yeniden inşa edilmiş şehrin ve müzenin görüntüleriyle birlikte kullanır. (Aslında Resnais işin başında bir Hiroşima belgeseli çekmek istemiş, sonradan uzun metrajda karar kılmıştır.) Çiftin şiirsel aşk sahneleri, bu görüntülerin üzerine ustaca serpiştirilmiştir. Aşkın duygusallığının ve savaşın korkunçluğunun ilişkilendirilmesi kadının, Nevers adındaki Fransız kasabasındaki geçmişini hatırlamasına sebep olur. Kadın, savaş sırasında bir Alman askeriyle aşk yaşamış ve tam da onunla birlikte kasabayı terk etme planları yaptığı sırada, savaşın son gününde, adam öldürülmüştür. Japon adamla ilişkisi sürerken, geçmişte yaşadığı bu aşkın acı tatlı anıları artan bir şiddetle zihninde yer almaya başlar. Filmin sonunda bu ilişki de bitecek, her iki taraf da evliliğine geri dönecektir.

Filmin senaryosu, Fransız sinemasının etkin isimlerinden, aynı zamanda kendisi de yönetmen olan Marguerite Duras'ya aittir. Duras'nın bu eseri, hafıza olgusuna ve geçmişin geleceğe olan etkisine karşı kaygılı bir duruş içerir. Hafıza, Resnais'nin filmlerinde de önemli bir temadır: örneğin yönetmenin Fransız Ulusal Kütüphanesi'yle ilgili çektiği belgeselin adı, *Toute la mémoire du monde*'dur (*Dünyanın Bütün Belleği*, 1956). Hiroşima Sevgilim'de Resnais, bugüne etkileri üzerinden geçmişi adım adım açığa çıkaran karmaşık bir geriye dönüş yapısı kullanır. Giovanni Fusco ve Georges Delerue imzalı akıldan çıkmayan müziklerinin bir arada tuttuğu bu yapıya, oyunculuklar, özellikle de Riva'nın canlandırdığı karakterin karmaşık hislerini tek bir yüz ifadesinde en ince ayrıntısına kadar verebildiği oyunculuğu güçlü duygular katar. Filmin mesajı aşağı yukarı şöyledir: "Kimliğimiz hafızamıza bağlıdır ama sonuçta ikisi de solup gidecektir." **EB**

RIO BRAVO (1959)
Kahramanlar Şehri

Fred Zinnemann'ın *High Noon* (*Kahraman Şerif*, 1952) adlı filmi, bir adamın kanun adına, sorunlara karşı cesurca duruşunu tasvir eder. Howard Hawks'un *Kahraman Şerif*'e bir tür yanıtı olan *Kahramanlar Şehri* filmiyse, yine tek bir kanun adamının hikayesini anlatır; ama bu filmde, küçük bir Teksas kasabasının şerifi olan John T. Chance (John Wayne) yalnız değildir. Yanında bir sarhoş (Dean Martin), silahlarla oynamayı ve şarkı söylemeyi seven genç bir kovboy (Ricky Nelson), bir de "Stumpy" (bodur) lakaplı sakat ve yaşlı bir şerif yardımcısı vardır. Hep birlikte, kasabayı hapishanedeki kardeşlerini kurtarmak için kuşatan bir grup hayduttan kurtarmak için çalışacaklardır.

Hawks, Hollywood'un her zaman en güvenilir ve yetenekli yönetmenlerinden biriydi ancak *Gentlemen Prefer Blondes*'u (*Erkekler Sarışınları Sever*, 1953) yaptıktan sonra, daha sonra hayal kırıklığı olarak nitelendirilen bir film çekmek üzere Avrupa'ya gitti. *Kahramanlar Şehri*'yse, Hawks'un sinema adına en iyi bildiği şeyleri, türlerarası çatışmayla sunduğu, Amerika'ya heyecanlı bir dönüştü. Filmde müzikal komedi (Martin ve Nelson varken olmaması mümkün müydü?), parasız gezgin Angie Dickinson kaynaklı romantizm ve bol aksiyon, görevine bağlı pragmatik kahraman rolündeki kült aktör Wayne'in güçlü oyunculuğuyla birleşmişti.

Hawks'un kurduğu kuşatma senaryosu (her türden zıt karakter tek bir mekânda kısılıp kalır) bu türün klasik unsurlarından biri haline gelmiş; özellikle Hawks'un takipçileri John Carpenter ve George Romero, bu sistemi pek çok kez ödünç almıştır. Kendi düşük bütçeli filmlerine *Kahramanlar Şehri*'nin dekorunu uygulamanın işleri ne kadar kolaylaştıracağını fark etmişlerdir. Hawks'a göre kuşatmanın kendisi, kuşatma altındaki insanların etkileşimleri kadar önemli değildir. Hepsini tek bir mekana sıkıştırarak, tüm karakterlerin aşılmaz zorluklar karşısında savaşırken kendilerine has özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlar. John Ford'un western'e methiyesi niteliğindeki *The Searchers*'tan (*Çöl Aslanı*, 1956) birkaç yıl sonra gelen *Kahramanlar Şehri*, aynı zamanda, iyilerle kötü adamlar arasında keskin bir çizginin olduğu eski model western türünün son örneklerindendir. **JKI**

ABD (Armada)
141dk, Technicolor
Yönetmen: Howard Hawks
Yapımcı: Howard Hawks
Senaryo: Leigh Brackett, Jules Furthman
B.H. McCampbell'ın öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Russell Harlan
Müzik: Dimitri Tiomkin
Oyuncular: John Wayne, Dean Martin, Ricky Nelson, Angie Dickinson, Walter Brennan, Ward Bond, John Russell, Pedro Gonzales-Gonzales, Estelita Rodriguez, Claude Akins, Malcolm Atterbury

Fransa / İtalya (Filmsonor, Play Art, Titanus)
109dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jacques Becker
Yapımcı: Serge Silberman
Senaryo: Jean Aurel, Jacques Becker, José Giovanni
José Giovanni'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Ghislain Cloquet
Müzik: Philippe Arthuys
Oyuncular: Michel Constantin, Jean Keraudy, Philippe Leroy, Raymond Meunier, Marc Michel, André Bervil, Jean-Paul Coquelin, Eddy Rasimi, Gérard Hernandez, Paul Pavel, Catherine Spaak, Dominique Zardi

İngilizce adı: *The Hole*

LE TROU (1959)

Adı çok az duyulmuş usta yönetmen Jacques Becker'in son filmi *Le Trou (Delik),* José Giovanni'nin 1947 yılında hapishaneden kaçış denemesinin gerçek öyküsünü anlattığı romanından uyarlanmıştır. Becker, senaryoyu Giovanni'yle beraber yazmış ve amatör oyuncularla çalışmıştır. Bu oyunculardan biri olan Jean Kreaudy'nin gerçek hayattaki kaderi senaryodakine benzer.

Becker'in amatör oyuncularla çalışma seçimi, filmdeki mutlak gerçekçi hissi sağlamlaştıran önemli öğelerden biridir. Filmi izleme deneyimimizin can alıcı noktalarından biri de, Becker'in film süresini kontrol etme biçimidir. Beş hapishane arkadaşının hücrelerindeki yer döşemelerini parçaladıkları, yaklaşık dört dakika süren ve kesme kullanılmadan çekilmiş sahne, bize izlediğimiz insanların, döşemenin üzerinde gördüğümüz izleri gerçekten üretecek kadar güç sarf ettiklerini hissettirir. Becker, kahramanların toplu dirençlerini paylaşmamızı sağlar ve bizi onların ortak mücadelesine daha güçlü bir şekilde katar.

Başka bir hücreden getirilen ve hapishaneden kaçmak isteyen bir grubun arasına düşen Gaspard (Mark Michel) isimli mahkumun bakış açısını (zorlukla ve eksik de olsa) paylaşmamız, hikayeye katılmamızı sağlayan bir diğer etken. Gaspard'ın gelişi diğerlerini planlarından vazgeçmek ya da ona güvenmek arasında bir seçim yapmaya zorlar. İkinci yolu seçseler de Gaspard hiçbir zaman gruba tam olarak giremez: gruptan sadece eğitim seviyesi ve davranışlarıyla değil, filmde yalnızca onun durumunu izliyor oluşumuzla da dışlanmıştır. Gaspard'ın varlığının yarattığı gerilim, filmin temel psikolojik temasını oluşturur. Aynı zamanda şaşırtıcı finalde filmi trajik bir boyuta da ulaştırır.

Becker, Gaspard'ın dışlanmışlığını, diğerleri arasındaki dostluğun değerini anlamamızı sağlayan bir araç olarak kullanır. Grubun asıl üyelerinin arasındaki anlaşma, özgürlüğe giden yolda attıkları her adımda gördüğümüz minnettar bakışlar ve gülümsemelerle kesinlik kazanır ve kutlanır. Gaspard, grubun gerçek bir üyesi gibi göründüğü ender anlardan birinde, kekini onlarla paylaşır. Çoğu yönetmenin büyük bölümünü kesmeyi tercih edeceği kadar bir süre geçtikten sonra, Becker kamerasını sözsüz sahnenin karşısında tutmaya devam eder: Bu, meslek yaşamı boyunca, karakterlerinin, doğrudan hikaye gözetilerek yaratılan çerçevenin dışındaki yapıda da var olduklarını gösterme konusundaki ısrarının iyi bir örneğidir.

Le Trou kaçınılmaz olarak Robert Bresson'un *Un condamné a mort s'est échappé'si (Bir İdam Mahkumu Kaçtı, 1956)* ve Jean Renoir'ın *La Grande Illusion'uyla (Harp Esirleri, 1937)* karşılaştırılmış olsa da, Becker'in Bresson'un aşkınlığı ya da Renoir'ın sosyal farklılıklara yönelik eleştirisiyle ilgisi yoktur. Mahkumların erdemi (titizlikleri, yaratıcılıkları ve bir birlik oluşturan yetenekleri) *Le Trou*'nun en yüksek değerleri haline gelir. Belki de Becker, Howard Hawks da dahil tüm yönetmenler arasında bu değerleri en sıkı şekilde gösteren ve bir bütün olarak sunan yönetmendir.

Becker filmin yapımı ve montajı sırasında hastaydı, ses montajını tamamlayamadan hayata veda etti. Film, yönetmenin istekleri doğrultusunda bitirildi; ancak yapımcı Serge Silberman, 140 dakikalık ilk versiyonunun 24 dakikasını, filmin ticari şansını artırmak amacıyla makaslattı. Filmin eksik kısmı halen kayıp, ancak *Le Trou* bu haliyle bile bir başyapıt. **CFu**

UKIGUSA (1959)
Dalgalanan Otlar

Japonya (Daiei)
119dk, Eastmancolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Yasujiro Ozu
Yapımcı: Masaichi Nagata
Senaryo: Kôgo Noda, Yasujiro Ozu
Görüntü Yönetmeni: Kazuo Miyagawa
Müzik: Kojun Saitô
Oyuncular: Ganjiro Nakamura, Machiko Kyô, Ayako Wakao, Hiroshi Kawaguchi, Haruko Sugimura, Hikaru Hoshi, Yosuke Irie, Hideo Mitsui, Hitomi Nozoe, Chishu Ryu, Masahiko Shimazu, Haruo Tanaka, Kumeko Urabe, Mantarô Ushio

İngilizce adı: *Floating Weeds*

Bu ikinci renkli filminde, Kenji Mizoguichi'nin favori görüntü yönetmeni Kazuo Miyagawa'yla çalışan Yasujiro Ozu, gelişen ustalığını geniş bir renk paletiyle kanıtladığı iyi düzenlenip yönetilmiş bir son dönem eseri ortaya koydu. Ozu'nun o yıllarda yönettiği bir dizi yeniden çevrimden biri olan bu film, "dalgalanan otlar" isimli gezici bir oyuncu grubunun maceralarına odaklanırken, diğer taraftan yönetmenin aile içi ve kuşaklararası etkileşime olan hayranlığını da gösterir. Ozu'nun 1934 tarihli daha komik ve dramatik filmi *Dalgalanan Otların Hikayesi*'ne tezat teşkil edercesine, bu filmin sonbahara özgü, nostaljik ve felsefi bir havası vardır. Huzurlu kompozisyonlarıyla görüntünün ve sesin "damıtılmış" birlikteliği, filmin kalitesini gözler önüne serer.

Ozu'nun filmleri genellikle şaşırtıcı derecede fazla sayıda plan içerir; yönetmen ayrıca sinematografik mekânın yapısıyla oynamayı alışkanlık haline getirirse de, *Dalgalanan Otlar*'dan çıkan birincil izlenim, birbirine bağlı bir dizi ölüdoğa resminin ve gündelik hayatın uyuşturan tekrarlarına bağlı bir ritmin varlığıdır. Filmin bir şişenin ve fener kulesinin sesini, biçimini ve rengini tezat olarak sunan ve karşılaştıran açılış sekansı, bundan daha fazla hareket vaat etmez. Görüntünün "tamamlığını" ve "dolgunluğunu," film müziğindeki bir geminin motorunun aksak temposu güçlendirir. Bu anlarda film bir tür stilize, uysal, parçalanmaz bütün halinde huzur duygusuna ulaşarak, Ozu'nun en trajik çalışmasına, 1953 tarihli *Tokyo monogatari*'ye *(Tokyo Hikayesi)* eşlik eder. **AD**

ROCCO E I SUOI FRATELLI (1960)
Düşman Kardeşler

Fransa / İtalya (Marceau-Cocinor, Titanus) 175dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Luchino Visconti
Yapımcı: Goffredo Lombardo
Senaryo: Luchino Visconti, Suso Cecchi d'Amico, Vasco Pratolini, Pasquale Festa Campanile, Massimo Franciosa, Enrico Medioli *Giovanni Testori'nin Il Ponte della Ghisolfa isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Rotunno
Müzik: Nino Rota
Oyuncular: Alain Delon, Renato Salvatori, Annie Girardot, Katina Paxinou, Alessandra Panaro, Spiros Focás, Max Cartier, Corrado Pani, Rocco Vidolazzi, Claudia Mori, Adriana Asti, Enzo Fiermonte, Nino Castelnuovo, Rosario Borelli, Renato Terra
Venedik Film FEstivali: Luchino Visconti (FIPRESCI Ödülü), (Özel Ödül), (Altın Aslan adaylığı)
İngilizce adı: *Rocco and His Brothers*

Luchino Visconti'nin (trajediye olan ilgisinin, melodrama yaklaşacak dereceye varmasının sulandırdığı) yeni gerçekçilik anlayışının kurallarına bağlılığından uzaklaşması ve operaya yaklaşan aşırılığı arasındaki önemli geçiş filmi olan *Düşman Kardeşler*, aynı zamanda en iyi filmlerinden biridir. Guiseppe Rotunno'nun siyah beyaz görüntü çalışması, gözüpek, belgesel tarzı bir yeni gerçekçilik ve bir film noir (kara film) stilizasyonunun arasındaymış gibi durur. Nino Rota'nın müzikleriyse, Sicilya'dan Milano'ya henüz göçmüş ve sonradan görmeliğin, köklerini yitirmenin ve fuhuşun etkisiyle çökmeye başlamış bir ailenin öyküsündeki duygusal dinamikleri güçlü ve etkili bir dille anlatır.

Belki de şaşılacak güzellikteki Alain Delon'un, ailesini bir arada tutmaya yönelik ümitsiz bir çaba uğruna kendi mutluluğunu feda edecek denli iyi bir boksörü canlandırması izleyiciye pek inandırıcı gelmeyebilir. Ya da Katina Paxinou'nun zorluklara sabırla katlanan anaerkil rolünü kabullenmek zordur. Yine de hırsının ve saplantılı kıskançlığının perişan ettiği zalim ve sorumsuz ağabey rolünde Renato Salvatori, Salvatori'yle Delon arasında gidip gelen seksi ve duygusal karmaşa içerisindeki kız rolünde de Annie Girardot olağanüstü inandırıcı. Annie'nin filmin sonlarında şehit düşercesine öldüğü anlarda biraz aşırıya kaçılmış belki ama yine de izleyicide arınma duygusu uyandırıyor. **GA**

İtalya / Fransa (Pathé, Riama)
167dk, SB

Dili: İtalyanca / İngilizce

Yönetmen: Federico Fellini

Yapımcı: Giuseppe Amato, Franco Magli, Angelo Rizzoli

Senaryo: Federico Fellini, Ennio Flaiano, Tullio Pinelli, Brunello Rondi

Görüntü Yönetmeni: Otello Martelli

Müzik: Nino Rota

Oyuncular: Marcello Mastroianni, Anita Ekberg, Anouk Aimée, Yvonne Furneaux, Magali Noël, Alain Cuny, Annibale Ninchi, Walter Santesso, Valeria Ciangottini, Riccardo Garrone, Ida Galli, Audrey McDonald, Polidor, Alain Dijon, Enzo Cerusico

Oscar: Piero Gherardi (kostüm)

Oscar adaylıkları: Federico Fellini (yönetmen), Federico Fellini, Tullio Pinelli, Ennio Flaiano, Brunello Rondi (senaryo), Piero Gherardi (sanat yönetmeni)

Cannes Film Festivali: Federico Fellini (Altın Palmiye)

LA DOLCE VITA (1960)
Tatlı Hayat

Federico Fellini'nin bayağılığı anlatan destansı filmi, Roma'da moda olmuş parti gençliğinin tarzının ve davranışlarının 1959 yazı boyunca çizilmiş portresidir ve bu gençlerin hepsini büyük asalaklar olmakla suçlar. *Tatlı Hayat*'ın zamana direnen gücü, aşırılığı hicvin de ötesinde olan bir dünyaya gaddarca saldırmasıyla, modern çağın çılgın dekadanlarının gösteriş merakına karşı hissetmekten kendini alamadığı hayranlık arasındaki gerginlikten doğar.

Otomatik Portakal, Kıyamet Günü ve *Wall Street* gibi, *Tatlı Hayat* da insanları, Via Veneto civarındaki café'lerde oturmaya ve tatlı hayatı ironi yoksunu bir halde taklit etmeye yüreklendiren, çeşitli moda stillerini ortaya koyarak paradoksal bir şekilde yıkmayı amaçlar. Paparazzi tabiri filmden bir karakter olan Paparazzo'dan gelir. Paparazzo, yoldan geçen her ünlünün etrafında kümelenen, devamlı flaş patlatan ve en iyi yere yerleşip en iyi pozu yakalamak için birbirini dirsekleyen böcek misali gazeteci sürülerinin somut bir örneğidir. Marilyn Monroe benzeri Amerikalı süperstar Sylvia'nın (Anita Ekberg) etrafındaki fotoğrafçı ordusu, daha da rahatsız edici bir şekilde, evine dönen masum bir ev kadınının fotoğraflarını çeker. Sylvia "Büyük bir aktris" olduğu söylenerek pohpohlanmıştır ancak daha sonra gazetecilerin onunla ilgilenmesinin tek sebebinin, filozof kocası Steiner'ın (Alain Cuny) iki çocuğunu ve ardından kendisini öldürmüş olması olduğunu öğreniriz.

Ait olduğu neslin fiyakasını böcek biçimli güneş gözlüklerinde taşıyan Marcello Mastroianni, itibardan düşüşünü izlediğimiz bir karakteri canlandırıyor. Bir zamanların ciddi yazarı, şimdinin üçüncü sınıf magazin gazetecisi Mastroianni, anlamsızca meşhur olmuş kişilerin çevresinde pervane olan, bu tuhaf hayatın kaçamaklarından hiçbir zevk alamadığı gibi, girdiği bu çevrelerde dalkavukluğuyla dalga geçilen biri olup çıkar. *Tatlı Hayat*'ı en unutulmaz kılan sahnelerden biri, hiç kuşkusuz Ekberg'in Trevi Çeşmesi başındaki ihtişamlı görüntüsüdür. Oysa aslında bu, Mastroianni'nin canlandırdığı Marcello Rubini karakterinin mahcubiyet, rahatsızlık ve tarifsiz ıstırabının yansımasıdır. Bir zamanlar "koca bir oyuncak bebeğe" benzettiği bu yıldıza umutsuzca vurulan Rubini, aşık olduğu bu kadına yaranmak için Ekberg'in yerine getirilir getirilmez unuttuğu en olmadık vazifelere koşar (gecenin bir yarısı başıboş bir kediye süt bulmak gibi). Daha sonra İtalyanca, "Sen yaradılışın ilk gününden ilk kadınsın," diyerek kadını tavlamaya çalışır. Ekberg'in canlandırdığı Sylvia bu iltifatı elbette anlamaz ve Rubini'nin gecesi Sylvia'nın aktör sevgilisinden (Lex Barker) yediği okkalı bir yumrukla sona erer. Marcello'nun aşağı doğru kayışı, filozof karakterinin şoke edici cinayet-intiharıyla sona erer ve yazma konusundaki tüm bahanelerini bir kenara bırakarak bir basın sözcüsü olması, gülünç medya farslarının körüklemesiyle gerçekleşir. Örneğin yağmurda hınzır veletlerin başlattığı düzmece bir mucize; Nico'nun metruk bir köşkte ortaçağ miğferi giydiği bir hayalet avına katılmasını; Tod Browning'in meşhur *Freaks (Ucubeler, 1932)* filmine gönderme yapıyormuşçasına, özürlü görünüşlü bir dansçının ortalıkta dolaştığı başarısız bir grup seks girişimi sırasında Marcello'nun rasgele seçtiği sarhoş bir kızla hunharca uğraşmasını; canavarlaşmış vatoz-köpekbalığı kırması bir yaratığın denizden çekilişini izleriz. "1965 senesine geldiğimizde mutlak yozlaşma olacak," der bir katılımcı ve Marcello'nun belki de tek umudunu temsil eden gülümseyen masum kız, kuru gürültünün arasından ona sesini duyuramaz, üzgün bir şekilde Marcello'nun bu akına katılmasına bakakalır. **KN**

Britanya (Bryanston, Woodfall) 89dk, SB

Yönetmen: Karel Reisz

Yapımcı: Tony Richardson, Harry Saltzman

Senaryo: Alan Sillitoe
kendi romanından

Görüntü Yönetmeni: Freddie Francis

Müzik: John Dankworth

Oyuncular: Albert Finney, Shirley Anne Field, Rachel Roberts, Hylda Baker, Norman Rossington, Bryan Pringle, Robert Cawdron, Edna Morris, Elsie Wagstaff, Frank Pettitt, Avis Bunnage, Colin Blakely, Irene Richmond, Louise Dunn, Anne Blake

SATURDAY NIGHT AND SUNDAY MORNING (1960)

1950'lerin sonunda, 60'ların başında, İngiliz sineması genellikle akıllı, sivri dilli ve asabileşmiş işçi sınıfından gençlerin isyankârlığını konu alan bir sosyal gerçekçiliğe döndü. Bu filmlerin tamamına yakını, "öfkeli genç kuşak" hizbinden John Osborne (Look Back in Anger), John Braine (Room at the Top) ve Stan Barstow (A Kind of Loving) gibi oyun yazarları ve romancılardan uyarlanmıştı. Alan Sillitoe'nun *Saturday Night and Sunday Morning* kitabından uyarlanan aynı adlı film içlerinde en başarılısı oldu. Gerçi Karel Reisz'in yönetmenliği, içlerinden biri olduğu Cambridge mezunu filmcilerin, cüruf yığınlarını başka gezegenlerin manzarası gibi göstermek üzere kuzeye gittikleri ve Nottingham'da fabrika işçisi bar müdavimlerinin tuhaf davranışlarını gizlice gözetledikleri zamanlarda ortaya çıkan türden, pitoresk şeylere yönelik duygusal bir eğilimden bağımsız değildi.

Filmin gücü Sillitoe'nun kitabındaki üsluptan ("Tek derdim iyi vakit geçirmek, gerisi propaganda") ve Albert Finney'nin Arthur Seaton rolünde canlandırdığı, iş saatlerinde devamlı homurdanan, iş dışında eğlencesine bakan maço hedonist karakterinin diyaloglara olan hakimiyetinden geliyordu. Filmin adı, Arthur'un ait olduğu, sürekli ezilen işçi sınıfının ehlileştirilmesi hikayesine göndermede bulunuyor adeta: cumartesi gecesi yaşanan uçarı cinsellik ve sarhoşluk halinin, pazar sabahı muteber evliliklerle sınırlanışı ve yeni ev arayışları.

Film, Arthur'un babasının (Frank Pettitt) nasıl televizyon karşısında donuk bir yaşama indirgendiğini ve Arthur'dan yaşça biraz büyük arkadaşlarının çoğunun (özellikle de aldattığı arkadaşının) nasıl da tuzağa düşme yoluna girdiğini gösteriyor. Arthur evli bir kadınla (Rachel Roberts) yaşadığı sıradışı ilişkiden, güzel ama sıradan bir kızla (Shirley Anne Field) nişanlanmaya geçiyorsa da camları taşlayıp kırma azminden vazgeçmiyor. Bu kuşağın yaptığı pek çok film gibi bu filmin de, işçi sınıfı maçoluğunun kadın düşmanlığının sınırında gezinen bir türüne (Arthur'a göre "bütün kadınlar tuzaktır") meylettiği gözlemleniyor; yine de Roberts, Simone Signoret'nin *Room at the Top'da (Tepedeki Oda, 1959)* canlandırdığına benzer bu rolde, farklı bir okumayı hakedecek kadar gerçek bir acıyı ve isyanı dışa vuruyor. **KN**

TIREZ SUR LE PIANISTE (1960)
Piyanisti Vurun

Fransa (Pléiade)
85dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: François Truffaut
Yapımcı: Pierre Braunberger
Senaryo: Marcel Moussy, François Truffaut
David Goodis'in Down There isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Georges Delerue, Boby Lapointe, Félix Leclerc, Lucienne Vernay
Oyuncular: Charles Aznavour, Marie Dubois, Nicole Berger, Michèle Mercier, Albert Rémy, Serge Davri, Claude Mansard, Richard Kanayan, Jean-Jacques Aslanian, Daniel Boulanger, Claude Heymann, Alex Joffé, Boby Lapointe, Catherine Lutz

François Truffaut ikinci uzun metrajlı filmi olan *Piyanisti Vurun*'la kasıtlı olarak, dünya çapında ün kazanmış ilk filmi *Les 400 coups*'tan (*400 Darbe*) mümkün olduğu kadar farklı bir film yapmak istemiştir. *400 Darbe* duygusal, gerçekçi ve içeriği yönünden ağırlıklı olarak otobiyografikken; gülünç ve saygısız *Piyanisti Vurun*, "B sınıfı" filmler dünyasının ve onun kara bahtlı ve kalın kafalı kahramanlarının sevimli bir pastişidir. Truffaut daha sonra filmi, "Doğrusal öykü anlatımından kopmak ve her sahnesinin hoşuma gideceği bir film yapmak istedim. Çekerken başka kriterim yoktu," diyerek açıklamıştır.

David Goodis'in ucuz bir polisiye romanından serbestçe uyarlanan senaryo, klasik bir kara filmdir. Bir zamanlar ünlü bir konser piyanisti olan kahraman (üzgün bakışlı köpek cazibesiyle şarkıcı Charles Aznavour oynamıştır), karısının onu nasıl aldattığını öğrenince kariyerini terk eder ve Paris'te adi bir barda piyano çalmaya başlar. Külhanbeyi kardeşleri yüzünden gangsterler arasındaki bir kan davasına karışır ve kendisini aşık olduğu garson kızla beraber absürd ve ölümcül bir kaçırılma ve silahlı çatışma oyununun içinde bulur.

Stüdyo çekimlerine yetecek para bulunmadığından, Truffaut ve ekibi filmi sokaklarda çekmiş ve senaryoyu akışına bırakmıştır. Örneğin filmin sonu, o gün sete gelebilecek kişilere göre tekrar yazılmıştır. Bu kaygısız ve gelişigüzel yaklaşım, beraberinde getirdiği öngörülemez atlamalar ve uyumsuz diyaloglarla Quentin Tarantino'nun *Reservoir Dogs*'ının (*Rezervuar Köpekleri*, 1992) öncüsü olmuştur. Başroldekilerin oyunculuğu çizgi roman karakterlerine benzerken, kahramanın kardeşlerinin isimleri Marx Kardeşler'i hatırlatır: Chico, Momo ve Fido. Truffaut sinemanın sunduğu her tür olanakla oyunlar oynamaktan haylazca bir haz alır: Bir dolandırıcı, "Annemin ölüsü üzerine..." diye yemin ettiğinde, hızlı bir kesmeyle kalp krizi geçirip yere yığılan ihtiyar bir kadını görürüz; bardaki anlamsız bir şarkı da bu duruma vurgu yapar ("Avanie et framboise sont les mamelles de la vie": "Hakaret ve ahududu yaşamın memeleridir").

Film, sinefil çevrede sevilir, ama halkın filmdeki tür karmaşasından kafası karışınca sonuç ticari bir felaket olur. Truffaut sarsılır ve daha alışılageldik öykü anlatımına yönelir; bir daha asla kendisine bir filmle bu kadar eğlenme iznini vermeyecektir. **PK**

İngilizce adı: *Shoot the Piano Player*

L'AVVENTURA (1960)
Macera

İtalya / Fransa (Cino Del Duca, Cinematografiche Europee, R. & R. Hakim, Lyre)
145dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Michelangelo Antonioni
Yapımcı: Amato Pennasilico
Senaryo: Michelangelo Antonioni, Elio Bartolini, Tonino Guerra
Görüntü Yönetmeni: Aldo Scavarda
Müzik: Giovanni Fusco
Oyuncular: Gabriele Ferzetti, Monica Vitti, Lea Massari, Dominique Blanchar, Renzo Ricci, James Addams, Dorothy De Poliolo, Lelio Luttazzi, Giovanni Petrucci, Esmeralda Ruspoli, Jack O'Connell, Angela Tommasi Di Lampedusa, Franco Cimino, Prof. Cucco, Giovanni Danesi
Cannes Film Festivali: Michelangelo Antonioni (Jüri Ödülü), *ödülü Kagi ile paylaştı*

İngilizce adı: *The Adventure*

1960 Cannes Film Festivali'ndeki ilk gösteriminde, *Macera* seyircilerin büyük çoğunluğunca alaya alınmış ve yuhalanmışsa da önemli film eleştirmenlerinin ve yapımcılarının büyük bölümü filme gösterilen bu tepkinin karşısında yer almış ve filmi festivalde o zamana dek gösterilen en iyi film olarak selamlamıştı. İki yıl sonra, İngiliz Sight & Sound dergisinin yaptığı uluslararası film eleştirmenleri anketinde, *Macera* gelmiş geçmiş en iyi ikinci film seçildi. Gerçi senaryonun yazarı ve yönetmen Michelangelo Antonioni, yaklaşık 20 yıldır belgesel ve uzun metrajlı film çekiyordu ama destansı uzunluktaki bu film sanatsal ve ticari anlamda en büyük hamlesiydi. Bunda önemli bir etkense kayıtsız, işe yaramaz, insanlıktan çıkmış bir toplumu hem kadına hem de erkeğe ait özellikleriyle yansıtabilen aktris Monica Vitti'yle ilk profesyonel çalışmasını yapmasıydı. Vitti, yönetmenin sonraki filmleri *La Notte* (*Gece*, 1961), *L'Eclisse* (*Batan Güneş*, 1962) ve *Il Deserto Rosso*'da da (*Kızıl Çöl*, 1964) odak noktasında olacaktı.

Macera'nın önermesi tedirgin edici olduğu kadar basittir: Romalı küçük bir zengin topluluk Sicilya'dan başlayarak bir yat gezisine çıkar ve harap, kayalıklı bir adada boş bir öğleden sonrasını geçirmek için duraklar; Anna'nın (Lea Massari) kaybolmasıyla yolculuk işkenceye dönüşür. Bu biraz kibirli ve uçarı kız, daha duyarlı arkadaşı Claudia'ya (Vitti), onunla mimari danışman sevgilisi Sandro (Gabriele Ferzetti) arasında bir şeyler olduğunu bildiğini belli eder ve yüzerken köpekbalığı gördüğünü iddia ederek dikkat çekmek ister. Filmi ikinci kere seyrettiğimizde, bu başrol karakterinin 26 dakika sonra kaybolacağını da bilerek, orada gerçekten bir köpekbalığı gördüğünü; adaya doğru yaklaşmakta olan ve filmde sözü edilmeyen bir teknenin Anna'yı son görüşümüzden sonraki ilk planda bir an için göründüğünü fark ederiz.

Filmi ilk gösterime girdiğinde izleyen kitlenin *Macera*'ya yönelik tepki ve öfkesinin en büyük sebebi, Antonioni'nin Anna'nın başına ne geldiğini hiçbir zaman göstermemesidir. Claudia ve Sandro, birlikte Anna'yı arar ancak diğer karakterlerin hiçbiri kıza ne olduğuyla ilgilenmiyor gibidir. Olayın asıl duygusal etkisiyse, Claudia'nın arkadaşını aramaktansa, Sandro'yla romantik bir birliktelik yaşamayı tercih etmesinden duyduğu suçluluk duygusudur. Film, tahminen tesadüfen, kahraman olduğunu düşündüğümüz kişinin sarsıcı bir şekilde yok olması ve kayıp kadının aşığıyla kız arkadaşı arasındaki zor, muğlak bir ilişkinin başlaması yönünden, Hitchcock'un *Psycho*'suyla (*Sapık*, 1960) paralellik gösterir. Filmin konusu, aynı yıl çekilen *La Dolce Vita*'yla da (*Tatlı Hayat*) benzeşir. Anita Ekberg'in oynadığı film yıldızı rolünün bir benzeri *Macera*'da hafifmeşrep yazar (Dorothy De Poliolo) rolüyle görünür: Bu karakterin dar eteği herkesin ortasında (bile bile?) yırtılınca etrafını "hayranları" sarar; ayrıca Sandro ve Claudia arasındaki yeni ilişkiyi yıkmak ve yapmacık olduğunu göstermek için fazla uğraşmasına gerek kalmaz. Ancak gene de Fellini'nin filminin muğlak göz kamaştırıcılığı bu filmde yoktur. Marcello Mastroianni'nin yazar-halkla ilişkiler uzmanı arası karakteri gibi, Ferzetti'nin mimar-zengin dalkavuk arası karakteri de rejinin gerçekleşmeyen vaadine bir örnek teşkil eder. Antonioni'nin bulabildiği tek umut parçacığıysa, yeni paranın ve fazla kolay seksin beraberinde getirdiği çürümüşlükten eninde sonunda uzakta duracak ölümsüz bir kadındır. **KN**

LA JOVEN (1960)

ABD / Meksika (Olmeca)
95dk, SB
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: George P. Werker
Senaryo: Hugo Butler and Luis Buñuel
Peter Matthiessen'in Travellin' Man isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Gabriel Figueroa
Oyuncular: Zachary Scott, Bernie Hamilton, Key Meersman, Crahan Denton, Claudio Brook
Cannes Film Festivali: Luis Buñuel (özel mansiyon)

İngilizce adı: *The Young One*

Luis Buñuel'in iki İngilizce filmi, bu film ve 1952 tarihli *The Adventures of Robinson Crusoe*'su, ilk dönem gerçeküstü başyapıtlarıyla (*Un Chien Andalou-Endülüs Köpeği, L'âge d'Or-Altın Çağ, Las Hurdes-Ekmeksiz Toprak*) sonraki dönemlere ait ününü geri kazandıran filmleri (*Viridiana, Cet obscur objet du désir-Arzunun Şu Karanlık Nesnesi*) arasında kalan orta-dönem Meksika filmleri arasında en çok ihmal edilmiş olanlarıdır. *La Joven* (*Genç Kız*) Carolina açıklarındaki av sahası olarak kullanılan bir adada geçmesine karşın, ilginç bir şekilde Meksika'da çekilmiş bir komedi-gerilim. Yaşadığı yerde, beyaz bir kadına tecavüze yeltendiği iftirasına uğrayan ve çareyi oradan kaçmakta bulan kuzeyli siyah bir caz müzisyeni (Bernie Hamilton), adaya gelir. Burada, işçi dedesini yeni kaybetmiş genç bir yetimle (Key Meersman) arkadaş olur. Kıza aşık olan kötü niyetli bekçi (Zachary Scott) müzisyeni öldürmeye teşebbüs eder; daha sonra bölgenin rahibi (Claudio Brook) ve bekçinin kayıkçısı da (Crahan Denton) ortaya çıkar.

Irkçılığa ve cinsel ikiyüzlülüğe hiciv niteliğinde bir bakış atan ve taraf tutmayı reddeden bu karanlık, kösnül, adabımuaşeret komedisini, yetenekli ve kara listeye alınmış senarist Hugo Butler (mahlas kullanmıştır) Buñuel'le beraber Peter Matthiessen'in hikayesinden serbestçe uyarlamış. *La Joven*, yönetmenin karanlık, felsefi zekasını en kişisel haliyle gözler önüne seren şiirsel fısıltılarla ve beklenmedik gelişmelerle dolu. **JRos**

MEGHE DHAKA TARA (1960)

Hindistan (Chitrakalpa)
134dk, SB
Dili: Bengal dili
Yönetmen: Ritwik Ghatak
Senaryo: Ritwik Ghatak
Shaktipada Rajguru'nun romanından
Görüntü Yönetmeni: Dinen Gupta
Müzik: Jyotirindra Moitra, Rabindranath Tagore
Oyuncular: Supriya Choudhury, Anil Chatterjee, Niranjan Ray, Gita Ghatak, Bijon Bhattacharya, Gita De, Dwiju Bhawal, Gyanesh Mukherjee, Ranen Ray Choudhury

İngilizce adı: *The Cloud-Capped Star*

"Başkaları yerine acı çeken, sonsuza kadar acı çeker" sözü, trajediye yakın bir melodram olan, Ritwik Ghatak'ın en ünlü filminden bir karakteri anlatabilecek bir söz. Filmin kadın karakterinin trajik kusuru, bir ihmal suçudur: en çok sevdiği kişilere, kendisine ve hayallerine yapılan adaletsizliklere isyan etmeyi beceremez. Nita (Supriya Choudhury) gece gündüz Bangladeş göçmeni ailesini bir arada tutmak için çalışır. Babası çok az kazanan bir öğretmendir. Büyük ağabeyi, şarkıcı olmak isteyen bir sanatçı olarak, ailesinin diğer fertlerinin kullanamadığı boş zamanı kullanmak ister. Bu arada annesi de Nita'nın müstakbel eşi olan fen öğrencisinin bilime olan eğilimini Nita'nın kardeşine aktaracağı umudunu taşır.

Meghe Dhaka Tara (Bulutun Gizlediği Yıldız), gönül tellerinizi titreten, akıldan çıkmayan, kompozisyonları çok güzel olan bir film; dahası yönetmenine Hindistan'da ender görülen bir ticari başarı kazandırmış. Göçmenlerin zor yaşam koşullarını dolaysız bir şekilde anlatıyor olsa da filmin politik yönü, *Subarnarekha* (*Subarna Irmağı*, 1965) ve *Titash Ekti Nadir Naam* (*Titash Adında Bir Irmak*, 1973) başta olmak üzere Ghatak'ın sonraki filmlerinde olduğu kadar açık değil. Filmin sonlarına doğru, önemli bir sahnede, yaşlı adam bir yandan topallarken "Kimseyi... suçlamıyorum," der. Bu sahneyi Ghatak'ın mizanseni, dışavurumcu ses tasarımı ve sevdiklerinizi kaybetme hissini anlamak için görmeniz gerekir. **TCh**

HAYNO (1960)

Kuzey Kore (Kuk Dong, Seki) 90dk, SB
Dili: Korece
Yönetmen: Kim Ki-young
Senaryo: Kim Ki-young
Görüntü Yönetmeni: Kim Deok-jin
Müzik: Han Sang-gi
Oyuncular: Lee Eun-shim, Ju Jeung-nyeo, Kim Jin Kyu

Bir western tutkununun bakış açısından, *Hayno* gibi bir filmi, yapımından 40 yıldan fazla zaman geçtikten sonra keşfetmiş olmak muhteşem bir his. Muhteşemliği sadece, yazar ve yönetmen Kim Ki-young'un olağanüstü bir görüntü üstadı olmasında değil, aynı zamanda filmin kesinlikle önceden tahmin edilemeyecek bir yapım olmasında yatıyor. Yani, Luis Buñuel'in Koreli bir kardeşi var! Bu yönetmen bir yandan insan zekasının derinliklerine, arzularına ve tahriklerine ulaşırken, diğer yandan da ayrıntılara iğneleyici bir şekilde dikkat edebiliyor. Bunu yaparken de güncel renklerin kötü tadını, bir kişinin varoluşunu simgeleyen gizli bir şifre olarak kullanabiliyor.

Filmi şaşırtıcı kılan etkenler, bestecinin ve hizmetçisinin tecrübe ettikleri tutkunun şiddeti; adam, karısı ve metresi arasındaki aşk üçgeninin mahcupluğu; ve bu aşk üçgeninin, yönetmenin kullandığı planların alışılmışın dışında uzunluğu, günlük hayata ait eşyaları pop-art bir şekilde kullanması ya da kadın bedeninin filmdeki baskın varlığı tarafından her an bozulabileceği, hatta yok olabileceği gerçeği. Ancak filmin şaşırtıcı doğası diğer taraftan hem rahatsız edici hem de keyif verici: görünüşte saçma olan müzik notalarının kullanımı ve duygusallıkla zulmün ilginç bileşimi, izleyiciye yeni hislerin kapısını açıyor, hiç beklenmedik olaylar eğlence kaynağı olabiliyor. Bunun dışında, Kim Ki-young'un, karakterlerinin ruhlarının derinliklerini tasviri aynı zamanda Güney Kore toplumunun iç savaş sonrasında yaşadığı insanlık dışı gelişmeye karşı tutkulu ve yargılayıcı bir tutum; dünyevi konfora olan açlığın, halkına getirdiği ruh değişimi üzerine yetkin bir yorum.

Hayno, tutkuyla isyan arasında gidip gelen bir yönetmenin ilk büyük başarısıdır. Yönetmen, kendi kültürüne ait hor görülmüş kadınlara olan merhametini *The Insect Woman* (1972), *Promise of the Flesh* (1975), *Fire Woman* (1970), *Beasts of Prey* (1985) ve *Water Lady* (1979) isimli filmlerinde tekrar tekrar göstermiştir. Ancak Kim Ki-young'un filmlerindeki tür çeşitliliği ve melodramdan komediye, klasik trajediden fantastik korku filmlerine uzanan referanslar *Hayno*'nun matrisini daha da etkileyici kılmakta, sinema tarihine açılan gizli kapıyı aralamaktadır. **J-MF**

İngilizce adı: *The Housemaid*

ABD (Shamley, Alfred Hitchcock) 109dk, SB

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: Alfred Hitchcock

Senaryo: Joseph Stefano, *Robert Bloch'ın romanından*

Görüntü Yönetmeni: John L. Russell

Müzik: Bernard Herrmann

Oyuncular: Anthony Perkins, Vera Miles, John Gavin, Martin Balsam, John McIntire, Simon Oakland, Vaughn Taylor, Frank Albertson, Lurene Tuttle, Patricia Hitchcock, John Anderson, Mort Mills, Janet Leigh

Oscar adaylıkları: Alfred Hitchcock (yönetmen), Janet Leigh (yardımcı kadın oyuncu), Joseph Hurley, Robert Clatworthy, George Milo (sanat yönetmeni), John L. Russell (görüntü yönetmeni)

PSYCHO (1960)
Sapık

Tüm zamanların en ünlü filmlerinden biri ve büyük ihtimalle tarihteki en etkileyici korku filmi olan Alfred Hitchcock'un *Sapık*'ı, türün önceki dönemlerine ait vampir, kurt adam, zombi ve türevi doğaüstü varlıkları, tamamen insani bir canavarla değiştirmiştir. Film, "Norman Bates" adını aileden biri haline getirmiş ve yönetmenin gerilimin ustası unvanını sonsuza dek garantilemiştir.

Robert Bloch'un ürpertici ancak kısa ömürlü Norman karakterini, Ed Gein isimli Wisconsin'li bir seri katilden alan romanından uyarlanan *Sapık*, işyerinden 40.000 dolar çalan Marion Crane adlı genç ve çekici bir kadının hikayesini anlatır. Marion şehri terk ederken evli erkek arkadaşıyla beraber yaşamak dışında herhangi bir plan yapmamıştır. Bütün gece yağmur altında otomobil kullandıktan sonra, yol kenarındaki bir otele girer. Otelin işletmecisi kaba fakat yakışıklıca bir genç olan Norman'dır (Anthony Perkins rolü karmaşık bir mükemmeliyetle oynamıştır). Marion, aynı akşam duş aldığı sırada büyük bir et bıçağı kullanan yaşlı kadın görünümlü biri tarafından ölene dek bıçaklanır. Filmi ilk kez sinemada izleyen seyirciler bu şok edici sahnede çığlık atmaktan kendilerini alamamışlardır. Hitchcock'un favorisi Bernard Hermann'ın film müziğindeki haykıran kemanlar bu korkunç saldırıyı vurgular. Daha önce hiçbir ticari filmde baş karakter filmin ortasında böyle vahşice öldürülmemiştir! Davaya bakmak üzere görevlendirilen bir sigorta detektifi olan Milton Arbogast da (Martin Balsam) öldürülür. Marion'un kız kardeşi Lila'yla (Vera Miles) erkek arkadaşı Sam Loomis (John Gavin) Marion'un izini Bates ailesinin evinden otele kadar takip eder. Katilin gerçekte, cinsel ya da tehditkâr bir hisse kapıldığında kendisini yaşlı annesine benzeterek kadın elbiselerini giyen, adam öldürmeye meyilli şizofren Norman olduğunu keşfederler. Filmin sonunda polis teşkilatından bir psikolog (Simon Oakland) Norman'ın hastalığının sebebini "açıklasa" da, onu güdümleyen şeyin, aslında rasyonel aklın kavrayabileceğinin ötesinde bir yerde gizli olduğuna dair çok az kuşku vardır.

Sapık ilk gösterildiğinde, eleştirmenlerden genelde kayıtsız yorumlar aldı. Ancak ne olursa olsun eleştiriler Michael Powell'ın, yine 1960 tarihli nefretle karşılanan *Peeping Tom*'undan kat kat iyiydi. Buna rağmen seyircinin filme ilgisi şaşırtıcı düzeydeydi, gişelerde uzun kuyruklar oluşuyordu. Hitchcock'un yeni uygulamaya koyduğu "özel kural"ı doğrultusunda, filmin açılış jeneriğinin başlamasından itibaren sinema salonuna kimse alınmıyordu; bu da filmin reklamına katkıda bulunuyordu. Şurası kesin ki İngiltere doğumlu yönetmen, Amerika'nın toplum psikolojisine doğrudan hitap etmenin yolunu bulmuştu: canavarını son derece normal bir insan yapıp; cinselliği, deliliği ve cinayeti tek bir tekinsiz ve kirli hikayede birleştirerek, sonraki yılların haber başlıklarını önceden tahmin edebilmişti. *Sapık*'ın başarısının ardından üç tane önemsiz "devam filmi" çekildi: bir tanesi Perkins'in 1986 yılında bizzat yönettiği film, biri 1987 tarihli "*Bates Motel*" isimli kısa ömürlü bir televizyon dizisi, bir diğeriyse Gus Van Sant'ın kötü şöhretli 1998 tarihli "birebir yeniden çekim" denemesidir. Gus Van Sant'ın filmi renkli çekilmiş olsa da Hitchcock'un siyah-beyaz orijinal versiyonuyla karşılaştırıldığında, bu renkler solmaktadır. **SJS**

LA MASCHERA DEL DEMONIO (1960)

İtalya (Galatea, Jolly)
87dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Mario Bava, Lee Kresel
Yapımcı: Samuel Z. Arkoff, Massimo De Rita
Senaryo: Mario Bava, Ennio De Concini, Mario Serandrei
Nikolai Gogol'un öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Mario Bava
Müzik: Robert Nicolosi
Oyuncular: Barbara Steele, John Richardson, Andrea Checchi, Ivo Garrani, Arturo Dominici, Enrico Olivieri, Antonio Pierfederici, Tino Bianchi, Clara Bindi, Mario Passante, Renato Terra, Germana Dominici

İngilizce adı: *Revenge of the Vampire / Black Sunday*

İtalya'da *La Maschera Del Demonio (Şeytanın Maskesi)* adıyla çekilen, İngilizce versiyonu *The Mask of Satan* şeklinde isimlendirilen filmin, ABD'de Robert Nicolasi'nin usta işi film müziklerinin Lex Baxter'ın abartılı caz müzikleriyle değiştirildiği *Black Sunday (Kara Pazar)* adıyla, birkaç yıl sonraysa Birleşik Krallık'ta ciddi şekilde makaslanmış haliyle *Revenge of the Vampire (Vampirin İntikamı)* olarak ortaya çıkarılmasıyla işler karışmıştır.

Asıl işi görüntü yönetmenliği olan Mario Bava, görüntü yönetimini üstlendiği filmlerde birçok kez yönetimi devralıp filmi tamamlamıştır. Sonradan yönetmenliğini devraldığı filmler arasında Ricardo Freda'nın *I Vampiri (1957)* ve *Caltiki, the Immortal Monster*'ı (1959) vardır; Steve Reeves'in *Hercules* filminin de ikincil çekimlerini gerçekleştirmiştir. Bava, kendi filmini çekme şansını yakaladığında, Nikolay Gogol'ün "Viy" adlı Rus halk efsanesi hikayesinde karar kılar. Hikaye, 19. yüzyılda kendisini bir anda, tekinsiz bir Moldovyalı topluluk arasında beş parasız bir halde bulan ve vücudu Asa isimli bir büyücü tarafından ele geçirilen mirasçı Katja Vajda'ya (Barbara Steele) aşık olan bir doktoru anlatır.

Senaryo, gizli geçitler, lanetli aileler ve ani ölümlerin alışılageldik bir karışımı olsa da Bava, filmin her karesini büyüleyici ve korkunç detaylarla doldurmuştur. Film, kafalarına şeytan maskeleri mıhlanmış cadıların son derece acayip idam sahnesiyle açılır; ve mezarlarından sürünerek insanları katletmeye giden vampirler gibi pek çok unutulmaz korkunç görüntüyle doludur. Bolca siyah-beyaz görüntünün yanı sıra, korkutucu müzik ve içinden kan fışkıran çamur sahneleriyle *La Maschera Del Demonio*, bir korku filminin yıldızı olan en sıradışı seksapele sahip aktris Steele'i, en iyi filmlerden birinde görmek için en iyi fırsat. Rank Zarafet Okulu'ndan mezun olan ve okulla konservatuar eğitimini birleştiren esmer, iri gözlü aktris Steele, Britanya sinemasında ürkütücü bakışlarına uygun çok az rol bulunca, şansını yabancı ülkelerde denemek zorunda kalmıştı. Steele, Federico Fellini'nin *8½*'unda (1963), Sophia Loren parodisi rolünden önce, 60'lı yıllarda İtalyan korku filmlerinin kraliçesiydi. Hangi isimle olursa olsun, *La Maschera Del Demonio*, İtalya'dan çıkmış en iyi gotik korku filmi. **KN**

PEEPING TOM (1960)

Britanya (Anglo-Amalgamated, Michael Powell)
101dk, Eastmancolor
Yönetmen: Michael Powell
Yapımcı: Michael Powell
Senaryo: Leo Marks
Görüntü Yönetmeni: Otto Heller
Müzik: Brian Easdale, Angela Morley, Freddie Phillips
Oyuncular: Karlheinz Böhm, Moira Shearer, Anna Massey, Maxine Audley, Brenda Bruce, Miles Malleson, Esmond Knight, Martin Miller, Bartlett Mullins, Michael Goodliffe, Nigel Davenport, Jack Watson, Shirley Anne Field, Pamela Green, Brian Wallace

Michael Powell'ın kariyerini mahveden kötü şöhretli filmi *Peeping Tom'da (Röntgenci)*, kameranın saldırgan bir obje olarak kullanımı filme rahatsız edici bir hava katmıştır. Mark Lewis (Carl Boehm) isimli bir genç, kendisini kadınlara belgesel yönetmeni olarak tanıtır. Ancak kamerasının içinde, filme aldığı kişiyi öldürmek için kullandığı sivri uçlu bir metal vardır. Bu durumu, filmin başında kameranın vizöründen görerek tanık olduğumuz sinir bozucu cinayet kaydıyla öğreniriz.

Hiç şüphesiz Mark bir canavardır ancak Powell onu en azından biraz daha sempatik gösteren sorunlu çocukluğuna ait parçaları ifşa eder. Sadist babası, Mark üzerinde psikanalitik deneyler uygulamak üzere, uyurken filme almak, uykusundan uyandırmak için gözüne ışık tutmak ve yatağına kertenkele atmak gibi metotlarla ona eziyet etmektedir. Daha sonra Mark'ı, babasının ikinci evliliğinin görüntüleriyle birleştirdiği ölü annesiyle poz verdiği görüntülerle görürüz. Mark için seks, ölüm, aşk ve nefret tek bir duygudur ve kamera bu geçici duyguları yakalayabilen tek nesnedir. Mark, bilinçaltından gelen şiddet ve onunla çatışmakta olan tahrik hissini sadece bu duyguların bileşimi ve kamerasıyla bağdaştırabilmektedir.

Belki de izleyiciyi filmden soğutan etken, filmin konusunun muğlak dürtüleri ya da Powell gibi sevilen bir yönetmenin yüzünü karanlık ve şaşırtıcı konulara çevirmiş olması gerçeğiydi. Ancak bu etken, filmin izleyiciyi Mark'ın cinayetlerine kolaylıkla suç ortağı yapması ve sapkın iğrençliklerini onaylatmaya kadar ileri götürmesi olarak da kabul edilebilir.

Esasen, Powell bu sapkın hikayesini, diğer nispeten masum filmlerine eklediği maharetiyle sunmuştur. Filmin renkleri, öyle olmasını en az istediğimiz anda dahi canlıdır. Film, Alfred Hitchcock'un sarsıcı siyah-beyaz filmi *Sapık*'la (1960) karşılaştırıldıysa da "güçlü" *Peeping Tom* daha güncel ve korkutucudur. Bir çılgının zihninin derinliklerine doğru itiliriz, ancak Powell bize oradan çıkacak kolay bir yol sunmaz. **JKl**

ABD (Mirisch)
125dk, SB
Yönetmen: Billy Wilder
Yapımcı: I.A.L. Diamond, Doane Harrison, Billy Wilder
Senaryo: Billy Wilder ve I.A.L. Diamond
Görüntü Yönetmeni: Joseph LaShelle
Müzik: Adolph Deutsch
Oyuncular: Jack Lemmon, Shirley MacLaine, Fred MacMurray, Ray Walston, Jack Kruschen, David Lewis, Hope Holiday, Joan Shawlee, Naomi Stevens, Johnny Seven, Joyce Jameson, Willard Waterman, David White, Edie Adams
Oscar: Billy Wilder (film), Billy Wilder (yönetmen), Billy Wilder, I.A.L. Diamond (senaryo), Alexandre Trauner, Edward G. Boyle (sanat yönetimi), Daniel Mandell (kurgu)
Oscar adaylıkları: Jack Lemmon (erkek oyuncu), Shirley MacLaine (kadın oyuncu), Jack Kruschen (yardımcı erkek oyuncu), Joseph LaShelle (görüntü yönetmeni), Gordon Sawyer (ses)
Venedik Film Festivali: Shirley MacLaine (Volpi kupası—kadın oyuncu), Billy Wilder (Altın Aslan adaylığı)

THE APARTMENT (1960)
Garsoniyer

Billy Wilder, Amerikan toplumunu kaşındığı yerden kaşımaktan da öte, tırmalar. David Lean'in *Brief Encounter*'ından (*Kısa Tesadüfler*, 1945) ilham alan Wilder, zina yapan çiftlere dairesini garsoniyer olarak ödünç veren "üçüncü kişi"nin hikayesini anlatabilmek için on yıl boyunca sansür uygulamasının gevşemesini beklemek zorunda kalmıştır. İlginç bir şekilde, bu hassas konusuna rağmen film, En İyi Film, Yönetmen ve Senaryo dahil olmak üzere beş Oscar kazanmış ve pek çoklarınca yönetmenin son gerçek "gerçekçi" filmi addedilmiştir.

Bazılarıysa Jack Lemmon'ın oynadığı, çalıştığı büyük sigorta şirketinde kolayca terfi edebilmek için patronlarına karılarını aldatmalarında yardım eden C.C. Baxter karakterinin ahlaksızlığını eleştirmişti. Ancak Wilder'ın gündelik yaşama ait karakterlerini oynamaya alışkın olan Lemmon, rolüne merhametle yaklaşır. Filmin sonunda Baxter'in, daha en başından belli olan ve inisiyatifi dışında gelişen bir durumun içine çaresizce sıkışıp kalan köle misali bir çalışandan başka bir şey olmadığını görürüz. Mizahiliğine rağmen, film aslında zamanının Amerikan yaşam tarzını ve cinsel ahlakını inceleyen sert bir toplum eleştirisi. Aynı zamanda, en ufak nüfuz sahibi birinin bir diğerini çıkarı için kullanabildiği kapitalist sistemin temel yozlaşmasına karşı güçlü bir saldırı.

Garsoniyer, çeşitli türleri hünerli bir şekilde harmanlar, ancak genele baktığımızda; film bir taşlama olarak başlar, güçlü bir drama dönüşür ve romantik komedi olarak biter. Wilder ve I.A.L. Diamond'ın titizce kurduğu yürek burkan senaryo; *The Seven Year Itch*'in (*Yaz Bekarı*, 1955) sinemaskop olarak, oldukça karanlık, siyah-beyaz etkileyici görüntülerle perdeye aktarılmış bir tür devam filmi olarak düşünülebilir. Erkekler, yaz tatilini fırsat bilip karılarının yokluğunda ilişkiye girdikleri metreslerini, daha sonra terk eder. Fran Kubelik de (Shirley MacLaine) bu talihsiz kızlardan biridir; ona göre ilişkiler sadece bir tür tüketim metası değildir. Sonunda, Baxter nihayet bu yalnız kıza duyduğu aşkla içinde bulunduğu durumdan kurtulur ancak gene de film aşırı duygusallık hissi vermekten kaçınır. Görünüşte Wilder, MacLaine ve Lemmon'ın muhteşem bir çift olduğunu düşünmese de izleyicilerin bu görüşün karşısında durması gayet mantıklı olacaktır. **FL**

ABD (Bryna)
196dk, Technicolor
Yönetmen: Stanley Kubrick
Yapımcı: Kirk Douglas, Edward Lewis
Senaryo: Dalton Trumbo
Howard Fast'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Russell Metty, Clifford Stine
Müzik: Alex North
Oyuncular: Kirk Douglas, Laurence Olivier, Jean Simmons, Charles Laughton, Peter Ustinov, John Gavin, Nina Foch, John Ireland, Herbert Lom, John Dall, Charles McGraw, Joanna Barnes, Harold Stone, Woody Strode, Peter Brocco
Oscar: Peter Ustınov (yardımcı erkek oyuncu), Alexander Golitzen, Eric Orbom, Russell A. Gausman, Julia Heron (sanat yönetmeni), Russell Metty (görüntü yönetmeni), Valles, Bill Thomas (kostüm)
Oscar adaylıkları: Robert Lawrence (kurgu), Alex North (müzik)

SPARTACUS (1960)
Spartaküs

Çekimler başladıktan kısa süre sonra filmin yıldızı Kirk Douglas, bu epik filmin ilk yönetmeni Anthony Mann'ı kovmuştu; ancak onun çektiği, çölde geçen bazı sahneler, son kurguda yer alır. Howard Fast'ın yazdığı, antik Roma'da geçen bir köle ayaklanması öyküsünü hayata geçirmek henüz *2001: A Space Odyssey'i (2001: Bir Uzay Macerası)* çekmemiş olan Stanley Kubrick'e düşmüştü ve bu görevi senatodaki güç mücadelesini anlatan sahnelerle, köleler arasındaki kardeşliği birlikte montajlayarak, büyük bir başarıyla tamamladı.

Spartaküs (Douglas), olayların merkezinde yer alan ve kendisi gibi pek çoklarını, onları baskı altında tutanlara karşı ayaklanmaya sevk eden köledir. Ayaklanan kölelerin arasında, yakışıklı oğlanın kayıplara karıştığını öğrenince pek de memnun olmayan Romalı Marcus Crassus'un (Laurence Olivier) gözdesi genç Antoninus (Tony Curtis) da bulunur. Film yapılışından 30 yıl sonra yeniden elden geçirilirken, 1960'da eşcinsel göndermeleri yüzünden çıkartılan ve efendiyle kölesi arasındaki ilişkiyi daha iyi açıklayan bir banyo sahnesi, Olivier'nin eksik diyaloglarını Anthony Hopkins'in seslendirmesiyle, kurguya eklenmişti.

Kubrick ayaklanma ve savaş sekanslarını büyük başarıyla sahneler ancak duygusal sahneleriyle tanınmayan yönetmen adına en büyük sürpriz filmi bitirişidir. Yürek paralayan bu anlarda, *Spartaküs* kendisini izleyen adamlarla birlikte çarmıha gerilmiş halde ölürken, aşkı Varinia (Jean Simmons) çocuklarını havaya kaldırıp ona gösterir. Muhteşem! **JB**

ABD (NBI, Newton, Warner Bros.)
124dk, Technicolor
Yönetmen: Elia Kazan
Senaryo: William Inge
Yapımcı: William Inge, Elia Kazan, Charles H. Maguire
Görüntü Yönetmeni: Boris Kaufman
Müzik: David Amram
Oyuncular: Natalie Wood, Pat Hingle, Audrey Christie, Barbara Loden, Zohra Lampert, Warren Beatty, Fred Stewart, Joanna Roos, John McGovern, Jan Norris, Martine Bartlett, Gary Lockwood, Sandy Dennis, Crystal Field, Marla Adams
Oscar: Willıam Inge (senaryo)
Oscar adaylıkları: Natalie Wood (kadın oyuncu)

SPLENDOR IN THE GRASS (1961)
Aşk Bahçesi

David Amram'ın güçlü müziğinin ilk notalarından ve Bud'la (ilk rolündeki Warren Beaty) Deanie'nin (Natalie Wood) gürüldeyen bir şelalenin yanı başında bir arabanın içinde öpüştükleri ilk görüntülerden itibaren, *Aşk Bahçesi*, en başarılı Hollywood melodramlarının cazibesinin bir özeti gibidir. Toplumun baskıladığı tutkular (öykü 1928'de Kansas'ta geçer), her şiddetli renk, ses ve hareket patlamasında, yeri değiştirilmiş biçimde ifade bulur.

Duyguların bastırılması bu filmin her anında mevcuttur. İnsanları korkunç, çıkmaz yollara saptıran bir güçtür bu. Erkekler başarılı ve maço olmak zorundayken, kadınlar bekaretle fahişelik arasında seçim yapmak zorundadır. Tıpkı Barbara Loden'in unutulmaz biçimde canlandırdığı, Bud'un kalender, özgür kız kardeşi Ginny gibi.

Yönetmen Elia Kazan, stüdyoların geliştirdiği klasik anlatımla, Metot oyunculuğunun ve Fransız Yeni Dalga akımının getirdiği yenilikçi, dinamik formları kesiştirerek çalışmıştır. Bu filminde, oyun yazarı William Inge'yle işbirliği yaparak, her iki yaklaşımın üstün bir sentezini elde etmişti. Film, sınıfın, servetin, sanayinin, kilisenin ve ailenin belirlediği sosyal çelişkilerin duru, yoğun bir analizini sunar. *Aşk Bahçesi* aynı zamanda, karakterlerin gerçek bireyler gibi göründüğü, Hollywood klişelerinden çok uzak bir anlayışla hareket ettiği ve tepki verdiği bir filmdir. **AM**

L'ANNÉE DERNIÈRE À MARIENBAD (1961)
Geçen Yıl Marienbad'da

Geçen Yıl Marienbad'da genelde modernist sinemanın, özelde de savaş sonrası Fransız sinemasının mihenk taşıdır.

Alain Resnais'nin 1961 yapımı ikinci filminin de, tıpkı 1959'da gösterime giren ilk filmi *Hiroshima Mon Amour* (*Hiroshima Sevgilim*) gibi, Resnais'nin Fransız Yeni Dalga akımına bağlı daha genç meslektaşlarının kullandığı aşağılayıcı ifadeyle, uzun süredir hâkim olan "kalite geleneği"nin biçimlendirdiği filmlerden kökten farklı olduğu anında belli olmuştu. Film yalnızca alışılmadık ya da tuhaf değildi. Bir öykü anlatan filmlerle ilgili yerleşmiş yargılara şiddetle saldırıyor, öykünün geçtiği zamanı belirleyen yapısından fotoğrafik kompozisyonlara ve karakterlerin gelişimine dek film yapmanın "doğru" bilinen bütün yönlerini sorguluyor ve yıkıyordu.

Marienbad yalnızca Resnais'nin zihninin ürünü değildir. Filmin ihtişamının, Alain Robbe-Grillet'nin zarafetle kotardığı senaryonun (hayranlarının bile fark edemediği kadar nükteli ve tuhaftır) hülyalı şiirselliğiyle ve Sacha Vierney'in başlı başına görkemli bir başarı olan muazzam sinemaskop görüntüleriyle organik bir bağı bulunur. Daha da derine inildiğinde *Cahiers du cinéma* dergisine yazan film eleştirmenlerinin görüşlerinin, modern resim sanatındaki gelişmelerin, Avrupa felsefesindeki varoluşçu ve Bergson odaklı akımların ve Fransız kültürünün bu çok verimli döneminde yer alan diğer güçlü teorik-kültürel-sosyopolitik yeniliklerin de hakkının verilmesi gerekir.

Sıradışı oyuncu kadrosunu da unutmamak gerekir. Efsanevi Delphine Seyrig, A denilen kadını, benzersiz Giorgio Albertazzi, X adındaki gizemli yabancıyı ve incelikli ifade gücüyle Sacha Pitoëff, öyküdeki kafası karışık koca M'yi canlandırır. Bu son derece gizemli masalın anlaşılmaz karakterlerini, filmin zarif havasını mükemmel kılan ölçülü bir tutkuyla betimlerler.

Yine de Marienbad'ı temelde bir Resnais filmi olarak görmek, hem bu yapımın sonraki başyapıtlarıyla (sıradışı *Muriel ou le Temps d'un Retour*, 1963; *Providence-Kayra*, 1977; ve *Mon Oncle d'Amérique-Amerikalı Amcam*,1980 gibi) türdeşliğini kabullenmek hem de Resnais'nin ilerici sinema için ne kadar önemli olduğunu kavramak anlamına gelir. Kendine özgü mütevazılığıyla bir keresinde *Marienbad* için "düşüncenin ve işleyişinin karmaşıklığını" yakalamaya yönelik "kaba ve ilkel bir girişim" demişti. Seçtiği sıfatlarda yanılıyordu ancak bu tuhaf ve etkileyici filmle ilgili geri kalan her konuda haklıydı. Başka hiçbir sinema eserinde, bilincin ve belleğin labirenti andırır işleyişi böylesine büyük bir güçle canlandırılmamış ya da daha anlamlı bir biçimde ele alınmamıştır. **DS**

Fransa / İtalya (Argos, Cineriz, Cinétel, Como, Cormoran, Tamara, Precitel, Silver, Soc. Nouvelle, Terra) 94dk, SB

Dili: Fransızca

Yönetmen: Alain Resnais

Yapımcı: Pierre Courau, Raymond Froment

Senaryo: Alain Robbe-Grillet *Adolfo Bioy Casares'in The Invention of Morel isimli romanından*

Görüntü Yönetmeni: Sacha Vierny

Müzik: Francis Seyrig

Oyuncular: Delphine Seyrig, Giorgio Albertazzi, Sacha Pitoëff, Françoise Bertin, Luce Garcia-Ville, Héléna Kornel, François Spira, Karin Toche-Mittler, Pierre Barbaud, Wilhelm von Deek, Jean Lanier, Gérard Lorin, Davide Montemuri, Gilles Quéant, Gabriel Werner

Oscar adaylıkları: Alain Robbe-Grillet (senaryo)

Venedik Film Festivali: Alain Resnais (Altın Aslan)

İngilizce adı: *Last Year at Marienbad*

LA JETÉE (1961)

Fransa (Argos)
28dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Chris Marker
Yapımcı: Anatole Dauman
Senaryo: Chris Marker
Görüntü Yönetmeni: Jean Chiabaut, Chris Marker
Müzik: Trevor Duncan
Oyuncular: Jean Négroni, Hélène Chatelain, Davos Hanich, Jacques Ledoux, André Heinrich, Jacques Branchu, Pierre Joffroy, Étienne Becker, Philbert von Lifchitz, Ligia Branice, Janine Klein, William Klein, Germano Faccetti

İngilizce adı: *The Pier*

Bilimkurgunun eyerine kurulmuş deneysel bir film olan (Terry Gilliam 1995 yılında *Twelve Monkeys-On İki Maymun* adıyla "yeniden çekmişti"), Chris Marker'ın kısa çalışması *La Jetée*, çağrışımları ve karmaşıklığı zaman geçtikçe artan, yanıltıcı derecede basit projelerden biridir. Neredeyse tamamen siyah-beyaz fotoğraflardan oluşsa da Marker filme anlatım açısından zihinleri kışkırtan itici bir güç katar ve böylece katı suretle filmlerin hareketli görüntülerinin, bizi etkilemek için her zaman hareket etmeleri gerekmediğini ispatlar.

Nükleer bir facianın hayatta kalan herkesi, emniyette olabilmek için yeraltına sığınmak zorunda bıraktığı yakın bir gelecekte geçen *La Jetée*, yıkım getiren savaşın sebebini bulmak ve bunu engellemek için geçmişe gönderilen bir adam tarafından anlatılır. Adam, geçmişe yaptığı yolculuklar esnasında, çocukluğundan kalma, bir adamın vurulmasıyla ilgili şiddet yüklü bir imgeyi ve gizemli, güzel bir kadını saplantı haline getirir. Bu ikisi arasındaki bağlantıyı kavrayana dek iş işten geçer ve tarih tekerrür eder.

Marker'ın hareketsiz fotoğraflar kullanması ve dış ses anlatımın seyrekliği, onu ses tasarımına odaklanmak zorunda bırakır. Pek çok sesin konuşması ve tuhaf sesler, bu filmde hafızanın ve uzayın bir tür metafizik yöntemle yönlendirilmesi olarak sunulan zaman yolculuğunun bulanık işleyişini yansıtır. Anlatıcının zamanda yaptığı yolculuklar ilerledikçe bu sesler de gitgide daha anlaşılır bir hale gelerek filmin en etkileyici anlarından birine doğru yoğrulur. Güzel kadını uyurken filme alan Marker, *La Jetée*'nin hareketli görüntü gösteren tek anında kadının gözlerinin açılmasını gösterir.

Bu kısa an, anlatıcıyla kadın arasındaki ilişkinin aydınlatılmasına katkıda bulunur, mecburi görevinden neden sapmak istediğini ortaya koyar ve aynı zamanda filmin sonundaki akıl almaz gelişmenin alt yapısını hazırlar. *La Jetée*, 25 dakika süresiyle kısa bir filmdir ancak Marker yine de bunun üç katı uzunluğunda pek çok filmin uyandıramadığı bir etki uyandırmayı başarır. Özellikle soğuk olan kurgusunun herhangi bir duygusal etki uyandırması bile yaratıcılığının ve dehasının ispatıdır ve böylesine alışılmadık bir sinema çalışmasının etkili bir bilimkurgu başyapıtı olarak saygı görmesini açıklamakta faydalıdır. **JKI**

ONE-EYED JACKS (1961)
Aşk ve İntikam

ABD (Paramount, Pennebaker) 141dk, Technicolor

Yönetmen: Marlon Brando

Yapımcı: Frank P. Rosenberg

Senaryo: Guy Trosper, Calder Willingham
Charles Neider'in The Authentic Death of Hendry Jones isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Charles Lang

Müzik: Hugo Friedhofer

Oyuncular: Marlon Brando, Karl Malden, Katy Jurado, Pina Pellicer, Ben Johnson, Slim Pickens, Larry Duran, Sam Gilman, Timothy Carey, Miriam Colon, Elisha Cook Jr., Rodolfo Acosta, Joan Petrone, Tom Webb, Ray Teal

Oscar adaylıkları: Charles Lang (görüntü yönetmeni)

Marlon Brando elbette rol yapabilir. *Aşk ve İntikam*, Brando'nun ilk yönetmenlik denemesinin yol açtığı en büyük soru şuydu: film yönetebilir mi?

1950'lerin başlarında Amerikan sinemasında Stanislavsky Metodu'nu popülerleştiren adam olan Brando, filmin açılış sahnesinde eşsiz tarzını özetler. Yavaş yavaş bir muzun tadını çıkarırken, kamera geriye doğru kayarak, canlandırdığı karakter Rio'nun, bir banka soygunu olduğu ortaya çıkan durumda nasıl da sakin olduğunu vurgular. Gülümser ve kamera hareketi "genel çekimle durur. Kadın müşterilerden birinin yüzüğünü almadan önce, meyvesinin son lokmasını yutar.

Bu muhteşem sahne, aynı zamanda Rio'nun ortağı, sert ve kavgacı Dad Longworth'u (Karl Malden), bir western'in acelesiz temposuyla gösterir. Bundan sonra Brando'nun yönettiği ilk film Meksika'nın kuzeyinden Monterey'e uzanan bir intikam fantezisine dönüşür. Sorunlu bir yapım olduğu söylense de *Aşk ve İntikam*, muhteşem tasarım öğeleri barındırır, parlak bir biçimde Malden'i tipine ters bir biçimde kötü adam rolünde oynatır ve bunların dışında, dikkat çekici biçimde azimli bir ahlaki belirsizlik, görsel güzellik ve karakterlerin eylemleri için inandırıcı nedenler içeren bir izlence sunar.

Öykünün geri kalanının ana hatlarına gelince, Dad sonunda Rio'ya kazık atar ve onu yaşam boyu sürecek bir garezin tohumlarının atıldığı bir Meksika hapishanesinde bırakır. Rio hapisten kaçana dek aradan beş yıl geçer. İntikamını almaktan hiçbir şeyin döndüremeyeceği Rio, Bon Amory (Ben Johnson) liderliğindeki bir suçlu çetesine girer ve hareket peşindeki grup Kaliforniya sahillerine gider. Monterrey'de nihayet, artık Meksika kökenli karısı Maria (Katy Jurado) ve ergen yaştaki üvey kızı Louisa'yla (Pina Pellicer) yaşayan ve bölgenin şerifi olan Dad'i bulurlar. Rio arkadaşmış gibi davranır, Dad geçmişi hakkında yalan söyler, Bob bir banka soymayı planlar ve Louisa afili kanun kaçaklarının etkisine kapılır. Doğal olarak, diğer adamların tümü çeşitli kötülüklerin peşinde ölürken, Rio hak ettiği iyi sona kavuşur.

Brando'nun filmografisine başarılı bir ek ve 1950'lerin western klasiklerini, 1970'lerin tür denemelerine bağlamak açısından önemli olan *Aşk ve İntikam*, bir adamın iki yüzünü ustalıkla ele alır, isminin işaret ettiği temaya uyar ve az görülmüş bir hazine olmayı sürdürür. **GC-Q**

Fransa / İtalya (EIA, Rome-Paris) 90dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jacques Demy
Yapımcı: Carlo Ponti, Georges de Beauregard
Senaryo: Jacques Demy
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Michel Legrand
Oyuncular: Anouk Aimée, Marc Michel, Jacques Harden, Alan Scott, Elina Labourdette, Margo Lion, Annie Duperoux, Catherine Lutz, Corinne Marchand, Yvette Anziani, Dorothée Blank, Isabelle Lunghini, Annick Noël, Ginette Valton, Anne Zamire

LOLA (1961)

Jacques Demy'nin ilk uzun metrajlı, büyüleyici filmi, sadece Atlantik kıyısındaki bir liman şehrinin banal yaşantısına, peri masallarını andırır bir romantizm havası katma çabasıyla değil, aynı zamanda müziği ve dansı kullanışıyla da daha sonraki iki başyapıtının, *Les Parapluies de Cherbourg*'un (*Cherbourg Şemsiyeleri*) ve *Les Demoiselles de Rochefort*'un (*Rochefort'un Genç Hanımları*) işaretlerini taşır. Müzik ve dans bu filmde henüz yerleşmiş değilse de açılış sekansında Beethoven'in kullanılmasından, beyaz bir Cadillac'ın şehre gizemli bir biçimde girişine eşlik eden Michel Legrand'ın caz müziğine, olay örgüsünü, betimlemeleri ve filmin havasını belirler.

Çekici ama bilmecemsi kabare dansçısı ve bekar anne *Lola*'nın (*Anouk Aimée*) uzun süredir uzakta olan gerçek aşkının yurt dışından dönmesini beklerken birkaç talibi arasında tercih yapmayı ertelemesiyle gelişen romantik çemberi önemsiz diye bir kenara itmek hatalı olur. Bütün canlı yan gelişmelere, Raoul Coutard'ın daireler çizen zarif kamera hareketlerine (film Max Ophüls'e adanmış hoş bir çalışmadır), neşeli melodilere ve inanılması güç tesadüflere rağmen, *Lola* mutluluğun geçiciliğinin ve aşkın güçlüklerinin ve olanaksızlığının dokunaklı bilinciyle yüklüdür. Biçimsel olarak da film ilk görünüşünden daha karmaşıktır. İkincil karakterlerin çoğu, filmin merkezinde yer alan çiftin etkili çeşitlemeleri olarak okunabilir. Bu arada Anouk unutulmazdır. **GA**

ABD (Jurow-Shepherd, Paramount) 115dk, Technicolor
Yönetmen: Blake Edwards
Yapımcı: Martin Jurow, Richard Shepherd
Senaryo: George Axelrod
Truman Capote'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Franz Planer
Müzik: Henry Mancini
Oyuncular: Audrey Hepburn, George Peppard, Patricia Neal, Buddy Ebsen, Martin Balsam, José Luis de Villalonga, John McGiver, Alan Reed, Dorothy Whitney, Beverly Powers, Stanley Adams, Claude Stroud, Elvia Allman, Mickey Rooney
Oscar: Henry Mancini (müzik), Henry Mancini, Johnny Mercer (film şarkısı)
Oscar adaylıkları: George Axelrod (senaryo), Audrey Hepburn (kadın oyuncu), Hal Pereira, Roland Anderson, Sam Comer, Ray Moyer (sanat yönetmeni)

BREAKFAST AT TIFFANY'S (1961)
Tiffany'de Kahvaltı / Çılgınlar Kraliçesi

Tiffany'de Kahvaltı'nın dayandığı uzun öykünün yazarı Truman Capote aslında ana karakter kiralık kız Holly Golightly için Marilyn Monroe'yu düşünmüştü ama bugün herhangi birinin bu role Audrey Hepburn'den daha çok uyacağını düşünmek son derece güçtür. Filmin unutulmaz başlangıç sahnesinde, Manhattan'ın ünlü mücevher dükkanı Tiffanys'in önünde duran aktris, asla böylesine ışıltılı bir güzellikte ya da bu kadar büyüleyici gözükmemişti.

Capote'un kitabında Holly'nin telekız olduğu aşikârdır ancak Blake Edwards'ın film uyarlaması bu tür meselelerin sansür kurulları için kabus olduğu 1961 yılında çekildiğinden, Hepburn'ün canlandırdığı Holly, yaşamını centilmenlerin hediyeleriyle sürdüren bohem bir kız olarak betimlenir. Onunla aynı binada, ilişki içinde olduğu zengin bir hami (Patricia Neal) sayesinde masraflarını karşılayabilen zor durumdaki bir yazar olan Paul (George Peppard) yaşar. Ancak Paul, bazen sinir bozucu olan güzel komşusuna aşık olduğunda, hem kendisinin hem de Holy'nin ilişkilerinin nazik dengesi tehlikeye girer. Saçları arkaya taranmış, şık bir siyah elbise giyen ve zarif sigara ağızlığı kullanan Audrey Hepburn, zamanın solduramadığı unutulmaz bir imge yaratmıştı. Buna Henry Mancini'nin akıldan çıkmaz film müziklerini ve sinemaya özgü klasik anları (Hepburn'ün "Moon River" şarkısını söyleyişi ya da şiddetle yağan New York yağmuru altında sevgili Kedi'sini arayışı) eklerseniz, Hollywood'un en hoş ve unutulmaz romantik filmlerinden birine ulaşırsınız. **JB**

LA NOTTE (1961)
Gece

İtalya / Fransa (Nepi, Silver, Sofitedip)
122dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Michelangelo Antonioni
Yapımcı: Michelangelo Antonioni, Ennio Flaiano, Tonino Guerra
Görüntü Yönetmeni: Gianni di Venanzo
Müzik: Giorgio Gaslini
Oyuncular: Marcello Mastroianni, Jeanne Moreau, Monica Vitti, Bernhard Wicki, Rosy Mazzacurati, Maria Pia Luzi, Guido A. Marsan, Vittorio Bertolini, Vincenzo Corbella, Ugo Fortunati, Gitt Magrini, Giorgio Negro, Roberta Speroni
Uluslararası Berlin Film Festivali: Michelangelo Antonioni (Altın Ayı)
İngilizce adı: *The Night*

Michelangelo Antonioni'nin çığır açan *L'Avventura*'dan *(Macera, 1960)* sonra çektiği film, uluslararası sinema camiasında edindiği entellektüel prestijin doruğundayken gerçekleştirdiği ve *L'Eclisse*'le (*Batan Güneş*, 1962) sonlanan oldukça serbest bir üçlemenin ortasında yer alır. Kendinden önceki filmde yer alan melankolik temaların ve stilistik hamlelerin çoğunu tekrarlayan ve zenginlerin duyduğu sıkıntıya ve körelmiş duygularına özel bir vurgu yapan Gece, James Joyce'un öyküsü *The Dead*'in (*Ölüler*) son sahnesini belirleyen, geçmişte yaşanmış cinsel arzuların pişmanlıkla anımsanmasına benzer biçimde biter. İyi ya da kötü, 1960'larda ortalıkta dolaşan, Antonioni'nin sıkılan zenginlerle ilgili sıkıcı filmler yapan entelektüel bozması bir yönetmen olduğuna dair klişelerin büyük kısmı (yönetmenin en incelikli ve hassas ayarlı işlerinin bir kısmına vitrin görevi görmesine rağmen), bu filmin aşırılıklarından kaynaklanmıştı.

Gece iyi planlanmış, düzgün bir anlatı olarak, *L'Avventura*'ya ya da *L'Eclisse*'e göre daha karmaşıktır ve oyunculuklar genelde önceki filme göre daha iyi ama sonrakindeki kadar iyi değildir. 24 saatten kısa bir süreyle kısıtlanmış asgari düzeydeki olay örgüsü, başarılı romancı Giovanni Pontano (Marcello Mastroianni) ve hüsrana uğramış karısı Lidia (Jeanne Moreau) arasındaki tutkunun tükenmesiyle ilgilidir. Filmin en iyi kısımları başıyla sonunda toplanır ve roman yazarının ölüm döşeğindeki bir arkadaşını (Bernhard Wicki) ziyaret ettiği hastanedeki nemfoman bir hastayla kısa süreli karşılaşmasını ve bir sanayicinin kızıyla (Monica Vitti) bir partide yaşadığı daha uzun süren karşılaşmayı içerir. Bu karşılaşmaların ikisi de yazarın değişen dürtülerini ve ruh halini ön plana çıkarır. Her iki sekans da Antonioni'nin mizansenlerini, olay örgüsünün en karmaşık, duygularınsa en incelikli olduğu noktada gösterir. Buna karşılık filmin muhtemelen en zayıf olduğu kısım, Lidia'nın Milan'da yaptığı uzun yürüyüştür. Bu sekans, ruh halini yansıtması için kullanılan ama daha çok Ingmar Bergman'ın 1960'ların başlarında bazı sinemacılar üzerinde bıraktığı kötü etkileri gösterdiği ileri sürülebilecek sembolik detaylarla doludur. Ancak arada bir şüpheye düşürse de bu film genelde ve haklı bir biçimde Antonioni'nin en verimli dönemi olarak kabul edilen sürece aittir ve çarpıcı ustalığının kanıtları baştan sona mevcuttur. **JRos**

Fransa (Carrosse, Sédif)
100dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: François Truffaut
Yapımcı: Marcel Berbert
Senaryo: Jean Gruault, François Truffaut
Henri-Pierre Roché'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: Jeanne Moreau, Oskar Werner, Henri Serre, Vanna Urbino, Boris Bassiak, Anny Nelsen, Sabine Haudepin, Marie Dubois, Christiane Wagner, Michel Subor

İngilizce adı: *Jules and Jim*

JULES ET JIM (1962)
Jules ve Jim / Unutulmayan Sevgili

Kadın her parmağına yüzük takıyordu. O şarkıyı söylüyordu. Bir bıyık ve bere takıyordu ve savaş yaklaşırken biri Fransız, diğeri Alman iki adamı seviyordu. Öncesinde, sonrasında ve o esnada pek çok başka adamı da sevecekti ve mutluluğun kıvrımlı yollarından bisikletler hızla geçiyordu. Sonunda ölüm vardı. Bay Jules (Oskar Werner) ve Bay Jim (Henri Serre) sinemanın modernitesinin büyülü yazına bir kapı açmışlardı ama kendileri bir başka modernitenin yazından geliyordu. Henri-Pierre Roché'nin bu öyküyü yaşadığı ve günlük biçiminde yazıya geçirdiği 20. Yüzyıl başlarında yaşanan bir modernitedeydi bu. Onlar kapıyı açtı ve Catherine (Jeanne Moreau) zarafetle, güçle ve insanlığına duyduğu inançla ışıldayarak, o kapıdan hızla geçti. Köprüdeki bütün yarışları kazanacaktı; köprünün tam ortada sona erdiği yarışları bile. Bir trajedi olmalıydı ama "kaba güldürü" olarak sunulmuştu.

Jules ve Jim'i asla seslendirilmiş haliyle izlemeyin; François Truffaut'nun dış sesi insanı okşayarak geçen ve bir dünyayı yok ederken bir diğerinin ortaya çıkmasını sağlayan bir rüzgar gibidir. Siyah-beyaz sinemaskopun güzelliği neredeyse, filmin malzemesi olan canlı ve zarif enerjiyi aktarmaya yetecek denli büyük, hassas ya da nüanslı, kökenine bağlı ama gerektiğince çağdaş, yeterince kontrastlı değildir. Moreau'ya bakın! Ne kadar da güzel! Truffaut ona aşıktı (nasıl olmasın ki?). *Jules ve Jim* bu aşktan doğmuştu; oyuncusunu filme alan yönetmenin bariz mutluluğu olmasa, birbirlerine verdikleri güç olmasa, bu filmin yapılması imkansız olurdu. Moreau kareden her çıktığında hüznün gölgesi, her geri dönüşünde mutluğun coşkusu ve tutku kendini hissettirir.

Sinema kaydetme sanatıdır, sadece nesnelerin değil aynı zamanda görsel biçimlerin ve seslerin kaydedilmesi sanatı. Ayrıca güçlü duyguların ürünü olan çarpıtılmış gerçekliğin kaydedilmesinin. *Jules ve Jim* sadece böylesi, alışılmadık derecede çarpıtılmış bir gerçekliğin kaydını tutar. Savaş gelmek üzereydi, tıpkı yanılsama ve ölüm gibi. Film bundan haberdardı; siyah beyaz renkleri aynı zamanda yasın renkleridir. Bu aynı zamanda Truffaut'nun üçüncü filmiydi ve hâlâ *Yeni Dalga*'nın özgün dürtülerine göre çekilmişti. Ne var ki otobiyografik ve çocukları merkez alan *Les 400 Coups*'un (*400 Darbe*, 1959) ve avangard, virtüöz işi bir oyun olan *Piyanisti Vurun*'un (1960) ardından *Jules ve Jim*, Truffaut ve suç ortaklarının dünya sinemasında başlattıkları devrimin genç ve yıkıcı enerjisini yitirmeksizin, daha yetişkinlere özgü ve ılımlı bir yol tutturur. En azından bu kısa an içerisinde yaşanan budur. Truffaut'nun üçüncü filmi, bir daha asla yaşanmayacak bir kargaşa anını, geleceğe sıçranılan bir anı, sevgiyle canlı tutar. **J-MF**

VIRIDIANA (1961)

1960'ta yeni nesil İspanyol sinemacılar Luis Buñuel'ı, 1936'da ayrılışından beri ilk kez, doğduğu İspanya'da film çekmeye ikna ettiler. Tasarladığı proje ironik bir dramdı. Son yeminini edip bir manastıra kapanmak üzere olan Viridiana (Silvia Pinal), zengin bir toprak sahibi olan eniştesini (Fernando Rey) ziyaret eder. Viridiana'nın ölen karısına olan benzerliğinden heyecana kapılan eniştesi ona tecavüz etmeyi planlar ama son dakikada pişman olup vazgeçer. Vicdan azabıyla kendini öldürür ve Viridiana'yı, sahip olduğu mülkün alaycı oğluyla birlikte ortak varisi olarak bırakır. Çevresindeki dünyayı düzeltmeye azmeden Viridiana, hırsızlar, dilenciler ve fahişelerden oluşan korkunç bir grubu himayesine alır. İyilikseverliği, kaçınılmaz biçimde bir faciaya ve sonunda mahvoluşuna yol açar.

İspanyol yetkililer senaryoyu, çok az değişiklik talebiyle onaylamıştı ancak 1961 Cannes Film Festivali'nde yarışma bölümünde gösterilene dek tamamlanmış filmi izleme şansları olmamıştı. Cannes'da Büyük Ödül'ü kazanmasına rağmen, *Viridiana* İspanya'da anında (ve birkaç yıl süreyle) yasaklanmıştı: Filme aktarırken senaryoyu güçlendiren Buñuel, bağnazları sarsma ve rahatsız etme yeteneğinden hiçbir şey kaybetmemişti. Gerçeküstü gözlem anlarıyla dolu olan film Buñuel'in, insan doğasının iflah olmaz aptallıklarını ve yaşamın bastırılamaz gülünçlüğünü en mükemmel biçimde sergilediği eserlerinden biri olmayı sürdürüyor. **DR**

İspanya / Meksika (59, Gustavo Alatriste, UNINCI)

90dk, SB

Dili: İspanyolca

Yönetmen: Luis Buñuel

Yapımcı: Gustavo Alatriste, Ricardo Muñoz Suay, Pedro Portabella

Senaryo: Julio Alejandro, Luis Buñuel

Görüntü Yönetmeni: José F. Aguayo

Müzik: Gustavo Pittaluga

Oyuncular: Silvia Pinal, Francisco Rabal, Fernando Rey, José Calvo, Margarita Lozano, José Manuel Martín, Victoria Zinny, Luis Heredia, Joaquín Roa, Lola Gaos, María Isbert, Teresa Rabal

Cannes Film Festivali: Luis Buñuel (Altın Palmiye), *ödülü Henri Colpi'nin Une Aussi Longue Absence isimli filmiyle paylaştı*

THE LADIES MAN (1961)

Jerry Lewis asla göz ardı edilecek biri olmadı. Belki de artık sinemasever Fransız dostlarımızın neden bahsettiklerini bildiklerini kabul etmenin vakti gelmiştir. Amerika'nın beyazperdedeki en etkili üç dört komedyeninden biri olan Jerry'nin bir oyuncu olarak sahip olduğu büyük popülarite dünyayı, bir yönetmen olarak yeteneklerine ya da *The Ladies Man*'in çok sayıda güzelliğine yeterince hazırlamamıştı. Lewis *The Ladies Man*'de, eşine nadir rastlanan bir mizansen yaratma ustalığı sergiler. Pek az kişi bir film karesinde yer alan öğeleri böylesi bir beceriyle ve tam anlamıyla mükemmel bir komedi zamanlamasıyla yerleştirebilir. Bunun en ünlü kanıtı, sadece kadınların kabul edildiği pansiyonun çok sayıda sakininin uyanıp, sabah ritüellerini yerine getirdiği inanılmaz sahnedir. Dikkat çekici tek bir çekimle farklı odalarda kalan genç kadınların saçlarını taramasını, korno(!) çalmasını izleriz. Bunlar olurken kamera ünlü yarısı kesilmiş "bebek evi" biçimindeki sette vinçle ilerler. Kadınların hareketleri müzikle aynı tempodadır ve gösterişli ortamla mükemmel bir uyum gösterir. Bunun sonucunda canlı renklerle ve psikoseksüel bir çılgınlıkla sergilenen, 1960'ların kadınsılık anlayışının komik bir resmi geçidi ortaya çıkar.

Buna Jerry'nin en uçarı ve tuhaf performanslarından birini ve bir yönetmen olarak, tıpkı tuhaflığıyla ünlenmiş "Örümcek Kadın" sekansında olduğu gibi, gerçekliği ilk fırsatta sevinçle askıya alma istekliliğini ekleyin. *The Ladies Man* aynı zamanda sinemanın en başarılı (benim beğenime göre) "yavaş yavaş patlama" sürecini de içerir. Film yalnızca Jerry Lewis'in güldürü tarzı değil aynı zamanda Amerikan filmlerinde mizansenin kullanılışı açısından da bir doruk noktasıdır. **EdeS**

ABD (Paramount)

Renkli

Yönetmen: Jerry Lewis

Yapımcı: Ernest D. Glucksman, Jerry Lewis

Senaryo: Jerry Lewis, Bill Richmond

Görüntü Yönetmeni: W. Wallace Kelley

Müzik: Jack Brooks, Walter Scharf, Harry Warren

Oyuncular: Jerry Lewis, Helen Traubel, Kathleen Freeman, Hope Holiday, Lynn Ross, Gretchen Houser, Lillian Briggs, Mary LaRoche, Madlyn Rhue, Alex Gerry, Jack Kruschen, Vicki Benet, Pat Stanley, Dee Arlen, Francesca Bellini

İsveç (Svensk)
89dk, SB
Dili: İsveççe
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Allan Ekelund
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Tema müziği: Johann Sebastian Bach
Oyuncular: Harriet Andersson, Gunnar Björnstrand, Max von Sydow, Lars Passgård
Oscar: İsveç (yabancı film)
Oscar adaylıkları: Ingmar Bergman (senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Ingmar Bergman (OCIC Ödülü), (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *Through a Glass Darkly*

SÅSOM I EN SPEGEL (1961)

Daha sonra Bergman'ın Tanrı'nın sessizliği üstüne oda üçlemesi olarak anılmaya başlanan filmlerinin (yönetmen arada sırada sözü edilen filmlere böylesi biçimsel bir yaklaşım benimsenmemesini tavsiye etmiş olsa da) ilki olan *Såsom i en spegel* (Aynadaki Gibi) yanıltıcı bir biçimde, hiçliğin ortasında belirircesine, mutluluk ve birliktelik hissi uyandıran çınlayan kahkahalar atarak denizden çıkan dört kişiyle, (Kårin [Harriet Andersson], kocası Martin [Max von Sydow], babası David [Gunnar Björnstrand] ve ergenlik çağındaki kardeşi Minus [Lars Passgård]) başlar. Tatildedirler (aslında bu Bergman'ın daha sonra evi haline gelen Faro adasında çektiği ilk filmidir) ve gün batarken havaya gevşemiş ve zevk veren bir ruh hali hakimdir; ailenin içinde barındırdığı umutsuzluğu, şüpheleri ve bölünmüşlüğü yavaş yavaş, film tam bir gün sonra gerçekleşecek olan karanlık sonuna doğru ilerlerken öğreniriz.

Bu süre içinde Kårin atlatmaya başladığını düşündüğü akıl hastalığının tedavisinin olmadığını öğrenir; Martin Kårin'e duyduğu onca sevginin sanrılarını engelleyemeyeceğini keşfeder; David işini ailesinden önde tuttuğunu (başarılı bir yazardır) ve bütün çabalarına rağmen değişemeyeceğini itiraf eder; zaten ergenlik çalkantılarını yaşamakta olan Minus, Kårin'in gitgide şiddetlenen çılgınlığına kapılır ve Tanrı'nın kendisini gösterip, ihtiyaç içinde oldukları bu dönemde onlara yardım edeceğini uman Kårin, Tanrı soğuk, taşlaşmış yüzünü bir örümcek olarak gösterdiğinde yıkılır. Bu dehşet verici sahne (örümceği görmeyiz sadece Kårin'in, Tanrı'nın hayali ziyareti karşısında verdiği aklı başından gitmiş tepkiyi görürüz) hem öykünün doruk noktasını hem de katışıksız yoğunluğuyla Bergman'ın diğer filmlerinin bile düzeyine erişemediği, mükemmel biçimde yoğrulmuş bir öykünün mantıklı tematik sonucunu teşkil eder.

Strindberg'in etkisinin izlerini taşıyan *Såsom i en spegel,* bir avuç karakteri, ıssız bir yerde geçmesi, kapsadığı kısa süre ve karmaşık olmayan görüntüleriyle (karakterler dışında tek gördüğümüz evleri, deniz, gökyüzü, kayalık kıyı ve Kårin'in ilk sinir krizini geçirdiği harap bir teknedir) duygusal ve felsefi gücünün etkisini hiçbir şeyin sulandırmasına izin vermez; Bergman'ın bunu başyapıtı olan *Persona*'ya (1966) giden yolun ilk taşı olarak görmesine şaşmamak gerekir. **GA**

CHRONIQUE D'UN ÉTÉ (1961)

Antropolog Jean Rouch ve sosyolog Edgar Morin'in birlikte çektiği *Chronique d'un Été*, bütün belgesellerin en önemlisi ve en çok anılanıdır. Türün bazı öncülerinin (Dziga Vertov ve Robert Flaherty) yarattığı gelenekleri ve teknikleri kullanan Rouch ve Morin, 1960'ların başlarında Paris'te, günlük yaşamın kalıplarını ve işleyişlerini belgeler. O dönemde 16 mm. film ekipmanı ve tekniklerinde meydana gelen bazı temel değişikliklerden yararlanan film, gitgide daha hareketli hale gelen ve "nesnel" bir aracın sağladığı, ortaya yeni yeni çıkmaya başlayan olanakları sergiler.

Bazı açılardan *Chronique d'un Été*'nin gözlemci bir üslubu olduğu söylenebilirse de film kendi yöntemsel ve ahlaki yaklaşımını durmadan sorgular. Bu açıdan, filmin "son halinin" gösterilmesini ve eleştirel biçimde tartışılmasını filme dahil ederek, Flaherty'nin yaklaşımını geliştirir (o da çekimlerini Nanook of the North-Kuzeyli Nanook'a, 1922), konu olan Inuit'lere göstermekte ısrarcıydı). Ayrıca *Chronique d'un Été* bize bazen Morin'le konuşan, diğer zamanlarda kamera önünde "var olmayı sürdüren" karakterlerinin yaşantısından anlar sunsa da aynı zamanda kendisini bilinçli bir biçimde, konu edindiği öznelerin etkileşimli karşılıklarını içine alan etnografik ya da antropolojik bir deney olarak damgalar.

Belki de *Chronique d'un Été*'nin en çarpıcı yanı aracısız aktarılan gerçeklik anlarını yakalama başarısından daha çok, gerçeklikle, kameranın varlığıyla dayattığı gösterinin (ya da bir gerçeklik olarak gösterinin) karışımını, eleştirel biçimde inceleyebilme kapasitesidir. Frederick Wiseman'ın kamerayı ve yönetmeni silmek için büyük gayret harcayan belgesellerinin aksine, Rouch'un ve Morin'in filminde her ikisinin de varlığına ısrarla vurgu yapılır. Böylelikle kamera ve yönetmen, günlük yaşamın gözlemcilerinden ziyade, bu yaşamın inşasında ve gözler önüne serilmesinde etkin olarak gösterilir. Bununla birlikte toplama kampından sağ kurtulan Marcelline'in, son derece açık biçimde "kişisel" yorumları eşliğinde Paris sokaklarında yürümesinde, cinéma vérité türünün yaklaşmakta olan "özgürlüğü"nün izleri sezilebilir. Bu film, "dolaysız" sinemanın gücünü ve tekniklerini bir yandan biçimlendiren bir yandan da eleştirel açıdan sorgulayan, ileri görüşlü bir çalışmadır. **AD**

Fransa (Argos)
85dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Edgar Morin, Jean Rouch
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard, Roger Morillière, Jean-Jacques Tarbès
Oyuncular: Marceline Loridan Ivens, Marilù Parolini, Jean Rouch

İngilizce adı: *Chronicle of a Summer*

ABD (Fox)
134dk, SB
Yönetmen: Robert Rossen
Yapımcı: Robert Rossen
Senaryo: Sidney Carroll, Robert Rossen
Walter Tevis'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Eugen Schüfftan
Müzik: Kenyon Hopkins
Oyuncular: Paul Newman, Jackie Gleason, Piper Laurie, George C. Scott, Myron McCormick, Murray Hamilton, Michael Constantine, Stefan Gierasch, Clifford A. Pellow, Jake LaMotta, Gordon B. Clarke
Oscar: Harry Horner, Gene Callahan (sanat yönetmeni), Eugen Schüfftan (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Robert Rossen (film), Robert Rossen (yönetmen), Sidney Carroll, Robert Rossen (senaryo), Paul Newman (erkek oyuncu), George C. Scott (yardımcı erkek oyuncu), *adaylığı reddetti*, Jackie Gleason (yardımcı erkek oyuncu), Piper Laurie (kadın oyuncu)

THE HUSTLER (1961)

Paul Newman, *The Hustler*'da (*Bekar*) zamanını, dolandıracak birkaç avanak arayarak bir bilardo salonundan diğerine dolaşarak geçiren kendini beğenmiş bilardo üçkağıtçısı "Hızlı Eddie" Felson'u canlandırır. Akbabaları andırır komisyoncu George C. Scott, Eddie'nin gelecek vaat ettiğini düşünür ve ona kazanmanın anahtarının serinkanlı olmaktan geçtiğini öğretmeye çalışır; ama Newman, serinkanlı olmanın, aynı zamanda bilardo masası ve yenmeye çalıştığınız adam dışında kalan her şeyi ve herkesi yaşamınızdan çıkarmak anlamına geldiğini, zor yoldan öğrenir.

Dumanlı bilardo salonlarının muhteşem siyah-beyaz geniş açı çekimleri bir yana, *The Hustler* insanlara dair bir filmdir ve bu açıdan bir dizi etkileyici oyunculuk barındırır. Newman ve Scott'un yanı sıra kısa ve öz konuşan Jackie Gleason ve Newman'ın kötü kaderli, alkolik aşkını (paylaştıkları şeyi tanımlamak için aşk belki de fazla iddialı bir sözcük olabilir) canlandıran, beceriksiz Piper Laurie bu filmde yer alır. Robert Rossen'in filmi, insan doğasının en dikkat çekici derecede acı ve alaycı betimlemelerinden biri, sadakatin sadece kazanılan bir seri boyunca sürdüğü ve zaferin bazen mağlubiyetten farklı olmadığı bir dünyanın soğuk bir tasviri olmayı sürdürür. **JKI**

ABD (Mirisch, Seven Arts)
151dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Jerome Robbins, Robert Wise
Yapımcı: Robert Wise
Senaryo: Jerome Robbins, Ernest Lehman
Arthur Laurents'in oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Daniel L. Fapp
Müzik: Leonard Bernstein, Saul Chaplin
Oyuncular: Natalie Wood, Richard Beymer, Russ Tamblyn, Rita Moreno, George Chakiris, Simon Oakland
Oscar: Robert Wise (film), Robert Wise, Jerome Robbins (yönetmen), George Chakiris (yardımcı erkek oyuncu), Rita Moreno (yardımcı kadın oyuncu), Boris Leven, Victor A. Gangelin (sanat yönetmeni), Daniel L. Fapp (görüntü yönetmeni), Irene Sharaff (kostüm), Thomas Stanford (kurgu), Saul Chaplin, Johnny Green, Sid Ram, Irwin Kostal (müzik), Fred Hynes, Gordon Sawyer (ses)
Oscar adaylıkları: Ernest Lehman (senaryo)

WEST SIDE STORY (1961)
Batı Yakası Hikayesi

Gençlik filmlerine Shakespearvari yaklaşımın ilk örneklerinden olan ve moda olmadan onlarca yıl önce bu işe kalkışan, Broadway müzikalinden uyarlama Oscar ödüllü bu film, Romeo ve Juliet'in öyküsünü New York'un sokak çetelerine taşır. Capulet'ler ve Montague'ler, Porto Riko'lu Sharks'a ve Polonyalı Jets'e dönüşür. Sağlam yönetmen Robert Wise müzikal olmayan sahnelerde kalesini iyi korur ama çoğu gerçek mekânlarda çekilen müzikal sahnelerinde, frenlenemeyen Jerome Robbins'in dansların koreografisini dövüş ve dövüşlerinkini dans gibi düzenlemesine izin verilmesiyle, film gerçekten kanatlanır.

Batı Yakası Hikayesi, karizma yoksunu Richard Beymer'in baş rolde oynamasıyla (Albay, Elvis'in Tony'i canlandırmasına izin vermemişti) sekteye uğrar ve çekici Natalie Wood'un Porto Riko'lu olduğuna bizleri pek ikna edemez. Ancak yardımcı oyuncular mükemmeldir: Russ Tamblyn Jets'in liderini canlandırır ("Küçük çocuk sen bir erkeksin, küçük adam sen bir kralsın"), George Chakiris onun Sharks'taki karşıtıdır ve dikkatleri üstüne çeken Rita Moreno "Amerika'da Olmayı Seviyorum" şarkısında başrole geçen en yakın arkadaş rolündedir. Leonard Bernstein-Stephen Sondheim parçalarının her biri türlerinin bir klasiğidir: "I Feel Pretty", "When You're a Jet", "Tonight", "Gee Officer Krupke", "Maria", "Stay Cool, Boy", "There's a Place for Us." **KN**

MONDO CANE (1962)
Köpeklerin Dünyası

Kurmaca filmle kurmaca olmayan filmi birbirinden ayıran sınırları tartışmaya açan son derece popüler bir belgesel olan *Mondo Cane*, "*Mondo Filmleri*" (ya da Shockumentary, kaza ve şiddet görüntülerini içeren reality show tarzı filmler) adı altında kendi alt türünü başlattı. Ayrıca arkasından dalga dalga taklitçilerin geldiği film; *mockumentary*'ler (belgesel havasında çekilmiş kurmaca film), snuff filmler (gerçek bir ölümün görüntülerini içeren kısa film), ağır porno filmler, infaz videoları ve reality televizyon programları gibi çeşitli pop ve güya belgesel geleneklerini biçimlendirdi.

"Gerçek, kurmacadan daha tuhaf olabilir" özdeyişini benimsediğini belirtirken, bir yandan da sık sık yanıltıcı dış ses yorumları ve (tümüyle uydurma olmasa bile) müdahale edilmiş görüntüler sunarak kendi prensiplerine ihanet eden Gualtiero Jacopetti'nin sansasyonelist gezi-doğa filmi, "egzotik, erotik ve kesinlikle iğrenç" arasında dalgalanan tuhaf kültürel davranışların teşhiriyle izleyicileri şoke etmeyi amaçlar.

Bir kerelik gazeteci ve savaş muhabiri Jacopetti, popüler gece kulübü gösterilerinden oluşan iki ünlü derleme filminin dış ses anlatısını yazmak üzere bir iş teklifi aldı. Bu iş, Jacopetti'nin zihninde *Mondo Cane*'yle ilgili ilk fikirlerin oluşmasına yol açtı; ancak onun belgeseli çarpıcı ve sansasyonel olan her şeyi, çağdaş Batı standartlarıyla gözler önüne serecekti. Jacopetti, ortaklarıyla birlikte Avrupa'yı, Asya'yı, Kuzey Amerika'yı ve Afrika'yı gezerek kabile törenleri, hayvanlara yönelik aşırı eziyet, karşı cinsin kıyafetlerini giyme ve kendini kırbaçlama gibi eylemleri de içeren dini ayinler ve çevresel felaketlerle ilgili çeşitli görüntüler topladı. Bu hemen hemen rasgele toplanmış malzeme, daha sonra ayrı ayrı bölümlerden oluşan, 105 dakikalık bir bütün olarak montajlanırken, çeşitli bölümler birbirlerine çok küçük çağrışımsal bağlantılarla birleştirildi.

Filmin görkemli orkestra müziklerinin (tema şarkısı "More", Grammy Ödülü kazandı ve Oscar'a aday gösterildi) eşliğinde gösterişli ve son derece alaycı dış ses, bu filmi takip edecek mondo döngüsünün kilit unsuru oldu. Mondo Cane'nin ayrıcalıklı açılış kelimeleri hem sözle söylenmiş hem de perdeye metin olarak yansıtılmıştı: "Bu filmde göreceğiniz tüm sahneler gerçektir ve sadece yaşamdan alınmıştır. Eğer çoğu şoke ediciyse, bunun sebebi, bu dünyada birçok şoke edici şey olmasıdır. Ayrıca tarihçilerin görevi gerçeği daha cazip hale getirmek değil, nesnel olarak anlatmaktır." Sunulan sahneler, hakiki olayların tarafsız ve önyargısız kayıtları olmaları açısından "gerçek" olsalar bile (ki kesinlikle değiller, sorulacak tek soru var: hangi görüntüler gerçek, hangisi yeniden kurgulanmış ve hangisi tümüyle sahnelenmiş), hiç de "nesnel" olmayan bir aktarım tekniği kullanan Mondo Cane, verdiği sözü tutmuyor. Stefano Sibaldi'nin dış sesi, arada sırada açıkça yanlış bilgiler vermenin yanı sıra, kibirli ve küçümseyici; hatta bazen ırkçı imalar içeriyor.

Filmin, emeklilik birikimlerini Hawaii'de bir tatil paketine harcamaya hevesli bir grup çenebaz yaşlı Amerikan vatandaşıyla turladığımız bölüm gibi, Batı kültürünün uygulamalarını alaya alan bölümleri, açık bir yabancı düşmanlığı yorumunu zorlaştırır. Bu bağlamda, *Mondo Cane*'nin yaratıcıları, karşımıza fırsat eşitliği istismarcıları olarak çıkarlar. Finale gelindiğinde ve filmin alternatif adı açıklandığında "bir köpeğin yaşamını" seyrediyormuşuz gibi görünür ("*mondo cane*", "*köpeklerin dünyası*" anlamına gelir). **SJS**

İtalya (Cineriz)
105dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Paolo Cavara, Gualtiero Jacopetti, Franco E. Prosperi
Senaryo: Paolo Cavara, Gualtiero Jacopetti
Görüntü Yönetmeni: Antonio Climati, Benito Frattari
Müzik: Nino Oliviero, Riz Ortolani
Oyuncular: Rossano Brazzi, Stefano Sibaldi
Oscar adaylıkları: Riz Ortolan, Nino Oliviero, Norman Newell (film müziği)

İngilizce adı: *A Dog's Life*

Fransa / İtalya (Rome-Paris)
90dk, SB/Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Agnès Varda
Yapımcı: Georges de Beauregard
Senaryo: Agnès Varda
Görüntü Yönetmeni: Jean Rabier
Müzik: Michel Legrand
Oyuncular: Corinne Marchand, Antoine Bourseiller, Dominique Davray, Dorothée Blank, Michel Legrand, José Luis de Villalonga, Loye Payen, Renée Duchateau, Lucienne Le Marchand, Serge Korber, Robert Postee

İngilizce adı: *Cleo From 5 to 7*

CLÉO DE 5 À 7 (1962)
5'ten 7'ye Cleo

İlk uzun metrajlı filmi *La Pointe Courte'la (Kısa Uç - 1956)* Fransız Yeni Dalga akımının öncüsü olan yazar-yönetmen Agnès Varda, *5'ten 7'ye Cléo*'da hayati bir tıbbi muayenenin sonuçlarını bekleyen bir Fransız şarkıcıyı (Corinne Marchand) konu alır. Filmin adının işaret ettiği üzere, Varda, Cléo'nun ıstırabını gerçek zamanlı göstermeyi tercih ederek, "doğrudan sinema"nın tekniklerinin doğuşunu ve gelişimini hesaba katar. Genç kadın Paris'in batı yakasında, genellikle Montparnasse İstasyonu'nda, göz alıcı kaydırmalı çekimlerin eşliğinde dolaşırken, anlatının teklifsizliği, kurgunun belgeselle birleşmesine olanak tanır. Ancak Varda'nın gerçekçiliği, güçlü duygular yaratma ve baş karakterinin yüzünün yavaş yavaş çöküşünü, bir kreşendoda gösterme konusunda da başarılıdır.

5'ten 7'ye Cléo, belli bir noktaya kadar, örneğin Cléo bir bar saldırısının kötü sonuçlarına tanıklık ettiğinde ve Cezayir'e geri dönmek üzere olan, bir tür mahkum olarak değerlendirilebilecek bir askerle karşılaştığında, döneminin sosyopolitik gerilimlerini yansıtır. Küçük bir not: Jean-Luc Godard'ın, Eddie Constantine, Anna Karina ve Yves Robert dahil birçok ünlü oyuncuyla birlikte yer aldığı "film içinde kısa sessiz film" kombinasyonunu film tutkunları beğenecek. **FL**

ABD (Canyon Cinema)
30dk, Renkli
Yönetmen: Stan Brakhage
Yapımcı: Stan Brakhage
Senaryo: Stan Brakhage
Görüntü Yönetmeni: Jane Brakhage, Stan Brakhage
Oyuncular: Jane Brakhage, Stan Brakhage

DOG STAR MAN (1962)

Amerikan avangard sinemasının tartışmalı şekilde en verimli ve itibarlı ismi olan Stan Brakhage, öylesine derinlemesine kişisel filmler yaptı ki bu filmleri izlemek, bizzat düşüncenin karışık süreçlerine dalmak gibi bir şey. Brakhage'ın hayatının projesi; eğitim ve kültürleşme, özgür zihinsel enerjileri toplumca onaylanmış kalıpların dar çerçevesine sıkıştırmadan önce, insanların sahip olduğu saflığı ve algı yoğunluğunu yeniden keşfetmekti.

Dog Star Man, devrimci estetik stratejilerinden, iç ve dış dünyalarda fiziksel, psikolojik ve manevi bir yolculuğa çıkmanın sonsuz olasılıklarının arayışında olan varoluşçu bir kahramanla ilgili felsefi görüşüne kadar her açıdan, Brakhage üslubunu örnekler. Anlatı tarzı minimaldir: bir adam (Brakhage) köpeğiyle birlikte bir dağ yamacından zorlukla tırmanır. Buna karşın, filmin yapısı gittikçe daha karmaşıklaşır: beş farklı bölüm, sayıları artarak üst üste bindirilmiş görüntülerle seri bir görsel örgü dokur ve bu öylesine girifttir ki ortaya yaklaşık dört buçuk saat süren alternatif bir "çözülmüş" versiyon, *The Art of Vision* (*Görüş Sanatı*) çıkar.

Filmin adı (*Sirius Adam: büyük köpek burcu*), kahraman için bir lakap olarak ya da bu olağanüstü filmde, bilincin ve bilinçsizliğin en gizli derinliklerinde olduğu gibi, ayrılmaz şekilde birbirine dolanan biyolojik, kozmolojik ve insani arketiplerin yakarışı olarak değerlendirilebilir. **DS**

SANMA NO AJI (1962)
Bir Güz Öğleden Sonrası

Yasujiro Ozu'nun son ve ikinci renkli filmi (diğeri *Good Morning-Günaydın*) olan *Bir Güz Öğleden Sonrası*, kendine özgü üslup istikrarının (ilk birkaç filminden sonra, neredeyse baştan sona zemin seviyesinden 60-70 cm. yükseğe konumlandırılmış statik kamerayla çekilen sakin ev dramlarına ve komedilerine azimle tutundu) yanı sıra böylesi sınırlı metotlarla erişilmiş, olağanüstü zenginlikleriyle öne çıkan bir kariyerin olağanüstü bir kanıtı. Ozu, aynı temalara (ve hikayelere) tekrar tekrar döndü; zaten bu son derece dokunaklı film de esas itibarıyla yönetmenin gözde oyuncusu Chishu Ryu'nun, birlikte yaşadığı yetişkin kızını evlenmeye ikna etmeye çalışan bir dul adamı canlandırdığı 1949 yapımı filmi *Late Spring*'in (*Geç Gelen Bahar*) yeniden çevrimi.

İkilinin böylesi bir değişiklik sonrasında adamın yalnız başına kalacağını karşılıklı olarak bilmesi, birbirleri için besledikleri sevgiyle dengelenerek, her biri için günlük evrenselliğinde sıradan ama ilgili insanlar için son derece önemli bir ikilem yaratır. Ozu, etkili detaylarda yanılmaz görüşünü kullanarak, gidişatı ılımlı mizahla yumuşatarak ve muhteşem bir biçimde dinginleştirilmiş bir melankoli halini koruyabilmek için renk paletini kullanarak, alışıldık ustalığıyla bu tehlikeli dengeleme eyleminin üstesinden gelir. **GA**

Japonya (Shochiku)
112dk, Agfacolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Yasujiro Ozu
Yapımcı: Shizuo Yamanouchi
Senaryo: Kôgo Noda, Yasujiro Ozu
Görüntü Yönetmeni: Yûshun Atsuta
Müzik: Kojun Saitô
Oyuncular: Chishu Ryu, Shima Iwashita, Shinichirô Mikami, Keiji Sada, Mariko Okada, Nobuo Nakamura, Kuniko Miyake, Ryuji Kita, Eijirô Tono, Teruo Yoshida, Daisuke Katô, Miseyo Tamaki, Haruko Sugimura, Kyôko Kishida, Noriko Maki

İngilizce adı: *An Autumn Afternoon*

L'ECLISSE (1962)
Batan Güneş

Michelangelo Antonioni'nin yüzyılın ortalarındaki modern yaşam hakkında çektiği serbest üçlemesinin son filmi (ilk ikisi 1960 yapımı *L'Avventura-Macera* ve *La Notte-Gece*) olan *L'Eclisse*, yönetmenin kariyerinin en büyük filmi olabilir ama belki kasıtlı olarak pek de önemli bir öyküsü yoktur. Mutsuz bir aşk ilişkisinden yeni kurtulan eski bir çevirmen (Monica Vitti) kısa bir süreliğine Roma'da bir borsacıyla (Alain Delon) takılır; ancak belki de Antonioni'nin yaptığı en güçlü şey olan ve enfes bir kurguyla yaratılan final sekansında bu karakterler hiç yer almaz. Kariyerlerinin tartışmalı şekilde en incelikli ve karizmatik performanslarını sergileyen bu iki başrol oyuncusunu film bitmeden kaybetmenin şoku, yıkıcı final efektinin özünü oluşturur.

"Aşk hikayesi"nin birçok temaya sahip bir hikaye olarak resmedildiği çağdaş dünya hakkında bir deneme ve nesir şiir olan *L'Eclisse*, görsel-ortamsal zenginliğinin yanı sıra çoksesli ve çok-ritimli mizanseni açısından da olağanüstü. Antonioni'nin Roma borsasındaki kalabalığı işleyişi kesinlikle şaşırtıcı; ve Orson Welles'in ilk filmlerinde ön plan ve arka plan detaylarını görkemli bitişikliklerle dengede tutmak amacıyla koreografik olarak kullandığı alan derinliğini hatırlatıyor. Ancak yönetmenin görüşünün umut ve çaresizliğini en iyi özetleyen şey, belki de mizansenden çok kurguya dayanan final sekansı. **JRos**

İtalya / Fransa (Cineriz, Interopa, Paris)
118dk, SB
Dili: İtalyanca / Fransızca
Yönetmen: Michelangelo Antonioni
Yapımcı: Raymond Hakim, Robert Hakim, Danilo Marciani
Senaryo: Michelangelo Antonioni, Elio Bartolini, Tonino Guerra, Ottiero Ottieri
Görüntü Yönetmeni: Gianni Di Venanzo
Müzik: Giovanni Fusco
Oyuncular: Alain Delon, Monica Vitti, Francisco Rabal, Louis Seigner, Lilla Brignone, Rosanna Rory, Mirella Ricciardi
Cannes Film Festivali: Michelangelo Antonioni (Özel Jüri Ödülü), ödülü Procès de Jeanne d'Arc ile paylaştı

İngilizce adı: *The Eclipse*

Britanya (Horizon)
216dk, Technicolor
Yönetmen: David Lean
Yapımcı: Sam Spiegel
Senaryo: Robert Bolt
T.E. Lawrence'in anılarından
Görüntü Yönetmeni: Freddie Young
Müzik: Maurice Jarre
Oyuncular: Peter O'Toole, Alec Guinness, Anthony Quinn, Jack Hawkins, Omar Sharif, José Ferrer, Anthony Quayle, Claude Rains, Arthur Kennedy, Donald Wolfit, I.S. Johar, Gamil Ratib, Michel Ray, John Dimech, Zia Mohyeddin
Oscar: Sam Spiegel (film), David Lean (yönetmen), John Box, John Stoll, Dario Simoni (sanat yönetmeni), Freddie Young (görüntü yönetmeni), Anne V. Coates (kurgu), Maurice Jarre (müzik), John Cox (ses)
Oscar adaylıkları: Robert Bolt (senaryo), Peter O'Toole (erkek oyuncu), Omar Sharif (yardımcı erkek oyuncu)

LAWRENCE OF ARABIA (1962)
Arabistanlı Lawrence

Tüm zamanların en büyük destanlarından biri olan *Arabistanlı Lawrence*, bir sinema filminin olabileceği her şeyi özetler. David Lean'ın tuhaf İngiliz subayı T.E. Lawrence'ın yaşamına ve 1. Dünya Savaşı sırasında Türkler'e karşı çıktığı sefere serbestçe dayanan ve kelimenin her anlamıyla tutkulu olan Oscar'lı başyapıtı, birçok filmin onun karşısında sönük kalmasına yol açarken, başta George Lucas ve Steven Spielberg olmak üzere sayısız yönetmene ilham kaynağı oldu. Hatta Spielberg, kendisi gibi bir Lawrence tutkunu olan Martin Scorsese'yle birlikte, filme asıl uzunluğunun ve görkeminin geri kazandırılmasına da yardımcı oldu. Maurice Jarre'ın coşkulu müziklerinden Robert Bolt'un edebi senaryosuna, Freddie Young'ın muhteşem çöl görüntülerinden binlerce kişilik oyuncu kadrosuna kadar, film beyazperdede görülmeyi hak ediyor.

70. mm projeksiyon için tasarlanan format, başrol oyuncusu Peter O'Toole'un delici mavi gözlerinden sürekli değişken kum üzerinde ışıldayan güneşe kadar, filmin tüm ince detaylarının değerini artırıyor. *Arabistanlı Lawrence*'ın Ömer Şerif'in bir çöl serabından ortaya çıkışı, yanan bir kibritten güneşin doğuşuna geçen ünlü kesme ve Akaba'daki inanılmaz saldırı gibi ünlü görüntüleri ve unutulmaz sahneleri, göz alıcı ve benzersiz. Tüm bunlar, özellikle bilgisayar destekli özel efektlerden önceki bir dönemde yapılmış bir film için çok etkileyici. Örneğin, Spielberg, Lawrence'ı günümüzde çekmenin maliyetinin 285 milyon dolar civarında olacağını tahmin ediyor ve haklıdır da; ama gerçek şu ki hiçbir yönetmen, Lean gibi kariyerinin doruklarında olan muhteşem bir yönetmen ve öykücüyü aşmaya cesaret edemez.

Bu mesele filmle bir araya gelerek, *Arabistanlı Lawrence*'ın önemini ve Lean'in ününü pekiştiriyor. Türkler'e karşı Araplar'la birlikte çıktığı seferin başarısı Albay Lawrence'ın başını döndürürken, sömürgeciliğin çılgınlıkları ve savaşın ikiyüzlülüğü, yalın bir zeminde şekillendirilir. Yine de Lawrence'ın yaşamdan da büyük persona'sı, kana susamışlığın onurun yerini ve küstahlığın cesaretin yerini aldığını fark ettiğinde, gücünü ve önemini kaybeder. İncelik, edebiyat ve hünerle sergilenmiş hüzünlü bir düşüş; büyük edebiyat eserlerine yakışır kapsamda ve çapta gerçek bir destan bu. **JKl**

TO KILL A MOCKINGBIRD (1962)
Bülbülü Öldürmek

ABD (Pakula-Mulligan, Brentwood, Universal) 129dk, SB
Yönetmen: Robert Mulligan
Yapımcı: Alan J. Pakula
Senaryo: Horton Foote
Harper Lee'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Russell Harlan
Müzik: Elmer Bernstein, Mack David
Oyuncular: Gregory Peck, Mary Badham, John Megna, Frank Overton, Rosemary Murphy, Ruth White, Brock Peters, Estelle Evans, Paul Fix, Collin Wilcox Paxton, James Anderson, Alice Ghostley, Robert Duvall, William Windom, Crahan Denton, Richard Hale
Oscar: Horton Foote (senaryo), Gregory Peck (erkek oyuncu), Alexander Golitzen, Henry Bumstead, Oliver Emert (sanat , yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Alan J. Pakula (film), Robert Mulligan (yönetmen), Mary Badham (yardımcı kadın oyuncu), Russell Harlan (görüntü yönetmeni), Elmer Bernstein (müzik)
Cannes Film Festivali: Robert Mulligan (Gary Cooper Ödülü)

Harper Lee'nin Büyük Buhran döneminde Deep South'ta geçen Pulitzer ödüllü, çok sevilen çocukluk romanı; yapımcı olarak Alan J. Pakula ve yönetmen olarak Robert Mulligan'ın yeni, bağımsız ve toplumsal açıdan bilinçli yapım ortaklığıyla ender ve eşsiz bir beyazperde yorumuna kavuştu. İkilinin 1960'larda yaptığı altı filmin ilki olan *Bülbülü Öldürmek*'in uyarlamasını, gerçek Amerika kırsalı ve gerçek insanlarla ilgili duygularını örnekleyen bir senaryoyla ilk Oscar'ını kazanan oyun yazarı Horton Foote yazdı.

Hikayenin küçük bir kızın gözlerinden görülmesine (anlatıcı olarak yetişkin görüş açısını, saygıdeğer *"metot"* oyuncusu Kim Stanley seslendirir) rağmen film, Gregory Peck'in canlandırdığı tüm iyi adamların en uç noktası olan Atticus Finch rolündeki Oscar kazandıran oyunculuğunda, güçlü bir odak noktasına kavuşur. Alabamalı kibar bir dul avukat olan Atticus'un haksız yere beyaz bir kadına tecavüz etmekle suçlanan bir siyahi adamı (Brock Peters) tutkuyla savunması, Güneyli küçük kasaba bağnazlığını en kötü haliyle gözler önüne serer ve küçük çocuklarına ahlaki cesaretle ilgili acı bir ders verir. *Bülbülü Öldürmek*, önemsiz görünen detayları önemli, acıklı ya da ölümcül olaylarla birlikte koruması açısından, edebi uyarlamalar için bir model oluşturur: çocukların oyunları, akşam yemeğini şuruba batıran aç bir çiftçi, bir kuduz köpeği vuran Atticus, cezaevinin dışında linç için toplanan kalabalığın bir çocuk karşısında utanarak kendine gelmesi, boğucu balkonda davayı gerginlik içinde izleyen siyahi topluluk. Mulligan bu konuda canlı televizyon yapımlarındaki deneyimini beyazperdeye taşıyarak, sağduyulu bir biçimde gizemli ve derin bir karakter dramı ortaya koyar.

Önemli rollerde çocuklar, özellikle dokuz yaşındaki Alabama'lı Mary Badham'ın (o sırada Yale'de okuyan ağabeyi John daha sonra *Saturday Night Fever-Cumartesi Gecesi Ateşi*, 1977 ve *War Games-Savaş Oyunları*'nı, 1983 yönetti) canlandırdığı masum Scout Finch inanılmaz doğal. *Bülbülü Öldürmek*, ayrıca çocukların güvenilmez komşusu, hayallerinin umacısı ve en sonunda kurtarıcıları Boo Radley rolünde Robert Duvall'ın ilk filmi olma özelliğini de taşıyor. Duvall, 20 yıl sonra yine Foote'a ait bir başka Oscar'lı senaryo *Tender Mercies*'de kendi Oscar'ını kazandı. Emler Bernstein'ın melodik müzikleri de bu duyarlı ve samimi filmin bir başka değeri. **AE**

THE MANCHURIAN CANDIDATE (1962)
Mançuryalı Aday

Hollywood'da yapılmış en tuhaf ve en değişken filmlerden biri olan ve Richard Condon'ın aynı adlı romanından uyarlanan *Mançuryalı Aday*, ilk olarak 1962'de gösterime girdi ve filmin yıldızı Frank Sinatra'nın 1970'lerde haklarını satın alıp filmi dağıtımdan çekmesinin ardından yıllarca izlenemedi. Karışık türlerin ve duygusal dokuların bir karışımı olan bu politik korku filmi, iki saatten fazla sürüyor ve bir an bile güçten düşmüyor. Romanın tutkunu ve Sinatra'nın dostu olan Başkan John F. Kenndy'nin aktif cesaretlendirmesi yeşil ışık yakmıştı filme.

Büyük olasılıkla Fransız Yeni Dalga akımıyla ilişkilendirilmeyi hak eden tek ticari Amerikan filmi olan *Mançuryalı Aday*, bir hanımın gittikçe ve anlaşılmaz şekilde Çinli komünistlerin beyin yıkama gösterisine (kelimenin tam anlamıyla, Joseph McCarthy'ye layık bir Soğuk Savaş kabusu) dönüşen bahçe kulübü toplantısı çevresinde dönen 360 derecelik hünerli bir pan çekimle başlıyor. Politik açıdan yanlış bir yüreklilik, bu noktadan başlayarak en sonunda saygısız hiciv, berbat kara mizah, gerçeküstücü saçmalık ve ensesti içerecek şekilde genişliyor. Kötücül anne ve mazoşistçe itaatkâr oğul rollerinde Angela Lansbury ve Laurence Harvey hiç bu kadar iyi olmadı ve Sinatra'yla Janet Leigh hiç böylesine tuhaf şekilde kullanılmadı. James Gregory, James Edwards, Leslie Parrish, John McGiver ve Khigh Dhiegh'den oluşan yetenekli yardımcı oyuncu kadrosu da son derece etkileyici. Karanlık parodi aracılığıyla zaman zaman acımasız kılınan güçlü bir deneyim; şüpheli, dokunaklı ve korkutucu. **JRos**

ABD (M.C. Productions)
126dk, SB

Yönetmen: John Frankenheimer

Yapımcı: George Axelrod, John Frankenheimer, Howard W. Koch

Senaryo: George Axelrod
Richard Condon'un romanından

Görüntü Yönetmeni: Lionel Lindon

Müzik: David Amram

Oyuncular: Frank Sinatra, Laurence Harvey, Janet Leigh, Angela Lansbury, Henry Silva, James Gregory, Leslie Parrish, John McGiver, Khigh Dhiegh, James Edwards, Douglas Henderson, Albert Paulsen, Barry Kelley, Lloyd Corrigan, Madame Spivy

Oscar adaylıkları: Angela Lansbury (yardımcı kadın oyuncu), Ferris Webster (kurgu)

LOLITA (1962)

Stanley Kubrick'in Vladimir Nabokov'un yasaklanan romanından uyarladığı 1962 yapımı filmi için hazırlanan bir tanıtım filmi, "*Lolita*'nın filmini nasıl yaptılar?" diye soruyordu. Nabokov'un senaryosuyla çalışan Kubrick, Dolores "Lolita" Haze'in (Sue Lyon) kitapta 12 olan yaşını 14 civarına yükseltti ama bunun dışında büyük oranda sansür sınırları içinde kalarak kitap kadar erotik, absürd, saplantılı, bilimsel ve kaba güldürü ağırlıklı bir film yaratmayı başardı.

Kubrick'in İngiltere'de çekilen *Lolita*'sı, kitabın Amerika'nın üçüncü sınıf motelleri ve yol kenarı atraksiyonlarından kaynaklanan yol öncesi sinema duygusundan yoksun ama başta Lo'nun leopar desenli kıyafetler içindeki annesini (Shelley Winters) gülünç biçimde arzuladığı gibi, reşit olmayan fettan kıza da gülünç biçimde vurulan orta yaşlı akademisyen Humbert Humbert rolünde çarpıcı bir performans sergileyen James Mason olmak üzere, karakterlerin üzerine gidiyor. Bir orjinin sonrasında ve Humbert'ın sübyancı rakibi "dahi" Clare Quilty'yi (Peter Sellers) öldürmesiyle açılan film; *slapstick*'ten (bir motel odasında katlanır karyolayla mücadele) trajediye (Humbert'ın kızın yaşamında ne kadar önemsiz olduğunu fark ettiğinde koyuverdiği içli hıçkırıklar) uzanırken, Mason'ın sinsi, titiz ve dokunaklı kişiliği, sessiz dönemin Morticia'sına benzer ilham perisi Vivian Darkbloom (bir anagram) rolündeki Marianne Stone'un eşliğinde, binbir surat bir İblis olarak bir dizi persona'da Sellers'la karşılaştırılır. **KN**

ABD / Britanya (Anya, Harris-Kubrick, Seven Arts, Transwood)
152dk, SB

Yönetmen: Stanley Kubrick

Yapımcı: James B. Harris

Senaryo: Vladimir Nabokov
kendi romanından

Görüntü Yönetmeni: Oswald Morris

Müzik: Bob Harris, Nelson Riddle

Oyuncular: James Mason, Shelley Winters, Sue Lyon, Gary Cockrell, Jerry Stovin, Diana Decker, Lois Maxwell, Cec Linder, Bill Greene, Shirley Douglas, Marianne Stone, Marion Mathie, James Dyrenforth, Maxine Holden, John Harrison

Oscar adaylıkları: Vladimir Nabokov (senaryo)

Venedik Film Festivali: Stanley Kubrick (Altın Aslan adaylığı)

Brezilya / Portekiz (Cinedistri, Francisco de Castro)
98dk, SB

Dili: Portekizce

Yönetmen: Anselmo Duarte

Yapımcı: Francisco de Castro, Anselmo Duarte, Oswaldo Massaini

Senaryo: Anselmo Duarte
Alfredo Dias Gomes'in oyunundan

Görüntü Yönetmeni: H.E. Fowle

Müzik: Gabriel Migliori

Oyuncular: Leonardo Villar, Glória Menezes, Dionísio Azevedo, Norma Bengell, Geraldo Del Rey, Roberto Ferreira, Othon Bastos, Canjiquinha, Américo Coimbra, Walter da Silveira, Veveldo Diniz, João Di Sordi, Napoleao Lopes Filho, Milton Gaucho, Alair Liguori, Gilberto Marques, Garibaldo Matos, Jurema Penna, Antonio Pitanga, Cecília Rabelo, Conceição Senna, Irenio Simoes

Oscar adaylıkları: Brezilya (yabancı film)

Cannes Film Festivali: Anselmo Duarte (Altın Palmiye)

İngilizce adı: *Keeper of Promises*

O PAGADOR DE PROMESSAS (1962)

Brezilyalı oyun yazarı Alfredo Dias Gomes'in oyununa dayanan *O Pagador de Promessas*, felaketlerin karşısında koşulsuz inançla ilgili bir meseldir. Hikaye, bir ruhun eşeğinin hayatını kurtardığına inanan ve ruha verdiği sözü tutmaya çalışan saf çiftçi Zé do Burro (Leonardo Villar) etrafında gelişir. Zé ve karısı Rosa (Gloria Menezes), Salvador'dan yaklaşık 50 kilometre uzaktaki bir çiftlikte yaşarlar. Salvador; Brezilya ruhaniliği bağlamında, Katolik ve Afrika pagan adetlerinin harmanlanarak pozitif bir bütün oluşturdukları dini bir uzamı temsil eder.

Eşeğin mucizevi şekilde iyileşmesinin ardından, Zé Saint Barbara kilisesine koymayı istediği dev bir haçı sırtlanıp hacca çıkar. Bu arzusu rahip Olavo'nun (Dionísio Azevedo) vurdumduymazlığıyla çakıştığından, Zé'nin kiliseye girmesi yasaklanır. Zé'nin saflığı vicdansız karakterler tarafından da kullanılır. Filmde insan ırkı öylesine acımasız resmedilir ki Zé'nin en iyi arkadaşının neden bir eşek olduğunu anlamak çok kolay.

Brezilya duyarlılığını tanımlayan dini açık fikirliliğe rağmen, Katolik Kilisesi'nin hoşgörüsüzlüğüne karşı içten bir itham olan *O Pagador de Promessas*; acımasız, hüzünlü ve son derece güzel bir trajik sonla biter. En İyi Yabancı Film Oscarı'na aday olan O Pagador de Promessas'ın en büyük başarısı, 1962 Cannes Uluslararası Film Festivali'nde kazandığı Altın Palmiye oldu. **RDe**

ABD (John Ford, Paramount)
123dk, SB

Yönetmen: John Ford

Yapımcı: Willis Goldbeck

Senaryo: James Warner Bellah, Willis Goldbeck, Dorothy M. Johnson

Görüntü Yönetmeni: William H. Clothier

Müzik: Cyril J. Mockridge

Oyuncular: John Wayne, James Stewart, Vera Miles, Lee Marvin, Edmond O'Brien, Andy Devine, Ken Murray, John Carradine, Jeanette Nolan, John Qualen, Willis Bouchey, Carleton Young, Woody Strode, Denver Pyle, Strother Martin

Oscar adaylıkları: Edith Head (kostüm)

THE MAN WHO SHOT LIBERTY VALANCE (1962)
Kahramanın Sonu

John Ford, sanki ilk western'lerinin güzel kaçamaklarını ve belirgin yalanlarını açıklarcasına, *Kahramanın Sonu*'nda, eğer efsane gerçekten daha iyiyse, "efsaneyi yazman" gerektiği sonucuna varır. Avukat Ransom Stoddard (James Stewart), insanlıktan yoksun bir kanun kaçağını (Lee Marvin) temizlemiş ve 20. yüzyılda politik başarı kazanmış olmanın itibarını yaşarken, Liberty Valance'ı (John Wayne) vuran asıl adam, beş parasız ve sarhoş bir halde ölür. En son western kahramanı, Liberty'yi gölgelerin arasından, sırtından mıhlarken, sözde ödlek politikacının intihar edercesine açıkta durarak, dürüstçe davranması da filmin bir başka kinayesi.

Ford'un Monument Valley destanlarının lirizminden kaçınmak amacıyla siyah-beyaz olarak stüdyoda çekilen *Kahramanın Sonu*, vahşi doğayı uygarlaştırma sürecine alaycı bir bakışla *My Darling Clementine*'in (*Kanun Harici*, 1946) kasabayı temizleme temasına geri döner. Stewart gibi, rolü için çok yaşlı ama yine de kusursuz olan Wayne, Stewart'ın canlandırdığı avukat-öğretmen-milletvekili karakterinin Batı'yı yönetmeye geldiğinde ortadan kaldıracağı kovboy kahramanlığını ve doğruluğunu temsil eder. **KN**

WHAT EVER HAPPENED TO BABY JANE (1962)
Küçük Bebeğe Ne Oldu?

Küçük Bebeğe Ne Oldu?'da sinemanın iki yaşlı aktrisi, yıkılmaya yüz tutmuş bir film yıldızı malikânesinde birbirlerini mecazi anlamda lime lime ederken, *Sunset Boulevard*'ın (*Sunset Bulvarı*, 1950) grotesk anlayışını önemli oranda aşan bir Hollywood Grand Guignol destanı yaratılır.

Henry Farrell'ın bir romanına dayanan ve Robert Aldrich tarafından karanlık bir coşku içinde çekilen *Küçük Bebeğe Ne Oldu?* tekerlekli sandalyeye mahkum olmuş ve deli kız kardeşinin insafına kalmış, 1930'ların süper starı rolünde Joan Crawford ve eski sahne kostümlerini giymekte ısrar eden, durmadan tek başarılı şarkısını ("I've Written a Letter to Daddy") söyleyen ve büyük bir dönüşün hayalini kuran (ve filme adını veren) orta yaşa gelmiş çocuk yıldız rolünde Bette Davis için çarpıcı bir fırsat. Hikaye, Blanche'ı çok uzun süre önce, şöhretinin doruğundayken sakat bırakan kazanın etrafında döner ve gerçekten beklenmedik birkaç tecelliye dayanır; ama sert komedi, hiç kuşkusuz birbirlerinden nefret eden bu iki beyazperde kraliçesinin gösterisinden kaynaklanır. Yardımcı oyuncu kadrosunda kâhya kadın rolünde Agnes Moorehead ve Jane'in oyunu için piyanist olarak işe giren fırsatçı rolünde inanılmaz derecede ürkütücü Victor Buono yer alıyor. En gözde an: Bette, akşam yemeğinde Joan'a tabağın altında pişmiş bir fare ikram ediyor. **KN**

ABD (Aldrich, Seven Arts, Warner Bros.)
134dk, SB

Yönetmen: Robert Aldrich

Yapımcı: Robert Aldrich, Kenneth Hyman

Senaryo: Lukas Heller
Henry Farrell'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: Ernest Haller

Müzik: Frank De Vol

Oyuncular: Bette Davis, Joan Crawford, Victor Buono, Wesley Addy, Julie Allred, Anne Barton, Marjorie Bennett, Bert Freed, Anna Lee, Maidie Norman, Dave Willock, William Aldrich, Ernest Anderson, Russ Conway, Maxine Cooper

Oscar: Norma Koch (kostüm)

Oscar adaylıkları: Bette Davis (kadın oyuncu), Victor Buono (yardımcı erkek oyuncu), Ernest Haller (görüntü yönetmeni), Joseph D. Kelly (ses)

Fransa (Pléiade, Pathé)
80dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: Pierre Braunberger
Senaryo: Jean-Luc Godard
Marcel Sacotte'in kitabından
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Michel Legrand
Oyuncular: Anna Karina, Sady Rebbot, André S. Labarthe, Guylaine Schlumberger, Gérard Hoffman, Monique Messine, Paul Pavel, Dimitri Dineff, Peter Kassovitz, Eric Schlumberger, Brice Parain, Henri Attal, Gilles Quéant, Odile Geoffroy, Marcel Charton
Venedik Film Festivali: Jean-Luc Godard (Pasinetti Ödülü), (Özel Jüri Ödülü), (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *My Life to Live*

VIVRE SA VIE: FILM EN DOUZE TABLEAUX (1962)
Hayatını Yaşamak

Genç bir fahişenin kısa yaşamının hikayesini bölüm bölüm anlatan *Hayatını Yaşamak*, Jean-Luc Godard'ın olgunluk dönemi başyapıtlarının ilkidir. En iyi eserlerinin çoğu gibi, bu film de alabildiğine analitik ve alabildiğine duyumsal olmasının yanı sıra, *Contempt (1963)* ve *Pierrot le fou'nun (Çılgın Pierrot, 1965)* renkli yaz manzaralarıyla tezat oluşturacak şekilde sade ve soğuk bir güzelliğe erişir. *Vivre sa vie: Film en douze tableaux*'nun başlıca referans noktaları, yönetmenler Carl Theodor Dreyer ve Robert Bresson'ın katı tinselliğinin yanı sıra, yitirilmiş sessiz sinema cennetidir. Kadın kahramanın (Anna Karina), Dreyer'in sessiz film klasiği *Jeanne d'Arc'ın Tutkusu*'nu izlerken kendi şehit edilişini öngördüğü sahnede, bu iki unsur en çarpıcı şekilde bir araya gelir.

Dreyer alıntısı, filmi sağlamlaştıran birçok yarı-özerk metinden biridir (müzik dolabından bir balad, fahişelik üzerine bir kitap, filozof Brice Parain'le bir tartışma ve Poe'nun *The Oval Portrait*'i dahil); film ayrıca 12 bölüme ve kameranın kaydettiği bir dizi farklı biçimsel birime bölünmüştür. Örtüşen ama birbirine uymayan kalıplarla düzenlenmiş bu unsurlar filmin ana üslubu, dilin yükü ve Godard'ın baş kadın oyuncuyla ilişkisi gibi konularla ilgili yan yorumlara yol açar. Anna Karina'nın büyük sessiz film yıldızlarının yüzü kadar ilginç yüzü, *Vivre sa vie: Film en douze tableaux*'nun çeşitli bölümlerini durağan uyuma kaptırmaksızın sağlamlaştırır. **MR**

ABD
66dk, SB
Yönetmen: Harry Smith

HEAVEN AND EARTH MAGIC (1962)

Harry Smith belki de Amerikan avangard sinemasının büyük isimleri arasında en az bilinenidir. Filmleri, simya ve doğaüstüne yönelik geniş kapsamlı bir büyülenmenin yanı sıra, eski çağların kültürel enkazlarının yeniden keşfini biçimlendirme tekniğini yansıtır. Smith, 1991'de öldüğünde geride çarpıcı bir *The Anthology of American Folk Music* (*Amerikan Folk Müziği Antolojisi*) ve çoğu tamamlanmamış az sayıda filmden oluşan bir derleme eserler topluluğu bıraktı. Başyapıtı olan *Heaven and Earth Magic*, 1950'ler boyunca aralıklarla "tamamlanmıştı."

Filmin anlatısı kasten dolaylı, tartışmalı şekilde gerçeküstücüydü ve genelde kesmelere dayanan hareketleri, çoğunlukla biçim açısından "soyut" ya da simgeciydi. *Heaven and Earth Magic*, karmaşık bir hikayeye sahip. İzleyici, çerçevenin bir yanından diğerine ve içinde dans eden nesneler ve şekiller arasında var olan grafiksel ve çağrışımsal bağlantıları yakalayabilir. Smith, filmini hazırlarken mantık ve kesin doğrusallık süreçlerinden kaçınmayı deneyerek bilinçaltı, otomatik ve simgesel evrenlere girdi. Joseph Cornell gibi Smith de nesneleri, görüntüleri ve sesleri, yeni bağlamlara ve çağrışımlara yerleştirmekle ilgilenir. *Heaven and Earth Magic*, hem Rose Hobart'taki (1936) uyuşturan ve transa sokan görüntü ve ses bitişikliğine; hem de Cornell'in teşhir kutularının girift, elle örülmüş gibi ve dolaylı olarak kişisel niteliklerine benzer. Bu olgu, Smith'in daha cesur sanatsal üslubuyla tamamen uyum içindedir. Tamamlanmamış, son derece özel, büyük oranda daha eski bir dönemden alınmış malzemelerle yeniden düzenlenmiş bu Victoria çağı katalogunun doğası, açıkça "folk"tur. **AD**

THE BIRDS (1963)
Kuşlar

Kuşlar, birçok nedenden ötürü, Hitchcock'un filmleri arasında bir anormallik olarak öne çıkar. Bu nedenlerden biri, yönetmenin geleneksel korku filmine en yakın çalışmasını yapmış olmasıdır. Ancak belki de tüm filmlerinin en esrarengiz olanı da yine *Kuşlar*'dır. *Kuşlar*, birçok yorumu davet eder ama Hitchcock en küçük bir ipucu vermez. Filmden çıkarılabilecek herhangi bir anlam tasarladıysa bile, iştah kabartacak (ve alaycı) şekilde ortaya koyduğu dehşet hakkında az açıklama yapar.

Tippi Hedren (Hitchcock'un uzun sarışın baş karakterler listesinin sonuncusu), küçük ve durgun sahil kasabası Bodega Bay'e gelir ve orada bir evcil hayvan mağazasında Rod Taylor'la karşılaşır. Daha sonra Taylor'a sürpriz yapmak için evine uğrayan Hedren'a bir martı saldırır ki bu tüm kasabanın akıbetinin habercisidir: en küçük bir uyarı olmaksızın Bodega Bay çıldırmış kuş sürülerinin saldırısına uğrar. Saldırı için açıklama yapılmaz ve kimse güvende değildir. Karakterlerin elinden gelen tek şey, kendilerini binalara kapatarak gizemli ve ölümcül saldırıyı beklemektir.

Hitchcock'un, sadist çalışma ahlakının gittikçe artan yoğunluğunu kaldıramayan Hedren'ı neredeyse sınır krizine sürüklediği söylentileri ayyuka çıkar (belki de gözde yıldızı Grace Kelly'nin emekliliğinin ardından yanlış kişiye yönelmiş bir saldırganlık). Aslında "kuşlara" (hem hayvan, hem de kadınlar için argo terim olarak) sayısız atıfta bulunan *Sapık*'tan *(1960)* sonra gelen *Kuşlar* (Hitchcock'un Daphne Du Maurier'nin eserlerine dayanan üçüncü filmi), ilgisini çekmek için çabalayan birçok kadının arasında tek erkeğin Taylor olmasından da tahmin edilebileceği gibi, belli belirsiz bir kadın düşmanlığı alegorisi olarak tasarlanmış olabilir.

Ancak Hitchcock'un korkuyu ve korku efektlerini vurgulamasına rağmen, filmin teması yine de en iyi durumda bile dolambaçlı yapısını korur. *Kuşlar*, birkaç mekanik kuş ve birçok gerçek şeyle birleştirilerek her saldırıyı yürek paralayıcı bir deneyime dönüştüren örtülü çekim kullanımının öncülerindedir. Gerilim, genelde öten kuşların ve tehditkar kanat çırpışlarının sesleriyle uğursuzca bulanıklaşan bir tuhaf sesler karışımı olarak tanımlanabilecek (Bernard Hermann'ın denetlediği) çığır açan elektronik müzikle artırılır. **JKI**

ABD (Alfred J. Hitchcock, Universal)
119dk, Technicolor

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: Alfred Hitchcock

Senaryo: Evan Hunter
Daphne Du Maurier'nin öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Robert Burks

Oyuncular: Tippi Hedren, Rod Taylor, Jessica Tandy, Suzanne Pleshette, Veronica Cartwright, Ethel Griffies, Charles McGraw, Ruth McDevitt, Lonny Chapman, Joe Mantell, Doodles Weaver, Malcolm Atterbury, John McGovern, Karl Swenson, Richard Deacon

Oscar adaylıkları: Ub Iwerks (görsel efekt)

ABD (Jerry Lewis, Paramount) 107dk Technicolor

Yönetmen: Jerry Lewis

Yapımcı: Ernest D. Glucksman, Arthur P. Schmidt

Senaryo: Jerry Lewis and Bill Richmond

Görüntü Yönetmeni: W. Wallace Kelley

Müzik: Louis Y. Brown, Walter Scharf

Oyuncular: Jerry Lewis, Stella Stevens, Del Moore, Kathleen Freeman, Med Flory, Norman Alden, Howard Morris, Elvia Allman, Milton Frome, Buddy Lester, Marvin Kaplan, David Landfield, Skip Ward, Julie Parrish, Henry Gibson

THE NUTTY PROFESSOR (1963)
Çatlak Profesör

Dr. Jekyll and Mr Hyde'ın parodisi olan (bunu daha sonra Eddie Murphy de keşfetti) *The Nutty Professor* (*Çatlak Profesör*), izleyicinin eğilimlerinden, bir önceki on yıllık dönemde olduğu kadar emin olmayan biri tarafından yapılabilirdi ancak. *The Nutty Professor*, 1963'te çocuksu komedyen Jerry Lewis'in her iki rolü de oynayabileceği için fiyakalı bir ciddi adama ihtiyacı olmadığının bir kanıtı ve Martin-Lewis filmlerinin tuhaf bir özeti olarak yorumlanırken, Hyde'ın hayat dolu "Buddy Love" yorumu Dino'nun kinci bir karikatürü olarak görüldü. Aslında Buddy daha çok Dean Martin'in *Rat Pack* (*Karşı Daire*) filmindeki patronu Frank Sinatra gibi oynar ve Lewis de çocukların hoşuna giden ama yetişkinleri çileden çıkaran tatlı komik persona'sının kozasından çıkarak karanlık yönünü sergiler. Jekyll'ın dengi Julius Kelp, Fredric March'ın 1932'li Hyde'a yaptığı makyaja kinayeli bir selam gönderircesine, dişlek Lewis'i sevmeyenlerin onu boğmak istemelerine yol açan boğulmuş Lewis vızıltısıyla konuşur. Kelp; üniversite dekanının, futbol oyuncularının, spor salonundaki kaslı adamların (bir başka insan karikatürü Richard Kiel'in de küçük bir rolü var) ve öğrencilerinin hakaretlerini neredeyse mazoşistçe kabullenirken, sadece güzel sarışın öğrenci Stella Purdy'nin (Stella Stevens) sempatisini kazanır.

Murphy'nin *Buddy Love*'ı, Sherman Klump'a yapılan yanlışların intikamını alır ama Lewis'ın Buddy'si öteki benliğini küçümser ve Stella için öylesine tatsız bir oyun oynar ki Kelp'le alay eden diğer tüm zorbaları geride bırakır. *The Nutty Professor*, geleneksel Jekyll-Hyde dönüşümünün, Kelp'in "en hayat dolu" Buddy olmadan önce bir dizi daha grotesk Hyde tipine dönüştüğü, olağanüstü şekilde renkli dışavurumcu parodisinden Buddy'nin kasabanın uğrak yeri Purple Pit'te iktidarı ele geçirmesine kadar her anıyla Amerikan komedilerinin en huzursuz edici örneklerinden biri. Jekyll'ın aksine Kelp olanlardan ders alır ama ancak içinde bir canavar olduğunu kabullendikten sonra. Love'un tüm kampüsün önünde Kelp'e dönüştüğü final sahnesi fazlasıyla ciddi; ve Cliff Robertson'ın, Charly'nin (1968) son sahnesinde aptallığa geri çekilmesi kadar yıkıcı. **KN**

BLONDE COBRA (1963)

ABD 33dk.
Yönetmen: Ken Jacobs
Oyuncular: Ken Jacobs, Jack Smith

Genelde New York underground film dünyasının başyapıtlarından biri olarak değerlendirilen Ken Jacobs'ın *Blonde Cobra*'sı, belki de öncelikle ve en önemlisi, Jack Smith'in trajikomik performansının büyüleyici bir görsel-işitsel beyanıdır. 1989'da AIDS'den ölen Smith; fotoğrafçı, yazar, yönetmen, aktör ve 1960'larla 70'lerin New York avangard sanat dünyasının eşcinsel esin perisiydi. Jacobs'ın, Smith'in Bob Fleischner'la birlikte çektiği malzemeden kurguladığı *Blonde Cobra*, Smith'in diğer aktör Jerry Sims'le birlikte etrafta maskaralıklar yaptığı, uzun siyah boşluklarla bitiştirilmiş sekanslardan oluşur.

Görüntüsüz siyah sekanslar sırasında, Smith'in genizden gelen karakteristik homurtusuyla fonda film müziğiyle birlikte anlattığı neşeli ve ahlaksız hikayeler duyulur. Örneğin, küçük bir erkek çocuğun "hedefine ulaşamamış özlemleri"ni itiraf ı ve yaşlı bir rahibenin lezbiyenlik anılarından oluşan bu hikayelerin aralarına, Smith'in diğer derin düşüncelerinin (Neden tıraş olayım ki? Yaşamak için hiçbir sebep bulamazken üstelik?) yanı sıra radyodan parçalar, bir Alman tangosu ve bir Fred Astaire-Ginger Rogers şarkısı serpiştirilir. Jacobs'ın *Blonde Cobra*'sı, Smith'in de ifade ettiği gibi biraz "ağır" da olsa, büyük bir deneysel aktörün doğaçlama yeteneklerinin çekici bir portresini sunar. **MS**

THE COOL WORLD (1963)

ABD (Wiseman)
125dk, SB
Yönetmen: Shirley Clarke
Yapımcı: Frederick Wiseman
Senaryo: Shirley Clarke, Carl Lee, Robert Rossen
Warren Miller'ın romanı ve oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Baird Bryant
Müzik: Mal Waldron
Oyuncular: Hampton Clanton, Yolanda Rodríguez, Bostic Felton, Gary Bolling, Carl Lee, Clarence Williams, Gloria Foster, Georgia Burke

"Hollywood'a gittiğimde tüm sinema kodamanları filmlerimin gerçekliği karşısında afalladıklarını iddia ettiler. Bunu nasıl yapmıştım? Ben de "Harlem'i Harlem'e benzetmek hiç zor değildi, dedim." Yazar ve yönetmen Shirley Clarke, ana akım Hollywood sinemacılarının bağımsız "kurgusal belgeseli" *The Cool World*'a tepkilerini işte bu sözlerle anlatıyordu. 1960'ların Amerikan deneysel sinemasının radikal ve çok az izlenmiş bir klasiği olan film; gerçek mekânları, serbest anlatıyı, doğalcı oyunculuğu ve son derece anlamlı kurgu ve görüntü yönetimini, Harlem sokak çetelerinin güç mücadelelerine ve sıradan şiddetine soğuk ve cesur bir bakışta birleştirir.

Warren Miller ve Robert Rossen'ın (kendisi de Miller'ın çoksatan romanından uyarlanmış) oyununa dayanan ve yapımcılığını çok beğenilen belgesel yönetmeni Frederick Wiseman'ın (ilk yönetmenlik denemesi olan 1967 yapımı *Titticut Follies*'i çekmeden dört yıl önce) üstlendiği *The Cool World*, ayrıca bir zamanlar Billy Holiday'e eşlik etmiş Mal Waldon'ın güçlü caz müziklerini de barındırır. Müziğin sadeliği, zaten kederli olan yaşam koşullarının daha da zorlu ve zalim görünmesini sağlar. Müziğin yanı sıra, *The Cool World*'un unutulmaz görüntüleri, film eleştirmeni Judith Christ'in filmi. "toplumun Harlem gençleri için yarattığı dünyaya ve kenar mahallelerdeki insanların durumuna gürültülü, uzun ve güçlü bir hakaret çığlığı" olarak değerlendirmesine yol açtı. Bir şekilde bir yerlerden bir kopyasını bulun, pişman olmazsınız. **SJS**

İtalya / Fransa (Cineriz, Francinex)
145dk, SB

Dili: İtalyanca / İngilizce / Fransızca

Yönetmen: Federico Fellini

Yapımcı: Angelo Rizzoli

Senaryo: Federico Fellini, Ennio Flaiano, Tullio Pinelli, Brunello Rondi

Görüntü Yönetmeni: Gianni Di Venanzo

Müzik: Nino Rota

Oyuncular: Marcello Mastroianni, Claudia Cardinale, Anouk Aimée, Sandra Milo, Rossella Falk, Barbara Steele, Madeleine LeBeau, Caterina Boratto, Eddra Gale, Guido Alberti, Mario Conocchia, Bruno Agostini, Cesarino Miceli Picardi, Jean Rougeul, Mario Pisu

Oscar: Piero Gherardi (kostüm), Italya (yabancı film)

Oscar adaylıkları: Federico Fellini (yönetmen), Federico Fellini, Ennio Flaiano, Tullio Pinelli, Brunello Rondi (senaryo), Piero Gherardi (sanat yönetmeni)

8 1/2 (1963)

Şapkası ve purosuyla bir küvette Marcello Mastroianni... Fi tarihinden kalma beyaz duvarlar ve bir kamçının siyah çizgisi... Etkileyici kadınlar ve fanteziler... Fellini'nin *8 1/2*'unun görüntüleri ve sesleri (son derece yapay olsa da filmin özgün İtalyancasını dinlememiş olmak büyük şanssızlık) hâlâ akıllarda. Film, 20. yüzyılın ortasında, Avrupa Baroku'nun bir ikonuna tanıklık ederek yerini koruyor. Ayrıca, zamanının en parlak, en yaratıcı ve eğlenceli filmlerinden biri. Ama hepsi bununla da sınırlı değil. Film, kişisel hezeyanlarını bir sanat eserine dönüştürmeyi bilmiş, çağının en büyük sinemacılarından olan Fellini'nin yönetmenlik hayatında bir dönüm noktası aynı zamanda; bu filmle Fellini, *Amarcord, Roma, Satyricon, La Citta Delle Donne (Kadınlar Kenti), Casanova* ve *E la Nave Va (Ve Gemi Gidiyor)* gibi sonradan gelecek klasikleri için de bir hazırlık yapmıştı.

İlk sekiz filminden sonra Fellini, bir yönetmenin dileyebileceği kadar üne kavuştu (hatta bu üne başarının da ötesinde ödülleri, eleştirmenlerin beğenisini, skandalları ve *La Dolce Vita*'nın *(Tatlı Hayat)* yüzünden aforoz edilmeyi de ekleyebiliriz), ustalarına (Rossellini, Visconti, De Sica, vb.) saygı gösterdi ve onlardan ileriye gitti. Her nasılsa, henüz 43 yaşındayken, işinde mükemmelliğe erişmeyi başardı. *8 1/2*, yönetmenin yetkinliğe eriştiği bu erken dönemle yeni bir macera arasında bir köprü görevi görür. Sonraki macerası, yönetmenin belki de en özgün ve yaratıcı zamanı olsa da üç döneminin ikincisidir (Fellini'nin son filmlerinden oluşan muhteşem bir dönemi daha var).

Ama *8 1/2* üzerine söylenecek daha da çok şey var. Film, sinemanın moderniteye doğru ilerleyişinde büyük bir adım; yaratıcı eylemin kendisine ayna tutan yapımların en yenilikçi örneklerinden biri. Filmde zihinsel süreçlerin yanı sıra maddi, psikolojik ve libidinal zorunluluklar; sanatsal yöntemlerle ruhsal labirentleri keşfetmekle ilgilenen herkesin seveceği Pirandello tarzı alabildiğine fantastik, serbest bir üslupla perdeye aktarılmış. Ancak bu bile filmi açıklamak için yeterli değil. *8 1/2*'a bu kadar değer verilmesini sağlayan tüm bu haklı nedenlerin ötesinde değil ama asıl neden (söylemek gerekiyor) aynı zamanda en mütevazı olanı olmasıdır.

Bir film yapmak zorunda olan bir yönetmenin, bir eser yaratması gereken bir sanatçının, kadınlarla yüzleşmek zorunda kalan bir adamın, yaşam ve ölümle hesaplaşması gereken bir insanın çektiği acı hakkındaki öykü çok yalın ve dokunaklı. Yaratıcı tasavvurları ve rahatsız edici durumlarıyla, gerçek ve hayal arasındaki sınırla korku ve mizahı da katarak oynamasıyla bu film, hepimizin, dünyayla, ailelerimizle, çocuklarımızla, çalıştığımız insanlarla olan ilişkilerimizi, yaşlanmanın ve kaybolmanın ya da çocukluk korkularına dönmenin zorluklarını sorgular.

Muhteşem siyah-beyaz görüntüleriyle, geometrik ve gerçekçi olmayan kareleriyle ve imalı ses ve görüntü kullanımıyla *8 1/2*, sanatın durumu hakkında bir sav açıklamaz ya da ruhçözümsel araştırmalara girişmez; bunun yerine, sanatçı olsun olmasın, erkek ya da kadın, hepimizin ve her birimizin içine bir pencere açar. **J-MF**

PASAZERKA (1963)

Polonya (P.P., WFF)
62dk, SB
Dili: Polonyaca
Yönetmen: Witold Lesiewicz, Andrzej Munk
Senaryo: Andrzej Munk, Zofia Posmysz-Piasecka
Görüntü Yönetmeni: Krzysztof Winiewicz
Müzik: Tadeusz Baird
Tema müziği: Johann Sebastian Bach
Oyuncular: Aleksandra Slaska, Anna Ciepielewska, Jan Kreczmar, Marek Walczewski, Maria Koscialkowska, Irena Malkiewicz, Leon Pietraszkiewicz, Janusz Bylczynski, A. Golebiowska
Cannes Film Festivali: Andrzej Munk (mansiyon)
Venedik Film Festivali: Andrzej Munk (İtalyan Film Eleştirmenleri Ödülü)

İngilizce adı: *Passenger*

Andrzej Munk'un bu en önemli filmi aynı zamanda son filmiydi. Polonyalı yönetmen filmin yapımı sırasında ölünce, *Pasazerka (Yolcu)* yarım kaldı; film 1963'te Munk'un öyküye ve karakterlerine dair sorularını ve yaşasaydı karakterlerini nereye taşıyacağını bir arada ele alan kuramsal bir yapıyla yeniden tasarlandı. Filmin sorgulayıcı şekli, bu amansız ve fırtınalı esere son derece uygundur.

Ana karakter Liza (Aleksandra Slaska) Auschwitz'de bir SS müfettişi olduğu geçmişinin iki versiyonunu anlatır: Savaştan sonra Almanya'ya ilk kez giderken bindikleri lüks yolcu gemisinde kocasına anlattığı, ayrıntılardan arındırılmış ilk versiyonda, mahkumlar arasından iki sevgilinin bir araya gelmelerine, iyi niyetle yardımcı olur ancak kaderlerine daha fazla müdahale etmeye gücü yetmez. Liza'nın kendi başınayken anımsadığı daha ayrıntılı olan ikici versiyondaysa, amaçları karmaşık ve karanlıktır ve kadın mahkumla olan ilişkisi de saplantılı görünür.

Pasazerka, bu ilişkinin uyandırdığı psikolojik merakın yanı sıra, tavrının kesinliği ve ana karakterin bilincinin arka planında ya da çeperinde canlanan vahşetin akıllardan silinemez biçimde temsil edilişiyle, sıradışı bir film. Parçalar halindeki eser, Munk'un kısa ama parlak kariyeri kadar acı verici ve haşin. **CFu**

LE MÉPRIS (1963)
Nefret

Fransa / İtalya (Compagnia, Concordia, Rome-Paris)
103dk, Technicolor
Dili: Fransızca / İngilizce / Almanca / İtalyanca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: Carlo Ponti, Georges de Beauregard
Senaryo: Jean-Luc Godard
Alberto Moravia'nın Il Disprezzo isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: Brigitte Bardot, Michel Piccoli, Jack Palance, Giorgia Moll, Fritz Lang

İngilizce adı: *Contempt*

1960'ların Yeni Dalga yönetmenlerinin en cesuru Jean-Luc Godard'ın yönettiği *Nefret*, bir filmin yapım öyküsüyle bir evliliğin portresini bir araya getiriyor. Camille (Brigitte Bardot) senaryo yazarı Paul'le (Michel Piccoli) evlidir. İlk sekansta Camille, kocasına en çok neresini sevdiğini sorarak, çıplak vücudunun envanterini çıkarır. Daha sonra Paul onu, bir Hollywood yapımcısı olan Jeremy Prokosh'la (Jack Palance) tanışmaya götürür. Prokosh, filmde kendisini oynayan tecrübeli Alman yönetmen Fritz Lang'ın yöneteceği Homeros'un Odyssea'sını film yapmaktadır. Palance kendini role vererek oynar, şarkı söylercesine: "Tanrıları seviyorum, onların nasıl hissettiklerini tam olarak bılıyorum," der. Lang'sa bunu sinema hakkındaki veciz gözlemleriyle yanıtlar: "Sinemaskop, yılanları ve tabutları çekmek için çok uygundur."

Nefret, Chaplin'den Griffith'e, Hawks'tan Ray'e, Minelli'ye ve Godard'ın yazarlarından biri olduğu Fransız sinema dergisi Cahiers Du Cinéma'nın diğer kahramanlarına yönelik pek çok sinemasal göndermeyle doludur. Paul'ün katkısı, bir kadına kamera gösterdiğinizde hemen poposunu açacağını ifade etmek olur ki filmde sık sık Bardot'nun çıplak kalçalarının gösterildiği düşünülürse bu oldukça ironik kaçar. Peki nefret nerede? Camille'in kendisini Prokosh'a pazarlamakla ve para için ilkelerinden ödün vermekle suçladığı kocası için hissetmeye başladığı budur. *Nefret*, sarsıcı bir sona sahip, zekice kotarılmış, şık ve zarif bir film. **EB**

HUD (1963)

Martin Ritt'in yönettiği bu çağdaş western, Batı Teksas'ın ilginç bir tarafı olmayan doğal ortamında geçer. Paul Newman, yaşamında içmekten ve kadın tavlamaktan başka pek bir derdi olmayan Hud Bannon'ı canlandırıyor. Hud'ın yaşam görüşü su katılmamış bir kinizmden ibarettir: "Azizlerin arasındaki günahkârları ayırdığınızda, geriye Abraham Lincoln kalırsa kendinizi şanslı saymalısınız." Bununla birlikte, Hud'ın ölmüş ağabeyinin oğlu Lonnie (Brandon De Wilde) Hud'a gıptayla bakar; 17 yaşındaki genç amcasının cazibesine hayrandır. Hud'ın gelenekçi bir çiftçi olan babasıyla da arası iyi değildir: Hud petrol kuyusu kazmak ister, babasıysa, "Oradan gelecek parayı istemem," diyerek bunu reddeder. Hizmetçileri Alma'ysa (Patricia Neal), boşanmış ve orta yaşına yaklaşan, ancak Hud'ın asılmalarına yüz vermeyecek denli kendi ayakları üstünde duran bir kadındır.

Babasının değerli sığır sürüsünün bir hastalığa yakalandığından şüphelenildiğinde, Hud hastalığın varlığı doğrulanmadan sürüyü satmayı önerir. Yaşlı adam bunu kabul etmez ama sürüsünün mezbahaya gönderilmesi yaşama arzusunu yerle bir eder. Sonunda, Lonnie ve Alma da Hud'ı içkiye teslim ederek, bırakıp giderler. Oyunculuğun son derece parlak olduğu film, Larry McMurty'nin özgün romanı *Horseman Pass By*'ın geçtiği tozlu mekânın uyandırdığı hissi yakalamayı büyük ölçüde başarıyor. **EB**

ABD (Paramount, Salem-Dover)
112dk, SB
Yönetmen: Martin Ritt
Yapımcı: Irving Ravetch, Martin Ritt
Senaryo: Harriet Frank Jr., Irving Ravetch
Larry McMurtry'in Horseman Pass isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe
Müzik: Elmer Bernstein
Oyuncular: Paul Newman, Melvyn Douglas, Patricia Neal, Brandon De Wilde, Whit Bissell, Crahan Denton, John Ashley, Val Avery
Oscar: Patricia Neal (kadın oyuncu), Melvyn Douglas (yardımcı kadın oyuncu), James Wong Howe (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Martin Ritt (yönetmen), Irving Ravetch, Harriet Frank Jr. (senaryo), Paul Newman (erkek oyuncu), Hal Pereira, Tambi Larsen, Sam Comer, Robert R. Benton (sanat yönetmeni)
Venedik Film Festivali: Film Festival: Martin Ritt (OCIC Ödülü), (Altın Aslan adaylığı)

NATTVARDSGÄSTERNA (1963)

Nattvardsgästerna (Kış Işıkları) Ingmar Bergman'ın "Tanrı'nın Sessizliği" üçlemesinin ikinci bölümü (diğer ikisi 1961 tarihli *Såsom i en Spegel-Aynadaki Gibi* ve 1963 tarihli *Tystnaden-Sessizlik* adlı filmlerdi) ve küçük bir kasaba kilisesinin papazını (Gunnar Björnstrand) konu alıyor. Karısının ölümünden beri, papazın, Tanrı'nın varlığından gitgide daha çok şüphe duymasından kaynaklanan acısı ve küskünlüğü artmaktadır. Kendisiyle evlenmesi için onu ikna etmeye çalışan egzama hastası bir öğretmen (Ingrid Thulin) ve kendisini intihara iten nükleer savaş korkularıyla başa çıkmak için yardıma ihtiyaç duyan bunalımlı bir adam (Max Von Sydow), onun inancını daha da sınayacaktır.

Nattvardsgästerna, Bergman'ın en yoğun eserlerinden biri. Anlatım gereksiz ayrıntılardan arındırılmış, kısa ve öz ve tam anlamıyla amaca yönelik. Çoğunlukla Sven Nykvist'in mükemmel aydınlatılmış yakın planlarla çektiği oyuncular, büyük ölçüde dizginleme, incelik ve güç gerektiren bir oyunculuk ortaya koyarken, sade, soğuk gri renkli dekor ve mekânlar da filmin geneline egemen olan katı ciddiyet havasını güçlendiriyor. Film, Bergman'ın sonraki filmlerinin bazılarında baş gösteren havayı yumuşatan umut kırıntılarından ya da en azından boynu bükük bir kabullenişten yoksun; başka bir deyişle, insan olmaya dair en cesaretlendirici öykülerden biri olduğu söylenemez. Bunun dışında, görüntülerdeki safi sanatsal nitelik, ilginç bir şekilde son derece heyecan verici. **GA**

İsveç (Svensk)
81dk, SB
Dili: İsveçce
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Allan Ekelund
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Oyuncular: Ingrid Thulin, Gunnar Björnstrand, Gunnel Lindblom, Max von Sydow, Allan Edwall, Kolbjörn Knudsen, Olof Thunberg, Elsa Ebbesen

İngilizce adı: *Winter Light*

ABD
45dk, SB
Yönetmen: Jack Smith
Oyuncular: Joel Markman, Mario Montez

FLAMING CREATURES (1963)

Başlangıçta bir komedi olması düşünülen, Jack Smith'in 1963 tarihli şaşırtıcı filmi *Flaming Creatures (Ateşli Yaratıklar)*, çelişkili bir şekilde, gittikçe adı kötüye çıkan yeraltı sinemasının en büyük skandalı oldu. 60'lar ve 70'ler boyunca, filmin gösterimi sık sık ayaklanan kalabalıklar ve bundan rahatsız olan polislerce durduruluyordu. Smith'in bu güzel, yaratıcı filmine gösterilen talihsiz ve şiddetli tepkiler, devletin dayattığı toplumsal cinsiyetle ve cinsel temsille ilgili kuralların sözde erdemliliği üstüne çok şey söyler.

Modası geçmiş siyah-beyaz filmle çekilmiş *Flaming Creatures*, Smith'in egzotik, ucuz travesti kıyafetleri giyen arkadaşlarının yer aldığı, harikulade, titrek bir dizi puslu görüntü içerir. Hikayede devamlılıktan kaçınan film, bunun yerine Josef von Sternberg'in estetik zevklerini ve Smith'in ilham perisi, 1940'ların "Technicolor Kraliçesi" Maria Montez'in egzotik fantezi dünyasını anımsatan çeşitli sekanslar ve birbirinden bağımsız tablolar sunar. Yaratıkların tanıtıldığı uzun, merak uyandırıcı bir girişle başlayan film, bunun ardından nazlı bir cilveleşme sahnesine ve çok eğlenceli bir ruj sekansına geçer. Erkeksi ama yumuşak başlı Francis Francine, cazibeli Delicious Dolores'in (Sheila Bick) peşine düşüp onunla şehvetle sevişmeye başladığında, bütün yaratıklar onlara katılır ve zaman zaman saldırganlaşan bir esrime içerisinde kendilerini kaybederler. Bu orji çılgınlığı, depreme benzeyen bir sarsıntının sıvaların çatlayıp düşmesine neden olmasıyla son bulur. Bu sözümona deprem onları sakinleştirir ya da öldürür, ta ki *"Our Lady Of the Docks" (Doklardaki Kutsal Anamız)* rolündeki muhteşem Joel Markman bir tabuttan aniden fırlayıp, yaratıklara hayat verene ve onları son bir dans için ayaklandırana dek. Filmde ismi Dolores Flores olarak geçen büyük yeraltı travesti yıldızı Mario Montez, İspanyol Kız rolünü üstlenerek, filmin Busby Berkeley tarzındaki finalinde dans edip yelpazesini sallar. Filmde ayrıca Deanne Durbin'den, Béla Bartok'tan, The Everly Brothers'tan, Sternberg ve Montez filmlerinden çeşitli parçalar içeren, övülesi, eklektik müziklere de yer veriliyor.

Flaming Creatures'ın ayırt edici güzelliği büyük ölçüde Smith'in çevik el kamerası kullanımından kaynaklanıyor. Umulmadık kareleri, kumaşların, vücut parçalarının ve bol makyajlı yüzlerin yoğun görüntülerini ortaya koyuyor. Bu görüntülerle perdede gösterişle teşhir edilen bedenler, beden parçaları ve toplumsal cinsiyetler arasındaki açık ilişkiler *Flaming Creatures*'ı müthiş bir yaşamın sınır tanımayan, uygulamalı bir rehberi kılıyor. **MS**

THE GREAT ESCAPE (1963)
Büyük Firar

Yönetmen John Sturges'ın bol yıldızlı oyuncu kadrosuna sahip bu müthiş savaş filmi *Büyük Firar*, bugün hâlâ, ilk kez gösterildiği 1963'teki kadar heyecan verici, eğlenceli ve hareketli.

Neredeyse her sahnenin bir klasik olduğu filmde, Amerikan ve İngiliz savaş esirleri, Tom, Dick ve Harry adını verdikleri üç tünelle hapsedildikleri kamptan kaçmaya çalışır. Olası kaçaklar arasında, kaçış planını hazırlayan, metanetli iki İngiliz (Richard Attenborough ve Gordon Jackson); kapalı mekânlardan korkan tünel kazıcısı (Charles Bronson); görme yetisi azalan demirci (Donald Pleasance); istediği her şeyi bekçilerden ve diğer mahkumlardan otlanabilen mahkum (James Garner); ve elbette, başarısız sonuçlanan her kaçış girişiminin ardından yakalanıp hücreye atıldığı için "hücre kralı" lakaplı deneyimli kaçak Hilts (Steve McQueen) bulunuyor.

Tıpkı Sturges'ın bir önceki filmi *The Magnificient Seven (Yedi Silahşorlar)* (o filmin üç oyuncusu burada da yer alır: McQueen, Bronson ve James Coburn) gibi epik bir film olan, Paul Brickhill'in romanına dayanan bu yiğitlik macerası, Elmer Bernstein'ın her olağanüstü ana vurgu katan unutulmaz müzikleriyle destekleniyor. **JB**

ABD (Mirisch)
172dk, Color DeLuxe
Yönetmen: John Sturges
Yapımcı: John Sturges
Senaryo: James Clavell, W.R. Burnett
Paul Brickhill'in kitabından
Görüntü Yönetmeni: Daniel L. Fapp
Müzik: Elmer Bernstein
Oyuncular: Steve McQueen, James Garner, Richard Attenborough, James Donald, Charles Bronson, Donald Pleasence, James Coburn, Hannes Messemer, David McCallum, Gordon Jackson, John Leyton, Angus Lennie, Nigel Stock, Robert Graf, Jud Taylor
Oscar adaylıkları: Ferris Webster (kurgu)

SHOCK CORRIDOR (1963)

Sömürü sinemasının ve "B sınıfı" filmlerin dünyasında, yetersiz bütçelerle ve stüdyoların kârlılık dışında bir beklentisi olmaksızın çalışan Samuel Fuller, kaderin tuhaf bir cilvesiyle çelişkili fikirleri ve yeni sinematografik teknikleri denemek adına, kendisinden şöhretli pek çok meslektaşından daha fazla özgürlük buldu. *Shock Corridor (Şok Koridoru)* eski bir klişeye sarılır: Sansasyonel haber peşinde koşan bir muhabir, bir cinayeti araştırmak üzere tımarhaneye gider, orada umduğundan çok daha fazlasını bulur, aynı biçimde Fuller da basit bir sömürü filminden fazlasını sunmaktadır.

Shock Corridor'un, Stanley Cortez'in *(The Magnificient Ambersons-Muhteşem Ambersonlar, The Night of the Hunter-Caniler Avcısı)* kamerası, tımarhaneyi dolduran karakterler kadar renkli ve hareketli; kamera sık sık sallanıyor, uzaklaşıyor ve görüntüler siyah-beyazdan renkliye geçiyor. İçlerindeki ruh hastasını çıkarmaya yüreklendirildikleri besbelli oyuncu kadrosu sayesinde oyunculuk da aynı şekilde karmakarışık. Şişman bir adam kendini ünlü bir opera şarkıcısı ilan ediyor, bir nemfoman güruhu vahşi hayvanlar gibi tüm koğuşun altını üstüne getiriyor, siyahi bir adam ırkçı vaazlar veriyor. Fuller filmlerini her zaman sonunun nereye varacağını baştan biliyormuş gibi tasarlamaz ve bu filmin özündeki avamlık, "B sınıfı" kökenlerini asla yadsımaz ama *Shock Corridor*'u filmin çarpıcı adına fazlasıyla uygun çılgın bir enerjiyle doldurmuş. **JKl**

ABD (Allied Artists, F & F)
101dk, SB/ Technicolor
Yönetmen: Samuel Fuller
Yapımcı: Sam Firks, Leon Fromkess, Samuel Fuller
Senaryo: Samuel Fuller
Görüntü Yönetmeni: Stanley Cortez
Müzik: Paul Dunlap
Oyuncular: Peter Breck, Constance Towers, Gene Evans, James Best, Hari Rhodes, Larry Tucker, Paul Dubov, Chuck Roberson, Neyle Morrow, John Matthews, Bill Zuckert, John Craig, Philip Ahn, Frank Gerstle, Rachel Romen

IL GATTOPARDO (1963)
Leopar

İtalya / Fransa (S.G.C, Nouvelle Pathé, Titanus)
205dk, Technicolor
Dili: İtalyanca / İngilizce
Yönetmen: Luchino Visconti
Yapımcı: Goffredo Lombardo
Senaryo: Suso Cecchi d'Amico, Pasquale Festa Campanile, Massimo Franciosa, Enrico Medioli, Luchino Visconti
Giuseppe Tomasi Di Lampedusa'nın romanından
Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Rotunno
Müzik: Nino Rota, Vincenzo Bellini, Giuseppe Verdi
Oyuncular: Burt Lancaster, Claudia Cardinale, Alain Delon, Paolo Stoppa, Rina Morelli, Romolo Valli, Terence Hill, Pierre Clémenti, Lucilla Morlacchi, Giuliano Gemma, Ida Galli, Ottavia Piccolo, Carlo Valenzano, Brook Fuller, Anna Maria Bottini
Oscar adaylıkları: Piero Tosi (kostüm)
Cannes Film Festivali: Luchino Visconti (Altın Palmiye)

İngilizce adı: The Leopard

Giuseppe Tomassi Di Lampedus'un 1860'larda Sicilya'da geçen romanından Luchino Visconti'nin uyarladığı kült haline gelmiş bu klasikte, alacakaranlıkta canlanan bir dünya görkemli bir fresk gibi işlenmiş. Film, İtalya'da "Risorgimento" hareketinden sonra yaşanan büyük toplumsal değişimi prens Fabrizio di Salina'nın (Burt Lancaster) hikayesi çerçevesinde anlatıyor: Garibaldi'nin ordusuyla karşı karşıya gelmekten çekinen aristokratın, ailesiyle beraber Donnafugata'ya inzivaya çekilmesi gerekir. Salina, kendi sınıfının, dünyanın geri döndürülemez biçimde değiştiğini kavrayabilen ender bir üyesi olarak, burjuvaların temsilcileriyle bir anlaşma yapmaya hazırdır. Kişisel düsturu "her şeyin yerli yerinde kalması için bir şeyin değişmesi gerekir"e uygun davranarak, yeğeni Tancredi Falconeri'yi (Alain Delon) kentin belediye başkanının kızıyla evlendirmeye karar verir. "Leopar" ve "Çakal" arasındaki güç birliği, filmin üçüncü kısmını oluşturan düğün sahnesinde kutlanacaktır.

Son derece başarılı bir şekilde yönetilmiş ve görüntülenmiş bu bölümde, filmin merkezindeki metafor yaşam bulur. Giuseppe Rotunno'nun inanılmaz görüntü çalışması, sarayın ihtişamını unutulmaz biçimde canlandırır. Bununla birlikte, dekor ve kostümlerin görkeminin ötesinde, sonun yaklaştığı kendini hissettirir. Portreler bile simgesel çağrışımlar taşır, tıpkı düğün töreni esnasında Salina ailesinin üyelerinin soluk yüzlerine baktığımızda görebileceğimiz gibi. Buna karşılık, kameranın gözü yeni zenginlerin canlılığını ve görgüsüzlüğünü fark etmemizi de sağlar.

Sinema tarihinin en iyi uyarlamalarından biri olan bu başyapıtın düşünsel ve biçimsel özelliklerini çözümleyebilmek için tonlarca mürekkep harcandı. Bazı eleştirmenler, Visconti'nin Komünist Parti'yi destekleyen bir aristokrat olduğunu anımsatarak, Leopar'ın özyaşamöyküsel çağrışımlarına dikkat çektiler. Yönetmen ve ana karakter arasındaki benzerlikler daha da derin, psikolojik bir boyuta taşınabilir; her ikisi de ölümü saplantı haline getirmiş ve her yerde ölümün gelişini haber veren işaretler sezen kişilikler. Visconti bu temaya, daha sonra çekeceği *La Caduta degli dei (Lanetliler, 1969), Morte a Venezia (Venedik'te Ölüm, 1971), Ludwig (1972)* ve *"Leopar"* Burt Lancaster'ın bir kez daha yönetmenin "öteki ben"ini canlandırdığı 1975 tarihli *Gruppo di famiglia in un interno (Aile Toplantısı)* gibi filmlerinde yeniden dönecektir. Hiçbir yönetmen Lancaster'ı, Visconti'nin yaptığı gibi, bu kadar aristokrat, seçkin ama aynı zamanda bu kadar insancıl göstermeyi başaramamıştır. Lancaster'ın muhteşem oyunculuğu sayesinde Prens Salina, sinema tarihindeki simgesel soylu karakterler arasına katıldı; bununla birlikte Delon ve bu filmde güzelliği kelimenin tam anlamıyla nefes kesen Claudia Cardinale'nin görkemli rolleri de göz ardı edilmemeli.

Visconti'nin güzel sanatlara ilişkin engin bilgisiyle şekillenen filmin zarif renkleri ve görsel üslubu, yönetmenin imzası haline geldi. Avrupa'da üretilmiş en pahalı ve şaşaalı filmlerden biri olan *Leopar*, kimi eleştirmenlerce "birinci tekil şahsın ağzından anlatılan tarihsel anıt niteliğinde bir yapım" olmakla suçlanmıştı. Bu suçlamada haklılık payı olabilir ancak bunun kötü bir şey olduğunu söylemek güç. Hem geniş bir izleyici kitlesini büyüleyen hem de büyük oranda kişiselliğini koruyan bir auteur (yaratıcı yönetmen) filmi, nerede olursa olsun her yönetmenin hayalidir. **DD**

Brezilya (Sino)
103dk, SB

Dili: Portekizce

Yönetmen: Nelson Pereira dos Santos

Yapımcı: Luiz Carlos Barreto, Herbert Richers, Danilo Trelles.

Senaryo: Nelson Pereira dos Santos
Graciliano Ramos'un romanından

Görüntü Yönetmeni: Luiz Carlos Barreto, José Rosa

Müzik: Leonardo Alencar

Oyuncular: Genivaldo, Gilvan, Átila Iório, Orlando Macedo, Maria Ribeiro, Jofre Soares

Cannes Film Festivali: Nelson Pereira dos Santos (OCIC Ödülü), *ödülü Les Parapluies de Cherbourg ile paylaştı*

İngilizce adı: *Barren Lives*

VIDAS SECAS (1963)

İtalyan yeni gerçekçiliği dünya sinemasında akıl almaz bir etki yaratmıştı; 1950'lerin ortalarında, akım İtalya'da sona erdikten uzun zaman sonra, yeni gerçekçiliğin temsilcileri ve savunucuları dünyanın her yerinde bulunabilirdi. Alex Viany'nın Brezilya'da, Rio'da gerçek mekânlarda geçen 1953 tarihli tatlı komedisi *Agulha no Palheiro (Samanlıktaki İğne)*, oradaki yeni gerçekçiliğin kesin bir habercisiydi. Viany'nin o filmdeki asistanı, eski hukuk öğrencisi Nelson Pereira Dos Santos, 1955'te, aynı günde meydana gelen farklı hikayelerin anlatıldığı, Rio'nun cesur bir toplu portresi sayılabilecek *Rio, 40 Graus'u (Rio, 40 Derece)* çekecekti. Rio'nun "favelalarının" (gecekondu mahalleleri) çarpıcı derecede duygusallıktan uzak, sert tasvirinin yanı sıra canlı, belgesel havasındaki kamera işçiliği, bu filmi Brezilya'nın yeni sineması adına bir tür manifestoya dönüştürmüştü.

Bu yeni sinema ya da tanındığı adıyla *Cinema Novo*, Dos Santos'un beşinci filmi *Vidas Secas*'ın gösterime girmesiyle 1963'te nihayet önemli bir kültürel hareket olarak kabul gördü. Graciliano Ramos'un, Brezilya edebiyatının tartışmasız başyapıtlarından biri olan, aynı isimli eserinin olağanüstü uyarlaması *Vidas Secas*, kuraklık felaketinin pençesindeki kuzeydoğuda yaşayan göçmen işçilerden oluşan bir ailenin öyküsünü anlatır. Sık sık Faulkner'la kıyaslanan Ramos'un 1938'de yazdığı eser, her biri, aile bireylerinden birinin duygusal, bireysel bakış açısından anlatılan iki yıllık bir süreyi içeren kısa bölümlerden oluşur. Dos Santos bu edebi yapıtı büyük bir ustalıkla işler, hatta filmin en yürek burkucu sahnelerinden birinde, ölmeden önce ailenin köpeğinin aklından geçenleri gösterir. Katı bir anlatıdan ziyade olayların ve tesadüflerin bir karışımı olan *Vidas Secas*, tıpkı başladığı gibi, aileyi yol üzerinde göstererek biter.

Dos Santos'un bu filmi, Luis Buñuel'in *Las Hurdes*'iyle *(Ekmeksiz Toprak)* benzer bir etkiye sahip: soyut ama yine de güçlü bir şeye ulaşmak için "gerçekçiliğin" aşıldığını duyumsarsınız. Karı-koca arasındaki son konuşmada üstü kapalı bir değişim olasılığından bahsedilir ancak o noktada seyirci basit bir çözüm hayal edemeyecek kadar filmin etkisindedir. **RP**

MÉDITERRANÉE (1963)

Fransa
45dk
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Daniel Pollet, Barbet Schroeder
Senaryo: Jean-Daniel Pollet, Philippe Sollers
Görüntü Yönetmeni: Jean-Daniel Pollet
Müzik: Antoine Duhamel

Jean-Daniel Pollet'nin 1963'te çevrilmiş ve büyük kitlelere ilk kez dört yıl sonra gösterilmiş 43 dakikalık filmi *Méditerranée*, hâlâ yönetmenin deneysel filmleri arasında en etkileyici olanı sayılır. Bu filmin Jean-Luc Godard'ın 1963 tarihli filmi *Le Mépris (Nefret)* üzerindeki etkisi özellikle ilgi çekici; ve minimalist bir hüner gösterisi olarak etkileyiciliğini hâlâ korumasını, kısmen Pollet'nin kurguya çok fazla zaman ayırabilmiş olmasına borçlu. Philippe Sollers'in çağrışımlar uyandıran bir metninin ve Godard'ın 1965 tarihli *Pierrot Le Fou*'sunun da *(Çılgın Pierrot)* müziklerini yapan Antoine Duhamel'in unutulmaz müziklerinin eşlik ettiği filmde, Akdeniz etrafındaki çeşitli ülkelerde gerçekleştirilmiş çeşitli çekimleri (bir Sicilya bahçesi, bir Yunan tapınağı, bir balıkçı, ameliyat masası başında bir genç kız) her seferinde ayrı bir sırada ve farklı uzunluklarda olmak üzere film boyunca sürekli görünür.

Méditerranée, Godard'ın Fransız film dergisi Cahiers du Cinéma için yazdığı en şiirsel eleştiri yazılarından birine ilham vermişti. 1964'te yazılmış ancak 1967'de yayınlanan bu metinde Godard film hakkında, "70mm'nin tarifsiz ruhunu soluyan bu alelade 16mm görüntüler dizisinde, yalnızca sinemanın yitik zamana ya da tam tersine dönüştürebileceği boşluğu keşfetmek bize kalmıştır... Çünkü burada pürüzsüz, dairesel çekimler, kumsaldaki çakıl taşları gibi perdede kaderine terk edilmiştir." **JRos**

KHANEH SIAH AST (1963)

İran (Golestan)
20dk, SB
Dili: Farsça
Yönetmen: Forugh Farrokhzad
Yapımcı: Ebrahim Golestan
Senaryo: Forugh Farrokhzad
Görüntü Yönetmeni: Soleiman Minasian
Oyuncular: (anlatıcı): Ebrahim Golestan, Forugh Farrokhzad

İngilizce adı: *The House is Black*

Forugh Farrokhzad'ın Kuzey İran'daki bir cüzamlı topluluğunu konu alan 20 dakikalık ilginç filmi, gördüğüm en etkileyici, en şiirsel ve aynı zamanda en insancıl İran filmi. Farrokhzad (1935-1967) pek çoklarınca 20. yüzyılın en büyük İranlı şairi olarak gösterilir ve şiirlerinden biri, Abbas Kiarostami'nin *Bad Ma Ra Khabad Bord (Rüzgar Bizi Sürükleyecek, 1999)* isimli filminde, kahraman şairin filmle aynı ismi taşıyan şiirini ezberden okurken duyulabilir. Sessiz Sovyet sinemasının olası etkisini yansıtan, ancak hiçbir şekilde ondan açıkça türemiş olmayan Farrokhzad'ın bu tek filmi, şiirin yöntemlerini filmin karelerine, kurgusuna, sesine ve anlatımına sorunsuzca uyarlamayı başarmıştır. Filmin anlatımı iki kişi arasında paylaştırılır: yapımcı, Farrokhzad'ın sevgilisi, aynı zamanda kayda değer bir yönetmen olan Ebrahim Golestan'ın sesi çoğunlukla nesnel ve gerçek; kadın sesiyse Farrokhzad'a ait, Tevrat'tan çeşitli pasajlar içeren, kendisi hakkında oldukça dokunaklı ve şiirsel bir hayal dünyası sunan bir ses.

Hem lirik hem de fazlasıyla gerçekçi, duygusallıktan ya da röntgencilikten yoksun ancak son derece insancıl olan *Khaneh Siah Ast (Siyah Ev)* cüzam kolonisindeki günlük yaşamdan, yemek yiyen insanlar, çeşitli tıbbi müdahaleler, okula giden, oyun oynayan çocuklar gibi çeşitli kesitleri, Batılı benzerlerinde karşılığı bulunmayacak bir tinsellik, gözüpeklik ve güzellikle sunuyor; gözlerimizde ve kulaklarımızda bir dua etkisi bırakıyor. **JRos**

Britanya (Argyle, MGM)
112dk, SB

Yönetmen: Robert Wise

Yapımcı: Denis Johnson, Robert Wise

Senaryo: Nelson Gidding
Shirley Jackson'ın öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Davis Boulton

Müzik: Humphrey Searle

Oyuncular: Julie Harris, Claire Bloom, Richard Johnson, Russ Tamblyn, Fay Compton, Rosalie Crutchley, Lois Maxwell, Valentine Dyall, Diane Clare, Ronald Adam

THE HAUNTING (1963)

Beğenilen romancı Shirley Jackson 1959'da, *The Haunting of Hill House* isimli kitabını yayımladı. Kitap o zamandan beri kağıda dökülmüş en korkunç öykülerden biri olarak övgüyle anılır. 3 yıl sonra, yönetmen Robert Wise, eski ustası Val Lewton'ın anısını onurlandırmak amacıyla beyazperdeye uyarlamak için bu öyküyü seçti. Sonuçta ortaya çıkan *The Haunting (Lanetli Ev)*, çok sayıda eleştirmen, korku filmi bağımlısı ve korku türünün sıradan hayranları tarafından tüm zamanların en korkunç filmlerinden biri, hatta belki en korkuncu olarak kabul edilmektedir.

Fazlasıyla tüyler ürpertici bir girişte, lanetli ev Hill House'un tedirgin edici öyküsünü öğreniriz. 80 yıl önce Hugh Crain adında acımasız bir denizci tarafından inşa edilen bu bina, o zamandan beri en az dört kadının ölümüne tanıklık etmiştir. Ardından, doğaüstü olaylara bilimsel açıklamalar getirmeye çalışan bir antropolog olan Dr. Markaway'in (Richard Johnson) deneyine katılma fırsatına atlayan, 30 yaşlarında, yalnız ve duygularını bastıran bir kadın olan Eleanor Lance'le (Julie Harris) tanışırız. Eleanor, Hill House'a vardıktan sonra, ilk bakışta tutulduğu Dr. Markaway'le, evin o anki sahibinin şüpheci yeğeni Luke Sanderson'la (Russ Tamblyn) ve yeni oda arkadaşının açılmasını sağlamak için bariz bir istek duyan, psişik yetenekleri olan bir sanatçı ve (güçlü bir biçimde ima edildiği üzere) lezbiyen olan Theodora'yla (Claire Bloom) tanışır.

Bundan kısa zaman sonra, ev varlığını hissettirmeye başlar: gecenin bir yarısında ortalığı inleten gürültüler, açıklanamayan soğuk hava akımları ve Eleanor'un aslında "hiç kimse"yle el ele tutuştuğunu anladığı ünlü, korkunç bir sahne. Eleanor'un Hill House'un öncelikli hedefi olduğu ya da bir şekilde yaşananlardan sorumlu olduğu gittikçe açıklık kazanır. Dr. Markaway'in karısı umulmadık bir anda çıkageldiğinde, Eleanor'un beklenen sinir krizi gerçekleşir (bu kriz, Harris'in kan dondurucu iç monoloğuyla aktarılır). Aklını iyice yitirmesinden korkan diğerleri Eleanor'u evden uzaklaştırır, Eleanor görünmez güçlerin kurbanı olarak arabasının kontrolünü kaybeder, bir ağaca toslar ve orada, Hugh Crain'in ilk karısının yıllar önce öldüğü yerde ölür.

Yana yatmış eğri planları, ayna yansımalarını, balık gözü mercekleri ve esrarengiz ses ve görüntü kurgularını parlak bir biçimde kullanan Wise, hem Hill House'u canlandırmayı hem de tehlikenin gerçek kaynağını belirsiz kılmayı başarıyor. Bu filmi tek başınıza izlemeyin! **SJS**

Japonya (Daiei)
113dk, Eastmancolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Kon Ichikawa
Yapımcı: Masaichi Nagata
Senaryo: Daisuke Itô, Teinosuke Kinugasa, Natto Wada
Otokichi Mikami'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Setsuo Kobayashi
Müzik: Yasushi Akutagawa
Oyuncular: Kazuo Hasegawa, Fujiko Yamamoto, Ayako Wakao, Eiji Funakoshi, Narutoshi Hayashi, Eijirô Yanagi, Chûsha Ichikawa, Ganjiro Nakamura, Saburo Date, Jun Hamamura, Kikue Môri, Masayoshi Kikuno, Raizô Ichikawa, Shintarô Katsu, Yutaka Nakayama

İngilizce adı: *An Actor's Revenge*

YUKINOJO HENGE (1963)

Yukinojo Henge (Oyuncunun İntikamı) şimdiye kadar yapılmış en eğlenceli Japon filmlerinden biri. Filmin yapıldığı zamanda, yönetmeni Kon Ichikawa'nın son iki filmi zarara uğradığından yapımcılarıyla arası iyi değildi. Ceza olarak ona, efsanevi aktör Kazu Hasegawa'nın 300. rolünü oynayacağı filmi çekmesi görevi verildi. Bu film, Hasegawa'nın en popüler filminin, *Yukinojo'nun İntikamı* isimli eski bir melodramın yeniden çevrimi olacaktı. Hasegawa da eski filmindeki çifte rolünü, anne babasının intikamını almaya ant içmiş kadın kılığında sahneye çıkan bir kabuki aktörünü ve ona yardım eden bir hırsızı yeniden canlandıracaktı. Hasegawa bu her babayiğidin harcı olmayan çifte rolde ilk kez oynadığında 27 yaşındaydı, filmin ikinci yapımındaysa 55.

Ichikawa bu projenin gülünçlüğünü ve olanaksızlığını örtmeye çalışmak bir yana dursun, öykünün yapay ve teatral tarafları üzerinde eğlenceli bir şekilde oynar, ansızın üslubunu değiştirir, düşünce balonları kullanarak çizgi filmci geçmişinden yararlanır, sahteliği su götürmez setlere, acayip müziklere ve tahrif edilmiş görsel öğelere başvurur. Geleneksel kabuki tiyatrosunun parodisini de abartılı bir biçimde stilize olan aydınlatmayla, sinemaskop görüntüde yatay geçmelerle sevecen bir şekilde yapar. Ichikawa, öykünün cinsel belirsizliğinin sağladığı zengin olanaklardan en iyi şekilde yararlanır: Bir sahnede Hasegawa kendisini, bir kadınla sevişen kadın taklidi yapan bir adamı izleyen bir erkek olarak bulur. **PK**

Britanya (Elstree, Sprinukok)
112dk, SB
Yönetmen: Joseph Losey
Yapımcı: Joseph Losey, Norman Priggen
Senaryo: Harold Pinter
Robin Maugham'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Douglas Slocombe
Müzik: John Dankworth
Oyuncular: Dirk Bogarde, Sarah Miles, Wendy Craig, James Fox, Catherine Lacey, Richard Vernon, Anne Firbank, Doris Knox, Patrick Magee, Jill Melford, Alun Owen, Harold Pinter, Derek Tansley, Brian Phelan, Hazel Terry
Venedik Film Festivali: Joseph Losey (Altın Aslan adaylığı)

THE SERVANT (1963)
Genç Hizmetçiler

Ülkesini terk edip İngiltere'ye yerleşmiş bir Amerikalı olan Joseph Losey, sonradan edindiği ülkesinin geleneklerine her zaman mesafeli, düş kırıklığı sezdiren bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Ancak Harold Pinter'la ortak çalışmaları olan *Genç Hizmetçiler*'de, bu bakışın daha da keskinleştiğini görürüz. Pinter'ın her zamanki eksiltili ve üstü kapalı anlatımlarla dolu senaryosu ve Losey'nin katı ve buruk yönetimi, 1960'ların Londra'sının sınıfsal, cinsel ve iktidar ilişkilerinin alaycı bir çözümlemesini sunar. Üst sınıfa mensup, zayıf karakterli genç bekar Tony (James Fox'un ilk başrolü), Barret (Dirk Bogarde) isminde, zamanla işvereninin yaşamını eline alacak, onu zayıf düşürecek ve yok edecek bir uşak kiralar.

Bogarde, uzun süre peşini bırakmayan "aile oyuncusu" imajından sonunda kurtulduğu bu filmde, derin bir yaraya dönüşmüş sınıfsal kini cisimleştiren küçümseyici, titrek gülüşü ve Cockney şivesiyle, en iyi performanslarından birini sergiler. Ne var ki Losey ve Pinter, her iki adamı da içine alan bir kapana kısılmışlık hissi yaratır. Rolleri belki giderek tersine dönüyor olabilir ancak ikisi de hâlâ karşılıklı olarak birbirini sömürmektedir. Bu his, Douglas Slocombe'un teraslı evin klostrofobik alanlarında yılankavi biçimde gezinerek, evi mükemmel bir kafese dönüştürdüğü ve sakinlerini huzursuz edici açılardan gözlediği görüntülerle iyice kışkırtılır. Tuhaf, tekinsiz ve sinir bozucu bir film olan *Genç Hizmetçiler*, tedirgin etme gücünü hâlâ korur. **PK**

GOLDFINGER (1964)
Altın Parmak

Britanya (Danjaq, Eon)
112dk, Technicolor

Yönetmen: Guy Hamilton

Yapımcı: Albert R. Broccoli, Harry Saltzman

Senaryo: Richard Maibaum, Paul Dehn
Ian Fleming'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Ted Moore

Müzik: John Barry, Monty Norman

Oyuncular: Sean Connery, Honor Blackman, Gert Fröbe, Shirley Eaton, Tania Mallet, Harold Sakata, Bernard Lee, Martin Benson, Cec Linder, Austin Willis, Lois Maxwell, Bill Nagy, Michael Mellinger, Peter Cranwell, Nadja Regin

Oscar: Norman Wanstall (özel ses efektleri)

Dr. No'yu uzay çağının Fu Manchu'su, *From Russia With Love*'ı *(Rusya'dan Sevgilerle)* bir Eric Ambler macerası olarak düşünürsek, Harry Saltzman-Albert Broccoli'nin 007 serisinin üçüncü filmi olan *Altın Parmak*'ı, James Bond filmlerinin başlı başına bir tür haline geldiği ilk film olarak niteleyebiliriz. İlk James Bond filmlerinin oldukça acımasız havası, bitiş jeneriğinden önceki bölümde değiştirilmiştir: Sean Connery'nin oynadığı süper casus önce kafasında sahte bir ördekle görünür, ardından balıkadam giysisini üzerinden sıyırdığında altından mükemmel bir smokin çıkar ve sonra eski "küvete atılan elektrikli ısıtıcı" numarasıyla kötü adamlardan birini haklayarak, iğneleyici kitabe niteliğindeki sözcüklerinden birini söyler ("çarpıcı").

Kitaplarda geçen Sovyet SMERSH örgütünün ya da ilk filmlerde yer alan komünistlerle ilişkili SPECTRE'nin yerine kötülerin elebaşının Auric Goldfinger (Gert Fröbe) adlı megalomanyak bir milyoner olduğu *Altın Parmak*, jeopolitik gerçekliklerle dolu dünyadan çizgi romanların dünyasına geçer. Gerçi bu dünyada Çinliler, Batı'nın ekonomisini sarsmak için kötü adamlardan birine nükleer bomba sağlar. Bu karışıma, altın kaplama kurbanlar, kusursuzca giydirilmiş Koreli güreşçiler (Melon şapka fırlatan Oddjob rolünde Harold Sakata), acayip bir şekilde isimlendirilmiş kadın kahramanlar (Pussy Galore rolünde Honor Blackman), lazer ışınlarıyla uygulanan yüksek teknoloji işkence yöntemleri ve Fort Knox'u soymak yerine yüzyıllar boyunca ışınlara maruz bırakarak, kötü adamın altın stokunun değerini arttırmak için hazırlanan bir plan da dahildir. 007'yi başarılı kılan bütün öğeler bu filmde tam kıvamında yer alır: John Barry'nin bestelediği ve Shirley Bassey'nin söylediği çarpıcı film müziği, bir sürü aygıtla kaplanmış, kurşun geçirmez zırhlı ve fırlatma koltuklu Aston-Martin, Ken Martin'in tasarladığı muazzam setler (*Altın Parmak*'ın inindeki sehpa görevi gören camla kaplı Fort Knox modeline ve zehirli gaz menfezlerine dikkat edin, bu geniş oda yalnızca bir kez kullanılmak üzere tasarlanmıştı). Bunlara ek olarak Ian Fleming'in yabancı aksanı olan ve golfte hile yapan birinin alçak olacağına dair şüpheci yaklaşımının izlerini ve Sean Connery'le samanların arasında kucaklaşmanın Pussy'yi sadece taraf değil aynı zamanda cinsel tercihini değiştirmeye ikna edeceğini ileri süren dokunaklı biçimde maço görüşü de bulmak mümkündür. Bu filmden sonra, Bond serisi kendini tekrar edip durdu. **KN**

ABD (Puck)
30dk, Renkli
Yönetmen: Kenneth Anger
Yapımcı: Bruce Byron

SCORPIO RISING (1964)

Bütün "yeraltı" filmlerinin en etkililerinden biri olan bu 29 dakikalık epik film önce, filmin ve yönetmeninin isimlerini bir motosiklet sürücüsünün deri ceketinin sırtında zımbalarla yazılmış olarak gösterir, ardından çoğu Brooklyn'de bir motosiklet garajında çekilmiş görüntüler üzerine, 1950 sonları ve 1960 başlarına ait, müzik kutularına yaraşır popüler şarkılar (Elvis Presley'nin "Devil In Disguise", "The Anguish", "My Boyfriend's Back"i, Ray Charles'ın "Hit The Road Jack"i gibi) çalmaya başlar. Romantik fetiş imgeler tüm ekranı kaplar: siyah deri, saç ve makine yağı, çıplak gövdeler, parıldayan krom, oyuncaklar ve motosikletler, çizgi romanlardan ve filmlerden görüntüler (James Dean resimleri, televizyonda Marlon Brando'nun *The Wild One-Kanlı Hücum* filminden parçalar), yüzükler ve amblemler; dar kotları ve sivri kasketleriyle Tom of Finland albümlerinden fırlamışa benzeyen, poster yakışıklısı edasıyla tembelce uzanan kaslı gençler.

Scorpio Rising olmasaydı, Martin Scorsese pop müziği *Mean Streets'te (Arka Sokaklar, 1973)* kullandığı gibi kullanamazdı, David Lynch, Bobby Vinton şarkısı "Blue Velvet"teki (şarkı bu filmde de kullanılmış) rahatsızlık verici gizli cereyanların farkına varamazdı ve aksiyon filmlerinde homoerotizm yüklü baştan aşağı silah kuşanma planlarına rastlanamazdı. Filmin en tartışmalı, hakkında dava açılmasına neden olan sahnesinde, Crystals'ın "He's a Rebel" (O Bir Asi) şarkısıyla bir kilisenin pazar okulunda temsil edilen İsa'nın Yaşamı'nın bulup buluşturulmuş görüntüleri, zekice ama kasıtlı bir kışkırtıcılıkla bir arada kurgulanır. Böylece Havariler doktrinlere karşı gelen hatta küfreden bir biçimde kurulu düzeni yıkmayı hedefleyen, afili, hafif eşcinsel eğilimli gençlerden oluşan bir çete olarak gösterilirken, şarkının sözleri şaşırtıcı biçimde bir vaazı andırır ("ona bütün sevgimi vermemem için hiçbir sebep yok").

İsa'nın yaşamının, daha sonra Roger Corman'ın *The Wild Angels'la (1966)* övgü dolu bir ilahi düzdüğü gamalı haçlarla kaplı motosikletlilerin toplandığı bir nevi cadılar bayramının görüntüleriyle birlikte montajlanmasıyla, Mesih'in son günlerini anlatan oyun The Ron Dells'in "Party Lights"ı (Parti Işıkları) eşliğinde sürer. Ölümü simgeleyen mor peçeli iskeletten de anladığımız gibi tüm Kenneth Anger filmlerinde olan sihir, bu filmin de uzağında değil.

Bunlara rağmen, yönetmenin diğer birçok filminden kat kat daha içine girilebilir bir film bu; ayrıca filmi tuhaf bir biçimde MTV'yi andırır düzeyde anlaşılır kılan bir özelliği var: Şarkıların sinema bağlamında işe yaramaları için (alışılageldik Hollywood müzikallerinde olduğu üzere) doğrudan kameraya bakarak söylenmeleri gerekmediğini gösteriyor. Şarkılar resmedilebilir, baltalanabilir ve onlara uygun ya da alabildiğine uygunsuz görüntülerle daha fazla derinlik kazandırılabilir. **KN**

LES PARAPLUIES DE CHERBOURG (1964)
Cherbourg Şemsiyeleri

Sinema izleyicileri, uzun zaman boyunca müzikalleri, günlük yaşamın yüklerinden uzaklaştırmayı amaçlayan bir sinemanın en iyi örneği olarak gördüler. Düşünün, duygular o kadar kuvvetli ki yalnızca sözcükler onları ifade etmeye yetmiyor; karakterleri şarkı söyleyip dans ettirmeye başlıyor. Jacques Demy'nin *Cherbourg Şemsiyeleri* müzikalindeki karakterleri de bu duruma istisna oluşturmuyor; ancak bu muhteşem melodramda Demy, dansı ve müziği kaçış sinemasının değil, gerçekçiliğin hizmetine sunuyor. Sonuç da güçlü olduğu kadar derinden dokunaklı.

Bununla beraber, *Cherbourg Şemsiyeleri,* Michel Legrand'ın filme baştan sona yayılan müziklere eşlenen tüm diyalogların şarkılardan oluşması anlamında çoğu müzikalden ayrılıyor. Sonuçsa, güzel olduğu kadar büyüleyici. Sürekli devam eden müzik gittikçe daha acıklı bir hal alan öyküye, derinden girmemize izin veriyor ve durmak bilmeyen şarkılar da oyunculardan son derece samimi ve doğrudan bir performans alınmasını sağlıyor. Catherine Deneuve, Guy (Nino Castelnuovo) adındaki bir tamirciye aşık bir genç kız olan Geneviéve Emery'yi canlandırıyor. Geneviéve ve Guy birbirlerine, sevgilerinin sonsuza dek süreceğine dair söz veriyorlar ancak Guy'ün karşısına savaş engeli çıkıyor. Sonrasında Geneviéve, hamile olduğunun farkına varıyor ve annesinin dükkanının sahibi olan ve Geneviéve'e karşı onun çocuğunu kendisininkiymiş gibi yetiştirecek kadar güçlü duygular besleyen zengin bir kuyumcunun (Marc Michel) evlenme teklifini kabul ediyor.

Geneviéve'in duygusal karmaşası elbette seyircide olabildiğince merhamet duygusu uyandırma amaçlı; ve sadece bir defalığına gerçek aşkı Guy'le karşılaştığında, sizin kalbiniz de onunkiyle beraber paramparça oluyor. Ancak Demy asla, filmin basit bir aşırı duygusallığa gömülmesine izin vermiyor. Son sahne alabildiğine dokunaklı ama yapay değil; ve müzik, karakterlerin hislerini yönetme ve yansıtma görevlerini yerine getirse de, aşırı derecede duygusal bir izlenim bırakmıyor. *Cherbourg Şemsiyeleri*'ne yayılmış acı veren kaçınılmazlık duygusu, en azından filmin büyük cazibesinin nedenini açıklıyor. Çoğu insan gibi Demy, bütün öykülerin mutlu sonları olmadığını kavramıştı ve muhteşem oyuncu kadrosu (özellikle son derece inandırıcı ve güzel Deneuve) sayesinde, bu, dürüstlük, sihir ve olgunluk dolu filmi başarıyla gerçekleştirebilmişti. **JK**

Fransa / Batı Almanya (Beta, Madeleine, Parc)
87dk, Eastmancolor

Dili: Fransızca

Yönetmen: Jacques Demy

Yapımcı: Mag Bodard

Senaryo: Jacques Demy

Görüntü Yönetmeni: Jean Rabier

Müzik: Michel Legrand

Oyuncular: Catherine Deneuve, Nino Castelnuovo, Anne Vernon, Marc Michel, Ellen Farner, Mireille Perrey, Jean Champion, Pierre Caden, Jean-Pierre Dorat, Bernard Fradet, Michel Benoist, Philippe Dumat, Dorothée Blank, Jane Carat, Harald Wolff

Oscar adaylıkları: Fransa (yabancı film), Jacques Demy (senaryo), Michel Legrand, Jacques Demy (müzik), Michel Legrand (müzik), Michel Legrand, Jacques Demy (film şarkısı)

Cannes Film Festivali: Jacques Demy (Altın Palmiye) ve (OCIC Ödülü), *ödülü Vidas Secas ile paylaştı*

İngilizce adı: *The Umbrellas of Cherbourg*

ABD (Geoffrey-Stanley, Universal) 130dk, Technicolor
Yönetmen: Alfred Hitchcock
Yapımcı: Alfred Hitchcock
Senaryo: Jay Presson Allen *Winston Graham'ın romanından*
Görüntü Yönetmeni: Robert Burks
Müzik: Bernard Herrmann
Oyuncular: Tippi Hedren, Sean Connery, Diane Baker, Martin Gabel, Louise Latham, Bob Sweeney, Milton Selzer, Mariette Hartley, Alan Napier, Bruce Dern, Henry Beckman, S. John Launer, Edith Evanson, Meg Wyllie

MARNIE (1964)
Hırsız Kız

1963'teki ilk filmi *The Birds'ten (Kuşlar)* sonra, Tippi Hedren'a yine bir Hitchcock filminde rastlıyoruz; bu sefer ilk sahnelerde bir demiryolu peronunda uzun adımlarla yürüdüğünü gördüğümüz bir kleptomanı canlandırıyor. Bir otelde saçlarını yıkıyor, tekrar sarışın haline dönmek için saçlarındaki siyah boyayı duruluyor. Anlıyoruz ki Marnie patronunu henüz soymuş; ve yavaş yavaş bu kadında bir acayiplik olduğunun farkına varıyoruz. Kırmızı rengi görünce histeri krizleri geçiriyor, annesine yaptığı bir ziyaret de sevgisiz ilişkilerini açığa vuruyor. Sonrasında Marnie'yi, yakışıklı iş adamı Mark Ruthland (Sean Connery) işe alıyor. Son derece başarılı, gerilim dolu bir sahnede Marnie, bir temizlikçi kadın yerleri silerken, Mark'ın kasasını soyuyor. Marnie yakalanmadan önce temizlikçiyi görüyor ve çorapsız ayaklarıyla sürünürken ayakkabılarından biri cebinden düşüveriyor. Ne var ki temizlikçi kadın arkasını dönmüyor, sahnenin sonundaysa kadının sağır olduğu anlaşılıyor. Mark çok geçmeden Marnie'nin izini buluyor ve ondan bir seçim yapmasını istiyor: ya evleneceklerdir ya da Mark onu polise teslim edecektir. Balayı için çıktıkları bir gemi yolculuğunda Marnie, erkeklerin ona dokunmasına katlanamadığını söylüyor; ancak rahatsız edici bir sahnede gördüğümüz gibi, Mark onu zorluyor. Mark Kadın Suçluların Cinsel Sapkınlıkları adlı bir kitaptan yararlanarak, eşinin ruh çözümlemelerini yapmaya çalışıyor; ancak Marnie buna, Mark'ı yeniden soymaya kalkışarak karşılık veriyor. Bu sefer Mark onu, annesini ziyarete zorluyor.

Hitchcock'a özgü ustaca ve baştan çıkarıcı dokunuşlarla dolu olmasına karşın, kısmen Mark karakterinden dolayı *Hırsız Kız*, tuhaf ve tedirgin edici bir film. Marnie'ye olan aşkını açıkça göstermesine ve onun ruhsal bozukluklarının üstesinden gelmesine yardımcı olmaya çalışsa da Mark'ın davranışları açıkça bastırılmış sadizm doludur ve ona kafese konmuş bir hayvan gibi davranır. Tıpkı Marnie'nin dediği gibi, "yakaladığı bir şey" olarak görür onu. Balayında ona aslında tecavüz ettiği sahne, Mark'ı itici gösterecegi endişesiyle bu sahnenin çıkartılmasını isteyen senaryo yazarı Evan Hunter'la Hitchcock arasında anlaşmazlığa neden olmuştu. Hitchcock bunu reddedince senaryoyu Jay Presson Allen tamamladı. **EB**

MY FAIR LADY (1964)
Benim Tatlı Meleğim

Benim Tatlı Meleğim, gürültülü, neşeli bir müzikal; Broadway ve Hollywood gösterisinin tuhaf bir birleşimi; stüdyo sistemi ve bunun tecrübeli ustalarının yeni bir dünyaya uygun yeni film yapma arayışlarında debelendiği bir dönem olan 1960 ortalarına ait gerçek bir sanat eseri. Dahası "ölü süresi" ve mağaraması mekânıyla (o zamanların genç, modernist Cahiers du Cinéma yazarı André Téchiné filmin bu "şaşırtıcı boşluğuna" hayran kalmıştı) ve George Bernard Shaw'un *Pygmalion*'una dayanan inkâr edilmez derecede etkileyici temel öyküsüyle gerçek bir çağdaş efsane oluşturacak nitelikte bir film.

Öykünün merkezinde, önüne geçilmesi zor, nefretten aşka dönüşen bir ilişki vardır: hırçın dilbilimci Henry Higgins'la (Rex Harrison) onun "toplumsal deneyi" için seçtiği sokak kızı Eliza Dolittle'ın (Audrey Hepburn) ilişkisi. Eliza'nın bu sınavının her adımında (Higgins'in zorlu eğitimine direnen yoksul bir kızken, ona usulca aşık olan bir iş arkadaşıyken ve en sonunda yüzeysel taliplerini defetmeye çalışan göz alıcı bir Leydi'yken), onunla aynı duyguları paylaşırız.

George Cukor'ın neşeli duygusallığı, bu yıldız ikilisinin sıradışı simyasıyla uyum içindeydi; ayrıca, göz kamaştırıcılığı sağlayacak bütün kaynaklar Cukor'un elinin altındaydı (Cecil Beaton sanat yönetimi ve kostümlerden sorumluydu). Karşı konulmaz derecede güzel şarkılar da cabası. **AM**

ABD (Warner Bros.)
170dk, Technicolor
Yönetmen: George Cukor
Yapımcı: Jack L. Warner
Senaryo: Alan Jay Lerner
George Bernard Shaw'un Pygmalion isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Harry Stradling Sr.
Müzik: Frederick Loewe
Oyuncular: Audrey Hepburn, Rex Harrison, Stanley Holloway, Wilfrid Hyde-White, Gladys Cooper, Jeremy Brett, Theodore Bikel, Mona Washbourne
Oscar: Jack L. Warner (film), George Cukor (yönetmen), Rex Harrison (erkek oyuncu), Gene Allen, Cecil Beaton, George James Hopkins (sanat yönetmeni), Harry Stradling Sr. (görüntü yönetmeni), Cecil Beaton (kostüm), André Previn (müzik), George Groves (ses)
Oscar adaylıkları: Alan Jay Lerner (senaryo), Stanley Holloway (yardımcı erkek oyuncu), Gladys Cooper (yardımcı kadın oyuncu), William H. Ziegler (kurgu)

SUNA NO ONNA (1964)

Hiroshi Teshigahara'nın tuhaf varoluşsal meseli *Suna No Onna (Kum Kadın)*, gerçekçiliğin ve eğretilemenin alışılmadık bir birleşimi olarak göze çarpıyor. Kumsalda böcek toplayan bir böcekbilimci (Eiji Okada), gizemli bir kadının (Kyoko Kishida) misafirperver davetini kabul eder. Ama bu kadının, bir kum çukurunun dibine kurulmuş, durmaksızın sürünen kum taneciklerinin sürekli kürekle atılarak durdurulabildiği evinde, çok geçmeden kendisini tıpkı koleksiyonlarındaki böcekler gibi kapana kısılmış bulur.

Kısmen neofeminist bir deneme, kısmen politik bir tez, kısmen de bir yaşamda kalma öyküsü olan *Suna No Onna*, temel düşüncesinden hem daha azını hem daha çoğunu ifade ediyor. Okada, çukurdan felakete bulaşmadan kaçamamaktadır ama ilk akla gelen soru neden öyle bir yere ev yapıldığı yönünde olacaktır. Kishida, Okada'nın işi karşılığında ona cinsel tekliflerde bulunur ancak bunun ne kadarı onu yalnızlığından uzaklaştırma amaçlıdır? *Suna No Onna*, evcimenlikle dalgasını mı geçmektedir, onu yüceltmekte midir yoksa onu mitolojideki Sisifos efsanesi tarzında bir karabasan olarak mı betimlemektedir? Her nasılsa, bu film, oldukça ilgi çekici kum görüntüleri barındırıyor. Filmin kendisi gibi, görüntü yönetmeni Hiroshi Segawa'nın görüntülediği kum tepeleri de hiç ummadığınız yerlerde sık sık yer değiştiriyor, kayıp gidiyor, eleniyor, yıkılıyor. **JK**

Japonya (Teshigahara, Toho)
123dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Hiroshi Teshigahara
Yapımcı: Kiichi Ichikawa, Tadashi Oono
Senaryo: Kôbô Abe
kendi romanından
Görüntü Yönetmeni: Hiroshi Segawa
Müzik: Tôru Takemitsu
Oyuncular: Eiji Okada, Kyôko Kishida, Hiroko Ito, Koji Mitsui, Sen Yano, Kinzo Sekiguchi
Oscar adaylıkları: Japonya (yabancı film), Hiroshi Teshigahara (yönetmen)
Cannes Film Festivali: Hiroshi Teshigahara (Özel Jüri Ödülü)

İngilizce adı: *Woman in the Dunes*

Britanya (Hawk)
93dk, SB
Yönetmen: Stanley Kubrick
Yapımcı: Stanley Kubrick, Victor Lyndon
Senaryo: Terry Southern, Stanley Kubrick
Peter George'un Red Alert isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Gilbert Taylor
Müzik: Laurie Johnson
Oyuncular: Peter Sellers, George C. Scott, Sterling Hayden, Keenan Wynn, Slim Pickens, Peter Bull, James Earl Jones, Tracy Reed, Jack Creley, Frank Berry, Robert O'Neil, Glenn Beck, Roy Stephens, Shane Rimmer, Hal Galili
Oscar adaylıkları: Stanley Kubrick (yönetmen), Stanley Kubrick (film), Stanley Kubrick, Peter George, Terry Southern (senaryo) Peter Sellers (erkek oyuncu)

DR. STRANGELOVE OR: HOW I LEARNED TO STOP WORRYING AND LOVE THE BOMB (1964)
Doktor Garipaşk ya da Korkmaktan Vazgeçip Bombayı Sevmeyi Nasıl Öğrendim?

"Beyefendiler, burada kavga edemezsiniz! Burası Savaş Odası!" Harika bir kara mizah örneği olan *Dr. Garipaşk*, politik hiciv, gerilimli güldürü ve teknolojinin bizi tutsak edişine karşı bir ibret öyküsü niteliğinde aynı zamanda. Fanatik bir Amerikan generali Sovyetler Birliği'ne bir nükleer saldırı gerçekleştirdiğinde; Amerikan Başkanı, eli telefonda, bir yanda bombardımanı düzenleyecek olanlara ulaşmak için çabalarken diğer yanda Rusları yatıştırmaya çalışır, aynı anda etrafındaki danışmanları ve çatlak bilim adamıyla da uğraşmaktadır. Bu, aslen korkutucu olan hikaye, bir RAF (Kraliyet Hava Kuvvetleri) subayı olan Peter George'un Amerika'da Red Alert (Kırmızı Alarm), İngiltere'deyse Two Hours to Doom (Kıyamete İki Saat Kala) ismiyle yayınlanmış, ciddi içerikli romanından esinlenerek oluşturulmuştu. Kubrick kitabı çok sevdi ancak halkın her gün yüz yüze olduğu yok olma tehdidi altında ezilmekten, bu konuda çekilen belgesel ya da kurgu filmlere duyarsızlaştığını düşünüyordu. Bu nedenle de var olan bu küresel yok oluş ihtimalini, şaşırtıcı derecede komik ve kışkırtıcı bir karikatür çizerek anlatacak ve seyirciyi gafil avlayacaktı.

Kubrick ve senaryoyu birlikte yazdığı Terry Southern film için, canlandırdıkları karakterle uyuşmazlık gösteren grotesk aktörler seçmişlerdi. Film, konu itibariyle gerçekçi olması gerekirken, oyuncular bununla çelişen absürd bir oyunculuk sergiler. Görüntü yönetmeni Gilber Taylor'ın başarılı siyah-beyaz çalışması da filmin bu tezat yanını güçlendirir. Kıyamet Günü Aygıtı hakkında verilen bilgiler, tıpkı Stratejik Hava Üssü'nün operasyonları ve B-52 ekibinin uyguladığı prosedürler gibi gerçeğe dayanıyor. İnsan müdahalesinin önüne geçerek durumu ele alan bilgisayarlar çok daha muktedir bir hale gelmiştir. Korkun! Hem de çok!

Olaylar, üç mekân arasında gelişiyor ve üçü de birbiriyle iletişim kuramıyor: Burpelson Hava Üssü'nde, bedensel sıvılar ve komünist komplolarıyla kafayı bozmuş çılgın general Jack D. Ripper (Sterling Hayden), "hata koruma" protokolünü atlatıp bombardıman uçaklarına nükleer silahlarla Rusları vurmaları emrini verir; odasında tutsak ettiği RAF subayı Lionel Mandrake (Peter Sellers) şoktadır. Cüzamlı Sömürge kod adlı B-52 bombardıman uçağının içerisinde; inatçı binbaşı T.J. "King" Kong (Slim Pickens) ve ekibi (içlerinden biri, henüz kariyerinin başında olan James Earl) yaşanan sorun nedeniyle radyo sinyallerini alamazlar ve onlara ulaşabilmek için harcanan delice çabadan bihaberdirler. Pentagon'un Savaş Odası'nda (sanat yönetmeni Ken Adam'ın hazırladığı muhteşem sette) Amerikan Başkanı Merkin Muffley (Sellers), taşkın general Buck Turgid-

son (George C. Scott), Sovyet Elçisi de Sadesky (Peter Bull) ve çatlak Dr. Strangelove (bu rolü de, Kubrick'in selam gönderdiği Metropolis'in deli bilim adamı Rotwang'a benzer şekilde Peter Sellers canlandırıyor) Kıyamet'i durdurmaya yönelik nafile bir çaba için toplanmıştır.

Sellers'ın insanı gülmekten öldüren bu üç ayrı performansı da efsaneleşmiş; ancak daha da önemlisi, bu üç performansın bir araya gelişi, ortaya kusursuz bir oyunculuğun parmak ısırtan bütününü koymuştur. Filmdeki iki sahne unutulur gibi değil: Biri, ata biner gibi Hidrojen bombasının üzerine oturan Kong'un kovboylara özgü çığlığını atarak aşağı düşmesi, ötekiyse, çılgın Dr. Strangelove'ın Nazi selamı verip kendi kendini boğmaya çalışan mekanik koluna hakim olamayışı. Her sahne filmin komik diyaloglarla dolu olduğunu hatırlatıyor, Başkan Muffley'nin özel hattan konuştuğu Moskova'daki Sovyet başbakanına, askeri üs kumandanlarından birinin "gidip budalaca bir şey yaptığını" itiraf edişiyse, sinemanın klasikleşmiş monologları arasında. Kubrick, bilgisayara olan aşırı bağlılığımızın doğurduğu potansiyel tehdit konusuna *2001: A Space Odyssey*'de (*2001: Uzay Macerası*); kurumsal ve siyasi şiddete *The Clockwork Orange*'da (*Otomatik Portakal*); yabani ve gerçeküstücü savaş çılgınlığı temasınaysa, *Full Metal Jacket*'ta geri dönmüş, ama hiçbir filminde, bizleri *Dr. Garipaşk*'taki kadar güldürmemiştir. **AE**

Britanya (Proscenium)
87dk, SB
Yönetmen: Richard Lester
Yapımcı: Walter Shenson
Senaryo: Alun Owen
Görüntü Yönetmeni: Gilbert Taylor
Müzik: George Harrison, John Lennon, George Martin, Paul McCartney
Oyuncular: John Lennon, Paul McCartney, George Harrison, Ringo Starr, Wilfrid Brambell, Norman Rossington, John Junkin, Victor Spinetti, Anna Quayle, Deryck Guyler, Richard Vernon, Edward Malin, Robin Ray, Lionel Blair, Alison Seebohm
Oscar adaylıkları: Alun Owen (senaryo), George Martin (müzik)

A HARD DAY'S NIGHT (1964)

Village Voice gazetesi, başrolünde The Beatles grubu ve müziklerinin bulunduğu, 1964 yapımı bu Richard Lester filmini, "müzik dolabı" filmlerinin *Yurttaş Kane*'i ilan etmişti büyük bir heyecanla. Bu biraz zorlama bir benzetme de olsa (ayrıca bu film *Yurttaş Kane*'den çok daha komik), filmin, popüler müzik filmleri tarihini değiştirdiği ortada. Liverpool'lu oyun yazarı Alun Owen'ın akıllıca ve gerçekçi senaryosuyla Lester'ın İngiliz tarzı gerçeküstücü etkilenimleri sayesinde (The Beatles'ın 1950'lerdeki komedi idolleri The Goons'la da çalışmıştı), *A Hard Day's Night*, son derecede başarılı bir gençlik grubunun hayatından bir günü alıyor, bunu heyecan verici bir hale sokuyor. Kamera, neredeyse kendilerini oynayan The Beatles üyelerinin bir günlük koşuşturmacasını takip ediyor: hayranlardan kaçarken, öylesine eğlenirken, basının saçma sorularını cevaplarken ve günün sonunda da sahnede çalarken. Lester, kamera karşısındaki grup üyelerine özgürlük tanıyor. Bu durumdan en çok faydalananlarsa Ringo Starr; yanındaki küçük çocukla nehir kıyısında geçen ünlü sahnesi, körkütük sarhoş olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda çok daha etkileyicidir.

Lennon, McCartney, Harrison ve Starr, sevimli, biraz asi, zeki, ne oldum delisi olmayan, gösterişsiz ve diğer insanların sahteliklerini anlayabilen kişiler olarak (Melon şapkalı yaşlı adam Starr'a, "Sizin gibilerin iyiliği için savaşta yer aldım," dediğinde; Starr'ın, "Eminim savaşı kazandığına pişmansındır," demesi gibi), Kuzey İngiltere dramlarının gerçekçiliğiyle sunuluyor. Grubun neredeyse (televizyon yapımcılarına, reklamcılara, genel anlamda otoriteye) her şeye karşı çıkan tavrının parıltılı ve güçlü müzikleriyle oluşturduğu çelişki, kötü bir etki de yaratabilirdi. Ama bu kombinasyon tam da amaçlandığı şekilde, hem The Beatles hem de sonrasında gelen ve takdir edilen "daha genç nesil" lehine büyük bir propaganda şeklini aldı. Her ne kadar *A Hard Day's Night* karşı kültür kavramını yaratmak, Hollywood'u yok saymak ve Vietnam Savaşı'nı sonlandırmakla sorumlu tutulamazsa da; özellikle genç nüfusun, filmi son derece özgürleştirici bulduğu Amerika'da, gelecekte adlarını duyuracak bazı yetenekli sanatçılar tarafından da izlendi ve beğenildi. Ayrıca şarkılar da harika. **KK**

IL DESERTO ROSSO (1964)
Kızıl Çöl

İtalya / Fransa (Federiz, Duemila, Franco Riz)
120dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Michelangelo Antonioni
Yapımcı: Tonino Cervi, Angelo Rizzoli
Senaryo: Michelangelo Antonioni, Tonino Guerra
Görüntü Yönetmeni: Carlo Di Palma
Müzik: Giovanni Fusco, Vittorio Gelmetti (elektronik müzik)
Oyuncular: Monica Vitti, Richard Harris, Carlo Chionetti, Xenia Valderi, Rita Renoir, Lili Rheims, Aldo Grotti, Valerio Bartoleschi, Emanuela Paola Carboni, Bruno Borghi, Beppe Conti, Julio Cotignoli, Giovanni Lolli, Hıram Mino Madonia, Giuliano Missirini
Vedenik Film Festivali: Michelangelo Antonioni (FIPRESCI Ödülü), (Altın Aslan)
İngilizce adı: *The Red Desert*

Michelangelo Antonioni'nin bu ilk renkli uzun metraj filmı, sinemada renk kullanımı açısından oldukça önemli bir yere sahip. Antonioni, istediği renk paletine ulaşmak için çerçeveye giren manzaranın tamamını boyatma yolunu seçmişti. Filmin izleyicileri heyecanlandıran yeniliği, sadece her an kendini hissettiren renk kullanımı değil, aynı zamanda göz alıcı kurgusuydu da. *Il Deserto Rosso*, Antonioni'nin en verimli olduğu döneminin son kısmında karşımıza çıkıyor: Harikulade üçlemesi *L'avventura (Macera, 1960), La Notte (Gece, 1960)* ve *L'Eclisse*'in *(Batan Güneş, 1962)* hemen ardından. Il Deserto rosso, yönetmenin bu erken dönem klasiklerinin seviyesine erişemese de; filmin sahip olduğu ekolojik kaygılar, gösterime girdiği döneme oranla bugün daha ilgi çekici ve düşündürücü; yönetmenin ileri görüşlülüğü ortada.

Monica Vitti, bir fabrikatör olan Richard Harris'e ilgi duyan evli, nevrotik bir kadını (Guiliana) canlandırıyor. Antonioni, bilimkurgu filmlerini andıran bir manzara içerisinde yürüdükçe kadının karşısına çıkan ve onu sarıp sarmalayan ürkütücü endüstriyel biçimler ve renklerle unutulmaz bir çalışma ortaya koyuyor. Yönetmenin filmlerinde mevcut olan, özsaygı sahibi karakterleri gibi, kadın da aşkı arar ve anlamak ister; oysa bulduğu şey, seks olacaktır. Filmin bir sekansında, Guiliana'nın boşalma sonrası melankolik ve değişken ruh hali, dışavurumcu renk kullanımıyla etkileyici bir şekilde ifade edilir.

Ancak filmin belki en büyüleyici kısmı, tanrısal ve ütopik masumiyet hayalinin dile getirildiği sekanstır: Guiliana, üstü kapalı olarak, hasta oğluna, böylesi dertli bir kadınla (filme de adını veren) bu kızıl çölde bulunmaktansa, bir deniz kıyısında güzel bir kızın yanında olmayı öneriyor. **JRos**

TINI ZABUTYKH PREDKIV (1964)

Sovyetler Birliği (Dovzhenko)
97dk, Sovcolor
Dili: Ukraynaca
Yönetmen: Sergei Parajanov
Senaryo: Ivan Chendej
Mikhaylo Mikhaylovich Koysyubinskıy'nin öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Viktor Bestayev, Yuri Ilyenko
Müzik: Miroslav Skorik
Oyuncular: Ivan Mikolajchuk, Larisa Kadochnikova, Tatyana Bestayeva, Spartak Bagashvili, Nikolai Grinko, Leonid Yengibarov, Nina Alisova, Aleksandr Gaj, Neonila Gnepovskaya, A. Raydanov, I. Dzyura, V. Glyanko

İngilizce adı: *Shadows of Forgotten Ancestors*

Ukraynalı yazar Mikhaylo Koysyubinskiy'in romanından uyarlanan bu filmde yönetmen Sergei Paradjanov; efsane, tarih, şiir, etnografya, dans ve geleneksel törenleri olağanüstü bir biçimde harmanlayarak, Sovyet sinemasının en yetkin örneklerinden birini ortaya koyuyor. *Tini zabutykh predkıv*'in (*Unutulmuş Ataların Gölgeleri*) ardından çektiği ve aynı başarıyı yakalayamayan diğer filmleri de bu parlak eserin parıltısını söndüremiyor.

Hırçın bir güzelliğe sahip Karpat Dağları'nda geçen film, iki düşman ailenin mensupları olan Ivan (Ivan Mikolajchuk) ve Marichka (Larisa Kadochnikova) çiftinin lanetli aşk öyküsünü ve Marichka'nın ölümünün ardından Ivan'ın evlenip hayatına devam edişini anlatır. Konu etkileyici ama aslında Paradjanov başka arzularını yerine getirmek için kullanıyor bu hikayeyi: Usta görüntü yönetmeni Yuri Ilyenko'nun kamerasının lirik hamleleri, iç ve dış mekan çekimlerindeki yenilikçi yaklaşım, folklorik ya da hayal gücüne ait öğelerin pagan ve Hıristiyan ayinleriyle iç içe işlenmesi, renk ve müzik kullanımındaki parmak ısırtan başarı.

Aleksandr Dovzhenko'ya; ve onun, Ukrayna hayatına olan şairane yaklaşımına yakışan *Tini zabutykh predkıv*, peri masallarını ve Walt Disney'in *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler*'indeki (1937) kulübeyi de izleyiciye hatırlatmaktan geri kalmıyor. Kimi sahnelerindeyse, midemizi kaldırma işini kusursuzca yapıyor: Yönetmen, kamerasını devrilecek ağacın tepesine yerleştirip başımızı döndürürcesine yere çakıyor. **JRos**

Britanya (Alta Vista, AIP, Anglo-Amalgamated)
89dk, Pathécolor
Yönetmen: Roger Corman
Yapımcı: Roger Corman
Senaryo: Charles Beaumont, R. Wright Campbell
Edgar Allan Poe'nun The Masque of the Red Death ve Hop-Frog isimli öykülerinden
Görüntü Yönetmeni: Nicolas Roeg
Müzik: David Lee
Oyuncular: Vincent Price, Hazel Court, Jane Asher, David Weston, Nigel Green, Patrick Magee, Paul Whitsun-Jones, Robert Brown, Julian Burton, David Davies, Skip Martin, Gaye Brown, Verina Greenlaw, Doreen Dawn, Brian Hewlett

THE MASQUE OF THE RED DEATH (1964)
Kızıl Ölümün Maskesi

Roger Corman, başrolünde Vincent Price'ın oynadığı Edgar Allan Poe'dan uyarlanan filmlerinde, (*The Fall of the House of Usher-Usher Evi'nin Çöküşü*'nden, *Raven-Kuzgun*'a kadar) Amerika'da geliştirilen geniş ekranlı gotik film tarzına dayandığı için her film giderek daha fazla kendine gönderme yapmaya başlayarak matraklaşır. Bununla birlikte, 1964 yılında dizinin prodüksiyonu İngiltere'ye geçince, bu komik ton, radikal bir değişikliğe uğrayarak iki başyapıtın ortaya konmasına vesile oldu: Barok estetiğin hakim olduğu *Kızıl Ölümün Maskesi* ve ürkütücü *Tomb of Ligeia* (1965). Bu filmde Price, ideal rolü olan Prens Prospero'yu canlandırıyor. Prospero, vebanın kırsal alanlarda yaşayanları vurduğu bir dönemde, itibarını yitirmiş bir maskeli baloya ev sahipliği yapan İtalyan bir satanisttir.

Ortada esir düşmüş masum bir genç kız ve onun büyük aşk hikayesinden oluşan, gençlik filmi havalı bir olay örgüsü olsa da asıl mesele, yozlaşmış lüks düşkünlüğüdür. Bunu da sürekli burduğu bıyığı ve kaşlarıyla göz boyayan, itici ve alaycı Price'ta ve hatta Ölüm'ün bizzat gelip baloyu basarak Bergmanvari bir ölüm dansıyla, bulaşıcı hastalığı içeridekilere yaymasında görürüz. Görüntü yönetmeni Nicholas Roeg, cüretkâr bir duyarlılık barındıran şaşırtıcı efektlerle sunduğu, farklı renklerdeki odaların (hikayeden bir imge) birbirini izlediği uzun planlarıyla, filme farklı bir hava katmayı başarır. Filmde maymun kostümü giymiş olan Patrick Magee, cüce bir soytarı tarafından (Poe'nun Hop-Frog'una bir gönderme) diri diri yakılır. Hanzel Court'sa aniden üzerine saldıran bir doğan tarafından öldürülür. **KN**

İtalya (Cineriz, Iride)
115dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Bernardo Bertolucci
Yapımcı: Gianni Amico, Bernardo Bertolucci
Senaryo: Aldo Scavarda
Müzik: Ennio Morricone, Gino Paoli, Aldo Scavarda
Tema müziği: Giuseppe Verdi
Oyuncular: Evelina Alpi, Gianni Amico, Adriana Asti, Cecrope Barilli, Francesco Barilli, Amelia Bordi, Salvatore Enrico, Guido Fanti, Iole Lunardi, Antonio Maghenzani, Allen Midgette, Morando Morandini, Goliardo Padova, Cristina Pariset, Ida Pellegri

İngilizce adı: *Before The Revolution*

PRIMA DELLA RIVOLUZIONE (1964)
Devrimden Önce

Bernardo Bertolucci'nin *Devrimden Önce*'si oldukça şaşırtıcı bir film. Yönetmenin bu filmi çektiğinde, henüz 22 yaşında olduğu hesaba katıldığında, bu şaşkınlık daha da artıyor elbette. Stendhal'ın *La Chartreuse de Parme* (*Parma Manastırı*) romanının günümüze uyarlandığı eserde, genç bir adam olan Fabrizio'nun (Francesco Barilli) yaşamı ve kendisinden on yaş büyük halası Gina'ya (Adriana Asti) olan umutsuz aşkı anlatılıyor.

Adına kanıp da bunun, şanlı devrim mücadelelerinin anlatıldığı militan bir film olduğu sanılmasın. Çünkü bu film, devrim öncesinin lanetli burjuva yaşamı için bir ağıttır. Aslında hikaye oldukça basit: Yetişkinliğe yeni adım atan Fabrizio, sınırları orta sınıf şehirli hayatının normlarına göre belirlenmiş bir yaşam sürer. Fakat arkadaşı Agostino'nun (Allen Midgette) boğularak ölmesi, geleceğe şüpheyle bakmasına neden olur ve böylece, Gina'yla olan fırtınalı ilişkisi de başlar. Hem Fabrizio'nun komünist öğretmeninin hem de Gina'nın mirasyedi arkadaşının çizdiği gelecekle çelişen filmin sonunda Fabrizio'nun gelecekte de geçmişte de yaşayamayacağı anlaşılır. Sadece, hiç de kolay olmayan şimdiki zamanda var olabilir o. *Devrimden Önce*, 1960 sonlarında, devrimi sırtlayan neslin ve Bertolucci'nin doğduğu şehir olan Parma'nın kusursuz bir portresini çizıyor. **CM**

GERTRUD (1964)

Danimarka (Palladium)
119dk, SB
Dili: Danimarkaca
Yönetmen: Carl Theodor Dreyer
Yapımcı: Jørgen Nielsen
Senaryo: Carl Theodor Dreyer, *Hjalmar Söderberg'in oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Henning Bendtsen
Müzik: Jørgen Jersild, Grethe Risbjerg Thomsens
Oyuncular: Nina Pens Rode, Bendt Rothe, Ebbe Rode, Baard Owe, Axel Strøbye, Karl Gustav Ahlefeldt, Vera Gebuhr, Lars Knutzon, Anna Malberg, Edouard Mielche
Cannes Film Festivali Carl Theodor Dreyer (FIPRESCI Ödülü)

Carl Dreyer, son filmi *Gertrud*'la, 40 yıllık sinema hayatı boyunca peşinden koştuğu duru ve incelikli sinema dilinin zirvesine ulaşıyor. Filmin, sinemaya veda eden yaşlı bir yönetmen elinden çıktığı hissedilse de; ne kadar modern olduğu da ortada. Yapıtın sade ve kendi içine dönük minimalist üslubu, Michelangelo Antonioni ya da Miklós Jancsó gibi çok daha genç yönetmenlerin aynı dönemde ortaya koyduğu eserlerle benzeşmesini, bir arada değerlendirilmesini sağlıyor. Ancak unutulmaması gereken bir şey var: Dreyer hiçbir zaman moda olanı takip etmekle ilgilenmedi; bu noktaya, 75 yaşına gelene kadar kendine çizdiği yolu izleyerek ulaştı sadece.

Gertrud, İsveçli tiyatro yazarı Hjalmar Söderberg'ın 1906'da yazdığı oyundan uyarlanmıştır. Oyundaki ana karakteriyse, yazarın gerçek hayatta ihtiraslı bir ilişki yaşadığı bir kadından esinlenerek oluşturmuştur. Dreyer'in uyarlaması, oyunun orijinalindeki kadın düşmanlığı içeren birçok unsurdan arındırılmıştır (Söderberg'in sevgilisi, daha genç bir adam için onu yüzüstü bırakmıştı). Böylece Gertrud, erotik anlamda idealist, aşkı sadece uyulması güç ve katı kuralları yerine getirildiğinde kabul eden bir kadın olarak çıkar karşımıza. Ona aşık üç erkeği de (kocası, bir şair ve genç bir müzisyen), aşkı hayatlarındaki her şeyden üstün tutmadıkları için reddedip, Paris'te yalnız yaşamayı ve kendini düşünce yaşamına adamayı seçer. Filmin sonunda, yaşlı ve hâlâ yalnız olarak karşımızdadır. Şöyle yazdırılmasını ister mezar taşına: "Aşkı tattım."

Dreyer, filmini hayret verici bir tutumlulukla çekmiştir. Yaklaşık iki saat süren filmdeki plan sayısı 90'dan azdır. İki kişi konuşurken, sabit kamera, bel planında uzun süre onları çeker. Aşk, umutsuzluk gibi birçok duygu yoğunluğu yaşayan karakterler seslerini nadiren yükseltir. Sadece birkaç set ve tek bir dış mekân çekiminden oluşan filmde, dekor kullanımı en aza indirgeniyor. Büyük yönetmenler içerisinden belki de sadece Ozu, böylesi katı bir sadeliğe cesaret edebilmiştir. Filmin Paris'teki ilk gösteriminde, anlaşılmaz bir nedenle basın ve halk filme düşman kesildi. O tarihten günümüze kadar geçen zamanda, *Gertrud* hak ettiği değeri buldu ve gelmiş geçmiş en kişisel sinemalardan birini ortaya koyan Dreyer'in son başyapıtı olarak belleklere kazındı: tıpkı ana karakteri gibi, kendi kurallarına göre değerlendirilen bir film. **PK**

Fransa / İtalya (Arco, Lux)
137dk, SB
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Pier Paolo Pasolini
Yapımcı: Alfredo Bini
Senaryo: Pier Paolo Pasolini
Görüntü Yönetmeni: Tonino Delli Colli
Müzik: Luis Enríquez Bacalov
Oyuncular: Enrique Irazoqui, Margherita Caruso, Susanna Pasolini, Marcello Morante, Mario Socrate, Settimio Di Porto, Alfonso Gatto, Luigi Barbini, Giacomo Morante, Giorgio Agamben, Guido Cerretani, Rosario Migale, Ferruccio Nuzzo, Marcello Galdini, Elio Spaziani
Oscar adaylıkları: Luigi Scaccianoce (sanat yönetmeni), Danilo Donati (kostüm), Luis Enríquez Bacalov (müzik)
Venedik Film Festivali: Pier Paolo Pasolini (OCIC Ödülü), (Özel Jüri Ödülü), *ödülü Gamlet ile paylaştı*, (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *The Gospel According To St. Matthew*

IL VANGELO SECONDO MATTEO (1964)
Matta'ya Göre İncil

Pier Paolo Pasolini'nin bu erken dönem eseri; dini, Marksist ve yeni gerçekçi gelenekleri bir araya getirerek, İncil'e dayanan destansı bir filmin nasıl olacağı hakkındaki fikirlerinizi sonsuza dek değiştiriyor. Pasolini film çekmeye başlamadan önce film eleştirmenliği, yazarlık ve politika teorisyenliği yapıyordu. Birçok yapıtında da bu entelektüel tutkularının varlığı kuvvetli şekilde hissedilir. Bu nispeten samimi filminde Pasolini, set olarak seçtiği Güney İtalya manzaralarıyla birlikte minimal bir dekor ve basit kamera hareketlerini tercih ederek, İncil'de anlatılan çağa uygun bir tasvir ortaya koymayı başarır. Yönetmen, oyuncularını profesyonel olmayan insanlar arasından seçerek (Enrique Irazoqui, İsa rolüne uygun görüldüğünde henüz öğrenciydi) havarileri, devrimsel amaçlar uğruna çabalayan bir grup angaje genç gibi tasvir eder. Genç aktörlerin bu deneyimsizliğiyse, yeni doğduğu için henüz kimsenin doğruluğundan emin olamadığı Hıristiyanlık hareketinin kırılgan doğasının başarıyla yansıtılmasında etkili oluyor.

Yönetmen, diyalogları olabildiğince az tutarak yaptığı, ikonaları anımsatan yakın çekimleriyle, karakterlerini ortaçağ dini portrelerine benzetiyor. İsa'nın öyküsü coşkulu ve akıcı bir bağlamda sunuluyor böylece. Bach ve Mozart eserlerinden, "blues"a uzanan geniş yelpazeli müzik, zekice kullanılarak, kimi sahnelerde duygu aktarımı konusunda yetersiz kalan acemi oyunculuğun kotarılmasını sağlayıp filme fazladan bir anlam yüklenmiş oluyor. Pasolini, bir yandan Hıristiyanlık'ın doğuşunun etkili ve tatmin edici şekilde anlatıldığı bir film yaparken, diğer yandan da Hıristiyanlık'a Marksist bir eleştiri getirmeyi başarıyor. Yönetmenin sonraki filmlerindeki gibi, izleyicilerin inanç ve düşüncelerine saldırmadığı *Matta'ya Göre İncil*, yine bu filmlerde mevcut olan birçok fikri barındırıyor. Daha önce hiçbir filmini seyretmemiş birisi için, Pasolini sinemasına giriş yapmaya oldukça uygun bir eser. **RH**

DEUS E O DIABO NA TERRA DO SOL (1964)

Glauber Rocha'nın *Deus* e o *Diabo na Terra do Sol*'unu (*Siyah Tanrı Beyaz Şeytan*) gösterime girmeden önce izleme fırsatı bulan Brezilyalı bir film eleştirmeni, filmden büyülenip şöyle söyledi: "Aman Tanrım! Ayzenştayn yeniden doğmuş, üstelik Brezilya'da!" Brezilya'nın kuzeydoğusundaki, Afrika kökenli Brezilya kültürünün patladığı Bahia Eyaleti'nde doğan Glauber'ın çocukluğu mistisizm ve Amerikan western'lerinin etkisi altında geçti. 20'li yaşlarının başlarında taşındığı Rio de Janeiro'da, kendisini birden bire Yeni Sinema hareketini başlatacak olan genç sinemaseverler arasında buldu.

Radikal siyasi görüşlere sahip olan birçok çağdaşı gibi, *Glauber de Deus e o Diabo na Terra do Sol* filminde tarihsel değişimlerin şiddetle olan ilişkisini inceleme arayışındaydı. Brezilya tarihi, ne mutlu ki vahşi ayaklanmalara, darbelere sahne olmamıştır. Sömürgelikten imparatorluğa, imparatorluktan kurulan ilk cumhuriyetlerine dek her büyük siyasi değişim nispeten de olsa kan dökülmeden gerçekleştirilmiştir. Rocha filminde, Brezilya'nın iç kesimlerinde çıkan halk isyanı örneklerine odaklanıyor. İşverenini, ona sürekli hakaret ettiği için öldüren Manoel (Geraldo Del Rey), karısı Rosa'yla (Yoná Magalhães) birlikte ülkenin bu bakir iç kesimlerindeki sertao'lara (yarı kurak, çalılık arazi) kaçmakta buluyor çareyi. İlk önce, Sebastiao (Lidio Silva) adında, siyahi bir mistikle karşılaşıyorlar. Adam, onlara "denizin karaya, karanın denize dönüşeceği" kıyamet gününün yaklaştığı kehanetinde bulunuyor. Sonuçta Rosa, Sebastiao'yu, kilise ve zengin toprak sahiplerinin kiraladığı gizemli Antonio das Mortes'se (Maurício do Valle) tüfeğiyle mistiğin müritlerini öldürüyor. Ardından, Manoel ve Rosa, "sarı şeytan" lakaplı Corisco'yla (Othon Bastos) karşılaşıyor. Hayatta kalmayı başaran tek cangaceiro (halk üzerinde Robin Hood'unkine benzer bir etki yaratan, vahşi görünümlü eşkıyalar) odur. Sonuçta das Mortes, Corisco'ya ulaşıp onun işini de görür. Manoel ve Rosa'ysa yollarına devam etmektedir. Ancak asilikleri sürse de artık aradıklarının, ne eşkıyalık ne de mistisizm olmadığının farkına varırlar.

Neredeyse sıcaklıktan görüntünün kızıllaşacağı kadar göze batacak bir siyah-beyaz kontrastta çekilen *Deus e o Diabo na Terra do Sol*, bir tarafta ardı arkası kesilmeyen çılgın kamera hareketlerini dinamik montajıyla bütünlerken; diğer tarafta rüzgar, çığlıklar ve silah patlamalarını, Villa Lobos'un besteleriyle harmanlıyor. Sonuçta ortaya çıkansa; filmin ve betimlediği ülkenin infilak ederek etrafa saçıldığı hissi: çekimlerin bitişiyle filmin gösterime girmesi arasında geçen süre zarfında, belki de tahmin edildiği üzere, Brezilya ordusu siyasi bir darbe gerçekleştirerek 20 yıl sürecek bir diktatörlüğü başlattı. **RP**

Brezilya (New Cinema, Copacabana, Luiz Augusto Mendes)
110dk, SB

Dili: Portekizce

Yönetmen: Glauber Rocha

Yapımcı: Luiz Paulino Dos Santos, Luiz Augusto Mendes

Senaryo: Walter Lima Jr., Glauber Rocha, Paulo Gil Soares

Görüntü Yönetmeni: Waldemar Lima

Müzik: Sérgio Ricardo, Glauber Rocha

Oyuncular: Othon Bastos, Billy Davis, Geraldo Del Rey, Sonia Dos Humildes, Maurício do Valle, João Gama, Mário Gusmão, Yoná Magalhães, Marrom, Antonio Pinto, Maria Olívia Rebouças, Milton Rosa, Regina Rosenburgo, Roque Santos, Lidio Silva

İngilizce adı: *Black God, White Devil*

ONIBABA (1964)

Japonya (Kindai Eiga Kyokai, Toho, Tokyo Eiga)
103dk, SB
Dili: Japonca
Yönetmen: Kaneto Shindô
Yapımcı: Hisao Itoya, Tamotsu Minato, Setsuo Noto
Senaryo: Kaneto Shindô
Görüntü Yönetmeni: Kiyomi Kuroda
Müzik: Hikaru Hayashi
Oyuncular: Nobuko Otowa, Jitsuko Yoshimura, Kei Sato, Jukichi Uno, Taiji Tonoyama, Somesho Matsumoto, Kentaro Kaji, Hosui Araya

İngilizce adı: *The Demon*

Kaneto Shindo'nun *Onibaba*'sı, tarihi, kaybedenlerin gözünden aktarılan, dinmeyen bir korkunun hikayesi olarak tasvir ederek; yoksulluğu, sınıf ve cinsiyet ayrımını kapsayan bir hayatın alegorisini yapıyor. Bunu başarırken, korku türünün gereklerini yerine getirmekten de geri kalmıyor.

Olay örgüsünün odağında iki köylü var: bir anne (Nobuko Otowa) ve gelini (Jitsuko Yoshimura). Bir ortaçağ savaşı sırasında; gezinen kayıp bir samurayı yiyecek alabilmek için öldürüp, zırhını satarak hayatta kalmayı başarırlar. Günün birinde, korkutucu maskesiyle, yaşlı kadının kulübesine bir samuray girer. Ondan, sazlıklara giden yolu göstermesini ister. Samurayın yüzünü görme arzusuyla yanıp tutuşan kadın, dayanamaz ve adamı öldürür. İşte, ölen samurayın maskesini çıkardığı bu sahne, filmin en vurucu anlarından biri; çünkü adamın yüzü, atom bombası kurbanı Japonlarınkine (hibakusha) benziyor.

Maskeyi yaşlı kadın takmaya başlar. Ancak filmin dehşete düşüren bir sahnesinde, maskenin kadının yüzüne yapıştığı anlaşılır. Genç kadın, gönülsüzce de olsa baltayla maskeyi çıkartır. Genç kadının tiksinerek kaçmaya çalıştığı, kanayan, işkence edilmiş canlı bir hibakusha yüzü çıkar ortaya. Film, gelininin arkasından koşan yaşlı kadının ağlayarak bağırdığı sahnenin üç kez tekrarlanışıyla son bulur: "Ben bir iblis değilim, insanım!"

Shindo, bu şeytanı maskeyi, 2. Dünya Savaşı sonrası Japonyası'nda aşağılanan bir topluluk olan hibakushalar'ın şekilsiz suratını gizlemek için kullanıyor. Bu zeki tercihiyle de ülkesindeki genel tutumu, halkın fazlasıyla gerçek, tüm korkularıyla bağdaştırıyor. **JKe**

VINYL (1965)

ABD (Andy Warhol)
70dk,
Yönetmen: Andy Warhol
Senaryo: Ronald Tavel
Anthony Burgess'in A Clockwork Orange isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Andy Warhol
Oyuncular: Edie Sedgwick, Tosh Carillo, Gerard Malanga, J.D. McDermott, Ondine, Jacques Potin

Andy Warhol'un 1965'te, Anthony Burgess'ın *A Clockwork Orange* (*Otomatik Portakal*) adlı romanının muhteşem ve seksi bir uyarlamasını yaparak (Stanley Kubrick'in *Otomatik Portakal*'ından önce) çektiği bu film, 33'er dakikalık iki ham, montajlanmamış siyah-beyaz makaradan oluşuyor. Ön planda, homoerotik bir sadomazoşizm var. Bir de Gerard Malanga'nın kusursuzca canlandırdığı genç suçlu Victor karakterinin, polis tarafından "yeniden eğitilişi." Warhol'un uzun süre birlikte çalıştığı Ronal Tavel'ın zekice yazılmış senaryosunda; Victor'ın bir adamı hırpalamaya giderken, polisin Victor'ı hırpalaması; genç suçluların yol açtığı vahşetten birkaç "örnek"; sado-mazo bir deri maske, uyuşturucular; ve The Supremes'in "Nowhere To Run" adlı şarkısı eşliğindeki çılgın danslar yer alıyor. Victor'ın "yeniden eğitilmesi", suç ortağı Doc'ın (dar ve beyaz bir kot pantolon giyen seksi Tosh Carillo) onunla alay ettiği sadomazoşist bir sahneyi de içeriyor.

Vinyl'in mükemmelliği, Warhol'un çekim becerisinden kaynaklanıyor. Hareketli kamera kullanımı sayesinde tüm sahneler, adeta durmaksızın devam eden tek bir plan havasında: Ön planda Victor'ın "yeniden eğitilmesi"; arka planda Doc'ın sadomazoşist aktiviteleri; ortada homoseksüel Ondine; ve belki de en çarpıcıları, perdenin sağ köşesinde sessizce parlayan Edie Sedgwick. **MS**

OBCHOD NA KORZE (1965)
Ana Caddedeki Dükkan

Çekoslavakya (Barrandov)
128dk, SB

Dili: Çekçe / Slovakça

Yönetmen: Ján Kadár, Elmar Klos

Senaryo: Ladislav Grosman, Ján Kadár, Elmar Klos

Oyuncular: Ida Kaminska, Jozef Kroner, Hana Slivkova, Martin Holly, Adam Matejka, Frantisek Zvarík, Mikulas Ladizinsky, Martin Gregor, Alojz Kramar, Gita Misurova, Frantisek Papp, Helena Zvariková, Tibor Vadas, Eugen Senaj, Luise Grossova

Oscar: Çekoslovakya (yabancı film)

Oscar adaylıkları: Ida Kaminska (kadın oyuncu)

Cannes Film Festivali: Jozef Kroner, Ida Kaminska (mansiyon)

İngilizce adı: *The Shop on Main Street*

Belki de Yahudi soykırımı üzerine çekilmiş en acıklı dram olan, Ján Kadár ve Elmar Klos'un yönettiği *Ana Caddedeki Dükkan*, toplumun bütünü bağlamındaki bireysel ahlak ve sorumluluk anlayışına değiniyor. Film, bu provokatif konusu yüzünden Çek otoritelerinin sansürüne takıldı. Oysa ki Alman egemenliğindeki Çekoslovakya'da, Yahudiler ve Yahudi olmayanlar arasındaki ilişkinin doğurduğu önemli insanlık sorularını soran bu film, derin bir umutsuzluk ortasında yeşeren ortak bir mutluluğa yönelik ütopik bir umudu keşfediyor.

Filmin kahramanı Tono (Jozef Kroner) adında bir marangoz. Yaşadığı küçük kentte onu meşgul eden en büyük sorunu, başının etini yiyen karısı Evelyna (Hana Slivková). Kadın, sürüngenleri hatırlatan kardeşi Marcus (Frantisek Zvarík) gibi Almanlar'la işbirliği yapıp daha fazla para kazanması konusunda kocasını zorlar.

Tono da cazip bir terfi kazanabilme umuduyla, ufak bir Yahudi dükkanın "Aryan denetimcisi" olmayı kabul eder. Dükkanı, bir hayli yaşlı ve biraz bunamış Bayan Lautmann (Ida Kaminska) işletmektedir. Tono, dükkanın aslında hiç kâr etmediğini, dul kadının şehirdeki diğer Yahudilerin desteği sayesinde yaşamını sürdürdüğünü anlar. Kısa süre sonra da yine aynı Yahudiler, Tono'ya kadına göz kulak olması için para vermeye başlayacaktır. Hayatında ilk defa bir Yahudi'yle vakit geçirmek zorunda kalır ama çok geçmeden bu garip ikili oldukça samimileşir. Ama sonra; Yahudilerin eşyalarını toplayıp "çalışma" kampına yollanmaları emri çıkar. Başta, Tono yaşlı kadını, zorla dışarıdaki diğer Yahudiler'in yanına yollamaya çalışır, kadın direnir. Bunun üzerine, aklı karışan ve paniğe kapılan adam, kadını dolaba kilitleyip diğer Yahudiler götürülene kadar orada tutmaya karar verir. Bu şekilde ikisi de paçayı kurtaracaktır. Ancak, nasıl olduysa, kadını dolaba sokmaya çalışırken panikleyip oldukça sert davrandığı için kadın ölür. Bayan Lautmann'ın cansız bedeniyle karşılaştığında, suçluluk duygusu altında ezilir Tono. Sonunda boynuna bir ilmik geçirip kendini asar.

Tono, onu çevreleyen ideolojilere ne kadar ilgisiz kalmak istese de koşulların onu seçim yapmaya ve harekete geçmeye zorladığını öğrenen "herhangi bir adam"dır. Bu şekilde harekete geçtiğindeyse, sorumluluk alır ve pişmanlık duyar; çünkü ideoloji ve yobazlığın ötesinde bir toplum anlayışına sahiptir. Oyunculuk ve reji açısından son derece başarılı olan *Ana Caddedeki Dükkan*, Çek Rönesansı'nın başyapıtlarından biri. **RBP**

ABD (MGM, Sostar)
197dk, Metrocolor
Yönetmen: David Lean
Yapımcı: Arvid Griffen, David Lean, Carlo Ponti
Senaryo: Robert Bolt
Boris Pasternak'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Freddie Young
Müzik: Maurice Jarre
Oyuncular: Omar Sharif, Julie Christie, Geraldine Chaplin, Rod Steiger, Alec Guinness, Tom Courtenay, Siobhan McKenna, Ralph Richardson, Rita Tushingham, Jeffrey Rockland, Tarek Sharif, Bernard Kay, Klaus Kinski, Gérard Tichy, Noel Willman
Oscar: Robert Bolt (senaryo), John Box, Terence Marsh, Dario Simoni (sanat yönetmeni), Freddie Young (görüntü yönetmeni), Phyllis Dalton (kostüm), Maurice Jarre (müzik)
Oscar adaylıkları: Carlo Ponti (film), David Lean (yönetmen), Tom Courtenay (yardımcı erkek oyuncu), Norman Savage (kurgu), A.W. Watkins, Franklin Milton (ses)
Cannes Film Festivali: David Lean (Altın Palmiye adaylığı)

DOCTOR ZHIVAGO (1965)
Doktor Jivago

Belki de gelmiş geçmiş en iyi sinematografik destandır bu. Boris Pasternak'ın romanından David Lean'in uyarladığı film, 20. yüzyıl başındaki Rus halkının mutsuz durumuna eğiliyor. Feci sonuçlarla biten 1. Dünya Savaşı'nın ardından; Sovyet Devrimi Rusya'da eski düzeni yerle bir etmiş, bunun dışında tek yapabildiğiyse, önce iç savaş, ardından bitmek tükenmek bilmeyen politik çalkantılar ve anarşi doğurmak olmuştur.

Robert Bolt'un, *Doktor Jivago*'nun kapsamlı öyküsünü titizlikle sadeleştirdiği senaryosu, iktisadi ve sosyal dönüşümlerin aralıksız yaşandığı 1930'ların perspektifinden geriye dönüşlerle anlatılan bir hikayeye dayanıyor: Jivago (Ömer Şerif) saygın bir aileden gelen, şiire meraklı bir hekimdir. Çocukluk aşkı Tonya'yla (Geraldine Chaplin) cepheye gitmeden hemen önce evlenir. Cephede hayatının aşkı olacak Lara'yla (Julie Christie) tanışır. Lara ateşli bir devrimciyle evlidir. Devrim sonrasında Jivago'nun ailesi sıkıntıya düşer; Jivago iç savaşta Bolşevik bir çetenin doktoru olarak çalışmak zorunda kalır. Ailesinin hapse atılma ya da daha beterini görme tehlikesine karşı Paris'e kaçmış olduğunu öğrenir; o da Bolşevikler'in yanından kaçar. O sırada Lara'yla karşılaşır ve onunla yaşamaya başlar. Hayatının en iyi şiirini de yine bu dönemde yazacaktır. Ancak iki aşık bir daha buluşamamacasına ayrılmak durumunda kalırlar.

Zorlu ve acıklı aşk hikayesinin kahramanları Christie ve Şerif'in, kavuşamayan aşıklar performansıyla akıllarda yer eden *Doktor Jivago*'yu unutulmaz kılan olağanüstü sekanslar var: kazak askerlerin kılıç savurarak protestocuların üzerine saldırışı, Jivago'nun tüm ülkeyi kat ederek ailesine kavuşmaya çabaladığı sonu gelmez tren yolculuğu, yine Jivago'nun bir kır evinde bekleyen Lara'ya ulaşmak adına aşmak durumunda kaldığı karakış şartlarındaki coğrafyanın manzarası. Lean çok ünlü, uluslararası oyuncu kadrosunu, yan rollerdeki Rod Stieger ve Tom Courtenay'in verimli performanslarının da katkısıyla iyi değerlendirmeyi biliyor. Freddie Young'ın görüntü çalışması Rus natürmortunun tüm tonlarını barındırırken, Maurice Jarre'ın müzikleri, öyküyü olağanüstü bir şekilde tamamlıyor.

Doktor Jivago büyük bir gişe başarısına ulaşmıştı; zaten daha sonraki televizyon gösterimlerinde de akıllarda yer eden karakterleri, sürükleyici hikayesi ve önemli tarihi olaylara başarıyla ayna tutması sayesinde ilgi toplamayı sürdürdü. **RBP**

THE WAR GAME (1965)

Britanya (BBC)
48dk, SB
Yönetmen: Peter Watkins
Senaryo: Peter Watkins
Görüntü Yönetmeni: Peter Bartlett
Oyuncular: Michael Aspel, Peter Graham
Oscar: Peter Watkins (belgesel)
Venedik Film Festivali: Peter Watkins (Özel Ödül)

İngiltere'ye düzenlenen bir nükleer saldırının yan etkilerini konu alan *The War Game* (*Savaş Oyunu*), filmin yapımcısı BBC televizyonunun filmi, "yayınlanamayacak kadar korkunç" bulması (pek çok gerekçe arasından öne çıkan buydu) nedeniyle yasaklanmıştı. Bu durum, filmin bir anda ünlenmesini sağladı. Ardından bir de Oscar kazanınca Peter Watkins'in en çok bilinen filmi haline geldi.

Bir haber filmi ekibi tarafından çekilmiş gibi duran sahneler, kamera yokmuşçasına görüntülenen belgeselleri anımsatıyor (tek bir el kamerası ve doğal ışık). Hikayenin, görüntü dışı anlatıcısı (donuk bir BBC spikeri sesi), bazen, anlatılan olaylar gerçekten de olmuşçasına, kesin tarihler veriyor ve geçmiş zaman kullanıyor. Sonra bir anda bilgilendirici bir ton takınıyor ya da "ya böyle bir şey olsaydı" tavrını ("Eğer tahliye planları uygulansaydı, bu tür sahneler kaçınılmaz olacaktı", "Bu Britanya'nın gördüğü barış dolu son ikı dakika olabilirdi") benimsiyor. Watkins'in değişken anlatım teknikleri, filme tıpkı yıkım sahnelerinin tasvirindeki kadar coşkulu bir hareketlilik katıyor. *The War Game*, ilk gösteriminden beri gücünü hiç kaybetmemiş bir ustalık gösterisi adeta. **Cfu**

TOKYO ORIMPIKKU (1965)

Japon (Organizing Committee for the XVIII Olympiad, Toho)
170dk, Eastmancolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Kon Ichikawa
Yapımcı: Suketaru Taguchi
Senaryo: Kon Ichikawa, Yoshio Shirasaka, Shuntaro Tanikawa, Natto Wada
Görüntü Yönetmeni: Shigeo Hayashida, Kazuo Miyagawa, Shigeichi Nagano, Kenichi Nakamura, Tadashi Tanaka
Müzik: Toshirô Mayuzumi
Oyuncular: Abebe Bikila, Jack Douglas

İngilizce adı: *Tokyo Olympiad*

Kon Ichikawa'nın 1964 yapımı filmi *Tokyo orimpikku* (*Tokyo Olimpiyatları*), destansı belgeselcilik alanında çıtayı yükseltti ve ileride spor programlarının sürekli taklit edeceği sanatsal bir anlatım yakaladı. Film, Japon kültüründeki bayrak seremonilerini hatırlatırcasına, doğan bir güneş görüntüsüyle başlıyor ve yine aynı şekilde sona eriyor. Olimpiyattan akılda kalan ya da daha az bilinen bazı olaylar, kurgu sayesinde heyecanlı seyircilerin veya Tokyo'nun ünlü mekanlarının görüntüleri eşliğinde sunuluyor.

Ichikawa'nın asıl özelliğiyse hareketleri görüntülemedeki becerisi. Ayaklar, kalçalar ya da uzanan boyunlar, fiziksel başarıyı tam da mevcudiyetin zarafetine dönüştürerek, bedenlerin tamamını kaplayacak şekilde sunuluyor. Belgeselin pek çok yerinde görüldüğü gibi azim, atletik başarıya hem hazırlanırken hem de başarıya ulaşırken kendini gösteriyor; olayın tarihi gerçekliğiyse bakı kalıyor.

Günümüzde aşına olduğumuz rövaşata, o zamanlarda daha yeni yeni deneniyor. Yerden kullanılan voleybol servisi henüz bilinmiyor; ve bugün kusursuzca uygulanan smaç servis, o dönemlerde oldukça etkisiz. Yine de *Tokyo orimpikku*'daki insan unsurunun en yoğun şekilde görüldüğü an, büyük ihtimalle bayanlar 80 metre engelli koşusunda tüm seyirci ve müzik sesinin kesilip, yavaş çekime geçilen andır. Diz kapakları birbirine sürtünürken yüzler buruşuyor, kaslar kasılıp gevşiyor. Kısaca bu film, sporun, sinemanın büyülü dünyasına adım atışının en önemli ve asıl sebebi. **GC-Q**

Cezayir / İtalya (Casbah, Igor) 117dk, SB

Dili: Fransızca

Yönetmen: Gillo Pontecorvo

Yapımcı: Antonio Musu, Yacef Saadi

Senaryo: Gillo Pontecorvo, Franco Solinas

Görüntü Yönetmeni: Marcello Gatti

Müzik: Ennio Morricone, Gillo Pontecorvo

Oyuncular: Jean Martin, Yacef Saadi, Brahim Haggiag, Samia Kerbash, Tommaso Neri, Michele Kerbash, Ugo Paletti, Fusia El Kader, Franco Morici

Oscar adaylıkları: İtalya (yabancı film), Gillo Pontecorvo (yönetmen), Franco Solinas, Gillo Pontecorvo (senaryo)

Venedik Film Festivali: Gillo Pontecorvo (FIPRESCI Ödülü), (Altın Aslan)

İngilizce adı: *The Battle Of Algiers*

LA BATTAGLIA DI ALGERI (1965)
Cezayir Savaşı

Kimya bölümü mezunu bir gazeteci ve 2. Dünya Savaşı sırasında İtalya'daki faşizm karşıtı direnişin ateşli lideri olan Gillo Pontecorvo, film dünyasına belgesel yapımcısı olarak girdi. Pontecorvo, Cezayir'in Fransa'ya karşı verdiği kanlı bağımsızlık mücadelesini anlatan bu benzersiz ve sarsıcı politik filme; zekasını, ateşli politik fikirlerini ve kişisel deneyimlerini kattı. Film, 1954 ila 1962 yılları arsında geçiyor. Genelde amatör oyuncuların rol aldığı bu canlandırma-belgesel, haber filmlerini hatırlatan bir çekim ve sunuş tarzına sahip. Venedik Film Festivali'nde Altın Aslan ödülünü kazanan *La Battaglia di Algeri*, 1960'larda İtalya'dan çıkan en önemli filmlerden biriydi ve hâlâ etkisini kaybetmiş değil. Film, Cezayir'in en çok aranan adamı Ali La Point'la (Brahim Haggiag) içlerinde bir kadın ve bir de çocuğun olduğu en sıkı destekleyicilerinin, teslim olmazlarsa öleceklerini söyleyen (işkenceci bir tavır sergileyen) çok sayıdaki Fransız askeri tarafından köşeye sıkıştırılmasıyla başlıyor. Askerlerin verdiği müddet yavaş yavaş dolarken, anlatıcı Ali'nin geçmişine, küçük bir hırsız olduğu zamanlara, Fransızlar'a karşı silahlı mücadeleye katılmasına ve yaşayan bir efsane oluşuna gidiyor. Bu sırada Fransız otoriteler de günümüz gerilla isyanlarına örnek olan bu asilere, kararlı bir kumandan ve taktikçi (Jean Martin) önderliğindeki paraşütçü birliğiyle cevap veriyor.

Bu film için Pontecorvo, Cezayir hükümetinden mali destek almış ve sömürge karşıtı tavrını filmine yansıtmışsa da; yürek parçalayan zulüm ve öç alma sahnelerini, her iki tarafın da sıkıntı ve kayıplarını aynı oranda göstererek takdire şayan bir tarafsızlıkla yansıtmıştır. Bu sürükleyici filmin en etkileyici sahnelerinden biriyse, Kasbah'tan (Arap kesimi) gelen Cezayirli kadınların, kontrol noktalarından birer birer geçip, kendilerini bekleyen hazin sondan habersizce şarkı söyleyip, oyun oynayan Fransız çocukların bulunduğu bir havaalanı bölgesine bombalar yerleştirdiği şoke edici sahne. Muhteşem ve duygulu film müziği de Pontecorvo ve muhteşem Ennio Morricone tarafından bestelenmiş. **AE**

THE SOUND OF MUSIC (1965)
Neşeli Günler

ABD (Fox, Argyle)
174dk, Renklı Deluxe
Yönetmen: Robert Wise
Yapımcı: Robert Wise
Senaryo: Ernest Lehman, Richard Rodgers, Oscar Hammerstein
Howard Lindsay ve Russel Crouse'un kitaplarından
Görüntü yönetmeni: Ted D. McCord
Müzik: Richard Rodgers, Irwin Kostal
Oyuncular: Julie Andrews, Christopher Plummer, Eleanor Parker, Richard Haydn, Peggy Wood, Charmian Carr, Heather Menzies, Nicholas Hammond
Oscar: Robert Wise (film), Robert Wise (yönetmen), William Reynolds (kurgu), Irwin Kostal (müzik), James Corcoran, Fred Hynes (ses)
Oscar adaylıkları: Julie Andrews (kadın oyuncu), Peggy Wood (yardımcı kadın oyuncu), Boris Leven, Walter M. Scott, Ruby R. Levitt (sanat yönetmeni), Ted D. McCord (görüntü yönetmeni), Dorothy Jeakins (kostüm)

Robert Wise'ın Rodgers ve Hammerstein'ın gözde müzik parçasının son derece başarılı beyazperde uyarlaması *Neşeli Günler*'i, şarkı söyleyen rahibelerden ve saçma bir biçimde disiplinli bir dul babanın yanı sıra, 1930'ların Salzburg'unda Nazi rejiminin yükselişinin yol açtığı çifte belayla baş etmeye çalışan yedi şirin çocuktan ibaret olduğu için yerden yere vurmak çok kolay olabilir. Ancak başrol oyuncularının performanslarının etkisini küçümsememek gerek: tuhaf bir biçimde neşeli bir eski rahibe-yeni mürebbiye rolünde Julie Andrews ve Julie'nin kalbini eritmeyi başardığı, ağzını bıçak açmayan sert aile reisi rolünde Christopher Plummer. Ayrıca Ernest Lehman'ın senaryosunun mantıklı kesinliği (ne de olsa *Sweet Smell of Success-Başarının Tatlı Kokusu*, 1957 ve *North by Northwest-Gizli Teşkilat*'ta da, 1959 çalıştı) ve Wise'ın kurgu rejinin yapı, ritim ve uyaklı bitişikliklere duyarlılığını daima belirgin kıldığı yönetmenliğinin sağlam ve gösterişsiz ustalığını unutmamalı.

Dağların zirveleri aşılarak helikopterden çekilen ve en sonunda "The hills are alive"ı söyleyerek coşkuyla koşan Andrews'a odaklanan o neşeli açılış sahnesi, günümüzde basmakalıp olarak değerlendirilebilir ama bunun tek sebebi, bir ruh hali (ve aslında *Neşeli Günler*'in müzik ve yaşam gücünün birbirine ayrılmamacasına bağlı olduğu bir film olması nedeniyle anlam) oluşturma konusundaki etkisinin çok fazla taklit edilmiş olması. Unutulmaması gereken bir nokta daha: beğenseniz de beğenmeseniz de bu şarkılar gerçekten unutulmaz. **GA**

REKOPIS ZNALEZIONY W SARAGOSSIE (1965)

Polonya (Kamera)
124dk, SB
Dili: Polonyaca
Yönetmen: Wojciech Has
Senaryo: Tadeusz Kwiatkowski, *Jan Potocki'nin romanından*
Görüntü Yönetmeni: Mieczyslaw Jahoda
Müzik: Krzysztof Penderecki
Oyuncular: Zbigniew Cybulski, Kazimierz Opalinski, Iga Cembrzynska, Joanna Jedryka, Slawomir Lindner, Miroslawa Lombardo, Aleksander Fogiel, Franciszek Pieczka, Ludwik Benoit, Barbara Krafftówna, Pola Raksa, August Kowalczyk, Adam Pawlikowski, Beata Tyszkiewicz, Gustaw Holoubek

İngilizce adı: *The Saragossa Manuscript*

Jerry Garcia, 1960'larda North Beach, San Francisco'da kısaltılmış bir versiyonunu gördüğü bu 1965 yapımı Polonya filmini en sevdiği film olarak ilan etti ve birkaç yıl sonra Martin Scorsese ve Francis Ford Coppola'yla birlikte üç saatlik orijinal uzunluğuna kavuşturulmasına yardım etti. *The Saragossa Manuscript*'in neden bir kült film olduğunu anlamak çok kolay. İspanyol Engizisyonu'nun sonlarına doğru Napoleon tarzı bir subay (bu filmde alışılmıştan daha bodur olsa da Polonya'nın James Dean'i olarak bilinen Zbigniew Cybulski), aralarında ensest bir ilişki varmış hissi uyandıran Tunuslu iki şuh Müslüman prenses kardeşin ahlaki sınavına maruz kalır ve labirent gibi hikayede, çeşitli karakterler birbirine bağlı dokuz geriye dönüşlü hikaye anlatırken, hikaye içinde hikayeler *The Arabian Nights*'ın (*Arap Geceleri*) tadını ve (özellikle erotizmde) tesadüfi Kafka yankılarını yansıtır.

Krzysztof Penderecki'nin müziği, klasik müzikten flamenkoya ve modern elektronik müziğe kadar tüm gamlara basarken, süssüz ve duygusuz sahneler incelikli bir biçimde siyah-beyaz Techniscope'la çekilmiş. Merhum Wojciech Has, kesinlikle usta bir yönetmen ama bu tür bir film gerçekten Roman Polanski gibi daha saplantılı birine ihtiyaç duyuyor. Jan Potocki'nin 1813 tarihli romanından Tadeusz Kwiatkowski'nin uyarladığı film, hiç kuşkusuz hikaye anlatımı süreciyle ilgili merak uyandırıcı bir fantezi ve unutulmaz bir tefekkür. **JRos**

Fransa / İtalya (Athos, Chaumiane, Filmstudio)
99dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: André Michelin
Senaryo: Jean-Luc Godard
Paul Éluard'ın La Capitale de la douleur isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Paul Misraki
Oyuncular: Eddie Constantine, Anna Karina, Akim Tamiroff
Uluslararası Berlin Film Festivali: Jean-Luc Godard (Altın Ayı)

İngilizce adı: *Alphaville*

ALPHAVILLE, UNE ÉTRANGE AVENTURE DE LEMMY CAUTION (1965)

Gelecekte gizli ajan Lemmy Caution (Eddie Constantine) ya bir şehir ya da gezegen olan Alphaville'de ya bir araba ya da uzay gemisi olan Ford Galaxie'siyle gezinir. Görevi, kayıp Profesör Von Braun'u (Howard Vernon) bulmak ve belki de öldürmektir. Caution önce yerlileşmiş ajan Henri Dickson'la (Akim Tamiroff) ve sonra da çılgın bilim adamının "aşk" ve "vicdan" kelimelerini hiç duymamış olan kızı Natacha'yla (Anna Karina) karşılaşır. Alphaville, samimi duyguları ölümle cezalandırılacak bir suç olarak değerlendiren ve korkunç bir yüzme havuzunda törensel bir havada gerçekleştirilen toplu infazlarda ısrar eden boğuk sesli bir süper bilgisayar tarafından yönetilir. He-man kahraman Caution, doğal olarak bilgisayarı (şiirselliğini besleyerek) yok eder ve bu arada da kırılgan Natacha'ya kur yaparak kızın uyuyan duygularını canlandırır.

Fransız Yeni Dalga akımının güç kaynağı Jean-Luc Godard, pahalı dekorlar ya da özel efektler olmaksızın bir bilimkurgu yaratmaya koyulur. Filmi akıllıca seçilmiş Paris mekânlarında çeken Godard; çağdaş otel lobilerinde, neon tabelalarda, ofis binalarında ve bürokratik bekleme odalarında totaliter bir geleceğin tohumlarını keşfeder. Başlangıçta *Alphaville*'in bilimkurguyla ilişkisi, tıpkı Godard'ın Fransız-Amerikan filmlerinden sevgiyle ödünç aldığı trençkotlu karakterleri ve silah çekme pozları gibi (Constantine daha önce bir dizi ağır korku filminde yazar Peter Cheyney'in Mike Hammer tarzı dedektifi Lemmy Caution'ı canlandırmıştı), pervasız bir parodi amacı taşıyordu. Ancak *Alphaville*, döneminin bir ürünü olarak değerlendirildiğinde (Philip K. Dick de daha iddialı romanlarda aynı temaları kullanıyordu), şimdi çok daha gerçek bir bilimkurgu gibi görünüyor; öyle ki bir dizi uyarlamanın üzerinde önemli etkileri oldu (François Truffaut'nun Ray Bradbury'nin *Fahrenheit 451*'inden çektiği filmden, Ridley Scott'un Dick'in bir romanına dayanan *Bıçak Sırtı* filmine kadar).

Alphaville, birçok Godard filmi gibi, bir saatin sonunda kasten konunun dışına çıkar ve iki karakter bir otel odasında oturup dakikalarca tartışır. *Serseri Aşıklar* ve *Nefret*'te olduğu gibi, Caution'ın Natacha'yı zombilikten kurtardığı bu serbest konulu sohbet, yersiz gibi görünse de, aslında Godard'ı sohbet sinemasında neredeyse Joseph Mankiewicz'in dengi olduğunu onaylayan bir doruk noktası. Film, alaycı bir mizah ve şiirsel bir ciddilik (bazen ahmaklık) sergiler ve asla eskimeyecek ender bir fütürist görüş ortaya koyar. **KN**

CAMPANADAS A MEDIANOCHE (1965)
Gece Yarısı Çanları

İspanya / İsviçre (Alpine, Española)
113dk, SB
Yönetmen: Orson Welles
Yapımcı: Ángel Escolano, Emiliano Piedra, Harry Saltzman, Alessandro Tasca
Senaryo: Orson Welles *William Shakespeare'in oyunlarından ve Raphael Holinshed'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Edmond Richard
Müzik: Angelo Francesco Lavagnino
Oyuncular: Orson Welles, Jeanne Moreau, Margaret Rutherford, John Gielgud, Marina Vlady, Walter Chiari, Michael Aldridge, Julio Peña, Tony Beckley, Andrés Mejuto, Keith Pyott, Jeremy Rowe, Alan Webb, Fernando Rey, Keith Baxter
Cannes Film Festivali: Orson Welles (20. yıldönümü Ödülü), (Büyük Teknik Ödül), *ödülü Skaterdater ile paylaştı*, (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Chimes at Midnight*

Orson Welles, Shakespeare'den hep etkilenmişti ve hem *Othello*'yu, hem de *Macbeth*'i beyazperdeye taşıdığı gibi *The Merchant of Venice*'in de (*Venedik Taciri*) televizyon versiyonunu çekti. Bununla birlikte bu yöndeki en büyük başarısı, hiç kuşkusuz IV. Henry oyunlarından uyarladığı *Geceyarısı Çanları*'dır. Ancak sakın sadık bir Shakespeare uyarlaması beklemeyin. Akademik görüşler, Prens Hal'in sarhoş serseri Falstaff'la sadece gençlik çılgınlıklarını tatmin ettiğini, tahta çıktığında onu terk etmesinin bunu doğruladığını düşünenler ve şişman şövalyenin terk edilmesinin Hal'ın Makyavelvari bir prens olduğunu gösterdiğine inananlar arasında ikiye ayrılır. Welles, bu görüşleri dengelemekle uğraşmaz. Onun filmi, *IV. Henry*'nin Falstaff'ın bakış açısından anlatılan 1. ve 2. Bölümleri'ni konu alır. Falstaff'ın içki içmesi, hırsızlık yapması, korkaklığı ve açgözlülüğü, suç değil zaaftır. Welles, şişman şövalye Falstaff'ın iri cüssesinden mutluluk duyar. Eastcheap'teki komik sahneler, özellikle Gadhill'deki başarısız soygundan sonrası, tam bir usta işi.

Hiç kimse Shakespeare'in hazırcevaplığını Welles kadar kusursuzca canlandırmamıştı. Ancak asalet ya da onur olmaksızın, insanların efendilerinin çarpık emellerine hizmet etmek için öldükleri sefil savaş alanlarında geçen savaş sahneleri çok daha dokunaklı. Bununla birlikte, *Gece Yarısı Çanları*, gerçek zaferini, filmin adını aldığı ve Falstaff'ın şamatacı gençliğinden tanıdığı taşralı sulh yargıcı Shallow'la (Alan Webb) karşılaştığı sahnelerle kazanıyor. Bu karşılaşmaların Shakespeare'in oyununun da ötesine geçen dokunaklılığı gerçekten etkileyici; özellikle artık Kral V. Henry olan, yaşamının aşkı genç Prens Hal tarafından kovulan Falstaff'ı bekleyen trajik duygusal kader hakkında hiçbir kuşkumuz kalmamışken. IV. Henry rolünde John Gielgud, Hotspur rolünde Norman Rodway, Hal rolünde Keith Baxter ve hatta Doll Tearsheet rolünde çıkagelen Jeanne Moreau ve Hotspur'ün karısı rolünde Marina Vlady'den oluşan oyuncu kadrosu muhteşem. Bir uyarı: diyalogların sonradan yapılan senkronizasyonu gerçekten berbat, inanmak için duymanız gerek. Bunun dışında tam bir başyapıt. **CM**

Britanya (Compton)
104dk, SB

Yönetmen: Roman Polanski

Yapımcı: Gene Gutowski, Michael Klinger, Robert Sterne, Tony Tenser, Sam Waynberg

Senaryo: Gérard Brach, Roman Polanski, David Stone

Görüntü Yönetmeni: Gilbert Taylor

Müzik: Chico Hamilton

Oyuncular: Catherine Deneuve, Ian Hendry, John Fraser, Yvonne Furneaux, Patrick Wymark, Renee Houston, Valerie Taylor, James Villiers, Helen Fraser, Hugh Futcher, Monica Merlin, Imogen Graham, Mike Pratt, Roman Polanski

Uluslararası Berlin Film Festivali: Roman Polanski (FIPRESCI Ödülü), (Gümüş Ayı–Özel Jüri Ödülü), (Altın Ayı adaylığı)

REPULSION (1965)
Tiksinti

Roman Polanski'nin ilk İngilizce filmi *Tiksinti*; sadece cinsel panik çağrışımları nedeniyle değil, aynı zamanda sesin ustalıklı kullanımının, seyircileri hayal güçlerini sayısız şekillerde çalıştırmaya yöneltmesi nedeniyle de hâlâ yönetmenin en korkunç ve en huzursuz edici eseri olma özelliğini koruyor. Ayrıca gittikçe açılan geniş açılar ve alan derinliğinin yanı sıra daha başka görsel stratejiler de kullanarak rüyaların, hayal gücünün ve günlük gerçekliğin aynı süreçte işlendiği öznel ruh halleri nakleden *Tiksinti*, Polanski'nin ilk siyah-beyaz filmlerinin en dışavurumcu örneği. Böylesi bir dışavurumcu üslubun sonuçlarından biri de öykünün geçtiği sıradan apartman dairesinin gittikçe azap çeken bir bilincin biçim ve kalıbına girmesi.

Catherine Deneuve, erkeklerden korkan ve ablasıyla Londra'da yaşayan, sakin ve sessiz deli, Belçikalı manikürcü Carole Ledoux rolünde en etkileyici oyunculuklarından birini sergiliyor. Yan odada sevişmelerinden bile rahatsız olduğu ve korktuğu ablasıyla sevgilisi tatile çıkınca, Carole'un korkuları ve apartman dairesindeki yalnızlığı, derisi yüzülmüş meymenetsiz bir tavşanın da aralarında bulunduğu pişmemiş yemeklerle birlikte iyiden iyiye artar. Ortaya gittikçe şiddetli ve korkunç sonuçlar çıkarken, Carole'un deliliği daha da belirginleşir.

Tiksinti; anlatı açısından, sadece zaman zaman başarıya ulaşır ve vaka analizi açısından, bazen çok açık görünür ama öznel kabus açısından, sersemletici bir sinema eseridir. Ustalıkla ayarlanmış şoklar ve birçok açıdan yavaş yavaş gelişen bir dehşet duygusuyla oluşturulmuş bu korku filmi; Polanski'nin daha sonraki korku filmlerinin çoğu için bir tür şablon oluşturdu. Polanski'nin filmleri, yalnızlık ve klostrofobiyi ele alırken, 1976 yapımı *The Tenant* (*Kiracı*; Polanski başrolü oynamıştı) ve çeyrek yüzyıl sonrasının *The Pianist*'i (*Piyanist*) gibi birbirinden tamamen farklı çalışmalar içerir. Yine de Polanski, 1984 yapımı otobiyografisinde, alaycı bir ifadeyle, kendisi ve ortak yazarı Gérard Brach'ın *Tiksinti*'yi aslında "amacı olan bir araç olarak"; daha doğrusu, Deneuve'ün kız kardeşi Françoise Dorléac'ın oynadığı, daha az ticari olsa da çok daha kişisel bir İngilizce film olan *Cul-de-sac*'ı (*Çıkmaz Sokak*, 1966) finanse etmelerine olanak tanıyacak ticari bir başarı olarak gördüklerini yazdı. **JRos**

GIULIETTA DEGLI SPIRITI (1965)
Ruhların Jülyeti

İtalya / Fransa / Batı Almanya
(Eichberg, Federiz, Francoriz, Rizzoli)
148dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Federico Fellini
Yapımcı: Angelo Rizzoli
Senaryo: Federico Fellini, Ennio Flaiano, Tullio Pinelli, Brunello Rondi
Görüntü Yönetmeni: Gianni Di Venanzo
Müzik: Nino Rota
Oyuncular: Giulietta Masina, Sandra Milo, Mario Pisu, Valentina Cortese, José Luis de Villalonga, Caterina Boratto, Sylva Koscina, Frederick Ledebur, Luisa Della Noce, Valeska Gert, Lou Gilbert, Silvana Jachino, Milena Vukotic, Fred Williams, Dany Paris
Oscar adaylıkları: Piero Gherardi (sanat yönetmeni), (kostüm)

İngilizce adı: *Juliet of the Spirits*

Bugün, renkli filmlerin görüntü yönetimi ve film tasarımı açısından üstünlüğü, özenle düzenlenmiş genel bir skalanın başarısına göre değerlendirilir. Federico Fellini, *Giulietta degli spiriti*'de rengi, planlar arasında ve içinde estetik bir isyan yaratma fırsatı olarak kullanır: örneğin, tamamen kırmızı ve yeşil bir çerçeve, parlak beyaz bir başka çerçeveyle kesilir.

Fellini, ilk renkli filminde, olasılıkları coşkuyla araştırdı. *8½*'un (1963) tamamlayıcısı olarak tasarlanan *Giulietta degli spiriti*, Fellini'nin ünlü karısı Giulietta Masina'nın canlandırdığı Juliet'ın ruhunu inceler. Belirsiz bir evlilik ve kadın düşkünü bir kocayla (film hafif otobiyografiktir) karşı karşıya kalan Juliet; kaçışı, medyumlar, üst sınıf fahişeler ve varlıklı tanıdıklardan oluşan son derece erotik bir dünyada bulur. Kısa sürede ruhlar görmeye başlayan Juliet, baskıcı ve dini terbiyesiyle aradığı özgürleşme ya da mutluluk arasındaki uçurum yüzünden acı çeker.

Bugün, bu filmin en olağanüstü yanlarından biri, mutlak modernliği. Yüzler, kostümler ve tavırlar hiç eski görünmüyor. Film benzersiz bir biçimde ileriyi görüyor: Yeni Dalga kültüründe özellikle "beden ve zihin" felsefeleriyle ilgili olarak patlayacak pop-mistik çılgınlıkları çoktan özümseyip sevgiyle abartan Fellini, gerçekten gerçeküstücü "iletişim araçları" olarak beden ve zihinle ilgilenir.

Fellini'nin kadınları, narsist izdüşümlerine zemin olarak kullanmakla suçlanmasına karşın, Juliet aslında onun en muhteşem dişi karakteridir ve Masina da tuhaf hareketlerine çocuksu bir merakın yanı sıra, gerçekçi bir tereddüt ve kuşkuculuk kazandırarak bu karakteri izleyici için doğal bir özdeşleşme figürü haline getirir.

Tarz açısından, Fellini rüyayla beslediği görüşlerini modern dünyanın teknolojik ıvır zıvırıyla (telefonlar, film projektörleri, ekranlar) birleştirmeye başlamış ve böylece eşzamanlı olarak görkemli şeyleri sıradan, sıradan şeyleri de görkemli kılmıştır. Kamerası, bazen kaybolmuş gibi görünen başıboş bir gözdür: çerçeveye aralıksız giriş-çıkışlar, bedenlerin sanatsal dalgalanmaları, bir görüntünün Juliet'in görüş açısı olarak ortaya konduğu anı anlar... tüm bu teknikler, Nino Rota'nın zengin ve karnaval tarzı müziğinin ritmiyle salınarak bilinçaltı evrenine delişmen bir dalışı anımsatır.
AM

Fransa / İtalya (De Laurentiis, Rome-Paris, SNC)
110dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: Georges de Beauregard
Senaryo: Jean-Luc Godard
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Antoine Duhamel
Oyuncular: Jean-Paul Belmondo, Ferdinand Griffon, Anna Karina, Marianne Renoir
Venedik Film Festivali: Jean-Luc Godard (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *Pierrot Goes Wild*

PIERROT LE FOU (1965)
Çılgın Pierrot

Jean-Luc Godard'ın başyapıtı *Pierrot le Fou* (*Çılgın Pierrot*), yönetmenin uzun ve parlak kariyerinde önemli bir kilometre taşıdır. Karışık bir dönüm noktası olan film, Godard'ın *Breathless* (*Nefes Nefese*, 1960) ve *Vivre Sa Vie* (*Hayatını Yaşamak*, 1962) gibi eserlerinin deneysel yaşam gücü ve *Week End* (*Hafta Sonu*, 1967) ve *Wind from the East* (1969) gibi son derece politik, alaycı ve acı bir biçimde komik filmleri arasında kalır. *Pierrot le Fou*, her ikisinin öğelerini de barındırır ve sırf bu nedenle izleyici için zengin bir deneyim fırsatı sunar. Ancak filmin sahip olduğu bir başka koz da gerçek güzellik duygusu. Eleştirmenler, Godard'ın polemik yaratan üslubuna karşın zarif bir biçimde güzel filmler de yaptığını unutmaya meyilli ama *Pierrot le Fou*, hiç kuşkusuz *Contempt*'le *(1963)* birlikte, bu açıdan değerlendirilmeli.

Godard'la Hollywood arasında her zaman aşk ve nefret karışımı bir ilişki vardı. Ona göre, Amerikan filmleri, hem güzel ve içten hem de duygusuz ve çirkindi. Godard, filmlerinin çoğunda olduğu gibi, hareket noktası olarak yine Amerikan "alt," kültür ve tür filmciliğini kullanır: *Pierrot le Fou*, ucuz roman yazarı Lionel White'ın Obsession'ınına (son derece) serbestçe dayanırken, hak ettiği takdiri görmeyen bağımsız Hollywood oyuncusu ve Godard'ın gözdesi Samuel Fuller'a uzun bir rol verir. Filmin muhteşem Raoul Coutard tarafından Techniscope tekniğiyle çekilmiş olması da Hollywood'un 1950'ler ve 60'lardaki birçok prestij filminin yapay ihtişamı üzerine bir yorumdur. Eğer o dönemdeki Hollywood sinemasını biliyorsanız, *Pierrot le Fou*'yu seyretmek akıl karıştırıcı değil ama son derece tatmin edici bir deneyim olabilir; çünkü Godard'ın hicvi hiçbir zaman tahmin edilebilecek kadar açık değildir.

Pierrot, acımasız, hicivsel, mizahi ve güzel olmasının yanı sıra, ilk izleyişte anlaşılır bir film. Ancak belki de en çekici (ve çarpıcı) özelliği, katıksız edepsizliği. Ferdinand-Pierrot ve Marianne (Godard'ın daima birlikte çalıştığı Jean-Paul Belmondo ve Anna Karina), bir komik durumdan diğerine çılgıncasına geçerken, benzin istasyonu görevlileriyle herkese açık ve dünyanın en katlanılmaz partisine ya da tuhaf şekilde yüreklendirici bir kendini kurban etme eylemine katılırlar. Bu filmde neredeyse her şey mümkün, üstelik tekrar tekrar seyretseniz bile, yine de şaşırıyorsunuz. Godard'ın imgeleminin ve hicvinin gücü ileri yaşında bile azalmadı. Hatta bugün çok daha etkili. **EdeS**

FASTER, PUSSYCAT! KILL! KILL! (1965)

ABD (Eve)
83dk, SB
Yönetmen: Russ Meyer
Yapımcı: George Costello, Eve Meyer, Russ Meyer, Fred Owens
Senaryo: Russ Meyer, Jack Moran
Görüntü Yönetmeni: Walter Schenk
Müzik: Paul Sawtell, Bert Shefter
Oyuncular: Tura Satana, Haji, Rosie, Lori Williams, Sue Bernard, Stuart Lancaster, Paul Trinka, Dennis Busch, Ray Barlow, Michael Finn

Russ Meyer hakkında ne söyleyebilirsiniz? Filmleri, yaşamla ilgili ünlü bir özdeyişte de belirtildiği gibi, edepsizce, kaba ve kısa. Kimileri sanatsallığının tesadüfiliği hakkında görüşler belirtti ve bazen bizden filmlerinin rahatsız edici cinsel politikasını yeniden değerlendirmemiz istendi. Ancak her iki görüşe (ve bizzat filmlerinin çoğuna) dikkatle yaklaşılması gerekse bile, *Faster, Pussycat! Kill! Kill!*, sevilmeye devam ediyor; üstelik tek hayranı da bu filmin gelmiş geçmiş en iyi film olduğunu iddia eden John Waters değil.

Faster, Pussycat! Kill! Kill!, üç biçimli ve sert oto yarışı yapan kadının kahramanlıklarını (bu bağlamda özellikle önemli bir terim) konu alır. Varla (Tura Satana), Rosie (Haji) ve Billie (Lori Williams); katıldıkları bir yarışla bağlantılı bir cinayetin ardından, civardaki bir çiftlikte saklanır ve filmin gerisini çiftlik sahibinin mali durumunu düzeltmek için planlar kurarak geçirirler. Film, kısmen yaratıcı ve gösterişli bir kurgu, zekice bir siyah-beyaz görüntü yönetimi, caz tarzı müzikler ve yoğun kinayeler gibi çok sayıda doğal hoşluklar sunması ve kısmen 1960'larda özellikle bizzat sinemada yaşanan değişimlerin büyüleyici bir ölçeği olması sayesinde birçok kült film listesinin ilk sıralarında yer alır. **DO**

Hindistan (J.J. Films)
143dk, SB
Dili: Bengal dili
Yönetmen: Ritwik Ghatak
Senaryo: Ritwik Ghatak
Radheshyam Jhunjhunwala'nın romanından
Görüntü Yönetmeni: Dilip Ranjan Mukhopadhyay
Müzik: Ustad Bahadur Khan, Nino Rota (Fellini'nin La Dolce Vita filminden)
Oyuncular: Abhi Bhattacharya, Madhabi Mukherjee, Satindra Bhattacharya, Bijon Bhattacharya, Indrani Chakrabarty, Sriman Tarun, Jahar Ray, Pitambar, Sriman Ashok Bhattacharya, Sita Mukherjee, Radha Govinda Ghosh, Abinash Bannerjee, Gita De, Umanath Bhattacharya, Arun Chowdhury

İngilizce adı: *Golden River*

SUBARNAREKHA (1965)

Ritwik Ghatak, en çok *The Cloud-Capped Star*'la *(1960)* tanınır ama *Subarnarekha* daha da güçlü olabilir; hatta bazılarına göre sinemanın en büyük keşfedilmemiş başyapıtları arasında yer alır. Doğu Bengal (günümüzün Bangladeş'i) Dhaka yerlisi olan Ghatak, ülke bölündüğü sırada 22 yaşındaydı ve sanatçı kimliğini işte bu travma belirledi. *Subarnarekha*, fakir bir Bengal mülteci kolonisinde Gandi'ye suikast yapıldığı haberinin duyulmasıyla başlar. Genç kızını büyüten ve terk edilmiş bir erkek çocuğu da kanatları altına alan Ishwar Chakraborty (Abhi Bhattacharya); varlıklı bir üniversite arkadaşı ona taşrada bir fabrikada iş teklif ettiğinde, daha büyük arzularını göz ardı ederek, çocuklarının geleceklerini güvence altına almak adına bu iş teklifini kabul eder.

Yıllar geçer. Erkek çocuk Abhiram (Satindra Bhattacharya) üniversiteden hevesli bir yazar olarak döndüğünde, yarı-kardeşi Shita'yla (Madhabi Mukherjee) birbirlerine aşık oldukları ortaya çıkar. Aşk ilanı, Ghatak'ın sesle yaptığı yenilikçi deneylerin unutulmaz bir örneğini sunar: kelimeler genç adamın ağzından fısıltı halinde çıkar; tutkusu sanki dudaklarından değil, doğrudan kalbinden gelir. Ishwar elbette çocuklarının birleşmesine karşı çıkar; zaten Abhiram'ın alt kasttan olduğu ve kızına layık olmadığı gerçeği de bu birleşmeyi zora sokar. Ishwar gibi iyi bir adam, yaşamını temsil eden her şeyin gözlerinin önünde çözülmesini dehşet içinde izlemek zorunda kalır.

Tamamen yenilgiye uğramış ve intihar etmekten bile aciz olan Ishwar, "şeytanla ödeşmeye" karar verir ve Ghatak bu noktadan itibaren popüler melodramı trajedi düzeyine yükseltir.

Mutlak ve katışıksız ıstırabı sinema diliyle dışa vurma konusunda, Ghatak'a eşdeğer olabilecek bir Amerikalı yönetmen henüz doğmadı. Ghatak'ın dinamik kompozisyon duygusu, kişisel ilişkilerde etkin olan güç oyunlarını biçimlendirirken, yine de ısrarcı bir dışavurumcu keskinlik, toplumsal, etnik, ekonomik ve belki de mitolojik güçlerin karşısındaki daha büyük bir temel güçsüzlüğü gözler önüne serer. Ghatak özellikle marjinallerin; yani kadının, gencin, yaşlının ve akıl hastasının kaderine karşı duyarlıdır. Ghatak, bu yaşamların enkazlarından titrek bir umut ışığını ortaya çıkarır. Bununla birlikte, seyircilerin çok acıklı bulduğu *Subarnarekha*, sadece çok sınırlı bir gösterim olanağı buldu; yönetmense alkolizme sürüklendi. Ghatak, 1976'da, 51 yaşındayken öldü. **TCh**

DE MAN DIE ZIJN HAAR KORT LIET KNIPPEN (1965)

De Man die zijn haar kort liet knippen, Belçika sinemasının modernizme giriş filmdir. André Delvaux'nun ilk uzun metrajı olan film, ayrıca Belçika'nın kendi ulusal sinema tarzının, yani günlük hayatın gerçeküstü melankolisini ele alan benzersiz bir gerçekçilik ve ürkütücü hayal karışımı büyülü gerçekçiliğin doğuşunu da müjdeler.

Delvaux'nun filmi; aşk hikayesinden, dedektiflik-korkuya uzanan alışılmadık bir anlatı izleyerek, akıl sağlığı ve delilik arasındaki ince çizgiyi irdeler. Öğretmen Govert Miereveld (Senne Roufaer), bir öğrencisine aşık olur ama öğrenci kısa bir süre sonra ortadan kaybolarak, bizleri ve Govert'i öldürülüp öldürülmediği konusunda merak içinde bırakır. *De Man die zijn haar kort liet knippen*, sadece bir dedektiflik hikayesi olmanın ötesinde, kahramanın kimlik bunalımına bir yolculuktur; gerçeğin kendisi bir rüyaya dönüşürken, Govert'le birlikte biz de yavaş yavaş gördüklerimize ya da duyduklarımıza inanamayacağımızı fark ederiz. Gerçekliği, uzaklaşmayı ve rüyamsı bir yabancılaşmayı harmanlayan bir otopsi, filmdeki kritik sahnelerden biridir.

De Man die zijn haar kort liet knippen, üslup açısından, çok karmaşık bir film. Dildeki, görüntülerdeki ve karakterlerin tavırlarındaki titiz detaylar; Govert'in yaşadığı ve yolculuk ettiği son derece gerçekçi dekorların gerçekliği üzerine kuşku düşürür ve en sonunda gerçeği aramaktan vazgeçip Govert'le birlikte sakin bir tefekkür içinde yabancılığa geri çekiliriz. **EM**

Belçika (BRT, Ministerie van Nationale Opvoeding en Kultuur)
94dk, SB
Dili: Flemenkçe
Yönetmen: André Delvaux
Yapımcı: Paul Louyet, Jos Op De Beeck
Senaryo: Anna De Pagter
Johan Daisne'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Ghislain Cloquet
Müzik: Frédéric Devreese
Oyuncular: Senne Rouffaer, Beata Tyszkiewicz, Hector Camerlynck, Hilde Uytterlinden, Annemarie Van Dijk, Hilda Van Roose, François Beukelaers, Arlette Emmery, Paul S'Jongers, Luc Philips, François Bernard, Vic Moeremans, Maurits Goossens

İngilizce adı: *The Man Who Had His Hair Cut Short*

HOLD ME WHILE I'M NAKED (1966)

George Kuchar'ın ilk 16 mm. çektiği renkli filmi; underground yaratıcılığın çekici ve melodramatik bir gövde gösterisi. Kuchar'ın 1950'lerin sonundan beri yaptığı yüzlerce filmin en popüleri olan bu 1966 yapımı düşük bütçeli kısa film; film yapma çabaları sırasında depresyon ve yalnızlık nöbetleriyle savaşan, kaybetmeye mahkum çekici bir yönetmenin (Kuchar) hikayesini anlatır. Şehvetli genç yıldızı (iştah kabartıcı bir Donna Kerness) duşta tutkuyla tanıdığında, Kuchar'ın kendine acıması ve yabancılaşması daha da derinleşir.

Hold Me While I'm Naked, George ve ikizi Mike'ın Bronx'ta çektikleri Hollywood destanlarının çoğu gibi, kaçınılmaz şekilde karşılaştırıldığı camp (bayağı, kaba, popüler [kitsch] öğelerin kasıtlı olarak abartılı bir biçimde kullanıldığı film türü) ve trash (ucuz, değersiz) Hollywood parodilerinin arasından sıyrılmasını sağlayan bir duygusal ciddiyet düzeyine ulaşır. Film, bunu büyük oranda Kuchar'ın teknik ve yaratıcı becerilerine borçlu: Şaşırtıcı adı ve yapım tasarımı, tuhaf ve sade kamera açılarının yaratıcı çekimleri, Hollywood filmlerinin göz alıcı kaygıları ve duygusal aşırılıklarını mahalle arkadaşlarının sıradan gerçeklerine ve insani boyutlarına uyarlama konusundaki doymak bilmez yeteneği. Kuchar becerikliliğinin renkli bir örneği olan *Hold Me While I'm Naked*, birçok izleyiciyi ve özellikle John Waters'ı kendi görkemli beyazperde destanları için arkadaşlarını seferber etmeye teşvik etti. **MS**

ABD
17dk, Renkli
Yönetmen: George Kuchar
Oyuncular: Donna Kerness, George Kuchar, Andrea Lunin, Hope Morris, Steve Packard

Britanya (Bridge)
111dk, Metrocolor
Yönetmen: Michelangelo Antonioni
Yapımcı: Carlo Ponti, Pierre Rouve
Senaryo: Michelangelo Antonioni, Tonino Guerra, Edward Bond *Julio Cortazar'ın öyküsünden*
Görüntü Yönetmeni: Carlo Di Palma
Müzik: Herbie Hancock
Oyuncular: David Hemmings, Vanessa Redgrave, Peter Bowles, Sarah Miles, John Castle, Jane Birkin, Gillian Hills, Veruschka von Lehndorff, Julian Chagrin, Claude Chagrin
Oscar adaylıkları: Michelangelo Antonioni (yönetmen), Michelangelo Antonioni, Tonino Guerra, Edward Bond (senaryo)
Cannes Film Festivali: Michelangelo Antonioni (Altın Palmiye)

BLOWUP (1966)
Cinayeti Gördüm

Michelangelo Antonioni, yavan İtalyan üst sınıf bıkkınlığının yanı sıra Monica Viti etrafında gelişen ve *L'Avventura*'dan (*Macera*) *Il Deserto Rosso*'ya (*Kızıl Çöl*) uzanan bir başyapıtlar serisinin ardından, 1966 yapımı *Cinayeti Gördüm*'le uluslararası yönetmen unvanını kazandı. Julio Cortazar'ın anekdot tarzı bir kısa öyküsüne dayanan *Cinayeti Gördüm*, çözümsüz bir gizem sunma konusunda Macera'yı izler ama daha da ileri giderek kahramanın zihninin dışında gerçekten de herhangi bir gizem olup olmadığıyla ilgili saplantılı bir araştırmanın peşine düşer.

Yabancı bakışlarını, sendelemeye başlamış bir Londra'ya çeviren Antonioni, kültürel açıdan önemli gibi görünen bir zaman ve mekanı dikkatle yakalar. Fellini'nin *Tatlı Hayat*'ında olduğu gibi, belli bir türde modern entelektüellik ve boşluk üzerine hicivsel bir saldırı olarak planlanan film, aslında onaylamadığı bir dünyanın modalarının, adetlerinin, müziğinin, cinselliğinin ve tuhaflığının kutlamasına dönüşür.

Ana karakter Thomas (David Hemmings), belki Antonioni gibi, zamanını yavan ama çekici mankenlerle, saldırgan ilişkilerle ve genelde işsiz olmasına karşın arada sırada yaptığı verité çalışmalarıyla geçiren bir fotoğrafçıdır. Son kitabını bitirmek için huzurlu bir görüntü bulabilme umuduyla, ürkütücü biçimde ıssız bir parkta çekim yapan Thomas, görünüşte masum ve sakin dakikalar geçiren yaşlı bir adamla genç bir kadının (Vanessa Redgrave) birkaç kare fotoğrafını çeker. Ancak kadın Thomas'ı takip ederek filmi geri vermesini ister, sonra da Thomas'ın stüdyosuna gelerek son derece kurnaz olan Thomas'ın ilgisini daha da artıran gergin ve nevrotik işvelerle talebinde ısrar eder. Thomas, yanlış filmi vererek kadını başından savar ve çektiği fotoğrafları basar: dikkatlice incelediğinde çalılıklarda pusuya yatmış ve kadının korku dolu ya da işbirlikçi bakışlarını yakalayan bir adamı görür. Bir başka fotoğrafta da bir insan vücudu olabilecek belli belirsiz bir cisim görünür ve Thomas parka yaptığı bir gezide bu cismin gerçek bir ceset olduğunu görür ama sonra tüm kanıtlar ortadan kalkar ve Thomas bir cinayete tanıklık ettiği inancını kaybederek yaşamını altüst eden meşguliyetlerden uzaklaşır.

Korku tarzı cazibesine (genelde Coppola'nın *The Conversation*'ı (*Konuşma*) ya da De Palma'nın *Blow Out*'u (*Patlama*) gibi orijinal gerilim filmlerinde saygıyla anılmıştır) rağmen, *Cinayeti Gördüm*, bir cinayet filminden çok sallantılı bir yabancılaşmanın portresidir. İngilizce filmlerde çıplaklığın henüz olağanlaşmadığı 1966'da, Redgrave'in bluzunu çıkarıp kollarını göğüslerinin üzerinde kavuşturarak stüdyoda dolanması gerçek bir saldırıydı; hele Thomas'ın yerde bir çift beceriksiz ve kıkırdayan grup kızıyla sarmaş dolaş olduğu ünlü (ve hatta zarif) sekanstan söz etmeye gerek bile yok. Her şeyin ötesinde, *Cinayeti Gördüm*, yabancı bir dünya hakkında bir film: ürpertici biçimde ıssız park, bir gitarın parçalandığı ana kadar kayıtsız kalan dinleyicilerin aniden yemek yeme çılgınlığına kapıldıkları (The Yardbirds'in verdiği) bir konser, Thomas'ın aslında hiçbir açıklama yapamayacağı birini aradığı bir marihuana partisi ve öğrenci pantomimciler arasında Thomas'ın kayıp bir "topu" oyuna geri göndermesiyle birlikte kuşkulu bir biçimde biten bir tenis maçı. **KN**

IL BUONO, IL BRUTTO, IL CATTIVO (1966)
İyi, Kötü, Çirkin

İtalya / İspanya (Arturo González, PEA)
161dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Sergio Leone
Yapımcı: Alberto Grimaldi
Senaryo: Luciano Vincenzoni, Sergio Leone, Agenore Incrocci, Furio Scarpelli
Görüntü Yönetmeni: Tonino Delli Colli
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Clint Eastwood, Lee Van Cleef, Eli Wallach, Aldo Giuffre, Luigi Pistilli, Rada Rassimov, Enzo Petito, Claudio Scarchilli, John Bartha, Livio Lorenzon, Antonio Casale, Sandro Scarchilli, Benito Stefanelli, Angelo Novi, Antonio Casas

İngilizce adı: *The Good, The Bad, and The Ugly*

Hollywood, 1960'ların ortasında gittikçe bir başka çağın hantal ve eskimiş kalıntısı olarak görülmeye başlanan western'lerden haylı sıkılmıştı. Elbette filmler sinema tarihinin temel öğeleri olarak kaldı ama zaman değişiyordu ve western'lerin artık popüler sinemada sağlam bir yeri yok gibi görünüyordu. Ancak Sergio Leone farklı düşünüyordu. İtalyan yönetmen, can çekişmekte olan bu türün, yeniden keşfedilmek için yeterince olgunlaştığını hissediyordu ve (çekimlerin İtalya'da yapılmasının yanı sıra bol kan nedeniyle) spagetti western olarak adlandırılan filmlerinin kalıcı etkisi, onun haklı olduğunu kanıtladı.

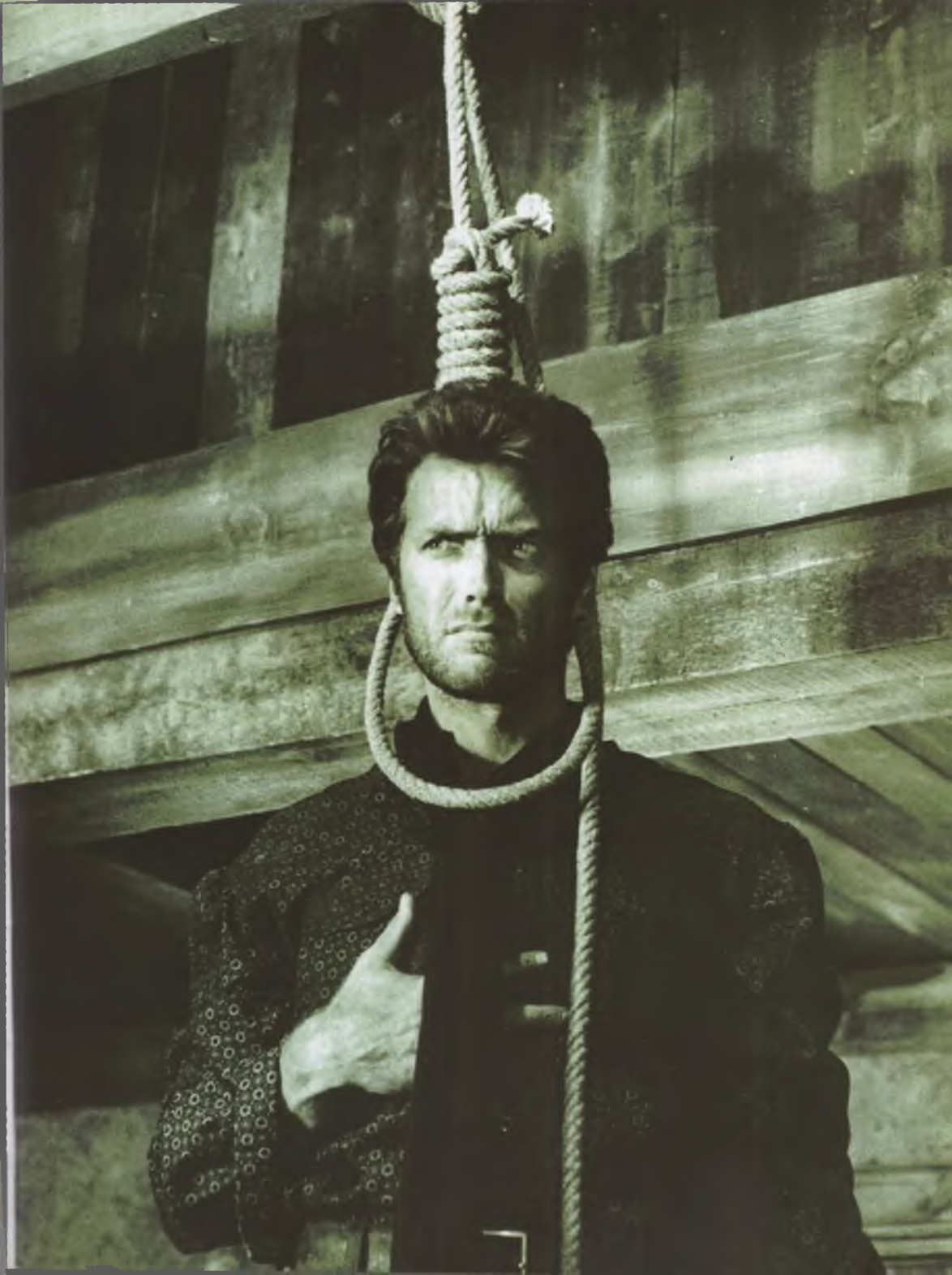
Leone, bir avuç film üzerinde çalıştıktan sonra, Akira Kurosawa'nın Dashiell Hammett'ın romanı *Red Harvest*'a (*Kızıl Hasat*) dayanan filmi *Yojimbo*'nun *(1961) A Fistful of Dollars* (*Bir Avuç Dolar, 1964*) adıyla yeniden çevrimini yapmak üzere o dönemde pek tanınmayan Clint Eastwood'u İtalya'ya davet etti. Simgeleşmiş "adsız kahraman" western'lerinin ilki olarak kısıtlı bir bütçeyle çekilen bu gösterişli ve yenilikçi film, olağanüstü bir başarı kazandı ve Leone ardından bir başka anlamlı ve isimsiz anti-kahraman olarak yine Eastwood'u oynattığı *For a Few Dollars More*'u (*Birkaç Dolar İçin, 1965*) çekti.

Ancak Leone'nin bir sinema efsanesi olarak gerçekten ün kazanmasını, "isimsiz kahraman" üçlemesinin üçüncü filmi olan *İyi, Kötü, Çirkin* sağladı. İç Savaş sırasında geçen film, adındaki üç kategorinin her birini açıkça temsil etse bile, aslında aralardaki çizgileri bulanıklaştıran üç haydutu konu alır. Eastwood bu kez kanun karşıtı bir ödül avcısı (görünüşte "iyi") olarak geri döner ve başına konan ödülü alabilmek için kanun kaçağı Eli Wallach'ı ("çirkin") tekrar tekrar yakalar. Eski ortaklar, sadistçe bir kavganın ardından, çalınan Konfederasyon altınını aramak için bir kez daha bir araya gelir ama fırsatçı ve ahlaksız Lee Van Cleef ("kötü") işlerini zorlaştırır.

Leone olay örgüsüyle pek ilgilenmez; *İyi, Kötü, Çirkin*, yönetmenliğin saf sinema öğelerini kucaklar. Leone, her bir geniş plan görüntüyü, adeta büyük bir manzara resmi yaparcasına özenle oluştururken, sık sık karakterin gözlerinden biraz daha büyük olan aşırı yakın planlar kullanır. Leone, hikayeyi, genelde Ennio Morricone'nin sıra dışı enstrümantal parçaları ve elektronik gitarı daha geleneksel orkestrasyonla harmanlayan ünlü müziklerinin ritimleriyle kesilen radikal kurgu teknikleriyle ilerletir. Tıpkı yıldızlarının yüzünden damlayan ter gibi, her kareden üslup fışkırır.

Ortak rakipler eski bir mezarlıkta üçlü bir düelloya tutuşurken, kamera adeta Eastwood, Wallach ve Van Cleef'in yüzlerine yapışır. Bu sahne, sinema tarihinin en çok taklit edilen ve kopyalanan sahnesi olmuştur. Morricone'un hipnotik müziği yoğunlaşırken, yüzden yüze kesmeler hızlanır, her bir kısık göz ve silaha uzanan her bir el yakalanır. Camp, kitsch ve son derece büyüleyici olan bu eser, western'in kurallarının, Leone'nin benzersiz bakış açısına uydurulmak üzere, ustalıklı bir yeniden yazımıdır. **JKl**

Çekoslovakya (Ceskoslovensky Státní, Barrandov)
74dk, Eastmancolor
Dili: Çekce
Yönetmen: Vera Chytilová
Senaryo: Vera Chytilová, Ester Krumbachová
Görüntü Yönetmeni: Jaroslav Kucera
Müzik: Jirí Slitr, Jirí Sust
Oyuncular: Julius Albert, Jitka Cerhová, Marie Cesková, Ivana Karbanová, Jan Klusák

İngilizce adı: *Daisies*

SEDMIKRASKY (1966)
Küçük Papatyalar

Hiç kuşkusuz 1960'ların en coşkulu sinemasal üslup ve duygu patlamalarından biri olan Vera Chytilová'nın *Sedmikrasky*'si (*Küçük Papatyalar*), delişmen ve saldırgan bir feminist fars olarak birçok yönden dikkat çeker. O dönemde birçok Amerikalı ve Batı Avrupalı yönetmenin yıkıcılıklarından onur duymalarına karşın, o on yılın ideolojik ve biçimsel açıdan en radikal filminin Doğu'dan, 1968'de Çekoslovakya'daki Prag Baharı'nın kısa vadeli politik reformlarına yol açan özgürleştirici galeyandan doğmuş olması doğal.

Sedmikrasky (*Küçük Papatyalar*); her ikisi de Marie adlı, 17 yaşında iki özgür kızın (Jitka Cerhová ve Ivana Karbanová) hikayesini anlatır. Kızların bir olay örgüsünden çok, unutulmaz bir edepsizlik sahneleri dizisi oluşturan çeşitli çılgınlıkları arasında, Chytilová'nın başını hükümetle belaya sokmasına yol açan birçok penis-karşıtı gag'ler (salatalık ve muz soymak gibi), çirkin yaşlı adamlara eğilim ve kaliteli yemeklerin ikram edildiği herkese açık (Laurel ve Hardy'ye rakip olabilecek cinsten) bir parti bulunur. Bu rahatsız edici ama özgürleştirici güç gösterisi, yetenekli yönetmeninin özgürlükle neler yapabileceğini gözler önüne serer. Jacques Rivette'nin *Celine and Julie Go Boating*'i üzerinde büyük bir etkisi olan *Sedmikrasky*, eleştirmen Ruby Rich'in de dile getirdiği üzere, Medusa'nın kahkahası olarak yorumlanabilecek, yıkıcı, canlı, enerjik ve çoğu erkek izleyici için (tehditkâr değilse bile) ürkütücü kadın kıkırdamalarıyla dopdolu. **JRos**

Hong Kong (Shaw Brothers)
95dk, Renkli
Dili: Mandarin
Yönetmen: King Hu
Yapımcı: Run Run Shaw
Senaryo: Ye Yang
Oyuncular: Cheng Pei-pei, Hua Yueh, Chen Hung Lieh, Biao Yuen, Jackie Chan

İngilizce adı: *Come Drink With Me*

DA ZUI XIA (1966)

Kaplan ve Ejderha'dan çok önce, *Da zui xia*'yla başlayarak kostümlü dövüş sporları dramında devrim yaratan büyük ve usta yönetmen King Hu vardı: Genç bir memurun kaçırılmasının ardından, yetkililer onu kurtarmak için *Golden Swallow* adlı (*Altın Kırlangıç-Cheng Pei-pei*) muhteşem ama gizemli bir kılıç dövüşçüsünü gönderirler. Dilenci kılığında bir kungfu ustası olan *Drunken Cat*'ten (*Sarhoş Kedi*) yardım alan Golden Swallow, memurun hapsedildiği yozlaşmış bir manastıra saldırmak için gözüpek bir plan yapar.

King Hu, görsel bir gövde gösterisi olan filmin her sekansını özenle bir renk, hareket ve tutkulu aksiyon şöleni olarak tasarlamış. Ancak, olağanüstü çekiciliğine karşın, film yine de King Hu'nun ilk dönemine ait; yönetmenin sinemanın tüm yönlerine hakimiyeti ve özellikle benzersiz kurgu yaklaşımı ancak *A Touch of Zen* gibi daha sonraki başyapıtlarında kusursuzluğa erişir. Ondan önce ya da belki sonra hiç kimsenin yapamadığı şekilde kılıç kullanan genç kadın yıldız Cheng Pei-pei, kusursuza sert bir kararlılığı dokunaklı bir kırılganlıkla harmanlarken, kahramanlığına karşın, daima her dövüşün sonuncusu olabileceğine dair imalar seziliyor. Cheng Pei-pei, daha sonra Hong Kong sinemasında başarılı bir kariyer yaptı ve Ang Lee'nin *Kaplan ve Ejderha*'sında kötü Nanny rolüyle beyazperdeye geri dönerek büyük beğeni topladı. **RP**

SECONDS (1966)

Thomas Wolfe bir keresinde, "Eve bir daha gidemezsin," demişti ve John Frankenheimer'ın Amerikan banliyösündeki yabancılaşmayla ilgili Faustvari görüşünü bilen herkes bunu çok iyi anlamıştı. Ana akım eleştirmenlerinin çoktan göz ardı ettiği *Seconds*, kült klasik statüsüne erişmişti.

Arthur Hamilton'a (John Randolph), basitçe şirket olarak bilinen kötü niyetli bir örgüt, radikal bir ameliyat geçirmesi ve geçmişini tümüyle unutması kaydıyla, orta sınıf duygusal yalnızlığını terk edip yeni bir yaşama kavuşma şansı teklif eder. Tüm cevapları bilen yaşlı adam rolünde Will Greer ve özellikle Hamilton'a nasıl yakışıklı ve yetenekli ressam Tony Wilson'a (Rock Hudson) dönüşeceğini heyecanla anlatan cehennem pazarlamacısı rolünde Jeff Corey'nin de dahil olduğu, örgütün kara listeli karakter oyuncuları filmi resmen çalıyorlar. Değişimin gerçekleşmesiyle birlikte, yeniden doğan kahramanımız şirketin sunduğu bohem yaşam tarzına alışamaz; ve *Seconds*, Kafkavari bir kabusa dönüşür.

Filmin asıl yıldızı olan tecrübeli görüntü yönetmeni James Wong Howe, deforme lensleri ve alışılmamış kamera açıları sayesinde Oscar'a aday olurken, *Seconds*'ı da 1960'ların sonlarının en büyük siyah-beyaz filmlerinden biri yaptı. Jerry Goldsmith, bir psikolojik dramda kullanılmış en huzursuz edici müzikleri yaparak açılış jeneriğinden paranoyak finale kadar gerçeküstücü bir hava yarattı. **DDV**

ABD (Joel, John Frankenheimer, Paramount)
100dk, SB
Yönetmen: John Frankenheimer
Yapımcı: John Frankenheimer, Edward Lewis
Senaryo: Lewis John Carlino
David Ely'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe
Müzik: Jerry Goldsmith
Oyuncular: Rock Hudson, Salome Jens, John Randolph, Will Geer, Jeff Corey, Richard Anderson, Murray Hamilton, Karl Swenson, Khigh Dhiegh, Frances Reid, Wesley Addy, John Lawrence, Elisabeth Fraser, Dodie Heath, Robert Brubaker
Oscar adaylıkları: James Wong Howe (görüntü yönetmeni)
Cannes Film Festivali: John Frankenheimer (Altın Palmiye adaylığı)

IN THE HEAT OF THE NIGHT (1967)
Gecenin Sıcağında

"Bana Mister Tibbs derler." Bağımsız yapımcı Walter Mirisch ve yönetmen Norman Jewison, John Ball'un romanı In the Heat of the Night'ı özellikle Sidney Poitier için uyarladığında, ırkçılık henüz beyazperdede yeterince işlenmemişti. Ortaya çıkan sonuç, daha önceleri B kategorisi olarak değerlendirilebilecek yapımları önemli filmler düzeyine yükselten ve yeni toplumsal suç gerilimlerinin öncüsü olarak değerlendirilen bir film oldu.

Virgil Tibbs (Poitier), sırf Kuzeyli bir sanayicinin öldürüldüğü gece siyahilerin girmesinin yasak olduğu Sparta'dan, Mississippi'de cebinde parayla geçen siyahi bir adam olduğu için tutuklanır. Bağnaz polis şefinin (Rod Steiger), Tibbs'in Philadelphia'lı bir cinayet dedektifi olduğunu öğrendiğinde hayal kırıklığına uğramasına karşın, bu tuhaf düşman ikili soruşturmada işbirliği yapmak zorunda kalır. Suç öğesi ve atmosfer güçlüdür (ve Quincy Jones'un unutulmaz müzikleriyle bu daha da pekişir) ama filmin kalıcı etkisi, iki adam arasında gelişen büyüleyici ilişkiden kaynaklanır. Poitier, Chandlervari bir düğümü çözerken, kendisini tedirgin eden basit beyaz adam için duyduğu asilce küçümsemeyle en büyük rolünü oynadı; ama Steiger, sürekli çıklet çiğneyen, asabi, iri ama ince ruhlu Tibbs rolüyle En İyi Erkek Oyuncu Oscarı'nı kazandı. Film ayrıca En İyi Film, En İyi Senaryo (Stirling Silliphant), En İyi Ses ve En İyi Kurgu (1970'lerin en ilginç filmlerinden bazılarını yönetecek Hal Ashby'ye ait) Oscarları'nı kazandı. Poitier, iki devam filminde Tibbs karakterini canlandırdı. **AE**

ABD (Mirisch Company)
109dk, Renkli
Yönetmen: Norman Jewison
Yapımcı: Walter Mirisch
Senaryo: Stirling Silliphant
John Ball'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Haskell Wexler
Müzik: Quincy Jones
Oyuncular: Sidney Poitier, Rod Steiger, Warren Oates, Lee Grant, Larry Gates, James Patterson, William Schallert, Beah Richards, Peter Whitney, Kermit Murdock, Larry D. Mann, Matt Clark, Arthur Malet, Fred Stewart, Quentin Dean
Oscar: Walter Mirisch (film), Stirling Silliphant (senaryo), Rod Steiger (erkek oyuncu), Hal Ashby (kurgu), (ses)
Oscar adaylıkları: Norman Jewison (yönetmen), James Richard (özel ses efektleri)

ABD (Chenault, Warner Bros.)
134dk, SB
Yönetmen: Mike Nichols
Yapımcı: Ernest Lehman
Senaryo: Ernest Lehman
Edward Albee'nin oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Haskell Wexler
Müzik: Alex North
Oyuncular: Elizabeth Taylor, Richard Burton, George Segal, Sandy Dennis, Frank Flanagan
Oscar: Elizabeth Taylor (kadın oyuncu), Sandy Dennis (yardımcı kadın oyuncu), Richard Sylbert, George James Hopkins (sanat yönetimi), Haskell Wexler (görüntü yönetmeni), Irene Sharaff (kostüm)
Oscar adaylıkları: Ernest Lehman (film), Mike Nichols (yönetmen), Ernest Lehman (senaryo), Richard Burton (erkek oyuncu), George Segal (yardımcı erkek oyuncu), Sam O'Steen (kurgu), Alex North (müzik), George Groves (ses)

WHO'S AFRAID OF VIRGINIA WOOLF? (1966)
Kim Korkar Hain Kurttan?

Edward Albee'nin, genç bir kocayla karısını, yıkıcı aşk-nefret oyunlarının içine çeken yaşlı bir çiftin hararetli portresini çizen, 1960'ların başlarının başarılı Broadway oyununun dili ve teması, önceleri Sinema Yapım Yönetmeliği'nin kısıtlamaları yüzünden beyazperdeye taşınamayacak kadar kaba olarak değerlendirildi. Ancak Hollywood, 60'ların ortalarında Yönetmeliği terk ederek daha yetişkin dramların sergilenmesine izin verecek bir sınıflandırma sistemine geçti; ve Mike Nichols'ın, Albee'nin oyununun uyarlaması, beyazperdede görülecek ilk örneklerden biri oldu (yeni sınıflandırma kategorileri henüz sonuçlandırılmadığı için, sinema salonu sahiplerinden 18 yaşın altında hiç kimseyi salonlara almamaları istendi).

Nichols'ın *Kim Korkar Hain Kurttan?* versiyonu, aynı zamanda bir başka akımın, geleneksel eğlenceden, 1960'ların sonlarıyla 70'lerin başlarında yaşanan Hollywood Rönesansı'nı tanımlayan daha büyük bir ciddiyete kısmen geçişin önemli bir parçasını temsil eder. Oyunun diyaloglarının büyük bölümünü koruyan Ernest Lehman'ın mükemmel senaryosunu temel alan ve filmi siyah-beyaz çeken Nichols, Hollywood'a tiyatro yönetmenliğinden gelmiş olmanın etkisiyle, Albee'nin orijinal oyununun özünü korur. Oyuncu kadrosu olağanüstü; George ve Martha rollerinde dünyanın en fırtınalı ve en tutkulu çiftı Richard Burton ve Elizabeth Taylor, bitmez tükenmez sözel ve zihinsel düellolarıyla ana aksiyonu oluşturur. George, yerel kolejde tarih profesörü ve Martha da kolejin başkanının kızıdır; çift, genç bir fakülte üyesiyle (George Segal) karısını (Sandy Dennis) akşamın geç saatlerinde zihinsel oyunlar oynamak için evlerine davet eder: Önce "Ev Sahibini Aşağıla" ama sonra daha da yıkıcı bir biçimde "Misafirleri Ele Geçir." Bu düzeysiz yarışmada evliliklerinin pek de saygın olmayan yönleri ortaya dökülürken ve genç adamın özgüveni ciddi şekilde sarsılırken, genç evliler yenilgiye uğrar. Burton'ları aynı filmde etkin şekilde kullanma girişimlerinden biri olan *Kim Korkar Hain Kurttan?* kesinlikle çok başarılı; Nichols, Taylor'ın kariyerinin en iyi performansını çıkartmasına olanak tanımış ve Burton muazzam bir duygusal güce ve tükenmez bir sevgi kapasitesine sahip zayıf bir adam olarak son derece etkileyici. Beş Oscarı'nı gerçekten hak eden film, hiç kuşkusuz bugüne kadar yapılmış en mükemmel tiyatro oyunu uyarlamalarından biri. **RBP**

PERSONA (1966)

İsveç (Svensk)
85dk, SB
Dili: İsveççe
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Ingmar Bergman
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Müzik: Lars Johan Werle
Oyuncular: Bibi Andersson, Liv Ullmann, Margaretha Krook, Gunnar Björnstrand

Ingmar Bergman'ın *Persona*'sıyla ilgili eleştirilerin büyük bölümü, filmi, 1960'ların Avrupa sanat sineması anlatısının diğer çarpıcı örnekleri gibi, karanlık ve kelimelerin ötesinde bir yapım olarak değerlendirdi. Yönetmenin filminin görsel bir şiir olmasını istediği doğruydu ve ünlü açılış jeneriği sekansı da bunu vurgulamayı amaçlıyordu. Ancak bu yoğun ve çağrışımlı montajda bile, görüntülerin çoğunun tanıdık Bergman motiflerine göndermede bulunduğu anlaşılabilir: Örümcek-Kral (örümcek), Hıristiyan mirası (çarmıha germe, kurban edilen kuzu), yapı açısından sanat-yanılsama (filmin adı, bir film projektörünün detayları, 1949 yapımı Prison filminden film içinde film), soğuk anne karnı (1964 yapımı *The Silence-Sessizlik* filminden, çırılçıplak yatan genç bir adamın soğuk ve uzak bir "anne"ye uzandığı morg). Bu sekans, Bergman'ın sanatsal profilini özetleyen bir prelüd görevi görür; sanki Bergman önce bir durum analizi yapıp ardından tahtayı silerek yeni bir sanatsal başlangıç yapmak istemiştir. Aslında, kaydırmalar, erimeler ve kesintilerle durup yeniden başlayan film, baştan sona varoluşçu ve estetik bir çıkmaz yolculuk olarak görülebilir; bu öyle bir yolculuktur ki kişilik, anlam ve dil en sonunda çökerken, Bergman'ın sanatını da yok eder.

Persona'nın hikayesi, yüzeysel olarak August Strindberg'in oda oyunu The Stronger'daki (Daha Güçlü) kadınlar arası güç oyununun bir varyasyonu olarak kurulur. Başlangıçta filmdeki iki kadından daha güçlüsünün, psikiyatri hemşiresi Alma (Bibi Andersson) olduğunu zannederiz; çünkü o kendinden emin görünür ve sürekli konuşarak sessiz muhatabını kontrol altına alır. Ancak ücra bir adadaki ıssız bir yazlık evde bu esrarengiz hastayla, yani ünlü aktris Elisabet Vogler'le (Liv Ullmann) karşı karşıya gelen Alma'nın görünüşte sarsılmaz ve gerçekçi dünya görüşü parçalanmaya başlar. Alma'nın tedavi amaçlı konuşmaları, kendi gizli sırları ve arzularının itiraflarına dönüşürken, *persona*'sı, yani kimliğini oluşturan ve yaşamına bir anlam duygusu katan yalan ve kendini kandırma maskesi yavaş yavaş düşer.

Persona'nın düğüm noktası, iki kadının aynı siyah elbiseler içinde karşılıklı oturdukları ünlü sahnedir. Alma, Elisabet'in anneliği ve evliliği reddetmesi hakkında konuşmaya başlar ama kısa süre sonra eskiden saf bir coşkuyla hayalini kurduğu aile yaşamıyla ilgili kendi kuşkularından bahsettiğini fark eder. Yeni güven sözleriyle kontrolünü kazanmaya çalışır ama dil yapısı bile çöker ve sadece tutarsız cümleler çıkar ağzından. İşte tam bu noktada Bergman kullandığı görsel efektle, iki kadının yüzlerini tek bir unutulmaz görüntüde eriterek toplam bir çözülme halinde korkunç bir kimlik görüşü sergiler.

Film, mantıklı bir biçimde, Alma'nın yaşamını ve benlik duygusunu yeniden kurmak için elinden gelen tek şeyi yapmasıyla biter: Alma, kendisini tanımlayan ve Elisabet'i "Öteki" olarak reddeden sıradan dünyaya geri döner. Birlikte oldukları son sahnede dramın açılış sahnelerinin geçtiği hastaneye geri döneriz. Yine eski üniforması ve *persona*'sını üstüne geçiren Alma, Elisabet'i "hiçbir şey" kelimesini tekrar etmeye zorlar. Elisabet'in istenmeyen çocuğu mu, yoksa Alma'nın kürtajla alınmış cenini mi olduğunu bilmediğimiz morgdaki erkek çocuğa geri döneriz ve sonra projektör durur. Karanlık. **MT**

MASCULIN, FÉMININ (1966)
Erkek-Dişi

Fransa / İsveç (Anouchka, Argos Films, Sandrews, Svensk)
103dk, SB
Dili: Fransızca / İsveççe
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: Anatole Dauman
Senaryo: Jean-Luc Godard
Guy de Maupassant'ın La Femme de Paul ve Le Signe isimli öykülerinden
Görüntü Yönetmeni: Willy Kurant
Müzik: Jean-Jacques Debout
Oyuncular: Jean-Pierre Léaud, Chantal Goya, Marlène Jobert, Michel Debord, Catherine-Isabelle Duport, Eva-Britt Strandberg, Birger Malmsten
Uluslararası Berlin Film Festivali: Jean-Luc Godard (Interfilm Ödülü—mansiyon), (Altın Ayı adaylığı), Jean-Pierre Léaud (Gümüş Ayı—erkek oyuncu)

İngilizce adı: *Masculine-Feminine*

Neredeyse hiçbir şey, Jean-Luc Godard'ın kariyerinin başından itibaren tüm filmlerindeki klasik diyaloglara benzemez; karakterlerin karşılıklı şakalaşmaları, röportaj ya da sorgulama şeklini alır. *Masculin, féminin*'in (*Erkek - Dişi*) çekildiği dönemde, bu artık sıkı sıkıya uyulan bir ilke olmuştu. İnsanların birbirleriyle sadece pop-sınavlar, saldırgan sorgulamalar ya da "şöhret isimlerin" analizleri aracılığıyla konuşabildiği duygusu filme bir soğukluk katar. Ayrıca Godard'ın bu tür atışmaları açık bir röportaj tarzında filme alması, siyah-beyaz filmlerinin en coşkusuz örneğini ortaya koyarken karakterlerinin varoluşsal hücrelerinde yalnızlıklarını artırır.

Godard, bu filmi, o zamanki genç izleyicilerini hayal kırıklığına uğratma pahasına, hiçbir duygu paylaşımı taşımayan sosyolojik bir sorgulama olarak tasarladı. Cinsiyet rolleriyle ilgili görüşü, insanlardan nefret etme sınırındadır: Kızlar, çekici ama boş tavşan kızlar, geleceğin pop starları, tüketim odaklı bir toplumun oyuncakları; erkeklerse yapmacık, çapkın ve özenti isyancılardır ve ifade ettikleri tüm idealleri, yakın ilişkileri kadar boş ve geçici görünür. Godard, bu filmde, Jean Eustache'ın *La Maman et La Putain*'inden (*Anne ve Fahişe*, 1973) önce davranmıştır.

Yine de geriye dokunaklı bir şeyler, Godard şirselliğinin geçici tortuları kalır: Toplumsal kargaşanın içinde, Jean-Pierre Léaud'nun delici gözlerindeki ölümsüz ifade ve filmlerde donup kalmış ruhsal düşünceleri aracılığıyla kendini gösteren kişisel bir hayal dünyası ve bir yalnızlık melankolisi vardır. **AM**

AU HASARD BALTHAZAR (1966)
Rastgele Baltazar

Fransa / İsveç (Argos, Athos, Parc, Svensk, Svenska)
95dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Robert Bresson
Yapımcı: Mag Bodard
Senaryo: Robert Bresson
Görüntü Yönetmeni: Ghislain Cloquet
Müzik: Jean Wiener
Oyuncular: Anne Wiazemsky, François Lafarge, Philippe Asselin, Nathalie Joyaut, Walter Green, Jean-Claude Guilbert, Pierre Klossowski, François Sullerot, M.C. Fremont, Jean Rémignard
Venedik Film Festivali: Robert Bresson (OCIC Ödülü)

İngilizce adı: *Balthazar*

Robert Bresson'ın 1967 yapımı *Mouchette*'inin tamamlayıcı filmi olarak çektiği sondan bir önceki siyah-beyaz filmi; bir ermişlik incelemesi, güçlü ve yakıcı bir kötülük ve ıstırap hikayesi ve insanoğlunun doğuştan zulmüne ve yıkıcı içgüdülerine acımasız bir bakıştır. Filme adını veren eşeği saflık, erdem ve kurtuluş simgesi olarak ele alan ve filmine basit ama etkili bir epizodik yapı kazandıran Bresson, *Au hasard Balthazar*'a (*Rastgele Baltazar*) sadece yalın bir görsel üslupla pekiştirilen çarpıcı bir yoğunluk katar.

Balthazar, bir sahipten diğerine geçerken insanoğlunun her türlü iyiliğini ve kötülüğünü yaşayan, çoğunlukla sömürülen bir eşektir. Sık sık kötü muamele gördüğü zorlu ve hüzünlü yaşamı; acımasız ve sadist Gerard'la (François Lafarge) ilişkiye girip en sonunda reddedilen, çekingen genç kadın Marie'nin (Anne Wiazemsky) yaşamıyla kıyaslanır. Bununla birlikte çocukların evcil hayvanı, sirk gösterisinin yıldızı ve yük hayvanı olan Balthazar, zorlu yaşamının sonuna doğru kendisini yaşama geri dönmüş bir aziz olarak gören kibar bir yaşlı değirmencinin malı olur.

Bresson'ın filmi, en azından bir eleştirmen tarafından "sinemada saflığın doruk noktası" olarak değerlendirildi. Ancak en büyük övgü, Andrew Sarris'ten geldi. Sarris, Village Voice'takı filmle ilgili klasik yorumunda, *Au hasard Balthazar*'ın "sanatsal anlamda gerçekleştirilmiş duygusal deneyimlerin en yüksek tepelerinin zirvesinde tek başına durduğunu" yazar. **SJS**

2 OU 3 CHOSES QUE JE SAIS D'ELLE (1967)
Onun Hakkında Bildiğim 2 ya da 3 Şey

2 ou 3 choses que je sais d'elle (*Onun Hakkında Bildiğim 2 ya da 3 Şey*), Jean-Luc Godard'ın fahişeliği modern kapitalist devlette yaşamın ana metaforu olarak işlediği birçok filmden biridir. Godard için, kendisini para için satan bir kadın, yaşam değerini artıran son derece kişisel bir eylem olan sevişmenin nasıl diğer her şey gibi bir mala dönüştüğünün kusursuz bir imgesidir. Bu süreç içinde, insanoğlu kendisiyle yabancılaşarak satılacak ve satın alınacak bir şeye dönüşür.

Kadın kahramanın trajik sonuçlarla birlikte tam zamanlı bir fahişeye dönüştüğü *Vivre Sa Vie* (*Hayatını Yaşamak*, 1962), Godard'ın bu tema üzerine daha eski bir denemesiydi. Bir Fransız dergisinde geçimlerini sağlayabilmek için yarı zamanlı fahişelik yapan varoş ev kadınlarını inceleyen makalelerden doğan *2 ou 3 choses que je sais d'elle*, dairesinin penceresinde duran bir kadınla başlar. Müziğin üstüne binen Godard'ın sesi, bize kadının Marina Vlady olduğunu söyler. "O bir aktris. Sarı çizgili bir kazak giyiyor. Rus kökenli. Sarı ya da belki açık kahverengi saçları var. Pek emin değilim." Sekans, bu şekilde birçok karakteristik motifi duyurur. İlk önce, seyirciyi anlatılan kurgunun doğasını sorgulamaya iten, bir aktörü Brechtyen rolden ayırma tekniği. Godard, aynı çekimi bir başka açıdan yineleyerek bu kez aktrisi değil, karakteri tanımlar: "Adı Juliette Janson. Burada yaşıyor. Bir kazak giyiyor..." İkincisi, yönetmenin doğrudan hitap sayesinde izleyiciyi de aksiyondan uzaklaştırarak kurguyla çok yakından özdeşleşmesini engellemeyi amaçlayan bir başka Godard tekniğidir. Üçüncüsü, tereddüt ("Emin değilim..."), gördüğümüzün doğruluğundan kuşku duymamıza yol açar. Film, bazı belgesel teknikleri kullanır ama görüntüler ve anlamları arasında bir boşluk yaratmak için sürekli araya girer.

Yukarıda tanımlanan sekans, pek de filmin açılışı sayılmaz; film aslında birkaç Paris manzarasıyla başlar. Zaten filmin adında sözü geçen 'elle' (Fransızca'da dişil üçüncü tekil şahıs), ana kadın karakter değil Paris'tir. Godard, ilk ya da son kez olmamak kaydıyla, modern kent yaşamının doğasını inceler. Hedeflerinden biri, tüketicilik ve daha fazla para ihtiyacını doğurarak, kadınları fahişeliğe yönlendiren maddi eşyalara yönelik yapay arzu uyarımıdır. Godard, perdeyi renkli eşya görüntüleriyle (kahve fincanları, arabalar, yemek kutuları) doldurarak her birini çekici ve absürd kılar.

Kısmen belgesel, kısmen kurgu olan filmin parlak renkli yüzeyini kaplayan bir başka söylem de dünya olaylarıyla ilgilidir. Juliette'in amatör radyo operatörü kocası (Roger Montsoret), evde oturup Vietnam Savaşı haberlerini dinler ve küçük oğlu Kuzey ve Güney Vietnam'ın birleşmesinin hayalini kurar. Godard'ın bu aşamada tepkisel bir Amerikan karşıtlığıyla (madalyonun diğer yüzünde Hollywood hayranlığı bulunur) belirlenen devrimci politikası, kısa süre sonra tam bir Maoizm'e dönüşecektir ama *2 ou 3 choses que je sais d'elle*, böylesi kalıcı bir çekiciliğe, entelektüel şakacılığı ve sinemanın doğası hakkındaki merakı sayesinde kavuşacaktır.
EB

Fransa (Anouchka, Argos, Carrosse, Parc)
90dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Yapımcı: Anatole Dauman, Raoul Lévy
Senaryo: Jean-Luc Godard *Catherine Vimenet'nin mektubundan*
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Ludwig van Beethoven
Oyuncular: Joseph Gehrard, Marina Vlady, Anny Duperey, Roger Montsoret, Raoul Lévy, Jean Narboni

İngilizce adı: *Two or Three Things I Know About Her*

ABD (Embassy, Lawrence Turman) 105dk, Technicolor

Yönetmen: Mike Nichols

Yapımcı: Joseph E. Levine, Lawrence Turman

Senaryo: Buck Henry, Calder Willingham
Charles Webb'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Robert Surtees

Müzik: Dave Grusin, Paul Simon

Oyuncular: Anne Bancroft, Dustin Hoffman, Katharine Ross, William Daniels, Murray Hamilton, Elizabeth Wilson, Buck Henry, Brian Avery, Walter Brooke, Norman Fell, Alice Ghostley, Marion Lorne, Eddra Gale

Oscar: Mike Nichols (yönetmen)

Oscar adaylıkları: Lawrence Turman (film), Calder Willingham, Buck Henry (senaryo), Dustin Hoffman (erkek oyuncu), Anne Bancroft (kadın oyuncu), Katharine Ross (yardımcı kadın oyuncu), Robert Surtees (görüntü yönetmeni)

THE GRADUATE (1967)
Aşk Mevsimi

Aşk Mevsimi, bugün kulağa ne kadar olanaksız gelse de dönemin hayli övünülen cinsel devriminin hâlâ tutunmak için çabaladığı 1967 yılında, birçok sinema izleyicisinin zihinlerinde cesur ve hatta biraz da rezilce bir film olarak yer etmiştir. Daha önce hiçbir yüksek profilli Hollywood filmi banliyölerdeki cinselliğe böylesine içten bir bakış yöneltmemiş ya da böylesi olanaksız bir aşk üçgenine odaklanmamıştı: Çok fazla boş vakti olan bir kolej mezunu, kolej mezunuyla yatmaya kararlı alkolik bir ev kadını ve kadının cinsellikteki en büyük rakibinin kendi yırtıcı annesi olduğunun farkında bile olmayan güzel kızı. Eğer herhangi bir ana akım filmi yüzyılın ortalarındaki "anneye aşırı düşkünlük" tabutunun son çivisini çaktıysa, bu kesinlikle *Aşk Mevsimi*'dir. Annelik, banliyö hayatı ve savaş sonrası orta sınıf adetlerinin boğucu dumanı hiç bu filmdeki kadar aynı görünmemiştir.

Aşk Mevsimi'nin ardındaki yaratıcı ekip, filmin konusu ve üslubu kadar yeniydi. Mike Nichols, Edward Albee'nin oyunu *Who's Afraid of Virginia Wolf?*'un (*Kim Korkar Hain Kurttan?*) beyazperde uyarlaması olan bir önceki ilk filmiyle (1966) güçlü bir etki yaratmıştı. *Aşk Mevsimi*, Nichols'a, alaycı detaycılığını, Elaine May'le ikisini kent modernitesinin eşanlamlısı yapan yenilikçi komedi anlayışıyla daha da etkinleştirdiği jilet kadar keskin sözel nükte yeteneğiyle harmanlamak için çok daha iyi bir fırsat verdi. En orijinal fikirlerinden biri, yeni bestelenmiş birkaç Simon ve Garfunkel şarkısını (en önemlisi "Mrs. Robinson") ikilinin daha önce kaydedilmiş ve onlu ya da yirmili yaşlarında binlerce genç hayran tarafından sevilmiş şarkılarıyla ("The Sounds of Silence," "Scarborough Fair-Canticle") tamamlamak oldu. Nichols, şarkıların popülerliğini ek bir satış öğesi ve daha da önemlisi bu filmin gençlik kültürü duyarlılıklarını döneminin diğer tüm yapımlarından daha doğrudan ve daha büyük bir sempatiyle ele alacağının bir işareti olarak kullandı. Bu hesaplı hareket estetik ve ticari açıdan işe yararken, çekilecek sayısız Hollywood filminin müziklerini de etkiledi.

Dustin Hoffman, ailesinin boş beyinli maddeciliğinin belirsiz dehşetinden huzursuz olan yeni kolej mezunu Benjamin Braddock portresi sayesinde bir yıldız oldu. Filmle ilgili bir efsaneye göre, Nichols, Hoffman'a karakterini rol yapmadan oynamasını öğütlemiştir ve Ben'in yapmacık tavırlarının doğal beceriksizliği filmin kalıcı duygusal çekiciliğinin ana nedenidir. Birçok mitolojik anla dolu bir filmde, belki de Amerika'nın pop kültürünün derinliklerine işleyen sahnelerden biri de Ben'in, bir aile dostunun, finansal ve profesyonel mutluluk reçetesinin tek kelimeyle "plastik" olduğunu belirttiğini duyduğu ve buna unutulmaz ve bir o kadar da dizginlenmiş bir korku, nefret ve tereddüt karışımıyla tepki verdiği sahnedir.

Yaratıcı bir şekilde seçilmiş yardımcı oyuncu kadrosunda, Mrs. Robinson rolünde Anne Bancroft, kızı rolünde daha az etkili Katharine Ross, 1960'ların tutucularının "dış tahrikçiler" dedikleri şeyden paranoyakça bir korku duyan pansiyon sahibi rolünde Norman Fell, pansiyoner rolünde pek beğenilmeyen Richard Dreyfuss ve otel resepsiyonisti rolünde Buck Henry yer alır. O dönemde uzun metrajlı filmlerde daha yeni olan Henry, senaryoyu Calder Willingham'la birlikte yazmıştı. Nichols, bu senaryoyu 60'ların sinemasının önemli başarılarından birine dönüştürdü. **DS**

Fransa / İtalya (Jolly, Specta) 155dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca / İngilizce / Almanca
Yönetmen: Jacques Tati
Yapımcı: René Silvera
Senaryo: Jacques Lagrange, Jacques Tati, Art Buchwald
Görüntü Yönetmeni: Jean Badal, Andréas Winding
Müzik: Francis Lemarque , James Campbell
Oyuncular: Jacques Tati, Barbara Dennek, Rita Maiden, France Rumilly, France Delahalle, Valérie Camille, Erika Dentzler, Nicole Ray, Yvette Ducreux, Nathalie Jem, Jacqueline Lecomte, Oliva Poli, Alice Field, Sophie Wennek, Evy Cavallaro

PLAYTIME (1967)
Oyun Vakti

Playtime (*Oyun Vakti*), bir film olmaktan çok bir adamın bizleri yeni gözlerle görmeye teşvik etme çabasıdır ve başarılı da olmuştur. Gerçekte yönetmen Jacques Tati'nin ölümsüz başyapıtı baştan sona izleyiciye yepyeni bir duyumsal deneyimler silsilesi yaşatmakla ilgilenir. Playtime, başka hiçbir filmin sahip olmadığı bir şeye, bizlere gözlerimizi ve kulaklarımızı sorgulatma gücüne sahiptir.

Yıllarca *Mr. Hulot's Holiday* (*Bay Hulot'nun Tatili*, 1953) ve *My Uncle* (*Amcam*, 1958) gibi muhteşem filmlerin acemi Bay Hulot'su olarak tanınan Tati, bu rolü büyük bir özgüvenle oynamasına karşın, bir palyaçodan çok daha fazlasını sunabilecek kapasitedeydi. Tati'nin komik filmleri, sessiz ve sesli film, vodvil ve modern çağ arasında bir köprü kurar. Ancak en çok görsel duyarlılıklarıyla hatırlanır. Filmlerindeki gag'ler aslında hiç de gag değildir; aksine her biri hafif çarpık olan bir dünyanın genel tonuna katkıda bulunan tuhaf küçük anlardır. Böyle anlardan yeterince bir araya geldiğinde, bizi güldürmek için değil, izleyici olarak rollerimizi düşündürmek için orada olduklarını anlamaya başlarız; *Playtime*'ın inanılmaz derecede yoğun mizansenin kelimenin tam anlamıyla her köşesi de işte bu anlarla dopdoludur.

Soğuk ve nesnel bir fütürist kentte geçen *Playtime*'ın vahşice düz hatlı dekorları büyük maliyetlerle sıfırdan inşa edildi. Playtime, son derece masraflı bir filmdi ve bunun tek nedeni 70 mm. olarak çekilmesi değildi ama gişe hasılatı öylesine düşüktü ki gösterime girmesinden sonraki on yıl boyunca Tati borçlarından kurtulamadı. "Tativille", dekor tasarımının, ya da bakış açınıza bağlı olarak, megolamaninin en büyük başarılarından biridir. Setin kendi yolları, elektrik sistemleri vardı; hatta ofis binalarından birinde çalışan bir asansör bile mevcuttu. Tüm bunların ötesinde, Alman dışavurumculuk günlerinden beri hiçbir yönetmen, bir şeyi olduğundan çok daha büyük göstermek için özenle inşa edilen bir perspektif hilesiyle böylesine çok şey başarmamıştı.

Tativille'in dünyası nesnel, acımasız ve sterildir ama bu dünyada şaşkın ve dalgın dolanan Hulot, arada sırada küçük organik maddecikler, örneğin, bu gri kente biraz renk katan bir çiçek satıcısı bulur; ve yalnızca Hulot tuhaf tasarımlı sokak lambalarına, küçük bir bukete benzetmek yoluyla, bir anlam kazandırabilir. *Playtime*'ın, daha eski ve daha dünyevi yaşam tarzlarını etkisi altına alan nesnel modernlik hakkında söyleyeceği çok şey vardır. Film, bir anlamda, modern kent yaşamının nasıl da insanların hâlâ içlerinde barındırabilecekleri küçük bireysellik parçacıklarını ezme potansiyeline sahip olduğuyla ilgilidir.

Playtime'ın gösterişli görsel şakaları, burada sayılamayacak kadar çoktur. Ancak modern varoluşun televizyondan arabaya, süpermarketten havaalanına ve elektrikli süpürgeye kadar neredeyse her nesnesine, bu filmde komik bir nesne olarak yeni bir yaşam ve yeni bir biçim kazandırıldığını söylemek yeterli olur.

Playtime'daki tüm şablonlar, 45 dakika süren ve görsel ve işitsel yoğunluğu nedeniyle tekrar tekrar görülmesi gereken inanılmaz restoran sahnesinde kritik bir noktaya ulaşır. Ancak filmi tekrar tekrar izlemek aynı zamanda zevk almak için daha çok fırsat anlamına da geliyor. Hiçbir film *Playtime* kadar zengin bir izleme deneyimi sunamaz.
EdeS

REPORT (1967)

ABD (Canyon)
SB, 13dk, 16mm
Yönetmen: Bruce Conner

Bruce Conner, John F. Kennedy'nin vurulduğu gün, televizyondaki suikast görüntülerini Super 8'e kaydetmeye başlar. Elde edilen film üzerinde dört yıl boyunca saplantılı biçimde tekrar tekrar çalışmanın ve kurgulamanın meyvesi, 13 dakikalık avangard klasik *Report* olur. Arka planda o gün olayı artan bir histeriyle anlatan televizyon ve radyo yorumlarını duyarız. Bununla birlikte Conner görüntüde şiddete yer vermez. Ölüm anında perde tümüyle beyazlaşır, ardından da şiddetli ve titrek siyah ve beyaz çerçeveler birbirinin yerini alır. Yüzlerce temsili görüntü geçer gözlerimizin önünden: çılgınca bir serbest çağrışımla kurgulanmış haber görüntüleri, reklamlar, çizgi filmler ve sinema filmleri.

Sanki Conner'ın o ilk televizyon anında içine doğduğu gibi, bu olayla tüm ilişkimiz, kitle iletişim araçlarının kaydettiği ve yayınladığı görüntüler ve sesler aracılığıyla kurulabilecekken, bunlara bir anlam verme saplantımız bu filmin sonsuz tekrarıyla biçimlenecektir. *Report*, Kennedy suikastına iki zıt tepkiyi doğru olarak öngördü: ya görsel-işitsel arşivde görülebilecek gerçek bir şeylerin eksikliğiyle hayal kırıklığına uğramak ya da Oliver Stone gibi çok fazla şey görüp ardı ardına komplo teorileri üretmek. **AM**

HOMBRE (1967)
Asi Kabadayı

ABD (20th Century Fox, Hombre Productions)
111dk, Renkli
Yönetmen: Martin Ritt
Yapımcı: Irving Ravetch, Martin Ritt
Senaryo: Irving Ravetch, Elmore Leonard, Harriet Frank Jr.
Elmore Leonard'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: James Wong Howe
Müzik: David Rose
Oyuncular: Paul Newman, Fredric March, Richard Boone, Diane Cilento, Cameron Mitchell, Barbara Rush, Peter Lazer, Margaret Blye, Martin Balsam, Skip Ward, Frank Silvera, David Canary, Val Avery, Larry Ward

Paul Newman'ı küçük bir çocukken, Apaçiler kaçırmış ve kendilerinden biri gibi büyütmüşlerdir. Ailesinden bir arazinin miras kalması üzerine beyaz adamlığa geri dönmesinin ardından, Newman kendisini New Mexico'da bir at arabasında bulur; yanında alıngan bir dul rolünde Diane Cilento, fırsatçı bir Kızılderili simsar rolünde Fredric March ve Meksikalı araba sürücüsü rolünde Martin Balsam'dan oluşan karışık bir yolcu grubu vardır. Grup, yolculuğun ortalarına doğru Richard Boone'un canlandırdığı bir başka yolcuyla işbirliği içindeki bir çete tarafından durdurulur. Newman, Apaçi eğitimini gözler önüne sererek birkaç çete üyesini öldürür ama bazıları Kızılderililer'e nefretini açıkça belirttiği için yolculara daha fazla yardım etmeye gerek görmez.

Martin Ritt'in *Hombre*'si, 1960'lar ve sonrasının western'lerinde klişeleşmiş liberal düşünceyi yoğun biçimde gözler önüne serer ama çete ve avları arasında bir kedi-fare oyunu oynanırken karakterler arasındaki artan gerilimler vaizliği geride bırakır. Newman, çift ırkı sayesinde, ırkçı önyargıya yönelik özel bir görüş kazanmış, soğuk ve kontrollü John Russell rolünde olağanüstü; ve Richard Boone, Newman'ın düşmanı rolünde daha saygın vatandaşların ikiyüzlülüğünü neşeyle delip geçiyor. **EB**

Fransa / İtalya (Five, Paris)
101dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Henri Baum, Raymond Hakim, Robert Hakim
Senaryo: Luis Buñuel, Jean-Claude Carrière
Joseph Kessel'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Sacha Vierny
Oyuncular: Catherine Deneuve, Jean Sorel, Michel Piccoli, Geneviève Page, Pierre Clémenti, Françoise Fabian, Macha Méril, Muni, Pallas, Maria Latour, Claude Cerval, Michel Charrel, Iska Khan, Bernard Musson, Marcel Charvey, François Maistre, Francisco Rabal, Georges Marchal, Francis Blanch
Venedik Film Festivali: Luis Buñuel (Altın Aslan), (Pasinetti Ödülü–film)

BELLE DE JOUR (1967)
Gündüz Güzeli

Luis Buñuel, büyük bir rahatlıkla *Belle de jour*'u (*Gündüz Güzeli*) "pornografik" olarak tanımlamıştı ama "yalın erotizmi" irdelediğini de eklemişti. Aslında *Belle de jour*, büyük olasılıkla, 1960'lardaki daha büyük bir hoşgörünün ve (geçici olarak) esnek sansür yönetmeliklerinin erotik betimlemelerde yeni bir canlılık yaratmasından önceki son büyük seks filmi.

Belle de jour; ayrıca *Serseri Aşıklar* ve *Tatlı Hayat* gibi 1990'lardan itibaren dünya çapında yeniden gösterim şansını yakalayan diğer filmlerle birlikte konuşma, jest, kıyafet ve tavrın en küçük ayrıntılarında belli bir dönem "üslubu" yakalaması açısından da 60'ların esaslı sanat eserlerinden biri.

Belle de jour, son derece fetişist bir film. Buñuel, Catherine Deneuve'ün çıplaklığıyla değil, onu örten çarşaflar ve tüllerin yanı sıra son derece gösterişli ve pürüzsüz dişi görünüşüyle ilgilenir. Filmin üst sınıf bir genelevdeki faaliyetler etrafında gelişmesine karşın, seks asla gösterilmez. Kapalı kapılar ardında, kuytu köşelerde, hatta bir tabutun altındaki çok gülünç bir sahnede gerçekleşen cinsel sapkınlıklar en vahşi hayal gücüne meydan okur adeta.

Deneuve, kocası Pierre'e (Jean Sorel) karşı frijit (hatta belki bakire) olan burjuva kadını Séverine Serizy'yi oynuyor. En sonunda hafta sonlarında öğleden sonraları bir fahişe olarak çifte bir yaşam sürmeye başlayan Séverine; muazzam ve mazoşist cinsel fantezilerini keşfederken kendını güvende hisseder gibi görünür. Bununla birlikte, ateşli ve kılıksız bir gangsterin (Pierre Clementı) kalbini çalması ve saygın yaşamına karışmasıyla birlikte sisteminin düzeni altüst olur.

Bu şekilde özetlenebilecek *Belle de jour*, şematik ve budalaca bir erkek fantezisi olarak görünse bile, aslında bugüne kadar yapılmış en gizemli, en şiirsel, en karmaşık ve en aldatıcı filmlerden biri. Hiçbir karakter psikolojisi basitçe ya da açıkça verilmiyor ve aynı şey yaşadıkları günlük dünya için de geçerli.

Buñuel, bizleri sakin ama emin adımlarla hayal ve gerçek arasında kusursuzca dengelenmiş tuhaf bir bölgeye yönlendirir. Film; farklı karakterlerin uğursuzca sürekli hakkında konuşulduğunu duyduğumuz ama hiç görmediğimiz "kedileri" içeri almaktan bahsetmesi gibi, hem komik hem huzursuz edici sanrısal efektlerle doludur. Bu ayartıcı ve rüyamsı dokuya açık olan seyirci, olağanüstü final sahnesinden çok önce gerçekte neler olduğunu öğrenmeyi beklemekten vazgeçecektir. Hoş bir özgürleşme aslında. **AM**

ROBERT et RAYMOND HAKIM présentent
CATHERINE DENEUVE
JEAN SOREL
MICHEL PICCOLI
dans un film de
Luis Bunuel
BELLE DE JOUR
d'après le roman de JOSEPH KESSEL de l'Académie Française
avec
GENEVIÈVE PAGE
PIERRE CLÉMENTI
FRANCISCO RABAL
FRANÇOISE FABIAN
MACHA MERIL
MARIA LATOUR · MUNI
et GEORGES MARCHAL
avec la participation de
FRANCIS BLANCHE
EASTMANCOLOR
MIJN NAAM IS
"BELLE DE JOUR"

LES DEMOISELLES DE ROCHEFORT (1967)

Fransa (Madeleine, Parc)
120dk, Eastmancolor
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Jacques Demy, Agnès Varda
Yapımcı: Mag Bodard, Gilbert de Goldschmidt
Senaryo: Jacques Demy
Görüntü Yönetmeni: Ghislain Cloquet
Müzik: Michel Legrand
Oyuncular: Catherine Deneuve, George Chakiris, Françoise Dorléac, Jacques Perrin, Michel Piccoli, Jacques Riberolles, Grover Dale, Véronique Duval, Geneviève Thénier, Henri Crémieux, Pamela Hart, Leslie North, Patrick Jeantet, Gene Kelly, Danielle Darrieux
Oscar adaylıkları: Michel Legrand, Jacques Demy (müzik)

İngilizce adı: *The Young Girls of Rochefort*

Jacques Demy'nin olağanüstü *Umbrellas of Cherbourg*'unun (*Cherbourg Şemsiyeleri*, 1964) tamamlayıcısı *Les Demoiselles de Rochefort*, çok az filmin eriştiği ya da erişmeye çalıştığı bir hedefe ulaştı. *Les Demoiselles de Rochefort*, iki saat boyunca dinmek bilmez bir neşe ve coşku tonunu koruyarak filmin gerçek tutkunları için huşuya yakın bir noktaya yaklaşır.

Bu filmdeki her şey; mutluluk, neşe ve sinemada bir eşi daha olmayan bir yaşam sevincini ifade eder. Rakipsiz bir şaşırtma ve etkileme kapasitesine sahip *Umbrellas of Cherbourg*'da (*Cherbourg Şemsiyeleri*) bile hikayenin hüznünün, tasvirlerin canlılığıyla çatıştığı bir çok an bulunur. Bu filmde böyle bir gerilim yaşanmıyor. Renkler çerçeveden fırlayıp doğrudan beynin zevk merkezlerine saldırır; tıpkı kostümler, dekorlar ve özellikle performanslar ve müzik parçaları gibi. Bir kez daha müzik üstadı Michel Legrand'la çalışan Demy, özellikle 1950'lerin MGM müzikallerinde yaratılmış dünyalara atıfta bulunan ve birebir aynı kıyafetler içindeki kız kardeşlerin, kız kardeş olmanın zevkli yanları hakkında şarkılar söylediği, bir hafta sonu boyunca süren bir yerel sokak panayırının aşk ve mutluluk kutsamasına dönüştüğü, sıradan bir köprüden geçme eyleminin özenle koreograflanmış hoppalık gösterilerine esin kaynağı olduğu bir büyülü ülke yaratır.

Basitçe özetlemek gerekirse, *Les Demoiselles de Rochefort*, sizi hayal edebileceğiniz diğer tüm filmlerden çok daha fazla mutlu edecektir. Hiç de küçümsenecek bir başarı değil bu. **EdeS**

WEEK END (1967)
Hafta Sonu

Fransa / İtalya (Ascot, Comacico, Copernic, Lira)
105dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Luc Godard
Senaryo: Jean-Luc Godard
Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard
Müzik: Antoine Duhamel, Guy Béart, Wolfgang Amadeus Mozart
Oyuncular: Mireille Darc, Jean Yanne, Jean-Pierre Kalfon, Valérie Lagrange, Jean-Pierre Léaud, Yves Beneyton, Paul Gégauff, Daniel Pommereulle, Virginie Vignon, Yves Afonso, Blandine Jeanson, Ernest Menzer, Georges Staquet, Juliet Berto, Helen Scott
Uluslararası Berlin Film Festivali: Jean-Luc Godard (Altın Ayı adaylığı)

Hafta Sonu, Jean-Luc Godard'ın en vahşi ve en karışık filmi olabilir ki bu da önemli bir şey. Ancak *Hafta Sonu*, her şeyin ötesinde, yönetmenin en cüretkar filmi. Bu filmde her şey olabilir: Sıradan bir telefon konuşması absürd bir biçimde hoş bir müzik parçasına dönüşür, kahramanlarımız ormanda masal karakterleriyle karşılaşır ve baş karakterler gerçekten her an tüyler ürpertici sonlarla karşı karşıya gelirler. Godard'ın bir epizottan bir başka tuhaf epizota geçme kararı, cesurca ve son derece etkiliydi. Her tür ve renkten radikal yönetmen, bu anlamda *Hafta Sonu*'na çok şey borçlu. Ancak "radikal" yaftası bu film için biraz uygunsuz; çünkü bu tür bir niteleme, korkunç bir siyasileştirme ve mizahi yoksunluk anlamına gelir. Oysa geriye kalan diğer tüm unsurlar, *Hafta Sonu*'nun bu problemleri yaşamamasını sağlar.

Hafta Sonu'yla ilgili bir tartışma, en ünlü sahnesini, hatta sinema tarihinin en ünlü sahnelerinden birini, anmadan tamamlanmış olmaz. Filmin en muhteşem sahnesi, Godard'ın didaktik ve eksiltili ara yazılara yönelik bastırılamaz eğilimiyle kesilen, dünyanın en korkunç trafik sıkışıklığının on dakikalık kaydırmalı çekimidir belki. Sıradan bir karmaşa değildir bu; Godard'ın kabusumsu ama gülünç versiyonunda hayvanat bahçesi hayvanları, gemiler, ara sıra yapılan piknikler ve çok fazla kan bulunur. Ancak yönetmenin ünlü sözüne dayanarak, endişelenecek bir şey yok: Sadece kırmızı boya bu. **EdeS**

LE SAMOURAÏ (1967)
Kiralık Katil

Jean-Pierre Melville, Samurayın Bushido Kitabı'ndan beyazperde uyarlamasına önsöz olarak bir alıntı yaratma kabiliyetine sahipti: "Samurayın yalnızlığından daha büyük bir yalnızlık yoktur; ormandaki kaplanınki dışında... belki..." Japon kültürüne başka bir anıştırmaya gerek kalmaz: Bu sözler, *Kiralık Katil*'e soyut, mitolojik ve ölümsüz bir hava katmaya yeter. İnsanı boğacak kadar stilize olan bu nefes kesici filmde, sinemanın hayali dünyası, gerçekliği zahmetsizce alt eder. John Woo'dan Paul Thomas Anderson'a, Quentin Tarantino'dan Walter Hill'e birçok yönetmenin *Kiralık Katil*'i soğukkanlı hareketlerin gerçek İncil'i olarak görüp adeta talan etmesine şaşmamak gerek.

Jef Costello (Alain Delon), "eski kurt" sıfatının hafif kalacağı çelik gibi bir kiralık katildir. Sistemli ve cinsellikten yoksun olan, emir üzerine öldürme istekliliğinden de açıkça anlaşılabileceği gibi ahlak kurallarını hiçe sayan Jef, tıpkı Robert Mitchum'un *Out of the Past*'te (1947) canlandırdığı adaşı gibi, tuzağa düşürüldüğünü ve takip edildiğini fark eder; bir "çerçevenin içinde"dir ve gidip "resme bakması" gerekir. Onu suçlu çıkarabilecek tanıkla nihai yüzleşmesi, iç motivasyonlarının muammasını gözler önüne serer.

Melville'in Paris'e bakışı, Amerikan kara film aşkının süzgecinden geçer: siyahi şarkıcılarıyla caz kulüpleri, karanlık ve yağmurlu sokaklar. Polisler bir Frantz Lang filmindeki gibi bir görev üstlenerek girift bir gözetimle kentin haritasını çıkarır ve bu ele geçmez insan görüntüsünü takip eder. Yine de film hayalinin çarpıcı atmosferi, Melville'in efsanevi ve çılgın detaycılığıyla dengelenirken aynı detaycılık bir polis prosedürünün saplantısallığına yaklaşır: Her jestin, kentin etrafındaki her hareketin lojistiği kusursuzca planlanmış ve kaydedilmiştir.

Kiralık Katil'i izlemek zordur: Büyük oranda diyalogsuz filmde her ses (Jef'in apartman dairesinde cıvıldayan kuş, bir otomobil motorunun homurtusu ya da bir anahtarlığın şıngırdaması gibi) yalıtılmış ve yükseltilmişken, oyuncular göz kamaştırıcı mankenler gibi poz verir (Delon, en az 1967 yapımı *Belle de jour*'daki Catherine Deneuve kadar porselenden yapılmış gibidir); Robert Bresson'dan söz etmeye bile gerek yok. Melville karşılaştırılmayı reddeder ama doğrudur: Jef, içsel bir çağrıyla harekete geçmiş sofu bir rahiptir adeta. **AM**

Fransa / İtalya (CICC, Fida, Filmel, TC)
105dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean-Pierre Melville
Yapımcı: Raymond Borderie, Eugène Lépicier
Senaryo: Jean-Pierre Melville, Georges Pellegrin
Joan McLeod'un The Ronin isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Henri Decaë
Müzik: François de Roubaix
Oyuncular: Alain Delon, François Périer, Nathalie Delon, Cathy Rosier, Jacques Leroy, Michel Boisrond, Robert Favart, Jean-Pierre Posier, Catherine Jourdan, Roger Fradet, Carlo Nell, Robert Rondo, André Salgues, André Thorent, Jacques Deschamps

İngilizce adı: *The Godson*

COOL HAND LUKE (1967)
Parmaklıklar Arkasında

ABD (Jalem, Warner Bros.)
126dk, Technicolor
Yönetmen: Stuart Rosenberg
Yapımcı: Gordon Carroll, Carter De Haven Jr.
Senaryo: Donn Pearce ve Frank Pierson
Donn Pearce'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Conrad L. Hall
Müzik: Lalo Schifrin
Oyuncular: Paul Newman, George Kennedy, J.D. Cannon, Lou Antonio, Robert Drivas, Strother Martin, Jo Van Fleet, Clifton James, Morgan Woodward, Luke Askew, Marc Cavell, Richard Davalos, Robert Donner, Dennis Hopper
Oscar: George Kennedy (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Donn Pearce, Frank Pierson (senaryo), Paul Newman (erkek oyuncu), Lalo Schifrin (müzik)

Bir yıldızlar vardır, bir de önce simge haline gelen varlığıyla, sonra da içimize işleyen mavi gözleriyle, oynadığı en iyi filmleri bile aşan Paul Newman gibi aktörler. *Parmaklıklar Arkasında*'nın çalımlı ilerleyişi arada kesintiye uğrasa da film, nispeten basit hikayesinin asaletle taşımaya çalıştığı ağırlığını Newman'ın çekici kişiliğinden alıyor. Stuart Rosenberg'in, görüntülerini Conrad Hall'un muazzam geniş perde formatında (böylece parlak öğle güneşini ve üstsüz, göz alıcı prangalı mahkumları olabildiğince iyi görüntülemiş oluyordu) çektiği filmi, düpedüz otorite karşıtı bir hikayeyle tafralı bir maço hikaye arasında şiddetle salınıyor ve nihayet tuhaf ve eksik gedik bir İsa alegorisine dönüşüyor.

Filmin beceriksizce iki arada bir derede kalmasına şaşmamak gerekir ama Parmaklıklar Arkasında yine de baştan sona sürükleyiciliğini koruyor. Newman'ın canlandırdığı aşırı dikkafalı, yine de sıradan adam karakteri Lucas "Cool Hand" Jackson, parkmetre cihazlarını kırma suçundan cezaevindedir. Bekleneceği gibi, hapse girer girmez ilk işi, daha da şaşmaz bir kurallar sistemine kafa atmak olur. Dolayısıyla, başına dert açan stoisizmi giderek daha yıkıcı hale geldikçe, aldığı cezalar da o ölçüde sertleşir. Unutulmaz sahneleri, alıntılanmaya uygun replikleriyle Parmaklıklar Arkasında, özünde, derinlikten uzakmış izlenimi uyandırsa da baştan aşağı kültürel (ve karşı-kültürel) anlamlarla dolu simge halına gelmiş bir film.

Gerçekten de, filmde geçen kimi replikler (şu tehdit kokan, "Aslında burada sorunumuz, iletişim kuramamak" ifadesi örneğin) sinema literatürüne girdiği gibi, yumurta yeme bahsi ve hapishane avlusundaki yumruklaşma sahneleri de yedinci sanatın efsanevi anları arasına girmiştir. Filmi bu kadar çekici kılan bir başka şeyse, genç Dennis Hopper, Harry Dean Stanton ve Newman'ın önce rakibiyken sonra sağ kolu olan George Kennedy'nin aralarında bulunduğu renkli yardımcı oyuncu kadrosu.

Son derece naif bir kabadayı olan Dragline'ı canlandıran Kennedy, bu rolüyle En İyi Yardımcı Oyuncu Oscarı'na değer bulundu. Ama filmi taşıyan asıl unsur Newman'ın dingin, karizmatik oyunu. En iyi performansını ortaya koyduğu bu rolle bir anda ününün doruğuna tırmandı. Jack Nicholson'ın tuhaf bir biçimde benzer filmi *One Flew Over the Cuckoo's Nest*'teki *(Guguk Kuşu)* abartılı oyunculuğuna kıyasla, *Parmaklıklar Arkasında*'daki Newman, bilgiç gülümsemesi, sonsuz güveniyle, çok daha incelikli bir oyun sergiliyor. Newman'ın Luke'u kendi kendine fazlaca konuşmaz, öyle her hareketini gözümüze sokmaz, hatta dürtülerini bile pek açık etmez. Rasgele bir zorluğu alt etmek için hapishaneye özellikle düşmüş gibi neredeyse ve sanki sırf kazanıp kazanamayacağını görmek için sisteme meydan okuyor. Aslında çektiği hapis cezasının özgür ruhlu Luke'a ödettiği ağır bedel, filmin sonlarına dek netlik kazanmıyor. Diğer mahkumların yaptığının aksine esaretle gelen kurumsal rahatlığı sebatla reddeden Luke, işbirliğine yaklaşmayan duruşuyla sonunda bir trajedinin kurbanı olur. *Parmaklıklar Arkasında*, tek bir kişinin sistemi ne ölçüde zorlayabileceğini konu aldığı kadar, sistemin buna cevap vermesi halinde ortaya neler çıkabileceğini de anlatıyor. **JKI**

ABD (MGM)
92dk, Metrocolor

Yönetmen: John Boorman

Yapımcı: Judd Bernard, Robert Chartoff

Senaryo: Alexander Jacobs, David Newhouse, Rafe Newhouse
Donald E. Westlake'in The Hunter isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Philip H. Lathrop

Müzik: Stu Gardner, Johnny Mandel

Oyuncular: Lee Marvin, Angie Dickinson, Keenan Wynn, Carroll O'Connor, Lloyd Bochner, Michael Strong, John Vernon, Sharon Acker, James Sikking, Sandra Warner, Roberta Haynes, Kathleen Freeman, Victor Creatore, Lawrence Hauben, Susan Holloway

POINT BLANK (1967)
Dönüşü Olmayan Nokta

Donald E. Westlake'in 1964'te yayınlanan *The Hunter (Avcı)* romanından John Boorman'ın uyarladığı gerilim filmi, en az ilk gösterime girdiği zamanlardaki kadar sürükleyici ve olağan bir biçimde stilize. Film, ana karakterini öldürme numarasıyla başlar; Walker'ı (Lee Marvin) delip geçen iki kurşun, sert aksiyon ve hatta daha da sert seks sahneleriyle dolu bu erkeksi filme şeklini verir.

Walker, önce dostu gangster Mal Reese'in (çopur yüzlü John Vernon) ihanetine uğrar, sonra da ölüme terk edilir. Reese, Walker'ın karısının sevgilisi oluverir. Walker, kurşun yaraları iyileşince, hem Reese'ın kendisinden çaldığı 93 bin doları geri almak hem de karısı Lynne (Sharon Acker), Reese ve tüm suç ortaklarıyla hesaplaşmak ister. Walker'ın planı Lynne'in, tecavüze uğramış, kullanılmış ve öylece bırakılmış kız kardeşi Chris'i de (Angie Dickinson) içine alan bir girdaba dönüşür.

Gerek biçim gerekse görsellik açısından mükemmel bir gerilim: Boorman'ın geniş perde formatını (kentsel ufkun çıplak olarak ve tüm açıklığıyla arz-ı endam edişine ve karakterlerin çerçevenin bir ucundan öteki ucuna varışına dikkat) her özelliğini değerlendirerek kullanışı, *Dönüşü Olmayan Nokta*'yı sinemada olduğu gibi televizyonda da izlenir kılar. **KK**

WAVELENGTH (1967)

Görünürde bir minimalizm arketipi olsa da *Wavelength (Dalga Boyu)* aslında aksiyon yüklü bir filmdir: hem biçimi ya da tematik içeriği hem de içerdiği hikayeler bütünü açısından. Film, perdenin uzamı ve zamanıyla adeta çetin bir oyun oynar. Sinemaya içkin gizem dünyası ve anlatı biçimi geleneklerini baştan kabul eden bu deneysel film, seyirciyi, hemen her filmin öne çıkardığı genel doğrular üzerine düşünmeye zorlayarak, perdeyle kurduğumuz ilişkiyi tamamen değiştirmeye yeltenir.

Yönetmen Michael Snow, filmi, tek bir plan-sekans olarak gerçekleştirmiş. 45 dakika boyunca bir apartman dairesinin tek odası içinde, özellikle dalgaları gösteren bir fotoğrafa odaklanırız. Kısıtlı olanaklarına göre sıkı, izleyiciyi fiziksel uzamla ve insan elinden çıkma bir anlatının her boyutuyla hesaplaşmaya zorlayan amansız bir yapıt bu. Hatta kalabalığın içinde yürüyen bir adamın (Hollis Frampton) birdenbire ölümüyle sonuçlanan bir cinayet bile söz konusu. Daha sonra bir kadın, cesedi bulur, telefona sarılır; ardından, bu giderek büyüyen olayın etrafa hafif hafif yayılan dalgalarını anımsatırcasına, polis arabalarının siren sesleri gelir kulağımıza. Ama aynı anlarda melodram da dalgalanmaya başlar, görüntü birdenbire değişir ve filmin başında bize gösterilen fotoğrafın yerinde artık yeller estiğini görürüz. Neler olup bittiğini anlayabilmek için duvara (ve bir fotoğrafın kendine özgü evreni sayılabilecek şeye) çok yakınızdır artık.

Wavelength tek plandan oluşmasına karşın kesintisiz tek bir çekim değildir: Odanın içindeki yolculuğumuz boyunca kameraya takılı film, renk ayarları ve ışık rastgele ama yine de bilinçli olarak değişirken, film boyunca müzikal bir dalganın en düşük sesten (50 devir saniye) en yükseğe (12 bin devir saniye) kademe kademe yükselişine tanık oluruz; ironik The Beatles parçaları ("Strawberry Fields Forever") bu mini melodrama eşlik eder. Hemen her underground ve deneysel film gibi, *Wavelength* de kendini ciddiye alışı açısından parodisi yapılmaya, entelektüel bir tatmin aracı olarak göz ardı edilmeye açıktır; ama yine de görmezlikten gelinemeyecek ölçüde can alıcı bir öneme sahip, olmazsa olmaz bir çalışmadır. **KN**

ABD /Kanada (Canyon)
45dk, 16mm Renkli
Yönetmen: Michael Snow
Yapımcı: Michael Snow
Senaryo: Michael Snow
Görüntü Yönetmeni: Michael Snow
Oyuncular: Hollis Frampton, Joyce Wieland, Amy Yadrin, Lyne Grossman, Maoto Nakagawa, Roswell Rudd

ABD (Tatira-Hiller, Warner Bros/Seven Arts)
111dk, Technicolor

Yönetmen: Arthur Penn

Yapımcı: Warren Beatty

Senaryo: David Newman, Robert Benton

Görüntü Yönetmeni: Burnett Guffey

Müzik: Charles Strouse

Oyuncular: Warren Beatty, Faye Dunaway, Michael J. Pollard, Gene Hackman, Estelle Parsons, Denver Pyle, Dub Taylor, Evans Evans, Gene Wilder

Oscar: Estelle Parsons (yardımcı kadın oyuncu), Burnett Guffey (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Warren Beatty (film), Arthur Penn (yönetmen), David Newman, Robert Benton (senaryo), Warren Beatty (erkek oyuncu), Faye Dunaway (kadın oyuncu), Michael J. Pollard (yardımcı erkek oyuncu), Gene Hackman (yardımcı erkek oyuncu), Theadora Van Runkle (kostüm)

BONNIE AND CLYDE (1967)
Bonnie ve Clyde

Arthur Penn, Fransız Yeni Dalgası tarzında, tezcanlı bir taşkınlığa dayanan çizgi dışı bir Amerikan filmi yapma girişimi sonucunda, olağanüstü bir gişe başarısı yakaladı. İzleyici, Penn'in kurumsallık karşıtı tavrını benimsedi. Eleştirmenler de sonuçta, Amerikan sinemasına yeni bir enerji getiren ve bir ciddiyet aşılayan bu yönetmeni alkışlamak zorunda kaldılar. Oysa film ilk vizyona girdiğinde, tablo böyle değildi: *Bonnie ve Clyde*, şiddeti rahatsız edici görüntülerle betimlediği gerekçesiyle sert bir şekilde kınanmıştı. Teknolojik yenilikler artık mermi yaralarını daha gerçekçi göstermeye izin verdiğinden Penn'in çekimleri de çoğu zaman parçalanmış vücutlar ve çekilen fiziksel acılar üzerinde uzun uzun oyalanıyordu. Kuşkusuz daha önce de Amerikan filmleri şiddete dayanıyordu ama *Bonnie ve Clyde*, izleyiciyi bu kadar güçlü bir şekilde şiddetten korkmaya ve aynı zamanda onun büyüleyici güzelliğinden etkilenmeye zorlayan ilk filmdir.

Başlangıçta yapılan yorumlar işin kalitesini göz ardı ediyor, hatta filmi kınıyordu. Ama kısa bir süre sonra işin rengi hızla değişti ve kimi dergiler filmi tekrar gözden geçiren yazılar yayımlamaya başladı. Dehşet sahneleri, katı gerçekçi duruş ve neredeyse kaba güldürü bir kenara, *Bonnie ve Clyde* bir biyografi filmi tarzında, titiz sanat yönetmenliği sayesinde, oldukça gerçekçi bir film duygusu uyandırır. Ayrıca kuzeydoğu Teksas'ın toz duman iklimi de filmde çok iyi verilmiştir. Film, tarihi gerçekleri tam yansıtmayan kimi yönleriyle, Buhran Dönemi'nin, zamanında halk kahramanı sayılmış en ünlü banka soyguncusu çiftinin maceralarını ve trajik sonlarını işler. Çetenin diğer elemanları rolündeki Gene Hackman, Estelle Parsons ve Michael J. Pollard'ın müthiş yardımcı oyunculuklarıyla birlikte, asıl failler, başroldeki Warren Beatty ve Faye Dunaway filmde pırıldıyor. Başarıyla sonuçlanan bir soygun sonrasında çete, Clyde'ın ağabeyi Buck'ın (Hackman) öldürüldüğü, karısı Blanche'insa (Parsons) kör edilip yakalandığı Iowa'da polisin dikkatini çeker. Diğer üç eleman polisten yakayı sıyırmayı başarır ama sonuçta Bonnie'yle Clyde pusuya düşürülür ve ağır çekim bir ölüm balesinde, makineli tüfekle delik deşik edilirler.

İktidarsız Clyde'la saldırgan Bonnie arasındaki, o dönemde pek alışılmış olmayan cinsel ilişkinin açıklıkla sergilenmesi de çığır açıcı niteliktedir. 1960'ların sonu itibariyle Hollywood, Sinema Yapım Yönetmeliği yasaklarını kaldırır ve yeni bir sınıflandırma sistemi getirerek seks ve şiddetin perdede yansıtılma biçimini özgürleştirir. *Bonnie ve Clyde* bu yeni sistem içinde çekilmiş ilk ve en başarılı filmler arasındadır. On dalda Oscar'a aday gösterilen film, gösterdiği olağanüstü gişe başarısıyla da Amerikan sinema endüstrisinin kötü gidişatını durdurup, yeniden kârlı bir alan haline gelmesine katkıda bulunmuştur.

Bonnie ve Clyde, Amerikan toplum hayatında birey ve şiddetin yeri üzerine, sağlam inşa edilmiş, muğlak bir yapıttır. Bununla beraber sinema tarihindeki yeri daha da önemlidir. Filmin malum ve can alıcı başarısı Hollywood'a, geleneksel Amerikan temalarının Avrupa tarzı bir stilizasyon ve ciddiyetle işlendiğinde (yerleşik türlerin içine yedirilerek), hele bir de tempo hızlandırılıp etkileyici aksiyon sahnelerine yer verilirse, ülke çapında izleyiciyi yeniden kazanabileceğini göstermiştir. *Bonnie ve Clyde*, 1970'lerdeki "Hollywood Rönesansı"nın yolunu açmıştır. Sözgelimi Francis Ford Coppola'nın *The Godfather*'ı *(Baba)* gibi bu dönemin ürünü olan başyapıtlar Penn'in filmini önemli ölçüde taklit ederek, ona duydukları hayranlığı en içten biçimde göstermişlerdi. **RBP**

CSILLAGOSOK, KATONÁK (1967)
Kızıl ve Beyaz

1967'de çektiği uzun metrajlı filmiyle Miklós Jancsó, Amerika'da merak uyandıran ilk Macar yönetmenlerden biriydi. Filmin biçeminin hünerli sunumu, dayandığı güçlü ritüel ve saf güzelliği apaçık ortadadır. Rus Devrimi'nin yan etkilerinin görüldüğü dönemi işleyen bu siyah-beyaz törende, kızıllar devrimciler, beyazlarsa onları ezmekle görevli devlet güçleridir. Jancsó, genellikle etkileyici bir görüntü sunan, özenle hazırlanmış koreografilerden oluşan uzun planlar kullanarak, bizi, iktidar mekanizmaları üzerine neredeyse soyut bir düzlemde (ki filmin Stendhalvari adının hikmeti de budur) kafa yormaya zorladığı gibi, sonradan Stanley Kubrick'in filmlerinde göreceğimiz türden soğuk bir erotizme de yer verir. Ama yanlış bir fikre de kapılmamak gerekir: Jancsó, bu duruşuyla, politikaya ya da duygulara mesafe alıyor da değildir. Sebebi belli; özellikle filmin, Macar Devrimi üzerinde kurulan ve 7.000 Macar'ın ölümüyle sonuçlanan Sovyet baskısının bitiminden sonra, on yıldan kısa bir süre içinde vizyona girdiğini düşünecek olursak, *Kızıl ve Beyaz*'daki aşikâr milliyetçi öğelerin, Rusya karşıtı olarak algılanabileceğini (ki öyle de algılanmıştır) görebiliriz. Zaten Macar-Rus ortak yapımı bu filmin, Sovyetler Birliği'nde gösterime girmesinin Rus otoritelerince yasaklanması da oldukça anlamlıdır.

Jancsó'nun genel çekim tercihiniyse, oyuncularına saygısızlık olarak görmemek gerekir. Macar yönetmenin gedikli aktörlerinden József Madaras'a göre "Jancsó'nun sinemasında oyuncunun yüzü ikincil bir önem taşır: O insan ruhunu kitle hareketleri üzerinden tarif ve ifade eder. Yerleşik betimleme biçimlerine alışkın izleyiciye tuhaf gelen şey budur. Buna rağmen oyuncularından, konvansiyondan hareket etmek üzere, yaratıcı işbirliği beklemeye de devam eder. Hiçbir zaman psikolojiye, analize odaklanmaz; hareketlenmenizi sağlar. Ben de sizi hareketlendirme yöntemine bakarak, benden ne beklediğini, karakteri gözünde nasıl canlandırdığını çıkarsarım. Düşünme biçimi müzikal, görüşü ritmiktir."

Bugüne dek Jancsó'nun hiçbir filmini izlemediyseniz, bu film başlamak için en doğru seçim: Kızıl ve Beyaz onun izlediğim ilk uzun metrajlı filmiydi ve diğer filmlerini de izlememi sağladı. Jancsó, sesli film döneminin kilit Macar yönetmenidir diyebiliriz. Onun ardından gelen, Béla Tarr gibi diğer Macar yönetmenleri de onu izlemeden algılayamayız. **JRos**

Macaristan / Sovyetler Birliği
90dk, SB

Dili: Macarca / Rusça

Yönetmen: Miklós Jancsó

Yapımcı: Jenoe Goetz, András Németh, Kirill Sirjajev

Senaryo: Gyula Hernádi, Miklós Jancsó, Luca Karall, Valeri Karen, Giorgi Mdivani

Görüntü Yönetmeni: Tamás Somló

Oyuncular: József Madaras, Tibor Molnár, András Kozák, Jácint Juhász, Anatoli Yabbarov, Sergei Nikonenko, Mikhail Kozakov, Bolot Bejshenaliyev, Tatyana Konyukhova, Krystyna Mikolajewska, Viktor Avdyushko, Gleb Strizhenov, Nikita Mikhalkov, Vladimir Prokofyev, Valentin Bryleyev

İngilizce adı: *The Red and the White*

MARKETA LAZAROV (1967)

Frantisek Vlácil'in, 18. yüzyıl Bohemya ormanlarında geçen, iddialı ve çok katmanlı ortaçağ epiğinin teması, paganizmden Hıristiyanlığa geçiştir. Filmde, masum, manastıra bağlı klan liderinin önder kızının (Magda Vásáryová), vahşi pagan savaşçısı Mikolos Kozlik'e (Frantisek Veleck) esir düşüşü ve cinsel sömürüye maruz kalışı anlatılır.

Tamamlanması altı yıl süren, sembollere ve metaforlara vurgu yapan, hemen hemen üç saatlik eksiltili bir anlatıdır *Marketa Lazarov*. Vizyona girdiği ilk günden itibaren birçok dergi tarafından "afallatıcı bir iş, sıradan ticari sinemaya benzemeyen bir film" olarak tanıtılarak hak ettiği değeri de gördü. Savaş öncesi avangard romana dayanan ve *Carl Theodor Dreyer*, Akira Kurosawa ve Ingmar Bergman görselini anımsatan bu siyah-beyaz Gotik başyapıt, 1988 yılında, ülkedeki eleştirmenler ve sanayi önderlerinin bir araya geldiği bir panelde tüm zamanların en iyi Çek filmi seçilmişti. Şiirsel lirizmi ve tarihi filmleriyle tanınan Vlacil (1961'de çektiği *The Devil's Trap*, karşı-Reform sürecini anlatırken, 1967 yapımı *Vallery of the Bees*'deki Çek kahramansa Tötonik bir şövalyedir), bu filmde aksiyon yüklü yüzeysel bir macera anlatımı yerine, sinematografisinden ve hikayenin geçtiği dönemin tarihsel gerçekliklerinden hiç sapmadan, atalarının psikolojik ve tinsel dünyalarını derinlemesine çözümler. Bu yüzden *Marketa Lazarov* bir ahir zaman kâbusu gibidir: türünü ya da korku uyandırma sebebini sınıflandıramayacağımız bir sinematik şiirdir. **SJS**

Çekoslavakya (Barrandov)
162dk, SB
Dili: Çekçe
Yönetmen: Frantisek Vlácil
Yapımcı: Josef Ouzky
Senaryo: Frantisek Pavlicek, Frantisek Vlácil
Vladislav Vancura'nın romanından
Görüntü Yönetmeni: Bedrich Batka
Müzik: Zdenek Liska
Oyuncular: Josef Kemr, Magda Vásáryová, Nada Hejna, Jaroslav Moucka, Frantisek Velecky, Karel Vasicek, Ivan Palúch, Martin Mrazek, Václav Sloup, Pavla Polaskova, Alena Pavlíková, Michal Kozuch, Zdenek Lipovcan, Harry Studt, Vlastimil Harapes

THE JUNGLE BOOK (1967)
Orman Çocuğu

Disney animasyonları arasında muhtemelen en sevileni, Rudyard Kipling'in yazdığı, vahşi ormanlarda kurtlarca yetiştirilmiş bir oğlan çocuğunun hikayesini anlatan *Orman Çocuğu*'dur. *Zoltan Korda (1942)* ve *Stephen Sommers*'in *(1994)*, çocuğun uygarlığa geri döndükten sonraki deneyimlerini anlatan canlı-aksiyon versiyonlarından farklı olarak bu çizgi film, Mowgli'nin vahşi hayattaki son gününü anlatır. Zira acımasız Kaplan Shere Khan'ın geri döndüğü orman, kahramanımız için güvenli olmaktan çıkar. Mowgli önce kararsız kalır, sonra da aynı Pinokyo gibi, yolunu şaşırır ve Kaa'yla (yılan) Kral Louie'nin (maymun) elinden, ancak dostları Bagheera (bir panter) ve Baloo (ayı) sayesinde kurtulur.

Hafif bir hikaye ve istisnai olmaktan uzak bir animasyon gerçi; ama kışileştirmeye ve sonuca baktığımızda farklılıklar ortaya çıkıyor. Walt Disney'in bizzat ilgilendiği son animasyon ürünü *Orman Çocuğu*'nun bir diğer özelliğiyse, bu türde ilk kez, ünlü seslendirmenlere yer verilmiş olmasıydı: George Sanders sinsi Shere Khan'ı hatasız seslendirir; Louis Prima "I'm the King of the Swingers" şarkısını söyler; Phil Harris'se okul kaçkını bir hippi olan Baloo'ya ve şarkısı "The Bear Necessities"e ses verir. Filmin devamı, *Orman Çocuğu 2*, geç de olsa 2003 yılında vizyona girmişti. **TCh**

ABD (Walt Disney)
78dk, Technicolor
Yönetmen: Wolfgang Reitherman
Yapımcı: Walt Disney
Senaryo: Larry Clemmons, Ralph Wright, Ken Anderson, Vance Gerry, from novel by Rudyard Kipling
Müzik: George Bruns, Terry Gilkyson, Richard M. Sherman
Oyuncular: Phil Harris, Sebastian Cabot, Louis Prima, George Sanders, Sterling Holloway, J. Pat O'Malley, Bruce Reitherman, Verna Felton, Clint Howard, Chad Stuart, Lord Tim Hudson, John Abbott, Ben Wright, Darleen Carr
Oscar adaylıkları: Terry Gilkyson (film şarkısı)

Çekoslavakya / İtalya (Carlo Ponti, Barrandov)
71dk, Eastmancolor
Dili: Çekçe
Yönetmen: Milos Forman
Yapımcı: Rudolf Hájek, Carlo Ponti
Senaryo: Milos Forman, Jaroslav Papousek, Ivan Passer, Václav Sasek
Görüntü Yönetmeni: Miroslav Ondrícek
Müzik: Karel Mares
Oyuncular: Jan Vostrcil, Josef Sebanek, Josef Valnoha, Frantisek Debelka, Josef Kolb, Jan Stöckl, Vratislav Cermák, Josef Rehorek, Václav Novotny, Frantisek Reinstein, Frantisek Paska, Stanislav Holubec, Josef Kutálek, Frantisek Svet, Ladislav Adam
Oscar adaylıkları: Çekoslovakya (yabancı film)

İngilizce adı: *The Fireman's Ball*

HORÍ, MÁ PANENKO (1967)
İtfaiyeciler Balosu

Milos Forman alegorik bir film çekmeyi düşünmemişse de *İtfaiyeciler Balosu* ister istemez Sovyet toplum modelinin kötülükleri üzerine sağlam bir kara mizaha dönüşmüştür. Forman'ın Batı'ya göç etmesinin sebebi biraz da ödüllü filminin, yapımcı yardımcısı Carlo Ponti tarafından çok sert eleştirilere maruz kalmasıydı; zira film, tankların, Demir Perde sınırlarını genişletmek için, Prag'a yaptığı baskınla başlar.

Filmin küçük bir Çekoslovak köyünde başlayan hikayesi, birkaç ilginç özelliğe sahiptir: adaşlar partisi, itfaiye başkanının gönüllü emekliliğine saygı töreni, pahalı yiyecekler için yapılan piyango çekilişi, bir güzellik yarışması ve gece başlamadan önce patlak veren yangın ve onun trajikomik sonucu.

Sadece olay örgüsü nedeniyle değil, filmin çekildiği kasabada keşfedilen rengârenk amatör oyuncu topluluğunu görmek için de mutlaka izlenmesi gereken bir film. Bölüm bölüm akan yapısı, doğal tarzı, mizaha olabildiğince geniş ölçüde yer verişi, el şakaları ve sahne olduğu hatalar zinciriyle film, kısıtlı olanaklarına rağmen grup psikolojisi hakkında dikkatle yapılan bir gözlem aslında.

Gönüllü bir itfaiye şubesi komisyonunun iyi niyetli komite üyeleri, henüz emekli olan başkanları şerefine düzenledikleri gece için bir gıda piyangosu hazırlar. Ödülü hazırlamak için kasabada yaşayan herkes buluşma salonuna yiyecek getirir. Konukların gelmesiyle salon dolar; ve bu arada, güzellik yarışması adaylarını belirlemeye çalışan komite üyelerinin, güzel kadın vücutları karşısında kendilerinden geçmeleriyle ortaya çıkan fırsatı değerlendiren hırsızlar, çekilişle dağıtılacak tüm gıda maddelerini çalarlar. O anda salonda bulunan herkes şüphe altındadır çünkü zaten kasabada bir kıtlık olduğu su götürmez bir gerçektir. Pahalı likörler, etler herkesi hırsızlığa teşvik edebilir.

Haliyle güzellik yarışması da karışır ve ardından da kasabada yangın çıkar. Henüz sarhoş olmuş komite üyeleri, azgın alevleri söndürmeye çalışadursun, yaşlı bir adam kar altında, evinin yanışını izler. Filmin sonunda komite üyeleri toplamda üç günah işlemişlerdir: bir çekilişin altından kalkamamak, güzellik yarışması düzenleme girişiminde bulunmak, yangına sebep olmak. Ama yine de bir tek şey, emekli başkan için böyle bir gece düzenlemiş olmaları, onları kurtarır. Komitelerin, yoldaşların içten pazarlıklı halleri bir tarafa, daha iyi yarınlar için iyimser kalarak, aralarından yaşça büyük birisine saygılarını sunmak için armağan vermeleri, filmde, olsa olsa bir kuru gürültü, bir tantana olarak belirir.

Forman, Jaroslav Papousek, Ivan Passer üçlüsünün, gerçekten bir itfaiyecinin balosundan etkilenerek ortaklaşa yazdığı senaryo, Sovyet toplumunun durumunun farkında olduklarını kanıtlar. Film, 1967 yılında Çekoslavakya'daki günlük hayatın, bir türlü giderilemeyen ihtiyaçlardan, isteklerden oluşmasını fazla abartmadan anlatırken, çoğunluğun elindekilerin nasıl da yönetici azınlıkça ele geçirildiğine yer vererek ahlaki iradenin çöküşüne vurgu yapar. Tabii bu durumu yaratan şey, iyi beslenme, su içme gibi temel insani ihtiyaçların giderilememesinden kaynaklanır gerçi; ama filmin alegorik tınısı, Forman'ın asıl niyeti bir kenara, bütün bunların aslında bir uygarlık türünün olduğu gibi çöktüğüne kadar vardırır işi. **GC-Q**

TERRA EM TRANSE (1967)

1 Nisan 1964 günü Brezilya'da, 25 yıllık bir diktatörlüğün yolunu açan askeri darbe gerçekleşti. Son derece etkin ve söz sahibi Brezilya Solu'nu afallatansa, darbenin yapılmış olması değil, sivil hükümetin bu kadar hızlı ve kanlı bir biçimde çökmesi oldu. Öfke, suç ve baskı ortamının kemirgen yapısı, ülke sinemasında, politika, şiddet ve aydınların rolü üzerine, daha önce görülmemiş bir sorgulama atmosferi yarattı. Bu atmosferde ortaya çıkan ürünler arasında belki en etkileyici olanı Glauber Rocha'nın *Terra em Transe*'ıdır *(Kendinden Geçmiş Ülke)*.

Eldorado adlı bir bölgede, şair ve yönetmen Paulo Martins (Jardel Filho), bölge siyasetinin lideri Porfirio Diaz'ı (Paulo Autran) yerinden etmek amacıyla valilik seçimlerinde popülist aday Felipe Vieira'ya (José Lewgoy) destek verir. Vieira seçilir ancak kısa süre içinde verdiği sözleri unutur ve bir köylü ayaklanmasını bastırır. Bunun üzerine Paulo desteğini çeker ve çok iyi bildiği, dağınık, hovarda yaşamına geri döner. Ancak Viera destekçisi "radikal"lerden oluşan bir grup, eski sevgilisi Sara'nın (Gloche Rocha) yönlendirmesiyle, Paulo'yu, bağlantılarını kullanmak suretiyle eski vali Diaz'i çökertmesi konusunda ikna eder. Paulo mecbur kalır, gelgelelim önceki tecrübeleri onu politikadan iğrendirir. Daha sonraysa, ihanete uğradığını ve sıkıyönetim ilan edildiğini öğrenince silahlı direnişte karar kılar ancak polis tarafından vurulur.

Hikaye buysa da izlediğimiz zaman, filmden çok daha farklı bir şey çıkarsarız. Geriye dönüşte gördüğümüz gibi Rocha'nın filmi, "grand opera"yla (genellikle 5 perdeden oluşan görkemli, masraflı produksiyonları gerektiren opera türü) cinema vérité'nin (kurgu değilmiş gibi görünen, doğal oyunculuk ve gerçek hayatın devamı ya da bir parçası izlenimi veren, genellikle hareketli kamerayla çekilen filmlerin genel adı), *Villa Lobos'la Afro-Brezilyalı* şeytan kovmalarının keskin bir karışımıdır. Paulo Martins karakterinde kişileşen siyasi ve bireysel kargaşayı alttan alta, sert ve ani görüntü geçişleri yerine tercih edilen, el kamerasıyla çekilmiş uzun, cesur sekanslar yansıtır. Rocha'nın yarattığı evren, 1950'ler ve 60'lar Latin Amerika politik spektrumunun başarıyla aktarıldığı arketipler ve 1970'lerin başında bölgeyi askeri diktatörlüğe götüren deneyimlerden oluşur. Kavranmaya bu kadar müsait, evrensel olarak eleştirilmeye bu kadar açık çok az film vardır. Hem Sağ'dan hem de Sol'dan eşit derecede sert tepkiler alan film, Rocha'nın kır epikleri *Deus e o Diabo na Terra do Sol (Kara Tanrı, Ak Şeytan, 1964)* ve *Antonio des Mortes*'in *(1969)* yanında adeta ihmal edilmiştir. Gelgelelim bugüne geldiğimizde, bu film sadece Rocha'nın değil, aynı zamanda Latin Amerika sinemasının da başyapıtlarından biri olarak kabul edilir. **RP**

Brezilya (Mapa)
106dk, SB

Dili: Portekizce

Yönetmen: Glauber Rocha

Yapımcı: Luiz Carlos Barreto, Carlos Diegues , Raymundo Wanderley Reis, Glauber Rocha, Zelito Viana

Senaryo: Glauber Rocha

Görüntü Yönetmeni: Luiz Carlos Barreto

Müzik: Sérgio Ricardo

Oyuncular: Jardel Filho, Paulo Autran, José Lewgoy, Glauce Rocha, Paulo Gracindo, Hugo Carvana, Danuza Leão, Jofre Soares, Modesto De Souza, Mário Lago, Flávio Migliaccio, Telma Reston, José Marinho, Francisco Milani, Paulo César Peréio

Cannes Film Festivali: Glauber Rocha (FIPRESCI Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Earth Entranced*

OSTRE SLEDOVANÉ VLAKY (1967)
Sıkı Denetlenen Trenler

Çekoslavakya (Barrandov)
92dk, SB/Renkli
Dili: Çekçe / Almanya
Yönetmen: Jirí Menzel
Yapımcı: Zdenek Oves
Senaryo: Jirí Menzel
Bohumil Hrabal'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Jaromír Sofr
Müzik: Jirí Pavlik, Jirí Sust
Oyuncular: Václav Neckár, Josef Somr, Vlastimil Brodsky, Vladimír Valenta, Alois Vachek, Ferdinand Kruta, Jitka Bendová, Jitka Zelenohorská, Nada Urbánková, Libuse Havelková, Kveta Fialova, Pavla Marsálková, Milada Jezková, Zuzana Minichova, Václav Fiser
Oscar: Çekoslovakya (yabancı film)

İngilizce adı: *Closely Watched Trains*

Sıkı Denetlenen Trenler, kara mizahı, ayrıntıya önem atfedişi, mahcup ve şefkatli hümanizmiyle Çek Yeni Dalgası'nın ideal bir örneği olarak çıkar karşımıza. Jirí Menzel'in bu ilk uzun metrajlı filmi, tıpkı önceki filmlerinin çoğunda olduğu gibi, Çek romancı Bohumil Hrabal'ın metinlerinden uyarlamadır. Senaryoyu da beraber yazan bu ikilinin ilişkisi oldukça yakın ve dostanedir: Menzel, aldığı En İyi Yabancı Film Oscarı'nı tümüyle yazara atfederken, Hrabal'sa filmi, kendi orijinal metninden daha çok sevdiğini söyler.

Utangaç, hassas genç bir delikanlının duygusal eğitiminin anlatıldığı hikayenin ana damarını trenler oluşturur. Milo (iri gözleri, meraklı bakışlarıyla Buster Keaton'ı anımsatan Vaclav Neckar'ın canlandırdığı karakter) "tek bir yerde durmasını sağlayan ve ağır işlerden uzak tutan" yeni üniformasından, istasyon bekçiliği işinden gurur duyar. Ancak tatlı bir biletçi kıza tutkuyla aşık Milo, kendisini ona yaklaşmaktan alıkoyan çekingenliğinden ötürü umutsuzluk içindedir. Rol-modeli, alaycı ve uslanmaz kadın delisi Hubi-ka'ysa (Josef Somr), vaktini çaktırmadan kuralları delmeye ve karşısına çıkan her dişi yaratığı avlamaya ayırır.

Şimdilerde aldatıcı bir biçimde işleniyor olsa da bu tema, hikaye, 2. Dünya Savaşı'nın son yıllarında durgun bir tren istasyonunda geçiyor olmasaydı, pek de ilginç olmazdı. Kaç yıldır devam ettiği halde önceleri pek de umursanmayan savaş, kademe kademe her şeye gölge etmeye, Milo'nun hikayesine de trajedi ve karmaşıklık katmaya başlar. O güne kadar Çek sinemasınca İşgal kuvvetlerine karşı kahramanca bir mücadele olarak çözümlenen bu dönem, filmde dolaylı ve ironik bir açıdan ele alınır. "Çoğu film, bilinçli bilinçsiz, savaşı çekici kılar," diyen Menzel'in amacı abartılı savaş mitini yapıçözüme uğratmaktır. Trenlerin kahramanlıklarla ilgisi yoktur: Hubi-ka'nın asıl derdi Direniş mücadelesine katkı vermek filan değil, cinsel arzularını tatmin etmekken, Milo'ysa tesadüfen oradadır. Ayrıca kimse de şeytanlaştırılmamıştır filmde: Evinden uzak kalmış, zihnen kayıp bir grup Alman askerinin yaptığı iş, faşist köpeklere destek vermek değil, bir tren dolusu güzel hemşireyi bakışlarıyla kesmektir. Çek Nazi işbirlikçisi Counselor Zednicek'se (Vlastimil Brodsly), cani bir yaratıktan ziyade, kendisine eşlik eden alaycı, Wagner gösterişçiliğini tiye alan müziğiyle, bir budaladan başka bir şey değildir. Çekoslovakya üzerindeki Sovyet hakimiyetine çok ciddi yer verilmiş değildir gerçi ama, o dönemde filmi izleyen yerli sinemaseverlerin böyle bir çıkarsama yapmış olduklarını rahatlıkla söyleyebiliriz.

İtaatsizlik göstergesi gülümsemesi ve saygısızlık belirtisi sessizliğiyle Çek zekasını kendisinde cisimleştiren Aslan Asker Şvayk karakterinin etkisi, asla, Wehrmacht'ın sınırlardan geri çekilişini zafer göstergesi parlak bir taktik ürünü olarak yorumlayan Zednicek'e, istasyon personelinin ifadesiz suratlarla karşılık vermesi kadar şiddetli değildir. Aynen Hasek'in klasik romanı gibi *Sıkı Denetlenen Trenler* de güldürü, trajedi ve maskaralığı erotizmle taşlamayı; doğallıkla absürdlüğü hayli nefret uyandırıcı bir tuhaflıkla, büyüleyici bir biçimde birbirine karıştırır. Hrabal sağ olsun; Menzel, romanın trajik sonunu yumuşatmaya yeltenememiştir. **PK**

Sovyetler Birliği (Mosfilm)
78dk, Renkli
Dili: Rusça
Yönetmen: Georgi Kropachyov, Konstantin Yershov
Senaryo: Georgi Kropachyov, Aleksandr Ptushko, Konstantin Yershov
Nikolai Gogol'un öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Viktor Pishchalnikov, Fyodor Provorov
Müzik: Karen Khachaturyan
Oyuncular: Leonid Kuravlyov, Natalya Varley, Aleksei Glazyrin, Vadim Zakharchenko, Nikolai Kutuzov, Pyotr Vesklyarov, Dmitri Kapka, Stepan Shkurat, G. Sochevko, Nikolai Yakovchenko, Nikolai Panasyev, Vladimir Salnikov

VIJ (1967)

Mario Bava'nın korku türündeki klasiği *The Mask of Satan*'ının *(Şeytanın Maskesi, 1960)* ilham kaynağı ünlü XIX. yüzyıl Rus romancısı Nikolai Gogol imzalı hikayeye dayanan, yönetmenliğini Georgi Kropachyov'la Konstantin Yershov'un yaptığı *Vij*, şeytanlar ve büyücüler hakkında renkli, eğlenceli ve zekice korku uyandıran, senaryosu sinematografik fantezinin Rus ustası Aleksandr Ptushko'ya (*The New Gulliver, 1935; The Stone Flower, 1946; Ruslan I Lyudmila, 1972*) ait bir filmdir.

Uğursuz seminer öğrencisi Khoma Brutus (Leonid Kuravlyov), tatile diye gittiği bir yerde kaybolur ve geceleyin kendini yaşlı bir kocakarının ahırında bulur. Kısa süre sonra yaşlı kadın bir cadı olduğunu açık eder ve Khoma'yı da süpürge olarak kullanır. Khoma, kendine geldiğinde, cadının nasıl da genç ve güzel bir kadına dönüştüğünü biraz suçluluk biraz da hayranlıkla izler. Khoma ardından, uzak bir köye, köydeki eski kilisede bulunan genç bir kadının diriltilmesi göreviyle çağrılır. Üç gün boyunca, kendisine korkutucu derecede tanıdık gelen cesedin yanında kalması gerekir ve bu üç gün boyunca kendisini koruyabilecek tek şey kırılgan imanıdır.

Filmin en eğlenceli kısmı bundan sonra gelir; öbür dünyadan gelen karabasanvari yaratıklar perdede arz-ı endam etmeye başlarlar. Kilise sahneleri, bir sinema eleştirmenin sözleriyle "gulyabaniye, hayalete, uzun bacaklı hayvanlara benzeyen muhteşem yaratık koleksiyonuna karşı sahneye giren" şeytan Vij'in görünmesiyle birlikte doruğa ulaşır. **SJS**

İran (Iranian Ministry of Culture)
100dk, SB
Dili: Farsça
Yönetmen: Dariush Mehrjui
Yapımcı: Dariush Mehrjui
Senaryo: Dariush Mehrjui, *Gholam-Hossein Saedi'nin oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Fereduyn Ghovanlu
Müzik: Hormoz Farhat
Oyuncular: Ezzatolah Entezami, Mahmoud Dowlatabadi, Parviz Fanizadeh, Jamshid Mashayekhi, Ali Nassirian, Esmat Safavi, Khosrow Shojazadeh, Jafar Vali
Uluslararası Berlin Film Festivali: Dariush Mehrjui (OCIC Ödülü)

İngilizce adı: *The Cow*

GAAV (1968)
İnek

Söylentiye göre Ayetullah Humeyni, *İnek*'i izledikten sonra, belki de İran İslam Cumhuriyet'inde sinemaya biraz yer açmak iyi olabilir, diye düşünmüştür. Böylece Abbas Kiarostami, Mohsen Makhmalbaf, Cafer Panahi ve diğerlerine en azından teorik olarak da olsa olanaklar tanınmış olur. *İnek*, İran'a, o sıralarda yeni yeni ortaya çıkmaya başlayan 3. Dünya sineması için çalışmak üzere geri dönen Dariush Mehrjui'nin ikinci uzun metrajlı filmidir; ve ilk kez bir İran filmi, uluslararası kamuoyunun dikkatini bu kadar çeker.

Senaryonun da yazarlarından olan Gholam-Hüseyin Saedi'nin oyununa dayanan film, fakir bir köydeki tek ineğin sahibi olmakla gurur duyan Masht Hasan'ın (Ezzatolah Entezami) hikayesini anlatır. Bir gün, Hasan işteyken, beklenmedik bir şekilde ineğin öldüğü haberi yayılır ve gerçeği kendisinden saklayan kasaba halkı hayvanın kaybolduğunu söyler. Kimliği ve konumu büyük ölçüde bu ineğe bağlı olan Hasan, giderek yükselen ve nihayet deliliğe varan bir saplantıyla ineği arar.

Masraflarının büyük bölümü Şah Hükümeti'nce finanse edilen filmin yapımcıları, *İnek*'te sunulan son derece geri ve yoksul İran görüntüsüne öfkelenerek, yönetmeni, filmde bir açıklamayla, bu hikayenin mevcut rejimden çok daha eski bir tarihe dayandığını belirtmesi için zorlarlar. **RP**

C'ERA UNA VOLTA IL WEST (1968)
Bir Zamanlar Batı'da

Sergio Leone'nin başyapıtında Charles Bronson, intikam peşinde koşan isimsiz karakter Bay Mızıka'yı (Harmonica), Henry Fonda'ysa, önceden edindiği Wyatt Earp imajını çöpe atmayı göze alarak, donuk ifadeli, mavi gözlü bir katili, Frank'ı canlandırır. Filmin olaysız ama büyüleyici açılışında Woody Strode, Al Mulock ve Jack Elam, etraflarında dolanan sinekten ve sürekli damlayan sudan rahatsız, treni ve trenden inerek adeta filmi başlatacak olan Bronson'u beklerler. Ustalıkla kotarılmış bir sahnedir bu.

Yerlerinden kolay kolay çıkmayan göçmenleri def etmek için birtakım haydutları işe koşan, bir buldozer edasıyla ortalıkta dolanan ve "aynı bir yılan gibi parlak ve yapışkan izler bırakan" yozlaşmış bir demiryolu kodamanının suçlarını açık ederek Leone, ilk kez bu filmde, şiddeti gerçek bir politik bağlam içinde sunar. Abisini asarak öldüren sadistin takibindeki Bay Mızıka'nın kat ettiği yolları, dul ve fahişe taşra annesi Claudia Cardinale'in, öldürülen kocasının vasiyetini yerine getirmek üzere hayalini kurduğu gerçek Batı halkını, çocuk gibi sadece kendi haline bırakılmak isteyen haydut Jason Robards'ı gördükçe, yağma uygarlığının günlük hayatı nasıl da lekelediğini anlarız. Çarpıcı geniş perde düzenlemeleri ve epik zaman akışıyla *Bir Zamanlar Batı'da*, neresinden bakarsak bakalım, gerçek bir western filmidir. **KN**

ABD (Paramount, Rafran, San Marco)
165dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Sergio Leone
Yapımcı: Bino Cicogna, Fulvio Morsella
Senaryo: Dario Argento, Bernardo Bertolucci, Sergio Donati, Mickey Knox, Sergio Leone
Görüntü Yönetmeni: Tonino Delli Colli
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Henry Fonda, Claudia Cardinale, Jason Robards, Charles Bronson, Gabriele Ferzetti, Paolo Stoppa, Woody Strode, Jack Elam, Snaky, Keenan Wynn, Frank Wolff, Lionel Stander

İngilizce adı: *Once Upon a Time in the West*

ABD (Fox, APJAC)
112dk, Renkli

Yönetmen: Franklin J. Schaffner

Yapımcı: Mort Abrahams, Arthur P. Jacobs

Senaryo: Michael Wilson, Rod Serling
Pierre Boulle'un La Planète des singes isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Leon Shamroy

Müzik: Jerry Goldsmith

Oyuncular: Charlton Heston, Roddy McDowall, Kim Hunter, Maurice Evans, James Whitmore, James Daly, Linda Harrison, Robert Gunner, Lou Wagner, Woodrow Parfrey, Jeff Burton, Buck Kartalian, Norman Burton, Wright King, Paul Lambert

Oscar: John Chambers (Onur Ödülü–makyaj)

Oscar adaylıkları: Morton Haack (kostüm), Jerry Goldsmith (müzik)

PLANET OF THE APES (1968)
Maymunlar Cehennemi

Maymunlar Cehennemi, bugün bile en az ilk çıktığı günkü kadar güçlü bir bilimkurgu macera klasiği. Gelgelelim 2001 yılında Tim Burton'ın tekrar çekiminde de gördüğümüz gibi, kötü işlendiğinde tamamen ilgisiz yerlere sapabilme potansiyeli de var. Tamam, 100 milyon dolarlık bütçe bundan aşağı yukarı 20 yıl önce çok şey demekti ama yine de Pierre Boulle'un romanı *La Planète des Singes*'i sinemaya aktarmak riskli bir işti. Birçok oyuncuyu maymun kılığında görmek, izleyiciler için bir korku vesilesi değil de bir dalga geçme fırsatı da olabilirdi pekala.

Neyse ki filmin yapım aşamasından önce çekilen, Charlton Heston (insan karakter Taylor'ı oynuyordu) ve Edward G.Robinson'ın (Dr. Zaius adlı maymunu canlandırıyordu) yer aldığı deneme sahnesinde, makyaj uzmanı John Chambers'ın ortaya koyduğu iş, stüdyo şeflerinin yüreğine su serpti. Bu tatminkar sonucun ardından Chambers'a, maymunsu görünümü daha da geliştirebilmesi için 50 bin dolar verildi; ki saatler süren makyaj sırasında, zaten pek yerinde olmayan sağlığından iyice endişe etmeye başlayan Robinson'un yerine Maurice Evans getirilmişti.

Epeyce para harcandı. Uzay gemisiyle ne idüğü belirsiz bir gezegene çarpan Taylor ve iki astronot arkadaşının karşı koyduğu maymunlar hakikaten korkutucudur ama asıl ürkütücü olan, Taylor'la beraber anladığımız gibi, bu tuhaf yerde maymunların yönetici, insanlarınsa dilsiz hayvanlar olmasıdır. Rol dağılımı mükemmeldir: Ortalıklarda dolanan küçük, erkeksi ve hırçın Heston, Roddy McDowall ve Kim Hunter, "dost" maymunlar Cornelius ve Zira, hepsi, makyajdan kaynaklanan engelleri bile aşan bir performans sergilemişlerdir.

Akla kazınan etkileyici dekorları, Taylor'ın yeni gezegeni ilk gördüğü an, yakalanışı ve tabii, o unutulmaz son, Rod Serlin ve Michael Wilson'ın zekice yazdıkları senaryodaki o ölümcül replikler: "Çek o iğrenç pençelerini üstümden, iğrenç pislik maymun!" Tam bir sinema klasiği olan *Maymunlar Cehennemi* toplam üç filmden oluşur, üzerine bir televizyon dizisi yapılmıştır, dediğimiz gibi, başarısız bir yeniden çekimi mevcuttur ve hatta Simpsonlar'ın bir bölümünde ti'ye alınmıştır. **JB**

FACES (1968)
Yüzler

Kahkaha, taklidi zor olduğu için, perdede çoğu zaman sahte görünür. Ama *Yüzler*'de, kahkahanın her türlüsü (çılgın, şehvetli, sıkıntılı, kontrolsüz, savunmacı), direktifle bile atılsa ya da sonradan seslendirilmiş bile olsa, samimiyetinden bir şey kaybetmez.

John Cassavetes'in sırrı neydi? Oyuncularıyla ilişkisi o denli bütüncül, ayrıntılar bakımından o denli derinlemesineydi ki yaşanmış gerçekliği yakalamak konusunda diğer Amerikalı yönetmenlerden çok daha başarılı oldu. *Shadows (Gölgeler, 1959)* deneyinden ve Hollywood'da edindiği kötü tecrübelerden sonra *Yüzler*'e gerçekten de ilk kez kendi özgün imzasını atmıştır Cassavetes. Kendi evinde çektiği bu filmde kimi insanların (ümitsizce arzulu, gözü dönmüşçesine yabancılaşmış insanların) gerçek hayatlarından çarpıcı sahneler yer alır. Karakterlerse, tüm Cassavetes karakterleri gibi, gündelik rutinin ağır sorumluluklarıyla gece hayatının kayıtsız sarhoşlukları arasında yalpalarken, karaya oturmuşlardır.

Cassavetes, parlak oyuncu kadrosunu (ki aralarında özellikle John Marley ve Lyonn Carlin akılda kalır) filmin akışı sırasında hep toplu halde gösterir, vücutlarının çerçeveden çıkmasına izin verir, sözcüklerini, jestlerini montajda budar. Her sahne öngörülemez olanın ve çoğu zaman ödümüzü patlatan, karakterin ruhsal durumunda ya da davranış biçiminde değişmeyle sonuçlanan "sürpriz"lerin üzerine kuruludur. *Yüzler*, sinemada zamanı farklı bir şekilde tecrübe etmenin yolunu açar. Akışın arada aniden durmasınıysa Cassavetes, "bir hızlı trenin aniden fren yapması gibi," diye ifade etmiştir.

Kimi zaman, ruhsuz, maddeci orta sınıfın ayıplanması olarak algılansa da film aslında, gündelik ıstırabın acı veren mahrem ve sevecen bir hikayesidir. Cassavetes, kendi içinde sürekli karışan ve karakterin gün içinden geceye doğru uzayan yolculuğu ve onun yan etkilerini karşılaştıran bir anlatıyla evlilik krizlerinin, öylesine yapılan seksin, kişisel tatmine yönelik ayrılıkların, aile bağlarının (sıkça ele aldığı temaların) sınırlarını gösterir.

Yüzler, sinema tarihinde karakterlerinin, kadına yapılan oral seks hakkında konuştukları, daha doğrusu ahmakça güldükleri ilk film midir? 35 yıl sonra bugün Neil LaBute, Lars von Trier gibi yönetmenler hâlâ, zamanında Cassavetes'in yetişkin ilişkilerindeki karmaşıklığı sunarken gösterdiği beceriyi edinmeye çalışıyorlar. **AM**

ABD (Castle Hill)
130dk, SB

Yönetmen: John Cassavetes

Yapımcı: John Cassavetes, Maurice McEndree

Senaryo: John Cassavetes

Görüntü Yönetmeni: Maurice McEndree, Al Ruban

Müzik: Jack Ackerman, Charlie Smalls

Oyuncular: John Marley, Gena Rowlands, Lynn Carlin, Seymour Cassel, Fred Draper, Val Avery, Dorothy Gulliver, Jerry Howard, Carolyn Fleming, Don Kraatz, John Hale, Midge Ware, Kay Michaels, Laurie Mock, Christina Crawford

Oscar adaylıkları: John Cassavetes (senaryo), Seymour Cassel (yardımcı erkek oyuncu), Lynn Carlin (yardımcı kadın oyuncu)

Venedik Film Festivali: John Marley (Volpi Cup - erkek oyuncu), John Cassavetes (Altın Aslan adaylığı)

ABD (Paramount)
136dk, Technicolor

Yönetmen: Roman Polanski

Yapımcı: William Castle, Dona Holloway

Senaryo: Roman Polanski
Ira Levin'in romanından

Görüntü Yönetmeni: William A. Fraker

Müzik: Christopher Komeda

Oyuncular: Mia Farrow, John Cassavetes, Ruth Gordon, Sidney Blackmer, Maurice Evans, Ralph Bellamy, Victoria Vetri, Patsy Kelly, Elisha Cook Jr., Emmaline Henry, Charles Grodin, Hanna Landy, Phil Leeds, D'Urville Martin, Hope Summers

Oscar: Ruth Gordon (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Roman Polanski (senaryo)

ROSEMARY'S BABY (1968)
Rosemary'nin Bebeği

Feri sönmüş, kaygı dolu boş gözlerle bakan Mia Farrow'un canlandırdığı Rosemary Woodhouse "yaşıyor" diye haykırarak rahatlarken, bebek onun rahminde büyür, en sonunda karnını tekmeler. Ama yine de içinde yabansı bir şekilde duran bu bebeği hissetmek için kocası Guy (John Cassevetes), karısının göbeğine dokunınca elini alelacele geri çeker. Rosemary heyecandan eşinin cevabını duyamaz. Daha da önemlisi, hem içgüdülerini hem de kocası, yeni daireleri, komşuları ve hamileliğinin, gizemli ve karanlık bir şekilde birbiriyle bağlantılı olduğuna dair paranoyasını zapturapt altına alabilmiş olmasıdır. Böylece, tartışmaya açıksa da bugüne dek yapılmış en iyi korku filmlerinden biri için yarışı tamamlar.

Her şey Roman Polanski'nin aldatma, çürümüşlük, aklın sınırları ve kadının "sır"ları gibi bildik ve sinemasını tanımlayıcı nitelikteki temaları etrafında dönen bir sahnede kristalize oluyor. Polanski'nin tüm bu öğeleri kusursuzca bir araya getirişi, hafif ve hamur kıvamındaki kaynağının (Ira Levin'in çok başarılı romanı) bir sinema klasiğine çevrilmesine yarıyor. Aradan geçen zaman filmin sıkı, endişe ve korku dolu temposunu, Polanski'nin diğer filmlerinden aşina olduğumuz ritim, hız, oyunculuk kalitesi ve üst düzey senaryosunun değerini yitirmesine engel olamadı. Filmi bir daha görmek onun akıl dolu, ölçülüp biçilmiş mizahına bir daha hayran olmayı da beraberinde getiriyor. O zaman sanatını her geçen gün geliştirmekte olan, henüz simgeleştirilememiş Cassevetes, ruhunu gösteri dünyası için şeytana satmış adam rolüyle akılda yer ediyor. Uzun yıllara ve Mia Farrow'un gözü dönmüşçesine anne olmak istediği gerçeğine dayanan mizah, kadın kahramanın ortayaş gündelik sorumlulukları sağ olsun, endişeli kıkırdamalara yol açıyor.

Rosemary'nin Bebeği'nden hafızalarımıza kazınan sahneler: Farrow kendisini, mutfak lavabosuna eğilmiş, ağzı kanlı, çiğ hayvan etini kemirirken bulur ve şoke olur; Rosemary'nin hayal ürünü tecavüz-kullanma sahnesi, gösterilenden çok daha fazla rahatsız edicidir; Ruth Gordon'ın, giderek daha da uğursuzlaşan telaşlı kıdemli vatandaşlığı; filmin sonuna doğru, bir kabilenin toplama merasimine katılan Rosemary, elinde bıçak, kendisine öldüğü söylenen bebeği delicesine görmek ister. Yine de tüylerimizi ürperten şey, filmin şeytani yanı değildir. Medeni halin sömürülmesinin, ailenin ve dostların sağladığı güvence fikrinin, tamamen illüzyon, sizin için değil size karşı kullanılacak bir güç olduğunu öngören *Rosemary'nin Bebeği* feci korkuları dile getirir. Etrafımızdaki insanların gerçekten kim olduklarını bilemeyiz. Kimseye, kendimize bile güvenemeyiz. Güven duyacağımız bir dayanağımız yoktur. Filme gücünü, Polanski'nin bütün bu varoluşsal korkuları başyapıt seviyesinde ele alışı verir. Rosemary çevresindeki iyi insanların birer birer öldüğüne ya da hasta düştüğüne tanık oldukça, kötülük tarafından nasıl da kuşatılmış olduğunu keşfederken, izleyiciler arasından kim kendini Rosemary'yle özdeşleştirmekten alıkoyabilir? **EH**

Britanya (Memorial)
111dk, SB / Eastmancolor

Yönetmen: Lindsay Anderson

Yapımcı: Lindsay Anderson, Michael Medwin

Senaryo: David Sherwin, John Howlett

Görüntü Yönetmeni: Miroslav Ondricek

Müzik: Marc Wilkinson

Oyuncular: Malcolm McDowell, David Wood, Richard Warwick, Christine Noonan, Rupert Webster, Robert Swann, Hugh Thomas, Michael Cadman, Peter Sproule, Peter Jeffrey, Anthony Nicholls, Arthur Lowe, Mona Washbourne, Mary MacLeod, Geoffrey Chater

Cannes Film Festivali: Lindsay Anderson (Altın Palmiye)

IF... (1968)
Eğer...

Jean Vigo'nun anarşist bir erkek öğrenci için kısa ilahisi *Hal ve Gidiş Sıfır*'ını *(1933)* model alarak çektiği ve önceki filmi *Sporcunun Hayatı* (1963) devamı niteliğindeki *Eğer...*'le Lindsday Anderson, realizmden ve işçi sınıfı ayaklanmasından yola çıkmıştır. Bu yönüyle de "mutfak lavabosu" sinema hareketine bağlı, taşlamalı bir tarzı kucaklayan ve bugün itibariyle klasik gerçeküstücülerle, Monty Python grubu arasında bir bağ olarak kabul edebileceğimiz bir filmdir.

Saygın bir üst sınıf geleneğinden gelen Anderson, önceki filmin gerektirdiği gibi *Eğer...*'de, rugby oyuncusu Kuzeyli hödükler üzerine etnografik bir çalışma yapmıştır yapmasına ama film, devlet okulu sistemiyle yetişmiş bir yönetmence çekildiği için, bir kez daha gerçekten realisttir. Filmin ilk bölümünde 16 yaşındaki Mick Travis (Malcolm McDowell) ve kendisi gibi "antisosyal" birkaç arkadaşına odaklanırız: hepsi de hocalarından sıkılmış, sınıf başkanlarının zorbalıklarından bıkmış, jimnastik salonunda, 19. yüzyıl infaz töreni havasında düzenlenen "kamçılama" seansları gibi garip ve acımasız cezalara dayanan eğitim sistemine karşı fena halde dolmuşlardır. Film renkliyle siyah-beyaz görüntüler arasında gider gelir. Açıkçası bunun sebebi, çekimler sona ermeden bütçede renkli film için para kalmamasıdır. Film, huysuz karakter oyuncuları ve aleni sübyancılığıyla okulun katı kurallarını yıkıp geçerken Mick, şehvetli bir garson kızla (Christine Noonan) belki de hayali bir ilişkiye girer. 1969 için fazla açık olan seks sahnesi, sonrasında cinsel ahlakın vurgulandığı, öz nefrete yol açan bir gelişigüzel ilişkiyi ya da tecavüzü değil fiziksel aşktan zevk alan bir çifti resmetmesi açısından tabuları yıkma alanında alışılmamış bir örnektir.

Vigo, o köhnemiş okul ciddiyetini bir yastık kavgasıyla alabora etmişti; 68 öğrenci ayaklanmalarını, protesto hareketlerini görmüş Anderson'ın filmindeyse Mick ve arkadaşları, şık gerilla malzemeleriyle donanırlar ve "Konuşma Günü"nde (Amerikan ilk ve orta öğretim okullarında her yıl düzenlenen bir tören) himayeci okul müdürlerini (Peter Jeffrey) ve diğer kurum figürlerini kurşunlarlar. Bir dosyalama odasındaki konuşan ceset gibi tuhaf espirileriyle müthiş bir saldırı olmuşsa da arkasından, devrimci arzuların tatmin edilmiş olmasından kaynaklanabilecek bir "gerçek"e geri dönüş de söz konusu olmaz. Anderson, senarist David Sherwin ve aktör McDowell, tamamen farklı iki taşlama filminde *(O Lucky Man!-1973, Britannia Hospital-1982)* Mick Travis karakterini perdeye döndürdüler. **KN**

MEMORIAS DEL SUBDESARROLLO (1968)
Azgelişmişliğin Anıları

Tomás Gutiérrez Alea'nın, bir kısmı belgesel, bir kısmı uzun metrajlı filmi *Azgelişmişliğin Anıları*'nda, 1961-62 dönemi Küba günlük hayatından önemli bir kesit sunuyor izleyiciye. Film, eski zengin işadamı, yeni tutkulu yazar Sergio'nun (Sergio Corrieri), Havana'nın, polis devleti odaklı bir komünist diktatörlüğe dönüşmesinden ne şekilde etkilendiği üzerinde duruyor. İnsanlarla, ülkesiyle ilişkisinde hep inançsızlık, hüzün, ihmal duyguları hakimse de onlarla olan bağlantısızlığı, Sergio için aynı zamanda iyimserlik kaynağıdır, zira kendini tekrar gerçekleştirmek için ona ihtiyacı vardır. Önce ailesini ve eski karısını Miami'ye yolcu ederken görürüz onu; kendisi, buna karşılık evde kalır ve yaşıyor olmanın ne anlama geldiğini ona hatırlatacak samimi şeyleri umutla bekler. Bir defter tutmaya başlar ve hizmetçisiyle ilgili fantezilerini, kayıp gerçek aşkıyla ilgili eski anıları ve güzel Elena'yla (Daisy Granados) yeni yaşamaya başladığı sorunlu flörtü kaleme alır. Zorunlu hamilelik evliliğinden zar zor paçasını kurtarır, tecavüz etmekle suçlanır, beraat eder. Değerleri yozlaşmış, devlet eliyle yürüyen bir adalet sisteminin bireysel özgürlüğü ne hale getireceğini bu dersle öğrendikten sonra her şeyden elini eteğini çeker ve ülkesinin devrimsel hareketten umduğu şeylerin neler getireceğini bekleyerek görmeye karar verir.

Alea, Sergio'nun hayat hikayesini, sık sık devreye soktuğu, çeşitli konuları ele alan ve filmi de katmanlara bölen dış ses konuşmalarıyla süsler. Film Marksist diyalektik hakkında aydınlatıcı bir monolog, tropikal bir iklimde yaşama uğraşına meraklı bir bakış, daha genelde azgelişmişlik teması ve Fidel Castro saltanatının ilk dönemlerindeki toplumsal tutarsızlığa bir değinidir. Muhtemelen dünya çapında en çok tanınan ve devlet destekli film stüdyosu Instituto Cubano del Arte e Industrias Cinematográficos (ICAIC) kurucusu bir yönetmenin çektiği bu film, kapitalizme ve Komünist Devrim'e yönelik etkili bir eleştiridir. Krizdeki bir adamı anlatan basit hikaye, fantastik öğeler, kutular dolusu haber filmi görüntüsü, soğuk savaş kargaşası sırasında eşzamanlı olarak yaşanan şaşkınlık ve horgörme duygularını ifade eden dokunaklı dramatik sahneler içerir. Daha iyi yarınlar bahanesiyle o günlerde uygulanan şiddetli baskı ortamına rağmen etkili olabilen Küba yaratıcılığına bir övgü. Zarif ve sağlam bir film. **GC-Q**

Küba (Cuban State Film, ICAIC) 97dk, SB

Dili: İspanyolca

Yönetmen: Tomás Gutiérrez Alea

Yapımcı: Miguel Mendoza

Senaryo: Edmundo Desnoes, Tomás Gutiérrez Alea
Edmundo Desnoes'in Memorias del subdesarrollo isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Ramón F. Suárez

Müzik: Leo Brouwer

Oyuncular: Sergio Corrieri, Daisy Granados, Eslinda Núñez, Omar Valdés, René de la Cruz, Yolanda Farr, Ofelia Gonzalez, Jose Gil Abad, Daniel Jordan, Luis López, Rafael Sosa

İngilizce adı: *Memories of Underdevelopment*

ABD (Crossbow, MGM, Springtime)
88dk, Pathécolor
Yönetmen: Mel Brooks
Yapımcı: Sidney Glazier, Jack Grossberg
Senaryo: Mel Brooks
Görüntü Yönetmeni: Joseph F. Coffey
Müzik: Norman Blagman, Mel Brooks, John Morris
Oyuncular: Zero Mostel, Gene Wilder, Kenneth Mars, Estelle Winwood, Renée Taylor, Christopher Hewett, Lee Meredith, William Hickey, Andréas Voutsinas, David Patch, Dick Shawn, Barney Martin, Madelyn Cates, Shimen Ruskin, Frank Campanella
Oscar: Mel Brooks (senaryo)
Oscar adaylıkları: Gene Wilder (yardımcı erkek oyuncu)

THE PRODUCERS (1968)
Yapımcılar

"Dans eden Hitler'ler lütfen kenarda beklesin!" İlk uzun metrajlısı aynı zamanda en parlak filmidir Mel Brooks'un. En iyi senaryo Oscar'lı *Yapımcılar*, yönetmenin diğer tüm filmlerinden daha ince ve daha tehlikeli, karnımıza ağrılar sokabilecek kadar sulu bir komedi: New Yorklu bir gösteri dünyası uzmanı Yahudi, üçkağıtçılıkla da olsa, sahneye bir müzikal koyar; müzikalin konusu, nefret uyandırıcı da olsa, Hitler'dir.

Filmin en büyük neşe kaynağı, kıyas kabul etmez performansıyla aramıza geri dönen Zero Mostel'dir ki kara listeye girerek oyunculuk kariyerini mahvetmiş ve ardından, bu filmdeki iflah olmaz alçak Max Bialystock rolüyle ölümsüzleşmiştir. Mostel'ın kurbanı, olan biteni masumca gözlemleyen, düzenbaz bir adamın bir gösterinin gerçekleştirilemeyeceğini bildiğinde nasıl da servet sahibi olabileceğini gören, telaşlı muhasebeci Leo Bloom'dur (Gene Wilder). Bir gösteri düzenlemek için, aslında sadece küçük bir kısmına ihtiyaç duyulacak miktarda bir parayı, milyon dolarları toplarsınız ve iş bittiği anda kimse parasının geri dönmesini bekleyemez. Heyecanlanan Max, korkunç bir fiyaskoyla sonuçlanacak sahtekârlığını düzenler; çılgın bir Nazi'nin (Kenneth Mars) yazdığı *Springtime for Hitler (Hitler'in Baharı)* adlı oyunu sahneye koymaya kalkışır. Absürd bir biçimde, gösteri iflas ederek yerini, galası Leavenworth'te yapılacak olan, Max'ın hapishanede yazdığı Prisoners of Love (Aşk Mahkumları) adlı eserine bırakır. Gayet güzel bir şekilde sahneye konan ve oynanan *Yapımcılar*, her izleyişte daha bir hoş gelir insana. **AE**

ABD (Paradigm)
74dk, SB
Yönetmen: Jim McBride
Yapımcı: Jim McBride
Senaryo: Jim McBride
Görüntü Yönetmeni: Michael Wadleigh
Oyuncular: L.M. Kit Carson, Eileen Dietz, Lorenzo Mans, Louise Levine, Fern McBride, Michel Levine, Robert Lesser, Jack Baran

DAVID HOLZMAN'S DIARY (1968)
David Holzman'ın Günlüğü

Jim McBride yirmili yılların başlarında, 2.500 dolarlık ufak ve sallantıda bütçesiyle, *David Holzman'ın Günlüğü*'nü hazırlamaya başladığında aklında üç şey vardı: Kendini aynada filme alan bir adamın imgesi, gündelik hayatın banalliği ve New York kasvetinin insanların algılarını ve davranışlarını nasıl etkilediği.

David (senarist L.M. Kit Carson) kaçığın biridir. "Gerçeği bulmak adına" gündelik hayatını en ince ayrıntılarına kadar filme almaya karar verir. Ancak yaklaşımı takıntılı, röntgenci ve paranoyakça olduğundan kısa zamanda etrafına yabancılaşır. Bildik sözde belgesellerden (mockumentary) farklı olarak McBride'ın, bu görsel-işitsel günlük için hazırladığı sahne düzenlemeleri; dramatik eksiltiler, duygusal gerilim ve eğlenceli, sürekli şaşırtan bir dizi çeşitlemeyle bezenmiştir. Sonuç olağanüstü bir biçimde öngörüldüğü gibidir. Film, meyvelerini çok sonra, video ve dijital çağlarında verecek, 1960'ların *cinéma vérité* takıntısını taşır.

David Holzman'ın Günlüğü ne zaman içinde hakkı verilmiştir. Sadece Roman Coppola'nın *CQ*'sundan (2001) hürmet görmüş değil, aynı zamanda biçimsel yenilikleri, durağan uzun planlar, siyah ekranı, balıkgözü çarpıtması, yana kaydırma çekimleri, tek kare pikselasyonlarıyla da bir sürü başka deneyi hayata geçirmiştir. MacBride; Godard'ın, Mekas'ın ve "doğrudan sinema"nın mirasını çoktan sentezlemiş, eleştiriye tabi tutmuştur. **AM**

SKAMMEN (1968)
Utanç

İsveç (AB, Svensk)
103dk, SB
Dili: İsveççe
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Lars-Owe Carlberg
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Oyuncular: Liv Ullmann, Max von Sydow, Sigge Fürst, Gunnar Björnstrand, Birgitta Valberg, Hans Alfredson, Ingvar Kjellson, Frank Sundström, Ulf Johansson, Vilgot Sjöman, Bengt Eklund, Gösta Prüzelius, Willy Peters, Barbro Hiort af Ornäs, Agda Helin
İngilizce adı: *Shame*

Ingmar Bergman'ın 1960'ların ikinci yarısı biterken, Max von Sydow ve Liv Ullmann'la, sevgili Faro Adası'nda çektiği filmler arasında muhtemelen en iyisi *Utanç*'tır. Yine de İmgeler (Images: My Life in Film) kitabında filmi yeniden değerlendirirken Bergman, sonuçtan pek de memnun olmadığını söyleyecektir. Ona göre senaryo sorunlu, bu nedenle de filmin ilk yarısı kötü ikinci yarısıysa daha iyicedir. Ayrıca savaşı göstermeye gereğinden fazla önem verdiğini düşünür. Oldukça ağır bir değerlendirmedir onunki. Savaşın tahripkârlığının bir çift üzerindeki etkileri ve bir ilişkinin baş edemeyeceği güçlerin o ilişkiyi dönüştürmesi üzerine yapılmış en inandırıcı filmlerden biridir bu. Bergman'ın yıkımı ve katliamı çok etkili biçimde göstermek için elinde Hollywood ölçüsünde bir kaynağı yoktu belki ama cesareti, özgüveni, eserine olan inancı ve kendi kavrayışına yönelik psikolojik, duygusal ve toplumsal duyarlılığıyla, bu eksikliğini kapatmaktan öteye bile gitmiştir.

Ullmann'la von Sydow, iradesizlikten ve gönül rahatlığından ötürü sakat ama yine de kendi kendine ayakta durabilen aşklarıyla, bir çifti oynamaktadırlar. Ancak şu ya da bu şekilde yok saymayı becerdikleri savaş, günün birinde kapılarının eşiğine kadar geldiğinde, ister istemez kendilerine, birbirlerine ve ilişkilerine, yeni ve acımasızca dürüst bir gözle bakmak durumunda kalırlar. Etraflarındaki şiddet, ölüm ve ihanetler; muhtemelen daha mahrem ve doğrusu daha sarsıcı bu açıklamalar kadar keyfi ve korkunç değildir. Bütün bunlar, muhtemelen, Bergman'ın oda oyunlarında olanlar gibidir. Ancak bu filmde bunlara bir de geniş bağlamda, dünyanın içinde bulunduğu büyük yangın eklenmiştir. Sven Nykvist'in, yakın plan yüz çekimleriyle, ağır ağır ilerleyen tank tekerlekleri, yanan ağaçlar, darmadağın yeryüzü görüntüleriyle o müthiş tipik siyah-beyaz sinematografisi, Bergman'ın buyurgan kavramsallaştırmasına hakkını yeterince verir. İki başrol oyuncusu, çiftliklerine sinecek çatışma başlamazdan hemen önceki o son, kısa süren neşeli, evcil mutluluğu yaşadıkları sahnedeki oyunculuklarıyla hafızalarımıza kazınmışlardır. Ayrıca, sadece sonradan ayrıcalıklı pozisyonunu kullanacak olduğu için onlara yardım eden yakın dostları Gunnar Björnstrand da hatırlanmaya değerdir. Gaddar, unutulmaz ölçüde güzel ve yine tabii ki korkutucu ölçüde geçer akçe bir film. **GA**

Britanya (MGM, Polaris)
141dk, Metrocolor

Dili: İngilizce / Rusça

Yönetmen: Stanley Kubrick

Yapımcı: Stanley Kubrick

Senaryo: Stanley Kubrick, Arthur C. Clarke
Arthur C. Clarke'ın The Sentinel isimli öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Geoffrey Unsworth

Müzik: Aram Khachaturyan, György Ligeti, Richard Strauss, Johann Strauss

Oyuncular: Keir Dullea, Gary Lockwood, William Sylvester, Daniel Richter, Leonard Rossiter, Margaret Tyzack, Robert Beatty, Sean Sullivan, Douglas Rain, Frank Miller, Bill Weston, Ed Bishop, Glenn Beck, Alan Gifford, Ann Gillis

Oscar: Stanley Kubrick (özel görsel efektler)

Oscar adaylıkları: Stanley Kubrick (yönetmen), Stanley Kubrick, Arthur C. Clarke (senaryo), Anthony Masters, Harry Lange, Ernest Archer (sanat yönetmeni)

2001: A SPACE ODYSSEY (1968)
Uzay Macerası 2001

Uzaylı olduğu aşikar bir yaratığın, insanoğlunun, maymundan yıldız çocuğa yolculuğunu tetiklemesi ve yönetmesi üzerine bir yapıt. Gizemli bir monolit, insanın doğum sürecinde, leşçilikten toplayıcılığa, oradan alet kullanabilen avcı ve katile dönüşürken geçirdiği sıçramaları da katalizör rolünü üstlenir. Bundan binlerce yıl sonra, ayda bir monolit bulan bir jeoloji ekibi, Jüpiter'e alarm mahiyetinde kısa bir radyo sinyali gönderir. Discovery adlı uzay gemisinin psikolojik olarak dengesiz bilgisayarı HAL (Douglas Rain'in seslendirdiği), araştırma yapan bir insanlı keşif aracını (görev için seçilen uzmanlar dolaşımları durmuş bir halde uyurken, Keir Dullea ve Gary Lockwood'un duygusuzca kılavuzluk ettiği) sabote eder; ama hayatta kalan astronot Bowman'ın (Dullea), Jüpiter'in yörüngesindeki başka bir monolitle temasa geçmesi onu, zamanın ve uzamın içinden, yaşlanıp öleceği ve varoluşun yeni bir evresine yeniden doğacağı "yıldızlarla dolu" bir geçitten geçirir. Yıllar yılı anlaşılamaz olmanın saygınlığının tadını çıkaran filmin bir özeti budur.

Etkili ama yine de eşsiz, soğukkanlılıkla ayrıksı, takıntılı, gösterişli, kavgacı, sersemletici, daima büyüleyici: *2001* bunların hepsini hak ediyor. Film, Stanley Kubrick'in açıkça "çok konuşulan iyi bilimkurgu filmi" yapma niyetiyle ve ortaya çıkan işin de türsel konvansiyonlara başkaldırmasıyla bu film, yardımcı senarist Arthur C. Clarke'ın ilgi çekici romanı *Gözcü*'den saptığı gibi kendisinden önceki hiçbir bilimkurgu filmine de benzemez. *2001* görsel olarak, yadsınamaz ölçüde korku vericidir. Oscar ödüllü, yeri göğü sarsan özel efektler (titiz Kubrick'in tasarlayıp, öncü Douglas Trumbull'un denetlediği.), hayal dünyasıyla bilim karışımının göz kamaştırıcı örnekleridir. Filmin dört ayrı perdesinden ilkinde kullanılan titiz mim çalışması ve 60'ların sanat eseri plastik makyaj, o zamanlar görülen en iyi maymun canlandırmasını yaratıyor (John Chamber'ın 1968 yapımı *Maymunlar Cehennemi* için yarattıkları muhtemelen zirvede olmasına rağmen, hâlâ oldukça etkileyici). Film unutulmaz görüntülerle doludur: Bir maymun adamın fırlattığı bir kemikten bir uyduya yapılan beklenmedik, şaşırtıcı geçiş; güneşin ve ayın monolitin kenarının tam üstünde büyüleyici bir şekilde aynı hizaya gelmesi; uzay istasyonunun vals yaparcasına yörüngede dönüşü ve bir mekiğin aynı şekilde istasyona inişi; Discovery ekibinin dairesel yaşam alanı (oldukça küçük ölçekte NASA'nın uzay mekiği programında gerçeğe dönüşü).

Aynı şekilde filmin müzikleri de oldukça zengin: Dinlendiğinde akla her zaman filmi getiren deneysel koral müziği, klasikler (Richard Strauss'tan "Böyle Buyurdu Zerdüşt", Johann Strauss'tan "Mavi Tuna Valsi"), küçük minimalist diyaloglar, daha sonra filme yapılan saygı duruşlarında ve kültürel göndermelerde de tekrarlanacaktır.

2001, gizemli bir macera, bir vaaz ya da bir önsezi olarak görülebilir; hippilerin psikodelik yolundaki nihai yolculuğu olarak kabul edilebilir. Ama aynı şekilde, beyazperde için emsalsiz, unutulmaz ve takdire şayan bir gösteri olarak da görülebilir. Filmin kusurları (abartılı soyutlaması ve insan hayatının kökenleri ve kaderi hakkındaki anlaşılır olmaktan uzak, çözümlenememiş spekülasyonlara dayanan üstünkörü anlatısı), insanla makinenin birbirine yazgılılığı, görsel kararlılık ve berraklığı, hepsinden öte, cennete, yeryüzüne ve sonsuzluğa yönelik rapsodimsi merakıyla, enikonu gölgede bırakır. **AE**

VARGTIMMEN (1968)
Kurtların Saati

Filmin 1964'te yazılan orijinal senaryosunun ismi *The Cannibals*'tı ve pahalı, anıtsal bir film olarak düşünülmüştü. Ancak ciddi bir zatürree nöbeti ve hastaneden iyileşip çıktıktan sonra küçük bütçeli *Persona*'yı *(1966)* çekme kararı sebebiyle senarist-yönetmen Ingmar Bergman, senaryo üzerinde yeniden çalışır ve önceden planladığının aksine, çapını küçülterek *Persona*'ya eklenmiş bir parça niteliğine getirir.

Kurtların Saati'nde sanatçının tinsel acısı, Persona'da olduğu gibi dışarıdan gözlenen bir muamma değil, günlüğünden çıkan metinlerin sahneye konması suretiyle sanatçının düşüncelerinin doğrudan ifadesidir. E.T.A. Hoffmann'ın esrarengiz anlatılarından gayet açıkça esinlenen (o kadar ki, karakterlerin isimleri de aynıdır), şeytani eleştirmenleri ve izleyicilerince ruhu yırtık pırtık edilmiş duyarlı (ya da en azından sempatik) bir sanatçı hakkında her şeyiyle bir korku filmidir bu.

Persona'daki vampir metaforu (orada aktris Elisabet Vogler'in (Liv Ullmann) kanını emişini hayal eden hemşire Alma (Bibi Andersson) söz konusuydu.) *Kurtların Saati*'nde ters çevrilmiştir. Ressam Johan Borg (Max von Sydow), sanatçının vampirane avlanma ihtiyacının belirdiği bir gece, feodal ve burjuva hayırseverleri Merken Baronu'nun (Erland Josephson) şatosunda yaşayan ölüler olarak görür. Sadece sadistçe eğlenmiş olmak adına, ressamı partiye davet ederek ona saray soytarısı muamelesi yaparlar. Ressamın sanatsal özgürlük hakkı iddia edişini, aynen Mozart'ın "Sihirli Flüt"ünün (ki daha sonra Bergman tarafından hem sahneye konacak hem de filmi çekilecektir) kukla tiyatro versiyonunu hayranlıkla sunan ve sonra da değerinin görev icabı yazılmış olmasından ileri geldiğini hatırlatarak, onu bir meta olarak öven işkenceciler gibi, alaya alırlar. En ağır aşağılamaysa, Johan'ın kendini kadın palyaço kılığında bulduğu ve efendisi Veronica Vogler'in (Ingrid Tulin), diğer işkencecilerin onları karanlıkta gülerek izlemesi eşliğinde, ona eziyet ettiği sahnedir.

Gelgelelim Bergman aynı zamanda, Johan'ın öyle pek güvenilir bir yazar olmadığını da hissettirir. İşkenceciler, malik oldukları doğaüstü nitelikler ve esrarengiz bir kavrayışla, sanatçının ruhundadırlar ve sonuçta da onun içindeki yıkıcı güçlerin izdüşümleri olarak açığa çıkacaklardır. Bu filmi, Bergman'ın yinelediği motifin, sanatçı-izleyici ilişkisindeki yırtıcılık kaygısının, bir çeşitlemesi haline getirir. **MT**

İsveç (Svensk)
90dk, SB
Dili: İsveççe
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Lars-Owe Carlberg
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Müzik: Lars Johan Werle
Oyuncular: Max von Sydow, Liv Ullmann, Gertrud Fridh, Georg Rydeberg, Erland Josephson, Naima Wifstrand, Ulf Johansson, Gudrun Brost, Bertil Anderberg, Ingrid Thulin

İngilizce adı: *Hour of the Wolf*

TARGETS (1968)
Hedef

ABD (Saticoy)
90dk, Pathécolor

Yönetmen: Peter Bogdanovich

Yapımcı: Peter Bogdanovich, Daniel Selznick

Senaryo: Polly Platt, Peter Bogdanovich, Orson Welles

Görüntü Yönetmeni: László Kovács

Oyuncular: Tim O'Kelly, Boris Karloff, Arthur Peterson, Monte Landis, Nancy Hsueh, Peter Bogdanovich, Daniel Ades, Stafford Morgan, James Brown, Mary Jackson, Tanya Morgan, Timothy Burns, Warren White, Mark Dennis, Sandy Baron

Peter Bogdanovich'in bu filmi çekme şansı elde edebilmesinin hikayesi, yapımcı Roger Corman'ın, Boris Karloff'un kendisine iki çekim günü borcu olduğunu fark etmesine kadar gider. Ayırca Corman, elindeki *The Terror* filminden kalma kullanılmamış 20 dakikalık el kamera görüntüsünü de kullanması için Bogdanovich'e verir. Ancak Corman bir Edgar Allan Poe kazığı beklerken, Bogdanovich son derece parlak, orijinal bir senaryoyla çıkagelir: Karloff esasen kendini oynar (canlandırdığı karakter, Byron Orlok adlı eski bir korku filmi yıldızıdır), Bogdanovich'se onu son bir filmde oynamaya ikna etmeye çalışan azımlı genç bir yönetmen rolündedir. Film aynı zamanda buna paralel bir hikayeyi de çapraz kurgu içerisinde anlatır: Açıkça her şeyiyle Amerikan bir "komşunun oğlu" olan Bobby Thompson (Tim O'Kelly) karısını ve annesini öldürür; ardından, önce otoyola nazır bir su kulesinde, sonra da Orlok'un konuk sanatçı gibi göründüğü sahnede (ki Bogdanovich *The Terror*'dan kalma, genç Jack Nicholson görüntülerini de içeren çekimleri burada işe dahil edecektir), bir otomobil sinemasının sahne arkasında yapılan gelişigüzel adam vurma cümbüşüne katılır.

Hedef, François Truffat ve Claude Chabrol gibi yönetmenlere ait Fransız Yeni Dalgası filmlerinin bir Amerikan benzeridir. Bu postmodern estetik giderek filmin kendi kendisi üzerine kafa yormasına doğru ilerler: "Ben bir anakronizmayım," diyecektir Orlok, "Benim korku biçimim artık korkunç değildir." Orlok'un dediğinin altı, Thompson'ın sebepsiz cinayetleriyle çizilecektir. Besbelli ki 1 Ağustos 1966'da, önce annesini öldüren, sonra da 14 yabancıyı vuran eski bahriyeli, Teksas Kulesi keskin nişancısı, iyi aile çocuğu, "normal, sağlıklı bir oğlan" ama yine de silahlara tutkun (arabasının arkasında ufak çaplı bir cephane taşırdı kendisiyle beraber) Charles Whitman'ın hikayesine dayanır Thompson karakteri. Aynı düşkünlüğü görürüz filmde: Kamera Thompson'ın nişangahının ardına yerleştirilir ve bize, *Üçüncü Adam*'daki Harry Lime (Orson Welles) gibi, şu hedefte görünen noktacıkları ne denli umursayıp umursamadığımız sorulur. Soğukkanlı bir biçimde ayrıksı kılınmış, çerçevesi zekice çizilmiş *Hedef*, yeni, vahşi bir çağa doğru giden Amerika'nın keskin bir fotoğrafıdır. **TCh**

ABD (Image Ten, Laurel, Market Square)
96dk, SB

Yönetmen: George A. Romero

Yapımcı: Karl Hardman, Russell Streiner, Karen L. Wolf

Senaryo: George A. Romero, John A. Russo

Görüntü Yönetmeni: George A. Romero

Müzik: Scott Vladimir Licina

Oyuncular: Duane Jones, Judith O'Dea, Karl Hardman, Marilyn Eastman, Keith Wayne, Judith Ridley, Kyra Schon, Charles Craig, S. William Hinzman, George Kosana, Frank Doak, Bill Cardille, A.C. McDonald, Samuel R. Solito, Mark Ricci

NIGHT OF THE LIVING DEAD (1968)
Yaşayan Ölülerin Gecesi

Ucuza kotarılmış ve sanki ilerledikçe bir güldürüye dönüşecekmiş gibi görünür: Bir ağabey-kız kardeş, saygı gereği annelerinin mezarını ziyaret eder; ve ağabey, kardeşini korkutmak için hortlak taklidi yapar. Halbuki birkaç dakika sonra ağabey öldürülür ve genç kadın kendini, ölü, yeni doğmuş, sersem ve insan etini tatmak için can atan ahmak bir çetenin işgal ettiği çiftlik evinde hücreye kapatılmış bulur.

Mülteciler zamanla, radyo ve televizyonların olağanüstü durum yayınları üzerinden, neler olup bittiğini anlamaya başlarlar. Ülkedeki, hatta belki başka ülkelerden de cesetler uyanmakta ve etlerini yemek üzere canlılara saldırmaktadırlar. Tabii kahramanlar arasındaki gerilim, nasıl hareket edilmesi gerektiği konusundaki tartışmalardan ötürü yükselmeye başlar. Kaçmayı mı denemelidirler, yoksa hiç gelmeyecek olan yardımı mı beklemelidirler? Kim lider olacak ve emirleri verecektir: sakın, rasyonel siyah adam mı, patavatsız aile babası mı? Dışarıda yürüyen ölülerin sayısı giderek arttığına, çiftlik evi artık güvenilir olmaktan çıkmaya başladığına göre artık keskin bir hamle yapmanın vakti gelmiştir. Çok geçmeden tüm bahisler kapanır. İçimizdeki her bir umut ve beklenti ışığı yanlış bir kararla, kara talihle, acımasız bir yazgı dönemeciyle söner ve bize kalan tek şey umutsuzluğun verdiği korkudur.

Eski zamanların demode gotik konvansiyonlarından ve günümüzün soğuk ve amansız ışığından gelme hikayeleri tarayan bu korku filmi, 20. Yüzyıl'ın ikinci yarısında, türünün çıtasını yükseltmiştir. George Romero'nun *Yaşayan Ölülerin Gecesi*'nin, duygusuz ve neredeyse belgesel tarzı yaklaşımıyla ele aldığı konular, geç 1960'lar Amerika'sını meşgul eden meselelerdir: sivil huzursuzluk, ırkçılık, nükleer ailenin çöküşü, çete ve bizzat Kıyamet Günü korkusu. Hiçbir şey itirazsız kabul edilemez. İyi olan her zaman galip gelemez. Üstelik ilk kez bir korku filmi, o günün toplumsal yaşamına sızmış, hiç de rahatlık ve güvenlik vaat etmeyen bir endişe duygusunu yansıtmıştır. **AT**

MANUIT CHEZ MAUD (1969)
Maud'la Geçen Gecem

Fransa (FFD, Pléiade, deux mondes, Carrosse, Losange, Guéville, Renn, Simar, SFP, Two World)
110dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Eric Rohmer
Yapımcı: Pierre Cottrell, Barbet Schroeder
Senaryo: Eric Rohmer
Görüntü Yönetmeni: Néstor Almendros
Oyuncular: Jean-Louis Trintignant, Françoise Fabian, Marie-Christine Barrault, Antoine Vitez, Léonide Kogan, Guy Léger, Anne Dubot
Oscar Adaylıkları: France (yabancı film), Eric Rohmer (senaryo)
Cannes Film Festivali: Eric Rohmer (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *My Night With Maud*

Maud'la Geçen Gecem, Fransa'daki taşra kenti Clermont'da, birkaç kış gününde geçen, Eric Rohmer'in altı parçalık "Ahlaki Anlatılar" serisinin üçüncü ve genel kanıya göre en iyi filmidir. Jean-Louis Trintignant, kilise ayininde gördüğü ama hiç buluşmadığı Françoise (Marie-Christine Barrault) adlı bir öğrenciyle evlenmeye karar vermiş, mühendis ve dini bütün bir Cizvit'i canlandırır. Bir gün, tesadüfen karşılaştığı eski bir okul arkadaşı (Antoine Vitez) onu, zeki ve zarif, eşinden boşanmış bir doktor olan Maud'nun (Françoise Fabian) evine götürür. Filmin omurgasını oluşturan uzunca sohbet süresince, kahramanımız ve Maud aralarındaki elektriklenmeyi keşfederler.

Başka hiçbir yönetmenin filminde mekân ve mevsim bu kadar önemli rol oynayamaz. *Maud'la Geçen Gecem*'de, Maud'nun dairesinde geçen uzun sahne boyunca yağan kar havayı soğutur ve kahramanın geceyi orada geçirmesine bahane olur ki aynı kar, daha sonra bir başka gecesini öğrenciyle geçirmesi olanağı verecektir ona. Film, karmaşıklığını ve dokunaklılığını, Néstor Almendros'un, o güç fark edilen ton dizgesiyle, siyah-beyaz sinematografisine olduğu kadar, sağlam ve parlak diyaloga da borçludur. Kahramanın makul yabancılaşmasına bağlı ama yine de çözülen bir endişe atmosferi. Trigntignant'ın müthiş sevimliliğine rağmen (bu onun en iyi performanslarından biridir), film sonuçta kahramanın tarafında değildir: izleyici, kahramanın kararlarını verirkenki hüznü karşısında film üzerinde uzun süre oyalanır. **CFu**

LUCÍA (1969)

Küba (ICAIC)
160dk, SB
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Humberto Solás
Yapımcı: Julio García Espinosa, Nelson Rodríguez, Humberto Solás
Senaryo: Jorge Herrero
Oyuncular: Raquel Revuelta, Eslinda Núñez, Adela Legrá, Eduardo Moure, Ramón Brito, Adolfo Llauradó, Idalia Anreus, Silvia Planas, Flora Lauten, Rogelio Blain, Maria Elena Molinet, Aramís Delgado, Teté Vergara, Flavio Calderín

Humerto Solas'ın *Lucía*'sı şüphesiz, modern, devrim sonrası Küba sinemasının köşe taşlarından biridir. Birçok açıdan filmin, dönemin kilit niteliğindeki sinema prensiplerinin özeti olduğu söylenebilir. Tarzların ve tonların bu heyecan verici karışımı, "modern" Küba tarihinde merkezi öneme sahip dönemlerde gördüğümüz üç ayrı Lucía karakterinin kader ve aşk hikayeleriyle bağdaştırılır.

Günümüz perspektifinden bakıldıkta, *Lucía*'nın kayda değer yanı, farklı sinema biçimleri arasında dinamik bir biçimde gidip gelmesi ve güzellikle korkuyu şaşırtıcı bir şekilde birbirlerine eşit düzeyde sunuyor olmasıdır. Bu bakımdan filmin açılışı, üzerinde en çok yorum yapılan ve en sık hatırlanan kısmıdır. Özellikle, çıplak siyah süvarilerin hükümet güçlerini kesip biçtikleri savaş sahnesi (aynen Orson Welles'in *Geceyarısı Çanları* gibi) iğrenç ve vahşicedir. Farklı oyunculuk tarzlarını karıştırması, tarihi ölümcül bir biçimde sahneye koyması ve yakınlıkla uzaklık arasında dinamik bir biçimde hareket etmesi itibariyle, Sergio Leone'nin benzer şekilde operavari filmlerine benzer. Bakış açılarını ve yaklaşımları çarpıştırmasıyla Lucia, hem sinemanın bilinç uyandırıcı olanaklarını hem de devrim sonrası Küba sinemasıyla Avrupa ve Güney Amerika'daki yeni sinema dalgaları arasındaki bağıntıyı keşfe çıkar. **AD**

HSIA NU (1969)

Filmin Çince adının birebir çevirisi *"Savaşçı Kadın"* ama bu isim öyküye hakkını hiç vermiyor. *Hsia nu*'nun sineması için bir referans noktası oluşturmasının sebebi şudur: Bu film, wuxia'nın, yani dövüş sanatlarının Rosetta Taş'ı (Mısır hiyerogliflerinin çözülmesini sağlayan yazıt) gibidir. Hikaye son derece basit bir biçimde, hayalperest bir bilginin (Shih Chun), Pekin'in dışındaki uyuşuk bir kasabadaki gündelik hayatını ve annesinin kendisinden, evlenip, çocuk sahibi olup soyunu devam ettirme konusunda ümidini kesmiş olmasını anlatarak başlar. Daha sonra bilginimiz, cinlerin yaşadığı, sıkça rivayet edilen terkedilmiş bir konağa yerleşen gizemli bir kadına (Feng Hsu) aşık olur ve üstü örtülmüş bir peri masalı açığa çıkmaya başlar. Dahası, gizemli kadının kasabaya, ailesini katleden sömürgeci düşmanlardan kaçarak gelmiş olmasının açığa çıkmasıyla hikaye daha da genişler.

Olay örgüsündeki her dönüm noktası, anlatıyı daha geniş bir çerçeveye yerleştirir ve artık bitime yakın, doğaüstü güçleri ve metafizik fantezileriyle, gizemli Budist rahipler de hikayeyle ilintilendirilir. Cinsiyet rolleri ters çevrilir: Prenses artık küçük bir menekşe değil, kendisini üst düzey bir muhafız alayına karşı koruyabilecek ölçüde iyi yetişmiş bir kılıç savaşçısı, bilginse, nasıl kavga edeceğini bilmeyen bir kitap kurdudur. Filmin akışı, şaşırtıcı bir biçimde üç saat boyunca dinamik kalır; çünkü, siz her seferinde bir sonraki aşamada ne olacağını aşağı yukarı tahmin eder bir beklenti içine girdikçe, film zekice, tahminlerinizi boşa çıkartacak şekilde değişerek, öngörülemez kalır.

King Hu (tür sessiz sinema çağından beri var olmasına rağmen) vuxia'nın öncülerinden sayılır. Wuxia romanları, belli bir zenginlik ve karmaşıklık düzeyini çoktan aşmış kabul edilirler gerçi; ama Hu, akrobasiyle, Pekin Operası'nın muazzam törenlerini Zen Budizmi'nin desteğiyle de birleştirerek, romanlardaki özellikleri sinemaya aktarmayı başarır. Hu, sinemanın duyularla tecrübe edildiğini anlamıştır ve sinemaskop perdeyi süreğen bir renk ve hareket girdabıyla doldurttu, eski vuxia filmleriyle bilediği hünerini, *Hsia nu*'da zirveye ulaştırır. **AT**

Tayvan (International, Lian Bang, Union)
200dk, Eastmancolor
Yönetmen: King Hu
Yapımcı: Jung-Feng Sha, Shiqing Yang
Senaryo: King Hu, Songling Pu
Görüntü Yönetmeni: Yeh-hsing Chou, Hui-ying Hua
Müzik: Tai Kong Ng, Dajiang Wu
Oyuncular: Billy Chan, Ping-Yu Chang, Roy Chiao, Shih Chun, Hsue Han, Yin-Chieh Han, Feng Hsu, Ching-Ying Lam, Tien Miao, Hong Qiao, Peng Tien, Cien Tsao, Pai Ying
Cannes Film Festivali: King Hu (Büyük Teknik Ödül), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *A Touch Of Zen*

ABD (Fox, Campanile)
110dk, SB (Sepiatone)/ Renkli
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: George Roy Hill
Yapımcı: John Foreman
Senaryo: William Goldman
Görüntü Yönetmeni: Conrad L. Hall
Müzik: Burt Bacharach
Oyuncular: Paul Newman, Robert Redford, Katharine Ross, Strother Martin, Henry Jones, Jeff Corey, George Furth, Cloris Leachman, Ted Cassidy, Kenneth Mars, Donnelly Rhodes, Jody Gilbert, Timothy Scott, Don Keefer, Charles Dierkop
Oscar: William Goldman (senaryo), Conrad L. Hall (görüntü yönetmeni), Burt Bacharach (müzik), Burt Bacharach, Hal David (film şarkısı)
Oscar Adaylıkları: John Foreman (film), George Roy Hill (yönetmen), William E. Edmondson, David Dockendorf (ses)

BUTCH CASSIDY AND THE SUNDANCE KID (1969)
Sonsuz Ölüm

"Yüzemiyorum da ne demek? Ölürsün o zaman! Paul Newman'la Robert Redford'un simge niteliğindeki takım çalışması o denli büyüleyici ve vizyona girdiği yılın en büyük gişe başarısını gösterdiğine göre o denli kârlıdır ki, western filmi kılığında, Conrad Hall'un Oscar ödüllü sepya renkleriyle yıkanmış bu karakter analizi-aksiyon komedisi karışımı, birbiriyle çekişip duran yakın arkadaşların ilişkisi üzerine kurulu "kanka" filmleri için bir mihenk taşı işlevi görür.

İki haydut Butch (Newman) ve The Kid (Redford; ki sonradan Utah'taki arazisine ve kurduğu film enstitüsüne "Sundance" adını verecektir), kötü namlı Hole in the Wall Gang çetesi adlı ("Duvardaki Oyuk" anlamına gelen, 1800'lerin ilk yarısında Johnston Country'de etkin olmuş ünlü bir çete) bağlıdırlar. Amansız bir polis takibine neden olan çok büyük bir tren soygunu işleri fazlasıyla kızıştırır. Bu takip Butch'un sürekli tekrarladığı bir slogana dönüşen "bu adamlar da kim?" sorusunu sormasına neden olur. İki haydut, yanlarına Kid'in metresi Etta Place'i da (Katharine Ross) alarak suç kartellerine yurt dışında yeniden başlama kararı verirler. Bolivya'da belalı bir haydut olabilmek için "Bu bir soygundur; dönün duvara!" sözlerinin İspanyolcasını ezberledikleri sahne mizahtan payını almıştır. Ancak film, esasen, ikilinin, bir orduyla mermi düellosuna giriştiği son sahnesiyle ölümsüzleşmiştir.

Sonsuz Ölüm, zekice yazılmış orijinal bir senaryo, hoş bir görsellik ve yıldız oyuncuların insanı çeken bir kombinasyonudur. Bütün o şakalarına, pozlarına rağmen, birbirine tezat karakterler çok iyi tanımlanmışlardır. Butch, sersem olan, tutkusu yüzüne vurmuş düz bir konuşmacı; The Kid'se, karanlıklar ardındaki serinkanlı, alaycı, en ufak bir zayıflığı bile göstermekten imtina eden zeki bir çocuktur.

William Goldman'ın Oscar ödüllü senaryosu heyecan verici, matrak ve romantik; kurnazca taşlama yapıp western efsanesini de (gerçek Butch ve Sundance, Newman ve Redford'un karizmatik karakterlerinden hayli uzaktır) kucaklıyor. Ayrıca film, The Kid'in "öğretmen hanım" Etta'ya yaklaşıp kafasına silahı dayayarak soyunmasını emredişinde gördüğümüz gibi, bir hayli cüretkar. Sonsuz Ölüm, ilk sürprize kadar şen şakrak ilerliyor, son derece rahat bir atmosferde, güldürüp eğlendiriyor; her şeyin önceden bilindiğini açık ettiğindeyse, bir anda heyecanlandırır. Filmdeki modası geçmiş tek şey, Burt Bacharach'ın "Raindrops Keep Falling on My Head" parçasını söylediği mola. Bunun kadar çekici ve sıcak bir filme rastlamak çok kolay değildir. **AE**

MIDNIGHT COWBOY (1969)
Geceyarısı Kovboyu

'Yürüyoruz burada!' Teksaslı bulaşıkçı Joe Buck (onu yıldızlaştıran rolüyle Jon Voight), varlıklı kadınların seks için onun gibi iriyarı bir aygıra seve seve para vereceği umuduyla (filmin adı argoda jigolo anlamına gelir), Harry Nilson'ın seslendirdiği 'Everebody's Talkin' At Me'nin bulaşıcı hüznü eşliğinde New York'a doğru yola çıkar. Şehre yeni gelen bu saf çocuğun trajikomik öyküsünün gelişimi, üzücü, rahatsız edici geriye dönüşlerle, özellikle kız arkadaşı 'Çılgın Annie'yle (Annie'yi senarist Waldo Salt'un kızı Jennifer canlandırır) birlikte maruz kaldıkları dehşet verici tacizin anılarıyla sürekli kesintiye uğrar. Joe'nun New York'ta 'meslek yaşamına atılma' girişimleri bir dizi cesaret kırıcı deneyimle sonuçlanır; bunlar arasında en unutulmazı, Sylvia Miles'ın canlandırdığı, 'muhteşem bir piliç' olduğu konusundaki acınası ısrarıyla saf Joe'nun parasını alan yosma sarışınla olanıdır.

Beş parasız ve yalnız Joe, terk edilmiş bir binadaki meskenini onunla paylaşmayı teklif eden sakat ve veremli üçkağıtçı Enrico 'Sıçan' Rizzo'yla (son derece inandırıcı bir 'sokak kurnazı' portresi çizen Dustin Hofmann) arkadaşlık kurar. Joe'nun sefil başarısızlıkları biriktikçe umutları solar; Rizzo da kronik hastalığı ilerledikçe Florida'da yeni bir hayat kurma hayallerine daha sıkı sarılır. Film çoğu zaman sinik ve karamsar olarak tanımlansa da, yönetmen John Schlesinger'ın filmin sonuçta bir umut öyküsü anlattığı yönündeki görüşü, Joe'nun tam gerçekleşecek gibi göründüğü noktada jigololuk hayalinden, sahici ve insancıl bir ilişki uğruna vazgeçmesiyle desteklenir. İngiliz Schlesinger, ABD'deki ilk filminde ortaya koyduğu keskin bakışla, karakterlerin umutsuz yalnızlıklarını vurgulayan şehirde sert bir dinamizm bulmuş, gerçek mekanların kullanılması da filmin rahatsız edici bir gerçeklik duygusu vermesine katkıda bulunmuştur.

En İyi Film Oscarı'nı kazanan filmler arasında X kategorisine (17 yaşından küçüklerin seyretmesi uygun değildir) dahil edilmiş tek örnek olan *Geceyarısı Kovboyu*'nun, Akademi üyelerinin bugüne kadar yapmış olduğu en cesur seçim olduğu iddia edilebilir. *Geceyarısı Kovboyu*, 1960'ların modasını (özellikle Warhol çevresinin uyuşturuculu çatı katı partisi sekansında) görsel anlamda selamlasa da Schlesinger'ın biçemden çok, karakterlerin ilişkisine odaklanan bakışı hâlâ güncel ve hep etkileyici kalacak. **AE**

ABD (Florin, Jerome Hellman) 113dk, Renkli

Yönetmen: John Schlesinger

Yapımcı: Jerome Hellman, Kenneth Utt

Senaryo: Waldo Salt, James Leo Herlihy'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Adam Holender

Müzik: John Barry, Floyd Huddleston, Fred Neil

Oyuncular: Dustin Hoffman, Jon Voight, Sylvia Miles, John McGiver, Brenda Vaccaro, Barnard Hughes, Ruth White, Jennifer Salt, Gilman Rankin, Gary Owens, T. Tom Marlow, George Eppersen, Al Scott, Linda Davis, J.T. Masters

Oscar: Jerome Hellman (film), John Schlesinger (yönetmen), Waldo Salt (senaryo)

Oscar Adaylıkları: Dustin Hoffman (erkek oyuncu), Jon Voight (erkek oyuncu), Sylvia Miles (yardımcı kadın oyuncu), Hugh A. Robertson (kurgu)

Uluslararası Berlin Film Festivali: John Schlesinger (OCIC ödülü), (Altın Ayı adaylığı)

SATYRICON (1969)

İtalya / Fransa (PEA)
138dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Federico Fellini
Yapımcı: Alberto Grimaldi
Senaryo: Federico Fellini, Brunello Rondi, Bernardino Zapponi
Petronius'un kitabından
Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Rotunno
Müzik: Tod Dockstader, Ilhan Mimaroglu, Nino Rota, Andrew Rudin
Oyuncular: Martin Potter, Hiram Keller, Max Born, Salvo Randone, Mario Romagnoli, Magali Noël, Capucine, Alain Cuny, Fanfulla, Danica La Loggia, Giuseppe Sanvitale, Genius, Lucia Bose, Joseph Wheeler, Hylette Adolphe
Oscar Adaylığı: Federico Fellini (yönetmen)

Avrupa sanat sinemasının Amerikalı izleyicilerin ilgisini çekmesi, 1940'ların İtalyan yeni gerçekçi filmleriyle başladı ve bu hareketin en etkili mirasçısı Federico Fellini'nin angaje ve ufuk açıcı filmleriyle artarak sürdü. Belki de daha çok günümüz toplumunun ahlak kurallarını ve sorunlarını inceleyen yapımlarıyla tanınan yönetmen, İtalyan sinema endüstrisindeki pek çok başka yönetmen gibi, tarihi yeniden kurup yorumlamakla da ilgilendi. *Satyricon*, Petronius'un Nero dönemini ele alan uzun öyküsünün epik bir uyarlaması. Olayların bütün Roma topraklarına yayıldığı bu Fellini filmi, kısa zamanda sanat sineması izleyicilerinin beğenisini kazandı. Sefahat, groteskik ve kara mizah dolu şoke edici sahneleriyle film, Sinema Yapım Yönetmeliği'nin kalkmasının ardından ortaya çıkan yeni ifade özgürlüğünün de lehine işlemesiyle, dönemin yeni uygulanmaya başlamış sınıflandırma sistemine göre R kategorisine (17 yaşından küçüklerin yanlarında bir yetişkinle izlemesi uygundur) alındı.

Aynı anda hem Antik Roma'yı İtalyan tarihsel filmleri geleneğine sadık bir biçimde ele alan hem de 1960'ların cinsel devrimine dair bir anıştırma olan *Satyricon*'un, bu açıdan yönetmenin önceki filmleriyle, özellikle de *La Dolce Vita*'yla (*Tatlı Hayat*, 1960) pek çok ortak noktası var. Buna karşın pek çok eleştirmen, yönetmenin önceki filmlerindeki entelektüel temaların ve anlamlı stilizasyonların *Satyricon*'da eksik olduğunu düşündüler. Çıplaklığa ve cinselliğe yapılan vurgu, dönemin 'sanat sineması' izleyicilerinin bazı kesimlerinde belirli bir etki bıraktı. Filmde, kaynak alınan eserin parçalı yapısına bağlı kalan Fellini, birbirine yalnızca genç ve sinik Encolpio'nun (Martin Potter) varlığıyla bağlanan 25 ayrı bölümden oluşan bir anlatı sunar. Encolpio, tıpkı Odysseus gibi, ölüm ve felaketle sonuçlanma tehlikesi taşıyan bir sürü maceraya atılır ama her seferinde kurtulmayı başarır.

Encolpio'nun Ascilto'yla (Hiram Keller) dostluğu ve ikisinin birden genç bir erkek köleye (Max Born) duyduğu ilgiyi merkez alan film, olay örgüsündeki beklenmedik dönüşler dolayısıyla genellikle zor takip ediliyor Yine de şurası kesin ki tıpkı izleyici gibi Encolpio da karşılaştığı sayısız tuhaf karakterin davranışını ve ahlak anlayışını kavramakta büyük güçlük çekiyor. Film, unutulmaz sekanslarla dolu: aşırı şişman fahişelerle ve müşterilerle dolu bir genelev, kanları nehir gibi akan kurbanlık hayvanlar, Encolpio'nun kaldığı binayı yerle bir eden deprem, çölde karşılaştığı ve tatmin olmak için onun yardımına başvuran bir nemfoman, Theseus'un ünlü macerasındakine benzer yarı boğa yarı insan bir yaratıkla karşı karşıya gelme ve Trimalcione'nın (Mario Romagnoli) verdiği ve konukların sonradan görme zenginlere özgü inanılmaz kabalıklar sergilediği şölendeki şaşırtıcı zenginlik.

Satyricon, pikaresk geleneğe uygun bir biçimde, toplumsal düzenin sağlanmasıyla değil, kahramanın başka maceralara doğru yola çıkmasıyla sona eriyor. Fellini'nin modern toplumdaki hazcılık ve utanmaz materyalizm üzerine çektiği diğer yapıtlarında da rastlanan tarzda bir yorum olarak da görülebilecek olan film daha ziyade, süregiden akıştan görsel uyaklar ve yinelenen motiflerle bir bütünlük çıkaran, şaşırtıcı hatta sarsıcı bir imgeler şöleni olarak akılda kalıyor. 1972'de gösterime giren ve *Satyricon*'un bir tür devamı olan Roma (Fellini'den Roma), bu filmdeki tuhaf, karşı konulmaz büyüyü yakalayamamıştı. **RBP**

Cezayir / Fransa (Office National pour le Commerce et l'Industrie Cinématographique, Reggane, Valoria)

127dk, Eastmancolor

Dili: Fransızca

Yönetmen: Costa-Gavras

Yapımcı: Jacques Perrin, Ahmed Rachedi, Eric Schlumberger, Philippe d'Argila

Senaryo: Jorge Semprün, *Vassilis Vassilikos'un romanından*

Görüntü Yönetmeni: Raoul Coutard

Müzik: Mikis Theodorakis

Oyuncular: Yves Montand, Irene Papas, Jean-Louis Trintignant, Jacques Perrin, Charles Denner, François Périer, Pierre Dux, Georges Géret, Bernard Fresson, Marcel Bozzuffi, Julien Guiomar, Magali Noël, Renato Salvatori, Habib Reda, Clotilde Joano

Oscar: Cezayir (yabancı film), Françoise Bonnot (kurgu)

Oscar Adaylıkları: Jacques Perrin, Ahmed Rachedi (film), Costa-Gavras (yönetmen), Jorge Semprün, Costa-Gavras (senaryo)

Cannes Film Festivali: Jean-Louis Trintignant (erkek oyuncu), Costa-Gavras (Jüri Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

Z (1969)
Ölümsüz

Costa-Gavras'ın bu hızlı tempolu politik dramı, yönetmenin uluslararası film çevrelerindeki saygın yerini sağlamlaştırdı ve 1963 yılında sol eğilimli profesör ve hukukçu Gregorios Lambrakis'in Selanik'te bir suikasta kurban gitmesiyle kesintiye uğrayan Yunan demokrasisinin düştüğü durumu gözler önüne serdi.

Ölümsüz Fransızca çekildiği, oyuncuların çoğu da Fransız olduğu halde; Yunanlı bir göçmen olan Costa-Gavras'ın filmi, Yunan yazar Vassili Vassilikos'un Lambrakis olayını konu alan romanına dayanır. Liberal bir politikacının (Yves Montand) bir barış gösterisinde yaptığı konuşmadan sonra hunharca öldürülmesinin ardından gelen soruşturma, askeri hükümeti devirecek kadar derin bir yozlaşmayı gün ışığına çıkarır. Filmin verdiği tedirginlik, yönetmenin süreksiz, kesik kesik kurgu tekniğiyle ve Raoul Coutard'ın bunu dengeleyen keskin görüntü yönetimiyle artar. Pauline Kael'in sözleriyle "*Ölümsüz* neredeyse dayanılmayacak kadar heyecan vericidir. Bu politik gerilim tansiyonu o kadar yükseltir ki bittiğinde koltuğunuza yapışıp kalırsınız." Filmin biçimsel başarısının yanı sıra, soruşturmayı yürüten savcı rolündeki Jean-Louis Trintignant'ın ve ölen politikacının eşini canlandıran Irene Papas'ın oyunculukları da övgüye değer. **SJS**

IL CONFORMISTA (1969)
Konformist

Bernardo Bertolucci'nin bu filminin adı, Mussolini'nin faşist hükümetini sorgusuz sualsiz kabullenen Marcello Clerici'ye (Jean-Louis Trintignant) gönderme yapıyor. Marcello, gizli polise katılır ve yeni bir eşi de (Stefania Sandrelli) kapsayan yeni bir yaşama başlar. Ama balayının gizli bir amacı vardır: Antifaşist hareketin öncülerinden yaşlı bir profesörü (Enzo Tarascio) öldürecektir. Ancak Marcello, bastırılmış çocukluk anılarının da etkisiyle, görevinin meşruluğundan kuşku duymaya başlar.

Başlığıyla bu kadar çelişen bir başka film daha var mı? *Konformist*, cüretkar biçemiyle açıkça küstah; konformizm, filmin amaçladığı en son şey. Filmin doğrusal olmayan bir anlatımı var; geriye dönüşlerle zaman içindeki ileri geri sıçramalar, Trintignant'ın canlandırdığı karmaşık ana karakterin daha ayrıntılı bir portresini çizmeye yarıyor. Daha da şaşırtıcı olanı, Vittorio Storaro'nun görüntü yönetimi. Renk kullanımı, kamera açıları ve set tasarımı öylesine iyi ki çoğunlukla öykü, imgelere hizmet eder gibi görünüyor.

Tüm bunlar üstün bir görsel güzelliğe sahip; gizli suikastçılar ve politik entrikalar hiç bu kadar stilize görüntülenmemiştir. Yine de filmin politik yönü hiçbir zaman bütünüyle arka plana düşmüyor. Sonuçta faşist işbirlikçiler aleyhine bir iddianame bu film. Marcello karakteri de yaşamını başkalarının güçlü (ve yanlış) inanışlarına göre düzenlemenin bedelini ödeyen iradesiz bir yandaş olarak resmediliyor.

Bertolucci öyküyü, tuhaf bir biçimde, belirsiz bazı psikolojik öğelerle bulandırıyor. Anlaşıldığı kadarıyla Marcello'nun davranışları, çocukluğundaki bir cinsel deneyime dayanıyor; yani düzen merakının kökeninde şiddet ve cinsellik ilişkisi var. Sanki faşist partiye katılma kararını, bir şekilde eşcinselliğini bastırmak için almış. Ama tıpkı filmin büyük bölümü gibi, filmdeki psikanaliz de genel olarak yüzeysel ve izleyiciye meselenin özüne ilişkin pek bir şey vermiyor. Yine de Bertolucci, bazıları açık, bazıları dolaylı pek çok simgesel gönderme ve imge kullanarak bu bulanık psikolojiden yararlanıyor. Tüm bunları izlemekse büyüleyici. **JKI**

İtalya / Fransa / Batı Almanya (Maran, Marianne, Mars)
115dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Bernardo Bertolucci
Yapımcı: Giovanni Bertolucci, Maurizio Lodi-Fe
Senaryo: Bernardo Bertolucci, *Alberto Moravia'nın romanından*
Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: Jean-Louis Trintignant, Stefania Sandrelli, Gastone Moschin, Enzo Tarascio, Fosco Giachetti, José Quaglio, Dominique Sanda, Pierre Clémenti, Yvonne Sanson, Giuseppe Addobbati, Christian Aligny, Carlo Gaddi, Umberto Silvestri, Furio Pellerani
Oscar Adaylıkları: Bernardo Bertolucci (senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Bernardo Bertolucci (Gazeteciler Özel Ödülü), (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *The Conformist*

EASY RIDER (1969)

ABD (BBS, Columbia, Pando, Raybert)
94dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Dennis Hopper
Yapımcı: Peter Fonda, William Hayward, Bert Schneider
Senaryo: Peter Fonda, Dennis Hopper, Terry Southern
Görüntü Yönetmeni: László Kovács
Müzik: Hoyt Axton, Mars Bonfire, Roger McGuinn, Jimi Hendrix
Oyuncular: Peter Fonda, Dennis Hopper, Antonio Mendoza, Jack Nicholson, Phil Spector, Mac Mashourian, Warren Finnerty, Tita Colorado, Luke Askew, Luana Anders, Sabrina Scharf, Robert Walker Jr., Sandy Wyeth, Robert Ball, Carmen Phillips, Ellie Wood Walker
Oscar Adaylıkları: Peter Fonda, Dennis Hopper, Terry Southern (senaryo), Jack Nicholson (yardımcı erkek oyuncu)
Cannes Film Festivali: Dennis Hopper (film), (Altın Palmiye adaylığı)

Easy Rider, önemi bir sanat eseri olarak değerini gölgede bırakan filmlerden biri. Filmin öyküsü önemsiz: Takma adları Kaptan Amerika (Peter Fonda) ve Billy (Dennis Hopper) olan iki genç adam, Meksika'dan aldıkları uyuşturucuları satıp yüklü bir para kazanır. Kendilerini zengin hisseden ikili, uzun zamandır heves ettikleri bir şeyi yaparak Mardı Gras zamanı New Orleans'e gitmeye karar verir. Bir çift motosiklet alıp ülkeyi boydan boya kat edecekleri bir yolculuğa çıkarlar. Anıtlar Vadisi ve Taos Pueblo gibi, Batı Amerika'nın simgesi haline gelmiş yerlerden geçerler. Bir komüne takılır, kendilerini hapisten kurtaracak olan iyi niyetli bir küçük kasaba avukatıyla karşılaşır ve New Orleans'taki bir mezarlıkta iki fahişeyle uyuşturucu tribine girerler. Tüm bunlar, bizleri sarsıcı sona doğru götürür.

Film, ilk bakışta önemsiz görünen bu hikayesiyle, Hollywood'un 1968 sonrası kuşağının çığır açan filmlerinden ve 'alternatif toplum'u perdeye ilk kez taşıyan yapımlardan biri oldu. Motosikletçiler, yani uzun saçları, gözlüğü ve Kızılderili kolyesiyle Hopper; ve Amerikan bayraklı kaskı ve motoruyla Fonda birer simgeye dönüştü. Rivayete göre, filmde olduğu gibi sette de yüksek miktarda uyuşturucu tüketildi. Filmin iki kahramanı, kendilerine uyum sağlayan iki hippi kızla birlikte çıplak yüzer, avukat dostları George'la kamp ateşi başında marihuananın ateşlediği derin felsefi tartışmalara girerler. Bu filmle ilk büyük rolünü alan Jack Nicholson'ın canlandırdığı George, zengin bir babanın yerleşik toplum düzenini reddeden oğludur. Filmin ideolojik yaklaşımı olarak kabul edilen şeylerin büyük çoğunluğu, George karakteri aracılığıyla dile getirilir. Ona göre ülke, göreneklere uymayan her şeyden ödü kopan köpeklerin eline geçmiştir. "Pazarda alınıp satılan insanın özgür olması zordur."

Easy Rider, Hollywood'un alışılmış kafa yapısına meydan okudu. Gençler tarafından (Hopper filmi yönettiğinde 32'sindeydi) gençler için yapılan filmin müzikleri de Steppenwolf, Jimi Hendrix ve Bob Dylan gibi karşı kültür devlerine aitti. Ana karakterleri canlandıran oyuncuların (Nicholson, Hopper ve Fonda) hiçbiri o zaman büyük bir yıldız değildi. Öykü de karakterler kadar özgür ruhluydu. Alışılageldik bir aşk hikayesi yoktu ve çok sert, mutsuz bir son vardı. Çok küçük bir bütçeyle çekilen *Easy Rider*, gişede büyük başarı yakaladı. Yine Jack Nicholson'ın rol aldığı *Five Easy Pieces* (*Beş Kolay Parça*, 1970) ve *The King of Marvin Gardens* da (*Marvin Gardens'ın Kralı*, 1971) dahil, kanıksanmış Hollywood bakışına ters düşen birçok filmin de önünü açtı.

Yıllar sonra, filmde kimin tam olarak ne yaptığı konusunda anlaşmazlıklar çıktı. Hopper filmin 'auteur'ü (yaratıcı yönetmeni) olduğunu ve oynayıp yönetmenin dışında, senaryodan da sorumlu olduğunu iddia etti. Başkaları, filmin bol diyaloglu sahnelerini, örneğin George'un dahil olduğu konuşmaları, daha önceki senaryo deneyimleri arasında Stanley Kubrick'in *Dr. Strangelove, or How I Learned to Stop Worrying and Love the Bomb* (*Doktor Garipaşk ya da Korkmaktan Vazgeçip Bombayı Sevmeyi Nasıl Öğrendim?*, 1963) adlı filmi de yer alan Terry Southern'ın önceden özenle hazırladığını savundular. Ama herkesin üzerinde anlaştığı bir şey de vardı: filmin adı. Southern'ın bulusuvdu. **EB**

ABD (Osti)
75dk, SB
Yönetmen: Frederick Wiseman
Yapımcı: Frederick Wiseman
Senaryo: Frederick Wiseman
Görüntü Yönetmeni: Richard Leiterman

HIGH SCHOOL (1969)

Frederick Wiseman'ın ikinci filmi olan *High School* (*Lise*), yönetmenin kurumlara yönelik incelemelerinin en dehşet verici ve en kafa karıştırıcı olanı. Film, Philadelphia'da, genel olarak beyaz orta sınıf bir topluluğa hizmet eden devlet okulu Northeast Lisesi üzerine bir belgesel. Wiseman, öğretmenlerin ve yöneticilerin otoriter bir eğitim sisteminden yana olmasına, kendini ifade etme ya da eleştirel düşünceyi geliştirme konusunda okulun başarısızlığına ve adetlerle formalitelerin anlamsızlığına odaklandığını en başından itibaren açıkça belli ediyor.

Bir İspanyolca öğretmeni, öğrencilerine, 'Jean-Paul Sartre' ve 'existentialista' sözlerini, belli ki Sartre'ın kim olduğu ya da varoluşçu felsefenin ne anlama geldiği üzerine hiçbir tartışma yapılmaksızın tekrarlatır. Bir İngilizce öğretmeni, 16 yaşındaki öğrencilerine 'Casey at the Bat' şiirini ezberden okur, başka bir zaman da şu bilgece sözü sarf eder: 'Başarı'nın çalışma'dan önce geldiği tek yer sözlüktür.' Kendisine verilen cezaya itiraz eden bir çocuğa, cezaları sorgusuz sualsiz kabullenmenin bir olgunluk belirtisi olduğu söylenir.

Üniversiteye hazırlıktan sorumlu bir rehber öğretmen, öğrencilerden birine, en kötü olasılığa karşı hazırlıklı olmak için ucuz, akademik düzeyi düşük bir okula başvurmasını öğütler. Bir salon dolusu erkek öğrenciye cinsel eğitim dersi veren bir jinekolog, kızlık zarından 'kiraz' diye bahseder ve parmağını vajinalara sokması için kendisine para ödendiği yolundaki espriyle öğrencilerden alkış toplar. Kız öğrenciler, 1910 Fruitgum Company grubunun insanın beynini uyuşturan 'Simon Says'i eşliğinde anlamsız bir beden eğitimi dersine ve herhalde Gilligan's Island (Gilligan'ın Adası) adlı televizyon dizisindeki milyonerin eşiyle aynı mankenlik okulundan mezun olmuş bir öğretmenin defile provasına dayanmak zorunda kalırlar. Bu öğretmen, bir kız öğrencinin 'kilo sorunu'ndan, herkesin önünde neşe içinde söz eder.

İnsanın kanını donduran finalde bir müdire, okulun, Vietnam'da zorlu bir görev için gönüllü olan bir yeni mezunundan aldığı mektubu okur. Okulda öğrendikleri için teşekkür eden öğrenci, kendisini 'sadece vazifesini yapan bir beden' olarak tanımlamaktadır. Mektubu okuyan müdirenin 'bu, Northeast Lisesi'nin ne kadar başarılı olduğunun kanıtıdır,' sözleri, filmde duyulan son seslerdir. Başka hiçbir yönetmen bu kadar çarpıcı bir etkiyle siyaha geçiş yapmamıştır. Wiseman, müdirenin sözlerinin ve bu sözlerin arkasındaki dünya görüşünün, filmin kurşuni sessizliği karşısında tüm çıplaklığıyla durmasına izin verir.

Bununla birlikte, filmin çizdiği tablo bütünüyle olumsuz değil. Wiseman'ın hiçbir zaman bariz sorunların sert bir biçimde kınanmasına dönüşmeyen toplumsal eleştirisi, belli durum ve davranışlara dayanan gerçeklerin ayrıntılı ve ironik bir biçimde teşhir edilmesine dayanıyor. Yöneldiği öznelerin kendilerini nasıl açığa vurduğunu duyarlılıkla kaydeden kamerası, her şeyden önce, en çok eleştirilebilecek kişilerin bile insanlığına saygı gösteren bir sinema ortaya koyuyor. Yönetmen böylelikle, izleyicinin suç ortaklığına olduğu kadar karşıt duygularına da meydan okuyor. Wiseman, tıpkı Renoir gibi bize 'herkesin kendince nedenleri olduğunu' anımsatıyor. Bu mesaj, *La règle du jeu*'da (*Oyunun Kuralı*, 1939) içimizi rahatlatmadığı gibi *High School*'da da rahatlatmıyor. **CFu**

IN THE YEAR OF THE PIG (1969)

ABD (Pathé)
101dk, SB
Yönetmen: Emile de Antonio
Yapımcı: Vincent Hanlon, Emile de Antonio
Görüntü Yönetmeni: Jean-Jacques Rochut
Oyuncular: Harry S. Ashmore, Daniel Berrigan, Joseph Buttinger, William R. Corson, Philippe Devillers, David Halberstam, Roger Hilsman, Jean Lacouture, Kenneth P. Landon, Thruston B. Morton, Paul Mus, Charlton Osburn, Harrison Salisbury, Ilya Todd, John Toller, David K. Tuck, David Werfel, John White
Oscar Adaylıkları: Emile de Antonio (belgesel)

Emile de Antonio'nun *In the Year of the Pig*'i (*Domuz Yılı*), savını dolaylı yollardan ortaya koyarak ABD'nin dış politikasına ve Vietnam Savaşı'na yönelik etkileyici bir saldırıya girişiyor. Ortaya çıkan sonuçlardan biri olağanüstü kışkırtıcı bir belgesel, bir başka sonuç da Amerikan hassasiyetinin en basit şekliyle 'kibir' olarak adlandırılabilecek zaaflarının gözler önüne serildiği tipik bir örnek olması.

Protesto görüntüleriyle açılan film, ABD'nin sözümona dünyayı komünist yayılmacılıktan korumak amacıyla, Güneydoğu Asya'da yaptığı müdahalelerin arka planını incelerken, kaçınılmaz olarak sömürgeciliğin tarihine giriyor. Önce Çin'in, daha sonra çeşitli Avrupa ülkelerinin Vietnam'ı sömürgeleştirme çabalarına değinen film, Fransa'nın 1954'te Dien Bien Phu'dan atılmasına kadar geliyor. Bu sekanslar ilginç olmakla birlikte, filmin ana fikrine ulaşmasını geciktiriyor. Bu ana fikirse, Vietnam savaşlarının hiçbirinin kaçınılmaz ya da insancıl olmadığı ve (görünürdeki tek amaçları bu olsa da) yerli nüfusun kendi devletini kurmasına yardım etmekle uzaktan yakından bir ilgisinin bulunmadığı.

Derleme görüntülere yoğunlaşan ve özenle kurgulanmış röportajlara dayanan film, meramını açıkça dile getirmek yerine iddiasını ciddi görünümlü uzmanların demeçleri aracılığıyla aktarıyor. Böylelikle, de Antonio ve yapım ekibi her sahneye damgalarını vurmuş olsalar da çerçevenin dışında durmaya dikkat ediyorlar. Tarihsel kişiliklerse şöhret ve bağlamın ikiz ekseni boyunca tutarsız duruşlar sergiliyorlar.

Önemli liderlerden, yazarlardan ve eleştirmenlerden oluşan gerçek bir 'kim kimdir?' koleksiyonu bu ünlüler tablosunu genişletiyor. Tabii ki bazıları daha tanınmış kişiler: Amerikan başkanları Dwight Eisenhower, John Kennedy, Lyndon Johnson, Richard Nixon ve Gerald Ford; Vietnam kahramanı Ho Chi Minh, kızıl avcısı Joseph McCarthy ve savaş şahini Robert McNamara. Yine de filmin asıl ağırlık noktasını, politik çığırtkanlık yapmak yerine bağlam oluşturan kişiler sağlıyor. İçlerinden David Helberstam, Jean de Lattre de Tassigny, Harry S. Ashmore, Hubert Humphrey ve hatta George S. Patton III, Amerikan askerlerini Vietnam'a gönderen bataklığa renk katıyorlar. Kuşkusuz, bu kişiliklerin bazıları zaman içinde statükocu düşünceyle eşanlamlı duruma geldi. Ancak 1969'da, onların görüşleri, bu filmin tezinin ve politik çıkarcılığın kötülüğü üzerine savaş karşıtı (ve yer yer Amerikan karşıtı) söylevlerin nispeten daha başarılı bir örneğinin temelini oluşturuyordu. **GC-Q**

ABD (Warner Bros./Seven Arts) 145dk, Technicolor

Dili: İngilizce / İspanyolca

Yönetmen: Sam Peckinpah

Yapımcı: Phil Feldman, Roy N. Sickner

Senaryo: Walon Green, Roy N. Sickner, Sam Peckinpah

Görüntü Yönetmeni: Lucien Ballard

Müzik: Jerry Fielding

Oyuncular: William Holden, Ernest Borgnine, Robert Ryan, Edmond O'Brien, Warren Oates, Jaime Sánchez, Ben Johnson, Emilio Fernández, Strother Martin, L.Q. Jones, Albert Dekker, Bo Hopkins, Dub Taylor, Paul Harper, Jorge Russek

Oscar Adaylıkları: Walon Green, Roy N. Sickner, Sam Peckinpah (senaryo), Jerry Fielding (müzik)

THE WILD BUNCH (1969)
Vahşi Belde

Butch Cassidy and the Sundance Kid'deki (*Sonsuz Ölüm*, 1969) Eric Segal usulü western revizyonizmine Hemingway usulü bir yanıt niteliği taşıyan, 'en kötümüz bile hatta özellikle en kötümüz, yeniden çocuk olmak ister' tezini inceleyen *Vahşi Belde*, aynı anda hem tiksindirici hem de romantik bir film. Yönetmen Sam Peckinpah, kendisine ilk büyük başarısını getirecek olan bu filmi, Amerikan askerleri kılığındaki 'çete' üyelerinin kasabaya girişi eşliğinde, akrepleri karıncaların ortasına atan, sonra da karınca yuvasını yakan masum çocukların görüntüleriyle başlatır. Olayları izleyen çocuklar tekrar tekrar gösterilir: Önce büyüklerin kovboyculuk oyununu taklit ederler, sonra da bu oyuna katılırlar. Antipatik General Mapache'ye bile hayranlık duyan bir çocuk vardır; Mapache öldüğünde, bir silah kapıp onun öcünü almaya kalkışır. Açılıştaki banka soygunu tam bir fiyaskodur çünkü çirkef para babası çeteyi, ücret olarak yutturduğu çuvallar dolusu rondelayla (iyimser bir ahmak, kandırıldıkları ortaya çıktığında 'gümüş yüzükler bunlar!' diye bağırır) kasabaya getirir. Eşkıyalarla bir grup dejenere ödül avcısının çatışması pek çok masum insanın ölümüne neden olur çünkü alkol karşıtlarının yürüyüşü, bu çatışmanın olduğu ana denk gelir. Bu sahne ağır içkici Peckinpah'a epey keyif vermiş olsa gerek.

Vahşi ama onurlu kötü adam Pike Bishop'ı (William Holden) eski ortağı Deke Thornton (Robert Ryan) takip etmektedir. Pike, çömezi Dutch'la (Ernest Borgnine) kuyruğu Meksikalı'nın (Jaime Sánchez) saygı duyduğu; huysuz, aksi ve çocuksu Gorch kardeşlerin (Warren Oates, Ben Johnson) hoşgördüğü ve ilk baskında deli torununu (Bo Hopkins) ihmal etmiş olsa da babacan Freddy Sykes'ın (Edmond O'Brien) koruduğu bir adamdır. Amerikan sınırının kapanmasıyla birlikte, devrim öncesi Meksika'sının baskıcı yönetimi, 'çete' için büyük bir tehdit oluşturmaya başlar. Alman danışmanlarıyla birlikte Mapache, meşru bir hükümeti temsil etse de davranışları en şeytani eşkıyanınkinden daha kötüdür. Tipik bir son kapışmada, kır saçlı kahramanlar, düşmüş yoldaşlarına arka çıkmak için Mapache'nin kasabasını tamamen ele geçirmeye karar verirler. Peckinpah, dört silahlı adamın son hesaplaşma öncesinde sokaklardaki yürüyüşünün görüntülerinin, filmin doruk noktasını oluşturan dahice kurgulanmış, yarı ağır çekimin kullanıldığı, çete üyelerinin tüm bir orduyu da beraberinde götürerek öldüğü, kanın patlamış itfaiye hortumlarından fışkırırcasına aktığı toplu imha şöleni için şart olduğunu gayet iyi biliyordu.

1913'te, Amerikan Batısı'nın kanun kaçakları döneminin sonlarında geçen *Vahşi Belde*, kovboy filmi mitini, doğru bir seçimle Gatling makineli tüfeği ve T modeli Ford'un simgelediği bir kitlesel cinayet çağına taşıyor. Salaş western eksantrikliğiyle çekilmiş bu filmde, L.Q. Jones'la Strother Martin insan akbabalar olarak muhteşem bir ikili oyun sergiliyor ('bunun altın dişleri var'); etkileyici diyaloglarınsa sonu gelmiyor ('kız kardeşimin kara kedisinin kıçını öp o zaman'). *Vahşi Belde*, özünde ABD geleneği olan western'i İtalyanlardan geri almaya soyunan Peckinpah'ın, Sergio Leone'den daha çok kan torbası patlatabileceğini kanıtlayan bir film. Önceleri kanlı şiddetiyle ün salan film, zaman içinde şiirsel hüznüyle ('eskisi gibi değil, ama idare eder'), güçlü oyunculuklarıyla ve çıkışı olmayan onur anlayışıyla belleklerde yer etti. **KN**

SSCB (Mosfilm)
181dk, SB / Renkli
Dili: Rusça / İtalyanca
Yönetmen: Andrei Tarkovsky
Yapımcı: Tamara Ogorodnikova
Senaryo: Andrei Konchalovsky, Andrei Tarkovsky
Görüntü Yönetmeni: Vadim Yusov
Müzik: Vyacheslav Ovchinnikov
Oyuncular: Anatoli Solonitsyn, Ivan Lapikov, Nikolai Grinko, Nikolai Sergeyev, Irma Raush, Nikolai Burlyayev, Yuri Nazarov, Yuri Nikulin, Rolan Bykov, Nikolai Grabbe, Mikhail Kononov, Stepan Krylov, Irina Miroshnichenko, Bolot Bejshenaliyev
Cannes Film Festivali: Andrei Tarkovsky (FIPRESCI Ödülü)

İngilizce adı: *Andrei Rublev*

ANDREI RUBLYOV (1969)

Bu film bir muamma. Fısıldanan bir muamma değil, devasa çanların güçlü sesleriyle nağmelendirilen; fırtınaların haykırdığı; savaş, inanç ve aşk ateşinin aydınlattığı bir muamma. Bu güçlü muammanın kaynağı çok açık: Andrey, Andrey'in filmini çekiyor. Amaç, Anatoli Solonitsin'in canlandırdığı ikona ustası, 15. yüzyıl ressamı Andrey Rublev'le 20. yüzyılın görkemli Sovyet yönetmeni Andrey Tarkovski arasındaki benzerlikleri ortaya koymak değil. Bu daha ziyade, korkunun, umudun, deliliğe yaklaşan kişisel adanmışlığın ve kitlesel içgüdünün bir arada pişirildiği dev bir kazan. Film tabii ki insanla tanrı, insanla doğa, sanatçıyla toplum, sanatçıyla sanat biçimi, Rus halkıyla fiziksel ve mistik bir öğe olarak ülkesi arasındaki ilişkiyle de ilgileniyor. Ama tüm tematik zenginliğine karşın (ki film bugün de Sovyet rejimine karşı bir silah olarak yapıldığı dönemdeki kadar zengin), Tarkovski'nin bu başyapıtı fikirlerden değil, ışıktan ve karanlıktan, gürültüden ve sessizlikten, insan yüzlerinden ve kaba malzemeden yapılmış bir film. Dünyevi bir hareket, boşluğun üzerinde asılı duran büyülü bir kıpırtısızlık. Karanlık, duygusal ve derinden etkileyen bir film. Sözcüğün en olumlu anlamıyla, bu film bir muamma. **J-MF**

LE BOUCHER (1969)
Kasap

Büyük bir sinemacının tüm yapıtlarına bakışımızın tek bir filmle değişmesi, alışılmadık bir şeydir. Claude Chabrol, Fransız burjuvazisinin acımasız ressamı olarak görülüyordu. Ahlaki medeni hukukun, görgü kurallarının konformizminin, içgüdülerin gerçekliğini örten 'iyi' ve 'kötü' klişelerinin ve insan doğasının derinliklerini anlamayı olanaksız kılan anlatı kalıplarının ardında yatan karmaşıklığı, koyu kalemle ve gaddar bir mizah anlayışıyla resmettiği doğruydu; ama tek yaptığı bu değildi.

1969'da, tüm Fransız toplumunu etkileyen ideolojik ısınmanın kaynama noktasında, açık bir biçimde tarihin etkisinde olan Chabrol, bir adım geri çekilerek yaşadığı dünyaya daha geniş bir açıdan bakmayı ve onu iyinin ve kötünün ötesinde, kozmik bir bütün olarak görmeyi başardı. Bu sürecin sonucu olarak ortaya çıkan film, yani *Kasap*, içinde seri cinayetler olan bir aşk hikayesi anlatıyor. İşte sinemanın gücü burada: birbirlerini dışlar görünen iki türün; cinayet hikayesiyle aşk hikayesinin uyum içinde bir araya gelip kaynaşmasını sağlayabiliyor. Güney Fransa'daki cennet bahçesinin ücra bir köşesinde geçen filmde, Chabrol muhteşem oyuncuları Jean Yanne ve Stéphane Audran'ın yoğunluklarının yavaş yavaş yanmasına izin verir. Bu iki oyuncu absürd (bu absürdlük hem insana, hem dünyaya dair bir absürdlüktür) rollerini göze batmayan bir oyunculukla yerine getirir ve her şeyin felakete sürüklenmesine izin verirler.

Adam kadını seviyor, kadın ondan çok hoşlanıyor; adam genç kızları öldürüyor. *Kasap* Popaul (Yanne) bedendir, okul müdiresiyse (Audran) akıl. Doğanın kuralı böyledir; su, kan ve karanlık güçler onları ayırır. Ancak bu birbirlerine ilgi göstermemelerini, insanın kendisinden bu denli farklı bir insana değer vermemesini gerektirmez. Belki de tam tersine bu farklılık, beraberinde değer vermeyi getirir. Ne çare ki cennet sonsuza dek yitirilmiştir. Chabrol'un ustalıklı sineması biraz da bununla ilgili. Bu konuda yönetmeni sorgulamaya kalkışmayın; o, bunu kabul etmeyecek kadar ince ve zekidir; bunun yerine toplumsal öykülerinin ve türlerle oynadığı oyunların arkasına saklanmayı tercih eder. Siz, kendinizi *Kasap*'ın akıcı hüznüne bırakın yeter. **J-MF**

Fransa / İtalya (Euro International, La Boétie)
93dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Claude Chabrol
Yapımcı: André Génovès
Senaryo: Claude Chabrol
Görüntü Yönetmeni: Jean Rabier
Müzik: Pierre Jansen
Oyuncular: Stéphane Audran, Jean Yanne, Anthony Pass, Pascal Ferone, Mario Beccara, William Guérault, Roger Rudel

İngilizce adı: *The Butcher*

SAYAT NOVA (1969)

SSCB / Ermenistan (Armenfilm)
73dk, Renkli
Dili: Ermenice
Yönetmen: Sergei Parajanov, Sergei Yutkevich
Senaryo: Sergei Parajanov, *Sayat Nova isimli şiirden*
Görüntü Yönetmeni: A. Samvelyan, Martyn Shakhbazyan, Suren Shakhbazyan
Müzik: Tigran Mansuryan
Oyuncular: Sofiko Chiaureli, Melkon Aleksanyan, Vilen Galstyan, Giorgi Gegechkori, Spartak Bagashvili, Medea Djaparidze, Onik Minasyan

İngilizce adı: *The Color of Pomegranates*

Sergey Paradjanov'un en başarılı, en radikal ve en anlaşılmaz filmi olan *Sayat Nova*, yönetmenin Rus yetkilileriyle yaşadığı en ciddi sorunların da başlangıcı oldu. Bu süreç, yönetmenin biçimci, Ukrayna milliyetçisi ve ideolojik sapkın olarak suçlanmasının ardından, 1973'te eşcinsellikle ve başka şeylerle suçlanarak hapse girmesiyle sonuçlandı. Paradjanov *Sayat Nova*'dan sonra on yıl boyunca hiç film yapamadı ve 1990'da kanserden ölene kadar da yalnızca tek bir filmi bitirebildi. 1924'te Gürcistan'da, Ermeni bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Paradjanov, yaşamı boyunca Rus kültürü dışındaki kültürlere ilgi duyması ve bürokrasiye başkaldırması yüzünden türlü güçlüklerle karşılaşmıştı. Yönetmenin çığır açan bu başyapıtı, onun tuhaf dünya görüşünün en aşırı dışavurumu.

18. yüzyıl Ermeni şairi Arutin Sayadın'ın yaşamı, yapıtları ve iç dünyası üzerine mistik ve tarihsel bir mozaik olan *Sayat Nova*'nın (*Şarkının Kralı*), yakın zamana kadar elde sadece, 'etnik bir kuru temizleme'den geçirilmiş Rus versiyonu vardı. Filmin 1990'ların başında bir Ermeni stüdyosunda bulunan ve çok daha üstün nitelikli olan orijinali, filmin son hali sayılamaz ama kesinlikle eldeki versiyonların en iyisi. Bazı planlar ve sekanslar yeni, bazıları farklı açılardan çekilmiş ve Batılı izleyicilerin şansına, filmdeki şiirlerin çok daha büyük bir bölümü altyazılı.

İki versiyonda da tablo gibi kadrajların çarpıcı kullanımı, yüz yıl öncesinin alan derinliğinden yoksun filmlerini çağrıştırıyor. Görkemli renk kullanımıyla vahşi şiirsel ve metaforik fikirlerse, sanki geleceğin ütopik sinemasından ödünç alınmış gibi. Açılıştaki Sayadin alıntısı, yönetmenin 'yasal uyarı'sı olarak okunabilir: 'Suyum özel bir sudur,/Herkes içemez./Yazım özel bir yazıdır,/Herkes okuyamaz./Temelim kum değil, taştandır,/kolay kolay yıkılmaz.' Ancak filmdeki imgelerin insanın içine işleyen gücünü hissetmek için onları sistemli bir biçimde deşifre etmemize gerek yok. Açılış planlarında, kırmızı suları masa örtüsüne akan üç nar, kan lekeli bir hançer, üzüm ezen çıplak ayaklar, yüzen tahtaların arasında hoplayan önce bir, hemen sonra üç balık ve kitapların üzerine dökülen su görülür. Filmin hem zorlu hem dolaysız, hem gizli kapaklı hem de çok güzel olan sert imgeleri, coşkuyla yoğrulmuş İran minyatürlerine benzer. **JRos**

KES (1969)
Kerkenez

Britanya (Kestrel, Woodfall)
110dk, Technicolor
Yönetmen: Ken Loach
Yapımcı: Tony Garnett
Senaryo: Tony Garnett, Ken Loach,
Barry Hines'in A Kestrel For A Knave isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Chris Menges
Müzik: John Cameron
Oyuncular: David Bradley, Freddie Fletcher, Lynne Perrie, Colin Welland, Brian Glover, Bob Bowes, Bernard Atha, Laurence Bould, Joey Kaye, Ted Carroll, Robert Naylor, Agnes Drumgoon, George Speed, Desmond Guthrie, Zoe Sutherland

Ken Loach ilk filmi *Kerkenez*'le, televizyon için yaptığı çalışmalardaki gerçekçi yaklaşımı sinemaya taşıdı ve gelecekte yapacağı filmlerle ilgili niyetine dair ipuçları sunmuş oldu. Filmi Barry Hines'la birlikte Hines'ın romanından uyarlayan Loach, Barnsley'li küçük bir çocuğun (David Bradley) bulduğu *kerkenez*i (doğan) eğitmesiyle kısa süreliğine ortaya çıkan kaçış umudunu ele alıyor. Doğancılık (yırtıcı kuşla avlanma) sanatına olan ilgisi ve *kerkenez*in kendine özgü av yöntemlerine ve gururlu bağımsızlığına olan saygısı, çocuğun, İngiliz işçi kasabasının insanı bunaltan bugününün ve önceden belirlenmiş geleceğinin ille de böyle olmak zorunda olmadığını, kısacık bir süre için de olsa görmesine olanak tanıyor.

Loach, acımasız pis sokaklar, gri bacalar yerine insan ilişkilerinin ve arzularının, bitmek bilmeyen ekonomik ve kültürel yoksunlukla nasıl engellenip çarpıtıldığına yoğunlaşarak, Britanya'nın endüstriyel kuzey bölgesinde geçen pek çok filmin duygusal klişelerinden uzak durmuş. Çocuğun, ailesi, arkadaşları ve biri dışında tüm öğretmenlerinin destek olmak bir yana, büsbütün görmezden geldiği bu hevesinin kırılmasını ve sonunda tümüyle yitip gitmesini anlatan sahnelerin duygusal gücü de buradan geliyor. Chris Menges'in her zamanki gibi kusursuz olan görüntü yönetimi, *kerkenez*in uçarken sergilediği gücü perdeye taşırken kuşun hem çevikliğini hem de içgüdüsel özgürlüğün simgesi olarak değerini dengeleme konusunda çok başarılı. **GA**

TRISTANA (1970)

Fransa / İtalya / İspanya
(Corona, Selenia, Talía, Época)
95dk, Eastmancolor
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Luis Buñuel, Robert Dorfmann
Senaryo: Julio Alejandro, Luis Buñuel,
Benito Pérez Galdós'un romanından
Görüntü Yönetmeni: José F. Aguayo
Tema Müziği: Frédéric Chopin
Oyuncular: Catherine Deneuve, Fernando Rey, Franco Nero, Lola Gaos, Antonio Casas, Jesús Fernández, Vicente Solar, José Calvo, Fernando Cebrián, Antonio Ferrandis, José María Caffarel, Cándida Losada, Joaquín Pamplona, Mary Paz Pondal, Juanjo Menéndez
Oscar adaylıkları: İspanya (yabancı film)

John Ford'tan Clint Eastwood'a, klasik sinema anlayışını benimseyen pek çok yönetmenin belirleyici özelliğinin, üsluplarının görünmezliği olduğu söylenir. Ancak Buñuel'ın son dönem yapıtlarıyla karşılaştırılınca, onların filmleri bile gösterişçi ve yapmacık kalıyor. *Tristana*'yı böylesine rahatsız edici kılan şey, görünüşteki basitliğinin yanı sıra, katı, acımasız bir mantıkla kaçınılmaz bir trajediye dönüşmesi.

Buñuel, Benito Pérez Galdós'un klasik romanının bu uyarlaması üzerine 1963'ten beri çalışıyordu. Öykü, Buñuel'in en sevdiği konulardan birini işliyor: Sözde politik idealleri, kadınlara karşı tutumundan çok daha radikal olan yaşça büyük bir adamın (Fernando Rey'in canlandırdığı Don Lope) genç bir kadını (Catherine Deneuve'ün canlandırdığı Tristana), baştan çıkarıp yozlaştırması. *Tristana*, bir bacağını kaybettikten sonra, bu baskıdan, adamın kötülüğünü ikiye katlayıp etkilerini başkalarına da yayarak (bedenini, Jesús Fernández'in canlandırdığı genç hizmetkar Saturno'ya teşhir ettiği rahatsız edici sahnedeki gibi) kurtulmayı başarır.

Tristana gerçeküstücü bir film midir? Evet; ama açık değil, örtük bir biçimde. Bilinçaltı güdülerden oluşan bir yeraltı dünyası, Buñuel'in ortaya koyduğu her şeyde, yüzeyin hemen altında paralel bir boyut olarak kendini belli eder ve ancak son anda yüzeye çıkarak bu acıklı öykünün bambaşka bir yöne doğru gidebileceğine dair bir imada bulunur. **AM**

ABD (BBS, Columbia, Raybert) 96dk, Technicolor

Yönetmen: Bob Rafelson

Yapımcı: Bob Rafelson, Richard Wechsler

Senaryo: Carole Eastman, Bob Rafelson

Görüntü Yönetmeni: László Kovács

Müzik: Bach, Chopin, Mozart

Oyuncular: Jack Nicholson, Karen Black, Billy Green Bush, Fannie Flagg, Sally Struthers, Marlena MacGuire, Richard Stahl, Lois Smith, Helena Kallianiotes, Toni Basil, Lorna Thayer, Susan Anspach, Ralph Waite, William Challee, John P. Ryan

Oscar adaylıkları: Bob Rafelson, Richard Wechsler (film), Bob Rafelson, Carole Eastman (senaryo), Jack Nicholson (erkek oyuncu), Karen Black (yardımcı kadın oyuncu)

FIVE EASY PIECES (1970)
Beş Kolay Parça

Bob Rafelson'ın *Five Easy Pieces* filmi, en azından kızarmış ekmek siparişine bir türlü kavuşamayan Jack Nicholson'ı izlemek için görülmeye değer. Nicholson'ın *Easy Rider*'da (1969) avukat olarak bir yardımcı rolde tanınmasının ardından, yıldız olarak ilk rolü, garson kız arkadaşı Rayette'le (Karen Black) bir karavan parkında yaşayan petrol araştırma görevlisi Robert Dupea oldu. Robert hasta babasıyla arasını düzeltmek için Batı Yakası'na doğru bir araba yolculuğu yapmaya karar verir. Bu araba yolculuğu ve Robert'ın eve dönüşünü temel alan film, bir dizi sahnede karakter açılımına ideal şekilde uyan ve oyuncuların ayrıntılı oyunculuklarının tadını çıkaran dolambaçlı ve kaprisli bir tarza sahip.

Nicholson'ın şiddet ve kırılganlık gibi iki farklı uçta gidip gelen karizmatik bir anti-kahraman olarak beyazperdedeki kişiliğinin başlangıcını görmek büyüleyici. Black, gençliğini kaybetmeye başlamış, geçmişine dönen Robert'ı kaybederken, öylece seyretmek zorunda olan iyi gün dostu olarak olağanüstü. Film, sonuç olarak hayli dokunaklı ve şaşırtıcı etkiler bırakan, düşünceli ve titiz bir karakter incelemesi. *Five Easy Pieces*, Amerikan sinemasının yaratıcı ve üretken bir döneminin başında çekilmiş bir film olarak, o dönemi tanıtmak açısından mükemmel bir örnek. **RH**

EL TOPO (1970)

Western'in *Cat Ballou* ve *Paint Your Wagon (Altın Avcıları)* gibi filmlerde, Marksist alt metinler ve komediyle müzikali harmanlamak gibi tuhaf girişimler içeren spagetti westernlerle parçalanıp dönüşüme uğratıldığı 1960'lar ve 1970'lerin başında *El Topo*, zihinsel yolculuk temalı, özgün bir western olarak öne çıktı.

Başlangıç noktasını Fellini'den alan senarist-yönetmen-başrol oyuncusu Alejandro Jodorowsky, ülkenin en büyük haydutlarını alt etmeyi amaçlayan bir silahşorun, basit gibi görünen hikayesini alıp insanın aydınlanma arayışının bir alegorisine dönüştürüyor. Silahşor El Topo acımasız çeteler ve grotesk, gerçeküstü savaşçılarla dolu bir çölde yolculuk ederken, her bir karşılaşma, kahramanın yolculuğunun farklı bir aşamasını temsil ediyor. İncil'e atıflar, Freud motifleri ve Jung simgeleri adeta resmi geçit yapıyor. Jodorowsky hiçbir şeyi şansa bırakmıyor. El Topo yola güç ve zafere ulaşmak isteyen kibirli ve bencil bir adam olarak başlıyor ama hedefine vardığında, kendini, kaybetmiş ve boş hissediyor. Görevinin beyhudeliğini fark ederek dünyevi hırslarından ve egosunu tatmin etme ihtiyacından vazgeçiyor. Simgesel bir ölümün ardından çölden dünyanın ıstırabını omuzlarında taşıyan ve bir grup sakatı ve deforme olmuş, çocuksu ucubeyi korumaya çalışan, arınmış ve boş bir ruhani kişilik olarak geri dönüyor. Arkasında bıraktığı dünya kadar acımasız ve umursamaz bir dünya ve terk ettiği kindar oğluyla yüzleşen El Topo'nun son bir fedakarlıktan, Savaş'ı ve Yıkım'ı protesto etmek için kendini yakan keşişi hatırlatan bir kendini kurban etme eyleminden başka bir alternatifi kalmıyor.

Diğer westernlerin aksine, *El Topo*'nun doğalcılık ya da tarihi doğruluk gibi bir iddiası yok. Tasvir edilen dünya, hayli kişisel bir manzara; Yaşam, Ölüm ve Yeniden Doğuş döngüsü için bir dekor oluşturuyor. Başroldeki Jodorowsky'nin biraz abartılı olduğu söylenebilecek oyunculuğu da aşırı gurur ve narsisizmin doruklarında. Ancak film, döneminin bir ürünü olması, insanların o günlerde incelediği derslerin ve felsefelerin, bilinçli ya da bilinçsiz korkuların bir belgesi olması açısından büyüleyici. *El Topo* sinema tarihinde hâlâ tümüyle benzersiz. **AT**

Meksika (Panicas)
125dk, Renkli
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Alejandro Jodorowsky
Yapımcı: Juan López Moctezuma, Moshe Rosemberg, Roberto Viskin
Senaryo: Alejandro Jodorowsky
Görüntü Yönetmeni: Rafael Corkidi
Müzik: Alejandro Jodorowsky, Nacho Méndez
Oyuncular: Alejandro Jodorowsky, Brontis Jodorowsky, José Legarreta, Man Alfonso Arau, José Luis Fernández, Alf Junco, Gerardo Cepeda, René Barrera, René Alís, Federico Gonzáles, Pablo Leder, Giuliano Girini Sasseroli, Cristian Merkel, Aldo Grumelli, Mara Lorenzio

WOODSTOCK (1970)

ABD (Wadleigh-Maurice, Warner Bros.)
184dk, Technicolor
Yönetmen: Michael Wadleigh
Senaryo: Bob Maurice
Görüntü Yönetmeni: Don Lenzer, David Myers, Richard Pearce, Michael Wadleigh, Al Wertheimer
Müzik: Sly Stone, Jimi Hendrix, John Lennon & Paul McCartney, Joni Mitchell, Alan Wilson
Oyuncular: Richie Havens, Joan Baez, Roger Daltrey, John Entwistle, Keith Moon, Pete Townshend, Joe Cocker, Country Joe McDonald, Arlo Guthrie, David Crosby, Graham Nash, Stephen Stills, Alvin Lee, John Sebastian, Carlos Santana, Sly Stone, Jimi Hendrix, 10 Years After, Richard Alvarez, Lennie Baker, Jon Bauman, Canned Heat, Jack Casady, Chick Churchill, Johnny Contardo, Crosby Stills Nash & Young, Spencer Dryden, Lawrence Ferlinghetti, Jerry Garcia, Bill Graham, Frederick Greene, Bob Harvey, Bob Hite, Jefferson Airplane, Janis Joplin, Jorma Kaukonen, Michael Lang, Ric Lee, Leo Lyons, Jocko Marcellino, Hugh Romney, Sha-Na-Na, Group, Screamin Scott' Simon, Grace Slick, The Who, Johnny Winter, Max Yasgur, Donald York, Swami Satchidananda, Sidney Westerfield
Oscar: Bob Maurice (belgesel)
Oscar adaylıkları: Thelma Schoonmaker (kurgu), Dan Wallin, Larry Johnson (ses)

1960 kuşağı, son Baby Boomer'ların, dönemin sonunda erginlik yaşına ulaşmasıyla birlikte, başıboş idealizmin ve pratik gerçekçiliğin baskılarının tepe üstü içine düştü. Ardından ABD, giderek, önemli bölümü popüler müzik ve genel Amerikan projesiyle ilgili çelişkileri temel alan değişken kuşak çatışmalarına sahne oldu.

Dolayısıyla 1969 yazı, bir dönüm noktası ve zamanda bir dalgalanmaydı. Boomer'lar çoktan en sert milliyetçilikten, halüsinasyon yaratan uyuşturuculara kadar uzanan bir kültürel değerler debdebesini benimseyen hiziplere bölünmüştü; gereken tek şey, deneyimin doruklarında parçalanmış masumiyet ruhunu iletecek ve dönüm noktası olacak bir etkinlikti. Bethel, New York'taki üç günlük *Woodstock Müzik ve Sanat Festivali* işte böyle bir ortam hazırladı ve tarihi bir dayanak noktası oldu. Festival, kültürel geçerliliği o günden bugüne alkolsüz içecekler ve yeni müzik gösterilerini satmak için kullanılsa bile, '60 gençliğinin durumunu bir kutlama ve şarkı feveranı içinde yansıtan bir ayna olmaya devam ediyor.

Martin Scorsese, George Lucas ve Thelma Schoonmaker gibi isimlerle çalışan belgeselci Michael Wadleigh'in çektiği *Woodstock*'un konser organizatörlerinin iyi düşünülmüş planlarının, etkinliğin gerçeklerini yansıtmadığı görülüyor. Doğu Yakası'nın şehir merkezlerinden uzakta, birkaç kaplama yolla ulaşılan bir tarlada kurulan Woodstock alanı, bir fırtına sonucunda büyük bir çamur deryasına dönüşür. Konsere tahmin edilenin çok üstünde, binlerce kişi gelir. R&B, rock, folk ve funk'ın en iyilerini dinlemeye gelen; ve sel altında, kötü koşullarda kalan bu binlerce kişi, bugüne kadar gerçekleştirilmiş en büyük performans etkinliklerinden birinin en ünlü izleyici kitlesi olur.

Konserin maddi zarara uğramış olması ilginç bir dipnottur. Bununla birlikte daha sonraki kuşaklar *Woodstock*'u simge haline gelen bir açık hava rock konseri olarak görürler. Müzik, atmosfer ve mitoloji bugün 1970'lerde kaybedilen her şeyi ve bunun yol açtığı Baby Boomlet'i temsil eder. O tarihten günümüze kadar sayısız müzik odaklı filmin ve medya gösterilerinin taklit ettiği Wadleigh'in filminin, yaklaşık dört saatlik muhteşem yönetmen versiyonu bu noktayı en güçlü şekilde ortaya koyar. *Woodstock*'un bölünmüş-perde teknikleri, stereo ses kayıtları, etkinliklerin eşzamanlı ve çoklu çekimleri ve mesafeli görüş açısı perdeyi kesinlikle doğru ve isabetli gözlemlerle doldurur. Röportaj yaklaşımı, yönetmenin öznel görüş açısını çok fazla empoze etmeden ama artık kaybedilmiş olsa da bir zamanlar görkemli ve gerçek olan bir şeye hayranlıkla bakan bir dönem fotoğrafı olarak filmin değerini daha da artırır.

Kısa hikayeler, festivalin aksaklıklarıyla mücadele eden konser izleyicilerini ve kasabalarına akın eden yabancı dalgalarına tepki gösteren kasabalıları merkez alır. Evlilik teklifleri birbirini izler. Acil durum sinyalleri çalınca havadan uçakla yemek atılır. İnsanlar, Crosby, Stills and Nash'in sıradışı akustik gösterisi, Janis Joplin'in görüntüleri, Canned Heat'ın garage-band tarzı ve Santana'nın doğaçlama kısa pasajı da dahil birçok muhteşem müzik performansının ortasında alelacele yıkanırlar, ortak tuvaletleri temizlerler, ot içerler, gülümserler ve uyurlar. **GC-Q**

DEEP END (1970)

Britanya / Polonya / Batı Almanya (Bavaria Atelier, COKG, Kettledrum, Maran)
88dk, Eastmancolor
Yönetmen: Jerzy Skolimowski
Yapımcı: Helmut Jedele
Senaryo: Jerzy Gruza, Jerzy Skolimowski, Boleslaw Sulik
Görüntü Yönetmeni: Charly Steinberger
Müzik: The Can, Cat Stevens
Oyuncular: Jane Asher, Sean Barry-Weske, Erica Beer, Will Danin, Diana Dors, Dieter Eppler, Cheryl Hall, Anne-Marie Kuster, Burt Kwouk, Karl Ludwig Lindt, Eduard Linkers, Anita Lochner, Louise Martini, Peter Martin, Ursula Mellin, John Moulder-Brown, Christina Paul, Gerald Rowland, Christopher Sandford, Jerzy Skolimowski, Uli Steigberg, Karl Michael Vogler, Erika Wackernagel

Jerzy Skolimowski'nin, Roman Polanski'nin *Knife in the Water (Sudaki Bıçak)* filmini yazdıktan sonraki ilk İngilizce filmi, cinsel açıdan hayal kırıklığına uğramış 16 yaşındaki bir çocuğun zihnine olağanüstü bir gezidir. *Deep End*, dahil olan herkes için trajik sonuçlar doğuran bir kara seks komedisi ve bir ergenliğe geçiş hikayesidir.

John Moulder-Brown, genç çocuğu, arzusunun hedefi olan genç kadın tekliflerini geri çevirdikçe karanlıklaşan bir komik duyarlılıkla oynarken, Jane Asher genç çocuğun saplantısının odak noktası olan genç kadın Susan'ı, yarı doğaçlama ve muhteşem bir önseziyle canlandırıyor. İki genç insan seks ve futbol için yaşayan mutsuz insanlarla dolu Newford Bathhouse'un pejmürde dünyasında hapsolmuştur. Susan müşterilerinden ekstra para kazanmak için dış görünüşünü kullanır ve Brown'a da aynı şeyi yapmasını tavsiye eder. Brown'sa kızın yaşam tarzından iğrenmektedir ve onu tüm bunlardan kurtarmak ister.

Skolimowski İngiliz tuhaflıklarına kurnazca bir önseziyle yaklaşır ve sözüm ona modern Londra'nın yaklaşan manevi çöküş duygusuyla zayıflamış çirkin yanını yakalar. Moulder-Brown'ın, Soho'nun pejmürde striptiz kulüplerinde Susan'ı ararken en sonunda zihninin en derin köşelerinde son bir fantezi için Susan'ın karton posterini çaldığı sahnelerde film, röntgenci bir tona ulaşır. Ölmeden önce mutlaka görmeniz gereken bir dönem filmi! **DDV**

LA STRATEGIA DEL RAGNO (1970)
Örümceğin Stratejisi

İtalya (RAI, Red Film)
100dk, Eastmancolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Bernardo Bertolucci
Yapımcı: Giovanni Bertolucci
Senaryo: Bernardo Bertolucci, Eduardo de Gregorio, Marilù Parolini
Jorge Luis Borges'in Theme of the Traitor and Hero isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Franco Di Giacomo, Vittorio Storaro
Tema Müziği: Arnold Schönberg, Giuseppe Verdi
Oyuncular: Giulio Brogi, Alida Valli, Pippo Campanini, Franco Giovanelli, Tino Scotti

İngilizce adı: *The Spider's Stratagem*

Bertolucci'nin yönettiği *Örümceğin Stratejisi*, birçok insan için Avrupa sanat filminin nihai noktasıdır. Anlatısı parça parçadır, karakterleri tutarsız davranışlar sergiler, zaman ve/veya mekanı takip etmek neredeyse imkânsızdır ve izleyiciler genel bir belirsizlik etkisiyle baş başa bırakılır. Elbette tüm bunlar plan gereği böyledir. Michelangelo Antonioni, Alain Resnais ve diğerleri gibi Bertolucci de bizlere hikaye, olay örgüsü, zaman, uzam ve aksiyon gibi, normalde bir filmi anlaşılır kılan olmazsa olmaz unsurlar olarak gördüğümüz şeyleri bile sorgulatmaya çabalar. Bu, Hollywood karşıtı sinemadır.

Ancak bunun sizi filmden uzaklaştırmasına izin vermeyin. *Örümceğin Stratejisi* (isim asla açıklığa kavuşmaz) bizlere meydan okur ama çok az film böylesine hoş bir estetik şaşkınlık yaratır: eğer sorularınızın cevaplanmasını beklemeden içine girerseniz, kesinlikle ödüllendirilirsiniz.

Hikaye, bir adamın (Giulio Brogi), şüpheli politik faaliyetlerinin ayrıntılarını açığa çıkarmak amacıyla babasının memleketine yaptığı yolculuğu konu alır. Ancak bu basit macera kısa sürede kahramanın tüm yaşamını etkisi altına alır ve hatta Bertolucci adamın sadece babasının eski sevgilisine aşık olmakla kalmayıp, kendi babasına dönüştüğünü ima eder. Bertolucci, zekice ve yenilikçi bir kurgu ve çerçevelemeyle, anlatıya ilişkin beklentilerimizle sürekli oynar. *Örümceğin Stratejisi* hiç şüphesiz şaşırtıcı bir film ama bir usta tarafından manipüle edildiğimiz de kesin. **EdeS**

WOODSTOCK (1970)

ABD (Wadleigh-Maurice, Warner Bros.)
184dk, Technicolor
Yönetmen: Michael Wadleigh
Senaryo: Bob Maurice
Görüntü Yönetmeni: Don Lenzer, David Myers, Richard Pearce, Michael Wadleigh, Al Wertheimer
Müzik: Sly Stone, Jimi Hendrix, John Lennon & Paul McCartney, Joni Mitchell, Alan Wilson
Oyuncular: Richie Havens, Joan Baez, Roger Daltrey, John Entwistle, Keith Moon, Pete Townshend, Joe Cocker, Country Joe McDonald, Arlo Guthrie, David Crosby, Graham Nash, Stephen Stills, Alvin Lee, John Sebastian, Carlos Santana, Sly Stone, Jimi Hendrix, 10 Years After, Richard Alvarez, Lennie Baker, Jon Bauman, Canned Heat, Jack Casady, Chick Churchill, Johnny Contardo, Crosby Stills Nash & Young, Spencer Dryden, Lawrence Ferlinghetti, Jerry Garcia, Bill Graham, Frederick Greene, Bob Harvey, Bob Hite, Jefferson Airplane, Janis Joplin, Jorma Kaukonen, Michael Lang, Ric Lee, Leo Lyons, Jocko Marcellino, Hugh Romney, Sha-Na-Na, Group, Screamin Scott' Simon, Grace Slick, The Who, Johnny Winter, Max Yasgur, Donald York, Swami Satchidananda, Sidney Westerfield
Oscar: Bob Maurice (belgesel)
Oscar adaylıkları: Thelma Schoonmaker (kurgu), Dan Wallin, Larry Johnson (ses)

1960 kuşağı, son Baby Boomer'ların, dönemin sonunda erginlik yaşına ulaşmasıyla birlikte, başıboş idealizmin ve pratik gerçekçiliğin baskılarının tepe üstü içine düştü. Ardından ABD, giderek, önemli bölümü popüler müzik ve genel Amerikan projesiyle ilgili çelişkileri temel alan değişken kuşak çatışmalarına sahne oldu.

Dolayısıyla 1969 yazı, bir dönüm noktası ve zamanda bir dalgalanmaydı. Boomer'lar çoktan en sert milliyetçilikten, halüsinasyon yaratan uyuşturuculara kadar uzanan bir kültürel değerler debdebesini benimseyen hiziplere bölünmüştü; gereken tek şey, deneyimin doruklarında parçalanmış masumiyet ruhunu iletecek ve dönüm noktası olacak bir etkinlikti. Bethel, New York'taki üç günlük *Woodstock Müzik ve Sanat Festivali* işte böyle bir ortam hazırladı ve tarihi bir dayanak noktası oldu. Festival, kültürel geçerliliği o günden bugüne alkolsüz içecekler ve yeni müzik gösterilerini satmak için kullanılsa bile, '60 gençliğinin durumunu bir kutlama ve şarkı feveranı içinde yansıtan bir ayna olmaya devam ediyor.

Martin Scorsese, George Lucas ve Thelma Schoonmaker gibi isimlerle çalışan belgeselci Michael Wadleigh'in çektiği *Woodstock*'un konser organizatörlerinin iyi düşünülmüş planlarının, etkinliğin gerçeklerini yansıtmadığı görülüyor. Doğu Yakası'nın şehir merkezlerinden uzakta, birkaç kaplama yolla ulaşılan bir tarlada kurulan Woodstock alanı, bir fırtına sonucunda büyük bir çamur deryasına dönüşür. Konsere tahmin edilenin çok üstünde, binlerce kişi gelir. R&B, rock, folk ve funk'ın en iyilerini dinlemeye gelen; ve sel altında, kötü koşullarda kalan bu binlerce kişi, bugüne kadar gerçekleştirilmiş en büyük performans etkinliklerinden birinin en ünlü izleyici kitlesi olur.

Konserin maddi zarara uğramış olması ilginç bir dipnottur. Bununla birlikte daha sonraki kuşaklar *Woodstock*'u simge haline gelen bir açık hava rock konseri olarak görürler. Müzik, atmosfer ve mitoloji bugün 1970'lerde kaybedilen her şeyi ve bunun yol açtığı Baby Boomlet'i temsil eder. O tarihten günümüze kadar sayısız müzik odaklı filmin ve medya gösterilerinin taklit ettiği Wadleigh'in filminin, yaklaşık dört saatlik muhteşem yönetmen versiyonu bu noktayı en güçlü şekilde ortaya koyar. *Woodstock*'un bölünmüş-perde teknikleri, stereo ses kayıtları, etkinliklerin eşzamanlı ve çoklu çekimleri ve mesafeli görüş açısı perdeyi kesinlikle doğru ve isabetli gözlemlerle doldurur. Röportaj yaklaşımı, yönetmenin öznel görüş açısını çok fazla empoze etmeden ama artık kaybedilmiş olsa da bir zamanlar görkemli ve gerçek olan bir şeye hayranlıkla bakan bir dönem fotoğrafı olarak filmin değerini daha da artırır.

Kısa hikayeler, festivalin aksaklıklarıyla mücadele eden konser izleyicilerini ve kasabalarına akın eden yabancı dalgalarına tepki gösteren kasabalıları merkez alır. Evlilik teklifleri birbirini izler. Acil durum sinyalleri çalınca havadan uçakla yemek atılır. İnsanlar, Crosby, Stills and Nash'in sıradışı akustik gösterisi, Janis Joplin'in görüntüleri, Canned Heat'in garage-band tarzı ve Santana'nın doğaçlama kısa pasajı da dahil birçok muhteşem müzik performansının ortasında alelacele yıkanırlar, ortak tuvaletleri temizlerler, ot içerler, gülümserler ve uyurlar. **GC-Q**

LITTLE BIG MAN (1970)
Küçük Dev Adam

Arthur Penn'in *Küçük Dev Adam* filmine temel aldığı Thomas Berger'in romanı (1964'te yayınlandı), Batı edebiyatının en komik ve en orijinal eserlerinden biridir. Roman, defalarca Kızılderililer tarafından yakalanan, Vahşi Batı'da silahşor olan, Vahşi Bill Hickok'la tanışan ve Little Big Horn Savaşı'nda General Custer'a katılan Jack Crabb'in pikaresk maceralarını anlatır. Filmin başında, Dustin Hoffman'ın canlandırdığı Jack'in, 111 yaşındayken karşılaştığı hevesli bir araştırmacı, bu olanaksız hikayenin tümünü yalayıp yutar.

Bu karşılaşmanın ardından Vahşi Batı mitolojisi eğlenceli bir şekilde yalanlanırken Custer kibirli bir zorba, Hickok'sa asabi bir nörotik olarak gösterilir. Aksine Jack'i kabilelerine kabul eden Çeyenler, özellikle Chief Dan George'un muhteşem performansıyla canlanan Old Lodge Skins'in (Yaşlı Çadır Derisi) kişiliğinde ortaya konduğu üzere, kibar ve yaşam sevgisiyle dolu insanlardır. Custer'ın Yedinci Süvari Birliği'nin bir Çeyen kampına yaptığı saldırının (1868 yılındaki Washita Katliamı'nı temel almıştır) tasviri, filmin yapıldığı dönemde ortalığı kasıp kavuran Vietnam Savaşı'na ve özellikle de My Lai Katliamı'na açık göndermelerini gizlemeye çalışmaz bile. **EB**

ABD (Cinema Center 100 Productions, Stockbridge-Hiller Productions)
147dk, Technicolor
Yönetmen: Arthur Penn
Yapımcı: Gene Lasko, Stuart Millar
Senaryo: Calder Willingham, *Thomas Berger'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Harry Stradling Jr.
Müzik: John Hammond
Oyuncular: Dustin Hoffman, Faye Dunaway, Chief Dan George, Martin Balsam, Richard Mulligan, Jeff Corey, Aimée Eccles, Kelly Jean Peters, Carole Androsky, Robert Little Star, Cal Bellini, Ruben Moreno, Steve Shemayne, William Hickey, James Anderson
Oscar adaylığı: Chief Dan George (yardımcı erkek oyuncu)

Çekoslavakya (Barrandov)
94dk, SB
Dili: Çekçe
Yönetmen: Karel Kachyna
Yapımcı: Karel Vejrík
Senaryo: Karel Kachyna, Jan Prochazka, Ladislav Winkelhöfer
Görüntü Yönetmeni: Josef Illig
Müzik: Svatopluk Havelka
Oyuncular: Jirina Bohdalová, Radoslav Brzobohaty, Jirí Císler, Miroslav Holub, Borivoj Navrátil, Gustav Opocensky, Lubor Tokos
Cannes Film Festivali: Karel Kachyna (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Ear*

UCHO (1970)
Kulak

Karel Kachyna'nın, Sovyet istila güçlerinin uyanık gözleri altında çekilen cesur politik draması tamamlandıktan hemen sonra gösterimden kaldırıldı. Film ancak 1989 yılında art-house (sanat filmleri gösteren küçük sinema) izleyicilerine gösterilebildi. *Ucho*'nun, sağcı parti lideri Gustave Husák'ın yönetimine direkt eleştirisi, Kachyna'yı diğer eski Yeni Dalga Çek yönetmenlerinden ayırsa da film, böylesine kalıcı bir ilgi görmesini, temellere geri dönüşü benimseyen bakış ve tutkulu ama nefretle dolu evli çiftin pek de özel olmayan yaşamıyla ilgili zorlukla kazanılmış önseziler gibi iki ana nedene borçlu.

Ludvik (Radoslav Brzobohaty), Prag'da, iktidardaki Komünist Parti'nin bürokrasisinde kıdemli bir memurdur. Anna'ysa (Jirina Bohdalova) onun alkolik karısı ve küçük bir kasaba barının sahibinin kızıdır. Çift, genç oğullarıyla birlikte hoş bir muhitteki sakin bir sokakta, konforlu bir evde yaşar. Başlangıçta birbirlerine yönelttikleri acımasız hakaretler, tehditkar bakışlar ve açık düşmanlık, izleyiciyi, Ludvik ve Anna'nın o dönemde Çek toplumunun depolitize edilmiş tipik vatandaşları olarak tasvir edildiği karakter gelişiminden biraz daha fazla etkiler. Daha sonra karmaşık evlilik ilişkilerinin, acımasız ve baskıcı politik rejimle, haklı olarak paranoyaklaşmış halk arasındaki, aynı oranda karmaşık ilişkiyi simgeleyerek farklılaşması nedeniyle, *Ucho*'nun kaygılarının tam merkezinde olduğunu fark ederiz.

Olaylar uzun bir akşam boyunca gelişir. Sıradan bir politik törenden eve dönen Ludvik ve Anna ön kapılarını açık bulurlar ve yedek ev anahtarları da kayıptır. Önce bu olaya önem vermeyip göz ardı ederler ama elektrik kesintisi ve kesik telefon hatları gibi başka garip olaylar giderek şüpheci ve ahlaksız Komünist yetkililerin gözetimi altında olduklarından endişelenmelerine yol açar.

Ludvik o gece daha erken saatlerde olanları gözden geçirir. Başlangıçta zararsız görünen şeyler, şimdi gerçeküstü bir kabusa dönüşürken, Ludvik'e söylenen her cümle ("Üzgünüm, yoldaşlar dinliyor", "Önemli olan sosyalist hedefleri kabul edip etmedikleri", "Seninle konuşmadılar mı?") artık büyük bir kişisel tehlike altında olduğunu gösterir sanki. Boşlukları dolduran Ludvik, Komünist Parti'nin hedefi olduğuna ve her an tutuklanabileceğine inanmaya başlar.

Aleyhine kanıt olarak kullanılabilecek her türlü malzemeyi yok etmeye çalışan Ludvik tüm yazışmalarını yakar. Bu arada Anna ilişkilerinin kötü gidişatı ve cinsel ve duygusal açıdan ilgisizliği hakkında kocasını iğneler durur. Ancak şafak sökerken ilişkilerindeki bastırılmış bir dinamik su yüzüne çıkar. Büyük bir şefkat, korumacılık ve duygu derinliğini açığa vuran çift, yetkililer Ludvik'i almaya geldiğinde ne yapmaları gerektiğini tartışmaya başlar. Anna çılgınca ağlar. Ludvik karısını avutmaya çalışırken Big Brother'ın yaklaşmasıyla birlikte psikolojik savaş sona erer. Evlilik ve vatandaşlık arasında kurulan benzerlikler artık önemini kaybeder. Aksine iki kurum arasındaki farklılıklara; yani iktidardakilerin komplo kurma, entrikalar çevirme, ileri teknoloji kullanma, toplumu korkutma, manipüle ve kontrol etme konusundaki sınırsız kapasitesine duyarlı hale geliriz. **SJS**

Zacalo t

ABD (Fox)
170dk, Renkli
Yönetmen: Franklin J. Schaffner
Yapımcı: Frank McCarthy
Senaryo: Francis Ford Coppola, Edmund H. North
Görüntü Yönetmeni: Fred J. Koenekamp
Müzik: Jerry Goldsmith
Oyuncular: George C. Scott, Karl Malden, Stephen Young, Michael Strong, Carey Loftin, Albert Dumortier
Oscar: Frank McCarthy (film), Franklin J. Schaffner (yönetmen), Francis Ford Coppola, Edmund H. North (senaryo), George C. Scott (erkek oyuncu), Urie McCleary, Gil Parrondo, Antonio Mateos, Pierre-Louis Thévenet (sanat yönetmeni), Hugh S. Fowler (kurgu), Douglas O. Williams, Don J. Bassman (ses)
Oscar adaylıkları: Fred J. Koenekamp (görüntü yönetmeni), Alex Weldon, (özel efektler), Jerry Goldsmith (müzik).

PATTON (1970)
General Patton

"Hiçbir piç kurusunun savaşı, vatanı için ölerek kazanmadığını hatırlamanızı istiyorum. Savaş başka bir zavallı salak piç kurusunun, vatanı için ölmesi sağlanarak kazanılır." Franklin J. Schaffner'in *Patton*'ının prologu böyle başlar.

Film, böylesi canlı bir monologun ardından, George C. Scott'ın filme adını veren başrol karakterini, kaderini kovalarken takip eder. Önce Tunus, sonra Sicilya, kaba bir itaatsizlik yüzünden dil kırbaçlama cezası, çeşitli gerçek yaşam kesitleri, Almanlar'ın General'in yerini bulma çabaları ve Bulge Savaşı'na doğru karlar arasında bir mücadele. Patton'ın rütbesinin indirilmesiyle son bulan filmin ayrıntılarla dolu öyküsü, tarihi önem taşıyan bir an boyunca büyüleyici bir kişiliği canlandırıyor.

Scott'ın General'i, bir yandan ölen adamlarına dadılık yaparken diğer yandan da düşmanlarına dehşet saçar. Ayrıca döneminin politik zorunlulukları altında ezilmiş modern bir savaşçı olmanın çelişkilerini de yaşar. Bir şair, eğitimli bir katil ve reenkarnasyon destekçisi olarak topluma uymayan duyarlılıkları Vietnam Savaşı döneminin protestocuları kadar taraftarlarını cezbeden bir muammadır.

Filmin hikayesi gerçekçi savaş sekanslarından oluşur ve Francis Ford Coppola'yla ortaklaşa yazılan bir senaryodan doğmuştur. Dolayısıyla 1970'lerin nihai biyografik epiği olarak adlandırılabilecek *General Patton*, bürokratik bir savaş makinesine değer kazandırırken bir profesyonel askerin çakıllı sesi aracılığıyla bireyselliği kutsar. **GC-Q**

ABD (Fox, Aspen, Ingo Preminger)
116dk, Renkli
Yönetmen: Robert Altman
Yapımcı: Leon Ericksen, Ingo Preminger
Senaryo: Ring Lardner Jr.
Richard Hooker'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Harold E. Stine
Müzik: Mike Altman, Ahmad Jamal, Johnny Mandel
Oyuncular: Donald Sutherland, Elliott Gould, Tom Skerritt, Sally Kellerman, Robert Duvall, Roger Bowen, Rene Auberjonois, David Arkin
Oscar: Ring Lardner Jr. (senaryo)
Oscar adaylıkları: Ingo Preminger (film), Robert Altman (yönetmen), Sally Kellerman (yardımcı kadın oyuncu), Danford B. Greene (kurgu)
Cannes Film Festivali: Robert Altman (Altın Palmiye)

M*A*S*H (1970)
Cephede Eğlence

Robert Altman'ın Kore Savaşı komedisi *M*A*S*H*'inin, özellikle Altman'ın başarılarını daha da iddialı *Nashville*'le perçinlemesinin ardından, yeniliklerinin sadeliği ve belirginliğiyle, neredeyse tuhaf ve eski moda görünmesi çok uzun sürmedi. Yine de Altman'ın gülünç kara komedi aracı olarak bir gezici cerrahi hastanesini kullanması kadar, geniş açılı toplu oyunculuk sahnelerinde üst üste binen karmakarışık diyaloglar, filmin gösterime girdiği dönemde şaşırtıcı ve şoke ediciydi.

Altman'ın tekniği, uzaktan zum yaparak aktörünün doğaçlamalarını yakalarken, neşeli bir teatral anarşiye yol açıyordu. O dönemde Vietnam Savaşı'nın hayaleti, olduğundan çok daha büyük ve korkunç görünüyordu. *M*A*S*H*'in düzen karşıtı çizgisi birçok açıdan Vietnam çılgınlığını da kara komedi olarak görmeye başlayan savaş karşıtı hareketin ruhunu yansıtıyordu. Aslında Altman *M*A*S*H*'in büyük bölümünü, stüdyoyu milliyetçi bir savaş filmi yaptığına inandırarak gizlice yaratmıştı. Stüdyo filmi rafa kaldırmaya hazırlanırken, test gösterimler çok beğenildi. Filmin gösterime girmesiyle birlikte büyük bir beğeni dalgası, beraberinde bir sürü Oscar adaylığını ve başarılı bir televizyon dizisini getirirken Altman'ın ününü de sağlamlaştırdı. **JKI**

PERFORMANCE (1970)

1960'ların karşı-kültürünün bir yansıması olmaktan çok, *Summer of Love*'a *(Aşk Yazı)* açık bir meydan okuma olan *Performance* (Donald Cammell ve Nicolas Roeg tarafından ortaklaşa yönetildi), değişen gelenekleri ve düşünceleri, yüzleştirici ve cüretkar bir tarzla vurguladı. Film, 1967 yılında tamamlanmasına rağmen, stüdyo kara kara düşünürken, iki yıl boyunca raflarda bekledi. Böylesi benzersiz ve sıra dışı bir filmi ne yapsak?

Ancak bu uzun bekleyiş filmin işine yaradı. *Performance* daha vizyona girmeden, hippie idealizmi düşüşe geçti ve Woodstock ütopyası Rolling Stones'un 1970 konser filmi Gimme Shelter'da kayda alınan Altamont fiyaskosuyla son buldu. Stones'un şarkıcısı Mick Jagger'ı, ahlaksız bir rock yıldızı olarak oynatması, Performance'ın kültürel etkisini artırdı (James Fox'ın canlandırdığı Chas, Jagger'ın canlandırdığı Turner'a, "Kırkına geldiğinde komik görüneceksin", diyordu).

Hikaye nispeten basit. Chas, suç dolu yaşamını terk etmeye karar vererek kaçan bir gangsterdir ("icraatçı"). Peşindeki zorbaları gizlice bekleyeceği bir yer ararken, gece kulübü benzeri evinde, seks ve uyuşturucuyla dolu bir hayat süren münzevi pop star Turner'la karşılaşır. Chas onu arayacakları en son yerin burası olduğunu fark eder; böylece bir oda kiralayarak, Turner ve iki kadın arkadaşıyla (Anita Pallenberg ve Michèle Breton) aynı evi paylaşmaya başlar. Ancak görünüşünü ve yaşam tarzını değiştiren Chas'in kişiliği de Turner ve Safovari çetesinin katalizör görevi görmesiyle birlikte değişmeye başlar.

Hikayenin sonuna doğru hiçbir şeyin (ve hiç kimsenin) aslında hiç de düşündüğümüz gibi olmadığını anlarız. Cammell'ın senaryosu ve Roeg'un kamerası, sadece çarpık uyuşturucu mantığıyla değil, şaşırtıcı şiddet patlamalarıyla kesilen, açıkça ve kasten akıl karıştırıcı kurgu sayesinde, her şeyi düzensizlik içinde tutuyor. Uyuşturucu kaynaklı yoğun halüsinasyonlar, *Performance*'ı sanatın ve kimliğin kesiştiği ve hayalle gerçekliğin arasındaki çizginin nihayet kaybolduğu, sersemletici bir sona doğru sürüklüyor. **JKl**

Britanya (Goodtimes)
105dk, SB / Technicolor
Yönetmen: Donald Cammell, Nicolas Roeg
Yapımcı: David Cammell, Sanford Lieberson
Senaryo: Donald Cammell
Görüntü Yönetmeni: Nicolas Roeg
Müzik: Jack Nitzsche
Oyuncular: James Fox, Mick Jagger, Anita Pallenberg, Michèle Breton, Ann Sidney, John Bindon, Stanley Meadows, Allan Cuthbertson, Anthony Morton, Johnny Shannon, Anthony Valentine, Kenneth Colley, John Sterland, Laraine Wickens

GIMME SHELTER (1970)

Rock belgeselleri genelde yavan olur; en iyisi uzatılmış tanıtım filmleri, en kötüsü kötü röportajlarla dolu aşırı uzun pop videoları olarak kalır. Tabii mükemmel istisnalar da vardır ve bunun en ünlü örneği de D.A. Pennebaker'ın Bob Dylan belgeseli Don't Look Back'tir ama o bile sadece şişirilmiş bir günlük, zayıf bir karakter incelemesidir. En dehşet verici ve dramatik açıdan en tatmin edici rock belgeseliyse hiç şüphesiz Maysles Kardeşler'in 1970 yılında vizyona soktuğu, Rolling Stones'un 1969 ABD turnesinin filmi *Gimme Shelter*'dır.

Verité tarzı doğallık yerine kısmen zorlamacı bir anlatı yapısını benimseyen ve düğüm noktasına 6 Aralık 1969 tarihli feci ve trajik ücretsiz Altamont Pisti konserini yerleştiren *Gimme Shelter*, hem üzücü ve heyecan verici bir toplumsal yorum, hem de saf *rock-'n'-roll*'dur. Film son derece klasik bir yaklaşımla Stones'un Madison Square Garden'daki performansıyla başlar ama ardından birkaç ay sonra grubun Altamont konseri sonrasında bir radyo haberini dinledikleri bir kurgu odasına geçer. Bu, güdümlü bir anlatı; Albert ve David Maysles'ın (ve kurgucu-yardımcı yönetmen Charlotte Zwerin'in) "kurgusal" filmcilikten alınan teknikleri, kurgusal olmayan eserlere uygulayan Direkt Sinema'ya inancının bir ürünüdür. Böylece Altamont konseri dramatik gerilimi artırmak için "yeniden kurgulanır"; gerçekçilik taraftarları, zenci konser izleyicisi Meredith Hunter'ın yanlış Stones şarkısında öldürülmesini eleştirebilirler ama Maysles Kardeşler'in kurgusu rock tarihi kitapları için değil, dramatik etki içindi. *Gimme Shelter*, Rolling Stones'un kurgu süitlerinde (grubun "güvenlik" amacıyla tuttuğu Hells Angels'dan birinin işlediği) cinayeti izlerken biter. Bu, rock yıldızlarının, kendi hareketlerinin sonuçlarıyla yüzleştiği benzersiz bir andır.

Film Stones'un rock şeytanları imajını ve daha da önemlisi Altamont'ın 1960'ların olumsuz sonu ve anti-Woodstock imajını kesinleştirdi. *Gimme Shelter*, karşı-kültürün aslında cinayetin bir "uyuşturucu" olduğunu düşünen bir sürü uyuşturucu bağımlısı deliden oluştuğunu ve 60'ların rüyasının tümüyle ve kesinlikle sona erdiğini öne sürüyordu. Bu tartışılabilir ama belgeselin gücü ve draması asla. **KK**

ABD (Maysles Films)
91dk, Renkli

Yönetmen: Albert Maysles, David Maysles, Charlotte Zwerin

Senaryo: Ronald Schneider

Görüntü Yönetmeni: Ron Dorfman, George Lucas, Albert Maysles, David Maysles, McKinney

Müzik: Mick Jagger, Keith Richards, The Rolling Stones

Oyuncular: Mick Jagger, Keith Richards, Mick Taylor, Charlie Watts, Bill Wyman, Marty Balin, Melvin Belli, Dick Carter, Jerry Garcia, Meredith Hunter, Paul Kantner, Michael Lang, Phil Lesh, Ronald Schneider, Grace Slick, Ike Turner, Tina Turner, Bob Weir

ZABRISKIE POINT (1970)
Zabriskie Noktası

ABD (MGM, Trianon)
110dk, Metrocolor
Yönetmen: Michelangelo Antonioni
Yapımcı: Carlo Ponti, Harrison Starr
Senaryo: Michelangelo Antonioni, Franco Rossetti, Sam Shepard, Tonino Guerra, Clare Peploe
Görüntü Yönetmeni: Alfio Contini
Müzik: Jerry Garcia, David Gilmour, Nick Mason, Roger Waters, Richard Wright, Roy Orbison
Oyuncular: Mark Frechette, Daria Halprin, Paul Fix, G.D. Spradlin, Bill Garaway, Kathleen Cleaver, Rod Taylor

Michelangelo Antonioni'nin tek Amerika filmi, 1969 yılında vizyona girdiğinde, kötü karşılandı; ama zaman, bazı açılardan *Zabriskie Noktası*'na on yıl önce çekilen *La Notte*'ye *(Gece)* davrandığından daha nazik davrandı. Yönetmenin Amerikan karşı-kültür mitlerine açıkça gerçekdışı ve şiirsel yaklaşımıyla anlatıya serbest ve kasten yavaş yaklaşımı hâlâ bazı insanları şaşırtabilir. Antonioni ayrıca, nispeten etkisiz bir profesyonel olan Rod Taylor'ın yanı sıra bir marangoz (Mark Frechette) ve bir üniversite öğrencisinden (Daria Halprin) oluşan romantik başrollerinde, bir daha hiçbir yerde görülmeyecek iki genç ve tanınmamış oyuncuyu oynattı. İngiltere'de tek uluslararası başarısını *(Blowup - Cinayeti Gördüm)* yeni kazanmış olan Antonioni, o dönemde ticari prestijinin doruklarındaydı ve karşı-kültür Amerikası'yla ilgili olarak benzer bir şeyler çıkaracağı beklentisi hiç şüphesiz abartılıydı.

Ancak hoş bir tarzda kullanılan geniş perde kompozisyonlarının, Pop Art renkler ve (büyük oranda güney Kaliforniya billboard'larından alınmış) konunun ve dalgın ruh hallerinin birçok kalıcı sonuçları oldu ve kâhince final kesinlikle olağanüstüydü. Antonioni'nin diğer filmlerinin bazıları (en önemlileri *Il Deserto rosso-Kızıl Çöl, L'Eclisse-Batan Güneş* ve *Professione: Reporter-Yolcu*), onlardan önce gelen filmlerdeki her şeyi özetlemenin yanı sıra, yeniden şekillendiren gösterişli pasajlarla biter ya da "neredeyse biter"; Antonioni bu kez de hayal kırıklığına uğratmıyor. **JRos**

L'UCCELLO DALLE PIUME DI CRISTALLO (1970)
Kristal Tüylü Kuş

İtalya / Batı Almanya (CCC Filmkunst, Glazier, Seda Spettacoli)
98dk, Eastmancolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Dario Argento
Yapımcı: Salvatore Argento
Senaryo: Dario Argento
Fredric Brown'ın The Screaming Mimi isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Tony Musante, Suzy Kendall, Enrico Maria Salerno, Eva Renzi, Umberto Raho, Renato Romano, Giuseppe Castellano, Mario Adorf, Pino Patti, Gildo Di Marco, Rosita Torosh, Omar Bonaro, Fulvio Mingozzi, Werner Peters, Karen Valenti

İngilizce adı: *The Bird With The Crystal Plumage*

Fredric Brown'ın romanı *The Screaming Mimi*'nin izinsiz bir versiyonu (ve romanın öyküsüne Ger Oswald'ın 1958 yapımı "resmi" filminden daha yakın) olan Dario Argento'nun *L'Uccello dalle piume di cristallo*'yu, Mario Bava'nın *The Evil Eye (1963)* ve *Blood and Black Lace*'te *(1964)* ortaya koyduğu Hitchcock tarzı korkuya, özellikle İtalyan yorumu katma konusunda yol gösterdi. Böylece yönetmen ilk filmiyle kendi alt türünü şekillendirdi.

Amerikalı yazar Sam Dalmas (Tony Musante), Roma'da gecenin geç saatlerinde bir modern sanat galerisinin önünden geçerken, içerideki kavga dikkatini çeker. İki cam kapının arasında sıkışmış haldeyken bir adamla kadının kavga ettiğini görür ve kadının bıçaklanmasını çaresizce izler. Kurban kurtulur ve kahramanımıza saldırganın şehre korku salan bir seri katil olduğu söylenir ama Musante olay sırasında pek anlam veremediği bir şey gördüğü fikrine kapılır. Şaşkın kız arkadaşı (Suzy Kendall) kaçınılmaz şekilde katılın ilgisini çeker ve polisler filmin adıyla ilintili tuhaf bir işitsel ipucunu izlerken Musante, Hitchcock'un *The Man Who Knew Too Much (Çok Şey Bilen Adam, 1956)* filmindeki unutulmaz kurukafa yüzlü kiralık katille (Reggie Nalder) dövüşür ve ironik olduğu kadar korkutucu da olan bir finalde aslında "Bildiğini Fark Etmeyen Adam" olduğunu fark eder. **KN**

IL GIARDINO DEI FINZI-CONTINI (1970)
Finzi-Continis'in Bahçesi

İtalya / Batı Almanya (CCC Filmkunst, Documento)
94dk, Eastmancolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Vittorio De Sica
Yapımcı: Artur Brauner, Arthur Cohn, Gianni Hecht Lucari
Senaryo: Vittorio Bonicelli
Giorgio Bassani'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Ennio Guarnieri
Müzik: Bill Conti, Manuel De Sica
Oyuncular: Lino Capolicchio, Dominique Sanda, Fabio Testi, Romolo Valli, Helmut Berger, Camillo Cesarei, Inna Alexeieff, Katina Morisani, Barbara Pilavin, Michael Berger, Ettore Geri
Oscar: İtalya (yabancı film)
Oscar adaylıkları: Ugo Pirro, Vittorio Bonicelli (senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Vittorio De Sica (Altın Ayı), (Otto Dibelius Film Ödülü)

İngilizce adı: *The Garden of the Finzi-Continis*

Vittorio De Sica'nın *Il Giardino dei Finzi-Contini* filmi, çalışmaktan asla vazgeçmeyen ama *Umberto D (1952)* gibi yeni gerçekçi başyapıtlarının ardından yıldızı sönmeye başlayan bir yönetmenin, uluslararası arenaya geri dönüşünü simgeler. Giorgio Bassani'nin yaklaşan faşist baskıya yavaş yavaş adapte olan İtalyan Yahudiler'i işleyen romanından alınan hikaye, art-house sinemada bu tür politik-tarihi temaların dirilişini beğeniyle karşılayan 1970'lerin seyircisine, kendini zorla kabul ettirir.

Hikaye trajik darbesini, sonuna kadar karanlık bir gölge olarak saklarken, bu arada karakterler farkında olmaksızın son eğlencelerinin tadını çıkarır. Yüksek burjuvazi cennetlerinde toplanan güzel genç şeyler, karşılıksız arzularının acıtıcı yoğunluğuna kapılırlar: normal ya da homoseksüel, hiç kimse istediği kişi tarafından sevilmemektedir.

Tarz açısından film bir başyapıt değildir. Ancak De Sica'nın göz alıcı yıldızlarının (özellikle de Dominique Sanda ve Helmut Berger'in) duygu ve anlam yüklü gözlerindeki kaçamak bakışları gözlemlemek için, kamerasını yakın plan sabitlediği anlar son derece canlıdır.

Il Giardino dei Finzi-Contini, kişisel ve politik, özel ve kamusal drama etkileşimi hakkında, keskin ve dokunaklı bir ibret hikayesidir. Sinsice yaklaşan toplumsal trajedi, romantik yürek çarpıntılarını zaman zaman önemsiz, çaresiz, saçma ve dokunaklı kılar. **AM.**

WANDA (1971)

ABD (Foundation for Filmakers)
102dk, Renkli
Yönetmen: Barbara Loden
Yapımcı: Harry Shuster
Senaryo: Barbara Loden
Görüntü Yönetmeni: Nicholas T. Proferes
Oyuncular: Barbara Loden, Michael Higgins, Dorothy Shupenes, Peter Shupenes, Jerome Thier, Marian Thier, Anthony Rotell, M.L. Kennedy, Gerald Grippo, Milton Gittleman, Lila Gittleman, Arnold Kanig, Joe Dennis, Charles Dosinan, Jack Ford

Wanda'nın yürek paralayıcı finali (küçük kasaba barlarından ve sessiz bir sefaletten ibaret yaşamı boyunca hüzünle sürüklenen baş karakterin donuk çerçeveli görüntüsü), Amerikan bağımsız sinemasının bu başyapıtının starı Barbara Loden'ın, 1980'de kansere yenilmeden önce yönettiği tek filmi olduğu bilindiğinde, daha da trajik yansımalara yol açıyor. Elia Kazan'ın karısı (ve Kazan'ın *Wild River-Vahşi Nehir,* 1960 ve *Splendor in the Grass-Aşk Bahçesi*'ndeki, 1961, oyuncusu) Loden, Pennsylvania'nın çelik üretimiyle geçinen bir kasabasında yaşarken, kocasını ve çocuklarını daha sonra kendisini zorba bir banka soyguncusuyla (Michael Higgins) aşk ilişkisine sürükleyen aynı ilgisizlik derecesiyle terk eden yoksul ve eğitimsiz bir kadının kaba ve natüralist portresiyle, 60'ların sonunda filizlenen bağımsız film akımının doğaçlama verité ritimlerini esin kaynağı olarak kullanıyor.

Loden hayran kalınacak bir tutum sergileyerek, kahramanını feminist davaların simgesel şehidine dönüştürmeyi kolaya kaçmaksızın reddederken, *Wanda*'nın yaşadığı umutsuzluğu daha da artıran kötü seçimlerdeki sorumluluğunu tasvir etmekten de kaçınmıyor ve yine de insan kendini Wanda ve paramparça olmuş özsaygısı için büyük bir empati duymaktan alıkoyamıyor. Profesyonellerle yerel amatörleri harmanlayan bir oyuncu kadrosundan uzmanca ve inandırıcı performanslar çıkarmayı başaran Loden, Amerikan sinemasında az rastlanan bir karakter tipine öncülük etti ve bu süreç içinde Amerikan sinemasının en büyük "tek çekimlik" yönetmenlik başarılarından birini yarattı. **TCr**

W.R.: MISTERIJE ORGANIZMA (1971)
Organizmanın Sırları

Yugoslavya / Batı Almanya
(Neoplanta, Telepool)
85dk, SB
Dili: Sırbistan-Karadağca
Yönetmen: Dusan Makavejev
Senaryo: Dusan Makavejev
Görüntü Yönetmeni: Aleksandar Petkovic, Predrag Popovic
Müzik: Bojana Marijan
Oyuncular: Miodrag Andric, Jim Buckley, Jackie Curtis, Betty Dodson, Milena Dravic, Nancy Godfrey, Dragoljub Ivkov, Milan Jelic, Jagoda Kaloper, Tuli Kupferberg, Zivka Matic, Nikola Milic, Zoran Radmilovic, Wilhelm Reich, Ivica Vidovic
Uluslararası Berlin Film Festivali: Dusan Makavejev (FIPRESCI Ödülü–mansiyon), (Interfilm Ödülü)

İngilizce adı: *W.R.: Mysteries of the Organism*

Yugoslav yönetmen Dusan Makavejev'in eleştirilmekle birlikte en beğenilen filmi *W.R.: Misterije organizma*, Soğuk Savaş politikasının ve toplumsal geleneklerin muhteşem ve müstehcen bir parodisidir. Film ayrıca New York'lu protest grup The Fugs'ın "Kill for Peace" şarkısını da içeren muhteşem müzikleriyle de dikkat çeker. Birçok öykünün rengarenk bir kolajı olan *W.R.: Misterije organizma*, 1960'ların sonunda birbiriyle savaşan üç kültürün hikayesini anlatır: eski moda Sovyet tarzı komünizm, ABD burjuva militarizmi ve değerleri yüzünden diğer ikisiyle anlaşamayan cinsel devrimciler.

Bu kültürler, zaman zaman tümüyle aptalca ve rahatsız edici şekilde yan yana getirilen, birbirine geçmiş anlatılar aracılığıyla incelenir. Radikal bir psikiyatr olan Wilhelm Reich'ın yaşamına belgesel bir bakış yönelten bir anlatıda, Reich'ın özel olarak yapılmış kutularda yakalanabileceğine inandığı cinsel yaşam enerjisi birimi orgon teorisiyle tanışırız. Gıda ve İlaç İdaresi'nin, Reich'ın müşterilerini büyük gruplar halinde bir araya getirerek inlemelerini, bağırmalarını ve kalçalarını orji yaparcasına birbirlerine sürtmelerini istemek gibi sıra dışı tedavi uygulamalarını öğrenmesinin ardından, Reich tutuklanır ve yaşamının geri kalanını hapiste geçirir.

Reich'ın hikayesi, cinsel açıdan serbest, feminist-komünist Milena'nın eski moda bir Rus "halk sanatçısı"nı feci sonuçlar yaratacak şekilde ayartmaya çalıştığı (1962 yapımı kült klasik *The Brain That Wouldn't Die*'a bir saygı gösterisi), komünist Yugoslavya'nın budalaca bir hayali parodisiyle kesilir. The Fugs'un şarkıcısı Tuli Kupferberg'i, Manhattan civarında askeri üniforma içinde, rasgele mekanlarda kaz adımlarıyla ilerlerken ve tüfeğiyle mastürbasyon yapıyormuş gibi davranırken izleriz. Makavejev filmini, 1946 yapımı bir Sovyet propaganda filminden alınmış Stalin görüntülerinin ardından, elektroşok tedavisi gören insanların tıbbi filmleriyle doldurur. Arada sırada, Reich'ın akıbetine uğramamayı başarmış Amerikalı cinsel devrimcilerle yapılan röportajlar izleriz: transseksüel masum kız Jackie Curtis, bir erkek olarak ilk beceriksiz sevişme teşebbüslerini anlatır; militan Betty Dodson, kadınlara kendi vajinalarına dokunmasını öğretmekle ilgili bir konuşma yapar.

Bu hikaye fragmanlarının toplam etkisi, politikanın cinsel arzuyu kısıtlamaya çalışması ve başarısız olması yüzünden dünyanın kaos içinde olduğu hissidir. Makavejev, kolaj tarzı yönetmenlik anlayışının, Ayzenştayn'ın diyalektik montaj idealinin gerçek cisimlenmesini temsil ettiğini çünkü Ayzenştayn'ın bile bunu doğru şekilde yapmaya yetecek kadar iyi bir mizah anlayışına sahip olmadığını söylemesiyle ünlenmiştir. *W.R.: Misterije organizma*, bugüne kadar yapılmış tek avangard kaba güldürü-komünist belgesel-seks-eğlence filmi olabilir. Sadece bu bile görülmesini gerektirir. **AN**

Britanya (Hawk, Polaris, Warner Bros)
137dk, SB / Renkli

Yönetmen: Stanley Kubrick

Yapımcı: Stanley Kubrick

Senaryo: Stanley Kubrick
Anthony Burgess'in romanından

Görüntü Yönetmeni: John Alcott

Müzik: Nacio Herb Brown, Walter Carlos, Rachel Elkind, Edward Elgar, Gioacchino Rossini, Ludwig van Beethoven, Henry Purcell, Nikolai Rimsky-Korsakov

Oyuncular: Malcolm McDowell, Patrick Magee, Michael Bates, Warren Clarke, John Clive, Adrienne Corri, Carl Duering, Paul Farrell, Clive Francis, Michael Gover, Miriam Karlin, James Marcus, Aubrey Morris, Godfrey Quigley, Sheila Raynor

Oscar adaylıkları: Stanley Kubrick (film), Stanley Kubrick (yönetmen), Stanley Kubrick (senaryo), William Butler (kurgu)

A CLOCKWORK ORANGE (1971)
Otomatik Portakal

Stanley Kubrick'in 1971'de yaptığı toplumsal bir bilimkurgu masalı olan *Otomatik Portakal*, yönetmenin en tartışmalı filmiydi; ve son derece başarılı olmakla birlikte, yoğun şekilde eleştirilen ilk gösterimi sonrasında, İngiltere'de bizzat yönetmeni tarafından yaklaşık 30 yıl boyunca geri çekildi. Film, Kubrick'in ölümünden kısa bir süre sonra mistik bir haleyle sarmalanmış olarak yeniden gün yüzüne çıktı. Anthony Burgess'in 1959'da yayınlandığında, beğeni ve antipati karışımı tepkiler alan ve uzun süre filme çekilemeyeceğine inanılan cehennemi romanından sinemaya cesurca uyarlanan *Otomatik Portakal* hâlâ heyecan verici olma özelliğini koruyor.

Suçlu ama zeki ve kurnaz genç Alex De Large (Malcolm McDowell), enerjisini pornografiden, Beethoven'dan ve lideri olduğu melon şapkalı, baştan aşağı beyaz giyimli (bebek yüzlü Warren Clark'ın da üyesi olduğu) "Droogs" çetesinden alır. Çete, ateşli ve canlı "aşırı şiddet" saldırıları düzenler ve Rusça'yla doğu Londra şivesi karışımı kafiyeli ve farklı bir argo kullanır. Filmin ilk 20 dakikalık bölümünün en rahatsız edici sahnesi, Alex'in çaresiz olduğu dönemde sürekli gözlerinin önüne gelecek olan sahnedir. Çete üyeleri fütürist ve lüks bir eve girerek, kocayı (Patrick Magee) sakatlar ve karısına (Adrienne Corri) tecavüz ederken, Alex "Singin' In The Rain"i anırırcasına söyler ve (tekrar moda olan) Doc Marten çizmelerinin şiddetli darbelerini şarkının ritmine göre ayarlar. Kubrick'in bu eziyet sahnesini, Alex tam kadının tulumunu kesmeyi bitirdiğinde kesmiş olmasına rağmen, tecavüzün hafızalarda özellikle tiksindirici olarak yer etmesi hayli ilginç. Bir başka dehşet verici gezintide de Alex dev bir fallus heykeliyle bir kadının beynini dağıtır ve bu suçu nedeniyle tutuklanır.

Ancak toplumun ikiyüzlülüğünün, çürüyüşünün ve sadizminin bu sert hicvinde, Alex'ın cezasında kendini gösteren kurumsallaşmış vahşilik ve onu korkak, çizme yalayıcı bir kurbana dönüştüren "rehabilitasyon" da en az Droogs'un işlediği suçlar kadar korkunç ve hatta daha kışkırtıcıdır. Hapisten çıkmanın yolunu bulduğunu düşünen Alex, ukalaca bir tavırla politikacıların kamuya göstermek amacıyla kullandıkları deneysel bir iğrenme terapisine gönüllü olur ve gözleri tümüyle açık kalacak şekilde kayışlarla bağlanmış olarak şiddet eğilimlerini bastıran ama aynı zamanda temel insanlığını da elinden alan korkunç bir davranışçı "kürü"ne maruz bırakılır. Kötülük yapma kabiliyetinden yoksun bırakılan Alex, zayıf ve takatsiz bir bireye dönüşür ve dünyaya geri döndüğünde "özgürlüğü"nün tadını çıkaramaz. İronik bir şekilde polis olan eski çete arkadaşlarının ihanetine uğrayan Alex, zarar verdiği kurbanlarından biriyle karşılaşmasında, gülünç denebilecek kadar sinir bozucu bir cezaya maruz kalır.

Kubrick'in uzak olmayan bir gelecekle ilgili tasarımı, bazı detaylarda komik denebilecek kadar demode; filmin gösterime girdiğinde yoğun şekilde eleştirilmesine yol açan şiddet de günümüzün kaba ve dünyevi standartlarına göre hayli ihtiyatlı. Ancak sıkıntılarını pervasız bir ahlaksızlıkla gidermeye çalışan amaçsız kabadayıların portresinin yanı sıra, bireyselliğin ve kişisel hakların devletin arzularıyla uyuşmadığında kırılganlaşması gibi filmin merkezinde yer alan asıl meseleler de ürkütücü şekilde güncelliğini koruyor. Son derece gösterişli ve genelde şaşırtıcı derecede komik olan, çılgın müzikleriyle de dikkat çeken *Otomatik Portakal*, hâlâ insanın üstünde, bizzat bu filmden türeyen birçok ardılından çok daha büyük etkiler bırakıyor. **AE**

Fransa / Batı Almanya / İsviçre (NDR, Télévision Rencontre, TSR)
262dk, SB

Dili: Fransızca / Almanca / İngilizce

Yönetmen: Marcel Ophüls

Yapımcı: André Harris, Alain de Sedouy

Senaryo: André Harris, Marcel Ophüls

Görüntü Yönetmeni: André Gazut, Jürgen Thieme

Oyuncular: Georges Bidault, Matheus Bleibinger, Charles Braun, Maurice Buckmaster, Emile Coulaudon, Emmanuel d'Astier de la Vigerie, René de Chambrun, Anthony Eden, Marcel Ophüls, Denis Rake, Henri Rochat, Paul Schmidt, Mme. Solange, Edward Spears, Helmut Tausend, Roger Tounze, Marcel Verdier

Oscar adaylıkları: Marcel Ophüls (belgesel)

İngilizce adı: *The Sorrow and The Pity*

LE CHAGRIN ET LA PITIÉ (1971)
Keder ve Acıma

Yaklaşık 20 yıl boyunca Fransız toplumu Alman İşgali'nin yol açtığı ahlaki sorunları incelemeye pek istekli görünmedi ama Mayıs 1968'in derin huzursuzlukları yeni bir açık sözlülüğe yol açtı. Marcel Ophüls'ün belgeseli *Le Chagrin et la Pitié*, Clermont-Ferrand kasabasındaki olaylara odaklandı. Fransız ulusal televizyonu başlangıçta Ophüls'ü desteklese de daha sonra filmin yayınlanmasına izin vermedi. Bunun üzerine sanat evlerinde gösterilen film kısa sürede yılın en çok tartışılan yapımı oldu. Bu ilk gösterimleri dünya çapında bir dağıtım izledi ve savaştan kurtulmuş insanların anılarının arşiv çekimleriyle desteklenmiş dört saatlik kayıt, kısa sürede dünya sinemasının en çok beğenilen belgesellerinden biri oldu.

Ophüls, işbirlikçi hükümetin yaptıklarını araştırabilmek için Vichy Fransası'nın "serbest bölgesi"nde bir kasabayı seçti. Bilgi kaynakları, asilzadelerden köylülere ve madalyalarıyla fotoğraflanmış eski Alman askerlerine kadar uzanıyordu. Anlatımı ve çarpık genellemeleri minimum seviyede kullanan *Le Chagrin et la Pitié*, dönemin belirsizliklerini ve çelişkilerini çok iyi yakaladı. Bununla birlikte, filmin, röportajcının ısrarlı sorularının yanı sıra, konuşmacıların zor, utandırıcı sorgulamalara hazırlıksız tepkileri farklı tanıklıklar sayesinde ortaya çıkarılan yalanlar ya da çarpıtmalarla oluşturduğu duygu, adının da belirttiği gibi, kederdir (hüzün ama aynı zamanda utanç). **RBP**

ABD (David L. Wolper, Quaker Oats, Warner Bros.)
100dk Technicolor

Yönetmen: Mel Stuart

Yapımcı: Stan Margulies, David L. Wolper

Senaryo: Roald Dahl
Charlie and the Chocolate Factory isimli kendi romanından

Görüntü Yönetmeni: Arthur Ibbetson

Müzik: Leslie Bricusse, Anthony Newley

Oyuncular: Gene Wilder, Jack Albertson, Peter Ostrum, Roy Kinnear, Julie Dawn Cole, Leonard Stone, Denise Nickerson, Nora Denney, Paris Themmen, Ursula Reit, Michael Bollner, Diana Sowle, Aubrey Woods, David Battley, Günter Meisner

Oscar adaylıkları: Leslie Bricusse, Anthony Newley, Walter Scharf (müzik)

WILLY WONKA AND THE CHOCOLATE FACTORY (1971)

Çoğu çocuk filmi aptalca değilse bile yapay olmasına rağmen, Roald Dahl'ın popüler çocuk romanından Mel Stuart'ın uyarladığı film hoş bir istisna olarak değerlendirilebilir. *Willy Wonka and the Chocolate Factory (Willy Wonka ve Çikolata Fabrikası)*; parlak görseller, eğlenceli şarkılar ve dünyanın en büyük çikolata üreticisi olarak ün kazanmayı amaçlayan baş karakter Gene Wilder'ın olağanüstü performansıyla dopdolu bir çocuk kara komedisidir.

Wonka, çikolata parçalarının içine beş altın bilet saklar ve bu biletleri bulanlar fabrika turu ve ömür boyu şeker kazanırlar. Fabrikada, çikolata nehri de dahil olmak üzere bir mucizeler galerisi bulunur. Kazanan talihliler için hazırlanan oyunda Wonka'nın zor ve kaprisli kurallarına uyulması zorunludur. Ancak bu oyunun hedefi, gerçekten dürüst olan çocuğu bulmaktır (elbette grubun en sevimli ve en cadı üyesinin bu unvanı hak ettiği ortaya çıkar). Kazananın ödülü, Wonka'nın fabrikasının varisi olmaktır; bir gün sadece çocuklara çikolata temin etmekle kalmayıp onların yetişkinler dünyasına uygun bir geçiş töreniyle katılmasını sağlamak gibi bir görevi de üstlenen bir çikolata üreticisi olacaktır. *The Wizard of Oz (Oz Büyücüsü, 1939)* gibi Willy Wonka da tuhaf yaratıklarla, yapay dekorlarla, neşeli şarkı ve dans gösteriyle doludur. Çocukları eğlendiren ve büyükleri düşünmeye iten bir film. **RBP**

WALKABOUT (1971)
Gezinme

Nicolas Roeg'un yönetmen olarak ikinci filmi (tek başına ilk denemesi) aldatıcı şekilde basittir: Melon şapkalı bir memur (John Meillon) 16 yaşındaki kızı (Jenny Agutter) ve daha küçük oğluyla (Luc Roeg) birlikte Avustralya'nın ıssız derinliklerine doğru bir otomobil yolculuğuna çıkar. Baba otomobili ateşe verip kendisini vurarak çocuklarını çölde bırakır. İki çocuk, kurumuş bir su kaynağında, doğayla bütünleşmek için kabilesinden ayrı geçirmek zorunda olduğu "gezinti" döneminde olan genç bir Aborijin'le karşılaşır. Elbette şehir çocuklarının vahşi doğada geçirdikleri süre de kendi "gezinti"leridir ve sadece kaderine terk edilmiş Aborijin'in anladığı bir tahribatı arkalarında bırakarak kendi yaşamlarına geri döndüklerinde daha ılımlı bir şeyler öğrenirler.

Walkabout derin olduğu kadar izleyiciyi sürekli fikir yürütmeye ya da bazı gizemlerin asla çözülmeyeceğini kabul etmeye zorlayan anlaşılması güç bir film. Hikaye, "anlamak" için hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığımız intiharlarla başlar ve biter. Eğer ilham kaynağı eserden (James Vance Marshall'ın romanı) basmakalıp bir uyarlama yapılmış olsaydı, film heyecan verici vahşi doğa tehlikeleriyle dolu olur ve duygularını bastıran şehirli kızla, doğa çocuğu arasında *Blue Lagoon (Mavi Göl)* tarzı bir aşk hikayesine odaklanırdı ama Roeg daha eksiltili ve gizemli bir yaklaşımı tercih ediyor. Görünüşte duyulmamak üzere söylenmiş diyaloglar boyunca bir dönüşüm ve trajedi dramı yaşanır. Çarpıcı sinema hileleri ve dipnot benzeri sahneler, sürünen kertenkeleler ve kımıl kımıl böceklerin belgesel çekimleriyle birleşerek, vahşi doğa davranışlarıyla (Gulpilil'in hiçbir duygu belirtisi göstermeksizin bir kanguruyu mızrakla vurmasıyla bir kasap bıçağının eti doğraması arasında) "uygar" bir tezat oluşturur.

"Oyunculuk"la bütünleşmiş normal becerilere bu filmde gerek yok ve Roeg başrollerinden ikisinde daha önce hiç oyunculuk deneyimi olmayan oyunculara yer veriyor: Aborijin Gulpilil (daha sonra *The Last Wave*'den *Crocodile Dundee*'ye birçok Avustralya filminin demirbaşlarından olur) ve kendi oğlu Luc. *Walkabout*, bir kuşağın fantezilerinde yaşar; çünkü okul üniformasını bir giyip bir çıkaran Agutter (meşhur bir çıplak yüzme sahnesi vardır), şehre hiç gerçekleşmemiş bir şeyin "anısıyla" birlikte geri dönen kız rolünde, televizyon dizisi *Railway Children*'daki (*Demiryolu Çocukları*) ciddi imajından sıyrılarak çarpıcı şekilde şehvetli olmayı başarır. **KN**

Britanya (Fox, Litvinoff)
95dk, Eastmancolor

Yönetmen: Nicolas Roeg

Yapımcı: Si Litvinoff, Max L. Raab

Senaryo: Edward Bond
James Vance Marshall'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: Nicolas Roeg

Müzik: John Barry, Warren Marley, Billy Mitchell, Rod Stewart, Karlheinz Stockhausen,

Oyuncular: Jenny Agutter, Luc Roeg, David Gulpilil, John Meillon, Robert McDarra, Peter Carver, John Illingsworth, Hilary Bamberger, Barry Donnelly, Noeline Brown, Carlo Manchini

Cannes Film Festivali: Nicolas Roeg (Altın Palmiye adaylığı)

KLUTE (1971)

1970'lerin sinemasının Vietnam-Watergate sonrası duyarlılıkları, hiçbir zaman Alan Pakula'nın klasik yeni-kara filmi *Klute*'taki kadar belirgin olmamıştır. Yönetmen, açılış jeneriğindeki fetiş telefon konuşması aracılığıyla, daha sonra Francis Coppola'nın *The Conversation (Konuşma, 1974)* filminde doruğa ulaşacak olan gözetleme çağının farkına varmamızı sağlar. *Klute*; alt metinlerinde kentsel çürümeyi ve klostrofobik bir çaresizlik duygusunu işlerken, aynı anda hem dedektif-gerilim filmi hem de karakter güdülü ruhsal durum incelemesi olabilen alışılmadık bir film.

Film, başka bir karakterin adını taşımasına rağmen, aslında Bree Daniels'in (Jane Fonda) hikayesini işler ve başarısı Fonda'nın, ne tipik altın kalpli sürtük ne de tümüyle kaltak olan tele-kızının karmaşık iç yaşamından kaynaklanır. Fonda, bu filmde kariyerinin en büyük ve başarılı performansını yakalar. Pakula'nın New York tasviri, aktris ve model olmak isteyen Bree'nin ayakta kalabilmek için neden dolaplar çevirmesi gerektiğini anlamamızı sağlar: Sadece bir başka oyunculuk seçmesidir bu.

Bir de suç ve sahtekarlık kenti New York'un yumuşak karnını henüz bulamamış bir küçük kasaba dedektifi ve yaşanan çürüyüşten etkilenmemeyi başarmış gibi görünmesi nedeniyle, Bree için tam bir muamma olan John Klute (Donald Sutherland) sahneye çıkar. Bree Sutherland'in ahlaki açıdan tutucu dedektifinden öylesine büyülenir ki onun kendi başına girmeyi asla başaramayacağı bir dünyaya girmesine yardım eder. Paul Schrader'in Hardcore (1979) filminde olduğu gibi kentsel günahkârlığın karanlıklarına kapılan küçük kasaba masumu, tüm bunların aslında son derece dokunaklı olduğunu görür ve aralarında bir ilişki söz konusu olmasa bile elini kurtuluş ümidi içindeki kayıp bir ruha uzatır.

Klute'ta gizemli bir gerilim yok çünkü katilin kimliği daha başlardan itibaren ortaya çıkıyor. Filmi hedefine kilitli tutan temel unsur, iki ana karakter arasındaki dinamik. Asıl haz veren noktaysa, Fonda'nın oyunculuk hüneri ve kameraya böylesine çok tezatlar ve çelişkiler sunabilme yeteneği. Pakula'nın estetiği, dünyası bir korku dalgasıyla sarmalanan ve belki de ilk kez bir adama güvenmesi gerektiğinde sert görüntüsü parçalanmaya başlayan Bree'yi, bir anti-kahramana dönüşürken izlemenin röntgenci zevkini merkez alır.

Pakula açısından bakıldığında, üç başyapıtı *(Klute, The Parallax View ve All the President's Men-Başkanın Tüm Adamları)* 1970'lerin ve hatta tüm zamanların en büyük yönetmenleri arasındaki yerini sağlamlaştırırken, üslubu sonuna kadar benzersizliğini koruyor. **DDV**

ABD (Gus, Warner Bros.)
114dk, Technicolor
Yönetmen: Alan J. Pakula
Yapımcı: C. Kenneth Deland, David Lange, Alan J. Pakula
Senaryo: Andy Lewis, Dave Lewis
Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis
Müzik: Michael Small
Oyuncular: Jane Fonda, Donald Sutherland, Charles Cioffi, Roy Scheider, Dorothy Tristan, Rita Gam, Nathan George, Vivian Nathan, Morris Strassberg, Barry Snider, Betty Murray, Jane White, Shirley Stoler, Robert Milli, Anthony Holland
Oscar: Jane Fonda (kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Andy Lewis, David P. Lewis (senaryo)

ABD (Paramount)
91dk, Technicolor

Yönetmen: Hal Ashby

Yapımcı: Colin Higgins, Mildred Lewis, Charles Mulvehill

Senaryo: Colin Higgins

Görüntü Yönetmeni: John A. Alonzo

Tema müziği: Cat Stevens, Johann Strauss, Tchaikovsky

Oyuncular: Ruth Gordon, Bud Cort, Vivian Pickles, Cyril Cusack, Charles Tyner, Ellen Geer, Eric Christmas, G. Wood, Judy Engles, Shari Summers, Tom Skerritt, Susan Madigan, Ray K. Goman, Gordon Devol, Harvey Brumfield

HAROLD AND MAUDE (1971)
Harold ve Maude

"Kült film" etiketi günümüzde yaygın olarak, sözde bağımsız filmler ya da çeşitli alt-kültürlerle flört eden ana akım filmleri için bir pazarlama taktiği olarak kullanılıyor. Ancak *Harold ve Maude*, eski kurgucu Hal Ashby'nin yönetmenlik yeteneklerini, başrol oyuncuları Bud Cort ve Ruth Gordon'ın tuhaf personalarıyla birleştiren gerçek bir kült filmdi. 21 yaşındaki Cort, sadece kısa bir süre önce Robert Altman'ın *Brewster McCloud* (1970) filminde uçak saplantılı çocuk olarak ilk başrolünü oynamıştı. 76 yaşındaki eski senarist Gordon'sa 1960'larda birçok unutulmaz yardımcı rolü arkasında bırakmıştı ve en ünlüsü de Roman Polanski'nin *Rosemary's Baby (Rosemary'nin Bebeği,* 1968*)* filminde kendisine Oscar kazandıran Manhattan cadısıydı. Cort ve Gordon, *Harold ve Maude*'da aralarındaki tuhaf kimya sayesinde gençlik, yaşlanma, seks, ölüm ve mutluluk tabularına meydan okuyan hoş ve unutulmaz bir romantik çift oldular.

Belki de en ilginç nokta, bu meydan okumanın, yalnızca geleneksel ataerkil topluma karşı sıradan bir karşı-kültür yaklaşımı olmakla kalmayıp, güncel gençlik depremine saldırmasıydı. Bu saldırının başlıca tekniği, 1960'ların kalıpları yıkan canlı karşı-kuvveti olarak tanımlanan gençlik kavramının, 30 yaşın üstündeki herkesi kaçınılmaz şekilde etkileyen fiziksel ve ruhsal durgunluğa dönüştürülmesiydi. Genç ve zengin Harold, bir dizi gülünç ve sahte intihar girişimiyle boşuna ilgisini çekmeye çalıştığı soğuk annesine (Vivian Pickles) yönelik saplantısından kendini kurtaramaması yüzünden yaşayan bir ölüdür. Ancak yaşlı ama canlı ve anarşist ruhlu Maude'la tanıştığında yaşamaya başlayan Harold'ın yaşam korkusu büyüme ve yaşlanma korkusuyla eşitlenir böylece. Diğer yandan Nazi toplama kamplarından kurtulmayı başarmış olan (bir sahnede kolundaki numara dövmesinin şöyle bir görünüvermesiyle ima edilir) Maude ölümden korkmaz. Hatta filmin sonunda Maude'un ölmeyi dilediğini öğreniriz.

Bu tuhaf aşk hikayesi, garip bir şekilde *Harold ve Maude*'un, ikisi için de farklı sebeplerden ötürü tedavi edici bir değeri olan, cenazelere katılma saplantılarından doğar. Ashby bu hikayeyi, yaşlının, pervasız gence hayat dersi verdiği duygusal bir platonik dostluk hikayesine dönüştürmeyerek övgüyü hakkediyor. Aksine pervasız olan Maude'dur ve hayallerinin peşinden sonuna kadar giderek araba çalmak ve kendisinden 60 yaş küçük gençleri ayartmak dahil aklına geleni yapar. Filmin kilit noktasındaysa film karakterlerinin çoğunu ve muhtemelen kendilerini "serbest" olarak tanımlayanlar da dahil olmak üzere izleyicilerin büyük bölümünü isyan ettiren cinsel ilişkileri yer alır. Eric Christmas'ın vaizinin Harold'ın genç bedeninin, Maude'un yaşlanan vücuduyla birleştiği düşüncesinin "kusma isteği yarattığı" şeklindeki sözleri akıllara ölü-seviciliği ya da yaşlı canavarın genç kurbanlarıyla beslendiği gotik bir korku filmini getiriyor. Ancak *Harold ve Maude* büyük bir başarıyla, bizi böylesi kültürel önyargılardan kurtarıyor. Maude'un 80. yaş gününde ölmeye hazırlandığı final sahnesinde, gençliğe yönelik bu önyargının yerini yaşama anlamını verenin aslında ölümün ta kendisi olduğu yönündeki varoluşsal önsezi alıyor. **MT**

Macaristan (Mafilm)
88dk, Eastmancolor
Dili: Macarca
Yönetmen: Miklós Jancsó
Yapımcı: Ottó Föld
Senaryo: Yvette Biro, Gyula Hernádi
Görüntü Yönetmeni: János Kende
Müzik: Tamás Cseh
Oyuncular: Lajos Balázsovits, András Bálint, Gyöngyi Bürös, Erzsi Cserhalmi, Mari Csomós, László Csurka, Andrea Drahota, Zsuzsa Ferdinándy, Ilona Gurnik, Péter Haumann, Jácint Juhász, János Koltai, József Madaras, Tibor Molnár, Elemér Ragályi, Bertalan Solti, Éva Spányik, Frantisek Velecky, Mark Zala
Cannes Film Festivali: Miklós Jancsó (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Red Psalm*

MÉG KÉR A NÉP (1971)
Kızıl İlahi

1997 yapımı belgesel *East Side Story (Doğu Yakası Hikayesi)*, komünist blok yönetmenlerinin daima kaba ve zayıf donanımlı görünen Hollywood fantezileri yapmak için deli olduklarını varsayar. Ancak Miklos Jancsó'nun görkemli ve devrimci açık hava gösterisi *Még kér a nép*, tesadüfi çıplaklığı şarkı söylemek, dans etmek ve doğa kadar coşkulu kullanan haylı şehvetli bir komünist müzikali olarak kendi üslubu içinde bir yandan neşeyle salınırken diğer yandan acıyla feryat ediyor.

19. yüzyılda bir grup köylünün toprak sahibinden temel haklarını talep etmesi üzerine askerlerin at sırtında çıkagelmelerini anlatan *Még kér a nép*, sadece her biri girift bir panoramik kamera, manzara ve kümelenmiş vücutlar koreografisi sunan 26 kareden oluşur. Jancsó'nun biçimle içerik, politikayla şiir arasında gerçekleştirdiği gösterişli kaynaşma, Fransız Yeni Dalga akımının yenilikleriyle boy ölçüşür. Müzik kafanızın içinde günlerce çalacak türden ve renkler de büyüleyici.

Jancsó'nun ABD'de acınası şekilde unutulmuş eserlerindeki genel anlatımı özetleyen *Még kér a nép*, zamanının en muhteşem Macar filmi olarak da değerlendirilebilir. Jancsó'nun tipik başarılarından biri de dün ve bugün arasında çarpıcı bir süreklilik, tarih hakkında diğer dönem filmlerinin çok azında rastlanabilecek bir dolaysızlık duygusu yaratmak. Bu da Jancsó'ya karşı sık sık öne sürülen kuralcılık suçlamasının, anlaşılır şekilde üslup hünerleri ve güzellikleriyle mest olma çabası içinde olanların, yönetmenin filmlerine yüklediği tarihi ve politik anlamları tümüyle anlayamamasından kaynaklandığını gösteriyor. **JRos**

Britanya (MGM)
112dk, Metrocolor
Yönetmen: Mike Hodges
Yapımcı: Michael Klinger
Senaryo: Mike Hodges, *Ted Lewis'in Jack's Return Home isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Wolfgang Suschitzky
Müzik: Roy Budd
Oyuncular: Michael Caine, Ian Hendry, Britt Ekland, John Osborne, Tony Beckley, George Sewell, Geraldine Moffat, Dorothy White, Rosemarie Dunham, Petra Markham, Alun Armstrong, Bryan Mosley, Glynn Edwards, Bernard Hepton, Terence Rigby

GET CARTER (1971)
Yüzleşme

Londralı bir çetenin fedaisi olarak çalışan gangster Jack Carter (Michael Caine), erkek kardeşinin ölümünün intikamını almak için kuzeydeki memleketine geri döner ve orada kendisini yerel gangsterlerin arasında adeta katliama dönüşen bir dizi karmaşık hızlı kavgasının içinde bulur; üstelik gözden düşme tehlikesiyle karşı karşıya kalır çünkü aptalca bir tavırla patronunun kız arkadaşı Anna'yla (Britt Ekland) oynaşmaktadır.

Get Carter'in taşralı kabadayılarını canlandıran hayli ilginç oyuncu kadrosu arasında, yeraltı dünyasının mecalsiz figürü olarak şaşırtıcı derecede ikna edici olan oyun yazarı John Osborne ve unutulmaz tanımıyla "karda sidik çukuru gibi" gözlere sahip olan, güvenilir ve zeki Ian Hendry yer alıyor. Mike Hodges'ın değersiz ve köhne mekânların etkin kullanımı sayesinde duygusuz ve şiddetli olan filmi, ahlaki değerlere ayrıcalık tanımaz ama yine de karakterlerinin acımasızlıklarına da neredeyse hiç göz yummaz: Caine kuzeninin (kızı da olabilir) amatör bir porno filmde oynadığını öğrendiğinde şoke olur, ardından ıssız bir kumsalda kendi şiddet yöntemleriyle adaleti yerine getirdikten sonra kötü bir sonla karşılaşır. Unutulmaz sahneler arasında av tüfeğiyle bir çift haydutu otel yatağından kovan çırılçıplak Caine, bagajında fark edilmeyen bir yolcuyla doklara giren otomobil ve çok katlı bir garajdan atlayan çete patronu sayılabilir. **KN**

THE FRENCH CONNECTION (1971)
Kanunun Kuvveti

The French Connection; Bullitt (1968) ve *Dirty Harry*'yle (*Kirli Harry*, 1971) birlikte, polis filmlerinin 1970'lerin başlarında yeniden canlanmasına öncü oldu. Kısmen gerçeklere dayanan film, New York şehri polis dedektifi "Popeye" Doyle'un (Gene Hackman) Marsilyalı kibar işadamı Charnier'nin (Fernando Rey) tasarladığı devasa bir eroin sevkiyatını fanatikçe önleme çabalarını konu alır. Uyuşturucu savaşlarını, sokak polislerinin kurulu düzenin zenginlerine karşı sürdürdüğü bir sınıf mücadelesi olarak değerlendiren görüşünün artık demode görünmesine rağmen, *The French Connection*, özellikle canlı kurgu üslubu, kentsel çürüme hakkındaki destansı görüşü ve kesinlikle kötümser sonu sayesinde son derece heyecan verici ve güçlü bir film olmaya devam ediyor.

Yoğun enerjisi sivri ve keskin sahne geçişleriyle güçlendirilen kurgu, hem dengesiz bir yön kaybı, hem de pervasız bir itici güç sunar. Doyle'un arabasının köprü üstü treninin peşindeyken işlek bir bulvarda savrulduğu ünlü kovalama sahnesi, film boyunca süregelen kinetik ve hızlı tünel efektini devam ettirmesi nedeniyle, asla abartılı görünmez.

The French Connection'ın savaş halindeki "uyuşturucu metropolü" görüşü, son derece pespaye mekanların ötesine geçerek farklı şehir manzaraları arasında yankılanan bir etkileşimi kucaklar. Zorlu ve sefil New York, önce alaycı bir tavırla ferah ve nazik (ama gizliden gizliye kötü) Marsilya'yla karşılaştırılır; sonra da iki bölgesine indirgenir: Zenginlerin ve güçlülerin kalesi Manhattan ve keşlerin, ufak çaplı haytaların ve sokak polislerinin savaş alanı Brooklyn. Gerçek kentsel savaş alanlarından kopuk, ruhsuz bir Beyaz Kent olarak gösterilen Washington, D.C.'deki kısa bir sahneyle ek bir düğüm noktası yaratılır.

Böylesine karamsar bir sonla En İyi Film Oscarı'nı kazanmış başka bir film var mıdır acaba? Charnier'yi tıksındırıcı boyutlarda harabe bir binaya kadar kovalayan Doyle, hem adamı kaybeder, hem de saplantısının kurbanı olur. Bir FBI ajanını öldürdüğünü kabullenemeyecek kadar çıldırmış olan Doyle beyhude bir kaçışa sürüklenir. Final sahnesi, kentin geleceğinin kahince bir imgelemi; harabe bina, kayıp uygarlığın kutsal emaneti; Doyle'un arkasında kaybolduğu kapıysa, cehennemin kapısı olarak yorumlanabilir. *The French Connection*'ı sıradan Oscar sahipleri seviyesinden gerçekten etkileyici filmler seviyesine yükselten de işte bu saptama. **MR**

ABD (Fox, D'Antoni, Schine-Moore)
104dk, **Renkli**

Dili: İngilizce / Fransızca

Yönetmen: William Friedkin

Yapımcı: Philip D'Antoni, G. David Schine, Kenneth Utt

Senaryo: Ernest Tidyman
Robin Moore'un romanından

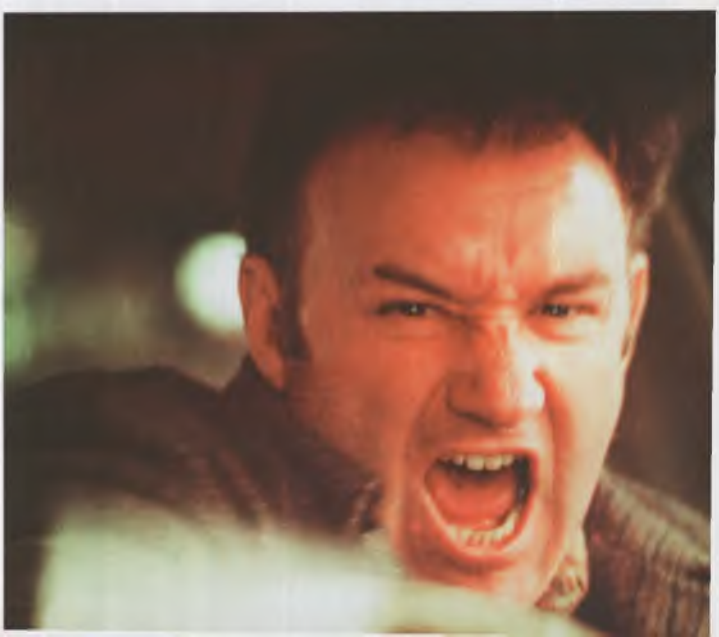
Görüntü Yönetmeni: Owen Roizman

Müzik: Don Ellis

Oyuncular: Gene Hackman, Fernando Rey, Roy Scheider, Tony Lo Bianco, Marcel Bozzuffi, Frédéric de Pasquale, Bill Hickman, Ann Rebbot, Harold Gary, Arlene Farber, Eddie Egan, André Ernotte, Sonny Grosso, Ben Marino, Patrick McDermott

Oscar: Philip D'Antoni (film), William Friedkin (yönetmen), Ernest Tidyman (senaryo), Gene Hackman (erkek oyuncu), Gerald B. Greenberg (kurgu)

Oscar adaylıkları: Roy Scheider (yardımcı erkek oyuncu), Owen Roizman (görüntü yönetmeni), Theodore Soderberg, Christopher Newman (ses)

ABD (MGM)
100dk, Metrocolor
Yönetmen: Gordon Parks
Yapımcı: Joel Freeman, David Golden
Senaryo: Ernest Tidyman, John D.F. Black
Ernest Tidyman'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Urs Furrer
Müzik: Isaac Hayes, J.J. Johnson
Oyuncular: Richard Roundtree, Moses Gunn, Charles Cioffi, Christopher St. John, Gwenn Mitchell, Lawrence Pressman, Victor Arnold, Sherri Brewer, Rex Robbins, Camille Yarbrough, Margaret Warncke, Joseph Leon, Arnold Johnson, Dominic Barto, George Strus
Oscar: Isaac Hayes (film şarkısı)
Oscar adaylıkları: Isaac Hayes (müzik)

SHAFT (1971)

"Klas ve sert biri. Siyahi bir özel detektif ve bütün piliçleri götüren bir seks makinesi. Siyahi ya da beyaz, hiç kimseden emir almaz ama kardeşleri için hayatını tehlikeye atar. *Shaft*'tan bahsediyorum. Anladın mı?" Isaac Hayes'in Oscar kazanan şarkısından alınan bu satırlar, Gordon Parks'ın son derece başarılı filmine adını veren ve Richard Roundtree tarafından canlandırılan Afrika kökenli Amerikalı kahraman-asi-ilah John Shaft'ın en mükemmel tanımlamasını sunar. Shaft, doğrudan Melvin Van Peebles'ın *Sweet Sweetback's Baadasssss Song*'ının *(1971)* ayak izlerini takip eder ve yaygın şekilde 1970'lerin kısa ömürlü (ama sevgiyle anılan) blaxploitation adı altında siyahi sinema patlamasını başlatan film olarak kabul edilir.

Senaryoyu, filmin kahramanının yer aldığı bir dizi popüler dedektif romanının yazarı olan Ernest Tidyman yazdı. Sweetback'in başarısının ardından MGM, saygın bir Afrikalı-Amerikalı fotoğrafçı, yazar, besteci ve yönetmen olan Parks'a, hızla gelişen siyahi piyasasında para kazandıracağı umulan bir projeyi hayata geçirme görevini verdi. Parks, başrolü yeni bir yüzün oynamasını istedi ve eski bir Ebony dergisi modeli olan ve arada sırada tiyatro oyunculuğu yapan Roundtree'de aradığını buldu: Fiziksel duruşu ve oyunculuk yetenekleri tam da gereken maçoluk, yiğitlik ve güven kombinasyonunu sunuyordu

Filmin sarmal olay örgüsü, epey standart bir kurt dedektif hikayesidir. Shaft'ın istemeden ofisine gelen bir gangsterin ölümüne neden olmasının ardından, iki beyaz polis müfettişi onu, Harlem'de gerçekleşeceği söylenen bir çete savaşıyla ilgili istihbarat toplamalarına yardım etmeye zorlar. Bu arada uyuşturucu ticareti yapan siyahi bir mafya babası da kaçırılan kızını kurtarması için Shaft'ı tutar. Kızı kaçıranların İtalyan mafyası olduğu ortaya çıkar ve Shaft, eski bir can dostunun ve siyahi milliyetçi taraftar grubunun yardımıyla tehlikeli ama sonuç olarak başarılı bir kurtarma operasyonuna girişir. Genelde hiç durmayan aksiyon iki kez romantik ara bölümlerle kesilir. Kız arkadaşını aldatmak gibi kaygıları olmayan *Shaft*, fırsat eşitliğine inanan bir sevgili olduğunu kanıtlar.

Eğer anlatının, belli bir karakteri gözler önüne sermek için basit bir araç olarak kullanıldığı bir film varsa, bu kesinlikle *Shaft*'tır. Tidyman, Parks ve Roundtree birlikte Hollywood sinemasında ilk kez kendi kurallarını koyan, hiç kimseyi dinlemeyen, emir almak yerine veren ve beyaz yetkililer hakkında şakalar yapmaktan hiç korkmayan güçlü bir siyahi kahraman yaratırlar. Bozguncu başrol karakterine ve saldırgan imalarına rağmen (belki de bu sayede), *Shaft* hem siyahi hem de beyaz seyirciler arasında iyi iş çıkardı ve yalnızca ABD'de 23 milyon doların üstünde bir gişe hasılatı yaptı. Böylesi geniş kapsamlı bir başarı, kısmen *Shaft*'ın her koşulda her tip insanla (kendini *Shaft*'ın kıçını çimdiklemeye mecbur hisseden açıkça homoseksüel barmen dahil) rahat olmasının yanı sıra çekiciliğinin ve ateş hattındaki soğukkanlılığının basit renk sınırlarını aşmasıyla açıklanabilir.

Shaft'ı, Shaft's Big Score! (1972) ve *Shaft in Africa (1973)* olmak üzere iki devam filmi izledi. John Singleton 2000 yılında, başrolde Samuel L. Jackson ve yardımcı rollerden birinde Roundtree'yle başarılı bir yeniden çevrim yaptı. **SJS**

DIRTY HARRY (1971)
Kirli Harry

ABD (Malpaso, Warner Bros) 102dk,
Yönetmen: Don Siegel
Yapımcı: Don Siegel
Senaryo: Harry Julian Fink, Rita M. Fink, Dean Riesner
Görüntü Yönetmeni: Bruce Surtees
Müzik: Lalo Schifrin
Oyuncular: Clint Eastwood, Harry Guardino, Reni Santoni, John Vernon, Andrew Robinson, John Larch, John Mitchum, Mae Mercer, Lyn Edgington, Ruth Kobart, Woodrow Parfrey, Josef Sommer, William Paterson, James Nolan, Maurice Argent

Bugüne kadar yapılmış en etkili ve en tartışmalı polis filmlerinden biri olan *Kirli Harry*, basitle karmaşığın kurnazca bir karışımı. Karakterler, özellikle süper polis Harry Callahan (Clint Eastwood) ve süper sapık Scorpio (Andy Robinson), parlak ve abartılı çizgi kahramanlar gibi. İki karakter de kimliklerini psikolojik derinlik ve ayrıntılar aracılığıyla değil, filmin girift ve hayli hareketli ortamlarıyla etkileşimleri aracılığıyla kazanıyor.

San Francisco mekanlarını zekice kullanan yönetmen Don Siegel, ilk karelerden itibaren inişli çıkışlı bir motif kullanırken, kamera geriye açılarak yüksek bir çatıda bulunan gök mavisi bir havuzda yüzen bir kadını ve daha yüksek bir başka binanın çatısından kadına nişan alan bir suikastçıyı gösterir. O andan itibaren film genel hatlarıyla iniş-çıkışlarına devam ederek tehlikeli Gökyüzü Şehri'nin helikopterlerinin, tepelerinin, çatılarının, cam kulelerinin ve tüm bunları sarmalayan sisin, ilkel yeraltı dünyasının sığınaklarının, tünellerinin, geçitlerinin ve dehlizlerinin üzerinde tünediği çok katmanlı bir metropol resmeder. Bu ürkütücü labirent, filmin aksiyonunun basit bir arka planı olmanın ötesinde, içinde yollarını bulmaya çalışan karakterleri şekillendirir ve sınar. Bunun en canlı tasviri, pejmürde bir haldeki Scorpio'nun bir deste fidye parasını almak için yaptığı kaçış planının bir parçası olarak, kentin bir ucundan diğer ucuna Harry'den kaçtığı ve tam bir gövde gösterisine dönüşen sekansta görülebilir. **MR**

LE SOUFFLE AU COEUR (1971)
Kalp Mırıltısı

Fransa / İtalya / Batı Almanya (Franz Seitz, Marianne, NEF, Vides) 118dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Louis Malle
Yapımcı: Vincent Malle, Claude Nedjar
Senaryo: Louis Malle
Görüntü Yönetmeni: Ricardo Aronovich
Müzik: Sidney Bechet, Gaston Frèche, Charlie Parker, Henri Renaud
Oyuncular: Lea Massari, Benoît Ferreux, Daniel Gélin, Michael Lonsdale, Ave Ninchi, Gila von Weitershausen, Fabien Ferreux, Marc Winocourt, Micheline Bona, Henri Poirier, Liliane Sorval, Corinne Kersten, Eric Walter, François Werner, René Bouloc
Oscar adaylıkları: Louis Malle (senaryo)
Venedik Film Festivali: Louis Malle (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *Murmur of the Heart*

Le Souffle au coeur'den "ilk filmim" diye bahsetmeyi seven Louis Malle, aslında sekizinci ama kendi başına yaptığı bu ilk çalışmasının "ilk mutlu ve iyimser filmi" olduğunu da düşünüyordu. Mall'un kendi ergenlik anılarına serbestçe dayanan film, tümüyle 15 yaşındaki kahramanı Laurent Chevalier'nin (Benoit Ferreux) gözleriyle görülen bir dünyada geçer. Ayrı ayrı bölümlerden oluşan olay örgüsü, birkaç sürpriz içerir: Laurent babasından nefret eder, güzel ve genç annesine tapar, sağı solu belli olmaz bir tavırla çocukluk ve yetişkinlik arasında bocalar ve kendi azgın cinselliği karşısında büyülenir ve rahatsız olur. Filmin canlılığı, 50'li yılların başlarındaki Fransız taşra yüksek burjuvazisini yeniden canlandırmasının yanı sıra, zengin ve canlı bir şaka, kavga, utanç, hoyratlık, düşmanlık ve ittifak karışımı olarak tasvir edilen aile yaşamının fiziksel dolaysızlığında yatar.

Filmin Fransız hükümetiyle önemli sorunlar yaşamasına yol açan kilit noktası, Laurent ve annesi arasındaki ensest ilişkidir. Malle, büyük bir incelik ve ketumluk içinde çektiği bu ilişkiyi, cüretkâr bir üslupla, bir günah ve travma kaynağı olarak değil, (annesinin Laurent'a söylediği gibi) "pişmanlıkla değil, şefkatle, güzel bir şey olarak" hatırlanacak, sevgi yüklü ve özgürleştirici bir olay olarak işler. **PK**

ABD (Yeah)
97dk, Renkli
Yönetmen: Melvin Van Peebles
Yapımcı: Jerry Gross, Melvin Van Peebles
Senaryo: Melvin Van Peebles
Görüntü Yönetmeni: Robert Maxwell
Müzik: Earth Wind and Fire, Melvin Van Peebles
Oyuncular: Simon Chuckster, Melvin Van Peebles, Hubert Scales, John Dullaghan, West Gale, Niva Rochelle, Rhetta Hughes, Nick Ferrari, Ed Rue, John Amos, Lavelle Roby, Ted Hayden, Mario Van Peebles, Sonja Dunson, Michael Agustus

SWEET SWEETBACK'S BAADASSSSS SONG (1971)

"Bu film, İnsan'dan sıkılan tüm Kardeşler'ime adanmıştır." Hollywood'da çalışan ilk Afrika kökenli Amerikalı yönetmenlerden biri olan Melvin Van Peebles, 1970 yapımı ırkçılığı tersine çeviren komedisi *Watermelon Man*'den kazandığı 70.000 dolar ve bulduğu ek fonlarla (Bill Cosby'den aldığı 50.000 dolar borç dahil) yeni projesi *Sweet Sweetback's Baadasssss Song*'u finanse etti. Maliyetleri düşük tutmak için, porno çektiğini ileri sürerek siyahi ve sendikasız ekiplerle çalışma fırsatı da yakalayan Van Peebles, yazıp yönettiği filmin müziklerini de yaptı, hatta başrolünde de oynadı; bu sayede akıllıca bir ekonomik karar vermenin ötesinde yapımın her aşamasındaki yaratıcılığı kontrolü altına almış oldu. *Sweetback*, 1971'in başlarında, sadece ilk gösterim esasına göre anlaşmayı kabul eden iki sinema salonunda gösterildi. Ancak film yıl sonuna doğru tarihin en kârlı bağımsız yapımı oldu. Ülke çapında beklenmedik bir çıkış yapan *Sweetback*, 15 milyon dolardan fazla brüt kazanç elde etti.

Sweetback, hem tasavvur hem gerçekleştirme açısından öylesine orijinal bir film ki tüm beklentilere meydan okuyarak insanların baskın Hollywood paradigmasına popüler bir alternatif bulma arzusunu da tatmin etmiş bir film. Ancak *Sweetback* aynı zamanda anlatı tarzını ve kurallarını kovalama filmi, gangster filmi, motosikletçi filmi ve erotik porno dahil olmak üzere farklı türlerin karışımından ödünç alan bir film. Son olarak, *Sweetback*, inanılmaz ve beklenmedik ticari başarısı sayesinde siyahi piyasası için, siyahi oyuncularla ve/veya siyahi yönetmenlerle gerçekleştirilen yapımların yaşadığı (kısa sürede "Blaxploitation sineması" gibi karmaşık bir ad alan) patlamanın en ön sıralarında yerini almış bir film.

Sarsıcı ilk sahnede, ilk gençlik yıllarındaki (Melvin'in oğlu Mario'nun canlandırdığı) *Sweetback*'i, minnettar bir tele-kızın orgazm sırasında lakabını bağırdığı bir genelevde çalışırken buluruz. Daha sonra yetişkin Sweetback'i, Güney-Orta Los Angeles'ta bir seks gösterisinde doyumsuz erkek olarak görürüz. İki beyaz polisin genç bir siyahi militanı (Hubert Scales) öldüresiye dövdüğünü gören *Sweetback*, polislerin üstüne atlar ve ikisini de neredeyse öldürür. Filmin geri kalanında yakalanmamak için çürümüş şehir manzaralarını arabayla, koşarak ya da otostop yaparak aşmaya çalışan kahramanımızın umutsuz çabasını izleriz. Bir noktada, başı bir motosiklet çetesiyle belaya giren Sweetback kendini kurtarmak için, kadın liderle halka açık bir seks düellosuna girer ve galip gelir. Üstelik, bir eleştirmenin de belirttiği gibi, bu sadece bir başlangıçtır. *Sweetback*, "polisten kaçarken bıçakla tehdit ettiği bir siyahi kadına tecavüz eder, bir polisi bilardo ıstakasıyla deler, peşine takılan bir sürü köpeği öldürür, kendi sıdığıyle kendini iyileştirir ve Meksika sınırından geçip çöle kaçmadan önce dişleriyle bir kertenkelenin kafasını koparır." Film, beyaz izleyiciler için meşum bir notla biter: "Bir Baadasssss zencisi bazı alacaklarını toplamaya geliyor" kelimeleri perdede yanıp söner.

Sweetback'in sosyo-politik mesajı hakkında ne düşünürseniz düşünün, Van Peebles'ın yönetmenlik üslubunun enerjisi ve yenilikçiliğini kesinlikle inkar edemezsiniz. Çarpıcı kurgu, üst üste bindirme, donuk kareler, sıçramalı kurgu, zumlar, bölünmüş-perdeli kurgu, stilize diyalog, çoklu pozlama sahneler ve duygusal müzik gibi teknikleri yaratıcı bir yaklaşımla kullanan Van Peebles, bir çığır açtı ve her renkten izleyiciye meydan okudu. **SJS**

THE LAST PICTURE SHOW (1971)

70'lerin başlarında akranları, zamanlarını kuralları yıkmakla geçirirken, hevesli bir kuralcı olan Peter Bogdanovich, *The Last Picture Show*'u eski moda ideallere ve fikirlere inatla sadık kalarak çekti. Bu bağlamda, Bogdanovich'ın Larry McMurtry'nin romanından uyarladığı filmi, yeni nesil genç öncülerin yönetmenliği daha serbest ve daha kaba bir yöne sürükledikleri bir dönemde, bir önceki usta yönetmenler kuşağına (Howard Hawks ya da John Ford gibi) bir ağıt olarak öne çıkıyor.

The Last Picture Show, küçük ve tozlu bir Texas kasabasında geçen ergenlik hikayesiyle, 1950'lere veda ederken ülkenin değişen geleneklerini ve ilgi alanlarını gözler önüne seriyor. Muhteşem bir genç oyuncular kadrosu (Jeff Bridges, Cybill Sheppard, Randy Quaid ve Timothy Bottoms dahil), Cloris Leachman ve Ben Johnson gibi emektarların karşısında oynarken her biri değişen dünyada kendilerine bir yer edinmeye çalışıyor. Kasvetli ama dürüst bir görüş benimseyen Bogdanovich, masumiyetin sendeleyerek tecrübeye yenildiği tuhaf anları, yargılamadan ve basmakalıp nostaljiye kaçmadan (sade ama çarpıcı bir siyah-beyaz çekimle), gözler önüne seriyor. Film, bütün bir dönem için trajediyle olgunlaşmış ve belirgin bir hüznün ağır tatsızlığını ortaya koyan bir uyarı gibi. **JKI**

ABD (BBS, Columbia)
118dk, SB

Yönetmen: Peter Bogdanovich

Yapımcı: Stephen J. Friedman

Senaryo: Peter Bogdanovich, James Lee Barrett
Larry McMurtry'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Robert Surtees

Müzik: Hank Williams, John Philip Sousa

Oyuncular: Timothy Bottoms, Jeff Bridges, Cybill Shepherd, Ben Johnson, Cloris Leachman, Ellen Burstyn, Eileen Brennan, Clu Gulager, Sam Bottoms, Sharon Ullrick, Randy Quaid

Oscar: Ben Johnson (yardımcı erkek oyuncu), Cloris Leachman (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Stephen J. Friedman (film), Peter Bogdanovich (yönetmen), James Lee Barrett, Peter Bogdanovich (senaryo), Jeff Bridges (yardımcı erkek oyuncu), Ellen Burstyn (yardımcı kadın oyuncu), Robert Surtees (görüntü yönetmeni)

STRAW DOGS (1971)
Köpekler

Sam Peckinpah, inceliğiyle tanınan bir yönetmen değildi ve aslında 1969 yapımı *The Wild Bunch*'ın (*Vahşi Belde*) daha stilize western şiddetini izleyen *Straw Dogs*, yönetmenin hâlâ en tartışmalı ve en heyecan verici filmi olmaya devam ediyor. Dustin Hoffman, karısı Susan George'la birlikte, kadının İngiltere'de çocukluğunu geçirdiği kasabaya taşınan çekingen bir matematikçiyi oynar. Susan orada, Hoffman'ın ve karısının gelişini bir işgal olarak değerlendiren dar fikirli kasaba halkının gözleri önünde, başarısını ve güzelliğini teşhir ederken, zaten pek sağlam olmayan evliliklerinin gerilim altında çökebileceği açıkça görülür. Hoffman kendi açısından her geçen gün biraz daha huzursuzlaşırken, kasaba halkı da çifte yönelik küçümseme duygularını her geçen gün biraz daha cüretkarca ifade eder; ancak Hoffman karısının tecavüze uğraması üzerine gerçek bir şiddet patlaması yaşar.

Straw Dogs, bir adamın aşırı zorlanması halinde kaçınılmaz bir sonuç olarak görünen kabadayılığı körü körüne desteklemenin ötesinde, George'un karakteri konusunda da aynı oranda muğlak. George, etrafta dar kazaklar giyerek dolanır ve eski sevgilileriyle utanmazca flört eder; dolayısıyla Susan sonunda tecavüze uğradığında, Peckinpah önce bu korkunç saldırıyı, sanki kitap düşkünü kocasına bir hakaret ve pasifliğine kışkırtıcı bir tepki olarak, bizzat kadın davet etmiş gibi gösterir. Ancak Peckinpah rezil tecavüz sahnesinin dehşetini vurgularken, bu belirsizlik kaybolur ve tecavüz sahnesi biterken izleyici, neredeyse George kadar sarsılır.

Straw Dogs'un vahşi finaline gelindiğinde ve filmi bu noktaya getiren olaylar da göz önüne alındığında, Peckinpah'ın, seyirciyi hemen hemen hiç rahat bırakmadığı söylenebilir. Akıl karıştırıcı kurguyla, şaşmaz ve cüretkar yoğunluk artışı sayesinde filmin dengesizliğini koruyabilen Peckinpah, hayvani antagonistlere karşı hile yaparak seyircinin duygularını daha da gerer ve kullanır. Ancak sinir bozucu ve kanlı sonuç pek de gerçek bir katarsis ya da tatmine yol açmaz. Aksine, izleyici gördükleri karşısında kendisini eskisinden daha şaşkın ve güvensiz hisseder. *Straw Dogs*'un belirsiz ahlak anlayışı, ironik bir şekilde Peckinpah'ın içgüdülerini doğrulayan geniş kapsamlı bir tartışmayı ateşledi. Gördüklerimizden hoşlanmayabiliriz ama yine de seyretmeye zorlanıyoruz. **JKI**

Britanya (ABC, Amerbroco, Talent)
118dk, Eastmancolor

Yönetmen: Sam Peckinpah

Yapımcı: Daniel Melnick

Senaryo: David Zelag Goodman, Sam Peckinpah
Gordon M. Williams'ın The Siege of Trencher's Farm isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: John Coquillon

Müzik: Jerry Fielding

Oyuncular: Dustin Hoffman, Susan George, Peter Vaughan, T.P. McKenna, Del Henney, Jim Norton, Donald Webster, Ken Hutchison, Len Jones, Sally Thomsett, Robert Keegan, Peter Arne, Cherina Schaer, Colin Welland

Oscar adaylıkları: Jerry Fielding (müzik)

TWO-LANE BLACKTOP (1971)

Monte Hellman'ın *Two-Lane Blacktop*'ı (*İki Şeritli Asfalt Yol*), büyük olasılıkla, Hollywood'da stüdyo yöneticilerinin ve ne yazık ki çoğu seyircinin anlamadığı, hippi çağı yol filmleriyle yaşanan, Easy Rider sonrası çılgınlığın yarattığı en iyi filmdir.

Hellman, *Ride in the Whirlwind* (*Kaçaklar*, 1965) ve *The Shooting* (*Av*, 1967) gibi iki olağanüstü varoluşçu western filmi yaptıktan sonra, *Easy Rider*'ın (1969) uzun zamandır süregelen cazibesini elinden almaya girişti. Blacktop, 55 model bir Chevrolet'de müzisyenlerin canlandırdığı (James Taylor, Dennis Wilson) iki siyahi araba tutkunu ve sarı bir G.T.O'da sürekli konuşan ve sırıtan bir nörotik (Hellman'ın daimi oyuncusu Warren Oates) arasında, asık suratlı piliç Laurie Bird'e sırayla takılmaktan ibaret olan, ödül olarak pembe kombinezonları koydukları absürd bir yarışla ilgili kasten hızlandırılmış bir hikayedir.

Easy Rider ve *Vanishing Point* (*Ölüm Noktası*, 1971) kıyamete giden otoyollara odaklanırken, *Two-Lane Blacktop* sonu olmayan bir yarışı anlatır ve herhangi bir sonuca varılmadan önce film projektörün içinde yanar. Derin bir sahtekarlık hali içindeki bir ülkeyi tasvir eden film, Harry Dean Stanton (homoseksüel bir otostopçu rolünde) gibi keskin küçük rollerin de dahil olduğu çok fazla yol detayıyla doludur ama merkezine arabalarına ve kat edecekleri yollara, tıpkı bir çocuğun yarış oyunundaki oyuncaklar gibi saplanıp kalmış iletişimsiz insanlar arasındaki ilişkileri koyar. **KN**

ABD (Michael Laughlin, Universal)
102dk, Technicolor

Yönetmen: Monte Hellman

Yapımcı: Gary Kurtz, Michael Laughlin

Senaryo: Will Corry, Rudy Wurlitzer

Görüntü Yönetmeni: Jack Deerson

Müzik: Billy James

Oyuncular: James Taylor, Warren Oates, Laurie Bird, Dennis Wilson, David Drake, Richard Ruth, Rudy Wurlitzer, Jaclyn Hellman, Bill Keller, Harry Dean Stanton, Don Samuels, Charles Moore, Tom Green, W.H. Harrison, Alan Vint

THE HEARTBREAK KID (1972)
Kırık Kalpli Çocuk

Elaine May, Amerikan sinemasının değeri en az bilinen yönetmenidir. Yine de *The Heartbreak Kid*, May'i genel akım içinde başarı kazanmaya en çok yaklaştıran filmdir ama yönetmenin yıkıcı ve değişmez görüşünden ödün vermez. Temelde Neil Simon'ın senaryosuna (1967 yapımı filmi *The Graduate'in-Mezun* yankılarıyla birlikte) sadık kalmakla birlikte, May, insafsızlık, küçülme ve utanç gibi tatsız gerçekleri vurgulayarak, yazarın popüler filmlere uğursuz katkısının duygusal ve keyifli ruhunu katletmeyi başarır.

"Kara komedi" bu filmde sıradan bir hal alır. Aptal pazarlamacı Lenny (en iyi rolünde Charles Grodin) ve kabus gibi ama iyi kalpli Lila (Jeannie Berlin; kızını böylesine cesur ve uç bir rolde oynatan başka bir anne var mıdır?) balayına çıkarlar. Kendini kapana kısılmış ve tıkanmış hisseden Lenny'nin sığ fantezileri, tam bir Amerikan ideali olan, hayat dolu Kelly'ye (Cybill Shepherd) yönelir. Bu üçgenin her türlü sonucu tam bir felakettir.

Çok az film romantik ve cinsel hayallerin bayağılığına böylesine acımasızca dalabilir. May'in bu malzemedeki odak noktası kusursuz John Cassavetes olur: çekincesiz bir huzursuzluk kanıtı, gerçek zamanda yaşanan gerçek acı. May'in yıkıcı mizanseninin başarıyla kışkırttığı kahkahalarımız, korkudan bir an için de olsa kaçmanın bir yolu olarak, psikoterapik anlamda histerikleşir. **AM**

ABD (Palomar)
106dk

Yönetmen: Elaine May

Yapımcı: Michael Hausman, Erik Lee Preminger, Edgar J. Scherick

Senaryo: Neil Simon
Bruce Jay Friedman'ın A Change of Plan isimli öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Owen Roizman

Müzik: Cy Coleman, Sheldon Harnick, Garry Sherman

Oyuncular: Charles Grodin, Cybill Shepherd, Jeannie Berlin, Audra Lindley, Eddie Albert, Mitchell Jason, William Prince, Augusta Dabney, Doris Roberts, Marilyn Putnam, Jack Hausman, Erik Lee Preminger, Art Metrano, Tim Browne, Jean Scoppa

Oscar adaylıkları: Eddie Albert (yardımcı erkek oyuncu), Jeannie Berlin (yardımcı kadın oyuncu)

AGUIRRE, DER ZORN GOTTES (1972)
Aguirre, Tanrının Gazabı

"Ben, büyük hainim. Ben, Tanrının gazabıyım." Werner Herzog, radikal ve heyecan verici yeni Alman sinemasında bir dizi önemli film yaptı. Ancak manyak işkenceci, kışkırtıcı ve coşkun yorumcu Klaus Kinski'nin oynadığı destansı maceraları, yönetmenin en bilinen filmleri oldu. Herzog'un uluslararası platformda yaygın bir izleyici kitlesine ulaşan filmlerinin ilki olan *Aguirre, Tanrının Gazabı*'ysa en büyüleyici eseridir. Güya İspanyol keşiş Gaspar de Carvajal'in günlüğünden nakledilen film, Herzog'un alegori, metafor, kara mizah ve grotesk yeteneğini; yabancılaşma, saplantı ve toplumsal çürümeye ilgisini ve korkunç insani yönleri simgeleyen manzara duygusunu özetleyen sinir bozucu bir ibret hikayesidir.

Don Lope de Aguirre (Kinski), 16. yüzyıl Güney Amerikası'nı bir uçtan diğer uca kuşatan Pizarro'nun yağmacı fatihlerinden biridir. İnkalar'ı egemenlikleri altına alan Pizarro'nun askerleri zafere ve altına açtırlar ama keşif gezisi zorlu topraklarda çıkmaza girer. Amazon havzasına salla gönderilen bir kafilenin, bir haftalık bir araştırma ve keşif gezisi olarak planlanan yolculuğunda kısa sürede felaketler yaşanmaya başlanır. Askerler ve esirler; yerliler, hastalık ve açlık yüzünden teker teker ölür. Aguirre komutanına karşı bir ayaklanmayı yönetir ve bu umutsuz yolculuk, Aguirre'in gittikçe çığırından çıkan efsanevi altın şehir El Dorado'ya ulaşma saplantısının yönlendirdiği bir katliam yolculuğuna dönüşür.

Peru'nun ücra köşelerinde küçük bir bütçeyle yapılan çekimler yeterince sorunlu ve meşakkatliydi ama Herzog'un sık sık çıldıran Kinski portresi (özellikle belgeseli My Best Fiend- Sevgili Can Düşmanım'da hayli canlı), filme korkutucu ve eğlendirici bir arka plan katar. Çekimlerin sonlarına doğru, Herzog, Kinski'yi vurmakla tehdit ederek, çekip gitmesini engellemiştir. Açıktır ki gerçek yaşam mücadeleleri filmin hararetli yoğunluğunu, trajik kaçınılmazlığını artırır; bunun işareti öldürülen komutanın zarif karısının en iyi (olanaksız bir şekilde temiz) kıyafetini giyerek balta girmemiş ormanın içine karırlı bir şekilde yürüyüşüyle verilir. Filmin sonunda aklını yitiren Aguirre, dört bir yana saçılmış cesetler ve ciyak ciyak bağıran maymunlarla dolu yüzer bir tabutu yönetir. Kinski'nin büyüleyici varlığı filme egemen olur ama filmi sanrısal ve hipnotik seyrinde tutan, Herzog'un ödün vermez görüşü ve kontrolüdür. **AE**

Batı Almanya / Peru / Meksika
(Werner Herzog)
100dk, Eastmancolor

Dili: Almanca

Yönetmen: Werner Herzog

Yapımcı: Werner Herzog

Senaryo: Werner Herzog

Görüntü Yönetmeni: Thomas Mauch

Müzik: Popol Vuh

Oyuncular: Klaus Kinski, Daniel Ades, Peter Berling, Daniel Farfán, Justo González, Ruy Guerra, Julio E. Martínez, Del Negro, Armando Polanah, Alejandro Repulles, Cecilia Rivera, Helena Rojo, Edward Roland

İngilizce adı: *Aguirre, The Wrath of God*

CABARET (1972)

Yönetmen, dansçı, koreograf ve Broadway devi Bob Fosse'un henüz ikinci filmi olan *Cabaret*, Baba'yla aday olan Francis Ford Coppola'ya karşı En İyi Yönetmen Oscarı dahil, toplam sekiz Oscar kazandı. *Cabaret*, 1970'lerde yapılan tek gerçek ve büyük müzikal filmdi; oysa "Hitler'in Baharı" olacağı yönünde birçok kehanette bulunulmuştu (Naziler'in olduğu bir müzikali kim seyretmek ister?).

Aslında filmi, büyülenmek isteyen herkes seyretti. Fosse, vodvillerle yetişmiş, hiciv ve adi gece kulüpleriyle erginliğe erişmiş bir alaycıydı. Başka hiç kimse John Kander ve Fred Ebb'in (John Van Druten'in, Christopher Isherwood'un *Goodbye To Berlin-Hoşçakal Berlin*'ine dayandırdığı I Am A Camera-Ben Bir Kamerayım oyununa dayanan) müzikalini alıp, 1930'ların Berlin'inin günahkar ve ruhsuz vatandaşlarına böylesine soğuk ve şaşaalı bir gözle bakamazdı. Filmın hiddetli ve parlak şarkıları ve kabareyle dış dünya arasındaki sivri kesmeleri, Nazizm'in yükseliş döneminde yanlış anlaşılan bir aşk ve tutkunun felaketlerle yüklü öyküsünü ürkütücü şekilde karşıtlarken, Joel Grey'in kötü niyetli kulüp takdimcisi de göz alıcı. Ancak sonuç olarak, ateşli canlılığı ve yapmacık fesatlığıyla hüzünlü ve çılgın Sally Bowles'a herkesi memnun etmek için umutsuzca çırpınan asabi bir enerji yüklerken, nefes kesici şarkıları ve gözler önüne serdiği tehditle bir başyapıt olan filme sıcaklık ve zaaf katan Liza Minnelli'ye aittir bu film. **AE**

ABD (ABC) 124dk, Technicolor
Yönetmen: Bob Fosse
Yapımcı: Cy Feuer
Senaryo: Jay Presson Allen *Christopher Isherwood'un Berlin Stories isimli kitabından; John Van Druten'in I Am a Camera isimli oyunundan ve Joe Masteroff'un müzikalinden*
Görüntü Yönetmeni: Geoffrey Unsworth
Müzik: John Kander
Oyuncular: Liza Minnelli, Michael York, Helmut Griem, Joel Grey, Fritz Wepper, Marisa Berenson, Elisabeth Neumann-Viertel, Helen Vita
Oscar: Bob Fosse (yönetmen), Liza Minnelli (kadın oyuncu), Joel Grey (yardımcı erkek oyuncu), Rolf Zehetbauer, Hans Jürgen Kiebach, Herbert Strabel (sanat yönetmeni), Geoffrey Unsworth (görüntü yönetmeni), David Bretherton (kurgu), Ralph Burns (müzik), Robert Knudson, David Hildyard (ses)
Oscar adaylıkları: Cy Feuer (film), Jay Presson Allen (senaryo)

ULTIMO TANGO A PARIGI (1972)
Paris'te Son Tango

Bernardo Bertolucci'nin *Paris'te Son Tango*'su, art-house erotizminde bugüne kadar süregelen bir akım başlattı ve *Intimacy* (*Mahremiyet*, 2001) dahil birçok film, teklifsizliği zora sokan bir "soru yok" cinsel ilişki öncülünü devam ettirirken, filmde oynayan yazar-yönetmen *Catherine Breillat* da (*Romance-Romans*, 1999) *Paris'te Son Tango*'nun Eros ve Thanatos temalarını güncelledi.

Paris'te Son Tango, Brando olmasaydı bu kadar önemli olur muydu? Brando'nun olağanüstü oyunculuğu birçok öncül efsanevi role atıfta bulunur. Bertolucci'nin Reich ve Bataille teorilerine yaptığı imalarla dopdolu, Brando'nun müstehcenliği ve müstehcen monologları hâlâ şaşırtacak kadar güçlü. Bu orta yaşlı umutsuz adamın duygularıysa hayli somut.

Başarılı bir rol dağıtım manevrasıyla Brando'nun karşısına çıkan, nispeten deneyimsiz Maria Schneider'ın Jean-Pierre Leaud'yla kasten yüzeysel sahneleri; merkezdeki ana ilişkiyle ve bu ilişkinin yanılsamaları yıkmasıyla tezat oluşturuyor.

Yine de *Paris'te Son Tango* büyük fikirlerin toplamından daha fazlasına sahip. Bertolucci'nin aşırı barok tarzı, bizleri parçalanmış ve psişik bir yeraltı dünyasına götürüyor. Tahta paravanlar, ayna yansımaları, uyumsuz dekorlar ve çarpık çerçevelemeler birbirini izlerken, Gato Barbieri'nin kusursuz ve coşkulu saksofon vals-lerinin eşliğinde, izleyiciye her noktada yönünü kaybettiriyor. Saplantılı kan lekeleri ve boş duvarların, anlaşılmaz çığlıkların ve bedensel çırpınmaların filmi *Paris'te Son Tango*, "ölümün karnına" inişini canlılıkla temsil ediyor. **AM**

İtalya / Fransa (Artistes Associés, PEA)
129dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Bernardo Bertolucci
Yapımcı: Alberto Grimaldi
Senaryo: Bernardo Bertolucci, Franco Arcalli, Agnès Varda
Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro
Müzik: Gato Barbieri
Oyuncular: Marlon Brando, Maria Schneider, Maria Michi, Giovanna Galletti, Gitt Magrini, Catherine Allégret, Luce Marquand, Marie-Hélène Breillat, Catherine Breillat, Dan Diament, Catherine Sola, Mauro Marchetti, Jean-Pierre Léaud, Massimo Girotti
Oscar adaylıkları: Bernardo Bertolucci (yönetmen), Marlon Brando (erkek oyuncu)

İngilizce adı: *Last tango in Paris*

ABD (Malpaso)
105dk, Technicolor
Yönetmen: Clint Eastwood
Yapımcı: Robert Daley
Senaryo: Ernest Tidyman
Görüntü Yönetmeni: Bruce Surtees
Müzik: Dee Barton
Oyuncular: Clint Eastwood, Verna Bloom, Marianna Hill, Mitch Ryan, Jack Ging, Stefan Gierasch, Ted Hartley, Billy Curtis, Geoffrey Lewis, Scott Walker, Walter Barnes, Paul Brinegar, Richard Bull, Alex Tinne, John Hillerman

HIGH PLAINS DRIFTER (1972)

Clint Eastwood'un yönetmen-yıldız olarak (*Play Misty for Me*'nin ardından) ikinci filmi, spagetti western personasını, Amerikan tarzı gotik ibret hikayesinde yeniden konumlandırır. Tıraşsız bir atlı serseri, çölün sisleri içinden çıkarak eskiden polis müdürlüğü yapan bir kasabalının, ölümüne kırbaçlandığı Lago'ya gider. *High Noon*'un (*Kahraman Şerif*) bu gerçeküstü yeniden çevriminde, kasabalılar öldürülen adamın hayaleti, daha doğrusu kardeşi olan Eastwood'a, eyalet hapishanesinden yeni serbest bırakılan ve şiddetli bir intikam için kasabaya geri dönmek üzere olan üç kanun kaçağına karşı durması için yalvarırlar.

Gizemli adam, aşağı yukarı 1972'lerde, sefil bir kovboy karşı-kahramana yönelik silah oyunları ve kötülük beklentilerini karşılamanın ötesinde, herkesi tuhaf bir bayrama katılmaya zorlayarak gücünü gösterir. Söz konusu bayramı özetlemek gerekirse, Eastwood bir cüceyi şerif ve belediye başkanı karışımı bir mevkiye getirir, kasabayı resmen kırmızıya boyar ve kasabanın adını "Cehennem" olarak değiştirir. Yabancı en sonunda Vietnam'ın "kasabayı kurtarmak için imha ettik" sloganını çağrıştırırcasına kasabayı yakar. Sergio Leone kadar Luis Buñuel'den de birçok temayı ödünç alan bu komik ve vahşi korku filmi; western ve korku teması karışımıyla, cesur bir şekilde tuhaf olmasının yanı sıra baştan sona dokunaklı bir kişisel tahlil de barındırır. **KN**

Britanya (Palomar)
138dk, Renkli
Yönetmen: Joseph L. Mankiewicz
Yapımcı: Morton Gottlieb
Senaryo: Anthony Shaffer, *kendi oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Oswald Morris
Müzik: John Addison, Cole Porter
Oyuncular: Laurence Olivier, Michael Caine, Alec Cawthorne, John Matthews, Eve Channing, Teddy Martin
Oscar adaylıkları: Joseph L. Mankiewicz (yönetmen), Michael Caine (erkek oyuncu), Laurence Olivier (erkek oyuncu), John Addison (müzik)

SLEUTH (1972)

Yönetmenlerin en konuşkanı, her zaman kaliteli konuşmayı görselliğe tercih eden adam olarak edindiği ün dikkate alındığında, Joseph L. Mankiewicz, Anthony Shaffer'in Broadway ve West End'de uzun süre sahnede kalan başarılı eseri *Sleuth*'un film versiyonunu çekmek için kusursuz bir seçimdi. Film, dedektif romanları yazarı Andrew Wyke'ın eşyalarla dolu görkemli evinin bahçesinde geçen birkaç sahneyle "açılsa" da temelde farklı kuşaklardan iki aktörün tarz, mizaç ve metot açısından çarpıştığı bir salonla sınırlıdır.

Daha "ciddi" tiyatro eserlerinin ardından film yıldızı statüsüne geri dönen Sör Laurence Olivier; edepsiz hilelerden çocuksu bir zevk alan ("bir bilmece testisi bu") ve karmaşık oyunlara (bembeyaz bir yapboz gibi) bağımlı olan şeytansı sadist Wyke rolünü oynuyor. Michael Caine'se, Wyke'ın ihmal edilen karısının sevgilisi ve berber Milo Tindle rolünde. İlk bakışta rakibi tarafından her açıdan alt edilmiş gibi görünse de Caine ilk perdenin düğüm noktasında, şaşırtıcı bir duygusallık sergilerken; ikinci perdede, geldiğini görseniz bile işe yarayan ve sizi birçok sürprizleri ve sapmaları olan bu olay örgüsü mutsuzca ama ilgili herkes için adilane bir şekilde bitmeden önce tuzağa düşmeye davet eden bir coup de théâtre'a (bir oyunda olayların beklenmeyen bir şekilde gelişmesi) çekiyor. **KN**

DELIVERANCE (1972)
Kurtuluş

Sam Peckinpah'ın *Straw Dogs*'u (*Köpekler*) ve Wes Craven'ın *Last House on the Left*'i (*Soldaki Son Ev*) gibi, John Boorman'ın *Kurtuluş*'u da vahşi doğada mantıksız ve sinir bozucu bir cinsel şiddetle karşı karşıya kalarak "katil doğduklarını" anlayan kibirli orta sınıf insanlarını ele alıyor. Tuhaftır ki, *Kurtuluş*'u çekmeyi planlamış olan Amerikalı Peckinpah, İngiltere'de *Straw Dogs*'u çekerken, İngiliz yönetmen Boorman'sa karanlığın kalbine giden kendi yolculuğunu filme almak ve şair-romancı James Dickey'nin hayali Cahulawassee Nehri'nin yerine Chattooga Nehri'ni kullanmak üzere Georgia'daydı.

Film, banliyöde yaşayan ve birbirine tezat oluşturan dört tiple açılır: sakin Ed (Jon Voight), mücadeleci Lewis (Burt Reynolds), dobra Bobby (Ned Beatty) ve duyarlı Drew (Ronny Cox), golf oynamak yerine nehirde kano gezintisine çıkmayı tercih ederek, yeni bir göl yaratacak bir barajın yok etmek üzere olduğu bir ormana giderler. Bir çift korkunç orman köylüsü, Ed ve Bobby'nin yollarını keser; adamlar soydukları ve "domuz gibi cıyaklamaya" zorladıkları Bobby'ye tecavüz ederlerken, Ed'i kendi kemeriyle ağaca bağlayarak, bu işkence boyunca tuhaf şekilde penisine asılı bırakırlar. Archer Lewis olanlara müdahale ederek tecavüzcüyü (Bill McKinney) öldürür ve dört arkadaş son derece karmaşık duygular içinde geride kalan köylü silahşör (Herbert Coward) ve düşmansı doğa karşısında olayı ört pas edip bölgeyi terk etmeyi seçerler.

Birçok yönetmen özellikle kentlilerin en maçosu olan Burt Reynolds'la standart bir he-man macera filmi yapabilirdi ama Dickey'nin senaryosuyla çalışan Boorman, daha sinir bozucu bir yaklaşımı seçerek, karakterlerin kahramanlığının aslında ne anlama geldiğini sorguluyor sürekli. Film sonunda Voight'in canlandırdığı hüzünlü Ed'in içindeki hayvansı yaşama içgüdüsünü keşfetmesinin ardından, kazanmaktan çok kaybettiği sonucuna varıyor. Beyazperdedeki iyi çocuk persona'sını yeniden düşünme şansı bulan Reynolds, *The Searchers*'daki Çöl Aslanı John Wayne kadar cömertçe özeleştiri içeren bir performans sergiliyor. Birkaç göze çarpan bölümden bahsetmek gerekirse: Drew'un bir verandada otururken bulduğu ve inanılmaz bir müzisyen olduğu ortaya çıkan, çökmüş adam-çocukla düet yaptığı unutulmaz "düşman bançolar" sahnesi ve Ed'in uykusunun yeni gölün sularından çıkan bir el gördüğü rüyalarla bozulduğu, sık sık taklit edilen (örneğin *Carrie-Günah Tohumu*) son dakika korku sürprizi. **KN**

ABD (Elmer, Warner Bros.) . 109dk, Technicolor

Yönetmen: John Boorman

Yapımcı: John Boorman

Senaryo: James Dickey
kendi romanından

Görüntü Yönetmeni: Vilmos Zsigmond

Müzik: Eric Weissberg

Oyuncular: Jon Voight, Burt Reynolds, Ned Beatty, Ronny Cox, Ed Ramey, Billy Redden, Seamon Glass, Randall Deal, Bill McKinney, Herbert Coward, Lewis Crone, Ken Keener, Johnny Popwell, John Fowler, Kathy Rickman

Oscar adaylıkları: John Boorman (film), John Boorman (yönetmen), Tom Priestley (kurgu)

SOLYARIS (1972)
Solaris

Rusya (Creative Unit of Writers & Cinema Workers, Mosfilm, Unit Four)
165dk SB / Sovcolor
Dili : Rusça
Yönetmen: Andrei Tarkovsky
Yapımcı: Viacheslav Tarasov
Senaryo: Fridrikh Gorenshtein, Andrei Tarkovsky
Stanislaw Lem'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Vadim Yusov
Müzik: Eduard Artemyev, Johann Sebastian Bach
Oyuncular: Natalya Bondarchuk, Donatas Banionis, Jüri Järvet, Vladislav Dvorzhetsky, Nikolai Grinko, Anatoli Solonitsyn
Cannes Film Festivali: Andrei Tarkovsky (FIPRESCI Ödülü), (Büyük Jüri Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Solaris*

Stanislaw Lem'in çoksatan kitabından Andrey Tarkovski'nin uyarladığı *Solaris*, hayali bir gezegen ve Stanley Kubrick'in *2001: Uzay Macerası*'nın (1968) üzerine bir meditasyondur. Bir bilimkurgu başyapıtı olan film, aynı zamanda bütçesiz bir epiktir de. *Solaris*, yenilikçi özel efektler ya da şaşırtıcı bir gösteri sunmak yerine, hayal ve günlük yaşamı tek bir potada eriten bir karakter deneyimiyle sınırlıdır.

Psikolog Kris Kelvin (Donatas Banionis), kendisinden Solaris'ın yörüngesindeki bir uzay istasyonunun işe yarayıp yaramadığını değerlendirmesi istendiğinde, astronot Berton'ın (Vladislav Dvorzhetsky) sarsıcı hikayesiyle karşılaşır. Birkaç yıl önce, yeni dünyanın girdaplı bilinç okyanuslarına ait sırların açığa çıkarılabileceğinin ümit edildiği günlerde yaşanan ve birçok kaşifin ölümüyle sonuçlanan bir felaketten yalnızca Berton'ın kurtulmasıyla birlikte, herşey kötüye gitmeye başlamıştır. Meraklanan Kris, uzay istasyonunu ziyaret ederek Dr. Snauth (Jüri Järvet), Dr. Sartorius (Anatoli Solonitsyn) ve intihar vakası Dr. Gibaryan'la (Sos Sarkisyan) bir toplantı yapar. Doktorlar Kris'e hiç acele etmemesini ve ortama alışmaya çalışmasını tavsiye ederler. Bu arada uzun zaman önce ölen karısı Khari'nin (Natalya Bondarchuk) hayaleti de dahil olmak üzere tuhaf görüntüler ve seslerin saldırısına uğrayan Kris, Solaris'in, ziyaretçilerin anılarını yeniden yaratma kabiliyetinin farkına varmaya başlar.

Khari'nin görsel gerçekliğinden korkan Kris, birçok farklı Khari'yi yok ederken ya da yok edilmesine yardım ederken, Solaris hakkında başka gerçekleri de keşfeder: hayaller maddesel açıdan gerçek, duygusal açıdan Kris kadar zayıftır ve gezegenin bilinciyle kalıcı bir ilişki kuran ilk insan kendisidir. Sonunda görevini yerine getiremeyecek duruma düşen Kris, Khari ve temsil ettiği her şeyle bütünleşir. Kris'in düşüşünü fark eden Snauth ve Sartorius, Solaris'i yok etme görevini kabul etseler de filmin son görüntüsünde, gezegen kendini Kris'in hayali kurtuluşunda şekillendirir.

Başarılı bir süreklilik ve son derece yalın yapım değerleriyle bütünleşmiş büyük fikirler deneyimi olan *Solaris*, hayalin her şeyi kapsayan tatmini karşısında yaşanan gerçekliğin belirsizliğiyle ilgili bir muhakemedir. Kris'in, kayıtsız yabancıdan, tümüyle kendisi için yaratılmış bir dünyanın kelimenin tam anlamıyla merkezi olmaya uzanan yolculuğu aracılığıyla, mantıklı bir zihnin, katıksız arzu yüzünden parçalanışını izleriz. Bu bağlamda, Tarkovski'nin filmi, gerçekten güzel görüntüler yaratabilmek amacıyla geniş perde formatı ve uzun planlar kullanır. Bu anlamda *Solaris*, kahramanının ruh halini somutlaştırmak için içsel durumları dışavurur.

Banionis'in Kris Kelvin'i, hüzünlü ve orta yaşlı bir adamdır. Kahverengi saçlarının bir anda beyazlaması, trajik bir deneyimi temsil eder; ve Kris'in, Solaris'in rüya mantığına kendini kaptırmadan önce, gezegeni sınıflandırma yönündeki ilk teşebbüslerini yönlendirir. Böylece gezegenin (hem rahatlatıcı hem de tüketici) çözümlenemez çatışması dairesel planlarla çekilmiş çeşitli sekanslarda kusursuzca ifade edilir. Sabit kamera, merkezi eksen üzerinde yavaşça dönerken, oyuncular ve dekorlar değişerek birkaç saniye önce yaşananların yeni olasılık katmanlarını gözler önüne serer.

2001: Uzay Macerası benzeri bir akıl oyunu olan *Solaris*, Sovyetler'in ifade özgürlüğüne karşı sürdürdükleri katı uygulamaların tam ortasında ve hiç kuşkusuz büyük bir bütçeden yararlanılmaksızın çekildi. Her şeyden önce felsefi bir dram olan bu Tarkovski filmi, sinemanın, yaşamanın ne anlama geldiğini ortaya çıkarma dürtüsünün bir mihenk taşı. **GC-Q**

ABD (Paramount)
175dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İtalyanca
Yönetmen: Francis Ford Coppola
Yapımcı: Albert S. Ruddy
Senaryo: Francis Ford Coppola, Mario Puzo
Mario Puzo'nun romanından
Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis
Müzik: Carmine Coppola, Nino Rota
Oyuncular: Marlon Brando, Al Pacino, Diane Keaton, Richard S. Castellano, Robert Duvall, James Caan, Sterling Hayden, Talia Shire, John Marley, Richard Conte, Al Lettieri, Abe Vigoda, Gianni Russo, John Cazale, Rudy Bond
Oscar: Albert S. Ruddy (film), Mario Puzo, Francis Ford Coppola (senaryo), Marlon Brando (erkek oyuncu–ödülü reddetti)
Oscar adaylıkları: Francis Ford Coppola (yönetmen), James Caan (yardımcı erkek oyuncu), Al Pacino (yardımcı erkek oyuncu), Robert Duvall (yardımcı erkek oyuncu), Anna Hill Johnstone (kostüm), William Reynolds, Peter Zinner (kurgu), Nino Rota (müzik–Fortunella'nın notalarını kullandığı için geçersiz sayıldı), Charles Grenzbach, Richard Portman, Christopher Newman (ses)

THE GODFATHER (1972)
Baba

"Ona reddedemeyeceği bir teklif yapın." En genç oğul Michael Corleone (Al Pacino), aile mesleği olan organize suçun dışında kalarak katıldığı 2. Dünya Savaşı'ndan döner. Ancak babası Don Corleone (Marlon Brando) vurularak öldürülünce, Michael intikam cinayeti işlemek zorunda kalarak, kan ve "onur" bağı yüzünden şiddetli bir yeraltı gücü ve mücadele seyrine (ya da lanetine) kapılır. Sonuç olarak Michael aile reisi rolünü miras alır ve yeni "Baba" olarak adamlarının bağlılıklarını kabul ederken anlayışsız WASP (Beyaz Anglo-Saxon Protestan) karısının yüzüne kapıyı kapatır.

Baba'nın diyalogları ve karakterleri anında sinema izleyicilerinin kolektif bilincine girdi. Film, Pacino ve James Caan'ı (asabi büyük oğul Sonny) yıldızlaştırdı; En İyi Film, En İyi Senaryo ve muhteşem bir dönüş yapan Brando adına En İyi Erkek Oyuncu Oscarlar'ını kazandı. *Baba*, en muhteşem Amerikan filmlerinden biri oldu; sadece hayali Carleone karakterlerine tapanlar değil, filmi bilgelik kaynağı olarak değerlendiren iş adamları dahil herkes tarafından çok sevildi. Filmi Mario Puzo'nun çok satan romanından uyarlayan yazar-yönetmen Francis Ford Coppola, bir ucuz gangster operası; bir ataerkillik, aile ve Amerika destanı yarattı. İtalyan asıllı Amerikalılar'ın ilk başlarda kendilerine hakaret edildiği iddiasıyla yaptıkları protestolar, filmin şaşırtıcı popülerliğinin altında silinip gitti. Göçmenlerin torunları, hep birlikte makarna yiyen, kutlama yapan ya da yas tutan Corleone klanını nostaljik bir özlemle izledi. Anekdotlar, dipnotlar ve eklemeler film folklorunun bir parçası oldu: Brando yanaklarını pamukla doldurmadı, arka dişlerine reçine damlacıkları klipsledi. Vaftiz edilen bebek, Sofia Coppola'ydı. Brando, Oscar'ını reddetmek için ödül törenine sahte bir Kızılderili olan "Satcheen Littlefeather"ı gönderdi.

Baba, ününü hakeden ustalıklı bir eser. Coppola, etkili tekniğiyle 1970'lerin sinemasının temelini attı. Cüretkar, içgüdüsel, görkemli ve unutulmaz sahneler efsane oldu: yataktaki at başı, Sonny'nin öldürülüşü, bahçedeki neşeli bir düğün partisinin görüntüleriyle Don Carloene'nin evin içindeki görüntülerinin kesişmeleri ve yeni bir Carloene'nin vaftiz töreni sırasında işlenen cinayetlerle göz kamaştırıcı bir final (aslında Baba rolünü üstlenen Michael için düzenlenmiş bir dini ayin). Filmin en ince nitelikleri Coppola'nın klasik, ucuz, kara ve toplumsal dramdaki akıcılığını gözler önüne serer ama *Baba* bugün bile hâlâ Mafya'yı yücelttiği için eleştirilir. Pacino'nun Michael'ı filmin kahramanıdır ve Michael iyi bir adam değildir. Ancak kan ve hırs laneti altında da olsa, aile bağlarının bu mitolojik araştırması hala seyircilere Aile'nin hiç aile olmamaktan daha iyi olduğu fikrini kabul ettirir. **AE**

VISKINGAR OCH ROP (1972)
Çığlıklar ve Fısıltılar

İsveç (Cinematograph AB, Svenska) 106dk, Eastmancolor
Dili: İsveçce
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Lars-Owe Carlberg
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Tema müziği: Johann Sebastian Bach, Frédéric Chopin
Oyuncular: Harriet Andersson, Kari Sylwan, Ingrid Thulin, Liv Ullmann, Anders Ek, Inga Gill, Erland Josephson, Henning Moritzen, Georg Årlin, Fredrik
Oscar: Sven Nykvist (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Ingmar Bergman (film), Ingmar Bergman (yönetmen), Ingmar Bergman (senaryo), Marik Vos-Lundh (kostüm)
Cannes Film Festivali: Ingmar Bergman (Büyük Teknik Ödül)

İngilizce adı: *Cries and Whispers*

Ingmar Bergman'ın en olağanüstü başarılarından biri olan *Viskingar och Rop*, sabahın erken saatlerinde bir köy malikanesinde başlarken, Sven Nykvist'in kamera hareketleri güneş ışıklarının, ağaçların ve sisin içindeki oyunlarını büyüleyici bir etkiyle yakalar. Bir kadının içini kemiren kanserin ıstırabıyla uykusundan uyanması sırasında, antika saatlerin acımasızca çaldığı evin içine girerken, Bergman'ın kurgusunun ölçülü ritimleri, kameranın yerleşimi ve sesle rengin etkileyici kullanımı öylesine kendinden emin ve görünüşte öylesine zahmetsiz ki sanatkarlığının doruklarında bir yönetmene tanık olduğumuz açıkça ortada. Aslında bu sonbahar havası yayan başyapıtı izledikten sonra akıllarda en canlı şekilde yer eden şey, belki de renk oluyor. Yaşamlarına göz attığımız dört kadının tercih ettiği zarif beyaz geceliklerle keskin bir tezat oluşturan parlak kırmızı, malikanenin odalarının mobilyalarına ve duvarlarına tuhaf şekilde hakim.

Bergman, insan ruhunun bu kırmızı tonunda olduğunu hayal ettiğini açıklamıştı; elbette kırmızının rahatsız edici varlığı Bergman'ın ölüm ve ölümün yaşam üzerindeki etkisiyle ilgili incelemesini yoğunlaştırır. Dört kadın; malikanenin ölen sahibi (Harriet Andersson), onun sadık hizmetçisi (Kari Sylwan) ve son günlerinde hastaya bakmak için gelen iki kız kardeşten (Ingrid Thulin ve Liv Ullmann) oluşur. Thulin kısmen sevgisiz bir evlilik yüzünden duygusal ve fiziksel açıdan suskunken, Ullman en azından yüzeysel olarak daha sıcak olmakla birlikte, kendini havailiğe ve güvensizliğe kaptırmıştır. İki kız kardeş ve hizmetçi önce hasta kadını avutmaya ve sonra da ölümünü kabullenmeye çalışırlarken, Bergman anıları ve en azından hizmetçi için kabusumsu hayalleri aracılığıyla her birinin korkularını, hüsranlarını, endişelerini ve pişmanlıklarını resmederek iç dünyalarına göz atmamızı sağlar. Bergman'ın dramatik uzmanlığı öylesine büyüktür ki korku filmlerinin temalarını (vampir öpücükleri, yaşama geri dönen bir cesedin kabusumsu görüntüsü) Çehov ya da Strindberg'i çağrıştıran oda dramıyla harmanlar ve bu harmanlama sadece tutarlı ve zorlayıcı olmakla kalmaz, yönetmenin sanatsal evreninin bir parçası olarak hemen tanınır. Elbette Bergman bu çabada, yıllardır birlikte çalıştığı kadın oyuncuların olağanüstü performanslarından yardım alır ama Bergman'ın senaryosu da onlar için muhteşem bir lütuftur. **GA**

FAT CITY (1972)

ABD (Columbia, Rastar)
100dk, Technicolor
Yönetmen: John Huston
Yapımcı: John Huston, Ray Stark
Senaryo: Leonard Gardner, *kendi romanından*
Görüntü Yönetmeni: Conrad L. Hall
Müzik: Kris Kristofferson
Oyuncular: Stacy Keach, Jeff Bridges, Susan Tyrrell, Candy Clark, Nicholas Colasanto, Art Aragon, Curtis Cokes, Sixto Rodriguez, Billy Walker, Wayne Mahan, Ruben Navarro
Oscar adaylıkları: Susan Tyrrell (yardımcı kadın oyuncu)

John Huston'ın en etkili "küçük filmi" *Fat City*, basmakalıp Hollywood tiplerinden bekleneceği gibi, kaybetme konusundaki cesur kararlılığıyla bir tür aşkınlık yaşasa bile, kaçınılmaz şekilde başarısızlıkla sonuçlanacak bir dönüş yapan yaşlı bir boksörün (Stacy Keach) hikayesini anlatır. Birçok Huston kahramanı gibi Tully de (Keach) asıl şansını kaçırmıştır ama şans eseri özsaygısını geri kazanmak için bir fırsat daha yakalar. Ernie adında daha genç bir boksörle (Jeff Bridges) bir araya gelen Tully, "büyük oynama" kararlığı içinde gencin akıl hocası ve rakibi olur. Ernie boksta başarı kazanmaya yetecek kadar yetenekli olabilir ama o da koşulların tuzağına düşer ve kız arkadaşıyla evlenmek zorunda kalarak, bitmez tükenmez sorumluklarla yüklü bir yaşama adım atar. Buna karşın Tully'nin, kendine zarar veren ruh hastası sevgilisi Oma (Susan Tyrrell), kendisini kullanan ve kötü davranan eski bir sevgilisi için Tully'yi terk eder.

Filmin sonunda, yalnızlığı ve başarısızlığı kabul eden Tully, hiç de başarılarla dolu erkeksi bir yaşam sürebilecek kadar "özgür" değildir. Huston, Amerikan rüyasının "bereketli kenti"ne giden kolay bir yol olmadığını ileri sürer. Gerçekçi boks sekansları, kasvetli California mekanları ve yeteneklı bir kadronun mükemmel ve incelikli oyunculuğu sayesinde, *Fat City*, kişisel dönüşüm ve aşkınlık gibi gerçekleştirilmesi mümkün olmayan hayalleri gerçekleştirmeye yönelik tümüyle insani bir saplantının, gerçekçi ama şiirsel bir portresini sunar. **RBP**

LE CHARME DISCRET DE LA BOURGEOISIE (1972)
Burjuvazinin Gizli Çekiciliği

Fransa / İtalya / İspanya (Dean, Greenwich, Jet)
105dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca / İspanyolca
Yönetmen: Luis Buñuel
Yapımcı: Serge Silberman
Senaryo: Luis Buñuel, Jean-Claude Carrière
Görüntü Yönetmeni: Edmond Richard
Oyuncular: Fernando Rey, Paul Frankeur, Delphine Seyrig, Bulle Ogier, Stéphane Audran, Jean-Pierre Cassel, Julien Bertheau, Milena Vukotic, Maria Gabriella Maione, Claude Piéplu, Muni, Pierre Maguelon, François Maistre, Michel Piccoli, Ellen Bahl
Oscar: Fransa (yabancı film)
Oscar adaylıkları: Luis Buñuel, Jean-Claude Carrière (senaryo)

İngilizce adı: *The Discreet Charm of the Bourgeoisie*

Luis Buñuel'in oturup hep birlikte yemek yemeye çalışan ama başaramayan üç varlıklı çiftle ilgili komik başyapıtı *Burjuvazinin Gizli Çekiciliği*, belki de yönetmenin son dönem Fransız filmlerinin en kusursuzca kotarılmış örneğidir. Film; karakterleri, sınıflarını ve sözde yıkılmazlıklarını, anlatı yanılsaması ve anlatı devamlılığı süreçleri sayesinde tespit eden çeşitli duraklamalar, sapmalar ve eklemelerle ilerler.

Burjuvazinin Gizli Çekiciliği'ni radikalizmine rağmen böylesine büyüleyici yapan ve Buñuel'e tek Oscar'ını kazandıran şey, her biri daha önceki filmlerinde edindikleri neredeyse efsanevi çağrışımları beraberinde getiren kusursuz oyuncu kadrosudur. Delphine Seyrig, bizlere *L'Année Dernière à Marienbad*'ı, (*Geçen Yıl Marienbad'da*, 1961) düşündürür; Stéphane Audran, Claude Chabrol'un orta döneminin yüksek burjuvazisini özetler; Bulle Ogier'nin nevrozlu karakteri, *L'Amour Fou*'da (*Çılgın Aşk*, 1969) oynadığı çılgın karakterin hafif komik bir versiyonu gibi ve Rey bile biraz kokain çektiğinde hafızalara kesinlikle *The French Connection*'ı (*Kanunun Kuvveti*, 1971) getiriyor.

Bu filmin Oscar adayı olmasından kısa bir süre sonra Buñuel, bir Meksika restoranında gazetecilere röportaj vermiş ve kazanmayı umup ummadığı sorulduğunda cevabı yapıştırıvermişti: "Elbette. İstedikleri 25.000 doları ödedim bile. Amerikalılar'ın bazı zayıflıkları olabilir ama sözlerini tutarlar." **JRos**

DIE BITTEREN TRÄNEN DER PETRA VON KANT (1972)
Petra Von Kant'ın Acı Gözyaşları

Batı Almanya (Autoren, Tango) 124dk, Renkli
Dili: Almanca
Yönetmen: Rainer Werner Fassbinder
Yapımcı: Rainer Werner Fassbinder, Michael Fengler
Senaryo: Rainer Werner Fassbinder, *kendi oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Michael Ballhaus
Tema müziği: Giuseppe Verdi
Oyuncular: Margit Carstensen, Hanna Schygulla, Katrin Schaake, Eva Mattes, Gisela Fackeldey, Irm Hermann
Uluslararası Berlin Film Festivali: Rainer Werner Fassbinder (Altın Ayı adaylığı)
İngilizce adı: *The Bitter Tears of Petra Von Kant*

Birçok ünlü gay artist için, George Cukor'ın *The Women*'ı (*Kadınlar*, 1939) gay tarzı bir sinematografik hikaye anlatımı için karşı konulmaz bir model olmuştur: aynı evde yaşayan, kaderleri perdede görünmeyen erkekler tarafından belirlenmiş ve hükmedilmiş ama hemcinsleriyle ilişkilerinin melodramatik yoğunluğuyla yoğrulmuş bir grup kadın.

Alt başlığı küstahça "bir hastanın geçmişi" olan film, Rainer Werner Fassbinder'in bu model üzerine kurduğu lezbiyen çeşitlemesidir. Oyununun klostrofobik teatralliğini koruyan ve hatta abartan Fassbinder, moda tasarımcısı Petra'yla (Margit Carstensen) dilsiz ve itaatkar hizmetçisi Marlene'i (Irm Hermann) ziyaret eden şık kadınların resmi geçidini sunar. Petra'nın en güçlü yönü, psikolojik üstünlüğü ve oyun oynama konusundaki uzmanlığıdır (telefonda seks hizmeti verir) ve yatak odası oyunları yatağın içinde ve etrafında bir danstır. Kıskançlıktan köpüren Marlene'se bu sırada arka planda durmadan daktiloda yazı yazar ve çizimler yapar.

Eski pop şarkılarının tuhaf bir şekilde kaynaştırılarak kullanılması gibi çok sayıda camp mizah olasılıkları ortaya çıkar ama Fassbinder soğukkanlılığını korur. Film, duygusal açıdan sado-mazoşist ilişkilere bulaşmış insanlara, yani Fassbinder'e göre herkese basit ama değerli bir yaşam dersi verir: "Zayıf"ın her koşulda tek bir nihai ve yıkıcı silahı var... gitme gücü". **AM**

Britanya (Universal)
116dk, Technicolor

Yönetmen: Alfred Hitchcock

Yapımcı: William Hill, Alfred Hitchcock

Senaryo: Anthony Shaffer
Arthur La Bern'in Goodbye Piccadilly, Farewell Leicester Square isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Gilbert Taylor

Müzik: Ron Goodwin

Oyuncular: Jon Finch, Alec McCowen, Barry Foster, Billie Whitelaw, Anna Massey, Barbara Leigh-Hunt, Bernard Cribbins, Vivien Merchant, Michael Bates, Jean Marsh, Clive Swift, John Boxer, Madge Ryan, George Tovey, Elsie Randolph

FRENZY (1972)
Cinnet

Alfred Hitchcock, 1972'de Arthur La Bern'ün romanı Goodbye Piccadilly, Farewell Leicester Square'ın film versiyonunda, oyun yazarı Anthony Shaffer'le işbirliği yapmak üzere İngiltere'ye döndü. Yönetmenin ilk başarılı filmi *The Lodger*'un (*Kiracı*, 1926) kuralarının çoğunu yeniden canlandıran filmde, Londra yine Karındeşen Jack tarzı bir seri katilin tehdidi altında ve başroldeki adam öylesine kuşkulu tavırlar sergiliyor ki asıl şüpheli haline geliyor.

Hitchcock, kendi saplantısının da büyük bölümünü oluşturan cinayetle ilgili İngiliz tutumunda, şehvetli çekicilik ve gerçek korkunun kusursuz karışımını yaratır. Hayata küsmüş eski RAF subayı Richard Blaney (Jon Finch), Covent Garden pub'ında barmen olarak çalışan bir alkoliktir ve kaderin cilvesi onu başarılı bir çöpçatanlık ajansını işleten, akıllı eski karısı Brenda'nın (Barbara Leigh-Hunt) sırtından geçinmek zorunda bırakmıştır. Gerilim Ustası'nın bugüne kadar yönettiği en korkunç ve en açık sahnelerden birinde, doğu Londralı neşeli bir meyve tüccarı olan Bob Rusk (Barry Foster) Brenda'yı ziyaret eder; Brenda adamın açıkça ifade edilmeyen ama sapıkça özel isteklerini profesyonel açıdan karşılamak istemez; bunun üzerine gerçekte ünlü Kravatlı Katil olan Rusk, tecavüz ettiği kadını şal desenli kravatıyla boğar.

Frenzy (*Cinnet*), anti-sosyal, kaba ve alçalmış kahraman (bir noktada evsizler yurdunda yatmak zorunda kalacak kadar düşer) ve neşeli bir barmaid olan eski kız arkadaşını (Edith Massey) öldürerek, Blaney'yi daha da çaresiz kılan çekici, hoş ve başarılı kötü adam arasında kesmelerle ilerler. (*Sapık* ve *Strangers on a Train*'de (*Trendeki Yabancı*) olduğu gibi, Hitchcock, Rusk'ı kendisini ele verebilecek kravat iğnesini geri almak için, bir kamyonetin arkasına attığı patates çuvalındaki çıplak bir cesetle etrafta çaresizce dolanırken göstererek, katilin suçunu örtbas etme çabasına sempati duymamızı sağlamak koşuluyla bir gerilim sekansı yaratmayı başarır. Hitchcock, dönemin daha esnek sansür yönetmeliklerinden faydalanarak, cinsellik ve şiddet konusunda daha açık davranır ama yine de bir cinayetten uzun ve yavaş bir geri çekilmenin, ne zaman bir başka yakın çekim yağma ve boğazlamadan daha fazla korku yaratacağını da bilir. Bir polis müfettişinin (Alec McCowen) karısı (Vivien Merchant) tarafından sürekli iğrenç gurme yemekleriyle karşı karşıya bırakıldığı bir alt hikayede, Mike Leigh tarzı bir toplumsal utanç komedisi sunulur. **KN**

PINK FLAMINGOS (1972)
Pembe Flamingolar

ABD (Dreamland)
93dk, Renkli
Yönetmen: John Waters
Yapımcı: John Waters
Senaryo: John Waters
Görüntü Yönetmeni: John Waters
Oyuncular: Divine, David Lochary, Mary Vivian Pearce, Mink Stole, Danny Mills, Edith Massey, Channing Wilroy, Cookie Mueller, Paul Swift, Susan Walsh, Pat Moran, Pat Lefaiver, Jack Walsh, Bob Skidmore, Jackie Sidel

Büyük olasılıkla bugüne kadar yapılan en kötü filmlerin en iyisi ve hiç şüphesiz Amerikan underground akımından çıkmış trash sinemasının en ünlü ve en sevilen (tabii doğru kelime buysa) eserlerinden biri olan John Waters'ın 1972 yapımı filmi, "katıksız" iğrenç filmciliğin estetiği üzerine sanal bir rehber sunuyor.

Waters'ın sevgili memleketi Baltimore, Maryland ve çevresinde çekilen *Pembe Flamingolar*, kendisi kadar tuhaf ailesiyle (zeka özürlü hippie oğlu Crackers (Danny Mills) ve oyun parkında oturan, yumurta saplantılı obez annesinden (kesinlikle unutulmaz Edith Massy) kurulu bir karavanda yaşayan travesti diva Divine'ın kaçınılmaz zaferini konu alır. Söz konusu savaş, "Yaşayan İnsanların En İğrenci" olmak amacıyla tiksindirici ve ahlaksız davranışlar sergileyerek içine kapanık ve antisosyal Marble'ları (Waters'ın her zamanki oyuncuları Mink Stole ve David Lochary) alt etmeyi hedefler.

Marble'lar, kadın otostopçuları iğfal edip hamile bıraktıktan sonra bebeklerini lezbiyen çiftlere satarak ve kazandıkları paraları okullara eroin sokma planları için kullanarak zorlu bir tehdit oluştururlar ama Divine'ın Babs Johnson'ı ailesinin tahtını koruma görevinde altta kalmaz.

Pembe Flamingolar'ın (arada sırada çarpık ve bulanık görüntüleri, sözde rasgele zumları ve kesmeleri ve pürüzlü ses kalitesiyle sağlanan) cesurca amatör filmi hissi; trash ve kült film izleme deneyimine katkıda bulunur. Her şeyden önce burada, kız deliği ve dudak senkronizasyonu, kazıkla serbest bırakılmış bağırsak hareketleri ve tavuklarla sekse (üstelik sadece başlangıç için) fazlasıyla zaman ayıran bir filmden bahsediyoruz. Filmin ünlü epilogunda, Divine, Baltimore kent merkezinde bir yolda durur, küçük bir köpeğin yeni bıraktığı dışkıyı yerden alır, ağzına koyar, biraz çiğner, sonra öğürür ve kameraya ancak bok yiyici denilebilecek bir sırıtışla bakar. Eleştirmen Justin Frank, bu sahneyi "tüm underground sinemasının en ünlü sahnesi... *Sapık*'takı duş sahnesinin underground muadili" olarak tanımladığında kesinlikle abartmıyordu. Waters 1980'ler ve 90'larda daha nazik ve daha ılımlı bir üsluba dönmeden önce zevksizlik konusunda *Female Trouble* (1974) ve *Desperate Living* (1977) dahil olmak üzere daha birçok unutulmaz deneme yapmaya devam etse de filmlerinin hiçbiri mizah ve bayağılığı, *Pembe Flamingolar* kadar kusursuzca birleştirememiştir. **SJS**

ABD (Superfly, Warner Bros.) 93dk, Technicolor
Yönetmen: Gordon Parks Jr.
Yapımcı: Sig Shore
Senaryo: Phillip Fenty
Görüntü Yönetmeni: James Signorelli
Müzik: Curtis Mayfield
Oyuncular: Ron O'Neal, Carl Lee, Sheila Frazier, Julius Harris, Charles McGregor, Nate Adams, Polly Niles, Yvonne Delaine, Henry Shapiro, K.C., James G. Richardson, Make Bray, Al Kiggins, Bob Bonds, Fred Rolaf

SUPERFLY (1972)

Curtis Mayfield'ın cızırtılı funk müziklerini, uyuşturucu satıcısı maço bir antikahramanı ve 1970'lerin değersiz sokak satıcılarını kullanan *Superfly*, blaxploitation (70'lerin siyahi sinema akımı) döngüsünün en sevilen ve en sık alıntı yapılan filmlerinden biri olarak kesinlikle unutulmaz. Gordon Parks Jr.'un yönettiği bu duygusuz aksiyon-suç dramı, bir grup bağımsız Afrika kökenli Amerikalı işadamı (bu onura ulaşan ilk işadamları oldular) tarafından finanse edildi ve neredeyse tümü siyahi bir ekip tarafından çekildi. *Superfly*, cafcaflı kıyafetlerin ve ölümcül eğlence aracı olarak uyuşturucuların, özellikle kokainin Amerika'nın temel pop kültürüne sızmasına öncülük etti.

Superfly, son bir iş yapmayı ve elindeki tüm kokaini paraya çevirip, suçtan uzakta yeni bir yaşama başlamayı uman Harlem'li şık uyuşturucu satıcısı Youngblood Priest'ın (Ron O'Neal) destanını anlatır. Film, getto kaynaklı acıya, ıstıraba ve sonsuz bir şiddet döngüsüne sürekli uyuşturucu temini hakkında güçlü bir beyanda bulunur ve Priest'i de gangsterler arasında en zengin ve en beğenilen züppe konumuna taşırken, diğer yandan dönemin "maço-kokain bilincini" daha çekici; siyasi siyahi bilinciyse önemsiz ve etkisiz kılar. *Superfly*'ı tutarlı ve siyasi açıdan doğru bir mesaj vermemekle suçlamak neredeyse olanaksız. Diyaloglar öylesine canlı, "Pusherman" şarkısının durgun çerçeveli montajı öylesine utanmazca etkileyici, O'Neal'ın karakteri öylesine sessizce karizmatik ki seyirciler filmin çözülmesini seyrederken heyecan duymaktan kendilerini alamazlar. Ya da bir eleştirmenin kısaca belirttiği gibi, *Superfly* "bir Playa'nın yaşamının özünü" kusursuzca yakalıyor. **SJS**

ABD (Universal) 129dk, Technicolor
Yönetmen: George Roy Hill
Yapımcı: Tony Bill, Robert L. Crawford, Julia Phillips, Michael Phillips
Senaryo: David S. Ward
Görüntü Yönetmeni: Robert Surtees
Tema Müziği: Scott Joplin
Oyuncular: Paul Newman, Robert Redford, Robert Shaw, Charles Durning, Ray Walston, Eileen Brennan, Harold Gould, John Heffernan, Dana Elcar, Jack Kehoe, Dimitra Arliss
Oscar: Tony Bill, Michael Phillips, Julia Phillips (film), George Roy Hill (yönetmen), David S. Ward (senaryo), Henry Bumstead, James Payne (sanat yönetimi), Edith Head (kostüm), William Reynolds (kurgu), Marvin Hamlisch (müzik)
Oscar adaylıkları: Robert Redford (erkek oyuncu), Robert Surtees (görüntü yönetmeni), Ronald Pierce, Robert R. Bertrand (ses)

THE STING (1973)
Belalılar

George Roy Hill, Paul Newman ve Robert Redford'ı ilk olarak *Butch Cassidy and the Sundance Kid*'de (*Sonsuz Ölüm*, 1969) yönetti. Öylesine geniş kapsamlı sonuçlar elde edildi ki film izleyicilerin western filmlere ilgisini onaylarken, Newman ve Redford'ın ticari çekiciliğini de gözler önüne serdi. Aynı ekip dört yıl sonra suç filmi *The Sting*'de tekrar bir araya geldiğinde, Hill oyunculara, oyunculuklarını sergilemek için daha fazla olanak tanıdı ama herhangi bir trajik tınlama yoktu.

Büyük Buhran sonrası Chicago'da geçen filmde, Henry Gondorff (Newman) ve Johnny Hooker (Redford) hiçbir hırsı olmayan iki üçkağıtçıyı oynar. Gangster Doyle Lonnegan'ın (Robert Shaw) bir arkadaşlarını öldürmesi üzerine ikili intikam almaya karar verir. Bu kararı izleyen ve duman, aynalar ve tersine çevrilen durumları temel alan çaba; aynı zamanda Chicago'nun yeraltı suç dünyasında kalabalık bir şebekeye de dayanır.

Zeki adamlardan oluşan güçlü bir yardımcı oyuncu kadrosu diğer zeki adamlara karşı kişisel tarzlarını belirlerken dört bir yana zeka kıvılcımları saçılır. Scott Joplin'in rag'inin ölümsüzlüğü tüm film müziklerinde çınlar ve en sonunda uzun boylu dolandırıcı en korkutucu canlıyı alt eder.

The Sting belki bir sanat eseri değil ama yine de leziz bir pasta. Mavi gözlü Newman ve sarışın Redford muhteşem görünüyor ve ikilinin arkadaşlıkları, sadakat ve aldatmayı merkez alan komik bir macerada at üstünde dövüşen beyazperde ustalarının neşesiyle pekişiyor. **GC-Q**

LA MAMAN ET LA PUTAIN (1973)
Anne ve Fahişe

Anne ve Fahişe hakkındaki her şey; yani süre, performanslar ve diyaloglar gerçek bir gövde gösterisi. Jean Eustache, bu otobiyografik filmde yoğun bir aşk üçgenini anlatmak için destansı bir 220 dakika harcıyor: Alexandre (Jean-Pierre Léaud), Marie'yle (Bernadette Lafont) yaşar ama Veronika'ya (Françoise Lebrun) aşık olur.

16 mm.'yle ve siyah-beyaz çekilen *Anne ve Fahişe*, Yeni Dalga akımının estetiğini yerleştirirken, 68 Mayısı sonrası yaşanan hüsranın dokunaklı bir portresini sunar. Hareketli kamera (seçkin Pierre Lhomme'a ait), baştan çıkarıcı bir Paris manzarası sunar: içlerindeki karakterlerin sersemletici bir sohbet akışına kapıldıkları eski apartmanlar, bulvarlar ve kafeler. Eustache'ın olağanüstü diyalogları edebiyat, argo ve müstehcenliği harmanlarken, Lhomme'un kamerası süreyi, aşırı uzun planlar ve gerçek zamanlı sahnelerle uzatır.

Anne ve Fahişe, birçok Yeni Dalga filmi gibi, bizzat Eustache da dahil olmak üzere gerçek yaşamdan film eleştirmenlerinin ve yönetmenlerinin yan karakterler olarak göründükleri Paris entelektüel dünyasında geçer. Ancak Lafont dışında Yeni Dalga'yı en çok çağrıştıran karakter, François Truffaut'nun öteki benliği Léaud'dur. *The 400 Blows*'un (*400 Darbe*, 1959) mucize çocuğu ve Stolen Kisses'ın (*Çalıntı Öpücükler*, 1969) havai genç adamı büyüyerek çılgın, saplantılı, öfkeli ve yine de büyüleyici Alexandre'a dönüşmüştür. Yaşamın, aşkın ve sanatın anlamını tartışan Léaud-Alexandre, aykırı Yeni Dalga erkeğini, Mayıs 68'in özgürlükçüsüyle harmanlar; Anne ve Fahişe, hem narsist bir portre hem de bu figürün dokunaklı teşhiri olarak döneminin ayrılmaz bir parçasıdır.

Filmin adındaki "anne" ve "fahişe" nedir peki? Alexandre gibi film de iki dişi stereotip arasında bocalar ve süreç içinde onları birbiriyle değiştirir. Alexandre'ın işsiz olmasına rağmen iş sahibi olan bu iki kadın, olgunlaşmamış Alexandre'dan daha güçlü görünür. Yine de film bu iki kadını, "trajik" ama en sonunda Lafont ve tecrübesiz Lebrun'ün mükemmel performanslarına rağmen Alexandre'ın (ve yönetmenin) varoluşçu endişesine boyun eğmiş, marjinal figürlere dönüştürür. Bu açıdan da döneminin bir parçası olan *Anne ve Fahişe*; 1970'lerin Fransası'nın karışık, "özgür" ve yine de zalimce ataerkil cinsel politikalarına adanmış bir yapıt. Eustache (1981'de intihar etti), filmi aynı zamanda son derece dokunaklı yapmaya yetecek yeteneğe de sahipti. **GV**

Fransa (Ciné Qua Non, Elite, Losange, Simar Films, V.M) 219dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Jean Eustache
Yapımcı: Pierre Cottrell, Vincent Malle
Senaryo: Jean Eustache
Görüntü Yönetmeni: Pierre Lhomme
Tema müziği: Mozart, Offenbach
Oyuncular: Bernadette Lafont, Jean-Pierre Léaud, Françoise Lebrun, Isabelle Weingarten, Jacques Renard, Jean-Noël Picq, Jessa Darrieux, Geneviève Mnich, Marinka Matuszewski

İngilizce adı: *The Mother and the Whore*

ABD (Badlands, Pressman-Williams) 95dk, Renkli

Yönetmen: Terrence Malick

Yapımcı: Jill Jakes, Terrence Malick, Edward R. Pressman, Louis A. Stroller

Senaryo: Terrence Malick

Görüntü Yönetmeni: Tak Fujimoto, Stevan Larner, Brian Probyn

Müzik: Gunild Keetman, James Taylor, George Aliceson Tipton, Carl Orff, Erik Satie

Oyuncular: Martin Sheen, Sissy Spacek, Warren Oates, Ramon Bieri, Alan Vint, Gary Littlejohn, John Carter, Bryan Montgomery, Gail Threlkeld, Charles Fitzpatrick, Howard Ragsdale, John Womack Jr., Dona Baldwin, Ben Bravo

BADLANDS (1973)
Kanlı Toprak

"Eğlendiğimizi inkar edemem... ve söylenmesi gerekenden daha fazlasını söyledim." Harvard mezunu, Rhodes araştırmacısı, eski gazeteci ve MIT'de felsefe öğretmeni olan Terrence Malick, Amerikan film endüstrisinin kurallarına ve ticariliğine tümüyle kayıtsız, gerçek bir sanatçıydı. 1970'lerde sadece iki filmin senaristliğini, yapımcılığını ve yönetmenliğini üstlendikten sonra 20 yıllık bir inzivaya çekilmesi (bu dönemin sonunda uzun süre tartışılan 2. Dünya Savaşı projesi *A Thin Red Line*'ı-*İnce Kırmızı Hat* gerçekleştirdi), Amerikan sinemasında saygın bir efsane ve korkunç bir kayıp olarak değerlendirilmesine yol açtı. 1979 yapımı filmi *Days Of Heaven* (*Cennet Günleri*), gücünü keskin güzelliğinden ve ruhsal çağrışımlarından alır. Ancak pervasızca zorlu bir yolculuğun sinir bozucu ve kaderci bir incelemesi olan *Badlands*, daha dikkat çekici ve etkili gözde bir kült film oldu. *Badlands*, tasarlanmış sanat gibi görünmeyen görsel güzelliğiyle daha sade ve ağırbaşlı, ayrıca daha doğal ve enerjik. Asla eskimeyecek bu film, ölümsüz bir kalite taşıyor ve masumiyetten yoksun ama kitlesel şöhret açlığının egemen olduğu bir çağda her geçen gün biraz daha anlam kazanıyor.

Badlands'in iki genç yıldızı, Kit ve Holly rollerinde olağanüstü. 30'lu yaşlarının başlarında olan ama daha genç görünen, vahşi ve huysuz Martin Sheen; şöhret heveslisi, kendini James Dean benzeri bir kanun kaçağı olarak hayal eden, amaçsız, yabancılaşmış ve uyumsuz Orta Batı genci rolünde adeta patlıyor. 24 yaşında olmasına rağmen 15 yaşında bir kız çocuğu olarak son derece inandırıcı Sissy Spacek de Martin'in ifadesiz, çilli ve pasif ama çekici sevgilisi rolünde sinir bozucu. Suçlu gençler Bonnie ve Clyde, asıl adlarıyla Charles Starkweather ve Carol Fugate'in 1950'lerin gerçek ve şoke edici vakasından esinlenen filmin kötü erkek çocuk ve bando lideri pilicinin anlatısında korkunç bir cazibe var. Kızın haşin babasının (Warren Oates) ilgisizliği, bir pamuk tarlasında aşk barınağı olarak kurulan ağaç ev, ülke çapındaki sayısız cinayet ve kovalamaca hep Bonnie ve Clyde'ı hatırlatır.

Badlands, görünüşte sıradan bir ergen kızın başka hiçbir fikri olmadığı için kaderini itaatkarca bir sosyopatla birleştirmesinin farkındalığı içinde soğuk, kasvetli ve korkutucu. Ayrıca Malick'in zekice yazımı aracılığıyla, şiddetli psikolojik dramdan tarafsız ve mizahsız bir mesafede durabilmesi sayesinde film son derece edebi. Spacek'in, ikilinin nihilistik gelişimine tuhaf bir dokunaklılık katan bir dış ses olarak, canlandırdığı karakterin romantik ama sıradan günlüğünü, kızın 50'li yılların adi sinema dergilerini okuduğu tarzda acemice okuması çok zekice bir simge. Dönemin ikonografisini kullanan detaylar, yatıştırıcı olduğu kadar (durumlarını hiç umursamayan çift, sokakta Mickey ve Sylvia'nın "Love Is Strange"i eşliğinde kaygısız çocuklar gibi ya da Nat King Cole eşliğinde arabalarının far ışığında rüyadaymışçasına dans eder) dokunaklı da (bir araba takibi sırasında, polis tam da enselerindeyken Kit saçını aynada düzeltir ya da polislere neşeyle armağanlar fırlatır). Harap evleri, sıkıcı yaşamları ve bayağı rüyalarıyla Amerika'nın kalbinden manzaraların; yinelenen ölüm görüntülerinin arkasındaki parlak ve canlı müzik parçalarının oluşturduğu tezatlar, baştan sona çarpıcı. Üstelik Malick'in haşmetli, düşündürücü ve karamsar üslubunun yankıları, bugün hâlâ kaçak aşıklar türünde kendini hissettirmeye devam ediyor. **AE**

ABD (Lucasfilm, Coppola, Universal)
110dk, Technicolor

Yönetmen: George Lucas

Yapımcı: Francis Ford Coppola, Gary Kurtz

Senaryo: George Lucas, Gloria Katz, Willard Huyck

Görüntü Yönetmeni: Jan D'Alquen, Ron Eveslage

Tema müziği: Sherman Edwards, Chuck Berry, Buddy Holly, Booker T. Jones

Oyuncular: Richard Dreyfuss, Ron Howard, Paul Le Mat, Charles Martin Smith, Cindy Williams, Candy Clark, Mackenzie Phillips, Wolfman Jack, Bo Hopkins, Manuel Padilla Jr., Beau Gentry, Harrison Ford, Jim Bohan, Jana Bellan, Deby Celiz, Johnny Weissmuller Jr., Suzanne Somers

Oscar adaylıkları: Francis Ford Coppola, Gary Kurtz (film), George Lucas (yönetmen), George Lucas, Gloria Katz, Willard Huyck (senaryo), Candy Clark (yardımcı kadın oyuncu), Verna Fields, Marcia Lucas (kurgu)

AMERICAN GRAFFITI (1973)
Gençlik Yılları

Yapımcılığını Coppola'nın üstlendiği *American Graffiti*'yi, Coppola'nın otobiyografik çeşnili senaryoya da katkıda bulunan, himayesi altındaki eski asistanı George Lucas yönetti. 1962'de olaylı bir yaz gecesinde arabayla turlayan lise mezunlarının hikayesini konu alan bu son derece eğlenceli ve zeki ergenlik filmi, 1950'lerin gençlik filmlerinden esinlenmişti ama klasik arabaların içinde ve vintage rock müzikler eşliğinde geçen yüzlerce ergenlik komedisinin üslubunu belirledi; kısacası *American Graffiti* sık sık taklit edilse de zekası ya da teknik ustalığı asla aşılamadı. Film, ayrıca aynı oyuncuları kullanan ve Vietnam öncesi sözde kaygısız gençlik çağına hayali olarak geri dönen *Happy Days* (*Mutlu Günler*) ve *Laverne and Shirley* gibi faydalı ve nostaljik televizyon sitcom'larına da açıkça esin kaynağı oldu.

Bu grafiti topluluğundaki mucizeler: kolej öğrencisi erkek çocuk rollerinde Richard Dreyfuss ve henüz Ronny olan Ron Howard, briyantinli kötü çocuk rolünde Paul "sana ne oldu?" LeMat, Cindy Williams, Candy Clark, Charles Martin Smith, efsanevi rock-'n'-roll DJ'yi Wolfman Jack ve daha mütevazı rollerde Joe Spano, Suzanne Somers, daha Kathleen Quinlan olmadan önce Kathy ve drag (kısa mesafeli sürat yarışı) yarışçısı Bob Falfa rolünde Harrison Ford adında, pek de genç olmamakla birlikte ümit vaat eden bir oyuncu. Genç yetenek kalabalığı filme, Lucas'ın ilk akıl hocalarından olan görüntü yönetmeni Haskell Wexler'ın mükemmelen yakaladığı bir enerji, komedi, görüş ve sanat katıyor. *American Graffiti*; stüdyo dışında, hâlâ geçerliliğini koruyan "ana yolda sürat yapma" geleneğinin uzun zamandır yakından gözlemlendiği biçimiyle gece turları, köpük sıkma, flörtvari takıpler ve kese kâğıtlarında gizlice ele geçirilmiş alkol içeren ayinsel bir tören olduğu ve Lucas'ın daha sonra sinema imparatorluğu Skywalker Ranch kompleksini kuracağı Modesto ve San Rafel, California'da çekildi.

Lucas, ikinci filminde soğuk ve fütürist ilk filmi Orwellian THX 1138'de rastlanmayan bir sıcaklık sergiledi. 28 gecede bir milyon doların altında bir bütçeyle çekilen *American Graffiti*, gişe rekorları kırarak tüm zamanların en kârlı filmlerinden biri olmakla kalmadı, övgü dolu eleştiriler alırken, En İyi Film, En İyi Yönetmen ve En İyi Senaryo dahil olmak üzere beş dalda Oscar'a aday oldu. Bu, Lucas'ın bir sonraki filmi *Star Wars*'la (*Yıldız Savaşları*) olağanüstü bir ün kazanmasını sağladı. **AE**

PAPILLON (1973)
Kelebek

Franklin J. Schaffner'in, "Yaşama isteği ve ölmek için bir yer dışında ortak hiçbir noktası olmayan iki adam" sözleriyle tanıtılan filmi *Kelebek*, erkek kahramanlarının aşk hikayesine dönüşmüş macera öyküsünü anlatır. Film, işlemediği bir suç için Fransız Guayanası'nda bir hapishaneye gönderilen Papillon'la (Steve McQueen) açılır. Papillon orada Dega adlı bir başka tutukluyla (Dustin Hoffman) tanışır. Ardından film ikilinin kaçmaya çalışırken yaşadıkları talihsizlikleri anlatırken en sonunda Papillon başarılı olur.

Bu göz ziyafetine eşlik eden Jerry Goldsmith'in müzikleri, tropikal fonu yankılarken, *Kelebek*'i bir aksiyon aracından çok insan ve doğa arasındaki yüzleşme haline getirir. Dolayısıyla, McQueen, bireysel sadakat ve acıyı keşfetmemizi sağlayan çilekeş kahramandır. Dikkatli seyirciler çok az diyalog olması karşısında şaşıracaklardır. *Kelebek*'in etkisi, oyunculuk parçalarından ve mahpusluğun katıksız gücünden kaynaklanır. Belki de buna en güzel örnek, kahramanın hücre hapsidir; McQueen tek kelime etmese bile yine de güçlü bir beyazperde kişiliği ve yıldızı olarak çıkar karşımıza.

Ancak filmin asıl amacı bir kabusta ışıldar. Papillon'a "Seni boşa harcanmış bir hayatla suçluyorum" denir ama Papillon'un kendisini mahvetmek için tasarlanmış bir sistemi alt eden önemsiz bir adam olarak kazandığı zafer sayesinde film, bir karşı-iddiaya dönüşür. **GC-Q**

ABD / Fransa (Allied Artists, Corona-General, Solar)
150dk, Technicolor

Yönetmen: Franklin J. Schaffner

Yapımcı: Robert Dorfmann, Ted Richmond, Franklin J. Schaffner

Senaryo: Dalton Trumbo, Lorenzo Semple Jr.
Henri Charrière'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Fred J. Koenekamp

Müzik: Jerry Goldsmith

Oyuncular: Steve McQueen, Dustin Hoffman, Victor Jory, Don Gordon, Anthony Zerbe, Robert Deman, Woodrow Parfrey, Bill Mumy, George Coulouris, Ratna Assan, William Smithers, Val Avery, Gregory Sierra, Vic Tayback, Mills Watson, Ron Soble, Barbara Morrison, Don Hanmer, E.J. André, Richard Angarola, Jack Denbo, Len Lesser, John Quade, Fred Sadoff, Allen Jaffe, Liam Dunn

Oscar adaylıkları: Jerry Goldsmith (müzik)

ENTER THE DRAGON (1973)
Ejder Kalesi

Eski çaça şampiyonu ve Amerikan televizyon çömezi Bruce Lee, *Fist of Fury (Demir Yumruk)* ve *The Big Boss* (*Büyük Patron*) gibi kaba Hong Kong filmleriyle, aksiyon filmlerinin süper starı olarak kendine bir yer edindikten sonra, Hollywood yapım değerlerine uygun bir film yapmak için sadece tek bir şansa sahipti. Fiziksel becerileri ruhsal bir seviyeye ulaşan dövüş sanatları ustası Lee, kötü adamların patronunun korunaklı adasına sızar (çömezler John Saxon ve Jim Kelly'yle birlikte) ve bir sürü genç suçluyu haklar (Jackie Chan de figüran olarak şöyle bir görünür).

Yönetmen Robert Clouse, bir Brock Landers macerasını yöneten birinden bekleyeceğiniz türden bir üslup sergilerken (bir sürü zum ve ışık kırılması), gerçek yaşamında fazlasıyla aksanlı ama akıcı ve anlaşılır bir Hong Kong İngilizce'si konuşan Lee, anlaşılmaz biçimde bilgece beyanlardan oluşan bir Charlie Chan diyaloğuna saplanıp kalmış. Ancak Lee, hareketlerini *Crouching Tiger Hidden Dragon* (*Kaplan ve Ejderha*) benzeri filmlerde kullanılan kabloların ya da efektlerin yardımı olmaksızın ihtişamla yaparken, simgesi olan nunchaku'ları çevirirken ve yağlı bedenini esnetirken aksiyon yine de hiç aralıksız şaşkınlık yaratmayı başarıyor. Daha sonraki dövüş sanatları filmleri türü üzerinde büyük etkisi olan ve "hepsini öldür" tarzı bilgisayar oyunları için şablon oluşturan *Ejder Kalesi*, sinema tarihindeki yerini, Lee'nin karizmatik kişiliğinin ve kelimenin tam anlamıyla taklit edilemez dövüş hareketlerinin gücü sayesinde kazandı. **KN**

Hong Kong / ABD (Concord, Sequoia, Warner Bros.)
98dk, Technicolor

Yönetmen: Robert Clouse

Yapımcı: Raymond Chow, Paul M. Heller, Bruce Lee, Fred Weintraub

Senaryo: Michael Allin

Görüntü Yönetmeni: Gil Hubbs

Müzik: Lalo Schifrin

Oyuncular: Bruce Lee, John Saxon, Kien Shih, Jim Kelly, Ahna Capri, Robert Wall, Angela Mao, Bolo Yeung, Betty Chung, Geoffrey Weeks, Peter Archer, Ho Lee Yan, Marlene Clark, Allan Kent, William Keller

ABD (Taplin - Perry - Scorsese) 110dk, Technicolor

Yönetmen: Martin Scorsese

Yapımcı: E. Lee Perry, Martin Scorsese, Jonathan T. Taplin

Senaryo: Martin Scorsese, Mardik Martin

Görüntü Yönetmeni: Kent L. Wakeford

Tema müziği: Eric Clapton, Bert Holland, Mick Jagger ve Keith Richards

Oyuncular: Robert De Niro, Harvey Keitel, David Proval, Amy Robinson, Richard Romanus, Cesare Danova, Victor Argo, George Memmoli, Lenny Scaletta, Jeannie Bell, Murray Moston, David Carradine, Robert Carradine, Lois Walden, Harry Northup, Catherine Scorsese, Martin Scorsese

MEAN STREETS (1973)
Arka Sokaklar

Martin Scorsese'nin çığır açan bu filmi, o zamandan beri işlediği temaların ve şatafatlı yeteneğinin anlık ifadesiydi. Aslında büyük kısmı Los Angeles'da ve bazı ek bölümleri San Gennaro din festivalinde çekilmekle birlikte Scorsese'nin kendi mıntıkasında, yani New York City'nin Little Italy'sinde geçen *Mean Streets*, organize suçun orta düzey dolandırıcılarını konu alır. Scorsese, uzun bir ergenliğin neşesi ve yıkıcılığının yanı sıra filmografisi boyunca süregelen kişisel bir kurtuluş arayışını işler.

Genç ve sakin Harvey Keitel, Scorsese'nin yarı-otobiyografik dublörü Charlie Cappa'yı canlandırır (gerçekte yönetmen karakterin anlatısı için kendi sesini kullanır). Cappa, "günahlarının bedelini sokakta ödersin, kilisede değil" sözüne inanan küçük bir çete asalağıdır ama yine de suçlarının kefaretini ödemek için adak mumuna elini uzatmaya heveslidir. Dünyaya etkileyici bir yüz sunma çabası içinde fetişist bir tavırla kendisini zırhlar içinde bir şövalye gibi gören Charlie, eski moda bir onur ve sadakat duygusu beslemenin ve yine de centilmenlerin yürüttüğü bir işte başarı kazanmanın mümkün olduğuna inanır. Ancak kuzeni ve aynı zamanda kız arkadaşı (Amy Robinson), "Aziz Francis'in talih oyunu oynatmadığını" hatırlatarak Charlie'nin dürüst adam tavırlarını baltalar.

Charlie zamanını Little Italy'de arkadaşlarıyla etrafta dolanarak, tehlikeli şekilde sorumsuz kuzeni Johnny Boy'la (Robert De Niro) birbirlerine Hope-and-Crosby şakaları yaparak, sinemaya giderek (sizlere Marty'nin nereden geldiğini göstermek için John Ford'un *The Searchers*'ı (*Çöl Aslanı*) ve Roger Corman'ın *Tomb of Ligeia*'sından üstü kapalı film sahneleri), küçük dolaplar çevirerek (sinema parasını, uyuşturucu sattığı öğrencileri kazıklayarak kazanır), hangi kızla birlikte olacağını düşünerek ve mesleğinde yükselmeyi umarak geçirir. Ancak ne olması ve nasıl görünmesi gerektiğiyle ilgili duyguları, Charlie'yi sırf insanların kendisini tuhaf bulacağı için sara hastası kuzeniyle ilişkisini bitirmeye ve ardından sırf siyahi olduğu için flört ettiği besbelli müthiş bir kadınla olası bir ilişkiden kaçmaya yöneltir. Bu arada Johnny Boy'a sadakati Charlie'yi açıkça felakete sürükler; çünkü kimsenin ne düşündüğünü umursamayan bu sorumsuz asi, güçlü bir yerel tefeciyi (Richard Romanus) aldığı parayı geri ödemeyerek ve üstelik herkesin içinde küçümseyerek faka bastırır.

Duygulu, içten, ağırbaşlı, saygıdeğer Charlie ve patlamaya hazır, aklına geleni söyleyen, fevri, açıkgöz Johnny Boy (ilk olarak bir posta kutusunu bombalarken görürüz), 1970'lerin sinemasının kilit karakterleri olarak, yıldızların Scorsese ve diğerleri için olağanüstü eserlerde inceleyecekleri persona'lar ortaya koyarlar. Film; kanlı bir tanrılaştırmayla, karakterlerin bazılarını kanlar içinde bırakan ve diğerlerinin de ölümüne neden olan (ancak kimin akıbetinin ne olduğu kesinlikle açık değil) bir silahla tarama-trafik kazasıyla biter. Kamera zarif takım elbisesi içinde neon ışıklı barlara girip çıkan Keitel'la birlikte sessizce dolaşırken, fonda Scorsese'nin benzersiz plak koleksiyonunun çaldığı filme, baştan sona zevk veren bir enerji egemen. Scorsese'nin daha önceki filmi Boxcar Bertha'nın (*Aşk ve Ölüm*,1972) yıldızı David Carradine da sarhoş bir cinayet kurbanı olarak komik bir yan rolde oynuyor. **KN**

ABD (E-K-Corp., Lions Gate)
112dk, Technicolor
Yönetmen: Robert Altman
Yapımcı: Jerry Bick, Robert Eggenweiler
Senaryo: Leigh Brackett
Raymond Chandler'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Vilmos Zsigmond
Müzik: John Williams
Oyuncular: Elliott Gould, Nina Van Pallandt, Sterling Hayden, Mark Rydell, Henry Gibson, David Arkin, Jim Bouton, Warren Berlinger, Jo Ann Brody, Stephen Coit, Jack Knight, Pepe Callahan, Vincent Palmieri, Pancho Córdova, Enrique Lucero

THE LONG GOODBYE (1973)
Uzun Veda

Robert Altman'ın Raymond Chadler'ın son büyük romanının ağır ve serbest biçim versiyonu *The Long Goodbye*, 1953'te geçen olayı 1973'e taşıyarak Philip Marlowe'un eskimiş değerlerini zekice eleştirir. Elliott Gould'un kılıksız, tıraşsız, zincirleme sigara içen özel dedektifi; kibirli kedisine adi kedi mamasını kakalamaya çalıştığı muhteşem sekansta ortaya konduğu üzere, kaybetmeye mahkum bir adamdır. Chandler'ın hikayesinin kalıntıları arasında güçlükle yolunu bulmaya çalışan Gould, Hemingwayvari alkolik bir yazara (kendi sahnelerini yazan Sterling Hayden) yardım etmeye çalışır ve tek arkadaşını (Jim Bouton) bir cinayet suçlamasından kurtarır.

John Williams'ın olağanüstü müzikleri, filmle aynı adı taşıyan bir parçada sonsuz varyasyonlarla oynarken, birçok şaşırtıcı sekans sunulur: gaddar gangster Jark Rydell'ın metresinin yüzüne kola şişesi fırlatarak duygularını açıklaması ("Onu seviyorum, senden hoşlanmıyorum bile"), Hayden'ın kumsalda tökezleyerek kazara intihar etmesi ve Marlowe'u en sonunda bir şekilde galipler ligine taşıyan alaycı son cümlesi ("ve kedimi kaybettim"). Bu arada Arnold Schwarzenegger de önemsiz bir gangster olarak ücret bile almadığı küçük bir rolde oynuyor. Altman, çerçevenin köşelerinde neredeyse hiç fark edilmeden birçok hayati olayın gerçekleşmesini sağlıyor ve Los Angeles zevksizliğinin güneş çarpmış dokusunda, görsel ve işitsel etki yaratan küçük anları öne çıkarmayı seviyor. **KN**

Britanya (British Lion)
102dk, Eastmancolor
Yönetmen: Robin Hardy
Yapımcı: Peter Snell
Senaryo: Anthony Shaffer
Görüntü Yönetmeni: Harry Waxman
Müzik: Paul Giovanni
Oyuncular: Edward Woodward, Christopher Lee, Diane Cilento, Britt Ekland, Ingrid Pitt, Lindsay Kemp, Russell Waters, Aubrey Morris, Irene Sunters, Walter Carr, Ian Campbell, Leslie Blackater, Roy Boyd, Peter Brewis, Barbara Rafferty

THE WICKER MAN (1973)
Gizemli Adam

"Hıristiyan aynasız" lakaplı ezik İskoç polis Howie (Edward Woodward), çekici ama acımasız bir yerel arazi sahibinin (Christopher Lee) bir sonraki hasadın başarılı olmasını sağlamak için aşırı önlemler aldığı Summerisle'da küçük bir kızın kayboluşunu araştırır. Anthony Shaffer'ın (Sleuth) yazdığı *Gizemli Adam*; korku filmi, cinayet-dedektiflik, putperest etnografyası ve folk müziğin son derece orijinal bir karışımı olarak ne yazık ki pek üretken olmayan yönetmeni Robin Hardy'nin ilk başarılı filmi olarak dikkat çeker. Film, seksi ve fesadın cüretkar bir karışımı olmayı başararak, filme gidenlerin bir kutsal bakire delisinin kumsalda yakılan insan şeklindeki dev şenlik ateşine götürüldüğü festivalde olayların nasıl sonlanacağını artık bilmelerine rağmen, hâlâ etkisini sürdüren şok bir sonla biter.

Tuhaf oyuncu kadrosunda toprak sahibinin şuh kızı rolünde hem ses hem görüntü için dublör kullanan Britt Ekland, çıplak kütüphaneci rolünde geleceğin kült yıldızı Ingrid Pitt, kurnazlığıyla gülünç duruma düşen meyhaneci rolünde mim sanatçısı Lindsay Kemp ve okul müdiresi benzeri başrahibe rolünde Diane Cilento yer alır. Filmin ilk gösterim için önemli oranda kurgulanmasına rağmen, günümüzde kullanılan versiyona, budanmış görüntülerin (tümü olmasa bile) büyük bölümü yeniden eklenmiş; ancak kısa versiyon bazı açılardan biraz daha iyi çünkü uzatılmış versiyon, izleyicileri final sürprizine yönlendirme konusunda biraz ağır kalıyor. **KN**

LA NUIT AMÉRICAINE (1973)
Gecenin Ötesi / Güneşte Gece

La Nuit Américaine'nin tipik bir sahnesinde, yönetmen Ferrand (François Truffaut oynar), yeni siparış ettiği sinema kitapları yığınını (Bresson, Rossellini, Hitchcock hakkında) masaya atarken, cızırtılı bir telefon ahizesinden Georges Delerue'nün müziğini dinleriz. Günlük yaşam detaylarının beklenmedik ve özenle sınırlandırılmış bir şiirsel lirizm dalgasıyla karışımı, tipik Truffaut üslubunu yansıtır.

La Nuit Américaine, Truffaut'nun film yapma sürecine sevgi dolu bir armağanıdır. Truffaut, tartışmaya yol açacak şekilde, 1968 sonrası dönem için dayanak noktası olarak Yeni Dalga'yı değil; stüdyoyla sınırlandırılmış, klasik ve genel sinemayı seçer. Film, sinemayı sanat olarak değil; meslek olarak vurgular (hiç kimse Ferrand'ın sıradan eğlentisi *Meet Pamela*'nın bir başyapıt olduğunu iddia edemez). Ayrıca film, "ürün"den çok ürüne uzanan kolektif süreç hakkındadır. Truffaut, genelde ele alınan kötücül güç oyunlarının yerine, oyuncu kadrosu ve teknik ekip arasında sevecen ve iyi huylu bir "aile" ilişkisinin portresini çizerek, *Amerikan Gecesi*'ni Jean-Luc Godard'ın *Le Mepris*'ine (*Nefret*, 1963) ya da Rainer Werner Fassbinder'in *Beware of a Holy Whore*'una (1970) zıt kutupta konumlandırır.

Zengin bir oyuncu topluluğu (kibar Jean-Pierre Aumont'dan delifişek Jean-Pierre Léaud'ya kadar) yaşam, aşk ve hüsranla ilgili geçici dersler paylaşırken, dayanak noktalarını uysal ve acı-tatlı bilgelik oluşturur. Film, bazı noktalarda birbirleriyle zekice karşılaştırılan geniş bir karakter yelpazesini ustalıkla resmeder: örneğin, seks kaçamaklarına yönelik tutumları (Léaud'nun ilişkilerini açıklamasıyla birlikte Jacqueline Bisset'nin mutlu bir evlilik yaşayan karakteri için trajik ve fazlasıyla dramatik, ciddi yönetmen yardımcısı rolündeki Natalie Baye için küstahça).

Truffaut, yaşamın faniliğini, kırılganlığını ve düşselliğini bir set ortamını kullanarak vurgular; hatta şaşırtıcı ve neşeli bir sahnede bir yabancının en sonunda patlamasına ve bu film insanlarını kudurmuş ahlaksızlıkları yüzünden eleştirmesine bile izin verir. Film, (İngilizce adı "*Day For Night*"tan anlaşılabileceği gibi), filmcilik sürecinin birçok yanılsamasını nazikçe gözler önüne serer ama filmlerin büyüsünün üstümüzde yarattığı dehşetle karışık saygıyı da korur. Truffaut, tipik üslubuyla, kurgu odası cinnetine adanmış canlı montaj sahneleri ya da yapay karda çekilmiş gösterişli bir sahnede bu işin rutin uygulamalarına derin bir sevgi ve takdir gösterir.

Bu tuhaf şekilde neşeli montaj sahnelerinin gözler önüne serdiği üzere, Truffaut'nun sineması, temelde göze hitap etmez. Filmde melodram vurgusu yok; mizanseninde gösterişli ve esaslı bir söylem yok. Truffaut'nun saplantısı; üslup hafifliğini korumak, anlatı akışını en üst düzeye çıkarmak ve olayları azami tasarrufla nakletmekle ilgili: Truffaut, bu noktada gerçekten Hitchcock'un ya da Lang'ın gerginliğiyle Renoir ya da Becker'ın gözlemsel inceliğini birleştirdi. Filmi, önemsiz ya da ciddiyetten yoksun olmakla suçlayanlar, Truffaut'nun bu düzeydeki benzersiz başarısını göremiyorlar.

Sıradan durumların garip silsilesi arasında, ruh halini değiştiren ani kesintiler şeklinde (Alexander'ın ölümü gibi) ender ve güçlü dram anları yaşanıyor. Bu "dakik" olayların hüznü, karakterlerin geçici zevklerinin keskinliğini artırıyor: gizli mahremiyet ya da suç ortaklığı anları, neşeli aydınlanmalar, tesadüfi komedi patlamaları ve kaçamak öpücükler. *La Nuit Américaine*, Truffaut'nun bu tür anekdotlarının en sevimlilerinden bazılarını barındırıyor. **AM**

Fransa / İtalya (Carrosse, PECF, PIC)
115dk, SB/Eastmancolor
Dili: İngilizce / Fransızca
Yönetmen: François Truffaut
Yapımcı: Marcel Berbert
Senaryo: Jean-Louis Richard, Suzanne Schiffman, François Truffaut
Görüntü Yönetmeni: Pierre-William Glenn
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: Jacqueline Bisset, Valentina Cortese, Dani, Alexandra Stewart, Jean-Pierre Aumont, Jean Champion, Jean-Pierre Léaud, François Truffaut, Nike Arrighi, Nathalie Baye, Maurice Seveno, David Markham, Bernard Menez, Gaston Joly, Zenaide Rossi
Oscar: Fransa (yabancı film)
Oscar adaylıkları: François Truffaut (yönetmen), François Truffaut, Jean-Louis Richard, Suzanne Schiffman (senaryo), Valentina Cortese (yardımcı kadın oyuncu)

İngilizce adı: *Day For Night*

Britanya / İtalya (Casey, Eldorado)
110dk, Technicolor

Yönetmen: Nicolas Roeg

Yapımcı: Peter Katz, Frederick Muller, Anthony B. Unger

Senaryo: Allan Scott, Chris Bryant, *Daphne Du Maurier'nin öyküsünden*

Görüntü Yönetmeni: Anthony B. Richmond

Müzik: Pino Donaggio

Oyuncular: Julie Christie, Donald Sutherland, Hilary Mason, Clelia Matania, Massimo Serato, Renato Scarpa, Giorgio Trestini, Leopoldo Trieste, David Tree, Ann Rye, Nicholas Salter, Sharon Williams, Bruno Cattaneo, Adelina Poerio

DON'T LOOK NOW (1973)
Büyü

Nicholas Roeg'un, Daphne du Maurier'nin kısa bir hikayesine dayanan filmi *Büyü*, İngiliz yönetmenin tipik dolambaçlı hikaye üslubunu gözler önüne serer. Roeg'un geçici elipsleri ve çılgın kesmeleri, psikolojik huzursuzluk ve dehşetin zaten aşikar atmosferini yansıtır ve pekiştirir. Sanat restoratörü John Baxter (Donald Sutherland) ve karısı Laura (Julie Christie), kızlarının genç yaşta kaza sonucu boğularak ölmesinden kısa bir süre sonra, eski bir kilisede çalışmak ve kayıplarının yol açtığı travmayı atlatabilmek için sezon dışı bir dönemde Venedik'e giderler. Ancak ıssız kanallar ve tuhaf karakterlerle dolu ürpertici bir kentle karşılaşırlar. Bu tuhaf karakterlerin arasında yer alan iki garip yaşlı kız kardeşten (Hilary Mason ve Clelia Matania) biri, ölen kızlarıyla iletişim kurabileceğini ısrarla iddia eden ve çifti yakın bir tehlikeye karşı uyaran kör bir psişiktir. John önce şüpheci davranır; ama birkaç kez kızını, öldüğü sırada üstünde olan kırmızı yağmurluklu, sokaklardan ok gibi geçip giderken tesadüfen görmesinin ardından, yaşlı kadına inanmaya başlar.

Filmin unutulmaz finalinde, John gece vakti artık ölen kızının hayaleti olduğuna inandığı gizemli kırmızı yağmurluklu görüntünün peşinde Venedik sokaklarında koşturur ve en sonunda onu karanlık bir geçitte sırtı dönük olarak yakalar. Sonra söz konusu görüntü yüzünü dönerek cinsiyeti belirsiz bir cüceyi gözler önüne serer ve (hayli gerçek ve kentte bir süredir cinayetler işliyor olması nedeniyle haylı ölümcül) küçük yaratık yaklaşıp boğazını usturayla keserken John sadece şaşkın bir halde öylece durur. Sinema tarihinde çok az sahne izleyicilerin tüylerini ürpertme konusunda bu sahne kadar etkili olmuştur demek hiç de abartı olmaz.

Ancak *Büyü*'nün korkutucu finali, filmin en bilinen sahnesi değil. Bu onur, John ve Laura'nın evli bir çift olarak ruhsuzca akşam yemeğine hazırlanma görüntüleriyle karıştırılmış uzun seks sahnesine ait. Sevişme boyunca perdeye yansıyan olağanüstü tutkunun, Christie ve Sutherland arasında gerçek yaşamda yaşanan bir ilişkiden kaynaklandığı dedikoduları yayıldı. Durum ne olursa olsun, aynı tutku tüm filme yayılıyor. **SJS**

SLEEPER (1973)
Uykucu

ABD (Rollins-Joffe Productions)
89dk, Renkli
Yönetmen: Woody Allen
Yapımcı: Jack Grossberg
Senaryo: Woody Allen, Marshall Brickman
Görüntü Yönetmeni: David M. Walsh
Müzik: Woody Allen
Oyuncular: Woody Allen, Diane Keaton, John Beck, Mary Gregory, Don Keefer, John McLiam, Bartlett Robinson, Chris Forbes, Mews Small, Peter Hobbs, Susan Miller, Lou Picetti, Jessica Rains, Brian Avery, Spencer Milligan

Woody Allen'ın kendi ifadesiyle "ilk komik filmlerinden" biri olan *Sleeper*, *2001 Uzay Macerası* (1968), *Otomatik Portakal* (1971), *THX 1138* (1971) ve *Z.P.G.* (1972) gibi filmlerin biçimlendirdiği bir geleceğin, 1973 yılında Allen'ın imgeleminde başıboş kalan mızmız ve nevrozlu Yahudi karakteri için Bob Hope tarzı bir komedi aracıdır.

Greenwich Village'da sağlıklı gıda dükkanı sahibi ve cazcı Miles Monroe (Allen), sıradan bir ülser ameliyatı sırasında komplikasyonlar yaşamasının ardından folyoya sarılarak dondurulur ve 200 yıl sonra tekrar çözülür. *Bananas* (*Muz Cumhuriyeti*, 1971) ve *Love and Death*'te (*Aşk ve Ölüm*, 1975) olduğu gibi, Allen'ın karakteri, yine bir tiranlığı diğeri için değiştirmeye mahkum devrimci faaliyetlerin içine sürüklenen bir bozguncudur. Bir gün mutlaka bitecek romantik ilişkiler hakkında bazı sivri felsefi yorumlar var ama filmin ana odak noktası komedi. Çarpık bir fütürist perspektiften bakılarak çağdaş geleneklere yöneltilen hiciv darbelerinden (yağlı yiyeceklerin ve sigaranın, sağlıklı besinlerden daha iyi olduğu kanıtlanmış), sessiz sinema tarzı slapstick'e (dev bir muz doğal olarak dev bir muz kabuğu gag'ine yol açıyor) ve Diane Keaton ve Allen'ın, Marlon Brando ve Vivien Leigh'i oynadığı *A Streetcar Named Desire*'ın (*İhtiras Tramvayı*, 1951) bir yeniden gösterimine dönüşen zihinsel programlama oturumu gibi solcu gerçeküstücülüğe kadar uzanan bir komedi. **KN**

SERPICO (1973)

ABD / İtalya (Paramount, De Laurentis)
129dk, Technicolor
Yönetmen: Sidney Lumet
Yapımcı: Martin Bregman
Senaryo: Waldo Salt, Norman Wexler
Peter Maas'ın kitabından
Görüntü Yönetmeni: Arthur J. Ornitz
Müzik: Mikis Theodorakis
Oyuncular: Al Pacino, John Randolph, Jack Kehoe, Biff McGuire, Barbara Eda-Young, Cornelia Sharpe, Tony Roberts, John Medici, Allan Rich, Norman Ornellas, Edward Grover, Albert Henderson, Hank Garrett, Damien Leake, Joseph Bova
Oscar adaylıkları: Waldo Salt, Norman Wexler (senaryo), Al Pacino (erkek oyuncu)

Kendi departmanı (şubesi?) içindeki yolsuzluğun kökünü kazıyan başına buyruk polisler artık televizyonlardaki birçok kanun dizisinin tanıdık bir teması. Ancak 1973'te bu, Sidney Lumet'nin Al Pacino'nun ateşli performansıyla dikkat çeken *Serpico*'da tümüyle kullandığı heyecan verici ve bakır bir sinema alanıydı. Peter Maas'ın 1972 tarihli biyografisine dayanan film, New York polisi Frank Serpico'nun sürükleyici hikayesini anlatır. Gerçek Serpico para almayı reddetti ve bu karar nakledildiği birçok şubede hiç sevilmemesine yol açtı. Meslektaşlarından kişisel tehditler alan Serpico, gizemli bir şekilde görev başında yüzünden vuruldu ama yine de kurtularak önemli bir polis yolsuzluğu duruşmasında tanıklık etti.

1972 yapımı *Baba*'daki çığır açan rolünü henüz geride bırakmış olan Pacino, *Serpico*'da kendisine Altın Küre ve birçok Oscar adaylıklarından ikincisini kazandıran, yüksek enerjili ama gösterişsiz bir performans sergiliyor. *Serpico*, sadece bir polis klişesi olmaktan, ana karakterinin dengeli görüş açısı sayesinde kurtulur: yaşama küsmüş bir şehide dönüşen, haktan yana bir adam. Tek uyumsuz unsur, Mikis Theodorakis'in ağır Akdeniz temalı müzikleri. Judd Hirsch ve F. Murray Abraham da küçük rollerde görünüyor. **KK**

ABD (Hoya Productions, Warner Bros.)
122dk, Metrocolor

Dili: İngilizce / Latince / Yunanca / Fransızca / Almanca / Arapça

Yönetmen: William Friedkin

Yapımcı: William Peter Blatty

Senaryo: William Peter Blatty, *kendi romanından*

Görüntü Yönetmeni: Owen Roizman, Billy Williams

Müzik: Jack Nitzsche, David Borden, George Crumb, Hans Werner Henze, Mike Oldfield, Krzysztof Penderecki, Anton Webern

Oyuncular: Ellen Burstyn, Max von Sydow, Lee J. Cobb, Kitty Winn, Jack MacGowran, Jason Miller, Linda Blair, Reverend William O'Malley, Barton Heyman, Peter Masterson, Rudolf Schündler, Gina Petrushka, Robert Symonds, Arthur Storch, Reverend Thomas Bermingham

Oscar: William Peter Blatty (senaryo), Robert Knudson, Christopher Newman (ses)

Oscar Adaylığı: William Peter Blatty (film), William Friedkin (yönetmen), Ellen Burstyn (kadın oyuncu), Jason Miller (yardımcı erkek oyuncu), Linda Blair (yardımcı kadın oyuncu), Bill Malley, Jerry Wunderlich (sanat yönetmeni), Owen Roizman (görsel yönetmen), John C. Broderick, Bud S. Smith, Evan A. Lottman, Norman Gay (kurgu)

THE EXORCIST (1973)
Şeytan

Korku sineması tarihindeki ilk büyük gişe rekortmeni olan bu filmin, türün daha sonraki gelişimi üzerinde güçlü bir etkisi oldu. Daha önce hiçbir korku filmi, gösterim öncesi bu kadar tanıtıma, montaj aşamasındaki çekişmelerle ilgili bu kadar dedikoduya; kusma, bayılma ve hatta geçici psikoz krizlerine yol açmasıyla ünlü bir filmi seyretmek için, her yaştan insanın neden saatlerce kuyrukta beklediğine dair bu kadar spekülasyona maruz kalmamıştı. *Şeytan*'ın kültürel etkisini ne kadar abartsanız azdır. Film, beyazperdede neyin gösterilip neyin gösterilemeyeceğini kesin olarak belirleyen kurallara meydan okudu. O sıralarda gündemde olan Watergate skandalının yerine, en azından kısa bir süre, gazete manşetlerine oturdu; "gerçek hayattaki" ruhun ele geçirilmesi vakalarında belirgin bir artış oldu ve bir eleştirmenin yazdığı gibi, "tiksintinin geniş bir izleyici kesimi tarafından bir kitle eğlencesi olarak benimsenmesini sağladı."

Maryland'da bedenini şeytani güçlerin ele geçirdiği iddia edilen 13 yaşında bir erkek çocuğu hakkındaki gazete haberlerinden esinlenen yazar William Peter Blatty, kahramanı bir kız çocuğu olarak değiştirdi. Kötülüğün doğası üzerine ağır dozlarda felsefi ve teolojik spekülasyonlar da katarak birçok ayrıntıyı merak uyandıracak şekilde abarttığı aynı adlı romanını 1971'de yayımladı. Kitabın çoksatanlar listesine gireceğini isabetli bir biçimde tahmin eden Warner Brothers film haklarını satın aldı; ve Blatty, senaryonun ilk halini defalarca elden geçirdikten sonra, en sonunda kılı kırk yaran Friedkin'in taleplerine uygun bir senaryo ortaya koydu.

Kitabı okumayanlar için anlaşılması neredeyse imkansız olan çok uzun bir giriş bölümünden sonra, filmin ilk yarısında temel düzeydeki karakter ilişkileri gelişir ve dönüm noktasının temelleri atılır. Regan MacNeil (Linda Blair), eşinden boşan-

mış ünlü sinema oyuncusu Chris MacNeil'in (Ellen Burstyn) ergenlik çağına yeni adım atmış sevimli kızıdır. Ancak, annesinin bir tanıdığının öleceğine dair kehanette bulunup akşam yemeğine çağrılmış bir oda dolusu misafirin önünde işediğinde, Chris kızının "içindeki" derdi merak etmeye başlar. Daha başka tuhaf davranışlar ve yatağının çılgınca sallanmasının ardından, Regan hastaneye kaldırılır. Hastanede, en iyi şekilde "tıbbi pornografi" diye tanımlanabilecek bir dizi işlemle bedeninin her yeri derinlemesine tetkik edilir. Beyninde bir hasar olduğundan şüphelenilir ama testlerden sonuç çıkmaz. Regan hastane psikiyatrının kendinden emin sorularını doktorun testislerini yakalayarak yanıtlayınca, Chris'e kiliseden yardım istemesi önerilir. Chris bunun üzerine kuşkularla dolu Cizvit papazı Damien Karras'a (Jason Miller) bir şeytan kovma ayini düzenlemesi için yalvarır. Filmin ikinci yarısında, daha deneyimli bir şeytan kovucu olan Peder Merrin'in (Max von Sydow) ayin sırasında ölmesinin ardından, Karras'la Regan'ın bedenine girmiş şeytani güçler arasındaki yoğun mücadele doruğa ulaşır. Karras şeytanın kendi bedenine geçmesine izin vererek Regan'ı kurtarır, pencereden atlayarak (ya da şeytanın kendisini atmasına izin vererek) ölür.

Öğrenci protestolarının, uyuşturucu denemelerinin ve genel anlamda otoriteyi sorgulamanın damgasını vurduğu bir dönemde *Şeytan*, seyircinin asi Regan'ın çarptırıldığı korkunç cezalardan zevk almasını sağladı. Ancak içine şeytan girmiş Regan, izlerken kendinizi o kadar kaptırdığınız, o kadar hınzır şaşırtmacalarla dolu bir karakter çiziyordu ki *Şeytan* seyircinin bu asilikten de zevk almasını sağladı. Film bir dizi düşük kaliteli devam filminin, taklit filmlerin ve ruhun ele geçirilmesi temasının varyasyonlarının çekilmesine zemin hazırlamakla kalmayıp şeytani güçlere sahip çocuk motifinin korku sinemasının baskın bir unsuru olmasını sağladı. **SJS**

Hollanda (VNF)
112dk, Renkli
Dili: Flemenkçe
Yönetmen: Paul Verhoeven
Yapımcı: Rob Houwer
Senaryo: Gerard Soeteman, *Jan Wolkers'in Turks Fruit romanından*
Görüntü Yönetmeni: Jan de Bont
Müzik: Rogier van Otterloo
Oyuncular: Monique van de Ven, Rutger Hauer, Tonny Huurdeman, Wim van den Brink, Hans Boskamp, Dolf de Vries, Manfred de Graaf, Dick Scheffer, Marjol Flore, Bert Dijkstra, Bert André, Jon Bluming, Paul Brandenburg, Suze Broks, David Conyers
Oscar Adaylıkları: Hollanda (yabancı film)

İngilizce adı: *Turkish Delight*

TURKS FRUIT (1973)

Turks Fruit (Türk Lokumu), Hollandalı yönetmen Paul Verhoeven'ın insan cinselliğini keşfe çıktığı *Basic Instinct (Temel İçgüdü, 1992)*, *Showgirls (1995)* ve *Starship Troopers (Yıldız Gemisi Askerleri, 1997)* gibi büyük bütçeli Hollywood dönemi filmlerinin aykırı bir habercisiydi. Aşırı şiddet ve müstehcenlik kullanması nedeniyle sık sık eleştirilen Verhoeven, filmlerinin hayatı etkilemektense, ona ayna tuttuğunu savundu her zaman. *Turks Fruit*'ta Rutger Hauer'in canlandırdığı, rasgele ilişkilerin adamı heykeltıraş Eric Vonk, cinsel iştahı kendisininkinden aşağı kalmayan güzel Olga'yla (Monique van de Ven) ilişkiye girer. İlişkileri ilerleyince evlenmeye karar verirler; ancak Eric'in değer yargılarıyla, Olga'nın ailesinin değer yargıları arasındaki farklılıklar, aşklarının sonunu hazırlar. Yıllar sonra Eric ve Olga yeniden karşılaşır ve çalkantılı ilişkileri nihayet bir şekilde son bulur. Film, Eric'in iç dünyasının ve hassasiyetlerinin yavaş yavaş su yüzüne çıktığı bir geri dönüşler dizisi halinde kurulmuştur.

Filmin başında bir adamı öldüresiye döven, sonra da genç bir kadını iki kaşının ortasından vuran Eric'i görürüz. Kamera pan yaparak Eric'in odasında dolaşır ve sonra hafızasında hâlâ, canlı olan bu hayallerle yatağında yarı çıplak uzanmış Eric'te sabitlenir. Eric, daha sonra Olga olduğunu öğreneceğimiz aynı kadının fotoğraflarıyla dolu bir kutudan bir fotoğraf çeker. Çılgın bir tempoyla ilerleyen bir sonraki sekansta, Eric'in rasgele bir dizi kadınla beraber oluşunu ve erotik eşyalar toplama takıntısını izleriz. İlginç bir hikaye kurgusuyla, filmin ortalarında şimdiki zamana döneriz ve sonraki bölüm, filmin başında kaldığı yerden devam eder. Üçüncü ve son bölümün havasıysa başlangıçtan o kadar farklıdır ki adeta bambaşka bir film izlemeye başlarız. Film, sürükleyici bir aşk ve hüsran, esriklik ve umutsuzluk öyküsüne dönüşür ve hâlâ hatırı sayılır derecede erotizm içermesine karşın aşırı dozda fantezi ve gerçeklikle yumuşatılır.

Verhoeven filmlerinin hareket noktası olan özgürlükçü cinsellik *Turks Fruit*'un özünü oluşturuyor ve burada burjuva değerlerine yönelik tam bir saldırı olarak sunuluyor. Kahramanın aşırı davranışlarından güç alan bu sıradışı aşk hikayesi, kışkırtıcılıktan bir an olsun geri durmuyor ve Hauer ile van de Ven arasındaki güçlü elektrik bu etkiyi daha da artırıyor. *Turks Fruit*, 1999 Hollanda Film Festivali'nde "Yüzyılın En İyi Hollanda Filmi" seçilmişti. **RDe**

EL ESPÍRITU DE LA COLMENA (1973)
Arı Kovanının Ruhu

Víctor Erice'nin *Arı Kovanının Ruhu* adlı filminde, hikayeyle ilgili birkaç temel noktanın, yani bir baba (Fernando Fernán Gómez), bir anne (Teresa Gimpera) ve iki kız çocuğundan (Isabel rolünde Isabel Telleria, Ana rolünde Ana Torrent) oluşan bir ailenin öyküsünü izlemekte olduğumuzu anlamamız bile neredeyse 20 dakika sürer. Erice bize, adamı arılarıyla uğraşırken ve çalışma odasında; kadını bir mektup yazarken ve sonra bisikletle bu mektubu bir trene yetiştirirken; kızları da James Whale'in *Frankenstein*'ının (1931) gösterildiği derme çatma bir sinemada kalabalığın içinde gösterir. Karakterleri tanıtan bu portreler, tekinsiz bir yalnızlık üzerine yapılan çalışmalar gibidir ve karakterlerin odalarının pencereleri babanın kovanlarındaki petekleri andırır.

Arı Kovanının Ruhu, birçok temel noktaya değinmesine rağmen tek bir türle ya da niyetle sınırlandıramayacağınız gizemli ve unutulmaz bir film. Ne yazık ki pek üretken bir yönetmenlik kariyeri olmayan Erice'nin diğer filmlerinde olduğu gibi, bu filmde de aile birimi, ruhsal travmanın yuvası olarak sunulur ve samimi bir topluluğun mümkünmüş gibi göründüğü tek yer olarak yüceltilir. Karakterler başka bir yerin hayaliyle yaşar, terk edilmiş bir çiftlik evinde gerçeğe toslayıncaya kadar: Kolayca etki altında kalan Ana, çiftlik evinde kendisini hem korkutan hem de büyüleyen bir siyasi kaçakla karşılaşır ve onun canavar Frankenstein'ın gezgin "ruhu"nun ete kemiğe bürünmüş hali olduğunu sanır. Bir peri masalı gibi başlayan film, rüzgarın ruhlarını çağıran tılsımlı bir sözle sona erer: "Ben, Ana'yım." **AM**

İspanya (Elías Querejeta)
97dk, Eastmancolor
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Víctor Erice
Yapımcı: Elías Querejeta
Senaryo: Víctor Erice, Ángel Fernández Santos, Francisco J. Querejeta
Görüntü Yönetmeni: Luis Cuadrado
Müzik: Luis de Pablo
Oyuncular: Fernando Fernán Gómez, Teresa Gimpera, Ana Torrent, Isabel Tellería, Ketty de la Cámara, Estanis González, José Villasante, Juan Francisco Margallo, Laly Soldevila, Miguel Picazo

İngilizce adı: *The Spirit of the Beehive*

LA PLANÈTE SAUVAGE (1973)
Vahşi Gezegen

Canlandırma sineması 80'lerin sonunda yeniden büyük bir sektör haline geldi ve o zamandan beri René Laloux'nun Fransız yeraltı klasiği *Vahşi Gezegen* kadar tuhaf bir uzun metrajlı canlandırma filminin yapılması olasılığı her geçen gün azalıyor. Keskin ayrıntıların sıcak, pastel renklerle çizildiği bu film, tam da 60'larda birçok yönetmenin yaptığı türden bir hippi alegorisi (ve uyuşturucu tribinden farksız bir görsel deneyim).

Stefan Wul'un bir romanından uyarlanan *Vahşi Gezegen*, esinini, 60'ların sonunda Rusların Çekoslavakya'yı işgal etmesinden alır. Ygam gezegeninde Traag denilen dev yaratıklardan oluşan bir ırk yaşar. Traaglar insanlara benzeyen tuhaf biçimli Omlar'ı evcil hayvan olarak besler ve onlara, insanların çoğunlukla kendi hayvanlarına eziyet etmelerine benzer biçimde sadistçe ve sapkın bir annelik güdüsüyle davranırlar. Traaglar'ın bilgi cihazlarından birini alıp kaçan bir Om, bu aygıtı Omlar'ı ayaklanmaya kışkırtmak için kullanır. Laloux'nun filmi, "boyalı" canlandırma filmleriyle dolu pazarlama araçlarından ve sayısız kötü taklidinden kaçmak isteyenlere bir soluklanma fırsatı sunuyor.

Yapımına Prag'da başlanan ama siyasi baskılar nedeniyle Paris'te tamamlanan *Vahşi Gezegen*, herkesin anlayacağı tarzda, propagandanın kötü yönlerini gösterir ve bireyselliğe duyulan gereksinimi ifade eder. Filmin psikodelik unsurlarının biraz modası geçmiş olsa da Laloux'nun, Dali'yle 20'li 30'lu yılların ünlü bant karikatürü Krazy Kat'i buluşturan yaratıklarla dolu gezegen tasviri çarpıcıdır. **JKl**

Çekoslavakya / Fransa
(Ceskoslovensky Filmexport, Krátky Film Praha, Les Films Armorial)
72dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: René Laloux
Yapımcı: Roger Corman, S. Damiani, Anatole Dauman, A. Valio-Cavaglione
Senaryo: Steve Hayes, René Laloux, Roland Topor, *Stefan Wul'un Oms En Serie isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Boris Baromykin, Lubomir Rejthar
Müzik: Alain Goraguer
Cannes Film Festivali: René Laloux (Büyük Jüri Ödülü) ve Altın Palmiye adaylığı

İngilizce adı: *Fantastic Planet*

İtalya / Fransa (F.C., PECF)
127dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Federico Fellini
Yapımcı: Franco Cristaldi
Senaryo: Federico Fellini, Tonino Guerra
Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Rotunno
Müzik: Nino Rota
Oyuncular: Pupella Maggio, Armando Brancia, Magali Noël, Ciccio Ingrassia, Nando Orfei, Luigi Rossi, Bruno Zanin, Gianfilippo Carcano, Josiane Tanzilli, Maria Antonietta Beluzzi, Giuseppe Ianigro, Ferruccio Brembilla, Antonino Faa Di Bruno, Mauro Misul, Ferdinando Villella, Antonio Spaccatini, Aristide Caporale, Gennaro Ombra, Domenico Pertica, Marcello Di Falco, Stefano Proietti, Alvaro Vitali, Bruno Scagnetti, Fernando De Felice, Bruno Lenzi, Gianfranco Marrocco, Francesco Vona, Donatella Gambini
Oscar: İtalya (yabancı film)
Oscar Adaylıkları: Federico Fellini (yönetmen), Federico Fellini, Tonino Guerra (senaryo)

AMARCORD (1973)

Federico Fellini, bireylere odaklandığında (1963 tarihli *8 1/2*'ta olduğu gibi) en kasvetli haline bürünüyor; kamerasını insan topluluklarına, ıkış tıkış kalabalıklara, yığınlara çevirdiğindeyse, en şen yüzünü takınıyor. *Amarcord*'taki görkemli sahnelerden biri, sahile akın eden bir kalabalığın her bir üyesinin birbirinden farklı hareketlerini göstermeye ayrılmış. Nino Rota'nın müziğinin ritmiyle tek vücut olmuş bir insan seli, şarkı söyleyerek denize doğru akıyor. Ve sonunda Fellini bir günü, bir düğün törenini, kendi çocukluk anılarını (ve dolayısıyla bu filmi), hatta bir dönemi, başta mahşeri bir insan kalabalığıyla dolu olan bu genel planı yavaş yavaş boşaltarak bitiriyor.

Büyük üstadın son dönem filmleri arasında en tantanasız, en dolaysız filmi olan *Amarcord ("Hatırlıyorum")*, 20. yüzyılın en iyi otobiyografik filmleri arasında sayılmayı hak ediyor. Fellini'nin kariyerindeki en ince örülüp sık dokunmuş anlatı yapısına sahip olan bu film, olağanüstü bir şiirsellik ve canlılık sergileyen bir dizi anekdotla süslenmiş.

Fellini'nin 60'lar ve sonrasındaki filmleri arasında modernist yönü en az belirgin olan *Amarcord*'ta, *Roma (1972)* ve *Ginger e Fred*'i *(Ginger ve Fred, 1986)* dolduran, kendine ayna tutan türden oyunlardan kaçınılmış. Fellini, Titto adlı çocuk açıkça öteki benliği olsa da, merkezdeki karakterlerden hiçbirinin, hatta filmin içindeki anlatıcının (Fellini'ye özgü tipik bir komik figür olan yaşlı amatör tarihçi) bile etrafında dönmeyen (Scorsese'nin 1990 tarihli *Goodfellas-Sıkı Dostlar*'ı ve '96 yapımı *Casino*'su gibi suç dünyasını konu alan destansı filmleri belirgin biçimde etkilemiş olan) çok parçalı bir mozaik kuruyor. Amarcord'ta, mevsimlerin birbirini izlemesi gibi, komediden melankoliye çeşit çeşit hallerde dolaşmasında büyük etkisi olan, eskiden beri itibar edilen klasik yöntemler kullanılmış.

Yayımlanan ya da filmi yapılan birçok otobiyografik hikaye gibi, bu film de çocukların masum ve dar bakış açısını (30'ların İtalyası'nda faşizmin hükümranlığını haber veren) daha geniş toplumsal bağlamı içine yerleştiriyor. Seyirciye yavaş yavaş sunulan, yaklaşan şiddet ve toplumsal dışlamanın (özellikle de Musevi vatandaşlarla ilişkilerdeki) ipuçlarıyla gençlerin hayat dolu muziplikleri arasındaki uçurum, gerçekten de çok dokunaklı. Ancak oyuna gelen yalnızca çocuklar değil, tapınan kitlelere faşizm bir gösteri gibi geliyor (komediyle sivri dilli bir sosyal yorum arasında duran özellikle gösterişli bir sekansta, dev bir Mussolini başı sokaklarda dolaştırılır) ve kasabanın güzeli La Gradisca'nın düşlediği bir rüya sekansındaki gibi, beyazperdenin göz kamaştırıcı imgeleriyle karışmış halde görünüyor.

I Vitelloni (Aylaklar, 1953) filmiyle etkili bir öncüsü olduğu İtalyan usulü "gençlik filmi" türüne dönülen işeme, mastürbasyon ve memelere tapma üzerine eğlenceli birkaç sahnedeyse, Fellini'nin komedisi iç açıcı bir biçimde bayağılığın sınırlarını zorluyor. Fellini'nin üslubu, *Casanova (Kazanova, 1976)* gibi filmlerinde bazen gereğinden fazla baroktur; buradaysa törpülenip yumuşak kamera hareketleri, pastel renkler ve hafif yapay bir dekor tasarımıyla sıslerin ardında saf, coşkulu bir şiir haline getirilmiş. Sanatsal biçimin bir zaferi olarak, seyirciye geçirdiği duygular dolaysız ve etkileyici. **AM**

THE HARDER THEY COME (1973)

Jamaika (International) ABD
120dk, Metrocolor
Yönetmen: Perry Henzell
Yapımcı: Perry Henzell
Senaryo: Perry Henzell, Trevor D. Rhone
Görüntü Yönetmeni: Peter Jessop, David McDonald, Franklyn St. Juste
Müzik: Jimmy Cliff, Desmond Dekker, The Slickers
Oyuncular: Jimmy Cliff, Janet Barkley, Carl Bradshaw, Ras Daniel Hartman, Basil Keane, Bobby Charlton, Winston Stona, Lucia White, Volair Johnson, Beverly Anderson, Clover Lewis, Elijah Chambers, Prince Buster, Ed "Bum" Lewis, Bobby Loban

Jamaika'nın varoşlarındaki bir yaşam kesitini anlatan Perry Henzell'in *The Harder They Come (Geldikleri Gibi Giderler)* filmi, epey bayatlamış bir hikayeyi işliyor: taşralı bir genç şehre gelir ve şehrin kötü adamlarıyla kavgaya dalar. Fakat gangster filmlerine küçük bütçeli bir saygı duruşu olan *The Harder They Come*, gerçekten iyi iş çıkartır. Kabataslak hazırlanmış mekanlar ve gösterişsiz oyunculuklar sağ olsun, film işlenmemiş bir gerçekçilikle hızlanır. Taşralı naif genç rolündeki Jimmy Cliff kendisini, rüşvetçi polisler ve reggae endüstrisine sızmış gangsterler arasındaki kavgaya balıklama dalmış bulur. Gerçekten de *The Harder They Come*'ın geceyarısı sineması akımına vurduğu damga kadar çarpıcı olan en uzun soluklu etkisi, Jamaika dışındaki insanlara reggae'yi tanıtmak olmuştur. Filmin (hikayenin bir parçası olan) müzikleri, "Kesişen Nehirler" şarkısı şimdiye kadar söylenilmiş en duygulu şarkılardan biri olan bizzat Cliff'e ve Toots'la Maytals'a ait en parlak eserlerden oluşur. Bu film müziği, süperstar Bob Marley'nin tırmanışına hızla zemin hazırlamıştır ama bu Jamaika reggae'si için, elbetteki bayat bir haberdi. Onlar, kendi yoksul hayatlarının canlı bir portresi ve Karayipler'den dünyanın geri kalanına gönderilen sert bir kartpostal olarak bu filmi bağırlarına bastılar. **JKl**

PAT GARRETT AND BILLY THE KID (1973)
Pat Garrett ve Billy the Kid

ABD (MGM)
122dk, Metrocolor
Yönetmen: Sam Peckinpah
Yapımcı: Gordon Carroll
Senaryo: Rudy Wurlitzer
Görüntü Yönetmeni: John Coquillon
Müzik: Bob Dylan
Oyuncular: James Coburn, Kris Kristofferson, Richard Jaeckel, Katy Jurado, Chill Wills, Barry Sullivan, Jason Robards, Bob Dylan, R.G. Armstrong, Luke Askew, John Beck, Richard Bright, Matt Clark, Rita Coolidge, Jack Dodson

Gösterime ilk girdiğinde kesilmiş olan ve pek ilgi görmeyen; Sam Peckinpah'ın orijinal görüntüsüne uygun olarak yenilenmiş bu son gerçek Western'i yönetmenin en iyi filmlerinden biri sayılabilir. Yenilenmiş uyarlaması Pat Garrett'ın (kariyerinin rolündeki James Coburn) vurularak öldürülmesi ve "Bu ülke yaşlanıyor ve ben de onunla birlikte yaşlanmaya niyetliyim," diyerek kanun kaçağı olmaktan vazgeçip eski arkadaşı Billy'i (Kris Kristofferson) yakalamak üzerine kanun adamı olduğu günleri anımsamasıyla başlar. Yol boyunca, Garrett dürüstlüğünün her bir zerresini kaybeder; ve Peckinpah, birden ortaya çıkıp kanlı bir biçimde vurulan Western'in bir dizi tanıdık yüzü aracılığıyla neredeyse Gotik denebilecek bir biçimde Batı'nın düşüşünü gösterir.

Bu filmde Slim Pickens, Katy Jurado, Jack Elam, Richard Jaeckel, L. Q. Jones, Harry Dean Stanton, Chill Wills, Matt Clark, Elisha Cook Jr., Denver Pyle ve Barry Sullivan oyunculuklarını sergilerler. Bu oyunculardan birini içermeyen büyük bir Western bulmak zaten zordur; hep birlikteyken de bu tarzın büyüklüğünü gümbür gümbür haykırıyorlar; Bob Dylan'ın müziklerinin eşlik ettiği bu ağıda, melankoliye ve Western'in ve Western tarihinin kan ve şiir parçalarından örülmüş bu hüzünlü dokumasına, her bir kabartma, kendinden bir şeyler ekliyor. **KN**

DERSU UZALA (1974)

Dersu Uzala, usta Japon yönetmen Akira Kurosawa'nın ülkesinde her nasılsa destek bulamadığı bir dönemde, Sovyetler Birliği'nde 70mm olarak çektiği görülmeye değer bir destan. *Dersu Uzala*'nın uluslararası başarısı ve En İyi Yabancı Film Oscar'ını alması yönetmenin ününü pekiştirdi; ama filmin gözardı edilen yaklaşımı, Kurosawa'nın yalnızca bol dövüşlü samuray eğlenceleri yapan yetenekli bir yönetmen değil, usta bir dahi olduğunu da hatırlatmaya yaradı. Heybetli boş manzaraların hakim olduğu bu engin film, ayrıca küçük jestler ve bariz zıt iki kişi arasındaki derin sevginin anısı üzerine kurulu içten bir hikaye.

Vladimir Arseniev'in bir hikayesinden uyarlanan ve yüzyılın sonunda Sibirya'da geçen film, harita keşif ekibindeki bir askerle (Yuri Solomin), keşif için rehber olarak alınan ihtiyar, çarpık bacaklı bir ormancı köylü olan Dersu (Maksim Munzuk) arasındaki ilişkinin etrafında döner. Haydutlarla girilen küçük çatışmalarda ve doğayla girilen büyük bir mücadelede, Dersu, gücünü ve çevresini ne kadar iyi bildiğini gösterir. Filmin en gerilimli sekansında, korkunç bir fırtına çıkınca, kahramanlarımız ıssız doğada yer ölçüm aleti ve biraz otla canlarını kurtaracak bir barınak yaparlar. Yaratılışın enginliğinin yanında, insanın savunmasızlığı ve dayanaklılığı üzerine olan film büyük temasını küçük ayrıntıların üzerine kuruyor. Başlangıçta, askerin yandaşları, Dersu'nun komik biri olduğunu düşünseler de daha sonra Dersu'nun doğal bilgeliği sayesinde, doğanın inanılmaz sertliğine ve önceden kestirilemeyen tehlikelerine karşı onlardan çok daha dayanıklı olduğu belli olur. İlk keşiften beş yıl sonra asker, görevini tamamlamak üzere Sibirya'ya döner ve Dersu'ya kavuştuğu için sevinir ama yaşlı adamın sağlığı kötüye gitmektedir; Dersu kör olmaya başladığından ve bölgedeki bütün kaplanların öldürdüğü bir koca kedinin intikamını almak için kendisini izlediklerinden kaygılanmaktadır. Uzun ve dokunaklı bir sahnede, iyi niyetli haritacı, Dersu'yu daha uygar bölgedeki evine götürmeye çalışır ama anlar ki Sibirya'da hayatta kalmasını yaşlı adama borçlu olsa da borcunu Dersu'yu topluma uydurmakla ödeyemeyecektir. **KN**

Japonya / Sovyetler Birliği
(Atelier 41, Daiei Studios, Mosfilm, Satra)

137dk, Renkli

Dili: Rusça

Yönetmen: Akira Kurosawa

Yapımcı: Yoichi Matsue, Nikolai Sizov

Senaryo: Akira Kurosawa, Yuri Nagibin
Vladimir Arseniev'in günlüklerinden

Görüntü Yönetmeni: Fyodor Dobronravov, Yuri Gantman, Asakazu Nakai

Oyuncular: Yuri Solomin, Maksim Munzuk, Suimenkul Chokmorov, Svetlana Danilchenko, Dima Kortitschew, Vladimir Kremena, Aleksandr Pyatkov

Oscar: Sovyetler Birliği (yabancı film)

ABD (Zoetrope, Paramount, Coppola Co., Directors Co.) 113dk, Technicolor
Yönetmen: Francis Ford Coppola
Yapımcı: Francis Ford Coppola
Senaryo: Francis Ford Coppola
Görüntü Yönetmeni: Bill Butler
Müzik: David Shire
Tema müziği: Duke Ellington
Oyuncular: Gene Hackman, John Cazale, Allen Garfield, Frederic Forrest, Cindy Williams, Michael Higgins, Elizabeth MacRae, Teri Garr, Harrison Ford, Mark Wheeler, Robert Shields, Phoebe Alexander
Oscar adaylıkları: Francis Ford Coppola (film), Francis Ford Coppola (senaryo), Walter Murch, Art Rochester (ses)
Cannes Film Festivali: Francis Ford Coppola (Altın Palmiye), (Jüri Ödülü–mansiyon)

THE CONVERSATION (1974)
Konuşma

Yaratıcı enerjiyle taçlanmış olan Francis Ford Coppola, henüz bir projeyi bitirmeden bir diğerine başlıyor. *Baba I ve Baba II*'nin *(1972 ve 1974)* arasında ortaya çıkan *Konuşma* bu iki destanın yanında küçük kalabilir. Fakat küçük hafif anlamına gelmez; ve Amerika'nın çöken ahlakını işleyişinde, *Konuşma* da en az *Baba* filmleri kadar kışkırtıcı bir filmdir. Fazlasıyla özel ve içselleştirilmiş bir oyun sergileyen Gene Hackman, arkadaşlarıyla aynı odada etkileşim içinde olmak yerine, yüzlerce mil uzaktaki yabancıların konuşmalarını gizlice dinlemeyi daha rahat bulan bir gözetleme uzmanını canlandırıyor. Üzgün, çekingen ve çaresizce yalnız olan, sırlar içerisindeki bu adam, sade evinde oturup saksofon çalmayı yeğliyor; ta ki parazitler ve gürültüler karmaşasından seçebildiği bir konuşma kırıntısı iştahını kabartana dek. Görevinin zorunlu kıldığı uzaklığın verdiği huzursuzlukla, Hackman soruşturmayı kişiselleştirir. Kopmak üzere olan bir trajediyi hissedip zaman yitirmeden bozulmuş soruşturma bantlarının arkasındaki gizemi çözmeye kalkışır ama dünyada güvendiği iki şeyin (gözleri ve kulakları) kendisini aldattığını keşfeder.

Üzücü olduğu kadar alaycı bir film de olan *Konuşma*, Watergate skandalının kopuşunun arifesinde, gizli gözetim ve yolsuzluk, kamuoyu önünde açıklandığı zaman gösterime girdi ve bu açıdan ürkütücü bir biçimde öngörülüydü. Fakat Coppola bu filmle, aynı zamanda gözetlemeciliğin postmodern bir çalışmasını da ortaya koymuştur. Hackman'in Harry Caul'ü, kendi hayal gücünün harekete geçirdiği tartışma parçaları ve kırıntılarını birleştirip korkunç bir gerçeği ortaya çıkartarak, keşfettiği gizi çözdükçe, biz de onun hakkında daha çok şey keşfederiz. Takıntılı soruşturması dağıldıkça, Caul'ün nerdeyse hiçbir şeyi kalmaz: ne arkadaşı, ne eşyası, ne hayatı ne de kendisini hızla sızıp kuşatan paranoya karşısında özgürlüğü vardır. Arkadaşları onu, meziyetleri yüzünden överken, bizim gözümüzde artık bir sahtekar, etrafındaki dünya hakkındaki belirsiz tutumu kendisinden açıkça kimliğini çalmış, kabuğu kırılmış bir adamdır. **JKI**

THE TEXAS CHAIN SAW MASSACRE (1974)
Teksas Kasabı

ABD (Vortex)
83dk, Renkli
Yönetmen: Tobe Hooper
Yapımcı: Tobe Hooper, Lou Peraino
Senaryo: Kim Henkel, Tobe Hooper
Görüntü Yönetmeni: Daniel Pearl
Müzik: Wayne Bell, Tobe Hooper, John Lennon
Oyuncular: Marilyn Burns, Allen Danziger, Paul A. Partain, William Vail, Teri McMinn, Edwin Neal, Jim Siedow, Gunnar Hansen, John Dugan, Robert Courtin, William Creamer, John Henry Faulk, Jerry Green, Ed Guinn, Joe Bill Hogan

Kendinden önceki *Psycho (Sapık,* 1960*)* ve kendisinden sonraki *Silence of the Lambs (Kuzuların Sessizliği ,* 1991*)* gibi, Wisconsin seri katili Ed Gein'in gerçek yaşam öyküsünden biraz esinlenmiş olan Tobe Hooper'ın aşırı düşük bütçeli şok-korku klasiği *Teksas Kasabı*, yol açtığı tartışmalardan kaynaklanan şiddetli bir kamuoyu öfkesini üzerine çekti ve o günden bu yana da estetik değeri ve seyirciler üzerindeki olası zararlı etkileri üzerine ateşli tartışmalara yol açmaya devam etti.

Genç John Laroquette'in (henüz tanımadığımız) dış sesiyle başlayan film, 1970'lerin Teksas'ında arabayla yolculuk yapan hippivari beş gencin, tümü erkek olan yamyam eski mezbaha işçileri klanının yakınında konaklamak gibi vahim bir hataya düşmesiyle devam eder. Kötü adamların en unutulmazı, filme adını veren elektrikli testeresi ve çeşitli kurbanların yüz derilerinden yapılmış korkunç maskesiyle Derisurat'tır (hayatının rolündeki Gunnar Hansen). Kızın parmağındaki kanı emmek için bile dudaklarını zor açabilen yaşlı, vampirimsi aile reisine tatlı olarak sunulduğu unutulmaz akşam yemeğinden sonra, Sally Hardesty (Marilyn Burns) ki hala hayatta olan tek gençtir, ikinci kattaki bir pencereden atlayarak bu dehşet odasından kaçmayı başarır. Geceleyin ormanda, bitmek tükenmek bilmeyen bir kovalamacadan sonra, Derisurat'ın (nasılsa yakıtı hiç bitmeyen) elektrikli testeresinin sırtına değmesine gerçekten de ramak kalmışken, Sally sonunda yakındaki bir kamyonetin arkasına atlamayı başarır ve Derisurat günün ilk ışıkları altında silahını kızgın bir biçimde sallarken oradan uzaklaşır.

Eleştirmen Rex Reed, acımasız hızı ve yarı belgesel üslubu olan bu yoğun filmi izledikten sonra, filmi şimdiye kadar yapılmış en korkunç film ilan etti. Gösterime girmesinden kısa bir süre sonra Modern Sanatlar Müzesi, sabit koleksiyonu için filmin bir kopyasını satın aldı ve Cannes'da "Yönetmenlerin Haftası" bölümünde dereceye girdi. Filmi göklere çıkartan övgüler yağmaya devam etti; prestijli Londra Film Festivali filmi, 1974'te "Yılın En Dikkat Çeken Filmi" seçecek kadar ileri gitti. Nihayetinde yalnızca Amerika'da 31 milyon dolara ulaşan dev bir hasılat ve mantar gibi türeyen üç devam filmiyle (artı bir yeniden yapım), Hooper'ın aşkla yaptığı bu kaçık film, uzunca bir süre sinema tarihinin en kârlı bağımsız filmi olarak yerini korudu. **SJS**

Sovyetler Birliği (Mosfilm)
108dk, SB / Renkli
Dili: Rusça / İspanyolca
Yönetmen: Andrei Tarkovsky
Yapımcı: Erik Waisberg
Senaryo: Aleksandr Misharin, Andrei Tarkovsky
Görüntü Yönetmeni: Georgi Rerberg
Müzik: Eduard Artemyev
Oyuncular: Margarita Terekhova, Ignat Daniltsev, Larisa Tarkovskaya, Alla Demidova, Anatoli Solonitsyn, Tamara Ogorodnikova, Yuri Nazarov, Oleg Yankovsky, Filipp Yankovsky, S. Sventikov, Tamara Reshetnikova, Innokenti Smoktunovsky, Arseni Tarkovsky

İngilizce adı: *The Mirror*

ZERKALO (1974)
Ayna

Amerikalı usta avangard film yönetmeni Stan Brakhage bir seferinde, Andrey Tarkovski'yi sinemadaki üç aşamalı başarısı için kutlamıştı: "dünyadaki aşiretlerin" destansı hikayelerini anlattığı, çalışmalarını kişisel düzeyde sürdürerek kendi doğrusuna bu yoldan ulaştığı ve "usdışının sınırlarını aydınlatmak için düşler ürettiği" için. *Ayna*, bu üç katmanlı ihtişamın çarpıcı ve unutulmaz bir örneğidir.

Ayna, cezbedici ve dikkate değer bir film, özetlenmesi zor çünkü mekanların, kişilerin ve davranışların birçok şeye gebe gizemiyle dolu. Tarkovski'nin bu kaçak otoportresi, annesinin (1940'larda kocası tarafından terk edilmiş ve büyütmesi gereken bir oğlu olan) durumunun veciz melankolisini, kendi yetişkinlik dönemi ilişkilerine yansıttığı (Margarita Terekhova hem geçmişteki anneyi hem de bugünkü karısını oynuyor) kuşaklar arası bir hikaye. Hikayede olduğu kadar görüntüde de olmayan erkekler, sesler aracılığıyla ortaya çıkarlar ve dokunaklı bir biçimde sanat yapmak ve şiir yazmakla özdeşleşmiş haldedirler (aralarda duyulan şiirler Tarkovski'nin babasına ait).

Tarkovski, görünürdeki Rus halefi Aleksandr Sokurov'a göre daha radikal ve modernist bir yönetmen. *Ayna*'nın yapısı, geçmişi ve bugünü, kasten bulanıklaştıran yeniden yaratılmış hikayeciklerin, birçok ülkeden görünümlerin olduğu arşiv görüntüleriyle ve fazlasıyla bağlantısız klasik müzik parçalarıyla (Bach, Pergolesi, Purcell) serbestçe kaynaştığı bir kolaj. Filmin atmosferi düşsel, sırlarla dolu ve anlaşılması güç. Yine de Tarkovski'de, onu Terence Mellick'le aynı çizgiye getiren güzel bir sadelik var: Doğal unsurların hareketi (rüzgar, ateş, yağmur), insan yüzünün sonsuz peyzajları ve geçen zamanın duyumu; sanki hepsi, dünyanın ta kendisinin "soluk aldığını" hissettirmek üzere aralarında anlaşmışlar.

Tarkovski de Robert Bresson gibi titizce seçilmiş görüntülerin ve seslerin ustası. Kamera hareketlerindeki hesaplılık ve herhangi bir sahnenin birbirine zıt bölümlerinin kademeli olarak ortaya konulması, gördüğümüz ve duyduğumuz maddesel gerçekliğin ötesinde bir etki yaratarak başka bir dünyanın kapılarını açıyor. Tarkovski, dokuların, auranın ve duyuların sinemasını yapıyor. *Ayna* aslında hem samimi bir günah çıkarma, hem tarihe bir uzanış, hem de gizemli bir şiir. **AM**

A WOMAN UNDER THE INFLUENCE (1974)
Etki Altında Bir Kadın

ABD (Faces)
155dk, Renkli
Yönetmen: John Cassavetes
Yapımcı: Sam Shaw
Senaryo: John Cassavetes
Görüntü Yönetmeni: Mitch Breit, Caleb Deschanel
Müzik: Bo Harwood
Oyuncular: Peter Falk, Gena Rowlands, Fred Draper, Lady Rowlands, Katherine Cassavetes, Matthew Laborteaux, Matthew Cassel, Christina Grisanti, O.G. Dunn, Mario Gallo, Eddie Shaw, Angelo Grisanti, Charles Horvath, James Joyce, John Finnegan
Oscar Adaylıkları: Gena Rowlands (kadın oyuncu), John Cassavetes (yönetmen)

John Cassavetes ve karısı Gena Rowlands, kolay lokma olmayan bir dizi riskli projeye birlikte imza attılar; ama Rowlands'ın sinir krizi geçirmek üzere olan bir ev kadınının yorucu portresini çizdiği *Etki Altında Bir Kadın*, doğaçlamadan beslenen yöntemlerinin doruk noktası olarak kaldı. Rowlands'ın tikler, tuhaf sesler ve önceden kestirilemeyen yapmacık tavırlarla dolu, deliliğe doğru çöküşü; en sonunda onun rahatsız edici davranışlarının göründüğü kadar kendiliğinden ve güçsüzleştirici olmayabileceğini fark etmemizi sağlıyor. Benzer biçimde, kaya gibi sert kocası (Peter Folk) da başlangıçta göründüğü kadar aklı başında olmayabilir ve aynı şey onun destekçisi olan arkadaş ve tanıdık çevresi için de söylenebilir.

Çiftin arada sıkışıp kalan üç çocuğuysa, karmaşa sırasında şaşırtıcı bir biçimde işleyen bu çekirdek ailenin (kesinlikle göreneklere uymasa da) sabit anımsatıcıları. Aslında, *Etki Altında Bir Kadın*, Cassavetes filme kesinlikle böyle kaba bir ahlak dersiyle müdahale etmese de bir aileyi bir arada tutmanın bazen nelere mal olduğunun gözü kara bir tasviri. Bunun yerine aksiyonları, duygusal gücüne dürüst bir şekilde ulaşan, garip bir şekilde dokunaklı duygusallıkla, Rowlands'ın kaçık ve devingen oyununu birleştirerek (standart hikaye anlatma alışkanlıklarından çoğunlukla bağımsız), belirsiz ve acımasız bir halde bırakmayı tercih ediyor yönetmen. **JKI**

YOUNG FRANKENSTEIN (1974)
Genç Frankenstein

ABD (Fox, Crossbow, Gruskoff/Venture, Jouer)
108dk, SB
Dili: İngilizce / Almanca
Yönetmen: Mel Brooks
Yapımcı: Michael Gruskoff
Senaryo: Gene Wilder, Mel Brooks
Mary Shelley'nin Frankenstein isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Gerald Hirschfeld
Müzik: John Morris
Oyuncular: Gene Wilder, Peter Boyle, Marty Feldman, Madeline Kahn, Cloris Leachman, Teri Garr, Kenneth Mars, Richard Haydn, Liam Dunn, Danny Goldman, Oscar Beregi Jr., Arthur Malet, Richard A. Roth, Monte Landis, Rusty Blitz
Oscar Adaylıkları: Mel Brooks, Gene Wilder (senaryo), Richard Portman, Gene S. Cantamessa (ses)

Mary Shelley'nin klasik romanından Mel Brooks'un uyarladığı 1974 yapımı siyah beyaz korku parodisi, üretken yönetmen-yazarın cılkı çıkmış sanat yaşamı boyunca yaptığı en dengeli komedidir. Ünlü Victor Frankenstein'in torunu olduğunu yeni öğrenen Gene Wilder'ın canlandırdığı genç beyin cerrahı Dr. Frederick Frankenstein ("Fronkunstheen" diye telaffuz edildiğini öğreniriz), Transilvanya'daki aile şatosuna geri döner. Sadık kambur Igor (pörtlek gözlü Marty Feldman), tatlı köylü kızı Inga (Teri Garr) ve kahya Bayan Bleucher'ın (Cloris Leachman, tekinsizliği o kadar müthiş ki Brooks'un iki filminde daha benzer rollerde oynamaya devam etti) yardımlarıyla insanları yeniden canlandırmak için büyük babasının öncü olduğu çalışmaları tekrar hayata geçirmeye koyulur. Frederick'in aşırı kapalı (ve daha sonra azgınlaşan) nişanlısı Elizabeth (Madeline Kahn) ve Canavar (Peter Boyle) arasındaki reaksiyon ise tahminlerin ötesindedir.

Ateşten ürken bu vahşi yaratığa, sıcak çorba ve puro önerme hatasını yapan yalnız kör adam rolündeki Gene Hackman'sa filmin dikkat çeken sürprizlerinden biri. 1931 yapımı James Whale klasiğiyle aynı şatoda çekilen ve aynı laboratuvar malzemelerinin yer aldığı filmin tümüne sinmiş bu saygı duruşu, Yaratık'ın ve Doktor'un "Puttin' on the Ritz"i söyleyerek dans ettiği sekansta (filmin lehine) bozuluyor. Komik bir film ve ciddi bir saygı duruşu olan *Genç Frankenstein*, En İyi Ses ve En İyi Uyarlama Senaryo dallarında Oscar'a aday gösterilmişti. **KK**

CHINATOWN (1974)
Çin Mahallesi

ABD (Long Road, Paramount, Penthouse)
131dk, Technicolor

Yönetmen: Roman Polanski

Yapımcı: Robert Evans

Senaryo: Robert Towne

Görüntü Yönetmeni: John A. Alonzo

Müzik: Jerry Goldsmith

Oyuncular: Jack Nicholson, Faye Dunaway, John Huston, Perry Lopez, John Hillerman, Darrell Zwerling, Diane Ladd, Roy Jenson, Roman Polanski, Richard Bakalyan, Joe Mantell, Bruce Glover, Nandu Hinds, James O'Rear, James Hong

Oscar: Robert Towne (senaryo)

Oscar Adaylıkları: Robert Evans (film), Roman Polanski (yönetmen), Jack Nicholson (erkek oyuncu), Faye Dunaway (kadın oyuncu), Richard Sylbert, W. Stewart Campbell, Ruby R. Levitt (sanat yönetmeni), John A. Alonzo (görüntü yönetmeni), Anthea Sylbert (kostüm), Sam O'Steen (kurgu), Jerry Goldsmith (müzik), Charles Grenzbach, Larry Jost (ses)

"Sanki şehrin yarısı bunun üstünü örtmeye çalışıyor, benim için hava hoş. Ama Bayan Mulwray, neredeyse kahrolası burnumu kaybediyordum. Ve onu seviyorum. Onunla nefes almayı seviyorum." Robert Towne *Çin Mahallesi*'ni, özellikle arkadaşı Jack Nicholson için yazdı ve Baba II'nin egemen olduğu yıl filmin tek Oscar'ını özgün senaryo dalında aldı. *Çin Mahallesi*, Raymond Chandler-Dashiell Hammett çizgisinde bir komplo ve bir tür eski kurt dedektif hikayesidir. Bu zorlayıcı, karmaşık bilmeceyi ve dev oyunculukları takdir eden seyirci de dahil olmak üzere filmle ilgili herkesi, bir parlaklıkla saran, hayli sofistike bir filmdir aynı zamanda.

Özel dedektif Jack Gittes, Chandler'ın Marlowe'una veya Hammett'ın Sam Spade'ine göre daha şık, esprili, hali vakti yerinde ve toplumdan daha uzak bir karakterdir. Jake, görev yeri Los Angeles'ın *Çin Mahallesi* olduğu zamanları aklından çıkartamayan eski bir polistir. *Çin Mahallesi*'nın, başarısızlığı ve derinine inemediği bir meseleyi temsil ettiğini merakımızı uyandırarak ima eden bu durum, filmin kaçınılmaz doruk noktasında *Çin Mahallesi*'ne felaketi geri getireceğinin ipuçlarını verir. Şehrin su ve enerji bölümünün başındaki ünlü baş mühendis olan, sözde zampara kocasını izlemesi için süslü bir piliç (Diane Ladd) Jack'i tutar. Jack işi alır ama mağdur olan gerçek Bayan Mulwray'in (Faye Dunaway) ortaya çıkması, onu sertçe uykusundan uyandırır. Aptal yerine konulmaktan hoşlanmayan Jake gözdağı ve cinayetler arttıkça meseleyi daha çok kurcalamakta ısrar eder. Bu, onu, 1930'ların Los Angeles'ının arka sokaklarında ve portakal bahçelerinde geçen hırs, cinayet ve ensestle dolu bir felakete bulaşmış, blöfçü para babası ve esas kötü adam olan Noah Cross'a (John Huston) götürür. Roman Polanski'nin dehası sayesinde, film yalnızca zekice ve kurnazca düzenlenmiş bir anlatı olmaktan çıkıp, aynı zamanda müthiş, rahatsız edici bir görselliğe de kavuşmuştur. Kendi trajik ve mahrem deneyiminden yola çıkan Polanski, en önemlisi Jake'i yediği darbeyle baş başa bıraktığı, daha acı ama unutulmaz bir son çekerek Towne'ın senaryosunu sertleştirmiştir. Züppeler, kurbanlar ve (bizzat yönetmenin oynadığı, Jake'ın burnunu yaran küçük sansar da dahil olmak üzere) zalimler güruhunu insancıl ve keskin bir bakışla gözlemleyen de Polanski'dir. 1990'da yapılan, senaryosunu Towne'ın yazdığı ve 1948'deki Gittes'ini tekrar ziyaret eden Nicholson'ın yönettiği anlaşılmaz devam filmi İki Jake de tamamen bu görüşü doğrular. Oyunculukların yine iyi olduğu bu film karmaşık olmasına ve parlak görünmesine karşın, ilk filmin büyüsünden maalesef yoksundur.

Nevrastenik özelliğinden daha önce hiç bu kadar iyi faydalanılmamış olan Faye Dunaway'in canlandırdığı serinkanlı ve zarif Evelyn'nin doğum lekesi ("göz irisindeki bir kusur") filmin kalbindeki karanlığı temsil eder. Üst sınıftan, öldürücü cazibeye sahip bir kadını canlandırdığı bu filmde, gerçekten de tedirginliği, ateşli baştan çıkma sahnesi ve *Çin Mahallesi*'nin en şoke edici açıklamasıyla aydınlatılana kadarki şüpheli tavırları, onun üstündeki tehditi ve tehlikeyi arttırır. Filmin çoğunda burnunun üstüne bir bandajla dolaşmasının bile küçültemediği doğal cazibesiyle, alaycı, nükteli ve tahrik edici bir biçimde bir nazik dedektif olarak filmi sırtlayan yine de Nicholson'dır. **AE**

Fransa (Action, Christian Fechner, Le Films 7, Losange, Renn, Saga, Simar, V.M. Prod.)
193dk, Eastmancolor

Dili: Fransızca

Yönetmen: Jacques Rivette

Yapımcı: Barbet Schroeder

Senaryo: Juliet Berto, Eduardo de Gregorio, Dominique Labourier, Bulle Ogier, Marie-France Pisier, Jacques Rivette

Görüntü Yönetmeni: Jacques Renard

Müzik: Jean-Marie Sénia

Oyuncular: Juliet Berto, Dominique Labourier, Bulle Ogier, Marie-France Pisier, Barbet Schroeder, Nathalie Asnar, Marie-Thérèse Saussure, Philippe Clévenot, Anne Zamire, Jean Douchet, Adèle Taffetas, Monique Clément, Jérôme Richard, Michael Graham, Jean-Marie Sénia

İngilizce adı: *Celine and Julie Go Boating*

CÉLINE ET JULIE VONT EN BATEAU (1974)
Celine ve Julie'nin Sandal Sefası

Fransızca bilmeyen seyirciler bu filmin gerçek kokusunu asla tadamayacaklar. Film, hiçbir anlama gelmeyen ama orijinal halinde ve tabii Fransızca konuşanlar için masallara, fıkralara ve çocuk hikayelerine uzanan geniş kapılar açan bu başlıkla açılır. *Céline et Julie vont en bateau*, dolambaçlı yolların, dış dünya ve mahrem rüyalar, bugün ve geçmiş, gerçeklik ve kurgu arasındaki perdeleri aştığı bir dünyanın şifresidir. Alice, Beyaz Tavşan'ı izlediğinde başka bir dünyaya girmişti. Julie de (Dominique Labourier) Celine'nin (Juliet Berto) dünyasına girdiğinde benzer bir şey yapar; ama tam da aynı değildir. Farklı olan nedir peki? En bariz ve en önemli fark Alice Harikalar Diyarında'nın bir kitap *Celine ve Julie'nin Sandal Sefası*'nın ise bir film olması. En zor beğenir ve titiz film eleştirmenlerinden biri olan ve kendisini sinemanın doğası üzerine, gerçek dünya ve diğer sanatlarla ilişkisini sorgulayarak önemli araştırmalar yapmaya veren Jacques Rivette'in filmi. Rivette'nin görkemli eseri, hikaye anlatmak, güzel kadınları izlemek, şarkı ve öykü dinlemek, oyunculara duyulan hayranlığı ve sevgiyi paylaşmak için her daim neşeli bir üslupla yapılmıştır. Rivette'in filmin oyuncularıyla yarattığı anlatı labirentleri (sonsuz politik, psikanalitik ve estetik yankılar) belki de hiç bu kadar serbest ve yaratıcı bir biçimde tasarlanmamıştı. Paris'te yaz mevsimidir. Ütopyalara inanan kahramanlarımızın hiçbir şeyden korkuları yoktu ve maceraya hazırdılar, özellikle aşk maceralarına. Yazar Eduardo di Gregorio'nun yanı sıra, Celine, Julie, Camille (Bulle Ogier) ve Sophie (Marie-France Pisier) bu güneşli iç yolculuğuna, neşeyle su sıçratarak aynalara dalmaya ve tüy kadar hafif hortlaklarla yapılan bu dansa hayat verdiler. Jacques Rivette'in sanki oturduğu yerden idare ettiği bu müziği hayaletler ve gülümsemeler izledi ve dünya bu büyünün etrafında dönüyordu. **J-MF**

BLAZING SADDLES (1974)

ABD (Crossbow, Warner Bros.) 93dk, Technicolor

Yönetmen: Mel Brooks

Yapımcı: Michael Hertzberg

Senaryo: Andrew Bergman Mel Brooks, Richard Pryor, Norman Steinberg, Alan Uger

Görüntü Yönetmeni: Joseph F. Biroc

Müzik: Mel Brooks, Vernon Duke, John Morris

Oyuncular: Cleavon Little, Gene Wilder, Slim Pickens, David Huddleston, Liam Dunn, Alex Karras, John Hillerman, George Furth, Jack Starrett, Mel Brooks, Harvey Korman, Carol DeLuise, Richard Collier, Charles McGregor

Oscar Adaylıkları: Madeline Kahn (yardımcı kadın oyuncu), John C. Howard, Danford B. Greene (kurgu), John Morris, Mel Brooks (film şarkısı)

Blazing Saddles (*Gümüş Eyerler*) Mel Brooks'un sinema kariyerinin doruk noktası sayılmasa da (The Procuders-Yapımcılar hâlâ en sarsıcı ve en sivri filmi) gerçeküstücülük, slapstick komedi (kaba güldürü) ve o zaman için yeni olan bayağılık karışımıyla yönetmenin kesinlikle en etkileyici filmi. Hem klişe mekan kullanımı (eski Batı) hem de üstüne çekilmiş 70'ler cilasına (ırk ve cinsellikle ilgili espriler) rağmen, 50'lerin büyük komedi yazarının kariyerindeki en parlak eserlerinden biri olarak yerini korur.

Brooks'un Marx Kardeşler'ın yanı sıra Amerikan televizyon şovu "Three Stooges"un saçma sapan esprilerine dillere düşen selamlar gönderdiği tüm filmleri arasında *Blazing Saddles*, Mad dergisinin ilk zamanlarındaki çılgın, hiciv yüklü ve dokundurma takıntılı esprilerine en çok şey borçlu olanı. Brooks'un filmi, Ku Klux Klan üyelerinin ve Nazilerin 1870'lerin linç güruhuna katılmak için sırada beklediği ve üzerlerinde EVET ve HAYIR yazılı öküzlerin olduğu görsel espriler ve başka filmlere sözlü göndermelerle ("Bunu Randolph Scott için yapmalısınız") bu geleneği izleyip onu ilk kez sinemaya uyarlar. Bu açıdan, Zucker Kardeşler'in ve taklitlerinin habercisi olmuş ve onları etkileyerek bir türün doğmasını sağlamıştır (Holy Grail'inkine çok benzeyen finalinde biraz Monty Python tadı da vardır).

Blazing Saddles aslında *High Noon* (*Kahraman Şerif*) üzerine uzun bir tema çeşitlemesi sayılabilir, ancak dahiyane yönü, bir parodiden ibaret olmaması. Brooks'un daha sonraki filmleri, belli bir filme doğrudan nazire yapmakla kalsa da *Blazing Saddles*'ta başka katmanlar da var; bunlardan en belirgini, kasabaya yeni gelen şerifin siyahi olması. Filmde, modern rap müziğiyle haşır neşir olmayan birini korkutacak kadar "nigger" (zenci) kelimesi geçse de film aslında baştan sona gırgır şamata dolu. *Blazing Saddles*'ın siyahlar üzerine politik bir film olduğunu söylemek zor olsa da bu kelimeyi kullanırken ortaya koyduğu daimi neşe ve beyazların önyargılarını ti'ye alması ırkçılık kavramının tümden abes görünmesini sağlıyor.

KK

ABD (Paramount, Coppola)
200dk, Technicolor
Dil: İngilizce / İtalyanca
Yönetmen: Francis Ford Coppola
Yapımcı: Francis Ford Coppola, Gray Frederickson, Fred Roos
Senaryo: Francis Ford Coppola, Mario Puzo
Mario Puzo'nun romanından
Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis
Müzik: Carmine Coppola, C. Curet Alonso, Nino Rota
Oyuncular: Al Pacino, Robert Duvall, Diane Keaton, Robert De Niro, John Cazale, Talia Shire, Lee Strasberg, Michael V. Gazzo, G D Spradlin, Richard Bright, Gastone Moschin, Tom Rosqui, Bruno Kirby, Frank Sivero, Francesca De Sapio
Oscar: Francis Ford Coppola, Gray Frederickson, Fred Roos (film), Francis Ford Coppola (yönetmen), Francis Ford Coppola, Mario Puzo (senaryo), Robert De Niro (yardımcı erkek oyuncu), Dean Tavoularis, Angelo P. Graham, George R. Nelson (sanat yönetmeni), Nino Rota, Carmine Coppola (müzik)
Oscar Adaylıkları: Al Pacino (erkek oyuncu), Michael V. Gazzo (yardımcı erkek oyuncu), Lee Strasberg (yardımcı erkek oyuncu), Talia Shire (yardımcı kadın oyuncu), Theadora Van Runkle (kostüm)

THE GODFATHER: PART II (1974)
Baba II

"Dostların yakınında dursun, ama düşmanların daha yakınında." *Baba* destanındaki nihilizmin ve umutsuzluğun altını çizmek için biraz zaman ve iki film daha gerekecektir. Sinema tarihinde bir dönüm noktası niteliğinde olan ilk *Baba*'nın olmazsa olmaz tamamlayıcısı olan bu devam filminde, yazar-yönetmen Francis Ford Coppola'nın tasarladığı gibi, birinci filmin "hayaleti" kol geziyor. İşin garip tarafı, ilk filmde Coppola'nın işine son verilmesine ramak kalmış ve *Baba* gösterime girdiğinde, ekonomik kaygılarla bir otel odasına kapanıp *The Great Gatsby*'nin (*Muhteşem Gatsby*) senaryosunu yazmaya başlamıştı. Filmin büyük başarısından sonra Paramount, Coppola'nın bir devam filmi çekmesini o kadar çok istedi ki ona geri çeviremeyeceği bir teklif sundu. Kârdan büyük bir pay almanın yanı sıra, filmin sanatsal açıdan kontrolü tamamen onda olacaktı.

Baba II, bir devam filmine ilk kez verilen En İyi Film Oscarı da dahil olmak üzere toplam altı dalda Oscar aldı. Film, iktidarın yozlaştırıcı etkisinin tam bir ahlaki çürümeye yol açmasını incelikle işlemesi açısından muhtemelen ilk filmden daha karanlık, daha derin ve, tartışmalı olarak, daha ikna edici. Sahneler, kalıplar ve motifler ilk filme açıkça ayna tutsa da bu film, hem farklı zaman dilimlerini karmaşık bir biçimde iç içe örmesi hem de iki don Corleone, Vito (Robert De Niro) ve Michael (Al Pacino) arasındaki paralellikleri ve zıtlıkları sunuşuyla daha büyük ölçekte ağıtsal ve hüzünlü bir duygu barındırıyor. Bu kez mafyaya su götürmez bir biçimde eleştirel yaklaşan Coppola, iki kuşağı derinlemesine inceliyor: Gücü ve denetimi arttıkça, Michael melankoliye, acımasızlığa ve ihanete sürüklenir. Aile kutlamaları yine olayların merkezindedir; film 1950'lerde, Michael ve Kay'in (Diane Keaton) Tahoe Gölü'ndeki malikanelerinde, oğulları Anthony'nin kiliseye üye olarak kabul edilmesi onuruna verilen gösterişli partiyle başlar. Bir yandan Corleone ailesinin işlerini yasallaştırma amaçlı plan yürürlükteyken bir yandan da Michael'ın, Nevada'dan Küba'ya yasadışı kazanç peşinde olduğunu öğreniriz. Michael, evdeki sorunlar ve resmi soruşturmanın yanı sıra, yayılmacı politikasını sezen rakiplerinin ve ortaklarının (hayatında ilk kez 71 yaşında bir filmde oynayan Actors Studio'nun bir hayli nüfuzlu yönetmeni Lee Strasberg'in canlandırdığı Hyman Roth bunlardan biridir) tehditleriyle kuşatılmıştır.

Micheal'ın hikayesine paralel olaraksa, yüzyılın başında, Sicilya'nın Corleone köyünde Vito Andolini olarak doğan babasının acımasız bir kan davası yüzünden yetim kaldığı, Ellis Adası'nda kaçak bir göçmen ve şaşkın bir tutuklu olduğu günlerin sepya tonlardaki hikayesini izleriz. Yıllar sonra, New York'un Doğu yakasının aşağı kesimindeki bir bakkal dükkanında çalışan sessiz sakin aile babası Vito (Martin Scorsese'nin 1973 tarihli *Mean Streets- Arka Sokaklar* filminden sonra sıcağı sıcağına, birinci filmde Brando'nun oynadığı karaktere genç bir adam olarak büyük bir başarıyla yepyeni bir yorum katan De Niro, bu rolüyle ilk Oscar'ını kazandı) mahallenin suç çetesinin korku salan patronunun gücünü kullanma tarzını gözlemleyerek bu gücü çaktırmadan ve acımasızca ele geçirir. Saygın ve hali vakti yerinde bir adam olarak, eski işleri düzene sokmak ve oğullarına bir gelecek hazırlamak üzere Corleone'ye döner. Film yine zengin karakter betimlemeleri ve İtalyan Mahallesi'ndeki şenlik, Havana'daki yılbaşı devrimi gibi unutulmaz sahnelerle dolu. Yine de, izleyiciyi hâlâ asıl tatmin eden, günahları dönüşü olmayacak kadar artmış yalnız Michael'ın ürpertici görüntüsünün olduğu final sahnesi. **AE**

Batı Almanya (Autoren, Tango)
93dk, Eastmancolor
Dili: Almanca
Yönetmen: Rainer Werner Fassbinder
Yapımcı: Christian Hohoff
Senaryo: Rainer Werner Fassbinder
Görüntü Yönetmeni: Jürgen Jürges
Müzik: Rainer Werner Fassbinder
Oyuncular: Brigitte Mira, El Hedi ben Salem, Barbara Valentin, Irm Hermann, Elma Karlowa, Anita Bucher, Gusti Kreissl, Doris Mattes, Margit Symo, Katharina Herberg, Lilo Pempeit, Peter Gauhe, Marquard Bohm, Walter Sedlmayr, Hannes Gromball
Cannes Film Festivali: Rainer Werner Fassbinder (FIPRESCI Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Ali: Fear Eats the Soul*

ANGST ESSEN SEELE AUF (1974)
Korku Ruhu Kemirir

Münih'te 60 yaşlarında Alman bir temizlikçi kadınla, ondan 20 yaş kadar genç Faslı misafir işçi arasındaki sıradışı aşkı konu alan bu filmin öyküsünün ilk nüvesi, Rainer Werner Fassbinder'in kafasında, en azından oda hizmetçisi rolündeki Margarethe von Trotta'nın, Emmi'yle kocası Ali'nin hikayesini anlattığı *Der Amerikanische Soldat* (*Amerikan Askeri*, 1970) filminden beri oluşmuş durumdaydı. 1974'te bu fikirle yaptığı film, içe işleyen bir melodram ve yer yer haddinden fazla toplumsal yerginin birleşimi oldu. *Korku Ruhu Kemirir* görsel tarzını, Fassbinder'in kıpırtısız yüzler üzerinde uzun süre oyalanan ya da kapı aralığından geri çekilip saygılı bir mesafede duran sabırlı kamerasına borçlu. Filmin dokusu, mahallenin barındaki müzik dolabında çalan şarkılar da dahil olmak üzere işçi sınıfı yaşamının ayrıntılarıyla bezeli ve gücünü Emmi rolündeki Brigitte Mira'yla Ali rolündeki El Hedi ben Salem'in oyunculuklarından alıyor.

Her şey bir şakayla başlar. Müdavimi olduğu bardaki bir Alman kız, masasında tek başına oturan yaşlı kadınla dans etmesi için Ali'yi kışkırtır. Ali, kendisini daha sonra evine kahve içmeye davet edecek kadar nazik bu kadının, herkesin kolayına gelen "Ali" adının (Almanların, söylemekte zorlandıkları ve aslında ne olduğunu önemsemedikleri tüm Arap isimlerinin yerine kullandığı ad) ardındaki insanla gerçekten ilgilendiğini görür. İkisi de yalnızdır: Ali, beş göçmen işçiyle daha aynı odayı paylaşır ve zamanını kah işte kah barda geçirir. Emmi duldur, artık büyümüş olan çocukları, ona ve düşük statülü işine karşı ilgisizdir. Komşuların, ailenin, neredeyse herkesin düşmanca tepkisine ve alaylarına hedef olmasına rağmen aralarında yine de aşk filizlenir. Emmi bunları dert etmek istemez ve etmiyormuş gibi davranır; ama dünyası diğer insanlardan oluştuğundan bunları dert eder.

Buna karşın dış baskılar, ilişkileri gerçek anlamda kabul gördüğünden değilse de, herkesin Emmi'den bir isteği olmasından dolayı yavaş yavaş azalır. İçsel gerilimler ters orantılı olarak arttığındaysa Fassbinder tökezlemeye başlar: Tanımaya başladığımız kadarıyla Emmi, seve seve kuskus pişirecek, bu yemeğe yabancı diye burun kıvırmayacak ve iş arkadaşlarına Ali'nin kaslarıyla hava atıp onu nesneleştirmeyecek biridir. Yine de ne bu, ne de karikatürize edilmiş ırkçı bakkalla dedikoducu kadınlar (F. W. Murnau'nun 1924 yapımı muhteşem sessiz filmi *Der Letzte Mann-Son Adam*'a gönderme) bu iki insanı birbirine kenetleyen güçlü ve etkileyici bağları koparabilir; dahası hiç hesapta yokken birbirlerinin kollarında mutluluğu bulmuş bu ikilinin, ne kadar şanslı olduklarını bilecek kadar aklı başındadır. **JW**

BRING ME THE HEAD OF ALFREDO GARCIA (1974)
Bana Onun Kellesini Getirin

ABD / Meksika (Churubusco Azteca, Optimus)
112dk, Renkli
Yönetmen: Sam Peckinpah
Yapımcı: Martin Baum, Helmut Dantine, Gordon T. Dawson
Senaryo: Gordon T. Dawson, Frank Kowalski, Sam Peckinpah
Görüntü Yönetmeni: Alex Phillips Jr.
Müzik: Jerry Fielding
Oyuncular: Warren Oates, Isela Vega, Robert Webber, Gig Young, Helmut Dantine, Emilio Fernández, Kris Kristofferson, Chano Urueta, Jorge Russek, Don Levy, Donnie Fritts, Chalo Gonzalez, Enrique Lucero, Janine Maldonado, Tamara Garina

Seyirciyi tam anlamıyla ikiye bölen o nadir filmlerden biri: kimisi beş yıldızlı bir klasik olarak göklere çıkarır, kimisi de bir yıldızı çok görerek yerin dibine batırır. Sam Peckinpah'ın en acımasız, nihilist filmi, meteliksiz piyanist Benny'nin (Warren Oates) yönetmenin önceki klasikleşmiş filmi *Wild Bunch*'taki (*Vahşi Belde*) kabus gibi Vahşi Batı'yı aratmayacak kadar cehenneme dönmüş bugünün Meksika'sında başından geçenleri anlatır.

El Jefe (Vahşi Belde'deki kötü babayı perdede yeniden dirilten Emilio Fernandez) kızını hamile bıraktığı için, artık yaşamayan Alfredo'nun filme adını veren kellesi üzerine ödül koyar; Benny de ödüle göz diker. Çölde bir torba içindeki kokmuş kafayla dolaşırken, kelle avcılarıyla ve çılgın motosikletlilerle başı derde girer, anaç fahişe rolündeki Isela Vega'yla sevişir ve yönetmenin alameti farikası olan, bol kurşunlu cehennem gibi bir finalin yaşanacağı büyük çiftlik evine ulaşır. *Bana Onun Kellesini Getirin*, kirli sakallı sansar suratlı antı kahramanı ve inanılmaz derecede yoz yan karakterleriyle "grunge" sinemasının mükemmel bir örneği. Peckinpah kendi tarzından uzaklaşarak, beyni uçtuğu andaki bir Ernest Hemingway'i anımsatan kana bulanmış bir gösterişle, baştan savma ve mide bulandırıcı bir çevre düzenlemesi kullanmış. Tecavüz ve silahların konuştuğu sahnelerde bile etkileyici bir melankoli ve güzellik dolu anlarıyla, filmin alkolik bir dahinin ürünü olduğu açıkça görülüyor. **KN**

DOG DAY AFTERNOON (1975)
Köpeklerin Günü

ABD (Artists Entertainment Complex)
124dk, Technicolor
Yönetmen: Sidney Lumet
Yapımcı: Martin Bregman, Martin Elfand
Senaryo: Frank Pierson
P.F. Kluge ve Thomas Moore'un makalesinden
Görüntü Yönetmeni: Victor J Kemper
Oyuncular: Penelope Allen, Al Pacino, Sully Boyar, John Cazale, Beulah Garrick, Carol Kane, Sandra Kazan, Marcia Jean Kurtz, Amy Levitt, John Marriott, Estelle Omens, Gary Springer, James Broderick, Charles Durning
Oscar: Martin Bregman, Martin Elfand (film), Frank Pierson (senaryo)
Oscar Adaylıkları: Sidney Lumet (yönetmen), Al Pacino (erkek oyuncu), Chris Sarandon (yardımcı erkek oyuncu), Dede Allen (kurgu)

Sidney Lumet'nin, Brooklyn'de rehine krizine yol açan gerçek bir banka soygunu üzerine yaptığı gerilimli filmi, Woody Allen veya Martin Scorsese'nin bütün filmleri gibi tam bir New York filmi. Al Pacino ve John Cazale'nin canlandırdığı talihsiz banka soyguncuları (sırasıyla Sonny ve Sal), koşulların dayatmasıyla içinden çıkılmaz bir duruma sürüklenir. Soyguncular kaçmayı başaramadan bankanın etrafını polis çevirir ve Sonny banka çalışanlarını rehin alarak kaçış pazarlığı yapmayı denemeye karar verir. Soygundan önce üçüncü ortakları tarafından yüzüstü bırakılan Sonny ve Sal, gittikçe zapt edilmez hale gelen banka çalışanları karşısında yetersiz kalır. Durum böyle sürerken, Sonny'nin megafon kullanarak polisle yaptığı yüksek sesli konuşmalar sokaklarda duyulunca olay yerine toplanan kalabalık, Sonny için tezahürat yapmaya başlar. 70'lerin başındaki toplumsal huzursuzluk sırasında, birkaç kısa dakika boyunca Sonny, karşı kültürün kahramanı olur.

Köpeklerin Günü abartılı absürdlük ve hakiki trajedi sahneleri arasında gidip gelir. Sonny'nin, eğer istekleri kabul edilirse hangi ülkeye gitmek istediği sorusuna verdiği "Ohio" yanıtıyla hayal gücünün sınırlarını belli eden Sal, filmin belki de en dokunaklı karakteri. Karakterlerin yaşamlarındaki ve tarihteki bir anın baş döndürücü tutkularını olağanüstü bir içtenlikle perdeye taşıyan bir film. **RH**

ABD (Fantasy, N.V. Zvaluw)
133dk, Renkli
Yönetmen: Milos Forman
Yapımcı: Michael Douglas, Saul Zaentz
Senaryo: Bo Goldman, Lawrence Hauben
Ken Kesey'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Haskell Wexler
Müzik: Jack Nitzsche
Oyuncular: Jack Nicholson, Louise Fletcher, William Redfield, Michael Berryman, Peter Brocco, Dean R. Brooks, Alonzo Brown, Scatman Crothers, Mwako Cumbuka, Danny DeVito, William Duell, Josip Elic, Lan Fendors, Nathan George, Ken Kenny
Oscar: Saul Zaentz, Michael Douglas (film), Milos Forman (yönetmen), Lawrence Hauben, Bo Goldman (senaryo), Jack Nicholson (erkek oyuncu), Louise Fletcher (kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Brad Dourif (yardımcı erkek oyuncu), Haskell Wexler, Bill Butler (görüntü yönetmeni), Richard Chew, Lynzee Klingman, Sheldon Kahn (kurgu), Jack Nitzsche (müzik)

ONE FLEW OVER THE CUCKOO'S NEST (1975)
Guguk Kuşu

Oyuncu Kirk Douglas'ın yıllarca elinde bekleyen film projesi *Guguk Kuşu* (haklarını almıştı, ancak sonunda yapım aşamasına gelindiğinde başrol için fazla yaşlı kaçacağını düşündü), oğlu Michael Douglas'a oyuncu olarak olmasa da yapımcı olarak ilk Oscar'ını kazandırdı. Ken Kessey'nin California Savaş Gazileri Hastanesi'nde çalışma deneyiminden hareketle yazdığı çok satan romanından uyarlanan film, sistem karşıtı sıvrı akıllı Randle P. Mc Murphy'nin (Jack Nicholson) rehabilitasyon için gönderildiği bir eyalet akıl hastanesinde geçer. Orada, her an tetikte olan sadist hemşirenin (Louise Fletcher'ın canlandırdığı bu rolü, Jane Fonda, Anne Bancroft, Ellen Burstyn ve Faye Dunaway'in de aralarında bulunduğu birçok Hollywood yıldızı geri çevirmişti) gözetimi altına girer ve birkaç hastanın daha yardımıyla hemşireye karşı bir isyan başlatır.

Hikayenin, kitabındaki gibi Kızılderili Şef Bromden'ın (Will Sampson) bakış açısından anlatılmamasına kızan Kessey'in asla izlemek istemediği bu çığır açan film, beş önemli daldaki Oscarların hepsini birden kazanan ikinci film olarak sinema tarihine geçti. Çek yönetmen Forman'ın (*Løsky jedně plavovlásky-Bir Sarışının Aşkları*, *Horí mě panenko-İtfaiyeciler Balosu* ve daha sonra *Amadeus*'la *The People vs. Larry Flynt-Larry Flynt: Skandalın İsmi* filmlerinin yönetmeni) eksantrik karakterlerle dolu (oyunculardan Brad Dourif ve Christopher Lloyd'un ilk filmleri) ve Fletcher'ın kariyerinin en iyi oyununu çıkarttığı bu hipnotize edici ve insancıl filmi aldığı ödülleri fazlasıyla hak ediyor. Nicholson kuşkusuz hapsedilmiş ama özgür ruhlu Mc Murphy rolünde büyüleyici. Fletcher'ın canlandırdığı hain hemşire Ratched'la arasında geçen sahnelerse Amerikan sinemasının bu modern klasiğinin en heyecanlı sahneleri. **JB**

JEANNE DIELMAN, 23 QUAI DU COMMERCE, 1080 BRUXELLES (1975)

Belçika / Fransa (Paradise Unité Trois)
225dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Chantal Akerman
Yapımcı: Corinne Jénart, Evelyne Paul
Senaryo: Chantal Akerman
Görüntü Yönetmeni: Babette Mangolte
Oyuncular: Chantal Akerman, Yves Bical, Jan Decorte, Jacques Doniol-Valcroze, Delphine Seyrig, Henri Storck

Belçikalı yönetmen Chantal Akerman'ın, feminist sinemanın önde gelen eserlerinden biri olması bir yana 1970'ler Avrupa sinemasının da en önemli filmleri arasında yer alan minimalist başyapıtı Jeanne Dielman, itiraf etmek gerekirse gerçekten de izlemesi zor bir film. Kuşkusuz 30 yıl sonra bu durum filmin marjinalliğine katkıda bulunuyor. Piyasada video kaseti bulunmadığı gibi sinema kulübü gösterimleri bile artık çok azaldı. Film, öyle boş ve kasvetli bir burjuva sıkıntısı izlettirir ki *L'Avventura* (*Macera*, 1960) bile bunun yanında aksiyon filmi gibi kalır. Dönemin Avrupa auteur (yaratıcı-yönetmen) sinemasında bile az rastlanır düzeyde bir estetik kaygıyla yabancılaşmayı belgeleyen bu üç saatlık filmde Akerman'ın yaklaşımındaki metodik titizlik, tartışmasız biçimde en sabırlılar dışında bütün izleyicileri pes ettirir.

Film, ergenlik çağındaki oğluyla kendisine rahat bir yaşam sağlayabilmek için ara sıra fahişelik yapan dul bir ev kadınının, yani filme adını veren ana karakterin yaşamındaki üç günü anlatır. Filmin büyük bir bölümünde, Jeanne'ın (Delphine Seyrig) günlük yaşamındaki önemsiz ayrıntılardan başka bir şey izlemeyiz. Akerman, sabit geniş planlar kullanarak monoton ev işlerini gerçek zamanlı gösterir. Ancak, son iki sahnenin nihayet ortaya koyduğu gibi, film büyük ölçüde, yönetmenin ustalığını konuşturduğu düşünsel bir egzersizdir. Bu son sahnelerde Jeanne, müşterilerinden biriyle işini bitirdikten sonra, soğukkanlı bir biçimde adamı bir makasla öldürür. Daha sonra yemek odasının karanlığında tek başına sakin bir biçimde oturur. Senarist-yönetmenin diğer filmleri de aynı şekilde derin düşünceleri yansıtmalarına, hesaplı bir ağır tempoyla ilerlemelerine karşın, onlar aynı zamanda büyük ölçüde büyüleyici, hipnotize edici anlatısal denemelerdir ve hem duygusal hem biçimsel araçlarıyla izleyiciyi kolayca içlerine alırlar. Oysa bu film, tartışmalı olarak, Akerman'ın en soğuk, en zor ve en mesafeli çalışmasıdır. Film bittiğinde, izleyicilerin çoğu, karakterlerin zayıf bir şekilde işlenmesi göz önünde bulundurulduğunda, filmi bu kadar uzun bir süreye yaymanın ille de gerekli olup olmadığı sorusuyla baş başa kalır.

Filmi izlemek zahmetli olsa da, sonunda bunun karşılığını yabana atılmayacak bir biçimde alıyorsunuz ve bunlar çoğunlukla filmin amansız uzunluğuyla bağlantılı. Her şeyden önce Akerman'ın feminist tezi, Jeanne'ın yaşamını neredeyse tüm ayrıntılarıyla çizme kararının bir sonucu olarak inandırıcı bir kaçınılmazlıkla perdeye yansıtılıyor. Kahramanının özgeci varoluş biçiminin sıkıcılığını göstermek Akerman için yeterli değil; bunun yerine yönetmen, rutin yaşamının kasvetli banalliğini gerçek zamanlı sunarak Jeanne'ı enında sonunda nihai trajik eylemine sürükleyecek olan boğucu boşluğu izleyiciye aktarıyor.

Film ayrıca bir oyunculuk çalışması olarak da çok başarılı. Seyrig'in mükemmel çizdiği portre, Jeanne'ın aşama aşama gerçekleşen ruhsal çözülmesini, daha sık dokunmuş bir yapısı olan ve geleneksel dramatik vurgular içeren bir film söz konusu olsaydı büyük olasılıkla fark edilmeyecek denli küçük davranış değişiklikleriyle, inceden inceye hissettiriyor. İzleyiciler filmin 3. saatine ulaştıklarında, kahvenin kaynamasına veya patateslerin fazla pişmesine eşlik eden yüz kaslarındaki mikroskobik gerilmeler ve hareketlerin giderek hoyratlaşması, bu destansı melodramın yükünün büyük bölümünü sırtlanıyor. Seyir zevkinden çok üzerinde kuramsal olarak düşünmek amacıyla izlemenin daha doğru olabileceği türden bir film belki ama, Akerman'ın katı ve yalın tarzına alışkın izleyici için birçok açıdan unutulmayacak denli başarılı bir çalışma. **TCr**

THE ROCKY HORROR PICTURE SHOW (1975)

Britanya (Fox)
100dk, Eastmancolor
Yönetmen: Jim Sharman
Yapımcı: Michael White
Senaryo: Jim Sharman, Richard O'Brien
Richard O'Brien'ın The Rocky Horror Show isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Peter Suschitzky, Richard O'Brien
Oyuncular: Tim Curry, Susan Sarandon, Barry Bostwick, Richard O'Brien, Patricia Quinn, Nell Campbell, Jonathan Adams, Peter Hinwood, Meat Loaf, Charles Gray, Jeremy Newson, Hilary Labow, Perry Bedden, Christopher Biggins, Gaye Brown

Richard O'Brien'ın sıradışı sahne müzikali 1975'te sinemaya uyarlanır ve gösterime ilk girdiği zamanlarda iş yapmaz. Ne var ki New York'taki bir sinema, filmi gece yarısı gösterimine soktuğunda, bu tuhaf bilimkurgu/korku parodisinin ünü kulaktan kulağa hızla yayılır. Kült haline gelen film, Almanya, Münih'te 27 yıldan uzun süredir her hafta aynı sinemada gösterilmesinden dolayı en uzun süre gösterimde olan film rekorunu da elinde tutuyor.

O zamanlar henüz çok genç olan Susan Sarandon ve Barry Bostwick'in canlandırdığı masum çift Janet'le Brad, fırtınalı bir gecede arabaları bozulunca yakındaki bir şatoya sığınmak zorunda kalır. Şatonun naylon çoraplı ve jartiyerli travesti Frank N Furter'la (sahnede de aynı rolü canlandırmış olan Tim Curry), uğursuz Riff Raff (Richard O'Brien) ve Magenta'nın (Patricia Quinn) da aralarında olduğu Transilvanyalı dostlarına ait olduğundan habersizdirler. Şatoda ayrıca motosikletli Eddie (Meat Loaf), Frank N Furter'ın hatalı üretilmiş yaratığı (Frankenstein'ın canavarını akla getiriyor) ve onun yerini alması için yapılan bir üst modeli, bronz tenli

parlak çocuk Rocky (Peter Hinwood) yaşamaktadır.

Dr. Everett Scott'ın (Jonathan Adams) anlatıcılığını üstlendiği film, Frank N Furter ve ekibinin, saf Brad ve Janet'i "Touch-a Touch-a Touch Me", "Sweet Transvestite" ve elbette "Time Warp" gibi unutulmaz şarkıların eşliğinde baştan çıkarmaya çalıştığı bir glam rock şöleni. Utanmaz cinselliğin, alaycı mizahın, abartılı kıyafetlerin ve iki anlama da çekilebilen sözlerin bu karışımı, şimdiye kadar filme aktarılmış şeylere pek benzemiyor. Akılda kalması kolay şarkıların ve unutulmaz diyalogların, hayranların neden bu kadar ilgisini çektiğini anlamak zor değil; en tutkulu fanlarsa filmden karakterler gibi giyiniyor, gösterimlerde filmden bazı bölümleri canlandırıyor ve filmin çeşitli sahneleri için gereken malzemeleri yanlarında getiriyorlar (örneğin düğün sahnesinde pirinç atıyorlar). Rocky Horror Picture Show büyükannenizle izlemek için uygun bir film olmayabilir ama kitsch eğlencenin tadına bakmak için müthiş bir fırsat. **JB**

Hindistan (Trimurti)
174dk, Renkli
Dili: Hindi
Yönetmen: Yash Chopra
Yapımcı: Gulshan Rai
Senaryo: Javed Akhtar, Salim Khan
Müzik: Rahul Dev Burman
Oyuncular: Parveen Babi, Amitabh Bachchan, Iftekhar, Shashi Kapoor, Satyen Kappu, Yunus Parvez, Nirupa Roy, Neetu Singh

İngilizce adı: *The Wall*

DEEWAAR (1975)
Duvar

Yash Chopra, kendi yapım şirketinde kentli zengin burjuvaların aşk maceralarını anlattığı, alameti farikası olan tarzda filmler çekiyordu. Ancak, yapımcılığını Gulshan Rai'nin Timurti Films şirketinin üstlendiği *Duvar*, 1970'lerin iki büyük senaristi Salim Khan ve Javed Akthar'ın yazdığı, Hindistan'ın sinema tarihindeki en iyi senaryolardan birine sahip bir aksiyon filmi. Birçok yönden, Mehboob Khan'ın 1957 yapımı *Mother India*'sının (*Bharat Mata*) kentte geçen bir yeniden çevrimi olduğu söylenebilir; gerçi burada vurgu anneden, doğumundan ölümüne kadar izlediğimiz dikbaşlı oğluna kaymış.

Hindistan'ın gelmiş geçmiş en büyük yıldızı Amitabh Bachchan, onu Amitabh Bachchan yapan rollerden birinde, haksızlığa uğrayan bir ailenin adaleti kendi yöntemleriyle arayan masum çocuğu Vijay Verma'yı canlandırıyor. *Duvar*, Yash Chopra'ya asıl ününü kazandıran ve bu tür filmlerin başarılarını borçlu olduğu sekiz on şarkı yerine, jenerik müziği ve bir kabare şarkısı dışında şarkı içermemesi açısından sıradışı bir örnek. Film, bu fazlasıyla cazip unsurlara prim vermeden görüntülerdeki simgesel anlar ve diyaloglar aracılığıyla kendi albenisini yaratmada başarılı oluyor.

Limanlar, kalabalık sokaklar, ihtişamlı oteller ve malikanelerde geçen sahnelerle, Bombay, dekor olarak göz dolduruyor. Bachchan'ın bembeyaz pantolonu ve mavi gömleğinden oluşan işçi giysisiyle, yeni bir "delikanlılık" anlayışı yaratan stilize diyaloglar eşliğinde bir depoda kötü adamları dövdüğü sahne de bunlara dahil. Hint sinemasının tarihindeki en ünlü diyaloglardan biri, Vijay'la, adaleti polis olarak aramayı seçen kardeşi Ravi (Shashi Kapoor) arasında geçer. Vijay kendisinin bir serveti olduğunu, Ravi'ninse hiçbir şeyi olmadığını söyler. Ravi'nin yanıtı ise "Mere paas maa hai" ("Benim annem var") olur. Vijay'ın bir telekızla alışılmadık derecede açık ayrıntılarla gösterilen ilişkisi de annesine olan bağlılığının gölgesinde kalır. Filmin sonu, Hint sinema tarihinin en ünlü ve en sembolik ölüm sahnelerinden biridir: Tanrıtanımaz olduğunu bildiğimiz Vijay, bir tapınakta annesinin kollarında, ondan uzaktayken asla gözüne uyku girmediğini söyleyerek son nefesini verir.
RDw

MONTY PYTHON AND THE HOLY GRAIL (1975)
Kutsal Kupa

Britanya (Michael White, National Film Trustee, Python)
91dk, Technicolor
Yönetmen: Terry Gilliam, Terry Jones
Yapımcı: Mark Forstater, Michael White
Senaryo: Graham Chapman, John Cleese, Eric Idle, Terry Gilliam, Terry Jones, Michael Palin
Görüntü Yönetmeni: Terry Bedford
Müzik: De Wolfe, Neil Innes
Oyuncular: Graham Chapman, John Cleese, Eric Idle, Terry Gilliam, Terry Jones, Michael Palin, Connie Booth, Carol Cleveland, Neil Innes, Bee Duffell, John Young, Rita Davies, Avril Stewart, Sally Kinghorn, Mark Zycon

Herşey, John Cleese, Michael Palin, Eric Idle, Terry Jones ve Graham Chapman adlı beş zeki İngiliz'i ve programın daldan dala atlayan bölümlerini birleştiren eklemli resim animasyonlarını hazırlayan Terry Gilliam adındaki bir Amerikalı'yı bir araya getiren bir komedi ekibinin, sözel ve görsel muzipliklerinin yer aldığı Monty Python's Flying Circus (Uçan Sirk) adında bir televizyon programıyla başladı.

Esprilerinin anarşist doğası yüzünden biraz şaşırmış görünen BBC'nin yapımını üstlendiği program, neredeyse aralıksız olarak 1969'dan 1974'e kadar yayında kaldı. Özellikle derleme filmleri *And Now for Something Completely Different (Ve Şimdi Yepyeni Bir Şey)*, 1971'de beğeni toplayınca, bir sonraki adım kuşkusuz sinemada şanslarını denemekti. Bütün bunların sonucunda, yazarlığını bütün Python ekibinin, yönetmenliğini de Gilliam ve Jones'un üstlendiği 1975 yapımı *Kutsal Kupa* ortaya çıktı.

Filmin yapım süreci de neredeyse bir Monty Python skeci kadar kara mizah yüklüydü. Bunun nedenlerinden biri, filmin üslubu konusunda farklı düşünen yönetmenlerin uyumlu bir ikili oluşturmamasıydı: Gilliam, kendi set tasarımının görkemini azalttığı için Jones'un dar kamera açıları kullanma eğilimine kızıyordu. Başka bir nedense, filmin yıldızı Chapman'ın had safhadaki alkolikliğiydi; Kral Arthur gibi önemli bir rolü canlandıran oyuncu, zaman zaman kamera çalışırken düpedüz repliklerini söyleyemez hale geliyordu.

Ama durun bir dakika, iyi bir Python'ı pes ettiremezseniz. Topluluk, inanılmaz düşük bütçenin üstesinden geldiği gibi, bu sorunlara da kolaylıkla göğüs gerdi. Şövalyelerin, atların nal seslerini çıkartmak için nasıl yol boyunca hoplayıp hindistancevizlerini takırdattıklarını gördünüz mü? Gerçeküstücü mizahın bu büyük lokmasına esin veren, bir komedi dehasının buluşu değil, gerçek at kullanılamayacak kadar düşük bütçeli bir filmde karakterleri bir yerden bir yere götürme ihtiyacıydı.

Monty Python'ın en iyi çalışmalarının çoğu gibi, *Kutsal Kupa* da iyiliksever despotizmden şövalyelik ruhuna uzanan gelenekselci fikirleri Brechtyen bir yaklaşımla dümdüz ederek Batı gücünün temelleri mitinin kirli çamaşırlarını ortaya döken politik bir yanı da olan keskin zeka ürünü bir parodi. Bir de tahmin edebileceğiniz gibi, tam bir kahkaha tufanı. **DS**

BARRY LYNDON (1975)

Britanya (Hawk, Peregrine) 184dk, Eastmancolor
Dili: İngilizce / Almanca / Fransızca
Yönetmen: Stanley Kubrick
Yapımcı: Stanley Kubrick, Bernard Williams
Senaryo: Stanley Kubrick *William Makepeace Thackeray'ın romanından*
Görüntü Yönetmeni: John Alcott
Müzik: Leonard Rosenman
Tema müziği: The Chieftains, Johann Sebastian Bach, Georg Friedrich Händel, Wolfgang Amadeus Mozart, Giovanni Paisiello, Franz Schubert, Frederick The Great, Antonio Vivaldi
Oyuncular: Ryan O'Neal, Marisa Berenson, Patrick Magee, Hardy Krüger, Steven Berkoff, Gay Hamilton, Marie Kean, Belle, Diana Körner, Murray Melvin, Frank Middlemass, André Morell, Arthur O'Sullivan, Godfrey Quigley, Leonard Rossiter, Philip Stone
Oscar: Ken Adam, Roy Walker, Vernon Dixon (sanat yönetmeni), John Alcott (görsel yönetmen), Ulla-Britt Söderlund, Milena Canonero (kostüm), Leonard Rosenman (müzik)
Oscar Adaylıkları: Stanley Kubrick (film), Stanley Kubrick (yönetmen), Stanley Kubrick (senaryo)

Stanley Kubrick'in belki de hak ettiği değeri en az gören filmi *Barry Lyndon*, William Makepeace Thackeray'in 1844 tarihli The Memoirs of Barry Lyndon, Esq, As Told By Himself (Barry Lyndon: Beyefendi'nin Kendi Ağzından Anıları) adlı pikaresk romanından uyarlanmıştır. Film, yükselişleri ve düşüşleri aynı anda hem derinden trajik hem de absürd denecek kadar komik olan karakterleri çevreleyen mükemmel dekorları, kostümleri ve görüntü yönetimiyle 18. yüzyılı, *A Clockwork Orange* (*Otomatik Portakal*) ve *2001: A Space Odyssey* (*2001: Bir Uzay Macerası*) geleceği nasıl yansıtıyorsa öyle yansıtır.

Thackeray'nin hikayeyi ironik bir biçimde kendine yontarak ilk ağızdan anlatan kahramanının yerine babacan üsluplu Michael Hordern'in üçüncü şahısın bilgece melankolisiyle anlatıcı rolünü üstlendiği film, ödlek bir İngiliz askeriyle (Leonard Rossiter) yaptığı düellodan sonra memleketinden kaçmak zorunda kalan İrlandalı yakışıklı genç Redmond Barry'nin (Ryan O'Neal) başından geçenleri konu alır. Saygıda kusur etmeyen bir eşkıya tarafından soyulunca küçük servetinden de olan Barry, İngiliz ordusuna yazılıp Yedi Yıl Savaşları'na katılır; bir kaçma girişiminin ardından da kendini Prusya ordusunda bulur. Zarafetle süslenip püslenen bir dolandırıcıyı (Patrick Magee) izleme görevi, onu Avrupa saray çevrelerinde bir kumarbaz hayatı sürmeye götürür ve kahramanımız bu hayata ara vermesine az bir zaman kala, zengin, soylu ve güzel dul Leydi Lyndon'la (Marisa Berenson) evlenerek isteyip isteyebileceği her şeye kavuşur. Ancak, filmin ikinci yarısı Barry'nin, Kubrick'in bir önceki filminin kahramanından daha fazla *"mekanik bir canlı" (otomatik portakal)* olamayacağını gösterir; har vurup harman savurması, toplumsal statü peşinde gözünü kartarması ve yeni ailesine karşı akılsızca tutumu birçok felakete yol açar ve bunlar sonunda bir başka korkunç (yine de gülünç olan) düelloyla doruk noktasına ulaşır.

Barry Lyndon büyüleyici görüntüler sunar; ama görüntülerdeki kusursuzluk, karakterlerin donuk görünümlerinin ardında yaşanan içsel kargaşaya denk düşer. Kubrick'in bu filmdeki ölçülülüğü her zamankinden daha etkileyici: özellikle Barry'nin yakınlarının ölümüyle yıkıldığı, karısının delilikle kıvrandığı ya da üvey oğlunun (Leon Vitali) düelloda yerini almadan önce kustuğu sahnelerde. **KN**

FAUSTRECHT DER FREIHEIT (1975)
Özgürlüğün Zorbalık Hakkı

Batı Almanya (City, Tango)
123dk, Eastmancolor
Dili: Almanca
Yönetmen: Rainer Werner Fassbinder
Yapımcı: Rainer Werner Fassbinder
Senaryo: Rainer Werner Fassbinder, Christian Hohoff
Görüntü Yönetmeni: Michael Ballhaus
Müzik: Peer Raben
Oyuncular: Peter Chatel, Rainer Werner Fassbinder, Adrian Hoven, Christiane Maybach, Hans Zander, Kurt Raab, Rudolf Lenz, Karl Scheydt, Peter Kern, Karl-Heinz Staudenmeyer, Walter Sedlmayr, Bruce Low, Brigitte Mira, Evelyn Künneke, Barbara Valentin
İngilizce adı: *Fox and his Friends*

Rainer Werner Fassbinder'in bu klasiği, çoğunlukla, biseksüel yönetmen-yazar-oyuncunun, homofobik öz-nefret üzerine yaptığı bir inceleme olarak tanımlanmıştır. Ne var ki *Özgürlüğün Zorbalık Hakkı*, cinsellikten çok sınıfları konu alıyor: Aşağı tabakadan eşcinsel bir serseri olan Franz "Fox" Biberkopf (Fassbinder), piyangoda 500.000 mark kazandıktan sonra zenginlerin ve güzellerin dünyasına gireceği yolunda boş hayaller kurarken, birdenbire yakışıklı burjuva Eugen Thiess'in (Peter Chatel) ilgisini çeker. Başlangıçta, ateşli enerjisi, doymak bilmez libidosu ve kurnaz sokak oyunlarıyla ipleri elinde tutuyormuş gibi gözüken Fox, Eugen'le arkadaş çevresinin görgü kuralları üzerine kurulu ruhsuz dünyasının karşıt kutbuna yerleştirilir. Ne var ki kaba kuvveti, Eugen'in küçümseyici davranışları, iftiraları ve oyunlarıyla giderek yontulur. Fox sokaktaki serserilerin ve fahişelerin dünyasında başarılı bir avcı olabilir olmasına ama kapitalistlerin şık salonlarında (ufak tefek olanlarında bile) Eugen gibi katı yürekli kan emicilerle aşık atamaz.

Fassbinder bizi, Fox'un kaçınılmaz yazgısının alametlerine erkenden tanık olmaya davet ederek, onun sonunu hazırlayan yolculuğu çok daha acıklı bir hale getirir; bu alametlerden ilki ve en vahimiyse Fox'un Eugen'in yaşam tarzına deli divane olması, bu yaşamı gözünde yüceltmesidir. Film, kitle iletişim araçlarının reklamlar, boyalı basın ve pembe diziler aracılığıyla, savaş sonrası işçi sınıfına nasıl sosyal statü ve zenginlik arzusu pazarladığını dokunaklı bir biçimde dramatize eder. Fox'un, tüm parası ve onuru Eugen tarafından söğüşlenmiş halde metroda kalbi kırık olarak yığılıp kaldığı, belki de öldüğü, son kalan parasını da birkaç çocuğa kaptırdığı unutulmaz final sahnesiyse melodramatik bir numara olarak görülüp eleştirilmiştir. Ama Fox'un kaderinin, genellikle Fassbinder'in bizzat oynadığı Franz adlı başka karakterleriyle de, örneğin *Liebe ist kälter als der Tod*'daki (*Aşk Ölümden Soğuktur*, 1969) Franz'la bir bağlantısı var. Yine de en belirgin gönderme, kuşkusuz, bir başka Franz'ın, yani Alfred Döblin'in romanı *Berlin Alexanderplatz*'ın (*Berlin Aleksander Meydanı*; Fassbinder beş yıl sonra televizyona uyarlamıştır) kahramanı Franz Biberkopf'un trajik ölümüne yapılır: ki insanın değerinin parayla ölçüldüğü bir toplumda, ölümün en güçlü betimlemelerinden biridir. **MT**

INDIA SONG (1975)

Fransa (Armorial, Sunchild)
120dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Marguerite Duras
Yapımcı: Stéphane Tchalgadjieff
Senaryo: Marguerite Duras
Görüntü Yönetmeni: Bruno Nuytten
Müzik: Carlos d'Alessio
Oyuncular: Delphine Seyrig, Michael Lonsdale, Claude Mann, Mathieu Carrière, Didier Flamand, Vernon Dobtcheff, Claude Juan, Satasinh Manila, Nicole Hiss, Monique Simonet, Viviane Forrester, Dionys Mascolo, Marguerite Duras, Françoise Lebrun, Benoît Jacquot

Marguerite Duras'nın filmlerini izlerken orta karar diye bir şeye yer yoktur; eserleri ya hipnotize edecek denli baştan çıkarıcı ya da çıldırtıcı derecede gösterişçi bulunur. İki tepkinin birbirini dışladığı anlamına gelmez bu. Duras'nın filmleri genellikle kitaplarının bir uzantısıdır; 1960'larla 70'lerin deneysel Avrupa filmlerine alışkın izleyiciler de (Duras'nın birlikte çalıştığı) Alain Resnais ve Alain Robbe-Grillet sinemasıyla arasındaki hem tematik (zamanın geçişinin gizemli karakterlerin bellekleri ve kimlikleri üzerindeki etkilerinin keşfi) hem de biçimsel (ağır kaydırma çekimleriyle desteklenen durağan bir ton) yakınlığı büyük olasılıkla fark edeceklerdir.

İzleyiciyi kendinden geçirerek 1937 Kalküta'sına götüren (tamamı Paris yakınlarında çekilmiştir), zengin bir Fransız diplomatın sıkıntının ve ruhsal bunalımın altında ezilen karısı rolünde Delphine Seyrig'in oynadığı *India Song* (*Hindistan Şarkısı*) Duras'nın en ünlü filmi. Duras, doğrusal bir anlatı tutturmak yerine eksiltili (eliptik) bir düşsel şiir kotarmış, yine de *India Song*'un asıl büyüleyici yanı, perdedeki görüntüyle tezat oluşturan dil ve ses kullanımı. Duras, görüntü dışı kulak tırmalayıcı çığlıklar ve feryatlar, üst üste binen, uyuşmaz diyaloglar ve uyku getirecek kadar durgun görüntülere pürüzlü bir kontrpuan sağlayan, aldatıcı bir şekilde "yer değiştirmiş" bir anlatı aracılığıyla işitsel bir yönyitimi yaratıyor.

Duras'nın bu filmin devamı olarak çektiği *Son Nom de Venise dans Calcutta Désert*'te (1976), farklı görüntüler eşliğinde *India Song*'un ses kuşağının tamamı kullanılır. *India Song* izlemesi zor olsa da büyüleyici bir film. **TCr**

PICNIC AT HANGING ROCK (1975)
Hanging Rock'ta Piknik

Avustralya (AFC, BEF, McElroy & McElroy, SAFC)
115dk, Eastmancolor
Yönetmen: Peter Weir
Yapımcı: A. John Graves, Patricia Lovell, Hal McElroy, Jim McElroy
Senaryo: Cliff Green; Joan *Lindsay'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Russell Boyd
Müzik: Bruce Smeaton
Tema müziği: Bach, Mozart, Beethoven
Oyuncular: Rachel Roberts, Vivean Gray, Helen Morse, Kirsty Child, Tony Llewellyn-Jones, Jacki Weaver, Frank Gunnell, Anne-Louise Lambert, Karen Robson, Jane Vallis, Christine Schuler, Margaret Nelson, Ingrid Mason, Jenny Lovell, Janet Murray

Hayaletleri olmayan bir hayalet öyküsü, çözümü olmayan bir bilmece ve cinsellik kullanmadan cinselliğin bastırılmasını anlatan bir öykü, Peter Weir'ın esrarengiz *Hanging Rock'ta Piknik* filmi, çıldırtıcı sırlarla dolu.

Öykü, görünüşte çok basitmiş izlenimi veriyor: Avustralya'da özel bir yatılı kız okulunda okuyan bir grup öğrenci kırlara piknik yapmaya gider. Ancak Hanging Rock kayalığının zirvesine çılgına dönmüşçesine yapılan bir yürüyüşten sonra üç kız ve bir öğretmen, geride hiçbir iz bırakmadan ortadan kaybolur ve o gün yaşanan şeyin kötü bir şaka değil, ölümcül bir şey olduğu konusunda kuşkular giderek artar. Bilinmeyene duyulan korkunun, bildik canavarlara duyulan korkuya çoğunlukla üstün geldiğini derinden kavrayan Weir, bu başarılı filminin merkezinde çözümsüz kalan birçok gizemi açığa vurmayı metanetle reddeder: Kaybolan öğrencilerden biri ortaya çıktığı halde hiçbir şey anımsamamaktadır.

Betimlendiği şekliyle gezintinin kendisi, yüksek ateş altında görülen bir düş ya da halüsinasyon, çöl sıcağında yükselen havanın içinde titreşen bir serap gibi geçer. Weir gerilimi adım adım artırmanın fazla alışılmış yollarından kaçındığı halde, filmin geri kalanına rahatsız edici bir tehdit havası sinmiş. Yine de dikkat çekici bir istisna, Bruce Smeaton'un, sanki başka bir boyuttan gelen bir çağrıymış gibi uğuldayan, uhrevi ve akılda kalıcı elektronik müziği. **JKl**

MAYNILA: SA MGA KUKO NG LIWANAG (1975)

Filipinler
125dk, Renkli
Yönetmen: Lino Brocka
Yapımcı: Severino Manotok
Senaryo: Clodualdo Del Mundo Jr.
Görüntü Yönetmeni: Mike De Leon
Müzik: Max Jocson
Oyuncular: Bembol Roco, Hilda Koronel, Lou Salvador, Princess Reymundo, Juling Bagabaldo

İngilizce adı: *Manila in the Claws of Brightness*

Lino Brocka'nın bu başarılı düşük bütçeli filmi, Filipin sinemasının yaptığı büyük bir ataktı; hala da tüm zamanların en iyi Filipin filmi kabul edilir. Taşrada yoksul bir balıkçı olan Julio (Bembol Roco), kayıp aşkı Ligaya'yı (Hilda Koronel) aramak için Manila'ya gelir. Bir inşaatta çalışırken, adaletsiz uygulamalar, tehlikeli çalışma koşulları, iş arkadaşlarının kendisine tavır alması ve arkasından dolaplar çevirmesi gibi durumlarla karşılaşır. Ayrıca bir erkek fahişe çetesine de bulaşır. Sonunda Ligaya'nın bir genelevde çalıştığını öğrenir. Julio'nun, Ligaya'yı ve kendisini bu Manila cehenneminden kurtarma teşebbüsü bir trajediyle sonuçlanır.

Maynila: Sa mga kuko ng liwanag (Manila: Neon Işıklarının Pençesinde) sanayi gürültüsü, trafik sesleri ve kalabalığın gürültüsünün kulak tırmalayıcı bir şekilde ön plana geçtiği film müziğiyle kentteki yoksulluğun acımasızlığını perdeye aktarır; taklit Ennio Morricone şarkıları ve sintisayzır müziği, kayıt ve miksajın gerilime katkıda bulunan hamlığını azaltmaya yetmez. Kentin kapanına kısılma ve yaşanan acılara ilişkin görüntüler; Brocka'nın melodrama bağlılığını doğrudan ortaya koyan, aşıkların sahildeki saf aşk anılarına ara sıra yapılan geri dönüşlerle keskin bir karşıtlık içinde verilir. Kahramanlarımızın bir sinemada izlediği, Nicholas Ray'in *King of Kings* filminden parçalarla etkisi arttırılan, şaşırtıcı derecede güçlü homoerotizmi de Brocka'nın daha sonraki filmi *Macho Dancer*'ın (1988) işaretlerini verir. **CFu**

SALÒ O LE CENTOVENTI GIORNATE DI SODOMA (1975)
Salo ya da Sodom'un 120 Günü

İtalya / Fransa (Artistes Associés, PEA)
117dk, Eastmancolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Pier Paolo Pasolini
Yapımcı: Alberto De Stefanis, Antonio Girasante, Alberto Grimaldi
Senaryo: Pier Paolo Pasolini, Roland Barthes, Maurice Blanchot, Sergio Citti, Pierre Klossowski
Marquis de Sade'in Salo ou les 120 Journées de Sodome isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Tonino Delli Colli
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Paolo Bonacelli, Giorgio Cataldi, Umberto Paolo Quintavalle, Aldo Valletti, Caterina Boratto, Hélène Surgère, Sonia Saviange, Elsa De Giorgi, Ines Pellegrini, Rinaldo Missaglia, Giuseppe Patruno, Guido Galletti, Efisio Etzi, Claudio Troccoli, Fabrizio Menichini

İngilizce adı: *Salo, or the 120 Days of Sodom*

Salo kuramsal düzeyde, filmin irdelediği cinsel sapkınlık türüne adını veren Marquis de Sade'ın Sodom'un 120 Günü adlı eseri üstüne kurulu. Öykü Sade'ın eserinden birçok yerde ayrılsa da ruhunu çoğunlukla koruyor. De Sade'ın eseri kısmen politikti, zamanının iktidar kurumlarını, özellikle de kiliseyi hicvediyordu. Pasolini de ateşli bir kilise karşıtı olmasına rağmen, Salo'yu doğrudan İtalya tarihiyle ilişkilendirir.

Film, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Mussolini'nin son kalesi olan kısa ömürlü Salo Cumhuriyeti'nde geçer. Pasolini de buradaki olaylar sırasında yakalanmış, kardeşi Salo'da öldürülmüştür. Pasolini'nin savaş zamanında geçen bu fantezisinde dört faşist sefih, üzerlerinde her türlü hakka sahip oldukları her iki cinsiyetten bir grup çekici genç köleyi bir dizi cinsel işkenceye ve aşağılamaya maruz bırakır. Yönetmen bunları, tuhaf bir biçimde erotik tutkudan yoksun, soğuk ve mesafeli bir dizi sahne aracılığıyla verir. Karakterlerin tasviri için fazla çaba gösterilmemiştir; kurbanlar istismar edilecek ve ırzına geçilecek isimsiz, rasgele bedenlerden ibaretken, sefihlerin bile kişilikleri doğru dürüst çizilmez ve sefahat alemlerinden gerçekten zevk alıyor gibi görünmezler.

Pasolini'nin niyeti, cinsel aşağılamanın uç noktasına götürülmüş haliyle, iktidarın dizginlenmemiş bir biçimde kullanımını, iktidar için iktidara tapan bir felsefe olarak görülen faşizmin metaforu olarak kullanmaktı. Ancak filmde başka mesajlar da var. Sefihlerden biri piskopos olarak tanımlanır ve bir noktada kurbanlardan ikisi için bir tür düğün töreni düzenlenir; ne var ki çiftin bedenleri arasına sefihlerin bizzat girmesiyle gerdekleri yarıda kesilir. Pasolini'nin tüketim kapitalizmi ve onun abur cubur üretiminin metaforu olduğunu ileri sürdüğü, özellikle kötü nam salmış sahnelerden birinde, çıplak bir genç kadın dışkı yemeye zorlanır.

Kurbanların boğulduğu, derilerinin yüzüldüğü, dillerinin kesildiği ve meme uçlarının yakıldığı final bölümüyse tam bir zulüm cümbüşü. Bütün bunlar, Pasolini'nin faşist müzik olarak gördüğü Carmina Burana'ya ve Mussolini'yi destekleyen Amerikalı şair Ezra Pound'ın şiirlerinden okunan kıtalara göre kurgulanmış. Filmin sunduğu müstehcenliğin şoke edici gücü inkar edilemeyecek olmasına rağmen, belki de asıl rahatsız edici olan, Pasolini'nin kariyerinin bu noktasında, bedene ve cinselliğe en iyi ihtimalle muğlak bir tavırla yaklaşıyor olması. Pornografinin hedefi cinsel arzu uyandırmaksa, Salo bu tanıma uymaz çünkü etkisi ve muhtemelen amacı, tiksinti uyandırmaya yönelik.

Bu keskin ve rahatsız edici filmin tamamlanmasından kısa süre sonra ve gösterime girmesinden bir süre önce Pasolini öldürüldü. Film aleyhine birçok ülkede dava açıldı ya da gösterimi yasaklandı; ve ancak kısa bir süre önce, İngiltere ve Amerika'da piyasada yaygın bir şekilde bulunabilir hale geldi. **EB**

ABD (ABC, Paramount)
159dk, Metrocolor

Yönetmen: Robert Altman

Yapımcı: Robert Altman

Senaryo: Joan Tewkesbury

Görüntü Yönetmeni: Paul Lohmann

Müzik: Arlene Barnett, Jonnie Barnett, Karen Black, Ronee Blakley, Gary Busey, Keith Carradine, Juan Grizzle, Allan F. Nicholls, Dave Peel, Joe Raposo

Oyuncular: David Arkin, Barbara Baxley, Ned Beatty, Karen Black, Ronee Blakley, Timothy Brown, Keith Carradine, Geraldine Chaplin, Robert DoQui, Shelley Duvall, Allen Garfield, Henry Gibson, Scott Glenn, Jeff Goldblum, Barbara Harris

Oscar: Keith Carradine (film şarkısı)

Oscar adaylıkları: Robert Altman (film), Robert Altman (yönetmen), Ronee Blakley (yardımcı kadın oyuncu), Lily Tomlin (yardımcı kadın oyuncu)

NASHVILLE (1975)

Robert Altman'ın yönettiği *Nashville*, Amerikan tarihinde çok önemli yer tutan iki dönemin kesişme noktasında gösterime girdi. Film Amerika'nın hükümetine olan inancını azaltan ve ulusal boyutta bir huzursuzluğu artıran Watergate ve Vietnam skandallarının sonrasına; ancak ABD'nin doğuşunu sağlayan değerleri ve inançları yüceltmeyi amaçlayan 200'üncü yıldönümü kutlamalarının öncesine denk gelmiştir. Altman sendelemekte olan bir milletin doğuşunu kutlamanın riyakâr bir davranış olduğunun farkındaydı ve bu yüzden filmini popüler eğlence sanayisinin şaşaalı merkezi, country müziğin vatanı Nashville'de çekti.

Kültürel açıdan birçok değişim meydana gelirken, Altman bu karmaşayı filminde yansıtma amacı güdüyordu. *Nashville*'deki iki düzine ana karakter ve iç içe geçmiş birçok konu, Altman'ın keskin içgüdüleri sayesinde içinden çıkılamayacak bir karmaşaya dönüşmek yerine, bir bütünün parçaları haline gelmişti. Altman filmde, siyaset çılgınlığıyla, eğlence endüstrisinin kepazeliğini ve sahtekârlığını aynı kefeye koyarak, yolları (ve de akıbetleri) kesişen bir müzik festivaliyle, siyasi bir kampanyanın gerçekleştirildiği beş günlük bir zaman dilimini anlatır.

Ancak Altman'ın sunduğu bu tabloyu birbirinden çok farklı ve çok çeşitli karakterler oluşturmaktadır, kimi gözü başka hiçbir şey görmezcesine hırslarına teslim olmuşken kimi de etrafındaki yavaş yavaş yok olan dünyaya sıkıca tutunmaktadır. Filmin dağınık anlatımı ve kalabalık oyuncu grubu arasında öne çıkanlar da işte bu daha küçük karakterlerdir ve izlerken onların gerçekten de başarılı ve mutlu olmalarını istersiniz. Ne var ki *Nashville*'deki tüm karakterler bir yıkım ve yadsıma denizinde, bir anda ortaya çıkıp yok olan şamandıralara benzerler. Bu etki, dikkatinizi her an perdenin hiç farkında olmadığınız bir noktasına ya da hikayede önemli veya önemsiz bir rol alan, ancak o kalabalık arasında zar zor tanıyabildiğimiz bir yüze çeken Altman'ın, tam da bu durumu anlatan meşhur diyalogu ile de örtüşür.

Düz bir anlatım tekniği yerine, Altman çok farklı konular belirleyerek çalışmış ancak hiçbir konuyu diğerinden daha çok öne çıkarmamıştır. Bunun yerine Altman, Yunan korosu olarak (kendi oyuncuları tarafından bestelenip çalınan) country müziğini kullanmış ve filminin akışını bu banal popülizm şarkılarıyla yönlendirmişti. Film sona ermeden tam olarak neyi anlattığı anlaşılamasa da renkli karakterleriyle izleyicileri etkilediği su götürmez bir gerçek. *Nashville*, bu tip şeylerin pek dert edilmediği bir dönemde, savaş zamanında yaşamın nasıl olduğunun ve ulusal bir kimlik arayışının bir portresidir. **JKl**

CRÍA CUERVOS (1975)
Besle Kargayı

Saura'nın en beğenilen filminin adı meşhur "Besle kargayı oysun gözünü!" atasözünden geliyor. Küçük Ana (sıra dışı bir oyuncu olan Ana Torrent tarafından canlandırılmıştı) bir gece uyanır ve merdivenlerden aşağı iner. Dul kalmış babasının odasından tuhaf sesler gelmektedir. Aniden bir kadın odanın kapısını gürültüyle açar ve evden çıkıp gider. Franco'nun ordusunda asker olan babası ölmüştür ve Ana bir şekilde suçlanacak kişinin kendisi olduğundan emindir. Bu sarsıcı açılışın ardından *Besle Kargayı*, Ana ve iki kız kardeşinin büyüme sancılarını, özgürlüğün ne anlama geldiğini yavaş yavaş öğrenmelerinin hikayesini anlatır.

Franco ölüm döşeğindeyken çekilen film, aynı dönemde çekilen birkaç İspanyol filminde de görüldüğü gibi faşist yönetim altında yaşamayı, kavruk çocukluk metaforuyla, ancak yepyeni bir duyarlılık sergileyerek anlatmıştır. Saura'nın o yıllardaki ilham perisi Geraldine Chaplin, hem Ana'nın kansere yakalanmış annesini hem de onun geçmişi anımsayan yetişkin halini çok başarılı bir şekilde canlandırır. Yetişkin Ana'nın kendine güvenen hali, faşizmin geçmişe ait olduğunu; acıyla katlanılmış ama sonunda üstesinden gelinmiş olduğunu ima eder. **RP**

İspanya (Elías Querejeta, Querejeta y Gárate, Elías) 110dk, Eastmancolor
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Carlos Saura
Yapımcı: Carlos Saura
Senaryo: Carlos Saura
Görüntü Yönetmeni: Teodoro Escamilla
Müzik: Federico Mompou
Oyuncular: Geraldine Chaplin, Mónica Randall, Florinda Chico, Ana Torrent, Héctor Alterio, Germán Cobos, Mirta Miller, Josefina Díaz, Conchita Pérez, Juan Sánchez Almendros, Mayte Sanchez
Cannes Film Festivali: Carlos Saura (Büyük Jüri Ödülü), ödülü Die Marquise von O ile paylaştı, (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *Cria!*

Yunanistan (Papalios)
230dk, Renkli
Dili: Yunanca
Yönetmen: Theo Angelopoulos
Yapımcı: Giorgis Samiotis
Senaryo: Theo Angelopoulos
Görüntü Yönetmeni: Yorgos Arvanitis
Müzik: Loukianos Kilaidonis
Oyuncular: Eva Kotamanidou, Aliki Georgouli, Stratos Pahis, Maria Vassiliou, Petros Zarkadis, Kiriakos Katrivanos, Yannis Firios, Nina Papazaphiropoulou, Alekos Boubis, Kosta Stiliaris, Greg Evaghelathos, Vangelis Kazan
Uluslararası Berlin Film Festivali: Theo Angelopoulos (Interfilm Ödülü)
Cannes Film Festivali: Theo Angelopoulos (FIPRESCI Ödülü)

İngilizce adı: *The Travelling Players*

O THIASSOS (1975)
Kumpanya

Yunan yönetmen Theo Angelopoulos, 1970'li yılların başından itibaren, hiç yorulmaksızın sinemada eşine pek rastlanmayan bir peyzaj yaratmanın peşinde. Ele aldığı konu hep Yunanistan oldu; ancak seyahat broşürlerindeki güneşli Yunanistan değil, Balkan coğrafyasında yer alan, sınırları hem klasik ve çağdaş geçmişiyle hem de coğrafi konumuyla belirlenen bir kuzey ülkesi olarak soğuk bir Yunanistan. Önceleri sosyalist bir gazetede eleştirmen olarak çalışan Angelopoulos, albaylar cuntasının esas meselesi olduğunu; ve bunun, onu diktatörlüğün tarihi temellerini anlamaya yönelttiğini söylemişti. Angelopoulos, yetkili makamlara Orestes efsanesinin Alman işgali zamanında geçen bir versiyonunu çektiğini söyleyerek filmi neredeyse gizli bir şekilde tamamlamıştı. Aslında bu tamamen de yanlış değildi: Filmde bir kumpanya, 19. yüzyılda popüler olan Çoban Kız Golfo adlı oyunu sergilemek üzere 1939 ila 1952 yılları arasında Yunanistan'ı gezmektedir. Ancak tarihi olaylar (Alman işgali, iç savaş ve Papagos hükümetinin yükselişi) sürekli araya girer ve kumpanyanın oyunu artık lime lime olmuş sahne perdesinin önünde sergileme çabası da sürekli olarak top-tüfek ateşleri, uçak sesleri ya da ölümlerle kesintiye uğrar.

Kumpanya oyuncuları da Orestes efsanesindeki karakterlerin bir yansımasıdır: Aegisthus (Vangelis Kazan) Nazi işbirlikçisi, Orestes (Petros Zarkadis) komünist taraftar ve Agamemnon (Stratos Pachis) kumpanyanın ihanete uğramış lideri. Bu karakterler arketiplerden, hatta hayaletlerden daha az karakter özelliği göstermektedir. Hayata geri gelen ölü oyuncularıyla kumpanya, Angelopoulos'un 1988 yılında çektiği Puslu Manzaralar filminde fantastik bir dönüş yapar. Filmdeki zaman ve mekan, karakterle aynı belirsizliğe sahiptir. Tek bir çekimle bir anda bir dönemden di-

ğerine geçilir; film 1952 yılında, oyuncuların hep beraber ayakta durduğu bir sahneyle açılıp 1939 yılında neredeyse aynı kişilerin göründüğü bir sahneyle sona erer.

Sinemanın en büyük görüntü ustalarından biri olarak Angelopoulos, özellikle bir kumsal, bir şehrin meydanı ya da bir dağın etekleri olsun, mekanın, insanın içine işleyen bir anı yansıtan bir sahneye dönüşmesi konusunda çok başarılı bir yönetmendir. Ama Angelopoulos aynı zamanda trenle, arabayla, otobüsle ya da yürüyerek yapılan ve hepsinin ötesinde hayali yolculukları filme çeken bir yönetmendir. Orson Welles ve Kenji Mizoguchi'nin kendisini en çok etkileyen yönetmenler olduğunu söyleyen Angelopoulos, uzun yıllardır beraber çalıştığı kameraman Giorgos Arvanitis'le birlikte koreografik açıdan çok iyi düşünülmüş, akıcı uzun planlar konusunda bir uzmandır. *Kumpanya*, dört saat sürmesine rağmen sadece sekiz sahne içermesiyle, bu tarz filmlere çok iyi bir örnektir. Yönetmenin en kendine özgü özelliğiyse, kamera ve insanların zaman ve mekanın tersyüz olmuş gibi göründüğü bir ortamda hareket etmeleri ve Möbius şeridi gibi bir elastikiyete sahip olmalarıdır.

Angelopoulos, kalabalık insan topluluklarının hareketlerini çekme ve parçaları yerine oturtmak konusunda da usta bir yönetmendir. *Kumpanya*'da bir insan topluluğunun kasabada yürüdüğü karakteristik bir sahne sürekli olarak tekrarlanır. Kameranın caddeler boyunca takip ettiği yürüyüş, bir başka sene, daha kalabalık bir topluluğu gösterir. Angelopoulos'un filmleri, tarih kuramını bir geçit töreni olarak sunar. Aynı anda hem bir cenaze alayı hem de politik gösteri yapan insanlar, kendi yollarında yürür, yönlerini ve ideolojik inançlarını değiştirirler. *Kumpanya*'da, hareketin kendisi, tarihi anlamakta çok önemli ve vazgeçilmez bir araç haline gelir. **JRom**

ABD (Universal/zanuck-Brown) 124dk, Technicolor

Yönetmen: Steven Spielberg

Yapımcı: David Brown, Richard D. Zanuck

Senaryo: Carl Gottlieb
Peter Benchley'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Bill Butler

Müzik: John Williams

Oyuncular: Roy Scheider, Robert Shaw, Richard Dreyfuss, Lorraine Gary, Murray Hamilton, Carl Gottlieb, Jeffrey Kramer, Susan Backlinie, Jonathan Filley, Ted Grossman, Chris Rebello, Jay Mello, Lee Fierro, Jeffrey Voorhees, Craig Kingsbury

Oscar: Verna Fields (kurgu), John Williams (müzik), Robert L. Hoyt, Roger Heman Jr., Earl Mabery, John R. Carter (ses)

Oscar adaylıkları: Richard D. Zanuck, David Brown (film)

JAWS (1975)

Steven Spielberg yönetmenlik kariyeri boyunca, Michael Crichton'ın macera kitabı *Jurassic Park* ya da Thomas Keneally'nin Yahudi soykırımını anlatan *Schindler'in Listesi* adlı eseri olsun, romanları beyaz perdeye taşımakta her zaman çok başarılı olmuştur. Ancak bu filmlerden hiçbiri Spielberg'in ilk hiti olan Peter Benchley'nin korku romanı *Jaws*'ın uyarlaması kadar büyük bir etkiye sahip olmamıştır.

Edebi açıdan pek değerli olmayan bir romandan yola çıkılarak çekilen film, Amity Adası'nın Doğu Sahili'ndeki bir yerleşim bölgesine dehşet saçan katil bir köpekbalığını konu alıyordu. Spielberg (pazarlama çalışmalarından kazanılan paranın da yardımıyla) ilk büyük yaz "vakası" filmini çekti. Film daha gösterime girmeden kulaktan kulağa yayıldı, sinemalara geldiğinde ise kuyruklar sokaklara taştı.

Bu macera-korku filminin en başarılı yönlerinden biri, oyuncu seçimiydi. Roy Scheider sahilde çiğnenmiş insan vücutlarının ortaya çıkmasının, halkı sahilden uzak tutmak için iyi bir neden olduğunu fark eden; ama endişe edilecek hiçbir şey olmadığını düşünen belediye başkanını bir türlü ikna edemeyen Amity polisi rolü için biçilmiş kaftandı. Tek şansı köpekbalığı konusunda uzman Matt Hooper (Richard Dreyfuss) ve yaşlı deniz kurdu Quint'in (muhteşem Robert Shaw) onun tarafında olmalarıydı. Kısa süre içinde bu üç adam kendilerini denizin ortasında, önüne çıkan her şeyi kıtır kıtır yiyen canavarla karşı karşıya bulur ve bu durum Kaptan Ahab-Moby Dick tarzı bir yüzleşmenin gerçekleşmesine neden olur.

Asıl başarı, tabii ki bütün bir neslin ayak başparmağını suya değdirmeden önce bir kez daha düşünmesine neden olan Spielberg'e ait. Bilinmeyene duyduğumuz korkunun üzerine giderek, gerilimi köpekbalığını azar azar göstererek tırmandırdı ve John Williams'ın o unutulmaz zafer sahnesini yarattı. Bunun sebebi, kısmen bizim koltuklarımızda rahat rahat oturmamızı engellemek kısmen de filmde kullanılan Bruce adlı plastik köpekbalığını ne kadar az görürsek o kadar çok gerçek olduğunu düşünecek olmamızdı. Spielberg'in bu Hitchcock tarzı hokkabazlıkları gerçekten işe yaradı ve Benchley ve Carl Gottlieb tarafından zekice (Shaw'un John Milius'a atfettiği ağır "Indianapolis" konuşmasının ardından) senaryolaştırılan ve bu gerilimi yansıtacak şekilde yönetilen hikaye, denizle ilgili en korkunç film olarak sinema tarihindeki yerini aldı. **JB**

THE KILLING OF A CHINESE BOOKIE (1976)
Çinli Bir Bahisçinin Ölümü

ABD (John Cassavetes)
108dk, Renkli
Yönetmen: John Cassavetes
Yapımcı: Al Ruban
Senaryo: John Cassavetes
Görüntü Yönetmeni: Mitch Breit, Al Ruban
Müzik: Bo Harwood
Oyuncular: Ben Gazzara, Timothy Carey, Seymour Cassel, Robert Phillips, Alice Friedland, Soto Joe Hugh, Al Ruban, Azizi Johari, Virginia Carrington, Meade Roberts

John Cassavetes'in kara film dönemi sonrasında çektiği bir başyapıt olan ilk polisiye-gerilim filmi, gösterime girdiğinde gişede fena halde başarısızlığa uğradı. İki yıl sonra filmin gözden geçirilerek kısaltılmış versiyonu gösterime girdiğinde de gişe hasılatı öncekinden daha iyi olmadı. Filmin daha uzun ve bazı yönlerden daha iyi olan versiyonunu, Cassavetes'in filmin montajıyla pek ilgilenmediği (ancak sonuçta kesinlikle kendisinin onayladığı) söylentisine rağmen (belki de bu nedenden dolayı), takip etmek daha kolaydır. Herhangi bir aksiyon filminde olmadığı kadar kişisel ve derin bir karakter yapısı oluşturulan *Çinli Bir Bahisçinin Ölümü*'nde, Los Angeles'ta bir striptiz kulübünün sahibi olan karizmatik Cosmo Vitelli (en iyi performansıyla aynı anda hem bir maganda hem de aziz olan bir karakteri canlandıran Ben Gazzara), Çinli bir bahisçiyi öldürmek zorunda kalır.

Birçok bakımdan, film kişisel bir vasiyetname vazifesi görmektedir. Trajikomik Cosmo karakterini bu kadar etkileyici kılan, yönetmenle olan öteki ben ilişkisidir: Küçük ailesini geçindirmek için iş ahlakından fedakarlık yapmak zorunda kalan (Cassavetes'in bir Hollywood aktörü olarak meslek hayatı) mağrur yapımcı ve darmadağın olmuş bir eğlence sanayisinin (Cassavetes'in oyuncuları ve film yapım ekibi) baba figürü. Peter Bogdanovich, *Saint Jack (1979)* adlı filminde, Gazzara'yı yine benzer bir rolde kullandı; bu film Cassavetes'in talihsizliklerle örülü komedidram tarzı filmindeki son derece içten ve ince duyguları hissettirme konusunda o kadar başarılı değildi. **JRos**

CARRIE (1976)
Günah Tohumu

ABD (Redbank)
98dk, Renkli
Yönetmen: Brian De Palma
Yapımcı: Brian De Palma, Paul Monash,
Senaryo: Lawrence D. Cohen, *Stephen King'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Mario Tosi
Müzik: Pino Donaggio
Oyuncular: Sissy Spacek, Piper Laurie, Amy Irving, William Katt, Betty Buckley, Nancy Allen, John Travolta, P.J. Soles, Priscilla Pointer, Sydney Lassick, Stefan Gierasch, Michael Talbott, Doug Cox, Harry Gold, Noelle North
Oscar adaylıkları: Sissy Spacek (kadın oyuncu), Piper Laurie (yardımcı kadın oyuncu)

Brian De Palma,1970'lerin ortalarına gelmeden önce, on yılı aşkın bir süreyi, üzerinde etki bırakan Alfred Hitchcock, rock müzik ve siyasi hiciv gibi çeşitli kaynaklardan beslenmekle geçirmişti. *Günah Tohumu*'la da bu çabasının sonucuna ulaştı. *Günah Tohumu*, aile kurumunun kötü yönlerini sergileyen ve doğaüstü güçleri barındıran opera benzeri bir korku-melodramla, gençlik filmi tarzı birleşimidir. Film, halen en iyi uyarlanan Stephen King romanı olarak kabul edilmektedir.

De Palma'nın filmlerinde sürekli kullandığı fantezi ve gerçeklik arasında şaşırtıcı gidip gelişlerin ilk örneğine *Günah Tohumu*'nda rastlarız. Açılış, sahnesi erotik filmlerde karşılaşacağımız türde bir duş yapan genç kızlar fantezisinden, Carrie'nin adet kanamasının başlaması gerçekliğine, başka bir deyişle onu yaşadığı dar görüşlü çevreden sanki bir canavarmış gibi ayıracak "öteki"liğin ilk işaretine geçer.

Carrie'nin hem evde (Piper Laurie'nin canlandırdığı fanatik dinci annesi tarafından) hem de okulda maruz kaldığı baskılar, içinde giderek büyüyen bir öfkeye neden olur, bu öfke de kendini telekinetik bir güçle dışarı vurur. Carrie'nin intikam fantezilerinin okul balosunda kontrolden çıkarak toplu bir katliama dönüşmesini karmaşık duygular içinde izleriz (De Palma tarzı gövde gösterisi). Sissy Spacek, filmde Carrie rolünde insanı hayrete düşürecek denli başarılıdır. Yüzü ve bedeni, Carrie'nin yaşadığı dayanılmaz çelişkileri ve karakterin dansa kaldırılmadığı için yalnız kalan bir kadından ürkütücü bir "Ölüm Kraliçesi"ne dönüşmesini yansıtmak üzere yaratılmış canlı bir efekt gibi davranır. **AM**

THE OUTLAW JOSEY WALES (1976)

ABD (Malpaso)
135dk, Renkli
Yönetmen: Clint Eastwood
Yapımcı: Robert Daley
Senaryo: Sonia Chernus, Philip Kaufman
Forrest Carter'ın Gone to Texas isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Bruce Surtees
Müzik: Jerry Fielding
Oyuncular: Clint Eastwood, Chief Dan George, Sondra Locke, Bill McKinney, John Vernon, Paula Trueman, Sam Bottoms, Geraldine Keams, Woodrow Parfrey, Joyce Jameson, Sheb Wooley, Royal Dano, Matt Clark, John Verros, Will Sampson
Oscar adaylıkları: Jerry Fielding (müzik)

Bu film, gerçekten muhteşem bir Western örneği ve belki de yıldız yönetmen Clint Eastwood'un şimdiye kadar çektiği en iyi filmdir. Josey Wales, yüzünde yara izi olan ve intikam ateşiyle yanan tipik bir Eastwood karakteri. Bu olağanüstü yetenekli dokuz canlı tetikçi, İç Savaş sona erince teslim olmayı reddeder ve yolda karşılaştığı ganimet avcılarına katılarak Teksas'a gitmeye karar verir. Josey silahını doğrultarak pislikleri temizledikçe, *The Outlaw Josey Wales* (*Kanun Kaçağı Josey Wales*) neredeyse bir toplu katliam gösterisine dönüşse de, filmde şaşırtıcı bir şekilde sıcak bir atmosfer oluşur. Bir araya toplanan bu insanlar sonunda Batı'da bir topluluk halini alınca da Josey Wales silahlarına veda edip rahat bir nefes alır.

Filminin en etkileyici sahnesi, Josey'nin yerli bir şefe (Will Sampson) saldırmak üzereyken, bir daha öldürmemeye yemin ettiği sahnedir. Bu sahnede Eastwood meslek hayatının en uzun konuşmasını yapar. Bu konuşma sadece bir oyuncu olarak Eastwood'da görülen kişisel bir değişiklik değil, aynı zamanda Western türü sinemada önemli bir dönüm noktası olma özelliği taşır. Filmde kahramanımızın yerli yoldaşı rolündeki Şef Dan George muhteşem bir performans sergiler hatta çoğu zaman sinir bozucu olan Sondra Locke da rolünde çok başarılıdır. Sonraki yıllarda, Clint Eastwood'un tekrar bir katil olarak karşımıza çıktığı *Affedilmeyen* (*Unforgiven*, 1992), konusu açısından hayal kırıklığı yaratan bir devam filmidir. **KN**

ALL THE PRESIDENT'S MEN (1976)
Başkanın Bütün Adamları

ABD (Warner Bros, Wildwood)
138dk, Technicolor
Yönetmen: Alan J. Pakula
Yapımcı: Walter Coblenz
Senaryo: William Goldman
Carl Bernstein ve Bob Woodward'ın kitabından
Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis
Müzik: David Shire
Oyuncular: Dustin Hoffman, Robert Redford, Jack Warden, Martin Balsam, Hal Holbrook, Jason Robards, Jane Alexander, Meredith Baxter, Ned Beatty, Stephen Collins, Penny Fuller, John McMartin, Robert Walden, Frank Wills, F. Murray Abraham
Oscar: Walter Coblenz (film), Alan J. Pakula (yönetmen), William Goldman (senaryo), Jason Robards (yardımcı erkek oyuncu), George Jenkins, George Gaines (sanat yönetmeni), Arthur Piantadosi, Les Fresholtz, Rick Alexander, James E. Webb (ses)
Oscar adaylıkları: Jane Alexander (yardımcı kadın oyuncu), Robert L. Wolfe (kurgu)

William Goldman'ın yazıp Alan J. Pakula'nın yönettiği *Başkanın Bütün Adamları*, araştırmacı gazetecilik türünde çekilmiş herhangi bir filmin ulaşabileceği son noktadır. Asrın vurgununu anlatan film, ele aldığı konuyu zekice işleyerek izleyiciyi kendine çeker. Sonucunda ne olduğu herkes tarafından bilinen gerçek olaylara dayandırılarak yaratılmış olmasına karşın, diğer polisiye filmlerle karşılaştırıldığında, en sürükleyici ve heyecanlı olanlarından biridir.

Watergate binasına giren birkaç hırsızın yakalanmasının ardından Washington Post muhabiri Bob Woodward (Robert Redford) hırsızların ön duruşmasına katılır ve bir muamma kokusu alır. Editör Ben Bradlee'nin (Jason Robards, peş peşe iki sene aldığı Oscar ödüllerinin ilkini bu film sayesinde kazanmıştı) ve onlara içeriden bilgi sızdıran Deep Throat'un (Hal Holbrook) yardımıyla büyük bir güce karşı meydan okuyan Woodward ve onu destekleyen meslektaşı Carl Bernstein (Dustin Hoffman), inatla seçim kampanyasında yapılan düzenbazlığın ve yüzsüzce bu durumun üzerinin kapatılmasına uğraşanların üzerine giderler; ve sonunda Beyaz Saray'ı rahatsız ederek Başkan Richard Nixon'ın (pek şerefli bir şekilde olduğu söylenemese de) istifa etmesine neden olurlar. Bir hiciv ustası dahi, sonuçta umutlu ve gururlu bir savaşımın hikayesine dönüşen bu kötü senaryoda rol alan CREEP (Başkan'ın Yeniden Seçilmesi Amacıyla Oluşturulan Komite) ve onun için çalışan düzenbazlardan daha iyi hainler yaratamazdı. Woodward ve Bernstein, filmde kesinlikle kendilerinden daha başarılı iki karakteri canlandıran Redford ve Hoffman'la özdeşleştirilerek halen bu durumun faydasını görmektedirler. **AE**

ROCKY (1976)

Aklı kısa, kasları (ve yüreği) sıkı. John G. Avildsen'in *Rocky* filmi Sylvester Stallone'un o zamanlar bir adım ileri, iki adım geri giden kariyerini zirveye taşıdı. Aynı zamanda, benzeri görülmemiş bir gişe hasılatı sağlayan film, o senelerde çekilen spor konulu kalıplaşmış filmlerin arasından sıyrılarak diğerlerini nakavt etti. Filmin hikayesi, yaşı biraz geçkin bir boksör olan Rocky Balboa (Stallone) üzerine kuruludur. Rocky, arkadaşı Paulie'nin (Burt Young) kız kardeşi Adrian'a (Talia Shire) aşık olur ve antrenörü Mickey'nin (Burgess Meredith) saygısını kazanmak için var gücüyle çalışır. Zamanla başarı kazanarak ünlenen Rocky, sonunda dünya ağır siklet boks şampiyonu Apollo Creed'le (Carl Weathers) karşı karşıya gelme şansını yakalar.

Bill Conti'nin, patlamayı andıran borazan sesleri ve gümbürdeyen vurmalı çalgılar kullanarak hazırladığı müzik, heyecanı doruğa çıkarırken, *Rocky*, kayıtsız bir dünyada mutluluk ve başarıyı yakalama çabasını anlatan son derece sürükleyici bir dram haline gelir. Muhammed Ali ve Chuck Wepner arasındaki rekabetle "İtalyan Aygırı" Sylvester Stallone'nin öyküsünün bir bileşimi olan film, şimdinin ünlü oyuncu/senaristi Stallone'nin ne kadar çok yönlü biri olduğunun ve karşısına çıkan hiçbir zorluğun onu yıldıramayacağının bir kanıtıdır. Senaryoyu kaleme alırken, o zamanlar neredeyse hiç kimsenin tanımadığı biri olmasına rağmen başrol oyuncusu olarak kendini düşünmüştür. Umutsuzluktan ya da ilham geldiği için filmde rol alan Stallone, bu oyunculuğuyla büyük başarı yakaladı ve Hollywood'un en ünlü yıldızlarından biri oldu.

Özellikle Stallone'nin bu filmin ardından yükselen kariyeri göz önünde bulundurulduğunda film, çoğu zaman aşırı duygusal olduğu ileri sürülerek dikkate alınmasa da beyaz işçi sınıfın durumunu başarılı biçimde anlatmıştır. Tahsildar olarak çalışan Rocky, et paketleyen Paulie, evcil hayvan satan bir dükkanda tezgâhtarlık yapan Adrian ve spor salonu işleten Mickey'yi ayakta tutan tek şey, umutları ve hayalleridir. Bu "biyografik film", haksızlığa uğrayıp ezilen kişilerin çok çalıştıkları takdirde hak ettiklerini kazanacaklarını kanıtlayan bir efsaneye dönüşmüştür. *Rocky*'nin önemi, 1960'larda ve 1970'li yılların başında çekilen filmlerde sık sık sorgulanan insan onuru ve cesaret değerlerini yüceltmesidir. Eğer film sayesinde elde edilen hasılat ve Oscar Ödülleri Töreni'nde En İyi Film ödüllerini hiç zorlanmadan alarak rekor elde etmesi bir gösterge olarak kabul edilirse, izleyicinin de bu değerlerin yüceltilmesine olumlu tepki verdiği söylenebilir. **GC-Q**

ABD (Chartoff-Winkler)
119dk, Technicolor

Yönetmen: John G. Avildsen

Yapımcı: Robert Chartoff, Irwin Winkler

Senaryo: Sylvester Stallone

Görüntü Yönetmeni: James Crabe

Müzik: Bill Conti

Oyuncular: Sylvester Stallone, Talia Shire, Burt Young, Carl Weathers, Burgess Meredith, Thayer David, Joe Spinell, Jimmy Gambina, Bill Baldwin Sr., Al Silvani, George Memmoli, Jodi Letizia, Diana Lewis, George O'Hanlon, Larry Carroll

Oscar: Irwin Winkler, Robert Chartoff (film), John G. Avildsen (yönetmen), Richard Halsey, Scott Conrad (kurgu)

Oscar adaylıkları: Sylvester Stallone (senaryo), Sylvester Stallone (erkek oyuncu), Burt Young (yardımcı erkek oyuncu), Burgess Meredith (yardımcı erkek oyuncu), Talia Shire (kadın oyuncu), Bill Conti, Carol Connors, Ayn Robbins (film şarkısı), Harry W. Tetrick, William L. McCaughey, Lyle J. Burbridge, Bud Alper (ses)

TAXI DRIVER (1976)
Taksi Şoförü

ABD (Bill/Phillips, Columbia, Italo/Judeo)
113dk, Metrocolor

Yönetmen: Martin Scorsese

Yapımcı: Julia Phillips, Michael Phillips

Senaryo: Paul Schrader

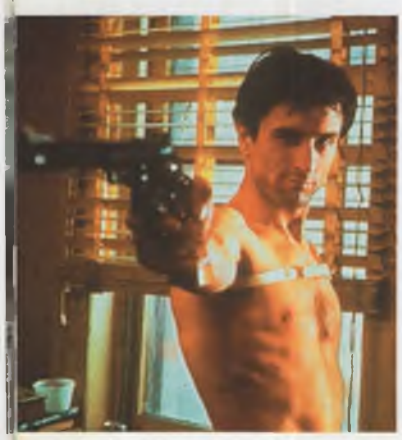
Görüntü Yönetmeni: Michael Chapman

Müzik: Bernard Herrmann

Oyuncular: Robert De Niro, Cybill Shepherd, Peter Boyle, Jodie Foster, Harvey Keitel, Leonard Harris, Albert Brooks, Diahnne Abbott, Frank Adu, Victor Argo, Gino Ardito, Garth Avery, Harry Cohn, Copper Cunningham, Brenda Dickson-Weinberg

Oscar adaylıkları: Michael Phillips, Julia Phillips (film), Robert De Niro (kadın oyuncu), Jodie Foster (yardımcı kadın oyuncu), Bernard Herrmann (müzik)

Cannes Film Festivali: Martin Scorsese (Altın Palmiye)

"Bir gün öyle bir yağmur yağacak ki caddede yürüyen bütün bu pislikleri temizleyecek." Robert de Niro'nun olağanüstü bir oyunculuk performansıyla canlandırdığı memnuniyetsiz taksi şoförü Travis Bickle, Martin Scorsese'nin filminde böyle homurdanır. "Her zaman, her yere" diyerek mesleğiyle övünen Bickle, işi gereği New York'u bir baştan öbür başa dolaşıp durur ve uykusuzluktan mustarip olduğu gecelerde şehrin her türlü tehlikeye açık, karanlık ara sokaklarında, çoğu insanın hiç şahit olmadığı türden şeylere şahit olur. Artık çevresindeki dünyaya karşı daha duyarsız bir insan haline gelen Bickle, kendini uyuşmuş, silik ve çok aciz hissetmektedir.

Ancak çevresindeki toplumsal ve fiziksel çöküşün belirtilerine karşı duyduğu öfke, artık başka hiçbir şey bilmemesinin yarattığı hayal kırıklığı kadar güçlü değildir. Aynı zamanda, küçümser gibi göründüğü şeylerin cazibesine kapılarak kendiyle de çelişmektedir. Kendisinden ve etrafında gördüklerinden nefret eden Bickle, son bir kez ümitsizce topluma karışmanın yollarını arar. "Bence bir insan hayatını kendi hastalıklı benliğine adamamalı," der; ve ekler, "Bence kişi, diğerleri gibi biri olmalı." Ama Paul Schrader'ın kasvetli ve yeryüzündeki cehennemi anlatan senaryosunda bu tür umutlara yer yoktur. Bickle geri dönemeyecek kadar ileri gitmiştir.

Onun çöküşünü izlemek ilk başta acı vericidir, sonraysa sinir bozucu ve son derece zavallı bir hal alır. Güzel kampanya gönüllüsü Betsy'ye (Cybill Shepherd) kur yaparak işe başlayan Bickle'ın, münasebetsiz romantik tekliflerine hiçbir şekilde karşılık alamadığını gördüğünde, hissettiği yabancılaşma daha da güçlü bir hal alır. Yeniden topluma karışmayı deneyen Bickle'ın sonraki hedefi, karışmak istediği toplumu yok etmektir ve kazanması muhtemel başkan adayına yönelik bir suikast planı hazırlar. Bu planı başarısızlığa uğrayınca, Bickle bu kez de küçük yaştaki bir fahişeyi (Jodie Foster) küfürbaz pezevenginin elinden bir intihar saldırısıyla kurtararak toplumu düzeltmeye çalışır. Kentsel sıkıntılar ve düzensizlik, *Taksi Şoförü* filmindekinden daha karanlık, kasvetli ya da klostrofobik gelmez. Filmde, Bickle'ın görüntüler akarken bir şeyler anlatması, Bernard-Herrmann'ın akıldan çıkmayan cazvari müziği gibi kara filmi andıran bazı öğeler de bulunmaktadır; ama sıra, hikayeyi anlatmaya geldiğinde bu durum tamamen değişir. *Taksi Şoförü*, cinayet işlenen bir yerde durup polisin yerde yatan bedeni örtmesini gizli gizli izleyen meçhul bir kışının bakış açısından anlatılır ve kara film gibi ilerler. Bu insanın kafasından neler geçer? Böylesine kötü bir şiddet olayıyla karşılaşınca nasıl tepki verir?

Scorsese, Schrader ve De Niro bize bu soruları yöneltiyor gibidir. Film boyunca şehri, Bickle'ın tecrit edilmiş bakış açısıyla görür, birkaç defa onun hasta beyninden çıkıp kendi gözlerimizle görme umuduna kapılırız. Bickle, Dostoyevski'nin silah ve ölme isteğiyle buluşan "Yeraltı Adamı", şehri pisliklerden temizleyerek düzeni kendi elleriyle değiştirmeye uğraşan bir anti-kahramandır. Muzafferane bir tavırla, "İşte karşınızda buna daha fazla katlanmayacak bir adam," diye herkese duyurur. "Serserilerin, aptalların, köpeklerin, bütün bu bokun karşısına dikilen bir adam var. İşte bütün bunlara karşı gelen bir adam!"

Ama gerçekten istediği bu mudur? İronik bir "amaca ulaşmak için her yol mubahtır" dönüşüyle Bickle, kutsal bir mücadele sürdüren bir kahraman haline getirilerek yüceltilir; ve kazandığı tesadüfi başarının, aslında bir trajedi olduğunu söylemek de çok zordur. Film, ahlaki sınırları zorlamakta o kadar başarılıdır ki bittiğinde izleyici cevabını bulamayacağı sorularla baş başa kalır. **JKI**

NETWORK (1976)
Şebeke

Televizyon yapımcıları ve yöneticileri acaba bu aptal kutusuna yapışıp kalmış milyonlarca insana karşı hiç sorumluluk duygusu taşıyor mu; yoksa sadece neticeye mi bakıyorlar? Sydney Lumet'nin her şey daha farklı olsaydı, durum ne olurdu gibi saf bir düşünceyle yola çıkarak çektiği, televizyonun ahlaki ve etik dayanaklarının çöküşünü anlatan alaycı bir yapıt olan *Şebeke*, televizyon dünyasının izleyicilerini tatmin etmek için nereye kadar gidebileceğini gösteriyor; hatta bu dünya, öylece koltuğunda oturup izleyen yığınları da suçuna ortak ediyor.

Filmde, her şeyi, izlenme oranları yönetmektedir ve programlama bölümünde yönetici yardımcısı olarak çalışan Diana Christensen (Faye Dunaway) bu rakamları yükseltmek için her şeyi yapmaya hazırdır. Bunun sonucu olarak Christensen, canlı yayında intihar edeceğini açıklayan Howard Beale'ın (Peter Finch, ölümünden sonra Oscar ödülü kazanan ilk oyuncudur) peygambervari paranoyak saçmalıklarını heyecanla bağıra çağıra sunabileceği bir programı yayına sokar. "Ben delinin tekiyim, artık hiçbir şeye katlanmayacağım." Beale'ın bu bağırışı izleyicilerine de bulaşır ve onlar da seslerini yükseltirler ancak Christensen kolayca elde ettiği bu başarının barındırdığı tehlikenin farkında değildir. Gece haberlerinin başında olan Max Schumacher (William Holden) tehlikeyi görür.

Eğer Sydney Lumet ve yazar Paddy Chayefsky televizyon dünyasını bu kadar bayağı ve zarar verici toplumsal bir asalak olarak tasvir edip böylesine sert bir dille eleştirmeseydi, film ikiyüzlü olarak görülebilir ve aslında anlatılmak istenenin tam tersi anlaşılabilirdi. Filmdeki şiddetli ve gözü dönmüş sahnelerle kara komedi unsuru terslikler o kadar hızlı geçer ki eleştiri oklarının sadece televizyonculara değil, saplantılı televizyon izleyicisi olarak bizlere de doğrultulduğunu güçbela fark ederiz. *Şebeke*, izleyicisinin, televizyonun fişini çekip pencereden sokağa fırlatmasını sağlayacak denli başarılı bir filmdir; ancak filmin eleştirdiği başlıca nokta da zaten bunu yapamayacak oluşumuzdur. Televizyonun heyecan verici ve gösterişli oluşu ondan bir türlü vazgeçemeyişimizin sebebi: Film tamamen rakamlarla ilgili ve aslında o rakamlar da biziz. **JKl**

ABD (MGM, United Artists) 120dk, Metrocolor

Yönetmen: Sidney Lumet

Yapımcı: Fred C. Caruso, Howard Gottfried

Senaryo: Paddy Chayefsky

Görüntü Yönetmeni: Owen Roizman

Müzik: Elliot Lawrence

Oyuncular: Faye Dunaway, William Holden, Peter Finch, Robert Duvall, Wesley Addy, Ned Beatty, Arthur Burghardt, Bill Burrows, John Carpenter, Jordan Charney, Kathy Cronkite, Ed Crowley, Jerome Dempsey, Conchata Ferrell, Gene Gross

Oscar: Paddy Chayefsky (senaryo), Peter Finch (erkek oyuncu), Faye Dunaway (kadın oyuncu), Beatrice Straight (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Howard Gottfried (film), Sidney Lumet (yönetmen), William Holden (erkek oyuncu), Ned Beatty (yardımcı erkek oyuncu), Owen Roizman (görüntü yönetmeni), Alan Heim (kurgu)

VOSKHOZHDENIYE (1976)
Tırmanış

S.S.C.B. (Mosfilm)
111dk, SB
Dili: Rusça
Yönetmen: Larisa Shepitko
Senaryo: Yuri Klepikov, Larisa Shepitko
Vasili Bykov'un Sotnikov isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Vladimir Chukhnov, Pavel Lebeshev
Müzik: Alfred Shnitke
Oyuncular: Boris Plotnikov, Vladimir Gostyukhin, Sergei Yakovlev, Lyudmila Polyakova, Viktoriya Goldentul, Anatoli Solonitsyn, Mariya Vinogradova, Nikolai Sektimenko
Uluslararası Berlin Film Festivali: Larisa Shepitko (FIPRESCI Ödülü), (Altın Ayı), (Interfilm Ödülü–mansiyon), (OCIC Ödülü)

İngilizce adı: *Ascent*

1942 yılında Rusya'dakı partizan ve köylüler, Alman işgalciler ve Rus işbirlikçilerinden kaçıyorlardı. Filmde, Larisa Shepitko'nun tarzı ilk başta sert, sade ve ürkütücüdür: az ışık, basit odak ve kulak tırmalayıcı ritimler. Filmin büyük bir bölümü, karakterlerin acımasızca maruz bırakıldığı aşırı aydınlık ve karlarla kaplı peyzajlarda geçmektedir. Bu görsel sadelik, Shepitko'nun sadece gördüğümüz oranda tanımamıza izin verdiği karakterlerine de aynı oranda yansır. İnsanların yüzlerindeki ayrıntıları ve gözlerdeki sinirli ve heyecanlı ifadeleri yansıtmasına rağmen film, karakterlerinin psikolojik derinliğini göstermekten kaçınır. Filmdeki üç ana karakter, Ortaçağ'da sergilenen ibret oyunlarındaki sembolik karakterler gibidir, izleyici onları birer birey olarak algılayamaz: Kendini kurban eden entelektüel Sotnikov (Boris Plotnikov); korkak ve kararsız yoldaşı (Vladimir Gostyukhin) ile şeytani sorgu yargıçları (Tarkovsky'nin gedikli oyuncusu Anatoli Solonitsyn).

Shepitko'nun uzun ve hararetli bir acı çekme sahnesiyle son bulan filminin gücü, doğaya özgü öğeler kullanılarak (ateş, kar, duman, odun, metal) artırılmıştır. Alfred Shnitke'nin asap bozucu konusu ve Vladimir Chukhnov'un ışık kullanımı sayesinde, başka türlü çekilseydi bunaltıcı ve karamsar olacakken, çok başarılı bir film olarak karşımıza çıkıyor. *Tırmanış*, arka planında savaş olan en sarsıcı filmlerden bir tanesidir. **CFu**

AI NO CORRIDA (1976)
Duygu İmparatorluğu

Japonya / Fransa (Argos, Oshima, Shibata)
105dk, Eastmancolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Nagisa Oshima
Yapımcı: Anatole Dauman
Senaryo: Nagisa Oshima
Görüntü Yönetmeni: Hideo Itoh
Müzik: Minoru Miki
Oyuncular: Tatsuya Fuji, Eiko Matsuda, Aoi Nakajima, Yasuko Matsui, Meika Seri, Kanae Kobayashi, Taiji Tonoyama, Kyōji Kokonoe, Naomi Shiraishi, Shinkichi Noda, Komikichi Hori, Kikuhei Matsunoya, Akiko Koyama, Yuriko Azuma, Rei Minami

İngilizce adı: *In The Realm of the Senses*

Yıl 1936, Japonya. Genç bir fahişe olan Sada (Eiko Matsuda), genelev patroniçesinin kocası Kichi-zo'yla (Tatsuya Fuji) ilişkiye girer. Aralarındaki ilişki yoğundur ve daha çok bedensel hazza dayalıdır. Çoğunlukla geyşalar, hizmetçi kadınlar ya da diğer fahişeler onları izlerken seks yaparlar. Seks oyunları oynarlar; örneğin Sada aşığının yemesi için vajinasına yiyecekler yerleştirir ve Kichi-zo'yu, onlara şarkı söylemek üzere gelen yaşlı bir kadın da dahil başkalarıyla da seks yapması konusunda cesaretlendirir. Ancak zamanla Sada, Kichi-zo'nun karısıyla da cinsel ilişkiye girmeye devam etmesini kıskanır ve onu penisini kesmekle tehdit eder. Cinsel ilişkiye girdikleri sırada solunumu durdurarak aldıkları zevki çoğaltan oyunlar oynamaya başlarlar ve sonunda Kichi-zo'nun da cesaretlendirmesiyle Sada aşığını boğar ve sonra penisini keser.

Oshima, filminde alışılmamış bir erotik samimiyet ve fiziksel doğallık yakalamıştır. Pornografik amaçla çekilmemiş bir filmde ilk olarak pek çok defa ereksiyon halindeki bir penis ve oral seks sahneleri görünmektedir. Ancak Oshima, bizi, bunun çılgın bir aşk hikayesi, en uç noktaya kadar götürecek bir tutkunun ifadesi olduğuna inandırmayı da başarır. Yönetmenin mizansenlerindeki zarafet, aşıkların cinsel çılgınlıklarına karşılık, dingin bir ortam yaratır. **EB**

NOVECENTO (1976)
1900

1970'lerde gösterime giren ilk ve kesinlikle en uzun siyasi eğretileme filmlerinden biri olan *1900*, Bernardo Bertolucci'nin çok istediği ancak herkesi hayrete düşüren (*Paris'te Son Tango*) filmiyle kazandığı başarının ardından çekebildiği bir filmdi. 45 yıllık bir toplumsal tarih sürecini anlatan beş saat uzunluğundaki film iki bölümden oluşur ve izleyiciyi eğlendirme amacıyla yapılmış bir film olduğu pek söylenemez. Seyircinin çağdaş İtalyan tarihi hakkında genel bir bilgi sahibi olduğu varsayılarak çekilen *1900*, iki insanın iç içe geçmiş yazgılarının üzerinden o dönemde yaşanan toplumsal mücadeleyi anlatmaktadır.

Film, 2. Dünya Savaşı'nın sona erdiği tarihte İtalyan sayfiyesinde yaşanan kanlı sahnelerle açılır, ardından hikaye aşağı yukarı aynı zamanlarda dünyaya gelen iki önemli torunun doğduğu ana döner. Torunlardan biri, üzüm bağının sahibinin (Burt Lancaster) diğeriyse onun için çalışan bir işçinin (Sterling Hayden) torunudur. İki torun, çocukluktan beri arkadaştır; büyüdüklerinde, Alfredo (Robert De Niro) zevklerinin peşinde koşturduğu boş bir aristokrat hayat sürerken, Olmo (son yıllardaki cüsseli haliyle bildiğimizden, burada zar zor tanıyabildiğimiz Gerard Depardieu) öfkeli bir işçidir. Genel olarak çiftlikte ve çiftliğin yakınındaki bir köyde geçen hikaye, sınırlı mekânlarıyla filmdeki mikrokozmik hissiyatı pekiştirir: Bu iki adam, İtalya'nın bölünen toplumsal sınıflarını simgelerken, yaşadıkları yer de İtalya'nın ta kendisidir. Alfredo, kültürlü ve düşünceli bir kadınla (Dominique Sanda) evlendiğinde, işçiler içinde bulundukları kötü durumun artık sona ereceğini düşünürler; ama merhametsiz çiftlik yöneticisinin (Donald Sutherland), onları faşizminin simgesi olan siyah gömlek giymeye zorlamasıyla bu beklentileri suya düşer.

Filmdeki gerçeklik, kazara beliren neşeli bir anı hemen bastırır. İtalyan toplumsal tarihi hakkında pek bilgi sahibi olmayan bir izleyici, filmin sonunda her şeyin düzeleceğine dair bir beklenti içine girebilir. Filmin başlangıcındaki şiddet dolu sahnelerin de gösterdiği gibi hiçbir şey düzelmez. Ağır siyasi eleştiriler yönelten filmi bugün, sarsıcı bir sinemasal deneyime dönüştüren, İtalyan, Fransız ve Amerikalı oyunculardan oluşan muhteşem uluslararası kadrosudur. Bertolucci muhtemelen bu filmi, en başarılı siyasi filmler arasında anılmasını isteyerek çekmiştir; ancak iletilen mesajın altını çok fazla çizmesi nedeniyle izleyici filmden alacağı hazzı başka bir yerde, özellikle De Niro ve Depardieu'nun oyunculuğunda aramaktadır. **KK**

Fransa / İtalya / Batı Almanya
(Artémis, Artistes Associés, PEA)
320dk, Technicolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Bernardo Bertolucci
Yapımcı: Alberto Grimaldi
Senaryo: Franco Arcalli, Bernardo Bertolucci, Giuseppe Bertolucci
Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Robert De Niro, Gérard Depardieu, Dominique Sanda, Francesca Bertini, Laura Betti, Werner Bruhns, Stefania Casini, Sterling Hayden, Anna Henkel, Ellen Schwiers, Alida Valli, Romolo Valli, Bianca Magliacca, Giacomo Rizzo, Pippo Campanini

İngilizce adı: *1900*

THE MAN WHO FELL TO EARTH (1976)
Dünyaya Düşen Adam

Nicholas Roeg'in, Walter Tevis'in aynı adlı romanından uyarladığı, 1976 yapımı bilimkurgu filmi pek çok kez yanlış anlaşıldı. Roeg'in alameti farikası olan küstah tarzıyla yönetilen *Dünyaya Düşen Adam*, bir uzaylının gezegenimize yaptığı talihsiz ziyareti, görsel olarak zamanının şartlarını sonuna kadar zorlayarak anlatır. Amerikan kültürü, aşk ve memleket özlemi üzerine son derece iyi düşünülerek çekilmiş film, belirsiz tarihsel ve mekansal atlamalar yapan paralel kurgulardan oluşmaktadır, aynı zamanda teknik açıdan da önemli bir başarıdır.

Uzaylı Thomas Jerome Newton rolü çok az oyunculuk deneyimine sahip ancak ünlü bir pop yıldızı olan David Bowie'ye gitmişti. Newton dünyamıza, yok olmakta olan dünyası için su aramaya gelir; ve bu arada, burada olduğu süre içinde tanıttığı yeni teknolojiler sayesinde bir anda çok zengin olur. O da insanların içine düştüğü kötü alışkanlıklara yenilir; özellikle alkole alışır, görevini yerine getiremez.

Son yıllarda büyük başarı getiren *Memento (Akıl Defteri, 2000)* ve *Mulholland Dr. (Mulholland Çıkmazı, 2001)* adlı iki filmde de aynı şekilde zamanın ve mekânın karıştırılarak kullanılması, *Dünyaya Düşen Adam*'ın çekildiği zamanın ötesinde değil, o zamanın izleyicisinin de ötesinde olduğunun göstergesidir. **KK**

Britanya (British Lion)
140dk, Color
Yönetmen: Nicolas Roeg
Yapımcı: Michael Deeley, Barry Spikings
Senaryo: Paul Mayersberg
Walter Tevis'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Anthony B. Richmond
Müzik: John Phillips, Stomu Yamashta
Oyuncular: David Bowie, Rip Torn, Candy Clark, Buck Henry, Bernie Casey, Jackson D. Kane, Rick Riccardo, Tony Mascia, Linda Hutton, Hilary Holland, Adrienne Larussa, Lilybelle Crawford, Richard Breeding, Albert Nelson, Peter Prouse
Uluslararası Berlin Film Festivali: Nicolas Roeg (Altın Ayı adaylığı)

ABD (Lucasfilm)
121dk, Technicolor
Yönetmen: George Lucas
Yapımcı: Gary Kurtz, George Lucas
Senaryo: George Lucas
Görüntü Yönetmeni: Gilbert Taylor
Müzik: John Williams
Oyuncular: Mark Hamill, Harrison Ford, Carrie Fisher, Peter Cushing, Alec Guinness, Anthony Daniels, Kenny Baker, Peter Mayhew, David Prowse, James Earl Jones, Phil Brown, Shelagh Fraser, Jack Purvis, Alex McCrindle, Eddie Byrne
Oscar: John Barry, Norman Reynolds, Leslie Dilley, Roger Christian (sanat yönetmeni), John Mollo (kostüm), John Stears, John Dykstra, Richard Edlund, Grant McCune, Robert Blalack (özel görsel efektler), Paul Hirsch, Marcia Lucas, Richard Chew (kurgu), John Williams (müzik), Don MacDougall, Ray West, Bob Minkler, Derek Ball (ses), Ben Burtt (özel ses efektleri)
Oscar adaylıkları: Gary Kurtz (film), George Lucas (yönetmen), George Lucas (senaryo), Alec Guinness (yardımcı erkek oyuncu)

STAR WARS (1977)
Yıldız Savaşları

Yazar-yönetmen George Lucas'ın filminin böylesine büyük bir başarı getirmesi beklenmiyordu. "Bilimkurgu-western" türünde bir film olan *Yıldız Savaşları* neredeyse hiç tanınmayan başrol oyuncularıyla (Harrison Ford, Mark Hamill ve Carrie Fisher), stüdyo patronlarının gözünde fiyaskoyla sonuçlanacak bir projeydi ve bu nedenle *Yıldız Savaşları* 'yla ilgili her türlü ürünün ticari haklarını seve seve Lucas'a verdiler. Filmin barındırdığı müthiş gücü fark etmemişlerdi.

Kağıt üzerinde filmin maliyeti 11 milyon dolardı ama getirisi 460 milyon doları geçiyor. Muhtemelen potansiyel bir başarı olduğu öngörülemeyen film, aynı zamanda sinema tarihinin en başarılı filmlerinden biri oldu. Dik başlı genç bir adam olan Luke Skywalker (Hamill), onu yetiştiren amcasıyla yengesinin ölmesinin ardından; yaşlı bir Jedi Şövalyesi, Ben "Obi-Wan" Kenobi (Alec Guinness), iki paslı robot (R2-D2 ve C-3P0), Han Solo adındaki (Ford bu performansıyla yıldızlaşmıştı) kibirli bir uzay gemisi kaptanı ve Solo'nun Wookie ırkından tüylü arkadaşı Chewbacca'dan (Peter Mayhew) oluşan ekibe katılır. Amaçları, bir prensesi (Fisher), kafasına kocaman bir plastik miğfer takan cüppe giymiş kötü adamın (Darth Vader) elinden kurtarmaktır. 1970'li yılların ortalarında "bilimkurgu" denince, izleyicinin aklına Ed Wood'un *Uzaylıların 9 Numaralı Planı (1959)* filminde ipe bağladığı jant kapağı geldiğinden, *Yıldız Savaşları* filmindeki mekân ve efektlerin de böyle gülünç olması beklenebilirdi.

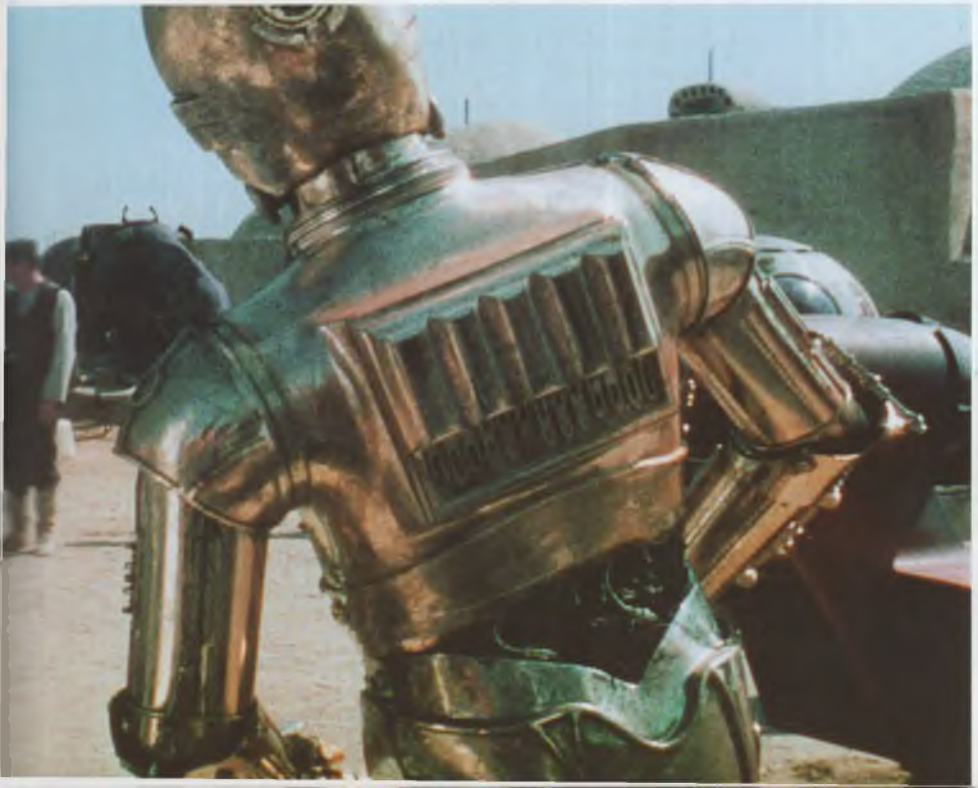
Ancak Lucas çok daha farklı fikirlerle ortaya çıktı. Fantastik dünyalar ve uzak

gezegenler yaratmakta, bilgisayar teknolojisinin kullanılmaya başlanmasından 20 yıl önce Lucas, en ince ayrıntısına kadar düşünülmüş modeller, başarılı görüntü yönetmenliği ve iyi seçilmiş mekânlar sayesinde (örneğin Luke'un yaşadığı çöle benzeyen Tatooine gezegeninde geçen sahneler, Tunus'ta inşa edilen devasa setlerde filme alınmıştı (Lucas 1999 yılında *Yıldız Savaşları Bölüm 1: Gizli Tehlike* filmini çekerken de tekrar aynı yere gidilmişti), Darth Vader'ın (James Earl Jones'un seslendirmesiyle David Prowse) yönettiği ama isyan güçlerinin kötü adamları devirmek için uğraştığı kötü İmparatorluk'un kurulu olduğu bir başka evrende geçen bir hikayeyi anlatır.

Lucas bu hikayeyle hem gençlerin hem de yaşı daha büyük olanların benimsediği bir efsane yaratmış oldu. Çok çok uzaklardaki bir galaksiye ait yaratıkların yer aldığı bu "iyiler kötülere karşı" hikayesi bizi, artık hayatımızın bir parçası haline gelecek kişi ve nesnelerle tanıştırıyordu: Millennium Falcon (Solo'nun uzay gemisi, Lucas bu gemiyi aslında uçan bir hamburgere benzeyecek şekilde hayal etmişti), ışın kılıcı (hepimizin bildiği "zvouuun" efektiyle), İmparatorluk askerleri ve tabii ki Jedi Şövalyeleri (kolektif belleğimize o kadar işlemiş ki Birleşik Krallık'ta yapılacak nüfus sayımında "Dininiz nedir?" sorusunun cevabını insanların "Jedi" olarak cevaplamalarını sağlamak amacıyla internet üzerinden bir kampanya yürütülüyordu ve büyük ölçüde başarılı oldu). Lucas, *Yıldız Savaşları* 'nı yaratarak sadece bir film yapmakla kalmadı (üstüne üstlük Smithsonian Enstitüsü'nde özel bir sergisi olan bir film), bambaşka bir dünya ve yeni bir sinema türü yarattı. Bu unutulmaz uzay filmi birçok kez taklit edilmesine rağmen şimdiye kadar daha iyisi yapılamadı. Hem bu filmde ipleri kesinlikle göremezsiniz! **JB**

ABD (Columbia, EMI)
135dk, Metrocolor

Dili: İngilizce / Fransızca

Yönetmen: Steven Spielberg

Yapımcı: Julia Phillips, Michael Phillips

Senaryo: Steven Spielberg

Görüntü Yönetmeni: Vilmos Zsigmond

Müzik: John Williams

Oyuncular: Richard Dreyfuss, François Truffaut, Teri Garr, Melinda Dillon, Bob Balaban, J. Patrick McNamara, Warren J. Kemmerling, Roberts Blossom, Philip Dodds, Cary Guffey, Shawn Bishop, Adrienne Campbell, Justin Dreyfuss, Lance Henriksen, Merrill Connally

Oscar: Vilmos Zsigmond (görüntü yönetmeni), Frank Warner (özel ses efektleri)

Oscar adaylıkları: Steven Spielberg (yönetmen), Melinda Dillon (yardımcı kadın oyuncu), Joe Alves, Daniel A. Lomino, Phil Abramson (sanat yönetmeni), Roy Arbogast, Douglas Trumbull, Matthew Yuricich, Gregory Jein, Richard Yuricich (özel görsel efektler), Michael Kahn (kurgu), John Williams (müzik), Robert Knudson, Robert J. Glass, Don MacDougall, Gene S. Cantamessa (ses)

CLOSE ENCOUNTERS OF THE THIRD KIND
Üçüncü Türden Yakınlaşmalar (1977)

Sıradan bir insanın uzaylılarla ilk kez karşılaşmasını anlatan, heyecan dozu yüksek muhteşem bir bilimkurgu filmi olan *Üçüncü Türden Yakınlaşmalar*, yönetmen Steven Spielberg'in eserlerinde sıkça gördüğümüz temaları bir arada barındırıyor. Bu filmde yine Spielberg'in tüm filmlerinde görmeye alışık olduğumuz karakterler var (arayış içindeki bir birey, sevgi dolu bir anne, kaybolan bir genç adam, güvenilmez hükümet yetkilileri) ve değişime neden olan bir deneyim yaşanıyor; kurtuluş, kefaret ödeme ve bireyin önemini geri kazanması konuları işleniyor. Bütün o muhteşem özel efektleri, ışık ve ses gösterilerini çıkardığınız zamansa geriye, sıradan bir kişinin sıra dışı bir olayla karşılaşmasını anlatan insancıl bir hikaye kalıyor.

Richard Dreyfuss'ın başarıyla canlandırdığı Roy Neary, bu dünyadan olmayan varlıklarla karşılaşan alelade bir insandır. Kimsenin UFO gördüğüne inanmaması, onu yaşadığı bu olayı takıntılı bir halde araştırmaya iter ve soru işaretlerinin peşindeyken ailesine de yabancılaşır. Onu anlayan tek kişiyse, evine yapılan korkunç bir ziyaret sırasında kaçırılan oğlunun (Cary Guffrey) peşine düşen Jillian Guiler'dır (Melinda Dillon). Sonunda ikisinin de özel bir mesaj ağının birer parçası olduğu ortaya çıkar. Birçok insan bilinmeyeni keşfetmekten dolayı hayal kırıklığı ve korku duyup onunla yüzleşmekten hem gurur hem de zevk alırken (ve çocuğa benzeyen uzaylılarda harika bir şey bulurken) diğer yanda François Truffaut'nun canlandırdığı, konuyu araştıran bilimsel projenin başındaki Claude Lacombe bütün dünyayı tarayarak uzaylılara cevap göndermeye çalışır.

Üçüncü Türden Yakınlaşmalar, 2. Dünya Savaşı sırasındaki nüfus patlaması döneminde dünyaya gelen ve Disney'le, 1950'lerin bilimkurgu filmleriyle büyüyen bir banliyö sakininin bütün hassasiyetini gösterir. Aslında bu film, Spielberg'in gençlik yıllarında çektiği Firelight adlı amatör kısa filmin, bir yetişkin gözüyle profesyonel bir şekilde tekrar ele alınmış halidir. E.T., Spielberg'in ruh halini ifşa etmekte daha başarılı sayılabilirken, *Üçüncü Türden Yakınlaşmalar*, üslubunu ve zengin hayal gücünü yansıtır. Film, aynı zamanda 1980 yılındaki Özel Kurgu versiyonunun (Neary'nin kriz sahnelerinin bulunduğu orta bölüm kısaltılmış, uzaylıların göründüğü heyecanlı sahneler uzatılmıştır) ve 1997'deki Koleksiyonculara Özel versiyonun montajlarına yönetmenin bizzat katıldığı filmdir. Dostu George Lucas'ın *Yıldız Savaşları* filmiyle yakın zamanlarda gösterime giren *Üçüncü Türden Yakınlaşmalar*, tıpkı onun gibi anında simge haline gelen olay bir filmdir. John Williams'ın yarattığı melodi ve patates püresinden yapılan dağ, hemen popüler kültürün bir parçası haline geldi. Uzay gemisinin dağın ardında belirdiği an, herkesin korku ve heyecanla iç çekmesi de Spielberg'in yeteneğinin bir başka kanıtı. **AE**

THE LAST WAVE (1977)
Son Dalga

Avustralya (Ayer, McElroy & McElroy)
106dk, Renkli
Yönetmen: Peter Weir
Yapımcı: Hal McElroy, Jim McElroy
Senaryo: Peter Weir, Tony Morphett, Petru Popescu
Görüntü Yönetmeni: Russell Boyd
Müzik: Charles Wain
Oyuncular: Richard Chamberlain, Olivia Hamnett, David Gulpilil, Frederick Parslow, Vivean Gray, Nandjiwarra Amagula, Walter Amagula, Roy Bara, Cedrick Lalara, Morris Lalara, Peter Carroll, Athol Compton, Hedley Cullen, Michael Duffield, Wallas Eaton

Peter Weir'ın *Picnic at Hanging Rock* (*Hanging Rock'da Piknik*)(1975) filmı, insanın doğayla düşmanca ilişkisi hakkında gibi görünüyorsa, o zaman esrarengiz *The Last Wave* filmı de insanın doğayla işbirliği içinde oluşu hakkındadır, diye düşünülebilir. Richard Chamberlain, cinayetle suçlanan bir Aborijin'i savunmak için tutulan avukat rolündedir. Ancak kimse cinayet hakkında konuşmaz ve Chamberlain işin içinde çok daha gizemli (ve belki de şeytani) bir şeylerin olduğuna inanmaya başlar. Cinayet, bir Aborijin ayını olabilir; Sidney'de hava şartları tuhaf bir hal alır ve Chamberlain yaklaşan kıyamete ilişkin gördüğü ürkütücü hayallerden rahatsızlık duyar. Chamberlain'in fiziksel ve ruhsal yolculuğu onu, gizemin derinliklerine doğru götürürken ve yaklaşan kötü son bilinçaltını giderek daha çok meşgul ederken, adam gerçekliğe olan inancını yitirmeye başlar.

Weir, *The Last Wave* filmini, bulundukları yerle olan derin (ve belki de doğaüstü) bağları, çevrelerini saran Anglo medeniyetin eften püften kanunlarından çok daha önde gelen ve hatta aşan Aborijin mitolojisiyle örülü bir detektif hikayesi olarak çekmiştir. Gerilimi sanrı sahneleriyle yükselten Weir, filmin sonunda kafamızı hikayenin kahramanı kadar karıştırmak ve inandırıldığımız her şeyin yalan olabileceğini fark edebileceğimiz şaşırtıcı bir sonla noktalamak niyetindedir sanki. **JKI**

ABD (Rollins-Joffe)
93dk, SB

Yönetmen: Woody Allen

Yapımcı: Charles H. Joffe, Jack Rollins

Senaryo: Woody Allen, Marshall Brickman

Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis

Oyuncular: Woody Allen, Diane Keaton, Tony Roberts, Carol Kane, Paul Simon, Shelley Duvall, Janet Margolin, Colleen Dewhurst, Christopher Walken, Donald Symington, Helen Ludlam, Mordecai Lawner, Joan Neuman, Jonathan Munk, Ruth Volner

Oscar: Charles H. Joffe (film), Woody Allen (yönetmen), Woody Allen, Marshall Brickman (senaryo), Diane Keaton (kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Woody Allen (erkek oyuncu)

ANNIE HALL (1977)

1977 senesinin en ünlü filmi aslında, 1930'lu yıllarda Spencer Tracy ve Kathryn Hepburn'ün rol aldığı zarif komedi fimlerinin modern bir versiyonu olarak düşünülmüştü. Daha sonra Woody Allen ve senaryoyu onunla birlikte yazan Marshall Brickman, bunun yerine Allen'ın zihninde geçen, geriye dönüşlerle ana erkek karakterin önceki evliliklerini ve çocukluk aşklarını anlatan ve üstüne de esrarengiz bir cinayet ekledikleri bir hikaye yazmaya giriştiler. Kurgucu Ralph Rosenbaum'un kısaltıp yeniden biçimlendirdiği filmde yapılan değişiklikler arasında, açılış monologunun tekrar montajlanmasıyla, 13 yaşındaki Brooke Shields'ın göründüğü sahnelerin çıkarılması da vardı. Bu, filmin daha basitleştirilmiş haliydi, böylece cinselliğe düşkün bir nevrotik olan Alvy'yle (tabii ki kaçınılmaz olarak Allen), filme adını veren *Annie Hall* (Diane Keaton, Allen'ın eski aşkı) arasındaki romantizm daha belirgin olacaktı. Bu şekilde yönetmenin ilk fikri de kullanılarak, şüphe, kararsızlık ve popüler psikolojiyle renklendirilmiş bir romantik komedi filmi çekilmiş oldu.

Akademi Ödülleri'ne beş dalda aday olan ve 1978 yılı En İyi Film Ödülü de dahil dört ödül kazanan film, hem eleştirel hem de ticari açıdan büyük bir başarı yakaladı. Aslında *Annie Hall* öylesine popülerdi ki diyalogların bazı bölümleri konuşma diline geçti ve insanların örümcekleri "Buick kadar kocaman" şeklinde nitelendirmeyi bırakmaları birkaç sene kadar sürdü. *Annie Hall* , Allen'ın kariyerinde bir dönüm noktası yaratan ve yeteneğinin anlaşılmasını sağlayan film oldu. O zamana dek Allen, *Bananas* (*Muz Cumhuriyeti*, 1971) ve *Sleeper* (*Uykucu*, 1973) gibi katıksız komedi filmleriyle biliniyordu. Hâlâ, son derece komik filmler olmalarına rağmen, ikisinde de duygusal bir yansıma yaratan ya da *Annie Hall* 'daki gibi "zeitgeist"ı, yani çağın ruhunu yakalayan bir yön bulunmaz.

Üzerinde birçok değişiklik yapılan sürreal bir açılış monologunun ardından *Annie Hall*, Alvy ve arkadaşı Rob'un (Tony Roberts) New York'taki bir caddede, hayat hakkında konuştukları sahneyle başlar. Rob, Annie'yi Alvy'nin hayatına, onu bir tenis maçına davet ederek sokar; Alvy'yse o sıralarda Yahudi olmasının, spor kulübüne kabul edilişini etkileyip etkilemeyeceğini düşünmekle meşguldür. (Allen, Alvy karakterinin otobiyografik bir yönünün olmadığında ısrar etse de ikisi arasındaki benzerlikler tesadüf olamayacak kadar fazladır. Aynı şekilde Keaton da Diane Hall adıyla doğmuştur, takma adıysa Annie'dir.) Bu sahnenin ardından film, Annie ve Alvy'nin ilişkisini, stand-up komedi, postmodern kamera çekimleri, Yahudi esprileri, seks, aşk ve New York'la Los Angeles arasındaki farklara dair dokunaklı sözler ve ıstakozların olduğu bir sahneyle süsleyerek anlatmaya başlar. Annie Hall, muhtemelen Allen'ın duygusal açıdan en olgun filmidir..

Filmin adının ilk önce *Anhedonia* (*zevk alma yetersizliği*) olması planlanmıştı ama 1977'de gösterime girmesinden yalnızca üç hafta önce *Annie Hall* olarak değiştirildi. Devamı çekilmese de filmin ilk senaryosunun ana hatları ve Keaton-Allen birlikteliği, *Manhattan Murder Mystery* (*Bir Cinayet Sırrı*, 1993) filminde tekrar karşımıza çıkar. Annie Hall, Jeff Goldblum, Christopher Walken, Beverly D'Angelo ve (filmin sonunda konuşmasını gerektirmeyen bir rolde) Sigourney Weaver'ın erken dönem oyunculuklarını da görebileceğimiz bir film. Filmde Truman Capote ve Marshall MacLuhan karşımıza çıkar. Capote "Truman Capote benzeri" rolüyle kameranın önüne geçerken, MacLuhan'sa son anda (ve istemeyerek) Federico Fellini'nin yerine oynamıştır. **KK**

ABD
90dk, Renkli
Yönetmen: Jon Jost
Senaryo: Jon Jost
Görüntü Yönetmeni: Jon Jost
Oyuncular: Tom Blair, Wayne Crouse, Jessica St. John, Steve Voorheis

LAST CHANTS FOR A SLOW DANCE (1977)

Amerikan "bağımsız" sinemasının seri cinayet işleyen katilleri, paramparça olmuş iktidarı, uzun planları ve şarkıları açıklama niyetine kullanmayı birer fetiş haline getirmesinden çok önce; Paul Schrader'ın *Light Sleeper*'ı (1991) hatta Paul Thomas Anderson ve Lodge Kerrigan'ın filmlerinden de önce, komik denecek kadar az parayla çekilen ve unutulmaz country baladı "Fixing to Die" eşliğinde, otobanda giderken sürekli silahını ateşleyen bir katilin yer aldığı sahneyle sona eren, *Last Chants for a Slow Dance* vardı.

Görüntüler, montaj, hatta çalınan parçalar ve bu parçaların seslendirilmesi dahi tek bir kişiye aittı: Jon Jost. *Last Chants*, daha sonra *Sure Fire* (1990) ve *The Bed You Sleep In* (1993) filmleriyle beraber *"Tom Blair Üçlemesi"* (adını şaşırtıcı başrol oyuncusundan alır) olarak bilinecek bir üçlemenin ilk filmiydi. Bu film çağdaş Amerikan sinemasının en az bilinen kilometre taşı olma özelliğine sahiptir.

Last Chants, üçlemedeki diğer iki film gibi umutsuzluk yaratan ama toplumsal bir çöküşü ve çatışmayı lafı hiç dolandırmadan aktaran acımasız bir belge niteliğine sahiptir. Filmdeki anti-kahraman ortalıkta amaçsızca dolaşarak çılgınlar gibi eğlenir, cinsel ilişkiye girer ve cinayet işler; Jost'sa onun davranışlarının çevresine avangard bir ortam örerek, filmi hem sürükleyici hem de ürkünç kılar. Film, kolay anlaşılmaktan kaçınsa da örneğin katilin bir insanın hayatına son verirken hissettiği kayıtsızlığı simgeleyen hayvan öldürme sahnesi gibi aşırılıklara başvurur. Filmdeki şiddet unsuru, özellikle üsluptan içeriğe, 1960'lı yıllarda çekilen Godard filmlerindeki anlayışa göre biçimlenir: izleyiciyi kaba bir şekilde sarsar ama bu hem sanatın görevidir hem de politik farkındalık için gereklidir.

Büyük ölçüde Gary Gilmore1 olayından ilham alan film (John McNaughton'ın *Henry: Portrait of a Serial Killer* adlı 1990 yapımı filmiyle birlikte), sinemada zorlu bir konuyu ustaca ele alan nadir filmlerden biridir. Mesafeli efektler (renkli filtreler, perdede beliren sözcükler, uzatılmış sahneler) bizi yargılamak yerine, öfke, şiddet ve nefretle dışlanan, "öteki" kavramıyla beslenen "katmerli" Amerikan kültürünü anlamaya iter. Filmin karşı çıktığı gerçek dünyaya karşı duyduğu iyi ya da kötü her türlü duygunun en iyi göstergesi, içli melodileri ve ironik sözleriyle (koronun "Uzun zaman önce Hank Williams" yazdı, dediğini duyarız), bizi Robert Altman'ın *Nashville (1975)* filmindeki taklit müziklerden çok daha derine çeken müzikleridir. **AM**

STROSZEK (1977)

1974 yılında, Alman yönetmen Werner Herzog, 19. yüzyılda, yıllar boyu bir hücrede yaşadıktan sonra bir gün serbest bırakılan bir adamın hikayesinden yola çıkarak *The Enigma of Kaspar Hauser (Kaspar Hauser'in Gizemi, 1975)* filmini çekti. Başrolde oynattığı sokak müzisyeni Bruno S., gerçek hayatta da topluma yabancı bir kişiydi ve tuhaf tıkleriyle ilginç konuşma biçimi, rol için ne kadar uygun olduğunun kanıtıydı. Eğer Kaspar Hauser, Bruno S.'nin dolaylı bir portresi gibi geliyorsa, henüz hapishaneden çıkmış sarhoş bir sokak müzisyenini canlandırdığı *Stroszek* için, bu düşünce daha da güçlenir. Alman yaşantısını başa çıkılamayacak denli vahşi bulup bir fahişe (Eva Mattes) ve çılgın bir baba figürüne (Clemens Scheitz) katılır. Hep birlikte, Amerika'da yeni bir hayata başlamak üzere yola çıkarlar ama bu arayış sonucunda kendilerini kısır ve bayağı bir hiçliğin ortasında bulurlar. Çaresiz bir halde köşeye sıkışan Bruno, sonunda umutsuz bir durumda olduğunu ele veren bir hareket yapar. Filmin son sahnesinde perdede bir telesiyej, bir pikap ve yol kenarındaki bir hayvan sürüsü görünür ve bu sahne sinema tarihinin en vahşi ve acımasız final sahnelerinden biridir.

Herzog'un 1970'lerde çektiği filmler çoğunlukla lirik ve mistik Alman romantizmiyle bezelidir. Ancak *Stroszek* tamamen bir istisnadır. Özgürlük hayalini çok acımasız bir dille anlatan filmde, Amerika'nın üstündeki gizem örtüsü tamamen kaldırılır, ülke manevi değerlerini yitirmiş ve dikkat etmeyenler için bir tuzak olarak sunulur. Filmın sonunda bir mızıkadan çıkan kakofoni eşliğinde çılgınlar gibi dans eden tavukla bir köylünün avaz avaz bağırışı, insanın saplantılı ve kontrolden çıkmış halini gösteren, bir yönetmenin, seyirciden izlemesini beklediği en acımasız ve katlanması en zor sahnedir.

Yine de bu filmi sıra dışı kılan, Bruno S.'nin çekiciliği ve enerjisiyle perdeye hakim olmasıdır. Sürekli aynı budala rolünü oynamasına karşın, çağdaş sinemanın en göze çarpan ilginç yeteneklerinden biridir o. Doğalcı yaklaşımı ve iddiasız konusundan dolayı *Stroszek*, Herzog'un 70'li yılların çılgınlığını yansıtan diğer filmlerinden daha az tanınmıştır ama en iyi eserlerinden biridir; ve kesinlikle Avrupa'nın Amerika hayalleri hakkında çekilen en acımasız filmler arasındadır. **JRom**

Batı Almanya (Skellig, Werner Herzog, ZDF)
108dk, Renkli
Dili: İngilizce / Almanca
Yönetmen: Werner Herzog
Senaryo: Werner Herzog
Görüntü Yönetmeni: Stefano Guidi, Wolfgang Knigge, Edward Lachman, Thomas Mauch
Müzik: Chet Atkins, Sonny Terry
Oyuncular: Pit Bedewitz, Burkhard Driest, Alfred Edel, Michael Gahr, Eva Mattes, Scott McKain, Ely Rodriguez, Bruno S., Clemens Scheitz, Clayton Szalpinski, Yuecsel Topcuguerler, Vaclav Vojta, Wilhelm von Homburg, Ralph Wade

Polonya (Polski, Zespol)
165dk, SB/Renkli
Dili: Polonyaca
Yönetmen: Andrzej Wajda
Senaryo: Aleksander Scibor-Rylski
Görüntü Yönetmeni: Edward Klosinski
Müzik: Andrzej Korzynski
Oyuncular: Jerzy Radziwilowicz, Krystyna Janda, Tadeusz Lomnicki, Jacek Lomnicki, Michal Tarkowski, Piotr Cieslak, Wieslaw Wójcik, Krystyna Zachwatowicz, Magda Teresa Wójcik, Boguslaw Sobczuk, Leonard Zajaczkowski, Jacek Domanski, Irena Laskowska, Zdzislaw Kozien, Wieslaw Drzewicz
Oscar adaylıkları: Andrzej Wajda (FIPRESCI Ödülü), *ödülü Miris Poljskog Cveca ile paylaştı*

İngilizce adı: *Man of Marble*

CZLOWIEK Z MARMURU (1977)
Mermer Adam

Polonya yapımı en iyi filmlerden biri olan Andrej Wajda'nın *Mermer Adam* adlı yapıtı, aynı zamanda sinemanın ne denli güç sahibi olduğunun da bir kanıtı. Orson Welles'in *Citizen Kane (Yurttaş Kane, 1941)* filminin şaşırtıcı kurgusunu anımsatan *Mermer Adam*'da, hırslı sinema öğrencisi Agnieszka (olağanüstü inandırıcı rolüyle Krystyna Janda) bitirme tezi olarak, 1950'lerde "devletin işçi kahramanı" olan ama artık unutulmuş duvar ustası Birkut'la (Jerzy Radziwilowicz) ilgili bir film çekmeye karar verir. Birkut, Stalin döneminde komünist propaganda örgütü tarafından ulusal bir efsane haline getirilmiştir. Agnieszka, bu olaydan 20 yıl sonra, Birkut'un "kutsanışı"na tanıklık edenlerin izini bulmaya çalışırken karşılaştığı tüm zorluklara rağmen, inatçılığı sayesinde onlardan birkaçıyla görüşmeyi ve onları bu basit işçi hakkında konuşmaya ikna etmeyi başarır. Öğrencinin araştırmaları sonucunda, eline yanan bir tuğla verilerek sabotaja uğrayan genç Birkut'un masumiyetini yitirdiği ve bir efsaneye dönüştürülmesinin ne kadar aşağılayıcı olduğunun farkına vardığı ortaya çıkar. Bir ölçüde Rus yönetmen Vsevolod Pudovkin'in karakterleriyle benzerlik gösteren Birkut, toplumsal doğru ve yanlışları ayırt etmeye başlar, ancak bu uyanışı devrimci bir nitelik taşımaz. Komünist hükümet yetkililerine onları zor durumda bırakan sorular sormaya başlayınca, Birkut ortadan kaldırılır. İşte bu, filmin son sahnesinde ima edilen (ancak sansüre uğrayan) ve komünist yönetimin "sevgili evlatlarını harcamaya" ne kadar meyilli olduğunu cesurca gözler önüne seren sonuçtur.

Araştırmaları esnasında, Agnieszka, Birkut'un kahraman imajının yaratılmasına filmiyle katkıda bulunan, dünyaca tanınmış yönetmen Jerzy Burski'yle (Tadeusz Lomnicki) tanışır. Burski'nin "belgesellerinden" alınan görüntüler, bilmecemsi anlatımın önemli birer parçasını oluşturur. Wajda, bizleri yönetmenin görevinin her zaman gerçekleri ortaya çıkarmak olduğuna ikna ederek, genç kadının verdiği savaşı hayranlıkla anlatır. Hikayeden çıkan bu ahlaki sonuç, filmin önemini daha da artırır. Aynı şekilde, Wajda'nın 1959 yılında çektiği *Everything for Sale (Her Şey Satılık)* filmi de sinemada gerçeklik ve sahtekârlık üzerine bir kıssadan hissedir.

Mermer Adam'ı belki sinema sanatı üzerine bir düşünce ve komünizm tarihinin en korkunç yılları olan Stalin dönemini yansıtan karmaşık bir anlatım şeklinde, birkaç seviyede çözümlemek mümkün olur. Film aynı zamanda, amansız bir sürecin, diğer bir deyişle komünizmin çöküşünün belirtilerini tasvir ederek, toplumsal değişimi sezinlemek konusunda ne kadar başarılı olduğunu da göstermiştir. Devam filmi olan *Man of Iron (Demir Adam)*, 1980'li yıllarda Gdansk ve diğer Polonya şehirlerindeki işçi grevlerini konu alır. Filmde yine muhteşem Radziwilowicz rol alır ancak bu sefer Birkut'un oğlu rolündedir.

Mermer Adam, Wajda'nın uluslararası kariyerini pekiştirdi, zaman zaman da "akademik" olduğu ileri sürülerek haksız yere eleştirildi. Wajda, Krzysztof Kielsowski ve Krzysztof Zanussi'yle birlikte, Polonya'da olağanüstü prestijli ve yıkıcı bir üne sahip Ahlaki Evham Sineması adı verilen bir akımın öncülerindendi. Bu film, aynı zamanda bir başka önemli Polonyalı yönetmen Janusz Zaorski'nin 1990'lı yılların başında ileri sürdüğü, "En iyi filmlerimizi, hükümetin parasıyla hükümete karşı çektik" şeklindeki iddiasını da doğrular. Bu çelişkili durum sayesinde Mermer Adam gibi başyapıtlar ortaya çıkmıştır. *Mermer Adam*, mutlaka izlenmesi gereken bir film; Wajda'nın, 2000 yılında özel bir Oscar Ödülü'ne layık görülmesinin nedenini anlamakta zorluk çekenler için özellikle. **DD**

SATURDAY NIGHT FEVER (1977)
Cumartesi Gecesi Ateşi

Cumartesi Gecesi Ateşi, Nik Cohn'un sonradan uydurduğunu itiraf ettiği "Tribal Rites of the New Saturday Night" (Yeni Cumartesi Gecelerinin Toplu Ayinleri) adlı makalesinden yola çıkılarak filme alınmıştır. New York'taki ya da dünyanın herhangi bir yerindeki diskolar, makalenin yayınlanışından önce de hayatı, aşkı yaşayan ve Hustle (bir tür disko dansı) yapan gençlerle doluydu. Filmin elde ettiği başarının ardından gençler akın akın piste koştular ve 1970'lerin sonunda diskonun bir dans türü haline gelmesine katkıda bulundular. John Travolta, daha önce Welcome Back, Kotter adlı dizideki rolüyle önemsiz bir televizyon yıldızıyken, mahalledeki dans pistinin kralı Brooklyn'li Tony Manero rolünde beyaz takımını kuşandıktan sonra, hayranlarının peşinden koştuğu biri haline geldi. Açılış sahnesinde sokakta yaptığı yürüyüş taklit edildi. Travolta'nın, yönetmen John Badham'ı, yakın çekim yerine belli bir mesafeden çekim yapması için zor ikna ettiği dans hareketleriyse, o zaman bu zamandır dans pistlerinde ve filmlerde birçok kez yinelendi. **JB**

ABD (Paramount, RSO)
118dk, Renkli

Yönetmen: John Badham

Yapımcı: Milt Felsen, Kevin McCormick, Robert Stigwood

Senaryo: Norman Wexler
Nik Cohn'un Tribal Rites of the New Saturday Night başlıklı makalesinden

Görüntü Yönetmeni: Ralf D. Bode

Müzik: BeeGees, David Shire, Mussorgsky

Oyuncular: John Travolta, Karen Lynn Gorney, Barry Miller, Joseph Cali, Paul Pape, Donna Pescow, Bruce Ornstein, Julie Bovasso, Martin Shakar, Sam Coppola, Nina Hansen, Lisa Peluso, Denny Dillon, Bert Michaels, Robert Costanzo

Oscar adaylıkları: John Travolta (erkek oyuncu)

ABD
83dk, SB
Yönetmen: Charles Burnett
Yapımcı: Charles Burnett
Senaryo: Charles Burnett
Görüntü Yönetmeni: Charles Burnett
Oyuncular: Henry G. Sanders, Kaycee Moore, Charles Bracy, Angela Burnett, Eugene Cherry, Jack Drummond

KILLER OF SHEEP (1977)

Charles Burnett'in *Killer of Sheep* filmi, siyahi Amerikan sinemasındaki iki popüler dalganın; 1970'li yılların başından ortasına kadar ezilen siyahilerin konu olarak işlendiği dönemle, 1980'li yıllarda Spike Lee'yle yeniden canlanan Siyahi filmleri döneminin tam ortasında yer alır. O dönemler için daha cesur ve sessizce başkaldıran tavrıyla *Killer of Sheep*, iki dalgaya da uymaz.

Yazar-yönetmen Burnett, mezbahada çalışarak ailesini geçindirmeye uğraşan sıradan bir adam olan Stan'in (Henry G. Sanders) hikayesinden yola çıkarak siyahi Amerikan şehir hayatını irdeler. Aile, 1970 Watts, Kaliforniya adresinde oturur. O zamanlarda şehirde yaşamaya çalışmak demek, haplardan dolayı umutsuzluğa kapılmak, hızla giden bir arabadan ateş açılması ya da üstesinden gelinemeyecek kadar fakir olmakla henüz eşanlamlı değildir. Stan'in çalıştığı kanlı ve yorucu iş, filme adını vermesine rağmen (şikayet etmeksizin dürüst bir işten para kazanmasını yücelten bir başlıktır), filmin asıl önemi, çekildiği 1977 yılına gelmeden yok olmaya yüz tutmuş nostaljik bir masumiyet içererek, filmdeki karakterlerin sıradanlığını yüceltmesidir. Harabe halindeki ön bahçelerde oynayan, buldukları her şeyi hemen bir oyuncağa dönüştüren çocuklar; gitme planları yapılan, ama bir türlü gerçekleştirilemeyen bir piknik; Stan'in bir boruyu tamir etmek için mutfak lavabosunun altına girmesi ve kameranın onun yumuşak ve kıvrılan bedenini uzun uzun göstermesi. Bunların hepsi çok sıradan gibi görünse de filmin sadeliğinin bir parçasıdır.

Filmı yaldızlı bir zarafetle dolduran siyah-beyaz çekilmiş ham görüntülerle *Killer of Sheep*, siyahi karakterlerin, bir şeyin ya da başka birinin eğretilemesi olarak kullanılmadığı birkaç Amerikan filminden biri olması açısından da şaşırtıcıdır. Karakterler, sadece birkaç stereotip çeşitlemesi ya da ırkçılığa, sınıf mücadelesine veya Amerikan hayatının baskısına karşı çıkan pasif kurbanlar olmaktan ibaret değildir. Burnett'ın kamerası sınırları delerek Amerika'da yaşayan siyahilerin maskelerinin ardındaki insanları gösterir. Filmin ritmi çok yavaştır, bu nedenle yüzlerden ve ifadelerden gözlerimizi ayıramayız. Yönetmen, karı-koca, anne-baba ve çocuk ya da arkadaşlar arasındaki mahrem ilişkileri bir belgeselci maharetiyle aktarır, biz de izleyici olarak kendimizi, sinemada pek sık rastlamadığımız şekilde siyahilerin sır ortağıymışız gibi hissederiz.

Afro-Amerikanlar'la ilgili o kadar çok film, hem korkunç gerçek hayat hikayelerinin hem de sinsice davranan ırkçı film endüstrisinin süzgecinden geçmiştir ki yapılan filmler daha çok, birbiri ardına dizilen yapmacık sahneler boyunca, hava atma, espri yapma ve silah patlatma rollerinin oluşturduğu şifrelerden başka bir şey değildir. Burnett, olan biteni yavaşlatır; üst üste binenleri teker teker açar, bilinçli olarak sıradan mekânlar seçer ve etle kemiğin içindeki ruhu gösterir. Nefesinizi keser ama nefes kesici olmaya uğraşmaz, izleyiciyi ağır bir siyasi yapıtla şaşırtmayı ya da etkilemeyi de amaçlamaz. Ancak onun filmi yine de en radikal ve altüst edici örneklerden biridir. Sizi siyahilerle ilgili gördüğünüz ya da duyduğunuz her şeyi sorgulamaya zorlar ve artık bambaşka bir şekilde görmenize ve duymanıza neden olur. **EH**

ABD (AFI)
90dk, SB
Yönetmen: David Lynch
Yapımcı: David Lynch
Senaryo: David Lynch
Görüntü Yönetmeni: Herbert Cardwell, Frederick Elmes
Müzik: Peter Ivers, David Lynch
Tema müziği: Fats Waller
Oyuncular: Jack Nance, Charlotte Stewart, Allen Joseph, Jeanne Bates, Judith Anna Roberts, Laurel Near, V. Phipps-Wilson, Jack Fisk, Jean Lange, Thomas Coulson, John Monez, Darwin Joston, Neil Moran, Hal Landon Jr., Brad Keeler

ERASERHEAD (1977)
Silgi Kafa

Beş yıldan uzun süren aralıklı çekimler ve postprodüksiyon montajları sonucunda ortaya çıkan *Eraserhead* (*Silgi Kafa*), David Lynch'in gelecek vaat eden ama fazla rağbet görmemiş birkaç kısa filminin ardından çektiği ilk uzun metrajlı filmidir. Popüler bir "geceyarısı filmi" ve kült sinema fenomeni, Lynch'in tabiriyle "karanlık ve sıkıntılı şeylerin rüyası" olan film, mesleğinde yeni yeni yetkinleşmeye başlayan yönetmene tutkuyla bağlı bir hayran kitlesinin oluşmasını garantilemiş ve aynı zamanda *The Elephant Man* (*Fil Adam*, 1980), *Dune* (1988), *Wild at Heart* (*Vahşi Duygular*, 1990) ardından çarpıtılmış, çarpık anlatılar olan *Twin Peaks: Fire Walk with Me* (*İkiz Tepeler*, 1992) dizisi ve *Lost Highway* (*Kayıp Otoban*, 1997) ve *Mulholland Dr.* (*Mulholland Çıkmazı*, 2001) filmleriyle devamının geleceğini müjdelemişti.

Alışılmışın dışındaki olay örgüsü, post-endüstriyel ıssız mekanı ve zavallı bir nevrotiğin bilinçaltından fırlamış gibi görünen siyah-beyaz görüntüleriyle *Eraserhead*, *The Cabinet of Dr. Caligari*'deki (1919) ekspresyonist mizansenler, *Metropolis*'teki (1926) geleceğin harap şehir tasviri ve *Un Chien Andalou*'daki (Endülüs Köpeği, 1929) absürd-gerçeküstü rüya sahneleriyle birçok benzerlik gösterir (Lynch'in, bu filmlerden hiçbirinin filme doğrudan bir etkisi olmadığında ısrar etmesine rağmen). Ayrıca, eleştirmenlerin çoğu, filmle ilgili anlatacaklarının başında "Bu filmin konusu nedir?" diye sormanın konu dışı sayılmasa da yersiz bir soru olduğunu belirtmesine rağmen, *Eraserhead*'ın kendine özgü bazı özellikleri olan ama içinde diyalog geçen, başkahramanı ve az çok bir olay örgüsü bulunan bir film olduğunu da eklerler.

Bu son iddiayı bildiğimiz anlamda bir özet geçerek açıklamak pek mümkün değil. *Eraserhead*, garip görünüşlü bir adam (Jack Fisk) yüzeyi girintili çıkıntılı bir gezegenin içinde manivelaları çekerken açılır, bu sırada havada süzülen "kahramanımız" Henry Spencer'ın ağzından, belki de hamileliği ve doğumu ima eden solucan benzeri bir yaratığın çıktığı görülür. Issız bir şehir manzarasının ortasındaki pis apartman dairesine geldiğinde, bir komşusu kız arkadaşı Mary'nin (Charlotte Stewart) onu, ailesinin evinde yemeğe beklediğini söyler. Yemekte sürekli kanayan ve çatal batırıldığında bacakları bir aşağı bir yukarı oynayan minyatür bir tavuk vardır ve Henry o anda hastanede olan prematüre bir bebeğin babası olduğunu öğrenir. Mary, Henry'nin yanına taşınır ama kısa bir süre sonra elleri ve ayakları kötürüm olan sakat bebeğin, bütün gece ağlayıp onu uyutmamasından dolayı orayı terk eder.

Bir sürüngenle, bir buzağı cenininin karışımı gibi görünen bebek, son derece iğrenç ve hastalıklı bir yaratığa dönüşür. Kaloriferinin içinde, kuyruklu kurtlara benzeyen yaratıkların üzerine basarak şarkı söyleyen dolgun yanaklı sarışın bir kadınla (Laurel Near) ilgili fanteziler kuran ve onu baştan çıkaran komşusuyla (Judith Anna Roberts) yatan Henry, kendi kafasının yerinde bebeğinin kafasının olduğunu, kopan kafasınınsa bir fabrikaya gönderildiğini ve kalem silgisine dönüştürüleceğini düşünür. Bunun sonucunda Henry bebeğin kundağını keserek açar, onu öldürür ve iç organlarını deşer. Göz kamaştırıcı beyaz bir ışığın ortasında, Henry, ölümden sonraki hayatı simgelediği düşünülebilecek "Kaloriferdeki Kadın"a sarılır.

Hiçbir özet, ne kadar "eksiksiz" olarak anlatmaya çalışırsa çalışsın, *Eraserhead*'in o kendine özgü ve sınırları zorlayan tonunu iletemez. Filmi izlemekten dolayı hissedilecek rahatsızlık ve hatta korku, tekrar tekrar izlendiğinde etkisini daha da artırır. **SJS**

CEDDO (1977)

Senegal (Domireew, Sembene) 120dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca / Wolof
Yönetmen: Ousmane Sembene
Senaryo: Ousmane Sembene
Görüntü Yönetmeni: Georges Caristan
Müzik: Manu Dibango
Oyuncular: Tabata Ndiaye, Moustapha Yade, Ismaila Diagne, Matoura Dia, Omar Gueye, Mamadou Dioume, Nar Modou, Ousmane Camara, Ousmane Sembene
Uluslararası Berlin Film Festivali: Ousmane Sembene (Interfilm Ödülü)

Ousmane Sembene'in Afrika tarihi üzerine karmaşık düşüncelerini yansıtan *Ceddo* adlı filminde, Afrika'daki bir devletin kralı Müslüman olmaya karar verir ancak savaşçı sınıf (ceddo) kendi inançlarını korumakta kararlıdır. Boyun eğmek zorunda bırakıldıkları dini baskılara karşı gelen bir ceddo, kralın kızını kaçırır. Kralın kızını kurtarmak için verilen bütün uğraşlar boşa çıkar ve iç savaş patlak verir.

Duru, ince düşünülmüş ve söylemek istediğini doğrudan ileten film, gerekli olmayan ayrıntıları ayıklayarak yalnızca, insanların çok büyük siyasi önem taşıyan bir konuya karşı verdikleri tepkileri ya da tartışmalarını gösterir, diyalog ve rollerle de bu tutumunu devam ettirir. Halka açık alanlarda bir tören havasında gerçekleştirilen konsey toplantılarının yer aldığı sahnelerde Sembene, öne sürülen fikirleri, karşı fikirleri; ve birbirine ters gelen konuşma biçimleri ve jestler (asık suratlı imam ve müritlerinin nuh deyip peygamber demeyen tavırları, kralın çocukluk arkadaşının konuşurken bir aşağı bir yukarı hareket eden eli) aracılığıyla birbirlerini suçlayışlarını gösterir.

Sembene'in filminde, Afrika asıllı Amerikalılar'ın yaptığı halk müziğini kullanması, en cesur ve zekice düşünülmüş vurucu darbelerden biridir. Bu sayede filmin içeriğine Afrika diasporasıyla birlikte, hayvan sürüsü gibi bir araya toplanıp kızgın demirle damgalanmış ve nakledilmeyi bekleyen, kaderinde kölelik olan Afrikalı köylülerin geleceği de eklenir. Asıl hikayenin arasına bu tip sahneleri de katan *Ceddo*, sert diliyle çok ağır bir eleştiri getirirken, olayları aydın bir bakış açısıyla sunar. **CFu**

DER AMERIKANISCHE FREUND (1977)
Amerikalı Arkadaş

Batı Almanya / Fransa (Autoren, Losange, Moli Films, Road Movies, WDR, Wim Wenders) 127dk, Eastmancolor
Dili: Almanca / İngilizce
Yönetmen: Wim Wenders
Yapımcı: Renée Gundelach, Wim Wenders
Senaryo: Wim Wenders *Patricia Highsmith'in Ripley's Game isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Robby Müller
Müzik: Jürgen Knieper
Oyuncular: Dennis Hopper, Bruno Ganz, Lisa Kreuzer, Gérard Blain, Nicholas Ray, Samuel Fuller, Peter Lilienthal, Daniel Schmid, Jean Eustache, Rudolf Schündler, Sandy Whitelaw, Lou Castel
Cannes Film Festivali: Wim Wenders (Altın Palmiye adayı)

İngilizce adı: *The American Friend*

Der Amerikanische Freund, Wim Wenders'ın varoluşçu anlayışını en güzel ifade ettiği filmlerinden biridir. Filmde, Avrupa'da yaşayan bir Amerikalı'yı canlandıran Dennis Hopper, Hamburg'da bir resim çerçevecisinin (Bruno Ganz) ölümcül bir hastalığa yakalandığını öğrenir ve bir cinayet işlemesi için aklını çelmeye çalışır. Para ödülü sayesinde adamın eşi ve oğlu rahat bir yaşam sürebilecektir.

Görüntü yönetmeni Robby Müller'in sönük dışavurumcu renkler kullanarak çıkardığı iş ve Jürgen Knieper'ın köşeye sıkıştırılmış hissi veren müziğiyle filmin paranoyak havası daha da etkili olur ve gerilim doruğa çıkar. *Der Amerikanische Freund* aynı zamanda, korkuyu, kıskançlığı, açıkgözlülüğü resmeden; ve sonuçta, farklı şekillerde olsa da ikisi de kötü yazgıya mahkum iki insanın arasındaki ilişkinin sınırlarını belirleyen bir arkadaşlığı zekice anlatan, çok başarılı bir psikolojik tahlildir.

Meslek hayatının çok üretken olduğu bu döneminde Wenders'ın filmlerinde sıkça rastlandığı üzere, bu film de Amerika ve Avrupa'nın, birbirlerinden yarar sağlayabilecekleri halde, aralarında sorunlu bir kültürel ilişki olmasından bahseder. Bu tutum bazı açılardan Jean-Pierre Melville'in filmlerinde Hollywood ve Avrupa sanat sinemasının benzerlik ve temalarını bir arada kullanmasıyla benzeşmiyor da değildir. Wenders da tanınmamış oyuncuların yanı sıra Nick Ray, Sam Fuller, Jean Eustache, Gérard Blain ve Lou Castel gibi ünlü isimlere rol vererek bu geleneğe saygısını gösteriyor. **GA**

ABD (Blood Relations)
89dk, Renkli
Yönetmen: Wes Craven
Yapımcı: Peter Locke
Senaryo: Wes Craven
Görüntü Yönetmeni: Eric Saarinen
Müzik: Don Peake
Oyuncular: Susan Lanier, Robert Houston, Martin Speer, Dee Wallace-Stone, Russ Grieve, John Steadman, James Whitworth, Virginia Vincent, Lance Gordon, Michael Berryman, Janus Blythe, Cordy Clark, Brenda Marinoff, Peter Locke

THE HILLS HAVE EYES (1977)
Tepenin Gözleri

Wes Craven'ın pek az bilinen ilk filmi *Last House on the Left*'le (*Soldaki Son Ev*, 1972) doğaüstü kesip-biçme filmi *A Nightmare on Elm Street* (*Elm Sokağı Kabusu*, 1984) filmleri arasına sıkıştırdığı *The Hills Have Eyes*, Amerika'nın önde gelen korku filmi yönetmenlerine yöneltilen eleştiriler arasında yok olmaya yüz tutmuştur. Craven'ın *Scream* (*Çığlık*, 1996, 1997, 2000) üçlemesinin getirdiği inanılmaz gişe hasılatıyla bir anda büyük başarı elde ederek kitlelerin saygısını kazanması göz önünde bulundurulduğunda, bu durum bugün her zaman olduğundan daha fazla geçerliliğini korumaktadır. Orta sınıf mensubu bir ailenin başına gelen ve kendi içinde yaşadığı şiddet olaylarını merhametsizce anlatan *The Hills Have Eyes*, genellikle Craven'ın "kült klasik" eseri olarak görülür. Yönetmenin fanatik hayranları filmi, araştırdığı film temalarının yanı sıra ilkörneksel göndermelerini de öven yarı kinayeli okumalar üreterek, düşük bütçeli estetiği nedeniyle takdir ederler. Tartışmalı da olsa, *The Hills Have Eyes* Craven'ın bugüne kadar çektiği filmler arasında en zengin içerikli ve iyi anlaşılan filmlerden biridir.

Film, ABD Hava Kuvvetleri'nin bomba testlerini yaptığı ıssız bir arazide karşı karşıya gelen ve birbirleriyle kıyasıya mücadeleye giren iki aileyi konu alır. Bir yanda orta sınıf mensubu Carter Ailesi vardır. Otomobille Los Angeles'a giderken halalarının vasiyetini yerine getirmek isteyen Ethel (Virginia Vincent) ve kocası "Big Bob" (Russ Grieve), Yucca çölündeki gümüş madenini aramak için yollarını değiştirerek pek de akıllıca sayılamayacak bir karar verirler. Diğer yandaysa çölü çevreleyen tepelerde yaşayan bir grup yamyam yer alır. Bu grup, Jupiter (James Whitworth) adlı dilsiz bir canavar-baba figürünün merhametsiz yönetimi altındadır. Yamyam çeteciler (haksızlığa uğramış azınlık ya da etnik grupları simgeler), ordunun elden çıkardığı alet ve silahları küçük hırsızlıklar yapmak amacıyla kullanarak sefil yaşamlarını sürdürürler.

Çölün Jupiter'e ait bölgesinde kaza yaptıklarında, Carter Ailesi'nin fertlerinin ideolojik olarak miras aldıkları kıbırlerini ve bastırılmış duygularını inkar etmeye ne kadar yatkın olduklarını açığa vurmaları, onları merhametsiz ve vicdansız düşmanlarının gözünde hemen kurban edilecek birer hedef haline getirir. Rakibi Baba Jupiter'in, Big Bob'a zulmedişi ve sonunda onu kurban ederek öldürüşü, Yahudi-Hıristiyan değerlerin (ki Big Bob daha önce yaptığı ırkçı bir eleştiride bu değerleri ikiyüzlü bir şekilde suçlamıştı) kesinlikle reddedilmesi anlamına gelen son derece simgesel bir olaydır. Daha sonra Jupiter'ın iki oğlu ailenin karavanını basar, küçük kızları Brenda'ya (Susan Lanier) tecavüz edip ablası ve annesini öldürür. Bütün kibirlerinden arınarak çaresizce hayatta kalmaya çalışan ailenin son fertleri, nihayet düşmanlarını yok etmek için ihtiyaç duydukları cesaret, beceri ve öfkeyi kendilerinde bulurlar. Film, ailenin damadı Doug'un (Martin Speer) elindeki silahı öfkeden gözü dönmüşçesine Jupiter'in oğlu Mars'ın (Lance Gordon) göğsüne saplayacağı anda (donan kırmızı filtreli bir kareyle çok etkileyici bir şekilde sona erer.

Craven'ın yaratıcılığı, özellikle korku, kovboy, yol ve savaş filmleri gibi farklı türleri karıştırarak ve birleştirerek kullanmasında ortaya çıkar. Üslup olarak Craven şaşırtıcı taktikler ve ürkütücü efektleri yenilikçi bir anlayışla kullanarak film boyunca seyircinin merakını canlı tutar. El kamerası, gizli açılardan yapılan çekimler, gece görüntüleri ya da seri kurgu hep bilinçli olarak, anlatının ritminin ve geriliminin düşmemesi amaçlanarak kullanılmıştır. **SJS**

Belçika / Hollanda (Excelsior, Holland, Rank, Rob Houwer) 167dk, Eastmancolor

Dili: Flemenkçe / İngilizce

Yönetmen: Paul Verhoeven

Yapımcı: Rob Houwer

Senaryo: Kees Holierhoek, Gerard Soeteman, Paul Verhoeven
Erik Hazelhoff Roelfzema'nın Soldaat van Oranje '40-'45 isimli kitabından

Görüntü Yönetmeni: Jost Vacano

Müzik: Rogier van Otterloo

Oyuncular: Rutger Hauer, Jeroen Krabbé, Susan Penhaligon, Edward Fox, Lex van Delden, Derek de Lint, Huib Rooymans, Dolf de Vries, Eddy Habbema, Belinda Meuldijk, Peter Faber, Rijk de Gooyer, Paul Brandenburg, Ward de Ravet

İngilizce adı: *Soldier of Orange*

SOLDAAT VAN ORANJE (1977)
Yaşam Mücadelesi

Paul Verhoeven'ın özenerek çektiği *Soldaat van Oranje*, o tarihte Hollanda'da yapılan en başarılı ve pahalı film olma özelliği taşımaktadır. Film, daha sonra Verhoeven'ın Hollywood'da çekeceği diğer filmlerde işleyeceği konuları da o zamandan belli ediyordu. *Soldaat van Oranje*, 2. Dünya Savaşı esnasında öğrenci olan bir grup gencin başından geçenleri anlatır. İlk başta savaşı "hayatımıza biraz heyecan katar" düşüncesiyle karşılayan gençler, kısa süre sonra kendilerini Almanlarla işbirliği yapmak, direniş güçlerine katılmak ya da yeraltında gizlenmek seçeneklerinden birini tercih etmek zorunda bulurlar. Film boyunca Erik Lanshof (Rutger Hauer) her şeyin ortasındadır. Çevresindekiler seçecekleri yolu belirlemekte zorlanırken, Erik tüm kararlarını hayatın akışına bırakır ve bir maceradan diğerine koşar.

Soldaat van Oranje'ın en başarılı yanı, savaş zamanında Hollanda'da yaşanan toplumsal meseleleri çok net yansıtabilmesidir. Filmdeki her karakter, Hollanda halkının savaş yıllarındaki halinin küçük birer simgesidir. Filmde sadece, gerçek kişilerle ilişkilendirerek, karakterlerin insani yönleri ortaya çıkarılmamış, aynı zamanda savaşın insanları ve insanların fikirlerini nasıl etkilediği de ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır; çünkü bu film yargılamamızı değil, hem dostun hem de düşmanın davranışlarının altında yatan sebepleri anlamamızı amaçlamaktadır. **EM**

SUSPIRIA (1977)

İtalya / Batı Almanya (Seda Spettacoli)
98dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Almanca / Latince
Yönetmen: Dario Argento
Yapımcı: Claudio Argento, Salvatore Argento
Senaryo: Dario Argento, Daria Nicolodi
Thomas De Quincey'nin Suspiria de Profundis isimli kitabından
Görüntü Yönetmeni: Luciano Tovoli
Müzik: Dario Argento, Agostino Marangolo, Massimo Morante, Fabio Pignatelli, Claudio Simonetti
Oyuncular: Jessica Harper, Stefania Casini, Flavio Bucci, Miguel Bosé, Barbara Magnolfi, Susanna Javicoli, Eva Axén, Rudolf Schündler, Udo Kier, Alida Valli, Joan Bennett, Margherita Horowitz, Jacopo Mariani, Fulvio Mingozzi, Franca Scagnetti

Dario Argento'nun anlaşılması zor filmi *Suspiria*, su katılmamış tuhaflığıyla bir filmi aslında hiçbir zaman metin olarak değil, daima bir deneyim olarak görmek gerektiğini anımsatır bize. Buram buram Avrupa sineması kokan film, barok bir müzikal sahnelenircesine işlenen bir dizi görkemli cinayetle, bir İtalyan giallo'su (ucuz gerilim filmi) gibi başlar. Ama Argento çok geçmeden vites değiştirip maskeli ya da eldivenli katiller yerine, doğaüstü güçlerin, kara büyünün ve melun cadıların cirit attığı bir dünyayı gözler önüne serer.

Ancak *Suspiria*, Avrupa korku sinemasının bir alttürünün örnekleri arasına biraz geç katılmış bir film değil sadece. Aynı zamanda özel bir üslubun; daha açık söylemek gerekirse Argento'nun akıl hocası Mario Bava'nın üslubunun etkisiyle ortaya konmuş bir yapım. İnanılmaz bir zeka ve tutumlulukla son derece çarpıcı görsel efektler yaratan Bava, İtalyan sinemasında birkaç farklı türün öncüsü olmuştur. Belki de Bava'nın üslubunun en kalıcı etkisi, Argento'nun utanmazca kendine mal ettiği ve Martin Scorsese'den Sam Raimi'ye dek birçok yönetmen sayesinde çağdaş film dilinin ayrılmaz bir parçası haline gelmiş olan sonu gelmez kaydırma çekiminde kendini gösterir.

Suspiria klasik bir gotik ortamda, eski bir dans akademisinde geçer. Bir akşam kızların başına yağan kurtçuk yağmuruyla akademide verilen eğitimin içyüzü ortaya çıkar. Büyük görkemli sahnelerin kendisi birer dayanıklılık testine dönüştüğünden, iğrençliğin doruğuna ulaşan bu sahne bir tür anahtar niteliğindedir. Gerek izleyiciler gerek filmin öğrenci kahramanı Susy Banyon (Jessica Harper) gizemli ve ezoterik olayların izinde oradan oraya sürüklenirken, *Suspiria*'nın yoğun görsel-işitsel şok ve efekt bombardımanı, katlanılmazlığın sınırında gezinir. Sadece filmdeki ölümlerin gerçeküstü görkemine değil, sadist bir dans öğretmeni Susy'nin ağzına doğrudan sürahiden su dökerken sürahinin ağır camının genç kızın dişlerine çarpması gibi en küçük ayrıntılara dek filmin tamamının dokusuna işlemiş bir özellik bu.

Argento'nun filmi, sırf göze (ve kulağa) bu kadar yoğun bir biçimde hitap etmesi açısından, kendi türünün en iyileri arasında bile öne çıkar. Kulağa hitap etme konusunda gücünü, yönetmenin sık sık birlikte çalıştığı rock grubu Goblin'le işbirliği içinde bestelediği ve neredeyse filmin diğer unsurlarını geri plana iten müzikten alır. Baştan sona kabus gibi bir peri masalı olan film, cadı topluluğunun başındaki korkunç cadıyla grotesk bir yüzleşmenin gerçekleştiği sahnede doruğuna ulaşır. Sonunda *Suspiria*, hem kahraman hem de izleyici için korku filmlerinin bir çeşit erginlenme (inisiyasyon) ayini, korku türünün kendisinin de bir tür dünyevi gizem dini olduğunu ortaya koyar. **AS**

Avustralya (Film House, VFC)
120dk, Eastmancolor
Yönetmen: Fred Schepisi
Yapımcı: Fred Schepisi, Roy Stevens
Senaryo: Fred Schepisi
Thomas Keneally'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Ian Baker
Müzik: Bruce Smeaton
Oyuncular: Tommy Lewis, Freddy Reynolds, Ray Barrett, Jack Thompson, Angela Punch McGregor, Steve Dodds, Peter Carroll, Ruth Cracknell, Don Crosby, Elizabeth Alexander, Peter Sumner, Tim Robertson, Ray Meagher, Brian Anderson, Jane Harders
Cannes Film Festivali: Fred Schepisi (Altın Palmiye adaylığı)

THE CHANT OF JIMMIE BLACKSMITH (1978)

Thomas Keneally'nin 19. yüzyıl Avustralya'sında federasyon ve ulusun bağımsızlığı meseleleri tartışılırken Aborijinler'in çektiği acıları anlatan sansasyonel romanından Fred Schepisi'nin yaptığı uyarlama, beyaz yerleşimciler modern uluslarını yaratırken, yerli halkların marjinalize edilişini, hatta yok edilişlerini bir arada ele alır.

The Chant of Jimmie Blacksmith'te (Jimmie Blacksmith'in Şarkısı) trajik hikayesini izlediğimiz melez ana karakter (Tommy Lewis), kendi halkıyla bağları zayıflarken, beyaz işverenlerinden de kötü muamele görür. Sonunda diğerlerinden de acımasız bir ailenin yanında işe girer ve aile, karısından ayrılıncaya dek onu aç bırakmaya yeltenir. Her zaman sabırlı ve yumuşak başlı olan Jimmie en sonunda öfkeden deliye dönüp etrafı kan gölüne çevirir. Korkunç bir tüfek yarasıyla sakatlandıktan sonra yakalanıp öldürülür.

Film, çekildiği dönemde, yeni yeni oluşmaya başlayan Avustralya film endüstrisinin en pahalı yapımıydı. Övgü dolu eleştirilere rağmen ülkesinde pek fazla seyirci toplamadı ancak yurtdışındaki gösterimleri başarılı oldu. Belki de Avustralyalı sinemaseverler, şiddetin çok sarsıcı bir biçimde tasvir edildiği hikayeyi fazla rahatsız edici bulmuştu. Film hâlâ ırkçılığı ve ırkçılığın korkunç sonuçlarını sinemada en dokunaklı ve en etkili biçimde anlatan filmler arasındadır. **RBP**

Hog Hong (Shaw Brothers)
98dk, Renkli
Dili: Kantonez
Yönetmen: Chang Cheh
Yapımcı: Mona Fong
Senaryo: Chang Cheh, Ni Kuang
Görüntü Yönetmeni: To Kung Mo, Tsao Hui-chi
Müzik: Yu Chen Yung
Oyuncular: Chiang Sheng, Philip Kwok, Lu Feng, Wei Pai, Sun Chien, Lo Meng, Wang Lung Wei, Ku Feng, Lung Tu, Sun Shu Pei, Shih Liu Huang, Shen Lao, Huang Lin Hui, Wang Ching-Ho, Cheng Wan Han

İngilizce adı: *Five Deadly Venoms*

WU DU (1978)

Chang Cheh'nin *Wu Du*'sunun *(Beş Zehir)* başrol oyuncuları, gülünç maskeler takıp zehirli hayvan isimleri taşıyor olsalar da gülünecek kişiler değiller. Onlar için daha çok, dövüş sporlarının bugüne dek herhangi bir filmde bir araya gelmiş en iyi ustaları denilebilir. Bruce Lee, ikon/şehit statüsünden asla bir şey kaybetmeyecektir, Jackie Chan'in komediyle dövüş sanatlarını birleştirme konusunda üstüne yoktur, ama gerçek dövüş görmek isteyenler bu filmi izlemeli.

Kuo Chai (Kertenkele), Lo Meng (Kurbağa), Sun Chien (Akrep), Lu Feng (Çıyan), Wei Pai (Yılan) ve Chiang Sheng ("Melez") adlı aktörlerden oluşan bu ekip, dövüş sanatına yeni kahramanlar kazandırma konusunda özel bir yeteneği olan Chang tarafından eğitilip çalıştırıldı. Ekip, bugüne dek bir filmde görüp görebileceğiniz en kayda değer dövüş sahnelerinin bazılarının koreografisine de yardımcı oldu. Her hamlenin bir diğerinden daha akrobatik olduğu dövüşler, şiddet yüklü bir zarafet ve zekayla gerçekleşiyor.

Aktörlerin fiziksel becerileri filmin asıl cazibesini oluştursa da, Chang öykünün yapısıyla da ilginç bir biçimde oynuyor. Film, sinema diline aktarılmış bir bilanço defterinin sayfaları gibi ilerliyor: İki kötü adam bir iyi adamı döverse, daha sonra iki iyi adamın matematiksel bir hesaba tam karşılık gelen, şiddetli bir intikam alacağından emin olabilirsiniz. *Wu Du*'daki bu alışılmamış aritmetik yapıları takip etmek, sanki dövüş sahneleri yetmezmiş gibi, filmi izlemeyi daha da zevkli kılıyor. **EdeS**

L'ALBERO DEGLI ZOCCOLI (1978)
Nalın Ağacı

İtalya / Fransa (Gaumont, Gruppo Produzione Cinema, Italnoleggio, RAI, SACIS)
170dk, Gevacolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Ermanno Olmi
Senaryo: Ermanno Olmi
Görüntü Yönetmeni: Ermanno Olmi
Tema müziği: Johann Sebastian Bach
Oyuncular: Luigi Ornaghi, Francesca Moriggi, Omar Brignoli, Antonio Ferrari, Teresa Brescianini, Giuseppe Brignoli, Carlo Rota, Pasqualina Brolis, Massimo Fratus, Francesca Villa, Maria Grazia Caroli, Battista Trevaini, Giuseppina Langalelli, Lorenzo Pedroni, Felice Cessi
Cannes Film Festivali: Ermanno Olmi (Altın Palmiye)

İngilizce adı: *The Tree of Wooden Clogs*

Ermanno Olmi, Lombardiya köylülerinin yaşamını hüzünlü bir dille anlattığı bu eserinde, daha önceki filmleri *I postol (İş, 1961), I fidanzati (Nişanlılar, 1962), Un certo giorno (Güzel Bir Gün, 1968)* ve *La circonstanza'da (Şartlar, 1973)* günümüz İtalya'sına ilişkin sunduğu tablonun yol açtığı endişeleri gideriyor. Filmde, köylülerin çalışma ve sosyal yaşamlarına ilişkin ayrıntılardan çıkan birkaç öykü izleriz: kendi halinde genç bir çiftin birbirlerine kur yapıp evlenmeleri; oğluna okula giderken giyeceği ayakkabılar yapmak üzere çiftlik sahibinin ağacını kesen bir baba; daha çabuk olgunlaşsınlar diye domatesleri tavuk pisliğiyle gübreleyen bir ihtiyar. Hemen hemen sadece "doğal" kaynaklardan geldiği aşikar olan yumuşak ışık ve her şeyden önce, yer yer ve tam kıvamında kullanılmış fon müziği, neredeyse gerçekliğe dolaysız bir biçimde tanık olduğumuz hissini uyandırmaya katkıda bulunuyor. Yönetmenin özel tercihi olan kısa planlar; herhangi bir eyleme ya da bakış açısına uzun süre takılmamıza izin vermeyerek filmin sakin bir biçimde, birkaç yönde gelişmesini sağlıyor.

Ayrıcalık tanınmış bir sekansta bir kadın dua ederek yürür, boş bir şarap şişesine dereden su doldurur ve sonunda onu siluet halinde bir kilisenin girişinde görürüz. Bu tür şeylerden hoşlanmayan bir seyirci, belki bu sahneden (ya da filmin birkaç yerinde Bach kullanılmasından) dolayı Olmi'yi estetizme düşkün olmakla suçlayabilir. Ne var ki böyle bir eleştiri, yönetmenin köylülerin yaşamında dini inanışların olumlu etkisine işaret ettiğini gözden kaçırmak demektir. *Nalın Ağacı*, bu temaya ölçülü yaklaşımı sayesinde, dinle ilgili tüm filmler içinde en etkileyici ve en inandırıcı olanlar arasındadır.

Eğer *Nalın Ağacı*'nın toplamda yarattığı duygusal etki, Olmi'nin yabancılaştırıcı modern sanayi dünyasında geçen daha önceki başyapıtı I fidanzati'nin yarattığı etkiye benziyorsa, bu bize "hümanizm" (yönetmenin adı sık sık bu kavramla birlikte anılır) gibi kelimelerin bu durumu açıklamakta ne kadar yetersiz kaldığını gösterir. I fidanzati'nin sonunda, derin kararsızlıkla ateşli idealizmin bağdaştırılması son derece dokunaklıdır. *Nalın Ağacı*'nın daha gözle görülür bir karamsarlık sergileyen finali de üzerimizde aynı etkiyi bırakır. Belki de Olmi'nin filmlerine, keskinlik ve kaçınılmazlığın damgasını vuran şey, her şeyden önce bu. **CFu**

ABD (EMI, Universal)

183dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Rusça / Vietnamca / Fransızca

Yönetmen: Michael Cimino

Yapımcı: Michael Cimino, Michael Deeley, John Peverall, Barry Spikings

Senaryo: Michael Cimino, Louis Garfinkle, Quinn K. Redeker, Deric Washburn

Görüntü Yönetmeni: Vilmos Zsigmond

Müzik: Stanley Myers

Oyuncular: Robert De Niro, John Cazale, John Savage, Christopher Walken, Meryl Streep, George Dzundza, Chuck Aspegren, Shirley Stoler, Rutanya Alda, Pierre Segui, Mady Kaplan, Amy Wright, Mary Ann Haenel, Richard Kuss

Oscar: Barry Spikings, Michael Deeley, Michael Cimino, John Peverall (film), Michael Cimino (yönetmen), Christopher Walken (yardımcı erkek oyuncu), Peter Zinner (kurgu), Richard Portman, William L. McCaughey, Aaron Rochin, C. Darin Knight (ses)

Oscar Adaylıkları: Michael Cimino, Deric Washburn, Louis Garfinkle, Quinn K. Redeker (senaryo), Robert De Niro (erkek oyuncu), Meryl Streep (yardımcı kadın oyuncu), Vilmos Zsigmond (görüntü yönetmeni)

THE DEER HUNTER (1978)
Avcı

Daha önce Hollywood'da senarist olarak isim yapmış Michael Cimino'nun yönettiği ikinci film olan *Avcı*, anında hem bir sinema şaheseri hem de tarihi gerçekleri büyük ölçüde çarpıtan nefret dolu bir kınama filmi ilan edildi. Ayrıca, bu iki aşırı ucun arasında bir yerde, Vietnam Savaşı'nda Amerika'nın masumiyetini yitirişine odaklandığı halde, ticari başarı da elde etti. Pennsylvania'dakı bir madenci kasabasında başlayan filmde, üç maden işçisi, Michael (Robert De Niro), Steven (John Savage) ve Nick (Christopher Walken) askere çağrılır. Ancak arkadaşlarını geride bırakıp savaşa gitmelerinden önce üç arkadaştan Steven evlenir ve düğün töreni aynı zamanda asker adayları için bir veda partisine dönüşür.

Atlamayla kırsal bir bölgeye geçeriz. Üçü de savaşta esir düşmüştür. Sonunda, bazı kalıcı hasarlarla birlikte de olsa, her türlü eziyete maruz kaldıkları kamptan kaçmayı başarırlar. Steven'ın belden aşağısı felç olmuştur; ruhsal sağlığını yitirmiş olan Nick, Güneydoğu Asya'da sefil bir halde dolanır; Michael ise, arkadaşlarının zarar görmesine engel olamadığı için ülkeye büyük bir suçluluk duygusuyla döner. Yeniden kaygısız bir sivil yaşam sürmeye çalışırken, bir zamanlar Nick'in nişanlısı olan Linda'ya (Meryl Streep) aşık olunca, yaşamı iyice içinden çıkılmaz bir hal alır.

Filmin üç saati aşan süresi boyunca, oyuncuların güçlü performansı ve olağanüstü yoğunlukta bazı sahneler özellikle dikkat çekicidir: Önce düğün sekansı, sonra onu da aşan ve günümüzde çok tartışılan, savaş esirlerine Rus ruleti oynatılan sahne. Bu ikisinin arasında, Pennsylvania tepelerinde yaşayan ve çözülmekte olan bir toplumdan çeşitli manzaralar sunulur. Bu sahnelerin her birinde De Niro, Walken, Streep gibi oyuncuların kariyerlerinin dönüm noktası olan anları izleriz.

Bitiş jeneriğinin akmasından hemen önce filmin kahramanları, ironik bir biçimde ve tuhaf bir duygu veren bayat bir vatanseverlik gösterisiyle, "God Bless America" (Tanrı Amerika'yı Korusun) marşını söyleyerek aralarındaki zayıf bağlara kadeh kaldırırlar. Bu sekans, Amerika Birleşik Devletleri'ni inanılmaz kahramanlıkların, korkaklığın, cehaletin ve anlamsız kutlamaların kaynağı olarak gösteren hal-i pürmelaline ilişkin, yaraları sarmaya yönelik hüsran dolu bir yorum sunar. Film, sahte bir umut aşılaması bakımından, olumsuz yaklaşım sergileyen bir Amerikan klasiğidir.

Savaşa 1978'deki bakıştan uzaklaşıp geriye dönük bir değerlendirme yapıldığında, filmin nasıl da kışkırtıcı bir Amerikan melodramı olduğu ortaya çıkar. Tarihsel gerçeklere dar bir açıdan, gelişigüzel değinen film, Vietnam deneyiminin hamasi bir tablosunu gözler önüne serer. Filmin Asyalıları, ırkçı bir yaklaşımla değilse bile gayet tek boyutlu olarak betimlemesine ve en az iki anlatı ekseninde Rus ruletini çarpıtılmış bir biçimde kullanmasına değinen pek çok eleştirmen bu görüşü benimser. Diğerleriyse, savaşçı sınıfa ve bu sınıfın sivil hayatı, yani bir anlamda kadınların etki alanını asimile etmesine ilişkin tek cinsiyetli, hatta eşcinsel alt metinler üzerinde durur.

Ancak belki de dile getirilen en acı nokta, *Avcı*'nın, Amerikan sinemasının ana damarında, Vietnam'a odaklanan ilk filmlerden biri olmasıdır. Akademi'nin değerlendirmesine alınmak için ancak yıl sonunda gösterime giren sözümona prestij filmlerinin mesaj verme kalıplarını geliştirmesi açısından da önemli olan film, Oscar'ı almadan önce, halkın belleğine unutulmaz görüntüler kazıdı. Üstelik vatanı görevini yapmaya çağrılan sıradan adamların görünüşte beylik öyküsünü anlatmak adına. **GC-Q**

ABD (Paramount)
110dk, Metrocolor

Yönetmen: Randal Kleiser

Yapımcı: Allan Carr, Neil A. Machlis, Robert Stigwood

Senaryo: Bronte Woodard, Allan Carr
Jim Jacobs ve Warren Casey'nin müzikalinden

Görüntü Yönetmeni: Bill Butler

Müzik: John Farrar, John Farrar, Barry Gibb

Tema müziği: Sylvester Bradford, Warren Casey, Sammy Fain, Jim Jacobs, Al Lewis, Richard Rodgers, Louis St. Louis, Mike Stoller, Ritchie Valens, David White

Oyuncular: John Travolta, Olivia Newton-John, Stockard Channing, Jeff Conaway, Barry Pearl, Michael Tucci, Kelly Ward, Didi Conn, Jamie Donnelly, Dinah Manoff, Eve Arden, Frankie Avalon, Joan Blondell, Edd Byrnes, Sid Caesar

Oscar adaylıkları: John Farrar (film şarkısı)

GREASE (1978)

1970'lerin sonlarında, erkek çocukları için *Star Wars (Yıldız Savaşları)* neyse, kitsch klasik *Grease* de ergenlik dönemindeki kızlar için oydu. Kıvrak kalçalı, parlak saçlı John Travolta, 1950'lerin Rydell High lisesindeki T-Birds'ün havalı lideri Danny Zuko rolünde ışıldar. Tatilde, şehrin dışından gelen bal gibi tatlı Sandy Olsson'a (Olivia Newton John) aşık olur ama sonra okulda onu karşısında görünce dehşete düşer, çünkü onun bir bakireyi andıran görüntüsü, kendi tarzına yakışmayacak gibidir.

Jim Jacobs ve Warren Casey'nin Broadway müzikaline dayanan filmin konusu çok bayattır: havalı çocuk iyi ve düzgün kızla çıkmaz, kız bir başkasıyla çıktığında onu kıskanır. Araya giren arkadaşları sayesinde bir dizi yanlış anlama yaşanır ve sonunda çocuk, aşkın havalı olmaktan daha önemli olduğunu kavrar ve herkes muradına erer. Ancak burada önemli olan hikaye değil, yönetmen Randal Kleiser'in işin içine kattığı ve bu filmi bugüne dek çekilmiş en iyi müzikallerden biri yapan diğer malzemelerdir. Travolta (*Saturday Night Fever-Cumartesi Gecesi Ateşi*'nin 1978'de kazandığı büyük başarıdan sonra, özellikle genç kızlar arasında hiç olmadığı kadar popülerdi) ve Newton-John'la (önce Marie Osmond'a önerilmiş olan rolde) mükemmel iki başrol oyuncusu bulmanın yanı sıra, güzellik okulundan terk Frenchy rolündeki Didi Conn'dan, okulun kevaşesi Rizzo rolündeki Stockard Channing'e ve Frenchy'nin semavi danışmanını canlandıran Frankie Avalon'a dek bütün yardımcı oyuncular da iyi seçilmiştir.

Aynı zamanda bazı muhteşem sahneler de bulunur; *Ben-Hur* tarzı Thunder Road araba yarışı, Travolta'nın arabalı sinemada arkasındaki ekranda canlandırma sosisler dansederken kırık kalbini ortaya dökmesi ve hepsinden iyisi topuk vurduran, el çırptıran şarkı ve dans numaraları. Hopelessly Devoted to You ve Sandy gibi hüzünlü aşk şarkılarından seksi You're the One That I Want'a (bu esnada Newton-John yan komşunun sevimli kızından, dar deri pantolonlu vampa dönüşür ki hayranlarının bir kısmı bu dönüşümün etkisini üzerlerinden asla tam olarak atamamıştır) ve canlı Summer Nights'a dek her biri bir klasiktir. Ama elbette içlerinde en iyisi Greased Lightning'dir. Film gösterime girdiği günden beri geçen onlarca yıl boyunca, bu sahnedeki dans hareketleri milyonlarca gencin evinde çalışılmıştır. **JB**

DAYS OF HEAVEN (1978)

Klasik Hollywood yönetmenlerini, özellikle simetrik kompozisyonlara ve geniş açılı peyzajlara düşkünlüğünü paylaştığı John Ford'u anımsatan görsellikteki sinemaya duyduğu güçlü ilgiyle Terence Malick, genellikle Hollywood Rönesansı olarak adlandırılan yönetmenler kuşağının en sıra dışı üyesidir. İlk iki uzun metraj filmi olan *Badlands (Kanlı Toprak)* ve *Days of Heaven (O Güzel Günler)*'ın her ikisi de büyük ölçüde, Arthur Penn'in *Bonnie and Clyde*'ı gibi, "kanun kaçağı çift" anlatı geleneğini takip eder. Ancak her iki filmin de merkezinde yer alan suç anlatısı, (özellikle *Days of Heaven*'da, Richard Gere, Brooke Adams ve Sam Shepard arasındaki karmaşık aşk üçgeni) bu filmlerin pek de en kayda değer yanı sayılmaz. Malick'in sinemaya güçlü bir görsel deneyim olarak duyduğu ilgiyi, başka hiçbir filmi, 19. yüzyıl Amerikan yaşantısını resmedişiyle unutulmazlaşan bu üçüncüsü kadar iyi yansıtamaz. Bu filmde, göçmenlerin doldurduğu aşırı kalabalık doğu şehirlerinin sefaleti ve bakımsızlığı ile Amerika bozkırlarının geniş, açık arazileri karşılaştırılır. İki mekan birbirine kaçınılmaz sosyal sınıf gerçeği ile bağlanır.

Doğuda üst sınıf, kişisel olmayan bir biçimde fabrika sistemiyle temsil edilir; ama bozkırda, işçileri kendisi işe alan ve tarlalarda başlarında duran toprak sahibinin evi, insan endüstrisinin ve servetin görünür yegane sembolüdür. Malick, iki erkeğin arasına bir kadın yerleştirerek bu ortamı hareketlendirir. Kadın, her iki adamı da seviyordur ve sonunda kimseye ait olmak istemeyen birinin tek sahibi olma arzusundan kaynaklanan şiddetli rekabet, büyük bir trajediye yol açar. Öykünün ilerlemesi için konuşmalara fazlaca dayanan sekanslar yerine Malick, temelde sessiz sinemaya ait teknikler kullanır: gerektiğinde anlamları, sessiz filmlerdeki açıklama yazılarının yerini alan bir dış sesin unutulmaz anlatımıyla açıklanabilen iyi tasarlanmış görüntüler. *Badlands*'de olduğu gibi burada da erkeklerin davranışlarını, özellikle de özünde daha iyi olan karakterlerine son derece ters gibi görünen şiddeti kucaklayışlarını açıklamakta kullanılan, anlatıcı bir kadındır (17 yaşındaki Linda Manz). Güzelliğine ve insanların yaşaması için uygun bir ortamı pastoral bir biçimde yansıtmasına rağmen, *Days of Heaven* yönetmenin çok yakın tarihli *Thin Red Line (İnce Kırmızı Hat)*'ına çok benzer biçimde mücadele, yıkım ve insanlık durumunun saçma kaprisleri üstüne düşüncelerle doludur. **RBP**

ABD (Paramount)
95dk, Metrocolor

Yönetmen: Terrence Malick

Yapımcı: Bert Schneider, Harold Schneider

Senaryo: Terrence Malick

Görüntü Yönetmeni: Néstor Almendros

Müzik: Ennio Morricone

Oyuncular: Richard Gere, Brooke Adams, Sam Shepard, Linda Manz, Robert J. Wilke, Jackie Shultis, Stuart Margolin, Tim Scott, Gene Bell, Doug Kershaw, Richard Libertini, Frenchie Lemond, Sahbra Markus, Bob Wilson, Muriel Jolliffe

Oscar: Néstor Almendros (görüntü yönetmeni)

Oscar adaylıkları: Patricia Norris (kostüm), Ennio Morricone (müzik), John Wilkinson, Robert W. Glass Jr., John T. Reitz, Barry Thomas (ses)

ABD / İtalya (Target, Laurel) 126dk, Technicolor

Yönetmen: George A. Romero

Yapımcı: Claudio Argento, Dario Argento, Alfredo Cuomo, Richard P. Rubinstein

Senaryo: George A. Romero

Görüntü Yönetmeni: Michael Gornick

Müzik: Dario Argento, Agostino Marangolo, Massimo Morante, Fabio Pignatelli, Claudio Simonetti

Oyuncular: David Emge, Ken Foree, Scott H. Reiniger, Gaylen Ross, David Crawford, David Early, Richard France, Howard Smith, Daniel Dietrich, Fred Baker, James A. Baffico, Rod Stouffer, Jesse Del Gre, Clayton McKinnon, John Rice

DAWN OF THE DEAD (1978)
Ölülerin Şafağı

George Romero korku filmlerinin metafora dayanan sosyal etkisini diğer tüm yazar-yönetmenlerden daha iyi kavramıştır. Yönetmenliğini yaptığı ilk film olan *Night of the Living Dead (Yaşayan Ölülerin Gecesi, 1968)* ile 1960'lardaki ırklararası ilişkileri neredeyse belgesel düzeyinde ele almıştır. On yıl sonra çekilen *Dawn of the Dead*, Romero'nun kolektif sorunları en beklenmedik yerlerde yansıtma eğilimini sürdürür. Yamyamlık dehşetini bir banliyödeki alışveriş merkezine yerleştiren Romero, rahatsızlık verici "yaşayan ölü" aracılığıyla, zombiyle kapitalizm kültürü arasındaki tekinsiz ilişkiyi irdeler. Şehir merkezindeki, hem zombilerin hem de zombi olmayanların yarattığı şiddetten kaçan dört kişi, daha az tehlikeli bir yere gitmek için helikopterle oradan ayrılmaya karar verir. Yakıtları ve yiyecekleri azaldığından, kalabalık bir yamyam zombi topluluğunun bulunduğu bir alışveriş merkezinin çatısına inerler. Bir depo bölgesini emniyete aldıktan sonra, kaçaklar grubunun iki üyesi ortalığı biraz yağmalamaya karar verir. Zevkli alışverişten sonra grup alışveriş merkezinde kalmaya karar verir, çıkışları emniyete alır, yaşayan ölülerden kurtulur ve Amerikan rüyasını yaşar.

Dawn of the Dead, Amerikan tüketicisinin ustaca bir eleştirisini sunar: zombiler, kolları ileri uzanmış, ayaklarını ambiyans müziğinin yumuşak pop tınılarıyla sürüyerek, sadece hayatta kalmak için duydukları temel ihtiyaçla alışveriş merkezinde aptalca dolaşırlar. Ancak bu makineleşmiş yaratıkların ötesinde, alışveriş merkezinin dört insan sakini, Romero'nun kapitalizm değerlendirmesine zenginlik katar. Hayatta kalarak orada aylar geçiren kahramanlar, istedikleri ve ihtiyaç duydukları her şeyi alarak depo bölümünü gösterişli bir daireye dönüştürür. Ne var ki büyük ve terkedilmiş alışveriş merkezinin hep göz önünde olan görüntüleri, bu aşırı tüketimin sadece kapının hemen ardında bekleyen, insanlığın kendi şiddetinin ürünü olan tehlikeyi unutmak için olduğu gerçeğini durmadan anımsatır.

Romero'nun korku filmlerinin akılda kalıcı ve ürkütücü bir yanı vardır. Tasvir edilen zombi dehşeti fantezisinde bizi sürekli sarsar ve gerçek yaşamın da en az bu kadar korkutucu olduğunu anımsatır. *Dawn of the Dead*'de ele alınan dünyevi kaygılar, yaşayan ölüleri geride bıraktığımızda bile bizi huzursuz eder. **KB**

SHAO LIN SAN SHIH LIU FANG (1978)

Chia-Liang Li, kesinlikle bugüne dek Hong Kong film endüstrisinde çalışmış en başarılı dövüş koreografıdır. Chang Cheh'nin en iyi filmlerinin bir çoğunda dövüş sanatları yönetmeni olarak piştikten sonra, eşi bulunmaz kinetik anlayışını da beraberinde getirerek yönetmenlik koltuğuna geçmiştir.

Liu'nun görsel becerileri başka hiçbir yerde *Shao Lin san shih liu fang*'da olduğu kadar göze çarpmaz. Pek çok başka dövüş filmi gibi bu da basit bir intikam öyküsüdür ama alışılmadık bir biçimde üç farklı bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümde San Te'nin (Gordon Liu) ailesi Manchu'lar tarafından öldürülmüştür ve o da intikam almaya yemin eder; üçüncü bölümde de intikamını alır. Ancak hikaye, aksiyon ve görsellik muhteşem bir biçimde ikinci bölümde bir araya gelir.

Ortadaki bir saatin tamamı San Te'nin, bedenini olduğu kadar zihnini de geliştirdiği, efsanevi Shaolin Tapınağı'nın 36 odasında geçirdiği zorlu eğitim seanslarına ayrılmıştır. Bunlardan en unutulmaz olanı, San Te'nin kol kaslarına hançerler takılmış bir halde dik bir eğimden yukarı ağır su kovaları taşımasıdır; kollarını indirirse kendini göğsünden bıçaklayacaktır.

Filmin yıldızı kelliğiyle ünlü Gordon Liu'dur. Güçlü oyunculuğu *Shao Lin san shih liu fang*'ın başka bir yönden daha öne çıkmasını sağlamıştır. Ayrıca dövüş sahnelerinden henüz bahsetmedik bile. Şu kadarını söylemek yeterli olacaktır, sizi hayal kırıklığına uğratmaları imkansız. **EdeS**

Hong Kong (Shaw Brothers)
115dk, Renkli
Dili: Kantonez / ingilizce
Yönetmen: Chia-Liang Liu
Yapımcı: Mona Fong, Run Run Shaw
Senaryo: Kuang Ni
Oyuncular: Lung Chan, John Cheung, Norman Chu, Hou Hsiao, Hoi San Lee, Chia Hui Liu, Chia Yung Liu, Lieh Lo, Casanova Wong, Yue Wong, Siu Tien Yuen

İngilizce adı: *Shaolin Master Killer*

UP IN SMOKE (1978)

Up in Smoke'u, sadece geceleri esrar içenlerle tasasız üniversite öğrencileri için (elbette bu gruplar hala filmin en ateşli hayranlarıdır) çekici olacak bir esrarkeş komedisi olarak bir kenara atmak kolaydır; ama bu, filmi parçalarının toplamından çok daha büyük kılan doğaçlama komedi, absürdlükler ve gemini koparmış çılgınlıktan oluşan yaratıcı harmanı görmezden gelmek olur.

Son derece popüler komedi ikilisi Cheech Marin ve Tommy Chong'un ilk ve en başarılı sinema çalışması olan *Up in Smoke*, 1970'lerdeki Amerikan komedisinin en renkli karakterlerinden birkaçını barındırır. Pedro (Cheech) hem sempati uyandırması hem de dalga geçilmesi beklenen nadir kahramanlardan biri, sefalet içinde yaşayan ama sevgili arabası için inanılmaz pahalı donanımlar alan şanssız bir Meksika kökenli Amerikalı'dır. Man (Chong) sosis kalınlığında esrarlı bir sigaraya iştah açıcı yiyecek muamelesi yapan, çok kıdemli bir keştir. Ama en başarılı performansı kesinlikle, kararlılığına sadece beceriksizliği eşdeğer olan gergin, bir sürü tik sahibi polis Komiser Yardımcısı Stedenko rolünde, Stacy Keach sergiler.

Up in Smoke'un verdiği şaşırtıcı zevklerden biri panoramik kadrajların kullanılmasıdır, böylesine küçük bütçeli bir filmin kompozisyonlarında böylesine özenli olması beklenmez. Film sadece seyirciyi güldürmekle kalmaz, aynı zamanda oldukça iyi de çekilmiştir. **EdeS**

ABD (Paramount)
86dk, Metrocolor
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Lou Adler, Tommy Chong
Yapımcı: Lou Adler, John Beug, Lou Lombardo
Senaryo: Tommy Chong, Cheech Marin
Görüntü Yönetmeni: Gene Polito
Müzik: Tommy Chong, Danny Kortchmar, Cheech Marin, Waddy Wachtel
Oyuncular: Cheech Marin, Tommy Chong, Strother Martin, Edie Adams, Harold Fong, Richard Novo, Jane Moder, Pam Bille, Arthur Roberts, Marian Beeler, Donald Hotton, John Ian Jacobs, Christopher Joy, Ray Vitte, Michael Caldwell

ABD (Compass, Falcon) 91dk, Metrocolor

Yönetmen: John Carpenter

Yapımcı: Debra Hill, Kool Lusby

Senaryo: John Carpenter, Debra Hill

Görüntü Yönetmeni: Dean Cundey

Müzik: John Carpenter

Oyuncular: Donald Pleasence, Jamie Lee Curtis, Nancy Kyes, P.J. Soles, Charles Cyphers, Kyle Richards, Brian Andrews, John Michael Graham, Nancy Stephens, Arthur Malet, Mickey Yablans, Brent Le Page, Adam Hollander, Robert Phalen, Tony Moran

HALLOWEEN (1978)

Alfred Hitchcock'tan beri hiçbir yönetmen, dehşeti izlemeye yönelik zevk veren röntgencilik arzusunu, John Carpenter'ın *Halloween*'de başardığı gibi yakalayamamıştır. Bu film ezeli korkularımızla öylesine yakından ilişkilidir ki 20 yıldan uzun bir süre sonra bile hala türün belirleyici örneklerinden biridir. Hitchcock ve Carpenter kıyaslaması gerçekten de abartılı değildir; *Halloween, Psycho*'dan *(Sapık, 1960)* alınma *Sam Loomis* ve *Rear Window*'dan *(Arka Pencere, 1954)* alınma Tom Doyle gibi karakter isimlerinden, *Psycho*'nun talihsiz kurbanı Janet Leigh'in kızı Jamie Lee Curtis'in oyuncu kadrosunda yer almasına dek, Carpenter'ın, Hitchcock'a saygı gösterileriyle doludur.

Halloween'in olay örgüsü oldukça basittir; maskeli psikopat Michael Myers, bira içip cinsel ilişki peşinde koşan bir grup genci sırayla bıçaklar ve boğazlar, ta ki filmdeki tek saf güçle, bakire bebek bakıcısı Laurie Strode'la (Curtis) karşı karşıya gelene dek. Minimalizmine rağmen, *Halloween*'in iyi ve kötünün çatışması öyküsünde altı çizilen toplumsal endişeler çözümlenmez. Bu strateji *Friday the 13th*'den *(13. Cuma, 1980) Çığlık'a* dek *(1996)*, sapık katil filmlerinde durmaksızın tekrarlanmıştır. Carpenter ve Debra Hill'in birlikte yazdıkları senaryonun gücü, dehşetin, çocukların güvende ve iyi olduklarını varsayacağınız (ya da en azından eskiden öyle olan) banliyöde yaşanmasından kaynaklanır.

Halloween'in kamerası, ev ve çevresinin emniyeti fikrini yapı-bozuma uğratarak, gezinen görüş açısı çekimlerle kurmaca Haddonfield kasabasına tecavüz eder. Filmin açılış sahnesi de başarılı bir görüş açısı çekimdir ve o anda altı yaşında olan katilin gözlerinden bakar. Carpenter, *Halloween*'i, sıkıntı verici derecede açıklayıcı türevlerinden ayıran, tam anlamıyla estetik bir korku yaratır. Film boyunca, ister avcı ister av olsun, daima izleyen biri vardır. *Halloween*'in yaşattığı öznellik şokları büyüleyicidir ve film ilerledikçe yakında gerçekleşmesini beklediğimiz akıbeti göreceğimizden emin bir biçimde köşelerin arkasından, omuzların üstünden, pencerelerden içeri ve dolapların içinden dışarı baktırılırız.

Michael, zeki Laurie'nin peşine düşmek için ölümden tekrar tekrar dönüp gölgelerin arasında sessizce ilerlerken, muhteşem zamanlama ve acı verici derecede uzun sekanslar, adrenalini yüksek tutmayı başarır. Sonunda bize, gerçekle kurmacayı ayıran ince çizgi üstüne, huzursuz bir biçimde düşünmek kalır. **KB**

HALLOWEEN

The Night *He* Came Home!

MOUSTAPHA AKKAD PRESENTS DONALD P. PLEASENCE IN JOHN CARPENTER'S "HALLOWEEN"
WITH JAMIE LEE CURTIS P.J. SOLES NANCY LOOMIS · WRITTEN BY JOHN CARPENTER AND DEBRA HILL
EXECUTIVE PRODUCER IRWIN YABLANS · DIRECTED BY JOHN CARPENTER · PRODUCED BY DEBRA HILL

PANAVISION

A COMPASS INTERNATIONAL RELEASE

R RESTRICTED

Batı Almanya (Albatros, Fengler, Autoren, Tango Film, Trio Film, WDR)
120dk, Fujicolor

Dili: Almanca

Yönetmen: Rainer Werner Fassbinder

Yapımcı: Michael Fengler

Senaryo: Rainer Werner Fassbinder, Pea Fröhlich, Peter Märthesheimer

Görüntü Yönetmeni: Michael Ballhaus

Müzik: Peer Raben

Oyuncular: Hanna Schygulla, Klaus Löwitsch, Ivan Desny, Gisela Uhlen, Elisabeth Trissenaar, Gottfried John, Hark Bohm, George Byrd, Claus Holm, Günter Lamprecht, Anton Schiersner, Sonja Neudorfer, Volker Spengler, Isolde Barth, Bruce Low, Günther Kaufmann, Karl-Heinz von Hassel, Kristine De Loup, Hannes Kaetner

Uluslararası Berlin Film Festivali: Rainer Werner Fassbinder (Berliner Morgenpost Okur Jürisi), Hanna Schygulla (Gümüş Ayı–kadın oyuncu), Rainer Werner Fassbinder (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *The Marriage of Maria Braun*

DIE EHE DER MARIA BRAUN (1979)
Maria Braun'un Evliliği

Alman yönetmen Rainer Werner Fassbinder'in *Effi Briest (1974), Lili Marlen (1981) ve Veronica Voss (1982)* da dahil olmak üzere diğer filmlerinin çoğu gibi, *Die Ehe der Maria Braun* da kaderi ülkesinin kaderini yansıtan bir kadın karaktere odaklanır. 2. Dünya Savaşı esnasında Hermann (Klaus Löwitsch) adında bir askerle evlı olan Maria kocasının savaşta öldüğünü sanmaktadır, barış ilan edildiğinde bir kabarede çalışmaya başlar. Kendisine tecavüz etmeye çalışan bir Amerikan askerinin saldırısına uğrar ve mücadele esnasında onu kazayla öldürür. Bu kocasının geri döndüğü gece olur. Suçu kocası üstlenir ve o hapisteyken Maria hem kefaret ödemek hem de kocasının serbest kalacağı günler için emniyetli bir hayat kurmak amacıyla durmaksızın çalışır. On yıl süren yoğun çabaların ardından başarılı, kariyer sahibi bir kadın olmuştur ama mutluluğa ulaşması imkansız gözükmektedir; çünkü özgür kalmış olsa da Hermann onun yanında olmaktan rahatsızlık duymaktadır. Hermann, kendi servetini kurmak için Güney Amerika'ya gider ve nihayet filmin sonuna doğru geri döner. Ama Maria'nın kaderi bir kez daha acımasızlığını gösterir, yeniden bir araya geldikleri gece bir boru hattı patlar ve ikisi de ölür.

Melodramsı yapı taşları, belirli bir vaka üstünden "Alman mucizesini" çözümleyen bu dikkat çekici filmin gücünü hiçbir şekilde azaltmaz. Karşılığı büyük fedakarlıklarla ödenen Almanya'nın yeniden inşasının yükü, büyük ölçüde kadınların kırılgan omuzlarına yüklenmişti. Herkes tarafından kabul görmese de Fassbinder'in savaş sonrası yaşanan hızlı gelişmeye dair düşüncesi "Duvarlar inşa edildiyse bile, kalpler kırık kaldı"ydı. *Die Ehe der Maria Braun*, refahı yücelten bir toplumun ruhunu kaybedişini anlatır. Schygulla'nın harika bir biçimde canlandırdığı Maria, insanüstü bir çabayla öz saygı ve saygınlık kazanmaya çabaladığı için acı çekmek zorunda kalır. Paranın büyülediği Maria, kadınsı cazibesini yitirir.

Douglas Sirk tarafından melodramın her zaman işe yaradığına ikna edilen Fassbinder, tıtız ve beceriklice davranarak duygusallıktan kaçınmayı başarır. Onun şaşmaz damgasının bir işareti olan ünlü "soğuk bakış" burada da mevcuttur. *Die Ehe der Maria Braun*'la Fassbinder, bir kez daha kadın portelerinin üstadı olduğunu gösterir. **DD**

REAL LIFE (1979)

ABD (Paramount)
99dk, Renkli
Yönetmen: Albert Brooks
Yapımcı: Penelope Spheeris
Senaryo: Albert Brooks, Monica Mcgowan Johnson, Harry Shearer
Görüntü Yönetmeni: Eric Saarinen
Müzik: Mort Lindsey
Oyuncular: Dick Haynes, Albert Brooks, Matthew Tobin, J.A. Preston, Joseph Schaffler, Phyllis Quinn, James Ritz, Clifford Einstein, Harry Einstein, Mandy Einstein, Karen Einstein, James L. Brooks, Zeke Manners, Charles Grodin, Frances Lee McCain

Albert Brooks'un ilk uzun metraj filmi olan *Real Life (Gerçek Hayat)*, bir kült film olarak uzun bir yaşam sürmüştür. Çekildiği zaman tek bir ünlü medya olayından, Amerikan "televizyon gizli kamera" dizisi An American Family'den (Bir Amerikan Ailesi) esinlenen bir komedi olarak tasarlanan film, günümüzde "Reality TV" olarak bilinen, yaygın, uluslararası olgunun çok daha geniş kapsamlı bir yergisine dönüşmüştü.

Saturday Night Live (Cumartesi Gecesi Canlı) için hazırladığı skeçlerin aksi tonunu geliştiren Brooks, burada da kendini yine son derece komik bir biçimde insan düşmanı, modern bir fablın fena halde sevimsiz karakteri olarak konumlandırır. Brooks kendini ve ekibini (kameraları astronotlarınkine benzer başlıklara yerleştirilmiştir) "sıradan, tipik" bir ailenin evine soktuğunda, hiçbir şey uzun süre gerçek ya da mantıklı kalamaz. Bu filmde her tür karşılıklı ilişkiyi, ışıltılı şov dünyasının cazibesi ve her şeye kadır doların çekiciliği belirler. Öykünün acımasız mantığı buna dayanır.

Amerika'nın dışında, Brooks sıklıkla kendine özgü bir bakışı olan, radikal bir film yapımcısı olarak övgü toplar; Stanley Kubrick onun en büyük hayranlarındandı. Hiç kimseyi kayırmayan bir komedi biçimine hizmet eden, amansızca özetleyici tarzı kasıtlı bir biçimde huzursuz edicidir, neredeyse Woody Allen'ın karşıtıdır. Eğer Brooks sadece *Real Life*'ı çekmiş bile olsaydı, Amerikan alternatif sineması tarihçelerindeki yeri yine de garanti olurdu. **AM**

MY BRILLIANT CAREER (1979)
Parlak Kariyerim

Avustralya (GUO, Margaret Fink, NSWFC)
100dk, Eastmancolor
Yönetmen: Gillian Armstrong
Yapımcı: Margaret Fink
Senaryo: Eleanor Witcombe
Miles Franklin'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Donald McAlpine
Müzik: Nathan Waks
Tema müziği: Robert Schumann ("Kinderszenen"den)
Oyuncular: Judy Davis, Sam Neill, Wendy Hughes, Robert Grubb, Max Cullen, Aileen Britton, Peter Whitford, Patricia Kennedy, Alan Hopgood, Julia Blake, David Franklin, Marion Shad, Aaron Wood, Sue Davies, Gordon Piper
Oscar adaylıkları Anna Senior (kostüm)

1970'lerin sonları ve 1980'lerin başlarında uluslararası başarı elde eden birkaç Avustralya filminden biri olan *My Brilliant Career*, aynı zamanda dönemin feminist hareketini de yansıtır. Avustralyalı bir kadın yazarın (Miles Franklin) romanına dayanan ve yönetmeni, senaryo yazarı ve yapımcısı ünlü kadınlar olan film, yüzyılın başlarında Avustralya'nın ıssız bir bölgesinde yaşayan bir genç kızın, Sybylla'nın (Judy Davis) yetişkinliğe geçişini anlatır.

"Parlak bir kariyer" edinmeye kararlı olan Sybylla, ailesinin ve toplumun ondan yaşamasını beklediği kısıtlanmış hayata pek saygı duymaz. Biraz "erkek Fatma" gibi davrandığından, kadınların şık olduğu ve davranışlarına dikkat ettiği büyükannesinin evinde, varlığı biraz tuhaf kaçmaktadır. İki ilgi çekici talibin kur yaptığı Sybylla'yla Harry Beecham (Sam Neill) iyi bir çift oluşturur. Ancak sonunda, kendisine yazma isteğinin peşinden gitme fırsatını tanıyacak dahi olsa, bir çiftçinin karısı olarak yaşamaya katlanmayacağını bilen Sybylla evlenmemeye karar verir. Film, Sybylla'nın *My Brilliant Career* adıyla yayınlanacak el yazmasını postalaması ile sona erer. İyi seçilmiş kadrodan mükemmel bir oyunculuk ve 20. yüzyıl başlarındaki cinsiyet politikalarının ilgi çekici bir sunumu. **RBP**

Batı Almanya / SSCB (Mosfilm, ZDF)
163dk, SB/ Eastmancolor
Dili: Rusça
Yönetmen: Andrei Tarkovsky
Yapımcı: Aleksandra Demidova
Senaryo: Arkadi Strugatsky, Boris Strugatsky
Arkadi ve Boris Strugatsky'nin The Roadside Picnic isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Aleksandr Knyazhinsky
Müzik: Eduard Artemyev
Oyuncular: Aleksandr Kajdanovsky, Alisa Freindlikh, Anatoli Solonitsyn, Nikolai Grinko, Natasha Abramova
Cannes Film Festivali: Andrei Tarkovsky (Jüri Ödülü–Özel Ödül)

STALKER (1979)
İz Sürücü

Andrei Tarkovski'nin daha önce çektiği *Solaris (1972)* gibi *Stalker* da popüler bir doğu bloğu bilim kurgu romanından (Arkadi ve Boris Strugatsky'nin yazdığı The Roadside Picnic-Uzayda Piknik) uyarlanmıştır, ve insanlık, hafıza, arzu ve yalnızlık hakkında temel sorular sormak için türün araçlarını kullanır; bir kez daha gizemli, muhtemelen dünya dışı bir olgu, araştırmacıların içlerinde yatan en derin istekleri şüpheli bir biçimde gerçeğe dönüştürür.

Adı belirtilmeyen küçük bir ülkede (kitapta olaylar Amerika'da geçer), belki bir meteor çarpması ya da uzaylıların ziyareti sonucu, fizik ve coğrafya kanunlarının askıya alındığı bir Bölge belirmiştir. Yetkililer temkinsiz kişileri "korumak" için Bölge'nin sınırlarını denetim altında tutsa da filme adını veren iz sürücü (Aleksandr Kajdanovsky), insanları gizlice çitlerin ötesine geçiren ve onlara tehlikeli ama büyülü alanda rehberlik eden küçük bir grup sakatlanmış duyarlıdan biridir. Fiziksel özürlü ama olağandışı zihinsel yetenekleri olan kızlarına bakması gereken karısının (Alisa Freindlikh) itirazına rağmen, İz Sürücü ilham peşindeki bir yazarı (Anatoli Solonitsyn) ve gizli görevdeki bir bilim adamını (Nikolai Grinko) Bölge'ye, eski bir askeri üssün paslanmış yıkıntılarının ötesine, tehlikeli ve sık sık değişen patikalardan geçirerek, dileklerin gerçekleşebildiği "Oda"ya götürür.

Strugatsky'lerin orijinal romanının bir gün aksiyon filmi olarak çekilmesi imkansız değildir ancak Tarkovsky'nin yorumu bir "tefekkür" filmi olarak adlandırılmaya daha uygundur. Bölge'de ileri gitmek sık sık geri dönmek anlamına gelir ve yolcuları daha çok, saygılı bir mesafeden yapılan çekimlerle, dinlenirken görürüz. Etkileyici bir müziğin ve doğal ortam sesinin eşlik ettiği uzun sessizlik anları, karakterlerin arasındaki şiddetli, meydan okuyan ve muhtemelen nafile tartışmalarla bölünür. Bölge, sinemanın muhteşem, büyülü mekanlarından biridir; grup belki de bir mitten ibaret olan Oda'ya yaklaşırken suyla dolu, çamurlu, ıssız yeni harabelere açılan ıslak yeşilliklerden ve ağaçlardan oluşan toprak örtüsü. MGM'in *Oz*'u gibi *Bölge* de tekdüze, siyah beyaz gerçekliğin ortasında renklidir. Ancak İz Sürücü'nün kızının da (şekil bozukluğunun nedeninin, babasının Bölge'ye maruz kalması olduğu ileri sürülür) kendine has bir rengi vardır; özellikle de onu, kendine özgü tarzıyla Brian de Palma'nın *Carrie (1976)* ve *The Fury*'de *(Öfke, 1978)* kanla yarattığı dehşet kadar etkileyici bir basitlikte, telekinetik güçlerini kullanırken gösteren nefes kesici sahnede. **KN**

ALIEN (1979)
Yaratık

Britanya (Fox, Brandywine) 117dk, Renkli
Yönetmen: Ridley Scott
Yapımcı: Gordon Carroll, David Giler, Walter Hill, Ivor Powell
Senaryo: Dan O'Bannon, Ronald Shusett, Dan O'Bannon, Walter Hill
Görüntü Yönetmeni: Derek Vanlint
Müzik: Jerry Goldsmith
Oyuncular: Tom Skerritt, Sigourney Weaver, Veronica Cartwright, Harry Dean Stanton, John Hurt, Ian Holm, Yaphet Kotto, Bolaji Badejo, Helen Horton
Oscar: H.R. Giger, Carlo Rambaldi, Brian Johnson, Nick Allder, Denys Ayling (özel görsel efektler)
Oscar adaylıkları: Michael Seymour, Leslie Dilley, Roger Christian, Ian Whittaker (sanat yönetmeni)

"Uzayda kimse çığlığını duyamaz" Alien'in afiş cümlesi klasik bir baştan çıkarma taktiğiydı ama tatmin edici bir biçimde sinemalarda çığlıklar duyulabiliyordu. *Star Wars* (*Yıldız Savaşları*) çılgınlığına meydan okuyan Ridley Scott, uzaydan gelen korkunç canavarlara dair ucuz janrı dirilttti, ona mükemmel, yüksek bütçeli bir görsellik kattı ve yetişkinlere yönelik, dikkat çekici, sinirleri yıpratıcı bir bilim kurgu korku filmi yarattı.

Dan O'Bannon'un çağdaş senaryosu, 1950'lerin acayip korku filmi *It! The Terror From Space*'e (*O! Uzayın Ötesinden Gelen Terör*) çok şey borçludur ve *The Cat And The Canary*'nin (*Kedi ve Kanarya*) ya da *Ten Little Indians*'ın (*On Küçük Hintli*) perili ev formülünün izinden gider ama olaylar bir uzay gemisinde geçer ve tıksinti faktörü çok daha şiddetlidir. Nostromo, Kaptan Dallas'ın (Tom Skeritt) liderliğinde, güverte subayı Ripley'in (Sigourney Weaver) ve geminin kedisi Jones'un dahil olduğu çok az sayıda (ve tuhaf tiplerden oluşan) mürettebatı olan dev bir derin uzay kurtarma gemisidir. Bir yardım çağrısına cevap verince, terkedilmiş yabancı bir gemi ve tuhaf yumurtalar bulurlar. Yumurtalardan birinden, John Hurt'un canlandırdığı Kane'in yüzüne yapışan bir parazit çıkar ve Kane kahvaltı masasında çığlıklar atarak yere yıkıldığında ve göğsünden bir yaratık çıktığında tüyler ürpertici bir yıkıma sebep olur. Rivayete göre, ekibin kalanı olacakları bilmiyormuş ve bu da yaşadıkları şoku ve tıksintiyi gerçekçi kılmış. Hiç gençlik korku filmi izlemedikleri belli olan ve gitgide azalan mürettebat, yaratığın uzayan çifte ağzına doğru ilerlerken, Scott karanlık koridorları gerilim yaratan dramatik bir biçimde kullanır ve heyecan uyandırır. Korkuyu, Oscar kazanan görsel efektler vasıtasıyla sanat düzeyine yükselten; organik motifleri metalik olanla bir arada kullanan, kendine özgü ve hayranlık uyandırıcı tasarımı ve sanat yönetmenliğiyle sanatçı H.R. Giger'in tasarladığı ve çok az gösterilen yaratıktır. Yaratığın dehşet uyandıran güzelliğine, heykeli andıran Masai dansçısı Bolaji Badejo şaşırtıcı bir zarafet katmıştır.

Weaver, küçücük bir yelek ve külotla hayatta kalan yürekli Ripley rolünde bir anda bir yıldız ve simge haline geldi. Aslında mükemmel ölüm makinesi karşısında insanın zayıflığını vurgulamak amacıyla filmin sonunda çıplak kalması planlanıyormuş ama R klasmanına girmek isteyen 20th Century Fox buna engel olmuş. Bir korku filmi için alışılmadık bir biçimde, devam filmlerinin her biri, kendilerine özgü görsel tarzlarıyla ünlenmiş yönetmenlere, James Cameron, David Fincher ve Jean-Pierre Jeunet'ye çektirildi. **AE**

BREAKING AWAY (1979)

ABD (Fox)
100dk, Renkli
Yönetmen: Peter Yates
Yapımcı: Peter Yates
Senaryo: Steve Tesich
Görüntü Yönetmeni: Matthew F. Leonetti
Müzik: Patrick Williams
Oyuncular: Dennis Christopher, Dennis Quaid, Daniel Stern, Jackie Earle Haley, Barbara Barrie, Paul Dooley, Robyn Douglass, Hart Bochner, Amy Wright, Peter Maloney, John Ashton, Lisa Shure, Jennifer K. Mickel, P.J. Soles, David K. Blase
Oscar: Steve Tesich (senaryo)
Oscar adaylıkları: Peter Yates (film), Peter Yates (yönetmen), Barbara Barrie (yardımcı kadın oyuncu), Patrick Williams (müzik)

Günümüz Amerikası'nı en iyi kavrayan öykülerin bazılarını, bir yabancının bakışına sahip olma lütfuna erişmiş film yapımcıları anlatmıştır. *Breaking Away*'de (*Kaçış*), İngiliz yönetmen Peter Yates, büyümeye dair sıradan bir gençlik filmine dönüşebilecek bir konuyu, sözde sınıfsız bir toplumda, sınıfların nasıl işlediğine dair inandırıcı sezgilerle ele almayı başarır.

Yüzeyde öykü, kendisi gibi okulu yeni bitirmiş arkadaşlarına ve işçi sınıfından ailesine duyduğu bağlılıkla, yaşadığı küçük Indiana kasabasına bazen hükmeder gibi görünen üniversitedeki bir öğrenciye olan ilgisi arasında bölünen, bisiklet delisi ve İtalyansever Dave (Dennis Christopher) hakkındadır. Kızı tavlayabilecek midir, o ve arkadaşları Little Indy bisiklet yarışında üniversitelilerin takımını yenebilecekler midir, sınavlarını verebilecek, hatta o sınavlara girecek midir? Ama bütün eğlencesine ve hareketliliğine rağmen (film gerçekten de çok komik ve heyecan vericidir), paranın, eğitimin, iş olanaklarının ve kişisel isteklerin birleşerek, bireyin ve yaşamını paylaştığı kişinin hayatlarını nasıl biçimlendirdiğine dair ciddi, zekice ve şaşırtıcı biçimde dürüst bir inceleme içerir.

Yarış sekanslarının yapımındaki ustalıktan (neticede Yates, Bullitt'i de çekmişti), zekice diyaloglardan, etiğin ve ilişkilerin Hawksvari örgüsünden, kadronun mükemmelliğinden (Dave'in babası rolündeki Paul Dooley gibi, çoğu hiç bu kadar iyi oynamamıştı) ve müziğin harika bir biçimde kullanıldığından da bahsetmek gerekir. Çok eğlenceli. **GA**

DIE BLECHTROMMEL (1979)
Teneke Trampet

Batı Almanya / Fransa / Polonya / Yugoslavya (Argos, Artémis, Bioskop, Film Polski, Franz Seitz, GGB-14, Hallelujah, Jadran)
142dk, Eastmancolor
Dili: Almanca / Polonyaca / Rusça
Yönetmen: Volker Schlöndorff
Yapımcı: Anatole Dauman, Franz Seitz
Senaryo: Jean-Claude Carrière, Günter Grass, Franz Seitz, Volker Schlöndorff,
Günter Grass'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Igor Luther
Müzik: Lothar Brühne, Maurice Jarre, Friedrich Meyer
Oyuncular: Mario Adorf, Angela Winkler, David Bennent, Katharina Thalbach, Daniel Olbrychski, Tina Engel, Berta Drews, Roland Teubner, Tadeusz Kunikowski, Andréa Ferréol, Heinz Bennent, Ilse Pagé, Werner Rehm, Käte Jaenicke
Oscar: Batı Almanya (yabancı film)

İngilizce adı: *The Tin Drum*

Volker Schlöndorff'un, bir enfantilizm (kişinin çocukluk karakterlerini buluğ çağı sonrasında da devam ettirmesi) alegorisi olan *Teneke Trampet*'i, tarihin kıyısında duran bir Alman çocuğu Oskar Metzerath'ın (David Bennent) bakış açısından anlatılır. Daha doğmadan mutlak bilgi sahibi olan Oskar'ın yaşamı, yetişkinlerin davranışlarının, özellikle de sorunlu, takıntılı cinsellik açısından değerlendirildiği bir yapıya dönüşür. Üçüncü yaş gününde kendisine bir teneke trampet hediye edilen Oskar, yaşlandıkça büyümeyi reddeder. Daha sonra Nazizm'in yükselişini izlerken trampetini çalar ve libidinal açıdan sıkıntı yaşadığında ya da hayal kırıklığına uğradığında camları kıran bir çığlık atar. Ne var ki zamanla Oskar'ın boyu onu bir ucubeye dönüştürür ki bu Üçüncü Reich'ı destekleyen kişilerdeki ahlaki bilinç eksikliğine işaret etmektedir.

Film baştan sona şoke edici ve kafa karıştırıcıdır. Cücelerin sirk gösterisi, Paris gece hayatının en önemli olayı haline gelir. Kesik at kafalarından yılan balıkları dökülür. Bir Nazi gösterisi *Mavi Tuna*'ya dönüşür. En rahatsız edici olay, 12 yaşındaki Bennent'ın canlandırdığı, bir çocuğun bedeninde hapis olan ergen Oskar'ın, eskiden hizmetçileri olan üvey annesiyle sevişmesi ve muhtemelen onu çocuğuna/kardeşine hamile bırakmasıdır.

1979'da gösterime girdiğinden beri sansasyon yaratmayı sürdüren *Teneke Trampet*, beklenmedik sarsıntılarla baş aşağı edilmiş bir fantezidir. **GC - Q**

ALL THAT JAZZ (1979)
Bütün O Caz

"Gösteri zamanı, millet!" İzleyicileri hala ikiye bölen bu büyüleyici, yaratıcı ve samimi biçimde otobiyografik müzikal Amerika'nın *8½*'u; yetenekli dansçı, başarılı koreograf, birkaç Tony ödülü sahibi ve *Cabaret*'yle Oscar kazanmış yönetmen Bob Fosse'un hayret uyandırıcı içtenlikteki tanıklığıdır. Fosse'un açık kalp ameliyatı geçirdikten kısa bir süre sonra tasarladığı, senaryosunun yazımına ortak olduğu ve yönettiği şaşırtıcı derecede dürüst dans dramı, alter ego'su olarak Oscar'a aday gösterilen Roy Scheider'in canlandırdığı sigara tiryakisi, kadın düşkünü, hap bağımlısı koreograf-yönetmen Joe Gideon'ın öyküsünü konu alır. Erotizm yüklü yeni gösterisinin provalarıyla, destekçilerini zorlamakla ve şov kızlarını kovalamakla, endişe verici göğüs ağrılarını ciddiye alamayacak kadar meşgul olan Joe, kişisel başarısızlıklarını, mesleki zaferlerini ve şov dünyasından muhteşem anları düşünürken ölmektedir (ameliyat odasında, onunla ilgilenen ölüm meleği Jessica Lange'la son ana dek flört eder). Kimilerine göre hayranlık uyandırıcı, kimilerine göre fazla iddialı olan *All That Jazz*, kulis hayatı hakkında acımasızca nüktedan ve işlerine tutkuyla bağlı olanların saplantılı, tüketici heyecanını yansıtmakta son derecede başarılıdır.

Fosse'a özgü renkli tarzda muhteşem danslar ve göz alıcı yapım numaraları (George Benson'ın duygusal "On Broadway" yorumu eşliğindeki göz kamaştırıcı açılış performansı, dönemin gözde çok yönlü gösteri yıldızı Ben Vereen'in yer aldığı bir diğeri), kibirli, alaycı tiyatro şöhretinin, günah çıkartmayı andıran anılarını böler. Bu anılar yoksul, gülünç geçmişinden anları ve hayatına girmiş sevdiği, kullandığı, aşık olduğu ve başından savdığı kadınlara dair (bunlardan biri bariz biçimde Fosse'un üçüncü eşi, dansçı ve Broadway yıldızı Gwen Vernon'a dayanır, bir diğerini himayesine aldığı ve daha sonra partneri olan Anne Reinking canlandırır) yetersiz bir pişmanlık içeren görüşlerini içerir.

Cesur bir biçimde tasarlanıp kurgulanan *All That Jazz*, hakkıyla dört Oscar kazanmıştır ve *Cabaret*'yle birlikte son 30 yılın en iyi iki müzikalinden biridir. Sonradan görüldüğü üzere, yönetmenin inkar edilemez biçimde kendi keyfine göre çektiği bu vasiyet film, ölümüne on yıl kala izleyiciyle buluşmuştu. Fosse 1987'de, 1960'larda Broadway'de başarı kazanan müzikali *Sweet Charity*'yi (*Tatlı Charity*) (yönettiği ilk film de bu olmuştu) yeniden sahnelemeye başlayacakken, ani ve belki de kaçınılmaz bir kalp kriziyle yaşamını yitirdi. Eski bir Kander-Ebb müzikalinin, 1970'lerde Fosse'la tanıdığımız karanlık şatafatlı ölüm dansına dönüştürülmüş hali olan 2002 yapımı Oscar ödüllü *Chicago*'da, geriye bıraktığı miras kendini hissettirdi. **AE**

ABD (Fox, Columbia)
123dk, Technicolor

Yönetmen: Bob Fosse

Yapımcı: Robert Alan Aurthur

Senaryo: Robert Alan Aurthur, Bob Fosse

Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Rotunno

Müzik: Ralph Burns, Peter Allen, Barry Mann, Mike Stoller, Antonio Vivaldi

Oyuncular: Roy Scheider, Jessica Lange, Ann Reinking, Leland Palmer, Cliff Gorman, Ben Vereen, Erzsebet Foldi, Michael Tolan, Max Wright, William LeMassena, Irene Kane, Deborah Geffner, Kathryn Doby, Anthony Holland, Robert Hitt

Oscar: Philip Rosenberg, Tony Walton, Edward Stewart, Gary J. Brink (sanat yönetmeni), Albert Wolsky (kostüm), Alan Heim (kurgu), Ralph Burns (müzik)

Oscar adaylıkları: Robert Alan Aurthur (film), Bob Fosse (yönetmen), Robert Alan Aurthur, Bob Fosse (senaryo), Roy Scheider (erkek oyuncu), Giuseppe Rotunno (görüntü yönetmeni)

Cannes Film Festivali: Bob Fosse (Altın Palmiye), *ödülü Kagemusha ile paylaştı*

BEING THERE (1979)
Merhaba Dünya

Aslında Peter Sellers'ın son filmi olmamakla birlikte (son filmi daha az anımsanan *The Fiendish Plot of Doctor Fu Manchu*'dur. *Being There*, genelde Peter Sellers'ın son eseri olarak kabul edilir. Jerzy Kosinski'nin 1971'de yazdığı romana dayanan (senaryoyu da o yazmıştı) *Being There*, kitabın temel karakteri, saf bir bahçıvan olan Chance'e aklını takan Sellers'ın, sevgiyle meydana getirdiği bir çalışmadır. 1971'de, kitabın yayınlanmasından kısa bir süre sonra Sellers, Kosinski'ye, "BENİ BAHÇEMDE YA DA HEMEN DIŞINDA BULABİLİRSİNİZ" yazan ve telefon numarasını içeren bir telgraf çekmişti.

Son derece gösterişsiz ve 1970'lerin ölçütleriyle bile tuhaf olduğundan, bu filmin yapılmasında Sellers'ın nüfuzunun etkisi olsa gerektir. Öykü, olması gerektiği gibi, basittir: Zengin işvereni Chauncey Gardiner'ın ölümünden sonra, neredeyse zeka özürlü olan Chance'in (Sellers), Gardiner olduğu sanılır. Senatör Benjamin Rand (Melvyn Douglas) ve karısı (Shirley MacLaine) tarafından misafir edilen Chance'in her sözüne, insanlık durumuna dair bilgece bir yorum gözüyle bakılır. İnandırıcılığın sınırında bir dizi gelişmenin ardından, görünüşe göre Amerika Birleşik Devletleri başkanı olmak üzereyken, kendisine yakışan bir şekilde, İsa benzeri bir tavırla ortadan kaybolur.

Film daha az yetenekli ellerde, acemi işi bir ahlak öyküsüne ya da insan avanaklığına dair zayıf bir yergiye dönebilirdi ama Hal Ashby'nin (filme baştan sona yumuşak, sakin ve soğuk bir hava verir) incelikle belirlediği tempo ve Sellers'ın başroldeki mükemmel performansıyla film çok başarılıdır.

Bir keresinde "Benim kesinlikle bir kişiliğim yok. Ben bir bukalemunum. Rol yapmadığım zaman, hiç kimse değilim," diyen Sellers, yarattığı manik komik karakterlerin karşı kutbunu oynadığı role güçlü bir edilgenlik katmıştır. Chance için uzunca bir süre uygun bir ses aradıktan sonra, bunu, uygun bir biçimde, bir başka büyük İngiliz sinema komedyeni olan Stan Laurel'ın, sakıngan, tekdüze tonlamalarında bulmuştur. **KK**

ABD / Britanya / Batı Almanya / Japonya (BSB, CIP, Enigma, Fujisankei, Lorimar, NatWest, Northstar)
130dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Rusça

Yönetmen: Hal Ashby

Yapımcı: Andrew Braunsberg

Senaryo: Jerzy Kosinski
kendi romanından

Görüntü Yönetmeni: Caleb Deschanel

Müzik: Johnny Mandel

Oyuncular: Peter Sellers, Shirley MacLaine, Melvyn Douglas, Jack Warden, Richard A. Dysart, Richard Basehart, Ruth Attaway, David Clennon, Fran Brill, Denise DuBarry, Oteil Burbridge, Ravenell Keller, Brian Corrigan, Alfredine P. Brown, Donald Jacob

Oscar: Melvyn Douglas (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Peter Sellers (erkek oyuncu)

Cannes Film Festivali: Hal Ashby (Altın Palmiye adaylığı)

KRAMER VS. KRAMER (1979)
Kramer Kramer'e Karşı

1970'ler Arthur Hiller'ın eski moda melodramı *Love Story*'yle (*Aşk Hikayesi*) başladı ama yazar-yönetmen Robert Benton'ın bu son derece modern, yürek paralayıcı filmiyle kapandı. Joanna Kramer (Meryl Streep) Ted'le (Dustin Hoffman) evliliğinin yürümediğini anlayınca, yetiştirmesi için küçük oğulları Billy'yi (Justin Henry, aşırı derecede sevimli olmayan, iyi bir performans sergiler) bırakarak, onu terk eder. Daha önce çocuğuna zaman ve duygudan çok para sağlayan, çalışan bir baba olan Ted, deneme yanılma yöntemiyle oğlunu tek başına nasıl büyütmesi gerektiğini öğrenmek zorundadır. Elbette, filmlerdeki yaşamlarda hiçbir şey sorunsuz yürümediğinden, tam işleri yoluna koymak üzeredir ki Joanna velayet davası talebiyle ortaya çıkar.

Hem Hoffman hem de Streep, özellikle gerilimli mahkeme sahnelerinde güçlü, doğal bir performans sergilerken (En İyi Erkek Oyuncu ve En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu Oscar'larını kazandılar, film de En İyi Film seçildi), yönetmen Benton, Ted'le oğlunun, kolaylıkla aşırıya kaçmış ve abartılı oynanmış bir hale gelebilecek yakınlaşma anlarında, kendini frenler. Ayrılık ve boşanmanın, ebeveynler ve çocuklar üzerindeki gerçek etkisine etkileyici ve dokunaklı bir bakış. **JB**

ABD (Columbia)
105dk, Technicolor
Yönetmen: Robert Benton
Yapımcı: Stanley R. Jaffe
Senaryo: Robert Benton
Avery Corman'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Néstor Almendros
Müzik: Herb Harris, John Kander
Oyuncular: Dustin Hoffman, Meryl Streep, Jane Alexander, Justin Henry, Howard Duff, George Coe, JoBeth Williams, Bill Moor, Howland Chamberlain, Jack Ramage, Jess Osuna, Nicholas Hormann, Ellen Parker, Carol Nadell
Oscar: Stanley R. Jaffe (film), Robert Benton (yönetmen), Robert Benton (senaryo), Dustin Hoffman (erkek oyuncu), Meryl Streep (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Justin Henry (yardımcı erkek oyuncu), Jane Alexander (yardımcı kadın oyuncu), Néstor Almendros (görüntü yönetmeni), Gerald B. Greenberg (kurgu)

LIFE OF BRIAN (1979)

Ortaya bir şaka olarak çıkan (bir sonraki Monty Python filminin ne olacağı sorulduğunda, ekibin üyesi Eric Idle "Hazreti İsa: Şan Şeref Tutkusu" demişti) 1979 yapımı film *Life of Brian* (*Brian'ın Hayatı*), daha üstü örtülü bir öyküye dönüşmüştü. Yani Monty Python ekibi için üstü örtülü.

Graham Chapman'ın canlandırdığı Brian'ın "Mesih değil, çok yaramaz bir çocuk" olduğunu açıkça ifade ederek, dine küfredildiği suçlamalarından (başarısız bir biçimde) kaçınmaya çalışan *Life of Brian*, Yeni Ahit'teki karakterlerle incelikle oynar ve bu esnada hem eleştiri içeren hem de ahlaki yorumlarda bulunur. Film, tüm Python filmleri gibi aslında gevşek bir anlatı örgüsüyle birbirine bağlanan gerçeküstü, şiddetli ve son derece komik skeçlerden oluşsa da, bu kez bariz nedenlerden ötürü hikaye güçlüdür. Ailesinin, yandaşlarının ve arkadaşlarının terk ettiği Brian çarmıhta ölürken, çarmıha gerilmiş Idle'ın "Her zaman hayatın iyi yanına bak," diye şarkı söylediği son sahnenin, Stanley Kubrick'in *Dr. Strangelove*'ından (1964) beri çekilmiş en kasvetli komedi sahnesi olduğu söylenebilir. Büyük bir uluslararası başarı yakalayan *Life of Brian* neredeyse çekilemeyecekti. Filmin yapımı, eski Beatles üyesi George Harrison'un yeni kurmuş olduğu yapım şirketi HandMade Films'den alınan parayla gerçekleşebildi. **KK**

Britanya (HandMade, Python)
94dk, Eastmancolor
Yönetmen: Terry Jones
Yapımcı: John Goldstone
Senaryo: Graham Chapman, John Cleese, Terry Gilliam, Eric Idle, Terry Jones, Michael Palin
Görüntü Yönetmeni: Peter Biziou
Müzik: Geoffrey Burgon, Eric Idle, Michael Palin
Oyuncular: Graham Chapman, John Cleese, Terry Gilliam, Eric Idle, Terry Jones, Michael Palin, Terence Bayler, Carol Cleveland, Kenneth Colley, Neil Innes, Charles McKeown, John Young, Gwen Taylor, Sue Jones-Davies, Peter Brett

APOCALYPSE NOW (1979)
Kıyamet

ABD (Omni, Zoetrope)
153dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Fransızca / Vietnamca / Kamboçya dili

Yönetmen: Francis Ford Coppola

Yapımcı: Francis Ford Coppola, Gray Frederickson, Fred Roos, Tom Sternberg.

Senaryo: John Milius, Francis Ford Coppola
Joseph Conrad'ın Heart of Darkness isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro

Müzik: Carmine Coppola, Francis Ford Coppola, Mickey Hart, The Doors, Wagner

Oyuncular: Marlon Brando, Robert Duvall, Martin Sheen, Frederic Forrest, Albert Hall, Sam Bottoms, Laurence Fishburne, Dennis Hopper, G.D. Spradlin, Harrison Ford, Jerry Ziesmer, Scott Glenn, Bo Byers, James Keane, Kerry Rossall

Oscar: Francis Ford Coppola, Fred Roos, Gray Frederickson, Tom Sternberg (film), Francis Ford Coppola (yönetmen), John Milius, Francis Ford Coppola (senaryo), Vittorio Storaro (görüntü yönetmeni), Walter Murch, Mark Berger, Richard Beggs, Nathan Boxer (ses)

Oscar adaylıkları: Robert Duvall (yardımcı erkek oyuncu), Dean Tavoularis, Angelo P. Graham, George R. Nelson (sanat yönetmeni), Richard Marks, Walter Murch, Gerald B. Greenberg, Lisa Fruchtman (kurgu)

Cannes Film Festivali Francis Ford Coppola (FIPRESCI Ödülü), (Altın Palmiye), *ödülü Die Blechtrommel ile paylaştı*

"Dehşet! Dehşet!" Vietnam Savaşı esnasında Yüzbaşı Willard (Martin Sheen) ordudan firar etmiş bir Özel Kuvvetler komutanı olan, Albay Kurtz'u (Marlon Brando) bulup, gördüğü yerde öldürmekle görevlendirilmiştir. Willard'ın yolculuğu yüzeysel açıdan bir aksiyon maceradır ama aynı zamanda bariz bir biçimde savaşın akıldışılığının bir alegorisi ve kendini keşfetme yolculuğudur. Sonunda Brando ortaya çıktığında, film deliliğin ve kötülüğün çözümsüz gizemlerine felsefi bir çözüm bulma arayışına dönüşür.

Francis Coppola'nın epik filmi, ateşli, savaş yanlısı yazar John Milius ile Coppola'nın Zoetrope'deki (Francis Ford Coppola ve George Lucas'ın bağımsız film yapmak amacıyla 1969'da kurdukları stüdyo) ortağı ve kendisi gibi savaş karşıtlığından suçlu özgürlükçü George Lucas (başlangıçta filmi o çekecekti) tarafından, Joseph Conrad'ın 1902 tarihli romanı *Heart of Drakness*'ın (*Karanlığın Yüreği*), o esnada sürmekte olan savaşla ilişkilendirilmiş, serbest bir uyarlaması olarak geliştirilmişti. Bir diğer temel ilham kaynağı Homeros'un *Odysseia*'sıydı; ve bu, ciddiyetsiz bir anında Coppola'nın filmine "Idiocy" (Budalalık) adını takmasına sebep olmuştu. Çekimler sırasında yaşanan zorluklar bir efsane haline geldi ve birkaç kitabın yanı sıra 1991 yapımı belgesel *Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse'e (Karanlığın Yürekleri: Bir Yönetmenin Kıyameti)* konu oldu. Filipinlerde 16 hafta sürecek çekimler 238 güne uzadı. Henüz 36 yaşında olan Sheen, çekimler esnasında kendisini neredeyse öldüren bir kalp krizi geçirdi ama beş hafta sonra çalışmaya döndü. Brando aşırı kilolu ve hazırlıksız olarak çıkageldi; ve filmin, herkesin ölümüne sebep olmadan nasıl bitirileceğinin yeniden gözden geçirilmesine sebep oldu.

Kusurlu ama sersemletici filmin gösterişli sahneleri unutulmazdır. *Kıyamet*, bezgin ve tükenmiş Willard'ı, Saygon'daki bir otel odasında, şeytanlarının hücu-

muna uğramış halde gösteren heyecan verici bir montajla açılır. Bu sahnedeki vazgeçilmez ve alıntılanmaya son derece uygun anlatım, ortaya daha sonra, filmin montajı sırasında çıkmış bir fikirdir ve "Savaş Bültenleri"nde yer alan Vietnam röportajları, Milius tarafından ek kaynak olarak kullanılan Michael Herr tarafından yazılmıştır. Bir devriye teknesiyle nehir yukarı ilerleyen Willard ve ekibi, Hava Kuvvetleri'nden muhafızları ile buluşur. Muhafızların komutanı, beyazperdenin en muhteşem ürkütücü kaçıklarından biri olan, Albay "Sabahları napalm kokusuna bayılırım" Kilgore'dur (Robert Duvall); Viet Konglar'ın elindeki bir kıyı köyüne şafakta saldırı emri veren çılgın, karizmatik, kovboy şapkalı sörfçü tıp. Saldırı sahnesi filmin doruk noktasıdır. Birlik şafakta, borazancı geleneksel süvari saldırı emrini çalarken havalanır. Kilgore helikopterinden yüksek sesle Wagner'den "Valkyrie'nin Dönüşü"nü çalar. Sahne Kilgore'un jel haline getirilmiş benzine düzdüğü ünlü övgüyle sona erer: "Zafer gibi kokuyordu." Bu sahne, ölümcül kültür çatışmaları ve savaş psikozlarını güçlü bir biçimde canlandıran ve nihayetinde Kamboçya'dan önceki son mevkii olan "Cehennemin Kapıları"ndaki çarpışmaya ve işaret fişekleri, çığlıklar ve makineli tüfek ateşi arasında geçen bir asit tribi çılgınlığına varan, bir dizi gerçeküstü, kabus gibi, uyuşturucu etkisinde rock-n'-roll karşılaşmanın sadece ilkidir. Coppola huzursuz edici biçimde belirsiz bir sona sürüklenmeden önce, Brando'nun katledilişini bir öküzün kurban edilmesiyle birlikte kurgular. Ancak bu yolculuğun en korkunç yanı, Vietnam gerçeğini çok başarılı bir biçimde yakalamış olduğunun söylenmesidir. **AE**

THE JERK (1979)

ABD (Aspen)
94dk, Technicolor
Yönetmen: Carl Reiner
Yapımcı: William E. McEuen, David V. Picker
Senaryo: Steve Martin, Carl Gottlieb, Michael Elias
Görüntü Yönetmeni: Victor J. Kemper
Müzik: Jack Elliott
Oyuncular: Steve Martin, Bernadette Peters, Catlin Adams, Mabel King, Richard Ward, Dick Anthony Williams, Bill Macy, Dick O'Neill, Maurice Evans, Helena Carroll, Ren Woods, Pepe Serna, Sonny Terry, Brownie McGhee, Jackie Mason

Gösterime girdiğinde oldukça yanlış anlaşılmış olsa da, Carl Reiner'in 1979 yapımı Blissfully Silly komedisi, o yılın üçüncü büyük gişe hasılatını elde etti. Komedyen ve yazar Steve Martin'in ilk sinema filminde yer alan, olan bitenlere rağmen hayallerini gerçekleştirmeye çalışan ahmak fikri, zamanının çok ötesindeydi. Yıllar sonra, Farrelly Kardeşler'in başarılı komedilerinin omurgasını bu aşırı derecede klişeleştirme oluşturacaktı. Martin'e ekledikleri sadece 1990'ların şoka daha dayanıklı izleyicilerine yönelik, alameti farikaları haline gelen müstehcen ve aleni biçimde cinsel referanslardır.

The Jerk'ün (Ahmak) ana karakteri, beyaz saçlı, zayıf ve solgun Navin R. Johnson (Martin) "fakir bir zenci çocuğu olarak yetiştirilmiştir." Bu komiktir çünkü yalın gerçeğin ta kendisidir. Navin bebekken terkedilmiş ve paylaşacak fazla sevgisi olan siyah bir aile tarafından evlat edinilmiştir. Johnson'ların kanından olmadığını öğrenince sarsılan saf Navin, kaderini aramak üzere St. Louis'e gider. Yolculuğu talihli tesadüfler getirir ve kolay aldanabilen ama gamsız ahmağı, üne, servete ve aşka ulaştırır. O dönemde Martin'le romantik bir ilişkisi olan Bernadette Peters'ın canlandırdığı sessiz, yumuşak huylu kız Gibson, baş roldeki erkeğinin ilginç komedi becerilerine zarif biçimde ayna tutar. The Jerk televizyon için yeniden çekilmiş ve bir televizyon dizisinin pilot bölümleri için de kullanılmıştır ancak her ikisi de başarısız olmuştur. Martin ve Peters, son derece yanlış zamanlanmış *Pennies from Heaven*'da (1981) yeniden bir araya geldiğinde, büyük umutlar boşa çıkmıştı. **KK**

THE MUPPET MOVIE (1979)

ABD / Britanya (Henson, ITC)
97dk, Eastmancolor
Yönetmen: James Frawley
Yapımcı: Jim Henson
Senaryo: Jack Burns, Jerry Juhl
Görüntü Yönetmeni: Isidore Mankofsky
Müzik: Kenny Ascher, Paul Williams
Oyuncular: Jim Henson, Frank Oz, Dave Goelz, Jerry Nelson, Richard Hunt, Charles Durning, Austin Pendleton, Scott Walker, Edgar Bergen, Milton Berle, Mel Brooks, James Coburn, Dom DeLuise, Elliott Gould, Bob Hope
Oscar adaylıkları: Paul Williams, Kenny Ascher (müzik), Paul Williams, Kenny Ascher (film şarkısı)

Bir yol filmi ne zaman bir yol filmi olmaktan çıkar? O yolda seyahat edenler bir grup kukla ya da daha doğrusu, absürd olanı görme becerisiyle çocuk programlarının kökten değişmesine sebep olan Jim Henson'un yarattığı Muppet'lar olduğunda. Kurbağa Kermit, Ayı Fozzy, Köpek Ralph ve Miss Piggy gibi "yıldızları" gerçek dünyaya koymak (Muppet Şov'un çekildiği set yerine) büyülerini biraz kaybetmelerine sebep olsa da *The Muppet Movie* yine de yeterince büyüleyicidir. Ve elbette saçmalıklarla doludur çünkü Muppet'lar bırakın fizik kurallarını, mantık kurallarına bile her zaman uymazlar.

Kermit, Hollywood'da yıldız olmak üzere yola çıkmış taşralı bir kurbağadır ve yol boyunca kendine farklı tiplerden oluşan yoldaşlar edinir, birkaç güçlüğün üstesinden gelir, hatta kendisini sahip olduğu Kurbağa Bacağı restoranlarından oluşan zincirin maskotu olarak kullanmak isteyen kötü bir adamdan kaçmayı başarır. Ama öykü, şarkıların ve Orson Welles'le bir karşılaşmayla doruk noktasına varan çeşitli ünlü (bunlardan bazıları da Muppet'lardandır) taklitlerinin çok gerisindedir. Müzikler ilgi çekicidir, sesler (Henson ve Frank Oz gibileri sayesinde) ifade yüklü ve çalışmanın tamamı insanı sersemletecek kadar komiktir. **JKI**

MANHATTAN (1979)

"Birinci Bölüm. New York şehrine aşıktı. Orayı aşırı ölçüde putlaştırmıştı." Hicivsel ve sevimli *Manhattan*, Woody Allen'ın New York şehriyle beyazperdede yaşadığı aşk ilişkisinin coşkulu tepe noktasıdır ve hatta şehrin görüntülerinin sevecen bir biçimde montajlandığı, ifade yüklü bir Sevgililer Günü mektubu gibi başlar. Önemli ödülleri 1977 yapımı filmi Annie Hall kazanmıştır ama bu hem acı hem tatlı devam filmi (aynı biçimde Allen ve Marshall Brickman tarafından yazılmıştır) iğneleyici, aşırı derecede ince esprilerle ("Kadınlarla ilişkiler söz konusu olduğunda, August Strindberg2 ödülünü hak ediyorum") hedefi vuran darbelerin mükemmel bir birleşimidir. Allen'ın oynadığı, bir komedi yazarı olan entelektüel romantik Isaac Davis, Diane Keaton'ın canlandırdığı kendini beğenmiş, zengin, beyaz, Radcliffe mezunu sevgilisi Mary Wilke tarafından incitilmiştir; ve kendisinin üzmüş olduğu eğlenceli, çok hoş ve endişe verici derecede genç Tracy'e (Mariel Hemingway) döner.

Manhattan, Annie Hall'da yer alan ve Woody Allen'ın alameti farikası haline gelen bazı öğeleri aynen içerir. Psikanaliz bağımlısı kahramanlar ("Biliyor musun üstünde harika bir iş çıkarmış... Kendine güvenin Kafka'nınkinden biraz daha az") ve bir erkek arkadaşıyla (bu filmde Michael Murphy) sırlarını paylaştığı, alaycı bir ilişki mevcuttur. *Manhattan*'ı özel kılan hoşluklar arasında Meryl Streep'in sinemada oynadığı ilk rollerden birinde (Ike'ın eski karısı muhalif Jill) yer alması, Allen ve Keaton'ın 52. Cadde Köprüsü altındaki bir bankta oturduğu şafak sahnesi (filmin afişinde kullanılan görüntü) ya da yıldız evindeki buluşmalarındaki komposizyon gibi estetiği güçlü geniş plan çekimler, Gordon Willis'in aydınlık siyah beyaz, geniş ekran sinematografisi ve göz kamaştırıcı biçimde kullanılmış George Gershwin müzikleri (Zubin Mehta yönetiminde New York Filarmoni Orkestrası tarafından seslendirilir) bulunur. Filmin sonunda özellikle müthiş, açıklayıcı bir an yer alır. Woody/Ike bir monologla Manhattan'lıların "evrenin çözülmesi daha zor, ürkütücü sorunlarıyla" yüzleşmekten kaçınmak için kendi nevrozlarını yarattığını açıklar ve sonra da hayatı yaşamaya değer kılan, Groucho Marx'la başlayıp, sporu, müziği, edebiyatı, sanatı, yemekleri içeren ve filmleri de ihmal etmeyen, çekici bir grup insan ve nesneyi sıralayarak kendini (ve izleyiciyi) neşelendirir. **AE**

ABD (Rollins & Joffe)
96dk, SB

Yönetmen: Woody Allen

Yapımcı: Charles H. Joffe

Senaryo: Woody Allen, Marshall Brickman

Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis

Müzik: George Gershwin

Oyuncular: Woody Allen, Diane Keaton, Michael Murphy, Mariel Hemingway, Meryl Streep, Anne Byrne, Karen Ludwig, Michael O'Donoghue, Victor Truro, Tisa Farrow, Helen Hanft, Bella Abzug, Gary Weis, Kenny Vance, Charles Levin

Oscar adaylıkları: Woody Allen, Marshall Brickman (senaryo), Mariel Hemingway (yardımcı kadın oyuncu)

Avustralya (Crossroads, Kennedy Miller)
93dk, Eastmancolor
Yönetmen: George Miller
Yapımcı: Byron Kennedy
Senaryo: James McCausland, George Miller
Görüntü Yönetmeni: David Eggby
Müzik: Brian May
Oyuncular: Mel Gibson, Joanne Samuel, Hugh Keays-Byrne, Steve Bisley, Tim Burns, Roger Ward, Lisa Aldenhoven, David Bracks, Bertrand Cadart, David Cameron, Robina Chaffey, Stephen Clark, Mathew Constantine, Jerry Day, Reg Evans

MAD MAX (1979)
Çılgın Max

Yazar-yönetmen George Miller'ın kıyamet sonrası üçlemesinin ikinci filmi olan 1981 yapımı *The Road Warrior* (*Yol Savaşçısı*; bunu *Mad Max Beyond Thunderdome* izledi ve dördüncü filmin de çalışmaları sürüyor) daha iyi eleştiriler alsa da, ondan iki yıl önce gösterime giren şaşkınlık uyandırıcı *Mad Max*, her şeyin başlangıcıdır. Çünkü Miller çetelerin kol gezdiği çorak bir Avustralya'ya dair cehennemi andırır tasavvurunu, Mel Gibson adında genç, yeni bir aktörün yardımıyla ilk kez bu filmde perdeye taşımıştır.

Gibson, Max Rockatansky rolünü aldığında henüz 23 yaşındaydı (söylentiye göre Gibson seçmelere bir bar kavgasının ertesi günü katılmış ve onu diğerlerinden ayıran morarmış yüzü, rol dağıtan yönetmenin aklında kalmış) ve o kadar tanınmamıştı ki *Mad Max,* Amerika'da gösterime girdiğinde, fragmanlarda ondan bahsetmek yerine filmin patlama ve çarpışma sahnelerine odaklanılmıştı. Geriye bakınca, şüphesiz Gibson'ın deri ceketli anti-kahraman canlandırması, filmin temel öğesidir.

Rockatansky, gelecekteki ıssız bir Avustralya'da, hızla çözülen bir toplumda düzeni sağlamaya çalışan motosikletli bir polistir. Çeteler, terkedilmiş otobanlarda bir aşağı bir yukarı gezinir ve uygun gördükleri her yeri yağmalar ve insanlara tecavüz eder. Bu gruplardan biri, Max'in karısının ve çocuğunun evine gelir. Onlar öldürülünce Max intikam peşine düşer ve böylece ihtişamlı araba takipleri, acımasız dövüşler ve yavaşlamak bilmeyen aksiyon içeren, şiddetli taşkınlık başlar.

Daha da etkileyici olan filmin sadece 400.000 dolara mal olduğu halde (bütçe o kadar kısıtlıymış ki Miller'ın bir çarpışma sahnesinde kendi arabasını kullandığı söylenir) 100 milyon dolardan fazla gelir getirerek, tarihin en karlı yapımları arasına girmesidir. *Mad Max* tüm dünyada hak ettiği biçimde bir kült klasiği olmuştur (ABD'de, seyircilerin Avustralya aksanını anlamayacağı düşüncesiyle "Amerikanca" dublajlanmış olmasına rağmen) ve bugün bile çarpıcı, kasvetli ve anımsanmaya değer bir sinema eseridir. **JB**

NOSFERATU: PHANTOM DER NACHT (1979)
Vampir Nosferatu

F.W. Murnau'nun 1922 tarihli Dracula uyarlamasının, Werner Herzog tarafından yeniden yapımı, hem Alman sessiz sinema klasiğine etkili ve dokunaklı bir saygı gösterisi hem de başlı başına dikkat çekici bir çalışmadır. Her ikisi de 1979 yapımı olan, John Badlam'ın *Dracula*'sı ve George Hamilton'ın vampir komedisi *Love at First Bite (İlk Isırıkta Aşk)* neredeyse aynı anda ortaya çıkan *Nosferatu: Phantom der Nacht (Vampir Nosferatu)*, Bram Stoker'ın öyküsünü değişmez, neredeyse hipnotize edici bir biçimde anlatır. Jonathan Harker (Bruno Ganz), fare suratlı, itici ama melankolik Kont Dracula'nın (Klaus Kinski) şatosunun ıssızlığından, kalabalık ve hareketli Bremen şehrine taşınmasını ayarlamak üzere büyüleyici bir Popol Vuh (1969'da Münih'te kurulmuş avangard Krautrock topluluğu.) müziği eşliğinde, sisli bir güzelliği olmakla birlikte tehditkar Karpat dağlarında yol alır.

Bu uyarlamada, Dr. Van Helsing (Walter Ladengast) Dracula'nın ölümünün ardından polisin götürdüğü konuyla ilgisiz önemsiz bir karakterdir ve Murnau için de olduğu gibi, insanlığı, fedakarlığıyla kadim yaratığın şafak sökene dek oyalanmasına sebep olan, porselen kırılganlığındaki kadın kahraman Lucy (Isabelle Adjani) temsil eder. Filmin, belki de *Mario Bava (Black Sabbath, 1963)* ya da *Roman Polanski (The Fearless Vampire Killers (Korkusuz Vampir Avcıları), 1967)* yapımı vampir filmlerinden alınma temaların eklendiği sonunda, salgını yaymak üzere bir sahilde dörtnala giden, yeniden doğan Dracula'ya dönüşmüş Jonathan yer alır.

Meksika mumyaları ve ağır çekim yarasa görüntüleri ile açılan Herzog'un filmi anlaşılmazdır ve ima yüklüdür. Kinski'nin hafif şikayetçi, kendine acıyan ama yine de gaddar Dracula'sı, Max Schreck'in canlandırdığı Graf von Orlok'un acımasızlığını değerlendirirken, orijinal filmdeki uzun parmaklı, çukur gözlü kan emicinin ünlü imgesini yeniden canlandırır. Roman yazarı *Roland Topor'un (The Tenant (Kiracı))* kıkırdayan bir Renfield olduğu ve geleneksel kahraman rollerinin Ganz ve Adjani tarafından gerçekleştirilen son derece tuhaf, portre gibi yorumlarının yer aldığı bu yapım, bir korku filmi için sıra dışıdır. Korku sahneleri düşük tempoludur, aksiyon ya da olay örgüsünden ziyade esrarengiz ya da kara-mizah içeren olaylarla (ağırbaşlı cenaze törenlerinin ve sağa sola koşuşturan kemirgenlerin doldurduğu bir kasaba meydanı) yüklüdür. Eğer orijinal *Nosferatu, Dracula*'nın en ürkütücü sinema uyarlamasıysa, bu dönüştürücü gözden geçirme kesinlikle en mistik ve gizemli olanıdır. **KN**

Batı Almanya / Fransa
(Gaumont, Werner Herzog)
107dk, Eastmancolor
Dili: Almanca
Yönetmen: Werner Herzog
Yapımcı: Michael Gruskoff, Werner Herzog, Daniel Toscan du Plantier
Senaryo: Werner Herzog
Bram Stoker'ın Dracula isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Jörg Schmidt-Reitwein
Müzik: Popol Vuh
Oyuncular: Klaus Kinski, Isabelle Adjani, Bruno Ganz, Roland Topor, Walter Ladengast, Dan van Husen, Jan Groth, Carsten Bodinus, Martje Grohmann, Rijk de Gooyer, Clemens Scheitz, Lo van Hensbergen, John Leddy, Margiet van Hartingsveld, Tim Beekman
Uluslararası Berlin Film Festivali: Henning von Gierke (Gümüş Ayı), Werner Herzog (Altın Ayı adaylığı)
İngilizce adı: *Nosferatu: Phantom of the Night*

ORDINARY PEOPLE (1980)
Sıradan İnsanlar

"Oğlumuzun cenazesine gidiyorduk ve sen ayağıma ne giydiğimi dert ediyordun!" Robert Redford'un güzel bir biçimde düşünülmüş ve ustalıkla gerçekleştirilmiş ilk yönetmenlik denemesinin, Akademi Ödülleri'nde En İyi Film ve En İyi Yönetmen Oscar'larını alarak Martin Scorsese'nin *Raging Bull'unu (Kızgın Boğa)* geride bırakması, bazıları için hâlâ öfke kaynağıdır. *Sıradan İnsanlar*'da ayrıca En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu Oscarı'yla 19 yaşındaki Timothy-Hutton (böylelikle bugüne dek Oscar kazanan en genç erkek oyuncu olmuştu) ve Judith Guest'in, ergen yaştaki oğullarının ölümünün bir aileye etkisini ele alan başarılı romanının duyarlı ve zekice uyarlamasıyla, senarist Alvin Sargent da ödüllendirilmişti. Ancak bu filmi "anlamayanlar," iç dünyalarındaki gerçeği dile getiremeyen insanlara dair son derece ince, kişisel bir dramı ıskalıyorlar. Anlaşılır bir biçimde film en çok ABD'de ilgi çekti. Buradaki etkileyici ticari başarısı, 1980'ler Amerika'sının, kişinin duygularını ortaya çıkarması konusuna duyduğu ilgiyi yansıtıyordu.

Hutton, popüler ağabeyi, kendisinin hayatta kaldığı bir yelken kazasında boğulduğundan beri suçluluk duygusuyla ve intihar eğilimleriyle boğuşan, liseli genç Conrad Jarret'ı canlandırır. Conrad, aklını derli toplu görünmekle bozmuş ve kızgınlığını şiddetle inkar eden bir kontrol manyağı olan mesafeli, soğuk annesi Beth'ten (Mary Tyler Moore) ne anlayış ne de yardım görür. Başarılı, geçinmesi kolay babası Calvin (Donald Sutherland) oğlu için endişelenir ama onunla ne hakkında, nasıl konuşması gerektiğini ya da kendi duygularını nasıl ifade edeceğini bilemez. Conrad'a ulaşmak ve derin üzüntüsünü ve öfkesini fark etmesi için onu yüreklendirmek açık sözlü, deneyimli bir psikiyatra (Judd Hirsch) düşer. Onunla bağ kurmak acı veren bir tercih yapmayı gerektirse de sonuçta oğlanı sadece babasının sevgisi kurtarabilir.

Chicago'nun zengin bir banliyösünde geçen öyküde, Jarret'ların sosyal statüleri ve ayrıcalıklı refahları, yüzeyin altındaki çalkantıyı daha güçlü vurgular. Başrollerde oynayanlar muhteşemdir; özellikle komedi dizilerinin sevgilisi Moore olmak üzere, türün örneklerine son derece ters seçilmişlerdir ve Conrad'ın tatlı, tuhaf sevgilisi rolünde Elizabeth McGovern parlak bir çıkış yapmıştır. Redford'un filmleri eşsiz bir biçimde Amerikalı ve daima zariftir. Bu samimi, ölçülü, imza yapım, Redford'un geniş görüşlü insancılığının somut bir örneğidir. **AE**

ABD (Paramount, Wildwood)
124dk, Technicolor
Yönetmen: Robert Redford
Yapımcı: Ronald L. Schwary
Senaryo: Alvin Sargent
Judith Guest'in romanından
Görüntü Yönetmeni: John Bailey
Müzik: Marvin Hamlisch
Oyuncular: Donald Sutherland, Mary Tyler Moore, Judd Hirsch, Timothy Hutton, M. Emmet Walsh, Elizabeth McGovern, Dinah Manoff, Fredric Lehne, James Sikking, Basil Hoffman, Scott Doebler, Quinn K. Redeker, Mariclare Costello, Meg Mundy, Elizabeth Hubbard
Oscar: Ronald L. Schwary (film), Robert Redford (yönetmen), Alvin Sargent (senaryo), Timothy Hutton (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Mary Tyler Moore (kadın oyuncu), Judd Hirsch (yardımcı erkek oyuncu)

ATLANTIC CITY (1980)

Louis Malle'ın, suç-gerilim, aşk hikayesi, Güzel ve Çirkin tarzı peri masalı ve yarım yüzyıl içinde bir Amerikan tatil bölgesini etkileyen değişimler üstüne düşüncelerin, sınıflandırması harikulade biçimde zor bir bileşimi olan alaycı şaheseri, Burt Lancaster'ın canlandırdığı, yaşlanan bir tombalacıya, mevcut yaşamının kötü koşullarından kaçmak için Capone, Siegel ve benzerleri gibi büyük bir gangster olduğu zamanlara dair hayallere kapılan, romantik bir gevezeye odaklanır.

Talihini düzeltme ve kendine saygısını yeniden kazanma fırsatı, kahramanın karşısına bir anda, uzaktan beğendiği bir krupiyenin (Susan Sarandon) eski sevgilisi olan, sorumsuz, hippi kokain satıcısı (Robert Joy) kılığında çıkar. Yeniden servete ve genç bir kadına sahip olabilir, tek sorun kokainin aslında Mafya'ya ait olmasıdır.

Malle ve senarist John Guare, filme adını veren oyun alanının, sönmekte olan ihtişamını muhteşem bir biçimde kullanarak, ustalıkla sahnelenmiş aksiyon sekanslarıyla zaman zaman gerilimi arttırarak ve tüy gibi hafif yapımı, bütün oyuncuların sergilediği sağlam performansla bağlayarak, rüyalar, aldanışlar ve gerçeklik arasındaki uçurumu incelikle ele alırlar. Ancak *Atlantic City*'de, sonunda defne yapraklarını kazanan, sadece *Sweet Smell of Success'deki (Başarının Tatlı Kokusu)* J.J. Hunsecker performansı filmdekine rakip olan Lancaster'dır. **GA**

ABD / Kanada / Fransa (Cine-Neighbor, Famous Players, International, Merchant, Paramount, Selta, CFDC)
104dk, Renkli
Yönetmen: Louis Malle
Yapımcı: Denis Héroux
Senaryo: John Guare
Görüntü Yönetmeni: Richard Ciupka
Müzik: Michel Legrand
Oyuncular: Burt Lancaster, Susan Sarandon, Kate Reid, Michel Piccoli, Hollis McLaren, Robert Joy, Al Waxman, Robert Goulet, Moses Znaimer, Angus MacInnes, Sean Sullivan, Wallace Shawn, Harvey Atkin, Norma Dell'Agnese, Louis Del Grande
Oscar adaylıkları: Denis Héroux (film), Louis Malle (yönetmen), John Guare (senaryo), Burt Lancaster (erkek oyuncu), Susan Sarandon (kadın oyuncu)

LE DERNIER MÉTRO (1980)
Son Metro

2. Dünya Savaşı ve Alman işgali hakkında pek çok Fransız filmi çekilmiştir ama hiçbiri François Truffault'nun *Son Metro*'su kadar görkemli değildir. Bu film aynı zamanda Truffault'nun "gösteri" hakkındaki yarım kalan üçlemesinin, film yapımına dair *La Nuit Américaine'den (namıdiğer Gecenin Ötesi, 1973)* sonra, tiyatro hakkındaki ikinci bölümüdür.

Yahudi yönetmen Lucas Steiner (Heinz Bennent) savaş süresince kilerde saklanırken, karısı Marion (Catherine Deneuve) tiyatroyu işletir ve yükselen yıldız Bernard Granger'ın (Gérard Depardieu) rol aldığı bir oyun sahneler. Truffaut tarihe biraz keyfi yaklaşsa da nüfuz sahibi faşist bir eleştirmenin yatıştırılmasından, karaborsa salam kaçakçılığına dek, işgal altındaki Fransa'da günlük hayata dair pek çok gerçek detayı filmine doldurur. Her şeyin ötesinde, dönem şarkıları, giysileri ve nesneleriyle çağın ruhunu güçlü bir biçimde canlandırır ve filmin dünyasıyla filmin içindeki oyunun, birbirlerine oyuncu bir biçimde yansıdıkları pitoresk, temsili bir ortam yaratır.

Truffaut daha sonra iki film çekmiş olsa da *Son Metro* erken ölümünden önceki son önemli eseri olarak görülür. Filmin, merkezindeki romantik çifti canlandıran yıldızlar, Deneuve ve Depardieu'ye de çok şey borçlu olan büyük başarısı, Truffaut'nun parlak kariyerini taçlandırdı. Hiç tartışmasız, sorunlu bir dönemin kabul gören bir yorumu olsa da muhteşem, coşkulu ve göz alıcı bir filmdir *Son Metro*. **GV**

Fransa (Carrosse, SFP, Sédif, TF1)
128dk, Fujicolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: François Truffaut
Yapımcı: François Truffaut
Senaryo: Jean-Claude Grumberg, Suzanne Schiffman, François Truffaut
Görüntü Yönetmeni: Néstor Almendros
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: Catherine Deneuve, Gérard Depardieu, Jean Poiret, Heinz Bennent, Andréa Ferréol, Maurice Risch, Paulette Dubost, Jean-Louis Richard, Sabine Haudepin, Jean-Pierre Klein, Renata, Marcel Berbert, Hénia Ziv, László Szabó, Martine Simonet
Oscar adaylıkları: Fransa (yabancı film)

İngilizce adı: *The Last Metro*

Britanya (Hawk, Peregrine, Producers Circle, Warner Bros.)
119dk, Renkli
Yönetmen: Stanley Kubrick
Yapımcı: Stanley Kubrick
Senaryo: Stanley Kubrick, Diane Johnson
Stephen King'in romanından
Görüntü Yönetmeni: John Alcott
Müzik: Wendy Carlos, Rachel Elkind
Oyuncular: Jack Nicholson, Shelley Duvall, Danny Lloyd, Scatman Crothers, Barry Nelson, Philip Stone, Joe Turkel, Anne Jackson, Tony Burton, Lia Beldam, Billie Gibson, Barry Dennen, David Baxt, Manning Redwood, Lisa Burns

THE SHINING (1980)
Cinnet

Stanley Kubrick'in, Stephen King'in aynı adlı eserinden yaptığı usta işi uyarlama sayesinde, *The Shining* sadece yazara ve yönetmene sarsılmaz bir ün kazandırmakla kalmadı, aynı zamanda aktör Jack Nicholson'ı "süper-starlar" dünyasına da taşıdı. Nicholson'un ürkütücü, kan donduran Tonight Show nidası "İşteeee karşınızdaaaa Johnny!" sinema tarihinin en unutulmaz sahnelerinden biri olmuştur. Toparlanmakta olan alkolik Jack Torrance (Jack Nicholson), karısı Wendy (Shelley Duvall) ve küçük oğlu Danny'yle (Danny Lloyd) birlikte yaşamak üzere, ölü sezonda bakıcılığını yapmak üzere işe girdiği, Colorado'nun Rocky Dağları'nda görkemli bir dinlenme yeri ve artık boş olan Overlook Hotel'e gider. Haftalar geçtikçe ailenin her bir üyesi korkutucu sanrılar görür. Otelde uzun yıllar önce gerçekleşen kanlı cinayetlere dair ilk görüntüleri, psişik yetenekleri en yüksek olan Danny görür. Ardından Jack yavaş ve geri dönüşsüz bir biçimde deliliğe sürüklenmeye başlar. Bilinç düzeyinde deneyimlerinin farkında olmasa da yaşanan her olaydan sonra davranışları daha değişken, şiddetli ve saldırgan bir hal alır. Aklını Danny'nin kendi kabuğuna çekilmesine ve Jack'in mantıksız davranışlarına takan Wendy, en son etkilenen kişidir. Sonunda, içinde bulunduğu tehlikenin acı bir biçimde farkına varır ve isterinin eşiğinde olduğu halde, oğluyla birlikte hayatta kalmayı başarır.

King'in kitabı, kendi cümleleriyle "sadece yazar tıkanmışlığı hakkında küçük bir öyküdür." Romancı Diane Johnson'la işbirliği yapan Kubrick, romanın temaları olan iletişim ve yalıtılmışlık üzerine şiddetle yüklenip, onları zengin bir sembolizmle güçlendirir. Bu temalar, kısmen psişik "yansıma" becerisiyle ve kısmen de Jack'in deliliğe dehşet verici yuvarlanışıyla film boyunca tekrarlanır.

Film karanlık, rahatsız edici ve klostrofobiktir. Kubrick, büyük dehşet uyandıran bir atmosfer yaratarak ustalığını sergiler. Kamera açılarını ve tempoyu dikkatle belirleyerek, bizi korkunun içine çeker. Bütün şaheserler gibi *The Shining* de bir edebiyat uyarlaması statüsünü aşarak sadece (kayda değer müziklerin ve Roy Walker'ın unutulmaz yapım tasarımının güç kattığı, görkemli havadan çekimler, nefes kesici ve sembolik renk kullanımı ve yinelenen ayna ve labirent imgeleriyle) Kubrick'in en başarılı eserlerinden biri değil aynı zamanda çağdaş korku sinemasının bir klasiği haline gelir. Şaşırtıcı bir biçimde Stephen King, gerçekliğin çözülmesine ve yavaş yavaş delirmeye dair öyküsünün Kubrick yorumundan pek de memnun kalmamıştı. 1997'de orijinal romana neredeyse kelimesi kelimesine sadık kalan kısa bir televizyon dizisi için Mick Garris'le çalıştı. **RDe**

ABD (Lucasfilm Ltd.)
124dk, Renkli
Yönetmen: Irvin Kershner
Yapımcı: Gary Kurtz, George Lucas
Senaryo: George Lucas, Leigh Brackett, Lawrence Kasdan
Görüntü Yönetmeni: Peter Suschitzky
Müzik: John Williams
Oyuncular: Mark Hamill, Harrison Ford, Carrie Fisher, Billy Dee Williams, Anthony Daniels, David Prowse, Kenny Baker, Peter Mayhew, Frank Oz, Alec Guinness, Jeremy Bulloch, John Hollis, Jack Purvis, Des Webb, Kathryn Mullen
Oscar: Bill Varney, Steve Maslow, Gregg Landaker, Peter Sutton (ses), Brian Johnson, Richard Edlund, Dennis Muren, Bruce Nicholson (görsel efekt)
Oscar adaylıkları: Norman Reynolds, Leslie Dilley, Harry Lange, Alan Tomkins, Michael Ford (sanat yönetimi), John Williams (müzik)

STAR WARS: EPISODE V - THE EMPIRE STRIKES BACK (1980)
Yıldız Savaşları: Bölüm 5 - İmparator

"Asiler için kötü bir zaman..." Darth Vader (David Prowse) saplantılı bir biçimde toy kahraman Luke Skywalker'ı (Mark Hamill) aramaktadır. Luke kaderini keşfetmeye başlar. Üçkağıtçı maceraperest Han Solo'nun (Harrison Ford) yakasına kelle avcısı Boba Fett (Jeremy Bulloch) yapışmıştır. Asi prenses Leia (Carrie Fisher) kulak örten saç modelini bir topuzla değiştirmiştir ve kötücül İmparatorluk, çok çok uzaklardaki bir galaksideki kuşattığı yiğit özgürlük savaşçılarının başına bela edeceği, bir dizi yeni dehşet verici teknolojiye sahiptir.

George Lucas'ın, modern sinemanın mihenk taşı olan orijinal *Yıldız Savaşları* üçlemesinin en iyisinin, büyük gişe başarısının ve kültürel olgunun, bu 1977 yapımı çarpıcı devam filmi, Oscar kazanan daha çok sayıda özel efektiyle birinciyi geride bırakmıştır. 5. Bölüm daha kişiliklidir: Başroldeki üçlüde aşk filizlenir; ve ortaya, hepsi de stüdyonun çalışkan işçisi Irvin Kershner'ın usta ellerine emanet edilmiş, güçlü yeni karakterler çıkar (Billy Dee Williams'ın canlandırdığı atılgan hergele Lando Calrissian gibi). Luke'un bir hipotermi talihsizliği yaşadığı çarpıcı buz gezegeni Hoth'dan, asilerin ilk epik kara çarpışmasına varıncaya dek aksiyon son derece güçlüdür. Çarpışma, Han'ın geçmişiyle yüzleştiği *Cloud City'de (Bulut Şehir)* doruk noktasına ulaşır ve baş düşman Vader (James Earl Jones'un unutulmaz seslendirmesiyle) Luke'a *Yıldız Savaşları* mitinin merkezindeki sarsıcı gerçeği açıklar.

Bu saldırılar arasında Luke, Jedi şövalyesi olmak için eğitim almaya devam eder ve tuhaf gizemci usta Yoda'nın (Muppet'lara can veren Frank "Miss Piggy" Oz'un, şaşırtıcı bir ifade gücü ve canlılıkla oynattığı, kırış kırış kukla keşiş) eğitimi altında, Dagobah bataklıklarında "güç"le tanışır.

Tıpkı öncülü gibi, İmparator da 1930'ların Cumartesi serilerinin2 bütün heyecanlı gerilimlerinden faydalanır. Howard Hawks'la gerçekleştirdiği çalışmalarla tanınan ve filmin yapımı başlamadan ölen Leigh Brackett'ın ve sonradan gelen etkileyici Lawrence Kasdan'ın yazdığı harika senaryo, canlı bir romantik eğlence duygusuyla gelişir. Tek cümlelik diyaloglar slogan haline gelmiştir; "İçimde bununla ilgili kötü bir his var" gibi. Sahne çalan C-3PO ve R2-D2 gibi androidler arasındaki hoş, komik etkileşim ve çok daha tuhaf uzaylı yaratıklar, tüm dünyada izleyicilerin beğenisini kazanmıştır. Lucas'ın 1997'de dijital olarak güçlendirilmiş efektler ve üç dakika ilave ederek yenilediği bu canlı, patlamış mısır macerasının bugün daha da şık ve en az eskisi kadar eğlenceli olduğu söylenebilir. **AE**

THE ELEPHANT MAN (1980)
Fil Adam

David Lynch'in 1977 yapımı ilk uzun metraj filmi Eraserhead, Jack Nance'ın temel doğum korkusu için mükemmel bir katalizör görevi gören, tıslayan buharlar ve çevreyı kirleten fabrikalarla dolu sanayileşmiş dünyaya dair bir kabus gibidir. *Fil Adam*'da Lynch aynı temaların ve imgelerin çoğunu kullanır; ama bunlar, bu kez tuhaf, bilmecemsi bir metafora değil, dokunaklı, insancıl bir ifadeye dönüşürler.

Mel Brooks, John Merrick'in (sahip olduğu büyük urlar yüzünden acımasızca "Fil Adam" lakabı takılmıştı) gerçek öyküsünü beyazperdeye taşımak için yıllarca uğraştı. İşin başına Lynch'i getirmek için de aynı ölçüde büyük bir mücadele verdi. Hoş bir biçimde siyah-beyaz, geniş ekran çalışan yönetmen, 19. yüzyıl Londra'sını, kılı kırk yaran Viktoryen hassasiyetiyle, sanayi devriminin katı, kirli gerçeklerinin çirkin, rahatsız edici bir çatışması olarak yansıtır.

Bir sirk gösterisinden, iyi niyetli bir cerrah (Anthony Hopkins) tarafından kurtarılan Merrick (John Hurt), deforme görüntüsüne verdiği ilk tepki şok ve tiksinti olan bir dünyaya uyum sağlamaya çalışır. Dönemin görgü kuralları ve resmiyetiyle yetiştirilmiş nazik Merrick, çevresindekilerin çoğunun önyargılarının ve tatsız hislerinin üstesinden gelemez. Hurt, Merrick'i, kendisini tanınmaz hale getiren tonlarca makyajın altından ışıldayan bir duyarlılık ve ağırbaşlılıkla canlandırır. Başlangıçtaki iyi niyetine rağmen, Merrick'i, bilinçaltı güdülerle tıbbi bir tuhaflık olarak kullanıyor olabileceğini fark eden Hopkins de aynı ölçüde muhteşemdir. Film baştan sona bir başarıdır, özellikle sanat filmleri gettosundan kurtulmasına yardımcı olan çok sayıda ödül kazanan Lynch için. **JKl**

Britanya / ABD (Brooksfilms Ltd) 124dk, SB

Yönetmen: David Lynch

Yapımcı: Jonathan Sanger

Senaryo: Christopher De Vore, Eric Bergren, David Lynch
Sir Frederick Treves'in The Elephant Man and Other Reminiscences ve Ashley Montagu'nun The Elephant Man: A Study in Human Dignity isimli kitaplarından

Görüntü Yönetmeni: Freddie Francis

Müzik: John Morris

Oyuncular: Anthony Hopkins, John Hurt, Anne Bancroft, John Gielgud, Wendy Hiller, Freddie Jones, Michael Elphick, Hannah Gordon, Helen Ryan, John Standing, Dexter Fletcher, Lesley Dunlop, Phoebe Nicholls, Pat Gorman, Claire Davenport

Oscar adaylıkları: Jonathan Sanger (film), David Lynch (yönetmen), Christopher De Vore, Eric Bergren, David Lynch (senaryo), John Hurt (erkek oyuncu), Stuart Craig, Robert Cartwright, Hugh Scaife (sanat yönetimi), Patricia Norris (kostüm), Anne V. Coates (kurgu), John Morris (müzik)

THE BIG RED ONE (1980)

ABD (Lorimar Television)
113dk, Metrocolor
Dili: İngilizce / Fransızca / İtalyanca
Yönetmen: Samuel Fuller
Yapımcı: Gene Corman
Senaryo: Samuel Fuller
Görüntü Yönetmeni: Adam Greenberg
Müzik: Dana Kaproff
Oyuncular: Lee Marvin, Mark Hamill, Robert Carradine, Bobby Di Cicco, Kelly Ward, Stéphane Audran, Siegfried Rauch, Serge Marquand, Charles Macaulay, Alain Doutey, Maurice Marsac, Colin Gilbert, Joseph Clark, Ken Campbell, Doug Werner
Cannes Film Festivali: Samuel Fuller (Altın Palmiye adaylığı)

Samuel Fuller'ın kariyerindeki en iddialı savaş filmi, 2. Dünya Savaşı sırasında kendisinin dahil olduğu Birinci Piyade Bölüğü'ndeki anılarına dayanan *The Big Red One*'ın *(Büyük Kırmızı Bir)* yapımı uzun sürmüştü. Sonunda film gösterime girdiğinde, stüdyonun geniş kapsamlı yeniden montajı ve üstüne eklenen anlatım (yönetmen Jim McBride tarafından), filmi, Fuller'ın istediğinden farklı bir hale getirmişti. Fuller başta stüdyoya dört saatlik ve iki saatlik iki farklı montaj vermişti ancak ikisi de reddedilmişti. Fuller düşkünleri, bu yorumlardan birinin ya da her ikisinin de bir gün yenileneceği umudunu koruyor. Yine de bu film, muhteşem şiirsel fikirler, yoğun duygular ve metafizik işaretler yönünden zengin, akıldan çıkmayan imgeler içeren, görkemli, kişisel bir savaş destanıdır.

Lee Marvin'in başını çektiği etkileyici kadroda Mark Hamill, Bobby Di Cicco ve Robert Carradine yer alır. Enerji ve gözlem dolu olan film unutulmaz, büyüleyici anlarla ve akıldan çıkmaz gerçeküstücü imgelerle doludur: Savaşma isteğini ilan ederken bir makineli tüfek kapıp kullanan, akıl hastanesindeki bir hasta; Normandiya çıkarması sırasında bir cesedin saatine uzun süre odaklanılması *(Saving Private Ryan'ı - Er Ryan'ı Kurtarmak* çekerken Steven Spielberg'in haberdar olduğu bir sekans); ölüm kamplarından birinin kurtarılmasından sonra ölü bir çocuğu taşıyan asker (güçlü bir biçimde, Kenji Mizoguchi'nin *Ugetsu Monogatari - Yağmurdan Sonraki Soluk Ayın Öyküleri*'ndeki kahramanın, kendisini bir hayaletin karşıladığı eve dönüş sahnesini çağrıştıran tekinsiz bir sekanstır). **JRos**

LOULOU (1980)

Fransa (Action, Gaumont)
110dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Maurice Pialat
Yapımcı:: Yves Gasser, Klaus Hellwig, Yves Peyrot
Senaryo: Arlette Langmann, Maurice Pialat
Görüntü Yönetmeni: Pierre-William Glenn, Jacques Loiseleux
Müzik: Philippe Sarde
Oyuncular: Isabelle Huppert, Gérard Depardieu, Guy Marchand, Humbert Balsan, Bernard Tronczak, Christian Boucher, Frédérique Cerbonnet, Jacqueline Dufranne, Willy Safar, Agnès Rosier, Patricia Coulet, Jean-Claude Meilland, Patrick Playez, Gérald Garnier, Catherine De Guirchitch
Cannes Film Festivali: Maurice Pialat (Altın Palmiye adaylığı)

Arlette Langmann ve Fransız gerçekçi Maurice Pialat'nın çığır açan bu filmi, ilişkilerin dinamiklerine cinsellik açısından dürüst (ve muhtemelen iç gıcıklayıcı) bir bakış görünümü altında, Fransız toplumunun keskin bir eleştirisidir. Filmin kalıcı değeri bunun çok ötesindedir.

Filmin sıradan öyküsü, dolambaçlı ve biraz kafa karıştırıcı olmakla birlikte, bütünlüğü son derece başarılı bir biçimde korunan bir hikayenin çatısını oluştur. Nelly (Isabelle Hupert), yontulmamış kocasını (Guy Marchard), tembel eski mahkum Loulou (sert ama hassas haydut rolünde son derece inandırıcı olan Gerard Depardieu) için terk eder. Loulou çalışmak yerine çalar. Nelly çalışır ama pek azı belli olan çeşitli sebeplerle, eski kocasına dönüp durur. İngilizce tercümenin niteliği yer yer farklılık gösterse de doğaçlama gibi duran diyaloglar yine de farklı ve inandırıcıdır. Nelly'nin kısa ve öz bir biçimde ortaya koyduğu üzere, bir kadının onu "siken bir aylağı, sinir eden zengin bir adama tercih edeceği" fikri, o dönem için şoke ediciydi. Yirmi yıl sonra filmin dili hâlâ aynı ölçüde keskin ve açıktır ve tam da bu nedenle son derece güzeldir. Montajda kullanılmayan, Huppert'in park etmiş iki aracın arasında kaybolduğu sahnenin yanı sıra "yatak kırma" sahnesiyle ünlenen *Loulou*, ilgi çekici, usta işi ve tam anlamıyla yetişkinlere yönelik bir filmdir. **KK**

AIRPLANE! (1980)
Uçak

ABD (Paramount)
88dk, Metrocolor
Yönetmen: Jım Abrahams, David Zucker, Jerry Zucker
Yapımcı: Jon Davison, Howard W. Koch Jr.
Senaryo: Jim Abrahams, David Zucker, Jerry Zucker
Görüntü Yönetmeni: Joseph F. Biroc
Müzik: Elmer Bernstein
Tema müziği: John Williams
Oyuncular: Robert Hays, Julie Hagerty, Lloyd Bridges, Leslie Nielsen, Robert Stack, Peter Graves, Lorna Patterson, Stephen Stucker, Kareem Abdul-Jabbar, Jim Abrahams, Frank Ashmore, Jonathan Banks, Craig Berenson, Barbara Billingsley

Uçak, yapımcı-yönetmen-senarist ekibi David ve Jerry Zucker ile Jim Abrahams'ın üçüncü filmiydi ve ekibin eşsiz, parodiye dayanan, ayrıntılı tarzlarını ortak bilincin bir parçası haline getirdi. Özünde 1970'lerin, *The Towering Inferno (Göktelende Panik)*, *Earthquake (Deprem)* ve *Airport (Havaalanı)* gibi felaket filmlerinin bir parodisi olan Uçak büyük ölçüde tek bir felaket filmini, 1957 yapımı *Zero Hour*'u *(Kritik An)* temel alır. Zucker kardeşler ve Abrahams, *Zero Hour*'un haklarını satın almıştı; ve *Uçak*, orijinal filmin öyküsüne, o filmden bazı diyalogları içerecek denli (bunlardan en ünlüsü Leslie Nielsen'ın söylediği "Sadece bu uçağı uçurabilecek değil aynı zamanda akşam yemeğinde balık yememiş birini bulmamız gerekiyor" cümlesidir) sadıktır. Böylelikle film, Zucker kardeşlerin de daha sonra itiraf ettiği üzere, önceki çalışmaları *Top Secret (Çok Gizli)* ve *Kentucky Fried Movie*'de eksik olan bir yapıya sahip olmuştur. Ama *Uçak*, o zamana dek saçmalık derecesinde abartılmış facia filmleri janrının bilindik bütün kalıplarıyla oynayarak, filme başka öğeler katar: Sorunlu bir ilişki, tehlikeli bir hastalık geçiren çocuklar, zayıflıklarıyla yüzleşmeleri gereken korkaklar, bir rahibe, "siyah-sömürü sinemasına" özgü zevzek adamlar ve çok çeşitli kaba espriler.

Uçak ona çok şey borçlu olan *Dumb and Dumber (Salak ile Avanak)* ve *Scary Movie (Korkunç Bir Film)* gibi filmlerin R kategorisine alınan esprilerine sahip olmayabilir ama rahatsız edici olabilecek anlara yeterince sahiptir. Özellikle Küçük Joey'e (Rossie Harris) söylediği pedofilyak cümleler neyse ki oldukça yumuşatılarak yazılmış olan Peter Grave'in canlandırdığı Kaptan Oveur karakterinde. Her şeyden önemlisi film, bu üçlünün, parodinin ciddi bir biçimde oynanması kuralına uyar ve bazı karakterler bu akıllıca yoldan sapsa da Graves ve Nielsen gibi emektar aktörler rollerini, en ciddi filmlerden birinde oynarmışçasına canlandırırlar. Bu filmde, bu kuralın geçerli olmadığı tek istisna, kendi çılgın, komik galaksisinde yaşar gibi görünen hava trafik kontrolörü Johnny Hinshaw rolündeki muhteşem Stephen Stucker'dır. Ekip, en büyük esin kaynaklarının, Mad dergisinin "Görmeyi İsteyeceğiniz Sahneler" başlıklı, düzenli olarak yayınlanan bölümü olduğunu belirtmişti. **KK**

RAGING BULL (1980)
Kızgın Boğa

ABD (Chartoff-Winkler Productions)
129dk, SB/Technicolor
Yönetmen: Martin Scorsese
Yapımcı: Robert Chartoff, Irwin Winkler
Senaryo: Paul Schrader, Mardik Martin
Jake La Motta, Joseph Carter, Peter Savage'ın kitabından
Görüntü Yönetmeni: Michael Chapman
Müzik: Pietro Mascagni
Oyuncular: Robert De Niro, Cathy Moriarty, Joe Pesci, Frank Vincent, Nicholas Colasanto, Theresa Saldana, Mario Gallo, Frank Adonis, Joseph Bono, Frank Topham, Lori Anne Flax, Charles Scorsese, Don Dunphy, Bill Hanrahan, Rita Bennett
Oscar: Robert De Niro (erkek oyuncu), Thelma Schoonmaker (kurgu)
Oscar adaylıkları: Irwin Winkler, Robert Chartoff (film), Martin Scorsese (yönetmen), Joe Pesci yardımcı erkek oyuncu), Cathy Moriarty (yardımcı kadın oyuncu), Michael Chapman (görüntü yönetmeni), Donald O. Mitchell, Bill Nicholson, David J. Kimball, Les Lazarowitz (ses)

Boksa dair bu biyografik film, eski orta siklet şampiyonu Jake La Motta'nın yazdırdığı otobiyografisini keşfeden ve *Taksi Şoförü*'nde birlikte çalıştığı yönetmen Martin Scorsese ve senarist Paul Schrader'ı, bu güçlü, uzlaşmaz malzemeyle ilgilenmeye ikna eden aktör Robert de Niro'nun kişisel projesiydi. Ayakta kalan ve sonunda galip gelen, ringlerin kaybetmesi beklenen adamını yücelten Rocky filmleri (ironik bir biçimde bu filmlerin de yapımcıları Irwin Winkler ve Robert Dhartoff'du) tüm zamanların en başarılı spor destanlarıyken, *Kızgın Boğa*, Rocky'nin tam tersini, sonunda fazla şişirilmiş hırslı bir dövüşçü olarak geçmişte kalan ve bu arada hiçbir şey öğrenmeyen ya da başarılarında tatmin bulamayan birini ele alma cesareti gösterir.

Uzun yıllardan ve pek çok engelden sonra, La Motta (De Niro) şampiyonluk kemerini kazanır ama perdedeki zamanla birkaç dakika sonra, rehinciye vermek için kemerdeki mücevherleri söker. Böylece, ahlaki bir suçlamadan rüşvetle kurtulmaya çalışacaktır. Kızgın Boğa aynı zamanda kendini ifade edemeyen, sert bir adamın ruhunun, şiirsel, cüretkar bir incelemesidir. Çektiği ve başkalarına çektirdiği fiziksel ve psikolojik zararları anlatırken, Bronx'la sınırlı İtalyan asıllı Amerikan dünyasının tamamını tanımlayan köklü kadın düşmanlığını (ve hastalıklı homofobiyi) göstererek, sahip olduğu pek çok korkunç kusuru asla mazur görmez. Buradaki mucize, De Niro'nun, reklamı çok yapılan bedensel değişiminin güç kattığı, örnek gösterilecek ustalıkta bir oyunculukla, bir kıskançlık krizinin ve ringdeki saldırganlığının kendisi ve ailesi için nasıl kötü sonuçlar doğurduğunu yansıtırken, La Motta'ya bunca duygudaşlık hissedebilmesidir. İlk dönem maçlarında gelincik kadar zarif olan, kontrol edilemez gaddarlıkta bir yumruk makinesini; ve ringlerdeki kariyeri bittiğinde, doyumsuz tutkuya teslim olabilen koca göbekli, kafası yavaş çalışan, yıkılmış La Motta'yı canlandırırken de aynı ölçüde inandırıcı olan aktör, büyük ustalık sergiler.

Olağanüstü dövüşlerin (kameraman Michael Chapman'ın patenler üstünde yakaladığı patlayan flaşlar, fışkıran vücut sıvıları ve acımasız yumruklardan oluşan siyah beyaz halüsinasyonlar) yanı sıra, Scorsese, ürkütücü ya da dokunaklı pek çok sahne çekmiştir: La Motta'nın kardeşi Joey'nin (Joe Pesci), havlu atmak zorunda kaldığı bir dövüşten sonra ağlayan boksöre sarılması, Budd Shulberg'in yazdığı Rıhtımlar Üstünde'deki "bir şampiyon olabilirdim" konuşmasını (daha sonra La Motta gece kulübündeki gösterisi için bu sahnenin provasını yapar) içi boş ve yapmacıklı gösteren bir andır; La Motta'nın karısını (Cathy Moriarty) küçük hayali sadakatsizlikler için iğneleyip durması ve sonunda kendisini seven herkesi onu terk etmek zorunda bırakacak kadar acımasızca saldırgan birine dönüşmesi; kötü bir döneminde hapse girmesi ve sanki bir kez daha Sugar Ray Robinson'la dövüşüyormuş gibi taş duvarları yumruklaması; La Motta'nın sözcükleri, bir zamanlar yumruklarını konuşturduğu kadar acımasızca kullanmaya çalıştığı ama çaresizce söylediği herzaman ki repliği "Eğlence diye buna denir"le noktalanan korkunç gösterisi boyunca, sadece dil açısından ne kadar kalın kafalı biri haline geldiğini gösterdiği bütünlükten yoksun gece kulübü şovu.

Kızgın Boğa, ringin kenarındaki kadınların kaza eseri incinmelerinden rahatsızlık duymayacak bir erkeklik anlayışının filmidir. Kadın izleyiciler, bir kargaşa anında çığlık atarken ya da yüzlerine kan sıçrarken görülür hatta gece kulübü günlerinde, La Motta onu görmeye gelen bir politikacının karısının kucağına içki döker. **KN**

EVERLAST

RAIDERS OF THE LOST ARK (1981)
Kutsal Hazine Avcıları

1930'ların Cumartesi matineleri serisinin bir parodisinden ziyade, bu seriye bir saygı duruşu olan *Kutsal Hazine Avcıları*, tümü alaycı bir mizah duygusuyla sahnelenen heyecan, özel efektler ve macerayı birleştiren bir film için, yapımcı George Lucas (*Yıldız Savaşları*'nı yeni bitirmişti) ve yönetmen Steven Spielberg'i bir araya getirmişti.

Harrison Ford, kariyeri boyunca kendisine en yakışan rolde, Indiana Jones'u canlandırır. Gündüzleri tüvit takım elbise giyen bir arkeoloji profesörü Indiana Jones, vaktinin kalanını Kayıp Ahit Sandığı (Musa'nın, On Emir'in yazılı olduğu tabletleri içine yerleştirdiği düşünülen altın sandık) gibi hazineleri ve nesneleri bulmak için dünyayı dolaşarak geçirir. Ne yazık ki önünde sandığı taşıyan orduların yenilmez olduğunu duymuş olan Naziler de onun peşindedir.

Alâmeti farikası olan şapkası ve kırışık giysileriyle Indy, bubi tuzağı yerleştirilmiş bir mağarada hızla yuvarlanan bir kayadan kaçar, yılan dolu bir kuyudan kurtulur, bir Afrika pazarında kötü haydutları atlatır ve çöldeki heyecanlı takipte, hareket halindeki bir kamyonun altından sarkar. Bunlar filmin etkileyici sahnelerinden sadece bazılarıdır. Ne var ki kahramanımız Süpermen değildir ve sık sık dayak yer.

Kutsal Hazine Avcıları pek çok açıdan başarılıdır. Bu başarı, sadece Ford'un harika performansı ve Spielberg'in aksiyon ve heyecanı artırma yeteneğinden değil, aynı zamanda Lawrence Kasdan'ın (Lucas'ın belirlediği bir taslak üzerinde çalışarak) eski moda bir maceradan çok daha fazlasını içeren bir senaryo yazmasından da kaynaklanır. Yarattığı kahraman, karmaşık, mükemmel olmaktan uzak; paha biçilemez hazineleri çalmakla, onları korumak arasındaki ince çizgide dolaşan biridir. Kötüler, özellikle de Indy'nin arkeolojik rakibi Belloq (Paul Freeman), onları harekete geçiren nedenler dışında (tarihi koruma isteğine karşılık açgözlülük) kahramandan çok da farklı değildir. Kadın kahraman Marion (Karen Allen) da zor durumdaki kadın örneğine uymaz, aksine fiziksel açıdan güçlü, kendi başının çaresine bakabilecek (çoğu zaman) bir kadındır ve kahramana hiç ihtiyacı yoktur.

The Mummy (Mumya, 1999) gibi filmlerde sık sık taklit edilen (ama asla aynı başarıya ulaşamayan) mükemmel bir macera, mizah, özel efekt, gerçeklerden kaçış ve muhteşem performanslar paketi olan *Kutsal Hazine Avcıları*'nın, iki devam filmi çekilmişti ve üçüncüsünün de yolda olduğu rivayet ediliyor. **JB**

ABD (Lucasfilm, Paramount)
115dk, Metrocolor
Dili: İngilizce / Almanca / Fransızca / İspanyolca
Yönetmen: Steven Spielberg
Yapımcı: Frank Marshall
Senaryo: Lawrence Kasdan, George Lucas, Philip Kaufman
Görüntü Yönetmeni: Douglas Slocombe
Müzik: John Williams
Oyuncular: Harrison Ford, Karen Allen, Paul Freeman, Ronald Lacey, John Rhys-Davies, Denholm Elliott, Alfred Molina, Wolf Kahler, Anthony Higgins, Vic Tablian, Don Fellows, William Hootkins, Bill Reimbold, Fred Sorenson, Patrick Durkin
Oscar: Norman Reynolds, Leslie Dilley, Michael Ford (sanat yönetimi), Richard Edlund, Kit West, Bruce Nicholson, Joe Johnston (görsel efekt), Michael Kahn (kurgu), Bill Varney, Steve Maslow, Gregg Landaker, Roy Charman (ses), Ben Burtt, Richard L. Anderson (özel ses efektleri)
Oscar adaylıkları: Frank Marshall (film), Steven Spielberg (yönetmen), Douglas Slocombe (görüntü yönetmeni), John Williams (müzik)

DAS BOOT (1981)
Denizaltı

Yönetmen Wolfgang Petersen'in 1981 yapımı 2. Dünya Savaşı filmi *Denizaltı*, altı Akademi Ödülü'ne aday gösterilmişti ki bu herhangi bir yabancı film için "imkansız bir iş"ti. Sualtı çarpışmalarının görüntülerini ve daha da dikkat çekici bir biçimde seslerini, gerçekçi klostrofobik detaylarıyla yakalayan film, milliyetçilik meselelerini arka plana iterek, savaşın parçaladığı sularda bir denizaltı kullanmanın nasıl güç bir iş olduğuna odaklanır.

Kuzey Atlantik'te Müttefik gemilerini vurmaktan ibaret tek bir görevi ele alan filmde, olayların çoğu pis, küf kokulu, sıkış tıkış U96'nın içinde geçer. Yetki, 30 yaşında kıdemli bir denizaltıcı olan kaptan Teğmen Henrich Lehmann-Willenbrock'dadır. Bu filme dek Almanya dışında tanınmayan mavi gözlü başrol oyuncusu Jürgen Prochnow, kaptandan beklenecek sarsılmaz profesyonelliği ince, inandırıcı bir insaniyetle yumuşatır. Yapması gerekenleri yapsa da kalpsiz biri değildir. Dehşet verici olaylara dair duygusal gerçekler, günlüğünün satırları arasında gizlidir. Daha sonra Holywood'un bağrına bastığı ve *The Keep (Kale), The English Patient (İngiliz Hasta)* ve başka filmlerde rol alan Prochnow, kaptanın öylesine cisimleşmiş hali gibidir ki film Almanlar ve Amerikalılar için ortak ilgi konusuyken, bu önemli rol için hem Robert Redford'un hem de Paul Newman'ın aday gösterilmiş olduğunu düşünmek mümkün değildir. Mükemmel yardımcı oyuncular arasında yer alan, bir Alman rock müzisyeni olan Herbert Grönemeyer, Teğmen Werner'i canlandırır. Bu karakter, *Denizaltı*'nın senaryosunun dayandığı, çok satan anıları 1973 yılında yayınlanan, savaş muhabiri Lothar-Gunther Bucheim'ı temel alıyordu.

Denizaltı'nın sinir bozucu gerçekçiliği, büyük ölçüde bu yapım için üretilen üç adet, gerçek ölçülerdeki U-boat'a dayanır. Filmin 14 milyon dolarlık bütçesinin büyük bir kısmına mal olan denizaltılar daha sonra *Raiders of the Lost Ark'ta (Kutsal Hazine Avcıları)* kullanılmıştı. Görsel olduğu kadar işitsel bir deneyim de olan filmin tamamı sessiz çekilmişti çünkü bir denizaltının içinde canlı ses kaydı almak imkansızdı. Altyazılı versiyonun eksiksiz olduğu düşünülmektedir. Almanca ve İngilizce diyalogların tamamı sonradan eklenmiştir ve İngilizce konuşulan versiyonda Alman aktörlerin çoğu, kendilerini seslendirmişlerdir. **KK**

Batı Almanya (Bavaria, Radiant, SDR, WDR)
149dk, Technicolor
Dili: Almanca / İngilizce
Yönetmen: Wolfgang Petersen
Yapımcı: Günter Rohrbach, Michael Bittins.
Senaryo: Wolfgang Petersen, *Lothar G. Buchheim'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Jost Vacano
Müzik: Klaus Doldinger
Oyuncular: Jürgen Prochnow, Herbert Grönemeyer, Klaus Wennemann, Hubertus Bengsch, Martin Semmelrogge, Bernd Tauber, Erwin Leder, Martin May, Heinz Hoenig, Uwe Ochsenknecht, Claude-Oliver Rudolph, Jan Fedder, Ralf Richter, Joachim Bernhard, Oliver Stritzel
Oscar adaylıkları: Wolfgang Petersen (yönetmen), Wolfgang Petersen (senaryo), Jost Vacano (görüntü yönetmeni), Mike Le Mare (özel ses efektleri), Hannes Nikel (kurgu), Milan Bor, Trevor Pyke, Mike Le Mare (ses)

İngilizce adı: *The Boat*

Avustralya (AFC, R & R, SAFC)
110dk, Eastmancolor
Yönetmen: Peter Weir
Yapımcı: Patricia Lovell, Robert Stigwood
Senaryo: David Williamson, Peter Weir
Görüntü Yönetmeni: Russell Boyd
Müzik: Brian May, Tomaso Albinoni, Georges Bizet, Jean Michel Jarre
Oyuncular: Mark Lee, Bill Kerr, Harold Hopkins, Charles Lathalu Yunipingli, Heath Harris, Ron Graham, Gerda Nicolson, Mel Gibson, Robert Grubb, Tim McKenzie, David Argue, Brian Anderson, Reg Evans, Jack Giddy, Dane Peterson

GALLIPOLI (1981)
Gelibolu

Avustralyalı yönetmen Peter Weir, 1. Dünya Savaşı'nın trajik ve kötü şöhretli *Gelibolu* çarpışmasını (1915 yılında binlerce Anzac askerini ölüme gönderen, çok hatalı bir savaş) etkileyici bir atmosfer ve acı veren olaylar dizisiyle anlatarak, savaşın aptallığı ve yıkımı üstüne yapılmış klasik filmlerden birini üretir. Sporda birbirlerine rakip ve dost olan, iki hızlı, genç Avustralyalı koşucu; kaba ve cazibeli Frank Dunne'la (Mel Gibson) duyarlı idealist Archy Hamilton (Mark Lee), Büyük Savaş'a katılır ve İngiliz İmparatorluğu için dünyanın öteki ucuna gidip, Çanakkale'deki siperlerde yoldaşlık, cesaret ve dehşet bulurlar. Weir, güçlü bir zaman, mekân, kültür çatışması hissi uyandırıp, samimi insancıl bir öykü yaratırken, en sıradan eylemlere bile güzellik ve gizem katarak, heyecan, coşku, korku ve elem uyandıran büyüleyici imgeler bularak, farkını gösterir. Weir'in eserlerinin çoğu gibi *Gelibolu*'da da böylesi pek çok sıradan an, zeka, insanlık ve sıcaklık saçar. *Gelibolu*'nun Hollywood'u, Mad Max'in sadece sert bir adam olmayıp romantik bir başrol oyuncusunu andırdığına ikna etmesiyle, uluslararası şöhret haline gelen, elbette karizmatik Mel Gibson olmuştu. Ama filmin akıllardan çıkmayan son imgesi, Weir'ın Robert Capa'nın İspanyol İç Savaşı sırasında çektiği ünlü bir fotoğrafa saygısını sunduğu, Lee'yi gösteren dondurulmuş bir karedir. **AE**

Britanya (Allied Stars, Enigma, Goldcrest, Warner Bros.)
123dk, Renkli
Yönetmen: Hugh Hudson
Yapımcı: David Puttnam
Senaryo: Colin Welland
Görüntü Yönetmeni: David Watkin
Müzik: Vangelis
Oyuncular: Nicholas Farrell, Nigel Havers, Ian Charleson, Ben Cross, Daniel Gerroll, Ian Holm, John Gielgud, Lindsay Anderson, Nigel Davenport, Cheryl Campbell, Alice Krige, Dennis Christopher, Brad Davis, Patrick Magee, Peter Egan
Oscar: David Puttnam (film), Hugh Hudson (yönetmen), Colin Welland (senaryo), Milena Canonero (kostüm), Vangelis (müzik)
Oscar adaylıkları: Ian Holm (yardımcı erkek oyuncu), Terry Rawlings (kurgu)
Cannes Film Festivali: Hugh Hudson (Jüri Ödülü–mansiyon), Ian Holm (yardımcı erkek oyuncu), Hugh Hudson (Altın Palmiye adaylığı)

CHARIOTS OF FIRE (1981)
Ateş Arabaları

Bir grup çıplak ayaklı koşucuyla bir plajda başlayan Hugh Hudson'un *Ateş Arabaları*, bestelediği elektronik müzik, sporda mükemmellikle eşanlamlı hale gelen Vangelis'in adını evlerimize soktu. İki İngiliz koşucunun öyküsünü anlatan film ayrıca, bir İngiliz yapımı olmasına rağmen Akademi Ödülleri'nde En İyi Film Oscar'ını aldı.

Film, 1. Dünya Savaşı'nın ardından ulusal ve kişisel onurları için yarışan iki adama, Yahudi bir kısa mesafe koşucusu olan Harold Abrahams'la (Ben Cross) dindar Hristiyan rakibi Eric Lidell'a (Ian Charleston) odaklanır. Koşucular 1924 Yaz Olimpiyatları'na hazırlanırken, öyküleri fedakarlık ve centilmenlik değerleriyle zenginleşir. Bununla birlikte filmde, fiziksel güzelliğin görkemini yüceltmeye yeterince zaman ayrılmıştır. Bu yolculuk esnasında, Abrahams, Arap kökenli İtalyan çalıştırıcı Mussabini'yi (Ian Holm) işe alır, her iki koşucu da Cambridge'deki hocalarının (John Gielgud ve Lindsay Anderson'un canlandırdığı) kafalarını karıştırırlar ve rekabetçilikleriyle takım arkadaşlarının başarılarını ateşlerler.

Sonunda zafer ve kefaretle noktalanan Ateş Arabaları, atletizmle dini inançları özdeşleştirir ancak Abrahams ve Liddel sadece birer sembol değildir. Aksine, Yahudi düşmanlığının, İngiliz klasisizminin ve seyirci çekmeye yönelik Hollywood tekniklerinin yokluğunun damgasını vurduğu, barışçıl rekabetin dünyadaki en önemli sahnesinde şan ve şöhret aramakla ilgili bu yalın filmde, yaşadıkları dönemle yüzleşirler. **GCQ**

BODY HEAT (1981)
Ateşli Vücutlar

ABD (Ladd)
113dk, Technicolor
Yönetmen: Lawrence Kasdan
Yapımcı: Fred T. Gallo
Senaryo: Lawrence Kasdan
Görüntü Yönetmeni: Richard H. Kline
Müzik: John Barry
Oyuncular: William Hurt, Kathleen Turner, Richard Crenna, Ted Danson, J.A. Preston, Mickey Rourke, Kim Zimmer, Jane Hallaren, Lanna Saunders, Carola McGuinness, Michael Ryan, Larry Marko, Deborah Lucchesi, Lynn Hallowell, Thom Sharp

The Empire Strikes Back (*İmparator,* 1980) ve *Raiders of the Lost Ark* (*Kutsal Hazine Avcıları,* 1981) filmlerinin senaristi Lawrence Kasdan'ın tartışma yaratan ilk yönetmenlik denemesi olan *Ateşli Vücutlar,* gösterime girdiğinde şiddetli ve çok çeşitli tepkilere yol açmıştı. David Chute film için, "Belki de şimdiye kadar çekilmiş en iyi ilk film," derken, Pauline Kael sertliğiyle ünlü bir eleştiri yazarak, filmin kasıntılığıyla ve neo-noir'a (yeni kara film) öykünüşüyle alay etmişti.

Ateşli Vücutlar, kara filme borçlu olduklarını gizlemeye çalışmaz. Ned Racine (William Hurt), Florida'nın küçük bir kasabasında çalışan tembel, kadın düşkünü bir avukattır. Korkunç bir sıcak hava dalgasının ortasında tesadüfen, yakınlardaki bir banlıyöde yaşayan zengin, evli bir kadın olan Matty Walker'la (Kathleen Turner) tanışır. Aralarında ateşli bir ilişki gelişir hızla. Kısa süre içinde Matty, Ned'i, sonsuza dek beraber olabilmeleri için kocasını öldürmeye ve bunun kendi fikri olduğunu sanmaya ikna etmiştir bile. Cinayetten sonra Ned çeşitli açılardan ihanete uğrar. En başından beri Matty tarafından seçilmiş ve tuzağa düşürülmüş olduğunu öğrenir. Matty kendini ölmüş gösterince Ned hapse girer. Burada biraz araştırma yapar ve Matty'nin aslında başka bir kadının yerine geçtiğini öğrenir ama artık bir şey yapmak için çok geçtir. Son plan Matty'yi yeri belli olmayan bir tropikal adada güneşlenirken gösterir.

Ateşli Vücutlar, gizemli, seksi bir kadının, sevimli, çekici ama ahlaksız erkek kahramanın hayatına girdiği ve onu mahvettiği tipik kara film olay örgüsünün yanı sıra hızlı ve şık diyaloglarıyla ve güvenilmez ama yine de büyüleyici "femme-fatale" betimlemesiyle de kara film özellikleri gösterir. Geçen zamanla, Kasdan'ın filmine verilen olumlu tepkiler baskın çıkmış ve *Ateşli Vücutlar*'ın, *Double Indemnity* (*Çifte Tazminat,* 1944) ve *Out of the Past*'a (*Geçmişten Kaçış,* 1947) saygı sunması gibi, *Ateşli Vücutlar*'a saygı gösterisinde bulunan neo-noir'lar -*Blood Simple* (*Kansız,* 1984) ve *The Last Seduction* (*Son Tahrik,* 1994) gibi- çekilmiştir.

Ancak *Ateşli Vücutlar*'ın, onu klasik kara filmlerden ayıran yıkıcı bir niteliği de vardır. Film, erotik gerilim denilen türe daha yakındır. Eski filmlerde üstü örtülü bir biçimde ima edilenler, bu filmde ön plana alınmış ve görselliğin odağı haline getirilmiştir. Hurt ve Turner arasındaki uzun süren hafif pornografik seks sahneleri, günümüz cinselliğinin daha serbest standartları için bile şoke edici ve müstehcendir. **SJS**

REDS (1981)
Kızıllar

ABD (Barclays, JRS, Paramount) 194dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Rusça / Almanca
Yönetmen: Warren Beatty
Yapımcı: Warren Beatty
Senaryo: Warren Beatty, Trevor Griffiths,
John Reed'in Ten Days That Shook isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro
Müzik: Stephen Sondheim, Dave Grusin, Pierre Degeyter
Oyuncular: Warren Beatty, Diane Keaton, Edward Herrmann, Jerzy Kosinski, Jack Nicholson, Paul Sorvino, Maureen Stapleton, Nicolas Coster, M. Emmet Walsh, Ian Wolfe, Bessie Love, MacIntyre Dixon, Pat Starr, Eleanor D. Wilson, Max Wright, George Plimpton, Harry Ditson, Leigh Curran, Kathryn Grody, Brenda Currin, Nancy Duiguid, Norman Chancer, Dolph Sweet, Ramon Bieri, Jack O'Leary, Gene Hackman, Gerald Hiken, William Daniels, Dave King, Joseph Buloff, Stefan Gryff, Denis Pekarev, Roger Sloman, Stuart Richman, Oleg Kerensky
Oscar: Warren Beatty (yönetmen), Maureen Stapleton (yardımcı kadın oyuncu), Vittorio Storaro (görüntü yönetmeni)
Oscar adaylıkları: Warren Beatty (film), Warren Beatty, Trevor Griffiths (senaryo), Warren Beatty (erkek oyuncu), Diane Keaton (kadın oyuncu), Jack Nicholson (yardımcı erkek oyuncu), Richard Sylbert, Michael Seirton (sanat yönetimi), Shirley Russell (kostüm), Dede Allen, Craig McKay (kurgu), Dick Vorisek, Tom Fleischman, Simon Kaye (ses)

Filmin adının ticari açıdan kabul görmesi bile tek başına, Hollywood'un sol siyasetle anlamlı bir biçimde ilgilenmekten duyduğu korkunun sona erdiğine işaret ediyordu. Warren Beaty'nin gazeteci John Reed'e saygı gösterisi olan film, 20. yüzyıl başında Amerikalı siyasi radikallere, onların Rusya'daki Bolşevik Devrimi'nden etkilenmelerine ve komünist bir devletin inanılmaz bir biçimde kuruluşuna ilgi çekici bir bakış sunar.

Beatty, *Kızıllar* üstünde yıllarca çalışmıştır. Filmin bitmiş haline katkısı çok büyüktür. Filmde, Orson Welles geleneğini takip ederek, yapımcı, yönetmen, senarist ve başrol oyuncusu olarak yer alır. Özellikle merkezine aldığı Reed, 20. yüzyılın son dönemlerindeki sinema izleyicileri tarafından neredeyse hiç tanınmadığından, bu film cesur bir girişimdi. Hollywood gelenekleriyle sınırlanan Beatty, sadece Reed'in göz kamaştırıcı kariyerinin karmaşık ve heyecan verici yanlarını göstermeyi başarır: Avrupa'da cepheden habercilik yapması; Panço Villa'ya hayranlığı; sendikal siyasete karışması ve 1. Dünya Savaşı'na katılması; Harvard'da bir züppe ve amigo olarak yaşadıkları; ve sıra dışı ve yasak olana duyduğu, Byron'ı andırır tutku. *Kızıllar*'ın ilk yarısı Reed'in feminist entelektüel Louise Bryant'la (Diane Keaton) olan aşk ilişkisine ayrılmıştır. Filmin bu kısmı, ikincil karakterlerden bazılarının başarılı performanslarıyla canlanır. Maureen Stapleton anarşist Emma Goldman rolünde özellikle etkileyicidir.

Reed Rusya'ya gittiğinde, *Kızıllar*, kargaşalı yürüyüşleri ve düzensiz toplu mitingleriyle ortaya çıkmakta olan devrimin epik olaylarını mükemmel bir şekilde resmeder. Özellikle Rusya sahnelerinde Beatty, Reed'in peygamberimsi heveslilığini; ve uzun süren bencil maceraperestlik döneminden sonra, kendini güçlü bir biçimde siyasi değişime adamasını (boşa harcanmış bir gençlikten sonra eylemciliğe geçtiği düşünülürse, Beatty bu role özellikle uygundu) başarıyla yansıtır. Akıllıca davranan Beatty, kurgusal sekansların arasına, Will Durant ve Henry Miller gibi saygın kişileri de içeren dönemin tanıklarıyla yapılmış kısa röportajlar ekleyerek, filme belgesel havası katar. Bu röportajlar Reed'le ilgili oldukça fazla bilgi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda Amerika tarihindeki önemini de vurgular ki filmin asıl hedefi de budur. Eğlence sineması anlayışına verdiği ödünlere rağmen *Kızıllar*'ın, 20. yüzyıl Amerika'sında siyaset ve ideolojik çatışmaya dair, Hollywood tarafından gerçekleştirilmiş en başarılı sunum olduğu söylenebilir. **BP**

AN AMERICAN WEREWOLF IN LONDON (1981)

ABD / Britanya (American Werewolf, Guber-Peters, Lyncanthrope, PolyGram)
97dk, Technicolor
Yönetmen: John Landis
Yapımcı: George Folsey Jr.
Senaryo: John Landis
Görüntü Yönetmeni: Robert Paynter
Müzik: Elmer Bernstein
Oyuncular: David Naughton, Jenny Agutter, Griffin Dunne, Don McKillop, Paul Kember, John Woodvine, Joe Belcher, David Schofield, Brian Glover, Lila Kaye, Rik Mayall, Sean Baker, Paddy Ryan, Anne-Marie Davies, Frank Oz
Oscar: Rick Baker (makyaj)

Yönetmen John Landis'in henüz 19 yaşındayken yazdığı, yaratıcı ve nüktedan korku-komedi *An American Werefolf in London (Amerikalı Kurt Adam Londra'da)*, bütün gazetelerin Charles ve Diana'nın orada gerçekleşen "peri masalı" gibi düğününden bahsettiği yıl, İngiltere başkentinin daha uğursuz bir yanını gösteriyordu. David Naughton ve Griffin Dunne, sırt çantalarıyla seyahat eden iki Amerikalı gençtir. Slaughtered Lamb (Boğazlanmış Kuzu) barının şüpheci müdavimleri onları aksi yönde uyardığı halde, bir gece, Yorkshire Fundalıkları'na giderler ve aç bir kurt adam peşlerine düştüğünde, uyarıları neden dinlemeleri gerektiğini anlarlar. Dunne korkunç bir biçimde ölürken, Naughtan bir sabah ağzında insan eti tadıyla, Londra'daki Regents Park Hayvanat Bahçesi'nde çırılçıplak uyandığında, aldığı ısırığın onu yarı-kurda çevirdiğini keşfeder.

Film tüyler ürpertici, kara mizah içeren sahnelerle (en unutulmazları, kurt adamın bir metro istasyonunda kovalanması ve Naughton'ın bir sinemada çürümekte olan, oldukça öfkeli kurbanlarıyla karşılaşmasıdır) ve muhteşem performanslarla doludur (hemşire rolündeki eski *Railway Children [Demiryolu Çocukları]* yıldızı Jenny Agutter'ın ve Slaughtered Lamb müşterilerinin en huysuzunu canlandıran Brian Glover'ınkiler de dahil olmak üzere). Film ayrıca Rick Baker'ın elinden çıkma olağanüstü kurt adam efektleri içerir ki Michael Jackson'ı, klasik epik video klibi Thriller'da çalışmak üzere onu ve Landis'i işe almaya sevk eden bu efektler olmuştur. **JB**

TRE FRATELLI (1981)

İtalya / Fransa (Gaumont, Iterfilm)
113dk, Technicolor
Yönetmen: Francesco Rosi
Yapımcı: Antonio Macri, Giorgio Nocella
Senaryo: Tonino Guerra, Francesco Rosi
Görüntü Yönetmeni: Pasqualino De Santis
Müzik: Pino Daniele, Piero Piccioni
Oyuncular: Philippe Noiret, Michele Placido, Vittorio Mezzogiorno, Andréa Ferréol, Maddalena Crippa, Rosaria Tafuri, Marta Zoffoli, Tino Schirinzi, Simonetta Stefanelli, Pietro Biondi, Charles Vanel, Accursio Di Leo, Luigi Infantino, Girolamo Marzano, Gina Pontrelli
Oscar adaylıkları: İtalya (yabancı film)

İngilizce adı: *Three Brothers*

Andrey Platonov'un kısa öyküsü *The Third Son'ın (Üçüncü Oğul)* oldukça serbest bir uyarlaması olan *Tre Fratelli'de (Üç Kardeş)*, yönetmen Francesco Rossi İtalya'nın bazı sosyal sorunlarını ele alır. İşçi sınıfının sömürülmesi, fakirliğin gençler üzerindeki etkisi ve şehirlerdeki şiddetin artışı bunların arasındadır. İtalyan toplumunun üç ana yüzünü temsil eden Giuranna kardeşler, Raffaele (Philippe Noiret), Nicola (Michele Placido) ve Rocco (Vittorio Mezzogiorno), annelerinin cenazesi için İtalya'nın güneyindeki köylerine dönerler. Raffaele, bir anti-terör komisyonundaki görevi yüzünden hayatı tehlikede olan bir hakimdir. Nicola bir fabrika işçisi ve daha iyi koşullar için verdikleri mücadelede terörist taktikler uygulayan solcu bir grubun üyesidir. Rocco, reşit olmayan suçlulara yönelik, aşırı kalabalık, yetersiz bütçeli bir ıslahevinde çalışan bir sosyal görevlidir.

Evlerine ya da geçmişlerine artık bağlılık hissetmeyen; ve o geçmişi yeniden yaşamaya yönelik zayıf çabaları, acı verici bir biçimde aslında ne kadar değişmiş olduklarını vurgulayan üç kardeşin ruhlarına nüfuz ettiğimiz yalın, zarif anlarda, filmin gerçek gücü ortaya çıkar. Rossi, melodramla düş gücünü etkili bir biçimde harmanlayarak, geleceğin, kardeşlerden her biri için neler getirebileceğini görmemize olanak tanır. Gelecekte olacaklar, her kardeşin karakterine göre belirlenen bir film janrına uygun tarzda ileri sıçramalarla sunulur. Filmin sonu, bu dünyada geçirdiğimiz her anın değerini bilmemiz gerektiğini güçlü bir biçimde anımsatır. **RDe**

CZLOWIEK Z ZELAZA (1981)
Demir Adam

1977 yapımı *Man of Marble*'ın *(Mermer Adam)* devam filmi olan *Demir Adam*, yönetmen Andrej Wajda'nın Polonya tarihinin önemli olaylarına değinme fırsatını asla kaçırmak istemediğini ispatlamıştı. İlk film daha çok Stalin dönemini ve o dönemde işlenen suçları ele alırken, *Demir Adam* da eylemleriyle 1980'lerin sonlarında komünist rejimin yıkılmasını sağlayan güçlü sendika örgütlenmesiyle, Dayanışma Hareketi'nin canlanışıyla ilgilenir.

Burada da bir kez daha belgesel yapımcısı Agnieszka'yla (Krystyna Janda) karşılaşırız; şimdi eski Polonyalı işçi-kahraman Birkut'un oğlu Mateusz'la (Jerzy Radziwilowicz) evlidir. 1980'deki Gdansk grevinin örgütlenmesiyle yoğun bir biçimde ilgilenen Mateusz, Dayanışma Hareketi'nin kurucularındandır ve entelektüelleri de sendikaya katılmaya ikna etmeye çalışmaktadır. Bir önceki filmde sadece ima edilen şey bir dizi geri dönüşle bize gösterilir: Birkut, komünist Özel Kuvvetler'i tarafından vahşetle bastırılan bir ayaklanma olan, 1970'deki Gdansk grevinde öldürülmüştür. Ancak yakın geçmişin olaylarıyla, Gdansk'taki yeni grev arasındaki bu paralellik, sonunda zafer kazanılacağına dair umutlu bir bekleyişe olanak tanır.

Mermer Adam'a göre yapısı daha az karmaşık olan devam filmi yine de komünizm tarihinde şaşırtıcı bir değişim getiren on yıllık döneme yakışan bir tanıklık sunar. 1970'te ve daha sonra da 1980'de çekilmiş inanılmaz belgesel sekansları filmin uyandırdığı ulusal ve uluslararası yankıyı şiddetlendirmiştir. Özellikle, Doğu Avrupa'nın ürettiği filmlerle pek ilgili olmayan Batılı izleyiciler, gördüklerinden ötürü sarsılmışlardı: Demir Adam'ın, 1981 Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye'yle ödüllendirilmesinin nedenlerinden biri budur. Filmde Dayanışma Hareketi'nin lideri olarak bizzat Lech Walesa'nın kısa bir süre görünmesi de Wajda'nın tarih bilincini ve geleceği kestirebilmeye yönelik gizemli becerisini vurgular.

Güçlü bir etkisi olan politik bir film yapmaya kararlı olan Wajda, ideolojik mesajını diyaloglarda ön plana çıkarmakta ısrar etmiş ve bazı eleştirmenlere göre de bunda aşırıya kaçmıştır. Ancak bu gibi yorumlara rağmen, Demir Adam Wajda'nın "izleyicilerle tarih arasında (yer alan), fikirlerimle birlikte ben" taahhüttünü yerine getirir. Film, Avrupa'nın bu bölgesinde çok değer verilen, özgürlüğü mümkün kılan Polonya yurttaşlarına adanmış, dokunaklı bir saygı duruşudur. **DD**

Polonya (Film Polski, Zespol Filmowy X)
153dk, SB / Renkli
Dili: Polonyaca
Yönetmen: Andrzej Wajda
Senaryo: Aleksander Scibor-Rylski
Görüntü Yönetmeni: Janusz Kalicinski, Edward Klosinski
Müzik: Andrzej Korzynski
Oyuncular: Jerzy Radziwilowicz, Krystyna Janda, Marian Opania, Boguslaw Linda, Wieslawa Kosmalska, Andrzej Seweryn, Krzysztof Janczar, Boguslaw Sobczuk, Franciszek Trzeciak
Oscar adaylıkları: Polonya (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Andrzej Wajda (Altın Palmiye),

İngilizce adı: *Man of Iron*

ZU FRUH, ZU SPAT (1981)

Almanya
100dk, 16mm, Eastmancolor
Dili: Almanca
Yönetmen: Danièle Huillet, Jean-Marie Straub
Senaryo: Friedrich Engels, Danièle Huillet, Mahmoud Hussein, Jean-Marie Straub
Görüntü Yönetmeni: Robert Alazraki, Caroline Champetier, William Lubtchansky, Marguerite Perlado
Tema müziği: Beethoven

İngilizce adı: *Too Early, Too Late*

Jean-Marie Straub ve Danièle Huillet'in renkli çektikleri bu belgesel, ikilinin 16 mm. çalıştıkları nadir işlerden biridir ve kesinlikle benim favori peyzaj filmimdir. Mekanlarla ilgili bu 100 dakika uzunluğundaki filmde "karakterler" bulunmaz; yine de çelişkili bir biçimde gerçekleştirdikleri en kalabalık çalışma da budur. Birinci bölümde günümüz Fransa'sından bazı yerler gösterilir. Bu görüntülere, Friedrich Engels'in Karl Kautsky'ye yazdığı, Fransız köylülerinin yoksullaşmalarını anlatan mektubun bir kısmını ve 1789 yılında vergilerin arttırılması planlarına karşılık, aynı köylerin belediye başkanları tarafından hazırlanan "Şikayet Defterleri"nden bazı bölümleri okuyan Huillet eşlik eder.

İlkinin aşağı yukarı iki katı uzunluğundaki, çok daha iyi olan ikinci bölümde aynı şey, Mahmoud Hussein'in, 1952'de, Neguib'de gerçekleşen "küçük burjuva" devrimi öncesi Mısırlı çiftçilerin İngiliz işgaline direnişlerini anlattığı, daha güncel Marksist bir metni eşliğinde gerçekleşir. İki bölüm birlikte, çiftçilerin çok erken ayaklandığını ve çok geç başarı kazandığını ima eder. Biçimsel esin kaynaklarından biri Beethoven'in geç dönem kuartetleri olan filmin yavaş temposu, yaşattığı deneyimin merkezinde yer alır. Straub ve Huillet'ın güzel, uzun çekimlerinin çarpıcı yanı, sese ve görüntüye gösterdikleri titiz ihtimamın ister şehirdeki büyük bir fabrikanın önünde, ister açık bir kır yolunda olsun, önümüzde koca bir evren açar gibi olmasıdır. Jacques Tati'nin tamamı stüdyoda çekilen *Playtime*'ı (*Oyun Zamanı*, 1967) gibi *Zu fruh, Zu spat*'ın (*Çok Erken, Çok Geç*) konusu da içinde yaşadığımız dünyanın katışıksız zenginliğidir. **JRos**

FAST TIMES AT RIDGEMONT HIGH (1981)

ABD (Refugee, Universal)
90dk, Technicolor
Yönetmen: Amy Heckerling
Yapımcı: Irving Azoff, Art Linson
Senaryo: Cameron Crowe *kendi romanından*
Görüntü Yönetmeni: Matthew F. Leonetti
Müzik: Jackson Browne, Jimmy Buffett, Charlotte Caffey, Danny Elfman, Rob Fahey, Louise Goffin, Sammy Hagar, Don Henley, Danny Kortchmar, Giorgio Moroder, Graham Nash, Stevie Nicks, Tom Petty, Marv Ross, Billy Squier, Joe Walsh, Rusty Young, Charlotte Caffey, Jane Wiedlin
Oyuncular: Sean Penn, Jennifer Jason Leigh, Judge Reinhold, Robert Romanus, Brian Backer, Phoebe Cates, Ray Walston, Scott Thomson, Vincent Schiavelli, Amanda Wyss, D.W. Brown, Forest Whitaker, Zoe Kelli Simon, Tom Nolan, Blair Ashleigh

Bob Clark'ın gross-out klasiği *Porky's* (*Porky'nin Yeri*) Hollywood mizahının inebileceği yeni noktayı belirledikten (kısa süreliğine de olsa) sadece bir yıl sonra, Amy Heckerling'in *Fast Times at Ridgemont High*'ı (*Ridgemont Lisesi'nde Hızlı Günler*), 1980'lerin başlarında banliyödeki bir lisede geçen bu şaşırtıcı derecede duyarlı filmde, gençlik komedisiyle olgunlaşma öyküsünü başarılı bir biçimde birleştirdi. Bir grup genç aktörü takdim eden *Fast Times at Ridgemont High* tekrar tekrar izlenmeye (filmdeki yıldızları keşfetmek için) son derece dayanıklı bir film ve gösterime ilk girdiğinde yakalamış olanlar için nostaljik cazibesi var. Bu yapıma, inceden inceye tatlı bir melankoli duygusu eşlik eder. Gelecekte, *Say Anything* (*Bir Şey Söyle*, 1989), *Singles* (*Bekarlar*, 1992) ve *Almost Famous* (*Şöhrete Bir Adım*, 2000) gibi X-kuşağının başarılı filmlerini yazıp yönetecek, eski Rolling Stone muhabiri Cameron Crowe'un senaryosunu yazdığı bir film için bu şaşırtıcı değildir.

Ancak Heckerling de *Fast Times*'ın çoğul anlatısını mükemmel bir tutarlılıkla ördüğü ve komikten ziyade iç karartıcı gözüken bir öyküdeki mizahı ortaya çıkardığı için, övgüyü en az Crowe kadar hak eder. İleride *Clueless*'da (1995) ortaya koyacağı üslubun işaretlerini veren Heckerling, melodrama yatkın malzemeden kahkahalar çıkartır, aşırı duygusallıktan kaçınır ve herkes için mutlu bir son yaratır. En iyi replik şudur: kafası sürekli iyi gezen sörfçü ahbabımız Jeff Spicoli'nin, *Bill & Ted's Excellent Adventure*'dan (*Bill ve Ted'in Maceraları*, 1989) yıllar önce, kelimeleri aşırı yayan Güney Kaliforniya aksanıyla söylediği, "Kendimi iyi hissetmek için tek ihtiyacım dişime göre dalgalar ve soğuk bira." **SJS**

E.T.: THE EXTRA-TERRESTRIAL (1982)
E.T.

ABD (Amblin, Universal)
115dk, Technicolor
Yönetmen: Steven Spielberg
Yapımcı: Kathleen Kennedy, Steven Spielberg
Senaryo: Melissa Mathison
Görüntü Yönetmeni: Allen Daviau
Müzik: John Williams
Oyuncular: Henry Thomas, Dee Wallace-Stone, Robert MacNaughton, Drew Barrymore, Peter Coyote, K.C. Martel, Sean Frye, C. Thomas Howell, David M. O'Dell, Richard Swingler, Frank Toth, Robert Barton, Michael Durrell
Oscar: Charles L. Campbell, Ben Burtt (özel ses efektleri), Carlo Rambaldi, Dennis Muren, Kenneth Smith (görsel efekt), John Williams (müzik), Robert Knudson, Robert J. Glass, Don Digirolamo, Gene S. Cantamessa (ses)
Oscar adaylıkları: Steven Spielberg, Kathleen Kennedy (film), Steven Spielberg (yönetmen), Melissa Mathison (senaryo), Allen Daviau (görüntü yönetmeni), Carol Littleton (kurgu)

Ridley Scott'ın *Alien*'ı *(Yaratık)* bizi uzaydan gelen varlıkların sakınılacak şeyler olduğuna ikna ettikten üç yıl sonra Steven Spielberg, sevimli ve kucaklanabilir olabileceklerini de gösterdi; özellikle *E.T.* gibi koca göbekli yaratıklar olurlarsa. *E.T.*'nin sevimli, saf görüntüsü sözde, Spielberg'in ekibi Einstein'ın gözlerini ve alnını bir bebeğin yüzüne yerleştirdiğinde ortaya çıkmıştı.

Aile boyu bir bilimkurgu macerası olan bu filmle Spielberg, çocukluğa saygılarını sunuyordu. Küçük, yalnız bir çocuk olan Elliott (Henry Thomas) arkadaşlarının geride bıraktığı uzaylı bir yaratıkla (sahnelerin çoğunda E.T. kostümü giyen küçük birisi tarafından canlandırılır) arkadaş olur. Ona, iletişim kurmak, bira içmek, şeker yemek ve küçük kız kardeşi Gertie'nin (Drew Barrymore) giysilerini giymek gibi Dünya geleneklerini tanıtır. Elbette gizli arkadaşlıkları fazla uzun süremez ve kısa bir süre içinde çocukla uzaylısı, galaksilerarası yolculuk eden seyyah üstünde deneyler yapmak isteyen hükümet görevlilerinin tehdidi altında kalır.

Spielberg'in bir süredir aklında olan ve *Raiders of the Lost Ark*'tan *(Kutsal Hazine Avcıları)* sonra senarist Melissa Mathison'a anlattığı bir fikre dayanan *E.T.*, hepimizin içindeki çocuğa hitap eden eğlenceli bir maceradır ama bitiş jeneriği başlamadan önce en katı izleyiciyi bile zırıl zırıl ağlatarak perişan etmeye yetecek kadar duygusallık da içerir. Filmin şekerleme kıvamına gelmemesi, Spielberg'in oluşturduğu tempo ve Mathison'un yazdığı senaryoda mizahla hüznün bir arada yer almasına ek olarak, Debra Winger'ın ve Pat Welsh'in kulak tırmalayan *E.T.* seslendirmeleri ve çoğu genç olan oyuncuların muhteşem performansları sayesindedir. Hayali arkadaşı aslında gerçek olan şanslı çocuk rolünde Thomas, filmi neredeyse küçük omuzlarında sırtlarken, Robert MacNaughton (ağabey Michael rolünde) ve yedi yaşındaki Drew Barrymore, başlangıçta çekingen davranan ama *E.T.*'nin oldukça güçlü cazibesine kapılan kardeşler rolünde mükemmel bir iş çıkarırlar.

Film piyasaya sürüldükten 20 yıl sonra Spielberg özel bir yıldönümü sürümü yayımladı. Bunda *E.T.*'nin yüz ifadelerinde 1982'de yapmayı başaramadığı ve bilgisayarla gerçekleştirdiği bazı değişiklikler yer alıyordu. Bir başka dikkat çekici değişiklik, hükümet ajanlarının ellerindeki silahların (bu Spielberg'i hep rahatsız etmişti) yerine, dijital yöntemlerle telsizlerin yerleştirilmesiydi. **JB**

THE THING (1982)
Şey

Antarktika'da ıssızlığın ortasındaki bir kampta, bir grup bilim adamı (Kurt Russell'ın canlandırdığı baş kahraman da dahil) bedenlerini ele geçirebilen yabancı bir yaşam biçimi tarafından kuşatılır. Dış dünyayla bağlantısı olmayan adamlar, yabancı varlığın ele geçirmiş olabileceği düşüncesiyle birbirlerinden kuşkulanırken, gitgide daha da paranoyaklaşır ve sonunda bütün dünyayı etkilemesi tehlikesine karşılık, yaratığın kamptan çıkmasına izin veremeyeceklerini fark ederler.

İlk uyarlaması 1951'de *The Thing From Another World* (*Başka Bir Dünyadan Gelen Şey*) adıyla Howard Hawks tarafından yapılan John W. Campbell'ın bilimkurgu klasiği öyküsü *Who Goes There?*'in (*Oraya Kim Gider?*) 1982 yapımı John Carpenter uyarlaması, Hawks'un çektiği filmin *"Oğlanlara Özel Macera"1* yaklaşımından özellikle uzak durur ve doğruca klostrofobiyle ve varoluşsal kaygılarla ilgilenir. Carpenter'ın *Şey*'i, 80'lerin en etkili korku filmlerinden biri oldu; çok taklit edildi ama daha iyisi nadiren çekildi.

David Cronenberg filmleriyle birlikte *Şey*, dönemin korku ve bilimkurgu filmlerine hakim olan bedenin istilası temasını incelemek için, temel metinlerden biridir. Et ve kemiğin kırılıp bükülerek, tuhaf bir güzelliği olan grotesk tablolara dönüşmesini, gözünü kırpmadan gösteren ilk filmlerden biridir ve sinema aracılığıyla yaratılan korkunun çıtasını sonsuza dek yükseltmiştir. **AT**

ABD (Turman-Foster, Universal)
109dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Norveççe
Yönetmen: John Carpenter
Yapımcı: David Foster, Lawrence Turman
Senaryo: Bill Lancaster
John W. Campbell Jr.'ın Who Goes There? isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Dean Cundey
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Kurt Russell, Wilford Brimley, T.K. Carter, David Clennon, Keith David, Richard A. Dysart, Charles Hallahan, Peter Maloney, Richard Masur, Donald Moffat, Joel Polis, Thomas G. Waites, Norbert Weisser, Larry J. Franco, Nate Irwin

POLTERGEIST (1982)

Texas Chain Saw Massacre'ın *(Teksas Katliamı)* dümencisi Tobe Hooper'ın adı, jenerikte yönetmen olarak geçer ama herkes yapımcı Steven Spielberg'in bu filmin yaratılmasında yardımcı oyunculuktan daha fazla rol üstlendiğinde hemfikirdir. Gerçekten de gittikçe kötücülleşen, ne olduğu bilinmeyen bir şeyin, banliyöde yaşayan bir ailenin huzurunu kaçırması ve onları tehdit etmesi öyküsü, Spielberg'ın daha önceki ve sonraki senaryolarının çoğuyla uyumludur. Tıpkı, günümüz umacısı televizyonun, oyuncu bir biçimde, kötü ruhların ilk temaslarına aracılık eden, vekaleten kötü kahraman rolünde kullanılması gibi.

Doğaüstüyle harikulade bir karşılaşma olarak başlayan olaylar, hortlaklar kendilerini gitgide nahoşlaşan biçimlerde (ve giderek daha ayrıntılı özel efektler vasıtasıyla) gösterdikçe, kısa sürede dehşet verici bir hal alır. Bolca bulunan sinema büyüsü ve güney Kaliforniya aile dinamikleri bir yana bırakılırsa, *Poltergeist*, Spielberg'in projelerinin çoğundan çok daha korkutucudur. Bunun için de bir ona bir buna giden övgüler yeniden, izleyicileri akıllarını oynatacak kadar korkutma konusunda bir iki şey bilen Hooper'a döner. Yüzme havuzunda iskeletler belirir, bir ağaç bir çocuğu yutar ve paranormal olaylar araştırmacısı kendi yüzünü parçalar. Herhangi biri, ailenin neden çantalarını toplayıp gitmediğini merak ettiği için bağışlanabilir ama Hooper'ın şokları ve sürprizleri öylesine aldatıcı biçimde şaşmaz bir tempoyla gelir ki bu filmde sağduyu, gerilimin ve gerçek korkunun gerisinde kalır. **JKl**

ABD (MGM)
114dk, Metrocolor
Yönetmen: Tobe Hooper
Yapımcı: Steven Spielberg
Senaryo: Steven Spielberg, Michael Grais, Mark Victor
Görüntü Yönetmeni: Mathew F. Leonetti
Müzik: Jerry Goldsmith
Oyuncular: JoBeth Williams, Craig T. Nelson, Beatrice Straight, Dominique Dunne, Oliver Robins, Heather O'Rourke, Michael McManus, Virginia Kiser, Martin Casella, Richard Lawson, Zelda Rubinstein, Lou Perry, Clair E. Leucart, James Karen, Dirk Blocker
Oscar adaylıkları: Stephen Hunter Flick, Richard L. Anderson (ses efektleri), Richard Edlund, Michael Wood, Bruce Nicholson (görsel efekt), Jerry Goldsmith (müzik)

ABD (Blade Runner, Ladd)
117dk, Technicolor
Dili: İngilizce / Japonca / Kantonez
Yönetmen: Ridley Scott
Yapımcı: Michael Deeley
Senaryo: Hampton Fancher, David Webb Peoples, Roland Kibbee, *Philip K. Dick'in Do Androids Dream of Electric Sheep? isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Jordan Cronenweth
Müzik: Vangelis
Oyuncular: Harrison Ford, Rutger Hauer, Sean Young, Edward James Olmos, M. Emmet Walsh, Daryl Hannah, William Sanderson, Brion James, Joe Turkel, Joanna Cassidy, James Hong, Morgan Paull, Kevin Thompson, John Edward Allen, Hy Pyke
Oscar adaylıkları: Lawrence G. Paull, David L. Snyder, Linda DeScenna (sanat yönetimi), Douglas Trumbull, Richard Yuricich, David Dryer (görsel efektler)

BLADE RUNNER (1982)
Bıçak Sırtı

Bilimkurgu yazarı Philip K. Dick'in 1968'te yazdığı *Do Androids Dream of Electric Sheep'in (Androitler Elektrikli Koyun Düşler mi?)* beyazperdeye aktarılması 14 yılı buldu. Ancak Ridley Scott'un hayranlık uyandıran sinema uyarlaması olan *Bıçak Sırtı*'nın, nihayet bilimkurgu filmi yapımcılığının bir şaheseri olarak kabul görmesi için bir on yıl daha geçmesi gerekecekti. 28 milyon dolarlık film gösterime ilk girdiğinde beğenilmemiş ve mali açıdan fiyasko olmuştu. Eleştirmenler ve izleyiciler ancak 1992 yılında, *Yönetmen'in Kurgusu* piyasaya çıktıktan sonra filmi bağırlarına bastılar.

Sadece filmin çekimine adanmış kitaplar yazılmıştır. Herkesin zor olduğunu belirttiği yapımda, sette çeşitli sürtüşmelerin yaşandığından söz edilir. Filmin yıldızı Harrison Ford'un yardımcı oyuncu Sean Young'dan hoşlanmadığı rivayet edilir, çekim ekibi yorucu programdan duydukları rahatsızlığı ifade etmek için tişört bastırmıştır ve en önemlisi Ford ve Scott anlaşamamıştır. Ford, ilk gösterimden bu yana film hakkında nadiren konuşmuş ve sadece çalıştığı en zor film olduğunu belirtmiştir.

Ne filmdir ama! Scott'un, büyüleyici yapım tasarımıyla haklı övgüler alan, aşırı kalabalık sokakları ve durmaksızın yağan asit yağmurlarıyla, 2019 yılının kasvetli ve neon ışıklarıyla aydınlatılmış Los Angeles tasavvuru pek çok kez taklit edilmiş ama asla aşılamamıştır. Dedektif Rick Deckard böylesi bir dünyada dolaşıp insan kılığında gezen isyankar androitler olan kopyalar ararken, yanlışlıkla bu robotlardan birine (Young) aşık olur. Sembolizm yüklü olan *Bıçak Sırtı* yıllar içerisinde pek çok tartışma yaratmıştır. Bazı hayranları filmin bilinçaltı düzeyde dinle ilgili olduğunu ileri sürerek, kopya Roy Batty'nin (Hauer) muhtemelen bir çarmıha germe simgesi olarak elini çiviyle delmesini ve kopyaların yaratıcısı Tyrell'ın (Joe Turkel) bir Tanrı figürü olarak yarattıklarına göz kulak oluşunu, örnek gösterirler.

Filmin, başka bir yönetmenle aynı etkiyi yaratabileceğini düşünmek güçtür (Scott'tan önce Adrian Lyne'e, Michael Apted'a ve Robert Mulligan'a teklif götürülmüştür ve Martin Scorsese de 1969'da romanın haklarını satın almakla ilgilenmiştir). Başrole gelince düşünülen isimler arasında Christopher Walken'ın, hatta Dustin Hoffman'ın bile adı geçmiştir. Scott'ın 21. yüzyıl bilimkurgusuyla 1940'ların dedektif kara filmlerini muhteşem bir biçimde birleştirmesi ortaya çarpıcı bir distopya çıkarır. Ford, yaratıcılarını bulmak için dünyaya gelen insan görünüşlü androitleri "emekliye ayırmaya" (yani idam etmeye) gönderilen adam rolünde, 1991'de bir gazeteciye söylediği gibi, "ortalıkta dikilip, Ridley'in setlerine bir odak kazandırmak"tan pek hoşlanmamış olsa da şaşkın görünüşü, olaylar dizisiyle mükemmel biçimde uyumludur. *Bıçak Sırtı*'nın kült haline gelmesinin nedenlerinden biri, filmin birden fazla versiyonunun bulunmasıdır. Yönetmenin Yorumu bazı ek sahneler içerir ve stüdyonun zorla kabul ettirdiği mutlu sonun yanısıra Ford'un dış ses anlatımı da dışarıda bırakılmıştır. Bir başka sebepse Deckard'ın da aslında kopya olduğuna dair süregelen tartışmadır. Cevap her ne olursa olsun (Scott en azından bir kez Deckard'ın bir androit olabileceğini ima etmiştir), *Bıçak Sırtı* bugüne dek çekilmiş bilimkurgu filmlerinin, sanat yönetmenliği en başarılı ve görsel açıdan en çarpıcı olanlarından biridir. **JB**

ABD (Renaissance)
85dk, Renkli
Yönetmen: Sam Raimi
Yapımcı: Robert G. Tapert
Senaryo: Sam Raimi
Görüntü Yönetmeni: Tim Philo
Müzik: Joseph LoDuca
Oyuncular: Bruce Campbell, Ellen Sandweiss, Hal Delrich, Betsy Baker, Theresa Tilly, Philip A. Gillis, Dorothy Tapert, Cheryl Guttridge, Barbara Carey, David Horton, Wendall Thomas, Don Long, Stu Smith, Kurt Rauf, Ted Raimi

THE EVIL DEAD (1982)
Kötü Ruh

Bitiş jeneriğinde kendisini alçak gönüllükten uzak bir biçimde övdüğü gibi, bu "en uç noktadaki bitap düşürücü korku deneyimi", ait olduğu türün tarihini değiştirdi. Sam Raimi, İtalyan korku filmlerinin kan revanını, vakur bir biçimde gençlere özgü bir mizah anlayışıyla birleştirdi. Filmin ergen yaştaki kahramanları öylesine can sıkıcı bir biçimde sağlıklıdır ki ıssız bir sayfiyedeki kulübelerine yerleştikleri anda, ölmeleri ya da zombiye dönmeleri için sabırsızlanmaya başlarız. Olacaklara dair böylesi bir farkındalık, bu filmden sonra korku filmlerine hakim olacaktı.

Bu film sinefiller için kelimenin tam anlamıyla bir başarı öyküsüdür. Efektlerin çoğu göze batacak derecede amatör işidir; ama güçlü müzikleri ve çok sık kullanılan, hızlı, yere yakın, bakış açısı çekimler filme güç katar. Raimi, William Friedkin, Wes Craven, George Romero ve Brian de Palma gibi 1970'ler kuşağı yönetmenlerden aldığı dersleri özümsemiş; ama bunlara göze batmayan, Jean Coucteau ile Tex Avery arası bir sürrealizm eklemiştir. Raimi, Bruce Campbell'le, sevimli bir biçimde çizgi film karakterlerini andıran bir yıldız bulmuştur.

Bugün *Kötü Ruh*'ta komediden başka bir şey bulmak güçtür; özellikle devam filmleri *Evil Dead II (Kötü Ruh 2, 1987)* ve *Army of Darkness (Karanlığın Ordusu, 1993)* düşünüldüğünde. Ancak filmin 1982'de izleyiciler üstünde, 17 yıl sonra *The Blair Witch Project*'in *(Blair Cadısı)*, onları bir an için bulundukları huzur ortamından uzaklaştırarak yarattığı gibi bir etki uyandırdığını unutmamak gerekir. **AM**

ABD (Colum., Mir., Punch)
119dk, Renkli
Yönetmen: Sydney Pollack
Yapımcı: Sydney Pollack, Dick Richards
Senaryo: Larry Gelbart, Don McGuire, Murray Schisgal
Müzik: Dave Grusin
Oyuncular: Dustin Hoffman, Jessica Lange, Teri Garr, Dabney Coleman, Charles Durning, Bill Murray, Sydney Pollack, George Gaynes, Geena Davis
Oscar: Jessica Lange (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Sydney Pollack, Dick Richards (film), Sydney Pollack (yönetmen), Larry Gelbart, Murray Schisgal, Don McGuire (senaryo), Dustin Hoffman (erkek oyuncu), Teri Garr (yardımcı kadın oyuncu), Owen Roizman (görüntü yönetmeni), Fredric Steinkamp, William Steinkamp (kurgu), Dave Grusin, Alan Bergman, Marilyn Bergman (film şarkısı), Arthur Piantadosi, Les Fresholtz, Rick Alexander, Les Lazarowitz (ses)

TOOTSIE (1982)

İngiliz eleştirmen Judith Williamson bir keresinde günümüz kültüründeki "Tootsie Sendromu"nu, yaşadıkları güçlükleri tam anlamıyla kavrayabilmek ve bunlara anlayış gösterebilmek için sosyal "öteki"nizin yerinde birkaç gün geçirmenin yeterli olacağını ileri süren yaklaşımı, yerden yere vurmuştu. Bu sendrom ortaya, başarılı bir televizyon dizisinde rol kapmak için gizlice kadın (günümüzde Dame Edna Everage'ın Güneyli bir uyarlamasını andırır) kılığına giren çaresiz durumdaki bir aktörün (harika bir oyunculuk sergileyen Dustin Hoffman) öyküsünü anlatan bu filmle çıkmıştı.

Tootsie'nin yaşadığı zorluklar (sahte kimliğini sürdürebilmek için gösterdiği büyük çaba ve rol arkadaşlarından biriyle [Jessica Lange] romantizm yaşamaya yönelik, lezbiyenlikle ilgili hafif bir karışıklık da içeren, güç girişimi gibi), 1930'ların ve 40'ların, screwball seks ve kimlik konulu farslarını andırır. Ancak yönetmen Sydney Pollack (aynı zamanda Tootsie'nin menajerini de canlandırır) hem davranış detayları hem de estetik açısından yaşadığı çağı son derece iyi yansıtır.

James L. Brooks'un çalışmalarıyla birlikte *Tootsie*, sinemanın ana damarında, son derece hareketli, yan temalarla, popüler göndermelerle (bu filmde Andy Warhol'un misafir oyuncu olarak kısa bir süre görülmesi gibi) ve dikkat çekici montaj sekanslarıyla dolu yeni bir tarzın öncülüğünü yapmıştı. Dramatik karışıklıkları gittikçe arttırıp, alışıldık düzeni yıkıcı imalarda bulunurken, yanlarından zarafetle geçerek bunları geride bırakır; ve eğlenceli, mutlu bir sona ulaşır. **AM**

YOL (1982)

Türkiye / İsviçre/ Fransa (Cactus, Films A2, Güney Film, Maran Film, Schweizer Fernsehen DRS)
114dk, Fujicolor
Dili: Türkçe
Yönetmen: Şerif Gören, Yılmaz Güney
Yapımcı: Edi Hubschmid, Yılmaz Güney
Senaryo: Yılmaz Güney
Görüntü Yönetmeni: Erdoğan Engin
Müzik: Sebastian Argol, Zülfü Livaneli
Oyuncular: Tarık Akan, Şerif Sezer, Halil Ergün, Meral Orhonsay, Necmettin Çobanoğlu, Semra Uçar, Hikmet Çelik, Sevda Aktolga, Tuncay Akça, Hale Akınlı, Turgut Savaş, Engin Çelike, Hikmet Taşdemir, Osman Bardakçı, Enver Güney
Cannes Film Festivali: Şerif Gören, Yılmaz Güney (FIPRESCI Ödülü) ve (Altın Palmiye), ödülü *Missing ile paylaştı*, (Jüri Ödülü-mansiyon)

Yol'un çekim öyküsü neredeyse filmin kendisi kadar ilgi çekici. Film, o sırada hapiste olan Yılmaz Güney'in hücresinde yazdığı ayrıntılı senaryoya ve talimatlara göre asistanı Şerif Gören tarafından çekildi. Güney daha sonra hapisten kaçarak montaja ve yapım sonrası işlemlerine nezaret etti. *Yol*, Cannes Film Festivali'nde büyük ödülü kazandı ve dünyanın dikkatini Türkiye'deki cunta yönetimi sırasında siyasi tutukluların uğradığı insan hakları ihlallerine çekti. Üzücü bir biçimde Güney, sadece bir film daha (*Duvar*, 1983) yaptıktan birkaç yıl sonra kanserden öldü.

Yol, diğer tüm öğeleri ikinci plana iten bir amacı ve açık bir mesajı olan, son derece politik bir film. Beş mahkumun her birinin öyküsünde, aşırı tutucu gelenekler, din ya da devlet baskısı açığa vurulur. Mahkumlardan birinin izin kağıdı kaybolduğu için yolda pürüz çıkar ve hemen geri dönmesi gerekir. Bir diğeri ailevi baskılar nedeniyle, kendisini aldatan karısını namusunu temizlemek için öldürmek zorundadır. Nişanlısına kavuşacağı için mutlu olan üçüncü bir mahkum, çok geçmeden hayal kırıklığına uğrar çünkü ailesinin başka planları vardır. Kürt bir mahkum, izninin neredeyse yarısını tüketen zor bir yolculuktan sonra doğduğu köye ulaştığında, köyünü jandarmaların bastığını görür. Mahkumlardan sadece birinin öyküsü umut verici, ne var ki o da pek çok engelle karşılaşır ve diğerlerininkilere benzer sorunlar yaşar.

Son derece karamsar bir film olan *Yol*, başka türlü hayli sıradan bir yapıya sahip olacağı halde elle tutulur bir öfkeyle dolu olması nedeniyle heyecanlı ve ilgi çekici. Güney'in detaycılığıyla, yaşadığı toplumdaki gerici güçleri gösterme arzusu birleşince, bir ülkedeki yaşama, yabancı filmlerin çoğundan daha ayrıntılı bir bakış sunar. Son kertede *Yol*'un bakış açısı son derece yakıcı ve eleştirel olsa da Güney, karakterlerini insancıllaştırmak ve onları bireyler olarak da önemsememizi sağlamak için büyük gayret gösterir. Bu açıdan övgülerin büyük kısmının, hepsi de muhteşem olan oyunculara gitmesi gerekir. Politik, angaje filmler çekmenin bundan daha iyi örneğine az rastlanmıştır. **RH**

* "Yol filminin yönetmeni kim?" sorusu pek çok tartışmalara neden olmuştur. Artık ulusal-uluslararası birçok kaynakta filmin yönetmeni ya Şerif Gören olarak geçiyor ya da Şerif Gören ve Yılmaz Güney ortak yönetmen olarak anılıyor. Öte yandan Şerif Gören, Cannes Film Festivali'ne yıllar sonra Altın Palmiyeli yönetmenlerden biri olarak davet edildi. [y.n.]

ABD (MGM)
110dk, Metrocolor
Yönetmen: Barry Levinson
Yapımcı: Jerry Weintraub
Senaryo: Barry Levinson
Görüntü Yönetmeni: Peter Sova
Müzik: Bruce Brody, Ivan Kral
Oyuncular: Steve Guttenberg, Daniel Stern, Mickey Rourke, Kevin Bacon, Timothy Daly, Ellen Barkin, Paul Reiser, Kathryn Dowling, Michael Tucker, Jessica James, Colette Blonigan, Kelle Kipp, John Aquino, Richard Pierson, Claudia Cron
Oscar adaylıkları: Barry Levinson (senaryo)

DINER (1982)

George Lucas'ın bir dönüm noktası olan *American Graffiti*'sinden (*Gençlik Yılları*, 1973) sonra, sinema endüstrisinde hakim olan görüş, Bebek Patlaması kuşağından, orta yaşlarına gelen izleyicileri için iyimser nostaljiyi tercih etmeye başladı. Bu kültürel temaya cevaben Barry Levinson 1982'de, Baltimore'u merkezine alan komedi klasiği *Diner*'ı (*Lokanta*) yazdı ve yönetti. Filmde hiç tanınmamış oyuncularla çalışmıştı, bunlardan bazıları ilerleyen yıllarda gösteri dünyasında dikkat çekici başarılar kazanacaktı.

Diner'ın açılış sahnesi 1959'un Noel gecesinde geçer. Film, birbirleriyle olan karmaşık ilişkileriyle ve bir dönemin bitişiyle boğuşan 20'li yaşlarındaki altı kişinin öyküsünü anlatır. Bütün bunlar, aralarından birinin yılbaşı gecesi gerçekleşecek olan düğününün hazırlıkları esnasında, üstü kapalı bir biçimde aktarılır. Bu hazırlıkları bölecek biçimde, filme adını veren restoran, yıldızların ikinci evleri, yedek rahimleri olur. Restoranın duvarları arasında, deri kaplı bölmelere yerleşip, cilalı masalar üzerinde yemek yiyerek, dışarıdaki dünyanın taleplerini arkalarında bırakmak ve birbirlerinin arkadaşlığının tadını çıkarmak için konuşur, konuşur, konuşurlar.

Eddie (Steve Gutenberg) yaklaşan düğününü iple çeken kendine güvensiz bir boşboğazdır. Shrevie (Daniel Stern) düzenli bir işe ve yetişkinlere özgü bir arkadaşlık kuramadığı karısı Beth'e (Ellen Barkin) bağlı, doğduğu yerden hiç ayrılmamış sıradan bir adamdır. Boogie (Mickey Rourke) gece okulunda hukuk okuyan bir öğrenci, bir kadın düşkünü ve kumar problemi olan bir kuafördür. Fenwick (Kevin Bacon) alkolizmin pençesinde, düşmüş bir zengin çocuğudur; ve Billy (Timothy Daly), eski dostu Barbara'yla (Kathryn Dowling) uzun süreli arkadaşlığı hamileliğe dönüş-

müş bir doktora öğrencisidir. Altılının sonuncusu Modell, zamanlama duygusu vahim derecede komik olan, çıkarcı bir tiptir.

Birkaç dikkat çekici sahneyle akıllara kazınan *Diner*, Los Angeles'ın sokaklarının ve film stüdyolarının ya da New York'un gökdelenlerinin ve banliyölerinin kısıtlayıcılığının ötesinde geçen, acı tatlı bir olgunlaşma öyküsüdür. Sadece Baltimore'da çekilmiş olması bile, filme daha geniş kapsamlı bir hassasiyet kazandırır ve beyaz perdenin bu tür öykülerinin ufuklarını genişleterek, kozmopolit şehir merkezlerinin ötesine taşır. Ancak Diner'ın asıl esprisi, birbirlerine büyük ölçüde destek olan, gelecek vaat eden oyuncu kadrosu etrafında biçimlenen sekanslar ve yeterli miktarda, son derece gerçekçi gözüken dönem detayı veren yapım tasarımlarıdır. Arabalar ve müzik tam o döneme aittir. Kadınların yeni yeni siyasi güç kazanmaya başlamış olması kendini hissettirir; ama aynı biçimde toplumun genel geçer yargılarına uymakla, kendilerine özgü şaşırtıcı derecede yeni yönlerde ilerlemek arasında bir seçim yapmak üzere olan genç erkeklerin kararsızlıkları da. Güldüren anlar, kaçınılmaz dramatik yan öykülerle bir arada yer alır. Frank Sinatra ve Johnny Mercer'la ilgili şiddetli bir tartışma, tatsız bir ağabey kardeş yüzleşmesi ve patlamış mısır torbasından çıkan penis gibi.

Bir patlama yerine soru işaretiyle biten öykünün yapısındaki belirleyici eksiklik şüphesiz Eddie'nin hiç görmediğimiz nişanlısıdır. Varlığıyla tehdit eder biçimde, aile ve ev yaşantısının engelleyiciliğini, yani yetişkinliğin getirdiği yükümlülüklere tam anlamıyla teslim olmayı temsil eder. Bunlar Diner'daki karakterlerin altısının da görünüşte nefret ettiği; ama aynı anda, 1959'un sonunda masumiyetleri son nefesini verirken, özlemini çektiği değerlerdir. **GC-Q**

Batı Almanya / Peru (Autoren, Pro-ject, Werner Herzog, Wildlife, ZDF) 158dk, Renkli

Dili: İngilizce / Almanca

Yönetmen: Werner Herzog

Yapımcı: Werner Herzog, Lucki Stipetic

Senaryo: Werner Herzog

Görüntü Yönetmeni: Thomas Mauch

Müzik: Popol Vuh

Tema müziği: Vincenzo Bellini, Giacomo Puccini, Richard Strauss, Giuseppe Verdi

Oyuncular: Klaus Kınski, José Lewgoy, Miguel Ángel Fuentes, Paul Hittscher, Huerequeque Enrique Bohorquez, Grande Otelo, Peter Berling, David Pérez Espinosa, Milton Nascimento, Ruy Polanah, Salvador Godínez, Dieter Milz, William L. Rose, Leoncio Bueno, Claudia Cardinale

Cannes Film Festivali: Werner Herzog (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

FITZCARRALDO (1982)

Yönetmeni Klaus Kinski'nin saplantılı eğilimlerinin yanı sıra sık sık çalıştığı (ve sıklıkla kendini ele vermez) yıldızı Klaus Kinski'yle şaşırtıcı işbirliğini derinlemesine incelemeden, *Fitzcarraldo*'yu ele almak çok güçtür. İş ilişkileri, karşılıklı hayranlığın yumuşattığı karşılıklı çatışma ve açık bir saldırganlık üzerine kurulmuştu; ve yüzleşme çabalarında bu çelişki sürekli yüzeye çıkıyordu. Kinski'nin önceden kestirilemez davranışlarına rağmen, sıra oyuncu seçmeye geldi mi çoğu zaman Herzog'un ilk tercihi olduğunu belirtmek gereksizdir. Yoksa Herzog, yoruculuklarıyla kötü şöhret kazanmış projelerine kendini adayacak birilerini nadiren mi ikna edebiliyordu?

Gerçekten de başlangıçta bu rol önce Jason Robards'a, sonra da Mick Jagger'a verilmişti; ve Herzog, ancak ikisi de havlu attıktan sonra Kinski'yle temasa geçti. Bu hiç de şaşırtıcı değildir: Filmin konusu, hem Herzog'un hem de Kinski'nin efsane haline gelmiş inatçılıklarının tam bir örneğini teşkil eder. Opera aşığı Brian Sweeney Fitzgerald (Kinski), Peru'nun ıssız bir bölgesine opera götürmeye yemin eder. Ama önce, Don Kişot'a yaraşır amacına kaynak sağlayabilmek için zengin olmak zorundadır; ve planı, koca bir buharlı gemiyi bir dağ yamacından aşırtıp, kauçuk ağaçlarını biçebileceği ıssız bir araziye götürmekten ibarettir.

Duruma son derece uygun ya da belki de tipik bir biçimde, neredeyse aşılmaz güçlüklerle dolu, gerçekleşme ihtimali imkansıza yakın bir girişimi anlatan bir film yapmak da başlı başına bir çileye dönüşmüştü. Herzog'un projeye, filme ismini veren karakterinkine eş, delice bir inatçılıkla yaklaşması da kâr etmemişti. Nitekim, Herzog'un böylesine çarpıcılığı olan hayalini gerçekleştirme çabası esnasında, yaralanmalar, delilik, acı, hastalık ve hatta ölüm, *Fitzcarraldo*'nun yapımını lekeledi.

Herzog, filmi, gerçekten de Ekvador ve Peru ormanlarının derinliklerinde çekip, sivrisineklerden çamur kaymalarına dek bölgeye özgü sorunlarla birebir mücadele etti. Şiddetli akıntıda tehlike atlatan bir sal yolculuğunun görüntülerini çekmek için, Herzog ve küçük bir ekip, şiddetli akıntılarla bizzat boğuştu. Hepsinden ünlüsü, buharlı geminin dağı aşışını göstermek için, Herzog bu işi gerçekleştirdi ve gösterilen çabayı belgesel benzeri bir gerçekçilikle betimledi. Nitekim, *Fitzcarraldo*'nun yapımında yaşanan zorlu sürecin büyük kısmı, büyük mücadele veren Herzog'un sinir krizinin eşiğinde görüldüğü, Les Blank'ın aynı ölçüde ilginç belgeseli *Burden of Dreams'de (Düşlerin Ağırlığı, 1982)* anlatılır.

Ancak tamamlanmış haliyle *Fitzcarraldo*, Francis Ford Coppola'nın *Kıyamet*'i bir yana, Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* gibi bir etki yaratmaz ve Kinski de Kurtz benzeri bir işgalci değildir. Herzog ve Kinski'nin birlikte çalıştığı kasvetli öyküsü *Aguirre: The Wrath of God'a (Aguirre: Tanrı'nın Gazabı, 1972)* kıyasla Fitzcarraldo tam anlamıyla masumdur. Peru yerlilerinin Fitzcarraldo adını taktığı, Kinski'nin canlandırdığı iyimser opera aşığı, sabit fikirlilikle olduğu kadar, idealizmle de hareket etmektedir. Meraklı yerliler, kısmen masumiyeti, coşkunluğu ve yanında her yere götürdüğü eski bir Victrola gramofonla çaldığı operaya duyduğu mutlak tutku yüzünden ona yardım eder. Bütün zorluklara rağmen, buharlı gemisi tepeye doğru ilerlerken, Kinski'nin canlandırdığı *Fitzcarraldo*, Victrola'sının yüksek sesle çaldığı opera şarkıcısı Enrico Caruso eşliğinde üst güvertede dikilip, gülümser. Bu gerçeküstü olduğu kadar ilham veren bir manzaradır; ve aynı anda, hem dramatik (anlatı açısından) hem de etkileyici bir biçimde elle dokunulabilir (film yapımı açısından) bir başarıyı ilan eder. **JKI**

Britanya / Hindistan (Carolina Bank, Goldcrest, Indo-British, International, NFDC)
188dk, Technicolor
Yönetmen: Richard Attenborough
Yapımcı: Richard Attenborough
Senaryo: John Briley
Görüntü Yönetmeni: Ronnie Taylor, Billy Williams
Müzik: Ravi Shankar, George Fenton
Oyuncular: Ben Kingsley, Candice Bergen, Edward Fox, John Gielgud, Trevor Howard, John Mills, Martin Sheen, Ian Charleson, Athol Fugard, Günther Maria Halmer, Saeed Jaffrey, Geraldine James, Alyque Padamsee, Amrish Puri
Oscar: Richard Attenborough (film), Richard Attenborough (yönetmen), John Briley (senaryo), Ben Kingsley (erkek oyuncu), Stuart Craig, Robert W. Laing, Michael Seirton (sanat yönetmeni), Billy Williams, Ronnie Taylor (görüntü yönetmeni), John Mollo, Bhanu Athaiya (kostüm), John Bloom (kurgu)
Oscar adaylıkları: Tom Smith (makyaj), Ravi Shankar, George Fenton (müzik), Gerry Humphreys, Robin O'Donoghue, Jonathan Bates, Simon Kaye (ses)

GANDHI (1982)
Gandi

Richard Attenborough, "İşin aslı, yönetmen olmayı hiç istememiştim," demişti. "Sadece o filmi yönetmek istemiştim." Dolayısıyla, Attenborough için *Gandi* bir tür misyon anlamına geliyordu: Mohandas Karamçand Gandi'nin (1869-1948) hayatını ve yaşadığı dönemi, hem Doğulu hem de Batılı izleyicilerin, Mahatma'nın ruhani öneminden etkileneceği biçimde anlatmaya yönelik büyük düşünü gerçekleştirebilmek için, 20 yıl boyunca gecikmelere, düş kırıklıklarına, alay konusu olmaya katlandı ve kişisel mali risk altına girdi.

Attenborough bu projeyi ilk tasarladığında, yıl 1962'ydi. Ona özellikle ilham veren *Gandi*'nin "İnsanların, türdeşlerinin aşağılanmasından, kendileri adına nasıl onur duyabildiklerini asla anlayamadım," sözleriydi. Zaten yapımcı olan Attenborough, 1969 yılında *Oh! What a Lovely War'a (Ah! Ne Hoş Bir Savaş)* dek yönetmenliğe girişmeyecekti ve *Gandi* için finansman sağlamaya çabaladığı 18 yıl içinde, çeşitli aşamalarda, daha olası ve pazarlanabilir yönetmenler olarak Fred Zinnemann ve David Lean adları öne sürülecekti. John Briley'in, *Gandi*'nin yaşamının ve başarısının özünü ustalıkla anlatan senaryosundan önce, aralarında Gerald Hanley'in, Donald Ogden Stuart'ın ve Robert Bolt'un da bulunduğu çeşitli yazarlar bu işe kalkışmayı denemişti.

Yıllar içerisinde, farklı kuşaklardan gelen aktörler (bunlara Alec Guinness, Dirk Bogarde, Peter Finch, Albert Finney, Tom Courtenay, Robert De Niro, Dustin Hoffman, John Hurt ve Richard Burton da dahildi) başrol için değerlendirilmişti. Sonunda, babasından aldığı Hintli yüz hatlarının getirdiği avantaja sahip olan, neredeyse hiç tanınmamış Ben Kingsley seçildi. Kingsley kendini oynadığı role adadı. Kilo verdi, yogaya başladı, yün eğirmeyi öğrendi ve Gandi'nin izinde bir yaşam sürmek için cesurca bir girişimde bulundu. Kalabalık yardımcı oyuncu kadrosu, dönemin sahne ve sinema yıldızlarından oluşan etkileyici bir vitrine sahipti.

Briley'nin senaryosu *Gandi*'nin 1948'te uğradığı suikast ve resmi cenaze töreniyle açılır, ardından 1893'e, Güney Afrika'da ırk ayrımına karşı çıkan genç bir avukat olduğu günlere döner. Buradan itibaren, İngiliz emperyalizmine karşı verdiği mücadelenin ve tümleşik bir Hint toplumu ve kültürü oluşturma çabalarının önemli biyografik dönüm noktalarını aktarır. İronik bir biçimde *Gandi*'nin pasif direnişe duyduğu güçlü bağlılık çoğunlukla şiddete ve ölüme, ayrıca kendisinin de uzun süre mahkum edilmesine yol açar. Olayların büyük kısmı gerçek tarihi mekanlarda çekilmişti. 11 kamera ekibi kullanılarak Rajpath'ta çekilen cenaze sahnesi için yaklaşık 400.000 figüran toplanmıştı.

Gandi kazandığı büyük başarıyla, yapımı uzun süren filmlerin, başlangıçtaki esinlenme tazeliğini yitirdiği için hedeflerine ulaşamadıkları görüşünü çürüttü. *Gandi* gösterime girer girmez iyi övgüler ve tüm dünyada izleyici topladı. Kazandığı sekiz Akademi Ödülü, sadece *Ben Hur*'un *(1959)* gerisinde kalan, bir rekordu. Belirgin bir biçimde, Attenborough için daha büyük kişisel tatmin, izleyicilerin en azından bir kısmının perdede betimlediği *Gandi*'yle karşılaşmaları sonucu kendilerini zenginleşmiş hissetmeleri gerçeğiydi. İyi ya da kötü *Gandi*, etkileyici biyografik filmlerin yönetmeni olarak Attenborough'un gelecekteki kariyerine damgasını vuracaktı. **DRos**

LA NOTTE DI SAN LORENZO (1982)
San Lorenzo Gecesi

San Lorenzo Gecesi, Paolo ve Vittorio Taviani Kardeşler'in başyapıtıdır ve bütün düşlerin gerçek olduğu San Lorenzo gecesinde geçer. Uyuyan bebeğiyle konuşan bir annenin anlattığı öykü, 1944'e, o zamanlar altı yaşında olan anlatıcının köyünü Alman işgalcilerin ve faşist İtalyan işbirlikçilerinin kontrol ettiği döneme döner. Anlatıcının doğduğu köy, Nazilerin düzenlemeleriyle, sonunda gerçekleşecek özgürlük arasında bölünmüş olduğundan, bir grup hemşerisi kurtuluş umuduyla Toskana'ya geçer.

Savaş döneminin dehşetini görmezden gelmeyen ancak üstünde uzun uzadıya durmayan bu yolculuk, sivil direnişi anlatır. Yemek bulmak için verilen günlük mücadeleler, kurşunlardan ya da taktik avantajlardan daha önemlidir. Hatta zaman zaman anlatıcının çocuksu bakış açısı, yolculuklarının kaygı verici yanlarını, inandırıcılıktan uzaklaştıran trajikomik gerçeküstü imgelerle kendini gösterir.

Kimsenin ön planda olmadığı kadrosuyla dikkat çeken *San Lorenzo Gecesi*, istenmeyen çatışmanın hafızaya kazıdığı izleri iyileştirmek için, bazı unutulmaz görüntüler de sunar. Bir katedral bombalanır ve içinde ibadet edenler ölür. Bir tarlada yabani karpuzlardan ziyafet çekilir. Siyasi çekişmenin iki zıt kutbunda yer alan arkadaşlar birbirlerini öldürür. Yaşlı iki kişi, on yıllardır gelişen aşklarını, sonunda tamamına erdirir. Bütün bu anlar birlikte 2. Dünya Savaşı'nın ağırlığına işaret ederken, gündelik yaşamın değerine de değinir. **GC-Q**

İtalya (Ager, RAI)
105dk, Eastmancolor
Dili: İtalyanca
Yönetmen: Paolo Taviani, Vittorio Taviani
Yapımcı: Giuliani G. De Negri
Senaryo: Paolo Taviani, Vittorio Taviani, Giuliani G. De Negri, Tonino Guerra
Görüntü Yönetmeni: Franco Di Giacomo
Müzik: Nicola Piovani
Oyuncular: Omero Antonutti, Margarita Lozano, Claudio Bigagli, Miriam Guidelli, Massimo Bonetti, Enrica Maria Modugno, Sabina Vannucchi, Giorgio Naddi, Renata Zamengo, Micol Guidelli, Massimo Sarchielli, Giovanni Guidelli, Mario Spallino, Paolo Hendel
Cannes Film Festivali: Paolo Taviani, Vittorio Taviani (Büyük Jüri Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Night of the Shooting Stars*

DE STILTE ROND CHRISTINE M. (1982)

Marlen Gorris'in, kadın filmleri tarihinde bir dönüm noktası olan *De Stilte rond Christine M. (Christine M.'i Saran Sessizlik)*, izleyicileri doldurmuş ve iki kutba ayırmıştı. Film kadınların bastırılmış öfkelerini ele alıyordu ve feministlerin 1960'larda ve 1970'lerde kadın hareketinin itici gücü olan öfkeyle yeniden bağlantı kurmasını sağlarken kültürel klişeleri tersine çevirmekle suçlanmıştı.

İşçi sınıfından bir kadının dükkandan bir şey çaldığı için tutuklanması haberinin tetiklemesiyle ortaya çıkan *De Stilte rond Christine M.*, birbirini tanımayan üç kadına odaklanır. Kadınlar, hiç hesapta yokken, hırsızlık yaparken yakaladığı perişan durumdaki bir ev kadınıyla kibirli bir biçimde yüzleşen mağaza müdürünü öldürürler. Polisiyenin, mahkeme öyküsünün, kara mizahın, yarı-belgesel ve politik alegorinin eşsiz bir karışımı olan film, aynı anda hem sürükleyici hem mesafeli, hem boğucu, hem de heyecan vericidir. Cinayetin kendisi görülmez ama duyulur ve üç geriye dönüşle anlatılır. Böylece görselliğin üstünlüğü yıkılır.

Filmin mahkeme salonunda geçen doruk noktasında, Dr. Van den Bos akıl sağlıklarının tam anlamıyla yerinde olduğunu açıkladığında, kadınların eylemi politik bir anlam kazanır. Bitiş sahnesinin tarif edilmesi değil yaşanması gerekir. Filmin bir patlama ya da iniltiyle değil, dalga dalga yayılan gürültülü kahkahalarla sona erdiğini ve bir sessizlikle bittiğini söylemek yeterlidir sadece. Bir eleştirmenin sorduğu gibi "Huzursuz edici olan işlenen cinayet mi yoksa kahkahalar mı?" Gorris'in yakın dönemde çektiği filmler daha yumuşak ve popüler olsa da *De Stilte rond Christine M.* ideolojiyi yaşama geçirir ve gerçekten sarsıcıdır. **LB**

Hollanda (Sigma)
92dk, Renkli
Dili: Flemekçe / İngilizce
Yönetmen: Marleen Gorris
Yapımcı: Matthijs van Heijningen
Senaryo: Marleen Gorris
Görüntü Yönetmeni: Frans Bromet
Müzik: Lodewijk de Boer, Martijn Hasebos
Oyuncular: Edda Barends, Nelly Frijda, Henriette Tol, Cox Habbema, Eddie Brugman, Hans Croiset, Erik Plooyer, Anna van Beers, Noa Cohen, Kees Coolen, Edgar Danz, Diana Dobbelman, Miranda Frijda, Frederik de Groot, Noortje Jansen

İngilizce adı: *A Question of Silence*

FANNY OCH ALEXANDER (1982)
Fanny ve Alexander

İsveçli yönetmen Ingmar Bergman'ın sayısız çalışması birbirlerinden öylesine belirgin bir biçimde farklıdır ki çoğunlukla komedyenler bu filmleri parodi konusu yaptığı gibi, daha az başarılı yönetmenler onları taklit eder ya da onlara gönderme yaparlar. Bergman'ın, melodrama kaçmadan ve gözünü hiç kırpmadan insan ruhunun daha kötü, karanlık bir yanını anlatan bir rüya gibi olan alegorik filmleri, yaşamı olmasını arzuladığımız gibi değil, gerçekten olduğu biçimde yansıtır.

Yönetmenin son sinema çalışması ilan edilen (bu filmden sonra ağırlıklı olarak televizyonda çalıştı) *Fanny ve Alexander*'ın otobiyografik öyküsü, daha önceki karamsar düşüncelerle dolu filmlerinin hayranları için bir şok olmuştu. Senaryosunu Bergman'ın yazdığı ve aralarında Erland Josephson, Harriet Andersson ve Gunnar Björnstrand da bulunan, Bergman'ın en yetenekli, deneyimli oyuncularının çoğunun yer aldığı *Fanny ve Alexander*, onun en içine girilebilir filmi sayılır. En İyi Yabancı Film Oscarı da dahil olmak üzere, aday gösterildiği altı Akademi Ödülü'nden dördünü kazanmıştı.

Bu uzun yarı otobiyografi, yüzyılın başında İsveç'te aristokrat bir ailede doğan bir erkek ve kız kardeşin (Pernilla Allwin ve Bertil Guve) hayatlarının önemli ve fırtınalı bir yılını anlatır. Bergman'ın önceki yapımlarında görülmedik bir enerjiyle çekilen öykü, kısmen Dickens'ı andıran bir dram kısmen de gizemli bir peri masalıdır. Oğlanın bakış açısından anlatılan ailenin bir arada olduğu, bolluk içindeki bir Noel'de başlayan film, çocukların çok sevilen tiyatro sahibi babaları öldükten sonra yaşadıkları sefil hayata geçer. O ana dek Bergman'a özgü bir uğursuzluk hissi hikayenin üstüne çökmüştür bile ve annelerinin rezil bir piskoposla (ona yakışan nefret uyandırıcı rolde Jan Malmsjö) son derece talihsiz ve korkutucu ikinci evliliği sırasında hayatlarına çöreklenir.

Fanny ve Alexander'ın uzunluğuyla, ağır, özenli temposu, günümüz aksiyon izleyicilerine cazip gelmeyebilir ama Bergman'ın ünlü görüntü yönetmeni Sven Nykvist her karede, izlemeyi büyük bir zevk haline getiren parlak bir ışık kullanır. Bütün film harika bir düşsellik hissi uyandırır ki; bu, öykünün trajik anlarında içimizi rahatlatır. Bergman, her zamanki ustalığıyla, anlatıyı, en korkunç ve en tatmin edici anında, tam da öykünün artık bir çözüme ulaşması gerektiğinde yaşanacak biçimde, zekice düzenler. O ana dek izleyici artık soluksuz kalmış, güzel günlerin geri gelmesini beklemektedir. Bütün hayatı boyunca çalışmalarında, yaşayanların korkutucu dünyasını analiz eden Bergman, bu filmde izleyicilerin biraz teselli bulmasına izin verir ancak bazı felsefi koşullar dahilinde. **KK**

İsveç / Fransa / Batı Almanya (Cin. AB, Gaumont, Persona, Swedish Film Inst., Sandrews, Svenska, TVI, Tobis)
188dk, Eastmancolor
Dili: İsveççe / Almanca / İbranice / İngilizce
Yönetmen: Ingmar Bergman
Yapımcı: Jörn Donner
Senaryo: Ingmar Bergman
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Müzik: Daniel Bell
Oyuncular: Erland Josephson, Jarl Kulle, Pernilla Allwin, Allan Edwall, Bertil Guve, Gunn Walgren, Ewa Fröling
Oscar: İsveç (yabancı film), Anna Asp, Susanne Lingheim (sanat yönetimi), Sven Nykvist (görüntü yönetmeni), Marik Vos-Lundh (kostüm)
Oscar adaylıkları: Ingmar Bergman (yönetmen), Ingmar Bergman (senaryo)
Venedik Film Festivali: Ingmar Bergman (FIPRESCI Ödülü)

İngilizce adı: *Fanny and Alexander*

A CHRISTMAS STORY (1983)

1940'lar; Amerikalı ailelerin akşam yemeklerini birlikte yediği, çocukların okula gitmek için uzun mesafeleri gruplar halinde kat ettiği ve herkesin komşularını tanıdığı zamanlar. *A Christmas Story*'nin *(Bir Noel Öyküsü)* küçük Ralphie'si (Peter Billingsley) için hayat güzeldir ama tam anlamıyla mükemmel değildir. Noel hızla yaklaşmaktadır ve onun tek isteği, radyo kahramanının çığırtkanlığını yaptığı bir "Red Ryder BB" tüfeğidir. Ailesinin ve öğretmeninin tüm itirazlarına rağmen, Noel gecesi oyuncağın eline geçmesini sağlayacak bir plan kurmaya kararlıdır.

Bu basit kurmaca, yönetmen Bob Clark'a, Noel'i, aile değerlerini, geçmiş yıllara duyulan nostaljiyi ve tatil dönemlerinde belirleyici hale gelmiş olan tüketim düşkünlüğünü sevecenlikle ama yine de iğneleyici bir biçimde alaya almak için yeterli malzemeyi verir. Matrak ve kahkahalarla güldürecek denli komik olan bu çağdaş yeni yıl klasiği, eleştirdiği konuları hafife almadan ya da acımasızlaşmadan ele aldığı için derin bir etki uyandırır. Okuldaki kabadayılar, geçimsiz bir baba ve çalışmaktan bitap düşmüş bir anne, tuhaf bir kardeş ve bir grup uyumsuz arkadaş, yetişkin Ralphie'nin anlatımıyla hayat bulur. Bir klasik haline gelmiş sahneler (okul arkadaşlarından birinin dilini donmuş bayrak direğine yapıştırması, Çin restoranındaki Noel yemeği), duygu sömürüsü yapmadan ya da aşırı duygusallığa kaçmadan, aynı anda hem son derece komik hem de dokunaklı olmayı başarır. *A Christmas Story*, tam da yeni yılın yapay tatlandırıcıları andıran yanlarından hoşlanmayan ama Scrooge konumuna da düşmek istemeyenlere göredir. **EH**

ABD / Kanada (Christmas Tree, MGM)
94dk, Metrocolor
Yönetmen: Bob Clark
Yapımcı: Bob Clark, René Dupont
Senaryo: Leigh Brown, Bob Clark, Jean Shepherd
Jean Shepherd'in God We Trust, All Others Pay Cash isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Reginald H. Morris
Müzik: Paul Zaza, Carl Zittrer
Oyuncular: Melinda Dillon, Darren McGavin, Peter Billingsley, Ian Petrella, Scott Schwartz, R.D. Robb, Tedde Moore, Yano Anaya, Zack Ward, Jeff Gillen, Colin Fox, Paul Hubbard, Leslie Carlson, Jim Hunter, Patty Johnson

EL NORTE (1983)

Amerika Birleşik Devletleri'ne yasadışı göçü ele alan *El Norte (Kuzey)*, Birinci Dünya'nın refahına dair hayallerle, Üçüncü Dünya vatandaşlarının yaşadığı gerçekliği başarılı bir biçimde karşı karşıya getirir. Senaryosunu Gregory Nava ve Anna Thomas çiftinin yazdığı ve Nava'nın yönetmeni olduğu film, ulusal sınırların geçirgenliğini ve göçmen işçilerin nasıl sömürüldüğünü ifşa ettiği için önemlidir. Amerikan rüyasının en alt kademesinde var olabilmek için var güçleriyle çabalayan yasadışı göçmenlerin insaniyetlerini öven *El Norte (Kuzey)*, dahası bu kişilerin deneyimlerinin şekil bulduğu koşulları da dikkate alır.

Guatemalalı kardeşler, Enrique (David Villalpando) ve Rosa (Zaide Silvia Gutiérrez) için mesele jeopolitikten çok daha basittir. Babaları kahve toplayan işçileri örgütlediği için öldürüldüğünde ve anneleri bir paramiliter grup tarafından "kaybedildiğinde", canlarını kurtarmak için kaçarlar. Tijuana'da şehrin fakirliğiyle boğuşur ve Los Angeles'a geçmeden önce kendilerine bir "çakal" bulurlar. Kuzeyli işverenlerinin şiddetli ırkçılığının farkına varan kardeşler, gelecek güvencesi olmadan gündelik işlerde çalışırlar ama artık evlerinde su tesisatı ve elektrik vardır.

Bu filmde Guatemala'ya yeşil ve sarı, Tijuana'ya boz ve ABD'ye mavi ve beyaz renkler hakimdir. Müzik de kardeşlerin yolculuğuyla birlikte değişir; ancak nihayetinde, günümüzde yaşanan ekonomik eşitsizliğin gücünü, göç etmelerinin doğurduğu sonuçlar gözler önüne serer. **GC-Q**

ABD / Britanya (American Playhouse, Channel Four, Independent, Island Alive, PBS)
139dk, Renkli
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Gregory Nava
Yapımcı: Trevor Black, Bertha Navarro, Anna Thomas
Senaryo: Gregory Nava, Anna Thomas
Görüntü Yönetmeni: James Glennon
Müzik: The Folkloristas, Malecio Martinez, Linda O'Brien, Emil Richards
Oyuncular: Zaide Silvia Gutiérrez, David Villalpando, Ernesto Gómez Cruz, Lupe Ontiveros, Trinidad Silva, Alicia del Lago, Abel Franco, Enrique Castillo, Tony Plana, Diane Civita, Mike Gomez
Oscar adaylıkları: Gregory Nava, Anna Thomas (senaryo)

ABD / Kanada (Famous Players, Filmplan, Guardian, CFDC, Universal)
87dk, Renkli
Yönetmen: David Cronenberg
Yapımcı: Claude Héroux
Senaryo: David Cronenberg
Görüntü Yönetmeni: Mark Irwin
Müzik: Howard Shore
Oyuncular: James Woods, Sonja Smits, Deborah Harry, Peter Dvorsky, Leslie Carlson, Jack Creley, Lynne Gorman, Julie Khaner, Reiner Schwartz, David Bolt, Lally Cadeau, Henry Gomez, Harvey Chao, David Tsubouchi, Kay Hawtrey

VIDEODROME (1983)

1980'ler Hollywood'unun ticari-bağımsız hareketinden kaynaklanan, çığır açan bu filmde, David Cronenberg'in, televizyonda yayınlanan şiddete fazla maruz kalmanın yol açtığı korkunç dönüşümleri ele alan öyküsü, tam da yönetmenin daha önceki yapımlarında şiddet içeren cinsel imgelerin kullanımı yüzünden, sansürle, Hollywood dağıtımcılarıyla ve feminist gruplarla yaşadığı sorunları zekice ele alır. Max Renn (James Woods) kablolu televizyon kanallarından birinde yöneticidir. Alaycı bir biçimde seks ve şiddet ticareti yapması geri teper; ve karnında, içine başka şeylerin yanı sıra ses bantlarının da yerleştirilebildiği, vajina benzeri bir yarık açılır. Bu tür sadomazoşist fantezilerin ve cinsiyetler arası geçişlerin belirleyici bir rol oynadığı film, trajik bir biçimde, Max'ın kendi kendini yok etmesiyle sona erer.

Pek çok açıdan, Cronenberg'e özgü temaların en cüretkâr biçimsel örneği olan *Videodrome*, oldukça sıradan, ticari bir gerilim filmi gibi başlar ve ancak ortalarına gelindiğinde, son derece sıra dışı ve sarsıcı, öznel bir fanteziye dönüşür. Görsel açıdan zengin olan *Videodrome* aynı zamanda, hem "çok şekilli sapkınlık", hem de kişisel deneyimlerde kamusal ve özel alanların iç içe geçmişliği üstüne şaşırtıcı görüşleriyle son derece düşündürücüdür. Cronenberg cinsiyetlere akışkan bir biçimde yaklaştığı için hem övgü almış hem de mahkum edilmiştir (filmin sonunda, Max'ın vajina geliştirmesine bir tür yanıt biçiminde, iki kadın karakterin penislerinin çıktığını gösteren bir sekans, sıradan izleyiciler için fazla rahatsız edici olacağı gerekçesiyle piyasaya sürülen kopyadan çıkartılmıştı). Kesilmiş haliyle bile *Videodrome*, Hollywood'un en sıra dışı filmlerinden biridir. Öylesine şaşırtıcı ve aykırıydı ki ticari açıdan bir fiyasko olması kaçınılmazdı. **RBP**

STAR WARS: EPISODE VI - RETURN OF THE JEDI (1983)
Yıldız Savaşları: Bölüm 6 - Jedi'nin Dönüşü

George Lucas'ın orijinal *Yıldız Savaşları* üçlemesinin, Bölüm 6 olarak da bilinen üçüncü filmi *The Empire Strikes Back (İmparator, 1980)*, yaşanan heyecanlı gelişmelerden bir süre sonrasını anlatır. İlk filmde genç, hevesli bir Jedi öğrencisi olan Luke Skywalker (Mark Hamill) artık düşünceli bir savaşçıdır (dolayısıyla siyah giysiler giyer). "Güç"ü kullanmayı öğrenmiş olarak, arkadaşları Prenses Leia (filmin erkek hayranlarını bugün hâlâ heyecanlandıran, bilimkurguya yaraşır bir bikiniye bürünmüş olan Carrie Fisher), Lando Calrissian (Billy Dee Williams) ve "wookie" Chewbacca'nın, karbonit içerisinde dondurulmuş dostları Han Solo'yu (Harrison Ford), Jabba the Hutt'ın pençesinden kurtarmasına yardım etmek üzere, doğduğu gezegen Tattoine'e geri döner.

Olay örgüsünün gelişimi temelde *Star Wars'*unkine *(Yıldız Savaşları, 1977)* benzer. Kötü İmparatorluk, kahramanlarımızın yok etmek zorunda olduğu başka bir "Ölüm Yıldızı" inşa etmektedir. Yapım yönetmeni George Lucas (Lawrence Kasdan'la birlikte senaryoyu da yazmıştır) ve yönetmen Richard Marquand, daha genç izleyicileri eğlendirmek için, yeni bir "oyuncak ayı" benzeri türü, "Ewok"ları ortaya çıkarırlar. Bu arada filmin yıldızları, asla sevimli kuklaların ve etkileyici özel efektlerin gerisinde kalmaz ve Lucas'ın galaksilerarası iyi-kötü çatışmasına son noktayı başarıyla koyarlar. **JB**

ABD (Lucasfilm)
134dk, Renkli
Yönetmen: Richard Marquand
Yapımcı: Howard G. Kazanjian
Senaryo: George Lucas, Lawrence Kasdan
Görüntü Yönetmeni: Alan Hume
Müzik: John Williams, Joseph Williams
Oyuncular: Mark Hamill, Harrison Ford, Carrie Fisher, Billy Dee Williams, Anthony Daniels, Peter Mayhew, Sebastian Shaw, Ian McDiarmid, Frank Oz, James Earl Jones, David Prowse, Alec Guinness, Kenny Baker, Michael Pennington, Kenneth Colley
Oscar : Richard Edlund, Dennis Muren, Ken Ralston, Phil Tippett (görsel efekt)
Oscar adaylıkları: Ben Burtt (özel ses efektleri), Norman Reynolds, Fred Hole, James L. Schoppe, Michael Ford (sanat yönetimi), John Williams (müzik), Ben Burtt, Gary Summers, Randy Thom, Tony Dawe (ses)

THE BIG CHILL (1983)

Lawrence Kasdan'ın çok taklit edilen ama daha iyisi asla yapılamayan (bu film olmasa TV dizisi *Thirtysomething3-Otuzlar* muhtemelen çekilmezdi), 1960'larda üniversitede tanışan ve orta yaşlarındayken bir cenaze için bir araya gelen arkadaşları anlatan, bu nostaljik filmi aynı anda hem keskin dilli hem de acı verecek kadar dokunaklı olmayı başarır.

Alex'in intiharından sonra (Alex'i Kevin Costner canlandırır ama filmin son halinde, sadece çoktan ölmüş olduğu ve tabuta yerleştirilmek üzere hazırlandığı bir sahne yer alır), yedi arkadaşı onu anmak için bir hafta sonu toplanır. Sam (Tom Berenger), Michael (Jeff Goldblum), Nick (William Hurt), Karen (JoBeth Williams) ve Meg (Mary Kay Place); evli çift Sarah (Glenn Close) ve Harold'un (Kevin Kline) evinde, 1960'ların müzikleri eşliğinde, eski günleri anmak, incir çekirdeğini doldurmayacak konuları tartışmak ve eski yaraları deşmek amacıyla toplanan, her biri kendi orta yaş buhranlarıyla boğuşan arkadaşlardır.

Kasdan ve Barbara Benedek'in birlikte yazdığı ayrıntılı senaryo, maddeci 80'lerde sıkışıp kalmış 60'lar kuşağının, bütün idealist duygularını ve hayal kırıklıklarını yakalamayı başarırken, *The Big Chill*'in, bütün oyuncuları eşit ağırlıkta önemli olan kadrosu, asla aşırı duygusallığa kapılmadan, hüzün ve mizahın mükemmel bir birleşimini sunar. **JB**

ABD (Carson, Columbia)
105dk, Metrocolor
Yönetmen: Lawrence Kasdan
Yapımcı: Michael Shamberg
Senaryo: Barbara Benedek, Lawrence Kasdan
Görüntü Yönetmeni: John Bailey
Müzik: Mick Jagger, Smokey Robinson, John Williams
Oyuncular: Tom Berenger, Glenn Close, Jeff Goldblum, William Hurt, Kevin Kline, Mary Kay Place, Meg Tilly, JoBeth Williams, Don Galloway, James Gillis, Ken Place, Jon Kasdan, Ira Stiltner, Jake Kasdan, Muriel Moore
Oscar adaylıkları: Michael Shamberg (film), Lawrence Kasdan, Barbara Benedek (senaryo), Glenn Close (yardımcı kadın oyuncu)

SANS SOLEIL (1983)

Fransa (Argos Film)
100dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Chris Marker
Senaryo: Chris Marker
Görüntü Yönetmeni: Chris Marker
Müzik: Isao Tomita
Tema müziği: Modest Mussorgsky, Jean Sibelius
Oyuncular: Florence Delay, Arielle Dombasle, Riyoko Ikeda, Charlotte Kerr, Alexandra Stewart
Uluslararası Berlin Film Festivali: Chris Marker (OCIC Ödülü–Onur Ödülü)

İngilizce adı: *Sunless*

Chris Marker'ın, adı "*Güneşsiz*" anlamına gelen başyapıtı, kurmaca olmayan sinema açısından günümüzün en önemli filmlerinden biridir. Bu, özellikle günümüz Tokyo'suna odaklanan ama Marker'ın sinemayla ilgili temel takıntılarından biri olan Hitchcock'un *Vertigo*'sunun *(Yükseklik Korkusu, 1958)* çekildiği özgün mekanların izini sürdüğü, İzlanda, Gine-Biso ve San Francisco'da yapılmış çekimleri de içeren, kişisel bir felsefe denemesidir. Önemli bir Fransız film yapımcısı ve video sanatçısının, tarif etmesi güç ve özetlemesi neredeyse olanaksız olan şiirsel yolculuğu, dünyanın her yanında, onlarca yılda edinilmiş deneyimleri inceleyip, aktararak tüm yönlerden ışıldar.

Öznellik, ölüm, fotoğraf sanatı, toplumsal gelenekler ve bizzat bilinç üstüne bir film olan *Sans Soleil*, bir zaman kapsülünde bulunmuş şiir etkisi bırakır. Temelde bu film, kendi izlenimlerinin bazılarıyla afallamış ve bunları aklından çıkaramayan bir fotoğrafçı, solcu ve takıntılı dünya gezgininin, bazı meseleleri tekrar gözden geçirmesini konu alır. Tıpkı diğer filmleri ve videolarında olduğu gibi, Marker burada da anlamlı bir biçimde adının yönetmen olarak geçmesini kabul etmez. Filmin İngilizce versiyonunda, kendi öyküsünü anlatması için Amerikalı bir kadını (Alexandria Stewart) görevlendirmesi de (Marker'dan sadece üçüncü şahıs kipinde ve geçmiş zamanda bahsedilir) de bu yaklaşımına uygundur ve onun bir dolaylılık ustası olduğunu gösterir. Marker'ın son derece özgün söyleminin yapısındaki zeka ve güzellik, geriye etkileyici bir tat bırakır. **JRos**

LE DERNIER COMBAT (1983)

Fransa (Loup)
92dk, SB
Dili: Fransızca
Yönetmen: Luc Besson
Yapımcı: Luc Besson
Senaryo: Luc Besson, Pierre Jolivet
Görüntü Yönetmeni: Carlo Varini
Müzik: Eric Serra
Oyuncular: Pierre Jolivet, Jean Bouise, Fritz Wepper, Jean Reno, Christiane Krüger, Maurice Lamy, Pierre Carrive, Jean-Michel Castanié, Michel Doset, Bernard Havet, Marcel Berthomier, Petra Müller, Garry Jode

İngilizce adı: *The Last Battle*

Paris, *Mad Max*'i andırır tarzda, bir çölün ortasında yer alan harabelere dönüşmüştür. Siyah beyaz çekilmiş, kıyamet sonrasını anlatan bu bilimkurgu öyküsünde yer alan karakterler, konuşma yetilerini kaybetmiştir; ve yiyecek, su ve seks bulmak için mücadele etmek zorundadır. Kahramanımız (Pierre Jolivet) kendini kaybetmişçesine bir şişme bebekle sevişir. Peşine yağmacılar düştüğünde, kendi yaptığı uçağıyla havalanır ve harabe halindeki bir hastanenin yakınlarına iner. Sağ kalmış son kadınlardan birini barındıran bir doktor (Jean Bouise) onu hastaneye kabul eder. Doktor kendini Tanrı-röntgenci konumuna koyarak ve kadınla kahramanımızı, Adem'le Havva olarak kullanarak yeni bir toplum yaratmak istemektedir. Kötü yürekli bir devin de (Jean Reno) kadınla ilgili bazı tasarıları vardır; doktorun yaşadığı binaya saldırır ve kahramanımız onu öldürmeden önce, kadına tecavüz edip öldürür. Kahramanımız geri dönüp peşine düşen çeteyle yüzleşir, liderlerini öldürür ve belki de dünyada kalan son kadın olan liderin kadınını kendine alır.

Luc Besson'un son derece kısıtlı bir bütçeyle gerçekleştirdiği ilk filmi olan *La Dernier Combat (Son Savaş)*, çizgiroman tarzı bir mizah anlayışını, gerçeküstü öğeleri (örneğin gökten yağan balıklar) ve şiddeti bir araya getirerek, iletişimin ilkel dürtülere indirgendiği maddeci 1980'lerde gençliğin yabancılaşması üstüne bir yorum getirir; ve Paris şehrinin, bir distopyanın yıkıntılarına nasıl dönüşebileceğini anlatır. **PP**

L'ARGENT (1983)
Para

Para başladıktan bir saat sonra, bir anda artan beyazlık anlatıda yeni bir yöne girildiğini gösterir. Kır saçlı bir kadın (Sylvie Van den Elsen) yürüyerek geçerken, kaçak bir suçlu olan Yvon'la (Christian Patey) aralarında belli belirsiz bir bakışma geçer. Birkaç dakika sonra filmde ilk kez her şey yeşil ve doğaldır.

Gizem, Robert Bresson sinemasının şiarıdır; ancak burada Yvon'la hamisi arasında başlayan ilişki, bütün filmlerindeki olayların en gizemlisidir. Kadın, ilgilendiği kişinin bir katil olduğunun farkında gibidir. Ona boyun eğişi aynı anda mazoşistçe, tinsel ve cinsel anlamdadır. Sonunda da intihara meyilli bir hal alır.

Bu kadın, yanlış yönelmiş iyilik anlayışının kurbanı olmuş bir ahmak mıdır yoksa lanetli bir ruha anlık bir merhamet bağışlayan bir azize mi? Peki, iç paralayan yolculuğunun bu aşamasında Yvon kimdir? Leo Tolstoy'dan alıntılandığı biçimde, üç öğrenci gencin bastığı sahte 500 frank yüzünden, hayatındaki her türlü yapı çözülmüştür. Yabancılaşmış bir deli midir; soğuk kanlı bir hilebaz mı; yoksa kaybettiği masumiyetini arayan bir kurban mı?

Para'nın geçtiği dünya boş ve çıplaktır. Orta sınıfa ait dükkanların, mahkemelerin ve hapishanelerin soğuk mimarisine, aynı ölçüde haşin siren, araba ve makine seslerinden oluşan bir ses kolajı eşlik eder. Bedenler sıklıkla kapı ve pencere çerçevelerine iliştirilmiştir.

Bresson'un en dünyevi ve materyalist çalışması olan *Para*, *Le Diable Probablement*'te *(Herhalde Şeytan,* 1977*)* ortaya koyduğu modern, endüstrileşmiş hayatın getirdiği umutsuzluğun doğal bir sonucu mudur; yoksa ileriye dönük karamsar görüsünde, zayıf bir umut ışığı mevcut mudur? Bazı dokunaklı detaylar, nedensellik ağına takılmaz: beyaz örtüler meltemle hafifçe uçuşurken, Yvon'un ağaçtan fındık toplayıp, bunları kadınla paylaşması gibi. Bu, Bresson'un bütün filmlerindeki en yalın ama en güzel pasajlardan biridir. Bu sahnede, usulca içlerinde taşıdıkları iyilik ya da kötülük yapma yetileriyle, insanı insanlıktan çıkaran şiddet yüklü ortamlardan geçen varlıkların büyük gizemini sezinler ve cehenneme dönmüş bir dünyada, hızla geçip giden mutlak, doğal saflık anlarına tanık oluruz. **AM**

Fransa / İsviçre (EOS-Film, France 3 Cinéma, Marion's Films)

85dk, Eastmancolor

Dili: Fransızca

Yönetmen: Robert Bresson

Yapımcı: Jean-Marc Henchoz, Daniel Toscan du Plantier

Senaryo: Robert Bresson *Leo Tolstoy'un Faux billet isimli romanından*

Görüntü Yönetmeni: Pasqualino De Santis, Emmanuel Machuel

Tema müziği: Johann Sebastian Bach

Oyuncular: Christian Patey, Vincent Risterucci, Caroline Lang, Sylvie Van den Elsen, Béatrice Tabourin, Didier Baussy, Marc Ernest Fourneau, Bruno Lapeyre, François-Marie Banier, Alain Aptekman, Jeanne Aptekman, Dominique Mullier, Jacques Behr, Gilles Durieux, Alain Bourguignon

Cannes Film Festivali: Robert Bresson (yönetmen), ödülü Andrei Tarkovsky'nin Nostalghia isimli filmiyle paylaştı (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Money*

Yeni Zelanda (Glitteron)
118dk, Fujicolor
Yönetmen: Geoff Murphy
Yapımcı: Don Blakeney, Geoff Murphy
Senaryo: Keith Aberdein, Geoff Murphy
Görüntü Yönetmeni: Graeme Cowley
Müzik:: John Charles
Oyuncular: Anzac Wallace, Bruno Lawrence, Tim Elliott, Kelly Johnson, Wi Kuki Kaa, Tania Bristowe, Ilona Rodgers, Merata Mita, Faenza Reuben, Tom Poata, Martyn Sanderson, John Bach, Dick Puanaki, Sean Duffy, Ian Watkin

UTU (1983)

Te Wheke (Anzac Wallace) Yeni Zelanda'da, İngiliz sömürge güçlerine hizmet eden, Maori bir iz sürücüdür. Hizmet ettiği ordunun bir kolu, köyünü yerle bir ettiğinde, ordudan kaçarak "yerlileşir" ve "utu" yani intikam sözü verir. O andan itibaren beyazların sahip olduğu ve koruduğu kırsal bölgelerde dehşet saçan bir çapulcu çetesi kurar. Sonunda, İngilizlere çalışan Wiremu adında bir başka Maori iz sürücü (Wi Kuki Kaa), Shakespeare uyarlamaları dışında eşine az rastlanan, törensel bir kardeş katliyle, onu öldürür.

Yeni Zelanda'yı kökten değiştiren Maori ayaklanmalarını takdire değer bir biçimde betimleyen *Utu*, yerlilerin İngiliz sömürgeciliğine karşı direnişinin başarı kazanan muhtemelen tek örneğini, hayal ürünü bir öyküyle anlatır. Film, bu güçlü öfkeyi, tarihteki kardeşlerini simgeleyen Te Wheke'nin şahsıyla ilişkilendirerek, kendi kaderini tayin edebilmenin önemini vurgularken, eleştirel duyarlılığına ahlaki bir temel sağlar. Yalın bir şiddet içeren, sona doğru zikzaklar çizerek ilerleyen, bölümlere ayrılmış olay örgüsü boyunca ne yönde gelişeceği belirsiz farklı "utu" türleri, filmin yarattığı etkiyi güçlendirir.

Kibirli Albay Elliot'un (Tim Elliott) birliğine çağırdığı, Yeni Zelandalı beyaz, Teğmen Scott'tan (Kelly Johnson) gerilla savaşındaki taktik deneyimlerini kullanması istenir. Bu görevi esnasında bir Maori olan Kura'ya (Tania Bristowe) aşık olur. Daha sonra Wheke kızı öldürerek, bir "utu"nun daha doğmasına sebep olur. Böylece senaryonun yazımına da katkıda bulunan yönetmen Geoff Murphy, Wheke'yi ne firari bir kahraman ne de sapkın bir suçlu olarak gösterir. Onun, Yeni Zelandalı Tom Amca'dan, kana susamış bir vatanpervere dönüşmesine yol açan nedenler inandırıcıdır. Tıpkı, Wheke'nin saldırılarından biri esnasında çiftliğini ve karısını kaybeden beyaz yerleşimci Williamson'un (Bruno Lawrence) intikam peşindeki deliliği gibi. Ancak filmin bıraktığı etki açısından en kayda değer yanı, Wiremu'nun oynadığı anahtar roldür. Değişim rüzgarının farkına varması açısından Wiremu, Wheke'nin kardeşidir ve kaçınılmaz görünen, Avrupalılarla Maoriler'in bütünleştiği bir gelecek için kardeşini kurban ederek, adaleti yerine getirme görevini üstlenir.

Zengin Yeni Zelanda manzaraları, güçlü oyunculuklar, beklenmedik, sarsıcı şiddet patlamaları ve Avrupa-merkezci olmayan bir bakış açısıyla, *Utu* baştan sona harika bir yapımdır. Bariz bir trajediyi anlatmakla birlikte, Murphy'nin filmi dünyanın öteki ucundan selam gönderen müthiş bir öykü ve parlak bir başarıdır. **GC-Q**

TERMS OF ENDEARMENT (1983)
Sevgi Sözcükleri

The Last Picture Show'un *(Son Film), Lonesome Dove*'un *(Yalnız Güvercin),* ve *Horseman Pass By*'ın *(Geç Git, Atlı!; Martin Ritt*'in *1963* yapımı klasiği Hud da bu kitaba dayanır) yazarı Larry McMurty'nin, bir anneyle kızının sıkıntılı, duygusal ve sorunlu ilişkilerini anlatan romanını, yazar-yönetmen James L. Brooks başarı kazanan, ödüllü bir Hollywood filmine dönüştürmüştü. Film bugün hâlâ, sıradan bir Amerikan melodramının, nasıl başarıyla yapılacağının mükemmel bir örneğidir.

1980'lerde kariyerinin zirvesindeki Debra Winger, aşırı sahiplenici hatta ilgisiyle boğan bir anne olan Aurora'nın (Shirley MacLaine) inatçı kızı Emma'yı canlandırır. *Sevgi Sözcükleri*, Emma'nın içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak için vurdumduymaz (sonunda onu aldatan) Flap Horton'la (Jeff Daniels) evlenmesinden, Emma kanserden ölürken, anne kızın bir tür ateşkese varmalarına dek, ilişkilerini yıllar boyunca takip eder. Aşırı duygusal bir film olmasına rağmen, Brooks hastalıklı duyguları dizginlemeyi başarır ve bunu başarırken oyuncularının yakın sinema tarihinin en dokunaklı ölüm döşeği sahnesini ortaya koymalarına yardım eder. Anneyle kızın birbirlerine söylediği kırıcı sözlerin ve gözyaşlarının ötesinde, Oscar kazanmasını sağlayan oyunculuğuyla Mac Laine'in ve Garret Breedlove rolünde Jack Nicholson'un yer aldığı sahneler, hafif bir teselli verir. Bu iki deneyimli oyuncunun arasında geçen anlarda film, gerçek kıvamını bulur; özellikle Garret'ın, pervasız tavrını ortaya koyarak, Aurora'yla birlikte arabasını sahilde, dalgaların yanı başında sürdüğü sahnede.

Sevgi Sözcükleri'nde, Winger'in, Daniels'in, John Lithgow'un (Flap'in ihanetinden sonra Emma'nın ilişkiye girdiği adam rolünde) ve Danny DeVito'nun (Aurora'nın bir başka talibi rolünde) Nicholson ve MacLaine'den sahne çalarak, bütün filme hakim olma tehdidi içeren, incelikle canlandırılmış performansları yer alır. Ancak, eski televizyon yönetmeni Brooks (1997'de Oscar kazanan *As Good As It Gets-Benden Bu Kadar* için Jack Nicholson'la tekrar bir araya gelmişlerdi), mizahla trajediyi zekice harmanlayarak filme öyle bir tempo verir ki, oyunculuklar, modern aile ilişkilerinin melankolik değerlendirmesine daha da güç katar. **JB**

ABD (Paramount)
132dk, Metrocolor
Yönetmen: James L. Brooks
Yapımcı: James L. Brooks
Senaryo: James L. Brooks, *Larry McMurtry'nin romanından*
Görüntü Yönetmeni: Andrzej Bartkowiak
Müzik: Michael Gore
Oyuncular: Shirley MacLaine, Debra Winger, Jack Nicholson, Danny DeVito, Jeff Daniels, John Lithgow, Lisa Hart Carroll, Betty King, Huckleberry Fox, Troy Bishop, Shane Serwin, Megan Morris, Tara Yeakey, Norman Bennett, Jennifer Josey
Oscar: James L. Brooks (film), James L. Brooks (yönetmen), James L. Brooks (senaryo), Shirley MacLaine (kadın oyuncu), Jack Nicholson (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Debra Winger (kadın oyuncu), John Lithgow (yardımcı erkek oyuncu), Polly Platt, Tom Pedigo (sanat yönetmeni), Richard Marks (kurgu), Michael Gore (müzik), Donald O. Mitchell, Rick Kline, Kevin O'Connell, James R. Alexander (ses)

DE VIERDE MAN (1983)

Hollanda (De Verenigde Nederlandsche)
105dk, Renkli
Dili: Flemekçe
Yönetmen: Paul Verhoeven
Yapımcı: Rob Houwer
Senaryo: Gerard Soeteman
Gerard Reve'in romanından
Görüntü Yönetmeni: Jan de Bont
Müzik: Loek Dikker
Oyuncular: Jeroen Krabbé, Renée Soutendijk, Thom Hoffman, Dolf de Vries, Geert de Jong, Hans Veerman, Hero Muller, Caroline de Beus, Reinout Bussemaker, Erik J. Meijer, Ursul de Geer, Filip Bolluyt, Hedda Lornie, Paul Nygaard, Guus van der Made

İngilizce adı: *The Fourth Man*

Hollandalı yönetmen Paul Verhoeven, Hollywood'un verimli topraklarına göç etmeden önce, kendisine çok uğurlu gelen Avrupa dönemine son noktayı koyduğu *De Vierde Man*'la *(Dördüncü Adam)*, kara mizahta fazlasıyla gösterişli bir tür ölümsüzlük mertebesine ulaşmıştı. Hitchcock kadın cinselliği karşısında duyduğu korkuyu açığa daha çok vurmuş olsaydı, temelde bir Hitchcock filmi denilebilecek *De Vierde Man*'da, sırtından geçindiği zengin biseksüel Renée Soutendijk'in, önceki üç kocasını öldürmüş olabileceğinden şüphelenen, eşcinselliğini tam olarak ortaya koyamayan, alkolik, gey yazar rolünde Jeroen Krabbé yer alır. Krabbé, eşcinselliğinden nefret etmektedir ama yine de Soutendijk'in gönül eğlendirdiği oğlanı baştan çıkarmadan edemez ve dördüncü cinayet kurbanı olabileceğini düşünduğü halde kadına sülük gibi yapışır.

Kendi kendine duyduğu nefretle aklı karışmış olan Krabbé'nin şüpheleri gittikçe artar ama Verhoeven gerçeği kasten gizler. Filmi bariz Katolik simgelerle ve ölüme dair bir önseziyle doldurarak, beklentilerle sapkınca oynar. Nitekim, Verhoeven daha sonra, senarist Gerard Soeteman'la birlikte, sadece eleştirmenlerden kurtulmak için gereksiz ve konuyla hiç ilgisi olmayan semboller eklediklerini ileri sürmüştür ve gerçekten de film önceden kestirilemez bir biçimde gelişir. Verhoeven daha sonra, bir Hollywood bombası olan *Basic Instinct*'le *(Temel İçgüdü,* 1992*)* temelde aynı senaryoyu bir kez daha ele aldı ama daha yaldızlı olan bu film, *De Vierde Man*'daki mizah duygusuna ve sapkın enerjiye sahip olmayı başaramamıştı. **JKI**

THE KING OF COMEDY (1983)
Komedi Kralı

ABD (Fox, Embassy)
101dk, Technicolor
Yönetmen: Martin Scorsese
Yapımcı: Arnon Milchan
Senaryo: Paul D. Zimmermann
Görüntü Yönetmeni: Fred Schuler
Müzik: Robbie Robertson
Oyuncular: Robert De Niro, Jerry Lewis, Diahnne Abbott, Sandra Bernhard, Shelley Hack, Ed Herlihy, Lou Brown, Loretta Tupper, Peter Potulski, Vinnie Gonzales, Whitey Ryan, Doc Lawless, Marta Heflin, Katherine Wallach, Charles Kaleina
Cannes Film Festivali: Martın Scorsese (Altın Palmiye adaylığı)

Taxi Driver'dan *(Taksi Şoförü,* 1976*)* ve özellikle *Raging Bull*'dan *(Kızgın Boğa,* 1980*)* sonra çekildiği için, Martin Scorsese filmi *Komedi Kralı,* başlangıçta nispeten hafif gelebilir. Ama Scorsese, televizyonda program sunmaya kafayı takmış bir kaybeden olan Rubert Pupkin'in (Robert De Niro) tuhaf öyküsünü gerçekten eğlendirmek için anlatsa da filme rahatsız edici bir tedirginlik hissi eşlik eder.

De Niro'nun kendinden emin tebessümü çok daha heybetli canlandırmaları kadar tehdit yüklüyken, ne yapacağı kestirilemez, iz sürücü ortağı Masha (Sandra Bernhard) gerçeklikten öylesine kopmuş gibidir ki tavırlarından tedirginlik havası yayılır. İkisi de her şehir merkezinin çeperlerinde bulunan, yalnız ve belki de tehlikeli karakterleri, renkli bir biçimde çağrıştırır. Ancak *Komedi Kralı*'nın en önemli yanı, televizyon sunucusu Jerry Langford rolünde, sömürüldüğü onca yıldan sonra, aşağı yukarı kendisinin küstah, kırgın ve usanmış bir kopyasını canlandıran Jerry Lee Lewis'tir. Lewis'in, kamu karşısında takındığı kaçık maskesinden çarpıcı bir biçimde sıyrılması, gerçekle kurgu arasındaki farkı silikleştirirken, Pupkin ve Masha'nın kapıldıkları yanılsamaya vurgu yapar. Ama *Komedi Kralı*'yla, içinde yaşadığımız toplumun üne verdiği aşırı değere sert bir suçlama getiren Scorsese, aynı zamanda şöhretin getirdiği güç ve içerdiği tuzaklarla da aynı derecede ilgilidir sanki. **JKI**

THE RIGHT STUFF (1983)

Amerika'nın insanlı uzay yolculuğu programının ilk dönemlerini kutlayan ve yıldız olmanın eşiğindeki bir grup aktörün (aralarında Ed Harris, Dennis Quaid ve güldürü unsuru olarak eklenmiş küçük bir rolde Jeff Goldblum bulunur) yer aldığı bu epik filmle ilgili yüksek beklentiler, yüklü bütçesine rağmen gişede ortalama bir başarı sağladığında boşa çıkmıştı. Ama yazar-yönetmen Philip Kaufman'ın kahramanca davranışlara alışılmadık yaklaşımı ve görsel malzemeyi çarpıcı bir biçimde kullanması sayesinde *The Right Stuff*, sekiz dalda Akademi Ödülü'ne (En İyi Film de dahil olmak üzere) aday gösterildi ve bunların dördünü kazandı. Ayrıca, filmdeki havadan çekimlerden ve Dünya yörüngesinden uzayı gösteren sekanslardan hâlâ büyük zevk alan, değerbilir bir hayran kitlesi edindi.

Tom Wolfe'un Mercury Projesi'nde yer alan astronotların, çok satan, sert, dokunaklı ve ilginç öykülerle dolu vakayinamesinden uyarlanan film, ses duvarını aşma denemelerine katılan pilot Chuck Yaeger'in (Sam Shepard pervasız, aşırı bireyci pilot rolü için biçilmiş kaftandır) yürekli ama pek bilinmeyen başarılarıyla, rekabetçi, saçları kısa tıraşlı, sporcu tiplerin seçilmeleri, eğitilmeleri, medya önüne çıkartılmaları ve Amerika'nın, "mükemmel vasıflara" sahip, en iyi ekibi haline gelmelerini karşılaştırır. Pilotların hayranlıkla ama candan, gerçekçi, iyi ve kötü yanlarıyla betimlenmelerine karşılık, Soğuk Savaş döneminin uzay yarışı belirgin bir biçimde hicvedilir.

Filmde anımsanmaya değer pek çok an yer alır. Yere çakılan Yaeger'i bulma çabaları esnasında, arayanlardan biri uzaktaki bir noktaya işaret eder ve kararsız bir biçimde "Şuradaki bir adam mı?" diye sorar. Kamera, dumanlar çıkaran enkazdan sağlam adımlarla yürüyerek uzaklaşan, kararmış bir figüre ve tekrar Yaeger'in, "Çok doğru! O bir adam!" diye sevinçle bağıran arkadaşına (The Band'den Levon Helm, aynı zamanda filmin anlatıcısıdır) döner. Alan Shepard (Scott Glenn), bir Satürn roketinin tepesinde tuttuğu nöbet eziyete dönüşecek denli uzadığında, tarihe yön vermek kadar, işemeye de hevesli hale gelir. Mistik bir yaklaşım ve konfeti yağmuruna tutulduğu muzafferane geçit töreniyle sona eren, heyecan verici atmosfere giriş anı, John Glen'in (Ed Harris) yörüngedeki uçuşunu süsler. Quaid'in canlandırdığı kendini beğenmiş, sürekli sırıtan Gordo Cooper, başlığında yansıyan "tanrısal ışık" karşısında huşu duyar. Gustav Holst'un orkestra için bestelenmiş güçlü eseri "Gezegenler"in, Bill Conti'nin Oscar'la ödüllendirilen, insanı kendinden geçiren film müziğiyle birlikte kullanılması da dahil olmak üzere, film baştan sona heyecan vericidir. **AE**

ABD (The Ladd Co.)
193dk, Technicolor

Yönetmen: Philip Kaufman

Yapımcı: Robert Chartoff, Irwin Winkler

Senaryo: Philip Kaufman
Tom Wolfe'un kitabından

Görüntü Yönetmeni: Caleb Deschanel

Müzik: Bill Conti

Tema müziği: Gustave Holst

Oyuncular: Sam Shepard, Scott Glenn, Ed Harris, Dennis Quaid, Fred Ward, Barbara Hershey, Kim Stanley, Veronica Cartwright, Pamela Reed, Scott Paulin, Charles Frank, Lance Henriksen, Donald Moffat, Levon Helm, Mary Jo Deschanel

Oscar: Jay Boekelheide (özel ses efektleri), Glenn Farr, Lisa Fruchtman, Stephen A. Rotter, Douglas Stewart, Tom Rolf (kurgu), Bill Conti (müzik), Mark Berger, Thomas Scott, Randy Thom, David MacMillan (ses)

Oscar adaylıkları: Irwin Winkler, Robert Chartoff (film), Sam Shepard (yardımcı erkek oyuncu), Geoffrey Kirkland, Richard Lawrence, W. Stewart Campbell, Peter R. Romero, Jim Poynter, George R. Nelson (sanat yönetimi), Caleb Deschanel (görüntü yönetmeni)

KOYAANISQATSI (1983)

ABD (Institute for Regional Education, Santa Fe)
87dk, Renkli
Dili: İngilizce / Hopi
Yönetmen: Godfrey Reggio
Yapımcı: Godfrey Reggio
Senaryo: Ron Fricke, Michael Hoenig, Godfrey Reggio, Alton Walpole
Görüntü Yönetmeni: Ron Fricke
Müzik: Philip Glass, Michael Hoenig
Uluslararası Berlin Film Festivali: Godfrey Reggio (Altın Ayı adaylığı)

Sanki *Koyaanisqatsi (Dengesini Yitirmiş Yaşam)* gibi bir film başlı başına bir gözü peklik örneği değilmişçesine (öyküsü olmayan, baştan sona minimalist müzik eşliğinde sunulan ve ciddi toplumsal-politik mesajlar içeren avangard bir uzun metraj), yönetmen Godfrey Reggio daha en başında, 1983 yapımı bu filmin, hepsi de ticari nitelikli 35 mm. filmle çekilecek ve sıradan sinema salonlarında gösterilmesi hedeflenen bir "qatsi" üçlemesinin ilk bölümü olduğunu açıklamıştı.

Üçlemenin devamı ancak 1988'de *Powaqqatsi*'nin *(Dönüşen Yaşam)* yapımına başlandığında geldi ve finansman sorunları yüzünden Reggio seriyi, *Naqoyqatsi*'nin *(Savaş Halindeki Yaşam)* nihayet tamamlandığı 2002 yılında bitirebildi. Üç filmin her birinin hayranları olsa da *Koyaanisqatsi*, aralarında en başarılı olanıdır ve aklı kurcalama, gözleri yorma ve kulağı büyüleme gücünden bir şey yitirmez.

Film üç cesur fikre dayanır. Bunlardan birincisi, Reggio'nun bütün yaratıcı ortakların (görüntü yönetmeni Ron Fricke, besteci Philip Glass ve yönetmen olarak kendisi) eşit rol oynayacağı, filmin tamamlanmış haline eşit ölçüde katkıda bulunacağı, duyulara hitap eden, büyüleyici yeni bir sinema türü geliştirme arzusudur. Bir diğeri, sıradan izleyicilerin, önemli fikirleri, çekici, yapmacıktan uzak bir biçimde sunduğu takdirde, kurmaca olmayan sinemayı destekleyeceğine duyduğu inançtır. Üçüncüsüyse, üçlemenin merkezinde yer alan mesaja bağlılığıdır: Doğa ve kültür günümüzde eski dengelerini yitirmiştir ve eğer insanlık teknolojiyle ilgili kibrinin doğurduğu tehlikeleri fark etmezse, işler çığırından çıkabilir.

Hopi Kızılderililerinin dilinde "dengesini yitirmiş yaşam" anlamına gelen ismine sadık kalan, durmaksızın değişen *Koyaanisqatsi*, insanların her tür faaliyetiyle dengesini yitirmeye başlamış bir dünyadan görünümler sunar. En kayda değer sekanslar, anamorfik merceklerden kuralsız kurguya, zaman aralıklı çekimlerden farklı kamera hızlarına dek değişik sinema araçları kullanarak, ekolojik ve çevresel meselelerle ilgili yeni, özgün fikirler uyandırmayı hedefleyen yeni, özgün bir yaklaşımla betimler dünyayı.

Reggio'nun tasavvuru, kendisinden önceki deneysel film yapımcılarından önemli öğeler alırken (özellikle Stan Brakhage'nin ve Hillary Harris'in etkilerini fark etmemek oldukça güçtür), daha önce hiçbir avangard sanatçının ulaşamadığı kadar çok izleyiciye ulaşır. *Koyaanisqatsi*'nin süregelen cazibesi, Reggio'nun ne kadar başarılı olduğunu gösterir. **DS**

ONCE UPON A TIME IN AMERICA (1983)
Bir Zamanlar Amerika'da

Sergio Leone, muhteşem Western serileri için aktörleri İtalya'ya çekmeye o kadar çok vakit harcamıştı ki *Bir Zamanlar Amerika'da*'nın çekildiği yerler, köklü bir değişikliğe işaret ediyordu. Leone, çölün engin, açık alanları yerine New York'un Aşağı Doğu Yakası'nın ayrıntılı bir kopyasını inşa etti. Burası, yıllar içinde yolları kesişen ve birbirleriyle çatışan Yahudi gangsterlerin (bambaşka bir silahşör türünün), birkaç neslini anlatan hikayesinin geçtiği mekandı.

İçki yasağı döneminde başlayan ve 1960'ların sonuna dek gelen film, farklı yaklaşımları kaçınılmaz olarak çatışmayla sonuçlanan, suç ortağı iki çete lideri, Robert De Niro ve James Woods'un hayatlarını anlatır. Noodles (De Niro) daha sessiz ve depresyona yatkınken, Max (Woods) onun taşkın ruhlu karşıtıdır. Film ikilinin üç farklı tarihteki (1921, 1933 ve 1968) durumlarını gösterir ve karakterlerimizle her karşılaşmamızda kendilerini değiştirme becerisinden yoksun olduklarını anımsarız. Neredeyse dört saat uzunluğundaki *Bir Zamanlar Amerika'da*, Leone'nin en uzun ve en yorucu filmidir. Yavaş gelişen anlatı, Noodles'ın düzensiz hayatı üstüne düşüncelere daldığı, afyon tekkesindeki narkotik dumanının hızında akar. Her zaman olduğu gibi, Leone dönem detaylarına ve kompozisyona büyük önem verir ve bir kez daha görüntülerin gücünü diyaloglara tercih ettiğini vurgular. Anlattığı hikaye öfkeli bakışlarla, hakaret edercesine kısılmış gözlerle ve yarı gizlenmiş dudak bükmelerle gelişir. Filmin aktardığı hüzünlü ruh halini güçlendiren, Leone'nin uzun süre birlikte çalıştığı Ennio Morricone'nin bestelediği harika film müziğidir. Vurgulu bir biçimde kullandığı pan flüt bir şekilde, eldeki malzemeye uyar.

Ne yazık ki Leone *Bir Zamanlar Amerika'da*'yı bitirdikten kısa süre sonra öldü; ancak film, bir simgeye dönüşen kariyeri adına, büyüleyici bir son eserdi. Daha basit ve şık spagetti westernlerdeki enerji ve yaratıcılık bir ölçüde eksik olsa da bu film, kendine özgü başka türlü hazlar verir. Daha yavaş tempoludur ama yine de yönetmenin şaşmaz zevkini ve film yapımcılığının her yönüne hakimiyetini yansıtır.
JKI

ABD / İtalya (Embassy, PSO, Rafran, Warner Bros., Wishbone) 227dk, Technicolor

Yönetmen: Sergio Leone

Yapımcı: Arnon Milchan

Senaryo: Leonardo Benvenuti, Piero De Bernardi, Enrico Medioli, Franco Arcalli, Franco Ferrini, Sergio Leone, Ernesto Gastaldi *Harry Grey'in The Hoods isimli romanından*

Görüntü Yönetmeni: Tonino Delli Colli

Müzik: Ennio Morricone

Oyuncular: Robert De Niro, James Woods, Elizabeth McGovern, Treat Williams, Tuesday Weld, Joe Pesci, Burt Young, Danny Aiello, William Forsythe, James Hayden, Darlanne Fluegel, Larry Rapp, Dutch Miller, Robert Harper, Richard Bright

SCARFACE (1983)
Yaralı Yüz / Sicilyalı

Howard Hawks'un 1932'de çektiği gangster klasiğinin, Brian De Palma tarafından güncellenmiş yeniden yapımı olan *Sicilyalı*, kanlı, abartılı, inanılmaz, olağanüstü ustalıkla çekilmiş bir film; ve Al Pacino'nun unutulmaz oyunculuğunu izleme fırsatı sunuyor. Film ilk gösterime girdiğinde, De Palma adına röntgencilerle, arka pencerelerle ve gölge-ikizlerle gerçekleştirilen, Hitchcock'a özgü oyunlardan bariz bir uzaklaşma gibiydi. Bugün tekrar izlendiğinde *Sicilyalı*, tam anlamıyla bir De Palma eseri, erkek benliğinin kırılgan koşullarının ve güç oyunlarının bir incelemesi.

Film, Kuzey Amerika'ya akın eden Kübalı mülteci dalgasını anlatan belgesel niteliğinde çekimlerle başlayarak, öyküye, Hawks'un orijinal filminin şablonunu baştan aşağı değiştiren siyasi bir boyut kazandırır. Tony Montana (Pacino), göçmen gettosundan kurtulmak için en büyük şansının, suç ve cinayet işlemek olduğunu çok çabuk fark eder. Çağdaş bir gangster olarak yükselişi ve düşüşü gösterişli bir tarzda anlatılır: 1970'lerin moda akımlarını, dökülen onca kana ve ihanetlere tezat oluşturacak biçimde vurgulamak için her fırsat değerlendirilir.

Eleştirmenler hiç zaman kaybetmeden, Hawks'un özgün filminin bu uyarlamasını (senaryosunu Oliver Stone yazmıştı) ilk "postmodern" gangster epiği olarak adlandırdı. Hatta Tony, kendisinden, Robert Warshaw'un klasik haline gelen "Trajik Kahraman Olarak Gangster: Bana ihtiyacınız var, ben kötü adamım!" adlı makalesini çağrıştırır biçimde söz eder. Yine de şaşırtıcı farkındalığına rağmen bu film, eski tarz bir "büyük anlatıdır" ve arındırıcı, doruğa çıkarıcı etkisi olağanüstüdür. Tony mutlak iktidar hayali kurar; kendi bedeni üstünde, yakınlarının kalpleri ve bağlılıkları üstünde ve şehrin kendi suç imparatorluğuna ait bölgesi üstünde. Ama çuvallar dolusu kokain çektikten sonra, güvenlik kameralarında, kendisini öldürmeye gelenleri bile göremez.

Palma'nın tartışma yaratan başyapıtı, binlerce parçaya ayrılan toplumsal bir minyatür evreni izlemenin uyandırdığı yıkıcı heyecanı, 1970'lerden beri çekilen facia filmlerinin hepsinden daha güçlü bir biçimde verir. Bütün bunlar olurken, tepede uçan bir balon, neon ışıklarıyla yazılmış acımasızca alaycı bir sloganı duyurur: "Dünya Senindir." **AM**

ABD (Universal)
170dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Brian De Palma
Yapımcı: Martin Bregman
Senaryo: Oliver Stone
Howard Hawks'ın Armitage Trail isimli romanından ve 1932 yapımı Scarface filminden
Görüntü Yönetmeni: John A. Alonzo
Müzik: Giorgio Moroder
Oyuncular: Al Pacino, Steven Bauer, Michelle Pfeiffer, Mary Elizabeth Mastrantonio, Robert Loggia, Miriam Colon, F. Murray Abraham, Paul Shenar, Harris Yulin, Ángel Salazar, Arnaldo Santana, Pepe Serna, Michael P. Moran, Al Israel, Dennis Holahan

NARAYAMA BUSHI-KO (1983)
Narayama Türküsü

Japonya (Toei)
130dk, Renkli
Dili: Japonca
Yönetmen: Shohei Imamura
Yapımcı: Goro Kusakabe, Jiro Tomoda
Senaryo: Shohei Imamura
Shichirô Fukazawa'nın Narayama Bushi-Ko isimli kitabından
Görüntü Yönetmeni: Masao Tochizawa
Müzik: Shinichirô Ikebe
Oyuncular: Ken Ogata, Sumiko Sakamoto, Takejo Aki, Tonpei Hidari, Seiji Kurasaki, Kaoru Shimamori, Ryutaro Tatsumi, Junko Takada, Nijiko Kiyokawa, Mitsuko Baisho
Cannes Film Festivali: Shohei Imamura (Altın Palmiye)

İngilizce adı: *The Ballad of Narayama*

Bu tuhaf film, 19. yüzyıl Japonya'sında, medeniyetten uzak, dağlık bir bölgede saklı kalmış bir köy halkının yaşamlarını ve ölümlerini anlatır. 70 yaşına gelen her köylünün, erkek akrabalarından birinin sırtında, engebeli bir dağ patikasından, *Narayama*'daki mezar alanına taşınması ve orada ölüme terk edilmesi gerekir.

Narayama Türküsü'nün merkezinde, 70 yaşına girmek üzere olan Orin (Sumiko Sakamoto) adlı büyükannenin başında olduğu bir aile yer alır. Yönetmen Shohei Imamura köy hayatını tarafsızca ve gerçeküstü bir yaklaşımla ele alarak, köylülerin yaşamlarını yönlendiren sade arzuları ve zorlukları ortaya koyar. Kıtlık zamanı paylarına düşenden fazlasını alan bir aile diri diri yakılır. Cinselliğini yaşayamayan bir delikanlı, kendine kadın bulamayınca komşunun köpeği sayesinde rahatlar. Köy ve Orin'in ailesi bu şekilde, insanca olmayan çok zor koşullarda, tüm güçleriyle varlıklarını sürdürürken gösterilir.

Filmin son bölümünde Orin 70 yaşını doldurur ve en büyük oğlu Tatsuhei'nin (Ken Ogata), onu sırtında Narayama'ya çıkarması gerekir. Sarp dağ geçitlerindeki yolculuk köydeki yaşamdan çok daha zordur. Yolculuk ilerledikçe Tatsuhei, azimle, annesini taşımayı sürdürür ve Orin ölümlüğünü zarafetle kabullenir. Bizler de bu aşırı derecede gereksiz ritüelin, köylülerin insanlığının temeli olduğunu kavrarız. **RH**

AMADEUS (1984)

ABD (Saul Zaentz) 160dk, Renkli
Yönetmen: Milos Forman
Yapımcı: Saul Zaentz
Senaryo: Peter Shaffer, *kendi oyunundan*
Görüntü Yönetmeni: Miroslav Ondrícek
Tema müziği: Johann Sebastian Bach, Wolfgang Amadeus Mozart, Antonio Salieri
Oyuncular: F. Murray Abraham, Tom Hulce, Elizabeth Berridge, Simon Callow, Roy Dotrice, Christine Ebersole, Jeffrey Jones, Charles Kay, Kenny Baker
Oscar: Saul Zaentz (film), Milos Forman (yönetmen), Peter Shaffer (senaryo), F. Murray Abraham (erkek oyuncu), Patrizia von Brandenstein, Karel Cerny (sanat yönetmeni), Theodor Pistek (kostüm), Paul LeBlanc, Dick Smith (makyaj), Mark Berger, Thomas Scott, Todd Boekelheide, Christopher Newman (ses)
Oscar adaylıkları: Tom Hulce (erkek oyuncu), Miroslav Ondrícek (görüntü yönetmeni), Nena Danevic, Michael Chandler (kurgu)

Çek yönetmen Milos Forman'ın sürekli kıkırdayan Avusturyalı besteci Wolfgang Amadeus Mozart rolüne Amerikalı Tom Hulce'u seçmesi, epik biyografik film *Amadeus*'un tamamına hakim olan gösterişli setlerle ve dönem ayrıntılarıyla çelişir. Ancak Hulce'un, muhteşem "kötü çocuk" rolünde sergilediği çılgın, abartılı oyunculuk böyle müthiş bir müziğin ancak müthiş bir karakterden kaynaklanabileceği savıyla uyumludur.

Hulce, sanki zamanına uyumsuz bir biçimde, fırfırlı gömleklerinin ve renkli peruklarının gülünçlüğünü fark etmişçesine, ortalıkta hoplayıp gezinir. Bununla birlikte filmi öylesine canlı bir tempoyla sürükler ki soytarılıklarının ve Yanki aksanının pek de önemi olmaz. Peter Schafer'in kendi yazdığı oyundan sinemaya uyarladığı *Amadeus*, Mozart'ın çaba göstermeden kazandığı yaratıcı başarıları, kıskançlıkla kıvranan rakibi Salieri'nin (uygun bir biçimde huysuz F. Murray'in canlandırdığı) basit kompozisyonlarının karşısına koyar. Salieri'nin kırgınlığı gülünç bir şey olarak ortaya konurken, Mozart kadın düşkünü bir sersem olarak tasvir edilir. Ancak sınavı geçen, ikincinin filmin gürleyen müziği ve Don Giovanni'nin sahnelenişinden cömert sahnelerle aktarılan başarılarıdır. Toplamda popüler bir sanat eseri olan bir bağlam çerçevesinde, böylesine çarpıcı bir çalışmanın sadece bir kısmına şahit olmak bile tuhaf gelse de aslında hedeflenilen tam da bu olabilir. Forman tarihin en muhteşem deha kaynaklarından birinin yaşamı ve başarılarını çağdaşlaştırmaya kesinlikle kararlı gibidir. **JKI**

ABD (Cinema 84, Euro Film Fund, Hemdale, Pacific Western)
108dk, Renkli
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: James Cameron
Yapımcı: Gale Anne Hurd
Senaryo: James Cameron, Gale Anne Hurd
Harlan Ellison'ın Soldier and Demon with a Glass Hand isimli senaryosundan
Görüntü Yönetmeni: Adam Greenberg
Müzik: Brad Fiedel
Oyuncular: Arnold Schwarzenegger, Michael Biehn, Linda Hamilton, Paul Winfield, Lance Henriksen, Rick Rossovich, Bess Motta, Earl Boen, Dick Miller, Shawn Schepps, Bruce M. Kerner, Franco Columbu, Bill Paxton, Brad Rearden, Brian Thompson

THE TERMINATOR (1984)
Terminatör

Altın Hindi Ödülü'ne aday olma potansiyeli taşıyan bu Z kategorisi kitsch, aksine 1984'ün sürpriz başarılarından biri olmuştu ve son 20 yıldaki popülerliği sayesinde türünün klasikleri arasına girdi. *Terminatör*, üslubun olay örgüsü; gösterişin zeka karşısındaki zaferi; ve çeşitli öğelerin, parçalarını gölgede bırakacak biçimde bir araya gelmesidir. Geleceğin, kendisine hükmedebilmek amacıyla geçmişe hükmetmeye çalışmasına ve mevcut durumunu değiştirmesine dair dairesel anlatısı, savaş sonrası bilimkurgu edebiyatının (Harlan Ellison, Phillip K. Dick ve diğerleri), televizyon dizilerinin (*Outer Limits-Dış Sınırlar* ve *Star Trek-Uzay Yolu* gibi) hayranları için tanıdıktı.

Roger Corman ve John Carpenter için yürüttüğü düşük maliyetli özel efektler işlerini henüz bitirmiş olan yönetmen-senarist James Cameron, filmin olay örgüsündeki birçok boşluk karşısında oluşabilecek muhtemel itirazları başka yöne çekmek için, akıl hocalarının yatıştırıcı mizah duygusunu benimsemiştir. Bu tür itirazlara karşı, filmin kahramanları şaşkınlıkla omuz silkip geçer ya da bilgiçlik taslar. John Carpenter'in *Escape From New York*'u *(New York'tan Kaçış, 1981), George Miller*'in *Mad Max 2-The Road Warrior (Mad Max 2-Yol Savaşçısı, 1981), Luc Besson*'un *La Dernier Combat*'ı *(Son Savaş, 1983)* ve *Lars von Trier*'in *The Element of Crime*'ı *(Suç Unsuru, 1984)* gibi filmlerin ispatladığı gibi, karanlık, kirli ve kıyametimsi bir gelecek tasavvuru o dönemde son derece modaydı.

Cameron'un kendinden emin üslubu (filmdeki bir gece kulübünün adıyla "tech-noir2" diye adlandırılmıştı) ve kinetik enerjisiyle, hikayede bolca bulunan beklenmedik gelişmeleri ve düğümleri örerken, anlatıda tutumlu davranılması, izleyiciyi olan bitenlerin saçmalığını düşünmekten alıkoyar. Donuk yüz ifadesi, koyu Avusturya aksanı ve Frankenstein'ın canavarı ekolünden gelme beden diliyle, kötü oyunculuğun somut örneği olan Arnold Schwarzenneger bile, bu film için değerli bir hal kazanır. Şiddet içeren bütün eylemleri gerçekleştirirken ve aşağı yukarı on tane repliği söylerken sergilediği mekanik tekdüzeliği ve yapmacık gaddarlığı, bunlara son derece güçlü, çok katmanlı bir ironi yükler. Neredeyse bütün replikleri kısa, dikkat çekmeyen cümleciklerden ibarettir. Yine de beklenmedik bir başarı kazanan bu filmi izleyen herkes, bu repliklerin çoğunu, Schwarzenneger'ın telaffuzuna varana dek ezbere bilir.

Terminatör'ün izleyiciyi karşılıklı etkileşime sokabilme becerisi *The Rocky Horror Picture Show*'un *(1975)* ardından ortaya çıkan törensel kültü andırıyorsa, varlığını belirgin biçimde hissettiren ironi ve izleyicilere sık sık göz kırpması da *Scream (Çığlık, 1999-2000)* üçlemesinde, türe özgü klişelerle alay edilmesine benzer. Aynı şey, finaldeki sadistçe ama eğlenceli, slapstick bol kanlı şiddet ve "filmin sonunda hayatta kalan kız" gelişmesi için de geçerlidir. Bilimkurgu öğelerinin, bu aşırı süslü halinin altında, eksiksiz bir biçimde mekanik (kelimenin tam anlamıyla) bir katil ve kötülükle savaşıp, onu alt edebilme gücünü keşfeden bir erkek fatmayla (Linda Hamilton), yaratıcılıktan daha da yoksun bir "katil" filmi yatar. Ne var ki daha önce de ifade ettiğim gibi, *Terminatör*'ün eşsiz kombinasyon stratejisi, parçalarının bütününden daha fazlasına denk gelir. Filmin yarattığı etki, bütün önemli janr filmleri gibi, bir özgünlük varsayımına dayanmaz. Daha çok bunun aksi geçerlidir: böylesine unutulmaz bir deneyimi mümkün kılan, yönetmenin bütün bu tanıdık öğeleri bir araya getirmesi ve onlara yeni bir ruh kazandırmasıdır. **MT**

Britanya / Fransa / Batı Almanya (Fox, Argos, Channel Four, Pro-ject, Road Movies, WDR) 147dk, Renkli

Yönetmen: Wim Wenders

Yapımcı: Anatole Dauman, Don Guest

Senaryo: L.M. Kit Carson, Sam Shepard

Görüntü Yönetmeni: Robby Müller

Müzik: Ry Cooder

Oyuncular: Harry Dean Stanton, Nastassja Kinski, Dean Stockwell, Aurore Clément, Hunter Carson, Socorro Valdez, Bernhard Wicki

Cannes Film Festivali: Wim Wenders (Altın Palmiye), (FIPRESCI Ödülü), ödülü Taxidi sta Kithira ile paylaştı

PARIS, TEXAS (1984)

Şu yürüyen adam da kim? Travis (oynadığı en iyi rolde Harry Dean Stanton), Ry Cooder'in gitarından gelen unutulmaz ezgiler eşliğinde, engin Teksas çölünden çıkagelir. Bir anda bir öykü olasılığı bizi avucuna alır: Nereden geliyor, nereye gidiyor? Travis'in yıkıcı bir ayrılıktan kaçtığı ortaya çıkar. Bu ayrılık sonucunda, şimdi kendisi de ortadan kaybolmuş olan karısı Jane (Nastassja Kinski) ve küçük oğlu Hunter (Hunter Carson), Travis'ın kardeşi Walt'un (Dean Stockwell) yanında kalmıştır.

Travis yürümeyi bırakmak istemez. Walt ve diğerleri, onun, yavaş yavaş dili, sosyalliği, evini ve aidiyet hissini anımsamasını sağlar. Ancak Travis, Jane'i bulana dek hiçbir şey yoluna girmeyecektir. Onu, genellikle sorunlu ve yalnız olan müşterilere terapi hizmeti verdiği bir striptiz kulübünde bulur. Dokunaklı bir sahnede, ona kendi öyküsünü anlatır. Aralarında tek taraflı bir ayna bulunur, o, Jane'i görür; ama Jane, onu göremez.

Wim Wenders bu filmle, 1980'lerin "ideal örnek" filmlerinden birini yapmıştır. Avrupalı, estetik yanı güçlü yaratıcılığı (en etkileyici biçimde Robby Müller'in peyzaj çekimlerinde yansır), yazar Sam Shepard'ın Amerikalı duyarlılığıyla mükemmel bir uyum gösterir. "Ötekilik" temasını işleyen bu film "simgesel düzen"e uyum sağlayamayan bir adamın etkileyici öyküsünü konu alıyor. Uygarlığa yeniden katılmayı denerken, Travis, doğal olarak kendisi gibi "dışarıda" olan kişilerle ilişki kurar. Ona tuhaf giyinme ve görgü kuralları dersleri veren Latin Amerikalı bir hizmetçiyle ve özellikle çekici biçimde çocuksu bir dostluğu paylaştığı Hunter'la olduğu gibi.

Paris, Texas, Wenders için bir dönüm noktasıydı. Tıpkı toplumla ilişkisini temkinli bir biçimde değerlendiren Travis gibi Wenders de yavaş yavaş sinemada öykü anlatma sanatında, kendini rahat hissetmeye başlıyordu. Bu filme kadarki, amaçsız, devamlılığı olmayan Almanca çektiği *Alice in the Cities (Alice Kentlerde, 1974)* ve *Kings of the Road (Yolun Kralları, 1976)* döneminde askıya aldığı bir yükümlülüktü bu. Aynı zamanda geleneksel evlilik, aile ve toplum değerleri üstüne de düşünmeye başlıyordu. Kimilerine göre, sonradan, hem alışılagelmiş sinemayı hem de geleneksel değerleri benimsemekte fazla ileri gitmiştir. Ne var ki *Paris, Texas,* tıpkı *Der Himmel Uber Berlin (Berlin Üzerinde Gökyüzü, 1987)* gibi, Wenders'in kariyerindeki her iki aşamayı, hem yuva özlemini hem de bu duygu karşısında hissedilen katlanılması güç, modern yabancılaşmayı mükemmel bir biçimde aktarır. **AM**

A NIGHTMARE ON ELM STREET (1984)
Elm Sokağı Kabusu

Tam anlamıyla bir Wes Craven filmi olan *Elm Sokağı Kabusu*, aynı anda hem eleştirmenler nezdinde hem de ticari açıdan başarılı olmuş; ve korkuyla komediyi, Gotik edebi motiflerle kanlı cinayet filmlerine özgü öğeleri, bolca kan revan içeren özel efektlerle incelikli toplumsal eleştiriyi, yaratıcı biçimde bir araya getirmişti. Ayrıca Amerika'nın pop kültürü bilincine yeni bir canavar katmıştı: çok bilmiş, şapkalı ergen katili Freddy Krueger'i.

Craven'in ilk iki filmi, *Last House on the Left (Sol Taraftan Son Ev, 1972)* ve *The Hills Have Eyes (Tepelerin Gözleri, 1977)*, eski İngiliz dili profesörünü, Tobe Hooper ve George Romero saflarında yer alan, düşük bütçeli korku filmlerinin yaratıcı-yönetmeni olarak tanıtmıştı. Daha sonraki birkaç filmi, sahip olduğu potansiyeli yansıtmayı başaramayınca, Craven, kurbanlarını düş gördükleri esnada avlayan bir katil fikrini geliştirdi. İki milyon dolardan daha aza mal olan *Elm Sokağı Kabusu* kadrosunda ya hiç tanınmamış ya da düşük bütçeli filmlerin oyuncuları (ilk uzun metraj filminde rol alan 21 yaşındaki Johnny Depp de aralarındaydı) yer alıyordu ve film sadece 32 günde tamamlanmıştı. Bu, gişede 25 milyon dolar gelir getirecek; ve bugüne dek onu, korku sineması tarihinin en kârlı serilerinden biri yapan altı devam filminin takip edeceği bir yapım için, hiç fena sayılmazdı.

Film gerçeküstü bir bodrum katı ve atölyede başlar. Burada, kırmızı yeşil kazak giyen ve kaskatı kesilmiş eski bir şapka takan, korkunç yara izleri taşıyan bir adam, ustura keskinliğinde bıçakları kaynakla metal parmak uçlarına takar ve sonra bunları yıpranmış bir deri eldivene yerleştirir. Olaylar gelişip, uzun zamandır gizlenen sırlar ortaya çıktıkça, bu acımasız düş istilacısının, teknik sebeplerle hapisten salıverildikten sonra, Elm Sokağı'nda yaşayan öfkeli ebeveynler tarafından yakılarak öldürülen çocuk katili, Ferddy Krueger (Robert Englund) olduğunu öğreniriz. Yıllar sonra Freddy, kötülüğün vücut bulmuş hali olarak geri dönmüştür ve aklını ölümlü hayatına son veren kişilerin, ergenlik çağındaki çocuklarından intikam almaya takmıştır. Genç kurbanlarının bilinç altına yerleşen, onlara uyudukları zaman saldıran Freddy, neredeyse mutlak güç sahibidir, fizik kurallarını istediği gibi düzenleyebilir ve grotesk ama yaratıcı pek çok yöntemle cinayet işler. Filmin özel efektler sihirbazlığı ve litrelerce yapay kan dolu gösterişli sahneleri; gerilim yaratan bir müzik; ve uyanık kalmak için verdikleri umutsuz savaşta kurban seçilenler için endişelenirken, bizi avucuna alan bir öyküyle dengelenir.

Halloween (Cadılar Bayramı, 1978) ve *Friday the 13th (13. Cuma, 1980)* gibi daha önceki kanlı cinayet filmlerinin aksine Elm Sokağı'nın canavar katili sessiz bir ölüm makinesinden çok, ilk-örneksel bir "kötülük oyunbazı," bir tür gotik anti-kahraman, cazibesi, mizah duygusu ve dramatik olana yatkınlığıyla seyircilere çekici gelen acımasız bir katildir. Kabus, gotik edebiyattan, baştan çıkarıcı kötü karakter, korkunç bir mekân, rüyalara ve öznel görüye yapılan vurgu gibi öğeleri; kalıplaşmış cinayet filmlerinin tek tek avlanan kurbanlar, yok edilemez katil ve kurtulmayı başaran, aklını kullanmayı bilen bakire gibi öğeleriyle birleştirir. **SJS**

ABD (Media Home Entertainment, New Line, Smart Egg)
91dk, Renkli

Yönetmen: Wes Craven

Yapımcı: Robert Shaye

Senaryo: Wes Craven

Görüntü Yönetmeni: Jacques Haitkin

Müzik: Charles Bernstein, Steve Karshner, Martin Kent, Michael Schurig

Oyuncular: John Saxon, Ronee Blakley, Heather Langenkamp, Amanda Wyss, Jsu Garcia, Johnny Depp, Charles Fleischer, Joseph Whipp, Robert Englund, Lin Shaye, Joe Unger, Mimi Craven, Jack Shea, Ed Call, Sandy Lipton

ABD (Spinal Tap Prod.)
82dk, Renkli
Yönetmen: Rob Reiner
Yapımcı: Karen Murphy
Senaryo: Christopher Guest, Michael McKean, Rob Reiner, Harry Shearer
Görüntü Yönetmeni: Peter Smokler
Müzik: Christopher Guest, Michael McKean, Rob Reiner, Harry Shearer
Oyuncular: Rob Reiner, Kimberly Stringer, Chazz Domingueza, Shari Hall, R.J. Parnell, David Kaff, Tony Hendra, Michael McKean, Christopher Guest, Harry Shearer, Bruno Kirby, Jean Cromie, Patrick Maher, Ed Begley Jr., Danny Kortchmar

THIS IS SPINAL TAP (1984)

Ron Reiner'in uydurma belgeseli ("sahte belgesel" de diyebilirsiniz), gerçek rock belgesellerinden *(Don't Look Back-Arkana Bakma, The Last Waltz-Son Vals)* bazı öğeler alıp yeni bir janr yaratırken *(The Blair Witch Project-Blair Cadısı* ve *Bob Roberts* bu türün daha sonraki örnekleri arasındadır), "aptallıkla zeka arasındaki ince çizgide" dans eder. *This is Spinal Tap (İşte Spinal Tap)* hayranları için, favori sahneler ve replikler eşsizdir: Derek Smalls'un (Harry Shearer) bir sahne bölmesinde sıkışıp kalması ya da iç çamaşırına soktuğu alüminyum folyoya sarılı turşuyla havaalanındaki detektörleri harekete geçirmesi; grubun, heyecanla bekleyen dinleyicilerine ulaşmaya çalışırken sahne arkasında kaybolması ("Merhaba, Cleveland!"); "bir cüce tarafından ezilme tehlikesi atlatmak" üzere sahneye indirilen aşırı küçük Stonehenge modeli; haklarında çıkmış geçmiş tarihli kötü eleştirilerle ya da bir radyo DJ'inin *Spinal Tap*'i "şu anda 'Şimdi Neredeler Dosyası'nın içinde duran grup" olarak nitelendirmesiyle karşılaştıklarında grup elemanlarının yüzlerindeki boş bakışlar; "Eldiveni Kokla" albümünün cinsiyetçi kapağı hakkındaki tartışmalar; Nigel'in (Christopher Guest) gitar ve amfi koleksiyonunu gezdirmesi ("Bunlar 11'e kadar çıkıyor"); "Bu parçanın adı 'Aşk Pompamı Yala'."

Filmde ayrıca tanıtım sorumlusu Bobbi Flekman rolünde (hâlâ bu işi yapan taklitleri vardır) Fran Drescher'dan, Sinatra aşığı limuzin şoförü rolünde Bruno Kirby'ye dek birçok ünlünün ustaca canlandırdığı kısa roller yer alır. Mim oyuncusu garsonları canlandıran Billy Crsytal'ın ve Dana Carvey'nin çok küçük rolleri de mevcuttur ("Mim nakittir!"). 1970 yapımı Let it Be'den Yoko fikrini çalan *Spinal Tap*, sahici bir olay örgüsü de sunar. David'in kız arkadaşı Jeanine Pettibone (June Chadwick) kurnazlıkla gruba menajer olarak dahil olup, ahmak kızı unutulmaz biçimde "bir Avustralyalı'nın kabusu" gibi giyiniyor diye tanımlayan, grubun çilesini uzun süredir çeken Ian Faith'in ayağını kaydırdığında, çocukluklarından beri arkadaş olan David St. Hubbins'le (Michael McKean) ve Nigel Tufnel'in araları açılır. Rock müziğin dinozorlarının kasıntı gösterişçiliklerinin korkunç bir biçimde gerçekçi parodileri ("Koca Kıçlar", "Seks Çiftliği") eşliğinde, *Spinal Tap* üyelerinin dangalaklıkları ve aptallıklarına dayanan esprilerle geçen bir saatten sonra, grubun dağılması tehlikesiyle filmin bazı duygular uyandırabilmesi tam bir başarıdır. Michael Kean harika bir oyunculuk sergiler. **KN**

BEVERLY HILLS COP (1984)
Beverly Hills Polisi

ABD (Paramount)
105dk, Technicolor
Yönetmen: Martin Brest
Yapımcı: Jerry Bruckheimer, Don Simpson
Senaryo: Daniel Petrie Jr, Danilo Bach
Görüntü Yönetmeni: Bruce Surtees
Müzik: Harold Faltermeyer
Oyuncular: Eddie Murphy, Judge Reinhold, John Ashton, Lisa Eilbacher, Ronny Cox, Steven Berkoff, James Russo, Jonathan Banks, Stephen Elliott, Gilbert R. Hill, Art Kimbro, Joel Bailey, Bronson Pinchot, Paul Reiser, Michael Champion
Oscar adaylıkları: Daniel Petrie Jr, Danilo Bach (senaryo)

Eğer başlangıçta projeye dahil olan Sylvester Stallone başrolde oynasaydı, *Beverly Hills Polisi* nasıl da farklı bir film olurdu. Hiç şüphesiz şiddet dolu aksiyon sahneleri çok daha kanlı olurdu; ama film, tüm dünyada gişe rekorları kırmasına sebep olan yıldızı Eddie Murphy'nin makineli tüfek hızındaki esprilerinden yoksun kalırdı. Murphy, konuşmayı iyi bilen, sokakları tanıyan ve filmlerdeki tüm iyi polisler gibi, kitaba uymayan Detroit'li polis memuru Axel Foley'i canlandırır. Eski bir arkadaşı öldürüldüğünde, Foly olayı gayri resmi olarak araştırmak için Los Angeles'a gider ve araştırma sürecinde Beverly Hills polis şubesinde (tahminen zamanlarının büyük kısmını küçük suçlardan ötürü ünlüleri tutuklamakla geçirmektedirler) büyük bir rahatsızlığa sebep olur.

Yönetmen Martin Brest *(Midnight Sun-Gece Güneşi, Scent of A Woman-Kadın Kokusu)*, pop parçalardan oluşan müzikler ve Harold Faltemeyer'in bestelediği sinir bozacak derecede akılda kalıcı tema müziği "Axel F" eşliğinde, ortaya sadece tarzdan ibaret olan, özden yoksun Los Angeles yaşam biçimine birkaç sivri iğne batıran, hızlı tempolu, bir "sudan çıkmış balık" öyküsü olan bir aksiyon-komedi koyar. Aynı zamanda asla bu kadar iyi bir performans sergilememiş olan karizmatik yıldızından da en iyi biçimde faydalanır. Ardından pek çok polisiye komedi/aksiyon filmi geldi. Bunlara, yine Murphy'nin başrolde olduğu iki devam filmi de dahildi ama hiçbiri bu film kadar canlı bir etki bırakmadı. **JB**

GHOST BUSTERS (1984)
Hayalet Avcıları

ABD (Black Rhino, Columbia)
107dk, Metrocolor
Yönetmen: Ivan Reitman
Yapımcı: Ivan Reitman
Senaryo: Dan Aykroyd, Harold Ramis
Görüntü Yönetmeni: László Kovács
Müzik: Tom Bailey, Elmer Bernstein, Alannah Currie, Joe Leeway, Brian O'Neal, Kevin O'Neal, Ray Parker Jr, Diane Warren
Oyuncular: Bill Murray, Dan Aykroyd, Sigourney Weaver, Harold Ramis, Rick Moranis, Annie Potts, William Atherton, Ernie Hudson, David Margulies, Steven Tash, Jennifer Runyon, Slavitza Jovan, Michael Ensign, Alice Drummond, Jordan Charney
Oscar adaylıkları: Richard Edlund, John Bruno, Mark Vargo, Chuck Gaspar (görsel efekt), Ray Parker Jr (film şarkısı)

Senaryosunu filmin yıldızlarından ikisinin, Harold Ramis ve Dan Aykroyd'un yazdığı bu fantastik macerada, yüksek bütçe gerektiren özel efektler ve komedi zekice bir araya getirilmiştir. Bill Murray'le birlikte, paranormal olaylar "uzmanı" olan bir üçlüyü canlandırırlar. Aslında soytarılıkları yüzünden üniversiteden atılmış, tembel, ukala, fen bilimleri profesörü olan bu üçlü, New York'taki terkedilmiş bir itfaiye binasında hayalet avlama işi kurar. Zamanlamaları çok iyidir çünkü şehir bir anda paranormal olaylarla dolup taşar. Hayaletler büyük bir hengame yaratır, kütüphaneyi ziyaret eden insanları dehşete düşürür, pahalı bir otelin altını üstüne getirir ve hatta şüpheci Sigourney Weaver'ın buzdolabına yerleşir.

Ramis (grubun ciddi, bilim manyağı), Aykroyd (lafları ağzında geveleyen taş kafa) ve yardımcı oyuncular Weaver ve Rick Moranis (Key Master rolünde) bu filmde komedi açısından harika bir ritim tuttursa da Murray, canlandırdığı karakter Dr. Peter Venkman'ın pespaye cazibesi ve ukalalığıyla *Hayalet Avcıları*'nın bütün sahnelerini çalar. Daha az yetenekli bir komedyenden bütün filmi çalabilecek, Manhattan'ı şekerli bir moloz yığınına dönüştürmeye niyetli, bozgun yaratan dev bir şekerleme adamın da dahil olduğu, özel efektlerle yaratılmış yardımcı oyuncular düşünüldüğünde Murray'ınki gerçekten etkileyici bir başarıdır. **JB**

A PASSAGE TO INDIA (1984)
Hindistan'a Bir Geçit

David Lean son filminde de *Lawrence of Arabia (Arabistanlı Lawrence)*, *The Bridge on the River Kwai (Kwai Köprüsü)* ve *Doctor Zhivago (Doktor Jivago)* gibi filmlerinde belirleyici olan, geniş açılı manzara çekimleriyle çalışmak konusunda aynı ölçüde ısrarcıdır ancak *A Passage to India* (herkesin bildiği gibi sinemaskop çekilmemişti), görünümlerden daha çok fikirlere dayanan bir filmdir. E.M. Forster'in, sömürge dönemi Hindistanı'nda sınıf ve kültür çatışmalarını anlatan öyküsünün oldukça sadık bir uyarlaması olan film koşullar gereği, birçok bakış açısı barındıran romanın içsel itici gücünün bir kısmını yitirir ve dolayısıyla karakterlerini harekete geçiren çeşitli nedenlerdeki bazı nüansları da kaçırır. Ayrıca *A Passage to India*, zaman zaman İngiliz sömürgeciliğine acı veren bir vedadan ziyade, bir gizem ve belirsiz bir cinsel isteri öyküsüne benzer. Ancak film her daim mükemmel bir zanaatkâr olan Lean'in ellerinde ışıldar. Lean, senaryoya saygısı ve oyuncuları sayesinde, Hindistan'ın bazen fetişist bir biçimde betimlenmesinin ötesine geçer.

Özellikle, solgun Judy Davis güçlü bir performans sergiler. "Gerçek Hindistan"ı (İngiliz hemşerilerinin tanıdık bir yer haline getirmediği ama içine girmekten çekinmediği Hindistan'ı) keşfetme çabasında, Victor Banerjee'nin canlandırdığı yaltaklanma derecesinde hizmete amade ve dünyadan bihaber Dr. Aziz'in şahsında istediğinden fazlasını bulur. Dr. Aziz, Davis'in canlandırdığı toy Ms. Quested'in zihninde, "yerlileşme"ye karşı ilkel bir tiksinti uyandırır. Aman vermez sıcak, klostrofobi ve çene çalan maymunlar banal hevesini kırdıkça, Quested gitgide dengesizleşir ve bunun sonucunda yankıları artıran Marabar mağaralarında, Aziz'in tecavüzle suçlanmasına yol açan bir olay yaşanır.

Forster'ın psikolojiyle sömürgeciliği çarpıştırması, akla neredeyse sonradan gelmiş bir fikir gibiyse, filmin İngilizler'in tepeden bakan tavırlarını küçümseyişi, sonuçta Dr. Aziz'in yargılanmasını kaderin kaçınılmaz bir cilvesi kılar; *A Passage to India* uygun ve tatmin edici bir biçimde, filmin temel karakterlerinden bazılarının derslerini hâlâ almadıklarını ima eden, belirsiz bir havada biter. Filmin sonu olabileceği (ya da olması gerektiği) kadar güçlü ya da kışkırtıcı değildir ama film yine de sağlam bir çalışma, parlak bir kariyer için başarılı bir kapanıştır. **JKl**

Britanya (EMI, HBO, Thorn-EMI) 163dk, Technicolor

Yönetmen: David Lean

Yapımcı: John Brabourne, Richard B. Goodwin

Senaryo: David Lean
E.M. Forster'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Ernest Day

Müzik: John Dalby, Maurice Jarre

Oyuncular: Judy Davis, Victor Banerjee, Peggy Ashcroft, James Fox, Alec Guinness, Nigel Havers, Richard Wilson, Antonia Pemberton, Michael Culver, Art Malik, Saeed Jaffrey, Clive Swift, Anne Firbank, Roshan Seth, Sandra Hotz

Oscar: Peggy Ashcroft (yardımcı kadın oyuncu), Maurice Jarre (müzik)

Oscar adaylıkları: John Brabourne, Richard N. Goodwin (film), David Lean (yönetmen), David Lean (senaryo), Judy Davis (kadın oyuncu), John Box, Hugh Scaife (sanat yönetmeni), Ernest Day (görüntü yönetmeni), Judy Moorcroft (kostüm), David Lean (kurgu), Graham V. Hartstone, Nicolas Le Messurier, Michael A. Carter, John W. Mitchell (ses)

ABD / Batı Almanya (Cinesthesia, Grokenberger, ZDF)
89dk, SB
Dili: İngilizce / Macarca
Yönetmen: Jim Jarmusch
Yapımcı: Sara Driver
Senaryo: Jim Jarmusch
Görüntü Yönetmeni: Tom DiCillo
Müzik: John Lurie, Screamin' Jay Hawkins
Oyuncular: John Lurie, Eszter Balint, Richard Edson, Cecillia Stark, Danny Rosen, Rammellzee, Tom DiCillo, Richard Boes, Rockets Redglare, Harvey Perr, Brian J. Burchill, Sara Driver, Paul Sloane
Cannes Film Festivali: Jim Jarmusch (Altın Kamera)

STRANGER THAN PARADISE (1984)
Cennetten de Garip

Birkaç filminden sonra artık Jim Jarmusch'un çalışma biçimi oldukça belirgin gibidir. Filmleri sadece günümüz dünyasında farklı kültürlerin kesişmesini, çakışmasını ve birbirleriyle ilişkiye girmesini anlatmakla kalmaz, aynı zamanda uluslararası sınırların aşınmışlığı düşünüldüğünde, kültürler arası farkların, ortak yanlarımız karşısında çoğunlukla nasıl da silikleştiğini gösterir. *Stranger Than Paradise* tuhaf olduğu kadar harikadır; son derece bağımsız bir yönetmenden çarpıcı bir ilk filmdir.

Belli bir olay örgüsüne sahip olmasa da *Stranger Than Paradise* için söylenebilecek en son şey özensiz olduğudur. New York'lu bir aylak olan Willie'ye (müzisyen John Lurie canlandırır) Macar kuzeni Eva (Eszter Balint) sürpriz bir ziyarette bulunur. Willie'nin küçük dairesinde tıkılıp kalan Eva, Lotte Teyze'sini ziyaret etmek üzere Cleveland'a gider. Daha sonra yapacak daha iyi bir işi olmayan Willie ve arkadaşı Eddie de (Richard Edson) kızın peşinden Ohio'ya giderler. Üçü birlikte, can sıkıntısından kurtulmak için son bir gayretle, Florida'ya giderler ama okyanus bile onları kendi kendilerini mahkum ettikleri bezginlikten kurtaramaz.

Eva'nın ABD'yi yücelten görüşlerinin, buranın da başka herhangi bir ülke kadar sıradan ve sıkıcı olabileceğini kırıcı bir biçimde keşfetmesiyle yıkıldığı *Stranger Than Paradise*, Amerikan rüyasının bir parodisi gibidir. Ancak içlerinden sadece Eva, içinde bulunduğu boğucu çıkmazdan kurtulmak için bir şey yapmaya isteklidir. Willie ve Eddie monotonluk hissini beraberlerinde, önce Ohio'ya, sonra da Florida'ya taşırlar. Nereye gitse, yaşamı içine çekip tüketen, gezgin birer kara delik gibidirler. Bu kader karşısında Eva'nın kaçmaktan başka çaresi yoktur ancak Willie'yle Eddie kızın tek kurtuluşları olabileceğini fark ederler.

Jarmusch filminin büyük kısmına mekân olarak, klostrofobik odaları seçer ve üçlünün ilişkilerinin sıradan yanlarını çekerken, kamerayı oldukça sabit tutar. Kimse birbiriyle arkadaş değildir sanki, yine de aynı koşulları paylaştıklarından bu yoldaşlıktan mümkün olduğunca yararlanırlar. Jarmusch'un Amerika'sı, kültürel açıdan, muazzam bir Araf'ı andırır ama karakterlerinin en tutkulusu bile kurtulmak için istekli değildir sanki. **JKl**

THE KILLING FIELDS (1984)
Ölüm Tarlaları

Britanya (Enigma First Casualty, Goldcrest, Intern'l Film Investors, Warner Bros.)
141dk, Renkli
Dili: İngilizce / Fransızca / Khmer
Yönetmen: Roland Joffé
Yapımcı: David Puttnam
Senaryo: Bruce Robinson
Görüntü Yönetmeni: Chris Menges
Müzik: Mike Oldfield
Tema müziği: John Lennon, Paul McCartney, Giacomo Puccini, Francisco Tarrega
Oyuncular: Sam Waterston, Haing S. Ngor, John Malkovich, Julian Sands, Craig T. Nelson, Spalding Gray, Bill Paterson, Athol Fugard, Graham Kennedy, Katherine Krapum Chey, Oliver Pierpaoli, Edward Entero Chey, Tom Bird, Monirak Sisowath
Oscar: Haing S. Ngor (yardımcı erkek oyuncu), Chris Menges (görüntü yönetmeni), Jim Clark (kurgu)
Oscar adaylıkları: David Puttnam (film), Roland Joffé (yönetmen), Bruce Robinson (senaryo), Sam Waterston (erkek oyuncu)

Amerika'nın Vietnam Savaşı sırasında, Kamboçya'nın iç siyasetine karışmasının felakete yol açan sonuçlarını sergileyen, ciddi, ahlaki içerik sahibi Roland Joffé filmi, New York Times muhabiri Sydney Schanberg rolündeki Sam Waterston'dan muhteşem bir oyunculuk sunar. Schanberg'in Kamboçya'dan geçtiği haberler, Amerika'nın kabullenmediği, komünistlerin üssü olduğundan şüphelenilen alanların bombalanmasının korkunç sonuçlarını ortaya koyar.

The Killing Fields biraz tuhaf bir biçimde iki bölüme ayrılır. Kızıl Kimerler ülkenin yönetimini ele geçirdikten sonra, Schanberg'in cesurca, belki de çılgınca bir biçimde orada kalmaya karar vermesi, ilk bölümü kapsar. Schanberg'in Kamboçyalı yardımcısı Dith Pran (Haing S. Ngor), Batılı gazetecilerden oluşan küçük bir grubun, gücü ele geçirenlerle tehlikeli karşılaşmaları sırasında yapılan pazarlıklarda onlara yardımcı olur. Ancak onu ABD vatandaşı gösterme çabalarına rağmen, sonuçta gazeteciler gittiğinde, o geride kalır. Filmin ikinci bölümünde baş kahraman Pran'dır. Büyük bir beceri ve dayanıklılık sergileyerek, zorlu esaret koşullarına katlanır, yurttaşlarının cesetleriyle dolu pirinç tarlalarından (filme adını veren "ölüm tarlaları") geçerek ölümden kaçar ve Schanberg'le yeniden bir araya gelmek üzere New York'a ulaşır. Film, savaşın getirdiği dehşeti, karmaşayı ve sarsıcı değişimleri son derece etkili bir biçimde yansıtmakla birlikte, uluslararası siyaset yerine, gayri şahsi şiddetin insan onuruna verdiği zarar üstünde durur. **BP**

THE NATURAL (1984)

ABD (Delphi, TriStar)
134dk, Technicolor
Yönetmen: Barry Levinson
Yapımcı: Mark Johnson
Senaryo: Roger Towne, Phil Dusenberry
Bernard Malamud'nun romanından
Görüntü Yönetmeni: Caleb Deschanel
Müzik: Randy Newman
Oyuncular: Robert Redford, Robert Duvall, Glenn Close, Kim Basinger, Wilford Brimley, Barbara Hershey, Robert Prosky, Richard Farnsworth, Joe Don Baker, John Finnegan, Alan Fudge, Paul Sullivan Jr., Rachel Hall, Robert Rich, Michael Madsen
Oscar adaylıkları: Glenn Close (yardımcı kadın oyuncu), Mel Bourne, Angelo P. Graham, Bruce Weintraub (sanat yönetmeni), Caleb Deschanel (görüntü yönetmeni), Randy Newman (müzik)

Barry Levinson'un Bernard Malamud'un romanından yaptığı romantik uyarlama, Amerika'nın en sevilen oyununu, kahramanlık söylencesine dönüştürmeyi başaran bir beysbol filmi olup, bu spora olan tanrı vergisi yeteneği küçük yaşta ortaya çıkan Roy Hobbs'un (Robert Redford) kariyerini ele alır. Bütün kahramanlar gibi Hobbs da büyülü bir silah edinir; yıldırım çarpmış bir ağaçtan yaptığı ve "Harika Çocuk" adını verdiği bir beysbol sopası. Parlak bir gelecek vaat ettiği halde, büyük yeteneğini fark eden, siyahlar giyen güzel bir kadın (Barbara Hershey) önce onu vurur sonra da kendini öldürür.

Roy, onu seven ve oğluna hamile olan iyi kadın Iris'ten (Glenn Close) ayrı düşer ve yıllarca sürüklendikten sonra, sonunda 38 yaşındayken birinci ligde oynayabilir. Ligde, son sıradaki bir takımın kadrosuna girmek için mücadele eder ve kısa sürede yeteneği ve karizması sayesinde takımın kaderini değiştirir. Büyük şehirden gelen Memo adlı bir kadının (Kim Basinger) baştan çıkarmasıyla Roy, kendini neredeyse tekrar kaybetmek üzeredir ama sonunda sadece takımını yenilgiden kurtarmakla kalmaz, Iris ve oğluyla da yeniden bir araya gelir (roman Hobbes'un oyun dışı kalmasıyla, daha nahoş biter). Levinson'un üslubu pek gerçekçi değildir (Roy'un kaleye doğru son koşusu esnasında fener kulelerinden biri devrilir ve elektrik kıvılcımlarından oluşan bir fırtına çıkar) ama film Redford'dan ve her biri eşit ağırlıktaki oyuncu kadrosundan ince, kontrollü oyunculuklar sunar. **BP**

THE BREAKFAST CLUB (1985)
Kahvaltı Kulübü

ABD (A&M, Universal)
92dk, Technicolor
Yönetmen: John Hughes
Yapımcı: John Hughes, Ned Tanen, Michelle Manning
Senaryo: John Hughes
Görüntü Yönetmeni: Thomas Del Ruth
Müzik: Gary Chang, Wang Chung, Keith Forsey
Oyuncular: Emilio Estevez, Paul Gleason, Anthony Michael Hall, John Kapelos, Judd Nelson, Molly Ringwald, Ally Sheedy, Perry Crawford, Mary Christian, Ron Dean, Tim Gamble, Fran Gargano, Mercedes Hall, John Hughes

1960'ların gençlik filmlerinde, Frankie Avalon, Anette Funicello, bolca kum (seks yok) ve canlı bir müzik yer alırdı. 1970'lerin çeşitli korku filmlerindeyse genç olmak, uyurken boğazınızın kesilmesi demekti. Ama 1984'te yazar-yönetmen John Hughes, *Sixteen Candles'la (On Altı Mum)* gençlik filmi türünde bir devrim yarattı ve bundan bir yıl sonra, gençleri gerçekte düşündükleri ve konuştukları gibi yansıtan bir film olduğu için övülen, *The Breakfast Club* geldi.

The Breakfast Club'dan başka hiçbir film dönemin daha iyi bir örneği ya da gençler için daha önemli bir kült film haline gelmemişti. Film sadece, Hughes adını, izlenecek biri olarak duyurmakla kalmadı (daha sonra muhteşem bir film olan *Ferris Bueller's Day Off*'u-*Ferris Bueller'in Tatil Günü, 1986*; ve büyük başarı kazanan *Home Alone*'u-*Evde Tek Başına, 1990*, çekecekti) aynı zamanda, medyanın "Velet Tayfası" adını taktığı yetenekli bir grup genç aktörü (ondan iki yıl önce Francis Ford Coppola'nın *The Outsiders*'ının-*Dışarıdakiler* yaptığı gibi) bir araya getirdi.

Birbirlerinden son derece farklı beş genç, çeşitli sebeplerle Cumartesi gününü okulda geçirme cezasına çarptırılmıştır ve günün başındaki farklılıklarına rağmen, gün sona ererken aralarında bir tür bağ oluşur. Okulun atleti (Emilio Estevez), gözlerine koyu kalem çekmiş kaçık (Ally Sheedy), kendini beğenmiş prenses (Sixteen Candles'da başrol oynadıktan sonra Hughes'un favori oyuncularından ve ilham perilerinden biri olan, genç Molly Ringwald), bir inek (Anthony Michael Hall) ve ası oğlan (Judd Nelson) oradadır ve hepsi de anal takıntılı öğretmenleri Vernon'un (Paul Gleason) dikkatli gözetimi altında kendilerini eğlendirmeye çalışmaktadır.

Eylemden çok, zekice yazılmış diyaloglara dayanan bir film olan *The Breakfast Club*'ın başarısı, kısmen kadronun, gerçekler ortaya çıktıkça, duyulan kinler ifade edildikçe ve her biri ışıldadığı bir anı yakaladıkça tanımlanmasına bağlıdır. Birçok filmde ve televizyon dizisinde taklit edilen, gençlik filmlerinin bu mükemmel örneği asla aşılamamıştır. Bunun sebebi, ister mükemmel zamanlaması, ister parlak oyunculuklar, isterse Simple Minds'ın klasikleşmiş şarkısı (film için bestelenmişti) "Don't You Forget About Me"nin de aralarında yer aldığı insanı 80'lere götüren film müzikleri olsun. **JB**

RAN (1985)

Japonya / Fransa (Greenwich, Herald Ace, Nippon Herald)
160dk, Renkli
Dili: Japonca
Yönetmen: Akira Kurosawa
Yapımcı: Masato Hara, Serge Silberman
Senaryo: Masato Ide, Akira Kurosawa, Hideo Oguni
William Shakespeare'in King Lear isimli oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Asakazu Nakai, Takao Saitô, Masaharu Ueda
Müzik: Tôru Takemitsu
Oyuncular: Tatsuya Nakadai, Akira Terao, Jinpachi Nezu, Daisuke Ryu, Mieko Harada, Yoshiko Miyazaki, Takashi Nomura, Hisashi Igawa, Peter, Masayuki Yui, Kazuo Kato, Norio Matsui, Toshiya Ito, Kenji Kodama, Takashi Watanabe
Oscar: Emi Wada (kostüm)
Oscar adaylıkları: Akira Kurosawa (yönetmen), Yoshirô Muraki, Shinobu Muraki (sanat yönetmeni), Takao Saitô, Masaharu Ueda, Asakazu Nakai (görüntü yönetmeni)

Ran, Akira Kurosawa 75 yaşını doldurmak üzereyken yapılmıştı. Onca yılın bilgeliğinin ve ustalığının, muhtemelen tüm zamanların en iyilerinden biri olan bu filmin yaratımına katkılarını kavramak önemlidir. Ölmeden önce izlenmesi gereken 1001 film arasında, *Ran* kesinlikle ilk ondadır. Yönetmen bu filmi, "cennetten izlenen bir dizi insani olay" diye nitelemişti. Sinema tekniğine hakimiyeti açısından Kurosawa'nın üstüne kimse yoktur ve bugüne dek *Ran*'ın savaş sekanslarının dengi çekilememiştir. Bu sekanslar sinema diline aktarılmış bir baleyi andırır; vahşi ve kanlı ama inanılmaz bir güzellikle dolu. Öykü, Shakespeare'in Kral Lear'ının uyarlamasını, üç okla ilgili çok eski bir Japon destanıyla birleştirir. Bu tercih Shakespeare'in trajedisini son derece farklı bir alana taşır. Lear'ın kızları oğullara dönüşmüştür ve arınma anından ziyade intikam vurgulanır.

Oyunculuklar göz kamaştırıcı performanslardan, tam anlamıyla mükemmel performanslara kadar uzanan bir yelpazede yer alır. Aralarında en dikkat çekici olan hiç süphesiz, Lord Hidetora'nın (Tatsuyo Nakadai) gelinlerinden, Lady Kaede'yi canlandıran Mikeo Harada'dır. Sarayında, ipek giysisinin çıkardığı hışırtı eşliğinde, gizlice dolaşması unutulmazdır. Nakadai, Lord Hidetora rolünde gitgide çaresizliğe dönüşen amansız bir küstahlık sergiler. Lear'ın maskarasıysa, tanınmış bir No oyuncusu olan travesti Shinnosuke Ikehata'nın harika bir biçimde canlandırdığı soytarı Kyoami'ye dönüşmüştür. *Ran*'daki makyajların ve öykünün büyük kısmının ilham kaynağı No tiyatrosu ve geleneğidir.

Toru Takemitsu'nun minimalist müziği, flüt ve vurmalıları epik etkiyi güçlendirecek biçimde, başarıyla kullanır. Çarpışma sahnelerinde sessizliğe özellikle vurgu yapılmıştır. Sinema perdesinde savaşı tasvir etmeye yönelik daha önceki çabaların top gümbürtülerinden çok daha başarılı bir taktiktir bu. *Ran*, "sadece" iki saat kırk dakika içinde bir yaşamın bilgeliğini gözler önüne serer ki bu süre içinde zamanın kendisi askıya alınır. Filmdeki karakterlerden birinin söylediği gibi, "İnsan ağlayarak doğar; öldüğünde, artık yeter, ölmüştür." **DDV**

Rusya (Belarusfilm, Mosfilm, Sovexportfilm)
142dk, Renkli
Dili: Rusça
Yönetmen: Elem Klimov
Senaryo: Ales Adamovich, Elem Klimov
Görüntü Yönetmeni: Aleksei Rodionov
Müzik: Oleg Yanchenko
Tema müziği: Wolfgang Amadeus Mozart, Richard Wagner
Oyuncular: Aleksei Kravchenko, Olga Mironova, Liubomiras Lauciavicius, Vladas Bagdonas, Juris Lumiste, Viktor Lorents, Kazimir Rabetsky, Yevgeni Tilicheyev, Aleksandr Berda, G. Velts, V. Vasilyev, Igor Gnevashov, Vasili Domrachyov, G. Yelkin, Ye. Kryzhanovsky

İngilizce adı: *Come and See*

IDI I SMOTRI (1985)
Gel ve Gör

2. Dünya Savaşı sırasında Belarus'ta, Polonya sınırı yakınlarında kırsal bir bölge. Bir delikanlı (Aleksei Kravchenko), işgalci Naziler'le savaşan partizanlara katılmak için köyünü terk eder. Birliğinden ayrı düşer ve evine gitmesi gerekir. Oraya vardığında bütün köyün boğazlanmış, cesetlerin bir çiftliğin arkasına düzensiz bir biçimde yığılmış olduğunu görür. Kaybolmuş, yalnız ve sağır kalmışken işler daha da kötüye gidecektir.

Tan anlamıyla bir karabasanı andıran acımasızlığı açısından hiçbir savaş filmi, Elem Klimov'un *Idi i Smotri*'siyle boy ölçüşemez. Filmin bir olay örgüsü yoktur, sadece oğlanın kırsal bölgede gezindiği ve arka arkaya korkunç olaylarla karşılaştığı, dehşet verici bir pikaresk yolculuk anlatılır. Ne kahramanlık ya da fedakârlık gösterileri bulunur, ne de insanları düşmanla dövüşmeye teşvik eden kışkırtıcı şoven konuşmalar. Hayatta kalmanın son derece tesadüfi, hatta belki acımasız, kozmik bir şakaya bağlı olduğu bu yerde, sadece ölüm, vahşet, rastlantısallık ve mağduriyet bulunur.

Yukarıdaki anlatımı okuduktan sonra, bu filmi neden izlemeniz gerektiğini sorabilirsiniz. Bunun cevabı, Klimov'un filme ve dolayısıyla izleyiciye yansıttığı inanç ve hakimiyette gizlidir. Filmde aynı anda hem yabancı hem de tuhaf bir biçimde tanıdık gelen gerçeküstü tablolar yer alır. Nefesinizi kesen düşsel tekinsizlik patlamaları bulunur: partizanlardan biri, çamur, sopalar ve eski bir Nazi üniforması kullanarak, yas tutan dulların ve anaların, ilkel bir şiddet ve arınma eylemiyle saldırıp parçalamaları için bir totem yapar; ya da bir tarla, düşmanların takip fişekleriyle aydınlandığında, birkaç partizanın, besin kaynağı olup olamayacağını tartıştığı bir ineğin arkası, genç kahramanımızın saklanabileceği tek yer olur. Olaylar bir rüyanın mantığıyla gelişir. Bazı anlarda film, çocuğun bakış açısından anlatılır ve bütün sesler, çevresinde patlayan şarapnellerle edindiği sağırlığın kopyası olan durgun, kof bir yankıya dönüşür.

Savaş filmlerinin çoğu savaş karşıtı olma iddiasındadır; ama işinin ehli, savaşmaya istekli kahramanlarının taşkın kahramanlıklarından zevk alırken ne şişi yakmış olurlar ne de kebabı. *Idi i Smotri* böylesi bir teselli ya da avuntu vermez. Savaşta sadece kurbanlar olduğunu gösterir. **AT**

LA HISTORIA OFICIAL (1985)

Arjantin'de 1976 askeri darbe sonrası, devlet gücünü elinde bulunduranlar, sivil direnişe karşı "kirli bir savaş" başlattı. Bu süre zarfında binlerce kişi silahlı kuvvetlerin ve paramiliter grupların elinde "kaybedildi" (ölenlerin sayısı 9.000 ile 30.000 arasında tahmin ediliyor). Bu insanların çocuklarından birçoğu, akrabalarının onayı alınmadan evlatlık verildi.

La Historia Oficial (Resmi Tarih), yaşanan bu olayları, Alicia'nın (Norma Aleandro) öyküsüyle anlatır. Alicia, kişisel Arjantin tarihi yorumunda acil çözüm gerektiren sosyal çatışmaları görmezden gelmeyi tercih eden, siyasi açıdan muhafazakar bir lise tarih öğretmenidir. Ne var ki evlat edindiği beş yaşındaki kızının, bu "kayıp" ailelerden birinin çocuğu olduğundan şüphe etmeye başlar. Başarılı bir işadamı olan kocası Roberto'nun (Héctor Alterio) gerçekleri bildiği ortaya çıkar ve sonunda Alicia onunla yüzleşir.

1985'te, askeri diktatörlüğün çöküşünden hemen sonra çekilmiş olan Luis Puenzo filmi, rahatsız edici gerçeklerle yüzleşmeye yönelik cesurca bir çabadır. *La Historia Oficial* oldukça geleneksel bir üslupla çekilmiştir ve kocasının Alicia'yı dövdüğü son sahnede melodrama kaçar ama içerdiği toplumsal acı son derece gerçektir. Amerikan Akademisi'nin filmi, En İyi Yabancı Film Oscarı'yla ödüllendirmesinin sebebi filmin sanatsal değil siyasi içeriğidir. **EB**

Arjantin (Hist. Cinemat., Progress Comm.) 112dk, Eastmancolor
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Luis Puenzo
Yapımcı: Marcelo Piñeyro
Senaryo: Aída Bortnik, Luis Puenzo
Görüntü Yönetmeni: Félix Monti
Müzik: Atilio Stampone
Oyuncular: Héctor Alterio, Norma Aleandro, Chunchuna Villafane, Hugo Arana, Guillermo Battaglia, Chela Ruiz
Oscar: Arjantin (yabancı film)
Oscar adaylıkları: Luis Puenzo, Aída Bortnik (senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Luis Puenzo (Otto Dibelius Film Ödülü)
Cannes Film Festivali: Luis Puenzo (Jüri Ödülü), Norma Aleandro (kadın oyuncu), ödüllü Mask filmindeki rolüyle Cher iule paylaştı, Luis Puenzo (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Official Story*

OUT OF AFRICA (1985)
Benim Afrikam

Muhteşem peyzaj görüntüleri, Kenya'da, yerinde çekilen bu En İyi Film ödüllü yapımın neredeyse önüne geçer. Ancak burada "neredeyse" önemli bir kelimedir çünkü Meryl Streep ve Robert Redford, bu şaşırtıcı derecede güzel görüntüleri dengeleyen, alışılmadık bir aşk hikayesini inandırıcılıkla canlandırır.

Gerçekten de filmin her karesi muhteşem, her sahnesi bir cevherdir. Beyaz perdeye aktarılmış bir yaşam öyküsü olan *Benim Afrikam*, ırkçılık suçlamalarından kaçınırken, kaynağına da sadık kalır. Sydney Pollack'ın, Birinci Dünya öykücülük tekniğinin kâr ve sanat peşinde diğer her şeyi nasıl bastırabildiğini gösteren epik filmi, içe işleyen bir aşk öyküsü ve seyahatnamedir.

Danimarkalı hanımefendi Karen Blixen (Meryl Streep), Baron Bror Finecke'yle (Klaus Maria Brandauer) çıkar evliliği yapmak zorunda kalır ve çeyizi kocasının Kenya'da bir çiftlik almasını sağlar. Yerinde duramamaktan mustarip kocası onu ihmal eder ve Karen yaşamını sürdürme gücünü, maceraperest Denys Hatton'da (Robert Redford) bulur. İlişkileri 1. Dünya Savaşıyla ve başka kişisel sorunlarla bölünür, bunlardan sonra aşıklar muhabbetlerini arttırmaya devam eder. Sonunda Karen, Bror'un girişimleri yüzünden servetini kaybeder ve trajik bir kazanın ardından, Denys'i gömmek zorunda kalır.

Dört kanatlı uçakla çıkılan safari, doğal haliyle yaban hayat görüntüleri ve John Barry'nin muhteşem film müziklerinin insanı saran coşkusu, filmin göze çarpan yanları arasındadır. **GC-Q**

ABD 162dk
Yönetmen: Sydney Pollack
Yapımcı: Sydney Pollack
Senaryo: Kurt Luedtke, *Isak Dinesen'in anılarından*
Görüntü Yönetmeni: David Watkin
Müzik: John Barry
Tema müziği: Mozart
Oyuncular: Meryl Streep, Robert Redford, Klaus Maria Brandauer, Michael Kitchen, Joseph Thiaka, Stephen Kinyanjui, Michael Gough, Suzanna Hamilton, Rachel Kempson
Oscar: Sydney Pollack (film), Sydney Pollack (yönetmen), Kurt Luedtke (senaryo), Stephen B. Grimes, Josie MacAvin (sanat yönetimi), David Watkin (görüntü yönetmeni), John Barry (müzik), Chris Jenkins, Gary Alexander, Larry Stensvold, Peter Handford (ses)
Oscar adaylıkları: Meryl Streep (kadın oyuncu), Klaus Maria Brandauer (yardımcı erkek oyuncu), Milena Canonero (kostüm), Fredric Steinkamp, William Steinkamp, Pembroke J. Herring, Sheldon Kahn (kurgu)

THE PURPLE ROSE OF CAIRO (1985)
Kahire'nin Mor Gülü

ABD (Jack Rollins & Charles H. Joffe, Orion)
84dk, SB / Renkli
Yönetmen: Woody Allen
Yapımcı: Robert Greenhut
Senaryo: Woody Allen
Görüntü Yönetmeni: Gordon Willis
Müzik: Dick Hyman
Oyuncular: Mia Farrow, Jeff Daniels, Danny Aiello, Irving Metzman, Stephanie Farrow, David Kieserman, Elaine Grollman, Victoria Zussin, Mark Hammond, Wade Barnes, Joseph G. Graham, Don Quigley, Maurice Brenner, Paul Herman, Rick Petrucelli
Oscar adaylıkları: Woody Allen (senaryo)
Cannes Film Festivali: Woody Allen (FIPRESCI Ödülü)

Bu son derece güzel nostaljik komedi, Allen'ın alışıldık "ilişkilerinde sorun yaşayan çatlak New Yorklular" formülünden uzak durur. Bu filmde Woody Allen da ünlü nevrotik monologları da bulunmaz ama yazar-yönetmenin hayranlarının endişelenmesine gerek yoktur çünkü son derece gülünç replikleri ve tuhaf karakterleri hâlâ mevcuttur. Her şeyin ötesinde *Kahire'nin Mor Gülü* aşk, Woody Allen'ın muhtemelen en büyük aşkı olan sinema hakkındadır.

Perdenin sihirli güçlerine bir övgü olan *Kahire'nin Mor Gülü*, Büyük Buhran döneminde zamanının büyük kısmını film seyrederek geçiren fakir bir garson olan Cecilia'nın (Mia Farrow) öyküsünü anlatır. Kaba ve işsiz kocasının yıldırdığı genç kadın, "Üzüntülerimi unutuyorum," diye itiraf eder. Her gün yaşadığı bir kâbus olan hayatına, ancak perdede cesur ve yenilmez kahramanları izleyerek katlanabilir.

Amerikalıların Buhran yıllarında, filmlerin yarattığı iyimserlik havasına nasıl da ihtiyaç duyduklarını, Preston Sturges'in 1941 tarihli klasiği *Sullivan's Travels*'dan *(Sullivan'ın Seyahatleri)* biliyoruz. Cecilia "*Kahire'nin Mor Gülü*" isimli bir filmi sekizinci kez izlerken, çekici erkek kahraman (Jeff Daniels), diğer izleyicilerin itirazlarına ve paralarının iadesini istemelerine rağmen, perdeden çıkarak onunla buluşur. Filmin, mali bir fiyasko yaşamasını engellemek isteyen Hollywood'lu yapımcıları, Cecilia'yı baştan çıkarması için kahramanı canlandıran aktörü gönderirler. Kurmaca karakter, nazik ve romantikken, onu canlandıran yıldız alaycı ve küstahtır. Her iki rolde de oynayan Daniels, kinayeli bir biçimde ideal erkekle, gerçekte olduğu kişi arasındaki farka işaret eder. Her ikisinin de cazibesine kapılan Cecilia, çarpıcı bir başkalaşımla, Sindrella'dan güzel bir prensese dönüşür ve Farrow'un mükemmel oyunculuğu bizi böylesine mucizevi bir dönüşüme inandırır.

Kahire'nin Mor Gülü, yanılsama üstüne kafa yorar. Filmin sonu, Allen'ın daha yakın tarihli *Deconstructing Harry*'si *(Yaramaz Harry,* 1997*)* gibi alaycı değildir. Allen, *Kahire'nin Mor Gülü*'nde, düşsel olanın yaşamımızı kurtarabileceğini iddia eder; ve bizi, buna ikna etmeyi başarır. Replikler arasında, *Some Like It Hot*'ın *(Bazıları Sıcak Sever,* 1959*)* ünlü kapanış cümlesi "Hiç kimse mükemmel değildir"i anımsatan, Cecilia'nın unutulmaz sözü, "Harika bir adamla tanıştım. Hayali bir kişi ama kimin umurunda? İstediğin her şeye sahip olamazsın" sinemanın sihirli güçlerine duyduğumuz inancı güçlendirir. **DD**

BACK TO THE FUTURE (1985)
Geleceğe Dönüş

ABD (Amblin, Universal)
116dk, Technicolor
Yönetmen: Robert Zemeckis
Yapımcı: Neil Canton, Bob Gale
Senaryo: Robert Zemeckis, Bob Gale
Görüntü Yönetmeni: Dean Cundey
Müzik: Alan Silvestri
Oyuncular: Michael J. Fox, Christopher Lloyd, Lea Thompson, Crispin Glover, Thomas F. Wilson, Claudia Wells, Marc McClure, Wendie Jo Sperber, George DiCenzo, Frances Lee McCain, James Tolkan, J.J. Cohen, Casey Siemaszko, Billy Zane, Harry Waters Jr.
Oscar: Charles L. Campbell, Robert R. Rutledge (özel ses efektleri)
Oscar adaylıkları: Robert Zemeckis, Bob Gale (senaryo), Chris Hayes, Johnny Colla, Huey Lewis (film şarkısı), Bill Varney, B. Tennyson Sebastian, Robert Thirlwell, William B. Kaplan (ses)

Komedi dizisi Family Ties'la (Aile Bağları) çoktan televizyonun yakışıklıları arasına girmiş olan Michael J. Fox, zamanda yolculuk eden bu komedi macera filmiyle, tam anlamıyla bir film yıldızı olmuştu. Fox, kolay istismar edilen babası George'dan (Crispin Glover) umudu kestiği için, zamanının çoğunu eksantrik mucit Emmet Brown'la (Christopher Lloyd) geçiren 17 yaşındaki Marty McFly'ı canlandırır. Profesör Brown'un son icadı, DeLorean marka araba biçimindeki bir zaman makinesidir ve kısa bir süre sonra Marty kendisini zamanda geriye, 1955'e giderken bulur. Annesiyle babası, sonuçta Marty'nin var olmasını sağlayacak ilişkiyi başlatmak bir yana, henüz tanışmamıştır bile.

Filmin son derece zekice olan dayanak noktası, Robert Zemeckis'in seri yönetimi ve mükemmel, nüktedan bir senaryoyla daha da canlanır. Marty, henüz çok daha genç olan Profesör Brown'un yardımıyla, geçmişi değiştirerek geleceği yıkıma uğratmadan, şimdiki zamana dönmeye çalışır (her şeyden habersiz olan gelecekteki anneniz size gönlünü kaptırmışken, bu iş kulağa geldiği kadar kolay olmayacaktır). Bir gün doğabilmek için ebeveynlerini bir araya getirmeye çalışan ergen rolünde Fox mükemmeldir; Lloyd, canlandırdığı kaçık bilim adamına uyacak biçimde budaladır ve Glover'la Lea Thompson (Marty'nin annesi), karakterlerinin hem orta yaşlı hem de genç hallerini canlandırırken çok eğlenirler. Hiç eskimeyen bir komedi aksiyon. **JB**

TONG NIEN WANG SHI (1985)
Yaşama Zamanı, Ölme Zamanı

Tayvan (Central)
138dk, Renkli
Dili: Mandarin
Yönetmen: Hsiao-hsien Hou
Senaryo: Chu T'ienwen, Hou Hsiao-hsien
Görüntü Yönetmeni: Lee Pin Bing
Müzik: Wu Chuchu
Oyuncular: Mei-Feng, Tang Yu-Yuen, Tien Feng, Xin Shufen, Yiu Ann-Shuin
Uluslararası Berlin Film Festivali: Hou Hsiao-hsien (FIPRESCI Ödülü)

İngilizce adı: The Time to Live and the Time to Die

1950'lerde Tayvan: Genç Ah Xiao'nun yaşamı, görünüşe göre misket oynamakla, arkadaşlarını kovalamakla ve büyükannesinin Çin anakarasına dönme planlarını dinlemekle geçen sonsuz ve basit bir döngü gibidir. Ne var ki ölümün sarsıcı etkisini ilk kez hissettiğinde, yaşamı kararır; ve oğlan, ailevi görevleriyle yerel sokak çeteleri arasında kendini kanıtlama ihtiyacı arasında sıkışan saldırgan bir gence dönüşür.

Hsiao-hsien Hou'nun büyümeye dair otobiyografik filmi, pek çok açıdan önceki filmi *Dongdong de Jiaqi*'ye *(Dedemde Bir Yaz, 1984)* göre büyük gelişme gösteriyordu. Zamanın belirli bir anında Tayvan toplumunun dinamiklerini incelemek için tek bir karakteri derinlemesine ele alarak, *Beiqing Chengshi*'nin *(Hüzün Şehri, 1989)* daha karmaşık anlatı yapısına giden yolu açmıştı. Ah Xiao'nun yaşamının ilk dönemlerini biçimlendiren, komünist anakaradan ayrıldığından beri kendi kimliğinden ve geleceğinden emin olamayan bir toplumdur. Bu toplumda, ya kuralların ihlal edilmesine ve suç işlenmesine; ya da Hou'nun durumunda olduğu gibi, tatmin edici bir yetişkinliğe yönlendirme potansiyeline sahip çelişkili duygular yaşanır. *Tong Nien Wang Shi*'de yönetmenlik, Ozu tarzında, geri planda, düşünceli ve ölçülüdür. Böylece, sonunda perdeyi alev alev sarmalarına izin verilen acı verici duygu patlamaları, çok daha yıkıcı bir güç kazanır. Film çarpıcı olgunlukta, özgüvende ve berraklıkta bir çalışmadır. **GA**

Britanya (Embassy, Universal) 131dk, Technicolor
Yönetmen: Terry Gilliam
Yapımcı: Arnon Milchan
Senaryo: Terry Gilliam, Charles McKeown, Tom Stoppard
Görüntü Yönetmeni: Roger Pratt
Müzik: Michael Kamen
Oyuncular: Jonathan Pryce, Robert De Niro, Katherine Helmond, Ian Holm, Bob Hoskins, Michael Palin, Ian Richardson, Peter Vaughan, Kim Greist, Jim Broadbent, Barbara Hicks, Charles McKeown, Derrick O'Connor, Kathryn Pogson, Bryan Pringle
Oscar adaylıkları: Terry Gilliam, Tom Stoppard, Charles McKeown (senaryo), Norman Garwood, Maggie Gray (sanat yönetimi)

BRAZIL (1985)

Brazil'in yaratıcısı Terry Gilliam ve dağıtımcısı Universal Stüdyoları arasında, stüdyonun aşırı derecede kısaltılmış bir versiyonu piyasaya sürme çabalarına yönetmenin direnmesi ve sonuçta düşündürücü filmini Amerika'da gösterime sokmayı başarmasına dayanan anlaşmazlığın iyi bilinen öyküsü, politik sayılabilecek hedefleriyle edinebileceği mevkiden oldukça bağımsız artıları (ve eksileri) olan bu filme gösterilen ilgiyi arttırmıştı. Dikkat çekici bir biçimde 1984 yılında ve George Orwell'in aynı adlı kitabından Michael Radford'un uyarladığı filmle benzer çizgide çekilen *Brazil*, 20. yüzyılda bir dönemde, 1940'ların İngiliz bürokrasisini, 1950'lerin Amerikan paranoyasını, Stalinci ya da faşist totaliterliği ve 1980'lerin hasta yanlarını (örneğin estetik cerrahiye saplantı derecesinde düşkünlük gibi) bir araya getiren, hayali ama inandırıcı olan, baskıcı bir ülkede geçer. Orwell'in Air Strip One'ı olanaksız ve korkunç derecede etkili bir devlet istihbarat sistemi üzerine kurulmuşken, Gilliam'ın yarattığı distopyanın en korkunç yanı bu sistemin işe yaramamasıdır. Olay örgüsü farsa yakışır bir yanlışlıkla başlar. Ezilmiş bir böcek yazıcının içine düşer ve terörist ısı mühendisi Tuttle (Robert de Niro) adına çıkartılması gereken tutuklama kararı, masum Mr. Buttle'a (Brian Miller) uygulanır. İç karartıcı derecede faydacıl olan şehrin her yanı, düzenli olarak feci kıyımlara sebep olan, muhtemelen devlet destekli terörist bombalamalar olmasa da zaten dökülmektedir.

1984'ün Winston Smith'i gibi Sam Lowry de (Jonathan Pryce) acımasız devletin orta kademe memurlarındandır. Romantik bir ilişki sonucunda isyanın yanında saf tutar ve dostu olan işkencecisinin elinde ezilip, aklını yitirir. Ancak Gilliam düşsel olanı göstermeyi Orwell'e göre daha çok önemser ve sadece yeni fantezilerle kaçılabilen fantastik bir set sunar. Sam, hayal gücünün sınırlarında romantik yolculuklar (filme ismini veren Latin ezgili müzik eşliğinde) yapmaktan hoşlanır. Hayallerinde, rüyalarının kızını (Kim Greist) kurtarmak için Japon filmlerindeki dev canavarların Pythonesk (Monty Phyton tarzı tuhaf ve gerçeküstü mizah türü) taklitlerini andıran Gilliam'a özgü yaratıklarla dövüşen, meleğimsi bir süper kahramandır. Rüyalarının kızının gerçek dünyadaki gölge ikizi, Buttle ve ailesine yapılan haksızlığa karşılık bir şeyler yapılmasını sağlamak için ortalığı karıştırmaya niyetli olan bir kamyon şoförüdür.

Muhtemelen senaryoyu birlikte yazdığı Tom Stoppard'ın katkıları sayesinde, *Brazil* dramatik açıdan Gilliam'ın önceki karikatürümsü çalışmalarından daha caziptir. Ürkütücü kara mizah ve tuhaf görüntüler (birbirinin yerini alan ayakkabı biçimindeki şapkalar takan estetik cerrahi bağımlısı anne rolündeki Katherine Helmond'da vücut bulur), inandırıcı ve korkunç bir biçimde gerçeklere dayanan siyasi rejimle bir arada yer alır. "Bilgi Bakanlığı"nda uzman olarak çalışan aile babasının (Michael Palin) ve orta kademe yönetimde çalışan, umutsuz durumdaki evrak memurunun (Ian Holm) temsil ettiği bu rejim, yaptığı işkencede kullandığı elektriğin ve işçiliğin parasını kurbanlarından tahsil eder. Universal Stüdyoları en azından bir açıdan haklıydı; film, kendisini alışıldık taşlamalara yaklaştıran haddinden fazla slapstick kalıplarla makbul süresini fazlasıyla aşar. *Brazil*'in son dakikalarında, filmdeki "gerçek" dünyada gelişmekte olan yan olayların bazılarıyla ilgili tiksindirici bir cenaze sahnesi yer alır. Sonra bunun ölü bir adamın "Owl Creek"i (Ambrose Bierce'ın "Owl Creek Köprüsü'nde Bir Olay" adlı öyküsüne atfen.) andırır fantezisi olduğu ortaya çıkar, çünkü Sam'in zihni işkence altında çökmüştür. **KN**

KISS OF THE SPIDER WOMAN (1985)
Örümcek Kadının Öpücüğü

Brezilyalı yönetmen Hector Babenco'nun Manuel Puig'in bir romanına dayanan, yüksek güvenlikli bir Güney Amerika hapishanesinde siyasi, psikolojik ve cinsel meseleleri cesaretle ele alan filmi, bitiş jeneriğinde Burt Lancaster'a teşekkür eder. Projeyi, sonunda William Hurt'e verilen başrolde oynamaya niyetli olan Lancaster başlatmıştı. Beklenmedik bir performans sergileyen Hurt, eşcinsel olduğu için mahkum edilen vitrin düzenlemeci Luis Molina rolünde Oscar kazandı. Tiyatroya uygun ve biraz eskimiş olsa da öykü hâlâ etkileyicidir ve Raul Julia'nın sıradışı inandırıcılıktaki oyunculuğu, Hurt'ün haddinden iyi Luis canlandırmasına denktir.

Uzun, yapmacık ve kadınsı olan Luis, devasa bir hapishane koğuşunu heteroseksüel siyasi mahkum Valentin Arregui'yle (Julia) paylaşır. Luis zaman öldürmek için birkaç yıl önce gördüğü bir melodramı, neredeyse insanı delirtecek kadar ince ayrıntılarıyla anlatmaya başlar. Nostaljik bir biçimde renklendirilmiş bir dizi geriye dönüşte Sonia Braga, 2. Dünya Savaşı sırasında yaşayan basmakalıp bir Fransız şarkıcısını canlandırır. O zaman İngilizce konuşamayan Braga kelimeleri fonetik olarak telaffuz ederek, bu muhteşem yergiye gerçekdışı bir hava katmıştı. Son derece bakımlı ve aşırı hassas olan şarkıcı, yakışıklı, sarışın bir Gestapo subayına aşık olur. Fransız Direnişi'ne dahil olduğu halde, aşığı onu Nazilerin sadece dünyayı sefaletten kurtarmak isteyen, iyi insanlar olduğuna ikna eder. Siyasi görüşlerine bağlı olan Valentin filme itiraz eder ama zamanla anlatılmasına karşı gelmeyi bırakır. Tabii Luis yemekleri ya da çıplak kadınları tasvir etmeye takılmadığı sürece. Luis'i sadece filmdeki romantik ayrıntılar ilgilendirmektedir ama onun da kendine ait bir sırrı vardır. Hapishane müdürü Luis'e, aşık olduğu hücre arkadaşından kayda değer bilgiler toplamayı başardığı takdirde, erken tahliye sözü vermiştir.

Aslında daha çok tarihsel açıdan önemi olsa da (ana akım sinemada eşcinsellik nadiren bu biçimde resmedilmişti), Hurt'ün performansı tiyatro oyunculuğunun çok ötesine geçer. Asıl başarısı karakterinin gerçek hislerini, farklı yoğunluklardaki çeşitli katmanların altında gizlemesidir. Filmin en sonunda bile izleyiciler onun, Valentin'e ihanet edip etmediğinden emin olamaz. *Kazablanka*'nın "gey" versiyonu sayılan *Örümcek Kadının Öpücüğü*'nün en büyük erdemi, sevginin bütün biçimlerini insancıllaştırmasıdır. **KK**

Brezilya / ABD / Arjantin (HB, Sugarloaf)

119dk, Metrocolor

Dili: İngilizce / Portekizce

Yönetmen: Hector Babenco

Yapımcı: David Weisman

Senaryo: Leonard Schrader
Manuel Puig'in Beijo da Mulher Aranha isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Rodolfo Sánchez

Müzik: John Neschling

Oyuncular:: William Hurt, Raul Julia, Sonia Braga, José Lewgoy, Milton Gonçalves, Miriam Pires, Nuno Leal Maia, Fernando Torres, Patricio Bisso, Herson Capri, Denise Dumont, Antônio Petrin, Wilson Grey, Miguel Falabella, Walter Breda

Oscar: William Hurt (erkek oyuncu)

Oscar adaylıkları: David Weisman (film), Hector Babenco (yönetmen), Leonard Schrader (senaryo)

Cannes Film Festivali: William Hurt (erkek oyuncu), Hector Babenco (Altın Palmiye adaylığı)

THE QUIET EARTH (1985)
Sessiz Dünya

Geoff Murphy'nin, Craig Harrison'ın romanına dayanan filmi *The Quiet Earth,* klasikleşmiş, dünyada kalan son adam öyküsünün Yeni Zelanda'ya özgü farklı bir yorumudur. Bilimadamı Zac Hobson (Bruno Lawrence) bir sabah uyandığında, ters giden bilimsel bir projenin ardından dünyada yapayalnız kaldığını keşfeder. Lawrence'ın, yalnızlığının getirdiği coşkunluk ve umutsuzluk arasında gidip gelen Zac'ı canlandırdığı ilk 36 dakikalık solo performansı muhteşemdir. Sonunda hayatta kalan bir başkasıyla, Joanne'le tanışır ve bir ilişki başlar. Romantizm dolu yaşamları, hayatta kalan üçüncü kişinin, kavgacı bir Maori olan ve aşk üçgenini tamamlayan Api'nin (Pete Smith) ortaya çıkışıyla bozulur. Teması itibarıyle bilimkurgu türüne ait olsa da işlediği malzemeyi ele alış biçimi filmi *Mad Max (1979)* tarzı distopyalardan uzaklaştırıp, insan ilişkilerinin ve ırklar arası sorunların deşildiği bir incelemeye yaklaştırır. Murphy'nin insanların olmadığı bir dünya betimlemesi filmi diğerlerinden özellikle farklı kılar. Zak'ın aşamalı çöküşü çarpıcı bir görüntü kolajı eşliğinde aktarılır: kadın iç çamaşırlarıyla dolaşması; gerçek trenleri sanki oyuncak tren setiyle oynar gibi kullanması; yağmurda saksofon çalarak dolaştığı çok güzel sahneler. The Quiet Earth, insanı gösterişli özel efektlerle cezbetmez. Bunun yerine insanlık durumuna karakterlerinin sürüklediği, zihin kışkırtan bir bakış sunar. **RDe**

Yeni Zelanda (Cinepro, Mr. Yellowbeard)

91dk, Renkli

Yönetmen: Geoff Murphy

Yapımcı: Sam Pillsbury, Don Reynolds

Senaryo: Bill Baer, Bruno Lawrence, Sam Pillsbury
Craig Harrison'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: James Bartle

Müzik: John Charles

Oyuncular: Bruno Lawrence, Alison Routledge, Pete Smith, Anzac Wallace, Norman Fletcher, Tom Hyde

MISHIMA: A LIFE IN FOUR CHAPTERS (1985)

ABD (American Zoetrope, Filmlink, Lucasfilm, M Co.)
120dk, SB / Renkli
Dili: Japonca / İngilizce
Yönetmen: Paul Schrader
Yapımcı: Francis Ford Coppola, George Lucas, Tom Luddy, Mata Yamamoto
Senaryo: Leonard Schrader, Paul Schrader
Görüntü Yönetmeni: John Bailey
Müzik: Philip Glass
Oyuncular: Ken Ogata, Masayuki Shionoya, Hiroshi Mikami, Junya Fukuda, Shigeto Tachihara, Junkichi Orimoto, Naoko Otani, Gô Rijû, Masato Aizawa, Yuki Nagahara, Kyuzo Kobayashi, Yuki Kitazume, Haruko Kato, Yasosuke Bando, Hisako Manda, Roy Scheider
Cannes Film Festivali: John Bailey, Eiko Ishioka, Philip Glass (artistik performans—görüntü yönetmeni, müzik), Paul Schrader (Altın Palmiye adaylığı)

Paul Schrader'in Japon yazar-eylemci Yukio Mishima hakkındaki sıra dışı filmi, Japonca çekilmiş (Roy Scheider'in az miktardaki İngilizce dış sesine rağmen) zengin bir Amerikan sanat filmi, yani bir anomalidir. Mishima bir narsist, devrimci bir vatansever, samuray özentisi ve muhtemelen 20. yüzyılın en önemli Japon yazarıdır. *Taksi Şoförü*'ndeki Travis Bickle'nin yaratıcısının, kendini ruhen Mishima'ya yakın gördüğü aşikârdır ama film sadece bir saygı gösterisi değildir. Schrader, Mishima'nın takındığı pek çok maskeyi büyük bir zeka ve açıklıkla ortaya döker.

Film, yazarın çocukluğunu gösteren siyah beyaz sekanslarla ve *Temple of the Golden Pavillion (Altın Sayvanlı Tapınak), Kyoko's House (Kyoko'nun Evi)* ve *Runaway Horses (Kaçak Atlar)* kitaplarından esinlenen stüdyoya bağlı, son derece stilize üç sahnelemeyle, Mishima'nın (Ken Ogata) son meydan okuyuşuna (sanatla eylemciliği bağdaştırmaya yönelik, bir generali kaçırmayı içeren gösterişli bir teşebbüs) dek gelişen olayları dokur. Yapım yönetmenleri Francis Ford Coppola ve George Lucas'ın (tanınmış bir sinema aşığı) desteğiyle gerçekleştirilen *Mishima*, karmaşık ve gayret gerektiren bir film olduğu kadar, aydınlatıcı ve anlaşılırdır. Film, Eiko Ishioka'dan nefes kesici yapım tasarımı, John Bailey'den ışıltılı görsel yönetim ve Philip Glass'tan güçlü, çarpıcı film müzikleri sunar. **TCh**

PRIZZI'S HONOR (1985)
Prizzi'lerin Onuru

ABD (ABC) 130dk, Renkli
Yönetmen: John Huston
Yapımcı: John Foreman
Senaryo: Richard Condon, Janet Roach
Richard Condon'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Andrzej Bartkowiak
Müzik: Alex North, Gaetano Donizetti, Gioacchino Rossini
Oyuncular: Jack Nicholson, Kathleen Turner, Robert Loggia, John Randolph, William Hickey, Lee Richardson, Michael Lombard, Anjelica Huston, George Santopietro, Lawrence Tierney, CCH Pounder, Ann Selepegno, Vic Polizos, Dick O'Neill, Sully Boyar
Oscar: Anjelica Huston (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: John Foreman (film), John Huston (yönetmen), Richard Condon, Janet Roach (senaryo), Jack Nicholson (erkek oyuncu), William Hickey (yardımcı erkek oyuncu), Donfeld (kostüm), Rudi Fehr, Kaja Fehr (kurgu)

John Huston kötüleşen sağlığına rağmen 1985'te kırkıncı filmine, iki suikastçi birbirine aşık olursa neler yaşanabileceğini ele alan bir kara komediye başladı. Jack Nicholson, nüfuzlu New York mafya ailesi Prizzi'ler için çalışan, pek de zeki olmayan tetikçi Charley Partanna rolündedir. Ailenin babası, Don Carrado, torunu Maerose (yönetmenin kızı ve o dönem Nicholson'ın sevgilisi olan Anjelica Huston) hatalı davrandığından beri, Charley'e evlatlığı gibi davranmaktadır. Charley bir düğünde yakıcı sarışın Irene Walker'a (Kathleen Turner) aşık olur ve sevgililerin birbirlerini öldürmeleri için kiralandığı ortaya çıkar.

Alışılmadık (ve ilginç) bir biçimde, filmin sonu izleyicilerin arzuladığı gibi değil, öykünün gerektirdiği gibidir. Film sekiz dalda Oscar'a aday gösterildiyse de sadece Anjelica, En İyi Yardımcı Kadın Oyuncu dalında ödül kazanmıştı. Ancak kendisi de aday gösterilen Hickey filmin gizli dinamosudur; oyunculuğunun doruğunda gözüktüğü anlarda, hem tehditkâr hem de son derece komik gelen "Bir kurabiye alır mısın?" gibi replikler söyler. Lawrence Tierney de (Max Dosseck'in 1945 yapımı filminde, filme adını veren Dillinger'i canlandırmıştı) yozlaşmış bir polis rolünde yer alır. Kusurlu ve nihayetinde iç karartıcı olan *Prizzi'lerin Onuru* yine de komedi açısından bir cevherdir. **KK**

SANS TOIT NI LOI (1985)
Yersiz Yurtsuz

Bir zamanlar Fransız Yeni Dalga akımına dahil olan Agnès Varda, François Trufaut ve Jean Luc Godard gibi film eleştirmeni olan o dönemdeki emsallerinin referanslarının bir kısmına sahip değildi. Varda fotoğrafçılıktan gelmeydı ve sinemaya başladığında film yapmakla ilgili pek bilgisi olmasa da kısa sürede ortaya kendine özgü bir tarz koydu. Belki de daha çok, kanser testi sonuçlarını alacak olan bir kadının gerçek zamanlı bekleyişinin anlatıldığı *Cléo de 5 7 (5'ten 7'ye Cleo, 1962)* gibi önceki filmleriyle tanınan Varda, kurmaca ve belgesel film arasında gidip geldi. *Yersiz Yurtsuz*, Varda kurmaca filme uzun süre ara verdikten sonra yapılmıştı ki bu, filmin belgesel tarzıyla daha klasik sinema tekniklerini melez bir biçimde birleştirmesini açıklar.

Bir sabah bir çiftçi, avare bir kadının donmuş vücudunu bir tarlada kıvrılmış halde bulur. Kadının yüzü soğuktan morarmış ve camlaşmıştır. Polisler oraya vardığında, Varda'nın sesi araya girer. Genç kadın hakkında çok az şey bilindiğini açıklar, sonra da her biri kötü talihli kız hakkında önemsiz gerçekleri ve küçük ayrıntıları ortaya koyan sahte röportajlar ve geriye dönüşler sahneler. Elbette, Mona Bergeron (Sandrine Bonnaire tarafından buz gibi bir düşmanlıkla canlandırılır) adındaki kadın hakkında aslında hiçbir şey bilinmemektedir. O sadece Varda'nın eksiltili anlatımının bir ürünüdür.

Ne var ki Varda, her gün karşılaştığımız insanları aslında ne kadar az tanıdığımızı göstermek için avareyi bir metafor olarak kullanır. Bonnaire'in avaresi yemek ve barınak ararken pek çok kişiyle tanışır ama onları tanımak için çok az gayret gösterir. Somurtkan ve nankördür, dondurucu Fransa kırsalında, kim bilir neden uzaklaşarak, haber olarak geçilen trajik sonuna doğru sessizce ilerler. Röportaj bölümlerindeki kişiler hal ve tavırlarına dair çeşitli parçalar aktarır ama kimse esrarengiz kızı tam olarak betimleyemez. Varda bütün sahneleri ve kasvetli peyzajları bir fotoğrafçının gözüyle düzenleyerek, gitgide vahşileşen kahramanını (bazen de düşmanını) karenin sınırlarına yerleştirir. Tıpkı gizemli Mona'nın dünyanın çeperlerinde yer alması gibi. **JKI**

Britanya / Fransa (Channel Four, Ciné Tamaris, Films A2, French Ministry of Culture and Communication)

105dk, Renkli

Dili: Fransızca

Yönetmen: Agnès Varda

Yapımcı: Oury Milshtein

Senaryo: Agnès Varda

Görüntü Yönetmeni: Patrick Blossier

Müzik: Joanna Bruzdowicz, Fred Chichin

Oyuncular: Sandrine Bonnaire, Setti Ramdane, Francis Balchère, Jean-Louis Perletti, Urbain Causse, Christophe Alcazar, Dominique Durand, Joël Fosse, Patrick Schmit, Daniel Bos, Katy Champaud, Raymond Roulle, Henri Fridlani, Patrick Sokol, Pierre Imbert

Venedik Film Festivali: Agnès Varda (FIPRESCI Ödülü), (Altın Aslan), (OCIC Ödülü)

İngilizce adı: *Vagabond*

Fransa (Les Films Adelph/Historia)
566dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Claude Lanzmann
Görüntü Yönetmeni: Dominique Chapuis, William Lubtchansky

SHOAH (1985)

Bir açıdan, Claude Lanzmann'ın *Shoah*'sını, buraya seçilmiş diğer filmlerle bir araya koymak, onu anlatmak ve tartışmak için aynı sayıda kelime kullanmak saçma hatta kabul edilemez gibi gelebilir. Ama öte yandan dokuz saatlik süresi ve filme hakim olan özgün deha da dahil olmak üzere, kendine has bütün özellikleriyle *Shoah*'yı, filmler arasında bir film olarak ele almak son derece önemlidir.

Lanzmann on yıl boyunca dünyayı gezip, toplama kamplarını, bir bütün olarak Nazi sistemini, bir süreç olarak Yahudi düşmanlığını değil, ölümün hakim olduğu belirli yerleri, cehennemin merkezini, Nazilerin ölüm kamplarını araştırdı. Hayatta kalan çok az kişinin, birkaç tanığın ve hatta kitle imha sürecini düzenlemiş olanların bazılarının anlattıklarını topladı. Bugüne ait bu sesleri ve görüntüleri montajlayarak (filme alındıkları gibi), bu trajik geçmişin sonsuza dek izini bıraktığı bedenlerin, yüzlerin ve mekânların bugünkü görüntülerini gösterdi. Aynı zamanda bütün izleyicilerin, Auschwitz, Birkenau, Sobibor, Treblinka ve Chelmno gibi yerlerde olanları temsil etmenin mutlak imkansızlığını anlamasını sağladı; temsil etmek yasaklandığından değil, sadece imkansız olduğundan.

Lanzmann bunları yaparken, son derece önemli birkaç iş başardı. Yahudi Soykırımı'nın dehşetine dair hatıraları, bu dehşeti çarpıtmadan anımsatmanın bir yolunu buldu. Bunun sonucunda bu sürece bir isim bulmayı da başardı; günümüzde yaygın bir biçimde kullanılan, filme adını veren "*Shoah*." Ancak tamamen farklı bir düzlemde, Lanzmann ayrıca, sinemanın özü denilebilecek şeye ulaşmayı başardı: bir şeyin mutlak yokluğu aracılığıyla, onun varlığını en yüksek derecede hissettirmeyi. Katillerin özenle ortadan kaldırdığı milyonlarca ölünün, geçmişin, geriye kalan herhangi bir kanıtın yokluğu, görsel kayıtların ya da ses kayıtlarının yokluğu.

Lanzmann'ın filmi Jean Luc Godard'ın "adil bir imge değil, sadece bir imge," çağrısının mükemmel yanıtıdır. *Shoah* günümüz sinemasından böyle bir köktencilik talep ediyordu; putlaştırmaya ve propagandaya dayalı aşırılık kötü sonuçlar doğurmuştu. Film yapımcılığıyla sanayi çağının gücü arasında fedakarlık gerektiren bazı bağlar bulunuyordu. Temelinde modern sinema, bu bağların ahlaki reddi anlamına geliyor ve en yüksek ifadesini bulmak için temsili sanayileştirmeye yönelik insanlıkdışı gayretlere meydan okuması gerekiyordu. Shoah'nın yarattığı tartışmalar, herhangi bir izdüşümünün, insanlık ve geleceği adına bir zafer olacağı söylenebilecek, bu sıra dışı sanat eserinin önemini pekiştirir. **J-MF**

THE COLOR PURPLE (1985)
Mor Yıllar

Sadece gençleri ilgilendiren popüler fantezilerin yaratıcısı namından kurtulmaya kararlı olan Steven Spielberg, dramatik açıdan kendini kanıtlamak için, Alice Walker'in 20. yüzyıl başlarında Amerika'nın güneyinde kırsal bir bölgede yaşayan fakir siyahi bir topluluğu anlatan öyküsünü seçmişti. Tuhaf bir biçimde Spielberg'ün bir yönetmen olarak yerleşmiş becerilerinin, projesine faydası kadar zararı da dokunmuştur çünkü keskin mizah duygusu ve parlak teknik becerileri, Walker'in romanından yumuşatarak uyarladığı öyküyle uyumsuzdur.

Ancak Spielberg kaldıramayacağı bir yükün altına girmiş olsa bile, *Mor Yıllar* yine de onun risk almaya istekli olduğunu kanıtlamıştır. Oprah Winfrey ve Danny Glover'dan güçlü oyunculuklar çıkarmıştır; ama özellikle o zamanlar pek tanınmayan Whopi Goldberg'e rol vererek, Spielberg bir kez daha eşsiz içgüdülere sahip olduğunu göstermişti. Spielberg sık sık aşırı duygusallığa kaçar ama gelecekte *Empire of the Sun (Güneş İmparatorluğu, 1987), Schindler's List (Schindler'in Listesi, 1993)* ve *Artificial Intelligence: A.I. (Yapay Zeka, 2001)* gibi daha olgun çalışmalar gerçekleştirecek yönetmenin ilk ışıltıları burada görülebilir. **JKI**

ABD (Amblin, Guber-Peters Co., Warner Bros.)
154dk, Renkli

Yönetmen: Steven Spielberg

Yapımcı: Quincy Jones, Kathleen Kennedy, Frank Marshall, Steven Spielberg

Senaryo: Menno Meyjes
Alice Walker'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: Allen Daviau

Müzik: Quincy Jones

Oyuncular: Danny Glover, Whoopi Goldberg, Margaret Avery, Oprah Winfrey, Willard E. Pugh, Akosua Busia, Desreta Jackson, Adolph Caesar, Rae Dawn Chong, Dana Ivey, Leonard Jackson, Bennet Guillory, John Patton Jr., Carl Anderson, Susan Beaubian, James Tillis, Phillip Strong, Laurence Fishburne, Sonny Terry

Oscar adaylıkları: Steven Spielberg, Kathleen Kennedy, Frank Marshall, Quincy Jones (film), Menno Meyjes (senaryo), Whoopi Goldberg (kadın oyuncu), Margaret Avery (yardımcı kadın oyuncu), Oprah Winfrey (yardımcı kadın oyuncu), J. Michael Riva, Linda DeScenna (sanat yönetimi), Allen Daviau (görüntü yönetmeni), Aggie Guerard Rodgers (kostüm), Ken Chase (makyaj), Quincy Jones, Jeremy Lubbock, Rod Temperton, Caiphus Semenya, Andraé Crouch, Chris Boardman, Jorge Calandrelli, Joel Rosenbaum, Fred Steiner, Jack Hayes, Jerry Hey, Randy Kerber (müzik), Quincy Jones, Rod Temperton, Lionel Richie (film şarkısı)

ABD (De Laurentiis, Red Dragon) 119dk, Technicolor

Yönetmen: Michael Mann

Yapımcı: Dino De Laurentiis, Richard A. Roth

Senaryo: Michael Mann
Thomas Harris'in Red Dragon isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Dante Spinotti

Müzik: Michel Rubini, Klaus Schulze

Oyuncular: William L. Petersen, Kim Greist Joan Allen, Brian Cox, Dennis Farina, Stephen Lang, Tom Noonan, David Seaman , Benjamin Hendrickson, Michael Talbott, Dan Butler, Michele Shay, Robin Moseley, Paul Perri, Patricia Charbonneau

MANHUNTER (1986)

Thomas Harris'in çok satan romanı Red Dragon'a (Kızıl Ejder) dayanan bu film, yamyam psikiyatr Hannibal Lecter'i (Brian Cox kılığında), Anthony Hopkins'in Oscar ödüllü *The Silence of the Lambs'*deki *(Kuzuların Sessizliği)* canlandırmasından beş yıl önce izleyicilere tanıttı.

*Heat'*in *(Büyük Hesaplaşma)* yönetmeni Michael Mann'ın (o dönemde Miami Vice dizisiyle tanınıyordu) güçlü bir estetik duygusuyla ve şık bir şekilde yönettiği *Manhunter (İnsan Avcısı)*, katillerin ruh halini hissedebilmeye yönelik özel yeteneği, seri cinayetler işleyen son derece korkunç bir katili yakalamak için kullanılabilsin diye, ruhsal bunalım sonrası ayrıldığı emeklilikten işe geri dönmeye ikna edilen FBI ajanı Will Graham'a (William Petersen) odaklanır. Ancak Graham'ın yardımcı olabilmek için, yakalanmasında rol oynadığı son kişi olan Lecter'la hücresinde görüşmesi gerekmektedir. Hem de daha önce onun akıl sağlığını tehlikeye atan şey, Lecter'in oynadığı zihin oyunları olduğu halde.

1980'lerin en gerilimli ve rahatsız edici gerilim filmlerinden biri olan (ve diğerlerinin yanısıra Chris Carter'in televizyon dizisi Millenium'un da şablon aldığı) *Manhunter*, sadece insanı ürperten Cox ve gergin Petersen'den değil aynı zamanda Kim Greist, Joan Allen ve Dennis Farina'yı içeren yardımcı oyuncu kadrosundan da sürükleyici oyunculuklar içerir. Eğer *Kuzuların Sessizliği'*nin korkunç olduğunu düşündüyseniz, henüz hiçbir şey görmemişsiniz demektir. **JB**

ABD (Act III, Columbia, The Body) 89dk, Technicolor

Yönetmen: Rob Reiner

Yapımcı: Bruce A. Evans, Raynold Gideon, Andrew Scheinman

Senaryo: Raynold Gideon, Bruce A. Evans,
Stephen King'in The Body isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Thomas Del Ruth

Müzik: Jack Nitzsche

Oyuncular: Wil Wheaton, River Phoenix, Corey Feldman, Jerry O'Connell, Gary Riley, Kiefer Sutherland, Casey Siemaszko, Bradley Gregg, Jason Oliver, Marshall Bell, Frances Lee McCain, Bruce Kirby, William Bronder, Scott Beach, Richard Dreyfuss

Oscar adaylıkları: Raynold Gideon, Bruce A. Evans (senaryo)

STAND BY ME (1986)
Benimle Kal

Stephen King'in, erkek çocukların arkadaşlığına adanmış bir methiye olan, korku türünde yazmadığı kısa hikayesi *The Body (Ceset)*, yönetmen Rob Reiner ve senaryo yazarları Raynold Gideon'la Bruce A. Evans tarafından perdeye başarıyla uyarlanmıştır. *Stand By Me'*de *(Benimle Kal)*, sessiz Gordie (Wil Wheaton), gözüpek Teddy (Corey Feldman), tıknaz Vern (Jerry O'Connell) ve grup lideri Chris (River Phoenix), 1959 yazını, ağaç evlerinde takılmanın dışında pek bir şey yapmadan geçiren dört oğlandır, ta ki bir gün Vern nerede bir ceset bulabileceklerini bildiğini açıklayana kadar. Bir cesedin neye benzediğini görmek isteyen dört arkadaş, cesedi bulmak için uzun bir yürüyüşe çıkarlar.

Artık yetişkin olan Gordie'nin (jenerikte adı geçmeyen Richard Dreyfuss) anlattığı, muhteşem Oregon manzarası (romandaki Maine yerine) eşliğinde geçen bir dostluk öyküsü olan *Stand By Me*, genç oğlanların paylaştığı korkuları, oyunları, sloganları ve tartışmaları ("Mickey fare, Donald ördek, Pluto köpek, peki ya Goofy ne?") başarıyla anlatırken, çocuklardan daha yaşlı olan kötü kalpli Ace, yaşamlarının bir sonraki aşamasında neye dönüşebileceklerini gösterir. Genç oyuncu kadrosu harika oynamış ve Reiner filmi şiirsel bir biçimde yönetmiştir. **JB**

BLUE VELVET (1986)
Mavi Kadife

"Dünya çok tuhaf, öyle değil mi?" Ayrıntılı cinsel şiddet ve Dennis Hopper'ın, bir şarkıcının ailesini, kendisine uygulanan şiddete razı gelmesi için rehin tutan sadist psikopatı sarsıcı bir biçimde canlandırması, Lynch'in karanlık, rahatsız edici, rüyayı andırır esrarengiz filmi çevresinde bir tartışma fırtınası yaratmıştı. Lynch'in, Amerikan orta sınıfının iyi, temiz, beyaz-çitli yüzeyinin hemen altında yatan acımasızlığı, hastalığı ve dehşeti betimleyişi ince değil, aksine acımasızca sürükleyici, cüretkâr ve şıktır. *Mavi Kadife*, hastalıklı bir gizem havasını, alaycı, hicivsel bir Amerika öyküsü ve benzersiz, canlı, hafif stilize bir tarzla birleştirir. İtici biçimde yabancı olanla sıcak bir biçimde tanıdık olanın, yapay olanla içten olanın aynı şekilde başarılı karışımı, Lynch'in televizyon dizisi *İkiz Tepeler*'i 1990'ların kültür olgusu kılmış ve sayısız taklitçisini güçlü biçimde etkilemişti.

Kyle MacLachlan ve Laura Dern, Jeffrey Beaumont ve Sandy Williams rollerinde bir araya gelirler. Bu toy gençler kendilerini, Hopper'ın canlandırdığı delirmiş, oksijen tüpü bağımlısı, adam kaçıran katille (delice korkutucu, küfürbaz Frank Booth, sinema perdesinin unutulmaz sapıklarından biridir), kocasını ve oğlunu tutsak eden adamın, asla yumuşama göstermeyen insafına kalmış, acı çeken kabare şarkıcısı, muhteşem Isabella Rossellini'nin canlandırdığı, ruhen yaralanmış Dorothy Vallens arasındaki korkunç ilişkinin ortasında bulurlar. Lumberton, düzgün kesilmiş çimenleri ve çiçek tarhlarıyla, merkezdeki sanayi bölgesiyle ve Jeffrey'le Sandy arasında aşk tomurcuklanırken, amatör dedektifler olarak güç birliği yaptıkları renksiz restoranıyla, güneşli, sıkıcı, sıradan bir Amerika kasabasıdır. Ancak Jeffrey'in bahçede bir insan kulağı bulmasıyla, suçları ortaya çıkaran bir röntgenci olarak yaşadığı tehlikeli maceradan, tuhaf bir ölüm manzarası karşısında afallamasına dek geçen zamanda, işler (bir ölçüde ya da rezilce) çığırından çıkar.

Dorothy'nin dolabında saklanan Jeffrey'in, Frank'in mavi kadife kaftanlı kurbanına çılgınca tecavüz etmesine tanık olduğu sahne, çok tartışmalıdır ama yadsınamaz biçimde etkileyicidir; ve Lynch'in cüretkârlığının klasik bir örneğidir. Lynch'in sık sık birlikte çalıştığı Angelo Badalamenti'nin tüyler ürpertici film müziğiyle birbirine bağlanan zararsız pop baladlarının (filme adını veren şarkı içlerinde en akılda kalıcı olanıdır) zekice kullanımı, filme hakim olan ruh halini güçlendirir. Sadece bir sahnede rol alan Stockwell, Frank'in suç ortağı rolünde, yanıltıcı kadınsı cana yakınlığıyla, kötücül tuhaflığı açısından neredeyse Hopper'la yarışır. **AE**

ABD (De Laurentiis)
120dk, Renkli
Yönetmen: David Lynch
Yapımcı: Fred C. Caruso
Senaryo: David Lynch
Görüntü Yönetmeni: Frederick Elmes
Müzik: Angelo Badalamenti, David Lynch
Tema müziği: Roy Orbison, Bernie Wayne, Victor Young
Oyuncular: Isabella Rossellini, Kyle MacLachlan, Dennis Hopper, Laura Dern, Hope Lange, Dean Stockwell, George Dickerson, Priscilla Pointer, Frances Bay, Jack Harvey, Ken Stovitz, Brad Dourif, Jack Nance, J. Michael Hunter, Dick Green
Oscar adaylıkları: David Lynch (yönetmen)

ABD (Orion, Charles H. Joffe & Jack Rollins)
103dk, Technicolor
Yönetmen: Woody Allen
Yapımcı: Robert Greenhut
Senaryo: Woody Allen
Görüntü Yönetmeni: Carlo Di Palma
Müzik: James V. Monaco
Tema müziği: Johann Sebastian Bach, Giacomo Puccini
Oyuncular: Barbara Hershey, Carrie Fisher, Michael Caine, Mia Farrow, Dianne Wiest, Maureen O'Sullivan, Lloyd Nolan, Max von Sydow, Woody Allen, Daniel Stern, Julie Kavner, Joanna Gleason, Bobby Short, Lewis Black, Julia Louis-Dreyfus
Oscar: Woody Allen (senaryo), Michael Caine (yardımcı erkek oyuncu), Dianne Wiest (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Robert Greenhut (film), Woody Allen (yönetmen), Stuart Wurtzel, Carol Joffe (sanat yönetimi), Susan E. Morse (kurgu)

HANNAH AND HER SISTERS (1986)
Hannah ve Kız Kardeşleri

A Midsummer Night's Sex Comedy'yle *(Bir Yaz Gecesi Seks Komedisi)* başlayan, son derece başarılı Woody Allen filmleri serisinin sonuncusu ve en pahalısı olan *Hannah ve Kız Kardeşleri*, Bergman'dan esinlenmiş olabilir ama daha çok Renoir havasındadır ve karmaşık bir dizi ilişkinin bir yıl içindeki seyrini izlerken, her iki ustanın etkisini de açığa vurur. Diğer bazı filmleri gibi, Manhattan'ın sanat meraklısı, üst tabakası arasında geçen film üç kardeşe (Mia Farrow, Barbara Hershey ve Dianne West), ilk ikisinin partnerlerine (Michael Caine, Max von Sydow), ilkinin eski kocasına (Allen) ve romantik "nakarat"ı tamamlayan dost ve iş arkadaşlarına odaklanır.

Allen bu filmde, genelde olduğundan daha geri plandadır. Canlandırdığı alışıldık, nevrozlu hastalık hastası, genç Hershey'e kendini kaptırdığı için Farrow'a sadakati sarsılan Caine'den perdede daha az görünür ve daha az sempati uyandırır. Aslında filmin en güzel yanlarından biri, Allen'ın alışıldıktan daha kapsamlı olan bu öyküyü ele alış biçimidir; karakterler önceki filmlerine göre daha iyi biçimlenmişken, filmin geniş kapsamı, merkezine aldığı sınırlı yaşamın ötesinde bir dünya hissi aktarır.

Elbette pek çok açıdan aynı durumlarla, tiplerle ve hatta esprilerle karşılaşırız ama yine de filmin Çehov'u andıran bir yanı vardır: Çeşitli duygusal ikilemlerin yarattığı nazik dokunaklılık; esprilerin altında yatan son derece gerçek bir acının bilincinde olmak, Woody'nin canlandırdığı endişeli soytarı, sağlığıyla ilgili bir panik yaşarken, amansız, kaçınılmaz ölüm gerçeğinin, perdeye yansımadan havada asılı kalması. Espriler tek cümlelik değil, aksine karakterler ve olay örgüsü çerçevesinde anlamlıdır. Allen'ın bir araya getirmeyi başardığı en iyi ekiplerden biri olan oyuncu kadrosu, filmin bu niteliğinin hakkını gerektiği gibi verir. Dahası bazı filmlerinin aksine, hayatı yaşamaya değer kılan güzel şeylerin yüceltilmesi *Hannah ve Kız Kardeşleri*'nde zorlama değil samimi olarak hissedilir. Kelimenin tam anlamıyla insana kendini iyi hissettiren bir film. **GA**

SHE'S GOTTA HAVE IT (1986)
Çok İstekli

ABD (40 Acres & a Mule) 84dk, SB / Renkli
Yönetmen: Spike Lee
Yapımcı: Spike Lee
Senaryo: Spike Lee
Görüntü Yönetmeni: Ernest R. Dickerson
Müzik: Bill Lee
Oyuncular: Tracy Camilla Johns, Tommy Redmond Hicks, John Canada Terrell, Spike Lee, Raye Dowell, Joie Lee, S. Epatha Merkerson, Bill Lee, Cheryl Burr, Aaron Dugger, Stephanie Covington, Renata Cobbs, Cheryl Singleton, Monty Ross, Lewis Jordan
Cannes Film Festivali: Spike Lee (genç yabancı film ödülü)

Spike Lee'nın ilk uzun metrajlı filmi olan *She's Gotta Have It*, cinsel iştahının kendisini bir "ucubeye" çevirmesinden endişelenen ve hiçbiriyle tam olarak tatmin olamadığı üç erkekle ilişkisini sürdüren, New York'lu siyahi genç kadın Nola Darling'in yaşamını ele alır. Kendisini fazla önemseyen erkek manken ve "buppie" (Yüksek maaşlı bir işte çalışan ve büyük bir şehirde yaşayan, üniversite mezunu siyahi yetişkin.)Greer'le (John Canada Terrell), sırık gibi, sorumsuz, patırtıcı Mars Blackmon (Lee) neredeyse tek boyutlu komik karikatürler gibiyken, dürüst, düşünceli ve şair ruhlu Jamie (Tommy Redmond Hicks) kızı kazanacak konumdadır.

Jamie, siyah-beyaz filmi, doğum günü hediyesi olarak sunduğu renkli çekilmiş müzikal sahnesiyle böler; ve Nola'nın hayatını gözden geçirmeye ve Jamie'ye bağlanmaya karar vermeye iten, beklenen, büyük yüzleşme sahnesini de başlatan odur. Ama aynı zamanda derdini anlatmak için neticede Nola'ya tecavüz eder; ve filmin boğucu "mutlu son"u, Nola'nın olayları bağlayan yorumuyla baltalanır: "Ben tek bir erkekle birlikte olacak kadınlardan değilim. İşte ben böyleyim." Genellikle, temelde Afrika kökenli Amerikalı yönetmen olarak tanımlanan Lee, siyahi Amerikalılar'ın yaşamının çete filmlerinin tamamında ihmal edilen katmanlarını ele almaya kesinlikle isteklidir; ama aynı zamanda sohbete, anlayışa, New York'a ve insan kalbine yaklaşımı onu, Eric Rohmer, Martin Scorsese ve Woody Allen'la yakın kılar. **KN**

LE DÉCLIN DE L'EMPIRE AMÉRICAIN (1986)
Amerikan İmparatorluğunun Çöküşü

Kanada (Corporation Image M & M, Malofilm, NFB, Société Radio Cinema, Société Général du Cinéma du Québec, Téléfilm Canada) 101dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Denys Arcand
Yapımcı: Roger Frappier, René Malo
Senaryo: Denys Arcand
Görüntü Yönetmeni: Guy Dufaux
Müzik: François Dompierre
Oyuncular: Dominique Michel, Dorothée Berryman, Louise Portal, Pierre Curzi, Rémy Girard, Yves Jacques, Geneviève Rioux, Daniel Brière, Gabriel Arcand, Évelyn Regimbald, Lisette Guertin, Alexandre Remy, Ariane Frédérique, Jean-Paul Bongo
Oscar adaylıkları: Kanada (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Denys Arcand (FIPRESCI Ödülü)
İngilizce adı: *The Decline of the American Empire*

Kanadalı film yapımcısı Denys Arcand'ın ilk uluslararası başarısı olan *Amerikan İmparatorluğu'nun Çöküşü*, sekse dair göreneklerin, seksin eylemden çok konuşmalarda yer aldığı, alaycı bir incelemesidir. Göl kenarındaki bir kır evinde, dört Fransız-Kanadalı erkek akademisyen gurme işi bir yemek hazırlarken, seksten bahseder. Bu arada misafir edecekleri dört kadın, şehirdeki bir spor salonunda buluşur ve seksten bahseder. Daha sonra akşam yemeği için toplanırlar ve konuşmalar (ve itiraflar) devam eder.

Daha önce kadınlardan biri, radyoda yapılan bir röportajda, "kişisel mutluluğa ulaşmaya yönelik çılgınca istek, acaba Amerikan İmparatorluğunun çöküşüyle mi alakalı", diye sorar. Arcand'ın filmi alaycı bir biçimde bu soruyu ele alır. Bütün karakterler mutluluğu bulmaya son derece kararlıdır; ancak hepsi de düş kırıklığına uğramış ve çaresizdir, ilişkileri de felaket bölgeleri gibidir. Arcand bunun, cinsel tatminin, diğer tüm değerlerin üstünde tutulduğu bir toplumun çöküşü olduğunu ima eder. Karakterler arasındaki etkileşim, özellikle akşam yemeğinde, savaş sahneleri gibi, açı-karşı açı kullanılarak çekilmiştir; diyaloglar zekice, zengin içerikli ve dolaylıdır. Amerikan İmparatorluğu'nun Çöküşü aynı anda hem karamsar hem de komiktir; bu insanlardan hoşlanmayabiliriz ama onları izlemek baştan sona büyüleyicidir. **PK**

THE FLY (1986)
Sinek

Yönetmen David Cronenberg, ilk filmlerinde bile bilimde, tıpta ve teknolojide (ve sıklıkla üçünün birleşiminde) meydana gelen değişimlerin insan davranışlarını nasıl değiştirebileceğini ele almıştır. *Sinek*, bu bileşimi tam anlamıyla uç noktaya taşır ve film tam bir korku örneği olsa da aslında Cronenberg olayları çarpık bir aşk öyküsü gibi örer.

Vincent Price'ın rol aldığı 1958 yapımı düşük bütçeli özgün filmin temel öğelerini barındıran *Sinek*'te, maddeyi bir yerde ayrıştırıp başka bir yerde yeniden birleştirebilen bir "madde nakil aracı" tasarlayan bilim adamı rolünde Jeff Goldblum yer alır. Sevgilisi Geena Davis'i dehşete düşürerek, bir akşam makineyi kendi üstünde dener. Bir şeyler ters gider. Goldblum'un DNA'sı yanlışlıkla bir karasineğinkiyle birleşir ve bu genetik değişim, başlangıçta Goldblum'un duyularını güçlendirse de kısa sürede iki farklı tür arasında genetik üstünlük savaşına dönüşür.

Cronenberg bedensel dönüşümleri göstermekten hiç sakınmamıştır ve Goldblum'un insandan, insan-sinek melezine dönüşümü başladığında, *Sinek* peş peşe gitgide iğrençleşen özel efektler sunar. Tuhaf yerlerde sert kıllar fışkırır. Bedenin her deliğinden yapışkan sıvılar akar. Bedeni oluşturan parçalar kuruyup düşer ve onların yerinde esrarengiz yeni parçalar çıkar.

Rob Bottin'in yarattığı çirkin protezler neredeyse başrole geçecek gibidir ve mide bulandıran efektlerinin bazıları sadece sarsmaya değil aynı zamanda sapkın bir mizah duygusuna da hizmet eder. Ancak filmin merkezindeki bu dönüşüm kulağa ne kadar tiksindirici gelse de (öyledir de), Cronenberg ve başarılı oyuncuları buna inandırıcı duygular katmayı başarır. Davis, bir zamanlar tanıdığı adamla bağ kurabilmek için Goldblum'un çirkin dönüşümleriyle mücadele ederken, Goldblum içgüdülerinin bastırdığı iradesiyle, insanlığını korumaya çabalar.

Ne yazık ki aralarındaki tatlı aşk, kaderin sinekliğiyle ezilirken olaylar tek bir şekilde sonuçlanabilir. Bu yüzden Cronenberg trajedisini azami duygusallık yaratacak biçimde sergiler ve başrol oyuncularının arasındaki kimyayla, bütün güçlüklere meydan okuyan ilişkilerinin inandırıcılığı sayesinde, böylesine mide bulandırıcı bir dizi olay, eşine nadir rastlanır biçimde onca göz yaşı akıtır. **JKl**

ABD (Brooksfilms)
95dk, Renkli
Yönetmen: David Cronenberg
Yapımcı: Stuart Cornfeld, Marc Boyman, Kip Ohman
Senaryo: David Cronenberg, George Langelaan, Charles Edward Pogue
Görüntü Yönetmeni: Mark Irwin
Müzik: Howard Shore
Oyuncular: Jeff Goldblum, Geena Davis, John Getz, Joy Boushel, Leslie Carlson, George Chuvalo, Michael Copeman, David Cronenberg, Carol Lazare, Shawn Hewitt
Oscar: Chris Walas, Stephan Dupuis (makyaj)

ALIENS (1986)
Yaratık 2

"Ondan uzak dur, orospu çocuğu!" Sigourney Weaver'ın canlandırdığı Teğmen Ellen Ripley hamileyken daha da öfkelidir ve *Alien*'ın *(Yaratık)* James Cameron'un çektiği muhteşem devam filminde, gelmiş geçmiş en müthiş kadın bilimkurgu kahramanı haline gelir. Sinema tarihinin en başarılı devam filmlerinden biri olan *Yaratık 2*, Ripley'in (ve kedisi Jones'un) kaçış kapsülünün dünyaya getirilmesiyle başlar. Sorun, aradan 57 yıl geçmiş olması ve Ripley'in Nostromo'ya olanları açıklamak için ifade vermek zorunda kalmanın yanı sıra, faciaya yol açan keşiflerinin (gezegen LV 426) kolonileştirildiği gerçeğini sarsıcı bir biçimde öğrenmesidir. Gezegende kaçınılmaz bir terslik yaşanır ve şiddetli bir sarsıntı geçirmiş olan Ripley, güvenilmez bir grup adamla, kasıntı gemicilerden oluşan bir ekip (Cameron'un favorisi Michael Biehn, Bill "Oyun bitti!" Paxton ve çetin ceviz Vasquez'i canlandıran Jenette Goldstein da aralarındadır) ve anlaşılması güç yeni bir androitle (Bishop rolünde Lance Henrikson) oraya geri gönderilir.

Eğer *Alien (Yaratık)* korkutucu uzayda perili bir ev idiyse, Cameron'un yavaşlamak bilmez, son derece şiddetli heyecan yolculuğu (serinin ikinci özel efekt Oscarı'nı kazanmıştı), H.R. Giger'in yarattığı korkunç, ağzından asit akan, çok sayıda dev düşmanın ve türün anasının dört bir yandan kuşattığı sayıları gitgide azalan grup ve becerikli yetim Newt'le (Carrie Henn) birlikte, uzaydaki kuşatılmış kaledir. Yönetmenin yorumuna, temponun hiç düşmediği 17 dakika daha ilave edilmiştir. **AE**

ABD / Britanya (Fox, Brandywine)
137dk, Eastmancolor
Yönetmen: James Cameron
Yapımcı: Gale Anne Hurd
Senaryo: James Cameron, David Giler, Walter Hill
Görüntü Yönetmeni: Adrian Biddle
Müzik: James Horner
Oyuncular: Sigourney Weaver, Michael Biehn, Paul Reiser, Lance Henriksen, Carrie Henn, Bill Paxton, William Hope, Jenette Goldstein, Al Matthews, Mark Rolston, Ricco Ross, Colette Hiller, Daniel Kash, Cynthia Dale Scott, Tip Tipping
Oscar: Don Sharpe (özel ses efektleri), Robert Skotak, Stan Winston, John Richardson, Suzanne M. Benson (görsel efektler)
Oscar adaylıkları: Sigourney Weaver (kadın oyuncu), Peter Lamont, Crispian Sallis (sanat yönetimi), Ray Lovejoy (kurgu), James Horner (müzik), Graham V. Hartstone, Nicolas Le Messurier, Michael A. Carter, Roy Charman (ses)

FERRIS BUELLER'S DAY OFF (1986)

Yazar-yönetmen John Hughes'un gençlik komedisi *Ferris Bueller's Day Off*'ta *(Ferris Bueller'in Tatil Günü)*, filmin kahramanı (Matthew Broderick) çoğumuzun bir ömür boyu yapmaya cesaret edemeyeceği şeyleri bir günde gerçekleştirdiğinde, ergenlik yaşlarındaki bütün erkeklerin rüyası ve ebeveynlerin kabusu perdede hayat bulur. Bir sabah "hayatın çok çabuk geçtiğini ve arada bir durup etrafına bakmazsan, yaşamı kaçırabileceğini" fark eden Ferris okulu kırmaya ve bu kez kırdığına değmesini sağlamaya karar verir. Arkadaşı Cameron'dan (Alan Ruck) yardım alan Ferris, Cameron'un babasının çok değerli Ferrari'sini "ödünç alır," şehirdeki bir geçit töreninde "Twist and Shout"u söyler (filmin en unutulmaz anlarından biridir bu), Chicago'daki Wrigley Stadı'nda bir maç seyreder ve bir numara çevirerek çok pahalı bir restorana girmeyi başarır.

Önceki Hughes filmlerinde olduğu gibi burada da ister Ferris'in ebeveynleri ister Ferris'i yapmaması gereken bir şey yaparken yakalamayı yaşamının amacı haline getirmiş lise müdürü (Jeffrey Jones) olsun, yetişkinler sorumluluklarındaki gençleri anlamazlar. Yetişkinler olaylara sadece tanıklık eder. Film tam anlamıyla yardımcı oyuncular Ruck'a (ergenlik çağındaki Cameron'u canlandırdığında 30 yaşındaydı), Jennifer Grey'e (Ferris'in, popüler ağabeyinden bıkmış, kızgın kız kardeşi rolünde), Mia Sara'ya (Ferris'in kız arkadaşı Sloane) ve hepsinin ötesinde sevimli, coşkulu başrolü canlandıran Matthew Broderick'e aittir. **JB**

ABD (Paramount)
102dk, Metrocolor
Yönetmen: John Hughes
Yapımcı: John Hughes, Tom Jacobson
Senaryo: John Hughes
Görüntü Yönetmeni: Tak Fujimoto
Müzik: Ira Newborn
Oyuncular: Matthew Broderick, Alan Ruck, Mia Sara, Jeffrey Jones, Jennifer Grey, Cindy Pickett, Lyman Ward, Edie McClurg, Charlie Sheen, Ben Stein, Del Close, Virginia Capers, Richard Edson, Larry Flash Jenkins, Kristy Swanson

ABD / Batı Almanya (Black Snake, Grokenberger, Island)
107dk, SB
Yönetmen: Jim Jarmusch
Yapımcı: Alan Kleinberg, Tom Rothman, Jim Stark
Senaryo: Jim Jarmusch
Görüntü Yönetmeni: Robby Müller
Müzik: John Lurie, Tom Waits
Oyuncular: Tom Waits, John Lurie, Roberto Benigni, Nicoletta Braschi, Ellen Barkin, Billie Neal, Rockets Redglare, Vernel Bagneris, Timothea, L.C. Drane, Joy N. Houck Jr., Carrie Lindsoe, Ralph Joseph, Richard Boes, Dave Petitjean
Cannes Film Festivali Jim Jarmusch (Altın Palmiye adaylığı)

DOWN BY LAW (1986)
İçerdekiler

Çoktandır Amerikan bağımsız sinemasının öncülerinden biri olarak tanınan yazar-yönetmen Jim Jarmusch, ticari olmayan, son derece kendine özgü filmleriyle bilinir. 1986 yılında çektiği, kendi adına bir dönüm noktası olan uzun metrajlı filmi *Down by Law (İçerdekiler)*, onun hegemonya karşıtı yaklaşımının ve üslubunun somut bir örneğidir ve gişe hasılatı ya da izleyici memnuniyeti beklentilerinden azade, dış etkilere sımsıkı kapalı yaratıcı bir evrende geçer.

Tesadüfi karşılaşmaların ve şansın öyküsü olan *Down by Law*, pezevenk Jack'in (John Lurie), işsiz DJ Zack'ın (Tom Waits) ve İtalyan turist Bob'un (Roberto Benigni) birbiriyle kesişen yaşamlarını konu edinir. Üçü de hapse düşer; Jack'in ve Zack'in üstlerine işlemedikleri suçlar yıkılmıştır ve Bob da meşru müdafaa esnasında adam öldürmekten ceza çekmektedir. Başlangıçta birbirlerinden pek hoşlanmamakla birlikte, yine de koşullar gereği arkadaş olur ve sonunda Amerika kırsalının görece sükunetine kaçarlar. Öykü pek az süslemeyle işte böylesine basittir.

Ancak Jarmusch'un yalın anlatımı önemlidir çünkü asıl niyeti genellikle aldatıcı derecede basittir. Göz alıcı, ifade yüklü siyah-beyaz çekimlere vitrin olan kapsamlı kompozisyonlar içeren uzun planlar, filme hakimdir. Kağıt oyunları gibi zaman öldürme eylemleri karakterlerin yaşamını çerçeveler ve destekler. Her anı farsi andırır bir maceranın izlerini taşıyan film, sözde Louisiana'da geçer ama aslında açıkça başka filmler aracılığıyla da olsa tanıdığımız bir dünyayı anlatır. Genelinde amatör işi bir teknikle profesyonel işi bir harikuladelik arasındaki ince çizgide gezinen *Down by Law*, basmakalıp ifade biçimleriyle uzam ve mekânın dayattığı kısıtlamalardan uzak durur. Filmde bir arada yaşamaktan kaynaklanan tartışmalar, hapishane koşullarını ortaya seren çok kısa bir bölüm ve yeraltı atık su sisteminden açıklanamayan bir kaçış yer alır. Kaçışın ardından film, aşağı yukarı doğaçlama gibi görünen bir dizi senaryo üzerinden yürür.

Jarmusch hayranları için kaçırılmaması gereken bir filmdir bu. Rakipleri için bile, alışıldık Hollywood maliyetleri karşısında küçük bütçeli Amerikan yapımlarının değerini teyit eder. Her şey bir yana, Jarmusch yapımları için Alman kaynaklarından finansman sağlar. Jarmusch'un mizacı, üslubu ve ticari beklentileri (beklentisizliği), bu filmde nispeten biçimsiz bir öyküyü yadsınamaz biçimde güzel bir şeye dönüştüren, tanınmış görüntü yönetmeni Robby Müller'in katkılarıyla süslenen, köklü Töton geleneğiyle bir şekilde uyumludur. **GC-Q**

A ROOM WITH A VIEW (1986)
Manzaralı Oda

İsmail Merchant ve James Ivory 1963'ten beri birlikte çalışıyordu ama yapımcı-yönetmen ekibini, daha sonra *The Remains of the Day (Günden Kalanlar)* ve *Howard's End* gibi filmlerde belirgin bir hal alacak olan belirli bir döneme özgü gösterişli üsluplarıyla ünlü kılan, E.M. Forster'in romanından 1985'te uyarladıkları *Manzaralı Oda* olmuştu.

Dönem filmlerinin yeniden canlandırılması açısından övgülerin büyük bir kısmı, Merchant-Ivory ikilisiyle daha önce *Heat and Dust*'ta *(Sıcak ve Toz,* 1982*)* çalışan ve bu filmde genç bir kadının bilinçlenişini romandan perdeye başarıyla uyarlayan, ekibin üçüncü üyesi Ruth Prawer Jhabvala'ya aittir. Söz konusu kadın, damat adayları George (Julian Sands) ve Cecil (Daniel Day-Lewis) arasında karar vermeye çalışırken, Toskana kırsalında yaşam ve aşk hakkında çok şey keşfeden Lucy'dir (Helena Bonham Carter).

Beyaz perdedeki en iyi performansını sergileyen Sands, ağırbaşlı Lucy'yi sarı beneklerle kaplı bir çayırlıkta öpen George rolünde son derece tutkuluyken, Day-Lewis kendini beğenmiş Cecil rolünün hakkını tam anlamıyla verir (yağlanmış saçlarına ve insanı rahatsız eden yapmacık tavırlarına varıncaya dek). Ancak bu görkemli ve pitoresk ortamda yer alan muhteşem oyunculardan oluşan kadroda dikkati en çok çekenler, Lucy'nin kaçık arkadaşı rolündeki Maggie Smith ve George'un ileri görüşlü babasını canlandıran Denholm Elliott'tur. **JB**

Britanya (Channel Four, Curzon, Goldcrest, Merchant-Ivory, National Film Finance)
117dk, Technicolor
Yönetmen: James Ivory
Yapımcı: Ismail Merchant
Senaryo: Ruth Prawer Jhabvala
E.M. Forster'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Tony Pierce-Roberts
Müzik: Richard Robbins
Oyuncular: Maggie Smith, Helena Bonham Carter, Denholm Elliott, Julian Sands, Simon Callow, Patrick Godfrey, Judi Dench, Fabia Drake, Daniel Day-Lewis
Oscar: Ruth Prawer Jhabvala (senaryo), Gianni Quaranta, Brian Ackland-Snow, Brian Savegar, Elio Altramura (sanat yönetmeni), Jenny Beavan, John Bright (kostüm)
Oscar adaylıkları: Ismail Merchant (film), James Ivory (yönetmen), Denholm Elliott (yardımcı erkek oyuncu), Maggie Smith (yardımcı kadın oyuncu), Tony Pierce-Roberts (görüntü yönetmeni)

CHILDREN OF A LESSER GOD (1986)
Başka Tanrının Çocukları

Kağıt üstünde haftanın en berbat televizyon filmi gibi görünebilir ama aksine, dayandığı tiyatro oyununun başarılı uyarlaması ve başrollerdeki iki oyuncunun mükemmel performansları sayesinde *Başka Tanrının Çocukları,* düşündürücü bir filme ve gerçekten etkileyici bir aşk hikâyesine dönüşmüştü.

İşaret dili öğretmeni James Leeds (William Hurt) sağırlara eğitim veren bir okulda çalışmaya gider ve artık orada hizmetli olarak çalışan, okulun eski öğrencisi Sarah Norman'la (Marlee Matlin) tanışır. Geçmişte okulun en parlak öğrencilerinden biri olan öfkeli genç kadın Sarah, başlangıçta James'in cazibesine ve yöntemlerine (sağır öğrencilerini seslerini kullanmaya teşvik etmektedir) direnir ama sonunda yumuşar ve onun sevgilisi olur.

İşitme engelli olan Matlin, Sarah rolünde muhteşem bir oyunculuk sergiler. İşaret dilini öyle öfkeli bir güçle kullanır ki genellikle Hurt'ün bu işaretleri tercüme etmesi gerekmez; çünkü ne demek istediğini Sarah'nın yüzünden okuyabiliriz. Hurt ölçülü bir oyunculuk sergilerken (filmin aşırı duygusallaşmasını önlemek için gereken tam da budur) yönetmen Randa Haines (bu filmden önce, televizyon için çektiği film *Something About Amelia*'yla 1984'te Emmy ödülü kazanmıştı) Sarah'nın sessiz dünyasını, özellikle James ve Sarah arasında bir havuzda geçen sahnede harika bir biçimde ele alır. Bu sahnede James nihayet dünyayı Sarah'nın algıladığı biçimde algılar. Harika bir film. **JB**

ABD (Paramount) 119dk, Renkli
Yönetmen: Randa Haines
Yapımcı: Patrick J. Palmer, Burt Sugarman
Senaryo: Hesper Anderson
Mark Medoff'un oyunundan
Görüntü Yönetmeni: John Seale
Müzik: Michael Convertino
Oyuncular: William Hurt, Marlee Matlin, Piper Laurie, Philip Bosco, Allison Gompf, John F. Cleary, Philip Holmes, Georgia Ann Cline, William D. Byrd
Oscar: Burt Sugarman, Patrick J. Palmer (film), Hesper Anderson, Mark Medoff (senaryo), Marlee Matlin (kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: William Hurt (erkek oyuncu), Piper Laurie (yardımcı kadın oyuncu)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Randa Haines (Berliner Morgenpost Okurları Jürisi), (Gümüş ayı), (Altın Ayı adaylığı)

PLATOON (1986)
Müfreze

Vietnam Savaşı'na genç bir askerin gözünden, vahşi ama yine de dokunaklı bir bakış olan *Müfreze*, bugüne dek yapılmış en etkileyici savaş filmlerinden ve yazar-yönetmen Oliver Stone'un en başarılı çalışmalarından biridir.

Stone'un "Vietnam filmleri üçlemesi"nin ilki (bunların ikincisi ve üçüncüsü 1989 yapımı *Born on the Fourth of July-Doğumgünü Dört Temmuz* ve 1993 yapımı *Heaven and Earth- Cennet ve Yeryüzü*'ydü) olan Müfreze, kendisini bekleyen dehşetten habersiz orduya yazılan orta sınıftan gelme, idealist bir çocuk olan 19 yaşındaki Chris Taylor'ın yaşadıklarını anlatır. Vietnam'a vardığında, eve gönderdiği mektuplar (bazen ürkütücü bir biçimde babası Martin'in, Francis Ford Coppola'nın 1979 yılında çektiği Vietnam'a dair epik filmi *Apocalypse Now-Kıyamet*'i anlatışını andırır bir biçimde Sheen tarafından aktarılır) kendisi gibi erlerle ve birbirleriyle müfrezenin kontrolünü ve Chris'in lekesiz ruhunu ele geçirmek için mücadele eder gibi görünen iki çavuşla (etrafında yaşanan karabasandan kaçmak için uyuşturucu kullanan hippi Elias Grodin-Willem Dafoe ve tehlike yaratacak denli vahşi Bob Barnes-Tom Berenger) ilişkilerinin ayrıntılarına değinir.

Müfreze genelde savaşa ve özelde Vietnam Savaşı'na dair kendine özgü bir yaklaşım sunar. Bu büyük ölçüde Stone'un bu savaşta yer almış olmasına; ve filmi, genç bir asker olarak kendi yaşadığı deneyimleri aktarmak için kullanmasına bağlıdır. Sahnelerin tamamında mümkün olan her bakış açısını kullanır, böylece izleyici bir sonraki saldırının nereden geleceğinden asla emin olamadığından, sanki gerçekten orada, bu korkunç, kaotik karşılaşmanın çevresinde gerçekleşmesini izliyormuşçasına, huzursuz ve tedirgin edici bir atmosfer yaratır, yürek deşen, asap bozucu savaş görüntüleri izlettirir. Bu savaşta Hollywood kahramanları değil, uğruna savaştığını düşündüğü her şeye inancını yitiren, yurtsever bir genç yer alır sadece. Bu film, senaryonun çekilmesini sağlamak için on yıl uğraşan Stone adına kişisel bir zaferdi, izleyiciler içinse unutulmaz, özgün, çağdaş bir klasiktir. **JB**

ABD (Cinema 86, Hemdale)
120dk, Renkli
Dili: İngilizce / Vietnamca
Yönetmen: Oliver Stone
Yapımcı: Arnold Kopelson
Senaryo: Oliver Stone
Görüntü Yönetmeni: Robert Richardson
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: Tom Berenger, Willem Dafoe, Charlie Sheen, Forest Whitaker, Francesco Quinn, John C. McGinley, Richard Edson, Kevin Dillon, Reggie Johnson, Keith David, Johnny Depp, David Neidorf, Mark Moses, Chris Pedersen, Tony Todd
Oscar: Arnold Kopelson (film), Oliver Stone (yönetmen), Claire Simpson (kurgu), John Wilkinson, Richard D. Rogers, Charles Grenzbach, Simon Kaye (ses)
Oscar adaylıkları: Oliver Stone (senaryo), Tom Berenger (yardımcı erkek oyuncu), Willem Dafoe (yardımcı erkek oyuncu), Robert Richardson (görüntü yönetmeni)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Oliver Stone (Gümüş Ayı–yönetmen), (Altın Ayı adaylığı)

CARAVAGGIO (1986)

Derek Jarman, *Caravaggio*'da, Rönesans sanat dünyasının çarpıcı bir portresini çizmek için, Londra'daki bir stüdyoyu ve günümüz İtalya'sından sesleri kullanır. Film *Caravaggio*'nun, Porto Ercole'de, çöküntü içindeki Roma'da, insafsız hamilerini, barlardaki ve arka odalardaki ahbaplarından çalınma güç ve yaşam öyküleriyle eğlendirerek geçen yaşamını gözden geçirerek ölüşüyle açılır. Nigel Terry ve Tilda Swinton'dan Robbie Coltrane ve Jonathan Hyde'a, oyunculuklar tam anlamıyla muhteşemdir. Christopher Hobbs'un tasarladığı sahneler görsel açıdan çarpıcı ve Simon Fisher Turner'ın bestelediği müzik son derece etkileyicidir. Jarman'ın *Caravaggio*'nun en önemli resimlerine biyografik canlılık kazandırmasıyla sanat yaşama ve tekrar sanata dönüşürken ressam, sanat dünyasının çığırtkan züppeliğiyle, şiddet ve seksin kesiştiği bir evrenin heyecan verici tehlikeleri arasında bölünen yaşamını acımasızca gözden geçirir.

Caravaggio'nun başyapıtlarını canlandıran çarpıcı sahneler, kardinallerin ölümcül entrikalarını belirledikleri sahnelere hakim olan tüyler ürpertici neşe ve Ranuccio'nun (Sean Bean), fahişe Lena'nın (Swinton) ve Caravaggio'nun (Terry) oluşturduğu sıradışı üçgen, filmi dikkat çekici kılar. Sanatçının fırçasının öte yanında ne olduğunu gösteren nadir biyografik filmlerden biri. **CM**

Britanya (BFI)
93dk, Technicolor
Yönetmen: Derek Jarman
Yapımcı: Sarah Radclyffe
Senaryo: Derek Jarman
Görüntü Yönetmeni: Gabriel Beristain
Müzik: Simon Fisher-Turner
Oyuncular: Noam Almaz, Dawn Archibald, Sean Bean, Jack Birkett, Sadie Corre, Una Brandon-Jones, Imogen Claire, Robbie Coltrane, Garry Cooper, Lol Coxhill, Nigel Davenport, Vernon Dobtcheff, Terry Downes, Dexter Fletcher, Michael Gough, Jonathan Hyde, Spencer Leigh, Emile Nicolaou, Gene October, Cindy Oswin, John Rogan, Zohra Sehgal, Tilda Swinton, Lucien Taylor, Nigel Terry
Uluslararası Berlin Film Festivali: Derek Jarman C.I.D.A.L.C. Ödülü, (Gümüş Ayı adaylığı)

TAMPOPO (1986)

Müteveffa Juzo Itami ikinci komedi filmine "*ramen* western" adını vermişti. "Ramen," Japonya'da fast-food olarak tüketilen Çin eriştelerinin adıdır. Bu film, 1984 yapımı bir önceki etkileyici komedisi *Ososhiki*'nin onlarca ışık yılı ötesindeydi. Itami *Tampopo*'da, konuyu ele alışını, o filmde ve daha sonraki çalışmalarında sergilediği toplumsal yergi becerisini terk etmeksizin, Louis Buñuel'in geç dönem çalışmalarına özgü, serbest biçimli anlatım oyunlarını içerecek yönde geliştirir. Hem son derece komik hem de huzursuz edici olan felsefi bir karamizah anlayışıyla, çeşitli yan temalardan geçerek bizleri bir saplantı alemine götürür.

Filme adını veren, gözü yemeklerden başka bir şey görmeyen kahraman (Nobuko Miyamoto), bir kamyon şoförü olan akıl hocası Goro'nun (Tsutomu Yamazaki) yardımıyla, "ramen" pişirme sanatında ustalaşmakta kararlı olan, dul bir annedir. Kadının öyküsü, beyazlara bürünmüş, aklını yemek, seks, ölüm ve sinemayla bozmuş sevgilisinin eşlik ettiği, beyazlar giyen, isimsiz, zengin bir gangsterin öyküsüyle birlikte işlenir. Başlangıçta gangsteri bir sinemanın en ön sırasında, ihtişamlı bir yemek sofrasının başında, sözde *Tampopo*'nun öyküsünü izlemeye hazırlanırken görürüz. Birbiriyle kesişen bu temalar, aldanış, fakirlik, aile ve suçluluk gibi Japon kültürüne ait yardımcı temaların eklenmesi için, yan öykülerle açılır.

Tıpkı *Ososhiki*'de olduğu gibi bu filmde de Itami'nin asıl isteği, sınıf ve görgü kuralları da dahil olmak üzere Japon toplumunun bazı paradokslarını incelemek ve alaya almak gibidir. Enerjik ve yaratıcı bir biçimde başarır bunu. **JRos**

Japonya (Itami P, New Century)
114dk, Renkli
Dili: Japonca
Yönetmen: Juzo Itami
Yapımcı: Seigo Hosogoe, Juzo Itami, Yasushi Tamaoki
Senaryo: Juzo Itami
Görüntü Yönetmeni: Masaki Tamura
Müzik: Kunihiko Murai
Oyuncular: Tsutomu Yamazaki, Nobuko Miyamoto, Ken Watanabe, Koji Yakusho, Mario Abe, Izumi Hara, Isao Hashizume, Hisashi Igawa, Toshimune Kato, Yoshi Kato, Yoshihiro Kato, Fukumi Kuroda, Nobuo Nakamura, Mariko Okada Shuji Otaki, Ryutaro Otomo, Yoshihei Saga, Kinzoh Sakura, Setsuko Shino, Hitoshi Takagi, Choei Takahashi, Akio Tanaka, Masahiko Tsugawa, Rikiya Yasuoka

Hong Kong (Cinema City) U.S.: 104dk, Renkli
Dili: Kantonez
Yönetmen: Tsui Hark
Yapımcı: Claudie Chung Chun, Tsui Hark
Senaryo: Wai To Kwok
Görüntü Yönetmeni: Poon Hang-Sang
Müzik: James Wong
Oyuncular: Brigitte Lin, Cherie Chung, Sally Yeh, Kenneth Tsang, Wu Ma, Paul Chu, Hoi Ling Pak, Mark Cheng, Cheung Kwok Keung, Ku Feng, Lee Hoi San

İngilizce adı: *Peking Opera Blues*

DO MA DAAN (1986)
Pekin Opera Binası

1980'lerin Yeni Dalga akımı sonrası Hong Kong sineması Batı'da benimsendiğinde, hayranları, bu film endüstrisinin, dönemin Hollywood yapımlarında eksik olan yaratıcılık, espri ve zeka gibi niteliklerle kitleleri eğlendirebilme becerisinin büyüsüne kapılmıştı. Muhtemelen Hong Kong sinemasının büyük çıkış yaşadığı 80'lerden, başka hiçbir film bu öğeleri, yönetmen Tsui Hark'ın 1913 civarında bir opera binasında geçen, muhteşem biçimde baş döndürücü ve yer çekimine meydan okuyan tarihi epiği *Do Ma Daan*'ı kadar bolca içermez.

Kaderleri tiyatroda kesişen, devrimcilerle gizli ilişkileri olan bir generalin kızından (Brigitte Lin), babasının sadece erkeklerden oluşan opera kumpanyasına girmeye azmetmiş yetenekli bir akrobattan (Sally Yeh) ve çalıntı mücevherlerin peşindeki dalavereci bir servet avcısından (Cherie Chung) oluşan üç kadın kahramanın iç içe geçen özlemlerini bir arada dokuyan Tsui, tarihi melodram, yatak odası farsı ve gerilim yüklü gösterişli aksiyon içeren farklı türlerden, etkileyici bir karışımı büyük bir ustalıkla, kusursuz biçimde bir araya getirir.

Öyküde etkili olan politik temalar ve toplumsal cinsiyet meseleleri, günümüz Hong Kong sinemasının bu klasiği için sürükleyici bir alt metin oluşturur. Böylesine arı bir sinema zevki patlamasına ancak yarı acı yarı tatlı bir nostalji duygusuyla dönüp bakabiliyor insan. Tsui'nin son çalışması korkunç kötüydü, *Do Ma Daan*'ın başrollerindeki çekici üçlü, sinema perdesinden çekildi ve 21. yüzyıl başında Hong Kong film endüstrisi feci bir çöküş yaşıyor. **TCr**

ABD (Hemdale)
123dk, Renkli
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: Oliver Stone
Yapımcı: Gerald Green, Oliver Stone
Senaryo: Oliver Stone, Rick Boyle
Görüntü Yönetmeni: Robert Richardson
Müzik: Georges Delerue
Oyuncular: James Woods, James Belushi, Michael Murphy, John Savage, Elpidia Carrillo, Tony Plana, Colby Chester, Cynthia Gibb, Will MacMillan, Valerie Wildman, José Carlos Ruiz, Jorge Luke, Juan Fernández, Salvador Sánchez, Rosario Zúñiga
Oscar adaylıkları: Oliver Stone, Rick Boyle (senaryo), James Woods (erkek oyuncu)

SALVADOR (1986)

Oliver Stone'un yönetmen olarak çıkışı, tartışma yaratan gişe başarıları elde eden, aralarında *Midnight Express (Gece Yarısı Ekspresi), Scarface (Yaralı Yüz)* ve *Year of the Dragon*'un da *(Ejderha Yılı)* bulunduğu bir dizi senaryonun ardından geldi. *Salvador*, daha önceki filmlerinin ırkçı ve gerici politik yaklaşımına taban tabana zıt bir biçimde, Amerika'nın Latin Amerika'daki şiddet kullanan, baskıcı faşist rejimleri desteklemesine karşı açıkça yapılmış solcu bir saldırıdır. Öykünün bütün önemli düğüm noktalarında, izleyicilerde duygusal tepkiler uyandıracak biçimde utanmazca melodramlara özgü gelişmeler kullanılarak yazılmış ve baştan sona insanı içine çeken canlı bir güçle çekilmiş olan film, Stone'un daha sonraki çalışmaları için bir model teşkil eder. Bu film aynı zamanda onun, sıradan bir Amerikalı'nın resmi yalanların ("Amerikan Rüyası," hükümet propagandaları vs.) ardındaki gerçekle yüzleştiği ve dünya görüşünü yeniden biçimlendirmek zorunda kaldığı dönüşsüz bir noktaya vardığı, tarih dersleri serisinin ilkidir.

Salvador, gazeteci Richard Boyle (James Woods) ve DJ arkadaşı Dr. Rock'un, ucuz seks, uyuşturucu ve rock n'roll bulacakları güneşli bir tatile çıktıklarını sandıkları bir yolculuğu ele alır. Gittikleri yere vardıklarında kendilerini, bakmaktan alıkoyamayacakları denli çirkin bir iç savaşın ortasında bulurlar. Film, El Salvador'da "1980-1981 arası yaşanan olaylar"ın (başlangıçta yazdığı gibi) bütün şiddetini yansıtamasa da ABD'nin arka bahçesinde yaşanan cehenneme yapılan bu yolculuk, Amerikan politikasının en kötü yönlerine uzlaşmaz, sarsıcı bir tanıklık sunar. **MT**

TOP GUN (1986)

ABD donanmasının savaş pilotu yetiştirme programına yapılan başvurular, hız tutkunu erkeklere adanmış bu testosteron yüklü filmden sonra bir hayli artmıştı. Bunun sebebini anlamak güç değildir. Tom Cruise, kendisini yakışıklı bir gençten, önemli bir yıldıza dönüştüren Maverick rolünde, San Diego, Kaliforniya'daki *Top Gun* okulunda eğitim gören bir pilotu canlandırır. Otoriteyle arası pek iyi değildir, üstü olan subay Michael Ironside'la takışıp durur ve samimiyet kurmakta zorlanır ki bu da uçuş eğitmenine (Kelly McGillis) aşık olduğunda sorun yaratır.

Cruise'un maço ama "aslında içten içe hassas biriyim" performansı, özellikle afallamış McGillis'e barda yaptığı "You've Lost That Lovin' Feelin" serenadı sayesinde kadın izleyicileri cezbetmişti. Ama filmi asıl değerli kılan etkileyici uçuş sahneleridir. Kendini en çok hızlı tempolu aksiyonlarda (*The Last Boy Scout-Son İzci, 1991* ve *Days of Thunder- Yıldırım Günleri, 1990* gibi filmlerde) gösteren yönetmen Tony Scott, aşağı yukarı kestirilebilir olan romantizm ve kişisel çatışmalar üstünde çok az durarak, filmi gerçekçi it dalaşları ve havacılık gösterileriyle doldurur. 1980'lerin tipik aksiyon filmlerinin zevk veren bir örneği olan *Top Gun*'da ayrıca, liste başarısı yakalamış rock parçalardan oluşan film müzikleri ve her biri daha sonra büyük yıldızlara dönüşen bir grup genç oyuncu da (aralarında Meg Ryan, Val Kilmer ve ER dizisinde oynayan Anthony Edwards yer alır) yer alır. **JB**

ABD (Paramount)
110dk, Metrocolor
Yönetmen: Tony Scott
Yapımcı: Jerry Bruckheimer, Don Simpson
Senaryo: Jim Cash, Jack Epps Jr, *Ehud Yonay'ın makalesinden*
Görüntü Yönetmeni: Jeffrey L. Kimball
Tema müziği: Harold Faltermeyer, Giorgio Moroder (film şarkıları)
Oyuncular: Tom Cruise, Kelly McGillis, Val Kilmer, Anthony Edwards, Tom Skerritt, Michael Ironside, John Stockwell, Barry Tubb, Rick Rossovich, Tim Robbins, Clarence Gilyard Jr., Whip Hubley, James Tolkan, Meg Ryan, Adrian Pasdar
Oscar: Giorgio Moroder, Tom Whitlock (film şarkısı)
Oscar adaylıkları: Cecelia Hall, George Watters (özel ses efektleri), Billy Weber, Chris Lebenzon (kurgu), Donald O. Mitchell, Kevin O'Connell, Rick Kline, William B. Kaplan (ses)

ABD (First Run Features)
157dk, Renkli
Yönetmen: Ross McElwee
Senaryo: Ross McElwee
Görüntü Yönetmeni: Ross McElwee
Oyuncular: Ross McElwee, Burt Reynolds, Charleen Swansea

SHERMAN'S MARCH (1986)
Sherman'ın Yürüyüşü

1950'lerin ortalarında hem Avrupa'da hem de ABD'de, 16 mm. kamerayla manyetik bant kaydediciyi bir araya getiren, aynı anda ses ve görüntü alabilen donanımlar geliştirilmişti. Ses kaydı alınabilmesi, sonunda gerçek olayların filme alınabilmesini mümkün kılacaktı. Böylece, bazen dolaysız sinema adı verilen bazen de CV olarak kısaltılan, *cinéma vérité* diye tanınan belgesel film hareketi doğdu. Başlangıçta manyetik bant kayıt cihazları oldukça ağırdı ("taşınabilir" olsalar da) ancak 1960'larda gitgide daha küçük ve daha hafif olmaya başladılar. 1970'te İsviçreli üretici Nagra, yönetmenin (oldukça geniş) cebinde taşınabilecek kadar küçük ve hafif olan, yüksek kalitede kayıt yapabilen Nagra SN'i çıkardı. İki kişilik CV ekipleri artık sadece yönetmenden oluşabilirdi ve hiç de şaşırtıcı olmayan bir biçimde bu yeni, kendi kendine yeterli sinemacılar, filmlerinin konusu olarak kendilerine odaklanmaya başladılar. Kısa bir süre içinde "günce film" en yeni belgesel türü olarak ortaya çıktı.

Ross McElwee'nin *Sherman's March*'ı, günce film türünün *Citizen Kane*'i *(Yurttaş Kane)* sayılabilir. Ortalama film eleştirmenleri tıpkı Kane gibi *Sherman's March*'ı da Amerikan sineması için son derece büyük bir yenilik olarak ilan etmişti ama filmin en büyük başarısı özgünlüğünden ziyade, daha önce çekilmiş günce filmlerde zaten mevcut olan teknikleri ve yaklaşımları mükemmelleştirmesidir. MIT'de Ricky Leacock ve Ed Pincus'un öğrencisi olan Güney Carolina'lı McElwee'nin asıl niyeti, İç Savaş'ı kaybetmiş olmanın (ve özellikle kötü şöhretli General William T. Sherman'ın getirdiği yıkımın) günümüz Güney'i üzerinde süregelen etkilerini ele alan bir film yapmaktı. Ancak çekimlere başlamadan hemen önce, uzun zamandır birlikte olduğu kız arkadaşı onu terk etti. Sherman'ın bıraktığı izleri bulmak için eve dönüşü artık aynı ölçüde aşkı bulma çabasına dönüşmüştü.

1960'ların başlarında çekilmiş, çekim ekibinin görünmez olduğu CV filmlerinin aksine, *Sherman's March*'ta McElwee, kamerasının önündeki öznelerle sürekli etkileşim içindedir. Özneleriyle göz temasını sürdürürken kamerasını kolunun altında tutmayı öğrenen McElwee, filme aldığı insanların rahat etmelerini sağlamakta inanılmaz ölçüde yeteneklidir. Asla ucuz çekimlere tenezzül etmez ya da karşılaştığı karakterlerin en tuhafı karşısında bile küçümseyici bir tavır takınmaz.

Çekimleri ve montajı yaklaşık beş yıl süren film boyunca, birkaç kez ilişki kurma denemesinde bulunur. Bunların hiçbiri yürümez ve birkaçı son derece komik bir biçimde başarısızlığa uğrar. Dış ses yorumlarında kendini daha çok eleştirmeye başlar ki bu sonunda iyice dokunaklı bir anda yüksek sesle yaşamını mı filme aldığını yoksa film çekerek kendine bir yaşam mı yarattığını sormaya dek varır.

Yine de *Sherman's March* kesinlikle sıkıcı değildir ve filmi seyredince insan, McElwee'nin günümüz aşk ilişkilerinin ruhunu başarıyla yakalamasından etkilenir. Film "basit", biraz yüceltilmiş amatör işi bir film gibi gözükebilir ama onu sanat yapan McElwee'nin cömert ruhu, neşeli tabiatı ve dikkat çekici dürüstlüğüdür. **RP**

DAO MA ZEI (1986)
At Hırsızı

Çin (Xi'an)
88dk, Renkli
Dili: Mandarin
Yönetmen: Tian Zhuangzhuang
Yapımcı: Wu Tian-Ming
Senaryo: Zhang Rui
Görüntü Yönetmeni: Zhao Fei, Hou Yong
Müzik: Qu Xiao-Song
Oyuncular: Dan Jiji, Gaoba, Jayang Jamco, Tseshang Rinzim, Daiba

İngilizce adı: *The Horse Thief*

Tian Zhuangzhuang'ın Tibet'in medeniyetten uzak doğasında geçen ikinci uzun metrajlı filmi (1984 yapımı *On the Hunting Ground-Av Sahası* adlı filmin ardından) görüntüler ve renkler açısından nefes kesici bir yapımdır. Belki de Çin Halk Cumhuriyeti'nden çıkma "Beşinci Kuşak" Pekin filmlerinin en kişisel olanıdır. Tian'ın özgünlüğüyle, ses ve görüntü üzerindeki hakimiyeti, filmin ince olay örgüsünün (arada sırada at çalan bir hırsız, tapınak adaklarını çaldığı için klanından uzaklaştırılır) ve bölgesel kültürü ön plana çıkarmasının (özellikle Budist ölüm ayinlerine eğilmesi) etkileyiciliğinin ötesine geçerek, insanla doğa arasında yeni bir ilişki biçimine işaret eden çevresel ve ekolojik bir gizemcilik anlatır. Diyalog ve öykü akışı içeren rollerin azlığıyla, kompozisyonun ve arka arkaya gelen sahnelerin çarpıcı bir biçimde ele alınışı *Dao Ma Zei*'nin 1920'lerin bazı western'lerini anımsatmasına sebep olur. Ancak film sessiz filmlerin çok uzağındadır: ilahiler, vurmalı çalgılar, Budist ayinlerinde kullanılan çanlar ve güzel müziği, filmin dokusunu oluşturan önemli öğelerdendir.

Dao Ma Zei'nin, gösterime girmeden önce hükümet yetkililerinin iki küçük sansürüne uğradı. Tian zamansız bir film yapmak niyetindeydi. Ancak hükümet filmin başını, ilk görüntüden önce perdede 1923 tarihi belirecek biçimde değiştirerek, olayları zamanda belirli bir anda konumlandırdı. İkincisiyse, filmde geçen üç "gökyüzüne gömme" töreninin ilkindeki cesetlerin çıkartılmasıydı. Ancak, azınlık kültürüne odaklandığı ve seçmeci olduğu için, Çin ana topraklarında pek az izlenmesine rağmen, isteksiz bir hırsızın toplum dışına itildikten sonra, ailesini doyurabilmek için daha sistemli çalışan bir hırsıza dönüşmesini anlatan ibret verici öykü yine de bozulmamıştır ve aynı biçimde modernist üslubuna dokunulmamıştır. **JRos**

YEELEN (1987)
Parlaklık

Mali (Artificial Eye, Cissé, Souleymane) 105dk, Renkli
Dili: Bambara / Fransızca
Yönetmen: Souleymane Cissé
Yapımcı: Souleymane Cissé
Senaryo: Souleymane Cissé
Görüntü Yönetmeni: Jean-Noël Ferragut, Jean-Michel Humeau
Müzik: Salif Keita, Michel Portal
Oyuncular: Issiaka Kane, Aoua Sangare, Niamanto Sanogo, Balla Moussa Keita, Soumba Traore, Ismaila Sarr, Youssouf Tenin Cissé, Koke Sangare
Cannes Film Festivali: Souleymane Cissé (Jüri Özel Ödülü–mansiyon, ödülü Shinran: Shiroi michi ile paylaştı, (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *Brightness*

Souleymane Cissé'nin sıra dışı güzellikte ve büyüleyici fantastik filmi *Yeelen*, 16. yüzyıl sonunda Fas işgal etmeden çok önce Mali'nin (eski Fransa Sudan'ı) antik Bambara kültüründe geçer. Niankoro (Issiaka Kane) adında genç bir adam, annesinin (Soumba Traore) ve amcasının (Ismaila Sarr) yardımıyla doğanın gizemlerini (ya da tanrıların bilgisi "komo"yu) çözmeye kalkışır. Ama Niankoro'nun kıskanç ve kindar babası Soma (Niamanto Sanogo), onun kutsal Bambara ayinlerindeki unsurların anlamını çözmesine engel olmanın yollarını arar ve Niankoro'yu öldürmeye çalışır.

George Lucas'ı kıskançlıktan çatlatacak denli karmaşık ve heyecan verici bir evren yaratan Cissé, nefes kesici görüntüleri Fujicolor filme çeker ve öyküsüne yer yer, hipnotize edici, vurmalı ağırlıklı bir müzik eşlik eder. Muhtemelen bugüne dek çekilmiş en önemli Afrika filmi olan ve gerçeklikle gizemi muhteşem bir biçimde bir araya getiren bu harikulade çalışma, 1987 Cannes Film Festivali'nde Jüri Özel Ödülü'nü kazanmıştı. Her şey düşünüldüğünde *Yeleen*, Ousmane Sembène'yle birlikte muhtemelen Afrika'nın en başarılı yönetmeni olan bir sinema sanatçısını tanımak için ideal başlangıçtır. **JRos**

Batı Almanya / Fransa (Argos, Road Movies, WDR)
127dk, SB / Renkli
Dili: Almanca / İngilizce / Fransızca
Yönetmen: Wim Wenders
Yapımcı: Anatole Dauman, Wim Wenders
Senaryo: Peter Handke, Wim Wenders
Görüntü Yönetmeni: Henri Alekan
Müzik: Jürgen Knieper
Oyuncular: Bruno Ganz, Solveig Dommartin, Otto Sander, Curt Bois, Peter Falk, Hans Martin Stier, Elmar Wilms, Sigurd Rachman, Beatrice Manowski, Lajos Kovács, Bruno Rosaz, Laurent Petitgand, Chick Ortega, Otto Kuhnle, Christoph Merg
Cannes Film Festivali: Wim Wenders (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Wings of Desire*

DER HIMMEL ÜBER BERLIN (1987)
Berlin Üzerinde Gökyüzü

Wim Wenders'in Peter Handke'yle birlikte yazdığı muhteşem fantezi *Berlin Üzerinde Gökyüzü*, bir ölümlüye aşık olan melek Damiel (Bruno Ganz) üzerinden, iki dünya arasında (insanların dünyası ve onların görünmez ama hissedilebilir koruyucu meleklerininki) seçim yapma cesaretini göstererek Berlin'in bölünmüşlüğünü, Holocaust'un etkilerini ve yaşamın nihai güzelliğini işler. Estetik açıdan güçlü, hüzünlü ve yavaş tempolu olan film, gösterime girdiğinde çok iyi eleştiriler almıştı.

Michael Powell ve Emeric Pressburger'in 1946 yapımı klasikleri *A Matter of Life and Death*'te *(Albay Blimp'in Hayatı ve Ölümü)* olduğu gibi Wenders'in cenneti de soğuk siyah-beyaz çekimlerle gösterilirken, insanların dünyası, Jean Cocteau'nun *La Belle et la Bête*'inde de *(Güzel ve Çirkin,* 1946*)* kameraman olarak çalışan efsanevi görüntü yönetmeni Henri Alekan'ın çıkardığı işin yardımıyla, son derece canlı renklerle yaşam bulur. Yükseklerde, binaların tepesinde ya da heykellerin omuzlarında, melekler dünyayı izler. Pardösüleri ve bilmecemsi gülümseyişleriyle çocuklar ve arada bir rastladıkları, varlıklarını hisseden körler hariç herkes için görünmezdirler. Melekler her şeyi görür, her şeyi hisseder ve bu yüzden üzüntülü anlarında ölümlülerin yanında bulunup, yalnız odalara, kütüphanelere ve kaza yerlerine sıklıkla uğrarlar. İnsanların eylemlerini doğrudan etkileyemeseler de daha önce sadece karanlığın hüküm sürdüğü yere bir nebze umut getirebilirler.

Ancak ablak suratlı melek Damiel, düşmekten korkan güzel trapez sanatçısı Marion'un (Solveig Dommartin) yardımına koştuğunda, insanlar için sıradan olan şeyleri; dokunabilmeyi, sarılabilmeyi, görülebilmeyi arzulamaya başlar. Berlin harabeleri civarındaki yağmurlu bir sahnede Peter Falk (kendisini canlandırır) gizemli bir adamdır: televizyon dizisi Columbo'yla tanınan aktördür ama aynı zamanda Damiel'e açıkça selam veren tek insandır. Bir kahve barında Falk, bilinemez olanı nasıl bildiğini açıklamaksızın, elini meleğe uzatarak "Seni göremiyorum ama burada olduğunu biliyorum," der. İzleyiciye fırsat tanımayan Wenders, Falk'tan dolaylı olarak iki kez "Columbo" olarak bahsedilmesine izin verir. Böylece izleyicileri hem eğlendirip hem de irkilterek, yatıştırıcı bir sinema deneyimini bir düşten çok gerçekliğe dönüştürür.

Rainer Maria Rilke'nin şiirlerinden esinlenen *Berlin Üzerinde Gökyüzü*'nün kalp atışı yavaşlığındaki temposu öykünün yarattığı etki için gereklidir. "Neden ben benim de sen değilim? Neden buradayım da orada değilim? Zaman ne zaman başladı ve uzay nerede biter?" gibi sadece çocukların sorduğu soruları tam anlamıyla irdelemek için zaman gerekir. Filmin yavaş temposu izleyicileri kaçınılmaz bir biçimde önceliklerin belirginleştiği ve yaşamın genelde daha umutlu olduğu bir dünyaya sürükler. Bu acelesiz, derinlikli ve ince "mesaj" filminin gördüğü ilgi, bir devam filminin, *Faraway, So Close!*'un (*Çok Uzak, Fazla Yakın!* 1989) çekilmesini sağladı. Ayrıca kaçınılmaz bir biçimde, Hollywood tarafından Meg Ryan ve Nicholas Cage'in başrollerinde oynadığı *City of Angels* (*Melekler Şehri*, 1988) isimli şematik romantik yapıma dönüştürüldü. **KK**

Hong Kong (Golden Harvest) 101dk, Renkli
Dili: Kantonez
Yönetmen: Jackie Chan
Yapımcı: Willie Chan, David Lam, Edward Tang
Senaryo: Jackie Chan
Görüntü Yönetmeni: Yiu-Tsou Cheung
Oyuncular: Jackie Chan, Kenny Bee, Anthony Chan, Wai-Man Chan, John Cheung, Maggie Cheung, Mui Sang Fan, Kenny Ho, Ricky Hui, Regina Kent, Hoi-Shan Kwan, Rosamund Kwan, Benny Lai, Ben Lam, David Lam, Wai Lam, Carina Lau, Siu-Ming Lau, Hoi San Lee, Siu-Tin Lei, Fong Liu, Ken Lo, Ray Lui, Sam Lui, Mars, Bozidar Smiljanic, Po Tai, Bill Tung, Lung Wei Wang

İngilizce adı: *Project A, Part II*

'A' GAI WAAK JUK JAAP (1987)
A Planı, Bölüm 2

Konu basit: filmin yönetmeni ve yıldızı Jackie Chan, geçen yüzyılın başında Hong Kong Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nde başarılı bir subay. Güney Çin kıyılarındaki gemileri ele geçiren bir grup yağmacı korsanı yakalamak için harekete geçiyor ve kendi safında yer alan bir haini de ortaya çıkarması gerekiyor. Öykü bundan ibaret. Gerçekten! İyi adamlar ve kötü adamlar var. Ahlaki açıdan belirsizlikler, gri bölgeler yok. Kahramanın kötü adamları yeneceğinden şüphe ediyor muyuz? Elbette hayır. Şunu kabul edelim, bir Jackie Chan filmini olay örgüsü için izlemeyiz. Öykü sadece bir çerçeve, Jackie Chan'in bizlere birbiri ardı sıra etkileyici sahneler sunmak için kullandığı önemsiz bir bahanedir.

Chan için, kendisini çevreleyen alan, ister daracık bir oda, bir çatı, isterse kalabalık bir pazar yeri olsun, sık sık hem bir oyun alanına hem de dayanıklılığının sınandığı bir piste dönüşür. Sürekli peşinde olan, onu yumruklamaya, tekmelemeye ve genellikle pestili çıkana dek dövmeye hep hazır olan, bitmek tükenmek bilmez kötü adamlardan kaçmak için eğilirken, yana kaçarken, yuvarlanırken ve kıvrılırken, mimari ve yakınındaki nesneler kendisine yardım eder ya da zarar verir. Onun kaçışını, zıplayışını, hızla dönüşünü ve acımasız dayaklardan kurtulmanın doğaçlama bir yolunu bulmasını izlemek, dikkatle zamanlanmış esprilerin ve eski moda slapstick komedinin uyandırdığı zevki ve eğlenceyi tatmak demektir. Chan yaptığında çok kolaymış gibi gözükse de bitiş jeneriği akarken gösterilen kamera arkası çekimler (Jackie Chan filmlerinin bir geleneği) bu gösterişli sahnelerin ne kadar emek gerektiren, tehlikeli çalışmalar olduğunu ortaya koyar. Chan, filmlerinin neredeyse tamamında yaralanmıştır. Vücudunda kırılmadık tek bir kemik kalmamıştır. Bütün bunlar, bize 90 dakika boyunca yapmacıktan uzak bir eğlence sunmak üzerine kurulu sanatını icra etmek adınadır.

Peki özgün yapım dururken, neden devam filmi? *'A' Gai Waak Juk Jaap*, "aynısı ama daha etkileyici" kuralına uyar ve bu filmde Chan'ı, ilerleyen yaşı ve kırılan onca kemiği, onu kaçınılmaz bir biçimde yavaşlatmadan önce, henüz hâlâ genç, hızlı ve çevikken, bir yönetmen, koreograf ve dövüş sanatları ustası olarak yeteneğinin doruk noktasında yakalarız. **AT**

BABBETES GAESTEBUD (1987)
Babette'in Şöleni

Danimarka (Det Danske, Panorama) 102dk, Eastmancolor
Dili: Danimarkaca / İsveçce / Fransızca
Yönetmen: Gabriel Axel
Yapımcı: Just Betzer, Bo Christensen
Senaryo: Gabriel Axel, *Isak Dinesen'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Henning Kristiansen
Müzik: Per Nørgaard
Oyuncular: Stephane Audran, Birgitte Federspiel, Bodil Kjer, Jarl Kulle, Jean-Philippe Lafont, Bibi Andersson, Ghita Nørby, Asta Esper, Hagen Andersen, Thomas Antoni, Gert Bastian, Viggo Bentzon, Vibeke Hastrup, Therese Hojgaard Christensen, Pouel Kern, Cay Kristiansen
Oscar: Danimarka (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Gabriel Axel (Özül Jüri Ödulu-mansiyon)

İngilizce adı: *Babette's Feast*

Isak Dinesen'ın öyküsü *Babettes Gaestebud'u (Babette'in Şöleni)* bilenler, şüphesiz Gabriel Axel'in filminin, başka bir çok açıdan eşsiz olmanın yanı sıra, uyarlama sanatının mükemmel bir örneği olduğu düşüncesine katılacaktır. Öyküyü bir Norveç şehrinden, Danimarka'nın rüzgarlı Jutland kıyısında küçük bir köye taşımak, Axel'in, köyün sofu dindar topluluğunun üyesi olan iki yaşlı kız kardeşin sade yaşantılarıyla, Paris Komünü'ndeki ayaklanmadan kaçarak Jutland'a sığınan hizmetçileri Babette'in (Stéphan Audran), ihtiyarlar ve inananları için bir kereye mahsus olarak hazırladığı şölenin tantanalı hedonizmi arasındaki bütün ilişkiyi yeniden ele alma planına akıllıca bir başlangıçtı.

Babette'in oraya neden ve nasıl geldiği; aşk, inanç ve sanat üzerine, baştan sona sıcak, zeki ve bilgece düşünceler içeren bu filmin ilk bölümünü kaplar. İkinci bölümde, kıymeti bilinmeyen bu büyücünün yemeklerinin hazırlanması ve (başta son derece isteksizce) tadının çıkarılması yer alır. Tıpkı Babette (ve Dinesen'in yarattığı karakterin esin kaynağı olmuş gibi görünen Prospero) gibi Axel de bu mütevazı ama son derece etkileyici, gani gönüllü filmde, bir tür büyücü olduğunu kanıtlar. Ancak ona, bir kısmı Bergman ve Dreyer klasiklerinden tanıdık olan oyuncuları baştan sona yardımcı olmuştur. Ayrıca kendisi de ünlü bir gurme olan Audran'ın, ağızları sulandıracak denli enfes oyunculuğunun her anının tadını çıkardığı aşikardır. **GA**

RAISING ARIZONA (1987)
Bebek Arizona Büyüyor

ABD (Circle)
94dk, Renkli
Yönetmen: Joel Coen
Yapımcı: Ethan Coen
Senaryo: Ethan Coen, Joel Coen
Görüntü Yönetmeni: Barry Sonnenfeld
Müzik: Carter Burwell
Oyuncular: Nicolas Cage, Holly Hunter, Trey Wilson, John Goodman, William Forsythe, Sam McMurray, Frances McDormand, Randall 'Tex' Cobb, T.J. Kuhn, Lynne Dumin Kitei, Peter Benedek, Charles 'Lew' Smith, Warren Keith, Henry Kendrick, Sidney Dawson

Coen kardeşlerin son derece yaratıcı ikinci uzun metraj filmi, bu etkileyici çizgi film tarzı karikatürler içeren komedi için, *Blood Simple'nın (Kansız, 1984)* kara film havasından uzaklaşmıştı (ama benzer biçimde karmaşık bir olay örgüsüne sahipti). Nicholas Cage ikide bir hapse girip çıkan bir dükkan soyguncusudur, hapisanede polis olan Holly Hunter'a aşık olur ve onunla evlenir. Bir karavan parkında yaşadıkları, bir açıdan uygunsuzca mutlu evlilikleri, Hunter'ın kısır olduğunu öğrenmesiyle sarsılır. Cage, onu mutlu etmek için bölgenin ham mobilya kralının yeni doğan dördüzlerinden birini kaçırır. Sanki babanın, bebeğini geri getirmesi ve kaçıranlardan intikam alması için cehennemden çıkagelen motosikletliyi (Randall "Tex" Cob) kiralaması yetmezmiş gibi, Cage'in talihi iyice ters döner. Karısını son derece öfkelendirecek bir biçimde, hapisten kaçan eski hücre arkadaşları John Goodman ve William Forsythe ziyaretine gelir. Onların da ünlü kayıp bebekle ilgili kendi planları vardır.

Raising Arizona'da yer alan olanaksızlıklar, pek de zeki olmayan kahramanlarına yakıştırdıkları saçmalık derecesinde şiirsel dış ses anlatım yanında az kalır. Film zevk yoksunu aşırılığa, Preston Sturges'ün herhangi bir tasavvuru kadar tutkulu ve zekice bir sevgiyle düşkündür. Aslında, bazı kamera oyunları, dikkatleri enfes bir biçimde zeki espriler içeren diyaloglardan uzaklaştırır; ama baş döndürücü isteri havası, dikkat çekici bir ustalıkla korunur. **GA**

ABD (Natant, Warner Bros.)
116dk, Renkli
Dili: İngilizce / Vietnam dili
Yönetmen: Stanley Kubrick
Yapımcı: Stanley Kubrick
Senaryo: Gustav Hasford, Michael Herr, Stanley Kubrick
Gustav Hasford'un The Short-Timers isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Douglas Milsome
Müzik: Abigail Mead (Vivian Kubrick)
Oyuncular: Matthew Modine, Adam Baldwin, Vincent D'Onofrio, R. Lee Ermey, Dorian Harewood, Arliss Howard, Kevyn Major Howard, Ed O'Ross, John Terry, Kieron Jecchinis, Bruce Boa, Kirk Taylor, Jon Stafford, Tim Colceri, Ian Tyler
Oscar adaylıkları: Stanley Kubrick, Michael Herr, Gustav Hasford (senaryo)

FULL METAL JACKET (1987)

Stanley Kubrick'in Barry Lyndon'undaki, en önemli savaş sahnesi, anlatıcının bize tarih kitaplarına geçmediğini söylediği ama "katılanlar için yeterince önemliydi" dediği bir çarpışmayı anlatır. Francis Ford Coppola'nın (*Apocalypse Now-Kıyamet*) ve Oliver Stone'un (*Platon-Müfreze*) Vietnam Savaşı için LSD-napalm pusuyla kaplı bir sinema dili oluşturan korku yüklü ve inanılmaz filmlerinin ardından, Vietnam'la ilgili bir film yapmaya kalkıştığında, Kubrick sözü edilen yaklaşımı kullandı. *Full Metal Jacket* bütün subayların ve astsubayların gülünç ama ölümcül derecede farklı varlıklar ve *Take the High Ground* benzeri onca filmin gayretli, kahraman denizcilerinin nerede olduklarına ya da ne yaptıklarına dair hiçbir fikri bulunmayan takma isimli çocuklar olduğu piyadelerin dünyasını anlatır.

Gustav Hasford'un otobiyografik romanı *The Short-Timers*'a dayanan ve Michael Herr'in (*Dispatches-Savaş Bültenleri*'nin ve *Kıyamet*'teki dış ses anlatımların yazarı) senaryosuna katkıda bulunduğu *Full Metal Jacket*, savaşın filmlerde nadiren karşılaştığımız bir yüzünü gösterirken, aynı ölçülerde amansız, komik, dehşet verici ve etkileyicidir. Uzun açılış sahnesinin tamamı, askere alma ve acemi eğitim merkezi olan Parris Adası'nda geçer: Uzun saçlı gençlerin saçlarının kesilerek, George Lucas'ın THX 1138'indeki geleceğin insanları kadar birbirinden farksız kel asalaklara çevrildiği bir sekansın ardından, talim çavuşu Hartman rolündeki muhteşem R. Lee Ermey filme el koyar. Çavuşun acemi erlere uyguladığı küfür dolu, yaratıcı, aralıksız kötü muamele ("Bahse girerim sen birini arkadan becerip, ön tarafıyla ilgilenme nezaketini bile göstermeyecek tiplerdensin") "kurtçuklar"ın kişiliklerini tamamen yıkıp, birer ölüm makinesi olarak yeniden inşa edebilmek içindir. Söylevlerinden birinde Hartman, Lee Harvey Oswald'ın ve Charles Whitman'ın ateş etmeyi Deniz Kuvvetleri'nde öğrenmiş olmalarıyla övünür. *Spartacus*'ta (*Spartaküs*) gladyatörlerin eğitilmesine çok benzeyen bu sekansta, kaderin dehşet verici cilvesi, akla yatkın bir sonuç olarak her şeyi yüzüne gözüne bulaştıran tıknaz bir erin (Vincent d'Onofrio), Kubrick'in grotesk maymun-adamlarından birine dönüşmesidir. Erin bakışlarından *Otomatik Portakal*'daki serserileri ve *The Shining*'deki *(Cinnet)* Jack Torrance'ı andıran ilkel bir öfke yansır. Yeniden yaratılan denizcinin yaptığı ilk iş, kendisine eziyet eden yaratıcısını öldürüp, intihar etmek olur.

Bunun ardından gelen Vietnam sekansları neredeyse insanın içini rahatlatır. Bir gazeteci olan er Joker (Matthew Modine) kendini biraz serbest bırakır ve daha da kaçık tiplerle karşılaşır. Kadınları ve çocukları nasıl öldürebildiği sorulduğunda bir helikopterin nişancısı teknik bir cevap verir: "Çok kolay, nişan almakla fazla uğraşmak gerekmez." bir albaysa şöyle der, "Evlat, denizcilerimden tek isteğim emirlerime tanrı sözü gibi uymaları." Filmin doruk noktası, Hue şehri harabelerindeki muharebe sırasında yaşanan bir çatışmadır. Bu çatışma esnasında Joker'in müfrezesi, Vietkong keskin nişancısı olan bir kadınla karşılaşır: Çatışmayı kazanan bir taraf olmaz ve denizciler "The Mickey Mouse Club Marching Song"u söyleyerek gecenin içinde uzaklaşır. Sadece Kubrick, Disney'le bu şekilde oynamaya cesaret edebilirdi. **KN**

WITHNAIL AND I (1987)

Britanya (Handmade)
107dk, Renkli
Yönetmen: Bruce Robinson
Yapımcı: Paul M. Heller
Senaryo: Bruce Robinson
Görüntü Yönetmeni: Peter Hannan
Müzik: David Dundas, Rick Wentworth, Jimi Hendrix
Oyuncular: Richard E. Grant, Paul McGann, Richard Griffiths, Ralph Brown, Michael Elphick, Daragh O'Malley, Michael Wardle, Una Brandon-Jones, Noel Johnson, Irene Sutcliffe, Llewellyn Rees, Robert Oates, Anthony Wise, Eddie Tagoe

Bruce Robinson'un *Withnail and I'dan (Withnail ve Ben)* sonraki filmleri, şimdiye dek hayal kırıklığı yaratmış olabilir ama hiçbir şey, 1960'ların sonlarında Camden Town'da, kısmen kendi kendine yaratılmış fakirlik ve sefalet içinde geçen bir yaşama, pişmanlık dolu nostaljiyle bakan bir komedi olan ilk filminin verdiği, muhteşem biçimde kendine özgü zevkin etkisini azaltamaz. Richard Grant, aktör olarak (boşuna ve nadiren) rol ararken kenar mahallelerde takılan, üst orta sınıftan, kötü huylu Withnail rolünde son derece uygun ve komik bir biçimde aksi ve teatraldir. Paul McGann de daha sessiz, nispeten daha vicdanlı ve oldukça genç ev arkadaşı (filmin adındaki "ben") rolünde aynı ölçüde etkilidir. Hiç temizlenmeyen Kuzey Londra gecekondularının sefaletini geride bırakarak, ucuz bir tatil geçirmek için Whitnail'in domuz gibi şişman gay dayısı Monty'nin (Richard Griffiths) Göller Yöresi'ndeki kır evine giden fakir, içki ve uyuşturucu düşkünü çift, kırsal bölge yaşantısı ve dayının tutkuları karşısında şaşırır, sersemler ve hatta bunalır.

Whitnail and I, türünün neredeyse tek örneğidir. Anlattığı öykü (sonunda Whitnail'in hiç değişmeyecek sorumsuz tutumunun yanlışlığını görür ve yetişkinlere yakışır bir kariyer edinir), son derece komik görsel ve sözel esprilerin, geçmişte yaşananların anımsanmasına dair çok hafif grotesk abartının ve renkli karakterlerin verdiği hazzın (yoksa iticiliklerinin mi?) arkasında kalır. Hayret verici bir biçimde bütün olanlar, hatta "Camberwell Havucu" büyüklüğündeki esrarlı sigara bile, insana korkutucu derecede gerçek gelir. **GA**

GOOD MORNING, VIETNAM (1987)
Günaydın, Vietnam

ABD (Silver Screen, Touchstone)
119dk, Renkli
Yönetmen: Barry Levinson
Yapımcı: Larry Brezner, Mark Johnson
Senaryo: Mitch Markowitz
Görüntü Yönetmeni: Peter Sova
Müzik: Alex North
Oyuncular: Robin Williams, Forest Whitaker, Tung Thanh Tran, Chintara Sukapatana, Bruno Kirby, Robert Wuhl, J.T. Walsh, Noble Willingham, Richard Edson, Juney Smith, Richard Portnow, Floyd Vivino, Cu Ba Nguyen, Dan Stanton, Don Stanton
Oscar adaylıkları: Robin Williams (erkek oyuncu)

Makineli tüfek gibi espriler yapan stand-up komedyeni Robin Williams, *Moscow on Hudson (Hudson Nehrindeki Moskova)* ve *Popeye (Temel Reis)* gibi hayal kırıklığı yaratan filmlerde, perdede motor gibi işleyen ağzına hakim olurken, sonunda Barry Levinson'un komedi öyküsü *Günaydın, Vietnam*'da kendini tutmadan konuşma fırsatını buldu. Williams, Saygon'daki merkezinden Vietnam Savaşı'nı sürdüren askerlere, hiçbir şeye saygı göstermeyen, ukala şakalar (aslında Williams'ın stand-up şovunun, oturarak sunulan halidir) ve Motown parçaları yayınlayan, gerçek hayattan alınma ABD Silahlı Kuvvetler radyo DJ'i Adrian Cronauer'i canlandırır. Radyo yayınları esnasında, aralarında Bruno Kirby'nin muhteşem biçimde canlandırdığı, kendini komik sanan ama hiç de öyle olmayan bir teğmenin de bulunduğu subayların canını sıkmayı başarır.

Filmde çeşitli yan öyküler de yer alır: Cronauer'in üstleriyle çatışması, Vietnamlı bir kadınla yaşadığı aşk ilişkisi ve kadının kardeşiyle kurduğu arkadaşlık gibi. Bu film, Vietnam Savaşı sırasında geçen, Vietnamlılar'ı gerçek insanlar olarak betimleyen ender Amerikan filmlerinden biridir. Ancak filmin verdiği asıl zevk Williams'ın manik monologlarını izlemektir. Bu monologların çoğu doğaçlama gelişmişti ve yönetmen Levinson akıllıca bir kararla arkasına yaslanarak, kameranın bu enerjik patlamaların her birini tamamen kaydetmesine izin vermişti. **JB**

AU REVOIR LES ENFANTS (1987)
Hoşçakalın Çocuklar

Otobiyografik olduğu kabul edilmiş bu filmin geçeklere tam olarak ne kadar sadık kaldığı, ancak aktardığı anımsanan duyguların ve suçluluk hissinin yoğunluğundan anlaşılabilir. Julien (Gaspard Manesse), Nazi işgali altındaki Fransa'da, yatılı bir Katolik okulunda okuyan 12 yaşındaki bir öğrencidir. Savaşın, derslere ara verildiği, memnuniyetle karşılanan hava saldırısı uyarıları dışında, okul yaşantısının günlük düzenine pek bir etkisi yoktur ve buraya gelen üç yeni öğrenci, çocuk topluluklarının yabancılara uyguladığı ayinsel düşmanlığa maruz kalır. Kendisi de topluluğun dışında sayılabilecek Julien, yeni gelen çocuklardan biri olan Jean'la (Raphael Fejtö) arkadaşlık kurar. Samimiyetleri ilerledikçe, yeni gelen öğrencilerin hepsinin sahte isimler kullandığını keşfeder, ancak Yahudi düşmanlığının şiddetini ve Katolik rahiplerin tehlike altındaki bu çocukları kurtarmaya çalıştıklarını yavaş yavaş ve tam olarak kavrayamadan anlamaya başlar. İçinde bulundukları çember daralmaya başladığında, Yahudi çocukları ele veren ve akıl almaz bir kaderin kucağına atan, Julien'in istemeden yaptığı bir şey olur. Bu anın Julien'e sonsuza dek acı vereceğini anlarız.

Yazar ve yönetmen Louis Malle *(The Lovers-Aşıklar, 1958, Murmur of the Heart-Kalbin Fısıltısı, 1971, Atlantic City, 1980)* Hollywood tarzı bir savaş melodramıyla değil, okul yaşantısıyla, her gün yaşanan isteksizlikler ve keşiflerle, okul müdürünün tuhaf alışkanlıklarıyla, arkadaşlıklarla ve güvensizliklerle ilgilenir. Savaş, hava saldırısı uyarıları ve işgalci Nazilerin, tıpkı diğer bütün gruplar gibi, haydutlardan ve centilmenlerden oluşan tehlikeli bir karışım olması bilmecesiyle kendini hissettirir.

Malle her şeyi oğlanların keskin ama henüz biçimlenmemiş bakışı aracılığıyla görür ve teknik uzmanlığın yerine geçen açık dürüstlük sayesinde Manesse ve Fejtö'in oyunculukları son derece etkileyicidir. Malle'ın en kişisel filmi olan *Au Revoir Les Enfants* çok sayıda uluslararası ödül kazanmıştı (aralarında 1987 Venedik Film Festivali'nde aldığı Altın Aslan da olmak üzere) ve Malle için, sinemada Yeni Dalga dönemi sırasındaki gösterişli başlangıcından sonra bir ölçüde gerileyen kariyeri adına zafer kazanan son eseriydi. **DR**

Fransa / Batı Almanya (MK2, NEF, Nouvelles Éditions, Stella Films)
104dk, Renkli
Dili: Fransızca / Almanca
Yönetmen: Louis Malle
Yapımcı: Louis Malle
Senaryo: Louis Malle
Görüntü Yönetmeni: Renato Berta
Müzik: Camille Saint-Saëns, Franz Schubert
Oyuncular: Gaspard Manesse, Raphael Fejtö, Francine Racette, Stanislas Carré de Malberg, Philippe Morier-Genoud, François Berléand, François Négret, Peter Fitz, Pascal Rivet, Benoît Henriet, Richard Leboeuf, Xavier Legrand, Arnaud Henriet, Jean-Sébastien Chauvin, Luc Etienne
Oscar adaylıkları: Fransa (yabancı film), Louis Malle (senaryo)
Venedik Film Festivali Louis Malle (Altın Aslan), (OCIC Ödülü)

İngilizce adı: *Goodbye Children*

ABD (Fox, Amercent, Amer. Entert., Part., Gracie)

127dk, Renkli

Yönetmen: James L. Brooks

Yapımcı: James L. Brooks

Senaryo: James L. Brooks

Görüntü Yönetmeni: Michael Ballhaus

Müzik: Bill Conti

Oyuncular: William Hurt, Albert Brooks, Holly Hunter, Robert Prosky, Lois Chiles, Joan Cusack, Peter Hackes, Christian Clemenson, Jack Nicholson, Robert Katims, Ed Wheeler, Stephen Mendillo, Kimber Shoop, Dwayne Markee, Gennie James

Oscar adaylıkları: James L. Brooks (film), James L. Brooks (senaryo), William Hurt (erkek oyuncu), Holly Hunter (kadın oyuncu), Albert Brooks (yardımcı erkek oyuncu), Michael Ballhaus (görüntü yönetmeni), Richard Marks (kurgu)

Uluslararası Berlin Film Festivali: Holly Hunter (Gümüş Ayı–kadın oyuncu), James L. Brooks (Altın Ayı adaylığı)

BROADCAST NEWS (1987)
Haberler

Demokratların 1984'te düzenlenen kongresine aldığı davet, James L. Brooks'un 1987 yılında çektiği hızlı tempolu medya ve aşk filmine hakim olan heyecanlı ruha ilham vermişti. Eskiden kendisi de CBS televizyonunda haberci olarak çalışan Brooks, kahramanın kariyerindeki bir dönüm noktasını, klasik screwball komedi kavramının içine yerleştirir. Bu kez öykü, önemli bir kanalda habercilik yapmanın getirdiği baskılarla duygusal açıdan daha da tedirgin olan üç hırslı ve yetenekli insanın aşk üçgeni etrafında gelişir. Bir aşk öyküsü olan film aynı zamanda kendilerini güvende hissedebilecekleri tek aşk ilişkisinin işlerine duydukları bağlılık olduğunu sanan aşıkları konu edinir.

Jane Craig (Holly Hunter), her sabah masasında ağlayabilmek için işe erken gelen narin ve tertipli bir haber yapımcısıdır. Büyük bir televizyon kanalının Washington bürosunda çalışan Jane, haber merkezini, yeteneği temel alarak yönetir. Jane'e aşık olan Aaron Altman (Albert Brooks) iyi bir habercidir ama birkaç sorunu vardır: Kamera onu sevmez ve görünüşe göre Jane de. Tom Grunick (en cana yakın ve hesapçı rolünde William Hurt) Aaron'da bulunmayan her şeye sahiptir. Çekicidir, televizyonda iyi görünür ve fazla zeki değildir. Duygusal açıdan iki adamın arasında kalan Jane, *Haberler*'i muhteşem kılan bir karar verir: İşler sarpa sardığında, sert insanlar hiçbir şey yapmaz. Bazen kendini işe vermek, duygusal açıdan dürüst olmaktan daha kolay bir seçimdir; aslında işine aşık olmak, duygusal açıdan verilebilecek en dürüst karardır.

Yardımcı rollerden birinde Joan Cusack'ın oynadığı filmde, jenerikte belirtilmeyen ikincil bir rolde, enfes biçimde kurnaz Jack Nicholson, Grunick'in arkasını kollayan, kanalın baş spikerini canlandırır. "*Haberler*" artık Altman'ın gerçekleşmesinden korktuğu şov programlarına dönüştüğünden, televizyon haberlerine adanılan zaman başka bir zamana aitmiş gibi geliyor. Film hâlâ güldürüyor ve daha az zeki biri için reddedilmiş herhangi biri, acil bir yayın için düşmanı Grunick'e gelişmeleri aktarmak amacıyla haber merkezini aradığında, Aaron'un söylediği iğneleyici cümleyi unutamaz, "Benim burada söylediklerim, oradan çıkıyor." **KK**

HOUSEKEEPING (1987)

ABD (Columbia)
116dk, Rankcolor
Yönetmen: Bill Forsyth
Yapımcı: Robert F. Colesberry
Senaryo: Bill Forsyth
Marilynne Robinson'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Michael Coulter
Müzik: Michael Gibbs
Oyuncular: Christine Lahti, Sara Walker, Andrea Burchill, Anne Pitoniak, Barbara Reese, Margot Pinvidic, Bill Smillie, Wayne Robson, Betty Phillips, Karen Austin, Dolores Drake, Georgie Collins, Tonya Tanner, Leah Penny, Brian Linds

Bill Forsyth'ın Amerika'da çektiği ilk film, İskoçya'da çektiği filmlerin garip, eksiltili, acı tatlı mizahını (içine melodram katılmış muziplikler) yabancı bir ortama taşır. *Housekeeping,* Pasifik'in kuzeybatı kıyısında bir yerlerde geçer. Anneleri ölen iki genç kız, istenmeyen hediyelermişçesine bir akrabadan diğerine geçtikten sonra, kendilerini eksantrik teyzeleri Sylvie'nin gözetiminde, ıssız bir bölgede, göl kenarındaki bir evde bulur. Christine Lahty'nin incelikle canlandırdığı Sylvie kendine ait bilinmez bir müzikle hareket eder. Bakışları yumuşak ama kaçamaklıdır ve daima en beklenmedik biçimlerde davranır. Kızlar büyüdükçe, büyük kız kardeş (Andrea Burchill) utanç veren teyzesinden uzaklaşmaya başlarken, küçük kız kardeş (Sara Walker) belki de buna bir tepki verircesine teyzesine iyice yakınlaşır.

Forsyth nadiren kolay çözümler sunar ya da bir yargıda bulunur. Film herhangi bir mesele bir yere düzgünce bağlanmadan ya da çözümlenmeden, belirsiz bir biçimde biter. Kızlarla ilgilenilmesi gerekebileceğini düşündükleri için ziyarete gelen yöre kadınları kötü niyetli değildir, sadece bu alışılmadık ev halkı hakkında ne düşünmeleri gerektiğini bilemediklerinden şaşkın ve endişelidirler. *Housekeeping* eksiklikler ve az çok hissedilen hüsran, çözümlenmemiş mitler ve ölümün daha karanlık imalarına dönüşen geçicilik hissi üstüne bir filmdir. Son kertede, sesini asla yükseltmeyen ama insanın aklında sinsi bir fısıltı gibi kalan, hoş, hüzünlü bir filmdir. **PK**

THE PRINCESS BRIDE (1987)
Prenses Gelin

ABD (Act III, Buttercup, Princess Bride)
98dk, Renkli
Yönetmen: Rob Reiner
Yapımcı: Rob Reiner, Andrew Scheinman
Senaryo: William Goldman
kendi kitabından
Görüntü Yönetmeni: Adrian Biddle
Müzik: Willy De Ville, Mark Knopfler
Oyuncular: Cary Elwes, Mandy Patinkin, Chris Sarandon, Christopher Guest, Wallace Shawn, André the Giant, Fred Savage, Robin Wright Penn, Peter Falk, Peter Cook, Mel Smith, Carol Kane, Billy Crystal, Anne Dyson, Margery Mason
Oscar adaylıkları: Willy De Ville (film şarkısı)

Rob Reiner'in sıcak peri masalı macerası *The Princess Bride (Prenses Gelin),* fantezinin etkileyiciliğine hiç zarar vermeksizin, sahteliğinin altında yatan kinayeyi incelikle deşer. Öyküyü anlatan, şüpheci erkek torununa en sevdiği kitaplardan birini okuyan bir büyükbabadır (Peter Falk) ve Reiner torunun başlangıçtaki dik kafalılığını, hem üstesinden gelmesi gereken bir mesele hem de bir emniyet ağı olarak kullanır. Hayali Florin krallığında yaşayan güzel Buttercup (Robin Wright) sevdiği çiftçi çocuktan (Cray Elwes) ayrılmak zorunda bırakılmış, kötü ruhlu Prens Humperdinck'le evlendirilmiş ve alçak Vizzini (Wallace Shawn) tarafından kaçırılmıştır.

Renkli karakterler ve maceralar, en iyi oldukları anlarda Disney'in animasyon filmlerinin canlı kopyaları gibidir ve araya sevilen pek çok başka Hollywood anısı katılmıştır. Dev Andre, Andy Devine'la Ayı Şişçene'nin bir karışımı gibidir. Mandy Patinsin'in canlandırdığı etkileyici Inigo Montoya, Gene Kelly'nin *The Pirate*'taki *(Kara Şeytan)* halini anımsatır. Kaba etnik espriler (Billy Crystal'ın Mel Brooks'u andırır Mucize Max canlandırması) bile bu rüya balonunu delemez ve canlı oyuncu kadrosu büyük başarı kazanır. William Goldman'ın kendi romanından uyarladığı filmde Christopher Guest altı parmaklı bir sadisti, Peter Cook peltek bir rahibi ve Carol Kane Max'ın karısını canlandırır. **JRos**

ABD (MGM) 102dk, Technicolor
Yönetmen: Norman Jewison
Yapımcı: Norman Jewison, Patrick J. Palmer
Senaryo: John Patrick Shanley
Görüntü Yönetmeni: David Watkin
Müzik: Dick Hyman
Oyuncular: Cher, Nicolas Cage, Vincent Gardenia, Olympia Dukakis, Danny Aiello, Julie Bovasso, John Mahoney, Louis Guss, Feodor Chaliapin Jr., Anita Gillette, Leonardo Cimino, Paula Trueman, Nada Despotovich, Joe Grifasi
Oscar: Cher (kadın oyuncu), Olympia Dukakis (yardımcı kadın oyuncu), John Patrick Shanley (senaryo)
Oscar adaylıkları: Patrick J Palmer, Norman Jewison (film), Norman Jewison (yönetmen), Vincent Gardenia (yardımcı erkek oyuncu)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Norman Jewison (Gümüş Ayı–yönetmen) ve (Altın Ayı adaylığı)

MOONSTRUCK (1987)
Ay Çarpması

Yönetmen Norman Jewison'un İtalyan asıllı Amerikalı ailelere adanmış hoş filmi *Ay Çarpması*'nın yıldızı, sağlam ve güvenilir (bunu sönük ve sıkıcı olarak okuyun) Johnny Cammareri'yle (Danny Aiello) evlenmek üzere olan dul Loretta Castrorini rolündeki, şarkıcılıktan oyunculuğa geçen Cher'dir. Johnny hasta annesiyle ilgilenmeye gittiğinde, Loretta Johnny'den uzaklaşmış olan kardeşi Ronny'i (Nicholas Cage) bulup, düğünlerine davet etme işini üstüne vazife edinir. Ancak birbirlerini tanımaya başlayan çift, aşık olur.

Bu romantik komedinin merkezinde yer alan aşk öyküsü, Cage'in ve özellikle Cher'in (bu rolle Oscar kazanmıştı) baş rollerdeki harika oyunculukları sayesinde eğlenceli ve canlı bir hal alır. Cher kuaför salonuna bir kez uğradıktan sonra demode ördekten, alımlı kraliçeye dönüşerek, çağdaş bir Sindrella olma şansını yakalar. Ama gelişmelerin tadı tuzu olan, özellikle Loretta'nın çapkın babası rolündeki Vincent Gardenia ve annesi Rose rolündeki Olympia Dukakis olmak üzere, senaryo yazarı John Patrick Shanley'in kelimelerini çeşni katarak dillendiren yardımcı oyunculardır. Çok taklit edilmiş ama henüz daha iyisiyle karşılaşmadığımız zevk veren bir film. **JB**

ABD (Paramount)
119dk, Technicolor
Yönetmen: Brian De Palma
Yapımcı: Art Linson
Senaryo: David Mamet,
Eliot Ness, Paul Robsky ve Oscar Fraley'in romanından,
Görüntü Yönetmeni: Stephen H. Burum
Müzik: Ennio Morricone
Oyuncular: Kevin Costner, Sean Connery, Charles Martin Smith, Andy Garcia, Robert De Niro, Richard Bradford, Jack Kehoe, Brad Sullivan, Billy Drago, Patricia Clarkson, Vito D'Ambrosio, Steven Goldstein, Peter Aylward, Don Harvey, Robert Swan
Oscar: Sean Connery (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Patrizia von Brandenstein, William A. Elliott, Hal Gausman (sanat yönetmeni), Marilyn Vance (kostüm), Ennio Morricone (müzik)

THE UNTOUCHABLES (1987)
Dokunulmazlar

Chicago'da içki yasağı yılları ve birisinin şehirde ellerini kollarını sallayarak gezinen şu sinir bozucu gangsterlere çekidüzen vermesi gerek. Bunu yapacak olan adam tabii ki kötü adamların ve içlerinde en kötüsü olan Al Capone'un (Robert De Niro) işini bitirmek için, bir grup polisin ve adalet savaşçısının yardımıyla kendi özel birimini kuran, Hazine ajanı Eliot Ness (Kevin Costner).

Yönetmen Brian De Palma'nın suça teslim olmuş Rüzgarlı Şehir tasavvuru, kendisinden öncekilerin pek çoğundan daha kanlıdır ama De Palma kan revanın öyküsünün ya da oyuncularının performanslarının etkisini azaltmasına izin vermez. Costner, De Niro'nun ve Sean Connery'nin son derece güçlü oyunculukları karşısında, kendi oyunculuğunun düzeyini yüksek tutmayı başarır. David Mamet'in yazdığı diyalogların en iyileri, dünyadan bıkmış bir polis rolündeki Connery'e düşer. Bunlardan en unutulmazı, "seninkilerden birini hastaneye yolluyor, sen onunkilerden birini morga" konuşmasıdır. Filme hazırlık çalışmasında De Niro, karakterinin havasına girebilmek için, insan içine bir sürü kilo almış ve Capone'nin terzisinin diktiği takım elbiseleri (ve söylentiye göre iç çamaşırları) giymiş olarak çıkıyordu.

Etkileyici sahnelerle (tren istasyonundaki Odessa Merdivenleri sekansı ve Capone'un beysbol sopasıyla attığı bir dayakla biten toplantısı gibi) dolu olan *Dokunulmazlar*, Amerikan tarihinin özellikle kanlı bir dönemine büyüleyici ve sürükleyici bir bakış sunmayı sürdürmekte. **JB**

HONG GAO LIANG (1987)
Kızıl Mısır Tarlaları

Çin (Xi'an)
91dk, Eastmancolor
Dili: Mandarin
Yönetmen: Zhang Yimou
Yapımcı: Tian-Ming Wu
Senaryo: Jianyu Chen, Wei Zhu, Yan Mo'nun Red Sorghum ve Sorghum Wine isimli kitaplarından
Görüntü Yönetmeni: Changwei Gu
Müzik: Jiping Zhao
Oyuncular: Gong Li, Wen Jiang, Rujun Ten, Liu Jia, Cunhua Ji, Ming Qian, Yimou Zhang
Uluslararası Berlin Film Festivali: Yimou Zhang (Altın Ayı)

İngilizce adı: Red Sorghum

Çin Halk Cumhuriyeti'nden Zhang Yimou'nun 1988 Berlin Uluslararası Film Festivali'nde Altın Ayı kazanan uzun metrajlı filmi, yerel tarihle efsaneleri birleştirir. Babasının yaşlı ancak zengin bir cüzamlıya sattığı, daha sonra soyguncu kılığındaki tahtırevan taşıyıcısının kaçırdığı ve sonunda süpürge darısı şarabı üreten bir damıtım evinin başına geçen genç bir kızın maceralarını anlatır.

Hong Gao Liang (*Kırmızı Süpürge Darısı*), *Yellow Earth* (*Sarı Toprak*, 1984), *The Big Parade* (*Büyük Tören*, 1986) ve *Old Well* (*Eski Kuyu*, 1986) filmlerinin görüntü yönetmeninin ilk uzun metraj filmiydi. Çinli sinema sanatçılarının ünlü "Beşinci Kuşağı"nın önde gelen üyelerinden biri olan Zhang, kameramanlık ve oyunculuk (*Old Well-Eski Kuyu*'da başrol oynuyordu) geçmişinden ötürü bu grubun en yeteneklilerinden biri olarak tanınıyordu.

Kahramanın perdede görülmeyen torunu tarafından anlatılan öykü, 1920'lerin sonlarıyla, 1930'ların başlarında geçer ve Japon işgaliyle son bulur. Olaylar dizisi genelde epey ilgi çekici (ilk bölümlerde lirik, ortalara doğru tuhaf, sonlarda kanlı ve gerilimli) olsa da bölümlere ayrılmış yapı, öyküyü oldukça parçalar; ve film insanın aklında, daha çok birbirlerinden ayrı düşünebilecek önemli sahnelerle kalır. Filmde, daha sonra Çin'in ana topraklarındaki sinemanın önemli aktrislerinden biri ve Zhang'ın diğer filmlerinin yıldızı olan Gong Li ilk kez rol alır. Zhang'ın Gong'la çektiği ilk dönem filmleri *Ju Dou* ve *Da Hong Deng Long Gao Gao Gua* (*Kırmızı Feneri Kaldır*) gibi *Hong Gao Liang* (*Kızıl Mısır Tarlaları*) da hem alenen hem de üstü örtülü bir biçimde Çin topraklarında sürmekte olan feodalizmi ele alır. **JRos**

THE DEAD (1987)
Ölüler

Britanya (Liffey, Zenith)
83dk, Renkli
Yönetmen: John Huston
Yapımcı: Wieland Schulz-Keil, Chris Sievernich
Senaryo: Tony Huston, *James Joyce'un öyküsünden*
Görüntü Yönetmeni: Fred Murphy
Müzik: Alex North
Oyuncular: Anjelica Huston, Donal McCann, Dan O'Herlihy, Donal Donnelly, Helena Carroll, Cathleen Delany, Ingrid Craigie, Rachael Dowling, Marie Kean, Frank Patterson, Maria McDermottroe, Sean McClory, Kate O'Toole, Maria Hayden, Bairbre Dowling
Oscar adaylıkları: Tony Huston (senaryo), Dorothy Jeakins (kostüm)

Merhum John Huston kariyerinin büyük kısmını, edebiyat uyarlamaları üstüne kurulu bir sinemaya adamıştı. Başarıyla seçilmiş oyuncular ve akıcı bir öykülemeye sahip ama sıklıkla *Malta Şahini*, *The Red Badge of Courage* (*Kızıl Cesaret Nişanı*), *Moby Dick*, *The Man Who Would Be King* (*Kral Olacak Adam*), *Wise Blood* (*Bilge Kan*) ve *Under the Volcano* (*Volkanın Altında*) gibi ağır sıkletlere duyduğu ilginin sınırladığı filmleri, olsa olsa "sadık" indirgemeleri garantiliyordu. James Joyce'un Dubliners'ındaki (Dublinliler) son öyküsünün uyarlaması olan son filmi *The Dead* (*Ölüler*) bu tutumun en mükemmel örneğidir: öyküyü kitabın geri kalanından ve büyük ölçüde kusursuz biçimde oluşturulmuş dilinden soyutlar ve sonra da geri kalanlarla elinden geleni yapar.

Oğlunun yazdığı bir senaryoyla çalışan ve Gretta Conroy rolünde kızı Anjelica'yı oynatan Huston, özgün esere ve diyaloglarına titiz bir düşkünlükle sadık kalır ve herkes tarafından kabullenilmiş kısıtlılığına rağmen, filmin belirli bir konuya yoğunlaşmış yalınlığı ve arılığı bir tür mükemmelliğe ulaşır. Canlı İrlanda ruhu filmden neredeyse tamamen çıkarılmıştır ve Fred Murphy'nın süzülen kamera hareketleri incelikle gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda Huston'ın hızla yaklaşan kendi ölümünü değerlendirişinde, muhteşem bir dürüstlük ve sükunet de bulunur. **JRos**

ABD (Paramount)
123dk, Technicolor
Yönetmen: Adrian Lyne
Yapımcı: Stanley R. Jaffe, Sherry Lansing
Senaryo: James Dearden
Görüntü Yönetmeni: Howard Atherton
Müzik: Maurice Jarre
Oyuncular: Michael Douglas, Glenn Close, Anne Archer, Ellen Hamilton Latzen, Stuart Pankin, Ellen Foley, Fred Gwynne, Meg Mundy, Tom Brennan, Lois Smith, Mike Nussbaum, J.J. Johnston, Michael Arkin, Sam Coppola, Eunice Prewitt
Oscar adaylıkları: Stanley R. Jaffe, Sherry Lansing (film), Adrian Lyne (yönetmen), James Dearden (senaryo), Glenn Close (kadın oyuncu), Anne Archer (yardımcı kadın oyuncu), Michael Kahn, Peter E. Berger (kurgu)

FATAL ATTRACTION (1987)
Öldüren Cazibe

Yönetmen Adrian Lyne bu kabus gibi (kabul etmeliyiz ki kadın düşmanı) filmle, dünyanın her yanında erkeklerin koltuklarında kıvranmalarına sebep olmuş ve İngiliz diline Bunny Boiler (saplantılı kadın) terimini eklemişti. Dan Gallagher (Michael Douglas), karısı ve çocukları bir seyahatteyken, iş arkadaşı Alex Forrest'la (Glenn Close) tek gecelik bir ilişki yaşar. Ancak Alex tek geceden fazlasını ister ve gitgide şiddetlenen reddedilmişlik sanrıları, sonunda sahip olamadığı şeyi, kazıklı çitleri olan bir evde yaşayan, düzgün Amerikan ailesinin mükemmel örneğini yok etmek üzere patlar. Görünüşe göre 1980'lerin güçlü, bağımsız kadınlarının aslında tek isteği June Cleaver (Amerika'da 1950'lerin televizyon karakterlerinden biri, ideal eş ve annenin temsilcisi. Cleaver aynı zamanda satır demektir.) olabilmektir ama bunu başaramazlarsa "Satırlı June" olmak da işe yarar.

Öldüren Cazibe, Hollywood elini sömürü sineması pazarına atarsa, karşımıza ne çıkacağının harika bir örneğidir. Lyne kadar gösterişli olmayan ve üslubu içeriğin üstünde tutmayan bir yönetmenle ve Douglas'la Close gibi yıldızlardan yoksun, bu son derece sıradan, neredeyse video pazarına yönelik bir film olur, belki de bir "kesip biçme filmi" olarak pazarlanırdı. Ancak tipik Hollywood cilasıyla film bir saygınlık halesi kazanır; bu bir korku filmi değil, aynı zamanda (belki) erotik imaları olan bir aile dramı artı gerilim filmi gibi görünür. Numara işe yaramış ve film 1987'nin en başarılı yapımlarından biri olmuştu. **MK**

Hong Kong (Cinema City, Film Workshop)
98dk, Renkli
Yönetmen: Siu-Tung Ching
Yapımcı: Hark Tsui
Senaryo: Kai-Chi Yun, *Songling Pu'nun romanından*
Görüntü Yönetmeni: Poon Hang-Sang
Müzik: Romeo Diaz, James Wong
Oyuncular: Leslie Cheung, Joey Wong, Wu Ma, Wang Zuxian, Liu Zhaoming

İngilizce adı: *A Chinese Ghost Story*

SINNUI YAUMAN (1987)
Çin Hayalet Hikayesi

İş fantastik filmlere geldiğinde, hayal gücü açısından Hong Kong Hollywood'u yaya bırakır. Bu 1987 kült klasiği, Sam Raimi, Jean Cocteau, George Méliès ve Tim Burton'un bir bileşimi gibidir. Bu aynı zamanda aşk öyküsü, kılıç ve büyü masalı ve komedi olan, bir hayalet öyküsüdür. Leslie Cheung, terkedilmiş bir tapınağa musallat olan esrarengiz bir güzele (Joey Wong) aşık olan genç, toy bir icra memurunu canlandırır. Ne yazık ki kadın, yaşayanların ruhlarıyla beslenen eski bir ağaç ruhunun oda hizmetçisidir, bu yüzden Cheung sevgilisini ölümden beter olan bir kaderden kurtarmak için, kendisini koruyan Taoist bir kılıç ustasıyla birlikte, öteki dünyaya gider. Bu film, izlemek için muhteşemdir, özellikle iskeletlerin harekete geçtiği, ruhların oyun oynamaya çıktığı ve her şeyin olabilirmiş gibi gözüktüğü ve muhtemelen olacağı kadifemsi gece sekanslarında. Özel efektler gerçekten sıradışıdır: Uçuşan giysileri ve ay ışığında ışıldayan hançerleriyle insanlar havada uçar (bunların optik işlemlerden geçirilmiş görüntüler değil dublör işi çalışmalar olduğunu unutmayın); kötü bir dil yuvarlanarak açılır ve odayı sapık, esnek bir sümüklüböcek gibi yalar geçer; bu arada cehennem, başlı başına abartılı bir korku tüneli gibidir. Filmin sınırsız, sevimli fiziksel güldürüsü pek işe yaramaz ama şaşırtıcı derecede lirik, tensel romantizmi etkilidir ve tadı çıkarılacak o kadar çok şey vardır ki yer yer beceriksizleşen öykü anlatımını görmezden gelmek kolaydır. **TCh**

MUJERES AL BORDE DE UN ATAQUE DE NERVIOS (1988)
Sinir Krizinin Eşiğindeki Kadınlar

İspanya (El Deseo, Laurenfilm) 90dk, Eastmancolor
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Pedro Almodóvar
Yapımcı: Pedro Almodóvar
Senaryo: Pedro Almodóvar
Görüntü yönetmeni: José Luis Alcaine
Müzik: Bernardo Bonezzi, C. Curet Alonso, Ventura Rodríguez
Oyuncular: Carmen Maura, Antonio Banderas, Julieta Serrano, Rossy de Palma, María Barranco, Kiti Manver, Guillermo Montesinos, Chus Lampreave, Yayo Calvo, Loles León, Ángel de Andrés López, Fernando Guillén, Juan Lombardero, José Antonio Navarro, Ana Leza
Oscar adaylıkları: İspanya (yabancı film)
Venedik Film Festivali: Pedro Almodóvar (Golden Osella—senaryo)

İngilizce adı: *Women on the Verge of a Nervous Breakdown*

En İyi Yabancı Film Oscarı'na aday gösterilmesi sayesinde (Pedro Almodóvar'ın kariyerinde ilk kez), *Sinir Krizinin Eşiğindeki Kadınlar*, İspanyol yönetmenin uluslararası statüsünü pekiştirdi. Film kesinlikle Almodóvar'ın önceki çalışmalarının en kayda değer yanları üzerinden gelişir: hislerin köklü öznelliği, duyguların abartılması ve melodramla komedinin tuhaf bir karışımı.

Öykünün konusunun melodram türüne ait olduğu aşikardır. Pepa Marcos (Carmen Maura) ve evli bir adam olan aşığı Iván (Fernando Guillén), yaşamlarını filmlere dublaj yaparak kazanır. Adam bir gün kadının telesekreterine bir mesaj bırakarak, ayrılmak istediğini belirtir. Bir açıklama için kendisiyle son kez görüşmeye karar veren Pepa, Iván'ın aile yaşamını araştırır ve bir psikiyatri hastanesinden yeni taburcu edilen karısının onu öldürmeyi planladığını öğrenir. Iván'ın ihanetine rağmen Pepa, onun yeni aşığıyla birlikte yola çıkmak üzere olduğu havaalanına koşar ve hayatını kurtarır. Pepa'ya şükran duyan Iván onunla barışmaya çalışır ama Pepa onu reddeder.

Sinir Krizinin Eşiğindeki Kadınlar, melodramlara özgü anlarla dolu olsa da Almodóvar'ın öyküyü geliştirme biçimi, daha çok filmi dolduran eksantrik karakterlere dayanan kendine özgü mizah anlayışını ortaya serer. Pepa telefonda kayıp aşığını ararken, dairesi her tip insanla dolup taşar: Şii bir teröristle ilişki yaşadığı için polisten kaçan arkadaşı Candela (María Barranco); Pepa taşındıktan sonra daireyi kiralamak isteyen kekeme, genç bir adam; ve Iván'ın çantasında silah taşıyan deli karısı. Herkes öylesine çaresiz ve onca çaresizliğin tek bir mekanda toplanması öylesine abartılıdır ki sadece kahkahalarla gülebiliriz. Her hareketin karşılığını bulması ve vodvile özgü durumlar filmin bir komedi fars gibi görünmesine yol açabilir ama Almodóvar'ın şaşmaz dokunuşu, kitsch olanı, canlı renkleri ve genelde abartıyı yükseltişiyle, fark yaratır.

Sinir Krizinin Eşiğindeki Kadınlar, çılgınca mizahının ötesinde mutluluk ve yalnızlık üstüne dokunaklı bir kadın monologudur. Serbest bir biçimde Jean Cocteau'nun 1930 yılında yazdığı oyunu The Human Voice'dan esinlenen film, Almodóvar'ın ilham perisi Carmen Maura'nın muhteşem yeteneğine vitrinlik eder. Bu filmde uluslararası bir yıldız olmaya doğru önemli bir adım atan Antonio Banderas'ı da unutmamak gerekir. **DD**

Hollanda / Fransa (Argos, Golden Egg, Ingrid, MGS, Movie Visions)
107dk, Renkli

Dili: Flemenkçe / Fransızca / İngilizce

Yönetmen: George Sluizer

Yapımcı: George Sluizer, Anne Lordon

Senaryo: Tim Krabbé, George Sluizer,
Tim Krabbé'nın The Golden Egg ısımlı romanından

Görüntü Yönetmeni: Toni Kuhn

Müzik: Henny Vrienten

Oyuncular: Bernard-Pierre Donnadieu, Gene Bervoets, Johanna ter Steege, Gwen Eckhaus, Bernadette Le Saché, Tania Latarjet, Lucille Glenn, Roger Souza, Caroline Appéré, Pierre Forget, Didier Rousset, Raphaeline, Robert Lucibello, David Bayle, Doumee

İngilizce adı: *The Vanishing*

SPOORLOOS (1988)
Kayboluş

Hollandalı gazeteci ve yazar Tim Krabbé'nin 1984'te yayınlanan çok satan romanı The Golden Egg (Altın Yumurta), yönetmen George Sluizer'ın çok iyi övgüler alan gerilim filmi *The Vanishing* için kaynak metin olmuştu. Tıpkı kitap gibi film de kız arkadaşı Saskia (Johanna ter Steege) Fransa'ya yaptıkları bir yolculuk sırasında bir benzin istasyonunda esrarengiz biçimde kaybolan, genç bir Hollandalı olan Rex Hofman'ın (Gene Bervoets) öyküsünü anlatır. Kız arkadaşına ne olduğunu öğrenmeyi aklına takan ve onun kaybıyla ıstırap çeken Rex, kendi başına, hayatını tamamen ele geçiren uluslararası bir arama kampanyası düzenler.

İzler silindikten ve polis dosyayı kapattıktan yıllar sonra, Rex bunu hala suçluluk duygusuyla ve Saskia'yı anmak için Fransa'yı baştan aşağı kat etmektedir. Bu arada yeni kız arkadaşını da kendinden uzaklaştırıp, sonunda kaybeder. Sakia'yı kendinden beklenmeyecek biçimde kaçırmış olan Raymond Lemorne (Bernard-Pierre Donnadieu) adındaki Fransız kimya öğretmeni, her şeyi anlatmayı teklif ederek ortaya çıkar. Ancak tek bir şartla, eğer Rex kız arkadaşının başına gelenleri aynen yaşamayı baştan kabullenirse. Rex isteksizce kabul eder çünkü en kötüsü "ne olduğunu bilmemektir." Raymond, Saskia'yı öldürdüğünü anlatır. Cinsel ya da kişisel sebeplerle değil, sadece böylesine kötü bir eylemi gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğini görmek için. Rex kendi arzusuyla bir uyku hapı alır ve filmin sondan bir önceki sahnesinde, kendini dar bir tabutun içinde, canlı canlı gömülmüş bulur. *The Vanishing*, Rex'le Saskia'nın esrarengiz "çifte kayboluşları" hakkındaki bir habere yavaşça yaklaşarak biter. Bu arada Raymond kır evinde düşünceli bir biçimde oturmakta; ve olanlardan habersiz karısı, çiftin başka hiçbir işaret taşımayan mezarları üzerindeki çiçekleri sulamaktadır.

Gizem-korku-gerilim uslubuna sadık kalmasına ve uluslararası tanıtımında Hitchcock tarzı çağdaş bir film olarak sunulup, böyle kabul görmesine rağmen, *The Vanishing*'in hüzünlü müziği, melodramı andırır havası ve gerçekleri ortaya çıkarmaktan ziyade bizzat yaşamaya odaklanması, filmi geleneksel türlerin kalıplarıyla incelemeyi son derece zor kılar. Sluizer'in filmi en çok, her biri ulusal, belirli bir kültüre özgü boyutlar taşıyan, kendilerine özgü bir tür olan Hollanda gerilim filmleri grubuna aittir. Bu grubun diğer örnekleri Paul Verhoeven'in *Die Vierde Man*'ını (*Dördüncü Adam*), Dick Maas'ın *De Lift*'ini (*Asansör*) ve *Amsterdamned*'ını (*Amsterdam Laneti*) ve bir ölçüde de Marleen Gorris'in *Gebroken Spiegels*'ini (*Kırık Oyunlar*) içerir. Farklı türlerin bazı alışıldık yaklaşımlarını almakla birlikte ve her birindeki "yaratıcı" yönetmen izleri taşıyan öğelere rağmen, bu filmlerin hepsinde belirleyici olan, belli bir konuya takılmış olmalarıdır. Erkek kahraman, normal bir ilişkide, kadın partnerine bağlanmakla (evlilik ve getireceği tek eşlilik, heteroseksüellik ve yaşam boyu bağlılık gibi tüm yasal ve sosyal zorunlulukların yaklaşması ya da gerçekleşmesi) ilgili kaygılar yaşar. Tıpkı İtalyan giallo'su (ucuz gerilim filmi) gibi, en bilindik ve saygın örneği *The Vanishing* olan Hollanda gerilim sineması da bir türden ziyade, türlere özgü basit tanımlara direnen bir grup filmden oluşur. **SJS**

GB

BULL DURHAM (1988)

ABD (Mount)
108dk, Renkli
Yönetmen: Ron Shelton
Yapımcı: Mark Burg, Thom Mount
Senaryo: Ron Shelton
Görüntü Yönetmeni: Bobby Byrne
Müzik: Michael Convertino
Oyuncular: Kevin Costner, Susan Sarandon, Tim Robbins, Trey Wilson, Robert Wuhl, William O'Leary, David Neidorf, Danny Gans, Tom Silardi, Lloyd T. Williams, Rick Marzan, George Buck, Jenny Robertson, Gregory Avellone, Garland Bunting
Oscar adaylıkları: Ron Shelton (senaryo)

Senarist-yönetmen Ron Shelton beysbol ikinci ligindeki tecrübelerini bu zeki, çok seksi komediye katmış; ve yönettiği ilk filmi, beysbola, şehvetli kadınlara ve koca yürekli sıradan insanlara duyduğu sevgiyi anlatmak için kullanmıştı.

Bull Durham'ın ana karakteri, beysbol hastası, amatör felsefeci, kendini kısıtlamayan, iyi eğitimli Annie'dir (Susan Sarandon). Annie her yıl Durham Bulls'tan bir oyuncuyu, yatağını paylaşması ve yaşam tecrübelerinden (bazen partnerine Walt Whitman okumak için onu yatağa bağlar) faydalanması için seçer. "Milyon dolarlık kolu ve beş sentlik beyni olan" atıcı, kıt zekalı çaylak Ebby "Nuke" LaLoosh'u seçen Annie, iş işten geçtikten sonra kariyerinin sonuna yaklaşan yaşlı bir tutucu olan Crash Davis'in (Kevin Costner) daha klas bir seçenek olduğunu fark eder. Bu arada Crash, Nuke'a erkekçe tavsiyeler vererek, atıcının köşesinde düzenlediği maç ortası derslerinde, medyayla karşılaşmalar ve terliklerde mantar gelişmesini önlemek gibi konuları bıkkınlıkla açıklarken, en komik anların bazılarını sunar. Tabii ki zeki, güçlü diyaloglarıyla, son derece sürükleyici oyunculuklarla, harika film müzikleriyle ve Sarandon'la Costner arasında geçen tam anlamıyla ateşli seks sahneleriyle (ama Sarandon'un, perdenin dışındaki partneri Robbins olmuştu) bu film aslında hayat denilen büyük oyun hakkındadır. **AE**

ARIEL (1988)

Finlandiya (Villealfa)
73dk, Eastmancolor
Dili: Fince
Yönetmen: Aki Kaurismäki
Yapımcı: Aki Kaurismäki
Senaryo: Aki Kaurismäki
Görüntü Yönetmeni: Timo Salminen
Oyuncular: Turo Pajala, Susanna Haavisto, Matti Pellonpää, Eetu Hilkamo, Erkki Pajala, Matti Jaaranen, Hannu Viholainen, Jorma Markkula, Tarja Keinänen, Eino Kuusela, Kauko Laalo, Jyrki Olsonen, Esko Nikkari, Marja Packalén, Mikko Remes

Ani bir kararla işten ayrılan ve işten çıkarılan bir madenciyle (Turo Pajala) yola çıkan bir kadın (Susanna Haavisto), "Umarım buna pişman olmam," der. Daha sonra adam, işlemediği bir cinayet yüzünden hapse girdiğinde, dini, sabit bir adresi, ailesi ya da arkadaşları olmadığını beyan eder. Yeni edindiği suçlu arkadaşlarından biri ülkeden kaçmaya çalışırken, şu ünlü son sözleri söyleyerek ölür: "Kalbimi bir çöplüğe gömün."

Sinema dilini tuhaf bir mizah duygusu aktaracak biçimde geliştirmiş biri varsa, bu Finlandiyalı yönetmen Aki Kaurismaki'dir. Filmleri, toplumun marjinal yönlerine adanmışlıklarını inkar edercesine alaycı, cansız ve umursamaz görünür. 1980'lerde gerçekleştirdiği en iyi çalışmalarından biri olan *Ariel* (Shakespeare'in Fırtına'sındaki şakacı hayalet), sıradan insanların yaşadıkları talihsizlikler üstüne aman vermez bir ibret öyküsüdür. Ne var ki bu insanlar kaderlerine lanet okumaz ya da itiraz etmezler; en büyük beklentileri herhangi bir yere gitme fırsatıdır, neresi olursa olsun.

Kariyerinin bazı dönemlerinde, özellikle kamuya yönelik beyanlarında Kauurismaki, onulmaz derecede ciddiyetsiz gözükmüştü. Ancak *Ariel*'in işaret ettiği tatsız olasılıklar ve kararlı minimalizmi (Robert Bresson'un ciddiyetine yaklaşır), ele aldığı konularla samimi bir biçimde ilgilendiğini gösterir. Kaurismaki'nin 2002'de *Man Without A Past*'le (*Geçmişi Olmayan Adam*) ulaşacağı önemin işaretlerini veren *Ariel*, kendini ipnotize eder gibi izlettirir. **AM**

THE THIN BLUE LINE (1988)
İnce Mavi Çizgi

ABD (American Playhouse)
103dk, Renkli
Yönetmen: Errol Morris
Yapımcı: Mark Lipson
Senaryo: Errol Morris
Görüntü Yönetmeni: Robert Chappell, Stefan Czapsky
Müzik: Philip Glass
Oyuncular: Randall Adams, David Harris, Gus Rose, Jackie Johnson, Marshall Touchton, Dale Holt, Sam Kittrell, Hootie Nelson, Dennis Johnson, Floyd Jackson, Edith James, Dennis White, Don Metcalfe, Emily Miller, R.L. Miller

Errol Morris'in üçüncü uzun metraj belgesel filmi (*Gates of Heaven-Cennetin Kapıları*, 1978 ve *Vernon, Florida*'nın, 1981 ardından çektiği), 1976'da Dallas polisinden bir memurun öldürülmesini, sorunlu bile olsa, sürükleyici bir biçimde canlandırır ve soruşturur. Bu vaka üzerinde yıllarca çalışan araştırmacı bir dedektif-gazeteci olan Morris, idam edilmeye çok yaklaşan ve hayatı bu film sayesinde kurtulan Randall Adams'ın hüküm giymesi sürecinde, adaletin kaygı uyandıracak denli hatalı işlediğini ortaya koymuştu. Morris sadece konulan bir kafanın göründüğü röportaj tekniğinde o kadar ileri gider ki sonunda, söz konusu cinayet gecesi Adam'ın yanında olan David Harris'ten itirafa benzer bir cevap koparmayı başarır.

İnce Mavi Çizgi'yi böylesine unutulmaz ve önemli kılan, işte bu başarısıydı. Ancak Morris'in son derece seçici yaklaşımının pek çok soruyu cevapsız bıraktığını da akıldan çıkarmamak gerekir. Cinayet sebebi konusuna neredeyse hiç değinilmez ve işlenen suçun, Philip Glass'ın bestelediği, gerçek anlamda ilk film müziğinin eşlik ettiği yarı-özetlenmiş canlandırmaları kışkırtıcı oldukları kadar, cinayet anında gerçekte neler yaşandığını da gölgeleyen pek çok metafizik yorum doğurur.

Werner Herzog'un etkisi altında kalmanın yol açtığı tehlikelere dair bir ders konusu teşkil etseler de bu canlandırmaların sonuçları ilgi çekicidir; daha önemli kaygılar ve kara film yaklaşımları, dikkatimizi davanın gerçeklerinden uzaklaştırır ve ortaya her biri birbiriyle kısmen çelişen iki yarım film çıkar. Ancak burada Morris'in zıt şeyleri yana yana koyma ve montajlama becerisini bilediği de görülebilir. Bu beceri meyvesini sonunda, görünüşte birbiriyle alakasız dört konuşan kafa arasındaki devamlılıklar ve devamsızlıklarla oynadığı 1997 yapımı filmi Fast, *Cheap and Out of Control*'de ve şimdiden ikinci sezonu çekilmiş olan televizyon dizisi First Person'da (Birinci Şahıs) ona ait olan bölümlerin edindiği çeşitli başarılarla verecekti.

JRos

AKIRA (1988)

Japonya (Akira, Dragon, Nakamura, Telecom Animation, Tokyo Movie)
124dk, Renkli
Dili: Japonca
Yönetmen: Katsuhiro Ôtomo
Yapımcı: Shunzo Kato, Yoshimasa Mizuo, Ryohei Suzuki
Senaryo: Katsuhiro Ôtomo, Izô Hashimoto
Görüntü Yönetmeni: Katsuji Misawa
Müzik: Shoji Yamashiro
Oyuncular: Mitsuo Iwata, Nozomu Sasaki, Mami Koyama, Tesshô Genda, Hiroshi Ôtake, Kôichi Kitamura, Michihiro Ikemizu, Yuriko Fuchizaki, Masaaki Ôkura, Tarô Arakawa, Takeshi Kusao, Kazumi Tanaka, Masayuki Katô, Yôsuke Akimoto, Masato Hirano

Katsuhiro Otomo'nun canlandırma başyapıtı *Akira*, kıyamet konulu Japon bilimkurgularının doruk noktasıdır. Olay örgüsü yanıltıcı derecede basittir: geleceğin kaotik Neo-Tokyo'sunda (20. Yüzyıl sonunda gizemli bir afet sonucu yıkılan asıl Tokyo'nun yerine kurulduğu için bu adı almıştır) yaşayan motosikletli bir çetenin ergen yaştaki üyesi Kaneda, eskiden en yakın arkadaşı olan Tetsuo'nun, yüzlerce insanı öldürebilecek güce ve iradeye sahip, telepati yeteneği olan bir cani olduğunu keşfeder. İsteksizce, Tetsuo'dan da güçlü telepatik yetenekleri olan gizemli *Akira*'yı arayan, hükümet karşıtı teröristlere katılır.

Otomo'nun dehası kıyametle, otoriteyle sorunları olan gençler arasında ilişki kurmasında yatar. Neticede bir ergen için bütün duyguları kıyamet gibidir. Bu yüzden, duygularıyla birlikte şiddeti artan telekinetik güçleri olan bir ergen düşünün ve bu gencin hayatınız boyunca karşılaştığınız en öfkeli, kırgın piç olduğunu hayal edin. Bunları düşündükten sonra hayal edebileceğiniz en görkemli yıkım sahnelerini düşünün ve işte size bu film. *Akira*'nın enerji yüklü aksiyonu, saatte 300 kilometre hızla yapılan bir adrenalin yolculuğu gibidir. Film Japonların toplumsal psikolojisini meşgul eden sosyal çöküş, ahlaki hastalık ve askeri güç oluşturmak yönünde süregelen kararsızlık gibi bazı konularla ilgili ciddi düşüncelerin ve metaforların kabul edilmesini kolaylaştıran bir öykü sunar. Öyküde yer alan temel karşıt kutupların motosikletli suçlu gençler, geleceğin devrimcileri ve askerler olması tesadüfi değildir.

Akira'nın öyküsü her şeyin ötesinde, toplumun kendi gençliğinden, vahşi, kontrol edilemez, kaotik gençlerden duyduğu korku üstüne kurulur. Tetsuo, öfkeli gencin uç noktadaki örneğidir. Onlarca kişiyi öldürebilecek güce sahiptir ve hükümetle ordunun, sonsuza dek hiç büyüyemeden çocuk kalacak olan Akira'dan korkmak için geçerli bir sebepleri bulunur. Bu ergenliğin yol açtığı, Japonya'ya 2. Dünya Savaşı'nda atılan atom bombalarının hatırasından ve hepimizin paylaştığı kolektif yok olma korkusundan faydalanan epik boyutlardaki yıkımdır. Japon popüler kültürünün Kıyamet'e duyduğu ilgi kur yapmanın çok ötesine geçer ve bulduğu her fırsatta çılgınca, pis, sapkın bir sekse dönüşür ki bunun pek de sağlıklı olduğu söylenemez ama mükemmel öykülerin ortaya çıkmasını sağladığı kesindir.
AT

NUOVO CINEMA PARADISO (1988)
Cennet Sineması

İtalyan yönetmen Guiseppe Tornatore'nin otobiyografik izler taşıyan ikinci filmi, çocukluk günlerini ve aynı zamanda televizyon yaygınlaşmadan önce insanların sinemaya gittiği o mutlu zamanları nostalji duygusuyla anar. Annesi "Alfredo ölmüş" dediğinde, küçük bir Sicilya köyünde yaşayan bir çocukken zamanının neredeyse tamamını *Cennet Sineması*'nda geçirdiği 1950'leri anımsamaya başlayan bir yönetmenin öyküsünü anlatır film. Köyde yaşarken kendisi için bir baba figürü olan makinist Alfredo'yla (en iyi rollerinden birini canlandıran Phillipe Noiret) arkadaş olmuştur. Bir yangın esnasında kör olan Alfredo, işini yapmaya çocuğun yardımıyla devam eder. Köylerinde yaşam, bir eğlence mekanı olmanın yanısıra bir toplanma ve sohbet yeri de olan sinema etrafında döner.

Cennet Sineması'ndaki karakterler eğlenceli biçimde cezbedicidir, özellikle "cüretkar" sahneleri keserek, sansür kurulu görevi üstlenen rahibinki. İtibarlı Yeni Gerçekçilik ve İtalyan komedisi geleneklerine sadık kalan *Cennet Sineması* mizah ve nostalji arasında mükemmel bir denge tutturur. François Truffaut'nun *400 Darbe*'sini (1959) anımsatır biçimde, filmlerin etkisiyle beslenen mutlu bir çocukluk hayali, Tornatore'nin sinemanın ustalarına duyduğu minnettarlığı yansıtır. Filmi izlemek zevklidir ve insanın kalbini ısıtır, özellikle çocuk ve projeksiyoncu arasındaki ilişkiyle. **DD**

İtalya / Fransa (Cristaldifilm, Ariane, RAI, TF1)
155dk, Renkli
Dili: İngilizce / İtalyanca
Yönetmen: Giuseppe Tornatore
Yapımcı: Mino Barbera, Franco Cristaldi, Giovanna Romagnoli
Senaryo: Giuseppe Tornatore
Görüntü Yönetmeni: Blasco Giurato
Müzik: Andrea Morricone, Ennio Morricone
Oyuncular: Antonella Attili, Enzo Cannavale, Isa Danieli, Leo Gullotta, Marco Leonardi, Pupella Maggio, Agnese Nano, Leopoldo Trieste, Salvatore Cascio, Tano Cimarosa, Nicola Di Pinto, Roberta Lena, Nino Terzo
Oscar: İtalya (yabancı film)
Cannes Film Festivali: Giuseppe Tornatore (Jüri Büyük Ödülü), *ödülü Trop belle pour toi filmiyle paylaştı* (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Cinema Paradiso*

HÔTEL TERMINUS: KLAUS BARBIE ET SON TEMPS (1988)

Marcel Orphüls, *Le Chagrin et la Pitié*'de (*Üzüntü ve Acıma*, 1969), yeni bir Soykırım belgeseli biçimi yaratmış, röportajların ve montajın, Orphüls'ün fazlasıyla grup yaklaşımına ait ve ideoloji yüklü bulduğu dış ses anlatımların yardımı olmaksızın kendilerini ifade etmesine olanak tanımıştı.

The Memory of Justice'te filmin konusu olan Nürnberg savaş suçları duruşmalarına, kişisel tepkisini katarak başka yenilikler de denemişti. *Hotel Terminus: Klaus Barbie et Son Temps*'te (*Son Durak Oteli: Klaus Barbie ve Dönemi*), radikal bir adım atıp, dört buçuk saatlik bir filmin merkezine, yaşamı boyunca fotoğrafçılardan kaçmayı başarmış bir Nazi'yi aldı. Tıpkı onun fotoğrafçılardan kaçışı gibi, Orphüls de yıllarca seyredildiği için etkilerini bir ölçüde yitirdikleri gerekçesiyle, Soykırım sırasında işlenen suçlarla ilgili görüntüleri kullanmamakta kararlıydı.

Hotel Terminus, merkezinde yer alan adamın neredeyse görünmez olmasından ve Orphüls'ün soykırımın dehşetini filme alınmış ya da fotoğraflanmış kanıtlar yerine sözlü ifadelerle anımsatma kararlılığından, zararlı değil kazançlı çıkar. Eğer Soykırım acılarının medyada asla temsil edilemeyecek denli büyük olduğuna ve sinemanın büyük perdedeki karizmasının, tarihe geçmiş dehşete kaçınılmaz olarak bir miktar estetik çekicilik kazandırma riski taşıdığına inanıyorsanız, Orphüls'ün tercihleri alışık olmadığımız bir ahlaki açıklık içerir. Her açıdan bir sanat eseri olan *Hotel Terminus*, Nazi dönemine dair en sert ama aynı zamanda en anlaşılır belgesellerden biridir. **DS**

Fransa / ABD (Samuel Goldwyn, Memory)
267dk, Renkli
Dili: Fransızca / İngilizce / Almanca / İspanyolca
Yönetmen: Marcel Ophüls
Yapımcı: Marcel Ophüls
Senaryo: Marcel Ophüls
Görüntü Yönetmeni: Reuben Aaronson, Pierre Boffety, Daniel Chabert, Michael J. Davis, Paul Gonon, Hans Haber, Lionel Legros, Wilhelm Rösing
Oyuncular: Klaus Barbie, Claude Lanzmann, Jeanne Moreau, Marcel Ophüls
Oscar: Marcel Ophüls (belgesel)
Cannes Film Festivali: Marcel Ophüls (FIPRESCI Ödülü), *ödülü Krótki film o zabijaniu ile paylaştı*
Uluslararası Berlin Film Festivali: Marcel Ophüls (Barış Filmi Ödülü)

İngilizce adı: *Hotel Terminus: The Life and Times of Klaus Barbie*

A FISH CALLED WANDA (1988)
Wanda Adında Bir Balık

George adında bir İngiliz (Tom Georgeson), Amerikalı kız arkadaşı Wanda (Jamie Lee Curtis), kızın Yanki sevgilisi Otto (Kevin Kline) ve George'un kekeme adamı Ken (Michael Palin) birlikte bir mücevher kasasını soyarlar. Hiç kimseye güvenmeyen ve kendileri de güvenilmez bu kişiler, gizli kişisel hedefleri ve grup içi ittifakları olan amatör suçlulardır. Böylece Wanda ve Otto, suçu George'un üstüne yıkarak ona ihanet ederler ancak Ken bilmeden araya karışır ve kötü yoldan elde edilmiş mücevheri evindeki akvaryuma saklar.

George mahkemeye çıkarılıp, hayatından hoşnut olmayan avukat Archie (John Cleese) tarafından savunulduğunda, Wanda iyi avukatı baştan çıkarıp, çetenin çaldığı ganimetin ne olduğunu öğrenmeye karar verir. Ortaya hızla yeni sorunlar çıkar. Belki de bunların en komiği Ken'in, George'u işlenen suçla ilişkilendirebilecek tek tanık olan köpek sahibi Mrs. Coady'den (Patricia Hayes) kurtulma çabalarıdır. Otto'nun Ken'i baştan çıkarmak ister gibi yaptığı eşcinsel imalar, Archie'nin içler acısı ev yaşamı, Archie ve Wanda arasında gelişen ve her dönüm noktasında Otto'nun köpüren kıskançlığıyla bölünen aşk ilişkisi ve yetişen herkesi sonsuz tatile götürecek bir uçağın kalkacağı havaalanındaki final, filmi iyice eğlenceli kılar.

İngiliz ve Amerikan kültürlerinin bariz farklılıklarıyla ve davranış biçimleriyle ilgili muzip bir komedi olan, Charles Crichton'un *Wanda Adında Bir Balık*'ının başarısı, basmakalıp gangster tiplerini ele alışında yatar. Öncelikle, tam bir kekeme olan bir adamın (Ken) iletişim becerisine bağlı olan öykünün tuhaf motifi gelir. Ardından da sevişirken kullanılan dillere karşı aşırı erotik zaafı olan bir femme fatale'in (Wanda) çıkarları doğrultusunda kullandığı, aşırı hassas bir aptal olarak sunulan sapık katil (Otto) gelir. Son olarak da bastırdığı büyük tutkuları olan ama kötü talihle ilgili durumlarda hep kısa çöpü çekmeye yönelik neredeyse patolojik bir beceriye sahip, ahlaklı kahramanımız (Archie).

Komedi bir yana *Wanda Adında Bir Balık*, bir zamanların korku filmleri kraliçesi Curtis'i, komedi oyuncusu olarak yeniden değerlendirirken, Kline'nin ödülleri hak eden bir oyuncu olarak kabul gördüğü eleştirel çevrelere yükselişi için fırlatma rampası görevi görür. Film özel bir çaba göstermeden ama dahası komik bir biçimde, Monty Python ekibinden John Cleese ve Michael Palin'in kariyerlerini geliştirmiş ve onları bu türün Hollywood yıldızları arasına sokmuştu. **GCQ**

ABD (MGM, Prominent, Star) 108dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İtalyanca / Rusça
Yönetmen: Charles Crichton
Yapımcı: Michael Shamberg
Senaryo: John Cleese, Charles Crichton
Görüntü Yönetmeni: Alan Hume
Müzik: John Du Prez
Oyuncular: John Cleese, Jamie Lee Curtis, Kevin Kline, Michael Palin, Maria Aitken, Tom Georgeson, Patricia Hayes, Geoffrey Palmer, Cynthia Cleese, Mark Elwes, Neville Phillips, Peter Jonfield, Ken Campbell, Al Ashton, Roger Hume
Oscar: Kevin Kline (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Charles Crichton (yönetmen), John Cleese, Charles Crichton (senaryo)

THE NAKED GUN (1988)
Çıplak Silah

ABD (Paramount)
85dk, Technicolor
Yönetmen: David Zucker
Yapımcı: Robert K. Weiss
Senaryo: Jerry Zucker, Jim Abrahams, David Zucker, Pat Proft, from television series by Jerry Zucker, Jim Abrahams, David Zucker
Görüntü Yönetmeni: Robert M. Stevens
Müzik: Ira Newborn
Oyuncular: Leslie Nielsen, Priscilla Presley, George Kennedy, Ricardo Montalban, O.J. Simpson, Raye Birk, Susan Beaubian, Nancy Marchand, Jeannette Charles, Ed Williams, Tiny Ron, "Weird Al" Yankovic, Leslie Maier, Winifred Freedman, Joe Grifasi

1980'lerin büyük gişe başarısı *Airplane!*'in (*Uçak!*) arkasındaki ekip, David Zucker, Jim Abrahams ve Jerry Zucker, sözcükleri ağzının içinde geveleyen polis Frank Drebin'i (Leslie Nielsen) dünyaya önce 1982 yapımı televizyon komedi dizisi Police Squad'la (Polis Ekibi) tanıtmıştı. Ancak Nielsen'in canlandırdığı Drebin'i bir yıldıza dönüştürüp, iki devam filminin çekilmesine yol açan, bu geleneksel polis dizisinin altı yıl sonra çekilen uzun metraj parodisiydi.

Peşinde olduğu adamları daima (genellikle tamamen tesadüf eseri) yakalayan polis yeni bir vakaya atanmıştır: Kraliçe 2. Elizabeth'e bir beysbol maçı esnasında suikast düzenlemeyi planlayan suç dehası Victor Ludwig'i (Ricardo Montalban) araştıracaktır. (Ne yani, öykünün mantıklı olmasını mı bekliyordunuz?) Güzel Jane (komedide yetenekli olduğunu gösteren Priscilla Presley) ve aralarında Polis Komiseri Ed Hocken'le (George Kennedy) Drebin'in ortağı Nordberg'in de (kötü şöhretli davasından altı yıl önce, futbol yıldızı O.J. Simpson) bulunduğu bir grup tuhaf tip, bu davada ona yardım eder.

Zucker-Abrahams-Zucker'in son derece komik bir biçimde aptalca senaryolarında, Amerikan milli marşından *Kazablanka* (1942) gibi klasik filmlere dek her şey taşa tutulurken, esprilerin hepsi birbirinden ahmakçadır, parodiler ve görsel gagler çoktur ve arka arkaya gelir. Aptalca bir film ama hoş bir biçimde. **JB**

BIG (1988)

ABD (Fox, Gracie)
104dk, Renkli
Yönetmen: Penny Marshall
Yapımcı: James L. Brooks, Robert Greenhut
Senaryo: Gary Ross, Anne Spielberg
Görüntü Yönetmeni: Barry Sonnenfeld
Müzik: Howard Shore
Oyuncular: Tom Hanks, Elizabeth Perkins, Robert Loggia, John Heard, Jared Rushton, David Moscow, Jon Lovitz, Mercedes Ruehl, Josh Clark, Kimberlee M. Davis, Oliver Block, Erika Katz, Allan Wasserman, Mark Ballou, Gary Howard Klar
Oscar adaylıkları: Gary Ross, Anne Spielberg (senaryo), Tom Hanks (erkek oyuncu)

Küçük Josh (David Moscow) panayır yerindeki eğlence trenine bindirilmeyince, karnavalın dilek makinesine bir çeyreklik atar ve büyük olmayı diler. Ertesi sabah uyandığında kendini otuz yaşlarında (ve kesinlikle daha uzun) bir adamın (Tom Hanks) bedeninde bulan Josh'un rüyası gerçekleşmiş gibidir (öyle sayılır). Annesi onu tanıyamayınca (hatta oğlunu kaçıran kişi olduğundan şüphelenince) evinden kaçan büyük Josh'un, kendisine yardımcı olabilecek tek şey, çocuksu masumiyeti olduğu halde yetişkinlerin dünyasına girmesi gerekir.

Hanks, sonraki iki filmiyle (*Philadelphia* ve *Forrest Gump*) Akademi Ödülleri'nde En İyi Oyuncu seçildiyse de en iyi performansının buradaki olduğu iddia edilebilir. Henüz ergenliğe erişmemiş bir çocuğun davranışlarını mükemmel biçimde yakalayan Hanks, aşırı büyümüş Josh'u, kendisine iş bulmayı (elbette bir oyuncak fabrikasında) sevimliliğiyle inandırıcı bir biçimde başaran, hantal bir masum olarak betimler. Filmin sonu biraz fazla duygusallaşsa da yönetmen Penny Marshall geri kalan anlarda izleyicileri ağlatabilecek şeyleri asgari düzeyde tutup, oyuncularından azami ölçüde mizah duygusu alır. Özellikle Hanks ve Rushton'un (Josh'un okul arkadaşı rolünde) eşleşmeleri ve Robert Loggia'nın (oyuncak şirketinin sahibi rolünde) ve John Heard'ün (Josh'un entrikacı mesleki rakibi rolünde) kadroda yer bulmalarıyla. **JB**

DANGEROUS LIAISONS (1988)
Tehlikeli İlişkiler

ABD / Britanya (Lorimar, NFH, Warner Bros.)
119dk, Eastmancolor
Yönetmen: Stephen Frears
Yapımcı: Norma Heyman, Hank Moonjean
Senaryo: Christopher Hampton, *Christopher Hampton ve Choderlos de Laclos'un romanlarından*
Görüntü Yönetmeni: Philippe Rousselot
Müzik: George Fenton
Oyuncular: Glenn Close, John Malkovich, Michelle Pfeiffer, Swoosie Kurtz, Keanu Reeves, Mildred Natwick, Uma Thurman, Peter Capaldi, Joe Sheridan, Valerie Gogan, Laura Benson, Joanna Pavlis, Nicholas Hawtrey, Paulo Abel Do Nascimento, François Lalande
Oscar: Norma Heyman, Hank Moonjean (film), Christopher Hampton (senaryo), Stuart Craig, Gérard James (sanat yönetimi), James Acheson (kostüm)
Oscar adaylıkları: Glenn Close (kadın oyuncu), Michelle Pfeiffer (yardımcı kadın oyuncu), George Fenton (müzik)

Christopher Hampton kendi yazdığı ünlü oyun *Les Liaisons Dangereuses*'ü (ki bu oyun da bir Choderlos de Laclos romanından uyarlanmıştı), perdeye yönetmen Stephen Frears'ın taşıdığı, 18. yüzyıl Fransa'sında geçen cinsel bir entrikaya dair gösterişli, ahlaksız bir film olan *Tehlikeli İlişkiler*'e dönüştürdü.

Glen Close, sıkıcı, zengin yaşamının tek eğlencesi kendisi kadar sinik Valmont Vikontuyla (John Malkovich) birlikte komplo kurmak olan kötücül ve kindar Merteuil Markizi rolünde filmin tamamına hakimdir. Son planları, bakire Cécile (Uma Thurman) ve ahlaken saf Madam de Tourvel'le (Michelle Pfeiffer) ilgilidir ama Valmont'un kadınların ikisini de kendi zevki uğruna mahvetme planları, her şeyden habersiz olan Madam'a kendisini kaptırınca karmaşıklaşır.

Frears bizleri, her birinin üstünden aynı miktarda zarafet ve kötülük akan zengin aristokratların makyaj masalarına ve gardırop odalarına götürür. Close mükemmel biçimde keskin dillidir, Malkovich hem baştan çıkarıcı hem de yapmacıklıdır ve oyuncu kadrosu alışılmadık bir rolde karşımıza çıkan Keanu Reeves'le (daha çağdaş rollerle tanınır) tamamlanır. Reeves, kendisini Valmont'un entrikalarının ortasında bulan zavallılardan biri olan Chevalier Danceny'i canlandırır. Şehvet, ihanet ve suçluluk duygusunu hoş bir biçimde ele alan *Tehlikeli İlişkiler*, cömertçe süslenmiş ve çok güzel betimlenmiştir. **JB**

HOTARU NO HAKA (1988)
Ateşböceklerinin Mezarı

Japonya (Ghibli)
93dk, Technicolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Isao Takahata
Yapımcı: Tohru Hara
Senaryo: Isao Takahata *Akiyuki Nosaka'nın romanından*
Müzik: Yoshio Mamiya
Oyuncular: Tsutomu Tatsumi, Ayano Shiraishi, Yoshiko Shinohara, Akemi Yamaguchi, Rhoda Chrosite, Amy Jones, J. Robert Spencer, Veronica Taylor

İngilizce adı: *Grave of the Fireflies*

İşçiliğe ve tasarıma, Batı'daki ortalama animasyonların çoğunda eksik olan bir özen gösteren birkaç Japon canlandırma sanatçısı, çizgi filmlerin çocuklara yönelik (en azından genellikle böyle oldukları düşünülür) alışıldık yapısını değiştirerek, bunları canlandırma olmayan büyük bütçeli filmlere denk görkemli başarılar haline getirdi. Aslında Isao Takahata'nın *Hotaru no Haka*'sının rahatlıkla ispatladığı gibi bazen bu canlandırma filmler, anlatım özgürlüğü, duygusal dürüstlük ve iki boyutlu bir sette daha yüksek sanatsal kontrol bularak, canlandırma olmayan eşdeğerlerini aşar.

Savaşın dehşetine dair iç paralayıcı, acı bir öykü olan *Hotaru no Haka*, 2. Dünya Savaşı sırasında köylerinin bombalanması sonucu öksüz kalan iki Japon çocuğun öyküsünü anlatır. Ancak film savaş adına askerlerin yaptığı kötülükleri değil, daha çok savaşın sesi genelde duyulmayan kurbanlarını, tepelerine yağan cehennemin altında kendi başlarının çaresine bakmak zorunda kalan masum çocukları göstermekle ilgilenir. Dikkate değer bir biçimde *Hotaru no Haka*, Hayao Miyazaki'nin daha hafif filmi *Tonari no Totoro*'yla (*Komşum Totoro*) birlikte gösterilmişti. Çocuk izleyiciler bir yana, yetişkinlerin bile, insanlararası çatışmanın görünüşteki kaçınılmazlığından üzüntüye ve hayal kırıklığına kapılmadan, bu güçlü ve rahatsız edici filmin tamamını izleyebileceklerini düşünmek, gerçekten zordur. **JKl**

TOPIO STIN OMICHLI (1988)
Puslu Manzaralar

Theo Angelopoulos'un *Puslu Manzaralar*'ının giriş sahnesinde, küçük oğlan Alexandre (Michalis Zeke) ve henüz ergenliğe girmemiş ablası Voula (Tania Palaiologou) karanlıktan çıkar ve kameranın yakınlarındaki bir noktaya yürürler. Dururlar. Kamera yavaşça çevrelerinde dönmeye başlar. Kız: "Korkuyor musun?" Oğlan: "Hayır." Aniden oradan ayrılır ve artık uzakta seçebildiğimiz bir tren istasyonuna doğru, bu kez daha hızlı yürümeye başlarlar.

Bu bir dakikalık sekans çok güzeldir ve arkasından geleceklerin neye benzeyeceğini gösterir. İnatla yollarından çıkmayan, başka her şeye karşı kayıtsız kalan, bazen duraklayıp, bazen hızlarını değiştiren insanlar ve araçlar; aydınlık, belirgin tek bir şeyin göze çarptığı çorak ya da karanlık manzaralar; bir sahnenin sonu gelirken kulak tırmalayıcı, doğal seslerin yerini alan Eleni Karaindrou'nun güçlü müziği. Hele hepsinin ötesinde, Giorgos Arvinitis'in daima olaylardan bağımsız bir niyet ve ritimle daireler çizen, yaklaşan ve uzaklaşan, daima Angelopoulos'un bakışındaki merakı, tutkuyu, bilgeliği ve duyguları kaydeden kamerası.

Sözü edilen şablonlar, öyküde özellikle zayıf ve açık uçlu bırakılmış olaylara bir etki ve tavır kazandırır: Çocuklar evden kaçıp, var olmaması ihtimali bulunan babalarını aramak üzere trenle Almanya'ya ulaşmaya çalışır, yolda yardımcı olmak isteyen ya da tehditkar yabancılarla tanışır. Puslu Manzaralar, Roberto Rosselini'nin parçalanmayı anlatan savaş sonrası vakayinameleriyle, Chantal Akerman'ın içi boş "yeni dünya düzeni"ne dair manzara odaklı panoramaları arası, son derece yalın ama coşkulu bir yol filmidir.

Atina'yla Almanya sınırı arasındaki bu isimsiz alanlar ve yerlerde, neredeyse hiçbir şey arasında ilişki kurulmaz: Voula ve Alexandre bir avluda dikilirken, önlerinde bir traktör ölmekte olan bir atı indirir, ve arkalarında, bir düğün kalabalığı şarkı söyleyip dans ederek kareden çıkar. Sadece Voula'yla gezgin oyuncu Oreste (Stratos Tzortzoglou) arasındaki geçici ilişkide görüntü, karşılıklı çekimin ve itimin gerilimiyle canlanır. Ama bu çok kısa sürer: kamera yükselerek soğuk havaya yönelirken, bu çocuklar sonsuz bir otobanda yine yürüyecek, duraksayacak ve daha hızlı yürüyecektir; sonra Oreste mahzun bir biçimde veda ederek iki kez el sallar hiç kimseye. **AM**

Fransa / Yunanistan / İtalya (Basic, ETI, French Film Center, Paradise)

127dk, Renkli

Dili: Yunanca

Yönetmen: Theo Angelopoulos

Yapımcı: Theo Angelopoulos, Eric Heumann, Stéphane Sorlat

Senaryo: Theo Angelopoulos, Tonino Guerra, Thanassis Valtinos

Görüntü Yönetmeni: Yorgos Arvanitis

Müzik: Eleni Karaindrou

Oyuncular: Tania Palaiologou, Dimitris Kaberidis, Vassilis Kolovos, Gerasimos Skiadaressis, Stratos Tzortzoglou, Michalis Zeke

Venedik Film Festivali: Theo Angelopoulos (Gümüş Aslan), (OCIC Ödülü), *ödülü La Leggenda del Santo Bevitore ile paylaştı*

Uluslararası Berlin Film Festivali: Theo Angelopoulos (İnterfilm Ödülü)

İngilizce adı: *Landscape in the Mist*

Polonya (Polish TV)
53dk, Renkli
Dili: Polonyaca
Yönetmen: Krzysztof Kieslowski
Yapımcı: Ryszard Chutkowski
Senaryo: Krzysztof Kieslowski, Krzysztof Piesiewicz
Görüntü Yönetmeni: Wieslaw Zdort
Müzik: Zbigniew Preisner
Oyuncular: Henryk Baranowski, Wojciech Klata, Maja Komorowska, Artur Barcis, Maria Gladkowska, Ewa Kania, Aleksandra Kisielewska, Aleksandra Majsiuk, Magda Sroga-Mikolajczyk

İngilizce adı: *The Decalogue*

DEKALOG, JEDEN (1988)
On Emir

Polonyalı yönetmen Krzysztof Kieslowski, siyaseti, komediyi, dini, trajediyi ve metafiziği filmlerine katıp, yapmacık ya da aptal görünmeyen nadir yönetmenlerden biriydi. Ne yazık ki tam da kazandığı uluslararası başarının meyvelerini tatmaya başladığı dönemde, 1996 yılında, henüz 54 yaşındayken öldü. Kısa kariyerine pek çok yönetmenin hayal edebileceğinden fazla başarı sığdırdığı tartışma götürmez.

Kieslowski Veronique'ın *Çifte Yaşamı* (1991) ve *Üç Renk* üçlemesi de (*Mavi*-1993, *Beyaz*-1994 ve *Kırmızı*-1994) dahil olmak üzere pek çok başyapıt yaratmış olsa da Dekalog onun en derinlikli, çok yönlü ve mükemmel eseridir. Aslında Polonya televizyonu için çekilen Dekalog toplamı on saat tutan bir kısa film toplamasıdır. Filmlerin her biri iddialı bir biçimde *On Emir*'den birine dayanan bir öykü anlatır ve bütün öyküler Varşova'daki aynı kasvetli apartmanda geçer.

Kieslowski'nin daha önceki çalışmalarının çoğu, dönemin Polonya'sında yaşanan siyasi gerçekliklere dolaylı olarak değinmiştir ama yönetmenin Dekalog'la hedeflediği, daha büyük ve daha evrensel bir şeydir. Bu derleme, kesişen farklı yaşamlar (çocukların, ebeveynlerin, kardeşlerin ve yabancıların) aracılığıyla kader, şans ve inanç kavramlarını irdeler ve bizleri bir araya getiren görünmez bağları olduğu kadar, daha yüce bir güce bağlayan hisleri ve inançları da aydınlatmaya çalışır.

Bölümlerden birinde, bir baba ve oğlu, teknolojinin hüküm sürdüğü bir çağda tanrının yeri üstüne düşünür. Bir diğerinde bir doktor, yaşaması ya da ölmesi, zor durumdaki karısının sorunlu geleceğini sonsuza dek değiştirecek olan bir hastayı yaşam destek ünitesine bağlı tutmanın ahlaki yönlerini gözden geçirir. İki erkek kardeş ilişkileri bozulmuş babalarının anısına, paha biçilmez pul koleksiyonuna sahip çıkarak saygı gösterir. Dehşet verici bir cinayet, ölüm cezasını ahlaki bir sorunsal olarak önümüze koyar. Her bir bölüm aslında kimsenin kabahati olmayan ailevi durumlara, doğru ya da yanlış bir çıkış yolunun olmadığı derin kararsızlıklara odaklanır ve Kieslowski büyük bir özenle karakterlerinin gittiği farklı yolları izler.

Dekalog'un her bölümü *On Emir*'den birine bağlansa da aradaki ilişki nadiren açık ya da aşikardır. Kieslowski daha çok bu antik kuralların, günümüzün gündelik yaşamının her zaman planlandığı gibi işlemeyen koşullarında nasıl uygulanabileceğiyle ilgili gibidir. Her bölüm estetik açıdan küçük farklar içerse de ele alınan konular açısından bazı benzerlikleri paylaşır. Daha sonra gerçekleştirdiği Üç Renk üçlemesinde olduğu gibi Dekalog'un çeşitli bölümlerinde de bazen aynı aktörler yer alır. Bu aktörlerin varlığı farklı (ve istisnasız her biri sürükleyici olan) öykülerin ilişkilendirilmesini kolaylaştırır.

Sürekli birlikte çalıştığı senaryo yazarı Krzysztof Piesiewicz, besteci Zbigniew Preisner (sakinleştirici, minimal bir müzik yaratmıştı) ve dokuz farklı görüntü yönetmeniyle yakın işbirliği içinde çalışan Kieslowski nadir görülen bir başarıya ulaşır: İnsan olmanın anlamını nerdeyse diğer tüm filmlerden daha iyi kavrayan, sorunsuz bir biçimde bir araya gelmiş kapsamlı bir antoloji ortaya koyar. Sürükleyici, zeki ve şiirsel olan *Dekalog*, eğlendirirken öğreten gerçek bir sanat eseridir. **JKI**

DIE HARD (1988)
Zor Ölüm

Bu filmden önce Bruce Willis, başarılı tek bir televizyon dizisi (Mavi Ay) ve başarısız bir filmi (*Blind Date-Kör Talih*, 1987) olan sıradan bir aktördü ama *Zor Ölüm*'ün kazandığı büyük başarının ardından, Hollywood'un en aranan yıldızlarından biri oldu.

Willis'in maço cazibesi, ayrıldığı karısı Holly'yi (Bonnie Bedelia), çalıştığı bina tam da Hans Gruber (Alan Rickman) liderliğindeki bir grup acımasız teröristin eline geçtiği an, Los Angeles'taki ofisinde ziyaret eden New York'lu polis John McClane rolüne hayat katar. Kötü adamlar, şirketin Noel partisi için geç saatlere kadar ofiste kalmış olan bütün çalışanları tek bir bölgede toplarken, kahramanımız (saldırı başladığında tuvalette olan) inşaatı kısmen tamamlanmış kulede dolaşmaya başlar.

Bundan önce Arnold Schwarzenegger'in rol aldığı, uzaylı yaratık-aksiyon filmi *Predator*'u çeken John McTiernan (aslında McClane rolü için önce Schwarzenegger düşünülmüştü), gökdelende geçen macera filmini, anti-kahramanımız (sigara içer, küfreder ve kötü adamları kanlı yöntemlerle haklar), alçakça planlarını anlama çabasıyla telsiz konuşmalarını dinlediği teröristleri tek tek avlarken, patlamalar, dövüşler ve durulmak bilmez aksiyonla doldurur.

Senaryo yazarları Jeb Stuart ve Steve DeSouza'yla (bir Roderick Thorpe romanını uyarlamışlardı) birlikte McTiernan, aksiyon filmini tek kişilik ordu olarak yeniden tanımlar. Willis bir dizi zeki tuzak ve cezadan (McClane filmin başında uçuş sersemliğinin etkisini azaltmak için ayakkabılarını ve çoraplarını çıkardığında, çıplak ayaklarının daha sonra olay örgüsü içerisinde kullanılacağını anlarsınız ve öyle de olur) kurtulmayı başarırken, üstündeki atlet her an daha da kirlenir. Tek arkadaşı, telsizle iletişim kurduğu, olanlara hazırlıksız yakalanmış bir polistir (Reginald Veljohnson). Bu arada diğer polislerin ve federal ajanların çoğu ya fazla aptaldır ya da neler olduğunu kavrayamayacak denli sorumsuzca kavgacıdır.

Başka bir yerde olmayı gerçekten yeğleyecek adam rolündeki Willis'ın mükemmel biçimde canlandırdığı McClane, zevkle izlenen iki devam filminde "yippi-ki-yay, seni puşt!" repliğini söylemeye devam eden, 90'lara özgü bir kahramandır. Bu film tam bir eğlence treni turudur. **JB**

ABD (Fox, Gordon, Silver)
131dk, Renkli
Dili: İngilizce / Almanca / İtalyanca
Yönetmen: John McTiernan
Yapımcı: Lawrence Gordon, Joel Silver
Senaryo: Jeb Stuart, Steven E. de Souza
Roderick Thorp'un Nothing Lasts Forever isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Jan de Bont
Müzik: Michael Kamen
Oyuncular: Bruce Willis, Bonnie Bedelia, Reginald Veljohnson, Paul Gleason, De'voreaux White, William Atherton, Hart Bochner, James Shigeta, Alan Rickman, Alexander Godunov, Bruno Doyon, Andreas Wisniewski, Clarence Gilyard Jr., Joey Plewa, Lorenzo Caccialanza
Oscar adaylıkları: Stephen Hunter Flick, Richard Shorr (ses efekti), Richard Edlund, Al Di Sarro, Brent Boates, Thaine Morris (görsel efekt), Frank J. Urioste, John F. Link (kurgu), Don J. Bassman, Kevin F. Cleary, Richard Overton, Al Overton Jr. (ses)

Hollanda / Britanya / Fransa / Almanya (Air France, Capi, Channel Four, La Sept, NOS, NDR, Stichting, Documentaire, TF1, WDR)

80dk, Renkli

Dili: Fransızca

Yönetmen: Joris Ivens

Senaryo: Joris Ivens, Marceline Loridan Ivens

Görüntü Yönetmeni: Thierry Arbogast Jacques Loiseleux

Müzik: Michel Portal

Oyuncular: Henxiang Han, Joris Ivens, Guilian Liu, Zhuang Liu, Hong Wang

İngilizce adı: *A Tale of the Wind*

UNE HISTOIRE DE VENT (1988)
Rüzgarın Öyküsü

Joris Ivens'in filmografisine bakınca, bunca filmin tek bir sinemacının işi olduğuna inanmak güçtür. Bu sanatçı, ilk Avrupa avangard sinema akımının faal üyelerinden biriydi; ilk beş yıllık Sovyet Kalkınma Planı'nı (Konsomol), *İspanyol İç Savaşı*'nı (*The Spanish Earth-İspanya Toprağı*) ve Amerikan "New Deal" (Yeni Görüş) programını (*Power and Land-Güç ve Ülke*) filme aldı; ve özünde sömürgecilik karşıtı olan ilk filmi çekti (*Indonesia Calling-Endonezya'nın Çağrısı*). Böylesi bir hayat kendi çelişkilerini de barındırıyordu; çok az sanatçı hem Uluslararası Lenin Ödülü hem de Fransız Légion d'Honneur nişanıyla ödüllendirildiğini iddia edebilir. Bu yüzden, sinemada birlikte çalıştığı karısı Marceline Loridan'la ortaklaşa çektiği son filmi *Une histoire de vent*'in, sinema tarihinin en zarif ve akıldan çıkmaz kişisel değerlendirmelerinden biri olması, duruma mükemmelen uygundur.

90 yıllık yaşamında on hayata yetecek denli olaya tanık olan bu "Uçan Hollandalı", kendisi için kavraması belki en güç olan konuya, kendisine çevirmişti kamerasını. Hayatı boyunca astımdan mustarip olan yönetmen, kendi yaşamını ve bütün yaşamları besleyen ve dünyada kendini rüzgar olarak gösteren nefes üstüne bazı düşüncelerle başlar. Tıpkı Ivens gibi rüzgar da sınır tanımaz, doğası gereği halkları, kültürleri ve kıtaları birleştirir. Ivens'in araştırması, sonunda onu en önemli filmlerinden birkaçını çektiği Çin'e geri götürür. Burada, sırrını öğrenebilmek için, rüzgarın mitolojik temsilcisi olan Ejderha'yı aramaya başlar. Yolda karşısına engeller çıkar; bazı Parti yetkilileri çekim yapmasını engellemek için, son derece kibar bir biçimde ellerinden geleni yaparlar ve doğanın da bazen yönetmenin projesi için işbirliği yapmaya ikna edilmesi gerekir. Qin Hanedanı'nın muhteşem toprak savaşçılarını filme alamayan Ivens ve Loridan, kendi savaşçılarını yaratır; hatta onlarla Busby Berkeley'i (1930'ların unutulmaz müzikallerinin yönetmeni) andırır bir oyun bile sahneler. Loridan ve Ivens, belgesel, kurmaca, mitoloji, felsefe ve muziplik arasında gidip gelerek, bu son eserleriyle günümüze dek çekilmiş en muhteşem "serbest" filmlerden birini yaratırlar. Bu film, sinemanın gerçek yaratıcılarından birine adanmaya layıktır gerçekten. **RP**

WHO FRAMED ROGER RABBIT (1988)
Masum Sanık Roger Rabbit

ABD (Amblin, Silver Screen, Touchstone)

103dk, Renkli

Yönetmen: Robert Zemeckis

Yapımcı: Frank Marshall, Robert Watts

Senaryo: Jeffrey Price, Peter S. Seaman
Gary K. Wolf'un Who Censored Roger Rabbit? isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Dean Cundey

Müzik: Alan Silvestri

Oyuncular: Bob Hoskins, Christopher Lloyd, Joanna Cassidy, Charles Fleischer, Stubby Kaye, Alan Tilvern, Richard LeParmentier, Lou Hirsch, Betsy Brantley, Joel Silver, Paul Springer, Richard Ridings, Edwin Craig, Lindsay Holiday, Mike Edmonds

Oscar: Charles L. Campbell, Louis L. Edemann (ses efekti), Ken Ralston, Richard Williams, Ed Jones, George Gibbs (görsel efekt), Arthur Schmidt (kurgu), Richard Williams (special achievement ödülü)

Oscar adaylıkları: Elliot Scott, Peter Howitt (sanat yönetimi), Dean Cundey (görüntü yönetmeni), Robert Knudson, John Boyd, Don Digirolamo, Tony Dawe (ses)

Canlandırma olmayan ve olan karakterler daha önce aynı perdeyi paylaşmış olsa da (bunların en dikkat çekeni Tom ve Jerry'deki ünlü çizgi fare Jerry'nin, 1945 yapımı Anchors Aweigh'de Gene Kelly'le dans etmesiydi) yönetmen Robert Zemeckis ve animasyon yönetmeni Richard Williams, yapılışının üstünden on yıldan fazla zaman geçtiği halde teknik açıdan hâlâ kusursuz görünen bu uzun metrajlı komedi polisiye filminde, iki türü ustalıkla birleştirmişlerdi.

Aksiliğinin doruğundaki Bob Hoskins'in canlandırdığı kaba, kılıksız özel dedektif Eddie Valiant, Los Angeles'in Toontown banliyösünde yaşayan çizgi karakter Toon'lardan hoşlanmaz. Bu yüzden bir film stüdyosunun patronu olan Marvin Acme (Stubby Kaye), stüdyonun yıldızı, seksi çizgi karakter Jessica Rabbit'in (Kathleen Turner'in buğulu seslendirmesiyle) neler yaptığını araştırması için kendisini tuttuğunda, bundan pek hoşnut olmaz. Eddie, Jessica'nın heyecanlı kocası Roger'dan (Charles Fleischer'in sesi) daha da az hoşlanır, özellikle uyumsuz çift son derece komik bir cinayet ve şantaj üçgenine daldıktan sonra.

İnsan ve çizgi oyuncu kadrosuyla zekice oluşturulmuş karakterler içeren ve Jeffrey Price'la Peter S. Seaman'ın nüktedan senaryosunu yazdığı *Who Framed Roger Rabbit*, tıpkı saygılarını sunduğu Warner çizgi filmleri gibi bir aksiyon komedidir: eğlence doludur, hoş bir biçimde gerçeküstüdür ve üst üste pek çok kez seyredilebilir. **JB**

ABD (Mirage, Star II)
133dk, Renkli
Yönetmen: Barry Levinson
Yapımcı: Mark Johnson
Senaryo: Ronald Bass, Barry Morrow
Görüntü Yönetmeni: John Seale
Müzik: Ian Gillan, Roger Glover, Doc Pomus, Hans Zimmer
Oyuncular: Dustin Hoffman, Tom Cruise, Valeria Golino, Gerald R. Molen, Jack Murdock, Michael D. Roberts, Ralph Seymour, Lucinda Jenney, Bonnie Hunt, Kim Robillard, Beth Grant, Dolan Dougherty, Marshall Dougherty, Patrick Dougherty, John-Michael Dougherty
Oscar: Mark Johnson (film), Barry Levinson (yönetmen), Ronald Bass, Barry Morrow (senaryo), Dustin Hoffman (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Ida Random, Linda DeScenna (sanat yönetimi), John Seale (görüntü yönetmeni), Stu Linder (kurgu), Hans Zimmer (müzik)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Barry Levinson (Altın Ayı), (Berliner Morgenpost okurları jürisi)

RAIN MAN (1988)
Yağmur Adam

Yönetmen Barry Levinson işin başına geçmeden önce, çok sayıda senarist ve yönetmen *Yağmur Adam*'ın senaryosuna el atmıştı. Çoğu, bir kullanılmış araba satıcısının, ülkeyi bir uçtan diğerine kat ettikleri bir yolculukta, ona kalan milyonlarca dolarlık servete el koyabilmek için otistik ağabeyinin sevgisini kazanmaya çalışmasının öyküsünü perdeye taşımayı fazla zor bulmuştu. Sonunda filmin yıldızları olan Dustin Hoffman ve Tom Cruise bile, çekimler esnasında "*Bir Arabada İki Ahmak*" adını verdikleri filmin, sonuçta neye benzeyeceğinden endişe eder gibiydi.

Levinson filmin merkezinde yer alan insani gelişime odaklanır. Raymond uçağa binmediği için, otistik Raymond'la (Hoffman) ülkenin bir ucundan diğerine arabayla giden Charlie Babbitt (Cruise), hiç tanımadığı ağabeyini anlamaya; ve bu süreçte, daha önce sahip olmadığı bir incelik geliştirmeye başlar. Hoffman, aşırı heyecanlandığında ortaya çıkan tikleri fazla abartmadan, karakterinin otizmini yakalamayı başarır; ama bu filmde asıl etkileyici olan, oyunculuğunu kendisinden daha deneyimli bir aktörün karşısında yüksek nitelikli tutmayı başaran ve nihayet yaşamında bir nebze derinlik bulan sığ bir adamı ustalıkla canlandıran Cruise'dur. **JB**

UNE AFFAIRE DE FEMMES (1988)
Bir Kadın Meselesi

Claude Chabrol'ün başarılı ve kendisi için oldukça farklı olan, 2. Dünya Savaşı sırasında işgal altındaki Fransa'da geçen ve avukat Francis Szpiner'in kurmaca olmayan bir kitabından serbest biçimde uyarlanmış bu dönem filmi, Dieppe yakınlarındaki küçük bir köyde yaşayan, kürtajcılığa başlayan ve bu yüzden giyotine gönderilen bir ev kadını ve annenin (Isabelle Huppert), inandırıcı ve duygusallığa kaçmayan öyküsünü anlatır. Savaş esiri olan bir Fransız askerle evli olan kadın, adam döndükten sonra onunla yatmak istemez; kısa süre içinde ailenin reisi olur ve diğer kadınlara yardımcı olan, güçlü, mücadeleci birine dönüşür.

Chabrol ve Colo Tavernier O'Hagan'ın ortaklaşa yazdığı ve gerçek olaylara dayanan *Bir Kadın Meselesi*, Simone de Beauvoir'nın bir romanından uyarladığı ve aynı dönemde, Alman işgali altındaki Fransa'da geçen, çektiği en kötü film *Le Sang des Autres*'i (*Başkalarının Kanı*, 1984) fazlasıyla affettirmişti. Ayrıca bizleri 1993'te gerçekleştirdiği, yine aynı dönemi konu edinen mükemmel belgeseli *L'Oleil de Vichy* (*Vichy'nin Gözü*, 1993) için hazırlar. Bu filmde mizansenler ve oyunculuklarla, sahneleri ele alış biçimi usta işidir. **JRos**

Fransa (A2, Camélia, La Sept, MK2, Sofinergie) 108dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Claude Chabrol
Yapımcı: Marin Karmitz
Senaryo: Claude Chabrol, Colo Tavernier,
Francis Szpiner'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Jean Rabier
Müzik: Matthieu Chabrol
Oyuncular: Isabelle Huppert, François Cluzet, Nils Tavernier, Marie Trintignant, Dominique Blanc, Lolita Chammah, Aurore Gauvin, Guillaume Foutrier, Nicolas Foutrier, Marie Bunel, Dani, François Maistre, Vincent Gauthier, Franck de la Personne, Caroline Berg
Venedik Film Festivali: Isabelle Huppert (Volpi cup—kadın oyuncu), Ödülü, Shirley MacLaine ile Madame Sousatzka'daki rolüyle paylaştı
İngilizce adı: *The Story of Women*

DROWNING BY NUMBERS (1988)
Sayılarda Boğulmak

İngiltere'nin en büyük "sanatçı" yönetmeni Peter Greenaway, sadakatsiz kocalarını suda boğarak öldürmek isteyen, üç ayrı kuşaktan ve hepsinin de adı Cissie Colpitts olan üç kadının öyküsü aracılığıyla ahlaki değerlerimiz ve duygularımızla dalgasını geçiyor. Fazla ipucu vermeden şu kadarını söylemekle yetinelim: Üçü de işlerini tereyağından kıl çeker gibi hallediyor. Bunda en büyük rolü, efsanevi oyuncu Bernard Hill'in (*Yüzüklerin Efendisi, Titanik*) başarıyla canlandırdığı Müfettiş Madgett'le üçünün de ayrı ayrı, çok özel bir ilişkileri olması oynuyor. Joan Plowright, Juliet Stevenson ve Joely Richardson'dan oluşan etkileyici kadın oyuncularıyla Greenaway'in bu rahatsız edici kara komedisi, "suda cinayet" oyunu oynuyor.

Görsel açıdan izleyiciyi esir alan film, kimine haz verirken kimini de afallatıyor. *Sayılarda Boğulmak* anlam açısından, yönetmenin ilk filmi *The Draughtsman's Contract (Ressamın Sözleşmesi)* gibi oyunbaz, baştan çıkarıcı ve uçarı; genelde görmeye alışık olmadığımız İngiltere manzarasıyla da çoğu yerde *A Zed and Two Noughts* (*Hayvanat Bahçesi*) gibi fars nitelikleri taşıyor. *Sayılarda Boğulmak*'ın tam anlamıyla tadını çıkarmak için, bunun kelime oyunları, listeler, ölümlülük sancısı ve birazcık da başka şeyler üzerine bir film olduğunu anımsamakta yarar var. Çekimler sırasında, çekim mekanları 1987'deki görülmemiş fırtınayla yerle bir oldu. Bu da sahnelerin birbirini tutmadığı anlamına geliyor; Sacha Vierny'nin olağanüstü görüntü yönetmenliği sağ olsun, manzaradaki bu değişiklik Greenaway'in oyununun bir parçasıymış gibi duruyor. **KK**

İngiltere / Hollanda
118dk, Renkli (Kodak)
Dili: İngilizce
Yönetmen: Peter Greenaway
Yapımcı: Peter Jaques, Kees Kasander, Denis Wigman
Senaryo: Peter Greenaway
Görüntü Yönetmeni: Sacha Vierny
Müzik: Michael Nyman
Oyuncular: Joan Plowright, Juliet Stevenson, Joely Richardson, Bernard Hill, Jason Edwards, Bryan Pringle, Trevor Cooper, David Morrissey, John Rogan, Paul Mooney, Jane Gurnett, Kenny Ireland, Michael Percival, Joanna Dickens, Janine Duvitski
Cannes Film Festivali: Peter Greenaway (en iyi senaryo), Peter Greenaway (Altın Palmiye)

Çekoslovakya / İsviçre / Britanya / Almanya (Channel Four, Condor, Hessischer Rundfunk, SRG)
86dk, Eastmancolor
Dili: Çekce / İngilizce
Yönetmen: Jan Svankmajer
Yapımcı: Peter-Christian Fueter
Senaryo: Jan Svankmajer, *Lewis Carroll'un Alice in Wonderland isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Svatopluk Maly
Oyuncular: Kristyna Kohoutová

NECO Z ALENKY (1988)
Alice

Çek sinema sanatçısı, animatör ve sıra dışı kukla yapımcısı Jan Svankmajer, kendisine özgü tuhaf tarzı ve sınır tanımayan hayal gücüyle Lewis Carroll'ın çocuklar için yazdığı öykü Alice Harikalar Diyarında'nın ruhunu yakalarken, aynı zamanda "yetişkinlere" yönelik ve belli bir kültüre özgü temaları aktarmayı da başarır. Ülkesinden çıkma pek çok beğenilen kısa filmin (*Moznostu Dialogu-Diyaloğun Boyutları*, 1982, *Do Pivnice-Mahzene İniş*, 1983 ve 1983 yapımı *Kyvadlo, Jma a Nadeje-Kuyu, Sarkaç ve Umut* bunların arasındadır) arkasındaki yaratıcı güç olan Svankmajer, tuhaf yaratıkların ve hayvanların yaşadığı bir dünyaya giren ve sürekli karşılaştığı olayların mantığını (mantıksızlığını) sorgulayan küçük Alice'in (30 santim uzunluğunda porselen bebeğe dönüştüğü sahneler hariç, Alice'i oyuncu kadrosunun tek insan üyesi olan genç Kristyna Kohoutov- canlandırır), gerçeküstücülüğün ilk izlerini taşıyan öyküsünde, tam da kendisine uygun eşini bulur.

Svankmajer'in eserinde, ev hayatının önemsiz nesneleri, gotik bir ihtişamın ham maddelerine dönüşür. Beyaz Tavşan, Çılgın Şapkacı ve Mart Tavşanı gibi Lewis'in yarattığı bildik karakterler, burada çekici olmaktan ziyade ürkütücüdür; bir eleştirmenin yazdığı gibi, "kısmen büyülenmiş, kısmen tekinsizdirler ve yapıbilimcinin laboratuvarından bir parça taşırlar, bir miktar formaldehit." Ne var ki sonuçta *Alice* bir uyarlamadan daha çok bir yaratıcı-yönetmen çalışmasıdır. Svankmajer tanıdık saplantılarını, monotonluğun acımasızlığına, aşırı yemenin bayağılığına ve tehlikelerine maruz bırakmanın yeni yollarını keşfeder. **SJS**

ABD / Britanya (PolyGram, Warner Bros.)
126dk, Technicolor
Yönetmen: Tim Burton
Yapımcı: Peter Guber, Jon Peters
Senaryo: Sam Hamm, Warren Skaaren, Bob Kane
Görüntü Yönetmeni: Roger Pratt
Müzik: Danny Elfman, Prince
Oyuncular: Michael Keaton, Jack Nicholson, Kim Basinger, Robert Wuhl, Pat Hingle, Billy Dee Williams, Michael Gough, Jack Palance, Jerry Hall, Tracey Walter, Lee Wallace, William Hootkins, Richard Strange, Carl Chase, Mac McDonald
Oscar: Anton Furst, Peter Young (sanat yönetimi)

BATMAN (1989)
Yarasa Adam

Bob Kane'in klasikleşmiş çizgi romanının büyük başarı kazanan bu uyarlamasında, yönetmen Tim Burton filme adını veren süper kahraman Batman'i (ekrana en son 1960'ların camp televizyon uyarlamasıyla gelmişti) karanlık ve çelişkili bir karakter olarak yeniden ele alır.

Michael Keaton, çocukken soyguncuların karanlık bir ara sokakta annesiyle babasını öldürdüğünü gören, düşünceli adam, ruhu acı içindeki Bruce Wayne'i canlandırır. Artık günlük hayatında milyonlarca dolarlık servet sahibi bir sanayici olan Bruce, geceleri maske takıp, bir pelerin ve dizine kadar çıkan çizmeler giyerek Batman'a dönüşür ve kasvetli, gotik Gotham Şehri'ndeki suçluları cezalandırır. Ama o bir süper kahraman mı yoksa kendi kafasına göre adalet dağıtan bir kaçık mıdır? Basın fotoğrafçısı Vicki Vale (Kim Bassinger) ve muhabir Alex Knox (Robert Wuhl), Batman'ın gizli kimliğini öğrenmek ve gerçekleri ortaya çıkarmak isteyen kişiler arasındadır.

Burton, Pelerinli Haçlı'sına derinlik, karanlık ve hatta romantizm (Vicki kılığına bürünmüş olarak) katsa da filmin kötü adamı, Jack Nicholson'ın büyük bir zevkle canlandırdığı Joker, şovun neredeyse tamamını Burton'ın kahramanından çalar. Mor takım elbisesi ve palyaço makyajıyla göz kamaştıran ve filmin müziklerinin tadı tuzu olan Prince şarkılarıyla dans eden Joker, şüphesiz uzun zamandır perdede karşılaştığımız en eğlenceli, itici ve kötü adamdı. **JB**

WHEN HARRY MET SALLY (1989)
Harry Sally'le Tanışınca

Harry Sally'le Tanışınca, doğru malzemelerle yani yetenekli, komik bir yönetmen (Rob Reiner), harika bir senaryo (Nora Ephron) ve parlak bir oyuncu kadrosu (Billy Crystal, Meg Ryan) bir araya geldiğinde, ortaya mükemmele yakın, eğlendirici bir film çıkacağını kanıtlamıştı.

1977'de üniversiteden mezun olduktan sonra, otomobille Chicago'dan New York'a birlikte yolculuk ederlerken, ukala Harry (Crystal) züppe Sally'e (Ryan) asla arkadaş olamayacaklarını, çünkü kendi çarpık mantığına göre, "seks meselesi hep araya gireceğinden erkeklerle kadınların arkadaş olamayacağını," söyler. Yolculuğun sonunda ikili kendi yollarına gider. Birkaç yıl sonra havaalanında, Sally erkek arkadaşından ayrılmak üzereyken ve Harry de karısından ayrılmışken karşılaşırlar. Elbette sonunda arkadaş olurlar ve film bitmeden aralarında bundan fazlasının olması kaçınılmazdır ama zaten eğlencenin yarısı bundan kaynaklanır.

Annie Hall (1977) gibi Woody Allen filmlerine selam gönderen bir romantik komedi olan bu film, Ephron'un yazdığı, günümüz ilişki oyunlarını gerçeğe uygun biçimde tasvir eden nükteli diyaloglar sayesinde son derece günceldir. Harry bir kıza Kennedy'nin vurulduğu gün nerede olduğunu sorup, "Ted Kennedy vuruldu mu?" cevabını aldığında, kendinden genç kadınlarla çıkmanın güçlüklerini kavrar. Arka planda sinemaya en yakışan şehir olan New York'un göründüğü sahneler filmin unutulmaz diyaloglarını peş peşe sunar: Sally'nin restoranda orgazm taklidi yaptığı ve ardından yan masalardan birinde oturan kadının, "Ben de onun yediğinden istiyorum," diye sipariş verdiği (bu kadını Reiner'in annesi canlandırır) ve Harry'nin mağazada karaoke yaparken eski karısına rastladığı sahneleri, iki başrol oyuncusu da ustalıkla oynar. Yardımcı rollerdeyse Bruno Kirby, Harry'nin yakın arkadaşını, Carrie Fisher da Sally'ninkini canlandırır.

Projede yer alan herkes için bir zafer olan (Nora Ephron henüz buna denk bir senaryo yazmadı) film, Ryan'ı aranan bir başrol oyuncusuna çevirmiş ve filmin müzikleri arasında yer alan 1930'lara ve 40'lara ait caz standartlarını ("It Had to Be You" da dahil) çalan ve söyleyen Harry Connick Jr.'ı gerçek bir yıldız yapmıştı. **JB**

ABD (Castle Rock, Columbia, Nelson)
96dk, Renkli
Yönetmen: Rob Reiner
Yapımcı: Rob Reiner, Andrew Scheinman
Senaryo: Nora Ephron
Görüntü Yönetmeni: Barry Sonnenfeld
Müzik: Marc Shaiman
Oyuncular: Billy Crystal, Meg Ryan, Carrie Fisher, Bruno Kirby, Steven Ford, Lisa Jane Persky, Michelle Nicastro, Gretchen Palmer, Robert Alan Beuth, David Burdick, Joe Viviani, Harley Jane Kozak, Joseph Hunt, Kevin Rooney, Franc Luz
Oscar adaylıkları: Nora Ephron (senaryo)

ABD (Rank, Orion)
107dk, Renkli
Yönetmen: Woody Allen
Yapımcı: Robert Greenhut
Senaryo: Woody Allen
Görüntü Yönetmeni: Sven Nykvist
Tema müziği: Bach, Schubert
Oyuncular: Bill Bernstein, Martin Landau, Claire Bloom, Stephanie Roth, Gregg Edelman, George J. Manos, Anjelica Huston, Woody Allen, Jenny Nichols, Joanna Gleason, Alan Alda, Sam Waterston, Zina Jasper, Dolores Sutton, Joel Fogel
Oscar adaylıkları : Woody Allen (yönetmen), Woody Allen (senaryo), Martin Landau (yardımcı erkek oyuncu)

CRIMES AND MISDEMEANORS (1989)
Suçlar ve Kabahatler

Felsefi işlerde de formunda görünen (ardarda gelen ve her ikisi de pek sıcak karşılanmayan iki dramayı, September ve Another Woman'ı henüz yapmıştı) Woody Allen Suçlar ve Kabahatler'de yaşam, ölüm, aşk, Tanrı ve tüm Dostovyevskivari konulara el atmış. Sağlam bir oyuncu kadrosu, Çin kutuları gibi içiçe girmiş anlatı yapısıyla Yukarı Doğu Yakası tadında, rastlantılar üzerine bir roman uyarlamasına benzeyen bu film için bir araya gelmiş. Ingmar Bergman'ın daimi görüntü yönetmeni Sven Nykvist'in güzel görüntüleri üzerine, Allen kendisiyle özleşmiş caz ve swing klasiklerinin yanısıra Schubert'in ve Bach'ın müziklerinin de çarpıcı bir kullanımını yakalamış.

Film, görünürde birbirinden hayli farklı da olsa son anda kesişen iki öykü anlatıyor. Toplumda saygın bir yeri olan göz cerrahı Judah Rosenthal (üstün ve Oscar'a aday gösterilen oyunuyla Martin Landau) düzenli, rahat ve iki yüzlü hayatını mahvetmekle kendisini tehdit eden öfkeli metresi Dolores'ten (Anjelica Huston) kurtulmak için akla karayı seçer. Bu sırada, Allen'ın canlandırdığı belgesel yönetmeni Cliff Stern, Mia Farrow'un canlandırdığı Halley'e kur yapmaya çalışır; ama dayanılmaz kayınbiraderi Lester (sinemaya müthiş bir dönüş yapan Alan Alda), bu çabalarını bozguna uğratır. Rastlantıya bakın ki Cliff'in yeni filminin konusu da televizyon için komedi dizileri yapan kazanova Lester'dır. Judah'ın karanlık işler çeviren erkek kardeşi (Jerry Orbach) Dolores'in işini bitirmeyi önerir ve Judah'ın bu öneriyi kafasında tartmasıyla, filmin büyük meselelerine kapı açılır. O kendi çıkmazında debelenmeyi sürdürüken, biz de acıları, aşkları ve unutulmaz özlü sözleriyle ("En son bir kadının içine girdiğimde Özgürlük Anıtı'nı geziyordum) onun aile, arkadaş ve tanıdık çevresiyle haşır neşir oluruz.

Woody Allen'ın her zamanki varoluşçu, bunalımlı Manhattan'lı işe yaramaz entelektüel karakterinin en iyi seçkisini acı tatlı şu komik diyalogda toplaması bizi şaşırtmaz. Çizginin biraz daha dışındaki bu ağır, gerçekçi ve trajik drama ve durum komedisi, bu filmde değerler, ahlak ve kanunlar üzerine benzeri görülmemiş derecede sofistike ve tutkulu tartışmalarla içiçe geçiyor. Tam gaz giden Allen, taklit edilemesi zor, imzası haline gelmiş üslubuyla, iyiyle kötü, suçla ceza, filmlerle gerçeklik ve çekici kokteyl partileriyle, zeka ve algılama üzerine acı, derinlik ve çılgın bir mizah aracılığıyla sözlerini söylüyor. Allen'ın en iyi çalışmalarından biri olan film karmaşık ve olgun; hem karanlık hem de tadına doyum olmayan bir film. **AE**

THE COOK, THE THIEF, HIS WIFE & HER LOVER (1989)
Aşçı, Hırsız, Karısı ve Aşığı

Fransa / Hollanda/ Britanya
(Allarts, Elsevira, Erato, Erbograph, Films, Vendex)
124dk, Renkli
Yönetmen: Peter Greenaway
Yapımcı: Kees Kasander
Senaryo: Peter Greenaway
Görüntü Yönetmeni: Sacha Vierny
Müzik: Michael Nyman
Oyuncular: Richard Bohringer, Michael Gambon, Helen Mirren, Alan Howard, Tim Roth, Ciaran Hinds, Gary Olsen, Ewan Stewart, Roger Ashton-Griffiths, Ron Cook, Liz Smith, Emer Gillespie, Janet Henfrey, Arnie Breeveld, Tony Alleff

Tutucu politikalardan şikayetini iyice uçlara vardıran Peter Greenaway, *Aşçı, Hırsız, Karısı ve Aşığı*'nın zengin ve çürümüş dünyasıyla Margaret Thatcher İngiltere'si'ne cevabını yapıştırdı. Michael Gambon, havalı bir İngiliz restoranında nüfuzu olan, etrafı dalkavuklar ve uşaklarla çevriliyken bir kuş sütü eksik tıksındırıcı bir ziyafet sofrasını silip süpüren, iriyarı, mide bulandırıcı ve budala hırsız Albert Spica rolünde. Uzun zamandır ihmal ettiği karısı Georgina (Helen Mirren) restoranın sessiz sakin, kitap kurdu bir müşterisiyle (Alan Howard) tutkulu bir ilişkiye girer; bu sırada aşçı da onlara mutfağın arkasında yer sağlayarak yataklık eder. Zıkkımlanmak ve tayfasını aşağılamakla fazlasıyla meşgul olan Gambon başlangıçta karısının bir işler çevirdiğini fark etmez; ancak ihanetini öğrenir öğrenmez yamyamca bir intikam tertipler.

Greenaway'in filmi yanlış dokunmuş bir halı gibi; kamerası tüm bu vahşetin ortasında bir iyi niyet kırıntısı bulmak için mutfakla salon arasında gidip geledursun, her türlü pislik ortalıkta kol geziyor. Öfke ve tiksintiyle kaynayan *Aşçı, Hırsız, Karısı ve Aşığı* asıl hedefi olan üst sınıfın müsrifliği ve barbarlığını hem toplumu bozan bir küf hem de dürüst bir şekilde, ağız tadına bir hakaret olarak resmetmiş. **JKI**

DRUGSTORE COWBOY (1989)

ABD (Avenue)
100dk, Renkli
Yönetmen: Gus Van Sant
Yapımcı: Karen Murphy, Nick Wechsler
Senaryo: Gus Van Sant, Daniel Yost
James Fogle'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Robert D. Yeoman
Müzik: Elliot Goldenthal
Oyuncular: Matt Dillon, Kelly Lynch, James LeGros, Heather Graham, Eric Hull, Max Perlich, James Remar, John Kelly, Grace Zabriskie, George Catalano, Janet Baumhover, Ted D'Arms, Neal Thomas, Stephen Rutledge, Beah Richards
Uluslararası Berlin Film Festivali: Gus Van Sant (C.I.C.A.E. Ödülü)

Gus van Sant'in *Drugstore Cowboy*'u uyuşturucu bağımlılığı üzerine eğlenceli ve dokunaklı bir film. Oregon, Portland'da eczaneleri soyarak uyuşturucu ihtiyaçlarını gideren, Bob'un (Matt Dilon) liderliğindeki bir bağımlı çetesinin başından geçenler filmin konusunu oluşturuyor. Yönetmen, bağımlıların küçük suçlarını ve her günü birbirine benzeyen hayatlarını ahlaki bir yorum yapmadan, olduğu gibi sunar. Ama çete içindeki ilişkilerin, özellikle Bob ve karısı Dianne arasındaki kadersiz aşkın hassas doğası iyi gözlemlenmiş ve mükemmel oyunculuklarla da desteklenmiş.

Filmin konusu basit gibi görünse de (habire polisle ve diğer bağımlılarla kovalamaca oynarlar) gerçek trajedi sonlara doğru baş gösterir. Aşırı dozdan ölen bir çete elemanını şerifin toplantı yaptığı motelden kaçırıp ormana gömmek zorunda kalan Bob, artık düze çıkması gerektiğine karar verir. Bir kliniğe yatar; ve orada, William Burroughs'un canlandırdığı, uyuşturucu bağımlısı bir papaz olan eski bir dostuyla karşılaşır; aralarında geçen konuşma Bob'un geride bıraktığı bu dünyayla son buluşmasına noktayı koyar. Filmin tümü muhteşem olsa da Dillon ve Burroughs'un bu son konuşması muhteşemden de öte. **CM**

MY LEFT FOOT (1989)
Sol Ayağım

İrlanda / Britanya (Ferndale, Granada, RTE)
98dk, Technicolor

Yönetmen: Jim Sheridan

Yapımcı: Noel Pearson

Senaryo: Shane Connaughton, Jim Sheridan
Christy Brown'ın romanından

Görüntü Yönetmeni: Jack Conroy

Müzik: Elmer Bernstein

Oyuncular: Daniel Day-Lewis, Brenda Fricker, Alison Whelan, Kirsten Sheridan, Declan Croghan, Eanna MacLiam, Marie Conmee, Cyril Cusack, Phelim Drew, Ruth McCabe, Fiona Shaw, Ray McAnally, Patrick Laffan, Derry Power, Hugh O'Conor

Oscar: Daniel Day-Lewis (erkek oyuncu), Brenda Fricker (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları : Noel Pearson (film), Jim Sheridan (yönetmen), Shane Connaughton (senaryo)

Bunalımlı bir duygu seline dönüşmeye hayli yatkınken, *Sol Ayağım* doğumundan beri beyin felci nedeniyle sakat bir bedenin içinde korkunç bir hapisane hayatı yaşayan, buna rağmen tanınmış ve saygı duyulan bir ressam ve yazar olmayı başaran İrlandalı Christy Brown'a övgü niteliğinde, eğlenceli, ayakları yere basan, komik ve yürekleri kabartan bir film olarak ortaya çıktı ve izleyenleri şaşırttı. Hayret verici bir zekaya sahip sakat adam fikri *Yağmur Adam*'la koşut olsa da *Sol Ayağım* yalnızca ana karakteriyle değil, her yönüyle ona eş bir yapım. Gözlerimizi ayıramadığımız Daniel Day Lewis, *Manzaralı Oda'daki (1986)* gösteriş budalası ya da *Benim Güzel Çamaşırhanem*'deki *(1985)* uyanık eşcinsel rollerinden alabildiğince uzak bir rolde. Christy'nin sofu ve çilekeş annesini canlandıran Brenda Fricker'sa ışık saçıyor. Film gösterime girmeden önce ne yazık ki ölen Ray McAnally Christy'nin ne yapacağı belli olmayan, alkolik babası rolünde son kez zengin bir karakter çizmiş. Ayrıca Christy'nin çocukluğunu canlandıran genç Hugh O'Connor geri zekalı muammelesi yapılan ve ailesiyle iletişim kurmak için çabalayan parlak bir çocuğun yaşadığı kabusları bize hissettiriyor.

Yönetmenlik koltuğuna ilk kez oturan Jim Sheridan ve ortak senarist Shane Connaughton, hatırı sayılı yeteneklerine rağmen sıradan aşağılamalara maruz kalan, tekerlekli sandalyeye mahkum, himaye altında bir dahi olan Christy'nin trajedisini ve öfkesini yansıtmaktan kaçınmıyorlar. Ancak Christy hakkındaki bu kapsamlı izlenimleri, yaşamın mucizeviliğini ve adamın olağanüstü ruhunu ezici bir şekilde hissettiriyor. Bu duygu küçük küçük olaylara işlemiş bir tılsımla vurgulanır.

Christy'nin bedeninde kullanabildiği tek yer olan ünlü sol ayak, filmde bazı komik ya da dramatik sahnelerde öne çıkar; Christy yalnızca bu uzvuyla annesinin hayatını kurtarır, goller atar, resim çizer, bir bar kavgasında rakibini yere serer, intihara kalkışır, tuğla dizer ve yaşam öyküsünü yazar. Daniel Day Lewis, Oscar'ın sürpriz galibi olarak göz ardı edilemeyeceğini kanıtladı. Hareketsiz ve sakat bir bedende yaşamanın fiziksel zorluklarını ve konuşma özrünü ustalıkla yakalayan Lewis, zekasıyla biraz avuntu bulan, ancak bu durumuna asıl ışığı (onlarsız bir eziyete dönüşecek) espri anlayışı, şehveti ve kaynayan kanıyla getiren bu adamı bize yaşattırıyor. **AE**

DIE XUE SHUANG XIONG (1989)
Katil

Hong Kong (Film Workshop, Golden Princess, Magnum) 111dk, Renkli
Dili: Kantonez / Japonca
Yönetmen: John Woo
Yapımcı: Tsui Hark
Senaryo: John Woo
Görüntü Yönetmeni: Peter Pau, Wing-Hung Wong
Müzik: Lowell Lowe
Oyuncular: Chow Yun-Fat, Danny Lee, Sally Yeh, Kong Chu, Kenneth Tsang, Fui-On Shing, Wing-Cho Yip, Fan Wei Yee, Barry Wong, Parkman Wong, Siu-Hung Ng, Sing Yeung, Siu Hung Ngan, Kwong Leung Wong

İngilizce adı: *The Killer*

Her ne kadar yönetmen John Woo, yapımcı Tsui Hark ve oyuncu Chow Yun-Fat birlikte daha önce de çalışmış (özellikle 1986 yapımı gangster filmi *Daha Güzel Bir Yarın*'da) ve her biri önemli işlere imza atmış olsa da Katil'in uluslararası alanda kazandığı başarı Hong Kong aksiyon sinemasının ayrıcalıklı bir konum edinmesini sağladı. Bu filmden sonra, belli başlı sinemacıların çoğu Hollywood'a iyi kötü kapağı atarken, Robert Rodriguez ve Quentin Tarantino gibi Batılı sinemacılar da kendi aksiyon filmlerine biraz yaşam katsın diye onların kendilerine has tarzlarından kimi unsurları aşırmaya başladılar; örneğin sırt üstü yere yatmış haldeyken iki elde silah ateş etmek Chow Yun-Fat'in fazlaca taklit edilen ve sevilen hareketlerinden biridir.

Katil, cinayetlerinden birisi sırasında yanlışlıkla kör olmasına neden olduğu bir şarkıcının (Sally Yeh) ameliyat parasını denkleştirmek için bir dizi cinayet işleyen onurlu ve duygusal bir kiralık katili (Chow) anlatan hareketli bir melodram. Sert bir polis memuru (Danny Lee) peşinde olduğu katile saygı duymayı öğrenir ve filmin korkunç ve yüce sonunda güçlerini birleştirirler. *Gerçeğe Çağrı* ve *Zor Ölüm 2*'nin toplamından daha çok cesetle bir katliama dönüşen (gariptir ki öyküsü Hong Kong'da yeterince kornea bağışı olmaması üzerine) bu film akrobasi, pembe dizi duygusallığı ve hınzır bir mizahı tam anlamıyla yoğurmuş. Çizgi roman silahşorluğu ve aksiyon unsurlarındaki şiddet, Douglas Sirk'e bir şeyler borçlu olan duygusal bir havayla içiçe geçmiş; yine de asıl aşk hikayesini polis, katil ve kör kurban arasındaki hassas aşk üçgeninde değil, başroldeki iki erkek arasında yaşanan ve eşcinsel çağrışımları da olan dostlukta aramak gerek.

Filmin orijinal isminin bire bir çevirisi olan Kahraman İkilinin İntikamı, karakterlerden birini tek başına öne çıkarmak yerine, bunun bir ilişki filmi olduğunu vurguladığından, filme vizyon adından daha çok yakışıyor. Film, Woo'nun perdedeki kişiliğini ortaya koyan bir sahneyle biter: Güvercinlerin kanat çırpışları arasında (kimi zaman kısa süreli ağır çekimlerde) kilisede silahlar konuşurken mumlar, kurşunlar ve cesetler havada uçuşur. Bembeyaz giysiler kan lekeleriyle kaplanır, gözyaşları ve kan oluk oluk akarken kilise müziği yükselerek sürer. **KN**

ABD (40 Acres & a Mule) 120dk, Renkli

Yönetmen: Spike Lee

Yapımcı: Spike Lee

Senaryo: Spike Lee

Görüntü Yönetmeni: Ernest R. Dickerson

Müzik: Rubén Blades, Cathy Block, Chuck D, Flavor Flav, James Weldon Johnson, Rosamond Johnson, Raymond Jones, Bill Lee, Sami McKinney, Michael O'Hara, Lori Perry, Mervyn Warren, Public Enemy

Oyuncular: Danny Aiello, Ossie Davis, Ruby Dee, Richard Edson, Giancarlo Esposito, Spike Lee, Bill Nunn, John Turturro, Paul Benjamin, Frankie Faison, Robin Harris, Joie Lee, Miguel Sandoval, Rick Aiello, John Savage

Oscar adaylıkları : Spike Lee (senaryo), Danny Aiello (yardımcı erkek oyuncu)

Cannes Film Festivali Spike Lee (Altın Palmiye adaylığı)

DO THE RIGHT THING (1989)
Doğruyu Seç

İçinde yaşadığımız bu küresel pop kültür manzarası baştan aşağı hip hop dili, müziği, estetiği ve siyasetiyle yontulmuşken bir zamanlar sinemacıların (ya da daha büyük ortak kültür çarklarının) bile farkına varmadığı bu gençlik hareketinin sesini kolay kolay duyuramadığını çabuk unutuyoruz. Aynı zamanda, günümüzde popüler hip hop'u ve onun müzik ayağı olan rap'i tanımlayan materyalist ve yüzeysel sanat anlayışına bakınca, bu müziğin bir zamanlar radikal, yıkıcı ve boyun eğmez devrimci bir yönü olduğunu da yine pek anımsamıyoruz. Spike Lee'nin toplumsal eleştiri niteliğindeki filmi *Doğruyu Seç*, tam da nöbette bekleyen rap'in hızır gibi imdada yetiştiği o anı ustalıkla yakalıyor; daha da etkileyici olanı, paradoksal bir biçimde parlak renklerle doldurduğu bu hatıra fotoğrafında ırkçılık, ırk gururu, sınıf mücadelesi ve kent yaşamının her günkü neşeleri ve sıkıntıları gibi konuları toplamış olması. Bu kışkırtıcı ve derin filmi hip hop götürüyor, henüz söyleyecek bir sözü olan hip hop.

Filmin açılış sahnesi hip hop'un ağır topları ve simgelerinden olan Public Enemy'nin müziğine (ve ritimlerin ve patlayan seslerin hücumuna) göre kurgulanmış. Kesişen günlük öyküleriyle daha geniş sosyopolitik noktalara ışık tutan canlı bir kadroyla dolu *Doğruyu Seç*'te, olayları siparişleri dağıtırken mahalleyi turlayan pizzacı çocuk Mookie'nin (Lee) gözünden izleriz. Mookie, kamera omzundaymışçasına bu yerel manzarada dolaşır. Biz de bu sırada onun cırlak sesli, talepkar kız arkadaşı (Rosie Perez), cadı ama sevimli anne babası (Ruby Dee ve Osie Davis) ve Radio Raheem (Bil Nunn) ve Buggin' Out'un (Giancarlo Esposito) da aralarında olduğu kankalarıyla tanışırız. Mahallenin diğer sakinleri arasındaki İtalyan pizzacı Sal'ın (Danny Aiello) siyahi müşterilerine karşı çelişkili tutumu oğullarında çeşitlenerek iki farklı tavra dönüşür; büyük oğlu Pino (John Turturro) tam bir ırkçıyken küçük oğlu Vito (Richard Edson) ağabeyine göre daha renk körüdür. Karakterler, küfürbaz ve eğlenceli taşlama-

larıyla o gün olanları mizah yoluyla hafifleten orta yaşlı ve ihtiyar bir grup siyahi adamdan oluşan Yunan korosuyla tamamlanır.

Bu sıcak yaz günü ilerleyip sınırlar tutuşunca, öylesine yapılan hareketler bile göze batar. Günlük alışverişlerin hemen altında yatan cinsel ve ırksal gerilimler patlayınca, ortaya çıkan öfke dolu şiddet (polisin acımasızlığını ve yılların hatırlı ilişkilerinin bir anda kopuşunu da özetleyen) 20. yüzyıl sonu Amerikası'ndaki ırklararası ilişkilerin ne durumda olduğunun net bir metaforudur. Tartışmalı bir film olan ve kendisine çamur atanlarca yalan yanlış aktarılan (birçokları filmin ayaklanmaya çağrı olduğunu öne sürdü) *Doğruyu Seç* pek altta kalmayan, öfkeli bir film. Ayrıca, radikal sayıldığı için Amerikan sinemasında gittikçe daha az rastlanılan siyahiler arasındaki aşk ve dostluk görüntüleriyle dolu. Ekrandan fırlayacakmış gibi duran parlak renkleri ve daha çok çizgi romanların serbestliğini çağrıştıran hafifçe çarpık kamera açılarıyla, kanımızı kaynatan rap şarkılarının enerjisini yansıtacak şekilde kurgulanmış *Doğruyu Seç*, hem şık vitrini hem de sinemacılara konularını, Hollywood'un ve sözde bağımsız yönetmenlerin o zamana kadar görmezlikten geldiği ya da çarpıtarak sunduğu yaşamlardan seçme olanağı tanıdığı için, film yapımı tarihinin de en etkileyici filmlerden biri oldu. Dikkate almamak cesaret ister. **EH**

ABD (Dog Eat Dog, Warner Bros.) 91dk, Renkli
Yönetmen: Michael Moore
Yapımcı: Michael Moore
Senaryo: Michael Moore
Görüntü Yönetmeni: Chris Beaver, John Prusak, Kevin Rafferty, Bruce Schermer
Müzik: Buddy Kaye
Oyuncular: James Bond, Pat Boone, Rhonda Britton, Anita Bryant, Karen Edgely, Bob Eubanks, Ben Hamper, Dinona Jackson, Timothy Jackson, Tom Kay, Michael Moore, Kaye Lani Rae Rafko, Ronald Reagan, Fred Ross, Robert Schuller, George Sells, Roger B. Smith, Steve Wilson
Uluslararası Berlin Film Festivali: Michael Moore (Barış Filmi Ödülü–Onur mansiyonu)

ROGER & ME (1989)

Michael Moore'un Michigan, Flint'teki General Motors Fabrikası'nda gerçekleşen toplu işten çıkarmaların sonuçları ve eylemlerinin neye yol açtığını görsünler diye yönetmenin bizzat GM'nin yönetim kurulu başkanı Roger Smith'le görüşüp onu Flint'e getirmek için yaptığı başarısız girişimleri anlatan bu kara-mizah örneği belgesel kesinlikle etkileyici; ayrıca filmlerin hem eğlenceli hem de siyaseten fazlasıyla sivri olabileceği yolundaki kanıtları güçlendiriyor. Ne var ki Moore'un haklı ve yakıcı öfkesi, Flint'in kurbanları ve kötü adamlarına karşı bizim de paylaşmaya çağırıldığımız ağzı laf yapan bir üstünlük taslamayla bir arada; ama ortaya çıkan, çoğu zaman coşkulu ve asla sıkmayan bu samimi film, ucuza kaçmış çekimlerden ve gazeteciliğin aşırı basitleştirme oyunlarından tamamen de yoksun sayılmaz. Filmin konusu olan Reaganizm'in gülücükler saçan taş yürekliliği filmin tarzıyla uyum içinde olur; eleştirmen Dave Kehr de ilk gösterime girdiğinde *Roger & Me*'yi filme tam oturan şu sözlerle tanımlamıştı: "insana kendisini iyi hissettiren ilk gaddarlık filmi."

Roger & Me'nin olayların gerçek süreleri ve kronolojik sıralarını takmayan rahatlığı, o zamanlar en azından bir eleştirmenin Moore'u kaale almayıp şarlatan demesine yol açtı. Buna rağmen yaptığı ses getirici haberlerde göz ardı edilemeyecek gerçekler de var. Moore'un eğlendirme amaçlı popülist arzusu kendisine ticari başarı ve fikirlerini daha geniş alana yayma olanağı sağladı; koltuklarının kabarması ve bir dizi kestirme gazetecilik yolu da yanına kâr kaldı. Yine de son kertede hangisinin daha önemli olduğunu sormak gerek: kurumsal hırs mı yoksa Moore'un ego tribi mi? **JRos**

ABD (TriStar)
122dk, Technicolor
Yönetmen: Edward Zwick
Yapımcı: Freddie Fields
Senaryo: Kevin Jarre
Robert Gould Shaw'un mektuplarından; Lincoln Kirstein'in Lay This Laurel ve Peter Burchard'ın One Gallant Rush isimli kitaplarından
Görüntü Yönetmeni: Freddie Francis
Müzik: James Horner
Oyuncular: Matthew Broderick, Denzel Washington, Cary Elwes, Morgan Freeman, Jihmi Kennedy, Andre Braugher, John Finn, Donovan Leitch, JD Cullum, Alan North, Bob Gunton, Cliff De Young
Oscar Denzel Washington (yardımcı erkek oyuncu), Freddie Francis (görüntü yönetmeni), Donald O. Mitchell, Gregg Rudloff, Elliot Tyson, Russell Williams (ses)
Oscar adaylıkları Norman Garwood, Garrett Lewis (sanat yönetmeni), Steven Rosenblum (kurgu)

GLORY (1989)
Zafer

Amerikan Yurttaşlık Hakları konusunun gündeme gelmesinin ardından tarihin yıkıntıları arasındaki az bilinen öyküleri çıkarıp diriltmek moda oldu. Edward Zwick'in *Zafer*'i de belleklerdeki boş sayfalan yeniden doldurmak üzere yapılan çalışmalardan biri.

Film İç Savaş sırasındaki cephelerden birinde başlıyor; eski köle John Rawlins (Morgan Freeman) ölen askerleri gömmeye uğraşmaktadır. Daha sonra, liberal ve beyaz bir asilzade olan Albay Robert Shaw (Matthew Broderick) Birlik Ordusu'nun ilk siyah gönüllü alayının başına atanır. Savaşın çıkış nedeni olan köleler ve özgür siyahlar artık ona emanettir; sonunda hepsi kaleyi ele geçirmeye yollanacaklardır.

Tarihin öteki yüzünü anlatmasıyla kendisinden sonraki filmlere ilham kaynağı olan *Zafer* ayrıca kadrosundaki başarılı, genç siyahi oyunculara kendilerini gösterme olanağı sağladı. Bunların en önde geleniyse Er Trip rolüyle ilk Oscar'ını alan Denzel Washington'du. Jihmi Kennedy ve Andre Braugher da öne çıkan diğer isimler. Filmde, dönemin simgeleri, kuşkuya yer bırakmaksızın siyahların ve beyazların uyum içinde yaşaması uğruna yapılan özverilere bir güzelleme niteliğinde kullanılmış olsa da, günümüzde ırk ayrımcılığından kaynaklanan gerginliklere merhem olmaları da amaçlanmış. *Zafer*'in aşırı duygusallık ve yüce ereklerle yüklü olduğu doğru. Ama gerçeklere dayanan kahramanlık öyküsü ve James Horner'ın yaptığı başarılı müzikleriyle bir o kadar da bugünkü kinik tutumun panzehiri. **GC-Q**

ASTENICHESKIJ SINDROM (1989)

Bugünün dünyası hakkında müthiş ama bir o kadar da kaldırılması ya da anlaşılması zor bir film, çünkü filmlerin tabi olduğu birçok kuralı çiğniyor. Saygıdeğer (ve saygı duyulan sivri diliyle) o zamanlar 50'li yaşlarında olan Kira Muratova'nın yönettiği *Astenicheskij Sindrom*'a belki de haklı olarak "glasnostun tek başyapıtı" deniliyor. Aynı zamanda Prestroyka zamanında yapılan filmlerden Rus hükümetinin yasaklandığı tek Rus filmi; yasaklanma nedeni olarak daha çok filmin ağzı bozukluğu gösterilse de devlet filmin haklarını Moskova'daki bir sinema kulübüne satınca illa ki gösterim olanağı buldu. Film kocasının ölümünü bir türlü sindiremeyen ve içinde her an patlamaya hazır, yıkıcı bir öfke taşıyan orta yaşlı bir doktor olan Natasha (Olga Antonova) adlı bir kadının 40 dakika süren siyah-beyaz öyküsüyle başlar. Daha sonra renkli ama daha alışılmadık bir öykü başlar: Bir lise İngilizce öğretmeni olan Nikolai (filmin senaristlerinden Sergei Popov oynuyor) etrafında ne olup bittiğinin farkına varmadan sık sık uyuyakalmaktadır. Filmin başlığı hem doktorun kızgınlığını hem de öğretmenin uyuşukluğunu kapsıyor gibi görünen bir tür zayıflığa ya da sakatlığa işaret eder. Belli ki Muratova her iki davranış türünü de genel olarak çağdaş toplumun küflenmiş yönünün sembolü olarak görür. Yönetmen, "Batı'yla aramızda temel bir fark yok bence. İnsanoğlu her yerde aynı. Dünyada anlayış sınırlarımızı aşan bir acı ve zalimlik görüyorum," demiştir.

Başka bir söyleyişle, bu trajikomik destanın komünizm sonrası Rusya'ya dair söyleyecek sözü çok, ama şeytanın günümüzde dizginlerinden boşanması üzerine son zamanlarda yapılmış bir iki başyapıttan biri aynı zamanda. Sizi çılgına çevirebilir ki kuşkusuz amacı budur, ama kesinlikle unutamazsınız. Ayrıca Muratova bundan sonraki en az iki filminde daha, *Three Stories* (1987) ve *Chekhov's Motifs*'te (2002), hem oyunculuktaki aşırı stilizasyonu hem de iki ya da daha fazla öyküyü bir filme sıkıştırmayı sürdürür. Her iki unsur da onun son dönem filmlerini, oyuncu olarak da yer aldığı *Brief Encounters* (1967) gibi nispeten daha geleneksel ve daha doğalcı ilk dönem filmlerinden ayırır. **JRos**

SSCB (Goskino, Odessa)
153dk, SB/Renkli

Dili: Rusça

Yönetmen: Kira Muratova

Senaryo: Aleksandr Chernykh, Kira Muratova, Sergei Popov

Görüntü Yönetmeni: Vladimir Pankov

Müzik: Franz Schubert

Oyuncular: Olga Antonova, Sergei Popov, Galina Zakhurdayeva, Natalya Buzko, Aleksandra Svenskaya, Pavel Polishchuk, Natalya Ralleva, Galina Kasperovich, Viktor Aristov, Nikolai Semyonov, Oleg Shkolnik, Vera Storozheva, Aleksandr Chernykh, Leonid Kushnir, Nadya Popova

Uluslararası Berlin Film Festivali: Kira Muratova (Gümüş Ayı—Özel Jüri Ödülü), (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *The Asthenic Syndrome*

ABD (Outlaw, Virgın)
100dk, Renkli
Yönetmen: Steven Soderbergh
Yapımcı: John Hardy
Senaryo: Steven Soderbergh
Görüntü Yönetmeni: Walt Lloyd
Müzik: Cliff Martinez
Oyuncular: James Spader, Andie MacDowell, Peter Gallagher, Laura San Giacomo, Ron Vawter, Steven Brill, Alexandra Root, Earl T. Taylor, David Foil
Oscar adaylıkları: Steven Soderbergh (senaryo)
Cannes Film Festivali: Steven Soderbergh (Altın Palmiye), (FIPRESCI Ödülü), *ödülü Yaaba ile paylaştı,* James Spader (erkek oyuncu)

SEX, LIES, AND VIDEOTAPE (1989)
Seks Yalanları

Bugün en çok *Erin Brockovich* (2000) ve *Trafik*'le (2000) tanınan yazar-yönetmen Steven Soderbergh, 1989'da Cannes Film Festivali'nde Altın Palmiye ve En İyi Erkek Oyuncu ödüllerini kazanan bu ilk uzun metrajlı filmiyle etkileyici bir çıkış yaptı.

Yalnızca sekiz günde yazdığı ve 1,2 milyon dolarlık bir bütçeyle beş haftada çektiği *Seks Yalanları* bağımsız sinema endüstrisini değiştiren film olarak tanındı, çünkü ticari sinemanın seyircisini, aksi takdirde kaçıracakları küçük ölçekli indie filmleri görmeleri için ayartmıştı. Buram buram tüten Güney'deki günümüz ilişkilerine, esprili, seksi ve zeki bir bakış atan bu film kesinlikle kaçırılmaz.

St. Elmo's Fire (1985) ve *Greystoke: The Legend of Tarzan*'da (1984) görünen Andie MacDowell, ilk başrolünde bencil bir avukat olan John'la (Peter Gallagher) yavan ve cinsel hayatlarının yok denecek kadar az olduğu evliliğinden bunalmış mükemmel ev kadını Ann Millaney'yi canlandırıyor. John'sa, Ann'den gizli onun yaramaz kız kardeşi Cynthia'yla (Laura San Giacomo) işi pişirmiştir; ne var ki John'un eski okul arkadaşı Graham (James Spader) gelip de onları kendileri ve birbirleriyle ilgili gerçeklerle yüzleşmeye zorlayınca, tüm sırlar ve üçlü ilişkilerindeki yalanlar bir bir dökülür. Elbette Graham'ın da ortaya dökülecek sırları vardır: her birinde bir kadının cinsel sırları hakkında dobra dobra konuştuğu bir bagaj dolusu video kaseti. Ama kendisine açılacak bu kadar kadını nereden bulmuştur?

Soderbergh'in diyalogları nefes kesici bir dobralıkta ve filmini doldıran yetenekli oyuncular da bunun fazlasıyla hakkını veriyorlar. Eski manken ve önünde hâlâ epey yolu olan MacDowell, tutucu Güney çiçeği rolünde müthiş, sınır tanımaz kız kardeşi rolündeki San Giacomo ise iyi bir keşif. Yine de film, eski bir gençlik filmleri oyuncusu (*Pretty in Pink*- 1986, *Less Than Zero*-1987) olan ve bu filmde Soderbergh'in bastırılmış dörtlüsünün en ilgincini, beklenmedik bir derinlik ve duyarlılık katarak ustalıkla canlandıran Spader'ın filmi esas. Muhteşem. **JB**

SAY ANYTHING (1989)
Bir şey Söyle

ABD (Fox, Gracie)
100dk, Renkli
Yönetmen: Cameron Crowe
Yapımcı: Polly Platt
Senaryo: Cameron Crowe
Görüntü Yönetmeni: László Kovács
Müzik: Anne Dudley, Richard Gibbs, Nancy Wilson
Oyuncular: John Cusack, Ione Skye, John Mahoney, Lili Taylor, Amy Brooks, Pamela Segall, Jason Gould, Loren Dean, Glenn Walker Harris Jr., Charles Walker, Russel Lunday, Polly Platt, Gloria Cromwell, Jeremy Piven, Patrick O'Neill

Eski Rolling Stone yazarlarından Cameron Crowe, ilk yönetmenlik denemesinde gençlik aşkının ruhunu olduğu gibi yakalamayı başarmış. Başarısız bir genç Lloyd Dobler'in (John Cusack) önünde hayatta ne yapması gerektiğine karar vermeden önce, dilediğince geçirebileceği bir yaz vardır. Tek yapmak istediği de bu zamanı parlak bir öğrenci olan Diane Court'la (Ione Skye) geçirmektir, kızın boşanmış babasının (John Mahoney) itirazlarına rağmen.

Bir şey Söyle'yi diğer gençlik aşk filmlerinden üstün yapan oyunculuklardaki içtenlik ve Crowe'un ilişkilere dürüst ve eşsiz yaklaşımıdır. Genellikle bu tür filmlerde, kızlar film boyunca hayallerinin erkeğini kendilerine aşık etmeye çalışır. Ancak burada kendisini aşka adayan duyarlı Llooyd'dur (Cusack bu rolü iyi oynamış), mesafeli ve katı duransa, üniversite planlarına ve birine "bir şey söylemek" için babasının onayına bağlı Diane'dir. Crowe'un senaryosu Lloyd'un aşkının ve kalp acısının her anını mükemmel bir biçimde yakalar: Diane'e çıkma teklif etmek için şaşkınca ilk telefon açtığı sahneden (ki Diane'in onun kim olduğunu hatırlaması için okul yıllığına bakması gerekir), acısı yüzünden okunan Lloyd'un, kafasının üstünde tuttuğu, Peter Gabriel'in "In Your Eyes"ını çalan bir kasetçalarla Diane'nin evinin önünde dikildiği, kadınların favorisi olan sahneye kadar. Mükemmel. **JB**

THE UNBELIEVABLE TRUTH (1989)
İnanılmaz Gerçek

ABD (Action)
90dk, Renkli
Yönetmen: Hal Hartley
Yapımcı: Hal Hartley, Bruce Weiss
Senaryo: Hal Hartley
Görüntü Yönetmeni: Michael Spiller
Müzik: Jim Coleman, Kendall Brothers, Philip Reed, Wild Blue Yonder
Oyuncular: Adrienne Shelly, Robert John Burke, Chris Cooke, Julia McNeal, Katherine Mayfield, Gary Sauer, David Healy, Matt Malloy, Edie Falco, Jeff Howard, Kelly Reichardt, Ross Turner, Paul Schulze, Mike Brady, Bill Sage

Bağımsız sinemacı Hal Hartley'nin ilk filmi olan *The Unbelievable Truth* her yönüyle dört dörtlük bir çıkış filmi olmasa da oldukça etkileyici. Yönetmenin Long Island'daki kendi kasabasında çektiği filmdeki karakterlerden başlıcaları, hapishaneden çıkmış evine dönen ve yanlışlıkla rahip sanılan bir tamirci (Robert Burke); iç çamaşırı reklamlarında modellik yapmaya başlayan, siyasi açıdan yabancılaşmış bir genç kız (Adrienne Shelley) ve onun esnaf zihniyetli, dar kafalı babasıdır (Christopher Cooke). Burke, Shelley ve Cooke daha sonraki filmlerinde de Hal Hartley'le çalışmaya devam ederler: Burke *Simple Men* (1992) ve *Flirt*'te (1993), Shelley *Trust*'ta (1990), Cooke da *Trust* ve *Simple Men*'de.

Genç kız küresel yıkım fantazilerine; babası paraya; ve bunların dışındaki neredeyse herkes görünürde tamircinin işlediği iki cinayete kafayı takmıştır. Oyunculuklarda ara sıra görülen tekdüzelik filmin önünü kesse de, film, öyküsünün, karakterlerinin ve yapımının garipsenen orijinalliği ve alışılmadık, soğuk espri anlayışıyla izleyiciyi kendisine bağlıyor. **JRos**

BEIQING CHENGSHI (1989)
Acılar Kenti

Tayvan (Artificial Eye, 3-H, Era) 157dk, Renkli
Dili: Tayvanca / Mandarin / Japonca
Yönetmen: Hsiao-hsien Hou
Yapımcı: Fu-Sheng Chiu
Senaryo: T'ien-wen Chu, Nien-Jen Wu
Görüntü Yönetmeni: Chen Huai'en
Müzik: Tachikawa Naoki
Oyuncular: Wou Yi Fang, Nakamura Ikuyo, Jack Kao, Tony Leung Chiu Wai, Tianlu Li, Ikuyo Nakamura, Shufen Xin
Venedik Film Festivali: Hsiao-hsien Hou (Altın Aslan)

İngilizce adı: *A City Of Sadness*

Burada anlatılması gereken iki ayrı öykü var. İlki, nerede ve ne zaman ortaya çıkacağı belli olmayan şu müthiş hikaye: Bir ülkede bir Yeni Dalga'nın, bir sanat akımının başgöstermesi ve bir ya da iki (nadiren daha fazla) olağanüstü yetenekli sinemacının ortaya çıkması. Bu hikaye 1980'lerde, Yeni Sinema adı altında Tayvan'da gerçekleşti ve o dönemde çıkan en yetenekli yönetmenlerden biri Hsiao-hsien Hou'ydu. Hou'nun ilk filmleri kişisel ve otobiyografik çalışmalardı (*The Boys from Fengkuei, A Summer at Grandpa's, Dust in the Wind, The Time to Live* ve *The Time to Die*). Bu filmler onun hız duyumunu, planlarının fiziksel yoğunluğunu ve en basit durumları filme alırken bile görünürde değişmeyen tarzındaki anlamlı gücü ortaya koyuyordu.

İkinci hikâyeye gelince, bu bir ulusun kendisini anlatması için sinemayı gereksindiği o kaçınılmaz anla, diğer bir deyişle toplu otobiyografisiyle ilgilidir. 1989'da adada 40 yıl boyunca hüküm süren askeri diktatörlük yıkılınca, sinemacılar da Tayvan'ın yakın tarihini anlatma fırsatı buldu. Ve "öznel avangard yaratıcı yönetmen" olan Hou'nun da yapmaya karar verdiği (*Kukla Ustası* ve *Good Men, Good Woman*'da da sürdürdüğü) buydu. Tayvan'da sinemanın nihayet ülkelerinin yakın tarihine de bakabildiği büyük bir adım sayılan *Beiqing chengshi*, esaslı bir dönüm noktası oldu, bu olgu aynı zamanda filmin geniş kitlelere ulaşmasını sağladı.

Tarihi süslemelerle çağdaş sinemanın bileşimi olan *Beiqing chengshi* karmaşık anlatı yapısı (dört erkek kardeşin arap saçına dönmüş yaşamları üzerine kurulu) ve içerdiği yüklü miktarda tarihsel bilgiyle, dönemi, topluluğu, bireyleri, onların iç çalkantılarını ve her bir kardeşin ister istemez bağlı olduğu farklı toplulukların beklentilerini izleyiciye güzel ve duygusal bir biçimde hissettiriyor. *Beiqing chengshi* yalnızca bir başyapıt değil, bir ülkenin önemli olaylarını anlatmaya niyetlenen ama çoğu zaman sıkıcı anıtlar olmaktan öteye gidemeyen tüm o filmlerin örnek alması gereken bir film. **J-MF**

S'EN FOUT LA MORT (1990)

Fransız yönetmen Claire Denis, *Chocolat* (1988), *S'en fout la mort* (1990) ve *J'ai pas sommeil*'den (1994) sömürgecilik ve sonrası hakkındaki üçlemesi olarak bahseder. *S'en fout la mort* Fransa'da tekinsiz bir banliyö gece kulübünün bodrum katındaki yasadışı horoz dövüşleri için horoz yetiştiren Dah (Isaach De Bankolé) ve Jocelyn (Alex Descas) adlı iki siyahinin birkaç ayını, belgesele yakın bir tarzla takip ediyor. Filmin insanın içini karartan klostrofobik havası, yasadışı mültecilerin sömürülmesine dair çizdiği çerçevenin ötesinde, Jocelyn'le gece kulübünün sahibinin oğlu Michel (Christopher Buchholz) arasındaki gerilim yükselirken bu marjinal dünyadaki güç, şiddet, arzu ve zorbalık dengelerini incelemek için müthiş bir ortam sağlıyor. Michel, babasının ve özellikle Jocelyn gibi kendisinin de göz koyduğu güzel sevgilisi Toni'nin (Solveig Dommartin) Jocelyn'e gösterdiği ilgiyi kıskanıyor.

Jocelyn ve Michel arasındaki çekişmenin filmin sonundaki anlamsız cinayetle vahşi bir biçimde son bulması, sömürgecilik sonrasındaki şiddetin anlamsızlığının altını çiziyor. Horozların eğitilmesinin ve karakterlerin yüzleriyle bedenlerinin yakın planlardan oluşan çiğ bir kurguyla sunulmasının yanısıra Descas ve Bankolé'ün güçlü oyunculukları, filmi koşullar uygun olduğunda "hangi ırk, renk ya da kökenden olursa olsun her erkeğin her şeyi yapabileceği"nden yola çıkan, insan doğasına dair yoğun ve samimi bir deneyim haline getiriyor. **CO**

Fransa / Almanya (Cinéa, NEF)
97dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Claire Denis
Yapımcı: Francis Boespflug, Philippe Carcassonne
Senaryo: Claire Denis, Jean-Pol Fargeau
Görüntü Yönetmeni: Pascal Marti
Müzik: Abdullah Ibrahim
Oyuncular: Isaach De Bankolé, Alex Descas, Solveig Dommartin, Christopher Buchholz, Jean-Claude Brialy, Christa Lang, Gilbert Felmar, Daniel Bellus, François Oloa Biloa, Pipo Sarguera, Alain Banicles, Valérie Monnet
Venedik Film Festivali Dominique Auvray (kurgu)

İngilizce adı: *No Fear, No Die*

REVERSAL OF FORTUNE (1990)
Talihin Dönüşü

Zengin ve küstah bir adamın gözden düşmesini izlemek kadar heyecan verici bir şey yok. Claus von Bülow da hem gerçek hayatta hem de Jeremy Irons'ın Oscar kazandıran bir performansla canlandırdığı gibi bu filmde, gerçekten gözden düştü.

1980'lerin en ünlü davalarında birinde, Avrupalı aristokrat von Bülow çok zengin karısı Sunny'yi (bu filmde Glenn Close) öldürmek amacıyla aşırı dozda insülinle kalıcı olarak komaya sokmakla suçlanmıştı. Barbet Schroeder'ın filmi, von Bülow'un avukatı Alan Dershowitz'in kitabına dayanıyor ve bizi davaya uzanan yoldaki olaylar arasında zekice gezdirirken, sonuçları herkesçe bilinen iki davayla paralele olarak kurgulanmış geriye dönüşlerden ve komadaki Sunny'nin anlatımından yararlanıyor. İlk davada suçlu bulunan Claus von Bülow, ikincisinde aklanmıştı.

Nicholas Kazan'ın keskin senaryosu bize çok fazla boş zamanı olan zengin insanların nasıl yaşadığını (Sunny'nın durumunda yaşayamadığını) gösteriyor. Belgesel değil, sürükleyici ve başarılı bir drama olan film "gerçekten yaptı mı?" sorusunu yanıtlamak yerine bizi kendi sonuçlarımızı çıkarmaya yöneltiyor. **JB**

ABD / Japonya (Reversal, Shochiku-Fuji, Sovereign, Warner Bros.)
111dk, Technicolor
Yönetmen: Barbet Schroeder
Yapımcı: Oliver Stone, Edward R. Pressman
Senaryo: Nicholas Kazan
Alan M. Dershowitz'ın kitabından
Görüntü Yönetmeni: Luciano Tovoli
Müzik: Mark Isham
Oyuncular: Glenn Close, Jeremy Irons, Ron Silver, Annabella Sciorra, Uta Hagen, Fisher Stevens, Jack Gilpin, Christine Baranski, Stephen Mailer, Christine Dunford, Felicity Huffman, Mano Singh, Johann Carlo, Keith Reddin, Alan Pottinger
Oscar: Jeremy Irons (erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Barbet Schroeder (yönetmen), Nicholas Kazan (senaryo)

ABD (Warner Bros.)
145dk, Technicolor
Yönetmen: Martin Scorsese
Yapımcı: Irwin Winkler
Senaryo: Nicholas Pileggi and Martin Scorsese
Nicholas Pileggi'nin Wise Guy isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Michael Ballhaus
Tema müziği: Paul Anka, Jeff Barry, Eric Clapton, Ernie Erdman, Paul Evans, Claude François, George Harrison, Mick Jagger, Mel London, Elias McDaniel, McKinley, Harry Nilsson, Phil Spector, Pete Townshend
Oyuncular: Robert De Niro, Ray Liotta, Joe Pesci, Lorraine Bracco, Paul Sorvino, Frank Sivero, Tony Darrow, Mike Starr, Frank Vincent, Chuck Low, Frank DiLeo, Gina Mastrogiacomo, Catherine Scorsese, Charles Scorsese
Oscar: Joe Pesci (yardımcı erkek oyuncu)
Oscar adaylıkları: Irwin Winkler (film), Martin Scorsese (yönetmen), Nicholas Pileggi, Martin Scorsese (senaryo), Lorraine Bracco (yardımcı kadın oyuncu), Thelma Schoonmaker (kurgu)
Venedik Film Festivali: Martin Scorsese (Gümüş Aslan–yönetmen)

GOODFELLAS (1990)
Sıkı Dostlar

Bir grup mahalle sahtekarının hayatlarından 30 yıllık bir bölümü ele alan bu epik filmle Martin Scorsese *Mean Streets*'teki (*Arka Sokaklar*, 1973) kaba konuşan çoğu İtalyan asıllı serserilerin dünyasına geri dönüyor. Serseri çocuk Henry Hill (Ray Liotta) taksi durağında takılmaktan uçak kaçırmaya, havaalanı soygunlarına, gaspa, feci bedensel zarara, uyuşturucu satıcılığına ve son olarak muhbirliğe terfi eder. Bu arada Corleone kadınlarının aksine kocasının yaşam biçiminin yol açtığı pisliklere bulaşmadan edemeyen Yahudi bir kadınla (Lorraine Bracco) evlenir. Ama asıl önemli olan tabii ki Henry'nin erkeklerle olan sıkı dostluklarıdır: Serinkanlı ama şiddete eğilimli bir soyguncu olan Jimmy'yle (Robert De Niro) ve büyüklerin arasına katılmayı uman dengesiz psikopat Tommy'yle olan ilişkileri. Sonuçta, FBI Henry'yi ayartır ve Henry hayatta kalan az sayıdaki arkadaşını ihbar ederek kendisini "Bologna usulü spagetti istediğinizde köfteli erişte verdikleri" bir Federal Tanık Koruma zindanına hapsolmuş bulur.

Film, çenesini tutamayan muhbirin öyküsünü anlatmak konusunda efsanevi *The Godfather*'a (*Baba*, 1972) oranla çok daha serinkanlı. Hatta *Sıkı Dostlar* organize suç dünyasındaki adetleri ve alışkanlıkları incelemesiyle, neredeyse komedi filmi *Married to the Mob*'a (*Babanın Metresi*, 1988) eşlik edebilecek nitelikte. Özenle seçilmiş pop şarkılarının aralıksız bombardımanının desteğiyle, yasadışı Amerika'nın bu panoraması bütünüyle iğrenç olan ve giderek daha da yozlaşan insanları iki buçuk saate yakın bir süre boyunca hiç sıkılmadan takip ediyor. İkincil bir rolde yer alan ve kendini öne çıkarmayan De Niro, zaman zaman tanıdığı herkesi öldürmeden rahata ermeyecekmiş izlenimi veren bastırılmış ama her an her şeyi yapabilecek hırsız olarak insanının kanını donduruyor. Ancak filmin en göze batan oyuncusu, kafayı sıyırmış Tommy'yi ağzı bozuk laf ebeliklerinden ölümcül tehditlere ya da akıl almaz canavarlıklara birdenbire sıçrayabilen cani bir Lou Costello yorumuyla canlandıran Pesci. Film yasanın (ve her türlü olası yasanın) dışında geçen hayatların korkunç sonunu ahlaki mesajlar vermeksizin aktarmayı başarıyor. **KN**

JACOB'S LADDER (1990)
Dehşetin Nefesi

ABD (Carolco)
115dk, Technicolor
Yönetmen: Adrian Lyne
Yapımcı: Alan Marshall
Senaryo: Bruce Joel Rubin
Görüntü Yönetmeni: Jeffrey L. Kimball
Müzik: Maurice Jarre
Oyuncular: Tim Robbins, Elizabeth Peña, Danny Aiello, Matt Craven, Pruitt Taylor Vince, Jason Alexander, Patricia Kalember, Eriq La Salle, Ving Rhames, Brian Tarantina, Anthony Alessandro, Brent Hinkley, S. Epatha Merkerson, Suzanne Shepherd, Doug Barron

Korku filmi *Jacob's Ladder* ruh gibi uçucu bir yolculuk. Filmin büyük bir bölümü ölmekte olan Jacob Singer'ın (Tim Robbins) ruhunun, ölümden önce kayıp ve karışık olduğu anlarda, New York kentinde somutlaşan ruhsal bir dünyada geçiyor. Jacob'ın öteki dünyaya yolculuğu bir dizi dayanılmaz geriye dönüş, sanrı ve sonsuz sorgulamayla dolu.

Jacob's Ladder, Dante'nin "Cehennem"i gibi aşağı doğru inen bir sarmalı andırıyor: Film ilerledikçe Jacob'ın sanrıları daha da korkunç bir hal alıyor. Önceleri iblisler ekranda kısaca belirirken, kısa süre sonra cehennem Jacob'ın her yanını sarıyor.

Ürkütücü ve rahatsız edici görüntülere karşın, sonuçta insanın kendi yaşamıyla barışmasına dair bir film olan *Jacob's Ladder*, Jacob'ın, felsefeci Meister Eckhart'ın sözlerinin yolunda ruhunun özgürleşebilmesi için anılarından ve bağlarından kurtulmasını gösteriyor. Yönetmen Adrian Lyne bu ruhsal yolculuğu gündelik yaşamın içine yerleştirerek, kendimizi olaylara daha yakın hissetmemizi sağlıyor. Film tanıdık olanı alıp hafifçe rahatsız edici hale getirerek ya da çirkinleştirerek hiçbir şeye güven duyulamayan ve neredeyse her şeyin beklenmedik olduğu üstün bir sinemasal düzey yakalıyor. **JKe**

KING OF NEW YORK (1990)

ABD / İtalya (Caminito, Rank, Reteitalia, Scena)
103dk, Renkli
Yönetmen: Abel Ferrara
Yapımcı: Augusto Caminito, Mary Kane
Senaryo: Nicholas St. John
Görüntü Yönetmeni: Bojan Bazelli
Müzik: Joe Delia
Oyuncular: Christopher Walken, David Caruso, Laurence Fishburne, Victor Argo, Wesley Snipes, Janet Julian, Joey Chin, Giancarlo Esposito, Paul Calderon, Steve Buscemi, Theresa Randle, Leonard L. Thomas, Roger Guenveur Smith, Carrie Nygren, Ernest Abuba

Abel Ferrara'nın *King of New York*'u yıllar süren yasadışı faaliyetlerin ardından, günahlarını affettirmek için kent merkezine bir hastane yaptırmak isteyen New York'lu uyuşturucu babası Frank White'ın (Christopher Walken) çöküşünün güncesi. Frank'in topluma bir şeyler kazandırma çabaları her yandan düşmanca direnişle karşılaşıyor; uyuşturucu işindeki Çinli ortağı (Joey Chin), yerel mafya, işini çok ciddiye alan sert polis memuru (David Caruso) onu alaşağı etmek için ellerinden geleni yapıyor. Frank'in beyhude çabaları, kentin suç grupları arasındaki kanlı bir hesaplaşmayla son bulan, etnik temellere dayalı bir çete savaşını tetikliyor.

Başroldeki Walken, çarpık bir ahlak anlayışı olan acımasız katili üstün bir oyunculukla canlandırırken, Frank'in adamı Jimmy Jump rolündeki Laurence Fishburne, filmin coşkulu enerjisine katkıda bulunuyor. Ferrara'nın bütün filmleri gibi *King of New York* da zor izlenen bir film. Çok sayıda insanın öldüğü bu vahşi ve rahatsız edici filmde yönetmenin ilkörneksel Gotham Kenti olarak çizdiği New York'un uyuşturucuya batmış şiddet dolu yeraltı dünyasında kurtuluşu arayan karakterler işleniyor. Ferrara'nın 1992'de çektiği ve Walken'ın canlandırdığı uyuşturucu babası ne denli sapmışsa o kadar yolsuzluğa bulaşmış olan, Harvey Keitel'in canlandırdığı isimsiz bir polisi ele alan bir sonraki filmi Bad Lieutenant, yönetmenin günah ve arınma konusuna getirdiği kanlı ama derinlikli bakışın daha da ileri bir örneğiydi. **RDe**

ABD (Tig, Majestic) 183m Color
Dili: İngilizce / Siu dili / Pawnee dili
Yönetmen: Kevin Costner
Yapımcı: Kevin Costner, Jim Wilson
Senaryo: Michael Blake
kendi kitabından
Görüntü Yönetmeni: Dean Semler
Müzik: John Barry, Peter Buffett
Oyuncular: Kevin Costner, Mary McDonnell, Graham Greene, Rodney A. Grant, Floyd "Red Crow" Westerman, Tantoo Cardinal, Robert Pastorelli, Charles Rocket, Maury Chaykin, Jimmy Herman, Nathan Lee Chasing His Horse, Michael Spears, Jason R. Lone Hill, Tony Pierce, Doris Leader Charge
Oscar: Jim Wilson, Kevin Costner (film), Kevin Costner (yönetmen), Michael Blake (senaryo), Dean Semler (görüntü yönetmeni), Neil Travis (kurgu), John Barry (müzik), Russell Williams, Jeffrey Perkins, Bill W. Benton, Gregory H. Watkins (ses)
Oscar adaylıkları: Kevin Costner (erkek oyuncu), Graham Greene (yardımcı erkek oyuncu), Mary McDonnell (yardımcı kadın oyuncu), Jeffrey Beecroft, Lisa Dean (sanat yönetimi), Elsa Zamparelli (kostüm)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Kevin Costner (Gümüş Ayı—yapımcı/yönetmen/erkek oyuncu), (Altın Ayı adaylığı)

DANCES WITH WOLVES (1990)
Kurtlarla Dans

"Sınırı görmek istiyorum... yok olup gitmeden önce." Sınırı görmeye dair romantik bir hayali olan idealist bir kuzeyli asker, İç Savaş'ta gösterdiği kahramanlık nedeniyle atanacağı yeri seçme hakkını elde eder ve Dakota'nın sınır bölgesine gider. Burada Lakota Siuları'yla arkadaş olup yerli hayata ayak uydurur ve beyaz adamın yerlilerin hayatına tecavüzüne ve alacakaranlığın, ovaların yüce kültürü üstüne düşen gölgesine tanık olur. Kevin Costner'ın ilk kez yönetmen koltuğuna oturduğu iddialı, epik, bir bölümü Lakota dilinde çekilip altyazıyla sunulan *Kurtlarla Dans,* Costner'ın yüzünü güldürdü ve aralarında en iyi film (1931'den beri ilk kez bir western en iyi film seçiliyordu) ve en iyi yönetmen de (*Goodfellas*'ın yönetmeni Martin Scorsese'yi geride bırakarak) olmak üzere tam yedi Oscar kazandı.

"Kurtlarla Dans" Costner'ın canlandırdığı Teğmen Dunbar'a yerlilerin taktığı isim. Dunbar, tüy takan komşularının yaşam tarzları karşısında önce şaşırıyor, sonra meraklanıyor ve sonunda büyüleniyor. Teğmenin kendini bulup yeni adını almasının öyküsü, western'lere yakışır bir biçimde zengin, lirik, sıcak, beklenmedik kahkahalarla dolu, yürek burkucu ve etkileyici bir sinemasal güce sahip. Costner'ın başarıyla kotarılmış rejisi her bir yaslı, mistik ya da romantik aralığı, çatışmalarla, bufalolarla veya Güney Dakota'nın görülmeye değer ovalarıyla dolu heyecan verici aksiyon sahnelerine vardırıyor. Başarılı oyuncu kadrosu *Mad Max*'in görüntü yönetmeni olarak tanınan Avustralyalı Dean Semler'a iyi bir malzeme sunmuş. Kızılderililer, heybetli ve etkileyici görünen Amerikan yerlilerince benzeri görülmemiş bir saygı ve samimiyetle, gururlu, çevik ve esprili kişiler olarak resmediliyor. Burada Tekmeleyen Kuş'u canlandıran Graham Greene'in ve savaşçı Rüzgarlı Saç'ı canlandıran Rodney A. Grant'in adlarını özellikle anmak gerek.

Film fazlasıyla duygusal, hatta yer yer melodrama kayıyor. Ama inceliği ve çekiciliği onu baştan sona zevkle izlenen bir film haline getiriyor. Costner bir yıl sonra, kahramanın Yumrukla Durur'la (Mary McDonnell) olan ilişkisini ayrıntılandıran ve yakalanmış beyaz bufalo avcılarının akıbetini gösteren sahnelerin yer aldığı bir saatlik ek görüntüyü kapsayan özel bir versiyonunu yaptı filmin. Ama yeni bir aksiyon sahnesi yoktu ve eklenen süre filmin hayranları için çok hoş ve çekici olsa da tempoyu düşürüyordu. Aksiyon meraklıları, baştan sona soluksuz izlenen üç saatlik orijinal versiyonu tercih ediyor. **AE**

HITLERJUNGE SALOMON (1990)
Avrupa Avrupa

Marco Hofschneider'in canlandırdığı Salomon Perel soykırımdan sağ çıkabilmek için üniforma, dil ve kimlik değiştirir. Saygın Polonyalı yönetmen Agnieszka Holland tarifsiz psikolojik işkenceleri ve mucizevi kaçışları, dehşete ve kan gösterisine girişmeden soğukkanlılıkla işlerken bukalemunvari kahramanını yargılamaktan kaçınıyor. Bu inanılmaz öyküyü soykırım hakkındaki öteki filmlerden ayıran ve çarpıcı bir biçimde inandırıcı kılan da bu.

1938-1945 yılları arasında geçen *Avrupa Avrupa*, Salomon "Solly" Perel'in gerçek anılarına dayanıyor. Almanya'da yaşayan genç bir Polonya Yahudisi olan Solly'nin yaşamı, ailesinin yaşadığı eve Naziler bir baskın yapınca keskin bir dönüş yapıyor. Ailesinin dağılmasıyla yalnız kalan Solly, giydiği Nazi üniforması sayesinde ölmekten kurtuluyor. Bu davranışı, rol yaparak sürdüreceği yaşamını başlatıyor. Solly önce Doğu Polonya'daki bir Rus yetimhanesine düşüp komünist dogmayı etraflıca öğreniyor ve Yahudi kimliğini gizleyerek dini "kitlelerin afyonu" olarak reddediyor. Ardından Hitler'in askerleri onu Almanya'ya geri getiriyorlar ve Aryan olarak kabul edilip orduda Rusça tercümanı olarak görev alıyor. Oynadığı roldeki çelişki ve tehlike, Hitler gençliğine katılıp Yahudiler'ı nasıl tespit edip öldüreceğini öğrenmesiyle doruğa ulaşıyor.

Yakışıklılığıyla eşcinsel bir Nazi subayının ve (Julie Delpy'nin oynadığı) çekici ama koyu bir Yahudi düşmanı bir kızın kalplerini çaldığında, sünnetli olduğunu gizlemesi iyice riskli bir hal alıyor. Solly'nın gerçek kimliğini hatırlatan tek şey olan sünneti, filmin anlatısında önemli bir metafor olarak yer ediniyor. *Avrupa Avrupa*'nın en etkileyici sahnelerinden bazıları Solly'nin oynadığı rolle fazla özdeşleşerek gerçek kimliğin mümkün olmadığını göstermesiyle oluşuyor. İlginçtir, filmin sonunda bir katarsis ya da trajedi yok ama Solly erkek kardeşi Isaak'la (René Hofschneider) mucize sonucu bir araya geldiğinde, "oyunculuğunun" sona ermekten çok uzak olduğunu görüyoruz. **Al**

Almanya / Fransa / Polonya
(CCC Filmkunst, Losange)
112dk, Eastmancolor

Dili: Almanca / Rusça

Yönetmen: Agnieszka Holland

Yapımcı: Artur Brauner, Margaret Ménégoz

Senaryo: Agnieszka Holland
Salomon Perel'in kitabından

Görüntü Yönetmeni: Jacek Petrycki, Jacek Zaleski

Müzik: Zbigniew Preisner

Oyuncular: Marco Hofschneider, Salomon Perel, René Hofschneider, Piotr Kozlowski, Klaus Abramowsky, Michèle Gleizer, Marta Sandrowicz, Nathalie Schmidt, Delphine Forest, Andrzej Mastalerz, Wlodzimierz Press, Martin Maria Blau, Klaus Kowatsch, Holger Hunkel, Bernhard Howe

Oscar adaylıkları: Agnieszka Holland (senaryo)

İngilizce adı: *Europa Europa*

ABD (Silver Screen, Touchstone) 119dk, Technicolor

Dili: İngilizce / İtalyanca

Yönetmen: Garry Marshall

Yapımcı: Arnon Milchan, Steven Reuther

Senaryo: J.F. Lawton

Görüntü Yönetmeni: Charles Minsky

Müzik: James Newton Howard

Oyuncular: Richard Gere, Julia Roberts, Ralph Bellamy, Jason Alexander, Laura San Giacomo, Hector Elizondo, Alex Hyde-White, Amy Yasbeck, Elinor Donahue, Judith Baldwin, Jason Randal, Bill Applebaum, Tracy Bjork, Gary Greene, Billy Gallo

Oscar adaylıkları: Julia Roberts (kadın oyuncu)

PRETTY WOMAN (1990)
Özel Bir Kadın

1940'ların romantik komedilerinin modern bir hava katılmış bir versiyonu olan *Özel Bir Kadın*, 1980'lerin sonunda Hollywood'taki üretimin büyük bölümünü oluşturan vurdulu kırdılı erkek filmlerinin panzehiri gibi ortaya çıktı. 1990'ın en çok gişe yapanlarından biri olan film, "randevu filmi" türünü yeniden popüler kılmayı başardı. Başlangıçta "3 Thousand" adlı bir senaryoya dayanarak Los Angeles'taki fahişelerin durumu hakkında iç karartıcı bir portre olarak düşünülmüş bir film için hiç de fena değil.

Özel Bir Kadın, 80'lerin ortasından beri önemli bir başarıya imza atmamış olan Richard Gere'e ve bu filmle Oscar adaylığı kazanan Julia Roberts'a kariyerlerinde bir sıçrama yaşattı. Los Angeles'ta bir iş gezisinde bulunan zengin işadamı Edward Lewis (en tatlı halindeki Gere) Hollywood Bulvarı yakınlarında kaybolur ve karşısına çıkan "altın kalplı fahişe" Vivian'a (mini etek ve dizüstüne kadar uzanan deri çizmeler içindeki Roberts) Beverly Hills'deki oteline nasıl dönebileceğini sorar. Akıllı ve duyarlı bir fahişe olan Vivian onu istediği yere götürmeyi teklif eder. Çok geçmeden Edward'ı etkilemiş ve bir haftalığına emrine amade olmayı adama kabul ettirmiştir. Vaktinin ve emeğinin karşılığında Edward'ın kredi kartını giysi almak üzere sınırsızca kullanabilecek, Hector Elizondo'nun canlandırdığı dost canlısı otel görevlisinin yardımlarıyla kibar bir restoranda nasıl yemek yemesi gerektiğini öğrenecektir. Pek tabii, Vivian işverenine aşık olur.

Bütün bu hikaye hiç de inandırıcı değil tabii ki. Bir kere Hollywood Bulvarı'nda yürüyen herhangi birinin Vivian kadar şık ve bakımlı olması pek akla yakın değil. Roberts'ın fahişe rolündeki büyük başarısı siyaseten yanlış ancak *Özel Bir Kadın*'ın çekiciliği bunları gölgede bırakmayı başarıyor. Pygmalion'la Sindrella'nın birleştirilip günümüze uyarlanmış bir versiyonu olan film zevkle izlenen iki yıldız oyuncusunun birinci sınıf oyunculuklarıyla, yönetmen Garry Marshall'ın hoş rejisiyle ve keskin, komik senaryosuyla öne çıkıyor. **JB**

ARCHANGEL (1990)

Kanada (Cinephile, Ordnance, Winnipeg)
90dk, SB
Yönetmen: Guy Maddin
Yapımcı: Greg Klymkiw
Senaryo: Guy Maddin, George Toles
Görüntü Yönetmeni: Guy Maddin
Oyuncular: Kyle McCulloch, Kathy Marykuca, Sarah Neville, Ari Cohen, Michael Gottli, Victor Cowie, David Falkenburg, Michael O'Sullivan, Margaret Anne MacLeod, Ihor Procak, Robert Lougheed, Stephen Snyder, Michael Powell, Sam Toles, Lloyd Weinberg

Yeraltı kült filmlerinin Winnipegli ustası Guy Maddin, *Tales From the Gimli Hospital*'ın ardından nispeten daha yüksek bir bütçeyle daha da tuhaf siyah-beyaz filmi *Archangel*'ı çekti. Film, 1. Dünya Savaşı'nda ve Sovyet Devrimi'nde hardal gazına maruz kalıp hafıza kaybına uğrayan insanlar hakkında. Kanadalı bir asker olan kahramanımız (Kyle McCulloch) bir hemşireyi (Kathy Marykuca) ölmüş karısı sanır. Kendisiyle evli olduğunu hatırlamayan Belçikalı bir pilotla (Ari Cohen) evli olan hemşirenin kafası karışır ve o da Kanadalı'yı Belçikalı'yla karıştırır.

Hafıza kaybı gibi bazı akıl karışıklıkları da filme *Random Harvest*'in delilik dozu katılmış bir yeniden çevrimi havası veriyor. Ancak *Archangel*, belki biraz Maddin'in sessiz sinemanın son dönemleriyle sesli sinemanın ilk dönemlerine ait kitsch görsel efektlere olan bariz sevgisi ve siperlere tavşan yağdıran bir dolu fırtınası gibi olağandışı gerçeküstü fikirler dışında hiçbir şey hakkında değil. Ortaya çıkan sonucun her anı komik ya da etkileyici olmasa da Maddin'in niyeti hiçbir noktada düzayak bir komedi ya da camp bir film yaratmakmış gibi görünmüyor. Hele ciddi dramayı hiç düşünmediği kesin. Sonuçta ortaya eski savaş filmlerinin anılarının yeniden işlendiği yer yer korkunç yer yer güzel, çarpıcı bir fetişist sayıklama çıkmış. **JRos**

TRUST (1990)
Güven

ABD / Britanya (Channel Four, Republic, True Fiction, Zenith)
90dk, Renkli
Yönetmen: Hal Hartley
Yapımcı: Hal Hartley, Bruce Weiss
Senaryo: Hal Hartley
Görüntü Yönetmeni: Michael Spiller
Müzik: The Great Outdoors, Philip Reed
Oyuncular: Adrienne Shelly, Martin Donovan, Merritt Nelson, John MacKay, Edie Falco, Gary Sauer, Matt Malloy, Suzanne Costollos, Jeff Howard, Karen Sillas, Tom Thon, Hannah Sullivan, Marko Hunt, Kathryn Mederos, Bill Sage

Hal Hartley ilk filmi *The Unbelievable Truth*'tan (1989) çok daha iyi olan bu ikinci filmiyle aynı muhite, Long Island'daki bir işçi kasabasına dönüyor. Başrolde yabancılaşmış bir genç kızı canlandıran, *The Unbelievable Truth*'ta da rol alan Adrienne Shelly var. Shelly'nin canlandırdığı karakter bu kez hamile kalan, babasının ölümcül kalp krizine isteyerek sebep olan, erkek arkadaşı tarafından bir çırpıda terk edilen ve annesi (Merritt Nelson) tarafından evden kovulan bir liseli genç kız. Bunların ardından tek bir gün içinde tacize uğruyor, bir kaçırılma olayına tanık oluyor ve canı sıkkın bir elektronik dehasıyla (Martin Donovan) karşılaşıyor.

Filmin artılarından biri, bu aşırı olaylı akışın inandırıcılığı zedelememesi ve filmi sevimli bir komediye çevirmemesi. Çünkü aslında gerçek hikaye genç kızla elektronik dehası arasında bir ilişki kurulmasıyla ve katlanılması zor anne babaları dahil ortak dertlerinin ikisini de yavaş yavaş değiştirmesiyle başlıyor. Karakterlerine ve ortamına sadık kalmasına karşın beklenmedik şekilde gelişen bu komik drama tıpkı Hartley'nin filmografisi gibi ilerledikçe güzelleşiyor. **JRos**

ABD (Institute for the Intellectual Development of Children & Young Adults)
97dk, Renkli
Dili: Farsça
Yönetmen: Abbas Kiarostami
Yapımcı: Ali Reza Zarrin
Senaryo: Abbas Kiarostami
Görüntü Yönetmeni: Ali Reza Zarrindast
Oyuncular: Hossain Sabzian, Mohsen Makhmalbaf, Abolfazl Ahankhah, Mehrdad Ahankhah, Monoochehr Ahankhah, Mahrokh Ahankhah, Nayer Mohseni Zonoozi, Ahmad Reza Moayed Mohseni, Hossain Farazmand, Hooshang Shamaei, Mohammad Ali Barrati, Davood Goodarzi, Haj Ali Reza Ahmadi, Hassan Komaili, Davood Mohabbat

İngilizce adı: *Close-Up*

NEMA-YE NAZDIK (1990)
Yakın Plan

Abbas Kiarostami'nin gerçek bir olaya dayanan başyapıtı ilk bakışta, sahtecilikle suçlanan yoksul Hüseyin Sabzian'ın yargılanmasına uzanan olayların tamamıyla belgesel nitelikli bir yeniden canlandırılışı gibi görünüyor. Otobüste yaşlı bir kadına kendisini Muhsin Makmalbaf (*The Cyclist-Bisikletli*'nin ve *Kandahar-Kandahar'a Yolculuk*'un İranlı yönetmeni) olarak tanıtan Sabzian, kendisini evine davet eden kadının ailesini, finansörlüğünü yaparlarsa bir sonraki filminde rol alabileceklerine inandırır. Ancak aile onun, bir süre sonra evlerini soymak niyetindeki bir dolandırıcı olduğundan kuşkulanıp polise haber verirler.

Bu öyküden ilgi çekici bir belgesel drama çıkmasının nedeni Kiarostami'nin gerçekle yalan, görünenle aslında olan, belgeselle kurmaca arasındaki karşılıklı ilişkinin akıllıca, esin veren, yaratıcı bir incelemesini kapsayan ince anlatımı. Sabzian'ın ve Ahankhah ailesinin yanısıra Kiarostami, Makmalbaf ve haber atlatma meraklısı gazeteci kendilerini "oynuyorlar." Bazı olaylar dramatik olarak yeniden kurgulanmış, bazıları sadece aktarılmış, bazıları da (örneğin tuhaf bir biçimde Kiarostami'nin sorgulama işini üstlenmesine izin verilen dava) belgesel görüntüleri olarak sunuluyor. Anlatım çizgisi bütün geriye dönüşlere karşın son derece anlaşılır olsa da olayların sunuluş şekli ve niteliği sürekli değişiyor ve neyin gerçek, neyin kurmaca olduğu anlaşılmaz oluyor. Böylece film o en uçucu meselenin, gerçeğin, çok katmanlı bir incelemesine dönüşüyor.

Ama Kiarostami bizim nesnellik konusundaki varsayımlarımızı sarsarken bile bize küçük, kaçınılmaz bir gerçeği gösteriyor: Renoir'ın dediği gibi herkesin bir bahanesi olduğunu. Başlangıçta saçma görünen öyküsünün derinliklerine indikçe öğreniyoruz ki Sabzian ne bir suçlu, ne de deli; yalnızca sinemaya inanılmaz değer veren, ünlü bir yönetmen olarak görülmekle, kendisini daha az önemsiz, daha kontrol sahibi hisseden bir adam. Filmler hayaller kurup gündelik yaşantımızın sıkıntılarından kurtulmamızı sağlayabilir. *Nema-ye Nazdik* klasik belgeselin komik ve düşündürücü bir yapıbozumu olmanın ötesinde, sinemanın gücüne ve sıradan insanların içindeki iyilikle yaratıcılığa saygı duruşu niteliğinde. Filmin şefkat, alçakgönüllülük ve affedicilik gibi erdemleri sessiz bir imgeyle yücelten son sahnesi, Kiarostami'ye özgü soğukkanlı insancıllığın tipik bir örneği. **GA**

EDWARD SCISSORHANDS (1990)
Edward Makaseller

Tim Burton, büyük başarı kazanan 1989 yapımı *Batman*'in ardından, özel efekt zengini büyük bütçeli bir film daha yapmak yerine, Hollywood gişe canavarı olmaktan mümkün olduğunca uzak, başarıyla çekilmiş bir filmle çıkageldi. Açıkça ortanın solunda yer alan *Edward Makaseller*, Burton'ın filmografisinin en tuhaf, en dokunaklı parçası olan bir masal.

Filme adını veren Edward (Johnny Depp) bir insan değil; son sinema filminde kısacık bir rolü olan konuk oyuncu muhteşem Vincent Price'ın canlandırdığı mucidin yarattığı bir varlık. Edward, elleri yerine makaslar olması dışında bütünüyle insan görünümünde ve pastel renklere boyalı evlerle dolu kasabaya tepeden bakan yıkıntı halindeki malikanede yalnız yaşıyor. Kozmetik ürünleri satan nazik Peg Boggs (Dianne Wiest) onu bulunca aşağıdaki dünyaya inen Edward, saç kesimi, köpek bakımı ve çalı şekillendirme konularındaki yeteneğini ortaya koyarak Peg'in komşuları tarafından benimseniyor. Ancak Peg'in amigoluk yapan kızı Kim'e (Winona Ryder) aşık olunca ve Kim'in erkek arkadaşı (Anthony Michael Hall) kendisini bir suç işlemeye zorlayınca saf ve masum Edward'ın hayatı karmaşık bir hal alıyor.

Burton'ın bu tuhaf ve çekici filmdeki en büyük başarılarından biri, bu acayip, rüyavari dünyada oyuncularının rollerini tiplerine aykırı bir biçimde paylaştırması. John Hughes'un *The Breakfast Club*'ındaki inek öğrenci rolüyle tanınan Hall, sersem sevgili Jim rolünde çok daha çirkin bir yüzünü gösteriyor. Ryder, Heathers'daki aşırı alaycı rolünden çok farklı olan mahallenin cici kızı rolüne ince bir hava veriyor. Ancak filmin en etkileyici oyuncusu Johnny Depp: eksik bedenine hapsolmuş bir karakter yaratıyor, Edward'ın mutsuzluğunu birkaç sözcükle aktarıyor ve makas ellerinin en hafif dokunuşunun bile insanları incitebildiğini gördüğünde yaşadığı acıyı donuk, yaralı yüzüyle yansıtıyor. Başarıyla yaratılmış iddialı bir günümüz masalı. **JB**

ABD (Fox)
105dk, Renkli
Yönetmen: Tim Burton
Yapımcı: Tim Burton, Denise Di Novi
Senaryo: Tim Burton ve Caroline Thompson
Görüntü Yönetmeni: Stefan Czapsky
Müzik: Danny Elfman
Oyuncular: Johnny Depp, Winona Ryder, Dianne Wiest, Anthony Michael Hall, Kathy Baker, Robert Oliveri, Conchata Ferrell, Caroline Aaron, Dick Anthony Williams, O-Lan Jones, Vincent Price, Alan Arkin, Susan Blommaert, Linda Perri, John Davidson
Oscar adaylıkları: Ve Neill, Stan Winston (makyaj)

HENRY: PORTRAIT OF A SERIAL KILLER (1990)

ABD (Filmcat, Fourth World Media, MPI, Maljack)
83dk, Renkli

Yönetmen: John McNaughton

Yapımcı: Lisa Dedmond, Steven A. Jones, John McNaughton

Senaryo: Richard Fire, John McNaughton

Görüntü Yönetmeni: Charlie Lieberman

Müzik: Mic Fabus, Ken Hale, Steven A. Jones, Robert McNaughton

Oyuncular: Mary Demas, Michael Rooker, Anne Bartoletti, Elizabeth Kaden, Ted Kaden, Denise Sullivan, Anita Ores, Megan Ores, Cheri Jones, Monica Anne O'Malley, Bruce Quist, Erzsebet Szıky, Tracy Arnold, Tom Towles, David Katz

John McNaughton'ın yönettiği *Henry: Portrait of a Serial Killer*, seri cinayetler işleyen Henry Lee Lucas'ın gerçek öyküsünden esinlenmiş bir film. Gerçekçi anlatımı ve ahlakdışı bakış açısıyla sıradışı bir deneyim olan film, tüm zamanların en rahatsız edici filmlerinden biri olarak izleyicinin hafızasına kazınıyor.

Henry, beklenen cinayetlerin beklenmedik biçimlerde, kadrajın içinde ya da dışında ansızın, rastgele ve umursamazlıkla gerçekleştiği epizodların bir araya gelmesinden oluşan düz anlatımıyla korku filmi kalıplarını kırıyor. Bir sahnede Henry (Michael Rooker) arabasında iki fahişenin boyunlarını kırdıktan sonra ev arkadaşı Otis'le (Tom Towles) hamburger almaya gidiyor.

Filmin öyküsü Otis'in kızkardeşi Becky'nin (Tracy Arnold), Henry'yle Otis'in Chicago'daki küçük dairesine taşınıp ikilinin bastırılmış eşcinsel suç ortaklığını sekteye uğratmasıyla ortaya çıkan olayları takip ediyor. Düşük bütçeli Henry, kirli bir alt sınıf çevrede sürüklenenlerin yaşamlarını aktarmakta çok başarılı. Bir noktada film, Henry'nin öldürdüğü bir kadının cesedinden bir kesmeyle, Becky'nin çalıştığı güzellik salonundaki aşağılık patronun attığı ırkçı nutuğa geçiyor.

Becky, Henry'nin annesini nasıl öldürdüğünü öğrenince ondan hoşlanmaya başlıyor. Rooker'ın psikopat rolüne getirdiği aksi, Brandovari yorum, Becky'nin neden yanlış kişiye aşık olduğunu açıklıyor. Film, aşırı rahatsız edici iki cinayetle son buluyor. Önce Henry ve Otis banliyöde yaşayan bir aileyi öldürüyor. Katliama tanık olduktan sonra birden farkediyoruz ki aslında olayı koltukta oturup videodan izleyen katillerle birlikte izlemişiz. Daha sonra Henry, Becky'ye tecavüz ederken yakaladığı Otis'i öldürüyor. Henry ve Becky kasabadan ayrılıyor. Ama filmin son sahnelerinde, ertesi sabah, Henry'nin otel odasından yalnız başına çıktığını ve yol kenarında ağır bir bavulu bırakmak için durduğunu görüyoruz. Henry öylesine sade ki 1980 sonrasının öteki aşırı kanlı korku filmleriyle yoğrulmuş genç izleyicilere sıkıcı bile gelebilir. Üstelik Hannibal Lecter gibi zarif bir katili de yok. Zevkle korkuyu, bunlar yerine cesur gerçekçilik ve kusursuz oyunculukla yaratıyor. Keyifle izlenen bir seyirlik değil ama önemli bir film çünkü bizi kendimize dönüp seri cinayetlere olan ilgimizi sorgulamaya zorluyor. **CFr**

TOTAL RECALL (1990)
Gerçeğe Çağrı

ABD (Carolco, TriStar)
109dk, Technicolor
Yönetmen: Paul Verhoeven
Yapımcı: Buzz Feitshans, Ronald Shusett
Senaryo: Ronald Shusett, Dan O'Bannon, Gary Goldman
Philip K. Dick'in We Can Remember It For You Wholesale isimli kısa öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Jost Vacano
Müzik: Jerry Goldsmith, Bruno Louchouarn
Oyuncular: Arnold Schwarzenegger, Rachel Ticotin, Sharon Stone, Ronny Cox, Michael Ironside, Marshall Bell, Mel Johnson Jr., Michael Champion, Roy Brocksmith, Ray Baker, Rosemary Dunsmore, David Knell, Alexia Robinson, Dean Norris, Mark Carlton
Oscar: Eric Brevig, Rob Bottin, Tim McGovern, Alex Funke (görsel efekt)
Oscar adaylıkları: Stephen Hunter Flick (ses efekti), Nelson Stoll, Michael J. Kohut, Carlos DeLarios, Aaron Rochin (ses)

Daha önce gişe canavarı bilimkurgu filmi *RoboCop*'la (1987) benzer bir başarı yakalayan Hollandalı yönetmen Paul Verhoeven, bilimkurgunun kült yazarı Philip K. Dick'in We Can Remember It For You Wholesale adlı öyküsünü insanın ağzını açık bırakan bir dizi özel efektle ve şiddet gösterisiyle etkileyici bir biçimde ekrana taşımış.

Arnold Schwarzenegger Mars'ta yaşamaya dair rüyalar gören sıradan (ama Herkül gibi kaslı) vatandaş Doug Quaid'i canlandırıyor. Karısı (Sharon Stone) fantezilerini ciddiye almadığı için, Doug bir sanal gerçeklik tatili şirketine gidip kızıl gezegene yolculuk simülasyonu sağlayan bir makineye bağlanıyor. Ancak ne yazık ki makine beynini etkiliyor ve Doug sanal yolculuğundan gizli bir ajan olduğunu sanarak uyanıyor. Bir süre sonra insan ve androitler tarafından takip edildiğini sanmaya başlayıp neyin gerçek neyin hayal olduğunu çözmeye çalışıyor.

Tıpkı Ridley Scott'ın Do Androids Dream of Electric Sheep? ten uyarladığı bilimkurgu klasiği *Blade Runner*'daki (*Bıçak Sırtı*) gibi *Gerçeğe Çağrı*'da da kimlik, algı, gerçek ve üretilmiş anılar başta olmak üzere Dick'in en sevdiği temalar işleniyor. Ancak aksiyon da hiç ihmal edilmiyor. Ayrıca Stone'la Schwarzenegger'ın eğlenceli bir atışmayla iyice zevklı hale gelen kavgasından, finaldeki dehşetli ama çekici yüzleşmeye kadar yeterince aksiyon var. **JB**

WONG FEI-HUNG (1991)
Bir Zamanlar Çin'de

Hong Kong (Film Workshop)
134dk, Renkli
Dili: Kantonez / İngilizce / Mandarin
Yönetmen: Hark Tsui
Yapımcı: Hark Tsui
Senaryo: Yiu Ming Leung, Pik-yin Tang, Hark Tsui, Kai-Chi Yu
Görüntü Yönetmeni: Tung-Chuen Chan, Wilson Chan, David Chung, Andy Lam, Arthur Wong, Bill Wong
Müzik: Romeo Díaz, James Wong
Oyuncular: Jet Li, Biao Yuen, Rosamund Kwan, Jacky Cheung, Steve Tartalia, Kent Cheng, Yee Kwan Yan, Mark King, Jonathan Isgar, Shun Lau, Chi Yeung Wong, Ma Wu, Simon Yam, Cheung-Yan Yuen, Kam-Fai Yuen, Shun-Yee Yuen, Tony Yuen

İngilizce adı: *Once Upon a Time in China*

1980'lerde ve 1990'ların başında, insanın göz alıcı aksiyon filmlerini zekice politik yorumlarla destekleyen Hark Tsui Hong Kong'un en önemli yönetmeniydi. *Wong Fei-hung* Çin halk kahramanı Wong Fei-Hung'un tarihsel öyküsüne yeni bir boyut katıyor. Hark'ın 1960'lara kadar uzanan pek çok filminin kahramanı olan efsanevi bir hekim ve dövüş sanatları ustası Wong Hark Tsui'nin "Bir Zamanlar" serisinin bu ilk bölümünde, savurganca yeniden yorumlanmış. 1875'te geçen ve Wong'un (Jet Li) İngiliz işletmecilerle yozlaşmış Çinli işadamlarına karşı çıktığı film, emperyalizmi, Çin köylülerinin zorla çalıştırılarak Amerikan demiryollarını yapmasını, silah kaçakçılarını ve kiralık katil olarak çalışan gözden düşmüş dövüş ustalarını da kapsayan çılgın ve karmaşık bir öyküye sahip.

Dengeli ve sabırlı kahraman olarak dünya yıldızı düzeyine ulaşan Jet Li'nin üstün atletik yapısının da katkısıyla *Wong Fei-hung*, popüler Hong Kong sinemasının en heyecan verici örneklerinden biri. Merdivenlerle yapılan ve yerçekimine karşı gelen bir düelloyu ve silahsız Wong'un silahlı rakibini etkisiz hale getirmesini de kapsayan bir dizi etkileyici sahnenin merkezinde Jet Li yer alıyor. Ancak karmaşık olay örgüsünün ve amansız aksiyonun altında gözle görülür bir melankoli, Batı'nın etkisiyle sonsuza kadar değişecek olan Çin'e bir ağıt da yatıyor. **AT**

BOYZ 'N THE HOOD (1991)

ABD (Columbia)
107dk, Renkli
Yönetmen: John Singleton
Yapımcı: Steve Nicolaides
Senaryo: John Singleton
Görüntü Yönetmeni: Charles Mills
Müzik: Stanley Clarke, Ice Cube
Oyuncular: Hudhail Al-Amir, Laurence Fishburne, Lloyd Avery, Cuba Gooding Jr., Ice Cube, Mia Bell, Morris Chestnut, Lexie Bigham, Nia Long, Angela Bassett, Kenneth A. Brown, Nicole Brown, Tyra Ferrell, Ceal, Desi Arnez Hines
Oscar adaylıkları: John Singleton (yönetmen), John Singleton (senaryo)

1970'lerin başında ortaya çıkan Melvin Van Peebles ve Gordon Parks gibi habercileri göz önünde bulundurursak, 1980'lerde çok az sayıda Afrika kökenli Amerikalı sinemacı ana akıma dahil olabildi. Bunların en önde gelenleri, Afrika kökenli Amerikalılar'ın durumu üzerine akıl dolu komedi-dramlar ortaya koyan Robert Townsend ve Spike Lee. Ancak yine de "Siyahi Amerikalıların sinemadaki sesi" olarak adlandırılan şeyi eleştirel başarıya ulaştıran, John Singleton'ın 1991'de çektiği otobiyografik ilk filmi *Boyz 'N the Hood* oldu. Singleton emeğinin karşılığında iki Oscar adaylığı elde etti ve film Columbia Pictures'a beklenmedik derecede yüklü bir kâr getiren sürpriz bir zafer oldu.

Singleton'ın 1984 Los Angeles Olimpiyatları'nın ertesinde başlayan draması *Tre* (*Desi Arnez Hines II*), Doughboy (Baha Jackson) ve Ricky (Donovan McCrary) adlı 10 yaşındaki üç çocuğu merkeze alıyor. Ya annesiz ya da babasız büyüyen bu çocukların dünyası çete şiddeti, polisin acımasızlığı ve ekonomik güçlüklerle çevrili. Annesi (Angela Bassett) Tre'yi, babası "Öfkeli" Jason'ın (Laurence Fishburne) kapısının önüne bırakınca, Tre erkeklik üzerine hızlı bir ders alır ve toplumsal yükselişe eğilimli bir gence dönüşür.

Aradan yedi yıl geçer. Tre (o sıradaki halini Cuba Gooding Jr. canlandırır) lisenin son yılına gelmiş, yarı-zamanlı bir işte çalışan, siyahilerin önemli bir okuluna başvurmuş, Brandi (Nia Long) adında bir kız arkadaşı olan bir genç. Doughboy (Ice Cube) annesi Bayan Baker'ın (Tyra Ferrell) sabrını zorlayan aylak bir çete üyesi. Doughboy'un kardeşi Ricky'yse geleceğin birinci ligde oynayan bir futbol yıldızı olma hayaliyle üniversite futbol seçmelerine hazırlanır. Mahalleden kurtulmak isteyen Tre, yine de arkadaşlarına bağlıdır. Doughboy'un yeraltı bağlantıları üçlüyü tehdit eder ve Ricky yoldan geçen bir arabadan açılan ateş sonucu ölür. Bundan sonra Tre babasının verdiği ağırbaşlı eğitime karşı çıkar ve ezik dünyasındaki yanlışlara düşmemeyi başarır. Finaldeki karalamalardan öğreniriz ki yoksulluğun ve şiddetin tuzağından kurtulmuştur ve Brandi'yle birlikte üniversiteye gitmektedir.

Biraz bilgiçlik taslasa da Amerikan kentlerindeki siyahiler arası şiddeti ustaca resmeden *Boyz 'N the Hood*, perdede temsil edilen gençliğe seslenen, zihinlerden silinmeyecek bir ahlak masalı. İnsanı kendine getiren bir ithaf yazısıyla siyahilerin öldürdüğü siyahi sayısını hatırlatan film daha sonra gerçekçi, küfürle dolu ve etkileyici bir büyüme öyküsü sunuyor.

Rap şarkıcısı Ice Cube'un rol aldığı ilk film olmasıyla da önem taşıyan *Boyz 'N the Hood*, Hollywood öykü anlatımı kalıplarının farkında olan ve hip-hop müziğinin ele aldığı konularla içtenlikle ilgilenen bir film. Geleneksel üç perdeli yapıya sahip olup genel bir ahlakçılığa eğilim gösteren filmin profesyonel cilası eksik. Ancak filmin liste başı olmuş pek çok şarkıdan oluşan, vurmalı çalgılarla desteklenen ritimleri ve büyüleyici rapleri Tre'nin kaçışına eşlik ediyor ve *Boyz 'N the Hood*'u yönetmenin en iyi filmi haline getiriyor.

Zaman zaman daha büyük projelere el atsa da Singleton erken gelen bu başarısını tekrarlayamadı. Belki başarısının geçici olduğunu göz önünde bulundurarak geriye dönüp bakınca bu ilk filminin sanatsal değerinden kuşku duyulabilir. Yine de *Boyz 'N the Hood*'un 1990'larda serpilen düşük bütçeli, siyahileri merkeze alan şehir içi ve getto dramalarının çıkış noktası olmasından kaynaklanan önemi yadsınamaz. **GCQ**

DA HONG DENG LONG GAO GAO GUA (1991)
Kırmızı Fenerler

Çin / Hong Kong / Tayvan (Palace, Era, China Film)
125dk, Eastmancolor
Dili: Mandarin
Yönetmen: Yimou Zhang
Yapımcı: Fu-Sheng Chiu
Senaryo: Ni Zhen
Su Tong'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Zhao Fei, Lun Yang
Müzik: Naoki Tachikawa, Jiping Zhao
Oyuncular: Li Gong, Caifei He, Jingwu Ma, Cuifen Cao, Qi Zhao, Jin Shuyuan, Ding Weimin, Cao Zhengyin, Zhihgang Cui, Chu Xiao, Lin Kong
Oscar adaylıkları: Hong Kong (yabancı film)
Venedik Film Festivali: Zhang Yimou (Gümüş Aslan), *ödülü The Fisher King ve J'Entends Plus la Guitare isimli filmlerle paylaştı*

İngilizce adı: *Raise The Red Lantern*

Yimou Zhang *Red Sorghum* (*Kızıl Mısır Tarlaları*, 1987) ve *Ju Dou*'yla (1990) başlayan birbirinden bağımsız üçlemesini tamamladıktan sonra, kasvetli bir Su Tong romanını uyarlar. Filmde kendinden çok daha yaşlı bir adamla evlenen genç kadın rolünde bir kez daha Li Gong var. Zhang yine açıkça Çin feodalizmini, dolaylı olarak da çağdaş Çin'i eleştiren bir öykü anlatıyor. Ancak bu kez, biçem (kırmızı rengin bir başka biçimde önem atfedilerek kullanmasına karşın) oldukça farklı, görüntüler de daha iç karartıcı.

Kendinden öncekilere göre pek de sempatik olmayan kadın kahramanımız, 1920'li yıllarda bir üniversite öğrencisidir ve üvey annesi onu artık okutamayacak duruma düşünce, Çin'in kuzeyinde nüfuz sahibi bir adamın dördüncü ve en genç eşi olur. Bir anda kendisini kocasının dünyasına ve aile geleneğine hükmeden eşler arasındaki her çeşit entrikanın döndüğü bir rekabet ortamında bulur. Her bir eşin malikanenin bahçesinde kendi evi vardır; ve koca o gece kiminle birlikte olmayı seçerse, ona ayak masajı, çok sayıda yanan kırmızı fener ve ertesi günün mönüsünü seçme hakkı verilir.

Kırmızı Fenerler bizi eşlerin ve kadın hizmetkarların hayatlarını, birbirlerine karşı dolaplar çevirmeye adadığı, kutu kutu içindeki bu klostrofobik evrene iyice hapseder. Zhang bu filmde sunduğu soğuk, uzak ve boğucu dünya duyguları nadiren dışarı vursa da kimi (vurucu film müziği gibi) nispeten yeni olan birçok biçimde ustalığını ve sanatçılığını ispatlar. **JRos**

DELICATESSEN (1991)
Şarküteri

Fransa (Constellation, Hachette, Sofinergie, UGC)
99dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Marc Caro, Jean-Pierre Jeunet
Yapımcı: Claudie Ossard
Senaryo: Gilles Adrien, Marc Caro, Jean-Pierre Jeunet
Görüntü Yönetmeni: Darius Khondji
Müzik: Carlos d'Alessio
Oyuncular: Pascal Benezech, Dominique Pinon, Marie-Laure Dougnac, Jean-Claude Dreyfus, Karin Viard, Ticky Holgado, Anne-Marie Pisani, Boban Janevski, Mikael Todde, Edith Ker, Jacques Mathou, Rufus, Howard Vernon, Chick Ortega, Silvie Laguna

Kıyamet ertesinde geçen bilimkurgu, kara mizah ve aşk filmi türlerini yaratıcı bir biçimde birleştiren ve izleyicilere hiç alışılmadık sesler, renkler, oyuncular ve görüntülerden oluşan bir yelpaze sunan Jean-Pierre Jeunet ve Marc Caro'nun mülhem filmi *Şarküteri*, Avrupa'da çok sayıda ödül aldı; ve bu filmi, ikilinin işbirliği yaptığı bir sonraki film *La Cité des enfants perdus* (*Kayıp Çocuklar Şehri*, 1995) izledi. Jeunet kariyerine 1997'de, *Alien: Resurrection*'la (*Yaratık: Diriliş*) devam etti, bu filmi de 2001'de dünya çapında gişe rekoru kıran *Amélie* izledi.

Film unutulmaz bir planla başlar: Üstü baştan aşağıya süprüntüden oluşan esrarengiz bir tip, çöp kamyonuna asılarak, yıkık dökük bir apartmanın altında bulunan şarküteriden bir an önce kaçıp kurtulmaya çalışır. Birden özgürlüğe giden yoldaki tek güvencesi de elinden yitip gider ve kendisini tehdit eden kasap (Jean-Claude Drefyus) muazzam bir et satırıyla üzerine yürür. Çok geçmeden kasabın, insan etinde uzmanlaştığını öğreniriz; yeni elemanı "testere çalan sabık palyaço" Louison (harika basık yüzüyle Dominique Pinon) kasabın gözlüklü viyolonselist kızına (Marie-Laure Dougnac) aşık olunca, Louison'u, günün spesiyali yapma yarışı başlar. Julie palyaço erkek arkadaşını, yamyam babasından kurtarmak için babasını yeraltında yaşayan bir grup mercimek-yiyen asiye ihbar eder. *Şarküteri*, çizgi roman yazarı Gilles Adrien'ın garip senaryosuyla ve bir dizi kara mizah set aksesuarıyla, gözlerle kulaklara adeta bayram ettiriyor. **SJS**

GULING JIE SHAONIAN SHA REN SHIJIAN (1991)
Daha Güneşli Bir Gün

Edward Yang'ın zaman zaman destansı özellikler taşıyan ve kendini kolayca ele vermeyen zengin Tayvan portresi, aldatıcı biçimde hareketli dört saate o kadar çok ayrıntı sığdırır ki yönetmenin filmi, nasıl bu denli kısaltabildiği merak konusudur. 1960'ların başında, bir Taipei okulunda bir öğrenim yılını anlatan film, hâlâ 1948'deki (baskıcı Chiang Kai-shek öncülüğündeki) bölücü milliyetçi Çinli akınının etkisinden kurtulmaya çalışan bir ülkeyi anlatır. Yang'ın Taiwan'ı, karmaşa, yabancılaşma, belirsizlik; kimi zaman da etkisini yitiren yozlaşmanın etkisinde komünizmle demokrasi, milliyetçilikle liberalizm arasında bocalar. Bu düşünce, film kadar güçlü görünse de Yang onu, giderek yaklaşan acıklı kötü son atmosferini hafifleten mizah ve insanlıkla aşılar. Filme sabırlı ve sakin bir reji hakim olup, onlarca karakterin özellikleriyle tempoları da sanki Yang tarafından usta işi bir senfoni gibi maharetle yönetilir gibidir. Yakın plan çekimlerle, durağan ya da yavaş ilerleyen uzun planları tercih eden Yang, yalnızca kamerayı değil, öyküde rol alan oyuncularını kendi duygularının (ya da açıkça hissetmedikleri duygularının) peşine düşmekte özgür bıraksa da filmin insanlar gibi belli mekanlarla nesnelere bağlı kalmasını ister. Dolayısıyla filmin, gerçeklerle öykünün kimi noktalarını, büyük bir romanı özenle tasarlayarak ve üzerinde düşünüp taşınarak aktarması hiç de şaşırtıcı değil.

Aynı şekilde Taipei sokak çeteleri, gençlik aşkı, rock'n roll, kaybolan kültürel işaretler ve ulusal kimlik arayışını kolayca bir araya getirmeyi başaran ve Yang'ın dört yıl süren hazırlığın sonunda özenle oluşturduğu öykünün ödülü olan filmin trajik sonu, duygusal bir ağırlık doğurur ve bu da bizi şaşırtmaz. Çoğu kez Nicholas Ray'in hüzünlü klasiği *Asi Gençlik*'e benzetilen film çok daha fazlasına sahip. Bu, Tayvan Yeni Dalga akımının bir başyapıtı ve sinemanın 20. yüzyıl sonlarında ulaştığı son nokta olarak, salt öykü anlatmanın ötesinde dönemi ve mekanı ustalıkla yakalayan bir film. Gerçekten etkileyici ve düşündürücü görüntülerden oluşan çok renkli bir fotoğraf albümünü andırıyor. **JKI**

Tayvan (ICA, Jane Balfour, Yang & His Gang)
237dk, Renkli
Dili: Mandarin
Yönetmen: Edward Yang
Yapımcı: Yu Welyan
Senaryo: Yan Hongya, Lai Mingtang, Yang Shunqing, Edward Yang
Görüntü Yönetmeni: Huigong Li, Longyu Zhang
Müzik: Zhan Hongda
Oyuncular: Zhang Guozhu, Elaine Jin, Wang Juan, Zhang Han, Jiang Xiuqiong, Lai Fanyun, Lisa Yang, Zhang Zhen

İngilizce adı: *A Brighter Summer Day*

NAKED LUNCH (1991)
Çıplak Şölen

Yazar William S. Burroughs "*Çıplak Şölen*" ifadesini aynı adlı kitabında sunulduğu gibi tanımlarken basitçe, "herkesin her çatalın ucunda ne olduğunu gördüğü an" olarak adlandırır; ancak bu ifade, şaşkınlık ve çatışma yaratan karşı öyküyü açıklamaz. David Cronenberg, Burroughs'un çoğu bölümde çılgınca tutarsızlıklar içeren kitabını filme çekerken bazı şeyleri pek fazla açıklamaz. Çoğu kişi, kitabın sadık kalınarak uyarlanması bir yana, beyazperdeye asla uyarlanamayacağını söylemişti; Cronenberg'se filme bilerek, hem Burroughs'un diğer birçok eserinden hem de yaşamından öğeler katarak, filmi daha da karmaşık hale getirerek, bu yorumlara yanıt verdi.

Film Burroughs'un *Naked Lunch* (*Çıplak Şölen*), *Junkie* (*Canki*), *Exterminator!* ve *Queer* (Top) romanlarıyla, Burroughs'un, ölümüyle William Tell'i andıran, aksi eşini bir araya getiriyor. Cronenberg gerçekle kurgunun insan zihnini karıştıran kötü bir karışımını, bir potada yani katı bir kara film biçimselliğinde eritiyor. Sonuç Burroughs'la Cronenberg'in geleneklere karşı çıkma eğilimini iyi bilenleri şaşırtmayacak ve geleneksel bir öyküden çok, gerçeküstü bir Burroughs portresi gibi etkili.

Peter Weller Bill Lee (bir Burroughs takma adı) rolünde, kendi böcek ilacına bağımlı bir ilaçlama elemanıdır ve karısını kazara öldürünce gizemli Tanca gibi bir Ara Bölge'ye kaçar. Çeşitli fallik uzantılarından sıvılar fışkırtıp sızdıran farklı yaratıkların, canlı böcek daktiloların ve tuhaf insanların yaşadığı bir dünyada, casus olarak orduya girer. Cronenberg gerçekle kurguyu birleştirse de film gerçekle hayal arasındaki o alt bölgeyle ilgilenir; burada, uyuşturucunun neden olduğu sanrılar, yalnızca yaratıcı süreci uyaran araçlar değil aynı zamanda bunun sonucudur.

Cronenberg'in öyküyü korkusuzca altüst etmesi Weller, Judy Davis ve Roy Scheider'in performansları gibi hayranlık verici. Ancak film Peter Suschitzky'nin mide bulandıran yeşil-gri görüntü yönetmenliğiyle ve özellikle Cronenberg'in tercih ettiği besteci Howard Shore'la, efsanevi solo caz saksafoncusu Ornette Coleman'ın işbirliğinden doğan sarsıcı müziğiyle ünlü. Filmin kendisi gibi müziği de farklı duyarlılıkların, kompozisyonun ve eşzamanlı dışavurumun olağanüstü biçimde bir çarpışması. **JKI**

Kanada / Britanya / Japonya
(Film Trustees, Nippon Film Develop. and Finance, RPC, The Ontario Film Develop. Corp., Telefilm Canada)
115dk, Renkli

Yönetmen: David Cronenberg

Yapımcı: Jeremy Thomas

Senaryo: David Cronenberg
William S. Burroughs'un romanından

Görüntü Yönetmeni: Peter Suschitzky

Müzik: Ornette Coleman, Howard Shore

Oyuncular: Peter Weller, Judy Davis, Ian Holm, Julian Sands, Roy Scheider, Monique Mercure, Nicholas Campbell, Michael Zelniker, Robert A. Silverman, Joseph Scoren, Peter Boretski, Yuval Daniel, John Friesen, Sean McCann, Howard Jerome

Uluslararası Berlin Film Festivali: David Cronenberg (Altın Ayı adaylığı)

LA BELLE NOISEUSE (1991)
Güzel Gürültücü

İnsanın duygularla sezgileri görüntülere çevirirken başından geçenleri göstermek için, "Tuvale dökülen, üstüne perde çekilmiş romantizmle yıpranan ruhun" korkunç klişelerine davetiye çıkaran, sanatçılarla ilgili filmler risklidir. Jacques Rivette filmde, Balzac'ın bir kısa öyküsünden yola çıkarak neşeyle meydan okur: Bu, mesleğinin zirvesindeyken yazılıp sonra da saklanan "yarım kalan bir başyapıt"ın öyküsü olacaktır. Rivette'le senaristleri Pascal Bonitzer ve Christine Laurent pek çok temada aldatmaca kullanır. Birinde film, yaratıcıların, aracıların ve sırdaşların ufak bir erotik üçgen ördükleri ayrıcalıklı sanat dünyasına bir bakış atar. Rivette filmin merkezinde ayrıntı ve süreye özellikle dikkat ederek bir sanatçıyla, Edouard Frenhofer (Michel Piccoli) ve neredeyse tamamen çıplak modeli Marianne (Emmanuelle Beart) arasında dansı andıran uyum üzerinde çalışır. Resim seansları birçok duygu halini içerir: Hayal kırıklığı, saldırganlık, neşe. Derken, sahip-köle ilişkisinin yönü değişir. Birçok denemenin ardından, yavaşça bir sanat eseri şekillenir.

Frenhofer Liz'le (Jane Birkin) olan evliliğinden rahatsızlık duyar, yeni gelen nesli temkinle gözlemler ve kendi ahlakının yarattığı hayaletle karşı karşıya gelir; bu melankolik kahramanı, kolayca yönetmenin otoportresi gibi okumak mümkün. **AM**

Fransa / İsviçre (CNC, France 3, George Reinhart, Canal+, Pierre Grisé, Region Languedes, Ronsillon Sofica 2, Sofica 3)
240dk, Eastmancolor
Yönetmen: Jacques Rivette
Yapımcı: Martine Marignac
Senaryo: Pascal Bonitzer, Christine Laurent, Jacques Rivette
Honoré de Balzac'ın Le Chef-d'Oeuvre Inconnu isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: William Lubtchansky
Tema müziği: Igor Stravinsky
Oyuncular: Michel Piccoli, Jane Birkin, Emmanuelle Béart, Marianne Denicourt, David Bursztein, Gilles Arbona, Marie Belluc, Marie-Claude Roger, Leila Remili, Daphne Goodfellow, Susan Robertson, Bernard Dufour
Venedik Film Festivali: Jacques Rivette (Büyük Jüri Ödülü-mansiyon), (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *The Beautiful Troublemaker*

THE RAPTURE (1991)
Göğe Yükseliş

Az sayıda film, dini ciddi anlamda ele almış ve pek azı da kendi dini ilişkileri üzerinden koyu Protestanlığı incelemiş. İşte Michael Tolkin, bu filmde tam da bunu yapıyor ve film gerçek bir dini alt kültürden çıkan ruhani bir melodram, inanca dayalı bir masal ve tuhaf bir peri masalı kadar zevkle izlenebiliyor.

Mimi Rogers kumar oynamak için serseri görünümlü erkek arkadaşıyla gemi turlarına çıkmaktan hoşlanan, oldukça hareketli bekar Sharon rolünde. Bu sırada kıyamet gününün giderek yaklaştığı, Tanrı'yla kişisel ilişkiye odaklanan dini bir hareket olduğu kulağına gelir. Kıyamet günü, iyi ruhların cennete gönderildiği, görülmemiş bir "*Göğe Yükseliş*"le son bulacaktır. Yeni keşfettiği inancı, eşinin ölümü gibi sarsıcı fırtınaları aşmasına yardım eder. Her şeyin yakında sona ereceğini düşününce, Tanrı'nın onları merhametli eliyle kurtarmasını beklemek üzere kızını, insanın ayak basmadığı küçük bir çöle götürür. Filmdeki en beklenmedik olaysa, "*Göğe Yükseliş*"in gerçekten de gerçekleşmesidir; ancak bu kez de Sharon'ın çektiği çile, adil ve merhametli Tanrı'yı reddetmesine neden olur.

İlk bakışta bir psikolojik dram, inançla özgür irade üzerine odaklanan ve Hollywood'un "kadınlık durumu" olarak adlandırdığı 1990'ların sıradan bir çeşitlemesi gibi görünen bu özgün alegorik öykü, açık fikirli sinema seyircisine çok şey vaat ediyor. **DS**

ABD (New Line)
100dk, Renkli
Yönetmen: Michael Tolkin
Yapımcı: Karen Koch, Nancy Tenenbaum, Nick Wechsler
Senaryo: Michael Tolkin
Görüntü Yönetmeni: Bojan Bazelli
Müzik: Thomas Newman
Oyuncular: Mimi Rogers, Darwyn Carson, Patrick Bauchau, Marvin Elkins, David Duchovny, Stephanie Menuez, Sam Vlahos, Rustam Branaman, Scott Burkholder, Vince Grant, Carole Davis, Patrick Dollaghan, James LeGros, Dick Anthony Williams, DeVaughn Nixon

ABD (New Line)
102dk, Renkli
Yönetmen: Gus Van Sant
Yapımcı: Laurie Parker
Senaryo: Gus Van Sant
Görüntü Yönetmeni: John J. Campbell, Eric Alan Edwards
Müzik: Bill Stafford
Oyuncular: River Phoenix, Keanu Reeves, James Russo, William Richert, Rodney Harvey, Chiara Caselli, Michael Parker, Jessie Thomas, Flea, Grace Zabriskie, Tom Troupe, Udo Kier, Sally Curtice, Robert Lee Pitchlynn, Mickey Cottrell
Venedik Film Festivali: River Phoenix (Volpi cup—erkek oyuncu)

MY OWN PRIVATE IDAHO (1991)
Benim Özel Idaho'm

1989'da çıkış yaptığı *Drugstore Cowboy* filminin ardından çektiği *My Own Private Idaho*, Desson Howe'un ifadesiyle "bir yere ait olma ve ruhun yalnız bahçesine ulaşma arayışına dair mükemmel, sinemasal bir şiir" ve senarist-yönetmen Gus Van Sant'ın ilk üç filmi arasında en derin, sarsıcı ve eksiksiz filmi. (Artık adı bile anılmayan hazine değerindeki 1985 tarihli, son derece düşük bütçeli ilk filmi Mala Noche'nin (Kötü Gece) hâlâ ne video ne de DVD versiyonu piyasaya çıkmış durumda.)

Oldukça duygusal, etliye sütlüye dokunmayan dramları Good Will Hunting'le (*Can Dostum*, 1997) *Finding Forreste*'ın (*Forrester'ı Bulmak*, 2000) ardından kolayca ulaşılmak ya da geleneksel seyircinin gözüne girmek gibi nedenlerle suçlanan Van Sant bu filminde, sanatsal, hatta avangard isteklerini, bu gibi amaçlarla hiç bastırmadan, seyircileri büyüleyecek, en az sözcükler kadar görüntülere de dayalı harika bir kişisel öykü anlatmayı başarır. Gençlerin sevgilisi (belki de şimdiye kadarki en iyi performansıyla) Keanu Reeves ve (parlak kariyerinin tam zirvesindeyken 23 yaşında aşırı dozda uyuşturucudan trajik biçimde ölecek olan) River Phoenix gibi oyuncuların başrollerde olması, *My Own Private Idaho*'nun ticari başarısına kuşkusuz zarar vermedi. Yönetmen uyku hastalığından muzdarip, kendini çocukken terk eden annesinin anılarıyla yaşayan kahramanıyla, açıkça evsizlik, homoseksüellik ve genç yaşta fahişelik gibi konularda gezinen filmin birçok önemli sahnesinde, eski dil kullanarak Orson Welles'in IV. Henry uyarlaması *Chimes at Midnight*'a (*Geceyarısı Çanları*, 1965) saygı duruşunda bulunuyor. Dolayısıyla kimse Van Sant'ın, her şeyden habersiz ortalama Amerikalı seyircisini, kendisinden uzaklaştırdığını hatta onların gazabına uğramaktan kaçındığını söyleyemez. Film, anlatım ve üslup olarak gişe rekoru kırmaktan uzak ve geleneklerin çok dışında olmasına karşın, eleştirmenlerden övgü aldı, Van Sant hayranları filmi bağrına bastı ve

birçok uluslararası festivalde ödül aldı.

Adını bir B-52 şarkısından alan *My Own Private Idaho*'nun merkezinde, Portland Oregon'da, sokaklarda yaşayan iki üçkağıtçı delikanlı Mike'la (Phoenix) Scott'ın (Reeves) ilişkisi yer alır. İkisi de huzursuz ve sorunlu ailelerin toplum dışına itilmiş çocuklarıdır ve istimlak edilmiş bir binada bir araya gelerek, hayatta kalmak için bedenlerini önlerine gelene satarlar. Ancak sonunda Scott'ın aslında, Portland'lı halı vakti yerinde bir ailenin oğlu olduğunu, bu hayatı, büyük ölçüde babasını küçük düşürmek için seçtiğini öğreniriz. Diğer tarafta Mike'ın da durumu ilk bakışta anlaşılır; en yakın arkadaşına aşık olan ve yıllardır kayıp olan annesini bulmaya kafasına koyan bu sessiz, hayalperest ve kibar çocuğu, yönetmen mizah ve acıma duygusu yaratmak için sık sık uygunsuz zamanlarda uyutur. Mike'ın annesine dair takıntısı, bu tutarsız ama hızlı yol filmine güç katar. Scott, Idaho'dan İtalya'ya, anne sevgisinin izini süren ve başı beladan kurtulmayan arkadaşına eşlik ederken, seyirci de Mike'ın zihninde yer eden yıpranmış amatör video filmi izler.

Vant Sant duyarlı olmasına karşın, aşırı duygusallığa yer vermeyen bu filmde, sorunlu, yabancılaşmış gençliğin öznel deneyimini aktarmak konusunda diğer birçok yönetmenin başaramadığını başarır. **SJS**

ABD (MGM, Pathé)
129dk, Renkli
Yönetmen: Ridley Scott
Yapımcı: Mimi Polk, Ridley Scott
Senaryo: Callie Khouri
Görüntü Yönetmeni: Adrian Biddle
Müzik: Hans Zimmer
Oyuncular: Susan Sarandon, Geena Davis, Harvey Keitel, Michael Madsen, Christopher McDonald, Stephen Tobolowsky, Brad Pitt, Timothy Carhart, Lucinda Jenney, Jason Beghe, Marco St. John, Sonny Carl Davis, Ken Swofford, Shelly Desai, Carol Mansell
Oscar: Callie Khouri (senaryo)
Oscar adaylıkları: Ridley Scott (yönetmen), Geena Davis (kadın oyuncu), Susan Sarandon (kadın oyuncu), Adrian Biddle (görüntü yönetmeni), Thom Noble (kurgu)

THELMA & LOUISE (1991)
Thelma ve Louise

Thelma ve Louise'i feminist bir yol filmi olarak nitelendirmek, hem doğru olur hem de filme haksızlık olur. Çünkü böylece, filmin halka ulaşma gücünü hafife almak da mümkündür. Hayattan yılmış ev kadınıyla (Geena Davis), alaycı, dünyadan bezmiş garson dostu (Susan Sarandon) bir hafta sonu kaçamağı yapar ve içlerinden biri potansiyel bir tecavüzcüyü öldürünce kendilerini kanundan kaçarken bulurlar. Bu film gösterime girdiğinde, filmdeki cinsiyet, köken ve sınıftan kaynaklanan roller tartışmaya yol açmıştı. Daha önce erkeklerin egemenliğindeki bir türe, kadın eli değmesinin yanı sıra, toplumsal eşitsizliklere ilişkin ayrıntılar sunarak, çok sayıda seyircinin kendisini kadın kahramanlarla özdeşleştirmesini, kadınların çıktığı yolculuğun hem iyi hem de kötü yanlarını görmelerini sağladı; ve film, günümüzde de seyircileri etkilemeye devam ediyor. Yalnızca hayatta kalmaya çalışırken, kaba erkekler, bitmek bilmeyen işler, neşesini kaybetmiş yaşamlar gibi bir dizi engele karşı mücadele veren sıradan Amerikan kadını, hayalet karakterler olarak Sarandon ve Davis'le ete kemiğe bürünür. Yönetmen Ridley Scott, efsane ve söylencelerle dolu, özgürlük vaat eden ama aslında hiç özgürlük tanımayan, "taşı toprağı altın" ABD'yi somutlaştırır. Söz konusu vaatle acı gerçek arasındaki boşluk, Amerika'nın düşlerini, gerçeklerini ve sınırlarını keskin biçimde yorumlayarak filme etki kazandırmaktadır. **EH**

ABD / Fransa (Carolco, Canal+, Lightstorm, Pacific Western)
137dk, Renkli
Dili: İngilizce / İspanyolca
Yönetmen: James Cameron
Yapımcı: James Cameron,
Senaryo: James Cameron, William Wisher Jr.
Görüntü Yönetmeni: Adam Greenberg
Müzik: Brad Fiedel
Oyuncular: Arnold Schwarzenegger, Linda Hamilton, Edward Furlong, Robert Patrick, Earl Boen, Joe Morton, S. Epatha Merkerson, Castulo Guerra, Danny Cooksey, Jenette Goldstein
Oscar: Gary Rydstrom, Gloria S. Borders (ses efekti), Dennis Muren, Stan Winston, Gene Warren Jr, Robert Skotak (görsel efekt), Stan Winston, Jeff Dawn (makyaj), Tom Johnson, Gary Rydstrom, Gary Summers, Lee Orloff (ses)
Oscar adaylıkları: Adam Greenberg (görüntü yönetmeni), Conrad Buff, Mark Goldblatt, Richard A. Harris (kurgu)

TERMINATOR 2: JUDGMENT DAY (1991)
Terminator 2: Mahşer Günü

Arnold Schwarzenegger, James Cameron'un 1984 tarihli *Terminatör* filminde, tane tane konuşan gelecekten gönderilmiş katil robot rolünde, kariyerinin en iyi rolünü yakalamıştı. Bu nedenle yedi yıl sonra Cameron'un devam filminde, tekrar bu rolü oynamaya karar vermesi hiç de şaşırtıcı olmadı. Bu kez Arnie'nin siberorganizması T-800, geleceğin asi lideri (Michael Biehn'in ilk filmdeki karakteri) John Connor'ın kendi gençliğiyle (Edward Furlong) annesi Sarah'ı (Linda Hamilton) korumak için gönderdiği iyi adam rolünde. Böylece ana-oğul, dünyayı ele geçirecek makinelere karşı çıkacakları savaşa liderlik edebilecek.

T-800, John'la Sarah'ı, onları ortadan kaldırmaya çalışan sıvı metalden yapılmış şekilden şekle giren ve insanı hayrete düşüren bazı özel efektler sayesinde başka bir insanın kılığına giren ya da bir metal birikintisinden eski haline yeniden dönen yeni bir Terminatör çeşidinden, yani çok daha kötü T-1000'den (Robert Patrick) koruyor. Bu devam filminde, Hamilton'ın kuvvetlenmiş fiziğinden, birbiri ardına gerçekleşen patlamalara; usta işi yönetimden, hızlı aksiyona kadar her şey aslında daha büyük ve daha gelişmiş. **JB**

THE SILENCE OF THE LAMBS (1991)
Kuzuların Sessizliği

Oscar Ödüllerinde En İyi Görüntü Ödülü'nü alan *Kuzuların Sessizliği*, *It Happened One Night*'la (*Bir Gecede Oldu*, 1934) *Guguk Kuşu*'ndan (1975) sonra, Oscar tarihinde beş önemli ödülü kazanan üçüncü film.

Thomas Harris'in çok satan romanından uyarlanan film, Jodie Foster'la Anthony Hopkins'in üstün performanslarıyla, daha önce komedi filmleriyle tanınan yönetmen Jonathan Demme'ın kana hiç yer vermeden seyircinin tüylerini diken diken edişiyle ödülü hak etmişti. Amiri Jack Crawford (Scott Glenn), yeni FBI ajanı Clarice Starling rolündeki Foster'dan, Buffalo Bill adlı bir katilin (Ted Levine'ın tüyler ürpertici biçimde yaşama geçirdiği) kişiliğini anlayabilecek, FBI'ın onu yakalamasını sağlayacak, bir yeraltı hücresinde tutulan kötülüğüyle ün salmış eski bir psikiyatr ve seri katil Hannibal "Yamyam" Lecter'ı (Hopkins, daha önce Jeremy Irons'a teklif edilen bir rolde) ziyaret etmesini ister.

Kuşkusuz, kurnaz ve kültürlü Hannibal bu gibi bilgileri öyle kolayca verecek kadar saf değildir. Clarice'i kendi görüşlerine karşılık, onun çocukluğuna ilişkin ayrıntıları talep ettiği rahatsız edici bir ilişkinin içine çeker. Filmin kalbini, dış dünyadan yalnızca bir camla ayrılan, Hannibal'ın karanlık, gotik zindanında, Foster'ın ve özellikle Hopkins'in, Ted Tally'nin sık sık alıntı yapılan, "Bir sayım görevlisi bir seferinde beni denemek istedi. Ben de bakla ve leziz (bu sözcük bir yamyamla ilgili olarak kullanılabilirse) bir Chianti şarabı eşliğinde onun ciğerini yedim," repliğini söylediği, şaheser performanslarıyla süslü görüşmeleri oluşturur. 1991'de film gösterime girdiğinden beri, Hopkins'in zihinlere kazınan Hannibal karakteriyle, Julianne Moore'un canlandırdığı Clarice karakteri, 2001'de hayal kırıklığı yaratan Hannibal'ın daha eğlenceli devam filmi *Red Dragon*'la (*Kızıl Ejder*, 2002) yeniden hayat buldu. *Kızıl Ejder*, Michael Mann'ın daha nitelikli ve gösterişli filmi *Manhunter* (*İnsan Avcısı*, 1986) gibi Harris'in aynı adlı romanından uyarlandı. **JB**

ABD (Orion)
118dk, Renkli

Yönetmen: Jonathan Demme

Yapımcı: Ronald M. Bozman, Edward Saxon, Kenneth Utt

Senaryo: Ted Tally
Thomas Harris'in romanından

Görüntü Yönetmeni: Tak Fujimoto.

Müzik: Howard Shore

Oyuncular: Jodie Foster, Anthony Hopkins, Scott Glenn, Anthony Heald, Ted Levine, Frankie Faison, Kasi Lemmons, Brooke Smith, Paul Lazar, Dan Butler, Lawrence T. Wrentz, Don Brockett, Frank Seals Jr., Stuart Rudin, Masha Skorobogatov

Oscar Edward Saxon, Kenneth Utt, Ronald M. Bozman (film), Jonathan Demme (yönetmen), Ted Tally (senaryo), Anthony Hopkins (erkek oyuncu), Jodie Foster (kadın oyuncu)

Oscar adaylıkları: Craig McKay (kurgu), Tom Fleischman, Christopher Newman (ses)

Uluslararası Berlin Film Festivali: Jonathan Demme (Gümüş Ayı–yönetmen), *ödülü Ulträ (1990) ile paylaştı,* (Altın Ayı adaylığı)

JFK (1991)
JFK

ABD (Alcor, Camelot, Ixtlan, Canal+, Regency, Warner Bros.) 189dk, SB/Renkli

Yönetmen: Oliver Stone

Yapımcı: A. Kitman Ho, Oliver Stone

Senaryo: Oliver Stone, Zachary Sklar
Jim Marrs'ın Crossfire: The Plot That Killed Kennedy ve Jim Garrison'ın On the Trail of the Assassins isimli kitaplarından

Görüntü Yönetmeni: Robert Richardson

Müzik: John Williams

Oyuncular: Kevin Costner, Kevin Bacon, Tommy Lee Jones, Laurie Metcalf, Gary Oldman, Beata Pozniak, Michael Rooker, Jay O. Sanders, Sissy Spacek, Brian Doyle-Murray, Gary Grubbs, Wayne Knight, Jo Anderson, Vincent D'Onofrio, Pruitt Taylor Vince

Oscar: Robert Richardson (görüntü yönetmeni), Joe Hutshing, Pietro Scalia (kurgu)

Oscar adaylıkları: A. Kitman Ho, Oliver Stone (film), Oliver Stone (yönetmen), Oliver Stone, Zachary Sklar (senaryo), Tommy Lee Jones (yardımcı erkek oyuncu), John Williams (müzik), Michael Minkler, Gregg Landaker, Tod A. Maitland (ses)

Anlaşmazlıklara hiç de yabancı olmayan Oliver Stone, en güçlü Vietnam filmi *Born on the Fourth of July*'dan (*Doğum Günü Dört Temmuz*) sonra, insanları aynı ölçüde kızdıran ve şaşırtan, sorgulayan, yıkıp geçen, acil komplo filmi *JFK*'yi çekti. Tabii çoğu kişi, bizim 22 Kasım 1963'teki Başkan John F. Kennedy suikastına dair tüm gerçekleri bilmediğimize inanıyor. Gerçekten de Lee Harvey Oswald'ın tek başına hareket ettiğine mi inanıyoruz? Warren Komisyonu olarak bilinen Senato Özel Soruşturma Komisyonu'nun bir sonuca ulaşmaya çalışan raporu gerçekten de bunlara yanıt veriyor mu? Çoğu insan, o gün tetiği çekenin bir kişi mi birden fazla kişi mi olduğunu tartışadursun, Stone bir adım daha ileriye giderek, birçok teoriden bazısını beyazperdeye aktardı. Bunu yaparken, verdiği yanıtlardan daha fazla soru soran büyüleyici bir filme imza attı.

Filmin baş kahramanı, gerçek yaşamda New Orleans Savcısı olan Jim Garrison'ın (Kevin Costner) JFK'yı kimin vurduğuna dair kendi teorileri vardı ve 1966'dan 1969'a dek konuyla ilgili bir soruşturma yürüttü. Stone pek haklı olarak, kimi çevrelerin gerçek ipuçlarını çılgınca komplo teorilerinden ayıramayan, sağlıklı karar veremeyen bir beceriksiz olarak niteleidiği Garrison'ın tüm bu teorilerini kabul etmez; buna karşılık yönetmen (o gün kaç tane tanık bulunduğunu göz önüne aldığınızda çok şaşırtıcı) tüm zamanların en ünlü (ve hâlâ hiçbir şekilde çözülememiş) cinayeti için, Amerika'da önüne gelene dava açan tek adam olduğu için onu, çıkış noktası ve filmin bir nevi sembolik merkezi olarak kullanır.

Stone, geriye dönüşler, yeniden birleştirmeler, hızlı kurgu ve sözcüklerle müziğin ustalıklı kullanımının yanında, Abraham Zapruder'in el kamerasıyla çektiği belgesel görüntüleri de kullanarak, seyircisinin kafasını karıştırmadan ya da gözünü boyamadan çok miktarda kanıt ve tanık ifadesine başvurarak birçok fikir ve teoriyi bir araya getirir. Üç nefes kesici saatin ardından, jenerik akmaya başlayıncaya kadar bir sonuca ulaşamıyoruz; ama sanki daha önce zihnimizde herhangi bir şüphe varmış gibi, Lee Harvey Oswald'ın tek başına hareket etmesinin imkansız olduğunu biliyoruz.

1963'te hayatta olmayan ya da olayları anımsayamayacak kadar küçük olanlar görebilsin diye, Kennedy'nin Dallas'ta halkı selamlarken vurulması, Jack Ruby'nin Oswald'ı öldürmesi ve diğer olayların hepsi bu filmde yer alıyor. Olayları Garrison'ın gözünden görüyoruz ve Stone bize, CIA'nin, Castro yandaşlarının ya da çeşitli aşırı uç grupların karışmış olabileceği komploları aramak için, bu adamı, çok sayıda rapor ve haberle boğuşmaya neyin ittiğini zekice gösteriyor. Küçük rollerde perdeye dahil olan sanık Clay Shaw rolünde Tommy Lee Jones'dan Joe Pesci'ye, (Oswald rolündeki) Gary Oldman, Donald Sutherland, Jack Lemmon, Walter Matthau, Kevin Bacon, ve Sissy Spacek'e kadar her biri enfes oyunlar sergileyen birçok yıldız oyuncuya karşın, film boyunca ilginizi canlı tutan Costner'ın güçlü oyunu olmasaymış, yönetmen gerçeği ararken bizi bu denli filmin içine alamayacakmış.

Yeri doldurulamayacak bir yönetmenden gerçekten de şaşırtıcı bir yapıt. **JB**

ABD (Detour)
97dk, Renkli
Yönetmen: Richard Linklater
Yapımcı: Richard Linklater
Senaryo: Richard Linklater
Görüntü Yönetmeni: Lee Daniel
Oyuncular: Richard Linklater, Rudy Basquez, Jean Caffeine, Jan Hockey, Stephan Hockey, Mark James, Samuel Dietert, Bob Boyd, Terrence Kirk, Keith McCormack, Jennifer Schaudies, Dan Kratochvil, Maris Strautmanis, Brecht Andersch, Tommy Pallotta

SLACKER (1991)

Richard Linklater'ın anlaşılması zor ve kuşkusuz daha çok sinefillere hitap eden *It's Impossible to Learn to Plow by Reading Books* (1988) adlı süper-8 mm.'lik yapıtının ardından çektiği, ilk kez büyük çapta dağıtım olanağı bulan, oldukça farklı ve eğlenceli bir ikinci film olan *Slacker*, bizi 24 saatliğine, farklı dönemlerden oluşan kariyeri boyunca filmlerini besleyen bir yere; Austin, Texas'ın tuhaf hippi kültürüne götürüyor. Daha sonra çektiği tüm filmlerin aksine, *Slacker*'ın tarih ve yer sırasına göre bir günün kısmen Austin'de geçmesi dışında, açıkçası birbirini takip eden bir olay örgüsü yok. Ancak esrarengiz karakterlerle (görünüşe bakılırsa, 2001 tarihli canlandırma filmi *Waking Life*'tan (*Hayata Uyanmak*) kimi karakterlerin katkıda bulunduğu, Linklater tarafından kaleme alınmasına rağmen çoğu zaman doğaçlama gibi görünen) harika sözlerle dolu. Birbiriyle bağlantılı diyalogların yapısı birçok olayın aynı zaman ve mesafe dahilinde birbirine yakın görünmesi nedeniyle birbirine girdiği, Luis Buñuel'in *The Phantom of Liberty*'yle (*Özgürlük Hayaleti*, 1974) Jacques Tati'nin *Playtime*'ın (*Oyun Vakti*, 1967) fazla ağırbaşlı bir çeşitlemesini akla getiriyor. Linklater sonraki çoğu eserinde de belli bir biçimsel mantığı, gereksiz fantezi ve arasözlere yönelik mantık dışı bir beceriyle birleştirme isteğinin peşinde koşar ancak söz konusu birleşim bu filmindeki gibi hiç bu denli açıkça sergilenmemiştir.

Linklater ilk, bir bakıma da en komik sekansta yine *Waking Life*'ı düşünerek, yüzünde anlamsız bir ifade olan taksi şoförüne arabanın arka koltuğundan "Her düşünceniz kendi içinde bölünür ve kendi gerçeğini meydana getirir" şeklinde hayali bir felsefe safsatası söyler. Filmin geri kalanı da bu fikri, 90'lı yıllardaki çeşitli paranoyak komplo ve suikast kuramcılarıyla, seri katil hayranları, müzisyenler, tarikatçılar, üniversite öğrencileri, papa taraftarları, adi suçlular, sokakta yaşayanlar ve aylaklarla bol bol örnekler. Film anlatım bakımından bir sona ulaşamadan, başladığı yerde bitse de çağrışıma oldukça açık sahneleri, 60'lı yıllardan günümüze ulaşan canlı kültürü ve belli bir topluluğun ustalıkla canlandırılan duygusunu veriyor. **JRos**

TONGUES UNTIED (1991)
Diller Çözülüyor

ABD (Frameline)
55dk, Renkli
Yönetmen: Marlon Riggs
Oyuncular: Essex Hemphill
Uluslararası Berlin Film Festivali: Marlon Riggs (Teddy–belgesel)

Essex Hemphill'in son dönem siyaseti konu alan, erotizm yüklü şiiriyle asi punk ruhu; Madonna'dan önce rağbet gören Marlon Riggs'in çığır açan, tartışmalı belgeseli *Tongues Untied*'da (*Diller Çözülüyor*) derinden işlemiş. Film, eşcinsellerden korkan rapçilerle ahmak geleneksel medya varlıklarının tesadüfen farkına varmadan, neredeyse on yıl kadar önce eşcinsel gangsterleri gün ışığına çıkardı; mizah ve acıma duygusuyla küçük düşmüş hanım evladı siyahiye farklılık ve itibar kattı. Performanslar, (ünlü "patlama" sahnesi gibi) acayip gösteriler, kraliçe sokakta röportajları, (Eddie Murphy'nin *Raw* ve Spike Lee'nin *School Daze* filmlerinden seçmeler göstererek) siyahi filmlerindeki eşcinsel korkusuna dair iğneleyici eleştiriler, şiir okuyan ya da yalnızca yaşamlarına tanıklık eden donuk konuşmacılar, enerjiyle dolup taşan bir siyahi-eşcinsel portresine işaret ediyor.

Film özellikle bir yanda, toplumca onaylanan bağnazlığın sınırlamaları dahilinde ve ötesinde üretilen sanatla (insanın ve hayatının meydana gelişi), Sanat'ı (kültürle kültür yapıtlarının meydana gelişi) överken, karakterlerin herkesin içindeki performanslarına daha fazla yer veren benlik-kimlik politikasıyla ustaca oynaması, diğer yandan da söz konusu bağnazlığı eleştirmesi nedeniyle kaçırılmamalı. *Tongues Untied*'ın derinliğiyle can damarı, hem büyük oranda beyaz, kuramın kontrolü altında kalmış New Queer Cinema (Yeni Homoseksüel Sinema) filmlerinin hem de "özgünlüğü" yeterince tanımlanmamış çoğu Spike Lee sonrası siyahi filmlerinin zaaflarını sergiler. *Tongues Untied*, söz konusu alana yabancı seyircilerin beklentilerini ya da önyargılarını göz ardı ederek, onları iyice marjinalleşmiş bir alt kültürün içinde dolaştırıyor; ve nesneyi, kendi kendini tanımlayan özneye dönüştürüyor.

Irk ve ırkın temsili gibi konulara diğer filmlerinde de eğilen Riggs, bu yapıtında son derece soğuk ve sakınmasız. *Tongues Untied* (AIDS sonrası, eşcinselliğin metalaşmasından önceki bir dönemi) kusursuz bir biçimde yakalayan, hem Riggs'in tasarımlarını benimseyen diğer yönetmenler, belgeselciler ve deneysel filmcileri hem de şairler, romancılar ve kültür sanat eleştirmenlerini fazlasıyla etkileyen bir belgesel. Filme devlet desteği verilmesinin yarattığı yankılar, filmin, onu hiç izlememiş ve asla izlemeye tenezzül etmeyecek insanlar arasında isim yapmasına yardımcı oldu. Bu tartışma, çoğu kez filmde yer alan sanatla toplumsal yorumu da gölgede bıraktı: *Tongues Untied*, kabul görmüş kültürel "gerçekler"in altında yatanların nasıl keşfedileceğini, hem izleyen hem de izlenene dair yerleşmiş kalıpların nasıl yıkılıp, ötesine geçileceğine dair temel bir metin. **EH**

ABD (American Zoetrope)
96dk, Renkli

Yönetmen: Fax Bahr, Eleanor Coppola, George Hickenlooper

Yapımcı: Doug Claybourne, Les Mayfield, George Zaloom

Senaryo: Fax Bahr, George Hickenlooper

Görüntü Yönetmeni: Larry Carney, Igor Meglic, Steven Wacks

Müzik: Todd Boekelheide, Carmine Coppola, Francis Ford Coppola, Mickey Hart

Oyuncular: Sam Bottoms, Marlon Brando, Colleen Camp, Eleanor Coppola, Francis Ford Coppola, Gia Coppola, Roman Coppola, Sofia Coppola, Robert De Niro, Robert Duvall, Laurence Fishburne, Harrison Ford, Frederic Forrest, Albert Hall, Dennis Hopper, George Lucas, John Milius, Martin Sheen, G.D. Spradlin

HEARTS OF DARKNESS: A FILMMAKER'S APOCALYPSE (1991)

Francis Ford Coppola'yla film şirketi 238 gün boyunca Filipinler'de *Kıyamet*'i tamamlamaya çalışırken, Coppola'nın eşi Eleanor filmin oyuncularıyla ekibinin ve en çok da ünlü yönetmeninin başından geçen kabus gibi olayları kamerayla ve yazıyla ayrıntılı olarak (fiziksel, psikoloji, ekonomik ve manevi olmak üzere birçok yönden) belgeledi. *Kıyamet*'in 1979'daki gösteriminin ardından ulaştığı müthiş maddi ve manevi başarı, hemen çağdaş Amerikan klasiği mertebesine ulaşmasını sağladı. Fax Bahr'la George Hickenlooper yönetimindeki efsanevi yapıta büyük katkıda bulunan *Hearts of Darkness: A Filmmaker's Apocalypse*, Coppola filminin sıkıntılı yapılış sürecini ve öyküsünü aktarır. *Hearts of Darkness*, yapım sürecine katılan birçok ekip üyesiyle yapılan daha standart röportajların (on yıldan fazla bir süre sonra Bahr'ın) yanı sıra Eleanor'un çektiği set ve set-dışı görüntülerle, Coppola farkına varmadan çekilen, eşiyle özel konuşmalarını da içerir. Belgeselde, kurgu sırasında kesilen belgesel bölümlerle, Orson Welles'in 1938'de Mercury Theater radyo programı için, *Kıyamet* senaryosunun esinlendiği, 1901 tarihli Joseph Conrad romanı *Heart of Darkness*'ı (*Karanlığın Yüreği*) seslendirdiği kayıtlar yer alır.

Hearts of Darkness, büyük ölçüde yönetmenin normalde erişmesi oldukça güç birinci derece kaynaklardan malzeme toplaması nedeniyle, "arka plan" olarak bilinen belgesel türünde, genel olarak en iyi eserlerden biri olarak kabul edilmektedir. Filipinli askerlerin seti basması; yönetmenin eşine güvenlik ve umut olmadığını itiraf etmesi; çekimlerin ortasında filmin başrol oyuncusu Martin Sheen'in kalp krizi geçirmesi; ve Coppola'yla zamana meydan okuyan iki ekip üyesi (repliklerini hatırlamaktan aciz durumdaki) Dennis Hopper'la, (sete Conrad'ın romanını okumadan gelen iri kıyım) Marlon Brando arasında hararetli tartışmalar çıkması filmin en önemli (ekiptekiler içinse en kötü) bölümleri arasında sayılabilir. Başrol için ilk önce sözleşme yapılan Harvey Keitel'in kovulması; birçok seti yıkan şiddetli bir tayfun; Coppola'nın filminin sonunu bir türlü beğenmemesi; ve 16 haftada çekilmesi planlanan bir projenin üç yılı aşkın sürede bitmesi de işin cabası. Dolayısıyla *Hearts of Darkness*'ın yaratıcılarının elinde bir "arka plan" altın madeni vardı ve onlar bunun farkındaydılar.

Belgeselin en ilgi çekici yönlerinden biri de; Coppola'nın eşsiz ve uzlaşmaz sanatçı imgelemiyle yönetmen sinemasının paradoksal yapısının, hem

sinema kuramında hem de popüler düşüncede önemli bir kavram olduğunu (kasıtlı olmasa da) etkin bir biçimde göstermesi. Diğer taraftan, *Hearts of Darkness* var olan şüpheleri ortadan kaldırmaya çalışması nedeniyle, Kıyamet olsa olsa bir Coppola filmidir. Hem oyuncularıyla ekibi hem de Eleanor, Coppola'ya böyle büyük katkılarda bulunmasaymış Kıyamet böyle bir başyapıt olamayacakmış. Ah, bir de Eleanor, Coppola'ya, onun kendisine duyduğundan daha çok güven duyabilseymiş. **SJS**

LA DOUBLE VIE DE VÉRONIQUE (1991)
Veronik'in Çifte Yaşamı

Fransa / Polonya / Norveç (L Studio, Canal+, Norsk, Sidéral, Tor) 98dk, Renkli
Dili: Fransızca / Lehçe
Yönetmen: Krzysztof Kieslowski
Yapımcı: Leonardo De La Fuente
Senaryo: Krzysztof Kieslowski, Krzysztof Piesiewicz
Görüntü Yönetmeni: Slavomir Idziak
Müzik: Zbigniew Preisner
Oyuncular: Irène Jacob, Halina Gryglaszewska, Kalina Jedrusik, Aleksander Bardini, Wladyslaw Kowalski, Jerzy Gudejko, Janusz Sterninski, Philippe Volter, Sandrine Dumas, Louis Ducreux, Claude Duneton, Lorraine Evanoff, Guillaume De Tonquedec, Gilles Gaston-Dreyfus, Alain Frérot
Cannes Film Festivali: Krzysztof Kieslowski (FIPRESCI Ödülü), Irène Jacob (kadın oyuncu), Krzysztof Kieslowski (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Double Life of Veronique*

Krzysztof Kieslowski'nin on filmlik başyapıtı *Dekalog*'un (1988) ardından çektiği *La Double vie de Véronique*, *Üç Renk* üçlemesinde de (*Mavi*-1993, *Beyaz*-1994 ve *Kırmızı*-1994) sürdüreceği Avrupa ortak yapımı filmler furyasını başlatır. Film, ikisini de güzel Irene Jacob'un oynadığı, biri Fransa'da diğeri Polonya'da yaşayan 20'li yaşlarındaki iki genç kadının paralel yaşamlarının etrafında gelişen enfes bir bilmece. Avrupa ortak yapımı olması projenin *Üç Renk*'teki gibi yalnızca finansal yanını değil, biçimsel ve tematik işlenişini de etkilemiştir.

Polonyalı Veronika kalbinden rahatsız olan yetenekli bir şarkıcıdır; Fransız Véronique şan derslerini bırakır ve çocuk kitapları yazan bir kuklacıyla (Phillippe Volter) birlikte olmaya başlar. Ustaca rejisiyle bu rüya gibi film, Kieslowski'nin aynı anda hem Polonyalı kimliğine sahip çıkma hem de ona eş düzeyde bir kararlılıkla bu kimliği aşma çabasıdır; Polonya hükümeti parasal desteğini Polonya komünizminin yoluna serdiği için, yönetmen bu filmle sanki kendi diriltilmiş sanatçı kimliğinin düşünü kurar. **JRos**

STRICTLY BALLROOM (1992)
Dans ve Aşk

Avustralya (M & A, AFFC, Beyond, Rank)
94dk, Eastmancolor
Yönetmen: Baz Luhrmann
Yapımcı: Tristram Miall
Senaryo: Baz Luhrmann
Andrew Bovell, Baz Luhrmann'ın öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Steve Mason
Müzik: David Hirschfelder
Oyuncular: Paul Mercurio, Tara Morice, Bill Hunter, Pat Thomson, Gia Carides, Peter Whitford, Barry Otto, John Hannan, Sonia Kruger, Kris McQuade, Pip Mushin, Leonie Page, Antonio Vargas, Armonia Benedito, Jack Webster
Cannes Film Festivali: Baz Luhrmann (Genç Jüri Ödülü-yabancı film)

Yazar-yönetmen Baz Luhrman çılgın biblosu *Moulin Rouge*'u yapmadan önce *Strictly Ballroom*'la modası geçmiş Hollywood müzikallerinin sihrini ve gücünü ustalıkla yakalamıştı. Bu başarısınıysa, iki klasik temayı iç içe geçirmesine borçlu: sıkıntıların ve duyduğu "hayır"ların er geç üstesinden gelecek bir asi ve kuğuya dönüşerek sonunda prensi kapan bir çirkin ördek yavrusu.

Yetenekli dansçı Scott Hastings (müthiş cazibesiyle Paul Mercurio) Dans Federasyonu'nun kurallarına meydan okuyunca dansçı annesi (Pat Thomson) tiz çığlıklara boğulur ve neredeyse evlatlıktan reddettiği oğlunu dize getirmek için binbir oyuna başvurur. Bu sırada, annenin çömez dans öğrencilerinden Fran (tatlı bir etkileyiciliği olan Tara Morice) her yönden aralarında dağlar kadar fark varmış gibi görünen Scott'tan hoşlanmaya başlar. Tüm yadırgamalara ve kuşkulara meydan okuyarak hem sahnede hem de dışarıda bir çift olurlar. Hızlı, romantik, komik ve zeki esprilerle dolu *Strictly Ballroom* çerez misali değerli bir kaçış filmi.

Hızlı kurgusunun, insanı kendinden geçiren müziklerinin ve görkemli rüküş kostümlerinin (ve daha da histerikçe rüküş yan karakterlerinin) ötesinde, filmi asıl götüren koca bir yürek ve derin bir ruhtur. Hem hayalperest hem de dışlanmış olmanın ne anlama geldiğini ve neye mal olduğunu yürekten hissettirmesi, çiftin nefes kesen finalini boğazımızı düğümleyen bir zafere dönüştürür. **EH**

THE PLAYER (1992)
Oyuncu

ABD (Avenue, Guild, Spelling) 124dk, Renkli

Yönetmen: Robert Altman

Yapımcı: David Brown, Michael Tolkin, Nick Wechsler

Senaryo: Michael Tolkin *kendi romanından*

Görüntü Yönetmeni: Jean Lépine

Müzik: Thomas Newman

Oyuncular: Tim Robbins, Greta Scacchi, Fred Ward, Whoopi Goldberg, Peter Gallagher, Brion James, Cynthia Stevenson, Vincent D'Onofrio, Dean Stockwell, Richard E. Grant, Sydney Pollack, Lyle Lovett, Dina Merrill, Angela Hall, Leah Ayres

Oscar adaylıkları: Robert Altman (yönetmen), Michael Tolkin (senaryo), Geraldine Peroni (kurgu)

Cannes Film Festivali: Robert Altman (yönetmen), Tim Robbins (erkek oyuncu), Robert Altman (Altın Palmiye adaylığı)

Oyuncu hızlı konuşan tipik iki Hollywoodlu'nun bir stüdyo ofisinin ön kapısından çıkıp görkemli "uzun planlarla" başlayan filmler hakkında ahkam kestikleri bir konuşmayla başlar. Kamera yavaşça onlardan uzaklaşıp başkalarına geçince espri ortaya çıkar: İzlediğimiz, tam da bahsettikleri türden bir planla modern sinemanın renkli ve fıyakalı anlarının bir parodisidir. *Oyuncu*'nun reklamı, Robert Altman'ın bir gişe felaketi olan *Popeye*'nin (1980) ardından 12 yıllık aradan sonra sinemaya geri dönüşü, diye yapıldı. Bu iddia gerçeğe kıyısından bile yaklaşmıyor; Altman sinema, tiyatro ve televizyondaki çalışmalarına hiç ara vermedi ki. Ne var ki *Oyuncu* nefes kesici bir ustalık ve moderniteyle Altman'ı yeniden kitlelerin karşısına çıkardı. Alaycı, muhteşem bir eğlenceyle.

Michael Tolkin'in aynı adlı romanından uyarladığı zeki ve esprili senaryo, Tom Wolfe'un *The Bonfire of the Vanities (Şenlik Ateşi)* romanının, Brian de Palma'nın 1990'da yaptığı filmine göre daha başarılı bir uyarlamasıymış gibi durur. Tim Robbins'in soğuk bir cazibe katarak oynadığı Griffin Mills kaypak bir stüdyo yöneticisidir. İşi, kısa ve sözlü özetler halinde sunulan çoğunlukla absürt ve yüksekten uçan film önerilerini (*Graduate II* gibi) değerlendirmektir. Şirket içinde dönen güç oyunları ve özellikle de kimsenin umursamadığı küskün bir senaristten gelen ölüm tehditleri sinirlerini tepesine çıkarmıştır.

İşte bu noktada gizemli kimlikler, kaza süsü verilmiş bir cinayet, aldatma, blöf, rastlantılar, fiziksel tehlike ve aşk oyunlarıyla dolu bir gerilim öyküsü başlar. Altman, kusursuz bir şekilde hepsinin üstesinden gelir ama asıl ilgilendiği şey başkadır. O, her zamanki gibi ayrıntılı bir mozaik ve minyatür bir dünya kurmanın tadını çıkarır. Eksantrik yan karakterler, hızla akan olaylar, kulak misafiri olunan konuşmalar, tuhaf parantezler; *Oyuncu*'yu harikulade yapan işte bunlardır.

Altman, karşısına radikal bir ikinci yol koyduğu Hollywood film yapımını, tereyağından kıl çeker gibi özetler. Kahramanların güçlü, çatışmalarınsa net olduğu ve kimin neyi niye yaptığını bildiğimiz o zevkli filmlerin karşısında *Oyuncu*'nun önerisi, dönek bir kahraman ve en saf kinayeyle tatlandırılmış bulanık durumlar ve belirsiz hedeflerdir. Filmin sonuysa sizi, Jack Lemmon'dan Julia Roberts'a, kural tanımazlığın bu üstün örneğinde yer almaya dünden razı Hollywood yıldızlarının kaymak tabakasında bir gezintiye çıkarır. **AM**

ABD (Dog Eat Dog, Live)
99dk, Eastmancolor
Yönetmen: Quentin Tarantino
Yapımcı: Lawrence Bender
Senaryo: Quentin Tarantino
Görüntü Yönetmeni: Andrzej Sekula
Oyuncular: Harvey Keitel, Tim Roth, Michael Madsen, Chris Penn, Steve Buscemi, Lawrence Tierney, Randy Brooks, Kirk Baltz, Edward Bunker, Quentin Tarantino, Rich Turner, David Steen, Tony Cosmo, Stevo Polyi, Michael Sottile

RESERVOIR DOGS (1992)
Rezervuar Köpekleri

Kendi kendine günah çıkaran video delisi Quentin Tarantino, bu çığır açan ve fazlasıyla taklit edilen filmin senaryosunu yazdığında yalnızca 28 yaşındaydı. Filmin adı da bilindiği kadarıyla Tarantino'nun bir zamanlar çalıştığı video dükkanının sahibinin *Au Revoir les Enfants* filmine "şu rezervuar köpekli film" demesinden gelir. Tarantino bu laftan çok hoşlanmış olacak ki ilk filmine bu adı verir.

Unutulmaz diyaloglarla ve nerdeyse tümü erkek olan kadrosunun üstün oyunculuklarıyla beslenen *Rezervuar Köpekleri*, başarısız bir elmas soygununun ardından gelişen kanlı olayları anlatır. Geriye dönüşlerle Joe Cabot'ın (Lawrence Tierney) suçluları bir araya getirişini görürüz; birbirlerini ele vermesinler diye suç ortaklarından hiçbiri diğerinin gerçek kimliğini bilmez ve hepsine takma bir ad verilir: Bay Kahverengi (Tarantino), kazma Bay Pembe (Steve Buscemi), genç Bay Turuncu (Tim Roth), dünyadan bezmiş Bay Beyaz (Harvey Keitel) ve vahşi Bay Sarışın (tüyler ürpertici oyunuyla Michael Madsen). Filmin bir depoda kan revan içindeki düğümlenişine dek, bir dizi açıklayıcı sahne olan biteni bize gösterir.

Rezervuar Köpekler'ini bir 90'lar klasiği yapan yalnızca zeki olay örgüsü değildir. Filmin oyuncu kadrosu Tarantino'nun ikinci filmi *Ucuz Roman*'daki (1994) gibi akıllıca seçilmiş (hepsi de kariyerlerinin en iyi oyununu çıkartan Madsen, Keitel ve Roth); ayrıca her biri bugün Tarantino senaryolarının alameti farikası sayılan popüler kültür göndermelerinin olduğu ve sinema tarihine geçmiş unutulmaz sahnelerle dolu. Gerek soygundan önce buluştukları kafedeki muhabbet (bahşiş bırakma adabından Madonna'nın "Like a Virgin" şarkısının gerçek anlamına kadar tartışırlar; vardıkları sonucuysa buraya aktarmak olmaz), gerekse Madsen'in (bir Steeler's Wheel klasiği olan "Stuck in the Middle with You"nun unutulmayacak bir kullanımı eşliğinde) şoke edici "kulak" tablosu olsun, Tarantino sözcükleri ve hareketleri o kadar zekice seçer ki ne kadar havadan sudan şeylerden konuşurlarsa konuşsunlar, her karakterin kişiliği hakkında fazlasıyla bilgi ediniriz. 90'ların en yetenekli bireysel sinemacılarından biri olan Tarantino'dan şahane bir ilk film. **JB**

ROMPER STOMPER (1992)
Rap Rap!

Romper Stomper, Avustralya'da ırkçı bir film mi yoksa ırkçılık karşıtı bir film mi olduğu üzerine hararetli bir tartışmayı başlattı. Aradan geçen zaman Geoffrey Wright'ın bu ilk uzun metrajlı filmini, daha doğru dürüst değerlendirmemizi sağlıyor.

Melbourne'un varoşlarından Footstray'de dazlak alt kültür arasında geçen *Romper Stomper*, Vietnamlı Avustralyalılara saldıran, Hando (ilk rollerinden birinde Russell Crowe) liderliğindeki çetenin sonunda, polisin ve mağdur vatandaşların çabalarıyla ürkmüş hayvanlar gibi yakalanarak dağılışını anlatır.

Filmin merkezindeyse şiddetli ve melodramatik bir aşk üçgeni var: Güçlü kuvvetli Hando, daha duyarlı Davey (göz dolduran Daniel Pollock) ve ikisinin arasında kalan Gabe (Jacqueline McKenzie). Stanley Kubrick'in ve Martin Scorsese'nin bu film üzerindeki etkileriyse çok açık, özellikle çetenin bir burjuva evini *Otomatik Portakal*'daki gibi kuşattığı sahne ve buna benzer görkemli sahnelerde.

Romper Stomper çok kültürlü Avustralya'daki karmaşıklıklar üzerine sofistike bir yorum getiriyormuş havasına bürünmez. Bu "dazlaklar" sinemanın diğer gangsterleri ya da genç suçluları gibidir: toplumun kıyısındaki hayatların aşırıya kaçmış bir metaforu. Hem Wright hem de Crowe bu olaylara *III. Richard* tarzı Sheakespearevari bir heybet katmaya uğraşır, bunda da fazlasıyla başarılı olurlar. **AM**

Avustralya (AFC, Film Victoria, Romper Stomper P/L, Seon) 94dk, Eastmancolor
Dili: İngilizce / Vietnam dili
Yönetmen: Geoffrey Wright
Yapımcı: Ian Pringle, Daniel Scharf
Senaryo: Geoffrey Wright
Görüntü Yönetmeni: Ron Hagen
Müzik: John Clifford White
Oyuncular: Russell Crowe, Daniel Pollock, Jacqueline McKenzie, Alex Scott, Leigh Russell, Daniel Wyllie, James McKenna, Eric Mueck, Frank Magree, Christopher McLean, Josephine Keen, Samantha Bladon, Tony Lee, John Brumpton, Don Bridges

GLENGARRY GLEN ROSS (1992)
Amerikalılar

1992 yapımı filmi *Glengarry Glen Ross*'la James Foley pazarlama hakkında tam bir kara mizah örneği kotarır. David Mamet'in 1984'te Pulitzer ödülü alan oyunundan bizzat uyarladığı senaryoda Mamet'in alameti farikası olan diyalog tekrarları hem öyküyü gerçeklikten uzaklaştırmaya hem de izleyiciyi diken üstünde tutan bir tema kurmaya yarar.

Yağmurlu bir New york gecesinde, sinir bozacak kadar işlek bir emlak bürosunda bir grup umutsuz emlak pazarlamacısına bir ültimatom verilir: ya sabaha kadar "ölü müşteri"lere, yani şimdiye kadar hiç gayrimenkul yatırımı yapmamış kişilere şaibeli gayrimenkulleri satacaklar ya da kovulacaklardır. Bunu başaranların ödülüyse "Glengarry"lerin, yani en ballı müşterilerin listesidir. Oyunculara gelince, *Glengarry Glen Ross*'unkine kadro yerine tüm Tanrılar'ın bir araya geldiği bir tapınak demek daha doğru olur: Jack Lemmon, Al Pacino (bu filmdeki rolüyle En İyi Yardımcı Erkek Oyuncu ödülüne aday gösterildi ama aynı yıl *Kadın Kokusu*'yla En İyi Erkek Oyuncu Oscar'ını aldı), Kevin Spacey, Alan Arkin, Jonathan Pryce ve Alec Baldwin. Özellikle, yan rol de olsa şirketin astığım astık patronlarından birini canlandıran Baldwin'in karakteri, film için özel olarak yaratılmış olmazsa olmaz bir rol. Yönetmen Foley, *Glengarry Glen Ross*'u *Satıcının Ölümü*'nün güncel bir uyarlamasından öteye taşır. Yine de izlemeden önce mide ilacı alsanız fena olmaz. **KK**

ABD (GGR, New Line, Zupnik II) 100dk, Renkli
Yönetmen: James Foley
Yapımcı: Jerry Tokofsky, Stanley R. Zupnik
Senaryo: David Mamet
kendi oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Juan Ruiz Anchia
Müzik: James Newton Howard
Oyuncular: Jack Lemmon, Al Pacino, Ed Harris, Alan Arkin, Kevin Spacey, Alec Baldwin, Jonathan Pryce, Bruce Altman, Jude Ciccolella, Paul Butler, Lori Tan Chinn, Neal Jones, Barry Rossen, Leigh French, George Cheung
Oscar adaylıkları: Al Pacino (yardımcı erkek oyuncu)
Venedik Film Festivali: Jack Lemmon (Volpi cup–erkek oyuncu)

ABD (Malpaso, Warner Bros) 131dk, Technicolor

Yönetmen: Clint Eastwood

Yapımcı: Clint Eastwood

Senaryo: David Webb Peoples

Görüntü Yönetmeni: Jack N Green

Müzik: Clint Eastwood, Lennie Niehaus

Oyuncular: Clint Eastwood, Gene Hackman, Morgan Freeman, Richard Harris, Jaimz Woolvett, Saul Rubinek, Frances Fisher, Anna Levine, David Mucci, Rob Campbell, Anthony James, Tara Dawn Frederick, Beverley Elliott, Liisa Repo-Martell, Josie Smith

Oscar: Clint Eastwood (film), Clint Eastwood (yönetmen), Gene Hackman (yardımcı erkek oyuncu), Joel Cox (kurgu)

Oscar adaylıkları: David Webb Peoples (senaryo), Clint Eastwood (erkek oyuncu), Henry Bumstead, Janice Blackie-Goodine (sanat yönetimi), Jack N. Green (görüntü yönetmeni), Les Fresholtz, Vern Poore, Rick Alexander, Rob Young (ses)

UNFORGIVEN (1992)
Affedilmeyen

Clint Eastwood'un son western'i kalıcı olacak kadar büyük bir film: karanlık, heyecanlı ve kapsamlı temasının karmaşıklığıyla *Affedilmeyen*, melankoli, güzellik; ve ahlaki, fiziksel ve tarihsel gerçekçilik üzerine cesur bir ağıt. Eastwood yönetmen olarak geç kalmış ilk Oscar'ını bu 16. filmiyle En İyi Film ve En İyi Yönetmen dallarında aldı. Burada, adı olmayan ve birkaç kelimeden fazla konuşmayan daha genç, sembolik ve "süpercool" karakterini radikal bir değişime uğratıyor. Eastwood'un kendi mitine karşı oynamak üzere benimsediği ve 20 yıldır yedekte beklettiği bir senaryodan yola çıkan film büyük bir anti romantik western olarak tanımlanmış. Yaşlanan silahşörler, ezilen kadınlar ve ölümün acı dolu çirkinliği filmin karanlık yönleri. Western kahramanı mitinin kirli çamaşırlarını dökmesi, ucuz roman havası ve tanık olduğu kanlı olayların cezbedici görüntüsü *Affedilmeyen*'in karışımına alaycı bir mizah da katıyor.

Eastwood'un canlandırdığı, hava koşullarından mustarip William Munny, kendisini para getirmeyen bir çiftlikte iki çocuk yetiştirme mücadelesiyle başbaşa bırakıp ölen iyi kalpli bir kadının sevgisi uğruna değişmiş, eski bir katildir. Munny'nin yapması gereken, Eastwood'un Josey Wales'i gibi insanlığının bedelini ödemek değil, onu korumaya uğraşmaktır; çünkü genelevdeki kadınların verdiği ödülü kazanmak için eski sağkolu Ned'le (Morgan Freeman) yeniden işe koyulur. İş, acımasız şerif Little Bill'in (Gene Hackman) haklarını arayan kadınlara sırtını döndüğü kasvetli Big Whiskey kasabasında bıçaklanan bir fahişenin intikamını almaktır. Biyografisini yazdırmak üzere, baş belalarının özgürlükçü kanun kaçağı kahramanlara dönüştüğü ucuz macera romanları yazan şu Doğu'lu gazetecilerden biriyle dolaşan havalı katil İngiliz Bob (Richard Harris) da ödül avcıları arasındadır.

Affedilmeyen'in en büyüleyici yanı, gözü kara haydutlar ve cüretkar eylemlerden oluşan Eski Batı mitolojisinin yanına, Munny ve Ned'in anımsadığı gerçekleri (yollarda uyumanın rahatsızlığı, yağmur altında, at sırtında çekilen sefalet ve insan öldürme eyleminin -tercihen yerdeyken- çirkinliği gibi) koyarak bu miti yeniden gözden geçirmesidir. Bir başka sert karşıtlık da filmin göz alıcı mekanlarıdır (Kanada'nın Alberta eyaleti, orta batı sınırını aratmayacak kadar göz doldurur). Ayrıca, genç fahişenin yüzünün doğranışından finaldeki kaçınılmaz kavgaya kadar baştan sona acımasız şiddet sahneleri aralara serpiştirilmiş.

Hem Hackman'ın hem Freeman'ın oyunculuklarına diyecek söz yok, ama bizzat Eastwood'un oyunculuğunda bir bölünme seziliyor. Munny'nin dindar sözleri ve güya öldürme iştahını kaybettiği pek de inandırıcı gelmez. Nihayet öfkesi kabardığında yersiz bir umutla bekleyen Eastwood hayranlarını hayal kırıklığına uğratmaz ve ortalığı kasıp kavurur. En sonunda Munny, Eastwood'un yıllardır canlandırdığı bütün intikamcı, vahşi atlıların bir karışımı haline gelir.

Affedilmeyen'le, modası geçtiği zamanlarda bile tek başına 20 yıl boyunca yaşattığı western türünden ne anladığını ortaya koyan Eastwood, kendisinden beklenebilecek usta işi bir film kotarmış. Senaryoyu yıllar önce, Eastwood henüz satın almamışken geri çeviren Hackman, sadist Little Bill rolüyle Oscar kazandı. Finaldeki teşekkürler kısmında filmin "Sergio ve Don"a, yani Eastwood'un yönetmenlik konusunda geç dönem ustaları olan Leone ve Siegel'e adanmış olmasıysa anlamlıdır. Onları gururlandırmış olsa gerek. **AE**

BRAM STOKER'S DRACULA (1992)
Dracula

ABD (American Zoetrope, Columbia, Osiris)
130dk, Technicolor
Yönetmen: Francis Ford Coppola
Yapımcı: Francis Ford Coppola, Fred Fuchs, Charles Mulvehill
Senaryo: James V. Hart
Bram Stoker'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Michael Ballhaus
Müzik: Wojciech Kilar, Annie Lennox
Oyuncular: Gary Oldman, Winona Ryder, Anthony Hopkins, Keanu Reeves, Richard E. Grant, Cary Elwes, Bill Campbell, Sadie Frost, Tom Waits, Monica Bellucci, Michaela Bercu, Florina Kendrick, Jay Robinson, I.M. Hobson
Oscar: Eiko Ishioka (kostüm), Tom C. McCarthy, David E. Stone (özel ses efektleri), Greg Cannom, Michèle Burke, Matthew W. Mungle (makyaj)
Oscar adaylıkları: Thomas E. Sanders, Garrett Lewis (sanat yönetmeni)

Bram Stoker'ın yazdığı Dracula efsanesi üzerine yüzden fazla film ve televizyon dizisi (kimi, Blakula gibi daha az sadık olsa da) yapıldı. Tek sözcüklük Dracula başlığının hakları bir başka film stüdyosunun elinde olduğu için yazarının adıyla anılan bu 1992 uyarlaması, korku filminden çok bir aşk filmi; kaybettiği aşkını asırlar aşarak arayan bir adamın öyküsü. Eğer sivri dişlerini ve insan kanına susamışlığını görmezlikten gelmeyi becerebilirseniz mükemmel bir erkeğe benziyor.

Dracula, Haçlı Seferleri'nden dönen Kont Dracula'nın (Gary Oldman) öldüğüne inanan sevgili karısının surlardan atlayarak öldüğünü öğrenmesiyle başlar. Bu olanlar yüzünden uğruna kahramanca dövüştüğü Tanrı'ya makul bir öfke duyan Dracula, onu inkar eder ve gece gezen ve ardında bir kan gölü bırakan kana susamış bir yaratığa dönüşerek 15. yüzyıl Transilvanyası'nı kasıp kavurur. Bundan sonra film birkaç yüzyıl öteye sıçrar; genç İngiliz avukat Jonathan Harker, uzak bir Doğu Avrupa Şatosu'nda Kont Dracula'yı ziyaret etme talimatı alır ve oraya gittiğinde karşısına, soluk benizli, bugüne ait değilmiş gibi duran, ancak nişanlısı Mina'nın (Winona Ryder) resmiyle biraz fazla yakından ilgilenen bir yaratık çıkar. Ölen aşkı Elizabeta'nın Mina'nın bedeninde yeniden dünyaya geldiğine inanan Kont, Jonathan'ı oyalasınlar diye onu dost canlısı Gelinleri'nin hünerli ellerine bırakarak, Mina'yı bulmak üzere Londra'ya gider.

Coppola'nın filminde vampir avcısı Van Helsing rolündeki Anthony Hopkins filme hoş bir alaycılık katıyor. **JB**

CONTE D'HIVER (1992)
Bir Kış Öyküsü

Fransa (C.E.R., Canal+, Losange, Sofiarp, Soficas)
114dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Eric Rohmer
Yapımcı: Margaret Ménégoz
Senaryo: Eric Rohmer
Görüntü Yönetmeni: Luc Pagès
Müzik: Sébastien Erms
Oyuncular: Charlotte Véry, Frédéric van den Driessche, Michael Voletti,Hervé Furic, Ava Loraschi, Christiane Desbois, Rosette, Jean-Luc Revol, Haydée Caillot, Jean-Claude Biette, Marie Rivière, Claudine Paringaux, Roger Dumas, Danièle Lebrun, Diane Lepvrier
Uluslararası Berlin Film Festivali: Eric Rohmer (FIPRESCI Ödülü), (Jüri Ödülü—mansiyon), (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *A Tale of Winter*

Eric Rohmer'in *Contes des quatre saisons (Dört Mevsim Öyküleri)* dizisinin ikinci filminin başlangıcı biraz kafa karıştırıcıdır: Genç bir kuaför (Charlotte Véry) Güney Fransa'da geçirdiği tatilde tanıştığı, filmin yakışıklı kahramanıyla (Frédéric van den Driessche) bir yaz aşkı yaşar (cüretkar sevişme sahneleri de aynı şekilde hayret vericidir). Ancak bu kısa girişten sonra olaylar beş yıl sonraya sıçrar ve filmin geri kalanı daha tanıdık ve sakin, bol diyaloglu Noel zamanı sahneleriyle geçer; kadın kahramanımız bilmeksizin kızının babası olan tatil aşkına, tekrar görüşebilmeleri için kazara yanlış adres vermiştir ve onun sihirli bir değnekle ansızın çıkıp geleceğine körü körüne inanır. Bu sırada, hislerini belli etmeyen iki talibi arasında kararsızca gidip gelir.

Umutsuz gibi görünen inanca ve yitik aşka, zeki ama soğuk yaklaşımıyla *Ma nuit Chez Maud'u (Maud'la Geçen Gecem)*; kararsızlığı nerdeyse sinirlerimizi bozan, bencil kadın kahramanıyla da *Yeşil Işın*'ı andıran bu film, tam Rohmer'e özgü bir dünyayı anlatır; Sheakespeare'in oyununa gönderdiği dozunda selam ve finaldeki mucizevi ama izleyiciyi fazlasıyla tatmin eden son da bunun bir parçasıdır. Her zamanki gibi oyunculuklar doğal ve tamamen inandırıcı; mekan kullanımları (Paris ve Burgundy) gerçekçi ve kızın taliplerinin resmedilişi (entelektüel bir kütüphaneci ve daha faydacı patronu) onun karşılaştığı seçenekleri birebir temsil eder. Sessizce parıldayan ve sonuçta çok sürükleyici olan bir film. **GA**

Hong Kong (Swift)
167dk, Renkli
Dili: Kantonez
Yönetmen: Stanley Kwan
Yapımcı: Jackie Chan, Leonard Ho
Senaryo: Chiu Tai An-Ping
Görüntü Yönetmeni: Poon Hang-Sang
Müzik: Huang Jin Chen
Oyuncular: Maggie Cheung, Han Chin, Carina Lau, Shin Hong, Tony Leung, Lawrence Ng
Uluslararası Berlin Film Festivali: Maggie Cheung (Gümüş Ayı—kadın oyuncu), Stanley Kwan (Altın Ayı adaylığı)
İngilizce adı: *The Actress*

YUEN LING-YUK (1992)
Aktris

Stanley Kwan'ın 1992 yapımı bu başyapıtı muhtemelen hâlâ izlediğim en müthiş Hong Kong filmi; belki Wong Kar-Wai'nin ikisi de önemli ölçüde dönem filmi olan *Days of Being Wild* (1991) ve *Aşk Zamanı* (2000) gibi kimi başyapıtları derinlik ve yoğunluk açısından bu filme yaklaşır. Yine de orijinal gösterim süresinin 167 dakikadan 126 dakikaya düşürülmesinin filme zarar verdiğini belirtmek gerek. Bu zararın yanı sıra Hong Kong'lu yapımcılar filmin orijinal negatiflerini de yok ettiler; belli ki filmin kesilmemiş hali yalnızca Avustralya televizyonunda kalabılmış. Çin sinemasının Greta Garbo'su olarak bilinen sessiz sinema yıldızı Ruan Ling-yu'nun (1910-1935) yaşam öyküsünü anlatan *Yuen Ling-yuk* belgesel görüntülerini dönemin yeniden canlandırılmasıyla; biyografik bir filmi derin bir merakla; ve eski filmlerin büyüleyici sahnelerini aynı sahnelerin renkli çekilmiş taklitleriyle birleştirir ve bunların tümü izleyiciyi bugünden daha karmaşık, cazibeli ve gizemli görünen bir geçmişi keşfe çıkarır.

Bir oyuncu olarak Ryan Ling-yu'yla arasındaki farklar benzerliklerinden çok daha belirgin olan başroldeki Maggie Cheung, bu gerçeğe rağmen kaliteli oyunculuğuyla fazlasıyla hak ederek Berlin'de En İyi Kadın Oyuncu ödülünü aldı. Aslında bu filmden önce, görece hafif Hong Kong filmlerinde sıradan bir komedi oyuncusu olarak tanınıyordu; *Yuen Ling-yuk*'sa kariyerinde daha dramatik ve içerikli rollere doğru bir dönüm noktası oldu. Ancak onun kendi parlak oyuncu imgesiyle daha çok dizginlenemez bir trajedi kahramanı olan Ruan arasındaki uçurum vahimdi. Kwan'ın filmin yönetmeni olarak yaptığı daha çok, Cheung'un ağırbaşlılığı ve zarafeti etrafında bir çeşit hale yaratmak oldu. Hollywood'da onun bir dengini düşününce akla George Cukor geliyor. Kwan ayrıca Ruan'ın kim olduğu ve neden intihar ettiği hakkında dönüp duran sorulardan bir labirent, siyah-beyaz film setlerinin güzel bir muğlaklıkla kullanıldığı hem fiziksel hem de fizik ötesi bir labirent örer.

1930'ların hayali Şanghay'ındaki film dünyasının stilistik güzelliği ve Kwan'ın Cheung'a tüm bunların onun için ne ifade ettiğini sorup pek bir sonuç alamadığı video söyleşisinin rahatsız edici düzlüğü filmin göze çarpan kısımları. Verilen emeğe değen her dönem filmi, dünün yanında bugünü de tarihselleştirir. Bu film de bizim kendi yetersizliğimizi, Ling-yu'nun güçlü görüntüleriyle yan yana koyarak dolaylı yoldan bunu yapıyor. **JRos**

C'EST ARRIVÉ PRÈS DE CHEZ VOUS (1992)

Belçika (Artistes Anonymes) 92dk, SB

Dili: Fransızca

Yönetmen: Rémy Belvaux, André Bonzel, Benoît Poelvoorde

Yapımcı: Rémy Belvaux, André Bonzel, Benoît Poelvoorde

Senaryo: Rémy Belvaux, André Bonzel, Benoît Poelvoorde, Vincent Tavier

Görüntü Yönetmeni: André Bonzel

Müzik: Jean-Marc Chenut, Laurence Dufrene

Oyuncular: Benoît Poelvoorde, Jacqueline Poelvoorde-Pappaert, Nelly Pappaert, Hector Pappaert, Jenny Drye, Malou Madou, Willy Vandenbroeck, Rachel Deman, André Laime, Edith Lemerdy, Sylviane Godé, Zoltan Tobolik, Valérie Parent, Alexandra Fandango, Olivier Cotica

Cannes Film Festivali: Rémy Belvaux, André Bonzel, Benoît Poelvoorde (SACD Ödülü—film), Rémy Belvaux, André Bonzel, Benoît Poelvoorde (Özel ödül)

İngilizce adı: *Man Bites Dog*

Bu film, Belçika sinemasının muhtemelen en tartışmalı filmi. Dünyanın dört bir yanından eleştirmenler filmde şiddetin sunuluşunu *Rezervuar Köpekleri* (1992) ve *Henry: Portarit of a Serial Killer* (1990) gibi güncel filmlerle ilişkilendirerek eleştirdiklerinde, film birdenbire ünlendi. Bu filmlerle kimi ortak yönleri olsa bile *C'est arrivé près de chez vous* apayrı bir film.

Grenli siyah beyaz film kullanılarak el kamerasıyla ve sesli çekilen (hiç müzik yok) *C'est arrivé près de chez vous* görsel açıdan cinéma vérité belgesellerini andırıyor. Öykü, kendisini seri katil ilan eden Ben'in (filmi yazan ve yöneten ekipten Benoit Poelvoorde) etrafında dolanıp duran bir film ekibiyle ilgili. Ben işe çıktıkça, ekip de yavaş yavaş onun suçlarına ortak olur. Ben, onları zengin bir yemeğe çıkartırken, ekip de Ben'e cesetlerden kurtulması için yardım etmeye, hatta ondan borç almaya bile başlar.

Ben'in filme alınırken "zanaati", kurbanları ve onların toplumsal özellikleri ve film ekibi (kamera açıları önererek ve pejmürde görünümlerini aşağılayarak) üzerine yorumları *C'est arrivé près de chez vous*'ya hoş bir mizah duygusu katar. İşte şimdi bir seri katilin yaptıklarından zevk alıyoruz; çünkü o komik, her zaman neşeli ve sürprizlerle dolu. Bir adamı banyoda öldürürken, Ben birden durup ekibe döner ve bu sahnenin onlara hangi Fransız filmini hatırlattığını sorar; Rob Reiner'ın klasik mockumentary'si (belgesel taklidi yapan film) *This is Spinal Tap*'teki (1984) kendi kendine yanan davulculara bir saygı duruşuyla çekimler sırasında ekibin başarılı tüm sesçileri öldürülür. Bir süre tüm bunlar komik olmaktan çıkar. *C'est arrivé près de chez vous*'da olayların rengi ayrıntılı ve katlanılması zor bir tecavüz sahnesiyle değişir. Buradan itibaren film, kara mizah olmaktan çıkıp, günlük yaşamdaki rayından çıkmış, şiddeti izleme arzumuza yönelik ağır bir eleştiri halini alır. Tecavüz sahnesi bizi şoka uğratarak, aldığımız zevki de gözden geçirmemize neden olur ve anlatının önceki konumunu değiştirir.

C'est arrivé près de chez vous'nun yaratıcılarına göre böyle bir film yapma fikri, Belçika televizyonundaki, küçük hikayeleri şişiren ve insanların özel yaşamlarına müdahale eden sansasyonel haberlerin yer aldığı dizi halindeki bir magazin gazeteciliği programından çıkmış. Filmin altında yatan bu ana fikir hem filmin başarısını garantiledi hem de tüm zamanların sevilen kült filmlerinden biri olmasını kesinleştirdi. **EM**

Britanya / Japonya (Brit. Screen, Channel Four, Eurotrustees, Nippon Film Dev. Finance, Palace)
112dk, Renkli

Yönetmen: Neil Jordan

Yapımcı: Stephen Woolley

Senaryo: Neil Jordan

Görüntü Yönetmeni: Ian Wilson

Müzik: Simon Boswell, Anne Dudley

Oyuncular: Forest Whitaker, Miranda Richardson, Stephen Rea, Adrian Dunbar, Breffni McKenna, Joe Savino, Jaye Davidson, Andrée Bernard, Jim Broadbent, Ralph Brown, Tony Slattery

Oscar: Neil Jordan (senaryo)

Oscar adaylıkları: Stephen Woolley (film), Neil Jordan (yönetmen), Stephen Rea (erkek oyuncu), Jaye Davidson (yardımcı erkek oyuncu), Kant Pan (kurgu)

THE CRYING GAME (1992)
Ağlatan Oyun

Ağlatan Oyun'un büyük, kötü şöhretli sürprizi, aslında filmin çizdiği diğer resmin yanında yavan kalır: Forest Whitaker'ın canlandırdığı Jody'nin eşcinselliği o kadar siliktir ki birkaç dikkatli eleştirmen ya da izleyici dışında bu pek üzerinde durulmayan adamın cinsel tercihleri önyargılarımızın gözünden kaçar. Filmi yazan ve yöneten Neil Jordan, gizemli bir "kadın" (trajik melez mitini diriltен mesafeli ve güzel Jaye Davidson), onun tuhaf bir ölüme kurban giden sevgilisi (Whitaker) ve bu cinayete karışmış bir adamdan (Stephen Rea) oluşan arzunun sırrına erilmez yasaları üzerine melodramatik olan çok katmanlı bir anlatı kotarıyor. Tüm bunlar İngiliz Ordusu'yla Cumhuriyetçi İrlanda Ordusu arasında uzun zamandan beri yaşanan gerilimlerin ortasında bir dizi siyasi entrikayla içiçe geçmiş haldedir.

Ölen adam, onun "fazlalıklı" dulu ve katili arasındaki aşk üçgeni derinleştikçe tüm sırlar ortaya dökülür; film, başlangıçtaki hep beraber yeni bir hikayeye, karmaşık bir aşk hikayesine başlıyoruz havasından çıkar. Kendisini popüler yapmış olan kurnaz pazarlama taktiği ve katmerli cinsel yıkıcılığını aynı potada eritmesi dolayısıyla sinema tarihinde bir kilometre taşı olan *Ağlatan Oyun*, cesur ve pervasız bir bağımsız sinemanın da seyircisi olduğunu kanıtladı. Irk, cinsellik ve cinsiyete farklı yaklaşımlarıyla cinsel çekimin ve erotik hislerin karmaşasını kapıları tekmeleyerek tartışmaya açtı. İyi mi yaptı kötü mü yaptı bilmesek de filmin olağanüstü gişe başarısı, bağımsız filmin kült nesneden hayli kârlı bir pazar hissesine dönüşmesine kesinlikle katkıda bulundu. **EH**

Çin / Hong Kong (Beijing Film, China Film, Maverick, Tomson)
171dk, Renkli

Dili: Mandarin

Yönetmen: Kaige Chen

Yapımcı: Feng Hsu

Senaryo: Wei Lu
Lillian Lee'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Changwei Gu

Müzik: Jiping Zhao

Oyuncular: Leslie Cheung, Fengyi Zhang, Li Gong, Qi Lu, Da Ying, You Ge, Chun Li, Han Lei, Di Tong, Mingwei Ma, Yang Fei, Zhi Yin, Hailong Zhao, Dan Li, Wenli Jiang

Oscar adaylıkları: Hong Kong (yabancı film), Changwei Gu (görüntü yönetmeni)

Cannes Film Festivali: Kaige Chen (FIPRESCI Ödülü), (Altın Palmiye), *ödülü The Piano ile paylaştı*

İngilizce adı: *Farewell My Concubine*

BA WANG BIE JI (1993)
Elveda Cariyem

Kapılarını 1978'te yeniden açtığından beri Pekin Film Akademisi'nden çıkan "Beşinci Kuşak" Çinli yönetmenlerden dünyaya ilk açılanı olan Kaige Chen, bu filmle Kültür Devrimi'ne ilişkin kendi acı anılarını cesurca ortaya koyar. Pekin Operası'nda yer alan iki erkek şarkıcı arasındaki, toplu ya da kişisel sarsıcı ihanetler aracılığıyla Çin'in çalkantılı 20. yüzyıl tarihine ışık tutan 50 yıllık ilişkinin nefis ve büyüleyici öyküsü.

Cannes'da Altın Palmiye kazanan ilk Çin filmi olan (filmdeki eşcinsellik ve yakın tarih öğelerine öfkelenen yetkililerin kaygılarına rağmen) *Ba wang bie ji*, tutkulu, görkemli bir epik; özellikle de zor bir zamanda ve kısıtlamalar altında yapılmış olduğu düşünülürse dudak ısırtan bir başarı. Hong Kong pop yıldızı Leslie Cheung kadın rollerinin, en önemlisi de popüler bir klasikteki Kral'ın bahtsız cariyesi rolünün yıldızı olmak üzere yetiştirilen, annesinin terk ettiği, iğfal edilen genç rolünde. Sanatına ve ideallerine o kadar bağlı olmayan Fengyi Zhang, onun hem ömür boyu dostu hem de Kral'ı oynayan rol arkadaşıdır; kendisini yoldan çıkartan fahişe Li Gong'la evlenmesi, kumpanyadaki ve toplumdaki ayaklanmalar esnasında birçok şeyi tetikler: kıskançlık, ispiyonculuk ve husursuz bir kendini koruma. Gerçekten de bu çapta bir filmin egzotik kültürle, gerilimli bir destanı (opera, iç savaş ve devrimci ayaklanmalar) dengede tutması nadirdir; hem de içten ve evrensel bir gücü olan insan deneyimine dayanarak. **AE**

ABD (Columbia)
101dk, Technicolor
Yönetmen: Harold Ramis
Yapımcı: Trevor Albert
Senaryo: Danny Rubin, Harold Ramis
Görüntü Yönetmeni: John Bailey
Müzik: George Fenton
Oyuncular: Bill Murray, Andie MacDowell, Chris Elliott, Stephen Tobolowsky, Brian Doyle-Murray, Marita Geraghty, Angela Paton, Rick Ducommun, Rick Overton

GROUNDHOG DAY (1993)
Bugün Aslında Dündü

Komedi oyuncusu Bill Murray, filmin yönetmeni de olan Harold Ramis'le Danny Rubin'in yazdığı 1990'ların tartışmasız en iyi komedisi olan bu dahice filmde, kariyerinin büyük olasılıkla en iyi ve en sıcak oyunculuğunu ortaya koyuyor.

Huysuz hava durumu sunucusu Phil Connors (Murray), yapımcı Rita (Andie MacDowell) ve kameraman Larry'le (Chris Elliott) birlikte Kunduz Günü kutlamalarının haberini yapmak üzere Pennsylvania'nın şirin küçük kasabası Punxsutawney'ye gönderilir. O gün ortaya çıkan Punxsutawney Phil adındaki bir kunduzun gölgesini görüp görmemesine göre kasabalılar da kışın daha kaç hafta süreceğini tahmin ederler. Orada olmak ukala ve bencil Phil'in en son istediği şeydir; bu yüzden ertesi sabah uyanıp Kunduz Günü'nü baştan sona yeniden yaşadığını keşfettiğinde pek de heyecanlandığı söylenemez. Özellikle ertesi ve daha ertesi gün yine aynı şey olunca; görünen o ki aynı olayları tekrar tekrar (ve tekrar) yaşayıp hatırlayan bir o vardır.

Sahtekar Phil ilk başta ne olduğu hiç açıklanmayan (ve böylesi daha da iyi olan) bu müthiş mucizeden faydalanmaya çalışır. Bir gün bir kadına bir erkekte aradığı özellikleri sorar ve ertesi gün her şeyden habersiz kadının karşısına tüm bu niteliklerle donanmış halde çıkar. Daha sonra çeşitli yollarla intiharı dener, ta ki ertesi sabah canlı olarak uyanmanın kaçınılmazlığını keşfedene dek. En sonundaysa onu hep olduğu gibi, yani bir mızmız olarak gören Rita'nın gözünde kendisini düze çıkartma çabasıyla, davranışlarını ve kişisel yeteneklerini geliştirmeye koyulur. Aralarda nefis ve canlı gag'lere de yer var: Phil'in her sabah radyodaki aynı muhabbet ve aynı şarkıyla (Sonny ve Cher'in "I've Got you Babe"i) uyanması, sinir bozucu sigorta satıcısı Ned Ryerson rolünde üstün bir oyun çıkaran Stephen Tobolowsky'yi görmemiz ve olacak her şeyi önceden bilmemiz gibi.

Bugün Aslında Dündü hem müthiş derecede zeki bir film hem de çılgın bir eğlence; komedi nadiren bu kadar mükemmel olabilir. **JB**

THIRTY TWO SHORT FILMS ABOUT GLENN GOULD (1993)
Glenn Gould Hakkında Otuz İki Kısa Film

Kanada / Portekiz / Hollanda / Finlandiya (CBC, Glenn Gould, NOS, Rhombus, Samuel Goldwyn., Société Radio-Canada, The Ontario Film Development Corp.,Téléfilm Canada, YLE)
92dk, Renkli

Yönetmen: François Girard

Yapımcı: Michael Allder, Niv Fichman, Barbara Willis Sweete, Larry Weinstein

Senaryo: François Girard, Don McKellar

Görüntü Yönetmeni: Alain Dostie

Tema müziği: Johann Sebastian Bach, Richard Wagner

Oyuncular: Colm Feore, Derek Keurvorst, Katya Ladan, Devon Anderson, Joshua Greenblatt, Sean Ryan, Kate Hennig, Sean Doyle, Sharon Bernbaum, Don McKellar, David Hughes, Carlo Rota, Peter Millard, John Dolan, Allegra Fulton

Konser salonlarından genç yaşta ayrılan Kanadalı parlak ve eksantrik piyanist Glenn Gould 1982'de, 50 yaşında ölene dek ömrünün geri kalanını aykırı, münzevi ama dolu dolu geçirmiştir. Bu dönemde de boş durmaz ve beğenilen kayıtlar, deneysel radyo programları, borsada bir servet ve tuhaflığı dillere destan telefon konuşmaları yapar. Onun bu dünyadan olmayan dehasına tamamen denk düşen bir başka anekdot da Voyager uzay gemisinin Dünya'dan yıldızlara gönderdiği mesajda yorumladığı Bach prelüdüdür.

Genç Fransız-Kanadalı yazar François Girard dramatik kurmacayı, belgesel gerçekçiliği, mizahı ve hatta animasyonu kurnazca harmanladığı, baştan çıkartıcı ve cesaretine hayran bırakan bir dizi kısa öyküyle sanatçının acısına ve esrikliğine ışık tutuyor. 32 kısa film oyunbaz yapısını, bu eşsiz, eğlenceli, dokunaklı ve coşkulu biyografik filmde, esprili bir biçimde taklit edilen Bach'ın "Goldberg Varyasyonları"ndan alır. Örneğin "Bir Günün Hikayesi" bir piyanistin iskeletinin, kas sisteminin ve sinir uçlarının çalışmasını gösteren bir röntgen filmidir; "Kamyon Durağı"ndaysa bir kafede oturmuş etrafında dönen konuşmaları kafasında hoş, ritmik bir düzene oturtan Gould'u görürüz. Colm Feore, bu farklı kişiliği çizerken yetenekli, çok yönlü ve nevi şahsına münhasır bir karakterin tüm karmaşıklıklarını gözler önüne seren, duruma hakim ve muhteşem bir oyunculuk çıkartır. Filmin bizzat Gould'un repertuarından derlenen müzikleriyse şahane. **AE**

SHORT CUTS (1993)
Sosyeteden İnsan Manzaraları

ABD (Avenue, Fine Line, Spelling)
187dk, Renkli

Yönetmen: Robert Altman

Yapımcı: Cary Brokaw

Senaryo: Robert Altman, Frank Barhydt
Raymond Carver'ın öykülerinden

Görüntü Yönetmeni: Walt Lloyd

Müzik: Gavin Friday, Mark Isham, Doc Pomus

Oyuncular: Andie MacDowell, Bruce Davison, Jack Lemmon, Julianne Moore, Matthew Modine, Anne Archer, Jennifer Jason Leigh, Chris Penn, Lili Taylor, Robert Downey Jr., Madeleine Stowe, Tim Robbins, Peter Gallagher, Lily Tomlin, Tom Waits, Lori Singer, Lyle Lovett, Huey Lewis, Darnell Williams

Oscar adaylıkları: Robert Altman (yönetmen)

Venedik Film Festivali: Robert Altman (Altın Aslan), *ödülü Trois couleurs: Bleu filmiyle paylaştı,* tüm oyuncular (Volpi Cup ödülü)

1990'ların kısaymış taklidi yapıp fazlasıyla uzun olan filmlerinden biri olan bu filmde Robert Altman, Raymond Carver öykülerini iç içe geçirmiş. *Sosyeteden İnsan Manzaraları* insanların çıldırma noktasında olduğu, her an yok yere bir trajedinin yaşanabileceği, böceklerin ve depremin mahvettiği bir Los Angeles'ta birbiriyle kesişen çeşitli olayları ve kişileri anlatıyor.

Altman böylesi ancak bir kere olur dedirten bir kadroyu toplamış ve hepsine de cuk oturan roller verebilmiş: yabancılaşmış baba rolünde Jack Lemmon; belden aşağısı çıplak Julianne Moore; partı palyaçosu Anne Archer; acıdan şoka uğramış Bruce Davison ve Andie MacDowell; telefonla seks hattında çalışan Jennifer Jason Leigh; olağan kötüler rolünde Robert Downey Jr. ve Chris Penn; vurdumduymaz bir polis rolünde Tim Robbins; karısının evini harabeye çeviren Peter Gallagher; içkici Lily Tomlin ve Tom Waits. Filmi tekrar tekrar izleyince kesişen yerleri bulmak eğlenceli oluyor, oyunculuklarsa filmi götürmeye yetiyor da artıyor bile. Altman'ın filmin sonunda çizdiği pırıltılı, lanetli ve çürümüş Los Angeles mozaiği (Carver'ın Orta Batı'sından bir hayli farklı), özellikle görülmeye değer.

Altman'ın Hollywood'a içerden bir bakış açısı getirdiği *Oyuncu*'nun ilginç bir benzeri olan *Sosyeteden İnsan Manzaraları* bakışlarını, sinema sektöründen ayırarak (bu filmde şöyle bir görünüp geçiyor) yine kıyısından köşesinden bulaşmış diğer Los Angeleslıların tuhaf küçük yaşamlarına çeviriyor. **KN**

PHILADELPHIA (1993)

AIDS her ne kadar televizyonda (en bilineni 1985 yapımı *An Early Frost* adlı drama) ve bağımsız sinemada (1990 yapımı *Longtime Companion*'la) işlenmiş olsa da Jonathan Demme'in *Philadelphia*'sı bu hastalıkla ilgili ilk ana akım Hollywood filmi. Tom Hanks, AIDS'li olduğu anlaşılınca işinden kovulan Philedelphialı eşcinsel avukat Andrew Beckett rolüyle En İyi Erkek Oyuncu dalında ilk Oscar'ını kazandı. Şirket, Andrew'in işinde yetersiz olduğu için işten çıkarıldığını iddia eder; o da bunun üzerine şirkete karşı açtığı davada kendisini savunacak sıkı bir avukat tutar. Elbette tuttuğu avukat Joe Miller (Denzel Washington) eşcinsel düşmanıdır ve hastalıkla ilgili önyargılarını öyle hemen bir kenara atmaz; ama mücadeleleri sürdükçe Andrew'dan çok şey öğrenir ve ona saygı duymaya başlar.

Demme'in bu içten draması Hanks'ten (daha az yetenekli birinin batıracağı, Andrew'in kendinden geçtiği opera sahnesini ustalıkla kotarıyor) Washington'a; şirketin tutucu patronu rolündeki Jason Robards'tan Andrew'in sevgilisi rolündeki Antonio Banderas'a kadar yetenekli oyuncularla dolu. Filmde Demme'in AIDS'in zararlarını yumuşattığı söylenebilir ama yine de Hanks'in sempatik ve tutkulu oyunculuğu, bu meseleyi geleneksel sinema izleyicisi için yumuşatma çabalarını telafi ediyor. **JB**

ABD (Clinica Estetico, TriStar)
125dk, Technicolor
Yönetmen: Jonathan Demme
Yapımcı: Edward Saxon
Senaryo: Ron Nyswaner
Görüntü Yönetmeni: Tak Fujimoto
Tema müziği: Howard Shore, Bruce Springsteen, Neil Young
Oyuncular: Tom Hanks, Denzel Washington, Antonio Banderas, Roberta Maxwell, Buzz Kilman, Karen Finley, Daniel Chapman, Jeffrey Williamson, Joanne Woodward, Jason Robards
Oscar: Tom Hanks (erkek oyuncu), Bruce Springsteen (film şarkısı)
Oscar adaylıkları: Ron Nyswaner (senaryo), Carl Fullerton, Alan D'Angerio (makyaj), Neil Young (şarkı)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Tom Hanks (Gümüş Ayı—erkek oyuncu), Jonathan Demme (Altın Ayı adaylığı)

HSIMENG JENSHENG (1993)
Kukla Ustası

Tayvan tarihi üstüne, aralarında bir konu birliği olmayan filmlerden oluşan (*City of Sadness-Acılar Kenti*, 1989 ve 1995 yapımı *Good Men, Good Women*'ın da dahil olduğu) üçlemenin ikinci filmi *Kukla Ustası*, 1895'ten 1945'e kadar süren Japon işgali sırasında geçiyor. Aralarda bizzat anlatıcı olarak da gördüğümüz ihtiyar Li Tianlu'nun hatıralarından derlenmiş yaşam öyküsünü anlatan film, gerçek olaylara dayanıyor. Li bir kuklacının yanına çırak olarak girer; o sanatını geliştirirken, biz de onun başından geçen olaylara tanık oluruz. Film öykünün kişisel ve politik yanlarını iç içe geçirmiştir; evlenip bir yandan aile meseleleriyle uğraşan Li diğer yandan bir de metres edinir. Japonlar bazen zalim olarak gösterilir; örneğin bir sahnede gelip, büyükbabasının ailesindeki tüm erkeklerin saçlarındaki at kuyruklarının kesilmesini emrederler. Yine de Li onlarla iyi geçinmeyi becerir, hatta Japon propaganda servisi için kuklacı olarak bile çalışır. Savaşın sonunda Japon kumandan Li'yi yemeğe davet eder ve onu çok özleyeceğini söyler.

Karakterlerin birbirleriyle etkileşimlerini geniş planlarla gözlemleyen yönetmen Hou Hsiao-Hsien'in sakin bir üslubu var. Aralarda bolca boşluk bırakan öyküleme tarzı, biraz dikkat gerektirse de Tayvan'daki yaşamı derinden hissettiren bir portre çizen film, bunun karşılığını fazlasıyla veriyor. **EB**

Tayvan (ERA, Nian Dai, Qiu Fusheng)
142dk, Renkli
Dili: Mandarin / Tayvan dili / Japonca
Yönetmen: Hou Hsiao-hsien
Yapımcı: Chiu Fu-Sheng, Zhang Huakun
Senaryo: Chu T'ien-wen, Li Tianlu, Wu Nien-Jen
Görüntü Yönetmeni: Lee Pin Bing
Müzik: Chen Ming Chang, Zhang Hongda
Oyuncular: Li Tianlu, Lim Giong, Lin Chung, Bai Ming Hwa, Cheng Fue Choung, Liou Hung, Tsai Chen-Nan, Yang Lai-Yin
Cannes Film Festivali: Hou Hsiao-hsien (Jüri Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Puppetmaster*

JURASSIC PARK (1993)

ABD (Universal, Amblin)
127dk, Renkli

Yönetmen: Steven Spielberg

Yapımcı: Kathleen Kennedy, Gerald R. Molen

Senaryo: Michael Crichton, David Koepp
Michael Crichton'un romanından

Görüntü Yönetmeni: Dean Cundey

Müzik: John Williams

Oyuncular: Sam Neill, Laura Dern, Jeff Goldblum, Richard Attenborough, Bob Peck, Martin Ferrero, B.D. Wong, Joseph Mazzello, Ariana Richards, Samuel L. Jackson, Wayne Knight, Gerald R. Molen, Miguel Sandoval, Cameron Thor, Christopher John Fields

Oscar: Gary Rydstrom, Richard Hymns (ses efekti), Dennis Muren, Stan Winston, Phil Tippett , Michael Lantieri (görsel efekt), Gary Summers, Gary Rydstrom, Shawn Murphy, Ron Judkins (ses)

"Yetişkinlere yönelik" savaş draması Schindler'in Listesi eleştırmenlerce takdir edilirken, Spielberg aynı yıl *Kutsal Hazine Avcıları*'nın yönetmeninden bekleyeceğimiz türden bir film daha yaptı: Michael Crichton'un çoksatan romanından uyarlanan, dinozorların ve felaketin kol gezdiği, gümbür gümbür bir macera, Jurassic Park.

Bir tahtası eksik milyoner John Hammond (Richard Attenborough) uzak bir adada bir eğlence parkı kurar ve özel olarak seçtiği bir iki kişiye açılıştan önce parkı göstermek ister; paleontolojist Alan Grant (Sam Neill) ve Ellı Sattler (Laura Dern), matematikçi Ian Malcolm (Jeff Goldblum) ve Hammond'un kendi torunları Tim (Joseph Mazzello) ve Lex (Ariana Richards). Ziyaretçiler karşılarında, fosilleşmiş bir sivrisinekten elde edilen DNA'yla yaratılmış, gerçek dinozorların yaşadığı, capcanlı bir ada bulurlar. Burası teorik olarak mükemmel bir barınaktır, ne var ki kötü şöhretli T-rexler ve Velociraptor denen tehlikeli, dişlek yaratıklar da "ürettikleri" dinozor türleri arasındadır. Tüm bu gidişatın gözyaşları, çığlıklar ve ölümle sonuçlanacağı bellidir.

Kısmen yaratık kısmen de felaket filmi olan (bir fırtına kopar ve adadaki ziyaretçiler, aç görünen bu tarih öncesi yaratıkların korkunç saldırısından kaçacak yer bulamazlar) Jurassic Park'ta maceranın ve ağzımızı açık bırakan dinozor efektlerinin bini bir para; öyle ki filmin dünya çapındaki 900 milyon dolarlık dev hasılatını anlamak hiç de zor değil. "Canavarların" ortaya çıkışı zekice tasarlanmış; başta, gördüğümüz sevimli, canayakın, otobur dinozorlarla büyüleniriz, nihayet insana feleğini şaşırtan T-Rex'le karşılaştığımız sahneyse filmin unutulmaz anlarından biri. Fırtına çıkınca "turda" (ziyaretçileri parkta gezdiren jipler) mahsur kalan çocuklar ve büyükler bir tehlikeyle karşı karşıya kalırlar: Elektrikli parmaklıkların devreden çıkmasıyla dinozorların en korkuncu serbest kalmıştır.

Crichton'un ve Spielberg'in bilimin kontrolden çıktığı bu masalında, mutfaktaki yırtıcı kuşlardan T-Rex - raptor dövüşüne kadar daha birçok etkileyici an var. Filmin asıl yıldızlarının bilgisayar ürünü olduğunu fark eden oyuncular zevkle oynuyorlar (özellikle de "Ben söylemiştim"ci kaos teorisyeni rolündeki Goldblum). Yine de sonuçta bu Spielberg'in şovu, ne şov ama; tüylerinizi diken diken ediyor. **JB**

TROIS COULEURS: BLEU (1993)
Üç Renk: Mavi

Krzysztof Kieslowski *Üç Renk* üçlemesinin ilk filmi olan *Mavi*'de Fransız bayrağının ilk renginin anlamından esinlenmiş olsa da bu zor yönetmen bu kadar düz bir anlamla asla yetinmiyor. Bunun yerine gizemli ve dolambaçlı bir öykü kurarak sonuçta güzel ve unutulmaz bir film kotarıyor. Juliette Binoche, kızının ve besteci kocasının ölümü üzerine dünyadan elini eteğini çeken bir dul rolünde. Ne var ki hem geçmişin anıları hem de kocasının ardında bıraktığı sırlar onu, bu bencil duygusal yalıtılmışlığından çıkarıp yarım kalmış işleri bitirmeye koyulmasını sağlar.

Enfes müzikleri ve başarılı sinematografisiyle *Mavi*, Kieslowski'nın keskin gözünden ve anlık duygulara karşı şaşmaz sezgisinden, esrarengiz hareketlerden ve insan doğasını oluşturan ince ayrıntılardan besleniyor. Kieslowski derinlikli senaryosu ve öykü üzerindeki titiz denetimi sayesinde zenginliği ve dürüstlüğüyle ruhun gizemli çarklarına göz atmamızı sağlayan bir film ortaya koymuş. *Mavi*'nin her karesine bir anlam yüklenmiş; Binoche'un, yavaş yavaş toparlanan parçalanmış bir ruhu betimlerkenki belli belirsiz tiklere ve küçük fiziksel değişimlere dayanan cesur ve güçlü oyunculuğuysa bu anlamı bir an bile vurgulamadan tamamlıyor. **JKl**

Fransa / Polonya / İsviçre (CAB, CED, Eurimages, France 3, MK2, Tor) 100dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Krzysztof Kieslowski
Yapımcı: Marin Karmitz
Senaryo: Agnieszka Holland, Slavomir Idziak, Krzysztof Kieslowski, Krzysztof Piesiewicz, Edward Zebrowski
Görüntü Yönetmeni: Slavomir Idziak
Müzik: Zbigniew Preisner
Oyuncular: Juliette Binoche, Benoît Régent, Florence Pernel, Charlotte Very, Hélène Vincent, Philippe Volter, Claude Duneton, Hugues Quester, Emmanuelle Riva, Florence Vignon, Daniel Martin, Jacek Ostaszewski, Yann Trégouët, Alain Ollivier
Venedik Film Festivali: Krzysztof Kieslowski (Altın Aslan), ödülü *Short Cuts* ile paylaştı, Slavomir Idziak (Altın Osella, görüntü), Juliette Binoche (Volpi cup—kadın oyuncu)
İngilizce adı: *Three Colors: Blue*

THE PIANO (1993)
Piyano

Sweetie (1989) ve *An Angel at My Table*'ın (*Masamdaki Melek*, 1990) ardından Jane Campion'dan güzel olduğu kadar şaşırtıcı çalışmalar beklemeyi de öğrendik. Yönetmenin emin adımlarla ilerleyen bu kışkırtıcı üçüncü filmi de kadınların kendilerini ifade ettiklerinde karşılaştıkları tehlikelere ve çelişkilere dair bir başka zengin mesel.

Campion'un bizzat yazdığı, 19. yüzyılda geçen ve kimi yerlerinde kısmen de olsa Emily Bronte yoğunluğunda bir romantizm sezilen bu öykünün baş karakteri, çocukluğundan beri muhtemelen kendi seçimiyle konuşmamış ve kendisini piyano çalarak ifade eden dul bir İskoçya'lı kadın (Holly Hunter). Filmin başında anlaşmalı bir evlilik yapmak üzere dokuz yaşındaki kızıyla (Anna Paquin) beraber yabanıl Yeni Zelanda'ya gelir. Müstakbel kocası (Sam Neill) piyanosunu taşıtmayı reddettiği için evlilikleri pek mutlu başlamaz. Maori yerlileriyle yaşayan, o yöreden bir beyaz (Harvey Keitel) piyanoyu satın alır ve kendisini büyüleyen bu sessiz kadının cazibesine kapılıp her ders karşılığında bir tuş "satmak" üzere onunla anlaşır. Bu dersler eninde sonunda herkesi derinden sarsacaktır.

Hem siyaseten doğru, hem erotik, hem de romantik olan Piyano ister istemez çiğneyebileceğinden daha büyük bir lokma ısırıyor. Buna rağmen kışkırtıcı tutkuları kamçılayabilen bir film. **JRos**

Avustralya / Yeni Zelanda / Fransa (AFC, CiBy NSW Film & TV Office) 121dk, Eastmancolor
Yönetmen: Jane Campion
Yapımcı: Jan Chapman
Senaryo: Jane Campion
Görüntü Yönetmeni: Stuart Dryburgh
Müzik: Michael Nyman
Oyuncular: Holly Hunter, Harvey Keitel, Sam Neill, Anna Paquin, Kerry Walker, Geneviève Lemon, Tungia Baker, Ian Mune, Peter Dennett, Te Whatanui Skipwith, Pete Smith, Bruce Allpress
Oscar: Jane Campion (senaryo), Holly Hunter (kadın oyuncu), Anna Paquin (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Jan Chapman (film), Jane Campion (yönetmen), Stuart Dryburgh (görüntü yönetmeni), Janet Patterson (kostüm), Veronika Jenet (kurgu)
Venedik Film Festivali: Jane Campion (Altın Palmiye), ödülü *Ba wang bie ji* ile paylaştı, Holly Hunter (kadın oyuncu)

Çin / Hong Kong (Beijing Film, Longwick)
138dk, Renkli
Dili: Mandarin
Yönetmen: Tian Zhuangzhuang
Yapımcı: Luo Guiping, Cheng Yongping
Senaryo: Xiao Mao
Görüntü Yönetmeni: Hou Yong
Müzik: Yoshihide Otomo
Oyuncular: Yi Tian, Zhang Wenyao, Chen Xiaoman, Lu Liping, Zhong Ping, Chu Quanzhong, Song Xiaoying, Zhang Hong

İngilizce adı: *The Blue Kite*

LAN FENG ZHENG (1993)
Mavi Uçurtma

Tian Zhuangzhuang'ın (*The Horse Thief, Li Lianying, The Imperial Eunuch*) sekizinci filmi (Çin'de yasaklandı) Kültür Devrimi ve sonrasındaki tasfiyeler sırasında, 1953'ten 1968'e dek öykünün kahramanı Tietou'nun ve Pekin'deki ailesinin başından geçenleri anlatıyor. Tietou'nun kütüphaneci olan babası, kütüphane çalışanlarıyla toplantıda olduğu unutulmaz ve gerilim dolu bir sahnede sadece tuvalete gitmek üzere odadan çıkar. Döndüğünde gerici damgasını yediğini ve tüm ailesinin kaderini kökünden etkileyecek bir kararla kolektif bir çiftliğe "ıslah edilmek" üzere sürgün edildiğini öğrenir.

Lan feng zheng dikkate değer mekan kullanımı (öykünün merkezindeki avlu) ve bu mekan içerisindeki günlük yaşantıya hassas yaklaşımıyla, tarih ve siyasetin sıradan yaşamları nasıl alt üst ettiğini altını çizmeden, üstün bir bakış açısıyla ortaya koyuyor. Bu film, insanların değişen toplumla beraber altüst olan ya da anlamsızlaşan ahlak anlayışılarını korumak için verdikleri çabayı derinden hissettiriyor. **JRos**

ABD / Tayvan (Central Motion Pictures Corp., Good Machine)
106dk, Renkli
Dili: Mandarin / İngilizce
Yönetmen: Ang Lee
Yapımcı: Ted Hope, Ang Lee, James Schamus
Senaryo: Ang Lee, Neil Peng, James Schamus
Görüntü Yönetmeni: Jong Lin
Müzik: Mader
Oyuncular: Dion Birney, Jeanne Kuo Chang, Winston Chao, Paul Chen, May Chin, Chou Chung-Wei
Oscar adaylıkları: Tayvan (yabancı film)
Uluslararası Berlin Film Festivali. Ang Lee (Altın Ayı), *ödülü Xian hun nu ile paylaştı*

İngilizce adı: *The Wedding Banquet*

HSI YEN (1993)
Düğün Yemeği

New York'ta, fizik terapi uzmanı erkek arkadaşıyla beraber yaşayan Tayvanlı genç bir işadamı yeşil karta ihtiyacı olan Çinli bir sanatçıyla evlenmeye karar verir. Bundan sonra bildiği, onun eşcinsel olduğunu bilmeyen Tayvan'daki ailesinin düğününe geleceğidir ve bu durum eğlenceli olsa da önceden tahmin edilebilecek birçok komik karmaşıklığa yol açar. *Düğün Yemeği*'nin senaryosu, yönetmen Ang Lee, Neil Feng ve yapımcı James Schamus'un ortak çalışması (Schamus o gün bu gündür Lee'nin filmlerinde hem ortak senarist hem de yapımcı olarak görev aldı.)

1993 yapımı, Lee'nin ikinci filmi olan *Düğün Yemeği*, çok daha geniş kitlelere seslenen *Buz Fırtınası* (1997) ve *Kaplan ve Ejderha* (2000) gibi filmlerinden çok önce onun ticari sinema yönetmenleri arasında yerini almasını sağlayan zeki ve eğlenceli bir toplumsal komedi. Orta sınıf üzerine ve belli ki onlar için bir hiciv olan *Düğün Yemeği* kıyılarda dolaşmayan, cesur bir film. Hedef kitlesi her ne kadar daha liberal bir seyirci olsa da Çin kültürüyle ilgili ayrıntılar yabancı seyircilerin tümünü cezbedecektir. **JRos**

SCHINDLER'S LIST (1993)
Schindler'in Listesi

Thomas Keneally'nin 1100'den fazla Polonyalı Yahudi'nin hayatını kurtaran Nazi işadamı Oscar Schindler hakkındaki çarpıcı belgesel romanından Steven Zaillian'ın (*Searching for Bobby Fischer-Küçük Adam*'ın senaristi) uyarladığı sağlam bir senaryoyla çalışan Spielberg, soykırımı, kurmaca filmlerin genellikle gösterdiğinden daha ayrıntılı işleyerek, izleyiciyi 185 dakika boyunca perdeye bağlayan takdire şayan bir iş çıkarmış. Filmin bir başka büyük artısı da Janusz Kaminski'nin olağanüstü siyah-beyaz görüntüleri. Spielberg, Keneally'nin kitabındaki terör ve acıyı en yoğun haliye alıp (Polonyalı Yahudiler'in her an kampın yöneticisinin-Ralph Fiennes-kaprislerine kurban gidebilecek olmaları) Nazilerin lüks yaşamı ve mutlak gücünün cazibesiyle tamamlamış, hatta onun karşısına koymuş. Diğer bir önemli unsur da her bir duygunun farklı bir sinematografiyle verilmesi; ayrıca Liam Neeson'ın ete kemiğe büründüğü Schindler Nazilere açılan kapımızken, onun sağ kolu, Yahudi muhasebecisi ve çoğu zaman sessiz vicdanı rolündeki Ben Kingsley incelikli bir oyunculukla Polonyalı Yahudilerle aramızda köprü kuruyor.

Ne yazık ki gerçek öyküdeki çok daha etkileyici kimi öğeler Spielberg'in dindar ve erkek egemen senaryosuyla uyuşmadığı için çıkartılmış veya değiştirilmiş; örneğin Schindler Moravya'da sahte bir cephane fabrikası kurarken, birlikte yaşadığı karısı Emilie'nin de Yahudilerin hayatlarının kurtarılmasında rol oynaması; ya da Schindler 'in gerçekte onu başka kadınlarla aldatmayı sürdürmesi gibi. Ayrıca Spielberg, Schindler 'in listesine girebilmek ve hayatta kalmak için birçok Polonya'lı Yahudi'nin vermesi gereken rüşveti senaryosuna yedirmeyi nasıl başarırdı, merak etmemek elde değil. Eger bu tür öğeleri de katmış olsaydı, film ahlaki doğruluğundan bir şeyler yitirirdi belki ama daha sofistike bir ahlaki bakış açısı kazanırdı. **JRos**

ABD (Amblin, Universal)
197dk, SB/Renkli

Yönetmen: Steven Spielberg

Yapımcı: Branko Lustig, Gerald R. Molen, Steven Spielberg

Senaryo: Steven Zaillian
Thomas Keneally'nin Schindler's Ark isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Janusz Kaminski

Müzik: John Williams

Oyuncular: Liam Neeson, Ben Kingsley, Ralph Fiennes, Caroline Goodall, Jonathan Sagall, Embeth Davidtz, Malgoscha Gebel, Shmulik Lev, Mark Ivanir, Beatrice Macola, Andrzej Seweryn, Friedrich von Thun, Krzysztof Luft, Harry Nehring, Norbert Weisser

Oscar: Steven Spielberg, Gerald R. Molen, Branko Lustig (film), Steven Spielberg (yönetmen), Steven Zaillian (senaryo), Allan Starski, Ewa Braun (sanat yönetimi), Janusz Kaminski (görüntü yönetmeni), Michael Kahn (kurgu), John Williams (müzik)

Oscar adaylıkları: Liam Neeson (erkek oyuncu), Ralph Fiennes (yardımcı erkek oyuncu), Anna B. Sheppard (kostüm), Christina Smith, Matthew W. Mungle, Judith A. Cory (makyaj), Andy Nelson, Steve Pederson, Scott Millan, Ron Judkins (ses)

Avustralya
104dk, Renkli
Dili: İngilizce
Yönetmen: Stephan Elliott
Yapımcı: Al Clark, Michael Hamlyn
Senaryo: Stephan Elliott
Görüntü Yönetmeni: Brian J. Breheny
Müzik: Guy Gross
Oyuncular: Terence Stamp, Hugo Weaving, Guy Pearce, Rebel Russell, John Casey, June Marie Bennett, Murray Davies, Frank Cornelius, Bob Boyce, Leighton Picken, Maria Kmet, Joseph Kmet, Alan Dargin, Julia Cortez, Daniel Kellie, Hannah Corbett, Trevor Barrie, Ken Radley, Sarah Chadwick, Mark Holmes

THE ADVENTURES OF PRISCILLA, QUEEN OF THE DESERT (1994) Çöller Kraliçesi Priscilla

Drag queen'lerin (kadın kılığında gösteri yapan erkek, zenne) masalsı doğasını kutsayan ilk filmlerden biri olan *Priscilla*, saygın İngiliz aktör Terence Stamp'i tepeden tırnağa eşarplara sarılı transseksüel Bernadette rolünde oynatarak sinema seyircilerini şoke etti. Avustralyalı yönetmen Stephan Elliot; Teke rolünde tecrübesiz Hugo Weaving (daha sonra özellikle *The Matrix* üçlemesinde ün kazandı) ve Guy Pierce'le (televizyon dizisi *Neighbours-Komşular*, *Memento-Akıl Defteri*, *Mulholland Falls-Kurtlar Şehri*) birlikte bizlere pusuda yatan yaşlanma ve çırkinleşme korkularının kararttığı kusursuz ve şeker pembesi bir drag queen dünyası sunuyor. *Priscilla*, temelde (ve kelimenin tam anlamıyla) cicili bicili bir yol filmi: Sydney'li iki eşcinsel adama çölde bir travesti gösterisi sahneleme fırsatı verilir. Genç sevgilisinin ölümünün yasını tutan Bernadette, oyalanmak için ikiliye katılır. Üçlü bir otobüs alır ve durdukları her yerde gösterilerini sergiler.

Taşrada sınır tanımaz boyutlara ulaşan homoseksüellik korkusu, özellikle Pearce'ın karakteri Adam sokaklarda travesti kıyafetleriyle dolaşmakta ısrar edince, üçlünün yolculukları tehlikelerle dolar. Travesti sanatçıların her birinin karakter çözümlemesi, filme bir sevimlilik katar. Kahramanlarımız To Wong Foo'nun çığlıklar atan, şefkatlı, paylaşımcı ve sinsi, boyalı travestileri değildir. Üçlünün her birinin farklı özlemleri vardır: biri Ayers Rock'a tırmanmak, diğeri en sonunda oğluyla tanışmak ister ve hoş perçemleriyle Bernadette yaşamında yeni bir aşkın özlemini çeker. Drag queen'lere (en iyi zamanlarında çok şeker olabilirler) hayran olmasanız bile, *Priscilla*'nın (bu arada, Priscilla otobüsün adı) görüntüleri, tam bir sinematografik şölen sunuyor.

Üçlünün sahne gösterilerinde ve sokaklarda kullandığı kostümler, makyaj ve tüyler, Avustralya çöl dekoru kadar muhteşem. Ancak filmin en unutulmaz anı, çölde giden otobüsün tepesindeki Pearce'ın ardında, gümüş yaldızlı upuzun bir şalın rüzgarda uçuştuğu sahne. Pearce, bir de dudaklarını şarkı söylercesine oynatarak ekstra cinsel cazibe yaratıyor. Neşeli ve dokunaklı bir film olan Priscilla, travesti maskesinin ardına göz atarak içindeki gerçek insanları görmemizi sağlar. **KK**

TROIS COULEURS: ROUGE (1994)
Üç Renk: Kırmızı

Fransız bayrağının üçüncü rengi kardeşliği temsil eder. Krzysztof Kieslowski'nin "*Üç Renk*" üçlemesinin son filmi, bu temayla bağlarını yine gevşek tutsa da yönetmen tüm insanlığı bağlayan kimi zaman hassas çoğunlukla da anlaşılmaz bağlarla, bir şekilde kardeşliğin tam da özünü yakalıyor. "*Üç Renk*" filmlerinin her biri nasıl muğlak parçalarının toplamından daha fazlaysa, *Kırmızı* da bu filmlerin üçünü birden kapsayıp onlara ışık tutan toplamları. Büyük bir felsefi romanın son bölümü gibi *Kırmızı* da öykünün gizemli çarklarından aldığı güçle ayrıntıları sabırla ve aralarda boşluklar bırakarak dağıtıyor ve iyi huylu bir mankenle (anlatmaya kelimelerin kifayetsiz kaldığı Irene Jacob) alaycı bir emekli yargıcı (Jean-Louis Trintignant) buluşturuyor. Çift yalnızlıklarını bambaşka yollarla ifade etseler de bir boşluk duygusuyla içiçe yaşarlar; ancak yargıç mankende, kendisini öz nefretinin oluşturduğu kabuğundan çıkaracak, merakını uyandıran bir şey görür.

Kieslowski'nin çoğu filmi gibi *Kırmızı* da alttan alta şans ve rastlantılarla işliyor. Fizik ötesi konuları işleyen yönetmen her ne kadar filmlerinde tinselliğe başlı başına pek yer vermese de bu son filmi (Kieslowski *Kırmızı*'yı yaptıktan sonra sinemadan çekildi ve kısa bir süre sonra da öldü) daha çok hem dünyadaki bağlarımız hem de evrendeki yerimiz üzerine bir meditasyon gibi. Böyle bir konu daha az yetenekli ellerde kuşkusuz New Age özentiliklerinin çıkmazına girerdi, ancak Kieslowski bunu yapmayacak kadar akıllı. Sanki ortada kelimeler yerine yalnızca duygusal işaretlerden oluşan bir senaryo varmış gibi, karakterler canlı bir gelişim ve etkileşim içinde. Kamera, önemsizmiş gibi görünen ama önemi kaçınılmaz olarak ortaya çıkan mekanları ve anları yakalıyor. Üç filmin de (*Mavi*-1993, *Beyaz*-1994 ve *Kırmızı*) metaforları ve sembolik dokunuşları, üçlemenin tümüne farklı bir ışık tutan bu kışkırtıcı ve kesinlikle sürükleyici sonda birbirlerinin içinde eriyor; böylece bu filmle nerdeyse tılsımlı bir dokunuşla varlığımızın gerçek tözünü yakalıyor. Bunca fikrin, imgenin ve duygunun bir filmde bu kadar başarıyla kaynaştırılıp enfes bir bütün halinde ortaya koyulduğu nadirdir. Kırmızı, yalnızca bir filmmiş gibi görünen, bir yaşamı okuma kitabı ve sanat yapıtı. **JKl**

Fransa / Polonya / İsviçre (CAB, France 3, Canal+, MK2, Tor, TSR) 99dk, Eastmancolor

Dili: Fransızca

Yönetmen: Krzysztof Kieslowski

Yapımcı: Marin Karmitz

Senaryo: Krzysztof Kieslowski, Krzysztof Piesiewicz

Görüntü Yönetmeni: Piotr Sobocinski

Müzik: Bertrand Lenclos, Zbigniew Preisner

Oyuncular: Irène Jacob, Jean-Louis Trintignant, Frédérique Feder, Jean-Pierre Lorit, Samuel Le Bihan, Marion Stalens, Teco Celio, Bernard Escalon, Jean Schlegel, Elzbieta Jasinska, Paul Vermeulen, Jean-Marie Daunas, Roland Carey, Brigitte Raul, Leo Ramseyer

Oscar adaylıkları: Piotr Sobocinski (görüntü yönetmeni), Krzysztof Kieslowski (yönetmen), Krzysztof Piesiewicz, Krzysztof Kieslowski (senaryo)

Cannes Film Festivali: Krzysztof Kieslowski (Altın Palmiye)

İngilizce adı: *Three Colors: Red*

ABD (KTCA-TV, Kartemquin) 170dk, Renkli

Yönetmen: Steve James

Yapımcı: Peter Gilbert, Steve James, Frederick Marx

Senaryo: Steve James, Frederick Marx

Görüntü Yönetmeni: Peter Gilbert

Müzik: Ben Sidran

Oyuncular: William Gates, Arthur Agee, Emma Gates, Curtis Gates, Sheila Agee, Arthur "Bo" Agee, Earl Smith, Gene Pingatore, Isiah Thomas, Sister Marlyn Hopewell, Bill Gleason, Patricia Weir, Marjorie Heard, Luther Bedford, Aretha Mitchell

Oscar adaylıkları: Frederick Marx, Steve James, William Haugse (kurgu)

HOOP DREAMS (1994)
Büyük Düşler

Hoop Dreams şehir takımında oynayan ve NBA yıldızı olmak isteyen Şikago'lu iki gencin, Arthur Agee ve William Gates'in gerçek yaşam öyküsünü anlatıyor. Yetenekli oldukları için seçilen ortaokullu bu iki genç, kelimenin tam anlamıyla sokaklardan alınıp beyazların hakim olduğu bir üniversiteye hazırlık okuluna, St. Joseph Lisesi'ne yerleştirilir. Basketboldaki idolleri olan St. Joseph mezunu Isiah Thomas'ın izinden giden iki çocuk da kendilerinden çok şey bekleyen ergenlik sorunları, okul ve spora boğazlarına kadar batarlar.

Filmdeki ilk yılda hazırlık okulunun sıkılığına çocuklardan yalnızca biri dayanabilir. Diğeriyse basketbol düşlerinin izinden gitme çabasıyla şehre döner ve bir devlet lisesine yazılır. Her ne kadar basketbolda izledikleri yollar ayrılmış olsa da çocukların olgunlaşmasını ve atletik güce kavuşmalarını beş yıl boyunca izlemeyi sürdürürüz. Böyle yoğunlaştırılmış bir süre bu çocukların hayatlarının kişisel yönlerini de görmemizi sağlar; bir basketbol yıldızı olma hedefinin yalnızca onların tutkusu değil, aynı zamanda ailelerinin de rüyası olduğunu öğreniriz.

Yönetmen ve anlatıcı Steve James, şehir içi takımları kayıplarıyla kazançlarıyla adım adım izleyerek, onların mücadelesini eşsiz bir öyküyle gözler önüne serer. Filmin katmanları belirginleştikçe iç içe girmiş yan konular sayesinde çevrelerindeki diğer oyuncularla da içli dışlı oluruz. Yaşamın değişmez gelgitleri çocukların duyguları ve kaderiyle oynar. Basketbol Arthur ve William için yalnızca bir oyun olmaktan çıkıp eğitmenlerinin ve ailelerinin kendi düşlerini ve tutkularını gerçekleştirmesinin de yolu olur. Film böylece lisedeki rekabetçi basketbol dünyasına bu genç adamların, parçalanmış ailelerin ve tutkulu antrenörlerin gözünden de bakmamızı sağlar. *Büyük Düşler* hem bu iki çocuğun hem de filmi yapanların beş yıl boyunca kendilerini adayarak çektikleri zahmetin ürünü. Arthur ve William'ı sıska iki çocuk oldukları ortaokul günlerinden yetenekli lise basketbol oyuncuları olarak yaşadıkları iniş çıkışlara dek izleyen bu film şehirdeki yaşantı, aile, özveriler, başarı ve yenilgi üzerine kafa yorup sorgulayan bir film. **AK**

FORREST GUMP (1994)

1950'lerden 1980'lere dek tek bir adamın bakış açısından, canlı ve hızlı bir Amerika tarihi turu yaptıran *Forrest Gump* başarılı bir destan ve karakter çalışması. Bu başarısını yönetmen Robert Zemeckis'in kimi zaman aşırı duygusal ama zeki rejisine ve bu rolüyle En İyi Erkek Oyuncu dalında üst üste ikinci kez Oscar alan başroldeki Tom Hanks'in duyarlı oyunculuğuna borçlu.

Canayakın ve zeka seviyesi 75 olan bir idiot savant (zihinsel özürlü dahi) olan Forrest'ı ilk kez parktaki banka oturmuş, kendisini çocukluk arkadaşı Jenny'e (Robin Wright Penn) götürecek olan otobüsü beklerken görürüz. Orada oyalanırken bankı paylaştığı bir dizi insana yaşam öyküsünü anlatmaya başlar, ne öyküdür ama. Yürüyüşünü bacak kayışlarıyla düzelten ama beynini düzeltmek için hiçbir girişimde bulunmayan (parolası "Aptallık aptalın yaptığı şeydir") bir annenin (Sally Field) büyüttüğü Forrest 20. Yüzyıl Amerikası'nın en ünlü olaylarında oradadır. Her şey koşabildiğini keşfettiği gün (kabadayıları atlatayım derken kayışları çıkar ve hızla uzaklaşır) başlar ve bu yeteneğini bir futbol yıldızı olmak için kullanır. Sonraki otuz yıl boyunca sıradan bir adamken John F. Kennedy, Lyndon Johnson ve Richard Nixon'la tanışır; Gary Sinise'in mükemmel canlandırdığı huysuz üstü "Teğmen Dan'ı kurtarmak" suretiyle bir Vietnam kahramanı, daha sonra da zengin bir karides tüccarı olur. Tüm bu olaylar boyunca tek düşü, hayatı bambaşka bir yöne kayan Jenny'e tekrar kavuşmaktır. Forrest tarihteki birçok kültürel ana bizzat tanık olurken, Jenny Amerikan karşı kültürüne iyice saplanmış, savaşı protesto edip alkol ve uyuşturucuyla içiçe bir yaşam sürmektedir.

Jenny ve Forrest arasındaki aşk hikayesi bir şekilde inandırıcı gelmez; Jenny yalnızca işi düştüğünde geliyor gibidir, bu da onu izleyicinin gözünde daha antipatik yapar. Yine de Winston Groom'un romanının bu uyarlaması, özel aksanını Forrest'ın çocukluğunu oynayan Michael Conner'ı örnek alarak geliştiren Hanks'in üstün bir oyunculukla canlandırdığı, dürüst ve masum bir adamın dokunaklı öyküsünü en iyi şekilde anlatıyor. Hanks'in tarihi olayların arşiv filmleri içerisine çoğunlukla eğlenceli bir biçimde yerleştirildiği film, yüzyılın ikinci yarısı üzerine bilgisayar hileleriyle yaratılan bir meditasyon gibi. **JB**

ABD (Paramount)
142dk, SB/Renkli

Yönetmen: Robert Zemeckis

Yapımcı: Wendy Finerman, Steve Starkey, Steve Tisch

Senaryo: Eric Roth
Winston Groom'un romanından

Görüntü Yönetmeni: Don Burgess

Müzik: Alan Silvestri

Oyuncular: Tom Hanks, Robin Wright Penn, Gary Sinise, Mykelti Williamson, Sally Field, Rebecca Williams, Michael Conner Humphreys, Harold G. Herthum, George Kelly, Bob Penny, John Randall, Sam Anderson, Margo Moorer, Ione M. Telech, Christine Seabrook

Oscar: Wendy Finerman, Steve Starkey, Steve Tisch (film), Robert Zemeckis (yönetmen), Eric Roth (senaryo), Tom Hanks (erkek oyuncu), Ken Ralston, George Murphy, Stephen Rosenbaum, Allen Hall (görsel efekt), Arthur Schmidt (kurgu)

Oscar adaylıkları: Gary Sinise (yardımcı erkek oyuncu), Rick Carter, Nancy Haigh (sanat yönetmeni), Don Burgess (görüntü yönetmeni), Gloria S. Borders, Randy Thom (ses efekti), Daniel C. Striepeke, Hallie D'Amore, Judith A. Cory (makyaj), Alan Silvestri (müzik), Randy Thom, Tom Johnson, Dennis S. Sands, William B. Kaplan (ses)

ABD (Walt Disney)
89dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Swahili

Yönetmen: Roger Allers, Rob Minkoff

Yapımcı: Don Hahn

Senaryo: Irene Mecchi, Jonathan Roberts, Linda Woolverton

Müzik: Hans Zimmer, Elton John, Tim Rice, Lebo M., Joseph Williams

Oyuncular: (sesler): Matthew Broderick, Joseph Williams, Jonathan Taylor Thomas, Jason Weaver, James Earl Jones, Jeremy Irons, Moira Kelly, Niketa Calame, Laura Williams, Ernie Sabella, Nathan Lane, Robert Guillaume, Rowan Atkinson, Madge Sinclair, Zoe Leader

Oscar: Hans Zimmer (müzik), Elton John, Tim Rice (film şarkısı)

Oscar adaylıkları: Elton John, Tim Rice (film şarkısı)

THE LION KING (1994)
Aslan Kral

1991'de büyüleyici *Güzel ve Çirkin*'i (En İyi Film Oscar'ına aday gösterilen ilk canlandırma filmi) gösterime sokan Disney, geleneksel tarzda ve bilgisayarda üretilmiş çizgilerin güzel bir karışımı olan bu filmle canlandırma sinemasını günün koşullarına uyarladı. Üç yıl sonra yapılan *Aslan Kral* hem *Güzel ve Çirkin*'in getirdiği ölçütleri daha ileriye taşıdı hem de kısa sürede bir Disney klasiği olup *Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler* (1937) ve elbette ki *Bambi* (1942) gibi diğer duygusal Disney filmleri kervanına katıldı.

Yavru aslan genç Simba (yavruyu Jonathan Taylor Thomas, yetişkin halini de Matthew Broderick seslendiriyor) babası Mufasa (James Earl Jones) ölünce kötü kalpli amcası Scar (ürkütücü sesiyle Jeremy Irons) tarafından sürgüne gönderilir. Kendi başının çaresine bakmak zorunda kalan Simba, Pumbaa (Ernie Sabella) ve Timon (Nathan Lane) adında iki tuhaf arkadaş edinir ve dişi aslan Nala'ya (önce Niketa Calane sonra Moira Kelly seslendiriyor) aşık olur. Sonra da dönüp sürüsünün başı konumunu geri almak üzere yola koyulur.

Müthiş bir filmde olması gereken tüm özelliklere sahip ve fazlasıyla hareketli, serüven dolu bu animasyon macera oldukça başarılı. Yavru aslan sahneleri küçük çocuklara hitap ederken animasyondaki etkileyicilik büyüklerin bile ağzını açık bırakıyor. Simba'nın tasasız yavrudan, bilge ve saygın bir aslana dönüştüğü filmin öyküsü klasik bir çizgi izliyor. Elton John'un akılda kalıcı müzikleriyle (aralarında "Circle of Life" ve "Can You Feel the Love Tonight" gibi popüler şarkılar da var) desteklenen *Aslan Kral*, karşımızda yalnızca çizgi karakterlerin olduğunu düşününce beklenmedik derecede dokunaklı, özellikle Simba'nın babasıyla olan bağında; öyle ki koca koca adamları bile gözyaşlarına boğuyor. Neyse ki Lane, Rowan Atkinson (şakacı papağan Zazu), Cheech Marin ve Whoopi Goldberg (kıkırdak sırtlanlar) yetenekli sesleriyle bu ağır havayı dağıtmak için imdadımıza yetişiyor, yoksa filmin videosu ya da DVD'siyle beraber bir paket de mendil vermeleri gerekecekti. **JB**

CLERKS (1994)
Tezgahtarlar

Yazar-yönetmen Kevin Smith 1994'te bu ilk filmiyle X Kuşağı'nın en ümit veren yeni yönetmenlerinden biri olarak bir adım öne çıktı. New Jersey'deki bir süpermarkette çekilen Smith'in *Tezgahtarlar*'ı iki tezgahtarın, Dante (Brian O'Halloran); ve onun, yandaki videocuda çalışan kaygısız arkadaşı Randal'ın (Jeff Anderson) yaşamlarındaki bir günü anlatıyor. Dükkana çeşitli tuhaf tipler gelip giderken, Dante ilişkisiyle ilgili sorunları çözmeye uğraşır, Randal da gününün çoğunu sıkılarak, müşterilere küfrederek, porno film izleyerek ve *Return of the Jedi*'daki Ölüm Yıldızı'nın yok edilişinin gerçek anlamı gibi önemli meseleleri tartışarak geçirir.

Film, siyah beyaz olarak 27.500 dolarlık bir bütçeyle ve 21 günde çekildi. Çekim mekanı Smith'in 19 yaşından beri çalıştığı QuickStop Marketi'ydi ve Smith filminin kurgusunu da her gece aynı yerde yaptı. İki ana karakterin harika oyunculukları etrafında dönen ve nüktedan konuşmalarla dolu bu film, tümü de Smith'in yaşadığı eyalet olan New Jersey'de geçen (*Mallrats, Chasing Amy, Dogma* ve *Jay and Silent Bob Strike Back*) daha sonraki filmlerinde de karşımıza çıkacak iki eğlenceli karakteri de tanıttı: Stoner Jay (Jason Mewes) ve gayet uygun bir ad verilmiş olan arkadaşı Sessiz Bob (bizzat Smith oynuyor). **JB**

ABD (Miramax, View Askew)
92dk, SB
Yönetmen: Kevin Smith
Yapımcı: Scott Mosier, Kevin Smith
Senaryo: Kevin Smith
Görüntü Yönetmeni: David Klein
Müzik: Scott Angley
Oyuncular: Brian O'Halloran, Jeff Anderson, Marilyn Ghigliotti, Lisa Spoonhauer, Jason Mewes, Kevin Smith, Scott Mosier, Walter Flanagan, Scott Schiaffo, Al Berkowitz, Ed Hapstak, Lee Bendick, David Klein, Pattijean Csik, Ken Clark
Cannes Film Festivali Kevin Smith (Genç Jüri Ödülü-yabancı film), (Mercedes-Benz Ödülü)

FOUR WEDDINGS AND A FUNERAL (1994)
Dört Nikah Bir Cenaze

Mike Newell'ın yönettiği ve *Blackadder*'ın yazarı Richard Curtis'in yazdığı, çeşitli toplumsal törenlerde geçen bu oldukça başarılı İngiliz komedisinde, Hugh Grant müzmin sağdıç rolünde. Bu filmdeki mükemmel oyunculuğuyla *Acı Ay* ve *Günden Kalanlar* gibi filmlerdeki burnu havada tipleri oynamaktan, Hollywood yıldızlığına terfi eden Grant, hep geç kalan Charles rolünde mükemmel; bir düğünde karşılaştığı Carrie'ye (Andie MacDowell), filmin geri kalanı boyunca acemice kur yapmaya çalışıyor. Bu arada kalmış İngiliz orta sınıf oyununda tüm klasik düğün kabuslarını en güzel şapkaları ve elbiseleriyle bulmak mümkün: Mıymıntı bir rahip, damadın şerefine kadeh kaldıran sağdıcın patavatsızlıkları, tüm eski kız arkadaşlarınızla aynı sofrada oturmanın acayipliği gibi. Ama filmin özündeki duygusallığı sağlayan başlıktaki cenaze faslı.

Esas kız rolü için donuk ifadeli MacDowell'ın yanlış seçim olduğu tartışılabilir (belki de bu Britanyalı yönetmenlerin, filmlerinde bir Hollywood ismine yer verdik diye övünebilmeleri içindi). Ne var ki McDowell, *Dört Nikah Bir Cenaze*'yi çekici ve eğlenceli kılan yan rollerdeki oyuncuların (aralarında Simon Callow, John Hannah ve Kristin Scott Thomas da var) makul biçimde gerisinde kalıyor. **JB**

İngiltere (Channel Four, PolyGram, Working Title)
117dk, Eastmancolor
Yönetmen: Mike Newell
Yapımcı: Duncan Kenworthy
Senaryo: Richard Curtis
Görüntü Yönetmeni: Michael Coulter
Müzik: Richard Rodney Bennett
Oyuncular: Hugh Grant, James Fleet, Simon Callow, John Hannah, Kristin Scott Thomas, David Bower, Charlotte Coleman, Andie MacDowell, Timothy Walker, Sara Crowe, Ronald Herdman, Elspet Gray, Philip Voss, Rupert Vansittart, Nicola Walker
Oscar adaylıkları: Duncan Kenworthy (film), Richard Curtis (senaryo)

NATURAL BORN KILLERS (1994)
Katil Doğanlar

ABD (Alcor, Ixtlan, J D, Regency, Warner Bros.)
118dk, SB / Technicolor
Yönetmen: Oliver Stone
Yapımcı: Jane Hamsher, Don Murphy, Clayton Townsend
Senaryo: David Veloz, Richard Rutowski, Oliver Stone
Quentin Tarantino'nun öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Robert Richardson
Müzik: Zack De La Rocha, Peter Gabriel, Tom Hajdu, Brent Lewis, Andy Milburn, Trent Reznor, Eric Avery Weiss, Leonard Cohen, Dr. Dre, Bob Montgomery, Patti Smith
Oyuncular: Tommy Lee Jones,Woody Harrelson, Juliette Lewis, Rodney Dangerfield, Robert Downey Jr.
Venedik Film Festivali: Oliver Stone (Özel Jüri Ödülü), Juliette Lewis (Pasinetti Ödülü–kadın oyuncu)

Müfreze (1990) ve *JFK* (1991) gibi tartışmalı filmleri bir yana, Oliver Stone asıl fırtınayı medya ve şiddet ilişkisi üzerine üstün bir yergi olan bu filmle kopardı. Çeşitli film teknik ve tarzlarının (animasyon, video, ön ve arka projeskiyon, siyah-beyaz ve renkli film) harmanlandığı *Katil Doğanlar* ülke çapında bir cinayet sefasına çıkan Mickey (Woody Harrelson) ve Mallory (Juliette Lewis) Knox'un öyküsünü anlatıyor. Öykülerinin medyanın ilgisini çekmesi uzun sürmez ve yılışık bir televizyon sunucusu Wayne Gale (Robert Downey Jr.) sayesinde kamuoyu da onları izlemeye başlar.

Beyaz alt tabakadan sevgililerin, Amerika boyunca önlerine geleni katlettiği film fazlasıyla şiddet içermesine karşın, bu kışkırtıcı öykü için Stone'u küçümsemek yerine övmek gerek. Tommy Lee Jones'tan (duruma göre yapmacık bir kibarlık takınan hapishane müdürü) Mickey ve Mallory'nin izindeki azimli polis rolündeki Tom Sizemore'a ve başrollerdeki Harrelson, Lewis ve Downey Jr.'a kadar birçok tanınmış oyuncu, bu zeki, stilize ve çarpıcı filme inandıklarına ve saygın kariyerlerinin en iyileri arasında sayılabilecek vurucu bir oyunculukla katıldıklarına göre. **JB**

THE LAST SEDUCTION (1994)
Son Tahrik

ABD (ITC)
110dk, Renkli
Yönetmen: John Dahl
Yapımcı: Jonathan Shestack
Senaryo: Steve Barancik
Görüntü Yönetmeni: Jeff Jur
Müzik: Joseph Vitarelli
Oyuncular: Linda Fiorentino, Peter Berg, Bill Pullman, Michael Raysses, Bill Nunn, Zack Phifer, J.T. Walsh, Brien Varady, Dean Norris, Donna Wilson, Mik Scriba, Erik-Anders Nilsson, Patricia R. Caprio, Herb Mitchell, Renee Rogers

ABD kablolu televizyon şirketi HBO için yapılan; ve şirket, filmi sinemadan önce televizyonda yayınladığı için Akademi Ödülleri için ne yazık ki yarışamayan *The Last Seduction* yönetmen John Dahl'ın kara film türündeki üçüncü ve en iyi çalışması.

Femme fatale Bridget rolündeki Linda Fiorentino perdede ateş saçıyor; onu önce kocasını bir uyuşturu işine girmesi için kafeslerken görürüz, derdi paraları alıp kaçmaktır. Küçük bir kasabaya gider ve kendisine delice aşık olan ve ne tür bir işe bulaştığı hakkında en ufak bir fikri bile olmayan tatlı Mike'ın (Peter Berg) hayatına süzülür. Dahl'ın tutkulu bir cinsellikle kaynayan bu gerilimli hikayesi, Fiorentino kendisine safça inanan erkekleri parmağında oynatıp hiç düşünmeden bir kenara attıkça, acı, buruk ama nefis bir tat bırakıyor. Daha nazik rollerle tanınan Pullman, kötülükte nerdeyse Fiorentino'yla yarışan (Fiorentino'nun erkek hali) bir rolle karşımıza çıkıyor; Berg ise batağa ne kadar saplandığını bir türlü kavrayamayan zavallı adam rolüyle tam not alıyor. Yine de filmin asıl yıldızı, Steve Barancik'in enfes diyaloglarının hakkını veren Fiorentino; karşısına çıkan erkekleriyse, tir tir titreyen sulugözlü kurbanlara çeviriyor. **JB**

PULP FICTION (1994)
Ucuz Roman

Quentin Tarantino'nun, zeki ve eğlenceli bu ikinci uzun metrajlı filmi (*Rezervuar Köpekleri*'nden sonra ve *Jackie Brown*'dan önce), sinema düşkünü ev miskinleri için tam bir cennet! 1994 yapımı film, zamandizinsel ilerleyişı allak bullak edilmiş birbirleriyle ilişkili ve iç içe geçen suç hikayelerinden oluşuyor. *Ucuz Roman*, bu ilginç ve yenilikçi anlatı yapısı bir yana, enerjisinin büyük bölümünü diğer film ve televizyon dizilerinin yansımalarıyla, yönetmenin bu yapımlara yaptığı anıştırmalara borçlu. Bağışlanma ve ikinci şanslar gibi konulara yaptığı tematik dokunuşlara rağmen, filmin gerçek amacı olsa olsa *Forrest Gump*'ın ters yüzüne ulaşmak: "medya fatihi", kaçış meraklısı izleyiciyi öykünün asıl kahramanı yapmak. Kendi sokak ağzıyla ifade edilecek olursa; Tarantino'nun, tüm "gazını" fars benzeri talihsizlikler, uyuşturucu kültürü, bıçkın delikanlı monologları, anal ilişki çağrışımları ve ırk sömürüsü edebıyatından alan "ağır geyik" anlatısı, 14 yaş oğlanlarının (veya hepimizin içindeki 14 yaş oğlanının) erotik rüyalarını andırıyor. Yönetmenin bu çokbilmiş tarza olan hakimiyeti öylesine kuvvetli ve kendinden emin ki bu cüretkar film baştan sona, tüm iniş çıkış ve sürprizleriyle ışıl ışıl parlıyor.

Filmin oyuncularından John Travolta, Samuel L. Jackson, Bruce Willis, Harvey Keitel yüksek voltaj yıldız enerjisi yayarken diğer oyuncular da (Uma Thurman, Ving Rhames, Maria de Medeiros, Tim Roth, Amanda Plummer, Eric Stoltz, Christopher Walken, Steve Buscemi ve Tarantino'nun kendisi gibi) geri kalan dekoru gayet güzel dolduruyor. Tarantino film boyunca (aşırı yüklü ve çirkin bodrum sahnesi ya da bazı ruhsuz aşk sahnelerinde olduğu gibi) nadiren zorlanıyor; ancak söz konusu sahnelerde dahi büyük planı kendini belli ediyor: gerçek yaşam ve gerçek insanları, sanat sinemasından tamamen tahliye etmek ve yerlerine koyduğu sıradan espriler ve kültürel saygı duruşlarıyla izleyicinin varsayılan sinema uzmanlığına son moda bir anıt dikmek. Filmdeki Godard usulü referanslar *Douglas Sirk*'ten *Howard Hawks*'a, *Cumartesi Gecesi Ateşi*'nden *kung-fu*'ya kadar uzanıyor. Ancak kimse *Ucuz Roman*'da bu eski sinema kaynaklarının gücünü bulmayı beklemesin; bu filmde göz alıcı, etkileyici bir yüzeyden başka pek bir şey yok. **JRos**

ABD (Band Apart, Jersey, Miramax)
154dk, Renkli
Yönetmen: Quentin Tarantino
Yapımcı: Lawrence Bender
Senaryo: Quentin Tarantino, Roger Avary
Görüntü Yönetmeni: Andrzej Sekula
Tema Müziği: Dick Dale and his Del-tones, Kool and the Gang, Al Green, Tornadoes, Ricky Nelson, Dusty Springfield, Centurians, Chuck Berry, Urge Overkill, Maria McKee, Revels, Statler Brothers, Lively Ones
Oyuncular: Tim Roth, Amanda Plummer, Laura Lovelace, John Travolta, Samuel L. Jackson, Phil LaMarr, Frank Whaley, Burr Steers, Bruce Willis, Ving Rhames, Paul Calderon, Bronagh Gallagher, Rosanna Arquette, Eric Stoltz, Uma Thurman
Oscar : Quentin Tarantino, Roger Avary (senaryo)
Oscar adaylıkları: Lawrence Bender (film), Quentin Tarantino (yönetmen), John Travolta (erkek oyuncu), Samuel L. Jackson (yardımcı erkek oyuncu), Uma Thurman (yardımcı kadın oyuncu), Sally Menke (kurgu)
Cannes Film Festivali: Quentin Tarantino (Altın Palmiye)

THE SHAWSHANK REDEMPTION (1994)
Esaretin Bedeli

ABD (Castle Rock, Columbia)
142dk, Technicolor
Yönetmen: Frank Darabont
Yapımcı: Niki Marvin
Senaryo: Frank Darabont
Stephen King'in Rita Hayworth and the Shawshank Redemption isimli öyküsünden
Görüntü Yönetmeni: Roger Deakins
Müzik: Doris Fisher, Thomas Newman, Allan Roberts
Oyuncular: Tim Robbins, Morgan Freeman, Bob Gunton, William Sadler, Clancy Brown, Gil Bellows, Mark Rolston, James Whitmore, Jeffrey DeMunn, Larry Brandenburg, Neil Giuntoli, Brian Libby, David Proval, Joseph Ragno, Jude Ciccolella

Korku yazarı Stephen King'in birçok eseri beyazperdeye başarılı bir şekilde aktarıldı (*Misery-Ölüm Kitabı, Carrie-Günah Tohumu* ve *The Shining-Cinnet* dahil olmak üzere) ancak bugüne dek yapılan en iyi uyarlamalar, muhtemelen yazarın *Stand By Me* (*Benimle Kal*) ya da *Esaretin Bedeli*'nin dayandığı, özgün adı *Rita Hayworth and the Shawshank Redemption* olan bu öyküsü gibi, korku türünde olmayan hikayelerinden yapılmıştır.

Genç bankacı Andy Dufresne (Tim Robbins) 1946 yılında, karısı ve karısının aşığını öldürmek suçundan Shawshank Cezaevi'ne gönderilir. Cezaevinde geçirdiği süre boyunca, ağır hapis cezasına çarptırılmış bir başka mahkum olan Red'le (Andy'nin hikayesini izleyiciye anlatan Red'i Morgan Freeman oynuyor) yavaş yavaş dost olur. Andy, 20 yıl boyunca cezaevi sistemini iyice öğrenir ama özgürlüğünü geri istemekten bir an bile vazgeçmez.

Robbins ve Freeman'ın sade ve dokunaklı bir şekilde canlandırdığı, yönetmen Darabont'un güzel senaryolaştırdığı *Esaretin Bedeli*, zengin karakterler barındıran, zeki ve insanı içine alan bir öykü (yönetmen filmin kaynağı olan öyküye bağlı kalmayı tercih etmiş; King'in öyküsüyle film arasındaki tek önemli fark, Red'in öyküde İrlandalı olması). *Esaretin Bedeli*, 1994'teki ilk gösteriminde gişe başarısı sağlayamamış olsa da sinemaseverler arasında ünü kulaktan kulağa yayılmış, zaman içinde hak ettiği şekilde kesinlikle görülmesi gereken filmler arasına girmiştir. **JB**

LES ROSEAUX SAUVAGES (1994)

Fransa (IMA, Alain Sarde, Strand)
110dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: André Téchiné
Yapımcı: Georges Benayoun, Alain Sarde
Senaryo: Olivier Massart, Gilles Taurand, André Téchiné
Görüntü Yönetmeni: Jeanne Lapoirie
Oyuncular: Élodie Bouchez, Gaël Morel, Stéphane Rideau, Frédéric Gorny, Michèle Moretti, Jacques Nolot, Eric Kreikenmayer, Nathalie Vignes, Michel Ruhl, Fatia Maite, Claudine Taulère, Elodie Soulinhac, Dominique Bovard, Monsieur Simonet, Chief Officer Carre

İngilizce adı: *The Wild Reeds*

Andre Téchiné'in bu usta işi 12. uzun metrajlı filmi, 1960'lardan 80'lerin başına dek yaşamış yeniyetmeleri konu alan bir dizi kurmaca Fransız televizyon filminin en iyilerinden biri. Téchiné'nin *Souvenirs d'en France* (1974) filminin bazı yönlerden Bernardo Bertolucci'nin *Il Conformista*'sını (*Konformist*, 1970) hatırlatması gibi, 1962'de Cezayir Savaşı'nın sonlarına doğru güneybatı Fransa'da yaşamakta olan bir grup çocuğun öyküsünü anlattığı bu filmi de, Bertolucci'nin *Prima Della Rivoluzione*'sinin (*Devrimden Önce*, 1964) tadını, şiirselliğini ve hoşluğunu taşıyor. *Ama Les Roseaux sauvages*'ın çok daha olgun ve bilge bir kişinin elinden çıktığı aşikar.

Filmin ana karakteri olan öğrenciler, yatılı bir okulda liseyi bitirmek üzeredir. Bu karakterlerden biri, yakın bir arkadaşına duyduğu homoseksüel arzuyla boğuşan bir çocuk (Gael Morel); diğeri sağ görüşlü, Cezayir milliyetçiliğine karşı, yaşça daha büyük bir başka öğrenci (Frederic Gorny); ötekiyse, öğretmenlerden birinin çocuğu ve homoseksüel çocuğun arkadaşı olan, politik ayrılıklarına rağmen sağ görüşlü öğrenciye aşık olmaktan kendini alıkoyamayan komünist bir kızdır (Élodie Bouchez). Film, izleyicinin bu ve diğer karakterleri eski dostlarmışçasına benimsemesine sebep oluyor, Téchiné'nin pastoral mekanları ele alma biçimiyse, en az filmin geçtiği dönemi tasvir edişi kadar başarılı. *Les Roseaux sauvages*, Fransa'nın Oscar'ı sayılan César ödüllerinde, en iyi film, yönetmen, senaryo ve "yeni keşif" (Bouchez için) dallarında ödül aldı. **JRos**

CHONG QING SEN LIN (1994)
Chungking Ekspresi

Hong Kong (Jet Tone)
97dk, Renkli
Dili: Kantonez / Mandarin
Yönetmen: Wong Kar-wai
Yapımcı: Yi-kan Chan
Senaryo: Wong Kar-wai
Görüntü Yönetmeni: Christopher Doyle, Wai Keung Lau
Müzik: Frankie Chan, Roel A. García
Oyuncular: Brigitte Lin, Tony Leung Chiu Wai, Faye Wong, Takeshi Kaneshiro, Valerie Chow, Chen Jinquan, Huang Zhiming, Liang Zhen, Zuo Songshen

İngilizce adı: *Chungking Express*

Wong Kar-Wai'nin senaryosuz çalışmayı tercih etmesi, filmlerine çarpık bir ritim veriyor. Ortaya çıkan sonuçların, zorlayıcı olduğu kadar güzel ve dokunaklı olmasıysa, çalışma arkadaşlarını seçimindeki doğruluğun ve onlara duyduğu güvenin kanıtı olarak karşımıza çıkıyor. *Chungking Ekspresi*, Hong Kong'un kalabalık şehir merkezinde geçen iki aşk hikayesi anlatıyor; alışılmadık ve birbiriyle pek de bağlantılı olmayan hikayelerin ikisinde de yalnız bir polis memuru var.

Hikayelerin ilkinde, genç dedektif Takeshi Kaneshiro, bir kutu ananas konservesinin son kullanma tarihi geçmeden, yeni bir kız arkadaş bulmaya ant içer. Brigitte Chin-hsia Lin'le karşılaştığında ise bu görevde başarıya ulaştığını sanır, oysa ki Lin (Kaneshiro bilmese de), bir parti kayıp malın peşindeki bir uyuşturucu taciridir. Yönetmen aniden vites değiştirir ve ketum polis memuru Tony Leung'un hikayesine geçeriz; çetin ceviz polis memuru sürekli gittiği büfedeki tezgahtar kız Faye Wong'un ilgisini çekmektedir. Leung'un görünürdeki ilgisizliği Wong'u çileden çıkarır; genç kadın, Leung'a olan hislerini adamın dairesine gizlice girip, temizleyip, yeniden dekore ederek, her ne kadar uzak görünse de onun hayatında var olma ihtimalini yaşayıp, benliğini özümsemeye çalışarak dışa vurur.

İki hikaye de, garip bir şekilde çekici olduğu kadar komik. Ancak *Chungking Ekspresi*'nin asıl yıldızı, oyuncular ya da hikaye değil, bunların sunulma biçimi. Ekibinin değişmez üyelerinden yeteneklı görüntü yönetmeni Christopher Doyle'la çalışan Wong Kar-Wai, diğer yönetmenlerin senaryoyla oynadığı gibi, film emülsiyonu ve çekim hızıyla oynayarak, Hong Kong'u, turuncu neon ışıkları ve bağlantısız, bozulmuş imgelerden oluşan bir bulanıklığa dönüştürüyor. İşin içine, Wong Kar-Wai'nin şarkıların (*Chungking Ekspresi* örneğinde, Mamas and the Papas grubunun filme tuhaf, aykırı kaçan "California Dreamin" şarkısının) gücünü çok iyi anladığı gerçeği de eklenince, yeni nesil Hong Kong sinemacıları arasında, pop kültürü daha iyi tanıyan put kırıcılardan biri olarak yerini almış oluyor. Yönetmenin diğer filmleri izleyicide daha duygusal tepkiler uyandırsa da *Chungking Ekspresi*, masumiyet, canlılık ve ifade özgürlüğüyle sivriliyor; ve biçimin içeriğe karşı kazandığı zaferle, günümüz Hong Kong'unun kalbindeki pisliğe ve kaosa can veriyor. **JKI**

ABD (Superior)
119dk, Renkli
Yönetmen: Terry Zwigoff
Yapımcı: David Lynch, Lynn O'Donnell, Terry Zwigoff
Görüntü Yönetmeni: Maryse Alberti
Müzik: David Boeddinghaus
Oyuncular: Robert Crumb, Aline Kominsky, Charles Crumb, Maxon Crumb, Robert Hughes, Martin Muller, Don Donahue, Dana Crumb, Trina Robbins, Spain Rodriguez, Deirdre English, Peggy Orenstein, Beatrice Crumb, Kathy Goodell, Dian Hanson

CRUMB (1994)

Yeraltı çizgi roman sanatçısı R. Crumb'ın çalışmalarını bilenler, birkaç tahtasının eksik olduğunu tahmin edebilir; ve gerçekten de haklı çıkabilirler. Oysa ki Terry Zwigoff'un, Crumb'ın hayatını anlatan bu hüzünlü ve büyüleyici belgeselinin en büyük keşiflerinden biri, R. Crumb'ın, hepsi de beklenmedik yetenek ve yaratıcılık sahibi olan ancak bu yaratıcılık gücünü birbirinden son derece farklı hal ve dışavurumlara akıtan üç kardeşten en az acayibi, ve en iyi uyum göstereni olması. Kardeşlerden biri, zamanının çoğunu San Francisco sokaklarında meditasyon yaparak geçiriyor. Diğeriyse, evinde annesiyle gizlenerek klinik depresyon ve delilikle mücadele eden bir münzevi. Bu iki kardeş de en az R. Crumb kadar sanata yatkın ve yetenekli; ve filmin büyük kısmı, paylaştıkları görece sıradan çocukluk evresinin üç kardeşi nasıl farklı yönlere itmiş olduğunu gözler önüne seriyor.

Crumb'ın süresinin büyük kısmı, doğal olarak, R. Crumb'ın 1960'ların sonunda, Amerikan Haight-Ashbury hippiliğinin doruk noktasına ulaştığı günlerde, bir yeraltı çizgi roman ikonu olarak yükselişinin izini sürmeye ayrılmış. Zwigoff bir dizi aydınlatıcı ve şaşırtıcı derecede dürüst röportaj sayesinde, Crumb'ın nasıl her konuda içten bir muhalif olduğunu gösteriyor. R. Crumb, sanatın (ve nezaketin) görüntüde serbest (ama çileden çıkarıcı derecede politik açıdan doğru) yasalarına karşıt, Amerikan kültürünün kontrolünün henüz büyük şirketlerin tekeline geçmediği zamanlardan kalma caz, usul ve biçemlere bağlı bir muhalif. *Crumb*, pasif direniş biçiminin (çizgi romanlar) ironik şekilde bir yeraltı ikonuna dönüştürmüş olduğu gerçek bir isyankar.

Crumb, kendisi de eski dönem caz kültürü ve yeraltı çizgı roman fanatiği olan ve sonunda belgesel yönetmeni olarak kazandığı başarıyı (bir başka eski caz fanatiği olan Daniel Clowes'un çizgı romanına dayanan), *Ghost World*'le (*Hayalet Dünya*) kurmaca filme tercüme eden Zwigoff'tan ümit verici bir ilk film. Crumb'ın, R. Crumb hakkında olduğu kadar Zwigoff gibi eksantriklerin yaşam biçimi ve tavırlarına dair de söyleyecek çok sözü var. Zwigoff'un, emekliliğinin arifesinde bitap düşmüş Crumb'ı resmedişi; 1960'ların yeraltı çizgi roman dünyasına dair (ve bazı yönlerden, o dönemin doğal bir ürünü olan) paha biçilmez bir belge. **JKl**

SÁTÁNTANGÓ (1994)
Şeytan Tangosu

Birçok açıdan 1990'ların en etkileyici filmlerinden biri olan bu 7 saatlik pejmürde kara mizah örneğine karşı nasıl adil olunabilir ki? Macar yönetmen Béla Tarr ve László Krasznahorkai'nin, 1985'te yazdığı romanından uyarladığı, birbirini izleyen yağmurlu iki sonbahar gününde geçen (farklı karakterlerin bakış açılarından aynı olaylar baştan aktarılır) *Şeytan Tangosu*, batmakta olan kolektif bir çiftliğin düşleri, birbirlerinin ardından çevirdikleri dolaplar ve ihanetleri üzerine acımasız bir taşlama. Romanın biçimi tango adımlarından etkilenerek kurulmuş (altı öne altı geriye); filmin üstüste binen zaman yapısı, 12 bölümü ve göze çarpan koreografisiyle geniş planları (daha çok John Cassavetes'in serasında yetişmiş tinsellikten yoksun bir Andrey Tarkovski'yi çağrıştırıyor) ve kamera hareketleri de bu fikri yansıtıyor. Her bölüm, doğrudan romandan alınmış, karakterler ve onların dünyaları üzerine şiirsel ve etkileyici sözlerle yorum yapan bir dış ses anlatımıyla, vurucu bir biçimde bitiyor. Karakterleriyle hem zamanı hem de mekanı bol bol paylaştığımız *Şeytan Tangosu*'nun genelde bıraktığı etki her planın hem anlatısal hem de ahlaki bir ağırlığı olması: upuzun tasvirler boyunca bu insanlarla o kadar dolarız ki onlar kadar iğrenç olan bizler de ister istemez onların çeşitli kumpaslarına derinden bulaştığımızı hatta bizzat ortak olduğumuzu hissederiz. Filmdeki sıradışı bölümlerden biri de (ki bunlardan çok var) alkolden kafası bulanıklaşmış yaşlı bir doktorun tam bir saat boyunca ve çoğunlukla yalnızken yaptığı hareketlerin çizelgesinin çıkartıldığı, izleyiciyi perdeye çivileyen dahiyane bir sahne; kilolu bir adamın bilincini kaybedecek kadar içmesi için ne kadar çaba göstermesi gerektiğini ayrıntılarıyla eğlenceli bir biçimde çiziyor. Bir başka bölümde kediye yapılan görünürdeki işkencenin, neredeyse hiç durmadan yağan yağmur gibi ustaca bir film hilesi olduğunu belirtmek gerek; tüm amansız gerçekçiliğine karşın, Tarr film hilelerinde de usta.

Öykü komünizmin çöküşü üzerine dolaylı bir yorum gibi gözükse de kapitalizmin sıradaki çirkeflikleri üzerine de bir o kadar söyleyecek sözü var; Tarr'ın da belirttiği gibi polis her yerde polistir, tıpkı insan doğası gibi. Başarılı bir yapısı olan bu öykü dünyanın bugünkü halinden daha azını anlatmıyor; 431 dakika da Tarr'ın söyleyecek çok sözü olduğundan değil, bunları dolaysız söylemek istediğinden gerekli. **JRos**

Macaristan / Almanya / İsviçre
(Mafilm, Vega Film, Von Vietinghoff)
450dk, SB

Dili: Macarca

Yönetmen: Béla Tarr

Yapımcı: György Fehér, Ruth Waldburger, Joachim von Vietinghoff

Senaryo: Béla Tarr
László Krasznahorkai'nin romanından

Görüntü Yönetmeni: Gábor Medvigy

Müzik: Mihály Vig

Oyuncular: Mihály Vig, Putyi Horváth, László Lugossy, Éva Almássy Albert, János Derzsi, Irén Szajki, Alfréd Járai, Miklós Székely B., Erzsébet Gaál, Erika Bók

Uluslararası Berlin Film Festivali: Béla Tarr (Caligari Film Ödülü)

ZIRE DARAKHATAN ZEYTON (1994)
Zeytin Ağaçları Altında

Fransa / İran (Abbas Kiarostami, CiBy 2000, Farabi, Miramax)
103dk, Renkli
Dili: Farsça
Yönetmen: Abbas Kiarostami
Yapımcı: Abbas Kiarostami
Senaryo: Abbas Kiarostami
Görüntü Yönetmeni: Hossein Djafarian, Farhad Saba
Oyuncular: Mohamad Ali Keshavarz, Farhad Kheradmand, Zarifeh Shiva, Hossein Rezai, Tahereh Ladanian, Hocine Redai, Zahra Nourouzi, Nasret Betri, Azim Aziz Nia, Astadouli Babani, N. Boursadiki, Kheda Barech Defai, Ali Ahmed Poor, Babek Ahmed Poor, Mahbanou Darabi
Cannes Film Festivali: Abbas Kiarostami (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Through the Olive Trees*

Film yapma sürecinin sıradan insanlar arasındaki toplumsal yeri, Abbas Kiarostami'nin *Nema-ye Nazdik* (*Yakın Plan*, 1990), *Zendegi va digar hich* (*Ve Yaşam Sürüyor*, 1991) filmlerinde olduğu gibi, *Zeytin Ağaçları Altında* adlı bu eğlenceli ve zaman zaman büyüleyici filminde de çok önemli yer tutuyor.

Zeytin Ağaçları Altında, Kuzey İran'ın dağlık bölgelerinde yaşayan fakir bir öğrencinin maceralarını anlatan *Arkadaşımın Evi Nerede?* (*Khane-ye doust kodjast*, 1987) ile başlayan isimsiz bir üçlemeyi tamamlıyor. Üçlemenin ikinci filmi olan *Ve Yaşam Sürüyor* ise Kiarostami ve oğlunun, yakın zamanlarda yaşanan depremden sonra, ilk filmdeki çocuk oyuncuların akıbetini araştırmak için bölgeye dönüşlerini kurmaca olarak yeniden yaratıyor. *Zeytin Ağaçları Altında*, bir filmin yapım sürecini konu alan; ve daha çok, kendisiyle konuşmaya bile tenezzül etmeyen bir kadın oyuncuya kur yapan genç bir oyuncunun ısrarlı çabalarını vurgulayan bir komedi. Üçlemedeki her filmde, Kiarostami'nin sonraki yapıtı *Ta'm e guilass*'ında (*Kirazın Tadı*, 1997) olduğu gibi, karakterlerle ilgili bazı bilgiler, bilinçli bir şekilde karanlıkta bırakılarak izleyici boşlukları doldurmaya; ve *Zeytin Ağaçları Altında* filminde olduğu gibi, gizemli olduğu kadar güzel, belirsiz bir son kurmaya davet ediliyor. *Zeytin Ağaçları Altında*, önceki iki filmi görenler için bazı detayları zenginleştiriyor: örneğin *Ve Yaşam Sürüyor*'da bir türlü bulunamayan çocuk oyuncular bu filmde bir mekana saksı taşıyan set işçileri olarak ortaya çıkıyorlar. Ancak *Zeytin Ağaçları Altında*, Kiarostami'nin (ki kendisi yaşayan en büyük yönetmenlerden, İran'ınsa kesinlikle en büyük yönetmeni) eserlerine yabancı olan izleyiciler için de mükemmel bir başlangıç, üstelik dünyadaki birçok izleyici için de aynı görevi görmüş (tabii ABD hariç; filmin dağıtıcısı Miramax filmi diri diri gömmek için almış olacak ki *Zeytin Ağaçları Altında*, Kiarostami'nin yeni filmlerinden ABD'de en zor bulunanı). *Zeytin Ağaçları Altında*, Kiarostami'nin ilk Avrupa ortak yapımı ve ilk kez bir filminde profesyonel bir oyuncuyla çalışıyor: yönetmen rolündeki Mohammad-Ali Keshavarz. Tamamı dış mekanlarda çekilmiş olan film, Kiarostami'nin bir manzara ustası olarak yeteneklerini sergilemesi açısından özellikle etkili; yönetmenin dağlık bölgede ilerleyen arabalardaki konuşmaları, geçtikleri yolun üstündeki insanlar ve tüm diğer manzaralarla birbirinden güzel yollarla iç içe geçirmesi, tam anlamıyla nefes kesici. **JRos**

HEAVENLY CREATURES (1994)
Cennet Yaratıkları

Gerçek olaylara dayanan trajik öykülere el atan yönetmenler, çoğu zaman, kendilerini iç bayıltıcı saygı duruşları yapmak ya da samimiyetin dozunu kaçırmaktan alıkoyamazlar. Oysa ki şimdilerde *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesiyle tanınan Peter Jackson için aynı şeyi söylemek mümkün değil; Jackson, henüz ilk filmlerinden olan *Cennet Yaratıkları*'nda, iyiyle kötü, masumiyetle günah ve komediyle dram arasındaki çizgileri iyiden iyiye belirsizleştirmeyi başarmış. 1952 yılında geçen *Cennet Yaratıkları*, Yeni Zelandalı iki genç kız, Pauline Parker ve Juliet Hulme'un birbirlerinden ayrılmamak için Pauline'in annesini (filmde öngörülü bir şekilde Mrs. Rieper-Bn. Hasat olarak adlandırılmış) öldürdükleri suçlamasıyla yargılandıkları bir cinayet davasının, perdeye son derece serbest bir yorumla aktarımı.

Dokunaklı olduğu kadar muzip bir şekilde ilerleyen film, kızların hikayesini, topluma uyumsuz iki kitap kurdu arasındaki, zıvanadan çıkan ergenlik sevgisine dair bir mesel gibi anlatıyor. İngiltere'den gelen, umursamaz ailesinden dertli, çok bilmiş, zavallı zengin kızı Juliet (ilk sinema filminde oynayan Kate Winslet), çok geçmeden utangaç, paspal ama zeki Pauline'le (Melanie Lynskey) kaynaşır. Aileleri arkadaşlıklarının homo-erotik yoğunluğundan tedirgin olup kızları birbirinden ayırmaya çalıştıkça, kendilerini günlüklerinde gelişen, intikamcı prens ve prenseslerle dolu zengin hayal dünyalarına daha da kaptırırlar.

Jackson'ın tedirgin edici yakın planları; Lynskey'nin ergenlik bunalımını (ümit veren bu oyuncuya ne oldu?), Winslet'in ihtiraslı karizmasıyla, dudaklarının kıvrımının, tahakküm eden kadından şefkat dileyen terk edilmiş çocuğa dönüştüğü anla dengeliyor. Bu sert ama inanılmaz derecede sempatik film; lezbiyen gençlik-isterisi eleştirisi yapmaktansa, 1950'lerde cinselliğin her türlüsüne karşı olan yetişkin burjuva isterisini suçluyor. Jackson, filmi çekmeye başladığında bundan habersizdi ama cezaevinden salıverilmesinin ardından İngiltere'ye gidip sırra kadem basan Juliet, yıllar sonra en çok satan kitaplar listesinde yer alan birçok polisiye romanının yazarı Anne Perry olarak yeni bir kimlikle ortaya çıkmıştır. **ET**

Britanya / Almanya / Yeni Zelanda (Fontana, Miramax , N.Z. F.C , Senator, WingNut)

99dk, Eastmancolor

Yönetmen: Peter Jackson

Yapımcı: Jim Booth

Senaryo: Frances Walsh, Peter Jackson

Görüntü Yönetmeni: Alun Bollinger

Müzik: Peter Dasent

Oyuncular: Melanie Lynskey, Kate Winslet, Sarah Peirse, Diana Kent, Clive Merrison, Simon O'Connor, Jed Brophy, Peter Elliott, Gilbert Goldie, Geoffrey Heath, Kirsti Ferry, Ben Skjellerup, Darien Takle, Elizabeth Moody, Liz Mullane

Oscar adaylıkları: Frances Walsh, Peter Jackson (senaryo)

Venedik Film Festivali: Peter Jackson (Gümüş Aslan)

CARO DIARIO (1994)
Sevgili Günlüğüm

İtalya / Fransa (Banfilm, La Sept, Canal+, Rai Uno, Sacher)
100dk, Technicolor
Dili: İtalyanca / İngilizce / Mandarin
Yönetmen: Nanni Moretti
Yapımcı: Nella Banfi, Angelo Barbagallo, Nanni Moretti
Senaryo: Nanni Moretti
Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Lanci
Müzik: Nicola Piovani, Keith Jarrett, Angélique Kıdjo
Oyuncular: Nanni Moretti, Giovanna Bozzolo, Sebastiano Nardone, Antonio Petrocelli, Giulio Base, Italo Spinelli, Carlo Mazzacurati, Jennifer Beals, Alexandre Rockwell, Renato Carpentieri, Raffaella Lebboroni, Marco Paolini, Claudia Della Seta, Lorenzo Alessandri, Antonio Neiwiller
Cannes Film Festivali: Nanni Moretti (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *Dear Diary*

Nanni Moretti'ye "İtalyan Woody Allen'ı" sıfatı yakıştırılmıştır; ne var ki bu haksız bir biçimde yetersiz bir tanım. Yönetmen, *Sevgili Günlüğüm* adlı filmiyle "günlük filmleri" türüne el atıyor. Ama *Sevgili Günlüğüm*, kendiliğinden gelişen, cinéma vérité usulü bir film değil; filmde gördüğümüz her şey dikkatlice senaryolaştırılmış ve planlanmış. Film, üç bölümden oluşuyor. İlk ve en iyi bölüm, Moretti'nin gündelik gezilerine tanık olduğumuz "Vespamda". Filmin ikinci ve en komik bölümü "Adalar"da, Moretti ve bir arkadaşı, çalışabilmek için, bulunması hiç kolay olmayan sessiz bir ada ararlar. Üçüncü bölüm "Doktorlar", Moretti'nin kanserle mücadelesi, ciddi ve unutulmaz bir şekilde perdeye aktarılır.

Sevgili Günlüğüm, konudan muhteşem biçimde sapmalar, derin düşünceler ve başka filmlere göndermelerle dolu bir film. Kişisel film yapma denemeleri zaman zaman, narsistik ve iç bayıcıdır; ancak *Sevgili Günlüğüm*'de böyle bir şey söz konusu değil. Acındırma ve kolay etkileme yollarına duyduğu nefret, Moretti'nin çok işine yaramış. Filmde geçen her şey, kemoterapiden tutun da Pasolini'nin öldürüldüğü yere yapılan ziyarete kadar her şey son derece basit ve açık bir şekilde sunulmuş. *Sevgili Günlüğüm*; yolculuk, dans etmek, düşünmek, hastalanmak, bir bardak su içmek gibi hayatın gündelik deneyimlerine dair şahane bir film. Çok az film, bu fani dünyada yaşamanın ne demek olduğunu, bu denli sevinç dolu ve ayakları yere basan bir şekilde anlatmayı başarabilir. **AM**

MURIEL'S WEDDING (1994)
Evlilik Rüyası/Muhteşem Evlilik

Avustralya / Fransa
106dk, Renkli
Dili: İngilizce
Yönetmen: P.J. Hogan
Yapımcı: Lynda House, Jocelyn Moorhouse, Michael D. Aglion, Tony Mahood
Senaryo: P.J. Hogan
Görüntü Yönetmeni: Martin McGrath
Müzik: Peter Best
Oyuncular: Toni Collette, Rachel Griffiths, Sophie Lee, Rosalind Hammond, Belinda Jarrett, Pippa Grandison, Bill Hunter, Jeanie Drynan, Daniel Wyllie, Gabby Millgate, Gennie Nevinson, Matt Day, Chris Haywood, Daniel Lapaine

İlk bakışta umutsuzca evlenmek isteyen şişman bir kız hakkında küçük, saçma, romantik bir Avustralya komedisi gibi görünen *Evlilik Rüyası*, bir tür kült klasiğine dönüştü. Film, ayrıca romantik komedi aleminde muhtemelen aynı kuşaktaki diğer tüm filmlerden çok daha fazla dalgalanmaya yol açtı. Seyirci, Rachel Griffiths ve Toni Colette'in perdede birlikte göründüğü an, aşırı duygusal ve tatlı vasat bir romantik macerayla karşı karşıya olmadığını anladı (İkisi de daha sonra Oscar'a aday gösterildi). Colette, Porpoise Spit'li (Avustralya) hantal ve aşırı kilolu Muriel Hislop karakterini oynamıyor, yaşıyor. Muriel, beyaz gelinlikler içinde evlenmeyi öylesine çok ister ki romantizmi ve sonrasında mutlu olmayı umursamaksızın her şeyi göze alır. Eski arkadaşı Rhonda'yla (Rachel Griffiths) karşılaşan Muriel, adını değiştirip aşk dünyasında kendi ayakları üstünde durmayı öğrenerek değişmeye başlar. Ancak her şey mutlu sonla bitmez; Güney Afrikalı kaba saba bir yüzücü olan talibin sadece Avustralya pasaportunun peşinde olduğu ortaya çıkar. Senarist-yönetmen P.J. Hogan'ın temelde bir kızın hayal dünyasına beklenmedik biçimde acı öğeler katması, bu komedi filmini benzersiz ve unutulmaz kılıyor: genç kızlık heveslerini uğursuz ve kıyametimsi bir duyguyla dengelemeyi çok az film başarmıştır. Griffiths ve Colette'in düetinin, neden böylesine çığır açıcı düzeyde olduğunu anlamak, filmin gösterime girmesinden yıllar sonra bile zor değil. Hogan, sonra romantizmin canevine duyduğu aşktan yararlanarak Julia Roberts'ın büyük bir başarı kazandığı *My Best Friend's Wedding*'i (*En İyi Arkadaşım Evleniyor*) yaptı. **KK**

RIGET (1994)
Krallık

Danimarka / Fransa / Almanya / İsveç (Coproduction, DR, Greco, MEDIA, NOS, Nordic Film & TV, SVT, TV Collab. Fund, WDR, Zentropa, arte)

280dk, Renkli

Dili: Danimarkaca / İsveçce

Yönetmen: Morten Arnfred, Lars von Trier

Yapımcı: Sven Abrahamsen, Philippe Bober, Peter Aalbæk Jensen, Ole Reim, Ib Tardini

Senaryo: Tomas Gíslason, Lars von Trier, Niels Vørsel

Görüntü Yönetmeni: Eric Kress

Müzik: Joachim Holbek

Oyuncular: Ernst-Hugo Järegård, Kirsten Rolffes, Holger Juul Hansen, Søren Pilmark, Ghita Nørby, Jens Okking, Otto Brandenburg, Annevig Schelde Ebbe, Baard Owe, Birgitte Raaberg, Peter Mygind, Vita Jensen, Morten Rotne Leffers, Solbjørg Højfeldt, Udo Kier

İngilizce adı: *The Kingdom*

Tıbbi bir korku destanı olan *Krallık*, gerçekte dört bölümlük bir televizyon dizisiydi. Sinema gösterimleri için bölünüp birleştirilen bu ilk iki parça son derece tahrik edici "Devam Edecek" yazısıyla biterek, eşit derecede belirsiz bir biçimde sonlanan *Krallık 2* (1997) için uygun ortamı hazırlıyor. İntihal suçlamaları yüzünden sürgünde olan İsveçli ukala nöroşirurjist Dr. Stig Helmer'in (Ernst-Hugo Järegrd) başı, Kopenhag'ın, adı kendini belli eden hastanesi Krallık'ta da derttedir; yaptığı özensiz beyin ameliyatları küçük Mona'yı (Laura Christensen) embesile çevirmiştir. Helmer'in Danimarkalı baş belalarıysa sahte-hasta, spiritüalist Bayan Drusse (Kirsten Rolffes), hastanenin kibirli yöneticisi Moesgaard (Holger Juul Hansen) ve Ahbap Çavuş kılıklı stajyer Hook'tur (Troels Lyby).

Bn. Drusse hastaneye sızıp, 1919 yılında cinayete kurban gitmiş küçük bir kız olan Mary'nin hayaletinin peşine düşebilmek için hasta numarası yapar. Şen şakrak Moesgaard'ın, tüm personelin hep beraber şarkılar söylemesi ve hastalara daha nazik davranmaları gibi esaslar içeren "Sabah Havası Operasyonu" programı, Helmer'i küplere bindirir. Moesgaard'ın oğlu stajyer doktor Mogge'yse (Peter Mygind), aşkının bir nişanı olarak hoşlandığı doktora verdiği kopmuş kafa kaybolduğu için telaştadır. Şantaj yapmak üzere, yapılan tüm tıbbi hataların dosyasını tutmakta olan Hook'sa, fotoğraflarından Udo Kier olduğu belli olan kayıp sevgilisi Agge'nin doğaüstü bir şekilde hamile bıraktığı doktor Judith'e (Birgitte Raaberg) aşık olmuştur. Filmde ayrıca, bir kara büyü laneti ve hastalıklı bir karaciğeri ele geçirmek için kendi vücuduna taktıran bir doktor yer alır.

Krallık'ın sade ama göz kamaştırıcı doğaüstü tezahürleri gerçekten garip ve bazen de sihirli: Mary'nin asansör boşluğundaki buğulu hayaleti; suyun, temellerini çürüttüğü binadaki küçük bir sarsıntı (Helmer, Danimarka'nın "tebeşir ve sudan" ibaret olduğu düşüncesindedir); Bn. Drusse'la, titreşen floresanslar aracılığıyla iletişim kuran vücutsuz bir ruh; sürücüsü olmayan bir ambulanstan selam çakan kanlı bir el. Von Trier (yönetmen koltuğunu paylaştığı Morten Arnfred ve uzun zamandır birlikte çalıştığı, Mark Frost rolünü paylaşan Niels Vørsel'le birlikte) tüm film boyunca, eski filmlerinin kendine has görüntüsü (rahatsızlık ve hoşnutsuzluk salgılayan pas rengi filtreler, bol bol su, kısılmış ya da kahverengi tonlarına bürünmüş renkler) ve 90'ların ironi yüklü dizilerine has sahte belgesel estetiğini harmanlıyor: tedirgin edici el kamerası çekimleri, özellikle kaba tutulmuş kurgu, yergi ve sapkınlık, iç içe örülen yan öyküler, akılda kalan replikler ("Danimarka pisliği!"), takıntılı karakterler ve hiç beklenmedik gelişmeler. **KN**

Avustralya / ABD (Kennedy Miller, Universal)
89dk, Renkli

Yönetmen: Chris Noonan

Yapımcı: Bill Miller, George Miller, Doug Mitchell

Senaryo: George Miller, Chris Noonan
Dick King-Smith'in The Sheep-Pig isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Andrew Lesnie

Müzik: Nigel Westlake

Oyuncular: Christine Cavanaugh, Miriam Margolyes, Danny Mann, Hugo Weaving, Miriam Flynn, Russi Taylor, Evelyn Krape, Michael Edward-Stevens, Charles Bartlett, Paul Livingston, Roscoe Lee Browne, James Cromwell, Magda Szubanski, Zoe Burton, Paul Goddard

Oscar: Scott E. Anderson, Charles Gibson, Neal Scanlan, John Cox (görsel efekt)

Oscar adaylıkları: George Miller, Doug Mitchell, Bill Miller (film), Chris Noonan (yönetmen), George Miller, Chris Noonan (senaryo), James Cromwell (yardımcı erkek oyuncu), Roger Ford, Kerrie Brown (sanat yönetmeni), Marcus D'Arcy, Jay Friedkin (kurgu)

BABE (1995)
Cesur Domuz Bebe

"Tamamdır domuz." Bir film eleştirmeni tarafından "Konuşan domuzcuk filmlerinin *Yurttaş Kane*'i" olarak tanımlanan, şampiyon bir koyun çobanı olan domuzun neşe dolu hikayesini anlatan *Babe*, en umarsız etoburlara bile, vejetaryen olmayı ciddi ciddi gözden geçirten bir film. *Babe*, yolu, üretme çiftliğinden kendisiyle sevgi dolu bir yakınlık kuran sessiz ve eksantrik Çiftçi Hoggett'ın (James Cromwell) koyun ağılına uzanan masum, dayanılmaz bir domuz yavrusudur. Çiftçinin tombul, pembe yanaklı karısı (Magda Szubanski) domuzcuğu duygusuz bir şekilde, Noel rostosu olarak görür. Ama Babe'in, yazgısını yeniden şekillendirecek ve çiftlikteki her canlıyı etkileyecek "önyargısız bir yüreği", hiç şaşmaz nezaketi, meraklılığı ve cesareti vardır.

Filmin yapımcısı ve yazarlarından George Miller'ın (doktor, vejetaryen, *Mad Max* üçlemesini yaratan ve yöneten), İngiliz yazar, öğretmen ve eski çiftçi Dick King-Smith'in yazdığı büyüleyici çocuk kitabı The Sheep-Pig'e (Çoban Domuzu) hayran kalmasından filmi çekmeye başlamasına dek tam on yıl geçmiş. Miller bu süre boyunca teknolojinin gelişmesini beklemiş. Ta ki *Babe*'in alameti farikası olan peruk benzeri, siyah çelenkçiğiyle süslenmiş bir grup domuz yavrusunu da içeren gerçek hayvanlarla tekinsiz animatronik dublörlerini sorunsuz bir şekilde bir araya getirilebilene kadar. Babe rolündeki Christine Cavanaugh ve Hoggett'in çoban köpekleri rolündeki Miriam Margolyes'le Hugo Weaving'in inandırıcı dublajları, antropomorfik eğlencenin yeni standartlarını belirledi. Filmin hemen ilk anlarında, hayvanların konuşuyor olduğu yanılsaması insanı esir alıyor ve hayvanların cömertlikten fedakârlığa, nevrozdan hiddete, burnu büyüklüğe, hatta kanunsuzluğa uzanan insansı davranışlarını inanılır kılıyor.

Uzun süredir Miller'la çalışan Chris Noonan, ilk uzun metraj yönetmenliğini, zeki buluşlar, zevkli bir tempo, Charles Camille Saint-Saens'ın "Hayvanlar Karnavalı"ndan seçilen müziğin duygulandırıcı kullanımı ve dört ayaklı, tüylü arkadaşının koreografisini çılgıncasına komik ve heyecan verici efektlerle yaparken ortaya koyduğu Aziz Francis dinginliğiyle gerçekleştiriyor. Roscoe Lee Browne'la şarkı söyleyen farelerden oluşan şapşal bir koronun anlattığı öykü, dokunaklı yalınlığıyla çocukları büyülediği kadar büyükleri de etkiliyor. Film boyunca George Orwell'ın *Hayvanlar Çiftliği*'nin yankıları ve yansımalarına rastlansa da eserin asıl yapısı, hak ettiği ilgiyi görmeyen devam filmi *Babe: Pig In The City*'de (*Babe Şehirde*) kendini daha çok hissettiriyor. **AE**

DESERET (1995)

Yönetmen: James Benning
Yapımcı: James Benning
Senaryo: James Benning
Görüntü Yönetmeni: James Benning
Oyuncular: Fred Gardner (anlatıcı)

Deneysel-yapısalcı yönetmen James Benning'in (*One Way Boogie Woogie*-1977, *Landscape Suicide*-1986, *North on Evers*-1992) daha çok bilinen işlerinden *Deseret*, 1996 yılındaki Sundance festivalinde yapılan ilk gösteriminin ardından büyük başarı kazandı. Filmin adı Mormonlar'ın sonradan Utah adını alacak olan yerleşim bölgelerinin, eyalet olarak kabul edilmesi için yaptıkları başvuruda önermiş oldukları isimden geliyor. Film, 1852'den 1991'e uzanan 92 adet New York Times makalesini, bölgede çekilmiş birbirinden etkileyici durağan görüntülerle birleştiriyor.

Yılın değişik zamanlarında 16mm kamerasıyla görüntüler kaydeden Benning, 18 ay süren bu çalışmanın ardından elindeki malzemeyi dakikada 92 görüntüye indirip, her görüntü parçasını New York Times makalelerinden alınmış 92 cümleyle "uyuşacak" şekilde yeniden düzenlemiş. İmge ve metin arasında gizemli bir ilişki yaratan *Deseret*, izleyiciyi kendi bağlantılarını kurması için serbest bırakıyor ve ses bandının sağladığı yoğun bilgi akışını coğrafyanın durağan güzelliğiyle dengeliyor: Çöller, karla kaplı vadiler, ıssız patikalar, çiçek açan ağaçlar, mezarlıklar, yıkıntılar, tekinsiz kayalıklar, ilk yerleşimcilerden kalan boş evler, hiçbir yere gitmiyormuş gibi görünen yollar. İnsan şekli birkaç istisna dışında, karenin dışında bırakılmış; ama izleyici, görüntüleri birleştiren yönetmenin varlığının ve hissinin belli belirsiz farkında.

Metin, Utah'ın ilk yerleşim zamanlarından, anlaşmazlık, katliam ve intikama, Kızılderililerin tecridine, bölgenin eyalet oluşuna, Mormon kilisesinin zengin, muhafazakar bir şirket haline dönüşmesine ve toprakların nükleer deneme alanı olarak kullanılmasına dek uzanan çalkantılı gelişim sürecini hatırlatıyor. Gazete makalelerinin yüzyıl başına ulaşmasıyla beraber görüntülerin siyah-beyazdan renkliye döndüğü muazzam anın dışında ses ve görüntüler tam bir denge içinde, New York Times'ın "Doğu Yakası" üslubunun, aslında bölgede yaşanmış dramı nasıl görmezden geldiğini vurgulayan bir şekilde kullanılmış. Coğrafya resmi tarihin yazdıklarına direniyor ama izlerinden kurtulamıyor. Benning'in görüntüleri hiç bu kadar güzel, bu kadar kuvvetli, bu kadar hüzünlü olmamıştı. Görüntülerin durağan gibi görünen yüzeyleri, aslında nice fırtınanın üstünü örtüyor ama duygular açık denize çıkmıyor. **BR**

BRAVEHEART (1995)
Cesuryürek

ABD (Fox, B.H. Finance, Icon, Paramount, Ladd) 177dk, Renkli
Dili: İngilizce / Fransızca / Latince
Yönetmen: Mel Gibson
Yapımcı: Bruce Davey, Mel Gibson, Alan Ladd Jr.
Senaryo: Randall Wallace
Görüntü Yönetmeni: John Toll
Müzik: James Horner
Oyuncular: Mel Gibson, James Robinson, Sean Lawlor, Sandy Nelson, James Cosmo, Sean McGinley, Andrew Weir, Gerda Stevenson, Brian Cox, Patrick McGoohan, Sophie Marceau
Oscar: Mel Gibson, Alan Ladd Jr, Bruce Davey (film), Mel Gibson (yönetmen), John Toll (görüntü yönetmeni), Lon Bender, Per Hallberg (ses efekti), Peter Frampton, Paul Pattison, Lois Burwell (makyaj)
Oscar adaylıkları: Randall Wallace (senaryo), Charles Knode (kostüm), Steven Rosenblum (kurgu), James Horner (müzik), Andy Nelson, Scott Millan, Anna Behlmer, Brian Simmons (ses)

Yapımcı, yönetmen ve başrol oyuncusu Mel Gibson'ın devasa tarihi destanı, vahşi aksiyon sahneleri, beyhude cesaret gösterileri ve romantik trajediyi öylesine yürekten bir şekilde birleştiriyor ki hem adrenalin delisi aksiyon izleyicilerinin hem de "şöyle bir güzel ağlasak" diyen kadın izleyicilerin üç saatlik bu bonkör filmin en azından ya bir yarısından ya da diğer yarısından tatmin olacakları kesin.

Ekose etek ve mavi boya içindeki atraksiyonlarını, en çekici ve hamasi oyunculuklarından biriyle birleştiren Gibson'ın büyük bölümünü finanse ettiği *Cesuryürek*, aşkını (baş döndürücü Catherine McCormack) kaybetmesi, muazzam mekanlarda, binlerce kişilik oyuncu ekibiyle çekilen bir dizi göz yaşartıcı olayı tetiklemiş olan İskoç savaşçı, William Wallace'a düzülen bir methiye. Wallace'ın 14. yüzyıl başlarında I. Edward'a (zalim ve ödlek Patrick McGoohan) karşı başlattığı halk isyanı, İskoçların Stirling zaferiyle zirveye ulaşmış; ancak gözyaşı, ihanet ve vahşetle son bulmuştu. Bazen gerilim yüklü, bazen itici derecede kanlı savaş sahneleriyle bezenmiş olan öykü; intikam ve tarihi karakterler içeren eski usul bir macera. Gibson, tutkulu bir tarz ve yürekle yapılmış, espri anlayışı ve destansılığıyla sadist ve partizan aşırılıkları dengeleyen *Cesuryürek*'in layık görüldüğü beş Oscar'dan ikisini, En İyi Film ve En İyi Yönetmen ödüllerini aldı. **AE**

SAFE (1995)

ABD / Britanya (Metro Tartan, American Playhouse, Channel Four, Chemical, Good Machine, Kardana)
119dk, Renkli
Yönetmen: Todd Haynes
Yapımcı: Christine Vachon, Lauren Zalaznick
Senaryo: Todd Haynes
Görüntü Yönetmeni: Alex Nepomniaschy
Müzik: Brendan Dolan, Ed Tomney
Oyuncular: Julianne Moore, Peter Friedman, Xander Berkeley, Susan Norman, Kate McGregor-Stewart, Mary Carver, Steven Gilborn, April Grace, Peter Crombie, Ronnie Farer, Jodie Markell, Lorna Scott, James LeGros, Dean Norris, Julie Burgess

Todd Haynes'in *Safe* (*Güvenli*) adlı filmi, 2000 yılından birkaç yıl önce gösterime girmiş olsa da Amerika'nın yeni bin yıla yaklaştığı günlerde içinde bulunduğu tedirginliği yansıtmakta çok başarılı. Julianne Moore'un canlandırdığı, banliyöde yaşayan sıkıcı ve maddiyatçı ev kadını, etrafındaki dünyaya karşı şiddetli bir alerjik tepki geliştirir. Kurdeşen ve halsizlikle başlayan rahatsızlık, sonunda çok daha ciddi boyutlara varır. Çaresiz kadın, kendisiyle aynı sorunu paylaşan insanlar için kurulmuş holistik bir inziva merkezine yatar. Ama bu hastalık sadece Moore'un hayal gücünün bir ürünü, sıkıcı, banal varlığının yan etkisi midir? Yoksa vücudu gerçekten modern yaşama karşı bir isyan mı başlatmıştır?

Haynes, hem Moore'un hastalığını son derece gerçek bir şekilde tasvir edip hem de hastalığa yakalanması ve bu "New Age" tedaviye canı gönülden sarılmasının yaşamındaki boşluğu doldurmak için olduğunu ima ederek hastalığın gerçek niteliğini muallakta bırakıyor. Karakter sağlığı için evini, düzenini, ailesini, bildiği her şeyi feda etmek zorunda kalabileceğini fark ettikçe, Moore'un oyunculuğu endişe, panik ve korkuya bürünüyor. Film, mucize tedavinin ne olduğunu açıklamayarak, mutat "haftanın hastalığı" edebiyatını cesurca saptırıyor ve ortaya attığı birçok soruya karşı çok az yanıt sunuyor. *Safe*, canavarın, uygarlığın ta kendisi olduğu, modern bir korku filmi. **JKl**

TOY STORY (1995)
Oyuncak Hikayesi

Toy Story, ileride *A Bug's Life* (*Bir Böceğin Yaşamı*) ve *Monsters, Inc.* (*Sevimli Canavarlar*) gibi filmleri gerçekleştirecek olan yapım şirketi Pixar'ın ilk uzun metrajlı filmi. Aslına bakarsanız, çocuklar için yazılmış, macera dolu bir bilgisayar animasyonu olan *Oyuncak Hikayesi*, küçük izleyicilere olduğu kadar yetişkinlere de hitap edecek kadar zeki, komik ve güzel.

Altı yaşındaki Andy, kendisi odada yokken, oyuncaklarının canlandığını bilmez. Andy'nin gözdesi kovboy bebek Woody'nin (seslendiren Tom Hanks) başı çektiği oyuncaklar (Bo Peep, Bay Patateskafa, dinozor Rex ve diğerleri) Andy'nin, hepsinden daha çok seveceği yeni bir oyuncak hediye alabileceği doğum gününü (hayır, olamaz!) beklemek üzere toplaşırlar. Ve Andy bu yıl gerçekten de tüm oyuncakların en harikasını alır: Buzz Işıkyılı (seslendiren Tim Allen), paketinden tüm ileri teknoloji aygıtlarıyla çıkan uzay şerifi. Yeniden Andy'nin gözdesi olabilmek için Buzz'dan kurtulması gerektiğini anlayan Woody'nin entrikaları ikiliyi, Andy'nin odasının dışındaki dünyanın korkunç tehlikelerine iter.

Joel Cohen ve *Buffy the Vampire Slayer*'ın (*Vampir Avcısı Buffy*) yaratıcısı Joss Whedon'ı da içeren yazar ekibinin zekice kaleme aldığı senaryo, neredeyse üç boyutlu, muhteşem animasyon ve Hanks'le Allen'ın mükemmel karakter çalışması, son derece eğlenceli ve komik bir film olan *Oyuncak Hikayesi*'ni hak ettiği şekilde klasikler mertebesine yükseltti. **JB**

ABD (Pixar Animation, Walt Disney)
81dk, Technicolor

Dili: İngilizce / İspanyolca

Yönetmen: John Lasseter

Yapımcı: Bonnie Arnold, Ralph Guggenheim

Senaryo: John Lasseter, Andrew Stanton, Peter Docter, Joe Ranft, Joss Whedon, Andrew Stanton, Joel Cohen, Alec Sokolow

Müzik: Randy Newman

Oyuncular (sesler): Tom Hanks, Tim Allen, Don Rickles, Jim Varney, Wallace Shawn, John Ratzenberger, Annie Potts, John Morris, Erik von Detten, Laurie Metcalf, R. Lee Ermey, Sarah Freeman, Penn Jillette, Jack Angel, Spencer Aste

Oscar adaylıkları: Randy Newman (müzik), Randy Newman (film şarkısı), Joel Cohen, Peter Docter, John Lasseter, Joe Ranft, Alec Sokolow, Andrew Stanton, Joss Whedon (senaryo)

CASINO (1995)

Bir anlamda Martin Scorsese'nin 1990 tarihli başyapıtı *Goodfellas*'ın (*Sıkı Dostlar*) tamamlayıcısı olan *Casino*, *Goodfellas*'ın başrol oyuncuları Robert De Niro ve Joe Pesci'yle, filmin senaristi Nicolas Pileggi'yi yeniden bir araya getiriyor. 1970'lerde, mafyanın kumarhane kentindeki hakimiyetinin doruk noktasında olduğu günlerde geçen *Casino*, Las Vegaslı birkaç mafya üyesinin yaşamlarına odaklanıyor.

Başroldeki De Niro'nun canlandırdığı Sam "Ace" (As) Rothstein karakterinde, gerçek bir kumarhaneler kralı olan Frank "Lefty" (Solak) Rosenthal'den esinlenilmiş. Bahisçilikten başarılı bir kumarhane yöneticisi mertebesine yükselen Ace, bela getireceği her halinden belli olan telekız Ginger'a (önce Madonna için düşünülmüş olan rolde Sharon Stone oynuyor) aşık olur; ve bu aşkın, iş yaşamını etkilemesine izin verir. Üstüne üstlük sanki Ginger'la eski erkek arkadaşı/muhabbet tellalı Lester (James Woods) yeterince tehlike yaratmıyormuş gibi, eski dostu Nicky de (Pesci) Ace'in ekmek teknesini sarsmak niyetiyle kente gelir.

Bu üç saatlik dram, mükemmel bir şekilde planlanmış sahneler, gözleri yuvalarından oynatan hareketli-çekimler, listebaşı şarkılar ve namlu düşkünü psikopat rolünde Pesci gibi, Scorsese'nin alameti farikası olan birçok öğeyi, mafyanın Amerika'nın en favori kumarhane kentiyle olan ilişkilerine dair tarihi bilgilerle birleştiriyor. Scorsese'nin Vegas'ı, Ace'in kentin bu gününe dair söylediklerini haklı çıkarır şekilde şiddet dolu, seksi ve baş döndürücü. "Büyük şirketler işi devraldı," diyor Ace, "Bugün her şey Disneyland gibi işliyor." **JB**

ABD / Fransa (De Fina-Cappa, Légende, Syalis, Universal)
178dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Farsça / Fransızca

Yönetmen: Martin Scorsese

Yapımcı: Barbara De Fina

Senaryo: Nicholas Pileggi, *kendi kitabından*

Görüntü Yönetmeni: Robert Richardson

Oyuncular: Robert De Niro, Sharon Stone, Joe Pesci, James Woods, Don Rickles, Alan King, Kevin Pollak, L.Q. Jones, Dick Smothers, Frank Vincent, John Bloom, Pasquale Cajano, Melissa Prophet, Bill Allison, Vinny Vella

HEAT (1995)
Büyük Hesaplaşma

ABD (Forward Pass, Monarchy, Regency, Warner Bros.)
171dk, Renkli
Yönetmen: Michael Mann
Yapımcı: Art Linson, Michael Mann
Senaryo: Michael Mann
Görüntü Yönetmeni: Dante Spinotti
Müzik: Elliot Goldenthal
Oyuncular: Al Pacino, Robert De Niro, Val Kilmer, Jon Voight, Tom Sizemore, Diane Venora, Amy Brenneman, Ashley Judd, Mykelti Williamson, Wes Studi, Ted Levine, Dennis Haysbert, William Fichtner, Natalie Portman, Tom Noonan

Michael Mann'ın televizyon filmi *L.A. Takedown*'da (1987) geçen bir sahnede, bir polis memuruyla, saplantılı şekilde peşine düşmüş olduğu bir suçlu alışveriş yaparken karşılaşırlar. Gergin bir duraksamanın ardından suçlu klasik bir davetle ortamı yumuşatır: "Kahve içelim mi?" İşte bu sahne, Mann'ın 1995 yılından beri kült hayran grubu genişleyen *Büyük Hesaplaşma* adlı filminde yeniden karşımıza çıkıyor. Los Angeles'ta geçen film, polis memuru Vincent'la (Al Pacino) kanunsuz Neil'ın (Robert De Niro) birbirlerine bağımlı ilişkilerini ele alıyor ve bu tema üstünde yoğunlaşıyor. Mann, görkemli, destansı tarzıyla gerçekçi ayrıntılara duyduğu saplantılı özeni birleştirerek, sokakta geçen çatışma örneğinde olduğu gibi inanılmaz sahnelere imza atıyor.

Yönetmenin aile ve yakınlık gibi konularla ilgilenmesiyse, *Büyük Hesaplaşma*'nın kara film türünün ana temalarından birini ele aldığı anlamına geliyor: bir insanla yakınlaşmanın tehlikeleri. Üzüntü verici sahneler, Neil'ın bir "profesyonelin" yaşamındaki her şeyden, 30 saniye içinde uzaklaşabilecek durumda olması gerektiği yönündeki düşüncelerini dramatize ediyor. Bu profesyoneller neredeyse robot gibi: Zorlu, inatçı ve uzun süredir ıstırap çektirdikleri eşlerine değil, tatsız işlerine bağlı. Ama bunlar aynı zamanda vakur ve azimli insanlar. Yönetmen Mann da bu filmiyle karakterlerinin kararlılıklarında saklı görkeme adanmış, ölümsüz bir anıt dikiyor. **AM**

KJÆRLIGHETENS KJØTERE (1995)

Norveç / İsveç (Norsk, Sandrews)
118dk, Renkli
Dili: Norveççe
Yönetmen: Hans Petter Moland
Yapımcı: Bent Rognlien
Senaryo: Lars Bill Lundholm, Hans Petter Moland
Peter Tutein'in Larsen isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Philip Øgaard
Müzik: Terje Rypdal
Oyuncular: Stellan Skarsgård, Gard B. Eidsvold, Bjørn Sundquist, Camilla Martens, Paul-Ottar Haga, Johannes Joner, Erik Øksnes, Lars Andreas Larssen, Juni Dahr, Johan Rabaeus, Frank Iversen, Tinkas Qorfiq

İngilizce adı: *Zero Kelvin*

Hans Petter Moland'ın *Kjærlighetens Kjøtere*'si *(Sıfır Derece Kelvin)* Roman Polanski'nin sert ve zorlu gerilimlerini andıran keskin bir yalınlığa sahip. Öykü, iç karartacak denli kapalı bir mekânda geçiyor: Grönland'da, fok avcısı olarak işe alınan üç adamın anında kafayı üşüttüğü küçük bir kulübede. Larsen (Garb B. Eidsvold) bir züppe, Holm (Bjorn Sundquist) sessiz, bilim meraklısı bir tip, Randbaek (Stellan Skarsgård) ise tam bir kızgın boğadır. Bir süre boyunca Larsen ve Randbaek'in arasında, şiddetli ve çocuksu, taşkın gövde gösterileri arasında gidip gelen dramatik bir gerilim doğar. Ancak Holm beklenmedik bir şekilde araya girer ve karakterleri kulübenin dışına, buz ve karın içine iten bir dizi olayı tetikler. Böylelikle Moland, hazırladığı birbirinden etkileyici görüntüleri ve zeki, çarpıcı gelişmeleri gözler önüne serer.

Karakterler, uygarlığın tüm izlerinden mahrum bir yerde sıkışıp kalmış olsalar da toplumsal değerlerini yitirmezler ancak bu baş döndürücü coğrafya onları karşı konulmaz bir şekilde değiştirecektir. Moland'ın asıl ilgilendiği şey, baskı altında ahlaki çıkmazlara giren insan doğasıdır. *Kjærlighetens Kjøtere*, normalde son derece uygar davranışlar sergileyen bir kişinin, tüm bağlarından koptuğu en dayanılmayacak koşullar altında nasıl hareket ettiğini, son derece başarılı bir şekilde gözlemliyor. İnsanı hayvanlardan ayıranın ne olduğunu sorgulayan film, karakterlerin dur durak bilmeyen ahlaki üstünlük mücadeleleri ya da dört başı mağrur, idealizm iddialarını da pek nükteli bir şekilde yokluyor. **AM**

CLUELESS (1995)
Erime Noktası

19. yüzyıl yazarlarından Jane Austen Emma adlı romanını yazarken, kafası karışık, romantik, genç bir kahramanı konu alan öyküsünün 20. yüzyıl sonu Beverly Hills'ine taşınacağını, büyük olasılıkla hayal bile etmemiştir; gelin görün ki filmin yazar-yönetmeni Amy Heckerling'in yaptığı tam da bu.

Film, önceleri Aerosmith'in "Crazy" isimli şarkısının klibindeki rolüyle tanınan genç Alicia Silverstone'u bir yıldıza dönüştürdü. Oyuncu, filmde, annesi, "rutin yağ aldırma ameliyatında ortaya çıkan acayip bir kaza nedeniyle ölen" Beverly Hills kızı Cher'i canlandırıyor. Cher, annesinin ölümünün ardından zengin babası tarafından (Dan Hedaya) saray yavrusu malikanelerinde büyütülüyor. Arkadaşı Dionne'la (Stacey Dash) okula gidiyor olsa da Cher'in yaşamının büyük kısmı, Rodeo Drive'da alışverişe çıkmak, geniş gardırobunu koordine etmek ve arkadaşları için çöpçatanlık yapmaya adanmış. Bu arkadaşlardan biri de okula yeni gelen ve bir çırpıda zeki arkadaşının bir kopyasına dönüşen Tai (Brittany Murphy).

Filmin (gayet serbest bir şekilde) dayandığı Austen romanı gibi, olayların merkezinde bir aşk öyküsü var. Öteki insanların aşk hayatlarına karışmaktan kendini alıkoyamayan Cher, üvey kardeşi Josh'la (Paul Rudd) aralarında romantik bir ilişki gelişme olasılığını, neredeyse iş işten geçene kadar hiç fark etmiyor. *Erime Noktası*, 20. yüzyıl gençlerini hedef alan son derece keskin ve komik bir hiciv olarak çok başarılı; film kendine has bir jargon (iyi görünüşlü erkeklere, Alec ve Billy'nin başı çektiği yakışıklı aktör ailesini hatırlatacak şekilde "Baldwinler" adı takılıyor), beklenmedik yorumlar ve günümüz Los Angeles kültürünü hedef alan oklar (Cher park etmeyi öğrenmesine gerek olmadığını düşünüyor çünkü zaten gittiği her yerde arabasını park eden valeler var) içeriyor. Heckerling her şeyi seri bir şekilde hareket ettiriyor, kahramanını film boyunca, şişe dizdiği moda-kurbanlarından biri yapmaktan çekinmiyor; Silverstone ise tam bir esin kaynağı, hem "çıtır" hem derin Cher rolüne fazlasıyla uyuyor. Komik, dokunaklı, etkileyici bir film. **JB**

ABD (Paramount)
97dk, Renkli

Yönetmen: Amy Heckerling

Yapımcı: Robert Lawrence, Scott Rudin

Senaryo: Amy Heckerling

Görüntü Yönetmeni: Bill Pope

Müzik: David Kitay

Oyuncular: Alicia Silverstone, Paul Rudd, Brittany Murphy, Stacey Dash, Donald Adeosun Faison, Dan Hedaya, Breckin Meyer, Justin Walker, Wallace Shawn, Jeremy Sisto, Twink Caplan, Elisa Donovan, Aida Linares, Sabastian Rashidi, Herb Hall

ABD / Almanya (Eurospace, Internal, Miramax, NDF, Smoke) 112dk, SB/Renkli
Yönetmen: Wayne Wang, Paul Auster
Yapımcı: Kenzo Hirikoshi, Greg Johnson, Hisami Kuroiwa, Peter Newman
Senaryo: Paul Auster
Görüntü Yönetmeni: Adam Holender
Müzik: Rachel Portman
Oyuncular: Giancarlo Esposito, José Zúñiga, Stephen Gevedon, Harvey Keitel, Jared Harris, William Hurt, Daniel Auster, Harold Perrineau Jr., Cole/Paul Benjamin, Deirdre O'Connell, Victor Argo, Michelle Hurst, Forest Whitaker, Stockard Channing, Vincenzo Amelia, Erica Gimpel
Uluslararası Berlin Film Festivali: Wayne Wang, Harvey Keitel (Gümüş Ayı–Özel Jüri Ödülü), Wayne Wang (Altın Ayı adaylığı)

SMOKE (1995)
Duman

Duman, Brooklyn'de, New York toplumunun bir kesitini temsil eden ayrıksı, renkli kişiliklerin buluşma noktası bir tütün dükkanında geçiyor. Yönetmen Wayne Wang ve yazar Paul Auster'ın işbirliğiyle yapılan film, derinlemesine bir karakter çözümlemesi ve doğaçlama komedi arasında gidip geliyor. Ama *Duman*'ın, Harvey Keitel'ın olağanüstü monoloğuyla simgelenebilecek duygusal yoğunluğu hesaba katıldığında, filmin bu türlerden birincisine daha yakın olduğu söylenebilir. Özellikle ele alınan güven, pişmanlık, sorumluluk gibi ağır temalar düşünüldüğünde.

Keitel, William Hurt, Forest Whitaker ve Stockard Channing filmde mükemmeller ve Wang da karakterlerin birbiriyle ilişkili öykülerini, göz alıcı tek bir duvar halısı gibi bir arada dokuyor. *Duman*'daki farklı öyküler, aslında tematik ilmeklerle birbirine tutturuluyor: Karakterlerin çoğu hayatlarındaki büyük bir kayıpla baş etmeye çalışıyor, karşılıksız aşktan mustaripler ya da çocuk ve ebeveyn arasındaki aşınmış bağı kuvvetlendirmeye çalışıyorlar. Her ilmek belli belirsiz bir şekilde bir karakteri diğerine bağlıyor. Toplumun yapısı da sürekli devinim halinde ya da delik ve gediklerle dolu olsa da yönetmenle yazar, insanın içindeki iyiliğin, her şeyin birbirinden kopmasına engel olduğunu ima ediyor. **JKl**

İran (Ferdos Films) 85dk, Renkli
Dili: Farsça
Yönetmen: Jafar Panahi
Yapımcı: Kurosh Mazkouri
Senaryo: Abbas Kiarostami
Görüntü Yönetmeni: Farzad Jadat
Oyuncular: Aida Mohammadkhani, Mohsen Kalifi, Fereshteh Sadr Orfani, Anna Borkowska, Mohammad Shahani, Mohammed Bakhtiar, Aliasghar Smadi, Hamidreza Tahery, Asghar Barzegar, Hasan Neamatolahi, Bosnali Bahary, Mohammadreza Baryar, Shaker Hayely, Homayoon Rokani, Mohammad Farakani
Cannes Film Festivali: Jafar Panahi (Golden Kamera)

İngilizce adı: *The White Balloon*

BADKONAKE SEFID (1995)
Beyaz Balon

İran'dan gelen bu taptaze ve alışılmadık, komik "gerilim" filmi, Parviz Shahbazi ve yönetmenin bizzat birlikte, filmin senaristlerinden biri olarak adı geçen İranlı büyük sinemacı Abbas Kiarostami'nin eski asistanı Jafar Panahi'nin ilk uzun metrajlı filmi. *Beyaz Balon*, yedi yaşındaki Razieh (Aida Mohammadkhani) ve ağabeyinin, İran'daki yılbaşı kutlamalarının hemen öncesindeki 85 dakika boyunca, Tahran sokaklarında geçen maceralarının gerçek zamanlı bir tasviri.

Annesini, kutlamalar için, bir tane daha Japon balığına ihtiyacı olduğuna ikna eden Razieh yola koyulur ama dükkana giden yolda kendisine verilen banknotu üst üste iki kez kaybeder. Filmin geri kalan bölümünün çoğu, küçük kızın parayı bulma çabalarını anlatıyor. Öykü kulağa biraz cılız gelse de film iyi çizilmiş karakterler ve usta işi bir anlatımla büyüleyici ve insanı içine çeken bir hal almış; Panahi'nin yol boyunca, zaman algımızı yeniden şekillendirme çalışmalarıysa dikkate değer. İzleyicinin yavaş yavaş küçük kızın balığa duyduğu arzuya ve bu yolda karşısına çıkan engellere odaklanıp, çocuğun zaman algısına ortak olması işten bile değil.

Beyaz Balon'da en az bu kadar önem taşıyan başka bir detaysa, Razieh'nin, parasını kurtarmak için başını belaya sokan askere yaptığı orta sınıfa özgü burnu büyüklüğün son dakikada birdenbire gözler önüne serilmesi. Bu detay, Panahi'nin sonraki iki filmi *Ayneh (Ayna)* ve *Dayereh*'de *(Daire)* daha bariz şekilde ele aldığı ahlaki konulara işaret eder nitelikte. **JRos**

SE7EN (1995)
Yedi

Dedektif rolünde Brad Pitt ve Morgan Freeman'ı buluşturan, müzik mağazasında çalışan bir kasiyerin yazdığı (Andrew Kevin Walker) ve David Fincher'ın (*Alien3-Yaratık*) yönettiği bu korkunç ve rahatsız edici seri katil-polis filminin ciddi bir sanat yapıtına benzeyeceğini kim tahmin edebilirdi ki? Aslında filmin özel bir şeyler yakalamış olduğu, biçimsel olarak bazı klasikleşmiş Amerikan deneysel filmlerini andıran ve seri katille (Kevin Spacey) polisin arasındaki garip bağa tema düzeyinde bir gönderme yapan jeneriğinden belli oluyor; tabii filmin cinayet işlemekle sanat yapmak arasındaki garip bağla da bir o kadar ilgilendiği unutulmamalı. Dedektifler yedi ölümcül günaha dayanan bir dizi korkunç cinayeti çözmek için uğraşırlar; etraflarını kuşatan isimsiz kentin yozlaşmışlığı ve çürümüşlüğüyse, filmin son kısmında olayların taşraya taşınmasıyla bile kırılamayan, metafizik bir atmosfer yaratır (*Taxi Driver-Taksi Şoförü* ve *Bladerunner-Bıçaksırtı*'ndaki buna benzer kent tasvirleri bile, filmdeki kentin yanında çocuk parkı gibi kalıyor).

Tasarım objesi haline getirilen rahatsızlık hissi, neredeyse çağımızın simgesi haline gelmiş durumda; bu filmse, bu durumun politik anlamlarına ışık tutmak yerine kendini söz konusu hisse teslim etmeyi tercih etmiş. Bu bağlamda *Yedi*'nin, gücünü ABD'nin köktencilikle sevgi-nefret ilişkisinden alan diğer bir film olan *Taksi Şoförü*'nün ikiyüzlülüğünü paylaştığı söylenebilir; tabii Amerika'nın bu konudaki bocalamasında yalnız olmadığını da eklemek lazım. *Yedi* (*Godfather-Baba* üçlemesi ve *Dances With Wolves-Kurtlarla Dans*'la beraber) devrim sonrasında İran'da gösterilen sayılı Hollywood filminden biri. İran'da, büyük olasılıkla sansür edilmiş haliyle gösterilen filme olan ilginin tek nedeninin, filmin yetenekli görüntü yönetmeni Darius Khondji'nin İran kökenli olması olduğunu düşünmek pek de mantıklı olmasa gerek.

Filmi yaratanların adanmışlık ve kararlılıkla çalışması ortaya azımsanamaz bir iş çıkartmış. *Yedi*, *The Silence of the Lambs*'den (*Kuzuların Sessizliği*) hem ahlaki hem de sanatsal açıdan daha başarılı, ıstırabı eğlencelik malzeme olarak sömürmeyen ve insanı yaşadığı dünya hakkında düşünmeye iten bir yapıt. Ancak işe bakın ki ön gösterim izleyicileri beğenmediği için, filmin çok daha karanlık olması hedeflenen son bölümü değiştirilmiş ve tüm bu yaklaşıma tezat bir şekilde bonus olarak DVD'lerde yerini bulmuş. **JRos**

ABD (New Line)
127dk, Renkli
Yönetmen: David Fincher
Yapımcı: Phyllis Carlyle, Arnold Kopelson
Senaryo: Andrew Kevin Walker
Görüntü Yönetmeni: Darius Khondji
Müzik: Howard Shore
Oyuncular: Morgan Freeman, Brad Pitt, Kevin Spacey, Gwyneth Paltrow, R. Lee Ermey, Andrew Kevin Walker, Daniel Zacapa, John Cassini, Bob Mack, Peter Crombie, Reg E. Cathey, George Christy, Endre Hules, Hawthorne James, William Davidson
Oscar adaylıkları: Richard Francis-Bruce (kurgu)

Fransa /Yugoslavya / Almanya / Macaristan (CiBy 2000)
192dk, Renkli
Dili: Sırpça /Almanca
Yönetmen: Emir Kusturica
Senaryo: Dusan Kovacevic, Emir Kusturica
Dusan Kovacevic'in Bila jednom jedna zemlja isimli romanından ve Dusan Kovacevic ile Emir Kusturica'nın oyunundan
Görüntü Yönetmeni: Vilko Filac
Müzik: Goran Bregovic
Oyuncular: Miki Manojlovic, Lazar Ristovski , Mirjana Jokovic, Slavko Stimac, Ernst Stötzner, Srdjan Todorovic, Mirjana Karanovic, Milena Pavlovic, Danilo 'Bata' Stojkovic, Bora Todorovic, Davor Dujmovic, Dr. Nele Karajlic, Branislav Lecic, Dragan Nikolic, Erol Kadic
Cannes Film Festivali: Emir Kusturica (Altın Palmiye)

UNDERGROUND (1995)
Yeraltı

Eski Yugoslavya'nın, 2. Dünya Savaşı'ndan, komünizm sonrası bugününe dek gelen bu 167 dakikalık çılgın, taşlamalı ve fars tadındakı alegorisi, Amerikan gösterimi için yönetmen-senarist Emir Kusturica tarafından birazcık kırpılmış olmasına rağmen, yine de baş döndürücü bir aşırılık sergiliyor. *Yeraltı*'nın akıl almaz olay örgüsü, komünist kahramanlar olarak ün yapan bir çift Nazi karşıtı silah ve altın tacirini konu alıyor. Bu iki karakterden biri (Miki Manojlovic), büyükbabasının mahzenine yerleştirdiği bir grup göçmene, yukarıda savaşın hâlâ sürdüğü uydurmacasıyla 1960'lara kadar silah ve diğer karaborsa ürünleri ürettirir, bir yandan da en iyi arkadaşının (Lazar Ristovski) evlenmeyi umduğu kadın oyuncuyu (Mirjana Jokovic) baştan çıkarır. Filmin diğer yazarı Dusan Kovacevic'in tiyatro oyununa dayanan bu alaycı, karnaval benzeri destan, 1995 yılında Altın Palmiye'yi kazandığından beri "Sırp yanlısı" olarak tanımlanan tavrından ötürü öfkeli tartışmalara neden oldu (Kusturica bizzat Boşnak bir Müslüman). Çapraşık tarih görüşünü nasıl değerlendirirseniz değerlendirin, yetenekli yönetmenin (*Dom za vesanje-Çingeneler Zamanı*, *Arizona Dream-Arizona Rüyası*) bugüne dek çektiği en iyi filmlerden biri olan *Yeraltı*, mizansenin ve kendi aşırılığını körükleyen nükteli bir hayal gücünün zaferi. **JRos**

Hindistan (Eros)
192dk, Renklı
Dili: Hindi
Yönetmen: Aditya Chopra
Yapımcı: Yash Chopra
Senaryo: Aditya Chopra, Javed Siddiqi
Görüntü Yönetmeni: Manmohan Singh
Müzik: Jatin Pandit, Lalit Pandit
Credited oyuncular: Shahrukh Khan, Kajol, Amrish Puri, Farida Jalal, Anupam Kher, Karan Johar, Pooja Ruparel, Satish Shah, Anaita, Mandira Bedi, Arjun Sablok, Achla Sachdev, Parmeet Sethi, Himani Shivpuri, Lalit Tiwari

İngilizce adı: *The Brave Heart Will Take The Bride*

DILWALE DULHANIYA LE JAYENGE (1995)

Yeni kablo ve uydu televizyon kanallarının ritmini belirlediği, güçlenen müzik piyasasınınsa kabarık bütçeler sağladığı bir yeniden yapılanma sürecine giren Hint sineması, 1990'larda daha akıcı, daha genç ve daha tarz sahibi bir hale geldi. Bu gelişme, sinemayı VHS video uğruna terk etmiş olan orta sınıf izleyicinin, salonlara geri dönmesine neden oldu. 1990'lar aynı zamanda yurtdışına yerleşmiş olan Hint asıllılarla ilgili öyküleri konu alan birçok filme de şahit oldu. *Dilwale Dulhaniya Le Jayenge* de (*Cesur Yürek Gelini Kapacak*) hem yurtdışındaki bu Hintli izleyiciler arasında hem de anayurtta çok tutuldu ve Hint film tarihindeki en popüler filmlerden biri oldu.

1990'ların en sevilen beyazperde ikililerinden Londra'lı Shah Rukh ve Kajol, İsviçre'de tatildeyken tanışırlar ama ailesi kızı beşik kertmesi dolayısıyla evlendirmek için Pencap'a götürünce ayrılmak zorunda kalırlar. Kızcağız sevgilisiyle kaçmaya dünden razı olsa da genç adam kızın babasının rızasını almakta ısrar eder; ve Hintli bir delikanlının nasıl davranması gerektiğini bildiğini kanıtlayarak kızın ailesine kendisini kabul ettirir. Zekı senaryo ve liste başı müzığın bir arada olması, yönetmen Aditya Chopra'nın (her ne kadar kendi rüştünü ispatlamış olsa da) babası ünlü yönetmen Yash Chopra'nın izinden gittiğini belli etti. **RDw**

XICH LO (1995)
Bisikletçi

Hem tanıdık hem yabancı bir dünyaya giriyoruz. Kendimizi daha önce buradan geçmiş gibi hissediyoruz. Burasının, 1990'ların Hanoi'si olduğu söyleniyor bize; 1970'lerdeki Vietnam savaş haberlerine ait görüntülerden beri hiç görmediğimiz bir kent.

Genç çekçek sürücüsü (Le Van Loc) bisikletini çaldırır ve bu durum yüzünden bisikleti kendisine kiralayan kadına borçlu duruma düşer. Kadın delikanlıyı vandalizm ve hırsızlık yaparak borcunu ödemek üzere çalıştıracak olan sessiz gangster-pezevenk Şair'e (Tony Leung) gönderir. Kahramanımızın bilmediğiyse, Şair'in, onun kız kardeşini de Amerikan dolarıyla ödeme yapan zengin müşterilere hizmet veren bir fahişe olmaya ikna ettiğidir. Masum kardeşler, aynı adamın rehberliğinde yıkım ve düşkünlük yolunda ilerlemeye başlar.

Bisikletçi'nin öyküsü kulağa tam bir melodram reçetesi gibi gelse de yönetmen Ahn-Hung Tran çok başka bir şeyin peşinde. Yaklaşımı düşünceli ve ölçülü. Kamera, karakterler arasında dikkatli bir şekilde dolaşıp, düşünce ve hisleri değiştiği anda, yüzlerine yansıyacak en ufak bir kıvılcımı beklerken, yönetmen tüm dikkatini renk ve sessizlik üstüne odaklamış. Hikaye çıkış noktasını Vittorio De Sica'nın *Ladri di biciclette* (*Bisiklet Hırsızları*, 1948) filminden alıyor olabilir, ama bu yeni gerçekçi bir film değil. Tam aksine, karakterlerin yoğun trafikte yere çakılan askeri bir helikoptere bakmak için aniden duraksadıkları; ya da filmin birdenbire, şiirin kıtalarını eksiltili sabit görüntülerle eşleyerek, dikkatleri (adına yakışır bir şekilde yaşayan) Şair'in minimalist şiirine çektiği sahnelerde olduğu gibi, beklenmedik güzellik patlamalarına odaklanan filmin tonu neredeyse büyüleyici ve gerçekçi.

Yozlaşma, kaybedilen masumiyet, şiddet, uyuşturucu ve ölümle ilgili bir filmde bunca güzellik görmek çok garip. Belli ki yönetmen Tran, ticari tür kalıplarından kaçınan yeni bir anlatım biçimi arıyor. Bu film kolaylıkla bir gerilim ya da gangster filmi olabilirdi; oysaki *Bisikletçi*, içinde geçtiği kentin ritimlerine göre akort edilmiş, bizi 20 yıldır görmediğimiz bir yer ve halkla yeniden tanıştırmaya hazırlanan bir film. **AT**

Vietnam / Fransa
(Entertainment, Lazannec, Lumière, La Sept, SFP)
120dk, Renkli
Dili: Vietnamca / İtalyanca
Yönetmen: Anh-Hung Tran
Yapımcı: Christophe Rossignon
Senaryo: Trung Binh Nguyen, Anh-Hung Tran
Görüntü Yönetmeni: Benoît Delhomme, Laurence Trémolet
Müzik: Tôn-Thât Tiêt
Oyuncular: Le Van Loc, Tony Leung Chiu Wai, Tran Nu Yên-Khê, Nhu Quynh Nguyen, Hoang Phuc Nguyen, Ngo Vu Quang Hal, Tuyet Ngan Nguyen, Doan Viet Ha, Bjuhoang Huy, Vo Vinh Phuc, Le Kinh Huy, Pham Ngoc Lieu, Le Tuan Anh, Le Cong Tuan Anh, Van Day Nguyen
Venedik Film Festivali: Anh-Hung Tran (FIPRESCI Ödülü), (Altın Aslan)

İngilizce adı: *Cyclo*

ABD / Almanya (PolyGram, Spelling, Blue Parrot, Bad Hat Harry, Rosco)
106dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Macarca / İspanyolca / Fransızca

Yönetmen: Bryan Singer

Yapımcı: Michael McDonnell, Bryan Singer

Senaryo: Christopher McQuarrie

Görüntü Yönetmeni: Newton Thomas Sigel

Müzik: John Ottman

Oyuncular: Gabriel Byrne, Kevin Spacey, Stephen Baldwin, Chazz Palminteri, Pete Postlethwaite, Kevin Pollak, Benicio Del Toro, Suzy Amis, Giancarlo Esposito, Dan Hedaya, Paul Bartel, Carl Bressler, Phillip Simon, Jack Shearer, Christine Estabrook

Oscar: Kevin Spacey (yardımcı erkek oyuncu), Christopher McQuarrie (senaryo)

THE USUAL SUSPECTS (1995)
Olağan Şüpheliler

"Şeytanın en büyük marifeti, dünyayı var olmadığına inandırmasıdır." Sürükleyi ci bir güveni kötüye kullanma oyunu olan *Olağan Şüpheliler*, suçluların elebaşı bi şeytanın kimliğinin belirlenmesini konu alıyor: Keyser Soze kimdir? Aslına bakarsanı filmin yaratıcılarının, karışık olay örgüsü, maço edebiyatı ve kendinden emin yönet menliğiyle Bryan Singer'ın en büyük marifeti, izleyiciyi, filmi derhal tekrar görmes gerektiğine inandırması. Ama *Olağan Şüpheliler*'ı tekrar tekrar izlemenin, şok açıkla ma gelmeden önce filmin esrarını çözmeye yarayacağını sanmak büyük bir yanılsa ma. Bu çalışmasıyla Oscar kazanan senarist Christopher McQuarrie ve Singer belli k mantıklı açıklamalardan değil, beklenmedik gelişmelerden zevk alıyorlar.

Spacey kendisine ilk Oscar'ını kazandıran Verbal ("çok konuştuğumu söylerler" Kint rolünde: Film boyunca bu topal, geveze dolandırıcının anlattığı hikayeye tutu nuyoruz. Beş suçlu, işlemedikleri bir suçtan ötürü tutuklanıp kimlik teşhisi için sıraya dizilirler. Ama şans eseri gerçekleşmiş gibi görünen bu buluşma, karakterlerin şanta ve ihanet içeren yeni bir iş için birleşmelerine esin kaynağı olacaktır.

Rashomon'un (1950) son moda, kentli versiyonu olarak görülebilecek film özenle düzenlenmiş, şiddet yüklü aksiyon sahneleriyle dolu. Film Gabriel Byrne'ün canlandırdığı Keaton karakterinin, gizemli bir adam tarafından vahşice katledildiği bir sahneyle açılıyor. Bu "nesnel" sahne, hem Verbal'ın hatırladığı haliyle yeniden kar şımıza çıkacak hem de Verbal'ı sorgulayan ve adamların neden bu fiyasko için bi araya geldiğine dair geliştirdiği teorilere fazlaca saplanan federal ajanın (Chazz Pal minteri), "mesafeli yaklaşmaya" ve "doğru görmeye" gayret ederek, kafasında can landırdığı haliyle tekrar gözden geçirilecek. Zekice yanlış tarafa yönlendirilen izleyici nin de aynı hataya düşeceği kesin.

Singer müthiş bir el çabukluğuyla, kameranın bir fincan kahveye geçmesi ya da kan dondurucu asansör boşluğu suikastı gibi sahneleri birbiri ardına sıralıyor ve izle yicinin açıkta kalan noktaları unutmasına neden oluyor. Hem labirent benzeri sahne leri kurgulayan hem de karamsar film müziğini bestelemiş olan John Ottman'ın filme katkıları da azımsanmamalı. *Olağan Şüpheliler*'in en büyük başarısı, filmi izleyen her kesi şaşırtması. Filmin parçaları mantıklı bir şekilde yerine oturtulamayabilir ama *Ola ğan Şüpheliler*'in insanın aklında karmaşık bir bulmaca olarak yer ettiği kesin. **AE**

DEAD MAN (1995)
Ölü Adam

Ürkek, gözlüklü, aşırı medeni katip William Blake (Johnny Depp), Jim Jarmusch'un *Ölü Adam* adlı filminin başında, Machine kasabasında işe başlamak üzere, ABD'nin Batısı'na doğru hareket eder. Yolculuk hiç bitmeyecek gibi gelir, sınır bölgesindeki kasabaya vardığındaysa yerinin aylar önce doldurulmuş olduğunu öğrenir. Kendini reddedilmiş hisseden William, bir fahişeyle yatağa girer ama kızın nişanlısı işleri bozar; kız nişanlısı tarafından vurularak öldürülür, William yaralanır, karşılık olarak da saldırgan nişanlıyı vurup öldürür. William kaçar ve yanında Gary Farmer'ın canlandırdığı gizemli Kızılderili Nobody'yle (Hiçkimse) Batı Amerika'nın vahşi derinliklerine doğru bir yolculuğa başlar ancak tedavi edilmeyen ve gitgide daha çok ıstırap veren yarası onu ölüme götürecektir. Nobody, William'ın rehberidir: "O silahı nasıl kullanacağını biliyor musun?" diye sorar, "dilinin yerine geçecek".

Ansel Adams'dan etkilenen görüntü yönetmeni Robby Müller'in siyah-beyaz görüntüleri, Neil Young'ın inanılmaz derecede yalın gitar müziği ve Depp'in ölü bir ceylanı kucaklamak üzere yere uzandığı sahneyle hatırlanabilecek narin, şairane oyunculuğuyla, izleyiciyi büyülüyor. Tuhaf yardımcı rollerde John Hurt, Iggy Pop, Lance Henriksen, Gabriel Byrne ve dudaklarının arasına kondurduğu purosuyla Blake'in suratına bir çifte doğrultarak ofisinden çıkmaya ikna ettiği son rolünde görülen, uzun ince, hiddetli Robert Mitchum, olaylar ve gelişmelerden neredeyse tamamıyla arınmış olan filmin sahnelerini dolduruyor.

Filmdeki öykü ve şiddetin büyük kısmı, düz ve romantizmden uzak; özellikle soğukkanlı değil kansız olarak tanımlanabilecek katil Cole Wilson'ın (Henriksen) sapkın ve katatonik tavrı. Western'e özgü sessizlik, William ormanda ilerledikçe yanından geçtiği gümüşi ağaçlar, Nobody'nin ne olduğu pek de anlaşılmayan bir takım ayinleri pek de kendinde olmayan bir adama uygularken gösterdiği ciddiyet; kişi, yer ve anların neredeyse anlamsız şekilde birleşmelerine yol açıyor. Her şey sona ererken Nobody, William'ı koca göle yolluyor ve ruh-kanosu öteki dünyaya, Kral Arthur'un Avalon'da Ölümü'nü anımsatan bir görüntüyle süzülüyor. **MP**

ABD / Almanya / Japonya (12 Gauge, JVC, Miramax, Newmarket, Pandora)
121dk, SB

Yönetmen: Jim Jarmusch

Yapımcı: Demetra J. MacBride

Senaryo: Jim Jarmusch

Görüntü Yönetmeni: Robby Müller

Müzik: Neil Young

Oyuncular: Johnny Depp, Gary Farmer, Lance Henriksen, Michael Wincott, Mili Avital, Iggy Pop, Crispin Glover, Eugene Byrd, Michelle Thrush, Jimmie Ray Weeks, Mark Bringleson, Gabriel Byrne, John Hurt, Alfred Molina, Robert Mitchum

Cannes Film Festivali: Jim Jarmusch (Altın Palmiye adaylığı)

ABD / Britanya (Gramercy, PolyGram, Working Title) 98dk, Renkli
Yönetmen: Joel Coen
Yapımcı: Ethan Coen
Senaryo: Joel Coen and Ethan Coen
Görüntü Yönetmeni: Roger Deakins
Müzik: Carter Burwell
Oyuncular: William H. Macy, Steve Buscemi, Frances McDormand, Peter Stormare, Kristin Rudrüd, Harve Presnell, Tony Denman, Gary Houston, Sally Wingert, Kurt Schweickhardt, Larissa Kokernot, Melissa Peterman, Steve Reevis, Warren Keith, Steve Edelman, Sharon Anderson
Oscar: Ethan Coen, Joel Coen (senaryo), Frances McDormand (kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Ethan Coen (film), Joel Coen (yönetmen), William H. Macy (yardımcı erkek oyuncu), Roger Deakins (görüntü yönetmeni), Ethan Coen, Joel Coen (kurgu)
Cannes Film Festivali: Joel Coen (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

FARGO (1996)

"Sanırım doğrama makinesinin içindeki, suç ortağıydı." Birlikte çalışan Joel ve Ethan Coen kardeşlerin özelliklerinden biri, uzun zamandır ortada olan kara film-gerilim, screwball komedisi, gangster öyküsü ya da birbirlerine zincirlenmiş mahkumların kaçışını anlatan filmler gibi Hollywood türlerini, göz alıcı, çağdaş hazlara dönüştürmeleri. 1980'lerde ABD'den çıkan önde gelen yönetmenlerden Coen kardeşlerin iyi filmleri, hâlâ etkileyicilik-lerinden bir şey yitirmedi; cin gibi bir zekâ yüklü olan *Fargo*'ysa en iyi filmlerinden biri. İnsanın hayranlıktan soluğunun kesilmesine, şiddetli biçimde sarsılmasına ve bunların yanı sıra kasıla kasıla gülmesine yol açan muzip bir öykü (her zaman olduğu gibi, senaryoyu iki kardeş ortaklaşa yazmış, yapımcılığı Ethan üstlenmiş, Joel de filmi yönetmişti). Zimmete para geçirme, adam kaçırma, düzenbazlık, yanlış anlamalar ve cinayet, tümü bir arada çerçeveye girer; tıpkı Coen'lere özgü deneyimin bir başka olağan öğesi olan, kontrolden tamamen çıkan suç gibi.

Fargo Kuzey Dakota'da geçer. Bunalan araba satıcısı Jerry Lundergaard (kendisini işe yarayan bir karakter oyuncusundan, aranan bir karakter oyuncusuna yükselten asabi performansıyla William H. Macy), karısını kaçırmaları için kiraladığı iki eski mahkumla bir görüşme ayarlar. Ancak korkunç aldatmacalarından ilkinde, hınzırca, gerçek bir öykü olarak sunulan filmin büyük kısmı, Coen'lerin doğup büyüdüğü Minnesota'da (son derece komik bir biçimde sıradan olan konuşmalarda eğlendirici biçimde kullanılan abartılı yerel lehçe, bölgeye ilk yerleşen beyazlar olan İskandinav göçmenleri döneminin tekdüze ve cansız bir yadigarıdır ve tiksindirici gelişmelerle gülünç bir karşıtlık içindedir) geçer.

Ciddi miktarda borca batmış olan Lundergaard, basit olması gereken ve "sertlik" içermeyen bir anlaşma yapar. Karısının fidyesini, zengin, zorba babası (Harve Presnell) ödeyecek ve kocayla, kiraladığı haydutlar bu parayı paylaşacak; kadın da olanlardan habersiz, serbest kalacaktır. Ama krep yemeye aşırı düşkün bir psikopatın (Peter Stormare Grims-

rud) ve onu ya da olanları kontrol edemeyen telaşlı bir beceriksizin (Steve Buscemi, "tuhaf görünüşlü ufak tefek bir adam" olan Showalter'ı canlandırıyor) ellerinde, işler korkunç ve grotesk bir biçimde çığırından çıkar. Devreye, hamileliğinin sonlarına yaklaşmış, komik bir biçimde sıradan ama zeki, küçük kasaba polis şefi Marge Gunderson rolünde tam anlamıyla muhteşem olan Frances McDormand (Joel Coen'in eşi) girer. Acelesiz badi badi yürüyüşüyle ve tuhaf özgüveniyle, ilk üçlü cinayet soruşturmasını azimle yürüten Marge, Coen'lerin yarattığı (daha sonra gelen, Jeff Bridges'ın canlandırdığı "Ahbap" Lebowski'yle birlikte) en etkileyici karakterdir.

Coen'lerin nükteci ustalığı, itinayla tamamlanan döngülerle; bazı karakterlerin özündeki masumiyetin ve yalınlığın, diğerlerindeki ahlaki çürümeyle etkili biçimde kıyaslanmasıyla; hem son derece komik hem de aşırı derecede rahatsız edici olabilen alışılmadık bir trajikomik film yaratır. Talihsiz suçlular ve kurbanlar onlarla duygudaşlık kurmamız için değil, alacağımız irkiltici zevk adına, acımasızca oynanmak için oradadır. Çalışmalarının çoğunda karşımıza çıkan bu soğuk, kötücül iz, onları eleştirenlerden birinin, ünlü "sanatçı bozuntusu baş belaları" yakıştırmasına yol açmıştı. Ancak bu yakıştırma, göz kamaştırmaya, şaşırtmaya ve eğlendirmeye yönelik barız yeteneklerinin etkisini azaltmaz. Buzlu görüntülerine rağmen *Fargo* onların en sıcak çalışmalarından biri olarak, Coen kardeşler imzası taşıyan etkileyici sahnelerle, tekrarlanan esprilerle ama aynı zamanda basit, açık sözlü bir ahlak anlayışının, şaşırtıcı iç rahatlatan huzuruyla doludur. Coen'lerin yazdığı senaryo ve McDormand, eşsiz bir cinayet vakasında, kalıpları yıktıkları için Oscar'la ödüllendirilmişti. **AE**

TROIS VIES & UNE SEULE MORT (1996)

Fransa / Portekiz (CNC, Gémini, La Sept, Le Groupement National des Cinémas de Recherche, Canal+ Madragoa) 123dk, Eastmancolor
Dili: Fransızca
Yönetmen: Raoul Ruiz
Yapımcı: Paulo Branco
Senaryo: Pascal Bonitzer, Raoul Ruiz
Görüntü Yönetmeni: Laurent Machuel
Müzik: Jorge Arriagada
Oyuncular: Marcello Mastroianni, Anna Galiena, Marısa Paredes, Melvil Poupaud, Chiara Mastroianni, Arielle Dombasle, Féodor Atkine, Jean-Yves Gautier, Jacques Pieiller, Pierre Bellemare, Smaïn, Lou Castel, Roland Topor, Jacques Delpi, Jean Badin
Cannes Film Festivali: Raoul Ruiz (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *Three Lives and Only One Death*

Şili doğumlu Raoul Ruiz'in (yüzden fazla film çekmiştir) belki de içine girmesi en kolay filmi olan *Trois vies & une seule mort* (*Üç Hayat ve Tek Bir Ölüm*), merhum Marcello Mastroianni'nin karizmatik yeteneği için neşeli bir vitrin görevi görüyor; ve yönetmenin, büyülü görüntüleri ve fikirleri eğirip dokumaya yönelik, post-sürrealist, yaratıcı yeteneklerine tanıklık ediyor.

Nathaniel Hawthorne ve Isak Dinesen öykülerinden, açık fikirlilikle ve serbestçe ödünç alınmış düşünceleri, Ruiz'den başka hiç kimseye ait olamayacak acayip tasarımlarla (kendisini isteyerek ve başarıyla dilenciye dönüştüren milyonerin öyküsü gibi) harmanlayan film, büyük kısmında, Jorge Louis Borges gibi bir yazarın eserleri ve hayalleri arasından heyecan verici bir serbest düşüşü andıran, Paris'te geçen bir Fransız komedisi. Karakterleri şevkle canlandıran kadroda Mastroianni'nin kızı Chiara ve Melvil Poupaud da (Ruiz'nin 1983 yapımı filmi *La Ville des pirates*'de de rol almıştı) göze çarpıyor. **JRos**

SHINE (1996)

Avustralya
105dk, Renkli
Dili: İngilizce
Yönetmen: Scott Hicks
Yapımcı: Jane Scott
Senaryo: Scott Hicks, Jan Sardi
Görüntü Yönetmeni: Geoffrey Simpson
Müzik: David Hirschfelder
Oyuncular: Geoffrey Rush, Justin Braine, Sonia Todd, Chris Haywood, Alex Rafalowicz, Gordon Poole, Armin Mueller-Stahl, Nicholas Bell, Danielle Cox, Rebecca Gooden, Marta Kaczmarek, John Cousins, Noah Taylor, Paul Linkson, Randall Berger
Oscar: Geoffrey Rush (erkek oyuncu), Armin Mueller-Stahl (yardımcı erkek oyuncu), Scott Hicks (yönetmen)
Oscar Adaylıkları: David Hirschfelder (müzik), Jane Scott (film), Jan Sardi, Scott Hicks (senaryo)

David Helfgott (Geoffrey Rush) yetenekli bir piyanisttir. Ancak bir konser piyanisti olarak umut veren yeteneği hiçbir zaman uzmanların (babası da dahil) ondan beklediği seviyeye ulaşamaz. Televizyon için belgeseller çekmiş Avustralyalı yönetmen Scott Hicks'in yaptığı bu film, Helfgott'un öyküsünün katlarını trajik bir biçimde açarak bunun nedenlerini bize gösteriyor.

Tıpkı ağır çekimde gösterilen bir trafik kazası gibi, bu filmi izlemek de kimi zaman oldukça acı verici. Helfgott (gençliğini Alex Rafalowicz oynuyor) kendi kuşağının muhtemelen en iyi piyanisti ve muhtemelen klasik piyanonun en son mucizesi sayılmaktadır. Ne var ki "sahne" babasının (Armin Mueller-Stahl) ezici baskısı ve varlığı bu yeteneği soldurur. Babası ebeveynini gaz odalarında kaybetmiş bir adamdır ve oğlunu sevdiğine de kuşku yoktur; ancak onun yeteneğini kavrama ve yönlendirme konusunda sıfırdır. Çocuğun gelişen yeteneğini sonunda onun hataları mahveder.

Psikolojik yönden hassas olan Helfgott'un piyanodaki olağanüstü yeteneği nadiren su yüzüne çıkar. Tüm hüznüne rağmen *Shine*'ın belleklerimizdeki en aydınlık sinematografik anlar arasında yerini alan kimi kareleri de yok değil; bunlar en kasvetli anlarla yan yana getirilerek elde edilmiş olsa bile. Gerçek bir öyküye dayanan bu güçlü dram, sanatsal dehaya giden yolun acıdan geçtiği düşüncesini rahatsız edici bir biçimde pekiştiriyor. Bu klişe bir yana, *Shine* kendisine karşı verdiği mücadeleden, duygusal ve zihinsel hasarlarına rağmen galip çıkan, büyük acılara maruz kalmış bir yeteneğin gerçek yaşamına tarafsız ve ağırsal bir bakış. Filmin müzikleri arasında gerçek David Helfgott'un kayıtlarını da bol bol duymak mümkün. David'in Londra'daki hocası rolündeyse John Gielgud var. **KK**

BREAKING THE WAVES (1996)
Dalgaları Aşmak

Danimarkalı sinemacı Lars Von Trier, insanları bir dogmaya göre hareket etmeye teşvik eden bir manifesto yazmadan önce, dogmalarla yaşamanın kavranması güç dehşeti üstüne bir film yapmıştı. 1970'lerde İskoçya'nın uzak bir bölgesinde geçen *Dalgaları Aşmak*, daha öncekı Von Trier yapımlarının (*Forbrydelsens Element-Suç Unsuru, Europa-Avrupa*), yapmacıklı bir biçimde tasarlanmış, üzerinde fazlaca çalışılmış, genelde siyah-beyaz büyülü dünyalarını, kendisinin *Idioterne*'sinin (*Geri Zekalılar*) ve diğer yönetmenlerin çektiği Dogma95 filmlerinin (Thomas Vinterberg'in *Festen-Şölen*'i ve Joren Kragh-Jacobsen'in *Mifune*'si gibi) cilalanmamış, kamera elde çekilmiş, keskin kenarlı görüntülerini denemek üzere geride bırakır. Ne var ki sahnelerin, bilgisayar yardımıyla etkileri güçlendirilmiş tekinsiz manzaralarda, 70'lerin son derece demode pop müzik parçaları eşliğinde geçtiği bu yapım hiçbir açıdan bir dogma ya da dogmatik bir film değildir.

Von Trier çocukluğunda, başkalarına çok fazla şey verdiği için kendisini tüketen iyi bir kızla ilgili, bir peri masalı olan *Golden Heart (Altın Kalp)* isimli kitaptan çok etkilenmişti ama elzem olan mutlu son onun elindeki kopyada eksikti. *Dalgaları Aşmak*, bu temadan doğan bir üçlemenin ilk filmi ve bunu *Idioterne* (*Geri Zekalılar*) ve *Dancer in the Dark (Karanlıkta Dans)* adlı müzikal izledi. *Dalgaları Aşmak*'ın kahramanı, Dış Hebridler'de yaşayan ciddi, korkutucu derecede dindar bir toplumda yetişmiş, içine kapanık, neredeyse çocuk gibi bir kadın olan Bess'tir (Emily Watson). Ani bir kararla Kuzey Denizi'ndeki bir petrol platformunda çalışan İsveçli Jan'la (Stellan Skarsgård) evlenince kabuğunu kırmaya başlar ama Jan bir iş kazasında sakatlanınca yeni yaşamı paramparça olur. Bess, Jan'a, kendisini komik, trajik ve nihayetinde ölümcül karşılaşmalara taşıyan cinsel maceralarını anlatarak ulaşabildiğini keşfedince, azizeliğe ve şehitliğe giden alışılmadık bir yola girer.

Düzenli bir biçimde kadınların mezarları başında dikilip, insanlığın cennetten kovulmasına sebep oldukları için onları lanetleyen köyün ihtiyarlarının toplum dışı ilan ettiği Bess, denize, şeytanı Udo Kier'in kaptanı olduğu bir tekneye gider. Ancak Bess'in ölümünden sonraki etkisi, filmin son anlarında, gerçek bir mucize olarak sunulur. Öykü zor ama denemeye değer bir yol tutturuyor. Watson'un başrol-deki şaşırtıcı derecede inandırıcı, dokunaklı ve tuhaf oyunculuğu olmasa film yapay gelebilirdi. **KN**

Danimarka / İsveç / Fransa / Hollanda / Norveç (Argus, Canal+, CoBo, Det Danske, Eurimages, European Script Fund, Finnish Film Foundation, La Sept, Liberator, Lucky Red, Media Investment Club, Nederlands Fonds voor de Film, Nordic Film & TV Fund, Northern Lights, Norwegian Film Institute, October, Philippe Bobor, SVT Drama, Swedish Film Institute, TV1000 AB, Icelandic Film Corporation, Trust Film Svenska, VPRO TV, Villealfa, YLE, Zentropa, ZDF, arte) 159dk, Renkli (Eastmancolor)

Yönetmen: Lars von Trier

Yapımcı: Peter Aalbæk Jensen, Vibeke Windeløv

Senaryo: Lars von Trier, Peter Asmussen

Görüntü Yönetmeni: Robby Müller

Müzik: Joachim Holbek

Oyuncular: Emily Watson, Stellan Skarsgård, Katrin Cartlidge, Jean-Marc Barr, Adrian Rawlins, Jonathan Hackett, Sandra Voe, Udo Kier, Mikkel Gaup, Roef Ragas, Phil McCall, Robert Robertson, Desmond Reilly, Sarah Gudgeon, Finlay Welsh

Oscar adaylıkları: Emily Watson (kadın oyuncu)

Cannes Film Festivali: Lars von Trier (Büyük Jüri Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

ABD (Fox, Centropolis)
145dk, Renkli

Yönetmen: Roland Emmerich

Yapımcı: Dean Devlin

Senaryo: Dean Devlin, Roland Emmerich

Görüntü Yönetmeni: Karl Walter Lindenlaub

Müzik: David Arnold

Oyuncular: Bill Pullman, Mary McDonnell, Mae Whitman, Jeff Goldblum, Judd Hirsch, Will Smith, Vivica A. Fox, Ross Bagley, Margaret Colin, Robert Loggia, James Rebhorn, Randy Quaid, James Duval, Lisa Jakub, Giuseppe Andrews

Oscar: Volker Engel, Douglas Smith, Clay Pinney, Joe Viskocil (görsel efekt)

Oscar adaylıkları: Chris Carpenter, Bill W. Benton, Bob Beemer, Jeff Wexler (ses)

INDEPENDENCE DAY (1996)
Kurtuluş Günü

Özel efektlere dayanan filmler, her karesinden Amerikan vatanperverliği akan, hasılat rekorları kıran bilimkurgu filmi *Kurtuluş Günü*'nün ötesine pek geçemez. Jeff Goldblum, dış uzaydan sanki geri sayıma geçmiş bir sinyal alan uydu uzmanıdır. Başkan Bill Pullman'ı (Clinton'u çok andıran bir liderdir, Hillary'ye benzeyen karısını da Mary McDonnell canlandırır), gezegenin her yanında beliren uzay gemilerinin tombul ve dost canlısı ET'lerle değil, Dünya'yı mahvetmek niyetinde olan düşman uzaylılarla dolu olabileceği konusunda uyarmak için Washington D.C.'ye doğru yola çıkar.

Yönetmen Roland Emmerich ve yapımcı Dean Devlin filmi, Will Smith, Robert Loggia, Judd Hirsch ve Harvey Fierstein gibi, olayları tuhaf bir alaycılıkla canlandıran, mizahi oyuncularla doldurmuş. Ancak bu filmin gerçek yıldızı oyunculardan hiçbiri değil, muhteşem özel efektler. Kült televizyon dizisi Ziyaretçiler'i anımsatan uzay gemilerinden, Dünya'ya yapılan (neredeyse aşırı gerçekçi) saldırılara varıncaya dek, bir zamanların muazzam anıtlarının (Empire State Binası ve Beyaz Saray) üzerlerinden dumanlar tüten harabelere dönüşmesini dehşet içinde izleriz. Özetle bir bilimkurgu fantezisinin nasıl da gerilimli bir eğlenceye dönüşebileceğinin müthiş bir örneği. **JB**

Fransa / Britanya (Channel Four, CiBy 2000, Thin Man)
142dk, Metrocolor

Yönetmen: Mike Leigh

Yapımcı: Simon Channing-Williams

Senaryo: Mike Leigh

Görüntü Yönetmeni: Dick Pope

Müzik: Andrew Dickson

Oyuncular: Timothy Spall, Phyllis Logan, Brenda Blethyn, Claire Rushbrook, Marianne Jean-Baptiste, Elizabeth Berrington, Michele Austin, Lee Ross, Lesley Manville, Ron Cook, Emma Amos, Brian Bovell, Trevor Laird, Claire Perkins, Elias Perkins McCook

Oscar adaylıkları: Simon Channing-Williams (film), Mike Leigh (yönetmen), Mike Leigh (senaryo), Brenda Blethyn (kadın oyuncu), Marianne Jean-Baptiste (yardımcı kadın oyuncu)

Cannes Film Festivali: Mike Leigh (Altın Palmiye), (Jüri Ödülü), Brenda Blethyn (kadın oyuncu)

SECRETS AND LIES (1996)
Sırlar ve Yalanlar

Mike Leigh'nin 1996'da Cannes'da büyük ödülü kazanan, sürükleyici, çok katmanlı komedi-dramı, aynı zamanda onun en anlaşılır ve iyimser filmi olabilir. Filmin, genelde Thatcher dönemi ve sonrası İngiltere'sinde sınıf farklarına duyduğu öfkeyle ve bunları acımasızca eleştirmesiyle tanınan, sahne ve perde için yazan ve yöneten Leigh'nin hâlâ en beğenilen eseri olması, bununla açıklanabilir.

Genç, siyahi gözlük uzmanı Hortense (Marianne Jean-Baptiste), doğumdan sonra kendisini evlatlık veren ve bir fabrika işçisi olan beyaz biyolojik annesini arar. İki kadın birbirlerini tanıdıkça, anneyle diğer gayri meşru kızı (Claire Rushbrook), anneyle erkek kardeşi (Timothy Spall) ve erkek kardeşiyle kardeşinin karısı (Phyllis Logan) arasında gerilim doğar ve bütün bunlar şiddetli bir doruk noktasına ulaşır.

Sırlar ve Yalanlar'daki aile sırlarının ortaya çıkmasına dair yoğun, İbsen tarzı olay örgüsü, genel olarak dramatik açıdan tatmin edici ancak birkaç ayrıntıyı açıklamadan bırakıyor. Yine de oyunculuk öyle güçlü ki (aralarından Spall özellikle öne çıkıyor), bir gelgit dalgasına kapılmışçasına sürükleniyorsunuz. **JRos**

GABBEH (1996)

İran / Fransa (MK2, Sanaye Dasti) 75dk, Renkli
Dili: Farsça
Yönetmen: Mohsen Makhmalbaf
Yapımcı: Khalil Daroudchi, Khalil Mahmoudi
Senaryo: Mohsen Makhmalbaf
Görüntü Yönetmeni: Mahmoud Kalari
Müzik: Hossein Alizadeh
Oyuncular: Abbas Sayah, Shaghayeh Djodat, Hossein Moharami, Rogheih Moharami, Parvaneh Ghalandari

Mohsen Makhmalbaf'ın *Gabbeh*'i karşı konulmaz güzellikte bir film. Genç bir kadının bir İran halısındaki bir desenden çıkıp hayat bulduğu ilk cesur fırça darbelerinden itibaren renkler, sesler ve çağrışımlar uyandıran kurgusuyla film insanı kendine hayran bırakıyor. Ancak *Gabbeh* (*Tülü*), örneğin *Il Postino* (*Postacı*, 1994) tarzı ayrıksı, hoş, egzotik, turistik, yarı-köylü bir başka çalışma olmanın çok ötesinde. Ertelenmiş bir aşkın filmi dolduran hüzünlü öyküsü, aşk ve özlemin, doğum ve ölümün, doğa ve kültürün, büyü ve kaybın derin, insancıl bir panoramasını sunuyor.

Halıdaki şekiller bu öykü için antik, anımsanamayacak denli eski bir çıkış kaynağı sağlıyor ancak anlatının dokunuşu birçok zamanı, mekanı ve durumu kesiştiriyor. Geçmiş ve şimdiki zamanlar, yaşlılar ve gençler, gündelik yaşamın içerdiği zengin sanatların yanı sıra resim ya da sinema gibi kabul gören sanatlar: Makhmalbaf can alıcı duygulara ve deneyimlere ait zengin ve değişken bir alanı ele alıyor.

Günümüzde kızıla çalan birkaç günbatımı içeren her filme rahatlıkla "şiirsel" yaftası yapıştırılıyor. *Gabbeh* "şiirsel sinema"nın özgün bir ifadesi. Her kelime, görüntü, ses, beden hareketi ve renk, metafor düzleminde bir başka şeyle ilişkili: Bir hayvanın hareketleri, halı dokuyanların hareketlerine benziyor; hızla akan su, rüzgarın dans ettirdiği bir çayırı andırıyor.

Batı'nın "Yeni İran Sineması"na yönelik yeni filizlenen beğenisi bağlamında, Abbas Kiarostami'nin 1994 yapımı *Zire Darakhatan Zeyton*'u (*Zeytin Ağaçları Altında*) gibi filmlerinin mağrur yeni gerçekçiliğiyle kıyaslandığında, *Gabbeh*'e kusur bulunmuştu. Ne var ki Kiarostami karşısında Makhmalbaf, Michael Jackson karşısında Prince neyse odur; karanlık, sapkın bir kuzen. *Gabbeh*, Makhmalbaf'ın muhteşem yeteneğinin özel bir yanını ortaya koyar; üstü örtülü, sabırlı, zamansız bir yanını. Burada kendine mal ettiği, kısmen Gürcü sinema ustası Sergei Paradjanov'u örnek alan nefes kesici üslup, halk kültürüne ait ve modernist öğeleri, aralarında herhangi bir katı ayrımı reddeden bir biçimde kaynaştırır.

Büyüleyici karmaşıklığına karşın bu film, gerçekten hayret verici bir berraklığa ve açıklığa sahiptir. Yeni deneyimlere açık olan kişiler için *Gabbeh* doğrudan insanın ruhuna ulaşan bir film. **AM**

ABD (Castle Rock, Columbia, Rio Dulce)
135dk, Renkli
Yönetmen: John Sayles
Yapımcı: R. Paul Miller, Maggie Renzi
Senaryo: John Sayles
Görüntü Yönetmeni: Stuart Dryburgh
Müzik: Mason Daring
Oyuncular: Stephen Mendillo, Stephen J. Lang, Chris Cooper, Elizabeth Peña, Oni Faida Lampley, Eleese Lester, Joe Stevens, Gonzalo Castillo, Richard Coca, Clifton James, Tony Frank, Miriam Colon, Kris Kristofferson, Jeff Monahan, Matthew McConaughey
Oscar adaylıkları: John Sayles (senaryo)

LONE STAR (1996)
Yalnız Adam

John Sayles'in, Teksas Meksika sınırındaki birbiriyle ilişkili yaşamları bilge ve esprili bir biçimde ele alan çalışması, sınırları geçmek, geçmişi deşmek, ders almak ve yaşama devam etmek üzerinedir. Hepsi Rio Bölge Şerifi Sam Deeds'le (Chris Cooper) bir biçimde ilişkili olan ya da kasabanın hemen dışındaki çölde bir iskeletin bulunmasından sonra, onun tarafından soruşturulan çenebaz bir karakterler topluluğu sunar. Deeds'in kişisel fikri, bu cesedin, yıllarca yerel bir kahraman olan merhum babasıyla (Matthew McConaughey) namussuzluğu ve ırkçılığıyla nam salmış bir kanun adamı (Kris Kristofferson) arasında birkaç yıl önce geçmiş olan mücadeleyle ilgili olabileceği yönündedir. Geçmişte neler olmuştu? Ve yaşananların, hepsi de geçmişi yeniden yazmaya ve geleceği sahiplenmeye istekli olan beyazların, İspanyol kökenlilerin ve siyahilerin oluşturduğu gerilimli nüfusuyla, bu kasabanın bugünü üzerinde nasıl bir etkisi olmuştu? Kişisel olan politik olanı, politik olan kişisel olanı nasıl etkiliyordu?

Yalnız Adam, dedektif öyküsüyle çağdaş western arası bir film gibi görünebilir ama aslında daha uygun tanım, Sayles'in *Matewan*'dan (1987) ve *City of Hope*'tan (*Umut Şehri*, 1991) beri yıllardır mükemmelleştirdiği, değişim sürecindeki bir toplumun kaleydoskopik bir incelemesi olduğu. Ancak bu filmde ilk kez geriye dönüşleri kullanarak (bazen kişisel anılar, bazen paylaşılan deneyimler biçiminde), sınıf, para, seks, arkadaşlık, aile ve ırk kavramlarından oluşan sıkı bir karışıma, ilave bir malzeme olarak zamanı ekler. Film bir sınır kasabasında geçtiğinden ırk meselesi ağırlığını, korku, nefret, arzu, göç, iş olanakları ve önyargı biçiminde kaçınılmaz bir biçimde hissettirir; merhametli Sayles asla vaaz vermez, sadece bizlere işlerin nasıl yürüdüğünü (ya da kimi durumlarda yürümediğini) gösterir. Diyaloglar zekice yazılmış ve renkli ancak doğal, oyunculuklar baştan sona mükemmel, müzik kullanımı kendine özgü bir muzıplık ve anlam içeriyor ve Stuart Dryburgh'un kamera kullanımı, izlediğimiz topluluktaki çeşitli ittifakları ve bölünmüşlükleri etkili bir şekilde aktarıyor. Filmin mütevazı bir biçimde iktidar karşıtı (her ne kadar son derece haklı olsa da) sonunu kaçırmayın: Alamo'yu unutmalı, gerçekten! **GA**

TRAINSPOTTING (1996)

Britanya (Channel Four, Figment, PolyGram, Noel Gay)
94dk, Renkli

Yönetmen: Danny Boyle

Yapımcı: Andrew Macdonald

Senaryo: John Hodge
Irvine Welsh'in romanından

Tema müziği: Johann Sebastian Bach, Georges Bizet, Brian Eno, Iggy Pop

Görüntü Yönetmeni: Brian Tufano

Oyuncular: Ewan McGregor, Ewen Bremner, Jonny Lee Miller, Kevin McKidd, Robert Carlyle, Kelly Macdonald, Peter Mullan, James Cosmo, Eileen Nicholas, Susan Vidler, Pauline Lynch, Shirley Henderson, Stuart McQuarrie, Irvine Welsh, Dale Winton

Oscar adaylıkları: John Hodge (senaryo)

1994 yapımı İngiliz kült filmi Shallow Grave'in (Mezarını Derin Kaz) arkasındaki ekip, yapımcı Andrew Macdonald, senarist John Hodge, yönetmen Danny Boyle ve filmin yıldızı Ewan McGregor, sıradışı yazar Irvine Welsh'in tartışma yaratan romanına dayanan, Edinburgh uyuşturucu dünyasına güçlü, karamsar bir bakış sunan bu yapım için yeniden bir araya geldi.

McGregor, uyuşturucu bağımlısı Mark "Rent Boy" Renton'u canlandırıyor. Bir grup uyumsuz arkadaşı var: ara sıra torbacılık yapan Sick Boy (Jonny Lee Miller); yaşamın kaybedenlerinden biri olmaya yazgılı bir karakter olan Spud (Ewen Bremner); ve herhangi biriyle ve herkesle kavga çıkaran şiddet düşkünü bir sapık olan Begbie (kayda değer, korkutucu bir performans sergileyen Robert Karlyle).

Renton'ın sokakta koştuğu son derece çarpıcı açılış sahnesinden başlayıp, kötü alışkanlığını sürdürebilmek için işlediği bir başka adi suçtan ötürü kovalanırken yaptığı ünlü "Yaşamı seç" konuşmasına dek, Boyle bu kaybedenlerin yaşamlarını perdeye taşımak için, sinema dilini parlak bir hayal gücüyle kullanıyor. Uyuşturucu bağımlılığı bu filmde cazip bir seçenek olarak sunulmuyor; Renton'ın dehşet verici halüsinasyonları arasında, kaybettiği uyuşturucu maddeleri geri almaya çalışırken İskoçya'nın muhtemelen en pis tuvaletine dalması ve uyuşturucudan kurtulma çabaları sırasında ölmüş bir bebeğin unutulmaz görüntülerinin aklına musallat olması da var.

Gösterime girdiği dönemde bazı eleştirmenler, Trainspotting'in uyuşturucuyu cazip bir şey olarak göstermemekle birlikte, uyuşturucu bağımlısı karakterleri hakkında hiçbir ahlaki yargıya varmamasından yakınmıştı. Ama aslında Boyle ve Hodge'ın ahlaki bir tavır takınmayı reddetmeleri filmin önemli özelliklerinden biri; burada bizden beklenen Renton ve arkadaşlarını yargılamak değil, yaşamlarının kasvetli bir gülünçlükle boşa geçip gidişini izlemek. Etkileyici, oldukça yüklü ve oyunculuklarıyla göz kamaştıran Trainspotting, haklı olarak 1990'ların en başarılı İngiliz filmleri arasında kabul ediliyor. Filmde ülkenin en şaşırtıcı genç yeteneklerinden bazıları hünerlerini ortaya koyuyor: Carlyle, McGregor, senarist Hodge ve yönetmen Boyle (iki yıl sonra ilginç ama bununla kıyaslanamayacak bir film olan *A Life Less Ordinary-Olağanüstü Bir Hayat*'ta bir kez daha McGregor'la çalışmıştı). **JB**

ABD (Dimension, Woods)
111dk, Renkli
Yönetmen: Wes Craven
Yapımcı: Cathy Konrad, Cary Woods
Senaryo: Kevin Williamson
Görüntü Yönetmeni: Mark Irwin
Müzik: Marco Beltrami
Oyuncular: David Arquette, Neve Campbell, Courteney Cox, Skeet Ulrich, Rose McGowan, Matthew Lillard, Jamie Kennedy, W. Earl Brown, Drew Barrymore, Joseph Whipp, Lawrence Hecht, Roger L. Jackson, David Booth, Liev Schreiber, Carla Hatley

SCREAM (1996)
Çığlık

The Hills Have Eyes (Tepelerin Gözleri, 1978) ve *A Nightmare on Elm Street (Elm Sokağı'nda Kâbus, 1984)* gibi çağdaş klasiklerin yönetmeni Wes Craven, 1996 yılında, tüm zamanların en popüler ve başarılı korku filmi serilerinden birini başlatarak emekliye ayrıldığını düşünen herkesi şaşırttı. Bir grup yetenekli genç oyuncunun (aralarında Drew Barrymore, Neve Campbell, Skeet Ulrich, David Arquette, Rose McGowan ve Jamie Kennedy bulunur) yer aldığı Çığlık, ABD'de kasırga gibi esip gişede 103 milyon dolar hasılat yaptı ve kendisine ayna tutan, son moda bir kesip biçmeli (slasher) korku filmi furyasını başlattı. *Urban Legend (Gerçek Efsaneler, 1988), I Know What You Did Last Summer (Ne Yaptığını Biliyorum, 1997), Valentine (Ölümcül Bedel, 2001),* elbette *Scream 2 (Çığlık 2, 1997), Scream 3 (Çığlık 3, 2000)* ve insanların avlandığı filmlerin bir parodisi olan *Scary Movie (Korkunç Bir Film, 2000)* gibi filmler, başarılarının büyük kısmını Craven'in özgün filmine borçlu.

Çığlık'ın on dakika süren son derece gerilimli girişi, yakın geçmişin üzerinde en çok konuşulan korku sahneleri arasında yer alır. Telefonla arayan kimliği belirsiz biri, lisenin sevimli kızı Casey Becker'i (Barrymore), "On Üçüncü Cuma'da katil kimdi?" gibi sorulara doğru yanıt veremezse, onu ve erkek arkadaşını öldürmekle tehdit eder. Çığlık'ta yer alan diğer herkes gibi Casey de slasher klasiklerinin çoğunu görmüştür: *Halloween (Cadılar Bayramı, 1978), Prom Night (Mezuniyet Balosu, 1980)* vs. Ancak burada sadece korku filmleri fanatiklerinin yaşama şansı vardır, hatta bazen bu bile yeterli olmaz. Temel hikaye, bakire kahraman Sidney Prescott'un (Campbell), hayalet maskesi takan ve çok keskin bir bıçak taşıyan slasher filmleri hayranı saldırgandan kurtulma çabasını ele alır. Sadece kirli işlerin peşindeki bir haberci olan Gail Weathers'ın (Courteney Cox) vaktinde gelen yardımı Sidney'i kurtarır. Genç kız, düşmanının aslında sebepsiz yere öldürüyor olmaktan zevk alan iki yakın arkadaşı (içlerinden biri, bir ayrılıp bir barıştığı erkek arkadaşıdır) öğrenince sarsılır.

Çığlık'ın çarpıcı başarısını hazırlayan sebepler arasında, sık sık güldüren senaryosu (daha sonra, televizyonların tutulan gençlik dizisi Dawson's Creek'i yaratan Kevin Williamson yazmıştı); eski korku filmlerine yapılan şaka yollu göndermeler; ve izleyicileri gülerken bile korkutmayı başaran Craven'in ustalıklı rejisi başta geliyor. **SJS**

ABD (J&M, Miramax, Tiger Moth) 160dk, Renkli

Dili: İngilizce / Almanca

Yönetmen: Anthony Minghella

Yapımcı: Saul Zaentz

Senaryo: Anthony Minghella *Michael Ondaatje'nin romanından*

Görüntü Yönetmeni: John Seale

Müzik: Gabriel Yared

Oyuncular: Ralph Fiennes, Juliette Binoche, Willem Dafoe, Kristin Scott Thomas, Naveen Andrews, Colin Firth, Julian Wadham, Jürgen Prochnow, Kevin Whately, Clive Merrison, Nino Castelnuovo, Hichem Rostom, Peter Rühring, Geordie Johnson, Torri Higginson

Oscar: Saul Zaentz (film), Anthony Minghella (yönetmen), Juliette Binoche (yardımcı kadın oyuncu), Stuart Craig, Stephanie McMillan (sanat yönetmeni), John Seale (görüntü yönetmeni), Ann Roth (kostüm), Walter Murch (kurgu), Gabriel Yared (müzik), Walter Murch, Mark Berger, David Parker, Christopher Newman (ses)

Oscar adaylıkları: Anthony Minghella (senaryo), Ralph Fiennes (erkek oyuncu), Kristin Scott Thomas (kadın oyuncu).

Uluslararası Berlin Film Festivali: Juliette Binoche (Gümüş Ayı–kadın oyuncu), Anthony Minghella (Altın Ayı adaylığı)

THE ENGLISH PATIENT (1996)
İngiliz Hasta

"Her gece kalbimi söküp atıyorum ama sabaha kadar yeniden büyümüş oluyor." Michael Ondaatje'nin Booker Ödülü sahibi romanından, Anthony Minghella'nın yaptığı epik uyarlama, 1987 yapımı film *The Last Emperor*'dan (*Son İmparator*) sonraki en görkemli zaferle, dokuz Akademi Ödülü kazanarak, Oscar gecesinin hakimi olmuştu. Senarist-yönetmenin gerçekleştirme umudunu neredeyse yitirdiği bir film için, bu iyice dikkat çekici bir başarıydı. Şiirsel kitaptan büyülenen Minghella, üç yıldan fazla bir zamanı hikayeyi, merkezinde yer alan aşk öyküsünü oldukça geliştirecek biçimde yeniden yapılandırmaya harcamıştı. Bağımsız yapımcı Saul Zaentz (*One Flew Over the Cuckoo's Nest-Guguk Kuşu*, 1975; *Amadeus*, 1984) başlangıçta 20th Century Fox'tan mali destek bulmuştu. Ama örneğin Amerikalı bir aktris yerine Kristin Scott Thomas'ın seçilmesi gibi anlaşmazlıklar, sonunda stüdyonun filmden çekilmesine kadar vardı. Miramax gereken finansmanla işin içine girene dek, yapıma ara verilmişti.

2. Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Kuzey Afrika'da, feci biçimde yanmış ve yüzü tanınmaz hale gelmiş bir pilot (Ralph Fiennes) çift kanatlı uçağının enkazında bulunur. Görünüşe göre hafızasını yitirmiş olan, kimliği belirlenemeyen ancak İngiliz olduğu varsayılan pilot ölüm döşeğindedir ve Fransız Kanadası'ndan hemşire Hana'nın (Juliette Binoche) gözetimi altındadır. Yıkılmış bir İtalyan manastırına sığınan ikiliye, bellek, kaybettikleri insanlar ve iyileşme konusundaki samimi arayışlarında, Willem Dafoe'nun canlandırdığı intikam peşindeki Kanadalı bir işkence kurbanı ve iki bomba imha uzmanı katılır.

Filmin insanı cezbeden iki güçlü öğesi bulunur. Öykü karmaşık ama klasik, tutkulu bir biçimde romantiktir. Yapımsa, pek çokları tarafından David Lean'in üslubuna benzetilen, rüya gibi açık hava sekansları ve çarpıcı bir kum fırtınasından, şehvetli aşk sahnelerine ve meşale ateşinde incelenen mağara resimleri, bir alevin aydınlattığı kilise freskleri gibi büyüleyici efektlere dek, kılı kırk yaran bir ustalık barındırır. *İngiliz Hasta*'nın boyutları, büyük perdedeki ihtişamı ve uyandırdığı ehemmiyet hissi, sanatsal ve teknik başarılarının tanınmasını gerekli kılmıştı. **AE**

CHEUN GWONG TSA SIT (1997)
Mutlu Beraberlik

Hong Kong'un mucize çocuğu, senarist-yönetmen Kar Wai Wong'un bir aşk ilişkisinin bitişine hüzün dolu bakışı, cüretk,r, titrek ışıltılı bir "ruh hali" filmi; aktardığı ruh halinin rengi de çivit mavisi. Acı bir alayla isimlendirilmiş *Mutlu Beraberlik*'in büyük bölümü Arjantin'de geçiyor: Çinli göçmen sevgililer Li Fai'yle (Tony Leung) Poh Wing (Leslie Cheung), birlikte bir yaşam kurmak umuduyla bu ülkeye yerleşmiştir. Ancak bu boş bir hayaldir çünkü birbirine son derece zıt karakterleri (sessiz, sakin ve sorumlunun karşısında düşüncesiz ve aşırı) hızla aralarındaki uzlaşmaz farklılıkları körükler.

Genel planlar, yerinde bir müzik, dikkatle oluşturulmuş sahneler ve son derece davetkar sessizlik ve hareketsizlik anları kullanan Wong, izleyiciyi doğruca, bu çözülen ilişkinin parçalanmış kalbine götürür. Hipnotize edici bir yolculuktur bu. Bunda, ışığı ve renkleri ustalıkla kullanması sayesinde her kareyi bir sanat eserine dönüştüren efsanevi görüntü yönetmeni Christopher Doyle'un payı çok büyük. Oyuncuların, çekim ekibinin ve yönetmenin uyandırdığı melankoli havası, perdeden dışarıya hafif bir esintiyle taşar ve iki adamın dökülen, eski bir mutfakta tango yaptığı sahne gibi anlar, güzelliklerinin gücüyle nefesinizi keser. Leung ve Cheung karakterleriyle kusursuz biçimde bütünleşir; bazı anlarda aktardıkları acı öylesine gerçektir ki neredeyse bakışlarınızı kaçırmak zorunda kalırsınız. İnişli çıkışlı ilişkilerinden kaynaklanan elem, birinin hırçınlığı, diğerinin sessizce çektiği acıyla yansıtılırken, aktörlerin gözleri, beden hareketleri ve duruşları çok şey anlatır.

Aldatma ve acı verici şefkat arasında çizilen zikzaklar (aşıklardan birinin başı yavaşça diğerinin omzunda yaslanacak bir yer bulurken, taksinin arka koltuğunda bir sigarayı paylaşmaları; Li'nin, bandajlı, kırık uzuvlarıyla çaresiz durumda ve tamamen Li'ye bağımlı olan Poh'ya kaşıkla çorba içirmesi, ilişkilerindeki duygusal konumlarını-rollerini zengin metaforlar aracılığıyla fiziksel dünyaya aktarır) insanları bağlayan ve boğan bağları kesip atmanın kolay bir yolu olmadığını açıkça ortaya koyar. Kapanış jeneriğinin ardından sinemadan çıkan izleyiciye tatlı bir hüzün eşlik eder. Tam anlamıyla mükemmel bir film. **EH**

Hong Kong (Block 2, Jet Tone, Prénom H, Seowoo)
96dk, SB/Renkli
Dili : Kantonez / Mandarin / İspanyolca
Yönetmen: Wong Kar-wai
Yapımcı: Ye-cheng Chan, Chan Yecheng
Senaryo: Wong Kar-wai
Görüntü Yönetmeni: Christopher Doyle
Müzik: Danny Chung
Oyuncular: Leslie Cheung, Tony Leung Chiu Wai, Chen Chang, Gregory Dayton
Cannes Film Festivali: Wong Kar-wai (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Happy Together*

MONONOKE HIME (1997)
Prenses Mononoke

Japonya (Dentsu, Nippon TV, Ghibli, Tokuma Shoten)
133dk, Fujicolor
Dili: Japonca
Yönetmen: Hayao Miyazaki
Yapımcı: Toshio Suzuki
Senaryo: Hayao Miyazaki
Görüntü Yönetmeni: Atsushi Okui
Müzik: Jô Hisaishi
Oyuncular: Yôji Matsuda, Yuriko Ishida, Yûko Tanaka, Kaoru Kobayashi, Masahiko Nishimura, Tsunehiko Kamijoe, Sumi Shimamoto, Tetsu Watanabe, Mitsuru Satô, Akira Nagoya, Akihiro Miwa, Mitsuko Mori, Hisaya Morishige

İngilizce adı: *Princess Mononoke*

Çizgi filmlerin ya da canlandırma filmlerin sinemanın alanına mı girdiğini yoksa, ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar, başka bir sanat türüne mi ait olduklarını tartışmak için pek çok sebep var. Hayao Miyazaki'nin canlandırma filmleri, özellikle en başarılı başyapıtı *Prenses Mononoke*, bir yandan bu tartışmanın geçerliliğine meydan okurken bir yandan da ötesine geçer. *Prenses Mononoke* bir meydan okumadır çünkü inanılmaz derecede karmaşık, görsel açıdan yaratıcı ve ideolojik düzeyde çaba gerektiren bir efsaneyi, geleneksel sinemanın araçlarından çok çizim ve modelleme kullanarak ele alır. Bununla birlikte filmin derin duygular uyandırabilme gücü, ana karakterlerinin derinliği ve belirsizliği, yan karakterlerinin şaşırtıcı bolluğu ve (son derece güzel bir biçimde) resmedilenin ötesinde bir anlam arayışı bir araya gelip, potansiyelini daha güçlü bir biçimde ortaya koyan canlandırmayla, gerçekliğin mekanik kaydı aracılığıyla dünyanın görünmez boyutlarına açılan bir kapı görevi gören sinemanın kesişmesiyle sonuçlanır.

Mitsel savaşçılar ve kötü kaderli prenses, arkaik canavarlar ve endüstriyel şeytanlar, kötülüğün ve büyülü gökkuşağının cazip karakterleri; hepsi de koşar ve fırtına gibi eser, dövüşür ve sever, yıldızlara sıçrar ve aniden ama kısa süreliğine, Japon canlandırma sanatçılarının insan yüzlerini çocuksu çizimlerle maddeleştirmesiyle yok olur. Bu filmde, canlandırma yapımlarda alışılmadık olduğu üzere, kan gerçek kandır; aşk ve ölüm renkli mürekkep vasıtasıyla canlandırılır ve her şeyin gerçek dünyaya ait olan bir duruşu vardır. Fantastik hayvanlarla günümüzün ekolojik sorunları, doğaları eş öğelermişçesine etkileşim içindedir. Miyazaki canlandırmayla sinema arasında böylesine eşsiz bir karşılaşma yaratabildiyse bu öykülemenin ve resimlendirmenin gücü, *Prenses Mononoke*'nin perdede aktığı süre boyunca, ilkinden sonuncusuna dek bütün görüntülerde mevcut olan çarpıcı gerilim sayesinde. Miyazaki'ye filmlerinin gerçek olmadığını söylemeyin çünkü o aksine inanıyor. Üstelik kendisi de karakterleri kadar cesur. İnsan sadece hep böyle cesur kalmasını dileyebilir. **J-MF**

L.A. CONFIDENTIAL (1997)
Los Angeles Sırları

Curtis Hanson'ın, yoz polislerin yeni türeyen çete üyeleri ve henüz palazlanmamış bulvar gazeteleriyle vakit öldürdüğü, irinli bir bataklık olan 1950'lerin Los Angeles'ında geçen gösterişli ve anlamlı filmi, James Ellroy'un karmaşık bir olay örgüsüne sahip çoksatan romanını, duygusal özüne ulaşacak biçimde budar. Birkaç cinayetin soruşturması için bir araya getirilmiş, birbirlerine taban tabana zıt üç polisin ahlaki açıdan belirsiz işbirliğinin izini süren Hanson'ın temposu mükemmel, oyuncu seçimi hınzırca ve ilham verici. Kevin Spacey, arkadaşlarını ele vermeyi reddeden ünlü polis rolünde çok başarılı. Kim Bassinger'ın canlandırdığı (daha sonra devamını getiremediği, kariyeri için dönüm noktası olan bir oyunculukla) sosyetik fahişe için, kariyer peşindeki tutucu polis Guy Pearce'la rekabet içinde olan mücadeleci polis memurunu canlandıran Russel Crowe ateşli ve şiddet düşkünü.

Hararetli kara film türünün görkemli çikolata rengine bürünmüş olan Los Angeles Sırları, ateşli, komik ve hazin bir film. Girişken 50'lerin iyimserliğini, asık suratlı 30'ların kinizmiyle didiklese ve 90'ların çok bilmişliğiyle, iki dönemi alıp birbirine vursa da film aynı zamanda aşırı derecede romantik. Belki de Amerikan kara filmlerinin hummalı bir biçimde rüyaların peşinden koşup sonra da onları parçalamaya yönelik son büyük girişimi. Medeni kültürümüzde hem gerçek aşkın, hem ahlaki yürekliliğin hem de -madem başladık- umudun yitirilmişliğine yakılan bu görkemli ağıtta, beyler ve hanımlar karşı karşıya geliyor. **ET**

ABD (Monarchy, Regency, Warner Bros.)
138dk, Technicolor
Yönetmen: Curtis Hanson
Yapımcı: Curtis Hanson, Arnon Milchan, Michael G. Nathanson
Senaryo: Brian Helgeland, Curtis Hanson
James Ellroy'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Dante Spinotti
Müzik: Jerry Goldsmith
Oyuncular: Kevin Spacey, Russell Crowe, Guy Pearce, James Cromwell, Kim Basinger
Oscar: Brian Helgeland, Curtis Hanson (senaryo), Kim Basinger (yardımcı kadın oyuncu)
Oscar adaylıkları: Arnon Milchan, Curtis Hanson, Michael G. Nathanson (film), Curtis Hanson (yönetmen), Jeannine Claudia Oppewall, Jay Hart (sanat yönetmeni), Dante Spinotti (görüntü yönetmeni), Peter Honess (kurgu), Jerry Goldsmith (müzik)
Cannes Film Festivali: Curtis Hanson (Altın Palmiye adaylığı)

THE BUTCHER BOY (1997)
Küçük Kasap

Neil Jordan'ın en güzel ve en kişisel filmlerinden biri olan *Küçük Kasap*, Patrick McCabe'in aynı adlı romanından, Jordan ve McCabe tarafından harikulade muzip bir senaryoya dönüştürülerek, uyarlanmıştır. Film 1960'ların İrlanda kırsalında geçer ve tutarsız koşulların ve terk edilmişliğin dayatmasıyla, televizyonun ve Soğuk Savaş görüntülerinin beslediği hayali bir macera dünyasına çekilen küçük bir oğlanın öyküsünü anlatır. Dengesiz annesinin (Aisling O'Sullivan) ve alkolizmin enkaz haline getirdiği babasının (Stephen Rea) kendi başının çaresine bakmak zorunda bıraktığı ve kasabanın burnunu her şeye sokan meraklı tipinin (son derece komik Fiona Shaw) huzur vermediği genç Francie, oyunculuğu ilk kez deneyen aktör Eamonn Owens tarafından şaşırtıcı bir canlılıkla oynanır. Francie bir dizi şiddetli bölümde, en yakın arkadaşını bile kendisinden uzaklaştıracak bir çılgınlık ve öfkenin kucağına yuvarlanır.

Francie'nin dünyevi bir Meryem Ana (beklenmeyecek biçimde Sinead O'Connor'ın canlandırdığı) hayalinde bulduğu huzur işe yaramamaya başlayınca, oğlan nefes kesici bir kindarlıkla kaderini belirler. İçerdiği bütün kasvetli temalara rağmen, *Küçük Kasap* kesinlikle iç bayıcı değil. Film, hızla gelişen, hummalı sahneleriyle, kendinden emin bir havada ve gösterişli müzikler eşliğinde, hüznün eşlik ettiği bir tehdide dönüşerek, Francie'nin karmaşık iç dünyasına ve kendini kurban etme becerisine ayna tutuyor. **ET**

İrlanda / ABD (Geffen, Warner Bros.)
109dk, Technicolor
Yönetmen: Neil Jordan
Yapımcı: Redmond Morris, Stephen Woolley
Senaryo: Neil Jordan, Pat McCabe
Pat McCabe'nin romanından
Görüntü Yönetmeni: Adrian Biddle
Müzik: Elliot Goldenthal
Oyuncular: Eamonn Owens, Sean McGinley, Peter Gowen, Alan Boyle, Andrew Fullerton, Fiona Shaw, Aisling O'Sullivan, Stephen Rea, John Kavanagh, Rosaleen Linehan, Anita Reeves, Gina Moxley, Niall Buggy, Ian Hart, Anne O'Neill
Uluslararası Berlin Film Festivali: Neil Jordan (Gümüş Ayı–yönetmen), (Altın Ayı adaylığı), Eamonn Owens (mansıyon)

ABD (Canal+ Droits Audiovisuels, Fox Searchlight, Good Machine) 112dk, Technicolor

Yönetmen: Ang Lee

Yapımcı: Ted Hope, Ang Lee, James Schamus

Senaryo: James Schamus, *Rick Moody'nin romanından*

Görüntü Yönetmeni: Frederick Elmes

Müzik: Mychael Danna

Oyuncular: Kevin Kline, Joan Allen, Henry Czerny, Adam Hann-Byrd, David Krumholtz, Tobey Maguire, Christina Ricci, Jamey Sheridan, Elijah Wood, Sigourney Weaver, Kate Burton, William Cain, Michael Cumpsty, Maia Danziger, Michael Egerman

Cannes Film Festivali: James Schamus (senaryo), Ang Lee (Altın Palmiye adaylığı)

THE ICE STORM (1997)
Buz Fırtınası

Romancı Rick Moody, 1970'lerin haletiruhiyesini yakalamayı başardığı romanı *Buz Fırtınası*'nda, banliyöde yaşayan duygusal boşluktaki iki ailenin çarpıcı öyküsünü anlatıyordu. Kitabı 1997'de sinemaya uyarlayan Tayvanlı yönetmen Ang Lee'yse, Kevin Kline, Joan Allen, Sigourney Weaver, Christina Ricci, Elijah Wood, Adam Hann-Byrd ve Tobey Maguire gibi yıldızlardan oluşan oyuncu kadrosundan, son derece ölçülü oyunculuklar çıkarmayı başardı. Film büyüklü küçüklü trajedilerden oluşan olay örgüsünü, izleyiciye anlatarak değil, tuhaf bir havası olan iç karartıcı bir dizi sahneyle hissettirerek aktarıyordu.

New York'un varoşlarındaki uydu kentlerden biri niteliğindeki New Canaan'da (Connecticut), 1973 yılında geçen ve kentin taşıdığı huzursuzluğu doğru bir biçimde aktaran filmde, komşu Hood ve Carver aileleri, neredeyse birbirinin aynısı yaşamlar sürmektedir. Büyükler çok fazla içki ve sigara içip porno filmlerden ya da Watergate skandalından bahseder. Benjamin Hood (Kline), Janey Carver'la (70'lerin baştan çıkarıcı banliyö kadınına yakışan çılgın giysiler içindeki Weaver) anlaşılmaz derecede isteksiz bir yasak ilişki yürütür. Hood'un karısı (küt saçları düzgün bir biçimde fönlenmiş Allen) bu ilişkinin farkındadır ama kocasından bir itiraf koparmayı başaramaz. Bu arada, çocuklar (Ricci, Hann-Byrd ve Wood) yabancılaşmış bir biçimde, hiçbir şey hissetmeden seks ve alkol denemelerine girişir. Filmin en hayat dolu kişisi olan ana karakter Paul Hood (Maguire), ailesini, olağan işlevlerini yitirmiş çizgi roman kahramanları Fantastik Dörtlü'yle bağdaştırarak anlamlandırır. Bazı senaryo kuramcılarının tepeden inme bir müdahele olarak gördüğü ve bu nedenle kullanılmasından hiç hoşlanmadığı hava felaketi, iki çiftin ancak her şey olup bittikten sonra ele alabildiği bir başka gizemli ve ölümcül güç işlevi görüyor.

The Wedding Banquet (*Düğün Yemeği*, 1993) ve *Yin shi nan nu* (*Tatlı Tuzlu*, 1994) gibi sevilen sanat sineması örneklerinin yönetmeni Ang Lee, toplumsal ve duygusal olayları incelikle ele almak konusundaki ustalığını, İngilizce çektiği ilk film olan ve beklenmeyecek derecede yeni tatlar içeren *Sense and Sensibility*'de (*Aşk ve Yaşam*, 1995) göstermişti. *Buz Fırtınası*, yönetmenin yetilerini daha da yoğun olarak ortaya koyduğu bir film. Dönemin dekor ve kostümlerinin en ince ayrıntısına kadar düşünülerek kullanılması, en doğru renklerin seçilmiş olması ve açığa çıkması, insanı rahatsız eden ve bu yüzden ancak dolaylı olarak gözlenebilen ateşli duygular için serin bir ortam yaratıyor. **KK**

BOOGIE NIGHTS (1997)
Ateşli Geceler

Risk almak, Amerikan sineması deyince ilk aklımıza gelen özelliklerden biri olmasa da, arada sırada gözünü budaktan sakınmayan birileri çıkıp ortalığı şöyle bir silkeliyor. Bu görevi 1990'larda üstlenen kurtarıcının Paul Thomas Anderson olduğunu söylemek yanlış olmaz. Göz ardı edilen ilk filmi *Hard Eight*'ten (1996) sonra çektiği *Ateşli Geceler*, porno endüstrisinin 1970'lerin sonuyla 1980'lerin başı arasındaki dönemini konu alan çarpıcı bir destan. Tanrı vergisi olağandışı özelliğini kullanarak porno yıldızı düzeyine ulaşan ve "Dirk Diggler" olarak isim yapan Güney Kaliforniyalı genç rolünde Mark Wahlberg var. Anderson, porno dünyasını hicvetmenin yanı sıra sevecen bir bakışla ele alarak izleyiciyi şaşırtıp sarsıyor. Filmin aynı zamanda başarılı bir toplumsal tarih belgesi olduğunu söylemek abartı olmaz.

Ateşli Geceler, peliküle çekilen porno filmlerin yerini yavaş yavaş çok daha ucuza gelen yeni video formatlarına bıraktığı dönemde başlıyor. Ancak burada sözü edilen, teknolojik gelişmenin çok ötesinde bir değişim. François Truffaut'nun bir zamanlar iddia ettiği gibi, 1970'lerin pornosu, farklı bir tür olmanın eşiğine gelmişti: *Deep Throat (Derin Gırtlak, 1972), Behind the Green Door (Yeşil Kapının Ardında, 1975)* ve *The Devil in Miss Jones (Miss Jones'un İçindeki Şeytan, 1973)* gibi filmler, orta sınıf izleyicilerle ortalama zevkleri olan yenilik meraklısı hipster'lerin yoğun ilgisiyle karşılaşıyordu. Ne var ki videonun ortaya çıkmasından sonra, ekrandaki bedenlerin sıradanlığına vurgu yapan bir estetik, porno yıldızı sistemini ve bu sistemin yarattığı sinemasal fantezileri acımasızca yok etti. Bu da belki, Amerikan televizyonlarında 1990'larda olacakların bir habercisiydi.

Ateşli Geceler'de Burt Reynolds tuhaf bir seks filmleri "ailesi"nin yönetmeni ve babası rolünde, belki de tüm kariyerinin en iyi oyunculuğunu sergiliyor. Kendi kuşağından pek çok yönetmen gibi Anderson'ın da ilk bakışta olanaksız görünen, geniş bir alanı Steadicam'le tarayan çekimlere karşı bir eğilimi var. Ama bu çekimler filmlerinde hiçbir zaman keyfi yapılmış duygusu vermiyor. Tam tersine, öykü anlatımının karmaşıklığını pekiştirmeye yarıyor; çünkü bu sayede anlatının her katmanı ötekilerle sürekli etkileşim halinde gösteriliyor. **RP**

ABD (Ghoulardi, Lawrence Gordon, New Line)
152dk, Renkli

Yönetmen: Paul Thomas Anderson

Yapımcı: Paul Thomas Anderson, Lloyd Levin, John S. Lyons, Joanne Sellar

Senaryo: Paul Thomas Anderson

Görüntü Yönetmeni: Robert Elswit

Müzik: Michael Penn

Oyuncular: Mark Wahlberg, Burt Reynolds, Luis Guzmán, Julianne Moore, Don Cheadle, Philip Baker Hall, Heather Graham, Philip Seymour Hoffman, Thomas Jane, William H. Macy, Ricky Jay, John C. Reilly, Robert Ridgely, Alfred Molina, Nicole Ari Parker

Oscar Adaylıkları: Paul Thomas Anderson (senaryo), Burt Reynolds (yardımcı erkek oyuncu), Julianne Moore (yardımcı kadın oyuncu)

ABD (Jean Doumanian, Sweetland) 96dk, Technicolor

Yönetmen: Woody Allen

Yapımcı: Jean Doumanian

Senaryo: Woody Allen

Görüntü Yönetmeni: Carlo Di Palma

Oyuncular: Caroline Aaron, Woody Allen, Kirstie Alley, Bob Balaban, Richard Benjamin, Eric Bogosian, Billy Crystal, Judy Davis, Hazelle Goodman, Mariel Hemingway, Amy Irving, Julie Kavner, Eric Lloyd, Julia Louis-Dreyfus, Tobey Maguire

Oscar Adaylıkları: Woody Allen (senaryo)

DECONSTRUCTING HARRY (1997)
Yaramaz Harry

Tamamı yıldızlardan oluşan bir kadro, nevrotik, seks düşkünü, bencil, durmadan tuhaf şeyler söyleyip mızmızlanan yazar Harry Block'un (Woody Allen) yaşamından ve çalışmalarından sahneleri canlandırırken, Woody Allen kadınlara yönelik (akla özellikle gelen bir aday var) şaşırtıcı bir kin sergiliyor. Allen'ın senaristi ve yönetmeni olduğu 27. film, *Yaramaz Harry* parlak bir şekilde zekice, ürkütücü biçimde hırçın ve çıplak kişisel itiraflarla dolu.

Harry'nin kariyeri, yaşamını üstü pek az örtülmüş olarak, kurguya dönüştürmek üzerine kuruludur. Altı psikanalist ve üç eşten sonra hâlâ sorumluluk almaktan kaçınmakta ve kendisinden çok daha genç bir kadınla ilişkisinin uygunsuz olmadığına kendini inandırmaktadır: "Olgun biri olmadığım için, gençlere özgü bir cazibem var." Harry'nin çalışmalarından alınma bölümler, "kurmaca" karakterlerinin "gerçek" karşılıklarıyla bir arada dokunarak, Harry'nin ilişkilere dair yorumlarını şüpheli kılar. Komedi ve dram gerçeküstü bir boyutta çarpışır; tıpkı Harry'nin endişeli bir biçimde Cehenneme gidip, yarattığı edebi karakterlerle yüzleştiği sahnede olduğu gibi. Hayranlık uyandırıcı tuhaf fikirlerden biri, Harry'nin öykülerinden birinde anlatılan, Robin Williams'ın canlandırdığı, kelimenin gerçek anlamıyla flulaşan film yıldızının zor durumudur. Bu filmde, Woody Allen hayranlarının bulmayı bekleyeceği bütün veciz repliklerin yanında keskin, dürüst bir içgörü de var. Ancak Woody Allen'ın, filmin en can alıcı yerinde acıyla yakındığı bir konuya katılanlar da olacaktır: "Kendimden aşırı dozda almışım!" **AE**

Kanada (Alliance, Canadian Film and Video Production Tax Credit, Ego Gort, Harold Greenberg Fund, TMN, Téléfilm Canada) 112dk, Renkli

Yönetmen: Atom Egoyan

Yapımcı: Atom Egoyan, Camelia Frieberg

Senaryo: Atom Egoyan, *Russell Banks'in romanından*

Görüntü Yönetmeni: Paul Sarossy

Müzik: Mychael Danna, Sarah Polley

Oyuncular: Ian Holm, Caerthan Banks, Sarah Polley, Tom McCamus, Gabrielle Rose, Alberta Watson, Maury Chaykin, Stephanie Morgenstern, Kirsten Kieferle, Arsinée Khanjian

Oscar Adaylıkları: Atom Egoyan (yönetmen), Atom Egoyan (senaryo)

Cannes Film Festivali: Atom Egoyan (FIPRESCI Ödülü), (Büyük Jüri Ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

THE SWEET HEREAFTER (1997)
Başka Bir Dünya

Edebiyat uyarlamaları söz konusu olduğunda gerçek bir istisna olan *Başka Bir Dünya*, Russell Banks'in romanını öylesine akıllıca yorumlamış ki yazarın kendisi bile filmin romandan daha iyi olduğunu kabul ediyor. Yönetmen Atom Egoyan, alameti farikası olan karmakarışık edilmiş kronoloji ve mültimedyaya olan düşkünlüğünü bu filmde yumuşatarak, yakınlarını yitirmenin acısı üzerine dolaysız, neredeyse masalsı bir inceleme sunuyor. Hatta, "Fareli Köyün Kavalcısı"nı filmin öyküsüne kusursuzca yedirip üzücü olaylara derin ve karanlık bir tematik bütünlük veriyor.

Kaza yapan bir okul otobüsünün buzun altına batmasıyla çocuk yolcuların çoğu öldüğünde, küçük kasabanın sakinleri acılarıyla başa çıkmanın yollarını arar. Ian Holm'ün canlandırdığı yabancı avukatın, kasaba halkının hissettiği kolektif suçluluk duygusunu ortadan kaldırabilecek tek şeyin, kazanın sorumlularının belirlenmesi olduğunu düşünmesi, bu acıyı daha da kızıştırır. Egoyan, trajik olayı ancak bölük pörçük bir halde açığa vurur; o gün olanlar ortaya çıktıkça, yürek parçalayan kazayı da daha anlaşılır biçimde ortaya koymaya başlar. Avukatın hem maddi hem de manevi fayda elde etmeye yönelik çabaları sonuç vermeye yaklaştıkça, kazadan kurtulan tek kişinin (Sarah Polley) ifadesi giderek daha da önem kazanır. Ama avukatın çok geçmeden anlayacağı gibi, akıl almaz boyutlarda bir umutsuzlukla karşılaşıldığında, bazen uzlaşma ve barışma, dürüstlükten daha önemli olabilmektedir. **JKI**

FUNNY GAMES (1997)
Ölümcül Oyunlar

Günümüz izleyicisi, kökeni D.W. Griffith'e kadar uzanan ve bir alttür oluşturan "haneye tecavüz" temasına, *A Clockwork Orange* (*Otomatik Portakal*, 1971), *Straw Dogs* (*Köpekler*, 1971), *Panic Room* (*Panik Odası*, 2002) gibi filmlerden aşina. Michael Haneke, kendi "haneye tecavüz" filmi olan vahşi ve kışkırtıcı *Ölümcül Oyunlar*'da sabrını sınadığı izleyiciyi, rasgele şiddetin anlamsızlığı ve bu şiddeti perdede görmeye yönelik doymak bilmeyen arzu üzerine düşünmeye zorluyor.

Üç kişilik varlıklı bir aile, göl kenarındaki evlerine tatile gider. Eve vardıklarında genç bir adam (Frank Giering) kapılarını çalıp kibarca bir yumurta rica eder. Hemen sonra, zayıf ve daha da nazik arkadaşı (Haneke'nin aynı derecede rahatsız edici 1992 yapımı filmi *Benny's Video*'nun yıldızı Arno Frisch) ona katılır. İlk başta bu genç adamların terbiyeli görünümlerine ve komşu ailenin tanıdığı oldukları yönündeki iddialarına kanan Anna (Susanne Lothar) onları eve buyur eder. Ne varki iki genç eve girdikten sonra Anna'nın kocasını (Ulrich Mühe) yaralayıp etkisiz hale getirir, Anna'yı soyunmaya zorlar ve çiftin genç oğlunu (Stefan Clapczynski) vurur.

Sadist gençler, ölecek olan kurbanlarıyla pek "komik" olmayan oyunlar oynarken yönetmen de izleyicisiyle oynuyor: Bir noktada, Anna çocuklardan birini öldürmeyi başardığında öykünün akışına müdahale eden Haneke, öteki çocuğun filmi "geri sararak" suç ortağını kurtarmasına izin veriyor. Bu filmde mutlu son yok; ortaya koyduğu rahatsız edici sorular ve gelecekteki karmaşanın kaçınılmazlığı var. **SJS**

Avusturya (Wega)
108dk, Renkli
Dili: Almanca / Fransızca
Yönetmen: Michael Haneke
Yapımcı: Veit Heiduschka
Senaryo: Michael Haneke
Görüntü Yönetmeni: Jürgen Jürges
Tema müziği: Georg Friedrich Händel, Pietro Mascagni, Wolfgang Amadeus Mozart
Oyuncular: Susanne Lothar, Ulrich Muhe, Arno Frisch, Frank Giering, Stefan Clapczynski, Doris Kunstmann, Christoph Bantzer, Wolfgang Glück, Susanne Meneghel, Monika Zallinger
Cannes Film Festivali: Michael Haneke (Altın Palmiye adaylığı)

Fransa / İran (Abbas Kiarostami, CiBy 2000)
95dk, Renkli
Dili: Farsça
Yönetmen: Abbas Kiarostami
Yapımcı: Abbas Kiarostami
Senaryo: Abbas Kiarostami
Görüntü Yönetmeni: Homayun Payvar
Oyuncular: Homayon Ershadi, Abdolrahman Bagheri, Afshin Khorshid Bakhtiari, Safar Ali Moradi, Mir Hossein Noori
Cannes Film Festivali: Abbas Kiarostami (Altın Palmiye), Unagi ile paylaştı

İngilizce adı: *Taste of Cherry*

TA'M E GUILASS (1997)
Kirazın Tadı

İntihar etmeyi düşünen orta yaşlı bir adam (Homayon Ershadi) başarılı olursa onu gömecek, başarısız olursa ona yardım edecek birini bulmak niyetiyle, Tahran'ın engebeli, tozlu varoşlarında otomobiliyle dolaşır. Abbas Kiarostami'nin bu minimalist ama güçlü ve hayat dolu filmi, adamın neden ölmek istediğini hiçbir biçimde açıklamaz. Hatta intihar girişiminin başarıya ulaşıp ulaşmadığını bile kesin olarak belirtmez. Yine de adamın gün boyu süren yolculuğunun her anı büyük bir yoğunluğa ve felsefi derinliğe sahip. *Kirazın Tadı* 1997'de Cannes'da Altın Palmiye'yi Shohei Imamura'nın *Unagi* (*Yılanbalığı*) adlı filmiyle paylaştığından beri, Kiarostami'nin en tartışmalı filmi olageldi. Bunun bir nedeni, filmin anlamının ve gücünün çok büyük bir bölümünü izleyiciye ve onun filme kendinden kattıklarına bırakması. Kiarostami'nin diğer pek çok filmi gibi *Kirazın Tadı* da otomobiline insanlar alan bir adamın aynı anda hem özel hem de kamusal deneyimi çevresinde şekilleniyor. Sinemada film izlemek nasıl kişisel ve kitlesel tepkilerin bütünleştiği bir deneyimse, bu film, söz konusu iki durumu birden yaşatıyor. *Kirazın Tadı*'nı hem yalnız başımıza izliyoruz hem de başkalarıyla birlikte.

Senaryo kullanmayıp öyküsünü bir otomobilde geçen konuşmalar etrafında ören Kiarostami, gerektiğinde sürücü koltuğuna, gerektiğinde yan koltuğa otururak her oyuncusunu ayrı ayrı filme almış ve amatör oyuncuların repliklerini onlarla röportaj yaparcasına ortaya çıkarmış. Bu nedenle filmin merkezinde yer alan yalnızlık teması, filmin çekilme biçimiyle örtüşüyor. İzleyici mutsuz kahramanla mı özdeşleşiyor, yoksa onun söyleştiği İranlı asker, Afganlı ilahiyatçı, Türk tahnitçiyle (taksidermist) mi? Yoksa dördüyle birden mi?

Kiarostami, hem güzel görüntüler çekme hem de eksik parçalarıyla izleyicinin hayal gücünü harekete geçiren mesel benzeri anlatılar kurma konusunda usta bir yönetmen. Bu ustalık, filmin öyküsünün ve karakterlerinin de ötesine geçerek filmin kendisine gönderme yapan şaşılacak derecede hayat dolu finalde de ortaya çıkıyor. Bu derin yalnızlık öyküsünün ardından gelen dostluk konulu epilog, yaşam enerjisiyle parıldıyor. **JRos**

ABRE LOS OJOS (1997)
Aç Gözlerini

Alejandro Amenábar'ın filmi *Aç Gözlerini*, daha çok Cameron Crowe'un Tom Cruise'la 2001'de *Vanilla Sky* adıyla yeniden çektiği İspanyol filmi olarak tanınıyor olsa da ustalığı ve özgün film olması dolayısıyla izlenmeyi hak ediyor. Kriyojeniye (soğubilim) ve sanal gerçekliğe merak sarmış Amenábar, insanın aklını başından alan özel efektler yerine sadece "kamera açılarından" yararlanan "gerçekçi" bir bilimkurgu yapmaya çalıştığını söylüyor. Ama *Aç Gözlerini*, *eXistenZ* (*Varoluş*, 1999), *The Matrix* (1999), *Fight Club* (*Dövüş Klubü*, 1999), *The Sixth Sense* (*Altıncı His*, 1999), *Memento* (*Akıl Defteri*, 2000) ve *Mulholland Dr.* (*Mulholland Çıkmazı*, 2001) gibi yapbozumsu, paranoya yaratan, kimliği bir performans ya da sanal bir deneyim olarak sunan, zamanın ve gerçekliğin doğasını sorgulayan ve en azından iki kez izlenmesi gereken çok katmanlı filmlerin öncüsü olarak izlenmediği sürece, böylesine basit bir sınıflandırmayı aşacaktır.

Film, kendini beğenmiş, varlıklı César'ın (Eduardo Noriega), rüyalarının kızı Sophia'yla (Penélope Cruz) tanışıp tek gecelik ilişki yaşadığı son sevgilisini terk etmesi ve en yakın arkadaşına ihanet etmesiyle başlıyor. Ertesi günse, yüzünü darmadağın eden korkunç bir otomobil kazasının ardından, bir hapishanenin psikiyatri koğuşunda gözlerini açıp cinayetle suçlandığını öğreniyor. César hapishanede ruhsal çöküntüye uğrayıp gerçek yaşamla rüyayı ayırt edemez oluyor; ta ki sürpriz gelişmelerin ve ortaya çıkan gerçeklerin, daha önce olmuş her şeyin "gerçekliğini" tartışmalı hale getirdiği finale kadar. **LB**

İspanya / Fransa / İtalya (Escorpión, Alain Sarde, Lucky Red, Sogetel)
117dk, Renkli
Dili : İspanyolca
Yönetmen: Alejandro Amenábar
Yapımcı: Fernando Bovaira, José Luis Cuerda
Senaryo: Alejandro Amenábar, Mateo Gil
Görüntü Yönetmeni: Hans Burman
Müzik: Alejandro Amenábar, Mariano Marín
Oyuncular: Eduardo Noriega, Penélope Cruz, Chete Lera, Fele Martínez, Najwa Nimri, Gérard Barray, Jorge de Juan, Miguel Palenzuela, Pedro Miguel Martínez, Ion Gabella, Joserra Cadiñanos, Tristán Ulloa, Pepe Navarro, Jaro, Walter Prieto.
Uluslararası Berlin Film Festivali: Alejandro Amenábar (C.I.C.A.E. Ödülü–yönetmen olarak)

İngilizce adı: *Open Your Eyes*

MAT I SYN (1997)
Ana ve Oğlu

Ana ve Oğlu, iki karakter, çok az diyalog, uzun planlar, önce anamorfik, sonra düzgün merceklerle çekilmiş sahneler arasında sık yapılan kesmeler etrafında şekillenen; sanki film süsü verilmiş eşsiz ve büyüleyici bir görsel deneme. Filmdeki buharlı trene ve karakterlerin giysilerine bakılırsa sözde 20. yüzyılda geçen film, hasta bir anneyle (Gudrun Geyer) onun üzerine titreyen oğlu (Aleksei Ananishnov) hakkında. Karakterlerin ne adları anılıyor, ne de geçmişlerine dair dişe dokunur bir bilgi veriliyor. Film bunun yerine kısacık bir ailevi yakınlık anısının özenle gözlemlenmesi üzerine kurulu.

Annenin hasta yüreği, oğlunun kollarında geçirdiği ölmeden önceki bu son gününde, bu saf ilişkiyi tehdit ediyor. Ana ve oğul, birlikte yaratılışın gizemleri üzerine durup düşünürlerken, oğulun acısı hiçbir şey hissetmemekten, anneninkiyse ölüm korkusundan kaynaklanıyor. Önce ananın oğula, sonra oğulun anaya bağımlılığı üzerinden, aralarındaki ebedi kanbağına dair ipuçları veriliyor. Yine de filmin tekinsiz havası ve kalıcı etkisi, nefes kesici olduğu kadar yalnızlık duygusu uyandıran doğa manzaralarından geliyor. Film, bitkiler ve hayvanlar dünyasıyla aile içi ilişkiler arasında bağ kuran basit bir alegori değil; bununla birlikte, her karesinin kenarlarında yalnızlık ve yitirme temalarının gezindiği bir senfonik şiir. **GC-Q**

Almanya / Rusya (Zero, O-Film, Severnij Fund)
73dk, Renkli
Dili: Rusça
Yönetmen: Aleksandr Sokurov
Yapımcı: Aleksandr Golutva, Thomas Kufus
Senaryo: Yuri Arabov
Görüntü Yönetmeni: Aleksei Fyodorov
Müzik: Mikhail Ivanovich, Otmar Nussio
Oyuncular: Aleksei Ananishnov, Gudrun Geyer

İngilizce adı: *Mother and Son*

TITANIC (1997)
Titanik

James Cameron'ın gönül vererek yaptığı bu filmin kamera arkasında, neredeyse perdede anlatılandan daha dramatik bir öykü yatıyor. 200 milyon dolar olarak açıklanan bütçesiyle *Titanik*, daha gösterime girmeden, tüm zamanların en pahalı yapımı olma onuruna (tartışmalı olarak) erişti. Bütçenin büyük bölümü, Meksika'da gerçekleştirilen, 1912'de bir buzdağına çarparak batan ünlü yolcu gemisinin 240 metrelik kopyasının kullanıldığı, altı ay süren çekimlere harcandı. Bu çekimlerde, oyuncuların ve set ekibinin Nova Scotia'da halüsinojenik uyuşturucu karıştırılmış yemeklerle zehirlenmesi başta olmak üzere, sorunlar ekibin peşini hiç bırakmadı. Cameron'ın aklını kaçırmış bir mükemmeliyetçi olduğu dedikoduları yayıldı. Yönetmenin ayrıntılara gösterdiği özen, gerçek *Titanik*'i döşeyen şirketlerle anlaşıp her avize ve tabağın orijinalinin birebir kopyası olmasını sağlayacak kadar ileri gitti. Ama filmin akıl almaz gişe başarısı (dünya çapında bir milyar doların üzerinde) ve tam 11 Oscar'la 1959 yapımı *Ben Hur*'dan bu yana en çok Oscar alan film olması, Cameron'a dahi sıfatının yakıştırılmasına yol açtı. Artık Cameron, bileğinin hakkıyla tüm zamanların en başarılı yönetmenleri arasında sayılıyor.

Cameron'ın filmi, bir yanıyla *Poseidon Macerası*, bir yönüyle *Aşk Gemisi*; yani filmde aşk da açık deniz felaketi de aynı oranda önemli. Kate Winslet, filmde aşağılık Cal'le (Billy Zane) evlendirilmek istenen ama dünyanın en ünlü gemisi deniz dibindeki mezarını boylamadan hemen önce üçüncü mevki yolcusu Jack'e aşık olan sosyetik Rose'u canlandırıyor. İkilinin yasak aşkı filmin merkezinde yer alıyor. Kazanın korkunçluğunu hakkını vererek aktarabilmek için sırtını özel efektlere yaslayan Cameron, sözümona bu "batmayan" geminin önce batmaya başlaması, sonra da korkunç bir biçimde ikiye bölünmesinin ardından gelen dehşet verici sahnelerin çekimlerinde oyuncularını günlerce buz gibi sularda çalıştırmış.

Sinema tarihinin en büyük gişe canavarlarından olan *Titanik*, Leonardo DiCaprio'yu genç kızların yüreklerini hoplatan bir süperstara dönüştürdü. Filmin bir numaraya yükselen "My Heart Will Go On" adlı Celine Dion parçasını da içeren albümü de tüm zamanların en çok satan film müziği albümlerinden biri oldu. *Titanik*, tam anlamıyla destansı boyutta dev bir yapım olması açısından tüm zamanların en etkileyici filmlerinden biri. **JB**

ABD (Fox, Lightstorm, Paramount) 194dk, Renkli

Dili: İngilizce / Fransızca / Almanca / İsveçce

Yönetmen: James Cameron

Yapımcı: James Cameron, Jon Landau

Senaryo: James Cameron

Görüntü Yönetmeni: Russell Carpenter

Müzik: James Horner

Oyuncular: Leonardo DiCaprio, Kate Winslet, Billy Zane, Kathy Bates, Bill Paxton, Gloria Stuart, Frances Fisher, Bernard Hill, Jonathan Hyde, David Warner, Victor Garber, Danny Nucci, Lewis Abernathy, Suzy Amis, Nicholas Cascone

Oscar: James Cameron, Jon Landau (film), James Cameron (yönetmen), Peter Lamont, Michael Ford (sanat yönetmeni), Russell Carpenter (görüntü yönetmeni), Deborah Lynn Scott (kostüm tasarımı), Tom Bellfort, Christopher Boyes (ses efekti), Robert Legato, Mark A. Lasoff, Thomas L. Fisher, Michael Kanfer (görsel efekt), Conrad Buff, James Cameron, Richard A. Harris (kurgu), James Horner (müzik), James Horner, Will Jennings (film şarkısı), Gary Rydstrom, Tom Johnson, Gary Summers, Mark Ulano (ses kurgusu)

Oscar Adaylıkları: Kate Winslet (kadın oyuncu), Gloria Stuart (yardımcı kadın oyuncu), Tina Earnshaw, Greg Cannom, Simon Thompson (makyaj)

THE BIG LEBOWSKI (1998)
Büyük Lebowski

Büyük Lebowski, Joel ve Ethan Coen'in "suç filmleri üçlemesi"nin sonuncusu. Coen Kardeşler, ilk filimleri *Blood Simple*'ı *(Kansız, 1984)* çektiklerinde *Double Indemnity (Çifte Tazminat)* ve *The Postman Always Rings Twice (Postacı Kapıyı İki Kere Çalar)* gibi cinayet öyküleriyle tanınan James M. Cain'in bölgesine girmiş oldular. Coen Kardeşlerin eninde sonunda Raymond Chandler'ın Los Angeles'da geçen gizemli öykülerine çengel atacakları belliydi. Ancak unutmayalım ki burada söz ettiğimiz kişiler Coen Kardeşler; dolayısıyla Chandler'ın soğukkanlı özel dedektifi Marlowe'un yerini biricik, eşi benzeri olmayan . . "The Dude" ("Ahbap") alıyor.

Jeff "The Dude" Lebowski (Jeff Bridges), eğlence anlayışını "Bildiğin şeyler: Bowling oynarım. Arabayla gezerim. Arada bir LSD sonrası flashback sendromu yaşarım" diye tanımlar. The Dude, birkaç haydutun kendisini, karısı onlara borç takmış olan bir milyarderle karıştırması sonucu hayatı karışan 60'lardan kalma bir serseridir. Kısa süre sonra The Dude ve Vietnam gazisi bowling arkadaşı (John Goodman) kendilerini gizemli bir karmaşanın ortasında bulurlar. Chandler'in temel malzemeleri olan kimlik karıştırma, kötü adamlar, femme fatale'ler, cinsel sapkınlıklar ve fidye taleplerinin yanı sıra *Büyük Lebowski*'de, "çiş lekeli halı", küvetteki gelincikler ve Busby Berkeley'den esinlenilmiş bir sekansın da aralarında sayılabileceği pek çok Coen Kardeşler tuhaflığı mevcuttur. Biri size Büyük Lebowski'nin mutlaka görülmesi gereken bir film olup olmadığını sorarsa, ona 'evet' deyin. **MV**

ABD / Britanya (PolyGram, Working Title Films)
117dk, Renkli
Dili: İngilizce
Yönetmen: Joel Coen
Yapımcı: Ethan Coen
Senaryo: Ethan Coen, Joel Coen
Görüntü Yönetmeni: Roger Deakins
Müzik: Carter Burwell, Sons of the Pioneers
Oyuncular: Jeff Bridges, John Goodman, Julianne Moore, Steve Buscemi, David Huddleston, Philip Seymour Hoffman, Tara Reid, Philip Moon, Mark Pellegrino, Peter Stormare, Flea, Torsten Voges, Jimmie Dale Gilmore, John Turturro

FESTEN (1998)
Şölen

"Dogma 95", yani gerçek mekânlarda el kamerasıyla çekim yapmayı, çekim sırasında kaydedilenlerden başka ses kullanmamayı ve özel efektlerden kaçınmayı şart koşan Danimarka çıkışlı film manifestosu, özellikle bu manifestoya göre çekilen ilk iki film olan Thomas Vinterberg'in *Şölen*'i ve Lars von Trier'in Idioterne'si (*Gerizekalılar*, 1998) göz önünde bulundurulduğunda, ideolojik bir devrimden çok bir tanıtım kampanyası işlevi gördü diyebiliriz. Aslında orta sınıf varsayımlarıyla ve dikkafalı apolitikliklerıyle, iki film de açıkça birer isyan ve cesaret gösterisi. Ibsen, Strindberg ve Bergman'ın yapıtlarını düşünürsek Vinterberg'in, von Trier'inkine göre yerleşik kalıplara çok daha uygun olan filmi, gerçekten sarsıcı ve güçlü.

Dönemin en küçük ve en hafif dijital video kamerasıyla çekilen film, taşradaki bir malikanede, en büyük oğulun ikiz kız kardeşinin intiharından kısa bir süre sonra, 60'ıncı yaşını kutlayan babanın şerefine bir araya gelen aile üyeleri arasında yaşanan sert ve şiddetli çatışmaların çetelesini tutuyor. Daha ilk andan başlayarak ortaya çıkan aşırı saldırgan tutumlar ve Vinterberg'in keskin dönüşlü paralel kurgusu belli etmese de *Şölen*, iddia edildiği gibi devrimci bir deney olmaktan ziyade iyi yazılmış, oynanmış ve yönetilmiş bir psikolojik dram. Sonuçta aile sırlarının bir bir açığa çıkmasıyla elde edilen saf dramatik etki, doğal olarak izleyiciyi yavaş yavaş ele geçiriyor. **JRos**

Danimarka (DR, Nimbus Film, SVT Drama)
105dk, Renkli
Dili: Danimarkaca / Almanca / İngilizce
Yönetmen: Thomas Vinterberg
Yapımcı: Birgitte Hald
Senaryo: Thomas Vinterberg, Thomas Vinterberg, Mogens Rukov
Görüntü Yönetmeni: Anthony Dod Mantle
Müzik: Lars Bo Jensen
Oyuncular: Ulrich Thomsen, Henning Moritzen, Thomas Bo Larsen, Paprika Steen, Birthe Neumann, Trine Dyrholm, Helle Dolleris, Therese Glahn, Klaus Bondam, Bjarne Henriksen, Gbatokai Dakinah, Lasse Lunderskov, Lars Brygmann, Lene Laub Oksen, Linda Laursen
Cannes Film Festivali: Thomas Vinterberg (Jüri Ödülü), La Classe de neige ile paylaştı (Altın Palmiye adaylığı)
İngilizce adı: *The Celebration*

SAVING PRIVATE RYAN (1998)
Er Ryan'ı Kurtarmak

ABD (Amblin, DreamWorks, Mark Gordon, Mutual, Paramount)
170dk, Technicolor
Dili: Çekçe/ İngilizce / Fransızca / Almanca
Yönetmen: Steven Spielberg
Yapımcı: Ian Bryce, Mark Gordon, Gary Levinsohn, Steven Spielberg
Senaryo: Robert Rodat
Görüntü Yönetmeni: Janusz Kaminski
Müzik: John Williams
Oyuncular: Tom Hanks, Edward Burns, Tom Sizemore, Matt Damon, Jeremy Davies, Adam Goldberg, Barry Pepper, Giovanni Ribisi, Vin Diesel, Ted Danson, Max Martini, Dylan Bruno, Joerg Stadler, Paul Giamatti, Dennis Farina
Oscar: Steven Spielberg (yönetmen), Janusz Kaminski (görüntü yönetmeni), Gary Rydstrom, Richard Hymns (ses efekti), Michael Kahn (kurgu), Gary Rydstrom, Gary Summers, Andy Nelson, Ron Judkins (ses)
Oscar Adaylıkları: Steven Spielberg, Ian Bryce, Mark Gordon, Gary Levinsohn (film), Robert Rodat (senaryo), Tom Hanks (erkek oyuncu), Thomas E. Sanders, Lisa Dean (sanat yönetimi), Lois Burwell, Conor O'Sullivan, Daniel C. Striepeke (makyaj), John Williams (ses)

Steven Spielberg'in film çekmeye yönelik neredeyse doğaüstü yeteneği, özellikle gerilim yaratan durumlara ve özel efektlere yatkınlığı daha ilk işlerinde kendini belli etti. Bu yetenek, sinema seyircisinin yoğun ilgisinde karşılığını buldu. Ama modern Hollywood'daki gişe filmi anlayışının köklü bir değişim geçirmesine katkıda bulunan *Jaws* (*Denizin Dişleri*, 1975) ve *Close Encounters of the Third Kind* (*Üçüncü Türden Yakın İlişkiler*, 1977) gibi erken dönem filmleri, bir bakıma Spielberg'in saygınlığını zedeledi. Saygı görmek isteyen yönetmen, filmlerinin her zaman popüler eğlenceler ve teknik denemeler olarak görülüp bir kenara atılacağını biliyordu.

Spielberg yine de *The Color Purple* (*Mor Yıllar*, 1985) ve *Empire of the Sun* (*Güneş İmparatorluğu*, 1987) gibi olgun deneylerle kulvarını genişletmeye çalıştı ama Yahudi soykırımını konu alan asap bozucu filmi *Schindler's List*'e (*Schindler'in Listesi*, 1993) kadar, aynı anda hem eleştirmenleri hem de izleyiciyi tatmin eden bir film yapamadı. O zamandan beri de heyecan bombası *Jurassic Park* (1993, 1997) filmleri dışında, genel olarak ciddi sularda geziniyor.

Er Ryan'ı Kurtarmak filmiyle birlikte yönetmenin sözlüğüne yeni bir şey eklendi: mide kaldıran yoğun bir şiddet. Spielberg kuşkusuz daha önce şiddetle haşır neşir olmuştu ama kullandığı şiddet ya karikatürizeydi ya da dehşetli anları sona erdiren dikkatle dengelenmiş (ve sonra sömürülmüş) dramatik bir araçtı. Ne var ki *Er Ryan'ı Kurtarmak*, mutlak bir biçimde vahşet dolu bir savaş sekansıyla başlıyor. Amerikan gemileri Normandiya sahillerine çıkarma yapar yapmaz, kurşunlar askerlerin işe yaramaz miğferlerini iğrenç bir "çın" sesiyle delip geçiyor ve genç insanlar ardı arkası kesilmeyen makineli tüfek ateşiyle biçiliyor. İş bununla da kalmıyor. Askerler parçalara ayrılıyor, organlar havada uçuşup yere seriliyor. Deniz, mide bulandıran bir kan kırmızısına boyanıyor. Kamera deli gibi sallanıyor, renkleri soldurulmuş film şeridi ölümün rengine bürünüyor. "Yeni" Spielberg kimseyi sağ bırakmıyor.

Kabul etmek gerek, Spielberg eskisi gibi utanmaz bir duygusallığa düşmekten de kurtulamıyor. Filmin başlangıç ve bitişindeki inandırıcılıktan uzak sahneler bütünüyle manipüle edici bir havaya sahip. Spielberg bu bölümlerde favori bestecisi John Williams'ı izleyicinin gönül tellerini titretmeye yönelik eğilimlerinin en kötü örneklerini ortaya koymaya itiyor. Daha da kötüsü, huşu uyandıran açılış sahnesinde savaşın kötülüğünü betimlemekte kullandığı tekniğin aynısını, filmin sonundaki daha geleneksel iyi-kötü çatışmasını dayatmakta kullanıyor.

Ancak bildiğimiz iyi adam-kötü adam ikiliği, savaş karşıtı mesajı daha iddialı bir şeye dönüştürüyor. Spielberg savaşın cehennem olduğunu kabul ediyor ama kazanan tarafta olmadığınız sürece. Çünkü sonuçta zafer, ahlak kurallarını belirleme hakkını beraberinde getiriyor. *Er Ryan'ı Kurtarmak*, savaşın sis perdesi ardında, körü körüne milliyetçi olduğu yolundaki eleştirileri savuşturmaya yetecek kadar bir karanlık barındırıyor. Bir asker, binlerce mezara bakarken karısına "Ben iyi bir adam mıydım?" diye soruyor. Bu da sadece "bütün bunlara değer miydi?" demenin değil, aynı zamanda "haklı çıktık mı?" demenin örtük bir yolu. Kuşkusuz bunlar, ateş kesildiğinde ayakta kalıp çevrelerindeki ölümü ve yıkımı gören herkesin aklını kurcalayacak olan sorular; söz konusu ölüm ve yıkım, amaçların en yücesi uğruna yaratılmış olsa bile. **JKI**

BUFFALO 66 (1998)

ABD (CFP, Lions Gate, Muse)
110dk, Renkli
Yönetmen: Vincent Gallo
Yapımcı: Chris Hanley
Senaryo: Vincent Gallo, Alison Bagnall
Görüntü Yönetmeni: Lance Acord
Müzik: Vincent Gallo
Oyuncular: Vincent Gallo, Christina Ricci, Ben Gazzara, Mickey Rourke, Rosanna Arquette, Jan-Michael Vincent, Anjelica Huston, Kevin Pollak, Alex Karras, John Sansone, Manny Fried, John Rummel, Bob Wahl, Penny Wolfgang, Anthony Mydcarz

Palookaville (1996) ve *The Funeral* (Cenaze Töreni, 1996) filmleriyle tanınan oyuncu Vincent Gallo, yazdığı, yönettiği ve başrolde oynadığı bu gülünç dramı başyapıtı olarak tanımlıyor. Kulağa biraz kibirli bir açıklama gibi gelebilir ama çok da yanlış sayılmaz. Gallo filmde, yıllardır hapiste olduğunu bilmeyen kaçık anne babasını ziyarete giderken, peşinden gelmeye dünden razı bir genç kızı (mini etek ve peri masalı ayakkabıları giyen bir Christina Ricci) kaçırıp onu karısıymış numarası yapmaya zorlayan Billy'yi canlandırıyor. Billy ailesine devlet için çalışan bir gizli ajan olduğunu, evden bu nedenle uzak kaldığını söylemiştir.

Böylesine oyuncaklı bir konusu olan bu düşük bütçeli tuhaf aşk hikayesi, dört başrol oyuncusunun (Billy'nin sapık babası rolündeki Ben Gazzara özel bir takdiri hak ediyor ve Amerikan futbolu hastası anne rolündeki Anjelica Huston da çok komik) filme yakışan sıradışı performanslarıyla övgüyü hak ediyor. Mickey Rourke, Jan-Michael Vincent ve Rosanna Arquette de konuk oyuncu olarak filme renk katıyor. Filmin her şeyini başarıyla üstlenen, hatta müziklerini besteleyen ve ailesinin Buffalo'daki evini filmin ana mekanı olarak kullanan Gallo, çeşitli görsel tekniklerle ve imgelerle ilişkilere ve hayal kırıklığına ironik bir bakış atıyor. **JB**

RUSHMORE (1998)
Çılgın Liseliler

ABD (American Empirical, Touchstone)
93dk, Renkli
Yönetmen: Wes Anderson
Yapımcı: Barry Mendel, Paul Schiff
Senaryo: Wes Anderson, Owen Wilson
Görüntü Yönetmeni: Robert D. Yeoman
Müzik: Mark Mothersbaugh
Oyuncular: Jason Schwartzman, Bill Murray, Olivia Williams, Seymour Cassel, Brian Cox, Mason Gamble, Sara Tanaka, Stephen McCole, Connie Nielsen, Luke Wilson, Dipak Pallana, Andrew Wilson, Marietta Marich, Ronnie McCawley, Keith McCawley

Wes Anderson ve senaryolarını birlikte yazdığı Owen Wilson, 1996 yılında *Bottle Rocket* adlı filmle sinema dünyasında farklı bir yer edindiklerinde, film o sıralarda gücünü yitirmiş olan düşük bütçeli bağımsız Amerikan komedileri alanına tek başına yeni bir soluk getirmişti. Bu türdeki ikinci filmleri olan, takdire şayan sefillikteki *Çılgın Liseliler*, bir kez daha Anderson'la Wilson'ın çok sevdikleri kaybedenlerin ve tuhaf tiplerin dünyasına eğiliyor.

Oyuncu Talia Shire'ın oğlu ve Frances Ford Coppola'nın yeğeni Jason Schwartzman, entelektüel ve sıkıcı bir dörtgöz olan Max Fischer'ı canlandırıyor. Max, Rushmore Lisesi'nde burslu okuyan bir öğrenci olduğu için hiç sevilmiyor. Okuldan atılmanın eşiğinde gezinirken, her türlü ders dışı aktivitede başkanlığa getirilmeyi başarıyor. Sosyal ilişkilerdeki başarısızlığı yüzünden şansı pek yaver gitmeyen Max, yine de güzel öğretmenine (Olivia Williams) aşık oluyor; sorunlu ama varlıklı Herman J. Blume'u (Bill Murray) akıl hocası olarak belliyor. Bu ağırkanlı screwball komedisi, Murray'ye oyunculuğunu sergilemek için dört dörtlük bir fırsat sunmuş; sonunda bir filmde, aynı anda hem derinlikli, hem yaralı, hem de komik olabiliyor. 1960'ların rock müziğiyse bariz bir biçimde günümüzde geçen filme başka bir zamanda geçiyormuş havası veriyor. **KK**

LOLA RENNT (1998)
Koş Lola Koş

Almanya (Bavaria Film, German Independents, WDR, X-Filme, arte) 81dk, Renkli
Dili: Almanca
Yönetmen: Tom Tykwer
Yapımcı: Stefan Arndt
Senaryo: Tom Tykwer
Görüntü Yönetmeni: Frank Griebe
Müzik: Reinhold Heil, Johnny Klimek, Franka Potente, Tom Tykwer
Oyuncular: Franka Potente, Moritz Bleibtreu, Herbert Knaup, Nina Petri, Armin Rohde, Joachim Król, Ludger Pistor, Suzanne von Borsody, Sebastian Schipper, Julia Lindig, Lars Rudolph, Andreas Petri, Klaus Müller, Utz Krause, Beate Finckh
Venedik Film Festivali: Tom Tykwer (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *Run Lola Run*

Tom Tykwer'in görsel açıdan yaratıcı, enerjisiyle soluk kesici filmi *Koş Lola Koş*, daha açılış jeneriğinde, kalabalık bir insan grubunun havadan görünümünün filmin adını oluşturmasından başlayarak sürprizlerle dolu bir deneyim olduğunu gösteriyor.

Öykü çok basit: Alev saçlı Lola'ya (Franke Potente), erkek arkadaşı Manni'den bir telefon gelir. Manni, bir uyuşturucu satıcısına teslim etmesi gereken 100 bin markla dolu çantayı metroda unuttuğunu söyler. Kötü adamlar onu öldürmeden önce parayı bulmak için 20 dakikası vardır ve bir süpermarketi soymaya karar vermiştir. Lola parayı bulmak için farklı bir yol deneyeceğini söyler ve Manni'yi kurtarmak için atıldığı tam gaz macera boyunca Lola'nın zamana karşı yarışını izleriz.

Filmi farklı ve yaratıcı kılan, genç Alman yönetmen Tykwer'in, Lola'nın macerasını ortaya koyuş biçimi. Lola'nın 20 dakikalık öyküsü, küçücük bir değişikliğin bambaşka sonuçlara yol açtığı üç farklı biçimde anlatılıyor. Lola koşarken, Manni kaçarken ve film ikisinin de hayatta kalmak için her adımı büyük bir dikkatle atmaları gereken bir engelli koşuya dönüşürken Tykwer bu üç macerayı anlatmak için animasyonu, film hilelerini, renkli ve siyah-beyaz filmi, video klip efektlerini ve ağır çekimde tekrarlanan görüntüleri kullanıyor.

Daha sonra Hollywood yapımı gişe rekortmeni *The Bourne Identity*'de (*Geçmişi Olmayan Adam*, 2002) Matt Damon'la başrolü paylaşacak olan Potente, rüzgarda uçuşan ateş kırmızısı saçlarıyla, sokaklar ve caddeler boyunca kollarını savurarak koşarken göz alıcı bir sinematografik imgeye dönüşüyor. Varlıklı babasını (Herbert Knaup) para istemek için ziyaret ettiği ve onun metresi uğruna annesini terk etmeyi planladığını öğrendiği sahnelerdeyse sevimli, derinliği olan bir oyunculuk çıkarıyor.

Filmi yazıp yöneten Tom Tykwer, mizah duygusuna, nefes nefese bir heyecana ve muazzam bir enerjiye sahip bu ilgi çekici, olağandışı sinema deneyiminden sıkı bir MTV kuşağı filmi çıkarmış. **JB**

IDIOTERNE (1998)
Geri Zekalılar

Fransa / İtalya / Danimarka / Hollanda (3 Emme, Argus, CoBo Fund, DR, Jennie Cinematografica, La Sept, Canal+, Liberator, Nordic Film & TV Fund, October, PGO TV Holland, Rai, SVT, VPRO TV, Zentropa, ZDF, arte)
117dk, Renkli

Dili: Danimarkaca

Yönetmen: Lars von Trier

Yapımcı: Vibeke Windeløv

Senaryo: Lars von Trier

Görüntü Yönetmeni: Casper Holm, Jesper Jargil, Kristoffer Nyholm, Lars von Trier

Oyuncular: Bodil Jørgensen, Jens Albinus, Anne Louise Hassing, Troels Lyby, Nikolaj Lie Kaas, Louise Mieritz, Henrik Prip, Luis Mesonero, Knud Romer Jørgensen, Trine Michelsen, Anne-Grethe Bjarup Riis, Paprika Steen, Erik Wedersøe, Michael Moritzen, Anders Hove

Cannes Film Festivali: Lars von Trier (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Idiots*

Geri Zekalılar, hayatının bir noktasında şaka yaparken, 'Bu yaptığın komik değil, hastalıklı bir şey!' diyen bir otorite figürüne yakalanmış herkese seslenen bir film. Von Trier'in büyük bölümü doğaçlama olan bu düşük bütçeli komedi-dramı, hippilerinkine benzer bir komünde yaşayıp toplum içinde spastik, yani zihinsel özürlü numarası yapan orta sınıftan bir grup zeki insanı konu alıyor. Bodil Jørgensen'in canlandırdığı, ruhsal bir sarsıntı geçirdiği açıkça belli olan sessiz sakin Karen, özürlü numarası yapan bu insanların oyununa gelir; sonra da grubun, 'içindeki geri zekalıyı' aramaya kendini en çok adayan üyesi olur.

Filmdeki parçalı anlatım, eşek şakalarını, karmaşık ilişkileri, partileri ve tartışmaları, kahramanların araya serpiştirilmiş röportajlarda tıpkı filmin izleyicisi gibi neye bulaştıklarını anlamayarak konuştukları sahnelerle birlikte aktarır. *Geri Zekalılar* komik, rahatsız edici, hatta gerilimli sahnelerle dolu: Örneğin, grup üyelerinden birinin önemli bir müşteri kimliğiyle bir arkadaşının reklam şirketine gidip zihinsel özürlü gibi davranmaya başlaması; bir diğerinin, numara yaptığını fark ederlerse onu kesinlikle dövecek olan bir motosikletçi çetesiyle yalnız bırakılması; ve Karen'in evine yapılan, kadının gerçekte delirmenin eşiğine ne kadar yakın olduğunu ortaya çıkaran bir ziyaret. Tüm karakterlerin serbest bıraktıkları içsel geri zekalılıkları kendileriyle ilgili derin, zaman zaman rahatsız edici gerçekleri ortaya koyarken filmin tezi açığa çıkıyor: 'Kimmiş gibi davranıyorsan sen osun aslında.' **KN**

PI (1998)

ABD (Harvest, Plantain, Protozoa, Truth and Soul)
84dk, SB

Yönetmen: Darren Aronofsky

Yapımcı: Eric Watson

Senaryo: Darren Aronofsky, Sean Gullette, Eric Watson

Görüntü Yönetmeni: Matthew Libatique

Müzik: Clint Mansell

Oyuncular: Sean Gullette, Mark Margolis, Ben Shenkman, Pamela Hart, Stephen Pearlman, Samia Shoaib, Ajay Naidu, Kristyn Mae-Anne Lao, Espher Lao Nieves, Joanne Gordon, Lauren Fox, Stanley Herman, Clint Mansell, Tom Tumminello, Ari Handel

Senaryo yazarı ve yönetmen Darren Aronofsky'nin bomba etkisi yaratan bu ilk filmi, David Lynch'in Eraserhead'inin, siberpunk yazarı William Gibson tarafından elden geçirilmiş versiyonu gibi bir film. Filmde Sean Gulette, kendisini bitkin düşüren baş ağrılarıyla ve borsadan İncil'e kadar, dünyadaki her şeyi birbirine bağlayan sayı dizisini bulmak için doymak bilmez bir arzuyla kuşatılmış bir matematik dehasını canlandırıyor. Ev yapımı bilgisayarını kaybetmesine neden olan bir buluşun ardından, radikal bir Yahudi Kabala tarikatının üyeleri ve borsanın silahlı adamları, kafasındaki gizemli sayılara ulaşmak amacıyla, Gulette'ın canlandırdığı Maximillian'la ilişki kurar. Baş ağrıları arttıkça, araştırması Maximillian'ı çıldırtmaya başlar. Peki bu sayısal şifrenin anlamı nedir ve neden herkes onun peşindedir?

Siyah-beyaz çekilmiş yüksek kontrastlı çarpıcı görüntülere sahip filmde, baş döndürücü birçok yeni kamera tekniği deneniyor. *Pi*, Poe'daki ve Kafka'daki paranoya duygusunu, bilimkurgunun sınırları belirsiz çerçevesinde yeniden yaratan bir film. Aronofsky soruların çoğunun finale kadar havada asılı kalmasına izin veriyor; izleyiciyi merakta bırakmak, filmin kaotik, taşkın, çoğu yerde görkemli havasının yarattığı etkiyi artırmaya yarayan şeylerden biri. Yönetmenin sonsuzluğa uzanan bir zamandizinde geçen bir koşuşturmacada son sürat ilerlemenin, sonra da ansızın çıkmaza girmenin yarattığı paniği ve kafa karışıklığını aktarma konusundaki başarısı, ortaya göz alıcı ve yer yer rahatsız edici bir film çıkarmış. **JKI**

HAPPINESS (1998)
Mutluluk

Günümüzün Amerikalı bağımsız yönetmenlerinden Todd Solondz'un tartışma yaratan filmi *Mutluluk*'ta yaptığı şeyi, yani izleyicide aynı anda kahkaha, tiksinti, sevecenlik gibi birbirinden çok farklı duygusal tepkileri uyandırmayı pek az yönetmen başarabilir. Dylan Baker, Philip Seymour Hoffman, Ben Gazzara, Lara Flynn Boyle, Camryn Manheim, Jon Lovitz gibi oyunculardan oluşan birinci sınıf kadronun cüretkâr oyunculuklar ortaya koyduğu filmi kısaca özetlemek olanaksız. Şu kadarını söylemekle yetinelim: Her biri acı verecek derecede şaibeli olan ilişkileri konu alan *Mutluluk*, pek az yönetmenin adım atmaya cesaret ettiği ya da istekli olduğu diyarlara götürüyor bizi. Filmin unutulmaz anlarından biri, bir babanın kendi oğlancılığıyla ilgili olarak küçük oğlunun sorduğu soruları, doğal bir tavırla, açıksözlülükle yanıtladığı sahne. *Mutluluk*'un belki de en doğru tanımı, her evin her köşesinde sapkınlığın gizlendiği iddiasıyla, çağdaş Amerikan ailesine ve banliyö yaşamına (perdeye hem yansıyan hem yansımayan haline) yöneltilen bir suçlama olduğu. Yavaş yavaş postmodern ve daha hastalıklı bir Woody Allen'a dönüşmeye başlayan Solondz, bir yönetmen olarak, belki de abartılı olan bu düşünceyi şiar edinmiş. Kusurlu karakterlerinin tek boyutluluğa savrulmasına izin vermemesi sayesinde, bunda bir noktaya kadar başarılı da oluyor. **MO**

ABD (Good Machine, Killer)
134dk, Renkli
Dili: İngilizce / Rusça
Yönetmen: Todd Solondz
Yapımcı: Ted Hope, Christine Vachon
Senaryo: Todd Solondz
Görüntü Yönetmeni: Maryse Alberti
Müzik: Robbie Kondor
Oyuncular: Jane Adams, Jon Lovitz, Philip Seymour Hoffman, Dylan Baker, Lara Flynn Boyle, Justin Elvin, Cynthia Stevenson, Lila Glantzman-Leib, Gerry Becker, Rufus Read, Louise Lasser, Ben Gazzara, Camryn Manheim, Arthur J. Nascarella, Molly Shannon
Cannes Film Festivali: Todd Solondz (FIPRESCI Ödülü)

Kanada / ABD (Fox 2000, Geisler-Roberdeau, Phoenix)
170dk, Renkli

Yönetmen: Terrence Malick

Yapımcı: Robert Michael Geisler, Grant Hill, John Roberdeau

Senaryo: Terrence Malick
James Jones'un romanından

Görüntü Yönetmeni: John Toll

Müzik: Hans Zimmer

Oyuncular: Sean Penn, Adrien Brody, James Caviezel, Ben Chaplin, George Clooney, John Cusack, Woody Harrelson, Elias Koteas, Jared Leto, Dash Mihok, Tim Blake Nelson, Nick Nolte, John C. Reilly, Larry Romano, John Savage.

Oscar adaylıkları: Robert Michael Geisler, John Roberdeau, Grant Hill (film), Terrence Malick (yönetmen), Terrence Malick (senaryo), John Toll (görüntü yönetmeni), Billy Weber, Leslie Jones, Saar Klein (kurgu), Hans Zimmer (müzik), Andy Nelson, Anna Behlmer, Paul Brincat (ses)

Uluslararası Berlin Film Festivali: Terrence Malick (Altın Ayı), John Toll (Onur Ödülü)

THE THIN RED LINE (1998)
İnce Kırmızı Hat

Terence Malick, büyük övgüyle karşılanan ve pek çok yönetmene esin kaynağı olan *Badlands* (*Kanlı Toprak*, 1973) ve *Days of Heaven*'i (*Cennet Günleri*, 1978) çektikten sonra, seçkin bir yer edinen hiçbir yönetmenin yapmadığı bir şey yapıp iz bırakmadan ortadan kayboldu. Yönetmenin ücra bir yerde münzevi hayatı yaşadığına ya da Teksas'ta doğa yürüyüşleri yapıp kuşları incelediğine ilişkin dedikodular yayıldı. Nereye kaybolmuş olursa olsun, Malick'in 1990'ların sonunda sinemaya dönmesi de bir o kadar ani oldu. Yeni projesinin ayrıntıları gizli tutuluyordu ve elde edilebilen bilgiler fazla bir fikir vermiyordu. Yine de iki şey kesin olarak biliniyordu: Film James Jones'un 2. Dünya Savaşı'yla ilgili romanı *The Thin Red Line*'dan uyarlanmıştı ve önde gelen oyuncularla, umut vaat eden gençlerden kurulu dev bir kadroya sahipti.

İki dedikodu da doğru çıktı ama film yine de birçok kişiyi şaşırtmayı başardı. Özellikle Steven Spielberg'in 2. Dünya Savaşı konu alan dramı *Saving Private Ryan*'ın (*Er Ryan'ı Kurtarmak*, 1998) hemen ardından gösterime girmesi, Malick'in filminin entelektüel yönünü öne çıkardı. İki film birbirinden ancak bu kadar farklı olabilirdi; yol açtıkları tepkilerin karşıtlığı da bu farklılığın bir yansımasıydı. İzleyiciler, içgüdülere seslenen *Er Ryan'ı Kurtarmak*'tan derinden sarsılmış olarak, daha felsefi *İnce Kırmızı Hat*'tansa kafalarını kaşıyarak çıktılar.

Ancak hangi filmin daha güçlü bir etki bıraktığı tartışmasız. *İnce Kırmızı Hat*, savaşın çılgınlığını açıkça teorik, hatta teolojik bir bakış açısıyla ele alıyor. Sanki savaşın iki insan grubu arasındaki çatışmadan öte bir şey olduğunu söylüyor. Filmde savaş doğaya, dolayısıyla da tanrıya yapılmış bir saygısızlık olarak gösteriliyor.

İnce Kırmızı Hat, askerlerin, yaşamın kırılganlığıyla kendi davranışlarının pervasızlığını bağdaştırmaya çalışan ortak bilincini keşfe çıkıyor. Çekinmeden askerden askere geçen ve girdiği zihindeki düşünceleri süregiden bir iç konuşmanın parçaları olarak sunan film, bunun dışında herhangi bir askeri öne çıkarmıyor.

Askerler çevrelerini kuşatan egzotik dünyanın güzelliğinin fazlasıyla farkında: Filmin başında, asker kaçağı Witt (Jim Caviezel) Güney Pasifik'te cennet gibi bir adadan alınıp götürülünceye kadar yerliler arasında sade ve masum bir yaşam sürüyor. Malick askerler ormanda gizlice ilerlerken bile kamerasını, çevredeki rengarenk doğaya ya da devasa ağaçların yaprakları arasından süzülen ışığa yöneltmeden edemiyor. Sanki tanrı ve yarattığı tüm varlıklar, dünyada güzel olan her şeyi yok eden bu tuhaf türü iş başında izliyor ve özgür iradenin nelere kadir olduğuna hayret ediyor.

Filmde Elias Koteas'ın canlandırdığı duyarlı yüzbaşı, Nick Nolte'nin canlandırdığı aklını terfiyle bozmuş duygusuz albay ve Sean Penn'in oynadığı alaycı çavuş gibi birkaç karakter özellikle dikkat çekiyor. Bununla birlikte Malick hikayeyi eksiltili (eliptik) bırakıyor. Klasik anlamda başı sonu olmayan filmde dramatik anlar ve soluk kesen savaş sahneleri eksik değil ama tüm bunlar Malick'in hayatın anlamını arayışından daha az derin olmayan bir meditasyonu kesintiye uğratıyor yalnızca. **JKI**

ABD (Fox)
119dk, Renkli

Yönetmen: Bobby Farrelly, Peter Farrelly

Yapımcı: Frank Beddor, Michael Steinberg, Bradley Thomas, Charles B. Wessler

Senaryo: Ed Decter, John J. Strauss, Peter Farrelly, Bobby Farrelly

Görüntü Yönetmeni: Mark Irwin

Müzik: Jonathan Richman

Oyuncular: Cameron Diaz, Matt Dillon, Ben Stiller, Lee Evans, Chris Elliott, Lin Shaye, Jeffrey Tambor, Markie Post, Keith David, W. Earl Brown, Sarah Silverman, Khandi Alexander, Marnie Alexenburg, Danny Murphy, Richard Tyson

THERE'S SOMETHING ABOUT MARY (1998)
Ah Mary Vah Mary

Dumb & Dumber (*Salak ile Avanak*, 1994) ve *Kingpin*'in (1996) yönetmenleri Bobby ve Peter Farrelly, sürekli daha iyiye gitmeleri sayesinde, haklarındaki eski muhtemel olumsuz düşünceleri değiştirerek takdir topluyorlar. *Ah Mary Vah Mary*'de kahkahalara boğulmamak elde değil. Politik doğruculukla dalga geçen tavırlarına karşın, Farrelly kardeşlere özgü iğrençliğe dayalı mizah sonuçta iyi huylu. Film biraz baştan savma görünse de yönetmenlerin Ed Decter ve John J. Strauss'la işbirliği içinde yazdıkları senaryo şaşırtıcı derecede iyi.

Sürekli haksızlığa uğrayan kahramanımız Ted Stroehmann'ın (Ben Stiller), liseyi Rhode Island'da bitirdikten hemen sonra Miami'ye taşınan, filme adını veren kahraman Mary'ye (Cameron Diaz) 13 yıldır aklını takmış durumdadır. Stroehmann'ın Mary'yi takıp etmesi için tuttuğu şüpheli dedektif (Matt Dillon), Mary'ye kendisi aşık olur. Filmin alt-orta sınıf sevgisizliğine karşı yaklaşımı yer yer ünlü komedyen W.C. Fields'i çağrıştırıyor. Filmde olabileceklerin en kötüsünün başa geldiği gerçekten çok komik bazı sekanslar var: okul balosu randevusu, bir köpekle mücadele ve mastürbasyon sahneleri gibi. Ayrıca *Cat Ballou*'daki (1965) ozanlar gibi tekrar tekrar ortaya çıkan iki müzisyen, Jonathan Richman'la davulcusu da hayranlık uyandırıcı. **JRos**

Fransa (CNC, Canal+, Monteurs, Procirep, Zeie, Zélie, arte)
112dk, Renkli

Dili: Fransızca

Yönetmen: Philippe Grandrieux

Yapımcı: Catherine Jacques

Senaryo: Sophie Fillières, Philippe Grandrieux, Pierre Hodgson

Görüntü Yönetmeni: Sabine Lancelin

Müzik: Alan Vega

Oyuncular: Marc Barbé, Elina Löwensohn, Géraldine Voillat, Coralie, Maxime Mazzolini, Alexandra Noël, Annick Lemonnier, Sadija Sada Sarcevic, Lea Civello, Astrid Combes, Sylvie Granato, Tony Baillargeat, Marc Berman, Martine Vandeville, Antoine Debilly

SOMBRE (1998)

Sombre, '*karanlık*' anlamına gelen adına yakışır biçimde çoğunlukla karanlık bir perdeyle izleyicisinin filmin derinliklerini görmesini engelliyor. Film ahlaki açıdan da karanlık; bizi, izlememiz gereken bir şeyi izlemişiz duygusunun rahatsızlığıyla baş başa bırakıyor. Philippe Grandrieux'nün 20 yıl boyunca video filmler ürettikten sonra çektiği bu ilk sinema filmi, Fransa'nın çeşitli yerlerinde genç kadınları öldüren yalnız bir adamın (Marc Barbé) öyküsünü anlatıyor. Adam, vurdumduymazlığına karşın, film süresince izlediğimiz bir dizi cinayet boyunca yakalanmıyor. Ancak bir gün tanıştığı Claire (Hal Hartley filmlerinden tanıdığımız Elina Löwensohn) kendisini, onunla sapkın bir ilişkinin içine çekilmiş buluyor.

Sombre, sırf saldırganıyla çekinmeden işbirliği yapan bir kadını konu almasıyla bile etkileyici bir film. Ama Grandrieux'nün tarzı bizi alışkın olduğumuz yargılarımızdan kuşku duymaya yöneltiyor. Filmin klostrofobik karanlığı, belirsiz devamlılığı ve açıklayıcı konuşmaların azlığı, bizi tıpkı karakterler gibi, irade, arzu ve ölme isteğinin egemen olduğu bir dünyada kendi yolumuzu bulmak zorunda bırakıyor. Grandrieux, Gaspar Noé gibi medyatik çağdaşlarının yanında daha az kabul gören bir yönetmen. Ancak Fransız sinemasındaki en sıradışı ve ödün vermeyen yeni damarlardan birini temsil ediyor. **JRom**

RINGU (1998)
Halka

Halka'nın çıkış noktası, yanıltıcı derecede basit: Ortalıkta lanetli bir kaset dolaşıyor ve bu kaseti izleyen herkes yedi gün sonra ölüyor.

Şehir efsaneleriyle ilgili bir araştırma yapan televizyon muhabiri Reiko Asakawa (Nanako Matsushima) yeğeninin de bu kasetin kurbanlarından biri olduğunu fark edince kaseti bulmaya karar verir. Kaseti izlediğinde, tuhaf ve gizemli görüntüler lanetin gerçek olduğuna inanmasını sağlar. Reiko, yalnız yaşayan eski kocası Ryuji Takayama'dan (Hiroyuki Sanada) yardım ister. Görüntülerin sırrını çözüp laneti ortadan kaldırmanın bir yolunu bulmak için önlerinde yedi gün vardır; üstelik dört yaşındaki oğulları da kaseti izlemiştir.

Yönetmen Hideo Nakata, Reiko'yla Ryuji kasetteki görüntülerin gizemini çözmeye çalışırken, sürekli artan bir rahatsızlık duygusu yaratmayı başarıyor. İkilinin araştırmalarının sonucunda, ortaya olağanüstü psişik güçlere sahip bir kızın ölümüne dair, kökeni on yıllar öncesine dayanan bir trajedi çıkar. Nakata, yaşayanların üzerinde saldırmaya her an hazır bir biçimde gezinen huzura ermemiş ölünün varlığını hissettirmek için ucuz korku efektleri yerine seslerden ve atmosferden yararlanıyor.

Halka, 1990'ların sonundaki ruh halini özlü bir biçimde saptamayı başarıyor: yaygın bir belirsizlik duygusu; çekirdek ailenin bölünmesinden duyulan endişe; teknolojinin, altüst edilen yaşamlarımıza akıl sır ermez, tehlikeli sonuçlar doğuracak şekilde nüfuz etmiş olması; sonsuz, kaçınılmaz bir ölüm kalım döngüsünün içine kıstırılmışlık duygusu; ve böyle devam etmekten başka çaremizin olmayışı.

Sinemada türlerin popülaritesi döngüler halinde kendini gösterir. Belirli bir tür, toplumun genelinin dertlerini ve tasalarını aktardığında önem kazanıyor. *Halka*, 1990'ların sonunda korku türünü tek başına hayata döndürürken Asya'da ve daha sonra ABD'de çekilen onlarca korku filmini, doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemenin yanı sıra iki devam filminin, olayların öncesinin anlatıldığı bir ön filmin, Kore'deki bir yeniden çevrimin ve Hollywood'da, Gore Verbinski'nin yönettiği fazla pişmiş ama gişede büyük başarı elde eden başka bir yeniden çevrimin yolunu açtı. **AT**

Japonya (Kadokawa Shoten, Omega)
96dk, SB / Renkli

Dili: Japonca

Yönetmen: Hideo Nakata

Yapımcı: Shinya Kawai, Takenori Sento, Takashige Ichise

Senaryo: Hiroshi Takahashi
Kôji Suzuki'nin Ringu isimli romanından

Görüntü Yönetmeni: Junichirô Hayashi

Müzik: Kenji Kawai

Oyuncular: Nanako Matsushima, Miki Nakatani, Hiroyuki Sanada, Yuko Takeuchi, Hitomi Sato, Yoichi Numata, Yutaka Matsushige, Katsumi Muramatsu, Rikiya Otaka, Masako, Daisuke Ban, Kiyoshi Risho, Yuurei Yanagi, Yôko Ôshima, Kiriko Shimizu

İngilizce adı: *The Ring*

Britanya / Fransa / Japonya
(BS Asahi, Bac, Eisei Gekijo, Imagica, Kadokawa Shoten, Canal+, Oshima, RPC, Shochiku)
100dk, Renkli

Dili: Japonca

Yönetmen: Nagisa Oshima

Yapımcı: Shigehiro Nakagawa, Eiko Oshima, Kazuo Shimizu

Senaryo: Nagisa Oshima
Ryotaro Shiba'nın Maegami No Sozaburo ve Sanjogawara Ranjin isimli romanları ile Shinsengumi Keppuroku isimli TV dizisinden

Görüntü Yönetmeni: Toyomichi Kurita

Müzik: Ryuichi Sakamoto

Oyuncular: Takeshi Kitano, Ryuhei Matsuda, Shinji Takeda, Tadanobu Asano, Koji Matoba, Masa Tommies, Masatô Ibu, Uno Kanda, Kazuko Yoshiyuki, Tomorowo Taguchi, Yoichi Sai, Jiro Sakagami, Zakoba Katsura, Kei Sato

İngilizce adı: Taboo

GOHATTO (1999)
Tabu

1960'ların Japon (ve dünya) Yeni Dalga'sının önde gelen yönetmenlerinden Nagisa Oshima, 14 yıl aradan sonra sinemaya döndü. Yönetmenin maymunla yaşanan bir aşk komedisi olan bir önceki filmi *Max, mon amour*, Cannes Film Festivali'nde yerden yere vurulmuştu. *Tabu*'yla Oshima, ciddi sağlık sorunlarıyla boğuşmasına karşın, en kişisel işlerinden birine imza atmayı başarmış. Yönetmenin son filmi olacağı neredeyse kesin olan *Tabu*, büyük ustaların hayatlarının son döneminde çektikleri filmlere özgü o sonbahar tadını taşıyor. Film bir yandan Oshima'nın önceki filmlerindeki stil ve temaların damıtılmış bir örneğiyken, bir yandan da başka yönetmenlerin yaratabileceği olası bir sinema önerisi niteliğinde.

1865'te bir milis, samuray savaşçısı olarak eğiteceği gençleri seçmektedir. İmrenilen samuray rolü için çekişen Tashiro'yla (Tadanobu Asano) rakibi cazibeli Kano (Ryuhei Matsuda) arasında güçlü bir çekim başlar. İkisinin arasındaki çekim, diğer milisleri de etkiler ve uzun zamandır bastırılan gerilimlerin ve arzuların su yüzüne çıkmasına yol açar. Fazlasıyla teatral bir mizansen kullanan Oshima, filmde yapay olduğu kadar katı bir dünyanın çarpıcı bir resmini çiziyor. Yapıtlarında hep olduğu gibi, ham bedensel arzunun ortaya çıkışı, karakterleri hayal bile edemeyecekleri davranışlara itiyor. **RP**

ABD (Ghoulardi, New Line)
188dk, Renkli

Yönetmen: Paul Thomas Anderson

Yapımcı: Paul Thomas Anderson, Joanne Sellar

Senaryo: Paul Thomas Anderson

Görüntü Yönetmeni: Robert Elswit

Müzik: Jon Brion

Oyuncular: John C. Reilly, Tom Cruise, Julianne Moore, Philip Baker Hall, Jeremy Blackman, Philip Seymour Hoffman, William H. Macy, Melora Walters, Jason Robards, Melinda Dillon, Michael Bowen, Ricky Jay, Felicity Huffman, April Grace, Pat Healy

Oscar adaylıkları: Paul Thomas Anderson (senaryo), Tom Cruise (yardımcı erkek oyuncu), Aimee Mann (film şarkısı).

Uluslararası Berlin Film Festivali: Paul Thomas Anderson (Altın Ayı)

MAGNOLIA (1999)
Manolya

'Hayat yolunda ilerlerken, iyi olmaya çalışmalıyız.' Senarist ve yönetmen Paul Thomas Anderson, bir ailenin ihanetler, sırlar, yürek sızıları ve hayal kırıklıklarını içeren kapsamlı öyküsünü anlatırken, kadın düşmanı, adi televizyon şovmeni (Tom Cruise); yalnız bir dahi çocuk (Jeremy Blackman); insanlığa inancı kalmamış, ölüm döşeğindeki bir ihtiyar (Jason Robards) ve onunla parası için evlenmiş karısı (Julianne Moore); alkolik, uyuşturucu bağımlısı bir genç kadın (Melora Walters); ölmek üzere olan popüler bir yarışma programı sunucusu (Philip Baker Hall); ve beceriksiz, yalnız, iyi kalpli bir polis (John C. Reilly) arasında mekik dokuyor. Epik bir yapıya sahip olan filmi bu karakterler arasındaki bağlantılar, yollarını kesiştiren rastlantılar ve kaderin cilveleri sürüklüyor.

İncil'e göndermelerle ve anıştırmalarla dolu bir film olan *Manolya*, hayatın anlamı, kötülüğün doğası ve insan ilişkilerinin koşulları gibi derin konularla uğraştığını gizlemiyor. Bu aşırı iddialı filmin bu kadar başarılı olmasının en büyük nedeni, Anderson'ın bu temaları ele alırken, yaralı karakterlerin iç dünyalarındaki küçük ayrıntılara odaklanabilmesi. Gökten kurbağalar yağıyor, radyoda popüler şarkı 'Dreams' çalarken bir otomobil bir dükkanın vitrinine çarpıyor, insanlar birbirinden ayrı düşüyor. Tüm bunlar olurken, Anderson kanadı kırık karakterlerine sürekli empatiyle yaklaşıyor, kötülerin insancıl yanlarını göstermekle birlikte haksızlığa uğrayanlarla yanlış anlaşılanların tarafını tuttuğunu açıkça belli ediyor. Film, öfke ve acıyla dolup taşarak sürekli umuda ve 'kurtuluşa' doğru sendeleyerek ilerliyor. **EH**

BEAU TRAVAIL (1999)

Clarie Denis dünyanın en cesur, en yetenekli yönetmenlerinden biri ve *Beau Travail* da *(Güzel İş)* büyük olasılıkla onun başyapıtı. Herman Melville'in klasik romanı Billy Budd'a dayanan film, her ırk ve milletten askerin Fransız Lejyonu'nda disiplinli bir eğitimden geçtiği Afrika'nın kuş uçmaz kervan geçmez bir yöresinde geçiyor. Uçsuz bucaksız kumu, dalgalı mavi bir göğün altındaki eğri büğrü taşlarıyla ıssız çöl, eğitimden geçen, uygun adım yürüyen, yıkanan ve duvar ören erkeklerin ritüellerini şairane bir bakışla betimleyen Denis'ye soluk kesen bir tuval sağlıyor. Yönetmenin özenle kurduğu sahnelerde, gündelik yaşamın rutinleri büyülü bir biçimde düzenlenmiş danslara dönüşüyor. Ancak bir yandan erkekliğe ve erkek güzelliğine adanmış bu şiir ilerlerken, subay Galoup'un (Denys Lavant) astlarından biri olan Sentaine'e (Grégoire Colin) duyduğu kıskançlık, trajik bir sonu hazırlar.

Öyküyü Galoup'un dış sesi anlatıyor. Denis, askerlik deneyiminin homoerotik boyutunu gözümüze sokmuyor ama açıkça işlemekten de kaçınmıyor. Bu da sevenlerin de sevmeyenlerin de kabul ettiği üzere, filmin bir gay sineması örneğine dönüşmesini engelliyor. Derdi çok daha kapsamlı olan Denis, eski Avrupa sömürgelerinde siyahlarla beyazların ilişkisini sorguluyor ve askerlerin kasabaya gidip yerli kadınların arasına karıştığı sahnelerde, kısa ama güçlü darbelerle, toplumsal cinsiyetle ırk politikaları arasındaki bağlantıya değiniyor. Ancak film ısrarla bu konularda baştan sona tarafsız kalıyor. En önemlisi, Denis uzun planlarla ve çok az konuşmayla önceliği perdeyi kaplayan büyüleyici görselliğe vererek, ritüellerin ve tekrarın güzelliğini yakalıyor. Bir de tekdüzeliğin cesareti kırma gücünü; ki askeri talimler, fiziksel kondisyonu artırma amacıyla olduğu kadar bu nedenle de yapılır aslında.

Saf güzellik açısından bakıldığında, *Beau Travail*'ın her karesi çok başarılı. İdman yapan erkekler ya da Denis'nin hoş bir rastlantıyla yakaladığı hareket eden bir trenin camından yansıyan güneş ışını ya da filmin sonunda, itibarını yitiren subayın dönen disko topunun altında dans etmesi. Denis renk kullanımı, aydınlatma ve kompozisyon konusundaki eşsiz yeteneğiyle, öykülerini diyaloglar ve olay örgüsü yerine görüntülerle anlatma eğiliminde. **EH**

Fransa (La Sept-Arte, SM, Tanaïs) 92dk, Renkli

Dili: Fransızca

Yönetmen: Claire Denis

Yapımcı: Patrick Grandperret

Senaryo: Claire Denis, Jean-Pol Fargeau
Herman Melville'in Billy Budd, Sailor isimli öyküsünden

Görüntü Yönetmeni: Agnès Godard

Müzik: Charles Henri de Pierrefeu, Eran Zur

Oyuncular: Denis Lavant, Michel Subor, Grégoire Colin, Richard Courcet, Nicolas Duvauchelle, Adiatou Massudi, Mickael Ravovski, Dan Herzberg, Giuseppe Molino, Gianfranco Poddighe, Marc Veh, Thong Duy Nguyen, Jean-Yves Vivet, Bernardo Montet, Dimitri Tsiapkinis

Uluslararası Berlin Film Festivali: Claire Denis (Özel Ödül)

ABD (Blair Witch, Haxan)
86dk, SB / Renkli

Yönetmen: Daniel Myrick, Eduardo Sánchez

Yapımcı: Cowie, Gregg Hale

Senaryo: Daniel Myrick, Eduardo Sánchez

Görüntü Yönetmeni: Neal Fredericks

Müzik: Tony Cora

Oyuncular: Heather Donahue, Joshua Leonard, Michael C. Williams, Bob Griffin, Jim King, Sandra Sánchez, Ed Swanson, Patricia DeCou, Mark Mason, Jackie Hallex

Cannes Film Festivali: Daniel Myrick, Eduardo Sánchez (film)

THE BLAIR WITCH PROJECT (1999)
Blair Cadısı

'1994 yılının Ekim ayında, üç sinema öğrencisi Maryland'da Burkittsville yakınlarındaki ormanda belgesel çekerken kayboldu... Bir yıl sonra yaptıkları çekimler bulundu.' Daniel Myrick ve Eduardo Sánchez'in hap kadar bütçeyle çektiği korku *'mockumentary'*si (sözde belgesel) *Blair Cadısı* böyle başlıyor. Film yepyeni bir tanıtım kampanyası yarattı ve kulaktan kulağa yayılan ünüyle yalnızca ABD'de 140 milyon doların üzerinde hasılat yaptı. Bu da filmi tüm zamanların en kârlı bağımsız filmlerinden biri haline getirdi.

Hırslı yönetmen Heather'ın önderliğinde, yukarıda bahsi geçen üç 'sinema öğrencisi' yerel bir efsane olan *'Blair Cadısı'* üzerine yapacakları belgesel için çekim yapmak üzere, Maryland'ın eski adı Blair olan Burkittsville kasabasına gider. Rivayete göre yakınlardaki Black Hills ormanı 18. yüzyıldan beri pek çok şeytani cinayetten sorumlu olan bu gizemli varlığın laneti altındadır. Üçlü, yöre halkıyla yaptıkları birkaç röportajdan sonra ek görüntüler çekmek için ormana girer. Kamp yapma konusunda deneyimli olmadıkları için kısa sürede yollarını kaybederler ve başlangıçtaki şen şakrak havaları yerini, korku, suçlama, umutsuzluk ve panik karışımı bir duyguya bırakır. Bu da yetmiyormuş gibi, çadırlarının önüne özenle yerleştirilmiş taş yığınları ve ağaçlardan sarkan tahta heykelcikler gibi uğursuz işaretler belirmeye başlar. Sonra Josh sessizce yok olur. Filmin dehşet verici finalinde, Michael ve Heather'ın karşısına metruk bir virane çıkar. Josh'ı bulmak umuduyla içeri girerler ama karşılarına bir kabus çıkar. Kamerasının vizöründen Heather'ın gördüklerini görürüz: Önce karanlık, yıkıntılar ve duvarlarda çocukların el izleri, sonra da birisi ya da bir şey onu bayılttıktan sonra boş tavanın kayıt (ve filmin kendisi) bitene kadar süren görüntüsü.

Filmin yer yer düşük temposuna ve el kamerasıyla çekilmiş baş döndürücü görüntülere dayanmasına yönelik eleştirilere karşın, *Blair Cadısı* belgesel tekniklerini kullanarak izleyicisine korku aşılamayı fazlasıyla başarıyor. Myrick ve Sánchez'in benzersiz yapım yöntemi de bir efsane haline gelmiş durumda: Oyuncular sekiz gün sekiz gece süren çekimlerin tamamını bizzat gerçekleştirmekle kalmayıp malzemelerini de kendileri taşımışlar. Repliklerin neredeyse tamamı doğaçlamaymış. Yönetmenler her gün birkaç kere, her oyuncunun yalnızca kendisinin göreceği notlar yazmış. Myrick ve Sánchez bu düzeyde bir gerçeklik yakalayarak, Wes Craven'ın *The Last House on the Left*'i (1972) ve Tobe Hooper'ın *The Texas Chain Saw Massacre* (*Teksas Kasabı*, 1974) gibi 'mockumentary' olmaya çalışan daha eski filmleri bir adım öteye taşıyor.

Karanlıktan, bilinmeyenden ve tuhaf seslerden duyduğumuz temel korkuları sömüren *Blair Cadısı*, yoğun duygusal tepkiler yaratmayı başaran bir film. En korkunç anların bazılarında, karanlıktan, boş bir perdeden başka bir şey görmüyoruz; çünkü hayal gücümüz en karmaşık efektlerin ve makyajın yaratabileceğinden çok daha fazla korku yaratıyor. Filmi gerçekleştirenlerin, görmezden gelinen bu basit gerçeğin farkında olmaları, tamamen onların yararına olmuş. **SJS**

THREE KINGS (1999)
Üç Kral

Üç Kral, zamanının son moda araçlarını (hızlı kurgu, baş döndürücü kamera hareketleri, perdeden taşan renk cümbüşü), modası geçmiş değilse de eski tip diyebileceğimiz bir sol politikayla harmanlayan savaş karşıtı bir 'binyıl sonu' filmi.

Senarist ve yönetmen David O. Russell, ilk Körfez Savaşı'nı (1991), savaşın altında yatan politik ve kültürel tuzakların içine çekildikçe, cehaletleri, açgözlülükleri ve saflıkları silinip giden, düşmanlarının insan olduğunun farkına varmak ve kendi ülkeleriyle ordularının gerçek yüzünü görmek zorunda kalan üç Amerikan askerinin bakış açısından anlatıyor. Bu sırada seyirci, 1. Körfez Savaşı'nın, medyanın (özellikle Amerikan medyasının) bahsetmediği ve hiçbir zaman da bahsetmeyeceği yüzüne maruz bırakılıyor: sözgelimi masum insanların ölmesi, yüksek rütbeli subayların yozlaşmış tavırları, sözde tarafsız medyanın gerçekleri çarpıtmak konusundaki işbirliği. Çok heyecanlı bir senaryoyla, aman vermeyen hızlı bir tempoyla, göz kamaştıran görüntü ve dekorlarla, başrollerdeki George Clooney, Mark Wahlberg ve Ice Cube'un ekonomik oyunculuklarıyla aktarılan meseleler, bir hayli sert ve yoğun. Farklı tür ve tarzlara hokkabazca geçişler yapan film, kısmen savaş, kısmen soygun filmi; ayrıca bütünüyle savaş karşıtı bir manifesto. Bütün bunlar birbirine pamuk ipliğiyle bağlı ama film hiçbir yerde tökezlemiyor. **EH**

ABD (Atlas, Coast Ridge, Junger Witt, Village Roadshow, Warner Bros.)
114dk, Technicolor

Dili: İngilizce / Arapça

Yönetmen: David O. Russell

Yapımcı: Paul Junger Witt, Edward McDonnell

Senaryo: John Ridley, David O. Russell

Görüntü Yönetmeni: Newton Thomas Sigel

Müzik: Carter Burwell

Oyuncular: George Clooney, Mark Wahlberg, Ice Cube, Spike Jonze, Cliff Curtis, Nora Dunn, Jamie Kennedy, Saïd Taghmaoui, Mykelti Williamson, Holt McCallany, Judy Greer, Christopher Lohr, Jon Sklaroff, Liz Stauber, Marsha Horan

ROSETTA (1999)

Belçikalı yönetmen kardeşler Jean-Pierre ve Luc Dardenne'in 1999'da Cannes'da Altın Palmiye kazanan filmi, Hollywood'un patlamalarla ve özel efektlerle bezeli fantezilerini bile geride bırakacak kadar sarsıcı bir sinema deneyimi olduğunu daha ilk saniyelerinde belli ediyor. *Rosetta*, filme adını veren 18 yaşındaki kahramanın, düzenli bir iş bulmak için çaresizce çabalamasını anlatıyor. Kayda değer bir amatör oyuncu olan Emilie Dequenne'in canlandırdığı *Rosetta*, bir karavanda alkolik annesiyle birlikte yaşayan, mide sancıları çeken bir kız. Kendisine ilgi duyan bir adamın da çalıştığı bir waffle satıcısında çalışmak istiyor. Bu kadarı kulağa, en gaddarından bir yeni gerçekçilik gibi gelebilir ama Dardenne'ler öyküyü duygusallıktan öylesine uzak, o kadar fiziksel bir boyutta tutuyorlar ki filmi daha önceki herhangi bir akımla karşılaştırmak haksızlık olur.

İnsan *Rosetta*'yı, anlamı üzerine düşünmeye fırsat bulamadan damarlarında hissediyor. Bu da Dardenne kardeşlerin, çağdaş dünyanın dolaysız deneyimini, soluk kesen bir lunapark deneyimine dönüştürmek istediklerini düşündürüyor. Bu filmin yanında, diğer tüm filmlerin 'gerçekçiliği', hayatın gerçeklerinden ciddiye alınmayacak türden bir kaçış gibi kalıyor. Psikolojik derinlikten kesinlikle yoksun olmayan film Belçika'da öylesine etkili oldu ki çocuk işçilerle ilgili olarak Kasım 1999'da çıkan bir yasa '*Rosetta Projesi*' olarak anılıyor. **JRos**

Fransa / Belçika (ARP Sélection, CNC, Cen. de Cin. et de l'Audiovisuel de la Comm. Française de Belgique, Laterne, Wallone, Canal+, Fleuve, October, RTBF) 95dk, Renkli

Dili: Fransızca

Yönetmen: Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne

Yapımcı: Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne, Laurent Pétin, Michèle Pétin

Senaryo: Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne

Görüntü Yönetmeni: Alain Marcoen

Müzik: Jean-Pierre Cocco

Oyuncular: Emilie Dequenne, Fabrizio Rongione, Anne Yernaux, Olivier Gourmet, Bernard Marbaix

Cannes Film Festivali Jean-Pierre Dardenne, Luc Dardenne (Altın Palmiye), Emilie Dequenne (en iyi kadın oyuncu), *L'Humanité* filminde rol alan Séverine Caneele ile birlikte

İspanya / Fransa (El Deseo, France 2, Renn, Vía Digital) 101dk, Eastmancolor

Dili: İspanyolca / Katalanca/ İngilizce

Yönetmen: Pedro Almodóvar

Yapımcı: Agustín Almodóvar, Michel Ruben

Senaryo: Pedro Almodóvar

Görüntü Yönetmeni: Affonso Beato

Müzik: Alberto Iglesias

Oyuncular: Cecilia Roth, Marisa Paredes, Candela Peña, Antonia San Juan, Penélope Cruz, Rosa María Sardá, Fernando Fernán Gómez, Fernando Guillén, Toni Cantó, Eloy Azorín, Carlos Lozano, Manuel Morón, José Luis Torrijo, Juan José Otegui, Carmen Balagué

Oscar: İspanya (yabancı film)

Cannes Film Festivali: Pedro Almodóvar (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *All About My Mother*

TODO SOBRE MI MADRE (1999)
Annem Hakkında Her Şey

Pedro Almodóvar'ın 1999'da yaptığı film, bekar annesi Manuela'ya (Cecilia Roth) çok düşkün, yakışıklı bir çocuk olan Esteban'la (Eloy Azarín) açılıyor. Başlarda izleyici, Truman Capote'ye ve Tennessee Williams'a yapılan kurnaz göndermelerle, otobiyografik olduğunu çok da gizlemeyen bir gay filmi izleyeceği hissine kapılıyor. Bir bakıma izliyor da; çünkü Esteban 17. yaş gününde ölse ve odağa Manuela yerleşse de tüm Almodóvar filmleri gibi *Annem Hakkında Her Şey* de kadın kimliğini, sinir krizinin eşiğinde olup üzerine titreyen kadınların arasında büyümüş eşcinsel bir erkeğin utanmaz, sevgi dolu bakışı üzerinden kuruyor. Oğlunun ölümü üzerine acıdan deliye dönen Manuela, Barcelona'ya gider ve kendini AIDS'li ve hamile bir rahibeye (Hollywood'da kapak kızı olmak üzere feda ettiği İspanya'daki harika rollerinden birindeki seksi Penelope Cruz), ona sürekli karışan kavgacı, transseksüel bir fahişeye (Antonia San Juan) ve Blanche Dubois'yı sahnenin dışında da canlandıran lezbiyen bir aktrise (görkemli Marisa Paredes) annelik yaparken bulur. Özenle kurulup başarılı biçimde katmanlandırılmış olay örgüsü, kendi göğüsleri olan ya da olmayan birkaç kalın sesli kadını açık saçık konuşmak, içmek, ağlamak ve birbirlerine destek olmak üzere bir arada görmek için bir bahane yalnızca.

Almodóvar filmlerinde bir kadının ağlaması sarsıcı, boğucu ve aristokratik bir olaydır. Yine de, sarayın soytarısı rolüne bürünen Almodóvar, toplumsal eşitsizliğe en ateşli biçimde karşı çıkanlardan biri. Bir rahibe düşebilir; bir fahişe yükselebilir.

İkisi de kaderlerine sövüp saysalar da çektikleri acılarda kırgınlık ya da öfke olmaz. Renk kullanımı eşitlikçi ve çöplüğün bile kendine özgü bir güzelliği var: Barcelona'da bir köprü altında gece vakti fahişe arayanların otomobillerini aydınlatan ayışığının güzelliğiyle, kentin projektörlerle aydınlatılmış eski binalarının güzelliği birbirine denk.

Annem Hakkında Her Şey'in sonlarına doğru tiyatro sahnesine çıkan fahişe, dehşete düşen burjuva seyircilere geçirdiği ameliyatlara döktüğü paraları bir bir sayar ve onları gerçek olmanın bedeli üzerine doğaçlama söyleviyle şaşkına çevirir. 'Düşlediğiniz şeylere ne kadar benzerseniz o kadar kendiniz olursunuz,' der. Almodóvar'a göre insanlık doğanın önemini fazla abartır. Yalan söylemek dahil her türlü oyunculuk bizi özgürleştirip en iyi ve en kötü yönlerimizin yüzeye çıkmasına izin verir. Bu unutulmaz sahne, yönetmenin yaptığı tüm filmlerin altında yatan coşkulu ve insancıl hayat görüşünü özetliyor. *Annem Hakkında Her Şey*, yönetmenin diğer filmleri gibi içten ve coşkulu sahnelere sahip olmakla birlikte, 1995 yapımı *La Flor de mi secreto*'yla (*Sırrımın Çiçeği*) başlayıp 2003'te *Hable con Ella*'yla (*Konuş Onunla*) sürecek, daha sessiz, hüzünlü ve derinlikli tonu da sürdürür. Film biterken, insanın aklını başından alan bu kadınlar kumpanyası, Almodóvar'ın esnek kadınlık tanımının yanı sıra huzur veren ruhunun da etkisiyle oluşan yeni birlikteliklere yelken açar. Bu da bize anatomi bir yazgı olmasa da yabancı kadınların gösterdiği şefkatin azımsanamayacak olduğunu gösterir. Pek çok stüdyonun 'kadın filmi'nden anladığı zirvaları göz önünde bulundursak, Almodóvar ve Todd Haynes gibi eşcinsel yönetmenlerin hiperironik çağımızda güçlü kadın karakterlerin ve hakiki melodramların son kalesi olduğunu söyleyebiliriz. **ET**

LE TEMPS RETROUVÉ (1999)
Yeniden Bulunan Zaman

Fransa / İtalya / Portekiz (Blu CNC, France 2, Gémini, Canal+, Lendemain, Madragoa)
169dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Raoul Ruiz
Yapımcı: Paulo Branco
Senaryo: Raoul Ruiz
Marcel Proust'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Ricardo Aronovich
Müzik: Jorge Arriagada
Oyuncular: Catherine Deneuve, Emmanuelle Béart, Vincent Perez, John Malkovich, Pascal Greggory, Marcello Mazzarella, Marie-France Pisier, Chiara Mastroianni, Arielle Dombasle, Edith Scob, Elsa Zylberstein, Christian Vadim, Dominique Labourier, Philippe Morier-Genoud, Melvil Poupaud
Cannes Film Festivali: Raoul Ruiz (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Time Regained*

Dünyanın en inatçı ve en verimli yönetmenlerinden biri olan Şilili sürgün Raul Ruiz, 1970'lerde bir Fransız avangardisti olarak kendini baştan yaratıp geçmişin üzerine sünger çekti. Ruiz'in filmlerinin çoğu ancak çok dar bir kesime ulaşmaya mahkumdu; yönetmen yine de 1990'ların sonlarına doğru beklenmedik bir çıkışla, çoğunlukla 'yeni gerçeküstücü' bakışını sulandırmadan sanat sinemalarının ana dağıtım ağına girmeyi başardı. Ne hikmetse, Ruiz'in bu geçişini taçlandıran ve Fransa'da çok büyük bir gişe başarısı yakalayan film, beyazperdeye aktarılması olanaksız görünen bir Marcel Proust uyarlamasıydı. Daha da ilginci, Kayıp Zamanın İzinde'nin son cildinden uyarlanmış olmasıydı.

Ruiz'in serbest çağrışımlara dayanan tarzı bizi Proust'unkinden bile daha dolambaçlı bir zaman ve bellek yapısı boyunca gezdirir: çocuk Marcel'in rüyalarından tutun da, Proust metninin içerdiği özdüşünümsel unsurların Ruiz sinemasına has özdüşünümselliğin süzgecinden geçtiği daha ele avuca sığmaz pasajlara dek.

İzleyicinin bir dönem filminden bekleyebileceği her çeşit görsel zenginliğe sahip *Yeniden Bulunan Zaman*, Ruiz'in bu film türünün kuyusunu kazmak yerine keşfe çıktığı bir film. Burada Luchino Visconti'ye de bir saygı duruşu söz konusu. Proust'un algı ve bellek üzerine yorumları konusunda yönetmenin benimsediği bakış açısı, seçkin bir oyuncu kadrosundan da büyük destek alıyor ve Catherine Deneuve, Emmanuelle Béart ve aşırı müşkülpesent Baron de Charlus rolündeki John Malkovich, Proust'un salon dünyasının parlayan yıldızlarına dönüşüyor. **JRom**

FIGHT CLUB (1999)
Dövüş Kulübü

ABD (Art Linson, Fox 2000, Regency, Taurus)
139dk, Renkli
Yönetmen: David Fincher
Yapımcı: Ross Grayson Bell, Ceán Chaffin, Art Linson
Senaryo: Jim Uhls
Chuck Palahniuk'un romanından
Görüntü Yönetmeni: Jeff Cronenweth
Müzik: Dust Brothers
Oyuncular: Edward Norton, Brad Pitt, Helena Bonham Carter, Meat Loaf, Zach Grenier, Richmond Arquette, David Andrews, George Maguire, Eugenie Bondurant, Christina Cabot, Sydney Colston, Rachel Singer, Christie Cronenweth, Tim De Zarn, Ezra Buzzington
Oscar adaylıkları: Ren Klyce, Richard Hymns (özel ses efektleri)

*'Dövüş Kulübü'*nün ilk kuralı, *Dövüş Kulübü'*nden bahsetmemektir. *Dövüş Kulübü'*nün ikinci kuralı, *Dövüş Kulübü'*nden bahsetmemektir.' David Fincher'ın, Chuck Palahniuk'un romanına dayanan ve erkek dünyasının sınırlarını çizen filmi, 1999'un en heyecan verici, en öfkeli ama aynı zamanda en zeki sinemasal fantezisi. Olağanüstü popüler olan Dövüş Kulubü, görsel açıdan unutulmaz olduğu kadar ahlaki yönden düşündürücü bir film.

Edward Norton'ın canlandırdığı yumuşak başlı anlatıcı, ofis yaşamının boşluğundan bunalmıştır ve sırf bir şeyler hissedebilmek için dayanışma gruplarının toplantılarına gitmeye başlar. Bu toplantılardan birinde tanıştığı Marla'nın (Helena Bonham Carter) çekimine kapılır, sonra da tehlikeli derecede çılgın Tyler Durden'la (Brad Pitt) takılmaya başlar. Tyler onu, dövüşmeyi öğrenirse daha iyi bir yaşam süreceğine ikna eder. Kısa süre sonra bu ikilinin sokak kavgası maskaralıkları başkalarının da ilgisini çeker. Bu adamlar, sıradan yaşamlarında bulamadıkları bir tür kirli, saldırgan bir haysiyeti *Dövüş Kulübü'*nde bulur ve kulüp zamanla hakiki bir terörist hücresine dönüşür.

Çarpıcı kamera hareketleri ve özel efektleriyle *Dövüş Kulübü* roket hızıyla ilerleyen, heyecan verici ve kışkırtıcı düzeyde huzur kaçırıcı bir film; Meat Loaf'un canlandırdığı aşırı büyümüş meme bezlerine sahip kanser hastası benzeri çok tuhaf şeyler bile gayet normal gibi gösteriliyor. Sondaki büyük sürprize dikkat. **KK**

BEING JOHN MALKOVICH (1999)
John Malkovich Olmak

ABD (Gramercy, Propaganda, Single Cell)
112dk, Technicolor
Yönetmen: Spike Jonze
Yapımcı: Steve Golin, Vincent Landay, Sandy Stern, Michael Stipe
Senaryo: Charlie Kaufman
Görüntü Yönetmeni: Lance Acord
Müzik: Carter Burwell
Oyuncular: John Cusack, Cameron Diaz, Ned Bellamy, Eric Weinstein, Madison Lanc, Octavia Spencer, Mary Kay Place, Orson Bean, Catherine Keener, K.K Dodds, Reginald C. Hayes, Byrne Piven, Judith Wetzell, John Malkovich, Kevin Carroll
Oscar adaylıkları: Spike Jonze (yönetmen), Charlie Kaufman (senaryo), Catherine Keener (yardımcı kadın oyuncu)

Daha önceki işleri arasında Fatboy Slim'in '*Weapon Of Choice*'u ve Beastie Boys'un '*Sabotage*'ı da yer alan saygın reklam ve klip yönetmeni Spike Jonze, filme çekilip çekilebilecek en tuhaf fikirlerden birini (senarist Charlie Kaufman'ın zihninin ürünü), yakın sinema tarihinin en yaratıcı Hollywood yapımlarından birine dönüştürmeyi başarmış.

Craig Schwartz (John Cusack) karanlık (ve çocuklar açısından epey travmatik) sokak gösterileriyle kıt kanaat geçinen derbeder bir kukla ustasıdır. Üstü başı dökülen karısı Lotte (tanınmaz haldeki Cameron Diaz) ellerindeki az buçuk parayı da evlerinde yetiştirdikleri envai çeşit hayvanları beslemek için harcar. Craig ek gelir için, Manhattan'da büyük bir iş merkezinin yedi buçukuncu katındaki tuhaf bir şirkette dosya memuru olarak çalışmaya başlar. Bir ofisin nasıl olup da yedinci ve sekizinci katlar arasında yer alabildiği, başlı başına bir film konusu olsa da *John Malkovich Olmak*'ta akıl almaz olayları başlatan, Craig'in bir evrak dolabının arkasında bulduğu gizli bir kapı olur. Bu kapının ardındaki tünelden geçen kişi, doğrudan oyuncu John Malkovich'in (filmde kendini oynuyor) beyninin içine girmektedir. Craig bu kapıdan geçip 15 dakikalığına John Malkovich'in yaptığı şeyleri tecrübe eder ve sonra aniden New Jersey otoyolunun kenarına fırlatılıverir.

Kaufman bu sıradışı fikri, Craig'in sırrını iş arkadaşı Maxine'le (Catherine Keener) paylaşmasıyla başlayan karmaşık bir olaylar zinciri çevresinde zekice geliştiriyor ve Maxine, bu çılgın yolculuğu bizzat denemeleri için insanlardan para kesme fikrine Craig'i de ikna ediyor. Spike Jonze bu zeki, sarsıcı, karanlık ve komik masalı anlatırken, izleyiciyi her dönemeçte şaşırtıyor. Cusack ve Diaz başta olmak üzere, aykırı bakışını perdeye taşıyan başarılı bir oyuncu kadrosundan da büyük destek alıyor.

Tabii ki *John Malkovich Olmak*, filme adını veren John Malkovich'in, özellikle kapıyı bizzat deneyip kendi tuhaf dünyasına girdiği, sayısız Bay Malkovich'le dolu restoran sahnesinde kendi imajının parodisini yapan dahiyane oyunculuğu olmadan hiçbir biçimde amacına ulaşmazdı. İnsana şapka çıkarttıran, tek kelimeyle muhteşem bir film. **JB**

AMERICAN BEAUTY (1999)
Amerikan Güzeli

ABD (DreamWorks SKG, Jinks/Cohen)
122dk, Renkli
Yönetmen: Sam Mendes
Yapımcı: Bruce Cohen, Dan Jinks
Senaryo: Alan Ball
Görüntü Yönetmeni: Conrad L. Hall
Müzik: Thomas Newman
Oyuncular: Kevin Spacey, Annette Bening, Thora Birch, Wes Bentley, Mena Suvari, Peter Gallagher, Allison Janney, Chris Cooper, Scott Bakula, Sam Robards, Barry Del Sherman, Ara Celi, John Cho, Fort Atkinson, Sue Casey
Oscar: Bruce Cohen, Dan Jinks (film), Sam Mendes (yönetmen), Alan Ball (senaryo), Kevin Spacey (erkek oyuncu), Conrad L. Hall (görüntü yönetmeni)
Oscar Adaylıkları: Annette Bening (kadın oyuncu), Tariq Anwar (kurgu), Thomas Newman (müzik)

1986 yılında *Blue Velvet* (*Mavi Kadife*) perdenin aralığından modern zamanların banliyö yaşamına gizlice göz atmamızı sağlarken, 13 yıl sonra *Amerikan Güzeli*, perdeleri pencerelerden tamamen çekip çıkararak içeride olup bitenleri huzursuz edici ve sarsıcı bir şekilde tüm çıplaklığıyla gözler önüne serdi.

Kamera, filmin başında Lester Burnham'ın (Kevin Spacey) evini bulana dek şehrin üstünde dolaşırken, Lester'ın dış sesi, "Burası benim muhitim, benim sokağım, benim hayatım," der. "42 yaşındayım. Bir yıldan az bir süre sonra ölmüş olacağım. Elbette bunu henüz bilmiyorum. Bir bakıma zaten ölüyüm." *Sunset Boulevard* (*Sunset Bulvarı*) filmindeki Joe Gillis (William Holden) gibi, Lester'ın kaderini de hem kendisi hem de seyirci başından itibaren biliyor ama özellikle de karısı, kızı ve çeşitli komşularıyla tanışınca, bunun onun hikayesinin sadece küçük bir bölümü olduğunu anlıyoruz.

Elbette öncelikle izlediğimiz, Lester'ın hikayesi ve bu rolü canlandıranın Spacey olması, yüzeyde bir koca ve baba olarak taşıdığı sorumluluklar dolayısıyla kaybettiği özgürlüğünü yeniden bulmaya çalışan bir adamın orta yaş bunalımını anlatan bu hikayeyi son derece büyüleyici kılıyor.

Senaryosunu, daha sonra yoluna HBO televizyonunun beğenilen dizisi "Six Feet Under"ın yaratıcısı olarak devam eden Alan Ball'un yazdığı *Amerikan Güzeli*, komik, hüzünlü, özlem, hatta ümit dolu ve asla beklediğiniz yönde ilerlemeyen bir film. Yönetmen Sam Mendes izleyiciyi, başarılı bir oyunculuğun yanı sıra, daha önce tiyatroda çalışmış ve ilk sinema filmini yapan bir yönetmen için şaşırtıcı derecede sinematografik ve unutulmaz görüntülerle dolu bir yolculuğa çıkarıyor. Düşündürücü bir çalışma olan *Amerikan Güzeli*, gerçekten dikkate değer bir ilk film. **JB**

BAD MA RA KHAHAD BORD (1999)
Rüzgar Bizi Sürükleyecek

İran / Fransa (MK2 Productions)
118dk, Renkli
Dili: Farsça
Yönetmen: Abbas Kiarostami
Yapımcı: Marin Karmitz, Abbas Kiarostami
Senaryo: Abbas Kiarostami
Görüntü Yönetmeni: Mahmoud Kalari
Müzik: Peyman Yazdanian
Oyuncular: Behzad Dourani, Noghre Asadi, Roushan Karam Elmi, Bahman Ghobadi, Shahpour Ghobadi, Reihan Heidari, Masood Mansouri, Ali Reza Naderi, Frangis Rahsepar, Masoameh Salimi, Farzad Sohrabi, Lida Soltani
Venedik Film Festivali: Abbas Kiarostami "CinemAvvenire" Ödülü, (film), (FIPRESCI Ödülü), (Büyük Jüri Özel Ödülü), (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *The Wind Will Carry Us*

Abbas Kiarostami'nin tüm filmleri gibi *Rüzgar Bizi Sürükleyecek* de sonsuz bir şimdiki zamanın içinde geçiyor ve tıpkı yaşam gibi, hatta daha da fazla, bir hikayeden çok gündelik işlerin takıntılı tekrarından oluşuyor.

Pinpirikli bir mühendis bir cenaze töreni kaydetmek üzere ekibiyle birlikte Tahran'dan İran Kürdistanı'nın ücra bir dağ köyüne gelir. Köylülerin mutat konukseverliğine güvenen mühendis, sabırla ölümcül derecede hasta olan yaşlı bir kadının ölümünü beklerken küçük bir çocukla arkadaşlık kurup, karşılığında kadının durumu hakkında bilgi edinir. Şehirdeki insanlarla bitmek bilmeyen telefon görüşmeleri yaparken telefonu çeksin diye yüksek bir tepeye inip çıkarak günü öldürür. Ekibindekilerin seslerini duyarız ama yüzlerini hiç görmeyiz. Mühendis Tahran'daki adamlarıyla, ne olduğu hiçbir zaman tam anlaşılmayan konularda tartışır durur.

Rüzgar Bizi Sürükleyecek'te, bir bokböceğinin faaliyeti ve bir adamın kuyuya düşmesi dışında adına olay denilecek bir şey yok ve Kiarostami bunları her zamanki dinginliğiyle gözlemliyor. Filmde zaman hem mühendis için hem de izleyici için yavaşlıyor. Batılı dram anlayışı yadsınıp yeni baştan tanımlanıyor. Olağanüstü şeylere gebe bu yarı-öykünün boşluklarını doldurmaksa bize düşüyor. **ET**

THE MATRIX (1999)

ABD (Groucho II, Silver, Village Roadshow)
136dk, Technicolor
Yönetmen: Andy Wachowski, Larry Wachowski
Yapımcı: Joel Silver
Senaryo: Andy Wachowski, Larry Wachowski
Görüntü Yönetmeni: Bill Pope
Müzik: Paul Barker, Don Davis
Oyuncular: Keanu Reeves, Laurence Fishburne, Carrie-Anne Moss, Hugo Weaving, Gloria Foster, Joe Pantoliano, Marcus Chong, Julian Arahanga, Matt Doran, Belinda McClory, Anthony Ray Parker, Paul Goddard, Robert Taylor, David Aston, Marc Gray
Oscar: Zach Staenberg (kurgu), Dane A. Davis (ses kurgusu) John Gaeta, Janek Sirrs, Steve Courtley, Jon Thum (görsel efekt), John T. Reitz, Gregg Rudloff, David E. Campbell, David Lee (ses)

Chicago'lu Andy ve Larry Wachowski kardeşlerin tasarladığı, yazdığı ve yönettiği gişe rekortmeni bilimkurgu *The Matrix*, popüler felsefe temalarını incelikli bir koreografiye sahip aksiyon sahneleri ve gelişmiş özel efektlerle harmanlamayı başarıyor. Eskiden çizgi romanlar yazan iki kardeş, bu karışıma, *The Wizard of Oz (Oz Büyücüsü), The Wild Bunch (Vahşi Belde), Alice in Wonderland (Alice Harikalar Diyarında), Hard Target (Zor Hedef), Sleeping Beauty (Uyuyan Güzel)* ve *İncil* dahil her şeyi katmış.

The Matrix'in yıldızı Keanu Reeves, geceleri Neo adlı bir hacker olarak başka bir kimliğe bürünen görevine sadık bir şirket elemanını canlandırıyor. Neo'nun gerçeğin hakiki doğası hakkındaki Dekartçı kuşkuları, Trinity adlı güzel ve gizemli bir kadın (Carrie-Anne Moss) tarafından efsanevi "zen hacker" Morpheus'la (Laurence Fishburne) tanıştırılmasının ardından doğrulanıyor. Morpheus'un zihin-beyin açıcı bir tekno-uyuşturucu yolculuğu davetini kabul eden Neo, daha önce içinde "yaşadığı" dünyanın, bilgisayarlarca üretilmiş bir sanal gerçeklik programından başka bir şey olmadığını öğreniyor; yıllar önce insanoğlunun kendi elleriyle geliştirdiği yapay zeka makinelerince denetim altında tutulan bir programdır bu. Görünüşe göre varlıklarını sürdürebilmeleri için sınırsız elektrik akımına gereksinim duyan makineler, tüm insan nüfusunu (bir grup asi ve bir yeraltı şehri hariç) sürekli halüsinasyon gördükleri bir durumda tutuyorlar. Otomatik kuvözlerde bilinçsizce yatan insanlar, yaşadıklarına ve üretken yaşamlar sürdüklerine inandırılırken, aslında vampirimsi bilgisayarlar, değerli yaşam enerjilerini emip boşaltıyor. Morpheus, Neo'nun "seçilmiş kişi", yani efsaneye göre bir gün ortaya çıkıp insan ırkını ebedi esaretten kurtaracak Mesih olduğuna inanıyor. Neo, başlangıçta şaşırtıcı derecede evcimen olan bir kahin (Gloria Foster) tarafından aksine inandırılsa da sonuçta John Woo tarzı bir dövüş sporları balesi, Sam Peckinpah'tan esinlenilen ağır çekim silahlı çatışmalar ve sık sık kendine duyduğu inancı pekiştirmesinin yardımıyla, Yapay Zeka'nın öfkeli ajanlarını alt etmek için gerekli içsel metanetini toplamayı başarıyor.

The Matrix, sanal gerçeklik temasını işleyen diğer bilimkurgu filmlerinden, destansı iddialılığı, vahiysel anıştırmaları ve nefes kesici görsel efektleriyle ayrılıyor. "Mermi-zamanı" (bullet-time) süper ağır çekim görüntüleme gibi yeni teknolojiler, kablolarla desteklenen akrobasi ve Woo-Ping Yuen (Fist of Legend, Black Mask) koreografisiyle kung fu dövüş sahneleri, yüksek bütçeli Hollywood aksiyon filmleri için çıtayı hayli yükseltiyor. Filmin en büyüleyici yanlarından biri, bir yanda konformizmi reddetme ve kendini bulmayla ilgili ilerici mesajlar, diğer yanda Hollywood'un tutucu stüdyo sisteminin mutat dayatmaları arasında bir denge kurma konusunda gösterdiği çaba. Bir eleştirmenin dediği gibi, "Masaya iştah kabartıcı fikirler koyup sonra da izleyiciden bir silahlı çatışma ve dövüş sporları gösterisiyle yetinmesini istemek gerçekten gaddarca." Başka eleştirmenlerse, Wachowski kardeşlerin filme başrolde Trinity'nin olduğu uzun bir dövüş sahnesiyle başlamasından övgüyle söz ederken filmin devamında Trinity'nin "Neo'nun sevgilisi" konumuna düşürülmesine dikkat çekmeyi de ihmal etmediler. Bu tür bir mesaj karmaşası, anlatı düzeyinde de ortaya çıkıyor. Savaş sonrası Dünya gezegeninden geriye kalan şeyin, çıplak ve yaşam için elverişsiz bir "gerçeklik çölü" olduğu ve Neo'nun içinde büyüdüğü sanal dünyanın avantajlardan yoksun olmadığı dikkate alındığında, insanların direniş mücadelesiyle ne elde etmeyi umduğu tam anlamıyla net değil. Yine de bu tür ikilemlerin izleyicinin canını hiç sıkmadığı açıkça görülüyor. **SJS**

THE SIXTH SENSE (1999)
Altıncı His

Senarist-yönetmen M. Night Shyamalan, henüz 29 yaşında çektiği bu ikinci filminde, sürpriz sonuyla ünlenen bir aşk ve hayalet hikayesi karışımıyla adeta dram gerilim türünü baştan yarattı.

Çocuk psikoloğu Malcolm Crowe (Bruce Willis), eski bir hastası tarafından evinde vurulduktan bir yıl sonra, yeni bir sorunlu çocuğu, Cole'u (Haley Joel Osment) anlamaya çalışır. Görünüşe göre Cole, ölü insanları görebilmektedir: Ölümlerinden önce arkalarında çözülmemiş meseleler bırakan hayaletler, çözüm bulmak için onu ziyaret eder. Bu arada Cole'a yardım etmeye çalışan Malcolm'un kendi hayatı da karışıklık içindedir, mutlu bir evlilik sürdüğü karısı Anna'yla (Olivia Williams) ilişkileri artık uzak ve soğuktur.

Dört başı mamur bir hayalet öyküsü olan *Altıncı His*, birçok katmanda ilerliyor. Cole, azap çeken hayaletlerce ziyaret edilir ama burada söz konusu olan bir korku-gerilim filminden çok; çocukla psikolog, Malcolm'la karısı, Cole'la annesi (Toni Collette) arasındaki ilişkilere odaklanan duygusal bir dramdır. Osment, fazla şirin oynandığı takdirde tüm filmi mahvedecek bir rol için, olağanüstü bir keşif. Collette de anne rolünde, her sahnede, sıradışı oğluna tam kararında bir şaşkınlık ve sevgiyle yaklaşıyor. Ancak asıl keşfin, Willis'in, filmin özünü oluşturan alçak perdeden abartısız oyunculuğu olduğunu söylemek gerekir.

Elbette filmin tüm unsurlarını bir araya getiren kişi olarak, en büyük övgüyü Shyamalan hak ediyor. Pastel renklerin ve ileride ne olacağıyla ilgili ince ipuçlarının zekice kullanılmasının (odada hayalet varken sıcaklığın düşmesi, kırmızının kullanımı vb.) yanı sıra, daha önce de bahsedilen sondaki sürpriz öylesine incelikle işlenmiş ki her ne kadar seyirci film boyunca başarılı şekilde aldatılmış olsa da, düşündüğünden tamamen farklı bir yola sürüklenmiş olmaktan rahatsızlık duymak yerine, filmi, ikinci, üçüncü, hatta dördüncü kez yeni baştan değerlendirme isteği duyuyor. Ürkütücü derecede gerilimli, acıtacak derecede keskin ve duygusal açıdan karmaşık, modern bir klasik. **JB**

ABD (Hollywood, Spyglass, Kennedy/Marshall)
107dk, Technicolor
Dili: İngilizce / İspanyolca / Latince
Yönetmen: M. Night Shyamalan
Yapımcı: Kathleen Kennedy, Frank Marshall, Barry Mendel
Senaryo: M. Night Shyamalan
Görüntü Yönetmeni: Tak Fujimoto
Müzik: James Newton Howard
Oyuncular: Bruce Willis, Haley Joel Osment, Toni Collette, Olivia Williams, Trevor Morgan, Donnie Wahlberg, Peter Anthony Tambakis, Jeffrey Zubernis, Bruce Norris, Glenn Fitzgerald, Greg Wood, Mischa Barton, Angelica Torn, Lisa Summerour, Firdous Bamji
Oscar adaylıkları: Frank Marshall, Kathleen Kennedy, Barry Mendel (film), M. Night Shyamalan (yönetmen), M. Night Shyamalan (senaryo), Haley Joel Osment (yardımcı erkek oyuncu), Toni Collette (yardımcı kadın oyuncu), Andrew Mondshein (kurgu)

LES GLANEURS ET LA GLANEUSE (2000)
Rençperler ve Köylü Kızı

Fransa (Tamaris)
82dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Agnès Varda
Senaryo: Agnès Varda
Görüntü Yönetmeni: Didier Doussin, Stéphane Krausz, Didier Rouget, Pascal Sautelet, Agnès Varda
Müzik: Agnès Bredel, Joanna Bruzdowicz, Richard Klugman, Isabelle Olivier
Oyuncular: Bodan Litnanski, Agnès Varda, François Wertheimer

Dijital teknoloji, film çekmeyi daha demokratik ve ucuz kılarak sinemada bir devrim yaratsa da bu devrimin erdemleri, beklenmedik sonuçlan ve değeri ciddi şekilde tartışılabilir. Ancak dijital filmlerin çoğunlukla en büyük eksiği, bir güzellik ya da stil duygusu, bir film gözü. Daha da önemlisi, dijital devrimin ürünü olan 'kişisel' filmler genelde toy ve kendi kendini tatmine yönelik. Fransız Yeni Dalga sinemasının annesi Agnès Varda, tüm zıpçıktılara böyle bir filmin nasıl yapılması gerektiğini gösteriyor.

Politik açıdan solcu görüşü benimsediğini çekincesizce ortaya koyan; yaşam ve ölümlülük üzerine düşüncelerden sanatın toplumdaki rolüne saparken toplum dışına itilmişlere ve marjinallere saygılarını sunan *Rençperler ve Köylü Kızı*, çok farklı konulara değiniyor. Bununla birlikte Varda, filmin kendisinden uzaklaşmasına izin vermiyor; izleyici, sanki bir yolcu koltuğunda oturmuş, usta bir kaptanla aydınlatıcı bir yolculuğa çıktığı hissine kapılıyor. Filmdeki en muhteşem anlardan birinde, yönetmen Varda, ağaçtan olgun incirleri toplayıp oracıkta yerken, varlıklı ve bencil insanların açgözlülüğüyle ilgili bir tirada başlıyor. Beylik Marksist teoriyi ezbere okumak yerine sadece bir gözlemini dile getiriyor: 'İyi olmak istemiyorlar.' Merkezinde, semt pazarları kapandıktan sonra yiyecek bulmak için artıkları toplayan veya çöplükleri karıştıran modern zamanların rençperlerinin bulunduğu bu acımasız gerçek, belgesel boyunca yankılanıyor. Varda, bu marjinal insanların kendi adlarına konuşmalarına izin veriyor ve dünya politikasından kişisel trajedilerine kadar her konuyu belagatle ifade ederlerken, film aslında, bu iki kutbun birbirinden o kadar da uzak olmadığını gösteriyor.

Çetin sosyal eşitsizlik sorunları, sanatın yatıştırıcı nitelikleriyle ve yaşadığınız yerlerde güzelliği, tıpkı yiyecek ve barınak arar gibi etkin bir biçimde arayıp bulmanın gerekliliğiyle, sorunsuzca yan yana getiriliyor. Sonuçta ortaya, kısmen toplumsal eleştiri, kısmen seyahatname niteliği taşıyan ama daima insanın direncinin duygusal olmayan bir biçimde kutsanması olan bir protesto filmi çıkmış. Film boyunca, Varda kendi ölümlülüğü üzerine düşüncelerini de dile getiriyor. Acınası ya da duygusal olmaktan uzak bu anlar, filmin, yaşamdaki engelleri ortadan kaldıran herkesin bir şekilde sanatçı olduğu yönündeki iddiasını özetliyor. **EH**

İngilizce adı: *The Gleaners and I*

Arjantin (FX SOUND, Audiovisuales Argentinas, J.Z., Kodak, Naya, Patagonik)
114dk, Renkli
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Fabián Bielinsky
Yapımcı: Cecilia Bossi, Pablo Bossi
Senaryo: Fabián Bielinsky
Görüntü Yönetmeni: Marcelo Camorino
Müzik: César Lerner
Oyuncular: Gastón Pauls, Ricardo Darín, Leticia Brédice, Tomás Fonzi, Graciela Tenembaum, María Mercedes Villagra, Gabriel Correa, Pochi Ducasse, Luis Armesto, Ernesto Arias, Amancay Espíndola, Isaac Fajm, Jorge Noya, Óscar Núñez, Ignasi Abadal

İngilizce adı: *Nine Queens*

NUEVE REINAS (2000)
Dokuz Kraliçe

Bu Arjantin yapımı, eğlenceli suç filminde çok fazla taban tepiliyor. Marcos (Ricardo Darin) ve Juan (Gastón Pauls) adlı iki dolandırıcının yaya yolculuğunun fonunda, 21. yüzyılın Buenos Aires'ine ilişkin bir belgesel sunuluyor. Ancak bu karakterler çevirebilecekleri dolapları hayal ederken, adımları onları bir kurgunun içine sürüklüyor.

İlk filmini çeken yönetmen Fabián Bielinsky, sıradanlık ve gerilim arasında sağlam bir denge kuruyor. Filmin büyük bölümünde fon müziğinden kaçınılmasıyla, saniyelerin geçmesi daha ağırlık kazanmış. Ancak müzik sonunda işin içine dahil edildiğinde, çoğu büyük bütçeli suç filminde olduğundan çok daha dinamik bir etki yaratıyor.

Bielinsky'nin, Billy Wilder ve Joseph Mankiewicz gibi yönetmenlerin imzasını taşıyan ve aldatma, kazıklama temasını büyük bir incelikle işleyen Hollywood klasiklerine taparcasına tutkun olduğu açıkça anlaşılıyor. Juan, çevresinde yaşanan şanssızlıkları pek de ciddiye almamayı, bunların dalavereci Marcos'un planladığı üçkağıtlar olabileceğini kısa sürede öğreniyor. Böylesi kurnaz bir anlatım, bu tür hikayelerin doğasında mevcut olduğu üzere, sürekli kızışan bir üstünlük sağlama döngüsü yaratma riskini taşır. Ancak Bielinsky'nin elinde çok özel bir koz var: Gerçeklik faktörü. Arjantin'in korkunç ekonomik krizinin işin içine girdiği an, gerçekten filmin en önemli bölümü. **AM**

Fransa / Belçika (CNC, Gimages 3, Gémini, Canal+, Paradise, arte)
118dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Chantal Akerman
Yapımcı: Paulo Branco
Senaryo: Chantal Akerman, Eric De Kuyper,
Marcel Proust'un La prisonnière isimli romanından
Görüntü Yönetmeni: Sabine Lancelin
Oyuncular: Stanislas Merhar, Sylvie Testud, Olivia Bonamy, Liliane Rovère, Françoise Bertin, Aurore Clément, Vanessa Larré, Samuel Tasinaje, Jean Borodine, Anna Mouglalis, Bérénice Bejo, Adeline Chaudron, Sophie Assante, Christopher Gendreau, Sébastien Haddouk

İngilizce adı: *The Captive*

LA CAPTIVE (2000)

Chantal Akerman'ın, Marcel Proust'un Kayıp Zamanın İzinde adlı romanının beşinci cildi olan Mahpus'tan esinlenerek çektiği filmi *La Captive* (*Tutsak*), tekinsiz bir biçimde Hitchcock'un *Vertigo* (*Yükseklik Korkusu*, 1958) adlı filmini anımsatıyor. Saplantı, tutku ve arzu temalarını işleyen Akerman, sevgilisi Ariane'a (Sylvie Testud) tümüyle sahip olmayı isteyen Simon (Stanislas Merhar) adlı bir adama odaklanıyor. Arzuyla yanan Simon, Ariane'ı sadece bir sevgili olarak değil; geçmişi, bugünü ve geleceğiyle tüm varlığını anlamak için yanıp tutuştuğu bir obje olarak görüyor. Ariane'ın Andrée adlı bir lezbiyenle (Olivia Bonamy) ikiyüzlü bir hayat sürdüğüne inanan Simon'un saplantısı her geçen gün biraz daha şiddetlenerek en sonunda Ariane'ın her hareketini kısıtlıyor.

Cinsellik ve özlemin karmaşık yönlerini konu alan Akerman, sıradışı bir aşk ve saplantı hikayesi kotarıyor. *La Captive*'i en sık kullandığı film motiflerinden biri olan, olanaksız da olsa "ötekiliği" anlama arzusu etrafında şekillendiren Akerman, yalnızlık ve ayrılık temalarını güçlendirmek için, yan genel plan pırıl pırıl peyzajları ustalıkla kullanıyor. Akerman, yetenekli görüntü yönetmeni Sabine Lancelin'le birlikte, erkek kıskançlığının baskıcı gücüne maruz kalmış bir kadının sade ama incelikli hikayesini perdeye aktarıyor. **AK**

DUT YEUNG NIN WA (2000)
Aşk Zamanı

Aşk Zamanı, 1960'larda Hong Kong'da hınca hınç dolu küçük bir apartmanda geçiyor. Yaşamlarının en sonunda kesişmesinin hiç de hayret uyandırmayacağı kadar dip dibe vakit geçiren iki komşu, Tony Leung ve Maggie Cheung, eşlerinin birbirleriyle ilişkisi olduğundan şüpheleniyorlar; ancak kendileri de tıpkı onlar gibi bir ilişkiye girip girmeme konusunda tereddüt içindedirler. Bunun yerine, buluşup sessiz yemekler yiyip utangaç sohbetler ediyorlar; birlikte zaman geçirdikçe, belki de gerçekten birbirleri için yaratıldıklarını fark ediyorlar.

Bununla birlikte, her zamanki gibi senaryosuz çalışan yönetmen Wong, sadakatsizlik öyküsünün garip şekilde ketum ve kestirilemeyen bir biçimde bitmesine izin veriyor. İzleyicinin için için kaynayan bir romantizm hissettiği noktada Wong, hüzünlü bir vazgeçiş görüyor. İki potansiyel sevgili, iki uydu gibi birbirlerinin yakınında dolanmalarına karşın hiçbir zaman aynı yörüngeyi paylaşamayabileceklerini anlamış gibiler. Söz konusu olan karşılıksız değil, karşı konulan bir aşk: Kader onları birlikte olmaya zorlasa da Leung ve Cheung ayrı kalmak için çabalıyor. Wong bu garip ilişkiyi, valsin zarafet ve ritmini yansıtan bir koreografiyle sunuyor. Her zamanki görüntü yönetmeni Christopher Doyle'la çalışan Wong, çifti daracık merdivenlerde karşılaşırken, karanlık sokaklarda havadan yakınırken ve gizemli bir şekilde iki gerçek sevgilinin yapacağı türden tartışmalar yaparken ağır çekimle izliyor.

Müziği her zaman olduğu gibi dahice kullanan Wong, tekrarlandıkça etkisi gizemli bir biçimde artan enstrümantal bir Nat King Cole parçasını tercih etmiş bu kez. Filmin her sahnesi ışıltı saçıyor ve özenle araştırılmış olsa da göze batmayacak şekilde kullanılmış dönemsel ayrıntılarla dolup taşıyor; kamera bu ayrıntıları, olan bitene gizlice tanıklık edercesine puslu bir düşsellik içinde kaydediyor. Cheung, envai çeşit güzel elbisenin içinde öylesine büyüleyici ve zevk sahibi yakışıklı Leung'u öylesine kusursuz bir biçimde tamamlıyor ki ikisinin sonunda birlikte olmasından yana oluyorsunuz. Kavuşmamaları sürpriz olmuyor; ama yaşanmamış ilişkilerinin duygusal şiddeti, olağanüstü bir etki yaratıyor. **JKI**

Fransa / Hong Hong (Block 2, Jet Tone, Paradis)
98dk, SB/ Renkli
Dili: Kantonez / Fransızca / Mandarın / İspanyolca
Yönetmen: Wong Kar-wai
Yapımcı: Wong Kar-wai
Senaryo: Wong Kar-wai
Görüntü Yönetmeni: Christopher Doyle, Pin Bing Lee
Müzik: Mike Galasso, Shigeru Umebayashi
Oyuncular: Maggie Cheung, Tony Leung Chiu Wai, Ping Lam Siu, Tung Cho Cheung, Rebecca Pan, Lai Chen, Man-Lei Chan, Kam-wah Koo, Roy Cheung, Chi-ang Chi, Hsien Yu, Po-chun Chow, Tony Leung Chiu-wai, Maggie Cheung Man-yuk, Paulyn Sun, Man-lei Wong
Cannes Film Festivali: Tony Leung Chiu Wai (erkek oyuncu), Christopher Doyle, Pin Bing Lee, William Chang (Teknik ödül), Wong Kar-wai (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *In the Mood For Love*

ALI ZAOUA, PRINCE DE LA RUE (2000)

Fas / Tunus / Fransa / Belçika (2M, Ace, Alexis, Ali'n, Gimages 3, Canal+, Playtime, TF1, TPS)
99dk, Renkli
Dili: Arapça / Fransızca
Yönetmen: Nabil Ayouch
Yapımcı: Etienne Comar, Jean Cottin, Antoine Voituriez
Senaryo: Nabil Ayouch, Nathalie Saugeon
Görüntü Yönetmeni: Vincent Mathias
Müzik: Krishna Levy
Oyuncular: Mounim Kbab, Mustapha Hansali, Hicham Moussoune, Abdelhak Zhayra, Saïd Taghmaoui, Amal Ayouch, Mohamed Majd, Hicham Ibrahimi, Nadia Ould Hajjaj, Abdelkader Loftı, Khalil Essaadi, Abdessamad Tourab Seddam, Ahmed Lahlil, Karim Merzak, Halima Frizi

İngilizce adı: *Ali Zaoua, Prince of the Streets*

Toplumun dışladığı sokak çocuklarının yaşamları ve kaderleri yönetmenler için tükenmez bir merak kaynağı olmuştur; ve dünyanın dört bır yanında, zenginle fakir arasındaki uçurumun her geçen gün arttığı düşünülürse, yeni malzemelerin sonu hiç gelmeyecektir. *Ali Zaoua, Prince de la Rue* (*Alı Zaoua, Sokakların Prensi*) adlı filmde, hem yönetmen ve hem de senaristlerden biri olan Nabil Ayouch, acımasız Kazablanka sokaklarındaki yaşamları, çalmak, koşuşturmak ve mutlak olan ölümün bir adım önünde olmaya çalışmak üzerine kurulu olan üç evsiz Faslı çocuğun hikayesini anlatıyor. Ölüm, dev bir "Kayıp Çocuklar" takımının kendi kendını başa geçiren zalim lideri Dıb'in (Saïd Taghmaoui) şahsında geliyor. Dıb'in sadistçe iktidar oyunları ve yerine getirdiği tehditleri, genişleyen çetesini kontrol altında tutarken, çocuklara sahip olamadıkları şeyi, yanı kötü de olsa bir aileyi veriyor.

Filme adını veren karakter (Abdelhak Zhayra) filmin başlarında ölünce, arkadaşları güçlü bir denizci olma hayalleri kuran çocuğu uygun şekilde gömmek için çabalıyor. Yaşarken asla ulaşamayacağı hayaline ölümünde ulaşmasını sağlayarak Ali'yi onurlandırmak istiyorlar. Büyük oranda amatör oyuncularla çalışan Ayouch, metanet ve sefaleti rahatsız edici oranda gerçekçi olan filmle, güçlü bir belgesel hissi vermeyi başarıyor. Genç Ali'nin hayalleri, görüntü yönetmeni Vincent Mathias'ın büyük başarıyla yakaladığı ve zaman zaman beklenmedik güzelliklerle (ışıltılı ve zifiri gökyüzü gibi) yumuşattığı, kasvetli gerçeklerini etkisizleştiren parlak ve renkli animasyonlarla görüntüleniyor. Filmi böylesine güçlü kılan şey, Ayouch'un karakterlerinin zorlu yaşamlarını, bir yanda mizah, diğer yanda sakınmasız bir duygusallıkla başarılı bir şekilde karıştırması. Ayouch sizi üzmek istiyor, sizi üzmeye kararlı ve bunu başarıyor. Genç oyuncu kadrosunun kederli bakışlarının, sert dış görünüşlerinin altından kendini hissettiren dipsiz hüzünlerinin ve hayattan bezmişliklerinin bu konuda ona çok büyük yardımı dokunuyor. Ali'nin genç arkadaşlarından birinin, çatlak ve çatallı çocuk sesiyle geleneksel bir ağıt yaktığı sahne, izleyiciyi sadece üzmekle kalmıyor, derinden sarsıyor. Ali Zaoua, dünyanın hem hızla yaklaşmakta olduğumuz yakın geleceğinin habercisi, hem de bugününü anlatan bir film. **EH**

GLADIATOR (2000)
Gladyatör

Insider (*Köstebek*, 1999) filmini yeni tamamlamış olan Russell Crowe, otuz yıllı aşkın bir aradan sonra Hollywood'tan çıkan ilk gerçek Roma epiğinde, Romalı general ve gladyatör Maximus'u canlandırmak için 18 kilo verip kas yaptı. Akıl hocası İmparator Marcus Aurelius'un (Richard Harris) ölümünün ardından yerine haris oğlu Commodus (Joaquin Phoenix) geçince sürgüne gönderilen Maximus, gladyatör olarak eğitilir ve kendisini Roma'dan kovması ve öldürmeye çalışması yetmiyormuş gibi ailesini de katleden Commodus'tan intikam almaya ant içer.

Yönetmen Scott'tan bekleyeceğiniz gibi, film sadece boyut olarak değil, görsel açıdan da, görkemli Roma'nın perdede muhteşem bir şekilde yeniden yaratıldığı (övgünün büyük bölümünü, Scott'ın görüntü yönetmeni John Mathieson hak ediyor) tam bir epik. Ancak Scott, bilgisayar hileleriyle ustaca sahnelenen savaş sekansları ve görsel şölen sunan dekorlar arasında, hikayenin insani yönünü asla gözden kaybetmeyerek, en başta Crowe olmak üzere, kıbırlı Commodus'u olağanüstü bir başarıyla canlandıran Phoenix ve son rolündeki Oliver Reed (ne yazık ki film çekimleri sırasında yaşamını yitirdi ve kalan sahneleri, bir dublör ve bilgisayar destekli film hileleriyle gerçekleştirildi) gibi yetenekli oyuncular sayesinde büyüleyici ve dehşet verici bir kahramanlık hikayesi sunuyor. **JB**

Britanya / ABD (DreamWorks SKG, Scott Free, Universal) 155dk, Technicolor

Yönetmen: Ridley Scott

Yapımcı: David Franzoni, Branko Lustig, Douglas Wick

Senaryo: David Franzoni, John Logan, William Nicholson

Görüntü Yönetmeni: John Mathieson

Müzik: Hans Zimmer

Oyuncular: Russell Crowe, Joaquin Phoenix, Connie Nielsen, Oliver Reed, Richard Harris, Derek Jacobi, Djimon Hounsou, David Schofield, John Shrapnel, Tomas Arana, David Hemmings, Ralf Moeller, Spencer Treat Clark, Tommy Flanagan, Sven-Ole Thorsen

Oscar: Douglas Wick, David Franzoni, Branko Lustig (film), Russell Crowe (erkek oyuncu), Janty Yates (kostüm tasarımı), John Nelson, Neil Corbould, Tim Burke, Rob Harvey (görsel efekt), Scott Millan, Bob Beemer, Ken Weston (ses)

Oscar Adaylıkları: Ridley Scott (yönetmen), David Franzoni, John Logan, William Nicholson (senaryo), Joaquin Phoenix (yardımcı erkek oyuncu), Arthur Max, Crispian Sallis (sanat yönetimi), John Mathieson (görüntü yönetmeni), Pietro Scalia (kurgu), Hans Zimmer (müzik)

KIPPUR (2000)

Fransa / İsrail (Agav Hafakot, Canal+, MP, R&C, Telad, Tele Plus, arte)
123dk, Renkli
Dili: İbranice
Yönetmen: Amos Gitai
Yapımcı: Amos Gitai, Michel Propper, Laurent Truchot
Senaryo: Amos Gitai, Marie-Jose Sanselme
Görüntü Yönetmeni: Renato Berta
Müzik: Jan Garbarek
Oyuncular: Liron Levo, Tomer Russo, Uri Ran-Klausner, Yoram Hattab, Guy Amir, Juliano Mer, Ran Kauchinsky, Kobi Livne, Liat Glick, Pini Mittleman, Meital Barda, Gidi Gov
Cannes Film Festivali: Amos Gitai (Altın Palmiye adaylığı)

1980'lerin başında İsrail televizyonunda yayınlanan bir dizi belgeselle yönetmenliğe adım atan Amos Gitai, İsrail'in en kışkırtıcı yönetmeni olarak ün saldı. Cesaretine ve isabetli sezgilerine rağmen, filmleri zaman zaman biraz incelikten yoksun ve yetersizmiş hissi uyandırabilmesine karşın aynı şeyleri *Kippur* için söylemek mümkün değil. Akıllardan çıkmayan bir geçmiş zamanın peşine düşen Gitai, kendisinin de ciddi şekilde yaralandığı 1973 Yom Kippur (Kefaret Günü) Savaşı'na sarsıcı bir bakış sunuyor. İki arkadaş birliklerine katılmak üzere Golan Tepeleri'ne doğru yola çıkıyor ama sonra yollarından sapıp helikopterle yaralıları kurtaran bir sıhhiye birliğine katılıyorlar. İhtiyat kuvvetlerinin barıştan çıkıp kelimenin tam anlamıyla savaş alanını arayarak cepheye doğru ilerlemeye başladığı andan itibaren Gitai, bizleri zamanın, bedenin ve yeryüzünün bozulma ve/veya çözülmeye ölümcül bir biçimde hedef olduğu çılgınca manzaralara sürüklüyor.

Kippur, düşman kuvvetler arasındaki belli bir çarpışmadan çok, savaşın yol açtığı sanrısal durumu anlatma derdinde: karmaşa, şok, uyuşukluk veren bir yorgunluk, süreğen bir kakofoni. Özellikle bir sekans, kabus denen şeyin hammaddesi olarak nitelendirilebilecek unsurlar taşıyor: Bir kurtarma ekibi, ağır yaralı bir askeri, dizlerine kadar çamura battıkları savaş alanından çıkarmaya çalışırken sedyeden düşürüyor. Gitai, dehşet verici ve iğrenç olduğu kadar komik olan tek bir anda bizlere, savaşın kişisel olduğu kadar evrensel, gerçekçi olduğu kadar gerçeküstü etkisini iliklerimize kadar hissettiriyor. **RP**

YI YI (2000)
Bir, İki

Tayvan / Japonya (Atom, Nemuru Otoko Seisaku Iinkai, Omega, Pony Canyon)
173dk, Renkli
Dili: İngilizce / Hokkien / Mandarin
Yönetmen: Edward Yang
Yapımcı: Shinya Kawai, Osamu Kunota, Naoko Tsukeda, Wei-yen Yu
Senaryo: Edward Yang
Görüntü Yönetmeni: Wei-han Yang
Müzik: Kai-Li Peng
Oyuncular: Wu Nien-Jen, Elaine Jin, Issey Ogata, Kelly Lee, Jonathan Chang, Hsi-Sheng Chen, Su-Yun Ko, Michael Tao, Shu-shen Hsiao, Adrian Lin, Pang Chang Yu, Ru-Yun Tang, Shu-Yuan Hsu, Hsin-Yi Tseng, Yiwen Chen
Cannes Film Festivali: Edward Yang (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *A One and A Two*

Edward Yang'ın *Guling Jie Shaonian Sha Ren Shijian*'dan (*Parlak Bir Yaz Günü*, 1999) beri yaptığı en içine girilebilir ve belki de en iyi filmi olan bu 2000 yapımı filmi, çağdaş bir Taipei ailesinin üç kuşağını bir düğünden bir cenazeye kadar izliyor ve üç saatten fazla sürse de tek bir anı bile gereksizmiş hissi vermiyor.

Bu kez de amatör oyuncularla çalışan Yang, önemli bir yazar ve kendisi de bir yönetmen olan Wu Nien-jen'den, başarısız bir bilgisayar şirketinin, Japon bir oyun tasarımcısıyla birleşmeyi uman ve 30 yıl önce terk ettiği bir kadınla (Su-Yun Ko) Tokyo'da gizli bir randevusu olan orta yaşlı ortağı N.J. rolünde inanılmaz bir performans çıkartmış. *Bir, İki*'deki diğer önemli karakterler arasında kahramanın sekiz yaşındaki oğlu (Jonathan Chang), yeniyetme kızı (Kelly Lee), ruhsal travma geçiren karısı (Elaine Jin), komadaki kayınvalidesi (Ru-Yun Tang) ve borç batağındaki kayınbiraderi (Hsi-Sheng Chen) bulunuyor. Komik ve duygusuz bir harika çocuk olan Yang-Yang adındaki oğul, insanların kafalarının arkası gibi göremedikleri şeylerin fotoğraflarını çekmeyi bir saplantı haline getiriyor; çünkü gerçeğin yarısının kaçırıldığına inanıyor ve değişen görüş açıları ve dokunaklı duygusal çekingenlikleri harmanlarken gözünden hiçbir şey kaçırmayarak modern sinemanın en zengin aile portrelerinden birini sunan Yang'ın sözcüsü konumuna yaklaşıyor. **JRos**

REQUIEM FOR A DREAM (2000)
Bir Rüya İçin Ağıt

ABD (Artisan, Bandeira, Protozoa, Sibling, Industry, Thousand Words Truth & Soul)
102dk, Renkli
Yönetmen: Darren Aronofsky
Yapımcı: Eric Watson, Palmer West
Senaryo: Hubert Selby Jr., Darren Aronofsky
Hubert Selby Jr.'ın romanından
Görüntü Yönetmeni: Matthew Libatique
Müzik: Clint Mansell
Oyuncular: Ellen Burstyn, Jared Leto, Jennifer Connelly, Marlon Wayans, Christopher McDonald, Louise Lasser, Marcia Jean Kurtz, Janet Sarno, Suzanne Shepherd, Joanne Gordon, Charlotte Aronofsky, Mark Margolis, Michael Kaycheck, Jack O'Connell, Chas Mastin
Oscar Adaylığı: Ellen Burstyn (kadın oyuncu)

Darren Aronofsky'nin büyük beğeni toplayan ilk filmi *Pi*'nin (1998) ardından yaptığı ikinci filmi de kesinlikle yabana atılacak gibi değil. Film, uyuşturucu bağımlılığının kabus dünyasında, Harry Goldfarb (Jared Leto), annesi (Ellen Burstyn), kız arkadaşı (Jennifer Connelly) ve en iyi arkadaşı (Marlon Wayans) olmak üzere dört karakterin öyküsünü konu alıyor. Her birinin kendine özel bir uyuşturucusu, kendine özel bir bağımlılıkla başa çıkma yöntemi var ve hepsi de sonunda farklı farklı durumlara düşüyor; ancak hepsinin bağımlılıklarının sebebi aynı: "Amerikan Rüyası"nı gerçekleştirememiş olmaları. Aronofsky için Rüya ölmüştür; bu film de yönetmenin o rüyanın kurbanlarına yaktığı kabustan farksız bir ağıttır.

Bir Rüya İçin Ağıt, Danny Boyle'un *Trainspotting*'ine (1996) ve Spike Lee'nin filmlerine görsel açıdan çok şey borçlu. Ancak, kendi uyuşturucu filminde halüsinojenik öznel bakış açısıyla sunulan bazı sekanslar bulunan Boyle'dan farklı olarak, Aronofsky izleyicıyı herhangi bir nesnel konuma yerleştirmemekte direniyor. Film baştan sona, öznel kamerayla verilen bu uyuşturucu sersemliğinin gerilimi içinde çekilmiş. Aronofsky, Lee'den, Brooklyn'e özgü bir ruh halini yansıtmak için kullandığı aşırı hareketli görsel duyarlılığı almış; ama bu öğeleri sırf yüzeysel bir üslup oluşturmak için kullanmak yerine onlardan tema düzeyinde de yararlanmış.

Oyunculuk istisnasız muhteşem; Leto, Connelly ve Wayans, şaşırtıcı derecede güçlü bir performans sergiliyorlar. Ancak Harry'nin diyet hapı bağımlısı annesi rolündeki Burstyn özellikle olağanüstü ve filmi görmek için tek bir sebep göstermek gerekse, bu, Burstyn'ın oyunculuğu olurdu. En İyi Kadın Oyuncu Oscarı'na aday olan Burstyn, ödülü Julia Roberts'a (Erin Brockovich) kaptırdı. Filme ya da Roberts'a saygısızlık etmek istemeyiz ama, yapmayın lütfen! Roberts'ın kariyerinin en iyi oyunculuğunu sergilediğine hiç şüphe yok ama Burstyn'in Sara rolündeki oyunculuğu da kariyerinin en iyisiydi ve iki oyunculuk arasında bir karşılaştırma yapmak hiç de adil değil!

Ancak bu tartışmada es geçilen konu ve filmi seyretmek için asıl neden, ortaya koyduğu zekice fikirlerin, şaşırtıcı bir biçimde kullanılan öznel narkotik sahnelerin, anlamlı üslubunun ve muhteşem performansların ötesinde; filmin korku (uyuşturucu çılgınlığının anlatıldığı son sekanslar, son yıllarda gördüğüm en korkunç sahneler arasında) ve muhteşem Yahudi komedi anlayışı arasında kurduğu olağanüstü denge. Woody Allen'ı *Naked Lunch*'ı (*Çıplak Şölen*) çekerken bir düşünün. **MK**

Meksika (Altavista, Zeta)
153dk, Renkli
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Alejandro González Iñárritu
Yapımcı: Alejandro González Iñárritu
Senaryo: Guillermo Arriaga
Görüntü Yönetmeni: Rodrigo Prieto
Müzik: Gustavo Santaolalla
Oyuncular: Emilio Echevarría, Gael García Bernal, Goya Toledo, Álvaro Guerrero, Vanessa Bauche, Jorge Salinas, Marco Pérez, Rodrigo Murray, Humberto Busto, Gerardo Campbell, Rosa María Bianchi, Dunia Saldívar, Adriana Barraza, José Sefamí, Lourdes Echevarría
Cannes Film Festivali: Alejandro González Iñárritu (Büyük Ödül), (Genç Eleştirmenler Ödülü, en iyi film)

AMORES PERROS (2000)
Paramparça Aşklar Köpekler

Quentin Tarantino Amerikalı yönetmenler üzerinde öylesine belirgin ve dolaysız bir etki yarattı ki etkisinin diğer ülkelere sıçraması an meselesiydi. Kelime karşılığı kabaca "Aşk bir Kancıktır" olan Amores Perros, stilize şiddet ve olayları düzensiz bir sırayla anlatma tekniğinden oluşan Tarantino modelinin, 2000 yılına gelindiğinde ABD'nin güney sınırlarını aşarak Meksika'ya ulaştığını gösteriyor. *Paramparça Aşklar Köpekler*, Meksikalı yönetmen Alejandro Gonzalez Iñárritu'nun ilk uzun metraj filmi ve yeni bir şeyler sunmasa da, dinamizmi bir şekilde tanıdık olan öykülere enerji, mizah, zeka ve sıcaklık katmayı başarıyor.

Ana karakterlerinin yolunun tek bir kilit noktada kesiştiği, birbirine bağlanan üç hikaye şeklinde kurgulanan film, bir ya da birden fazla köpeğin başrolde yer aldığı her bölümüyle adındaki köpek temasına sadık kalıyor. İlk hikayede, ağabeyinin karısıyla ilişkiye giren bir genç adam, sevgilisiyle birlikte kaçmak için gerekli parayı biriktirmek amacıyla ödüllü köpeğini tüyler ürpertici (ve mide kaldıran) dövüşlere sokuyor. Luis Buñuel tarzı bir Edgar Allen Poe hikayesi olan ikinci bölümde, sakat kalmış kibirli bir süper model, köpeğini dairesinin zemin döşemesinin altındaki boşlukta kaybediyor ve köpeğin bitmek tükenmek bilmeyen ıstırap çığlıklarını dinlemenin ve bu ıstıraba son verememenin acısını çekiyor. Son bölümdeyse evsiz bir kiralık katil, sürmüş olduğu yaşamın kefaretini ödemenin ve ayrı yaşadığı ailesi tarafından onaylanmanın arayışına giriyor.

Üç bölüm de, insanın insana gaddarlığını, insanların hayvanlara davranışları aracılığıyla ironik bir biçimde resmediyor; hatta filmde hayvanlara öylesine kötü davranılıyor ki filmin başında, çekimler sırasında hiçbir hayvana zarar verilmediği, göze çarpan bir açıklamayla önceden belirtiliyor. Aslında film boyunca karşımıza sık sık çıkan köpek şiddeti (ve köpeklere yönelik şiddet) öylesine gerçekçi görüntüleniyor ki zaman zaman filmdeki diğer her şeyi ezip geçme riski taşıyor: Ancak Iñárritu zalim bir sadakatsizlik, tüyler ürpertici bir haysiyetsizlik ve sınıfsal ayrışma hakkındaki mesajını zengin bir üslupla vermeyi başarırken, bu süreçte oyuncularının içgüdülerine olduğu kadar seyircisinin zekasına da ne kadar büyük güven duyduğunu gösteriyor. **JKl**

MEET THE PARENTS (2000)
Zor Baba

Kanıt gerekseydi, *King of Comedy* (*Komediler Kralı*, 1983), *Midnight Run* (*Gece Yarısı Avı*, 1987) ve *Analyze This* (*Anlat Bakalım*, 1999) tüm şüpheleri zaten ortadan kaldırırdı: Robert De Niro ciddi bir metot oyuncusu olduğu kadar muhteşem bir komedi oyuncusu. *Zor Baba*'da kahkaha attırmakla kalmıyor, her sahnede deneyimli komedyen Ben Stiller'a ayak uyduruyor.

Erkek hemşire Greg Focker (Stiller), kız arkadaşı Pam'e (Teri Polo) evlenme teklif etmeye karar verir; ancak Pam'in kız kardeşinin nişanlısının, evlenmek için kızın babasının iznini istediğini öğrendiğinde, Greg bunu kendisinin de yapması gerekeceğini fark eder. Böylece Greg'in Pam'le birlikte ailesinin evini ilk kez ziyarete gitmesi ve yanlış gidebilecek her şeyin yanlış gittiğini keşfetmesiyle birlikte bir yanlışlıklar komedyası başlar. Pam'in anne-babasını, özellikle de eski CIA ajanı babası Jack'i (De Niro) etkilemeye çalışırken kazalar birbirini izler: Önce ailenin evcil hayvanıyla ilgili sorun, sonra Jack'in annesinin külleri, ardından yanan kameriye ve taşan bir lağım çukuru derken, başlarına gelmedik felaket kalmaz. Greg, Pam'in eski nişanlısıyla (Owen Wilson) tanışınca işler iyice sarpa sarar.

İlk önce Jim Carrey için düşünülen bir rolde Stiller, bir türlü gerektiği gibi davranamayan iyi niyetli adam rolünde son derece inandırıcı. Ancak asıl alkışı De Niro hak ediyor; buradaki performansına bakılırsa, belki de "ciddi" oyunculuğu tümden bir kenara bırakıp dünyanın en komik adamlarından biri olarak yepyeni bir kariyere yönelmeyi düşünmeli. **JB**

ABD (DreamWorks SKG, Nancy Tenenbaum, Tribeca, Universal)
108dk, Renkli
Dili: İngilizce / İspanyolca / İbranice / Fransızca
Yönetmen: Jay Roach
Yapımcı: Robert De Niro, Jay Roach, Jane Rosenthal, Nancy Tenenbaum
Senaryo: Jim Herzfeld, John Hamburg
Görüntü Yönetmeni: Peter James
Müzik: Randy Newman
Oyuncular: Robert De Niro, Ben Stiller, Teri Polo, Blythe Danner, Nicole DeHuff, Jon Abrahams, Owen Wilson, James Rebhorn, Thomas McCarthy, Phyllis George, Kali Rocha, Bernie Sheredy, Judah Friedlander, Peter Bartlett, John Elsen
Oscar Adaylıkları: Randy Newman (film şarkısı)

SIGNS & WONDERS (2000)
İşaretler ve Mucizeler

Daha önce büyük ümit vaat eden *Sunday*'de (*Pazar*, 1997) birlikte çalışan yönetmen Jonathan Nossiter ve senarist James Lasdun, bu tutkulu ve karmaşık gerilim filmi için yeniden bir araya gelmiş. Film, Yunan asıllı Amerikalı karısı Marjorie'yi (oyunculuk gücünün doruğundaki Charlotte Rampling) ve iki çocuğunu başka bir kadın (Deborah Kara Unger) için iki kez terk eden ama hâlâ evliliğinden vazgeçmeyen, Alec (Stellan Skarsgård) adlı Amerikanlaşmış bir Atinalı iş adamının hikayesini konu alıyor.

Dijital kamerayla belgesel havasında çekilen film, farklı dönemeçlerde, çokuluslu şirketleri, politik hafıza kaybını, Amerikan idealizminin hem iyi hem kötü yanlarını ve aşkın bazen hırçınlaşıp nasıl canavarca yollara sapabileceğini ele alırken, Nicolas Roeg'i, Graham Greene'i ve Richard Lester'ın *Petulia* (1968) adlı filmini akla getiriyor. Film kesinlikle boyundan büyük işlere kalkışmış gibi görünüyor ve sonuçta fazla tumturaklı olma riskiyle karşı karşıya kalıyor. Ancak Avrupa'da yetişmiş bir Amerikalı olan Nossiter ve halen ABD'de yaşayan İngiliz Lasdun (Bernardo Bertolucci'nin 1998 yapımı *Besieged-Teslimiyet* filminin senaryosu da ona aittir) özgün ve kışkırtıcı bir hikaye yaratmalarını sağlayan bir kültürel sürgün duygusunu paylaşıyorlar. **JRos**

Fransa (Goatworks, Ideefixe, Industry, MK2, Sunshine Amalgamedia)
105dk, Renkli
Dili: İngilizce / Yunanca
Yönetmen: Jonathan Nossiter
Yapımcı: Marin Karmitz
Senaryo: James Lasdun, Jonathan Nossiter
Görüntü Yönetmeni: Yorgos Arvanitis
Müzik: Adrian Utley
Oyuncular: Stellan Skarsgård, Charlotte Rampling, Deborah Unger, Dimitri Katalifos, Ashley Remy, Dave Simonds, Arto Apartian, Alexandros Mylonas, Dimitris Kaberidis, Themis Bazaka, Michael Cook, Peggy Gennatiempo, Steven Goldstein, Steven Edward Zate
Uluslararası Berlin Film Festivali: Jonathan Nossiter (Altın Ayı adaylığı)

ABD / Hong Hong / Çin / Tayvan (Asia Union, China Film, Columbia, EDKO, Good Machine, Sony, United China, Zoom Hunt)
120dk, Technicolor
Dili: Mandarin
Yönetmen: Ang Lee
Yapımcı: Li-Kong Hsu, William Kong, Ang Lee
Senaryo: Hui-Ling Wang, James Schamus, Kuo Jung Tsai, *Du Lu Wang'ın kitabından*
Görüntü Yönetmeni: Peter Pau
Müzik: Jorge Calandrelli, Yong King, Tan Dun
Oyuncular: Chow Yun-Fat, Michelle Yeoh, Zhang Ziyo, Chen Chang, Sihung Lung, Pei-pei Cheng, Fa Zeng Li, Xian Gao, Yan Hai, De Ming Wang, Li-Li Li, Su Ying Huang, Jin Ting Zhang, Rei Yang, Kai Li
Oscar: Tayvan (yabancı film), Timmy Yip (sanat yönetimi), Peter Pau (görüntü yönetmeni), Tan Dun (müzik)
Oscar adaylıkları: William Kong, Li-Kong Hsu, Ang Lee (film), Ang Lee (yönetmen), Hui-Ling Wang, James Schamus, Kuo Jung Tsai (senaryo), Timmy Yip (kostüm tasarımı), Tim Squyres (kurgu), Jorge Calandrelli, Tan Dun, James Schamus (film şarkısı)

İngilizce adı: Crouching Tiger, Hidden Dragon

WO HU CANG LONG (2000)
Kaplan ve Ejderha

Yönetmen Ang Lee, *Kaplan ve Ejderha*'yı çekerken, niyetinin sadece dünyanın en güzel dövüş sporları filmini yapmak olduğunu söylemişti; ortaya çıkan ürünün sanatsal başarısı ve popülaritesi bunu kesinlikle başardığını gösteriyor. Uzun süredir birlikte çalıştığı James Schamus'un, hikayesini büyük ölçüde Çin halk masallarından ödünç aldığı aksiyon-fantezi-romantizm karması senaryodan yola çıkan Lee, hikayenin gerektirdiği oyunculuk yeteneğine de sahip uluslararası bir Asyalı aksiyon yıldızları kadrosunu bir araya getirdi.

Lee aynı şekilde, çok yerinde bir kararla dövüş sporları dünyasında bir öncü olan ünlü dövüş koreografı Lee Wu-Ping'le çalıştı. Çin tiyatrosunun fizikselliğinden esinlenen Wu-Ping, fizik yasalarına aldırmadan oyuncuları ağaç tepelerinde dövüşebilmeleri, suyun üstünde taş gibi sekebilmeleri, duvarlarda koşabilmeleri ve sık sık havada çarpışabilmeleri için kablolarla havaya kaldırıyor. Havada uçarak yapılan bu tür balelere muhtemelen alışık olmayan Batılı seyirci, açılış sahnesinde, mehtaplı bir gecede köy evlerinin çatılarında yaşanan bir kovalamacayla anında karşı konulmaz bir biçimde filmin cazibesine kapıldı.

Chow Yun Fat, Michelle Yeow ve nispeten çiçeği burnunda bir oyuncu olan Ziyo Zhang (Zhang Ziyi), rollerinin doğaüstü fizikselliğiyle kolayca başa çıkıyor; ama oyunculukları, etkileyici aksiyon sahnelerinin gölgesinde kalmıyor kesinlikle. Aslında *Kaplan ve Ejderha*'nın bu kadar çok ses getirmesinin bir nedeni de, en iddialı dövüş sporları filmlerinde bile oyunculuktan çok akrobasi ve dövüş sahnelerine ağırlık verilmesi nedeniyle göz ardı edilen konu ve karakter gelişimine gösterilen özendi.

Chow Yun Fat, çalınan bir kılıcın peşine düşen Yeşil Ejderha adlı savaşçıyı canlandırıyor. Arayışında eski sevgilisi olan Yeow'dan yardım alan savaşçı, kılıcın Ziyo Zhang tarafından çalınmasının ardında binlerce yıllık onur ve intikam meselelerinin

yattığını keşfediyor. Yerçekimine meydan okuyan akrobasi ve yaratıcı şiddet patlamalarının arasında Lee, dövüşmenin ve kan dökmenin faydası hakkındaki felsefeleri birbirinden tümüyle farklı yaşam deneyimleriyle biçimlenmiş üç ana karaktere odaklanmayı sürdürüyor.

Kaplan ve Ejderha'nın alt metinlerinde güçlü bir feminizm de okunuyor ve bu unsur filme bir başka anlayış katmanı daha ekliyor. Farklı kadın karakterler farklı nedenlerle dövüşüyor ama çoğu, erkeklerin dünyasında saygınlık kazanmak için dövüşüyormuş gibi görünüyor. Evden kaçan ve savaşçı kılığına giren ufak tefek Zhang, hareketli küçük bir handa bir grup pespaye dövüşçü tarafından kuşatılıyor. Lee, bu birkaç düzine saldırgan bozuntusunun kaçınılmaz yenilgisini, eski bar kavgalarının aşırı hareketli bir versiyonuna dönüştürerek kahkaha öğesi olarak kullanıyor. Ancak Zhang'ın hırslı ve aşırı tepkisinin bir bölümü, kadın olduğu bilinseydi çetin bir rakip olarak saygı (ya da korku) uyandırmak yerine, derhal bir kenara itileceğini bilmenin verdiği şiddetli öfkeden kaynaklanıyor izlenimi veriyor.

Lee, filmin her sahnesini, benzer bir nüans ve duyarlılıkla işliyor. Dövüş sekansları, kılıç dövüşlerinin ötesinde psikolojik yüzleşmeleri; masumiyet ve deneyimin, huzur ve öfkenin çarpışmasını temsil ediyor. Öyle bile olsa, Lee, görüntülerdeki şairsellik kadar gülünçlüğe de yeterince yer vererek ender rastlanır bir heyecan, güzellik, mizah ve zeka dengesi kurmayı başarıyor. **JKI**

TRAFFIC (2000)
Trafik

1989 yapımı ilk filmi *Sex, Lies, and Videotape*'in (*Seks Yalanları*) olağanüstülüğüne ve onu izleyen *Out of Sight* (*Aşk ve Para*, 1998) ve *The Limey* (*Denizci*, 1999) gibi ustalıklı filmlerine rağmen, Hollywood'un, yönetmen Steven Soderbergh'ın ne kadar yetenekli olduğunu anlaması için 2000 yılına kadar beklemesi gerekti. *Erin Brockovich* (*Tatlı Bela*, 2000) nihayet fark edilmesini sağladıysa da Soderbergh, kuşağının en ilginç yönetmenlerinden biri olarak kabul görmesini *Trafik*'e borçlu.

Kısmen, büyük beğeni toplayan İngiliz televizyon dizisi *Traffic*'i (1989) temel alan film, uyuşturucu ticaretinin çeşitli alanlarını adeta belgesel tarzında keşfe çıkarak ABD'nin uyuşturucu kültürünü ateşleyen zincirdeki farklı insanlara odaklanıyor: Başkan'ın uyuşturuculara karşı açtığı savaşa önayak olurken, bizzat kendi orta sınıf evinde uyuşturucu sorunuyla karşılaşan yargıç (senaryoyu ilk gördüğünde rolü geri çeviren ve rol genişletilince fikrini değiştiren Michael Douglas); sınırın güneyinde benzer bir savaş verirken kendi sorgulanabilir yöntemlerini kullanan Meksikalı polis (bu filmdeki rolüyle Oscar kazanan Benicio Del Toro tek kelimeyle büyüleyici); ve uyuşturucu ticareti yapan kocası (Steven Bauer) hapse atılınca hayatla tek başına başa çıkmak zorunda kalan ruhen çökmüş hamile anne (en iyi performanslarından birini sergileyen Catherine Zeta-Jones) gibi. Aynı oranda etkileyici olan yardımcı oyuncu kadrosunda, peşinde oldukları satıcıyı yakalamaya azmetmiş Uyuşturucuyla Mücadele Şubesi görevlileri rolünde Don Cheadle ve Luis Guzmán; Jones'un avukatı rolünde Dennis Quaid; ve en kayda değer olanı, Douglas'ın eroin bağımlısı kızı rolünde Erika Christensen yer alıyor. Diğer oyuncular da güçlü oyunculuklarıyla dolduruyorlar.

Stephen Gaghan'ın (daha önce *NYPD Blue* ve *American Gothic* gibi televizyon dizilerinin bazı bölümlerini yazmıştı) ince eleyip sık dokuduğu senaryodan yola çıkan Soderbergh, hayli iddialı bir şekilde 110 ayrı mekanda, 130'dan fazla oyuncuyla çalışmış ve gerçekten huşu uyandırıcı ve merakla izlenen bir film ortaya koymak için el kameralarının yanı sıra, yaratıcı kurgu ve sinematografi tekniklerinden de yararlanarak kusursuz bir iş çıkarmış. **JB**

Almanya / ABD (Bedford Falls, Compulsion, IEG, Splendid, US)
147dk, Renkli

Dili: İngilizce / İspanyolca

Yönetmen: Steven Soderbergh

Yapımcı: Laura Bickford, Marshall Herskovitz, Edward Zwick

Senaryo: Stephen Gaghan, *Simon Moore'un Traffic isimli mini dizisinden*

Görüntü Yönetmeni: Steven Soderbergh

Müzik: Brian Eno, Cliff Martinez

Oyuncular: Benicio Del Toro, Michael Douglas, Catherine Zeta-Jones, Denis Quaid, Alec Roberts, Miguel Ferrer, Luis Guzmán, Don Cheadle, Topher Grace, Erika Christensen, Jacob Vargas, Amy Irving, Tomas Milian, Majandra Delfino, Albert Finney, James Brolin, Steven Bauer

Oscar: Steven Soderbergh (yönetmen), Stephen Gaghan (senaryo), Benicio Del Toro (yardımcı erkek oyuncu), Stephen Mirrione (kurgu)

Oscar Adaylıkları: Edward Zwick, Marshall Herskovitz, Laura Bickford (film)

Uluslararası Berlin Film Festivali: Benicio Del Toro (Gümüş Ayı-erkek oyuncu), Steven Soderbergh (Altın Ayı adaylığı)

DANCER IN THE DARK (2000)
Karanlıkta Dans

Bu kendine göndermede bulunan müzikalın büyük bölümü, tedirgin kamera hareketleri ve doğaçlama gibi görünen oyunculuklarla, yönetmen Lars von Trier'in Dogma 95 tarzında ilerliyor. Ancak sık sık hayali şarkılı bölümlere yumuşak geçişler yapılıyor. Flu video görüntüleriyle verilen (filmin 'gerçekliği'nden daha iç açıcı ama yine de MGM filmlerindeki gibi göz kamaştırıcı değil) ve ritmik fabrika seslerinden ya da gürültülerden (bir cinayet kurbanının kafasına vurulması dahil) çıkarılan bu şarkıların, alışılmış anlamda film müziği denen şeyle pek ilgisi yok.

1960'larda, Avrupa'da yaratılmış bir Amerika'da (çünkü yönetmen uçağa binmeyi reddediyor), Çek asıllı yalnız bir anne olan Selma (Björk) bir lavabo fabrikasında ve ek işlerde çalışır; kendisinde çoktan iyileşmeyecek kadar ilerlemiş kalıtımsal körlükten oğlunu kurtaracak ameliyatı yaptırabilmek için para biriktirmek amacındadır. Müzikal şarkılarıyla hayaller kurar ve ona perdedeki görüntüleri anlatan arkadaşı Kathy'yle (başarılı oyunculuğuyla Deneuve) sinemaya gider; bu arada kendisine kur yapan iyi niyetli Jeff'i (Peter Stormare) kıbarca geri çevirir (her ne kadar yıkıcıysa da); oğlunun ameliyatı için gerekli parayı Dr. Porkorny'ye (Udo Kier) ödeyebilecek duruma gelene kadar körlüğünün etkilerini geciktirmeye odaklanır.

Selma, fabrikada *The Pajama Game*'den (*Pijama Oyunu*, 1957) fırlamış bir dans atölyesinin olduğu gerçekdışı bir müzikal dünyanın hayalini kurarken 'gerçek' yaşamı da bir o kadar masala benzer: sıkıntılarının giderek boyunu aştığı, en sefil tarafından bir masal. Selma'nın ev sahibi yerel polis Bill (David Morse) borç içindedir ama karısına zengin rolü yapmaktadır. Selma'nın parasını çalmaya karar verir, Bill'le yüzleşen Selma, parayı geri almak için onu öldürmek zorunda kalır. Parayı nihayet Dr. Porkorny'ye verdikten sonra yakalanır, yargılanır, hüküm giyer, en sonunda da asılır. Bu Guy Maddin filmleri kadar gerçekdışı filmde yine de tüm sahneler yerine oturuyor ve Björk böylesi zor bir rolde büyüleyici bir oyunculuk sergileyerek bizzat ifade etmekte zorlandığı bir sevgi için kendisini zorla içine soktuğu zindanları tam olarak izleyiciye aktarmayı başarıyor. **KN**

Danimarka / Almanya / Hollanda / ABD / Britanya / Fransa / İsveç / Finlandiya / İzlanda / Norveç (Zentropa, Svenska, Väst, Liberator, Pain Unlimited, Cinematograph A/S, What Else? B.V., Icelandic Film Corp., Blind Spot, France 3, DR, arte, SVT Drama, Angel, Canal+, FilmFour, Constantin, Lantia Cinema, TV 1000, VPRO TV, WDR, YLE)

140dk, Renkli

Yönetmen: Lars von Trier

Yapımcı: Vibeke Windeløv

Senaryo: Lars von Trier

Görüntü Yönetmeni: Robby Müller

Müzik: Björk

Oyuncular: Björk, Catherine Deneuve, David Morse, Peter Stormare, Joel Grey, Cara Seymour, Vladica Kostic, Jean-Marc Barr, Vincent Paterson, Siobhan Fallon, Zeljko Ivanek, Udo Kier, Jens Albinus, Reathel Bean, Mette Berggreen

Cannes Film Festivali: Lars von Trier (Altın Palmiye), Björk (kadın oyuncu)

ABD (Remember, Newmarket, Todd)
113dk, SB / Renkli
Yönetmen: Christopher Nolan
Yapımcı: Jennifer Todd, Suzanne Todd
Senaryo: Christopher Nolan, Jonathan Nolan
Görüntü Yönetmeni: Wally Pfister
Müzik: David Julyan
Oyuncular: Guy Pearce, Carrie-Anne Moss, Joe Pantoliano, Mark Boone Junior, Russ Fega, Jorja Fox, Stephen Tobolowsky, Harriet Sansom Harris, Thomas Lennon, Callum Keith Rennie, Kimberly Campbell, Marianne Muellerleile, Larry Holden
Oscar Adaylıkları: Christopher Nolan, Jonathan Nolan (senaryo), Dody Dorn (kurgu)

MEMENTO (2000)
Akıl Defteri

İngiliz yönetmen Christopher Nolan'ın, erkek kardeşinin Memento Mori adlı öyküsüne dayanan ikinci filmi, mükemmele yakın bir psikolojik bilmece. Sinema meraklılarının 'tersine çekilmiş film' olarak tanımladığı bu modern kara filmde hikaye, sürekli durdurulup başlatılarak anlatılıyor. Sahneler, ters bir kronolojiyle birbirini izleyip sonra tekrar ileri giderek, hikayenin bir başka bölümü izlenene kadar herhangi bir anlam taşımayan bilgiler sunuyor. Bir başka yönetmenin elinde bu sinir bozucu bir numara olabilecekken, Nolan sahneleri kronolojik olarak kaydırmayı, kahramanın, elindeki gerçeklerin aslında 'gerçek' olmadığını bildiği ya da bilmediği, yanıltıcı ipuçlarıyla verilen bir cinayetin gizemini çözmek için etkili bir yöntem olarak kullanıyor. Kara film türünün hafıza kaybı geleneğine (1945 tarihli *Blue Dahlia-Mavi Zambak Barı* ve 1993 tarihli *Suture*'da olduğu gibi) sadık kalan *Akıl Defteri*'nde, ana karakterin hafıza kaybı da filmde bulunan heyecan verici öğelerden biri.

Avustralyalı oyuncu Guy Pearce, Leonard adlı küstah ve kibirli bir eski sigorta müfettişini canlandırıyor. Ender rastlanan bir amnezi türü (ileriye dönük amnezi olarak adlandırılan ve bir travma sonrasında yeni anılar oluşturamama olarak tanımlanan gerçek bir hastalık) yaşayan Leonard, yapıp ettiklerini yapışkan not kağıtları ve polaroidler aracılığıyla, daha önemli 'gerçekleri'yse vücuduna dövme yaptırarak izliyor. Tek amacı karısının tecavüz edilerek öldürülmesinin intikamını almak. Yatağını paylaştığı Natalie (Carrie-Anne Moss) ya da şen şakrak Teddy (Joe Pantoliano) gibi çevresindeki insanların, dost mu yoksa katil mi olduğu konusunda hiçbir fikri yok.

Pearce, neredeyse her sahnede, üstlendiği göreve talihsiz denilecek ölçüde saplanıp kalmış ama gerekli kararları almaktan son derece aciz biri rolünde fazlasıyla inandırıcı ve cüretkar bir oyunculuk sergiliyor. Hikayenin ipuçlarının çözülüş ve yeniden düzenleniş biçimi, mantık yürütme ve senaryodaki devamlılığın başarıyla sağlanması açısından gerçek bir seyir zevki sunuyor. Bu teknik trük, seyircinin filmi pürdikkat izlemesini gerektirse de gerçek bir kara filmden bekleneceği üzere, bunu ödüllendirmiyor. Sonuçta akılda kalan, hikayenin kendisi değil, anlatılış biçimi. **KK**

SAFAR E GHANDEHAR (2001)
Kandahar'a Yolculuk

Kandahar'a Yolculuk filminde, Afganistan çölünün ortasına kurulmuş derme çatma bir sağlık merkezinin üstüne bir uçaktan takma bacakların atıldığı muhteşem bir gerçeküstü sahne var. Bulutların arasından yavaşça süzülen paraşütlü plastik organların görüntüsü, hem çok gülünç, hem dehşet verici, hem de tuhaf bir şekilde güzel. Melezlik ve çelişki, filmin ayırt edici öğeleri. Nafas (Niloufar Pazira) Afganistan'da doğmuş, gençliğinde Kanada'ya kaçmış ve sonunda başarılı bir muhabir olmuştur. Nafas, geride kalan (ve bacaklarını bir kara mayını patlamasında kaybeden) kız kardeşini bulmak için yurduna döner. Kız kardeşin mektupları, yakın bir tarihte gerçekleşecek ay tutulması sırasında intihar etmeyi planlamasına yol açan Talıban yönetimi altındaki baskıcı ve kabus gibi yaşamı ayrıntılı olarak anlatmaktadır. Paniğe kapılan Batılılaşmış Nafas, zaman hızla ilerlerken, kız kardeşini kurtarmak için ülkeye gizlice girmeye karar verir.

İranlı senarist-yönetmen Mohsen Makhmalbaf, dini ve kültürel geleneği kendi dar dünya görüşlerine uygun hale getirmek için çarpıtan delilerin yönetimindeki bir toplumun dehşetini resmetmek için, gerçek ve özgün belgesel çekimlerini kurgusal bir anlatıyla birleştirmiş. *Kandahar'a Yolculuk*, gücünü Makhmalbaf'ın dram, trajedi ve hatta mizahın aynı düzlemde yan yana yer almasına olanak tanımayı bilmesinden alıyor; bu organik unsurlar birbirini destekleyip tamamlıyor. Nafas, ülke içinde yolunu bulmaya çalışırken, izleyici savaş ve zulmün yol açtığı yıkıma (korkunç bir yoksulluk ve ıstırap, parçalanan aileler, sürekli bir şiddet ve misilleme tehdidi) ilişkin manzaralara göz ucuyla tanık oluyor. Beklenmedik güzellikte görüntüler ve karmaşık karakterler, bizi sürekli sarsıyor.

Sonuç olarak, filmi sürükleyen insani hayatta kalma içgüdüsü, perdeye başarıyla aktarılıyor. Zaten böylesine yürek parçalayıcı olan da Nafas'ın kız kardeşinde bu içgüdünün yok olması; filmde bunun nedeni ve nasılı ana hatlarıyla anlatılıyor. *Kandahar'a Yolculuk*, içinde yaşadığımız dünyayı yeni baştan şekillendirmesine ve yaklaşmakta olan küresel çatışmanın habercisi olmasına rağmen, çoğumuzun tümüyle habersiz olduğu dini-politik-kültürel bir kargaşaya ilişkin gerçek bir kabusu tüm dünyanın gözleri önüne seriyordu. Bu olağanüstü filmin en sarsıcı yanı, daha uzun yıllar boyunca güncelliğini ve aciliyetini koruyacak olması. **EH**

İran / Fransa (Bac, Makhmalbaf, Studio Canal)
85dk, Renkli
Dili: Farsça / İngilizce / Polonyaca
Yönetmen: Mohsen Makhmalbaf
Yapımcı: Mohsen Makhmalbaf
Senaryo: Mohsen Makhmalbaf
Görüntü Yönetmeni: Ebrahim Ghafori
Müzik: Mohammad Reza Darvishi
Oyuncular: Niloufar Pazira, Hassan Tantai, Sadou Teymouri, Hoyatala Hakimi, Monica Hankievich, Zahra Shafahi, Safdar Shodjai, Mollazaher Teymouri
Cannes Film Festivali: Mohsen Makhmalbaf, (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Kandahar*

NI NEIBIAN JIDIAN (2001)
Orada Saat Kaç?

Fransa / Tayvan (Arena, Homegreen)
116dk, Renkli
Dili: Mandarin / Fransızca / Tayvanca
Yönetmen: Ming-liang Tsai
Yapımcı: Bruno Pesery, Chinlin Hsieh
Senaryo: Ming-liang Tsai, Pi-ying Yang
Görüntü Yönetmeni: Benoît Delhomme
Oyuncular: Kang-sheng Lee, Shiang-chyi Chen, Yi-Ching Lu, Tien Miao, Cecilia Yip, Chao-jung Chen, Guei Tsai, Arthur Nauzyciel, David Ganansia, Jean-Pierre Léaud, Li-Ching Lu
Cannes Film Festivali: Ming-liang Tsai (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *What Time is it There?*

Orada Saat Kaç? birçok yönden Ming-liang Tsai'nin bugüne kadar yaptığı en heyecan verici ve en özgün film. İlk beş filmindeki değişmez saplantıları (bazı aynı mekanlarda benzer rolleri oynayan aynı oyuncular, su ve yabancılaşma konusuna tuhaf bir biçimde kafayı takma), onun minimalist bir yönetmenmiş gibi görünmesine neden olabilir. Ancak bu filmde, biçimsel katılığından ve oyunbazlığından ödün vermeksizin ilgi alanını genişleterek repertuarına bir başka kenti ve ülkeyi (Taipei'le dönüşümlü olarak Paris ve Fransa) ekliyor. 1998 yapımı *Dong* (*Delik*) adlı filminde, genç bir adamla kadın aynı apartmanın farklı katlarındaki dairelerde yaşıyorlardı; bu filmdeyse çift (Kang-sheng Lee ve Shiang-chyi Chen), farklı ülkelerde ve zaman dilimlerinde yaşıyor. Kısa rastlaşmalar dışında meselenin özünde birer yabancı olarak kalıyorlar; ama Tsai'nin ikisi arasında mekik dokurken, biçimsel çapraşık kafiyelerle çevirdiği dolaplar, (Jacques Tati'yi hatırlatan birçok unsurdan biri) *Delik*'tekilerden çok daha yaratıcı. *Orada Saat Kaç?*'ta, Taipei'de François Truffaut'nun *Les 400 coups* (*400 Darbe*, 1959) filmini videoda seyreden genç adam ve Truffaut'nun yıldızı Jean-Pierre Léaud'yla Paris'te bir mezarlıkta karşılaşan genç kadın arasında da bir tür oyun söz konusu. Tsai'nin filmlerinde, insanlar arasındaki bağlantı kopukluğu her zaman değişmez bir unsur olarak kalsa da bu filmde kentlerin bir ucundan öbür ucuna olduğu kadar, gezegenin farklı bölümleri arasında da çeşitli biçimsel bağlantılar kurulmuş olması, her nasılsa umut verici. **JRos**

Y TU MAMÁ TAMBIÉN (2001)
Ananı da

ABD / Meksika (Anhelo, Besame Mucho)
105dk, Renkli
Dili: İspanyolca
Yönetmen: Alfonso Cuarón
Yapımcı: Alfonso Cuarón, Jorge Vergara
Senaryo: Alfonso Cuarón, Carlos Cuarón
Görüntü Yönetmeni: Emmanuel Lubezki
Müzik: Natalie Imbruglia
Oyuncular: Ana López Mercado, Diego Luna, Gael García Bernal, Nathan Grinberg, Verónica Langer, María Aura, Giselle Audirac, Arturo Ríos, Andrés Almeida, Diana Bracho, Emilio Echevarría, Marta Aura
Oscar Adaylıkları: Carlos Cuarón, Alfonso Cuarón (senaryo)
Venedik Film Festival Alfonso Cuarón, Carlos Cuarón (senaryo), Gael García Bernal, Diego Luna (Marcello Mastroianni Ödülü), Alfonso Cuarón (Altın Aslan adaylığı)

İngilizce adı: *And Your Mother Too*

İlk bakışta basitmiş izlenimi veren bu çok katmanlı filmin hayranları bile, onu överken genelde iki ana türden birine indirger: gençlik filmi ya da şehvetli bir yol filmi. *Ananı da*, görünürde, iki çocukluk arkadaşı Tenoch (Diego Luna) ve Julio'nun (Gael Garcia Bernal) yaşça daha büyük bir kadınla (Ana Morelos) çıktıkları uzun yolculukta başlarından geçenleri konu alıyor. Bu üçlü, mitolojik bir kumsalın arayışı içinde Meksika'yı bir ucundan diğer ucuna kat ederken, ülkenin toplumsal açıdan genelde filmlerde gösterildiğinden daha karmaşık ve dinamik şekilde tasvir edilmesini sağlayan yöreler ve insanlarla karşılaşıyor.

Bununla birlikte Alfonso Cuarun'un filmi, gençlik/yol filmi karışımının altında, hem sınıf, kapitalizm ve küreselleşme hem de bu unsurların dinamiklerinin insanın ailesini geçindirme becerisinden, cinsel arzularının şekillenmesine kadar her konuda oynadığı rol üzerine ustalıklı ve derinlikli bir deneme. İki çocuk arasında için için kaynayan gerilim, sonuç olarak zıt sınıfsal konumlarından, içerlemelerinden ve gizli önyargılarından kaynaklanıyor. Film, çekinmeden ortaya koyduğu politikası, baş döndürücü şehveti ve cinselliği fütursuzca yüceltmesiyle, 20. yüzyıl sonlarıyla 21. yüzyıl başlarında yeniden canlanan Meksika sinemasının en iyi örneklerinden biri. **EH**

LE FABULEUX DESTIN D'AMÉLIE POULAIN (2001)
Amélie

Fransa / Almanya (Filmstiftung Nordrhein-Westfalen, France 3, La Sofica Sofinergie 5, Canal+, MMC Independent, Tapioca, UGC Images, Victoires)

122dk, SB / Renkli

Dili: Fransızca

Yönetmen: Jean-Pierre Jeunet

Yapımcı: Jean-Marc Deschamps, Arne Meerkamp van Embden, Claudie Ossard

Senaryo: Guillaume Laurant, Jean-Pierre Jeunet

Görüntü Yönetmeni: Bruno Delbonnel

Müzik: Yann Tiersen

Oyuncular: Audrey Tautou, Mathieu Kassovitz, Rufus, Yolande Moreau, Artus de Penguern, Urbain Cancelier, Dominique Pinon, Maurice Bénichou, Claude Perron, Michel Robin, Isabelle Nanty, Claire Maurier, Clotilde Mollet, Serge Merlin, Jamel Debbouze

Oscar Adaylıkları: Fransa (yabancı film), Guillaume Laurant, Jean-Pierre Jeunet (senaryo), Aline Bonetto, Marie-Laure Valla (sanat yönetmeni), Bruno Delbonnel (görsel yönetmen), Vincent Arnardi, Guillaume Leriche, Jean Umansky (ses)

Jean-Pierre Jeunet'nin 2001'deki terörist saldırılarından kısa bir süre önce gösterime girip başarı kazanan filmi *Amélie*, 11 Eylül'ü izleyen aylarda daha geniş bir dağıtıma girmesinin ardından daha çok dikkat ve takdir topladı. Böyle bir filmin tam zamanıydı; ancak *Amélie* düşüncesiz bir kaçış olarak değil, gerçek dünyanın dehşetinden ve zorluklarından fantastik ve idealize edilmiş bir uzaklaşma, bir soluklanma olarak kabul edildi. Dolayısıyla filmin hayalperest Fransızca adı, *Le Fabuleux destin d'Amélie Poulain* (kelimesi kelimesine çevirisi: Amélie Poulain'in Masalsı Kaderi) uluslararası kısaltılmış halinden çok daha renkli ve içeriğe ilişkin daha çok fikir veriyor.

Amélie pekala, Jean Jeunet'nin Masalsı Kaderi olarak da adlandırılabilirdi. Senarist-yönetmen, kısmen tanıdığımız fantastik dünyaların yetenekli yaratıcısı (daimi ortağı Marc Caro'yla birlikte) olarak kendisini zaten kanıtlamıştı. Kara komedisi *Delicatessen* (*Şarküteri*, 1991), yiyecek kıtlığının lunaparka benzeyen tuhaf bir apartmanda, birtakım yaratıcı yamyamca çözümler geliştirilmesine yol açtığı bir gelecekte geçiyordu. Daha da iyi bir film olan *La Cité des enfants perdus*'yse (*Kayıp Çocuklar Şehri*, 1995) kendisi rüya göremeyen sinsi ve kaçık yaşlı bir bilim adamının, garipsenecek ölçüde olgun çocukların rüyalarını topladığı alternatif bir dünyaya odaklanıyordu. *Amélie*, yüzeyden bakıldığında gerçek dünyada geçiyor. Ancak çok sayıda oyunbaz (ve oyunbaz bir şekilde gerçek) efekt kullanan Jeunet, çağdaş Fransa'yı, filme adını veren koca gözlü ve idealist karakterin çevresindeki asık suratlara sevgi ve mutluluk yaydığı, gerçekliğin güzel ve gerçeküstü bir yansımasına dönüştürüyor.

Ancak bizzat Amélie de hüsran içindedir ve yoğun enerjisinin bir bölümünü, gerçek aşkı arayıp bulmak için harcamaya karar verir. Audrey Tautou'nun masum ve afacan bir çocuk berraklığıyla canlandırdığı Amélie, hıçkırarak ağlamakla kalmaz, eriyip bir gözyaşı gölcüğüne dönüşür. Şehir metaforik olarak parıldamakla kalmaz, ustaca tasarlanmış bilgisayar efektleri sayesinde, doğaüstü bir renge, hep kusursuz olan bir havaya kavuşturulur. Sıradan ellerde film, duygusallığı kötü kullanılmış budalaca bir romantizme saplanıp kalabilirdi; ama Jeunet, peri masalına benzeyen fantezisini dengelemek için, gerçek hayatın acılarını ve hayal kırıklıklarını yeterli miktarda ve zekice kullanıyor. Ayrıca filmde, tıpkı ana karakterinde olduğu gibi, izleyiciyi bu abartılı tuhaf hikayeye bağlayan küçük ayrıntılar ve garip titizlikler konusunda saplantılar görülüyor.

Jeunet en iyi kararı, iyilik saçmakla birlikte muzip gülümsemesine yakışan ve oyunculuğunun aşırı şirin olmasını önleyen yaramaz bir karakter sergileyen Tautou'yu oynatmakla vermiş. Tautou, Amélie'nin duygusal anlamda yaşadığı çarpıcı gelgitleri öylesine büyük bir başarıyla ayarlıyor ki kendinizi onunla birlikte ileri geri sallanmaktan alıkoymanız mümkün değil. Aslında fantastik sinemanın birçok yönetmeninin aksine Jeunet, içinde yaşanan dünyadan çok, insanların neler hissettiği ve diğer insanlara neler hissettirdiğiyle ilgili görünüyor. Amélie'nin dünyası ne kadar fantastik olursa olsun, filmin, büyük bir metropolün iki farklı yakasında çarpan iki yüreğin bir şekilde birbirleriyle bağlantı kurup tek yürekmiş gibi çarpmanın yolunu bulacağından başka bir şey anlatmadığını hissediyorsunuz sonuçta. **JKI**

ABD / Japonya (Dentsu, Mitsubishi, NTV, Ghibli, Tokuma Shoten, Touhoku Shinsha Walt Disney)
125dk, Renkli
Dili: Japonca
Yönetmen: Hayao Miyazaki
Yapımcı: Toshio Suzuki
Senaryo: Hayao Miyazaki
Müzik: Jô Hisaishi
Oyuncular: Daveigh Chase, Rumi Hiiragi, Miyu Irino, Jason Marsden, Mari Natsuki, Suzanne Pleshette, Michael Chiklis, Takashi Naitô, Lauren Holly, Yasuko Sawaguchi, Tatsuya Gashuin, John Ratzenberger, Ryunosuke Kamiki, Tara Strong, Susan Egan
Oscar: Hayao Miyazaki (uzun metraj animasyon)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Hayao Miyazaki (Altın Ayı), *ödülü Bloody Sunday filmiyle paylaştı*

İngilizce adı: *Spirited Away*

SEN TO CHIHIRO NO KAMIKAKUSHI (2001)
Ruhların Kaçışı

Hayao Miyazaki, yaptığı her filmle canlandırma sinemasının standardını daha da yükseltiyor. Üstelik öylesine benzersiz bir düş gücüne sahip ki onu panteonda nereye yerleştirmek gerektiğini söylemek çok zor. Geçmişin mirasçısı değil çünkü geçmişte hiç kimse Miyazaki'ninki gibi filmler yapmadı. Geleceğin habercisi olmadığı da kesin çünkü Miyazaki dışında bir başkasının, onun yaptıklarını yapabileceğini hayal etmek bile zor. O türünün tek örneği ve bu nedenle filmleri sinemaseverlerin kalbinde özel bir yer tutuyor.

Özellikle anavatanı Japonya'da, her filmi bir öncekinden daha fazla hasılat yaparken, gişe rekorları kıran en önemli Hollywood filmlerini bile gölgede bırakıyor. Bunun sebebi de Miyazaki'nin, genel eğilimi yansıtan birçok canlandırma filminin artık bıktıran karakterlerinden ve bilgiçlik taslayan tonundan uzak fantastik dünyalar yaratması. Her zaman zekice yapılmış filmlerinin, hem çocuklara hem yetişkinlere hitap etmesine şaşmamak gerek; filmleri, çocukların hoşuna gidecek kadar basit, yetişkinlerin farklı bir seviyede tadına varabileceği kadar karmaşık.

Utangaç ve asabi Chihiro (İngilizce versiyonunda Daveigh Chase tarafından seslendirildi) ve anne babası yeni evlerine giderken, anayol kapalı olduğu için gizemli bir tünelden geçmek zorunda kalırlar. Diğer uçtan dışarı çıktıklarında görünüşte ıssız bir kente varırlar ancak hiçbir şey göründüğü gibi değildir. Chihiro'nun tıka basa yemek yiyen anne babası, büyü sonucu bir çift domuza dönüşür; işte o an Chihiro yalnız olmadıklarını fark eder. Gece olduğunda, şehirde yüzlerce ruh cirit atmaya başlar ve Chihiro ailesini kurtarıp evlerinin yolunu bulmak için korkularının üstesinden gelmek zorundadır. Haku adlı daha iyi kalpli bir ruhun (Jason Marsden) rehberlik ettiği Chihiro, kentin derinliklerindeki gizli çalışma mekanlarına gizlice girer; ve ruhlar şehrini, cazibe merkezi seçkin bir kaplıca olan başarılı bir işyeri gibi yöneten Yubaba (Suzanne Pleshette) adlı bir cadıyla karşılaşır. Chihiro ancak kendisini gizemli kocakarıya ve güvenilmez arkadaşlarına sevdirirse kaçabilecektir.

Ruhların Kaçışı'nın birçok yönden, Miyazaki'nin "Alice Harikalar Diyarı" yorumu olduğu söylenebilir. Senarist-yönetmenin elle çizdiği sahnelerden enerji ve yaratıcılık fışkırıyor; dahası Miyazaki, anlaşılmaz kurallara ve akıl ermez bir mantığa sahip bu dünyada aylak aylak dolanan düzinelerce ruh ve yaratığı tasarlamak için bu fantastik öykünün avantajlarından sonuna kadar yararlanıyor. Dev bebekler, çevreye zarar veren sinir krizleri geçiriyor. Kötü ruhlar gördükleri her şeyi mideye indirmeden önce, yem olarak altın hediyeler sunuyorlar. Karakterler hiçbir uyarı olmaksızın şekil (ve bazen kişilik) değiştiriyorlar: Aynı yaratık sırayla bir erkek çocuk, bir ejderha ve bir nehir ruhu olarak karşımıza çıkıyor. Chihiro bu yaratıkların her birine önce şaşkınlık, sonra korku ve son olarak cesaretle yaklaşıyor. Eve dönmek istiyorsa, bu tuhaf dünyaya hükmetmesi gerektiğini çok geçmeden anlıyor; ve karşılaştığı ruhlar, küçük kızın yaşama bakışını nasıl değiştiriyorsa, o da ruhların davranışlarını etkiliyor. Chihiro, tuhaf bir dünyada yabancı bir konuk ve bu dünyanın sakinleri, aralarındaki en tuhaf yaratık olarak onu görüyorlar. **JKl**

WALT DISNEY STUDIOS PRESENTS

A STUDIO GHIBLI FILM

MIYAZAKI'S SPIRITED AWAY

WINNER
AUDIENCE AWARD
BEST NARRATIVE FEATURE
The 45th San Francisco Film Festival

WINNER
GOLDEN BEAR AWARD
BEST PICTURE
The 52nd Berlin International Film Festival

WINNER
BEST PICTURE
BEST ORIGINAL SONG
The 25th Nippon Academy Awards

LA PIANISTE (2001)
Piyanist

Fransa / Avusturya (CNC, Eurimages, Canal+, Alain Sarde, MK2, WFF, Wega Film, arte, ORF)
130dk, Renkli
Dili: Fransızca
Yönetmen: Michael Haneke
Yapımcı: Yvon Crenn, Christine Gozlan, Veit Heiduschka
Senaryo: Michael Haneke, *Elfriede Jelinek'in romanından*
Görüntü Yönetmeni: Christian Berger
Oyuncular: Isabelle Huppert, Annie Girardot, Benoît Magimel, Susanne Lothar, Udo Samel, Anna Sigalevitch, Cornelia Köndgen, Thomas Weinhappel, Georg Friedrich, Philipp Heiss, William Mang, Rudolf Melichar, Michael Schottenberg
Cannes Film Festivali: Michael Haneke (Jüri Büyük Ödülü), Benoît Magimel (erkek oyuncu), Isabelle Huppert (kadın oyuncu), Michael Haneke (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *The Piano Teacher*

Michael Haneke, *Benny's Video* (*Benny'nin Videosu*, 1992) gibi filmlerde imzası haline gelen klinik ve son derece biçimselleştirilmiş bir yaklaşımla, *Piyanist*'ten melodram türüne özgü romantik sarhoşluğu çekip alarak, istismar üzerine kurulu, soğuk ve yabancılaşmış bir toplumsal yapı ortaya koyuyor. Elfriede Jelinek'in 1983 tarihli romanından uyarlanan film, klasik sanatın yoğunluğunu ve çevresinde inşa ettiğimiz ritüellerin temelini ve hatta kaynağını oluşturan psikoseksüel nevrozları derinlemesine inceliyor.

Isabelle Huppert, saygın ama mesleki anlamda hedeflerine ulaşamamış bir piyano öğretmeni olan Erika Kohut rolünde, hayatının oyunculuğunu sergiliyor. Erika, en sert porno filmleri seyretmekten, cinsel tercihlerinde ısrar etmeye kadar; toplumun erkeksi bulduğu yasak davranışlar sergiliyor. Ancak her defasında insanların kendisinden kaçması ya da hakarete maruz kalması, aşırı yabancılaşma ve sapkınlığa yol açıyor. Erica ve kendisine aşık olan öğrencisi Walter'ın (Benoit Magimel) bir araya geldiği noktadan itibaren film, bir adam ve bir kadının birleşmemek için neler yapabileceğinin acımasız bir gösterisine dönüşüyor. Amansız bir reddediş, hüsran, yanlış anlama ve tecavüzler geçidine tanık oluyoruz. Haneke baştan sona, Erika için garip ve zorlayıcı bir sempati inşa ediyor.

Piyanist'in zaferi, bu kişilerarası trajediyi ataerkillik ve yüksek kültür gibi toplumsal bağlamların kapsamına özenle yerleştirmesinden kaynaklanıyor. **AM**

LA STANZA DEL FIGLIO (2001)
Oğul Odası

Fransa / **İtalya** (Bac, Canal+, Rai, Sacher, Telepiù)
99dk, Renkli
Dili: İtalyanca / Latince
Yönetmen: Nanni Moretti
Yapımcı: Angelo Barbagallo, Nanni Moretti
Senaryo: Nanni Moretti, Linda Ferri, Heidrun Schleef
Görüntü Yönetmeni: Giuseppe Lanci
Müzik: Nicola Piovani
Oyuncular: Nanni Moretti, Laura Morante, Jasmine Trinca, Giuseppe Sanfelice, Sofia Vigliar, Renato Scarpa, Roberto Nobile, Paolo De Vita, Roberto De Francesco, Claudio Santamaria, Antonio Petrocelli, Lorenzo Alessandri, Alessandro Infusini, Silvia Bonucci, Marcello Bernacchini
Cannes Film Festivali: Nanni Moretti (FIPRESCI ödülü), (Altın Palmiye)

İngilizce adı: *The Son's Room*

Atom Egoyan'ın *The Sweet Hereafter* (*Başka Bir Dünya*, 1998) ve Pedro Almodovar'ın *Todo sobre mi madre* (*Annem Hakkında Her Şey*, 1999) filmleri gibi seçkin dramların yanı sıra Nanni Moretti'nin *Oğul Odası* da bir çocuğun trajik ölümü ve geride kalan aile üyelerinin üzerindeki yıkıcı etkileri gibi zor bir konuyu ele alan bir başka film.

Moretti, karışık türde sıradışı filmler ortaya koyduğu 20 yılın ardından, ilk kez egemen anlayışa uygun bir dram çekmeye giriştiğinde bu konuyu seçince büyük şüphe uyandırdı. Yoksa bu bir tür kültürel saygınlık kazanma çabası mıydı? Neyse ki film böylesi fevri tepkilerden çok daha fazlasını uyandırdı. Merkezde bir ölüm olsa da filmin asıl konusu, yas tutma ve yasın üstesinden gelme sorunu. Moretti'nin asıl başarısı, babanın (yönetmen bizzat canlandırıyor) bir psikoterapist olması. Moretti ve hastaları arasındaki kimi neşeli kimi şoke edici etkileşimler, filmin insan davranışına karşı gösterdiği karmaşık ve empatik anlayışı kavramamızı sağlıyor.

Terapist, ölümlülükle temas etmesinin ardından artık hastalarına tavsiyede bulunamayacağını, sevişemeyeceğini, hatta kaygısız bir neşe içinde kendi kendine şarkı bile söyleyemeyeceğini anlıyor. *Oğul Odası*, bu adam ve çevresindekilerin, nasıl yavaş yavaş toparlanıp yeniden canlandıklarını ve günlük yaşamın cennetine döndüklerini dokunaklı bir biçimde perdeye aktarıyor. **AM**

NO MAN'S LAND (2001)
Tarafsız Bölge

1. Dünya Savaşı'na ilişkin bir askeri terim olan "*Tarafsız Bölge*", düşman kuvvetler arasındaki insandan arındırılmış ölüm hattını ifade eder. Danis Tanovic'in Balkanlar'da geçen dramı *Tarafsız Bölge*'nin amacı da bu terimi, bir çıkmaz üstüne kurulu absürd bir dramla karmaşıklaştırmak. Yıl 1993 ve cepheye nöbet devralmaya giden Bosnalı askerlerden oluşan bir grup, gecenin karanlığında kaybolur. Bir Sırp devriye tarafından tuzağa düşürülürler ve iki asker dışında hepsi ölür. Chiki (Branko Djuric) kendini siperlere atmadan önce serseri bir kurşunla yaralanır ve arkadaşı Cera da (Filip Sovagovic) bilincini kaybederek yere kapaklanır. Siperleri yoklamak için gönderilen kıdemli bir Sırp askeri ve yeni tim arkadaşı Nino (Rene Bitorajac), Cera'nın gövdesinin altına zıplayan mayın yerleştirirken, Chiki kıdemli askeri öldürür. Cera kıpırdayamaz bir halde kendine geldiğinde, üç asker hayatta kalmak için işbirliği yapmak zorunda kalır; çünkü hepsi de aynı şekilde, her iki tarafın artçı birliklerinden ve bir liderden yoksun kalmıştır.

Gökyüzünden şarapneller yağar. Ortalık bir kızışır bir sakinleşir. Bu arada birbirine yakın mevzilenen düşmanlar, hikayeye ara verilmesini bekleyen bir grup öfkeli gazetecinin sıkıştırıp durduğu Birleşmiş Milletler Barış Gücü'ne itaat etmeye çalışır. Gerçek bir trajedi olan *Tarafsız Bölge*, davetsiz misafirler ne kadar iyi niyetli olursa olsun, savaşın boşunalığını onaylamaya yetecek derecede ümitsizce artan bireysel şiddet eylemleriyle son buluyor. Tanovic'in, devriye gezen adamlarla başlayan ve ölümü bekleyen Cera'yla biten filmi, tam da çatışma noktasında, çığırından çıkan askeri amaçların olağanüstü bir portresini sunuyor. Diğer bir deyişle; Chiki, Nino ve Cera, dini, politik, etnik ama en önemlisi milliyetçi güdülerin bileşimini kapsayan daha büyük bir gündemin yıkımına katlanmak zorunda kalıyorlar. Mermi şarapnelleri arasında, bir dinamit tıpasının kıvılcımlarında, her şey kaybolup gidiyor; en eski savaş klişesi dışında. Genç adamlar, kaçınılmaz bir şekilde kurban edilip, stratejinin doğaya aykırı pençesinde ölüyor. Aslında kasvetli bir film ama aynı zamanda dobra yurtseverlerin, tüfeklerinin sembolik süngüleriyle birbirlerini deştikleri karanlık bir yanlışlıklar komedyası boyunca yaşanan anlamlı bir sinema deneyimi. **GC-Q**

Bosna Hersek / **Slovenya** / **İtalya** / **Fransa** / **Britanya** / **Belçika** (Casablanca, Counihan Villiers, Eurimages, Fabrica, Fonds Slovène, Man's, Noé, Maj, Centre du Cinema et de l'Audiovisuel de la Communauté Française de Belgique, Wallons)

98dk, Renkli

Dili: Sırpça / İngilizce / Fransızca

Yönetmen: Danis Tanovic

Yapımcı: Marc Baschet, Frédérique Dumas-Zajdela, Cédomir Kolar

Senaryo: Danis Tanovic

Görüntü Yönetmeni: Walther van den Ende

Müzik: Danis Tanovic

Oyuncular: Branko Djuric, Rene Bitorajac, Filip Sovagovic, Georges Siatidis, Serge-Henri Valcke, Sacha Kremer, Alain Eloy, Mustafa Nadarevic, Bogdan Diklic, Simon Callow, Katrin Cartlidge, Tanja Ribic, Branko Zavrsan, Djuro Utjesanovic, Mirza Tanovic

Oscar: Bosna Hersek (yabancı film)

Cannes Film Festivali: Danis Tanovic (senaryo), (Altın Palmiye adaylığı)

MOULIN ROUGE! (2001)
Kırmızı Değirmen

ABD / Avustralya (Bazmark) 127dk, Renkli

Yönetmen: Baz Luhrmann

Yapımcı: Fred Baron, Martin Brown, Baz Luhrmann

Senaryo: Baz Luhrmann, Craig Pearce

Görüntü Yönetmeni: Donald McAlpine

Müzik: Craig Armstrong

Oyuncular: Nicole Kidman, Ewan McGregor, John Leguizamo, Jim Broadbent, Richard Roxburgh, Garry McDonald, Jacek Koman, Matthew Whittet, Kerry Walker, Caroline O'Connor, Christine Anu, Natalie Jackson Mendoza, Lara Mulcahy, David Wenham, Kylie Minogue

Oscar: Catherine Martin, Brigitte Broch (sanat yönetmeni), Catherine Martin, Angus Strathie (kostüm tasarımı)

Oscar Adaylıkları: Fred Baron, Martin Brown, Baz Luhrmann (film), Nicole Kidman (kadın oyuncu), Donald McAlpine (görüntü yönetmeni), Jill Bilcock (kurgu), Maurizio Silvi, Aldo Signoretti (makyaj), Andy Nelson, Anna Behlmer, Roger Savage, Guntis Sics (ses)

Cannes Film Festivali: Baz Luhrmann (Altın Palmiye adaylığı)

Senarist-yönetmen Baz Luhrmann, *Strictly Ballroom*'la (*Dans ve Aşk*, 1992) başlayıp *Romeo & Juliet*'le (1996) süren "Kırmızı Perde" üçlemesinin son filmi olan bu küstah, hızlı, gösterişli ve eşsiz hikayeyle, müzikal sinemasını adeta yeni baştan yarattı.

1890'ların Paris romansının 21. yüzyılda MTV tarzında çekilmiş versiyonu *Kırmızı Değirmen*, duyularınıza saldırarak başlıyor ve son sahneye kadar asla durmuyor. Tiyatro perdesi açılırken, Paris'e yazar olmak için gelen genç İngiliz Christian'ın (Ewan McGregor) hikayesi anlatılmaya başlanıyor. Christian kısa sürede, bir gösteri sahnelemek isteyen Toulouse Lautrec'in (John Leguizamo) yönettiği sanatçı grubuyla temas kuruyor ve gösteriyi yazma teklifi alıyor. Grup ayrıca, maddi kaynak bulmak için ondan Moulin Rouge (Kırmızı Değirmen) adlı gece kulübünün sahibi Harold Zidler'e (Jim Broadbent) gitmesini de istiyor ve Christian, Zidler'in kulübünü ziyareti sırasında Moulin Rouge'un güzel yıldızı Satine'i (Nicole Kidman) görüp anında aşık oluyor. Elbette acıklı romansların en iyilerinin geleneğine uygun bir biçimde, bunun hiç yaşanmayacak bir aşk olması ihtimali vardır; çünkü Satine sevimsiz Duke'la (Richard Roxburgh) nişanlı ve Christian bilmese de (gerçi ince öksürüklerden bir şeyler anlamış olmalı) veremden ölmek üzere.

Eleştirmenler hikayenin melodramatik bir klişe olduğunu ileri sürebilirler ama bu durumda Luhrmann'ın görkemli gösterisini gözden kaçırmış olurlar. Romansın

arka planında aristokrasinin, bohemlerin, suçluların, zenginlerin ve işçi sınıfının absente boğulmuş bir dekadans içinde iç içe yaşadıkları *Moulin Rouge* yer alıyor ve Luhrmann'ın perdeye taşımaya çalıştığı (ve büyük oranda başardığı) şey hakkında bazı ipuçları veriyor: gösteri dünyasının, yaşamın ve rengin yüceltilmesi. *Kırmızı Değirmen*, elbette Luhrmann'ın dahiyane bir etki yaratarak kullandığı müziği de yüceltiyor. Kullanılan şarkıların hepsi tanıdık ama sıradışı bir şekilde kullanılmış: Christian, Satine'e "Your Song" ve "Up Where We Belong" gibi farklı aşk şarkılarından alıntılar yumağıyla karmakarışık bir serenat yapıyor; Satine kulüpte "Diamonds are a Girl's Best Friend" şarkısını söylerken toplanan erkek güruhu Nirvana'nın "Smells Like Teen Spirit" şarkısını istiyor. Belki de filmin en tuhaf sahnesinde, Zidler, Duke'u, Satine'e ilgisini sürdürmeye ikna ederken Madonna'nın "Like A Virgin" şarkısının eşsiz bir versiyonunu seslendiriyor.

Hepsi de çok yaratıcı ve Satine'in şarkısında bahsettiği elmaslar kadar parıltılı (52 milyon dolarlık bütçenin her bir kuruşu perdede). McGregor mücadeleci yazar Christian rolünde masum, karizmatik ve duyarlı; ayrıca Kidman'ı seksi, güçlü ve büyüleyici Satine rolünde izlemek apayrı bir zevk. Kırmızı yanaklı Broadbent'ten, neşeli Leguizamo'ya ve yeşil absent perisi olarak küçük bir rolde görünen şarkıcı yıldız Kylie Minogue'a kadar yardımcı oyuncu kadrosunun her üyesini izlemek de hayli eğlenceli. Bu görsel şaheseri ister sevin, ister nefret edin, daha önce böyle bir şey seyrettiğinizi kesinlikle söyleyemezsiniz. **JB**

MONSOON WEDDING (2001)
Muson Düğünü

Hindistan / ABD / Fransa / İtalya (Delhi Dot Com, IFC, Keyfilms Roma, Mirabai, Pandora, Paradis)
114dk, Renkli
Dili: İngilizce / Hindi / Pencap dili
Yönetmen: Mira Nair
Yapımcı: Caroline Baron, Mira Nair
Senaryo: Sabrina Dhawan
Görüntü Yönetmeni: Declan Quinn
Müzik: Mychael Danna
Oyuncular: Naseeruddin Shah, Lillete Dubey, Shefali Shetty, Vijay Raaz, Tilotama Shome, Vasundhara Das, Parvin Dabas, Kulbhushan Kharbanda, Kamini Khanna, Rajat Kapoor, Neha Dubey, Kemaya Kidwai, Ishaan Nair, Randeep Hooda, Roshan Seth
Venedik Film Festivali: Mira Nair (Altın Aslan)

Mira Nair, *ya Salaam Bombay!*'ın (*Selam Bombay*, 1988) sokak çocukları ya da zengin fantezisi *Kama Sutra* (1996) aracılığıyla Hindistan'daki yaşamı radikal bir biçimde farklı açılardan ele aldı. Ancak *Muson Düğünü*, tüm filmleri içinde en canlısı olmasının yanı sıra nispeten daha az karmaşık anlatımı ve evrensel konusu sayesinde belki de duygusal açıdan en tatmin edici olanı.

Çoğu zaman tek bir sahnenin akışı içinde İngilizce'den Hintçe'ye, sonra da Pencap diline kayıveren *Muson Düğünü*, romansın gizemleri ve zayıflıkları söz konusu olduğunda, dilin ve arka planın yersizliğini gösteriyor. Üst sınıf bir ailenin dağılmış üyeleri, dünyanın dört bir yanından bir düğün için Hindistan'a döner. Ne var ki düğün öncesindeki karmaşık günlerde ilişkiler fiyaskoyla sonuçlanır, yenileri kurulur ve uzun süredir bastırılan aile sırları en sonunda su yüzüne çıkar.

Muson Düğünü, aslında oyuncuları ve hareketi bulanık bir sisin ardında gizleme eğilimi olan ve genelde dudak bükülen dijital video formatında çekilmiş. Ancak bu filmde dijital video, rengarenk dekorları daha da canlandırıyor; el kamerası çekimleri de uyumsuz karakterlerin sürekli telaşını yakalama konusunda çok yararlı olmuş. Çocuk istismarını içeren yan öykü biraz zorlama kalsa da genel olarak film, aşkın filizlenmesini muhteşem bir şekilde yüceltiyor. **JKI**

LANTANA (2001)

Avustralya / Almanya
121dk, Renkli
Dili: İngilizce
Yönetmen: Ray Lawrence
Yapımcı: Jan Chapman, Mikael Borglund, Rainer Mockert, Catherine Jarman
Senaryo: Andrew Bovell
Görüntü Yönetmeni: Mandy Walker
Müzik: Steve Hadley, Bruce Haymes, Paul Kelly, Peter Luscombe, Shane O'Mara
Oyuncular: Anthony LaPaglia, Rachael Blake, Kerry Armstrong, Jon Bennett, Melissa Martinez, Owen McKenna, Nicholas Cooper, Marc Dwyer, Puven Pather, Lionel Tozer, Glenn Suter, Leah Purcell, Barbara Hershey, Natasha Guthrie,

Short Cuts, Paul Haggis'in Crash'i, Magnolia (Manolya) gibi birkaç öyküyü iç içe geçiren filmlerin izinden giden *Lantana*, bu türün Avustralya'dan çıkan bir örneği ve gerçekten her bakımdan Avustralya'ya özgü. Filmin adı, her yerde yetişen bir tür çalımsı tırmanıcı bitkiden (ağaçminesi) geliyor. Bu bitki, filmde işlenen alt üst olmuş ilişkiler yumağının metaforu: yüzeyi çok güzel çiçeklerle kaplı ama çiçeklerin altında sivri dallar var.

Karanlık bir ormanda yüzüstü yatan giyinik bir kadının görüntüleriyle başlayan Lantana, önceleri bir cinayet filmi izlenimi veriyor. Kolu ters bir biçimde bükülmüş olan ve yüzü görünmeyen kadının ölmüş olduğuna şüphe yok. Ray Lawrence'in sinsi yönetimi filme daha en başından kaçınılmazlık duygusu katıyor. Ama önce ilişkiler ağı genişleyerek kendine acıyan polis dedektifi Leon, sevgilisi Jane (Rachael Blake), karısı Sonja (Kerry Armstrong), psikolog Valerie (Barbara Hershey) ve onun gizemli, maço tavırlı hukuk profesörü kocası John'u (Geoffrey Rush) bir araya getiriyor.

Tam çok önemli bir soru yanıtlanacakken, başka bir öykü çizgisine atlayacak biçimde zekice kurgulanmış olan bu karmaşık ama ilgınç masal hızla ilerliyor. Pek çoğu televizyondan ve Avustralya dışında adı duyulmayan pembe dizilerden gelen oyuncular çok başarılı. *Lantana*, karakterlerin son temizleme tarihleri çoktan geçmiş kirli çamaşırlarını ortaya koyan, incinmiş duygularla ve yalanlarla örülü atmosferik ve klostrofobik bir başyapıt. **KK**

A MA SOEUR! (2001)
Kız Kardeşim

Filmi yazıp yöneten Fransız Catherine Breillat, dünya sinemasının mümtaz çılgın kadın yönetmeni. Ancak deli olmadığı kesin. Kadın cinselliğine ilişkin dizginlenmemiş, aykırı, zaman zaman uzlaşmacılıktan uzak tatsız incelemelerini perdeye şiddetli bir üslupla yansıtır. Fazla açık ve ayrıntılı görüntüler kullanır. Öte yandan kadın karakterleri ne kadar ezilmiş ya da küçük düşürülmüş olsalar da onları yaratan nevi şahsına münhasır kişilik, kader ve erkekler karşısında pasif kalan doğuştan kurban kadın anlayışına sonuna kadar karşı koyar.

Kız Kardeşim, kadın yeniyetmeliği, gelişmekte olan beden, yeni yeni kendini gösteren cinsel güç ve bu güçten nasibini alamamış olanlar üzerine, hafif otobiyografik bir çalışma. Anaïs Pingot (Anaïs Reboux), 12 yaşında, şişman, somurtkan ve hın bir zekaya sahip bir kız olarak, hali vakti yerinde ailesinin yüz karasıdır. Şişmanlığı, bir yandan onu küçümsemelerine neden olurken diğer yandan da bu küçümsemelere karşı tampon işlevi görür. 15 yaşındaki ablası Elena (Roxane Mesquida) inceliği ve göz kamaştırıcı güzelliğiyle ailenin gözbebeğidir. Tüm aile tatil için sakin bir sayfiye yerine gittiğinde Elena çok geçmeden yaşça büyük bir adamla ilişkiye girer; Anaïs'se olan biten her şeyi izler ve günlük ilişkilerine nüfuz eden sevgi-nefret karmaşası içinde kendisini ablasıyla karşılaştırır. Film, endişe ve özlemlerin yanı sıra, yeni yeni filizlenen, her türlü duygusallıktan yoksun bir cinsellik üzerine bir karakter incelemesi sunuyor. Breillat bu duygusallıktan yoksun cinselliği, standart şok taktikleriyle donatmış: dimdik bir penis, beklenmedik karakterlerin çıplaklığı ve filmin sonunda yoğunluğu ve rasgeleliğiyle izleyiciyi koltuğuna yapıştıracak derecede sarsıcı bir şiddet eylemi.

Breillat, *Kız Kardeşim*'de, aile dramı, ergenlik filmleri, kadın filmleri gibi farklı türleri aynı anda yerle bir ediyor. Sadık kaldığı tek şey kendi sağgörüsü; sinema geleneklerini paramparça edişi, hiçbir çerçeveye sığmayan tombul genç kahramanının iç dünyasının kargaşasına ayna tutuyor. Film, iki genç kızın zihninin ve arzularının içine girip kendine has bir tarzda ilerlerken, toplumun dışladığı karakterin tarafında oluğunu açıkça belli eden katı bir bakış açısına sahip. Örnek aldığı söylenebilecek belirgin bir benzeri olmayan (belki daha önceki Breillat filmleri hariç) bu film, izleyicinin yukarıda adı geçen türler hakkında bildiğini sandığı her şeyi alıp feminist bir öfke, güç ve direnç feryadına dönüştürüyor. **EH**

Fransa / İtalya (Catherine Breillat, CNC, Flach, Immagine, Canal+, Urania, arte)
93dk, Renkli
Dili: Fransızca / İtalyanca
Yönetmen: Catherine Breillat
Yapımcı: Conchita Airoldi, Jean-François Lepetit
Senaryo: Catherine Breillat
Görüntü Yönetmeni: Yorgos Arvanitis
Oyuncular: Anaïs Reboux, Roxane Mesquida, Libero De Rienzo, Arsinée Khanjian, Romain Goupil, Laura Betti, Albert Goldberg, Odette Barrière, Ann Matthijsse, Pierre Renverseau, Jean-Marc Boulanger, Frederick Bodin, Michel Guillemin, Josette Cathalan, Claude Sese
Uluslararası Berlin Film Festivali: Catherine Breillat (Manfred Salzgeber Ödülü), (Altın Ayı adaylığı)

İngilizce adı: *Fat Girl*

ABD / Fransa (Asymmetrical, Imagine, Canal+, Alain Sarde, Picture, Touchstone)

145dk, Renkli

Dili: İngilizce

Yönetmen: David Lynch

Yapımcı: Neal Edelstein, Tony Krantz, Michael Polaire, Alain Sarde, Mary Sweeney

Senaryo: David Lynch

Görüntü Yönetmeni: Peter Deming

Müzik: Angelo Badalamenti

Oyuncular: Naomi Watts, Jeanne Bates, Laura Elena Harring, Scott Wulff, Robert Forster, Brent Briscoe, Maya Bond, Patrick Fischler, Michael Cooke, Bonnie Aarons, Michael J. Anderson, Joseph Kearney, Enrique Buelna, Richard Mead, Ann Miller

Oscar Adaylıkları: David Lynch (yönetmen)

Cannes Film Festivali: David Lynch (yönetmen), *ödülü The Man Who Wasn't There filminin yönetmeni Joel Coen ile paylaştı* (Altın Palmiye adaylığı)

MULHOLLAND DR. (2001)
Mulholland Çıkmazı

David Lynch'in ve özellikle sürprizlerle dolu, garip ve bağımlılık yaratan televizyon dizisi *Twin Peaks*'in *(İkiz Tepeler)* hayranları, gayet haklı olarak *Mulholland Çıkmazı*'nı da çok seviyor; çünkü dizinin tüm garipliği, verdiği rüya duygusu ve ürkütücülüğü tek bir filmde toplanmış. Aslında Lynch, filmi başta *İkiz Tepeler* benzeri bir televizyon dizisi olarak tasarlamış ama pilot bölümü çekildikten sonra dizi olarak çok pahalıya patlayacağına karar verilmiş. Bu nedenle senarist-yönetmen, oyuncu kadrosunu yeniden bir araya getirmiş, birkaç sahne daha (ve bir final) ekleyerek *Mulholland Çıkmazı*'nı uzun metrajlı film olarak gösterime sokmuş.

Ne film ama! Çok güzel çekilmiş ve neredeyse çıldırtacak derece anlaşılması olanaksız olan bu film, genç ve güzel bir kadın (Laura Harring), Hollywood'daki *Mulholland Çıkmazı*'nda kaza yapmış bir arabanın enkazından çıkarken başlıyor. Kim olduğunu ve oraya nasıl geldiğini bilmeyen kadın, bir şekilde Betty Elms'in (Naomi Watts) dairesine ulaşıyor ve Betty kimliğini yeniden bulması için ona yardım etmeye karar veriyor (kadın geçici olarak Rita Hayworth'dan esinlenerek "Rita" adını alıyor). Buraya kadar her şey gayet açık, değil mi? Aslında pek değil. Bu noktadan sonra iki kadını Lynch'in çarpık boy aynasından görmeye başlıyoruz; Betty aslında tutunmaya çabalayan Diane adlı bir aktristir ve Camilla adında bir yıldızın (Rita'ya hayli benzemektedir) sevgilisidir. Camilla'ysa Diane'ı, genç bir yönetmen (Justin Theroux) için terk etmeye hazırlanmaktadır. *Mulholland Çıkmazı*'nı izlemenin en zevkli taraflarından biri, Lynch'in bize tüm cevapları vermemesi. Filmin ilk bölümü Diane'ın ölürken gördüğü bir rüya mı? Hangi hikaye gerçek, hangisi değil? Kafa karıştırıcı bir hikaye olsa da Lynch mizansendeki bazı ipuçlarının bulmacayı çözmekte bize yardımcı olacağını ima ediyor: örneğin, kırmızı bir abajur, bir anahtar (kim ve neden vermiştir) ve kaza yeri. Ayrıca keskin gözlü izleyiciler için daha en başta, açılış jeneriğinden bile önce filmin asıl anlamını ortaya çıkaracak iki açık ipucu verilmiş.

İkiz Tepeler, *Eraserhead* (*Silgi Kafa*, 1977), *Blue Velvet* (*Mavi Kadife*, 1986), *Wild at Heart* (*Vahşi Duygular*, 1990), *Twin Peaks: Fire Walk With Me* (*İkiz Tepeler: Ateş Benimle Yürür*, 1992; TV dizisindeki olayların başlangıcını konu alan film) ve *Lost Highway* (*Kayıp Otoban*, 1997) gibi *Mulholland Çıkmazı*'nda da böylesine bağımlılık yaratan şey; kafa karıştırıcılığı, gerçeküstülüğü ve rüyalarla gerçeklik arasındaki bulanık çizgi. Bazı izleyiciler filmin sonunda düğümlerin çözülmemesine sinirlenebilir; ama Lynch'in enfes görüntülerinin güzelliği, Angelo Badalamenti'nin unutulmaz müzikleri ve muhteşem oyunculuklar böylesi bir hüsranı telafi edecek çok şey sunuyor. Lynch'in, Sunset Beach'ten Laura Harring ve Naomi Watts gibi daha önce pembe dizilerde oynamış bir grup oyuncuya rol vermesi ilginç; ve hepsi de etkileyici performanslar sergiliyor. Özellikle Watts, hem saf genç kız hem de kıskanç, kinci aşık rolünü aynı inandırıcılıkla oynayan Betty-Diane rolünde çok iyi bir keşif.

Mavi Kadife'den beri Lynch'in en iyi filmi olan *Mulholland Çıkmazı*, muhteşem, sürükleyici, sinir bozucu ve göz kamaştırıcı. **JB**

THE ROYAL TENENBAUMS (2001)
Tenenbaum Ailesi

ABD (American Empirical, Touchstone)
109dk, Technicolor
Yönetmen: Wes Anderson
Yapımcı: Wes Anderson, Barry Mendel, Scott Rudin
Senaryo: Wes Anderson, Owen Wilson
Müzik: Mark Mothersbaugh
Görüntü Yönetmeni: Robert D. Yeoman
Oyuncular: Gene Hackman, Anjelica Huston, Gwyneth Paltrow, Ben Stiller, Luke Wilson, Owen Wilson, Danny Glover, Bill Murray, Alec Baldwin, Seymour Cassel, Kumar Pallana, Grant Rosenmeyer, Jonah Meyerson, Aram Aslanian-Persico, Irene Gorovaia
Oscar Adaylıkları: Wes Anderson, Owen Wilson (senaryo)
Uluslararası Berlin Film Festivali: Wes Anderson (Altın Ayı adaylığı)

Wes Anderson'ın açıkça The New Yorker dergisinin eski sayılarından esinlenerek ve hınzır bir mizah dozu katarak ortaya koyduğu bu tuhaf eseri, daha önceki iki filmi *Bottle Rocket* (1996) ve *Rushmore*'un (*Çılgın Liseliler*, 1998) hayranlarını hayal kırıklığına uğratmıyor. Edward Gorey'in çizimlerinden fırlamışa benzeyen dekorlarla donatılan ve Alec Baldwin'in ifadesiz bir sesle anlattığı bu garip fantezi, yıldızlarla dolu bir oyuncu kadrosunun yapmacık oyunculuklarına tutunuyor. Görsel gag'lerle (karakterler çocukken giydikleri kıyafetlerin yetişkin versiyonlarını giyiyorlar, silahlar komik bir şekilde patlıyor ve komik bir bıçaklama gerçekleşiyor) ve müthiş imalı esprilerle dolu senaryoda, dolaysız duygusal içerik neredeyse tamamen boş. Kusurlarına rağmen, Anderson yine de sorunlu aile komedisi türüne yeni bir tat katmayı başarmış. Anderson ve diğer senarist Owen Wilson, var olmayan bir kitabı temel alan senaryoyla Oscar'a aday gösterildi. Wilson, yardımcı rollerden birinde de oynuyor ama Tenenbaum kardeşlerden biri olarak değil; oysa gerçek hayattaki erkek kardeşi Luke, bir Tenenbaum'u canlandırıyor... Bu da pek çok yönü karanlıkta bırakılmış filmin bir başka ilginç yönü.

Yıllardır egzotik karısı Etheline'le (Anjelica Huston) ayrı yaşayan, barodan kovulmuş avukat Royal Tenenbaum (Gene Hackman) zor günler yaşamaktadır. Üç yetişkin çocuğu da dahidir: Richie (Luke Wilson) eski bir profesyonel tenisçi, evlat edinilen kız kardeşi Margot (Gwyneth Paltrow) ünlü bir yazar, Chas'se (Ben Stiller) bir finans dehasıdır. Babalarından sakınan ve kendi krizleriyle başa çıkmaya çalışan üç çocuk, yeniden annelerinin yanına, ailenin beş katlı evine taşınır (evin doğal olarak ailenin sancağını taşıyan küçük bir kulesi vardır; ve bunların hepsi çağdaş New York'ta geçer). Etheline iş ortağına aşık olduğunu fark eder (tüvitler ve fitilli kadifeler içinde muhteşem bir Danny Glover). Her zaman gerçek bir dalavereci olan Royal, ailesinin ilgisini geri kazanmak için güvenilmez hizmetkarı Pagoda'nın (Kumar Pallana) da yardımıyla kansere yakalanmış numarası yapar. Pagoda aslında Royal'ı sevdiği halde onu öldürmeye çalışır; Royal buna, "Bu beni son bıçaklayışın" esprisiyle karşılık verecektir.

Kendi garip motifleriyle bir aile yaşamı üzerine renkli ama bir o kadar da hüzünlü ve hafif gerçeküstücü bir araştırma olan *Tenenbaum Ailesi*, tuhaf alışkanlıklar ve olağanüstü yetenekler koleksiyonundan pek fazlasını sunmayan iki boyutlu karakterlerle dolu; sadece Stiller'in karakteri bir ölçüde sahici bir duygusal ağırlık taşıyor. Bununla birlikte Hackman, yüzeyde sakin ve kendine hakim gibi görünen ama aslında kendisinden başka kimsenin ihtiyaçlarını düşünmeyen bir adam olarak nispeten doğal oyunculuğuyla üstünlüğünü kabul ettiriyor. Royal, görünenin ardında ailesini kendi kuralları çerçevesinde geri kazanmak için her türlü fırsata ümitsizce sarılıyor. Hackman ayrıca senaryonun en iyi repliklerini kapmış: Eli, "Her zaman bir Tenenbaum olmak istemiştim," dediğinde, Royal üstü kapalı bir şekilde "Ben de, ben de," yanıtını veriyor.

Sonuç olarak *Tenenbaum Ailesi*, tümüyle trajik olamayacak kadar komik ve derin olamayacak kadar geveze bir melez film olarak son derece tatmin edici aynı zamanda. Filmden geriye kalan şeyse bol meziyetli ama talihsiz bir ailenin parıltılı neşesi ve acı duyguları oluyor. **KK**

Brezilya (Zazen)
150dk, SB / Renkli
Dili: Portekizce
Yönetmen: José Padilha, Felipe Lacerda
Yapımcı: José Padilha, Marcos Prado
Senaryo: José Padilha
Görüntü Yönetmeni: Marcelo "Guru" Duarte, Cezar Moraes
Müzik: Sacha Amback, João Nabuco
Oyuncular: Yvonne Bezerra de Mello, Sandro do Nascimento, Rodrigo Pimentel, Luiz Eduardo Soares

İngilizce adı: *Bus 174*

ÔNIBUS 174 (2002)

Yönetmenler, gerçek olaylarda gizli heyecan verici hikayeleri gün ışığına çıkaramadığında belgeseller genellikle ilgınçliğini yitirir. José Padilha'yla Felipe Lacerda'nın *Ônibus 174 (174 Numaralı Otobüs)* adlı belgeseli, Rio de Janeiro üzerindeki helikopter çekimiyle filmin başından itibaren bundan sıyrılmayı başarıyor; bize zaman ve mekan duygusu vererek kentsel sefaletin, polisin acizliğinin meşakkatli tablosuna mümkün olan en geniş arka planı sağlıyor.

Sandro do Nascimento, 12 Haziran 2000'de 174 numaralı otobüse bindi ve silah zoruyla yolcuları rehin aldı. Acımasız, sağı solu belli olmayan bu profesyonel suçlunun çoğu zaman aklı başında değildi. Dolayısıyla, merkezi idareden ya da uygun haberleşme araçlarından yoksun olmakla birlikte harcıalem gaddarlığıyla ünlü bir polis teşkilatı için benzeri görülmemiş bir sorundu. Otobüsün bir koruma çemberine alınmamış olması, sonra da Brezilya televizyonunun canlı yayını işleri daha da kızıştırdı. Otobüsteki masum yolcular tehlikedeydi ve daha sonra Sandro makineli tüfekli bir polis memuru tarafından sıkıştırıldığında bir yolcu yaşamını yitirdi.

Padilha'nın belgeseli, bu hikayenin parçalarını derlemekle yetinip tarafları kendi adlarına konuşmaya bırakıyor. Otobüs kaçırma olayının ve çeşitli röportajların etrafında gelişen belgeselde, Rio'daki yoksulluk ve yozlaşma bu tek adli vakanın çerçevesi genişletilerek ele alınıyor. Film boyunca (bazıları rehineler arasında bulunan) uzmanlar gecekondu mahallelerindeki hayat koşullarını, rehineyle rehinenin, rehineciyle polisin değişen kader ortaklıklarını ve Sandro gibi, toplumun en dış kesiminde yaşayan, mülksüz ve yoksul insanların kaçınılmaz kötü sonunu anlatıyor.

Sonunda selamete ve başarıya ulaşmak için trajedinin üstesinden nasıl gelindiği teması, filmin temelini oluşturuyor ve Sandro bunu görülmeye değer biçimde örtbas ediyor. Burada görüntüler kelimelerden daha açık sözlü; özellikle de, olabilecek her açıdan kare kare gösterilen polisle son hesaplaşma anında. Buna, Sandro'nun fazlasıyla sıradan olduğu halde, bir şekilde önlenebilir olması dolayısıyla çok daha trajik olan hikayesini yeni bir biçimde algılamamız da ekleniyor. Suç gerçekten de suçu doğuruyor olabilir belki, ama en katı yürekli görünen suçlu bile sonunda onu toplumun başına bir musibet olarak saran belirli bir bağlamda ortaya çıkar. **GC-Q**

THE PIANIST (2002)
Piyanist

Polonyalı Yahudi piyanist Wladyslaw Szpilman'ın Varşova gettosunda hayatta kalma mücadelesini anlatan *Piyanist*, ideolojik bir film değil. Soykırıma yönelik herhangi bir "bakış açısı" benimsemiş olmamasının yanı sıra Roman Polanski filmi olduğunu açıkça hissettiren bir film de değil. Ancak film alçakgönüllülük ve zekayla kotarılmış; yönetmenin kendi soykırım hikayesi olmasa da hayatı boyunca yapmayı beklediği film olduğuna hiç şüphe yok. Film, Ronald Harwood'un fazla açıklayıcı acemice diyaloglar içeren senaryosundan zarar görse de, Pawel Edelman'ın görüntüleri muhteşem. Eski fotoğrafların, tarihin rengi olarak tanımlanabilecek sepyanın kıyısında gezinen zengin koyu kahverengiler, pek çok sahnede yüreğinize işleyecek. Olağanüstü ölçülü bir oyunculuk sergileyen Adrien Brody, hayli serinkanlı Szpilman'ı canlandırıyor. Szpilman, Naziler'in elinden birçok kez inanılmayacak kadar kıl payı kurtuluyor. Film özellikle Alman askerlerinin kişisel ve keyfi sadizmiyle Nazi sisteminin kurumsal gaddarlığının korkutucu karışımını gözler önüne serme konusunda çok başarılı. Polanski akıllıca bir davranışla hiç yorum yapmıyor: Böylesine titizlikle planlanmış bir dehşet karşısında yapılabilecek en iyi şeyin, ayrıntıları doğru şekilde anlatmak olduğuna karar vermiş görünüyor. **ET**

Britanya / Fransa / Almanya / Hollanda / Polonya (Agencja Produkcji Filmowej, Beverly Detroit, Canal+ Polska, FilmFernsehFonds Bayern, FBB, FFA, Heritage, Interscope, Canal+, Mainstream, Meespierson, R.P., Runteam, Studio Babelsberg, Studio Canal, TVP)
148dk, Renkli

Dili: İngilizce / Almanca

Yönetmen: Roman Polanski

Yapımcı: Robert Benmussa, Roman Polanski, Alain Sarde

Senaryo: Ronald Harwood
Wladyslaw Szpilman'ın kitabından

Görüntü Yönetmeni: Pawel Edelman

Müzik: Wojciech Kilar

Oyuncular: Adrien Brody, Emilia Fox, Michal Zebrowski, Ed Stoppard, Maureen Lipman, Frank Finlay, Jessica Kate Meyer, Julia Rayner, Wanja Mues, Richard Ridings, Nomi Sharron, Anthony Milner, Lucy Skeaping, Roddy Skeaping, Ben Harlan

Oscar: Roman Polanski (yönetmen), Ronald Harwood (senaryo), Adrien Brody (erkek oyuncu)

Oscar Adaylıkları: Roman Polanski, Robert Benmussa, Alain Sarde (film), Pawel Edelman (görsel yönetmen), Anna B. Sheppard (kostüm), Hervé de Luze (kurgu)

Cannes Film Festivali: Roman Polanski (Altın Palmiye)

İspanya / **Fransa** (El Deseo, France 2, Renn, Vía Digital) 101dk, Eastmancolor

Dili: İspanyolca / Katalan / İngilizce

Yönetmen: Pedro Almodóvar

Yapımcı: Agustín Almodóvar, Michel Ruben

Senaryo: Pedro Almodóvar

Görüntü Yönetmeni: Affonso Beato

Müzik: Alberto Iglesias

Oyuncular: Cecilia Roth, Marisa Paredes, Candela Peña, Antonia San Juan, Penélope Cruz, Rosa María Sardà, Fernando Fernán Gómez, Fernando Guillén, Toni Cantó, Eloy Azorín, Carlos Lozano, Manuel Morón, José Luis Torrijo, Juan José Otegui, Carmen Balagué

Oscar: İspanya (yabancı film)

Cannes Film Festivali: Pedro Almodóvar (yönetmen), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Talk to Her*

HABLE CON ELLA (2002)
Konuş Onunla

Konuş Onunla, insanın ruhunu eğlenceli bir şekilde arındıran bir önceki Pedro Almodóvar filmi *Todo sobre mi madre*'nin *(Annem Hakkında Her Şey,* 1999*)* insanı sıcaklık ve duygusal karmaşasının kontrpuanını sunuyor. Almodóvar'ın 14. filmi *Konuş Onunla* her ne kadar, önceki daha dinamik filmlerinin bazı göz kamaştırıcı görüntülerini korusa da yönetmenin en kontrollü ve en sürükleyici filmi olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, özellikle kadınları ele alışı, daha doğrusu suskunluğa gömmesi açısından en melankolik, en mesafeli ve en huzur kaçırıcı Almodóvar filmi olduğu da söylenebilir. Almodóvar'ın filmleri genelde yaşamın ve sinemanın kargaşasını kucaklarken *Konuş Onunla*'nın yapısı, birbiriyle bağlantılı birçok motifle (ve görüntü içinde görüntü, performans içinde performansla) son derece zarif, karmaşık, hatta klasik. Genellikle manik olan önceki filmlerinde görülen bedensellik bu filmde yerini, garip şekilde cansız, nesnel ve kaçamaklı bir tona bırakmış.

Film, ileride yaşanacakların tonunu belirleyen bir Pina Bausch gösterisiyle, diğer deyişle, karakterlerin birbirleriyle eşit koşullarda karşılaşmasına ya da konuşmasına pek olanak tanımayacak şekilde birbiriyle rekabet eden ve kaynaşan kimliklerin karmaşık "dansı"yla başlıyor. İki erkek kahramanın Bausch'un dansına verdikleri, birbiriyle çelişen tepki (birisi neredeyse isterik, diğerininse dikkatı dağılmış), öznel motivasyonların, tepkilerin ve eylemlerin dünyasına girdiğimizi hissettirir.

Almodóvar'ın önceki filmlerinin çoğu, kadın karakterlere ve bu karakterlerin hem birbirleriyle hem de çevrelerindeki dünyayla karmaşık ve genelde çelişkili etkileşimlerine odaklanır. *Konuş Onunla*'ysa, erkek kahramanlarına ve yaşamlarındaki kadınlarla (ki her ikisi de komaya girer) gittikçe dünyadan kopan diyalogları üzerine yoğunlaşıyor. Almodóvar'ın filminin en çarpıcı yönlerinden biri, yönetmenin izleyiciyi kurnazca idare edebilme ve yönlendirebilme yeteneği sayesinde, dikkatleri filmdeki eylemlerin nispeten daha rahatsız edici çağrışımlarından, en azından bir süreliğine uzaklaştırması. Almodóvar, sinemasının en cesur hamlesi olarak nitelenebilecek şekilde, bir tecavüzü, *Amante menguante (Küçülen aşık)* adlı gerçeküstücü bir sessiz film aracılığıyla ustaca bir parodiyle "gösteriyor." *Konuş Onunla*'nın en kayda değer başarısı, izleyicinin özdeşleşme eğilimiyle oynama ve buna meydan okuma tarzı. Kısacası film, yaşamımızı tanımlayan insanlar, eşyalar ve metinlerle ve onların aracılığıyla nasıl konuştuğumuz üzerine derin bir tefekkür. **AD**

LA MEGLIO GIOVENTÙ (2003)

İki kardeşin yaşamını yaklaşık 40 yıl boyunca takibe alan film, karakterlerine yaşamaları için gerekli alanı ve ortak hikayelerinin devasa bir roman gibi gelişmesini sağlayarak altı saatlik süresinin bir saniyesini bile boşa harcamıyor. Marco Tullio Giordana'nın eşsiz bir İtalyan hikayesi olan bu ödüllü epik filmi, aile dramını ülkenin yakın tarihiyle kusursuz bir biçimde iç içe dokuyarak hem karakterlerin hem de ülkenin bir destanına dönüşüyor.

Önce 1966'da, ikisi de üniversite çağında olan Carati kardeşler, Nicola (Luigi Lo Cascio) ve Matteo'yu (Alessio Boni) tanırız. Bir akıl hastanesinde kötü muamele gören Giorgia (Jasmine Trinca) adlı bir genç kızla tanıştıklarında onu hastaneden kaçırıp yola koyulurlar. Giorgia için pek fazla bir şey yapamayacaklarını anlasalar da bu karşılaşma hayatlarını sonsuza dek değiştirir. Nicola bir süre hippi olarak takılır, daha sonra da Giorgia gibi insanlara yardımcı olmak için psikiyatriye girer. Giorgia'nın durumundaki adaletsizliğe öfkelenen Matteo'ysa okulu bırakıp orduya kaydolur, en sonunda da polis olur.

Sandro Petraglia ve Stefano Rulli'nin olağanüstü senaryosu, Carati kardeşleri, arkadaşlarını ve diğer kardeşlerini İtalya tarihinin birkaç dönüm noktasına bağlıyor. Floransa'yı sular altında bırakan 1966 taşkınları sırasında Nicola, 1970'lerde Kızıl Tugaylar terörist grubuna katılan gerçek aşkı Giulia'yla (Sonia Bergamasco) karşılaşır. Caratis'in ablası Giovanna (Lidia Vitale) 1980'lerdeki Mafya davalarının yargıçlarından biri olur.

La Meglio Gioventù, milli olayların aile dramından daha ağır basmasına hiçbir zaman izin vermeme başarısını gösteriyor. Daha çok, aile prizmasından bakılarak İtalya tarihi anlatılır; hem kişisel hem siyasal olaylar aynı ağırlıkta cereyan eder. Bu karakterlerin gözünde bir cenaze, bir düğün, doğal afetlerle ya da terörist saldırılarla aynı derecede önemlidir. İşçilerin geçici olarak işten çıkarılması gibi sıkıcı konular bile, Giordana'nın tanıyıp sevdiğimiz insanlar üzerine etkisini gösterdiğinde olduğu gibi filmi gayet sürükleyici kılar. **KW**

İtalya (BiBiFilm, Rai Cinemafiction) 400dk, Renkli

Dili: İtalyanca

Yönetmen: Marco Tullio Giordana

Yapımcı: Angelo Barbagallo, Donatella Botti

Senaryo: Sandro Petraglia, Stefano Rulli

Görüntü Yönetmeni: Roberto Forza

Oyuncular: Luigi Lo Cascio, Alessio Boni, Adriana Asti, Sonia Bergamasco, Fabrizio Gifuni, Maya Sansa, Valentina Carnelutti, Jasmine Trinca, Andrea Tidona, Lidia Vitale, Claudio Gioè, Paolo Bonanni, Mario Schiano, Giovanni Scifoni, Michele Melega

Cannes Film Festivali: Marco Tullio Giordana (özel ödül)

İngilizce adı: *The Best of Youth*

Güney Kore
120dk, Renkli
Dili: Korece
Yönetmen: Chan-wook Park
Yapımcı: Dong-ju Kim, Seung-yong Lim
Senaryo: Jo-yun Hwang, Chun-hyeong Lim, Joon-hyung Lim Chan-wook Par, Garon Tsuchiya
Görüntü Yönetmeni: Jeong-hun Jeong
Müzik: Pierre Aviat
Oyuncular: Min-sik Choi, Ji-tae Yu, Hye-jeong Kang, Dae-han Ji, Dal-su Oh, Byeong-ok Kim, Seung-Shin Lee, Jin-seo Yun, Dae-yeon Lee, Kwang-rok Oh, Tae-kyung Oh
Cannes Film Festivali: Chan-wook Park (Büyük Jüri Ödülü), Chan-wook Park (Altın Palmiye adaylığı)

OLDBOY (2003)
İhtiyar Delikanlı

Başarıyla işlenmiş mistik bir masal, şiirsellik, okul günleri ve fütüristik bir yatak odası, *İhtiyar Delikanlı*'nın erdemlerinden yalnızca birkaçı. Ödipal tabulara, kör talihe, hipnotizmaya ve kadere dayanan, bünyesinde aksiyon, dram ve psikolojik gerilimi barındıran bu gerilim filmi Kore sinemasını, daha önce hiçbir filmin yapamadığı kadar geniş kitlelere ulaştırdı. Öykü, yönetmenin sevilen bir önceki filmi *Sympathy for Mr. Vengeance'ınkinden (Haklı İntikam, 2002)* daha basit: Bir adam, hiçbir açıklama yapılmaksızın 15 yıl boyunca hapsediliyor. Kaçmasının ardından, onu kaçıran kişiyi bulmak için yalnızca beş günü var.

Koreli yönetmen Chan-Wook Park'ın Garon Tsuchiya'nın Japon mangasını temel alan kanlı ve hüzünlü başyapıtı *İhtiyar Delikanlı*'nın bomba etkisi yapan başlangıcı böyle. Kendi dublörlüğünü yapan oyuncu Choi Min-sik, bir gökdelendeki penceresiz hücresinden dahice kaçmayı başaran talihsiz kaçırılma kurbanı Dae-su karakterini canlandırmak için çok çalışmış. Dae-su, kaçar kaçmaz kendisini kızından, karısından ve hayatından eden kişiden öç almak için Monte Kristo tarzı bir yemin eder. Artık çirkin peruklu Koreli bir Charles Bronson'ı andıran Dae-su, bir ahtapotu canlı canlı yedikten sonra bayılıp tezgâha kafa üstü düşerek etkilediği güzel bir suşi şefiyle (Gang Hye-jung) arkadaş olur. *İhtiyar Delikanlı*'nın insanı yere serip iki seksen uzatan tarzı işte böyle. Masal ne kadar karmaşık olursa olsun, filmin temelini oluşturan basit mantık, filmdeki sayısız geriye dönüşü kolaylıkla anlaşılır hale getiriyor. Temposu insanı yer yer soluksuz bırakan ama durup düşünmeye de olanak veren *İhtiyar Delikanlı*'nın dövüş sahnelerinin koreografisi hem çok yaratıcı hem de şaşırtıcı. Filmdeki şiddetin tamamı olay örgüsüne hizmet ediyor. Film tüm vahşiliğine karşın sonuçta gerilimli mafya öyküsü ve gizemli intikam öğelerini başarıyla bir araya getiren bir kara komedi. Chan-wook Park, film 2004 yılında Cannes'da büyük jüri ödülünü kazandığında, oyunculara ve ekibine teşekkür ettikten sonra suşi barındaki etkileyici sahnenin çekimlerinde hayatlarını feda eden dört ahtapota teşekkür ederek dinleyicileri şaşkına çevirmişti. **KK**

ABD / Yeni Zellanda / Almanya
201dk/251dk (özel versiyon) Renkli
Dili: İngilizce / Sindarın
Yönetmen: Peter Jackson
Yapımcı: Peter Jackson, Michael Lynne, Mark Ordesky, Barrie M Osborne
Senaryo: Fran Walsh, Philippa Boyens, Stephen Sinclair, Peter Jackson
Görüntü Yönetmeni: Andrew Lesnie
Müzik: Howard Shore
Oyuncular: Elijah Wood, Ian McKellen, Liv Tyler, Viggo Mortensen, Sean Astin, Cate Blanchett, John Rhys-Davies, Bernard Hill, Christopher Lee, Billy Boyd, Dominic Monaghan, Orlando Bloom, Hugo Weaving, Miranda Otto, David Wenham, Karl Urban, Ian Holm, John Noble
Oscar adaylıkları: Grant Major, Dan Hennah, Alan Lee (sanat yönetmeni-set dekoru), Ngila Dickson, Richard Taylor (kostüm), Peter Jackson (yönetmen), Jamie Selkirk (kurgu), Richard Taylor, Peter King (makyaj), Howard Shore (müzik), Fran Walsh, Howard Shore, Annie Lennox (film şarkısı, "Into the West" isimli şarkı), Barrie M. Osborne, Peter Jackson, Fran Walsh (film), Christopher Boyes, Michael Semanick, Michael Hedges, Hammond Peek (ses), Jim Rygiel, Joe Letteri, Randall William Cook, Alex Funke, (görsel efektler), Fran Walsh, Philippa Boyens, Peter Jackson (senaryo)

THE LORD OF THE RINGS: RETURN OF THE KING (2003) Yüzüklerin Efendisi: Kralın Dönüşü

Yüzüklerin Efendisi üçlemesinin son bölümü, her şeyi belirleyecek olan filmdi. İlk iki filmle koyu Tolkien hayranlarının sempatisini kazanıp beklentisini yükselten Yeni Zelandalı yönetmen Peter Jackson'ın üçlemeyi gereken ihtişamla bitirip bitiremeyeceği merak konusuydu. Eğer *Kralın Dönüşü* başarısız olsaydı, ayrıntıları ve enerjisi övgüye boğulan *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesi, *Matrix* üçlemesinin son iki bölümü gibi hayal kırıklığı yaratabilirdi. Orijinal versiyonu 200 dakika süren film, üçlemenin gevşek olay örgüsünü toparlamaya yetecek kadar sıkı, katı ve keskin.

Yüzüklerin Efendisi'nin çok fazla sonu var ama zaten filmin amacı da bu. Önceki filmleri izlemeyenler ya da Tolkien hayranı olmayanlar *Kralın Dönüşü*'nü kendi içinde bir bütünlüğü olan bir film olarak göremez çünkü bu filmde daha önceki olaylara dair, *İki Kule*'dekinden bile daha az anımsatma var. Elijah Wood'un yüzük taşıyıcı Frodo olarak sürdürdüğü çileli yolculuk, örümceklerden korkanları fazlasıyla rahatsız edecek en dayanılmaz tehlikenin ardından sona eriyor. Üçlemenin en heyecan verici karakteri olan Gollum, Andy Serkis'i herkesin tanıdığı bir oyuncu haline getirdi. Sinema açısından hayal kırıklıklarıyla dolu bir yılda gösterime giren *Kralın Dönüşü*'nün baş döndürücü bir mükemmelliği var. Filmin başarısı, *Yüzüklerin Efendisi* üçlemesinin gelecekteki her türlü üçleme ve devam filminin ulaşmaya ya da aşmaya çalışacağı bir kilometre taşı olmasını sağladı. Üç parçalı *Yüzüklerin Efendisi*, izleyicileri zahmetsizce kahramanlığın, aşkın ve özverinin son derece anlamlı olduğu başka diyarlara taşıyor. **KK**

GOOD BYE LENIN! (2003)
Elveda Lenin

Almanya
121dk, Renkli/SB
Dili: Almanca
Yönetmen: Wolfgang Becker
Yapımcı: Stefan Arndt, Marcos Kantis, Manuela Stehr
Senaryo: Wolfgang Becker, Bernd Lichtenberg
Görüntü Yönetmeni: Robert Richardson
Müzik: Yann Tiersen
Oyuncular: Daniel Brühl, Katrin Saß, Chulpan Khamatova, Maria Simon, Florian Lukas, Alexander Beyer, Burghart Klaußner, Michael Gwisdek, Christine Schorn, Jürgen Holtz, Jochen Stern, Stefan Walz, Eberhard Kirchberg, Hans-Uwe Bauer, Nico Ledermueller, Jelena Kratz

Çok uzun zaman öncesinin olaylarıymış gibi gözükse de (Berlin Duvarı'nın yıkılışı, sokaklara taşan Doğu ve Batı Almanyalılar ve Almanya'nın yeniden birleşmesini müjdeleyen o komik Trabant otomobiller), bunların hepsi, 1988'de oldu. İki halkın bu birleşmesi her iki tarafın hayatında birçok şeyi değiştirdi; ama Wolfgang Becker'in Elveda Lenin'i, acının, öfkenin ve işsizliğin ortasında bolca mizahın da yaşandığını gösterdi. Elveda Lenin'in öyküsü, Doğu Almanya'da, Duvar'ın yıkılmasından kısa bir süre önce başlar.

Alex (Daniel Bruhl) cana yakın, hoş bir genç adamdır, annesiyse (Katharin Sass) Doğu Almanya'nın sosyalist geleceği için aktif siyasi mücadele veren bir kadın. Alex'in bir yürüyüşte tutuklandığını gören annesi olduğu yere yığılır ve Almanya'nın yeniden birleşmesinin ilk günlerine kadar sürecek bir komaya girer. Doktor herhangi bir şokun onu öldürebileceğini söyleyince, annesinin üzerine titreyen Alex, komünizmin bitişinin ve Doğu Almanya Cumhuriyeti'nin ortadan kalkmasının böyle ölümcül bir şok olabileceğine karar verir ve basit bir plan yapar: Annesi için Doğu Almanya'yı yeniden kuracaktır. Bir dizi dokunaklı ve komik sahne boyunca Alex yataktan kalkamayan annesini, eski düzenin sürdüğüne inandırmayı başarır. İzci çocuklar annesini ziyaret edip sosyalist marşlar söylerler. Alex kalitesiz ve artık piyasada olmayan Doğu Almanya yiyeceklerini temin etmekte uzmanlaşır, filmin öne çıkan bir başka anekdotu da Alex'in annesinin en sevdiği haber programını yeniden çekmesidir. Batı Almanyalıların gıcır gıcır BMW'leriyle bu tarafa geçişini de kapitalizmin aşırılıklarından kaçanların topluca Doğu'ya göç etmesi olarak açıklar.

Tüm bu hoş, şamatalı hicvine karşın *Elveda Lenin*'in içe işleyen bir yönü de var. Bir an bile Doğu Almanya'nın, yaşamak için iyi bir yer olduğunu ima etmiyor ama sosyalist değerler yitip onların yerine nakit para ve ticaret gelince, kapitalizm dalgasıyla nelerin kaybolduğunu bir bir gözler önüne seriyor. Alex'in kız kardeşi artık Burger King'de çalışmaktadır. Film ilerledikçe, Alex'in, bir zamanlar Doğu'lu bir kaçak, şimdiyse diğer Almanlar'dan biri olan babası yeniden ortaya çıkar ve bir o kadar gerilimli bir birleşme daha yaşanır; görünen odur ki Alex'in annesini gerçeklerden koruma takıntısı biraz da kendisini daha huzursuz edici başka gerçeklerden koruma amaçlıdır. **KK**

ABD / Japonya (American Zoetrope, Elemental, Tohokashinsha)
102dk, Renkli
Dili: İngilizce / Japonca / Almanca Fransızca
Yönetmen: Sofia Coppola
Yapımcı: Sofia Coppola, Ross Katz
Senaryo: Sofia Coppola
Görüntü Yönetmeni: Lance Acord
Oyuncular: Scarlett Johansson, Bill Murray, Akiko Takeshita, Kazuyoshi Minamimagoe, Kazuko Shibata, Take, Ryuichiro Baba, Akira Yamaguchi, Catherine Lambert, François du Bois, Tim Leffman, Gregory Pekar, Richard Allen, Giovanni Ribisi, Diamond Yukai
Oscar: Sofia Coppola (senaryo)

LOST IN TRANSLATION (2003)
Bir Konuşabilse

Yabancı bir ülkede yalnızlık ve şaşkınlık hissetmiş herkes, Sofia Coppola'nın yönetmen olarak ikinci filmi *Bir Konuşabilse*'yi kendine çok yakın bulacaktır. Evden uzak iki yalnız Amerikalı, meslek yaşamında inişe geçmiş 50 yaşındaki film yıldızı Bob (Bill Murray) ve fotoğrafçı kocasıyla seyahate çıkmış 22 yaşındaki sevimli ama canı sıkılan Charlotte (Scarlett Johansson), Tokyo'da bir otelin ruhsuz lüks ortamında karşılaşır. İkisi de saat farkına alışamamıştır ve uykusuzluk çekmektedir. Bob, yüksek ücretle Japon viskisi reklamlarında oynayan bir aktör konumuna düştüğü, Charlotte kocasıyla aralarındaki aşkın yok olup gitmesine tanık olduğu için iskartaya çıkarılmış hisseder. Bu tuhaf çift, kendi halleriyle dalga geçtikleri soğukkanlı mizah anlayışları, okuyamadıkları devasa ışıklı tabelalarla anlam veremedikleri tuhaf adetlerle akılları karışmış bir halde, birbirlerinde sıcaklık ve teselli bulurlar.

Daha az hünerli bir yönetmen filmi kolay bir çözüme götürürdü: Bob ve Charlotte yatarlar; tüm sorunlar tatil aşkı romantizmiyle tatlıya bağlanırdı. Oysa Coppola, acı tatlı bir komediye hizmet edecek şekilde aşikar olandan kaçar ve filmin mizahi yönü havada yüzen bir melankoliyle durmaksızın kesilir. Küçük bir göz seğirmesi ya da yılların yıpratıcı hayal kırıklıklarına işaret eden hafif bir yüz buruşturmayla Murray'nin mahcup, donuk ifadesi, filme çok güzel oturuyor; Johansson da birbirlerinin çekimine kapılmalarını tam anlamıyla inandırıcı kılan işlek, hin bir zekâya sahip. Sonuna kadar yaşanmamış olsa da aralarındaki ilişki hiçbir zaman yadsınmaz; bakışlar, mahzun tebessümler ve anlamlı sessizliklerle dışa vurulur. Filmin en dokunaklı sahnesinde, giyinik ve tavana bakar bir halde bir yatağın üstüne yan yana uzanmış, çaresizlik ve acizlik duygusunu paylaşırlar. Konuşurlarken Charlotte bacaklarını kıvırır ve Bob nazikçe onun çıplak ayağını okşar. Bu minik dokunuşta tüm o yatak odası jimnastiklerinde olduğundan çok daha fazla erotizm vardır. **PK**

DER UNTERGANG (2004)
Çöküş

Oliver Hirschbiegel'in yönettiği, Bernd Eichinger'ın senaryosunu yazdığı ve Hitler'in portresini alışılmış hikaye kalıbında sunan ilk Alman filmi olma özelliğini taşıyan *Çöküş*'ün ABD galasına eleştirel bir gerginlik hakimdi. Hitler'in (Bruno Ganz) ve yakın çevresinin son günlerini yılmaz bir doğru sözlülük ve hızlı bir tempoyla perdeye aktaran filmin, Üçüncü Reich'ı ve sanrıya kapılmış adamlarını insancıllaştırarak yaptıkları şeylerin korkunçluğunu hafifletmiş olabileceğinden endişeleniliyordu.

Ama durum hiç de öyle değildi. Hitler'in, Eva Braun'ın (Juliane Köhler), Joseph Goebbels'in (Ulrich Matthes) ve diğerlerinin burada insan olduklarına şüphe yok; asıl önemli nokta, genellikle gerçekten canavarca olanın ne olduğu. Sonuç olarak, Nazi makine üretiminin yavaşlatılmasındaki çeşitli nifakları izlerken; o romantik psikopat, bir zamanlar gücünün doruğundayken hezeyanla bağırır çağırır, tatlı sözlerle kandırır, bahaneler uydurur ve bilimkurgudan farksız ütopyasının başarısızlığı karşısında feryat figan ederken (bir kültürün ortadan kaldırılmasındaki rolünü reddederek) bizler rahatsız edici bir aşinalık duygusuyla baş başa kalıyoruz.

Çöküş'ün bu yön yitirten, merkezsizleştiren doğru sözlülüğü, filmin başarısının anahtarı. Hirschbiegel'in kamerası ve Ganz'ın muhteşem donuk oyunculuğu, Hitler'i sürekli olarak kadrajın kıyısına itiyor. Bununla birlikte başka karakter özellikleri de yan karakterler aracılığıyla görünür kılınıyor: merhamet, cesaret, açgözlülük, kariyer hırsı ve Hitler'in nefret ettiği Almanların durumunda, inanılmaz bir sadakat... Sonuncusunu, yaşam dolu yüzeysel Braun ve gözünden hiçbir şey kaçmayan, Blind Spot: Hitler's Secretary adlı 2002 yapımı belgeselde bu olayları anlatan sekreter Traudl Junge (Alexandra Maria Lara) temsil ediyor. Korkunç yazgılarına trajik denilebilir mi? Hiç şüphesiz. Bununla birlikte, Hirschbiegel ve Eichinger'in imparatorlukların içerden nasıl parçalandığına ilişkin hayranlık uyandırıcı, inceden inceye radikal yorumu, buna zemin hazırlayan pek çok şeyi gözler önüne seriyor. **MH**

Almanya / İtalya / Avusturya
(Constantin) 156dk, Renkli

Yönetmen: Oliver Hirschbiegel

Yapımcı: Bernd Eichinger

Senaryo: Bernd Eichinger

Görüntü Yönetmeni: Rainer Klausmann

Oyuncular: Bruno Ganz, Alexandra Maria Lara, Corinnaa Harfouch, Ulrich Matthes, Juliane Köhler, Heino Ferch, Christian Berkel, Matthias Habich, Thomas Kretschmann, Michael Mendl, André Hennicke, Ulrich Noethen, Birgit Minichmayr, Rolf Kanies, Justus von Dohnanyi

İngilizce adı: *Downfall*

Fransa / ABD (2003 Productions) 133dk, Renkli

Dili: Fransızca / Almanca

Yönetmen: Jean-Pierre Jeunet

Yapımcı: Francis Boespflug

Senaryo: Jean-Pierre Jeunet ve Guillaume Laurant, *Sébastien Japrisot'nun Un Long Dimanche de Fiançailles romanından*

Görüntü Yönetmeni: Bruno Delbonnel

Oyuncular: Audrey Tautou, Gaspard Ulliel, Dominique Pinon, Chantal Neuwirth, André Dussollier, Ticky Holgado, Marion Cotillard, Dominique Bettenfeld, Jodie Foster, Jean-Pierre Darroussin, Clovis Cornillac, Jean-Pierre Becker, Denis Lavant, Jérôme Kircher, Albert Dupontel

Oscar Adaylıkları: Aline Bonetto (sanat yönetmeni), Bruno Delbonnel (görüntü yönetmeni)

İngilizce adı: *A Very Long Engagement*

UN LONG DIMANCHE DE FIANÇAILLES (2004)
Kayıp Nişanlı

Filmler, görüntü ve sesleriyle bizi en fazla, medyanın güzellikleri ve acıları iyice kanıksatmasından önce yaşanan olayları sergilerken etkileri altına alırlar. Sébastien Japrisot'nun romanından uyarlanan Jean-Pierre Jeunet filmi *Kayıp Nişanlı*'da da durum böyle; zengin ayrıntılarla donatılan bu tarihi epik film, çarpıcı bir güzelliğe ve güçlü bir hikayeye sahip.

1. Dünya Savaşı cephelerinde ve savaş sonrası Fransız taşrasında geçen *Kayıp Nişanlı*, Mathilde'in (Audrey Tautou) Somme'da askeri mahkemede yargılanan askerlerden biri olan kayıp aşkı Manech'i (Gaspard Ulliel) aramasını konu alıyor. Doğal olarak işin içinde bazı karışıklıklar vardır ve bunların en kayda değeri de Manech'in ölümüne aslında kimsenin doğrudan tanık olmadığı gerçeğidir. Sonuç olarak, aksine işaret eden bir yığın kanıt olduğu halde, Mathilde'in nişanlısının yaşadığı yolundaki imkansız gibi görünen inancına tutunuruz.

Romantizmi gizem ve savaşla başarıyla harmanlayan ve büyülü gerçekçilikle serbestçe flört eden Jeunet, cephede akıtılan kanı ayrıntılı bir biçimde gösterir; ama sadece aşıkları filmin sonunda kavuşturmaya hizmet edecek şekilde. Sık sık başvurulan geri dönüşler, doğrusal olmayan anlatı tarzı, üst üste bindirmeler, hayali sahneler, Tautou'nun yüzündeki anlam yüklü en minik kas hareketleriyle ve diğer dört askerin yan hikayelerini içeren yapısıyla filmin olay örgüsü daha da karmaşık hale gelir. Döneme ilişkin gerçekçi ayrıntıları yansıtan kostüm ve dekorlardan gösterişli kamera hareketleri ve dahiyane özel efektlere dek, film bir tasarımcının yetenek gösterisi gibi adeta.

Paris'in yaldızlı döneminin genel planları, bir deniz fenerinden görülen manzara ve Tarafsız Bölge'de ilerleyen piyadelerin görüntüsü gibi nefes kesici birkaç unutulmaz sahne var. Buna karşın baştan sona duygusal bir film bu: Mathilde, Manech'i o kadar çok seviyor ki, tam da korkunç savaşın fokurdayan kazanından çıkmanın ardından iki aşığı huzur ve mutluluğa kavuşturacak kadar derin olduğu için onun bu imkansız sadakatine inanıyoruz. **GC-Q**

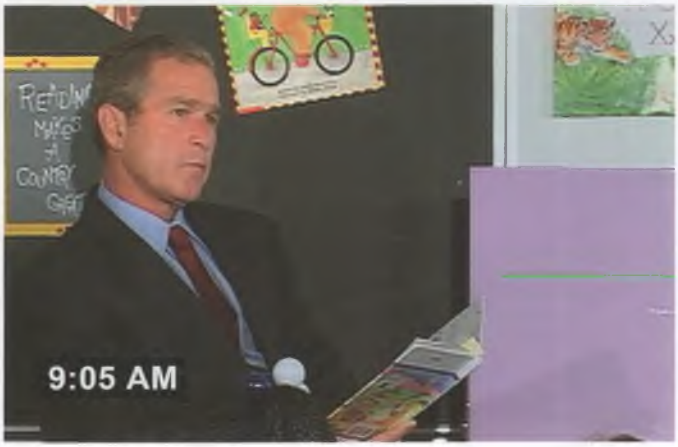
FAHRENHEIT 9/11 (2004)

2004 yazında adından en çok söz ettiren film, sırtını CGI teknolojisine yaslayan bir gişe filmi değil, Michael Moore'un New York'takı Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Washington'daki Pentagon binasına 11 Eylül 2001'de yapılan saldırıların ardından ABD'nin geldiği durumu yorumladığı Altın Palmiyeli ve tartışmalı filmiydi.

Bowling For Columbine'ın (Benim Cici Silahım, 2002) yönetmeninden beklediğimiz üzere bu belgesel, hesaplı ve manipülatif; dahası yer yer kendisiyle çelişiyor. Ama Moore, Bush yönetiminin saygınlığını iki saat içinde yerle bir etmeye çalışırken (ve bunu büyük ölçüde başarırken) aynı zamanda güçlü, komik, etkileyici ve şaşırtıcı bir film koyuyor ortaya. "Dubya"nın New York'taki saldırılardan haberdar edildikten sonra bir grup öğrenciye yedi dakika boyunca aptal aptal bakması bile sizi Bush karşıtı cepheye itmeye yetebilir.

Seçimlerin sonuçlarını etkileyemese de Amerikan iktidarının seçim yılında seçmenlerinin bu filmi izlemesini engellemeye çalışması çok doğal. Filmin yanlı olduğu doğru ama Bush'u Beyaz Saray'a taşıyan şaibeli seçimlerden başlamasıyla film, bir o kadar da dahiyane. 11 Eylül'ün karartılmış bir ekranla ve o gün kaydedilen seslerle, daha sonra da dehşet içinde sokaklara dökülen New York'luların görüntüleriyle asap bozucu bir biçimde aktarılması, Irak işgali ve Bush ailesinin Bin Ladin ailesiyle ilişkileri, Moore'un mikroskopunun altına konuyor. Filmde Moore'dan beklenen o görkemli sahneler de var: Moore sokaklarda kongre üyelerini takip edip oğullarını askere yazdırmalarını istiyor ya da bir dondurmacı arabasıyla Washington D.C.'yi dolaşarak pek çok politikacının okumadan imzaladığı Yurtseverlik Yasası'nı megafonla okuyor. Ancak bu türden anlara, önceki belgesellerine kıyasla daha az yer verilmiş; zira Moore'un akıllıca fark ettiği gibi George Bush'un salak gibi görünmek için fazla yardıma ihtiyacı yok.

Komik anlar üzücü ve korkunç anlarla etkileyici bir biçimde bir araya geliyor. Moore'un politik görüşüne katılsanız da katılmasanız da bu sınır tanımayan, tutkulu, unutulmaz filmi izlemelisiniz. **JB**

ABD
122dk, Renkli
Dili: İngilizce / Arapça
Yönetmen: Michael Moore
Yapımcı: Jim Czarnecki, Rita Dagher, Carl Deal, Carl Deal, Joanne Doroshow, Kurt Engfehr, Jeff Gibbs, Kathleen Glynn, Monica Hampton, Nicky Lazar, Tia Lessin, Jay Martel, Agnès Mentre, Anne Moore, Michael Moore, Meghan O'Hara, Bob Weinstein, Harvey Weinstein
Senaryo: Michael Moore
Görüntü Yönetmeni: Andrew Lesnie
Müzik: Howard Shore
Oyuncular: Michael Moore, Khalil Bin Laden, Jenna Bush, Neil Cavuto, John Conyers, Byron Dorgan, Al Gore, Abdul Henderson, Lila Lipscomb, Jim McDermott, Rep. Patsy Mink, Craig Unger, Ben Affleck, John Ashcroft, Barbara Bush, George Bush, George W. Bush, Jeb Bush, Laura Bush, Saddam Hussein, Osama bin Laden, Colin Powell, Dan Rather, Condoleezza Rice, Donald Rumsfeld, Britney Spears
Cannes Film Festivali: Michael Moore. (FIPRESCI Ödülü), Michael Moore (Altın Palmiye)

ABD (Fox Searchlight, Michael London Productions, Sideways) 116dk, Renkli

Dili: İngilizce / Ermenice

Yönetmen: Alexander Payne

Yapımcı: Michael London

Senaryo: Alexander Payne ve Jim Taylor, *Rex Pickett'nin Sideways isimli romanından*

Görüntü Yönetmeni: Phedon Papamichael

Müzik: Rolfe Kent, Francisco Tárrega

Oyuncular: Paul Giamatti, Thomas Haden Church, Virginia Madsen, Sandra Oh, Marylouise Burke, Jessica Hecht, Missy Doty, M.C. Gainey, Alysia Reiner, Shake Tukhmanyan, Shaun Duke, Robert Covarrubias, Patrick Gallagher, Stephanie Faracy, Joe Marinelli

Oscar: Alexander Payne, Jim Taylor (senaryo)

Oscar adaylıkları: Michael London (film), Alexander Payne (yönetmen), Virginia Madsen (yardımcı kadın oyuncu)

SIDEWAYS (2004)

Sideways, orta yaşlı bir şarapsever olan başarısız roman yazarı Miles'ın (Paul Giamatti) hikayesini konu alıyor. Miles, en iyi arkadaşı Jack'i (Thomas Haden Church) düğününden önceki hafta Kaliforniya'nın şarap diyarında bir tura çıkarmak istiyor. Gezileri sırasında Miles, Maya (Virginia Madsen) adlı bir garson kıza aşık oluyor. Bu arada Jack, Maya'nın arkadaşı Stephanie'yi (Sandra Oh) baştan çıkarıyor. Çok geçmeden Jack'in foyası meydana çıkıyor ve iki çiftin ilişkisi de mahvoluyor. Yine de film, umut verici bir sinyalle sona eriyor; Maya, Miles'a mektup yazarak sanatının sürdürülmeye değer olduğunu ve onu yakışıklı bulduğunu söylüyor.

Filmi karalayan az sayıdaki eleştirmen, alkolizme ve sadakatsizliğe odaklanmıştır. Doğru. Ama *Sideways*'in derdi, insanların zaaflarını gözler önüne sermek. Filmin gerçek güzelliği, genellikle heyecan verici metaforlarla desteklenen küçük mahremiyet anlarında yatıyor. Örneğin Maya'nın şarabı (ve Miles'ı) neden çekici bulduğuna ilişkin tanımı tek kelimeyle olağanüstü: "Üzümlerin yetiştiği yıl neler olduğunu düşünmek hoşuma gider; güneş nasıl parlıyordu; hava yağmurlu muydu. Üzümleri yetiştiren ve toplayan tüm o insanları düşünürüm. Ve eski bir şarapsa, o insanların kaçının ölmüş olması gerektiğini düşünürüm. Şarabın nasıl evrimine devam ettiğini, örneğin bugün bir şarap şişesini açtığımda onu başka bir gün açsaydım tadının ne kadar farklı olacağını... Çünkü aslında şişenin içindeki şarap canlıdır. Ve sürekli evrim geçirip karmaşıklaşır. Yani tadının doruğuna ulaşıncaya dek." Sinemada metaforların modası geçmiş olabilir ama *Sideways*, şarabı, hayatın potansiyelini onaylamak için kullanmasıyla diğerlerinden ayrılıyor.

Payne ve senaryoyu birlikte yazdığı Jim Taylor'a En İyi Uyarlama Senaryo Oscarı'nı kazandıran senaryonun dışında filmin gerçekten göz alıcı tarafı, dört başrol oyuncusunun da olağanüstü bir oyunculuk sergilemiş olması. Giamatti ve Madsen düpedüz yıldız gibi parıldıyor; daha önce gölgelerde çabalayan Haden Church ise tam bir keşif. Şarap tadımı üzerine uzun metrajlı bir filmin bu kadar sürükleyici ve eğlenceli olabileceği kimin aklına gelirdi? **GC-Q**

CACHÉ (2005)
Saklı

Almanya doğumlu yönetmen Michael Haneke, haneye tecavüz üzerine kurulu, zorlayıcı ve kafalarda çıldırtan soru işaretleri yaratan *Funny Games* (*Ölümcül Oyunlar*, 1997) adlı gerilim filminden bu yana kendisini meta-sinemanın önde gelen provokatörü ve bizzat bir çeşit haneye tecavüz eden yönetmen olarak ortaya koydu. *Saklı*, Haneke'nin şimdiye kadar burjuvazinin huzurlu dünyasını ve sinema izleyicisinin edilgenliğini en keskin biçimde sorguladığı film.

Filmin kolayca özetlenebilecek bir hikayesi var: Paris'te yaşayan, orta üst sınıftan Georges (Daniel Auteuil) ve Anne (Juliette Binoche) çiftinin evlilikleri, kapılarının önünde kendi ufak evlerinin görüntülerini içeren, göndereni belirsiz video kasetler bulmalarıyla sarsılmaya başlar. Kasetlerde kayda değer bir şey yoktur ancak tehditkar bir anlam ve bir nevi suçlayıcılık barındırırlar. Aslına bakılırsa, filmin önemli sekansları, göründükleri gibi zararsız genel planlar olmayan bu upuzun çekimlerden parçalar gösterildikçe ortaya çıkar ve bunlar, sinema hakkındaki en temel varsayımımız olan izleyenle izlenen ayrımını ustalıkla darmadağın eder.

Anne kasetlerin yaşamlarını giderek daha da ayrıntılı biçimde gözler önüne seren içeriğinden ve moral bakımından tükenen Georges'un bunları kendi sorunlu geçmişiyle bağlantılandıramamasından ötürü büyük bir öfkeye kapılırken, Haneke de huzursuzluğun dozunu artırır. Böylelikle, Georges'un muhtemel işkencecisiyle yüzleşmesinin ani ve tüyler ürperten sonucu bizim tuhaf suç ortaklığımız yüzünden insana daha da zalimce gelir. Filmin sonunda Georges kendisini evinin her türlü konfora sahip rahminde saklarken bu hissi anlayacaksınız.

Filmin sonunda jeneriğin arkasında akan ve daha önceki gözetleme sekanslarının engel olduğu dikkat derecesini ödüllendiren sahneyle Haneke hiç pes etmediğini gösterir. Bu sahne, hem *Saklı*'nın esas gizem kaynağına dayanılmaz derecede mantıklı bir çözüm hem de onun getireceği felaketlere potansiyel bir hafifletici neden sunar. Bizler, anlamakta bile zorluk çekeceğimiz trajedilerin uyuşmuş, şaşkın tanıkları olarak kalakalırız. Haneke'nin sertçe ima ettiği şey, her zaman olduğu gibi, bunun böyle olması için aslında onun filmlerine ihtiyaç duymadığımızdır. **MH**

Fransa / Avusturya / Almanya İtalya (Les Films du Losange, Wega)
117dk, Renkli
Yönetmen: Michael Haneke
Yapımcı: Veit Heiduschka
Senaryo: Michael Haneke
Görüntü Yönetmeni: Christian Berger
Oyuncular: Daniel Auteil, Juliette Binoche, Maurice Bénichou, Annie Girardot, Bernard Le Coq, Walid Afkir, Lester Makedonsky, Daniel Duval, Nathalie Richard, Denis Podalydès, Aïssa Maïga, Caroline Baehr, Christian Benedetti, Philippe Besson, Loic Brabant
Cannes Film Festivali: Michael Haneke (yönetmen, FIPRESCI ödülü, Büyük Jüri ödülü), (Altın Palmiye adaylığı)

İngilizce adı: *Hidden*

Fransa / Belçika / İsrail / İtalya
(Elzevir, Oï Oï Oï)
140dk, Renkli

Dili: Amharic (Etiyopya dili) / İbranice / Fransızca

Yönetmen: Radu Mihaileanu

Yapımcı: Denis Carot, Marie Masmonteil, Radu Mihaileanu, Marek Rozenbaum, Itai Tamir

Senaryo: Alain-Michel Blanc, Radu Mihaileanu

Görüntü Yönetmeni: Rémy Chevrin

Müzik: Armand Amar

Oyuncular: Yaël Abecassis, Roschdy Zem, Moshe Agazai, Moshe Abebe, Sirak M. Sabahat, Roni Hadar, Yitzhak Edgar, Rami Danon, Meskie Shibru Sivan, Mimi Abonesh Kebede, Raymonde Abecassis

İngilizce adı: *Go, See, and Become*

VA, VIS ET DEVIENS (2005)
Bir Şans Daha

Etiyopyalı Yahudiler'in İsrail'e göçüyle ilgili ilk epik film olan, Radu Milhaileanu'nun büyük bir başarıyla kotarılmış yapıtı *Bir Şans Daha*, izleyicilerin, söz konusu bölgenin dışında yaşayanların muhtemelen hakkında pek az şey bildiği bir hikayeyle duygusal anlamda ilişki kurabilmesine olanak tanıyan bir formül izler.

Schlomo, annesi tarafından Etiyopyalı Yahudiler'i İsrail'e geri götürme amaçlı bir program olan "Musa Operasyonu"na dahil olmak üzere gönderilen dokuz yaşında Etiyopyalı bir erkek çocuğudur. Ancak Schlomo'nun bir sırrı vardır: O ne Yahudi ne de öksüzdür; bunlar onun bütün varoluş gerçeğini tahrif eden iki yalandır. Schlomo, İsrail'de güçlü bir anne, sevgi dolu bir baba ve bilge bir dededen oluşan sevecen, mutlu bir ailenin yanına yerleştirilme şansını yakalar. Özünde bu aynı zamanda, ülkenin dirliği için ılımlıların köktendincilerle karşı karşıya getirildiği, İsrail'in son derece karmaşık ve sorunlu politikalarını da içinde barındıran bir aile dramıdır.

Siyah, beyaz, dini ve laik bakış açıları politik protestolar, hava saldırıları ve ırksal önyargılardan oluşan bir arka plan üzerinde hep birden alevlenirken, genç Schlomo, kendisini bu hararetli mücadelelerin tam göbeğine itilmiş bulur. Milhaileanu, Schlomo'nun yaşamındaki üç farklı evreye odaklanarak İsrail meselesinin geniş kapsamını daraltır: Çocukluk (Moshe Agazai tarafından canlandırılır), gençlik (Moshe Abebe) ve yetişkinlik (Sirak M. Sabahat); her bir evre onu, en derin korkularıyla ve en çok önemsediği arzularıyla sonunda yüzleşmek durumunda kalacağı ana adım adım yaklaştırır.

Sonuçta *Bir Şans Daha*, hem küçük bir çocuğun hem de yeni bir ülkede hayata baştan başlayan herhangi birinin hikayesidir. Sinemadan sanki İsrail'de bir Etiyopyalı mülteci olarak bir başka hayatı baştan sona yaşamışsınız duygusuyla ayrılabilirsiniz. Kelimenin her anlamıyla, epik biçimde düşündürücü bir film. **KW**

PARADISE NOW (2005)
Vaat Edilen Cennet

Fransa / Almanya / Hollanda / İsrail (Arte France Cinéma, Hazazah Film, Eurimages) 90dk, Renkli
Dili: Arapca
Yönetmen: Hany Abu-Assad
Yapımcı: Bero Beyer
Senaryo: Hany Abu-Assad, Bero Beyer, Pierre Hodgson
Görüntü Yönetmeni: Antoine Héberlé
Müzik: Jina Sumedı
Oyuncular: Kais Nashef, Ali Suliman, Lubna Azabal, Amer Hlehel, Hiam Abbass
Oscar adaylıkları: Bero Beyer (yabancı film)
Berlin Film Festivali: Hany Abu-Assad (Uluslararası Film Ödülü), ('Berliner Moorgenpost' okur jürisi ödülü); (Altın Ayı adaylığı)

İsrail ile Filistin arasındaki bitmek bilmez gibi görünen trajik mücadeleye dair bir film yapmak için salt bunu yapmak istemek ya da politik nedenlere sahip olmak yetmez. Bu, cesaret gerektiren bir iştir. Böylesine derinlere kök salmış ve hararetli çekişmelere konu olan bir meseleyi betimlemek, tartışmalara davetiye çıkarmak anlamına gelir. Özellikle de (yönetmen Hany Abu-Assad'ın olağanüstü filmi *Vaat Edilen Cennet*'te olduğu gibi) o betimlemede taraflardan biri açıkça tercih edilmiyorsa.

Said (Kais Nashef) ve Halid (Ali Suliman) birlikte Nablus'ta tamirci olarak çalışan iki eski arkadaştır. Çok geçmeden Cemal (Amer Hlehel) tarafından onlara her ikisinin de Tel Aviv'in kalabalık bir bölgesinde, birbirlerinden 15 dakika uzaklıkta bombalı bir eylemle kendilerini öldürmelerini gerektiren bir görev emri verilir. Neden mi? Elbette misilleme ana nedendir ama Halid ve Said'in bu büyük feda eylemini gerçekleştirmek için kendilerine göre ayrı ayrı nedenleri vardır.

Başta başrol oyuncularınınkiler olmak üzere performanslar çok çarpıcı. Nashef ve Suliman, beyinleri şehit olma hayalleriyle ve dinsel ödülle yıkanmış iki erkek rolünde olağanüstü inandırıcılar. Nihai eylem zamanı geldiğinde geçirdikleri değişim gerçekten tüyler ürpertici: Tıraşlı ve iyi giyimliler ve dışarıdan bakıldığında gayet normal görünen kıyafetlerinin altında patlayıcılar var. Bir sokakta yanınızdan yürüyüp geçebilirler ve siz onları hiç fark etmeyebilirsiniz. Ayrıca Lubna Azabal da, bombaların ve şiddetin hiçbir şeyi çözmeyeceğine içtenlikle inanan ve gitgide daha da çaresiz kalan barış yanlısı eylemci Suha rolünde mükemmel. Suha, Said'le yakın ve gerçekten filme ancak Said ciddi anlamda manevi yol gösstericilik ihtiyacı içerisindeyken giriyor. Kadın, çoğunlukla mantıksız ve saçma olan dünyada sağduyunun sesini temsil ediyor.

Vaat Edilen Cennet, salt yönetmeninin gösterdiği yüreklilik nedeniyle bile övgüyü hak ediyor. Ancak bizlerin takdirini ve saygısını kazanmasına yol açan esas niteliği filmin tarafsızlığa sadık kalışı. Polemiklere konu olan bir ihtilafa önyargısız yaklaşımıyla bizleri İsrail-Filistin meselesi, canlı bomba eylemi ve hatta yaşamaya ya da uğrunda ölmeye değecek bir hayatın anlamı üzerine daha derin sorular hakkında kararlarımızı kendi başımıza vermeye davet ediyor. **KW**

ABD (Alberta, Focus Features, Good Machine, Paramount, River Road, This Is That Productions) 134dk, Renkli

Dili: İngilizce

Yönetmen: Ang Lee

Yapımcı: Diana Ossana, James Schamus

Senaryo: Larry McMurtry ve Diana Ossana, *E. Annie Proulx'nun Brokeback Mountain isimli kısa hikayesinden*

Görüntü Yönetmeni: Rodrigo Prieto

Müzik: Gustavo Santaolalla, Marcelo Zarvas

Oyuncular: Heath Ledger, Jake Gyllenhaal, Randy Quaid, Anne Hathaway, Michelle Williams, Valerie Planche, Graham Beckel, David Harbour, Kate Mara, Roberta Maxwell, Peter McRobbie, Anna Faris, Linda Cardellini, Scott Michael Campbell, David Trimble

Oscar: Ang Lee (yönetmen), Gustavo Santaolalla (müzik), Larry McMurtry, Diana Ossana (senaryo)

Oscar adaylıkları: Diana Ossana (film), Heath Ledger (erkek oyuncu) Jake Gyllenhaal (yardımcı erkek oyuncu), Michelle Williams (yardımcı kadın oyuncu), Rodrigo Prieto (görüntü yönetmeni)

Venedik Film Festivali: Ang Lee, yönetmen (Altın Aslan)

BROKEBACK MOUNTAIN (2005)
Brokeback Dağı

Ang Lee'nin *Brokeback Dağı* adlı filmi, büyük sinemalarda gösterilen ilk eşcinsel westernlerinden biri olması nedeniyle bol bol ilgi topladı. Aslına bakılırsa, Andy Warhol bundan 30 yıl kadar önce öncü niteliği taşıyan ve Arizona'daki Old Tuscon Stüdyoları'nda gerçek mekanında çekilen *Lonesome Cowboys* (*Yalnız Kovboylar*, 1969) filmiyle bu hedefi gerçekleştirmişti. Ancak Warhol'un filmi türün bir parodisiyken Lee'nin çalışması son derece ciddi. Budd Boetticher, John Ford ve Howard Hawks'ın -her ne kadar özellikle Hawks, *Brokeback Dağı*'nın içeriğinden fena halde rahatsız olabilecek olsa da- westernlerinde rastlanan tarzda bir gerçeklik havası ve katıksız ustalıkla yönetilmiş.

Film, 1963 yazında Wyoming'in uzak köşelerinde çobanlık yaptıkları sırada tanışıp aşık olan Ennis Del Mar (Heath Ledger) ile Jack Twist'in (Jake Gyllenhaal) hikayesini anlatır. Başta iki adam yalnızca arkadaştır ama yaz ilerledikçe ilişkileri derinleşerek yaşam boyu sürecek bir aşk macerasına dönüşür; ne var ki bu, modern toplumun katiyetle yasakladığı ve her iki erkeği de aslında önemsemedikleri başarısız evliliklerle orta yolu bulmaya sevk eden bir ilişkidir. Gyllenhaal bu rolde kusursuz bir iş çıkarmış ama Ledger'ın performansı gerçekten olağanüstü: Sessiz, utangaç ve içine kapanık Ennis, duygularını maço hoyratlığındaki sert dış görünümünün ardına saklıyor. Lee'nin kamerası, mekan dokusunun güzelliğini ve haşinliğini yansıtıyor; aralarında Randy Quaid, Anne Hathaway ve Michelle Williams'ın bulunduğu yardımcı oyuncu kadrosu, kusursuzca dengelenmiş performanslarıyla iki başrol oyuncusunu destekliyor. *Brokeback Dağı*, perdedeki son görüntünün kararıp gitmesinden çok sonra bile zihinlerde yankılanan bütünüyle inandırıcı bir aşk hikayesi anlatmak üzere western geleneklerini alıp onları yeniden şekillendiriyor.Yürek burkan, dürüst ve ele aldığı konu hakkında şaşırtıcı derecede gerçekçi olan *Brokeback Dağı*, Amerikan sinemasının 21. yüzyıldaki en önemli yapıtlarından. **WWD**

TSOTSI (2005)

İngiltere / Güney Afrika (IDC of S.A., NFVF of S.A., Moviworld, U.K. Film and TV) 94dk, Renkli
Dili: Zulu / Xhosa / Afrikaan
Yönetmen: Gavin Hood
Yapımcı: Peter Fudakowski
Senaryo: Gavin Hood, *Athol Fugard'ın Tsotsi isimli romanından*
Görüntü Yönetmeni: Lance Gewer
Oyuncular: Presley Chweneyagae, Mothusi Magano, Israel Makoe, Terry Pheto, Percy Matsemela, Jerry Mofokeng, Benny Moshe, Owen Sejake, Zola, Kenneth Nkosi, Zenzo Ngqobe, Nambitha Mpumlwana, Ian Roberts, Thembi Nyandeni,
Oscar: P. Fudakowski (yabancı film)

Birkaç yıldır umut vadeden Güney Afrika sineması atağa kalkmaya hazır görünüyor ve bunu başaran film *Tsotsi* olabilir. Yeni yeni gelişmekte olan sinemalarda genellikle olduğu gibi, bu film de öyküsünü kent sokaklarından çekip çıkarıyor ve onu amatör ya da deneyimsiz aktörlerle, gerçekçi bir tarzda anlatıyor. Ana karakter olan Tsotsi (Persley Chweneyagae), üç arkadaşıyla beraber trende orta yaşlı bir iş adamını soymaya teşebbüs eder. Soygun sırasında Tsotsi, adamı bıçaklayarak öldürür. Yaşadıkları derme çatma evlerle dolu bölgeye döndüklerinde çetedekilerden biri yaptıkları şeyden pişman olmuştur; ama Tsotsi, zayıflık gösterdiği için onu aşağılar ve döver. Artık kendi hesabına çalışan Tsotsi, zengin bir kadının otomobilini gasp eder ve bu sırada da kadını yaralar. Kaçmayı başaran Tsotsi, kadının bebeğinin otomobilin arka tarafında olduğunu fark eder.

Tsotsi'nin içgüdüleri bebeği bir yere bırakmasını söylemektedir ama bir şeyler onu böyle yapmaktan alıkoyar. Bebeği alıp kulübesine götürür ve besleyip bakmaya çalışır. Ancak çocuğun süte ihtiyacı vardır ve bu nedenle Tsotsi, komşu kulübelerden birindeki genç ve bekar bir anneyi bebeği emzirmeye zorlar. Miriam (Terry Pheto), bebeğe sevgi duyar ve Tsotsi'yi onu annesine geri götürmeye ikna etmeye çalışır. Sonunda, kendisini Miriam'a karşı savunmakta aciz kalan Tsotsi, yaşam biçimiyle ve bu yaşamın gidişatıyla yüzleşmek durumunda kalır.

Chweneyagae ve Pheto, bir yandan yoksulluğun dayanılmaz ağırlığı altında ezilmeye direnen insan ruhuna yönelik sağlam bir inancı korurken diğer yandan da Johannesburg'un kenar mahallelerindeki acımasızlık ve sefaleti çok güçlü bir biçimde aktaran bu filmde dikkate değer performanslar sergiliyorlar. Zaman zaman yönetmenin tarzı (bizler bir sahnenin önemini özümserken yapılan yoğun duraksamalar dolayısıyla) aşırı teatral gibi görünse de bu, filmin iç dünyaları yansıtmadaki gücüne karşılık ödenecek küçük bir bedel. **EB**

THE CONSTANT GARDENER (2005)
Bahçıvan

Bir Fernando Meirelles filmi olan *Bahçıvan*, birinci dünya ülkelerinde yaşayan ayrıcalıklı insanların manevi bakımdan içinde oldukları muğlaklığı konu alıyor. Meirelles'in çıkış yaptığı *City of God*'la (*Tanrıkent*, 2002) aynı gösterişli üslupta çekilen *Bahçıvan*, birinci dünya ülkelerinin üçüncü dünya ülkelerine karşı olan kayıtsızlığını irdeliyor ve şu soruyu soruyor: Bir yaşamın değeri nedir?

Justin Quayle (Ralph Fiennes), kibar bir İngiliz diplomattır. Amiri olan bürokrat Sör Bernard Pellegrin'in (Bill Nighy) yerine verdiği bir konferansın ardından idealist bir kişiliğe sahip Tessa'yla (Rachel Weisz) tanışır. Evlenirler, Justin'in Kenya'daki yeni görev yerine taşınırlar. Erkeğin yaşamı elçilik çevresinde geçmektedir; kadınsa sözde, dünyanın iyiliği için ölen yoksul Afrikalılar'ın içinde bulundukları durumu ortaya çıkarmaya çalışır. Niyetleri, tüberküloz hastalığının tedavisini bulmak üzere feda edilebilir kimseleri feda etmek olan büyük ilaç şirketlerinin kirli işlerine, Pellegrin de bulaşmıştır. Tessa öldürülünce, soğukkanlı Justin gider, yerine, sevgilisinin yüreğindeki limandan yoksun kalınca demir alıp dünyaya açılan tutkulu bir adam gelir.

Bahçıvan, büyük bir başarıyla, bu aşk hikayesini Afrika'ya has kabilecilik ve kast sistemiyle birleştirir. Filmin anlatım yapısı da benzer bir biçimde ayrışık ve karmaşıktır: El kamerasıyla yapılan çekimler keskin netliğe sahip olanlarla karışır; sabit çekimlerden kaçınmak için hareket üzerine hareket bindirilir; ve doğrusal bir çizgi izlemeyen olay akışı ileri-geri gidip gelir. Danny Huston, Keith Pearson ve Donald Sumpter yardımcı rollerde anılmaya değer bir oyunculuk gücü sergiliyorlar ama *Bahçıvan*, esas olarak yoksulluğun ve gelişmekte olan dünyanın boşlanmışlığının modern dünyadaki elde edilebilirlik anlayışıyla ilişkisi olduğunu göstererek başarıya ulaşır. Meirelles'in filmi bunu gerçekleştirirken çaresizlik kavramı etrafında dolaşarak umutlarını yitirmiş insanların cesaret bulduğunu ve koşullar tarafından eli kolu bağlanmış sıradan kişilerin dünyayı yeniden yarattığını dile getirir. **GC-Q**

İngiltere / Almanya (Potboiler, Epsilon, Scion, U.K. Film Council) 129dk, Renkli

Yönetmen: Fernando Meirelles

Yapımcı: Simon Channing-Williams

Senaryo: Jeffrey Caine, *John Le Carré'nin The Constant Gardener isimli romanından*

Görüntü Yönetmeni: César Charlone

Müzik: Alberto Iglesias

Oyuncular: Ralph Fiennes, Rachel Weisz, Hubert Koundé, Danny Huston, Daniele Harford, Packson Ngugi, Damaris Itenyo Agweyu, Bernard Otieno Oduor, Bill Nighy, Keith Pearson, John Sibi-Okumu, Donald Sumpter, Archie Panjabi, Nick Reding, Gerard McSorley

Oscar: Rachel Weisz (yardımcı kadın oyuncu)

Oscar Adaylıkları: Claire Simpson (kurgu), Alberto Iglesias (müzik), Jeffrey Caine (senaryo)

Venedik Film Festivali: Fernando Meirelles , yönetmen (Altın Aslan adaylığı)

FİLM DİZİNİ

12 Angry Men 337
1900 620
2 ou 3 Choses Que Je Sais D'Elle 467
2001 498-499
39 Steps, The 128
400 Blows, The 360
42nd Street 108-109
8 1/2 416-417

A
'A' Gai Waak Juk Jaap 748
À Ma Soeur! 927
À Nous la liberté 89
A One and a Two 908
Abre Los Ojos 879
Actor's Revenge, An 428
Actress, The 826
Adam's Rib 249
Adventure, The 382-383
Adventures of Priscilla, Queen of the Desert, The 832
Adventures of Robin Hood, The 146
Affair to Remember, An 340
Affaire de Femmes, Une 775
African Queen, The 267
Age d'or, L' 84-85
Age of Gold, The 84-85
Aguirre, Der Zorn Gottes 552
Aguirre: The Wrath of God 552
Ai No Corrida 619
Aileen Wuornos: The Selling of a Serial Killer 821
Airplane! 671
Akira 764
Albero degli Zoccoli, L' 641
Ali Zaoua, Prince de la Rue 906
Ali Zaoua, Prince of the Streets 906
Ali: Fear Eats the Soul 594
Alice 776
Alien 653
Aliens 737
All About Eve 259
All About My Mother 896-897
All Quiet on the Western Front 89
All That Heaven Allows 332-333
All That Jazz 655
All the President's Men 614
Alphaville 448
Alphaville, une Étrange Aventure de Lemmy Caution 448
Amadeus 707
Amarcord 580-581
Amélie 919
American Beauty 900
American Friend, The 635
American Graffiti 568
American In Paris, An 268
American Werewolf in London 679
Amerikanische Freund, Der 635
Amores Perros 910
Anatomy of a Murder 364
And Your Mother Too 918
Andalusian Dog, An 74
Andrei Rublev 518
Andrei Rublyov 518
Angel Face 273
Angels with Dirty Faces 146
Angst Essen Seele Auf 594
Animal Farm 299
Année dernière à Marienbad, L' 393
Annie Hall 626-627
Aparajito 344
Apartment, The 390-391
Apocalypse Now 658-659
Apur Sansar 368-369
Archangel 795
Argent, L' 699
Ariel 762
Artists and Models 310
Ascent, The 619
Ashes and Diamonds 356
Asphalt Jungle, The 255
Astenicheskij Sindrom 785
Asthenic Syndrome, The 785
Atalante, L' 120
Atlantic City 665
Au Hasard Balthazar 466
Au revoir les enfants 753
Autumn Afternoon, An 405
Aviator, The 948
Avventura, L' 382-383
Awful Truth, The 144

B
Ba Wang Bie Ji 824
Bab El Hadid 352
Babbete's Gaestebud 749
Babe 848
Babes in Arms 152
Babette's Feast 749
Back to the Future 723
Bad and the Beautiful, The 278
Bad Day at Black Rock 314
Bad Ma Ra Khahad Bord 900
Badkonake Sefid 854
Badlands 566-567
Baker's Wife, The 148
Ballad of Narayama, The 707
Balthazar 466
Band Wagon, The 282
Bank Dick, The 171
Barbarian Invasions, The 938
Barefoot Contessa, The 302
Barren Lives 424
Barry Lyndon 602
Batman 776
Battaglia di Algeri, La 446
Battle of Algiers, The 446
Battle of San Pietro, The 207
Battleship Potemkin 58-59
Beat the Devil 295
Beau travail 893
Beautiful Troublemaker, The 805
Beauty and the Beast 221
Before the Revolution 438
Being John Malkovich 899
Being There 656
Beiqing Chengshi 788
Belle de Jour 472-473
Belle noiseuse, La 805
Ben-Hur 371
Best Years of Our Lives, The 215
Beverly Hills Cop 713
Bharat Mata 346
Bicycle Thief, The 233
Big 767
Big Carnival, The 263
Big Chill, The 697
Big Heat, The 290
Big Lebowski, The 881
Big Parade, The 61
Big Red One, The 670
Big Sky, The 279
Big Sleep, The 222
Bigamist, The 281
Bigger Than Life 335
Bird with the Crystal Plumage, The 533
Birds, The 413
Birth of a Nation, The 30-31
Biruma No Tategoto 327
Bitch, The 98
Bitter Tea of General Yen, The 116
Bitter Tears of Petra von Kant, The 561
Bitteren Tränen der Petra von Kant, Die 561
Black Cat, The 121
Black God, White Devil 441
Black Narcissus 227
Black Orpheus 366
Black Sunday 388
Blackmail 77
Blade Runner 684-685
Blair Witch Project, The 894
Blaue Engel, Der 82-83
Blazing Saddles 591
Blechtrommel, Die 654
Blonde Cobra 415
Blowup 456-457
Blue Angel, The 82-83
Blue Kite, The 830
Blue Velvet 733
Boat, The 675
Bob le flambeur 318
Bob the Gambler 318
Body Heat 677
Bonnie and Clyde 480-481
Boogie Nights 875
Boot, Das 675
Boucher, Le 519
Boudu Sauvé des Eaux 101
Boudu Saved from Drowning 101
Boyz N the Hood 800-801
Braveheart 850
Brave-Hearted Will Take the Bride, The 856
Brazil 724-725
Breakfast at Tiffany's 396
Breakfast Club, The 717
Breaking Away 654
Breaking the Waves 863
Breathless 370
Bride of Frankenstein 129
Bridge on the River Kwai, The 345
Brief Encounter 216
Brighter Summer Day, A 803
Brightness 745
Bring Me the Head of Alfredo Garcia 595
Bringing Up Baby 149
Broadcast News 754
Broken Blossoms 38
Bronenosets Potyomkin 58-59
Büchse der Pandora, Die 80-81
Buffalo 66 884
Bull Durham 762
Buono, Il Brutto, Il Cattivo, Il 458-459
Burmese Harp, The 327
Butch Cassidy and the Sundance Kid 506
Butcher Boy, The 873
Butcher, The 519

C
Cabaret 553
Cabinet of Dr. Caligari, The 36-37
Cairo Station 352
Camille 135
Campanadas a Medianoche 449
Captain Blood 126
Captains Courageous 138
Captive, La 904
Caravaggio 741
Carmen Jones 307
Caro Diario 846
Carrie 613
Carrosse d'or, Le 281
Casablanca 184-185
Casino 851
Cat People 187

Cat People 187
Ceddo 635
Celebration, The 881
Celine and Julie Go Boating 590
Céline et Julie Vont en Bateau 590
C'era Una Volta il West 489
C'est arrivé près de chez vouz 823
Chagrin et la Pitié, Le 538
Chant of Jimmy Blacksmith, The 640
Chariots of Fire 676
Charme Discret de la Bourgeoisie, Le 560
Chelovek s kinoapparatom 78-79
Cheun Gwong Tsa Sit 871
Chienne, La 98
Children of a Lesser God 739
Children of Paradise, The 210
Chimes at Midnight 449
Chinatown 588-589
Chinese Ghost Story, A 758
Chong Qing Sen Lin 841
Christmas Story, A 695
Chronicle of a Summer 401
Chronique d'un été 401
Chungking Express 841
Cinema Paradiso 765
Citizen Kane 172-173
City Lights 95
City of Sadness, A 788
Cléo de 5 à 7 404
Cleo from 5 to 7 404
Clerks 837
Clockwork Orange, A 536-537
Close Encounters of the Third Kind 624
Closely Watched Trains 486-487
Close-up 796
Cloud-Clapped Star, The 384
Clueless 853
Color of Pomegranates, The 520
Color Purple, The 731
Come and See 720
Come Drink With Me 460
Condamné à Mort s'échappé ou Le Vent Souffle où Il Veut, Un 330
Conformist, The 511
Conformista, Il 511
Constant Gardener, The 949
Conte d'hiver 821
Contempt 418
Conversation, The 584
Cook, the Thief, His Wife, & Her Lover, The 779
Cool Hand Luke 476-477
Cool World, The 415
Cow, The 489
Cranes are Flying, The 347
Cría Cuervos 609
Cria! 609
Cries and Whispers 559
Crimes and Misdemeanors 778
Crouching Tiger Hidden Dragon 912-913
Crowd, The 72
Crumb 842
Crying Game, The 824
Csillagosok, Katonák 482
Cyclo 857
Człowiek Z Marmuru 630
Człowiek z Zelaza 680

D

Da Hong Deng Long Gao Gao Gua 802
Da Zui Xia 460
Daisies 460
Dance, Girl, Dance 169
Dancer in the Dark 915
Dances with Wolves 792
Dangerous Liaisons 768
Dao Ma Zei 745
David Holzman's Diary 496
Dawn of the Dead 646
Day for Night 573
Day in the Country, A 130
Day the Earth Stood Still, The 270
Daybreak 160
Days of Heaven 645
De Man Die Zijin Haar Kort Liet Knippen 455
Dead Man 859
Dead, The 757
Dear Diary 846
Decalogue, The 770
Déclin de l'Empire Américain, Le 735
Decline of the American Empire 735
Deconstructing Harry 876
Deep End 526
Deer Hunter, The 642-643
Deewar 600
Defiant Ones, The 353
Dekalog, Jeden 770
Delicatessen 802
Deliverance 555
Demoiselles de Rochefort, Les 474
Der Himmel über Berlin 746-747
Dernier Combat, Le 698
Dernier Metro, Le 665
Dersu Uzala 583
Deseret 849
Deserto Rosso, Il 437
Destry Rides Again 156
Detour 214
Deus E O Diabo Na Terra Do Sol 441
Diaboliques, Les 298
Diary of a Country Priest 268
Die Hard 771
Die Xue Shuang Xiong 781
Dilwale Dulhaniya le Jayenge 860
Diner 688-689
Dirty Harry 547
Discreet Charm of the Bourgeoisie, The 560
Do Ma Daan 742
Do the Right Thing 782-783
Docks of New York, The 73
Dodsworth 136
Dog Day Afternoon 595
Dog Star Man 404
Dog's Life, A 403
Dolce Vita, La 378-379
Don't Look Now 574
Double Indemnity 204-205
Double Life of Veronique, The 816
Double Vie de Véronique, La 816
Down By Law 738
Downfall 939
Dr. Mabuse, der Spieler 43
Dr. Mabuse, Parts 1 and 2 43
Dr. Strangelove 434-435
Dr. Zhivago 444
Dracula 357
Dracula 92-93
Drugstore Cowboy 779
Drowning by Numbers 775
Duck Soup 112-113
Dumbo 178
Dut Yeung Nin Wa 905

E

E.T. the Extra-Terrestrial 682
Ear, The 528-529
Earth 86-87
Earth Entranced 485
Easy Rider 512-513
Eclipse, The 405
Eclisse, L' 405
Edward Scissorhands 797
Ehe Der Maria Braun, Die 650
El Norte 695
El Topo 523
Elephant Man, The 669
Empire Strikes Back, The 668
Enfants du Paradis, Les 210
English Patient, The 870
Enter the Dragon 569
Eraserhead 634
Espíritu del la Colmena, El 579
Europa '51 277
Europa Europa 793
Evil Dead, The 686
Exorcist, The 576-577
Eyes Without a Face 365

F

Fabuleux Destin d'Amélie Poulain 919
Faces 491
Fahrenheit 9/11 941
Fanny and Alexander 694
Fantasia 166
Fantastic Planet 579
Farewell My Concubine 824
Farewell My Lovely 206
Fargo 860-861
Fast Times at Ridgemont High 681
Faster Pussycat! Kill! Kill! 453
Fat City 560
Fat Girl 927
Fatal Attraction 758
Faustrecht Der Freiheit 603
Femme du Boulanger, La 148
Ferris Bueller's Day Off 737
Festen 881
Fight Club 898
Firemen's Ball, The 484
Fires Were Started 192
Fish Called Wanda, A 766
Fitzcarraldo 690-691
Five Deadly Venoms 640
Five Easy Pieces 522
Flaming Creatures 420
Floating Weeds 377
Fly, The 736
Foolish Wives 49
Footlight Parade 110
Forbidden Games 272
Forbidden Planet 326
Force of Evil 237
Forrest Gump 835
Four Weddings and a Funeral 837
Fourth Man, The 702
Fox and His Friends 603
Frankenstein 94
Freaks 106
Freedom for Us 89
French Connection, The 545
Frenzy 562
From Here to Eternity 284
Full Metal Jacket 750-751
Funny Games 877

G

Gaav 489
Gabbeh 865
Gallipoli 676
Garden of the Finzi-Continis, The 535
Gaslight 202
Gattopardo, Il 422-422
General, The 66
Gentlemen Prefer Blondes 289

YÖNETMEN DİZİNİ

A

Abrahams, Jim 671
Ackerman, Chantal 597, 904
Adler, Lou 647
Aldrich, Robert 319, 411
Alea, Tomás Gutiérrez 495
Allen, Woody 575, 626-627, 661, 722, 734, 778, 876
Allers, Roger 836
Almodovar, Pedro 759, 896-897, 936
Altman, Robert 530, 539, 572, 608, 817, 826
Amenabar, Alejandro 879
Anderson, Lindsay 494
Anderson, Paul Thomas 875, 892
Anderson, Wes 884, 929
Angelopolous, Theo 610-611, 769
Anger, Kenneth 430
Antonioni, Michaelangelo 382-383, 397, 405, 437, 456-457, 533
Arcand, Denys 735, 938
Argento, Dario 533, 639
Arliss, Leslie 193
Armstrong, Gillian 651
Arnfred, Morten 847
Arnold, Jack 343
Aronofsky, Darren 886, 909
Arzner, Dorothy 169
Ashby, Hal 542-543, 656
Attenborough, Richard 692
Avildsen, John 615
Axel, Gabriel 749
Ayouch, Nabil 906

B

Babenco, Hector 726
Bacon, Lloyd 108-109, 110
Badham, John 631
Bahr, Fax 814-815
Batchelor, Joy 299
Bava, Mario 388
Beatty, Warren 678
Becker, Jacques 385
Becker, Wolfgang 943
Belvaux, Remy et al. 823
Benning, James 849
Benton, Robert 657
Bergman, Ingmar 328, 338-339, 341, 400, 419, 464-465, 497, 500, 559, 694
Berkeley, Busby 152
Bertolucci, Bernardo 438, 511, 526, 553, 620
Besson, Luc 698
Biberman, Howard J. 310
Bielinsky, Fabian 904
Boetticher, Budd 366
Bogdanovich, Peter 501, 549
Boorman, John 478, 555
Borzage, Frank 170
Boyle, Danny 867
Brakhage, Stan 404
Brando, Marlon 395
Breillat, Catherine 927
Bresson, Robert 268, 330, 372-373, 461, 699
Brest, Martin 713
Brocka, Lino 605
Brooks, Albert 651
Brooks, James L. 701, 754
Brooks, Mel 496, 587, 591
Broomfield, Nick 821
Browning, Tod 67, 92-93, 106
Bunuel, Luis 74, 84-85, 114, 262, 384, 399, 472-473, 521, 560
Burnett, Charles 632-633
Burton, Tim 776, 797

C

Cameron, James 708-709, 737, 808, 880
Cammell, Donald 531
Campion, Jane 829
Camus, Marcel 366
Capra, Frank 116, 122-123, 134, 153, 228-229
Carne, Marcel 160, 210
Caro, Marc 802
Carpenter, John 683, 648-649
Cassavetes, John 367, 491, 587, 613
Chabrol, Claude 519, 775
Chahine, Youssef 352
Chan, Jackie 748
Chaplin, Charlie 60, 95, 131, 230
Cheh, Chang 640
Chen, Kaige 824
Chia-Liang, Liu 647
Chong, Tommy 647
Chopra, Aditya 856
Chopra, Yash 600
Christensen, Benjamin 48
Chytilova, Vera 460
Cimino, Michael 642-643
Cisse, Souleymane 745
Clair, Rene 89, 90
Clark, Bob 695
Clarke, Shirley 415
Cleese, John 766
Clement, Rene 272
Cline, Edward 171
Clouse, Robert 569
Clouzot, Henri-Georges 287, 298
Cocteau, Jean 221, 255
Coen, Ethan 749, 860-861
Coen, Joel 749, 864-865, 881
Conner, Bruce 471
Cooper, Merian C. 115
Coppola, Francis Ford 558, 584, 592-593, 658-659
Corman, Roger 438
Costa-Gavras, 510
Costner, Kevin 792
Craven, Wes 711, 636-637, 868-869
Crichton, Charles 266
Cronenberg, David 696, 736, 804
Crosland, Alan 70
Crowe, Cameron 787
Cuaron, Alfonso 918
Cukor, George 135, 167, 202, 249, 302, 433
Curtiz, Michael 126, 146, 184-185, 190, 208-209

D

Dahl, John 838
Darabont, Frank 840
Dardenne, Jean-Pierre 895
de Antonio, Emile 515
De Sica, Vittorio 233, 280, 535
Delvaux, Andre 455
DeMille, Cecile B. 336
Demme, Jonathan 809, 827
Demy, Jacques 396, 431, 474
Denis, Claire 789, 893
DePalma, Brian 613, 706, 756
Deren, Maya 191
Dickinson, Thorold 315
Diterle, William 141
Dmytryk, Edward 206
Donen, Stanley 298, 254, 274-275
Dovzhenko, Alexander 86-87
Dreyer, Carl 75, 99, 317, 439
Duarte, Anselmo 410
Dulac, Germaine 42
Duras, Marguerite 604
Duvivier, Julien 145
Dwan, Allan 307

E

Eastwood, Clint 554, 614, 820, 949
Edwards, Blake 396
Egoyan, Atom 876
Eisenstein, Sergei 51, 58-59, 68-69, 203
Elliot, Stephan 832
Emmerich, Roland 864
Erice, Victor 579
Eustache, Jean 565

F

Farrelly, Bobby 890
Farrokhzad, Forugh 425
Fassbinder, Rainer Werner 561, 594, 603, 650
Fellini, Federico 303, 342, 451, 378-379, 416-417, 508-509, 580-581
Ferrara, Abel 791
Feuillade, Louis 32-33
Fincher, David 855, 898
Fisher, Terence 357
Flaherty, Robert 44-45, 91, 245
Fleming, Victor 138, 154-155, 158-159
Foley, James 819
Ford, John 121, 150-151, 168, 182, 218-219, 258, 271, 328-329, 410
Forman, Milos 484, 484, 596, 707
Forsyth, Bill 755
Fosse, Bob 553, 655
Franju, Georges 365
Frankenheimer, John 409, 466
Frawley, James 660
Frears, Stephen 768
Friedkin, William 545, 576-577
Fuller, Samuel 288, 423, 670

G

Gallo, Vincent 884
Gance, Abel 50, 71
Garnett, Tay 217
Ghatak, Ritwak 384, 454
Gibson, Mel 850, 946
Gilliam, Terry 601, 724-725
Girard, Francois 826
Gitai, Amos 908
Godard, Jean-Luc 370, 412, 418, 448, 452, 461, 467, 474
Gorris, Marleen 693
Grandrieux, Philippe 890
Greenaway, Peter 775, 779
Griffith, D.W. 30-31, 34-35, 38, 39, 42
Guitry, Sacha 138
Guney, Yilmaz 687

H

Haines, Randa 739
Halas, John 299
Hamer, Robert 247
Hamilton, Guy 429
Haneke, Michael 877, 922
Hanson, Curtis 873

Lucía 504

M

M 96-97
M*A*S*H* 530
M. Hulot's Holiday 291
Ma Nuit Chez Maud 504
Madame de... 283
Mad Masters, The 315
Mad Max 662
Magnificent Ambersons, The 188-189
Magnolia 892
Maîtres fous, Les 315
Make Way for Tomorrow 142
Maltese Falcon, The 176-177
Maman et la Putain, La 565
Man Bites Dog 823
Man Escaped, A 330
Man From Laramie, The 319
Man in Grey, The 193
Man of Iron 680
Man of Marble 630
Man of the West 349
Man Who Fell to Earth, The 621
Man who had his hair cut short, The 455
Man Who Knew Too Much, The 331
Man Who Shot Liberty Valance, The 410
Man with a Movie Camera, The 78-79
Manchurian Candidate, The 409
Manhattan 661
Manhunter 732
Manila in the Claws of Brightness 605
Marketa Lazarova 483
Mamie 432
Marriage of Maria Braun, The 650
Marty 316
Maschera del Demonio, La 388
Masculine-Feminine 466
Masculin-Féminin 466
Masque of the Red Death, The 438
Mat I Syn 879
Matrix, The 901
Matter of Life and Death, A 223
Maynila: Sa Mga Kuko Ng Liwanag 605
McCabe and Mrs. Miller 539
Me and My Gal 107
Mean Streets 570-571
Méditerranée 425
Meet Me in St. Louis 198-199
Meet the Parents 911
Meg Ker A Nep 544
Meghe Dhaka Tara 384
Meglio Gioventu, La
Memento 916
Memorias del Subdesarrollo 495
Memories of Underdevelopment 495
Meshes of the Afternoon 191
Metropolis 62-63
Midnight Cowboy 507
Midnight Song 139
Mildred Pierce 208-209
Million, Le 90
Million, The 90
Mirror 586
Mishima: A Life in Four Chapters 728
Modern Times 131
Mon oncle 357
Mondo cane 403
Money 699
Mononoke Hime 872
Monsieur Verdoux 230
Monsoon Wedding 926
Monty Python and the Holy Grail 601
Monty Python's Life of Brian 657
Moonstruck 756
Mortal Storm, The 170
Mother and Son 879
Mother and the Whore, The 565
Mother India 346
Moulin Rouge! 924-925
Mr. Deeds Goes to Town 134
Mr. Smith Goes to Washington 153
Mujeres al Borde de un Ataque de Nervios 759
Mulholland Dr. 928
Muppet Movie, The 660
Murder, My Sweet 206
Muriel's Wedding 846
Murmur of the Heart 547
Music Room, The 358-359
Mutiny on the Bounty 126
My Brilliant Career 651
My Darling Clementine 218-219
My Fair Lady 433
My Left Foot 780
My Life to Live 412
My Man Godfrey 133
My Night with Maud 504
My Own Private Idaho 806-807
My Uncle 357

N

Naked Gun, The 767
Naked Lunch 804
Naked Spur, The 288
Nanook of the North 44-45
Napoléon 71
Narayama Bushi-Ko 707
Nashville 608
Nattvardsgästerna 419
Natural Born Killers 838
Natural, The 716
Neco z Alenky 776
Nema-Ye Nazdik 796
Network 618
Neuve Reinas 904
Ni Neibian Jidian 918
Night and Fog 323
Night at the Opera, A 127
Night of the Hunter, The 324-325
Night of the Living Dead 502-503
Night of the Shooting Stars, The 693
Night, The 397
Nightmare on Elm Street, A 711
Nights of Cabiria, The 342
Nine Queens 904
Ninotchka 161
No Fear, No Die 789
No Man's Land 923
North By Northwest 361
Nosferatu, a Symphony of Terror 46-47
Nosferatu, eine Symphonie des Grauens 46-47
Nosferatu: Phantom der Nacht 663
Notorious 226
Notte di San Lorenzo, La 693
Notte, La 397
Notti of Cabiria, Le 342
Novecento 620
Now, Voyager 183
Nuit Américaine, La 573
Nuit et Brouillard 323
Nuovo Cinema Paradiso 765
Nutty Professor, The 414

O

O Pagador De Promessas 410
O Thiassos 610-611
Obchod Na Korze 443
October 68-69
Odd Man Out 232
Official Story, The 721
Oktyabr 68-69
Oldboy 934-935
Olvidados, Los 262
Olympia 1: Teil - Fest Der Volker & Olympia 2: Teil - Fest Der Schönheit 147
Olympia Part 1: Festival of the Nations & Part 2: Festival of Beauty 147
On the Town 254
On the Waterfront 296-297
Once Upon a Time in America 705
Once Upon a Time in China 799
Once Upon a Time in the West 489
One Flew Over the Cuckoo's Nest 596
One-Eyed Jacks 395
Onibaba 442
Ônibus 174 930
Only Angels Have Wings 157
Open City 211
Open Your Eyes 879
Ordet 317
Ordinary People 664
Orfeu Negro 366
Orphans of the Storm 42
Orphée 255
Orpheus 255
Ossessione 197
Ostre Sledované Vlaky 486-487
Our Hospitality 49
Out of Africa 721
Out of the Past 231
Outlaw Josey Wales, The 614
Ox-Bow Incident, The 195

P

Paisà 217
Paisan 217
Paleface, The 241
Palm Beach Story, The 183
Pandora and the Flying Dutchman 266
Pandora's Box 80-81
Papillon 569
Paradise Now 945
Parapluies de Cherbourg, Les 431
Paris, Texas 710
Partie de Campagne, Une 130
Pasazerka 418
Passage to India, A 714
Passenger 418
Passion de Jeanne d'Arc, La 75
Passion of Joan of Arc, The 75
Pat Garrett and Billy the Kid 582
Pather Panchali 312-313
Paths of Glory 348
Patton 530
Peeping Tom 389
Peking Opera Blues 742
Pépé le Moko 145
Performance 531
Persona 464-465
Phantom Carriage, The 41
Phantom of the Opera, The 57

Phenix City Story, The 322
Philadelphia 827
Philadelphia Story, The 167
Pi 886
Pianist, The 931
Piano Teacher, The 922
Piano, The 829
Pickpocket 372-373
Pickup on South Street 288
Picnic at Hanging Rock 604
Pier, The 394
Pierrot le Fou 452
Pink Flamingos 563
Pinocchio 169
Place in the Sun, A 269
Planet of the Apes 490
Planète Sauvage, La 579
Platoon 740
Player, The 817
Playtime 470
Point Blank 478
Poltergeist 683
Popiół I Diament 356
Postman Always Rings Twice, The 217
Potomok Chingis-Khana 76
Pretty Woman 794
Prima Della Rivoluzione 438
Princess Bride, The 755
Princess Mononoke 872
Prizzi's Honor 728
Producers, The 496
Project A, Part II 748
Psycho 386-387
Public Enemy, The 95
Pulp Fiction 839
Puppetmaster, The 827
Purple Rose of Cairo, The 722

Q

Quatre Cent Coups, Les 360
Queen Christina 114
Question of Silence, A 693
Quiet Earth, The 727
Quiet Man, The 271

R

Raging Bull 672-673
Raiders of the Lost Ark 674
Rain Man 774
Raise the Red Lantern 802
Raising Arizona 749
Ran 718-719
Rapture, The 805
Rashomon 256-257
Real Life 651
Rear Window 300-301
Rebecca 165
Rebel Without a Cause 320-321
Reckless Moment, The 251
Red and the White, The 482
Red Desert, The 437
Red Psalm 544
Red River 238
Red Shoes, The 242-243
Red Sorghum 757
Reds 678
Règle du Jeu, La 162-163
Rekopis Znaleziony w Saragossie 447
Report 471
Repulsion 450
Requiem for a Dream 909
Resevoir Dogs 818
Return of the Jedi 697
Reversal of Fortune 789
Ride Lonesome 366
Riget 847
Right Stuff, The 703
Ring 891
Rio Bravo 375
Rio Grande 258
Rocco and his Brothers 377
Rocco e i suoi fratelli 377
Rocky 615
Rocky Horror Picture Show, The 598-599
Roger & Me 784
Roma, Città Aperta 211
Roman d'un tricheur, Le 138
Roman Holiday 286
Romper Stomper 819
Room with a View, A 739
Rope 239
Roseaux Sauvages, Les 844
Rosemary's Baby 492-493
Rosetta 895
Roue, La 50
Royal Tenenbaums, The 929
Rules of the Game, The 162-163
Run Lola Run 885
Rushmore 884

S

Sabotage 135
Safar e Ghandehar 917
Safe 850
Salaire De La Peur, La 287
Salò o le centoventi giornate di sodoma 606-607
Salo, or The 120 days of Sodom 606-607
Salt of the Earth 310
Salvador 742
Samourai, Le 475
Sanma No Aji 405
Sans Soleil 698
Sans Toit Ni Loi 729
Sanshô Dayû 308-309
Sansho the Baliff 308-309
Saragossa Manuscript 447
Sasom I En Spegel 400
Sátántangó 843
Saturday Night and Sunday Morning 380
Saturday Night Fever 631
Satyricon 508-509
Saving Private Ryan 882-883
Say Anything 787
Sayat Nova 520
Scarface 706
Scarface: The Shame of a Nation 104
Schindler's List 831
Scorpio Rising 430
Scream 868-869
Se7en 855
Searchers, The 328-329
Seconds 461
Secret Beyond the Door 236
Secrets & Lies 864
Sedmikrasky 460
S'en Fout La Mort 789
Sen To Chihiro No Kamikakushi 920-921
Senso 306
Sergeant York 178
Serpico 575
Servant, The 428
Seven Brides for Seven Brothers 298
Seven Chances 56
Seven Samurai, The 304-305
Seventh Seal, The 338-339
Seventh Victim, The 194
Sex, lies, and videotape 786
Shadow of a Doubt 196
Shadows 367
Shadows of Our Forgotten Ancestors 437
Shaft 546
Shame 497
Shane 294
Shanghai Express 105
Shao Lin San Shih Liu Fang 647
Shaolin Master Killer 647
Shawshank Redemption, The 840
She Done Him Wrong 111
Sherlock Jr. 54-55
Sherman's March 744
She's Gotta Have It 735
Shine 862
Shining, The 666-667
Shoah 730
Shock Corridor 421
Shoot the Piano Player 381
Shop on Main Street, The 443
Short Cuts 826
Sideways 942
Signs & Wonders 911
Silence of the Lambs, The 809
Silver Lode 307
Sin of Lola Montes, The 326
Singin' in the Rain 274-275
Sinnui Yauman 758
Sixth Sense, The 902
Sjunde Inseglet, Det 338-339
Skammen 497
Slacker 812
Sleeper 575
Sleuth 554
Smiles of a Summer Night 322
Smiling Madame Beudet, The 42
Smoke 854
Smultronstället 341
Snake Pit, The 240
Snow White and the Seven Dwarfs 143
Solaris 556-557
Soldaat Van Oranje 638
Soldier of Orange 638
Solyaris 556-557
Sombre 890
Some Like it Hot 362-363
Sommarnattens Leede 322
Sons of the Desert 116
Son's Room, The 922
Sorrow and the Pity, The 538
Souffle Au Coeur, Le 547
Sound of Music, The 447
Souriante Madame Beudet, La 42
Spartacus 392
Spellbound 207
Spider's Stratagem, The 526
Spirit of the Beehive, The 579
Spirited Away 920-921
Splendor in the Grass 392
Spoorloos 760-761
Spring in a Small Town 237
Stachka 51
Stagecoach 150-151
Stalker 652
Stand By Me 732
Stanza del Figlio, La 922
Star is Born, A 302
Star Wars 622-623
Steamboat Bill, Jr. 76
Stella Dallas 141
Stilte Rond Christine M., De 693
Sting, The 564
Storm over Asia 76
Story of a Cheat, The 138
Story of the Late Chrysanthemums, The 152
Story of Women, The 775
Strada, La 303
Stranger than Paradise 715
Stranger, The 220
Strangers on a Train 265
Strategia del Ragno, La 526
Straw Dogs 550
Streetcar Named Desire, A 264
Strictly Ballroom 816
Strike 51

Stranger than Paradise 715
Stranger, The 220
Strangers on a Train 265
Strategia del Ragno, La 526
Straw Dogs 550
Streetcar Named Desire, A 264
Strictly Ballroom 816
Strike 51
Stroszek 629
Subarnarekha 454
Sullivan's Travels 180-181
Suna No Onna 433
Sunless 698
Sunrise 64-65
Sunset Blvd. 260-621
Superfly 564
Suspiria 639
Sweet Hereafter, The 876
Sweet Smell of Success 348
Sweet Sweetback's Badasssss Song 548
Swing Time 132

T

Tabu 91
Tale of the Wind, A 772
Tale of Winter, A 821
Tales of Ugetsu 293
Talk to Her 936
Ta'm e Guilass 878
Tampopo 741
Targets 501
Taste of Cherry 878
Taxi Driver 616-617
Temps retrouvé, Le 898
Ten Commandments, The 336
Terminator 2: Judgment Day 808
Terminator, The 708-709
Terms of Endearment 701
Terra Em Transe 485
Texas Chainsaw Massacre, The 585
Thelma and Louise 808
There's Something About Mary 890
Thief of Bagdad, The 50
Thin Blue Line, The 763
Thin Man, The 124-125
Thin Red Line, The 888-889
Thing, The 683
Things to Come 137
Third Man, The 252-253
Thirty Two Short Films About Glenn Gould 826
This is Spinal Tap 712
Three Brothers 679
Three Colors: Blue 829
Three Colors: Red 833
Three Kings 895
Three Lives and Only One Death 862
Throne of Blood 343
Through a Glass Darkly 400
Through the Olive Trees 844
Time Regained 898
Time to Live and the Time to Die, The 723
Tin Drum, The 654
Tini Zabutykh Predkiv 437
Tirez sur le pianiste 381
Titanic 880
To Be or Not to Be 186
To Have and Have Not 200
To Kill A Mockingbird 408
To Live 276
Todo Sobre Mi Madre 896-897
Tokyo Olympiad 445
Tokyo Orimpikku 445
Tokyo Story 285
Tong Nien Wang Shi 723
Tongues Untied 813
Too Early, Too Late 681
Tootsie 686
Top Gun 743
Top Hat 130
Topio Stin Omichli 769
Total Recall 799
Touch of Evil 350-351
Touch of Zen, A 505
Toy Story 851
Traffic 914
Trainspotting 867
Travelling Players 610-611
Tre Fratelli 679
Treasure of the Sierra Madre, The 244
Tree of Wooden Clogs, The 641
Trip to the Moon, A 26-27
Tristana 521
Triumph des Willens 118-119
Triumph of the Will 118-119
Trois Couleurs: Bleu 829
Trois Couleurs: Rouge 833
Trois Vies & Une Seule Mort 862
Trou, Le 376
Trouble in Paradise 102-103
Trust 795
Turkish Delight 578
Turks Fruit 578
Two or Three Things I Know About Her 467
Two-Lane Blacktop 551

U

Uccello dalle Piume di Cristallo, L' 533
Ucho 528-529
Ugetsu Monogatari 293
Ukigusa 377
Ultimo Tango a Parigi 553
Umberto D 280
Umbrellas of Cherbourg, The 431
Un chien andalou 74
Unbelievable Truth, The 787
Underground 856
Unforgiven 820
Unknown, The 67
Untouchables, The 756
Unvanquished, The 344
Up in Smoke 647
Usual Suspects, The 858
Utu 700

V

Vacances de M. Hulot, Les 291
Vagabond 729
Vampire, The 99
Vampires, Les 32-33
Vampyr 99
Vangelo Secondo Matteo, Il 440
Vanishing, The 760-761
Vargtimmen 500
Vertigo 354-355
Vidas Secas 424
Videodrome 696
Vierde Man, De 702
Vij 488
Vinyl 442
Viridiana 399
Viskingar och Rop 559
Vivre Sa Vie: Film en Douze Tableaux 412
Voskhozhdenie 619
Voyage dans la Lune, Le 26-27
Voyage in Italy 292

W

Wages of Fear 287
Walkabout 540
Wall, The 600
Wanda 535
War Game, The 445
Wavelength 479
Way Down East 39
Wedding Banquet, The 830
Week End 474
West Side Story 402
What Ever Happened to Baby Jane? 411
What Time Is It There? 918
Wheel, The 50
When Harry Met Sally 777
Whiskey Galore! 250
White Balloon, The 854
White Heat 251
Who Framed Roger Rabbit 773
Who's Afraid of Virginia Woolf 462-463
Wicker Man, The 572
Wild Bunch, The 516-517
Wild Reeds 840
Wild Strawberries 341
Willy Wonka and the Chocolate Factory 538
Winchester '73 258
Wind Will Carry Us, The 900
Wings of Desire 746-747
Winter Light 419
Within Our Gates 40
Withnail and I 752
Wizard of Oz, The 154-155
Wo Hu Cang Long 912-913
Wolf Man, The 175
Woman in the Dunes, The 433
Woman Under the Influence, A 587
Women on the Verge of a Nervous Breakdown 759
Wong Fei-Hung 799
Woodstock 524-525
World of Apu, The 368-369
Written on the Wind 330
W.R.—Misterje Organizma 534
W.R.:Mysteries of the Organism 534
Wrong Man, The 335
Wu Du 640
Wuthering Heights 164

X

Xiao cheng zhi chun 237
Xich Lo 857

Y

Y tu mama tambien 918
Yankee Doodle Dandy 190
Ye Ban Ge Sheng 139
Yeelen 745
Yeux Sans Visage, Les 365
Yi yi 908
Yol 687
Young and the Damned, The 262
Young Frankenstein 587
Young Girls of Rochefort, The 474
Young One, The 384
Yukinojo Henge 428

Z

Z 510
Zabriskie Point 533
Zangiku monogatari 152
Zemlya 86-87
Zerkalo 586
Zéro de conduite 107
Zero for Conduct 107
Zero Kelvin 852
Zire Darakhatan Zeyton 844
Zu Fruh, Zu Spat 681

YÖNETMEN DİZİNİ

A

Abrahams, Jim 671
Abu-Assad, Hany 945
Ackerman, Chantal 597, 904
Adler, Lou 647
Aldrich, Robert 319, 411
Alea, Tomás Gutiérrez 495
Allen, Woody 575, 626-627, 661, 722, 734, 778, 876
Allers, Roger 836
Almodovar, Pedro 759, 896-897, 932
Altman, Robert 530, 539, 572, 608, 817, 826
Amenabar, Alejandro 879
Anderson, Lindsay 494
Anderson, Paul Thomas 875, 892
Anderson, Wes 884, 929
Angelopolous, Theo 610-611, 769
Anger, Kenneth 430
Antonioni, Michaelangelo 382-383, 397, 405, 437, 456-457, 533
Arcand, Denys 735, 938
Argento, Dario 533, 639
Arliss, Leslie 193
Armstrong, Gillian 651
Arnfred, Morten 847
Arnold, Jack 343
Aronofsky, Darren 886, 909
Arzner, Dorothy 169
Ashby, Hal 542-543, 656
Attenborough, Richard 692
Avildsen, John 615
Axel, Gabriel 749
Ayouch, Nabil 906

B

Babenco, Hector 726
Bacon, Lloyd 108-109, 110
Badham, John 631
Bahr, Fax 814-815
Batchelor, Joy 299
Bava, Mario 388
Beatty, Warren 678
Becker, Jacques 385
Becker, Wolfgang 937
Belvaux, Remy et al. 823
Benning, James 849
Benton, Robert 657
Bergman, Ingmar 328, 338-339, 341, 400, 419, 464-465, 497, 500, 559, 694
Berkeley, Busby 152
Bertolucci, Bernardo 438, 511, 526, 553, 620
Besson, Luc 698
Biberman, Howard J. 310
Bielinsky, Fabian 904
Boetticher, Budd 366
Bogdanovich, Peter 501, 549
Boorman, John 478, 555
Borzage, Frank 170
Boyle, Danny 867
Brakhage, Stan 404
Brando, Marlon 395
Breillat, Catherine 927
Bresson, Robert 268, 330, 372-373, 461, 699
Brest, Martin 713
Brocka, Lino 605
Brooks, Albert 651
Brooks, James L. 701, 754
Brooks, Mel 496, 587, 591
Broomfield, Nick 821
Browning, Tod 67, 92-93, 106
Bunuel, Luis 74, 84-85, 114, 262, 384, 399, 472-473, 521, 560
Burnett, Charles 632-633
Burton, Tim 776, 797

C

Cameron, James 708-709, 737, 808, 880
Cammell, Donald 531
Campion, Jane 829
Camus, Marcel 366
Capra, Frank 116, 122-123, 134, 153, 228-229
Carne, Marcel 160, 210
Caro, Marc 802
Carpenter, John 683, 648-649
Cassavetes, John 367, 491, 587, 613
Chabrol, Claude 519, 775
Chahine, Youssef 352
Chan, Jackie 748
Chaplin, Charlie 60, 95, 131, 230
Cheh, Chang 640
Chen, Kaige 824
Chia-Liang, Liu 647
Chong, Tommy 647
Chopra, Aditya 856
Chopra, Yash 600
Christensen, Benjamin 48
Chytilova, Vera 460
Cimino, Michael 642-643
Cisse, Souleymane 745
Clair, Rene 89, 90
Clark, Bob 695
Clarke, Shirley 415
Cleese, John 766
Clement, Rene 272
Cline, Edward 171
Clouse, Robert 569
Clouzot, Henri-Georges 287, 298
Cocteau, Jean 221, 255
Coen, Ethan 749, 860-861
Coen, Joel 749, 864-865
Conner, Bruce 471
Cooper, Merian C. 115
Coppola, Francis Ford 558, 584, 592-593, 658-659
Coppola, Sofia 938
Corman, Roger 438
Costa-Gavras, 510
Costner, Kevin 792
Craven, Wes 711, 636-637, 868 869
Crichton, Charles 266
Cronenberg, David 696, 736, 804
Crosland, Alan 70
Crowe, Cameron 787
Cuaron, Alfonso 918
Cukor, George 135, 167, 202, 249, 302, 433
Curtiz, Michael 126, 146, 184-185, 190, 208-209

D

Dahl, John 838
Darabont, Frank 840
Dardenne, Jean-Pierre 895
de Antonio, Emile 515
De Sica, Vittorio 233, 280, 535
Delvaux, Andre 455
DeMille, Cecile B. 336
Demme, Jonathan 809, 827
Demy, Jacques 396, 431, 474
Denis, Claire 789, 893
DePalma, Brian 613, 706, 756
Deren, Maya 191
Dickinson, Thorold 315
Diterle, William 141
Dmytryk, Edward 206
Donen, Stanley 298, 254, 274-275
Dovzhenko, Alexander 86-87
Dreyer, Carl 75, 99, 317, 439
Duarte, Anselmo 410
Dulac, Germaine 42
Duras, Marguerite 604
Duvivier, Julien 145
Dwan, Allan 307

E

Eastwood, Clint 554, 614, 820,
Edwards, Blake 396
Egoyan, Atom 876
Eisenstein, Sergei 51, 58-59, 68-69, 203
Elliot, Stephan 832
Emmerich, Roland 864
Erice, Victor 579
Eustache, Jean 565

F

Farrelly, Bobby 890
Farrokhzad, Forugh 425
Fassbinder, Rainer Werner 561, 594, 603, 650
Fellini, Federico 303, 342, 451, 378-379, 416-417, 508-509, 580-581
Ferrara, Abel 791
Feuillade, Louis 32-33
Fincher, David 855, 898
Fisher, Terence 357
Flaherty, Robert 44-45, 91, 245
Fleming, Victor 138, 154-155, 158-159
Foley, James 819
Ford, John 121, 150-151, 168, 182, 218-219, 258, 271, 328-329, 410
Forman, Milos 484, 484, 596, 707
Forsyth, Bill 755
Fosse, Bob 553, 655
Franju, Georges 365
Frankenheimer, John 409, 466
Frawley, James 660
Frears, Stephen 768
Friedkin, William 545, 576-577
Fuller, Samuel 288, 423, 670

G

Gallo, Vincent 884
Gance, Abel 50, 71
Garnett, Tay 217
Ghatak, Ritwak 384, 454
Gibson, Mel 850
Gilliam, Terry 601, 724-725
Giordana, Marco Tullio 933
Girard, Francois 826
Gitai, Amos 908
Godard, Jean-Luc 370, 412, 418, 448, 452, 461, 467, 474
Gorris, Marleen 693
Grandrieux, Philippe 890
Greenaway, Peter 775, 779
Griffith, D.W. 30-31, 34-35, 38, 39, 42
Guitry, Sacha 138
Guney, Yilmaz 687

H

Haines, Randa 739
Halas, John 299
Hamer, Robert 247

Hamilton, Guy 429
Haneke, Michael 877, 922, 943
Hanson, Curtis 873
Hardy, Robin 572
Hark, Tsui 742, 758, 799
Hartley, Hal 787, 795
Has, Wojech 447
Hawks, Howard 104, 149, 157, 164, 178, 200, 222, 238, 279, 289, 375
Haynes, Todd 850
Heckerling, Amy 681, 853
Hellman, Monte 551
Henzell, Perry 582
Herzog, Werner 552, 629, 663, 690-691
Hicks, Scott 862
Hill, George Roy 506, 564
Hirschbiegel, Oliver 939
Hitchcock, Alfred 77, 128, 135, 165, 196, 207, 226, 239, 265, 300-301, 331, 334-335, 355, 361, 386-387, 413, 432, 562
Hodges, Mike 544
Hogan, P. J. 846
Holland, Agnieszka 793
Hood, Gavin 948
Hooper, Tobe 585, 683
Hopper, Dennis 512-513
Hou, Hsiao-hsien 827
Howe, J.A. 71
Hsiao-hsien, Hou 723, 788
Hu, King 460, 505
Hudson, Hugh 676
Hughes, John 717, 737
Huillet, Daniele 681
Huston, John 176-177, 207, 244, 255, 267, 295, 560, 728, 757

I
Ichikawa, Kon 327, 428, 445
Imamura, Shohei 707
Inarritu, Alejandro 910
Itami, Juzo 741
Ivens, Joris 772
Ivory, James 739

J
Jackson, Peter 845, 936
Jacobs, Ken 415
Jacopetti, Gualtiero 403
Jaffe, Roland 716
James, Steve 834
Jansco, Miklos 482, 544
Jarman, Derek 741
Jarmusch, Jim 715, 738, 859
Jennings, Humphrey 192
Jeunet, Jean-Pierre 802, 919, 940
Jewison, Norman 466, 756
Jodorowsky, Alejandro 523
Jones, Terry 601, 657
Jonze, Spike 899
Jordan, Neil 824, 873
Jost, Jon 628
Julian, Rupert 57

K
Kachyna, Karel 528-529
Kadar, Jan 443
Kalatozov, Mikhail 347
Karlsen, Phil 322
Kar-Wai, Wong 841, 871, 905
Kasdan, Lawrence 677, 697, 775
Kaufman, Philip 703
Kaurismaki, Aki 762
Kazan, Elia 264, 296-297, 392
Keaton, Buster 49, 54-55, 56, 66, 76
Kelly, Gene 254, 274
Khan, Mehboob 346
Kiarostami, Abbas 796, 844, 878, 900
Kieslowski, Krzysztof 770, 816, 829, 833
Kim, Sang-jin 908
Ki-Young, Kim 377
Kleiser, Randal 644
Klimov, Elem 720
Kramer, Stanley 353
Kropachyov, Georgi 488
Kubrick, Stanley 348, 392, 409, 434-435, 498-499, 536-537, 602, 666-667, 750-751
Kuchar, George 455
Kurosawa, Akira 256-257, 276, 304-305, 343, 583, 718-719
Kusturica, Emir 856
Kwan, Stanley 822

L
La Cava, Gregory 133
Lacerda, Felipe 930
Laloux, Rene 579
Landis, John 679
Lang, Fritz 43, 62-63, 96-97, 236, 290
Lanzmann, Claude 730
Lasseter, John 851
Laughton, Charles 324-325
Lawrence, Richard 926
Lean, David 216, 224-225, 345, 406-407, 444, 714
Lee, Ang 830, 874, 912-913, 946-947
Lee, Spike 735, 782-783
Leigh, Mike 864
Leone, Sergio 489, 458-459, 705
LeRoy, Mervyn 88, 101, 110
Lester, Richard 436
Levinson, Barry 688-689, 716, 752, 774
Lewin, Albert 266
Lewis, Jerry 399, 414
Lewis, Joseph H. 248
Linklater, Richard 812
Litvak, Anatole 240
Lloyd, Frank 126
Loach, Ken 521
Loden, Barbara 535
Losey, Joseph 428
Lubitsch, Ernst 161, 186, 102-103
Lucas, George 568, 622-623, 668, 697
Luhrmann, Baz 816, 924-925
Lumet, Sidney 337, 575, 595, 618
Lupino, Ida 281
Lynch, David 634, 669, 733, 928
Lyne, Adrian 758, 791

M
Mackendrick, Alexander 250, 316, 348
Maddin, Guy 795
Makavejev, Dusan 534
Makhmalbaf, Mohsen 865, 917
Malick, Terrence 566-567, 645, 888-889
Malle, Louis 547, 665, 753
Mamoulian, Rouben 100, 114
Mankiewicz, Joseph 232, 259, 302, 311
Mankiewicz, Joseph L. 554
Mann, Anthony 258, 288, 319, 349
Mann, Delbert 316
Mann, Michael 732, 852
Marker, Chris 394, 698
Marshall, Garry 794
Marshall, George 152
Marshall, Penny 767
Marshall, Rob 947
May, Elaine 551
Maysles, Albert 532
Maysles, David 532
McBride, Jim 496
McCarey, Leo 112-113, 142, 144, 340
McElwee, Ross 744
McLeod, Norman Z. 117, 241
McNaughton, John 798
McTiernan, John 771
Mehrjui, Dariush 489
Meirelles, Fernando 949
Melies, Georges 26-27
Melville, Jean-Pierre 318, 475
Mendes, Sam 900
Menzel, Jiri 486-487
Menzies, William Cameron 137
Meyer, Russ 453
Micheaux, Oscar 40
Milestone, Lewis 89
Milhaileanu, Radu 944
Miller, George 662
Minghella, Anthony 870
Minkoff, Rob 836
Minnelli, Vincente 198-199, 268, 278, 282, 353
Miyazaki, Hayao 872, 920-921
Mizoguchi, Kenji 156, 293, 308-309
Moland, Hans Petter 852
Moore, Michael 784, 941
Moretti, Nanni 846, 922
Morin, Edgar 401
Morris, Errol 763
Mu, Fei 237
Mulligan, Robert 408
Munk, Andrzej 418
Muratova, Kira 785
Murnau, F.W. 56, 46-47, 64-65, 91
Murphy, Geoff 700, 727
Myrick, Daniel 894

N
Nair, Mira 926
Nakata, Hideo 891
Nava, Gregory 695
Newell, Mike 837
Nichols, Mike 462-463, 468-469
Nolan, Christopher 916
Noonan, Chris 848
Nossiter, Jonathan 911

O
Olivier, Laurence 202
Olmi, Ermanno 641
Ophuls, Marcel 538, 765
Ophuls, Max 234-235, 251, 283, 326
Oshima, Nagisa 619, 892
Otomo, Katsuhiro 764
Ozu, Yasujiro 285, 376, 405

P
Pabst, G.W. 80-81

Padhilha, José 930
Pagnol, Marcel 148
Pakula, Alan 541, 614
Panahi, Jaffar 854
Paradjanov, Sergei 437, 520
Park, Chan-wook 934-935
Parks Jr., Gordon 546, 564
Pasolini, Pier Paolo 440, 606-607
Payne, Alexander 942
Peckinpah, Sam 516-517, 550, 582, 595
Penn, Arthur 480-481, 527
Pereira dos Santos, Nelson 424
Petersen, Wolfgang 675
Pialat, Maurice 670
Polanski, Roman 450, 492-493, 588-589, 931
Pollack, Sydney 686, 721
Pollet, Jean-Daniel 425
Polonsky, Abraham 237
Pontecorvo, Gillo 446
Porter, Edwin S. 28-29
Powell, Michael 193, 214, 223, 227, 242-243, 389
Preminger, Otto 201, 273, 307, 364
Pressburger, Emeric 193, 214, 223, 227, 242-243
Pudovkin, Vsevolod 76
Puenzo, Luis 721

R

Rafelson, Bob 522
Raimi, Sam 686
Ramis, Harold 825
Rapper, Irving 183
Ray, Nicholas 263, 295, 320-321, 335
Ray, Satyajit 312-313, 344, 358-359, 368-369
Redford, Robert 664
Reed, Carol 232, 252-253
Reggio, Godfrey 704
Reiner, Carl 660
Reiner, Rob 712, 732, 755, 777
Reisz, Karel 380
Reitherman, Wolfgang 483
Reitman, Ivan 713
Renoir, Jean 98, 101, 130, 140, 162-163, 281
Resnais, Alain 323, 374, 393
Riefenstal, Leni 118-119, 147
Riggs, Marlon 813
Ritt, Martin 419, 471
Rivette, Jacques 590, 805
Roach, Jay 911
Robinson, Bruce 752
Robson, Mark 194
Rocha, Glauber 441, 485
Roeg, Nicholas 531, 540, 574, 621
Rohmer, Eric 504, 821
Romero, George 502-503, 646
Rosenberg, Stuart 476-477
Rosi, Francesco 679
Rossellini, Roberto 211, 217, 277, 292
Rossen, Robert 402
Rouch, Jean 315, 401
Ruiz, Raoul 862, 898
Russell, David O. 895

S

Sanchez, Eduardo 898
Sandrich, Mark 130
Saura, Carlos 609
Sayles, John 866
Schaffner, Franklin J. 490, 530, 569
Schepisi, Fred 640
Schlesinger, John 507
Schlondorff, Volker 654
Schrader, Paul 728
Schroeder, Barbet 789
Scorsese, Martin 570-571, 616-617, 672-673, 702, 790, 851
Scott, Ridley 653, 684-685, 808, 907
Scott, Tony 743
Seiter, William A. 116
Sembene, Ousmane 635
Sharman, Jim 598-599
Sharpstein, Ben 143, 166, 169, 178
Shelton, Ron 762
Shepitko, Larisa 619
Sheridan, Jim 780
Sherman, Lowell 111
Shindo, Kaneto 442
Shymalayan, M. Knight 902
Siegel, Don 334, 547
Singer, Bryan 865
Singleton, John 800-801
Siodmak, Robert 223
Sirk, Douglas 330, 332-333
Sjostrom, Victor 41
Skolimowski, Jerzy 526
Sluizer, George 760-761
Smith, Harry 412
Smith, Jack 420
Smith, Kevin 837
Snow, Michael 479
Soderbergh, Steven 786, 914
Sokurov, Aleksandr 879
Solas, Humberto 504
Solondz, Todd 887
Spielberg, Steven 612, 624, 674, 682, 731, 828, 831, 882-883, 941
Stevens, George 132, 161, 269, 294, 331
Stone, Oliver 740, 742, 810-811, 838
Straub, Jean-Marie 681
Stuart, Mel 538
Sturges, John 314, 345, 421
Sturges, Preston 174, 180-181, 183
Svankmajer, Jan 776

T

Takahata, Isao 768
Tanovic, Danis 923
Tarantino, Quentin 818, 839
Tarkovsky, Andrei 518, 556-557, 586, 652
Tarr, Bela 843
Tashlin, Frank 310
Tati, Jacques 291, 357, 470
Taviani, Vittorio 693
Taviani, Paolo 693
Techine, Andre 840
Teshigahara, Hiroshi 433
Tian, Zhuangzhuang 745
Tolkin, Michael 805
Tornatore, Giuseppe 765
Tourneur, Jacques 187, 194, 231
Tran, Anh-Hung 857
Truffaut, Francois 360, 381, 398, 573, 665
Tsai, Ming-liang 918
Tsukamoto, Shinya 881
Tykwer, Tom 885

U

Ulmer, Edgar G. 121, 214

V

Van Dyke, W.S. 124-125
Van Peebles, Melvin 548
Van Sant, Gus 779, 806-807
Varda, Agnes 404, 729, 903
Verhoeven, Paul 578, 638, 702, 799
Vertov, Dziga 78-79
Vidor, Charles 230
Vidor, King 61, 72, 141
Vigo, Jean 107, 120
Vinterberg, Thomas 881
Visconti, Luchino 197, 306, 376, 422-423
Vlacil, Frantisek 483
von Sternberg, Josef 73, 82-83, 105
von Stroheim, Erich 49, 52-53
von Trier, Lars 847, 863, 886, 915

W

Wachowski, Andy 901
Wachowski, Larry 901
Wadleigh, Michael 524-525
Waggner, George 175
Wajda, Andrzej 356, 630, 680
Walsh, Raoul 50, 107, 179, 251
Wang, Wayne 854
Warhol, Andy 442
Waters, Charles 336
Waters, John 563
Watkins, Peter 445
Weibang, Maxu 139
Weine, Robert 36-37
Weir, Peter 604, 625, 676
Welleman, William 95, 195
Welles, Orson 172-173, 188-189, 220, 240, 350-351, 449
Wenders, Wim 635, 710, 746-747
Whale, James 94, 129
Wilcox, Fred 326
Wilde, Ted 71
Wilder, Billy 204-205, 212-213, 260-261, 263, 362-363, 390-391
Wise, Robert 270, 402, 447, 426-427
Wiseman, Frederick 514
Woo, John 781
Wood, Sam 127
Wright, Geoffrey 819
Wyler, William 136, 145, 164, 215, 246, 286, 371

Y

Yang, Edward 803, 908
Yates, Peter 654

Z

Zemeckis, Robert 723, 773, 835
Zhang, Yimou 757, 802
Zhuangzhuang, Tian 830
Zinnemann, Fred 279, 284
Zucker, David 671, 767
Zwick, Edward 784
Zwigoff, Terry 842

FOTOĞRAFLAR

Bu kitapta yayınlanan tüm fotoğraflar, Kobal Collection Arşivi'nden alınmıştır. Kitapta kullanılan fotoğraf bilgilerinin yazımı sırasında ortaya çıkabilecek hatalar ve dikkatsizlik ya da unutulma sonucu atlanılan isimler olabilir; kendilerinden özür dileriz. Eksik kalabilecek bilgilerin tamamlanması için bize yardımcı olabilecek tüm şahıs ve şirketlerden gelebilecek yardımlar için şimdiden teşekkür ederiz.

1 20th Century Fox / Douglas Kirkland; 4 Paramount; 5 Miramax / David James; 6 United Artists; 7 Universal; 8 Warner Bros.; 9 Universal; 10 Embassy; 11 Columbia / Sony; 12 Dreamworks / Jinks / Cohen / Lorey Sebastian; 15 Amblin / Universal / Murray Close; 17 Columbia / Sony / Chan Kam Chuen; 19 Amblin / Universal; 20 New Line / Saul Zaentz / Wing Nut / Pierre Vinet; 24 Lucasfilm / 20th Century Fox / John Jay; 26 Méliès / StarFilm; 27 Méliès / StarFilm; 28 Edison; 29 Edison; 30 Epoch / Griffith Prods; 31 Epoch / Griffith Prods; 32 Gaumont; 33 Gaumont; 35 Wark Prods / Griffith Prods; 36 Decla-Bioscop; 37 Decla-Bioscop; 38 Griffith Prods; 41 Svensk Filmindustri; 43 Uco-Film; 44 Flaherty; 45 Flaherty; 46 Prana-Film; 47 Prana-Film; 48 Svensk Filmindustri; 51 Goskino; 52 MGM; 53 MGM; 54 Metro; 55 Metro; 57 Universal; 58 Goskino / Mosfilm; 59 Goskino / Mosfilm; 60 UA / Charles Chaplin; 61 MGM; 62 UFA; 63 UFA; 64 Karl Struss, Fox Films; 65 Karl Struss, Fox Films; 66 United Artists; 67 MGM; 68 Sovkino; 69 Sovkino; 70 Warner Bros. / First National; 72 MGM; 73 Paramount; 74 Bunuel-Dali; 75 Société Générale des Films; 77 Gainsborough / BIP; 79 VUFKU; 80 Nero-Film; 81 Nero-Film; 82 Universum / UFA; 83 Universum / UFA; 84 Vicomte / CDN; 85 Vicomte / CDN; 86 VUFKU Ukraine; 87 VUFKU Ukraine; 88 Warner Bros. / First National; 90 Tobis Film; 92 Universal; 93 Universal; 94 Roman Freulich, Universal; 96 Nero-Film; 97 Nero-Film; 98 Braunberger-Richebe; 99 Tobis / Dreyer / Klangfilm; 100 Paramount; 102 Paramount; 103 Paramount; 104 Gene Kornman United Artists; 105 Paramount; 106 MGM; 108 Warner Bros. / First National; 109 Warner Bros. / First National; 111 Paramount; 112 Paramount; 113 Paramount; 115 RKO; 115 RKO; 117 Paramount; 118 NSDAP; 119 NSDAP; 120 Gaumont / Nounez; 122 Irving Lippman, Columbia; 123 Irving Lippman, Columbia; 124 MGM; 125 MGM; 127 MGM; 128 Gaumont / British; 129 Roman Freulich, Universal; 131 UA / Charles Chaplin; 132 RKO; 133 Universal; 134 Irving Lippman, Columbia; 136 Goldwyn; 140 Réalisations D'art Cinématographique; 142 Paramount; 144 Columbia; 147 Olympia-Film; 148 Films Marcel Pagnol; 149 top RKO; 150 Ned Scott, UA / Walter Wagner; 151 Ned Scott, UA / Walter Wagner; 153 Irving Lippman, Columbia; 154 MGM; 155 MGM; 156 Universal / Ray Jones; 157 Irving Lippman, Columbia; 158 Selznick / MGM; 159 Selznick / MGM; 160 Raymond Voinquel Sigma Prods; 162 Nouvelle Edition Française; 163 Nouvelle Edition Française; 165 Selznick / UA; 167 James Manatt, MGM; 168 20th Century Fox; 170 MGM; 171 Universal; 172 RKO; 173 RKO; 174 A.L. 'Whitey' Schafer, Paramount; 175 Universal; 176 Warner Bros. / First National; 177 Warner Bros. / First National; 179 (t) Bert Six, Warner Bros. / First National; 179 (b) Warner Bros. / First National; 180 A.L. 'Whitey' Schafer, Paramount; 181 Paramount; 182 Gene Kornman 20th Century Fox; 184 Warner Bros.; 185 Warner Bros.; 186 United Artists; 187 RKO; 188 RKO; 189 RKO; 190 Warner Bros.; 192 Crown Film Unit; 195 20th Century Fox; 196 Universal; 197 ICI; 199 MGM; 200 Warner Bros.; 201 20th Century Fox; 203 Alma Ata / Mosfilm; 204 Paramount; 205 Paramount; 206 RKO; 208 Warner Bros.; 209 Warner Bros., 210 Pathé; 211 Excelsa / Minerva; 212 Paramount; 213 Paramount; 215 Goldwyn; 216 Rank / Cineguild; 218 20th Century Fox; 219 20th Century Fox; 220 Haig / International / RKO; 221 G.R. Aldo, Discina / Andre Paulvé; 222 Warner Bros.; 224 Rank / Cineguild; 225 Rank / Cineguild; 226 (t) Ernest Bachrach, RKO / Vanguard; 226 (b) RKO / Vanguard; 227 The Archers / Rank / Independent; 228 RKO; 229 RKO; 231 RKO; 233 De Sica; 234 Rampart / Universal; 235 Rampart / Universal; 236 Diana / Universal; 238 Monterey / UA; 239 Transatlantic / WB; 241 Paramount; 242 The Archers / Rank / Independent; 243 The Archers / Rank / Independent; 244 Warner Bros.; 245 Robert Flaherty; 247 Ealing; 248 United Artists; 249 MGM; 250 Ealing / Rank; 252 Len Lee, British Lion / London Films; 253 Len Lee, British Lion / London Films; 254 MGM; 256 Daiei; 257 Daiei; 259 20th Century Fox; 260 Paramount; 261 Paramount; 262 Ultramar; 264 (t) Jack Albin, Warner Bros. / Feldman; 264 (b) Warner Bros. / Feldman; 265 Warner Bros.; 267 Horizon / Romulus; 269 Paramount; 270 20th Century Fox; 272 Silver; 273 RKO; 274 MGM; 275 MGM; 276 Toho; 277 Ponti / De Laurentiis; 278 MGM; 282 MGM; 283 Rizzoli / Indus; 284 Columbia; 285 Shochiku; 286 Paramount; 289 20th Century Fox; 290 Irving Lippman, Columbia; 293 Daiei; 294 Paramount; 296 Columbia; 297 Columbia; 299 Halas and Batchelor; 300 Paramount; 301 Paramount; 303 Ponti / De Laurentiis; 304 Toho; 305 Toho; 306 Lux; 308 Daiei; 309 Daiei; 311 Goldwyn; 312 Govt. of W.Bengal; 313 Govt. of W.Bengal; 314 MGM; 317 Palladium; 320 Floyd McCarty, Warner Bros.; 321 Floyd McCarty, Warner Bros.; 324 United Artists; 325 United Artists; 328 Whitney / Warner Bros.; 329 Whitney / Warner Bros.; 332 Universal; 333 Ray Jones, Universal; 334 Allied Artists; 337 Orion-Nova / UA; 338 Svensk Filmindustri; 339 Svensk Filmindustri; 340 20th Century Fox; 341 Svensk Filmindustri; 342 De Laurentiis / Marceau; 344 Epic; 345 Columbia / Horizon; 346 Mehboob; 347 Mosfilm; 349 Ashton / UA; 350 Universal; 351 Universal; 354 Paramount / Hitchcock; 355 Paramount / Hitchcock; 356 Film Polski / ZRF; 358 Aurora; 359 Aurora; 361 MGM; 363 Bernie Abramson, Ashton / Mirisch / UA; 364 Carlyle / Columbia; 367 Lion; 368 Satyajit Ray; 369 Satyajit Ray; 371 MGM; 372 Lux; 373 Lux; 375 Armada / WB; 378 Riama-Pathé; 379 Riama-Pathé; 380 Woodfall; 382 Cino Del Duca / PCE / Lyre; 383 Cino Del Duca / PCE / Lyre; 386 Shamley / Hitchcock / Universal; 387 Shamley / Hitchcock / Universal; 388 Galatea / Jolly; 389 Anglo-Amalgamated; 390 Mirisch / UA; 391 Mirisch / UA; 394 Argos; 395 Paramount / Pennebaker; 397 Nepi / Silver / Sofitepid; 400 Svensk Filmindustri; 403 Cineriz; 406 Horizon / Columbia; 407 Horizon / Columbia; 408 Universal; 411 Warner Bros.; 413 Universal / Hitchcock; 414 Lewis / Paramount; 416 Cineriz / Francinex; 417 Cineriz / Francinex; 423 SGC / Pathé / Titanus; 426 Argyle / MGM; 429 EON / Danjaq; 430 Puck; 432 Universal; 434 Hawk / Columbia; 435 Bob Penn, Hawk / Columbia; 436 Shensoa / Proscenium; 439 Palladium; 440 Arco / Lux; 443 Barrandov; 444 MGM; 446 Casbah / Igor; 449 Alpine / Española; 451 Rizzoli / Eichberg / Federiz; 453 Eve / RM Film; 456 Bridge / Ponti / MGM; 457 Bridge / Ponti / MGM; 458 Gonzalez / PEA / Constantin / Grimaldi; 459 Gonzalez / PEA / Constantin / Grimaldi; 462 Chenault / WB; 463 Chenault / WB; 464 Svensk Filmindustri; 465 Svensk Filmindustri; 468 Embassy / Deg; 469 Embassy / Deg; 473 Five / Paris; 476 Jalem / WB; 477 Jalem / WB; 478 MGM; 480 Penn / Beatty / WB; 481 Penn / Beatty / WB; 482 Mafilm / Mosfilm; 484 Barrandov / Ponti; 486 Barrandov; 487 Barrandov; 489 Paramount / Rafran; 490 20th Century Fox; 492 Paramount; 493 Paramount; 494 Memorial; 497 Svensk Filmindustri; 498 MGM; 499 MGM; 500 Svensk Filmindustri; 501 Saticoy / Bogdanovich; 502 Image Ten; 503 Image Ten; 505 Lian Bang / Union; 506 20th Century Fox; 507 Florin / Hellman / UA; 508 PEA / Grimaldi; 509 PEA / Grimaldi; 511 Maran / Marianne / Mars; 512 BBS / Columbia; 513 BBS / Columbia; 515 Pathé; 516 Warner Bros. / Seven Arts; 517 Bernie Abramson, Warner Bros. / Seven Arts; 518 Mosfilm; 520 Armenfilm; 522 Bernie Abramson, Columbia; 523 Panicas; 524 Wadleigh-Maurice / Warner Bros.; 525 Wadleigh-Maurice / Warner Bros.; 527 Stockbridge-Hiller Prods / CBS; 528 Barrandov; 529 Barrandov; 531 Goodtimes; 532 Maysles Films; 534 Neoplanta / Telepool; 536 Hawk / Polaris / Warner Bros.; 537 Hawk / Polaris / Warner Bros.; 539 Warner Bros.; 540 Dean Goodhill, Raab-Litinoff Films; 542 Paramount; 543 Paramount; 545 20th Century Fox; 546 MGM; 548 Yeah; 549 Columbia; 550 ABC / Amerbroco / Talent; 552 Werner Herzog; 555 Elmer / Warner Bros.; 556 Mosfilm; 557 Mosfilm; 558 Paramount; 559 Bo-Erik Gyberg, Svenska Filminstitutet / Cinematog-

Harvard Üniversitesi öğretim görevlilerinden Steven Jay Schneider, New York Üniversitesi'nde sinema dersleri aldı. Designing Fear: An Aesthetics of Cinematic Horror (Routledge Yayınevi) kitabının yazarı olan Schneider; The Horror Film and Psychoanalysis: Freud's Worst Nightmares (Cambridge University Yayınevi), New Hollywood Violence (Manchester University Yayınevi) ve Fear Without Frontiers: Horror Cinema Across the Globe (FAB Yayınevi) kitaplarının editörlüğü; ayrıca Understanding Film Genres (McGraw-Hill Yayınevi), Horror International (Wayne State University Yayınevi) ve Underground U.S.A.: Filmmaking Beyond the Hollywood Canon (Wallflower Press Yayınevi) kitaplarının da yardımcı editörlüğünü yaptı.

Katkıda bulunanlar:

Geoff Andrew
Linda Badley
Kathryn Bergeron
Joanna Berry
Edward Buscombe
Garrett Chaffin-Quiray
Tom Charity
Travis Crawford
Adrian Danks
Ethan de Seife
David Del Valle
Roumiana Deltcheva
Dana Duma
Rachel Dwyer
Angela Errigo
Chiara Ferrari
Cynthia Freeland
Jean-Michel Frodon
Chris Fujiwara
Tom Gunning
Rahul Hamid
Ernest Hardy
Bernd Herzogenrath
Anikó Imre
Jyotsna Kapur
Philip Kemp
James Kendrick
Joshua Klein
Mikel J. Koven
Karen Krizanovich
Andrea F. Kulas
Frank Lafond
Colin MacCabe
Adrian Martin
Ernest Mathijs
Annalee Newitz
Kim Newman
Devin Orgeron
Marsha Orgeron
Corinne Oster
R. Barton Palmer
Richard Pena
Murray Pomerance
Phil Powrie
Bérénice Reynaud
David Robinson
Jonathan Romney
Jonathan Rosenbaum
Martin Rubin
Marc Siegel
Adam Simon
Peter Stanfield
David Sterritt
Adisakdi Tantimedh
Michael Tapper
Ella Taylor
Ginette Vincendeau
Josephine Woll

Ölmeden Önce Görmeniz Gereken 1001 Film, hevesli okurlarını istekli izleyicilere dönüştürmeyi, zamanın çabucak akıp geçtiğini, izlenmeye değer filmler listesinin gerçekten çok uzadığını ortaya koymayı hedefliyor. Şu anda elinizde tuttuğunuz kitap, tüm zamanlar, tüm türler, tüm dünya kapsamında, bir görülmesi gereken filmler listesi sunmakla büyük riske giriyor. Ama bu alınmaya değer bir risk ve eğer sizler gidip de burada ele alınan filmleri izlerseniz, mutlu bir sinema izleyicisi olarak öleceğinize emin olabilirsiniz. Kısaca söylemek gerekirse; ne kadar çoğunu izlerseniz kendinizi o kadar iyi hissedeceksiniz.

carella